ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ
ΚΑΡΑΜΑΝΛΗΣ

ΑΡΧΕΙΟ

ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ ΚΑΡΑΜΑΝΛΗΣ

ΑΡΧΕΙΟ

ΓΕΓΟΝΟΤΑ & ΚΕΙΜΕΝΑ

ΓΕΝΙΚΗ ΕΠΙΜΕΛΕΙΑ
ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ ΣΒΟΛΟΠΟΥΛΟΣ
Καθηγητής Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν

ΙΔΡΥΜΑ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ Γ. ΚΑΡΑΜΑΝΛΗΣ
ΕΚΔΟΤΙΚΗ ΑΘΗΝΩΝ

ΔΙΕΥΘΥΝΣΗ ΕΚΔΟΣΕΩΣ:
Γεώργιος Α. Χριστόπουλος, Ἰωάννης Κ. Μπαστιᾶς

Ἐκδοτική ἐπιμέλεια: Ἰωάννα Μπουκουβάλα - Διαμαντούρου
Καλλιτεχνική ἐπιμέλεια: Ἀγγέλα Σίμου
Συντονισμός ἐκδόσεως: Εὐάνθης Χατζηβασιλείου
Σχεδιασμός τίτλου: Σπύρος Καραχρῆστος
Ἐπιλογή φωτογραφιῶν: Τατιάνα Σουμαλεύρη-Φίλη
Διορθώσεις κειμένων: Ἰωάννα Μπουκουβάλα - Διαμαντούρου
Σελιδοποίηση: Μαίρη Ἀντωνοπούλου, Ἑλένη Μήλου
Στοιχειοθεσία: Φ. Παναγόπουλος καί Σία Ο.Ε.
Ἀναπαραγωγή φωτογραφιῶν: Σ. Παπαδόπουλος — Κ. Ἀλεξανδρῆς Ε.Π.Ε.

Ὑπεύθυνοι παραγωγῆς: Αἰμιλιανός Μπαστιᾶς, Δημήτριος Τζίμας
Μοντάζ: Ἀθανασία Γεμιχοπούλου
Ἐκτύπωση: Γραφικές Τέχνες Λεωνίδας Καρυδάκης
Ἐκτύπωση ἐξωφύλλου: Ἐκδοτική Ἑλλάδος Α.Ε.
Βιβλιοδεσία: Κ. Στάμου καί Σία Ο.Ε.

ISBN 960-213-265-5 (set)
ISBN 960-213-345-7

Copyright © 1996
ΙΔΡΥΜΑ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ Γ. ΚΑΡΑΜΑΝΛΗΣ

8

ΑΝΑΣΤΗΛΩΣΗ ΤΗΣ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑΣ 1974-1977

ΠΕΡΙΟΔΟΣ Α΄
24 ΙΟΥΛΙΟΥ 1974 - 3 ΣΕΠΤΕΜΒΡΙΟΥ 1975

ΣΥΝΤΑΞΗ ΚΕΙΜΕΝΩΝ

ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ ΣΒΟΛΟΠΟΥΛΟΣ
24 ΙΟΥΛΙΟΥ 1974 - 21 ΝΟΕΜΒΡΙΟΥ 1974

ΕΥΑΝΘΗΣ ΧΑΤΖΗΒΑΣΙΛΕΙΟΥ
22 ΝΟΕΜΒΡΙΟΥ 1974 - 3 ΣΕΠΤΕΜΒΡΙΟΥ 1975

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΠΡΟΛΟΓΟΣ 13

ΚΥΒΕΡΝΗΣΗ ΕΘΝΙΚΗΣ ΕΝΟΤΗΤΑΣ 15
Η ΚΥΠΡΟΣ ΣΤΟΝ ΚΛΟΙΟ ΤΟΥ ΑΤΤΙΛΑ 63
ΑΠΟΚΑΤΑΣΤΑΣΗ ΤΩΝ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΚΩΝ ΘΕΣΜΩΝ 135
ΘΡΙΑΜΒΕΥΤΙΚΗ ΕΚΛΟΓΙΚΗ ΝΙΚΗ 181
ΑΒΑΣΙΛΕΥΤΗ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ 235
ΕΝΩΠΙΟΝ ΠΟΛΥΠΛΕΥΡΩΝ ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΩΝ 289
ΝΕΑ ΕΞΩΤΕΡΙΚΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ 359
ΥΙΟΘΕΤΗΣΗ ΝΕΟΥ ΣΥΝΤΑΓΜΑΤΟΣ 441
ΘΕΤΙΚΕΣ ΠΡΟΟΠΤΙΚΕΣ ΣΤΟΝ ΕΞΩΤΕΡΙΚΟ ΚΑΙ ΕΣΩΤΕΡΙΚΟ ΤΟΜΕΑ 483

ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ 519
ΕΥΡΕΤΗΡΙΟ 523

Ἡ πολιτική μεταβολή τῆς 24ης Ἰουλίου 1974 θά σηματοδοτήσει νέες κατευθύνσεις στήν πορεία τοῦ ἔθνους. Ἡ κατάλυση τῆς δικτατορίας ἄνοιγε τήν προοπτική γιά τήν ἐμπέδωση τῶν δημοκρατικῶν θεσμῶν πάνω σέ ἑδραῖες βάσεις, ἀσφαλέστερες ἀπό τό παρελθόν. Ἀπό τήν πηγή αὐτή θά ἀντλήσει ὁ Κ. Καραμανλῆς ἰδέες καί δυνάμεις στή χάραξη καί τήν ἐφαρμογή τῆς πολιτικῆς του, στό νέο στάδιο τῆς μακρᾶς διαδρομῆς του στή δημόσια ζωή. Ἡ ἀποκατάσταση πνεύματος ἐθνικῆς ὁμοψυχίας καί ἡ κατίσχυση ἤπιου πολιτικοῦ κλίματος, ἡ ἀνταπόκριση τοῦ θεσμικοῦ πλαισίου στίς ἀνάγκες τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ καί στίς ἐπιταγές τῶν νέων καιρῶν, ἡ ὁριστική ὑπερκέραση τῆς μακρόχρονης ἀντιπαραθέσεως μέ ἀντικείμενο τή μορφή τοῦ πολιτεύματος καί, ἀκόμη, ἡ ἐπάνοδος σέ ὑψηλούς ρυθμούς οἰκονομικῆς ἀναπτύξεως, ἡ ἀμυντική θωράκιση τῆς ἐθνικῆς ἐπικράτειας, ἡ ἀνανέωση καί ὁ ἐκσυγχρονισμός στό εὐρύτερο πεδίο τῆς κοινωνικῆς καί τῆς πνευματικῆς ζωῆς, ἀποτέλεσαν κατευθυντήριες ἐπιλογές του, ἄρρηκτα δεμένες μέ τό ὅραμα τῆς πλήρους ὀργανικῆς ἐντάξεως τῆς Ἑλλάδος στούς κόλπους μιᾶς ἰσχυρῆς καί ἑνωμένης Εὐρώπης. Ἡ συμπαράταξη τῆς πλειοψηφίας τῶν Ἑλλήνων στό πλευρό του θά ἐνισχύσει ἠθικά καί θά στηρίξει πολιτικά τή δυνατότητα ἐφαρμογῆς τοῦ ἀνανεωτικοῦ προγράμματος τοῦ Κ. Καραμανλῆ.

ΚΥΒΕΡΝΗΣΗ ΕΘΝΙΚΗΣ ΕΝΟΤΗΤΑΣ

Μετά ἀπό ἕνδεκα χρόνια ἀπουσίας, ὁ Κ. Καραμανλῆς ἔδωσε καί πάλι τό παρόν στήν ἐνεργό πολιτική ζωή, ὅταν σύσσωμος ὁ ἑλληνικός λαός, σέ στιγμές ὑψίστης δοκιμασίας, τόν κάλεσε νά ἀναλάβει τά ἡνία τῆς ἐξουσίας.

Πρωθυπουργός, ἀπό τίς πρῶτες ὧρες τῆς 24ης Ἰουλίου 1974, βρέθηκε ἀντιμέτωπος μέ μιά δραματική ἱστορική πρόκληση, ἡ ἀνταπόκριση στήν ὁποία ἔμελλε νά προσδιορίσει τό μέλλον τῆς δημοκρατίας καί τήν ὑπόσταση τοῦ ἔθνους. Ἡ ἀναστήλωση τῶν ἐλεύθερων θεσμῶν, ἡ ἀντιμετώπιση τῶν τετελεσμένων γεγονότων στή μαρτυρική Κύπρο καί ἡ ἐξουδετέρωση τῆς ἐξωτερικῆς ἀπειλῆς σέ βάρος τῆς Ἑλλάδος, συνιστοῦσαν κορυφαῖες προτεραιότητες. Ἡ θετική ἐπιτέλεση τῆς κρίσιμης αὐτῆς ἀποστολῆς προϋπέθετε τήν ὑπερκέραση ἤ τήν κατανίκηση ἰσχυρῶν ἀντίξοων δυνάμεων, μέσα καί ἔξω ἀπό τή χώρα.

Ὁ Κ. Καραμανλῆς θά βαδίσει στή δύσβατη αὐτή ὁδό μέ σύνεση καί ἀποφασιστικότητα, ἐπιτελώντας, μέρα μέ τή μέρα, θετικά βήματα πού ἔφερναν ἐγγύτερα στόν τελικό στόχο. Ἡ ἐσπευσμένη πρώτη συγκρότηση καί ἡ ὁλοκλήρωση τῆς Κυβερνήσεως Ἐθνικῆς Ἑνότητας, ἡ ἀνάληψη σύντονης δραστηριότητας στό διπλωματικό πεδίο, ἡ ἐπαναφορά τῶν Ἐνόπλων Δυνάμεων στήν ἐθνική τους τροχιά, καί, ταυτόχρονα, ἡ ἄμεση πρόβλεψη ἐνισχύσεως τοῦ ἐξοπλισμοῦ τους, ἡ ἀπόδοση τῶν ἐλευθεριῶν στόν ἑλληνικό λαό καί ἡ βαθμιαία ἐπιβολή τοῦ ἐλέγχου τῆς Κυβερνήσεως σέ ὅλη τήν ἔκταση τοῦ κρατικοῦ μηχανισμοῦ, συνέθεσαν τά ἐπιτεύγματα τῶν πρώτων ἡμερῶν τῆς μεταπολιτεύσεως. Τό ἔθνος ἔτεινε νά ἐπανεύρει τόν προορισμό του καί νά προσβλέψει στό μέλλον μέ ἀναπτερωμένο ἠθικό καί μέ ἀνανεωμένη τήν ἐμπιστοσύνη στίς πηγαῖες δυνάμεις του.

24 ΙΟΥΛΙΟΥ 1974

Πρίν ἀνατείλει ἡ ἡμέρα, μέσα στίς πρῶτες μεταμεσονύκτιες ὧρες, τό ζοφερό πολιτικό τοπίο τῆς Ἑλλάδος εἶχε ἀλλάξει ριζικά ὄψη. Τό ἔρεβος τῆς δικτατορίας εἶχε διαλυθεῖ, ὁ ἄνεμος τῆς ἐλευθερίας ἔπνεε καί πάλι στή χώρα. Ὁ Κ. Καραμανλῆς, σέ στιγμές καταλυτικές, κινδύνου καί ἐλπίδας, εἶχε ἀναλάβει τά ἡνία τῆς ἐξουσίας. Ἡ λαϊκή ἰαχή πού δονοῦσε ὁλονύκτια τήν πρωτεύουσα ἀνέδινε μηνύματα, ταυτόχρονα, χαρᾶς καί προσδοκίας.

Ἔχοντας σπεύσει νά ἀνταποκριθεῖ στήν ὁμόθυμη ἔκκληση τοῦ ἔθνους, ὁ Κ. Καραμανλῆς εἶχε ἀποβιβαστεῖ στό ἀεροδρόμιο τοῦ Ἑλληνικοῦ στίς 2 τό πρωί, εἶχε — στή συνέχεια — συσκεφθεῖ ἀπό κοινοῦ μέ τήν ἡγεσία τοῦ στρατεύματος καί μέ ἰθύνουσες προσωπικότητες τοῦ πολιτικοῦ κόσμου καί, τέλος, στίς 4.15΄, εἶχε ὁρκιστεῖ ἐνώπιον τοῦ Ἀρχιεπισκόπου Ἀθηνῶν, μόνος, ὡς πρωθυπουργός. Ἡ ἐμπιστοσύνη, μέ τήν ὁποία τόν περιέβαλε ὁ λαός, στή συντριπτική πλειοψηφία του, ἀποτελοῦσε ἰσχυρό ἐχέγγυο γιά τήν εὐόδωση τῆς ἀποστολῆς του. Ἀλλά καί τό ἔργο πού εἶχε κληθεῖ νά ἐκτελέσει, κάτω ἀπό κατεξοχήν ἀντίξοες συνθῆκες, ἦταν γιγάντιο: ἀποκατάσταση τῶν ἐλευθεριῶν τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ· ἄμεση δραστική ἀντιμετώπιση τῆς τουρκικῆς ἀπειλῆς καί, ταυτόχρονα, ἀναζήτηση τρόπου ἀνατροπῆς τῶν τετελεσμένων γεγονότων στήν Κύπρο· διασφάλιση πλήρους καί οὐσιαστικοῦ κυβερνητικοῦ ἐλέγχου σ᾽ ὅλα τά ἐπίπεδα τῆς κρατικῆς μηχανῆς καί ὁριστική ἐξουδετέρωση τῶν ὀργάνων τοῦ στρατιωτικοῦ καθεστῶτος πού ἀσκοῦσαν ἀκόμη τήν ἐξουσία σέ καίριους τομεῖς τῆς διοικήσεως καί, ἰδιαίτερα, τῶν Ἐνόπλων Δυνάμεων· ἀποκατάσταση τῆς διεθνοῦς θέσεως καί τοῦ κύρους τῆς Ἑλλάδος στούς κόλπους τῆς διεθνοῦς κοινωνίας. Ἡ προσέγγιση τῶν στόχων αὐτῶν ἀπαιτοῦσε τήν ἐξεύρεση τῆς χρυσῆς τομῆς ἀνάμεσα στά ἐπιθυμητά ἀποτελέσματα καί τά ὑπάρχοντα μέσα —ἔργο δυσκατόρθωτο ὑπό τό κράτος τῶν ἐξαιρετικά εὐαίσθητων ἰσορροπιῶν πού προσδιόριζαν τή συγκεκριμένη συγκυρία.

Αὐθεντικός μάρτυς τῶν γεγονότων, ὁ Π. Λαμπρίας, ἄμεσος συνεργάτης τοῦ πρωθυπουργοῦ, θά ἀναφερθεῖ, σέ μεταγενέστερο κείμενο σημειώσεών του, στά προβλήματα πού εἶχε ὁ Κ. Καραμανλῆς νά ἀντιμετωπίσει εὐθύς μετά τήν ἀνάληψη τῶν καθηκόντων του:

«Τά προβλήματα — καί πέραν τῆς ἀνοικτῆς ἀντιδικίας μέ τήν Τουρκία καί τῆς προσπαθείας ἀναχαιτίσεώς της στήν Κύπρο ἀλλά καί (ἐνδεχομένως) στήν Ἑλλάδα — ἦσαν στόν ἐσωτερικό τομέα τρομακτικά.

»Πρῶτον, ἔπρεπε νά θωρακισθεῖ ἡ ἀναγεννώμενη δημοκρατία ἀπέναντι ὅσων — καί ἦσαν πολλοί — τήν ἐπιβουλεύονταν, ὄχι μόνο γιατί ἰδεολογικά ταυτίζονταν μέ τήν χούντα ἀλλά καί γιατί φοβόντουσαν ὅτι θά ἐκαλοῦντο νά λογοδοτήσουν.

»Δεύτερον, ἔπρεπε νά ἐξαρθρωθοῦν ὅλοι οἱ μηχανισμοί τῆς δικτατορίας, πού παρέμεναν ἀνέπαφοι, ἐνῶ ταυτόχρονα ἄλλες στρατιωτικές κλίκες, διαφόρων ἀποκλίσεων καί προσανατολισμῶν, μποροῦσαν νά προσδοκοῦν στήν ἀποδιοργάνωση τοῦ Κράτους γιά νά καταλάβουν ἐρείσματα παρακρατικά.

»Τρίτον, ἔπρεπε νά δραστηριοποιηθεῖ ἡ παράλυτη διοικητική μηχανή γιά τήν ἀποτροπή κινδύνων οἰκονομικῆς καταρρεύσεως καί νά κερδηθεῖ ἡ ἐμπιστοσύνη τοῦ λαοῦ.

»Τέταρτον, ἔπρεπε νά δοθοῦν οἱ ἱκανοποιήσεις πού ἀνέμενε ἡ κοινή γνώμη μέ τήν κατάλυση τῆς τυραννίας, στό μέτρο ὅμως ἐκεῖνο πού δέν θά ἐπέτρεπε ν' ἀποχαλινωθοῦν δυνάμεις ἀντεκδικήσεως καί νά ἐγκατασταθεῖ κλῖμα μισαλλοδοξίας πού θά δίχαζε γιά μιάν ἀκόμη φορά τό ἔθνος.

»Ἄν σκεφθεῖ κανείς ὅτι οἱ στρατιωτικές δυνάμεις πού ἐστήριζαν τή δικτατορία ἔδρευαν στήν Ἀθήνα, ὅτι οἱ ἐγκέφαλοι τῶν πραξικοπηματικῶν σχεδίων μέ τίς μονάδες κρούσεως πού διέθεταν κυκλοφοροῦσαν ἐλεύθεροι, ὅτι οἱ ὑπηρεσίες Ἀσφαλείας καιροφυλακτοῦσαν γιά νά δοῦν ποῦ θά ἐστιαζόταν ἡ πραγματική ἰσχύς, ὅτι γνωστοί βασανιστές, ἀγωνιῶντες γιά τήν τύχη τους, ἦσαν ἀκόμη ἐγκατεστημένοι στίς ὑπηρεσίες τους ἀλλά καί ἀπό τήν ἄλλη πλευρά, ὅτι οἱ ἀπελευθερωμένοι ἐξόριστοι, φυλακισμένοι καί κάθε εἴδους ταλαιπωρημένοι ἀπό τή δικτατορία (μέ μέγα ποσοστό κομμουνιστές — συνεπῶς ἐκ θέσεως ἀντίπαλοι ἑνός φιλελευθέρου ἀστικοῦ καθεστῶτος) ἦταν φυσικό ν' ἀναζητοῦν τήν ὀργανική τους παρουσία στίς ἐξελίξεις, ὅτι μερίδα τῶν πολιτικῶν πού δέν εἶχαν χρησιμοποιηθεῖ (Α. Παπανδρέου, Η. Ἡλιοῦ, Χ. Φλωράκης, Ι. Ζίγδης κ.ἄ.) ἦσαν διατεθειμένοι νά προβληθοῦν μέ τήν ἀρνητική δραστηριότητά τους, ὅτι μιά μάζα νεολαίας, πού δημιουργήθηκε κάτω ἀπό τήν πίεση τῆς δικτατορίας λαχταροῦσε νά ἐκφρασθεῖ μέ δυναμισμό δύσκολα ἐλεγχόμενο, τότε ἀντιλαμβάνεται κανείς τήν ἀριστοτεχνική, μέ ἀλληλεπάλληλες προσεκτικές ἀλλά καί σταθερές κινήσεις, ἐπιβολή τοῦ Καραμανλῆ: κυριολεκτικά περπάτησε ἐπάνω στά κύματα μιᾶς φουρτουνιασμένης θάλασσας»[1].

Πρώτη πράξη τοῦ Κ. Καραμανλῆ, μετά τήν ὁρκωμοσία του, ὑπῆρξε ἡ ἄμεση συγκρότηση ἑνός κυβερνητικοῦ κλιμακίου, ἱκανοῦ νά ἀντιμετωπίσει, ἀποτελεσματικά καί χωρίς καθυστέρηση, τά μείζονα προβλήματα πού ἀναζητοῦσαν ἐπιτακτική λύση.

Ἀντιπρόεδρος τῆς Κυβερνήσεως καί ὑπουργός τῶν Ἐξωτερικῶν κλήθηκε νά ἀναλάβει ὁ Γ. Μαῦρος, ἡγετικός ἐκπρόσωπος τῆς Ἑνώσεως Κέντρου, γεγονός τό ὁποῖο ἔτεινε, ἀπό τήν πρώτη στιγμή, νά προσδώσει στό ὑπό διαμόρφωση Ὑπουργικό Συμβούλιο τόν χαρακτῆρα Κυβερνήσεως Ἐθνικῆς Ἑνότητας.

Ὁ Κ. Καραμανλῆς εἶχε, ἐξάλλου, σπεύσει νά ἐπιζητήσει τή συνεργασία καί τοῦ Π. Κανελλόπουλου, ὁ ὁποῖος ἀποποιήθηκε τήν πρότασή του νά ἀναλάβει τήν ἀντιπροεδρία τῆς Κυβερνήσεως, ἀλλ' ὑποσχέθηκε νά βοηθήσει τό ἔργο της. Σχετικά δήλωσε:

«Τό συμφέρον τῆς χώρας ἐπιβάλλει ὅπως ὑποστηρίξωμεν ὅλοι τήν ὑπό τόν κ. Κωνσταντῖνον Καραμανλῆν Κυβέρνησιν, ἡ ὁποία ἔχει τήν βαρυτάτην ἀποστολήν νά ἀντιμετωπίση μίαν ἐκτάκτως σοβαράν ἐθνικήν κρίσιν καί νά ἀνοίξη ἐξ ἄλλου τόν δρόμον πρός τάς δραματικάς ἐξελίξεις».

Ὁ ἴδιος ὁ Π. Κανελλόπουλος ἀναφέρεται στήν ἄρνησή του νά ἀναλάβει τήν ἀντιπροεδρία καί στήν τελική συμμετοχή τοῦ Γ. Μαύρου στήν Κυβέρνηση:

«Πρίν ὁρκισθῆ πρωθυπουργός ὁ Καραμανλῆς, ἐμεῖς, οἱ ἄλλοι, φύγαμε. Μέ παρεκάλεσε ὅμως νά πάω κατά τίς 10 τό πρωΐ στό ξενοδοχεῖο τῆς "Μεγάλης Βρετανίας" νά συζητήσουμε.

»Πῆγα καί βρῆκα ἐκεῖ τόν Γ. Μαῦρο. Μοῦ εἶπε ἀμέσως ὁ Κων. Καραμανλῆς νά μετάσχω στήν Κυβέρνηση. Τόν παρεκάλεσα νά μήν ἐπιμείνη. Τοῦ εἶπα ὅτι ἔχω ἀγωνισθῆ τόσα χρόνια καί πρίν ἀπό τήν 21η Ἀπριλίου, ἔχω περάσει καί ἀπό τήν δοκιμασία τῆς ἐπταετίας καί ἔχω κουρασθῆ. Καί πρόσθεσα ὅτι "ἄν ἦταν ἀνάγκη νά σχηματίσω ἐγώ Κυβέρνηση, θά τό ἔκανα χθές. Ἄν καί κουρασμένος, θά ὤφειλα νά το κάνω. Ἀλλά νά μπῶ τώρα στήν Κυβέρνηση ὡς βοηθός ἄλλου, αὐτό θά μέ κούραζε πολύ".

»Ὅταν βγῆκα ἀπό τό δωμάτιο τοῦ Καραμανλῆ, μέ ἀκολούθησε ὁ Γ. Μαῦρος καί μοῦ εἶπε ὅτι φέρνω κι αὐτόν σέ δύσκολη θέση. Τοῦ ἀπάντησα ὅτι αὐτός ὀφείλει νά δεχθῆ τό Ὑπουργεῖο Ἐξωτερικῶν πού τοῦ δινόταν ἀπό τόν Καραμανλῆ, γιά νά πάη ἀμέσως στή Γενεύη, ὅπου κρινόταν ἡ τύχη τῆς Κύπρου.

»Ἐγώ ἔφυγα. Ὁ Καραμανλῆς μοῦ ἔστειλε στό σπίτι τόν ἀδελφικό μου φίλο Ν. Λοῦρο, πού ἔγινε τότε ὑπουργός Παιδείας, γιά νά μέ μεταπείση, ἀλλά δέν τά κατάφερε. Ἔνιωθα πράγματι τήν ἀνάγκη νά ξεκουραστῶ ὕστερα ἀπό τόσων χρόνων ἀγῶνες καί δοκιμασίες»[2].

Ἡ σύνθεση τοῦ πρώτου κυβερνητικοῦ κλιμακίου, ὑπό τόν Κ. Καραμανλῆ, ἦταν ἡ ἀκόλουθη: Γ. Μαῦρος, ἀντιπρόεδρος καί ὑπουργός Ἐξωτερικῶν· Ξενοφῶν Ζολώτας, ὑπουργός Συντονισμοῦ καί Προγραμματισμοῦ· Εὐάγγελος Ἀβέρωφ - Τοσίτσας, ὑπουργός Ἐθνικῆς Ἀμύνης· Γεώργιος Ράλλης, ὑπουργός Ἐσωτερικῶν· Κωνσταντῖνος Παπακωνσταντίνου, ὑπουργός Δικαιοσύνης· Σόλων Γκίκας,

ὑπουργός Δημοσίας Τάξεως· Κωνσταντῖνος Τσάτσος, ὑπουργός Πολιτισμοῦ καί Ἐπιστημῶν· Κωνσταντῖνος Λάσκαρης, ὑπουργός Ἀπασχολήσεως· Ἀνδρέας Κοκκέβης, ὑπουργός Κοινωνικῶν Ὑπηρεσιῶν· Νικόλαος Λοῦρος, ὑπουργός Παιδείας καί Θρησκευμάτων καί Παναγιώτης Λαμπρίας, ὑφυπουργός παρά τῶ πρωθυπουργῶ.

Τά μέλη τῆς πρώτης μεταδικτατορικῆς ἑλληνικῆς Κυβερνήσεως ὁρκίστηκαν, ἐνώπιον τοῦ Ἀρχιεπισκόπου Ἀθηνῶν καί πάσης Ἑλλάδος, στίς 16.30΄

Ἀμέσως μετά τήν ὁρκωμοσία τῶν ὑπουργῶν συνῆλθε καί τό πρῶτο Ὑπουργικό Συμβούλιο, τό ὁποῖο καί ἀσχολήθηκε κυρίως μέ τόν καθορισμό τῶν ἄμεσων μέτρων πού ἦταν ἀναγκαῖα γιά τήν ἀποκατάσταση τῶν δημοκρατικῶν ἐλευθεριῶν. Τά μέτρα ἐξήγγειλε στίς 19.30΄ ὁ ὑφυπουργός Π. Λαμπρίας:

«Ὅπως γνωρίζετε, ὡρκίσθη σήμερον τό ἀπόγευμα περί τήν 4ην, περίπου, ἀπογευματινήν, ἡ ὑπό τόν κ. Κωνστ. Καραμανλῆν νέα Κυβέρνησις τῆς χώρας, ἡ ὁποία θά ὁλοκληρωθῆ αὔριον μέ τήν ὁρκωμοσίαν καί ἄλλων ὑπουργῶν. Μετά τήν αὐριανήν συμπλήρωσιν τῆς Κυβερνήσεως ἡ ὁποία ἀναμένεται ὅτι θά συμπεριλάβη προσωπικότητας ἀπό τάς νέας δυνάμεις τῆς χώρας, νέους ἀνθρώπους, ὁ πρωθυπουργός κ. Κωνστ. Καραμανλῆς θά ὁμιλήση αὔριον τό βράδυ ἀπό τοῦ δικτύου Ραδιοφωνίας καί Τηλεοράσεως.

»Τό Ὑπουργικόν Συμβούλιον, μετά τήν ὁρκωμοσίαν του τό ἀπόγευμα συνῆλθεν εἰς τήν πρώτην του συνεδρίασιν ὑπό τήν προεδρίαν τοῦ πρωθυπουργοῦ κ. Κωνστ. Καραμανλῆ. Τό Ὑπουργικόν Συμβούλιον ἀπησχολήθη μέ τά προβλήματα πού ἀναφέρονται εἰς συζητήσεις τῆς συνερχομένης τριμεροῦς διασκέψεως εἰς τήν Γενεύην. Ἐκτενέστερα θά ἐνημερωθοῦν, ὅπως εἶπα ἐν ἀρχῇ, οἱ ἀντιπρόσωποι τοῦ τύπου ἀπό τόν ἀντιπρόεδρον τῆς Κυβερνήσεως, τόν κ. Μαῦρον.

»Ἐν συνεχείᾳ, τό Ὑπουργικόν Συμβούλιον ἐπελήφθη τοῦ θέματος τῆς ἀμέσου ἀποκαταστάσεως τῆς δημοκρατικῆς νομιμότητος καί τῆς καταργήσεως ὅσων πράξεων ἀντιφάσκουν πρός αὐτήν.

»Τό Ὑπουργικόν Συμβούλιον ἀπεφάσισε τήν ἄμεσον λῆψιν τῶν ἀναγκαίων μέτρων καί ἀνέθεσεν εἰς τούς ὑπουργούς Δικαιοσύνης, Ἐσωτερικῶν καί Δημοσίας Τάξεως τήν ἔκβασιν τῶν ἀπαιτουμένων ἀποφάσεων διά τῶν ὁποίων:

»1. Καταργεῖται τό Στρατόπεδον Γυάρου καί ἀπολύονται ὅλοι οἱ πολιτικοί κρατούμενοι ὁπουδήποτε καί ἐάν κρατοῦνται, εἰς ἀστυνομικά τμήματα, στρατιωτικάς ὑπηρεσίας, τμήματα Χωροφυλακῆς κ.λπ.

»2. Ἀμνηστεύονται ὅλα τά πολιτικά ἀδικήματα πού ἔχουν τελεσθῆ μετά τόν Αὔγουστον τοῦ 1973, περιλαμβανομένων καί ἐκείνων πού εἶχον ἐξαιρεθῆ κατά τήν ἀμνηστίαν τοῦ Αὐγούστου 1973, ἐκείνων δηλαδή τῶν εἰδικῶν ἀδικημάτων πού ἐξαιροῦσε ἡ ἀμνηστία τοῦ Αὐγούστου 1973 ὡς εἰδικά ἀδικήματα τελεσθέντα πρίν ἀπό τήν 21ην Ἀπριλίου 1967. Δηλαδή, διά νά μή ἐμπλέκωμεν τούς νομικούς τύπους, ὁποιοδήποτε ἀδίκημα εἶναι πολιτικό, ἀμνηστεύεται.

»3. Ἀποδίδεται ἡ ἰθαγένεια εἰς ὅσους ἐστερήθηκαν αὐτήν δυνάμει τῆς ὑπ' ἀριθμόν 121 Συντακτικῆς Πράξεως τοῦ Ἰουλίου 1967, ὅπως συνεπληρώθη μέ μεταγενεστέραν Συντακτικήν Πρᾶξιν τό 1968.

»4. Ἀκυρώνεται κάθε ἀπόφασις ἀφαιρέσεως ἤ στερήσεως διαβατηρίου ἤ ἀπαγορεύσεως ἀποδημίας πού εἶχε ἐκδώσει τό Ὑπουργεῖο Δημοσίας Τάξεως καί ἀνατίθεται στό Ὑπουργεῖον Ἐσωτερικῶν ἡ ἐφαρμογή τοῦ νόμου τοῦ 1953 "περί διαβατηρίων".

Ἡ ἄμεση ἐφαρμογή τῶν πρώτων ἀποφάσεων τοῦ Ὑπουργικοῦ Συμβουλίου συνοδεύτηκε ἀπό τήν ἀπελευθέρωση ὅλων τῶν πολιτικῶν κρατουμένων, ἀπό τίς φυλακές ἤ τό στρατόπεδο τῆς Γυάρου. Ταυτόχρονα, ἄρχισαν νά συρρέουν, καθημερινά, ἐπώνυμοι καί ἀνώνυμοι πολέμιοι τοῦ στρατιωτικοῦ καθεστῶτος πού εἶχαν ὑποχρεωθεῖ ἤ εἶχαν ἐπιλέξει, ὅσο διαρκοῦσε ἡ δικτατορία, τήν παραμονή στό ἐξωτερικό. Παράλληλα μέ τίς λαϊκές ἐκδηλώσεις ἐνθουσιασμοῦ πού ἐξακολουθοῦσαν νά δίνουν τόν τόνο στό κέντρο τῆς πρωτεύουσας, ἀλλά καί σ' ὅλη τήν ἔκταση τῆς ἐπικράτειας, ἡ ἐπάνοδος τῶν πρωταγωνιστῶν τοῦ ἀντιστασιακοῦ ἀγῶνα στίς ἑστίες τους ἔδινε πρόσθετη ἔμφαση στό γεγονός τῆς μεταβολῆς πού εἶχε συντελεστεῖ. Τό πνεῦμα συναδελφώσεως καί αἰσιοδοξίας στό ἐπίπεδο τῆς κοινῆς γνώμης συνιστοῦσε πολύτιμο στήριγμα γιά τήν Κυβέρνηση Ἐθνικῆς Ἑνότητας στά πρῶτα δύσκολα βήματά της.

24-25 ΙΟΥΛΙΟΥ 1974

Ἡ κατάλυση τοῦ δικτατορικοῦ καθεστῶτος καί ὁ σχηματισμός τῆς Κυβερνήσεως ὑπό τόν Κ. Καραμανλῆ ἔγιναν ἀντικείμενο ζωηρῆς ἐπιδοκιμασίας ἀπό τούς ἡγέτες τῶν ΗΠΑ καί τῆς δυτικῆς Εὐρώπης.

Χαρακτηριστικό εἶναι τό μήνυμα πού ἀπέστειλε στόν Ἕλληνα πρωθυπουργό, ὁ Ρ. Νίξον:

«Ἀγαπητέ κύριε πρωθυπουργέ,

»Δεχθῆτε τά θερμά συγχαρητήριά μου ἐπί τῇ ἀναλήψει τοῦ ὑψηλοῦ ἀξιώματός σας. Ἀναλαμβάνετε τό πηδάλιον τῆς χώρας εἰς στιγμήν μεγάλης κρίσεως.

»Εἶμαι ὅμως πεπεισμένος ὅτι ταυτοχρόνως πρόκειται περί μιᾶς στιγμῆς μεγάλης εὐκαιρίας διά τήν ἀφοσίωσίν μας εἰς τήν εἰρήνην καί τήν ἀσφάλειαν, καθώς καί διά τήν Ἀτλαντικήν Συμμαχίαν.

»Δύνασθε νά ὑπολογίζητε εἰς τήν πλήρη ὑποστήριξιν τῆς Κυβερνήσεώς μου, κατά τήν προσπάθειαν ἀποκαταστάσεως τῆς εἰρήνης καί τῆς ἁρμονίας εἰς τήν Κύπρον, τήν ἀνατολικήν Μεσόγειον καί τήν Ἀτλαντικήν Συμμαχίαν. Θά συνεργασθῶμεν μεθ' ὑμῶν διά τήν ἰσχυροποίησιν τῶν σχέσεων ἐντός τῆς Ἀτλαντικῆς Συμμαχίας, ἡ ὁποία ἦτο καί θά εἶναι τό θεμέλιον τῆς ἀσφαλείας μας καί τό ἀγκυροβόλιον τῆς εἰρήνης διά μίαν ὁλόκληρον γενεάν.

»Προσβλέπω εἰς στενάς καί φιλικάς σχέσεις μετά τοῦ νέου ἡγέτου τῆς Ἑλληνικῆς Δημοκρατίας».

Ἀνάλογες δηλώσεις καί μηνύματα ἔστειλαν ὁ πρόεδρος Βαλερύ Ζισκάρ ντ' Ἐσταίν, ὁ πρωθυπουργός τῆς Μεγάλης Βρετανίας Χάρολντ Οὐίλσον,

24 Ἰουλίου, ὥρα 4.15΄

ὁ καγκελλάριος τῆς Ὁμοσπονδιακῆς Δημοκρατίας Χέλμουτ Σμίτ καί ὁ πρωθυπουργός τῆς Ἰταλίας Μαριάνο Ρουμόρ. Ὁ Γάλλος πρόεδρος, στή διάρκεια τοῦ Ὑπουργικοῦ Συμβουλίου, τόνισε ὅτι τρέφει «θερμά αἰσθήματα γιά τόν γενναῖο καί ὑπερήφανο ἑλληνικό λαό, ὁ ὁποῖος ἐπενόησε τήν ὁρολογία καί τούς ἴδιους τούς δημοκρατικούς θεσμούς» καί ὁ ὁποῖος «δύναται πράγματι νά βασίζεται ἐπί τῆς ἐνεργοῦ φιλίας τοῦ γαλλικοῦ λαοῦ».

Θερμά ἦταν τά μηνύματα καί τῶν τριῶν ἄλλων Εὐρωπαίων ἡγετῶν:

Χ. Οὐίλσον: «Εἶμαι ἐνθουσιασμένος ἀπό τήν εἴδησιν ὅτι ἀνελάβατε καθήκοντα πρωθυπουργοῦ. Παρακαλῶ δεχθῆτε τά θερμότατα συγχαρητήριά μου. Οὐδεμίαν ἀμφιβολίαν ἔχω ὅτι τό ὑψηλόν κῦρος σας ὡς διεθνοῦς πολιτικοῦ ἀνδρός καί ἡ μακρά σας πεῖρα θά ἀποτελέσουν ἀνεκτίμητον συμβολήν κατά τήν παροῦσαν κρίσιμον συγκυρίαν.

»Εἶμαι βέβαιος ὅτι συμφωνεῖτε ὅτι εἶναι ὑψίστης σημασίας ὅπως ἀρχίσουν, ὅσον τό δυνατόν συντομώτερον, συνομιλίαι μεταξύ τῶν ἐνδιαφερομένων μερῶν διά τήν κυπριακήν διαφοράν. Ἐλπίζω ὅτι θά δυνηθῆτε νά στείλητε μέλος τῆς Κυβερνήσεώς σας εἰς τήν Γενεύην αὔριον».

Χ. Σμίτ: «Εἰς τήν ἀποφασιστικήν αὐτήν στιγμήν κατά τήν ὁποίαν ἀνελάβατε καθήκοντα ὡς πρωθυπουργοῦ τῆς Ἑλλάδος, σᾶς ὑποβάλλω τάς πλέον εἰλικρινεῖς μου εὐχάς δι' ἐπιτυχίαν τῆς πλήρους εὐθυνῶν ἀποστολῆς σας. Ἡ Κυβέρνησις τῆς Ὁμοσπονδιακῆς Δημοκρατίας τῆς Γερμανίας παρακολουθεῖ μέ συμπάθειαν τήν παροῦσαν προοδευτικήν ἐξέλιξιν, ἡ ὁποία εἶναι τόσον μεγάλης σημασίας διά τήν Ἑλλάδα καί τούς συμμάχους της. Θά πράξη δέ ὅ,τι εἶναι δυνατόν διά τήν δραστηριοποίησιν τῶν σχέσεων μεταξύ τῶν χωρῶν μας, ἐντός τοῦ πνεύματος αὐτοῦ».

Μ. Ρουμόρ: «Τήν στιγμήν κατά τήν ὁποίαν ἡ ὑμετέρα Ἐξοχότης ἀναλαμβάνει τό ὑψηλόν λειτούργημα τοῦ προέδρου τῆς ἑλληνικῆς Κυβερνήσεως εἶμαι εὐτυχής νά ἀπευθύνω πρός ὑμᾶς, ἐξ ὀνόματος τῆς ἰταλικῆς Κυβερνήσεως καί ἐμοῦ προσωπικῶς, τά πλέον θερμά μου συγχαρητήρια καί εὐχάς, ὅπως ἡ ὑμετέρα ἀποστολή, ἡ ὁποία ἄρχεται εἰς μίαν στιγμήν τόσον σημαντικήν, ἐξελιχθῆ μέ τόν πλέον ἀποδοτικόν τρόπον καί διά τό μέλλον τοῦ φίλου ἑλληνικοῦ λαοῦ».

Ὁ Ἀρχιεπίσκοπος Μακάριος ἀπέστειλε στόν Κ. Καραμανλῆ τό ἀκόλουθο προσωπικό μήνυμα:

«Διαβιβάζω τά θερμότατα συγχαρητήριά μου διά τήν ὑφ' ὑμῶν ἀνάληψιν τῆς πρωθυπουργίας καί τοῦ σχηματισμοῦ πολιτικῆς Κυβερνήσεως. Χαίρω ἰδιαιτέρως διότι κατά τάς κρισίμους αὐτάς στιγμάς τοῦ ἑλληνικοῦ ἔθνους ἀπεδέχθητε καί ἀνελάβατε τά καθήκοντα καί τάς εὐθύνας τῆς διακυβερνήσεως τῆς Ἑλλάδος, ταλαιπωρουμένης καί δοκιμαζομένης ἐπί ἑπταετίαν. Εἶμαι βέβαιος ὅτι ὑπό τήν δεδοκιμασμένην, ἱκανήν καί τιμίαν ἡγεσίαν σας ἡ μήτηρ πατρίς καί μετ' αὐτῆς ἡ Κύπρος θά γνωρίσουν εὐτυχεστέρας ἡμέρας. Ἐπικαλοῦμαι τήν παρά τοῦ Θεοῦ βοήθειαν εἰς τό δύσκολον ἔργον σας».

Τέλος, ὁ πρέσβης τῆς Τουρκίας στήν Ἀθήνα ἐπέδωσε στόν Κ. Καραμανλῆ μήνυμα ἐκ μέρους τοῦ Μπ. Ἐτσεβίτ, μέ ἡμερομηνία 24 Ἰουλίου 1974:

«Ἀγαπητέ κ. πρωθυπουργέ,

»Σᾶς συγχαίρω μέ τά θερμότερα αἰσθήματα γιά τήν ἀνάληψη τῆς πρωθυπουργίας τῆς Ἑλλάδος ἐκ μέρους σας.

»Εἶμαι πεπεισμένος ὅτι τοῦτο προαναγγέλλει τήν ἀρχήν μιᾶς νέας ἐποχῆς δημοκρατίας καί ἐλευθερίας στήν περιοχή μας.

»Ἀπό τήν ἡμέρα πού ἀνέλαβα τά καθήκοντά μου, ἦταν εἰλικρινής ἐπιθυμία τῆς Κυβερνήσεώς μου νά ἀρχίση ἕνας φιλικός διάλογος καί συνεργασία σέ ὅλους τούς τομεῖς μέ τήν γείτονα καί σύμμαχον Ἑλλάδα.

»Ἐλπίζω πραγματικά ὅτι, σάν ἕνας ἔμπειρος πολιτικός πού μπορεῖ νά ἐκτιμήση τήν σημασίαν στενῶν καί ὑγιῶν σχέσεων μεταξύ Τουρκίας καί Ἑλλάδος γιά τίς δύο χῶρες καί γιά τήν παγκόσμια εἰρήνη, θά μπορούσατε νά ἀνταποκριθῆτε σ' αὐτήν τήν ἐπιθυμίαν. Ἡ ἀξέχαστη συμβολή σας στήν ἀποκατάσταση καλῶν σχέσεων μεταξύ τῶν δύο χωρῶν μας κατά τήν προηγουμένην πρωθυπουργίαν σας ἐπιβεβαιώνει τίς ἐλπίδες μου.

»Εἶμαι βέβαιος ὅτι ἀνοίγοντας τόν δρόμο γιά ἕνα λαμπρό μέλλον γιά τά ἔθνη μας θά μπορέσουμε εὔκολα νά θάψωμε τίς πικρές ἀναμνήσεις τοῦ παρελθόντος.

»Σᾶς εὔχομαι κάθε ἐπιτυχία στίς προσπάθειές σας γιά τήν εὐημερίαν τῆς χώρας σας.

»Μέ βαθειά ἐκτίμηση».

Ὁ Κ. Καραμανλῆς ἀπάντησε αὐθημερόν:

«Ἀγαπητέ κ. πρωθυπουργέ,

»Σᾶς εὐχαριστῶ θερμότατα γιά τό εὐγενικό καί ἐμπνευσμένο μήνυμά σας ἐπί τῇ ἀναλήψει τῶν καθηκόντων μου ὡς πρωθυπουργοῦ τῆς Ἑλλάδος.

»Εἶμαι καί ἐγώ πεπεισμένος ὅτι εἶναι πρωταρχικῆς σημασίας νά ἐμπεδωθῆ ἡ δημοκρατία καί ἡ ἐλευθερία στήν περιοχή μας. Ἐκεῖ ἀκριβῶς βρίσκονται τά πραγματικά συμφέροντα καί τῶν δύο χωρῶν μας. Γιατί μόνον ἀπό δημοκρατικά καθεστῶτα καί μέ τήν συγκατάθεση καί ὑποστήριξη τῶν λαῶν μας, μποροῦν νά βρεθοῦν διαρκεῖς καί καρποφόροι τρόποι συνεργασίας μεταξύ τῶν χωρῶν μας.

»Συμμερίζομαι πλήρως τήν ἄποψή σας γιά τήν ἀναγκαιότητα εἰλικρινοῦς συνεργασίας μεταξύ τῶν γειτονικῶν καί συμμάχων χωρῶν μας πρός τόν σκοπόν τῆς προωθήσεως τῶν πραγματικῶν συμφερόντων καί τῆς ἐξυψώσεως τῆς διεθνοῦς θέσεώς τους.

»Εἶμαι πεπεισμένος ὅτι σάν πολιτικός καί διανοούμενος διεθνοῦς φήμης θά συμβάλετε πρόθυμα σ' αὐτούς τούς κοινούς σκοπούς μας.

»Ὑπολογίζω, βέβαια, στήν κατανόησή σας καί ἀποτελεσματική συνεργασία μας νά ἀνοίξουμε τόν δρόμο γιά ἕνα λαμπρότερο μέλλον καί γιά τά δύο ἔθνη μας.

»Σᾶς εὐχαριστῶ καί πάλι γιά τίς καλές εὐχές σας, τίς ὁποῖες καί ἀνταποδίδω»[3].

Σύσσωμος ὁ ἑλληνικός τύπος ὑποδέχτηκε τήν ἐπάνοδο τοῦ Κ. Καραμανλῆ καί τήν ἀποκατάσταση τῆς δημοκρατίας μέ πολύστηλους τίτλους, ἀρθρογραφία, ἐκτενῆ ἐνημέρωση καί εὐμενῆ σχόλια. Τό κλῖμα τοῦ ἐνθουσιασμοῦ πού ἐπικράτησε, ἀποπνέουν οἱ τίτλοι καί τό περιεχόμενο τῶν εἰδησεογραφικῶν ἀναφορῶν τοῦ ἀθηναϊκοῦ τύπου στά γεγονότα τῆς 24ης Ἰουλίου.

(«Ἡμέρα», 24 Ἰουλίου 1974, «Ἡ Δημοκρατική Ἀναγέννηση καί ὁ Κωνσταντῖνος Καραμανλῆς»):

Ὡς ζωντανή ἐλπίδα τῆς δημοκρατικῆς συνειδήσεως τοῦ λαοῦ μας... ἔφθασε ὁ Κωνσταντῖνος Καραμανλῆς μέ τίς διάπυρες εὐχές καί τίς διάτορες ζητωκραυγές τῶν Ἑλλήνων καί τῶν Ἑλληνίδων... Ὁ κόσμος τοῦ ἄνοιξε μέ ὑπέροχες ἐκδηλώσεις τήν ἀγκαλιά του. Ὁ κόσμος ὅλος. Ἐγράφη στήν ἱστορία τῆς γενεᾶς μας, ὡς ἡμέρα τοῦ λαοῦ, ἡ Τετάρτη 24 Ἰουλίου 1974... Σήμερα, αὐτό τό ζωντανό κεφάλαιο, πού τόσες ὑπηρεσίες προσέφερε στήν πατρίδα, βρίσκεται κοντά μας... Σήμερα μέ τόν σχηματισμό πολιτικῆς Κυβερνήσεως καί μέ τόν παλλαϊκό ἐνθουσιασμό γιά τήν ἐπάνοδο τοῦ Καραμανλῆ ἄνοιξε ἡ αὐλαία μιᾶς νέας ἐποχῆς. Ἤδη διαβήκαμε τήν θύρα τῆς ἐλπίδος καί ἀγωνιζόμαστε ὅλοι μας ἑνωμένοι γιά μιά δημοκρατική Ἑλλάδα.

(«Ἀπογευματινή», 24 Ἰουλίου 1974, «Φλέγεται ἡ Ἑλλάς γιά τή μεταβολή. Δημοκρατία ὑπεσχέθη ὁ Καραμανλῆς»):

...Καί ξαφνικά ὅλα ἄλλαξαν. Ἡ διακυβέρνηση τῆς χώρας ἀνετέθη στούς πολιτικούς, ἐκλήθη ὁ Καραμανλῆς, ἦλθε, ὡρκίσθηκε πρωθυπουργός καί ἀνέλαβε τήν ἐξουσία. Μαζί μέ τήν ἀλλαγή καί τόν Καραμανλῆ, ἦλθε ὁ ἄνεμος τῆς δημοκρατίας, τό χαμόγελο — ὁ ξέφρενος παλλαϊκός πανηγυρισμός. Ἡ πρώτη φράση του, μόλις πάτησε τό πόδι του στήν Ἑλλάδα, ἔπειτα ἀπό 11 σχεδόν χρόνια, ἦταν ὑπόσχεση ἀποκαταστάσεως ὁμαλότητος καί δημοκρατίας...

(«Ἀκρόπολις», 24 Ἰουλίου 1974, «Ἦλθε τή νύχτα ὁ Καραμανλῆς — Παλλαϊκός ἐνθουσιασμός σ' ὅλη τή χώρα»· 25 Ἰουλίου 1974, «Πανηγυρισμοί καί προβλήματα»):

... Ἡ ἀνεπιφύλακτος συγκατάθεσις τοῦ πολιτικοῦ κόσμου καί τῆς ἡγεσίας τοῦ Στρατοῦ εἰς τήν ἀνάθεση τῆς πρωθυπουργίας εἰς τόν κ. Κωνσταντῖνο Καραμανλῆ, ὅσον καί ἡ λαϊκή ὑποδοχή τῆς ὁποίας ἔτυχεν οὗτος ἐπανερχόμενος, τόν κατέστησαν φορέα τῆς λαϊκῆς ἑνότητος. Ἡ ἀναγνώρισις αὐτή ἀποτελεῖ οὐσιώδη προϋπόθεσιν ἡ ὁποία ἐπιτρέπει τήν προσδοκίαν ὅτι ὁ Κωνσταντῖνος Καραμανλῆς θά φέρη ἐπιτυχῶς εἰς πέρας τήν ἐθνικήν ἀποστολήν τήν ὁποίαν ἀναλαμβάνει...

(«Ἀθηναϊκή», 24 Ἰουλίου 1974, «Ἡ Κυβέρνηση Καραμανλῆ, πρῶτο βῆμα στήν ἐλευθερία. — Τοῦ εὐχόμεθα νά πετύχη»):

...Προσευχηθῆτε γιά μένα, εἶπε φεύγοντας ἀπό τό Πα-

ρίσι ὁ κ. Κωνσταντῖνος Καραμανλῆς. Προσευχόμεθα. Καί τοῦ εὐχόμεθα ἀπό τό βάθος τῆς καρδιᾶς μας νά ἐπιτύχη. Γνωρίζομεν τίς ἀρετές του. Ὅπως καί τίς ἀδυναμίες του. Ἀλλά γνωρίζουμε ἐπίσης ὅτι ὁ τόπος δέν ἔχει ἄλλα περιθώρια ἀνοχῆς καί ἀντοχῆς. Βεβαίως δέν περιμένει θαύματα ἀπό ἕνα ἄνθρωπο. Οὔτε καί ἔχει αὐταπάτες. Ἄν χθές τόν ὑποδέχθηκε σάν ἡμίθεο, ἦταν γιατί πίστευε πώς γινόταν τό πρῶτο μεγάλο βῆμα στόν δύσκολο δρόμο τῆς ἀνορθώσεως τοῦ τόπου. Τό ἑπόμενο βῆμα θά πρέπη νά εἶναι ἡ πλαισίωσή του ἀπό ὅλες τίς πολιτικές δυνάμεις, καινούργιες καί παλιές πού ἀντιστάθηκαν στή δικτατορία, γιά νά ὁδηγήσουν τόν τόπο στίς ἐλεύθερες ἐκλογές. Αὐτή τή χειρονομία, πού θά τόν καταξιώση σάν ἀληθινό ἡγέτη τῆς ἐθνικῆς ἑνότητος περιμένει ὁ λαός ἀπό τόν νέο πρωθυπουργό...

(«Ἐλεύθερος Κόσμος», 24 Ἰουλίου 1974, «Ἦλθε ὁ Καραμανλῆς — Αἱ εὐχαί καί ἐλπίδες τοῦ ἔθνους τόν συνοδεύουν»).

(«Ἑστία», 24 Ἰουλίου 1974, «Πίστιν εἰς τήν Πατρίδα»):

...Γεγονός εἶναι ὅτι ὅλοι οἱ Ἕλληνες προσεύχονται σήμερον διά τό ἔθνος καί ἐφ' ὅσον ὁ Κ. Καραμανλῆς ἀποτελεῖ τόν φορέα τῆς προσπαθείας διά τήν ἐπίτευξιν τῆς ἐθνικῆς ἑνότητος, ἔχει ἐξασφαλίσει τήν ἀνεπιφύλακτον συμπαράστασιν ὅλων.

(«Βῆμα», 24 Ἰουλίου 1974, «Πολιτική Κυβέρνηση ὑπό τόν Κ. Καραμανλῆ. Πανηγυρισμοί σ' ὅλη τήν χώρα»):

...Ἡ ὁρκωμοσία πολιτικῆς Κυβερνήσεως ἐλπίζεται ὅτι θά ἀποτελέση ἀπαρχή ἐπανόδου σέ συνταγματική τάξη, ὕστερα ἀπό τήν παρένθεση ἑπτάμισυ περίπου ἐτῶν ἀποτυχημένων πειραματισμῶν καί παρεκκλίσεων. Καί λογίζεται βέβαια μόνον σάν ἀπαρχή, γιατί ἡ συνταγματική τάξη συνδέεται ἄρρηκτα μέ διενέργεια ἐλευθέρων ἐκλογῶν, αἴτημα πού δέν ἔπαυσαν νά προβάλλουν οἱ δημοκρατικά σκεπτόμενοι Ἕλληνες.

(«Βραδυνή», 24 Ἰουλίου 1974, «Ἡ τριπλῆ γιορτή»):

...Γιορτή γιά τό ὁλοδύναμο Χαῖρε στή Δημοκρατία πού ἀνέβρυσε χθές κατακόρυφο ἀπό τήν ψυχή τοῦ λαοῦ μας καί ἀντήχησε ἀπ' ἄκρη σ' ἄκρη στή χαρμόσυνη Ἀθήνα... Γιορτή γιά τήν θριαμβευτική ἐπάνοδο καί ὁρκωμοσία τοῦ Κ. Καραμανλῆ. Στήν σύνθετη ἀξία τῆς ἡγετικῆς του προσωπικότητος, συγκεντρώνεται ἀμέριστη σήμερα ἡ ἐμπιστοσύνη τῶν μεγάλων μαζῶν καί τῶν ἐθνικῶν ἐνόπλων δυνάμεων, πού μέ τήν πατριωτική τους πρωτοβουλία ἔσπασαν τό φράγμα τῆς ἀποτελματώσεως καί ἀπομονώσεως τοῦ δημοσίου βίου...

Θά ἀποτελοῦσε πλεονασμό ἡ ὑπογράμμισις ὅτι κατά τήν ἱστορική τούτη καμπή, ὅλες οἱ προσδοκίες τῶν πολιτῶν, ἀνεξαρτήτως ἰδεολογικῆς των τοποθετήσεως κατά τό παρόν καί κομματικῆς κατά τό παρελθόν, ἐνοῦνται στήν ἀξιοποίηση τῶν μεγάλων ἡγετικῶν ἀρετῶν τοῦ Κ. Καραμανλῆ, τοῦ ὁποίου οἱ ἀνοικτοί ὁρίζοντες διευρύνθηκαν ἀκόμη περισσότερο κατά τήν πικρή θητεία τῆς ἐξορίας του καί τοῦ ὁποίου οἱ δημιουργικοί χυμοί ἐμπλουτίσθηκαν μέ τίς πιό γονιμοποιές διεθνεῖς ἐμπειρίες. Ἡ ἀνεγνωρισμένη του ἰδιοφυΐα στήν ἀνατομία τοῦ πολιτικοῦ προβλήματος τῆς χώρας, ὁ ριζοσπαστικός ρεαλισμός καί τό ἐργῶδες σφρῖγος του εἶναι ὅ,τι περισσότερο χρειάζεται, ὑπό τίς σημερινές ἰδίως συνθῆκες, ἡ χώρα...

Ἡ πολιτική μεταβολή σέ συνδυασμό μέ τήν ἐπάνοδο τοῦ Κ. Καραμανλῆ στήν Ἑλλάδα καί τό σχηματισμό τῆς πρώτης μεταδικτατορικῆς Κυβερνήσεως ἀπασχόλησαν σέ μεγάλο βαθμό τίς ἐγκυρότερες ἐφημερίδες καθώς καί τούς ραδιοτηλεοπτικούς σταθμούς τῆς Εὐρώπης καί τῶν Ἡνωμένων Πολιτειῶν. Εἰδικότερα, ἐπισημάνθηκε ἡ θερμότητα τῆς ὑποδοχῆς πού ἐπιφυλάχθηκε στόν Ἕλληνα πολιτικό, ὑπογραμμίστηκε τό ἔργο του κατά τήν ὀκταετῆ πρωθυπουργία του, ἐξάρθηκε ἡ προσωπικότητά του καθώς καί ἡ συμβολή του στήν ἀνάπτυξη τῆς σύγχρονης Ἑλλάδος καί, τέλος, συνδέθηκε τό ὄνομά του μέ τόν ἀνώδυνο τρόπο τῆς μεταβάσεως ἀπό τό δικτατορικό καθεστώς στή δημοκρατία. «...Ὅλα αὐτά» — θά γράψει ἀργότερα ὁ Γάλλος δημοσιογράφος Ρ. Μασσίπ στό βιβλίο του «Καραμανλῆς, ἕνας Ἕλληνας πού ξεχώρισε» — «συνιστοῦν ἀλλαγές καθοριστικές γιά τήν ἱστορία ἑνός ἔθνους. Καί ὅμως πραγματοποιήθηκαν χωρίς κλυδωνισμούς. Ἡ Ἑλλάδα εἶναι ἡ μόνη χώρα πού πέτυχε νά διαβῆ ἀνώδυνα τά σύνορα πού χωρίζουν μιά τυραννία μακρόχρονη, ἀπό μιά πολυπόθητη ἐλευθερία... Ἐάν ὅμως ἡ μετάβαση αὐτή πραγματοποιήθηκε ἀνώδυνα, τοῦτο ἀσφαλῶς ὀφείλεται στόν Κωνσταντῖνο Καραμανλῆ...»[4].

Χαρακτηριστικά στούς «Times» τοῦ Λονδίνου, ἀφοῦ ὑπογραμμιζόταν ὅτι ὁ Κ. Καραμανλῆς «εἶναι ἀναμφίβολα ὁ μόνος ἡγέτης μέ τόν ὁποῖον οἱ Ἕλληνες πολιτικοί καί ὁ λαός εἶναι δυνατό νά συνταχθοῦν», ὁ Μάριο Μοντιάνο, στό ἴδιο φύλλο, ἔγραφε ἐκτενέστερα:

Γιά τόν κ. Κωνσταντῖνο Καραμανλῆ, αὐτή εἶναι ἡ στιγμή τοῦ θριάμβου. Εἴτε συμφωνοῦν οἱ πολιτικοί ἀρχηγοί εἴτε ὄχι, ἡ παρουσία του καί μόνο στήν Ἀθήνα δέν μπορεῖ παρά νά γείρει τή ζυγαριά ὑπέρ του. Θεωρεῖται ὡς ὁ μόνος πολιτικός ἱκανός νά βγάλει τήν Ἑλλάδα ἀπό τή βαθειά κρίση στήν ὁποία εἶχε βυθιστεῖ ἐπί ἑπτά χρόνια ἑνός ἀνίκανου δικτατορικοῦ καθεστῶτος.

Ποτέ ἡ δημοτικότητά του δέν ἦταν τόσο μεγάλη. Πρίν ἕνδεκα χρόνια, παράτησε τήν ἑλληνική πολιτική, ἀηδιασμένος ἀπό τήν ἄδικη ὕβρι καί συκοφαντία, πού ἀποτελοῦσαν μέρος τῆς πολιτικῆς σκηνῆς μετά τήν ἐκλογική του ἀποτυχία τό 1963. Μετά ἀπό τέσσερα χρόνια ἀκυβερνησίας, ἀνέλαβαν οἱ συνταγματάρχες.

Ἡ εἴδηση τῆς ἀναμενόμενης ἐπιστροφῆς του ἀνέστησε τούς Ἕλληνες. Τραγουδοῦσαν σλόγκαν γιά τή δημοκρατία ἤ κατά τῆς χούντας, ἀκόμα καί παιδιά ἐπαναλάμβαναν τήν ἰαχή «Κα-ρα-μαν-λῆς», στήν ὁποία αὐτοκινητιστές, χιλιάδες αὐτοκινητιστῶν, κόρναραν «ἔ-έ-ἐρ-χε-ται».

Ἡ Ὀκταετία τοῦ κ. Καραμανλῆ ἀπό τό 1955 ἕως τό 1963 θεωρεῖται σήμερα ἀπό τούς περισσότερους Ἕλληνες

σάν χρυσῆ ἐποχή. Ἀκόμα καί οἱ παλιοί του ἐχθροί βλέπουν τά σφάλματα τῆς Κυβερνήσεώς του σάν δευτερεύοντα, σέ σύγκριση μέ τίς πρακτικές τῆς λίθινης ἐποχῆς πού ἀκολούθησε ἡ δικτατορία. Ὅλα τά κυριότερα οἰκονομικά ἐπιτεύγματα στή χώρα αὐτή, πού συνέβησαν πρίν ἀπό τήν παροῦσα κρίση, ἀποδίδονται στή δική του διακυβέρνηση[5].

Καί, δύο μέρες ἀργότερα, ὁ ἴδιος ἀνταποκριτής ἐπισήμανε:

Ἡ ἐπιστροφή τοῦ Κ. Καραμανλῆ στήν ἑλληνική πολιτική σκηνή ἦταν θεαματική. Χρειάστηκαν πολλά χρόνια γιά νά μάθουν οἱ Ἕλληνες νά ἐκτιμοῦν τόν Κ. Καραμανλῆ καί τήν διακυβέρνησή του κατά τήν περίοδο 1955-1963.

Πολλοί ὑποστηρικτές τοῦ Κ. Καραμανλῆ ἀναφέρουν ὅτι ἀνέλαβε μιά ἀποστολή αὐτοκτονίας. Ὁ ἴδιος τό ἐκτιμᾶ περισσότερο σάν παιχνίδι ρώσικης ρουλέτας. Ἡ ἀποστολή αὐτή μπορεῖ νά τόν καταδείξει ὡς μεγάλο ἡγέτη ἤ νά τόν «ἐκμηδενίσει», ὡς νεκροθάφτη τῆς Ἑλλάδος. Τό «κλειδί» — ἀπάντηση βρίσκεται στόν χρόνο πού θά πατήσει τόν μοχλό.

Σέ ἀνταπόκριση, ἐξάλλου, τῶν «Financial Times», ὁ Κ. Καραμανλῆς χαρακτηριζόταν ὡς ἕνας ἀπό τούς ἐλάχιστους πολιτικούς πού ἀσκεῖ ἀνάλογα ἰσχυρή γοητεία στό κοινό, ὥστε νά μπορεῖ νά χαρακτηριστεῖ «χαρισματικός» καί ὑπογραμμιζόταν ἀκόμη:

Ὁ Κ. Καραμανλῆς εἶναι ἕνας ἄνδρας δημοκρατικῶν ἀρχῶν, πού κατά καιρούς ἔχει χαρακτηρισθεῖ «Κύριος Νόμος καί Τάξη (Mr Law and Order)».

Στίς ἐξωτερικές ὑποθέσεις ὁ Κ. Καραμανλῆς εἶναι ἕνας «Εὐρωπαῖος», γεγονός πού ἔχει κατά καιρούς ἀντιμετωπιστεῖ μέ καχυποψία ἀπό τούς Ἀμερικανούς. Ἦταν πρωθυπουργός τήν ἐποχή πού ὁ Εὐάγγελος Ἀβέρωφ-Τοσίτσας, ὡς ὑπουργός Ἐξωτερικῶν καί τώρα ὑπουργός Ἐθνικῆς Ἄμυνας, διαπραγματεύθηκε τήν συμφωνία τοῦ 1960 μέ τήν Τουρκία καί τήν Μεγάλη Βρετανία γιά τήν ἀνεξαρτησία τῆς Κύπρου.

Σχετικά μέ τήν οἰκονομία, ὡς ὑπουργός Συγκοινωνιῶν καί Δημοσίων Ἔργων ὁ Κ. Καραμανλῆς ἐκπόνησε ἕνα πρόγραμμα ὁδοποιίας καί βιομηχανικῆς ἀναπτύξεως πού ἔφερε μία ἀπό τίς φτωχότερες χῶρες τῆς Εὐρώπης στόν δρόμο τῆς οἰκονομικῆς ἀνορθώσεως.

Ἀνεξάρτητα ἀπό τά κίνητρά τους, οἱ στρατηγοί ἐπανέφεραν τόν Κ. Καραμανλῆ σέ «θέση ἰσχύος». Ὁ βασικός του σκοπός θά πρέπει νά εἶναι ἡ διασφάλιση τοῦ πολιτικοῦ ἐλέγχου ἐκ μέρους του καί πρός τήν κατεύθυνση αὐτή ποιό καλύτερο ἐργαλεῖο ἀπό τίς ἐκλογές; Τότε, ὁ ἴδιος καί τό καθεστώς του θά ἀποκτήσουν τή νομιμοποίηση πού τώρα ἀκόμη δέν διαθέτουν (25.7).

Σέ κύριο ἄρθρο, στίς 25 Ἰουλίου, στή «Le Monde», γράφονταν τά ἑξῆς γιά τόν Κ. Καραμανλῆ καί τά προβλήματα πού ἀντιμετώπιζε:

...Ἀφοῦ τοῦ ἔγινε ἀποθεωτική ὑποδοχή στήν ἄφιξή του στήν Ἑλλάδα, ὁ κ. Καραμανλῆς ἐξέφρασε τήν πρόθεσή του «νά ἀποκαταστήσει τήν δημοκρατία». Ἀπό ὅσο γνωρίζουμε τόν ἄνθρωπο, σκεπτόμαστε ὅτι θά τό κάμει χωρίς χρονοτριβή. Στόν αὐταρχικό αὐτό πολιτικό, πού ὑπέστη κάποτε σκληρή κριτική ἀπό τήν ἀριστερά, τοῦ ἀναγνωρίζεται τώρα ἀπό τούς ἀντιπάλους του μία μηδέποτε διαψευσθεῖσα ἀντίθεση πρός τή δικτατορία, ἕνας ἀδιάλλακτος καί αὐστηρός χαρακτῆρας, ἕνα προσωπικό σύνολο ἀφιλοκέρδειας. Πῶς νά μή σκεφθοῦμε, ἐξαιτίας του, τόν στρατηγό Ντέ Γκώλ, πού τόν κάλεσαν νά «ἀρχίσει μία διαδικασία» ἀνάλογη τῆς «ἀνασυνθέσεως τοῦ Κράτους».

Στόν κ. Καραμανλῆ δόθηκαν, χωρίς καμμία ἀμφιβολία, ἰσχυρές διαβεβαιώσεις καί διαθέτει ἀξιόλογα χαρτιά γιά νά ἐκπληρώσει τήν ἀποστολή του. Οἱ ὑπεύθυνοι τοῦ προηγούμενου καθεστῶτος θά τοῦ ζήτησαν νά ἀποφύγει τήν λαϊκή βεντέτα. Σέ μιά πρώτη φάση θά ἔχει ὅλη τήν ὑποστήριξη καί θά προσπαθήσει νά ἀπαλύνει τά πνεύματα. Ἡ ἀπελευθέρωση τῶν κρατουμένων καί τό τέλος τοῦ αὐταρχισμοῦ εἶναι δυνατόν, ὅπως στήν Πορτογαλία, νά πραγματοποιηθοῦν κατά εἰρηνικό τρόπο.

Ὑπάρχει, συνεπῶς, ἀνάγκη γιά ταχεῖα ἀποκατάσταση ἑνός ἀντιπροσωπευτικοῦ καθεστῶτος, χωρίς ἐξαιρέσεις: μέ τήν ἐκ νέου εἴσοδο στήν πολιτική τῆς ἀριστερᾶς καί τῶν κομμουνιστῶν πού φιμώθηκαν καί καταδιώχτηκαν ἀπό τήν ἐποχή τοῦ ἐμφυλίου πολέμου· καί μέ τή διοργάνωση ἐλεύθερων ἐκλογῶν σέ μία χώρα πού γνώρισε τόσες νοθεῖες.

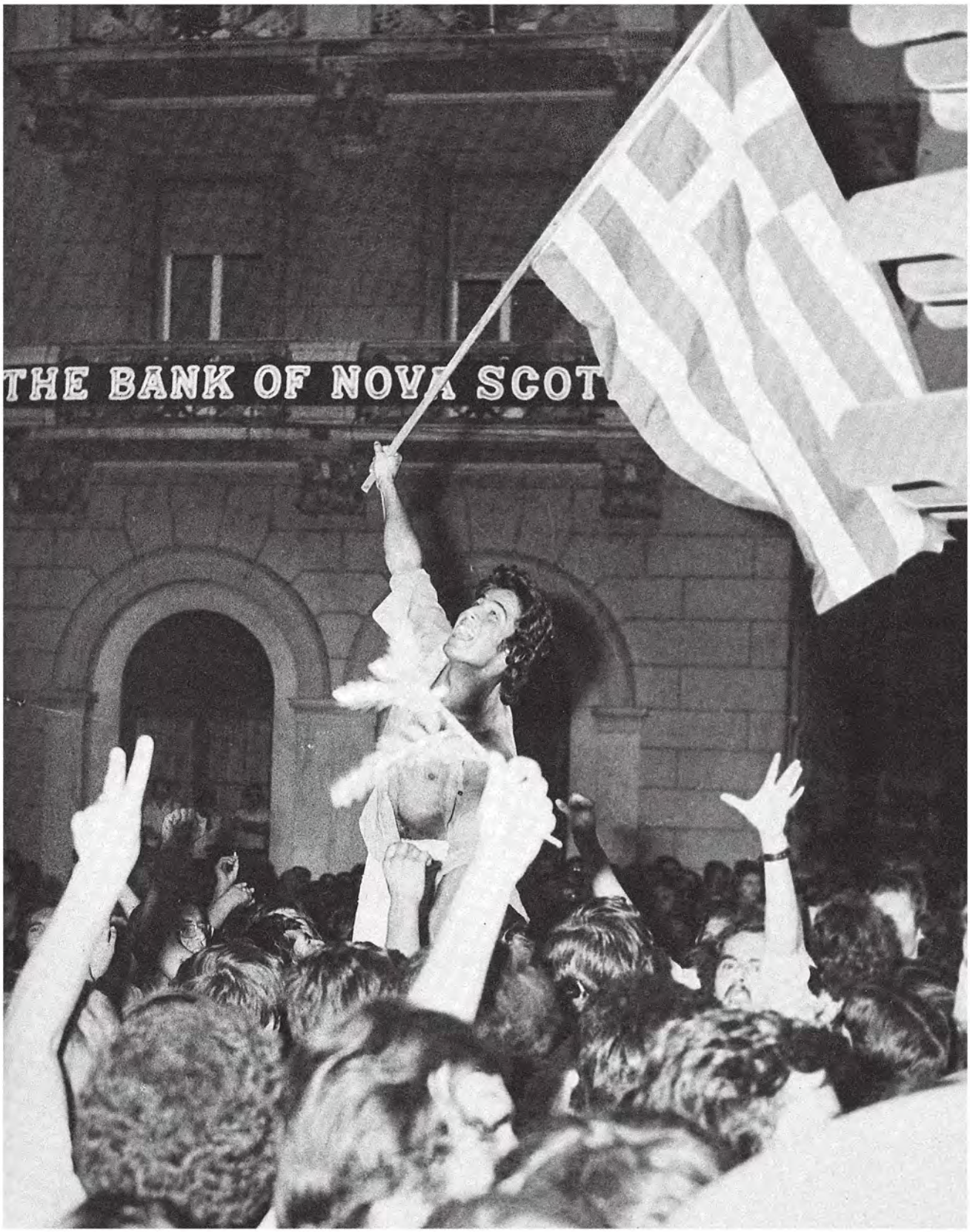
Ἐπίσης, ὁμιλοῦμε γιά τήν ἐπιστροφή τῆς Ἑλλάδος στήν Εὐρώπη καί τήν ἀπαλλαγή της ἀπό τήν ἐξάρτηση ἀπό τόν Ἀμερικανό σύμμαχο, συνένοχο τῆς δικτατορίας.

. . . . . .

Κατάκοπη ἀπό τήν δικτατορία, ἐξαντλημένη ἀπό μία σοβαρή οἰκονομική κρίση, μέ τόν ὑψηλότερο δείκτη πληθωρισμοῦ ἀπό ὅλες τίς χῶρες τῆς Εὐρώπης, στερημένη ἀπό τίς ζωντανές της δυνάμεις, οἱ ὁποῖες εἴτε ἐξορίσθηκαν εἴτε ὑποτάχθηκαν στήν καταπίεση, ἡ Ἑλλάδα πού ξαναβρίσκει ὁ κ. Καραμανλῆς δέν εἶναι ἴδια ὅπως τήν ἄφησε, ὕστερα ἀπό κάποια διαφωνία του μέ τό Παλάτι. Ἡ χώρα καί τό «καταφύγιό» της ὡρίμασαν ἀπό τήν δοκιμασία. Ἡ ἐπιστροφή σέ μία νέα δημοκρατία, χωρίς σπαραγμούς καί ἀνωμαλίες, πρέπει νά διευκολυνθεῖ. Θά μπορέσουν ἄραγε οἱ Ἕλληνες, πού πολύ συχνά τείνουν νά ἀποδίδουν ὅλα τά κακά στήν ξένη ἐπέμβαση, νά οἰκοδομήσουν πάνω στά ἐρείπια τῆς δικτατορίας ἕνα Κράτος, ἀπελευθερωμένο ἀπό τούς παλαιούς δαίμονες πού τό ὡδήγησαν στήν καταστροφή του;

Στό ἴδιο τεῦχος τῆς ἔγκυρης ἐφημερίδας, ὁ Ρ. Σωμερίτης σκιαγραφοῦσε τόν Κ. Καραμανλῆ:

Ἡ πορεία του στήν ἔρημο διήρκεσε δέκα χρόνια, ἑπτά μῆνες καί δεκαεπτά ἡμέρες. Πράγματι, στίς 9 Δεκεμβρίου τοῦ 1963 ὁ κ. Κωνσταντῖνος Καραμανλῆς ἔφευγε ἀπό τήν Ἑλλάδα γιά νά ἐγκατασταθεῖ στό Παρίσι ἐγκαταλείποντας «ὁριστικά» τήν πολιτική ζωή καί διαλέγοντας τήν ἐθελουσία ἐξορία καί τή σιωπή. Ὁ ἄνθρωπος, τόν ὁποῖον ὑποδέχθηκαν θριαμβευτικά τά παραληροῦντα ἀθηναϊκά πλήθη, δέν εἶχε ἀφήσει τότε ἕνα αἴσθημα κενοῦ παρά σέ λίγους πιστούς. Ἡ ἀντιπαράθεση τῶν δύο καταστάσεων εἶναι συγκλονιστική. Τόσον ἡ ἀναχώρηση ὅσο καί ἡ ἐπιστροφή ἑρμηνεύθηκαν ἀπό μία μεγάλη πλειοψηφία τῶν Ἑλλήνων (ἀπό τούς ἴδιους ἴσως καί τίς δύο φορές) σάν μία νίκη τῆς δημοκρατίας καί τῶν ἐλευθεριῶν.

Πανηγυρισμοί γιά τήν ἀποκατάσταση τῆς δημοκρατίας.

Καί ἀφοῦ περιέγραφε τά κυριότερα στάδια τῆς πολυτάραχης σταδιοδρομίας τοῦ Ἕλληνα πολιτικοῦ, ὁ Ρ. Σωμερίτης κατέληγε:

Ὁ ἄνθρωπος πού μόλις ἐπέστρεψε ἀπό τήν ἐξορία δέν εἶναι αὐτός πού ἐγκατέλειψε τήν Ἑλλάδα πρίν ἀπό ἕνδεκα σχεδόν χρόνια. Αὐτά τά χρόνια τοῦ ἠθελημένου ἀποχωρισμοῦ τά αἰσθήματα πού τόν κατεῖχαν μετά τό πραξικόπημα τῶν συνταγματαρχῶν, τό ὁποῖον κατήγγειλε ἔντονα, οἱ σκέψεις πού εἶχε τήν εὐκαιρία νά κάνει καί πού ἔφθαναν μέχρι αὐτοκριτικῆς καμμιά φορά, μέ ἀναφορά στό παρελθόν, ἡ ἐπιμονή του νά τελειοποιήσει τήν παιδεία του, ἡ κατευναστική ἐπίδραση τῆς ἡλικίας, ἡ μοναξιά του, ἔχουν κατά κάποιο τρόπο ἐξανθρωπίσει χωρίς νά μειώσουν κατά τίποτε τά θεμελιώδη χαρακτηριστικά τῆς ἰδιοσυγκρασίας του, πού εἶναι ἡ λιτότητα τοῦ λόγου, ἡ σαφήνεια τῆς σκέψεως, ἡ ἀποφασιστικότητά του καί ἡ ἀνεξαρτησία τοῦ πνεύματος[6].

Καί στήν ἐφημερίδα «Quotiden de Paris»:

Ὑπάρχουν Ἕλληνες τοῦ Βορρᾶ, ὅπως καί Γάλλοι τοῦ Βορρᾶ: Ὁ Κωνσταντῖνος Καραμανλῆς εἶναι ψυχρός, πολύ ψυχρός ἄν τό ἐπιθυμεῖ, ἀλλά ἡ εὐαισθησία του γίνεται εὐδιάκριτη κατά τίς σύντομες ἐκρήξεις του. Κάπως ἔτσι ἦταν «ὁ πρόεδρος», ὅταν μοῦ παραχωροῦσε συνεντεύξεις στό διαμέρισμά του τοῦ Μπουλβάρ Μονμορανσύ, ὅπου ζοῦσε ἐξόριστος ἐδῶ καί ἕνδεκα χρόνια. Ἕνα πάθος κρυφό, θαμμένο, πανταχοῦ παρόν, ἡ Ἑλλάδα... καί ἡ περιδεής ψυχρότητα τοῦ τεχνοκράτη, τοῦ ὀργανωτῆ, πού ἐπί ὀκτώ χρόνια, ἀπό τό 1955 ἕως τό 1963, μπόρεσε νά παντρέψει στήν Ἑλλάδα τίς λέξεις «τάξη καί δημοκρατία», ἔργο δυσκολώτατο. Ἐξέπληξε τόν στρατηγό Ντέ Γκώλ στό ἔργο του «Μνῆμες ἐλπίδας» ὑπάρχει ἡ ἑξῆς ἀποκαλυπτική φράση: «Τόν λαό αὐτό, τοῦ ὁποίου ἡ πολιτική ζωή εἶναι τόσο δαντελωτή ὅσο οἱ ἀκτές του καί τόσο πολύπλοκη ὅσο καί τά βουνά του, κατάφερε νά κυβερνήσει ὁ Κωνσταντῖνος Καραμανλῆς...»

Εἶναι — ὁ κ. Κ. Καραμανλῆς — ἕνας φιλελεύθερος τεχνοκράτης, στά χέρια τοῦ ὁποίου τελικά ὁ στρατός ἀπέθεσε τό χαρτί τῆς πτωχεύσεώς του. Γιά τόν στρατό, δέν ὑπῆρχε, στό ἄμεσο μέλλον, ἄλλη λύση ἀπό αὐτήν (25.7)».

Ἐκτενεῖς ἀναλύσεις, μέ ἀναφορά στήν προσωπικότητα τοῦ Κ. Καραμανλῆ καί στήν ἀποστολή πού κλήθηκε νά ἀναλάβει, δημοσιεύτηκαν στό γερμανικό τύπο:

Ἡ Ἑλλάδα εἰσέρχεται σέ ἕνα νέο κεφάλαιο τῆς Ἱστορίας της. Ἡ ἐποχή τοῦ στρατιωτικοῦ καθεστῶτος ἔφθασε στό τέλος της. «Ἐλευθερία» καί «δημοκρατία» εἶναι οἱ λέξεις πού ἀντηχοῦν τώρα στή χώρα. Μέσα στήν πανηγυρική ἀτμόσφαιρα ἐν ὄψει μιᾶς νέας πραγματικότητας ὁ λαός αἰσθάνεται πάνω ἀπ' ὅλα, ὅτι θά ἀπελευθερωθεῖ ἀπό τήν ἐξευτελιστική χειραγώγηση καί κηδεμονία, ὅτι θά παύσει ἡ ἐξουθενωτική κατάπνιξη τοῦ πολιτικοῦ αὐτοπροσδιορισμοῦ. Ὁ φόβος ἐνώπιον τῶν κινδύνων τῆς καινούργιας ἀρχῆς βρίσκει καταφύγιο στήν ἐλπίδα. Τό ὄνομά της, πού ἠλεκτρίζει ὅλη τή χώρα, εἶναι Καραμανλῆς.

Ἤδη ἀπό καιρό, ἐντονώτερα μετά τίς ταραχές τοῦ περασμένου φθινοπώρου, λειτουργοῦσε αὐτό τό ὄνομα σάν τή μαγική λέξη, μέ τήν ὁποία καί μόνο θά μποροῦσε νά βρεθεῖ ἡ ἔξοδος ἀπό τόν λαβύρινθο τῶν τελευταίων ἐτῶν. Ἀνάμεσα στούς δημοκρατικούς πολιτικούς τῆς ἐποχῆς τοῦ 1967 μόνον ἐτοῦτος ὁ ἀνορθόδοξος συντηρητικός, ὁ εὑρισκόμενος στήν παρισινή αὐτοεξορία του ἀπό τό 1963, 67 ἐτῶν σήμερα, ὁ σχεδόν φανατικός Μακεδόνας, διαθέτει ἀκτινοβολία. Ἀντιπολίτευση καί στρατός, λαός καί πολιτικοί θεωροῦν μόνον αὐτόν ἱκανό νά χειριστεῖ τήν ἐσωτερική πολιτική διάβρωση καί νά διασπάσει τήν πολιτική ἀπομόνωση στό ἐξωτερικό. Μόνον αὐτός ἀπολαμβάνει τῆς ἐμπιστοσύνης καί τῆς Δεξιᾶς καί τῆς Ἀριστερᾶς — ἄν ἐξαιρέσει κανείς, φυσικά, τούς κομμουνιστές.

Ὁ Καραμανλῆς εἶναι δημοκράτης, ἀλλά ὄχι ἐκπρόσωπος ἐκείνου τοῦ ἡμιδημοκρατικοῦ φεουδαλισμοῦ, ὁ ὁποῖος τερματίστηκε τό 1967. Παλαιότερα αὐτός ὁ πιστός τῆς Βασιλευομένης Δημοκρατίας εἶχε ἤδη ἐγκαταλείψει τήν χώρα κατόπιν συγκρούσεως μέ τόν βασιλιά Παῦλο γιά καθαρά πολιτειακούς λόγους — ἡ ἐτυμηγορία του ἦταν: «Ἡ ἑλληνική δημοκρατία ἔχει καταρριφθεῖ ἀπό ἕνα ἐλεύθερο καθεστώς· οἱ συνταγματάρχες τῆς ἔδωσαν μόνον τήν χαριστική βολή». Ἡ θέση αὐτή ἐπισημαίνει μία ἄποψη τοῦ «ἐξευρωπαϊσμοῦ» τῆς Ἑλλάδος, ὁ ὁποῖος καθιστᾶ τόν ἄξιο πρώην πρωθυπουργό τῆς δεξιᾶς πτέρυγας τοῦ κέντρου ἐξίσου ἀποδεκτό τόσο ἀπό τήν δημοκρατική Ἀριστερά, ὅσο καί ἀπό μία μεγάλη μερίδα τῶν Ἑλλήνων ἐκείνων, πού τό 1967 θεωροῦσαν μία ριζική ἀλλαγή τοῦ πολιτικοῦ σκηνικοῦ τουλάχιστον ἀναπόφευκτη. Πολλοί ἀπό αὐτούς μάλιστα, χαιρέτισαν τήν «ἐπανάσταση» τῶν συνταγματαρχῶν μέ ἕνα ἀλλόκοτο μῖγμα συντηρητικῶν αἰσθημάτων καί, κυρίως, σοσιαλιστικῶν - ἐπαναστατικῶν ἐνστίκτων.

Ἀργά, μόνον ὅταν παρουσιάστηκε ἡ ἀνάγκη, ἐκλήθη ὁ Κωνσταντῖνος Καραμανλῆς ὡς σωτήρας. Γιά τούς Ἕλληνες — καί ὄχι μόνον γι' αὐτούς — θά εἶχαν ἴσως ἀποφευχθεῖ πολλά δεινά, ἐάν εἶχε μπορέσει νά προλάβει τό κακό τοῦ περασμένου Νοεμβρίου. Θά μπορέσει τώρα νά ἀνταποκριθεῖ στίς προσδοκίες, πού θυμίζουν πίστη σέ θαύματα, καί πού ὅλοι ἐναποθέτουν σέ αὐτόν; Γιά πόσον καιρό θά τόν στηρίζει καί θά τόν συγκρατεῖ ἡ πίεση τῶν προσδοκιῶν; Πόσο σύντομα θά ἐκδηλωθεῖ καί πάλι ἡ ἐριστική διάθεση στήν Ἑλλάδα, πού εἶναι πρός τό παρόν ἀναστατωμένη στό ἔπακρο καί συνταράσσεται ἀπό ἐσωτερικούς καί ἐξωτερικούς κλυδωνισμούς; Μετάπτωση ἀπό τήν ἐλπίδα στήν ἀπογοήτευση, ἀπό τίς ἐνοποιητικές ζητωκραυγές στόν ἀγώνα τῶν στόχων; Εἶναι βέβαιο, ὅτι σέ αὐτό ὑπολογίζουν, ἤδη ἀπό τώρα, οἱ ριζοσπαστικοί ἀριστεροί. Γιά αὐτούς ὁ Καραμανλῆς εἶναι ἁπλῶς ἐκεῖνος πού θά ἀνοίξει τό κουτί τῆς Πανδώρας. Τό 1967 ἡ Ἑλλάδα πέρασε ἀπό τό κακό στό χειρότερο: στήν πολιτική θεωρεῖται μία τέτοιου εἴδους ἐξέλιξη καί ἀναστρέψιμη καί ἐπαναλήψιμη.

Ὁ Καραμανλῆς φέρει μαζί του σχέδια γιά τόν ἐξευρωπαϊσμό τῆς ἑλληνικῆς πολιτικῆς, δέν ὑφίσταται ὅμως ἡ ἀπαραίτητη [illegible]οδομή γιά κάτι τέτοιο. Προπάντων, δέν ὑπάρχουν κόμματα εὐρείας βάσεως καί κόμματα ἀρχῶν, ἀλλά οὔτε καί τό κατάλληλο Σύνταγμα, στό ὁποῖο θά μποροῦσε κανείς ἀποκλειστικά νά ἀνατρέξει. Προσπάθειες γιά τήν ἀναβίωση τῶν παλαιῶν κομμάτων θά παραμείνουν ἕνα ἀβέβαιο τόλμημα. Οἱ ἑλληνικές κοινωνικές δομές βρίσκονται ἐν μέσῳ μιᾶς ἱστορικῆς ἀλλαγῆς. Οἱ πολιτικῶς στρατευμένοι νέοι ἐγκλωβίστηκαν ὑπό τήν κυριαρχία τῶν

στρατιωτικῶν σέ ἕνα πολιτικῶς ἀεροστεγές κελλί καί περιπλανήθηκαν στήν πλειοψηφία τους σέ ὀφθαλμοφανῶς ἀνεδαφικούς ἰδεολογικούς ἀστερισμούς. Μέ τήν ἀφύπνισή τους στήν πραγματικότητα, οἱ νέοι αὐτοί καί πολλοί ἀκόμα Ἕλληνες θά θεωρήσουν ἀντίξοες αὐτές τίς ἰδεολογικές περιπλανήσεις. Καί ἡ οἰκονομική κατάσταση κάθε ἄλλο παρά ἀπαλύνει αὐτές τίς ἀντιξοότητες. Θά εἶναι λοιπόν, ὁ Καραμανλῆς εἰς θέσιν νά ὑλοποιήσει τά σχέδιά του περί δημοκρατίας διαθέτοντας μία πολύχρωμη Κυβέρνηση; Καί τί θά συνέβαινε, ἐάν ὁ «Ἡρακλῆς - Καραμανλῆς» ἀποτύγχανε;

Ὁ Καραμανλῆς ἀντιλαμβάνεται ὅτι σέ μία κρίσιμη συγκυρία τῆς ἑλληνικῆς ἱστορίας τοῦ ἔχουν ἐμπιστευθεῖ ἕνα ἀξιοζήλευτα σημαντικό καί τρομακτικά δύσκολο ἔργο. Μπορεῖ ὁπωσδήποτε νά ὑπολογίζει σέ σημαντική βοήθεια ἀπό τό ἐξωτερικό: ἡ ἀπομόνωση στήν ὁποία βρισκόταν πάντοτε — ἰδιαίτερα στήν τελευταία φάση — τό στρατιωτικό καθεστώς, διαρρηγνύεται πλέον. Ἀπό τό ἐξωτερικό ἔρχονται, ὡστόσο, καί ἀναταραχές. Ἡ Ἑλλάδα χρειαζόταν ἠρεμία σέ μία ἀπάνεμη γωνιά προκειμένου νά ἐπιβάλει τάξη στά τοῦ οἴκου της. Στό μεταξύ, ἡ Μεσόγειος εἶναι πρός τό παρόν κάθε ἄλλο παρά ἀπάνεμη. Ἡ Πορτογαλία βιώνει μία ἐπικίνδυνη μετάβαση· ἡ Ἱσπανία κρατᾶ τήν ἀναπνοή της: τί θά ἀκολουθήσει τόν Φράνκο; Τό πλοῖο τῆς Ἰταλίας κλυδωνίζεται στήν τρικυμία· ἡ Μέση Ἀνατολή τρίβει ἔκπληκτη τά μάτια της ἐμπρός στήν ἀλλαγή τῆς καταστάσεώς της καί ἀναδεύεται ἀβέβαια. Ὁ κόσμος γύρω ἀπό τήν Ἑλλάδα ἀνακατατάσσεται διαρκῶς. Μόνο στήν εὐνοϊκότερη περίπτωση μπορεῖ ἡ Κυβέρνηση Ἐθνικῆς Ἑνότητας στήν Ἀθήνα νά ἀντλήσει ἴδια ὠφέλη ἀπό αὐτές τίς ἀνακατατάξεις. Αὐτό θά ἔπρεπε νά τό εὐχηθεῖ κανείς στούς Ἕλληνες. Ἡ πολιτική τους ὀξύνοια θά ὑποστεῖ μία νέα, πιθανῶς σκληρή δοκιμασία.

(«Μία εὐκαιρία γιά τήν Ἑλλάδα», τοῦ Μπροῦνο Ντεσάμπ, «Frankfurter Allgemeine», 25.7.74).

Πολλοί λόγοι συνηγοροῦν ὑπέρ τῆς ἀναθέσεως τῆς κυβερνητικῆς κορυφῆς στόν Καραμανλῆ, ὁ ὁποῖος θεωρεῖται ὡς ἡ καταλληλότερη προσωπικότητα γιά τήν ἐπίτευξη τῆς ἀπαραίτητης ἐσωτερικῆς συμφιλιώσεως μεταξύ στρατοῦ καί λαοῦ καί γιά τόν χειρισμό τῆς δύσκολης μεταβάσεως σέ πιό ἐλεύθερες δομές μέ τέτοια προσοχή, ὥστε ἀναρχικές παρεκτροπές ἀκραίων στρατιωτικῶν καί τῶν κύκλων πού κρύβονται πίσω τους νά μή μποροῦν νά χρησιμεύσουν πάλι ὡς πρόσχημα γιά παρεμβάσεις. Μέλη τοῦ νέου Ὑπουργικοῦ Συμβουλίου περιγράφουν τόν ἡγέτη τῶν δημοκρατικῶν δικαιωμάτων, πού μόλις ἐπέστρεψε ἀπό τήν παρισινή ἐξορία, ὡς ἄνδρα «διαπνεόμενο καί κατευθυνόμενο» ἀπό τό ὅραμα τῆς μετατροπῆς αὐτοῦ τοῦ Κράτους σέ μία κοινωνική δημοκρατία. Παρ' ὅλα αὐτά εἶναι ἀναγκασμένος νά ἐπιβραδύνει αὐτό τό σχέδιο μέ τίς ἀποφασιστικές του συνέπειες λαμβάνοντας ὑπ' ὄψιν τήν ἀναμενομένη ταραχή στό σῶμα τῶν ἀξιωματικῶν καθ' ὅσον ἡ ἄλυτη κοινωνική διαμάχη συνιστᾶ μία ἐθνική ἀπειλή στό ἐξωτερικό.

Ὁ Καραμανλῆς ἀμνήστευσε τούς πολιτικούς κρατουμένους, ἐπέτρεψε στούς μετανάστες νά ἐπαναπατριστοῦν, ἄρχισε νά ἀπογυμνώνει ἀπό τίς ἐξουσίες της τή μισητή στρατιωτική ἀστυνομία, τήν πρώην «ἐμπροσθοφυλακή» τῆς ἐπαναστάσεως τῶν συνταγματαρχῶν, καί ἀποκατέστησε οὐσιαστικά τήν ἐλευθερία τοῦ τύπου. Μέ ξεχωριστή πολιτική ἐπιδεξιότητα ὁ πρωθυπουργός, ὁ ὁποῖος ἐπευφημεῖται ὁπουδήποτε κι' ἄν ἐμφανίζεται, κατάφερε νά σχηματίσει ἕνα ποιοτικῶς ἀξιόλογο ἔκτακτο Ὑπουργικό Συμβούλιο. Κατά αὐτόν τόν τρόπο ἡ ἀρχική δεξιά ἀπόπειρα διευρύνθηκε καί ἀνανεώθηκε μέ στοιχεῖα πού προέρχονται ἀκόμη καί ἀπό τήν σοσιαλδημοκρατική ἀριστερά (Μαγκάκης καί Τσάτσος). Ἄλλωστε, τά μισά ἀπό τά μέλη τῆς Κυβερνήσεως πάλεψαν κατά τοῦ στρατιωτικοῦ καθεστῶτος καί ὑπέφεραν ἀπό τίς διώξεις του. Ὅλες αὐτές οἱ ἀποφάσεις ἀποτελοῦν σημεῖα πορείας, τά ὁποῖα βέβαια, δέν μποροῦν πιά εὔκολα νά ἀπαλειφθοῦν.

Ὡστόσο, τά δυσκολότερα στάδια ξεκινοῦν γιά τόν Καραμανλῆ μόλις τώρα. Ἐντάσεις καί μεταπτώσεις δέν ἀποκλείονται σέ καμμία περίπτωση. Θά δεχθεῖ ὁ στρατός νά ἐπιστρέψει χωρίς ἐπιφυλάξεις στά στρατόπεδα καί τίς ἁρμοδιότητες πού προβλέπει γι' αὐτόν τό συνταγματικό δίκαιο ἀπό τήν ἐπίλυση τοῦ Κυπριακοῦ; Πῶς θά ἀντιδράσει στήν ποινική δίκη, πού εἶναι βέβαιον ὅτι ἐπίκειται ἐάν ὁ ἐκδημοκρατισμός ἀρχίζει νά γίνεται πιστευτός; Θά φροντίσει ἡ ἄκρα Ἀριστερά νά προκαλέσει νέες στιγμές ἀναταραχῆς μετά τήν ἐπικείμενη ἐπιστροφή τοῦ Ἀνδρέα Παπανδρέου; Στηρίζει ἡ Δύση τήν προσπάθεια δημοκρατικῆς παλινορθώσεως καί μέ ἀποτελεσματική ὑλική βοήθεια, ἐκτός ἀπό λεκτικές φιλικότητες;

Μία περίπου ἑβδομάδα μετά τήν ἀναπάντεχη πολιτική μεταβολή, ἡ Ἑλλάδα ταλαντεύεται μεταξύ σκεπτικισμοῦ καί αἰσιοδοξίας. Μόνο γιά τήν ἐπιστροφή τοῦ βασιλιᾶ δέν γίνεται καθόλου λόγος πιά, οὔτε κάν γιά τήν διενέργεια δημοψηφίσματος. Ἡ Κυβέρνηση Καραμανλῆ ἔχει σημαντικότερα προβλήματα.

(«Ἡ δύσκολη πορεία τῆς Ἑλλάδος», τοῦ Ὄλαφ Ἰλκού, «Süddeutsche Zeitung», 29.7.74).

Στήν παρισινή ἐξορία ὁ Καραμανλῆς ἐτόνιζε ἐπανειλημμένως στούς φίλους του: «Γιά νά μπορεῖ κανείς νά κυβερνήσει ἀποτελεσματικά, πρέπει καί νά εἶναι ἀποδεκτός». Ἀποδεκτός εἶναι ὁ ἄνδρας, πού ἐμφανίστηκε στήν Ἀθήνα ὡς σωτήρας τήν κρίσιμη ὥρα. Τέτοιος θά ἤθελε καί ὁ ἴδιος νά παραμείνει· γι' αὐτόν τόν λόγο θά κάνει τά πάντα, ὥστε νά κατακτήσει δύο στρατόπεδα: ἕνα πολιτικό στρατόπεδο, πού θά ἐκτείνεται κατά τό δυνατόν ἀπό τήν Δεξιά ἕως τήν Κεντροαριστερά καί θά τοῦ ἐξασφαλίσει ἐκλογικές νίκες ὅπως ἐπίσης καί κοινοβουλευτική πλειοψηφία· ἕνα στρατιωτικό στρατόπεδο, στό ὁποῖο προσπαθεῖ νά κερδίσει εὐτάκτους, συγχρόνως σκεπτόμενους ἀξιωματικούς γιά τό πείραμα τῆς βαθμιαίας ἀλλαγῆς στήν Ἑλλάδα.

Ἐργατικότητα καί ἔλεγχος συνιστοῦσαν γιά τόν Κωνσταντῖνο Καραμανλῆ πάντοτε τήν πυξίδα τῆς πολιτικῆς του δράσεως· ὡς ὑπουργός Δημοσίων Ἔργων, πού ὠργάνωσε μετά τόν πόλεμο τήν ἑλληνική ἀνασυγκρότηση καί φρόντισε γιά τήν μετατροπή τῆς Ἀθήνας σέ μία σύγχρονη πόλη· ὡς πρωθυπουργός, πού μεταξύ τῶν ἐτῶν 1955 καί 1963 σταθεροποίησε τήν ἑλληνική οἰκονομία καί προετοίμασε τήν ἐπέκταση τῆς ξένης βιομηχανίας.

Καί γι' αὐτόν τόν λόγο ἐπίσης ἐξαπέλυε ὁ Καραμανλῆς ἀπό τήν ἐξορία ξανά καί ξανά τούς «φιλιππικούς» του κατά

τοῦ «τυραννικοῦ καθεστῶτος» τῆς χούντας τῶν Ἀθηνῶν, διότι δέν παρῆγε κανένα ἔργο καί ἐξαντλεῖτο σέ «κενές καυχησιολογίες» καί ἐπειδή λόγῳ τῶν αὐθαιρέτων μεθόδων ἐξουσίας της, δημιουργοῦσε στήν Ἀθήνα μία «ἐκρηκτική κατάσταση», πού θά μποροῦσε νά ἐπιφέρει τό ξέσπασμα «ἀνεξέλεγκτων δυνάμεων». Μέ τό ὅραμα τῶν παλαιῶν στόχων καί μέ συναίσθηση τῶν φόβων ἀναλαμβάνει τώρα ὁ Κωνσταντῖνος Καραμανλῆς, ὁ αὐστηρός δημοκράτης, τήν ἐπιστροφή τῆς Ἑλλάδος στήν ἐλευθερία.

(«Ἡ δύσκολη ἐπιστροφή στή Δημοκρατία», Α. Κολσυττέρ «Die Zeit», 2.8.74).

Ἡ ἐπάνοδος τοῦ Κ. Καραμανλῆ ὡς τῆς «ἰσχυρᾶς προσωπικότητος μέ τίς ἀδιαμφισβήτητα δημοκρατικές πεποιθήσεις», χαιρετιζόταν ἀπό τούς «New York Times» στίς 24 Ἰουλίου:

Μολονότι ἡ φήμη του, ὅταν ἀσκοῦσε τήν ἐξουσία, ἦταν ἑνός ἡγέτη τῆς Δεξιᾶς πού εἶχε τήν ἱκανότητα νά ἐπιτελεῖ ἔργο καί νά ἐπιβάλλει τήν τάξη, μετά τό στρατιωτικό πραξικόπημα τοῦ Ἀπριλίου 1967, ὁ κ. Κωνσταντῖνος Καραμανλῆς ἦλθε νά συμβολίσει τό χαμένο κοινοβουλευτικό καθεστώς καί τίς προσδοκίες τῶν Ἑλλήνων γιά συνταγματική δημοκρατία.

Καί τήν ἑπόμενη, ἡ ἴδια ἐφημερίδα ὑπογράμμιζε:

Τώρα δίνεται τελικά ἡ εὐκαιρία στόν περισσότερο ἐπιτυχημένο Ἕλληνα ἡγέτη ἀπό τήν ἐποχή τοῦ Β΄ Παγκόσμιου Πολέμου, νά ἀναλάβει τήν μεγαλύτερη ὑπηρεσία πού θά μποροῦσε ποτέ νά «ζητήσει» ἕνα σκληρά δοκιμασμένο ἔθνος: τήν ἀποκατάσταση τῆς ἐθνικῆς ἑνότητας καί τήν ἀναβίωση τῶν δημοκρατικῶν θεσμῶν πού εἶχαν καταλυθεῖ ἀπό τό στρατιωτικό καθεστώς. Ὁ πρώην πρωθυπουργός Κ. Καραμανλῆς εἶναι ἐξαιρετικά προικισμένος γιά τό «βαρύ» αὐτό καθῆκον.

Καί σέ ἄλλο σημεῖο, ἡ ἔγκυρη ἀμερικανική ἐφημερίδα ἐπισήμαινε:

Οἱ σύμμαχοι καί οἱ φίλοι τῆς Ἑλλάδος ὀφείλουν νά τοῦ παράσχουν κάθε δυνατή ὑποστήριξη. Ἰδιαιτέρως οἱ Ἡνωμένες Πολιτεῖες ἔχουν τήν εὐκαιρία νά ἐπανορθώσουν τήν κοντόφθαλμη ὑποστήριξη τῆς στρατιωτικῆς δικτατορίας μέ τήν παροχή θερμῆς συμπαραστάσεως μέ κάθε τρόπο στόν κ. Καραμανλῆ, προκειμένου νά κατορθώση νά ἀποκαταστήσει τήν δημοκρατία στόν τόπο τῆς γεννήσεώς της.

Ἡ ἐφημερίδα «Herald Tribune» ἔγραφε:

Ὁ Κωνσταντῖνος Καραμανλῆς, 67 χρόνων, εἶναι μιά ἐκρηκτικά ἔντονη προσωπικότητα, ὁ ὁποῖος, σέ κάθε περίπτωση, ἐπιθυμεῖ καί προσπαθεῖ νά βάλει τά πράγματα σέ τάξη. Ὡς ἀρχηγός τῆς δεξιᾶς ἀποκλίσεως Ἐθνικῆς Ριζοσπαστικῆς Ἑνώσεως συνήθιζε νά διακηρύττει: «Εἶμαι μόνος· εἶμαι ἕνας ἐναντίον ὅλων». Καί μετά τήν ἀπομάκρυνσή του, τό 1963, ὡς ἀποτέλεσμα τῆς συγκρούσεώς του μέ τόν βασιλέα, ἀποσύρθηκε ὀργισμένος σέ «ἐξορία» στό Παρίσι. «Ὅλοι ἐπιθυμοῦσαν νά μοῦ κόψουν τά φτερά», ἔλεγε, «ἀρνήθηκα νά μείνω καί νά τούς ἀφήσω νά χρησιμοποιήσουν τά ψαλίδιά τους».

. . . . . .

Ἡ θητεία τοῦ Κ. Καραμανλῆ ὡς πρωθυπουργοῦ χαρακτηρίστηκε ἀπό πολλούς παρατηρητές ὡς ἡ καλύτερη ἀπό κάθε ἄλλου Ἕλληνα ἡγέτη, ἀπό τήν ἐποχή τοῦ Δευτέρου Παγκοσμίου Πολέμου.

Στόν οἰκονομικό τομέα, ὁ Κ. Καραμανλῆς τόνωσε γενναιόδωρα τούς μισθούς καί εὐνόησε σέ μεγάλο βαθμό τίς ξένες ἐπενδύσεις. Στίς ἐξωτερικές ὑποθέσεις, παρέμεινε σταθερά δεμένος μέ τή Δυτική συμμαχία καί προχώρησε στήν σύσφιγξη τῶν σχέσεων Ἑλλάδος - Εὐρωπαϊκῆς Οἰκονομικῆς Κοινότητας. Σχετικά μέ τό Κυπριακό, συναντήθηκε στήν Ζυρίχη μέ τόν Τοῦρκο πρωθυπουργό Ἀντνάν Μεντερές καί προώθησε ἕνα σχέδιο γιά τήν συνταγματική διευθέτηση τῶν ἐκκρεμοτήτων τοῦ νησιοῦ, τό ὁποῖο κέρδισε τήν ἀνεξαρτησία του ἀπό τούς Ἄγγλους τό 1960. Στίς ἐσωτερικές ὑποθέσεις χειρίστηκε τά ζητήματα μέ τέτοια ἐπιτυχία, ὥστε νά ἀποκτήση πλατειά ἀκτινοβολία (26.7).

Ἀπό τίς γνωστές ἀμερικανικές ἐπιθεωρήσεις, ἡ ἐπιθεώρηση «Time», μέ ἡμερομηνία 5 Αὐγούστου, δημοσίευε στό ἐξώφυλλο φωτογραφία τοῦ Κ. Καραμανλῆ, μέ τίτλο «Ἡ Δημοκρατία εἶναι μαζί σου»· καί σέ κύριο ἄρθρο ἔγραφε:

Ὅταν ὁ Κωνσταντῖνος Καραμανλῆς πέταξε μέ τό ἀεροπλάνο πρός τήν αὐτοεξορία του στό Παρίσι, ὕστερα ἀπό μιά δηκτική ἥττα στίς ἐκλογές τοῦ 1963, ἡ ἀποχώρησή του ἀπό τήν ἑλληνική πολιτική θύμισε πολλά ἀπό τήν ἀλαζονική ἀποχώρηση τοῦ στρατηγοῦ Ντέ Γκώλ στό Κολομπέ, μετά τήν γαλλική ἀπελευθέρωση. Ὁ πρώην Ἕλληνας πρωθυπουργός εἶπε στό ἀκροατήριό του, φεύγοντας, κάτι πού εἶχε ἀπόχρωση γκωλλικοῦ ἀποφθέγματος: «Ὁ πραγματικός πολιτικός ἡγέτης δέν χρειάζεται τόν λαό: ὁ λαός χρειάζεται τόν πολιτικό ἀρχηγό».

Στό Παρίσι, ὁ Καραμανλῆς ἐπιδέξια παρέμεινε μακρυά ἀπό τίς καθημερινές διαμάχες τῆς ἑλληνικῆς πολιτικῆς, ἀλλά κράτησε ἐπαφή μέ τίς ἐξελίξεις στήν Ἀθήνα καί κανείς ποτέ δέν ἀμφέβαλε ὅτι περίμενε τήν ὥρα του μέχρις ὅτου ἡ Ἑλλάδα κάποια μέρα κρίνει ἀναγκαῖο νά τόν ξανακαλέση. Ὅταν τό κάλεσμα ἦλθε ἐπιτέλους, τήν προηγούμενη ἑβδομάδα, ἦταν καί ἕτοιμος καί διαθέσιμος. Ἀκόμη καί οἱ παλαιοί πολιτικοί του ἀντίπαλοι συμφώνησαν ὅτι ὁ «Κώστας» Καραμανλῆς ἦταν ὁ μόνος ἄνθρωπος πού θά μποροῦσε νά συγκεντρώσει πίσω του τήν χώρα. Ὁ Κωνσταντῖνος Μητσοτάκης, ἐξόριστος ἡγέτης τῆς Ἑνώσεως Κέντρου καί ἕνας ἀπό τούς παλαιούς του ἀντιπάλους, ἐξηγεῖ: «Ὁ Καραμανλῆς ἐνσαρκώνει τό μῦθο τοῦ ἰσχυροῦ ἀνδρός πού μπορεῖ κανείς νά ἐμπιστευθῆ».

Ὡς πρωθυπουργός, ἀπό τό 1955 ἕως τό 1963, ὁ Καραμανλῆς προῖστατο στήν μακρότερη περίοδο οἰκονομικῆς καί πολιτικῆς σταθερότητας στήν ταραχώδη ἑλληνική μεταπολεμική ἱστορία. Σέ κάποια προεκλογική του ἐκστρατεία γιά ἐπανεκλογή, φώναξε ὅτι εἶχε μεταμορφώσει τήν Ἑλλάδα «ἀπό ἀνατολίτικο χωριό σέ εὐρωπαϊκή χώρα». Ἔθεσε τά θεμέλια γιά τήν ἀνοικοδόμηση τῆς Ἑλλάδος, ἀπό τόν Β΄ Παγκόσμιο Πόλεμο — καί τόν αἱματηρό ἐμφύλιο κατά τῶν κομμουνιστῶν, πού ἀκολούθησε — σταθερο-

ποιώντας τήν δραχμή, φέρνοντας τήν Ἑλλάδα στήν Εὐρωπαϊκή Κοινότητα, ὡς ἑταῖρο μέλος, καί θέτοντας τήν χώρα στόν δρόμο πρός τήν ἐκβιομηχάνιση. Μιά ἀπό τίς ἐπιτυχίες του, γιά τήν ὁποία πολύ ὑπερηφανευόταν, ἦταν ἡ συμμετοχή του στήν Συνθήκη μεταξύ τῆς Βρετανίας, Τουρκίας καί Ἑλλάδος, πού ἐγγυήθηκε τήν ἀνεξαρτησία τῆς Κύπρου.

Ἄνθρωπος μέ αὐστηρά λογικό μυαλό, μιλᾶ λίγο, χρησιμοποιεῖ λίγα ἐπίθετα καί φημίζεται στούς συνεργάτες του γιά τή συνήθεια νά ἀναπτύσση ἰδέες σέ πέντε-ἕξι μικρές προτάσεις καί ἔπειτα νά ἀρνεῖται νά πεῖ μία λέξη παραπάνω. «Εἶναι ἕνας μοναχικός λύκος, πού δέν κάνει καί πολλούς φίλους», λέει ἡ φίλη του Ἑλένη Βλάχου, ἐξόριστη Ἀθηναία ἐκδότις ἐφημερίδος, πού τώρα ζεῖ στό Λονδῖνο. Καί προσθέτει: «Γιά τά ἑλληνικά δεδομένα, ὁ Καραμανλῆς δέν εἶναι συνηθισμένος. Ἀλλά γνωρίζει ἀκριβῶς τόν χαρακτῆρα τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ καί γνωρίζει πῶς νά γίνεται σεβαστός καί νά τόν ἀναγνωρίζουν».

Τήν ἴδια ἡμέρα, στό ἐξώφυλλο τοῦ περιοδικοῦ «Newsweek» δημοσιευόταν, ἐπίσης, φωτογραφία τοῦ Κ. Καραμανλῆ μέ τόν τίτλο «Ἐπιστροφή στήν ἐλευθερία», ἐνῶ σέ κύριο ἄρθρο ὑπογραμμίζονταν τά ἑξῆς:

Ἔντεκα ἀκριβῶς ἡμέρες πρίν ἐπιστρέψει στήν Ἑλλάδα τήν περασμένη ἑβδομάδα γιά νά γίνει ὁ νέος της πρωθυπουργός, ὁ Κωνσταντῖνος Καραμανλῆς στεκόταν στήν οὐρά στήν εἴσοδο τοῦ Μουσείου τοῦ Λούβρου, στό Παρίσι. Καθώς περίμενε, μία ὁμάδα τουρίστες ἀπό τήν Ἀθήνα ἐμφανίσθηκε, καί ὅταν ἀναγνώρισαν τόν ψηλό, ψαρομάλλη Καραμανλῆ, μαζεύτηκαν γύρω του, σφίγγοντας τό χέρι του καί ἀγκαλιάζοντάς τον. «Σέ θέλουμε πίσω στήν Ἑλλάδα», τοῦ εἶπε κάποιος ἀπό τούς συμπατριῶτες του, καί ὁ Καραμανλῆς συγκινήθηκε σχεδόν μέχρι δακρύων. Ἀργότερα, τήν ἴδια ἡμέρα, εἶπε σέ φίλους του ὅτι ἡ συζήτηση σήμαινε γι' αὐτόν περισσότερα ἀκόμα κι ἀπό ὅλες τίς ἐμπιστευτικές πολιτικές ἀναφορές πού λάμβανε ἀπό τήν Ἑλλάδα στά τελευταῖα ἕνδεκα χρόνια. Τόν εἶχε πείσει, εἶπε ὁ 67χρονος Καραμανλῆς, ὅτι ὁ ἑλληνικός λαός πράγματι τόν ἤθελε νά ἐπιστρέψει.

Ὁ «Κώστας» Καραμανλῆς δέν εἶχε ἐπιστρέψει στήν Ἑλλάδα ἀπό τότε πού ἄφησε τήν Ἀθήνα τό 1963, ὕστερα ἀπό μία φιλονικία πού εἶχε μέ τόν μακαρίτη βασιλιᾶ Παῦλο καί τήν σιδηρᾶ σύζυγό του βασίλισσα Φρειδερίκη. Μέχρι τότε, ὁ Καραμανλῆς εἶχε μείνει στήν ἐξουσία ἐπί ὀκτώ χρόνια, περισσότερο ἀπό ὁποιονδήποτε στήν νεώτερη ἑλληνική ἱστορία, καί κατά τήν διάρκεια αὐτῶν τῶν ἐτῶν ἐθεωρεῖτο ἄνθρωπος τῆς Δεξιᾶς — ἕνας πρακτικός, συντηρητικός πολιτικός πού ἔκανε δουλειά καί διατηροῦσε τόν νόμο καί τήν τάξη. Μέ τήν ἀπαρέσκειά του γιά τό κουτσομπολιό, τήν ρητορεία καί τήν κοινωνική ζωή τῆς ταβέρνας, φάνταζε σάν ἡ πιό μή-ἑλληνική πολιτική φυσιογνωμία. Παρ' ὅλα αὐτά, ὁ Καραμανλῆς ἔπιασε τή φαντασία τοῦ μέσου πολίτη. Λεγόταν ὅτι ἄνδρες καί γυναῖκες — στίς ὁποῖες ἔδωσε ψῆφο — θαύμαζαν τήν ὄμορφη, ἀνδροπρεπῆ παρουσία του.

Μακεδόνας: Κατά κάποιον τρόπο, ὁ Καραμανλῆς ἦταν κάτι σάν εἰσβολέας στόν ἀθηναϊκό πολιτικό κόσμο. Γεννήθηκε σέ μέρος τῆς Μακεδονίας πού τήν ἐποχή ἐκείνη βρισκόταν ὑπό τουρκική κατοχή. Ὁ πατέρας του ἦταν φτωχός δάσκαλος καί ἐποχιακός καλλιεργητής καπνοῦ, ὁ δέ μικρός Κωνσταντῖνος ἔπρεπε νά παλέψει γιά νά βγάλει τήν Νομική Σχολή καί νά μπεῖ στό Κοινοβούλιο. Ἡ πρώτη του πολιτική εὐκαιρία φάνηκε τό 1936, ὅταν τοῦ προσφέρθηκε κυβερνητική θέση ἀπό τόν δικτάτορα Ἰωάννη Μεταξᾶ. Ὁ Καραμανλῆς ἀπέρριψε τήν προσφορά μέ μία ὠμή παρατήρηση: *«Κύριε πρωθυπουργέ, ὅλες οἱ δικτατορίες περιέχουν τόν σπόρο τοῦ θανάτου, Εἶναι καταδικασμένες, ἐξ ὑπαρχῆς, ὅπως θά εἶναι καί ἡ δική σας»*.

Μόνο μετά τό 1952, πού ὁρίσθηκε ὑπουργός Δημοσίων Ἔργων, κατάφερε νά ἀποκτήσει πανελλαδική φήμη ὡς ὁ ἄνθρωπος πού ἔπραττε, ἐνῶ οἱ ὑπόλοιποι συζητοῦσαν. Ἀνανέωσε τό πρόσωπο τῆς Ἀθήνας, ἔφτιαξε δρόμους καί νοσοκομεῖα, καί τράβηξε τήν προσοχή ἀναμιγνυόμενος μέ τούς ἐργάτες στίς περιοχές τῶν ἔργων. Ὁ νεοφερμένος ἀπό τόν Βορρᾶ ἔγινε ὁ ἀγαπημένος τοῦ λαοῦ καί ὅταν ὁ πρωθυπουργός Ἀλέξανδρος Παπάγος πέθανε τό 1955, ὁ βασιλιᾶς Παῦλος ἐπέλεξε τόν Καραμανλῆ νά τόν ἀντικαταστήσει.

Ἐνεργητικότητα: Ὡς νεαρότερος — καί πρῶτος Μακεδόνας — πού ἐξελέγη ποτέ στήν θέση, ὁ Καραμανλῆς ἄσκησε τήν πρωθυπουργία του μέ ἀξιοθαύμαστη ἐνεργητικότητα. Προώθησε τήν ἐκβιομηχάνιση καί ἔγινε γνωστός ὡς ὁ ἀρχιτέκτονας τῆς ἑλληνικῆς μεταπολεμικῆς ἀνακάμψεως. Δημιούργησε σφιχτούς δεσμούς τῆς Ἑλλάδος μέ τήν Δύση καί συμφώνησε μέ τήν Τουρκία γιά μιά συνταγματική ρύθμιση τοῦ Κυπριακοῦ, πού, γιά τήν ἐποχή, φάνηκε ὅτι ἦταν ἡ λύση στόν πικρό ἐθνικό ἀγῶνα τοῦ νησιοῦ. Στήν Ἑλλάδα κέρδισε τήν φήμη τοῦ σκληροῦ, αὐταρχικοῦ καί σταθεροῦ ἀντιαριστεροῦ. Ἀλλά, ὅπως ὁ Καραμανλῆς ἀργότερα ὑπογράμμισε, ὁ ἴδιος —σέ ἀντίθεση μέ πολλούς προκατόχους του καί διαδόχους του — ποτέ δέν ἔρριξε τούς Ἕλληνες στή φυλακή γιά τίς πολιτικές τους πεποιθήσεις.

Στίς ἀρχές τοῦ 1960, ἡ ἐποχή τοῦ Καραμανλῆ ἄρχισε νά δύει. Ἡ Ἀριστερά τόν κατηγόρησε ὅτι νόθευσε τίς ἐκλογές καί πολλοί ἀπό τούς ὀπαδούς του διαμαρτύρονταν ὅτι ἦταν ὑπερβολικά ἀργός στήν ἰσομερῆ κατανομή τοῦ αὐξανομένου πλούτου τῆς χώρας. Τό 1963, ὅταν ὁ βασιλιᾶς Παῦλος ἀρνήθηκε νά ἀκολουθήσει τήν συμβουλή του καί νά ἀκυρώσει μία ἐπίσκεψη στό Λονδῖνο, ὁ Καραμανλῆς ξαφνικά παραιτήθηκε, καί ὅταν ἡ ἀριστερόστροφη Ἕνωση Κέντρου κέρδισε μέ ἐλάχιστη διαφορά τίς ἐκλογές πού ἔγιναν ἀργότερα τόν ἴδιο χρόνο, ὁ Καραμανλῆς τά παράτησε πικραμένος καί ἔφυγε γιά τό Παρίσι.

Στήν διάρκεια τῆς μακρᾶς του ἐξορίας, ὁ Καραμανλῆς μελετοῦσε ἀκόρεστα, μαθαίνοντας ἀγγλικά καί γαλλικά, διαβάζοντας σέ εὖρος τήν εὐρωπαϊκή πολιτική φιλοσοφία, παρακολουθώντας τίς περί κοινωνιολογίας διαλέξεις τοῦ Ραιμόν Ἀρόν στήν Σορβόννη καί, σύμφωνα μέ φίλους του, μεταμορφωνόμενος σέ κάπως πιό φιλελεύθερο. Μετά τήν κατάληψη τῆς ἐξουσίας ἀπό τούς συνταγματάρχες, τό 1967, τούς κατηγόρησε πολλές φορές ὅτι ὡδηγοῦσαν τήν Ἑλλάδα στήν καταστροφή καί κατέστησε σαφές ὅτι δέν θά ἐπέστρεφε ἐάν ὁ στρατός δέν ἐπέστρεφε στούς στρατῶνες του. Ὅταν τοῦ εἶπαν, τήν περασμένη ἑβδομάδα, ὅτι ἀκριβῶς αὐτό ἐπρόκειτο νά κάνουν, ὁ Κων. Καραμανλῆς

δραστηριοποιήθηκε μέ τήν παλιά του ἀποφασιστικότητα.

Ἔξι χρόνια μετά τήν ἀποκατάσταση τῆς δημοκρατίας, ἕξι κορυφαῖοι ἐκπρόσωποι τοῦ διεθνοῦς τύπου θά σχολιάσουν τό γεγονός τῆς ἐπανόδου τοῦ Κ. Καραμανλῆ καί θά ἀποδώσουν παραστατικά τό κλῖμα τῶν δραματικῶν ἡμερῶν τοῦ Ἰουλίου 1974:

Ζάν ντ' Ὀρμεσσόν, μέλος τῆς Γαλλικῆς Ἀκαδημίας, ἀρθρογράφος τῆς «Figaro»:

Αὐτό πού συνέβη τήν 24η Ἰουλίου εἶναι ἕνα γεγονός πολύ σημαντικό. Καί τοῦτο ἐπειδή γιά τούς εὐρωπαϊκούς λαούς, σημαντικό εἶναι νά μποροῦμε νά ὑπερασπιζόμαστε τήν ἔννοια τῶν ἀνθρωπίνων δικαιωμάτων καί τῆς ἐλευθερίας.

Ἄν ἡ ἄμυνα τῆς Εὐρώπης, τῆς Δύσεως, τῶν πατρίδων μας, μιᾶς ὁποιασδήποτε ὑπαρξιακῆς ἔννοιας, συνδεόταν μ' ἕνα σύστημα ὁλοκληρωτισμοῦ, ὁ ἀγῶνας δέν θά ἄξιζε τόν κόπο. Αὐτός εἶναι ὁ λόγος πού τά γεγονότα πού ἐκτυλίχθηκαν στήν Ἑλλάδα (χώρα πού παραμένει γιά μᾶς ἕνα μεγάλο σύμβολο) εἶναι σημαντικά. Ἐπέτρεψαν στήν ἐλευθερία νά κυριαρχήσει πάλι στήν χώρα ὅπου γεννήθηκε ἡ δημοκρατία. Θά προσθέσω ὅτι θαυμάζω πολύ τόν πρόεδρο κ. Κ. Καραμανλῆ. Οἱ ἰδέες δέν μποροῦν πλέον στήν ἐποχή τοῦ ραδιοφώνου καί τῆς τηλεοράσεως νά παραμένουν ἀφηρημένες, πρέπει νά προσωποποιοῦνται. Ἡ προσωπολατρία εἶναι κάτι τό ἀπαράδεκτο. Ὑπάρχουν ὅμως προσωπικότητες πού ἐνσάρκωσαν τήν ἰδέα τῆς ἐθνικῆς ἀνεξαρτησίας, τῆς ἐλευθερίας, τῆς δημοκρατίας.

Στή Γαλλία μιά ἀπ' αὐτές ἦταν ὁ Ντέ Γκώλ. Στήν Ἑλλάδα ὁ κ. Καραμανλῆς. Καί πιστεύω ὅτι ὁ Καραμανλῆς δέν εἶναι μόνο μιά μεγάλη πολιτική φυσιογνωμία τῆς Εὐρώπης. Ἴσως μάλιστα ἔδωσε καί τό παράδειγμα τοῦ τί πρέπει νά κάνουν τά δημοκρατικά Κράτη, γιά νά διατηρηθοῦν στό ὕψος τοῦ ρόλου τους, καί τῶν ἐλπίδων πού μποροῦν νά πραγματοποιήσουν.

Οὐ. Ρής-Μόγκ (ἀρχισυντάκτης τῶν «Times»):

Εἴδαμε τήν ἑλληνική δημοκρατία νά ἀναγεννᾶται καί νά ἀναπτύσσεται δυναμικά. Ὁ ὑπόλοιπος κόσμος ἔχει τώρα πιά ἐμπιστοσύνη στό μέλλον τῆς ἑλληνικῆς δημοκρατίας. Βλέπουμε μιά ἀποτελεσματική Κυβέρνηση. Ὁ κ. Κ. Καραμανλῆς (πού ἔγινε τώρα πρόεδρος) ἔχει τεράστιο διεθνές κῦρος. Παρακολουθοῦμε τήν Ἑλλάδα νά βαδίζει πρός τίς ἐπόμενες ἐκλογές μέ τήν δημοκρατία της σέ πλήρη λειτουργία. Καί νομίζω ὅτι ὅλοι εἶναι ἱκανοποιημένοι μέ αὐτό τό ἀποτέλεσμα.

Π. Πρέστον (Ἀρχισυντάκτης τῆς «Guardian»):

Ὅλοι ἐμεῖς πού ἐνδιαφερόμαστε γιά τήν Ἑλλάδα πρίν ἀπό 10 χρόνια εἴμασταν κυριολεκτικά ἀπελπισμένοι γιά τό πότε θά ἔβγαινε ἡ χώρα ἀπό τήν μακρά περίοδο, κατά τήν ὁποία τό ἕνα στυγνό δικτατορικό καθεστώς διαδεχόταν τό ἄλλο. Οἱ συγκεκριμένες συνθῆκες κάτω ἀπό τίς ὁποῖες θά κατέρρεε ἡ χούντα, δέν μποροῦσαν τότε νά προβλεφθοῦν. Πολλοί ἀπό μᾶς ἀγωνιούσαμε νά δοῦμε τήν Ἑλλάδα νά ὀρθοποδήσει μέ τήν ἀπομάκρυνση τῆς δικτατορίας, καί νά ἀποκαθιστᾶ σταθερούς δημοκρατικούς θεσμούς. Ὅλα αὐτά ἔγιναν πράγματι, ξεπερνώντας καί τίς μεγαλύτερες προσδοκίες μας. Εἶναι κατόρθωμα αὐτό τῶν πολιτικῶν, καί κυρίως τοῦ κ. Καραμανλῆ, ἀλλά καί τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ στό σύνολό του, ἀφοῦ ξεπέρασε ἕνα μεγάλο μέρος τῶν διαιρέσεων πού γνώρισε ἀπό τό τέλος τοῦ πολέμου. Πρόκειται πραγματικά γιά ἕνα μεγάλο ἐπίτευγμα. Ἐξ ἄλλου, βοήθησε πολύ καί τό γεγονός ὅτι ὁ στρατός ξεπέρασε ψύχραιμα τίς κατακλυσμιαῖες ἀλλαγές. Ἡ Ἑλλάδα ὑπῆρξε ἰδιαίτερα τυχερή νά ἔχει μιά πολιτική φυσιογνωμία μέ τή στερεότητα τοῦ κ. Καραμανλῆ. Γιατί αὐτός μποροῦσε νά ἐξασφαλίζει ἕνα αἴσθημα σταθερότητας καί νά ἀποτελεῖ μιά προσωπικότητα πού γύρω ἀπό αὐτήν ὁ λαός μποροῦσε νά ἐκφράζεται χωρίς νά αἰσθάνεται αὐτόματα ὅτι πολωνόταν ἤ ὅτι τασσόταν ὑπέρ ἤ ἐναντίον της. Οἱ Ἕλληνες ἀντέδρασαν πάρα πολύ ὥριμα κι' αὐτό εἶναι μιά ἐγγύηση καί μιά ἐλπίδα ὅτι ἡ δημοκρατία στήν Ἑλλάδα θά μονιμοποιηθεῖ. Καί πώς ὅ,τι συνέβη δέν ἦταν ἁπλῶς ἕνα διάλειμμα ἀνάμεσα σέ δυό δικτατορίες.

Χουάν Λουῖς Σερμπιάν (διευθυντής τῆς «El Pais» τῆς Μαδρίτης):

Ἡ ἐπιστροφή τῆς δημοκρατίας στήν Ἑλλάδα μετά τήν μακρά νύχτα τῆς δικτατορίας τῶν συνταγματαρχῶν (ὅπως καί ἡ πορτογαλική ἐπανάσταση) ἀπετέλεσαν ἕνα ἐλπιδοφόρο μήνυμα γιά ὅλους τούς Ἱσπανούς: βλέπαμε νά πλησιάζει τό τέλος τοῦ φρανκισμοῦ καί προσδοκούσαμε τήν ἀποκατάσταση ἑνός δημοκρατικοῦ καθεστῶτος. Πιστεύω ὅτι ἡ ἀποκατάσταση τῶν πολιτικῶν ἐλευθεριῶν στήν Ἀθήνα εἶχε τεράστια ἐπιρροή στήν ἀνασύνθεση καί ἀνασυγκρότηση τῶν πολιτικῶν δυνάμεων στή νότια Εὐρώπη. Ἡ Ἑλλάδα, νωρίτερα ἡ Πορτογαλία καί ἔπειτα ἡ Ἱσπανία ἐνσωματώνονταν ἔτσι στήν δημοκρατική καί κοινοβουλευτική Εὐρώπη, ἀποφάσιζαν νά ἐνταχθοῦν στήν ΕΟΚ καί ἀντιμετώπιζαν ἀπό κοινοῦ μέ τίς ἄλλες χῶρες τῆς Δύσεως τά στρατηγικά καί οἰκονομικά προβλήματα.

Ἀπό τήν ἄποψη αὐτή ἡ ἑλληνική ἐμπειρία τῆς μεταβάσεως ἀπό τήν δικτατορία στήν δημοκρατία προσφέρει ὁρισμένες ὁμοιότητες μέ τήν ἐμπειρία τῆς Ἱσπανίας, δοθέντος ὅτι καί στίς δύο περιστάσεις δέν μεσολάβησε μιά περίοδος καθαρά ἐπαναστατική. Ὁ ρόλος τοῦ (τότε) Ἕλληνα πρωθυπουργοῦ κ. Καραμανλῆ, ὁ ὁποῖος ἀπετέλεσε τόν συνδετικό κρίκο ἀνάμεσα στήν μοναρχία τοῦ παρελθόντος καί τό πολίτευμα τῆς Ἀβασίλευτης Δημοκρατίας ἀξίζει ἰδιαιτέρως νά ἐξαρθεῖ ὡς ρόλος πατριώτου. Ὁ ἔμπειρος αὐτός πολιτικός στάθηκε στό ὕψος τῶν λαϊκῶν προσδοκιῶν καί παραμέρισε τά ἰδιαίτερα ἤ προσωπικά του συμφέροντα».

Γιόζεφ Ρήντμιλλερ (ὑπεύθυνος ἐξωτερικῆς πολιτικῆς τῆς «Süddeutsche Zeitung» τοῦ Μονάχου):

Πιστεύω ὅτι ἡ ἐπάνοδος τῆς Ἑλλάδος στήν δημοκρατία ὑπῆρξε ἕνα σπουδαῖο γεγονός στήν γενική εὐρωπαϊκή πολιτική κατάσταση ἐκείνης τῆς ἐποχῆς. Βαρυσήμαντος ἦταν ὁ ρόλος πού διεδραμάτισε ὁ κ. Καραμανλῆς.

Ἀπεδείχθη ἐξαίρετος πολιτικός. Παρά τό ὅτι πέρασε πολλά ἔτη στήν ἐξορία, δέν ἔχασε τήν ἐπαφή μέ τήν ἑλληνική πραγματικότητα. Ἀντίθετα, μετά τήν ἐπάνοδό του ἤξερε ἐπακριβῶς ἀπό ποῦ ἔπρεπε νά ἀρχίσει, ἀπό ποῦ νά

ἀνοικοδομήσει πάλι τήν ἑλληνική δημοκρατία, πῶς νά παραμερίσει τίς ζημιές, πού προεκλήθησαν ἀπό τό καθεστώς τῶν συνταγματαρχῶν. Κι' αὐτό ἦταν σπουδαία προσφορά. Τοῦτο ὑπῆρξε, καθώς εἶπα, μιά ἀρίστη προσφορά ἐκ μέρους του. Μιά ἄλλη μεγάλη προσφορά εἶναι ὅτι ἔδωσε κυβερνητική σταθερότητα στήν Ἑλλάδα, μιά χώρα πού ἐπί πολλές δεκαετίες παρουσίαζε συχνές ἀλλαγές Κυβερνήσεως, γεγονός πού ἀποτελοῦσε ἕνα πρόσθετο λόγο γιά τήν πτώση της στήν δικτατορία.

Ὁ κ. Καραμανλῆς μπόρεσε νά ἀποκτήσει μέ πολιτικούς ἀγῶνες μιά καθαρή κοινοβουλευτική πλειοψηφία καί ἀπέδειξε κατά τήν κυβερνητική του θητεία ὅτι μπορεῖ κανείς μέ κοινοβουλευτικά μέσα, μέ σταθερές πλειοψηφίες νά κυβερνήσει ἀποτελεσματικά.

Μιά ἄλλη ὑπηρεσία πού προσέφερε ὁ κ. Καραμανλῆς, θεωρῶ, εἶναι ὅτι κράτησε παρά τήν διένεξη τοῦ Αἰγαίου καί τήν διένεξη τῆς Κύπρου, τίς σχέσεις πρός τήν Τουρκία σέ ἕνα καλό ἐπίπεδο, σ' ἕνα ἀνεκτό ἐπίπεδο, ἰδιαίτερα δέ τίς σχέσεις μέ τήν Βουλγαρία καί τήν Γιουγκοσλαβία, ὅσο καί ἄν ἦταν δύσκολο τίς ἔφερε στήν τράπεζα τῶν διαπραγματεύσεων.

Καί αὐτό τό ἔργο τό πραγματοποίησε κατά τρόπον ἀριστοτεχνικό. Πιθανῶς τό μεγαλύτερο ἔργο τοῦ κ. Καραμανλῆ, ἡ ὑψίστη, ἡ ἀνεκτίμητη ὑπηρεσία του συνίσταται στό ὅτι ἀπέδειξε ὅτι εἶναι δυνατή ἡ μετάβαση ἀπό τήν δικτατορία στήν δημοκρατία.

Ἐκεῖνο τό ἔτος 1974 μόλις εἶχε ἀρχίσει ἡ πορτογαλική ἐπανάσταση καί στό τέλος αὐτοῦ τοῦ ἔτους στήν Ἱσπανία ἀπέθανε ὁ στρατηγός Φράνκο.

Στήν Ἱσπανία καί στήν Πορτογαλία ἦταν εὐρέως διαδεδομένη ἡ ἄποψη ὅτι μετά τήν δικτατορία ἡ δημοκρατία δέν εἶναι εὔκολο ν' ἀποκατασταθεῖ αὐτούσια καί συνήθως ἀντικαθίσταται μέ μιάν ἄλλη. Ὁ κ. Καραμανλῆς ἀπεναντίας ἀπέδειξε ὅτι μπορεῖ κανείς νά βγεῖ ἀπό τήν δικτατορία χωρίς νά προκληθοῦν μεγάλες ἀναστατώσεις καί ὅτι μπορεῖ νά δημιουργηθεῖ μιά πλήρης καί σταθερή δημοκρατία. Ἀπό τή σκοπιά τοῦ εὐρωπαϊκοῦ χώρου αὐτή πιστεύω ὅτι εἶναι ἴσως ἡ ὑψίστη ὑπηρεσία τοῦ κ. Καραμανλῆ.

Μπροῦνο Ντεσάμπ (συνεκδότης τῆς «Frankfurter Allgemeine»):

Ἦταν μιά εὐτυχής συγκυρία τῆς Ἱστορίας. Γιατί δέν ἦταν βέβαια αὐτονόητο αὐτό πού συνέβη, καί ἀκόμη λιγότερο αὐτονόητο αὐτό πού ἐπακολούθησε. Ἀκόμη καί ὅσοι πιστεύουν ὅτι στό τέλος νικοῦν πάντα ἡ ἐλευθερία καί ἡ δημοκρατία, γνωρίζουν ὅτι ἡ μετάβαση ἀπό μιά δικτατορία στήν δημοκρατία δέν εἶναι ἕνα εὔκολο ἐγχείρημα. Συνήθως μεσολαβεῖ βία, μιά μακρότερη περίοδος ἀβεβαιότητος καί ὄχι σπάνια περιπίπτει κανείς ἀπό τήν μιά μορφή ἀνελευθερίας σέ μιάν ἄλλη.

Ὅταν ἡ δικτατορία στήν Ἑλλάδα χρεωκόπησε, στήν ἐλπίδα προστέθηκαν καί αἰσθήματα φόβου. Οἱ Ἕλληνες δέν χρειάζονταν μόνον ἐλευθερία ἀλλά πρό πάντων ἐσωτερική γαλήνη. Τίποτα δέν μπορεῖ νά ἑρμηνευθεῖ στήν πρόσφατη ἱστορία της χωρίς νά ληφθεῖ ὑπ' ὄψη τό τραῦμα τοῦ ἐμφυλίου πολέμου. Τά δικτατορικά καθεστῶτα ὅμως δημιουργοῦν ριζοσπαστικότερη ἀντιπολίτευση. Καταπίεση καί ἀντίσταση ὁδηγοῦν στά ἄκρα.

Πολύς λόγος ἔγινε γιά μιά «ἐπαναφορά» στήν δημοκρατία. Θά πρέπει νά ὑπενθυμίσω — ἀκόμα καί μέ τόν κίνδυνο νά γίνω μή ἀγαπητός — ὅτι στήν ἑλληνική δημοκρατία πρίν ἀπό τό 1967 δέν ἔβαιναν ὅλα πάντα δημοκρατικά: τίποτα στήν Ἱστορία δέν εἶναι μόνο αἰτία, ὅλα εἶναι πάντα καί ἀποτέλεσμα. Αὐτό ἴσχυσε βεβαίως καί γιά τό πραξικόπημα τοῦ 1967. Ἦταν λοιπόν πολύ φυσικό ὅτι στήν χαρά ἀναμίχθηκαν καί φόβος τῶν Ἑλλήνων καί ἐπιφυλακτικότητα τῶν φίλων τους. Πρᾶγμα πού ὄχι μόνο ἦταν φυσικό ἀλλά καί πρό πάντων ἐποικοδομητικό. Ἀπό τίς ἐμπειρίες γίνεται κανείς σοφός καί συνετός. Οἱ Ἕλληνες, ὁ λαός καί οἱ πολιτικοί ἀφομοίωσαν τά μαθήματα πού τούς ἔδωσε ἡ ἱστορία. Δέν χύθηκε καθόλου αἷμα. Δέν ἀνοιξαν παλιές πληγές. Τό δυσκολότερο πρᾶγμα ἦταν μέ ποιό τρόπο θά ἀντιμετωπίζονταν οἱ ὑπαίτιοι τῆς δικτατορίας. Ὑπῆρχε ἕνα δίλημμα: αὐστηρότης ἤ ἐπιείκεια.

Παρ' ὅλα αὐτά ἐπικράτησε ἡ μετριοπάθεια.

Τό Σύνταγμα τοῦ Ἰουνίου τοῦ 1975 καί ἡ διαμόρφωση τῶν πολιτικῶν δυνάμεων σέ πραγματικά κόμματα ἀντί τοῦ παλιοῦ κομματικοῦ συστήματος πελατείας συνετέλεσε ὥστε ἡ 24η Ἰουλίου 1974 νά ἀποτελέσει, ἕνα ὁρόσημο τῆς ἑλληνικῆς ἱστορίας: ὄχι τόσο γιά τό ξεπέρασμα τῆς δικτατορίας ἀλλά γιά τό πέρασμα σέ μιά γνήσια δημοκρατία. Ἐάν δέν λησμονηθοῦν τά διδάγματα τοῦ παρελθόντος τότε οἱ ἱστορικοί θά εἶναι μᾶλλον σέ θέση νά ποῦν κάποτε ὅτι ἡ Ἑλλάδα ἔδιωξε τά τελευταῖα ἀπομεινάρια ἀνατολίτικης δεσποτείας.

Δέν μειώνει κανείς τήν συνεισφορά τοῦ Ἕλληνα πολίτη ἐάν διαπιστώσει ὅτι αὐτή ἡ εὐτυχής κατάληξη δέν θά ἦταν σ' αὐτό τόν βαθμό δυνατή χωρίς τήν ξεχωριστή εὐτυχῆ συγκυρία πού λέγεται Κων. Καραμανλῆς: δηλ. ὅτι σήμανε ἡ ὥρα γιά ἕναν ἄνδρα πού ἐνέπνεε ἐμπιστοσύνη, διέθετε κῦρος καί εἶχε τόν καιρό καί τήν ἀπόσταση νά διακρίνει τί ἦταν καί εἶναι σωστό στό μέλλον γιά τήν Ἑλλάδα: ἐσωτερική γαλήνη, πρό πάντων, μετριοπάθεια καί ψύχραιμη λογική, δημοκρατική Κυβέρνηση πού σημαίνει ἐκλεγμένη ἀπό τήν πλειοψηφία, γιά περιορισμένο μόνον χρονικό διάστημα, ἀλλά παρ' ὅλα αὐτά ἱκανή νά κυβερνᾶ καί πού νά ἐγγυᾶται σταθερότητα καί ἀποτελεσματικότητα.

Χωρίς αὐτή τήν δυνατή, ἑνοποιητική προσωπικότητα πού κερδίζει τούς ἄλλους καί δημιουργεῖ ἐμπιστοσύνη πιθανόν νά μήν ἔδινε ἡ ἑλληνική πολιτική μιά τόσο πειστική εἰκόνα πού νά ἐμπνέει σταθερότητα καί εὐημερία καί κῦρος στό ἐξωτερικό[7].

25 ΙΟΥΛΙΟΥ 1974

Ὁ Κ. Καραμανλῆς ἀπευθύνει, ὥρα 21.30΄, διάγγελμα πρός τόν ἑλληνικό λαό:

«Ἕλληνίδες, Ἕλληνες,

»Ἀναλαμβάνω τήν εὐθύνη τῆς διακυβερνήσεως τῆς χώρας ὑπό συνθήκας κρισίμους καί δι' αὐτήν καί δι' ὁλόκληρον τόν Ἑλληνισμόν. Μέ στηρίζει ὅμως ἡ πεποίθησις ὅτι καί αἱ μεγαλύτεραι δυσχέρειαι ἠμποροῦν νά ἀντιμετωπισθοῦν μέ τήν ἐπιστράτευσιν ὅλων τῶν δυνάμεων καί τῶν ἀρετῶν τοῦ ἔθνους.

»Πρός τοῦτο, ἀπευθύνομαι πρός ὅλους σας καί

ἰδιαίτερα πρός τήν νεολαίαν καί τάς Ἐνόπλους Δυνάμεις τῆς χώρας, μέ πρωτοβουλίαν τῶν ὁποίων ἤνοιξεν ὁ δρόμος πρός τήν ὁμαλότητα. Καί σᾶς ζητῶ νά ἐξαρθῆτε εἰς τό ὕψος τῶν περιστάσεων. Ἡ ὁμόνοια, ἡ σύμπνοια, ἡ συναδέλφωσις λαοῦ καί στρατοῦ ἀποτελοῦν ἐθνικήν ἐπιταγήν. Εἶναι ἐπίσης αὐτήν τήν ὥραν ἐθνική ἐπιταγή ἡ σωφροσύνη, ἡ ψυχραιμία, ἡ συνειδητοποίησις τῶν εὐθυνῶν.

»Ἡ Κυβέρνησις, ὁ σχηματισμός τῆς ὁποίας ὁλοκληρώνεται αὔριον, ἔχει πρῶτον καί ὑπέρτατον χρέος νά ἀντιμετωπίση ὅλους τούς ἐξωτερικούς κινδύνους, πού ἐπεσωρεύθησαν ἀπό τά πρόσφατα, δραματικά γεγονότα. Τήν ὥραν αὐτήν ἡ σκέψις μου στρέφεται πρωτίστως πρός τήν δοκιμαζομένην Μεγαλόνησον, τῆς ὁποίας τήν ἀνεξαρτησίαν καί ἀκεραιότητα θά προασπίσωμεν δι' ὅλων μας τῶν δυνάμεων μέ σταθερότητα καί μέ πίστιν εἰς τάς ἀρχάς τοῦ δικαίου καί τάς παραδόσεις τῆς ἱστορίας μας.

»Εἰς τήν ἐθνικήν αὐτήν ἀποστολήν θά ἀφιερώση ἡ Κυβέρνησις εἰς πρῶτον στάδιον τάς δυνάμεις της. Διά τοῦτο δέν ἔχει οὔτε κομματικόν οὔτε πολιτικόν χαρακτῆρα. Ἔχει χαρακτῆρα σαφῶς ἐθνικόν. Ὅταν σύν Θεῷ — καί θέλω νά ἐλπίζω συντομώτατα — θά ἔχη ἀντιμετωπισθῆ τό ἐθνικόν θέμα, πού συνταράσσει ὁλόκληρον τόν Ἑλληνισμόν, ἡ Κυβέρνησις, ἐνισχυομένη μέ νέας δυνάμεις, θά ἀσχοληθῆ μέ τά πιεστικώτερα προβλήματα τοῦ τόπου. Καί τό κυριώτερον ἐξ αὐτῶν εἶναι ἡ ταχεῖα χάραξις τῆς διαδικασίας πού θά ὁδηγήση στήν θεμελίωσιν μιᾶς πραγματικῆς καί προοδευτικῆς δημοκρατίας, στό πλαίσιο τῆς ὁποίας θά ἔχουν θέσιν ὅλοι οἱ Ἕλληνες.

»Εἰς τήν ζωήν ὅλων τῶν ἐθνῶν ὑπάρχουν στιγμαί πού ἐπιβάλλουν ἔξαρσιν ἠθικήν καί ἐθνικήν. Εἶναι αἱ στιγμαί ἐκεῖναι κατά τάς ὁποίας ἕνας λαός ἀπογοητευμένος ἀπό τό πρόσφατον καί τό ἀπώτερον παρελθόν ἀναζητεῖ μέ ἀγωνία τόν δρόμον του. Καί τάς στιγμάς αὐτάς ἀκριβῶς ζῆ σήμερον ἡ χώρα μας.

»Τό στάδιον πού μεσολαβεῖ μεταξύ τῆς δικτατορίας καί τῆς πλήρους ἀποκαταστάσεως τῆς δημοκρατίας εἶναι πάντοτε κρίσιμον. Γιά νά ἀξιοποιηθῆ ὠφέλιμα χρειάζεται πολιτική ὡριμότης. Εἶμαι βέβαιος ὅτι οἱ Ἕλληνες καί αἱ Ἑλληνίδες, μετά τήν ὀδυνηρήν δοκιμασίαν τῶν τελευταίων ἐτῶν, θά ἀποδείξουν ὅτι κατέχουν τήν βασικήν αὐτήν πολιτικήν ἀρετήν. Καί ὅτι θά τήν ἀσκήσουν κατά τρόπον ὥστε νά διανοιγῆ, ἀποφασιστικά πλέον, ὁ δρόμος γιά τήν ἐλευθερίαν, τήν δημοκρατίαν καί τήν εὐημερίαν τοῦ ἔθνους».

25 ΙΟΥΛΙΟΥ 1974

Μέ τή συμμετοχή τῆς ἑλληνικῆς ἀντιπροσωπείας ὑπό τόν ἀντιπρόεδρο τῆς Κυβερνήσεως καί ὑπουργό τῶν Ἐξωτερικῶν, Γ. Μαῦρο, ἀρχίζουν στή Γενεύη τριμερεῖς συνομιλίες — ἀπό κοινοῦ μέ τή Μ. Βρετανία καί τήν Τουρκία — μέ στόχο τή διευθέτηση τῆς κυπριακῆς κρίσεως σέ ἐφαρμογή τῶν ἀποφάσεων 353 καί 354 τοῦ Συμβουλίου Ἀσφαλείας τοῦ Ὀργανισμοῦ Ἡνωμένων Ἐθνῶν.

Τά δραματικά γεγονότα πού συνέθεσαν στήν ἀλληλουχία τους τήν κρίση εἶχαν — ὅπως εἶναι γνωστό — ὡς ἀφετηρία τό πραξικόπημα σέ βάρος τοῦ προέδρου Μακαρίου, μέ ἀποτέλεσμα νά δοθεῖ στήν Τουρκία τό πρόσχημα πού ἐπιζητοῦσε γιά νά εἰσβάλει στίς 20 Ἰουλίου στή Μεγαλόνησο. Στό πενθήμερο διάστημα πού εἶχε μεσολαβήσει ἡ Μ. Βρετανία ἀνέλαβε, ὡς ἐγγυήτρια δύναμη, τήν πρωτοβουλία νά συγκαλέσει, στίς 17 Ἰουλίου στό Λονδῖνο, τίς Κυβερνήσεις τῆς Ἑλλάδος καί τῆς Τουρκίας γιά διαβουλεύσεις μέ σκοπό τήν ἀποκατάσταση τῆς νομιμότητας σέ ἐφαρμογή τῶν ἱδρυτικῶν Συνθηκῶν τῆς Κυπριακῆς Δημοκρατίας. Ἡ ἑλληνική ὅμως πλευρά δέν ἔστειλε ἐκπρόσωπο, ἐνῶ ἡ τουρκική πρότεινε, γιά τό σκοπό αὐτό, διμερῆ παρέμβαση, ἀπό κοινοῦ μέ τήν ἀγγλική Κυβέρνηση. Ὅταν ἡ τελευταία ἀπορρίψει τήν πρόταση, ἡ Ἄγκυρα θά ἐπιχειρήσει μόνη τήν εἰσβολή, καταπατώντας τίς ὑποσχέσεις πού εἶχε δώσει στό Λονδῖνο γιά ἀποφυγή τῆς βίας καί ἐμμονή στή διαδικασία τῶν διαβουλεύσεων. Ἡ παρέμβαση αὐτή, ἡ ὁποία ἔγινε μέ τό ἐπιχείρημα τῆς ἀποκαταστάσεως τῆς νομιμότητας καί τῆς προστασίας τῶν Τουρκοκυπρίων, ὑπῆρξε αὐθαίρετη καί παράνομη, ἐφόσον — σύμφωνα μέ γνωμοδότηση τοῦ νομικοῦ τμήματος τοῦ ΟΗΕ (19.5.1959) — ἡ Συνθήκη Ἐγγυήσεως ἀπέκλειε τή χρήση βίας.

Πρίν, ἐξάλλου, ἀπό τή σύγκληση τῆς Διασκέψεως τῆς Γενεύης εἶχε ἐκδοθεῖ ἡ ὑπ' ἀριθ. 353 ἀπόφαση τοῦ Συμβουλίου Ἀσφαλείας, καταδικαστική τῆς τουρκικῆς εἰσβολῆς μέ τήν ὁποία καί εἶχε ἀκόμη συσταθεῖ ἡ κατάπαυση τῶν ἐχθροπραξιῶν, ἡ ἀποχώρηση τῶν ξένων στρατευμάτων καί ἡ ἔναρξη διαπραγματεύσεων ἀνάμεσα στά ἄμεσα ἐνδιαφερόμενα μέρη. Ἡ κατάπαυση τοῦ πυρός εἶχε, τελικά, ἐπιτευχθεῖ στίς 22 Ἰουλίου, μετά ἀπό μεσολάβηση τῶν Ἡνωμένων Πολιτειῶν, ὁπότε καί εἶχε ὁριστεῖ ἡ 24η Ἰουλίου ὡς ἡμέρα ἐνάρξεως τῶν διαπραγματεύσεων. Τήν ἑπομένη, 23 Ἰουλίου, τό Συμβούλιο Ἀσφαλείας μέ τή νέα ἀπόφασή του ὑπ' ἀρ. 354 ἐπικύρωνε καί ἔδινε πρόσθετη ἔμφαση στήν ὑπ' ἀρ. 353.

Καθ' ὁδόν πρός τή Γενεύη, ὁ Γ. Μαῦρος ἔκαμε τήν ἀκόλουθη δήλωση:

«Ὅπως θά γίνη γνωστόν, ἡ Διάσκεψις εἰς τήν Γενεύην διά τήν ἐκτέλεσιν τῆς ἀποφάσεως τοῦ Συμβουλίου Ἀσφαλείας, πού ἀφορᾶ τήν κατάπαυσιν τοῦ πυρός εἰς Κύπρον, θά ἀρχίση αὔριον τό ἀπόγευμα, ἀντί τῆς Παρασκευῆς ὅπως εἶχε προσυμφωνηθῆ. Αὔριον τό βράδυ θά πραγματοποιηθῆ ἐπαφή μεταξύ ἐμοῦ καί τοῦ Βρετανοῦ ὑπουργοῦ κ. Κάλλαχαν, ὁ ὁποῖος μοῦ ἐτηλεφώνησε πρό ὀλίγου ἐκ

Συγκρότηση Κυβερνήσεως Ἐθνικῆς Ἑνότητας.

Λονδίνου, διότι ἐπιθυμεῖ ν' ἀρχίσωμεν τό ταχύτερον τήν συζήτησιν. Τό θέμα ἔχει χαρακτῆρα ἐπείγοντα, διότι εἰς τήν Κύπρον, παρά τήν ἀπόφασιν τοῦ Συμβουλίου 'Ασφαλείας τῆς 20ῆς 'Ιουλίου, συνεχίζονται ἐκ μέρους τῶν τουρκικῶν δυνάμεων παραβιάσεις ἀκόμη καί σήμερον. Τό πρόβλημα δημιουργεῖ δυσχερῆ κατάστασιν, διότι ἄν δύο χῶραι-μέλη τῆς 'Ατλαντικῆς Συμμαχίας καί συνδεδεμένα μέλη μέ τήν Κοινήν 'Αγοράν (θά γίνουν πλήρη μέλη) δέν εἶναι δυνατόν νά συμφωνήσουν ἐπί τῆς καταπαύσεως τοῦ πυρός, ἀντιλαμβάνεσθε ποίας ἐκτάσεως δυσχέρειαι δημιουργοῦνται.

»'Η ἑλληνική Κυβέρνησις ἀπεδέχθη πλήρως τήν ἀπόφασιν τοῦ Σ. Α. εἰς ὅλα της τά σημεῖα καί εἰς τήν Γενεύην θά ἐπιδιώξη τήν ἐφαρμογήν της κατά γράμμα».

26 ΙΟΥΛΙΟΥ 1974

'Η σύνθεση τῆς Κυβερνήσεως 'Εθνικῆς 'Ενότητας ὑπό τόν Κ. Καραμανλῆ συμπληρώνεται μέ τήν ὁρκωμοσία δευτέρου κλιμακίου ὑπουργῶν καί ὑφυπουργῶν:

Γεώργιος Ράλλης, ὡς ὑπουργός παρά τῶ πρωθυπουργῶ.

Χριστόφορος Στράτος, ὡς ὑπουργός 'Εσωτερικῶν.

'Ιωάννης Πεσμαζόγλου, ὡς ὑπουργός Οἰκονομικῶν.

Δημήτριος Παπασπύρου, ὡς ὑπουργός Γεωργίας.

Χαράλαμπος Πρωτοπαππᾶς, ὡς ὑπουργός Βιομηχανίας.

'Αθανάσιος Κανελλόπουλος, ὡς ὑπουργός 'Εμπορίου.

Γεώργιος Μαγκάκης, ὡς ὑπουργός Δημοσίων Ἔργων.

Γεώργιος Μυλωνᾶς, ὡς ὑπουργός Μεταφορῶν καί 'Επικοινωνιῶν.

'Ιωάννης Μηναΐος, ὡς ὑπουργός 'Εμπορικῆς Ναυτιλίας.

Εὐάγγελος Δεβλέτογλου, ὡς ὑφυπουργός Συντονισμοῦ καί Προγραμματισμοῦ.

'Ιωάννης Μποῦτος, ὡς ὑφυπουργός παρά τῶ πρωθυπουργῶ.

'Ιωάννης Βαρβιτσιώτης, ὡς ὑφυπουργός 'Εσωτερικῶν.

Δημήτριος Τσάτσος, ὡς ὑφυπουργός 'Εθνικῆς Παιδείας καί Θρησκευμάτων.

Κωνσταντῖνος 'Αποσκίτης, ὡς ὑφυπουργός 'Εθνικῆς Παιδείας καί Θρησκευμάτων.

Γεώργιος Λιανόπουλος, ὡς ὑφυπουργός Οἰκονομικῶν.

Γεώργιος Παπαγιαβῆς, ὡς ὑφυπουργός Γεωργίας.

'Αθανάσιος Ταλιαδοῦρος, ὡς ὑφυπουργός Βιομηχανίας.

Κωνσταντῖνος Στεφανόπουλος, ὡς ὑφυπουργός 'Εμπορίου.

'Αθανάσιος Τσαλδάρης, ὡς ὑφυπουργός Κοινωνικῶν 'Υπηρεσιῶν.

Κωνσταντῖνος 'Αλαβάνος, ὡς ὑφυπουργός Δημοσίων Ἔργων καί

'Εμμανουήλ Κεφαλογιάννης, ὡς ὑφυπουργός Μεταφορῶν καί 'Επικοινωνιῶν.

Εὐθύς μετά τήν ὁρκωμοσία ὁ πρωθυπουργός κάλεσε σέ σύντομη σύσκεψη τά νέα μέλη τῆς Κυβερνήσεως καί τούς συνέστησε νά ἐπιδοθοῦν ἀμέσως στό ἔργο τους, τονίζοντας τήν κρισιμότητα τῶν στιγμῶν πού διανύει ἡ χώρα.

[Τό 'Υπουργικό Συμβούλιο θά συμπληρωθεῖ ὁριστικά μέ τήν ὁρκωμοσία, ὡς ὑφυπουργοῦ 'Εξωτερικῶν, τοῦ Δ. Μπιτσίου, μετά τήν ἐπιστροφή του ἀπό τή Γενεύη].

Προκειμένου νά ἀναλυθεῖ, στά κύρια γνωρίσματά της, ἡ σύνθεση τῆς Κυβερνήσεως 'Εθνικῆς 'Ενότητας, θά ἦταν δυνατό, ἀρχικά, νά παρατηρηθεῖ ὅτι τά 14 ἀπό τά 31 μέλη της εἶχαν διατελέσει ὑπουργοί καί πρίν ἀπό τήν 21η 'Απριλίου, ἐνῶ 5 ἀκόμη εἶχαν ἐκλεγεῖ στό παρελθόν βουλευτές. 'Εξάλλου, δύο προέρχονταν ἀπό τίς Ἔνοπλες Δυνάμεις, ἕξι ἀπό τόν ἀκαδημαϊκό καί ἴσος ἀριθμός ἀπό τόν οἰκονομικό — ἐπιχειρηματικό χῶρο καί, τέλος, ἕνας, ἀντίστοιχα, ἀπό τό δημοσιογραφικό κόσμο, ἀπό συνδικαλιστικό καί τό φοιτητικό κίνημα.

Πολλά ἀπό τά μέλη της Κυβερνήσεως εἶχαν ἀντιταχθεῖ καί διωχθεῖ ἀπό τό καθεστώς τῶν συνταγματαρχῶν — Ε. 'Αβέρωφ, Χ. Πρωτοπαππᾶς, Γ. Μαγκάκης, Γ. Μαῦρος, Γ. Ράλλης, Δ. Παπασπύρου, Ι. Πεσμαζόγλου, Δ. Τσάτσος, Χρ. Στράτος, Ν. Λοῦρος, Π. Λαμπρίας, Γ. Μυλωνᾶς, Ι. Μηναΐος, Ι. Βαρβιτσιώτης, Κ. 'Αποσκίτης, Γ. Λιανόπουλος, Κ. 'Αλαβάνος.

Τήν ἐντύπωση πού ἡ κοινή γνώμη ἀπεκόμισε ἀπό τήν τελική σύνθεση τῆς Κυβερνήσεως ἀντανακλοῦν χαρακτηριστικά δημοσιεύματα ἔγκυρων δημοσιογραφικῶν ὀργάνων, στό ἐσωτερικό καί τό ἐξωτερικό, πολιτικά προσκείμενων σέ πολιτικούς χώρους πού ὁ Κ. Καραμανλῆς δέν ἐπικάλυπτε στό παρελθόν:

Εἶναι χαρακτηριστικό ὅτι στή νέα Κυβέρνηση μετέχουν ὅλες σχεδόν οἱ πολιτικές τάσεις καθώς ἐπίσης καί ἄνθρωποι πού ἀγωνίσθηκαν, φυλακίσθηκαν καί βασανίσθηκαν κατά τήν ἐπταετία τῆς συμφορᾶς. Παρόν στήν Κυβέρνηση δίνει ἀκόμη μέ λιγοστούς μέν, ἀλλά ἄξιους ἐκπροσώπους της ἡ νέα γενιά, ἡ γενιά πού ἀποφασιστικά συνέβαλε στήν πτώση τῆς δικτατορίας («Τά Νέα», 27 'Ιουλίου 1974).

..."Εχομεν στή σημερινή μορφή τῆς Κυβερνήσεως μιά δειγματοληπτική σμικρογραφία ὅλου σχεδόν τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ, ἡ ὁποία μολονότι στερεῖται ὁμοιογενείας, διατηρεῖ τό πλεονέκτημα ὅτι ἱκανοποιεῖ τίς περισσότερες τάσεις τῶν 'Ελλήνων πολιτῶν κι ἔχει ἐπομένως τήν δυνατότητα νά πραγματοποιήσει τήν πάνδημη κινητοποίησή τους... («Τό Βῆμα», 27 'Ιουλίου 1974).

'Η σύνεση δέν ἀποκλείει καί ὡρισμένη τόλμη, ὅπως τό ἀπέδειξεν ὁ κ. Καραμανλῆς σχηματίζοντας τήν πιό ἀντιπροσωπευτική Κυβέρνηση, πού γνώρισε ποτέ ἡ 'Ελλάς. Οἱ τριανταένας ὑπουργοί καί ὑφυπουργοί πού τήν ἀπαρτίζουν προέρχονται ἀπό ὅλα σχεδόν τά κόμματα (ἀπό τήν ἄκρα Δεξιά ἕως τήν προοδευτική 'Αριστερά) καί ἀπό ὅλα τά ἰδεολογικά ρεύματα πού ἀποκρυσταλλώθηκαν ἀπό τῆς ἐγκαταστάσεως τῆς δικτατορίας τό 1967, καθώς καί ἀπό τίς διάφορες ἀντιστασιακές ὁμάδες. 'Η ὀργάνωση ΠΑΚ τοῦ Α. Παπανδρέου ἀρνήθηκε νά συμμετάσχη, ὁ τελευταῖος αὐτός ὅμως, πού ἀναμένεται τίς προσεχεῖς αὐτές ἡμέρες στήν 'Αθήνα ἀπό τόν Καναδᾶ, ὅπου εἶχε καταφύγει, ἴσως ἀμβλύνει τίς θέσεις του, οἱ ὁποῖες κρίνονται ἀπό τούς περισσοτέρους σάν ἀδιάλλακτες καί ἐκτός πραγματικότητος.

'Ο κ. Καραμανλῆς δέν ἐδίστασε νά προκαλέση κατά κάποιον τρόπο τους «σκληρούς» τοῦ στρατεύματος. "Ανοιξε ὀρθάνοιχτες τίς πόρτες τῆς Κυβερνήσεώς του σέ γνωστούς ἀντιστασιακούς. Εἴκοσι ἀπό τά μέλη τῆς Κυβερνήσεως εἶχαν μπλεξίματα μέ τήν ἀστυνομία ἐπί στρατιωτικοῦ καθεστῶτος, ἔνδεκα ἐξ αὐτῶν ἐνεκλείσθησαν στίς φυλακές, καί ἕνας τουλάχιστον, ὁ καθηγητής Μαγκάκης, πού ἐπέστρεψε ἀπό τήν Χαϊδελβέργη, μετέσχε δραστηρίως σέ «τρομοκρατικές» ἐνέργειες. Οἱ τέσσερεις, ἐξ ἄλλου, κυριώτεροι δράστες τῆς συνωμοσίας τοῦ Ναυτικοῦ, πού ἀπεκαλύφθη τόν παρελθόντα Αὔγουστο (οἱ κ.κ. 'Αβέρωφ, 'Αποσκίτης, Στράτος καί ὁ ναύαρχος Μηναΐος) ἔλαβαν καί αὐτοί ὑπουργικά χαρτοφυλάκια.

Τά δύο κομμουνιστικά κόμματα τῆς 'Ελλάδος (καί ἰδιαιτέρως τό ἐπονομαζόμενο «ἐσωτερικοῦ») μολονότι ἀποκλεισμένα ἀπό τόν κυβερνητικό σχηματισμό, δέν εἶναι ἀπογοητευμένα. "Εχουν καταλάβει ὅτι δέν ἦταν δυνατόν, λόγῳ τῆς λεπτῆς θέσεως στην ὁποία εὑρίσκεται ὁ κ. Καραμανλῆς, νά ἐκπροσωπηθοῦν στήν Κυβέρνηση. 'Απεδέχθησαν μέ ἱκανοποίηση τίς δηλώσεις τοῦ προέδρου τῆς Κυβερνήσεως τῆς 25ης 'Ιουλίου, συμφώνως πρός τίς ὁποῖες θά ἐγκατασταθῆ μιά πραγματική προοδευτική δημοκρατία, μέσα στά πλαίσια τῆς ὁποίας θά ἔχουν τήν θέση τους ὅλοι οἱ "Ελληνες ἀδιακρίτως. 'Αληθεύει, βεβαίως, ὅτι τό ὀρθόδοξο κομμουνιστικό κόμμα διατηρεῖ ἐπιφυλάξεις ἔναντι τοῦ ἐν ἐξελίξει πειράματος καί δέν διστάζει νά τό ἀποδώση σέ ἀμερικανική πρωτοβουλία. 'Αντιθέτως, τό κομμουνιστικό κόμμα «ἐσωτερικοῦ» ἀπεφάσισε τήν Παρασκευή νά προσφέρη τήν πλήρη ὑποστήριξή του στόν κ. Καραμανλῆ, μολονότι τόν ἔβλεπε παλαιότερα σάν πραγματικό ἐφιάλτη του. («Le Monde», 29 'Ιουλίου 1974).

26 ΙΟΥΛΙΟΥ 1974

Στήν πρώτη σύσκεψη πού συγκαλεῖ μέ τή συμμετοχή τῆς στρατιωτικῆς ἡγεσίας, ὁ πρωθυπουργός, Κ. Καραμανλῆς, διαπιστώνει ὄχι μόνο τήν πρόσκαιρα δυσχερῆ θέση τῶν 'Ενόπλων Δυνάμεων τῆς χώρας, ἀλλά καί τίς σοβαρότατες ἐλλείψεις πού ἐντοπίζονται στό πεδίο τῆς ἀναγκαίας προπαρασκευῆς ἐνόψει πιθανῆς ἐξωτερικῆς ἀπειλῆς.

Σε σχετικό συνοπτικό σημείωμα μέ ἡμερομηνία 'Ιουλίου 1974 καταγράφονται οἱ ἀκόλουθες ἐπείγουσες παραγγελίες στρατιωτικοῦ ὑλικοῦ:

«I. 'Ιδιαιτέρα σημασία ἐδόθη εἰς τόν ταχύτερον δυνατόν ἐκσυγχρονισμόν καί συμπλήρωσιν τοῦ πολεμικοῦ ὑλικοῦ τῶν ΕΔ, πρός αὔξησιν τῆς μαχητικῆς ἱκανότητος καί ἑτοιμότητος αὐτῶν.

»II. Πρός ὑλοποίησιν τῆς ἀνωτέρω ἐπιδιώξεως καί διά γονίμου συνεργασίας τῶν ἐμπλεκομένων κυβερνητικῶν φορέων, ἐπετεύχθη ἡ ὑπογραφή συμβάσεων διά τήν ἀγοράν τῶν κάτωθι:

»α. 'Αρμάτων, τεθωρακισμένων μεταφορᾶς προσωπικοῦ καί λοιποῦ κυρίου ὑλικοῦ, πρός συγκρότησιν μιᾶς συγχρόνου Τ/Θ Ταξιαρχίας ὡς ἀκολούθως:

»1. 130 ἅρματα μάχης AMX-30 κόστους 2.103 ἑκατ. δρχ. μέ ἔναρξιν παραδόσεως Δεκέμβριον 1974 καί πέρας Μάρτιον 1978. 'Εξόφλησις μέχρι 1984. Γαλλίας. Τόκος 8%.

»2. 76 Τ/Θ ὀχήματα μεταφ. προσωπικοῦ AMX-IOP κόστους 470 ἑκατ. δρχ. μέ ἔναρξιν παραδόσεως Δεκέμβριον 1976 καί πέρας 'Ιούνιον 1979. 'Εξόφλησις μέχρι 1984. Γαλλίας. Τόκος 8%.

»3. 23 Τ/Θ ὀχήματα μεταφ. προσωπικοῦ AMX-IOPC κόστους 146 ἑκατ. δρχ. μέ ἔναρξιν παραδόσεως Σεπτέμβριον 1977 καί πέρας Μάρτιον 1979. 'Εξόφλησις μέχρι 1984. Γαλλίας. Τόκος 8%.

»4. 20 ὀχήματα (ἀσθενοφόρα - περισυλλογῆς ἁρμάτων) κόστους 245 ἑκατ. δρχ. μέ ἔναρξιν παραδόσεως ἀπό Μάρτιον 1977 ἕως Μάρτιον 1978. 'Εξόφλησις μέχρι 1984. Γαλλίας. Τόκος 8%.

»5. Κύρια ὑλικά καί ἀνταλλακτικά ἀνωτέρω κυρίου ὑλικοῦ κόστους 418 ἑκατ. δρχ. "Απαντα τά ἀνωτέρω ἐκ γαλλικοῦ ὁμίλου SOFMA μέσῳ γαλλικῆς Κυβερνήσεως. 'Εξόφλησις μέχρι 1984.

»β. Πυρομαχικῶν μάχης πρός συμπλήρωσιν ἀποθεμάτων 30 ἡμερῶν θεάτρου 'Επιχειρήσεων, διά τόν Στρατόν, ὕψους δαπάνης 1.100 ἑκατ. δρχ. καί διά τήν 'Αεροπορίαν (δι' ἀεροσκάφη Φάντομ) δαπάνης 180 ἑκατ. δρχ. 'Εκ προγράμματος FMS ἀμερικανικῆς Κυβερνήσεως. 'Εξόφλησις μέχρι 1977.

»γ. Τεσσάρων (4) ταχέων περιπολικῶν κατευθυνομένων βλημάτων κόστους 2.400 ἑκατ. δραχ., μέ ἔναρξιν παραδόσεως Φεβρουάριον 1977 καί πέρας Νοέμβριον 1977. 'Εκ τοῦ γαλλικοῦ οἴκου CNM μέσῳ γαλλικῆς Κυβερνήσεως. 'Εξόφλησις μέχρι 1984.

»δ. Τεσσαράκοντα (40) ἀεροσκαφῶν ἀναχαιτίσεως MIRAGE, κόστους 9.600 ἑκατ. δρχ., μέ ἔναρξιν παραδόσεως τῶν 6 πρώτων ἀεροσκαφῶν ἀπό 'Ιανουάριον ἕως Μάιον 1975 καί τῶν λοιπῶν κλιμακουμένων ἀπό 'Ιουνίου 1976 ἕως Σεπτέμβριον 1977. 'Εκ τοῦ γαλλικοῦ οἴκου DASSAULT μέσῳ γαλλικῆς Κυβερνήσεως. 'Εξόφλησις μέχρι 1983.

»ε. 'Εξήκοντα συγχρόνων μαχητικῶν ἀεροσκαφῶν διώξεως/βομβαρδισμοῦ τύπου CORSAIR A-7 κόστους 8.500 ἑκατ. δρχ. 'Εκ τοῦ προγράμματος FMS ἀμερικανικῆς Κυβερνήσεως. 'Εξόφλησις μέχρι 1987.

»ζ. Τεσσάρων μεταφορικῶν ἀεροσκαφῶν C-130 συνολικῆς ἀξίας 750 ἑκατ. δρχ. 'Επίκειται ὑπογραφή συμβάσεως καί δι' ἕτερα ὁκτώ ἀεροσκάφη C-130, συνολικῆς ἀξίας 1.800 ἑκατ. δρχ. Τά πρῶτα τέσσερα ἐκ τῆς ἀμερικανικῆς 'Εταιρείας LOCKHEED, τά ὑπόλοιπα ὁκτώ ἐκ τοῦ προγράμματος FMS ἀμερικανικῆς Κυβερνήσεως. 'Εξόφλησις μέχρι 1987.

»η. Τεσσαράκοντα (40) ἐκπαιδευτικῶν ἀεροσκαφῶν T-2C, κόστους 1.800 ἑκατ. δρχ. 'Εκ τοῦ προγράμματος FMS ἀμερικανικῆς Κυβερνήσεως. 'Εξόφλησις μέχρι 1987.

»θ. Εἴκοσι (20) Α/Τ ἐκτοξευτῶν MILAN μετά 500 βλημάτων μάχης καί συναφῶν δευτερευόντων ὑλικῶν κόστους 169 περίπου ἑκατ. δρχ. 'Εκ τῆς ἑταιρείας EUROMISSILE μέσῳ ἐν 'Αθήναις ἀντιπροσώπου. 'Εξόφλησις μέχρι 1975.

»ι. Διακοσίων τριάκοντα (230) ἑρπυστριοφόρων ὀχημάτων μεταφορᾶς προσωπικοῦ καί ἀναγκαιούσης ποσότητος ἀνταλλακτικῶν - Συλλογῶν 'Εργαλείων, κόστους περίπου 832 ἑκατ. δρχ. 'Εκ τῆς ἑταιρείας OTO-MELARA μέσῳ ἐν 'Αθήναις ἀντιπροσώπου. 'Εξόφλησις μέχρι 1979.

»κ. 'Ανταλλακτικῶν διαβιβάσεων πρός ἐξοπλισμόν ἑρπυστριοφόρων ὀχημάτων κόστους 45 περίπου ἑκατ. δρχ. 'Εξόφλησις μέχρι 1979.

»λ. Φορητοῦ ὁπλισμοῦ (τυφέκια-ὁπλοπολυβόλα-πολυβόλα) ἀντί συνολικῆς τιμῆς 786 περίπου ἑκατ. δρχ. περίπου . 'Εκ τῆς FABRIQUE NATIONALE Βελγίου μέσῳ ἐν 'Αθήναις ἀντιπροσώπου. 'Εξόφλησις μέχρι 1977.

»μ. Ἔνδεκα (11) ἑλικοπτέρων μεταφορᾶς στρατιωτικοῦ προσωπικοῦ 13 θέσεων, κόστους περίπου 220 ἑκατ. δρχ. 'Εκ τῆς ἰταλικῆς ἑταιρείας AGUSTA-BELL μέσῳ ἐν 'Αθήναις ἀντιπροσώπου. 'Εξόφλησις μέχρι 1978.

»ΙΙΙ. Πέραν τῶν ἀνωτέρω ὑλικῶν ἔχει ληφθῆ καί μελετᾶται ὑπό τοῦ 'Αρχηγείου Ναυτικοῦ προσφορά τοῦ 'Αμερικανικοῦ Ναυτικοῦ, διά τήν ἀγοράν τριῶν (3) φρεγατῶν κατευθυνομένων βλημάτων, ἐκτιμωμένης συνολικῆς δαπάνης 13.500 ἑκατ. δραχμῶν.

»ΙV. 'Ωσαύτως ὑπό τοῦ 'Αρχηγείου 'Αεροπορίας προωθεῖται ἡ ἀγορά τῶν κάτωθι ἀεροσκαφῶν:

»α. Εἴκοσι (20) ἀναγνωριστικῶν συγχρόνου τύπου, ἐκτιμωμένης συνολικῆς δαπάνης 2.850 ἑκατ. δρχ.

»β. Εἴκοσι (20) μεταφορικῶν μέσης μεταφορικῆς ἱκανότητος, ἐκτιμωμένης δαπάνης 2.250 ἑκατ. δρχ.

»γ. Δώδεκα (12) ἑλικοπτέρων διασώσεως παντός καιροῦ, δαπάνης 900 ἑκατ. δρχ.

»V. Τέλος ἔχει ἐγκριθῆ ἡ διάθεσις ποσοῦ 7.100 ἑκατ. δρχ., δι' ἀπόκτησιν πυρομαχικῶν καί ἀντιαεροπορικῶν μέσων καί διά τούς τρεῖς Κλάδους»[8].

'Η πρώτη μετάβαση τοῦ Κ. Καραμανλῆ στό Πεντάγωνο εἶχε, πέρα ἀπό τήν ἀντιμετώπιση τῆς ἐπιτακτικῆς ἀνάγκης γιά τήν ἐνίσχυση τῆς στρατιωτικῆς ἑτοιμότητας τῆς χώρας, καί ἰδιαίτερη πολιτική σημασία. Σέ μεταγενέστερο κείμενο, ὁ Π. Λαμπρίας ἀναφέρεται παραστατικά στίς προσπάθειες τῆς πολιτικῆς ἡγεσίας γιά τήν ὁριστική καί οὐσιαστική ἐπανάκτηση τοῦ ἐλέγχου τῶν 'Ενόπλων Δυνάμεων:

«Πράγματι, ἕνα ἀπό τά κυριώτερα καί δυσκολώτερα ἐγχειρήματα τῆς Κυβερνήσεως, ὅρος βασικός καί γιά τήν οὐσιαστική ἀποκατάσταση τῆς δημοκρατίας, ἀλλά καί γιά τήν ἀντιμετώπιση τῆς ἐθνικῆς κρίσεως, ἦταν ἡ ἐπιβολή τῆς πολιτικῆς ἡγεσίας στίς Ἔνοπλες Δυνάμεις.

»Τό ἐγχείρημα αὐτό πραγματοποίησε μέ μιά σειρά πολύ προσεκτικῶν ὅσο ἀποφασιστικῶν καί αἰφνιδιαστικῶν μέτρων (πού ὅλα μαζί στήν ἀλληλοδιαδοχή τους ἀποτελοῦν ἕνα ἀριστοτεχνικό χειρισμό) ὁ ἴδιος ὁ Καραμανλῆς, ἐπικουρούμενος κυρίως ἀπό τόν Ε. 'Αβέρωφ καί τόν Σ. Γκίκα.

»Σχεδόν κανένας ἄλλος ἀπό τούς ὑπουργούς τῆς Κυβερνήσεως 'Εθνικῆς 'Ενότητος δέν ἔλαβε μέρος — ἀλλ' οὔτε καί γνώση — στό δυσχερέστατο ἐγχείρημα κατά τίς ἀλλεπάλληλες φάσεις τῆς ἐφαρμογῆς του.

»Γιά νά ἀντιληφθῆ κανείς τίς δυσκολίες πού παρουσίαζε ἡ ἐπιβολή τῆς πολιτικῆς ἡγεσίας στίς Ἔνοπλες Δυνάμεις, οἱ ὁποῖες ἐπί ἑπτά ὁλόκληρα χρόνια καί ἄν ἀκόμη δέν εἶχαν συνταυτισθῆ ἀπόλυτα μέ τό δικτατορικό καθεστώς, τό ὀλιγότερο τό ἐστήριζαν (καί συχνά τό ἐξέφραζαν), ὀφείλει νά λάβη ὑπ' ὄψη του τίς συνθῆκες — νομικές καί πραγματικές — πού ἴσχυαν τότε.

»1. Νομικά ἡ Κυβέρνηση δέν εἶχε δυνατότητα νά ἐπιβάλλη τίς θελήσεις της στίς Ἔνοπλες Δυνάμεις. Ὅλες οἱ ἁρμοδιότητες τοῦ ὑπουργοῦ 'Εθνικῆς 'Αμύνης — δηλαδή τοῦ πολιτικῶς ὑπευθύνου — γιά τήν διοίκηση τοῦ Στρατοῦ, τοῦ Ναυτικοῦ καί τῆς 'Αεροπορίας εἶχαν μεταβιβασθῆ, κατά τίς διάφορες φάσεις τῆς δικτατορίας, στόν ἀρχηγό τῶν 'Ενόπλων Δυνάμεων. Ἔτσι, ἀπό ἄποψη νομικῶς θεσπισμένων ἐξουσιῶν, ὁ ὑπουργός 'Εθνικῆς 'Αμύνης ἦταν ἁπλό ἄξιωμα.

»'Από τήν πρώτη κιόλας μέρα τῆς ἐγκαταστάσεώς του στό Πεντάγωνο ὁ 'Αβέρωφ ἀντελήφθη (παρά τίς τιμές πού τοῦ ἐπιφύλαξαν στήν εἴσοδο) ὅτι οἱ στρατιωτικοί ἤθελαν νά διατηρήσουν τήν "ἀνεξαρτησία" τους ἀπέναντι τῆς πολιτικῆς ἡγεσίας: ὁποιαδήποτε σοβαρή διαταγή ἔπρεπε νά ἐκδίδεται ἀπό τόν ἀρχηγό 'Ενόπλων, διότι ὁ ὑπουργός δέν εἶχε τυπικά τό δικαίωμα νά ἐκδίδη διαταγές· καί νά εἶναι μάλιστα ἡ "ἀνεξαρτησία" αὐτή ἐμφανής. Π.χ. τό γραφεῖο πού ὑπέδειξαν γιά τόν ὑπουργό (καί τήν πρώτη μέρα ἐκεῖ τόν ἐγκατέστησαν) ἦταν κατά πολύ μικρότερο καί λιτότερο ἀπό τά γραφεῖα τῶν ἀρχηγῶν.

»2. Οἱ ἀξιωματικοί πού εἶχαν εὐνοηθῆ ἀπό τήν δικτατορία, ἐκεῖνοι πού τήν εἶχαν ὑπηρετήσει μέ ὑπερβάλλοντα ζῆλο, οἱ ἄλλοι πού εὐχαρίστως δέχονταν τήν εὐμενῆ διάκριση τῶν στρατιωτικῶν ἔναντι τῶν πολιτικῶν, οἱ κατά καιρούς ἐπιχειροῦντες ν' ἀποκτήσουν "εἰδικό βάρος" μέσα σέ κλίκες ἤ ὁμάδες πιέσεως, οἱ φοβούμενοι ὅτι μπορεῖ νά κληθοῦν νά λογοδοτήσουν, ἀλλά καί οἱ ἁπλῶς ἀπευχόμενοι τήν ἀνατροπή τῆς ἐπετηρίδος μέ τήν ἀναμενόμενη ἐπανένταξη τῶν "ἀποτάκτων" (τῶν κατά διαφόρους τρόπους καί καιρούς ἀπομακρυνθέντων) ἀποτελοῦσαν ἕνα ἐξαιρετικά "ἀσταθές" ἀνθρώπινο ὑλικό πού ἐπάνδρωνε τίς Ἔνοπλες Δυνάμεις, ἤδη κλονισμένες ἀπό τό φιάσκο τῆς ἐπιστρατεύσεως καί τίς εὐθῦνες τους στήν κυπριακή τραγωδία.

»3. Οἱ ὁμάδες "σκληρῶν" ἀξιωματικῶν πού στήριζαν τήν ἐξουσία, κατά τίς διάφορες φάσεις τῆς δικτατορίας, καθώς καί οἱ κλίκες ἐκεῖνες πού σχηματίζονταν γιά νά διεκδικήσουν εἴτε συμμετοχή εἴτε ἀποφασιστικήν ἐπιρροή στήν ἐξουσία, κατεῖχαν τίς θέσεις-κλειδιά καί στό Πεντάγωνο, ἀλλά καί στίς ἰσχυρές μονάδες πού ἐξακολουθοῦν (παρά τίς ἀνάγκες που εἶχε δημιουργήσει ἡ ὄξυνση τῶν σχέσεων μέ τήν Τουρκία) νά σταθμεύουν στήν περιοχή τῆς 'Αττικῆς. Οἱ μονάδες αὐτές ἀποτελοῦσαν πάντα ἕνα "ἐπιχείρημα πειθαναγκασμοῦ" στούς διαφόρους διασχηματισμούς καί συσχετισμούς δυνάμεων, πού προσδιόριζαν τά κέντρα ἐξουσίας κατά τήν δικτατορία. Κι' αὐτές ἀκριβῶς, στά χέρια "ἐπαναστατῶν" ἀξιωματικῶν πού ἔβλεπαν νά κλονίζεται ἡ δύναμή τους ἀλλά καί νά κινδυνεύουν προ-

'Αντιμετώπιση τῶν κρίσιμων ἐθνικῶν θεμάτων, σέ στενή συνεργασία μέ τόν Ε. 'Αβέρωφ.

σωπικά συμφέροντά τους, μποροῦσαν νά ἀποτελέσουν μιά σοβαρή ἀπειλή γιά τό δημοκρατικό καθεστώς πού ἐπιχειροῦσε νά κάμη τά πρῶτα βήματά του.

»4. Δέν ἦταν, τέλος, χωρίς σημασία τό γεγονός ὅτι ὁ Καραμανλῆς λείποντας τόσον καιρό ἀπό τήν Ἑλλάδα δέν μποροῦσε νά γνωρίζη πρόσωπα καί πράγματα μέσα στόν Στρατό. Ἤδη καί πρίν ἀπό τό πραξικόπημα εἶχαν συντελεσθῆ συγκλονιστικές ἀναστατώσεις μέσα στίς Ἔνοπλες Δυνάμεις, νέες σειρές ἀξιωματικῶν εἶχαν καταλάβει τίς ἡγετικές καί τίς κρίσιμες θέσεις, μεταξύ δέ τῶν κατωτέρων ἀξιωματικῶν (καί ἰδίως τῶν νεωτέρων πού βγῆκαν ἀπό τίς Σχολές κατά τήν διάρκεια τῆς δικτατορίας) διαμορφωνόταν ἕνας ἐπικίνδυνος "χακί συνδικαλισμός" πού συχνά ἔπαιρνε "κανταφικές ἀποχρώσεις".

»Καί ναί μέν ὁ Καραμανλῆς παρακολουθοῦσε ἀκατάπαυστα τά ἑλληνικά πράγματα, ἐνημερωνόμενος διαρκῶς καί ἀπό τούς παλαιούς συνεργάτες του καί ἀπό τούς ἀλλεπάλληλους ἐπισκέπτες του (μεταξύ τῶν ὁποίων καί μερικοί στρατιωτικοί). Ἡ ἐνημέρωση ὅμως αὐτή δέν μποροῦσε ν' ἀναπληρώση τήν ἔλλειψη ἄμεσης γνώσεως καί ἐπαφῆς μέ τά στελέχη τῶν Ἐνόπλων Δυνάμεων.

»Εἶναι πολύ χαρακτηριστικό ὅτι, ὅταν (στίς 26 Ἰουλίου) πῆγε ὁ Καραμανλῆς γιά πρώτη φορά στό Πεντάγωνο ὡς πρωθυπουργός τῆς μεταπολιτεύσεως γιά νά προεδρεύση συσκέψεως γιά τά "ἀμυντικά θέματα τῆς χώρας" (στήν ὁποία ἔλαβαν μέρος ὁ ὑπουργός Ἐθνικῆς Ἀμύνης καί οἱ 4 ἀρχηγοί), πῆρε μαζί του καί τόν ὑπουργό Δημοσίας Τάξεως Σόλωνα Γκίκα.

»Πρέπει στό σημεῖο αὐτό νά τονισθῆ ὅτι οἱ ὑπηρεσίες πού προσέφερε ὁ Γκίκας στόν Καραμανλῆ προσωπικά καί γενικώτερα στήν ἀποκατάσταση τῆς δημοκρατίας ἦταν ἀνεκτίμητες. Ὁ ἴδιος ὁ Καραμανλῆς πού τοῦ ἔτρεφε ἀπεριόριστη ἐμπιστοσύνη — ὄχι μόνο στήν ἀπόλυτη ἀφοσίωση πρός αὐτόν ἀλλά καί στή βαθειά του πεῖρα καί τή θετικότητα τῆς σκέψεώς του — ἐπανειλημμένα ὑπογράμμισε στούς συνεργάτες του τήν ὀφειλή πρός τόν Γκίκα. Καί τίποτε δέν ἐκνεύριζε τόν Καραμανλῆ περισσότερο (σάν ἀσυγχώρητη ἀδικία) ὅσο ἡ ἐνορχηστρωμένη ἀργότερα ἀπό τήν Ἀριστερά καί κατόπιν τήν ἀντιπολίτευση ἐκστρατεία δυσφημήσεως τοῦ Γκίκα ὡς διαπνεομένου ἀπό φασιστικές τάσεις.

»Ὁ Καραμανλῆς ἐπέλεξε τόν Γκίκα — καί στηρίχθηκε ἀπό τήν πρώτη στιγμή σ' αὐτόν — γιατί ἐγνώριζε ὅτι δέν ὑπῆρχε ἀξιωματικός πού νά μποροῦσε ν' ἀμφισβητήση τόν πατριωτισμό καί τό κῦρος του. Παράλληλα ὁ Γκίκας γνώριζε εἰς βάθος "πρόσωπα καί πράγματα" στόν Στρατό καί ἡ κρίση του, λόγῳ τοῦ ὅτι εἶχε ἐξαντλήσει ὅλα τά ἀξιώματα (εἶχε χρηματίσει καί ὑπουργός κατά τήν Ὀκταετία τοῦ Καραμανλῆ) καί ἦταν ἀνώτερος ἀπό κάθε τάση ἤ κλίκα, δέν ἐπηρεαζόταν ἀπό συμπάθειες ἤ ἐπιδιώξεις.

»Ἀπό τό ἕνα μέρος ὁ Ἀβέρωφ (ὁ ὁποῖος εἶχε κάποια ἀπήχηση στόν Στρατό δεδομένου ὅτι ὑποστήριξε κατά τό δεύτερο ἥμισυ τῆς δικτατορίας τήν "πολιτική τῆς γέφυρας" — δηλαδή τῆς συνδιαλλαγῆς μέ τό στρατιωτικό καθεστώς) καί ἀπό τό ἄλλο ὁ Γκίκας, ὑπῆρξαν οἱ πολύτιμοι παραστάτες τοῦ Καραμανλῆ στήν προσπάθειά του νά ἐπαναφέρη τίς Ἔνοπλες Δυνάμεις στά νόμιμά τους καθήκοντα, αὐτά πού ἄλλωστε ἀπαιτοῦσαν καί οἱ κρίσιμες γιά τό ἔθνος περιστάσεις»[9].

Συνοπτικά, ἡ κατάσταση πού χρειάστηκε ὁ Κ. Καραμανλῆς καί οἱ συνεργάτες του στήν Κυβέρνηση Ἐθνικῆς Ἑνότητας νά ἀντιμετωπίσουν συνοψίζεται σέ μία ἀπό τίς παραγράφους ἀπόρρητης ἐκθέσεως, μέ ἀναφορά στήν κατάσταση τοῦ στρατεύματος, πού ὑπέβαλε στόν πρωθυπουργό ὁ ἔμπιστος συνεργάτης του Π. Πανουργιᾶς, ἀκριβῶς τήν 1η Αὐγούστου:

«Κατά τάς τρεῖς πρώτας ἡμέρας ἡ χούντα εἶχε καταρρεύσει. Ἀνένηψεν ὅμως ταχέως. Διεπιστώθησαν ἐπισκέψεις στρατηγῶν εἰς τόν ἀρχηγόν της, συσκέψεις ἐδῶ καί εἰς διάφορες φρουρές, ἀποστολή ὁδηγιῶν καί κατευθύνσεων. Ἡ κατεύθυνσις πού δίδεται σήμερον εἶναι "κάνετε ὑπομονή, σέ λίγο καιρό — σέ εἴκοσι μέρες, σέ δύο μῆνες — θά ἐπανέλθουμε».

»Εἶναι φυσικόν ὅτι ἡ χούντα θ' ἀντιδράση. Βαρύνονται μέ ἐγκλήματα, μέ βασανισμούς καί μέ τήν ἐθνικήν προδοσίαν. Εἶναι παράλογον νά ἀναμένωμεν ὅτι θά δεχθοῦν τόν παραμερισμόν καί τήν ἀπομάκρυνσίν των χωρίς νά δημιουργήσουν ἀντίδρασιν. Θά ἐπωφεληθοῦν ἀπό τήν μείωσιν πού ὑφιστάμεθα εἰς Κύπρον. Θά κατηγορήσουν δι' ἐθνικήν μειοδοσίαν. Θά ἐπωφεληθοῦν ἀπό ἀντιθέσεις καί ἀντιδράσεις μερίδος τοῦ λαοῦ πού θά προκληθῆ εἴτε ἐξ οἰκονομικῶν λόγων εἴτε ἐκ τῆς πολεμικῆς πού φυσιολογικά θ' ἀρχίση ἀπό ἀντιτιθέμενες πολιτικές ὁμάδες.

»Ἐάν δέν ἐξουδετερωθοῦν πλήρως ὥστε νά γνωρίζουν ὅτι πᾶσα τυχόν ἐνέργειά τους θά πνιγῆ εἰς τό αἷμα θά ἐπιχειρήσουν νέαν κατάκτησιν τῆς ἐξουσίας μέ πᾶν μέσον καί μέ δολοφονίας. Ἐπιβάλλεται λοιπόν ἡ λῆψις δραστικῶν μέτρων ταχείας ἐξουδετερώσεώς των»[10].

27 ΙΟΥΛΙΟΥ 1974

Ὥρα 4 τό πρωί, ὁ πρέσβης τῶν Ἡνωμένων Πολιτειῶν, Χ. Τάσκα, μεταβιβάζει στόν Κ. Καραμανλῆ γραπτό μήνυμα τοῦ Χ. Κίσινγκερ. Ἤδη, τό προηγούμενο βράδυ, ὁ Ἀμερικανός ὑπουργός τῶν Ἐξωτερικῶν εἶχε διαβιβάσει τηλεφωνικά στόν Ἕλληνα πρωθυπουργό τίς εὐχές τοῦ προέδρου Νίξον καί τόν εἶχε διαβεβαιώσει ὅτι ἡ Οὐάσιγκτων θά ὑποστηρίξει ἀνεπιφύλακτα τήν ἐξεύρεση εἰρηνικῆς λύσεως στό Κυπριακό, ἀσκώντας πίεση πρός τήν κατεύθυνση τῆς Ἄγκυρας.

Τό κείμενο τῆς ἐπιστολῆς Κίσινγκερ πρός τόν Κ. Καραμανλῆ ἦταν τό ἀκόλουθο:

«Ἀγαπητέ κύριε πρωθυπουργέ,

»Σᾶς γράφω προσωπικά αὐτή τήν ὥρα τῆς κρίσεως μέ θερμή ἀναπόληση τῆς συναντήσεώς μας στό Παρίσι στοῦ Σάυρους Σουλτσμπέργκερ. Εἶμαι ἐνθουσιασμένος πού ἀναλάβατε τήν εὐθύνη τῆς ἐξουσίας σ' αὐτή τήν δύσκολη ὥρα καί προσβλέπω σέ μιά τακτική ἀνταλλαγή ἀπόψεων στούς προσεχεῖς μῆνες καί χρόνια.

»Ἐμεῖς ἐδῶ στίς ΗΠΑ παρακολουθοῦμε τίς ἐξελίξεις στήν Κύπρο μέ συμπάθεια καί συμπόνια γιά τήν τραγωδία πού ἔπληξε τόν λαό αὐτῆς τῆς χώρας. Γνωρίζω τίς ἐντάσεις καί πιέσεις πού ἀντιμετωπίζετε καθώς ἀγωνίζεσθε νά ἐπαναφέρετε μιά ἀντιπροσωπευτική Κυβέρνηση στήν Ἑλλά-

δα κάτω ἀπό δύσκολες περιστάσεις. Ἔχετε τίς εὐχές μας γιά ἐπιτυχία καί τήν διαβεβαίωση ὑποστηρίξεώς μας.

»Ὡς πρός τήν ἄμεση κρίση κάνουμε ὅ,τι μποροῦμε γιά νά βοηθήσουμε τά μέρη νά φθάσουν σέ μιά δίκαιη καί ἔντιμη λύση πού θά ἐξασφάλιζε πάνω ἀπό ὅλα τήν ἐπιστροφή τῆς εἰρήνης γιά ὅλους τούς Κυπρίους. Κάνομε ὅμως αὐτές τίς προσπάθειες διακριτικά γιατί πιστεύουμε ὅτι ἔχουν μεγαλύτερη ἐλπίδα ἐπιτυχίας ἐάν γίνονται μακρυά ἀπό τό φῶς τῆς δημοσιότητας.

»Ἀντιλαμβάνομαι ὅτι οἱ ἐνέργειες τῆς τουρκικῆς Κυβερνήσεως σᾶς βάζουν ἐσᾶς καί τήν Κυβέρνησή σας σέ ἐξαιρετικά δύσκολη θέση. Κάνομε — καί θά ἐξακολουθήσωμε νά κάνωμε — ὅ,τι μποροῦμε γιά νά πείσωμε τίς τουρκικές ἀρχές νά δεχθοῦν μιά ἐκεχειρία (πάγωμα).

»Θά σᾶς τηρῶ ἐνήμερο αὐτῶν τῶν προσπαθειῶν πού δέν παύουν νά εἶναι ἀποφασιστικές καί ἔντονες ἐπειδή γίνονται κατ' ἰδίαν. Ἀλλά καί ἡ Ἑλλάς θά πρέπη νά κρατήση μιά μετριοπαθῆ πορεία καί νά καταλάβη ὅτι ἡ τουρκική Κυβέρνηση αἰσθάνεται ὅτι ὄχι μόνο δέν εἶναι ὑπεύθυνη γιά τά γεγονότα πού ξεκίνησαν ἀρχικά αὐτή τήν κρίση ἀλλά, ἀντιθέτως, εἶναι θῦμα τους. Ἐνῶ βλέπουν μέ συμπάθεια τήν εὔθραυστη θέση τῆς νέας σας Κυβερνήσεως, δέν μποροῦν νά πάψουν νά πιστεύουν ὅτι μιά ἑλληνική Κυβέρνηση ἐνέκρινε αὐτό πού θεωροῦν σάν μιά εὐθεῖα ἐπίθεση κατά τῆς ἤδη λεπτῆς ἰσορροπίας δυνάμεων στήν Κύπρο.

»Ὁ κοινός σκοπός τῆς Ἑλλάδος καί τῶν ΗΠΑ πρέπει νά εἶναι νά ρυθμίσουμε, πρῶτα, τήν ἄμεση κατάσταση στήν Κύπρο καί, στή συνέχεια, νά κινηθοῦμε πρός τήν δημιουργία μιᾶς διαδικασίας στήν Γενεύη, ἡ ὁποία στό τέλος θά ἀποκαταστήση μιά δίκαιη καί ἔντιμη εἰρήνη γιά ὅλον τόν λαό τῆς Κύπρου.

»Ἐλπίζω ὅτι θά ἐξετάσετε μέ συμπάθεια αὐτές τίς σκέψεις γιά τόν καλύτερο τρόπο μέ τόν ὁποῖο μπορεῖ νά χρησιμοποιηθῆ ἡ ἐπιρροή τῶν ΗΠΑ γιά νά ἐπιτευχθῆ μιά δίκαιη καί διαρκής λύση τῆς τραγωδίας τῆς Κύπρου. Τό πιό σημαντικό σημεῖο εἶναι νά μήν διακοποῦν οἱ συνομιλίες τῆς Γενεύης γιατί, ἄν χάσουμε τήν εὐκαιρία πού προσφέρει τώρα ἡ Γενεύη, μπορεῖ νά μήν ξαναπαρουσιασθῆ πρίν χαθοῦν κι ἄλλες ζωές, καταστραφοῦν καί ἄλλες περιουσίες καί ἐνισχυθῆ ἡ θέση τῶν κοινῶν μας ἀντιπάλων.

»Ἐπιτρέψτε μου νά τελειώσω μέ τήν ἐπανάληψη τῆς δεσμεύσεώς μας γιά τήν ἐπιτυχία τῆς ἀντιπροσωπευτικῆς Κυβερνήσεως στήν Ἑλλάδα καί τῆς ἀποφάσεώς μου νά διατηρήσω στενώτατη συνεργασία μέ σᾶς προσωπικά»[11].

Τήν ἴδια ἡμέρα ὁ Ἀμερικανός πρέσβης Χ. Τάσκα ἐπέδιδε στόν πρωθυπουργό σημείωμα στό ὁποῖο περιέχονταν οἱ ἀκόλουθες βασικές ἀμερικανικές θέσεις πάνω στό κυπριακό θέμα καί τήν κρίση στίς ἑλληνοτουρκικές σχέσεις. Ἡ περιληπτική ἀναφορά στά σημαντικότερα σημεῖα τῶν ἀμερικανικῶν ἀπόψεων ἔχει ὡς ἑξῆς:

«α. Ἐξεφράσθη ἐλπίς ὅτι ἡ ἑλληνική πλευρά ἐκτιμώντας τήν προκληθεῖσα τίς τελευταῖες ἡμέρες ζημία τόσον ὡς πρός τίς ἐνδοσυμμαχικές σχέσεις ὅσο καί ὡς πρός τήν δυνατότητα σοβιετικῆς ἀναμείξεως εἰς τήν ἀνατολική Μεσόγειο, θά ἐπωφεληθῆ τῶν ἤδη ὑπαρχουσῶν εὐκαιριῶν πρός προώθηση βιωσίμου καί διαρκοῦς διευθετήσεως τοῦ κυπριακοῦ προβλήματος καί ἀποκατάσταση τῶν διαταραχθεισῶν ἑλληνοτουρκικῶν σχέσεων.

»β. Οἱ ΗΠΑ οὐδεμίαν ἕτοιμη λύση ἔχουν οὔτε ἐκφράζουν προτίμηση ἐπί τοῦ προσώπου τοῦ προέδρου τῆς Κύπρου. Θά τεθοῦν ἁπλῶς ὑπέρ τῆς συνταγματικῆς διευθετήσεως πού θά διασφαλίζη περισσότερο τά συμφέροντά των, ὅπως αὐτή θά προκύψη ἀπό τίς μελλοντικές πολιτικές ἐξελίξεις καί τήν διαμορφωθησομένη συμφωνία.

»γ. Οἱ ΗΠΑ ἐπιθυμοῦν στενώτατη ἐπαφή μετά τῆς νέας ἑλληνικῆς Κυβερνήσεως ὅσο προχωρεῖ ἡ Διάσκεψη τῆς Γενεύης καί ἐλπίζουν ὅτι ἡ ἑλληνική Κυβέρνηση θά ἀνταλλάξη τίς ἀπόψεις της μέ τήν ἀμερικανική καί ὅτι δέν θά προβῆ εἰς καμμία ἐσπευσμένη ἐνέργεια πού θά ἀπεδεικνύετο κρίσιμος ὄχι μόνον γιά τά ὑπό τήν στενή ἔννοια συμφέροντά της, ἀλλά καί γιά τό γενικώτερο πλαίσιο τῶν ἀμερικανοελληνικῶν δεσμῶν καί συμμαχικῶν σχέσεων»[12].

Παράλληλα, στή διάρκεια τῆς πρώτης φάσεως τῶν διαπραγματεύσεων τῆς Γενεύης, ἐκδηλώθηκαν ἀπό τήν πλευρά τοῦ Σταίητ Ντηπάρτμεντ ἀξιοσημείωτες ἀντιδράσεις:

Στίς 28 Ἰουλίου, ὁ ἀναπληρωτής βοηθός ὑπουργός Σταίημπλερ, μετά τήν ἐπισήμανση παραβιάσεων τῆς ἐκεχειρίας στήν Κύπρο ἀπό τήν τουρκική πλευρά, δήλωσε ὅτι ἡ ἀμερικανική Κυβέρνηση ἀντιλαμβάνεται τή σοβαρότητα τῆς καταστάσεως καί ἐξέφρασε ἀνησυχία γιά τίς τουρκικές ἐνέργειες πού θά ἦταν δυνατό νά προκαλέσουν ἀλυσιδωτές ἀντιδράσεις. Ἡ ἀμερικανική Κυβέρνηση, «φίλη τῆς Ἑλλάδος καί τῆς Τουρκίας», ζητεῖ αὐτοσυγκράτηση προκειμένου νά ἐπιτύχει τήν ἐπίλυση τοῦ δυσχεροῦς αὐτοῦ θέματος μέ διαπραγματεύσεις.

Στίς 29 Ἰουλίου, ὁ ἁρμόδιος διευθυντής τοῦ Σταίητ Ντηπάρτμεντ γιά τίς κυπριακές ὑποθέσεις ἐξέφρασε τήν ἄποψη ὅτι οἱ τουρκικές ἀξιώσεις «δέν θά ἦταν δυνατόν νά γίνουν ἀποδεκτές ἀπό ὁποιαδήποτε Κυβέρνηση, ἑλληνική ἤ κυπριακή».

Τέλος, ἡ ἀμερικανική μόνιμη ἀντιπροσωπεία στό Συμβούλιο Ἀσφαλείας ἀποδέχτηκε τήν ἔγκριση ἐντολῆς πρός τό γενικό γραμματέα γιά ἐπαυξημένες ἁρμοδιότητες τῆς UNFICYP. Καί, παράλληλα, ἀντιτάχθηκε στό ρωσικό σχέδιο πού προέβλεπε τήν ἐφαρμογή τῆς ἀποφάσεως 353 τοῦ Συμβουλίου Ἀσφαλείας, τήν ὁλοκληρωτική ἀποχώρηση ὅλων τῶν ξένων στρατευμάτων, τήν ἀποστολή εἰδικῆς ἐπιτροπῆς τοῦ ΟΗΕ γιά τήν ἐφαρμογή τῆς ἀποφάσεως, τή συμμετοχή κυπριακῆς ἀντιπροσωπείας στίς συζητήσεις τῆς Γενεύης καί τήν ἄμεση κατάπαυση τοῦ πυρός καί τῶν ὠμοτήτων κατά τῆς Κυπριακῆς Δημοκρατίας.

Ἄμεσα, ἐξάλλου, ἐνδεικτικές τῶν ἀμερικανικῶν διαθέσεων, θεωρήθηκαν οἱ ἀπόψεις πού ἐκφράστηκαν ἀπό τόν ἴδιο τόν ὑπουργό τῶν Ἐξωτερικῶν, Χ. Κίσινγκερ, πρίν καί μετά τίς δύο διαδοχικές συναντήσεις του μέ τόν Ἀρχιεπίσκοπο Μακάριο.

Τά κύρια σημεῖα στή συνέντευξη τύπου πού εἶχε δώσει στίς 23 Ἰουλίου, εἶναι τά ἀκόλουθα:

«α. Κύριαι ἐπιδιώξεις ΗΠΑ, κατόπιν τουρκικῆς ἀποβάσεως, ὑπῆρξαν ἐμποδίσουν ἑλληνοτουρκικόν πόλεμον, διατηρήσουν δυνατότητα λύσεως Κυπριακοῦ ἐπί κοινοβουλευτικῶν γραμμῶν καί παρεμποδίσουν περαιτέρω διεθνοποίησιν συγκρούσεως. Πρός τόν σκοπόν τοῦτον ὑπῆρξε στενωτάτη ἐπαφή μεταξύ ΗΠΑ, Μ. Βρετανίας καί Εὐρωπαίων Συμμάχων καί δή Γαλλίας.

»β. Ἕλληνες, ὡς ἀνεμένετο, ἀπέρριψαν πρότασιν Τουρκίας πρός διαπραγμάτευσιν, ἐν Εὐρώπῃ, ὅρων καταπαύσεως πυρός.

»γ. Τουρκία, καί ἐν συνεχείᾳ Ἑλλάς, ἀπεδέχθησαν νέαν πρότασιν περί καταπαύσεως πυρός ὑποβληθεῖσαν ὑπό ΗΠΑ καί ὑποστηριχθεῖσαν ὑπό Μ. Βρετανίας καί Γαλλίας.

»δ. ΗΠΑ ἐλπίζουν ὅτι προσεχεῖς ἡμέρας θά συναντηθοῦν ὑπουργοί Ἐξωτερικῶν Ἑλλάδος-Τουρκίας ὑπό βρετανικήν αἰγίδα εἰς Γενεύην, πρός ρύθμισιν συνταγματικῶν διευθετήσεων Κύπρου και ὅλων τῶν ἄλλων θεμάτων ἅτινα προέρχονται ἀπό τά πρόσφατα γεγονότα. ΗΠΑ πιστεύουν ὅτι κρίσις ἔχει παρέλθει, τελοῦν ἐν συνεχῇ "ἐποικοδομητικῇ" ἐπαφῇ μετά ΕΣΣΔ καί θεωροῦν ὅτι "there will be no complications from that side".

»ε. Ὑπάρχουν πληροφορίαι ὅτι πιθανόν νά συντελῆται πραξικόπημα εἰς Ἑλλάδα κατ' αὐτήν τήν στιγμήν ἀλλά Ἀμερικανοί δέν δύνανται σχηματίσουν σαφῆ ἀντίληψιν περί τῶν δυνάμεων αἵτινες θά ἠδύνατο νά ἀναλάβουν τήν διακυβέρνησιν τῆς χώρας καί οὐδεμία ἐπίσημος ἐπιβεβαίωσις ὑπῆρξεν ἐν προκειμένῳ.

»στ. Δέν ἀποκλείεται ἐπάνοδος εἰς ἐξουσίαν τοῦ Μακαρίου.

»ζ. ΗΠΑ ὑποστηρίζουν ἐδαφικήν ἀκεραιότητα καί ἀνεξαρτησίαν Κύπρου, συνεπῶς διχοτόμησις δέν ὑποδεικνύεται ὡς λύσις ὑπό ἀμερικανικῆς Κυβερνήσεως. Ἐξ ἄλλου δέν φαίνεται πιθανόν ὅτι αἱ προσεχεῖς διαπραγματεύσεις θά καταλήξουν εἰς τήν διχοτόμησιν ὡς λύσιν.

»η. Ἡ ἀναγνώρισις τῆς Κυβερνήσεως τῆς Κύπρου θά ἀποτελέση θέμα διαπραγματεύσεως καί δέν θά ἀποφασισθῆ ἐπί τῇ βάσει τῆς de facto ἀρχῆς»[13].

Στίς 29 Ἰουλίου, μετά καί τή δεύτερη συνάντηση Μακαρίου-Κίσινγκερ, εἶχαν παρατηρηθεῖ, μέ βάση συγκλίνουσες πληροφορίες, τά ἀκόλουθα:

«α. Ἀμετάβλητος θέσις ΗΠΑ ἔναντι Ἀρχιεπισκόπου. Κίσινγκερ φέρεται εἰπών ὅτι ἐπάνοδος Μακαρίου Κύπρον ἀποτελεῖ θέμα κυπριακοῦ λαοῦ.

»β. Ἀμερικανοί ἀποφεύγουν στηλιτεύσουν δημοσίᾳ τουρκικήν ἐπέμβασιν ἤ ἀξιώσουν ἀπομάκρυνσιν τουρκικῶν στρατευμάτων ἐκ Κύπρου, διά λόγους γενικωτέρας ἔναντι Τουρκίας πολιτικῆς σκοπιμότητος.

»γ. Ὑποστηρίζουν ἀνεξαρτησίαν καί ἐδαφικήν ἀκεραιότητα νήσου, δέν γίνεται ὅμως πλέον μνεία περί "Single State" ὡς κατά παρελθόν.

»δ. Γενικῶς Ἀρχιεπίσκοπος, ὡς καί κατά πρώτην συνάντησιν μέ κ. Κίσινγκερ δέν φαίνεται ἱκανοποιημένος ἀπό στάσιν ΗΠΑ. Ἀμφότεροι συνομιληταί, κατά ἐκτίμησιν ἁρμοδίου διευθυντοῦ Σταίητ Ντηπάρτμεντ ἦσαν ἁπλῶς "reasonably pleased" ἐξ ἐπαφῶν των.

»ε. Μακάριος προεκάλεσαν ἐμμέσως κ. Κίσινγκερ λάβη ποιάν τινα θέσιν ἐναντίον Τούρκων, μή σεβομένων ἀπόφασιν Συμβουλίου Ἀσφαλείας. Ἀμερικανός ὅμως ὑπουργός ἀπέφυγεν ἐμπλακῆ παρατηρήσας ἁπλῶς ὅτι "We will continue to intensify our role with all the parties to bring about a successful conclusion" καί ὅτι "We will do our utmost to bring about a peaceful solution"»[14].

27 ΙΟΥΛΙΟΥ 1974

Μέ προσωπική ἐντολή τοῦ Κ. Καραμανλῆ, ὁ Δ. Κοσμαδόπουλος, πρέσβης στήν Ἄγκυρα, ἐπισκέπτεται τόν Τοῦρκο πρωθυπουργό, Μπ. Ἐτσεβίτ, στόν ὁποῖο καί ἐπιδίδει τήν ἀπάντηση στό θερμό συγχαρητήριο μήνυμά του.

Ὁ ἴδιος ὁ Ἕλληνας διπλωμάτης κατέγραψε, στό ἡμερολόγιό του, τή συνάντηση πού εἶχε μέ τόν πρόεδρο τῆς Κυβερνήσεως Ἐθνικῆς Ἑνότητας, στίς 25 Ἰουλίου:

«...Μοῦ ἐξήγησε καθαρά πῶς βλέπει τήν κατάσταση, τίς ἐσωτερικές συνθῆκες, τίς δυνατότητες καί τούς στόχους του γιά τόν περιορισμό τοῦ κακοῦ στήν Κύπρο. Ἀπό αὔριο, ὁ Μαῦρος θά εἶναι στή Γενεύη μέ τόν Γκιουνές καί τόν Κάλλαχαν. Μοῦ διέγραψε τί περιμένει ἀπό μένα στίς ἐπαφές μου μέ τόν Ἐτσεβίτ σέ συνέχεια τοῦ γραπτοῦ μηνύματος πού μοῦ παρέδωσε γιά ἐπίδοση, τό γρηγορώτερο δυνατόν. Ξαναβρῆκα, στήν ἔκθεση τῶν πραγμάτων πού μοῦ ἔκανε καί στίς ὁδηγίες του τήν ἴδια, ὅπως τήν ἤξερα, σαφήνεια, ἐνόραση σέ μακροπρόθεσμες προοπτικές καί ἀταλάντευτη ἀποφασιστικότητα, ὅλα αὐτά ρεαλιστικά προσγειωμένα στήν πραγματικότητα. Γιατί δέν παραγνωρίζει ὅτι ὑπάρχουν πολλά ἐρείπια, πολλές ἄγνωστες παράμετροι στό ἐσωτερικό. Μέ, ἐπιπλέον, τούς Τούρκους στίς πλεονεκτικές θέσεις πού τούς πρόσφερε ἡ ἀφροσύνη τοῦ καθεστῶτος πού κατέρρευσε».

Μετά τή συνάντησή του μέ τόν Ἐτσεβίτ, ὁ Δ. Κοσμαδόπουλος τηλεγράφησε στόν Κ. Καραμανλῆ:

«Ἀφιχθείς ἐνταῦθα 2αν μεταμεσονύκτιον, ἐγενόμην δεκτός 9ην πρωϊνήν ὑπό Τούρκου πρωθυπουργοῦ, ἐν κατοικίᾳ του, παρόντος καί κ. Ἰσίκ, ὑπουργοῦ Ἀμύνης ἀναπληροῦντος ὑπουργόν Ἐξωτερικῶν.

»Ἀφοῦ κ. Ἐτσεβίτ ἐξέφρασε χαράν του δι' ἐπάνοδον πρέσβεως Ἑλλάδος, καί δή ὑπό νέας συνθήκας, ὅτε διάλογος πάλιν δυνατός, ἐπέδωκα ἐνυπόγραφον κείμενον ὑμετέρου ἀπό 24 τρέχοντος μηνύματος καί, κατά προφορικάς ὑμῶν ἐντολάς, ἐδήλωσα τά ἑξῆς:

»Ἀπαραίτητος προϋπόθεσις ἵνα διάλογος ἔχῃ ἀντικείμενον καί χρησιμότητα τυγχάνει ὅπως, ὡς πράττει ἀποφασιστικῶς πρωθυπουργός Ἑλλάδος, πρωθυπουργός Τουρκίας ἐπιβάλη αὐστηροτάτην πειθαρχίαν εἰς ἰδικούς του "ἱέρακας", καθ' ὅλην κλίμακα κρατικῆς καί στρατιωτικῆς ἱεραρχίας. Προσέθηκα ὅτι ἀνάγκη αὕτη κατέστη ἔτι ἐπιτακτικωτέρα ἐφ' ὅσον, ἀπό προχθές μεσημβρίαν ὅτε ὑμετέρα Ἐξοχότης μοί ἔδωκεν ὁδηγίας ταύτας, σημειοῦνται ἀπό τουρκικῆς πλευρᾶς ἀκατάπαυστοι παραβιάσεις καί ἀδικαιολογήτου κλίμακος στρατιωτική ὑποδομή ἐν Κύπρῳ.

»Εἰς ταῦτα κ. Ἐτσεβίτ ἀπήντησεν ὡς ἑξῆς:

»'Αντιλαμβάνεται ἐπακριβῶς νόημα τῶν ὅσων διαμηνύει "Ελλην συνάδελφός του. Αἰσθήματά του βαθυτάτης πρός αὐτόν ἐκτιμήσεως καί πίστεως ἐπί σχέσεων δύο χωρῶν ἐξέφρασεν ἤδη χθές διά δηλώσεώς του.

»Συμφωνεῖ καί ὑπερθεματίζει ὅτι πολιτική ἡγεσία δέον ἡγῆται καί ὄχι σύρεται ὑπό πεζοδρομίου ἤ ἐξάλλων μή ἐχόντων πολιτικάς εὐθύνας ἤ γνώσεις. Στάσις αὕτη εἶναι ἐνίοτε δυσχερεστάτη ἀλλά πάντοτε ἡ μόνη ὀρθή. 'Εκεῖ ἔγκειται ὅλη διαφορά καί ἀδυναμία εἰλικρινοῦς συνεννοήσεως μετά προηγουμένης ἐν 'Ελλάδι καταστάσεως. "Ιδιος καί Κυβέρνησίς του ὑπέρ πᾶν ἄλλο ἀπεύχονται ὅπως ἕτερος συνομιλητής εὑρίσκεται ἐν ἀδυναμίᾳ, δι' οἱανδήποτε αἰτίαν. 'Αντιθέτως χαιρετίζουν ἐν γείτονι καί φίλῳ Κράτει γένεσιν ἐξουσίας μέ αὐτοπεποίθησιν καί σωφροσύνην ἥτις θά ἤρχιζεν ὑγιᾶ διάλογον, αὐτονοήτως δι' ὑπεράσπισιν συμφερόντων χώρας της, ὡς καί ἡ ἑτέρα πλευρά, μέ στόχον κοινῶς παραδεκτόν παρονομαστήν εἰρήνην καί δίκαιον καί μέ μακράν προοπτικήν. 'Ετόνισεν ὅτι πάντως καί ἴδιος ἔχει οὐκ ὀλίγας δυσχερείας, ὅπερ κατά συνείδησίν του εἶναι ἔτι μείζων λόγος διευκολύνη κατά δυνατόν ἐδραίωσιν θέσεως νέας ἑλληνικῆς Κυβερνήσεως.

»'Απαντῶν εἰς διευκρινιστικάς μου ἐρωτήσεις, πρωθυπουργός μοί διέγραψε καί κατάστασιν καί στάσιν τουρκικῆς Κυβερνήσεως περίπου ὡς ἐμφανίζονται εἰς "κατευθυντηρίους γραμμάς" ἐκτιθεμένας ἐν ὑμετέρῳ...

»Συνοψίζω κυριώτερα λεχθέντα μοι ὑπό κ.κ. 'Ετσεβίτ καί 'Ισίκ:

»Τουρκία δέν δύναται διαχωρίση κατάπαυσιν πυρός ἀπό ἀποτελεσματικάς προϋποθέσεις διαφυλάξεως ἀσφαλείας εἰς ζώνας νῦν κατεχομένας ὑπό τουρκικῶν δυνάμεων, αἵτινες πρέπει ἀνεφοδιάζωνται λογιστικῶς καί ἐξουδετερώσουν μικράς ὁμάδας εἰς ὄρη περί Κυρήνειαν. Δέν ὑπάρχει σκοπός ἐπεκτάσεως κατεχομένων πλήν μικρῶν ἐπί τόπου προσαρμογῶν ἑνός ἤ δύο μιλίων βάσει καθαρῶς στρατιωτικῶν κριτηρίων. Εἰς σημεῖον τοῦτο ἀντελήφθην ὅτι ὡμίλει περί πρωτοβουλιῶν ἐπί τοῦ πεδίου στρατιωτικῶν παραγόντων καί ἐζήτησα σαφεῖς διευκρινήσεις. 'Απάντησις ἐπεβεβαίωσεν ἐντύπωσίν μου: "Σᾶς παρέχω κατηγορηματικήν διαβεβαίωσιν ὅτι τοπικά readjustments δέν διατάσσονται εἰδικῶς ὑπό πολιτικῆς ἡγεσίας". Λαμβάνων ὑπό σημείωσιν δήλωσιν ταύτην εἶπον ὅτι, ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει, ἔχω ἀνάγκην ἐπιπροσθέτου ἀπαντήσεως ἐπί ὅλως κρισίμου ἐξῆς ἐρωτήματός μου: "Εχει τοὐλάχιστον αὐστηρῶς ὁρίσει ὑπεύθυνος πολιτική ἡγεσία ἐπακριβῆ ὁροφήν μικροαναπροσαρμογῶν (ὡς λέγει) κατά περιωρισμένα στρατιωτικά κριτήρια, δηλαδή στενώτατα ὅρια πέραν ὁποίων θέμα καθίσταται ἐπικινδυνωδέστατον καί καθαρῶς πολιτικόν; Πρωθυπουργός μετ' ἐμφάσεως ἀπήντησε καταφατικῶς, τονίζων ὅτι στρατιωτικοί διοικηταί οὐδαμοῦ ἔχουν carta bianca.

»'Επανερχόμενος εἰς θέμα διαδικασίας, κ. 'Ετσεβίτ ἀνέπτυξεν ἑξῆς σκέψεις: Πιστεύει εἰς σκοπιμότητα συγχρόνου ζεύξεως, κατά διαπραγμάτευσιν, δύο ζητημάτων ἐκχειρίας καί διασφαλιστικῶν μέτρων, ὥστε Τοῦρκοι μή παραμείνουν ὡς οἱονεί ὅμηροι. Οὕτω καί παγιωθῆ κατάστασις καταπαύσεως πυρός ἐπί ἐδάφους ἥτις εἶναι ἐπισφαλής ἐφ' ὅσον διασφαλιστικά μέτρα δέν ἔχουν εἰσέτι συμφωνηθῆ εἰς τράπεζαν συνομιλιῶν. 'Εάν ἐπιτευχθῆ συμφωνία συγχρόνως ἐπί καταπαύσεως πυρός καί ἐπί διασφαλιστικῶν μέτρων, θά ἐξέλιπον ὅλαι φροντίδες Τούρκων, ὅλα αἰσθήματα ἀνασφαλείας. Δέν πρέπει χάνεται καιρός, πρέπει ἀρχίση τάχιστα ἀναζήτησις, αὐτονοήτως ὁμοῦ μετά τῶν ἐνδιαφερομένων Κυπρίων, ἀδεκάστου λύσεως δι' εἰρηνικήν μελλοντικήν ζωήν νήσου. Χρόνος πιέζει καί αὐτόν, διότι ἀναπτύσσεται μεταξύ τουρκικοῦ στρατοῦ ἀποβιβασθέντος εἰς Κύπρον εὐνόητος συναισθηματική νοοτροπία, καί ὁ ἴδιος δέν ἐννοεῖ ἐπέκτασιν συναισθηματισμῶν ὅταν δύναται μέ καλήν θέλησιν καί σωφροσύνην πρυτανεύση λογική διά καλόν ὅλων ἐνδιαφερομένων. Πρωθυπουργός ἐπέρανε τμῆμα τοῦτο συλλογισμῶν του μέ κατηγορηματικήν δήλωσιν ὅτι Τουρκία δέν ἐπιθυμεῖ (οὔτε καί χρειάζεται) ἔλεγχον νήσου οὔτε δημιουργίαν τετελεσμένου γεγονότος.

»'Επί τελευταίου τούτου παρετήρησα ἀμέσως ὅτι δέν εὑρίσκω ἄλλον ὁρισμόν ἀπό "τετελεσμένον γεγονός" διά νά περιγραφῆ συντελουμένη εἰς κολοσσιαίαν κλίμακα πυρετώδης αὔξησις τουρκικῆς στρατιωτικῆς ὑποδομῆς ἐν Κύπρῳ. Πρωθυπουργός ἀντέταξεν ὅτι θά ἦτο unfair νά ἀναμείνωμεν ὅτι Τουρκία δέν θά ἐπεδίωκε φέρη ἐξισορρόπησιν εἰς συντελουμένην ἀπό 10 τοὐλάχιστον ἐτῶν ἐνίσχυσιν ἑλληνικῆς στρατιωτικῆς παρουσίας ἐν νήσῳ. Διευκρινίζει ὅτι τοῦτο δέν εἶναι ποσῶς confrontation μεταξύ δύο χωρῶν. Δέν ἔχει ἀξίωσιν περί ἀμέσου ἀνακλήσεως ἑλληνικῶν δυνάμεων, διότι τοῦτο διά πολλούς λόγους δέν θά ἦτο ρεαλιστικόν ὑπό παρούσας συνθήκας. Θεωρεῖ ὅμως ὅτι ἰσορροπία εἶναι προϋπόθεσις διά τιμίαν, δικαίαν καί διαρκῆ ἐπίλυσιν προβλήματος.

»'Αντιπαρετήρησα ὅτι καθόλου ἰσόρροπος δέν μοί φαίνεται ἡ παρουσία νῦν ἄνω 20.000 ἀνδρῶν τακτικοῦ καί βαρέως ὡπλισμένου τουρκικοῦ στρατοῦ καί ἠρώτησα διατί, ἐν ἀναπτύξει του, πρωθυπουργός δέν εἶχε κάμει μνείαν ἀποφάσεως Συμβουλίου 'Ασφαλείας ἥτις ἐν τούτοις παρέχει ἐπαρκεῖς καί ἀρίστας γενικάς ἀρχάς ἐφ' ὧν θά ἠδράζετο ἐπεξεργασία λύσεως.

»'Επανερχόμενος εἰς θέμα ὑπευθύνου ἐκατέρωθεν πολιτικοῦ χειρισμοῦ κ. 'Ετσεβίτ ἐπανέλαβε (καί διέγνωσα ποιάν τινα ἀνησυχίαν του) ὅτι χρόνος παρερχόμενος ἐνδέχεται ἐπαυξήση ταχέως δυσχερείας εἰς ἀμφοτέρας πλευράς. Μοί ζητεῖ μεταβιβάσω ὑμῖν τάχιστα ὅτι πιστεύει ἀκραδάντως καί ἐλπιδοφόρως ὅτι καλύτερος τρόπος θά ἦτο προσωπική συνάντησις καθ' ἣν ὁπωσδήποτε προκύψουν ἀμοιβαία ἐμπιστοσύνη καί γενικαί προϋποθέσεις ἐφικτοῦ. Δέν ἔχει συγκεκριμένην πρότασιν περί χρόνου (πάντως, εἶπε, προσεχέστατον) ἤ πρακτικῶν λεπτομερειῶν διά τοιαύτην ἰδιωτικήν καί ἀνοικτήν συνάντησιν. Προσωπικῶς, σκεπτόμενος μεγαλοφώνως, θά ἔβλεπεν ὡς τόπον Αἰγαῖον, ἐπί ἑνός ἤ δύο σκαφῶν, ἀλλά δέν εἰσέρχεται εἰς λεπτομερείας.

»'Ως πολύ σημαντικά ὑποδηλωτικά σκέψεών του ἐξ ἀφορμῆς λεχθέντων διά τόπον καί συνθήκας προτεινομένης ὑπ' αὐτοῦ συναντήσεως συνεκράτησα ἑξῆς: 'Ελλάς καί Τουρκία τυγχάνουν πολιτικῶς ὥριμοι, δέν χρειάζονται ἐπιτροπείαν καί γνωρίζουν κάλλιστα ἑκατέρας χώρας ἀλλά καί κοινά των συμφέροντα. Τοῦτο δέν ἀποτελεῖ ἔλλειψιν ὑπολήψεως πρός συμμάχους ἤ μή συμμάχους μας. Κύπρος εἶναι πασιφανῶς πολύ σημαντική διά κόσμον ὁλόκληρον, ὡς μόλις ἐπεβεβαιώθη. 'Επηρεάζει ὅμως κυριώτατα τύχας Τουρκίας καί 'Ελλάδος αἵτινες πρέπει ἔλθουν ἀμέσως, ἀνυστεροβούλως καί θαρραλέως ἐπαφήν πρός ἀναζήτησιν λύσεως ἐπιδιωχθησομένης βεβαίως ὁμοῦ μετά δύο κοινοτή-

των νήσου (τοῦτο ἐπανέλαβε τρίς καί ἐμφατικῶς).

»Ὑποσχόμενος μεταβιβάσω ὑμῖν ἀμέσως καί πιστῶς πρότασιν, ὡς ὅλως προσωπικήν καί πρώτην σκέψιν μου ὑπηνίχθην ὅτι, ὡς ἀπέδειξεν Ἱστορία (καίτοι δέν χωρεῖ παραλληλισμός μεταξύ δύο ἐποχῶν), ὑμετέρα Ἐξοχότης γνωρίζει ἀντιμετωπίζη καί ἐπικρίσεις ὅταν καί ὑπό ὅρον ἔχη ἀποκτήση πεποίθησιν καί ρεαλιστικήν ἀντίληψιν ὅτι ὑπάρχουν προϋποθέσεις, ἐν διαφυλάξει συμφερόντων Ἑλλάδος, ἐξευρέσεως διευθετήσεων ἀσφαλιζουσῶν δίκαια ἐνδιαφερομένων, σχέσεις δύο γειτόνων ἐν Αἰγαίῳ, ἁρμονίαν εἰς εὐπαθῆ πτέρυγα Ἀτλαντικῆς Συμμαχίας καί εἰρήνην ἐν νευραλγικῇ περιοχῇ. Πλέκων ἐγκώμιον ἀποδεδειγμένης πολιτικότητος ὑμῶν, κ. Ἐτσεβίτ ἐπέρανε τονίζων ὅτι, ὡς ἄλλοτε, πολιτικοί ἄνδρες πρέπει εὐθαρσῶς δοκιμάσουν τυχόν προσφερομένην εὐκαιρίαν, χωρίς ἐπηρεασθοῦν ὑπερμέτρως ἐξ ἄλλων παραγόντων. Ἴδιος δηλοῖ ὅτι, ἀποφασισμένος μή ἐπηρεασθῇ, προσδοκᾶ ἐκ κατά πρόσωπον συναντήσεως ἀγαθά διά τροπήν σχέσεων πρός μέλλον.

»Τόνος συνομιλίας διαρκεσάσης πέραν μιᾶς ὥρας ὑπῆρξεν ἐξόχως ἐγκάρδιος ἀπό πλευρᾶς δύο Τούρκων πολιτικῶν».

Σέ ἀπάντηση, ὁ Κ. Καραμανλῆς διαβίβασε τήν ἑπομένη στόν Δ. Κοσμαδόπουλο τίς ἀκόλουθες ὁδηγίες:

«Παρακαλῶ ἐπισκεφθῆτε πάραυτα Τοῦρκον πρωθυπουργόν καί τῷ δηλώσητε τά ἑξῆς εἰς ἀπάντησιν σκέψεώς του ὅπως συναντηθῶμεν ἐντός προσεχεστάτων ἡμερῶν:

»Τοιαύτην συνάντησιν θεωρῶ χρησιμωτάτην καί πιστεύω καί ἐγώ ὅτι προσωπικαί συναντήσεις εἶναι λίαν ἐπαγωγοί ἰδίᾳ εἰς περιστάσεις ἄκρως κρισίμους ὡς αἱ παροῦσαι.

»Ἐν τούτοις:

»Α. Ἀδικαιολόγητος συνέχισις ἀποβιβάσεως τουρκικῶν δυνάμεων ἐν Κύπρῳ ἥτις εἶναι ἀντίθετος ἐξαγγελθέντος ὑπό τουρκικῆς Κυβερνήσεως σκοποῦ περιορισθῇ προστατεύση τουρκικόν στοιχεῖον.

»Β. Ἀκραῖαι θέσεις τουρκικῆς ἀντιπροσωπείας ἐν Συνδιασκέψει Γενεύης.

»Γ. Συνεχεῖς παραβιάσεις — 57 τόν ἀριθμόν— ἐκ μέρους τουρκικῶν δυνάμεων ἀπό κηρύξεως παύσεως πυρός ἔχουν δημιουργήσει τοιαύτας συνθήκας, ὥστε νά μή δύναμαι νά ἀντιμετωπίσω σήμερον συνάντησιν μετά κ. Ἐτσεβίτ παρά μόνον ἐάν:

»α. Ἐπιδειχθῇ ἐν Γενεύῃ καλή θέλησις ἐκ μέρους Τούρκων ὅπως καταλήξωμεν ἔστω καί εἰς ἐνδιάμεσον συμφωνίαν.

»β. Παύση πλήρως καί ἀπολύτως ἀπό τοῦδε καί εἰς τό ἑξῆς πᾶσα κίνησις τουρκικῶν στρατευμάτων πέραν θέσεων ἅς σήμερον κατέχουν καί ἀνεφοδιασμός των περιορισθῇ εἰς εἴδη ἐπιμελητείας.

»Προσθέτω ὅτι συνεχής αὔξησις ἀριθμοῦ τουρκικῶν στρατευμάτων ἐν Κύπρῳ ὁδηγεῖ εἰς τοιαύτην κατάστασιν ὥστε εὑρεθῶ ἐξηναγκασμένος (forced) ἀναλάβω ἐλευθερίαν δράσεως ὑπό ἔννοιαν ὅτι, ποιούμενος χρῆσιν ὑπέρ Ἑλληνοκυπρίων δικαιώματος ὅπερ ἐπεκαλέσθη Τουρκία ὑπέρ Τουρκοκυπρίων, θέλω διατάξει ἀποστολήν ἐνισχύσεων εἰς Κύπρον πρός ἀποκατάστασιν ἰσορροπίας.

»Ἐπαναλαμβάνω καί πάλιν ὅτι διάκειμαι εὐνοϊκῶς ἔναντι προτάσεως προσωπικῆς συναντήσεώς μου μετά κ. Ἐτσεβίτ, ἀρκεῖ αἱ συνθῆκαι νά τό ἐπιτρέπουν».

Μετά, τέλος, ἀπό νέα συνάντησή του μέ τόν Τοῦρκο πρωθυπουργό, στίς 29 Ἰουλίου, ὁ Ἕλληνας πρέσβης στήν Ἄγκυρα, ἐπισήμανε — στό κύριο μέρος τοῦ σχετικοῦ τηλεγραφήματός του — τά ἀκόλουθα:

«Πρωθυπουργός μέ ἐδέχθη ἐν οἰκίᾳ του ὥραν 01.15′ μέχρι 02.30′, ὁμοῦ μετά κ. Ἰσίκ, ἄνευ εἰθισμένης παρουσίας πρακτικογράφου. Κατ' ἐπανάληψιν ὁ εἷς ἤ ὁ ἕτερος συνομιλητῶν μου ἐτηλεφώνει μετά ἀντιπροσωπείας Γενεύην.

»Μετά προσεκτικήν μελέτην μηνύματος ὑμετέρας Ἐξοχότητος, οὗτινος περιεχόμενον εἶχον καταχωρίσει εἰς σημείωμα ἀγγλιστί, κ. Ἐτσεβίτ μοί εἶπεν ἀκόλουθα:

»Ἦτο βέβαιος ὅτι θά εὕρισκεν εἰς πρόσωπον ὑμῶν πολιτικόν ἄνδρα μέ ὅλως ἀνωτέραν ὀξυδέρκειαν εἰς περιστάσεις κρισιμωτάτας. Τοῦτο ἄλλωστε διεμήνυσε χθές πρός κ. Κίσινγκερ μέ διαβεβαίωσιν ὅτι ἴδιος μένει ἀνοικτός ἔναντι ὑμῶν εἰς πᾶσαν συζήτησιν. Ἀντιλαμβάνεται πλήρως δυσχερείας ἀπό πλευρᾶς ὑμῶν κληθέντος ἀντιμετωπίσητε κατάστασιν δημιουργηθεῖσαν ἀπό ἀλογίστους προγενεστέρας ἐνεργείας. Ἀπό μέρος του διαβεβαιοῖ ὅτι πράττει τό πᾶν ἐνταῦθα ἵνα ἐμποδίση εὐτελεῖς θριαμβολογίας ἅς θεωρεῖ ἀκαίρους καί προκλητικάς ἐν ἐπιγνώσει κρισιμότητος στιγμῶν.

»Ἐπί θιγομένων ἐκ μέρους ὑμῶν εἰδικωτέρων σημείων:

»Α. Ὡς εἶπε κατά μεσημβρινήν συνέντευξιν τύπου, ἐπιχείρησις ἅπαξ ἀρχίσασα χάριν ὡρισμένου σκοποῦ προστασίας τουρκοκυπριακοῦ στοιχείου πρέπει ὁλοκληρώση σκοπόν της. Στόχος ἀπολύτως εἰρηνικός. Δυνάμεις εἶναι ἐν Κύπρῳ ὄχι πρός χρησιμοποίησιν. Ἀπαντῶν νῦν εἰς χθεσινήν μου παρατήρησιν μήπως ἀνατρέπεται ὑπέρ Τούρκων ἰσορροπία, εἶπεν, ὅτι ὑπολογίζει εἰς 40.000 ἐνόπλους δυνάμεις ἐξ Ἑλληνοκυπρίων καί Ἑλλήνων σχηματισθείσας κατά τελευταίαν 10ετίαν. Καθώς διηρώτησα μήπως ἠννόουν φθάσουν εἰς "ἰσορροπίαν" περί ἀριθμόν τοῦτον, κ. Ἰσίκ, παρεμβάς ζωηρῶς, μέ διεβεβαίωσεν ὅτι πολύ ὀλίγοι ἄνδρες πέραν ἀποβιβασθέντων μέχρι σήμερον θά ἐξήρκουν πρός ὁλοκλήρωσιν ἐπιχειρήσεως. Εἶμαι βέβαιος ὅτι διευκρίνησιν ταύτην προεκάλεσεν ὑμετέρα εἰδοποίησις ὅτι θά εὑρίσκεσθε ἐξηναγκασμένος (εἶχον θέσει ἔμφασιν ἐπί λέξεως forced) διατάξητε ἀποστολήν ἑλληνικῶν ἐνισχύσεων.

»Β. Θέσεις τουρκικῆς ἀντιπροσωπείας Γενεύης ἀντικατοπτρίζουν, ὑπό δημιουργηθείσας ἄνευ ἀρχικῆς πρωτοβουλίας Τουρκίας πραγματικάς συνθήκας, ἀνάγκην προσωρινῆς ἔστω θεραπείας πολιτειακῆς ἀναρχίας ἐν Κύπρῳ. Μέχρις ὁριστικῆς, ἀπό κοινοῦ μετά ἐνδιαφερομένων, διευ-

θετήσεως Τουρκία ζητεῖ κατοχύρωσιν ἀσφαλείας (ὑπό τινα προσωρινήν ἕως τότε μορφήν αὐτονομίας) τουρκοκυπριακῆς κοινότητος, ὁπουδήποτε εὑρίσκεται. Πιστεύει ὅτι τοῦτο δέν βαίνει πέραν Συντάγματος ὅπερ 1959 εἶχε γίνει ἀποδεκτόν ὑπό Ἑλλάδος. Μοί ἐζήτησεν ἐπιμόνως ἐπισημάνω πρός ὑμᾶς ὅτι, ἐν ἀντιθέσει πρός πρώτας ἑβδομάδας Κυβερνήσεώς του ὅτε λεχθέντα περί ὁμοσπονδιακοῦ συστήματος τόσας συζητήσεις εἶχον προκαλέσει, ἀπό ἐκσπάσεως παρούσης κρίσεως, ἀπέφυγεν ἐπιμελέστατα ἀναφέρη ὁ,τιδήποτε θά ἠδύνατο ἐκληφθῆ ὡς προδικάζον τύπους ἤ μορφάς ἐξευρεθησομένης λύσεως. Προσέθηκε μειδιῶν ὅτι θά ἀποδώσωμεν, ὡς ἐλπίζει, μείζονα ἀξίαν εἰς ἰδικήν του συγκράτησιν παρά εἰς ὅσα ἀντιπρόεδρός του κ. Ἐρμπακάν ἔχει τελευταίως εἴπει out of context. Ταῦτα παρακαλεῖ λάβητε ὑπ' ὄψιν εἰς φάσιν προσωρινῆς ὀργανώσεως θεσμῶν. Δέν ἐπιθυμεῖ ἀμφισβητήση νομιμότητα (ἐφ' ὅσον πρόκειται περί πραγματικοῦ γεγονότος) προσωρινῆς προεδρίας κ. Κληρίδη, δι' ὅν προσωπικῶς ἐξεφράσθη εὐμενῶς. Πιστεύει ἐν τούτοις ὅτι εἰσέλευσις κ. Ντενκτάς εἰς ἐξουσίας προβλεπομένας ὑπό Συντάγματος θά ἐβελτίου εἰκόνα σημερινοῦ πολιτειακοῦ χάους καί θά ἐπέτρεπε συγχρόνως μίαν κάπως ἀποτελεσματικήν διοίκησιν. Οὐδέν θά ἠμπόδιζε, ὡς πιστεύει ὅτι ἐλέχθη ὑπό κ. Γκιουνές ἐν Γενεύῃ, συντονισμόν εἰς κορυφήν ὑπό μικτοῦ τινος συμβουλίου κατά πρότυπον συστήματος προταθέντος (ἀλλά μή ἐφαρμοσθέντος) ἐν Ἰρλανδίᾳ.

»Ἐπανερχόμενος ἐπί ἀρχικῆς ἰδέας προσωπικῆς σας συναντήσεως, εἶπεν ὅτι ἴδιος δέν θέτει ὅρους. Παρετήρησα ὅτι τετελεσμένα γεγονότα καί ἐπέκτασις αὐτῶν ἀποτελοῦν ὠμοτάτους ὅρους. Παρεκάλεσε τότε διαβιβάσω ὑμῖν ἐξῆς ἔκκλησίν του: "Ας ἀντιμετωπίσωμεν πραγματικότητα, νέα σχήματα. "Ας διαχωρισθῶμεν ἀπό συναισθηματισμούς καί μή στρέψωμεν βλέμματα πρός παρελθόν. Διαβεβαιοῖ ὅτι Τουρκία δέν ἐπιδιώκει, ἀλλ' ὁλοψύχως ἀπεύχεται ἀναμέτρησιν. Σέβεται ὑμετέρας φροντίδας καί δέν διανοεῖται συλλογισθῆ βάσει διαλεκτικοῦ ζεύγους νικητοῦ - ἡττημένου, ὅπερ θά ἐθεώρει ἀνόητον. Προτείνει ὅπως ἀμφότεροι ἀπό κοινοῦ ἀναπτύξητε θαρραλέαν φαντασίαν πρός ἐνατένισιν μιᾶς νέας Κύπρου, διά διαμόρφωσιν ὁποίας χρειασθοῦν ἄλματα...»[15].

29 ΙΟΥΛΙΟΥ 1974

Μέ ἀφορμή τήν ἀναγραφή στόν ἑλληνικό ἀλλά καί στόν διεθνῆ τύπο ἀνακριβῶν ἐκδοχῶν σχετικά μέ τόν χαρακτῆρα καί τήν πορεία τῆς πολιτικῆς μεταβολῆς στήν Ἑλλάδα, ὁ Κ. Καραμανλῆς ἔδωσε στή δημοσιότητα τήν ἀκόλουθη δήλωση:

«Τό ἀπόγευμα τῆς 23ης Ἰουλίου ἡ στρατιωτική ἀπό κοινοῦ μέ τήν πολιτικήν ἡγεσίαν τῆς χώρας μοῦ ἀπηύθυναν ἔκκλησιν ὅπως, ἐπανερχόμενος ἀμέσως εἰς τήν Ἑλλάδα, ἀναλάβω τήν εὐθύνην τῆς διακυβερνήσεως τῆς χώρας.

»Ἐκτιμῶν τήν κρισιμότητα τῶν περιστάσεων καί μέ τήν συνείδησιν ὅτι ἐκπληρῶ χρέος ἐθνικόν, ἀπεδέχθην τήν πρότασιν. Ἀφιχθείς τήν 2αν πρωϊνήν εἰς τήν Ἑλλάδα κατηυθύνθην ἀμέσως εἰς τό Πολιτικόν Γραφεῖον, ὅπου μέ ἀνέμεναν ἐν συσκέψει ὁ πρόεδρος τῆς Δημοκρατίας, ἡ πολιτική καί ἡ στρατιωτική ἡγεσία τῆς χώρας. Οἱ παριστάμενοι ἀφοῦ μέ ἐνημέρωσαν ἐν συντομίᾳ ἐπί τῆς καταστάσεως, μοῦ ἀπηύθυναν ὁμοφώνως ἔκκλησιν ὅπως ἀναλάβω τήν βαρεῖαν αὐτήν ἐθνικήν ἀποστολήν. Ἐπιθυμῶν νά ἐνημερωθῶ πληρέστερον, ἐπεφυλάχθην νά δώσω τήν ἀπάντησίν μου τήν ἑπομένην ἡμέραν. Ὅλοι ὅμως οἱ παριστάμενοι ἐτόνισαν ὅτι ἐθνική ἀνάγκη ἐπέβαλλε τήν ἄμεσον ὁρκωμοσίαν μου.

»Πρίν ἀποδεχθῶ, ἔθεσα δύο ὅρους:

»1. ὅτι αἱ Ἔνοπλοι Δυνάμεις θά ἐπανέλθουν εἰς τά ἔργα των καί δέν θά ἔχουν οὐδεμίαν ἀνάμιξιν εἰς τήν πολιτικήν τῆς Κυβερνήσεώς μου· καί,

»2. ὅτι αἱ πολιτικαί δυνάμεις τῆς χώρας θά συμπαρασταθοῦν εἰς τήν προσπάθειάν μου.

»Γενομένων ἀποδεκτῶν τῶν δύο αὐτῶν ὅρων ἐδέχθην τήν ἐντολήν καί ὡρκίσθην, ὡς γνωστόν, τήν 5ην πρωϊνήν τῆς 24ης Ἰουλίου.

»Ἐπιθυμῶ νά δηλώσω ὅτι οἱ ὅροι αὐτοί τηροῦνται εἰς τό ἀκέραιον καί ὅτι ἡ Κυβέρνησις ἐλέγχει πλήρως τήν κατάστασιν καί διαμορφώνει ἐλευθέρως τήν πολιτικήν της. Ὅσον ἀφορᾶ τάς μελλοντικάς ἐξελίξεις, παραπέμπω εἰς τό μήνυμα τό ὁποῖον ἀπηύθυνα πρός τόν ἑλληνικόν λαόν τήν 25ην Ἰουλίου. Προσθέτω ὅτι ὅλοι οἱ Ἕλληνες καί ἰδιαιτέρως ὁ τύπος ὀφείλουν νά συνειδητοποιήσουν τήν κρισιμότητα τῶν περιστάσεων καί νά συμβάλουν εἰς τήν δημιουργίαν τοῦ κλίματος ἐκείνου τό ὁποῖον θά ἐπιτρέψη τόσον τήν ἀποφασιστικήν ἀντιμετώπισιν τοῦ ἐθνικοῦ θέματος, ὅσον καί τήν ἐπιτάχυνσιν τῆς διαδικασίας πού θά ὁδηγήση εἰς τήν πλήρη ὁμαλότητα».

Προτοῦ ἀπευθυνθεῖ πρός τόν ἑλληνικό λαό, ὁ Κ. Καραμανλῆς εἶχε συγκαλέσει τό Ὑπουργικό Συμβούλιο, γιά πρώτη φορά σέ ὁλομέλεια μετά τή συμπλήρωσή του, ὅπου ἀνακοίνωσε τίς βασικές κατευθύνσεις τοῦ κυβερνητικοῦ ἔργου, ἱεραρχώντας τά θέματα πού εἶχε νά ἀντιμετωπίσει. «Λίγα λόγια καί πολλή δουλειά» — εἶχε συστήσει κλείνοντας τή συνεδρίαση.

Στή διάρκεια τῆς συνεδριάσεως αὐτῆς ἀποφασίστηκε ἡ διενέργεια ἑνός ἀκόμη βήματος πρός τήν κατεύθυνση τῆς βαθμιαίας καθάρσεως τῆς κρατικῆς μηχανῆς ἀπό τά ὑπολείμματα τοῦ δικτατορικοῦ καθεστῶτος: ἡ ἀπόλυση ὅλων τῶν γενικῶν γραμματέων τῶν Ὑπουργείων καθώς καί τῶν νομαρχῶν οἱ ὁποῖοι ἀντικαταστάθηκαν, προσωρινά, ἀπό τίς κατά τόπους διευθύνσεις τῶν νομαρχιῶν. Παράλληλα, μέ σκοπό τήν ἀποκατάσταση τῆς νομιμότητας στόν τομέα τῆς διοικήσεως διατυπώθηκε, στήν τελική μορφή του, τό νομοσχέδιο γιά τήν ἐπαναφορά τῶν αἱρετῶν δημάρχων καί δημοτικῶν καί κοινοτικῶν συμβούλων πού εἶχαν ἐκλεγεῖ στίς τελευταῖες ἐλεύθερες ἐκλογές. Στή

σχετική συζήτηση ἀναφέρεται τό ἀκόλουθο πρακτικό, ἀπό τό περιεχόμενο τοῦ ὁποίου ἀναφαίνεται χαρακτηριστικά ἡ διορατική καί συνετή τοποθέτηση τοῦ Κ. Καραμανλῆ:

«Κ. Καραμανλῆς: *Ὁ κ. ὑπουργός τῶν Ἐσωτερικῶν θά μᾶς εἰσηγηθῆ ἕνα νομοσχέδιον, τό ὁποῖον ἀφορᾶ τήν ἀποκατάστασιν τῆς νομιμότητος εἰς τόν τομέα τῆς διοικήσεως. Εἶναι περιττόν νά σᾶς εἴπω, ὅτι εἶναι ἕνα μέτρον ἀποφασιστικόν διά τήν ἀποκατάστασιν τῆς νομιμότητος καθ' ἅπασαν τήν Ἐπικράτειαν καί θά μᾶς διευκολύνη πολύ νά λάβωμεν ἀποφάσεις διά τάς περαιτέρω ἐξελίξεις.*

»*Θά παρακαλέσω τόν ὑπουργόν Ἐσωτερικῶν νά εἰσηγηθῆ σχετικῶς.*

»Χρ. Στράτος (ὑπ. Ἐσωτ.): Κύριε πρόεδρε, κύριοι, διά τοῦ νομοσχεδίου προβλέπεται ἡ ἐπαναφορά ὅλων τῶν αἱρετῶν δημάρχων, δημοτικῶν καί κοινοτικῶν συμβούλων, οἱ ὁποῖοι εἶχον ἐκλεγῆ εἰς τάς τελευταίας δημοτικάς ἐκλογάς. Τοῦτο, οὐσιαστικῶς, ἐπαναφέρει τήν ἀρχήν τῆς δημοκρατίας εἰς τό ἐπίπεδον τῆς διοικήσεως.

»Νομίζω ὅτι αἱ σκέψεις, αἱ ὁποῖαι ἐπεκράτησαν διά τήν ὑποβολήν τῶν νομοσχεδίων δικαιολογοῦν ἀπολύτως τάς βασικάς γραμμάς, τάς ὁποίας ἔχει χαράξει τόσον ὁ κ. πρόεδρος, ὅσον καί ἡ Κυβέρνησις ἐν τῷ συνόλῳ της καί συγκεκριμένως, ὡς πρός τήν δημιουργίαν κλίματος ὁμαλότητος διά τήν ἐκδήλωσιν λαϊκῆς ἐτυμηγορίας, τό ὁποῖον κλῖμα προϋποθέτει μίαν εὐρυθμίαν καί μίαν ἰσοπολιτείαν.

»Κ. Καραμανλῆς: *Νά σᾶς εἴπω διατί υἱοθέτησα τήν προταθεῖσαν λύσιν;*

»*Πρῶτον, διότι ἐλπίζω, ὅτι δέν εἶναι μακρυά καί αἱ δημοτικαί ἐκλογαί. Ἅμα κάμωμεν τάς πολιτικάς μετά 2-3 μῆνας θά γίνουν καί αὐταί. Συνεπῶς, κάμομεν μίαν προσωρινήν τακτοποίησιν, ὥστε νά δώσωμεν τήν ἱκανοποίησιν τῆς ἀποκαταστάσεως τῆς νομιμότητος εἰς ὅλην τήν Ἑλλάδα, χωρίς νά προκληθοῦν ζητήματα.*

»*Διεπιστώθη, ὅτι πολλοί ἀπό τούς προέδρους τῶν κοινοτήτων ἔχουν ἀποθάνει, πολλοί ἔχουν συνεργασθῆ μέ τό στρατιωτικόν καθεστώς καί πέραν αὐτοῦ, δεδομένου ὅτι θά προηγηθοῦν αἱ πολιτικαί ἐκλογαί, ὅπως ξεύρετε, οἱ δήμαρχοι καί οἱ κοινοτάρχαι παρασύρονται πάντοτε καί ἀνακατεύονται εἰς τήν πολιτικήν.*

»*Αὐτά μέ ἔκαμαν νά δεχθῶ ὡς ὀρθήν τήν προτεινομένην λύσιν.*

»Ε. Ἀβέρωφ-Τοσίτσας (ὑπ. Ἐθν. Ἀμύνης): Θά ἤθελον μίαν προσθήκην, ἐάν εἶναι δυνατόν. Ἐπειδή μερικοί ἐκ τῶν ἐκλεγέντων ἔχουν ἐκδηλωθῆ ὑπέρ τοῦ στρατιωτικοῦ καθεστῶτος, θά ἔπρεπε νά προστεθῆ, ὅτι ἐκεῖνοι πού θά κριθοῦν, ὅτι πράγματι συνεργάσθησαν κατά τρόπον ἐπίφοβον, δι' αὐτούς, δέν συνυπολογίζεται ὁ χρόνος διά τήν συνταξιοδότησιν.

»Χρ. Στράτος: Εἶναι 7 χρόνια.

»Κ. Καραμανλῆς: *Πρόκειται περί 50.000-60.000 ἀνθρώπων καί ἐάν ἐπιμείνωμεν νά κάμωμεν κρίσιν εἰς πρόσωπα καί κατά περιοχήν, δέν θά τελειώσωμεν ποτέ. Δι' αὐτό, τό μέτρον αὐτό, ὡς γενικόν, ἱκανοποιεῖ, τοσούτῳ μᾶλλον, καθ' ὅσον διατηρεῖ τήν βάσιμον ἐλπίδα, ὅτι ὅλη ἡ διαδικασία διά τήν πλήρη ἀποκατάστασιν τῆς δημοκρατικῆς ὁμαλότητος θά ἐπισπευσθῆ.*

»Α. Κανελλόπουλος (ὑπ. Ἐμπορίου): Παρά τό γεγονός, ὅτι προσωπικῶς ὀλίγον διαφωνῶ ἐπί τῆς ἀρχῆς τοῦ νομοσχεδίου, γενικώτερον τό ἀποδέχομαι, ὡς λύσιν ἀνάγκης, παρά τό ὅ,τι πιστεύω, ὅτι θά ἔπρεπε νά εἴμεθα περισσότερον πειστικοί. Διαφωνῶ, ὅμως, μέ ὡρισμένας ἐπί μέρους ἀπόψεις, ὅπως π.χ. μέ τήν ὕπαρξιν Ἐπιτροπῆς Ἐλέγχου ἡ ὁποία θά ἐξετάζη παράπονα.

»Κ. Καραμανλῆς: *Ὁ ἔλεγχος τί ἀφορᾶ;*

»Χρ. Στράτος: Ἀφορᾶ εἰς ὑπηρεσίαν προσωπικήν, πού προσέφερον κατά τήν διάρκειαν τῆς ἐπταετίας. Θά γίνη Ἐπιτροπή ἀπό δύο πρωτοδίκας, διά νά γίνεται προσφυγή.

»Κ. Καραμανλῆς: *Συμφωνῶ, ἐάν θέλετε καί νομίζετε ὅτι πρέπει νά διαγραφῆ. Ἀλλά νά μή ἀνοίξωμεν μίαν ἱστορίαν πού ἴσως δέν τελειώνει ποτέ.*

»Ε. Ἀβέρωφ-Τοσίτσας: Εἰς τό χωριό μου ἐκλεγείς δήμαρχος μόλις ἐμφανιζόμουν φώναζε: "Ζήτω ἡ Ἐπανάστασις".

»Κ. Καραμανλῆς: *Ἐάν ἔχετε εἰδικόν θέμα νά τό βάλωμεν. Προσοχή, ὅμως, μή ἀρχίσωμεν μίαν ἱστορίαν πού δέν θά τελειώνη ποτέ. Καί ἐγώ ἐπιθυμῶ ἐντός μιᾶς ἑβδομάδος, ἐάν εἶναι δυνατόν, αἱ διοικήσεις νά ἀναλάβουν.*

»Α. Κανελλόπουλος: Νά λύσωμεν τό θέμα κατά τρόπον αὐτόματον, χωρίς νά ἔχωμεν τήν περιπέτειαν τῶν ἐξετάσεων. Θά ἔλεγον, λοιπόν, νά ὁρισθῆ, εἰς τό νομοσχέδιον, ὅτι ἀποκλείονται οἱ καταλαβόντες τά τάδε καί τάδε ἀξιώματα, οἱ ἐπαναδιορισθέντες καί, τέλος, ἀποκλείονται οἱ συνεργασθέντες κατά τήν κρίσιν τοῦ ὑπουργοῦ.

»Κ. Καραμανλῆς: *Τό θέμα εἶναι ἐκτεταμένον καί πρέπει νά ἔχετε ὑπ' ὄψιν τό ἑξῆς: τά γενικά μέτρα εἶναι ἐκεῖνα τά ὁποῖα δίδουν λύσεις ριζικάς. Ἐάν θελήσωμεν ἕνα γενικόν μέτρον νά τό προσαρμόσωμεν εἰς εἰδικάς περιπτώσεις τό ἐξευτελίζομεν. Ἐδῶ, λοιπόν, ἔχομεν ἕνα θέμα πού ἀφορᾶ χιλιάδες πρόσωπα καί ἐάν θελήσωμεν νά κάμωμεν κρίσιν κατά περίπτωσιν, θά πελαγώσωμεν. Νομίζω, ὅτι πρέπει νά θεωρήσωμεν τό νομοσχέδιον εἰς τάς γενικάς διατάξεις, ὥστε ἐντός δεκαημέρου ἀπό τήν ἡμέραν, πού θά δημοσιευθῆ τοῦτο, νά γίνη ἡ ἀποκατάστασις ὅλων.*

»Γ. Ράλλης (ὑπ. παρά τῷ πρωθυπουργῷ): Ἐκτός ἀπό τό τελευταῖον, πού λέγετε, ἐάν μποῦν ὅλα τά ἄλλα, εἶναι ἐν τάξει τό νομοσχέδιον;

»Γ. Μυλωνᾶς (ὑπ. Μετ. καί Ἐπικοινωνιῶν): Ὅπως εἶναι τό νομοσχέδιον εἶναι καλόν.

»Κ. Παπακωνσταντίνου (ὑπ. Δικαιοσ.): Ἀπό ὅσα ἀντελήφθην, ἡ ἐπαναφορά τῶν αἱρετῶν ἐπέρχεται αὐτομάτως. Ἑπομένως, αἱ κοινότητες καί οἱ δῆμοι θά ἀποκτήσουν διοίκησιν ἀμέσως, μόλις ψηφισθῆ ὁ νόμος. Ἐκ τῶν ὑστέρων, νομίζω, ὅτι τό νομοσχέδιον προβλέπει τόν ἀποκλεισμόν, τήν ἀπομάκρυνσιν τινῶν κατά τῶν ὁποίων θά διατυπωθῆ ἐναντίωσις, ἡ καταγγελία καί θά κριθοῦν ἀπό Ἐπιτροπήν.

»Κ. Καραμανλῆς: *Σέ κάθε χωριό θά ὑπάρξη πληθώρα καταγγελιῶν.*

»Κ. Παπακωνσταντίνου: Θά παρακαλέσω, λοιπόν, ἡ προθεσμία τοῦ μηνός, νά μειωθῆ, διά νά μή παραμένη ἐπί μακρόν ἐν ἐκκρεμότητι τό θέμα.

»Κ. Καραμανλῆς: *Δέν νομίζω ὅτι πρέπει νά δέχωνται καταγγελίας. Ἄλλωστε σᾶς εἶπον, ὅτι καί αὐτοί πού θά ἐπανέλθουν εἶναι προσωρινοί.*

»Ε. Ἀβέρωφ-Τοσίτσας: Ὑπάρχει περίπτωσις, ὅπου ἦσαν ἔκδηλοι αἱ πράξεις. Νά βάλωμεν λοιπόν τό "ἐκδήλως".

»Κ. Καραμανλῆς: *Θά ἀντιμετωπίσωμεν σωρείαν καταγγελιῶν.*

»Χαρ. Πρωτοπαππᾶς (ὑπ. Βιομ.): Θά ἠμπορούσαμεν νά προσθέσωμεν, ὅτι δέν ἐπανέρχονται ἐκεῖνοι οἱ ὁποῖοι ἐκδήλως ἐξεφράσθησαν.

»Κ. Καραμανλῆς: *Νά βάλωμεν ἕνα γενικόν μέτρον, πού νά ἱκανοποιῆ τήν κοινήν γνώμην, διά νά λειτουργήσουν ἀπό ἐδῶ καί πέρα οἱ δῆμοι καί αἱ κοινότητες κατά τρόπον ὁμαλόν. Ἡμεῖς ἐδῶ δέν νομίζω, ὅτι πρέπει νά ἀνατρέξωμεν εἰς λεπτομερείας, δημιουργοῦντες θέματα, τά ὁποῖα θά ἐπιβραδύνουν.*

»Χρ. Στράτος: Δέν ἐπιβραδύνεται τίποτε. Πρόκειται μόνον περί τῶν αἱρετῶν. Δέν πρόκειται περί τῶν διατελεσάντων δημάρχων κατά τήν διάρκειαν τῆς ἑπταετίας.

»Κ. Καραμανλῆς: *Ὑπάρχουν αἱρετοί, οἱ ὁποῖοι ὑπηρέτησαν καί ὑπάρχουν καί ἐκεῖνοι, οἱ ὁποῖοι διωρίσθησαν. Αὐτοί φεύγουν. Ἐκεῖνοι, οἱ ὁποῖοι εἶχον ἐκλεγῆ καί ὑπηρέτησαν κατά τήν διάρκειαν τῆς ἑπταετίας δέν σημαίνει ὅτι, διότι ὑπηρέτησαν κατά τήν διάρκειαν τῆς ἑπταετίας πρέπει νά φύγουν, ἐκτός ἐάν κάτι ἔχουν κάμει. Εἰς τήν περίπτωσιν αὐτήν, ἰδίως εἰς τά χωριά θά ὑπάρξη σωρεία καταγγελιῶν.*

»Γ. Α. Μαγκάκης: (ὑπ. Δημ. Ἔργων): Νομίζω, ὅτι τό νομοσχέδιον, ὡς ἔχει διατυπωθῆ, πράγματι ἀντιμετωπίζει μίαν ἀνάγκην καί θά ἔπρεπε, ὅπως εἶπεν καί ὁ κ. ὑπουργός Δικαιοσύνης, νά περιορίσωμεν τόν χρόνον τῆς κάποιας θυέλλης — ἐάν θέλετε — καταγγελιῶν. Νομίζω, ὅτι θά πρέπη νά λάβωμεν ὑπ' ὄψιν, ὅτι, ἐάν δέν ὑπάρξη διάταξις διά συντόμευσιν θά ὑφέρπη ἡ θύελλα καί θά ἔχωμε μίαν κατάστασιν, εἰς τούς δήμους καί τάς κοινότητας, ἀλληλοσπαραγμῶν οἱ ὁποῖοι δέν ἀνταποκρίνονται εἰς τό πνεῦμα, τό ὁποῖον κατέχει τήν σημερινήν Κυβέρνησιν. Νομίζω ὅτι, ἐάν γίνη συντόμευσις τῶν προθεσμιῶν, 15 ἡμερῶν προθεσμία διά τάς αἰτιάσεις καί 15 ἡμέραι διά τήν κρίσιν, θά ἔχωμεν ἐντός ἑνός μηνός πειθαρχήσει τήν κατάστασιν.

»Κ. Ἀποσκίτης (ὑφ. Ἐθν. Παιδείας καί Θρησκ.): Ἐάν δώσωμεν τήν προθεσμίαν ἑνός μηνός, νά ὑποβληθοῦν καταγγελίαι θά γίνη, ὅ,τι ἔγινε μέ τό δημοψήφισμα τοῦ Παττακοῦ. Δέν θά ὑπάρξη κοινότης, πού νά μήν ὑποβληθῆ καταγγελία. Μήπως λοιπόν, ἠμπορεῖ νά περιορισθῆ τό πρᾶγμα εἰς τούς δημάρχους, διότι εἰς τάς κοινότητας θά λάβη μεγάλην ἔκτασιν;

»Γ. Ράλλης: Νά τό κάμωμεν, ὅπως τό ἔχει διατυπώσει ὁ κ. Κανελλόπουλος. Ὅτι δηλαδή ὁ νομάρχης δικαιοῦται διά πράξεώς του αἰτιολογημένης, νά ἀνακαλέση τόν διορισμόν συμβούλου. Μέ τήν προσθήκην "ἐκδήλως".

»Κ. Καραμανλῆς: *Νά τό περιορίσωμεν εἰς τούς δημάρχους διότι ἐκεῖ εἶναι χτυπητά τά παραδείγματα καί διότι εἶναι ὀλιγάριθμοι.*

»Α. Κανελλόπουλος: Οἱ πρόεδροι τῶν κοινοτήτων εἶναι εἰς τά χωριά των, ὅ,τι καί οἱ δήμαρχοι εἰς τάς πόλεις. Θά πρέπη λοιπόν κατά τόν ἴδιον τρόπον νά ἐφαρμοσθῆ. Νομίζω, ὅτι μέ τήν προτεινομένην διατύπωσιν καλύπτεται οἱαδήποτε περίπτωσις συνεργασθέντος.

»Κ. Καραμανλῆς: *Λαμβάνομεν μέτρα, βεβαίως, πού ἀπέχουν ἀπό τό ἰδανικόν. Ὅλοι αὐτοί ἐξελέγησαν τό 1964 καί σήμερον εἶναι ξεπερασμένοι. Ἐάν ἦτο περιωρισμένος ὁ ἀριθμός, ὁμολογῶ, ὅτι δέν θά συμφωνοῦσα κἄν οὔτε διά τήν ἀποκατάστασίν των καί θά ἔλεγον νά διορισθοῦν ἄλλοι, ἀλλά εἶναι τόσον μεγάλος ὁ ἀριθμός, ὥστε πρέπει νά πᾶμε εἰς αὐτήν τήν λύσιν. Νομίζω, ὅτι εἰς τάς γενικάς γραμμάς εἶναι ὅ,τι χρειάζεται διά νά ἱκανοποιήσωμεν τήν κοινήν γνώμην.*

»Ε. Ἀβέρωφ - Τοσίτσας: Μέ τήν διατύπωσιν τοῦ κ. Κανελλοπούλου, νά τό περάσωμεν.

»Ι. Βαρβιτσιώτης (ὑφ. Ἐσωτ.): Γενομένης, ὅμως, ἀποδεκτῆς τῆς ἀπόψεως τοῦ κ. Κανελλοπούλου ὅλος ὁ φόρτος τῆς ἐργασίας θά πέση εἰς τόν νομάρχην ὁ ὁποῖος θά δέχεται παντοειδεῖς πιέσεις. Νομίζω, κ. πρόεδρε, ὅτι θά ἔπρεπε νά μείνωμεν εἰς τήν κρίσιν τῆς Ἐπιτροπῆς συντομευομένων τῶν προσθεσμιῶν.

»Κ. Καραμανλῆς: *Τό θέμα δέν εἶναι ποιός θά κάμη τήν κρίσιν ἀλλά τό θέμα εἶναι, ὅτι θά ἐνθαρρύνωμεν ἀπείρους ἀνθρώπους εἰς κάθε νομόν διά τήν ὑποβολήν καταγγελιῶν. Νά τό περιορίσωμεν εἰς τούς δημάρχους μόνον. Διά τοῦ μέτρου αὐτοῦ λύομεν κατά 99% τό θέμα. Καί ἀσχολούμεθα τώρα μέ τό 1%; Νομίζω, λοιπόν, καί τό ἐπαναλαμβάνω, ὅτι πρέπει νά περιορισθῶμεν εἰς τούς δημάρχους, οἱ ὁποῖοι εἶναι ὀλιγάριθμοι καί εἶναι περισσότερον ἐκτεθειμένοι. Ἐάν ὑπάρχουν παράπονα κατ' αὐτῶν νά ἐπιληφθῆ ἡ Ἐπιτροπή. Ἀλλά ἐάν πᾶμε εἰς τό σύνολον, θά δημιουργήσωμεν μίαν δυσχέρειαν εἰς τό νά ἀποδώση τό μέτρον ταχέως.*

»Α. Κοκκέβης (ὑπ. Κοιν. Ὑπηρεσιῶν): Νομίζω, ὅτι εἶναι ἐπιτυχής ἡ ἀντιμετώπισις τοῦ θέματος. Πρέπει πράγματι νά πᾶμε εἰς μίαν ταχεῖαν ἐπίλυσιν τοῦ θέματος. Τό συμπέρασμα εἶναι, ὅτι εἰς πολύ μεγάλην δυσκολίαν θά εὑρεθοῦν οἱ ἁρμόδιοι ὑπουργοί, ἀλλά νομίζω, ὅτι εἶναι ἐπιτυχής ἡ ἀντιμετώπισις τοῦ θέματος.

»Π. Λαμπρίας (ὑφ. παρά τῷ πρωθ.): Ἤθελον νά ἐρωτήσω τό ἑξῆς: Ἐάν θέλωμεν νά περιορισθῆ ὁπωσδήποτε ἡ ἀναταραχή καί νά διατυπωθῆ μία γενική ἀρχή διατί νά μή ἀποκλεισθῆ "a priori" ὁ ἐπαναπροσδιορισμός τῶν αἱρετῶν δημάρχων, πού ὑπηρέτησαν καί ἔμειναν;

»Κ. Καραμανλῆς: *Εὑρέθησαν εἰς τήν Ὑπηρεσίαν καί συνέχισαν τήν δουλειά των. Ἐδῶ ὑπάρχουν 500.000 ἄνθρωποι ἀπό τόν κλητῆρα μέχρι τόν πρόεδρο τοῦ Ἀρείου Πάγου, οἱ ὁποῖοι ἦσαν ἐν ὑπηρεσίᾳ κατά τήν διάρκειαν τῆς ἑπταετίας. Ἀφήσατε τάς ὑπερβολάς. Ἐάν εἴπωμεν, ὅτι κάποιος, κατά τήν διάρκειαν τῆς ἑπταετίας, παρέμεινεν εἰς τήν θέσιν του εἶναι ἔνοχος, αὐτό εἶναι ὑπερβολή. Τό μέτρον, ὅπως διετυπώθη, καλύπτει τό 99% τοῦ προβλήματος. Ἐάν, λοιπόν, συμφωνῆτε, νά τό ψηφίσωμεν ὡς ἔχει, ἤ ἐάν ἔχετε δευτέραν πρότασιν νά κάμωμεν ψηφοφορίαν. Ἀλλά συνεκάλεσα ἐκτάκτως τό Ὑπουργικόν Συμβούλιον, διότι ἀποδίδω σημασίαν εἰς τό μέτρον καί θέλω νά ἀκούσω τάς ἀπόψεις σας. Ἐγώ εἶπον τήν γνώμην μου.*

»Γ. Παπαγιαβῆς (ὑφ. Γεωργίας): Εἶναι καί ὁ θεσμός τῶν ἀντιδημάρχων εἰς τήν παλαιάν σύνθεσιν τῶν Συμβουλίων. Τί θά γίνη;

»Χρ. Στράτος: Λαμβάνεται μέριμνα. Γίνονται δημοτικοί σύμβουλοι.

»Κ. Καραμανλῆς: *Λοιπόν, νομίζω ὅτι εἴμεθα σύμφωνοι νά ψηφισθῆ τό νομοσχέδιον.*

»Πολλοί ὑπουργοί: Μάλιστα, μάλιστα»[16].

30 ΙΟΥΛΙΟΥ 1974

Μετά ἀπό πενθήμερες διαβουλεύσεις ὑπογράφεται στή Γενεύη κοινή διακήρυξη τῶν ὑπουργῶν

Ἐξωτερικῶν τῆς Ἑλλάδος, τῆς Τουρκίας καί τῆς Μ. Βρετανίας. Τά τρία μέρη συμφωνοῦν γιά τήν ἐπάνοδο τῆς συνταγματικῆς τάξεως στήν Κύπρο καί στήν ἀναγνώριση τῆς ὑπάρξεως δύο χωριστῶν διοικήσεων. Παράλληλα, προβλέπεται ἡ ἐπανάληψη τῶν διαπραγματεύσεων, σέ ἐφαρμογή τῆς ἀποφάσεως 353 τοῦ Συμβουλίου Ἀσφαλείας τῶν Ἡνωμένων Ἐθνῶν, στίς 8 Αὐγούστου:

«1. Οἱ ὑπουργοί τῶν Ἐξωτερικῶν Ἑλλάδος, Τουρκίας καί Ἡνωμένου Βασιλείου Ἀγγλίας καί Βορείου Ἰρλανδίας ἔσχον διαπραγματεύσεις ἐν Γενεύῃ, ἀπό τῆς 25.7.74 ἕως 30.7.74. Οὗτοι ἀνεγνώρισαν τήν σημασίαν τῆς ἐπειγούσης θέσεως εἰς ἐφαρμογήν μέτρων πρός ρύθμισιν καί ὁμαλοποίησιν, ἐντός λογικοῦ χρονικοῦ διαστήματος, τῆς καταστάσεως εἰς τήν Δημοκρατίαν τῆς Κύπρου ἐπί διαρκοῦς βάσεως, λαμβανομένων ὑπ' ὄψιν τῶν διεθνῶν συμφωνιῶν, τῶν ὑπογραφεισῶν ἐν Λευκωσίᾳ, τήν 16.8.1960 καί τῆς ἀποφάσεως 353 τοῦ Συμβουλίου Ἀσφαλείας τοῦ ΟΗΕ. Πρός τούτοις, συνεφώνησαν ἐπί τῆς ἀνάγκης ὅπως ἀποφασίσουν ἐπί τῆς λήψεως ὡρισμένων ἀμέσων μέτρων.

»2. Οἱ τρεῖς ὑπουργοί τῶν Ἐξωτερικῶν ἐδήλωσαν, ὅτι πρός σταθεροποίησιν τῆς καταστάσεως, αἱ περιοχαί τῆς Δημοκρατίας τῆς Κύπρου, αἱ ἐλεγχόμεναι ὑπό τῶν ἀντιμαχομένων δυνάμεων τήν 30ήν Ἰουλίου 1974 καί τήν 22αν ὥραν Γενεύης, δέν θά ἐπεκταθοῦν. Οὗτοι ἀπηύθυναν ἔκκλησιν πρός τάς δυνάμεις, συμπεριλαμβανομένων καί τῶν ἀτάκτων τοιούτων, ὅπως ἀπόσχουν ἀπό πάσης ἐπιθετικῆς ἤ ἐχθρικῆς δραστηριότητος.

»3. Οἱ τρεῖς ὑπουργοί Ἐξωτερικῶν συνεφώνησαν, ὡσαύτως, ὅτι τά κατωτέρω μέτρα δέον ὅπως τεθοῦν ἀμέσως εἰς ἐφαρμογήν:

»α. Μία ζώνη ἀσφαλείας, αἱ διαστάσεις τῆς ὁποίας θά καθορισθοῦν ἀπό τούς ἀντιπροσώπους τῆς Ἑλλάδος, τοῦ Ἡνωμένου Βασιλείου καί τῆς Τουρκίας, ἐν συνεννοήσει μέ τήν δύναμιν τῶν Ἡνωμένων Ἐθνῶν τήν ἐπιφορτισμένην μέ τήν διατήρησιν τῆς εἰρήνης εἰς τήν Κύπρον, θά ἔδει νά χαραχθῇ εἰς τό ὅριον τῶν περιοχῶν τῶν κατεχομένων ὑπό τῶν τουρκικῶν ἐνόπλων δυνάμεων κατά τόν χρόνον ὅστις ὁρίζεται εἰς τήν ἀνωτέρω παράγραφον 2.

»Οὐδεμία δύναμις δύναται νά εἰσχωρήσῃ εἰς τήν ὡς ἄνω ζώνην, ἐξαιρέσει τῆς δυνάμεως τῶν Ἡνωμένων Ἐθνῶν, ἡ ὁποία θά ἐπιβλέψῃ τήν ἀπαγόρευσιν τῆς διεισδύσεως.

»Ἐν ἀναμονῇ ἀποφάσεως περί τῆς ἐκτάσεως καί τοῦ χαρακτῆρος τῆς ζώνης ἀσφαλείας, οὐδεμία δύναμις θά ἔδει νά διεισδύσῃ ἐντός τῆς ζώνης τῆς ὑφισταμένης μεταξύ τῶν δύο δυνάμεων.

»β. Ὅλοι οἱ τουρκικοί θύλακες, οἱ κατεχόμενοι ὑπό δυνάμεων ἑλληνικῶν ἤ ἑλληνοκυπριακῶν, πρέπει νά ἐκκενωθοῦν ἀμέσως. Οἱ θύλακες θά συνεχίσουν νά τυγχάνουν τῆς προστασίας τῆς εἰρηνευτικῆς δυνάμεως, ὑπό ζώνην ἀσφαλείας καί θά δυνηθοῦν ὡς καί κατά τό παρελθόν, νά διατηρήσουν τήν ἰδίαν αὐτῶν ἀστυνομίαν καί δυνάμεις ἀσφαλείας.

»γ. Εἰς τά μικτά χωρία, αἱ ἁρμοδιότητες ἀσφαλείας καί ἀστυνομίας θά ἀσκοῦνται ὑπό τῆς εἰρηνευτικῆς δυνάμεως.

»δ. Τό στρατιωτικόν προσωπικόν καί οἱ κρατούμενοι ἐκ τοῦ ἀστικοῦ πληθυσμοῦ, κατόπιν τῶν προσφάτων ἐχθροπραξιῶν, εἴτε θά ἀνταλλαγοῦν, εἴτε θά ἐλευθερωθοῦν, ὑπό τήν ἐπίβλεψιν τοῦ Διεθνοῦς Ἐρυθροῦ Σταυροῦ, ἐντός τοῦ συντομωτέρου χρονικοῦ διαστήματος.

»4. Οἱ τρεῖς ὑπουργοί ἐπιβεβαιοῦντες ὅτι ἡ ἀπόφασις 353 τοῦ Συμβουλίου Ἀσφαλείας θά πρέπη νά τεθῇ ἐν ἰσχύϊ τό ταχύτερον δυνατόν, συμφωνοῦν ὅτι ἐν τῷ πλαισίῳ μιᾶς λύσεως δικαίας καί διαρκοῦς, παραδεκτῆς ἀπό ὅλα τά ἐνδιαφέροντα μέρη, καί καθ' ὅ μέτρον θά ἀποκαθίσταται εἰς τήν Δημοκρατίαν τῆς Κύπρου ἡ εἰρήνη, ἡ ἀσφάλεια καί ἡ ἀμοιβαία ἐμπιστοσύνη, δέον νά ἐκπονηθοῦν μέτρα, πού θά ὁδηγήσουν εἰς τήν βαθμιαίαν μείωσιν τῶν δυνάμεων, τῶν ὅπλων, πολεμοφοδίων καί ἄλλου πολεμικοῦ ὑλικοῦ ἐν τῇ Δημοκρατίᾳ τῆς Κύπρου.

»Ἐν συνειδήσει τῶν εὐθυνῶν των, ὅσον ἀφορᾶ εἰς τήν διατήρησιν τῆς ἀνεξαρτησίας, ἐδαφικῆς ἀκεραιότητος καί ἀσφαλείας τῆς Δημοκρατίας τῆς Κύπρου, οἱ τρεῖς ὑπουργοί συμφωνοῦν ὅτι διαπραγματεύσεις, ὡς προβλέπονται ὑπό τῆς ἀποφάσεως 353 τοῦ Συμβουλίου Ἀσφαλείας, θά διεξαχθοῦν τό ταχύτερον δυνατόν ἵνα ἐξασφαλισθῇ: α) ἡ εἰρήνη ἐν τῇ περιοχῇ, β) ἡ ἐπαναφορά συνταγματικῆς Κυβερνήσεως ἐν Κύπρῳ.

»Πρός τοῦτο συμφωνοῦν ὅπως περαιτέρω συνομιλίαι ἀρχίσουν τήν 8ην Αὐγούστου εἰς Γενεύην. Ἐπίσης συμφωνοῦν ὅπως ἀντιπρόσωποι ἑλληνοκυπριακῆς κοινότητος παραστοῦν συντόμως εἰς τάς διαπραγματεύσεις περί τοῦ Συντάγματος. Μεταξύ τῶν συνταγματικῶν προβλημάτων πού θά συζητηθοῦν εἶναι καί ἡ ἄμεσος ἐπιστροφή εἰς τήν συνταγματικήν νομιμότητα, τοῦ ἀντιπροέδρου ἀναλαμβάνοντος τά καθήκοντά του συμφώνως πρός τό Σύνταγμα τοῦ 1960. Οἱ ὑπουργοί ἐσημείωσαν τήν ὕπαρξιν ἐν Κύπρῳ, ἐν τῇ πράξει, δύο αὐτονόμων διοικήσεων τῆς ἑλληνικῆς κοινότητος καί τῆς τουρκικῆς κοινότητος. Χωρίς νά προδικάζουν τά συμπεράσματα ἐκ τῆς καταστάσεως αὐτῆς, οἱ ὑπουργοί συμφωνοῦν νά ἐξετάσουν εἰς τήν προσεχῆ συνάντησίν των, τά προβλήματα πού θά τεθοῦν ἐκ τῆς ὑπάρξεώς των.

»Οἱ τρεῖς ὑπουργοί συμφωνοῦν νά μεταφέρουν τό περιεχόμενον τῆς διακηρύξεως στόν γενικόν γραμματέα τῶν Ἡνωμένων Ἐθνῶν.

»Ἐκφράζουν ἐπίσης τήν πεποίθησιν ὅτι πλήρης ὑποστήριξις πρέπει νά παρασχεθῇ εἰς ὅλους ἐν τῇ Δημοκρατίᾳ τῆς Κύπρου, διά τήν πραγματοποίησιν τῶν ὅρων τούτων».

Ἡ διακήρυξη συνοδευόταν ἀπό συμπληρωματικό κείμενο:

«Οἱ ὑπουργοί τῶν Ἐξωτερικῶν Ἑλλάδος, Τουρκίας καί Ἡνωμ. Βασιλείου τῆς Μεγάλης Βρετανίας καί Βορείου Ἰρλανδίας κατέστησαν σαφές ὅτι ἡ σημερινή διακήρυξις δέν δεσμεύει αὐτάς νά ἑρμηνεύουν τάς ἀπόψεις των, τήν συνθήκην ἐγγυήσεως τοῦ 1960 καί τά δικαιώματα καί τάς ὑποχρεώσεις των ἔναντι αὐτῆς τῆς συνθήκης».

Ὁ Γ. Μαῦρος μετά τήν ὑπογραφή τῶν κειμένων τῆς συμφωνίας, δήλωσε ὅτι ἐπιτεύχθηκε ὁ πρῶτος καί βασικός σκοπός τῆς Διασκέψεως — ἡ κατάπαυση τῶν ἐχθροπραξιῶν καί ἡ διακοπή τῆς φοβερῆς αἱματοχυσίας. Στή συνέχεια, ἐξέφρασε τήν ἐλπίδα ὅτι ἡ Ἑλλάς καί ἡ Τουρκία θά ἀποκαταστήσουν στενούς δεσμούς· καί πρόσθεσε:

«Τήν ἐλπίδα μου αὐτήν τήν στηρίζω εἰς τό ὅτι ἡ Ἑλλάς καί ἡ Τουρκία δέν δύνανται νά ἐπιτρέψουν εἰς ἑαυτάς τήν πολυτέλειαν τῆς ἐχθρότητος. Εἶναι — ἄς μοῦ ἐπιτραπῆ ἡ ἔκφρασις — καταδικασμέναι νά εἶναι φίλαι ὑπό τῆς γεωγραφίας καί τῶν ζωτικῶν των συμφερόντων. Θά ἤθελα νά ἐπωφεληθῶ τῆς εὐκαιρίας ταύτης, ἵνα ἐκφράσω εἰς τόν κ. Κάλλαχαν τήν βαθεῖαν μου ἐκτίμησιν διά τήν εὐγένειαν καί διά τό ἐπίμονον καί ἄοκνον ἔργον του, καθ' ὅλην τήν διάρκειαν τοῦ μαραθωνίου τῶν συνεδριάσεων τῶν τελευταίων ἡμερῶν, ἐν τῇ προσπαθείᾳ ἐπιτεύξεως μιᾶς δικαίας συμφωνίας, ἀποδεκτῆς ὑφ' ὅλων τῶν μερῶν».

Εὐθύς μετά τήν ἀναγγελία τῆς ἐπιτεύξεως συμφωνίας, ὁ Κ. Καραμανλῆς δήλωσε:

«Ἐκφράζω τήν ἱκανοποίησίν μου διότι κατ' ἀρχήν διά τῆς συμφωνίας αὐτῆς τίθεται τέρμα εἰς τάς ἐχθροπραξίας. Πιστεύω δέ ὅτι δύναται νά ἀποτελέση ἀφετηρίαν μιᾶς δικαίας διευθετήσεως τοῦ Κυπριακοῦ ἡ ὁποία θά ἐξασφαλίση τήν γαλήνην καί τήν εὐημερίαν τοῦ λαοῦ τῆς Μεγαλονήσου, τήν ἀποκατάστασιν τῶν σχέσεων τῶν δύο γειτονικῶν χωρῶν καί θά κατοχυρώση τήν εἰρήνην εἰς τήν περιοχήν αὐτήν τοῦ κόσμου».

Ἀπό τήν πλευρά του, ὁ Βρετανός ἐκπρόσωπος, Τζαίημς Κάλλαχαν, δήλωσε ὅτι «ἡ διακήρυξις τῆς Γενεύης εἶναι μεγίστης σημασίας διότι δημιουργεῖ τάς προϋποθέσεις διά τήν Ἑλλάδα καί τήν Τουρκίαν ὅπως ὑποχωρήσουν ἐντίμως καί μή ἀποδυθοῦν εἰς πόλεμον».

Τέλος, ὁ Ἀρχιεπίσκοπος Μακάριος, σέ δηλώσεις του στό Λονδῖνο, ὅπου εἶχε φθάσει πρίν ἀπό τήν ὑπογραφή τῶν συμφωνιῶν, δήλωσε:

«Εἶμαι ἱκανοποιημένος, διότι οἱ συνομιλίες τῆς Γενεύης κατέληξαν σέ συμφωνία γιά τήν κατάπαυση τοῦ πυρός στήν Κύπρο, πρᾶγμα πού θά θέση τέρμα στήν τρομακτική ἀπώλεια ἀνθρωπίνων ὑπάρξεων καί στά τόσα δεινά.

»Πάντως δέν δύναμαι νά εἴπω ὅτι εἶμαι ἱκανοποιημένος ἀπό τό σύνολον τοῦ περιεχομένου τῆς συμφωνίας.

»Εἰς τό κυριώτερον αὐτῆς τμῆμα, πού εἶναι ἐκεῖνο τό ὁποῖον ἀφορᾶ τήν ἀποχώρησιν τῶν τουρκικῶν δυνάμεων ἐκ Κύπρου, ἡ συμφωνία εἶναι πολύ ἀόριστος.

»Ἐλπίζω, ἐν τούτοις, ὅτι ἡ συμφωνία θά ἀποτελέση τό πρῶτον βῆμα διά τήν πλήρη ἐφαρμογήν τῆς ἀποφάσεως τοῦ Συμβουλίου Ἀσφαλείας τῆς 20ῆς Ἰουλίου».

Νέες δηλώσεις ἔκαμε ὁ Γ. Μαῦρος καί κατά τήν ἄφιξή του στήν Ἀθήνα, τήν 1η Αὐγούστου:

«Ἡ κατάσταση τόσο εἰς τήν Κύπρον ὅσο καί εἰς τάς σχέσεις μεταξύ Ἑλλάδος καί Τουρκίας ἦτο ἐκτάκτως κρίσιμος. Εἰς τήν Κύπρον ἡ ἀπόφασις ὑπ' ἀριθ. 353 τῆς 20ῆς Ἰουλίου δέν ἐφηρμόζετο. Αἱ πολεμικαί ἐπιχειρήσεις συνεχίζοντο καθημερινῶς μέ συνεχῆ προώθησιν τῶν τουρκικῶν θέσεων. Ἀποβάσεις νέων τουρκικῶν δυνάμεων ἐγένοντο καθημερινῶς καί ὁ ἀριθμός τῶν θυμάτων ηὔξανε. Τό ἀεροδρόμιον τῆς Λευκωσίας ἦτο κλειστόν. Ἡ Ἑλλάς καί ἡ Τουρκία ἦσαν ἐπί ποδός πολέμου. Γενική ἐπιστράτευσις εἶχε διαταχθῆ καί εἰς τάς δύο χώρας. Αἱ συνέπειαι εἰς τήν οἰκονομίαν τῶν δύο χωρῶν ἦσαν τεράστιαι. Πρωτοφανής κρίσις εἰς παγκόσμιον κλίμακα. Πρῶτον εἰς τόν ΟΗΕ. Δεύτερον εἰς τό ΝΑΤΟ. Ὁ ΟΗΕ καί τό Συμβούλιον Ἀσφαλείας ἔβλεπαν τάς ἀποφάσεις των νά μή λαμβάνωνται ὑπ' ὄψιν. Εἰς τό ΝΑΤΟ δύο χῶραι-μέλη του εὑρίσκοντο εἰς τό στάδιον κηρύξεως πολέμου μεταξύ των. Ὅταν τό ΝΑΤΟ δέν εἶναι εἰς θέσιν νά προλάβη σύγκρουσιν ἔνοπλον μεταξύ δύο μελῶν του, πῶς εἶναι δυνατόν νά πιστεύση κανείς ὅτι δύναται νά προστατεύση τόν δυτικόν κόσμον ἀπό ἐξωτερικόν κίνδυνον;

»Καί ὅταν αἱ ἀποφάσεις τοῦ ΟΗΕ ρίπτονται εἰς τόν κάλαθον τῶν ἀχρήστων διερωτώμεθα τί εἴδους διεθνής τάξις ὑπάρχει εἰς τόν κόσμον.

»Εἶναι προφανές ὅτι ἐπείγουσα ἀνάγκη ἐπιβάλλει νά ἐπανεξετάσωμεν τό ὅλον θέμα τῶν Διεθνῶν Ὀργανισμῶν ὅπως προέκυψαν μετά τόν Β' Παγκόσμιον Πόλεμον. Ὑπό τάς συνθήκας αὐτάς, ὀλίγον μετά τήν ὁρκωμοσίαν μου ὡς ὑπουργοῦ Ἐξωτερικῶν, ἀνεχώρησα τήν περασμένην Πέμπτην, διά τήν Γενεύην.

»Οὐδέποτε, νομίζω, ὑπουργός Ἐξωτερικῶν οἱασδήποτε χώρας εὑρέθη πρό τόσον δυσχεροῦς ἀποστολῆς. Πρῶτος στόχος μου ἦτο νά ἐπιτύχω κατάπαυσιν τοῦ πυρός εἰς τήν Κύπρον. Δεύτερος στόχος ἦτο νά ἐπιτύχω ὅπως οἱ τρεῖς ὑπουργοί Ἐξωτερικῶν τῶν Ἐγγυητριῶν Δυνάμεων ἀναγνωρίσουν τήν ἀνάγκην ἐφαρμογῆς τῆς ἀποφάσεως τοῦ Συμβουλίου Ἀσφαλείας ἐντός τοῦ συντομωτέρου δυνατοῦ χρόνου. Τρίτος στόχος ἦτο ἡ ἐλευθέρωσις τῶν αἰχμαλώτων ἐξ ἀμφοτέρων τῶν πλευρῶν. Τέταρτος στόχος ἦτο ἡ μείωσις τῆς ἐντάσεως εἰς τάς σχέσεις Ἑλλάδος-Τουρκίας, ὥστε νά καταστῆ δυνατή ἡ ἀποστράτευσις εἰς τάς δύο χώρας καί ἡ ἐπανάληψις τῆς κοινωνικῆς ζωῆς.

»Ἐπεδιώξαμεν εἰς δευτέραν φάσιν τήν θέσιν εἰς ἐφαρμογήν τῶν ἀποφασισθέντων καί τήν ἀναζήτησιν λύσεως τοῦ Κυπριακοῦ ἀποδεκτῆς καί ἀπό τάς δύο κοινότητας.

»Αἱ σχετικαί συζητήσεις θά ἀρχίσουν εἰς Γενεύην τήν Πέμπτην, 8 Αὐγούστου. Καί τό Σάββατον 10 Αὐγούστου, θά συμμετάσχουν εἰς τήν Διάσκεψιν οἱ ἀντιπρόσωποι τῶν δύο κοινοτήτων. Ἐάν ὑπάρξη καλή θέλησις ἐκατέρωθεν ὅλα τά ἐμπόδια θά ὑπερπηδηθοῦν. Καί αἱ δύο χῶραι Ἑλλάς καί Τουρκία θά ἐπιτελέσουν τήν ἀποστολήν των εἰς τόν πολυπαθῆ μεσογειακόν χῶρον. Εἴμεθα καταδικασμένοι ἀπό τήν ἱστορίαν οἱ Ἕλληνες καί οἱ Τοῦρκοι νά εἴμεθα φίλοι, ἄλλως δέν ἠμποροῦμεν νά ἐπιβιώσωμεν.

»Οἱ ἄμεσοι στόχοι πού εἴχαμε χθές ἐπετεύχθησαν ἐξ ὁλοκλήρου. Καί ἀπό τῆς ἀπόψεως αὐτῆς δύναμαι νά θεωρήσω ὅτι ἡ ἀποστολή μου ἐπέτυχε».

Μολονταῦτο, παρά τίς θετικές ἀποτιμήσεις πού διατυπώνονταν δημοσία, μεταξύ τῶν Ἑλλήνων, ἀλλά καί τῶν Βρετανῶν ἀντιπροσώπων στή Συνδιάσκεψη τῆς Γενεύης, ἐκδηλώνονταν ἀνησυχίες σχετικά μέ τίς πραγματικές προθέσεις τῆς Ἄγκυρας. Χαρακτηριστικό εἶναι τό ἀκόλουθο ἀπόσπασμα μηνύματος τοῦ Γ. Μαύρου πρός τόν Κ. Καραμανλῆ, κατά τήν τελευταία ἡμέρα τῆς Διασκέψεως:

«Κατά διακοπήν πρωϊνῆς συνεδριάσεως, κ. Κάλλαχαν

μοί ἀνεκοίνωσε ὅτι προτίθεται προτείνει εἰς Τοῦρκον ὅπως:

»α. δημιουργηθῆ περί σημερινῶν ὁρίων Κυρηνείας - Λευκωσίας νεκρά ζώνη ἥν θά ἐλέγχουν δυνάμεις Ἡνωμένων Ἐθνῶν·

»β. μή ἐπιτραπῆ ἀνεξάντλητος ἐφοδιασμός τουρκικῶν δυνάμεων·

»γ. ἀνάλογα μέτρα ληφθοῦν εἰς ἑτέρας περιοχάς νήσου καί δή ἔναντι Ἐθνοφρουρᾶς.

»Πρό ὀλίγου κ. Κάλλαχαν μοί ἐγνώρισεν ὅτι κ. Γκιουνές ἀφοῦ τῷ ἐδήλωσεν ὅτι κατ' ἐκτίμησιν Ἀγκύρας Κυβέρνησις Καραμανλῆ εἶναι κατάλληλος ἵνα βελτιωθοῦν ἑλληνοτουρκικαί σχέσεις προσέθεσεν ὅτι τουρκικά στρατεύματα ἐπροχώρησαν ὅσον ἐπεθύμει καί ἤδη Τουρκία προσφέρεται δηλώση μονομερῶς, ἐπιφυλάσσουσα δικαιώματά της Συνθήκης Ἐγγυήσεως, δέν προτίθεται καταλάβη ἕτερα ἐδαφη.

»Κύριος Γκιουνές εἶπεν ὅτι θά ἐδέχετο ζώνην ἀπαγκιστρώσεως οὐχί ὅμως ἔλεγχον ταύτης ὑπό UNFICYP.

»Εἰς κ. Κάλλαχαν ἐπιφύλαξις αὕτη ἀπαρέσκει διότι θέτει ἐν ἀμφιβόλῳ εἰλικρίνειαν τουρκικῶν προθέσεων.

»Τέλος, κ. Γκιουνές εἶπεν ὅτι ἀεροδρόμιον Λευκωσίας δέον ὅπως τεθῆ ὑπό ἔλεγχον 3 δυνάμεων μέ ἐνδεχομένην συμμετοχήν UNFICYP μέχρις ὅτου ἐπιτευχθῆ ὁριστική πολιτική λύσις.

»Ὡς ἀφετηρίαν σχετικῆς περί ταύτης διαπραγματεύσεως θά ἐδέχετο τό Σύνταγμα 1960 μέ τινάς ἐνδεχομένας τροποποιήσεις.

»Ἐδήλωσα ὅτι ἐξ ὅσων μοί ἀνεκοινώθησαν ἐνισχύονται αἱ ὑποψίαι μου περί ἀνειλικρινείας τουρκικῶν προθέσεων»[17].

Ἡ γενική πορεία καί τά ἀποτελέσματα τῆς πρώτης φάσεως τῶν διαπραγματεύσεων τῆς Γενεύης καταγράφηκε σέ σχετικό σημείωμα, ὡς ἑξῆς:

«Ἡ ἑλληνική πλευρά ἐπεδίωκε τήν αὐστηράν ἐφαρμογήν τῆς ἀποφάσεως 353 τοῦ Συμβουλίου Ἀσφαλείας καί τήν τήρησιν τῆς καταπαύσεως πυρός ἐκ μέρους τῶν Τούρκων, οἱ ὁποῖοι προέβαινον συνεχῶς εἰς παραβιάσεις αὐτῆς.

»Ἡ τουρκική πλευρά ἐπεδίωκε νά τονισθῆ ἡ θέσις τῆς Τουρκίας, ὡς Ἐγγυητρίας Δυνάμεως, ἐχούσης δικαίωμα ἐπεμβάσεως καί εὐθείας συμμετοχῆς εἰς τήν ρύθμισιν τῶν ἐσωτερικῶν πραγμάτων ἐν Κύπρῳ.

»Ἡ ἀγγλική πλευρά ἔπαιξε κυρίως ρόλον διαιτητοῦ, ἀλλά σαφῶς ὑποστηρίζουσα τάς ἑλληνικάς θέσεις, καταβάλλουσα ὅμως προσπαθείας ὥστε νά μή ναυαγήση ἡ Διάσκεψις.

»Τήν 26ην καί τήν 27ην ἐξητάσθησαν σχέδια "κατευθυντηρίων γραμμῶν" ἐπί τῶν ὁποίων θά ἔπρεπε νά βασίζεται κοινόν ἀνακοινωθέν (ἤ διακήρυξις) τῶν τριῶν ὑπουργῶν Ἐξωτερικῶν. Ἡ τουρκική πλευρά ἐπέμεινεν ἵνα ἐπιτύχῃ: α) τήν ἐκκένωσιν τῶν τουρκικῶν θυλάκων ὑπό τῶν ἑλληνικῶν στρατιωτικῶν δυνάμεων, β) τήν ἀποφυγήν μνείας τινός τοῦ θέματος τῆς ἀποχωρήσεως ἐκ τῆς νήσου τῶν τουρκικῶν δυνάμεων, γ) τήν ἐκ προοιμίου ἀποδοχήν ἐκ μέρους τῆς Ἑλλάδος τοῦ μελλοντικοῦ καθεστῶτος τῆς Κύπρου.

»Παραλλήλως, διεξήγοντο διαπραγματεύσεις μεταξύ ἐμπειρογνωμόνων διά τόν καθορισμόν διαχωριστικῆς γραμμῆς καί νεκρᾶς ζώνης μεταξύ τουρκικῶν καί ἑλληνικῶν δυνάμεων. Ἡ τουρκική πλευρά ἐζήτει ὅπως ἡ νεκρά ζώνη ἔχη πλάτος 16 χιλ. εἰς βάρος τοῦ ὑπό τῆς ἑλληνικῆς πλευρᾶς κατεχομένου ἐδάφους, πλήν τῆς Λευκωσίας, ὅπου θά ἴσχυεν ἡ πρασίνη γραμμή.

»Τήν 28ην Ἰουλίου, ἡ τουρκική πλευρά προέβη εἰς τήν διατύπωσιν προτάσεων, αἱ κυριώτεραι τῶν ὁποίων ἦσαν: α) ἄμεσος ἐπάνοδος τοῦ Ντενκτάς εἰς ρόλον ἀντιπροέδρου, μέ δικαίωμα ἀρνησικυρίας, β) ἀναγνώρισις τῶν τουρκοκυπριακῶν θυλάκων ἐν τῇ νήσῳ μέ τά δικαιώματα τά ὁποῖα εἶχον πρότερον, γ) ἐλευθερία τῆς Τουρκίας νά ἐνισχύση τάς δυνάμεις της ἐν Κύπρῳ καί ἄρνησίς της νά δεχθῆ τήν ἐπίβλεψιν τοῦ ἀνεφοδιασμοῦ των ὑπό τοῦ ΟΗΕ, δ) κοινή δήλωσις τῶν τριῶν ὑπουργῶν, περί ἰσχύος τῆς Συνθήκης Ἐγγυήσεως, ε) ἀναγνώρισις ἐν τῇ νήσῳ δύο κεχωρισμένων διοικήσεων.

»Ἐν τῷ μεταξύ, ἐσημειοῦντο πολλά ἐπεισόδια παραβιάσεως τῆς καταπαύσεως τοῦ πυρός ἐκ μέρους τῶν Τούρκων τάς ὁποίας ἡ ἑλληνική ἀντιπροσωπεία ἐκοινοποίει εἰς τάς ἄλλας ἀντιπροσωπείας.

»Τήν 29ην Ἰουλίου ἐξηκολούθησαν διαπραγματεύσεις ἐπί εἰδικῶν σημείων (γραμμή παύσεως πυρός, πλάτος νεκρᾶς ζώνης, περιορισμοί κινήσεων τῶν δυνάμεων τοῦ ΟΗΕ).

»Τήν 30ήν Ἰουλίου ὑπεγράφη κοινή διακήρυξις τῶν τριῶν ὑπουργῶν τῆς ὁποίας κύριον στοιχεῖον (ἐκτός τοῦ ὅτι προβλέπει τήν ἐπάνοδον τῆς συνταγματικῆς τάξεως ἐν Κύπρῳ καί τῆς ἐκκενώσεως ὑπό τῶν ἑλληνικῶν δυνάμεων τῶν κατεχομένων τουρκικῶν θυλάκων - παρ. 3, β τῆς διακηρύξεως) ἦτο ἡ ἀναγνώρισις τῆς ὑπάρξεως δύο κεχωρισμένων διοικήσεων.

»Πρός τόν σκοπόν τῆς συνεχίσεως τῶν διαπραγματεύσεων τάς ὁποίας προέβλεπεν ἡ ἀπόφασις 353 τοῦ Συμβουλίου Ἀσφαλείας πρός ἀποκατάστασιν τῆς εἰρήνης καί τῆς συνταγματικῆς Κυβερνήσεως ἐν Κύπρῳ οἱ τρεῖς ὑπουργοί συνεφώνησαν νά συναντηθοῦν ἐκ νέου ἐν Γενεύῃ τήν 8ην Αὐγούστου 1974.

»Ἐδημιουργεῖτο οὕτω ἡ ἐλπίς ὅτι εἶχον δημιουργηθῆ τά πλαίσια ἐντός τῶν ὁποίων θά εὕρισκεν τήν ρύθμισίν της ἡ δημιουργηθεῖσα ἐκ τῆς τουρκικῆς εἰσβολῆς κατάστασις καί δή ἄνευ ἐπεκτάσεως τῆς τουρκικῆς κατοχῆς ἐν Κύπρῳ, μέ τίμημα τήν ἀναγνώρισιν εἰς τήν τουρκοκυπριακήν πλευράν τῶν ὅσων δικαιωμάτων αὕτη ἐζήτει καί πιθανώτατα, μέ προσθέτους ἐγγυήσεις ἀναγνωριζομένας εἰς αὐτούς. Οἱ τρεῖς ὑπουργοί συνεφώνησαν ὅπως κατά τήν δευτέραν φάσιν τῶν συνομιλιῶν εἶναι παρόντες ἀντιπρόσωποι Ἑλληνοκυπρίων καί Τουρκοκυπρίων, ἵνα συζητήσουν τάς συνταγματικάς διαρρυθμίσεις»[18].

Ἐκτενέστερα, οἱ τριμερεῖς διαπραγματεύσεις, μεταξύ 25-30 Ἰουλίου, ἀκολούθησαν τήν ἀκόλουθη πορεία:

«...2. Τήν ἑσπέραν τῆς 25.7.74 ἤρχισε τάς ἐργασίας της ἐν Γενεύῃ ἡ Τριμερής Διάσκεψις εἰς ἣν μετεῖχον οἱ ὑπουργοί Ἐξωτερικῶν Ἑλλάδος (κ. Μαῦρος), Τουρκίας (κ. Γκιουνές) καί Μεγάλης Βρετανίας (κ. Κάλλαχαν). Ἤδη ἀπό τῆς ἐναρκτηρίου συνεδριάσεως ἡ τουρκική πλευρά, ὑπογραμμίζουσα τήν ἰδιότητα τῆς Τουρκίας ὡς Ἐγγυη-

Τριμερεῖς διαπραγματεύσεις στή Γενεύη.

τρίας Δυνάμεως, προσεπάθησε νά μειώση τήν σημασίαν τῆς ἀποφάσεως 353 καί νά τονίση ὅτι ἡ Διάσκεψις ἐστηρίζετο εἰς τήν Συνθήκην Ἐγγυήσεως. Ἀντιθέτως, ἡ ἑλληνική πλευρά ἐτόνισε ὅτι ἡ Διάσκεψις συνήρχετο εἰς ἐκτέλεσιν τῆς ἀποφάσεως τοῦ Συμβουλίου Ἀσφαλείας μέ συγκεκριμένον σκοπόν τήν ἐφαρμογήν της ἐν γένει.

»3. Τήν πρωΐαν τῆς 26.7.74 ὁ κ. Κάλλαχαν, ἀφοῦ ἐτόνισε τήν ἀνάγκην ἀποκαταστάσεως ποιᾶς τινός σταθερότητος εἰς τήν νῆσον, ἐπρότεινε ὅπως τεθοῦν ὑπό ἔλεγχον αἱ μεταφοραί ἀπό καί πρός Κύπρον καί ὅπως ἅπαντα τά στρατεύματα σταματήσουν ὅπου εὑρίσκοντο. Ἡ πρότασις ἀπερρίφθη ὑπό τοῦ κ. Γκιουνές ὡς στρεφομένη ἀποκλειστικῶς κατά τῆς χώρας του καθ' ὅσον μόνον ἡ Τουρκία ἤλεγχε δύναμιν ἐμπλεκομένην εἰς τάς ἐπιχειρήσεις.

»Τήν ἑσπέραν ἡ τουρκική ἀντιπροσωπεία ἐκυκλοφόρησεν "σχέδιον κατευθυντηρίων γραμμῶν" ἐφ' ὧν ἔδει κατ' αὐτήν βασισθῆ τό κοινόν ἀνακοινωθέν. Ἡ τουρκική πλευρά ἐπέμενε ἵνα ἐπιτύχη: α) τήν ἐκκένωσιν τῶν τουρκοκυπριακῶν θυλάκων, οἱ ὁποῖοι εἶχον καταληφθῆ ὑπό τῆς Ἐθνοφρουρᾶς, β) τήν ἀποφυγήν μνείας τινός τοῦ θέματος τῆς ἀποχωρήσεως ἐκ τῆς νήσου τῶν τουρκικῶν δυνάμεων, γ) τήν ἐκ προοιμίου ἀποδοχήν ὑπό τῆς Ἑλλάδος τοῦ μελλοντικοῦ καθεστῶτος τῆς Κύπρου.

»4. Τήν 27.7.76 ἡ βρετανική ἀντιπροσωπεία ἐκυκλοφόρησε σχέδιον "Κοινῆς Δηλώσεως τριῶν ὑπουργῶν Ἐξωτερικῶν" συνταχθέν ἐπί τῇ βάσει τουρκικοῦ σχεδίου, περιέχον ὅμως καί βρετανικάς ἀπόψεις. Τήν αὐτήν ἡμέραν ἐκυκλοφόρησε καί ἑλληνικόν σχέδιον εἰς τό ὁποῖον ἐτονίζετο ἰδίως ἡ ἀνάγκη ἀπομακρύνσεως ἐκ τῆς νήσου τῶν τουρκικῶν δυνάμεων εἰσβολῆς.

»Τό Drafting Committee ἔλαβεν ὡς βάσιν ἐργασίας τό βρετανικόν σχέδιον, κατέληξε δέ τήν ἑπομένην τήν πρωΐαν εἰς σχέδιον δηλώσεως περιέχον πολλά σημεῖα ἐντός ἀγκυλῶν, ἐφ' ὧν δέν εἶχε ἐπέλθει συμφωνία καί ἐφ' ὧν ἤθελον ἀποφανθῆ οἱ τρεῖς ὑπουργοί. Τά κυριώτερα ἐξ αὐτῶν ἦσαν: α) τά τῆς ἐκκενώσεως τῶν θυλάκων, β) τά τῆς ἀποχωρήσεως τῶν τουρκικῶν δυνάμεων, γ) τά ἀφορῶντα τάς μελλοντικάς ρυθμίσεις τοῦ πολιτεύματος τῆς Κύπρου ἐφ' ὧν ἡ τουρκική ἀντιπροσωπεία ἐπεδίωξε προκαταβολικήν δέσμευσίν μας.

»5. Παραλλήλως διεξήγοντο διαπραγματεύσεις μεταξύ στρατιωτικῶν ἐμπειρογνωμόνων πρός καθορισμόν τῆς ἀκριβοῦς καί πραγματικῆς Confrontation Line. Ὁ καθορισμός οὗτος κατέστη ἀναγκαῖος λόγῳ τῶν τουρκικῶν ἐπιθετικῶν ἐνεργειῶν κατά τήν διάρκειαν τῆς Διασκέψεως ἐξ ὧν ἐδημιουργήθη ἡ ἐπί τοῦ πεδίου διαφορά μεταξύ τῆς γραμμῆς καταπαύσεως τοῦ πυρός τήν 22.7.74 καί τῆς τοιαύτης τήν ἑσπέραν τῆς 26ης Ἰουλίου. Μή καταστάσης δυνατῆς συνεννοήσεως, οἱ στρατιωτικοί ἐμπειρογνώμονες ἐπρότεινον τήν 27ην Ἰουλίου εἰς τό Drafting Committee ὅπως ὁ καθορισμός τῆς Confrontation Line γίνη διά ἐπί τόπου ἀναγνωρίσεως τῶν θέσεων τῶν ἀντιπάλων ὑπό ὁμάδος τοῦ ΟΗΕ, κινουμένης διά ἑλικοπτέρων καί ὅπως τό τουρκικόν Γενικόν Ἐπιτελεῖον ἀποστείλη εἰς Γενεύην καί Νέαν Ὑόρκην στοιχεῖα προσδιορίζοντα τήν Confrontation Line τῆς 28ης Ἰουλίου.

»6. Τήν 28ην Ἰουλίου περιῆλθον πληροφορίαι περί τῆς σοβιετικῆς προσφυγῆς εἰς τό Συμβούλιον Ἀσφαλείας. Ὁ κ. Μαῦρος εἰσηγήθη εἰς τόν κύριον πρωθυπουργόν νά ἐπικοινωνήση τηλεφωνικῶς μετά τοῦ προέδρου τῶν ΗΠΑ ἀπειλῶν διακοπήν τῶν συνομιλιῶν καί προσφυγήν εἰς τό Συμβούλιον Ἀσφαλείας. Ἠλπίζετο ὅτι οὕτω αἱ ΗΠΑ, μή ἐπιθυμοῦσαι τήν σοβιετικήν ἀνάμιξιν, θά ἤσκουν ἰσχυροτέραν πίεσιν ἐπί τῆς Τουρκίας. Ἐν τῷ μεταξύ, κατά πληροφορίας τῆς ἐν Γενεύῃ ἑλληνικῆς ἀντιπροσωπείας, ἡ βρετανική πλευρά ἐκινητοποίει τήν Οὐάσιγκτων.

»Ἐξηκολούθουν ἐξ ἄλλου νά λαμβάνωνται πληροφορίαι περί παραβιάσεως ὑπό τῶν Τούρκων τῆς ἐκεχειρίας καί περί προωθήσεως τῶν δυνάμεών των πρός ἀνατολάς καί πρός δυσμάς τοῦ προγεφυρώματός των πρός κατάληψιν στρατηγικῶν σημείων. Τάς παραβιάσεις ταύτας ἐκοινοποίει ἡ ἑλληνική ἀντιπροσωπεία εἰς τάς ἄλλας ἀντιπροσωπείας, τόν ἀντιπρόσωπον τοῦ ΟΗΕ καί τά μέσα ἐνημερώσεως. Ἡ τουρκική ἀντιπροσωπεία ἐκωλυσιέργει καθ' ὅλην τήν ἡμέραν, ἐγένετο δέ ὑπό τῆς ἑλληνικῆς ἀντιπροσωπείας σκέψις περί διακοπῆς τῶν διαπραγματεύσεων.

»Τήν ἑσπέραν τῆς αὐτῆς ἡμέρας ἡ τουρκική πλευρά προέβη εἰς τήν διατύπωσιν προτάσεων δηλοῦσα ὅτι θά παρέμενε ἀνυποχώρητος. Αἱ κυριώτεραι ἐξ αὐτῶν ἦσαν: α) ἄμεσος ἐπάνοδος τοῦ κ. Ντενκτάς εἰς ρόλον ἀντιπροέδρου μέ δικαίωμα ἀρνησικυρίας, β) ἐπανασύστασις τῶν τουρκοκυπριακῶν θυλάκων μέ τά δικαιώματα τά ὁποῖα εἶχον πρότερον, γ) ἄρνησις περιορισμοῦ ἐνισχύσεως τῶν τουρκικῶν δυνάμεων καί ἐπιβλέψεως ἐφοδιασμοῦ των ὑπό ΟΗΕ, δ) κοινή δήλωσις τῶν τριῶν ὑπουργῶν περί ἰσχύος τῆς Συνθήκης Ἐγγυήσεως.

»7. Κατά τό μεσονύκτιον 28-29 Ἰουλίου αἱ διαπραγματεύσεις περιεστράφησαν ἐπί τῶν κάτωθι θεμάτων: α) ἀποχώρησις τῶν στρατευμάτων ἄνευ καθορισμοῦ χρόνου, β) ἀποκατάστασις τῆς συνταγματικῆς τάξεως συμφώνως πρός τάς Συνθήκας Ζυρίχης καί Λονδίνου, γ) ἀναγνώρισις ἑλληνοκυπριακῶν καί τουρκοκυπριακῶν διοικήσεων, δ) θέσις ἀεροδρομίου ὑπό τριπλοῦν ἔλεγχον διά τῆς τοποθετήσεως τριῶν ὑποδιευθυντῶν (Ἕλληνος, Τούρκου καί Βρετανοῦ), ε) προσωρινή ἀποδοχή τῶν ὅρων συμφωνίας καί συζήτησις τῶν λεπτομερειῶν ἀργότερον.

»8. Τήν 29ην Ἰουλίου ἐπῆλθε συμφωνία ἐπί κειμένου δηλώσεως εἰς τό ὁποῖον περιελαμβάνετο ἔμμεσος μνεία (ἄρθρον 4) περί ἀποχωρήσεως τῶν τουρκικῶν δυνάμεων καί ἐμνημονεύετο ἡ διατήρησις τῆς καταστάσεως πραγμάτων ἡ ὁποία ἀπορρέει ἐκ τῶν βασικῶν ἄρθρων τοῦ κυπριακοῦ Συντάγματος. Τό τουρκικόν Ὑπουργικόν Συμβούλιον ἀπέρριψε ὅμως τό ἄρθρον 4 καί ἐζήτησεν τήν ἀπάλειψιν ἐκ τοῦ ἄρθρου 5 τῆς μνείας περί τῶν βασικῶν ἄρθρων τοῦ κυπριακοῦ Συντάγματος. Αἱ τουρκικαί ἀξιώσεις ἀπερρίφθησαν ὑπό τοῦ Ἕλληνος ὑπουργοῦ.

»Τήν ἰδίαν ἡμέραν οἱ Τοῦρκοι στρατιωτικοί ἐμπειρογνώμονες ἀπέρριψαν τόν καθορισμόν τῆς Confrontation Line ὑπό τοῦ ΟΗΕ καί δέν παρέσχον τόν συμφωνηθέντα πίνακα συντεταγμένων αὐτῆς. Προέτειναν δέ ὅπως: α) ὁ καθορισμός τῆς γραμμῆς γίνη εἰς τό Στρατηγεῖον τῆς Εἰρηνευτικῆς Δυνάμεως ἐν Λευκωσίᾳ, διά τῆς συγκρίσεως τῶν χαρτῶν τῶν ἐνδιαφερομένων πλευρῶν, β) ἡ Ζώνη Ἀσφαλείας ἔχη εὖρος 16 χλμ., ἐξαιρουμένης τῆς Λευκωσίας ἔνθα θά ἴσχυε ἡ πρασίνη γραμμή, γ) ἡ καθορισμένη γραμμή ὀνομασθῆ Cease-Fire Line.

»Ὁ Βρετανός καί ὁ Ἕλλην ἀντιπρόσωπος διετύπωσαν ἐπιφυλάξεις ὡς πρός τόν τρόπο καθορισμοῦ τῆς Confronta-

tion Line καί δέν συνεφώνησαν έπί εύρους τής Ζώνης 'Ασφαλείας καί τής όνομασίας τής Confrontation Line σέ Cease-Fire Line.

»9. Τήν 30ήν 'Ιουλίου συνεφωνήθη συμβιβαστική διατύπωσις τοῦ ἄρθρου 4 καί ἐγένετο δεκτή ἀπό ἑλληνικῆς πλευρᾶς ἡ ἀπάλειψις τῆς μνείας τῶν βασικῶν ἄρθρων τοῦ κυπριακοῦ Συντάγματος. Δέν ἐπετεύχθη ὅμως συμφωνία ἐπί τοῦ εὔρους τῆς Ζώνης 'Ασφαλείας. 'Η ἑλληνική πλευρά ἐπρότεινε ὅπως μή ὑπερβῆ τό ἕν χιλιόμετρον, ἡ τουρκική ἀντεπρότεινε διαδοχικῶς 8 καί 5 χιλιόμετρα. Τελικῶς ἀπεφασίσθη ὅπως τό θέμα τοῦ πλάτους τῆς Ζώνης συζητηθῆ κατά τήν δευτέραν φάσιν τῶν συνομιλιῶν, ἐν τῷ μεταξύ δέ αἱ ἀντιμέτωποι δυνάμεις παραμείνουν εἰς τάς θέσεις των καί αἱ δυνάμεις τοῦ ΟΗΕ νά μή ἀναλάβουν περιπολίας εἰς τό χωρίζον τάς ἑλληνοκυπριακάς καί τουρκικάς δυνάμεις ἔδαφος (No Man's Land).

»10. Τήν 21ην ὥραν ὑπεγράφη ἡ Διακήρυξις ὑπό τῶν τριῶν ὑπουργῶν (ὅρα συνημμένον).

»Εἰς τό ἄρθρον 5 ἀναφέρεται, μεταξύ ἄλλων, ὅτι οἱ ὑπουργοί ἐσημείωσαν τήν ὕπαρξιν ἐν τῇ πράξει δύο αὐτονόμων διοικήσεων εἰς τήν Κύπρον, δηλονότι ἐκείνην τῆς ἑλληνοκυπριακῆς κοινότητος καί ἐκείνην τῆς τουρκοκυπριακῆς κοινότητος. Προστίθεται ὅμως ὅτι οἱ ὑπουργοί συνεφώνησαν νά μελετήσουν κατά τήν προσεχῆ των συνάντησιν τά ἀνακύπτοντα ἐκ τῆς ὑπάρξεως τῶν αὐτονόμων διοικήσεων προβλήματα, χωρίς τοῦτο νά προδικάζῃ τά μέλλοντα νά ἐξαχθοῦν ἐκ τῆς καταστάσεως ταύτης συμπεράσματα.

»Νέαι συνομιλίαι προεβλέποντο εἰς Γενεύην τήν 8ην Αὐγούστου μέ συμμετοχήν ἀντιπροσώπων τῶν 'Ελληνοκυπρίων καί τῶν Τουρκοκυπρίων»[19].

1 ΑΥΓΟΥΣΤΟΥ 1974

Τό Συμβούλιο 'Ασφαλείας μέ νέα ἀπόφαση, ὑπ' ἀρ. 355, ὑπογραμμίζει ἐκ νέου τήν ἐμμονή τῶν Κρατῶν - μελῶν τοῦ διεθνοῦς ὀργανισμοῦ στό σεβασμό τῆς κυριαρχίας, τῆς ἀνεξαρτησίας καί τῆς ἐδαφικῆς ἀκεραιότητας τῆς Κύπρου καί ζητεῖ νά ὑποβάλει πλήρη ἔκθεση στό Συμβούλιο, ἐκτιμώντας ὅτι ἡ παύση τοῦ πυρός εἶναι τό πρῶτο βῆμα γιά τήν πλήρη ἐφαρμογή τῆς ἀρχικῆς ἀποφάσεως ὑπ. ἀρ. 353.

1 ΑΥΓΟΥΣΤΟΥ 1974

Δημοσιεύεται στήν 'Εφημερίδα τῆς Κυβερνήσεως Συντακτική Πράξη «Περί ἀποκαταστάσεως τῆς δημοκρατικῆς νομιμότητος καί ρυθμίσεως θεμάτων τοῦ δημοσίου βίου μέχρι τοῦ ὁριστικοῦ καθορισμοῦ τοῦ πολιτεύματος καί τῆς καταρτίσεως νέου Συντάγματος τῆς χώρας». Σύμφωνα μέ τή Συντακτική αὐτή Πράξη «ἐπανατίθεται ἐν ἰσχύι» — μέ ἐξαίρεση τά ἄρθρα πού καθόριζαν τή μορφή τοῦ πολιτεύματος — τό Σύνταγμα τῆς 1ης 'Ιανουαρίου 1952· τά καθήκοντα τοῦ ἀνωτάτου ἄρχοντος ἀσκοῦνται —μέχρι τόν ὁριστικό καθορισμό τοῦ πολιτεύματος «διά τῆς ἐλευθέρας ἐκφράσεως τῆς βουλήσεως τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ» — ἀπό τόν πρόεδρο τῆς Δημοκρατίας· οἱ διατάξεις τοῦ Συντάγματος πού ἐπανατίθενται σέ ἰσχύ μποροῦν νά προσαρμόζονται στίς περιστάσεις τῆς μέχρι τή σύγκληση τῆς Βουλῆς περιόδου μέ τήν ἔκδοση ἀπό τό 'Υπουργικό Συμβούλιο Συντακτικῶν Πράξεων· μέχρι τή σύγκληση τῆς Βουλῆς ἡ νομοθετική ἐξουσία ἀσκεῖται ἀπό τό 'Υπουργικό Συμβούλιο μέ νομοθετικά διατάγματα· τή διοίκηση τῶν 'Ενόπλων Δυνάμεων ἀσκεῖ ἡ Κυβέρνηση μέ τόν ἀρχηγό τῶν 'Ενόπλων Δυνάμεων· καί, τέλος, τόν πρόεδρο τῆς Δημοκρατίας ἀναπληρώνει ὁ πρωθυπουργός.

Μέ τήν ἴδια Συντακτική Πράξη γίνονταν συμπληρώσεις καί τροποποιήσεις ἄρθρων τοῦ Συντάγματος.

Σέ ἐφαρμογή τῶν σχετικῶν μέτρων ἡ διοίκηση τῶν 'Ενόπλων Δυνάμεων ἀνατέθηκε καί πάλι στήν Κυβέρνηση — ἡ ὁποία θά τήν ἀσκοῦσε διά τοῦ ἀρχηγοῦ τῶν 'Ενόπλων Δυνάμεων — ἐνῶ παράλληλα ἀποκαταστάθηκε ὁ θεσμός τῆς ποινικῆς εὐθύνης τῶν ὑπουργῶν καί θεσπίστηκε ἡ ἀκόλουθη ἐπηυξημένου τυπικοῦ κύρους διάταξη, συμπληρωματική τοῦ ἄρθρου 114 τοῦ Συντάγματος τοῦ 1952:

«Οὐδέν ἄτομον, οὐδέ τμῆμα τοῦ λαοῦ ἐπιτρέπεται νά ἀντιποιηθῆ ὁπωσδήποτε τήν ἄσκησιν τῆς λαϊκῆς κυριαρχίας καί τῶν ἐξουσιῶν αὐτῆς».

Μέ τήν ἴδια Συντακτική Πράξη καθορίστηκε ὅτι ἡ Κυβέρνηση θά ἀναλάμβανε, μέχρι τή σύγκληση τῆς Βουλῆς, καί τή νομοθετική ἐξουσία, τήν ὁποία θά ἀσκοῦσε μέ νομοθετικά διατάγματα ἤ, ὅταν ὑπῆρχε ἀνάγκη, μέ Συντακτικές Πράξεις. Μέ τόν τρόπο αὐτό καταλυόταν ὁριστικά τό νομικό πλαίσιο τῆς δικτατορίας καί ἔμπαιναν οἱ βάσεις γιά τήν ἐπιστροφή στή δημοκρατική νομιμότητα.

'Ο ἴδιος ὁ Κ. Καραμανλῆς ἔκαμε τήν ἀκόλουθη δήλωση:

«'Η χώρα στερεῖται Συντάγματος. Πρό τοῦ τοιούτου κενοῦ ἡ Κυβέρνησις ἔκρινεν ὅτι μόνη ἀπομένουσα ὀρθή λύσις διά τήν ὁμαλήν λειτουργίαν τῆς Πολιτείας εἶναι ἡ διά Συντακτικῆς Πράξεως ἀναγνώρισις ὡς προσωρινοῦ Καταστατικοῦ Χάρτου τῆς χώρας τοῦ Συντάγματος τῆς 1ης 'Ιανουαρίου 1952.

»'Η ρύθμισις αὕτη τοῦ συνταγματικοῦ θέματος ἀποτελεῖ τό πρῶτον, ἀλλά καί ἀποφασιστικόν βῆμα διά τήν ἀποκατάστασιν τῆς ὁμαλότητος καί τῆς δημοκρατίας.

»Αἱ περί τῆς μορφῆς τοῦ πολιτεύματος διατάξεις τοῦ Συντάγματος τούτου τελοῦν, λόγῳ τῶν περιστάσεων, ἐν ἀναστολῇ. Τό πρόβλημα τοῦτο θά κριθῆ ἐν καιρῷ ὁριστικῶς καί ἐλευθέρως ἀπό τόν ἑλληνικόν λαόν ὅπως εἴχομεν δηλώσει τόσον ὁ βασιλεύς, ὅσον καί ἐγώ πρό τοῦ Δημοψηφίσματος τοῦ 'Ιουλίου 1973.

Αἱ ἁρμοδιότητες τοῦ ἀνωτάτου ἄρχοντος κατά τό ὡς ἄνω διάστημα θά ἀσκοῦνται ὑπό τοῦ προέδρου τῆς Δημοκρατίας.

»Διά τῆς αὐτῆς Συντακτικῆς Πράξεως ἀποκαθίστανται, ὅπως ἐπιβάλλει τό ἐθνικόν συμφέρον, ἡ εὔρυθμος συλλειτουργία τῆς Κυβερνήσεως καί τῶν Ἐνόπλων Δυνάμεων τῆς χώρας.

»Εἰς τήν προσπάθειαν αὐτήν διά τήν ἤρεμον καί ἀσφαλῆ ἐξέλιξιν τῆς ἐθνικῆς μας ζωῆς, πιστεύω ὅτι θά ἔχω τήν συμπαράστασιν ὅλων τῶν Ἑλλήνων».

Ἀναγγέλλοντας τή δημοσίευση τῆς Συντακτικῆς Πράξεως γιά τήν ἐπαναφορά σέ ἰσχύ τοῦ Συντάγματος τοῦ 1952, ὁ ὑφυπουργός παρά τῶ πρωθυπουργῶ, Π. Λαμπρίας, ἔκαμε τίς ἀκόλουθες δηλώσεις:

«Τό πλῆρες κείμενον τῆς Συντακτικῆς Πράξεως, πού ἐδημοσιεύθη νομίμως σήμερα, εἶναι εἰς τήν διάθεσιν τοῦ ἑλληνικοῦ καί τοῦ ξένου τύπου, ὡς φύλλον τῆς Ἐφημερίδος τῆς Κυβερνήσεως.

»Συνοπτικῶς αἱ κυριώτεραι ρυθμίσεις πού ἰσχύουν ἀπό σήμερα καί δι' ὅλην τήν διάρκειαν τῆς μεταβατικῆς περιόδου, μέχρις ὅτου ἡ χώρα ἀποκτήση Σύνταγμα ἐγκεκριμένον ἐλευθέρως ἀπό τόν λαόν, εἶναι αἱ ἀκόλουθοι:

»Κατά τήν μεταβατικήν αὐτήν περίοδον ἡ Κυβέρνησις θά ἐκδίδη Συντακτικάς Πράξεις, προκειμένου ν' ἀντιμετωπίση ἐκτάκτους περιστάσεις, εἰς ὅσας περιπτώσεις θά εἶναι νομικῶς ἀπαραίτητη ἡ διαδικασία αὐτή.

»Τήν κανονικήν νομοθετικήν ἐξουσίαν, κατ' αὐτήν τήν μεταβατικήν περίοδον, θά ἀσκῆ τό Ὑπουργικόν Συμβούλιον μέ νομοθετικά διατάγματα, τά ὁποῖα θά κυροῦνται καί θά ἐκδίδωνται ἀπό τόν ἀνώτατον ἄρχοντα.

»Ἡ Συντακτική Πρᾶξις παρέχει εἰς τήν Κυβέρνησιν τήν δυνατότητα νά λαμβάνη ὅλα τά μέτρα πού ἐπιβάλλονται διά τήν ὁμαλήν λειτουργίαν τῆς Πολιτείας.

»Ἡ Συντακτική Πρᾶξις περιλαμβάνει ἐπίσης ὡρισμένας εἰδικάς διατάξεις πού ἐκρίθησαν ἀπολύτως ἀπαραίτητοι, διά νά συμπληρωθῆ τό προσωρινόν Σύνταγμα, κατά τρόπον πού ἐπιβάλλουν αἱ διαμορφωθεῖσαι νέαι συνθῆκαι.

»Εἰδικώτερα: Προβλέπεται ρητῶς καί καθιεροῦται συνταγματικῶς ἡ ἀποκατάστασις τοῦ καθεστῶτος πού ἴσχυεν εἰς τάς Ἐνόπλους Δυνάμεις ὑπό ὁμαλάς συνθήκας.

»Ἡ Κυβέρνησις ἔκρινεν ἐπίσης ὅτι ἔπρεπε νά ἀποκαταστήση τήν ἠθικήν καί πολιτειακήν ἀρχήν τῆς ὑπουργικῆς εὐθύνης. Κατήργησε τάς διατάξεις τῆς ἀνωμάλου περιόδου πού καθίστων οὐσιαστικῶς ἀνεξελέγκτους τούς ὑπουργούς. Ἡ ἐπαναφορά εἰς πλήρη ἰσχύν τῆς ὑπουργικῆς εὐθύνης, ἡ ὁποία ἀσφαλῶς περιλαμβάνει καί τούς σημερινούς ὑπουργούς τῆς Κυβερνήσεως, δέν ἀναφέρεται εἰς ὡρισμένα πρόσωπα, οὔτε εἰς ὡρισμένην περίοδον. Ἀναφέρεται εἰς τήν προσπάθειαν ἀποκαταστάσεως κράτους δικαίου.

»Τέλος, μέχρι συγκλήσεως τῆς ἐθνικῆς ἀντιπροσωπείας ἡ κατάστασις πολιορκίας κηρύσσεται καί αἴρεται ὑπ' εὐθύνῃ τῆς Κυβερνήσεως.

»Αἱ ὑπόλοιποι διατάξεις τῆς Συντακτικῆς Πράξεως πού ἐδημοσιεύθη νομίμως καί ἰσχύει ἀπό σήμερα, εἶναι νομοτεχνικῆς φύσεως — καλύπτουν δηλαδή, ὡρισμένα κενά ἤ διευθετοῦν ὡρισμένα ζητήματα — ὥστε νά μπορῆ ἡ διοίκησις νά ἀσκῆ χωρίς νομικά κωλύματα τό ἔργον της.

»Ἴσως θά ἔπρεπε νά ὑπογραμμισθῆ τό προοίμιον τῆς Συντακτικῆς Πράξεως. Εἰς αὐτό ἡ Κυβέρνησις τονίζει ὅτι ἀρύεται τήν ἐξουσίαν διά τήν ἔκδοσιν τοῦ σημερινοῦ θεμελιώδους καί ηὐξημένης τυπικῆς ἰσχύος νόμου, ἀπό τήν κατά τήν 23ην Ἰουλίου 1974 ἐπισυμβᾶσαν μεταβολήν καί τήν διά ταύτης ἀνάθεσιν τῆς πρωθυπουργίας εἰς τόν Κωνσταντῖνον Καραμανλῆν, καθώς καί τήν καθολικήν καί ὁμόφωνον συμπαράστασιν τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ καί τῶν Ἐνόπλων Δυνάμεων.

»Εἰς τό προοίμιον ἐπίσης διακηρύσσεται ὅτι ἡ ἐξουσία πού ἀνατίθεται εἰς τήν Κυβέρνησιν θ' ἀσκηθῆ "μέ ἀποκλειστικόν κριτήριον τήν ἐπίτευξιν τῶν ταχθέντων στόχων, εἰς τρόπον ὥστε ὁ ἑλληνικός λαός νά ἀναλάβη, δημιουργουμένων τῶν ἀπαραιτήτων προϋποθέσεων, τήν εὐθύνην τῶν πεπρωμένων του"».

Ἡ κοινή γνώμη ἀντιμετώπισε θετικά τήν ἀναγκαστική προσφυγή τῆς Κυβερνήσεως στήν ἐπαναφορά τοῦ Συντάγματος τοῦ 1952. «Λύση ἀνάγκης ἀπετέλεσε ἡ προσωρινή ἐπαναφορά του», θά ὑπογραμμίσει χαρακτηριστικά τό «Βῆμα»:

Ὑπό τίς σημερινές συνθῆκες δέν ὑπῆρχε καλύτερη γιά νά ἐξασφαλίζεται ἡ γρήγορη πολιτική ὁμαλοποίηση. Δέν ὑπάρχει ἀμφιβολία ὅτι τό ὁριστικό Σύνταγμα τῆς χώρας θά διαμορφωθεῖ ἀπό τήν πρώτη ἐθνική ἀντιπροσωπεία πού θά συνέλθη ὡς Συντακτική Συνέλευση[20].

Αὐθημερόν, ὁ ὑπουργός Ἐθνικῆς Ἀμύνης, Ε. Ἀβέρωφ-Τοσίτσας, ἀπηύθυνε τήν ἀκόλουθη Ἡμερήσια Διαταγή:

«Ἀξιωματικοί, ὑπαξιωματικοί καί ἄνδρες τοῦ Στρατοῦ, τοῦ Ναυτικοῦ καί τῆς Ἀεροπορίας.

»Μέ τήν ἔκδοσιν τῆς Α΄ Συντακτικῆς Πράξεως ἀνέλαβα οὐσιαστικώτερα τά καθήκοντά μου ὡς ὑπουργός Ἐθνικῆς Ἀμύνης.

»Πρώτη μου σκέψη εἶναι νά ἐπικοινωνήσω μαζί σας. Νά σᾶς στείλω ἕνα μήνυμα ἀδιασπάστου ἐθνικῆς ἀλληλεγγύης καί νά σᾶς πῶ ὅτι ἀναμένω καθένας ἀπό σᾶς νά πράξη τό πρός τήν Πατρίδα καθῆκον του ὅπως τό ὁρίζουν ἡ τιμή, ὁ ὅρκος σας καί οἱ νόμοι.

»Κατά τήν ἐκτέλεση τοῦ δικοῦ μου καθήκοντος θά καταβάλω κάθε προσπάθεια ὥστε νά ἀναπτύξω στόν μέγιστο δυνατό βαθμό τήν ἰσχύ τῶν Ἐνόπλων Δυνάμεων, νά εἶμαι δίκαιος καί ἀντικειμενικός ἔναντι ὅλων σας, νά εἶμαι προστάτης τῶν ὑλικῶν συνθηκῶν τῆς ζωῆς σας, νά εἶμαι ἄκαμπτος καί σκληρός ἐνώπιον κάθε ἀπειθαρχίας.

»Ἡ ἔνδοξη καί πολυαγαπημένη Πατρίδα μας, περνᾶ ὥρες πολύ δύσκολες. Τίς ἀντιμετωπίζει εὐτυχῶς μέ ἑνωμένους ὅλους τούς Ἕλληνες ὑπό ἀξία Κυβέρνηση εὐρυτάτου πολιτικοῦ φάσματος, τήν ὁποία κατευθύνει ἄντρας ἰσχυρός καί ἱκανός. Τίς ἀντιμετωπίζει ἐνῶ ὁ ὑπερήφανος ἑλληνικός λαός ξέρει ὅτι προετοιμάζεται σοβαρά, εἰλικρινά καί πειθαρχημένα ἡ ἀποκατάσταση τῶν κυριαρχικῶν δικαιωμάτων του.

»Καί ἔτσι, ἑνωμένοι οἱ Ἕλληνες προσβλέπουν μέ ἐμπιστοσύνη στά ὅπλα πού ἐμπιστεύθηκαν στά χέρια σας,

στά ὅπλα πού ἄν ποτέ χρειασθῆ θά ὑπερασπίσουν μέ τόν πασίγνωστο ἑλληνικό ἡρωϊσμό, τήν ἀκεραιότητα καί τήν τιμή τῆς Πατρίδος».

1 ΑΥΓΟΥΣΤΟΥ 1974

«Εἶμαι πεπεισμένος ὅτι ἡ ἀναγέννησις τῆς δημοκρατίας εἰς τήν Ἑλλάδα θά συντελεσθῆ χωρίς ὠδῖνας, διότι ἡ Κυβέρνησις εἰς τήν προσπάθειάν της ὑποστηρίζεται ἀπό τόν λαόν καί ἀπό τάς Ἐνόπλους Δυνάμεις».

Στή δήλωση αὐτή προέβη ὁ Κ. Καραμανλῆς κατά τή διάρκεια συγκεντρώσεως πρός τιμή τῶν ξένων δημοσιογράφων πού παρεπιδημοῦν στήν Ἀθήνα.

Ὁ πρόεδρος τῆς Κυβερνήσεως εὐχαρίστησε τούς ἐκπροσώπους τοῦ διεθνοῦς τύπου γιά τή συμπαράσταση ὑπέρ τῆς Ἑλλάδος καί τήν κατανόηση πού ἔδειξε μετά τά πρόσφατα γεγονότα. Στή συνέχεια, ὑπογράμμισε ὅτι *«ὡς ἐκ πείρας γνωρίζομεν ἡ μετάβασις ἀπό τήν δικτατορίαν εἰς τήν δημοκρατίαν εἶναι πολύ δύσκολη, ὅπως πρῶτος διεκήρυξε ὁ Σόλων εἰς τάς ἀρχαίας Ἀθήνας ὅταν ἠρνήθη νά γίνη τύραννος. Ὁ ἀρχαῖος σοφός εἶπε τότε ὅτι "ἡ δικτατορία ἔχει μέν εἴσοδον, ἀλλά δέν ἔχει ἔξοδον"».*

2 ΑΥΓΟΥΣΤΟΥ 1974

Ὁ Κ. Καραμανλῆς διαβιβάζει, μέσω τοῦ πρέσβεως Ἀγγ. Βλάχου, τό ἀκόλουθο μήνυμα, στόν Ἀρχιεπίσκοπο Μακάριο:

«1. Ἡ ἑλληνική Κυβέρνησις θεωρεῖ ἀπολύτως ἀναγκαίαν στενήν συνεργασίαν μετά τοῦ Ἀρχιεπισκόπου.

»2. Πρός ἀποτροπήν παρεξηγήσεων καί ἀντιφατικῶν ἐνεργειῶν ἤ δηλώσεων ἡ ἑλληνική Κυβέρνησις παρακαλεῖ ὅπως συνεννοῆσθε προηγουμένως μετά αὐτῆς.

»3. Ἐντός τῶν ἡμερῶν ἡ ἑλληνική Κυβέρνησις θά λάβη ἀθορύβως τά κατάλληλα μέτρα ὥστε ἀφ' ἑνός νά ἐλέγχεται ὑπ' αὐτῆς ἡ Ἐθνοφρουρά, ἀφ' ἑτέρου δέ νά ἀποκτήση ἐλευθερίαν κινήσεως ὁ κ. Γ. Κληρίδης καί νά δύναται νά ἀναμορφώση τήν Κυβέρνησίν του.

»4. Ἡ Κυβέρνησις θεωρεῖ χρήσιμον τήν παρουσίαν τοῦ Ντενκτάς ἐν Γενεύῃ ἵνα ὑπογραμμισθῆ τό ἀνεξάρτητον τῆς Δημοκρατίας τῆς Κύπρου.

»5. Ἡ ἑλληνική Κυβέρνησις πιστεύει ὅτι θά εἶναι πολύ χρήσιμος ἡ παρουσία τοῦ Ἀρχιεπισκόπου ἐν Ν. Ὑόρκῃ, τόσον διότι εἶναι ἡ ἕδρα τῶν Ἡνωμένων Ἐθνῶν ὅσον καί διότι θά ἔχῃ τήν δυνατότητα ἐπηρεασμοῦ τῆς ἀμερικανικῆς Κυβερνήσεως ἥτις ἔχει ἀποφασιστικόν λόγον εἰς τό πρόβλημα.

»6. Ὁ Ἀρχιεπίσκοπος πρέπει νά ἔχῃ ὑπ' ὄψιν του ὅτι τήν στιγμήν αὐτήν ἡ Τουρκία ὁμιλεῖ ἀπό θέσεως ἰσχύος».

Αὐθημερόν, ὁ Ἀρχιεπίσκοπος βεβαίωσε ἀπό τηλεφώνου τόν Ἀγγ. Βλάχο ὅτι συμφωνεῖ μέ αὐτές τίς βάσεις συνεργασίας ἀνάμεσα στήν ἑλληνική Κυβέρνηση καί τόν ἴδιο. Καί στίς 5 Αὐγούστου, ἀπέστειλε στόν Ἕλληνα πρωθυπουργό τό ἀκόλουθο μήνυμα:

«α. Ὁ Ἀρχιεπίσκοπος ἐπιθυμεῖ στενήν καί εἰλικρινῆ συνεργασίαν μετά τῆς ἑλληνικῆς Κυβερνήσεως.

»β. Εἰς περίπτωσιν καθ' ἥν δέν ὑπάρχει ταυτότης ἀπόψεων ὁ Ἀρχιεπίσκοπος θεωρεῖ ὅτι πρέπει νά συζητῆται μεταξύ τῆς ἑλληνικῆς Κυβερνήσεως καί αὐτοῦ τό ζήτημα ἐφ' οὗ ἡ διάστασις ἀπόψεων ὥστε νά μήν ἐκδηλοῦται ἐν τῷ φανερῷ ἡ διαφωνία.

»γ. Κατά τάς διαφόρους ἐκδηλώσεις ἤ ἐνεργείας του ὁ Ἀρχιεπίσκοπος θά ἔχῃ πάντοτε ὑπ' ὄψιν του τήν δυσχερῆ θέσιν τῆς ἑλληνικῆς Κυβερνήσεως ὥστε νά μήν καθίσταται ἡ θέσις αὕτη δυσχερεστέρα.

»δ. Ἐάν ἡ ἑλληνική Κυβέρνησις ἔχῃ ὡρισμένας ἀπόψεις ἤ σκέψεις ἐν τῇ ἐξελίξει τῶν πραγμάτων, αἱ ὁποῖαι δέν θά ἦσαν εὐχάριστοι διά τόν Ἀρχιεπίσκοπον, οὗτος παρακαλεῖ ὅπως ἡ ἑλληνική Κυβέρνησις τοῦ ἀνακοινοῖ ἑκάστοτε τάς σκέψεις ταύτας, ἔστω καί ἐάν θά τοῦ προκαλέσουν δυσαρέσκειαν.

»ε. Ὁ Ἀρχιεπίσκοπος θεωρεῖ ἀναγκαίαν τήν στενήν συνεργασίαν τῆς ἑλληνικῆς ἀντιπροσωπείας μετά τῆς ἑλληνοκυπριακῆς καί τήν στενήν ἐπαφήν τῆς ἑλληνοκυπριακῆς πλευρᾶς μετ' αὐτοῦ.

»στ. Ἐάν κριθῆ συμφέρον νά μήν ἐμφανισθῆ ἡ Ἑλλάς ὡς ἔχουσα τήν εὐθύνην τῆς ἀποχωρήσεως ἐκ Γενεύης ἤ τῆς διακοπῆς τῶν συνομιλιῶν, δύναται ἡ ἑλληνοκυπριακή πλευρά νά ἀναλάβη ἐκείνη τήν εὐθύνην τῆς ἀποχωρήσεως ἤ τῆς διακοπῆς.

»ζ. Ὁ Ἀρχιεπίσκοπος οὐδεμίαν θά προσυπογράψη αὐθαίρετον πρᾶξιν τῆς Τουρκίας καί ἄν ἀκόμη οἱ Τοῦρκοι καταλάβουν ὁλόκληρον τήν νῆσον»[21].

2 ΑΥΓΟΥΣΤΟΥ 1974

Ἀπό τό Ἀρχηγεῖο Ἐνόπλων Δυνάμεων ἐκδίδεται ἡ ἀκόλουθη ἀνακοίνωση:

«Ὁ ταξίαρχος Δ. Ἰωαννίδης ἠτήσατο ἐξάμηνον διαθεσιμότητα. Ἡ αἴτησίς του ἐγένετο ἀποδεκτή».

Σχετικά, τό «Associated Press» μετέδωσε ἀπό τήν Ἀθήνα:

«Τό Ὑπουργεῖο Ἀμύνης δήλωσε ὅτι ὁ Ἰωαννίδης πρέπει νά παρουσιάζεται κάθε πρωΐ καί δέν θά μπορῆ νά ἀπομακρυνθῆ ἀπό τήν Ἀθήνα. Φαίνεται ὅτι ὁ Κ. Καραμανλῆς ἄρχισε τήν "κάθαρση" στίς Δυνάμεις Ἀσφαλείας, ἄν καί δέν ἔγινε ἀμέσως γνωστό ἄν ἡ ἄδεια τοῦ ταξιάρχου Ἰωαννίδη ἔχει σχέση μέ τήν κάθαρση αὐτή»[22].

3 ΑΥΓΟΥΣΤΟΥ 1974

Συγκροτεῖται στήν αἴθουσα τοῦ Ὑπουργικοῦ Συμβουλίου, στά Παλαιά Ἀνάκτορα, σύσκεψη μέ τή

συμμετοχή τοῦ ἀντιπροέδρου τῆς Κυβερνήσεως καί ὑπουργοῦ τῶν Ἐξωτερικῶν, Γ. Μαύρου, τοῦ ὑπουργοῦ Ἐθνικῆς Ἀμύνης, Ε. Ἀβέρωφ, ἀνωτάτων στελεχῶν τοῦ στρατεύματος καί ἁρμοδίων διπλωματικῶν ὑπαλλήλων. Στό δεύτερο μέρος τῆς συσκέψεως πῆρε μέρος καί ὁ πρωθυπουργός, Κ. Καραμανλῆς.

Τό συνοπτικό πρακτικό τῆς συσκέψεως, τό ὁποῖο συνέταξε ὁ Ε. Ἀβέρωφ, ἀναφέρει τά ἀκόλουθα:

«Τήν 3ην Αὐγούστου 1974 ἔλαβε χώραν σύσκεψις τοῦ ἀντιπροέδρου τῆς Κυβερνήσεως, τῶν Ἀνωτάτων Στρατιωτικῶν καί τῶν βοηθῶν του, ἁρμοδίων διπλωματικῶν, καί ἐμοῦ, εἰς τήν αἴθουσαν τοῦ Ὑπουργικοῦ Συμβουλίου — Παλαιά Ἀνάκτορα — καί συνεζητήθησαν μερικαί βασικαί πλευραί τοῦ κυπριακοῦ προβλήματος.

»Μετά μία περίπου ὥρα — περίπου τό μεσημέρι — κατόπιν προαναγγελίας, προσῆλθε ὁ πρόεδρος τῆς Κυβερνήσεως καί συνεχίσθη ἡ σύσκεψις παρισταμένων μόνον τοῦ ἀντιπροέδρου τῆς Κυβερνήσεως, τῶν 4 ἀρχηγῶν καί ἐμοῦ.

»Ὁ πρόεδρος εἶπεν ὅτι παρελαβών τήν ἐξουσίαν δύο ἡμέρας μετά τήν ἀπόφασιν τοῦ Συμβουλίου Ἀσφαλείας περί καταπαύσεως τοῦ πυρός εἰς Κύπρον, ἐπεθύμει νά ἐνημερωθῆ ἐπί μερικῶν γενικῶν γραμμῶν τῶν προηγηθέντων.

»Ρώτησε πρῶτον ὁ πρόεδρος τούς ἀρχηγούς διατί πρό τῆς ἀποδοχῆς τῆς καταπαύσεως τοῦ πυρός (ἤ καί ἔπειτα ἀπό αὐτήν) δέν ἀπεστάλη βοήθεια εἰς Κύπρον πρός ἀπόκρουσιν τῆς εἰσβολῆς, τόσον μᾶλλον καθ' ὅσον τήν πρώτην ἡμέραν ἡ ἄμυνα ἐφαίνετο νά ἐξελίσσεται καλά.

»Οἱ κύριοι ἀρχηγοί ἀπήντησαν ὅτι εἶχε ἀπό μακροῦ προγραμματισθῆ καί σχεδιασθῆ ἡ ἀποστολή βοηθείας, ἥτις ἦτο καί ἕτοιμος. Ἐν ὄψει τῶν κινδύνων πού θά διέτρεχαν αἱ ἐνισχύσεις κατά τήν μεταφοράν των, ἔν ὄψει τῆς ὑπό τῆς τουρκικῆς ἀεροπορίας καταβυθίσεως ἑνός τουρκικοῦ ἀντιτορπιλλικοῦ καί σοβαρᾶς βλάβης δύο ἑτέρων (ἐκληφθέντων ὡς ἑλληνικῶν), ἐν ὄψει τοῦ ὅτι μοῖρα 18 ἀεροπλάνων, εὑρισκομένων ἤδη πρός τοῦτο ἐν Κρήτῃ θά ἔδει μετά σύντομον δρᾶσιν εἰς τόν χῶρον τῆς Κύπρου νά καταφύγῃ εἰς Λίβανον καί οὕτω ν' ἀχρηστευθῆ, ἐν ὄψει τέλος τοῦ ὅτι τοῦτο ἐνδέχετο νά προκαλέσῃ γενικωτέραν σύρραξιν μεταξύ Ἑλλάδος καί Τουρκίας, ἡ ἐφαρμογή τοῦ σχεδίου ἐγκατελείφθη. Ἀπεστάλη μόνον ἀεροπορικῶς, νύκτα, μία μοῖρα καταδρομέων, ἥτις εἶχε καί ἀπωλείας κατά τήν προσγείωσιν.

»Ἐδήλωσα ὅτι τήν προηγουμένην ἡμέραν εἶχα ἀπευθύνει σχετικῶς ἔγγραφον ἐρώτημα καί θά ὑπῆρχε ἔγγραφος ἀπάντησις τῶν 4 ἀρχηγῶν.

»Ἠρώτησε δεύτερον ὁ πρόεδρος πῶς ἔγινε ἡ ἀποδοχή τῆς ἀποφάσεως τοῦ Συμβουλίου Ἀσφαλείας τοῦ ΟΗΕ περί καταπαύσεως τοῦ πυρός. Ἡ ἀπάντησις ὑπῆρξε ἀμήχανος, καί τελικῶς διεπιστώθη ὅτι μή ἐξευρισκομένων τῶν ἁρμοδίων τῆς Κυβερνήσεως, τάς συνεννοήσεις διεξήγαγε τηλεφωνικῶς μέ τήν ἔγκρισιν τοῦ προέδρου τῆς Δημοκρατίας καί τῶν ἄλλων ἀρχηγῶν ὁ ναύαρχος Ἀραπάκης, ὅστις μέσῳ ξένων Πρεσβειῶν καί τοῦ Ἀμερικανοῦ ὑφυπουργοῦ Ἐξωτερικῶν κ. Σίσκο ἐδήλωσεν ὅτι ἡ Ἑλλάς ἀποδέχεται τήν ἀπόφασιν τοῦ Σ.Α. καί τήν σύγκλησιν, διά τήν 24ην Ἰουλίου, τῆς Συνδιασκέψεως τῆς Γενεύης.

»Ἠρώτησε τρίτον ὁ πρόεδρος ἄν τό προκαλέσαν τήν κρίσιν ἐγχείρημα κατά Μακαρίου εἶχεν ἀποφασισθῆ ὑπό ἀνευθύνων ἤ ὑπό ἁρμοδίων παραγόντων τῆς ἐξουσίας. Μετά καταφανῆ δισταγμόν ἐδόθη ἡ ἀπάντησις ὅτι δέν εἶχαν ἐνεργήσει ἀνεύθυνοι παράγοντες. Ὁ πρόεδρος ἐπέμενε νά μάθῃ ἄν εἶχε διατάξει τήν ἐνέργειαν ἡ προηγουμένη Κυβέρνησις. Ἡ ἀπάντησις ὑπῆρξε καταφατική.

»Ἠρώτησε τέταρτον ὁ πρόεδρος ποία ἦτο ἡ προοπτική εἰς περίπτωσιν ἑλληνοτουρκικοῦ πολέμου.

»Μία σχετικῶς πλήρης σύνοψις — τονίζω σύνοψις — τῶν ἀπαντήσεων εἶναι ἡ ἑξῆς: Τά μέσα τῆς Τουρκίας εἰς ὅλα τά ὅπλα εἶναι σαφῶς μεγαλύτερα. Εἰς τήν Θράκην ἡ ἀναλογία τῶν δυνάμεων εἶναι περίπου Ἑλλάς 1 - Τουρκία 3. Λόγῳ ὅμως τοῦ πλάτους τοῦ μετώπου ἡ προοπτική τῆς ἀμύνης εἶναι καλή, μέ πιθανότητας, κατόπιν ἀρκετῶν ἀπωλειῶν, νά καταληφθῆ τό ἐντεῦθεν τοῦ Ἕβρου μικρόν τρίγωνον τοῦ Καραγάτς. Σημασία τοῦ ἐγχειρήματος κυρίως ψυχολογική. Τά περί περιπάτου μέχρι Κωνσταντινουπόλεως εἶπεν ὁ ἀρχηγός Στρατοῦ εἶναι διά τούς ἐλαφρομυάλους. Καλλιεργοῦνται ὅμως, διέκοψεν ὁ πρόεδρος, καί τά πιστεύει τό κοινόν.

»Αἱ νῆσοι τοῦ Ἀρχιπελάγους καί ἡ Ρόδος ἔχουν ἰσχυράν ἄμυναν, ἀλλά εἶναι χαρακτηριστικόν τῶν τουρκικῶν σχεδίων ὅτι, ἐνῷ ἡ Τουρκία διεξήγαγε ἐπιχείρησιν ἀποβάσεως εἰς Κύπρον, ὅλος ὁ ἀποβατικός της στόλος καί σημαντικαί δυνάμεις εἶναι συγκεντρωμέναι εἰς τήν περιοχήν Σμύρνης. Ἐν περιπτώσει πολέμου θά εἶναι ἀπαραίτητον νά ἐπιχειρηθῆ ἐκ προοιμίου καταστροφή τοῦ ἀποβατικοῦ τουρκικοῦ στόλου δι' ἀεροπορικῶν ἐπιδρομῶν. Ἡ ἐπιτυχία τοῦ ἐγχειρήματος εἶναι ἁπλῶς πιθανή. (Σημειωτέον ὅτι κατά ἰδικήν μου λεπτομερῆ ἐνημέρωσιν ἐλέχθη ὅτι διαθέτουν καί οἱ Τοῦρκοι ραντάρ ὥστε ἄν εὑρίσκωνται εἰς προηγμένον βαθμόν ἑτοιμότητος νά τό ἀντιμετωπίσουν ὄχι μόνον δι' ἀντιαεροπορικῆς ἀπό ξηρᾶς ἀμύνης, ἀλλά καί διά μαχητικῶν ἀεροσκαφῶν των).

»Ὁ βαθμός ἑτοιμότητος καί ἐκπαιδεύσεως τῆς ἀεροπορίας μας ἄριστος, ἀλλά τά μέσα τῆς τουρκικῆς ἀεροπορίας, περίπου διπλάσια.

»Ναυτικῶς ἡ Τουρκία ἔχει ὑπεροπλίαν.

»Ἄν ἀντιμετωπισθῆ ἑλληνοτουρκικός πόλεμος, θά εἶναι ἀδύνατον νά διεξαγάγωμεν ἐπιχειρήσεις πρός Κύπρον, ἡ ὁποία καί θά καταληφθῆ εὐχερῶς ὑπό τῶν Τούρκων.

»Παρεμβαίνων, παρετήρησα ὅτι κατά τήν λεπτομερῆ ἰδικήν μου ἐνημέρωσιν ἔθεσα εἰς τούς ἀρχηγούς τό ἐρώτημα ἄν θά ἠδύναντο νά προστατεύσουν ἀποτελεσματικῶς τάς βιομηχανικάς μας ζώνας Ἐλευσῖνος καί Θεσσαλονίκης, εἰς τήν περίπτωσιν κατά τήν ὁποίαν ἡ Τουρκία θ' ἀπεφάσιζε, ἀντιμετωπίζουσα θυσίας ἀρκετῶν ἀεροσκαφῶν, νά πλήξῃ κυρίως τάς ζώνας αὐτάς. Ἡ ἀπάντησις ἡ ὁποία μοῦ εἶχε δοθῆ ἦτο ὅτι ἄν ἡ Τουρκία διέθετε πρός τοῦτο 40-50 ἀεροπλάνα, ὡς εἶχα ἀναφέρει, ἐνδεικτικῶς, ἦτο ἀπίθανον ν' ἀποφευχθῆ τό πλῆγμα τοῦτο, μολονότι αἱ δύο αὐταί περιοχαί εἶχαν τήν καλυτέραν ἐν τῇ χώρᾳ ἀντιαεροπορικήν ἄμυναν.

»Ὁ πρόεδρος παρετήρησε ὅτι ὑπό τάς συνθήκας αὐτάς, ὁ πόλεμος μέ τήν Τουρκίαν ἐμφανίζεται ὑπό λίαν δυσμενεῖς συνθήκας, τόσον μᾶλλον καθ' ὅσον ἀφ' ἑνός ἡ Τουρκία ἔχει "γεωγραφικά πλεονεκτήματα", ἀφ' ἑτέρου δέν δυνάμεθα ν' ἀγνοήσωμεν τό ἐνδεχόμενον τῆς ἐκμεταλλεύσε-

ως τῶν δημιουργηθησομένων συνθηκῶν, ὥστε εὐχερῶς νά εἰσβάλη εἰς τήν χώραν ἄλλος γείτων. Ἐάν βεβαίως πρόκειται νά ταπεινωθῆ ἡ Ἑλλάς θά ἀντιμετωπίσωμεν τόν πόλεμον, ἀλλά θά εἶναι ἐγκληματική ἡ παρ' ἡμῶν πρόκλησίς του.

»Συνεφώνησε πλήρως ὁ ἀντιπρόεδρος τῆς Κυβερνήσεως καί παρετήρησε ὅτι ἡ ζημία τοῦ τόπου δύναται νά εἶναι τεραστία.

»Τέλος ὁ πρόεδρος εἶπεν ὅτι ἄν ἐν Κύπρῳ δέν ἐπιτευχθῆ κάποια λογική ἰσορροπία θά πρέπη νά στείλωμεν καί ἡμεῖς ἐκεῖ μίαν ἰσχυράν μεραρχίαν.

»Διεξήχθη συζήτησις περί τῶν μεγάλων κινδύνων πού θα διατρέξη ἡ ἀποστολή ἐν περιπτώσει προσβολῆς της ἀπό τήν τουρκικήν ἀεροπορίαν καί τόν τουρκικόν στόλον, περί τοῦ ἄν θά πρέπη νά σταλῆ κρυφά ἤ φανερά κατόπιν συνεννοήσεων μέ τούς συμμάχους, καί τελικῶς ὁ πρόεδρος, ἐπιφυλασσόμενος ν' ἀποφασίση ἐπ' αὐτοῦ, διέταξε ὅπως ἑτοιμασθῆ τό ταχύτερον μία ἰσχυρά μεραρχία, ὥστε ἄν ἀποφασισθῆ ἡ ἀποστολή της, νά εἶναι ἕτοιμη πρός ἀπόπλουν. Οἱ ἀρχηγοί Ἑνόπλων Δυνάμεων καί Στρατοῦ ἐδήλωσαν ὅτι χρειάζεται 6-10 ἡμέρας διά τήν προετοιμασίαν της καί τάς μετακινήσεις τῶν τμημάτων εἰς τούς λιμένας ἐπιβιβάσεως.

»Πρίν τελειώση, ὁ πρόεδρος προέβη εἰς συστάσεις ὡς πρός τήν πειθαρχίαν τῶν Ἑνόπλων Δυνάμεων»[23].

Ἡ προοπτική συρράξεως μέ τήν Τουρκία ἔκανε ἰδιαίτερα ὀξύ τό θέμα τῆς ἀναδιοργανώσεως τῶν Ἑνόπλων Δυνάμεων τῆς χώρας. Παράλληλα μέ τήν ἐργασία πού ἀναλήφθηκε ἀπό τίς πρῶτες ἡμέρες μετά τή μεταπολίτευση πρός τήν κατεύθυνση τοῦ ἐκσυγχρονισμοῦ καί τῆς συμπληρώσεως τοῦ ὑλικοῦ τόσο τοῦ Στρατοῦ Ξηρᾶς ὅσο καί τοῦ Ναυτικοῦ καί τῆς Ἀεροπορίας, τό στρατιωτικό θέμα καί εἰδικότερα ἐκεῖνο τῆς ἀνωτάτης ἡγεσίας ἀποτέλεσε πρωταρχική μέριμνα τῆς Κυβερνήσεως. Ἡ ἐπίλυση τοῦ προβλήματος αὐτοῦ ἦταν ἰδιαίτερα ἐπιτακτική, ἐφόσον συνδεόταν ἄμεσα μέ τή σταθερότητα τῆς ἴδιας τῆς Κυβερνήσεως ἤ καί — ἀκόμη περισσότερο — τοῦ ἴδιου τοῦ δημοκρατικοῦ πολιτεύματος.

Ἡ ἄμεση ἀποστράτευση τῆς ἡγεσίας Ἑνόπλων Δυνάμεων δέν κρίθηκε σκόπιμη, δεδομένου μάλιστα ὅτι τίς τελευταῖες ἡμέρες τοῦ Ἰουλίου παρατηρήθηκε — σύμφωνα μέ ὁρισμένες πληροφορίες — τάση ἐπαναδραστηριοποιήσεως τῶν φιλοδικτατορικῶν κύκλων τοῦ στρατεύματος. Ἡ Κυβέρνηση, ἐπιλέγοντας τήν ὁδό τῆς μετριοπάθειας, κατέληξε στήν ἀπόφαση νά πραγματοποιηθοῦν τμηματικές καί ὄχι μαζικές ἀποστρατεύσεις ἀνωτάτων ἀξιωματικῶν καί, παράλληλα, νά ἐπιτευχθεῖ ἡ ἐνεργοποίηση γνωστῶν γιά τίς ἱκανότητές τους καί τά δημοκρατικά τους φρονήματα ἀποστράτων στελεχῶν.

5 ΑΥΓΟΥΣΤΟΥ 1974

Ἡ Κυβέρνηση Ἐθνικῆς Ἑνότητας, στό πλαίσιο τῆς προσπάθειάς της γιά τήν κάθαρση τῆς κρατικῆς μηχανῆς ἀπό τούς συνεργάτες τῆς δικτατορίας καί τήν ἀπρόσκοπτη ἐκτέλεση τοῦ ἔργου της, τοποθετεῖ νέους διοικητές καί ὑποδιοικητές στήν Τράπεζα τῆς Ἑλλάδος, καθώς καί στήν Ἐθνική, τήν ΕΤΒΑ καί τήν Ἀγροτική Τράπεζα. Στήν Τράπεζα τῆς Ἑλλάδος διοικητής ἀνέλαβε ὁ Π. Παπαληγούρας μέ ὑποδιοικητή τό Ν. Κυριαζίδη· στήν Ἐθνική, οἱ Ἄγγ. Ἀγγελόπουλος, ὡς διοικητής, καί Π. Τζανετάκης, ὡς ὑποδιοικητής· στήν ΕΤΒΑ διοικητής ἔγινε ὁ Π. Στεριώτης καί ὑποδιοικητής ὁ Δ. Καραϊσκάκης, ἐνῶ στήν Ἀγροτική, ἀντίστοιχα, οἱ Ἀδ. Πεπελάσης καί Κ. Δούσης.

6 ΑΥΓΟΥΣΤΟΥ 1974

Ὁ ὑφυπουργός Ἐξωτερικῶν τῶν ΗΠΑ γιά τίς εὐρωπαϊκές ὑποθέσεις, Α. Χάρτμαν, ἔκτακτος ἀπεσταλμένος τῆς ἀμερικανικῆς Κυβερνήσεως στήν Ἀθήνα, ἐπιδίδει στόν Κ. Καραμανλῆ ἐπιστολή τοῦ Χ. Κίσινγκερ μέ ἡμερομηνία 3ης Αὐγούστου:

«Ἀγαπητέ κύριε πρωθυπουργέ,

»Χαίρω πού εἶχα τήν εὐκαιρία νά βρίσκωμαι σέ προσωπική ἐπαφή μαζί σας κατά τίς τελευταῖες δέκα μέρες καί θά ἤθελα νά ἐκφράσω καί πάλι τόν μεγάλο θαυμασμό μου γιά τίς ἐνέργειες τῆς Κυβερνήσεώς σας καί γιά τήν πολιτικότητα πού ἐπεδείχθη σχετικά μέ τήν Συμφωνία τῆς Γενεύης τῆς 30ῆς Ἰουλίου. Εὐχόμεθα τό καλύτερο γιά τήν Κυβέρνησή σας καί ἐπιθυμοῦμε νά κάνουμε ὅ,τι μποροῦμε γιά νά βοηθήσουμε. Κατά τήν γνώμη μου εἶναι σημαντικό νά διατηρήσουμε στενή ἐπαφή καθώς ἀναζητοῦμε τρόπους γιά νά ἀποκαταστήσουμε τήν εἰρήνη καί τήν σταθερότητα στήν ἀνατολική Μεσόγειο καί νά ἐπαναφέρωμε τήν ἑνότητα σκοποῦ πού εἶναι ἀπαραίτητη γιά τήν Ἀτλαντική Συμμαχία.

»Ἐζήτησα ἀπό τόν βοηθό μου ὑφυπουργό Εὐρωπαϊκῶν Ὑποθέσεων, τόν κ. Ἄρθουρ Χάρτμαν, νά ἐπισκεφθῆ τήν Ἀθήνα γιά νά ἔχη ἀπό πρῶτο χέρι τίς ἀντιλήψεις σας καί τήν ἀνάλυσή σας γιά τήν κατάσταση, καθώς ἡ Ἑλλάδα προχωρεῖ πρός τό ἑπόμενο στάδιο τῶν διαπραγματεύσεων γιά τήν κατάσταση στήν Κύπρο.

»Ὁ κ. Χάρτμαν εἶναι πλήρως ἐνήμερος τῶν σκέψεών μου καί γι' αὐτό τοῦ ζήτησα νά μεταφέρη σέ σᾶς προσωπικά τήν ἐκτίμησή μας γιά τό πολιτικό καί στρατιωτικό πλαίσιο μέσα στό ὁποῖο θά διεξαχθοῦν αὐτές οἱ συνομιλίες. Καθώς θά ἔχετε ἀντιληφθῆ ἀπό τίς μέχρι τοῦδε ἐνέργειές μας, πιστεύομε ὅτι ὁ ρόλος μας θά εἶναι πιό ἀποτελεσματικός ἐάν στηρίζεται σέ μιά ρεαλιστική ἐκτίμηση τῶν συμφερόντων ὅλων τῶν μερῶν. Καθώς γνωρίζετε, ἡ ἐπιθυμία μου ἦταν νά βοηθήσω ὅσο εἶναι δυνατόν τήν Ἑλλάδα στήν ἐπίτευξη τῶν θεμιτῶν συμφερόντων της. Ζήτησα ἀπό τόν κ. Χάρτμαν νά πάρη ἀπό σᾶς τήν προσωπική σας ἄποψη γιά τίς μακροπρόθεσμες δυνατότητες μιᾶς ἔντιμης ρυθμίσεως. Δέν ἔχω ἀποκρυσταλλωμένη ἄποψη γιά τήν φύση μιᾶς τέτοιας ρυθμίσεως γιατί παραμένω πεπεισμένος ὅτι ἡ τελική λύση θά πρέπη νά ἀναπτυχθῆ ρεαλιστικά ἀπό τήν συναίνεση ὅλων τῶν ἐνδιαφερομένων μερῶν. Ταυτοχρόνως

εἶναι σημαντικό καί γιά τούς δυό μας νά ἔχωμε μιά ρεαλιστική ἀντίληψη τῶν ὁρίων πέρα ἀπό τά ὁποῖα δέν θά εἶναι δυνατόν νά κινηθῆ τό ἕνα ἤ τό ἄλλο μέρος. Μόνο ἐάν ἔχωμε μιά τέτοια ἐκτίμηση θά μπορέσωμε νά χρησιμοποιήσωμε ἀποτελεσματικά τήν ἐπιρροή μας γιά νά κινηθοῦμε πρός μιά δίκαιη καί διαρκῆ συμφωνία.

»Ἐλπίζω πραγματικά ὅτι θά μπορέσωμε σύντομα νά ρυθμίσωμε μιά προσωπική συνάντηση μεταξύ μας. Εἶμαι πάντως βέβαιος ὅτι ὡς ἀποτέλεσμα τῶν συνομιλιῶν τοῦ κ. Χάρτμαν μαζί σας θά εἴμαστε σέ καλύτερη θέση νά σᾶς βοηθήσουμε»[24].

Ἐπακολούθησε, μετά τήν ἐπίδοση τῆς ἐπιστολῆς, σύσκεψη στό Πολιτικό Γραφεῖο μέ τήν παρουσία τοῦ Κ. Καραμανλῆ. Ὁ Ἀμερικανός ἀπεσταλμένος εἶχε τήν εὐκαιρία νά ἀναλύσει τή στάση τῆς Οὐάσιγκτων στό Κυπριακό καί νά πληροφορηθεῖ ἀπό τόν ἴδιο τόν πρωθυπουργό γιά τίς ἀντίστοιχες ἑλληνικές θέσεις. Τά κύρια σημεῖα τῆς συνομιλίας περιέχονται σέ συνοπτικό μνημόνιο:

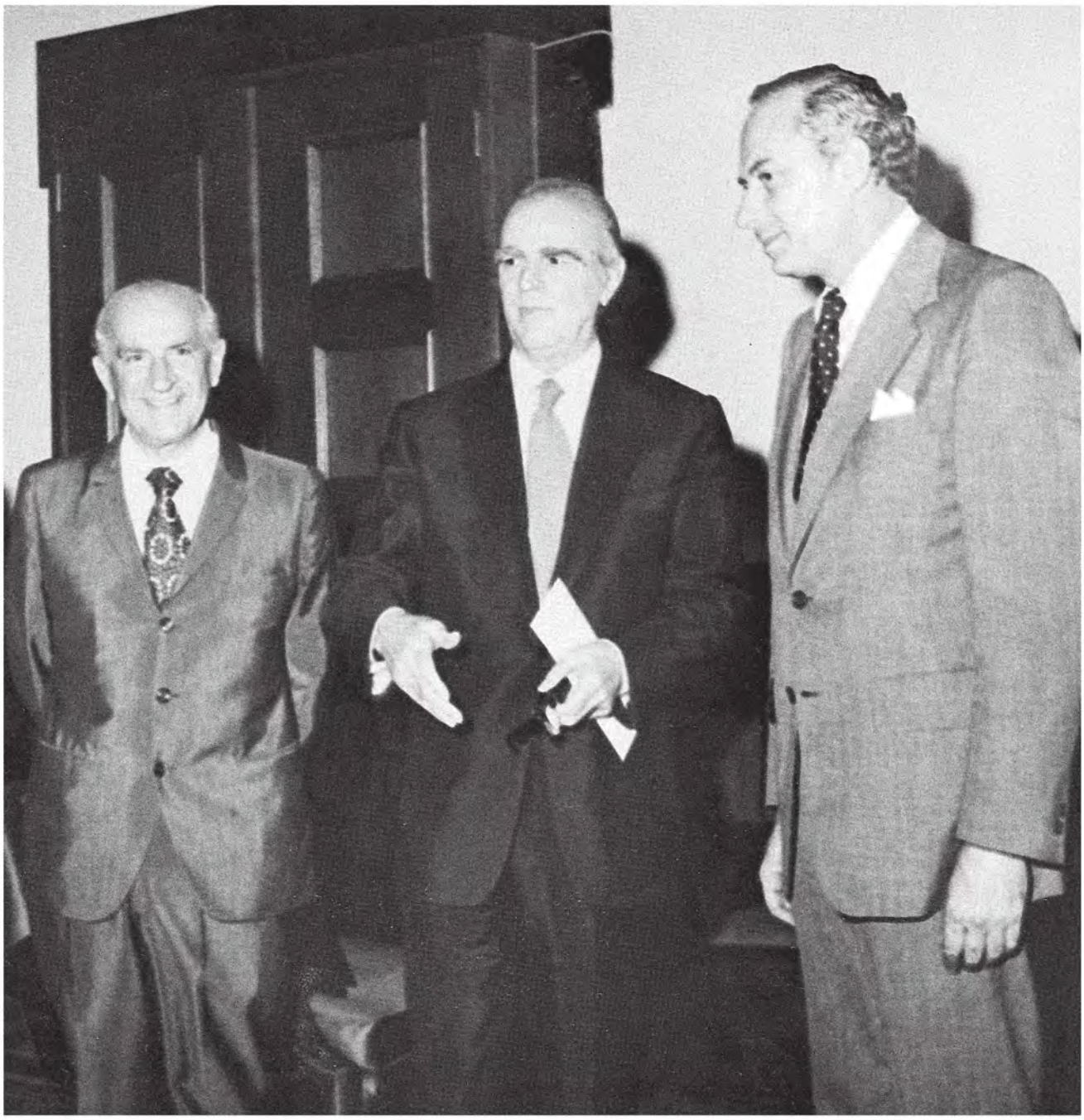
«Α. Χάρτμαν: Τουρκική Κυβέρνησις κατανοεῖ πλήρως ὅτι ὁ Ἕλλην πρωθυπουργός καί ἡ Κυβέρνησίς του εἶναι ἀνεύθυνοι τῶν συμβάντων εἰς Κύπρον, τά ὁποῖα προκάλεσαν τήν τουρκικήν ἐπέμβασιν. Ἐπιθυμεῖ συνεργασίαν μέ τόν Ἕλληνα πρωθυπουργόν καί δέν ἐπιζητεῖ νά προκαλέση εἰς αὐτόν δυσχερείας εἰς τό δύσκολον ἔργον του. Παρά ταῦτα τό Κυπριακόν ἀνάγεται εἰς χρόνον πολύ προγενέστερον τῶν συμβάντων τοῦ Ἰουλίου 1974. Βαρύνεται μέ δυσάρεστον ἀτμόσφαιρα διά τούς Τουρκοκυπρίους. Ἡ τουρκική Κυβέρνησις ἀποβλέπει εἰς μίαν λύσιν βιώσιμον, ἡ ὁποία θά ἐξησφάλιζεν τήν εἰρήνην εἰς τήν νῆσον καί θά παρεῖχεν αἴσθημα ἀσφαλείας εἰς τήν τουρκοκυπριακήν κοινότητα. Κατά τόν κ. Χάρτμαν ἀναδρομή εἰς τό παρελθόν καί ἀναζήτησις εὐθυνῶν εἰς οὐδέν ὠφελεῖ τήν στιγμήν ταύτην. Θά ἔδει ἅπαντες ἐπιδιώξουν ἐν Γενεύῃ λύσιν κοινῶς ἀποδεκτήν.

»Ἐξ ἴσου σημαντικόν εἶναι νά ἀποτραπῆ ἀνάμιξις τῆς Σοβιετικῆς Ἑνώσεως, ἐκ τῆς ὁποίας μόνον κακόν θά ἠδύνατο νά προκύψη. Διατί, ἄλλωστε, διερωτήθη ὁ κ. Χάρτμαν, ἐπιθυμοῦν οἱ Ρῶσοι τήν ἐπάνοδον τοῦ Μακαρίου εἰς τήν Κύπρον; Ὡς πρός τόν Ἀρχιεπίσκοπον, οὗτος θά ἔπρεπε, τουλάχιστον διά τό προβλεπτόν μέλλον, νά ἀναβάλη τήν ἐπιστροφήν του εἰς τήν νῆσον, διότι τυχόν πραγματοποίησίς της θά ἐπήγετο ἐμφύλιον σπαραγμόν καί, ἐνδεχομένως, ἀφορμήν δι' ἐπέκτασιν τῆς τουρκικῆς παρουσίας. Ὁ κ. Χάρτμαν ἐπέμεινεν ὅτι θά ἔδει νά ἐπισπεύσωμεν τήν ἀναζήτησιν λύσεως οὐσίας. Εἶπεν ὅτι ὁ κ. Κληρίδης ἔχει ὡρισμένας σκέψεις σχετικῶς. Ἀνεφέρθη, ἀορίστως, εἰς λύσιν καντονίων ἤ ὁμοσπονδιακή. Ἐπανειλημμένως, ὅμως, ἐτόνισεν ὅτι ὁ κ. Κληρίδης εἶναι λίαν ἀσθενής πολιτικῶς καί ὅτι, ἵνα προωθήση ἰδέας του ἐν Γενεύῃ, ἔχει ἀνάγκην σαφοῦς ὑποστηρίξεως ἐκ μέρους ἑλληνικῆς Κυβερνήσεως. Ὑπέμνησεν ὅτι, ἀνεξαρτήτως εὐθυνῶν, γεγονός παραμένει ὅτι ἀφετηρία γεγονότων ἐν Κύπρῳ, ὑπῆρξεν πραξικόπημα Ἐθνοφρουρᾶς 15ης Ἰουλίου. Ἐπανειλημμένως ἐξέφρασε σκέψεις καί διακριτικάς συμβουλάς περί μετριοπαθείας ἔναντι Τουρκίας. Ἠρώτησε πῶς ὁ κ. πρωθυπουργός θά ἔβλεπε μίαν συνάντησίν του μέ τόν κ. Ἐτσεβίτ.

»Πρωθυπουργός: Ηὐχαρίστησε διά τήν ἐπίσκεψιν καί τό ἐνδιαφέρον τῆς ἀμερικανικῆς Κυβερνήσεως. *Πράγματι ἡ ἀφετηρία τῆς τουρκικῆς εἰσβολῆς ὑπῆρξεν τό παράφρον πραξικόπημα τῆς Ἐθνοφρουρᾶς. Οἱ Τοῦρκοι ὅμως πρέπει νά ἀντιληφθοῦν ὅτι δέν συνομιλοῦν πλέον μέ συνταγματάρχας. Ἡ ρύσία τοῦ προβλήματος συνίσταται εἰς τόν πειρασμόν τῆς Τουρκίας ὅπως ἐπωφεληθῆ ἐξαντλητικῶς λόγῳ ἄφρονος ἐγχειρήματος. Διαπνεόμεθα ἀπό καλήν διάθεσιν πρός ἀναζήτησιν ἐντίμου καί δικαίας λύσεως. Οὐδεμία ὅμως Κυβέρνησις καί οὐδέν Κράτος δύνανται νά ἀποδεχθοῦν ἐξευτελισμόν. Τουρκία ἐξωθεῖ πρός τήν κατεύθυνσιν αὐτήν. Καί ἐάν ἐπιμείνη, ἡ Ἑλλάς θά ἀναγκασθῆ νά προσφύγη εἰς τά ἄκρα. Ὑπάρχει μία ἀπόφασις τοῦ Συμβουλίου Ἀσφαλείας καί μία δήλωσις περί ἐκεχειρίας. Ἐάν οἱ Τοῦρκοι δέν σεβασθοῦν τήν δήλωσιν αὐτήν, δέν εἶναι βέβαιον ἐάν θά μεταβῶμεν εἰς Γενεύην καί ἐάν μεταβῶμεν δέν θά καταστῆ δυνατόν νά παραμείνωμεν. Οἱ Σοβιετικοί, ἀσφαλῶς, προσπαθοῦν νά ἐπωφεληθοῦν τῆς καταστάσεως. Καί ἡμεῖς δέν θέλομεν ἀνάμιξίν των. Δύνανται ὅμως νά παρέμβουν ἀνεξαρτήτως τῶν ἐπιθυμιῶν μας. Μόνοι οἱ ὁποῖοι δύνανται νά παρεμποδίσουν τήν σοβιετικήν ἐκμετάλλευσιν εἶναι οἱ Ἀμερικανοί, δι' ἀσκήσεως πιέσεως ἐπί τῆς Ἀγκύρας πρός ἐπίδειξιν μετριοπαθείας εἰς ἀναζήτησιν δικαίας λύσεως. Μπορεῖτε νά διαβεβαιώσητε τήν Κυβέρνησίν σας ὅτι θά καταβάλωμεν κάθε προσπάθειαν διά μίαν ἔντιμον λύσιν. Δέν δύναμαι ὅμως νά ἀποδεχθῶ ἐξευτελισμόν. Χειρίζομαι τό θέμα μέ πᾶσαν σοβαρότητα καί μακράν δημαγωγίας. Εἰς ἐπιβεβαίωσιν σᾶς λέγω ὅτι, ὅταν ἐπέστρεψα, μετά ἀπό 13ετῆ ἀπουσίαν, εἰς τήν Ἑλλάδα καί ὁ λαός μέ ἀνέμενεν εἰς τήν πρωτεύουσαν καί ἀνέμενεν, εὐλόγως, ἀπό ἐμέ μίαν κάποιαν δήλωσιν διά τό Κυπριακόν, ἀπέφυγα καί τήν λέξιν "Κύπρος" νά μνημονεύσω. Διότι δέν ἠθέλησα νά ὀξύνω τήν ἤδη βεβαρυμένην ἀτμόσφαιραν. Σᾶς ἐπαναλαμβάνω ὅτι ἀναμένομεν νά ἀσκήσητε ἐπιρροήν εἰς τήν Ἄγκυραν διότι ἀπό ἐκεῖ ἐξαρτᾶται ἡ λύσις.*

»Τάς συμβουλάς περί μετριοπαθείας νά τάς ἀπευθύνητε κυρίως πρός τήν ἄλλην κατεύθυνσιν. Θά ἤμουν πρόθυμος διά μίαν συνάντησιν μέ τόν κ. Ἐτσεβίτ ὑπό τήν προϋπόθεσιν ὅτι αὐτη θά εἶχεν προπαρασκευασθῆ καί θά εἶχε τούλάχιστον ἐλπίδας ἐπιτυχίας»[25].

Μέ τήν εὐκαιρία, ἐξάλλου, ἀνταλλαγῆς ἀπόψεων μέ τόν Ἀμερικανό ὑφυπουργό Ἐξωτερικῶν, ὁ ἀντιπρόεδρος τῆς Κυβερνήσεως, Γ. Μαῦρος, ὑπογράμμισε ὅτι, παρά τήν ἀπόφαση 353 τοῦ Συμβουλίου Ἀσφαλείας καί τή Συμφωνία τῆς Γενεύης, οἱ Τοῦρκοι συνεχίζουν τίς παραβιάσεις καί ὁ ἴδιος ὁ πρωθυπουργός δήλωσε ὅτι οἱ δυνάμεις τους θά παραμείνουν στήν Κύπρο. Ἡ θέση τῆς ἑλληνικῆς Κυβερνήσεως, τόνισε, εἶναι ὅτι ἡ δευτέρα φάση τῶν συνομιλιῶν στή Γενεύη προϋποθέτει τήν ἀπόσυρση τῶν Τούρκων στίς γραμμές τῆς 30ῆς Ἰουλίου· ὑπογράμμισε ἀκόμη, ὅτι ἡ ἑλληνική Κυβέρνηση δέν ἔχει περιθώρια γιά ἄλλες ὑποχωρήσεις καί ὅτι, μεταξύ ταπεινώσεως καί πολέμου, ἐπιλογή εἶναι ὁ πόλεμος, ἀνεξαρτήτως ἀποτελέσματος. Ἐπέμεινε, τέλος, ὅτι, ἄν κατά τή δεύτερη φάση τῶν συνομιλιῶν τῆς Γενεύ-

'Επίσκεψη Χάρτμαν στήν 'Αθήνα. 'Αριστερά, ό Χ. Τάσκα.

ης, δέν διασφαλιστεῖ ἡ τήρηση τῶν συμφωνημένων, δέν ἀπομένει γιά τήν Ἑλλάδα ἄλλη λύση ἀπό τήν προσφυγή στό Συμβούλιο Ἀσφαλείας[26].

6 ΑΥΓΟΥΣΤΟΥ 1974

Ἀναδημοσιεύεται στόν ἑλληνικό τύπο ἀνταπόκριση πού βασίζεται σέ συνέντευξη τοῦ Κωνσταντίνου Καραμανλῆ μέ τόν γνωστό δημοσιογράφο τῆς παρισινῆς «Le Monde», Ἐρίκ Ρουλώ.

Στήν ἀρχή τῆς συνεντεύξεως, ὁ πρωθυπουργός εἶχε δηλώσει σχετικά μέ τή σταθερότητα τῆς Κυβερνήσεως:

«Ἐλέγχω πλήρως τήν χώραν ἀπό τό ἕνα ἄκρον ἕως τό ἄλλο. Οἱ φῆμες πού κυκλοφοροῦν περί ἐπαναστατικῶν θυλάκων στούς κόλπους τοῦ στρατοῦ, ἀποτελοῦν μυθεύματα. Τά ἅρματα, τά ὁποῖα εἴδατε χθές νά διέρχωνται ἐξ Ἀθηνῶν ἐγκατέλειψαν τήν πόλιν κατόπιν ἰδικῆς μου διαταγῆς. Δέν τά χρειαζόμεθα ἐδῶ. Ἡ θέση τους εἶναι στά σύνορα».

Καί ὁ Γάλλος δημοσιογράφος συνέχισε:

Ἡ Συντακτική Πρᾶξις, πού ἐξεδόθη τήν Τετάρτη, εἶχε σάν κυριώτερο ἀποτέλεσμα νά ἀποκαταστήση τόν κυβερνητικόν ἔλεγχον ἐπί τῶν Ἐνόπλων Δυνάμεων. Οἱ ἀποστρατεύσεις, οἱ μεταθέσεις καί οἱ διορισμοί ἀνήκουν πλέον εἰς τήν ἁρμοδιότητα τοῦ Ἀνωτάτου Συμβουλίου Ἀμύνης, στούς κόλπους τοῦ ὁποίου οἱ πολιτικοί ὑπουργοί ἔχουν τήν πλειοψηφία (ἄρθρον 11). Προσετέθη καί νέα διάταξις, ἡ ὁποία καθιστᾶ ὑποδίκους αὐτούς πού θά ἐπιχειρήσουν νά παραβλάψουν τά δικαιώματα τῆς λαϊκῆς κυριαρχίας (ἄρθρον 7). Ὁ κ. Καραμανλῆς δέν σκοπεύει πρός τό παρόν νά μεταβάλη τήν σύνθεση τῶν ὀργάνων πού ἡγοῦνται τῶν Ἐνόπλων Δυνάμεων. Προτιμᾶ νά ἐπιβάλη τήν ἐξουσία του σταδιακά, ἀφήνοντας φαινομενικῶς στήν θέση του τόν ταξίαρχο Ἰωαννίδη, τοῦ ὁποίου ἐν τούτοις ἡ ἰσχύς ἔχει πολύ περιορισθῆ.

Ἐξαρθρώνει προοδευτικά τόν μυστικό μηχανισμό πού τοποθετήθηκε ἀπό τόν ἀρχηγό τῆς Στρατιωτικῆς Ἀστυνομίας καί ὅλα τά μέλη τοῦ «εἰδικοῦ ἀνακριτικοῦ τμήματος» ἐστάλησαν «στό μέτωπο». Πολλοί γνωστοί γιά τήν στενή συνεργασία τους μετά τοῦ ταξιάρχου Ἰωαννίδη διεσκορπίσθησαν σέ διαφόρους τομεῖς ἐκτός Ἀττικῆς. «Καί ἄλλα κεφάλια πρόκειται νά πέσουν ἐντός τῶν ἡμερῶν», βεβαιώνει τό στενό περιβάλλον τοῦ πρωθυπουργοῦ.

Ὁ κ. Καραμανλῆς λογαριάζει νά ἐκκαθαρίση τήν πιό ἐπικίνδυνη ὁμάδα στηριζόμενος ἐπί τῶν συντηρητικῶν ἀξιωματικῶν πού ἔχουν ἀγανακτήσει μέ τά σφάλματα τοῦ καθεστῶτος, ἰδιαιτέρως στό θέμα τῆς Κύπρου. Μ' αὐτόν τόν τρόπο θά τοῦ εἶναι εὐκολώτερον «νά βγάλη τά δόντια», σύμφωνα πρός ἰδικήν του ἔκφραση. Ἡ Ἐφημερίδα τῆς Κυβερνήσεως, σύμβολον τῆς παλινορθώσεως τῆς πολιτικῆς ἐξουσίας, πού δημοσιεύει τήν Συντακτική Πράξη τῆς 1ης Αὐγούστου, ἐκυκλοφόρησε μέ τό ἔμβλημα τοῦ φοίνικος πού ἀναγεννᾶται ἀπό τήν στάχτη του (υἱοθετήθη τό 1821 μέ τήν ἔναρξη τῆς Ἑλληνικῆς Ἐπαναστάσεως) χωρίς ὅμως τήν σιλουέττα τοῦ στρατιώτου, πού εἶχαν προσθέσει οἱ πρωτεργάτες τῆς «ἐθνικῆς ἐπαναστάσεως» τοῦ 1967.

Δέν πρόκειται, ἐν τούτοις, γιά μιά ἁπλῆ ἐπιστροφή στήν κατάσταση πού προηγεῖτο τοῦ πραξικοπήματος. Τό Σύνταγμα τοῦ 1952 ἔχει τροποποιηθῆ καί ἐν μέρει μόνον ἐτέθη ἐκ νέου ἐν ἰσχύϊ. Τά ἄρθρα τά σχετικά πρός τό μοναρχικόν σύστημα ἔχουν ἀνασταλῆ ἕως τήν στιγμή πού ὁ ἑλληνικός λαός θά μπορέση νά ἐκλέξη ἐλεύθερα τούς θεσμούς του. Ὁ κ. Καραμανλῆς ἀπέφυγε μ' αὐτόν τόν τρόπο νά ἐπαναφέρη μία διαφορά πού κινδυνεύει νά διαιρέση τόν στρατό καί τό ἔθνος. Ἀπέφυγε ἐπίσης νά ὑποδείξη τό μέσον (Δημοψήφισμα ἤ Συντακτική Συνέλευση), διά τοῦ ὁποίου θά κληθοῦν οἱ Ἕλληνες νά ἐκφρασθοῦν.

Τό Σύνταγμα τοῦ 1952 ἔχει ἀκόμα «ἀνανεωθῆ» διά νέων διατάξεων. Μιά ἐξ αὐτῶν ἔχει σχέσιν μέ τήν προστασία τοῦ ξένου κεφαλαίου καί ἐλήφθη ἀπό τήν Συντακτική Πράξη πού ἐξεδόθη τό 1968 ὑπό τοῦ κ. Παπαδοπούλου (ἄρθρον 9). Μιά ἄλλη προβλέπει ἀποζημιώσεις σέ περίπτωση ἀπαλλοτριώσεως ἐδαφῶν γιά πολεοδομικά ἔργα (ἄρθρον 4). Μιά τρίτη διάταξη ἐκχωρεῖ στήν δικαστική ἐξουσία τό δικαίωμα νά παραβιάση τό μυστικόν τῆς ἀλληλογραφίας, καί αὐτό πρός τό συμφέρον τῆς ἐθνικῆς ἀσφαλείας ἤ τῆς δημοσίας τάξεως (ἄρθρον 5).

Εἰς τήν πράξη, ἐν τούτοις, ὁ Κ. Καραμανλῆς ἰδιοποιεῖται τίς πλήρεις ἐξουσίες, προβάλλοντας ὅτι συγκεντρώνει τήν «ὁμόφωνον ὑποστήριξιν τοῦ ἑλληνικοῦ ἔθνους καί τῶν Ἐνόπλων Δυνάμεων», συμφώνως πρός τούς ὅρους τοῦ προοιμίου τῆς Συντακτικῆς Πράξεως τῆς 1ης Αὐγούστου. Συμφώνως πρός τό κείμενο αὐτό πράγματι, ἡ Κυβέρνησή του ἔχει τό δικαίωμα ὄχι μόνο νά νομοθετῆ διά διαταγμάτων, ἀλλά νά προβαίνη καί εἰς τροποποιήσεις ἀναλόγως πρός τίς ἑκάστοτε ἀνάγκες τοῦ Συντάγματος πού ἐτέθη ἐν ἰσχύϊ. Ἐπιπροσθέτως, ἡ κατάστασις πολιορκίας διατηρεῖται.

Τά ὄργανα τῆς καταπιέσεως πού κατεῖχαν οἱ κρατοῦντες δέν παρημερίσθησαν ἐν τούτοις εἰς «τό μουσεῖον τῆς Ἱστορίας». Ἐν ἀντιθέσει, ὅμως, πρός τό ἔκπτωτον καθεστώς, ἡ σημερινή Κυβέρνησις θά τά χρησιμοποιῆ εἰς τό ἑξῆς ἀποκλειστικά καί μόνον ἐναντίον «τῶν ἐχθρῶν τοῦ λαοῦ καί τῆς δημοκρατίας».

«Κυττάξτε γύρω σας» μᾶς ἔλεγε ὁ κ. Καραμανλῆς, *«καί πεῖτε μου ἄν βλέπετε πουθενά τήν παραμικρή ἐκδήλωση ἀγωνίας ἤ φόβου».*

Εἶναι ἀλήθεια, πράγματι, ὅτι οἱ Ἕλληνες χαίρουν σήμερα πλήρους ἐλευθερίας. Τῆς ἐλευθερίας αὐτῆς ὁ τύπος κάνει χρήση καί κατάχρηση. Οἱ ἄνθρωποι ἐκφράζονται ἀφόβως. Οἱ ἀντικομμουνιστικοί νόμοι (πού ἐξακολουθοῦν νά ἰσχύουν) δέν ἐφαρμόζονται καί οἱ ἡγέτες τῆς ἄκρας Ἀριστερᾶς πού βγῆκαν ἀπό τίς φυλακές ἤ τήν παρανομία, ἐπέστρεψαν στά σπίτια τους καί δέχονται τούς ἐκπροσώπους τοῦ τύπου.

«Αὐτό πού μοῦ κάνει τήν μεγαλύτερη ἐντύπωση», μᾶς εἶπε ὁ πρόεδρος τῆς Κυβερνήσεως, *«εἶναι τό πνεῦμα πειθαρχίας, ἡ ὡριμότητα τήν ὁποία ἐπιδεικνύει ὁ ἑλληνικός λαός ἀφ' ὅτου ὑπέστη τήν καταπίεση τῆς δικτατορίας».*

Τά δύο κομμουνιστικά κόμματα ἐπῆραν τήν διαβεβαίωση ὅτι θά νομιμοποιηθοῦν μόλις τό ἐπιτρέψουν οἱ συνθῆκες.

«Εἶμαι ἀποφασισμένος νά οἰκοδομήσω μίαν αὐθεντική προοδευτική δημοκρατία, ἐντός τῆς ὁποίας ὅλοι οἱ Ἕλλη-

νες ἀνεξαιρέτως θά ἔχουν τήν θέση τους», ἐπαναλαμβάνει ἀδιαλείπτως ὁ κ. Καραμανλῆς σ' ὅλους τούς ἐπισκέπτες του.

Προσεχέστατα ἡ «Αὐγή» (ἤδη ἐκυκλοφόρησε) τοῦ Κομμουνιστικοῦ Κόμματος Ἐσωτερικοῦ καί ἡ «Νέα Δημοκρατία» τοῦ ὀρθοδόξου Κομμουνιστικοῦ Κόμματος θά πωλοῦνται στά περίπτερα.

Μένει τό πρόβλημα τῶν ἐκλογῶν. Θά διενεργηθοῦν *«τό συντομώτερον»* ἐπιμένει ὁ κ. Καραμανλῆς, *«μόλις ἐκλείψη ὁ κίνδυνος τοῦ πολέμου»*. Μέ ἄλλους λόγους, δέν θά ἀναμείνη τόν ὁριστικό διακανονισμό τοῦ Κυπριακοῦ γιά νά προκηρύξη τίς ἐκλογές. Στούς πολιτικούς κύκλους ἐπικρατεῖ ἡ ἄποψη ὅτι πιθανώτατα νά διενεργηθοῦν πρό τοῦ τέλους τοῦ ἔτους, ἀφοῦ ὁ κ. Καραμανλῆς θά ἔχη ἐκκαθαρίσει τήν κληρονομία πού τοῦ ἄφησε ἡ δικτατορία καί τούς θυλάκους ἀντιστάσεως πού ὑφίστανται εἰς ὅλα τά κλιμάκια τοῦ Κράτους[27].

Ἐνδεικτικό τῆς γενικότερης ἀπηχήσεως τῶν πρώτων κυβερνητικῶν μέτρων εἶναι καί δημοσίευμα τῆς ἐφημερίδας «New York Times» μέ τόν τίτλο «Καλή ἀρχή γιά τήν Ἑλλάδα». Ἀφοῦ ἐπισημαίνεται ὅτι ὁ Κ. Καραμανλῆς μετέβαλε τό πολιτικό κλῖμα τῆς χώρας καί ἀποκατέστησε τήν ἐλευθερία τοῦ λόγου καί τοῦ τύπου, ἀναφέρονται τά ἀκόλουθα:

Ἐπίσης παρέσχε πολιτική ἀμνηστία, ἀπέλυσε τούς φυλακισθέντες καί βασανισθέντες ὑπό τῆς στρατιωτικῆς ἀστυνομίας, ἀποκατέστησε τήν ἰθαγένεια ἐξεχόντων Ἑλλήνων καί ἐν γένει δημιούργησε νέες προοπτικές στήν σημερινή ἑλληνική παραγματικότητα.

Κατόπιν ἐξορίας 11 ἐτῶν, ὁ κ. Καραμανλῆς κατώρθωσε ἐντός ἀξιοσημειώτου βραχυτάτου χρόνου νά σχηματίση Κυβέρνηση ἐμπείρων ὑπουργῶν πού ἀντιπροσωπεύουν τίς περισσότερες δημοκρατικές τάσεις ἀπό τῆς μετριοπαθοῦς ἀριστερᾶς μέχρι τῆς μετριοπαθοῦς δεξιᾶς καί περιέλαβε σ' αὐτή νέες προσωπικότητες πού εἶχαν φυλακισθῆ ἤ ἐξορισθῆ ὑπό τοῦ στρατιωτικοῦ καθεστῶτος.

Γιά νά δώση ἔμφαση στήν ἔξοδο τῶν Ἐνόπλων Δυνάμεων ἐκ τῆς ἐξουσίας ἀνέθεσε τό Ὑπουργεῖο Ἐθνικῆς Ἀμύνης στόν παλαίμαχο πολιτικό, τέως ὑπουργό τῶν Ἐξωτερικῶν, Εὐάγγελο Ἀβέρωφ.

Μέχρι τοῦδε ἡ συμπεριφορά τοῦ κ. Καραμανλῆ καί ἡ ἀναβολή οἱασδήποτε ἀποφάσεως γιά τό θέμα τοῦ πολιτεύματος ἔτυχε εὐρείας ὑποστηρίξεως.

Δέν ὑπάρχει λόγος ἀμφιβολίας ὅτι ὁ κ. Καραμανλῆς θά τιμήση τίς ὑποσχέσεις του γιά ἐλεύθερες ἐκλογές καί ἀποκατάσταση κοινοβουλευτικῆς δημοκρατίας τό ταχύτερο δυνατό[28].

6 ΑΥΓΟΥΣΤΟΥ 1974

Ἡ τουρκική Ὑπηρεσία Πολιτικῆς Ἀεροπορίας μέ τήν ἀγγελία πρός τούς ἀεροναυτιλλομένους (NOTAM) 714 καθορίζει μονομερῶς περιοχή ἐναερίου κυκλοφορίας στό Αἰγαῖο· τά ἀεροσκάφη, πετώντας πρός καί ἀπό τήν Τουρκία, θά πρέπει στό ἑξῆς νά παίρνουν ὁδηγίες, ἐφόσον βρίσκονται στήν περιοχή αὐτήν, ὄχι ἀπό τό κέντρο ἐναέριας κυκλοφορίας τῆς Ἀθήνας ἀλλά ἀπό ἐκεῖνα τῆς Κωνσταντινουπόλεως καί τῆς Ἄγκυρας.

Ἡ τουρκική Ὑπηρεσία Πολιτικῆς Ἀεροπορίας, ἤδη ἀπό τά τέλη Ἰουλίου 1974, μέ τρεῖς αὐθαίρετες NOTAM εἶχε χαρακτηρίσει τόν ἐναέριο χῶρο τοῦ ἀνατολικοῦ Αἰγαίου ὡς ἐπικίνδυνη περιοχή· στίς 2 Αὐγούστου, μετά ἀπό σφοδρή ἑλληνική διαμαρτυρία, οἱ τελευταῖες αὐτές ἀκυρώθηκαν, ἀλλά στίς 6 τοῦ ἴδιου μήνα ἐκδόθηκε ἡ 714. Τήν ἑπομένη, 7η Αὐγούστου, ἡ ἑλληνική Ὑπηρεσία Πολιτικῆς Ἀεροπορίας θεώρησε, μέ τήν NOTAM 1018, τήν 714 ὡς ἀνύπαρκτη καί στίς 11 τοῦ ἴδιου μήνα ζητήθηκε, μέ ρηματική διακοίνωση πού ἐπιδόθηκε ἀπό τήν Πρεσβεία τῆς Ἑλλάδος στήν Ἄγκυρα, ἡ «ἀνάκλησή» της· τό αἴτημα αὐτό ἀπορρίφθηκε ἐπίσημα ἀπό τήν τουρκική Κυβέρνηση στίς 29 Αὐγούστου. Στό μεταξύ, στίς 14 Αὐγούστου συγκεκριμένα, μέ τήν ἑλληνική NOTAM 1066 ὁλόκληρος ὁ ἐναέριος χῶρος τοῦ Αἰγαίου εἶχε κηρυχθεῖ ἐπικίνδυνη περιοχή[29].

6 ΑΥΓΟΥΣΤΟΥ 1974

«Ἡ ἑλληνική Κυβέρνηση εἶναι ἕτοιμη καί ἱκανή νά προχωρήση στή λήψη μέτρων γιά τόν οὐσιαστικό ἐκδημοκρατισμό τοῦ συνδικαλιστικοῦ κινήματος».

Στή διαπίστωση αὐτή κατέληξε μετά ἀπό τίς συνομιλίες πού εἶχε στήν Ἀθήνα μέ τόν πρωθυπουργό, καθώς καί μέ τόν ἀντιπρόεδρο τῆς Κυβερνήσεως, Γ. Μαῦρο, καί τόν ὑπουργό Ἀπασχολήσεως, Κ. Λάσκαρη, ἡ ἀντιπροσωπεία τῆς Διεθνοῦς Συνομοσπονδίας τῶν Ἐλευθέρων Ἐργατικῶν Συνδικάτων, ὑπό τόν γενικό γραμματέα Κίρτσεν.

Το συγκεκριμένο πρόγραμμα τῆς Κυβερνήσεως στόν ἐργατικό τομέα προβλέπει: κατάργηση ὅλων τῶν συνδικαλιστικῶν νόμων πού ψήφισε τό δικτατορικό καθεστώς, ἀλλαγή τῶν διοικήσεων τῶν συνδικαλιστικῶν ὀργανώσεων, οἱ ὁποῖες διορίστηκαν ἀπό τό δικτατορικό καθεστώς ἤ «ἐξελέγησαν» μέ ἀντιδημοκρατικές καί ἀνελεύθερες μεθόδους, προσαρμογή τῆς ἑλληνικῆς συνδικαλιστικῆς καί ἐργατικῆς, γενικότερα, νομοθεσίας πρός τίς διεθνεῖς συμβάσεις, τίς ὁποῖες κατά σύστημα παρεβίαζε τό καθεστώς τῆς ἑπταετίας, πρόσκληση στήν Ἑλλάδα ξένων εἰδικῶν καί ἐμπειρογνωμόνων γιά νά βοηθήσουν στήν προσαρμογή καί ἐναρμόνιση τῆς ἑλληνικῆς νομοθεσίας πρός τά διεθνῶς ἰσχύοντα.

Ἡ ἀντιπροσωπεία τῆς ΔΣΕΕΣ χαρακτήρισε τίς ἐπαφές της μέ τούς κυβερνητικούς παράγοντες ὡς ἀπόλυτα ἐποικοδομητικές. Παράλληλα, ἡ ἀντιπροσωπεία διαβίβασε στόν Κ. Καραμανλῆ τήν ἀνεπιφύλακτη συμπαράστασή της σέ κάθε προσπάθεια πού θά ἀπέβλεπε στήν ἐπιτυχῆ ἀντιμετώπιση τῶν προβλημάτων πού δημιούργησε ἡ στρατιωτική δικτατορία.

Ἀντικείμενο ἰδιαίτερης συζητήσεως ἀποτέλεσε τό Κυπριακό. Οἱ ξένοι συνδικαλιστές διαβεβαίωσαν τόν Κ. Καραμανλῆ ὅτι θά ἐξαντλήσουν ὅλη τους τήν ἐπιρροή γιά νά γίνουν σεβαστές οἱ ἀποφάσεις τοῦ ΟΗΕ καί νά τηρηθοῦν οἱ ὅροι τῆς Συμφωνίας τῆς Γενεύης. Ὁ πρωθυπουργός εὐχαρίστησε τούς ξένους συνδικαλιστές γιά τίς θέσεις τους ἀπέναντι στό Κυπριακό καί τούς διαβεβαίωσε γιά τή σταθερή του ἀπόφαση νά ἀνοίξει τό δρόμο σέ μία νέα καί ὑγιᾶ δημοκρατική πορεία.

7 ΑΥΓΟΥΣΤΟΥ 1974

Δημοσιεύεται στήν Ἐφημερίδα τῆς Κυβερνήσεως Συντακτική Πράξη «Περί συμπληρώσεως τῆς ἀπό 1ης Αὐγούστου 1974 Συντακτικῆς Πράξεως καί προσαρμογῆς συνταγματικῶν τινῶν διατάξεων ἀναφερομένων εἰς τήν λειτουργίαν τῆς Δικαιοσύνης», μέ τήν ὁποία ρυθμίζονται θέματα τῆς Δικαιοσύνης. Συγκεκριμένα, τίθενται ὑπό τήν ἐγγύηση τοῦ Κράτους τά ἀτομικά καί κοινωνικά δικαιώματα τῶν πολιτῶν, θεσπίζεται ἡ πειθαρχική εὐθύνη τῶν δικαστῶν, κατοχυρώνεται ὁ θεσμός τῶν Μικτῶν Ὁρκωτῶν Δικαστηρίων, διατηρεῖται τό ἀνώτατο ὅριο προφυλακίσεως σέ περίπτωση κακουργήματος ἤ πλημμελήματος (12 καί 6 μῆνες ἀντίστοιχα ἤ 18 καί 9 σέ ἐξαιρετικές περιπτώσεις), ἀποξενώνεται οὐσιαστικά τό Ὑπουργεῖο Δικαιοσύνης ἀπό τήν ἄσκηση πειθαρχικῆς ἐξουσίας στούς ἀνώτατους δικαστικούς λειτουργούς, συμπληρώνεται τό ἀκροτελεύτιο ἄρθρο 114 τοῦ Συντάγματος καί θεσπίζονται ὁρισμένες διατάξεις μεταβατικοῦ χαρακτῆρα.

Σχετικά, ὁ ὑπουργός Δικαιοσύνης, Κ. Παπακωνσταντίνου, ἔκαμε τήν ἀκόλουθη δήλωση:

«Ἡ καταστατική Συντακτική Πρᾶξις τῆς 1ης Αὐγούστου 1974, διά τῆς ὁποίας ἐτέθη ἐκ νέου εἰς ἰσχύν προσωρινῶς τό Σύνταγμα τοῦ 1952, ἔπρεπε νά προβλέψη καί προβλέπει τήν συμπλήρωσιν καί τήν τροποποίησιν αὐτοῦ διά Συντακτικῶν Πράξεων, διά τήν προσαρμογήν αὐτοῦ εἰς τάς διαμορφουμένας ἐθνικάς καί πολιτικάς περιστάσεις.

»Τό ἔργον τοῦτο καθιστᾶ ἔτι πλέον ἐπιτακτικόν, ἡ ἀνάγκη νά ἀντιμετωπισθοῦν τά προβλήματα, τά ὁποῖα ἔχει δημιουργήσει ἡ θέσις ἐν ἐφαρμογῇ Συντάγματος ἀγνοηθέντος ἐπί ἑπτά καί πλέον ἔτη καί ἡ ρύθμισις τῶν μοιραίως προκυπτόντων κενῶν.

»Ἡ νέα Συντακτική Πρᾶξις ἀντιμετωπίζει τά κενά ταῦτα καί ρυθμίζει βασικῶς θέματα, ἀναγόμενα εἰς τήν λειτουργίαν τῆς Δικαιοσύνης.

»Εἰς τό ἄρθρον 1 ἐπισημαίνεται ὅτι τά ἀπαράγραπτα δικαιώματα τοῦ ἀτόμου καί τοῦ πολίτου τελοῦν ὑπό τήν ἐγγύησιν τοῦ Κράτους.

»Διακηρύσσεται ὅτι ὅλα τά ὄργανα τῆς Πολιτείας ἔχουν ὑπέρτατον χρέος νά διασφαλίζουν τήν ἀκώλυτον καί ἐλευθέραν ἄσκησιν τῆς λαϊκῆς κυριαρχίας καί τήν ἐκδήλωσιν τῆς λαϊκῆς θελήσεως εἰς πᾶσαν περίστασιν.

»Τό σύγχρονον Κράτος πρέπει νά διασφαλίζη τήν ἄσκησιν τῶν πολιτικῶν καί ἀτομικῶν δικαιωμάτων καί νά δημιουργῇ συνθήκας ἴσης συμμετοχῆς δι' ὅλους τούς Ἕλληνας εἰς τήν πολιτικήν, οἰκονομικήν καί κοινωνικήν ζωήν.

»Ἡ ἀρχή αὐτή κατοχυρώνεται οὐσιαστικῶς ἀπό τήν ὑπεύθυνον συμπεριφοράν τῶν ἐλευθέρων πολιτῶν, ὑποχρεωμένων νά ἀποφεύγουν καταχρηστικήν ἄσκησιν εἰς βάρος τῶν ἐλευθέρων θεσμῶν, τῶν ἀτομικῶν ἐλευθεριῶν καί τῆς ἐθνικῆς ἀνεξαρτησίας.

»Τά ἄρθρα 2, 4 καί 6 ρυθμίζουν ὑπηρεσιακά ἤ λεπτομερειακά θέματα τῆς ὀργανώσεως καί λειτουργίας τῆς Δικαιοσύνης.

»Εἰς τό ἄρθρον 3 ἐξαίρεται ἡ ἀνεξαρτησία τῶν δικαστῶν, κατά τήν ἄσκησιν τῶν καθηκόντων αὐτῶν καί δημιουργεῖται ὑποχρέωσις τῶν ἰδίων πρός τήρησιν τῆς ἐκ τῆς ἀρχῆς ταύτης ἐπιβαλλομένης καθόλου συμπεριφορᾶς των.

»Διά τοῦ ἄρθρου 5 κατοχυρώνεται συνταγματικῶς ἡ λειτουργία τῶν Μικτῶν Ὁρκωτῶν Δικαστηρίων εἰς τά ὁποῖα ἔχει ἀνατεθῆ ἡ ἐκδίκασις τῶν κακουργημάτων καί τῶν πολιτικῶν ἐγκλημάτων.

»Διά τοῦ ἄρθρου 7 ἀνατίθεται ἡ πειθαρχική ἐξουσία ἐπί τῶν μελῶν τῶν Ἀνωτάτων Δικαστηρίων ἀποκλειστικῶς εἰς τό Ἀνώτατον Πειθαρχικόν Συμβούλιον τελοῦντος ὑπό τήν προεδρίαν τοῦ προέδρου τοῦ Συμβουλίου τῆς Ἐπικρατείας.

»Ὁ ὑπουργός τῆς Δικαιοσύνης ἀσκεῖ τήν πειθαρχικήν ἀγωγήν, ἀλλά δέν προεδρεύει πλέον τοῦ Συμβουλίου.

»Ὑπό τήν ἰσχύν τοῦ Συντάγματος τοῦ 1952 σπάνια ἀνέκυψαν αἱ περιπτώσεις παραπομπῆς εἰς τό Ἀνώτατον Πειθαρχικόν Συμβούλιον.

»Προσωπικῶς, ὡς ὑπουργός Δικαιοσύνης οὔτε κἄν προήδρευσα αὐτοῦ, ἐπειδή εἶχον ἀσκήσει ὁ ἴδιος τήν πειθαρχικήν ἀγωγήν.

»Διά τοῦ ἄρθρου 8 συμπληροῦνται αἱ διατάξεις τοῦ ἄρθροῦ 17 τοῦ Συντάγματος περί προστασίας τῆς ἰδιοκτησίας κατά τρόπον ἀνταποκρινόμενον πρός τό αἴσθημα τοῦ δικαίου διά τήν περίπτωσιν ἀποστερήσεως τῆς χρήσεως ἐν πολέμῳ καί ἐν ἐπιστρατεύσει, ὡς καί εἰς περιπτώσεις θεραπείας ἀμέσου κοινωνικῆς ἀνάγκης.

»Τό ἄρθρον 9 ἀποδίδει τό οὐσιαστικόν περιεχόμενον τοῦ συγκινοῦντος τάς ψυχάς τῶν Ἑλλήνων ἀκροτελευταίου ἄρθρου τοῦ Συντάγματος.

»Ὁ σεβασμός πρός τό Σύνταγμα καί τούς νόμους, ἡ ἀφοσίωσις πρός τήν Πατρίδα καί τήν ἐθνικήν ἑνότητα συνιστοῦν ὑπέρτατον χρέος ὅλων τῶν Ἑλλήνων εἰς τόν πατριωτισμόν τῶν ὁποίων ἀφιεροῦται ἡ τήρησις τοῦ Συντάγματος.

»Διά τῶν ἄρθρων 10 καί 11 τίθενται μεταβατικαί διατάξεις ρυθμίζουσαι προβλήματα γεννώμενα ἐκ τῆς μεταβολῆς τῆς 23ης Ἰουλίου 1974.

»Ἐρωτηθείς περαιτέρω σχετικῶς ὁ κ. ὑπουργός τῆς Δικαιοσύνης ἀπήντησεν, ὅτι ἡ Κυβέρνησις θά ἀντιμετωπίση τήν ἔκδοσιν Συντακτικῶν Πράξεων εἰς ἀπολύτως ἐξαιρετικάς περιπτώσεις καί πρός ἀντιμετώπισιν θεμάτων ἐπειγούσης φύσεως, συνδεδεμένων ἀφ' ἑνός μέν μέ τάς ἐθνικάς περιστάσεις, ἀφ' ἑτέρου δέ μέ τήν ταχεῖαν ἄρσιν τῶν συνεπειῶν τῆς ἀνωμαλίας τῶν τελευταίων ἐτῶν».

7 ΑΥΓΟΥΣΤΟΥ 1974

Ὑπό τήν προεδρία τοῦ πρωθυπουργοῦ διεξάγεται εὐρεῖα σύσκεψη γιά τά οἰκονομικά προβλήματα τῆς χώρας. Ἡ σχετική κυβερνητική ἀνακοίνωση ἀναφέρει:

«Εἰς σύσκεψιν ὑπό τήν προεδρίαν τοῦ πρωθυπουργοῦ κ. Κωνσταντίνου Καραμανλῆ ἐγένετο σήμερον εἰς τό Ὑπουργεῖον Συντονισμοῦ ἀνασκόπησις τῆς οἰκονομικῆς καταστάσεως τῆς χώρας. Εἰς τήν σύσκεψιν μετέσχον ὁ ἀντιπρόεδρος τῆς Κυβερνήσεως κ. Γεώργιος Μαῦρος, ὁ ὑφυπουργός Συντονισμοῦ κ. Ξενοφῶν Ζολώτας, ὁ ὑφυπουργός Οἰκονομικῶν κ. Ἰωάννης Πεσμαζόγλου, ὁ ὑπουργός Γεωργίας κ. Δημ. Παπασπύρου, ὁ ὑπουργός Ἐμπορίου κ. Ἀθαν. Κανελλόπουλος, ὁ ὑπουργός Βιομηχανίας κ. Χαρ. Πρωτοπαππᾶς, ὁ ὑπουργός Ἐμπορικῆς Ναυτιλίας κ. Ἰωάννης Μηναΐος, ὁ ὑπουργός Ἀπασχολήσεως κ. Κωνστ. Λάσκαρης, ὁ ὑφυπουργός Συντονισμοῦ κ. Εὐάγγ. Δεβλέτογλου καί ὁ διοικητής τῆς Τραπέζης τῆς Ἑλλάδος κ. Π. Παπαληγούρας.

»Κατά τήν σύσκεψιν, εἰσηγουμένου τοῦ ὑπουργοῦ Συντονισμοῦ κ. Ξεν. Ζολώτα, ἐπεσημάνθησαν τά ὑφιστάμενα προβλήματα τῆς οἰκονομίας καί καθωρίσθη ἡ διαδικασία διά τήν ταχεῖαν καί ἀσφαλῆ ἀντιμετώπισίν των. Διεπιστώθη ὅτι παρά τήν κακήν κληρονομίαν τοῦ παρελθόντος, ἡ ὅλη οἰκονομία εὑρίσκεται ὑπό πλήρη ἐλεγχον τῆς Κυβερνήσεως ἡ ὁποία, μέ τήν ἐμπιστοσύνην τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ, χωρεῖ εἰς τήν ἀποκατάστασιν τοῦ ρυθμοῦ λειτουργίας καί ἀναπτύξεως τῆς οἰκονομίας.

»Ἡ σύσκεψις θά ἐπαναληφθῆ τήν προσεχῆ ἑβδομάδα ὁπότε ἡ Κυβέρνησις δι' ἀνακοινώσεώς της θά δώση πλήρη εἰκόνα τῆς ὑφισταμένης οἰκονομικῆς καταστάσεως καί θά ἐξαγγείλη τήν πολιτικήν τήν ὁποίαν θά ἐφαρμόση εἰς τόν τομέα αὐτόν».

7 ΑΥΓΟΥΣΤΟΥ 1974

Ὁ Κ. Καραμανλῆς δέχεται σέ ἀκρόαση τόν πρεσβευτή τῆς Σοβιετικῆς Ἑνώσεως στήν Ἀθήνα, Ι. Γιέζωφ, ὁ ὁποῖος καί τόν ἐνημερώνει γιά τίς θέσεις τῆς Μόσχας πάνω στήν κυπριακή κρίση.

Τό περιεχόμενο τῆς συνομιλίας καταγράφηκε σέ σχετικό μνημόνιο:

«Πρωθυπουργός: *Εὐχαριστῶ διά τήν ἐπίσκεψιν, πολλῷ μᾶλλον, διότι ἐφαίνετο ὅτι ἡ Κυβέρνησίς σας δέν ἦτο εὐτυχής διά τήν πολιτικήν ἀλλαγήν. Ἡ παρουσία σας, ὅμως, ἐπιβεβαιώνει τό ἀντίθετον.*

»Γιέζωφ: Δέν εἶναι σωστή ἡ ἐντύπωσίς σας. Εἶμαι εὐτυχής διότι σᾶς ἐπισκέπτομαι. Τό ὄνομά σας εἶναι εὐφήμως γνωστόν εἰς τήν ἱστορίαν τῆς Ἑλλάδος. Ἀποβλέπω εἰς συνεχῆ ἐπαφήν. Αἱ καλαί σχέσεις μεταξύ τῶν δύο χωρῶν μας παρημποδίσθησαν κατά τά τελευταῖα ἔτη διά γνωστούς λόγους. Θά τεθῆ, ὅμως, τώρα, θέμα βελτιώσεως καί ἀναπτύξεως τῶν σχέσεων αὐτῶν, συμφώνως πρός τήν παλαιάν παράδοσιν φιλίας. Τώρα, τά γεγονότα πιέζουν καί ἀπό βορρᾶ καί ἀπό νότου. Δι' αὐτό, πρέπει νά ἔχωμεν ἐπαφάς μετά τῆς ἑλληνικῆς Κυβερνήσεως. Ἤθελα ἁπλῶς νά κάμω αὐτάς τάς γενικάς παρατηρήσεις. Δέν ἔχω συγκεκριμένα θέματα. Τό θέμα τό Κυπριακόν τό συνεζήτησα πρό ἡμερῶν μετά τοῦ κ. Μαύρου. Ἡ θέσις τῆς Κυβερνήσεώς μου εἶναι ἀρκούντως γνωστή. Πολλάκις ἀνεπτύξαμεν τάς ἀπόψεις αὐτάς εἰς τό Ὑπουργεῖον Ἐξωτερικῶν. Ἐτονίσαμεν, ὅτι ἡ θέσις μας εἶναι ἡ κατοχύρωσις καί διασφάλισις τῆς ἀνεξαρτησίας καί ἀκεραιότητος τῆς Κύπρου, ἡ ἀποχώρησις ξένων δυνάμεων, ἡ ἐπαναφορά τοῦ status quo ante. Μετέφερον ἤδη εἰς τήν Κυβέρνησίν μου ὅτι καί ἡ Ἑλλάς εἶναι ὑπέρ τῆς ἀνεξαρτησίας καί τῆς νομιμότητος ἐν Κύπρῳ. Διερωτῶμαι ὅμως, κατά πόσον ἡ Δήλωσις τῆς Γενεύης συμφωνεῖ μέ τάς βασικάς ταύτας ἀρχάς.

»Πρωθυπουργός: *Ἡ διαφορά μας εἶναι ὅτι σεῖς μέν δύνασθε νά ἐπιβάλητε τάς ἀπόψεις σας, ἡμεῖς δέ δέν δυνάμεθα. Ἡ Γενεύη ὑπῆρξεν ἀποτέλεσμα ἀνάγκης. Εἰς τό πρόσωπόν μου θά εὕρητε συνομιλητήν πρόθυμον. Πρόθεσις τῆς Κυβερνήσεώς μου εἶναι ἡ βελτίωσις τῶν σχέσεων καί ἡ ἀποκατάστασις καλῶν καί ἀγαθῶν σχέσεων μετά τῆς Σοβιετικῆς Ἑνώσεως. Δέν σᾶς ὁμιλῶ γλῶσσαν διπλωματίας. Ὅταν λέγω κάτι τό ἐννοῶ. Εἰς τήν ζωήν δέν κάμνομεν ἐκεῖνο τό ὁποῖον θέλομεν. Προσπαθοῦμεν νά κάμωμεν αὐτό πού πρέπει καί τελικῶς πράττομεν ἐκεῖνο τό ὁποῖον ἠμποροῦμεν Ἐάν ἔχωμεν τήν βοήθειαν τῶν Μεγάλων Δυνάμεων, θά προχωρήσωμεν σύμφωνα με τάς διακηρύξεις μας. Αἱ θέσεις μας ἐπί τοῦ Κυπριακοῦ θεωρητικῶς συμπίπτουν. Ὑπῆρξεν, ὅμως, ἡ ἐντύπωσις, ὅτι ἡ θέσις τῶν Σοβιετικῶν ὑπῆρξεν ἀσαφής καί ἀντιφατική. Δέν ζητῶ ὡς Ἑλλάς βοήθειαν καί συμπαράστασιν. Ζητῶ, ἐκεῖνοι, οἱ ὁποῖοι ἔχουν τήν δύναμιν νά συμβάλουν εἰς τήν ἀποκατάστασιν ἐν Κύπρῳ τῆς νομιμότητος, τῆς ἀνεξαρτησίας καί τῆς κυριαρχίας τῆς νήσου. Πίεσις τῶν Μεγάλων ἐπί τῆς Τουρκίας θά ἦτο δυνατόν νά εἶναι ἀποτελεσματική. Μία πίεσις πολιτική καί ἠθική. Ἔχω τήν ἐντύπωσιν, ὅτι ἡ ρωσική στάσις ἐνεθάρρυνε κάπως τήν τουρκικήν στάσιν· ἤ, μᾶλλον, δέν γνωρίζω ἐάν τήν ἐνεθάρρυνε, γνωρίζω ὅτι δέν τήν ἀπεθάρρυνε. Θά τό ἐθεώρουν χρήσιμον, ἐάν αὐτό πού δέν ἔγινεν εἰς τό παρελθόν ὑπό τῆς Σοβιετικῆς Ἑνώσεως, γίνῃ τώρα.*

»Γιέζωφ: Τί ἠμπορῶ νά εἴπω εἰς αὐτά; Ἡ θέσις μου εἶναι σαφής. Θά ἤθελα νά εἴπω εἰς τόν κ. πρόεδρον, ὅπως τό εἶπα καί εἰς τόν κ. Μαῦρον, ὅτι ἡ θέσις μας ποτέ δέν ὑπῆρξεν ἀμφίρροπος.

»Τήν ἄνοιξιν εἶχον ἤδη ἐπισύρει τήν προσοχήν τῆς ἑλληνικῆς Κυβερνήσεως ἐπί τῶν κινδύνων τυχόν ἐπεμβάσεων κατά τῆς Κύπρου. Εἴμεθα ὑπέρ τῆς ἀνεξαρτησίας τῆς Κύπρου. Ἡ θέσις μας δέν μετεβλήθη. Τά γεγονότα τῆς Κύπρου εἶναι ἀπόρροια τῆς ἑλληνικῆς στρατιωτικῆς ἐπεμβάσεως εἰς τήν Κύπρον. Δέν ὁμιλῶ ὡς διπλωμάτης, ἀλλά μέ εὐθύτητα.

»Πρωθυπουργός: *Ἔχετε δίκαιον. Τό λάθος ἦτο τῆς χούντας. Τό δυσάρεστον εἶναι ὅτι ἡ Τουρκία κατέχεται ἀπό τόν πειρασμόν νά ἐπωφεληθῆ τοῦ σφάλματος αὐτοῦ. Ἐάν οἱ Τοῦρκοι δέν ἀποφύγουν τόν πειρασμόν αὐτόν, δέν θά ἔχωμεν εἰρηνικήν λύσιν. Ἡ λύσις τοῦ προβλήματος εὑρίσκεται εἰς Ἄγκυραν. Δέν εἶμαι ἐγώ, ἐκεῖνος, πού θά ὑποδείξῃ εἰς τήν Μόσχαν τόν τρόπον τῆς ἐνεργείας της. Πιστεύω ὅτι δύναται νά τό πράξῃ. Τό πῶς, δέν ἔχομεν δικαίωμα νά τό ὑποδείξωμεν.*

»Γιέζωφ: Ἠμπορῶ νά βεβαιώσω τόν κ. πρωθυπουργόν,

ὅτι ἡ Σοβιετική Κυβέρνησις ἐπιμένει εἰς τήν στάσιν της, πάντοτε μέ συνέπειαν καί σταθερότητα.

»Πρωθυπουργός: *Ὑπάρχει θεωρητική συνέπεια καί συνέπεια εἰς τήν πρᾶξιν. Θά χαρῶ πολύ, ἐάν ἡ Σοβιετική Κυβέρνησις βοηθήση θετικῶς εἰς τήν πρᾶξιν.*

»Γιέζωφ: Ἐκφράζω τήν εὐχήν ὅπως, εἰς τήν Γενεύην καί ἀλλαχοῦ, ἡ ἑλληνική Κυβέρνησις φανῆ συνεπής πρός τάς δεδηλωμένας ἀρχάς της.

»Πρωθυπουργός: *Ἐάν ἔχωμεν τήν ἔμπρακτον συμπαράστασίν σας, θά καταστῆ δυνατόν νά ἐμμείνωμεν εἰς τάς ἀρχάς μας. Ἤδη, ἀπό τό Παρίσι εἶπον, ὅτι τά τουρκικά στρατεύματα πρέπει νά φύγουν καί νά ἐπαναφερθῆ τό πρότερον καθεστώς εἰς τήν Κύπρον. Αὐτά πού εἶπον τότε τά μετέφρασα εἰς πολιτικήν μου ἀφ' ὅτου ἤλθον ἐνταῦθα. Εἰς τήν ζωήν, δέν ἀρκοῦν διακηρύξεις. Χρειάζονται μέσα πραγματοποιήσεώς των. Ὑπάρχουν διμερεῖς καί πολυμερεῖς τρόποι νά ἐνεργήσετε. Ἐπαναλαμβάνω, ὅμως, ὅτι δέν ἔχω τό δικαίωμα νά ὑποδείξω εἰς τήν Σοβιετικήν Ἕνωσιν τόν τρόπον τῆς ἐνεργείας της.*

»Γιέζωφ: Ἡ Σοβιετική Ἕνωσις, δέν σκοπεύει νά παύση τάς προσπαθείας μέ ὅλας τάς δυνάμεις της, χρησιμοποιοῦσα ἅπαντα τά πολιτικά μέσα.

»Πρωθυπουργός: *Τό ἐκτιμῶ. Ἐλπίζω, νά γίνη αὐτό κατά τρόπον προωθητικόν λύσεων. Ἐπαναλαμβάνω τήν ἱκανοποίησίν μου διά τήν συνάντησιν ταύτην, ἀπό τήν ὁποίαν συνάγω τό συμπέρασμα, ὅτι ὑπάρχουν θετικά περιθώρια βελτιώσεως τῶν σχέσεών μας εἰς ὅλους τούς τομεῖς. Καί, ἐπί πλέον, ἐπαναλαμβάνω τήν πεποίθησίν μου, ὅτι ἡ Σοβιετική Ἕνωσις δύναται νά βοηθήση, ὡς πρός τό Κυπριακόν, τήν πλευράν πού εὑρίσκεται ἐν δικαίῳ πρός ἐξεύρεσιν λογικῆς καί δικαίας λύσεως.*

»Γιέζωφ: Ἐκτός τοῦ θέματος τῆς Κύπρου, πού παρουσιάζει σήμερον ὀξύτητα, ὑπάρχουν καί διμερῆ θέματα.

»Πρωθυπουργός: *Ὅπως σᾶς εἶπον εὐθύς ἐξ ἀρχῆς θά εὕρητε εἰς τό πρόσωπόν μου πρόθυμον συνομιλητήν. Ὁ ὑπουργός Ἐξωτερικῶν θά εἶναι πρόθυμος νά συζητήση μαζί σας ὅλα τα ἐκκρεμῆ θέματα.*

»Γιέζωφ: Θά ἤθελα νά σᾶς εὐχαριστήσω. Εἶμαι πολύ εὐτυχής διά τήν πρώτην ἐπαφήν. Ἐλπίζω ὅτι αὕτη θά συμβάλη εἰς τήν ἐπίλυσιν ὅλων τῶν ἐκκρεμῶν οἰκονομικῶν καί μορφωτικῶν θεμάτων πού θά παρουσιασθοῦν κατά τήν ἐξέλιξιν τῶν σχέσεών μας. Θά μεταδώσω εἰς τήν Κυβέρνησίν μου τά λεχθέντα ὑπό τοῦ κ. πρωθυπουργοῦ. Σᾶς εὔχομαι ἐπιτυχίαν εἰς τό δύσκολον ἔργον σας.

»Πρωθυπουργός: *Εὐχαριστῶ. Ἐκτιμῶ τούς λόγους σας. Κι ἐάν ἐπρόκειτο ἐγώ νά συνοψίσω τήν συζήτησιν θά τό ἔπραττον ὅπως σεῖς τό ἐκάματε*»[30].

Τρεῖς ἡμέρες νωρίτερα, ὁ Σοβιετικός πρέσβης εἶχε ἐπισκεφθεῖ στό Ὑπουργεῖο Ἐξωτερικῶν, τόν Γ. Μαῦρο, γιά νά τοῦ διαβάσει γραπτή δήλωση τῆς Κυβερνήσεώς του, τά κύρια σημεῖα τῆς ὁποίας ἦταν τά ἀκόλουθα:

«1. Στή Μόσχα μελετᾶται ἡ "Δήλωση τῆς Γενεύης", καθώς καί οἱ μεταγενέστερες δηλώσεις τῆς ἑλληνικῆς Κυβερνήσεως ὑπέρ τῆς ἀνεξαρτησίας, κυριαρχίας καί ἐδαφικῆς ἀκεραιότητος τῆς Κύπρου, καθώς καί ὑπέρ τῆς πλήρους ἐφαρμογῆς τῆς ἀποφάσεως 353/1974 τοῦ Συμβουλίου Ἀσφαλείας τῶν Ἡνωμένων Ἐθνῶν.

»2. Ἡ Σοβιετική Ἕνωση ἀπό τήν πλευρά της ξεκινᾶ ἀπό τήν διερεύνηση μέχρι ποίου βαθμοῦ ἡ "Δήλωση τῆς Γενεύης" ἀνταποκρίνεται στήν ἀπόφαση τοῦ Συμβουλίου Ἀσφαλείας καί στήν πλήρη ἐφαρμογή της. Ἡ ΕΣΣΔ πιστεύει ὅτι ὅλα τά μέλη τῶν Ἡνωμένων Ἐθνῶν ἔχουν τήν ὑποχρέωση νά ἐφαρμόζουν τόν Χάρτη τοῦ ΟΗΕ καί τίς ἀποφάσεις τοῦ Συμβουλίου Ἀσφαλείας καί θέλει νά διερευνήση μέχρι ποίου σημείου ἡ ἑλληνική Κυβέρνηση εἶναι σύμφωνη.

»3. Ἡ "Δήλωση τῆς Γενεύης" δέν θίγει π.χ. τό θέμα τῆς ἀποχωρήσεως τῶν ξένων στρατευμάτων καί δέν ἅπτεται τοῦ θέματος τῆς ξένης ἐπεμβάσεως ἐναντίον τῆς Δημοκρατίας τῆς Κύπρου, ἰδίως ἀφοῦ δέν προσδιορίζεται ὁ χρόνος τῆς ἐκεῖ παραμονῆς τῆς ξένης δυνάμεως.

»4. Πῶς συμβιβάζεται ἡ πρόταση γιά δημιουργία "ζώνης ἀσφαλείας" μέ τήν ἀναγκαιότητα τῆς ταχείας ἀποκαταστάσεως τοῦ προηγουμένου καθεστῶτος; Ἐπί πλέον γίνεται στή Δήλωση λόγος γιά δύο χωριστές διοικήσεις. Ἴσως ἐκεῖνοι, οἱ ὁποῖοι εἶναι ἐναντίον τῆς ἐδαφικῆς ἀκεραιότητος τῆς Κύπρου, νά ἐκμεταλλευθοῦν τήν παράγραφο αὐτή. Τέλος, συνεχίζεται ἐντός καί ἐκτός τῆς Κύπρου ἡ δραστηριότητα τῶν ὀπαδῶν τῆς διχοτομήσεως καί τῆς ἑνώσεως.

»5. Στήν "Δήλωση τῆς Γενεύης" δέν ὑπάρχουν προθεσμίες στό θέμα τῆς ἐκ νέου ἀναλήψεως ἀπό τήν Κυβέρνηση τοῦ προέδρου Μακαρίου τῆς πλήρους διακυβερνήσεως τῆς Κύπρου. Ὅλα μαρτυροῦν ὅτι ἀπό τήν Δήλωση δέν μπορεῖ νά συναχθῆ τό συμπέρασμα ὅτι ἡ πραγματική ἐγγύηση ὑπέρ τῆς ἀνεξαρτησίας τῆς Κύπρου καί τῆς ἐφαρμογῆς τῆς ἀποφάσεως τοῦ Συμβουλίου Ἀσφαλείας βασίζεται "ἐπί τῆς ἀρχῆς τῆς μή ἐπεμβάσεως". Πῶς βλέπει ἡ ἑλληνική Κυβέρνηση τά μέσα πλήρους διευθετήσεως τοῦ ζητήματος καί πλήρους ἐφαρμογῆς τῆς ἀποφάσεως 353/1974 τοῦ Συμβουλίου Ἀσφαλείας;».

Σέ ἀπάντηση, ὁ Γ. Μαῦρος ἀντέτεινε ὅτι οἱ ἀρχές πού διατυπώνονται στό μήνυμα τόν βρίσκουν τελείως σύμφωνο. Εἰδικότερα, ὁ Ἕλληνας ὑπουργός τῶν Ἐξωτερικῶν διερωτήθηκε γιά τή σκοπιμότητα τῆς νέας σοβιετικῆς προσφυγῆς στό Συμβούλιο Ἀσφαλείας, ἐφόσον ἡ ἀπόφαση 353 καθιερώνει, ὡς ἀρχές, τήν ἐκεχειρία, τήν ἄμεση ἀποχώρηση ὅλων τῶν στρατιωτικῶν δυνάμεων καί τήν ἐπάνοδο τῆς συνταγματικῆς τάξεως. Ἡ ἀρνητική σοβιετική στάση ἀπέναντι στήν ἀπόφαση αὐτή ἐνθαρρύνει τήν Ἄγκυρα στήν τάση γιά συνεχῆ παραβίασή της καί στήν ἀδιαλλαξία. Ἂν, ἐξάλλου, ἡ Μόσχα ἀποβλέπει στήν ἄμεση ἀποχώρηση, ἡ ὁποία δέν κατορθώθηκε νά προβλεφθεῖ μέ τή «Δήλωση τῆς Γενεύης», ἡ ἑλληνική πλευρά δέν θά εἶχε ἀντίρρηση νά προσφύγει μαζί της στό Συμβούλιο Ἀσφαλείας προκειμένου νά ληφθοῦν ἄμεσα μέτρα γιά τήν ἀποχώρηση τῶν τουρκικῶν στρατευμάτων. Ἡ ἄμεση ἐπάνοδος, τέλος, τοῦ Ἀρχιεπισκόπου Μακαρίου εἶναι, καί αὐτή, συνάρτηση τῆς ἀποχωρήσεως τῶν στρατευμάτων εἰσβο-

λῆς. «Κάμετε — κατέληξε ἀπαντώντας σέ σχετική ἐρώτηση τοῦ σοβιετικοῦ πρεσβευτῆ — μία καθαρή δήλωση ὅτι πρέπει νά φύγουν ἀπό τήν Κύπρο ὅλα τά στρατεύματα ἑλληνικά καί τουρκικά, τότε πιστεύω ὅτι οἱ Τοῦρκοι θά ἀποσύρουν τίς δυνάμεις τους!»[31].

Τί, πράγματι, ὑποδήλωνε ἡ σοβιετική τοποθέτηση εἶχε διαφανεῖ ἀπό τήν πρώτη φάση τῶν διαπραγματεύσεων τῆς Γενεύης. Ἡ ἐκδήλωση ἐνδιαφέροντος, σχετικά ὄψιμου, μέ τήν ἀποστολή παρατηρητῆ, τοῦ Βίκτωρ Μίνιν, ὑφυπουργοῦ τῶν Ἐξωτερικῶν, στίς 28 Ἰουλίου, συνοδεύτηκε μέ δήλωση πού ἐπισήμαινε ὅτι ἀδιάλλακτες δυνάμεις πού ἀνήκουν στό νατοϊκό χῶρο ἀπεργάζονται τήν ἐξαφάνιση τοῦ ἀνεξάρτητου κυπριακοῦ Κράτους καί τόν διαμελισμό τῆς ἐπικράτειάς του. Διατυπώνοντας τή θέση της ἐπί τῶν ἐσωτερικῶν προβλημάτων τῆς Κύπρου, ἡ σοβιετική Κυβέρνηση στρεφόταν κατά τοῦ πρόεδρου Κληρίδη, μέ τήν κατηγορία ὅτι στήν Κυβέρνησή του συμμετέχουν πρόσωπα διορισμένα ἀπό τό Ν. Σαμψών, καί ἐνέμενε στήν ἀνάγκη τῆς ἄμεσης ἐπιστροφῆς τοῦ Ἀρχιεπισκόπου Μακαρίου.

Ὡς ἀπόρροια αὐτῆς τῆς τοποθετήσεως, προέκυψε ἡ ἄποψη ὅτι ἡ κοινή διακήρυξη τῶν τριῶν ὑπουργῶν γιά τήν Κύπρο ἦταν «ἐκτός τῆς γραμμῆς τῆς ἀποφάσεως 353/1974 τοῦ Συμβουλίου Ἀσφαλείας τῶν Ἡνωμένων Ἐθνῶν» — ὅπως ὑποστήριξε ὁ Β. Μίνιν σέ ἀπευθείας συνάντησή του μέ τόν Γ. Μαῦρο στή Γενεύη, στίς 31 Ἰουλίου[32].

8 ΑΥΓΟΥΣΤΟΥ 1974

Στό πλαίσιο τῆς προσπάθειας γιά τήν ἀμυντική θωράκιση τῆς χώρας, ἐκπρόσωποι τῆς Ἑνώσεως Ἑλλήνων Ἐφοπλιστῶν ἐπισκέπτονται τόν Κ. Καραμανλῆ καί τοῦ ἀνακοινώνουν τήν πρόθεση τῆς Ἑνώσεως νά προσφέρει 70 ἑκατ. δολλάρια.

Ὁ πρωθυπουργός, ἀφοῦ δέχτηκε τήν προσφορά, δήλωσε ὅτι θά χρησιμοποιηθεῖ γιά τήν κάλυψη ἀναγκῶν τοῦ Πολεμικοῦ Ναυτικοῦ καί τόνισε ὅτι ἡ χειρονομία αὐτή τῶν Ἑλλήνων Ἐφοπλιστῶν ἔχει ἰδιαίτερη σημασία *«διότι αἱ ὧραι τάς ὁποίας διέρχεται ἡ χώρα ἀπαιτοῦν ἠθικήν ἔξαρσιν καί ὑλικάς θυσίας ἀπό ὅλους τούς Ἕλληνας»*.

8 ΑΥΓΟΥΣΤΟΥ 1974

Δημοσιεύεται στήν Ἐφημερίδα τῆς Κυβερνήσεως τό ὑπ' ἀριθ. 1 νομοθετικό διάταγμα «Περί τροποποιήσεως καί συμπληρώσεως διατάξεων τινῶν τοῦ ν.δ. 58/1968 περί Ὑπουργείου Ἐθνικῆς Ἀμύνης καί τῶν Ὀργάνων τῆς Ἀνωτάτης Διοικήσεως καί Ἐλέγχου τῶν Ἐνόπλων Δυνάμεων».

Συγκεκριμένα, μετά ἀπό συνεργασία τοῦ στρατηγοῦ Γκιζίκη μέ τόν πρωθυπουργό Κ. Καραμανλῆ ἀποφασίστηκε, σέ ἐφαρμογή τῆς Α΄ Συντακτικῆς Πράξεως, ἡ ἐπανασύσταση, μέ σχετικό νόμο, τοῦ Ἀνωτάτου Συμβουλίου Ἐθνικῆς Ἀμύνης ΑΣΕΑ καί ὁ καθορισμός τῶν ἁρμοδιοτήτων τοῦ ὑπουργοῦ Ἐθνικῆς Ἀμύνης καί τῆς ἡγεσίας τῶν Ἐνόπλων Δυνάμεων. Εἰδικότερα, τό ΑΣΕΑ τοποθετεῖ, μετά ἀπό πρόταση τοῦ ὑπουργοῦ, τούς ἀντιστρατήγους καί τούς διοικητές τοῦ Στόλου καί τῆς Τακτικῆς Ἀεροπορίας. Παράλληλα, ὁ ἀρχηγός Ἐνόπλων Δυνάμεων ἀσκεῖ τίς ἁρμοδιότητες πού παρέχονταν νομοθετικά πρίν ἀπό τήν 21η Ἀπριλίου 1967.

8 ΑΥΓΟΥΣΤΟΥ 1974

Μέ ἀφορμή τή δημοσίευση παραχωρημένης, σέ προγενέστερη ἡμερομηνία, συνεντεύξεώς του, ὁ Ἀρχιεπίσκοπος Μακάριος κάμει τήν ἀκόλουθη δήλωση:

«Ἀνεξαρτήτως τούτου καί ἐπειδή ἡ συνέντευξις πιθανῶς δημιουργεῖ τήν ἐσφαλμένην ἐντύπωσιν ὅτι ἀσκῶ κριτικήν κατά τῆς ἑλληνικῆς Κυβερνήσεως, ἐπιθυμῶ σαφῶς καί κατηγορηματικῶς νά εἴπω ὅτι τρέφω πλήρη ἐμπιστοσύνην καί βαθεῖαν ἐκτίμησιν πρός τήν ἑλληνικήν Κυβέρνησιν, ὅλως δέ ἰδιαιτέρως πρός τόν πρωθυπουργόν κ. Κωνσταντῖνον Καραμανλῆν, ἀναλαβόντα εἰς μίαν δύσκολον περίοδον τάς εὐθύνας διαμορφώσεως τοῦ μέλλοντος τῆς Ἑλλάδος καί χειρισμοῦ μεγάλων ἐθνικῶν θεμάτων. Ἀντιλαμβάνομαι τάς δυσχερείας τῆς ἑλληνικῆς Κυβερνήσεως, τάς ὁποίας ἐκληρονόμησεν ἀπό τό πρόσφατον παρελθόν καί ὁλοψύχως συμπαρίσταμαι εἰς τό δύσκολον ἔργον της».

Η ΚΥΠΡΟΣ ΣΤΟΝ ΚΛΟΙΟ ΤΟΥ ΑΤΤΙΛΑ

Στίς 14 Αὐγούστου 1974, πρῶτες πρωινές ὧρες, τά τουρκικά στρατεύματα θά ἐξαπολύσουν νέο κῦμα ἐπιχειρήσεων στήν Κύπρο, κορυφώνοντας τήν ἐπιθετική δράση πού εἶχαν ἀναλάβει τήν ἐπαύριο τοῦ πραξικοπήματος κατά τοῦ προέδρου Μακαρίου. Μετά τήν ἰσχυρή ἀγκίστρωση στό βόρειο ἄκρο, μεταξύ 20-22 Ἰουλίου, καί τήν ἐπέκταση, στή συνέχεια, τῆς ζώνης ἐλέγχου κατά παράβαση τῶν ὅρων τῆς ἐκεχειρίας, ἡ βίαιη κατοχή τοῦ κυπριακοῦ ἐδάφους ἀπό τούς εἰσβολεῖς κατέληγε ἤδη, μετά ἀπό ραγδαία προέλαση τῶν ἀσύγκριτα ὑπέρτερων δυνάμεών τους, νά καλύψει ὁλόκληρο τό βορειοανατολικό τμῆμα τῆς Μεγαλονήσου. Ὁ Ἑλληνισμός εἶχε δεχτεῖ καταστροφικό πλῆγμα: ἐδάφη καταπατημένα σέ ποσοστό περίπου 38%, χιλιάδες νεκρῶν καί ἀγνοουμένων, διακόσιες χιλιάδες προσφύγων, ὑφαρπαγή περιουσιῶν ἀνυπολόγιστης ἀξίας, καταρράκωση τῆς ἀνθούσας οἰκονομίας τοῦ νησιοῦ, διάπραξη βάρβαρων ἐνεργειῶν πού προσέβαλλαν κατάφωρα τή διεθνῆ τάξη καί τό σύγχρονο πολιτισμό...

Ὁ πρωθυπουργός, Κ. Καραμανλῆς, καί οἱ κορυφαῖοι συνεργάτες του στήν Κυβέρνηση καί τό στράτευμα, ἐξάντλησαν κάθε περιθώριο στήν ἀναζήτηση τρόπου ἕνοπλης ἀντιδράσεως στή νέα τουρκική πρόκληση. Ὅπως ὅμως καταφάνηκε, τά διαθέσιμα μέσα δέν ἄφηναν περιθώρια γιά τήν ἀνάληψη στρατιωτικῆς ἐνέργειας στό ἔδαφος καί στήν περιφέρεια τῆς μακρυνῆς Κύπρου, σέ ἀπόσταση ἀναπνοῆς ἀπό τίς βάσεις ἀνεφοδιασμοῦ τῶν ἐχθρικῶν δυνάμεων. Ἐπιπλέον, κάθε παράτολμο ἐγχείρημα, χωρίς νά προδιαγράφει τήν πιθανότητα ἐπιτυχίας, συνεπαγόταν τήν πρόκληση σοβαρῶν κινδύνων καί γιά τήν ἴδια τήν ἑλληνική ἐπικράτεια. Κορυφαία πράξη διαμαρτυρίας πρός τήν κατεύθυνση τῆς παγκόσμιας κοινῆς γνώμης καί, ἰδιαίτερα, τῶν δυτικῶν συμμάχων, ὑπῆρξε ἡ ἀπόφαση τοῦ Κ. Καραμανλῆ γιά τήν ἀποχώρηση τῆς χώρας ἀπό τό στρατιωτικό σκέλος τοῦ ΝΑΤΟ.

Ἡ νέα ἐπιθετική πρόκληση τῆς Τουρκίας θά ἐπιβάλει στήν ἑλληνική Κυβέρνηση τήν ἀνάληψη νέου ἐπίπονου διπλωματικοῦ ἀγώνα γιά τήν ἀνατροπή τῶν τετελεσμένων γεγονότων πού εἶχε δημιουργήσει ἡ βίαιη κατάκτηση μεγάλου τμήματος τῆς κυπριακῆς ἐπικράτειας. Τά ἐνθαρρυντικά ψηφίσματα τῶν Ἡνωμένων Ἐθνῶν διέγραψαν τό πλαίσιο, σέ σχέση μέ τό ὁποῖο θά προβάλει σταθερά ἔκτοτε ἡ ἑλληνική πλευρά τίς θέσεις της ὑπέρ μιᾶς ὁριστικῆς καί δίκαιης ρυθμίσεως τοῦ Κυπριακοῦ προβλήματος. Παράλληλα, ὅμως, θά ἀποδειχτεῖ αὐτονόητα ἀναγκαία καί ἡ ἀξιοποίηση κάθε δυνατότητας πού προσφερόταν μέσω τῆς παραδοσιακῆς πρακτικῆς τῶν διακρατικῶν σχέσεων. Σύντομα, ἐντούτοις, θά καταφανεῖ ὅτι ἡ Ἄγκυρα δέν ἦταν διατεθειμένη νά ἀποδεχτεῖ εἰλικρινῆ καί ἐποικοδομητικό διάλογο μέ στόχο τήν ἐξεύρεση ἔντιμης λύσεως.

8 ΑΥΓΟΥΣΤΟΥ 1974

Ἐπαναρχίζουν, σέ δεύτερη φάση, οἱ τριμερεῖς διαπραγματεύσεις στή Γενεύη μέ σκοπό τήν εἰρηνική ἐπίλυση τῆς κυπριακῆς κρίσεως.

Ἤδη, μετά τήν πάροδο ἑνός ὀκταημέρου, τό κλῖμα ἀβεβαιότητας καί ἀνησυχίας πού εἶχε ἐπικρατήσει κατά τή λήξη τοῦ πρώτου γύρου, ὄχι μόνο δέν εἶχε ἀμβλυνθεῖ ἀλλά καί εἶχε ἐπιβαρυνθεῖ ὑπό τό κράτος τῶν ἀλλεπάλληλων παραβιάσεων τῆς ἐκεχειρίας ἀπό τήν πλευρά τῆς Τουρκίας, μέ ἀποτέλεσμα, ἀντί τῶν 300 τ.χλμ. πού κατεῖχαν οἱ εἰσβολεῖς στίς 22 Ἰουλίου, νά κατέχουν ἤδη 430 τ.χλμ.

9 ΑΥΓΟΥΣΤΟΥ 1974

Συνέρχεται σέ σύσκεψη, ὑπό τήν προεδρία τοῦ πρωθυπουργοῦ, τό Ὑπουργικό Συμβούλιο. Μετά τή λήξη τῆς συνεδριάσεως, ἐκδόθηκε ἡ ἀκόλουθη ἀνακοίνωση:

«Ὁ κ. Καραμανλῆς ἐνημέρωσε τούς ὑπουργούς ἐπί τῆς πορείας τοῦ Κυπριακοῦ καί συνέστησεν εἰς αὐτούς νά περιορίζουν τήν δραστηριότητά των εἰς τήν ἀντιμετώπισιν τῶν προβλημάτων τά ὁποῖα ἔχουν ἐπείγοντα χαρακτῆρα.

»Ἡ ἀποφυγή μακροπροθέσμων προγραμμάτων καί εὐρυτέρων διαρθρωτικῶν μεταβολῶν παρίσταται σήμερα ἐπιβεβλημένη — ὑπογράμμισεν ὁ κ. πρωθυπουργός — διότι ἡ παροῦσα Κυβέρνησις, ὡς Κυβέρνησις ἐκτάκτων περιστάσεων, δέν δικαιοῦται νά δεσμεύη μέ μέτρα μονίμου καί γενικῆς φύσεως τήν Κυβέρνηση ἡ ὁποία θά προέλθη τελικῶς ἀπό τάς ἐκλογάς.

»Ὁ κ. πρωθυπουργός συνέστησεν ἐπίσης, ὅπως ἀποφεύγεται ἡ πολυπραγμοσύνη καί δι' ἕνα ἀκόμη σοβαρότερον λόγον: ὅτι δέν πρέπει νά λησμονῆται ὅτι διερχόμεθα κρισίμους στιγμάς.

»Εἶναι ἀνάγκη — κατέληξεν ὁ κ. Καραμανλῆς — νά συγκεντροῦται ἡ προσοχή καί ἡ δραστηριότης ὅλων τῶν Ἑλλήνων, καί πρωτίστως βεβαίως τῆς Κυβερνήσεως, εἰς τήν προσπάθειαν ἀντιμετωπίσεως τοῦ μεγάλου ἐθνικοῦ θέματος».

Λίγο ἀργότερα, ὁ Κ. Καραμανλῆς συγκάλεσε σύσκεψη μέ τή συμμετοχή τοῦ προεδρεύοντα τῆς Κυπριακῆς Δημοκρατίας, Γ. Κληρίδη καθώς καί μελῶν τῆς κυπριακῆς Κυβερνήσεως. Οἱ Κύπριοι ἰθύνοντες, καθ' ὁδόν πρός τή Γενεύη, ἐνημέρωσαν τόν Ἕλληνα πρωθυπουργό σχετικά μέ τήν κατάσταση στή Μεγαλόνησο. Στή διάρκεια τῆς συσκέψεως συζητήθηκε ἡ τηρητέα στάση τῆς ἑλληνικῆς καί τῆς κυπριακῆς ἀντιπροσωπείας στή Διάσκεψη. Παράλληλα, ὁ πρωθυπουργός ὑπογράμμισε τήν ἀνάγκη γιά τήν ἀποκατάσταση τῆς ἐθνικῆς ἑνότητας καί ὁμόνοιας στήν Κύπρο. Ἀναλυτικότερα, ἀνακοινώθηκαν στόν τύπο τά ἀκόλουθα:

«Ὁ κ. Καραμανλῆς ἐτόνισεν εἰς τόν κ. Κληρίδην καί τούς ὑπουργούς του ὅτι πρωτίστη ἀνάγκη διά τήν Κύπρον εἶναι ἡ ἐθνική συμφιλίωσις, τήν ὁποίαν ἡ ἑλληνική Κυβέρνησις θά ὑποβοηθήση δι' ὅλων τῶν μέσων. Διά τῆς ἀποστολῆς εἰς τήν Κύπρον τοῦ ὑποστρατήγου κ. Εὐθ. Καραγιάννη ὡς διοικητοῦ τῆς Ἐθνικῆς Φρουρᾶς, θά τεθοῦν ὑπό ἔλεγχον ὅλαι αἱ εὑρισκόμεναι εἰς τήν νῆσον δυνάμεις, στρατιωτικαί καί μή καί θά ἀνασυνταχθοῦν, διά νά καταστοῦν ἱκαναί νά ἐκπληρώσουν τήν ἀποστολήν των. Ἡ ἑνότης στρατοῦ καί λαοῦ εἰς τήν Κύπρον εἶναι ἐθνική ἐπιταγή — ὑπεγράμμισεν ὁ κ. πρωθυπουργός — ἰδίως ὑπό τάς σημερινάς κρισίμους συνθήκας καί μετά τά τραγικά σφάλματα πού τάς προεκάλεσαν.

»Ἔναντι τῶν Τούρκων ὁ κ. πρωθυπουργός συνέστησε σταθεράν καί ἀποφασιστικήν στάσιν, χωρίς ἄσκοπον προκλητικότητα, ἀλλά μέ ἀνυποχώρητον ὑποστήριξιν τῶν ἐθνικῶν θέσεων. Ἡ ἑλληνική Κυβέρνησις — ἐτόνισεν ὁ κ. Καραμανλῆς — θά διαθέση ὅλας τάς δυνάμεις της διά νά ἐπιτύχη μίαν λύσιν ἐθνικῶς ἀξιοπρεπῆ καί συμφέρουσαν εἰς τόν Ἑλληνισμόν τῆς Κύπρου. Καί θά πράξη εἰς τό ἀκέραιον τό καθῆκον της, παρά τάς τρομακτικάς δυσχερείας πού τῆς ἐκληροδότησεν ἡ ἄφρων πολιτική τῶν προκατόχων της καί παρά τάς κωμικάς ἀντιδράσεις τῶν ἐνόχων διά τήν σημερινήν τραγωδίαν τῆς Κύπρου. Διότι δέν πρέπει νά λησμονοῦν οἱ ἔξαλλοι τόσον ἐν Ἑλλάδι, ὅσον καί ἐν Κύπρῳ, ὅτι ἡ παροῦσα Κυβέρνησις ἐτέθη πρό τετελεσμένων γεγονότων: ἀνέλαβε τήν ἐξουσίαν μετά τήν ἀποδοχήν τῆς προσκλήσεως εἰς τήν Διάσκεψιν τῆς Γενεύης. Καί δέν πρέπει ἐπίσης νά ἀγνοοῦν ὅτι ἡ ἐναντίον μας παγκοσμία κατακραυγή μετεβλήθη εἰς θερμήν συμπαράστασιν, μετά τήν ἐπελθοῦσαν πολιτικήν μεταβολήν ἐν Ἑλλάδι.

»Ἡ ὑπό τόν πρόεδρον κ. Κληρίδην ἀντιπροσωπεία τῆς Κύπρου ηὐχαρίστησε τόν Ἕλληνα πρωθυπουργόν διά τάς προσπαθείας τῆς Κυβερνήσεώς του καί ὑπεσχέθη στενήν καί ἀνεπιφύλακτον συνεργασίαν μετ' αὐτῆς, πρός ἀντιμετώπισιν τῆς κρισίμου καταστάσεως».

Στή Γενεύη, ὁ ἀντιπρόεδρος τῆς Κυβερνήσεως, Γ. Μαῦρος, εἶχε ἐκτενῆ συνομιλία μέ τό γενικό γραμματέα τοῦ ΟΗΕ, Κ. Βαλντχάιμ, σχετικά μέ τούς τρόπους ἐφαρμογῆς τῶν ἀποφάσεων τοῦ Συμβουλίου Ἀσφαλείας, τήν κατάπαυση τῶν ἐχθροπραξιῶν καί τήν ἀποχώρηση τῶν ξένων στρατευμάτων στό συντομότερο δυνατό διάστημα[33].

9 ΑΥΓΟΥΣΤΟΥ 1974

Δημοσιεύεται στήν Ἐφημερίδα τῆς Κυβερνήσεως (τεῦχος Α΄, ἀρ. φύλλου 219) τό ὑπ' ἀριθ. 3 νομοθετικό διάταγμα «Περί ρυθμίσεως θεμάτων ἀναφερομένων εἰς τήν διοίκησιν τῶν Νομικῶν Προσώπων Δημοσίου Δικαίου, Δημοσίων Ἐπιχειρήσεων καί Ὀργανισμῶν, Τραπεζῶν κ.λπ., ὡς καί εἰς τό προσωπικόν αὐτῶν». Σύμφωνα μέ τό νομοθετικό αὐτό διάταγμα «λήγει ἡ θητεία καί ἡ διάρκεια οἱασδήποτε συμβάσεως, ἀρξαμένων πρό τῆς 23ης Ἰουλίου 1974, τῶν διοικητῶν, ὑποδιοικητῶν, προέδρων καί μελῶν διοικητικῶν ἤ γενικῶν συμβουλίων, κυβερνητικῶν ἐπιτρόπων, γενικῶν διευθυντῶν, ἀναπληρωτῶν ἤ βοηθῶν γενικῶν διευθυντῶν τῶν Νομικῶν Προσώπων Δημοσίου Δικαίου, τῶν δημοσίων ἐπιχειρήσεων καί ὀργανισμῶν (ΟΤΕ, ΔΕΗ, ΟΣΕ, ΕΛΤΑ κ.λπ.), τῆς Τραπέζης τῆς Ἑλλάδος, τῆς Ἀγροτικῆς Τραπέζης, τῆς Ἐθνικῆς Κτηματικῆς Τραπέζης καί ὅλων τῶν ἐκ τοῦ Δημοσίου ἤ τῶν ἀνωτέρω Νομικῶν Προσώπων Ἰδιωτικοῦ Δικαίου ὡς καί τῶν ἀπολαυόντων εἰδικῶν προνομίων ἐκ μέρους τοῦ Κράτους». Παράλληλα, «οἱ κατέχοντες τάς ἀνωτέρω θέσεις ἀπολύονται αὐτοδικαίως καί ἄνευ διατυπώσεώς τινος ἀπό τῆς δημοσιεύσεως τοῦ παρόντος, ἄνευ καταβολῆς οἱασδήποτε ἀποζημιώσεως...».

Ἐξάλλου, μέ κοινή ἀπόφαση τοῦ ὑπουργοῦ παρά τῷ πρωθυπουργῷ καί τοῦ «οἰκείου κατά περίπτωσιν ὑπουργοῦ» παρεχόταν ἡ δυνατότητα νά θεωρηθεῖ ὅτι ἔχει λήξει ἡ θητεία ἤ ἡ διάρκεια τῆς συμβάσεως «τῶν διορισμένων πρό τῆς 23ης Ἰουλίου 1974 ἐπί θητείᾳ ἤ συμβάσει εἰδικῶν συμβούλων ἤ συνεργατῶν, δικαστικῶν ἤ εἰδικῶν νομικῶν συμβούλων παρά

Ὁ Σ. Γκίκας, ὡς ὑπουργός Δημοσίας Τάξεως, συνέβαλε ἀποφασιστικά στήν ἐμπέδωση τῆς δημοκρατικῆς νομιμότητας.

τῷ Δημοσίῳ ἢ Νομικῷ Προσώπῳ Δημοσίου Δικαίου ὡς καί παντός προσώπου παρέχοντος ἐπί θητείᾳ ἤ ἐπί συμβάσει ὑπηρεσίας εἰδικοῦ συμβούλου ἤ συνεργάτου εἰς τό Δημόσιον ἤ Νομικόν Πρόσωπον Δημοσίου Δικαίου». Ἐπίσης, προβλεπόταν ἡ λύση καί τῆς συμβάσεως παροχῆς ὑπηρεσιῶν δικηγόρων πού πρόσφεραν ὑπηρεσίες «εἰς τά ἐν παραγρ. 1 τοῦ ἄρθρου 1 ἀναφερόμενα Νομικά Πρόσωπα, ἐφ' ὅσον ἡ σύμβασις συνήφθη τό πρῶτον μετά τήν 21ην Ἀπριλίου 1967...». Ἡ ἴδια νομοθετική πράξη, τέλος, ὥριζε ὅτι «ὁ ἀ.ν. 283/1968 καταργεῖται».

Τήν ἴδια ἡμέρα, δημοσιεύεται στήν Ἐφημερίδα τῆς Κυβερνήσεως τό νομοθετικό διάταγμα ὑπ' ἀριθ. 4 «Περί ἀποκαταστάσεως ἀξιωματικῶν καί ὑπαξιωματικῶν τοῦ Πολεμικοῦ Ναυτικοῦ», μέ τό ὁποῖο ἐπανέρχονταν στήν ἐνεργή ὑπηρεσία ἀξιωματικοί, ὑπαξιωματικοί καί δόκιμοι κελευστές πού ἀπομακρύνθηκαν ἀπό τίς τάξεις του ἀπό τό Σεπτέμβριο 1973 μέχρι τόν Ἰούνιο 1974 γιά πειθαρχικά παραπτώματα «ἔχοντα σχέσιν πρός τήν κατάστασιν τήν δημιουργηθεῖσαν ἀπό τῆς 21ης Ἀπριλίου 1967».

Ἡ ἐπάνοδος στό Πολεμικό Ναυτικό — μέ τήν σθεναρή συνηγορία καί τοῦ ἀρχηγοῦ τοῦ σώματος, ναυάρχου Ἀραπάκη — τῶν ἀξιωματικῶν πού εἶχαν πρωτοστατήσει στήν κίνηση τοῦ Μαΐου 1973, ἐνίσχυσε τίς δυνάμεις ἀντιστάσεως ἐναντίον ἐνδεχομένης πραξικοπηματικῆς κινήσεως στούς κόλπους τοῦ στρατεύματος. Εὔγλωττη εἶναι, σχετικά, ἡ μαρτυρία τοῦ Σ. Γκίκα, ὑπουργοῦ Δημοσίας Τάξεως, ὅπως περιέχεται σέ Συνοπτική Ἔκθεση Πεπραγμένων ἀπό 24 Ἰουλίου 1974 μέχρι 6 Ἰανουαρίου 1976:

«Μετά τήν ἐπάνοδον εἰς τήν ἐνέργειαν τῶν ἀποτάκτων τοῦ Ναυτικοῦ καί τήν ἀνάληψιν ὑπ' αὐτῶν καιρίων θέσεων, ἤρχισεν ἀμέσως ἡ συνεννόησις καί συνεργασία Ναυτικοῦ καί Σωμάτων Ἀσφαλείας πρός παρακολούθησιν τῶν εἰς τήν περιοχήν Ἀσπροπύργου - Μεγάλου Πεύκου στρατιωτικῶν μονάδων καταδρομῶν καί ἀλεξιπτωτιστῶν. Περιπολικά Χωροφυλακῆς ἀσυρματοφόρα προωθοῦντο μέχρι τῶν στρατοπέδων καί εὑρίσκοντο εἰς στενήν ἐπαφήν μετά μονάδων Ναυτικοῦ. Ἐνδεχομένη ἀντιμετώπισις κινήσεων στρατιωτικῶν μονάδων προεβλέπετο εἰς στόμιον Σκαραμαγκᾶ. Δύο ἀντιτορπιλλικά, μονάδες κρούσεως Ναυτικοῦ, μονάς βατραχανθρώπων εὑρίσκοντο πάντοτε ἐν ἑτοιμότητι. Ἑτέρα μονάς κρούσεως προεβλέπετο διά τό παλαιόν κτήριον τοῦ ΓΕΝ (Πλατεῖα Κλαυθμῶνος) ἵνα, ἐν συνεργασίᾳ μετά τμημάτων Ἀσφαλείας, ἀντιμετωπίσουν ἐνδεχομένην κίνησιν στρατιωτικῶν πρός τό κέντρον τῆς πόλεως. Ἡ τοιαύτη ἐπαγρύπνησις διετηρήθη ἐπί τρίμηνον. Συνειργάσθησαν οἱ ἀξιωματικοί Ναυτικοῦ Παπαδόγγονας, Σέκερης, Παναγιωταρέας, Παπαδάκος, Γιαννακάκος, Θεοφανίδης κ.λπ. καί οἱ ἀξιωματικοί Χωροφυλακῆς Πορρικός, Παπαναστασίου, Καραμέρος, Κουρκουλᾶκος, Κόλλιας κ.λπ.»[34].

Ἐνδεικτικό εἶναι τό ἀκόλουθο ἰδιόγραφο σημείωμα τοῦ Ε. Ἀβέρωφ πρός τόν ὑπουργό Δημ. Τάξεως, Σ. Γκίκα:

«Κατόπιν τῶν σημειωθεισῶν περιέργων κινήσεων εἰς μερικάς μονάδας τῆς περιοχῆς, ἐπιθυμῶ νά σᾶς ἐπιβεβαιώσω καί ἐγγράφως ὅτι ὁ πλοίαρχος Παπαδόγγονας Ἀλ., ὑποδιοικητής τῆς βάσεως Σκαραμαγκᾶ, διοικητής τῶν βατραχανθρώπων, ἀξιωματικός δυναμικός, ἔχει λάβει ἐντολήν ὅπως:

»1. τελεῖ εἰς συνεχῆ ἐπαφήν μετά τῶν ἡμετέρων ὀργάνων καί ἰδιαιτέρως μετά τῶν περιπολικῶν τοῦ Ὑπουργείου σας ἅτινα περιπολοῦν τήν νύκτα μεταξύ Ἐλευσῖνος - Ἀσπροπύργου - Διυλιστηρίων·

»2. ὅπως, ἄν χρειασθῆ, διακόψη μαχητικῶς τήν ἐπικοινωνίαν ἀπό Μεγ. Πεῦκο - Ἀσπρόπυργον πρός Ἀθήνας·

»3. ὅπως τά 2 πολεμικά πλοῖα — περί ὧν συνεννοήθην μέ ἀνώτερα κλιμάκια — σταθμεύοντα ἐκεῖ, τόν βοηθήσουν ἄν χρειασθῆ»[35].

10 ΑΥΓΟΥΣΤΟΥ 1974

Ὁ Τζέραλντ Φόρντ, νέος πρόεδρος τῶν Ἡνωμένων Πολιτειῶν, μετά τήν παραίτηση τοῦ Ρίτσαρντ Νίξον, ἀπευθύνει στόν Κωνσταντῖνο Καραμανλῆ τό ἀκόλουθο μήνυμα:

«Ἀγαπητέ κύριε πρωθυπουργέ,

»Ἀνέλαβον σήμερον τά καθήκοντά μου ὡς προέδρου τῆς χώρας μου, ὡς συνέβη καί μέ ὑμᾶς, προσφάτως, ὑπό τάς αὐτάς συνθήκας δοκιμασίας. Δύνασθε, ὡς ἐκ τούτου, νά κατανοήσετε εὐκόλως τήν ταπεινοφροσύνην τήν ὁποίαν αἰσθάνομαι ἀρχίζων νά ἀναλαμβάνω τάς εὐθύνας μου.

»Ἐπιθυμῶ νά κάμω ἄμεσον χρῆσιν αὐτῆς τῆς εὐκαιρίας διά νά σᾶς μεταφέρω ὡρισμένας σκέψεις μου. Πρῶτον θά πρέπη νά βεβαιωθῆτε ὅτι ἡ Κυβέρνησίς μου θα παραμείνη προσηλωμένη εἰς τάς ἀνειλημμένας ὑποχρεώσεις της καί θά συνεχίση νά ὑποστηρίζη τάς κοινάς προσπαθείας μας διά τήν ἐνδυνάμωσιν τῆς συμμαχίας τοῦ ΝΑΤΟ καθώς καί τῶν ἀμοιβαίων σχέσεών μας ἐντός τῆς Ἀτλαντικῆς Κοινότητος. Ἐπιθυμῶ ἐπίσης νά τονίσω ὅτι τό χαρακτηριστικόν τῆς Κυβερνήσεώς μου θά εἶναι ἡ συνέχεια, ὑπό τήν ἔννοιαν τῆς ἐξακολουθήσεως, τῶν πολιτικῶν γραμμῶν, τάς ὁποίας ἐχάραξε ὁ προκάτοχός μου πρόεδρος Νίξον. Ἡ πολιτική αὕτη, εἶμαι πεπεισμένος, θά ἐξακολουθήση νά ἀπολαύη τῆς διμεροῦς ἐμπιστοσύνης εἰς τό Κογκρέσον τῶν Ἡνωμένων Πολιτειῶν. Διά νά ἐξασφαλίσω αὐτήν τήν συνέχεια παρεκάλεσα τόν δρα Κίσινγκερ νά παραμείνη ὡς ὑπουργός τῶν Ἐξωτερικῶν. Οὗτος ἀπολαύει τῆς πλήρους ὑποστηρίξεως καί ἐμπιστοσύνης μου.

»Ἐνῷ μοῦ προξενεῖ λύπην ἡ ἀποχώρησις τοῦ προέδρου Νίξον ὁ ὁποῖος εἰργάσθη ὁλοψύχως διά τήν ὑπόθεσιν τῆς εἰρήνης, μέ ἐνθαρρύνει ἡ ἰσχύς τήν ὁποίαν ἐπέδειξεν τό δημοκρατικόν μας σύστημα.

»Ὁ λαός τῶν Ἡνωμένων Πολιτειῶν, ὅπως ἀπεδείχθη κατά τάς τρεῖς τελευταίας δεκαετίας, λαμβάνεται ὑπ' ὄψιν ὡς στηρίζων τήν ἐνεργόν ἡγεσίαν σύμφωνα μέ τήν λειτουργίαν τοῦ πολιτεύματος.

»Παρηκολούθησα τήν τραγικήν κρίσιν εἰς τήν Κύπρον, νά ἐμπλέκη δύο ἐκ τῶν πιστῶν συμμάχων μας καί νά θέτη

εἰς κίνδυνον τήν σταθερότητα εἰς τήν περιοχήν. Ἡ ἀνάδειξή μας στό πολιτικό προσκήνιο ἀποτελεῖ σύμβολο ἐλπίδος δι' ἐμέ καί δι' ὅλους ἐκείνους, οἱ ὁποῖοι ἐργάζονται διά μίαν ταχεῖαν ἐπίλυσιν τοῦ δυσχεροῦς αὐτοῦ προβλήματος. Ὅταν τά δύο πλέον ἐνδιαφερόμενα μέρη δύνανται νά ἐπιτύχουν τήν εἰρήνην, φρονῶ ὅτι συμμερίζεσθε μετ' ἐμοῦ τήν πεποίθησιν ὅτι αἱ ψύχραιμοι σκέψεις καί ἡ μετριοπαθής συμπεριφορά ἀποτελοῦν οὐσιώδεις παράγοντας. Βεβαιωθῆτε ὅτι ἔχομεν ἀναλάβει τήν ὑποχρέωσιν νά παράσχωμεν πρός τοῦτο πᾶσαν βοήθειαν.

»Καθώς ἀμφότεροι ἀντιμετωπίζομεν τό μέλλον καί ἀναλαμβάνομεν τάς ἐνώπιον ἡμῶν εὐθύνας, ἔχω τήν πεποίθησιν ὅτι οὐδέποτε θά διαφύγουν τῆς προσοχῆς μας οἱ πατροπαράδοτοι δεσμοί, οἱ ὁποῖοι συνδέουν τούς δύο λαούς μας».

Στίς 12 Αὐγούστου, ὁ Κ. Καραμανλῆς ἀπηύθυνε στό νέο Ἀμερικανό πρόεδρο τήν ἀκόλουθη ἀπαντητική ἐπιστολή:

«Ἀγαπητέ κύριε πρόεδρε,

»Πρωτίστως ἐπιθυμῶ νά σᾶς συγχαρῶ διά τήν ἀνάληψιν τοῦ ὑψίστου λειτουργήματος εἰς τήν μεγάλην χώραν σας· καί νά σᾶς εὐχηθῶ πλήρη εὐόδωσιν τοῦ βαρυτάτου ἔργου σας, ἐπ' ὠφελείᾳ ὄχι μόνον τοῦ ἀμερικανικοῦ λαοῦ, ἀλλά καί ὁλοκλήρου τοῦ κόσμου.

»Ἐπιθυμῶ ἐπίσης νά σᾶς εὐχαριστήσω θερμότατα διά τό μήνυμα πού ἐσπεύσατε νά μοῦ ἀποστείλητε. Μέ συνεκίνησεν ἰδιαιτέρως τό γεγονός ὅτι, παρά τάς δυσχερεῖς συνθήκας ὑπό τάς ὁποίας ἀνελάβατε τά ὑψηλά σας καθήκοντα, μία ἀπό τάς πρώτας σκέψεις σας ἐστράφη πρός τήν Ἑλλάδα καί πρός ἐμέ προσωπικῶς.

»Αἱ δυσχέρειαι τάς ὁποίας ἀντιμετωπίζω καί διά τάς ὁποίας τόσον ἄμεσον συμπάθειαν ἐξεδηλώσατε, εἶναι πράγματι μεγάλαι. Ἐπωμίσθην τήν διακυβέρνησιν τῆς χώρας μου εἰς ἐξαιρετικῶς κρισίμους περιστάσεις. Αἰσθάνομαι ὅτι καθῆκον μου εἶναι νά τήν ἀπαλλάξω ἀφ' ἑνός ἀπό τά δεινά μιᾶς πολυετοῦς δικτατορίας, ὁδηγῶν αὐτήν εἰς μίαν ὑγιᾶ καί ὑπεύθυνον δημοκρατίαν καί ἀφ' ἑτέρου ἀπό τήν ἐπικίνδυνον ὀξύτητα καί τήν ἀγωνίαν πού προκαλεῖ ἡ τραγωδία τῆς Κύπρου. Ἡ ἀνάγκη τῆς ταυτοχρόνου ἐπιλύσεως τῶν δύο αὐτῶν προβλημάτων προσδιορίζει τό μέγεθος καί τήν κρισιμότητά των.

»Κατά τάς δυσκόλους αὐτάς ὥρας, ἡ ταχύτης μέ τήν ὁποίαν ἐξεδηλώσατε τό ἐνδιαφέρον καί τήν κατανόησίν σας ἐνισχύει τήν ἐλπίδα μου ὅτι ἀπό τήν χώραν σας καί ἀπό ὑμᾶς προσωπικῶς θά καταβληθοῦν αἱ ἀναγκαῖαι προσπάθειαι ὥστε νά διασφαλισθῆ ἡ εἰρήνη καί ἡ δικαιοσύνη εἰς τήν κινδυνεύουσαν περιοχήν τῆς ἀνατολικῆς Μεσογείου. Ἐφ' ὅσον τοῦτο ἐπιτευχθῆ ἔχω τήν ἀκλόνητον πεποίθησιν ὅτι ὁ ἑλληνικός λαός θά εἶναι εἰς θέσιν μόνος του καί ἀπερίσπαστος νά οἰκοδομήση τήν πραγματικήν καί σύγχρονον δημοκρατίαν πού δικαιοῦται.

»Ἡ ἐκπλήρωσις τοῦ πόθου τούτου θ' ἀποτελέση ἀσφαλῶς ἐπιτυχίαν σημαντικήν δι' ὁλόκληρον τόν ἐλεύθερον κόσμον — ἐπιτυχία πού εἶμαι βέβαιος ὅτι θά ἀντανακλᾶ καί πρός τήν χώραν σας, ὡς ἡγέτιδα δύναμιν ὑπό τήν διακυβέρνησίν σας».

Παράλληλα, ὁ Κ. Καραμανλῆς ἔστειλε τό ἀκόλουθο μήνυμα στό Ν. Ροκφέλλερ, νέο ἀντιπρόεδρο τῶν ΗΠΑ:

«Ἐπί τῇ ἀναλήψει τῶν ὑψηλῶν καθηκόντων σας παρακαλῶ δεχθῆτε τά ἐγκάρδια συγχαρητήρια καί τάς εἰλικρινεῖς εὐχάς μου διά τήν ἐπίτευξιν τοῦ ἔργου σας.

»Ἀναλαμβάνετε τό ἀξίωμά σας εἰς στιγμάς καθ' ἃς ἡ περιοχή εἰς ἣν εὑρίσκεται ἡ Ἑλλάς διέρχεται ὀξυτάτην κρίσιν ἡ ὁποία δύναται νά ἐπεκταθῆ ἐπικινδύνως εἰς ὁλόκληρον τόν κόσμον. Εἶμαι βέβαιος ὅτι ἡ παρουσία σας εἰς τό ἀξίωμα τοῦ ἀντιπροέδρου τῶν Ἡνωμένων Πολιτειῶν καί ἡ ἰσχυρά προσωπικότης σας θά ἀποτελέση μέγαν συντελεστήν πρός ἐξεύρεσιν τῶν μέσων δι' ὧν θά ὁδηγηθῶμεν εἰς τήν λύσιν τῆς κρίσεως διά τήν ἀναγκαίαν ἀπόδοσιν τῆς δικαιοσύνης.

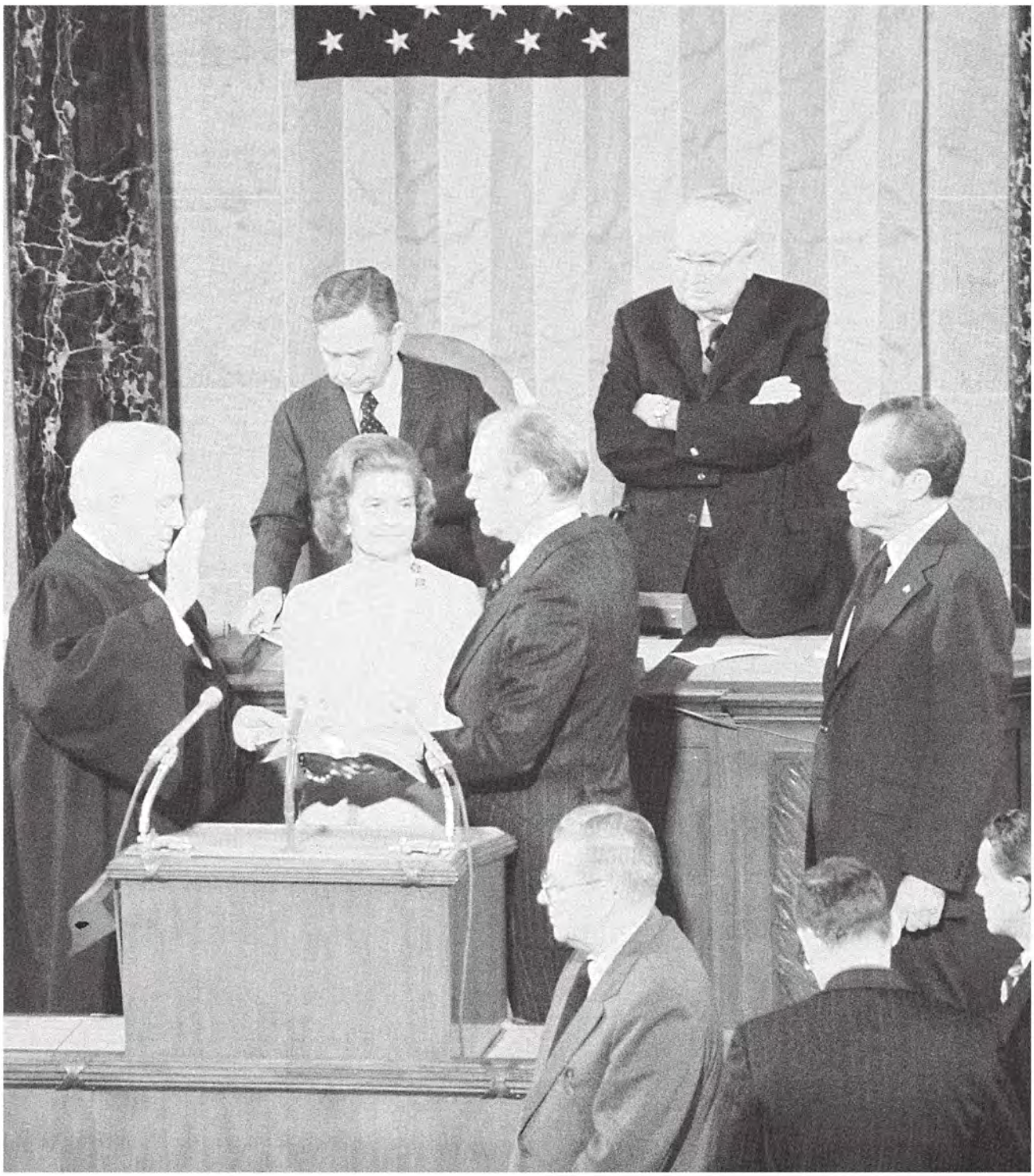
»Διατηρῶ πάντοτε ζωηράν ἀνάμνησιν τῶν συναντήσεων τάς ὁποίας εἴχομεν εἰς τό παρελθόν κατά τήν διάρκειαν τῶν ὁποίων διεπίστωσα τάς ἐξόχους ἀρετάς σας καί τήν ἀγάπην σας διά τήν Ἑλλάδα»[36].

11 ΑΥΓΟΥΣΤΟΥ 1974

Ὁ Κ. Καραμανλῆς, λίγο πρίν ἀπό τήν ἔναρξη συσκέψεως — στήν ὁποία θά μετεῖχαν ὁ στρατηγός Γκιζίκης, ὁ ὑπουργός Ἐθνικῆς Ἀμύνης Ε. Ἀβέρωφ, ὁ ὑπουργός Δημοσίας Τάξεως Σ. Γκίκας, καθώς καί ἡ ἡγεσία τῶν Ἐνόπλων Δυνάμεων μέ σκοπό τήν ἐνημέρωσή του γιά τή στρατιωτική κατάσταση τῆς χώρας — πληροφορεῖται ὅτι, τό ἴδιο βράδυ, εἶχε προγραμματιστεῖ ἐκδήλωση πραξικοπηματικῆς ἐνεργείας ἀπό μονάδες κάτω ἀπό τόν ἔλεγχο καί τήν καθοδήγηση ἀξιωματικῶν προσκείμενων στό Δ. Ἰωαννίδη.

Στή δραματική ἀντιμετώπιση τῆς καταστάσεως μετά τήν πληροφόρηση τῆς Κυβερνήσεως γιά ἐπικείμενη πραξικοπηματική ἐνέργεια μερίδας φιλοδικτατορικῶν στελεχῶν τοῦ στρατεύματος, ἀναφέρεται ὁ ἴδιος ὁ Κ. Καραμανλῆς, σέ σημειωμά του:

«Στίς 10 Αὐγούστου ἐζήτησα τήν σύγκλησιν διά τήν ἑπομένην καί ὥραν 11ην π.μ. συσκέψεως, εἰς τήν ὁποίαν ἐκτός τοῦ προέδρου τῆς Δημοκρατίας κ. Γκιζίκη, τοῦ ὑπουργοῦ Ἐθνικῆς Ἀμύνης κ. Ἀβέρωφ καί τοῦ ὑπουργοῦ Δημοσίας Τάξεως κ. Γκίκα θά μετεῖχον καί οἱ τέσσερεις ἀρχηγοί τῶν Ἐπιτελείων.

Ἡ ἀλλαγή ἡγεσίας στό Λευκό Οἶκο συνέπεσε χρονικά μέ τήν κορύφωση τῆς κυπριακῆς κρίσεως.

»Σκοπός τῆς συσκέψεως ἦτο ἡ ἐνημέρωσίς μου ἐπί τῆς στρατιωτικῆς καταστάσεως τῆς χώρας.

»Τό πρωΐ τῆς 11ης Αὐγούστου ἐπληροφορούμην ὅτι δυνάμεις ἐλεγχόμεναι ἀπό τόν 'Ιωαννίδην ἐπρόκειτο τό βράδυ τῆς ἰδίας ἡμέρας νά ἐπιχειρήσουν πραξικόπημα, μέ τόν σκοπόν νά ἀνατρέψουν τήν Κυβέρνησιν καί νά μέ συλλάβουν ἤ ἄλλως πως μέ ἐξουδετερώσουν. Τήν πληροφορίαν μοῦ τήν ἔδωσε ὁ ὑπουργός 'Εθνικῆς 'Αμύνης καί τήν ἐπεβεβαίωσεν ὁ ὑπουργός Δημοσίας Τάξεως.

»Στάς 11 ἡ ὥρα μετέβην εἰς τήν σύσκεψιν καί εἶπον εἰς τούς παρισταμένους ὅτι δέν πρόκειται νά συζητήσωμεν τό θέμα διά τό ὁποῖον συνεκλήθη αὕτη, διότι ἤμην ὑποχρεωμένος νά τούς ἀπασχολήσω μέ σοβαρώτερον θέμα. Τούς εἶπα συγκεκριμένως ὅτι εἶχα πληροφορίας ὅτι τό βράδυ τῆς ἰδίας ἐκείνης ἡμέρας ἐπρόκειτο νά γίνῃ πραξικόπημα ἀπό τάς μονάδας πού σταθμεύουν εἰς τό λεκανοπέδιον τῆς 'Αττικῆς καί ἐλέγχονται ἀπό τόν 'Ιωαννίδην.

»Οἱ ἀρχηγοί τῶν 'Επιτελείων μοῦ ἐδήλωσαν ὅτι δέν εἶχαν καμμίαν ἔνδειξιν πού νά ἐπιβεβαιώνῃ τήν πληροφορίαν μου. Παρενέβη τότε ὁ πρόεδρος κ. Γκιζίκης λέγων ὅτι εἶχε καί αὐτός τάς ἰδίας πληροφορίας καί συγκεκριμένως ὅτι παρετηρεῖτο μία ὕποπτος κίνησις εἰς τάς ἐν λόγῳ μονάδας, δέν ἐγνώριζε ὅμως ἐάν καί πότε θά ἐξεδηλοῦτο.

»Εἶπα εἰς τούς ἀρχηγούς τῶν 'Ενόπλων Δυνάμεων μέ ἀγανάκτησιν ὅτι δέν δύναμαι νά κυβερνῶ τήν χώραν αὐτήν καί ν' ἀντιμετωπίζω τούς κινδύνους πού τήν ἀπειλοῦν, ἀπειλούμενος ὁ ἴδιος ἐκ τῶν ἔσω. Καί ἐτόνισα ὅτι ἐκτός τοῦ ὅτι εἶχα ἀνάγκην νά αἰσθάνωμαι ἀπολύτως ἐλεύθερος εἰς τήν διαμόρφωσιν τῆς πολιτικῆς μου, ἐμειοῦτο καί τό κῦρος μου — πού ἦτο ἀπαραίτητον διά νά ἐκπληρῶ τήν ἀποστολήν μου — ὅταν ἐδημιουργεῖτο ἡ ἐντύπωσις ὅτι εἶμαι αἰχμάλωτος τῆς χούντας.

»'Εν συνεχείᾳ ἐζήτησα ἀπό τούς ἀρχηγούς τῶν "Οπλων νά μοῦ δηλώσουν κατηγορηματικῶς ἐάν ἐλέγχουν τάς 'Ενόπλους Δυνάμεις. Οἱ μέν ἀρχηγοί τοῦ Ναυτικοῦ καί τῆς 'Αεροπορίας μέ διεβεβαίωσαν ὅτι τάς ἐλέγχουν. Ὁ ἀρχηγός τοῦ Στρατοῦ καθώς καί ὁ κ. Μπονάνος μοῦ εἶπον ὅτι τάς ἐλέγχουν μέν, ἀλλ' ὅτι ὑπάρχει σημαντικός ἀριθμός ἀξιωματικῶν, οἱ ὁποῖοι διατηροῦν τήν παλαιάν νοοτροπίαν.

»Εἶπα εἰς τούς ἀρχηγούς τῶν 'Επιτελείων ὅτι εἶναι ζήτημα ἀξιοπρεπείας καί δι' ἐμέ καί δι' αὐτούς νά ἐξουδετερώσουν ἐντός τῆς ἡμέρας τά καρκινώματα αὐτά ἤ ἄλλως νά παραιτηθοῦν.

»Τούς ἔταξα προθεσμίαν ἕως τάς 2 μ.μ. διά νά μοῦ εἴπουν ἐάν ἀναλαμβάνουν ἤ ὄχι τήν εὐθύνην αὐτήν καί τούς ἐδήλωσα ὅτι ἐάν δέν συνεμορφώνοντο θά ἤμην ὑποχρεωμένος ἤ νά παραιτηθῶ ἤ νά καλέσω ἐντός τῆς ἡμέρας τόν λαόν εἰς τήν Πλατεῖαν Συντάγματος· καί νά ζητήσω ἀπό αὐτόν νά κάμῃ αὐτό πού ἐκεῖνοι θά ἠρνοῦντο ἤ δέν θά ἠδύναντο νά μοῦ ἐξασφαλίσουν — δηλαδή νά ἐξουδετερώσῃ τούς συνωμοτοῦντας κατά τῆς Κυβερνήσεως καί τοῦ λαοῦ.

»Εἰς τό σημεῖον αὐτό ἀπεχώρησα μετά τοῦ ὑπουργοῦ 'Εθνικῆς 'Αμύνης καί ἄφησα τόν κ. Γκίκα διά νά μοῦ φέρῃ τήν ἀπάντησίν των. Τήν ὥραν 1.50΄ μ.μ. ὁ κ. Γκίκας μοῦ ἔφερε τήν ἀπάντησιν, συμφώνως πρός τήν ὁποίαν θά μετεκινοῦντο ἐντός τῆς ἡμέρας αἱ μονάδες [sic].

»Τοῦτο καί ἐγένετο ἐντός τῆς ὑπολοίπου ἡμέρας.

»'Ο κ. Γκίκας μοῦ εἶπεν ὅτι ὁ πρόεδρος τῆς Δημοκρατίας κ. Γκιζίκης ἤθελε νά μέ ἐπισκεφθῇ ἀμέσως εἰς τό διαμέρισμα τοῦ ξενοδοχείου καί διά νά μέ διαβεβαιώσῃ ἀλλά καί διά νά ἐνισχυθῇ ἡ ἐντύπωσις εἰς τήν κοινήν γνώμην ὅτι αἱ "Ενοπλοι Δυνάμεις πειθαρχοῦν εἰς τήν Κυβέρνησιν. Τόν ηὐχαρίστησα ἀπό τηλεφώνου καί τόν παρεκάλεσα νά μήν ἐπιμείνῃ εἰς τήν πρόθεσίν του νά μέ ἐπισκεφθῇ»[37].

12 ΑΥΓΟΥΣΤΟΥ 1974

'Ενόψει τοῦ πιθανοῦ ναυαγίου τῶν διπλωματικῶν διαπραγματεύσεων στή Γενεύη καί τῆς ἀπειλῆς νέας πολεμικῆς συρράξεως, συγκροτεῖται στό γραφεῖο τοῦ προέδρου τῆς Δημοκρατίας σύσκεψη μέ θέμα τήν ἐξέταση τῆς καταστάσεως τῶν 'Ενόπλων Δυνάμεων τῆς χώρας. Στή σύσκεψη, ἐκτός ἀπό τό στρατηγό Φ. Γκιζίκη, πῆραν μέρος ὁ πρόεδρος τῆς Κυβερνήσεως, οἱ ὑπουργοί 'Εθνικῆς 'Αμύνης καί Δημοσίας Τάξεως, καθώς καί οἱ ἀρχηγοί 'Ενόπλων Δυνάμεων, Στρατοῦ Ξηρᾶς, Πολεμικοῦ Ναυτικοῦ καί Πολεμικῆς 'Αεροπορίας.

Το πρακτικό τῆς συσκέψεως ἀναφέρει τά ἀκόλουθα:

«Τήν 11ην πρωϊνήν τῆς 12ης Αὐγούστου 1974, εἰς γραφεῖον προέδρου Δημοκρατίας, συνεκροτήθη σύσκεψις ἐξετάσεως τῆς στρατιωτικῆς καταστάσεως, κατά παροῦσαν κρίσιν, εἰς τήν ὁποίαν συμμετέσχον οἱ κ.κ.: πρόεδρος τῆς Δημοκρατίας καί πρόεδρος τῆς Κυβερνήσεως, ὑπουργοί 'Εθνικῆς 'Αμύνης καί Δημοσίας Τάξεως καί 'Αρχηγοί ΕΔ, Στρατοῦ, Ναυτικοῦ καί 'Αεροπορίας.

»'Εν ἀρχῇ, ὁ κ. πρόεδρος τῆς Κυβερνήσεως παρέσχεν μίαν γενικωτέραν εἰκόνα τοῦ κυπριακοῦ προβλήματος ἔχουσαν ἐν περιλήψει ὡς ἔπεται:

»Τό Κυπριακόν εἶχεν ἀκαίρως ἄνευ διπλωματικῆς καί ψυχολογικῆς προπαρασκευῆς ἐγερθῆ τό 1954 καί ἐνῷ ἦτο γνωστόν ὅτι θά προεκάλει ἀντίθεσιν τῆς Βρετανίας καί τῆς Τουρκίας καί θά ἤγαγεν εἰς διάλυσιν τοῦ Βαλκανικοῦ Συμφώνου, καθιστῶν ἅμα καί προβληματικήν τήν θέσιν τῆς 'Ελλάδος εἰς τό ΝΑΤΟ. 'Εν τούτοις ἡ προσφυγή διετυπώθη, μέ αἴτημα τήν ἕνωσιν, ἀρχικῶς, ἐν συνεχείᾳ μετατραπέντος εἰς αὐτοδιάθεσιν, τό ὅλον θέμα δέ ἔλαβεν ὀξύτητα προκαλέσαν τάς ἀναμενομένας ἀντιθέσεις καί τήν διάλυσιν τοῦ Βαλκανικοῦ Συμφώνου, ἀντί τῆς ἐπιδιωκομένης ἑνώσεως. 'Η Κυβέρνησις Κ. Καραμανλῆ, καί τότε, ἀνέλα-

βεν ἕνα μῆνα περίπου μετά τήν ὄξυνσιν τῆς καταστάσεως, ἐπιδιώξασα μίαν λύσιν ἐθνικῶς ἀξιοπρεπῆ καί παρέχουσαν εἰς Κύπρον τήν ἀνεξαρτησίαν της, ἥτις διά καταλλήλων μετέπειτα χειρισμῶν θά ἀπετέλει τήν ὁδόν πρός τήν ἕνωσιν. Ἡ Τουρκία δέν ἐπεθύμει τήν ἕνωσιν διά τρεῖς λόγους: πρῶτον, διά λόγους ἀσφαλείας, ἔχουσα τό ἐπιχείρημα ὅτι ἀφ' ἑνός μέν καί μέ τήν Κύπρον ἑλληνικήν — ἐπί πλέον ὅλων τῶν ἄλλων νήσων αἱ ὁποῖαι τήν πλαισιώνουν — θά ἐστερεῖτο οὐσιαστικῶς ἐξόδου εἰς Μεσόγειον, ἀφ' ἑτέρου δέ ὅτι ἐάν ποτέ ἡ Ἑλλάς μετέβαλλεν προσανατολισμόν καί ἐστρέφετο πρός τόν ἀνατολικόν συνασπισμόν, ἡ κατάστασις τῆς Τουρκίας θά ἐγένετο δεινή· δεύτερον, διά λόγους προστασίας τῆς τουρκικῆς μειονότητος, ἔχουσα τό ἐπιχείρημα ὅτι τά προηγηθέντα γεγονότα κατεδείκνυον τάσεις ἑκμηδενισμοῦ τῶν Τουρκοκυπρίων, πρᾶγμα κατά τήν Τουρκίαν ἀπαράδεκτον· τρίτον, διά λόγους ἐθνικῆς φιλοτιμίας, φυσιολογικῶς θιγείσης κατόπιν τῆς προηγηθείσης ὀξύτητος. Ἀνεξαρτήτως τῶν ἀνωτέρω, ἡ Ἑλλάς τότε ἀπεδέχθη τήν ἀνεξαρτησίαν τῆς Κύπρου (ἀντί ἑνώσεως), λόγῳ τῶν δυσμενῶν συνθηκῶν τῶν δημιουργηθεισῶν διά τῆς ὑποβολῆς τότε τοῦ σχεδίου ΜάκΜίλλαν καί διά τῆς ὑποβολῆς ὑπό αὐτοῦ τούτου τοῦ Μακαρίου τοῦ αἰτήματος τῆς ἀνεξαρτησίας. Ἀπεδέχθη δέ τήν ἀνεξαρτησίαν, μετά ὡρισμένων δεσμεύσεων, δεδομένου ὅτι ἡ Τουρκία ἤθελεν ἐγγυήσεις. Ὡς χαρακτηριστικῶς τότε ὁ Τοῦρκος πρωθυπουργός εἶχεν εἴπει εἰς τόν Ἕλληνα πρωθυπουργόν Κ. Καραμανλῆν, "ἄν καί ἡ ἕνωσις προεβλέπετο ὅτι θά ἦτο ἡ ἱστορική ἐξέλιξις τῆς ἀνεξαρτησίας τῆς Κύπρου, ἐν τούτοις ἡ Τουρκία δέν ἠδύνατο νά μή ἐπιμείνη εἰς παροχήν ἐγγυήσεων, διότι ἄνευ τούτων ἡ κήρυξις ὑπό τῆς Ἑλλάδος μονομερῶς τῆς ἑνώσεως, ἐάν κάποτε ἐλάμβανε χώραν, θά συνεπήγετο αὐτομάτως κήρυξιν πολέμου μεταξύ Ἑλλάδος-Τουρκίας". Οὕτω ἀπητεῖτο ἡ ἐν συνεχείᾳ κατάρριψις τῶν κατά τῆς ἑνώσεως ἐπιχειρημάτων τῆς Τουρκίας, πρός ὁμαλήν μετάβασιν ἀπό τήν ἀνεξαρτησίαν εἰς τήν ἕνωσιν. Τοῦτο θά ἦτο δυνατόν διά τηρήσεως ἐν συνεχείᾳ τῆς καταλλήλου πολιτικῆς ἐν Κύπρῳ, δεδομένου ὅτι μία Κύπρος ἑλληνική θά ἦτο προτιμωτέρα ἀπό μίαν Κύπρον ἐλεγχομένην εἴτε ὑπό τῶν Ρώσων εἴτε ὑπό τῶν Ἀράβων. Ἐδόθησαν ὅθεν τότε εἰς τόν Μακάριον συστάσεις δημιουργίας κλίματος ὑφέσεως, εὐθύς μετά τήν ὑπογραφήν τῶν συμφωνιῶν ἀνεξαρτησίας, ἐπί τῷ σκοπῷ ἀποβολῆς τοῦ τουρκικοῦ αἰσθήματος φοβίας καί ὑπάρξεως συνεργασίας καί ἐμπιστοσύνης μεταξύ Ἑλληνοκυπρίων καί Τουρκοκυπρίων, δεδομένου ὅτι λόγῳ τῆς ἀριθμητικῆς, πνευματικῆς καί οἰκονομικῆς ὑπεροχῆς τῶν Ἑλληνοκυπρίων, οἱ Τουρκοκύπριοι οὐδέποτε θά καθίσταντο ἐπικίνδυνοι διά τούς Ἑλληνοκυπρίους. Διά τοῦ τρόπου τούτου θά κατερρίπτοντο ἀφ' ἑαυτῶν τά τουρκικά κατά τῆς ἑνώσεως ἐπιχειρήματα, δεδομένου ὅτι Ἑλλάς καί Τουρκία οὖσαι σύμμαχοι χῶραι καί συνεργαζόμεναι δέν θά εἶχον πλέον καί αἰτίας προστριβῆς λόγῳ ἐθνικῆς φιλοτιμίας. Ἐκ παραλλήλου συνεστήθη εἰς τόν Μακάριον ὅπως ἡ νέα πολιτεία ἐνταχθῆ εἰς τούς διαφόρους Διεθνεῖς Ὀργανισμούς, ἤτοι ΟΗΕ, Συμβούλιον Εὐρώπης καί ΝΑΤΟ, ἐπί τῷ σκοπῷ εὐθυγραμμίσεως μετά τῆς Ἑλλάδος καί διπλασιασμοῦ τῶν δυνατοτήτων τοῦ Ἑλληνισμοῦ εἰς τούς Διεθνεῖς Ὀργανισμούς καθισταμένης οὕτω διεθνῶς συνειδήσεως ὅτι ἡ Κύπρος εἶναι δευτέρα Ἑλλάς. Ἀτυχῶς ὁ Μακάριος ἠκολούθησε τήν πολιτικήν τῶν Ἀδεσμεύτων. Τούτου διαπιστωθέντος καί μετά ἐξάμηνον περίπου ἀπό τῆς ὑπογραφῆς τῶν συμφωνιῶν, τοῦ ἐλέχθη ἐκ νέου ὅτι τῆς ἀνεξαρτησίας τῆς Κύπρου παρασχεθείσης, ὁ τρίτος κόσμος πλέον εἰς οὐδέν θά τόν ὠφέλει, ἀλλά ἀντιθέτως ἦτο ἐπιβεβλημένη εὐθυγράμμιση μετά τῆς μητρός πατρίδος. Ἐν τούτοις ὁ Ἀρχιεπίσκοπος διέπραξε τό σφᾶλμα τῆς τηρήσεως πολιτικῆς ἀδεσμεύτου μέ ἀποτέλεσμα τήν δημιουργίαν διαστάσεως μεταξύ Ἑλλάδος καί Κύπρου, ἥτις καί ἐξεδηλώθη μετά τήν ἀποχώρησιν τῆς Κυβερνήσεως Κ. Καραμανλῆ, διά τῆς θέσεως ὑπό τοῦ Μακαρίου θέματος συμφωνιῶν. Ἔκτοτε 4 ἕως 5 ἀλλεπάλληλοι κρίσεις ἔχουν λάβει χώραν, αἱ ὁποῖαι ὠδήγησαν σχεδόν εἰς πόλεμον. Ἐπομένως τά ἀλλεπάλληλα σφάλματα κατά τόν χειρισμόν τοῦ Κυπριακοῦ καί ἡ τηρηθεῖσα κακή πολιτική τόσον εἰς Κύπρον ὅσον καί εἰς Ἑλλάδα ἔχουν ὁδηγήσει εἰς τήν παροῦσαν κατάστασιν μέ ἀποκορύφωμα τό προσφάτως διαπραχθέν μέγα σφᾶλμα κατά τοῦ Μακαρίου, ὅπερ καί παρέσχεν εἰς τήν Τουρκίαν τήν ἀφορμήν τήν ὁποίαν ἀνεζήτει διά νά προβῆ εἰς τάς προσφάτους ἐνεργείας της. Νῦν ἀπαιτεῖται ψύχραιμος ἐξέτασις τῆς καταστάσεως ὥστε νά ἐξέλθη ἡ Ἑλλάς ἀπό τήν παροῦσαν κρίσιν καί νά ἀποφύγη τά αὐτά σφάλματα εἰς τό μέλλον, δεδομένου ὅτι δέν εἶναι δυνατόν, λόγῳ Κύπρου, νά εὑρίσκηται ἀνά ἑξάμηνον ἐπί ποδός πολέμου.

»Ἐν συνεχείᾳ, ὁ κ. πρόεδρος τῆς Κυβερνήσεως ἀναφερόμενος εἰς τό παρόν, ἐνημέρωσε τούς παρισταμένους ἐπί τῆς πορείας τῶν διαπραγματεύσεων ἐν Γενεύῃ. Εἰδικώτερον, εἶπεν, ὅτι συμφώνως πρός πληροφορίας ἡ Τουρκία ἐπιθυμεῖ νά ἐπωφεληθῆ τῆς παρούσης κρίσεως διά ὁριστικήν ἐκκαθάρισιν τῶν ὑφισταμένων διαφορῶν. Οὕτω ἐξηγεῖται καί ἡ μέχρι τοῦδε μεγάλη ὀξύτης κατά τήν Διάσκεψιν. Ἄν καί νῦν ἐμφανίζεται διατεθειμένη νά συμφωνήσῃ ὅπως τά ἐν Κύπρῳ στρατεύματά της παραμείνουν ἐκεῖ ὅπου εὑρίσκονται, κατέχοντα 3,5% ἔναντι τοῦ προτιθεμένου 4,5% καί ὑπό τόν ἔλεγχον τῶν δυνάμεων τοῦ ΟΗΕ νά ἐκτελεσθοῦν ἀνταλλαγαί αἰχμαλώτων καί νά ἐλευθερωθοῦν ὡρισμένοι θύλακες, ἐνῷ οἱ κ.κ. Κληρίδης καί Ντενκτάς θά ἀναλάβουν νά ἐπεξεργασθοῦν ἐντός 20ημέρου σχέδιον ὁριστικῆς λύσεως, ἐξέλιξις γενικῶς ἥτις σημαίνει πέρας σταδίου ὀξύτητος καί ἔναρξιν σταδίου διαπραγματεύσεων, ἐν τούτοις τοῦτο δέν σημαίνει πέρας τῆς κρίσεως, δεδομένου ὅτι πολλάκις κατά τήν παροῦσαν κρίσιν ἡ κατάστασις μετεβλήθη ἄρδην, αἰφνιδίως. Ἐτόνισεν ὅτι ἡ ἐμπειρία τῆς παρούσης κρίσεως κατέδειξεν ὅτι οὐδεμία βεβαιότης δύναται νά ὑφίσταται περί ἀποφυγῆς τοῦ κινδύνου πολέμου, διά τοῦτο δέ καί ἀπαιτεῖται ἡμετέρα προπαρασκευή πρός ἀντιμετώπισιν οἱασδήποτε καταστάσεως, λαμβανομένων ὑπ' ὄψιν καί τῶν ἑτέρων ὑφισταμένων μετά τῆς Τουρκίας διαφορῶν (Αἰγαῖον, νῆσοι, ὑφαλοκρηπίς κ.λπ.).

»Τούτου δοθέντος, ἐπεσήμανεν ὅτι μέχρι διπλωματικῆς διευθετήσεως τῶν διαφορῶν, ἤτοι ἐπί ἀρκετόν χρόνον, ὁ κίνδυνος πολέμου μετά τῆς Τουρκίας δέον νά θεωρῆται πιθανός καί ἐπομένως ἀπαιτεῖται ἀφ' ἑνός μέν τήρησις ἐξωτερικῆς πολιτικῆς συναρτήσει τῶν ὑφισταμένων δυνατοτήτων ἀπό στρατιωτικῆς πλευρᾶς, ἀφ' ἑτέρου δέ λῆψις ὅλων τῶν ἀναγκαίων καί δυνατῶν μέτρων ἀπό πλευρᾶς ὀργανώσεως καί ἐξοπλισμοῦ Ἐνόπλων Δυνάμεων, ὥστε αὗται νά εὑρίσκωνται εἰς τό μέγιστον τῶν δυνατοτήτων των.

»Περαιτέρω ἐξητάσθησαν λεπτομερῶς διάφορα θέματα

πρός ἐνημέρωσιν καί ἐντοπισμόν ὑφισταμένων δυνατοτήτων, ἀδυναμιῶν καί τομέων εἰς τούς ὁποίους ἀπαιτεῖται λήψη ἐνδεδειγμένων μέτρων ὑπό ἀνωτέρω πνεῦμα ὡς ἐκτίθεται κατωτέρω.

»Στρατός Ξηρᾶς

»Ἐπιστράτευσις: Ὁ κ. πρόεδρος τῆς Κυβερνήσεως εἶπεν ὅτι κατά πληροφορίας του ἡ πρόσφατος ἐπιστράτευσις φέρεται ὡς μή ἐπιτυχής καί ἠτήσατο ἐνημέρωσιν καί σχετικάς προτάσεις.

»Οἱ κ.κ. ΑΕΔ καί ΑΣ ἀνέφεραν ὅτι τά αἴτια εἶναι ἡ ἔλλειψις προπαρασκευῆς, σχεδιάσεως καί μέσων, ἐξετίμησαν δέ ὅτι πρός θεραπείαν τῆς ἀδυναμίας θά ἀπαιτηθῆ χρόνος ἑνός ἔτους ὑπό τήν προϋπόθεσιν συμπληρώσεως τῶν ἐλλείψεων εἰς ὑλικόν. Ἀνέφερον ὅτι ἐκλήθησαν ἀρχικῶς ὑπό τά ὅπλα 276.000 ἐκ τῶν ὁποίων ἀπελύθησαν 166.000 καί παραμένουν ἐπιστρατευμένοι 110.000 ἐπί πλέον τῆς μονίμου δυνάμεως τῶν 117.000 ἀνδρῶν. Ὑπό πλήρη προπαρασκευήν καί ἐπιστράτευσιν τό σύνολον τοῦ Στρατοῦ ὑπολογίζεται εἰς 400.000 ἄνδρας, πλήν ὅμως δέν ὑπάρχουν τά μέσα διά νά ἐξοπλισθοῦν καί ἀξιοποιηθοῦν, τῆς ἐλλείψεως ταύτης καλυφθησομένης διά τῆς νέας σχεδιάσεως. Εἰδικώτερον ὁ ΑΣ ἐδήλωσεν ὅτι ναί μέν ἡ ἐπιστράτευσις δύναται νά προετοιμασθῆ ἐντός ἑνός ἔτους ἀπό πλευρᾶς σχεδιάσεως, πλήν ὅμως, ἀπό πλευρᾶς προμηθείας τοῦ ὑλικοῦ τοῦ ἀπαιτουμένου δι' ἀξιοποίησιν τοῦ Στρατοῦ ἡ ὁλοκλήρωσις τοποθετεῖται περί τό 1977-78. Συμπερασματικῶς, ὁ κ. πρόεδρος ἐπεσήμανεν ὅτι ἀπεδείχθη ὅτι δέν εἴμεθα προπαρασκευασμένοι καί συνεπῶς ἀπαιτεῖται ταχεῖα προετοιμασία ὥστε νά δυνηθῶμεν νά ἔχωμεν Ἐνόπλους Δυνάμεις τάς ὁποίας καί νά δυνάμεθα νά ἀξιοποιήσωμεν.

»Ἠθικόν: Εἰς ἐρώτησιν τοῦ κ. προέδρου τῆς Κυβερνήσεως ὅσον ἀφορᾶ εἰς ἠθικόν τοῦ Στρατοῦ, ὁ ΑΕΔ ἐδήλωσεν ὅτι τοῦτο εὑρίσκεται εἰς λίαν ἱκανοποιητικόν ἐπίπεδον καί ἰδιαιτέρως τῶν μονάδων Ἔβρου, αἵτινες διακρίνονται διά ἐπιθετικόν πνεῦμα, εὑρισκόμεναι ἕτοιμοι εἰς ἀμυντικήν διάταξιν.

»Δυνατότητες εἰς Κύπρον: Ὁ κ. πρόεδρος τῆς Κυβερνήσεως ἠτήσατο στοιχεῖα ἐπί ἡμετέρων ἐν Κύπρῳ δυνάμεων καί κατάστασιν τούτων. Εἰδικώτερον ἐρώτησεν διατί πρό τῆς ἀποβάσεως ἤ κατά τήν διάρκειαν ταύτης δέν ἐνισχύθη ἡ Ἐθνοφρουρά, ποίας ἐκτάσεως διχοστασία παρετηρήθη εἰς ἡμετέρας δυνάμεις ἐκεῖ, πῶς ἀπεφασίσθη ἡ ἐπιχείρησις ἐπεμβάσεως κατά τοῦ Μακαρίου καί ποία ἡ ἄμυνα ἡμετέρων δυνάμεων ἐν Κύπρῳ.

»Ὅσον ἀφορᾶ εἰς ἐνίσχυσιν Ἐθνοφρουρᾶς ἀνεφέρθη ὅτι ὑφίσταται σχετική ἔγγραφος ἔκθεσις τοῦ ΑΕΔ πρός τόν ΥΕΘΑ δι' ἧς ἐπισημαίνεται ὅτι βασική αἰτία ἦτο ὁ γεωγραφικός παράγων ἐν συνδυασμῷ μέ τήν κυριαρχίαν τῆς τουρκικῆς Ἀεροπορίας εἰς τόν ἀέρα δημιουργουμένης οὕτω πρακτικῆς ἀδυναμίας δι' ἀποστολήν ἐνισχύσεων.

»Ὡς πρός τήν ἐν γένει κατάστασιν Ἐθνοφρουρᾶς, ὁ ΑΕΔ ἀνέφερεν ὅτι μετά τήν ἐπιστράτευσιν ἡ δύναμίς της ἀνῆλθεν εἰς 25.000 ἄνδρας καλῶς ἐξωπλισμένους καί μέ ἀρκετά βαρέα ὅπλα ἐφωδιασμένους — πλήν βεβαίως ἀεροπορικῆς καλύψεως. Ἡ ἄμυνα οὕτω θά ἔδει καί ἠδύνατο νά ἔχη λίαν καλά ἀποτελέσματα, πλήν ὅμως τό μεσολαβῆσαν πραξικόπημα τούς εἶχεν ἀποδιοργανώσει καί ἀπομακρύνει ἀπό τάς θέσεις ἀμύνης των.

»Ὡσαύτως διεπιστώθη ὅτι ἔλαβε χώραν καί διχοστασία τῶν ἡμετέρων δυνάμεων, μειώσασα ἔτι περαιτέρω τάς ἀμυντικάς των ἱκανότητας.

»Ὅσον ἀφορᾶ εἰς τούς λόγους τῆς ἀποφάσεως ἐπεμβάσεως κατά τοῦ Μακαρίου ὁ κ. πρόεδρος τῆς Δημοκρατίας ἠτήσαντο ὅπως τοῦτο συζητηθῆ εἰς πλέον περιωρισμένον κύκλον καί τό θέμα δέν ἔτυχεν περαιτέρω ἐξετάσεως.

»Σύγκρισις δυνάμεων: Ὁ κ. πρόεδρος τῆς Κυβερνήσεως ἠτήσατο ἐνημέρωσιν ἐπί συσχετισμοῦ δυνάμεων καί συγκρίσεως δυνατοτήτων.

»Ὁ ΑΣ ἀνέφερεν ὅτι κατά θέατρα ἐπιχειρήσεων ἡ κατάστασις ἔχει ὡς ἐξῆς:

»Περιοχή Ἔβρου: Ἀναλογία δυνάμεων 1:2 ἕως 1:3 ὑπέρ τῶν Τούρκων.

»Νῆσοι Αἰγαίου: Ἀναλογία ὑπέρ ἡμῶν δεδομένου ὅτι οἱ Τοῦρκοι δέν ἔχουν δυνάμεις (τῶν νήσων οὐσῶν ἑλληνικῶν).

»Περαιτέρω ὁ ΑΣ ἐδήλωσεν ὅτι ἀνάπτυξις περισσοτέρων δυνάμεων (ἡμετέρων) εἰς Ἔβρον, λόγῳ ἀμυντικῆς διατάξεως, δέν εἶναι δυνατή, ἴσως δέ νά θεωρῶνται πολλαί καί αἱ νῦν ἀνεπτυγμέναι τοιαῦται, δεδομένου ὅτι ὑφίστανται καί δυνατότητες ἐπιθετικῆς ἐνεργείας. Βεβαίως, ἐπεσήμανεν ὅτι ἐφ' ὅσον μετά ἐπιτυχῆ διεξαγωγήν ἀμυντικοῦ ἀγῶνος, αἱ δυνάμεις μας περάσουν εἰς ἀντεπίθεσιν, δυνάμεθα νά ἀναπτύξωμε περισσοτέρας μονάδας, ὡς ἄλλως τε προβλέπεται καί ὑπό τῶν σχεδίων (δημιουργία προγεφυρώματος "Κεσάνη"). Βεβαίως ἐπιτυχής ἄμυνα καί ἀντεπίθεσις προϋποθέτουν ἐξασφάλισιν τῶν νώτων μας ἀπό βορρᾶ — πρᾶγμα οὐδόλως βέβαιον.

»Ἐπί τοῦ σημείου τούτου ἐγερθέντος τοῦ ἐρωτήματος ἀμύνης πρός βορρᾶν (Βουλγαρία) καί δυνατοτήτων ἀμύνης γραμμῆς "Μεταξᾶ" καί κατόπιν συζητήσεως, διεπιστώθη ὅτι ἄν καί ἡ γραμμή αὕτη εἶναι ἀξιοποιημένη — συμφώνως πρός τήν ὑφισταμένην σχεδίασιν — ἡ διατήρησίς της ἐπί 3ήμερον — χρόνος ἐλάχιστος ἀπαιτούμενος δεδομένου ὅτι ἐπίθεσις Βουλγαρίας θά ἐσήμαινε καί ἐμπλοκήν τοῦ NATO — δέν εἶναι δυνατόν νά θεωρηθῆ βεβαία δεδομένου ὅτι ἀπό τάς Μεραρχίας τῆς γραμμῆς "Μεταξᾶ" ἔχουν προωθηθῆ εἰς τό μέτωπον τοῦ Ἔβρου αἱ ἀπαραίτητοι (διά τόν Ἔβρον) συμπληρωματικαί μονάδες.

»Ὡς πρός τήν συνολικήν σύγκρισιν στρατιωτικῶν δυνάμεων ὁ ΑΕΔ ἀνέφερεν ὅτι ἡ ἀναλογία εἶναι 3:1 ὑπέρ τῶν Τούρκων (3 Στρατιαί ἔναντι 1, 10 Μεραρχίαι ἔναντι 3), καί μέ τήν διαφοράν ὅτι ἅπασαι αἱ τουρκικαί δυνάμεις θά εἶναι προσανατολισμέναι πρός τήν Θράκην.

»Ναυτικόν: Ὁ ΑΝ παρέσχεν τά ἀκόλουθα στοιχεῖα [βλ. πίνακα σελ. 72].

»Ἀντιτορπιλλικά Στόλου:

»Ἐκ τῶν ἡμετέρων 11 τό 1 τελεῖ εἰσέτι ὑπό παραλαβήν εἰς ΗΠΑ ἀναμενόμενον εἰς Ἑλλάδα περί μῆνα Ὀκτώβριον. Ἐκ τῶν λοιπῶν 10 τά 6 εἶναι πεπαλαιωμένα, ἐνῷ τά ὑπόλοιπα 4 ἔχουν ὑποστῆ μερικόν ἐκσυγχρονισμόν.

»Ἔναντι τούτων οἱ Τοῦρκοι διαθέτουν 5 πεπαλαιωμένα (ὡσάν τά παλαιά 6 ἡμέτερα) πλήν ὅμως εἰς λίαν καλυτέραν κατάστασιν καί 6 ὑποστάντα μερικόν ἐκσυγχρονισμόν (ἔναντι 4 ἡμετέρων). Ὡσαύτως διαθέτουν ἕτερα 4 λίαν πεπαλαιωμένου τύπου καί εἰς ἀκόμη χειροτέραν κατάστασιν,

ΣΥΓΚΡΙΣΙΣ ΔΥΝΑΜΕΩΝ ΝΑΥΤΙΚΟΝ

Τύπος πλοίου	Ἑλλάς	Τουρκία	Παρατηρήσεις
Ἀντιτορπιλλικά Στόλου	11	15	1 τουρκικόν εἶναι καὶ ναρκοθέτις
Ἀντιτορπιλλικά Συνοδείας	4	1	4 ἑλληνικά ἄνευ οὐδεμιᾶς μαχητικῆς ἀξιοπιστίας λόγῳ παλαιότητος
Ὑποβρύχια	6	15	Συντριπτική τουρκική ὑπεροχή ἔναντι ἡμετέρων πλοίων ἐπιφανείας
Πυραυλάκατοι	4	4	Μή ἀξιοποιηθεῖσαι εἰσέτι (ἑλλην. καὶ τουρκ.)
Τορπιλλάκατοι	7	7	5 τουρκικαί ἐφωδιασμέναι με Κ/Θ βλήματα
Κανονιοφόροι	3	12	Ἡμετέραι ἄνευ σημασίας λόγῳ παλαιότητος Τουρκικαί διαθέτουν ἀνθυποβρυχιακάς ἱκανότητας
Ταχέα περιπολικά	—	2	Πρόκειται ἐξοπλισθοῦν μέ Κ/Θ βλήματα
Ναρκοθέτιδες	2	6	Πραγματικός ἀριθμός τουρκικῶν πλοίων δυναμένων νά ἀναλάβουν ναρκοθετήσεις 11
Ναρκαλιευτικά	14	20	Σαφής τουρκική ὑπεροχή, ἐν σχέσει πρός ἀντιστοίχους ναρκοθέτιδας
Δεξαμενόπλοια	1	—	Δυσχερής ἀξιοποίησις λόγῳ μεγέθους
Ἀρματαγωγά	8	3	
Ὀχηματαγωγά	5	—	Συνολικῶς σαφής τουρκική ὑπεροχή καί μεγάλαι ἀποβατικαί ἱκανότητες.
Ἀποβατικά (λοιπά)	21	96	
Περιπολικά ἀκτῶν	—	25	65 ἔναντι οὐδενός.
Ἀκτοφυλακίδες	—	40	
Ἀεροσκάφη Ναυτικῆς Συνεργασίας	12	16	Τουρκική ὑπεροχή καθιστῶσα δυσχερεστέραν τήν ἀποστολήν τῶν ἡμετέρων ὑποβρυχίων ἐν συγκρίσει πρός τούς ἀριθμούς τούτων.
Ἑλικόπτερα	—	3	
Βοηθητικά	Εἰς ἱκανούς ἀριθμούς		

»Εἰδικώτερον καί ἐπί τῶν στοιχείων τοῦ ἀνωτέρω πίνακος ὁ ΑΝ παρέσχεν καί τά ἀκόλουθα σχόλια, ἅτινα ἐμφαίνονται μερικῶς εἰς Στήλην "Παρατηρήσεις", ἐξ ὧν προκύπτει ὅτι εἴς τινας περιπτώσεις οἱ ἀριθμοί εἶναι πλασματικοί καί ἡ ὅλη εἰκών ἔτι περαιτέρω δυσμενεστέρα διά τήν Ἑλλάδα.

ἐξ ὧν ἐκτιμᾶται ὅτι δύνανται νά κινήσουν μόνον τά 2. Ἑπομένως ἡ δύναμις κατέρχεται εἰς τά 13, ἐάν δέ ἀφαιρεθῆ 1 εἰσέτι, προσφάτως ἀπολεσθέν εἰς Κύπρον, συνοψίζεται εἰς 12 συνολικῶς. Ἐξ αὐτῶν ὅμως 1 διαθέτει μεγάλας ἱκανότητας ναρκοθετήσεως.

»Ἀντιτορπιλλικά Συνοδείας:

»Ἅπαντα τά ἡμέτερα εἶναι ἄνευ σημασίας, δεδομένου ὅτι λόγῳ ἡλικίας ἡ μαχητική ἱκανότης των εἶναι μηδενική.

»Τό 1 τουρκικόν εἶναι νεότευκτον καί ἀξιόλογον πλοῖον.

»Ὑποβρύχια:

»Ἐκ τῶν ἡμετέρων 6 τά 4 εἶναι νεότευκτα καί τελειοτάτου τύπου συμβατικῆς προώσεως, ἐνῷ τά ἕτερα 2 εἶναι παλαιά, μερικῶς ἐκσυγχρονισμένα. Ἔναντι τούτων οἱ Τοῦρκοι διαθέτουν 15, ἐξ ὧν 10 παλαιά ἐκσυγχρονισμένα (ἀνάλογα πρός τά 2 τά ἡμέτερα) καί ἕτερα 5 παλαιότερα. Ἀνεξαρτήτως ὅμως τῆς ὑφ' ἡμῶν διαθέσεως τῶν 4 νέων ὑποβρυχίων, ἡ ἀριθμητική ὑπεροχή τῶν τουρκικῶν εἶναι συντριπτική, ἰδίως ἐάν ληφθῆ ὑπ' ὄψιν ὅτι ὁ ἀντίπαλος τῶν ὑποβρυχίων δέν εἶναι τά ὑποβρύχια ἀλλά τά πλοῖα ἐπιφανείας. Οὕτω εἰς ἕκαστον τουρκικόν ὑποβρύχιον ἀντιπαρατάσσομεν οὔτε 1 ἀντιτορπιλλικόν (διά τήν ἀκρίβειαν 0,6 ἀντιτορπιλλικά) ἔναντι 2,5 τῶν Τούρκων. Συμπερασματικῶς, ἐπομένως, αἱ ἡμέτεραι μονάδες ἐπιφανείας εἶναι τρομερά ἀνεπαρκεῖς πρός ἀντιμετώπισιν τῆς σοβαρωτάτης τουρκικῆς ὑποβρυχίου ἀπειλῆς εἰς τήν ναυτικήν κυριαρχίαν εἰς Αἰγαῖον.

»Πυραυλάκατοι:

»Αἱ ἡμέτεραι 4 εἶναι νεότευκτοι καί διαθέτουν ἰσχυρότατον μαχητικόν δυναμικόν, πλήν ὅμως ἡ πλήρης ἐπιχειρησιακή ἀξιοποίησις τοῦ ὑπ' αὐτῶν φερομένου κατευθυνομένου βλήματος δέν ἔχει καταστῆ εἰσέτι ἐφικτή λόγῳ ἀνωμαλίας κατά τάς δοκιμαστικάς βολάς, ἥτις, ἄν καί ἐντατικῶς διερευνᾶται, δέν ἔχει εἰσέτι ἐντοπισθῆ ὑπό τοῦ Γαλλικοῦ Ναυτικοῦ καί τῆς γαλλικῆς κατασκευαστρίας ἑταιρείας (SNIAS).

»Αἱ 4 τουρκικαί εἶναι μέν τῶν αὐτῶν περίπου δυνατοτήτων πλήν ὅμως εὑρίσκονται εἰσέτι εἰς τό στάδιον τῆς παραγγελίας καί κατασκευῆς.

»Τορπιλλάκατοι:

»Αἱ ἡμέτεραι 7 εἶναι σχετικῶς μικρῶν δυνατοτήτων συμβατικῶν ὅπλων καί περιωρισμένων ναρκοθετικῶν δυνατοτήτων.

»Αἱ τουρκικαί 7 ἀναλύονται εἰς 5 ἐφωδιασμένας μέ κατευθυνόμενα βλήματα νορβηγικῆς κατασκευῆς καί 2 ἐχούσας ναρκοθετικάς ἱκανότητας.

»Κανονιοφόροι:

»Ἅπασαι αἱ ἡμέτεραι ἄνευ σημασίας λόγῳ ἡλικίας καθιστώσης τήν μαχητικήν ἱκανότητά των μηδενικήν.

»Ἐναντι τούτων ἅπασαι αἱ τουρκικαί διαθέτουν ἀνθυποβρυχιακάς συσκευάς ἐν καλῇ καταστάσει.

»Ταχέα περιπολικά:

»Δέν ὑφίστανται παρ' ἡμῖν.

»Τοῦρκοι προτίθενται εἰς τά 2 ἰδικά των (σχετικῶς νεοτεύκτου κατασκευῆς ἀμερικανικῆς) νά ἐγκαταστήσουν Κ/Θ βλήματα ἀμερικανικά μεγαλυτέρων δυνατοτήτων ἀπό ὅ,τι τῶν ἡμετέρων πυραυλακάτων.

»Ναρκοθέτιδες:

»Ἡμέτεραι 2 ἐν καλῇ σχετικῶς καταστάσει.

»Ἐκ τῶν τουρκικῶν 6 αἱ 5 ἀντίστοιχοι πρός τάς ἡμετέρας καί 1 νεότευκτο καί ὑψηλῶν δυνατοτήτων.

»Ἐν τούτοις ἡ ναρκοθετική ἱκανότης τοῦ τουρκικοῦ ναυτικοῦ εἶναι λίαν ηὐξημένη διότι ἱκανότητας ναρκοθετήσεως ἔχουν: 1 ἐκ τῶν ἀντιτορπιλλικῶν Στόλου, 2 ἐκ τῶν τορπιλλακάτων καί 2 ἐκ τῶν λοιπῶν εἰσέτι μονάδων των. Ἤτοι σύνολον μονάδων ναρκοθετήσεως 11 ἔναντι 2 ἡμετέρων.

»Ναρκαλιευτικά:

»Σαφής τουρκική ὑπεροχή (20 ἔναντι 14) λαμβανομένου ὑπ' ὄψιν ὅτι τά ἡμέτερα θά κληθοῦν νά ἀντιμετωπίσουν 5πλάσιον ἀριθμόν ναρκοθετίδων.

»Δεξαμενόπλοια:

»Τό ἡμέτερον ἔχει λίαν ηὐξημένας δυνατότητας μεταφορᾶς ἀμφιβίου δυνάμεως καί μέσων (σκάφη-ἑλικόπτερα κ.λπ.), πλήν ὅμως λόγῳ τοῦ μεγάλου στόχου τόν ὁποῖον παρουσιάζει (ἐκτόπισμα 10.000 τόννων) ἡ χρησιμοποίησίς του δημιουργεῖ πρόβλημα.

»Ἀρματαγωγά - Ὀχηματαγωγά - Ἀποβατικά:

»Συνολικῶς ἀντιπαρατάσσομεν 33 ἔναντι 99 τῆς Τουρκίας. Ἡ πρόσφατος ναυπήγησις ὑπό τῶν Τούρκων τοιούτου ἀριθμοῦ ἀποβατικῶν σκαφῶν, ὁπωσδήποτε δέον νά γεννᾶ ὑποψίας περί τῆς ἀποστολῆς των, ἤτις εἶναι ἐκτέλεσις ἀποβάσεων εἰς νήσους τοῦ Αἰγαίου.

»Περιπολικά ἀκτῶν καί Ἀκτοφυλακίδες:

»Διαθέτουν ἕνα ἀριθμόν 65 σκαφῶν ἔναντι οὐδενός ἡμετέρου.

»Συμπερασματικῶς ὁ ΑΝ συνοψίζει ὡς κάτωθι τήν σύγκρισιν δυνάμεων:

»Πλοῖα ἐπιφανείας: Οἱ Τοῦρκοι διαθέτουν ἀριθμητικήν ὑπεροχήν, μεγαλυτέρας ἀνθυποβρυχιακάς ἱκανότητας καί μεγαλυτέρας ἀποβατικάς τοιαύτας. Ὡσαύτως διαθέτουν πλήρη εὐχέρειαν ναρκοθετήσεων καί ἀποκλεισμοῦ ἡμετέρων ναυτικῶν δυνάμεων ἐκτός ἐπιθυμητῶν περιοχῶν.

»Ἀεροπορική κάλυψη στόλου: Ὑστεροῦμεν καθολικῶς, δεδομένου ὅτι αἱ ἱκανότητες ἀμύνης ἀντιαεροπορικῆς τῶν πλοίων μας εἶναι μηδαμινές. Τό αὐτό ἰσχύει προκειμένου καί περί βάσεων καί ναυστάθμων.

»Ὑποβρύχιος ἀπειλή: Ἡ τουρκική ὑποβρύχιος ἀπειλή εἶναι λίαν σοβαρά, εὑρισκόμεθα δέ ἐν ἀδυναμίᾳ ἀποτελεσματικῆς ἀντιμετωπίσεώς της.

»Συνολική ἀναλογία: Διαμορφώνεται εἰς 3 πρός 1 ὑπέρ τῆς Τουρκίας κατά μέσον ὅρον.

»Προσωπικόν: Ἡ ναυτικότης καί ἡ παράδοσις ἀποτελεῖ στοιχεῖον ὑπέρ ἡμῶν, ἄν καί προσφάτως καταβάλλεται τρομερή προσπάθεια ὑπό τῶν Τούρκων εἰς τόν τομέα αὐτόν. Ἀριθμητικῶς οἱ ἀριθμοί εἰρήνης εἶναι 35.000 ἔναντι 17.000 (2:1, ὑπέρ τῶν Τούρκων).

»Διάταξις

»Οἱ Τοῦρκοι διαθέτουν 2 βασικούς ναυστάθμους 1 πρός βορρᾶν εἰς τόν Βόσπορον (Γκολτσούκ) καί 1 πρός νότον πλησίον Ρόδου (Μερσίνην). Ὡσαύτως διαθέτουν βάσεις ἀνεφοδιασμοῦ καί ἀγκυροβόλια μονάδων.

»Ἡ ναυτική των δύναμις εἶναι διαχωρισμένη μεταξύ περιοχῆς Κύπρου καί βορείως Ρόδου μέ κυρίαν συγκέντρωσιν τό βόρειον Αἰγαῖον (Σμύρνη-Γκολτσούκ).

»Ἡ διάταξις τῶν ἡμετέρων δυνάμεων εἶναι ἀμυντική, καί νῦν εἶναι διάφορος τῆς σχεδιάσεως πρός παραπλάνησιν ἐπί τῶν πραγματικῶν μας προθέσεων.

. . . . . .

»Ἀεροπορία

»Ὁ ΑΑ ἐν ἀρχῇ ἐτόνισεν ὅτι ἡ Ἀεροπορία εὑρίσκεται καθυστερημένη κατά πολύ ἀπό ὅ,τι ἔδει νά εἶναι, ἐπηρεάζεται δέ δυσμενῶς καί ἀπό τόν γεωγραφικόν παράγοντα. Παρέσχεν ἐν συνεχείᾳ τά ἀκόλουθα στοιχεῖα:

Σύγκρισις Δυνάμεων

Στοιχεῖα	Ἑλλάς	Τουρκία
Μαχητικά ἀεροσκάφη	290	520
Μεταφορικά ἀεροσκάφη	60	95
Ἑλικόπτερα	6	16
Βλήματα Νίκη	92	104
Βλήματα Χώκ	170	—
Σταθμοί Ραντάρ	9	16
Ἀεροδρόμια	18	22
Ἀντιαεροπορική Ἄμυνα	Μετρία	Ἰσχυρά
Μᾶζα πυρός μαχητικῶν ἀεροσκαφῶν	310	830 (Εἰς χιλ. LBS βομβῶν)
Μᾶζα πυρός ἀνά ἀεροδρόμιον ἀντιπάλου	14	46 (Εἰς χιλ. LBS βομβῶν)
Φορτίον δυνατότητος μεταφορικῶν ἀεροσκαφῶν	362	1305 (Εἰς χιλ. LBS φορτίου)

»Ὡσαύτως ὁ ΑΑ ἐπεσήμανεν ὅτι ἐκ τῆς συγκρίσεως τοῦ προσωπικοῦ προκύπτει ὅτι ἡ Τουρκία διαθέτει 46 μονίμους ἀνά ἀεροσκάφος ἐνῷ ἡμεῖς 27, οἱ συνολικοί δέ ἀριθμοί χειριστῶν εἶναι Τουρκία 1500, Ἑλλάς 746.

»Ἐκ τῶν ἀνωτέρω, συνέχισε ὁ ΑΑ, προκύπτουν τά ἀκόλουθα πλεονεκτήματα καί μειονεκτήματα:

»Πλεονεκτήματα:

»Τουρκίας: ἡ ὑπεροχή εἰς ἐπιθετικά καί μεταφορικά ἀεροσκάφη, εἰς μᾶζαν πυρός, ἀεράμυναν, μόνιμον προσωπικόν, ἀποθέματα καί καύσιμα καί ἡ διασπορά στόχων εἰς βάθος ὁμοῦ μέ τήν πρωτοβουλίαν ἐπιθέσεως.

»Ἑλλάδος: ἡ ὑπεροχή εἰς καταφύγια ἀεροσκαφῶν, εἰς προμήθεια (Fantom), εἰς βλήματα Hawk καί ἡ ἱστορία - παράδοσις καί ἱκανότης τοῦ προσωπικοῦ.

»Μειονεκτήματα:

»Τουρκίας: ἡ μειωμένη ἀφομοιωτική ἱκανότης, ἔλλειψις καταφυγίων καί ἔλλειψις βλημάτων Hawk (ἐδάφους-ἀέρος).

»Ἑλλάδος: ἡ ἀδυναμία προσβολῆς, λόγῳ βάθους τῶν στόχων τῆς Τουρκίας, ἡ μειωμένη μεταφορική ἱκανότης, ἡ μειωμένη ἱκανότης διασπορᾶς, ἡ ἀνεπάρκεια ἀποθεμάτων καί ὑλικῶν ἀποκαταστάσεως ζημιῶν διαδρόμων.

»Ἀναφορικῶς πρός τά "FANTOMS" καί κατόπιν τεθεισῶν ἐρωτήσεων ὁ ΑΑ ἐδήλωσεν ὅτι νῦν ἔχει παραληφθῆ ἡ πρώτη μοῖρα (19 ἀεροσκάφη) καί εἶναι εἰς θέσιν νά λάβη μέρος εἰς ἐπιχειρήσεις, πλήν ὅμως δέν ἔχει εἰσέτι φθάσει εἰς ὑψηλά ἐπίπεδα ἐκπαιδεύσεως. Διά τήν ἐκπαίδευσιν πληρωμάτων, διά τήν 2αν μοῖραν ἀπαιτοῦνται 2 μῆνες, διά μειωμένην ἀπόδοσιν. Διά ἱκανοποιητικήν ἐκπαίδευσιν ἀπαιτοῦνται 4-5 μῆνες. Ἀπό δέ ἀπόψεως πυρομαχικῶν, ὁ ΑΑ ἐδήλωσεν, ὅτι τά ἀεροσκάφη ταῦτα δύνανται νά διεξαγάγουν ἐντατικάς ἐπιχειρήσεις 5 ἕως 6 ἡμερῶν.

»Τέλος ὁ ΑΑ ἐπεσήμανεν ὅτι ἀνεξαρτήτως τῶν ἀνωτέρω παρασχεθέντων ἀριθμῶν δυνάμεων, ἡ ἡμετέρα Ἀεροπορία ἔχει τό μειονέκτημα τοῦ ὅτι κέκτηται ἀεροσκαφῶν λίαν πεπαλαιωμένων, τῶν ὁποίων αἱ ἐπιχειρησιακαί δυνατότητες εἶναι μειωμέναι λόγῳ ὁρίου ἀντοχῆς καί ἡλικίας.

. . . . . .

»Ἐκσυγχρονισμός Ἐνόπλων Δυνάμεων

»Ἐν συνεχείᾳ ὁ κ. πρόεδρος τῆς Κυβερνήσεως ἠτήσατο ἐνημέρωσιν ἐπί τοῦ ὑφισταμένου προγράμματος βελτιώσεως καί ἐκσυγχρονισμοῦ τοῦ ὑλικοῦ τῶν Ἐνόπλων Δυνάμεων.

»Ὁ ΑΕΔ καί οἱ ἀρχηγοί Στρατοῦ - Ναυτικοῦ καί Ἀεροπορίας παρέσχον τά ἀνάλογα στοιχεῖα τοῦ ἀντιστοίχου προγράμματος παραγγελιῶν. Αἱ παραγγελίαι συνοψίζονται εἰς 130 ἅρματα μάχης εἰς Γαλλίαν, 105 τεθωρακισμένα ὀχήματα μεταφορᾶς προσωπικοῦ καί 14 ἅρματα περισυλλογῆς ἐπίσης εἰς Γαλλίαν, 230 τεθωρακισμένα ἅρματα μεταφορᾶς προσωπικοῦ εἰς Ἰταλίαν, 11 ἑλικόπτερα τῶν 13 θέσεων καί 2 ἀντιαεροπορικούς ἑκτοξευτάς εἰς Ἰταλίαν, 4 ταχέα περιπολικά Κ/Θ βλημάτων (πυραυλακάτους) εἰς Γαλλίαν, 40 ἀεροσκάφη Mirage εἰς Γαλλίαν, 40 ἐκπαιδευτικά ἀεροσκάφη καί 12 μεταφορικά εἰς ΗΠΑ. Διά τά ἀνωτέρω ἔχουν ὑπογραφῆ συμβάσεις μέ ἔναρξιν παραδόσεως Ἰανουάριον 1973 καί πέρας Ἀπρίλιον 1977.

»Ὡσαύτως ὑπάρχουν 60 ἀεροσκάφη Α-7, 4 πυραυλάκατοι μείζονος τύπου καί 3 φρεγάτες τοῦ Ναυτικοῦ, διά τάς ὁποίας δέν ὑπεγράφη σύμβαση.

»Κατόπιν συζητήσεως διαπιστώθη ὅτι μόνον κατά τό τελευταῖον ἑξάμηνον ἐγένετο σοβαρά προσπάθεια τοποθετήσεως παραγγελιῶν πολεμικοῦ ὑλικοῦ, ἄν καί ὑλικοῦ διαφόρων πηγῶν προελεύσεως, γεγονός ὅπερ συνιστᾶ μειονέκτημα.

»Τέλος ὁ κ. πρόεδρος τῆς Κυβερνήσεως ἠτήσατο παρά τοῦ ΥΕΘΑ τήν ἐν καιρῷ ἐξέτασιν τοῦ καθόλου προγράμματος παραγγελιῶν ἀπό ἀπόψεως οἰκονομικῶν ὅρων, πρός τυχόν βελτίωσιν τούτων.

»Παροῦσαι ἡμέτεραι δυνατότητες

»Περατωθείσης τῆς ἐνημερώσεως ἐπί τῆς καθόλου εἰκόνος τῶν Ἐνόπλων Δυνάμεων καί τοῦ προγράμματος βελτιώσεως ὑλικοῦ τούτων, ὁ κ. πρόεδρος τῆς Κυβερνήσεως ἠτήσατο τάς ἀπόψεις τῶν Ἐνόπλων Δυνάμεων ὡς πρός ἐνδεικνυομένην ἡμετέραν δρᾶσιν, εἰς περίπτωσιν καθ' ἥν εὑρεθῶμεν εἰς τήν ἀνάγκην ἀναμετρήσεως μετά τῆς Τουρκίας.

»Ἐκ τῆς διεξαχθείσης συζητήσεως διεπιστώθη ὅτι αἱ ἡμέτεραι δυνατότητες βάσει καί τῶν προμνησθέντων στοιχείων συγκρίσεως δυνάμεων, κατ' ἀνάγκην δέον συνιστοῦν ἄμυναν, μέ δυνατότητα λίαν περιωρισμένων ἐπιθετικῶν πρωτοβουλιῶν. Δεδομένου δέ καί τοῦ γεωγραφικοῦ παράγοντος ὑφίσταται πρακτική ἀδυναμία ἀναλήψεως ὑφ' ἡμῶν πρωτοβουλίας εἰς ἕτερα, πλήν Κύπρου, μέτωπα. Εἰς περίπτωσιν ἀνάγκης ἀναμετρήσεως μετά τῆς Τουρκίας, ἐτονίσθη ὅτι θά ἔδει νά εἴμεθα εἰς θέσιν νά καταφέρωμεν ταχέως καίρια πλήγματα διά τῶν Ναυτικοῦ, Ἀεροπορίας, τοῦ Στρατοῦ Ξηρᾶς ἐξασφαλίζοντος τό μέτωπον τοῦ Ἕβρου. Πλήν ὅμως τοῦτο εἶναι ἀνέφικτον, λόγῳ τῆς προμνησθείσης πρακτικῆς ἀδυναμίας ἡμετέρων δυνάμεων.

»Ἐκ παραλλήλου πρός τήν πρακτικήν ἀδυναμίαν ἀναλήψεως πρωτοβουλίας ὑπάρχουν καί ἠθικοί, νομικοί καί ψυχολογικοί λόγοι οἵτινες δέν συνιστοῦν τοιαύτην ἐνέργειαν, λαμβανομένης ὑπ' ὄψιν τῆς ἀρχῆς τοῦ ὅτι ὁ ἐπιτιθέμενος κατά κανόνα ἐπισύρει τήν διεθνῆ κατακραυγήν.

»Οὕτω διεπιστώθη ἐκ τῆς συζητήσεως ὅτι ἀνάληψις ὑφ' ἡμῶν πρωτοβουλίας εἰς ἕτερα μέτωπα — δηλαδή κήρυξις πολέμου κατά τῆς Τουρκίας — ἐκτός τοῦ ὅτι διπλωματικῶς διεθνῶς θά μᾶς κατεδίκαζεν, οὐδέν οὐσιαστικόν κέρδος θά ἀπέφερεν, ἀλλά ἀντιθέτως θά προεκάλει περαιτέρω ἀπωλείας λόγῳ τῶν ἡμετέρων ἀδυναμιῶν εἰς τόν καθαρῶς στρατιωτικόν τομέα.

»Κατόπιν τούτου συνεζητήθη ἐάν καί κατά πόσον ἀνάληψις πρωτοβουλίας εἰς Κύπρον, δι' ἀποστολῆς δυνάμεων, καλύπτεται πολιτικῶς, νομικῶς καί ἠθικῶς, ὡς καί κατά πόσον εἶναι τεχνικῶς πρακτικῶς ἐφικτή. Κατ' ἀρχήν ἀπό καθαρῶς στρατιωτικῆς ἀπόψεως καί λαμβανομένων ὑπ' ὄψιν τῶν προμνησθέντων στοιχείων ἡμετέρων δυνάμεων καί τοῦ γεωγραφικοῦ παράγοντος, διεπιστώθη ὅτι ἀποστολή μιᾶς Μεραρχίας εἰς Κύπρον θά ἀπασχολήση τό σύνολον τοῦ Ναυτικοῦ καί Ἀεροπορίας, οἱ δέ κίνδυνοι ἀπωλειῶν καθ' ὁδόν θά εἶναι λίαν ηὐξημένοι. Ὡσαύτως, μετά τήν ἀποβίβασιν, ἡ διατήρησις - συντήρησις καί ἐφοδιασμός μιᾶς τοιαύτης δυνάμεως ἐκεῖ θά εἶναι προβληματικός. Ἐκ παραλλήλου μία μεταφορά τῶν ἀνδρῶν μετά τοῦ ἐλαφροῦ ὁπλισμοῦ των, εἶναι δυνατή μέ τά διάφορα ἐπιβατηγά πλοῖα ἤ καί κρουαζερόπλοια πλήν ὅμως ἡ μεταφορά τοῦ τόσον ἀπαραιτήτου βαρέος ὑλικοῦ δέν εἶναι δυνατόν νά γίνη μέ μυστικότητα. Ἡ ὅλη κίνησις ἐπομένως δέον νά γίνη φανερά.

»Τούτου οὕτως ἔχοντος, συνεζητήθη ἡ ἠθική, νομική, διπλωματική καί νομική κάλυψις τῆς ἐν λόγῳ πρωτοβουλίας. Διεπιστώθη κατά τήν συζήτησιν ὅτι δυνάμεθα νά ἐπικαλεσθῶμεν νόμιμον δικαίωμα ἐπεμβάσεως πρός προστασίαν τῶν Ἑλληνοκυπρίων ὅπως τό ἐπεκαλέσθη καί ἡ Τουρκία. Ὡσαύτως διεπιστώθη ὅτι μία τοιαύτη ἐνέργεια ἔχει καί ἠθικήν κάλυψιν. Ἀπό διπλωματικῆς διεθνῶς ἀπόψεως, τό ἐγχείρημα πιθανόν νά ἀναγκάση τάς Μεγάλας Δυνάμεις νά ἐπέμβουν διά ἀποσόβησιν τῆς κρίσεως καί ἐπίλυσιν τοῦ κυπριακοῦ προβλήματος λόγῳ τῆς ψυχολογικῆς πιέσεως καί ἐκβιασμοῦ τῆς καταστάσεως, τόν ὁποῖον ἐνέχει. Ἐάν δέ ἀνακοινωθῆ 2-3 ἡμέρες πρό τῆς ὑλοποιήσεως, θά παράσχη εἰς τάς Μεγάλας Δυνάμεις καί τόν ἀναγκαῖον χρόνον ἐπεμβάσεως πρίν ἤ πραγματοποιηθῆ. Πάντως θά ἐκτελεσθῆ φανερά τῇ συμμετοχῇ Ναυτικοῦ καί Ἀεροπορίας, ὥστε, δημιουργουμένης τῆς ἐντυπώσεως ὅτι

καί ἡ ὑφ' ἡμῶν χρῆσις τοῦ νομικοῦ δικαιώματος ἐπεμβάσεως ὁδηγεῖ εἰς πόλεμον, νά ἐπιδιωχθῆ καί ἐπιτευχθῆ ἡ ἐπέμβασις τῶν Μεγάλων πρός ἀποτροπήν τούτου. Βεβαίως θά ἀνακοινωθῆ ὅτι ἡ ἀποστολή ἡμετέρας δυνάμεως ἐκεῖ, δέν ἔχει τόν χαρακτῆρα κηρύξεως πολέμου, ἀλλά χρῆσιν νομικοῦ δικαιώματος ἐπεμβάσεως πρός προστασίαν τῶν 'Ελληνοκυπρίων.

»Κατά τήν συζήτησιν διεπιστώθη ὅτι ὁ ἀντίπαλος (Τουρκία), δέν ἐνδιαφέρεται καί πολύ διά τήν ἠθικήν, νομικήν καί λογικήν πλευράν τοῦ ὅλου θέματος καί φυσικά ἐπέμβασις, ὡς ἡ συζητουμένη, δέν ἀποκλείει οὐδόλως τήν κλιμάκωσιν εἰς τό ἑπόμενον στάδιον, ὅπερ εἶναι πόλεμος.

»Διεπιστώθη ὅμως ὅτι εἶναι τό μόνον τό ὁποῖον δυνάμεθα νά πράξωμεν, ἐφ' ὅσον ἀναγκασθῶμεν, εἰς περίπτωσιν ἀποτυχίας τῆς εἰρηνικῆς διευθετήσεως τῆς κρίσεως, καί μέ πιθανότητας κηρύξεως πολέμου κατά τι ὀλιγωτέρας τοῦ 50%.

»Τελικῶς διεπιστώθη ὅτι ἐφ' ὅσον μειονεκτοῦμεν ὡς πρός στρατιωτικήν ἰσχύν καί ἐφ' ὅσον διεπράξαμεν σφάλματα, ὁπωσδήποτε πρέπει νά καταβάλωμεν τό τίμημα. Πλήν ὅμως, ἐάν ἡ λύσις εἶναι ἐθνικῶς οὐχί παραδεκτή, πιθανόν νά ἀναγκασθῶμεν νά ἀναλάβωμεν πρωτοβουλίαν τινά πρός ἐξασφάλισιν λύσεως ἀνεκτῆς. Τοιαύτη πρωτοβουλία, βάσει ἡμετέρων δυνατοτήτων, εἶναι ἡ προμνησθεῖσα τῆς ἀποστολῆς, ὑπό προειδοποίησιν, δυνάμεως ἐπεμβάσεως εἰς Κύπρον, δεδομένου ὅτι εἶναι καί ἡ μόνη παρέχουσα πιθανότητας ἐπεμβάσεως τῶν Μεγάλων καί μή κηρύξεως πολέμου, διά τόν ὁποῖον εἴμεθα ἀπαράσκευοι.

»'Αποφάσεις

»Κατόπιν τῶν ἀνωτέρω, ὁ κ. πρόεδρος τῆς Κυβερνήσεως — τοῦ κ. προέδρου τῆς Δημοκρατίας, συμφωνοῦντος — παρέσχεν ἀκολούθως ὁδηγίας:

»— Βελτίωσιν καί ἐπιτάχυνσιν διαδικασιῶν, σχεδιάσεως καί γενικῶς συστήματος ἐπιστρατεύσεως - κινητοποιήσεως.

»— 'Επίσπευσιν καί βελτίωσιν οἰκονομικῶν ὅρων, προγράμματος παραγγελιῶν ὑλικοῦ 'Ενόπλων Δυνάμεων.

»— Προετοιμασία σχεδίου ἀποστολῆς ἐνισχύσεων εἰς Κύπρον, διά ἐκτέλεσιν ἐφ' ὅσον ἀπαιτηθῆ.

»Τοῦ κ. προέδρου τῆς Κυβερνήσεως εὐχαριστήσαντος διά τήν σαφῆ εἰκόνα τήν ὁποίαν ἀπεκόμισεν, ὅσον ἀφορᾶ εἰς 'Ενόπλους Δυνάμεις, ἡ σύσκεψις ἐπερατώθη τήν 13.30' ὥραν»[38].

13 ΑΥΓΟΥΣΤΟΥ 1974

Οἱ διαπραγματεύσεις τῆς Γενεύης, ὑπό τό κράτος τῆς τουρκικῆς ἀδιαλλαξίας, ὁδηγοῦνται σέ ἀδιέξοδο.

Μέ τήν πάροδο, πράγματι, τῶν ἡμερῶν καί παρά τίς σύντονες προσπάθειες πού καταβλήθηκαν ἀπό τήν ἑλληνική καί τή βρετανική πλευρά δέν ἀποδείχτηκε δυνατό νά καμφθεῖ ἡ ἐκβιαστική ἐμμονή τῆς "Αγκυρας στήν ἱκανοποίηση ἀπαιτήσεων πού ἀντέφασκαν ὄχι μόνο μέ τά πληθυσμικά δεδομένα στή Μεγαλόνησο ἀλλά καί μέ στοιχειώδεις κανόνες τοῦ διεθνοῦς δικαίου καί τῆς πολιτικῆς λογικῆς.

'Επιγραμματικά, τό κλῖμα πού ἐπικράτησε στή δεύτερη φάση τῶν διαπραγματεύσεων τῆς Γενεύης ἀποδίδεται ἀπό τόν ἴδιο τόν Κ. Βαλντχάιμ — στίς μεταγενέστερα δημοσιευμένες ἀναμνήσεις του:

«Συνάντησα τούς ὑπουργούς 'Εξωτερικῶν τῆς Βρετανίας, τῆς Τουρκίας καί τῆς 'Ελλάδος, ὅταν ἐπανέλαβαν τίς διαβουλεύσεις τους στήν Γενεύη, στίς 8 Αὐγούστου, μέ σκοπό νά ἐξακριβώσω πῶς θά μποροῦσαν τά 'Ηνωμένα "Εθνη νά βοηθήσουν μέ τόν καλύτερο τρόπο. 'Αμέσως ἔγινε ἐμφανές ὅτι ἡ Τουρκία ἦταν ἕτοιμη νά καταφύγη στήν δύναμη τῶν ὅπλων γιά νά ἐπιτύχη τόν σκοπό της: τήν δημιουργία δύο περιοχῶν ξεχωριστῶν γεωγραφικά καί ἐθνικά, μέ αὐτονομία γιά τήν κάθε μία. 'Ο Τοῦρκος ὑπουργός 'Εξωτερικῶν Γκιουνές, ἔκαμε σαφές ὅτι ἡ Κυβέρνησή του δέν αἰσθανόταν πλέον δεσμευμένη ἀπό τήν συμφωνία ἀνακωχῆς, ἐφ' ὅσον ἡ ἐκκένωση τῶν τουρκοκυπριακῶν θυλάκων, πού ἐζητεῖτο ἀπό τήν διακήρυξη τῆς 30ῆς 'Ιουλίου, δέν εἶχε κἄν ἀρχίσει. 'Απαίτησε τήν ἄμεση δημιουργία τουρκοκυπριακῆς περιοχῆς στήν βόρεια ἀκτή, περιοχῆς ἡ ὁποία θά περιελάμβανε τό 34% τοῦ ἐδάφους τοῦ νησιοῦ»[39].

'Εμπεριστατωμένο σχετικό μνημόνιο συγκεφαλαιώνει τά βασικά σημεῖα στή διάρκεια τοῦ δεύτερου γύρου τῶν διαπραγματεύσεων τῆς Γενεύης:

«1. Συμφώνως πρός τό ἄρθρον 5 τῆς Διακηρύξεως τῶν ὑπουργῶν 'Εξωτερικῶν τῶν τριῶν 'Εγγυητριῶν Δυνάμεων (30.7.74) οἱ κ.κ. Μαῦρος, Κάλλαχαν καί Γκιουνές συνηντήθησαν ἐκ νέου εἰς Γενεύην τήν 8ην Αὐγούστου 1974 μέ σκοπόν: α) τήν ἀποκατάστασιν τῆς εἰρήνης εἰς τήν περιοχήν καί β) τήν ἐπαναφοράν τῆς συνταγματικῆς Κυβερνήσεως εἰς τήν Κύπρον.

»'Από 10 Αὐγούστου συμμετέσχον εἰς τήν Διάσκεψιν καί οἱ κ.κ. Κληρίδης καί Ντενκτάς ὡς ἀντιπρόσωποι τῆς ἑλληνοκυπριακῆς καί τῆς τουρκοκυπριακῆς κοινότητος.

»2. Εἰς κατ' ἰδίαν συνομιλίαν του μετά τοῦ Βρετανοῦ συναδέλφου του πρό τῆς ἐνάρξεως τῆς ἐπισήμου συνεδριάσεως, ὁ κ. Μαῦρος ἐτόνισε ὅτι ἀπό τῆς 27ης 'Ιουλίου μέχρι 30ῆς 'Ιουλίου οἱ Τοῦρκοι εἶχον προχωρήσει 100 τ. χλμ. καί ἀπό τῆς 30ῆς 'Ιουλίου μέχρι 8ης Αὐγούστου ἕτερα 30 τ. χλμ. Οὕτω συνολικῶς τά κατεχόμενα ἐδάφη ἀνήρχοντο εἰς 430 τ. χλμ. (300 τ. χλμ. ἀπό 20-22 'Ιουλίου). 'Ο κ. Κάλλαχαν ἐπιβεβαιῶν τά ὡς ἄνω στοιχεῖα προσέθεσεν ὅτι κατά τήν γνώμην του ἡ Τουρκία εἶχε εἰσαγάγει τό στοιχεῖον τῆς στρατιωτικῆς ἰσορροπίας ἐν τῇ νήσῳ.

»3. Κατά τήν πρώτην συνεδρίασιν ὁ κ. Κάλλαχαν ἐπεσήμανε τό γεγονός ὅτι δέν εἶχον τηρηθῆ τά συμφωνηθέντα περί διακοπῆς τῆς προελάσεως τῶν τουρκικῶν δυνάμεων καί ὅτι ἡ ἐκκένωσις τῶν τουρκικῶν θυλάκων (παρ. 3β τῆς Διακηρύξεως) καί ἡ κατάπαυσις τοῦ πυρός ἦσαν θέματα ἀλληλένδετα. Κατά συνέπειαν, ἐάν διεκόπτετο ἡ προέλασις τῶν τουρκικῶν δυνάμεων, θά ἐλύετο εὐκόλως καί τό θέμα τῶν θυλάκων. 'Ετόνισε τάς εὐθύνας τῶν τριῶν ἐγγυητριῶν δυνάμεων, ἀλλά καί τάς ἀπορρεούσας ἐκ τῶν ἀποφάσεων 353 καί 355 τοῦ Συμβουλίου 'Ασφαλείας ὑποχρεώσεις. "Ως πρός τό συνταγματικόν ὑπεγράμμισε ὅτι οἱ Κύπριοι ἔδει νά ἀποφασίσουν διά τό μέλλον των κατά τρόπον ὥστε οὔτε ἡ μειονότης νά αἰσθάνεται ἀνασφάλειαν οὔτε ἡ πλειοψηφία νά ἀπειλῆται.

»Ὁ κ. Μαῦρος εἶπεν ὅτι εἰς τήν Διακήρυξιν εἶχε δοθῆ ὑψίστη προτεραιότης εἰς τάς διατάξεις περί καταπαύσεως τοῦ πυρός καί ὅτι εὐθύς ὡς ἡ τουρκική πλευρά θά ἐφήρμοζε ταύτας, ἡ ἑλληνική πλευρά θά ἐτίμα τάς ἐκ τῆς Διακηρύξεως ἀπορρεούσας ὑποχρεώσεις της. Προσέθεσεν ὅτι λόγῳ τῶν τουρκικῶν ἐνεργειῶν δέν εἶχε εἰσέτι καταστῆ ἐφικτή ἡ ἐγκαθίδρυσις γραμμῆς ἀντιπαρατάξεως.

»Ὁ κ. Γκιουνές ἐζήτησε τήν ἄμεσον ἐκκένωσιν τῶν τουρκικῶν θυλάκων διά νά προστατευθῆ ἡ τουρκική κοινότης, τοῦθ' ὅπερ ἀπετέλει καί τόν λόγον τῆς τουρκικῆς ἐπεμβάσεως εἰς Κύπρον καί ἐδήλωσε ὅτι δέν ἐνεθυμεῖτο νά εἶχε συνδεθῆ ἡ ἐκκένωσις μέ τήν κατάπαυσιν τοῦ πυρός καί ὅτι ἦτο ἀδιανόητον νά καθιεροῦται προτεραιότης τῶν συμφωνηθέντων.

»Τήν 9ην Αὐγούστου συνῆλθον (α) ἡ Ὑποεπιτροπή ἐκκενώσεως τουρκοκυπριακῶν θυλάκων εἰς τήν ὁποίαν ὁ Τοῦρκος ἀντιπρόσωπος ἐδήλωσεν ὅτι ἡ ἐκκένωσις ἔδει νά περατωθῆ μέχρι τῆς νυκτός τῆς 10ης Αὐγούστου. Ἀπό ἑλληνικῆς πλευρᾶς προεβλήθη σκοπίμως ὅτι δέν εἶχον εἰσέτι ληφθῆ στοιχεῖα περί τῶν τουρκοκυπριακῶν θυλάκων καί χωρίων. Τοῦτο, διότι, ἐάν ἡ ἑλληνοκυπριακή πλευρά προέβαινεν εἰς τήν παράλληλον ἐκκένωσιν ὅλων τῶν θυλάκων, ἦτο λίαν πιθανόν νά σημειωθοῦν ἐπεισόδια ὑπό τῆς ΕΟΚΑ Β΄· (β) ἡ Ὑποεπιτροπή τῶν πρέσβεων ἐπί τῆς ἀνταλλαγῆς τῶν αἰχμαλώτων καί ἀπελευθερώσεως τῶν πολιτῶν ἔνθα ἐπῆλθε συμφωνία ἐπί κοινῆς δηλώσεως.

»Τήν αὐτήν ἡμέραν ὁ κ. Μαῦρος συνηντήθη μετά τοῦ κ. Βαλντχάιμ τόν ὁποῖον ἐβολιδοσκόπησε ἐπί τῆς δυνατότητος συγκλήσεως ἐκτάκτου Γενικῆς Συνελεύσεως τοῦ ΟΗΕ. Ὁ κ. Βαλντχάιμ ἀπήντησεν ὅτι τοῦτο δέν ἦτο εὔκολον. Προσέθεσεν ὅτι ὁ Τοῦρκος πρωθυπουργός εἶχε ζητήσει τήν ἀποχώρησιν τῆς Εἰρηνευτικῆς Δυνάμεως ἀπό τά κατεχόμενα ἐδάφη χρησιμοποιῶν ὡς νομικόν ἐπιχείρημα ὅτι αὕτη οὐδεμίαν ἁρμοδιότητα εἶχεν ἐντός περιοχῆς ἐλεγχομένης ὑπό μιᾶς ἐκ τῶν Ἐγγυητριῶν Δυνάμεων.

»Κατά τήν δευτέραν συνεδρίασιν (10ην Αὐγούστου) ὁ κ. Κάλλαχαν ἐδήλωσεν ὅτι ἐγνώριζε τήν ὕπαρξιν ἑνός μόνου κυπριακοῦ Συντάγματος.

»Ὁ κ. Μαῦρος ἐτόνισε ὅτι ἡ πρώτη ἀποστολή τῆς Διασκέψεως ἦτο ἡ ἐφαρμογή τῆς ἀποφάσεως 353 τοῦ Συμβουλίου Ἀσφαλείας καί ἐν συνεχείᾳ ἡ χάραξις πλαισίων διά τήν ἁρμονικήν συμβίωσιν τῶν δύο κοινοτήτων μέ βάσιν α) τήν ἀνεξαρτησίαν, ἀκεραιότητα καί κυριαρχίαν τῆς Δημοκρατίας τῆς Κύπρου· β) τήν ἀποχώρησιν τῶν ξένων στρατευμάτων. Ὑπεγράμμισε ὅτι πάντως ἡ Συνθήκη Ἐγγυήσεως παρεῖχε εἰς τάς Ἐγγυητρίας Δυνάμεις δικαίωμα νά ἐνδιαφέρωνται μόνον διά τήν ἐφαρμογήν τοῦ Συντάγματος τοῦ 1960 ἤ τήν συμπεφωνημένην ἀναθεώρησιν ἀλλ' ὄχι τό δικαίωμα νά τό τροποποιοῦν, πολλῷ δέ μᾶλλον νά καθορίζουν ἐξ ὑπαρχῆς τήν συνταγματικήν τάξιν τῆς Κύπρου. Ἡ ἀπόφασις ἀνῆκε εἰς τάς κοινότητας, ἡ δέ συμβολή τῶν Ἐγγυητριῶν Δυνάμεων δέν ἠδύνατο νά εἶναι παρά ἐπικουρική. Ὡς πρός τήν ἐκκένωσιν τῶν τουρκοκυπριακῶν θυλάκων ὁ Ἕλλην ὑπουργός ὑπεστήριξε ὅτι ἡ σχετική συζήτησις ὤφειλε νά γίνῃ παρουσίᾳ τοῦ ἐκπροσώπου τῆς κυπριακῆς Κυβερνήσεως, καθ' ὅσον ἡ Ἐθνοφρουρά δέν ἀνῆκε εἰς τήν ἑλληνικήν Κυβέρνησιν ἀλλά εἰς τήν κυπριακήν.

»Ὁ κ. Γκιουνές ἀνεκοίνωσε ὅτι ἡ χώρα του δέν ἐδεσμεύετο πλέον ἀπό τήν Διακήρυξιν τῆς Γενεύης Α΄ ἐφ' ὅσον δέν εἶχον ἐκκενωθῆ οἱ τουρκοκυπριακοί θύλακες, προέτεινε νά τεθοῦν κατά μέρος αἱ διατάξεις αὐτῆς καί νά συζητηθῆ τό συνταγματικόν, ἐδήλωσε δέ ὅτι τό Σύνταγμα τοῦ 1960 δέν ἴσχυε πλέον καί ὅτι αἱ ἐν Κύπρῳ τουρκικαί δυνάμεις δέν ἐνέπιπτον εἰς τάς διατάξεις τῆς ἀποφάσεως 353. Τέλος ὑπεγράμμισε ὅτι ἡ πρότασις τοῦ κ. Μαύρου διά τήν παρουσίαν τοῦ κ. Κληρίδη ὡς ἐκπροσώπου τῆς κυπριακῆς Κυβερνήσεως δέν ἦτο ἀποδεκτή διότι ὑφίσταντο δύο καί οὐχί εἷς ἐκπρόσωπος εἰς Κύπρον.

»Ἐκ τῶν προσελθόντων ἐν τῷ μεταξύ Ἑλληνοκυπρίων καί Τουρκοκυπρίων ἐκπροσώπων: α) ὁ κ. Κληρίδης ἐζήτησε τήν ἀποκατάστασιν τοῦ Συντάγματος τοῦ 1960 ἐν τῷ πνεύματι τοῦ ἄρθρου 5 τῆς Διακηρύξεως, β) ὁ κ. Ντενκτάς ἐδήλωσε ὅτι ἐξελάμβανε τό ὡς ἄνω ἄρθρον ὡς σημαῖνον τήν ἀνεύρεσιν τρόπου ὁμαλοποιήσεως τοῦ Κυπριακοῦ καί προέβαλε λύσιν διοικητικῆς διαιρέσεως ἐπί γεωγραφικῆς βάσεως.

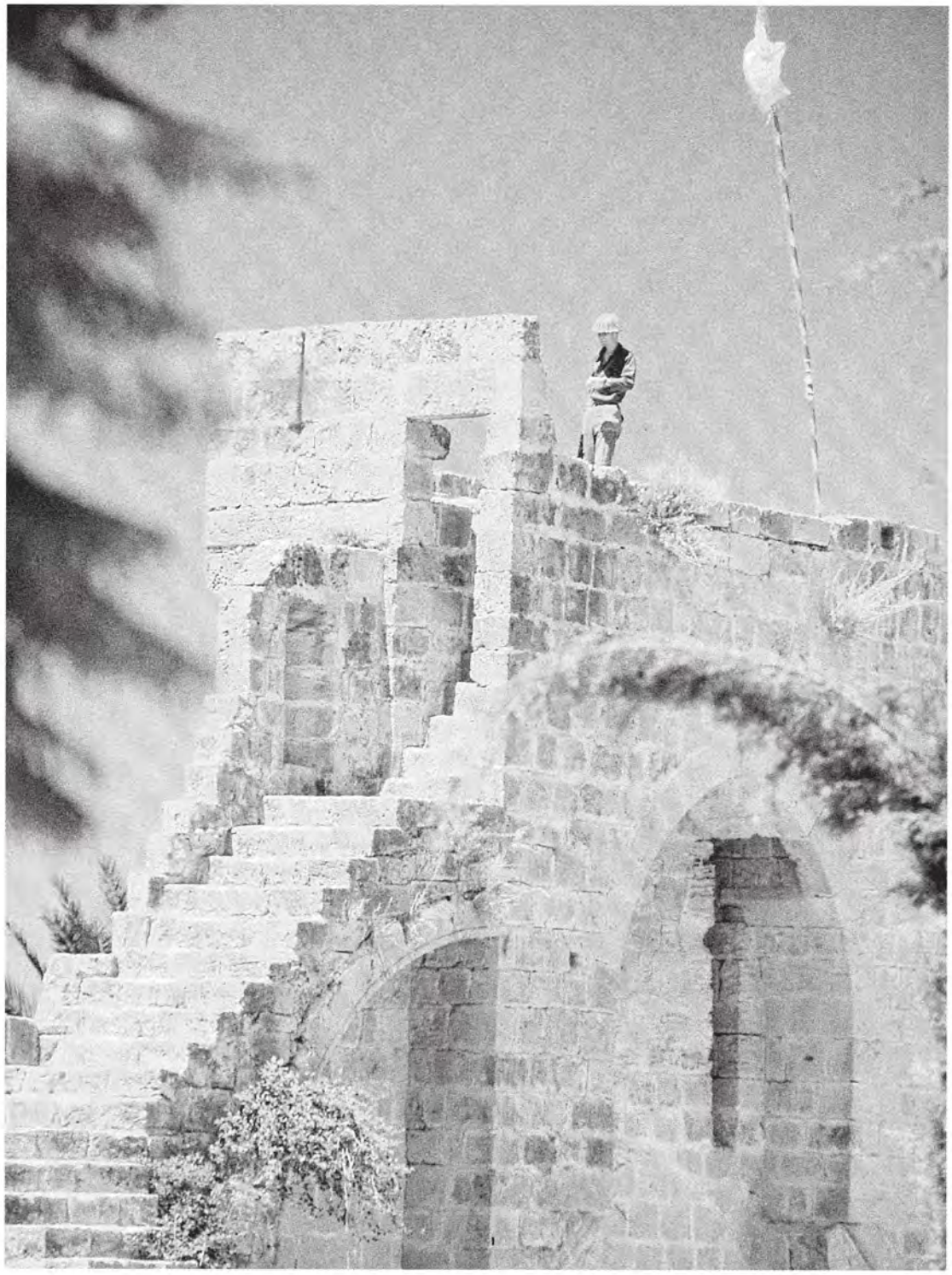
»6. Τήν πρωΐαν τῆς 11ης Αὐγούστου ὁ κ. Μαῦρος ἀνεκοίνωσε εἰς τόν κ. Κάλλαχαν τήν πρόθεσιν τῆς ἑλληνικῆς καί κυπριακῆς Κυβερνήσεως περί σταδιακῆς ἐκκενώσεως τῶν θυλάκων. Σχετικαί ἐντολαί ἐδόθησαν εἰς τό ΑΕΔ καί τήν Ἐθνοφρουράν. Αὗται προέβλεπον καί τήν ἀνταλλαγήν τῶν Τούρκων αἰχμαλώτων πολέμου ὡς καί τήν ἑτοιμότητα ἐνάρξεως ἀνταλλαγῆς Τουρκοκυπρίων αἰχμαλώτων. Τήν ἑσπέραν ὁ κ. Μαῦρος, εἰς κατ' ἰδίαν συνάντησιν μετά τοῦ Τούρκου καί Βρετανοῦ συναδέλφων του, ἐξέθεσε τάς ἑλληνικάς ἀπόψεις ἐπί τοῦ συνταγματικοῦ καθεστῶτος τῆς Κύπρου, τονίζων ὅτι ἔδει νά δοθῆ χρόνος 20-30 ἡμερῶν εἰς τούς ἀντιπροσώπους τῶν δύο κοινοτήτων, ἵνα μελετήσουν τόν τρόπον τῆς διοικητικῆς διαρθρώσεως τοῦ Κράτους, οὐχί ὅμως στηριζομένης εἰς ἐδαφικόν διαχωρισμόν.

»7. Τήν 12ην Αὐγούστου ἐπεδόθη ἀνεπισήμως εἰς τήν τουρκικήν πλευράν σχέδιον Κληρίδη προβλέπον: α) τήν διατήρησιν τοῦ διακοινοτικοῦ χαρακτῆρος τῆς συνταγματικῆς τάξεως τῆς Κύπρου, β) τήν κατανομήν ἐξουσιῶν καί ἁρμοδιοτήτων, μεταξύ τῆς κεντρικῆς Κυβερνήσεως καί τῶν ἀντιστοίχων αὐτονόμων κοινοτικῶν διοικήσεων, γ) τήν διατήρησιν τοῦ προεδρικοῦ συστήματος, δ) τόν καθορισμόν γεωγραφικῶν περιοχῶν, ἐντός τῶν ὁποίων ἡ ἑλληνική καί ἡ τουρκική κοινοτική διοίκησις θά ἤσκουν τήν ἐξουσίαν καί τάς ἁρμοδιότητάς των, ε) ἡ νομοθετική ἐξουσία θά ἠσκεῖτο ὑπό τῶν Ἑλλήνων καί Τούρκων μελῶν τῆς Βουλῆς τῶν Ἀντιπροσώπων, συνερχομένων πρός τοῦτο κεχωρισμένως. Τό σχέδιον τοῦτο διστακτικῶς παρέλαβε ὁ κ. Ντενκτάς, οὐδεμία δέ ἀπάντησις ἐδόθη εἰς αὐτό.

»Ὡσαύτως ὑπεβλήθη εἰς τούς κ.κ. Κληρίδην καί Κάλλαχαν σχέδιον Ντενκτάς, τό ὁποῖον προέβλεπε: α) τήν διατήρησιν τοῦ διακοινοτικοῦ χαρακτῆρος τοῦ Κράτους, β) τήν δημιουργίαν δύο ὁμοσπόνδων Κρατῶν, μέ ἀπόλυτον ἔλεγχον καί αὐτονομίαν ἐντός τῶν γεωγραφικῶν ὁρίων των, γ) τήν παραχώρησιν εἰς τό τουρκοκυπριακόν Κράτος τοῦ 34% τοῦ ἐδάφους τῆς Δημοκρατίας, βορείως τῆς γραμμῆς Λευκωσίας - Ἀμμοχώστου.

»Τό ὡς ἄνω σχέδιον ἀπερρίφθη ἀμέσως ὑπό τῶν Κυπρίων.

»Ὀλίγον ἀργότερον περιῆλθε εἰς τήν ἑλληνικήν ἀντιπροσωπείαν σχέδιον Γκιουνές τό ὁποῖον προέβλεπε ὅτι ἡ Κυπριακή Δημοκρατία θά ἀπετελεῖτο ἐκ: α) μιᾶς αὐτονόμου τουρκοκυπριακῆς ζώνης περιλαμβανούσης ἓξ περιο-

Ἡ ἀνύψωση τῆς τουρκικῆς σημαίας στίς ἐπάλξεις τοῦ Ἁγίου Ἰλαρίωνα συμβόλιζε τήν καταπάτηση τῆς κυπριακῆς ἀνεξαρτησίας.

χάς ἀνερχομένας συνολικῶς εἰς τό 34% τοῦ ἐδάφους τῆς Δημοκρατίας (μία μεγάλη εἰς τόν βορρᾶν καί ἀνά μία εἰς τάς περιοχάς Λεύκας, Πόλεως, Πάφου, Λάρνακος καί Καρπασίας) καί μιᾶς αὐτονόμου ἑλληνοκυπριακῆς ζώνης περιλαμβανούσης δύο περιοχάς (κυρία ἑλληνοκυπριακή περιοχή, ἑλληνοκυπριακή περιοχή Καρπασίας). Ἡ μεγάλη περιοχή ὡρίζετο ἐπί τοῦ χάρτου. Αἱ λοιπαί περί τάς πόλεις δέν εἶχον ὁρισθῆ σαφῶς ἀλλ' ἐλέχθη ὅτι ἡ ἔκτασίς των θά καθωρίζετο κατά τρόπον ὥστε τό σύνολον τῆς τουρκοκυπριακῆς ζώνης νά φθάση εἰς τό ποσοστόν τοῦ 34% τοῦ ἐδάφους τῆς Δημοκρατίας.

»8. Κατά τήν συνεδρίασιν τῆς 13ης Αὐγούστου, ὁ κ. Γκιουνές ἐνεφάνισε τό ὡς ἄνω σχέδιον ὡς τουρκικήν παραχώρησιν καί ἐζήτησε ἐπιβεβαίωσιν κατά πόσον ἡ Ἐθνοφρουρά εἶχε διακόψει τήν ἐκκένωσιν τῶν τουρκοκυπριακῶν θυλάκων.

»Ὁ κ. Μαῦρος τῷ ἀπήντησεν ὅτι ἡ μέν πρώτη κατηγορία τῶν θυλάκων εἶχε ἐκκενωθῆ, ἀλλ' εἶχε πράγματι διακοπῆ ἡ ἐκκένωσις τῆς δευτέρας κατηγορίας, δεδομένου ὅτι δέν ἐπετρέπετο εἰς τούς Ἑλληνοκυπρίους ἐκδιωχθέντας διά τῆς βίας ἐκ τοῦ τουρκικοῦ προγεφυρώματος νά ἐπιστρέψουν εἰς τάς ἑστίας των. (Σημειωτέον ὅτι εἰς τάς δοθείσας ἐντολάς περί σταδιακῆς ἐκκενώσεως τῶν θυλάκων — σημεῖον 6 ἀνωτέρω — εἶχε τεθῆ ἡ ἑξῆς προτεραιότης: α) θύλακες εἰς τήν μέσην περίπου τῆς ὁδοῦ Λεμεσοῦ-Πάφου, β) θύλακες περιοχῆς Πάφου, γ) τουρκοκυπριακός συνοικισμός Πάφου, δ) τουρκοκυπριακός συνοικισμός Λάρνακος.

»Ὡς πρός τήν πρότασιν τοῦ κ. Γκιουνές ὁ Ἕλλην ὑπουργός ἐζήτησε διακοπήν 24 ἤ 36 ὡρῶν διά νά μεταβῆ εἰς Ἀθήνας διά νά διαβουλευθῆ μετά τῆς Κυβερνήσεως. Ὁ κ. Κληρίδης ἐζήτησε 48 ὥρας διά τόν αὐτόν σκοπόν.

»Κατόπιν βραχείας διακοπῆς τῆς συνεδριάσεως ὁ κ. Γκιουνές ἀνέφερε ὅτι ὑπῆρχον δύο τουρκικαί προτάσεις. Ἡ πρώτη ἦτο ἐκείνη τήν ὁποίαν ἡ τουρκική ἀντιπροσωπεία εἶχε κυκλοφορήσει τήν προηγουμένην καί μία δευτέρα ἡ ὁποία προέβλεπε τήν δημιουργίαν δύο γεωγραφικῶν ζωνῶν, μία διά τούς Ἑλληνοκυπρίους καί μία διά τούς Τουρκοκυπρίους. Ἡ τουρκοκυπριακή αὐτόνομος ζώνη θά εὑρίσκετο βορείως μιᾶς γενικῆς γραμμῆς περιλαμβανούσης τόν τουρκικόν τομέα τῆς Ἀμμοχώστου καί τόν ἐλεγχόμενον ὑπό τῶν Τούρκων τομέα τῆς Λευκωσίας, κατευθυνομένης δέ πρός δυσμάς. Ἡ συνολική ἔκτασις τῆς ἐν λόγῳ ζώνης ἔπρεπε νά ἀντιστοιχῆ εἰς τό 34% περίπου τοῦ ἐδάφους τῆς Κυπριακῆς Δημοκρατίας. Τό σύστημα ἠδύνατο νά ὀνομασθῆ καντονιακόν ἀλλά καί ὁμοσπονδιακόν, θά ἐβασίζετο δέ ἐπί δύο αὐτονόμων περιοχῶν ἀπό ἀπόψεως ἐσωτερικοῦ δικαίου. Προσέθεσε ὅτι τοιαύτη λύσις ἐνεφανίζετο ὡς ἐγγύησις κατά τῆς ἑνώσεως διότι ἐάν μία πλευρά ἤθελε νά προσαρτήση τό ἕν τμῆμα τότε ἡ ἑτέρα πλευρά θά προσήρτα ἀμέσως τό ἄλλο.

»Ὡς πρός τήν πρώτην πρότασιν ὁ κ. Γκιουνές ἐδήλωσεν ὅτι ἔπρεπε νά προσδιορισθῆ ἀμέσως ποῖαι θά ἦσαν αἱ περιοχαί καί ποία ἡ ἔκτασις τῶν καντονίων ἡ ὁποία ὡς ἐπανέλαβε — ὅρα σημεῖον 7 — ἔπρεπε πάντως νά ἀνέρχεται συνολικῶς εἰς τό 34% τοῦ κυπριακοῦ ἐδάφους.

»Ὑπεγράμμισε ὅτι ἡ ἀρχή αὕτη δέν ἦτο διαπραγματεύσιμος διά τήν τουρκικήν Κυβέρνησιν. Ἀνέφερε ἐπίσης ὅτι αἱ τουρκικαί αὗται προτάσεις ἦσαν γνωσταί τόσον εἰς τόν κ. Κίσινγκερ ὅσον καί εἰς τό ΝΑΤΟ καί τήν ΕΟΚ, ἀνέγνωσε δέ μήνυμα τοῦ κ. Κίσινγκερ εἰς ὃ ἀνεφέρετο ὅτι αἱ ΗΠΑ ἀνεγνώριζον τήν ἀνάγκην βελτιώσεως τῆς θέσεως καί προστασίας τῆς τουρκοκυπριακῆς κοινότητος. (Ἐπί τοῦ τελευταίου τούτου σημείου ὁ κ. Κάλλαχαν διηυκρίνισεν ὅτι ἡ ἔννοια τοῦ μηνύματος τοῦ κ. Κίσινγκερ ἦτο ὅτι ἔπρεπε νά ὑπάρξουν διαβουλεύσεις καί οὐχί στρατιωτικαί ἐπιχειρήσεις).

»Τέλος, ὁ κ. Γκιουνές ἐζήτησε τήν ἄμεσον ἀποδοχήν διαρθρώσεως βασιζομένης ἐπί γεωγραφικοῦ διαχωρισμοῦ (Régionalisme), ἀνέγνωσε καί ἐν συνεχείᾳ ἐκυκλοφόρησε σχέδιον χρονοδιαγράμματος προβλέπον τήν ἐντός προθεσμίας ἐκκένωσιν ὑπό τῆς Ἐθνοφρουρᾶς ὡρισμένων περιοχῶν τῆς Κύπρου πρός κατάληψίν των ὑπό τῶν τουρκικῶν δυνάμεων.

»10. Ὁ κ. Κληρίδης εἶπεν ὅτι ἠδύνατο νά ἀπαντήση ἐντός 48 ὡρῶν. Ὑπό τοῦ κ. Μαύρου ἐλέχθη ὅτι ἐφ' ὅσον αἱ δύο κοινότητες θά συνεφώνουν ἡ ἑλληνική Κυβέρνησις δέν θά ἔφερε ἀντιρρήσεις.

»Ἡ τουρκική πλευρά ἀπέρριψε τήν 48ωρη διακοπήν καί οὕτω ἐναυάγησε ἡ Διάσκεψις.

»Εἰς ἐρώτησιν τοῦ κ. Κληρίδη περί τῆς στάσεως τῶν Ἐγγυητριῶν Δυνάμεων εἰς περίπτωσιν προελάσεως τῶν τουρκικῶν στρατευμάτων, ὁ κ. Κάλλαχαν ἀπήντησεν ὅτι αἱ βρετανικαί δυνάμεις θά ἦσαν εἰς διάθεσιν τοῦ ΟΗΕ.

»11. Δέον ὅπως σημειωθῆ ὅτι θέματα ἀφεθέντα ὑπό τῆς Γενεύης Α΄ πρός συζήτησιν ὑπό τῆς Γενεύης Β΄, ὡς τά περί ἀποστρατικοποιημένης ζώνης καί μέγεθος αὐτῆς καί τά περί ἀεροδρομίου ἀνεφέρθησαν ἁπλῶς, ἰδίως ὑπό τοῦ κ. Κάλλαχαν ὡς θέματα μέ τά ὁποῖα ἡ δευτέρα Διάσκεψις ἔπρεπε νά ἀσχοληθῆ, πλήν δέν συνεζητήθησαν»[40].

Ἀναλυτικά, τά γεγονότα πού σηματοδότησαν, στίς 13 Αὐγούστου, τήν ὕστατη φάση τοῦ δεύτερου γύρου τῶν διαπραγματεύσεων τῆς Γενεύης, θά ἦταν δυνατό νά καταγραφοῦν ὡς ἑξῆς:

Ἤδη, ἀπό τήν παραμονή, 12 Αὐγούστου, ὁ Γ. Μαῦρος εἶχε ἐκφραστεῖ μέ ἀπαισιοδοξία γιά τή δυνατότητα τῆς Διασκέψεως νά δώσει λύση στό πολιτικό καί συνταγματικό πρόβλημα τῆς Κύπρου:

«Οἱ προοπτικές δέν εἶναι καθόλου καλές. Ἡ ρήξη φαίνεται σχεδόν βεβαία καί οἱ διαδοχικές συναντήσεις τῶν τριῶν ὑπουργῶν, καθώς καί τῶν κ.κ. Κληρίδη καί Ντενκτάς ἁπλῶς ἐπιβεβαιώνουν τό μέγεθος καί τό βάθος τῆς διαφωνίας».

Καί, ἀφοῦ ἐπισήμανε ὅτι τά πάντα πλέον ἐξαρτῶνται ἀπό τή διάθεση καί τήν καλή πίστη τῶν Τούρκων καί τῶν Τουρκοκυπρίων, κατέληξε:

«Ἂν αὐτοί θέλουν λύση εἶναι δυνατόν νά βρεθῆ σέ πολύ μικρό χρονικό διάστημα. Καί τοῦτο ἐπειδή τό 85% τῶν ἐκκρεμοτήτων ἔχει ἀντιμετωπισθῆ καί ἐπιλυθῆ κατά τίς μακρές συνομιλίες Ἑλληνοκυπρίων καί Τουρκοκυπρίων στήν Λευκωσία.

»Ἡ ἰδέα τοῦ διαμελισμοῦ τῆς Κύπρου πρέπει νά ἀποκλεισθῆ προκαταβολικῶς. Οὔτε ὑπό μορφήν γεωγραφικοῦ διαχωρισμοῦ, οὔτε ὑπό οἱανδήποτε ἄλλη παραπλανητική μορφή. Διότι τοῦτο θά ὡδηγοῦσε εὐθέως στήν διχοτόμηση

καί τήν ἀπώλεια τῆς ἀνεξαρτησίας ἑνός Κράτους πού εἶναι μέλος τοῦ ΟΗΕ καί μέλος τῆς Κοινοπολιτείας»[41].

Ὁ Ἕλληνας ὑπουργός τῶν Ἐξωτερικῶν ὑπενθύμισε, στή συνέχεια, ὅτι ἡ ἀποστολή καί ὁ ρόλος τῆς Διασκέψεως τῆς Γενεύης καθορίζονται σαφῶς ἀπό τήν ἀπόφαση τοῦ Συμβουλίου Ἀσφαλείας:

«Ἡ ἀποστολή αὐτή εἶναι σαφής: ἀποκατάσταση τῆς συνταγματικῆς τάξεως στήν Κύπρο καί, μόνον ἐν συνεχείᾳ, ἡ ἀντιμετώπισις συνταγματικῶν τροποποιήσεων. Ἀντ' αὐτοῦ ὅμως ἡ Τουρκία θέτει τά πάντα ὑπό ἀμφισβήτηση καί εἰδικώτερα τίς συνταγματικές Συμφωνίες τοῦ Λονδίνου καί τῆς Ζυρίχης, ἐπειδή νομίζει ὅτι ὁμιλεῖ, αὐτή τήν στιγμή ἀπό θέσεως ἰσχύος».

Ἡ κορύφωση τῶν γεγονότων σηματοδοτήθηκε, ἀπό τίς πρῶτες πρωινές ὧρες τῆς ἑπομένης, μέ τήν ἀνταλλαγή μηνυμάτων μεταξύ τοῦ Κ. Καραμανλῆ καί τοῦ Χ. Κίσινγκερ, ὁ ὁποῖος, πρῶτος, διαβίβασε στόν Ἕλληνα πρωθυπουργό, μέσω τοῦ Χ. Τάσκα, τήν ἀκόλουθη ἐπιστολή:

«Ἀγαπητέ κ. πρωθυπουργέ,

»Εἶναι, νομίζω, πολύ σημαντικό νά παραμείνουμε σέ στενή ἐπαφή, καθώς οἱ διαπραγματευτές στήν Γενεύη συνεχίζουν τό ἔργο τους. Ἔχω λάβει λεπτομερεῖς ἐκθέσεις ἀπό τόν ὑφυπουργό Χάρτμαν γιά τήν κατάσταση καί ἰδιαίτερα γιά τίς χρήσιμες συνομιλίες πού εἶχε μέ τόν ὑπουργό Ἐξωτερικῶν Μαῦρο.

»Εἶμαι πεπεισμένος ὅτι ἡ λύση τοῦ κυπριακοῦ προβλήματος πρέπει νά βρεθῆ μέσα στά πλαίσια τῆς διαπραγματεύσεως στήν Γενεύη καί κατηύθυνα τελευταῖα τίς προσπάθειές μου στήν ἀποθάρρυνση μονομερῶν κινήσεων ὁποιασδήποτε φύσεως, πού θά μποροῦσαν νά παραβλάψουν αὐτές τίς διαπραγματεύσεις. Ὑπῆρξε ἀπό τήν ἀρχή ἄποψή μου ὅτι μόνο μέσῳ τῆς συναινέσεως (consensus) τῶν μερῶν θά ἀνακύψη μιά ρύθμιση πού θά μποροῦμε ὅλοι νά τήν ὑποστηρίξουμε. Πρέπει νά εἶναι μιά ρύθμιση πού ὅλοι οἱ ἐνδιαφερόμενοι νά τήν θεωροῦν ὅτι προστατεύει τά νόμιμα συμφέροντά τους. Ὑπάρχουν, βέβαια, νέες πραγματικότητες στήν Κύπρο πού προκλήθηκαν ἐν μέρει ἀπό τήν προηγούμενη ἑλληνική Κυβέρνηση.

»Ἐπιθυμῶ νά γνωρίζετε ὅτι μίλησα στόν πρωθυπουργό Ἐτσεβίτ γιά νά ὑπογραμμίσω — ὅπως ὑπογραμμίζω καί σέ σᾶς — ὅτι εἶναι σημαντικό νά ἀντιμετωπίσουν μέ εὔκαμπτο τρόπο καί τά δύο μέρη τίς διαπραγματεύσεις πάνω σέ κρίσιμα θέματα, ὅπως εἶναι οἱ συνταγματικές ρυθμίσεις.

»Εἶμαι πλήρως ἐνήμερος τῶν προβλημάτων πού ἀντιμετωπίζει ἡ Κυβέρνησις καί ἐπιθυμῶ νά σᾶς ἐπαναλάβω τόν θαυμασμό μου γιά τόν τρόπο μέ τόν ὁποῖο τά χειρίζεσθε. Ἀναγνωρίζω ἐπίσης ὅτι ὅσο γρηγορώτερα ἀφήσουμε πίσω μας τό κυπριακό πρόβλημα τόσο καλύτερα θά μπορέση νά προχωρήση ἡ Κυβέρνησή σας σχετικά μέ ἄλλα σημαντικά ζητήματα. Ἀπό πλευρᾶς μας, θά προτιμούσαμε κι ἐμεῖς μιά σύντομη λύση καί πρός αὐτόν τόν σκοπό εἴμαστε πρόθυμοι νά φανοῦμε ὅσο πιό χρήσιμοι μποροῦμε στήν Ἑλλάδα καί τά ἄλλα μέρη, καθώς ἀναζητοῦν μιά λύση μέσῳ διαπραγματεύσεων.

»Ἡ Ἑλλάδα εἶναι ἕνας πολύτιμος σύμμαχος τῶν Ἡνωμένων Πολιτειῶν. Ἀποτελεῖ πηγή μεγάλης ἱκανοποιήσεως γιά μᾶς νά βρισκόμαστε ἑνωμένοι μέ τήν Ἑλλάδα μέσα στήν Ἀτλαντική Συμμαχία στήν ἀποφασιστικότητά μας νά διατηρήσωμε τήν εἰρήνη καί τήν ἀσφάλεια τοῦ ἐλευθέρου κόσμου. Εἶναι, συνεπῶς, ἐπιβεβλημένο νά ἐντείνουν τίς προσπάθειές τους ὅλοι οἱ Σύμμαχοι γιά νά ἀποκατασταθῆ ἡ σταθερότης στήν ἀνατολική Μεσόγειο καί νά ἀφαιρεθῆ ἀπό τούς Σοβιετικούς ὁποιοδήποτε πρόσχημα γιά νά παρεισφρύσουν περισσότερο στήν περιοχή.

»Μπορεῖτε νά εἶσθε βέβαιος, κύριε πρωθυπουργέ, ὅτι ἐξέφρασα τά ἴδια αὐτά αἰσθήματα στούς Τούρκους συμμάχους μας καί τούς ἐνεθάρρυνα νά συμβάλουν πλήρως, γιά μιά λύση μέσῳ διαπραγματεύσεων».

Ὁ Ἕλληνας πρωθυπουργός, ἀφοῦ παρέλαβε καί ἀνέγνωσε τήν ἐπιστολή, τόνισε στόν Χ. Τάσκα τά ἀκόλουθα:

«Νά βεβαιώσητε τόν κ. Κίσινγκερ ὅτι ἡ ἑλληνική ἀντιπροσωπεία θά προσέλθη καί σήμερον εἰς τήν Διάσκεψιν, ἵνα ἀποδείξη τήν καλήν της πίστην καί σᾶς πιστώση μέ τόν ἀναγκαῖον χρόνον, ἵνα καταβάλητε προσπάθειαν πρός λογίκευσιν τῆς Τουρκίας.

»Χθές τό ἀπόγευμα οἱ Τοῦρκοι ἐζήτησαν τελεσιγραφικῶς ἀπό τήν ἑλληνικήν ἀντιπροσωπείαν νά προσέλθη, τήν 10ην νυκτερινήν ὥραν, εἰς συνεδρίασιν προκειμένου νά τεθῆ ὑπ' ὄψιν της τό σχέδιον πού εἶχεν ἑτοιμάσει ὁ ὑπουργός Ἐξωτερικῶν τῆς Τουρκίας. Ἡ ἑλληνική ἀντιπροσωπεία ἀπήντησεν ὅτι θά ἦτο προτιμώτερον νά πραγματοποιηθῆ ἡ συνεδρίασις σήμερον, εἰς τρόπον ὥστε νά ἔχη χρόνον, ὅπως ἀφ' ἑνός μελετήση τό τουρκικόν σχέδιον, ἀφ' ἑτέρου δέ νά παρουσιάση ἡ ἑλληνοκυπριακή πλευρά ἀντισχέδιον. Οἱ Τοῦρκοι ἐδήλωσαν, κατά τρόπον ἐκβιαστικόν, ὅτι ἄν δέν προσήρχετο ἡ ἑλληνική ἀντιπροσωπεία τήν ζητηθεῖσαν ὥραν, θά διέκοπτον τάς συνομιλίας καί ἡ Τουρκία θά ἀνελάμβανε ἐλευθερία δράσεως.

»Ὅπως ἀντιλαμβάνεσθε, ὑπό τάς συνθήκας αὐτάς εἶναι σχεδόν ἀδύνατον νά ἀναμένη κανείς ἀποτέλεσμα ἀπό τήν Διάσκεψιν τῆς Γενεύης, διότι ἡ κακοπιστία τῶν Τούρκων εἶναι δεδομένη. Ἀρκεῖ νά σημειωθῆ ὅτι χθές τήν μεσημβρίαν ἡ ἑλληνική Κυβέρνησις, ἵνα διευκολύνη τήν δημιουργίαν κλίματος, πού θά ἐπέτρεπε μίαν λογικήν συζήτησιν, προέβη εἰς τάς γνωστάς παραχωρήσεις ἐπί τοῦ θέματος τῶν αἰχμαλώτων καί τῶν τουρκοκυπριακῶν θυλάκων. Οἱ Τοῦρκοι ἀντί, ὡς ἠλπίζετο, νά γίνουν διαλλακτικώτεροι, τό ἐσπέρας ἐσκλήρυναν περισσότερον τήν θέσιν των. Ὅπως εἶχα τήν εὐκαιρίαν νά πῶ καί εἰς τόν κ. Χάρτμαν τό πρόβλημα δέν εὑρίσκεται πλέον εἰς τάς Ἀθήνας ἤ εἰς τήν Κύπρον. Εὑρίσκεται εἰς τήν Ἄγκυραν. Καί συνίσταται εἰς τό γεγονός ὅτι ἡ Τουρκία κατέχεται ἀπό τόν πειρασμόν νά ἐκμεταλλευθῆ τήν βλακείαν τῆς ἑλληνικῆς χούντας, κατά

τρόπον ἀπαράδεκτον διά τήν σημερινήν Κυβέρνησιν.

»Ἄν ἡ Τουρκία δέν ἀπαλλαγῆ αὐτοῦ τοῦ πειρασμοῦ, εἶναι ἀδύνατον νά ἐξευρεθῆ εἰρηνική λύσις τοῦ προβλήματος.

»Θά πρέπη, ἐπίσης, νά πῆτε εἰς τόν κ. Κίσινγκερ ὅτι ἡ Ἑλλάς δέν προκαλεῖ, ἀλλά ἄν εὑρεθῆ πρό τοῦ διλήμματος, πόλεμος ἤ ταπείνωσις, κατ' ἀνάγκην θά προτιμήσωμεν τόν πόλεμον, ὅπως θά ἔκαμε οἱαδήποτε χώρα, μικρά ἤ μεγάλη. Ὅσον ἀφορᾶ ἐμέ προσωπικῶς θά ἀντιμετωπίσω τό δίλημμα ἤ νά ἀποδεχθῶ τόν πόλεμον ἤ νά παραιτηθῶ. (Εἰς τό σημεῖον αὐτό ὁ κ. Τάσκα μοῦ εἶπεν ὅτι καί τό ἕνα καί τό ἄλλο θά ἀποτελοῦσαν καταστροφήν). Ἐν τέλει, εἶπα ὅτι εἶναι καιρός νά τερματίζεται ἡ τακτική τῶν συμβουλῶν καί τῶν εὐχῶν ὅτι πρέπει αἱ ΗΠΑ νά ἀσκήσουν ἔμπρακτον πίεσιν ἐπί τῆς Τουρκίας ὥστε νά λογικευθῆ. Καί προσέθεσα ὅτι ὄχι μόνον γνωρίζει ἡ ἀμερικανική Κυβέρνησις ποία πλευρά ἔχει τό ἄδικον, ἀλλά ἔχει καί τά μέσα νά ἐπιβάλη τό δίκαιον. Ἄν δέν τό πράξη ἐγκαίρως θά εἶναι ὑπεύθυνη διά τήν καταστροφήν ἡ ὁποία διαγράφεται»[42].

Λίγο ἀργότερα, ὁ Ε. Ἀβέρωφ, ὡς ἀναπληρωτής ὑπουργός Ἐξωτερικῶν, κάλεσε κατά σειρά τούς πρέσβεις τῆς Μ. Βρετανίας, τῶν Ἡνωμένων Πολιτειῶν, τῆς Σοβιετικῆς Ἑνώσεως, τῆς Λαϊκῆς Κίνας καί τῆς Γαλλίας, ὡς ἐκπροσώπους τῶν χωρῶν - μονίμων μελῶν τοῦ Συμβουλίου Ἀσφαλείας τοῦ ΟΗΕ, πρός τούς ὁποίους, σύμφωνα μέ τή σχετική ἐπίσημη ἀνακοίνωση, ἀνακοίνωσε τά ἀκόλουθα:

«Πρῶτον: Δέν ἐφαρμόζεται ὑπό τῆς Τουρκίας ἡ ἀπόφασις ὑπ' ἀριθ. 353 τοῦ Συμβουλίου Ἀσφαλείας, εἰς τήν λῆψιν τῆς ὁποίας συνέπραξαν αἱ Κυβερνήσεις, τάς ὁποίας ἐκπροσωποῦν οἱ κληθέντες πρέσβεις.

»Δεύτερον: Κατόπιν τῶν ἀπαραδέκτων τουρκικῶν προτάσεων καί τῆς ἀδιαλλάκτου στάσεως τῆς Τουρκίας, ἡ κατάστασις δύναται νά ὁδηγήση εἰς ρῆξιν.

»Τρίτον: Ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει ὅλαι αἱ Κυβερνήσεις, αἱ ὁποῖαι ἐκπροσωποῦνται ἀπό τούς κληθέντας πρέσβεις δέν θά εἶναι καί αὐταί ἀπηλλαγμέναι τῆς εὐθύνης διά τήν διατάραξιν τῆς εἰρήνης εἰς τήν περιοχήν αὐτήν τῆς Μεσογείου.

»Συνεπῶς ἔχουν χρέος νά λάβουν τάς ἐνδεδειγμένας πρωτοβουλίας, πρός ἀποτροπήν τοῦ ἀνωτέρω κινδύνου».

Παράλληλα, τό ἴδιο μεσημέρι, ὥρα 13.45΄ ὁ ἀντιπρόεδρος Γ. Μαῦρος ἀπηύθυνε στόν πρωθυπουργό ἐπεῖγον μήνυμα:

«Κύριος Κληρίδης ἐπέδωκεν παρουσίᾳ μου εἰς κ. Κάλλαχαν ἰδικάς του προτάσεις. Μετά ἀνάγνωσιν τούτων κ. Κάλλαχαν εἶπεν ὅτι, ὡς διεπιστώθη, κ. Κίσινγκερ δέν εἶναι ἕτοιμος νά πιέση στρατιωτικῶς τήν Τουρκίαν, ἐάν δέ αὐτή ἐπαναλάβη τάς ἐπιχειρήσεις της, ἵνα καταλάβη ἔδαφος ὅπερ ἐποφθαλμιᾶ, ἡ UNFICYP ἀναγκασθῆ ὑποχωρήση. Ἐάν ἦτο δυνατόν ἀσκήσωμεν πίεσιν ἐπί τῆς Τουρκίας ἀπό κοινοῦ μετά τῶν Ἀμερικανῶν καί Ἡνωμένων Ἐθνῶν ἴσως Τουρκία νά μεταβάλη στάσιν της, ὑπό παρούσας ὅμως συνθήκας, συνέχισε κ. Κάλλαχαν, πιστεύω ὅτι ἀπαιτεῖται νά παραχωρήσετε περισσότερα εἰς Τουρκοκυπρίους.

»Ἀντιτίθεται ἀπολύτως εἰς γεγονός ὅτι Τουρκία διαπραγματεύεται χρησιμοποιοῦσα ἀπειλήν ὅπλων, ἔχω ὅμως προσωπικῶς πεισθῆ ὅτι θέσις των εἶναι λογική, ὅταν ζητοῦν χωριστήν περιοχήν διά Τουρκοκυπρίους, ὕστερα ἀπό ὅσα συνέβησαν ἐν Κύπρῳ. Διαθέτομεν ἐλάχιστον χρόνον δοθέντος ὅτι κ. Κίσινγκερ δυνηθῆ συνεχίση διπλωματικήν δραστηριότητά του μόνον ἐπί 24ωρον. Κίσινγκερ προσέθεσεν ὅτι ὑπό σημερινάς συνθήκας ΗΠΑ δέν θά ἦσαν διατεθειμέναι νά προβοῦν διακοπήν βοηθείας πρός Τουρκίαν.

»Κύριος Κληρίδης παρετήρησεν ὅτι ἀκόμα καί ἄν ἀπεδέχετο γεωγραφικόν διαχωρισμόν δέν θά ἠδύνατο ἐπιβάλη ἐν Κύπρῳ τοιαύτην λύσιν. Προσέθεσεν ὅτι περιοχή εἰς ἥν ἀποβλέπουν Τοῦρκοι περιλαμβάνει 90.000 Ἕλληνας καί λίαν σημαντικάς ἐπιχειρήσεις καί ἰδιοκτησίας. Ἄνθρωποι οὗτοι καταστραφοῦν, καί δημιουργηθῆ τεράστιον κῦμα προσφύγων.

»Κύριος Κάλλαχαν ἀνεγνώρισε τοῦτο, προσέθηκεν ὅμως ὅτι οἱ Ἕλληνες θά εἶναι εἰς καλυτέραν κατάστασιν ἄν λύσις εἶναι συμπεφωνημένη παρά ἄν περιοχή κατακτηθῆ ἐνόπλως. Εἰς τοῦτο παρετήρησα ὅτι συμπεφωνημένη λύσις παρομοίου περιεχομένου δέν εἶναι δυνατόν νά ἐκτελεσθῆ εἰς Κύπρον λόγῳ βιαίας ἀντιδράσεως πληθυσμοῦ.

»Προσέθεσα ὅτι ἐάν Τοῦρκοι εἶναι ἀποφασισμένοι νά δράσουν ἐνόπλως ἄς τό κάνουν, διότι δέν εἶναι δυνατόν νά διαπραγματευώμεθα ὑπό τήν ταπείνωσιν τῆς συνεχοῦς ἀπειλῆς. Καί ὅτι ἐάν κάτι πρόκειται νά γίνη οὕτως ἤ ἄλλως — δηλαδή παραχώρησις 34 τοῖς ἑκατόν τῆς νήσου εἰς μειοψηφίαν 18 τοῖς ἑκατόν καί γεωγραφικός χωρισμός — τοῦτο δέν εἶναι δυνατόν νά γίνη διά τῆς ὑπογραφῆς μας. Ἄς γίνη διά τῆς βίας. Κύριος Κάλλαχαν ἀναφερόμενος εἰς 34% εἶπεν ὅτι κ. Ντενκτάς τοῦ διεμήνυσεν ὅτι τό ποσοστόν μεταξύ 18% καί 34% εἶναι δυνατόν ἀποτελέση ἀντικείμενον διαπραγματεύσεως.

»Μετά μακράν συζήτησιν κ. Κάλλαχαν ἐδέχθη προτείνη εἰς Τούρκους διακοπήν 48 ὡρῶν ἥν ἐζήτησε κ. Κληρίδης ἵνα, μεταβαίνων Λευκωσίαν, συμβουλευθῆ ἐκεῖ παράγοντας»[43].

Ἐπακολούθησε, ὥρα 19.30΄, μέσα σέ βαρύ κλῖμα, ἡ τελευταία συνεδρίαση τῆς Διασκέψεως στή διάρκεια τῆς ὁποίας δέν ἐπιτεύχθηκε, ὑπό τό κράτος τῶν ἐκβιαστικῶν πιέσεων τῆς τουρκικῆς ἀντιπροσωπείας, ἡ ἐξεύρεση ἐδάφους γιά τή συνέχιση τῶν διαπραγματεύσεων. Ἡ ριζική διάσταση ἀπόψεων εἶχε διαγραφεῖ ἀπό τό πρῶτο στάδιο τῆς συζητήσεως, ὁπότε καί ζήτησε ὁ Τζ. Κάλλαχαν ὀλιγόλεπτη διακοπή, μετά τήν παρέλευση τῆς ὁποίας ὁ Τοῦρκος ὑπουργός τῶν Ἐξωτερικῶν θά ὄφειλε νά ἀναπτύξει τίς τελικές προτάσεις του.

Ἡ συζήτηση ἐπαναλήφθηκε, ὑπό τίς συνθῆκες αὐτές, στίς 22.15΄:

«Γκιουνές: Ὑπάρχουν δύο προτάσεις. Θά σᾶς ἀναπτύ-

ξω ταύτας. Νομίζομεν ὅτι μετά ἀπό ὅ,τι συνέβη ὑπάρχει ἀνάγκη νέας διαρθρώσεως. Πρέπει νά δημιουργηθοῦν δύο γεωγραφικαί ζῶναι. Μία διά τούς Ἕλληνας καί μία διά τούς Τούρκους. Δέν ἔχει σημασίαν τό ὄνομα τοῦ συστήματος. Θά μπορούσαμεν νά τό ὀνομάσωμεν καντονιακόν ἤ ἐπαρχιακόν (regional). Ἐγώ θά τό ὀνομάσω ὁμοσπονδιακόν. Θά ὑπάρχουν δύο διοικήσεις, ἐντός τοῦ κυπριακοῦ Κράτους. Ἡ ἐμπειρία τοῦ παρελθόντος καταδεικνύει ὅτι τά χρησιμοποιηθέντα ἤδη συστήματα δέν εἶναι ἀποτελεσματικά. Τώρα τά ἐρωτήματα: ποῖαι θά εἶναι αἱ περιοχαί, ποῖαι αἱ ἁρμοδιότητες τῶν Διοικήσεων, ποῖαι αἱ τῆς κεντρικῆς Κυβερνήσεως; Ἐπ' αὐτῶν ὁ καθείς δύναται νά ἔχη τάς ἀπόψεις του. Ἐάν συμφωνήσωμεν ἐπί τῆς ἀρχῆς ὡς καί ἐπί τῶν περιοχῶν δυνάμεθα νά ξανασυναντηθῶμεν μετά 15 ἡμέρας διά τά περαιτέρω. Πρέπει λοιπόν νά συμφωνήσωμεν ἐπί τῆς ἀρχῆς καί τῶν περιοχῶν. Εἰς τό σημεῖον τοῦτο αἱ δύο προτάσεις διαφέρουν. Εἰς τήν μίαν ὑπάρχουν δύο αὐτόνομοι περιοχαί ἀπό ἀπόψεως ἐσωτερικοῦ δικαίου. Ἀντιλαμβάνομαι ὅτι ὑφίστανται ὡρισμέναι ἐπιφυλάξεις διά τήν λύσιν ταύτην καί τάς καταλαβαίνω. Ἐν ὄψει τῆς ὑπάρξεως δύο ἐθνοτήτων ἐπί τῆς νήσου ἡ λύσις αὕτη, θά ἔλεγον τινές, δύναται νά ὁδηγήσῃ εἰς τήν διχοτόμησιν. Διότι δέν ὑπάρχει κυπριακόν ἔθνος ἀλλά δύο ἐθνότητες. Ἐν τούτοις ἡ πρότασις αὕτη εἶναι ρεαλιστική ἐφ' ὅσον ὑπάρχουν δύο ἐθνότητες. Ἡ λύσις αὕτη ἐμφανίζεται ἐπίσης ὡς ἐγγύησις κατά τῆς ἑνώσεως ἁπλῆς ἤ διπλῆς: διότι ἐάν ἡ Τουρκία π.χ. ἤθελε νά προσαρτήσῃ τό ἕνα τμῆμα, τότε ἡ ἑτέρα πλευρά θά προσήρτα ἀμέσως τό ἕτερον. Τοῦτο ὅμως δέν θά συνέφερε καμμίαν ἀπό τάς δύο πλευράς. Ἡ λύσις αὕτη εἶναι ἁπλῆ καί σαφής. Ἐπειδή ὅμως προκαλεῖ φόβους περί διαρκοῦς διαιρέσεως, ἐπρότεινα κάτι ἄλλο: νά μή δημιουργήσωμεν δηλαδή δύο ζώνας ἀλλά, λαμβάνοντες ὑπ' ὄψιν τήν πραγματικότητα ἥτις ἐπικρατεῖ ἐπί τῆς νήσου, νά δημιουργήσωμεν πλείονα καντόνια. Ἰδού ἡ θέσις μου: δέν ἀρκεῖ νά εἴπωμεν ὅτι θά ὑπάρξουν καντόνια, πρέπει νά προσδιορίσωμεν τά σύνορα τούτων. Δέν χρειάζεται νά τό κάνωμεν τώρα διότι πρέπει νά μᾶς βοηθήσουν οἱ εἰδικοί. Ἁπλῶς σήμερον θά καθορίσωμεν ποῖαι θα εἶναι αἱ περιοχαί καί ποία ἡ ἔκτασίς των. Θά ἤθελα νά γνωρίζω ἐάν οἱ κ.κ. συνάδελφοί μου εὑρίσκουν τάς προτάσεις μου ἀπολύτως ἀπορριπτέας ἤ ἐάν εἶναι διατεθειμένοι νά τάς συζητήσουν σήμερον. Δέν ἀμφισβητῶ τήν καλήν θέλησιν τῶν συναδέλφων μου ἀλλά ἔχουν ὑπάρξει περιπτώσεις ὅπου ἐσυμφωνήσαμεν καί αἱ συμφωνίαι δέν ἐτηρήθησαν. Διά τοῦτο θά πρέπη ὅ,τι ἀποφασίσωμεν νά ἐφαρμοσθῆ ἀμέσως. Θά μοῦ εἴπουν ὅτι ἡ Κύπρος εἶναι ἀνεξάρτητος καί ὅτι δέν δυνάμεθα νά ἐπιβάλωμεν λύσιν. Ὑποτεθείσθω ὅτι συμφωνούσαμεν. Ἐφ' ὅσον δέν ὑπάρχει ἀντικειμενικόν κριτήριον διά τόν καθορισμόν τοῦ μεγέθους ἑνός καντονίου θά ἦτο δυνατόν νά συζητῶμεν ἀτελευτήτως. Οἱ παλαιοί θύλακες ἦσαν καντόνια. Δέν εἶναι αὐτό τό ὁποῖον προτείνω. Προτείνω περιοχάς οἰκονομικῶς, κοινωνικῶς κ.λπ. βιωσίμους.

»Τά ἀνωτέρω δέν ἀποτελοῦν κάτι τό νέον. Καί κατά τό παρελθόν εἴχομεν προτείνει τά ἴδια πράγματα. Γνωρίζομεν ὅτι ὑπάρχουν δύο κοινότητες καί ἔχομεν ὁμιλήσει μέ τόν κ. Μαῦρον ἐπί τοῦ μέλλοντος τῆς νήσου. Εἰς τάς χώρας μας ὑπάρχουν ρεύματα κοινῆς γνώμης πού μᾶς ὑποχρεώνουν νά μή λάβωμεν ἀποφάσεις πού θά θεωρούσαμεν ἐνδεχομένως τάς καλυτέρας. Αἱ προτάσεις μου δέν εἶναι νέαι καί πρέπει νά ἀποφασίσωμεν κατεπειγόντως. Δέν δίδω ultimatum διότι δέν ἔχω τοιοῦτον δικαίωμα. Μία δήλωσις τῆς ἑλληνικῆς Κυβερνήσεως θά μοῦ ἤρκει κατά τό παρόν στάδιον.

»Ἡ ἑλληνική Κυβέρνησις ἐδήλωσεν ὅτι ἀναγνωρίζει τόν Ἀρχιεπίσκοπον Μακάριον ὡς τόν νόμιμον πρόεδρον τῆς νήσου. Ἐάν συμφωνήσωμεν θά πρέπη καί ὁ Ἀρχιεπίσκοπος νά δώσῃ τήν συγκατάθεσίν του; Καί ἐάν δέν συμφωνῆ; Διά τοῦτο θέλω νά ἀποφασίσωμεν σήμερον τό βράδυ, ἀμέσως, ἐπί τῆς ἀρχῆς. Πρέπει νά καθορίσωμεν χονδρικῶς τάς περιοχάς καί προτείνω συνολικήν ἔκτασιν 34%. Πρέπει νά συμφωνήσωμεν ἐπί τῶν γενικῶν γραμμῶν τῶν περιοχῶν. Ἐάν θά ὑπάρχουν πολλαί περιοχαί ἄς καθορίσωμεν τοὐλάχιστον τά ὅρια τῆς μιᾶς καί τά ὀνόματα τῶν ὑπολοίπων. Ἑτοίμασα ἕνα σχέδιον τό ὁποῖον καί θά σᾶς ὑποβάλω. (Ὑποβάλλεται λεπτομερές τουρκικόν σχέδιον ἐπί τοῦ μέλλοντος τῆς νήσου).

»Δυνάμεθα νά διαπραγματευθῶμεν ἐπί ὅλων τῶν θεμάτων ἀλλά ἡ ἀρχή δέν εἶναι διαπραγματεύσιμος διά τήν τουρκικήν Κυβέρνησιν. Κατ' ἀκολουθίαν σᾶς παρακαλῶ νά λάβητε θέσιν. Ἀποδέχεσθε ἤ ἀπορρίπτετε τό σχέδιον. Δέν ὑπάρχει κἄν ἀνάγκη νά μοῦ τό εἰπῆτε ἀπ' εὐθείας. Ἀρκεῖ νά συμφωνήσουν οἱ κ.κ. Κληρίδης καί Ντενκτάς.

»Κληρίδης: Ἤκουσα μέ μεγάλην προσοχήν τήν Ἔκθεσιν τήν ὁποίαν μᾶς ἔκανε ὁ κ. Γκιουνές. Οὗτος ἐπιμένει ὅτι πρέπει νά εἴμεθα εἰς θέσιν νά συζητήσωμεν ἐπί τοῦ σχεδίου του. Ἀντιλαμβάνομαι ὅτι τά ἑξῆς σημεῖα δέν εἶναι διαπραγματεύσιμα:

»1. Γεωγραφικαί περιοχαί

»2. Ὁμοσπονδιακόν σύστημα

»3. Ἁρμοδιότητες κεντρικῆς Κυβερνήσεως, παρ' ὅλον ὅτι αὗται δέν κατέστησαν ἡμῖν σαφεῖς.

»Ὁ κ. Γκιουνές προσπαθεῖ νά ἐπιβάλη μίαν λύσιν. Ἐπιμένει ὅτι ἡ ἀπάντησις πρέπει νά δοθῆ σήμερον, κατά πόσον ἀποδεχόμεθα τά μή διαπραγματεύσιμα τμήματα τοῦ σχεδίου του. Δέν μᾶς λέγει ὅμως ἐπί πόσον εἰσέτι χρόνον τά τουρκικά στρατεύματα θά παραμένουν εἰς τήν Κύπρον. Δέν εἶμαι εἰς θέσιν νά συζητήσω τό πρόβλημα. Ὁ κ. Ἐτσεβίτ ἐδήλωσεν ἐπανειλημμένως, ὅτι δέν ἐπιθυμεῖ τήν γεωγραφικήν διαίρεσιν τῆς νήσου ἀλλά μόνον τήν ἐπιβολήν ὁμοσπονδιακοῦ συστήματος. Εἶναι ἡ πρώτη φορά κατά τήν ὁποίαν μᾶς ζητεῖται νά συγκατατεθῶμεν ἐπί γεωγραφικῆς διαιρέσεως. Ἔχω ἀνάγκην 48 ὡρῶν διά νά μελετήσω τό λίαν περίπλοκον σχέδιον τοῦ κ. Γκιουνές.

»Μαῦρος: Ἡ ἀποτυχία τοῦ Συντάγματος τοῦ 1960 ὀφείλεται εἰς τό ὅτι συνετάγη ἐν τάχει. Ἄς μή κάνωμεν τό ἴδιον σφάλμα. Ἔχομεν ἀνάγκην χρόνου διά μελέτην καί διαβούλευσιν. Δέν ἔχομεν ὑποβάλει σχέδιον ἀλλά ἔχομεν τάς ἀπόψεις μας ἐπί τοῦ προβλήματος. Προκρίνομεν διαδικασίαν διάφορον τῆς τοῦ παρελθόντος. Ἀντί νά ἐκφράσωμεν ἡμεῖς πρῶτον τάς ἀπόψεις μας προτιμῶμεν νά ἀκούσωμεν τάς ἀπόψεις πρῶτον τῶν Κυπρίων. Δέν μοῦ ἀρέσει ὁ τρόπος καθ' ὅν τό σχέδιον ὑπεβλήθη ἡμῖν καί ζητεῖται ἡ ἄμεσος ἀπάντησίς μας. Ἔχω ἀνάγκην νά μεταβῶ εἰς τάς Ἀθήνας διά νά συνεννοηθῶ μέ τήν Κυβέρνησίν μου.

»(Ἐν συνεχείᾳ ὁ κ. ὑπουργός ἀντικρούει τό ἐπιχείρημα τοῦ κ. Γκιουνές περί ἐγκρίσεως ὑπό τοῦ Ἀρχιεπισκόπου Μακαρίου τῶν ἀποφασισθησομένων, διά τῆς ἀναγνώσεως τῆς ὀρθῆς δηλώσεως τῆς ἑλληνικῆς Κυβερνήσεως).

»Γκιουνές: Ἐπειδή ὁ κ. Κληρίδης εἶπεν ὅτι αἱ προτάσεις μου εἶναι νέαι, σᾶς ἀναγιγνώσκω μήνυμα τοῦ κ. Κίσινγκερ εἰς τό ὁποῖον οὗτος λέγει ὅτι γνωρίζει περί τῶν τουρκικῶν προτάσεων καί ἀναγνωρίζει τήν ἀνάγκην ηὐξημένης προστασίας διά τούς Τουρκοκυπρίους. (Ἀναγιγνώσκει τό σχετικόν μήνυμα).

»Εἰδοποίησα ἐπίσης τήν Κοινήν Ἀγοράν καί τό ΝΑΤΟ ἐπί τῶν τουρκικῶν ἀπόψεων. Ἐπίσης ἡ τουρκική πλευρά ἔχει προβῆ εἰς προπαγάνδα ἐπί τοῦ θέματος. Ἀντί νά μελετηθοῦν αἱ τουρκικαί προτάσεις ἔχω τήν ἐντύπωσιν ὅτι ἡ ἑλληνική Κυβέρνησις ἠσχολεῖτο μέ προπαγάνδα ἐπί τῆς καταπαύσεως τοῦ πυρός διά νά προσελκύση τήν προσοχήν τοῦ κόσμου καί νά ἀποτρέψη ταύτην ἐκ τῆς δηλώσεως τῆς Γενεύης. Ἂς εἴμεθα εἰλικρινεῖς· ὅλοι γνωρίζομεν περί τίνος πρόκειται καί ὅλοι γνωρίζομεν γιατί ζητεῖται ἀναβολή... Ἐάν ὁ κ. Κληρίδης θέλει νά μοῦ δώση ἀμέσως κατάλογον τῶν ἁρμοδιοτήτων τῆς κεντρικῆς Κυβερνήσεως εἶμαι ἕτοιμος νά τάς ἀποδεχθῶ ἐφ' ὅσον βεβαίως ἔχει ὑπ' ὄψιν του μίαν ἀληθῶς ὁμοσπονδιακήν διάρθρωσιν. Ἐάν ἀποδεχθῶ τήν διακοπήν θά δημιουργηθῆ μία μακρά κρίσις λανθάνουσα ἐπί πολλά ἔτη ἡ ὁποία θά κάνη κακόν εἰς τό νέον Σύνταγμα. Θά δημιουργήση μίαν χρονίαν ἀσθένειαν καί θά συνεχίση ἡ κρίσις, μέχρι νά ὑπάρξουν νέοι σκοτωμοί καί αἱματοχυσίαι διά νά ἐπέμβουν καί πάλι τά Ἡνωμένα Ἔθνη καί τό ΝΑΤΟ κ.ο.κ. Προτιμῶ μίαν θερμήν ἀλλά σύντομον κρίσιν. Δέν σᾶς δίνω ultimatum, ἔχω τούς εἰδικούς μου οἱ ὁποῖοι δύνανται νά παραμείνουν ἐδῶ ὅσο χρειασθῆ. Ἀλλά πρέπει νά ἀρχίσωμεν τήν συζήτησιν.

»Μαῦρος: Φοβοῦμαι ὅτι δέν ἔγινα καί πάλιν ἀντιληπτός. Δέν εἶπον ὅτι θά χρειασθῶμεν δύο ἔτη διά νά ἀναθεωρήσωμεν τό Σύνταγμα, Εἶπον, ἁπλῶς, ὅτι ἐνδεχομένως 15 ἡμέραι θά ἦταν ἀρκεταί. Ἀλλά διά νά λάβω θέσιν ἐδήλωσα ὅτι εἶναι ἐπιτακτικόν νά ἔχω διαβουλεύσεις μέ τήν Κυβέρνησίν μου ἐν Ἀθήναις. Ἤδη ἡ ὥρα ἔχει παρέλθει καί καθυστεροῦμεν ἀσκόπως. Ἔχω ἀνάγκην 48 ὡρῶν. Συμφωνῶ μέ τόν κ. Κληρίδην ὅτι ἡ ἀναβολή αὕτη πρέπει νά γίνη ὁπωσδήποτε.

»Κληρίδης: Ὁ κ. Γκιουνές ἐκυκλοφόρησε τό σχέδιόν του εἰς τόν κ. Κίσινγκερ, εἰς τήν Κοινήν Ἀγοράν, τό ΝΑΤΟ κ.λπ. Δέν νομίζει ὅτι θά ἔπρεπε νά τό κοινοποιήση καί εἰς ἡμᾶς; Ἐάν τό εἶχε πράξει θά εἴμεθα ἕτοιμοι. Τόν πληροφορῶ ὅτι οὐδέποτε ἔχω ὁμιλήσει εἰς τόν κ. Κίσινγκερ οὔτε τόν γνωρίζω προσωπικῶς. Εἶναι ὀρθόν ὅλοι νά γνωρίζουν τό θέμα καί ὄχι οἱ ἀμέσως ἐνδιαφερόμενοι. Δέν εἴμεθα ἀποικία τῶν ΗΠΑ ἤ τοῦ ΝΑΤΟ. Δέν εἶμαι ἕτοιμος νά δεχθῶ ὅτι ἐπειδή ὁ κ. Γκιουνές εἶχε διαβουλεύσεις μέ τρίτους παράγοντας ἐγώ πρέπει νά ἀποδεχθῶ τό σχέδιόν του.

»Κάλλαχαν: Ἡ ἔννοια τοῦ μηνύματος τοῦ κ. Κίσινγκερ εἶναι ὅτι πρέπει νά ὑπάρξουν διαβουλεύσεις καί ὄχι στρατιωτικαί ἐπιχειρήσεις. Τό ἴδιο καί ἡ ἔννοια τοῦ μηνύματος τῆς Κοινῆς Ἀγορᾶς. Εἶναι παράλογον νά ζητῆται ἀπό ἡμᾶς νά ἀπαντήσωμεν ἀμέσως. Ἐξαρτᾶται ἀπό τόν κ. Γκιουνές νά μᾶς εἴπη ἐάν, μετά τό πέρας τῆς προθεσμίας ἡ ὁποία ζητεῖται, θά ἔλθη νά συζητήση μεθ' ἡμῶν. Οὐδείς δύναται νά μᾶς ἐμποδίση ἀπό τοῦ νά ἀναχωρήσωμεν. Τό ἐρώτημα εἶναι ἐάν θά ἐπιστρέψωμεν διά νά συζητήσωμεν μέ τόν κ. Γκιουνές. Τοῦτο ἐξαρτᾶται ἀπό ἐκεῖνον.

»Ντενκτάς: Εἴχομεν ἐπαρκῶς ἐνημερωθῆ ἅπαντες ἐπί τῶν τουρκικῶν ἀπόψεων. Αἱ τουρκικαί ἀπόψεις σκοπόν ἔχουν τήν ἀσφάλειαν τοῦ τουρκοκυπριακοῦ στοιχείου.

»Κληρίδης: Δέν θά ἐπιχειρήσω νά εἴπω διά ποῖον λόγον τό Σύνταγμα τοῦ 1960 δέν ἦτο ἐφαρμόσιμον καί εἶχεν ἀνάγκην τροποποιήσεων. Ὁ κ. Ντενκτάς λέγει ὅτι τό τουρκικόν σχέδιον δίδει μεγαλυτέραν προστασίαν εἰς τούς Τουρκοκυπρίους. Φρονοῦμεν ὅτι τό Σύνταγμα τοῦ 1960 ἔχει ἀνάγκην τροποποιήσεως διά νά προστατεύση τούς Ἑλληνοκυπρίους ἀπό τά ὑπερβολικά δικαιώματα τῶν Τουρκοκυπρίων. Συμφωνοῦμεν ἀμφότεροι ὅμως ὅτι ὑπάρχει ἀνάγκη τροποποιήσεως. Ἐπίσης συμφωνοῦμεν ὅτι τό νέον Σύνταγμα θά πρέπη νά στηρίζηται ἐπί τοῦ δικοινοτικοῦ χαρακτῆρος τῆς Κυβερνήσεως ὡς ἐπίσης καί ἐπί τῆς μείζονος προστασίας τοῦ τουρκοκυπριακοῦ καί ἑλληνοκυπριακοῦ στοιχείου. Ὁ κ. Ντενκτάς λέγει ὅτι ἡ διαχωριστική γραμμή μεταξύ Ἑλληνοκυπρίων καί Τουρκοκυπρίων δέν θά φυλάσσεται. Πῶς τότε διαβλέπει τήν προστασίαν τῶν Τουρκοκυπρίων; Δέν εἶναι καλύτερον νά ἀφήσωμεν τόν πληθυσμόν ὅπου εὑρίσκεται;

»Κάλλαχαν: Ἐάν ὑπάρξη ἀναβολή θά εἶσθε εἰς θέσιν κ. Κληρίδη νά ἀπαντήσητε εἰς τά τρία ἐρωτήματα τοῦ κ. Γκιουνές;

»Κληρίδης: Μάλιστα.

»Γκιουνές: Ἀπασχολούμεθα ὑπερβολικά μέ ἕνα δευτερεῦον θέμα: τήν παρουσίαν τῶν τουρκικῶν στρατευμάτων. Ἐξ ἀρχῆς θέλουν νά δώσουν ἐγγύησιν ὅτι τά στρατεύματα ταῦτα δέν θά ἀναλάβουν δρᾶσιν. Βεβαίως ὑπάρχουν στρατεύματα τά ὁποῖα σκοπόν ἔχουν τήν ἐπιβολήν τῆς τάξεως. Διά τῆς δηλώσεως αὐτῆς δέν ἐπιθυμῶ νά δεχθῶ εὐχαριστίας διά τήν παρουσίαν τῶν τουρκικῶν δυνάμεων.

»Σημειῶ ὅτι ὁ κ. Κληρίδης ἔλεγεν εἰς τήν ἀρχήν ὅτι πρέπει νά ἐπαναφέρουν τό Σύνταγμα τοῦ 1960. Τώρα μᾶς λέγει ὅτι ὑπάρχουν ἀνάγκαι τροποποιήσεως. Δέν ἤθελα νά ἐπιβάλω λύσιν διά τοῦ ΝΑΤΟ ἤ τῆς Κοινῆς Ἀγορᾶς, ἁπλῶς ἐξήγησα εἰς τούτους τήν θέσιν μου. Ὁ κ. Κληρίδης ἐγνώριζεν ἄριστα τάς τουρκικάς ἀπόψεις καί τάς ἀπορρίπτει. Ἐρωτῶ καί πάλιν. Εἶναι οἱ κ.κ. Μαῦρος καί Κληρίδης διατεθειμένοι νά ἀποδεχθοῦν ὅτι θά ὑπάρχουν γεωγραφικαί περιοχαί καί δύο τοπικαί διακυβερνήσεις; Αὐτά τά ὁποῖα λέγει ὁ κ. Κληρίδης μέ πείθουν ὅτι ἀπορρίπτει τάς τουρκικάς ἀπόψεις. Δέν δύναμαι νά πεισθῶ ὅτι ἐντός 48 ὡρῶν θά εἶναι εἰς θέσιν νά προσφέρη ἱκανοποιητικήν λύσιν. Δέν δύναμαι νά ἀποδεχθῶ τήν ἀναβολήν.

»Κάλλαχαν: Τό πρόβλημα δέν εἶναι δυνατόν νά λυθῆ στρατιωτικῶς. Μπορεῖ νά προκαλέσετε φοβεράν αἱματοχυσίαν ἐπί τῆς νήσου ἀλλά δέν θά λύσετε τό πρόβλημα. Ἔχομεν καί ἡμεῖς τήν ἐμπειρίαν μας μέ τήν Κύπρον. Προτίθεμαι νά ἀναχωρήσω καί νά συναντήσω τόν πρωθυπουργόν εἰς τό Λονδῖνον αὔριον τό πρωΐ. Ἐάν ὁ κ. Γκιουνές ἐπιμείνη εἰς τήν ἄρνησίν του ἀναλαμβάνει σοβαρούς κινδύνους, διότι δέν ὑπάρχει ἐναλλακτική διαδικασία. Καί ἐάν ἀκόμη ἐπεκταθῆ ἡ τουρκική ζώνη τό πρόβλημα δέν λύεται. Θά ἔλθωμεν μετά ἀπό ὡρισμένας ὥρας διά νά δώσωμεν συγκεκριμένην ἀπάντησιν εἰς τόν κ. Γκιουνές.

»Γκιουνές: Καθ' ὅλην τήν διάρκειαν τῆς συσκέψεως ὅλοι προσπαθοῦν νά διατηρήσουν μίαν θέσιν δυνάμεως. Μόλις ζητεῖται ἡ σοβαρά συζήτησις τοῦ προβλήματος ἐγείρεται θέμα ἀναβολῆς. Πάντως τονίζω καί πάλιν ὅτι ἐγώ δέν εἶπα ὅτι ἡ ἀποτυχία τῆς Διασκέψεως σημαίνει ἀναγκαίως στρατιωτικήν ἐπέμβασιν. Τοῦτο ἄλλωστε δέν ἐξαρτᾶ-

ται ἀπό ἐμέ. Παρακαλῶ ὅπως λάβητε ὅλοι ὑπ' ὄψιν τήν κοινήν γνώμην τῆς Τουρκίας. Θεωρῶ τήν παροῦσαν Διάσκεψιν ὡς περατωθεῖσαν. Νομίζω ὅτι ὁ κ. Κληρίδης ἐπιθυμεῖ νά μεταβῆ εἰς Κύπρον διά νά καθησυχάση τήν κοινήν γνώμην του.

»Κληρίδης: Δέν ἐπιθυμῶ νά μεταβῶ εἰς Κύπρον διά λόγους κοινῆς γνώμης. Ἁπλῶς θέλω νά ἐξετάσω τήν κατάστασιν μέ τούς εἰδικούς. Αἱ προτάσεις τοῦ κ. Γκιουνές μοῦ περιῆλθον μόλις χθές. Ἔχω ἀνάγκην 48 ὡρῶν.

»Μαῦρος: Καλούμεθα νά ἀπαντήσωμεν ὑπό τήν πίεσιν ἑνός ultimatum. Ὁ κ. Κίσινγκερ λέγει ὅτι τά διπλωματικά μέσα δέν ἔχουν ἐξαντληθῆ. Ὁ κ. Γκιουνές λέγει ὅτι ἔχουν. Δέν εἴμεθα διατεθειμένοι νά συζητήσωμεν ὑπό τήν πίεσιν. Εὑρισκόμεθα ἐδῶ διά νά συζητήσωμεν τήν ἀπόφασιν 353 τοῦ Συμβουλίου Ἀσφαλείας. Ἀντ' αὐτοῦ καλούμεθα νά συζητήσωμεν ἐπί προτάσεως τελείως διαφόρου καί μάλιστα ὑπό τήν ἀπειλήν τῶν ὅπλων. Ἐρωτῶ τόν κ. Ντενκτάς καί τόν παρακαλῶ νά μήν ἀπαντήση διά νά μή εὑρεθῆ εἰς δύσκολον θέσιν: Νομίζετε ὅτι ὁ κ. Κληρίδης δύναται νά δεσμευθῆ ἄνευ διαβουλεύσεων; Δέν μᾶς μένει ἄλλη διαδικασία ἀπό τοῦ νά ἀναφέρωμεν εἰς τόν γενικόν γραμματέα τά συμβάντα ἐδῶ.

»Γκιουνές: Ἡ ἑλληνική πλευρά δέν ἐξεπλήρωσε τάς ὑποχρεώσεις της. Εἰς τούς ὀλίγους θύλακας οἱ ὁποῖοι ἐξεκενώθησαν αἱ ἑλληνοκυπριακαί δυνάμεις ἔλαβον θέσιν πέριξ αὐτῶν. Ἡ ἑλληνική πλευρά προβαίνει εἰς μονομερῆ τροποποίησιν τοῦ ἄρθρου 4 τῆς Δηλώσεως. Ἐφ' ὅσον ἐπί ἑνός τόσον σαφοῦς κειμένου δέν δυνάμεθα νά πραγματοποιήσωμεν πρόοδον, πῶς θά μπορέσωμεν νά κάνωμεν κάτι καλόν διά τήν Κύπρον; Δέν ἔχω ἐμπιστοσύνην εἰς τήν ἑλληνικήν Κυβέρνησιν, καί νομίζω ὅτι ἀργοποροῦν σκοπίμως ἀναμένοντες καλυτέρας περιστάσεις.

»Μαῦρος: Ὁ κ. Γκιουνές λέγει ὅτι αἱ μικραί ἑλληνοκυπριακαί δυνάμεις δέν ἐξεκένωσαν τούς θύλακας. Ἐνόμιζε ὅτι τοῦτο θά ἐπραγματοποιεῖτο ἄνευ ἀμοιβαιότητος; Ἀπηλευθερώσαμεν φυλακισμένους ἐνῷ ὑμεῖς οὐδέν ἐπράξατε σχετικῶς καί τώρα μᾶς κατηγορεῖτε ὅτι δέν προέβημεν εἰς τήν ἐκκένωσιν. Λησμονεῖτε τάς τεραστίας τουρκικάς δυνάμεις ἐπί τῆς νήσου; Ἐδιπλασιάσθησαν ἀπό τῆς ἐκεχειρίας. Ἡμεῖς ἀναχωροῦμεν συντόμως. Θά εἴμεθα εὐτυχεῖς νά ἐπανέλθωμεν καί νά εὕρωμεν τόν κ. Γκιουνές ἕτοιμον νά συνομιλήση μεθ' ἡμῶν.

»Κάλλαχαν: Προτείνω διακοπήν τῆς συνεδριάσεως ἐπί 15 λεπτά (ἅπαντες ἀποδέχονται καί ἡ συνεδρίασις διακόπτεται).

»Ἡ συνεδρίασις ἐπαναλαμβάνεται μετά 15λεπτον.

»Ντενκτάς: Ἐάν ὁ κ. Κληρίδης ἀπεδέχετο νά συζητήση ἐπί τῶν τουρκικῶν προτάσεων πολλά θά ἐσώζοντο. Δέν πιέζεται διά μίαν συμφωνίαν. Ἁπλῶς τοῦ ζητεῖται νά ἀπαντήση ἐπί ἑνός πλαισίου ἀποφάσεως. Μᾶς λέγεται ὅτι αἱ τουρκικαί δυνάμεις ἐπί τῆς νήσου ἀποτελοῦν πίεσιν. Φρονῶ ὅτι οἱ Τουρκοκύπριοι πού εὑρίσκονται ὡς αἰχμάλωτοι τῆς Ἐθνικῆς Φρουρᾶς δέν εἶναι στενοχωρημένοι ἀπό τήν παρουσίαν αὐτήν.

»Γκιουνές: Ἐπαναλαμβάνω τάς προτάσεις μου: Εἴσθε ἕτοιμοι νά συμφωνήσητε ὅτι πρέπει νά δοθῆ εἰς τήν νῆσον διάρθρωσις βασιζομένη ἐπί γεωγραφικοῦ διαχωρισμοῦ (régionalisme); Εἴσθε ἕτοιμοι νά συμφωνήσητε ὅτι μία γραμμή ἀρχομένη ἀπό τῆς Ἀμμοχώστου καί διερχομένη ἐκ τῆς Λευκωσίας ἀποτελεῖ τό ὅριον τῶν δύο περιοχῶν; Ἡ γραμμή αὐτή θά καθωρίζετο ἀργότερα ἐν ὄψει τῶν καντονίων τά ὁποῖα ἐνδεχομένως θά ἱδρύοντο. Τό σύνολον τῆς τουρκοκυπριακῆς περιοχῆς θά ἀνήρχετο εἰς 34%. Ἡ περιοχή αὐτή θά ἐδίδετο εἰς τήν τουρκοκυπριακήν διοίκησιν ἐντός εὐλόγου προθεσμίας καί μία ζώνη ἀσφαλείας θά ἐδημιουργεῖτο μεταξύ τῶν δύο περιοχῶν. (Εἰς τό σημεῖον τοῦτο ὁ κ. Γκιουνές κυκλοφορεῖ λεπτομερές σχέδιον ἐπί τῶν ἀνωτέρω).

»Κληρίδης: Ἀπαντῶ εἰς τάς ἐρωτήσεις τοῦ κ. Γκιουνές. Εἶμαι ἕτοιμος νά ἐξετάσω ἄνευ προκαταλήψεως καί λίαν προσεκτικῶς τάς προτάσεις τοῦ κ. Γκιουνές καί νά ἀπαντήσω ἐντός 48 ὡρῶν.

»Γκιουνές: Ἀποδέχεσθε ἤ ὄχι;

»Κάλλαχαν: Ἡ ἀπάντησις τοῦ κ. Κληρίδη εἶναι σαφής. Θά ἐξετάση τάς προτάσεις σας καί θά ἀπαντήση ἐντός 48 ὡρῶν.

»Μαῦρος: Ἡ θέσις μας εἶναι σαφής. Δέν ἔχομεν τό δικαίωμα νά ἐπιβάλωμεν καθεστῶς ἐπί τῆς νήσου. Ἐφ' ὅσον αἱ δύο κοινότητες συμφωνήσουν, ἡ ἑλληνική Κυβέρνησις δέν θά φέρη ἀντιρρήσεις.

»Κληρίδης: Ἐρωτῶ τόν κ. Γκιουνές. Θέλει νά μᾶς εἴπη ὅτι ἡ Διάσκεψις ἀπέτυχε διότι ἐγώ ἐζήτησα διακοπήν τῶν ἐργασιῶν ἐπί 48 ὥρας;

»Γκιουνές: Ὄχι, ἀλλά πρόκειται περί τακτικοῦ ἐλιγμοῦ διά νά ἐπιφέρετε ἀργοπορίαν. Κατά τήν γνώμην μου ἡ ἐργασία μας ἐδῶ ἐπερατώθη.

»Κληρίδης: Ἐγώ ἐζήτησα μόνον μίαν διακοπήν 48 ὡρῶν, ἐπομένως δέν χρησιμοποιῶ τακτικήν ἀργοπορήσεως. Ἐάν κάποιος χρησιμοποιῆ τοιαύτην αὐτός εἶναι ὁ κ. Γκιουνές ὁ ὁποῖος ἐχρειάσθη 4 ἡμέρας διά νά μᾶς ὑποβάλη τάς προτάσεις του. Ἐρωτῶ τάς ἄλλας δύο Ἐγγυητρίας Δυνάμεις: Ποία θά εἶναι ἡ θέσις των ἐάν μετά τό τέλος τῆς Διασκέψεως τά τουρκικά στρατεύματα ἐν Κύπρῳ ἀρχίσουν νά προελαύνουν;

»Κάλλαχαν: Ἡ θέσις μου εἶναι σαφής. Αἱ δυνατότητες διπλωματικοῦ ἐλιγμοῦ δέν ἔχουν ἐξαντληθῆ. Ἡ ἄρνησις τοῦ κ. Γκιουνές εἶναι παράλογος. Ἐάν αἱ τουρκικαί δυνάμεις προελάσουν αἱ βρετανικαί δυνάμεις θά εἶναι εἰς τήν διάθεσιν τῶν Ἡνωμένων Ἐθνῶν.

»Μαῦρος: Εὑρισκόμεθα ἐνώπιον στρατιωτικῶν ἐπιχειρήσεων εἰς τήν Κύπρον. Αὔριον θά ἔχετε τήν ἀπόδειξιν ὅτι ἡ Διάσκεψις αὕτη ἐπιέσθη διά τῶν ὅπλων. Συμμερίζομαι τήν γνώμην τῶν κ.κ. Κάλλαχαν καί Κίσινγκερ ὅτι τά διπλωματικά μέσα δέν ἔχουν ἐξαντληθῆ. Ὁ κ. Γκιουνές δέν συμφωνεῖ. Δέν μᾶς ἀπομένει παρά νά ἐνημερώσωμεν τόν γενικόν γραμματέα τῶν Ἡνωμένων Ἐθνῶν.

»Κάλλαχαν: Ἀναγιγνώσκει τό κείμενον τοῦ Γάλλου πρέσβεως ἐκπροσωποῦντος τούς Ἐννέα εἰς τήν Ἄγκυραν.

»Γκιουνές: Τό πρόβλημα συνεζητήθη ἐπί 20 ἔτη. Ὁ τουρκικός στρατός ἐπενέβη διά νά ἀποτρέψη ἐνεργείας κατά τοῦ τουρκοκυπριακοῦ στοιχείου. Τώρα διαφαίνεται νέα ἀπειλή, δηλαδή διπλωματικοί ἐλιγμοί ἐπιφέροντες συνεχεῖς καθυστερήσεις. Νομίζω ὅτι ἡ Τουρκία ἔκανε ὅ,τι ἠμποροῦσε διά μίαν εἰρηνικήν λύσιν.

»Κάλλαχαν: Εἴσθε ὅλοι διατεθειμένοι νά ἀναχωρήσωμεν τώρα καί νά ἐπιστρέψωμεν τήν Πέμπτη τό πρωΐ διά νά συνεχίσωμεν τήν συζήτησιν;

»(Ἅπαντες συμφωνοῦν πλήν τῶν κ.κ. Γκιουνές καί

Ντενκτάς, τοῦ τελευταίου δηλώσαντος ὅτι θά ἀκολουθήση τήν τουρκικήν στάσιν).

»Ἡ συνεδρίασις διακόπτεται»[44].

Στίς προσωπικές ἀνησυχίες καί τίς ἀντιδράσεις τοῦ Κ. Καραμανλῆ, κατά τήν ὕστατη ὥρα τῶν διαπραγματεύσεων, ἀναφέρεται, μέ βάση καί τίς προσωπικές του ἐμπειρίες, ὁ Π. Λαμπρίας, στενός συνεργάτης του:

«Ἐνῷ ἡ Διάσκεψη τῆς Γενεύης ἔπαιρνε αὐτή τήν δραματική τροπή καί ἀπεδείκνυε βάσιμες τίς ὑποψίες ὅτι οἱ Τοῦρκοι εἶχαν προετοιμασμένη τήν δεύτερη εἰσβολή τους ὄχι ἁπλῶς γιά νά σταθεροποιήσουν τό "προγεφύρωμά τους" ἀλλά νά τό ἐπεκτείνουν σέ κατάληψη τοῦ βορείου ἡμίσεος τῆς Κύπρου, ὥστε νά συζητοῦν πιά "ἀπό θέσεως ἰσχύος" καί νά ἐπιβάλουν τούς ὅρους τους γιά τήν ριζική ἀναμόρφωση τοῦ καθεστῶτος τῆς νήσου, στήν Ἀθήνα ἡ αἴσθηση τῆς κρίσεως περιοριζόταν μόνο σέ στενά κυβερνητικά κλιμάκια.

»Ὁ λαός βρισκόταν ἀκόμα σέ κατάσταση εὐφορίας, ἀπολαύοντας τίς ἐλευθερίες πού εἶχε ἐπί ἑπτά χρόνια στερηθῆ. Εἶχε ἐπίσης ἀρχίσει νά πολιτικολογῆ καί δέν ἤθελε νά πιστέψη ὅτι ἡ ἔνταση τῶν σχέσεων μέ τήν Τουρκία μποροῦσε νά ὁδηγήση σέ πόλεμο. Ἡ ἐμπιστοσύνη πού ἔτρεφε ὁ λαός πρός τόν Καραμανλῆ ἦταν ἀπεριόριστη.

»Ὁ Καραμανλῆς ὅμως ἀγωνιοῦσε. Κι' ἡ ἀγωνία του ἔγινε ἀκόμη πιό μεγάλη ὅταν διαπίστωνε ἀπό τήν μία μεριά ὅτι οἱ Τοῦρκοι ἐκμεταλλεύτηκαν τήν εὐκαιρία (πού τούς ἔδωσε ἡ ἐγκληματική ἠλιθιότης τῶν πραξικοπηματιῶν) γιά νά πραγματοποιήσουν τά σχέδιά τους στήν Κύπρο, καί ὄχι γιά νά ἐπιβάλουν τήν καταστατική νομιμότητα, καί ἀπό τήν ἄλλη μεριά ὅτι ἡ Ἑλλάς βρισκόταν ἀπό κάθε ἄποψη (γεωγραφική, στρατηγική ἀλλά καί καθαρῶς τακτική) σέ πλήρη ἀδυναμία ν' ἀντιδράση.

»Ὁ Καραμανλῆς ἦταν συνεπῶς ὑποχρεωμένος ὑποτάσσοντας τήν ὀργή του νά κερδίση μέ κάθε τρόπο χρόνο γιά νά κινητοποιήση ἀφ' ἑνός τήν παγκόσμια κοινή γνώμη καί τούς διεθνεῖς ὀργανισμούς (πού μέ τό πραξικόπημα κατά Μακαρίου εἶχαν καταστῆ παράγοντες ἀρνητικοί) καί νά δώση τήν μάχη στό διπλωματικό πεδίο καί γιά νά ἀναδιοργανώση τίς (ἀποδιοργανωμένες) Ἔνοπλες Δυνάμεις καί νά ἐνισχύση ὅσο γινόταν τήν πολεμική ἱκανότητα τῆς χώρας, ὥστε νά μήν ὑπόκειται στούς ἐκβιασμούς πού ἀσκοῦσε ἡ Τουρκία μέ τήν στρατιωτική της ὑπεροχή.

»Ὅταν συναντήθηκε (σέ ἰδιαίτερη συνάντηση στό διαμέρισμά του στή "Μεγ. Βρετανία") μέ τόν προσωρινό πρόεδρο τῆς Κυπριακῆς Δημοκρατίας Γλαῦκο Κληρίδη, ὁ Καραμανλῆς τοῦ συνέστησε (καί ἐκεῖνος συμφώνησε) νά μήν παρασυρθῆ ἀπό τήν προκλητικότητα τῶν Τούρκων καί νά κρατήση, χωρίς νά ὑποχωρῆ στά βασικά σημεῖα, μιάν εὐλύγιστη στάση. Τά ἴδια ἀποφασίστηκαν καί στήν σύσκεψη πού ἐπακολούθησε καί στήν ὁποία ἔλαβαν μέρος οἱ Καραμανλῆς, Μαῦρος, Κληρίδης καί Ν. Κρανιδιώτης (τότε πρεσβευτής τῆς Κύπρου στήν Ἀθήνα).

»Δέν μπορεῖ νά λεχθῆ — ἀκόμη καί ἀπό τήν ἀνάγνωση τῶν πρακτικῶν τῆς Διασκέψεως τῆς Γενεύης, πού εἶναι βέβαια συντεταγμένα μέ τίς ὁδηγίες τοῦ κ. ὑπουργοῦ Ἐξωτερικῶν — ὅτι ὁ Μαῦρος κράτησε ἀκριβῶς αὐτή τήν γραμμή. Διακατεχόμενος ἀπό ἕνα "πλέγμα ἀνενδοτισμοῦ" καί ἐπιδιώκοντας νά προβληθῆ μέ ὅσα πίστευε ὅτι θά συγκινοῦσαν τόν λαό ὡς "ἀδιαλλαξία" καί "γενναιότης" καί πολύ μιλοῦσε (δίνοντας διάφορες συνεντεύξεις — ὅλες σέ ὑψηλό τόνο) καί, στίς διαπραγματεύσεις, προδιαγράφοντας καί τονίζοντας τίς ἀμετακίνητες θέσεις του, δέν ἄφηνε τούς ἄλλους νά ἐκτεθοῦν.

»Ἐπανειλημμένα ὁ Καραμανλῆς τοῦ συνέστησε — σέ πρωϊνά ἤ νυκτερινά τηλεφωνήματα μέ τά ὁποῖα ὁ Μαῦρος τοῦ ἀνεκοίνωνε ὅτι θά διακόψη τίς συζητήσεις μέ τούς Τούρκους γιατί "ἐμπαίζεται" — νά κρατήση τήν ψυχραιμία του καί σέ καμμιά περίπτωση νά μή σπάση αὐτός τίς διαπραγματεύσεις.

»Ἀκόμη καί τήν τελευταία στιγμή, πρίν ἀπό τό δραματικό τέλος τῆς Διασκέψεως τῆς Γενεύης, ὁ Καραμανλῆς συνέστησε στόν Μαῦρο "νά μήν τά σπάση". Μέ τό ἴδιο περιεχόμενο, ἦταν καί τό τηλεφώνημα πού πολύ ἀργά τή νύχτα — λίγο πρίν ἀπό τά χαράματα — ἔκανε ὁ Κίσινγκερ στόν Καραμανλῆ. "Πάση θυσίᾳ νά μή διακοποῦν οἱ συνομιλίες", ἐξελιπάρησε ὁ Ἀμερικανός ὑπουργός Ἐξωτερικῶν (πού προφανῶς εἶχε πληροφορηθῆ τήν προετοιμασία τῆς δεύτερης τουρκικῆς ἀποβάσεως στήν Κύπρο) τόν Ἕλληνα πρωθυπουργό. Ἀλλ' ἦταν πιά πολύ ἀργά. Οἱ Τοῦρκοι εἶχαν ἐπιδώσει τό τελεσίγραφό τους καί δέν ἐννοοῦσαν νά δώσουν τήν παραμικρή προθεσμία ἀπαντήσεως. Ὡδήγησαν σκόπιμα τήν Διάσκεψη στό ναυάγιό της γιατί οἱ δυνάμεις τους εἶχαν ἤδη ξεκινήσει γιά τόν "Ἀττίλα Β'"»[45].

13 ΑΥΓΟΥΣΤΟΥ 1974

Ὁ ὑπουργός Ἐθνικῆς Ἀμύνης, Ε. Ἀβέρωφ, συγκαλεῖ νέα σύσκεψη μέ τή συμμετοχή τῶν ἀρχηγῶν τῶν Ἐνόπλων Δυνάμεων, προκειμένου νά ἐπανεξεταστοῦν οἱ συγκεκριμένες δυνατότητες γιά τήν ἀνάληψη στρατιωτικῆς δράσεως, ἐφόσον παρουσιαστεῖ ἀνάγκη, στήν Κύπρο.

Σέ σχετικό μνημόνιο, ἔχουν καταγραφεῖ τά ἀκόλουθα:

«Ἐν ἀρχῇ ἐνημέρωσα τούς ἀρχηγούς ἐπί τῆς καθόλου καταστάσεως καί προσφάτων, ἐν Γενεύῃ, ἐξελίξεων κυπριακῆς κρίσεως, καθ' ἃς ἡ Τουρκία διετύπωσεν ὅρους πολιτικῆς λύσεως ἀπαραδέκτους διά τήν Ἑλλάδα (ἤτοι καντόνια, ἀνεξαρτητοποίησις κοινοτήτων, ὁμοσπονδία καί τά συναφῆ), ὑπό τήν ἀπειλήν ἀναλήψεως ἐκ νέου στρατιωτικῶν ἐπιχειρήσεων, εἰς περίπτωσιν μή ἀποδοχῆς των.

»Ἐδήλωσα κατόπιν τούτων ὅτι ἐάν, παρά τάς καταβαλλομένας ἐπί διπλωματικοῦ ἐπιπέδου προσπαθείας, δέν ἐπιτευχθῆ συμβιβασμός, θά πρέπη νά ἐξετασθῆ ἀπό τοῦδε, ποίας ὁδηγίας πρός τυχόν ἀνάληψιν δράσεως δέον νά ἐκδόσωμεν πρός τάς ἐν Κύπρῳ στρατιωτικάς μας δυνάμεις.

»Ἔθεσα ὅθεν τό ἐρώτημα ἐπί τοῦ πρακτέου, συναρτήσει ἡμετέρων δυνατοτήτων ἀπό καθαρῶς στρατιωτικῆς ἀπόψεως. Αἱ ἀπόψεις τῶν ἀρχηγῶν ἔχουν, ὡς κάτωθι:

»Ὁ ΑΕΔ ἐδήλωσεν ὅτι ἡ ὑπό τόν στρατηγόν Καραγιάννη ἐν Κύπρῳ δύναμις δέν ἔχει δυνατότητα ἐπιτυχοῦς ἀμύνης λόγῳ ὑπερτέρων ἐν παντεῖ τουρκικῶν δυνάμεων. Ἄμυνα μέχρις ἐσχάτων οὐδέν οὐσιαστικόν ὄφελος θά ἀπέφερεν

ἀλλά, ἀντιθέτως, θά προεκάλει ἄσκοπον θυσίαν προσωπικοῦ, δεδομένου ὅτι αἱ ἐν Κύπρῳ τουρκικαί στρατιωτικαί δυνάμεις ἔχουν δυνατότητα ἐπιτεύξεως τοῦ ἀντικειμενικοῦ σκοποῦ των, παρά τήν οἱανδήποτε ἀντίστασιν τῶν ἐκεῖ νῦν εὑρισκομένων ἑλληνικῶν δυνάμεων. Ἐκ παραλλήλου ἀποστολή ἐνισχύσεων τεχνικῶς εἶναι ἀδύνατος πλήν προσωπικοῦ ἐφοδιασμένου μέ ἐλαφρά ὅπλα, βοήθεια ὅμως ἡ ὁποία δέν μεταβάλλει τήν κατάστασιν ἀπό πλευρᾶς συγκρίσεως δυνάμεων. Ἀποστολή ἐνισχύσεων μόνον τό ἠθικόν τῶν δυνάμεών μας θά ἐβελτίωνεν.

»Ὁ ΑΣ συνεφώνησεν πρός τά ἀνωτέρω καί ἐπεσήμανεν ὡσαύτως ὅτι ἡ μόνη δυνατότης τῶν ἡμετέρων δυνάμεων εἶναι ὑποχωρητική κίνησις μέ παράλληλον τήρησιν τῆς ἐπαφῆς. Ἐπί πλέον ἐδήλωσεν ὅτι μέχρις ἐσχάτων ἄμυνα πιθανόν νά ἐξωθοῦσε τούς Τούρκους εἰς προχώρησιν καί πέραν τῶν ἀντικειμενικῶν σκοπῶν των, συναρτήσει τῶν ὑφισταμένων δυνατοτήτων των καί τοῦ βαναύσου τῆς νοοτροπίας των. Ὅσον ἀφορᾶ εἰς ἀποστολήν ἐνισχύσεων ἐπεσήμανεν ὅτι αὗται θά ἀφιχθοῦν εἰς Κύπρον πολύ ἀργά, οὐδέν οὐσιαστικόν δέ θά δυνηθοῦν νά προσφέρουν.

»Ὁ ΑΝ ἐδήλωσεν ὅτι τό Ναυτικόν ἔχει τήν δυνατότητα ἐκτελέσεως ἐπιχειρήσεων ἐν Κύπρῳ διά τῶν ΥΙΒ, ὡσαύτως δέ μεταφορᾶς ἐνισχύσεων μετά ἐλαφροῦ ὁπλισμοῦ, πλήν ὅμως ἀμφότεραι αἱ δυνατότητες αὗται οὐδέν οὐσιαστικόν θά προσφέρουν διά τούς προαναφερθέντας λόγους. Ὡσαύτως ἐπεσήμανεν ὅτι ἄμυνα ἡμετέρων δυνάμεων, οὖσα παραβίασις τῆς ἐκεχειρίας καί ἀπό πλευρᾶς μας, θά δυσχεράνη πιθανῶς διεθνῆ θέσιν μας διπλωματικῶς.

»Τέλος ὁ ΑΑ ἐδήλωσεν ὅτι οὐδέν διάφορον τῶν ἀνωτέρω ἔχει νά προτείνη, δεδομένου ὅτι ἡ σύγκρισις δυνάμεων καί δυνατοτήτων δέν παρέχει οὐδεμίαν πιθανότητα οὐσιαστικοῦ ὀφέλους εἰς περίπτωσιν ἐμπλοκῆς ἡμετέρων δυνάμεων ἐν Κύπρῳ.

»Συμπερασματικῶς διεπιστώθη ὅτι, λαμβανομένων ὑπ' ὄψιν τῶν ἑκατέρωθεν δυνατοτήτων καί διατιθεμένων δυνάμεων ἡ μόνη τεχνικῶς (στρατιωτικῶς) ἐφικτή ἐνέργεια ἡμετέρων ἐν Κύπρῳ δυνάμεων εἶναι ὑποχωρητική κίνησις μετά τηρήσεως ἐπαφῆς, ἐπιβραδύνουσα τόν ρυθμόν προχωρήσεως τῶν ἀντιπάλων δυνάμεων. Ἄμυνα, ἔστω καί δι' ἀποστολῆς ἐνισχύσεων, θά ὡδήγει εἰς ἄσκοπον θυσίαν ἡμετέρων μονάδων, πιθανήν ἐξώθησιν τῶν Τούρκων εἰς ἀνάληψιν εὐρυτέρων ἐπιχειρήσεων καταλήψεως ἀκόμη καί ὁλοκλήρου τῆς νήσου καί ἀμφίβολα διά τήν τιμήν τῶν ὅπλων ἀποτελέσματα, δεδομένου ὅτι ἐξόντωσις τῶν δυνάμεών μας δέν θεωρεῖται βεβαία.

»Ἐν κατακλεῖδι, ἐνημέρωσα τούς ἀρχηγούς ΕΔ ὅτι ὁ πρόεδρος τῆς Κυβερνήσεως ἐπεθύμει νά γνωρίζη ἐάν καί κατά πόσον εἶναι δυνατή ἄμυνα τῶν ἐν Κύπρῳ ἡμετέρων δυνάμεων διαρκείας ἔστω καί 48 ὡρῶν. Ὁ πρόεδρος τῆς Κυβερνήσεως ἐθεώρει ὅτι ἐάν οὐδέν ἕτερον δέν ἠδύνατο νά γίνη, μιά ἔστω 48ωρος ἰσχυρά ἄμυνα, μέ διατήρησιν περίπου ἐπί τῶν θέσεών μας, θά ἦτο χρήσιμος διά διαφόρους λόγους καί διά τήν τιμήν τῶν ὅπλων.

»Οἱ κύριοι ΑΕΔ καί ΑΣ ἀπήντησαν ὅτι ἄμυνα 48 ὡρῶν δέν ἦταν δυνατή διά λόγους οἵτινες ἐπεξηγήθησαν ἀνωτέρω.

»Ὁ ΑΣ ἀνάφερεν ὅτι ἄμυνα ἐπί ἀρκετάς ὥρας θά ἦτο δυνατή εἰς μερικάς ὀρεινάς θέσεις, πλήν ὅμως οὐδεμία ἄμυνα θά ἦτο δυνατή πρός ἄλλας κατευθύνσεις ὅπως π.χ. πρός τήν κατεύθυνσιν τῆς Ἀμμοχώστου ὅπου ἐπί πεδινοῦ ἐδάφους οἱ ἀμυνόμενοι ἄνευ ἀεροπορικῆς καλύψεως θά πρέπη μέ ἐλαφρά ὅπλα νά ἀμυνθοῦν κατά 100 ἕως 200 ἁρμάτων μάχης καί ἰσχυρῶν δυνάμεων πεζικοῦ.

»Ὁ ΑΣ ἐδήλωσεν ὅτι ὑπό τάς συνθήκας ταύτας θά ἐπρόκειτο περί ἀνθρωποθυσίας ἄνευ ἀνταλλάγματος. Οἱ ΑΕΔ καί ΑΣ συνεφώνησαν ὅτι ἡ μόνη δυνατή λύσις ἐν περιπτώσει μαζικῆς τουρκικῆς ἐπιθέσεως ἦτο ἡ ὑποχωρητική κίνησις μέ διατήρησιν ἐπαφῆς.

»Πρός τήν ἄποψιν ταύτην δέν διετυπώθη διαφωνία καί ἡ σύσκεψις ἔληξεν»[46].

14 ΑΥΓΟΥΣΤΟΥ 1974

Ὥρα 05.15΄, ὁ Κ. Καραμανλῆς εἰδοποιεῖται ἀπό τόν ἀρχηγό Ἐνόπλων Δυνάμεων, στρατηγό Γρ. Μπονάνο, ὅτι ἐξαπολύθηκε στήν Κύπρο νέα, μεγάλης ἐκτάσεως, τουρκική ἐπίθεση.

Χωρίς καθυστέρηση, ὁ πρωθυπουργός συγκαλεῖ στό Πεντάγωνο Πολεμικό Συμβούλιο, τό ὁποῖο καί συνέρχεται στίς 6 τό πρωί, μέ τή συμμετοχή τῶν ὑπουργῶν Ἐθνικῆς Ἀμύνης καί Προεδρίας, τῶν ἀρχηγῶν τῶν Ἐνόπλων Δυνάμεων καί τῶν ἀρχηγῶν Στρατοῦ, Ναυτικοῦ καί Ἀεροπορίας.

Τό μνημόνιο τῆς συσκέψεως συνέταξε, ἰδιοχείρως, ὁ Ε. Ἀβέρωφ:

«Περί τάς 5 καί 15΄ π.μ. τῆς 14ης Αὐγούστου, ὁ πρόεδρος τῆς Κυβερνήσεως καί ἐγώ εἰδοποιήθημεν τηλεφωνικῶς ἀπό τόν ἀρχηγόν Ἐνόπλων Δυνάμεων, ὅτι ἤρχισε νέα μαζική τουρκική ἐπίθεσις ἐν Κύπρῳ.

»Ἐσπευσα πρῶτος εἰς τό καλούμενον "Πεντάγωνον", εἰς τό γραφεῖον τοῦ ἀρχηγοῦ Ἐνόπλων Δυνάμεων, ἔτυχα μιᾶς συντόμου ἐνημερώσεως ἐνώπιον τῶν 4 ἀρχηγῶν καί ἔκρινα τήν κατάστασιν ἀπελπιστικήν. Μετ' ὀλίγον, περί ὥραν 6ην π.μ., ἀφίχθη ὁ πρόεδρος τῆς Κυβερνήσεως συνοδευόμενος ἀπό τόν ὑπουργόν κ. Γ. Ράλλην.

»Ἀφοῦ ἐνημερώθη ἐπί τοῦ χάρτου περί τῆς μορφῆς καί τῆς ἐκτάσεως τῆς τουρκικῆς ἐπιθέσεως, διέταξεν ὅπως τά τρία ὑποβρύχια (ἅτινα ἤδη ἀπό τῆς παραμονῆς εἶχον λάβει ἐντολήν νά προχωροῦν ἐν καταδύσει πρός Κύπρον) ἐπισπεύσουν μέ τήν μεγίστην ταχύτητά των τόν πλοῦν των καί νά ἐπιδοθοῦν εἰς τορπιλλισμούς τῶν τουρκικῶν πλοίων — πολεμικῶν — τά ὁποῖα συμμετεῖχαν εἰς τήν εἰσβολήν. Διέταξεν ἐπίσης ὅπως τό εἰς Ἡράκλειον Κρήτης σμῆνος ἀεριωθουμένων ἀπογειωθῆ ἐντός τῆς πρωΐας πρός Κύπρον, καί βομβαρδίση τούς σημαντικωτέρους στόχους πού θά ἀνεύρη, κατά προτίμησιν πλοῖα.

»Οἱ κύριοι ἀρχηγοί ἐφάνησαν ἀμήχανοι καί διετύπωσαν κατά τρόπον γενικόν ἀμφιβολίας ὡς πρός τήν σκοπιμότητα καί τήν δυνατότητα τῆς ἐπιχειρήσεως.

»Ὁ πρόεδρος τῆς Κυβερνήσεως ἐπέμεινε, διετύπωσα σαφῶς ἀντίθετον γνώμην, ὁ ὑπουργός παρά τῷ πρωθυπουργῷ διεφώνησε κατηγορηματικῶς μαζί μου.

»Ἐπέμεινα νά διεξαχθῆ συζήτησις ἐπί τοῦ θέματος. Ἡ συζήτησις ἔλαβε χώραν, ἐμοῦ ὡς πλέον ἐνημέρου ἐπί τῶν πραγματικῶν δεδομένων, θέτοντος διάφορα ἐρωτήματα.

»Ἐκ τῆς συζητήσεως προέκυψε ὅτι:

»1. Τό σμῆνος θά ἐγίνετο ἀντιληπτόν ἀπό τούς Τούρκους εἴτε διά τῶν συστημάτων ραντάρ, εἴτε διά τῶν ἀναφορῶν πού θά ἔστελναν δι' ἀσυρμάτου τά τουρκικά ἀεροπλάνα.

»Τοῦτο θά προκαλοῦσε κινητοποίησιν πολλαπλασίων τουρκικῶν μαχητικῶν ἀεροπλάνων ἀπογειουμένων ἀπό ἀεροδρόμια τῶν νοτίων ἀκτῶν τῆς Μικρᾶς Ἀσίας. Ἦτο συνεπῶς πιθανή ἡ κατάρριψις μέρους τῶν ἰδικῶν μας ἀεροπλάνων. Ἠρώτησα ἄν ἦτο ἐνδεχομένη ἡ κατάρριψις ὅλων τῶν ἀεροπλάνων μας. Ἐλέχθη ὅτι δέν ἦτο πιθανή ἀλλά τοῦτο ἐξηρτᾶτο ἀπό τόν ἀριθμόν τῶν ἐχθρικῶν ἀεροπλάνων πού θά ἀντιμετώπιζαν.

»2. Τά ἀεροσκάφη μας διά νά δύνανται νά φθάσουν ἐκεῖ καί νά ἔχουν μικρόν ἀπόθεμα καυσίμων θά ἔπρεπε νά ἔχουν φορτώσει δύο βόμβας ἀντί τῶν τεσσάρων.

»Συνεπῶς τά πλήγματα πού θά ἠδύναντο νά καταφέρουν ὅσα ἀεροσκάφη θά ἔφθαναν ἐπί τόπου, ἐμειοῦντο εἰς τό ἥμισυ.

»3. Ὁ χρόνος παραμονῆς των εἰς τόν ἐναέριον χῶρον τῆς Κύπρου θά ἐποίκιλλε μεταξύ 5 καί 10 λεπτῶν τῆς ὥρας καί λόγῳ ἀνεπαρκείας καυσίμων καί λόγῳ ἀντιμετωπίσεως ἐχθρικῶν ἀεροσκαφῶν ὡς καί ἀντιαεροπορικῶν πυρῶν. Οὕτω περιωρίζετο καί ἡ εὐχέρεια ἐπιτυχίας σκοπεύσεως.

»4. Μετά τήν ρίψιν τῶν βομβῶν των, τ' ἀεροσκάφη μας ἔπρεπε ἤ

α. νά ἐγκαταλειφθοῦν ὑπό τῶν χειριστῶν, σωζομένων δι' ἀλεξιπτώτων,

β. νά προσγειωθοῦν εἰς τάς βρετανικάς βάσεις τῆς Κύπρου,

γ. νά προσγειωθοῦν εἰς Λίβανον, ὅπερ και ἔχει σχεδιασθῆ ὡς ὀρθότερον.

»Τοῦτο ἐσήμαινε ἀπώλειαν ὅσων ἀεροσκαφῶν δέν θά κατερρίπτοντο, τοῦτο δέ δι' ἄδηλον χρόνον.

»5. Δεδομένου ὅτι ἡ ἐνέργεια ἦτο πιθανόν νά ὁδηγήση ἀμέσως εἰς γενικωτέραν ἑλληνοτουρκικήν σύρραξιν, ἡ προστασία ἀπό ἀέρος τοῦ ἠπειρωτικοῦ καί νησιωτικοῦ ἐδάφους τῆς χώρας θά ἐμειοῦτο καθ' ὅ μέτρον θά ἐχάνοντο τά ἀεροσκάφη καί οἱ χειρισταί τοῦ εἰς Κρήτην σμήνους.

»6. Ἐτέθη μετά ταῦτα τό θέμα τοῦ ἐγχειρήματος τῶν ὑποβρυχίων.

»Τό ἐγχείρημα τοῦτο ἐνεφανίζετο ὑπό ὀλιγώτερον μελανά χρώματα, καθ' ὅσον ἐπρόκειτο περί τῶν καλυτέρων καί πλέον συγχρόνων ὑποβρυχίων μας ἅτινα καταδυόμενα εἰς μεγάλα βάθη δέν θά ἐγίνοντο ἀντιληπτά ἀπό ἀεροσκάφη παρατηρήσεων, πάντως μέχρις ὅτου πλησιάσουν καί λάβουν θέσιν κατά τοῦ στόχου των. Παρετηρήθη ὅμως ὅτι:

»α. Κατά ὑπαρχούσας πληροφορίας οἱ Τοῦρκοι εἶχαν δυτικῶς τῆς Κύπρου, ἐν καταδύσει, τρία ὑποβρύχια τά ὁποῖα ἐφοδιασμένα μέ μηχανήματα ἠχοληπτικά, ἐφ' ὅσον ἦσαν ἐν ἀκινησίᾳ, ἠδύναντο ν' ἀντιληφθοῦν τά προσεγγίζοντα ὑποβρύχια.

»β. Τά πλεῖστα τῶν πλοίων τοῦ τουρκικοῦ στόλου εἶχαν ἐφοδιασθῆ μέ ἐντελῶς σύγχρονα μηχανήματα ἀνθυποβρυχιακῆς ἐπιθέσεως.

»Εἰς τό σημεῖον τοῦτο ἐζήτησα νά συζητήσωμεν μόνοι μέ τόν πρόεδρον τῆς Κυβερνήσεως οἱ δύο ὑπουργοί.

»Ἐμείναμεν μόνοι καί ἐτόνισα ἐπιμόνως ὅτι τά δύο ἐγχειρήματα:

»α. οὐδόλως θά βοηθοῦσαν τήν ἄμυναν ἐν Κύπρῳ·

»β. ὅτι οὔτε τήν τιμήν τῶν ὅπλων θά ἔσωζαν ἐφ' ὅσον τό πιθανώτερον ἦτο ὅτι παρά τό φρόνημα καί ἱκανότητα τῶν πληρωμάτων μας, θά προσφέραμεν μίαν εὐκαιρίαν δωρεάν θριαμβολογίας εἰς τούς Τούρκους·

»γ. ὅτι δέν ἐδικαιούμεθα ὑπ' αὐτάς τάς συνθήκας νά θυσιάσωμε μαχητάς καί νά στερήσωμε τήν χώραν ἑνός μέρους τῶν μέσων ἀμύνης της.

»Δυσφορῶν, ὁ πρόεδρος τῆς Κυβερνήσεως συνεφώνησε καί διετύπωσε αὐστηράς ἐπικρίσεις διότι ὅλα αὐτά τά ἀνυπέρβλητα ἐμπόδια τά ὁποῖα ἡμεῖς οἱ πολιτικοί ἔχομεν ἄλλοτε λάβει ὑπ' ὄψιν, δέν τά εἶχον προσφάτως λάβει ὑπ' ὄψιν στρατιωτικοί, οἵτινες τά ἐγνώριζον καλύτερα ἀπό ἡμᾶς.

»Σύμφωνος ἔμεινε καί ὁ ὑπουργός παρά τῷ πρωθυπουργῷ.

»Ἐκλήθησαν μετά ταῦτα καί πάλιν οἱ τέσσερεις ἀρχηγοί. Ὁ πρόεδρος τῆς Κυβερνήσεως τούς ἐδήλωσεν ὅτι κατόπιν ὅσων εἶχαν ἀναπτυχθῆ ἐγκαταλείπει τά δύο ἐγχειρήματα. Διέταξεν ὅμως ὅπως ἑτοιμάσουν τό ταχύτερον δυνατόν μίαν πλήρη μεραρχίαν, ἐφωδιασμένην καί μέ ἅρματα μάχης, ὅπως τήν μεταφέρουν εἰς Ρόδον καί ἀνατολικήν Κρήτην, ἤ ὅπου ἔκριναν σκοπιμώτερον, ὥστε νά εἶναι ἑτοίμη πρός ταχεῖαν μεταφοράν εἰς τήν Κύπρον. Ἠρώτησε πόσας κατ' ἐλάχιστον ἡμέρας ἐχρειάζοντο δι' αὐτήν τήν ἑτοιμασίαν.

»Οἱ κύριοι ἀρχηγοί ἐδήλωσαν ὅτι θά χρειασθοῦν τοὐλάχιστον ἕξι ἕως ἑπτά ἡμέραι, ἴσως περισσότεραι, διότι ἡ μεραρχία θά ἐσχηματίζετο ἀπό διάφορα τμήματα, καί ἀπό τήν Ἤπειρο ἀκόμη, ἡ δέ συγκέντρωσις τῶν τμημάτων πλησίον λιμένων, ἡ ἐπιβίβασις καί ἡ μεταφορά των, ἀπήτει χρόνον.

»Δεδομένης ὅμως τῆς καταβυθίσεως τῶν τουρκικῶν ἀντιτορπιλλικῶν ὑπό τῆς τουρκικῆς ἀεροπορίας, ἐθεώρουν βέβαιον ὅτι μία τόσον μεγάλη νηοπομπή, μή δυναμένη νά περάση ἀπαρατήρητος, θά ἐκινδύνευε νά μή φθάση εἰς Κύπρον.

»Ὁ πρόεδρος ἐδήλωσεν ὅτι θά ἐξήταζεν ὁ ἴδιος τό πρόβλημα τῆς ἀσφαλείας τῆς νηοπομπῆς καί διέταξε ὅπως οἱ κύριοι ἀρχηγοί ἐπισπεύσουν τήν ἑτοιμασίαν καί τήν μεταφοράν τῆς μεραρχίας, ἥτις ἄλλωστε, καί ἄν τυχόν δέν μετεφέρετο εἰς Κύπρον, θά παρέμενε ἐκεῖ ὡς ἐφεδρεία διά τήν ἀσφάλειαν τῶν νήσων»[47].

Παράλληλα, ὁ Ε. Ἀβέρωφ εἶχε ἀπευθύνει στόν ἀρχηγό Ἐνόπλων Δυνάμεων καί στόν ἀρχηγό Στρατοῦ ὑπηρεσιακό σημείωμα μέ τό ὁποῖο διαβίβαζε κυρίως τήν παράκληση τοῦ πρωθυπουργοῦ νά ἔχει ἐγγράφως τή γνώμη τους σχετικά μέ τά ἑξῆς ἐρωτήματα:

α. Ἄν παρατεταγμέναι δυνάμεις στή Θράκη ἦταν ἱκανές νά συγκρατήσουν ἰσχυρή τουρκική ἐπίθεση.

β. Ποῖα ἀπό τά νησιά τοῦ Αἰγαίου θεωροῦνται ἐπαρκῶς ἐπανδρωμένα καί ἐξοπλισμένα γιά νά προβάλουν, σε περίπτωση τουρκικῆς ἐπιθέσεως, ἀποτελεσματική ἄμυνα;

γ. Ἄν, σέ περίπτωση ἀνεπαρκοῦς ἄμυνας στή Θράκη ἤ στά κυριότερα νησιά, ἐνδείκνυται νά ληφθοῦν καί ἄλλα μέτρα, τά ὁποῖα καί νά ὑποδειχτοῦν.

'Αττίλας Β΄.

Μέ τό ἴδιο ἔγγραφο, ὁ ὑπουργός Ἐθνικῆς Ἀμύνης ζήτησε τή γνώμη τῶν ἀρχηγῶν τοῦ στρατεύματος σχετικά μέ τή σκοπιμότητα τῆς ἀνακλήσεως μέρους τῶν ἀδειῶν τῶν ἐπιστρατευμένων. Ἀκόμη συνέστησε τήν ὀργάνωση, ἐκπαίδευση καί ἑτοιμότητα τῶν ταγμάτων πού εἶχαν ἤ προορίζονταν νά δημιουργηθοῦν ἀπό τούς ἐπιστρατευμένους καί ζήτησε νά ἐνισχυθεῖ, κατά τό δυνατόν, ἡ ἑλληνοβουλγαρική μεθόριος. Στήν ἀπάντησή τους, ὁ στρατηγός Μπονάνος καί ὁ ἀντιστράτηγος Γαλατσᾶνος ἀναφέρθηκαν στά μέτρα καί τίς δυνατότητες γιά τήν προβολή ἀποτελεσματικῆς ἄμυνας κατά μῆκος τῆς ἑλληνοτουρκικῆς, κυρίως, καί τῆς ἑλληνοβουλγαρικῆς μεθορίου, καθώς καί γιά τά ἐπιβεβλημένα πρόσθετα μέτρα γιά τήν παραπέρα ἐνίσχυσή της. Παράλληλα, ἐπιβεβαίωναν τήν ἀνάγκη νά διακοπεῖ ἡ χορήγηση ἀδειῶν στούς ἐπιστράτους καθώς καί νά προβλεφθεῖ ἡ εἰδική ἐκπαίδευση τῶν ἐφέδρων. Τέλος, ἐπισήμαναν τίς ἐλλείψεις τῆς ἐπίγειας ἀντιαεροπορικῆς ἄμυνας[48].

Ἡ ἀναγγελία τῆς νέας τουρκικῆς ἐπιθέσεως στήν Κύπρο ἀκολουθήθηκε ἀπό τήν ἑξῆς πρώτη σύντομη δήλωση τοῦ πρωθυπουργοῦ:

«Ἡ Τουρκία ἀπεδείχθη ἀπειλή διά τήν εἰρήνην τοῦ κόσμου. Ἐπιδιώκουσα νά ἐκμεταλλευθῆ μίαν ἀνεύθυνον καί παράλογον ἐνέργειαν τοῦ προηγουμένου καθεστῶτος, ἀπεβίβασε πρό τριῶν καί πλέον ἑβδομάδων στρατιωτικάς δυνάμεις εἰς τήν Κύπρον, ὑπό τό πρόσχημα ὅτι θά ἀποκαταστήση τήν νομιμότητα καί θά προστατεύση τήν ἀνεξαρτησίαν τῆς νήσου. Εἶναι γνωσταί αἱ βιαιότητες καί παρανομίαι εἰς τάς ὁποίας ἐξετράπησαν τά τουρκικά στρατεύματα. Παρ' ὅλας τάς δραματικάς προσπαθείας πού κατεβλήθησαν κατά τάς ἡμέρας πού διέρρευσαν, διά νά γίνουν σεβασταί αἱ στοιχειώδεις ἀρχαί τοῦ Διεθνοῦς Δικαίου, ἡ Τουρκία ἐνέμεινεν εἰς τόν δόλον καί τήν παρανομίαν εἰς βαθμόν ἰταμότητος. Εἰς ἀποκορύφωσιν δέ τῆς δολιότητος, καθ' ἣν στιγμήν ἡ Διάσκεψις τῆς Γενεύης συνεζήτει διά τήν ἀνεύρεσιν εἰρηνικῆς λύσεως, τά τουρκικά στρατεύματα, τῶν ὁποίων τήν ἀποχώρησιν εἶχε ζητήσει τό Συμβούλιον Ἀσφαλείας, ἐξαπέλυσαν καί πάλιν ἀπρόκλητον ἐπίθεσιν.

»Καταγγέλλω εἰς ὅλον τόν πολιτισμένον κόσμον τήν τουρκικήν συμπεριφοράν. Τό Συμβούλιον Ἀσφαλείας, πού ἐπελήφθη ἤδη τοῦ θέματος, θά ἀποδείξη μέ τάς ἀποφάσεις τάς ὁποίας καλεῖται ἀμέσως νά λάβη, κατά πόσον ὁ Ὀργανισμός τῶν Ἡνωμένων Ἐθνῶν ἔχει λόγον ὑπάρξεως καί ἠμπορεῖ νά ἐκπληρώση τόν σκοπόν διά τόν ὁποῖον συνεστήθη. Ἀπό τῆς πλευρᾶς της ἡ Ἑλλάς θά λάβη ὅλα τά πρόσφορα μέτρα διά τήν ἀντιμετώπισιν μιᾶς ἐπιθέσεως ἡ ὁποία ὄχι μόνον στρέφεται ἐναντίον τοῦ ἀνεξαρτήτου Κράτους τῆς Κύπρου, ἀλλά καί κλονίζει τούς θεσμούς καί τήν τάξιν ὅλου τοῦ κόσμου».

Ἡ δραματική ἐπιλογή τῆς Κυβερνήσεως νά μήν ἐπέμβει στρατιωτικά στήν Κύπρο συνοδεύτηκε ἀπό τήν ἐξαγγελία τῆς ἀποχωρήσεώς της ἀπό τό στρατιωτικό σκέλος τῆς Ἀτλαντικῆς Συμμαχίας. Ἡ σχετική ἀπόφαση ἀνακοινώθηκε μετά τή λήξη τῆς ἔκτακτης συσκέψεως στό Πεντάγωνο καί ἐπικυρώθηκε ἀπό τό ἔκτακτο Ὑπουργικό Συμβούλιο πού συγκλήθηκε τό μεσημέρι. Ἡ δυσφορία τῆς ἑλληνικῆς κοινῆς γνώμης γιά τήν παθητική στάση τῶν συμμάχων ἀπέναντι στίς ἐπιθετικές ἐνέργειες τῆς Ἄγκυρας, ἡ ἀδράνεια τοῦ γενικοῦ γραμματέα Γ. Λούνς νά ἀναλάβει ὁποιαδήποτε δραστική πρωτοβουλία, παρά τίς σχετικές ἐκκλήσεις τῆς Ἀθήνας, ἡ ἐπίκληση ἀπό τό Στρατηγεῖο τῶν Βρυξελλῶν τῆς ἀπόψεως ὅτι τό Σύμφωνο ἐγγυᾶται τήν ἀσφάλεια καί τήν ἀκεραιότητα τῶν Κρατῶν-μελῶν μόνο ἀπό «ἐξωτερικές» ἐπιθέσεις, ἡ ἀνάγκη — τέλος — νά θέσει κάτω ἀπό τόν ἀποκλειστικό της ἔλεγχο τή διάταξη τῶν Ἐνόπλων Δυνάμεων μέσα στόν ἐθνικό χῶρο, ἀποτελοῦν παράγοντες πού συνέβαλαν στήν ἀπόφαση αὐτή τῆς ἑλληνικῆς Κυβερνήσεως.

Τό γεγονός τῆς ἀποχωρήσεως ἀπό τό στρατιωτικό σκέλος τῆς Συμμαχίας ἀνακοινώθηκε, στίς 9 τό πρωί, μέ τήν ἀκόλουθη σύντομη κυβερνητική δήλωση:

«Κατόπιν τῆς ἀποδειχθείσης ἀνικανότητος τῆς Ἀτλαντικῆς Συμμαχίας νά ἀναχαιτίση τήν Τουρκίαν ἀπό τοῦ νά δημιουργήση κατάστασιν συρράξεως μεταξύ δύο συμμάχων, ὁ πρωθυπουργός κ. Καραμανλῆς ἔδωσεν ἐντολήν ὅπως αἱ ἑλληνικαί ἔνοπλοι δυνάμεις ἀποσυρθοῦν ἀπό τήν Συμμαχίαν τοῦ ΝΑΤΟ. Ἡ Ἑλλάς θέλει παραμείνει μέλος τῆς Συμμαχίας μόνον ὡς πρός τό πολιτικόν μέρος αὐτῆς».

Ἡ ἄμεση ἀντίδραση τοῦ γενικοῦ γραμματέα τοῦ ΝΑΤΟ, Γ. Λούνς, στήν ἀναγγελία τῆς ἑλληνικῆς ἀποχωρήσεως ἀπό τό στρατιωτικό σκέλος τῆς συμμαχίας, ὅπως ἐκφράστηκε στόν μόνιμο ἀντιπρόσωπο τῆς Ἑλλάδος στό Διεθνῆ Ὀργανισμό, Α. Χωραφᾶ, συνοψίζεται στά ἀκόλουθα σημεῖα:

»1. Συμμερίζεται ἀπόλυτα τήν βαθυτάτη λύπη τῆς Συμμαχίας γιά τήν ἀπόφαση τῆς ἑλληνικῆς Κυβερνήσεως, ἀλλ' ἐλπίζει ὅτι ἡ ἀπόφαση αὕτη ὀφείλεται στίς ἔκτακτες περιστάσεις ἐθνικῆς ἀνάγκης καί ἔχει προσωρινόν χαρακτῆρα.

»2. Δέν συμφωνεῖ γιά τήν πικρία τῆς ἑλληνικῆς Κυβερνήσεως ἀπέναντι στήν Συμμαχία, ἡ ὁποία ὑποκειται σέ ὡρισμένους περιορισμούς, πέρα ἀπό τούς ὁποίους τῆς εἶναι τεχνικῶς ἀδύνατο νά προχωρήση.

»3. Συμμερίζεται τό γενικώτερο αἴσθημα ὅτι ἤδη ἡ προσπάθεια ὀφείλει νά στραφῆ πρός τήν Ἄγκυρα. Ὁ ἴδιος κάλεσε τόν Τοῦρκον πρέσβυ καί ἀφ' ἑνός τοῦ ἔκαμε ἔντονες παραστάσεις γιά τήν στάση τῆς Κυβερνήσεώς του, ἡ ὁποία ἔρχεται σέ πλήρη ἀντίθεση πρός τό πνεῦμα τῆς Συμμαχίας, τίς συμμαχικές της ὑποχρεώσεις καί τήν πρόσφατη Διακήρυξη τῆς Ὀττάβας καί ἀφ' ἑτέρου τοῦ προσέ-

θεσε ὅτι ἔχει σκοπό νά μεταβῆ στήν Ἄγκυρα γιά συνομιλίες καί ἀναμένει διαβεβαίωση τῆς τουρκικῆς Κυβερνήσεως ὅτι δέν πρόκειται νά βρεθῆ πρό κεκλεισμένων θυρῶν. Ἄν ἡ ἐπίσκεψή του αὐτή πραγματοποιηθῆ, προτίθεται νά διέλθη καί ἄμεσος στόχος του εἶναι ἡ Ἄγκυρα. Καταλήγοντας, ἐξέφρασε τήν συμπάθειά του καί τήν ἐλπίδα γιά ταχεῖα ἐπιστροφή στήν ὁμαλή κατάσταση, γιά τήν ὁποία ὁ ἴδιος εἶναι διετεθειμένος νά βοηθήση μέ ὅλες τίς δυνάμεις του»[49].

Σέ μεταγενέστερο σημείωμα ἀναφέρονται συνοπτικά τά στοιχεῖα πού εἶχαν ὁριοθετήσει τίς ἐπαφές τῆς ἑλληνικῆς Κυβερνήσεως μέ τό ΝΑΤΟ, μέσω κυρίως τοῦ γενικοῦ γραμματέα, Γ. Λούνς, μεταξύ 30ῆς Ἰουλίου καί 14ης Αὐγούστου 1974:

«1. Ἡ Ἑλλάς ἐζήτησε νά συνέλθη ἐκτάκτως τό Συμβούλιον τοῦ ΝΑΤΟ, σέ ἐπίπεδο ὑπουργῶν Ἐξωτερικῶν τήν 30ήν Ἰουλίου 1974, προβλέπουσα ἀποτυχίαν τῶν διαπραγματεύσεων τῆς Γενεύης.

»Ἡ ἀπάντηση τοῦ κ. Λούνς ἦταν ὅτι ὁ ἴδιος δέν θά παρίστατο γιατί ἀναχωροῦσε γιά διακοπές καί ὅτι δέν θά παρίσταντο ἐπίσης οἱ περισσότεροι ὑπουργοί Ἐξωτερικῶν λόγῳ ἀπασχολήσεώς των ἤ διακοπῶν.

»2. Ἡ δεύτερη τουρκική ἐπίθεση κατά τῆς Κύπρου (Ἀττίλας 2) ἄρχισε στίς 5 τό πρωΐ τῆς 14ης Αὐγούστου 1974.

»3. Στίς 6 τό πρωΐ τῆς ἰδίας ἡμέρας συνῆλθε τό Πολεμικόν Συμβούλιον καί στίς 9 τό πρωΐ ἐξεδόθη κυβερνητική ἀνακοίνωση περί ἀποχωρήσεως ἀπό τό ΝΑΤΟ.

»4. Τό ἀπόγευμα τῆς 14ης Αὐγούστου 1974 ὁ κ. Λούνς ἐζήτησε νά ἐπισκεφθῆ τήν Ἄγκυρα καί τήν Ἀθήνα. Ὁ ἴδιος ἐξήγησε ὅτι πραγματικός στόχος τοῦ ταξιδιοῦ του ἦταν ἡ Ἄγκυρα, ἐπιστρέφων δέ θά ἐπεσκέπτετο καί τήν Ἀθήνα. Ἡ Ἄγκυρα τοῦ ἀπήντησε ἀρνητικά, κατά τρόπον σκαιόν, τήν ἑπομένην δέ, 15 Αὐγούστου 1974, ἀπέρριψε τήν πρότασή του καί ἡ Ἀθήνα»[50].

Ἀναλυτικότερα οἱ λόγοι πού ὑπαγόρευσαν στόν Κ. Καραμανλῆ τήν ἀπόφαση γιά τήν ἀποχώρηση ἀπό τό στρατιωτικό σκέλος τοῦ ΝΑΤΟ ἐπισημαίνονται σέ μεταγενέστερο κείμενο τοῦ Π. Λαμπρία:

«Ὅπως ἐπανειλημμένα ἐξήγησε ἔκτοτε ὁ Καραμανλῆς, ἡ ἀπόφαση γιά τήν ἀποχώρηση ἀπό τήν στρατιωτική ὀργάνωση τοῦ ΝΑΤΟ ἦταν ἡ μόνη ἐπιβεβλημένη ἐκείνη τήν ὥρα γιά τούς ἀκόλουθους λόγους:

»1. Τό ψυχολογικό κλῖμα πού εἶχε δημιουργηθῆ στήν Ἑλλάδα μέ τήν δεύτερη εἰσβολή τῶν Τούρκων στήν Κύπρο (ἐνῷ δέν εἶχε κἄν τερματισθῆ ἡ Διάσκεψη τῆς Γενεύης) καί συγκεκριμένα ἡ ἀγανάκτηση τοῦ λαοῦ ἀπέναντι μιᾶς "συμμάχου" χώρας πού ἐκτρεπόταν σέ τελείως ἀδικαιολόγητη καί ὕπουλη ἐπίθεση ἐναντίον τμήματος τοῦ Ἑλληνισμοῦ δεν ἦταν δυνατόν νά μείνη χωρίς ἀπάντηση. Ἐφ' ὅσον (γιά τούς λόγους πού ἐξέθεσε ὁ Καραμανλῆς μέ ὠμή εἰλικρίνεια πρός τόν λαό) δέν μποροῦσε νά ἐπιχειρηθῆ πόλεμος κατά τῆς Τουρκίας, ἡ ἀποχώρηση ἀπό τό ΝΑΤΟ ἦταν τό ἄνοιγμα μιᾶς βαλβίδας γιά τήν διαφυγή τῆς ἐκρηκτικά συσσωρευμένης λαϊκῆς ἀγανακτήσεως.

»2. Τό ΝΑΤΟ δέν ἀνταποκρίθηκε στίς ἀπαιτήσεις τῶν περιστάσεων καί τήρησε μιά στάση πού ἐκ τῶν πραγμάτων βοήθησε τήν τουρκική θρασύτητα. Στήν ἔκκληση τῆς ἑλληνικῆς Κυβερνήσεως νά συγκληθῆ τό Συμβούλιο τοῦ ΝΑΤΟ καί νά λάβη ἀποφάσεις γιά ἕνα θέμα πού ἀπειλοῦσε νά τινάξη τήν Συμμαχία στόν ἀέρα (ἀφοῦ ἐπικρεμόταν κίνδυνος πολέμου μεταξύ δύο μελῶν της στήν κρίσιμη ΝΑ πτέρυγά της ὁ γεν. γραμματεύς Γιόζεφ Λούνς ἀπάντησε ὅτι αὐτό ἦταν πρός τό παρόν ἀδύνατο γιατί οἱ περισσότεροι ἐκπρόσωποι καί ἀξιωματοῦχοι βρίσκονταν στίς... θερινές διακοπές τους!

»3. Ἐξάλλου στό Στρατηγεῖο τῶν Βρυξελλῶν εἶχε ἀναπτυχθῆ ἡ παράλογη θεωρία ὅτι τό Σύμφωνο ἐγγυᾶται τήν ἀσφάλεια καί τήν ἀκεραιότητα τῶν χωρῶν-μελῶν μόνο ἀπό ἐξωτερικές (καί ὄχι ἀπό ἐσωτερικές) ἐπιθέσεις. Αὐτή ἡ οὐσιαστικά ἀνήθικη ἑρμηνεία, πού ἀντιφάσκει στούς διακηρυγμένους σκοπούς καί τίς ἀρχές τῆς Συμμαχίας, ἐσήμαινε ὅτι οἱ ἀξιωματοῦχοι τοῦ ΝΑΤΟ ἀπό τίς Βρυξέλλες θά εἶχαν λόγο γιά τήν διάταξη τῶν ἑλληνικῶν δυνάμεων πού θά πάσχιζαν νά ἀντιμετωπίσουν τόν εἰσβολέα τῆς Κύπρου ἤ νά δώσουν ἀνταποδοτικά πλήγματα. Ἡ Ἑλλάς, παραμένοντας στό στρατιωτικό σκέλος τοῦ ΝΑΤΟ θά δυσχεραινόταν νά ἐφαρμόση τήν πολεμική πού θά ἀποφάσιζε ἀπέναντι στήν τουρκική προκλητικότητα.

»4. Ταυτόχρονα, μέ τήν ἀπόφασή της γιά τήν ἀποχώρηση ἀπό τό στρατιωτικό σκέλος (πού ἦταν κατηγορηματική, ἀλλά συνδεόταν μέ τήν κατάσταση πού εἶχε δημιουργηθῆ στήν Κύπρο) ἡ ἑλληνική Κυβέρνηση ὑπολόγιζε ὅτι ἀσκοῦσε πίεση στήν Συμμαχία γιά ν' ἀντιληφθῆ τήν κρισιμότητα τοῦ προβλήματος καί συνεπῶς νά ἐνδιαφερθῆ θετικά γιά τήν ἐπίλυση τοῦ Κυπριακοῦ.

»Οὔτε ἡ στρατιωτική ἡγεσία, στήν ὁποία ὁ Καραμανλῆς ἀνακοίνωσε τήν ἀπόφασή του αὐτή, οὔτε ὁποιοσδήποτε ἀπό τούς στενούς συνεργάτες του, οὔτε ὁλόκληρο τό Ὑπουργικό Συμβούλιο τό ὁποῖο συνεκάλεσε σέ ἔκτακτη συνεδρίαση λίγο πρίν ἀπό τό μεσημέρι, οὔτε οἱ πρώην κοινοβουλευτικοί πρωθυπουργοί τούς ὁποίους εὐθύς ἀμέσως μετά τό Ὑπουργικό Συμβούλιο ἐκάλεσε γιά νά τούς ἐνημερώση, διατύπωσαν τήν παραμικρή ἀντίρρηση ἤ ἐπιφύλαξη. Ἀντίθετα ὅλοι ἐπικρότησαν τήν ἀπόφαση τοῦ Καραμανλῆ ὡς ἐθνικῶς ἐπιβεβλημένη, σώφρονα καί καίρια ἀντίδραση.

»Τήν ἀπόφαση αὐτήν ἀνήγγειλε στούς Ἕλληνες καί ξένους δημοσιογράφους εὐθύς ἀμέσως μετά τήν ἔκτακτη σύσκεψη τοῦ Ὑπουργικοῦ Συμβουλίου ὁ ὑφυπουργός Τύπου Π. Λαμπρίας (πού εἶχε κληθῆ ἀπό τόν Καραμανλῆ γιά τόν λόγο αὐτόν στό Πεντάγωνο) καί προκάλεσε μεγάλην ἐντύπωση στήν κοινή γνώμη»[51].

Ἡ γενικότερη στάση τῆς Κυβερνήσεως καί ἡ εἰδικότερη ἀπόφασή της νά ἀποχωρήσει ἀπό τό στρατιωτικό σκέλος τοῦ ΝΑΤΟ ἔγινε δεκτή μέ ἱκανοποίηση στον εὐρύτερο χῶρο τῆς κοινῆς γνώμης. Χαρακτηριστικά εἶναι τα σχόλια, μεταξύ ἄλλων, δύο ἀντιπροσωπευτικῶν ὀργάνων τοῦ ἡμερήσιου ἀθηναϊκοῦ τύπου:

«Τό Βῆμα»: Ἡ ἀπόφασις τῆς Κυβερνήσεως ὅπως ἡ Ἑλλάς ἀποχωρήση ἀπό τήν στρατιωτικήν ὀργάνωσιν τοῦ

ΝΑΤΟ προεκάλεσε γενικήν επιδοκιμασίαν ανά όλόκληρον τήν χώραν. Η απόφασις, ή οποία είχε ληφθή ενωρίς, τήν πρωΐαν χθές από τόν πρωθυπουργόν κ. Καραμανλήν μετά σύσκεψιν είς τό Πεντάγωνον μέ τήν στρατιωτικήν ήγεσίαν τής χώρας, επεκυρώθη τήν μεσημβρίαν από έκτακτον Υπουργικόν Συμβούλιον και ενεκρίθη εν συνεχεία από τούς κληθέντας πρός ενημέρωσιν κοινοβουλευτικούς πρώην πρωθυπουργούς.

Η απόφασις τής Κυβερνήσεως απετέλεσε καί τήν πρώτην της αντίδρασιν, όταν απεδείχθη χθές ότι ή συμμαχία τού ΝΑΤΟ ήτο ανίκανος όχι μόνον νά διασώση από ναυάγιον τήν Διάσκεψιν τής Γενεύης, αλλά καί νά παρεμποδίση τήν Τουρκίαν από τήν εξαπόλυσιν νέας βαρβάρου καί απροκλήτου επιθέσεως είς τήν Κύπρον. Είναι χαρακτηριστικόν ότι είς τηλεγράφημά του από τάς Αθήνας τό γαλλικόν Πρακτορείον Ειδήσεων διαπιστώνει ότι «ή ανακοίνωσις περί αποχωρήσεως τών ελληνικών ένόπλων δυνάμεων από τό ΝΑΤΟ εγένετο δεκτή μέ μεγάλην ικανοποίησιν από τήν ελληνικήν κοινήν γνώμην». Τό αυτό πρακτορείον προσθέτει ότι «ό ελληνικός λαός καθώς καί ό πρωθυπουργός κ. Κωνσταντίνος Καραμανλής εγνώριζαν ότι τό ΝΑΤΟ απέδειξε πλήρη ανικανότητα είς τήν προσπάθειαν νά παρεμποδίση τήν διαμάχην μεταξύ δύο μελών του.

«Ακρόπολις»: Η απόφασις τού προέδρου τής Κυβερνήσεως κ. Κ. Καραμανλή διά τήν αποχώρησιν τών ελληνικών Ενόπλων Δυνάμεων, από τήν Συμμαχίαν τού ΝΑΤΟ (πλήν τού πολιτικού σκέλους αυτής), υπήρξεν θαρραλέα ανδρική καί επεβάλλετο έκ τών περιστάσεων.

Τό ΝΑΤΟ απέδειξεν ότι ήτο ανίκανον παρ' όλας τάς προειδοποιήσεις νά αναχαιτίση ένα έκ τών μελών του, τήν Τουρκίαν, από ενεργείας, αί οποίαι, όχι μόνον είναι αντίθετοι πρός πάσαν ιδέαν διεθνούς δικαίου αλλά θέτουν καί είς τά θεμέλια τής Ατλαντικής Συμμαχίας επικίνδυνον διασπαστικήν θρυαλλίδα.

Ήδη, εδημιουργήθη, ώς τονίζει ή εκδοθείσα χθές τήν πρωΐαν επίσημος κυβερνητική ανακοίνωσις, κατάστασις συρράξεως, μεταξύ Ελλάδος καί Τουρκίας. Πώς, υπό αυτάς τάς συνθήκας, θά ήτο δυνατόν νά διατηρήται ή στρατιωτική συνεργασία τής Ελλάδος, μέ μίαν διεθνή οργάνωσιν, μή δυναμένην νά εκπληρώση τάς πλέον αυτονοήτους υποχρεώσεις της;

Η απόφασις τού κ. Κ. Καραμανλή, διά τήν εγκατάλειψιν τού ΝΑΤΟ, είναι, όχι μόνον σκόπιμος καί δικαιολογημένη, αλλ' απηχεί, τήν στιγμήν αυτήν, τήν γενικήν λαϊκήν βούλησιν.

Παράλληλα, στό επίπεδο τού διεθνούς τύπου, οί αντιδράσεις πού ήταν αναπόφευκτο νά εκδηλωθούν στούς κόλπους τής Συμμαχίας αντανακλώνται στίς επισημάνσεις τής συντηρητικής «Times» τού Λονδίνου:

Η ενέργεια τής Ελλάδος δημιουργεί «χαΐνον ρήγμα» είς τήν νότιον πτέρυγα τού ΝΑΤΟ, τό οποίον οί διπλωμάται τών Βρυξελλών οφείλουν νά επισκευάσουν εσπευσμένως[52].

Τήν ίδια ήμέρα, τό βράδυ, ό Αμερικανός πρέσβης στήν Αθήνα, Χ. Τάσκα, επισκέφθηκε τόν Έλληνα πρωθυπουργό καί τού μετέφερε προφορικό μήνυμα ενόψει επικείμενου γραπτού έκ μέρους τού Χ. Κίσινγκερ.

Ο πρωθυπουργός, προτού απαντήσει γραπτώς στόν Αμερικανό υπουργό τών Εξωτερικών, έσπευσε νά τονίσει στόν πρέσβη τών Ηνωμένων Πολιτειών εύθύς αμέσως:

«α. Τό ενδιαφέρον τών ΗΠΑ είναι όψιμον.

»β. Η προσφορά τής συμβολής τών ΗΠΑ γίνεται κατόπιν εορτής.

»γ. Ήδη ευρισκόμεθα πρό τετελεσμένου γεγονότος όπερ αί ΗΠΑ ηδύναντο νά προλάβουν.

»δ. Ότι τόσον ό ίδιος όσον καί ό ελληνικός λαός έχουν τό αίσθημα ότι επροδόθησαν»[53].

Αύθημερόν, τέλος, μετά τήν εκδήλωση τής νέας τουρκικής επιθέσεως, τό Συμβούλιο Ασφαλείας συγκλήθηκε έκτάκτως μέ πρωτοβουλία τής Ελλάδος, τής Κύπρου και τής Μ. Βρετανίας καί στή συνέχεια τών προγενέστερων αποφάσεών του υπ. αρ. 353, 354, 355, εξέδωσε στή διάρκεια ενός 48ωρου τέσσερις νέες υπ' αρ. 357, 358, 359, 360. Η πρώτη συνιστούσε τήν έναρξη συνομιλιών γιά τήν αποκατάσταση τής ειρήνης καί τή διασφάλιση τής νομιμότητας, αναφερόταν στήν ανάγκη εφαρμογής τών προηγούμενων σχετικών αποφάσεων καί προέβλεπε τή λήψη μέτρων, εφόσον δέν θά εξασφαλιζόταν ή κατάπαυση τού πυρός. Η δεύτερη — υπ αρ. 358 — επανερχόταν τήν επομένη, στό ίδιο αντικείμενο, ενώ αύθημερόν, ή τρίτη έκαμε έκκληση υπέρ τής προστασίας καί τής ασφαλείας τής Ειρηνευτικής Δυνάμεως τού ΟΗΕ στήν Κύπρο καί τήν επίδειξη σεβασμού πρός τά μέλη της. Τέλος, ή απόφαση 360, στίς 16 Αυγούστου, καταδίκαζε, μέ μεγαλύτερη δριμύτητα από κάθε προηγούμενη, τίς ενέργειες τής Άγκυρας καί αναφερόταν, μέ τρόπο περισσότερο κατηγορηματικό, στήν ανάγκη εφαρμογής τών προγενέστερων αποφάσεων.

Πράγματι, μέ τήν αρχική απόφαση (353), μετά τή δημιουργία τού πρώτου τουρκικού προγεφυρώματος στήν περιοχή τής Κηρύνειας, διαγράφονταν τά όρια στό πλαίσιο τών οποίων θά διαμορφώνονταν καί οί μεταγενέστερες αποφάσεις καί ψηφίσματα τών οργάνων τού ΟΗΕ μέ αναφορά στήν Κύπρο. Συγκεκριμένα, είχε διευκρινιστεί ότι ή κυπριακή κρίση δεν είναι μιά τοπική σύγκρουση καί ότι τό γεγονός τής εισβολής «αποτελεί σοβαρή απειλή κατά τής διεθνούς ειρήνης καί ασφάλειας καί δημιουργεί μιά ιδιαίτερα εκρηκτική κατάσταση σέ όλη τήν περιοχή τής ανατολικής Μεσογείου». Στήν αρχική φάση τής εισβολής, τό Συμβούλιο Ασφαλείας είχε άκόμη επικαλεστεί τήν ανάγκη αποκαταστάσεως τής συνταγματικής δομής τής Κυπριακής Δημοκρατίας μέ βάση τίς ισχύουσες διεθνείς συμφωνίες, δηλαδή τά ενσωμα-

Σκηνές βίας καί πόνου στή μαρτυρική Κύπρο.

τωμένα στό κυπριακό Σύνταγμα ἱδρυτικά σύμφωνα τῆς νεοσύστατης πολιτείας. Εἰδικότερα, ἡ ἀναφορά στήν ἀπόφασή του τῆς 4 Μαρτίου 1964 καί στίς μεταγενέστερες ἀποφάσεις για τήν Κύπρο ὑποδήλωνε ὅτι ὑπεύθυνη γιά τή διατήρηση τοῦ νόμου καί τῆς τάξεως ὄφειλε νά θεωρηθεῖ ἡ νόμιμη Κυβέρνηση τῆς Λευκωσίας — πιό συγκεκριμένα, ὁ πρόεδρος Μακάριος, νόμιμος ἡγέτης τῆς κυπριακῆς Πολιτείας. Τέλος, ὑπογραμμιζόταν ὅτι τό Συμβούλιο 'Ασφαλείας ἔχει συνείδηση τῆς πρωταρχικῆς του εὐθύνης γιά τή διατήρηση τῆς διεθνοῦς εἰρήνης καί ἀσφάλειας στήν περιοχή, σύμφωνα μέ τό ἄρθρο 24 τοῦ Καταστατικοῦ Χάρτη.

Στό διατακτικό της, ἡ ἀπόφαση 353 εἶχε προβάλει ἐπιτακτικά τήν ἀνάγκη τοῦ σεβασμοῦ τῆς κυριαρχίας, τῆς ἀνεξαρτησίας καί τῆς ἐδαφικῆς ἀκεραιότητας τῆς Κύπρου· καί, κατ' ἀκολουθίαν, εἶχε ἀξιώσει τόν τερματισμό τῆς στρατιωτικῆς ἐπεμβάσεως καί τήν ἀποχώρηση ὅλων τῶν ξένων στρατιωτικῶν δυνάμεων πού βρίσκονταν στό ἔδαφός της, χωρίς τοῦτο νά προβλέπεται ἀπό διεθνεῖς συμφωνίες. Ἤδη, μετά τήν ἐπιχείρηση «'Αττίλας Β΄», τό Συμβούλιο 'Ασφαλείας δήλωνε, περισσότερο ἔντονα, ὅτι «εἶναι ἐξαιρετικά ἀνήσυχο γιά τήν ἐπιδείνωση τῆς καταστάσεως στήν Κύπρο πού προκύπτει ἀπό τίς νέες στρατιωτικές ἐπιχειρήσεις, γεγονός πού ἀποτελεῖ σοβαρή ἀπειλή γιά τήν ἀσφάλεια στήν ἀνατολική Μεσόγειο». Εἰδικότερα, στό διατακτικό τῆς νέας ἀποφάσεως 360, ἀποδοκίμαζε «κατηγορηματικά» «τίς μονομερεῖς στρατιωτικές ἐπιχειρήσεις πού στρέφονται κατά τῆς Κυπριακῆς Δημοκρατίας καί ἀποφασίζει νά διατηρεῖ τό ζήτημα συνεχῶς ὑπό ἐξέταση ἤ νά ἐπανέρχεται σέ ὁποιαδήποτε στιγμή γιά νά ἐξετάζει τά μέτρα πού ἀπαιτοῦσε ἡ ἐξέλιξη τῶν γεγονότων».

'Η Τουρκία, προκειμένου νά ἀντικρούσει τήν κατηγορία ὅτι προσέφυγε σέ «ἐπιθετική πράξη» (aggression), ἐπικαλέστηκε δύο βασικά ἐπιχειρήματα: πρῶτο, τήν ἀνάγκη νά προστατεύσει τήν τουρκοκυπριακή μειονότητα, μέ ἐπίκληση στό νόμιμο δόγμα τῆς «ἀνθρωπιστικῆς ἐπεμβάσεως», δεύτερο, τό δικαίωμα νά ἐνεργήσει σύμφωνα μέ τό ἄρθρο 4 τῆς Συμφωνίας 'Εγγυήσεως τοῦ 1960. Σχετικά, ὁ Α. Φατοῦρος παρατηρεῖ:

«Πρέπει πρῶτα νά σημειωθῆ ὅτι, ὅποια καί ἄν εἶναι ἡ ἐγκυρότητα τῆς ἄποψης τῶν Τούρκων ὅτι κινδύνευε ἡ μειονότητά τους στό νησί μετά τό ἀντιμακαριακό πραξικόπημα τῆς 15ης 'Ιουλίου 1974, καί ἐπομένως ὅποιες κι ἄν εἶναι οἱ δυνατότητες νά δικαιολογηθῆ νομικά ἡ εἰσβολή τῆς 20ῆς 'Ιουλίου, εἶναι ὁλοφάνερο ὅτι καμμιά δικαιολογία δέν εὑσταθεῖ προκειμένου γιά τίς στρατιωτικές ἐπιχειρήσεις τῆς 14ης Αὐγούστου, ὁπότε ἡ Τουρκία αὔξησε σημαντικά τό κατεχόμενο ἀπ' αὐτήν ἔδαφος τοῦ νησιοῦ. 'Αλλά οὔτε καί ἡ ἐπιχείρηση τῆς 20ῆς 'Ιουλίου μπορεῖ νά θεωρηθῆ νόμιμη κατά τό διεθνές δίκαιο. Οἱ σχετικοί μέ τό προβαλλόμενο "δικαίωμα" ἀνθρωπιστικῆς ἐπέμβασης κανόνες εἶναι ἐξαιρετικά ἀσαφεῖς καί ἡ νομική τους ἰσχύς ἀμφισβητεῖται ἔντονα. 'Ακόμα κι αὐτοί πού ὑποστηρίζουν τήν νομιμότητα τῆς ἀνθρωπιστικῆς ἐπεμβάσεως συμφωνοῦν ὅτι ὁ κίνδυνος γιά τά πρόσωπα (ἤ τήν ὁμάδα), τά ὁποῖα ἀποσκοπεῖ νά προστατεύση ἡ ἐπιχειρούμενη ἐπέμβαση, πρέπει νά εἶναι ἄμεσος καί νά μή μπορῆ νά ἀποφευχθῆ μέ ἄλλα μέσα. Στήν περίπτωση τῆς Κύπρου, τόν 'Ιούλιο τοῦ 1974, ὁ κίνδυνος γιά τήν τουρκική κοινότητα ἦταν ὑποθετικός, ἀφοῦ οἱ ἀντιμακαριακές δυνάμεις δέν ἀνέλαβαν καμμιά δραστηριότητα ἐναντίον τῆς τουρκικῆς μειονότητας. 'Επιπλέον οἱ ἤδη ὑπάρχουσες τουρκικές καί τουρκοκυπριακές δυνάμεις σέ συνδυασμό μέ τό σῶμα τῆς Εἰρηνευτικῆς Δυνάμεως τῶν 'Ηνωμένων 'Εθνῶν στό νησί, ἦταν σέ θέση νά προσφέρουν ἄμεση προστασία στήν μειονότητα ἐναντίον ὁποιασδήποτε αἰφνίδιας ἐπίθεσης ἀπό τίς ἑλληνικές δυνάμεις.

»Πολλά ἔχουν γραφῆ γιά τό νόημα καί τήν δυνατότητα ἐφαρμογῆς τῆς Συνθήκης 'Εγγυήσεως. Τό ἄρθρο IV τῆς Συνθήκης προβλέπει ὅτι, ἄν παραβιαστοῦν οἱ ὅροι τῆς Συνθήκης (καί μιά ἀπόπειρα προσαρτήσεως ἐκ μέρους τῆς 'Ελλάδος ἤ τῆς Τουρκίας θά ἀποτελοῦσε τέτοια παραβίαση), οἱ τρεῖς 'Εγγυήτριες Δυνάμεις — 'Αγγλία, 'Ελλάδα, Τουρκία — ἀναλαμβάνουν τήν ὑποχρέωση νά συσκεφτοῦν. Τό ἄρθρο IV προβλέπει ἀκόμα: "Στόν βαθμό πού δέν ἀποδειχθῆ δυνατή μία κοινή ἤ συντονισμένη ἐνέργεια, κάθε μιά ἀπό τίς τρεῖς 'Εγγυήτριες Δυνάμεις διατηρεῖ τό δικαίωμα νά ἀναλάβη δράση μέ μόνο σκοπό τήν ἐπαναφορά τῆς καταστάσεως πού δημιουργεῖ ἡ παροῦσα Συνθήκη".

»Δίχως νά ὑπεισέλθουμε στά πολύπλοκα προβλήματα πού ἀνακύπτουν σχετικά μέ τό ἀκριβές νόημα καί ἀποτέλεσμα τῶν διατάξεων αὐτῶν, ἀρκεῖ νά σημειώσουμε ὅτι εἶναι ἐξαιρετικά ἀμφίβολο ἄν τό δικαίωμα τῶν 'Εγγυητριῶν Δυνάμεων νά ἀναλάβουν δράση, πού ἀναφέρει ἡ Συνθήκη, περιλαμβάνει τήν ἔνοπλη δράση, ὅτι ἄν ἡ Συνθήκη ἐρμηνευόταν ἔτσι ὥστε νά ἐπιτρέπη ἔνοπλη ἐπέμβαση θά ἦταν ἄκυρη, γιατί θά παραβίαζε τόν Καταστατικό Χάρτη τῶν 'Ηνωμένων 'Εθνῶν, καί ὅτι ἡ Συνθήκη 'Εγγυήσεως ἐπιτρέπει μόνο τήν δράση πού ἀποσκοπεῖ στήν ἐπαναφορά τῆς καταστάσεως πού ἡ Συνθήκη δημιουργεῖ. 'Αλλά ἡ δράση τῆς Τουρκίας προχώρησε πολύ πέρα ἀπ' αὐτό· ἡ ἴδια ἡ τουρκική Κυβέρνηση διαβεβαίωσε ἐκ τῶν ὑστέρων ὅτι εἶναι ἀντίθετη μέ τήν ἀποκατάσταση τοῦ status quo ante τοῦ 1960»[54].

Τά ψηφίσματα τοῦ ΟΗΕ γιά τό Κυπριακό βασίστηκαν στήν ἐπίκληση θεμελιακῶν ἀρχῶν καί ἀποφάσεων πού διέπουν τή λειτουργία του καί συναρτῶνταν ἄμεσα μέ τήν ὑπόσταση τῆς Κυπριακῆς Δημοκρατίας, ὅπως κυρίως ἡ ὑποχρέωση σεβασμοῦ τῆς ἀνεξαρτησίας, τῆς κυριαρχίας καί τῆς ἐδαφικῆς ἀκεραιότητας ἑνός Κράτους-μέλους, ἀποχώρηση τῶν ξένων στρατευμάτων καί ἄρση τῆς ξένης ἐπεμβάσεως στό ἐσωτερικό του, σεβασμός τῶν ἀνθρωπίνων δικαιωμάτων καί ἐπάνοδος τῶν προσφύγων στίς ἑστίες τους, δραστική ἀντιμετώπιση τοῦ θέματος τῶν ἀγνοουμένων μερῶν — ὑπό τίς εἰδικές προϋποθέσεις πού ἀνταποκρίνονται στό πνεῦμα τοῦ Καταστατικοῦ

Χάρτη τοῦ διεθνοῦς ὀργανισμοῦ. Μολοντοῦτο, τό ἐρώτημα πού ἦταν εὔλογο νά ἀνακύψει ἀπό τήν πρώτη στιγμή ἐντοπιζόταν στήν ἔκταση ἐφαρμογῆς τῶν ἀποφάσεων τοῦ διεθνοῦς ὀργανισμοῦ. Οἱ τελευταῖες αὐτές θά ὄφειλαν πράγματι νά ἐξουδετερώσουν ἤ νά ἀντιπαρέλθουν ἰσχυρούς ἀνασταλτικούς παράγοντες, ἀπότοκους κυρίως τῆς συχνῆς ἀδυναμίας γιά ἐπιβολή κυρώσεων στούς παραβάτες τῶν κανόνων τῆς διεθνοῦς τάξεως καί τῆς ἀρνητικῆς στάσεως τῶν μόνιμων μελῶν τοῦ Συμβουλίου Ἀσφαλείας.

15 ΑΥΓΟΥΣΤΟΥ 1974

Συνεχίζονται, ἐνωρίς τό πρωί, οἱ διαβουλεύσεις τοῦ Κ. Καραμανλῆ μέ τούς στενότερους ἁρμόδιους συνεργάτες του στήν Κυβέρνηση — Γ. Μαῦρο, Ε. Ἀβέρωφ καί Γ. Ράλλη.

Στή διάρκεια τῆς νέας συσκέψεως — πού πραγματοποιήθηκε τή φορά αὐτή στή «Μεγάλη Βρετανία» — ἐπανεξετάστηκε ἡ δυνατότητα ἐνδεχόμενης ἀποστολῆς στή Μεγαλόνησο ἐπίλεκτης μεραρχίας καί συζητήθηκε τό ἐνδεχόμενο τῆς παροχῆς καλύψεως τῆς νηοπομπῆς ἀπό τή Μεγάλη Βρετανία, ὡς τρίτη «ἐγγυήτρια» Δύναμη.

Στό θέμα ἀναφέρεται — στή συνέχεια τοῦ μνημονευμένου σημειώματός του — ὁ Ε. Ἀβέρωφ:

«Τήν ἑπομένην, εἰς ἄλλην σύσκεψιν, τό θέμα συνεζητήθη καί μέ τόν ἀντιπρόεδρον τῆς Κυβερνήσεως καί ὑπουργόν Ἐξωτερικῶν κ. Μαῦρον. Συνεφωνήθη ὅπως ζητηθῆ ἀπό τούς Βρετανούς ἡ ἐξασφάλισις τῆς νηοπομπῆς. Συνεφωνήθη ὅπως λεχθῆ εἰς τόν Βρετανόν πρέσβυν ὅτι ἀφοῦ ἡ Ἀγγλία ὡς Ἐγγυήτρια Δύναμις, καί παρά τάς ἐπί τόπου βάσεις της, δέν ἠδύνατο νά ἀποκαταστήση τήν συνταγματικήν τάξιν, ἡ Ἑλλάς, ἑτέρα Ἐγγυήτρια Δύναμις, ἐπικαλουμένη τό ἴδιον δικαίωμα πού ἐπικαλεῖται ἡ Τουρκία διά νά καταλάβη τήν νῆσον, ἐζήτει ἀπό τήν Μεγ. Βρετανίαν νά τῆς ἐξασφαλίση τήν μεταφοράν καί ἀποβίβασιν πλήρους μεραρχίας πρός προστασίαν των Ἑλληνοκυπρίων καί τῆς συνταγματικῆς τάξεως.

»Ὁ κ. ἀντιπρόεδρος τῆς Κυβερνήσεως προέβη ἄνευ ἀργοπορίας εἰς τό σχετικόν διάβημα»[55].

Πράγματι, στίς 12.00΄ τῆς 15ης Αὐγούστου, ὁ Γ. Μαῦρος κάλεσε τόν πρέσβη τῆς Μεγάλης Βρετανίας, σέρ Ρόμπιν Χοῦπερ, καί τοῦ ἀνακοίνωσε ὅτι, ἀφοῦ ἡ χώρα του, ὡς ἐγγυήτρια δύναμη καί παρά τίς ἐπί τόπου βάσεις της, δέν ἦταν ἱκανή νά ἀποκαταστήσει τή συνταγματική τάξη, ἡ Ἑλλάδα, ἐγγυήτρια ἐπίσης δύναμη, μέ βάση τό ἴδιο δικαίωμα πού ἐπικαλεῖται ἡ Τουρκία γιά νά καταλάβει τό νησί, τῆς ζητεῖ νά καλύψει τή μεταφορά καί τήν ἀποβίβαση μιᾶς πλήρους ἑλληνικῆς μεραρχίας μέ σκοπό τήν προστασία τῶν Ἑλληνοκυπρίων καί τῆς συνταγματικῆς τάξεως. Αὐθημερόν, δέν ὑπῆρξε βρετανική ἀπάντηση.

Τήν ἴδια ἡμέρα, ὁ Χ. Τάσκα ἐπιδίδει στόν Κ. Καραμανλῆ τό ἀναμενόμενο, μετά τό προφορικό, μήνυμα τοῦ Ἀμερικανοῦ ὑπουργοῦ τῶν Ἐξωτερικῶν, Χ. Κίσινγκερ:

«Σᾶς ἀποστέλλω ἀμέσως τό παρόν μήνυμα διά νά σᾶς εἴπω ὅτι θεωροῦμε τάς ἐπαναληφθείσας τουρκικάς στρατιωτικάς ἐπιχειρήσεις ὡς τελείως ἀδικαιολογήτους. Κατεστήσαμεν βεβαίως γνωστήν τήν ἀποδοκιμασίαν μας τόσον δημοσίᾳ ὅσον καί κατ' ἰδίαν. Δύναμαι νά σᾶς διαβεβαιώσω ὅτι θά καταβάλωμεν προσπαθείας, ἵνα τεθῆ τέρμα εἰς τάς ἀρξαμένας ἐκ νέου ἐχθροπραξίας. Θά ἐσημειώσατε, βεβαίως, τήν ψῆφον μας καί τήν δήλωσίν μας κατά τήν χθεσινοβραδυνήν συνεδρίασιν τοῦ Συμβουλίου Ἀσφαλείας.

»Εἶναι ἀπαραίτητον νά ἐργασθῶμεν ὅλοι ἀπό κοινοῦ διά νά ἐπαναφέρωμεν τό ζήτημα τοῦτο εἰς τήν τράπεζαν τῶν διαπραγματεύσεων. Ἔχω πλήρη συνείδησιν τῶν σοβαρῶν δυσχερειῶν τάς ὁποίας τό ὅλον τοῦτο ζήτημα προξενεῖ διά τήν Ἑλλάδα καί ἐπιθυμῶ νά πληροφορηθῆτε καί πάλιν τήν συμπάθειαν καί κατανόησίν μας.

»Αἱ ΗΠΑ εἶναι διατεθειμέναι νά παίξουν πλέον ἄμεσον ρόλον εἰς τάς διαπραγματεύσεις, ἄν αὐτή εἶναι ἡ ἐπιθυμία τῶν μερῶν καί ἄν νομίζουν ὅτι τοῦτο θά διηυκόλυνε τά πράγματα. Θά ἦτο δι' ἐμέ λίαν σημαντικόν νά γνωρίζω τάς ἰδέας σας ὡς πρός τόν τρόπον καθ' ὅν θά ἠδυνάμεθα νά ἀναλάβωμεν τοιοῦτον πλέον ἄμεσον ρόλον.

»Σκέπτομαι ὅτι θά ἦτο ἴσως χρήσιμον κατά τό παρόν στάδιον, ἄν ὁ ὑπουργός Ἐξωτερικῶν κ. Μαῦρος ἤθελε νά ἐπισκεφθῆ τήν Οὐάσιγκτων. Ὡς ὁ κ. ὑπουργός Ἐξωτερικῶν γνωρίζει, θά ἤμην εὐτυχής ἄν μοῦ ἐδίδετο ἡ εὐκαιρία νά συνομιλήσω μαζί του. Κατ' αὐτόν τόν τρόπον θά ἠδυνάμεθα νά ἔχωμεν πλήρη ἀνασκόπησιν τῆς καταστάσεως.

»Λυποῦμαι διά τήν ἀπόφασιν τῆς Ἑλλάδος νά ἀποσύρη τάς στρατιωτικάς της δυνάμεις ἀπό τό ΝΑΤΟ. Ἀντιλαμβάνομαι τήν πικρίαν ἡ ὁποία θά πρέπη νά σᾶς διακατέχη, διά τήν μή ἐπιτυχίαν τῶν διαπραγματεύσεων τῆς Γενεύης, ἀλλά, συνάμα, ποιοῦμαι ἔκκλησιν, πρός ὑμᾶς, ὅπως ἐπανεξετάσητε, ὡς οἷόν τε τάχιον, αὐτήν τήν ἀπόφασιν.

»Θά χαρῶ ἄν μοῦ γνωρίσητε τάς ἀπόψεις σας εὐθύς ὡς τοῦτο σᾶς εἶναι δυνατόν».

Ὁ Κ. Καραμανλῆς ἀπέστειλε στόν Ἀμερικανό ὑπουργό τῶν Ἐξωτερικῶν τήν ἀκόλουθη ἀπάντηση:

«Σᾶς εὐχαριστῶ γιά τό μήνυμα πού θελήσατε νά μοῦ ἀπευθύνετε σχετικά μέ τά τραγικά γεγονότα στήν Κύπρο, κατόπιν τῆς νέας τουρκικῆς ἐπιθέσεως.

»Γνωρίζετε καλά τούς λόγους γιά τούς ὁποίους ἀπέτυχαν οἱ διαπραγματεύσεις στήν Γενεύη. Μιά ἀναβολή 36 ὡρῶν πού ζήτησε ὁ κ. Κληρίδης — ὁ ὁποῖος εἶχε δεσμευθῆ νά ἐξετάση ἀπροκατάληπτα τίς τουρκοκυπριακές καί τουρκικές προτάσεις — γιά νά μπορέση νά διαβουλευθῆ μέ τούς συναδέλφους του στήν Λευκωσία, ἀπερρίφθη σκαιῶς ἀπό τόν Τοῦρκο ὑπουργό τῶν Ἐξωτερικῶν. Δέν ἔχω καμμιά ἀμφιβολία ὅτι ἡ Τουρκία εἶχε ἤδη ἐπιλέξει νά ἐπιβάλη τίς λύσεις πού ἤθελε διά τῆς βίας. Ἡ ἐμπειρία τῆς Διασκέψεως τῆς Γενεύης καί οἱ ἐπακόλουθες ἐξελίξεις δείχνουν τήν πρόθεση τῆς Τουρκίας νά μᾶς ἐξαναγ-

κάση νά διαπραγματευθοῦμε ὑπό πίεση καί νά μᾶς ἐπιβάλη τίς ἀπόψεις της ὑπό τήν ἀπειλή τῶν ὅπλων, ἀγνοώντας τίς αὐστηρές ἐκκλήσεις τοῦ Συμβουλίου Ἀσφαλείας τοῦ ΟΗΕ, κατόπιν τῆς ἀποφάσεως τοῦ ὁποίου εἶχε συγκληθῆ ἡ Διάσκεψη καί ἡ ἐφαρμογή τῆς ὁποίας θά ἔπρεπε νά εἶναι ὁ πρωταρχικός παράγων στήν συμπεριφορά της (τῆς Τουρκίας).

»Ἐν ὄψει τῆς σοβαρᾶς καταστάσεως πού δημιουργήθηκε τώρα εἶναι προβληματική ἡ ἀπουσία ἀπό τήν Ἀθήνα τοῦ ἀντιπροέδρου καί ὑπουργοῦ Ἐξωτερικῶν κ. Μαύρου.

»Λυποῦμαι διότι δέν μπορούσατε νά δῆτε τόν κ. Μαῦρο ὅταν ἐπρότεινε νά ἐπισκεφθῆ τήν Οὐάσιγκτων πρίν ἀπό τήν δεύτερη φάση τῆς Διασκέψεως τῆς Γενεύης, ὁπότε ἡ περαιτέρω ἐπιδείνωση τῆς καταστάσεως θά μποροῦσε νά εἶχε ἀποφευχθῆ.

»Ἐν τῷ μεταξύ, ἡ Κυβέρνηση τῶν ΗΠΑ ἀνεκοίνωσε ἤδη δημοσίᾳ τίς ἀπόψεις της σχετικά μέ τά οὐσιαστικά στοιχεῖα μιᾶς μελλοντικῆς ρυθμίσεως τοῦ Κυπριακοῦ, ἐπί τῆς ὁποίας ἡ Κυβέρνησή μου δέν ἔχει ἀκόμη πάρει θέση.

»Εὐχαριστώντας σας καί πάλι γιά τό μήνυμά σας, εἶμαι πεπεισμένος ὅτι θά κατανοήσετε τήν θέση μας, πού ἐκτίθεται ἀνωτέρω»[56].

Ταυτόχρονα μέ τήν ἐπικοινωνία Καραμανλῆ-Κίσινγκερ, ὁ ἐκπρόσωπος τῆς Κυβερνήσεως, Μάκ Κλόσκυ, εἶχε ἐκδηλώσει ἔντονη δυσφορία εὐθύς μετά τή γνωστοποίηση τῆς τουρκικῆς ἐπιθέσεως καί εἶχε προειδοποιήσει ὅτι ἡ ἀποστολή ἀμερικανικοῦ ὑλικοῦ πρός τήν Ἄγκυρα καί τήν Ἀθήνα θά ἀνασταλεῖ σέ περίπτωση ἔνοπλης συρράξεως. Τήν ἀμερικανική στάση ἐπιβεβαίωσε μέ δήλωσή του στόν τύπο, στίς 15 Αὐγούστου, ὁ ἴδιος ὁ πρόεδρος Φόρντ:

«Ὁ πρόεδρος ἐπιθυμεῖ νά ἐπισύρει τήν προσοχή στήν χθεσινή δήλωση τοῦ Σταίητ Ντηπάρτμεντ ὅτι οἱ Ἡνωμένες Πολιτεῖες ἀποδοκιμάζουν τήν τουρκική στρατιωτική ἐνέργεια στήν Κύπρο καί συνιστᾶ ἔντονα ἄμεση συμμόρφωση πρός τίς σχετικές μέ τήν παύση πυρός ἀποφάσεις τοῦ ΟΗΕ».

Οἱ ἀμερικανικές θέσεις ἀναπτύχθηκαν, τήν ἴδια ἡμέρα, ἀπό τόν Ἀμερικανό ὑφυπουργό Ἐξωτερικῶν, Τζ. Σίσκο, στό σύμβουλο τῆς ἑλληνικῆς Πρεσβείας στήν Οὐάσιγκτων. Σέ ἀπάντηση τῆς ἀναφορᾶς τοῦ τελευταίου στά γεγονότα καί τίς ἐπιπτώσεις τῆς νέας ἐπιθετικῆς προελάσεως τῶν Τούρκων, καθώς καί στή δυσαρέσκεια γιά τήν ἔκδηλη «ἀπόκλιση» τῆς ἀμερικανικῆς πλευρᾶς ὑπέρ τῆς Ἄγκυρας, παρατήρησε ὅτι ἡ Κυβέρνησή του δέν εὐνοεῖ ὁποιαδήποτε πλευρά — τουρκική, ἑλληνική ἤ κυπριακή — ἀλλά ἀποβλέπει στήν ἐξεύρεση λύσεως ἱκανοποιητικῆς γιά ὅλα τά ἐνδιαφερόμενα μέλη. Ἐξέφρασε ἀκόμη βαθειά λύπη γιά τήν ἀπόφαση ἀποσύρσεως τῶν ἑλληνικῶν στρατιωτικῶν δυνάμεων ἀπό τή Συμμαχία, ἀλλά πρόσθεσε ὅτι ἀντιλαμβάνεται ἀπολύτως τήν ἀπογοήτευση τῆς ἑλληνικῆς Κυβερνήσεως καί διατύπωσε τήν ἐλπίδα ὅτι ἐν καιρῷ θά ὑπάρξουν οἱ προϋποθέσεις γιά τήν ἀναθεώρηση τῆς ἀποφάσεως αὐτῆς. Στή συνέχεια, ἀναφέρθηκε στίς ἀμερικανικές προσπάθειες καί, συγκεκριμένα, τόνισε ὅτι ὁ Χ. Κίσινγκερ, ἀπό κοινοῦ μέ τόν Τζ. Κάλλαχαν, ἐπέμεινε πρός τήν τουρκική Κυβέρνηση γιά τή συνέχιση τοῦ διαλόγου μέ τήν πεποίθηση ὅτι ὑπῆρχαν περιθώρια γιά τήν ἐξεύρεση λύσεως στό πλαίσιο τῶν διαπραγματεύσεων τῆς Γενεύης καί, κατά συνέπεια, ἡ προσφυγή στή στρατιωτική δράση ἦταν ἐντελῶς ἀδικαιολόγητη. Ἡ Οὐάσιγκτων εἶναι διατεθειμένη νά διαδραματίσει ἐφεξῆς ὄχι ἔμμεσο ἀλλά ἄμεσο ρόλο στή διένεξη· τίς σχετικές σκέψεις του, διατύπωσε ὁ ἴδιος ὁ Ἀμερικανός ὑπουργός Ἐξωτερικῶν σέ ἐπιστολή του πρός τόν πρόεδρο τῆς ἑλληνικῆς Κυβερνήσεως. Ἡ ἀμερικανική πολιτική — κατέληξε — δέν ἔχει μεταβληθεῖ καί εἶναι σαφῶς κατά τῆς διχοτομήσεως[57].

15 ΑΥΓΟΥΣΤΟΥ 1974

Ὁ Κωνσταντῖνος Καραμανλῆς ἀπευθύνεται, ἀπό τό ραδιοτηλεοπτικό δίκτυο, στόν ἑλληνικό λαό:

«Ἕλληνες,

»Ἡ ἀρετή τῆς δημοκρατίας εἶναι ἀλήθεια. Διότι εἰς τήν δημοκρατίαν ὁ λαός ἀποφασίζει διά τήν τύχην του. Καί διά νά ἀποφασίση ὀρθά, πρέπει νά ἔχη ἑκάστοτε σαφῆ εἰκόνα τῆς πραγματικότητος. Αὐτήν τήν εἰκόνα θά ἐπιχειρήσω νά σᾶς δώσω ἀπόψε.

»Γνωρίζετε τάς συνθήκας ὑπό τάς ὁποίας ἀνέλαβα τήν εὐθύνην τῆς διακυβερνήσεως τῆς χώρας. Ὅπως ἐγνώριζα καί ἐγώ τάς δραματικάς δυσχερείας τάς ὁποίας ἐκαλούμην νά ἀντιμετωπίσω. Παρά ταῦτα ἀπεδέχθην τήν εὐθύνην αὐτήν, διότι μοῦ τήν ἐπέβαλεν ἱστορικόν χρέος. Ἐκαλούμην νά περισώσω ὅ,τι ἦτο δυνατόν νά περισωθῆ.

»Ἀνέλαβα πράγματι τό βαρύ καί ἄχαρο αὐτό ἔργον, εὑρισκόμενος ἐνώπιον τετελεσμένων γεγονότων. Τά ἐνθυμεῖσθε ὅλοι, διότι καί πρόσφατα εἶναι καί δέν ἐξαλείφονται εὔκολα ἀπό τήν ἐθνικήν μνήμην: τήν 15ην Ἰουλίου τό δικτακτορικόν καθεστώς ἐπεχείρησεν τό ἄφρον πραξικόπημα τῆς Κύπρου. Οἱ Τοῦρκοι, ἐπωφελούμενοι τοῦ σφάλματος αὐτοῦ, ἐπραγματοποίησαν τήν 20ήν τοῦ μηνός ἀπόβασιν μέ ἰσχυράς δυνάμεις εἰς τήν ἀναστατωμένην Μεγαλόνησον.

»Ἡ ἀντίστασις τῆς Ἐθνικῆς Φρουρᾶς ὑπῆρξε κατά τάς πρώτας δύο ἡμέρας ἀξιοθαύμαστη. Αἱ μαχόμεναι ὅμως σκληρῶς ἐθνικαί δυνάμεις δέν ἦτο δυνατόν νά ἐνισχυθοῦν ἀπό τήν Ἑλλάδα. Ἔτσι εὑρέθησαν τελικῶς εἰς ἀδυναμίαν νά ἀπωθήσουν τούς εἰσβολεῖς. Οἱ ὑπεύθυνοι τότε εἰς τάς Ἀθήνας ἠναγκά-

σθησαν νά ὑποκύψουν εἰς τήν τραγικῶς διαμορφωθεῖσαν κατάστασιν· τήν 22αν Ἰουλίου ἀπεδέχθησαν ἐκεχειρίαν καί ἐν συνεχείᾳ τήν πρόσκλησιν συμμετοχῆς εἰς τήν Διάσκεψιν τῆς Γενεύης.

»Ἡ Κυβέρνησίς μου, ἡ ὁποία ὡρκίσθη τήν 24ην Ἰουλίου, εὑρέθη εὐθύς ἐξ ἀρχῆς δεσμία τῶν τετελεσμένων αὐτῶν γεγονότων. Δέν εἶχεν ἄλλην ἐκλογήν παρά νά δώση τήν μάχην εἰς τόν διπλωματικόν τομέα. Τήν ἔδωσε μέ σθένος καί μέ μεθοδικότητα. Καί ἐπέτυχε νά μεταστρέψη ὑπέρ τῶν ἑλληνικῶν θέσεων τήν διεθνῆ κοινήν γνώμην.

»Τήν μεταστροφήν αὐτήν ἠσθάνθη ὡς πλῆγμα ἡ Τουρκία. Κατεχομένη ἀπό τόν πειρασμόν νά ἐκμεταλλευθῆ τήν εὐκαιρίαν πού τῆς εἶχε προσφέρει τό καταλυθέν καθεστώς, ἤρχισε τάς παραβιάσεις. Παρεβίασεν ὄχι μόνον τό διεθνές δίκαιον, ὄχι μόνον τήν ἀπόφασιν τοῦ Συμβουλίου Ἀσφαλείας, ἀλλά καί τάς ἀποφάσεις τάς ὁποίας ἡ ἰδία ὑπέγραψεν εἰς τήν Γενεύην. Καί ἐπεδόθη εἰς τάς ἀθλιότητας αὐτάς μέ τήν ἀνοχήν ἐκείνων πού ὤφειλαν καί ἠδύναντο νά τήν ἀναχαιτίσουν.

»Αἱ ἀθλιότητες αὐταί ἀπεκορυφώθησαν κατά τάς δύο τελευταίας ἡμέρας. Ἡ Τουρκία ἐπρότεινε τελεσιγραφικῶς ἕνα σχέδιον διά τήν Κύπρον — σχέδιον λογικῶς, ἠθικῶς καί ἐθνικῶς ἀπαράδεκτον. Καί καθ' ὅν χρόνον δῆθεν συνεζήτει εἰς τήν Γενεύην, ἐξαπέλυεν ἀπρόκλητον ἐπίθεσιν εἰς τήν μαρτυρικήν Μεγαλόνησον.

»Ἡ κατακραυγή διά τήν θρασεῖαν αὐτήν συμπεριφοράν τῆς Τουρκίας εἶναι σήμερα διεθνής. Ἀλλά διά τήν Ἑλλάδα ἐτέθη ἄμεσον καί μέγα δίλημμα: Πρέπει νά ἀντιδράση μέ βίαν εἰς τήν βίαν, μέ δολιότητα εἰς τήν δολιότητα; Πρέπει νά προσφύγη καί αὐτή εἰς τόν νόμον τῆς ζούγκλας;

»Ἕλληνες,

»Ἡ πολιτική πού ἠκολούθησα ἐνώπιον αὐτῆς τῆς καταστάσεως δέν συμβιβάζεται οὔτε μέ τόν χαρακτῆρα μου, οὔτε μέ τήν ἱστορίαν μου. Τήν ἐπέβαλεν ὅμως ἀδήριτος ἐθνική ἀνάγκη. Καί ὤφειλα νά ἔχω τό θάρρος νά πράξω ἐκεῖνο τό ὁποῖον ἐπέτασσεν ἡ ἱστορική στιγμή.

»Ἡ ἔνοπλος ἀντιμετώπισις τῶν Τούρκων εἰς Κύπρον καθίστατο ἀδύνατος, καί λόγῳ ἀποστάσεως, καί λόγῳ τῶν γνωστῶν τετελεσμένων γεγονότων. Καί δέν ἦτο δυνατόν νά ἐπιχειρηθῆ χωρίς τόν κίνδυνον ἐξασθενήσεως τῆς ἀμύνης αὐτῆς ταύτης τῆς Ἑλλάδος.

»Εἰς τό σημεῖον τοῦτο θά ἤθελα νά τονίσω κατηγορηματικῶς ὅτι ἡ ἀμυντική ἱκανότης τῆς Ἑλλάδος εἶναι καθ' ὅλην τήν ἐπικράτειαν ἀπόλυτος. Ἡ Ἑλλάς εἶναι καί θά παραμείνη ἀπρόσβλητος ἔναντι οἱασδήποτε ξένης ἐπιβουλῆς.

»Ἡ ἄμεσος ἀντίδρασίς μας εἰς τήν τουρκικήν θρασύτητα εἶναι γνωστή. Κατηγγείλαμε τήν Τουρκίαν ὡς ἀπειλήν διά τήν εἰρήνην τοῦ κόσμου. Ἐζητήσαμε τήν σύγκλησιν τοῦ Συμβουλίου Ἀσφαλείας, τό ὁποῖον καί κατεδίκασεν τήν Τουρκίαν. Ἐθέσαμε τάς Μεγάλας Δυνάμεις ἐνώπιον τῶν εὐθυνῶν των. Καί διέταξα τήν ἀποχώρησίν μας ἀπό τήν στρατιωτικήν συμμαχίαν τοῦ ΝΑΤΟ. Ἐγένοντο δέ καί γίνονται καί ἄλλαι ἐνέργειαι, αἱ ὁποῖαι ὅμως δέν δύνανται αὐτήν τήν στιγμήν νά ἀποκαλυφθοῦν.

»Τά πρῶτα αὐτά μέτρα δέν ἐξαντλοῦν τήν προσπάθειαν τῆς Κυβερνήσεως. Ὁ ἀγών θά συνεχισθῆ καί θά χρησιμοποιηθοῦν ὅλα ἐκεῖνα τά μέσα τά ὁποῖα θά ὑπαγορεύση ἡ τιμή καί τό συμφέρον τοῦ ἔθνους.

»Ἕλληνες,

»Ἐξετίμησα τήν ψυχραιμίαν καί τήν κατανόησιν μέ τάς ὁποίας ἀντιμετωπίσατε τάς κρισίμους περιστάσεις τῶν τελευταίων ἑβδομάδων. Εἰς τήν πολιτικήν ὡριμότητα τοῦ λαοῦ καί τήν ἐπαγρύπνησιν τῶν Ἐνόπλων Δυνάμεων στηρίζω τήν αἰσιοδοξίαν μου διά τό μέλλον. Μέ σύνεσιν, σύμπνοιαν καί ἀποφασιστικότητα αἱ δύσκολαι ὧραι θά παρέλθουν.

»Ἠμπορεῖτε νά εἶσθε βέβαιοι ὅτι, θεραπεύοντες τά σφάλματα καί τάς ἀδυναμίας πού μᾶς ἐκληροδότησε τό ἁμαρτωλόν παρελθόν, θά καταστήσωμεν τήν Ἑλλάδα καί πάλιν ἱκανήν νά ἐπανορθώση τάς ἀδικίας τάς ὁποίας ὑφίσταται. Καί κάτι περισσότερον καί μονιμώτερον: νά θεμελιώσωμεν μία καινούργια ἐθνική ζωή, πού θά δίνη τήν χαρά καί τήν ἐλπίδα εἰς ὅλους τούς Ἕλληνας».

16 ΑΥΓΟΥΣΤΟΥ 1974

Ὁ Κ. Καραμανλῆς δέχεται τίς πρῶτες πρωινές ὧρες νέο τηλεφώνημα τοῦ Χ. Κίσινγκερ. Σε σχετικό σημείωμα, ὁ ὑφυπουργός Ἐξωτερικῶν, Δ. Μπίτσιος, καταγράφει:

«Κατά τάς πρωϊνάς ὥρας τῆς 16ης τρέχ., ὁ κ. Κίσινγκερ ἐτηλεφώνησεν εἰς τόν κ. Καραμανλῆν ἐκφράζων τήν ἄποψιν ὅτι αἱ τουρκικαί δυνάμεις ἔδει νά σταματήσουν ὅπου εὑρίσκονται καί νά ἐπακολουθήσουν διαπραγματεύσεις. Κύριος πρωθυπουργός ἀπήντησεν ὅτι πρό τῶν τετελεσμένων γεγονότων δέν ὑπῆρχε δυνατότης διαπραγματεύσεων. Τότε ὁ κ. Κίσινγκερ ἐπρότεινεν ὅπως ὁ κ. Καραμανλῆς συναντηθῆ προσωπικῶς εἰς Οὐάσιγκτων μετά τοῦ προέδρου κ. Φόρντ, λαβών τήν ἀπάντησιν ὅτι, ὑπό τάς παρούσας περιστάσεις, ἦτο ἀδύνατον εἰς τόν πρωθυπουργόν νά ἀπουσιάση ἐξ Ἑλλάδος.

»Εἰς τό σημεῖον αὐτό, ὁ Ἀμερικανός ὑπουργός Ἐξωτερικῶν ἠρώτησε τί ἠδύναντο αἱ ΗΠΑ νά πράξουν. Ὁ κ. Καραμανλῆς ἀπήντησεν ὅτι αἱ διαπραγματεύσεις θά ἦτο δυνατόν νά ἐπαναληφθοῦν ἐάν οἱ Τοῦρκοι ἐπείθοντο νά ἐκκενώσουν ἀμέσως τήν Ἀμμόχωστον (δέν εἶχον εἰσέτι προχωρήσει τά τουρκικά στρατεύματα πρός Λάρνακα) καί ἐν συνεχείᾳ ν' ἀποτραβηχθοῦν εἰς τήν γραμμήν σταθεροποιήσεως».

Ὁ Κ. Καραμανλῆς ἀπάντησε:

«Σχετικά μέ τήν τηλεφωνική συνομιλία μας χθές

βράδυ, ἐπιθυμῶ νά σᾶς πῶ πόσον ἐκτιμῶ τήν πρόθεσή σας νά βοηθήσετε στήν ἐπίλυση τῆς παρούσης κρίσεως.

»Θά ἤθελα νά ἐπαναλάβω ὅτι εἶναι ἐντελῶς ἀδύνατο νά ξαναγυρίση ἡ Ἑλλάδα στό τραπέζι τῶν διαπραγματεύσεων, ἐν ὄψει τῶν τετελεσμένων γεγονότων. Θά μπορούσαμε πάντως νά ξαναγυρίσουμε στίς συνομιλίες ἐάν: α) ἡ πόλη τῆς Ἀμμοχώστου ἐξεκενώνετο ἀμέσως ἀπό τίς τουρκικές δυνάμεις καί β) οἱ δυνάμεις αὐτές ἀπεσύροντο στήν γραμμή σταθεροποιήσεως πού συμφωνήθηκε στίς 9 Αὐγούστου 1974 ἀπό τούς στρατιωτικούς ἐμπειρογνώμονες τῆς Ἑλλάδος, Τουρκίας καί τοῦ Ἡνωμένου Βασιλείου μέ τήν συνδρομή τῆς εἰρηνευτικῆς δυνάμεως τοῦ ΟΗΕ. Αὐτή ἡ γραμμή χαράχθηκε μετά τίς νέες τουρκικές προελάσεις κατά παράβαση τῆς γραμμῆς ἀναμετρήσεως τῆς 30ῆς Ἰουλίου 1974. Ἐάν ἐλαμβάνοντο αὐτά τά μέτρα θά ἀποδεχώμεθα νά ἐπαναλάβουμε τίς διαπραγματεύσεις.

»Ὑπό τό φῶς τῆς θέσεώς μας πού ἐκτίθεται ἀνωτέρω, δέν ἔχει καμμία ἀξία ἡ ἀπόφαση τῆς τουρκικῆς Κυβερνήσεως νά διατάξη παύση πυρός στίς 6 μ.μ., ὥρα Ἀθηνῶν, τῆς 16ης Αὐγούστου.

»Ἐκτιμῶ πλήρως τήν πρόταση τοῦ προέδρου Φόρντ νά συναντηθοῦμε προσωπικά σύντομα. Δυστυχῶς, ὑπό τίς παροῦσες περιστάσεις μοῦ εἶναι ἀδύνατον πρός τό παρόν νά φύγω ἀπό τήν Ἑλλάδα»[58].

Στή συνέχεια τῶν ἀπαντήσεων τοῦ Κ. Καραμανλῆ, τόσο στό ἀρχικό γραπτό μήνυμά του, στίς 15 Αὐγούστου, ὅσο καί μέσω τῆς τηλεφωνικῆς ἐπικοινωνίας τους, ὁ Χ. Κίσινγκερ ἀπέστειλε στόν Ἕλληνα πρωθυπουργό νέο μήνυμα:

«Ἀγαπητέ κύριε πρωθυπουργέ,

»Διάβασα τίς ἀπαντήσεις σας στό μήνυμά μου τῆς 14ης Αὐγούστου καί τό χθεσινοβραδινό τηλεφώνημά μου. Θέλω νά ἀνταποκριθῶ σέ ὅλα τά θέματα πού θίγετε καί θά τό κάνω μετά ἀπό ἐπαρκῆ χρόνο γιά νά τά μελετήσω. Ἐν τῷ μεταξύ ὅμως θά ἤθελα νά ἀσχοληθῶ ἐδῶ μέ ἕνα εἰδικό σημεῖο πού θίξατε.

»Εἴπατε ὅτι ἡ Κυβέρνηση τῶν ΗΠΑ "ἐδήλωσε δημοσίᾳ τίς ἀπόψεις της σχετικά μέ μιά μελλοντική ρύθμιση". Ὑποθέτω ὅτι αὐτό ἀναφέρεται στή δημόσια ἀνακοίνωση πού ἐκδώσαμε ἐδῶ στίς 13 Αὐγούστου. Αὐτή ἡ δήλωση ἀπέβλεπε νά προλάβη τήν ἐπανάληψη τουρκικῆς στρατιωτικῆς δράσεως καί δέν ἀποτελοῦσε δήλωση ἀνεπιφύλακτη ὑποστηρίξεως γιά τίς τουρκικές θέσεις στήν Κύπρο. Ὁ σκοπός μας ἦταν νά ἐμποδισθῆ στρατιωτική δράση ἀπό τήν Τουρκία καί πιστεύω ὅτι ἡ δημόσια ἀναγνώριση ἀπό τίς ΗΠΑ τῆς ἀρχῆς μιᾶς μεγαλύτερης αὐτονομίας γιά τήν τουρκική κοινότητα σέ συνδυασμό μέ μιά προειδοποίηση ἐναντίον περαιτέρω στρατιωτικῆς δράσεως, θά μποροῦσε πράγματι νά ἐπιτύχη νά παρεμποδίση μιά νέα τουρκική ἐπίθεση. Διατυπώσαμε τήν δήλωσή μας ἔτσι γιατί πιστεύαμε ὅτι ὁ Κληρίδης εἶχε ἀποδεχθῆ τήν ἀρχή μιᾶς μεγαλύτερης αὐτονομίας μέ τούς Τουρκοκυπρίους ἀλλά παρέμειναν οἱ λεπτομέρειες πρός διαπραγμάτευση. Ὅπως ἐσεῖς, πιστεύαμε καί εἴπαμε ὅτι "οἱ δρόμοι τῆς διπλωματίας δέν εἶχαν ἐξαντληθῆ, καί ὅτι διαπραγματεύσεις πάνω σ' αὐτή τήν ἀρχή θά ἔπρεπε νά συνεχισθοῦν χωρίς περαιτέρω προσφυγή στήν βία". Τώρα πού τό ξανασκέπτομαι βλέπω πώς ἡ δήλωσή μας, ἀπομονωμένη ἀπό τό κείμενο, θά μποροῦσε νά παρερμηνευθῆ. Ἤθελα νά ἐπωφεληθῶ αὐτῆς τῆς εὐκαιρίας γιά νά σᾶς διαβεβαιώσω προσωπικά ὅτι πρόθεσή μας ἦταν νά βοηθήσουμε καί ὅτι ἡ θέση μας πιστεύομε ὅτι ἦταν συνεπής πρός τήν θέση τοῦ προεδρεύοντος Κληρίδη στήν Γενεύη καί ὑποθέταμε καί μέ τήν δική σας».

Τέλος, τήν ἴδια πάντοτε ἡμέρα, ὁ Ἀμερικανός ὑπουργός Ἐξωτερικῶν εἶχε ἀκόμη ἀπευθύνει στόν Ἕλληνα πρωθυπουργό καί τήν ἀκόλουθη ἐπιστολή:

«Ἀγαπητέ κύριε πρωθυπουργέ,

»Ἀντιλαμβάνομαι ὅτι πιθανόν νά δυσφορῆτε διότι οἱ ΗΠΑ δέν ἔκαναν ἴσως ἀρκετά γιά νά θέσουν τέρμα στίς τουρκικές στρατιωτικές ἐνέργειες στήν Κύπρο. Στήν πραγματικότητα, ὑπήρξαμε πολύ δραστήριοι στό θέμα αὐτό ἀλλά πίστευα ὅτι θά μπορούσαμε νά εἴμαστε πιό ἀποτελεσματικοί καί συναλλασσόμεθα κατ' ἰδίαν καί ἀπ' εὐθείας μέ τήν τουρκική Κυβέρνηση ὥστε νά μπορούσαμε νά ἀσκήσουμε τό μάξιμουμ τῆς ἐπιρροῆς μας. Εἶχα προσωπικά ἀπ' εὐθείας ἐπαφή μέ τόν πρωθυπουργό Ἐτσεβίτ πολλές φορές τίς τελευταῖες μέρες γιά νά τοῦ καταστήσω σαφῆ τήν ἀποδοκιμασία μας τῶν τουρκικῶν ἐνεργειῶν τόσο πρίν ὅσο καί μετά τά γεγονότα.

»Εἶμαι βέβαιος ὅτι θά ἔχετε δῆ τήν σημερινή δήλωση τοῦ Λευκοῦ Οἴκου στήν ὁποία ἐπισύρεται ἡ προσοχή στήν χθεσινή δήλωση πού ἔγινε κατόπιν ἐντολῆς μου καί πού ἐκφράζει ἀποδοκιμασία τῆς τουρκικῆς στρατιωτικῆς ἐνέργειας. Ἡ δήλωση τοῦ Λευκοῦ Οἴκου σημείωνε ἐπίσης ὅτι ὁ πρόεδρος συνιστᾶ ἔντονα συμμόρφωση πρός τίς ἀποφάσεις παύσεως τοῦ πυρός.

»Σάν ἀποτέλεσμα τῶν ἐντόνων παραστάσεων, πού κάναμε στήν τουρκική Κυβέρνηση, μόλις ἔλαβα ἀπό τόν πρωθυπουργό Ἐτσεβίτ κατηγορηματική διαβεβαίωση ὅτι οἱ τουρκικές στρατιωτικές ἐπιχειρήσεις στήν Κύπρο θά σταματήσουν στίς 6 μ.μ., ὥρα Ἀθηνῶν, τῆς 16ης Αὐγούστου. Ὁ πρωθυπουργός Ἐτσεβίτ μέ διαβεβαίωσε ἐπίσης ὅτι ἡ τουρκική Κυβέρνηση θά ἔκανε ἡ ἴδια αὐτή τήν ἀνακοίνωση κατά τήν διάρκεια τῆς πρωΐας. Προτιθέμεθα νά κρατήσουμε τήν Τουρκία δέσμια αὐτῆς τῆς ἀνακοινώσεως. Εἰδοποιοῦμε ἐπίσης τήν ἀγγλική καί γαλλική Κυβέρνηση καθώς καί τόν γενικό γραμματέα.

»Θά ἤθελα νά σᾶς ἐπαναλάβω ὅτι ἀντιλαμβάνομαι πλήρως τό σοβαρό πρόβλημα πού δημιουργεῖ γιά τήν Κυβέρνησή σας ἡ παροῦσα κρίση στήν Κύπρο, τοσοῦτον μᾶλλον πού πρόκειται γιά κρίση πού κληρονομήσατε συνεπείᾳ τῶν ἐνεργειῶν τοῦ προηγουμένου καθεστῶτος.

»Μέ τήν μεγαλύτερη εἰλικρίνεια σᾶς ἐπαναβεβαιώνω τήν ὑποστήριξη καί καλή θέληση τῶν Ἡνωμένων Πολιτειῶν».

Ἡ νέα ἀπάντηση τοῦ Κ. Καραμανλῆ ἦταν ἡ ἀκόλουθη:

«Ὁ πρέσβυς Τάσκα μοῦ μετέφερε τό τελευταῖο

σας μήνυμα. Δέν χρειάζεται νά σᾶς πῶ πόσο ἐκτιμῶ τό ἐνδιαφέρον πού δείχνετε γιά τήν ἐπίλυση τῆς παρούσης κρίσεως.

»Κατά τήν τηλεφωνική συνομιλία μας μέ εἴχατε ἤδη ρωτήσει κατά ποιό τρόπο θά μποροῦσαν οἱ ΗΠΑ νά βοηθήσουν ἀσκώντας τήν ἐπιρροή τους. Εἶχα τότε ἀπαντήσει στήν ἐρώτηση αὐτή καί τήν ἴδια ἡμέρα ἐπιβεβαίωσα γραπτῶς τίς ἀπόψεις μου.

»Πράγματι, πιστεύω ὅτι ἡ Ἑλλάς εἶναι πολύ μικρή χώρα γιά νά μπορῆ νά ἀποδεχθῆ τήν ταπείνωση τῆς ἐπικυρώσεως μέ τήν ὑπογραφή της τῶν τετελεσμένων γεγονότων πού ἐδημιούργησε ἡ Τουρκία διά τῆς βίας. Ἤδη ἡ μισή Κύπρος βρίσκεται στό ἔλεος τῶν τουρκικῶν δυνάμεων πού ἐπεσώρευσαν στό νησί ἐρείπια καί δυστυχία.

»Συμμεριζόμενος τήν ἄποψίν σας ὅτι ὁποιαδήποτε ρύθμιση τοῦ Κυπριακοῦ θά ἔπρεπε νά ἐπιτευχθῆ διά διαπραγματεύσεων, εἶχα προτείνει, γιά νά ἀνοίξη ὁ δρόμος πρός μιά νέα διάσκεψη, νά ἀσκήσετε τήν ἐπιρροήν σας γιά νά πεισθῆ ἡ Τουρκία νά ἀποσύρη τίς δυνάμεις της στήν γραμμή ἀναμετρήσεως τῆς 9ης Αὐγούστου. Ἤδη οἱ στρατιωτικές ἐπιχειρήσεις ἔχουν καταστήσει ἀπολύτως ἀπαραίτητο τό ἄλλο μου αἴτημα, δηλαδή νά ἐκκενώσουν οἱ τουρκικές δυνάμεις τήν Ἀμμόχωστο σάν πρῶτο βῆμα.

»Χωρίς αὐτές τίς χειρονομίες ἐκ μέρους τῆς Τουρκίας δέν μποροῦμε νά ἀντιμετωπίσουμε ἕνα νέο γῦρο διαπραγματεύσεων ἀφοῦ δέν εἶναι δυνατή μιά ἐλεύθερη διαπραγμάτευση γιά λύση. Εἶμαι πεπεισμένος ὅτι οἱ ΗΠΑ ἔχουν τά μέσα καί τούς τρόπους γιά νά ὁδηγήσουν τά πράγματα πρός αὐτή τήν κατεύθυνση.

»Ἔρχομαι τώρα στό θέμα πού θίξατε σχετικά μέ τά αἰσθήματα τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ πρός τίς ΗΠΑ. Θά ἤθελα κατ' ἀρχήν νά τονίσω ὅτι ἡ συμπαθητική στάση τοῦ ἀμερικανικοῦ τύπου καί τῆς κοινῆς γνώμης γιά τήν δυστυχία τῶν Ἑλληνοκυπρίων καί ἡ καταδίκη ἐκ μέρους τους τῆς τουρκικῆς εἰσβολῆς συντήρησαν εὐτυχῶς τά φιλικά αἰσθήματα τῶν Ἑλλήνων πρός τόν ἀμερικανικό λαό. Οἱ ἀντιαμερικανικές ἐκδηλώσεις στίς ὁποῖες ἀναφέρεσθε, ἀπευθύνονται ἀποκλειστικά στήν πολιτική τῆς ἀνοχῆς πού ἡ ἀμερικανική Κυβέρνηση ἐπέλεξε νά ἀκολουθήση ἔναντι τῆς τουρκικῆς εἰσβολῆς στήν Κύπρο. Πολύ σωστά πληροφορήσατε τήν τουρκική Κυβέρνηση ὅτι ἔχουν ἐξαντληθῆ τά ὅρια τῶν δυνατοτήτων τῆς ἑλληνικῆς Κυβερνήσεως»[59].

Ἐνῶ σέ ἐπίπεδο διακυβερνητικό ἀνταλλάσσονταν τά μηνύματα μεταξύ Καραμανλῆ καί Κίσινγκερ, ἐπιβεβαιωνόταν ὅτι ἡ ἀπόφαση τῆς Ἑλλάδος νά ἀποσύρει τίς δυνάμεις της ἀπό τό ΝΑΤΟ εἶχε αἰφνιδιάσει τήν Οὐάσιγκτων. Ὁ ἀμερικανικός τύπος ἀποδυόταν στήν προσπάθεια νά παρουσιάσει τήν ἀπόφαση τῆς ἑλληνικῆς Κυβερνήσεως ὡς προσωρινή καί ὡς ἀποτέλεσμα παροδικῆς ἐξάψεως. Στό Σταίητ Ντηπάρτμεντ καί κυρίως στό Πεντάγωνο ἐκδηλωνόταν ἀνησυχία γιά τίς ἐπιπτώσεις πού θά ἦταν δυνατό νά ὑπάρξουν σχετικά μέ τίς ἐγκαταστάσεις καί γενικότερα τήν ἀμερικανική στρατιωτική παρουσία στήν Ἑλλάδα. Τό Κογκρέσο, ἐξάλλου, ἐξέφρασε ζωηρή ἀντίδραση κατά τοῦ Χ. Κίσινγκερ γιά τό χειρισμό τοῦ Κυπριακοῦ καί γιά τήν ἐξώθηση τῆς Ἑλλάδος νά ἀποχωρήσει ἀπό τή στρατιωτική συμμαχία. Τό κλῖμα αὐτό ἀναδίνεται μέσα ἀπό τίς δηλώσεις γερουσιαστῶν καί βουλευτῶν, τήν ὑποβολή συρροῆς προτάσεων κατα-δικαστικῶν τῶν τουρκικῶν ἐνεργειῶν, καθώς καί τήν ὀργάνωση ἀκροάσεων, μέ πρωτοβουλία, μεταξύ ἄλλων, τῶν ἰδίων τῶν Κίσινγκερ καί Χάρτμαν.

Χαρακτηριστικά, ὁ Ε. Κέννεντυ ἀπηύθυνε στόν Κ. Καραμανλῆ τήν ἀκόλουθη ἐπιστολή:

«Ἀγαπητέ κύριε πρωθυπουργέ,

»Μέ αὐξανόμενο φόβο συμμερίζομαι τίς βαθειές σας ἀνησυχίες γιά τά πρόσφατα γεγονότα στήν Κύπρο καί γιά τήν συνεχιζόμενη ἀπειλή πρός τίς προοπτικές μιᾶς διαρκοῦς εἰρήνης σ' αὐτό τό βασανισμένο νησί.

»Πιστεύω ὅτι ὁ ἀμερικανικός λαός ὑποστηρίζει πλήρως τίς προσπάθειες γιά νά ἐπιτευχθῆ μιά διαρκής παύση πυρός καί γιά νά δημιουργηθοῦν οἱ συνθῆκες κάτω ἀπό τίς ὁποῖες ὁ κυπριακός λαός θά μπορῆ νά ἀποφασίση γιά τήν τύχη του. Ἡ Κύπρος πρέπει νά ἀποκτήση εἰρήνη καί ὁ λαός της τό δικαίωμα νά ζῆ ἀνεξάρτητα καί ἐλεύθερα.

»Πιστεύω ἐπίσης σταθερά, κύριε πρωθυπουργέ, ὅτι οἱ στενοί δεσμοί φιλίας μεταξύ τῶν δύο λαῶν μας εἶναι σημαντικοί καί γιά τούς δυό μας. Θά συνδεθῶ μέ ἄλλους Ἀμερικανούς καί Ἕλληνες σέ μιά προσπάθεια νά διατηρήσουμε καί νά ἐνισχύσουμε αὐτούς τούς δεσμούς στίς δύσκολες ἑβδομάδες καί τούς μῆνες πού ἔρχονται. Συμμερισθήκαμε πολλά στό παρελθόν. Καί ὑπάρχουν πολλά πού μποροῦμε νά κάνουμε μαζί στό μέλλον.

»Θά ἤθελα νά ἐκφράσω πάλι τίς ἐλπίδες μου γιά τήν ἐπιτυχία σας στήν ἀποκατάσταση τῆς δημοκρατίας καί τῆς συνταγματικῆς διακυβερνήσεως στήν χώρα σας. Διατηρῶ θερμές ἀναμνήσεις ἀπό τήν τελευταία μας συνάντηση. Καί ἐλπίζω ὅτι θά ἔχω τό προνόμιο νά σᾶς συναντήσω πάλι στό προσεχές μέλλον».

Ὁ Κ. Καραμανλῆς ἀπάντησε ὡς ἑξῆς:

«Ἀγαπητέ γερουσιαστή κύριε Κέννεντυ,

»Ἐπιθυμῶ νά σᾶς εὐχαριστήσω γιά τό γράμμα σας καί τά θερμά λόγια ὑποστηρίξεως. Παρακολουθήσαμε μέ εὐγνωμοσύνη καί βαθειά ἐκτίμηση τίς προσπάθειές σας στήν Γερουσία μέ τήν προστασία τῶν ἀνθρωπίνων δικαιωμάτων καί τήν ἀνακούφιση τῆς ἀνθρώπινης δυστυχίας στήν Κύπρο. Συγκινήθηκα ἐπίσης καί ἐνθαρρύνθηκα ὅταν διάβασα στά πρακτικά τοῦ Κογκρέσου σχετικά μέ τήν πολιτική τῆς Κυβερνήσεώς μου γιά τήν ἀποκατάσταση τῆς δημοκρατίας στό λίκνο της.

»Σ' αὐτή τήν ὥρα τῆς βαρειᾶς κρίσεως πού ὁ ἑλληνικός λαός δυσφορεῖ γιά τήν μεροληπτική στάση τῆς ἀμερικανικῆς Κυβερνήσεως, περαιτέρω πρωτοβουλίες ἐκ μέρους σας θά μποροῦσαν νά βοηθήσουν σημαντικά στήν ἄμβλυνση τῶν δυσαρέστων αἰσθημάτων στήν Ἑλλάδα ἔναντι τῆς Ἀμερικῆς.

»Θυμᾶμαι πόσο ἀποτελεσματικές ὑπῆρξαν στό παρελθόν οἱ δημόσιες ἐκστρατεῖες γιά μεγάλα διεθνῆ θέματα καί γι' αὐτό εἶμαι πεπεισμένος ὅτι θά ἀγωνισθῆτε μέ τήν ἴδια ἐμμονή γιά τό δικαίωμα τῶν Κυπρίων νά ἐργασθοῦν μαζί γιά νά ἀποφασίσουν οἱ ἴδιοι τήν τύχη τους, ἀνεμπόδιστοι ἀπό ὁποιαδήποτε ξένη ἐπιρροή.

»Διατηρῶ τίς καλύτερες ἀναμνήσεις ἀπό τήν τελευταία μας συνάντηση καί θυμᾶμαι ζωηρά τήν πολιτικότητα τῶν ἀναζωογονητικῶν ἀπόψεών σας. Ἐλπίζω νά ἔχω σύντομα τήν εὐχαρίστηση νά σᾶς ξαναδῶ»[60].

16 ΑΥΓΟΥΣΤΟΥ 1974

Ὥρα 18.00΄, ἡ τουρκική Κυβέρνηση δίνει ἐντολή καταπαύσεως τοῦ πυρός στήν Κύπρο ἀφοῦ ὅμως τά στρατεύματα εἰσβολῆς εἶχαν πετύχει τούς στρατηγικούς τους στόχους.

Ἤδη, μέ τή διακοπή τῶν ἐχθροπραξιῶν, ἐπιβεβαιωνόταν ὅτι ἡ Μεγαλόνησος εἶχε ὑποστεῖ τή μεγαλύτερη καταστροφή στήν ἱστορική διαδρομή, τουλάχιστον, τῶν νεότερων χρόνων. Τά ἀνθρώπινα θύματα ὑπολογίζονταν σέ 2.850 νεκρούς, στήν πλειονότητα ἀμάχους, 2.700 ἀγνοουμένους καί σέ μεγάλο ἀριθμό τραυματιῶν καί αἰχμαλώτων. Οἱ Ἑλληνοκύπριοι πρόσφυγες, ὅσοι χρειάστηκε νά ἐγκαταλείψουν τίς ἑστίες τους, ἀνέρχονταν σέ 200 περίπου χιλιάδες — τό ἕνα τρίτο τοῦ συνολικοῦ τους πληθυσμοῦ, ἐνῶ περί τούς 10 χιλιάδες παρέμεναν ἐγκλωβισμένοι, ὑπό συνθῆκες δεινές, στά κατεχόμενα ἐδάφη τῆς βόρειας Κύπρου. Τό 38% τοῦ ἐδάφους τῆς Μεγαλονήσου εἶχε καταπατηθεῖ ἀπό τούς εἰσβολεῖς, ἐνῶ τό ποσοστό τῶν Τουρκοκυπρίων δέν ὑπερέβαινε τό 18% τοῦ πληθυσμοῦ καί ἡ ἔγγειος ἰδιοκτησία τους ἀντιπροσώπευε μόλις τό 16,8% τοῦ συνόλου τῶν γαιῶν. Καταστράφηκαν ἤ λεηλατήθηκαν 50 χιλιάδες περίπου οἰκίες Ἑλληνοκυπρίων μέ ὅλη τήν οἰκοσκευή τους, ἐνῶ τό ὕψος τῶν περιουσιῶν πού χάθηκαν ὑπολογίζεται συνολικά σέ 2,5 δισεκατομμύρια λιρῶν Κύπρου. Ἡ οἰκονομία τοῦ νησιοῦ, μετά τή θεαματική ἄνοδο πού σημείωσε στήν πρώτη δεκαπενταετία τῆς ἀνεξαρτησίας, δέχτηκε σκληρό πλῆγμα. Τά ἐδάφη πού πέρασαν στήν κατοχή τῶν Τούρκων ἀπέδιδαν ποσοστό 70% τῶν οἰκονομικῶν πόρων τοῦ νησιοῦ. Ἡ βιομηχανική παραγωγή μειώθηκε, σέ πρώτη φάση, κατά 50%, ὁ ὀρυκτός πλοῦτος κατά 56% καί ὁ τουρισμός, παροδικά τουλάχιστον, ἐκμηδενίστηκε. Ἡ προσπάθεια, ἐξάλλου, γιά τήν τουρκοποίηση τῶν κατεχόμενων περιοχῶν ἐκδηλώθηκε σύντομα, μετά τό δραματικό γεγονός τῆς καταλήψεως[61].

16 ΑΥΓΟΥΣΤΟΥ 1974

Μέ ἀπόφαση τῆς Κυβερνήσεως τοποθετοῦνται νέοι νομάρχες, σέ ἀντικατάσταση τῶν διορισμένων ἀπό τό δικτατορικό καθεστώς.

17 ΑΥΓΟΥΣΤΟΥ 1974

Ὁ πρεσβευτής τοῦ Ἡνωμένου Βασιλείου στήν Ἀθήνα διαβιβάζει στόν Κ. Καραμανλῆ ἐπιστολή τοῦ πρωθυπουργοῦ Χάρολντ Οὐίλσον μέ κύρια ἀναφορά στό θέμα τῆς ἀποστολῆς ἑλληνικῶν δυνάμεων — μέ ἐνδεχόμενη βρετανική κάλυψη:

«Ἀνέγνωσα μετά μεγάλου ἐνδιαφέροντος καί θαυμασμοῦ τό μήνυμά σας πρός τό ἑλληνικόν ἔθνος τήν παρελθοῦσαν νύκτα. Ἡ ἀνταξία πολιτικοῦ ἀνδρός στάσις σας ἔναντι τῆς Κύπρου καί ἡ πραγματιστική ἐκ μέρους ὑμῶν ἀντιμετώπισις τῶν γεγονότων τῆς καταστάσεως ἐν τῇ νήσῳ ἐδημιούργησαν ἐνταῦθα μέγαν σεβασμόν δι' ὑμᾶς καί θά ἐπιδοκιμασθοῦν εὐρέως εἰς τά Ἡνωμένα Ἔθνη. Θά βοηθήσουν μεγάλως τήν βρετανικήν Κυβέρνησιν, καθώς ἐξετάζομεν τήν στάσιν μας ἔναντι περαιτέρω διαπραγματεύσεων ὅταν ὁ χρόνος ὡριμάση. Χαίρω ἐπί τῇ ἰδέᾳ ὅτι θά συνεργασθῶμεν εἰς τό ἔργον τῆς ἀποκαταστάσεως διαρκοῦς εἰρήνης ἐν Κύπρῳ. Ἡ ἔξοχος συνεργασία μεταξύ τῶν δύο ἀντιπροσωπειῶν μας εἰς τήν Γενεύην ἀποτελεῖ παράδειγμα τῶν στενῶν σχέσεων αἵτινες ἀποκαθίστανται νῦν τόσον εὐτυχῶς μεταξύ τῶν Κυβερνήσεων τῆς Ἑλλάδος καί τοῦ Ἡνωμένου Βασιλείου.

»1. Ἤκουσα, ἀπό τόν σέρ Ρόμπιν Χοῦπερ, ὅτι ἡ δυνατότης ἀποστολῆς μιᾶς μεραρχίας διά νηοπομπῆς εἰς Κύπρον τελεῖ εἰσέτι ὑπό συζήτησιν εἰς τάς Ἀθήνας. Ἐπιθυμῶ νά καταστήσω πρός ὑμᾶς σαφῆ τήν ἄποψίν μου ὅτι τοῦτο θά ἀπετέλει λίαν ἀσύνετον ἐνέργειαν δι' οὕς λόγους ἀνεφέρατε εἰς τό μήνυμά σας.

»2. Ἡ τουρκική Κυβέρνησις ἀνήγγειλε κατάπαυσιν τοῦ πυρός εἰς τάς 16.00΄ GMT τῆς 16ης Αὐγούστου. Ἡ ἄφιξις νέων ἑλληνικῶν δυνάμεων, ἀνεξαρτήτως τοῦ σκοποῦ των, θά ἠὔξανε τόν κίνδυνον τῆς ἀποστολῆς νέων τουρκικῶν δυνάμεων εἰς τήν νῆσον, ὡς καί ἐκείνων αἵτινες ἤδη εὑρίσκονται ἐκεῖ καί κινοῦνται ἔτι περαιτέρω. Θά ὡδήγει σχεδόν μετά βεβαιότητος εἰς φονικάς ἐπιθέσεις ἐναντίον τῶν Ἑλληνοκυπρίων εἰς τήν περιοχήν τήν ἐλεγχομένην νῦν ὑπό τῶν τουρκικῶν Ἐνόπλων Δυνάμεων. Θά ἐδημιούργει ἐπίσης τό φάσμα μιᾶς καταστροφικῆς ἐπεκτάσεως τῆς συρράξεως ἐντός τῆς Κύπρου μέ μικράν προοπτικήν ἐξωτερικῆς παρεμβάσεως πρός προστασίαν τῶν συμφερόντων τῆς Ἑλλάδος.

»3. Ὅπερ ἐξ ἴσου σημαντικόν, μία τοιαύτη κίνησις θά ὑπέσκαπτε τήν στρατηγικήν τήν ὁποίαν ἡ Κυβέρνησίς σας ἠκολούθησεν ἐπιτυχῶς μέχρι τοῦδε: νά ὑπογραμμίση τήν ἀντίθεσιν μεταξύ τῆς ὑφ' ὑμῶν χρησιμοποιήσεως διπλωματικῶν μεθόδων καί τῆς ὑπό τῆς τουρκικῆς Κυβερνήσεως προσφυγῆς εἰς τά στρατιωτικά μέσα. Θά ὑπέσκαπτε τήν θέσιν καλῆς θελήσεως ἣν ἐδημιουργήσατε ἀφ' ἧς ἤλθετε

εἰς τήν ἐξουσίαν. Μακροχρονίως, φοβοῦμαι ὅτι θά προεκάλει ἐπίσης περισσότερα δεινά εἰς τόν ἑλληνοκυπριακόν λαόν.

»4. Εἰλικρινῶς ἐλπίζω, ὡς ἐκ τούτου, ὅτι δυνάμεθα νά συνεχίσωμεν ἐργαζόμενοι ἐκ παραλλήλου δι' ἕνα συμπεφωνημένον διακανονισμόν εἰς τόν ὁποῖον ὅλα τά μέρη — καί ἰδιαιτέρως οἱ Τοῦρκοι — θά πρέπη νά προβοῦν εἰς παραχωρήσεις. Κατά τήν ἄποψίν μας ὁ καλύτερος τρόπος νά φέρωμεν τήν τουρκικήν Κυβέρνησιν εἰς ἕν πλέον ρεαλιστικόν πλαίσιον σκέψεως εἶναι νά ἀποφύγωμεν πᾶσαν πρᾶξιν ἱκανήν νά παρατείνη τήν σύρραξιν· νά συνεχίσωμεν νά ἐνισχύωμεν τήν ὑποστήριξιν τῆς διεθνοῦς κοινῆς γνώμης· καί νά καταστήσωμεν σαφές ὅτι μία τουρκοκυπριακή περιοχή ἐντός ἑνός ὁμοσπόνδου κυπριακοῦ Κράτους δύναται νά νομιμοποιηθῆ μόνον μέ τήν συμφωνίαν τῶν δύο Κυβερνήσεών μας, καί τῶν Ἑλληνοκυπρίων»[62].

Εὐθύς μετρά τήν ἐπίδοση τῆς ἐπιστολῆς τοῦ Βρετανοῦ πρωθυπουργοῦ, ἀρνητικῆς ἀπέναντι στό ἑλληνικό αἴτημα γιά βρετανική κάλυψη ἑλληνικῆς νηοπομπῆς καί ἀποβιβάσεως στήν Κύπρο τῆς μεραρχίας πού στάθμευε στήν Κρήτη, ὁ Ρ. Χοῦπερ, στή διάρκεια συζητήσεως πού εἶχε μέ τόν Ε. Ἀβέρωφ στό Πεντάγωνο, διευκρίνιζε ὅτι «ἡ ἀρνητική ἀπάντησις εἶχε δοθῆ κατόπιν προηγουμένης συνεννοήσεως μέ τήν ἀμερικανικήν Κυβέρνησιν».

Τήν ἴδια ἡμέρα, ἡ ἑλληνική Κυβέρνηση, ἰδιαίτερα ὁ Κωνσταντῖνος Καραμανλῆς καί ὁ Εὐάγγελος Ἀβέρωφ, ἀντιμετώπισαν σέ ἀπόρρητη συζήτησή τους τό ἐνδεχόμενο ἀποβιβάσεως στρατιωτικῆς δυνάμεως στήν Κύπρο καί τό πρόβλημα προστασίας τῆς ἀπαιτουμένης νηοπομπῆς.

Ὁ Ε. Ἀβέρωφ σημειώνει σχετικά:

«Τήν 17ην Αὐγούστου ὁ Βρετανός πρεσβευτής ἐκόμισε ἔγγραφον ἐπιστολήν τοῦ Ἄγγλου πρωθυπουργοῦ πρός τόν πρόεδρον τῆς ἑλληνικῆς Κυβερνήσεως.

»Ἐνῷ ἡ ἐπιστολή ἦτο ἰδιαιτέρως θερμή ὡς πρός τήν προσωπικότητα τοῦ Ἕλληνος προέδρου, καί ὡς πρός τό περιεχόμενον τοῦ τηλεοπτικοῦ διαγγέλματός του τῆς 15ης Αὐγούστου, ἦτο σαφῶς ἀρνητική ὡς πρός τήν κάλυψιν τῆς προαναφερθείσης νηοπομπῆς. Ἡ ἀποστολή της ἐξ ἄλλου ἐχαρακτηρίζετο ὡς μέγα σφάλμα. (Σημειώνω ἐντός παρενθέσεως ὅτι: Ἀπό συνομιλίαν τήν ὁποίαν εἶχα μέ τόν Βρετανόν πρέσβυν ὁ ὁποῖος μέ ἐπεσκέφθη τῇ αἰτήσει του "ἐπειγόντως" πρόεκυψε ὅτι ἡ ἀρνητική ἀπάντησις εἶχε δοθῆ κατόπιν προηγουμένης συνεννοήσεως μέ τήν ἀμερικανικήν Κυβέρνησιν. Ὁ σκοπός τῆς ἐπισκέψεώς του ὅστις ἐδηλώθη ὅτι εἶναι μία "ἁπλῆ γενική ἀλληλοενημέρωσις", ἦτο ἀσφαλῶς καί ἀποκλειστικῶς ἡ διερεύνησις τῶν προθέσεών μας ὡς πρός τήν διά Κύπρον μεραρχίαν, τήν μεταφοράν τῆς ὁποίας εἶχαν πληροφορηθῆ ἰδίως λόγῳ τῆς ἐπιτάξεως ἐμπορικῶν πλοίων καί ἀρκετῶν μεγάλων ὀχηματαγωγῶν.

»Σημειωτέον ὅτι ἡ μεταφορά ὁλοκλήρου τῆς μεραρχίας καί τοῦ πολεμικοῦ της ὑλικοῦ εἶχε ὁλοκληρωθῆ τήν ἑσπέραν τῆς Δευτέρας 19ης Αὐγούστου.

»Εἶχα ἀπαντήσει εἰς τόν πρέσβυν ὅτι ἡ προώθησις τῆς μεραρχίας εἰς Κύπρον δέν εἶχε ματαιωθῆ καί θά ἐξηρτᾶτο ἀπό τήν ἐξέλιξιν τῶν γεγονότων. Ἐτόνισε ἐπιμόνως, ὁ κ. πρέσβυς, τούς κινδύνους τῆς μεταφορᾶς, καί εἶχα ἀορίστως ἀλλά θετικά δηλώσει ὅτι περί αὐτῆς θά μεριμνούσαμε κατ' ἄλλους τρόπους, πού ἀνέφερα, καί θέλησε νά διερευνήση τί θά ἐγένετο ἄν ἡ μεραρχία ὑφίστατο ἐν Κύπρῳ ἐπίθεσιν ἀπό τάς ἐκεῖ πολύ ὑπερτέρας δυνάμεις αἱ ὁποῖαι διέθεταν καί πλήρη ἀεροπορικήν κάλυψιν. Ἀπήντησα ὅτι θά πολεμοῦσε ἡρωϊκά καί θά ἐφονεύετο ἐπί τόπου καί ὁ τελευταῖος ἄνδρας της διά ν' ἀντιληφθῆ ὁ κόσμος ὁλόκληρος καί ἰδίως ἡ Δύσις τό μέγεθος τῆς ἀδίκου τραγωδίας.

«Ἐπανέρχομαι ἤδη εἰς ὅσα συνέβησαν μετά τό μήνυμα Οὐΐλσον). Ἀργά τήν ἑσπέραν τῆς 17ης μέ ἐκάλεσε ὁ πρόεδρος τῆς Κυβερνήσεως καί ἐμείναμεν μόνοι. Ἡ σκέψις του ἦτο ὅτι, παρά τήν θερμήν ὑποστήριξιν τῆς διεθνοῦς κοινῆς γνώμης, τά ποικίλα δεδομένα τοῦ προβλήματος (γεωγραφικά, ἄφρον ἐγχείρημα κατά Μακαρίου, ἀπροθυμία τῶν Μεγάλων νά παρέμβουν δυναμικά κατά τῆς Τουρκίας κ.ἄ.) καθίστων τόν χειρισμόν τοῦ Κυπριακοῦ πολύ δύσκολον, καί ἐξέθεταν τήν χώραν. Διηρωτᾶτο μήπως ὑπό τάς συνθήκας αὐτάς ἔπρεπε νά στείλωμεν τήν μεραρχίαν ἄνευ συνοδείας. Διά τήν ἀσφάλειάν της θά ἐπεβαίναμεν τῶν πλοίων, ἐκεῖνος καί ἐγώ, καί μόλις ἡ νηοπομπή ἀπέπλεε θά ἀνακοινώναμε τοῦτο διεθνῶς, πρᾶγμα πού θά ἠμπόδιζε τούς Τούρκους νά τήν βομβαρδίσουν. Μέ ἠρώτησε ὁ πρόεδρος ἄν δέχωμαι καί τοῦ ἀπήντησα ἀδιστάκτως ναί.

»Μοῦ ἐζήτησε νά σκεφθῶ τό θέμα καί νά τοῦ εἰπῶ τήν γνώμην μου ὅταν θά ἔχη ὁλοκληρωθῆ ἡ μεταφορά τῆς μεραρχίας εἰς Κρήτην.

»Συνεζητήσαμε καί πάλιν τό θέμα, ἀργά τήν ἑσπέραν τῆς 19ης. Οὐδείς ἕτερος ἦτο παρών.

»Αἱ παρατηρήσεις μου ἦσαν αἱ ἑξῆς:

»α. Ἡ ἀσφάλεια τῆς νηοπομπῆς θά ἦτο, κατά τήν γνώμην μου, πλήρης.

»β. Ἡ διεθνής ἀπήχησις θά ἦτο εὐμενεστάτη.

»γ. Ἡμεῖς ὅμως οἱ δύο — καί ἰδίως ἐκεῖνος — θά ἔπρεπε νά ἐπιστρέψωμεν, ἐνῷ ἡ μεραρχία θά ἔμενε. Ἀεροπορική κάλυψίς της θά ἦτο ἀδύνατος, ὁ δέ ἀνεφοδιασμός της θά ἐξηρτᾶτο ἀπό τήν καλήν διάθεσιν τῆς τουρκικῆς ἀεροπορίας.

»δ. Ὑπό τάς συνθήκας αὐτάς, ἄν αἱ σαφῶς ὑπέρτεραι ἐν Κύπρῳ τουρκικαί δυνάμεις ἐπετίθεντο κατά τῆς μεραρχίας, θά ἔπρεπε νά θεωρῆται βέβαιον ὅτι, μετά μίαν ἡρωϊκήν ἀντίστασιν ἀρκετῶν ἡμερῶν, θά τήν συνέτριβαν. Ἡ ἦττα ὅμως καί συντριβή μιᾶς ὠργανωμένης ἑλληνικῆς μεραρχίας θά εἶχεν ἐντελῶς ἄλλην σημασίαν ἀπό τήν ὑποχώρησιν τῆς Κυπριακῆς Ἐθνοφρουρᾶς.

»Ὁ πρόεδρος τῆς Κυβερνήσεως μοῦ εἶπεν ὅτι ἀκριβῶς τήν ἰδίαν ἀνάλυσιν εἶχε κάμει καί ὁ ἴδιος. Παρά ταῦτα, εἶπεν, δέν ἔπρεπε νά ἀποκλεισθῆ τό ἐνδεχόμενον καί δι' αὐτό ἡ μεραρχία ἔπρεπε νά παραμείνη ἐν Κρήτῃ, τόσον μᾶλλον καθ' ὅσον ἦτο ἔτσι ἀρκετά καλά τοποθετημένη διά νά ἐνισχύση τήν ἄμυναν τῶν νήσων τοῦ νοτίου καί μέσου Αἰγαίου»[63].

Ὁ ἴδιος ὁ Κ. Καραμανλῆς — στήν ἐπιστολή πού θά ἀπευθύνει μεταγενέστερα στόν πρόεδρο τῆς Ἐξεταστικῆς Ἐπιτροπῆς γιά τό Φάκελλο τῆς Κύπρου — θά ἐξιστορήσει, μεταξύ ἄλλων, τά δραματικά γεγο-

νότα πού ἐκτυλίχθηκαν, μέ ἐπίκεντρο τήν κρίση στήν Κύπρο, ἀπό τίς 24 Ἰουλίου ὡς καί τίς 17 Αὐγούστου 1974:

«Ὅταν ἡ Κυβέρνησις Ἐθνικῆς Ἑνότητος ἀνέλαβε τήν ἐξουσία στίς 24 Ἰουλίου βρέθηκε πρό τῶν ἑξῆς δεσμευτικῶν τετελεσμένων γεγονότων: τῆς εἰσβολῆς τῶν Τούρκων στήν Κύπρο, τῆς ἀποφάσεως τοῦ Συμβουλίου Ἀσφαλείας, τῆς συμφωνίας περί καταπαύσεως τοῦ πυρός καί τῆς συμμετοχῆς τῆς Ἑλλάδος στήν Διάσκεψη τῆς Γενεύης.

»Κάτω ἀπό τίς συνθῆκες αὐτές ἡ Κυβέρνηση δέν εἶχε παρά νά ἀκολουθήση τόν δρόμο τοῦ διπλωματικοῦ ἀγῶνα, γιά νά περισώση ὅ,τι θά ἦτο δυνατόν νά περισωθῆ. Πρός τοῦτο τήν ἐπομένη τῆς ὁρκωμοσίας του ὁ ἀντιπρόεδρος τῆς Κυβερνήσεως καί ὑπουργός τῶν Ἐξωτερικῶν κ. Μαῦρος ἀνεχώρησε γιά τήν Γενεύη, προκειμένου νά μετάσχη στήν Διάσκεψη στήν ὁποία, ἐκτός τῆς Ἑλλάδος καί τῆς Τουρκίας, μετεῖχε καί ἡ Ἀγγλία διά τοῦ ὑπουργοῦ της ἐπί τῶν Ἐξωτερικῶν κ. Κάλλαχαν.

»Στήν πρώτη φάση τῆς Διασκέψεως, πού διήρκεσε ἀπό τίς 25 ἕως τίς 30 Ἰουλίου, σημειώθηκε κάποια πρόοδος, πού ἐπιβεβαιώθηκε καί μέ τό ἐπίσημο κοινό ἀνακοινωθέν τῶν τριῶν ὑπουργῶν τῆς 30ῆς Ἰουλίου. Ἡ Διάσκεψη, ἀφοῦ διέκοψε γιά λίγες μέρες τίς ἐργασίες της, τίς ἐπανέλαβε στίς 8 Αὐγούστου μέ τήν συμμετοχή πλέον καί ἐκπροσώπων τῶν δύο κοινοτήτων κ.κ. Κληρίδη καί Ντενκτάς.

»Ἐν τῷ μεταξύ ὅμως καί κατά τήν διάρκεια τῆς διακοπῆς τῶν ἐργασιῶν τῆς Διασκέψεως οἱ Τοῦρκοι, ἐπωφελούμενοι ἀπό τήν σύγχυση πού προκάλεσε ἡ ἀποδιοργάνωση τῆς Ἐθνοφρουρᾶς καί ἡ μετακίνηση τῶν πληθυσμῶν, παρεβίαζαν τά συμφωνηθέντα κατά τήν πρώτη φάση τῆς Διασκέψεως καί ἐνίσχυαν αὐθαίρετα τίς θέσεις τους καί τίς δυνάμεις τῆς εἰσβολῆς. Τίς ἐνέργειες αὐτές τῶν Τούρκων τίς κατήγγειλα μέ τό ἀπό 28 Ἰουλίου συνημμένο μήνυμά μου πρός τόν κ. Ἐτσεβίτ διά τοῦ ὁποίου ἀπέκρουα καί τήν πρότασή του περί συναντήσεώς μας, θέτων ὡρισμένους ὅρους γιά τήν πραγματοποίησή της.

»Ἡ κακόπιστη αὐτή συμπεριφορά τῶν Τούρκων ἦταν φυσικό νά προκαλέση τήν δυσπιστία καί τίς ἀνησυχίες τῆς ἑλληνικῆς Κυβερνήσεως, ἡ ὁποία ἔκρινε ὅτι ὤφειλε νά ἐξετάση τό ἐνδεχόμενο νέων ἐχθροπραξιῶν στήν Κύπρο, πού θά ὡδηγοῦσαν πιθανῶς καί σέ πόλεμο μέ τήν Τουρκία. Μέ τά δεδομένα αὐτά ἐγένοντο ἀλλεπάλληλες συσκέψεις μέ τήν στρατιωτική ἡγεσία γιά νά ἐκτιμηθοῦν ἀφ' ἑνός ἡ ἐν γένει στρατιωτική κατάσταση τῆς χώρας καί ἀφ' ἑτέρου οἱ δυνατότητες ἀναμετρήσεως μέ τήν Τουρκία τόσο στήν Κύπρο ὅσο καί στό Αἰγαῖο καί τήν Θράκη.

»Στίς 3, 13 καί 14 Αὐγούστου συνεκάλεσα συσκέψεις, τῶν ὁποίων ἐπισυνάπτω τά πρακτικά, μέ τήν στρατιωτική ἡγεσία καί τούς ἁρμόδιους ὑπουργούς. Κατά τίς συσκέψεις αὐτές διεπιστώθη ἡ πλήρης ἀδυναμία στρατιωτικῆς ἐπεμβάσεως στήν Κύπρο, καθώς καί εὐρύτερης πολεμικῆς ἀναμετρήσεως μέ τήν Τουρκία. Καί τοῦτο ὄχι μόνο διότι ἡ τελευταία αὐτή διέθετε μεγάλη ἀριθμητική ὑπεροχή ἀπέναντί μας εἰς ὅλα τά μέτωπα — ἕνα σχεδόν πρός τρία — ὄχι μόνο διέθετε ἀποφασιστικά γεωγραφικά πλεονεκτήματα, ἀλλά κυρίως διότι εἰς μέν τήν Κύπρο ἡ Ἐθνοφρουρά εἶχε πλήρως ἀποσυντεθῆ, εἰς δέ τήν Ἑλλάδα οἱ Ἔνοπλες Δυνάμεις ἦσαν ἀποδιοργανωμένες καί ἄοπλες, ὅπως ἀπέδειξε ἡ κωμικοτραγική ἐπιστράτευση τῆς 21ης Ἰουλίου.

»Τήν θλιβερή αὐτή εἰκόνα τήν δίνουν ὅλες οἱ σχετικές στρατιωτικές ἐκθέσεις καί πρό παντός οἱ διαπιστώσεις τοῦ στρατηγοῦ Καραγιάννη, ὁ ὁποῖος εἶχε ἀποσταλῆ στήν Μεγαλόνησο στίς 6 Αὐγούστου καί ὁ ὁποῖος μέ ἐμπιστευτική ἔκθεσή του στίς 30 Αὐγούστου μοῦ ἀνέφερε μεταξύ ἄλλων καί τά ἑξῆς:

»"... Τό πραξικόπημα ἀρχικῶς καί ἡ ἐν συνεχείᾳ δυσμενής ἐξέλιξις τῶν ἐπιχειρήσεων πρός ἀντιμετώπισιν τῆς τουρκικῆς εἰσβολῆς εἶχον ὡς ἀποτέλεσμα τήν πλήρη ἀποδιοργάνωσιν τῶν μονάδων τῆς Ἐθνικῆς Φρουρᾶς, τό χαμηλόν ἠθικόν καί τό μεγάλον ποσοστόν ἀνυποταξιῶν καί λιποταξιῶν. Συγκεκριμένα ὑπῆρξαν περιπτώσεις διαρροῆς μεγάλου ἀριθμοῦ λιποτακτούντων ἀνδρῶν ἀπό τάγματα Πεζικοῦ πού διετάσσοντο νά προωθηθοῦν εἰς τήν γραμμήν μάχης, μέ ἀποτέλεσμα τά τάγματα αὐτά νά φθάνουν εἰς τόν προορισμόν των μέ ποσοστόν περίπου 20% τῆς συνολικῆς δυνάμεώς των.

»"... Ἐνίσχυσις τῆς Ἐθνικῆς Φρουρᾶς κατά τήν διάρκειαν τῆς ἐκεχειρίας καί πρό τῆς ἐνάρξεως τοῦ Ἀττίλα Β΄, μέ ἰσχυρές δυνάμεις καί μέ τόν ἀναγκαῖο βαρύ ὁπλισμό, ἐκτός τοῦ ὅτι δέν ὑπῆρχαν εἰς τήν Ἑλλάδα, ἀπαιτοῦσαν διά τήν μεταφοράν των ὀχηματαγωγά πλοῖα, τά ὁποῖα θά ἦτο πολύ δύσκολον, ἄν ὄχι ἀδύνατον, νά φθάσουν ἀπαρατήρητα ἀπό τούς Τούρκους εἰς τούς λιμένας Λεμεσοῦ καί Πάφου.

»"... Ἀλλά καί ἐάν δεχθῶμεν ὅτι παρ' ὅλες τίς ἀνωτέρω δυσκολίες ἦτο δυνατή ἡ ἔγκαιρος ἀποστολή εἰς Κύπρον μιᾶς τοιαύτης δυνάμεως δέν πρέπει νά παραβλέψωμεν ὅτι θά ἦτο ἄκρως προβληματική ἡ ἐκπλήρωσις τῆς ἀποστολῆς της ἐλλείψει σταθερᾶς ἀεροπορικῆς ὑποστηρίξεως καί ἀδυναμίας συνεχοῦς ἀνεφοδιασμοῦ της ἀπό θαλάσσης ἢ ἀέρος.

»"... Πάντως καί μέ τήν πιθανήν αὐτήν ἐνίσχυσιν καί πάλιν θά ἦτο δυνατή μόνον ἡ ἐπί τινα χρόνον ἄμυνα εἰς τάς προσβάσεις τοῦ ὄρους Τρόοδος, διότι οἱ Τοῦρκοι διά πλήρους ἀποκλεισμοῦ τῆς νήσου ἀπ' ἀέρος καί θαλάσσης, πού εἶναι δυνατός λόγῳ τῆς μεγάλης ἐγγύτητος τῶν ἀεροπορικῶν καί ναυτικῶν των βάσεων καί διά τῆς διενεργείας ἀποβατικῶν ἐπιχειρήσεων εἰς τό νότιον τμῆμα τῆς νήσου, θά ἠδύ-

ναντο νά ἐγκλωβίσουν καί νά καταστρέψουν τάς ἀμυνομένας ἑλληνικάς δυνάμεις, ὁλοκληρώνοντας ἔτσι τήν κατάληψιν τῆς νήσου...".

»Τίς παραπάνω ἀδυναμίες στόν στρατιωτικό τομέα τίς καθιστοῦσε ὀξύτερες καί ἡ ἐσωτερική κατάσταση τῆς χώρας πού ἦταν συγκεχυμένη καί, θά ἔλεγα, χαώδης. Ἡ Κυβέρνηση Ἐθνικῆς Ἑνότητος, καθ' ἣν στιγμήν ἀγωνιζόταν νά δαμάση τό χάος καί νά ἀποκαταστήση τήν δημοκρατικήν ὁμαλότητα, ἀντιμετώπιζε καθημερινά τόν κίνδυνο τῆς ἀνατροπῆς της, δεδομένου ὅτι ὁ κρατικός, καί ἰδίως ὁ στρατιωτικός, μηχανισμός, εὑρίσκετο ἀκόμα ὑπό τόν ἔλεγχο τῆς χούντας. Καί χρειάστηκαν ἐπιδέξιοι χειρισμοί καί θάρρος γιά νά ἐξαρθρωθῆ ὁ μηχανισμός αὐτός καί νά φθάσουμε στίς ἐκλογές τοῦ Νοεμβρίου.

»Δεδομένου ὅμως ὅτι ἡ ἄμεση ἐξάρθρωση τοῦ μηχανισμοῦ αὐτοῦ ἦταν ὄχι μόνον ἐπικίνδυνη ἀλλά καί πρακτικά ἀδύνατη, ἔπρεπε νά γίνη σύντομα μέν ἀλλά καί μέ περίσκεψη. Πρᾶγμα πού ἐπετεύχθη μέ τήν βοήθεια τοῦ κ. Ἀβέρωφ καί τοῦ Σόλωνα Γκίκα.

»Ἔτσι, στίς 2 Αὐγούστου ἐτέθη σέ διαθεσιμότητα ὁ Ἰωαννίδης, ἐνῶ στίς 6 τοῦ ἴδιου μῆνα ἐστάλη στήν Κύπρο ὁ στρατηγός Καραγιάννης, γιά νά θέση ὑπό ἔλεγχο τήν διαλελυμένη Ἐθνοφρουρά. Στίς 11 Αὐγούστου ἀπομακρύνθηκαν, παρά τίς ἀντιρρήσεις τῆς ἡγεσίας, οἱ στρατιωτικές μονάδες πού στάθμευαν στήν Ἀθήνα καί πού κατά θετικές πληροφορίες ἐσχεδίαζαν τήν ἀνατροπή τῆς Κυβερνήσεως. Στίς 19 Αὐγούστου ἀντικατεστάθησαν ὁ Μπονάνος καί ὁ Γαλατσᾶνος μέ τούς Ἀρμπούζη καί Ντάβο καί στίς 2 Ὀκτωβρίου ἀπετράπη μέ εἰδικά μέτρα καί μέ τήν βοήθεια τοῦ στρατηγοῦ Γκιζίκη ἡ σύλληψή μου πού ἐσχεδίαζαν 30 χουντικοί ἀξιωματικοί. (Ἐδῶ θά πρέπη νά τονίσω ὅτι ὁ στρατηγός Γκιζίκης, ἀνεξάρτητα ἀπό τίς εὐθύνες του γιά τό παρελθόν, ἐβοήθησε θετικά τήν Κυβέρνηση στήν προσπάθειά της γιά τήν ἀποκατάσταση τῆς δημοκρατίας. Τό ἴδιο θά μποροῦσα νά πῶ καί γιά τούς Ἀραπάκη καί Παπανικολάου).

»Τέλος, στίς 23 Ὀκτωβρίου συνελήφθησαν καί ἐκτοπίστηκαν στήν Κέα οἱ πρωταίτιοι τῆς 21ης Ἀπριλίου, πού συνωμοτοῦσαν νά ματαιώσουν τίς ἐκλογές προκαλώντας ἐπεισόδια στόν Ἕβρο καί στήν Ἀθήνα.

»Στήν Γενεύη οἱ Τοῦρκοι, ἐνήμεροι τῶν ἀδυναμιῶν αὐτῶν, πολιτικῶν καί στρατιωτικῶν, ἀφοῦ προκάλεσαν τό ναυάγιο τῆς Διασκέψεως μέ τό γνωστό ἐκβιαστικό τους τελεσίγραφο, ἐξαπέλυσαν τήν αὐγή τῆς 14ης Αὐγούστου γενική ἐπίθεση μέ τά γνωστά ὀδυνηρά ἀποτελέσματα.

»Τά γεγονότα πού ἔλαβαν χώρα στήν Διάσκεψη τῆς Γενεύης καί κατέληξαν στήν 14η Αὐγούστου τά γνωρίζει καλύτερα ὁ τότε ἀντιπρόεδρος τῆς Κυβερνήσεως καί ὑπουργός Ἐξωτερικῶν κ. Μαῦρος, πού μετεῖχε τῆς Διασκέψεως καί ἐκτίθενται λεπτομερῶς στά τηλεγραφήματα καί στά πρακτικά πού βρίσκονται ὅλα στά Ἀρχεῖα τοῦ Ὑπουργείου Ἐξωτερικῶν καί ὑποθέτω καί στόν Φάκελλο τῆς Ἐπιτροπῆς σας. Ἰδιαίτερο ἐνδιαφέρον παρουσιάζει τό πρακτικό τῆς τελευταίας καί δραματικῆς συνεδριάσεως τῆς 13ης Αὐγούστου, πού δίδει τό μέγεθος τῆς δολιότητας καί τῆς ἀνεντιμότητας τῆς Τουρκίας.

»Στήν Ἀθήνα, μόλις πληροφορήθηκα τήν ἐγκληματική αὐτή ἐνέργεια τῶν Τούρκων, ἔσπευσα — συνοδευόμενος καί ἀπό τόν ὑπουργό κ. Ράλλη — στίς 5 τό πρωΐ στό Πεντάγωνο, ὅπου συναντήσαμε τόν κ. Ἀβέρωφ καί τούς τέσσερεις ἀρχηγούς τῶν Ἐπιτελείων. Συνεκροτήθη ἀμέσως σύσκεψη, τά συμπεράσματα τῆς ὁποίας ἐκτίθενται λεπτομερῶς στό συνημμένο Πρακτικό τῆς 14ης Αὐγούστου πού συνέταξε ὁ κ. Ἀβέρωφ. Ἀφοῦ ἐνημερώθηκα ἐπί τῆς καταστάσεως ἔδωσα ἐντολή: πρῶτον, ὅπως τά τρία ὑποβρύχια πού εὑρίσκοντο καθ' ὁδόν πρός Κύπρο ἐπισπεύσουν τήν πορεία τους καί προσβάλουν τίς τουρκικές ναυτικές δυνάμεις· καί, δεύτερον, ὅπως τό σταθμεῦον στό Ἡράκλειο τῆς Κρήτης σμῆνος ἀεριωθουμένων ἀπογειωθῆ ἀμέσως καί ἀναλάβη δράση στήν Κύπρο.

»Οἱ ἀρχηγοί τῶν Ἐπιτελείων διετύπωσαν ἀντιρρήσεις θεωροῦντες τήν ἐπιχείρηση αὐτή ἀνέφικτη καί ἐξέθεσαν τούς κινδύνους πού θά ἀντιμετώπιζε. Κατόπιν τούτου ἐγκατελείφθη ἡ ἀνωτέρω σκέψη καί ἔδωσα ἐντολή νά ἑτοιμασθῆ τάχιστα μιά μεραρχία στήν Ρόδο ἤ στήν Κρήτη γιά νά ἀποσταλῆ μέ πρώτη εὐκαιρία στήν Κύπρο. Οἱ ἀρχηγοί ἐδήλωσαν ὅτι ἦτο δυνατόν νά συγκροτηθῆ ἡ μεραρχία αὐτή σέ 6-7 ἡμέρες, προσέθεσαν ὅμως ὅτι θά ἦταν ἀδύνατο νά φθάση στήν Κύπρο χωρίς πλήρη ἀεροπορική κάλυψη, δεδομένου ὅτι θά ἐβάλλετο καθ' ὁδόν ἤ καί ἄν ἔφθανε θά παρέμενε αἰχμάλωτη τῶν Τούρκων, οἱ ὁποῖοι, σέ ἀντίθεση μ' ἐμᾶς, εἶχαν τήν εὐχέρεια νά ἐνισχύσουν ἀπεριόριστα τίς δυνάμεις τους.

»Τήν ἴδια ἡμέρα κατήγγειλα στήν διεθνῆ κοινή γνώμη τό ἔγκλημα αὐτό τῆς Τουρκίας μέ τήν συνημμένη δήλωσή μου. Συγχρόνως ἡ Κυβέρνησή μου, διαμαρτυρομένη γιά τήν ἀδράνεια τῆς Συμμαχίας στήν κυπριακή κρίση, ἀνεκοίνωσε τήν ἀποχώρηση τῆς Ἑλλάδος ἀπό τό στρατιωτικό σκέλος τοῦ ΝΑΤΟ, μέ σκοπό ἀφ' ἑνός μέν νά προβάλη ἐντονώτερα στήν διεθνῆ κοινή γνώμη τό δρᾶμα τῆς Κύπρου, ἀφ' ἑτέρου δέ νά ἀσκήση πίεση ἐπί τῶν Συμμάχων μας νά ἐπέμβουν ἐνεργά στό Κυπριακό. Ἡ ἐνέργεια αὐτή τῆς Κυβερνήσεως προκάλεσε, ὡς ἦτο φυσικό, ζωηρή ἐντύπωση, μέ ἀποτέλεσμα τά μέν Ἡνωμένα Ἔθνη, στά ὁποῖα προσέφυγε ἡ Ἑλλάς, νά καταδικάσουν μέ τίς ὑπ' ἀριθ. 357, 358, 359, 360 καί 361 ἀποφάσεις τους τήν Τουρκία, οἱ δέ ΗΠΑ νά ἐπιβάλουν εἰς αὐτήν τό γνωστό ἐμπάργκο, τό ὁποῖο ὅμως ἤρθη τόν Ἰού-

λιο τοῦ 1978 κάτω ἀπό τίς ἐκβιάσεις ἀλλά καί τίς δόλιες διαβεβαιώσεις τῆς Τουρκίας ὅτι ἡ ἄρση τοῦ ἐμπάργκο θά διευκόλυνε τήν λύση τοῦ Κυπριακοῦ.

»Τήν ἑπομένη, τό πρωΐ δηλαδή τῆς 15ης Αὐγούστου συνεκάλεσα καί νέα σύσκεψη κατά τήν ὁποία, ἀφοῦ διεπιστώσαμε καί πάλι τήν ἀδυναμία στρατιωτικῆς ἐπεμβάσεως στήν Κύπρο, ἀνέθεσα στόν κ. Μαῦρο νά ζητήση ἀπό τήν ἀγγλική Κυβέρνηση ὅπως, ὑπό τήν ἰδιότητά της ὡς Ἐγγυητρίας Δυνάμεως, προσφέρη ἀεροπορική κάλυψη στήν ἀποστολή αὐτή. Ἡ ἀγγλική Κυβέρνηση, ὄχι μόνον ἠρνήθη τήν συνδρομή της, ἀλλά καί χαρακτήρισε τήν σχεδιαζομένη ἐπιχείρηση ἀναποτελεσματική καί πολλαπλῶς ἐπικίνδυνη.

»Μετά τήν ἄρνηση καί τῆς Ἀγγλίας νά συμπράξη στήν ἐπιχείρηση ἐξήτασα τήν περίπτωση νά διακινδυνεύσω τήν ἀποστολή τῆς μεραρχίας καί νά ἐπιβιβασθῶ καί ὁ ἴδιος αὐτῆς, μέ τήν σκέψη καί τήν ἐλπίδα ὅτι ἡ παρουσία μου θά μποροῦσε νά περιορίση τόν κίνδυνο τῆς προσβολῆς τῆς νηοπομπῆς ἀπό τούς Τούρκους. Ὕστερα ὅμως ἀπό νέα μακρά σύσκεψη ἐγκαταλείφθη καί ἡ σκέψη αὐτή διότι ἐκρίθη ὄχι μόνον ἀνέφικτη, ἀλλά καί ἐπικίνδυνη τόσο γιά τήν τύχη τῆς μεραρχίας ὅσο καί γιά τήν ἀσφάλεια τῆς ἠπειρωτικῆς Ἑλλάδος.

»Τό ἀποτέλεσμα ὅλων αὐτῶν τῶν συσκέψεων ἦταν νά διαπιστωθῆ ὅτι ὁποιαδήποτε στρατιωτική ἐνέργεια στήν Κύπρο θά ἀποτελοῦσε ἐπιχείρηση αὐτοκτονίας, ἐνῶ συγχρόνως θά ἐξασθένιζε τήν ἄμυνά μας στό Αἰγαῖο καί τήν Θράκη, ὅπου ἡ Τουρκία διατηροῦσε ἀνέπαφες καί ἕτοιμες τίς ὑπέρτερες δυνάμεις της. Μέ τίς διαπιστώσεις αὐτές συμφωνοῦσαν ἐξ ἄλλου ὄχι μόνον ὅλοι οἱ ἀνώτεροι ἀξιωματικοί τῆς ἐποχῆς ἐκείνης πού εἶχα συμβουλευθῆ, ἀλλά καί ἡ πολιτική ἡγεσία τῆς Κύπρου καί τῆς Ἑλλάδος. Ἄλλωστε οἱ ἀδυναμίες αὐτές ἐπιβεβαιώθηκαν καί ἀπό τό γεγονός ὅτι ἀποφεύχθηκε δυναμική ἐνέργεια στήν Κύπρο καί κατά τίς ἀλλεπάλληλες κρίσεις τοῦ Κυπριακοῦ πού σημειώθηκαν ἔκτοτε.

»Μετά τίς ὀδυνηρές αὐτές διαπιστώσεις δέν ἀπέμενε ἄλλη ὁδός γιά τόν περιορισμό τῶν συνεπειῶν τοῦ ἐγκλήματος τῆς Τουρκίας παρά ὁ διπλωματικός καί πάλι ἀγῶνας, μέ σκοπό τήν δημιουργία εὐνοϊκῶν προϋποθέσεων γιά τήν ἐπανάληψη τοῦ διαλόγου, τήν ὁποία ἄλλωστε συνεβούλευαν καί ὅλες οἱ ξένες Κυβερνήσεις»[64].

17 ΑΥΓΟΥΣΤΟΥ 1974

Ὁ Μίλος Μίνιτς, ἀντιπρόεδρος τῆς Κυβερνήσεως καί ὑπουργός τῶν Ἐξωτερικῶν τῆς Γιουγκοσλαβίας, ἐπισκέπτεται ἐκτάκτως, μέ πρωτοβουλία του, τήν Ἀθήνα κομίζοντας μήνυμα τοῦ στρατάρχη Τίτο πρός τόν Κ. Καραμανλῆ. Σέ δηλώσεις, μετά τήν ἄφιξή του, θά τονίσει ὅτι ἡ ἀποστολή του σχετίζεται μέ τήν κρίση τῆς Κύπρου ἡ ὁποία, ὅπως ὑπογράμμισε, θίγει τά συμφέροντα ὅλων τῶν Κρατῶν τῆς περιοχῆς καί ἔχει ἰδιαίτερη σημασία γιά τήν εἰρήνη.

Τό μήνυμα τοῦ Γιουγκοσλάβου πρόεδρου πρός τόν Ἕλληνα πρωθυπουργό ἀνέφερε τά ἀκόλουθα:

«Ἡ κρίσιμη φάση πού διανύει αὐτή τήν στιγμή ἡ ἐξέλιξη τῶν γεγονότων σχετικά μέ τήν Κύπρο μέ παρακινεῖ, στό πνεῦμα τῆς παραδοσιακῆς φιλίας μεταξύ τῶν λαῶν καί χωρῶν μας, νά σᾶς ἀπευθύνω ἐξ ὀνόματος τῆς Κυβερνήσεως τῆς Γιουγκοσλαβίας καί ἐκ μέρους μου ἕνα προσωπικό μήνυμα καί νά σᾶς ἐκθέσω τίς ἀπόψεις μας γιά τήν σημερινή κατάσταση πού ἐγκυμονεῖ σοβαρούς κινδύνους γιά τήν εἰρήνη καί τήν ἀσφάλεια στήν περιοχή μας.

»Ἡ κατάσταση στήν Κύπρο, συνεπείᾳ τοῦ στρατιωτικοῦ πραξικοπήματος, πού ἀποφασίστηκε καί ὀργανώθηκε στό ἐξωτερικό καί ἐστρέφετο ἐναντίον τῆς κυριαρχίας, τῆς ἀνεξαρτησίας καί τῆς ἐδαφικῆς ἀκεραιότητος τῆς Κυπριακῆς Δημοκρατίας καί τῆς συνταγματικῆς της Κυβερνήσεως μέ ἐπικεφαλῆς της τόν πρόεδρο Μακάριο, μᾶς προκάλεσε βαθύτατες ἀνησυχίες. Ἡ Κυβέρνηση καί οἱ λαοί τῆς Γιουγκοσλαβίας κατεδίκασαν αὐτή τήν ἀνάμιξη στίς ἐσωτερικές ὑποθέσεις τῆς Κυπριακῆς Δημοκρατίας, μιᾶς φιλικῆς χώρας πού ἀκολουθεῖ ἀδέσμευτη πολιτική καί εἶναι ἐνεργό μέλος τοῦ ΟΗΕ. Ἡ γιουγκοσλαβική Κυβέρνηση καί ἐγώ ἐπισύραμε τήν προσοχή στούς μεγάλους κινδύνους πού ἀπορρέουν ἀπό τήν ἐξέλιξη αὐτῆς τῆς κρίσεως. Ἐπισύραμε τήν προσοχή τῆς παλαιᾶς ἑλληνικῆς Κυβερνήσεως στό γεγονός ὅτι ἀναλαμβάνει ὅλη τήν εὐθύνη γιά τίς συνέπειες πού θά μποροῦσαν νά προκύψουν. Ὑποστηρίξαμε σταθερά τήν ἀνεξάρτητη καί ἀδέσμευτη Κύπρο καί τήν νόμιμη Κυβέρνησή της καί ταχθήκαμε ὑπέρ τῆς ἀμέσου καταπαύσεως τῆς ξένης ἐπεμβάσεως, ὑπέρ τῆς ἀποχωρήσεως τῶν ξένων στρατιωτικῶν δυνάμεων καί ὑπέρ τῆς αὐστηρῆς ἐφαρμογῆς τῆς ἀποφάσεως 353 τοῦ Συμβουλίου Ἀσφαλείας τοῦ ΟΗΕ.

»Οἱ ἀδέσμευτες χῶρες, πού εἶδαν στήν παραβίαση τῆς ἀνεξαρτησίας τῆς Κύπρου καί μίαν ἐπίθεση κατά τῆς πολιτικῆς τῆς μή-δεσμεύσεως γενικά, ἐξέφρασαν σαφῶς καί ἐπανειλημμένως, καί ἰδίως στήν δήλωσή τους, τῆς Ν. Ὑόρκης στίς 6 Αὐγούστου, τήν κοινή τους θέση σχετικά μέ τήν κατάσταση στήν Κύπρο. Ἐζήτησαν τήν ἐπείγουσα καί πλήρη πραγματοποίηση τῶν στόχων τῆς ἀνωτέρω ἀποφάσεως τοῦ Συμβουλίου Ἀσφαλείας καί ἐτόνισαν ὅτι κάθε καθυστέρηση στήν ἀπομάκρυνση τῶν ξένων στρατιωτικῶν δυνάμεων ἀπό τήν Κύπρο ἀποτελοῦσε εὐθεῖα ἀπειλή κατά τῆς εἰρήνης, τῆς ἀσφαλείας καί τῆς σταθερότητας στήν Μεσογειακή περιοχή και σ' ἕνα εὐρύτερο ἐπίπεδο.

»Δυστυχῶς ἡ ἀπόφαση τοῦ Συμβουλίου Ἀσφαλείας δέν ἐκτελέσθηκε, ἡ κατάσταση ἐπιδεινώθηκε καί οἱ σχέσεις μεταξύ δύο χωρῶν φιλικῶν καί γειτονικῶν μας, τῆς Ἑλλάδος καί τῆς Τουρκίας, κατέστησαν ἀκόμα πιό τεταμένες, πρᾶγμα πού κατέληξε τελικά στήν πλήρη ἀποτυχία τῶν διαπραγματεύσεων τῆς Γενεύης γιά τήν Κύπρο. Ἔτσι τό Συμβούλιο Ἀσφαλείας ἀναγκάσθηκε νά υἱοθετήση στίς 14 αὐτοῦ τοῦ μηνός, μιά νέα ἀπόφαση πού ζητᾶ τήν κατάπαυση τῶν ἐχθροπραξιῶν στήν Κύπρο καί τήν ἄμεση ἐκτέλεση τῆς ἀποφάσεως 353. Παρά τό νέο ὅμως αὐτό διά-

Ὁ Γιουγκοσλάβος ἀντιπρόεδρος καί ὑπουργός τῶν Ἐξωτερικῶν μετέφερε μήνυμα τοῦ στρατάρχη Τίτο.

βημα, οἱ ἀποφάσεις τοῦ Συμβουλίου Ἀσφαλείας ἐξακολουθοῦν πάντοτε νά μήν γίνωνται σεβαστές καί ἡ κατάσταση στήν Κύπρο καί σχετικά μέ τήν Κύπρο δέν παύει νά ἐπιδεινώνεται.

»Χώρα γειτονική καί ἀδέσμευτη ἡ Γιουγκοσλαβία ἐνδιαφέρεται ἔντονα νά βρεθῆ μιά λύση στήν σοβαρή κατάσταση πού δημιουργήθηκε σχετικά μέ τήν Κύπρο.

»Εἴμεθα βαθύτατα πεπεισμένοι ὅτι εἶναι πρός τό εὐρύτερα νοούμενο συμφέρον τῆς εἰρήνης καί τῆς ἀσφαλείας καί κυρίως πρός τό συμφέρον ὅλων τῶν χωρῶν τῆς περιοχῆς, μεταξύ τῶν ὁποίων ἡ Γιουγκοσλαβία καί ἡ Ἑλλάδα, νά λυθῆ τό ταχύτερον δυνατόν ἡ παροῦσα κρίση, σύμφωνα μέ τίς ἀποφάσεις τοῦ Συμβουλίου Ἀσφαλείας. Μιά ἀντίθετη ἐξέλιξη τῶν γεγονότων θά ἔθετε σέ κίνδυνο τήν σταθερότητα σέ μιά εὐρύτερη περιοχή τῆς Μεσογείου καί τῆς Εὐρώπης καί θά ὡδηγοῦσε σέ μιά νέα καί ἐπικίνδυνη ἐπιδείνωση καί σέ συγκρούσεις μέ ἀνυπολόγιστες συνέπειες.

»Τά πρόσφατα γεγονότα ἐνίσχυσαν τήν πεποίθησή μας ὅτι ἡ λύση τῆς παρούσης καταστάσεως δέν μπορεῖ νά βρεθῆ παρά στήν αὐστηρή ἐφαρμογή τῶν ἀποφάσεων τοῦ Συμβουλίου Ἀσφαλείας καί συγκεκριμένα στίς διατάξεις πού ἀναφέρονται στόν σεβασμό τῆς ἀνεξαρτησίας, τῆς κυριαρχίας καί τῆς ἐδαφικῆς ἀκεραιότητας τῆς Δημοκρατίας τῆς Κύπρου, τήν κατάπαυση τῆς ξένης στρατιωτικῆς ἐπεμβάσεως καί τήν ἀποκατάσταση τῆς συνταγματικῆς Κυβερνήσεως στήν Κύπρο. Θεωρούσαμε πάντοτε ὅτι ἡ σταθερότης τῶν ἐσωτερικῶν σχέσεων καί τῆς διεθνοῦς θέσεως τῆς Κύπρου δέν μποροῦσε νά στηρίζεται παρά μόνον πάνω σέ λύσεις πού θά μετέφραζαν τά νόμιμα ἐθνικά συμφέροντα τῶν δύο κοινοτήτων καί θά ἦσαν ἀποδεκτές ἀπό αὐτές. Εἶναι, ἔτσι, ἀναγκαῖο νά δημιουργηθοῦν οἱ συνθῆκες πού θά ἐπιτρέψουν στίς δύο ἐθνικές κοινότητες νά συμφωνήσουν σ' ἕνα σύστημα ἀμοιβαίων σχέσεων καί δομῆς τοῦ κοινοῦ Κράτους, μέσα σέ κλῖμα ἐλευθερίας καί κατά τρόπο δημοκρατικό ἐπί τῇ βάσει τοῦ σεβασμοῦ τῶν δικαιωμάτων καί τῶν ἀμοιβαίων εὐθυνῶν γιά τήν εἰρήνη στήν Κύπρο.

»Οἱ κατάλληλες, ἐξ ἄλλου, διεθνεῖς ἐγγυήσεις καί συνθῆκες πού θά προέβλεπαν τόν σεβασμό τῆς ἀνεξαρτησίας, κυριαρχίας καί ἐδαφικῆς ἀκεραιότητας τῆς Κυπριακῆς Δημοκρατίας καί πού θά συνήπτοντο μέ τήν ἰσότιμη συμμετοχή τῶν νομίμων ἐκπροσώπων τῆς Κυπριακῆς Δημοκρατίας μποροῦν νά συμβάλουν στήν ἐξασφάλιση τῆς σταθερότητας τῶν σχέσεων μεταξύ τῶν δύο ἐθνικῶν κοινοτήτων τῆς Κύπρου ἐπί τῇ βάσει τῆς πλήρους ἰσότητας δικαιωμάτων. Ἂς μᾶς ἐπιτραπῆ νά ὑπογραμμίσουμε, ὑπό τό φῶς τῆς δικῆς μας πείρας καί τῆς πείρας ἄλλων πολυεθνικῶν χωρῶν ὅτι μόνο πάνω σ' αὐτή τήν βάση εἶναι δυνατόν νά δημιουργηθοῦν σχέσεις ἐμπιστοσύνης, νά κατοχυρωθῆ ἡ ἑνότης καί ἀνεξαρτησία τῆς Κύπρου, νά ἐξαφανισθοῦν οἱ σημερινές βαρειές συνέπειες τῆς ξένης ἐπεμβάσεως καί νά ξεπερασθοῦν οἱ ἀνώμαλες σχέσεις μεταξύ Ἑλλάδος καί Τουρκίας. Τό γεγονός ὅτι καί ἡ δική σας Κυβέρνηση παρέχει διαβεβαιώσεις ὅτι σέβεται τήν ἀνεξαρτησία, τήν κυριαρχία καί τήν ἐδαφική ἀκεραιότητα τῆς Κύπρου, ἐπιτρέπει τήν ἐλπίδα ὅτι εἶναι δυνατόν νά βρεθῆ εἰρηνική λύση. Εἶμαι πεπεισμένος ὅτι ἡ μεγάλη σας πολιτική πεῖρα, ἡ διαύγειά σας ὡς πολιτικοῦ καί ἡ συναίσθηση τῆς εὐθύνης γιά τήν εἰρήνη καθώς καί ἡ κατανόησή σας τῆς σημασίας πού ἔχει ἡ συνεννόηση καί ἡ συνεργασία μεταξύ γειτονικῶν χωρῶν καί σέ μιά εὐρύτερη περιοχή θά παίξουν οὐσιαστικό ρόλο στίς προσπάθειες πού ἀποβλέπουν στήν ἐξεύρεση μιᾶς πολιτικῆς λύσεως τῆς κρίσεως.

»Παρακαλῶ βεβαιωθῆτε ὅτι ἡ Γιουγκοσλαβία θά ὑποστηρίξη σταθερά κάθε προσπάθεια πού θά μπορῆ νά ἀπολήξη στό ξεπέρασμα τῆς σημερινῆς κρίσεως. Ἡ ἀφετηρία της εἶναι μιά Κύπρος ἑνιαία, κυρίαρχη, ἀνεξάρτητη καί ἀδέσμευτη μέ σχέσεις ἰσότητος μεταξύ τῶν δύο κοινοτήτων.

»Ἐκτιμοῦμε κάθε προσπάθεια πού μπορεῖ νά ὁδηγήση στήν ρύθμιση τῆς σημερινῆς κρίσεως, θεωρώντας πάντως ὅτι ὁ ΟΗΕ καλεῖται νά παίξη στό θέμα αὐτό ἕνα ρόλο ἀναντικατάστατο, ἀφοῦ ἀντανακλᾶ καλύτερα τά κοινά συμφέροντα τῆς διεθνοῦς κοινότητας καί τῆς κάθε χώρας ἰδιαίτερα.

»Σέ ὅ,τι μᾶς ἀφορᾶ, εὐχόμεθα εἰλικρινά νά συμβάλωμε στό νά ξεπεράσουν ὅσο τό δυνατόν ταχύτερα, οἱ δύο φιλικές καί γειτονικές χῶρες μας, ἡ Ἑλλάδα καί ἡ Τουρκία, τήν κρίση στήν ὁποία βρίσκονται. Ἀναμένομε νά παύση ἡ ξένη ἀνάμιξη στήν Κύπρο, πρᾶγμα στό ὁποῖο βλέπομε τήν κύρια προϋπόθεση γιά τήν ὁμαλοποίηση τῶν ἑλληνοτουρκικῶν σχέσεων καί τήν ἐξάλειψη τοῦ κινδύνου γιά τήν εἰρήνη καί τήν ἀσφάλεια.

»Θά ἤθελα νά φέρω εἰς γνῶσιν σας ὅτι μέ τίς ἴδιες προθέσεις ἀπηύθυνα προσωπικό μήνυμα στόν πρόεδρο τῆς Τουρκικῆς Δημοκρατίας Φάχρι Κορουτούρκ καί στόν πρωθυπουργό Μπουλέντ Ἐτσεβίτ. Προτίθεμαι ἐπίσης νά ἀπευθύνω μήνυμα στούς πολιτικούς ἡθύνοντες τῆς Κυπριακῆς Δημοκρατίας.

»Ἀπευθύνοντάς σας αὐτό τό μήνυμα σᾶς ἐξέθεσα ἐν συντομίᾳ τίς ἀπόψεις μας μέ τήν ἐλπίδα ὅτι θά τούς παράσχετε ὅλη σας τήν προσοχή. Θά σᾶς ἤμουν εὐγνώμων ἂν μᾶς γνωρίζατε τίς ἀπόψεις σας καί τίς ἐκτιμήσεις σας γιά τήν παροῦσα κρίση καί γιά τά μέσα πού θά ἐπιτρέψουν τήν λύση της.

»Πιστεύω ὅτι θά συμμερισθῆτε τήν πεποίθησή μου ὅτι ἡ παροῦσα ἀνταλλαγή γνωμῶν μπορεῖ νά βοηθήση ὠφέλιμα τίς προσπάθειες γιά μιά εἰρηνική λύση τῆς κρίσεως καί τήν ἀποκατάσταση τῆς εἰρήνης καί τῆς σταθερότητας στήν περιοχή αὐτή.

»Ὁ ἀντιπρόεδρος τοῦ Ὁμοσπονδιακοῦ Ἐκτελεστικοῦ Συμβουλίου καί ὑπουργός Ἐξωτερικῶν Μ. Μίνιτς μπορεῖ νά σᾶς ἐκθέση λεπτομερέστερα τίς ἀπόψεις μας καί τίς ἀνησυχίες μας.

»Ἐπωφελοῦμαι τῆς εὐκαιρίας γιά νά τονίσω τήν εἰλικρινῆ μας ἐπιθυμία νά ἀναπτυχθοῦν σέ ὅλους τούς τομεῖς οἱ σχέσεις φιλίας καί καλῆς γειτονίας μεταξύ τῶν χωρῶν καί λαῶν μας, καί νά σᾶς ἐκφράσω μαζί μέ τούς ἐγκάρδιους χαιρετισμούς μου, τήν διαβεβαίωση τῆς ὑψηλῆς μου ὑπολήψεως»[65].

Πράγματι, ἡ στάση τοῦ Βελιγραδίου εἶχε, μετά τή μεταπολίτευση τῆς 24ης Ἰουλίου, ἐκδηλωθεῖ μέ τρόπο ἰδιαίτερα θετικό ἀπέναντι στήν Ἑλλάδα. Ἐνῶ ἀρχικά, μετά τό πραξικόπημα σέ βάρος τοῦ προέδρου Μακαρίου, ἡ Ὁμοσπονδιακή Κυβέρνηση εἶχε δικαιολογήσει τήν τουρκική εἰσβολή — ἐπισημαίνοντας πάντοτε τήν ἀνάγκη γιά τήν ἀποκατάσταση τῆς συνταγματικῆς τάξεως — μετά τήν κατάλυση τοῦ

δικτατορικοῦ καθεστῶτος ὑπεραμύνθηκε τῆς ἀκεραιότητας, τῆς ἀνεξαρτησίας καί τῆς συνταγματικῆς νομιμότητας πού θά ὄφειλε νά γίνει πλέον σεβαστή στή Μεγαλόνησο, καθώς καί τῆς πιστῆς ἐφαρμογῆς τῶν ἀποφάσεων τοῦ Συμβουλίου Ἀσφαλείας. Ἀντίθετα, ἡ Δήλωση τῆς Γενεύης εἶχε γίνει δεκτή στό Βελιγράδι μέ ἐπιφυλάξεις, μέ τόν φόβο μήπως τό τριμερές σχῆμα τῶν συνομιλιῶν ὁδηγήσει σέ λύση «νατοϊκή» ἤ ὑποκρύπτει συμπαιγνία καί συναλλαγή μεταξύ τῶν ὑπερδυνάμεων.

17 ΑΥΓΟΥΣΤΟΥ 1974

Ἐξαγγέλλονται τά νέα οἰκονομικά μέτρα τῆς Κυβερνήσεως, τά ὁποῖα ἀφοροῦν στόν πιστωτικό, τό δημοσιονομικό καί τόν τομέα τῶν μισθῶν καί εἰσοδημάτων, καθώς καί στήν προσπάθεια γιά τήν ἀπελευθέρωση τῆς οἰκονομίας. Εἰδικότερα, στόν πιστωτικό τομέα καταργεῖται τό ἀνώτατο ὅριο καί ἀπελευθερώνονται ἐντελῶς οἱ πιστώσεις πρός τή βιομηχανία καί βιοτεχνία γιά παραγωγικές ἐπενδύσεις, τά μεσομακροπρόθεσμα δάνεια τῆς ΑΤΕ γιά ἐπενδύσεις καί ἀναδιάρθρωση τῆς παραγωγῆς καθώς καί οἱ πιστώσεις πρός τό ἐξαγωγικό ἐμπόριο (καί τό καπνεμπόριο). Στό δημοσιονομικό τομέα, ἐπιβάλλεται ἐφ' ἅπαξ εἰσφορά στά φυσικά πρόσωπα καί τίς ἑλληνικές ἀνώνυμες ἑταιρεῖες, καθώς καί τούς ξένους ὀργανισμούς καί ἐπιχειρήσεις πού ὑπάγονται σέ φόρο εἰσοδήματος· ἡ εἰσφορά αὐτή ὑπολογίζεται στό εἰσόδημα πού ὑπόκειται σέ δήλωση καί φορολογία γιά τό οἰκονομικό ἔτος 1974. Στόν τομέα τῶν μισθῶν καί εἰσοδημάτων, «ἀναπροσαρμόζονται τά κατώτατα ἡμερομίσθια καί οἱ βασικοί μισθοί καί ἐπιδόματα τῶν δημοσίων ὑπαλλήλων καί συνταξιούχων τοῦ Δημοσίου καί τῶν ΝΠΔΔ».

Ὅσον ἀφορᾶ, τέλος, στήν προσπάθεια γιά τήν ἀπελευθέρωση τῆς οἰκονομίας, καταργεῖται τό ν.δ. 248/73 πού εἶχε ἀντικαταστήσει τόν ἀ.ν. 185/67 σχετικά μέ τίς ποινικές κυρώσεις σέ περίπτωση φορολογικῶν παραβάσεων, καθώς καί ἡ δυνατότητα τῶν ἀστυνομικῶν καί ἀγορανομικῶν ὑπηρεσιῶν νά λαμβάνουν γνώση τῶν φορολογικῶν στοιχείων τῶν φορολογουμένων· μέ τόν τρόπο αὐτό προστατεύεται τό φορολογικό ἀπόρρητο. Ἐπίσης, καταργεῖται ἡ ἀγορανομική διάταξη 77, μέ τήν ὁποία εἶχε ἐπιβληθεῖ ἡ μετάταξη τῶν ἀγαθῶν στά οὐσιώδη ἐν ἀνεπαρκεία καί ἀποκαθίσταται ὁ ρόλος τῶν τιμῶν στήν οἰκονομία.

Μέ τήν εὐκαιρία τῆς ἐξαγγελίας τῶν μέτρων αὐτῶν, ὁ Κωνσταντῖνος Καραμανλῆς δήλωσε τά ἀκόλουθα:

«Ἡ χώρα ἀποδύεται εἰς ἀγῶνα. Μέσα εἰς τήν μεγάλην προσπάθειαν νά ὑπερνικήση τήν ἐθνικήν κρίσιν καί νά θεμελιώση μίαν πραγματικήν, σύγχρονον δημοκρατίαν, ἐντάσσεται καί ἄλλη ἐξ ἴσου ἐπιτακτική ἀνάγκη: νά ἀντιμετωπισθοῦν τά καίρια προβλήματα τῆς οἰκονομίας, νά ἐξασφαλισθῆ ἡ ἐξυγίανσίς της καί νά ἐπανέλθη αὕτη εἰς τήν ὁδόν τῆς αὐτοδυνάμου καί ἀδιαταράκτου ἀναπτύξεως.

»Ὁ λαός πρέπει νά εἶναι βέβαιος ὅτι τό ἐθνικόν θέμα θά ἀντιμετωπισθῆ κατά τόν ἀποφασιστικώτερον τρόπον. Καί πρέπει ἐπίσης νά πεισθῆ ὅτι ἡ χώρα θά ἐπανέλθη ταχύτατα εἰς τήν ὁδόν τῆς οἰκονομικῆς ἀναπτύξεως. Ἔτσι θά καταστῆ δυνατόν νά ἐνισχύσωμεν εἰς τό ἔπακρον τήν ἄμυναν τῆς χώρας καί ἐν συνεχείᾳ νά ἀσκήσωμεν εὐρεῖαν κοινωνικήν πολιτικήν — νά ἐπιτύχωμεν δηλαδή συγχρόνως τήν ἰσχύν καί τήν εὐημερίαν τοῦ ἔθνους.

»Ἡ διαμόρφωσις τῶν μέτρων τῆς οἰκονομικῆς πολιτικῆς δέν ἦτο βεβαίως δυνατόν νά παραμείνη ἀνεπηρέαστος ἐκ τῶν προσφάτων ἐξελίξεων τοῦ ἐθνικοῦ θέματος.

»Αἱ βασικαί κατευθύνσεις καί οἱ στόχοι τῆς οἰκονομικῆς πολιτικῆς μένουν σταθεροί, ὡς διαγράφονται εἰς τά ἐξαγγελλόμενα μέτρα. Συγχρόνως θά ὑπάρξη καί ἡ ἀπαραίτητος εὐκαμψία ἡ ὁποία θά ἐξασφαλίζη τήν ἄμεσον καί ἀποτελεσματικήν προσαρμογήν τῆς οἰκονομικῆς πολιτικῆς, πρός ἀντιμετώπισιν τυχόν ἐκτάκτων ἀναγκῶν. Ὁ ἑλληνικός λαός καλεῖται νά ἐπιδείξη καί ὡς πρός τάς οἰκονομικάς ἐξελίξεις τό αὐτό ὑψηλόν φρόνημα, τήν ὡριμότητα καί τήν σύμπνοιαν, αἱ ὁποῖαι χαρακτηρίζουν τήν ἐν γένει συμπεριφοράν του.

»Τόσον ἡ Κυβέρνησις ὅσον καί οἱ βασικοί τομεῖς τῆς οἰκονομίας ἔχουν ἐπανδρωθῆ μέ τά πλέον κατάλληλα πρόσωπα. Οἱ οἰωνοί εἶναι καλοί. Διά πρώτην ἴσως φοράν εἰς τήν ἱστορίαν τῆς χώρας μας ἔχομεν δεδηλωμένην καί καθολικήν τήν ἐμπιστοσύνην τοῦ ἔξω κόσμου πρός τήν Ἑλλάδα καί ὁμόθυμον τήν συμπαράστασιν τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ. Εἶναι πρωταρχικόν καί πολύτιμον κεφάλαιον, τό ὁποῖον καλεῖσθε νά ἀξιοποιήσετε ὑποβοηθοῦντες τήν οἰκονομικήν πολιτικήν τῆς Κυβερνήσεως. Ζητῶ ἀπ' ὅλους κατανόησιν, ἐργατικότητα καί ἐνθουσιασμόν, διά νά ξεπεράσωμεν ταχέως τάς τεραστίας δυσκολίας πού μᾶς ἐπεσώρευσε τό ἀτυχές παρελθόν καί νά δημιουργήσωμεν τάς προϋποθέσεις μιᾶς ὑγιοῦς οἰκονομίας, μέ ἀδιατάρακτον ἀνάπτυξιν καί πραγματικήν κοινωνικήν δικαιοσύνην».

Ἀναλυτικά, ἀναφέρθηκε στά νέα οἰκονομικά μέτρα ὁ ὑπουργός Συντονισμοῦ, Ξ. Ζολώτας. Εἰδικότερα, σχετικά μέ τίς γενικές κατευθύνσεις τῆς οἰκονομικῆς πολιτικῆς τῆς Κυβερνήσεως, εἶπε τά ἀκόλουθα:

«Κατά τήν παροῦσαν κρίσιμον φάσιν τοῦ ἐθνικοῦ θέματος ἄμεσος στόχος τῆς οἰκονομικῆς πολιτικῆς τῆς Κυβερνήσεως εἶναι ἡ διασφάλισις τῆς πλήρους ἀμυντικῆς ἑτοιμό-

τητος καί ἰσχύος τῆς χώρας. Ἐκ παραλλήλου, ἡ ἐξυγίανσις τῆς ἑλληνικῆς οἰκονομίας καί ἡ ἐπαναφορά τῆς χώρας εἰς τόν δρόμον τῆς πραγματικῆς οἰκονομικῆς καί κοινωνικῆς προόδου, μέσα εἰς πλαίσια εὐρείας διεθνοῦς οἰκονομικῆς συνεργασίας ἀποτελεῖ τήν νέαν ἀποστολήν τῆς Κυβερνήσεως εἰς τόν οἰκονομικόν τομέα. Ὑπό τάς παρούσας συνθήκας ἐθνικοῦ συναγερμοῦ εἰς τό πλαίσιον τῆς ἀποστολῆς τῆς Κυβερνήσεως εἶναι αὐτονόητον ὅτι δέν ἐμπίπτουν μακροχρόνια προγράμματα. Θά πράξωμεν πᾶν τό ἀναγκαῖον διά τήν ἐπίλυσιν τῶν προβλημάτων τοῦ παρόντος καί τήν ἀπαρχήν ἑνός καλυτέρου μέλλοντος.

»Εὑρίσκομαι εἰς τήν εὐχάριστον θέσιν νά διαβεβαιώσω τόν ἑλληνικόν λαόν ὅτι παρά τήν βαρεῖαν κληρονομίαν τῆς ἐπταετίας ἤρκεσεν ὁ σχηματισμός Κυβερνήσεως Ἐθνικῆς Ἑνότητος καί ἡ ἀνάληψις τῆς ἡγεσίας ἀπό δεδοκιμασμένην πολιτικήν προσωπικότητα, τόν Κ. Καραμανλῆν, διά νά ἀναβιώση πάραυτα κλῖμα ἐμπιστοσύνης καί συνεργασίας ἐσωτερικῶς καί διεθνῶς. Ἀποκαθίσταται ἤδη ἡ πίστις εἰς τήν οἰκονομίαν τῆς χώρας ἐκ μέρους τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ, τῶν διεθνῶν ὀργανισμῶν καί τῶν μελῶν τῆς παγκοσμίου οἰκονομικῆς κοινότητος. Τήν ἐμπιστοσύνην αὐτήν θά ἐδραιώσωμεν περαιτέρω καί θά δικαιώσωμεν πλήρως διά τῆς εἰλικρινοῦς καί ἐλευθέρας συνεργασίας μεταξύ Κράτους καί πολίτου μακράν τῶν μεθόδων τῆς αὐθαιρεσίας, τοῦ καταναγκασμοῦ καί τῆς προχειρότητος. Ἔχω τήν πεποίθησιν ὅτι ἐξησφαλίσθησαν αἱ προϋποθέσεις διά νά ἀναζωπυρώσωμεν ταχύτατα τήν παραγωγικήν δραστηριότητα, νά ἀποκαταστήσωμεν τήν νομισματικήν ἰσορροπίαν καί νά ἐπιτύχωμεν καί πάλιν ὑψηλούς ρυθμούς οἰκονομικῆς καί κοινωνικῆς προόδου ὑπό συνθήκας εὐημερίας καί δικαιοσύνης.

»Εἶμαι αἰσιόδοξος διότι τά θεμέλια τῆς ἑλληνικῆς οἰκονομίας, τά ὁποῖα ἐτέθησαν ὅταν ἐλειτούργει τό δημοκρατικόν πολίτευμα, ἀπεδείχθησαν τόσον ἰσχυρά ὥστε νά ἀντιστοῦν ἐπιτυχῶς ἀκόμη καί εἰς τούς κλυδωνισμούς τῆς ἐπταετίας.

»Ἐν ὄψει τῶν ἐπειγόντων προβλημάτων τοῦ παρόντος δέν θά καθυστερήσωμεν ἀσχολούμενοι τώρα μέ τήν ἀποτυχίαν τῆς αὐτοσχεδίου οἰκονομικῆς πολιτικῆς τῆς ἐπταετίας, ἡ ὁποία μᾶς ὡδήγησεν εἰς τόν σταθερόν πληθωρισμόν. Ἡ ἐπταετία ἕν μόνον ἐπέτυχε: νά ἐπιβεβαιώση κατά δραματικόν τρόπον ὅτι ἄνευ δημοκρατίας οὔτε οἰκονομική σταθερότης, οὔτε οὐσιαστική πρόοδος δύνανται νά ὑπάρξουν. Γνώρισμα τῆς δημοκρατίας εἶναι ἡ ἐνσυνείδητος συμμετοχή τοῦ λαοῦ εἰς τάς θυσίας μέ οἰκειοθελῆ αὐτοσυγκράτησιν, γιά τήν ἐπίτευξη τοῦ κοινοῦ σκοποῦ εἰς τόν ὁποῖον καλοῦμεν διά τῆς ἐλευθέρας ἐνημερώσεως ὅλους τούς Ἕλληνας. Χωρίς νά ἀποκρύπτωμεν πλέον τήν ἀλήθειαν, χωρίς νά ἀντικαθιστῶμεν τόν ὀρθολογισμόν μέ τόν φόβον καί τήν ἐλευθερίαν τῆς ἐκλογῆς μέ τόν καταναγκασμόν καλοῦμεν τάς παραγωγικάς τάξεις εἰς μίαν ἐθνικήν κινητοποίησιν. Καί ἔχομεν τήν βεβαιότητα διά τήν προθυμίαν καί τήν ἑτοιμότητά των, ἡ ὁποία ἤρχισεν ἤδη ἐκδηλουμένη ἐμπράκτως. Τά οἰκονομικά προβλήματα προκαλεῖ ἤ ἐπιλύει, ὡς ἐτόνιζα πάντοτε, ἡ συμπεριφορά τοῦ ἀνθρωπίνου παράγοντος. Καί οὐδέποτε ἴσως εἰς τήν ἱστορίαν τῆς Ἑλλάδος ὑπῆρξε τόσον ὁμόθυμος καί τόσον πάνδημος ἡ θέλησις τῶν Ἑλλήνων νά ὁδηγήσουν τήν χώραν εἰς τήν ὁμαλότητα καί τήν πρόοδον διά νά ἀποδείξουν δι' ἄλλην μίαν φοράν ὅτι ἀληθινή ἐπανάστασις γίνεται μόνον μέ τήν δημοκρατίαν. Ἰδού ποῦ στηρίζω καί ἐγώ τήν αἰσιοδοξίαν μου».

Καί ὁ ὑπουργός Συντονισμοῦ ὁλοκλήρωσε τό πρῶτο, γενικό, μέρος τῆς ὁμιλίας του μέ τίς ἀκόλουθες παρατηρήσεις:

«Πρωταρχικός στόχος τῆς οἰκονομικῆς πολιτικῆς τῆς Κυβερνήσεως παραλλήλως πρός τήν ἐξασφάλισιν ἑτοιμότητος διά τήν ἐξυπηρέτησιν τῶν ἐκτάκτων ἐθνικῶν ἀναγκῶν, διά τήν ὁποίαν δέν θά φεισθῶμεν κόπων καί θυσιῶν, εἶναι ἡ τόνωσις τῆς ὑγιοῦς οἰκονομικῆς δραστηριότητος καί ἡ διασφάλισις νομισματικῆς ἰσορροπίας. Αὐτονόητος προϋπόθεσις τῶν ἐπιδιώξεων αὐτῶν εἶναι ἡ ἐνίσχυσις τῆς συναλλαγματικῆς θέσεως τῆς χώρας, ἡ ὁποία δύναμαι νά διαβεβαιώσω ὅτι ἐπιτυγχάνεται κατά τρόπον ὑγιῆ καί ἱκανοποιητικόν.

»Οἱ ἀνωτέρω στόχοι θά ἐπιδιωχθοῦν διά συντονισμένου πλέγματος πιστωτικῶν καί δημοσιονομικῶν μέτρων, ὡς καί μέτρων ὀργανικῆς ρυθμίσεως τῶν τιμῶν καί εἰσοδημάτων καί ἄρσεως τῶν ἀντικινήτρων καί τῆς ἀστυνομεύσεως τῆς οἰκονομίας. Θά ἦτο σφάλμα ἡ ἀντιμετώπισις τοῦ πληθωρισμοῦ νά βασισθῆ ἀποκλειστικῶς εἰς νομισματικά καί πιστωτικά μέτρα. Οὐσιώδης ρόλος, λαμβανομένης ὑπ' ὄψιν καί τῆς κληρονομίας τοῦ παρελθόντος, πρέπει νά ἀναληφθῆ ὑπό τοῦ δημοσιονομικοῦ τομέως, διά νά δυνηθῆ ἡ πιστωτική πολιτική νά ἐνισχύση ὑγιῶς καί ἀποτελεσματικῶς τήν ἰδιωτικήν παραγωγικήν δραστηριότητα καί τάς παραγωγικάς ἐπενδύσεις».

Στή συνέχεια, ὁ Ξ. Ζολώτας ἀνέλυσε τά εἰδικότερα μέτρα γιά τήν τόνωση καί τῆς παραγωγῆς καί τῆς ζητήσεως.

17 ΑΥΓΟΥΣΤΟΥ 1974

Τελευταῖος, μεταξύ τῶν ἡγετικῶν πολιτικῶν προσωπικοτήτων πού εἶχαν ἀναπτύξει ἀντιδικτατορική δράση στό ἐξωτερικό, ἐπιστρέφει στήν Ἑλλάδα, ἀπό τόν Καναδᾶ, ὁ ἀρχηγός τοῦ ΠΑΚ, Α. Παπανδρέου. Κατά τήν ἄφιξή του, ἀνέπτυξε τίς βασικές θέσεις του πάνω στά γενικότερα προβλήματα τῆς χώρας, ἐνῶ, παράλληλα, ἀπέφυγε νά ἐκφραστεῖ, θετικά ἤ ἀρνητικά, γιά τό ἔργο καί τήν ἀποστολή τῆς Κυβερνήσεως Ἐθνικῆς Ἑνότητας.

17 ΑΥΓΟΥΣΤΟΥ 1974

Ὁ πρόεδρος τῆς Γαλλικῆς Δημοκρατίας, Βαλερύ Ζισκάρ ντ' Ἐσταίν, μέ δήλωσή του, διαβεβαιώνει τόν ἑλληνικό λαό ὅτι μπορεῖ νά ὑπολογίζει στήν ἐνεργή ὑποστήριξη καί φιλία τῆς Γαλλίας, ἐκφράζοντας ταυτόχρονα τή λύπη του γιά τήν τουρκική ἐπίθεση στήν Κύπρο.

Ἡ δήλωση τοῦ Γάλλου προέδρου συνόδευσε τήν ἀνακοίνωση τῆς ἀποφάσεως τῆς γαλλικῆς Κυβερνή-

'Ο Β. Ζισκάρ ντ' 'Εσταίν συμπαραστάθηκε σταθερά καί ἀνεπιφύλακτα στήν 'Ελλάδα κατά τίς κρίσιμες ὧρες τῆς μεταπολιτεύσεως καί τῆς τουρκικῆς ἐπιθέσεως στήν Κύπρο.

σεως νά ἐπιταχύνει τήν παράδοση στήν Ἑλλάδα τῶν καταδιωκτικῶν, ὑπερηχητικῶν ἀεροπλάνων, πού ἔχουν παραγγελθεῖ, καθώς καί 100 μεσαίων ἁρμάτων μάχης AMX 30 καί 12 τορπιλλακάτων.

Τήν ἑπομένη, σέ ἄρθρο τῆς «Le Monde», ἐπισημαίνεται ἡ ἐξαιρετικά θετική στάση τῆς Γαλλίας ἀπέναντι στήν Ἑλλάδα κατά τήν πρόσφατη κρίση καί ἐπιχειρεῖται ἡ γενικότερη ἀποτίμησή της, σέ περιφερειακό πλαίσιο:

Ὁ πόλεμος πού τελειώνει στήν Κύπρο, δέν ἔπαυσε ἀκόμα νά ἐπισωρεύη σημαντικώτατες διπλωματικές ἐπιπτώσεις. Μερικές ἀπ' αὐτές ἀφοροῦν ἰδιαίτερα τήν Γαλλία. Ὅπως τό ἀπέδειξαν οἱ ἀλλεπάλληλες δηλώσεις τῶν Ἡλυσίων καί τοῦ Καί ντ' Ὀρσαί, κι' ἀκόμα περισσότερο ἡ στάση τοῦ ἐκπροσώπου τῆς Γαλλίας στό Συμβούλιο Ἀσφαλείας, τό Παρίσι διάλεξε ἀπερίφραστα νά ὑποστηρίξη τήν Ἑλλάδα, μέ κίνδυνο νά τά χαλάση ἄσχημα μέ τήν Τουρκία.

Δέν ὑπάρχει ἀμφιβολία, ὅτι οἱ προσπάθειες τῆς Γαλλίας νά ἐπιτύχη μιάν καταδίκη τῆς Ἀγκύρας στόν ΟΗΕ, δέν ἐστέφθησαν ἀπό πλήρη ἐπιτυχία, ἀφοῦ ἡ Τουρκία δέν ἀναφέρεται ὀνομαστικά στήν ἀπόφαση τοῦ Συμβουλίου Ἀσφαλείας. Ἐν πάσῃ περιπτώσει ὅμως στήν Γαλλία ὀφείλει ὁ κ. Καραμανλῆς τήν ἠθική καταδίκη, πού τό κείμενο αὐτό ἐπιβάλλει σιωπηρῶς στήν τουρκική ἐπέμβαση. Ὁ ἐκπρόσωπος τῆς Τουρκίας στή Νέα Ὑόρκη πού ἐπετέθη μέ τόση σφοδρότητα ἐναντίον τοῦ Γάλλου συναδέλφου του, δέν ξεγελάσθηκε καθόλου πάνω στό σημεῖο αὐτό.

Ὁ Ζώρζ Πομπιντού, μέ τήν γνωστή του ἐπιφυλακτικότητα, θά ἐκφραζόταν ἄραγε τόσο ξεκάθαρα; Τό ἐρώτημα ἔχει τεθῆ, μολονότι ἡ ἀπάντηση στερεῖται πιά κάθε ἀξίας· χάρη σέ μιά ἐπιτυχῆ συγκυρία, ἡ ἀλλαγή τῆς ἐξουσίας στήν Γαλλία συνέπεσε σχεδόν μέ τήν ἀνατροπή τοῦ καθεστῶτος τῶν Ἀθηνῶν καί ἡ ἀνάληψη τῆς ἐξουσίας ἀπό τόν κ. Καραμανλῆ ἴσως νά θεωρήθηκε ἀπό τόν Ζισκάρ ντ' Ἐσταίν σάν μιά καλή εὐκαιρία γιά νά ἐκδηλώση τήν «φιλελεύθερη» ἐξωτερική πολιτική, πού εἶχε ἐξαγγείλει. Ἡ διάθεση κυβερνητικοῦ ἀεροπλάνου στόν Ἕλληνα ἡγέτη, τό βράδυ πού προσεκλήθη ἀπό τούς στρατηγούς, εἶχε σταθῆ μιά πρώτη χειρονομία ἀβρότητας καί συμπάθειας. Ἡ σημερινή κρίση προσέφερε μία εὐκαιρία, ἀκόμα πιό ἐντυπωσιακή, στήν Γαλλία γιά νά δείξη ὅτι ἐμμένει στόν δρόμο πού διάλεξε.

Τό ὅτι τά γαλλικά συμφέροντα συμπίπτουν μέ τίς συμπάθειές της δεν εἶναι βέβαια κάτι πού ὑποτιμᾶται. Μιά σημαντική συμφωνία πωλήσεως ὅπλων εἶχε ὑπογραφῆ τόν Ἀπρίλιο μέ τούς Ἕλληνες στρατιωτικούς. Ἡ ἀντικατάστασή τους ἀπό μιά πολιτική Κυβέρνηση δίνει στήν πράξη αὐτή μεγαλύτερη βαρύτητα, ἐνῷ ἡ παροῦσα στρατιωτική κατάσταση τήν καθιστᾶ περισσότερον ἐπείγουσα. Ἂν δώσωμε πίστη σέ ὁρισμένες διαδόσεις, ἡ παράδοση τοῦ ὁπλισμοῦ θά ἐπισπευσθῆ. Τά πράγματα θά σταματήσουν ὅμως ἐδῶ ἤ μήπως ἡ Γαλλία λογαριάζει νά ὑποστηρίξη τήν Ἑλλάδα στήν σαφῶς ἐπιφυλακτικώτερη ἐξωτερική πολιτική ἔναντι τῶν Ἡνωμένων Πολιτειῶν, πού υἱοθέτησε ὁ κ. Καραμανλῆς, ἀποσύροντας τήν χώρα του ἀπό τήν στρατιωτική ὀργάνωση τῆς Ἀτλαντικῆς Συμμαχίας;

Τό γαλλικό παράδειγμα κατά τά φαινόμενα, ὑπῆρξε ἀποφασιστικό στήν ἐκλογή τῆς Κυβερνήσεως τῶν Ἀθηνῶν: Ὁ στρατηγός Ντέ Γκώλ ἀπέδειξε, ὅτι ὑπάρχει τρόπος ν' ἀποκτήσης μεγαλύτερη ἀνεξαρτησία χωρίς νά ζημιωθῆ ἡ ἀσφάλειά σου, ἀρκεῖ νά παραμείνης στήν συμμαχία καί νά συνεργάζεσαι «ἀ λά κάρτ» μέ τό ΝΑΤΟ. Ταυτόχρονα, τό Παρίσι μπορεῖ νά προσφέρη πολύτιμη βοήθεια στήν Ἀθήνα, στά πλαίσια μιᾶς πιό εὔκαμπτης ἑλληνικῆς ἐξωτερικῆς πολιτικῆς, ὥστε ν' ἀποφύγη ὁ κ. Καραμανλῆς, σέ περίπτωση ἐντάσεως τῶν σχέσεων μέ τήν Οὐάσιγκτων, μίαν ἀπ' εὐθείας συνεννόηση μέ τήν Μόσχα.

Αὐτό πού κερδήθηκε στήν Ἀθήνα, χάθηκε στήν Ἄγκυρα. Εἶναι ὁλοφάνερο, ὅτι οἱ γαλλοτουρκικές σχέσεις διέρχονται μιά λεπτή φάση, πρό πάντων μάλιστα πού ἡ σημερινή προστριβή προστίθεται σέ ἄλλες παλαιότερες[66].

Στή γαλλική στάση ἀναφέρεται καί τό περιεχόμενο συνομιλίας, πού ἔγινε τήν ἴδια ἡμέρα, μεταξύ τοῦ Φ. Ἄννινου - Καβαλλιεράτου, πρέσβη στό Παρίσι, καί τοῦ Μισέλ Ντεμπρέ, προσωπικοῦ φίλου τοῦ Κ. Καραμανλῆ. Ὁ Ἕλληνας διπλωμάτης εἶχε ἐπισκεφθεῖ τόν πρώην πρωθυπουργό, κορυφαία προσωπικότητα τῆς «γκωλικῆς» παρατάξεως, στήν πόλη Ἀμπουάζ γιά νά τοῦ ἐπιδώσει ἐπιστολή τοῦ Ἕλληνα πρωθυπουργοῦ, μέ ἡμερομηνία 6 Αὐγούστου.

Τά κύρια σημεῖα τῆς συνομιλίας καταγράφηκαν σέ σημείωμα τοῦ Φ. Ἄννινου - Καβαλλιεράτου:

«1. Κυπριακή κρίσις. Ἀφοῦ ἀνέγνωσεν ἐπιστολήν κ. πρωθυπουργοῦ, εἶπον εἰς κ. Ντεμπρέ ὅτι ἐάν ἐπιστολή αὕτη εἶχε γραφῆ μετά 16ην τρέχοντος, θά περιεῖχεν ἀσφαλῶς ἔκφρασιν ἱκανοποιήσεως κ. πρωθυπουργοῦ διά στάσιν ἣν ἐτήρησε Γαλλία ἐν Συμβουλίῳ Ἀσφαλείας. Σκεφθείς ἐπ' ὀλίγον κ. Ντεμπρέ μοί ἐνεπιστεύθη ὅτι 14ην τρέχοντος, ἤτοι ἡμέραν δευτέρας ἐπιθέσεως Τουρκίας κατά Κύπρου, ἐτηλεφώνησεν εἰς πρωθυπουργόν κ. Σιράκ καί ἐπέμεινε παρ' αὐτῷ ὅτι εἶναι ἀνάγκη ὅπως Γαλλία, ἧς κεκηρυγμένη πολιτική εἶναι σεβασμός συνθηκῶν καί καταδίκη χρήσεως βίας, λάβη ἀποφασιστικήν στάσιν ὑπέρ Ἑλλάδος καί Κύπρου. Στρατηγός Ντέ Γκώλ, συνέχισε, ἔλαβε μεγάλην ἀπόφασιν ἀλλάξη ριζικῶς πολιτικήν Γαλλίας ἔναντι ἀραβοϊσραηλινῆς διενέξεως, ὅταν ἐπείσθη ὅτι Ἰσραήλ ἦτο ὑπαίτιος ἐπιθέσεως. Τοῦτ' αὐτό δέον πράξη καί νῦν Γαλλία, πρό ἀναλόγου ὑπαιτιότητος Τουρκίας. Ἐπί πλέον, συνέχισεν κ. Ντεμπρέ, θά ἦτο ἄφρον διά τήν Γαλλίαν νά ἀφήση τήν Ἑλλάδα μόνην εἰς παροῦσαν κρίσιν, ἄνευ ἄλλης ὑποστηρίξεως πλήν ἐκείνης ἀνατολικῶν χωρῶν. Εἰς παρατήρησιν κ. Σιράκ ὅτι λοιπαί χῶραι Εὐρωπαϊκῆς Κοινότητος δέν εἶναι τόσον πρόθυμοι ἀκολουθήσουν Γαλλίαν εἰς ὁδόν ὑποστηρίξεως Ἑλλάδος κ. Ντεμπρέ ἐπέμεινεν ὅτι Γαλλία πρέπει προχωρήση ἔστω ἄνευ συνεταίρων της.

»Ἐν συνεχείᾳ, ἀνέπτυξα εἰς κ. Ντεμπρέ ἀπόψεις μας ἐπί Κυπριακοῦ, πρός ἃς συνεφώνησε πλήρως, ἐκφράσας μόνον ἀμφιβολίας ὡς πρός δυνατότητα καί μέσα ἐκδιώξεως τουρκικῶν δυνάμεων ἐκ Κύπρου. Πάντως, εἶπεν, ἔκτασις κατεχομένη ὑπ' αὐτῶν πρέπει περιορισθῆ εἰς ἐλάχιστον, δεδομένου ὅτι εἶναι πλέον προφανές ὅτι Τοῦρκοι δέν εἰσέβαλον εἰς Κύπρον διά νά προστατεύσουν μειονότητά των,

ὡς ἰσχυρίζοντο, ἀλλ' ἁπλῶς διά νά καταλάβουν βιαίως ὅσον δυνατόν μεγαλύτερον τμῆμα αὐτῆς.

»2. Ἀποχώρησις Ἑλλάδος ἀπό ΝΑΤΟ. Συμφωνεῖ φυσικά πλήρως πρός αὐτήν, ἀνέφερε δέ ὅτι ἡμέραν ἀναχωρήσεως κ. πρωθυπουργοῦ ἐκ Παρισίων προσεπάθησε ματαίως (λόγῳ συνεχοῦς ἀπασχολήσεως γραμμῆς κ. πρωθυπουργοῦ) τηλεφωνήση ἵνα, μέ θάρρος παλαιᾶς των φιλίας, συστήση ἀκριβῶς τοῦτο. Θέσιν του ταύτην ἐπεξήγησεν ὡς ἑξῆς:

»Δέν εἶναι σκόπιμον ὅπως χῶραι Εὐρώπης, ἰδίως μικραί ὡς Ἑλλάς, εὑρίσκοντο ἑκάστοτε ἐμπεπλεγμέναι εἰς πολιτικοστρατηγικάς ἀπαιτήσεις τῆς ἀμερικανικῆς παγκοσμίου πολιτικῆς ἀνταγωνισμοῦ πρός Σοβιετικήν Ἕνωσιν. Ἀνέφερεν ὡς παράδειγμα ὅτι Ἑλλάς οὐδέν θά εἶχεν ὄφελος ἐμπλακῆ εἰς σοβιετο-ἀμερικανικήν διένεξιν ἥτις θά προέκυπτεν ἐνδεχομένως ἐκ χάους ὅπερ θά δημιουργηθῆ ἐν Γιουγκοσλαβίᾳ μετά θάνατον στρατάρχου Τίτο. Βεβαίως, συνέχισε κ. Ντεμπρέ, Ἀτλαντική Συμμαχία εἶναι χρήσιμος δι' Εὐρωπαίους πρός ἀντιμετώπισιν ἀπ' εὐθείας κατ' αὐτῶν σοβιετικῆς ἐπιθέσεως, ἀλλά πρός τοῦτο ἀρκεῖ συμμετοχή εἰς συμμαχίαν κλασικοῦ τύπου. Κύριος Ντεμπρέ ἠννόει προφανῶς ὅτι Ἑλλάς θά πρέπη προχωρήση μέχρις ἀπομακρύνσεως ἀμερικανικῶν βάσεων. Λόγῳ καταγωγῆς κ. Ντεμπρέ δέν ἠθέλησα θίξω θέμα ὅτι ἀμερικανικαί βάσεις ἐν Ἑλλάδι ἐχρησιμοποιήθησαν μέχρι τοῦδε κυρίως πρός στήριξιν πολιτικῆς εἰς ἀραβοϊσραηλινήν διένεξιν.

»3. Θέσις Ἑλλάδος εἰς Εὐρωπαϊκήν Κοινότητα. Κύριος Ντεμπρέ ὑπερεθεμάτισεν εἰς παρατήρησίν μου ὅτι Ἑλλάς δέον ἤδη ἐπιδιώξη ἄμεσον καί πλήρη ἔνταξίν της εἰς Εὐρωπαϊκήν Κοινότητα. Λησμονήσατε, εἶπεν, εἰδικάς συνθήκας οἰκονομίας σας καί ζητήσατε πλήρη ἔνταξίν σας ἐπί πολιτικῆς βάσεως. Τεχνικάς λεπτομερείας, ἀφήσατε τεχνικούς νά τάς ρυθμίσουν. Συμφωνίαι συνδέσεως οὐδεμίαν πλέον ἔχουν ἔννοιαν, ἐφ' ὅσον ἀρκεταί χῶραι Κοινότητος ἔχουν διαφοροποιήσει θέσιν των, ὡς δηλαδή νά εἶναι ἁπλῶς συνδεδεμέναι καί κάμνουν ἄφθονον χρῆσιν διαφόρων ρητρῶν διαφυγῆς. Ἰταλία π.χ. δέν ἀνήκει κατ' οὐσίαν πλέον εἰς Κοινήν Ἀγοράν. Τοῦτο ἰσχύει ἀπ' ἀρχῆς καί δι' Ἀγγλίαν. Ἐπωφεληθῆτε λοιπόν εὐνοϊκωτάτου κλίματος ὅπερ ἔχει δημιουργήσει ἐπάνοδος κ. Καραμανλῆ καί σπεύσατε νά ζητήσητε ἔνταξιν. Τοῦτο ἄλλωστε συμφέρει καί Γαλλίαν λόγῳ διφυοῦς της χαρακτῆρος (Βορειοδυτική, προσομοιάζουσα πρός Βορειοευρωπαίους καί Μεσογειακή). Αἰσθάνεται ὅτι μεσογειακόν της σκέλος ὑστερεῖ. Θά ἐπεθύμει ζωηρῶς εἰσέλθουν εἰς Κοινότητα Ἑλλάς καί Ἱσπανία. Ὑπῆρχον πρός τοῦτο γνωστά πολιτικά κωλύματα. Τά ἀφορῶντα Ἑλλάδα ἤρθησαν καί ἐπομένως ὁδός παραμένει πρόσφορος καί ἀνοικτή.

»Μή πιστεύσετε ὅμως ὅτι ἔνταξις θά σᾶς ἐξασφαλίση πολιτικήν καί ἀμυντικήν ἀσφάλειαν ἥν ὑποτίθεται ὅτι παρέχει τό ΝΑΤΟ. Εἴμεθα ἀκόμη μακράν τῆς "πολιτικῆς" Εὐρώπης καί τοῦτο διότι ἡ μέν Ἀγγλία ἀκολουθεῖ 100% ἀμερικανικήν πολιτικήν, ἡ δέ Γερμανία 90%. Ἐν τούτοις, ἡ ἔνταξίς σας ὡς πλήρους μέλους τῆς Κοινότητος σᾶς καθιστᾶ μέρος συνόλου ἐναντίον ὁποίου δυσκόλως δύναται πραγματοποιηθῆ στρατιωτική ἐπίθεσις, καί αὐτό εἶναι ἐκεῖνο πού χρειάζεσθε αὐτήν τήν στιγμήν».

Ἡ συζήτηση ἔκλεισε μέ τήν παράκλησιν τοῦ Μ. Ντεμπρέ πρός τόν Ἕλληνα πρέσβη νά διαβιβάσει στόν Ἕλληνα πρωθυπουργό τούς θερμούς χαιρετισμούς καί τή διαβεβαίωση τῆς ἀκλόνητης φιλίας καθώς καί τίς ἐγκάρδιες εὐχές γιά ἐπιτυχία στό ἔργο του[67].

18 ΑΥΓΟΥΣΤΟΥ 1974

Ἀναδημοσιεύεται στόν ἑλληνικό τύπο συνέντευξη τοῦ Μ. Θεοδωράκη στήν ἀμερικανική ἐφημερίδα «Washington Post», ὅπου καί ἐκφράζει τό θαυμασμό του γιά τόν Κ. Καραμανλῆ, ὑπογραμμίζοντας ταυτόχρονα ὅτι οἱ Ἕλληνες εἶναι γιά πρώτη φορά — μετά ἀπό τή νίκη κατά τῶν Ἰταλῶν στά 1940 — τόσο ἑνωμένοι.

Σχετικά μέ τό ἐνδεχόμενο συμμετοχῆς του σέ Κυβέρνηση ὑπό τήν προεδρία τοῦ Κ. Καραμανλῆ, δηλώνει ὅτι τοῦτο δέν θά ἦταν ἀπίθανο, ἀλλ' ὅτι, ὁπωσδήποτε, εἶναι περισσότερο χρήσιμος ἔξω παρά μέσα στήν Κυβέρνηση.

18-20 ΑΥΓΟΥΣΤΟΥ 1974

Οἱ κορυφαῖοι ἐκφραστές τῆς ἀμερικανικῆς πολιτικῆς διατυπώνουν τίς βασικές θέσεις τους σέ σχέση μέ τήν ἀνοιχτή κρίση τῆς Κύπρου.

Στίς 18 Αὐγούστου, ὁ πρόεδρος τῶν ΗΠΑ, σέ ὁμιλία του ἐνώπιον Γενικῆς Συνελεύσεως τοῦ ΟΗΕ, ἀφιέρωσε στό θέμα τῆς Κύπρου τήν ἀκόλουθη ἀποστροφή:

«Θά ἀγωνισθοῦμε νά θεραπεύσουμε παλιά τραύματα πού ξανάνοιξαν σέ πρόσφατες συγκρούσεις στήν Κύπρο, τήν Μέση Ἀνατολή καί τήν Ἰνδοκίνα. Ἡ εἰρήνη δέν μπορεῖ νά ἐπιβληθῆ ἀπ' ἔξω. Ἀλλά θά κάνουμε ὅ,τι εἶναι ἐντός τῶν δυνατοτήτων μας γιά νά τήν ἐπιτύχουμε.

»Ἐπιθυμῶ νά ἀποτίσω φόρο τιμῆς ἐκ μέρους τοῦ ἀμερικανικοῦ λαοῦ στά 37 μέλη τῶν Εἰρηνευτικῶν Δυνάμεων τοῦ ΟΗΕ πού ἔδωσαν τήν ζωή τους στήν Μέση Ἀνατολή καί τήν Κύπρο τούς τελευταίους δέκα μῆνες καί ἐκφράζω τήν βαθειά μας συμπάθεια στούς ἀγαπημένους τους».

Στήν κυπριακή κρίση ἀναφέρθηκε, σέ τηλεοπτική ἐμφάνισή του, τήν ἴδια ἡμέρα, καί ὁ ὑπουργός Ἀμύνης τῶν ΗΠΑ, Τζ. Σλέσινγκερ, ὁ ὁποῖος καί ἐπετίμησε τήν Τουρκία γιά τή στρατιωτική δράση της, μέ τήν εἰδικότερη παρατήρηση ὅτι προχώρησε πέρα ἀπό τό σημεῖο πού οἱ φίλοι της εἶναι δυνατό νά ἀποδεχτοῦν. Καί πρόσθεσε ὅτι ἡ ἀμερικανική πολιτική ἀπέναντι στήν Τουρκία πρέπει ἄμεσα νά ἐπανεξεταστεῖ «ἐνόψει τῆς ἀπροσδόκητης τουρκικῆς προελάσεως»· καί συμπλήρωσε ὅτι «ἡ ἐξάπλωση τῶν τουρκικῶν δυνάμεων ἔχει ξεπεράσει κάθε πρόβλεψη καί προκαλέσει μεγάλη δυστυχία καί ἀγωνία».

Τήν ἑπομένη, 19 Αὐγούστου, ὁ ὑπουργός τῶν

Ἐξωτερικῶν, Χ. Κίσινγκερ, σέ συνέντευξή του, ἄρθρωσε τήν ἑρμηνεία τῆς ἀμερικανικῆς πολιτικῆς στό Κυπριακό πάνω σέ ἕξι σημεῖα:

«1. Οἱ Ἡνωμένες Πολιτεῖες ἐπιμένουν νά τηρηθῆ μέ αὐστηρότητα ἡ ἐκεχειρία στήν Κύπρο.

»2. Θεωροῦν ἐπιτακτική καί ἐπείγουσα ἀνάγκη νά ἀρχίσουν οἱ διαπραγματεύσεις.

»3. Θά ὑποστηρίξουν κάθε προσπάθεια γιά νά ὁδηγήσουν τά ἐνδιαφερόμενα μέρη στήν τράπεζα τῶν διαπραγματεύσεων.

»4. Θά διαδραματίσουν ὁποιονδήποτε ρόλο τούς ἀνατεθῆ ἀπό τά ἐνδιαφερόμενα μέρη καί εἶναι ἕτοιμες νά ὑποστηρίξουν τήν προσπάθεια τοῦ Βρετανοῦ πρωθυπουργοῦ κ. Κάλλαχαν πρός τήν κατεύθυνση αὐτήν.

»5. Στίς διαπραγματεύσεις πιστεύουν ὅτι "θά εἶναι ἀνάγκη γιά τήν Τουρκία, ἡ ὁποία εἶναι ἡ ἰσχυρότερη ἐπί τόπου δύναμη νά ἐπιδείξη εὐλυγισία καί ἐνδιαφέρον γιά τήν εὐαισθησία τῶν Ἑλλήνων, τόσο σέ ὅ,τι ἀφορᾶ τήν ἐδαφική ἔκταση, ὅσο καί στό μέγεθος τῶν στρατιωτικῶν δυνάμεων στήν νῆσο".

»6. Οἱ Ἡνωμένες Πολιτεῖες ἀποδίδουν μεγάλη ἀξία στήν πατροπαράδοτη φιλία τῆς Ἑλλάδος. Τρέφουν ὑψηλή ἐκτίμηση πρός τόν πρωθυπουργό κ. Κ. Καραμανλῆ καί εὔχονται κάθε ἐπιτυχία στήν δημοκρατική του Κυβέρνηση: "Θά χρησιμοποιήσουμε τήν ἐπιρροή μας σέ ὁποιαδήποτε διαπραγμάτευση γιά νά ληφθῆ πλήρως ὑπ' ὄψιν ἡ ἑλληνική τιμή καί ἀξιοπρέπεια. Συγχρόνως, προεξοφλοῦμε ὅτι ὅλοι οἱ σύμμαχοί μας, περιλαμβανομένης καί τῆς Ἑλλάδος, μετέχουν τῆς συλλογικῆς ἀμύνης γιά τό δικό τους συμφέρον. Σκοπεύουμε νά ἐνισχύσουμε τούς κοινούς αὐτούς συμμαχικούς δεσμούς καί νά βοηθήσουμε τήν ἑλληνική Κυβέρνηση μέ ὁποιονδήποτε τρόπο. Δέν θά ἐπηρεασθοῦμε ἀπό ἀπειλές, γιά τήν ἀποχώρηση ἀπό τήν Συμμαχία ἤ ἀπό ἀντιαμερικανικές διαδηλώσεις πού ὁπωσδήποτε εἶναι γιά μᾶς ἐντελῶς ἀδικαιολόγητες»[68].

Ἡ ἑλληνική Κυβέρνηση ἀπάντησε μέ τή μορφή σχολίου «ἐγκύρων κύκλων» ὡς ἑξῆς:

«Παραγνωρίζων τόν αὐθόρμητον χαρακτῆρα τῶν λαϊκῶν ἐκδηλώσεων ὁ Ἀμερικανός ὑπουργός ὑποτιμᾶ ἐπικινδύνως τό μέγεθος τῆς πικρίας τήν ὁποία αἰσθάνεται ὁ ἑλληνικός λαός καί ἰδιαίτατα ἡ ἑλληνική νεολαία, ἀπό τήν πεποίθηση πού ἔχουν σχηματίσει, ὅτι οἱ Ἡνωμένες Πολιτεῖες δέν ἔδειξαν τό ἐνδεδειγμένο συμμαχικό ἐνδιαφέρον κατά τάς στιγμάς σκληρᾶς δοκιμασίας τοῦ ἔθνους.

»Ἀφ' ἑτέρου καθ' ὅσον ἀφορᾶ τήν ἀποχώρηση τῶν ἑλληνικῶν δυνάμεων ἐκ τοῦ ΝΑΤΟ παρατηρεῖται ὅτι αὐτό δέν ἀποτελεῖ πιεστικόν ἐλιγμόν, ὡς φαίνεται νά πιστεύη ὁ κ. Κίσινγκερ. Ἐκφράζει τήν πολιτικήν τῆς Κυβερνήσεως χαραχθεῖσαν κατ' ἀνάγκην κατόπιν τῆς ἀποτυχίας τῆς Συμμαχίας νά ἀποτρέψη κίνδυνον συρράξεως μεταξύ δύο γειτονικῶν συμμαχικῶν χωρῶν».

Ἡ συνέντευξη, ἐξάλλου, τοῦ Χ. Κίσινγκερ εἶχε συμπέσει χρονικά μέ τό δραματικό γεγονός τῆς δολοφονίας τοῦ Ἀμερικανοῦ πρέσβη στή Λευκωσία, Ρ. Νταίηβις.

Ὁ Κ. Καραμανλῆς ἔκαμε τήν ἀκόλουθη δήλωση:

«Ἐκφράζω θλῖψιν ἀλλά καί ἀγανάκτησιν διά τό ἀποτρόπαιον ἔγκλημα. Μέσα εἰς τήν ὀδύνην τοῦ Ἑλληνισμοῦ διά τό δρᾶμα τῆς Κύπρου, πράξεις ἀνόσιαι, ὅπως αὐτή, οὐδεμίαν μποροῦν νά εὕρουν δικαιολόγησιν. Ἀντιθέτως ἐπιτείνουν τόν πόνον καί τήν ἀνησυχίαν τοῦ ἔθνους.

»Τό θλιβερόν αὐτό γεγονός μοῦ ἐπιβάλλει νά προειδοποιήσω ἅπαξ διά παντός ὅλους τούς Ἕλληνας, ἐντός τῆς Ἑλλάδος: πράξεις βίας καί ἀναρχικαί ἐκδηλώσεις, ἀπό οἱαδήποτε ἐλατήρια καί ἄν κινοῦνται, εἶναι καταδικαστέαι. Διότι ὄχι μόνον δέν ὑπηρετοῦν τόν ἐθνικόν ἀγῶνα, ἀλλ' ἀντιθέτως ὑπονομεύουν τήν προσπάθειαν τῆς Κυβερνήσεως νά χειρισθῆ ὑπεύθυνα τό θέμα.

»Ἡ Κυβέρνησις εἶναι ἀποφασισμένη καί ὑποχρεωμένη ν' ἀντιμετωπίση τοιαύτας ἐκδηλώσεις μέ ἀμείλικτον αὐστηρότητα».

Παράλληλα, ὁ Ἕλληνας πρωθυπουργός ἀπευθύνθηκε στόν πρόεδρο τῶν ΗΠΑ:

«Ἐπιτρέψατέ μου, κ. πρόεδρε, νά διαβιβάσω πρός ὑμᾶς τήν βαθυτάτην συμπάθειαν καί συντριβήν μου διά τόν τραγικόν θάνατον τοῦ πρέσβεως Νταίηβις. Ἡ ἑλληνική Κυβέρνησις καί ἐγώ προσωπικῶς καταδικάζομεν ἀνεπιφυλάκτως καί κατά τόν πλέον ἔντονον τρόπον ὅλας τάς πράξεις βίας, ὧν ἀποτέλεσμα εἶναι ἡ ἀπώλεια ἀνθρωπίνης ζωῆς.

»Εἰς τάς τραγικάς αὐτάς περιστάσεις ἐκφράζω πρός ὑμᾶς, κ. πρόεδρε, τά θερμότερα συλλυπητήριά μου διά τόν θάνατον ἑνός διακεκριμένου Ἀμερικανοῦ διπλωμάτου κατά τήν ἄσκησιν τῶν καθηκόντων του».

Στό διήμερο, τέλος, 19-20 Αὐγούστου, συζητήθηκε ἡ κυπριακή κρίση μεταξύ τῶν μελῶν τῆς Ἐπιτροπῆς Ἐξωτερικῶν Ὑποθέσεων — ὑποεπιτροπή γιά τήν Εὐρώπη — τῆς Βουλῆς τῶν Ἀντιπροσώπων. Καταθέτοντας σχετικά, ὁ ὑφυπουργός τῶν Ἐξωτερικῶν, Α. Χάρτμαν, ἐπανέλαβε τή βασική θέση τῆς ἀμερικανικῆς Κυβερνήσεως ὑπέρ τῆς ἀνεξαρτησίας, κυριαρχίας καί ἐδαφικῆς ἀκεραιότητας τῆς Κυπριακῆς Δημοκρατίας. Παράλληλα, σέ ἀπάντηση παρατηρήσεως τοῦ βουλευτῆ Χάμιλτον, ὅτι ἡ πολιτική τῆς Οὐάσιγκτων ὑπῆρξε ἐπί τοῦ θέματος αὐτοῦ «καταστροφική», τόνισε ὅτι, πράγματι, «ὀφείλουμε νά τήν ἐπανεξετάσουμε σέ μεταγενέστερο στάδιο», προσθέτοντας ὅτι οἱ Ἡνωμένες Πολιτεῖες διέθεταν, ὡς μόνη δυνατότητα, τήν ἔνοπλη παρέμβαση, τήν ὁποία ὅμως ὁ ἀμερικανικός λαός ἀσφαλῶς δέν θά ἀποδεχόταν. Γενικά, ὅπως παρατηρήθηκε, ὁ Ἀμερικανός ὑφυπουργός «ἀπέφυγε νά ἀπαντήσει σέ ἐρωτήσεις πού θά τόν ὑποχρέωναν νά πάρη σαφῶς ἀντι-

Δ. 'Αρμπούζης καί Ι. Ντάβος, νέοι ἀρχηγοί 'Ενόπλων Δυνάμεων καί Στρατοῦ. Στό μέσο, ὁ Ε. 'Αβέρωφ.

τουρκική θέση καί περιορίστηκε στή μεταφορά τῶν τουρκικῶν ἀπόψεων».

Ἰδιαίτερα κριτική ἀπέναντι στήν Κυβέρνηση ἦταν, ἀντίθετα, ἡ τοποθέτηση τοῦ Τζ. Μπώλλ: σφᾶλμα, ἀπό τήν πλευρά τῶν ΗΠΑ, ἡ μή ἄμεση καταδίκη τοῦ πραξικοπήματος τῆς 15ης Ἰουλίου ὥστε νά ἀσκηθεῖ, ἀμέσως, ἀποτελεσματική ἐπιρροή στήν Ἄγκυρα· δημιουργία ἐντυπώσεως ὅτι ΗΠΑ δέν ἐνδιαφέρονταν σοβαρά καί ὅτι ὁ Τζ. Σίσκο δέν διέθετε οὐσιαστικά μέσα πιέσεως· πλημμελής προσπάθεια γιά τήν ἀποτροπή τῆς πρόσφατης νέας τουρκικῆς ἐπεμβάσεως· ἄστοχη ἡ ἄνιση ἐκτίμηση στρατηγικῆς σημασίας Ἑλλάδος καί Τουρκίας. Ὑφυπουργός τῶν Ἐξωτερικῶν στήν κρίσιμη περίοδο 1961-1966, ὁ Τζ. Μπώλλ ἐξῆρε ἀκόμη, στό πλαίσιο μακρᾶς ἀγορεύσεώς του, τήν προσωπικότητα τοῦ Ἕλληνα πρωθυπουργοῦ καί ὑπογράμμισε τήν ἀνάγκη νά ἐνισχυθεῖ στή δύσκολη καί κρίσιμη προσπάθειά του:

«Στήν πραγματικότητα, τό πρόβλημα πού ἀντιμετωπίζουμε αὐτή τήν στιγμή εἶναι ἰδιαίτερα ὀξύ. Ἔχουμε θέσει τήν νέα Κυβέρνηση τῶν Ἀθηνῶν ὑπό σχεδόν ἀφόρητη πίεση. Ὁ κ. Καραμανλῆς εἶναι κατά τήν γνώμη μου ὁ λαμπρότερος πρωθυπουργός στήν Ἑλλάδα ἀπό τότε πού ἦταν ὁ ἴδιος καί πάλι πρωθυπουργός. Πιστεύω ὅτι ὅσα μεσολάβησαν ἔκτοτε δέν ἦταν πολύ ὠφέλιμα οὔτε ἀπό τήν ἄποψη τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ ἀλλ' οὔτε καί τοῦ δυτικοῦ κόσμου. Ἔχει περιβληθῆ ἀπό ἐξαίρετους ἀνθρώπους, ὅπως ὁ κ. Πεσμαζόγλου, ὁ ὑπουργός Οἰκονομικῶν καί ὁ κ. Ζολώτας... Ὀφείλουμε νά δώσουμε μιά πραγματική εὐκαιρία σ' αὐτή τήν δημοκρατική Κυβέρνηση στήν Ἑλλάδα. Ἀντ' αὐτοῦ τήν πλήττουμε, ἐφ' ὅσον τό 40% τῆς Κύπρου ἔχει καταληφθῆ ἀπό τούς Τούρκους καί τό μόνο πού κατορθώνουμε εἶναι νά ἰσχυριστοῦμε ὅτι εὐχαρίστως θά μεσολαβούσαμε»[69].

19 ΑΥΓΟΥΣΤΟΥ 1974

Ὁ πρόεδρος τοῦ Εὐρωπαϊκοῦ Κοινοβουλίου, Κορνέλιους Μπερκχάουερ, ἐπισκέπτεται τήν Ἀθήνα, ὅπου καί ἔχει συνομιλίες πάνω σέ θέματα πού ἀνάγονται στήν πλήρη ἀναβίωση τῶν σχέσεων τῆς Ἑλλάδος μέ τήν Εὐρωπαϊκή Οἰκονομική Κοινότητα. Ἡ σχετική συζήτηση ἔγινε, ἀρχικά, μέ τόν ἀντιπρόεδρο τῆς Κυβερνήσεως καί ὑπουργό Ἐξωτερικῶν, Γ. Μαῦρο. Στή συνέχεια, προσῆλθε στή σύσκεψη ὁ πρωθυπουργός, Κ. Καραμανλῆς, ὁ ὁποῖος ἐπισήμανε ὅτι ἡ Ἑλλάς βαδίζει μέ τρόπο ταχύ καί ἀσφαλῆ πρός τήν ἀποκατάσταση τῆς δημοκρατίας, ἔστω καί ἂν ταυτόχρονα καλεῖται νά ἀντιμετωπίσει ἕνα κρισιμότατο ἐθνικό θέμα· στήν προσπάθεια αὐτή, ἡ χώρα ἔχει ἀνάγκη συμπαραστάσεως — ἠθικῆς, πολιτικῆς καί οἰκονομικῆς. Ἐπιδίωξη τῆς Ἑλλάδος — κατέληξε — εἶναι ἡ ταχύτερη ἔνταξή της στήν ΕΟΚ.

Πρίν ἀπό τήν ἀναχώρησή του, ὁ πρόεδρος τοῦ Εὐρωπαϊκοῦ Κοινοβουλίου δήλωσε ὅτι οἱ εὐρωπαϊκές πολιτικές δυνάμεις θά ὑποστηρίξουν τήν ἑλληνική Κυβέρνηση στήν προσπάθεια νά ἀποκαταστήσει τούς δημοκρατικούς θεσμούς στή χώρα.

Παράλληλα, σέ εὐρεῖα σύσκεψη ὑπό τήν προεδρία τοῦ Κ. Καραμανλῆ καί μέ τή συμμετοχή τοῦ Ἀρχιεπισκόπου Ἀμερικῆς Ἰακώβου, ἐπιτροπῆς τῆς Ὁμογένειας, τοῦ ἀντιπροέδρου τῆς Κυβερνήσεως καί τῶν οἰκονομικῶν ὑπουργῶν, ἐξετάστηκαν οἱ δυνατότητες γιά τήν καλύτερη ἀξιοποίηση τῆς συμπαραστάσεως τοῦ Ἑλληνισμοῦ τῆς Ἀμερικῆς.

19 ΑΥΓΟΥΣΤΟΥ 1974

Στό πλαίσιο τῶν γενικότερων μεταβολῶν στήν ἀνώτατη ἱεραρχία τῆς κρατικῆς μηχανῆς καί εἰδικότερα τῶν Ἐνόπλων Δυνάμεων, ἀποστρατεύονται οἱ ἀρχηγοί Ἐνόπλων Δυνάμεων καί Στρατοῦ, Γρ. Μπονάνος καί Ἀνδρ. Γαλατσᾶνος. Ἡ ἀπόφαση αὐτή ἀποτέλεσε ἀποφασιστικό βῆμα στήν πορεία γιά τήν ὁριστική ἐπιβολή τοῦ κυβερνητικοῦ ἐλέγχου στίς Ἔνοπλες Δυνάμεις.

Ἡ λήψη τῆς σχετικῆς ἀποφάσεως ἔγινε ἀπό τό Ἀνώτατο Συμβούλιο Ἐθνικῆς Ἀμύνης (ΑΣΕΑ), τό ὁποῖο εἶχε ἐπανασυσταθεῖ — στίς 8 Αὐγούστου — μέ τή συμμετοχή τοῦ προέδρου τῆς Κυβερνήσεως, τοῦ ἀντιπροέδρου καί ὑπουργοῦ τῶν Ἐξωτερικῶν, καθώς καί τῶν ὑπουργῶν Ἐθνικῆς Ἀμύνης, Προεδρίας, Συντονισμοῦ, Οἰκονομικῶν καί Δημοσίας Τάξεως.

Προκειμένου νά διασφαλιστεῖ ἡ ἀπόλυτη μυστικότητα τῶν διαβουλεύσεων καί νά ἀποφευχθοῦν ἀνεπιθύμητες ἀντιδράσεις, ὁ Κ. Καραμανλῆς εἶχε ἐμπιστευτικά ἐνημερώσει ἐνωρίς τό πρωί τά μέλη τοῦ ΑΣΕΑ (Γ. Μαῦρο, Ε. Ἀβέρωφ, Γ. Ράλλη, Σ. Γκίκα) προβλέποντας τήν ἐξαγγελία τῆς ἀποφάσεως μετά καί μόνο τήν ὁριστικοποίησή της. Ὁ ὑπουργός Προεδρίας, ἐξάλλου, εἶχε δώσει ἐντολή στό Ἐθνικό Τυπογραφεῖο νά εἶναι ἕτοιμο ἕνα ἐκτυπωτικό συνεργεῖο, ὥστε νά κυκλοφορήσουν ἀμέσως τά φύλλα τῆς Ἐφημερίδος τῆς Κυβερνήσεως μέ τά προεδρικά διατάγματα γιά τήν ἀποστρατεία τῶν δύο ἀρχηγῶν.

Ἡ ὅλη διαδικασία ἐξελίχθηκε σύμφωνα μέ τίς προβλέψεις τοῦ πρωθυπουργοῦ. Πρίν ἀπό τό μεσημέρι, ἡ σχετική ἀπόφαση εἶχε ληφθεῖ. Ἡ σύσκεψη συγκλήθηκε στό χῶρο τοῦ Ὑπουργείου τῶν Ἐξωτερικῶν — ὄχι στό Πεντάγωνο. Τά προεδρικά διατάγματα, τά ὁποῖα κυκλοφόρησαν χωρίς καθυστέρηση, προέβλεπαν, ἀφενός τήν ἀποστράτευση τῶν ἀρχηγῶν Ἐνόπλων Δυνάμεων καί Στρατοῦ καί, ἀφετέρου, τήν ἐπάνοδο στήν ἐνέργεια τοῦ Δ. Ἀρμπούζη, ὡς ἀρχηγοῦ Ἐνόπλων Δυνάμεων, καί τήν ἀνάθεση τῆς ἡγεσίας τοῦ Στρατοῦ στόν Ι. Ντάβο, οἱ ὁποῖοι καί ἀνέλαβαν αὐθημερόν τά καθήκοντά τους[70].

Ἡ ἡμερήσια διαταγή πού ὁ Ι. Ντάβος ἐξέδωσε εὐθύς μετά τήν ἀνάληψη τῶν καθηκόντων του, ὡς ἀρχηγοῦ τοῦ Στρατοῦ, ὑπογράμμιζε πανηγυρικά τήν ἀποκατάσταση τοῦ ὑψηλοῦ ἤθους πού παραδοσιακά ἐνέπνεε τίς ἑλληνικές Ἔνοπλες Δυνάμεις καί πού εἶχε καίρια ὑπονομευτεῖ ἀπό τό καθεστώς τῆς 21ης Ἀπριλίου:

«Ἀξιωματικοί καί ὁπλῖται Στρατοῦ, ἐθνοφύλακες καί ἰδιωτικόν προσωπικόν.

»Ἀναλαβών, κατόπιν ἀποφάσεως τοῦ Ἀνωτάτου Συμβουλίου Ἐθνικῆς Ἀμύνης, τά καθήκοντα τοῦ ἀρχηγοῦ Στρατοῦ, ὑποκλίνομαι πρό τῶν ἐνδόξων πολεμικῶν σημαιῶν καί ἀποτίω τόν προσήκοντα σεβασμόν καί θαυμασμόν μου πρός τούς τετιμημένους νεκρούς καί τραυματίας ὅλων τῶν ἐθνικῶν μας ἀγώνων. Συναισθάνομαι βαθύτατα τήν κρισιμότητα τῶν περιστάσεων, τάς ὁποίας ἐπωμίζομαι τήν στιγμήν ταύτην.

»Ἐκτιμῶ ἰδιαιτέρως τήν ἐμπιστοσύνην μεθ' ἧς μέ περιέβαλε ἡ πολιτική καί στρατιωτική ἡγεσία τῆς χώρας καί εὐελπιστῶ νά φανῶ ἀντάξιος τῶν προσδοκιῶν των. Βασίζομαι εἰς τήν αὐστηράν προσήλωσιν ἁπάντων ἡμῶν, ἀνεξαιρέτως, εἰς τό στρατιωτικόν σας καθῆκον, εἰς τήν εὐσυνειδησίαν, τήν θέλησιν, τήν πίστιν, τήν ὀρθήν ἀντίληψιν τῆς πραγματικότητος καί εἰς τήν αὐτοθυσίαν σας διά τήν σωτηρίαν τῆς πατρίδος.

»Οἱ κίνδυνοι εἶναι σαφεῖς καί συγκεκριμένοι καί ρίπτουν ὁσημέραι ἐντονωτέραν τήν σκιάν των εἰς τήν χώραν μας. Δέν δικαιολογεῖται κατά συνέπειαν βεβιασμένη ἐκτίμησις καί ἀψυχολόγητος ἐνέργεια. Ἀπαιτεῖται ὀρθή κρίσις καί συντονισμένη ἀποφασιστική ἀντίδρασις.

»Ὁ Στρατός καί αἱ λοιπαί Ἔνοπλοι Δυνάμεις καλοῦνται νά διαδραματίσουν σημαντικόν καί βαρύτατον ρόλον εἰς τόν ἀγῶνα τοῦτον. Ὀφείλουν νά καταφέρουν εἰς οἱονδήποτε ἀντίπαλον ἤθελεν διανοηθῆ νά βλάψη τήν πατρίδα μας σκληρόν καί ἀνεπανόρθωτον πλῆγμα μέ ὁρμήν, αὐταπάρνησιν καί ἀπαράμιλλον ἡρωϊσμόν ὡς ἁρμόζει εἰς Ἕλληνας μαχητάς.

»Καί ὀφείλομεν ἐπίσης νά ἐξασφαλίσωμεν, εἰς τήν πολιτικήν ἡγεσίαν τῆς χώρας, τάς ἀπαραιτήτους προϋποθέσεις διά τήν ἀσφαλῆ καί ἀπρόσκοπτον διεξαγωγήν τοῦ ἰδικοῦ της σκληροῦ ἀγῶνος, τῶν λεπτοτάτων χειρισμῶν τούς ὁποίους ἔχει ἀναλάβει ἐν ὄψει τῶν κρισίμων ἱστορικῶν εὐθυνῶν της.

»Εἰς τήν ἰδικήν μας προσπάθειαν ἀπαιτεῖται ὑψηλόν φρόνημα, μεγίστη ἑτοιμότης, αὐτοπεποίθησις, συνοχή, στοργή, ἀμοιβαία ἐμπιστοσύνη εἰς ὅλην τήν κλίμακα τῆς ἱεραρχίας, στιβαρά διοίκησις καί ἀποκλειστική καί συνεχής ἐπαφή μέ τό καθ' αὐτό στρατιωτικόν μας πρόβλημα, πρός ἔγκαιρον διαπίστωσιν καί θεραπείαν τῶν ὑφισταμένων κενῶν.

»Κυριαρχήσατε τῶν συναισθηματικῶν παρορμήσεων καί θωρακισθῆτε ἔναντι τῶν ψιθύρων καί τῆς σωρείας τῶν συνθημάτων τά ὁποῖα ἐντέχνως διασπείρουν οἱ ἐχθροί τοῦ ἔθνους, πρός διάσπασιν τῆς συνοχῆς τοῦ στρατεύματος. Ἀφοσιωθῆτε μέ εἰλικρίνειαν καί συνέπειαν εἰς τό ἔργον σας καί θά μέ ἔχετε συμπαραστάτην, συναντιλήπτορα, προστάτην, ὁδηγόν καί βοηθόν σας, ὡς μέχρι τοῦδε».

20 ΑΥΓΟΥΣΤΟΥ 1974

Ὁ πρέσβης τῆς Μ. Βρετανίας ἐπιδίδει στόν Κ. Καραμανλῆ ὑπόμνημα μέ τίς ἀπόψεις τῆς Κυβερνήσεώς του γιά τό Κυπριακό:

«1. Ἡ Κυβέρνηση τῆς Α. Μεγαλειότητος θεωρεῖ σημαντικό νά ἀρχίσουν σύντομα διαπραγματεύσεις γιά τό μέλλον τῆς Κύπρου. Ἀντιλαμβάνεται τίς δυσκολίες πού ὑπάρχουν γιά τήν ἑλληνική Κυβέρνηση ἀλλά ἡ καθυστέρηση θά ἐμείωνε ἀναπόφευκτα τίς πιθανότητες νά ἐξασφαλισθοῦν ἀπό τήν τουρκική Κυβέρνηση οἱ παραχωρήσεις ἐκεῖνες πού θεωρεῖ (ἡ ἀγγλική Κυβέρνηση) ἀπαραίτητες γιά τήν μελλοντική εὐημερία τοῦ λαοῦ τῆς Κυπριακῆς Δημοκρατίας καί πού θά ἐπέτρεπαν στήν ἑλληνική Κυβέρνηση νά συστήση τήν λύση στόν ἑλληνικό λαό.

»2. Ἡ καθυστέρηση στήν ἀποκατάσταση τῆς οἰκονομικῆς, διοικητικῆς καί κοινωνικῆς ζωῆς τῆς Κύπρου δέν μπορεῖ νά εἶναι πρός τό συμφέρον τῶν κοινοτήτων τῆς Κύπρου. Ἐφ' ὅσον δέν θά ὑπάρχη λύση, ἡ Ἑλλάδα ἐπιβαρύνεται μέ βαρειές εὐθῦνες γιά τήν εὐημερία τῆς ἑλληνοκυπριακῆς κοινότητος. Χωρίς ἀμφιβολία ὑπάρχει διεθνής συμπάθεια γιά τήν Ἑλλάδα καί τούς Ἑλληνοκυπρίους, ἀλλά θά ἦταν ἴσως δύσκολο νά συντηρηθῆ ἐάν ἡ Ἑλλάδα φαινόταν ὅτι δέν καταβάλλει κάθε προσπάθεια γιά νά ἐξευρεθῆ μιά λύση μέ διαπραγμάτευση.

»3. Κατά τήν ἄποψη τῆς Κυβερνήσεως τῆς Α. Μεγαλειότητος δέν θά ὠφελοῦσε νά ἐπαναληφθοῦν οἱ διαπραγματεύσεις ἐάν δέν εἶχε διαπιστωθῆ προκαταβολικά ὅτι ὑπάρχουν τά στοιχεῖα μιᾶς λύσεως, δηλαδή ἡ προθυμία ὅλων τῶν χωρῶν τόσο νά συμφωνήσουν γιά τήν γενική μορφή της ὅσο καί νά προβοῦν στίς ἀπαραίτητες γιά τήν ἐπίτευξή της παραχωρήσεις. Καθώς κατέστησε σαφές ὁ Βρετανός ὑπουργός Ἐξωτερικῶν στόν Ἕλληνα ὑπουργό Ἐξωτερικῶν στήν Γενεύη, ἡ Κυβέρνηση τῆς Α. Μεγαλειότητος πιστεύει ὅτι ἔχει πολλά στοιχεῖα ὑπέρ αὐτῆς μιά λύση ἐπί τῇ βάσει δύο καί μόνο δύο περιφερειῶν πού θά ἐδιοικοῦντο ἀπό τίς δύο κοινότητες ἀντίστοιχα καί θά ἦταν ἑνωμένες διά μιᾶς ὁμόσπονδης Κυβερνήσεως σέ μιά ἀνεξάρτητη καί κυρίαρχη Κύπρο. Δέν πιστεύει ὅτι ἡ πρόταση γιά ἕνα ἀριθμό καντονίων προσφέρει τίς ἴδιες προοπτικές σταθερότητος, δεδομένων τῶν συνεχῶν ἐντάσεων πού κατ' ἀνάγκη θά προκαλοῦνται ἀπό τήν ὕπαρξη θυλάκων στό ἔδαφος πού θά διοικῆται ἀπό τήν κάθε κοινότητα. Πιστεύει ὅτι ἄν ἡ ἑλληνική Κυβέρνηση ἦταν πρόθυμη νά ἀντιμετωπίση μιά λύση, στήν βάση τῆς ἀρχῆς τῶν δύο περιφερειῶν, τότε καί ὁ κ. Κληρίδης θά ἦταν πρόθυμος νά τό κάνη. Ἐπιπλέον, κατά τήν προσωπική γνώμη τοῦ κ. Κάλλαχαν, ὁ πρόεδρος Μακάριος πιθανόν δέν θά κατήγγελλε μιά τέτοια λύση.

»4. Ἡ Κυβέρνηση τῆς Α. Μεγαλειότητος δέν ἔχει λεπτομερεῖς πληροφορίες γιά τήν τουρκική θέση. Ὁ κ. Κάλλαχαν διαβουλεύεται ταυτοχρόνως καί μέ τόν Τοῦρκο πρωθυπουργό. Θά προσπαθήση, πρίν ἀπό ὁποιαδήποτε πρόσκληση γιά συνομιλίες, νά ἐξασφαλίση ὅτι οἱ Τοῦρκοι δέχονται προκαταβολικά ὅτι θά πρέπη νά μειώσουν τόν ἀριθμό τῶν στρατευμάτων τους στήν Κύπρο πολύ ἐνωρίς. Θά ἐπιδιώξη ἐπίσης νά συμφωνήσουν ὅτι ἡ περιοχή πού κατέχουν τώρα θά μποροῦσε νά μειωθῆ κατά τίς διαπραγματεύσεις καί ὅτι ἡ ὁριοθέτηση τῶν δύο περιοχῶν θά εἶναι

διαπραγματεύσιμη. Θά ἐπιθυμοῦσε ἐπίσης νά διαπιστωθῆ ὅτι ἡ τουρκική Κυβέρνηση ἔχει τήν πρόθεση νά διαπραγματευθῆ γιά τήν κατανομή ἁρμοδιοτήτων μεταξύ τῶν διοικήσεων τῶν δύο κοινοτήτων καί τῶν ὁμοσπονδιακῶν ἀρχῶν καί γιά τήν ἐφαρμογή τῶν σχετικῶν τμημάτων τῆς Δηλώσεως τῆς Γενεύης καί ἄλλων πρακτικῶν μέτρων ἀπαραιτήτων γιά τήν ἀποκατάσταση τῆς ζωῆς στήν Κυπριακή Δημοκρατία, ὅπως ἡ ἐπισκευή καί λειτουργία τοῦ ἀεροδρομίου Λευκωσίας.

»5. Ἡ βρετανική Κυβέρνηση ἀποδίδει ἰδιαίτερη σημασία στήν ἀποχώρηση κατά φάσεις τῶν τουρκικῶν στρατευμάτων. Ἐλπίζει ἐπίσης νά πάρη μιά διαβεβαίωση ἀπό τήν τουρκική Κυβέρνηση ὅτι δέν θά ἐκδιωχθοῦν βίαια Κύπριοι ἀπό τίς περιοχές πού διοικοῦν οἱ ἴδιοι. Θά ἦταν, ὡσαύτως, σημαντικό νά γίνουν σύντομα ρυθμίσεις γιά τήν προστασία τῶν Ἑλληνοκυπρίων στήν περιοχή πού διοικεῖται ἀπό Τουρκοκυπρίους καί ἀντιστρόφως καί νά συζητηθῆ ὁ ρόλος, σχετικά μέ αὐτό, τῶν δυνάμεων τοῦ ΟΗΕ στήν Κύπρο.

»6. Ὁ σκοπός τῆς Κυβερνήσεως τῆς Α. Μεγαλειότητος εἶναι νά βοηθήση στήν ἐπίτευξη μιᾶς σύντομης λύσεως. Ἐάν συμφωνοῦν ὅλα τά μέρη ὁ κ. Κάλλαχαν θά ἦταν πρόθυμος νά προτείνη μιά περαιτέρω συνάντηση τῶν πέντε μερῶν στήν Γενεύη μέ ἔναρξη τίς 26 Αὐγούστου. Ἐάν τά ἐνδιαφερόμενα μέρη δοῦν ὅτι θά μποροῦσε νά ἐπιτευχθῆ πιό ἱκανοποιητική πρόοδος εἴτε σέ μιά συνάντηση μεταξύ τοῦ Ἕλληνα καί τοῦ Τούρκου πρωθυπουργοῦ εἴτε σέ μιά συνάντηση τοῦ κ. Κληρίδη καί τοῦ κ. Ντενκτάς, ἡ Κυβέρνηση τῆς Α.Μ. θά τό ἐδέχετο βεβαίως. Ἐάν ὄχι, ἡ Κυβέρνηση τῆς Α.Μ. προτείνει μιά σύντομη συνάντηση ὑπουργῶν στήν Γενεύη καί νά καθορισθοῦν οἱ κατευθυντήριες γραμμές καί νά διαπιστωθῆ ἡ πολιτική βούληση μέ μιά συμφωνία. Ἡ ἐργασία θά ἐσυνεχίζετο κατόπιν ταχέως ἀπό ὑπαλλήλους»[71].

Ἡ πρόταση τοῦ Βρετανοῦ πρωθυπουργοῦ θά ἐξεταστεῖ ἀπό τήν ἑλληνική Κυβέρνηση σέ συνάρτηση μέ τίς νέες κατευθύνσεις τῆς διπλωματικῆς της τακτικῆς — χωρίς νά προκύψει, τελικά, ἡ δυνατότητα ἐπωφελοῦς ἐφαρμογῆς της.

20 ΑΥΓΟΥΣΤΟΥ 1974

Ὁ Μ. Δούντας, ἐκπρόσωπος τῆς Ἑλλάδος στόν ΟΗΕ, μετά ἀπό τρεῖς πολύωρες συνομιλίες, συνοψίζει τίς βασικές ἀπόψεις τοῦ Ἀρχιεπισκόπου, σέ σημείωμα μέ ἀποδέκτη τόν Κ. Καραμανλῆ:

«[Ἀρχιεπίσκοπος] Ἀναγνωρίζει πλήρως σημασίαν δημιουργηθείσης ἐν Κύπρῳ πραγματικότητος. Ἀποδίδει εὐθύνην εἰς δικτατορικόν καθεστώς Ἑλλάδος καί ἐν Κύπρῳ συνεργάτας του. Εἶναι ὑπέρ συνεχίσεως, μετά μαχητικότητος, διπλωματικοῦ ἀγῶνος καί ὑπερεκμεταλλεύσεως ὅλων τῶν προσφόρων μέσων. Ὅμως, δέν ἔχει ψευδαισθήσεις, ὡς πρός τό τί δύναται νά ἐπιτευχθῆ. Τουρκικός στρατός κατέχει μεγάλο τμῆμα Κύπρου καί δύναται, ἀκόπως ἐάν τό ἐπιθυμῆ, νά ὁλοκληρώση κατοχήν. Κατά συνέπειαν, ἀντικειμενικός στόχος διπλωματικοῦ ἀγῶνος, δέν δύναται εἶναι ἄλλος παρά ἐπιδίωξις περιορισμοῦ ἐκτάσεως κατεχομένων ὑπό Τούρκων ἐδαφῶν. Ὡς πρός σχῆμα Κράτους, εἶναι ἀναπόφευκτον ὅπως δεχθῶμεν ὁμοσπονδίαν ἐπί ἐδαφικῆς βάσεως, καταβληθησομένων προσπαθειῶν ὥστε κεντρική ἐξουσία διαμορφωθῆ κατά τρόπον προστατεύοντα ἑλληνικά συμφέροντα. Ὡς πρός τακτικήν διαπραγματεύσεων, δέν θά ἔδει ἀποδεχθῶμεν ἔναρξίν των, πρίν ἔχομεν σοβαράς ἐνδείξεις περί κατ' ἀρχήν ἀποδοχῆς ὑπό Τούρκων προμνησθέντων σημείων.

»Ἀρχιεπίσκοπος δέν θά ἐπανηγύριζε διά μίαν τοιαύτην συμφωνίαν. Θά ἀπέδιδεν εὐθύνας εἰς δικτατορικόν καθεστώς. Δέν θά ἀντέδρα ὅμως. Οὔτε θά ἔπραττε ὁ,τιδήποτε τό ὁποῖον θά ἠδύνατο νά προκαλέση δυσχερείας εἰς τόν πρόεδρον τῆς Κυβερνήσεως κ. Καραμανλῆν. Οὔτε θά ἔπραττεν ὁ,τιδήποτε τό ὁποῖον θά ἠδύνατο ἔστω καί νά ἑρμηνευθῆ ὡς τορπίλλισμός τῆς συμφωνίας»[72].

21 ΑΥΓΟΥΣΤΟΥ 1974

Μετά τήν ἀρχική δήλωση τοῦ ὑπουργοῦ τῶν Ἐξωτερικῶν τῆς Ὁμοσπονδιακῆς Δημοκρατίας, ὅτι ἡ λύση τοῦ Κυπριακοῦ ἀποτελεῖ συνάρτηση ὄχι μόνο τῆς παρεμβάσεως τοῦ ΟΗΕ ἀλλά καί τῆς συνδρομῆς ΝΑΤΟ καί ΕΟΚ στήν εὐόδωση τῆς κρίσιμης προσπάθειας τοῦ Κ. Καραμανλῆ, ὁ Γερμανός πρέσβης στήν Ἀθήνα ἐπισκέπτεται τόν Ἕλληνα πρωθυπουργό καί τοῦ διαβιβάζει τό ἀκόλουθο μήνυμα τῆς Βόννης:

«Ἀπό τῆς ἐνάρξεως τῆς κυπριακῆς κρίσεως, ἡ Ὁμοσπονδιακή Κυβέρνησις ἔλαβεν θέσιν ὑπέρ τῆς διατηρήσεως τῆς κυριαρχίας, ἀνεξαρτησίας καί ἀκεραιότητος τῆς Κύπρου, ὡς καί ὑπέρ τῆς εἰρηνικῆς διευθετήσεως τῶν τεθέντων προβλημάτων. Ἡ Ὁμοσπονδιακή Κυβέρνησις ἐγνωστοποίησεν τήν ἄποψίν της αὐτήν πρός ἅπαντα τά ἐνδιαφερόμενα εἰς τό πρόβλημα τῆς Κύπρου Κράτη, διά διμερῶν ἐπαφῶν καί ἐν τῷ πλαισίῳ τῆς συνεργασίας τῶν "Ἐννέα". Λαμβάνουσα τήν πρωτοβουλίαν ταύτην, ἡ Ὁμοσπονδιακή Κυβέρνησις, ἔλαβεν ὑπ' ὄψιν της τό γεγονός ὅτι ἡ Ἑλλάς καί ἡ Τουρκία εἶναι ἑταῖροι τῆς Συμμαχίας καί Κράτη συνδεδεμένα μέ τήν Κοινήν Ἀγοράν.

»Τήν 17ην Αὐγούστου 1974, ὁ ἐν Ἀγκύρᾳ πρέσβυς τῆς Γερμανίας ἐπεσκέφθη, βάσει ὁδηγιῶν τοῦ Ὁμοσπονδιακοῦ Ὑπουργείου ἐπί τῶν Ἐξωτερικῶν, τόν πρωθυπουργόν τῆς Τουρκίας. Ὁ πρέσβυς ἐξεδήλωσεν αὐτῷ τήν κατανόησίν του ἀναφορικῶς πρός τό τουρκικόν ἐνδιαφέρον διά τήν τουρκικήν κοινότητα ἐν Κύπρῳ. Ὡσαύτως, ἀνεκοίνωσεν αὐτῷ ὅτι ἡ Ὁμοσπονδιακή Γερμανία δέν ἠδύνατο νά ἐπιδοκιμάση τά μέσα τά ὁποῖα ἐχρησιμοποίησεν ἡ Τουρκία, λόγῳ τῆς γερμανικῆς παραιτήσεως ἀπό τήν προσφυγήν εἰς τήν βίαν. Ἐπί πλέον, ἐζητήθη ἀπό τόν Τοῦρκον πρωθυπουργόν νά λάβη σοβαρῶς ὑπ' ὄψιν του τήν νέαν ἑλληνικήν Κυβέρνησιν καί τά κοινά εὐρωπαϊκά καί ἀτλαντικά συμφέροντα τά ὁποῖα, κατά τήν ἡμετέραν ἄποψιν, ὤφειλον νά ὑπερέχουν. Ἡ εἰς τό διάβημα τοῦτο ἀντίδρασις τοῦ Τούρκου πρωθυπουργοῦ ὑπῆρξεν εὐνοϊκή.

»Ἔτι περαιτέρω, συνεζητήσαμεν, ἐν τῷ πλαισίῳ τῆς Εὐρωπαϊκῆς Συμβουλευτικῆς Πολιτικῆς, τήν δυνατότητα μιᾶς ἑλληνοτουρκικῆς συνδιασκέψεως κορυφῆς, ἀποσκο-

πούσης εἰς ἕνα γενικόν διακανονισμόν τῶν μεταξύ τῶν δύο Κρατῶν ὑφισταμένων προβλημάτων. Ἡ ἰδέα αὕτη μοί εἶχεν ἀναφερθῆ κατά τό παρελθόν ἐκ μέρους Ἑλλήνων, ἐνδιαφερομένων δι' ἕνα διακανονισμόν τῆς ἑλληνοτουρκικῆς διαφορᾶς, ὁ ὁποῖος θά ἔπρεπε νά σεβασθῆ τά συμφέροντα καί δή τήν τιμήν τῆς Ἑλλάδος. Οἱ ἑταῖροι μας, κατά τάς μεταξύ αὐτῶν συζητήσεις, ἐπέδειξαν ἐνδιαφέρον δι' ἕν τοιοῦτον σχέδιον. Ἐν τούτοις, ἐπεκράτησεν ἡ ἄποψις ὅτι, ἴσως, δέν εἶχεν ἐπέλθει εἰσέτι ἡ στιγμή διά μίαν τοιαύτην πρωτοβουλίαν.

»Ἡ Ὁμοσπονδιακή Κυβέρνησις εἶναι εὐτυχής, διότι ἤρχισεν τήν συζήτησιν τῆς ἰδέας ταύτης, σκοπούσης τήν ἐπίλυσιν διενέξεως ὑφισταμένης μεταξύ δύο χωρῶν διατηρουσῶν φιλικάς μετά τῆς Γερμανίας σχέσεις. Πρός τόν σκοπόν αὐτόν ἡ γερμανική Κυβέρνησις θά ἦτο ἑτοίμη νά ἀναλάβη μελλοντικῶς μίαν τοιαύτην πρωτοβουλίαν. Ἡ Ὁμοσπονδιακή Κυβέρνησις θά ἐνδιεφέρετο νά γνωρίζη τάς ἑλληνικάς ἀπόψεις ἐπί τῶν περαιτέρω μέτρων τά ὁποῖα θά ἠδύναντο, ἐνδεχομένως, νά ληφθοῦν».

Στήν ἀπάντηση τοῦ Ἕλληνα πρωθυπουργοῦ ἀναφέρεται σχετικό σημείωμα:

«Ὁ πρωθυπουργός ἀπήντησεν ὅτι ἡ Ἑλλάς δέν δύναται νά προσέλθη εἰς διαπραγματεύσεις οὐδέ κἄν νά ἀρχίση ἔστω καί ἔμμεσον διάλογον ἐάν ἡ Τουρκία δέν προβῆ εἰς θετικάς ἐνεργείας πρός δημιουργίαν τοῦ καταλλήλου κλίματος. Ὁ κ. πρωθυπουργός τρίς ἐτόνισεν τό σημεῖον τοῦτο, εἰπών ἐπίσης ὅτι ἡ Ἑλλάς δέν θεωρεῖ ἑαυτήν ἡττημένην, διότι δέν ἡττήθη, ἐνῷ ἡ Τουρκία θεωρεῖ ἑαυτήν νικήτριαν, ἁπλῶς καί μόνον διότι, ἐπωφεληθεῖσα τῆς ὑπεροχῆς τῆς γεωγραφικῆς της θέσεως, εἰσέβαλεν εἰς Κύπρον καί κατέλαβεν τό 1/3 τῆς νήσου. Ὁ κ. πρωθυπουργός ἐτόνισεν ὅτι ἐπ' οὐδενί λόγῳ ἡ Ἑλλάς θά προσήρχετο εἰς διαπραγματεύσεις ἐάν δέν ὑπῆρχον αἱ προϋποθέσεις αὗται»[73].

22 ΑΥΓΟΥΣΤΟΥ 1974

Ἡ ἑλληνική Κυβέρνηση ζητεῖ, μέ ὑπόμνημα πρός τόν πρόεδρο τοῦ Συμβουλίου Ὑπουργῶν τῶν Εὐρωπαϊκῶν Κοινοτήτων, τήν ἄμεση ἐπαναδραστηριοποίηση τῆς Συμφωνίας Συνδέσεως, τήν κανονική λειτουργία τῶν ὀργάνων τῆς Συνδέσεως καί τήν ἐπίλυση τῶν ἐκκρεμῶν θεμάτων πού εἶχε συσσωρεύσει τό πάγωμα τῆς Συμφωνίας, γιά περισσότερα ἀπό ἑπτά χρόνια. Σημαντικό ἦταν τό ζωτικό γιά τήν Ἑλλάδα θέμα τῆς γεωργικῆς ἐναρμονίσεως, στήν ὁποία δέν εἶχε σημειωθεῖ καμία πρόοδος, τό καθεστώς εἰσαγωγῆς ἑλληνικῶν φρούτων, λαχανικῶν καί οἴνων στήν Κοινότητα, ἡ ἐφαρμογή τοῦ πρώτου καί ἡ σύναψη νέου Χρηματοδοτικοῦ Πρωτοκόλλου ὑπέρ τῆς Ἑλλάδος καί, τέλος, ἡ ταχεῖα κίνηση ὅλων τῶν διαδικασιῶν μέ σκοπό τήν ἀνάκτηση τοῦ χρόνου πού εἶχε χαθεῖ ἐξαιτίας τοῦ παγώματος τῆς Συμφωνίας.

Ὁπωσδήποτε, στό διάστημα πού εἶχε μεσολαβήσει, οἱ αὐτόματες δασμολογικές διατάξεις τῆς Συνδέσεως γιά τά βιομηχανικά ἀγαθά εἶχαν ἐφαρμοστεῖ κανονικά: ἡ Κοινότητα εἶχε ἤδη καταργήσει τούς δασμούς γιά τά εἰσαγόμενα ἀπό τήν Ἑλλάδα βιομηχανικά ἀγαθά καί ἡ Ἑλλάδα εἶχε καταργήσει τό 90% τῶν δασμῶν στά βιομηχανικά ἀγαθά, γιά τά ὁποῖα προβλεπόταν δωδεκαετής μεταβατική περίοδος δασμολογικοῦ ἀφοπλισμοῦ, μέ τήν πρόβλεψη πλήρους καταργήσεώς τους ὡς τό Νοέμβριο 1974. Στά ὑπόλοιπα βιομηχανικά ἀγαθά, γιά τά ὁποῖα ἡ μεταβατική περίοδος ἦταν διαρκείας εἴκοσι δύο ἐτῶν, ἡ Ἑλλάς εἶχε ἤδη καταργήσει τό 36% τῶν δασμῶν. Ἀπό τό Χρηματοδοτικό Πρωτόκολλο, ἐξάλλου, εἶχε παραμείνει, λόγω τοῦ «παγώματος», ἀχρησιμοποίητο ποσό 55,7 ἑκατομμυρίων δολλαρίων καί, αὐτονόητα, δέν εἶχε σημειωθεῖ πρόοδος στούς ἄλλους τομεῖς τῆς Συμφωνίας Συνδέσεως.

Στό κύριο εἰσαγωγικό τμῆμα του, τό ὑπόμνημα τῆς ἑλληνικῆς Κυβερνήσεως περιλάμβανε τά ἀκόλουθα:

«Ἡ ἐπανάθεση τῆς ἐξουσίας στήν Ἑλλάδα σέ πολιτική Κυβέρνηση, πού ἀπολαύει τῆς ὑποστηρίξεως ὅλων τῶν πολιτικῶν ρευμάτων, τά ὁποῖα ὑπάρχουν μεταξύ τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ, ἔθεσε ὁριστικά τέρμα στό δικτατορικό καθεστώς. Αὐτό φέρνει τήν βαρειά εὐθύνη τοῦ ἀποπροσανατολισμοῦ τῶν σχέσεων μεταξύ Ἑλλάδος καί Εὐρωπαϊκῆς Οἰκονομικῆς Κοινότητος καί τῶν οὐσιαστικῶν ζημιῶν πού ὑπέστη ἡ ἑλληνική οἰκονομία ἀπό τό γεγονός τοῦτο.

»Ἡ ἑλληνική Κυβέρνηση εἶναι σέ θέση νά βεβαιώση ὅτι ἡ ὑποστήριξη πού ὁ ἑλληνικός λαός τῆς παρέχει στό σύνολό του, ὀφείλεται στήν διαπίστωση τῆς ἐπαναποκαταστάσεως τῆς ἐφαρμογῆς τῶν δημοκρατικῶν ἀρχῶν καί τοῦ σεβασμοῦ τῶν ἀτομικῶν καί ἀνθρωπίνων δικαιωμάτων.

»Σέ ὅ,τι ἀφορᾶ τήν ἐπάνοδο στούς κοινοβουλευτικούς θεσμούς, ἡ ἑλληνική Κυβέρνηση εἶναι ἀποφασισμένη νά προχωρήση στήν λαϊκή διαβούλευση ἐντός τοῦ συντομωτέρου διαστήματος. Πάντως, τοῦτο δέν μπορεῖ νά γίνη πρίν τῆς τό ἐπιτρέψουν οἱ κρίσιμες περιστάσεις πού δημιουργήθηκαν ἀπό τήν εἰσβολή στήν Κύπρο τῶν ἐνόπλων τουρκικῶν δυνάμεων.

»Ἡ τρέχουσα ἄσκηση τῶν ἐξουσιῶν ἀπό μία ἀντιπροσωπευτική Κυβέρνηση καί ὁ πλήρης σεβασμός τῶν ἀρχῶν τῆς δημοκρατίας καί τῶν θεμελιωδῶν ἐλευθεριῶν, παρέχει ὅλες τίς ἀναγκαῖες προϋποθέσεις γιά τήν ὁλοκληρωτική ἀποκατάσταση τῆς λειτουργίας συνδέσεως τῆς Ἑλλάδος μέ τήν Εὐρωπαϊκή Κοινότητα. Ἡ ἑλληνική Κυβέρνηση εἶναι πεπεισμένη ὅτι ἡ ἄμεση "ἀπόψυξις" τῆς συνδέσεως θά συνιστοῦσε γιά τόν ἑλληνικό λαό πράξη πίστεως πρός τά ἰδεώδη πού διεκήρυξε ἡ Εὐρωπαϊκή Κοινότης ὅταν ἡ χώρα του ὑπετάγη στό δικτατορικό καθεστώς.

»Οἱ συγκεκριμένες πράξεις πού πρέπει νά ἀναληφθοῦν πρός τήν ἐπιθυμητή κατεύθυνση ὀφείλουν νά θεμελιωθοῦν στήν σύγκληση τῆς προσεχοῦς συνόδου τοῦ Συμβουλίου Συνδέσεως, ἐπί ὑπουργικοῦ ἐπιπέδου. Τό Συμβούλιο θά ἔχη τήν εὐκαιρία νά διαδηλώση τήν θέλησή του γιά τήν πλήρη λειτουργία τῆς συνδέσεως μεταξύ Ἑλλάδος καί ΕΟΚ καί νά λάβη ὅλες τίς ἀναγκαῖες ἀποφάσεις πρός τόν σκοπόν αὐτόν. Ἡ βούληση τῶν δύο μερῶν — τῆς Ἑλλάδος καί τῆς ΕΟΚ — νά θέσουν σέ λειτουργία ὁλόκληρο τόν μηχανισμό ἐπιταχύνσεως τῆς συνδέσεως σύμφωνα μέ τούς στό-

χους πού καθορίζονται στήν εἰσαγωγή καί στό ἄρθρο 2 τῆς Συμφωνίας τῶν Ἀθηνῶν, θά στηριχθῆ στίς πρόσφορες διατάξεις καί στούς προβλεπομένους ἀπό αὐτήν μηχανισμούς.

»Ἡ Κυβέρνηση θεωρεῖ ὅτι θά εἶναι ἐξόχως ἐπιθυμητόν νά μνημονευθῆ ἀπροκάλυπτα καί σαφῶς στό περιεχόμενο αὐτῆς τῆς συνόδου τοῦ Συμβουλίου Συνδέσεως, ἡ πρόσβλεψη τῆς Ἑλλάδος στήν ἔνταξη».

22 ΑΥΓΟΥΣΤΟΥ 1974

Μέ ἀνακοινωθέν, μέσω τοῦ πρακτορείου «Τάς», ἡ σοβιετική Κυβέρνηση ζητεῖ τή σύγκληση διεθνοῦς διασκέψεως στά πλαίσια τῶν Ἡνωμένων Ἐθνῶν μέ τή συμμετοχή τῆς Κύπρου, τῆς Ἑλλάδος καί τῆς Τουρκίας, τῶν χωρῶν-μελῶν τοῦ Συμβουλίου Ἀσφαλείας καί (ἐνδεχομένως) ἄλλων ἀδεσμεύτων Κρατῶν, προτείνοντας οἱ χῶρες αὐτές «νά παράσχουν, εἴτε ἀπό κοινοῦ εἴτε παράλληλα ἡ μία μέ τήν ἄλλη, τίς κατάλληλες καί ἀποτελεσματικές ἐγγυήσεις γιά τήν ἀνεξαρτησία, τήν κυριαρχία καί τήν ἐδαφική ἀκεραιότητα τῆς Κύπρου».

Τήν πρότασή της, ἡ σοβιετική Κυβέρνηση διαβίβασε καί ἐπίσημα στό Συμβούλιο Ἀσφαλείας τοῦ ΟΗΕ.

Τό κείμενο τοῦ σοβιετικοῦ ἀνακοινωθέντος ἀνέφερε:

«Ἡ κατάστασις ἐν Κύπρῳ καί πέριξ αὐτῆς παραμένει ἀνησυχητική. Οἱ στρατιωτικοί κύκλοι τοῦ ΝΑΤΟ δέν ἐγκαταλείπουν τάς ἀποπείρας των ὅπως ἐξαφανίσουν τό ἀνεξάρτητον καί κυρίαρχον κυπριακόν Κράτος, ὅπερ ἀκολουθεῖ ἀδέσμευτον πολιτικήν, καί νά τό διαιρέσουν, μεταβάλλοντες οὕτω τό κυπριακόν ἔδαφος εἰς ἰσχυράν θέσιν τοῦ ΝΑΤΟ ἐν τῇ ἀνατολικῇ Μεσογείῳ. Ἰμπεριαλιστικαί δυνάμεις παίζουν ἐγκληματικόν παιχνίδιον ἐναντίον τοῦ κυπριακοῦ λαοῦ, προσφεύγουσαι εἰς τά πλέον ἀπίθανα μέσα καί ὑποσκάπτουσαι τό διεθνές δίκαιον καί τόν Χάρτην τῶν Ἡνωμένων Ἐθνῶν. Τό στρατιωτικόν πραξικόπημα, χονδροειδής στρατιωτική ἐπέμβασις, ἐναλλάσσεται μέ παρασκηνιακούς διπλωματικούς ἐλιγμούς ὄπισθεν τῆς πλάτης τοῦ κυπριακοῦ λαοῦ καί ἐρήμην τῶν συμφερόντων του.

»Ἡ συνεχιζομένη ἐπί τῆς νήσου αἱματοχυσία εἶναι ἀποτέλεσμα ἔξωθεν ἐπεμβάσεως εἰς τάς ἐσωτερικάς ὑποθέσεις τῆς Κυπριακῆς Δημοκρατίας. Ἡ οἰκονομία τῆς Κύπρου ἀποδιωργανώθη καί ὁ κυπριακός λαός ὑφίσταται στερήσεις καί ταλαιπωρίας. Δεκάδες χιλιάδες Κύπριοι ἠναγκάσθησαν νά ἐγκαταλείψουν τάς ἑστίας των. Ἐδημιουργήθη τεράστιος στρατός προσφύγων ὁ ὁποῖος αὐξάνει τάς δυσκολίας τῆς χώρας.

»Οἱ ἀποφάσεις τοῦ Συμβουλίου Ἀσφαλείας διά τήν ἄμεσον παῦσιν τῆς ξένης στρατιωτικῆς ἐπεμβάσεως ἐναντίον τῆς Δημοκρατίας τῆς Κύπρου, ἡ ἀποχώρησις τῶν ξένων στρατευμάτων ἀπό τό ἔδαφός της καί ἡ ἀποκατάστασις τῆς συνταγματικῆς τάξεως ἐν Κύπρῳ παραμένουν ἀνεκπλήρωτοι. Ἀντί τῆς ἀποχωρήσεως παρατηρεῖται ἐνίσχυσις τῶν ξένων στρατευμάτων ἐν Κύπρῳ. Ἐπανειλημμέναι ἀνακοινώσεις τῶν ἐμπεπλεγμένων εἰς τά γεγονότα τῆς Κύπρου χωρῶν ὅσον ἀφορᾶ τάς προθέσεις των εἰς τήν θέσιν ἐν ἰσχύϊ τῶν ἀποφάσεων τοῦ Συμβουλίου Ἀσφαλείας δέν ἐνισχύονται ἀπό συγκεκριμένας πράξεις.

»Ἀπόπειραι πρός λύσιν τῶν προβλημάτων τῆς Κύπρου ἐντός ἑνός στενοῦ κύκλου Κρατῶν-μελῶν τοῦ ΝΑΤΟ, ἤτοι ἐρήμην τοῦ Συμβουλίου Ἀσφαλείας καί τῶν ἀποφάσεών του, ἀπέτυχον καί ὡδήγησαν μόνον εἰς τήν ἐπανάληψιν τῶν στρατιωτικῶν ἐνεργειῶν εἰς Κύπρον. Ἀπεδείχθη ἡ πλήρης χρεωκοπία τῶν δῆθεν ἐγγυήσεων τῶν ἐπιβληθεισῶν ἐπί τῆς Κύπρου διά τῶν Συμφωνιῶν τῆς Ζυρίχης καί τοῦ Λονδίνου. Ὄχι μόνον ἀπέτυχον αἱ "ἐγγυήσεις" αὐταί νά ἐξασφαλίσουν τήν εἰρήνην καί ἠρεμίαν τοῦ κυπριακοῦ λαοῦ ἀλλά ἐν τοῖς πράγμασι χρησιμοποιοῦνται πρός προώθησιν ξένων πρός αὐτόν συμφερόντων.

»Ἡ Σοβιετική Ἕνωσις στερρῶς καί ἐπιμόνως ὑπερασπίζεται τῆς ἀνεξαρτησίας τοῦ κυπριακοῦ Κράτους, μέλους τοῦ ΟΗΕ, τῆς κυριαρχίας, ἀνεξαρτησίας καί ἐδαφικῆς ἀκεραιότητος τῆς Κυπριακῆς Δημοκρατίας. Ἡ σοβιετική Κυβέρνησις θεωρεῖ ἀναγκαῖον νά λάβη ἀποτελεσματικά μέτρα διά τήν προστασίαν τῆς Κυπριακῆς Δημοκρατίας ἐκ τῆς ἔξωθεν ἐπεμβάσεως, νά ἐξασφαλίση τήν ἀποχώρησιν ὅλων τῶν ξένων στρατευμάτων ἐκ τοῦ κυπριακοῦ ἐδάφους καί νά δώση εἰς τούς Κυπρίους τήν εὐκαιρίαν νά λύσουν μόνοι των τά προβλήματα τῆς χώρας των.

»Ἡ θέσις αὕτη ἐξεφράσθη σαφέστατα εἰς τάς ἀνακοινώσεις τῆς σοβιετικῆς Κυβερνήσεως ὅσον ἀφορᾶ τά γεγονότα ἐν Κύπρῳ καί ὑπεγραμμίσθη ἐμφατικῶς κατά τάς ἐπαφάς μετά τῶν Κυβερνήσεων τῶν ἐνδιαφερομένων χωρῶν. Τά γενόμενα ὑπό τῆς Σοβιετικῆς Ἑνώσεως διαβήματα ἐν τῷ πλαισίῳ τῶν Ἡνωμένων Ἐθνῶν καί ἡ σοβιετική πρότασις περί ἀποστολῆς ἐπιτροπῆς τοῦ Συμβουλίου Ἀσφαλείας εἰς τήν Κύπρον συμφωνοῦν πλήρως πρός τήν γραμμήν ταύτην.

»Τό κυπριακόν πρόβλημα δέν δύναται νά λυθῆ μέ τήν βοήθειαν τῆς στρατιωτικῆς δυνάμεως ἤ δι' ἑνός πολιτικοῦ diktat πρός τό κυρίαρχον αὐτό Κράτος. Αἱ συνομιλίαι ἐπί τοῦ προβλήματος αὐτοῦ ἐντός ἑνός κλειστοῦ κύκλου Κρατῶν ἀνηκόντων εἰς τόν πολιτικοστρατιωτικόν συνασπισμόν ὁ ὁποῖος ἐπιθυμεῖ τήν καθυπόταξιν τῶν κυπριακῶν συμφερόντων, δέν δύνανται παρά νά προκαλέσουν νέους κινδύνους διά τόν κυπριακόν λαόν. Εἶναι ἐπίσης ἀναγκαῖον νά ἔχη τις ὑπ' ὄψιν του ὅτι ἡ ἐξέλιξις τῶν γεγονότων εἰς τήν Κύπρον καί πέριξ αὐτῆς ἀντιβαίνει εἰς τήν διαδικασίαν τῆς ἐκτονώσεως τῆς διεθνοῦς ἐντάσεως, καί διά τοῦτο ἀφορᾶ τά ζωτικά συμφέροντα ὅλων τῶν λαῶν.

«Ἔχουσα ὑπ' ὄψιν της ὅλας αὐτάς τάς ὄψεις τῆς ὑποθέσεως ἡ σοβιετική Κυβέρνησις αἰσθάνεται ὅτι ἐπέστη ὁ χρόνος ἵνα ἡ συζήτησις ἐπί τοῦ κυπριακοῦ προβλήματος ἀναληφθῆ ὑπό μιᾶς ἀντιπροσωπευτικῆς συναθροίσεως Κρατῶν ἀντικατοπτριζούσης τήν πολιτικήν εἰκόνα τοῦ συγχρόνου κόσμου. Τό ζήτημα εἶναι ὥριμον διά τήν σύγκλησιν μιᾶς διεθνοῦς διασκέψεως εἰς τά πλαίσια τοῦ Ὀργανισμοῦ Ἡνωμένων Ἐθνῶν μέ τήν συμμετοχήν τῆς Κύπρου, τῆς Ἑλλάδος, τῆς Τουρκίας καί ὅλων τῶν Κρατῶν-μελῶν τοῦ Συμβουλίου Ἀσφαλείας. Ἡ διάσκεψις αὕτη εἶναι, ὡς εἰκός, δυνατόν νά ἐλκύση ἄλλας χώρας, εἰδικώτερον ἐκ τῶν ἀδεσμεύτων, πρός συμμετοχήν εἰς ταύτην.

»Μόνον μία τοιαύτη ἀντιπροσωπευτική διεθνής διά-

Πρώτη ἐπίσκεψη ἀνώτερου ἀξιωματούχου τῶν Εὐρωπαϊκῶν Κοινοτήτων στήν 'Αθήνα: ὁ Κ. Μπερκχάουερ, πρόεδρος τοῦ Εὐρωπαϊκοῦ Κοινοβουλίου.

σκεψις θά ἠδύνατο ἀπό κοινοῦ καί μέ τήν ἄμεσον συμμετοχήν ἀντιπροσώπων τῆς Κυπριακῆς Δημοκρατίας νά καταλήξη εἰς ἀποφάσεις αἵτινες θά ἐξησφάλιζον πραγματικῶς τήν ὕπαρξιν τῆς Κύπρου ὡς ἀνεξαρτήτου, κυριάρχου καί ἐδαφικῶς ἀκεραίου Κράτους καί θά συνεφώνουν μέ τά συμφέροντα τῶν Ἑλληνοκυπρίων καί Τουρκοκυπρίων.

»Ὡς γνωστόν, ὁ Χάρτης τῶν Ἡνωμένων Ἐθνῶν ἐναποθέτει τήν εἰδικήν εὐθύνην διά τήν διατήρησιν τῆς διεθνοῦς εἰρήνης καί ἀσφαλείας εἰς τά μόνιμα Κράτη-μέλη τοῦ Συμβουλίου Ἀσφαλείας τά ὁποῖα ἔχουν τάς ἀπαιτουμένας δυνατότητας διά τήν ἐξασφάλισιν τῆς πλήρους ἐφαρμογῆς τῶν υἱοθετουμένων ἀποφάσεων. Τά Κράτη ταῦτα θά ἠδύναντο ἀπό κοινοῦ ἤ παραλλήλως νά παράσχουν τάς καταλλήλους ἀποτελεσματικάς ἐγγυήσεις διά τήν ἀνεξαρτησίαν, κυριαρχίαν καί ἐδαφικήν ἀκεραιότητα τῆς Δημοκρατίας τῆς Κύπρου, ἐγγυήσεις διά τήν ἐκπλήρωσιν τῶν ἀποφάσεων αἵτινες θά ἔχουν υἱοθετηθῆ ὑπό τῆς διεθνοῦς διασκέψεως διά τήν Κύπρον. Ἡ ὑποστήριξις ὑπ' αὐτῶν τῆς προτάσεως διά τήν σύγκλησιν μιᾶς τοιαύτης διασκέψεως θά ἠδύνατο νά ἐπιταχύνη τήν ἀνάληψιν τῆς σημαντικῆς ταύτης διεθνοῦς προσπαθείας καί νά διευκολύνη τήν ἐπιτυχίαν της.

»Τά γεγονότα ἐν Κύπρῳ ἀπαιτοῦν ὑπευθύνους καί θετικάς ἐνεργείας ἐκ μέρους ὅλων τῶν Κρατῶν τά ὁποῖα θεωροῦν πολύτιμα τά ἀγαθά τῆς εἰρήνης καί ἀσφαλείας. Ἡ ἀνεξαρτησία, κυριαρχία καί ἐδαφική ἀκεραιότης τῆς Δημοκρατίας τῆς Κύπρου δέον ὅπως ἀποκατασταθοῦν. Ἡ ἑστία τῆς στρατιωτικῆς ἐντάσεως εἰς τήν περιοχήν τῆς ἀνατολικῆς Μεσογείου δέον ὅπως ἐκλείψη. Ὅσον ἀφορᾶ αὐτήν ἡ Σοβιετική Ἕνωσις θά συνεχίση νά δρᾶ ἐντόνως πρός τήν κατεύθυνσιν αὐτήν».

Τήν ἐπομένη, ὁ πρέσβης τῆς Σοβιετικῆς Ἑνώσεως στήν Ἀθήνα ἐγχείρισε ἐπίσημα τό κείμενο τῆς δηλώσεως στόν ὑπουργό Ἐξωτερικῶν, Γ. Μαῦρο, συνοδεύοντας τήν ἐπίδοσή του μέ συμπληρωματική ἀνακοίνωση, τήν ὁποία καί ἀνέγνωσε ἀπό σχετικό δακτυλογραφημένο σημείωμα:

«Ἡ κατάστασις εἰς τήν Κύπρον καί ἡ ἔλλειψις οἱασδήποτε προόδου εἰς τήν διευθέτησιν τοῦ κυπριακοῦ προβλήματος ὑπαγορεύουν τήν ἀνάγκην ἐπειγούσης λήψεως ἀποτελεσματικῶν μέτρων ἐπί τῷ σκοπῷ διαφυλάξεως τῆς ἀνεξαρτησίας, κυριαρχίας καί ἐδαφικῆς ἀκεραιότητος τῆς Δημοκρατίας τῆς Κύπρου.

»Ὅλως ἰδιαιτέρως ἐφιστᾶται ἡ προσοχή ἐπί τῆς προτάσεως περί ἀμέσου συγκλήσεως ἀντιπροσωπευτικῆς διεθνοῦς διασκέψεως διά τήν ἐξέτασιν τοῦ κυπριακοῦ προβλήματος, ἥτις πρότασις περιλαμβάνεται εἰς τήν δήλωσιν. Σημειοῦμεν ὅτι, ὅσον ἀφορᾶ τά πρακτικά ζητήματα τά ὁποῖα ἀναφύονται ὡς ἐκ τῆς συγκλήσεως μιᾶς τοιαύτης διασκέψεως (χρόνος καί τόπος διεξαγωγῆς, συγκεκριμένη σύνθεσις τῶν συμμετεχόντων μερῶν) θά ἦτο δυνατή μία συμπληρωματική ἀνταλλαγή ἀπόψεων. Ἐπισύρομεν τήν προσοχήν τῆς ἑλληνικῆς πλευρᾶς ἐπί τῶν ἀπόψεων τῆς σοβιετικῆς Κυβερνήσεως ἐν σχέσει πρός τόν ρόλον τῶν μονίμων μελῶν τοῦ Συμβουλίου Ἀσφαλείας, τόσον ἐν σχέσει πρός τήν σύγκλησιν διεθνοῦς διασκέψεως περί Κύπρου, ὅσον καί ἐν σχέσει πρός τό πρόβλημα τῆς ἐγγυήσεως τῆς ἀνεξαρτησίας, κυριαρχίας καί ἐδαφικῆς ἀκεραιότητος τῆς Δημοκρατίας τῆς Κύπρου.

»Ἐκφράζομεν τήν ἐλπίδα ὅτι ἡ δήλωσις τῆς σοβιετικῆς Κυβερνήσεως θά μελετηθῆ προσεκτικῶς ὑπό τῆς ἑλληνικῆς Κυβερνήσεως καί ὅτι αἱ προτάσεις αἵτινες ἐκτίθενται ἐν αὐτῇ θά ἀντιμετωπισθοῦν ὑπ' αὐτῆς μετά κατανοήσεως.

»Μέ τήν σειράν της ἡ σοβιετική πλευρά εἶναι πρόθυμος νά ἐξετάση τάς ἀπόψεις τῆς ἑλληνικῆς Κυβερνήσεως ἐπί τοῦ προκειμένου ζητήματος.

»Ἐν Μόσχᾳ ἐλήφθη ὑπ' ὄψιν ἡ δήλωσις τοῦ κ. Μαύρου κατά τήν συνομιλίαν του μετά τοῦ Σοβιετικοῦ πρέσβεως περί χρεωκοπίας τοῦ τριμεροῦς συστήματος ἐγγυήσεως καί τῆς ἀνάγκης ἀντικαταστάσεώς του ὑπ' ἄλλων εὐρυτέρων ἐγγυήσεων, καθώς καί ἡ ἄποψις τοῦ κ. ὑπουργοῦ σχετικῶς μέ τήν ἐνεργοτέραν συμμετοχήν τοῦ ΟΗΕ εἰς τόν κυπριακόν διακανονισμόν.

»Προβάλλοντες τήν πρότασίν μας περί συγκλήσεως διεθνοῦς διασκέψεως ἐκκινοῦμεν ἐκ τῆς ἀπόψεως ὅτι τοῦτο θά δώση τήν δυνατότητα συμμετοχῆς εἰς τόν πολιτικόν διακανονισμόν τοῦ Κυπριακοῦ εἰς ἐκεῖνα τά Κράτη ἅτινα μετά συνεπείας καί σταθερότητος ὑπεραμύνονται τῆς ἀνεξαρτησίας, κυριαρχίας καί ἐδαφικῆς ἀκεραιότητος τῆς Κύπρου.

»Ἐκφράζουσα τάς ἀπόψεις αὐτάς ἡ σοβιετική πλευρά ἐκφράζει τήν ἐλπίδα ὅτι ἡ ἑλληνική Κυβέρνηση ὡς ἐνδιαφερομένη διά τόν ταχύτατον δυνατόν διακανονισμόν τῆς κυπριακῆς κρίσεως ἐπί δικαίας βάσεως, θά ὑποστηρίξη τήν πρωτοβουλίαν συγκλήσεως διεθνοῦς διασκέψεως καί θά ἐπιχειρήση ἀπό τήν πλευράν της τά δέοντα διαβήματα ἐπί τῷ σκοπῷ ὅπως τά φίλα πρός αὐτήν Κράτη συμμετάσχουν ἐνεργῶς πρός αὐτήν τήν κατεύθυνσιν.

»Ἐν Μόσχᾳ ἐλήφθησαν μετά προσοχῆς ὑπ' ὄψιν αἱ δηλώσεις τοῦ κ. Μαύρου περί ὑπάρξεως εὐρειῶν δυνατοτήτων ἀναπτύξεως τῶν σοβιετοελληνικῶν σχέσεων εἰς ὅλους τούς τομεῖς.

»Καί ἡμεῖς εἴμεθα πρόθυμοι νά ἀναπτύξωμεν τάς σχέσεις μας μετά τῆς Ἑλλάδος».

Ὁ Γ. Μαῦρος χαρακτήρισε τή σοβιετική πρόταση ὡς πολύ ἐνδιαφέρουσα καί ἐξέφρασε τήν ἐλπίδα νά ἐκπροσωπηθοῦν ὅλες οἱ τάσεις πού συνυπάρχουν στούς κόλπους τῶν Ἡνωμένων Ἐθνῶν.

Στή συνέχεια, ὁ Ἕλληνας ὑπουργός τῶν Ἐξωτερικῶν, ἀφοῦ ἐξέφρασε τήν ἐπιθυμία νά συναντηθεῖ μέ τό Σοβιετικό ὁμόλογό του, κατά τή μετάβασή του στήν ἕδρα τοῦ ΟΗΕ στίς ἀρχές Σεπτεμβρίου, πληροφόρησε τό συνομιλητή του ὅτι θά θέσει τήν πρόταση ὑπόψη τοῦ πρωθυπουργοῦ καί θά τοῦ ἀπαντήσει τό ταχύτερο δυνατό[74].

Στίς 26 Αὐγούστου, δόθηκε στή δημοσιότητα ἡ ἀπάντηση τῆς ἑλληνικῆς Κυβερνήσεως στή σοβιετική δήλωση:

«Ἡ ἑλληνική Κυβέρνησις ἐμελέτησε μετά τῆς προσηκούσης προσοχῆς τήν δήλωσιν τῆς σοβιετικῆς Κυβερνήσεως ἐπί τῆς καταστάσεως ἐν Κύπρῳ, ὡς καί τήν πρότασιν αὐτῆς περί συγκλήσεως, ἐν τῷ πλαισίῳ τῶν Ἡνωμένων

Ἐθνῶν, διεθνοῦς διασκέψεως εἰς ἣν θά μετεῖχον τά μέλη τοῦ Συμβουλίου Ἀσφαλείας, ἡ Ἑλλάς, ἡ Κύπρος, ἡ Τουρκία καί ἐνδεχομένως καί ἄλλαι χῶραι ἐκ τῆς ὁμάδος τῶν ἀδεσμεύτων.

»Κατ' ἀρχήν ἡ ἑλληνική Κυβέρνησις δέν ἔχει ἀντίρρησιν διά τήν σύγκλησιν παρομοίας διασκέψεως, ἐφ' ὅσον αὕτη θά ἀπέβλεπεν εἰς τήν ἀποκατάστασιν τῆς ἀκεραιότητος, τῆς ἀνεξαρτησίας καί τῆς κυριαρχίας τῆς Κυπριακῆς Δημοκρατίας, ὑπέρ τῶν ὁποίων ἔχει λάβει σαφῆ καί ἀμετάκλητον θέσιν. Δέν θά εἶχεν ὡσαύτως ἀντίρρησιν διά τήν κατοχύρωσιν τῆς οὑτωσί ἀποκατασταθείσης ἀνεξαρτησίας, κυριαρχίας καί ἐδαφικῆς ἀκεραιότητος τῆς νήσου, δι' εὐρυτέρου συστήματος διεθνῶν ἐγγυήσεων, ἐφ' ὅσον, ἀποδεδειγμένως, τό τριμερές σχῆμα ἀπέβη ἀναποτελεσματικόν ἐν τῇ πράξει, μή κατορθῶσαν νά ἀποτρέψη τήν τραγωδίαν, ἧς πάντες παριστάμεθα μάρτυρες.

»Ἡ ἑλληνική Κυβέρνησις θεωρεῖ αὐτονόητον ὅτι ἡ διάσκεψις θά ἔδει νά ἀσχοληθῆ μέ τήν λῆψιν συγκεκριμένων πρακτικῶν μέτρων διά τήν ἀποκατάστασιν τῆς νομιμότητος ἐν Κύπρῳ διότι, ἐν ἐναντίᾳ περιπτώσει, θά μετεβάλλετο, ὡς μή ὤφειλεν, εἰς ἁπλοῦν μέσον προπαγάνδας. Θεωρεῖ ὡσαύτως αὐτονόητον ὅτι θά ἔδει νά συγκληθῆ ὑπό συνθήκας ἐξασφαλιζούσας εἰς τόν ἀμέσως ἐνδιαφερόμενον κυπριακόν λαόν, τόσον ἑλληνικῆς ὅσον καί τουρκικῆς καταγωγῆς, τήν ἀπαραίτητον ἐλευθερίαν ἵνα, ἐν νηφαλιότητι καί ἡρεμίᾳ, ἀποφασίσῃ περί τῶν λυσιτελεστέρων διά τό μέλλον συνταγματικῶν σχημάτων.

»Διά τόν λόγον αὐτόν ἡ ἑλληνική Κυβέρνησις ἐδήλωσεν ἤδη ὅτι δέχεται διαπραγματεύσεις ἐπί τοῦ μέλλοντος τῆς Κύπρου ἐάν πραγματωθῶσιν ἐκ προοιμίου ὡρισμένοι ὅροι, συνιστάμενοι εἰς:

»α. τήν ἐπάνοδον, εἰς πρῶτον στάδιον, τῶν τουρκικῶν δυνάμεων κατοχῆς εἰς τήν γραμμήν "σταθεροποιήσεως" τῆς 9ης Αὐγούστου 1974,

»β. τήν ἔναρξιν ἐκτελέσεως τῆς ὑπ' ἀριθ. 353 ἀποφάσεως τοῦ Συμβουλίου Ἀσφαλείας τῶν Ἡνωμένων Ἐθνῶν,

»γ. τήν ἐπάνοδον ἐν ἀσφαλείᾳ ἁπάντων τῶν προσφύγων εἰς τάς ἑστίας των.

»Διαπιστοῦσα ταυτότητα ἀντιλήψεων μετά τῆς σοβιετικῆς Κυβερνήσεως ὡς πρός τήν ἀδυναμίαν ἐπιλύσεως τοῦ Κυπριακοῦ, εἴτε διά τῆς ἐνόπλου βίας, εἴτε διά πολιτικῶν ὑπαγορεύσεων, ἡ ἑλληνική Κυβέρνησις συμφωνεῖ ὡσαύτως ἐπί τοῦ ὅτι, κατά τόν Χάρτην τῶν Ἡνωμένων Ἐθνῶν, εἰδικαί ὑποχρεώσεις βαρύνουν τά μόνιμα μέλη τοῦ Συμβουλίου Ἀσφαλείας, διαθέτοντα, ὡς προσφυῶς παρατηρεῖ ἡ δήλωσις τῆς σοβιετικῆς Κυβερνήσεως, "τάς ἀναγκαίας δυνατότητας πρός ἐξασφάλισιν τῆς πλήρους ἐφαρμογῆς τῶν υἱοθετουμένων ἀποφάσεων" αὐτοῦ.

»Τοιούτων ἀποφάσεων ὑφίσταται ἤδη σωρεία ἐπί τοῦ κυπριακοῦ προβλήματος, ἀρχῆς γενομένης ἀπό τῆς ὑπ' ἀριθ. 353 ἀποφάσεως, ἥτις προβλέπει, σύν τοῖς ἄλλοις, τήν ἄμεσον ἀποχώρησιν ἁπασῶν τῶν ξένων στρατιωτικῶν δυνάμεων ἐκ τῆς νήσου καί πρός τήν ὁποίαν ἡ ἑλληνική Κυβέρνησις φρονεῖ ὅτι μέχρι τῆς συγκλήσεως τῆς διασκέψεως, τόσον ἡ Κυβέρνησις τῆς ΕΣΣΔ, ὅσον καί αἱ Κυβερνήσεις τῶν λοιπῶν μονίμων μελῶν τοῦ Συμβουλίου Ἀσφαλείας θά ἔδει νά ἀσκήσουν κατά τρόπον ἀποτελεσματικόν τήν οὐχί εὐκαταφρόνητον ἐπιρροήν των ἐπί τῆς τουρκικῆς Κυβερνήσεως, ἵνα αὕτη ἀποσύρῃ ἀμέσως τά στρατεύματά της ἐκ Κύπρου πρός ἐξασφάλισιν τῶν προϋποθέσεων διά τήν διεξαγωγήν πολιτικῶν ἐν συνεχείᾳ διαβουλεύσεων, ὑφ ἣν μορφήν κριθῆ σκόπιμος καί ἀποτελεσματική».

Τήν ἴδια ἡμέρα, τό ἀπόγευμα, ὁ πρέσβης τῆς ΕΣΣΔ διαβίβασε στόν Ἕλληνα ὑπουργό Ἐξωτερικῶν τό ἀκόλουθο μήνυμα τῆς Κυβερνήσεώς του:

«Ἐμελετήθη ἐν Μόσχᾳ προσεκτικῶς ἡ θέσις τῆς ἑλληνικῆς Κυβερνήσεως ἔναντι τῆς δηλώσεως τῆς σοβιετικῆς Κυβερνήσεως διά τήν Κύπρον καί ἐκφράζεται ἱκανοποίησις διότι αἱ προτάσεις τῆς τελευταίας εὗρον ὑποστήριξιν ἐν Ἑλλάδι.

»Ὑφίσταται σύμπτωσις ἀπόψεων τῶν δύο χωρῶν ἐπί τοῦ ὅτι τό σύστημα τῶν τριπλῶν ἐγγυήσεων ἀπέδειξε τήν χρεωκοπίαν του καί πρέπει νά ἀντικατασταθῆ μέ ἕνα εὐρύτερον σύστημα διεθνῶν ἐγγυήσεων πού νά ἐξασφαλίζῃ ἀποτελεσματικώτερον τήν ἀνεξαρτησίαν, κυριαρχίαν καί ἐδαφικήν ἀκεραιότητα τῆς Δημοκρατίας τῆς Κύπρου. Ὡς ἐκ τούτου, ὑπό τάς σημερινάς συνθήκας εἶναι σημαντικόν νά ἐπιδιώξωμεν τήν σύγκλησιν μιᾶς ἐγκύρου διεθνοῦς διασκέψεως ἐντός τοῦ πλαισίου τοῦ ΟΗΕ ἥτις θά ἐξετάσῃ καί θά ἀνεύρῃ μίαν λύσιν τῶν διεθνῶν πρωτίστως ἀπόψεων τοῦ Κυπριακοῦ καί θά ἀπομακρύνῃ τάς αἰτίας αἵτινες ὡδήγησαν εἰς τήν δημιουργίαν τῆς σημερινῆς κρισίμου καταστάσεως ἐν Κύπρῳ.

»Αἱ σοβιετικαί ἀπόψεις δέν διαφέρουν ἐκείνων τῆς ἑλληνικῆς πλευρᾶς καί ἐπί τοῦ σημείου ὅτι θέματα ἀναγόμενα εἰς τό ἐσωτερικόν ἐν Κύπρῳ σύστημα πρέπει νά λύωνται ἀπό τούς ἰδίους τούς Κυπρίους.

»Ἡ προτεινομένη διεθνής διάσκεψις καλεῖται νά συμβάλῃ εἰς τήν δημιουργίαν εὐνοϊκῶν συνθηκῶν καί νά ὁδηγήσῃ εἰς ἀποφάσεις αἵτινες θά ἀνταποκρίνωνται εἰς πληρέστερον βαθμόν εἰς τά συμφέροντα τοῦ κυπριακοῦ λαοῦ, Ἑλληνοκυπρίων καί Τουρκοκυπρίων. Ἔχομεν κάθε λόγον νά νομίζωμεν ὅτι ἡ πρωτοβουλία τῆς σοβιετικῆς Κυβερνήσεως θεωρεῖται ἔγκαιρος καί ἐποικοδομητική ἀπό εὐρύν κύκλον Κρατῶν. Ἡ Σοβιετική Ἕνωσις θά συνεχίσῃ τάς προσπαθείας της μέ σκοπόν τήν σύγκλησιν τῆς διεθνοῦς διασκέψεως διά τήν Κύπρον. Ὑποθέτομεν ὅτι καί ἡ Ἑλλάς ἀπό τῆς πλευρᾶς της θά ἐνεργήσῃ ἀποφασιστικῶς καί δυναμικῶς ἐντός τῶν πλαισίων τοῦ ΟΗΕ ὅσον καί κατά τάς διμερεῖς ἐπαφάς της μέ ἄλλα Κράτη πρός τήν κατεύθυνσιν αὐτήν. Κατά τήν ἄποψίν μας θά εἶχε μεγάλην σημασίαν μία ἐπίσημος δήλωσις τῆς ἑλληνικῆς Κυβερνήσεως ἐπί τοῦ ἀπαραδέκτου τῆς προσαρτήσεως τοῦ ἀνεξαρτήτου κυπριακοῦ Κράτους ὑπό οἱανδήποτε πρόφασιν, εἴτε ἑνώσεως εἴτε διχοτομήσεως. Τοιαύτη δήλωσις θά ἐξησθένιζε ὁπωσδήποτε τάς θέσεις τῶν ἐξωτερικῶν δυνάμεων πού προσπαθοῦν νά χρησιμοποιήσουν κάθε ἀφορμήν διά νά δικαιολογήσουν τήν ξένην στρατιωτικήν παρουσίαν εἰς τήν νῆσον.

»Εἰς τήν Μόσχαν ἐκφράζεται ἡ ἐλπίς ὅτι ἡ ἑλληνική Κυβέρνησις θά δώσῃ τήν δέουσαν προσοχήν εἰς τήν σκέψιν τῆς σοβιετικῆς πλευρᾶς»[75].

22 ΑΥΓΟΥΣΤΟΥ 1974

Δημοσιεύεται στούς «New York Times», ἀνταπόκριση τοῦ Σάυρους Σουλτσμπέργκερ ἀπό τήν Ἄγ-

κυρα μέ τίτλο «Όχι ἄλλη καταιγίδα στό Αἰγαῖο!» καί χαρακτηριστικό ὑπότιτλο: «Ὑπάρχουν ἐνδείξεις ὅτι ἡ Ἄγκυρα θεωρεῖ τό κυπριακό της ἐγχείρημα προοίμιο γιά τήν ἀνακίνηση καί ἄλλων θεμάτων».

Ὁ ἀρθρογράφος ἐπισημαίνει ἤδη τήν πιθανή τροπή τῆς τουρκικῆς πολιτικῆς σέ διεκδικήσεις, μετά τήν Κύπρο, καί στό Αἰγαῖο. Ἀναφέρει συγκεκριμένα, ὅτι ὁ Μπ. Ἐτσεβίτ θεωρεῖ ἐφικτό, μετά τήν ἐπίτευξη κάποιας ἠρεμίας στήν Κύπρο, νά προβάλει καί ἄλλα ζητήματα, ὅπως αὐτά τῆς ὑφαλοκρηπίδας, τοῦ ἐναερίου χώρου, τῆς ἀποστρατικοποιήσεως ἑλληνικῶν νησιῶν στό ἀνατολικό Αἰγαῖο, ἀλλά καί θέματα σχετικά μέ τήν ἄμυνα τοῦ ΝΑΤΟ, μετά τήν ἀποχώρηση τῆς Ἑλλάδος ἀπό τό στρατιωτικό σκέλος τῆς συμμαχίας. Ὁ Ἀμερικανός δημοσιογράφος ὑπογραμμίζει ὅτι σέ μία ἐποχή πού ἡ ἐπιρροή της στήν Ἀθήνα εἶναι πλέον ἐλάχιστη, ἡ Οὐάσιγκτων ὀφείλει νά συστήσει σύνεση στήν ἑλληνική καί προσοχή στήν τουρκική πλευρά, καθώς μιά κρίση στό Αἰγαῖο θά μποροῦσε νά ἔχει ἐπικίνδυνες συνέπειες γιά τή διεθνῆ κατάσταση.

23 ΑΥΓΟΥΣΤΟΥ 1974

Συγκροτεῖται σύσκεψη στήν Ἀθήνα μέ θέμα τό Κυπριακό, ὑπό τήν προεδρία τοῦ Κ. Καραμανλῆ καί μέ τή συμμετοχή τοῦ ἀντιπροέδρου καί ὑπουργοῦ τῶν Ἐξωτερικῶν, Γ. Μαύρου, καθώς καί τοῦ ὑπουργοῦ Ἐθνικῆς Ἀμύνης, Ε. Ἀβέρωφ, τοῦ ὑφυπουργοῦ Δ. Μπίτσιου, τοῦ γ. γραμματέα Α. Βλάχου καί τοῦ γ. διευθυντῆ Πολιτικῶν Ὑποθέσεων, Ι. Τζούνη, τοῦ πρέσβη Μ. Δούντα καί ἄλλων ὑπηρεσιακῶν παραγόντων. Ἀπό τήν κυπριακή πλευρά συμμετεῖχαν ὁ προεδρεύων τῆς Κυπριακῆς Δημοκρατίας Γ. Κληρίδης, ὁ ὑπουργός Οἰκονομικῶν, ὁ πρόεδρος τῆς Κυπριακῆς Βουλῆς, Τ. Παπαδόπουλος, καί ὁ πρέσβης Ν. Κρανιδιώτης.

Στήν ἀρχή τῆς συσκέψεως, ὁ Γ. Κληρίδης ἔδωσε τά ἀκόλουθα στοιχεῖα σχετικά μέ τή δύναμη τῶν τουρκικῶν στρατιωτικῶν μονάδων στήν Κύπρο καθώς καί τό δυναμικό τῆς Ἐθνοφρουρᾶς:

«30.000 περίπου μέ 150 ἅρματα μάχης. Οἱ Ἐθνοφρουροί εἶναι περίπου 9.000 καί 1.000 ἀξιωματικοί. Εὑρίσκονται ὑπό πλήρη διάλυσιν. Ὁ στρατηγός Καραγιάννης δέν ἐλέγχει τήν κατάστασιν. Ὑπάρχουν περίπου 140.000 πρόσφυγες, οἱ ὁποῖοι δύνανται νά μειωθοῦν κατά 50.000 περίπου, ἐάν οἱ Τοῦρκοι ἐπιτρέψουν τήν ἐπάνοδον τῶν κατοίκων τοῦ ἑλληνικοῦ τομέως τῆς Ἀμμοχώστου εἰς τάς οἰκίας των».

Στή συνέχεια, ὁ προεδρεύων τῆς Κυπριακῆς Δημοκρατίας ἐξέθεσε τά προβλήματα πού δημιουργοῦν οἱ ὀπαδοί τῆς ΕΟΚΑ Β΄ καί ζήτησε τήν ἀποστολή 3-4 λόχων ἀπό τήν Ἑλλάδα, στούς ὁποίους νά βασιστεῖ ὁ στρατηγός Καραγιάννης, διοικητής τῆς Ἐθνοφρουρᾶς.

Ἀπό τό σημεῖο αὐτό καί πέρα ἡ συζήτηση στράφηκε γύρω ἀπό τά οἰκονομικά προβλήματα τῆς Κύπρου· ὁ Γ. Κληρίδης ζήτησε τή στήριξη, ἀπό τήν Ἑλλάδα, τῆς οἰκονομίας τοῦ νησιοῦ γιά διάστημα δύο μηνῶν, ὑπολογίζοντας ὅτι τό ποσό τῶν 10.000 κυπριακῶν λιρῶν θά ἦταν ἀρκετό γιά τό σκοπό αὐτό. Ὁ Κ. Καραμανλῆς, ἀφοῦ ὑποσχέθηκε τή χορήγηση ἐνισχύσεως, ὑπογραμμίζοντας ὅμως ταυτόχρονα τήν ἀνάγκη ἀποφυγῆς κάθε σπατάλης, ἔδωσε στοιχεῖα πάνω στίς πρόσφατες διπλωματικές ἐξελίξεις καί ἐπιζήτησε νά καθοριστεῖ ἡ βάση γιά τόν παραπέρα χειρισμό τοῦ ζητήματος. Τό σχετικό σημείωμα ἀναφέρει τά ἀκόλουθα:

«Καραμανλῆς:... *Ἡ Κυβέρνησις ἀναπτύσσει ἔντονον διπλωματικήν δραστηριότητα ἐπωφελουμένη καί τοῦ διεθνοῦς κλίματος, ὅπερ εἶναι εὐνοϊκόν δι' ἡμᾶς. Δυσχεραίνει ὅμως τόν ἀγῶνα τό γεγονός ὅτι δέν ἔχομεν καθορίσει τάς ἐπιδιώξεις μας.*

»Πρέπει νά καθορίσωμεν δύο πράγματα: α) ποῖαι αἱ προϋποθέσεις διά νά δεχθῶμεν διάλογον ἄμεσον ἤ ἔμμεσον, διότι μέχρι στιγμῆς δέν δεχόμεθα ἐπανάληψιν τῶν διαπραγματεύσεων καί φυσικά αὐτό δέν μπορεῖ νά συνεχίζεται ἐπ' ἄπειρον καί, β) ἐάν ὑπάρξουν αἱ προϋποθέσεις, τί θά ἐπιδιώξωμεν εἰς τήν οὐσίαν;

»Μαῦρος: Θά πρέπη νά συνεχισθῆ ἡ γραμμή τήν ὁποίαν ἔχομεν ἤδη χαράξει. Δέν δυνάμεθα νά διαπραγματευθῶμεν τήν στιγμήν καθ' ἥν οἱ Τοῦρκοι κατέχουν τό 1/3 τῆς νήσου. Θά πρέπη νά ἐπανέλθουν οὗτοι εἰς τήν γραμμήν τῆς 9ης Αὐγούστου καί νά ἐπιτρέψουν τήν ἐπάνοδον τῶν προσφύγων εἰς τάς ἑστίας των. Ἐάν γίνουν ταῦτα ἀποδεκτά, τότε νά συζητήσωμεν.

»Καραμανλῆς: *Αὐτή ἦτο ἡ θέσις μας μέχρι σήμερον. Ἀλλά ὅσοι ξένοι συζητοῦν μαζί μας, τήν εὑρίσκουν ὄχι ρεαλιστικήν.*

»Κληρίδης: Διά νά λάβωμεν ἀποφάσεις, δέν πρέπει νά ἰδοῦμε μόνον τί θα γίνη ἐάν διαπραγματευθῶμεν. Πρέπει νά ἐξετάσωμεν καί τί θά συμβῆ ἐάν δέν διαπραγματευθῶμεν. Εἶναι ἀδύνατον νά ὑποχρεωθοῦν οἱ Τοῦρκοι νά ἐπανέλθουν εἰς τήν γραμμήν τῆς 9ης Αὐγούστου, πλήν ἐάν μία μεγάλη δύναμις τούς ὑποχρεώση στρατιωτικῶς. Ὅλοι μας ἔχουμε διαπιστώσει ὅτι ἡ πίεσις εἶναι μόνον διπλωματική καί ὅτι δέν ἔχει ἀποδώσει. Πέραν τούτου ὑφίσταται ὁ κίνδυνος νά ὀργανώσουν οἱ Τοῦρκοι ἰδικόν τους Κράτος εἰς τό τμῆμα πού κατέχουν καί τότε θά εἶναι πολύ δύσκολον νά διαπραγματευθῶμεν ἐνώπιον τετελεσμένων γεγονότων. Πιστεύω ὅτι, ἐάν ἀποφασίσωμεν διαπραγματεύσεις, δέν θά πρέπη νά ἐπιμείνωμεν εἰς ἐπάνοδον τῶν Τούρκων εἰς τήν γραμμήν τῆς 9ης Αὐγούστου.

»Καραμανλῆς: *Ἄν δέν ἐπιμείνωμεν εἰς τήν γραμμήν τῆς 9ης Αὐγούστου — καί νομίζω ὅτι τοῦτο εἶναι σωστό διότι δέν εἶναι ρεαλιστικό ὅτι οἱ Τοῦρκοι θά δεχθοῦν αὐτήν τήν ἐπάνοδον — σέ τί νά ἐπιμείνουμε; Διότι πρέπει νά θέσωμε καί μερικούς ὅρους. Ἄλλως θίγεται ἡ ἐθνική μας ἀξιοπρέπεια προσερχόμενοι ἄνευ ὅρων σέ διαπραγμάτευση.*

»Κληρίδης: Νά θέσωμεν ὡς προϋπόθεσιν τήν ἐπάνοδον τῶν προσφύγων εἰς τάς ἑστίας των ὑπό συνθήκας ἀσφαλείας.

»'Αβέρωφ: Θά γυρίσουν; Ἤ μήπως ὁ φόβος δέν θά τούς τό ἐπιτρέψῃ;

»Καραμανλῆς: *'Εάν ὑπῆρχαν ἐγγυήσεις καί ἔλεγχος ὑπό τῶν 'Ηνωμένων 'Εθνῶν;*

»Κληρίδης: Νομίζω ὅτι οἱ πρόσφυτες θά ἐπέστρεφον. Οἱ Τοῦρκοι κρατοῦν τό προσφυγικόν ὡς μοχλόν πιέσεως διά νά ἀποδεχθοῦμε τήν ἀρχή τῆς ὁμοσπονδιακῆς λύσεως ἐπί γεωγραφικῆς βάσεως.

»'Αβέρωφ: Ἄλλο ὁμοσπονδία μέ ἕνα ἑνιαῖον τμῆμα, καί ἄλλο διαχωρισμός εἰς δύο.

»Καραμανλῆς: *Θά ἔλθουμε καί σ' αὐτό. 'Εμένα μέ ἀπασχολεῖ τό ζήτημα τῶν προϋποθέσεων ὑπό τάς ὁποίας θά ἐπηγαίναμε σέ διαπραγμάτευση. Μόνον τό ζήτημα τῶν προσφύγων πρέπει νά εἶναι ἡ προϋπόθεσις;*

»Κληρίδης: Νά ἀποσυρθοῦν τά τουρκικά στρατεύματα καί νά καθορισθοῦν οἱ ἁρμοδιότητες τῆς κεντρικῆς Κυβερνήσεως καί ἡ ἔκτασις τῶν τμημάτων ἐφ' ὧν θά ἀσκῆται ἐξουσία.

»Καραμανλῆς: *Αὐτά ὅλα εἶναι οὐσία. 'Επαναλαμβάνω: 'Εκεῖνο πού πρωτεύει εἶναι οἱ προϋποθέσεις πού θά θέσωμεν διά νά προσέλθωμεν εἰς διάλογον. Εἶναι λοιπόν τό ζήτημα τῶν προσφύγων. Ἄλλο;*

»Κληρίδης: Θά μπορούσαμε νά ζητήσωμε ἀποχώρησιν τῶν τουρκικῶν στρατευμάτων. Οἱ Τοῦρκοι εἶναι δυνατόν εἰς ἐπίδειξιν καλῆς θελήσεως νά ἀποσυρθοῦν ἀπό ὡρισμένας περιοχάς.

»Μαῦρος: Δηλαδή πᾶμε νά ζητήσωμεν ὀλιγότερα ἀπό ὅσα προσφέρουν αὐτήν τήν στιγμήν οἱ Ἄγγλοι.

»Καραμανλῆς: *Δέν τά προσφέρουν, εἰσηγοῦνται.*

»Κληρίδης: Δεν προσφέρουν λύσιν διά τούς πρόσφυγας. Δι' ἐμέ προέχει τό θέμα τῶν προσφύγων ἐκτός καί γίνη συγκερασμός.

»Μαῦρος: Αὐτήν τήν στιγμήν ὑπάρχει μία διεθνής κίνησις. 'Η διεθνής κοινή γνώμη, ὅλος ὁ διεθνής τύπος ἔχουν ταχθῆ ὑπέρ ἡμῶν. 'Η Σοβιετική Ἕνωσις ἔχει ἐμφανισθῆ εἰς τό προσκήνιον μέ ἓν σχέδιον βασιζόμενον ἐπί τῆς ἀποφάσεως 353. 'Εάν τήν στιγμήν ταύτην καταπέση τό ἠθικόν μας καί δεχθῶμεν τά τετελεσμένα γεγονότα, τότε εἶναι δυνατόν νά ὑπάρξη χαρακτηρισμός ὅτι ἐπροδόθη ἡ ὑπόθεσις. Δέν τό λέγω τόσον δι' ἡμᾶς, διότι κυρίως ὁ κυπριακός λαός θά ἀπονείμη τήν μομφήν τῆς προδοσίας κατά τῆς ἡγεσίας του πρωτίστως.

»Καραμανλῆς: *'Εάν οἱ Τοῦρκοι εἶναι διατεθειμένοι νά προβοῦν εἰς παραχωρήσεις, θά πρέπη καί ἡμεῖς νά ἐκτιμήσωμεν τάς ἀπαιτήσεις μας.*

»Μαῦρος: 'Η Τουρκία ἐπείγεται περισσότερον ἀπό ἡμᾶς διά διακανονισμόν. Οἱ Τοῦρκοι θέλουν ὁπωσδήποτε μίαν ἄφεσιν ἁμαρτιῶν. Θέλουν νά τούς προσυπογράψωμεν ἐμεῖς αὐτά πού ἔκαναν. Διαβάσατε τί ἔχει εἴπει ὁ Τσαγλαγιαγκίλ; 'Εντύπωσιν προξενοῦν αἱ δηλώσεις αὐταί... Εἶπε ὅτι τό Κυπριακόν δέν μπορεῖ νά θεωρηθῆ ὡς λῆξαν καί ὅτι δέν μπορεῖ νά τερματισθῆ διά τῆς βίας, καί ὅτι δέν μπορεῖ ἡ Τουρκία νά ἀγνοῆ τήν διεθνῆ κοινήν γνώμην.

»Ὅταν λέγουν αὐτά οἱ ἐπίσημοι Τοῦρκοι δέν βλέπω γιατί νά ἐνδώσουμε. Δέν νομίζω ὅτι πρέπει νά σπάσωμε.

»Καραμανλῆς: *Τί προτείνετε τότε; Διότι νομίζω ὅτι ὅλοι συμφωνοῦμε ὅτι εἶναι ἀνέφικτη ἡ ἐπιστροφή εἰς τήν γραμμήν τῆς 9ης Αὐγούστου.*

»Μαῦρος: Λέγω νά περιμένωμεν, νά ἴδωμεν τί θέσιν θά λάβουν ὁ Βαλντχάιμ καί οἱ ἄλλοι. 'Ο ὑπουργός 'Εξωτερικῶν τῆς Γερμανίας ἔχει ἐκδηλώσει ἐνδιαφέρον, ὑπάρχει τό σοβιετικόν σχέδιον. Πρέπει νά ἀφήσωμεν νά κινηθοῦν ὅλοι αὐτοί οἱ μοχλοί.

»Καραμανλῆς: *Πρέπει πάντως νά καθορίσωμεν τά minima και maxima.*

»Παπαδόπουλος: Ἄς προχωρήσωμεν εἰς τήν ἐπίλυσιν ἀμέσων προβλημάτων. 'Εάν προχωρήση τό θέμα τῶν προσφύγων καί εὑρεθῆ τρόπος ἐλέγχου τῆς ΕΟΚΑ, ἵνα μή ἔχη ἡ Κυβέρνησις καί αὐτό τό πρόβλημα, τότε μποροῦμε νά εἰποῦμε ὅτι, ἐάν μᾶς δοθοῦν ἐγγυήσεις περί ἀποχωρήσεως τῶν τουρκικῶν στρατευμάτων, θά ἠδυνάμεθα νά ἀρχίσωμεν διάλογον.

»Μαῦρος: Οὐσιῶδες πρόβλημα παραμένει τό θέμα μετακινήσεως πληθυσμῶν. Τί θά γίνουν αὐτοί οἱ 120.000 Ἕλληνες πού θά παραμείνουν εἰς τό τουρκικόν τμῆμα, ἐάν ἐπιστρέψουν; Πρέπει νά ἔχωμεν ὑπ' ὄψιν ὅτι ἀλλάζει τό κλῖμα, θά μᾶς ἐπισκεφθοῦν ὁ Πακιστανός, ὁ Βαλντχάιμ, ὁ Γερμανός, πῶς λοιπόν νά σπεύσωμεν αὐτήν τήν στιγμήν εἰς διάλογον ἄνευ ἐγγυήσεων;

»Κληρίδης: Ὅλαι αἱ διπλωματικαί ἐνέργειαι κ.λπ. δέν θά μπορέσουν νά μᾶς βοηθήσουν νά ἀποφύγωμεν ὁμοσπονδοποίησιν ἐπί γεωγραφικῆς βάσεως. Εἴμεθα διατεθειμένοι νά δεχθῶμεν τοιαύτην λύσιν; Αὐτήν τήν στιγμήν οἱ πάντες μᾶς προτρέπουν νά τό δεχθῶμεν. Π.χ. οἱ 'Αμερικανοί ὑπόσχονται ὑποστήριξιν, ἀλλά μόνον ἐφ' ὅσον ὡς βάσις τῆς λύσεως θά εἶναι ἡ ὁμοσπονδοποίησις. 'Ακόμη καί οἱ Σοβιετικοί, οἱ ὁποῖοι ὁμιλοῦν περί ἀποχωρήσεως τῶν τουρκικῶν στρατευμάτων, περί ἀνεξαρτησίας καί ἀκεραιότητος τῆς Κύπρου, κλίνουν ὑπέρ τῆς ὁμοσπονδοποιήσεως. 'Εάν δέν μποροῦμε νά κάμωμεν ἀλλέως, τότε νά ἀνταλλάξωμεν τοῦτο μέ ἄλλας παραχωρήσεις. Νά μήν δεχθῶμεν δηλαδή ὁμοσπονδίαν μέ φυλετικήν βάσιν.

»Καραμανλῆς: *Ποῖον maximum ἐκτάσεως μπορεῖ νά δοθῆ;*

»Κληρίδης: Minimum 18%, maximum 22-23 μέχρι 24.

»Μαῦρος: 'Εάν ἀρχίσωμεν ἔτσι, δέν βλέπω γιατί δέν θά καταλήξωμεν εἰς τό 30% ἤ καί παραπάνω. 'Εξ ἄλλου αὐτή ἡ αὐθαίρετος διαίρεσις μᾶς παρέχει ἓν ὅπλον εἰς τήν διεθνῆ κοινήν γνώμην.

»Καραμανλῆς: *Τό θέμα μας εἶναι πῶς θά φθάσωμεν εἰς τόν διάλογον. Πρέπει νά παραδεχθῶμεν ὅτι βραχυπροθέσμως ἔχομεν ἡμεῖς προβλήματα. 'Ενδεχομένως μακροπροθέσμως νά τά ἔχουν οἱ Τοῦρκοι, ἀλλά τώρα τά ἔχουμε ἐμεῖς. Βεβαίως ὁ κ. ἀντιπρόεδρος ἔχει δίκαιο λέγων ὅτι οἱ Τοῦρκοι ἐκεῖνο πού θέλουν εἶναι τήν ὑπογραφήν μας.*

»Μαῦρος: Δέν δυνάμεθα νά ἐγκαταλείψωμεν τάς ἀρχάς μας χωρίς νά ἐκτεθῶμεν. Δέν βλέπω πῶς, κατόπιν τῆς ἀτέγκτου στάσεώς μας, θά ἠδυνάμεθα νά δεχθῶμεν ὁμοσπονδίαν χωρίς τήν ἀποχώρησιν τῶν τουρκικῶν στρατευμάτων.

»Καραμανλῆς: *Ναί, ἀλλά δέν εἶναι ρεαλιστικόν νά συνεχίσωμεν ἐπ' ἄπειρον εἰς τήν γραμμήν αὐτήν. Μόνον ἐάν ὑπογραφῆ συμφωνία, ὑπάρχει ἐλπίς ὅτι οἱ Τοῦρκοι θά ἀποχωρήσουν.*

»Μαῦρος: Ἐάν ὁ κ. Κληρίδης νομίζει ὅτι πρέπει νά ἐγκαταλείψωμεν τήν θέσιν μας, τότε ἄς προχωρήση ὁ ἴδιος εἰς τάς διαπραγματεύσεις.

»Καραμανλῆς: *Διά τάς προϋποθέσεις πρός ἔναρξιν διαλόγου θά ἠδυνάμεθα νά θέσωμεν ὡς ὅρον τήν ἐπάνοδον τῶν προσφύγων καί τήν μείωσιν τῶν τουρκικῶν δυνάμεών των, π.χ. στό ἥμισυ.*

»Μαῦρος: Ἐφ' ὅσον κατέχουν τό ἥμισυ σχεδόν τῆς Κύπρου, δέν ὑπάρχει διαφορά ἐάν θά ἔχουν 50 ἤ 25 ἅρματα μάχης. Ἡ πίεσις θά εἶναι ἡ ἰδία, διότι ἀρκεῖ νά ἐμφανίζεται ἕνα τουρκικόν ἅρμα γιά νά φοβῆται ὁ ἑλληνοκυπριακός πληθυσμός. Ἐπαναλαμβάνω ὅτι ἡ θέσις μας εἶναι ἰσχυρά αὐτήν τήν στιγμήν.

»Καραμανλῆς: *Ὁ κ. Κληρίδης λέγει ὅτι θά ἀνελάμβανε τήν εὐθύνην.*

»Μαῦρος: Τό ζήτημα αὐτό θά ἐκτιμηθῆ ὡς πρός τάς ἐπιπτώσεις του καί ἐδῶ, ἐννοῶ εἰς τήν Ἑλλάδα. Ὑπάρχει καί τό ἐσωτερικόν μέτωπον ἐδῶ, ὄχι μόνον εἰς τήν Κύπρον. Γιατί δέν θέλουμε νά ἰδοῦμε ὅτι ἔχουμε ἰσχυράν θέσιν; Τόσοι καί τόσοι ἔρχονται νά μᾶς ἰδοῦν. Οἱ Ἀμερικανοί λέγουν νά πᾶμε εἰς τήν Οὐάσιγκτων καί τούς ἀρνούμεθα, ὁ Μποῦτο στέλνει ἀπεσταλμένον, οἱ Ἀδέσμευτοι κινοῦνται, ὅλα αὐτά γιατί νά τά ἀγνοήσωμεν;

»Καραμανλῆς: Ὅλα αὐτά εἶναι καλά, ἀλλά πρέπει νά ἔχωμε τάξει τό σημεῖον εἰς τό ὁποῖον μποροῦμε νά ὑποχωρήσωμεν. Διότι πῶς νά κινηθοῦν ὅλοι αὐτοί πού θέλουν νά βοηθήσουν ἐάν δέν τούς εἰποῦμε ἐμεῖς ξεκάθαρα τί θέλουμε;

»Μαῦρος: Δέν εἶναι ἀνάγκη νά σπεύσωμε. Διότι στό κάτω-κάτω οἱ Τοῦρκοι ἔχουν ἀνάγκην τῆς ὑπογραφῆς. Ἐδῶ ἐλάβαμε τόσον μεγάλες ἀποφάσεις, ἀποχωρήσαμε ἀπό τό ΝΑΤΟ, πράγματα δηλαδή πού δέν θά διενοεῖτο κανείς πρίν ἀπό λίγο χρόνο.

»Καραμανλῆς: *Δέν εἶναι δυνατόν νά μή λέγωμε τί θέλουμε.*

»Μαῦρος: Ξεύρετε ὅτι τά Ἡνωμένα Ἔθνη ἐφέτος θά ἀσχοληθοῦν μόνο μέ τό Κυπριακόν; Ὑπάρχει τόση πίεσις, ὥστε οἱ Τοῦρκοι πρέπει νά μᾶς προσφέρουν. Ὁ Κληρίδης πρέπει νά κρατήση.

»Μπίτσιος: Νομίζω ὅτι θά πρέπη ἴσως νά κάμωμεν ὑπομονήν ἐπ' ὀλίγον. Ἐπειδή ὑπάρχουν ἐν ἀναπτύξει διάφοροι διπλωματικαί κινήσεις, θά πρέπη νά ἀφήσωμεν νά ἀναπτυχθοῦν αὐτές οἱ πρωτοβουλίες. Ἄλλωστε ὑπάρχουν τά Ἡνωμένα Ἔθνη καί εἶναι φυσικόν ὅτι ὅλοι θέλουν νά ἀκούσουν τί θά εἰποῦν τά Ἡνωμένα Ἔθνη. Πάντως μετά πάροδον μερικῶν ἡμερῶν, π.χ. ἑνός ὀκταημέρου, εἶναι δυνατόν νά γίνη ἐπανεκτίμησις.

»Καραμανλῆς: *Σ' αὐτούς πού θά ἔλθουν, τί θά τούς εἰποῦμε;*

»Μαῦρος: Τήν ἀδιάλλακτον στάσιν. Θά τούς ρωτήσωμε ἐάν ἔχουν τίποτε νά μᾶς εἴπουν καί θά τούς ἀκούσωμεν.

»Κληρίδης: Θά ἔλθουν οἱ ἐπισκέπται σας, θά φύγουν καί δέν θά ἐπανέλθουν καί μετά; Ἀλλά εἶναι πολύ πιθανόν ὅτι θά εἴπουν: ἄν ὅσα ζητᾶτε ὡς προϋποθέσεις ἐκπληρωθοῦν ἐκ μέρους τῶν Τούρκων, τί δέχεσθε ὡς ὁριστικήν λύσιν;

»Μπίτσιος: Ἡ Τουρκία ἐπείγεται νά ὑπογράψη, ὄχι ἡμεῖς.

»Κληρίδης: Διαφωνῶ ὅτι ἡ Τουρκία ἐπείγεται. Ἡ Τουρκία ἔχει καθήσει ὅπως ἔχει καθήσει καί μπορεῖ νά περιμένη.

»Μαῦρος: Ἐδῶ κλονίζεται τό σύμπαν, διότι τό Κυπριακόν εἶναι πλέον ἕνα θέμα μέ μεγάλας προεκτάσεις. Δέν θά ἀφήσουν τήν Τουρκίαν νά κλονίση ὅλους τούς θεσμούς τοῦ μεταπολεμικοῦ κόσμου.

»Καραμανλῆς: *Τί εἰσηγεῖσθε κύριε Μαῦρε;*

»Μαῦρος: Θά ἠδυνάμεθα νά συζητήσωμεν δεχόμενοι ὁμοσπονδίαν ἀλλά μέ τόν ἀπαράβατον ὅρον τῆς μή μετακινήσεως πληθυσμῶν. Θά εἴμεθα ἀδιάλλακτοι εἰς αὐτό.

»Κληρίδης: Κύριε ἀντιπροέδρε, ἀναλαμβάνετε τήν εὐθύνην ὡς ἑλληνική Κυβέρνησις, νά προστατεύσετε τήν ὑπόλοιπον Κύπρον; Διότι ἡ Τουρκία μπορεῖ νά τήν καταλάβη ὁλόκληρον.

»Μαῦρος: Ἄς μήν εἴμεθα ἠττοπαθεῖς. Ἡ Τουρκία δέν θά καταλάβη τήν ὑπολοιπον Κύπρον, ὄχι διότι δέν μπορεῖ, ἀλλά διότι δέν τό ἐπιθυμεῖ.

»Κληρίδης: Ἐάν εἴχαμε τήν τόλμην νά δεχθῶμεν εἰς τήν Γενεύην τήν γεωγραφικήν βάσιν θά εὑρισκώμεθα σήμερον εἰς καλυτέραν θέσιν. Ἐγώ ὀλιγώρησα φοβούμενος τήν κοινήν γνώμην. Ἄς μή ἐπαναληφθῆ τό πρᾶγμα. Διότι ἐρωτῶ, ποῖος ἀναλαμβάνει τήν εὐθύνην ἐάν καταληφθῆ ὁλόκληρος ἡ Κύπρος;

»Μαῦρος: Σᾶς ἀντιστρέφω τό ἐρώτημα: Κύριε Κληρίδη, εἰς τήν Γενεύην δέν μοῦ εἴπατε, ὅταν σᾶς ἐπροτείνετο ὑπό τῶν Ἄγγλων νά δεχθῆτε γεωγραφικήν βάσιν, ὅτι εἰς τήν Κύπρον θά σᾶς ἐκτελέσουν ἐάν δεχθῆτε τοῦτο;

»Καραμανλῆς: *Δέν νομίζω ὅτι ὑπάρχει κίνδυνος καταλήψεως ὁλοκλήρου τῆς νήσου. Οἱ Τοῦρκοι θά σκέπτωνται ὅτι κινδυνεύουν νά γίνουν αἰχμάλωτοι μέσα στό νησί.*

»Ἀβέρωφ: Δέν ξεύρω ἐάν οἱ Τοῦρκοι φοβοῦνται τόν ἀνταρτοπόλεμο. Ἐκεῖνο πού ξεύρω εἶναι ὅτι ἐάν γίνη ἀνταρτοπόλεμος, οἱ Τοῦρκοι δέν θά προχωρήσουν εἰς καταστολήν μέ τόν τρόπον πού κατέστειλαν οἱ Ἄγγλοι. Θά εἶναι ἀσυγκρίτως πιό βάρβαροι.

»Κληρίδης: Τούς Τούρκους τούς ἐσταμάτησε ὁ ἀμερικανικός παράγων.

»Μαῦρος: Λέτε ὅτι οἱ Ἀμερικανοί τούς ἐσταμάτησαν. Γιατί ἀράγε;

»Κληρίδης: Ὄχι δι' ἄλλον λόγον πλήν τοῦ ὅτι νά διατηρηθῆ μία ἐλπίς γιά νά διαπραγματευθῶμεν.

»Μαῦρος: Σκέπτομαι καί τήν θέσιν τῆς ἑλληνικῆς Κυβερνήσεως. Ἡ ἀδιαλλαξία μας φέρνει τούς διαφόρους ἐδῶ. Ἐάν σπεύσωμεν, δέν θά ἔχωμεν πλέον βάσιν στηρίξεως.

»Παπαδόπουλος: Διατί νά σπεύσωμεν; Τί μᾶς ἀναγκάζει νά ἀλλάξωμεν τώρα γραμμήν;

»Κληρίδης: Πρέπει νά δώσωμεν μίαν ἔνδειξιν περί τοῦ τί εἴμεθα πρόθυμοι νά δεχθῶμεν.

»Μαῦρος: Δηλαδή νά κάμωμεν τώρα ὅτι δέν κάναμεν εἰς τήν Γενεύην; Διερωτῶμαι: δηλαδή τό ἠθικό κρατεῖ μόνον γιά μίαν ἑβδομάδα;

»Κληρίδης: Εἴμεθα ὑποχρεωμένοι νά δεχθῶμεν ἀρχήν γεωγραφικῆς βάσεως.

»Μαῦρος: Κύριε Κληρίδη, ἔχετε συνεννοηθῆ μέ τόν Μακάριον; Τί θά γίνη, ἐάν αὐτός βγῆ καί ὁμιλήση περί προδοσίας;

»Δούντας: Ὑπάρχει συνομιλία Ρούσσου-Μακαρίου. Ὁ Μακάριος δέχεται κατ' ἀρχήν γεωγραφικήν βάσιν.

»Μαῦρος: Πῶς θά δεχθῶμεν τοῦτο, πρίν εἰδοῦμε τάς διεθνεῖς ἐξελίξεις;

»Κληρίδης: Ἐδῶ καθορίζομεν τάς βάσεις καί τά πλαίσια μιᾶς πολιτικῆς. Τό πότε θά ἐφαρμοσθῆ ἡ πολιτική αὐτή θά τό ἐκτιμήσωμεν.

»Ἀβέρωφ: Πρός τό παρόν δέν δυνάμεθα νά ἀλλάξωμεν στάσιν. Πρέπει ὅμως νά θέσωμεν τάς προϋποθέσεις διά τό μέλλον. Θά ἤθελα νά κάνω μίαν πρότασιν. Προϋποθέσεις διά νά ἀποδεχθῶμεν διάλογον: α) ἐπιστροφή προσφύγων εἰς τάς ἑστίας των, β) ἀπαρχή μειώσεως τῶν τουρκικῶν δυνάμεων ἀμέσως, γ) ὑπόσχεσις ὅτι κάποτε θά ἐπιστρέψουν εἰς τήν γραμμήν τῆς 9ης Αὐγούστου, δ) ὑπόσχεσις ὅτι θά δεχθοῦν τελικῶς ἀποστρατικοποίησιν τῆς νήσου, ε) δική μας ὑπόσχεσις ὅτι θά ἀρχίζαμε διαπραγμάτευσιν ἕτοιμοι νά δηλώσωμεν ὅτι δεχόμεθα ὁμοσπονδίαν ἐπί γεωγραφικῆς βάσεως ἐπί λογικῶν καί ἠθικῶν κριτηρίων καί, στ) ὡς πρῶτον βῆμα ἀποχώρησις τῶν Τούρκων ἐξ Ἀμμοχώστου.

»Μαῦρος: Ἄπαξ ὑποχωρήσωμεν, θά πρέπη νά ἀνταλλάξωμεν τήν ὑποχώρησίν μας μέ βαρύτατον τίμημα. Ἡ θέσις μας εἶναι ἠθικῶς ἰσχυρά. Νά ζητήσωμεν λοιπόν ἄμεσον ἀποχώρησιν, ἀποστρατικοποίησιν, ἤτις δέν δημιουργεῖ προβλήματα, διότι ἡ Ρωσία δέν θά ἐγκαταλείψη τήν Κύπρον — διότι ἄλλως θά καταρρεύση τό γόητρόν της μεταξύ τῶν Ἀδεσμεύτων — καί νά εἴμεθα ἀδιάλλακτοι ὡς πρός τήν γραμμήν τῆς 9ης Αὐγούστου.

»Ἀβέρωφ: Θά πρέπη νά εὕρωμεν κάτι πλέον flexible, διότι δέν μποροῦμε νά εἴπωμεν εἰς τόν Γερμανόν, ὁ ὁποῖος θά μᾶς ἐπισκεφθῆ, ὅτι ἐπιμένομεν εἰς τήν γραμμήν τῆς 9ης Αὐγούστου.

»Κληρίδης: Κύριοι, χάνομεν χρόνον. Πρέπει νά καταλήξωμεν εἰς μίαν γραμμήν καί τό πότε θά τήν παρουσιάσωμεν εἶναι θέμα ἐκτιμήσεως. Δέν δυνάμεθα νά εἴμεθα ἐπ' ἄπειρον ἀδιάλλακτοι. Πρέπει νά γίνη ἕνας συνδυασμός. Δέν μπορεῖ νά ὑπάρξη λύσις ἄνευ ὁμοσπονδίας, ἄνευ γεωγραφικῆς βάσεως. Αὐτό τό δεχόμεθα ὅλοι. Τό θέμα εἶναι τώρα νά καθορίσωμεν τόν χρόνον πού θά παίξωμεν αὐτό τό χαρτί.

»Καραμανλῆς: *Ὀρθῶς, ἀλλά ἐγώ ἔχω ἕνα πρόβλημα. Ἐδῶ ἔρχονται ξένοι, τί θά τούς λέγω;*

»Μαῦρος: Ὑπάρχει καί ἄλλο θέμα. Εἰς τήν πλάστιγγα ἐρρίψαμεν εἰς τήν ὑπηρεσίαν τῆς Κύπρου τήν ἀποχώρησίν μας ἀπό τό ΝΑΤΟ. Εἶναι ἕνα τίμημα πού θά τό ἐξαργυρώσωμεν βαρύτατα. Παίζομεν μεγάλο χαρτί καί δέν τό παίζομεν διά νά δεχθῶμεν τώρα αὐτά πού ἀπερρίψαμεν εἰς Γενεύην.

»Καραμανλῆς: *Δέν μοῦ ἀρέσει νά φαίνωμαι εἰς τούς ξένους πού μέ ἐπισκέπτονται ὡς ἐκτός πραγματικότητας ἤ ὡς εὑρισκόμενος ἐν ἀμηχανίᾳ. Πρέπει νά ποῦμε εἰς τούς ξένους ποῖαι εἶναι αἱ προϋποθέσεις ὑπό τάς ὁποίας δεχόμεθα τάς διαπραγματεύσεις.*

»Μαῦρος: Θά τούς φέρετε εἰς τό σημεῖον νά προτείνουν αὐτοί. Θά εἴπωμεν ὅτι δέν δεχόμεθα μετακίνησιν πληθυσμῶν καί ὅτι ἐπιμένομεν εἰς τήν γραμμήν τῆς 9ης Αὐγούστου. Οὕτω θά μᾶς προτείνουν αὐτοί.

»Καραμανλῆς: *Αὐτά εἶναι οὐσία. Ἐγώ θέλω τίς προϋποθέσεις. Τώρα λέγομε σέ ὅλους: δέν κουβεντιάζουμε. Θά μᾶς εἰποῦν οἱ ξένοι: πέστε μας κάτι πού νά τό εἰσηγηθοῦμε. Διά νά ἔλθωμεν εἰς τήν οὐσίαν, τί θά ζητήσωμεν;*

»Μαῦρος: Ὑπάρχουν καί τά Ἡνωμένα Ἔθνη. Ἄς μή ἐνδώσωμεν. Ἄς κρατήσωμεν ἐπί 20-30 ἡμέρας. Ἔχομεν πολύν κόσμον μαζί μας. Ὅλες οἱ ξένες Κυβερνήσεις εἶναι μαζί μας.

»Ἀβέρωφ: Δέν διαφωνῶ. Εἰς πρώτην φάσιν νά εἴμεθα ἀδιάλλακτοι. Ἀλλά πρέπει νά ἔχωμεν ὑπ' ὄψιν μας ὅτι καί παλαιότερον, τό 1959, εἴχαμε πολύν κόσμον μαζί μας καί εἴμεθα ἀρχικῶς ἀδιάλλακτοι διά νά ὑποχωρήσωμεν τελικῶς.

»Κληρίδης: Δέν διαφωνεῖτε ὅτι εἰς τό τέλος θά δεχθῶμεν τήν γεωγραφικήν βάσιν. Καί ἐγώ δέν διαφωνῶ ἐπί τοῦ ὅτι ἴσως σήμερον νά πρέπη νά ἐπιμείνωμεν ἐπί τῶν βασικῶν μας θέσεων.

»Μαῦρος (Πρός κ. Κληρίδην): Πρέπει νά σωθῆ ἡ ὑπόληψις καί ἡ δική σας καί ἡ δική μας. Ἐγώ αἰσθάνομαι ἰσχυρότερος ἀπ' ὅ,τι εἰς τήν Γενεύην.

»Κληρίδης: Νομίζω ὅτι ὑπερεκτιμῶμεν τήν ἀλλαγήν κλίματος ὑπερ ἡμῶν. Τοῦτο ὅμως δέν θά διαρκέση πολύ. Νομίζετε ὅτι τό ΝΑΤΟ ἀνησυχεῖ ἀπό τήν ἐνέργειάν σας ὅσο ἐσεῖς νομίζετε ὅτι ἀνησυχεῖ;

»Μαῦρος: Ναί.

»Κληρίδης: Ὄχι. Διότι γνωρίζει ὅτι κάποτε, δι' ἀμυντικούς καθαρά λόγους, θά ἐπιστρέψετε. Δέν δύνασθε νά παραμείνετε ξεκρέμαστοι.

»Μαῦρος: Δέν εἶναι αὐτή ἡ θέσις μας. Τό ΝΑΤΟ εἶναι δεμένο μαζί μας καί ὄχι ἐμεῖς μέ αὐτό. Αὐτοί θά ἔχουν κάποτε τήν Ρωσίαν εἰς τά μετόπισθεν. Εἴτε εἴμεθα μέλη τοῦ ΝΑΤΟ εἴτε ὄχι, αὐτοί θά ὑπερασπισθοῦν τήν Ἑλλάδα.

»Καραμανλῆς: *Τί προτείνετε κατόπιν ὅλων αὐτῶν;*

»Κληρίδης: Δέν θά κατορθώσωμεν νά ἀποφύγωμεν ὁμοσπονδοποίησιν ἐπί γεωγραφικῆς βάσεως.

»Καραμανλῆς: *Εἴμεθα σύμφωνοι ἐπ' αὐτοῦ.*

»Κληρίδης: Θά εἰπῶ καί κάτι ἄλλο. Θά συνέλθουν τά Ἡνωμένα Ἔθνη καί θά τελειώση καί ἡ Γενική Συνέλευσις. Καί ὅταν θά τελειώσουν τά παχειά λόγια καί κατακαθήση ὁ κονιορτός καί φύγη ἀπό τήν ἐπικαιρότητα τό Κυπριακόν, τότε θά πρέπη νά διαπραγματευθῶμεν ἐπί τῆς βάσεως αὐτῆς.

»Μαῦρος: Ἔχετε ζητήσει νά ἐγγραφῆ εἰς τήν Agenda;

»Παπαδόπουλος: Ὄχι ἀκόμη.

»Μπίτσιος: Ὁ κ. Καραγιάννης ἐπισημαίνει ὅτι διάφοροι διερωτῶνται εἰς τά Ἡνωμένα Ἔθνη κατά πόσον ὁ κ. Ρωσσίδης ἐνεργεῖ πάντοτε ἐξ ὀνόματος τῆς κυπριακῆς Κυβερνήσεως. Θά πρέπη λοιπόν νά κάνετε μίαν δήλωσιν ὑποστηρίξεως τοῦ Ρωσσίδη, διότι ἀμφισβητεῖται τό ὅτι ἐκπροσωπεῖ τήν κυπριακήν Κυβέρνησιν.

»Κληρίδης: Δέν ἐνόμισα ὅτι θά ἐχρειάζετο τίποτε περισσότερον ἀπό τήν ἀνάκλησιν τῶν σαμψωνικῶν, τήν ὁποίαν ἔκανα ἤδη. Πάντως τήν δήλωσιν θά τήν κάνω εὐχαρίστως.

»Παπαδόπουλος: Δέν βλέπω διατί νά ἀλλάξωμεν γραμμήν. Συμφωνῶ μέ τόν κ. ἀντιπρόεδρον. Νά λέγωμεν ὅτι ναί μέν θά συζητήσωμεν, ἀλλά θά πρέπη νά ἀποχωρήσουν καί οἱ Τοῦρκοι.

»Κρανιδιώτης: Νά μή λάβωμεν ἀπόφασιν τώρα.

»Κληρίδης: Ὅλοι λέγουν ὅτι ἔχουμε λάβει θέσιν ἀπό τήν ὁποίαν δέν μποροῦμε νά βγοῦμε.

»Μαῦρος: Κατόπιν τῆς ἀτιμίας τῶν Τούρκων, τί πρέπει δηλαδή νά κάνουμε;

»Κληρίδης: Γιά ποίαν ἀτιμίαν ὁμιλοῦμεν; Μόνον τῆς 9ης Αὐγούστου καί ἐπιμένομεν σ' αὐτήν; Τήν πρώτην τήν λησμονοῦμε;

»Καραμανλῆς: *'Η πρώτη, τῆς 20ῆς 'Ιουλίου, θά μποροῦσε νά δικαιολογηθῆ διότι ὑπῆρξε ἡ 15η 'Ιουλίου, ἀλλ' ὄχι ἡ δευτέρα.*

»Μαῦρος: Τήν ὁμοσπονδίαν ἐπί γεωγραφικῆς βάσεως τήν δίδομεν ὅποτε θέλομεν.

»Πῶς εἶναι τά πνεύματα εἰς τήν Κύπρον;

»Κληρίδης: Κατά τήν σύσκεψιν πού εἴχαμε, ὅσοι ὡμίλησαν, ὡμίλησαν κατά τῆς ὁμοσπονδίας ἐπί γεωγραφικῆς βάσεως. Οἱ ἀκραῖοι ἐζήτησαν νά κηρύξωμεν τήν "Ενωσιν διά νά ὑποχρεωθῆ ἡ 'Ελλάς νά ἀναλάβη δρᾶσιν. Οἱ περισσότεροι δέν ὡμίλησαν, διότι φοβοῦνται μήπως παρεξηγηθοῦν. 'Ησαν ἡ silent majority. 'Εγώ πάντως τούς εἶπα ὅτι ἔναντι τῆς ἱστορίας θά ἀναλάβω τάς εὐθύνας μου.

»Μαῦρος: 'Υπάρχει νομική καί πολιτική πλευρά τοῦ προβλήματος. Εἰς τήν Γενεύην ἐλάβαμε τήν θέσιν ὅτι ὅσα συζητοῦμε, ἀποτελοῦν ἀλλαγήν εἰς τό καθεστός τοῦ 1960. Πρίν ἀπό τό 1960 οἱ τρεῖς ('Αγγλία, 'Ελλάς, Τουρκία) συζητούσαμε διότι ἀκόμη δέν ὑπῆρχε Σύνταγμα, δέν ὑπῆρχε Δημοκρατία τῆς Κύπρου. Σήμερα δέν ἔχομε τό δικαίωμα νά ἀλλάξωμε τό συνταγματικόν καθεστώς. Μποροῦμε νά συνδράμωμε, ἀλλά βασικῶς τό ζήτημα εἶναι μεταξύ τῶν δύο κοινοτήτων καί ἡ θέσις αὐτή εἶναι ἰσχυρά ἔναντι τῶν ἐπισκεπτῶν μας.

»Καραμανλῆς: *Τοῦτο εἶναι θεωρητικῶς σωστόν, ἀλλά εἰς τήν πρᾶξιν;*

»'Αβέρωφ: Καί πολιτικῶς καί νομικῶς εἶναι σωστό τοῦτο. Θά ἠδυνάμεθα νά τό παρουσιάσωμεν ὡς θέσιν τῶν Κυπρίων.

»Καραμανλῆς: *Αὐτήν τήν τακτικήν ἀκολουθήσαμεν καί παλαιότερον. 'Αλλά εἰς τό τέλος ὑπεχρεώθημεν νά δεχθῶμεν τήν συζήτησιν μεταξύ τῶν δύο Κυβερνήσεων.*

»Κληρίδης: "Ας ὑποθέσωμεν ὅτι ὅλοι συμφωνοῦν νά ἐπιστρέψωμεν εἰς τό καθεστώς τῆς Ζυρίχης. Βεβαίως οἱ Τοῦρκοι δέν ἀποδέχονται τοιοῦτον τί. 'Αλλά ἄς ὑποθέσωμεν. "Εχει κατά κόρον λεχθῆ ὅτι αἱ Συμφωνίαι τῆς Ζυρίχης εἶναι ἀνεφάρμοστοι καί ἐπί 8 ἔτη ἐσυζητούσαμεν διά τήν μεταρρύθμισίν των. Εἶχεν ὅμως προσέτι γίνει δεκτόν ὅτι ἡ τελική συμφωνία μεταξύ τῶν κοινοτήτων θά ἔχρηζε προσεπικυρώσεως ἀπό τάς 'Εγγυητρίας. Δηλαδή μία 5ημερής. Τά λέγω αὐτά διά νά σημειωθοῦν αἱ ἀντιφατικότητες.

»Μαῦρος: Εἰς τήν Ζυρίχην ἐδημιουργήθη ἕν καθεστώς. 'Η 'Ελλάς τό παρεβίασεν μέ τό ἐγχείρημα κατά Μακαρίου. 'Η Τουρκία τό παρεβίασεν ἐπεμβᾶσα βάσει τῶν συμφωνιῶν διά νά καταλύση τήν Κυπριακήν Δημοκρατίαν. Τέλος ἡ 'Αγγλία ἀπεδείχθη ἀνίκανος νά τό ὑπερασπίση. "Αρα τό σύστημα κατέρρευσε πλήρως. Πρέπει λοιπόν νά εὑρεθῆ νέον σύστημα ἐγγυήσεως.

»Κληρίδης: Κάνομεν ἕν σφάλμα λογικῆς. Εἰς τήν Γενεύην ἐπήγατε τήν πρώτην φοράν ὡς 'Εγγυήτριαι Δυνάμεις καί ὑπεγράψατε ἕν ἔγγραφον διά τοῦ ὁποίου ἀνεγνωρίζετο τό καθεστώς τῆς Ζυρίχης. Συνεπῶς ὁ ρόλος τῶν 'Εγγυητριῶν Δυνάμεων συνεχίζεται καί θά παύση μόνον κατόπιν νέας συμφωνίας.

»Μαῦρος: Δέν θά πρέπη νά κάνωμε αὐτό πού οἱ Γερμανοί ἀποκαλοῦν "καυτηρίαση". Πρέπει νά κάνωμεν τήν γενικωτέραν πολιτικήν σκέψιν ὅτι τό σύστημα χρεωκόπησε, μέ ἀποτέλεσμα νά καταληφθῆ ἡ Κύπρος. Κατά συνέπειαν ὁ,τιδήποτε ἀποφασισθῆ, δέν θά μπορέση νά σταθῆ ἄνευ ἐγγυήσεως. Τά λοιπά ἀποτελοῦν νομικιστικάς (legalistic) σκέψεις καί δέν πρέπει νά τούς ἀποδίδωμεν σημασίαν.

»Κληρίδης: Εἴμεθα ὑποχρεωμένοι νά λάβωμεν ὑπ' ὄψιν τό ἐάν ἔχωμεν ἤ ὄχι τήν δύναμιν νά ἀνατρέψωμεν τάς συνθήκας ἤ μίαν κατάστασιν. Εἰς τό παρελθόν ἐγένετο ἐσφαλμένη ἐκτίμησις ἀκριβῶς αὐτῆς τῆς δυνατότητος.

»Μαῦρος: Πληρώνομεν 20 ἐτῶν σφάλματα, θά συμφωνήσω ἀπολύτως ὅτι ἡ εὐθύνη τῶν τότε ἑλληνικῶν Κυβερνήσεων εἶναι τεραστία.

»Καραμανλῆς: *'Εάν ἠκολουθεῖτο σώφρων πολιτική, σήμερον θά εἶχεν ἐπιτευχθῆ ἡ ἕνωσις μέ ἐλάχιστα ἀνταλλάγματα ὑπέρ τῆς Τουρκίας. "Ας μήν κάνωμεν καί τώρα σφάλματα. "Οσες φορές τήν πάθαμε εἰς τό παρελθόν, ἦτο διότι ἐπιμείναμεν εἰς τήν ἀδιαλλαξίαν. 'Ελέγαμε πάντα "ὄχι". Καί κάθε φορά ἐφθάναμε σέ χειρότερη θέση. 'Αλλά ἄς ἀφήσωμεν αὐτήν τήν παρελθοντολογίαν. Ποῦ καταλήγομεν;*

»Μαῦρος: 'Η θέσις μας νά παραμείνη ἀμετακίνητος. "Ας ἀφήσωμεν τούς ἄλλους νά προτείνουν. Μή σπεύσωμεν πρίν ἀκούσωμεν καί τόν Βαλντχάιμ, ὁ ὁποῖος στό κάτω-κάτω ἀντιπροσωπεύει ὅλα τά Κράτη τῶν 'Ηνωμένων 'Εθνῶν.

»Καραμανλῆς: *'Ο Βαλντχάιμ θά ἰδῆ καί ἡμᾶς καί τόν Κληρίδην. Θά πρέπη νά τοῦ ποῦμε τά ἴδια πράγματα.*

»Μαῦρος: Ναί. 'Απολύτως τά ἴδια γιά νά μή γελοιοποιηθοῦμε.

»Κληρίδης: 'Εάν ἀποφασίσωμεν νά παραμείνωμεν ἀμετακίνητοι, αὐτό θά εἴπω εἰς τόν Βαλντχάιμ.

»Μαῦρος (Πρός κ. Κληρίδην): Καί νά τοῦ εἰπῆτε ὅσα εἴπατε εἰς Γενεύην καί μέ τόν τρόπον πού τά εἴπατε εἰς τήν Γενεύην: ὅτι δηλαδή καί τήν ὁμοσπονδίαν ἐπί γεωγραφικῆς βάσεως εἶσθε διατεθειμένοι ἐνδεχομένως νά ἐξετάσετε. Κάποιον ὅρον εἴχατε χρησιμοποιήσει εἰς τήν Γενεύην. Νά λεχθοῦν ἀκριβῶς τά ἴδια.

»Παπαδόπουλος: Νά τοῦ ποῦμε ὅπως καί εἰς τήν Γενεύην ὅτι θά τό ἐξετάσωμεν with an open mind.

»Κληρίδης: 'Ο Κάλλαχαν εἰς τήν Γενεύην ἤθελε νά πῶ ὅτι θά τό ἐξετάσω favourably. 'Εγώ ἠρνήθην νά εἰπῶ τέτοιο πρᾶγμα. Εἰς τόν Βαλντχάιμ τί θέλετε νά εἴπω;

»Μαῦρος: Θά τοῦ εἰπῆτε ἐσεῖς ὅ,τι θέλετε.

»Κληρίδης: Φοβοῦμαι ὅτι ἐάν δέν δώσωμεν ἕνα hint εἰς τόν Βαλντχάιμ ἤ καί στούς ἄλλους πού πρόκειται νά ἔλθουν, δέν θά ἐπανέλθουν πάλι. Νά τούς εἴπωμεν ὅτι τήν γεωγραφικήν βάσιν "θά ἠδυνάμεθα νά τήν ἐξετάσωμεν".

»'Αβέρωφ: Νά τούς εἰποῦμε νά μᾶς προτείνουν αὐτοί.

»Κληρίδης: Προσέξατε αὐτό τό ζήτημα. Τό νά εἰπῆτε σέ κάποιον νά προτείνη δέν εἶναι ἄμοιρον κινδύνων. Διότι λέτε εἰς ἕνα ξένον νά προτείνη αὐτός, καί προτείνει. Τί κάνετε τότε; Δέχεσθε ὅ,τι προτείνει; "Η ἁπλῶς ἀπορρίπτετε;

»Μαῦρος: Λέγομεν ναί, ὅταν μᾶς προταθοῦν αὐτά πού ζητῶμεν. Δέν πρέπει κανείς νά ἐγκαταλείψη τήν θέσιν του. 'Η ΕΣΣΔ προβλέπουσα ὅτι ἡ 'Ελλάς θά ἐγκατέλειπε τήν θέσιν της, ἐνεφανίσθη μέ τάς μή ρεαλιστικάς προτάσεις της περί ἐφαρμογῆς τῆς ἀποφάσεως 353 κ.λπ.

»*Καραμανλῆς: Δηλαδή νά φανῶμεν ἐπίμονοι μέχρις ὅτου ἀρχίσουν οἱ διαπραγματεύσεις καί μετά νά διαπραγματευθῶμεν τήν ὁμοσπονδίαν; Αὐτό εἶναι;*

Στενή συνεργασία μέ τήν ἑλληνοκυπριακή ἡγεσία.

»Τζούνης: Δηλαδή, ἐάν ἠννόησα καλῶς, ἡ γραμμή εἶναι:

»α. Ἐπιστροφή εἰς τήν γραμμήν τῆς 9ης Αὐγούστου.

»β. Ἐπάνοδος τῶν προσφύγων εἰς τάς ἑστίας των καί

»γ. Ἀπαρχή ἐκτελέσεως τῆς ἀποφάσεως 353.

»Μαῦρος: Νά γίνη ἕνα σημείωμα.

»Καραμανλῆς: *Δέν θά πρέπη νά φανῶμεν ἀδιάλλακτοι εἰς τούς Γερμανούς. Πολιτική μας πρέπει νά εἶναι ἡ ἐπιδίωξις τοῦ ἐφικτοῦ. Ἔχει δημιουργηθῆ μία de facto κατάστασις. Θά παραμείνωμεν λοιπόν εἰς τάς θέσεις μας ζητῶντες προσέτι τήν ἐπάνοδον τῶν προσφύγων. Θά δεχθῶμεν δέ ἔναρξιν διαπραγματεύσεων μή ἀποκλείοντες τήν συζήτησιν περί ὁμοσπονδίας.*

»Μαῦρος: Ναί, ὑπό τήν προϋπόθεσιν τῆς μή μετακινήσεως πληθυσμῶν.

»Τζούνης: Αὐτό τό περιέχει αὐτομάτως τό αἴτημά μας περί ἐπιστροφῆς τῶν προσφύγων εἰς τάς ἑστίας των.

»Καραμανλῆς: *Ὅσο πάντως καί ἐάν οἱ διάφοροι προσφέρωνται νά ἀκούσουν ἀπόψεις, πρέπει κάποτε νά φθάσης καί εἰς τήν οὐσίαν.*

»Μαῦρος: Θά ἐρωτήσω τόν Βαλντχάιμ, τί θά τήν κάνη τήν ἀπόφασιν 353. Θά τήν ἀναιρέση;

»Καραμανλῆς: *Θά σοῦ εἰπῆ ὅτι δέν ἔχει τήν δύναμιν νά τήν ἐφαρμόση.*

»Μαῦρος: Ὁ Κάλλαχαν ὑπηνίχθη εἰς τήν Γενεύην ἀποκλεισμόν.

»Ἀβέρωφ: Ποιός θά τόν κάνη; Ἡ Ἀγγλία; Δεν νομίζω.

»Καραμανλῆς: *Οἱ Ἄγγλοι δέν ἀνεμίχθησαν εἰς τήν ἀρχήν. Θά ἀναμιχθοῦν τώρα; Ζητήσαμεν ἀεροπορικήν κάλυψιν διά νά μεταφέρωμεν στρατεύματα καί μᾶς τήν ἠρνήθησαν. Νά μήν ὑποτιμῶμεν τάς δυνατότητάς μας, ἀλλά καί νά μή τάς ὑπερτιμῶμεν.*

»Κληρίδης: Οἱ Ἄγγλοι δέν θά ἐδέχοντο ἔστω καί νά τραυματισθῆ κἄν ἕνας Ἄγγλος.

»Μαῦρος: Ἐδῶ πού φθάσαμε δέν γίνεται χειρότερα. Ἄς κρατήσωμεν ἀξιοπρεπῆ στάσιν δι' ὀλίγον καιρόν.

»Καραμανλῆς: *Πρέπει νά ἔχωμεν μίαν κοινήν γραμμήν.*

»Μαῦρος: Εἰς τόν Βαλντχάιμ θά εἴπω ὅτι τόν κατήργησαν οἱ Τοῦρκοι. Εἶμαι ἕτοιμος νά συζητήσω ἀλλά ὄχι μέ τούς Τούρκους εἰς τήν Κύπρον.

»Κληρίδης: Θά μᾶς ποῦν ὅτι εἰς τήν Γενεύην συζητούσαμε μέ τούς Τούρκους εἰς τήν Κύπρον. Ἐδῶ τώρα δέν συζητοῦμεν;

»Μαῦρος: Ἔχομεν μεγάλα ὅπλα: 1) ἀποχώρησίν μας ἐκ τοῦ ΝΑΤΟ καί 2) τό ὅτι δέν θέλουν οἱ ξένοι νά ὑποστῆ μείωσιν ἡ Κυβέρνησις Καραμανλῆ.

»Δούντας: Ἡ γραμμή ἀδιαλλαξίας ἐνέχει ἕνα κίνδυνον. Ἐάν ἀποτύχωμεν εἰς τά Ἡνωμένα Ἔθνη, τί θά κάμωμεν τότε; Δέν θά ἔχωμε τότε περισσοτέρας δυσχερείας; Νά ἀκολουθήσωμεν λοιπόν δύο γραμμάς: 1) ἀδιαλλαξίαν καί 2) διά φιλικοῦ τρίτου παράγοντος νά καταστήσωμεν γνωστόν μέ μεγάλην διακριτικότητα ὅτι εἴμεθα διατεθειμένοι νά συζητήσωμεν δι' ὁμοσπονδίαν.

»Μαῦρος: Δέν συμφωνῶ. Ἐάν οἱ Τοῦρκοι γνωρίζουν ὅτι εἴμεθα διατεθειμένοι νά συζητήσωμεν, δέν θά ὑποχωρήσουν καθόλου. Θέλω νά φθάσουν οἱ ἴδιοι εἰς τό 20%. Ἐξ ἄλλου δέν θά λυθῆ τό πρόβλημα εἰς τόν ΟΗΕ. Ἁπλῶς θά δημιουργηθῆ μία ἀτμόσφαιρα. Δέν πρέπει νά δώσωμεν εἰς τήν Τουρκίαν αὐτό πού ἔχει ἀμεσον ἀνάγκην, δηλαδή τήν ὑπογραφήν συμφωνίας.

»Δούντας: Ὑπερτιμῶμεν τήν ἀνάγκην τῆς Τουρκίας νά προσέλθη εἰς συμφωνίαν. Ἡμεῖς εἴμεθα εἰς ἀπελπιστικήν θέσιν, διά τοῦτο ἐπιμένω.

»Μαῦρος: Χάνομεν τήν γενικήν εἰκόνα. Παίζομεν ἕνα πολύ ἰσχυρό χαρτί. Ἐάν ἦταν ἔτσι, δέν θά ἔπρεπε νά εἴχαμε φύγει ἀπό τό ΝΑΤΟ.

»Καραμανλῆς: *Νά διατυπωθοῦν ὅλα αὐτά πού εἴπαμε. Ὁ κ. Μαῦρος ἔχει δίκαιο λέγοντας ὅτι ἐκεῖ πού ἔχομεν φθάσει δέν χάνομεν τίποτε περισσότερον. Ἄς τηρήσωμεν τήν στάσιν ἀδιαλλαξίας καί βλέπομεν σύν τῷ παρόδῳ τοῦ χρόνου. Λοιπόν ἄς διατυπώσωμεν τήν γραμμήν μας.*

»(Ἡ γραμμή διατυποῦται ὡς ἑξῆς):

»Α. Νά ἐξακολουθήση ἡ παροῦσα γραμμή τῆς ἀδιαλλαξίας.

»Β. Νά ζητήσωμεν:

»α. Ἐπιστροφήν τῶν προσφύγων εἰς τάς ἑστίας των ὑπό συνθήκας ἀσφαλείας.

»β. Ἐπάνοδον τῶν τουρκικῶν στρατευμάτων εἰς τήν γραμμήν τῆς 9ης Αὐγούστου 1974.

»Ὑπό τάς προϋποθέσεις ταύτας θά ἠδυνάμεθα νά δεχθῶμεν ἔναρξιν διαλόγου, μή ἀποκλείοντες τήν δυνατότητα ἐξετάσεως τῆς λύσεως ὁμοσπονδίας ἐπί γεωγραφικῆς βάσεως, ὑπό τόν ὅρον νά μή γίνουν μετακινήσεις πληθυσμῶν»[76].

23 ΑΥΓΟΥΣΤΟΥ 1974

Ὁ Κ. Καραμανλῆς ἀπευθύνει μήνυμα πρός τό συνέδριο τῶν ἑλληνοαμερικανικῶν ὀργανώσεων πού πραγματοποιεῖται στήν Ἀθήνα:

«Ἕλληνες τῆς Ἀμερικῆς, Ἀμερικανοί τῆς Ἑλλάδος,

»Πολλά μηνύματα ἀγάπης καί ἀδελφοσύνης σᾶς ἔχουν ἀπευθυνθῆ ἕως τώρα. Καί ἐσεῖς ἔχετε κατά καιρούς διαδηλώσει τόν πόθο νά διατηρῆτε τούς δεσμούς σας μέ τήν γενέτειρα γῆ καί τήν πατρίδα τῶν προγόνων σας.

»Ὁ δικός μου ὅμως χαιρετισμός σήμερα, πού ἀπευθύνεται πρός ὅλους σας, δέν ἀρκεῖται εἰς τό νά ἐπαναβεβαιώση μίαν ἀδιαμφισβήτητη ἀλήθεια — ὅτι οἱ Ἕλληνες, ὅπου καί ἄν εὑρίσκωνται, δέν λησμονοῦν τήν Ἑλλάδα. Θέλω πρό παντός νά σᾶς ἀπευθύνω μήνυμα εὐθύνης, νά κηρύξω προσκλητήριο συνεργασίας.

»Οἱ στιγμές πού διέρχεται ὁ Ἑλληνισμός — ὁ Ἑλληνισμός στήν εὐρύτερη καί ζωντανότερη ἔννοιά του — εἶναι δραματικές. Ἀπαιτοῦν συναγερμό ὅλων τῶν δυνάμεών του. Καί σεῖς ἑνωμένοι ἀποτελεῖτε μίαν ἠθικά, ὑλικά καί πολιτικά μεγάλη δύναμη τοῦ Ἑλληνισμοῦ.

»Τό ἄν εἴσθε ὑπερήφανοι γιά τήν ἑλληνική καταγωγή σας θά ἐξαρτηθῆ ἀπό τό πῶς θά τερματισθῆ ἡ τραγωδία τῆς Κύπρου καί ἀπό τό πῶς θά θεμελιωθῆ στήν Ἑλλάδα μιά πραγματική καί ὑπεύθυνη δημο-

κρατία. Ἀπό τήν ἐπιτυχία ἤ ἀποτυχία τῆς ἐθνικῆς προσπαθείας θά ἐξαρτηθῆ ἐπίσης ἄν θά ἔχετε ἤρεμη τήν συνείδησίν σας ὅτι ἐπράξατε καί σεῖς τό καθῆκον σας ὡς πολύτιμο τμῆμα τοῦ Ἑλληνισμοῦ.

»Ὁ ἀγών εἶναι ἱστορικός. Ἀπό τήν ἔκβασίν του ὅλοι μας, Ἕλληνες τῆς Ἑλλάδος καί Ἕλληνες τῆς Ἀμερικῆς, ἀλλά καί ὁλόκληρος ὁ ἐλεύθερος κόσμος θά ἐπηρεασθῆ.

»Ἔχω τήν σταθεράν ἐλπίδα ὅτι εἰς τόν ἀγῶνα αὐτόν θά δώσετε ὅλοι σας καί ἑνωμένοι, ὅπως ὁ καθένας σας ἠμπορεῖ, τό ἀνεπιφύλακτο παρόν».

24 ΑΥΓΟΥΣΤΟΥ 1974

Τό Ἀνώτατο Στρατιωτικό Συμβούλιο μέ μέλη τούς ἐν ἐνεργεία ἀντιστρατήγους καί πρόεδρο τόν ἀρχηγό Στρατοῦ Ι. Ντάβο, ἀποστρατεύει τόν ταξίαρχο Δ. Ἰωαννίδη μέ τόν βαθμό ὑποστρατήγου.

Δύο εἰκοσιτετράωρα νωρίτερα εἶχε ἀνακοινωθεῖ ἀπό τόν ὑπουργό Ἐθνικῆς Ἀμύνης ἡ ἐπιβολή στόν Δ. Ἰωαννίδη ποινῆς ἐπιπλήξεως «διότι τό ἑσπέρας τῆς 22ας Αὐγούστου 1974 ἄνευ αἰτήσεως ἀκροάσεως καί οἱασδήποτε προαγγελίας, παρουσιάσθη εἰς τό γραφεῖον τοῦ ὑποφαινομένου, ἐν ἀτημελήτῳ πολιτικῇ περιβολῇ κατά παράβασιν κάθε ἐννοίας πειθαρχίας καί ἱεραρχίας».

24 ΑΥΓΟΥΣΤΟΥ 1974

Ἡ κυπριακή τηλεόραση μεταδίδει μήνυμα τοῦ Ἕλληνα πρωθυπουργοῦ Κ. Καραμανλῆ:

«Ἑλληνίδες καί Ἕλληνες τῆς Κύπρου,

»Ὑπεσχέθην — καί ἀνανεώνω κατά τόν κατηγορηματικώτερον τρόπον τήν ὑπόσχεσίν μου — ὅτι ἡ ἑλληνική Κυβέρνησις θά πράξῃ εἰς τό ἀκέραιον τό καθῆκον της ἔναντι τοῦ Ἑλληνισμοῦ τῆς Κύπρου.

»Δέν εἶναι εὔκολος ἡ ἐκπλήρωσις τοῦ ἱεροῦ αὐτοῦ καθήκοντος. Τά σφάλματα πού διεπράχθησαν ἐξ ὅλων τῶν πλευρῶν ἔχουν δημιουργήσει εἰς τήν Μεγαλόνησον δραματικήν κατάστασιν. Τό ἄφρον πραξικόπημα τῆς 15ης Ἰουλίου μετέβαλε τό δρᾶμα εἰς ἐθνικήν τραγωδίαν. Διότι ἔδωσεν εἰς τούς ἐχθρούς μας τό πρόσχημα νά εἰσβάλουν εἰς τήν Κύπρον.

»Μέ δεμένα τά χέρια ἡ νεοσύστατη δημοκρατική Κυβέρνησις τῆς Ἑλλάδος ἐκλήθη νά λύσῃ τό φοβερό αὐτό πρόβλημα εἰς τάς διεθνεῖς του διαστάσεις. Δέν εἶναι ὅμως ὥρα οὔτε ἀναζητήσεως, οὔτε καταλογισμοῦ εὐθυνῶν. Εἶναι ὥρα ἀγῶνος, ἀγῶνος ἐθνικοῦ.

»Εἰς τόν ἀγῶνα αὐτόν ἔχει ἀποδυθῆ μέ ὅλα τά μέσα καί μέ ὅλην τήν ψυχήν της ὁλόκληρος ἡ Ἑλλάς. Ἀπό τόν Ἑλληνισμόν τῆς Κύπρου ζητεῖ ἀνεπιφύλακτον συστράτευσιν, ἐμπιστοσύνην, ἀλλά καί σωφροσύνην καί ἐλπίδα.

»Πολλές φορές μία καταστροφή ἠμπορεῖ νά γίνῃ ἀφετηρία ἀναγεννήσως ἑνός ἔθνους. Ἔχω τήν πεποίθησιν ὅτι τό φαινόμενον αὐτό θά ἐπαληθευθῆ καί εἰς τήν περίπτωσίν μας. Ἡ καρτερία κατά τάς παρούσας σκληράς ὥρας εἶναι ἐξ ἴσου ἀναγκαία, ὅσον καί ἡ ἀποφασιστικότης διά τήν ἀντιμετώπισιν τῶν πολλαπλῶν κινδύνων πού μᾶς ἀπειλοῦν.

»Ἑλληνίδες καί Ἕλληνες τῆς Κύπρου,

»Μία ἔννοια, μία λέξις ἄς ἐνσταλλάξῃ τήν ζωογόνον δύναμίν της εἰς τάς καρδίας καί τά πνεύματα ὅλων μας. Μία λέξις μέ τό ἱερόν νόημά της: ἕνωσις. Ἕνωσις ψυχική ὅλων ὅσων ἀνήκουν εἰς τόν Ἑλληνισμόν. Μόνον ἔτσι θά ἠμπορέσῃ νά εὕρῃ πάλιν τήν ἀκεραιότητά της, τήν ἀνεξαρτησία καί τήν εὐτυχία της ἡ μαρτυρική Δημοκρατία τῆς Κύπρου».

24 ΑΥΓΟΥΣΤΟΥ 1974

Κατόπιν ἐπιθυμίας τοῦ Ζουλφικάρ Ἀλῆ Μπούτο, πρωθυπουργοῦ τοῦ Πακιστάν, νά μεσολαβήσει μεταξύ Ἑλλάδος καί Τουρκίας, προκειμένου νά διευκολυνθεῖ ἡ ἐπικοινωνία τῶν ἡγετῶν τῶν δύο χωρῶν μέ σκοπό τήν ἐξεύρεση λύσεως στό κυπριακό πρόβλημα, ἐπισκέπτεται τήν Ἀθήνα ὁ ὑφυπουργός τῶν Ἐξωτερικῶν Σαχί καί ἔχει συνάντηση καί συνομιλία μέ τόν Κ. Καραμανλῆ, παρουσία καί τοῦ ἀντιπροέδρου τῆς Κυβερνήσεως καί ὑπουργοῦ τῶν Ἐξωτερικῶν, Γ. Μαύρου.

Ὁ Πακιστανός ἡγέτης ὁρμήθηκε στήν προσπάθειά του, ἀφενός ἀπό τούς στενούς πολιτικούς καί πολιτιστικούς δεσμούς πού διατηρεῖ ἡ χώρα του μέ τήν Τουρκία καί, ἀφετέρου, ἀπό τήν φιλία καί ἐκτίμηση πρός τό πρόσωπο τοῦ Ἕλληνα ὁμολόγου του, Κ. Καραμανλῆ, τόν ὁποῖο εἶχε γνωρίσει στή διάρκεια τῆς κοινῆς διαμονῆς τους στό Παρίσι. Ὁ Πακιστανός ὑφυπουργός, ἔχοντας συναντήσει πρόσφατα τόν Μπ. Ἐτσεβίτ, ἀποκόμισε τήν ἐντύπωση ὅτι διαπνέεται ἀπό ἐλαστική καί μετριοπαθῆ διάθεση, ἡ ὁποία καί προσφέρεται γιά νά ἐνθαρρύνει τήν πρωτοβουλία. Ὁ Κ. Καραμανλῆς ἀντέτεινε ὅτι, ὅπως ἀποδεικνύεται ἀπό τά γεγονότα, οἱ τυχόν θετικές αὐτές διαθέσεις τῆς Ἄγκυρας ἐξαντλοῦνται, μέχρι στιγμῆς, σέ λόγους καί ὄχι σέ ἔργα. Καί συνέχισε:

«Διά νά ὑπάρξῃ ἐπικοινωνία μεταξύ Ἀθηνῶν - Ἀγκύρας, δέον ὅπως ἡ Τουρκία ἐπιτρέψῃ καί διευκολύνῃ τήν ἐπάνοδον τῶν προσφύγων εἰς τάς ἑστίας των ὑπό ἐγγύησιν καί ἐποπτείαν ἀφ' ἑνός καί ν' ἀναδιπλώσῃ τάς δυνάμεις της εἰς τήν γραμμήν παύσεως τοῦ πυρός τῆς 9ης Αὐγούστου ἀφ' ἑτέρου...

»Ὁ ἑλληνικός λαός ἔχει βαθύτατα πληγωθῆ ἐκ τῶν σοβαρωτάτων τουρκικῶν αὐθαιρεσιῶν. Δι' αὐτό καί ὑπάρχει ἀνάγκη χειρονομίας τινός, δυναμένης νά ὁδηγήσῃ εἰς τήν δημιουργίαν τοιούτου κλίματος. Ἡ χειρονομία ὅμως αὕτη δέν δύναται νά προέλθῃ εἰμή ἀπό τούς Τούρκους. Αὐτοί εἶναι οἱ ὁποῖοι κατέχουν ξένα ἐδάφη, αὐτοί εἶναι οἱ κατακτηταί. Δέν εἶναι δυνατόν ν' ἀναμείνῃ τις χειρονομίαν

ἐκ μέρους τοῦ θύματος. Συνεχίσας ὁ κ. πρωθυπουργός ἐδήλωσεν ὅτι συμφωνίαι στηριζόμεναι ἐπί τῆς ἀδικίας εἶναι σαθραί. Καί ἐάν ὑποτεθῆ ὅτι κάποιοι θά ἐδέχοντο τοιαύτην συμφωνίαν θά τό ἔπραττε μέ τήν ὑστερόβουλον σκέψιν ν' ἀνατρέψη ταύτην, εὐκαιρίας δοθείσης».

Οἱ ἀπόψεις τοῦ Κ. Καραμανλῆ σχετικά μέ τό ἐνδεχόμενο τῆς μεσολαβήσεως τοῦ Πακιστανοῦ πρωθυπουργοῦ, συνοψίστηκαν στό ἀκόλουθο — μέ ἡμερομηνία 29 Αὐγούστου 1974 — σημείωμα:

«Ὁ κ. πρωθυπουργός, μολονότι θά ἦτο εὐτυχής νά ἐδέχετο τόν κ. Μπούτο εἰς Ἀθήνας, φρονεῖ ὅτι ἡ ἀποφυγή δημοσιότητος προσφέρει περισσοτέρας δυνατότητας εὐτυχοῦς καταλήξεως τῶν προσπαθειῶν, δι' ὅ καί θά προετίμα ὅπως αἱ σχετικαί ἐνέργειαι γίνουν διακριτικῶς κατά τρόπον τόν ὁποῖον ἀφήνει εἰς τήν κρίσιν τοῦ Πακιστανοῦ πρωθυπουργοῦ.

»Ὡς πρός τήν οὐσίαν θεωρεῖ ἀπαραίτητον ὅπως διά τήν δημιουργίαν καταλλήλου κλίματος:

»1. πραγματοποιηθῆ σύμπτυξις τῶν τουρκικῶν δυνάμεων, βορείως τῆς περιοχῆς Πυροί καί τῆς παλαιᾶς ὁδοῦ Λευκωσίας - Ἀμμοχώστου καί ἐκκένωσις τοῦ ἑλληνικοῦ τμήματος τῆς πόλεως ταύτης καί

»2. πραγματοποιηθῆ ἡ ἐπιστροφή καί παραμονή τῶν Ἑλλήνων προσφύγων, ὑπό συνθήκας ἀσφαλείας καί ἐπ' ἀνταλλάγματι τῆς ἐκκενώσεως τῶν ἀπομενόντων εἰς τήν ὑπό ἑλληνοκυπριακόν ἔλεγχον περιοχήν τῆς νήσου τουρκοκυπριακῶν θυλάκων.

»Τοῦτο δέν θά συνεπήγετο τό δικαίωμα τῶν διαβιούντων εἰς τούς ἐν λόγῳ θύλακας Τούρκων ὅπως μετακινηθοῦν πρός βορρᾶν.

»Ἐάν αἱ ὡς ἄνω προϋποθέσεις γίνουν δεκταί, ὁ κ. πρωθυπουργός θά ἐδέχετο ἔμμεσον διάλογον μετά τῆς Τουρκίας, μέ ἐνδεχομένην μεσολάβησιν τοῦ κ. Μπούτο»[77].

25 ΑΥΓΟΥΣΤΟΥ 1974

Ὁ Κούρτ Βαλντχάιμ, γενικός γραμματέας τοῦ Ὀργανισμοῦ Ἡνωμένων Ἐθνῶν, ἐπισκέπτεται ἐκτάκτως τήν Ἀθήνα καί συμμετέχει σέ σύσκεψη ὑπό τόν Κ. Καραμανλῆ παρουσία καί τοῦ Γ. Μαύρου, τοῦ Ε. Ἀβέρωφ καί τοῦ ὑφυπουργοῦ Ἐξωτερικῶν, Δ. Μπίτσιου:

«Ἐν ἀρχῇ ὁ κ. πρόεδρος τῆς Κυβερνήσεως περιέγραψε τήν ἔναρξιν τῆς παρούσης κρίσεως τοῦ Κυπριακοῦ καί τάς συνθήκας ὑπό τάς ὁποίας ἡ ἑλληνική Κυβέρνησις ἐδέχθη ὅπως συμμετάσχη εἰς τάς διαπραγματεύσεις τῆς Γενεύης.

»Ἀκολούθως ὡμίλησε περί τοῦ δεύτερου σταδίου τῶν διαπραγματεύσεων ἀρξαμένου τήν 8ην Αὐγούστου: *Εὐθύς ἐξ ἀρχῆς, εὑρέθημεν πρό τῆς ἀπαραδέκτου τουρκικῆς προτάσεως καί ἐζητήσαμε προθεσμίαν 36 ὡρῶν πρός λῆψιν ἀποφάσεως. Τήν προθεσμίαν ταύτην οἱ Τοῦρκοι ἠρνήθησαν δηλώσαντες ὅτι, ἐάν ἡ πρότασίς των δέν γίνη ἀμέσως ἀποδεκτή, θά ἐθεώρουν ἑαυτούς ἐλευθέρους πρός δρᾶσιν, πράγματι δέ εὐθύς ἀμέσως ἐπανήρχισαν τάς στρατιωτικάς ἐπιχειρήσεις, αἵτινες ὡδήγησαν εἰς τήν κατάληψιν τοῦ ἑνός τρίτου τῆς νήσου καί τήν δημιουργίαν τεραστίου προσφυγικοῦ προβλήματος.*

»Τήν πρώτην ἀπόφασιν τῶν εἰσβολῆς εἰς τήν νῆσον οἱ Τοῦρκοι ἐστήριξαν εἰς τό στρατιωτικόν ἐν τῇ νήσῳ πραξικόπημα, ἡ δευτέρα ὅμως ὡς ἄνω στρατιωτική αὐτῶν δρᾶσις ἦτο ἐστερημένη πάσης δικαιολογίας καί ἀπετέλει προσβολήν πρός τήν διεθνῆ κοινωνίαν.

»Ἐν συνεχείᾳ ὅλων αὐτῶν οἱ Τοῦρκοι ἐμφανίζονται ζητοῦντες διαπραγματεύσεις.

»Διαπραγματεύσεις ὑπ' αὐτάς τάς συνθήκας δέν ἀποδεχόμεθα, ἐφ' ὅσον μάλιστα πλέον διεπιστώθη ἡ ἀποτυχία τοῦ σχήματος Γενεύης. Ἡ ὡς ἄνω δημιουργία τετελεσμένων γεγονότων δέν καθιστᾶ ἐφικτάς ἀξιοπρεπεῖς διαπραγματεύσεις.

»Εἰς τό σημεῖον τοῦτο ὁ κ. πρόεδρος τῆς Κυβερνήσεως ἀνεφέρθη εἰς τό διάγγελμά του πρός τούς Ἕλληνας διά τοῦ ὁποίου οὗτος συνεκράτησεν αὐτούς ἀπό τοῦ πειρασμοῦ τοῦ πολέμου, τόν ὁποῖον ἅπαντες ἐπεθύμουν:

»Τοῦτο ἔπραξα, εἶπεν ὁ κ. Καραμανλῆς, *ἵνα παράσχω χρονικά περιθώρια τόσον εἰς τά Ἡνωμένα Ἔθνη, ὅσον καί εἰς πάντα δυνάμενον νά πράξη τοῦτο, ὅπως κινηθῆ δραστηρίως καί περιορίση τήν Τουρκίαν.*

»Οἱ Τοῦρκοι ὅμως ὑπέκυψαν εἰς τόν πειρασμόν καί ἠθέλησαν νά ἐπωφεληθοῦν, ὡς μή ἔδει, ἀπό τό σφάλμα τοῦ πραξικοπήματος τῆς χούντας. Ἐάν δέν ὑπάρξη μεταβολή εἰς τήν στάσιν των ὁ διάλογος εἶναι ἀδύνατος. Καί οὐχί μόνον τοῦτο ἀλλά δέον νά προσθέσω καί ὅτι ὁ κίνδυνος πολέμου δέν ἐξέλιπεν. Διότι ἐάν δέν ἐφαρμοσθῆ λογική λύσις ἡ Ἑλλάς θά εἶναι ἀδύνατον νά δεχθῆ τήν κατάστασιν. Ἡ ἐκκρεμότης τοῦ προβλήματος ἐγκυμονεῖ ἀνά πᾶσαν στιγμήν νέαν ἔκρηξιν.

»Ὅταν ἀφίχθην εἰς Ἑλλάδα, εὗρον μίαν δικτατορίαν καί ὅτε προσεπάθησα νά ἀποκαταστήσω τήν δημοκρατίαν, ἡ Τουρκία τῇ ἀνοχῇ τῶν Συμμάχων προέβη καί προβαίνει εἰς πράξεις αἵτινες ἀποβλέπουν εἰς τήν ἐγκατάλειψιν τῆς προσπαθείας πρός ἐπάνοδον τῆς δημοκρατίας ἐν Ἑλλάδι. Ἡ προσπάθεια αὕτη δέν εἶναι δυνατόν νά ἐπιτύχη ἐάν δέν ἀποκατασταθῆ ἡ τιμή τῆς χώρας. Συμβαίνει νά δύναται ἡ Κυβέρνησις νά συγκρατῆ τήν κατάστασιν, ἀλλά ἐάν δέν ὑπάρξη ἔντιμος λύσις ἐπί τοῦ Κυπριακοῦ ἡ Κυβέρνησις θά ἀπολέση τόν ἔλεγχον τῆς καταστάσεως καί τότε τό Κυπριακόν θά καταστῆ πρόβλημα ἔτι σοβαρώτερον τοῦ Μεσανατολικοῦ.

»Πρός ἀποσόβησιν τῶν ἀνωτέρω ἐλπίζομεν εἰς τόν Ὀργανισμόν τῶν Ἡνωμένων Ἐθνῶν. Ἐξ ἄλλου αὐτός οὗτος ὁ θεσμός τοῦ ΟΗΕ κρίνεται εἰς τήν περίπτωσιν τῆς Κύπρου.

»Θέλομεν, πρός ἐξεύρεσιν δικαίας λύσεως, νά ἀσκήσετε ὅλην σας τήν ἐπιρροήν.

»Ἀπαντῶν ὁ κ. Βαλντχάιμ ηὐχαρίστησεν τόν κ. πρόεδρον τῆς Κυβερνήσεως διά τήν διαυγῆ καί εἰλικρινῆ, ὡς εἶπεν, περιγραφήν τῆς καταστάσεως καί διεβεβαίωσεν αὐτόν ὅτι ἀντιλαμβάνεται τήν σοβαρότητα αὐτῆς ὡς καί τό γεγονός ὅτι κρίνεται ἐν προκειμένῳ ἡ ἀξία τῶν Ἡνωμένων Ἐθνῶν.

»Τό θέμα, εἶπεν ὁ κ. Βαλντχάιμ, ἔχει δύο πλευράς, τήν πλευράν τῶν εἰρηνευτικῶν ἐπιχειρήσεων καί τήν πολιτικήν πλευράν. Ἡ ἐντολή τῆς Εἰρηνευτικῆς Δυνάμεως ἐκπηγάζουσα ἐξ ἀποφάσεως τοῦ Συμβουλίου Ἀσφαλείας τοῦ ἔτους 1964 δέν ἐπιτρέπει δυναμικήν ἐνέργειαν κατά τῶν

Ὁ γενικός γραμματέας τοῦ ΟΗΕ στήν Ἀθήνα.

Τούρκων. 'Η οἰκεία ἀπόφασις προβλέπει καθήκοντα τῆς Εἰρηνευτικῆς Δυνάμεως ἐν σχέσει πρός τάς δύο κοινότητας ἐν Κύπρῳ ἀλλά δέν προβλέπει δρᾶσιν κατά τουρκικῶν στρατιωτικῶν μονάδων.

»Πρόεδρος Κυβερνήσεως: *Τό Συμβούλιον 'Ασφαλείας δέν θά μποροῦσε νά ἐπέμβη πρός τήν κατεύθυνσιν αὐτήν;*

»Βαλντχάιμ: Τοῦτο θά ἦτο δυνατόν συμφώνως πρός τό κεφάλαιον 17 τοῦ Χάρτου τῶν 'Ηνωμένων 'Εθνῶν, θά ἀπητεῖτο ὅμως ἀπόφασις τοῦ Συμβουλίου 'Ασφαλείας.

. . . . . .

»'Εν συνεχείᾳ ὁ κ. Βαλντχάιμ ἀνεφέρθη εἰς τήν πολιτικήν ὄψιν τοῦ προβλήματος εἰπών ὅτι θά ἠδύναντο ἴσως οἱ Τοῦρκοι νά πεισθοῦν νά συμπτυχθοῦν κάπως, ἀλλά δέν ἐνόμισε, ὅτι πρός τό παρόν θά ἦτο δυνατή ἡ ὑποχώρησίς των εἰς τήν γραμμήν τῆς 9ης Αὐγούστου. 'Εκεῖνο τό ὁποῖον ἐλπίζομεν, προσέθεσεν, εἶναι ὅπως οἱ Τοῦρκοι ἀποσυρθοῦν ἀπό ὡρισμένας περιοχάς ἵνα δημιουργηθῆ κλῖμα κατάλληλον πρός ἐπανάληψιν τῶν διαπραγματεύσεων.

»Εἰς τοῦτο ὁ κ. Καραμανλῆς εἶπεν ὅτι διαπραγματεύσεις δέν εἶναι δυναταί παρά ὑπό δύο ὅρους, ἤτοι λύσις προσφυγικοῦ προβλήματος καί ἐκκένωσις περιοχῶν».

Στή συνέχεια, ἡ συζήτηση περιστράφηκε γύρω ἀπό τίς παραλλαγές πού θά ἦταν δυνατό νά ὑπάρξουν στά πλαίσια διαπραγματευτικῆς διαδικασίας ὑπό τήν αἰγίδα τῶν 'Ηνωμένων 'Εθνῶν. 'Ενόψει καί τῆς μεταβάσεως τοῦ γενικοῦ γραμματέα τοῦ διεθνοῦς ὀργανισμοῦ στή Λευκωσία καί τήν "Αγκυρα, ὁ Κ. Καραμανλῆς ἐξέφρασε τή σύμφωνη γνώμη του γιά τήν ἀνάπτυξη τῶν πρωτοβουλιῶν πού κρίνει ὡς ἐνδεδειγμένες, χωρίς ὅμως νά τοῦ παρέχει ἐκ τῶν προτέρων ἐξουσιοδότηση, προτοῦ δεῖ καί ἐκτιμήσει τίς τουρκικές χειρονομίες. 'Ανταλλαγή ἀπόψεων μεταξύ τοῦ Κ. Καραμανλῆ καί τοῦ Κ. Βαλντχάιμ, παρουσία καί τῶν Γ. Μαύρου καί Ε. 'Αβέρωφ, ἔγινε καί στή διάρκεια τοῦ προγεύματος πού ἐπακολούθησε.

Δύο ἡμέρες ἀργότερα, στίς 27 Αὐγούστου, ὁ Κ. Βαλντχάιμ, ἀφοῦ ἐπισκέφθηκε τήν "Αγκυρα καί τή Λευκωσία, ἐπέστρεψε στήν 'Αθήνα, ὅπου συναντήθηκε καί πάλι μέ τόν "Ελληνα πρωθυπουργό:

«Κατά σημερινήν συνάντησιν κ. Βαλντχάιμ μετά κ. προέδρου τῆς Κυβερνήσεως, πρῶτος ἀνέφερεν ἐν ἀρχῇ στοιχεῖα ἐπί τῆς συναντήσεως του μετά κ. Κληρίδη εἰς Λευκωσίαν.

»Κ. Κληρίδης εἶπεν εἰς κ. Βαλντχάιμ ὅτι θά ἐδέχετο ἐν Κύπρῳ ὁμοσπονδίαν δύο κοινοτήτων με γεωγραφικήν βάσιν, τῶν ἐξουσιῶν τῆς Κεντρικῆς Κυβερνήσεως καθισταμένων ἀντικείμενον διαπραγματεύσεων. Πάντα ταῦτα ἄνευ ἀνταλλαγῆς πληθυσμῶν.

»'Εξ ἄλλου κ. Κληρίδης ἀνέφερεν ὡς θέματα κυρίως ἀπασχολοῦντα αὐτόν (his main concerns) ἀλλ' οὐχί ὡς προϋποθέσεις δι' ἔναρξιν διαπραγματεύσεων: α) ἐκκένωσιν ὡρισμένων περιοχῶν ὑπό Τούρκων, β) ἐλευθερίαν κινήσεως προσφύγων, γ) ἀσφαλῆ ἐπιστροφήν προσφύγων εἰς τάς ἑστίας των, δ) σταδιακήν ἀποχώρησιν ἁπασῶν τουρκικῶν δυνάμεων.

»'Ως διαδικασίαν ἀκολουθητέαν διά τάς διαπραγματεύσεις ταύτας κ. Κληρίδης ἐπρότεινεν συνάντησιν εἰς Λευκωσίαν τῶν ἀντιπροσώπων τῆς ἑλληνοκυπριακῆς καί τῆς τουρκοκυπριακῆς κοινότητος ὁμοῦ μετά διπλωματικῶν ἀντιπροσώπων 'Ελλάδος καί Τουρκίας ὑπό τήν αἰγίδα τῶν 'Ηνωμένων 'Εθνῶν. 'Ωσαύτως ἐπρότεινεν ὅπως τάς διαπραγματεύσεις ταύτας παρακολουθήσουν ὑπό τήν ἰδιότητα τοῦ παρατηρητοῦ ἀντιπρόσωποι τῶν πέντε μονίμων μελῶν τοῦ Συμβουλίου 'Ασφαλείας.

»'Εάν τά ὡς ἄνω προτεινόμενα ὑπό τοῦ κ. Κληρίδη δέν γίνουν δεκτά καί προκριθῆ ἐκ νέου πενταμερής διάσκεψις, ὁ Κύπριος πρόεδρος θεωρεῖ ὅτι διά δημιουργίαν καταλλήλου κλίματος θά ἔδει ν' ἀποδεχθῆ ἡ Τουρκία τήν ἐπιστροφήν τῶν 'Ελλήνων προσφύγων εἰς τήν νέαν πόλιν τῆς 'Αμμοχώστου καί τήν ἔναρξιν ἐπιστροφῆς προσφύγων εἰς τήν περιοχήν βορείως Πυροί (σημειωτέον ὅτι τ' ἀνωτέρω λεχθέντα ὑπό τοῦ κ. Βαλντχάιμ δέν ἐναρμονίζονται πρός τό ὑπ' ἀριθ. Ο.1241/552/τηλεγράφημα τῆς ἐν Λευκωσίᾳ Πρεσβείας).

»'Εν συνεχεία κ. Βαλντχάιμ ἀνέφερεν ὅτι ὡμίλησεν κατ' ἰδίαν μετά κ. Ντενκτάς ὅστις τῷ ὑπεγράμμισεν ἀνάγκην συνεργασίας μεταξύ τῶν δύο κοινοτήτων πρός ταχεῖαν ἀντιμετώπισιν τῶν προβλημάτων, ἀλλά ἄφησεν σαφῶς νά ἐννοηθῆ ὅτι δέν εἶναι ἐλεύθερος νά ἀποφασίση ἄνευ τῆς συγκαταθέσεως τῆς τουρκικῆς Κυβερνήσεως.

»Περί τῶν διαμειφθέντων εἰς "Αγκυραν ὁ κ. Βαλντχάιμ ἀνέφερεν ὅτι ὁ κ. 'Ετσεβίτ ἐπιθυμεῖ τό ἴδιον σχῆμα διαπραγματεύσεων ὡς τό λαβόν χώραν ἐν Γενεύῃ, προσθέσας ὅτι εἶναι διατεθειμένος (α) προβῆ εἰς ὡρισμένας ἐκκενώσεις ἐδαφῶν (β) ἐπιτρέψη ἐπιστροφήν προσφύγων εἰς ἑστίας των καί (γ) διατάξη μείωσιν τῶν τουρκικῶν δυνάμεων.

»Περί τῆς ἐκκενώσεως ὡρισμένων περιοχῶν ἀνέφερεν ὅτι αὗται δύνανται νά ἀποτελέσουν ἀντικείμενον διαπραγματεύσεων. Τό θέμα ἐπιστροφῆς προσφύγων εἶπεν ὅτι δέον ἀποτελέση ἀντικείμενον ἑνός γενικοῦ διακανονισμοῦ (overall settlement). Περί τῆς μειώσεως τῶν τουρκικῶν δυνάμεων εἶπεν ὅτι αὕτη δύναται νά ἀρχίση εὐθύς ὡς ἐπιτραπῆ εἰς τούς Τουρκοκυπρίους, οἵτινες εὑρίσκονται εἰς τήν ἑλληνικήν περιοχήν, νά μεταβοῦν εἰς τήν ὑπό τῶν Τούρκων ἐλεγχομένην περιοχήν.

»'Επί τοῦ θέματος τῆς πολιτικῆς λύσεως κ. 'Ετσεβίτ εἶπεν ὅτι οἱ Τοῦρκοι θά ἐδέχοντο νά μειώσουν τήν διεκδικουμένην περιοχήν ἀπό τοῦ ποσοστοῦ ἐδάφους 40%, τό ὁποῖον τώρα κατέχουν, εἰς ποσοστόν 30%.

»'Ο κ. Βαλντχάιμ προσέθεσεν ὅτι ὁ κ. 'Ετσεβίτ θά ἠδύνατο νά εἶναι flexible κατά τήν διάρκειαν διαπραγματεύσεων, ἀλλά δέν ἦτο διατεθειμένος νά προβῆ de facto εἰς χειρονομίας ὡς αἱ ἀνωτέρω πρό διαπραγματεύσεων.

»'Ο κ. πρόεδρος τῆς Κυβερνήσεως ἀπήντησεν ὅτι αἱ θέσεις τῶν Τούρκων ἀπέχουν τόσον ἀπό τάς ἑλληνικάς ὥστε δέν ἔβλεπε δυνατότητας ἐπαναλήψεως τοῦ διαλόγου.

»'Ο κ. Βαλντχάιμ ἀπήντησεν ὅτι οἱ Τοῦρκοι τῷ ἐγνώρισαν ὅτι ἐάν δέν ὑπάρξη ταχεῖα λύσις τοῦ προβλήματος οὗτοι προτίθενται νά προχωρήσουν εἰς τήν οἰκονομικήν ὀργάνωσιν τοῦ βορείου τμήματος τῆς νήσου, εἰς ὅ κ. πρόεδρος τῆς Κυβερνήσεως ἀπήντησεν ὅτι οἱ Τοῦρκοι θά ἠδύναντο νά προχωρήσουν καί εἰς τήν κατάληψιν ὅλης τῆς Κύπρου, ἄλλο ὅμως εἶναι τό θέμα: ἐάν θά ἠδύναντο νά τήν κρατήσουν ἤ ἐάν ἡ Διεθνής Κοινότης θά ἠδύνατο νά ἀπο-

δεχθῆ τοῦτο. Ἡμεῖς, πάντως, προσέθεσεν, εἴμεθα ἀποφασισμένοι ὅπως μή ἀποδεχθῶμεν ταπεινωτικάς λύσεις.

»Ὁ κ. Βαλντχάιμ εἶπεν ὅτι ἀντιλαμβάνεται τήν σοβαρότητα τῆς καταστάσεως καί ὅτι θά ἐπανελάμβανεν τάς θέσεις ταύτας τῆς ἑλληνικῆς Κυβερνήσεως εἰς τήν τουρκικήν ἐν τῇ προσπαθείᾳ του ὅπως συνεχίση τήν ἀναζήτησιν λύσεως.

»Περί τῶν θέσεων Κληρίδη ὁ κ. Καραμανλῆς εἶπεν ὅτι ὁ κ. Κληρίδης εἶναι ἐλεύθερος νά προχωρήση εἰς τάς ἐπαφάς τάς ὁποίας οὗτος θεωρεῖ σκοπίμους, δέν ἔβλεπεν ὅμως ὅτι ἡ Ἄγκυρα θά ἄφηνεν ἐλεύθερον τόν κ. Ντενκτάς νά διαπραγματευθῆ ἀποδεκτήν λύσιν.

»Ἐπί τοῦ θέματος τῶν μονάδων UNFICYP ὁ κ. Βαλντχάιμ ἀνέφερεν ὅτι ἐπέτυχε τήν συγκατάθεσιν τοῦ κ. Ἐτσεβίτ διά τήν παραμονήν των εἰς τά σημεῖα εἰς ἃ αὐταί εὑρίσκονται, ὑπό τόν ὅρον ὅμως ὅτι δέν θά περιπολοῦν ἐλευθέρως τάς ὁδούς καί δέν θά ἐξέρχωνται τῶν στρατοπέδων των παρά μόνον εἰς περιπτώσεις ἐπεισοδίων ἤ ταραχῶν.

»Ἐπί τοῦ θέματος τοῦ ἀεροδρομίου τῆς Λευκωσίας κ. Βαλντχάιμ εἶπεν ὅτι οἱ Τοῦρκοι ζητοῦν εἶδος τι συμμετοχῆς, ἤ ἀναθέσεως τοῦ ἐλέγχου εἰς τάς δύο κοινότητας, ἀλλά πρός τό παρόν δέχονται, ὑπό τύπον ἐνδιαμέσου λύσεως, ἐπίβλεψιν τοῦ ἀεροδρομίου ὑπό τῶν Ἡνωμένων Ἐθνῶν»[78].

25 ΑΥΓΟΥΣΤΟΥ 1974

Ὁ ὑπουργός τῶν Ἐξωτερικῶν τῶν ΗΠΑ, Χ. Κίσινγκερ, ἀπευθύνει στόν Κ. Καραμανλῆ τήν ἀκόλουθη ἐπιστολή:

«Ἀγαπητέ κύριε πρωθυπουργέ,

»Θεωρῶ σημαντικό νά συνεχίσω νά συμμερίζωμαι ἀπ' εὐθείας μέ σᾶς τίς σκέψεις μου γιά τήν Κύπρο, τόσο σάν ἕνα μέσο γιά νά ἀποφεύγωνται παρεξηγήσεις μεταξύ μας, ὅσο καί σάν ἕνα βῆμα πρός τήν ἐξεύρεση διαδικασιῶν μέσῳ τῶν ὁποίων θά μποροῦσε νά λυθῆ αὐτό τό δυσχερέστατο διεθνές πρόβλημα.

»Ὁ πρόεδρος Φόρντ μοῦ ζήτησε νά σᾶς μεταφέρω μέ κάθε εἰλικρίνεια αὐτό πού πιστεύομε ὅτι εἶναι τό νόημα τῆς τελευταίας σοβιετικῆς προτάσεως γιά μιά διευρυμένη διάσκεψη καί ποιά ἡ κατάσταση τῶν διαπραγματεύσεων. Κατά τήν γνώμη μου αὐτή ἡ πρόταση δέν ἀντιπροσωπεύει τίποτε περισσότερο ἀπό μιά ἰδιότροπη σοβιετική προσπάθεια νά ἀνακατευθοῦν. Ἡ Σοβιετική Ἕνωση δέν ἔχει συμφέρον νά λυθῆ τό κυπριακό πρόβλημα, ἀφοῦ ἡ συνεχιζομένη ἔνταση στήν περιοχή εἶναι πρός τό μεγαλύτερο μέρος ὄφελός της.

»Ἡ πρόταση γιά ἕνα forum 18 ἤ 20 ἐθνῶν μπορεῖ μόνο νά ἀποβλέπη στήν καθυστέρηση τῶν πραγματικῶν προσπαθειῶν γιά σοβαρές διαπραγματεύσεις.

»Ἐκτιμῶ τό ὅτι ἡ Κυβέρνησή σας μπορεῖ νά βλέπη κάποιο ὄφελος στήν καθυστέρηση καί συνεπῶς νά ἐπιθυμῆ νά μήν ἀπορρίψη ἀμέσως τήν πρόταση ἀπό τήν Μόσχα. Θά ὑπεστήριζα, ὅμως, ὅτι ὁποιοδήποτε τέτοιο ἄμεσο ὄφελος θά ἀποδειχθῆ στό τέλος ἀπατηλό καί ὅτι αὐτό πού θά συμβῆ θά εἶναι περισσότερα προβλήματα γιά τήν Κυβέρνησή σας, γιά τήν ὑπόθεση τῆς ἑλληνικῆς δημοκρατίας καί γιά τά κοινά μας συμφέροντα ἀσφαλείας στήν ἀνατολική Μεσόγειο.

»Οἱ Σοβιετικοί σαφῶς ἐλπίζουν ὅτι, ἐξασφαλίζοντας μιά ἐνεργό φωνή στό κυπριακό ζήτημα, θά μποροῦν νά ἐπεκτείνουν τήν ἐπιρροή τους καί τόν ρόλο τους στήν ἀνατολική Μεσόγειο. Αὐτός εἶναι ἕνας ἀντικειμενικός σκοπός στόν ὁποῖο θά ἐξακολουθήσουμε νά ἀντιτιθέμεθα. Οἱ Ἡνωμένες Πολιτεῖες δέν θά ἐνδώσουν, ὑπό ὁποιεσδήποτε συνθῆκες, στίς σοβιετικές πιέσεις, οὔτε καί σέ ἐκείνους πού ἐπιδιώκουν νά ἐκμεταλλευθοῦν αὐτές τίς πιέσεις.

»Σέ ἀντίθεση μέ αὐτόν τόν σοβιετικό ἀντικειμενικό σκοπό, ἐπιθυμῶ νά ἐπαναλάβω ὅ,τι εἶπα σέ προηγούμενα μηνύματά μου καί στίς πρόσφατες δημόσιες δηλώσεις μας, ὅτι ὑποστηρίζομε τήν ἑλληνική Κυβέρνηση καί τήν διατήρηση μιᾶς κυρίαρχης καί ἀνεξάρτητης Κύπρου.

»Ἐπί πλέον εἴμαστε πρόθυμοι νά χρησιμοποιήσουμε τήν ἐπιρροή μας σέ μιά προσπάθεια νά ἐξασφαλίσουμε τήν μείωση τῶν περιοχῶν πού κατέχονται τώρα ἀπό τίς τουρκικές δυνάμεις, καθώς καί τήν μείωση αὐτῶν τῶν δυνάμεων. Εἶναι ἡ γνώμη μου ὅτι ἡ ἐπιρροή τῶν Ἡνωμένων Πολιτειῶν μπορεῖ νά χρησιμοποιηθῆ κατά τόν πλέον ἀποτελεσματικό τρόπο μόνο ἐάν διεξάγωνται διαπραγματεύσεις.

»Ὅπως ἀνεκάλυψαν οἱ Ἄραβες φίλοι μας στήν περίοδο μεταξύ 1967 καί 1973, ἡ στήριξη στήν Σοβιετική Ἕνωση καί ἡ διόγκωση ἀντιαμερικανικῶν αἰσθημάτων δέν ἔφεραν λύση ἀλλά μόνο κατέστησαν ἀδύνατο γιά τίς Ἡνωμένες Πολιτεῖες νά παίξουν θετικό ρόλο στήν ἀναζήτηση μιᾶς εἰρηνικῆς λύσεως.

»Αὐτό, συνεπῶς, πού φαίνεται ἀναγκαῖο εἶναι νά κινηθοῦμε γρήγορα γιά νά ἐπιτύχουμε εὐθυγράμμιση στήν πολιτική μας καί νά ἀρχίσουμε νά σκεπτόμαστε καί νά ἐνεργοῦμε μαζί σάν στενοί φίλοι πού εἴμαστε καί θέλουμε νά παραμείνουμε. Τό θεωρῶ ζωτικό νά βρεθῆ τρόπος γιά τήν πραγματοποίηση ἐμπιστευτικῶν ἀνταλλαγῶν μέ σκοπό νά ἀποφύγουμε τήν ἀποτελμάτωση μέ ὅλες τίς ἀναπόφευκτες συνέπειες πού θά εἶχε γιά τόν λαό τῆς Κύπρου καί γιά τήν ὑπόθεση τῆς παγκόσμιας εἰρήνης»[79].

28 ΑΥΓΟΥΣΤΟΥ 1974

Ὁ Κ. Καραμανλῆς, δύο ἑβδομάδες μετά τήν ἐξαγγελία τῆς ἀποφάσεώς του νά ἀποχωρήσει ἡ χώρα ἀπό τό στρατιωτικό σκέλος τοῦ ΝΑΤΟ, ἀπευθύνει πρός τούς πρωθυπουργούς τῶν Κρατῶν-μελῶν τῆς Συμμαχίας ταυτόσημες ἐπιστολές μέ ἀναφορά στούς λόγους πού τήν ὑπαγόρευσαν:

«Ἀγαπητέ μου κ. πρόεδρε,

»Τό Βορειοατλαντικόν Σύμφωνον Συμμαχίας, τοῦ ὁποίου ἡ Ἑλλάς μετέχει ἀπό τοῦ 1952, ἐξεπήγασεν ἀπό τήν ἀνάγκην προστασίας τῶν μελῶν του καί τοῦ κόσμου ὁλοκλήρου ἐναντίον τῶν κινδύνων, τούς ὁποίους ἐθεωρήθη ὅτι διέτρεχε μετά τόν Δεύτερον Παγκόσμιον Πόλεμον ἡ κοινή μας κληρονομία ἐλευθερίας καί δημοκρατίας. Τό Σύμφωνον ὑπῆρξεν ἐξ ἀρχῆς καθαρῶς ἀμυντικοῦ χαρακτῆρος καί ἐστρέφετο κατά πάσης ἐπιθέσεως, ὄχι μόνον ἐναντίον οἱουδήποτε μέλους του, ἀλλά καί ἐναντίον οἱασδήποτε χώρας μή μέλους αὐτοῦ. Ἡ δύναμις καί ἡ στερεότης του ἐπήγασαν ἀπό τήν ἠθικήν ἀξίαν τῶν ἰδεωδῶν, τά

ὁποῖα ἐξεπροσώπει. Εἶναι προφανές ὅτι οἱαδήποτε ἀπομάκρυνσις ἀπό τά ἰδεώδη αὐτά εἶναι ἀσυμβίβαστος πρός αὐτόν τοῦτον τόν προορισμόν τῆς Συμμαχίας καί ὑπονομεύει αὐτήν ἐκ θεμελίων.

»Τά πρόσφατα γεγονότα ἐν Κύπρῳ ἀπεκάλυψαν σοβαρωτάτας ἀδυναμίας εἰς τήν ὅλην ὑφήν τῆς Συμμαχίας. Θεμελιώδεις διατάξεις τοῦ Συμφώνου, ρυθμίζουσαι τάς σχέσεις τῶν Κρατῶν-μελῶν αὐτοῦ μεταξύ των καί ἐπιβάλλουσαι, ὅπως ταῦτα προσφεύγουν εἰς εἰρηνικά μέσα πρός ἐπίλυσιν τῶν διαφορῶν των, παρεγνωρίσθησαν ἀπολύτως. Ἡ πρό δύο μόλις μηνῶν μετά πολλῆς πομπῆς καί ἐπισημότητος ὑπογραφεῖσα εἰς τάς Βρυξέλλας Διακήρυξις ἐπί τῶν Ἀτλαντικῶν Σχέσεων διαπομπεύεται κατά τρόπον κυνικόν. Ἡ διαδικασία τῆς διαβουλεύσεως μεταξύ τῶν συμμάχων κατηργήθη. Ὅπλα χορηγηθέντα πρός χρησιμοποίησιν διά τήν κοινήν ἄμυναν τῆς Συμμαχίας ἐστράφησαν ἐναντίον ἀνεξαρτήτου χώρας-μέλους τοῦ Ὀργανισμοῦ Ἡνωμένων Ἐθνῶν, ἵνα σπείρουν τόν θάνατον καί τήν καταστροφήν καί τελικῶς ὁδηγήσουν εἰς τόν διαμελισμόν της. Αἱ ἑλληνικαί δυνάμεις ὑπέστησαν δολίαν ἐπίθεσιν ἀπό ἀέρος, ἐδάφους καί θαλάσσης, ἀκόμη δέ καί πολεμικά πλοῖα ἐβυθίσθησαν, ἐκληφθέντα ἐκ πλάνης ὡς ἑλληνικά.

»Ἀποτέλεσμα τῶν ἐνεργειῶν αὐτῶν εἶναι ἡ σημερινή τραγωδία τῆς Κύπρου. Ἰσχυραί τουρκικαί στρατιωτικαί δυνάμεις μέ ἑκατοντάδες ἁρμάτων μάχης καί βαρύ πυροβολικόν κατέλυσαν τήν κυριαρχίαν τῆς Κυπριακῆς Δημοκρατίας, Κράτους-μέλους τῶν Ἡνωμένων Ἐθνῶν, τό τρίτον δέ καί πλέον τοῦ ἐδάφους τελεῖ ὑπό τήν ἐχθρικήν κατοχήν. Ὑπερβαίνουν τάς 200.000 οἱ πρόσφυγες τῆς μαρτυρικῆς νήσου καί ζοῦν εἰς τό ὕπαιθρον ὑπό συνθήκας πρωτοφανοῦς ἀθλιότητος. Ἡ Τουρκία, χρησιμοποιοῦσα ὡμήν βίαν, παρεβίασεν ὅλας τάς ἀποφάσεις τοῦ Συμβουλίου Ἀσφαλείας καί τάς συνθήκας συμφωνίας καταπαύσεως τοῦ πυρός, περιφρονοῦσα μέ πρωτοφανῆ κυνισμόν ὅλους τούς κανόνας τῆς διεθνοῦς τάξεως καί ἠθικῆς. Αἱ ἀποβιβασθεῖσαι εἰς Κύπρον, κατά παράβασιν τῶν συνθηκῶν, μεγάλαι τουρκικαί δυνάμεις ἀπεδείχθη πλέον ὅτι δέν ἀπέβλεπον εἰς τήν προστασίαν τῆς τουρκικῆς μειονότητος τῆς νήσου, ἀλλά εἰς τήν πραγματοποίησιν προσχεδιασμένων ἐπεκτατικῶν ἰμπεριαλιστικῶν στόχων τῆς Τουρκίας, μεταξύ τῶν ὁποίων ἡ Κύπρος ἀποτελεῖ ἓν μόνον τμῆμα. Ὑπό τάς συνθήκας αὐτάς ἡ δραστηριότης τῆς Τουρκίας δέν κατερράκωσε μόνον τήν Ἀτλαντικήν Συμμαχίαν, ἀλλά καί ἐκθέτει εἰς ἄμεσον κίνδυνον τήν εἰρήνην εἰς τόν Μεσογειακόν χῶρον καί τόν κόσμον ὁλόκληρον.

»Ἐνώπιον τῶν τραγικῶν αὐτῶν γεγονότων, ὅπου ἕν μέλος τῆς Συμμαχίας ἐπιδίδεται εἰς ἀσύστολον ἐπιθετικήν ἐνέργειαν ἐναντίον ἀνεξαρτήτου Κράτους, ἡ Συμμαχία ἀντέδρασε μέ περίεργον καί ἐκπληκτικήν ἀπάθειαν, περιορισθεῖσα εἰς τόν ρόλον τοῦ ἁπλοῦ θεατοῦ. Ἀνεξαρτήτως τοῦ ἐάν τοῦτο ὀφείλεται εἰς ἀδυναμίαν ἤ εἰς ἔλλειψιν θελήσεως, γεγονός παραμένει ὅτι ἡ Ἀτλαντική Συμμαχία, ἀποσκοποῦσα εἰς τήν ἀποτροπήν πάσης ἐπιθέσεως, δέν κατώρθωσε νά συγκρατήση ἕνα ἐκ τῶν μελῶν της ἀπό τοῦ νά ἐπιδοθῆ εἰς παρομοίαν ἐνέργειαν καί ὡδηγήθημεν μέχρι τοῦ σημείου ἀπειλῆς ἐνόπλου συρράξεως δύο μελῶν μεταξύ των.

»Ἐνώπιον τῆς καταστάσεως αὐτῆς ἡ Κυβέρνησίς μου εὑρέθη εἰς τήν ἀνάγκην νά συναγάγη τά ἐπιβαλλόμενα συμπεράσματα. Ὅταν ἡ Ἀτλαντική Συμμαχία δέν εἶναι εἰς θέσιν νά προλάβη ἔνοπλον ρῆξιν μεταξύ δύο μελῶν της, εὑρίσκεται, κατά μείζονα λόγον, εἰς πλήρη ἀδυναμίαν νά προστατεύση αὐτά ἀπό ἐνδεχομένην ἔξωθεν ἐπιβουλήν. Ἦχθη, λοιπόν, εἰς τό συμπέρασμα ἡ Κυβέρνησίς μου ὅτι πρέπει νά ἀναλάβη ἡ ἰδία διά τῶν ἰδίων της δυνάμεων τήν προφύλαξιν τῆς ἀνεξαρτησίας της καί νά ἐπαναφέρη ὑπό ἐθνικήν διοίκησιν ἁπάσας τάς διατεθειμένας εἰς τήν ἑνοποιημένην διοίκησιν τῆς Συμμαχικῆς Στρατιωτικῆς Ὀργανώσεως ἑλληνικάς δυνάμεις ξηρᾶς, ναυτικοῦ καί ἀεροπορίας. Ἦτο ἀδύνατον εἰς τήν ἑλληνικήν Κυβέρνησιν νά συνεργάζεται, εἰς τό πλαίσιον τῆς στρατιωτικῆς ὀργανώσεως τῆς Συμμαχίας, μέ Κράτος, τό ὁποῖον, διά ἀπροκαλύπτου παραγνωρίσεως διεθνῶν συμφωνιῶν, ἐτραυμάτισε βαθύτατα σημαντικόν τμῆμα τοῦ ἑλληνικοῦ ἔθνους. Ἡ ἑλληνική Κυβέρνησις ἀπεφάσισεν ἐπίσης, ὅπως ἀπανακτήση εὐθύς τήν πλήρη ἐνάσκησιν τῆς κυριαρχίας της ἐφ' ὁλοκλήρου τοῦ ἐδάφους τοῦ ἐναερίου χώρου καί τῶν χωρικῶν ὑδάτων τῆς Ἑλλάδος, ἥτις εἶχε μέχρι τοῦδε περιορισθῆ λόγῳ τῆς μονίμου παρουσίας ξένων στρατιωτικῶν ἐγκαταστάσεων ἐπί τοῦ ἑλληνικοῦ ἐναερίου χώρου καί τῆς ἑλληνικῆς αἰγιαλίτιδος ζώνης ὑπό ξένων πολεμικῶν ἀεροσκαφῶν καί πλοίων. Ἡ Ἑλλάς θέλει ἐξετάσει προθύμως μετά τῶν συμμάχων της καί, εἰδικώτερον, μετά τῶν Ἡνωμένων Πολιτειῶν τῆς Ἀμερικῆς, τά πρακτικά μέτρα πρός ἐφαρμογήν τῶν ἀνωτέρω ἀποφάσεων. Ἐάν ἡ Ἀτλαντική Συμμαχία ἀπέτυχεν εἰς τό νά ἀναχαιτίση τήν τελευταίαν πρωτοφανῆ αὐτήν ἐνέργειαν τῆς Τουρκίας, πρέπει νά ἀναγνωρισθῆ ὅτι κατά τήν διάρκειαν τῆς ἰσχύος της καθιέρωσε μέτρον τι σταθερότητος εἰς τάς σχέσεις Ἀνατολῆς-Δύσεως καί ἐδημιούργησε κλῖμα εὐνοϊκόν διά τήν ὕφεσιν τῆς διεθνοῦς ἐντάσεως.

»Διά τόν λόγον αὐτόν ἡ Ἑλλάς παραμένει μέλος τῆς Συμμαχίας καί ἐπιθυμεῖ νά δηλώση ὅτι, ἐφ' ὅσον αἱ σχέσεις μεταξύ Δύσεως καί Ἀνατολῆς παραμένουν ἀναλλοίωτοι εἰς τά βασικά αὐτά δεδομένα, θά ἀγωνισθῆ παρά τό πλευρόν τῶν δυτικῶν συμμάχων της, ἐάν εἷς ἐξ αὐτῶν δεχθῆ ἀπρόκλητον ἐπίθεσιν. Συγκεκριμένα μέτρα πρός πραγματοποίησιν τοιαύ-

της μελλοντικῆς συνεργασίας εἰς τόν στρατιωτικόν τομέα θά πρέπη νά τύχουν ἐπεξεργασίας μεταξύ τῆς Ἑλλάδος καί τῆς Ὀργανώσεως τοῦ Βορειοατλαντικοῦ Συμφώνου.

»Παρακαλῶ δεχθῆτε, ἀγαπητέ μου κ. πρόεδρε, τήν διαβεβαίωσιν τῆς ὑψίστης ὑπολήψεως, μεθ' ἧς ἔχω τήν τιμήν νά διατελῶ, λίαν εἰλικρινῶς ὑμέτερος»[80].

30 ΑΥΓΟΥΣΤΟΥ 1974

Ὁ Κ. Καραμανλῆς ὑποδέχεται στό Πολιτικό Γραφεῖο τόν Μάξ Βάν ντέρ Στούλ, ὑπουργό τῶν Ἐξωτερικῶν τῆς Ὁλλανδίας, ὁ ὁποῖος, ὡς εἰσηγητής στή Συμβουλευτική Συνέλευση τοῦ Συμβουλίου τῆς Εὐρώπης, εἶχε πρωταγωνιστήσει στόν ἀγώνα τῶν Εὐρωπαίων φιλελεύθερων γιά τήν ἀπαλλαγή τῆς Ἑλλάδος ἀπό τό καθεστώς τῆς δικτατορίας.

Σέ δηλώσεις του μετά τή συνάντηση μέ τόν Ἕλληνα πρωθυπουργό, ὁ Ὁλλανδός πολιτικός χαρακτήρισε πολύτιμη τήν ἐμπειρία του νά βλέπει ἤδη τήν Ἑλλάδα νά ἐργάζεται γιά τήν ἀνανέωση καί τή στερέωση τῆς δημοκρατίας. Παράλληλα, ἐξέφρασε τήν ἐλπίδα γιά τήν ταχεῖα ἐπιστροφή της στό Συμβούλιο τῆς Εὐρώπης καί τήν ἐπιθυμία του γιά τήν ἕνωσή της μέ τήν Εὐρωπαϊκή Κοινότητα, τονίζοντας ὅτι θά καταβάλει κάθε προσπάθεια γιά τήν ταχύτερη δυνατή «ἀπόψυξη» τῆς Συμφωνίας Συνδέσεως.

ΑΠΟΚΑΤΑΣΤΑΣΗ ΤΩΝ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΚΩΝ ΘΕΣΜΩΝ

Ἡ Κυβέρνηση Ἐθνικῆς Ἑνότητας ὑπό τόν Κ. Καραμανλῆ, παράλληλα μέ τόν ὑπεύθυνο χειρισμό τῶν κρίσιμων ἐθνικῶν θεμάτων, ἐπιτέλεσε ἔργο θεμελιακῆς σημασίας στό ἐσωτερικό πολιτικό πεδίο. Σέ διάστημα ἑβδομήντα ἡμερῶν ἀναστήλωσε τούς ἐλεύθερους θεσμούς καί προετοίμασε τό ἔδαφος γιά μιά σταθερή δημοκρατική πορεία ἀπαλλαγμένη ἀπό τίς ἀδυναμίες τοῦ παρελθόντος. Ἄν ληφθοῦν ὑπόψη οἱ ἀντίξοες συνθῆκες πού χρειάστηκε νά ὑπερκεραστοῦν γιά τήν ἐπίτευξή του, θά πρέπει νά δικαιολογηθεῖ ἀπόλυτα ὅτι τό ἔργο αὐτό χαρακτηρίστηκε διεθνῶς ὡς «πολιτικό θαῦμα».

Τά δραστικά μέτρα πού ὁ Κ. Καραμανλῆς ἐφάρμοσε κλιμακώθηκαν μέ ἀφετηρία τήν ἀποκατάσταση τῶν ἐλευθεριῶν καί μέ ἀπόληξη τήν ἐξαγγελία τῆς προσφυγῆς στήν ἐτυμηγορία τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ. Τό χρονικό ἀρθρώνεται, διαδοχικά, στήν ἀπελευθέρωση τῶν κρατουμένων, τήν ἀπόδοση τῆς ἰθαγένειας καί τήν ἀμνήστευση τῶν «πολιτικῶν ἀδικημάτων», τήν ἀποκατάσταση τῆς ἐλευθερίας τοῦ λόγου, τήν κατάργηση τῆς ἀστυνομεύσεως τῆς ἰδιωτικῆς ζωῆς τῶν πολιτῶν, τόν αὐστηρό περιορισμό τῶν στελεχῶν τοῦ Στρατεύματος στήν ἐπιτέλεση τῆς ἐθνικῆς ἀποστολῆς τους, τήν ἀπόλυση τῶν γενικῶν γραμματέων τῶν Ὑπουργείων καί τῶν νομαρχῶν, τήν προσωρινή ἐπαναφορά σέ ἰσχύ τοῦ Συντάγματος τοῦ 1952, τήν ἐπανασύσταση τοῦ Ἀνωτάτου Συμβουλίου Ἐθνικῆς Ἀμύνης καί τήν ἐπαναφορά τῶν Ἐνόπλων Δυνάμεων ὑπό τόν ἔλεγχο τῆς πολιτικῆς ἐξουσίας, τήν ἐπάνοδο τῶν ἀπότακτων ἀξιωματικῶν τοῦ Πολεμικοῦ Ναυτικοῦ, τήν ἀντικατάσταση τῆς διοικήσεως τῶν ΝΠΔΔ καί τῶν Δημοσίων Ἐπιχειρήσεων, τήν ἐξυγίανση καί σταθεροποίηση τῆς ἐθνικῆς οἰκονομίας, τήν ἀντικατάσταση τῆς ἡγεσίας καί τή θέση σέ διαθεσιμότητα στελεχῶν τῶν Ἐνόπλων Δυνάμεων καί τῶν Σωμάτων Ἀσφαλείας πού εἶχαν πράγματι ἐκτεθεῖ ἀπέναντι στή δημοκρατική κοινή γνώμη, τήν ἀποκατάσταση τῆς νομιμότητας στά ἀνώτατα ἐκπαιδευτικά ἱδρύματα, τήν ἐκκαθάριση τῆς δικαιοσύνης ἀπό ἀνώτατους λειτουργούς μειωμένου δημοκρατικοῦ ἤθους, τήν ἀποκατάσταση τῆς νομιμότητας στήν τοπική αὐτοδιοίκηση, τήν ἐπαναφορά τῶν συνδικαλιστικῶν ἐλευθεριῶν καί τήν ἐπάνοδο τῶν αἱρετῶν διοικήσεων στά ἐπαγγελματικά σωματεῖα, τήν ἐπαναφορά τῶν ἀπολυμένων ἀπό τή Δημόσια Διοίκηση, τήν ἐπαναλειτουργία τῶν γεωργικῶν συνεταιρισμῶν, τήν ὁμόφωνη ἔγκριση νέου ἐκλογικοῦ νόμου ἀπό τό Ὑπουργικό Συμβούλιο, τήν πρόβλεψη τῆς συστάσεως καί ἐπαναλειτουργίας τῶν πολιτικῶν κομμάτων καί τήν κατάργηση τοῦ νόμου 509 — κατά συνέπεια τή νομιμοποίηση τοῦ ΚΚΕ, τήν πρόβλεψη τῆς διώξεως τῶν πρωταιτίων τοῦ πραξικοπήματος τῆς 21ης Ἀπριλίου 1967, τόν καθορισμό, τέλος, τῆς 17ης Νοεμβρίου ὡς ἡμέρας διεξαγωγῆς γενικῶν ἐκλογῶν. Ἀποχαιρετώντας, στίς 8 Ὀκτωβρίου, τά μέλη τῆς Κυβερνήσεως Ἐθνικῆς Ἑνότητας, ὁ Κ. Καραμανλῆς ἦταν σέ θέση νά συνοψίσει τό ἔργο πού εἶχε ἐπιτελεστεῖ: *«Ἀπεδώσαμεν εἰς ὅλους τούς Ἕλληνες τήν ἐλευθερίαν των, ἀπεδιοργανώσαμε πλήρως τόν μηχανισμόν τῆς τυραννίας, ἀνεχαιτίσαμεν τήν κατάρρευσιν τῆς οἰκονομίας, ἀποκατεστήσαμεν διεθνῶς τό κῦρος καί τό γόητρον τῆς Ἑλλάδος καί, τέλος, ὁδηγοῦμεν ἀνωδύνως τήν χώραν εἰς ἐλευθέρας ἐκλογάς».*

Ἤδη, στίς 27 Σεπτεμβρίου, ἡ ἐνθουσιώδης ὑποδοχή τῆς ἑλληνικῆς αἰτήσεως γιά ἄμεση ἐπανεισδοχή στό Συμβούλιο τῆς Εὐρώπης, τήν ὁποία ἀνέγνωσε ἀπό τό βῆμα τῆς Συμβουλευτικῆς Συνελεύσεως, ὡς ἐκπρόσωπος τῆς ἑλληνικῆς Κυβερνήσεως, ὁ Ε. Ἀβέρωφ, ἐπιβεβαίωνε, συμβολικά, τήν ἐπάνοδο τῆς Ἑλλάδος στή χορεία τῶν ἐλεύθερων λαῶν, στήν Εὐρώπη, πρός τήν κατεύθυνση τῆς ὁποίας καί ἐντόπιζε τήν μείζονα ἐπιλογή της στό διεθνῆ χῶρο.

31 ΑΥΓΟΥΣΤΟΥ 1974

Ὁ Κ. Καραμανλῆς ἐγκαινιάζει τήν 39η Διεθνῆ Ἔκθεση Θεσσαλονίκης.

Ὁ πρωθυπουργός, τόν ὁποῖο συνόδευσαν ὁ ἀντιπρόεδρος τῆς Κυβερνήσεως, Γ. Μαῦρος, ὁ ὑπουργός Συντονισμοῦ, Ξ. Ζολώτας, ὁ ὑφυπουργός παρά τῶ πρωθυπουργῶ, Π. Λαμπρίας, καί ὁ διευθυντής τοῦ ἰδιαιτέρου γραφείου του, Ἀχ. Καραμανλῆς, ἔφθασε στή συμπρωτεύουσα στίς 13.30΄. Σύμφωνα μέ ἐπιθυμία του ὄχι μόνο δέν εἶχε ὀργανωθεῖ ἐπίσημη ὑποδοχή, ἀλλά καί ἡ ὥρα τῆς ἀφίξεως εἶχε κρατηθεῖ μυστική· τό πλῆθος ὅμως, πού ἀπό τό πρωί εἶχε κατακλύσει τήν πόλη, εἶχε συρρεύσει στό χῶρο γύρω ἀπό τό ξενοδοχεῖο «Μακεδονία Παλλάς», ἀπό ἐξώστη τοῦ ὁποίου — σύμφωνα μέ ἐπίσημη ἀναγγελία — θά ἀπευθυνόταν στό λαό τῆς Θεσσαλονίκης.

Ὁ Κ. Καραμανλῆς ἔκαμε τήν ἐμφάνισή του στίς 18.25΄ μέσα σέ κλῖμα πρωτοφανοῦς ἐνθουσιασμοῦ. Ἀλλά καί ἡ συγκίνηση τοῦ ἴδιου ἦταν ἔκδηλη, δικαιολογημένη τόσο ἀπό τό γεγονός ὅτι γιά πρώτη φορά μετά ἀπό ἕνδεκα χρόνια ἐπισκεπτόταν τήν πόλη μέ τήν ὁποία τόν συνέδεαν ἰδιαίτεροι δεσμοί, ὅσο καί ἀπό τόν ὄγκο τοῦ λαοῦ πού τόν ὑποδεχόταν: 250.000 ἄτομα πού κατά τούς μετριοτέρους ὑπολογισμούς εἶχαν συγκεντρωθεῖ ἤ οἱ 500.000 — πού σύμφωνα μέ τή γνώμη ἄλλων παρατηρητῶν εἶχαν κατακλύσει τή λεωφόρο Κέννεντυ — συγκροτοῦσαν ὁπωσδήποτε τή μεγαλύτερη συγκέντρωση ἐνώπιον τῆς ὁποίας μίλησε ποτέ Ἕλληνας πολιτικός. Ὁ ἴδιος ὁ Κ. Καραμανλῆς θά ἐξομολογηθεῖ σέ στενό συνεργάτη του ὅτι δέν εἶχε πιά τίποτε ὡραιότερο νά περιμένει στή ζωή του...

Ὁ λόγος τοῦ πρωθυπουργοῦ ἐπικεντρώθηκε στήν ἔκθεση τῶν μέχρι τότε πεπραγμένων τῆς Κυβερνήσεως Ἐθνικῆς Ἑνότητας:

«Θεσσαλονικεῖς!

»Ἦλθα! Εὑρίσκομαι ἤδη κοντά σας!

»Κατέχομαι ἀπό βαθειά συγκίνηση, καθώς σᾶς ἀντικρύζω ὅλους σ' αὐτόν τόν ἀγαπημένο τόπο μέ τόν ὁποῖον μέ συνδέουν πολλαπλοῖ δεσμοί.

»Σᾶς εὐχαριστῶ πού ἤλθατε καί σεῖς σήμερα ἐδῶ, γιά νά μοῦ δώσετε τήν χαρά τῆς ἄμεσης ἐπικοινωνίας. Σᾶς εὐχαριστῶ γιά τήν ἀγάπη καί τήν ἐμπιστοσύνη μέ τήν ὁποία μέ ὑποδέχεσθε. Καί σᾶς παρέχω τήν διαβεβαίωση ὅτι θά κάμω πᾶν ὅ,τι ἐξαρτᾶται ἀπό ἐμέ διά ν' ἀνταποκριθῶ στίς προσδοκίες σας.

»Θεσσαλονικεῖς!

»Ἦλθα ὅπως ξέρετε πρίν ἀπό ἕνα περίπου μῆνα σέ ὧρες τραγικές. Ἦλθα στά πρόθυρα μιᾶς ἐθνικῆς καταστροφῆς. Ἦλθα μέ τήν συναίσθηση ὅτι ἀνελάμβανα βαρύτατες εὐθύνες. Ἦλθα διότι ἔνοιωσα ὅτι ἦταν χρέος μου ἱστορικό νά ἔλθω.

»Ἀπό τήν πρώτη στιγμή θέλησα νά σᾶς κάμω ὅλους κοινωνούς τῶν κρισίμων προβλημάτων πού ἀντιμετώπιζε ἡ χώρα. Δέν σᾶς ἔκρυψα τούς φόβους μου. Διότι πίστευα — καί πιστεύω βαθύτατα — ὅτι μόνο ὅταν ὁ λαός γνωρίζη μόνη καί ὅλη τήν ἀλήθεια ἠμπορεῖ νά συμπαρασταθῆ ἀποτελεσματικά στήν ἡγεσία του. Αὐτή ἄλλωστε εἶναι ἡ οὐσία καί ἡ δύναμη τῆς ἀληθινῆς δημοκρατίας. Πρός αὐτήν τήν ἀληθινή δημοκρατία βαδίζομε τώρα ὅλοι μαζί, παρ' ὅλες τίς μεγάλες δυσχέρειες πού μᾶς ἐκληροδότησε τό παρελθόν.

»Θεσσαλονικεῖς!

»Μόλις ἦλθα, ἀντί γιά πανηγυρισμό σάλπισα προσκλητήριο. Καί ἀντί νά ἐνθαρρύνω τίς θριαμβολογίες συνέστησα ψυχραιμία καί ἔξαρση ἐθνική. Παραμερίζοντας δέ τό ἁμαρτωλό παρελθόν σᾶς κάλεσα ν' ἀντιμετωπίσωμε τό δύσκολο παρόν καί ν' ἀνοίξωμε τόν δρόμο γιά ἕνα ἀσφαλές καί καλύτερο μέλλον.

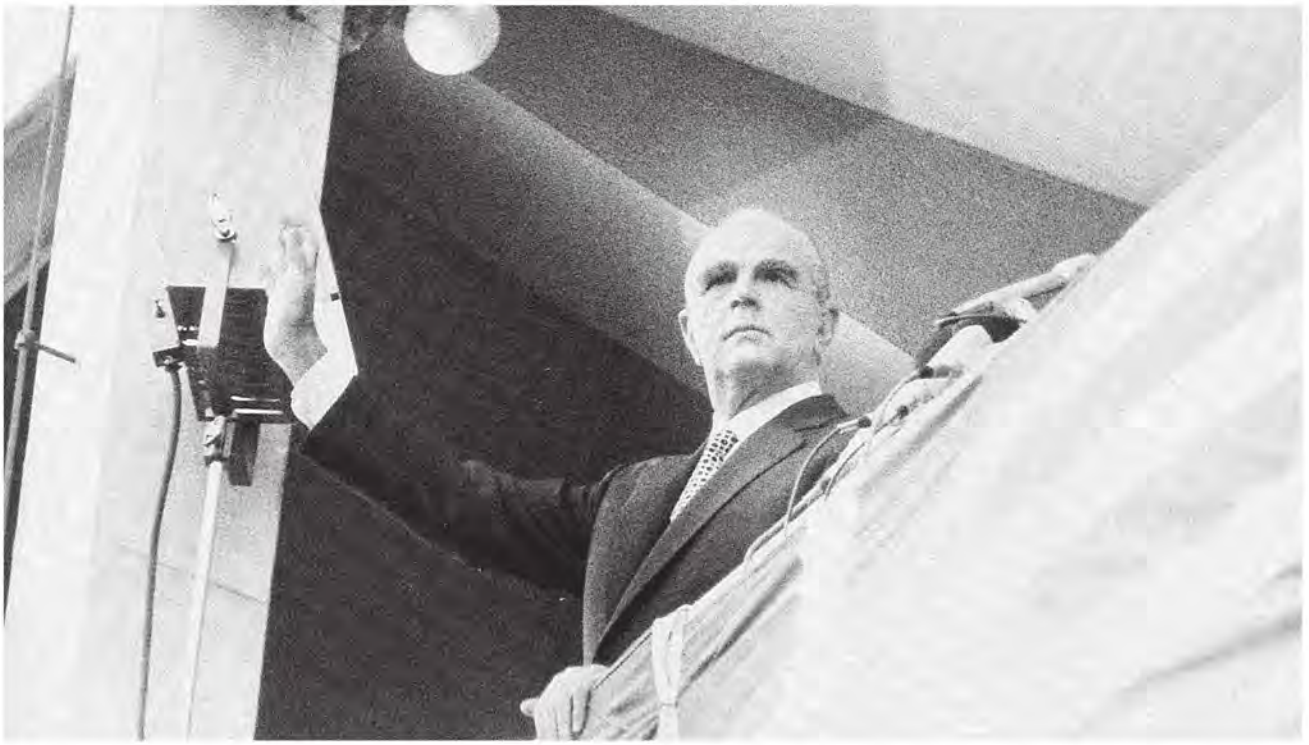
»Μέ ὑπερηφάνεια ὀφείλω νά διακηρύξω ὅτι ὁ ἑλληνικός λαός στό σύνολό του ἀνταποκρίθηκε στό αἴτημα τῶν ἱστορικῶν περιστάσεων. Καί ταυτίσθηκε μέ τήν Κυβέρνηση πού τόν ἐκφράζει καί μέ τίς Ἔνοπλες Δυνάμεις πού ἐπαγρυπνοῦν πειθαρχημένες γιά τήν ἄμυνα τῆς χώρας. Καί μόνη ἡ σημερινή συγκέντρωσις, μέ τόν παλμό καί τήν ἔκτασή της, ἐπιβεβαιώνει τήν συντελεσθεῖσα, κατά τρόπον μοναδικόν, ἑνότητα τοῦ ἔθνους.

»Θεσσαλονικεῖς!

»Οὐδέποτε ἴσως σέ τόσο σύντομο διάστημα ἔγιναν τόσα πολλά καί τόσο σημαντικά πρός τήν κατεύθυνση τῆς ἐθνικῆς καί δημοκρατικῆς ἀνασυντάξεως τῆς χώρας.

»Ὕστερα ἀπό μία σκοτεινή ἑπταετία, πού ἐπεσώρευσε ἄπειρα δεινά στόν τόπο, ἀλλά καί μετά τήν ἀνώμαλη περίοδο πού εἶχε προηγηθῆ, δέν ἦταν εὔκολο νά θεραπευθοῦν μέσα σέ λίγες ἑβδομάδες ὅλα τά σφάλματα καί οἱ ἀνωμαλίες τῆς δημοσίας μας ζωῆς. Ἐκεῖνοι πού ἀσκοῦν δημαγωγική πίεση ἐπί τῆς Κυβερνήσεως καί ζητοῦν ν' ἀποκάμη μέσα σ' ἕνα μῆνα ὅσα ἐγένοντο ἐπί ἑπτά χρόνια, θέλουν προφανῶς νά ἀγνοοῦν τό πλῆθος καί τό μέγεθος τῶν προβλημάτων πού ἐκληρονομήσαμε.

»Παρά ταῦτα, ἡ ἰσοπολιτεία καί οἱ προσωπικές ἐλευθερίες ἀποκατεστάθησαν ἀπό τήν πρώτη ἡμέρα πού ὡρκίσθη ἡ Κυβέρνησίς μου. Ἡ ἐπάνοδος τοῦ Στρατοῦ εἰς τά ἔργα του καί ἡ πειθάρχησή του στήν πολιτική ἐξουσία κατωχύρωσε τήν ἐλευθερία τοῦ λαοῦ. Ἡ ἐπαναφορά τοῦ δημοκρατικοῦ Συντάγματος τοῦ 1952 — μέχρις ὅτου ἡ χώρα ἀποκτήση ἕνα Καταστατικό Χάρτη συγχρονισμένο καί προσηρμοσμένο στίς ἑλληνικές συνθῆκες — ἐπέτρεψε τήν ἀπρόσκοπτη λειτουργία τῶν ἐλευθέρων θεσμῶν. Ἡ ἀποδιοργάνωσις τοῦ πολυπλόκου μηχανισμοῦ τῆς δικτατορίας συντελεῖται μέ τόν γοργότερο ρυθμό. Τέλος, τό

Ὁ Κ. Καραμανλῆς ἀπευθύνθηκε στό λαό τῆς Θεσσαλονίκης ἀπό τόν ἐξώστη τοῦ ξενοδοχείου «Μακεδονία Παλλάς».

κλῖμα τῆς ἐμπιστοσύνης πού ἐδημιούργησαν τά πρῶτα οἰκονομικά μέτρα τῆς Κυβερνήσεως, κατέστησε δυνατή τήν ἐξυγίανση καί τήν ἀνάπτυξη τῆς οἰκονομίας μας. Ἔτσι θά μπορέσουν νά πραγματοποιηθοῦν οἱ δύο βασικοί σκοποί μας: νά ἐνισχυθῆ στόν ἀνώτατο ρυθμό ἡ ἀσφάλεια τῆς χώρας· καί νά δημιουργηθοῦν οἱ προϋποθέσεις γιά μία πραγματική κοινωνική δικαιοσύνη.

»Θεσσαλονικεῖς!

»Ὅλα ὅσα ἔγιναν στόν πρῶτο αὐτό μῆνα καί ὅσα ἀπομένουν νά γίνουν στό σύντομο διάστημα πού μᾶς χωρίζει ἀπό τήν ἡμέρα πού θά κληθῆ ὁ λαός ν' ἀναδείξη τήν Κυβέρνησή του, γίνονται ὑπό τήν καταθλιπτική σκιά τῆς ἐθνικῆς τραγωδίας στήν Κύπρο.

»Γνωρίζετε ὅτι τήν τραγωδία αὐτή τήν προεκάλεσαν ἐκεῖνοι πού μέχρι χθές ἀσκοῦσαν παρανόμως τήν ἐξουσία. Τήν μωρία ἀκριβῶς ἐκείνων ἐξεμεταλλεύθησαν οἱ Τοῦρκοι, γιά νά εἰσβάλουν στήν μαρτυρική Μεγαλόνησο καί νά προξενήσουν καταστροφές ἀνυπολόγιστες.

»Ἀνέλαβα ὡστόσο τήν ἐπαχθῆ κληρονομία, πού ἀπειλοῦσε νά συντρίψη ἀπό τό βάρος της ὁλόκληρο τό ἔθνος. Τήν ἀνέλαβα ἀπό αἴσθημα καθήκοντος πρός τήν Πατρίδα. Καί ἀδιαφόρησα — ὅπως τό ἔπραξα πάντοτε — ἄν ἡ προσπάθεια γιά τήν ἐκπλήρωση τοῦ χρέους αὐτοῦ μποροῦσε νά ὁδηγήση στήν πολιτική μου αὐτοκτονία.

»Κατά τήν δραματική ὅμως ἐκείνη στιγμή μέ ἐστήριζε ἡ ἐλπίς ὅτι θά εἶχα τήν ὁμόθυμη συμπαράσταση τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ καί τήν κατανόηση τῆς διεθνοῦς κοινῆς γνώμης. Δέν ἠπατήθην, οὔτε ὡς πρός τό πρῶτο, οὔτε ὡς πρός τό δεύτερο. Ὁ ἑλληνικός λαός ἐπέδειξε σπανίαν πολιτικήν ὡριμότητα ἐξαρθείς εἰς τό ὕψος τῶν περιστάσεων. Ὅλοι δέ σχεδόν οἱ λαοί τοῦ κόσμου εὑρῆκαν τρόπους νά διαδηλώσουν τόν ἐνθουσιασμό τους γιά τήν δοκιμασία τῆς Κύπρου. Αὐτό ἰσχύει ἰδιαίτερα γιά τόν ἀμερικανικό λαό, ὁ ὁποῖος μέ τήν στάση του ἔχει διαχωρίσει σαφῶς τήν θέση του ἀπό τήν πολιτική τῆς Κυβερνήσεώς του.

»Παρ' ὅλην ὅμως τήν μεταστροφήν τῆς παγκοσμίου κοινῆς γνώμης ὑπέρ τῆς Ἑλλάδος — καί ἴσως ἐξ αἰτίας αὐτῆς — ἡ τουρκική θρασύτης ἀντί νά ὑποχωρήση, ἀπεκορυφώθη. Σχέδια ἐπεκτατικά εἰς βάρος τῆς Κύπρου ἐτέθησαν εἰς ἐφαρμογήν κατά τόν πλέον βάναυσον τρόπον. Καί θ' ἀποτελῆ ἀσφαλῶς ἐντροπήν γιά ὅσες Κυβερνήσεις πολιτισμένων χωρῶν ἠνέχθησαν — ἐνῷ ἠδύναντο νά τά προλάβουν — τά σχέδια αὐτῶν τῶν ζηλωτῶν τοῦ Ἀττίλα.

»Ὀδυνηράν, ἐξ ἄλλου, ἀπογοήτευσιν ἀπετέλεσε τό γεγονός ὅτι ἡ Ὀργάνωσις τῆς Ἀτλαντικῆς Συμμαχίας ἀπεδείχθη ἀνίκανος ν' ἀποτρέψη τήν βάρβαρη τουρκική ἐπιδρομή καί τόν κίνδυνον τῆς συγκρούσως μεταξύ δύο μελῶν της. Ἀνικανότης, ἡ ὁποία ὡς γνωστόν μᾶς ὑπεχρέωσε ν' ἀποσυρθοῦμε ἀπό τήν στρατιωτική συμμαχία τοῦ ΝΑΤΟ. Ἡ ἀπόφασις ὅμως αὐτή δέν σημαίνει ὅτι ἡ Ἑλλάς διακόπτει τούς πολιτικούς καί ψυχικούς της δεσμούς μέ τήν Εὐρώπη, εἰς τήν ὁποίαν ἀνήκει καί ἐπιθυμεῖ ν' ἀνήκη.

»Θεσσαλονικεῖς!

»Ἡ ἀναδρομή στήν ἱστορία τότε μόνον ἔχει χρησιμότητα, ὅταν ἐξ αὐτῆς ἀντλοῦνται διδάγματα γιά τό παρόν καί γιά τό μέλλον. Γνωρίζετε ὅσοι κατοικεῖτε αὐτήν, τήν ἐπίσης μαρτυρική περιοχή τῆς Ἑλλάδος ὅτι τά δάκρυα καί τό αἷμα πού τήν ἐπότισαν, δέν ἐπῆγαν χαμένα. Ἡ ζωτικότης καί ἡ ἠθική ἀνωτερότης τοῦ Ἑλληνισμοῦ ἀπεδείχθησαν πολύ ἰσχυρότερες ἀπό τήν ὠμή βία. Ἡ ἴδια ἱστορική ἀλήθεια εἶμαι βέβαιος ὅτι θά κατισχύση καί στήν Κύπρο. Εἶμαι βέβαιος ὅτι οἱ Τοῦρκοι εἰσβολεῖς θά εὑρεθοῦν τελικῶς αἰχμάλωτοι τοῦ βαρβάρου ἐγχειρήματός των.

»Δέν ἀναμένει ὅμως παθητικά τήν ἐπαλήθευση τοῦ ἱστορικοῦ αὐτοῦ νόμου ἡ ἑλληνική Κυβέρνησις γιά νά προασπίση τά συμφέροντα τοῦ Ἑλληνισμοῦ. Καί καθ' ὅσον μέν ἀφορᾶ τόν ἑλληνικό χῶρο, ἡ Κυβέρνησις τόν καθιστᾶ ἤδη, μέ τήν ἐπιστράτευση ὅλων τῶν δυνάμεων τοῦ ἔθνους, ἀπολύτως ἀσφαλῆ ἔναντι οἱασδήποτε ἐπιβουλῆς. Ὅσον ἀφορᾶ δέ τήν Κύπρο ἔχει ἀποδυθῆ εἰς ἕνα πολύπλευρον ἀγῶνα εἰς ὅλα τά μέτωπα γιά νά ἀποκαταστήση τό δίκαιον στήν δοκιμαζομένη μεγαλόνησο. Ὁ ἀγών εἶναι δύσκολος. Ἀλλά εἶναι ἀγών δίκαιος. Καί θά κερδηθῆ τελικῶς ἄν ἐπιδείξωμεν καρτερία, μεθοδικότητα, ἀλλά καί ἀποφασιστικότητα. Τάς ἀρετάς αὐτάς ὀφείλουν νά ἐπιδείξουν καί οἱ Ἕλληνες τῆς Κύπρου, ἀφοῦ ὅμως πρωτίστως ἐπιτύχουν ψυχικήν ἑνότητα, χωρίς τήν ὁποίαν θά θέσουν ἐν κινδύνῳ ὅλον τόν ἀγῶνα τοῦ Ἑλληνισμοῦ.

»Οἱ εἰσβολεῖς θά πρέπη νά γνωρίζουν ὅτι δέν πρόκειται νά ὑποκύψωμε σέ τετελεσμένα γεγονότα. Καί ὅτι θά συνεχίσωμεν τόν ἀγῶνα μέχρι δικαιώσεως, ὁσοσδήποτε χρόνος, ὁσεσδήποτε θυσίες καί ἄν χρειασθοῦν. Πλανῶνται δέ οἱ Τοῦρκοι ἄν πιστεύουν ὅτι μποροῦν ἀκινδύνως δι' ἑαυτούς καί διά τήν εἰρήνην τοῦ κόσμου νά διατηρήσουν ὅσα μέ τήν βία καί τόν δόλο ἀπέσπασαν.

»Ἡ Ἑλλάς δέν παραγνωρίζει — καί τό ἀπέδειξεν ἐμπράκτως — τήν χρησιμότητα τῆς ἑλληνοτουρκικῆς φιλίας. Ἡ Τουρκία ὅμως συστηματικά τήν ὑπενόμευεν καί τελικῶς τήν ἐτορπίλλισε. Ἡ Ἑλλάς θά ηὔχετο ὅπως ἡ Τουρκία ἀνακτήση τήν νηφαλιότητά της καί μέ θετικάς καί ἐντίμους ἐνεργείας δημιουργήση τάς προϋποθέσεις γιά τήν ἀποκατάσταση σχέσεων καλῆς γειτονίας.

»Ἡ κρίσις ὅμως συνεχίζεται. Οἱ κίνδυνοι δέν ἐξέλιπαν. Καί εἶναι ἀνάγκη ὅλοι οἱ Ἕλληνες νά ἔχουν συνείδησιν τῆς πραγματικότητος αὐτῆς.

»Θεσσαλονικεῖς!

»Ἀπευθυνόμενος πρό μηνός πρός τόν ἑλληνικόν λαόν, τόν διεβεβαίωσα ὅτι μόλις παρέλθη ἡ ὀξεῖα φάσις τοῦ Κυπριακοῦ, ἡ Κυβέρνησις θά ἐπιταχύνη τήν διαδικασία γιά τήν θεμελίωση μιᾶς πραγματικῆς καί προοδευτικῆς δημοκρατίας, εἰς τά πλαίσια τῆς ὁποίας ὅλοι οἱ Ἕλληνες θά ἔχουν τήν θέσιν των. Ἔχομε βέβαια ἀπαλλαγῆ ἀπό τήν δικτατορία, τοῦτο ὅμως δέν σημαίνει ὅτι ἔχομεν ἤδη θεμελιώσει κατά τρόπον ἀσφαλῆ καί μόνιμον τήν δημοκρατίαν.

»Αὐτό τό τελευταῖο θά ἐξαρτηθῆ ἀπό τήν συμπεριφορά τῶν πολιτικῶν δυνάμεων καί ὅλων τῶν παραγόντων ἐκείνων, πού ἐπιδροῦν στήν διαμόρφωση τοῦ πολιτικοῦ κλίματος τῆς χώρας. Ἕνα μέγα μέρος τῆς εὐθύνης γιά τήν δημιουργία ἠπίου κλίματος, χωρίς τό ὁποῖο εἶναι ἀδύνατο νά λειτουργήση μιά ὑγιής καί ὑπεύθυνη δημοκρατία, ἀνήκει στόν τύπο. Ζητῶ ἀπ' ὅσους ἐνημερώνουν καί κατευθύνουν τήν κοινή γνώμη νά ἐξαρθοῦν στό ὕψος τῶν περιστάσεων καί νά δείξουν τήν πολιτικήν ὡριμότητα καί τήν φρόνηση πού ἐπιδεικνύει ἤδη ὁ ἀνώνυμος λαός. Ἂν συμβοῦν ὅλα αὐτά πιστεύω ὅτι ἐντός διαστήματος μικροτέρου τοῦ ἀναμενομένου ἡ Κυβέρνησίς μου θά εἶναι εἰς θέσιν νά ἐξαγγείλη τήν ἡμέρα κατά τήν ὁποίαν θά κληθῆτε νά ἐκλέξετε αὐτούς πού θέλετε νά σᾶς κυβερνοῦν.

»Ἡ Κυβέρνησις δίδει δι' ἐμοῦ σήμερα πρός ὅλους σας τριπλῆν ὑπόσχεσιν: ἀφοσίωσιν πρός τήν δημοκρατία, προσήλωσιν εἰς τά ἐθνικά συμφέροντα, ἀκαταπόνητον ἐργασίαν γιά τήν δικαίωση τῶν προσδοκιῶν τοῦ λαοῦ.

»Ἀπό ἐσᾶς, ἀπό ὁλόκληρον τόν ἑλληνικόν λαόν καί ἰδίως ἀπό τήν νεολαία, δέν ζητεῖ παρά ἕνα καί μόνο:

»Ἐμπιστοσύνην!

»Θέλω νά ἐλπίζω ὅτι σύντομα ὁ ἑλληνικός οὐρανός θά ξαναγίνη αἴθριος καί γελαστός. Καί ὑπό τήν σκέπην του ὅλοι μας, μέ ἑνωμένα τά χέρια καί ἑνωμένας τάς ψυχάς θά προχωρήσωμεν γιά μιά ἰσχυρότερη, γιά μιάν ἀληθινά εὐτυχισμένη Ἑλλάδα».

Τό φαινόμενο τῆς ἐκτάσεως καί τοῦ ἐνθουσιασμοῦ τῆς συγκεντρώσεως ἀποτέλεσε τό ἀντικείμενο εὐρύτατων σχολίων τοῦ ἑλληνικοῦ καί τοῦ διεθνοῦς τύπου. Χαρακτηριστικό εἶναι ἀπό τήν ἄποψη αὐτή, τό χρονογράφημα τοῦ Δημήτρη Ψαθᾶ στήν ἐφημερίδα «Τά Νέα»:

Ἦταν συνταρακτικό τό τρικυμισμένο ξέσπασμα τοῦ λαοῦ μας στή Θεσσαλονίκη — ἕνα ξέσπασμα χαρᾶς, ἐνθουσιασμοῦ, ὀργῆς καί πίστης — πού ὅμοιό του δέν θά μποροῦσε νά βρῆ κανείς παρά μονάχα στήν πρώτη μέρα τῆς ἀπελευθέρωσής μας ἀπό τήν χιτλερική κατοχή. Τέτοια ἦταν ἡ ἀλλοφροσύνη τῆς φουρτουνιασμένης ἐκείνης ἀνθρωποθάλασσας ὥστε μέ δυσκολία μπόρεσε ὁ κ. Καραμανλῆς — διακοπτόμενος σέ κάθε λέξη του ἀπό τίς ἰαχές — νά πῆ τά ὅσα σωστά, μετρημένα, ἀντρίκια κι' ἐλπιδοφόρα εἶπε στόν λόγο του.

Ἂν μιά τέτοια συγκέντρωση γινόταν καί στήν Ἀθήνα, ἄν ἀποφάσιζε ὁ πρωθυπουργός τῆς Ἐθνικῆς Ἑνότητας τῶν κρισίμων τούτων καιρῶν — μαζί μέ τούς πολύτιμους συμπαραστάτες του — ν' ἀπευθυνθῆ καί πρός τούς Ἀθηναίους, ἡ ἴδια ἀλλοφροσύνη θά ξεσποῦσε κι' ἐδῶ, ἀπό ἴδιες καί μεγαλύτερες ἀνθρωποθάλασσες, πού ἀναταράζει τόσο ὁρμητικά ὁ ἄνεμος τῆς λευτεριᾶς πού ἔπνευσε στόν τόπο μας.

Μέσα σ' αὐτά τά ξεσπάσματα βρίσκεται ὅλη ἡ ἀγανάκτηση ἑνός λαοῦ ταλαιπωρημένου ἀπό τούς ἀνάξιους ἅρπαγες τῆς ἐξουσίας καί ὅλη ἡ πίκρα γιά τήν ἀδιάντροπη προδοσία τῶν δῆθεν «μεγάλων φίλων καί συμμάχων». Ξέρει ὁ λαός μας ὅτι οἱ ἅρπαγες τῆς ἐξουσίας ἦταν μιά φούχτα μωροφιλόδοξων ἀξιωματικῶν πού ἐξαπάτησαν τίς τίμιες καί ἠθικές δυνάμεις τοῦ Στρατοῦ μας — αὐτές τίς δυνάμεις, ἀκριβῶς, πού βλέποντας τόν ὄλεθρο ὅπου ὁδηγοῦσαν τόν τόπο οἱ ἀχυροκέφαλοι δικτατορίσκοι ἐπαναστάτησαν καί τούς πέταξαν μιά κι' ἔξω σάν κάρφη ἀχύρου. Καί ξέρει ἀκόμα — κι' ἄν δέν ἤξερε τό ἔμαθε — τόν ἄτιμο ρόλο πού ἔπαιξαν οἱ τάχα «μεγάλοι μας σύμμαχοι» σέ συνεργασία μέ τήν φούχτα τῶν μωροφιλοδόξων, πού δέν δίστασαν νά φτάσουν σέ πράξεις καταστρεπτικές — γιά νά μήν πῶ πέρα γιά πέρα προδοτικές γιά τήν πατρίδα καί τό ἔθνος — μόνο καί μόνο γιά νά κρατηθοῦν στήν ἐξουσία.

Δίκαια ξεσπάσματα τοῦ λαοῦ μας, λέω — ἱκανοποίηση ἀπόλυτη γιά τήν ἔξοδο ἀπό τό ΝΑΤΟ ἀλλά καί αἴτημα γενικό καί πανελλήνιο, ἡ τιμωρία τῶν σφετεριστῶν τῆς ἐξουσίας καί τῶν γνωστῶν βασανιστῶν τῶν ὁποίων τίς κτηνώδεις πράξεις μαθαίνει μέ φρίκη, τώρα, ὁ λαός μας, ὅπως μέ φρίκη μάθαινε μετά τήν Κατοχή, τίς θηριωδίες τῶν Ες - Ες, στά «ἀνακριτήρια» τῆς Μέρλιν καί τούς ἄλλους τόπους τοῦ μαρτυρίου τῶν ἀγωνιστῶν τῆς λευτεριᾶς.

Ἀλλά τό πρῶτο καί κύριο αἴτημα τοῦ λαοῦ μας εἶναι βέβαια ἡ ἀποκατάσταση τῆς δημοκρατίας κι' ὅσο γι' αὐτό, ὅπως πολύ σωστά εἶπε ὁ κ. Καραμανλῆς, ποτέ δέν ἔγιναν τόσα πολλά σέ τόσο λίγο διάστημα. Δέν παρέλειψε ὡστόσο νά προσθέση ὅτι ἡ δημοκρατία δέν ἔχει ἀκόμα σταθεροποιηθῆ καί συνεπῶς τό αἴτημα τῆς κάθαρσης δέν μπορεῖ νά ἱκανοποιηθῆ, γιά τήν ὥρα, ἀπόλυτα κι' ὁλοκληρωτικά. Πολύ περισσότερο γιατί δέν ξεπεράσαμε καθόλου τήν κρίση τοῦ Κυπριακοῦ πού συνεχίζεται ἀκόμα καί δέν ξέρουμε τί καινούργια προβλήματα μπορεῖ νά δημιουργήση ἡ θρασύτητα κι' ὁ κυνισμός τῶν Τούρκων, πού τόσο ξετσίπωτα σιγοντάρεται ἀπό τούς Ἀμερικανούς.

Αὐτό πού προέχει σήμερα, καί πού ἰδιαίτερα τόνισε ὁ πρωθυπουργός, εἶναι ἡ ἑνότητα τοῦ λαοῦ, ὁ ὁποῖος — λαός μας — τοῦτες τίς κρίσιμες ὧρες ἔδειξε πανηγυρικά τήν πλήρη ὡριμότητα, πού εἶχε τήν ἀναίδεια νά τοῦ ἀρνηθῆ ὁ φαιδρός ἐκεῖνος δικτάτορας τοῦ γύψου. Ἡ ψυχική ἑνότητα καί ἡ σοβαρότητα πού δείχνει σήμερα ὁ ἑλληνικός λαός ἀποτελεῖ τήν δύναμη τοῦ τόπου, πού τούτους τούς καιρούς μᾶς χρειάζεται περισσότερο ἀπό κάθε ἄλλη φορά γιατί ἡ θρασύτητα τῶν Τούρκων ἔχει φτάσει στό κατακόρυφο, κι' αὐτό εἶναι κάτι πού δέν μᾶς ἐπιτρέπει τήν πολυτέλεια τοῦ διχασμοῦ.

Ὅσο ἑνωμένοι κι' ἀποφασιστικοί εἴμαστε οἱ Ἕλληνες

τόσο καλύτερα θά βοηθήσουμε τήν Κυβέρνησή μας τῆς ἐθνικῆς ἐνότητας νά φέρη σέ αἴσιο πέρας τό μεγάλο θέμα τοῦ μαρτυρικοῦ νησιοῦ, πού πλήρωσε τό βαρύ τίμημα τῆς δικῆς μας λευτεριᾶς.

Γιά ὅλα τ' ἄλλα θαρθῆ ἡ ὥρα — καί γιά τίς κυρώσεις καί γιά τά κόμματα καί γιά τά ἰδεολογικά προγράμματα καί γιά τίς ἐκλογές. Μέ περήφανη καί ρωμαλέα αἰσιοδοξία ἀτένισε τό μέλλον ὁ κ. Καραμανλῆς. Αἰσιόδοξη ἀνταπόκριση ἦταν καί τό τρικυμισμένο βουητό τῆς ἀνθρωποθάλασσας πού συντάραξε τήν Θεσσαλονίκη καί ὁλόκληρη τήν Ἑλλάδα[81].

Μετά τή λήξη τῆς ὁμιλίας του, ὁ Κωνσταντῖνος Καραμανλῆς κατευθύνθηκε στό Ἀλεξάνδρειο Μέλαθρο, ὅπου, μετά τόν ἁγιασμό καί τήν προσφώνηση τοῦ προέδρου τῆς Ἐκθέσεως, Ν. Ζαρντινίδη, κήρυξε τήν ἔναρξη τῆς Διεθνοῦς Ἐκθέσεως· καί ἀπηύθυνε τό ἀκόλουθο μήνυμα:

«Ἀπό τοῦ χώρου τῆς Διεθνοῦς Ἐκθέσεως Θεσσαλονίκης, εἰς τήν ὁποίαν ἔχει συγκεντρωθῆ ὁ εἰρηνικός μόχθος τῶν λαῶν τῆς Δύσεως καί τῆς Ἀνατολῆς, μοῦ παρέχεται ἡ εὐκαιρία νά διακηρύξω τήν πίστιν τῆς χώρας μου εἰς τήν εἰρηνικήν διευθέτησιν τῶν διεθνῶν διαφορῶν, εἰς τήν παγκόσμιον συνεργασίαν καί εἰς τήν εὐγενῆ ἅμιλλα τῶν Κρατῶν, ὑπό συνθήκας ἐλευθερίας καί δικαιοσύνης. Ἡ Ἑλλάς, διά πρώτην φοράν μετά ἑπταετίαν, ἀπηλλαγμένη ἀπό τήν ταπείνωσιν καί τόν ἀπομονωτισμόν τῆς δικτατορίας, αἰσθάνεται ἰδιαιτέραν ὑπερηφάνειαν φιλοξενοῦσα τήν ἐθνικήν πρόοδον καί τάς οἰκονομικάς ἐπιδόσεις τῶν λαῶν, οἱ ὁποῖοι συνεργάζονται μαζί της μέ εἰλικρίνειαν καί ἰσοτιμίαν.

»Ἡ ἐφετινή Ἔκθεσις συμπίπτει μέ μίαν κρίσιμον στιγμήν διά τόν ἐθνικόν βίον τῆς χώρας, διότι ἡ ἀπροκάλυπτος βία καί ἡ ὑποκρισία θέτουν ὑπό δοκιμασίαν τό διεθνές δίκαιον καί τήν διεθνῆ ἠθικήν. Ἡ Ἑλλάς, ἰσχυρά καί ἀνεξάρτητος, προκαλοῦσα εἰς τόν στίβον τῶν εἰρηνικῶν ἐπιτευγμάτων καί ὄχι τῶν ἐδαφικῶν κατακτήσεων, εὐχαριστεῖ τά Κράτη καί τούς φορεῖς πού λαμβάνουν μέρος εἰς τήν Ἔκθεσιν τῆς Θεσσαλονίκης. Ἡ πρόθυμος καί εὐρεῖα συμμετοχή των εἶναι ἀπόδειξις τῆς ἐκτιμήσεως τῶν φιλειρηνικῶν της διαθέσεων καί κοινή ὁμολογία τῆς ἀναγνωρίσεως τοῦ ἀμοιβαίου συμφέροντος διά τήν ἐμπορικήν συνεργασίαν μαζί της. Πρός τούς ἐκθέτας καί τούς ἐπισκέπτας τῆς Ἐκθέσεως, οἱ ὁποῖοι συμμερίζονται τήν ἀνάγκην τῆς εἰρηνικῆς συνεργασίας καί περιβάλλουν τήν Ἑλλάδα μέ τήν ἐμπιστοσύνην των, ἀπευθύνω ἐγκάρδιον χαιρετισμόν».

Ἡ ὅλη τελετή τῶν ἐγκαινίων, παρά τή λιτότητά της, ὑπῆρξε ἰδιαίτερα λαμπρή· μεγάλη αἴγλη τῆς ἔδωσε ὄχι μόνο ἡ παρουσία πολλῶν μελῶν τῆς Κυβερνήσεως (Ξ. Ζολώτα, Ἀθ. Κανελλόπουλου, Σ. Γκίκα, Ἀνδ. Κοκκέβη, Χ. Πρωτοπαππᾶ, Π. Λαμπρία, Κ. Στεφανόπουλου, Γ. Παπαγιαβῆ, Ἀθ. Τσαλδάρη καί Γ. Λιανόπουλου) καί τοῦ συνόλου τῶν πρεσβευτῶν τῶν χωρῶν πού συμμετεῖχαν στήν Ἔκθεση, ἀλλά — κυρίως — ἡ θερμότητα τῶν ἐκδηλώσεων τοῦ λαοῦ, στή δημιουργία τῆς ὁποίας εἶχε συμβάλει ἡ προσωπική παρουσία τοῦ Κωνσταντίνου Καραμανλῆ. Χαρακτηριστικά, ἡ «Ἀκρόπολις» γράφει γιά τήν ὑποδοχή πού ἐπιφύλαξε τό πλῆθος στόν πρωθυπουργό:

Τά λαμπρότερα ἐγκαίνια στήν ἱστορία τῆς Διεθνοῦς Ἐκθέσεως Θεσσαλονίκης ἦταν κατά γενική ὁμολογία τά χθεσινά. Ἡ παρουσία τοῦ κ. Καραμανλῆ προσέδωσε εἰς αὐτά αἴγλη καί λαμπρότητα πρωτοφανῆ ἐνῶ ἡ κοσμοπλημμύρα, πού εἶχε κατακλύσει ὅλους τούς χώρους τῆς ΔΕΘ, ἦταν κάτι πού δέν ἔχει προηγούμενο.

Ἀπό ἐνωρίς τό Παλαί ντέ Σπόρ καί ὅλοι οἱ χῶροι τῆς Ἐκθέσεως εἶχαν κατακλυσθῆ ἀσφυκτικά ἀπό ἑκατοντάδες χιλιάδες λαοῦ, ἀπό ἕνα ἐνθουσιῶδες κοινό, τό ὁποῖο ἀπεθέωσε κυριολεκτικά τόν κ. Καραμανλῆ, τόν κ. Μαῦρο καί τούς συνοδεύοντες αὐτούς ὑπουργούς καθώς προσέρχονταν στόν χῶρο τῆς Ἐκθέσεως γιά τά ἐγκαίνια καί κατά τήν ἀποχώρησή των ἀπό αὐτήν.

Δέν ἦταν τό παγερό καί ἀδιάφορο κοινό, πού, ἄλλες χρονιές ὑποδεχόταν τόν δικτάτορα στήν Ἔκθεση. Ἐφέτος ἦταν ἕνα κοινό ἀπό ὅλες τίς τάξεις καί ἀπό ὅλες τίς περιοχές τῆς βορείου Ἑλλάδος, πού μέ τήν θέλησή του, χωρίς ἐξαναγκασμούς καί ὑποχρεωτικές ἐπιστρατεύσεις, προσῆλθε στήν Ἔκθεση καί διεδήλωσε τήν χαρά του γιά τήν πολιτική μεταβολή στό πρόσωπο τοῦ κ. Καραμανλῆ. Χρειάσθηκε ἰσχυρή δύναμη τῆς Χωροφυλακῆς γιά νά συγκρατηθῆ τό ἐνθουσιῶδες πλῆθος καί νά μπορέση ὁ κ. Καραμανλῆς νά φθάση, περνώντας μέσα ἀπό τήν λαοθάλασσα, στόν χῶρο τῶν ἐγκαινίων.

Ἦταν ἕνα πλῆθος ἀμέτρητο, ἀσυγκράτητο, πού συγκλονιζόταν ἀπό ἐθνικό παλμό. Ὁ κ. Καραμανλῆς, καταφανῶς συγκινημένος, ἀνταπέδιδε τόν χαιρετισμό κατά τήν διαδρομή του ἀπό τήν εἴσοδο τῆς Ἐκθέσεως μέχρι τό Παλαί ντέ Σπόρ, ὅπου ἔλαβε χώραν ἡ τελετή τῶν ἐγκαινίων[82].

Τήν εἰκόνα τῆς ὑποδοχῆς στό χῶρο τῆς Ἐκθέσεως συμπληρώνει, εἰδησεογραφικά, ἡ «Μακεδονία»:

Ὅταν τό αὐτοκίνητο τοῦ κ. πρωθυπουργοῦ ἐστάθμευσεν εἰς τά προπύλαια τῆς Διεθνοῦς Ἐκθέσεως, τήν 7.30΄ μ.μ., τά πλήθη παραληροῦντα καί μέ τό σύνθημα «εἴμαστε μαζί σου», διέσπασαν τήν ἀστυνομικήν ζώνην καί περιέβαλον τόν κ. Καραμανλῆν μέ πρωτοφανεῖς ἐκδηλώσεις ἀγάπης. Τελικῶς, ὁ κ. πρωθυπουργός κατώρθωσε μετά κόπου νά κατευθυνθῆ πρός τήν κεντρικήν λεωφόρον τῆς Ἐκθέσεως ἐνῷ τά πλήθη τόν ἠκολούθουν, παραληροῦντα ἀπό ἐνθουσιασμόν[83].

Μετά τά ἐγκαίνια τῆς Διεθνοῦς Ἐκθέσεως, ὁ πρωθυπουργός ἐπέστρεψε στό «Μακεδονία Παλλάς», ὅπου, τό ἴδιο βράδυ, δόθηκε δεξίωση πρός τιμή του.

Ἡ ἀπομάκρυνση τοῦ πρωθυπουργοῦ ἀπό τήν Ἀθήνα ἔδωσε τήν εὐκαιρία στούς νοσταλγούς τῆς

δικτατορίας νά σχεδιάσουν νέα ἀπόπειρα ἀνατροπῆς τοῦ δημοκρατικοῦ καθεστῶτος καί τοῦ ἴδιου προσωπικά.

Τό βράδυ τῆς 31ης Αὐγούστου, δύο ἀξιωματικοί τοῦ ΠΝ, ὁ πλοίαρχος Κουσουρῆς καί ὁ ἀντιπλοίαρχος Σταθόπουλος, ἀποκάλυψαν στόν ὑπουργό Δημοσίας Τάξεως, Σ. Γκίκα, στή Θεσσαλονίκη, ὅτι εἶχε σχεδιασθεῖ ἀπόπειρα κατά τοῦ Κ. Καραμανλῆ στή διάρκεια τῆς παραμονῆς του στή συμπρωτεύουσα, μέ ταυτόχρονη ἐκδήλωση πραξικοπηματικῆς ἐνέργειας ἀπό μέρους τῶν στρατοπεδευμένων στόν Ἀσπρόπυργο Ἀττικῆς ἀλεξιπτωτιστῶν. Συγκεκριμένα, τό πραξικόπημα σχεδιαζόταν γιά τίς 2 Σεπτεμβρίου, ἀλλά ἡ πληροφορία εἶχε διαρρεύσει, μέ ἀποτέλεσμα νά παρακολουθοῦνται οἱ κινήσεις τῶν ἐπίδοξων κινηματιῶν ἀπό ἀξιωματικούς τοῦ Ναυτικοῦ (κυρίως τούς πλοιάρχους Σέκερη καί Παναγιωταρέα). Οἱ ἀποκαλύψεις αὐτές διασταυρώνονταν μέ ἄλλες σχετικές πληροφορίες, μέ ἀποτέλεσμα νά ὑπάρξει αὐξημένη ἐπαγρύπνηση καί νά προβλεφθεῖ ὅτι, σέ περίπτωση κινδύνου, ὁ πρωθυπουργός θά ἐπιβιβαζόταν στό ἀντιτορπιλλικό «Κανάρης», πού ναυλοχοῦσε στό λιμάνι τῆς Θεσσαλονίκης[84].

1 ΣΕΠΤΕΜΒΡΙΟΥ 1974

Ὁ Κ. Καραμανλῆς ἐπισκέπτεται τή γενέτειρά του Πρώτη, ὅπου καί τελεῖ τρισάγιο στούς τάφους τῶν γονέων του. Σχετική ἀνακοίνωση ἀναφέρει:

«Ὁ πρόεδρος τῆς Κυβερνήσεως κ. Κων. Καραμανλῆς μετέβη τήν 9.30΄ π.μ. σήμερον δι' ἑλικοπτέρου εἰς τήν ἰδιαιτέραν του πατρίδα Πρώτην Σερρῶν καί ἐτέλεσε τρισάγιον ἐπί τῶν τάφων τῶν γονέων του Γεωργίου καί Φωτεινῆς.

»Ὁ κ. Καραμανλῆς, ὁ ὁποῖος συνωδεύετο ὑπό τοῦ ὑφυπουργοῦ παρά τῷ πρωθυπουργῷ κ. Λαμπρία καί τοῦ γενικοῦ διεθυντοῦ τοῦ Πολιτικοῦ του Γραφείου κ. Ἀχ. Καραμανλῆ, μετά τό τρισάγιον, ἐπεσκέφθη τήν πατρικήν του οἰκίαν ὅπου παρέμεινεν ἐπ' ὀλίγον.

»Ὁ κ. πρωθυπουργός ἀπηύθυνε ἀργότερον θερμόν χαιρετισμόν πρός τό σύνολον τῶν κατοίκων τῆς Πρώτης, οἱ ὁποῖοι εἶχον συγκεντρωθῆ εἰς τήν πλατεῖαν τῆς κοινότητος.

»Ὁ κ. Καραμανλῆς ἦτο ἐξαιρετικά συγκινημένος διότι μετά ἀπό πολλά ἔτη ἐπεσκέφθη τήν γενέτειράν του καί τούς τάφους τῶν γονέων του, ἀνάλογος δέ ὑπῆρξεν καί ἡ συγκίνησις τῶν κατοίκων τῆς κοινότητος, οἱ ὁποῖοι ἐπεφύλαξαν θερμοτάτην ὑποδοχήν εἰς τόν κ. πρωθυπουργόν μαζί μέ τούς κατοίκους πέριξ κοινοτήτων.

»Τήν 11.30΄ π.μ. ὁ κ. πρωθυπουργός ἐπανῆλθεν εἰς Θεσσαλονίκην».

Σέ περιγραφή τῆς ἐπισκέψεως τοῦ πρωθυπουργοῦ στή γενέτειρά του, ἀπό τίς στῆλες τῆς ἐφημερίδας «Τά Νέα», μεταξύ ἄλλων, ἐπισημάνθηκε:

Ἀμέσως μόλις ἔφθασε ὁ κ. Καραμανλῆς, πῆγε στό νεκροταφεῖο τοῦ χωριοῦ, ὅπου ἐτέλεσε τρισάγιο στόν τάφο τῶν γονέων του.

Ἡ συγκίνησή του ἔγινε ἀκόμη πιό ἔντονη ὅταν ἀντίκρυσε τό πατρικό του σπίτι — πού εἶχε νά δῆ πολλά χρόνια — καί δάκρυσε.

Στην πλατεῖα τοῦ χωριοῦ εἶχαν συγκεντρωθῆ ὅλοι σχεδόν οἱ κάτοικοι τῆς κοινότητος, οἱ ὁποῖοι μόλις τόν εἶδαν ξέσπασαν σέ θερμές ἐκδηλώσεις. Ἄνδρες, γυναῖκες καί παιδιά τόν ἀγκάλιαζαν καί τόν φιλοῦσαν. Ὁ κ. Καραμανλῆς τούς εἶπε λίγα λόγια καί τούς εὐχαρίστησε γιά τήν ὑποδοχή.

«Θά κάνω ὅ,τι μπορῶ γιά σᾶς. Ποτέ δέν σᾶς ξέχασα. Ποτέ δέν ξέχασα πώς κι ἐγώ ἀπ' ἐδῶ ξεκίνησα...»[85].

Τό μεσημέρι τῆς ἴδιας ἡμέρας, ὁ πρωθυπουργός, στή διάρκεια γεύματος πού παρατέθηκε πρός τιμή του ἀπό τό Γ΄ Σῶμα Στρατοῦ, ἀπαντώντας σέ προσφώνηση τοῦ διοικητῆ, Α. Γκράτσιου, τόνισε τήν κρισιμότητα τῶν περιστάσεων πού διέρχεται ἡ χώρα, ἐξαιτίας σφαλμάτων πού διαπράχθηκαν στό παρελθόν, συνέστησε ἀφοσίωση στό καθῆκον καί ἐξέφρασε τήν ἱκανοποίησή του γιά τήν ἀποκατάσταση τῆς ψυχικῆς ἑνότητας μεταξύ τοῦ λαοῦ καί τῶν Ἐνόπλων Δυνάμεων τῆς χώρας.

2 ΣΕΠΤΕΜΒΡΙΟΥ 1974

Εἰδικός ἀπεσταλμένος τοῦ Ν. Τσαουσέσκου, ὁ Ι. Μαλίτσα, μεταφέρει στόν Κ. Καραμανλῆ τήν ἐπιθυμία τοῦ Ρουμάνου προέδρου γιά στενότερη διμερῆ συνεργασία:

«Διαπιστοῦμεν ὅτι αἱ ἑλληνορρουμανικαί σχέσεις παρουσιάζουν ὑπέρ ποτέ ἄλλοτε δυνατότητας περαιτέρω βελτιώσεως καί ἐντατικοποιήσεως. Ἐπιθυμοῦμεν νά διευρύνωμεν ἔτι περαιτέρω τάς σχέσεις αὐτάς εἰς τό πλαίσιον τῶν νέων σχέσεων τῆς χώρας μας μέ τήν ἑλληνικήν Κυβέρνησιν, τῆς ὁποίας ἡγεῖσθε. Δέν λησμονοῦμεν τήν ἐν ἔτει 1956 χειρονομίαν σας πρός ἀποκατάστασιν τῶν ἑλληνορρουμανικῶν σχέσεων, πρᾶγμα τό ὁποῖον ἔσχε μεγάλην ἀπήχησην εἰς τήν Εὐρώπην».

Καί, ἀφοῦ ἐξέθεσε τή ρουμανική ἄποψη ὑπέρ τῆς ἐξευρέσεως λύσεως στήν κυπριακή κρίση μέ βάση τό σεβασμό τῆς ἐδαφικῆς ἀκεραιότητας καί ἀνεξαρτησίας τῆς Κύπρου, σύμφωνα καί μέ τίς ἀποφάσεις τῶν Ἡνωμένων Ἐθνῶν, κατέληξε:

«Μόνιμον στοιχεῖον τῆς ρουμανικῆς πολιτικῆς ἀποτελεῖ, ἐξ ἄλλου, ἡ πεποίθησις ὅτι αἱ ἄμεσοι ἐπαφαί ἀποφέρουν καλύτερα ἀποτελέσματα. Εἰς τό πλαίσιον αὐτῆς τῆς πολιτικῆς, θά ἐχαιρετίζαμεν τήν ἄφιξίν σας εἰς τό Βουκουρέστιον, ὡς προσκεκλημένου τοῦ προέδρου Τσαουσέσκου».

Ὁ Κ. Καραμανλῆς ἀπήντησε:

«Ἐκτιμῶ, κατ' ἀρχήν, τό γεγονός ὅτι ἡ ρουμανική Κυβέρνησις ἐκδηλοῖ διά τῆς ἀποστολῆς σας τό ἐνδιαφέρον της διά τό Κυπριακόν.

»Αἱ διμερεῖς μεταξύ τῶν χωρῶν μας σχέσεις εἶναι καθ' ὅσον γνωρίζω καλαί, ἐπιθυμῶ ὅμως, καί ὑπάρχει πρός τοῦτο δυνατότης, νά γίνουν αὗται καλύτεραι. Ἡ ἑλληνική Κυβέρνησις θά ἐπεθύμει ὅπως αἱ ἑλληνορρουμανικαί σχέσεις ἀναπτυχθοῦν εἰς τόν ἀνώτατον βαθμόν.

»Ὡς πρός τό Κυπριακόν, ὁ πρόεδρος τῆς Ρουμανίας δικαίως θεωρεῖ ὅτι τό πρόβλημα τοῦτο εἶναι ἐπικίνδυνον διά τήν εἰρήνην εἰς τήν Βαλκανικήν, διότι ἡ Ἑλλάς καί ἡ Κύπρος δέν εἶναι διατεθειμέναι νά δεχθοῦν τά τετελεσμένα γεγονότα (faits accomplits) πού ἐδημιούργησεν ἡ Τουρκία. Ἐάν δέν ἀντεδράσαμεν ἐνόπλως, τοῦτο ἐπράξαμεν διά νά δώσωμεν πίστωσιν χρόνου εἰς τήν Τουρκίαν καί τούς φίλους μας πρός ἐπανόρθωσιν τῶν γενομένων. Ἐάν τοῦτο δέν συμβῆ, θά ὑπάρξη ὁπωσδήποτε ἐπιδείνωσις τῆς καταστάσεως.

»Ἐκτιμῶ τό γεγονός ὅτι ἡ Ρουμανία ἐπιθυμεῖ νά βοηθήση πρός ἐξεύρεσιν λύσεως δικαίας καί ἐντίμου. Ἔχει πρός τοῦτο δύο δυνατότητας νά τό πράξη: πρῶτον, εἰς τό πλαίσιον τῶν Ἡνωμένων Ἐθνῶν καί, δεύτερον, διά τῆς ἀσκήσεως ἀμέσου πιέσεως ἐπί τῆς Τουρκίας. Λύσις τοῦ προβλήματος δέν εὑρίσκεται οὔτε εἰς τάς Ἀθήνας οὔτε εἰς τήν Κύπρον ἀλλά εἰς τήν Ἄγκυραν.

»Οἱ Τοῦρκοι, ἐκμεταλλευόμενοι τό σφάλμα τῆς στρατιωτικῆς χούντας τῶν Ἀθηνῶν, εἰσέβαλον εἰς τήν Κύπρον. Τό πρόσχημα διά τήν εἰσβολήν αὐτήν τό παρέσχεν ἡ χούντα. Ἤρχίσαμεν ἐν συνεχείᾳ διαπραγματεύσεις, τήν τελευταίαν ἡμέραν τῶν ὁποίων προέτειναν σχέδιον, τό ὁποῖον ἦτο ἀπαράδεκτον διά τήν ἑλληνικήν πλευράν. Τό προέτειναν τελεσιγραφικῶς, "ἢ τό δέχεσθε ἀπόψε ἢ ἡμεῖς ἀναλαμβάνομεν ἐλευθερίαν δράσεως". Ὁ Κύπριος ἐκπρόσωπος ἐζήτησεν προθεσμίαν 36 ὡρῶν, ἵνα συνεννοηθῆ μέ τήν Κυβέρνησίν του. Τήν ἄποψιν αὐτήν ὑπεστήριξαν καί οἱ Ἄγγλοι. Μετά 3 ὥρας οἱ Τοῦρκοι διέταξαν προώθησιν τῶν δυνάμεών των. Διά τήν πρώτην εἰσβολήν ὑπῆρχεν πρόσχημα. Τό δεύτερον ὅμως ἐγχείρημα ἀπετέλει προμελετημένον ἔγκλημα. Τό ὅτι ἦτο προμελετημένον ἀπεδείχθη ἀπό τό γεγονός ὅτι τοῦτο ἐγένετο ἐπί τῇ βάσει τοῦ σχεδίου Ἀττίλα. Ἀλλά σχέδιον στρατιωτικῶν ἐπιχειρήσεων δέν καταρτίζεται εἰς ὥρας ἀλλά ἐπί μῆνας. Οὕτω, ἀντί προστασίας τῆς νομιμότητος καί ἀποκαταστάσεως τῆς συνταγματικῆς τάξεως, οἱ Τοῦρκοι προέβησαν εἰς ἐπιχείρησιν κατακτήσεως. Εὑρόντες δέ ἀνυπεράσπιστον τήν Κύπρον, κατέλαβον πλέον τοῦ ἑνός τρίτου τῆς νήσου, μέ ἀποτέλεσμα διακόσιαι χιλιάδες Ἕλληνες, ἤτοι τό 40% περίπου τοῦ ἑλληνικοῦ πληθυσμοῦ, νά καταστοῦν πρόσφυγες. Ἐδημιουργήθη οὕτω ὀξύτατον οἰκονομικόν καί ἀνθρωπιστικόν πρόβλημα. Διά κάθε, συνεπῶς, λογικόν ἄνθρωπον τό ἄδικον εὑρίσκεται μέ τήν Τουρκίαν καί ἡ Τουρκία πρέπει νά κληθῆ νά θεραπεύση τά ὑπ' αὐτῆς γενόμενα.

»Οἱ Τοῦρκοι μᾶς ἐκάλεσαν ἐκ νέου εἰς συνομιλίας, ἀλλά τοῦτο εἶναι ἀδύνατον, ἐάν δέν προηγηθοῦν ὡρισμέναι ἐκ μέρους αὐτῶν ἐνέργειαι. Πρέπει, πρῶτον, νά δημιουργηθῆ κλῖμα κατάλληλον δι' ἀξιοπρεπῆ διάλογον. Ἡ Ἑλλάς δέν δύναται νά προσέλθη εἰς νέαν διάσκεψιν, ἐφ' ὅσον ἡ πρώτη ἀπέτυχεν λόγῳ τουρκικῆς κακοπιστίας. Ὑφίσταται, δεύτερον, ἓν ψυχολογικόν πρόβλημα. Ἡ Ἑλλάς δέν δύναται νά ἐπανέλθη εἰς διαπραγματεύσεις μέ αἴσθημα ταπεινώσεως. Προαπαιτεῖται, ἐπομένως: 1) νά ἐπιστρέψουν οἱ πρόσφυγες εἰς τάς οἰκίας των καί 2) νά συμπτυχθοῦν αἱ τουρκικαί δυνάμεις εἰς μίαν ὡρισμένην γραμμήν. Ἄνευ αὐτῶν τῶν προϋποθέσεων εἶναι ἀδύνατος διά τήν Ἑλλάδα ἄμεσος ἢ ἔμμεσος διάλογος. Ἐάν αἱ προϋποθέσεις αὗται πραγματοποιηθοῦν, θά δυνηθῶμεν νά προχωρήσωμεν εἰς διάλογον οὐσίας.

»Δέν θά ἀπεκλείαμεν νά ἐξετάσωμεν μορφήν ὁμοσπονδιακῆς πολιτείας. Δέν ἀποκλείομεν, κατ' ἀρχήν, νά συζητήσωμεν ὅ,τι ἐπεζήτησεν ἡ Τουρκία, δηλαδή ὁμοσπονδιακήν πολιτείαν χωρίς ὅμως ἀνταλλαγήν πληθυσμῶν, διότι, ἐάν δημιουργηθοῦν δύο καντόνια μέ ἀνταλλαγήν πληθυσμῶν, μοιραίως θά ἀχθῶμεν μετά δύο ἢ μετά πέντε χρόνια εἰς τήν διχοτόμησιν. Ὡς πρός τήν ἔκτασιν πού θά ἤλεγχον τά καντόνια, θά πρέπη αὕτη νά τελῆ εἰς σχετικήν ἀναλογίαν μέ τόν πληθυσμόν.

»Ἐάν ἐπί τῆς βάσεως αὐτῆς οἱ Τοῦρκοι δέχωνται συζητήσεις, ἡ Ἑλλάς ἀποδέχεται τόν διάλογον. Ἐάν, ἀντιθέτως, δέν ὑπάρξη λύσις, θά ἐπακολουθήση βαρυτάτη ἐπιδείνωσις τῆς καταστάσεως, διότι ἡ Ἑλλάς δέν εἶναι διατεθειμένη νά ἀνεχθῆ τά γενόμενα καί θά ἀναγκασθῆ κάποτε νά ἀντιδράση δυναμικῶς. Τοῦτο δέν ἀποτελεῖ ἀπειλήν ἀλλά λογικήν συνέπειαν. Πιστεύω δέ ὅτι τό αὐτό θά ἔπραττε καί ἡ ρουμανική Κυβέρνησις, ἐάν εὑρίσκετο εἰς τήν θέσιν μας. Πρέπει, συνεπῶς, νά ἀποφευχθῆ ἡ ἐπιδείνωσις διά τῆς ἀσκήσεως πιέσεως ἐπί τῆς Τουρκίας πρός ἐπανόρθωσιν τῶν γενομένων. Εἰς τήν προσπάθειαν αὐτήν ὑπολογίζομεν ἐπί τῆς ρουμανικῆς πρωτοβουλίας καί τῆς συμπαραστάσεως τῆς ρουμανικῆς Κυβερνήσεως.

»Εὐχαριστῶ τόν πρόεδρον Τσαουσέσκου διά τήν πρόσκλησίν του. Θά εἶχον μεγάλην ἐπιθυμίαν νά ἐπισκεφθῶ τήν Ρουμανίαν, τήν χώραν του, διότι ἐκτιμῶ τήν ἰσχυράν προσωπικότητά του, καίτοι δέν τόν γνωρίζω. Ἀλλά καί ἔχω πολλούς φίλους οἱ ὁποῖοι μοῦ ἔχουν εἴπει διά τήν Ρουμανίαν.

»Τήν στιγμήν αὐτήν ὅμως ἔχομεν πολλά προβλήματα πού μᾶς ἀπασχολοῦν, καί πρό παντός τό Κυπριακόν, πού καθιστᾶ δύσκολον τήν μετακίνησίν μου. Πάντως, κατ' ἀρχήν, δέχομαι τήν πρόσκλησιν ἐπιφυλασσόμενος διά τόν χρόνον».

Ἐπακολούθησε διάλογος σέ φιλικό τόνο ἐπί τοῦ ἰδίου θέματος, παρουσία καί τοῦ ἀντιπροέδρου τῆς Κυβερνήσεως, Γ. Μαύρου.

[Στίς 23 Σεπτεμβρίου, ὁ Ρουμάνος πρέσβης στήν Ἀθήνα θά πληροφορήσει τόν Ἕλληνα ὑφυπουργό τῶν Ἐξωτερικῶν, Δ. Μπίτσιο, ὅτι ὁ εἰδικός ἀπεσταλμένος τοῦ προέδρου Τσαουσέσκου, Ι. Μαλίτσα, συνάντησε στήν Ἄγκυρα τόν Μπ. Ἐτσεβίτ, ὁ ὁποῖος καί τοῦ ἀνέπτυξε τίς ἀκόλουθες τουρκικές θέσεις: Ἡ Τουρκία τάσσεται ὑπέρ τῆς ἀνεξαρτησίας, κυριαρχίας καί ἐδαφικῆς ἀκεραιότητας τῆς Κύπρου καί ὑπέρ ἑνός Κράτους ἐνιαίου, ἀδεσμεύτου καί ἀποστρατιωτικοποιημένου, ἡ ἐσωτερική δομή τοῦ Κράτους πρέπει νά εἶναι ὁμοσπονδιακή, ἡ διαχωριστική γραμμή εἶναι διαπραγματεύσιμη καί κάτω τοῦ 30%, οἱ τουρκικές δυνάμεις θά ἀποσυρθοῦν ὅταν ἡ Τουρκία βεβαιωθεῖ ὅτι ἐξασφαλίστηκε ἡ ἀνεξαρτησία, κυριαρχία κ.λπ. τῆς Κύπρου, ἡ ὁμοσπονδία ὀφείλει νά ἐδραιωθεῖ σέ γεωγραφική βάση, ἀλλ' ἡ διαχωρι-

στική γραμμή δέν θά ἀποτελεῖ σύνορο καί ὁ πληθυσμός πρέπει νά ἔχει ἐλευθερία κινήσεως. Παράλληλα, ὁ Ρουμάνος εἰδικός ἀπεσταλμένος εἶχε ἐπισημάνει τήν ἀντίθεση τῶν Τούρκων στή συζήτηση τοῦ Κυπριακοῦ στόν ΟΗΕ][86].

3 ΣΕΠΤΕΜΒΡΙΟΥ 1974

Δημοσιεύεται Συντακτική Πράξη «Περί ἀποκαταστάσεως τῆς νομιμότητος εἰς τά 'Ανώτατα 'Εκπαιδευτικά 'Ιδρύματα».

Σύμφωνα μέ τό κείμενο τῆς Συντακτικῆς Πράξεως «καθηγηταί καί ὑφηγηταί 'Ανωτάτων 'Εκπαιδευτικῶν 'Ιδρυμάτων, ἀπολυθέντες μετά τήν 21.4.1967 κατ' ἐφαρμογήν Συντακτικῶν Πράξεων, οὐχί λόγῳ ὁρίου ἡλικίας, ἤ ἀπομακρυνθέντες συνεπείᾳ ἀποφάσεων 'Εκτάκτων Στρατοδικείων ἤ πειθαρχικῶν ἀποφάσεων ἤ ἑτέρων διοικητικῶν μέτρων, ὡς καί παραιτηθέντες ἤ ἐγκαταλείψαντες τήν θέσιν των ἤ μή δεχθέντες διορισμόν κατόπιν νομίμου ἐκλογῆς ὑπό τῆς οἰκείας Σχολῆς μετά τήν 21.4.1967 καί μέχρι τῆς 23.7.1974, μή ἔχοντες δέ καταληφθῆ ὑπό τοῦ ὁρίου ἡλικίας, ἐπανέρχονται αὐτοδικαίως εἰς τάς θέσεις των ἤ εἰς τήν δι' ἥν ἐξελέγησαν ἕδραν ἤ ἐπανακτοῦν τούς τίτλους των». Παράλληλα, ὁρίζεται ὅτι «καθηγηταί ἤ ἐντεταλμένοι ὑφηγηταί, ἐκλεγέντες ἤ προταθέντες μετά τήν 21.4.1967 κανονικῶς ὑπό τῶν οἰκείων Σχολῶν καί διορισθέντες εἰς ἕδρας ἤ θέσεις καθηγητῶν ἤ ἐντεταλμένων ὑφηγητῶν διατηροῦνται εἰς τάς θέσεις των», ἀλλά «πραγματοποιηθείσης τῆς κατά τό ἄρθρον 1 ἀποκαταστάσεως τῶν ἀπομακρυνθέντων καθηγητῶν, ἐπανακρίνονται ἕκαστος κεχωρισμένως ὑπό τῶν ἀρχαιοτέρων αὐτῶν καθηγητῶν τῶν οἰκείων Σχολῶν, θεωροῦνται δέ ὡς ἐκλεγέντες, ἐφ' ὅσον συγκεντρώσουν τήν πλειοψηφίαν τοῦ συνόλου τῶν ὡς ἄνω καθηγητῶν ἄλλως ἀπολύονται τῆς θέσεώς των». Στήν περίπτωση πού παραμείνει σέ Σχολή ΑΕΙ καθηγητής ἤ ὑφηγητής ἐκλεγμένος μετά τήν 21.4.1967 καί ἐπανέλθει — στήν ἴδια Σχολή καί γιά τό ἴδιο γνωστικό ἀντικείμενο — καθηγητής ἤ ὑφηγητής πού εἶχε ἀπομακρυνθεῖ μετά τήν 21.4.1967, ἱδρύεται στή Σχολή δεύτερη ἕδρα ἤ θέση «τοῦ αὐτοῦ περιεχομένου, ἥν καί αὐτοδικαίως καταλαμβάνει ὁ ὑπό τῆς οἰκείας Σχολῆς ἐπανεκλεγόμενος καθηγητής ἤ ὑφηγητής». Τέλος, «ἕδραι ἤ θέσεις καθηγητῶν, προκηρυχθεῖσαι καί πληρωθεῖσαι μετά τήν 21.4.1967, προκηρύσσονται ἐκ νέου, ἐφ' ὅσον τοῦτο ἤθελε ζητηθῆ ἐντός ἀνατρεπτικῆς προθεσμίας ἑνός μηνός ὑποψηφίου τῆς ἕδρας ἤ θέσεως ἀποκλεισθέντος διά λόγους νομιμοφροσύνης», ἐνῶ «καθηγηταί ἤ ὑφηγηταί, διορισθέντες εἰς θέσεις ὑπουργοῦ ἤ ὑφυπουργοῦ, γενικοῦ γραμματέως 'Υπουργείου, νομάρχου, ἤ εἰδικοῦ νομικοῦ ἤ πολιτικοῦ συμβούλου παρά τῷ πρωθυπουργῷ ἤ τοῖς ἀντιπροέδροις ἤ τοῖς ὑπουργοῖς τῆς Κυβερνήσεως, διοικητοῦ ἤ ὑποδιοικητοῦ τῆς Τραπέζης τῆς 'Ελλάδος, τῆς 'Εθνικῆς Τραπέζης τῆς 'Ελλάδος, τῆς 'Αγροτικῆς Τραπέζης καί τῆς ΕΤΒΑ... ὡς καί οἱ διατελέσαντες μέλη τῆς Συμβουλευτικῆς 'Επιτροπῆς μετά τήν 21.4.1967 καί μέχρι τῆς 23.7.1974, τίθενται ὑποχρεωτικῶς εἰς διαθεσιμότητα... καί παραπέμπονται εἰς εἰδικόν πειθαρχικόν συμβούλιον μέ τό ἐρώτημα τῆς ὁριστικῆς ἤ προσωρινῆς ἀπολύσεως».

3 ΣΕΠΤΕΜΒΡΙΟΥ 1974

'Ο πρωθυπουργός, Κ. Καραμανλῆς, ἐνημερώνεται ἐκ νέου ἀπό τήν ἡγεσία τῶν 'Ενόπλων Δυνάμεων γιά τίς ἄμεσες ἀμυντικές ἀνάγκες τῆς χώρας:

«Σύγκρισις πολεμικῆς ἰσχύος 'Ελλάδος - Τουρκίας

»1. 'Η σύγκρισις ἐγένετο μέ βάσιν ἀριθμητικά δεδομένα. Βασικῶς τό ὑλικόν τῶν δύο χωρῶν εἶναι ἀμερικανικῆς προελεύσεως καί εἰς τήν αὐτήν περίπου κατάστασιν ποιοτικῶς. Οἱ Τοῦρκοι ὑπερέχουν εἰς ἅρματα αὐτονομίας 250 χλμ., ἐνῷ ἡμεῖς διαθέτομεν μόνον 50 ἅρματα (γαλλικά) αὐτονομίας 500 χλμ. 'Ομοίως διαθέτουν Α/Α πυροβολικόν σύγχρονον, τοῦ ὁποίου ἡμεῖς στερούμεθα. 'Ημεῖς διαθέτομεν 4 γερμανικά ὑποβρύχια, μεγάλων δυνατοτήτων, 4 πυραυλακάτους μέ τηλεκατευθυνόμενα βλήματα καί 23 ἀεροσκάφη Fantom. 'Η τουρκική ἀεροπορία διαθέτει μόνον 2 ἀεροσκάφη Fantom καί 140 F-100, μακροτέρας ἀκτῖνος ἐνεργείας τῶν ἰδικῶν μας.

»2. Πέραν τῶν ἀνωτέρω ἡ Τουρκία διαθέτει πολεμικάς βιομηχανίας παραγωγῆς ὁπλισμοῦ, ἁρμάτων, συναρμολογήσεως ὀχημάτων καί παραγωγῆς ὑλικοῦ PBX πολέμου.

»Παροῦσα κατάστασις ὑλικοῦ 'Ενόπλων Δυνάμεων

»3. Στρατός Ξηρᾶς

»α. 'Ελλείψεις εἰς Α/Α πυροβολικόν.

»β. "Αρματα - Τ/Α ὀχήματα πεπαλαιωμένα.

»γ. Α/Τ ὅπλα ἀνεπαρκῆ.

»δ. 'Ελλείψεις εἰς ἑλικόπτερα.

»ε. Φορητός ὁπλισμός πεπαλαιωμένος.

»ζ. 'Ελλείψεις εἰς πυρομαχικά.

»η. 'Ελλείψεις εἰς ἀνταλλακτικά.

»θ. 'Αναγκαία συμπλήρωσις ἔργων ὀχυρώσεως συνολικοῦ ποσοῦ 1.700 ἑκατ. δραχμῶν.

»4. Ναυτικόν

»α. Ναυτικαί μονάδες πεπαλαιωμέναι.

»β. 'Ελλείψεις εἰς Α/Α ἐξοπλισμόν.

»γ. 'Ανεπάρκεια εἰς ναυτικάς μονάδας κρούσεως.

»δ. 'Αδυναμίαι συντηρήσεως, ἐφοδιασμοῦ δι' ἀνταλλακτικῶν, συμπληρώσεως ἀποθεμάτων πυρομαχικῶν.

»5. 'Αεροπορία

»α. Μειονεκτεῖ εἰς ἀριθμόν ἀεροσκαφῶν, μᾶζαν πυρός, ἑλικόπτερα, βλήματα Νίκη, Radar, ἀεροδρόμια.

»β. Πλέον τοῦ 50% τῶν μαχητικῶν ἀεροσκαφῶν καί σύνολον μεταφορικῶν εἶναι πεπαλαιωμένων τύπων.

»γ. 'Αδυναμία προσβολῆς συνόλου ἀεροδρομίων Τουρκίας.

»δ. Σημαντικαί ἐλλείψεις εἰς πολεμικά ἀποθέματα, ἰδιαιτέρως συγχρόνων πυρομαχικῶν, πυραύλων, βομβῶν, ὑλικοῦ ἀποκαταστάσεως ζημιῶν ἀεροδρομίων»[87].

ΣΥΓΚΡΙΤΙΚΟΣ ΠΙΝΑΞ ΥΠΑΡΧΟΝΤΟΣ ΚΑΙ ΠΑΡΑΓΓΕΛΘΕΝΤΟΣ ΥΛΙΚΟΥ ΝΑΥΤΙΚΟΥ ΕΛΛΑΔΟΣ - ΤΟΥΡΚΙΑΣ

Α/Α	Ὑλικόν	Τουρκία	Ἑλλάς	Παροῦσα Ἀναλογία	Παραγγελθέν Ὑλικόν Ἑλλάδος	Νέα Ἀναλογία	Χρόνος παραδόσεως ὑλικοῦ	Κόστος Ἐξοφλήσεως
1.	Ἀντιτορπιλλικά στόλου	15	11	1,4:1				
2.	Ἀντιτορπιλλικά συνοδείας	1	4	1:4				
3.	Ὑποβρύχια	15	6	2,5:1				
4.	Πυραυλάκατοι	4	4	1:1	4 (Γαλλίας)	1:2	Μάρ. 77 - Δεκ. 77	2,49 δισ. δρχ.
5.	Τορπιλλάκατοι	7	7	1:1				
6.	Ἀρματαγωγά Ὀχηματαγωγά	3	13	1,4:3				
7.	Ἀποβατικά	96	21	4,6:1				

ΣΥΓΚΡΙΤΙΚΟΣ ΠΙΝΑΞ ΥΠΑΡΧΟΝΤΟΣ ΚΑΙ ΠΑΡΑΓΓΕΛΘΕΝΤΟΣ ΠΟΛΕΜΙΚΟΥ ΥΛΙΚΟΥ ΣΤΡΑΤΟΥ ΞΗΡΑΣ ΕΛΛΑΔΟΣ - ΤΟΥΡΚΙΑΣ

α/α	Ὑλικόν	Τουρκία	Ἑλλάς	Παροῦσα Ἀναλογία	Παραγγελθέν Ὑλικόν Ἑλλάδος	Νέα Ἀναλογία	Χρόνος Παραδόσεως ὑλικοῦ	Κόστος Ἐξοφλήσεως
1.	Ὅπλα	3.150	1.272	2,4:1	130 (Γαλλίας)	2,2:1	Δεκ. 74 - Μάρ. 78	3,70 δισ. δρχ.
2.	Τεθωρακισμένα Ὀχήματα Προσωπικοῦ	1.560	996	1,4:1	105 (Γαλλίας)	1,1:1	Δεκ. 76 - Ἰούν. 79	0,89 δισ. δρχ.
					230 (Ἰταλίας)		Δεκ. 74 - » 76	
3.	Πυροβόλα Μάχης	1.432	999	1,4:1				
4.	α/α Πυροβόλα σύγχρονου τύπου	200	—	—				
5.	Ἑλικόπτερα	85	35	2,4:1	11 (Ἰταλίας)	1,8:1	Σεπ. 75 - Σεπ. 76	0,24 δισ. δρχ.
6.	Ἀντιαρματικά Milan	—	—	—	20 (Γαλλίας)	—	Ἰαν. 75 - Ἰούν. 75	0,17 δισ. δρχ.

ΣΥΓΚΡΙΤΙΚΟΣ ΠΙΝΑΞ ΥΠΑΡΧΟΝΤΟΣ ΚΑΙ ΠΑΡΑΓΓΕΛΘΕΝΤΟΣ ΥΛΙΚΟΥ ΑΕΡΟΠΟΡΙΑΣ ΕΛΛΑΔΟΣ - ΤΟΥΡΚΙΑΣ

α/α	Ὑλικόν	Τουρκία	Ἑλλάς	Παροῦσα Ἀναλογία	Παραγγελθέν Ὑλικόν Ἑλλάδος	Νέα Ἀναλογία	Χρόνος παραδόσεως ὑλικοῦ	Κόστος Ἐξοφλήσεως
1.	Μαχητικά Ἀεροσκάφη	520	290	1,5:1	40 MIRAGE (Γαλλίας)	*	Ἰαν. 75 - Σεπ. 77	11,43 δισ. δρχ.
					60 A-7E (ΗΠΑ)		Ἰούν. 75 - Ἰούν. 77	
2.	Μεταφορικά Ἀεροσκάφη	95	60	1,6:1	12 C-130 (ΗΠΑ)		Δεκ. 75 - Σεπ. 77	18,66 δισ. δρχ.
3.	Ἐκπαιδευτικά Ἀεροσκάφη	—	—	—	40 T2C (ΗΠΑ)	**	Δεκ. 75 - Δεκ. 76	
4.	Βλήματα Χώκ	—	170	—				
5.	Σταθμοί Radar	16	9	1,7:1				
6.	Βλήματα Νίκη	104	92	1,1:1				

ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΕΙΣ: * Μετά τήν ἀπόκτησιν τῶν ἑκατό (100) Α/φῶν (MIRAGE, A-7E), ἡ Ἑλληνική Ἀεροπορία θά ἀποσύρη τῆς ἐνεργείας καί θά θέση ἐν ἐφεδρείᾳ (μακράν συντήρησιν) ἑκατό (100) πεπαλαιωμένα ἀεροσκάφη τύπου F-84F.

**Δέν ὑπάρχουν στοιχεῖα ἐπί τοῦ παρόντος διά τήν δύναμιν τῶν ἐκπαιδευτικῶν ἀεροσκαφῶν Τουρκίας.

3 ΣΕΠΤΕΜΒΡΙΟΥ 1974

Ὁ Ἀνδρέας Παπανδρέου ἐξαγγέλλει τήν ἵδρυση τοῦ Πανελληνίου Σοσιαλιστικοῦ Κινήματος μέ κύριο προγραμματικό ἄξονα τήν ἐνεργητική συμμετοχή τοῦ λαοῦ στή διαμόρφωση τοῦ μέλλοντος τῆς χώρας πάνω στίς ἀρχές τῆς ἐθνικῆς ἀνεξαρτησίας, τῆς λαϊκῆς κυριαρχίας, τῆς κοινωνικῆς ἀπελευθερώσεως καί τῆς δημοκρατίας σ' ὅλα τά ἐπίπεδα τῆς δημόσιας ζωῆς· καί διευκρίνισε:

«Τό Πανελλήνιο Σοσιαλιστικό Κίνημα θά διαρθρωθεῖ ὀργανωτικά, μέ βάση γνήσιες δημοκρατικές διαδικασίες. Προσωρινή Κεντρική Ἐπιτροπή θά προχωρήσει ἀμέσως στή συγκρότηση Πανελλαδικοῦ Συνεδρίου, στό ὁποῖο θά πάρουν μέρος μόνο δημοκρατικά ἐκλεγμένοι ἀντιπρόσωποι».

Ἡ διακήρυξη τῶν βασικῶν ἀρχῶν καί στόχων τοῦ ΠΑΣΟΚ, τήν ὁποία ἀνέγνωσε ὁ Α. Παπανδρέου, ἀρθρώνεται στίς ἀκόλουθες προτάσεις:

«Βασικός κυριαρχικός στόχος τοῦ Κινήματος εἶναι ἡ δημιουργία πολιτείας ἀπαλλαγμένης ἀπό ξένο ἔλεγχο ἤ ἐπεμβάσεις, πολιτείας ἀπαλλαγμένης ἀπό ἔλεγχο ἤ ἐπιρροή τῆς οἰκονομικῆς ὀλιγαρχίας, πολιτείας ταγμένης στήν προστασία τοῦ ἔθνους καί στήν ὑπηρεσία τοῦ λαοῦ. Ἡ κοινωνική ἀπελευθέρωση καί ὁ σοσιαλιστικός μετασχηματισμός ἀποτελεῖ τόν θεμέλιο λίθο τοῦ κινήματος.

»Ἡ οἰκονομία πρέπει ν' ἀπαλλαγεῖ ἀπό τόν ἔλεγχο τοῦ ξένου μονοπωλιακοῦ καί ντόπιου μονοπωλιακοῦ κεφαλαίου, ἡ Ἑλλάδα ν' ἀποχωρήσει ὄχι μόνο ἀπό τό στρατιωτικό ἀλλά καί ἀπό τό πολιτικό ΝΑΤΟ, νά ἀκυρωθοῦν ὅλες οἱ διμερεῖς συμφωνίες "πού ἔχουν ἐπιτρέψει στό Πεντάγωνο νά μετατρέψει τήν Ἑλλάδα σέ ὁρμητήριο γιά τήν προώθηση τῆς ἐπεκτατικῆς πολιτικῆς"».

Ἐπιζητεῖται ἡ τιμωρία «τῶν ἐνόχων καί τῶν βασανιστῶν τῆς χουντικῆς ἐπταετίας καί τῶν ὑπευθύνων τῆς προδοσίας τῆς Κύπρου», ἡ πλήρης ἀποκατάσταση τῶν θυμάτων τῆς δικτατορίας, ἡ ἄμεση ἀκύρωση ὅλων τῶν ἀνελεύθερων μέτρων τῆς ἐπταετίας, καθώς καί ἄλλων παρόμοιων νομοθετημάτων τῶν προδικτατορικῶν Κυβερνήσεων, ἡ ἐξασφάλιση τῆς ἐλεύθερης ἐπιστροφῆς τῶν πολιτικῶν προσφύγων, ἡ ἐξυγίανση τοῦ κρατικοῦ μηχανισμοῦ καί ἡ ἐξάλειψη τοῦ παρακράτους καί τοῦ κομματικοῦ Κράτους, ἡ ἄμεση, τέλος, ἔνταξη τῶν Ἐνόπλων Δυνάμεων καί τῶν Σωμάτων Ἀσφαλείας στήν ὑπηρεσία τοῦ ἔθνους καί τοῦ λαοῦ καί ὑποβολή τους σέ ἀποτελεσματικό ἔλεγχο ἀπό τή νόμιμα ἐκλεγμένη πολιτική ἡγεσία.

Οἱ ἀπαραίτητες προϋποθέσεις «γιά τή θεμελίωση μιᾶς γνήσιας, ἀβασίλευτης, ἀναγεννημένης καί σοσιαλιστικῆς Ἑλληνικῆς Δημοκρατίας» ἐντοπίζονται, μεταξύ ἄλλων, στήν πιστή ἐφαρμογή τῆς ἀρχῆς ὅτι κάθε ἐξουσία πηγάζει ἀπό τό λαό, στή συνταγματική κατοχύρωση τοῦ δικαιώματος ἄμυνας κάθε πολίτη σέ κάθε προσπάθεια γιά κατάλυση τῆς νόμιμης ἐξουσίας, στή συνταγματική ἐγγύηση τῆς ἰσότητας τῶν δύο φύλων, στήν ἐνεργή συμμετοχή τοῦ πολίτη στήν πολιτική ζωή, στή κατοχύρωση τοῦ συνδικαλισμοῦ σάν ἐλεύθερου καί αὐτόνομου κινήματος στήν ὑπηρεσία τῶν ἐργαζομένων. Ὀφείλει ἀκόμη νά ἀποσυνδεθεῖ ἡ Ἑλλάδα ἀπό στρατιωτικούς, πολιτικούς καί οἰκονομικούς συνασπισμούς, πού ὑπονομεύουν τήν ἐθνική ἀνεξαρτησία, νά ἐφαρμοστεῖ δυναμική, ἀνεξάρτητη ἐξωτερική πολιτική καί νά ἐπιδιωχθεῖ ἡ ἀποπυρηνικοποίηση τῆς Μεσογείου καί τῶν Βαλκανίων, ἡ οὐδετεροποίηση τοῦ χώρου ἀπό τούς στρατιωτικούς συνασπισμούς, ἡ σύσφιγξη τῶν οἰκονομικῶν καί πολιτιστικῶν σχέσεων μέ τούς λαούς ὅλης τῆς Εὐρώπης καί τῆς Μεσογείου. Ἡ κοινωνική ἀπελευθέρωση τοῦ λαοῦ προϋποθέτει τήν κοινωνικοποίηση τοῦ χρηματοδοτικοῦ συστήματος στό σύνολό του, τῶν βασικῶν μονάδων παραγωγῆς καί τοῦ μεγάλου εἰσαγωγικοῦ καί ἐξαγωγικοῦ ἐμπορίου καί τήν προώθηση τῆς ἐντάξεως τῶν ἀγροτικῶν ἐπιχειρήσεων σέ συνεταιρισμούς νέας μορφῆς, τήν ἐκπόνηση περιφερειακά ἀποκεντρωμένου κοινωνικοῦ προγραμματισμοῦ τῆς οἰκονομίας καί ἡ ἐπιβολή ἐλέγχου στίς παραγωγικές μονάδες ἀπό τούς ἐργαζομένους (αὐτοδιαχείρηση), τό προοδευτικό κλείσιμο τοῦ ἀνοίγματος ἀνάμεσα στά κατώτερα καί ἀνώτερα εἰσοδήματα, τήν ἐξασφάλιση πολιτισμένης κατοικίας σέ κάθε ἑλληνική οἰκογένεια, τή χορήγηση δωρεάν ὑποχρεωτικῆς παιδείας σέ ὅλους, σέ συνδυασμό μέ τήν κατάργηση τῆς ἰδιωτικῆς ἐκπαιδεύσεως, τήν κοινωνικοποίηση τῆς ὑγείας καί τήν προστασία τοῦ περιβάλλοντος.

Σέ ἀπάντηση ἐρωτήματος ἄν ἔχει ἐμπιστοσύνη στόν Κ. Καραμανλῆ, ὁ Α. Παπανδρέου διευκρίνισε ὅτι δέν δέχεται τήν ὕπαρξη θέματος προσώπων, ἀλλά δομῆς τῶν δυνάμεων πού ἐλέγχουν τό Κράτος.

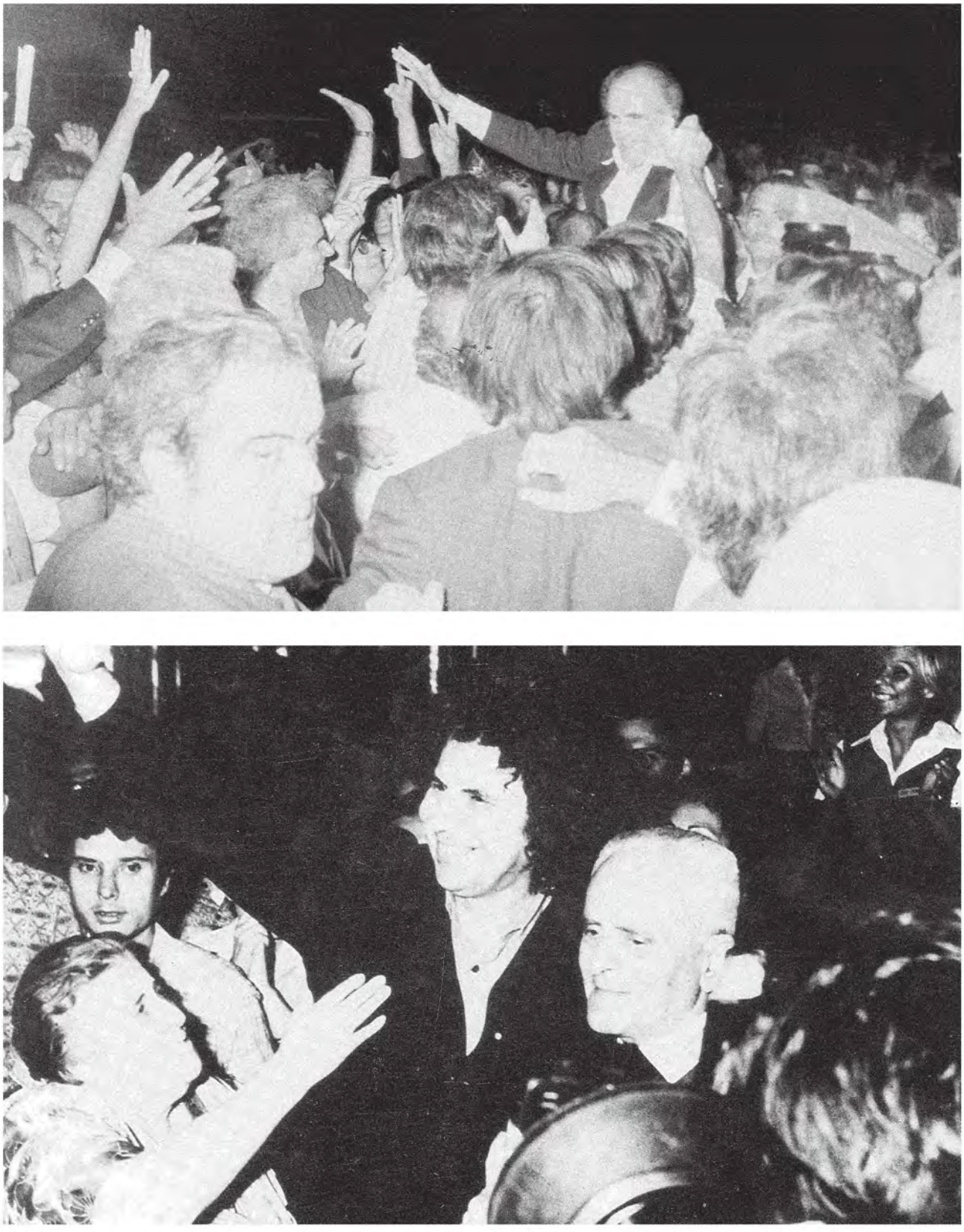
4 ΣΕΠΤΕΜΒΡΙΟΥ 1974

Ὁ Κ. Καραμανλῆς ἐνημερώνει τό Ὑπουργικό Συμβούλιο σχετικά μέ τίς πρόσφατες ἐξελίξεις τοῦ Κυπριακοῦ. Εἰδικότερα, τονίζει ὅτι τό θέμα διέρχεται κρίσιμη φάση καί ἐπιβάλλεται ἡ ἐπαγρύπνηση ὁλόκληρου τοῦ ἔθνους — πρᾶγμα ὅμως τό ὁποῖο δέν συμβιβάζεται μέ τό πνεῦμα συγχύσεως πού καλλιεργεῖται ἀνεύθυνα.

Τέλος, ὁ πρωθυπουργός ἐξέφρασε τήν ἱκανοποίησή του ἀπό τήν πρόσφατη ἐπίσκεψή του στή Θεσσαλονίκη καί διατύπωσε τήν εὐχή νά ἐπιδείξουν καί οἱ ἐπώνυμοι τήν πολιτική ὡριμότητα καί φρόνηση τοῦ λαοῦ.

5 ΣΕΠΤΕΜΒΡΙΟΥ 1974

Δημοσιεύεται Συντακτική Πράξη «Περί ἀποκαταστάσεως τῆς τάξεως καί εὐρυθμίας ἐν τῇ Δικαιοσύ-

Ἐπάνοδος στήν Ἑλλάδα ἡγετικῶν προσωπικοτήτων στόν ἀγώνα κατά τῆς δικτατορίας. Α. Παπανδρέου (ἄνω), Μ. Θεοδωράκης, (κάτω).

νη», μέ τήν ὁποία ἀκυρώνονται οἱ παραιτήσεις τοῦ προέδρου, τοῦ ἀντιπροέδρου καί μελῶν τοῦ Συμβουλίου Ἐπικρατείας, ἡ ἀπόλυση τοῦ προέδρου τοῦ Ἀρείου Πάγου καί ἄλλων «... ἰσοβίων καί μονίμων λειτουργῶν τῆς τακτικῆς δικαιοσύνης πού ἔγιναν στήν διάρκεια τῆς δικτατορίας», καθώς καί ἡ ΚΔ΄/1968 Συντακτική Πράξη «Περί ἐξυγιάνσεως τῆς τακτικῆς δικαιοσύνης», τό ν.δ. 228/ 1969 «Περί τῆς δικαιοδοσίας τῶν Δικαστηρίων καί οἱ πράξεις διορισμοῦ τῶν μελῶν τοῦ «κατά τό ν.δ. 803/1971 Συνταγματικοῦ Δικαστηρίου».

Σχετικά, ὁ ὑπουργός Δικαιοσύνης, Κ. Παπακωνσταντίνου, ἔκαμε στή διάρκεια τοῦ Ὑπουργικοῦ Συμβουλίου τίς ἀκόλουθες δηλώσεις:

«Ἡ περίοδος τῆς ἐπταετίας ἔχει συνδέσει τήν διέλευσίν της μέ ἐνεργείας αἱ ὁποῖαι ἐτραυμάτισαν τήν ἀνεξάρτητον ἑλληνικήν Δικαιοσύνην.

»Ἀτμόσφαιρα βαρεῖα περιέβαλε τήν ὀργάνωση τῆς δικαστικῆς ἐξουσίας καί τήν λειτουργίαν αὐτῆς καί σοβαρά ὅσον καί δυσχερῆ προβλήματα ἔχουν ἀνακύψει.

»Τά ὅσα ἔγιναν εἶναι κοινῶς γνωστά.

»Ἡ ἀπροκάλυπτος ἐπέμβασις τῶν κυβερνώντων ἔπληξεν κατά πρῶτον λόγον τήν ὀργάνωσιν καί τήν λειτουργίαν τῆς τακτικῆς Δικαιοσύνης. Λειτουργοί αὐτῆς, εἰς ὅλην τήν ἱεραρχίαν ἐκρίθησαν καί διεσύρθησαν χωρίς κἂν νά ἀκουσθοῦν. Τό ἀκυρωτικόν τῆς χώρας ἐστερήθη τῆς διακονίας λειτουργιῶν γενικῆς ἀναγνωρίσεως.

»Ἀπαράδεκτοι ἐπεμβάσεις ἐσημειώθησαν ἀκολούθως εἰς βάρος τοῦ Ἀνωτάτου Διοικητικοῦ Δικαστηρίου τῆς χώρας.

»Εἰς τήν κατά τόν γνωστόν τρόπον ἀπομάκρυνσιν τοῦ προέδρου τοῦ Συμβουλίου τῆς Ἐπικρατείας κ. Μιχ. Στασινοπούλου, καί εἰς ὅσα ἐν συνεχείᾳ ἐπηκολούθησαν εἰς τό Συμβούλιον τῆς Ἐπικρατείας, ὠρθώθη ἡ ὑπερήφανος ἀντίδρασις ἐπιφανῶν συμβούλων, μεταξύ τῶν ὁποίων καί ὁ τότε ἀντιπρόεδρος κ. Καρβελᾶς.

»Ἡ προάσπισις τῆς ἰδέας τῆς ἀνεξαρτησίας τῆς δικαιοσύνης ἐκ μέρους τῶν ἀπομακρυνθέντων λειτουργῶν τῆς τακτικῆς Δικαιοσύνης ὑπενθύμισε καί ἐτίμησε τήν πραγματικήν ἀποστολήν τοῦ δικαστοῦ.

»Διά τῆς δημοσιευομένης Συντακτικῆς Πράξεως δημιουργοῦνται αἱ προϋποθέσεις, αἵτινες θά ἐπιτρέψουν εἰς τούς Ἕλληνας δικαστάς νά ἐπιτελέσουν μέ ψυχικήν γαλήνην τό ἔργον των, ἀφοσιωμένοι ἐξ ὁλοκλήρου εἰς τήν ἀποστολήν των.

»Ἡ Συντακτική Πρᾶξις ἠκολούθησε τάς ἐπαγγελίας τοῦ πρωθυπουργοῦ καί τάς κυβερνητικάς διακηρύξεις.

»Ἀποκαθιστᾶ τήν τάξιν καί τήν εὐρυθμίαν εἰς τήν δικαιοσύνην. Δι' αὐτῆς ἐπιζητεῖται καί, κατά τήν ἰδικήν μου ἀντίληψιν, ἐξασφαλίζεται ἡ ἀποφυγή νέων τραυμάτων εἰς τήν εὐαίσθητον ταύτην κρατικήν λειτουργίαν.

»Ἡ Συντακτική Πρᾶξις παρέχει ὑπό τάς κρατούσας συνθήκας τήν καλυτέραν λύσιν, διότι ἱκανοποιεῖ τό περί δικαίου αἴσθημα καί ἐξασφαλίζει εἰς τόν ἑλληνικόν λαόν τήν εὔρυθμον λειτουργίαν τῆς δικαιοσύνης ἄνευ διακοπῆς εἰς τήν ἀπονομήν αὐτῆς.

»Ἡ Συντακτική Πρᾶξις διακηρύσσει ὡς ἄκυρα καί ἀνίσχυρα τά ἐκδοθέντα βάσει τῆς ἀκύρου ΚΔ΄ Συντακτικῆς Πράξεως 1968 διατάγματα τῆς ἀπομακρύνσεως τῶν λειτουργῶν τῆς τακτικῆς Δικαιοσύνης κατά τήν ἀνώμαλον περίοδον.

»Διακηρύσσει ἐπίσης ὡς ἀνυπόστατον τό διάταγμα περί ἀποδοχῆς τῆς μή πράγματι ὑποβληθείσης παραιτήσεως τοῦ προέδρου τοῦ Συμβουλίου τῆς Ἐπικρατείας ὡς καί τά διατάγματα τῆς ἀποδοχῆς τῶν παραιτήσεων τοῦ ἀντιπροέδρου καί λοιπῶν μελῶν τοῦ Συμβουλίου τῆς Ἐπικρατείας.

»Διά τῆς Συντακτικῆς Πράξεως πραγματοποιεῖται περαιτέρω οὐσιαστική ἐξυγίανσις εἰς τήν ὀργάνωσιν τῆς δικαιοσύνης.

»Ρητή διάταξις ἀπομακρύνει τά Προεδρεῖα τῶν δύο Ἀνωτάτων Δικαστηρίων καί τόν εἰσαγγελέα τοῦ Ἀρείου Πάγου.

»Οὗτοι ἐπανέρχονται εἰς τήν κατάστασιν εἰς τήν ὁποίαν εὑρίσκοντο πρό τῆς 21ης Ἀπριλίου 1967, θά ὑποβληθοῦν δέ ὑπό τήν κρίσιν τοῦ ἐκ τοῦ Συντάγματος καθιερωμένου Ἀνωτάτου Πειθαρχικοῦ Συμβουλίου (ἄρθρον 111).

»Ἀπεφύγαμεν τήν σύστασιν εἰδικοῦ Συμβουλίου διά τήν κρίσιν αὐτῶν καί ἐθεωρήσαμεν ἀπαράδεκτον τήν ὑποκατάστασιν τοῦ Ὑπουργικοῦ Συμβουλίου εἰς τό ἔργον τοῦτο. Ἀνεζητήσαμεν καί εἰς τό σημεῖον αὐτό, τόν ἐκ τοῦ Συντάγματος φυσικόν κριτήν.

»Ρητή ἐπίσης διάταξις προβλέπει τήν δυνατότητα παραπομπῆς πρός κρίσιν εἰς τά ἁρμόδια Δικαστικά Συμβούλια, παντός δικαστικοῦ λειτουργοῦ, ἡ συμπεριφορά τοῦ ὁποίου ὑπῆρξεν ἀσυμβίβαστος πρός τό δικαστικόν λειτούργημα κατά τήν ἀνώμαλον περίοδον.

»Ἐξ ἄλλου, οἱ κατά τήν ἰδίαν ἀνώμαλον περίοδον ἀπομακρυνθέντες δικαστικοί λειτουργοί, καθ' οἱονδήποτε τρόπον, μόνιμοι καί ἰσόβιοι, ἀποκαθίστανται εἰς τήν θέσιν καί ἀνακτοῦν τήν ἀρχαιότητά των, προαγόμενοι, μετά κρίσιν τοῦ ἁρμοδίου Συμβουλίου, εἰς τόν βαθμόν τόν ὁποῖον φέρει σήμερον ὁ νεώτερος εἰς τήν ἐπετηρίδα.

»Ἡ ἀποκατάστασις περιλαμβάνει καί τούς καταληφθέντας ὑπό τοῦ ὁρίου ἡλικίας. Θεωροῦνται οὗτοι ὡς διατελέσαντες ἄνευ διακοπῆς ἐν ὑπηρεσίᾳ μέχρι τῆς συμπληρώσεως τοῦ ὁρίου ταύτης.

»Παράτασις τοῦ ὁρίου ἡλικίας ἐθεωρήθη ὅτι δέν δύναται νά ἀποτελέση εἰς οὐδεμίαν περίπτωσιν ἠθικήν ἱκανοποίησιν τοῦ ἀδικηθέντος λειτουργοῦ.

»Οἱ λειτουργοί τῆς εἰδικῆς ταύτης κατηγορίας προάγονται ἀναδρομικῶς αὐτοδικαίως εἰς τόν βαθμόν εἰς τόν ὁποῖον προήχθη νεώτερός των, εἰς τρόπον ὥστε νά πραγματοποιηθῆ ἡ ὀφειλομένη ἀποκατάστασις.

»Εἰδικαί διατάξεις ρυθμίζουν τά θέματα ἀποκαταστάσεως τῆς τάξεως εἰς τό Ἑλεγκτικόν Συνέδριον. Κατέστησε τοῦτο ἀναπόφευκτον ἡ ἰδιορρυθμία τοῦ θέματος καί ὁ τρόπος τοῦ διορισμοῦ τῶν λειτουργῶν αὐτοῦ.

»Ἡ Κυβέρνησις, μετά τήν δημοσίευσιν τῆς Συντακτικῆς Πράξεως, θά προέλθη εἰς τήν πλήρωσιν τῶν δι' αὐτῆς κενουμένων θέσεων εἰς τήν κορυφήν τῶν Ἀνωτάτων Δικαστηρίων καί εἰς τήν Εἰσαγγελίαν τοῦ Ἀρείου Πάγου.

»Ἡ χώρα μας ἔχει ἀποκομίσει ὀδυνηράν ἐμπειρίαν καί πολύτιμα διδάγματα ἀπό ὅλας τάς κατά καιρούς περιπτώσεις ἄρσεως τῆς δικαστικῆς ἰσοβιότητος. Ἐξ ἄλλου ἐπανάκρισις ὅλων τῶν ἐν ἐνεργείᾳ λειτουργῶν, ἤ ὅλων τῶν προαγωγῶν κατά τήν ἀνώμαλον περίοδον, ἐν συνδυασμῷ πρός

τήν συνυφασμένην μετ' αὐτῆς ἀναστολήν τῆς ἰσοβιότητος μοιραίως ἔπρεπε νά συνδεθῆ μέ διακοπήν τῶν ἐργασιῶν τῶν δικαστηρίων, μέ ἔλλειψιν δηλαδή δικαιοσύνης ἐπί χρόνον ἀρκετά μακρόν.

»Ἡ Κυβέρνησις, ἀνταποκρινομένη πλήρως πρός τό περί δικαίου αἴσθημα, ἐθεώρησε συνάμα ὑπέρτατον χρέος της νά ἐξασφαλίση εἰς τήν δικαιοσύνην τήν ἄμεσον δυνατότητα νά συνεχίση ἀπροσκόπτως τό ἔργον της καί νά ἐπιδοθῆ ἀπερίσπαστος εἰς τήν ὑψηλήν ἀποστολήν της».

5-10 ΣΕΠΤΕΜΒΡΙΟΥ 1974

Ἡ ἑλληνική Κυβέρνηση ἐγκαινιάζει σειρά ἄμεσων ἐπαφῶν μέ τούς ἡγέτες τῶν Κρατῶν-μελῶν τῆς Εὐρωπαϊκῆς Κοινότητας.

Σχετικά, συγκροτήθηκε, στίς 4 Σεπτεμβρίου, ὑπό τήν προεδρία τοῦ πρωθυπουργοῦ, στό Πολιτικό Γραφεῖο, σύσκεψη μέ τή συμμετοχή τοῦ ἀντιπροέδρου Γ. Μαύρου, τοῦ ὑπουργοῦ Ἐθνικῆς Ἀμύνης, Ε. Ἀβέρωφ, τοῦ ὑφυπουργοῦ Ἐξωτερικῶν, Δ. Μπίτσιου καί ὑπηρεσιακῶν παραγόντων. Κύριο ἀντικείμενο τῆς συσκέψεως ἦταν τά διπλωματικά καί οἰκονομικά θέματα, τά ὁποῖα ἐπιφορτίστηκε νά χειριστεῖ ὁ ὑπουργός Ἐξωτερικῶν σέ ἐπίσκεψή του στίς μεγάλες δυτικοευρωπαϊκές πρωτεύουσες.

Πρῶτος σταθμός στό ταξίδι τοῦ Γ. Μαύρου, πού ἐγκαινιάστηκε τήν ἐπομένη, ὑπῆρξε τό Παρίσι καί, στή συνέχεια, ἡ Βόννη. Τά κύρια πορίσματα τῶν συνομιλιῶν πού, μέ τήν εὐκαιρία αὐτή, εἶχε μέ τούς ὁμολόγους του, τῶν δύο Κρατῶν, Ζ. Σωβανιάργκ καί Χ.-Ντ. Γκένσερ, καθώς καί μέ τούς προέδρους Ζισκάρ ντ' Ἐσταίν καί Σέελ καί τούς πρωθυπουργούς Σιράκ καί Σμίτ, καταγράφηκαν σέ σχετικό σημείωμα πού ἀπηύθυνε στόν Κ. Καραμανλῆ:

«Ι. Συνομιλίαι μετά γαλλικῆς Κυβερνήσεως.

»Εἰς Παρισίους ὁ κ. Μαῦρος ἔσχεν συνομιλίας τό ἀπόγευμα τῆς 5ης Σεπτεμβρίου μετά τοῦ Γάλλου ὑπουργοῦ Ἐξωτερικῶν κ. Σωβανιάργκ, τήν δέ πρωΐαν τῆς ἑπομένης μετά τοῦ πρωθυπουργοῦ κ. Σιράκ καί ἐν συνεχείᾳ μετά τοῦ προέδρου τῆς Δημοκρατίας κ. Ζισκάρ ντ' Ἐσταίν.

»α. Ἐπί τοῦ κυπριακοῦ προβλήματος, τό ὁποῖον ἐθίγη εἰς τάς συνομιλίας τόσον μετά τοῦ Γάλλου ὑπουργοῦ Ἐξωτερικῶν ὅσον καί μετά τοῦ πρωθυπουργοῦ, ἀμφότεροι ὑπῆρξαν λίαν θετικοί ἔναντι ἡμῶν. Ὁ κ. Σιράκ ἀνέφερεν ὅτι ἡ ἐπ' αὐτοῦ βοήθεια εἶναι περισσότερον θέμα τῶν Ἐννέα παρά τῆς γαλλικῆς Κυβερνήσεως ἥτις, ὡς ἐδήλωσε καί ὁ κ. Σωβανιάργκ, ἔλαβε σαφῶς θέσιν ἐπικριτικήν ἔναντι τῶν τουρκικῶν ἐνεργειῶν. Παρά ταῦτα, ὁ Γάλλος ὑπουργός Ἐξωτερικῶν δέν ἀπέκρυψε τούς περιορισμούς τῶν μελῶν τῆς ΕΟΚ νά παρέμβουν ἀποφασιστικῶς ἐπί τοῦ κυπριακοῦ ζητήματος. Οὗτος ἀνεφέρθη εἰς τό πρόσφατον διάβημα τῶν Ἐννέα ἐπί τοῦ προσφυγικοῦ, παρά τῇ τουρκικῇ Κυβερνήσει, καί ἔψεξε τήν τουρκικήν ἀδιαλλαξίαν ἐπιβεβαιώσας, ὅμως, ὅτι τό ἐν λόγῳ διάβημα ἐξαντλεῖ οὐσιαστικῶς τάς Κοινοτικάς δυνατότητας. Βεβαίως, τό ἠθικόν βάρος τῆς Κοινότητος ἔναντι τῆς Τουρκίας, ὡς συνδεδεμένης χώρας τῆς ΕΟΚ ἐξακολουθεῖ νά ἀσκῆ τήν πίεσίν του, ἴσως ὅμως τοῦτο δέν τυγχάνει ἐπαρκές. Τέλος, ὁ κ. Σωβανιάργκ ἀφῆκε σαφῶς νά ἐννοηθῆ ὅτι ἡ Κοινότης δέν προτίθεται νά παράσχη τάς καλάς της ὑπηρεσίας ἐπί τοῦ Κυπριακοῦ, ἀλλά δέν θά ἠρνεῖτο νά πράξη τοῦτο ἐάν τό ἐζήτουν τά ἐνδιαφερόμενα μέρη.

»β. Διά τά θέματα Ἑλλάδος-Κοινῆς Ἀγορᾶς, οἱ Γάλλοι συνομιληταί ὑπεσχέθησαν ἀμέριστον ὑποστήριξιν τόσον ὅσον ἀφορᾶ εἰς τήν ἐπαναδραστηριοποίησιν τῆς Συμφωνίας Συνδέσεως, ὅσον καί διά τήν ἔναρξιν τῆς διαδικασίας πρός πλήρη ἔνταξιν τῆς Ἑλλάδος εἰς τήν Κοινότητα. Ὁ ὑπουργός τῶν Ἐξωτερικῶν κ. Σωβανιάργκ, μολονότι ὑπεσχέθη ὅτι θά ὑποστηρίξη ἡμᾶς κατά τό προσεχές Συμβούλιον τῶν Ὑπουργῶν ἐπί τῆς ἐπαναδραστηριοποιήσεως τῆς συμφωνίας συνδέσεως, ἐπεσήμανε, ἐν τούτοις, τάς δυσχερείας τάς διαπιστωθείσας ὑπό τῆς Ἐκτελεστικῆς Ἐπιτροπῆς, ἰδίως εἰς ὅ,τι ἀφορᾶ τήν ἀνάγκην ἀναβολῆς τῆς προσαρμογῆς τοῦ ἑλληνικοῦ ἐξωτερικοῦ δασμολογίου πρός τό Κοινοτικόν. Πάντως, προβλέπεται ὅτι τό προσεχές Συμβούλιον Συνδέσεως θά συνέλθη εἰς ὑπουργικόν ἐπίπεδον περί τάς ἀρχάς Ὀκτωβρίου. Σημειωτέον ὅτι ὁ κ. Σωβανιάργκ δέν ἀπέκρυψε τάς σοβαράς τεχνικάς δυσχερείας ἐπί τῶν ἀγροτικῶν και ἑτέρων θεμάτων, ὑπαινιχθείς ἐλαφρῶς καί τάς πολιτικάς δυσχερείας ἐξ ἄλλων μερῶν.

»Σχετικῶς μέ τό γνωστόν πρόβλημα τῶν οἴνων ὁ Γάλλος πρωθυπουργός παρεκάλεσεν ἰδιαιτέρως τόν κ. Μαῦρον ὅπως μή τεθῆ τοῦτο εἰς τάς Βρυξέλλας, ὡς θέμα προκαταρκτικόν τῶν ἐκεῖ συζητήσεων, διότι θά ἀντιμετωπίση γαλλικάς ἀντιρρήσεις, ὀφειλομένας εἰς λόγους καθαρῶς ἐσωτερικούς τῆς Γαλλίας, ὅπως ἄλλωστε ἀνεγνώρισεν ὅτι ὑπάρχουν καί προβλήματα ἐσωτερικά τῆς Ἑλλάδος διά τό ἴδιον θέμα. Ἐτόνισεν, ὅμως, ὅτι θά εὑρεθῆ πολιτική λύσις αὐτοῦ.

»γ. Ἐπί τοῦ ἐκκρεμοῦντος θέματος τοῦ Συμβουλίου τῆς Εὐρώπης ἡ ἀντίδρασις τῶν Γάλλων ἐπισήμων ἦτο ἄκρως εὐνοϊκή. Ὁ μέν κ. Σωβανιάργκ ὑπεσχέθη ὅτι θά καταβληθῆ προσπάθεια ἵνα ὑπερπηδηθῆ ὁ ὅρος ὅπως διατυπώση προηγουμένως σύστασιν ἡ Συμβουλευτική Συνέλευσις, οὕτως ὥστε ἡ ἀπόφασις νά ληφθῆ ὑπό τοῦ Συμβουλίου τῶν Ὑπουργῶν ὁ δέ πρωθυπουργός κ. Σιράκ ἔδωσεν ἐνώπιον τοῦ κ. Μαύρου ἐντολήν εἰς τήν ἀντιπροσωπείαν τοῦ Στρασβούργου ἵνα μεταρρυθμισθῆ τό σχέδιον τῆς Γραμματείας διά νά διευκολυνθῆ ἡ εἴσοδος τῆς Ἑλλάδος εἰς τό Συμβούλιον καί πρό τῶν ἐκλογῶν.

»δ. Ὅσον ἀφορᾶ εἰς τό ζήτημα τῆς ἐκτάκτου οἰκονομικῆς βοηθείας (δάνειον 800 ἑκατομμυρίων δολλαρίων πρός κάλυψιν ἐλλείμματος ἰσοζυγίου πληρωμῶν μέχρι τῆς 31.12.1975) ὁ Γάλλος ὑπουργός Ἐξωτερικῶν ὁμολογήσας ὅτι δέν ἠδύνατο ὁ ἴδιος νά λάβη θέσιν ἐπί ἑνός τόσον σοβαροῦ θέματος, συνεβούλευσεν ὅπως τεθῆ τοῦτο ὑπ' ὄψιν τοῦ προέδρου Ζισκάρ ντ' Ἐσταίν. Πάντως οὗτος ἐζήτησεν ἐξηγήσεις περί τοῦ ποίαν ἔννοιαν εἶχεν ἡ ἀποστολή τοῦ σχετικοῦ μνημονίου πρός ὅλας τάς Κυβερνήσεις, ἀφοῦ τό αἴτημα ἐμφανίζεται ἤδη ὡς ἀπευθυνόμενον μόνον πρός τήν γαλλικήν καί γερμανικήν Κυβέρνησιν. Ἐν προκειμένῳ ὁ κ. Μαῦρος ἀπήντησεν ὅτι ὄντως ἡ πρότασις πρός τάς Κυβερνήσεις Γαλλίας καί Γερμανίας ἀποτελεῖ τροποποίησιν, διά νά καταλήξωμεν ταχύτερον εἰς ἀποτελέσματα. Εἰς τόν κ. Σιράκ ὁ Ἕλλην ἀντιπρόεδρος καί ὑπουργός Ἐξωτερικῶν ἔθιξεν ὡσαύτως τό ἐνδεχόμενον γαλλογερμανικῆς

πρωτοβουλίας ἐπί τοῦ θέματος τοῦ δανείου, ὁπότε ὁ Γάλλος πρωθυπουργός ἀπήντησεν: "Il n'y aura pas de problème". Τέλος ὁ πρόεδρος τῆς Γαλλικῆς Δημοκρατίας ἐπέδειξεν ἀπολύτως εὐνοϊκήν διάθεσιν ὑποσχεθείς ὅτι θά ἐξετάση τήν ἰδέαν γαλλογερμανικῆς πρωτοβουλίας διά τό ἐν λόγῳ δάνειον.

»ε. Διά τά προβλήματα ἁρμοδιότητος τοῦ κ. ὑπουργοῦ Ἐθνικῆς Ἀμύνης τόσον ὁ Γάλλος πρωθυπουργός ὅσον καί ὁ πρόεδρος τῆς Δημοκρατίας, ὑπεσχέθησαν πᾶσαν ὑποστήριξιν διά τήν λύσιν των. Εἰδικώτερον ὁ κ. Σιράκ εἶπεν εἰς τόν κ. ἀντιπρόεδρον ὅτι ἐπιθυμία τῆς γαλλικῆς Κυβερνήσεως εἶναι νά μή παραδώση εἰς τήν Ἑλλάδα ὑλικόν d'occasion, ἀλλά ὑλικόν πρώτης ποιότητος.

»στ. Γενική διαπίστωσις ἐκ τῶν εἰς Παρισίους συνομιλιῶν τοῦ κ. ἀντιπροέδρου καί ὑπουργοῦ Ἐξωτερικῶν εἶναι ὅτι αὐται διηξήχθησαν ἐντός κλίματος ἀπολύτου ἐγκαρδιότητος, τῶν Γάλλων ἐπισήμων ἐκδηλωσάντων ἀμέριστον ἐνδιαφέρον διά τήν Ἑλλάδα. Ὁ ὑπουργός Ἐξωτερικῶν κ. Σωβανιάργκ ἐπεβεβαίωσεν ἐνώπιον τῶν δημοσιογράφων, ὅτι αἱ σχέσεις τῶν δύο χωρῶν τυγχάνουν ὄντως προνομιοῦχοι, ὁ δέ Γάλλος πρόεδρος ἐχαρακτήρισε τήν χώραν μας ὡς ἀπολύτως εὐρωπαϊκήν καί δυναμένην νά διαδραματίση πραγματικόν ρόλον εἰς τάς νέας προσπαθείας ὀργανώσεως τῆς Εὐρώπης.

»ΙΙ. Συνομιλίαι μετά γερμανικῆς Ὁμοσπονδιακῆς Κυβερνήσεως.

»Α. Εἰς Βόννην ὁ ἀντιπρόεδρος τῆς Κυβερνήσεως καί ὑπουργός Ἐξωτερικῶν κ. Μαῦρος ἔσχε δύο διώρους συνομιλίας μετά τοῦ Ὁμοσπονδιακοῦ ὑπουργοῦ Ἐξωτερικῶν κ. Γκένσερ καί τῶν βοηθῶν του τήν πρωΐαν καί τό ἀπόγευμα τῆς 9ης τρέχοντος, τό δέ ἑσπέρας ἔσχε συνομιλίαν μετά τοῦ προέδρου τῆς Δημοκρατίας κ. Σέελ εἰς ἣν μετέσχε καί ὁ ὑπουργός Συντονισμοῦ κ. Ζολώτας. Τήν ἑπομένην ἔλαβε χώραν συνάντησις τοῦ κ. Μαύρου καί τοῦ ὑπουργοῦ Συντονισμοῦ κ. Ζολώτα, συνοδευομένων ὑπό τοῦ ἐν Βόννῃ ἡμετέρου πρέσβεως, μετά τοῦ καγκελλαρίου κ. Σμίτ. Αἱ ὡς ἄνω συζητήσεις ἐκάλυψαν τά κάτωθι θέματα:

»α. Κυπριακόν - Σχέσεις μέ Τουρκίαν.

»Ἐν προκειμένῳ ἡ γερμανική πλευρά ἐξέθεσε τό ἐνδιαφέρον της διά συμπεφωνημένην λύσιν τοῦ προβλήματος τῆς Κύπρου, σεβομένην τήν ἀνεξαρτησίαν καί τήν ἀκεραιότητα τῆς νήσου, τονίσασα ὅτι αἱ σχετικαί διαπραγματεύσεις δέον νά διατηρηθοῦν ἐντός τοῦ συμμαχικοῦ πλαισίου τῆς "δυτικῆς οἰκογενείας". Ὁ κ. Γκένσερ ὑπεγράμμισεν ὅτι οἱ Γερμανοί κατέστησαν σαφές εἰς τούς Τούρκους ὅτι ἵνα ἐπαναληφθῆ ἡ διαπραγμάτευσις, θά ἔδει νά προηγηθῆ χειρονομία των ἐπιτρέπουσα εἰς τήν Ἑλλάδα νά ἐπιστρέψη ἐντίμως εἰς τήν τράπεζαν τῶν συνομιλιῶν, προσθέσας ὅτι αἱ καλαί ὑπηρεσίαι τῆς Κυβερνήσεώς του εἶναι εἰς τήν διάθεσίν μας ὁποτεδήποτε ζητηθοῦν καί θεωρηθοῦν χρήσιμοι. Ἀποτελεσματική ὅμως πίεσις ἐπί τῆς Τουρκίας, ὡς ἀνέφερεν ὁ καγκελλάριος Σμίτ, δύναται νά ἀσκηθῆ μόνον ἐκ μέρους τῶν ΗΠΑ. Ἡ Γερμανία διαθέτει μόνον κάποιαν οἰκονομικήν ἐπιρροήν, προσεπάθησε δέ καί θά ἐξακολουθήση νά καταβάλλη προσπαθείας ὥστε ἡ Ἄγκυρα νά ἐπιδείξη μετριοπάθειαν. Ὁ Γερμανός καγκελλάριος παραδέχθη καί οὗτος ὅτι ὑπό τήν σημερινήν τουρκικήν πίεσιν εἶναι ἀδύνατος ἡ ἐπιστροφή τῆς Ἑλλάδος εἰς τάς διαπραγματεύσεις, προσέθεσε δέ ὅτι ἡ χώρα του ἀντιμετωπίζει τό Κυπριακόν οὐχί ὡς τοπικόν ζήτημα, ἀλλ' ὡς θέμα ἰσορροπίας τῶν δυνάμεων εἰς τήν περιοχήν.

»Συμπερασματικῶς δύναται νά λεχθῆ ὅτι ἀρνητικόν στοιχεῖον εἰς τήν ἔναντι τοῦ Κυπριακοῦ τοποθέτησιν τῶν Γερμανῶν ἀποτελεῖ ἡ ἐμμονή των διά τήν καθ' ὅμοιον τρόπον ἀντιμετώπισιν τῆς Ἑλλάδος καί τῆς Τουρκίας, παρά τάς βαρείας ἐκτροπάς τῆς τελευταίας, ἐνῷ ὡς θετικόν στοιχεῖον δύναται νά ἐκληφθῆ ἡ διάθεσίς των ὅπως ἀσκήσουν ποιάν τινα ἐπιρροήν ἐπί τῆς Τουρκίας, χωρίς τοῦτο νά ἐξιχθῆ μέχρις οὐσιαστικῆς πιέσεως. Τέλος, ἡ γερμανική Κυβέρνησις προσεφέρθη νά συνομιλήση, ἐπί τοῦ προβλήματος, μετά τῶν Κυβερνήσεων Ἀγκύρας καί Οὐάσιγκτων καί νά τάς ἐνημερώση ἐπί τῶν ἐν προκειμένῳ ἑλληνικῶν ἀπόψεων.

»β. Ἀποχώρησις Ἑλλάδος ἐκ στρατιωτικῆς δομῆς ΝΑΤΟ - Σχέσεις μέ ΗΠΑ.

»Ἡ γερμανική πλευρά ἐξεδήλωσεν ἐνδιαφέρον ὅπως ἡ Ἑλλάς ἐπανέλθη εἰς τήν στρατιωτικήν ὀργάνωσιν τῆς Συμμαχίας. Σχετικῶς, ὁ Γερμανός καγκελλάριος συνέστησε, μετ' ἐπιμονῆς, ὅπως μή δοθῆ ὑπό τῆς χώρας μας ἡ ἐντύπωσις ὅτι ἡ ἀποχώρησίς της ἐκ τῆς στρατιωτικῆς διαρθρώσεως τοῦ ΝΑΤΟ εἶναι ἀμετάβλητος. Τόσον ὁ κ. Γκένσερ, ὅσον καί οἱ κ.κ. Σμίτ καί Σέελ, ἐτόνισαν μετ' ἐμφάσεως ὅτι ἡ ἑνοποίησις τῆς Εὐρώπης καί ἡ ἐξασφάλισις τῆς ἀμύνης μέσῳ τοῦ ΝΑΤΟ ἀποτελοῦν ἀδιαίρετον καί ἀδιάσπαστον σύνολον καί ὅτι ἡ ΕΟΚ, ἥτις δέν ἀποτελεῖ ὑποκατάστατον διά τό ΝΑΤΟ, δεδομένου ὅτι οἱ δύο Ὀργανισμοί ἀλληλοσυμπληροῦνται, ἐμποδίζεται, λόγῳ ὑπερτάτων συμφερόντων, ἀπό τοῦ νά ἔλθη εἰς ἀντίθεσιν μέ τάς ΗΠΑ, τῶν ὁποίων ἡ σημασία διά τήν ἄμυναν τῆς Εὐρώπης εἶναι μεγίστη. Ὑπεδείχθη ἡμῖν ὅτι τό ἐπικρατοῦν ἐν Ἑλλάδι ἀντιαμερικανικόν πνεῦμα θά ἔδει νά μετριασθῆ καί τό χάσμα μεταξύ Ἑλλάδος καί ΗΠΑ νά γεφυρωθῆ, διότι ἐάν ἡ Ἑλλάς διακόψη τήν συνεργασίαν της εἰς τόν στρατιωτικόν τομέα, ἡ σημασία της, εἰς τά ὅμματα τῶν Ἡνωμένων Πολιτειῶν, θά μειωθῆ, αὐξανομένης ἀντιστοίχως, τῆς σημασίας τοῦ ρόλου τῆς Τουρκίας.

»γ. Ἐπάνοδος Ἑλλάδος εἰς Συμβούλιον Εὐρώπης.

»Ἡ γερμανική πλευρά ἐπέδειξε πλήρη κατανόησιν ἐπί τοῦ θέματος τῆς ἐπανόδου τῆς Ἑλλάδος εἰς τό Συμβούλιον τῆς Εὐρώπης, ἣν θεωρεῖ αὐτονόητον. Ἐν προκειμένῳ ὁ πρόεδρος τῆς Δημοκρατίας κ. Σέελ διεβεβαίωσεν ὅτι ἡ Ἑλλάς θά ἔχη πᾶσαν δυνατήν ὑποστήριξιν ἀπό τήν Γερμανίαν.

»δ. Ἐπαναδραστηριοποίησις συμφωνίας συνδέσεως καί συμπαρομαρτοῦντα καί ἔναρξις διαπραγματεύσεων διά πλήρη ἔνταξιν Ἑλλάδος εἰς ΕΟΚ.

»Ἡ γερμανική πλευρά ἔδειξεν ὡσαύτως πλήρη κατανόησιν ἐπί τοῦ θέματος τῆς ἐπαναδραστηριοποιήσεως τῆς Συμφωνίας Συνδέσεως καί τῶν ἐπακολούθων αὐτῆς, ἤτοι τῆς ἐναρμονίσεως τῆς ἀγροτικῆς πολιτικῆς, τῆς ἀποδεσμεύσεως τῶν ὑπολοίπων ἐκ τοῦ παλαιοῦ χρηματοδοτικοῦ πρωτοκόλλου, τῆς διαπραγματεύσεως νέου τοιούτου, τῆς ὑπογραφῆς μεταβατικοῦ πρωτοκόλλου, κ.ο.κ. Εἰδικῶς ὅσον ἀφορᾶ εἰς τήν ἀγροτικήν ἐναρμόνισιν, ἥτις ἀποτελεῖ τό μῆλον τῆς ἔριδος καί μεταξύ αὐτῶν τούτων τῶν μελῶν τῆς Κοινότητος, οἱ Γερμανοί ἐπεσήμαναν ἁπλῶς ὅτι αὕτη εἶναι δυνατόν νά προκαλέση ὡρισμένας δυσχερείας. Κατά

τήν συνάντησίν τῶν κ.κ. Μαύρου καί Ζολώτα μετά τοῦ προέδρου τῆς Δημοκρατίας κ. Σέελ, ὁ τελευταῖος παρέσχε τήν διαβεβαίωσιν ὅτι ἡ Ἑλλάς θά ἔχη πᾶσαν δυνατήν ὑποστήριξιν ἀπό τήν Γερμανίαν διά τήν ἀναβίωσιν τῆς συνδέσεως μέ τήν Κοινήν Ἀγοράν. Πλήρη συμπαράστασιν ὑπεσχέθησαν ἐπίσης οἱ Γερμανοί ἐπίσημοι καί ἐπί τοῦ θέματος τῆς ἐπισπεύσεως τῆς πλήρους συνδέσεως τῆς Ἑλλάδος μετά τῆς ΕΟΚ διά τῆς ταχείας ἐνάρξεως τῶν σχετικῶν διαπραγματεύσεων.

»ε. Ἔκτακτος οἰκονομική ἐνίσχυσις.

»1. Ἐπί τοῦ ἑλληνικοῦ αἰτήματος διά τήν παροχήν δανείου 800 ἑκατομμυρίων δολλαρίων πρός κάλυψιν τοῦ ἐλλείμματος τοῦ ἰσοζυγίου πληρωμῶν τῶν ἐτῶν 1974 καί 1975, ἡ γερμανική στάσις ὑπῆρξεν, ἐν τῇ οὐσίᾳ, ἀναβλητική. Τόσον ὑπό τοῦ κ. Γκένσερ, ὅσον καί ὑπό τοῦ προέδρου Σέελ ἐπεσημάνθησαν αἱ δυσχέρειαι τῆς Γερμανίας νά ἐνεργήσῃ μόνη ὡς πρός τήν οἰκονομικήν βοήθειαν. Μολονότι τό γερμανικόν Ὑπουργικόν Συμβούλιον ἔλαβε, κατ' ἀρχήν, εὐνοϊκήν θέσιν ἔναντι τοῦ ἡμετέρου αἰτήματος, τό ποσόν ἐθεωρήθη λίαν σημαντικόν καί, δεδομένου ὅτι τό βάρος δέν δύναται νά ἀναληφθῇ ἐξ ὁλοκλήρου ὑπό τῆς Γερμανίας, τό θέμα θά ἀποτελέσῃ ἀντικείμενον διαβουλεύσεων καί μετά τῶν λοιπῶν ἑταίρων τῆς ΕΟΚ ἵνα ἐξευρεθῇ ὁ προσφορώτερος μηχανισμός διά τήν παροχήν τῆς αἰτηθείσης βοηθείας ἐντός πολυμεροῦς πλαισίου. Ταύτην οἱ Γερμανοί θά ἔβλεπον ὑλοποιουμένην ἐνδεχομένως διά συστάσεως Consortium Τραπεζῶν, ὅπερ θά ἀνελάμβανε τήν ἐξεύρεσιν δανείου μέ κυβερνητικήν ἐγγύησιν, ἐπίσης δέ παραλλήλως ἐν τῷ πλαισίῳ τοῦ ΟΟΣΑ, διά τῆς ἀναβιώσεως τοῦ παλαιοῦ Consortium διά τήν Ἑλλάδα. Σημειωτέον, ὅτι κατά τήν συζήτησιν ἣν ἔσχον οἱ κ.κ. Μαῦρος καί Ζολώτας μετά τοῦ Γερμανοῦ καγκελλαρίου, εἰδικῶς ἐπί τῶν οἰκονομικῶν θεμάτων, ὁ τελευταῖος ἐπανέλαβεν ὅτι θά ἐρευνηθῇ ἡ δυνατότης ἀναζητήσεως δανείου ἀπό Consortium Τραπεζῶν μέ ἐγγύησιν τῆς γερμανικῆς Κυβερνήσεως, ἥτις ὅμως δέν δύναται νά ἐπιδοτήσῃ τόν τόκον καί συνέστησεν ὅπως τοιαύτη δυνατότης διερευνηθῇ καί εἰς τήν Εὐρωπαϊκήν Χρηματαγοράν μέ ἐγγύησιν τῆς Γαλλίας, Γερμανίας καί τυχόν ἄλλων δυτικῶν Κρατῶν (π.χ. Βελγίου, Ὁλλανδίας), διατυπωθοῦν δέ ἐν καιρῷ ἐγγράφως αἱ ἐν προκειμένῳ ἑλληνικαί ἀπόψεις. Ἡ ἐγγύησις τῆς Γαλλίας καί τῆς Γερμανίας, εἶπεν ὁ κ. Σμίτ, θά συμβάλη εἰς τήν ἐπίτευξιν καλῶν ὅρων. Οὗτος παρετήρησεν ὅτι ἐφ' ὅσον ἡ Γαλλία εἶναι διατεθειμένη νά συνεργασθῇ ὡς πρός τήν οἰκονομικήν βοήθειαν εἰς χώραν μας, ἡ Γερμανία θά ἐξετάσῃ σοβαρῶς τόν τρόπον συμβολῆς της.

»2. Ἀνεξαρτήτως τῶν ἀνωτέρω, οἱ Γερμανοί προέτειναν κεφαλαιουχικήν βοήθειαν (Capital Assistance), ἐν τῷ πλαισίῳ τῆς ἀναπτυξιακῆς βοηθείας, ἐξ 180 ἑκατομμυρίων γερμανικῶν μάρκων, κλιμακουμένην κατά τά ἔτη 1974, 1975 καί 1976 εἰς ἰσοπόσους δόσεις 60 ἑκατομμυρίων γερμανικῶν μάρκων, ἐξ ὧν ἡ πρώτη θά ἠδύνατο, χάριν ταχείας ἀναλήψεως, νά παρασχεθῇ ὑπό τήν μορφήν πιστώσεως διά προμήθειαν ἀγαθῶν. Κατά τήν συνάντησιν τοῦ Γερμανοῦ καγκελλαρίου μετά τῶν κ.κ. Μαύρου καί Ζολώτα ὁ κ. Σμίτ ἀνέφερεν ὅτι ἡ Γερμανία εἶναι πρόθυμος νά ἀντιμετωπίσῃ τήν πρώτην δόσιν τῆς δοθησομένης, διά τά τρία μόνον ὡς ἄνω ἔτη, βοηθείας ταύτης ὡς μέσον πρός μείωσιν τοῦ ἐπιτοκίου τοῦ ἄλλου δανείου.

Β. Αἱ ἀνωτέρω συνομιλίαι τοῦ κ. ἀντιπροέδρου τῆς Κυβερνήσεως καί ὑπουργοῦ Ἐξωτερικῶν καί τοῦ κ. ὑπουργοῦ Συντονισμοῦ μετά τῶν ἐκπροσώπων τῆς γερμανικῆς Κυβερνήσεως διεξήχθησαν ἐν πνεύματι ἀπολύτου εἰλικρινείας καί ἀναμφισβητήτου διαθέσεως τῆς γερμανικῆς Κυβερνήσεως νά ὑποβοηθήσῃ καί ἐνισχύσῃ τό βαρύτατον ἔργον τῆς δημοκρατικῆς ἑλληνικῆς Κυβερνήσεως. Τό τελευταῖον ἐτονίσθη ἐπανειλημμένως, τόσον ὑπό τοῦ κ. Γκένσερ, ὅσον καί ὑπό τῶν κ.κ. Σμίτ καί Σέελ».

Μεταξύ Παρισίων καί Βόννης, ὁ Γ. Μαῦρος ἐπισκέφθηκε τή Γενεύη, ὅπου καί συναντήθηκε μέ τόν Ἀρχιεπίσκοπο Μακάριο. Ὁ Κύπριος ἡγέτης εἶχε τήν εὐκαιρία νά ἐπαναβεβαιώσει τήν ἐπιθυμία του νά μή δυσχεράνει τό ἔργο τῆς ἑλληνικῆς Κυβερνήσεως καί νά δεχτεῖ ὁποιαδήποτε λύση ἐξασφαλιστεῖ μέ πρωτοβουλία της, συμπεριλαμβανομένης τῆς δημιουργίας καντονίων. Εἰδικότερα, διατύπωσε ἐνδοιασμούς γιά τή σκοπιμότητα τῆς ταυτόχρονης προσφυγῆς στόν ΟΗΕ καί τῆς ἀποδοχῆς τῆς γεωγραφικῆς βάσεως γιά συζήτηση μέ τόν Ντενκτάς ἤ μέ τήν Ἄγκυρα, ἐξέφρασε τήν ἐπιθυμία νά ἐπισκεφθεῖ τό Βελιγράδι, τό Ἀλγέρι καί τό Κάιρο μέ σκοπό τήν κινητοποίηση τῶν Ἀδεσμεύτων καί διατύπωσε, τέλος, τήν πρόθεσή του νά μιλήσει στή Γενική Συνέλευση τοῦ ΟΗΕ καί νά ἀφήσει, στή συνέχεια, τό χειρισμό τοῦ θέματος στόν Σ. Κυπριανοῦ. Τέλος, ὁ Ἀρχιεπίσκοπος ἀπέκλεισε τό ἐνδεχόμενο μεταβάσεώς του στήν Κύπρο στό ἄμεσο μέλλον καί ἐξέφρασε τήν ἐπιθυμία ἡ ἐπιστροφή του νά ἀνταποκριθεῖ σέ καθολικό αἴτημα τοῦ κυπριακοῦ λαοῦ[88].

Κατά τήν ἐπιστροφή του στήν Ἀθήνα, ὁ ἀντιπρόεδρος τῆς Κυβερνήσεως δήλωσε:

«Ἡ ὑποδοχή τῆς ὁποίας οἱ Ἕλληνες ἀντιπρόσωποι ἔτυχον εἰς τό ἐξωτερικόν, ὑπῆρξε περισσότερον ἀπό ἐγκάρδια. Ὑπῆρξε ἐνθουσιαστική. Αἱ ξέναι Κυβερνήσεις καί οἱ λαοί τῶν χωρῶν τάς ὁποίας ἐπεσκέφθημεν, μᾶς ὑπεδέχθησαν μέ ἰδιαίτερον ἐνθουσιασμόν. Εἰς τήν Γαλλίαν εἴχον σημαντικάς ἐπαφάς μέ τόν πρόεδρον τῆς Γαλλικῆς Δημοκρατίας, τόν πρωθυπουργόν καί τόν ὑπουργόν τῶν Ἐξωτερικῶν. Εἰς τήν Γερμανίαν, ἀπό κοινοῦ μέ τόν ὑπουργόν Συντονισμοῦ κ. Ζολώταν, εἴχομεν σημαντικάς ἐπαφάς μέ τόν πρόεδρον τῆς Δημοκρατίας, τόν καγκελλάριον κ. Σμίτ καί τόν ὑπουργόν Ἐξωτερικῶν κ. Γκένσερ. Καί εἰς τό Βέλγιον εἶχον ἐνδιαφέρουσαν συνομιλίαν μέ τόν ὑπουργόν τῶν Ἐξωτερικῶν τοῦ Βελγίου, ἐνῷ μέ τόν ὑπουργόν τῶν Οἰκονομικῶν κ. Πεσμαζόγλου εἴχομεν ἀπό κοινοῦ χρησίμους καί ἐποικοδομητικάς συζητήσεις μέ τήν Εὐρωπαϊκήν Κοινότητα. Τά ἀποτελέσματα τῶν συνομιλιῶν θά ἐκδηλωθοῦν ἐντός ὀλίγου».

Στό πλαίσιο τῆς ἐπικοινωνίας ἰθυνόντων στελεχῶν τῆς Κυβερνήσεως μέ Εὐρωπαίους ἡγέτες, ἐντάσσεται καί ἡ συνάντηση τοῦ ὑπουργοῦ Ἀμύνης, Ε. Ἀβέρωφ, μέ τόν Ἰταλό πρωθυπουργό, Τζούλιο Ἀντρεόττι:

«Ἡ συνάντησις ἐγένετο τῇ αἰτήσει του εἰς τό ἀεροδρόμιον τοῦ Ἑλληνικοῦ ἀπό 9.20΄ μέχρι 11.00΄ π.μ. Ἡ ἰταλική Πρεσβεία εἶχεν ἐπισημάνει ὅτι ὁ κ. Ἀντρεόττι μεταβαίνει εἰς Δυτικόν Βερολῖνον καί θά ἐστάθμευεν εἰς Ἀθήνας ἀποκλειστικῶς πρός τόν σκοπόν τοῦτον. Μέ τόν κ. Ἀντρεόττι, ὅστις εἶναι ἐκ τῶν πλέον ἐξεχόντων στελεχῶν τῆς Χριστιανοδημοκρατίας — ἡγούμενος τῆς κάπως κεντροδεξιᾶς πτέρυγος — συνδέομαι ἀπό ἐτῶν.

»Ἐζήτησε νά συζητήσωμεν ἐντελῶς μόνοι, ὥστε νά διατυπώσωμεν ἐλευθέρως τίς σκέψεις μας.

»Χωρίς νά προκληθῇ ἤρχισε νά ἐπικρίνῃ τήν διαγωγήν τῆς Τουρκίας καί τήν στάσιν τοῦ ΝΑΤΟ. Ἐδέχθη ὅτι τό ΝΑΤΟ δέν εἶχε νομικῶς ἁρμοδιότητα, ἀλλά ἐτόνισε ὅτι ὅταν καταρρακώνωνται αἱ ἠθικαί ἀρχαί ἐντός τῆς Συμμαχίας δέν δύναται νά μείνῃ κανείς ἀδιάφορος. Τότε καταρρέει ἡ διεθνής τάξις, ἐνισχύεται ἡ ἄκρα Ἀριστερά καί φυσικόν εἶναι αἱ νέαι γενεαί νά τρέπωνται πρός τόν ἀναρχισμόν. Ἐπέκρινε καί σημαίνοντα πρόσωπα διά τήν στάσιν των ἤ τήν ἀδιαφορίαν των.

»Πλειοδοτοῦσα, παρεμβάλλων χαρακτηριστικάς λεπτομερείας.

»Παρετήρησε ὅτι ἀντιλαμβάνεται τήν ἀντίδρασίν μας κατά τοῦ ΝΑΤΟ καί ἐζήτησε νά τοῦ ἐξηγησω πληρέστερα.

»Ἔδωσα τάς κατά τήν κρίσιν μου δεούσας ἀπαντήσεις.

»Ἐρώτησε μέχρι ποίου σημείου θά προωθήσωμεν τήν ἀποχώρησίν μας.

»Ἐξήγησα ὅτι εἴχαμε πλήρη συνείδησιν τῶν κινδύνων πού προέκυπταν ἐκ τῆς ἀποχωρήσεως καί ὅτι δι' αὐτό αἱ γενικαί μας γραμμαί ἦσαν αἱ ἑξῆς:

»α. Τόνωσις ὅλων τῶν ἄλλων δυνατῶν δεσμῶν μας μέ τήν Εὐρώπην.

»β. Ἀποδέσμευσις ὅλων τῶν Ἐνόπλων Δυνάμεών μας ἀπό τήν κοινήν διοίκησιν τῆς Συμμαχίας, ἀλλά διατήρησις μέ τό στρατιωτικόν σκέλος τοῦ ΝΑΤΟ ὅσων δεσμῶν θά ἐθεωροῦντο ἀπαραίτητοι διά τήν κάλυψιν ὡρισμένων πλευρῶν τῆς ἀσφαλείας μας.

»γ. Διατήρησις κατά τό δυνατόν δεσμῶν πού ἦσαν ἀπολύτως ἀπαραίτητοι διά τήν λειτουργίαν τῆς Συμμαχίας.

»Ἐτόνισα ὅμως ὅτι τό τελευταῖον τοῦτο θά ἐξηρτᾶτο κατά πολύ ἀπό τήν στάσιν τῆς Τουρκίας. Ἂν ἐτήρει στάσιν ἀδιάλλακτον καί προσβλητικήν, μοιραῖον ἦτο νά παρακωλύσουμε τήν λειτουργίαν τῆς νοτίου πτέρυγος τῆς Συμμαχίας.

»Ἠρώτησε ἂν πολλά πράγματα δέν θά ἦτο δυνατόν νά διευκολυνθοῦν διά διμερῶν συμβάσεων, ὡς καί ποία θά ἦτο ἡ τύχη τῶν ἀμερικανικῶν βάσεων.

»Ἀπήντησα ὅτι τό ὅλον θέμα ἦτο πολύπλοκον καί εὑρίσκετο ὑπό μελέτην ὑπό ὀλιγομελοῦς ἐπιτροπῆς ἐμπειρογνωμόνων. Ἀπό πλευρᾶς πολιτικῆς ἐξουσίας αἱ θέσεις ἦσαν συνάρτησις πολλῶν παραγόντων:

»— τῆς στάσεως τῶν Συμμάχων ἔναντι τῶν ἑλληνοτουρκικῶν διαφορῶν·

»— τῶν ἀναγκῶν τῆς χώρας·

»— τῶν δυνατοτήτων τάς ὁποίας εἶχε αὐτός οὗτος ὁ πανίσχυρος ἐσωτερικῶς Καραμανλῆς ὅστις δέν ἠδύνατο νά μή λάβῃ ὑπ' ὄψιν τά δημιουργηθέντα ἀντιδυτικά — ἰδίως ἀντιαμερικανικά αἰσθήματα — ἄτινα ἦσαν ἔντονα, καί ὅστις ὤφειλε νά προστατεύσῃ τήν ἀξιοπρέπειαν τῆς χώρας·

»— ἄλλων παραγόντων ἀκόμη.

»Τέλος, οἱ πρός διατήρησιν δεσμοί μέ τό ΝΑΤΟ ἐξηρτῶντο ἐπίσης καί ἀπό τά βέτο πού θά προέβαλλε ἡ Τουρκία, δεδομένου ὅτι αἱ ἀποφάσεις εἰς τό ΝΑΤΟ λαμβάνονται ὁμοφώνως. Ἂν ἡ Τουρκία ἐνέκρινε δεσμούς πού τήν ἐνδιαφέρουν, ὅπως π.χ. αἱ τηλεπικοινωνίαι καί ἀπέρριπτε ἄλλους, πού ἐνδιαφέρουν ἡμᾶς, θά ἀντιδρούσαμε εἰς τήν διατήρησιν καί τῶν πρώτων.

»Ἔδειξε πλήρη κατανόησιν καί συμπάθειαν[89].

6 ΣΕΠΤΕΜΒΡΙΟΥ 1975

Μέ τήν εὐκαιρία τῆς συμπληρώσεως τῶν κενῶν θέσεων τοῦ Συμβουλίου τῆς Ἐπικρατείας καί τοῦ Ἀρείου Πάγου, καθώς καί τῆς θέσεως τοῦ εἰσαγγελέα του Ἀνωτάτου Δικαστηρίου τῆς χώρας, ὁ πρωθυπουργός προβαίνει στήν ἀκόλουθη δήλωση:

«Ἡ Κυβέρνησις διά τῶν σημερινῶν ἀποφάσεών της συνεπλήρωσε τάς κενάς θέσεις τῶν προεδρείων τῶν δύο Ἀνωτάτων Δικαστηρίων καί τοῦ εἰσαγγελέως τοῦ Ἀρείου Πάγου.

»Ἡ Συντακτική Πρᾶξις περί δικαιοσύνης ἔδωσε τήν ὑπό τῶν περιστάσεων ὑπαγορευομένην λύσιν, εἰς ἐξόχως σοβαρόν καί εὐαίσθητον θέμα τῆς κρατικῆς ὀργανώσεως. Ἡ ὁμαλή λειτουργία τῆς δημοκρατίας βασίζεται εἰς τήν πολιτικήν ὡριμότητα καί τό αἴσθημα εὐθύνης τῶν πολιτῶν της. Τήν ἐλευθερίαν ὅμως τῶν πολιτῶν καί γενικώτερα τόν ἐλεύθερον πολιτικόν βίον τοῦ λαοῦ ἐγγυᾶται ἡ δικαιοσύνη.

»Ἡ Κυβέρνησις θέλει νά πιστεύῃ ὅτι ὅλοι οἱ δικαστικοί λειτουργοί εἰς τό μέλλον θά προσηλωθοῦν εἰς τό καθῆκον των καί θά ἀνταποκριθοῦν εἰς τήν ὑψηλήν αὐτήν ἀποστολήν τοῦ λειτουργήματός των.

»Ἰδιαίτερα ἡ νέα δικαστική ἡγεσία, ἐν ὄψει τῶν κρισίμων ἐθνικῶν περιστάσεων, ἀναλαμβάνει ἀκόμη μεγαλυτέρας εὐθύνας. Ἀπό τήν ἐπιτυχίαν της θά ἐξαρτηθῇ ἡ ἐξάλειψις κάθε θλιβερᾶς ἀναμνήσεως ἐκ τοῦ παρελθόντος καί ἡ κατοχύρωσις τῆς ὑψηλῆς θέσεως τῆς δικαιοσύνης εἰς τήν συνείδησιν ὁλοκλήρου τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ».

9 ΣΕΠΤΕΜΒΡΙΟΥ 1974

Ὁ ὑπουργός Δημοσίας Τάξεως, Σόλων Γκίκας, ἐξαγγέλλει σημαντικές ἀλλαγές στή σύνθεση τῆς ἡγεσίας τῆς Ἀστυνομίας Πόλεων καί τῆς Χωροφυλακῆς, καθώς καί τῆς ΥΠΕΑ· καί παράλληλα ἐντείνονται οἱ ἔρευνες μέ ἀντικείμενο τή συμπεριφορά τῶν ὀργάνων τῶν Σωμάτων Ἀσφαλείας, κατά τή διάρκεια τῆς δικτατορίας.

Συγκεκριμένα, ἀνοίχτηκε εἰδικός φάκελλος καί ἐξετάζονται πολλές περιπτώσεις καταγγελιῶν προσωπικά ἀπό τόν ὑπουργό, ὁ ὁποῖος φέρεται ἀποφασισμένος νά τιμωρήσει αὐστηρά ὅσους ἀποδειχτεῖ ὅτι, καθ' ὑπέρβαση τῶν καθηκόντων τους, κακομεταχειρίστηκαν πολῖτες. «Τό Ὑπουργεῖο Δημοσίας

Τάξεως θά ἐξαντλήση ὅλη του τήν δικαιοδοσία» — διευκρίνισε. «Ἀλλά ὅσοι ἐνδεχομένως ἔχουν ὑποστῆ ταλαιπωρίας, μποροῦν νά καταφύγουν στόν εἰσαγγελέα καί νά ὑποβάλουν μήνυση».

10 ΣΕΠΤΕΜΒΡΙΟΥ 1974

Πραγματοποιεῖται στό Πεντάγωνο σύσκεψη ὑπό τήν προεδρία τοῦ Κ. Καραμανλῆ. Σκοπός τῆς συσκέψεως, στήν ὁποία πῆραν μέρος ὁ ὑπουργός καί ὁ ὑφυπουργός Ἐθνικῆς Ἀμύνης, Ε. Ἀβέρωφ καί Ι. Κατσαδήμας, καθώς καί ὁ ἀρχηγός τῶν Ἐνόπλων Δυνάμεων καί οἱ ἀρχηγοί Στρατοῦ, Ναυτικοῦ καί Ἀεροπορίας, ὑπῆρξε ἡ ἐξέταση τῆς στρατιωτικῆς καταστάσεως τῆς χώρας. Συγκεκριμένα, καταγράφηκαν ἐκ νέου οἱ ἀνάγκες γιά ἐπαύξηση τῆς μαχητικῆς ἱκανότητας τῆς ἑλληνικῆς Ἀεροπορίας σέ βραχεῖα προοπτική καί δόθηκαν ἀπό τόν πρωθυπουργό οἱ κατευθύνσεις γιά τήν ταχύτερη δυνατή πλήρωσή τους. Εἰδικότερα, προβλέφθηκε ἡ ἀπόκτηση 20 Α/Φ F-54 καί 40 Α/Φ F-104 G «εἰς κατάστασιν ἀμέσου χρησιμοποιήσεως ἐξ οἱασδήποτε χώρας διαθετούσης τοιαῦτα», ἡ διάθεση πιστώσεως ὕψους 250 ἑκατ. δρχ. γιά κατασκευή πρόσθετων καταφυγίων καί ἀξιοποίηση τῶν ἤδη ὑφισταμένων, σέ συνδυασμό μέ τήν ἐπέκταση τῶν διαδρόμων σέ ὁρισμένα ἀεροδρόμια, ἡ προμήθεια 64 διδύμων Α/Α πυροβόλων 20 ΜΜ ὀπτικῆς σκοπεύσεως κόστους 500 ἑκατ. δρχ., μέ σκοπό τήν προστασία τῶν κυριότερων ἀεροδρομίων καί, τέλος, ἡ πρόβλεψη χρηματοδοτήσεως ἀπό τόν τακτικό προϋπολογισμό, ὥστε νά διατηρηθεῖ καί νά ἐπαυξηθεῖ ἡ μαχητική ἱκανότητα τῶν ἀεροπορικῶν δυνάμεων τῆς χώρας. Παράλληλα, πέρα ἀπό τίς ἀπαιτήσεις πού συναρτῶνται ἄμεσα μέ τόν οἰκονομικό παράγοντα, κρίθηκε ἀναγκαία ἡ ἐκδήλωση τοῦ κυβερνητικοῦ ἐνδιαφέροντος προκειμένου νά ἐπισπευσθεῖ ἡ παράδοση τῶν παραγγελιῶν καί νά ὑλοποιηθοῦν οἱ συμβάσεις γιά τήν ἄμεση προμήθεια ἀεροσκαφῶν Mirage καί Α-7. Σέ μακροπρόθεσμη, τέλος, βάση (ἐντός 18-36 μηνῶν), προβλέφθηκε ἡ διάθεση πιστώσεως ὕψους 6.000 ἑκατ. δρχ. γιά τήν προμήθεια 12 ἑλικοπτέρων Π/Κ, μιᾶς μοίρας σύγχρονων ἀεροσκαφῶν φωτογραφικῆς ἀναγνωρίσεως καί μιᾶς ἄλλης μεταφορικῶν μέσης ἱκανότητας, καθώς καί πιστώσεως 400 ἑκατ. δρχ. γιά τήν προμήθεια τριῶν κινητῶν σταθμῶν ραντάρ[90].

10 ΣΕΠΤΕΜΒΡΙΟΥ 1974

Ὁ πρωθυπουργός, Κ. Καραμανλῆς, συναντᾶται στήν Ἀθήνα μέ τόν Μπ. Ρόζενταλ, πρόεδρο τῆς Ὑποεπιτροπῆς Εὐρωπαϊκῶν Ὑποθέσεων τῆς Ἐπιτροπῆς Ἐξωτερικῶν Ὑποθέσεων τῆς Βουλῆς τῶν Ἀντιπροσώπων τῶν ΗΠΑ, καί τόν εὐχαριστεῖ γιά τή συμβολή του στήν ἀποκατάσταση τῆς δημοκρατίας στήν Ἑλλάδα. Καί τόνισε ὅτι ἡ ἑλληνική Κυβέρνηση ἀναμένει καί στό μέλλον ὅτι τόσον αὐτός ὁ ἴδιος ὅσο καί ἡ Ὑποεπιτροπή, τῆς ὁποίας προεδρεύει, θά συμπαρασταθοῦν στήν Ἑλλάδα, κατά τίς δύσκολες περιστάσεις πού ἀντιμετωπίζει.

Παράλληλα, ὁ πρωθυπουργός ἐπωφελήθηκε παρατηρήσεως τοῦ Μπ. Ρόζενταλ σχετικά μέ τήν ὕπαρξη ἀντιαμερικανικοῦ πνεύματος στήν Ἑλλάδα γιά νά τόν διαβεβαιώσει ὅτι ὁ ἑλληνικός λαός αἰσθάνεται πικρία ἀπέναντι, ὄχι στόν ἀμερικανικό λαό, ἀλλά στήν Κυβέρνηση τῆς Οὐάσιγκτων. Ἀπό τήν πλευρά του ὁ Ἀμερικανός βουλευτής διαβεβαίωσε τόν Κ. Καραμανλῆ ὅτι ἡ πρότασή του πρός τό Κογκρέσο γιά τή διακοπή κάθε βοήθειας πρός τήν Τουρκία θά ψηφιστεῖ πολύ σύντομα καί ὑπογράμμισε ὅτι τόσο τό Κογκρέσο ὅσο καί ὁ τύπος καί ἡ κοινή γνώμη τῆς χώρας συμπαρίστανται στήν Ἑλλάδα.

Σύμφωνα, τέλος, μέ δημοσιογραφικές πληροφορίες, κατά τή συνάντηση συζητήθηκε ἡ ἐξεύρεση ἑνός νέου ἰσοζυγίου τῆς ἀμερικανικῆς πολιτικῆς ἀπέναντι στήν Ἑλλάδα καί τήν Τουρκία.

11 ΣΕΠΤΕΜΒΡΙΟΥ 1974

Ὁ πρωθυπουργός δέχεται τήν ἐπίσκεψη τοῦ πρεσβευτῆ τοῦ Πακιστάν στήν Ἀθήνα, ὁ ὁποῖος τοῦ μεταφέρει μήνυμα τοῦ προέδρου Ζουλφικάρ Ἀλῆ Μπούτο:

«Οὗτος διεβίβασεν εἰς τόν κ. πρωθυπουργόν τήν ἐπιθυμίαν τοῦ πρωθυπουργοῦ του, ὅπως ἐπαναλάβη τήν ἤδη ἀναληφθεῖσαν ὑπ' αὐτοῦ πρωτοβουλίαν ἐπί τοῦ Κυπριακοῦ. Ὁ κ. πρωθυπουργός ἀπήντησεν ὅτι ὁ κ. Μπούτο θά ἠδύνατο νά ἐπισκεφθῆ τήν Ἄγκυραν ἵνα διαπιστώση ἐάν ὑφίσταται ἐκ μέρους τῶν Τούρκων εἰλικρινής καί ἔντιμος πρόθεσις πρός ἐξεύρεσιν δικαίας λύσεως ἐπί τῆς οὐσίας τοῦ κυπριακοῦ προβλήματος.

»Ἐάν ὁ κ. Μπούτο διεπίστωσε πράγματι τοῦτο ὁ κ. πρωθυπουργός θά ἦτο εὐτυχής νά τόν δεχθῆ εἰς Ἀθήνας. Ὁ κ. πρωθυπουργός διευκρίνισεν ὅτι δέν θέτει τοῦτο ὡς ὅρον διά τήν ἐνταῦθα ἄφιξιν τοῦ κ. Μπούτο, ἀλλά ἁπλῶς ἐπιθυμεῖ νά ἀποφύγη τό ἐνδεχόμενον μιᾶς ἀποτυχίας. Διευκρινίσθη ὡσαύτως ὅτι ὁ κ. Μπούτο ἠδύνατο νά κρίνη ὁ ἴδιος ἐάν τά ἀποτελέσματα τῆς ἐπισκέψεώς του εἰς Ἄγκυραν παρεῖχον ἐλπίδας διά τήν ἐν συνεχείᾳ πραγματοποίησιν τοῦ ταξιδίου του εἰς Ἀθήνας.

»Ὁ κ. πρωθυπουργός προσέθεσεν ὅτι δέν θά ἐπρόκειτο περί ἰδικῆς του προσκλήσεως πρός τόν κ. Μπούτο, ἀλλά περί ἀποδοχῆς τῆς πρωτοβουλίας τοῦ τελευταίου».

Τελικά, στίς 18 Σεπτεμβρίου, θά διαμηνυθεῖ ἀπό τήν πακιστανική πλευρά ὅτι διερευνῶνται ἀκόμη οἱ προθέσεις τῆς Ἄγκυρας· παράλληλα, παρεχόταν ἡ πληροφορία ὅτι οἱ Τοῦρκοι ἰθύνοντες ζητοῦν νά δοθεῖ στόν Ἀλῆ Μπούτο, προτοῦ ἐπισκεφθεῖ τήν Ἄγκυρα ἤ τήν Ἀθήνα, ἐπίσημη ἐντολή γιά μεσολάβη-

ση τήν ὁποία καί, ἀπό τήν πλευρά τους, θά ἦταν διατεθειμένοι νά δώσουν.

Σέ ἀπάντηση, ὁ Κ. Καραμανλῆς ἐπανέλαβε ὅτι ἀδυνατεῖ νά δώσει ἀνάλογη «τυπική ἐντολή», ἀλλ' εὐχαρίστως θά ἔβλεπε τόν Πακιστανό πρωθυπουργό μέ σκοπό τή διεξαγωγή διμερῶν συνομιλιῶν στήν Ἀθήνα[91].

11 ΣΕΠΤΕΜΒΡΙΟΥ 1974

Ὁ πρωθυπουργός δέχεται στό Πολιτικό Γραφεῖο τόν πρόεδρο καί τούς ἀντιπροέδρους τοῦ Συμβουλίου τῆς Ἐπικρατείας, Γ. Μαραγκόπουλο καί Δ. Τσιμαρᾶτο, Ὀθ. Κυριακό, Νικ. Μπουρόπουλο, Γ. Ἀγγελίδη καθώς καί τόν πρόεδρο, τούς ἀντιπροέδρους καί τόν εἰσαγγελέα τοῦ Ἀρείου Πάγου — Δ. Μαργέλο, Ε. Μπλέτσα, Κ. Ζαχαρῆ καί Κ. Μαρμαρᾶ.

Ὁ Κ. Καραμανλῆς, ἀφοῦ ἐξέφρασε στούς ἀνώτατους δικαστικούς τά συγχαρητήριά του γιά τήν ἀνάληψη τῶν καθηκόντων τους, τόνισε τά ἑξῆς:

«Χαίρω ἰδιαιτέρως διά τήν σημερινήν συνάντησιν μέ τήν νέαν ἡγεσίαν τῶν δύο Ἀνωτάτων Δικαστηρίων τῆς χώρας.

»Εὑρίσκεσθε ἐπί κεφαλῆς τῆς ἀνεξαρτήτου ἐξουσίας τῆς δικαιοσύνης.

»Εἶναι δεδομένον ὅμως ὅτι ὅλαι αἱ λειτουργίαι εἰς κάθε Πολιτείαν ὑπηρετοῦν ἕνα κοινόν σκοπόν: τήν ὕπαρξιν τῆς Πολιτείας. Καί ὅλαι ἀποβλέπουν εἰς τήν πρόοδον τῆς χώρας καί εἰς τήν δημιουργίαν τῶν συνθηκῶν αἱ ὁποῖαι θά ἐξασφαλίσουν τήν γαλήνην εἰς τούς πολίτας καί εἰς τήν Πολιτείαν. Οἱ κοινοί αὐτοί στόχοι ἑνώνουν ὅλας τάς ἐξουσίας τῆς Πολιτείας.

»Ἡ Κυβέρνησις σᾶς ἐπέλεξε διά τό ὑψηλόν λειτούργημά σας, εἰς δυσκόλους ἐθνικάς περιστάσεις. Γνωρίζω τήν σταθερότητα τοῦ χαρακτῆρος σας καί τό θάρρος σας εἰς τήν ἀνάληψιν εὐθυνῶν.

»Ὅπως εἶχα τήν εὐκαιρίαν νά εἴπω πρό ὀλίγων ἡμερῶν, ἔχετε ἀναλάβει βαρείας εὐθύνας καί ἡ ἐπιτυχία σας εἰς τό ἀναλαμβανόμενον ἔργον θά ἐξαλείψη τάς θλιβεράς ἀναμνήσεις τοῦ παρελθόντος καί θά κατοχυρώση τήν ὑψηλήν θέσιν τῆς δικαιοσύνης.

»Οἱ λειτουργοί της καλοῦνται νά συμβάλουν μέ ὅλας τάς δυνάμεις των, διά νά γίνεται πάντοτε καί ἀπό ὅλους σεβαστός ὁ νόμος. Καί διά νά ἐμπεδωθῆ ἡ πίστις ὅτι ἡ δημοκρατία ἐξασφαλίζει τήν ἴσην μεταχείρισιν ὅλων τῶν πολιτῶν».

Τήν ἑπομένη, ὁ Κ. Καραμανλῆς δέχτηκε τόν ἰσόβιο πρόεδρο τοῦ Συμβουλίου τῆς Ἐπικρατείας Μ. Στασινόπουλο, τόν ὁποῖο καί συγχάρηκε γιά τή στάση του στή διάρκεια τῆς δικτατορίας. Ἂν καί ἄλλοι ἀκολουθοῦσαν τό παράδειγμά του, τόνισε, δέν θά εἶχε παραταθεῖ τό τυραννικό καθεστώς.

Ὀκτώ ἀξιωματικοί τῆς Γενικῆς Ἀσφαλείας Ἀθηνῶν καί ἐννέα τῆς Χωροφυλακῆς τίθενται σέ διαθεσιμότητα ἀπό τόν ὑπουργό Δημοσίας Τάξεως Σ. Γκίκα «διά βάναυσον συμπεριφοράν» κατά τήν περίοδο τῆς δικτατορίας. Ὅπως σχετικά διευκρινίστηκε «διεπιστώθη ὅτι ἐξετέθησαν ἀνεπανορθώτως εἰς τήν κοινήν γνώμην» καί προκάλεσαν «δυσμενῆ σχολίασιν ἐξιχθεῖσαν μέχρι τοῦ σημείου νά στρέφεται ὄχι μόνον κατά τῶν παρεκτραπέντων ὀργάνων ἀλλά καί κατά τῶν ὑπηρεσιῶν τοῦ Ὑπουργείου Δημοσίας Τάξεως ἐν τῷ συνόλῳ».

11 ΣΕΠΤΕΜΒΡΙΟΥ 1974

Ὁ ὑφυπουργός παρά τῶ πρωθυπουργῶ, Π. Λαμπρίας, στή διάρκεια γεύματος πού παρέθεσαν οἱ ξένοι ἀνταποκριτές στήν Ἀθήνα, ἐπιβεβαιώνει τήν προοπτική δημιουργίας εὐρείας πολιτικῆς παρατάξεως ὑπό τόν Κωνσταντῖνο Καραμανλῆ.

«Ὁ κ. πρωθυπουργός εἶναι ἐξαιρετικά ἀπασχολημένος μέ τά μεγάλα προβλήματα πού ἔχουν ἀπό τόν ἴδιον χαρακτηρισθῆ ὅτι ἀνήκουν στήν πρώτη φάση τῆς κυβερνητικῆς δραστηριότητος ὥστε δέν συζητεῖ — δέν ἔχει καιρό νά συζητῆ — ὅσα προβλήματα δέν ἔχουν σήμερα τόν βαθμό τῆς ἀπόλυτης προτεραιότητος. Ἀπό τό ἄλλο ὅμως μέρος εἶναι πασιφανές ὅτι φθάνει καί ὡς τόν κ. πρωθυπουργό ἡ προσδοκία τοῦ λαοῦ, ἡ γενική ἀξίωση, τό κοινό αἴτημα, νά ἡγηθῆ ὁ κ. Καραμανλῆς, σάν ὁ ἀδιαμφισβήτητος καί ἀπό ὅλους παραδεκτός ἐθνικός ἡγέτης μιᾶς ὅσον τό δυνατόν εὐρύτερης παρατάξεως — μιᾶς ἐθνικῆς συνεγέρσεως — ἱκανῆς νά θεμελιώση μία σταθερή δημοκρατία γιά τό καλό ὅλων τῶν Ἑλλήνων».

12 ΣΕΠΤΕΜΒΡΙΟΥ 1974

Μέ ἀπόφαση τῆς Κυβερνήσεως Ἐθνικῆς Ἑνότητας ἀπολύονται οἱ διορισμένοι ἀπό τή χούντα δήμαρχοι καί κοινοτάρχες· τή θέση τους ἀναλαμβάνουν — μέ τήν ἰδιότητα τοῦ προσωρινοῦ δημάρχου — δικαστικοί λειτουργοί. Ὡς ἀναπληρωτές δημάρχων ὁρίζονται παλαιά ἀνώτατα ὄργανα τῆς τοπικῆς αὐτοδιοικήσεως — μέ τήν προϋπόθεση ὅτι δέν εἶχαν συνεργαστεῖ μέ τή δικτατορία. Μέ τήν ἴδια ἀπόφαση συγκροτοῦνται καί ἐνεργοποιοῦνται τά ἐκλεγμένα πρίν ἀπό τήν 21η Ἀπριλίου δημοτικά καί κοινοτικά συμβούλια.

Μέ τόν τρόπο αὐτό, ὁλοκληρώθηκε ἡ πρώτη φάση τῆς καθάρσεως στόν τομέα τῆς τοπικῆς αὐτοδιοικήσεως. Συγκεκριμένα, καλύφθηκαν 102 θέσεις δημάρχων, ἐνῶ οἱ ὑπόλοιποι 162 θά διορίζονταν μέ νέα ἀπόφαση τοῦ Ὑπουργείου Ἐσωτερικῶν καί, παράλληλα, οἱ κατά τόπους νομαρχίες ἐπιφορτίζονταν μέ τήν εὐθύνη τοῦ διορισμοῦ τῶν νέων κοινοταρχῶν.

Μέ τήν εὐκαιρία αὐτή, ὁ Κωνσταντῖνος Καραμανλῆς ἔκαμε τίς ἀκόλουθες δηλώσεις:

'Υποδοχή τῆς νέας ἡγεσίας στή Δικαιοσύνη καί τά Σώματα 'Ασφαλείας.

«Ἡ σημερινή ἀπόφασις τῆς Κυβερνήσεως τερματίζει μίαν ἀκόμη ἀνωμαλίαν εἰς τόν δημόσιον βίον τῆς χώρας: τό καθεστώς τῶν διωρισμένων ὀργάνων τῆς Τοπικῆς Αὐτοδιοικήσεως.

»Τήν ὁριστικήν λύσιν εἰς τό θέμα τοῦτο θά δώση ἡ διενέργεια δημοτικῶν ἐκλογῶν, ἀφοῦ ἡ χώρα ἀποκτήση δι' ἐκλογῶν Ἐθνικήν Ἀντιπροσωπείαν.

»Μέχρι τοῦ χρόνου ἐκείνου, ἡ κυβερνητική ἀπόφασις παραδίδει τήν οὐσιαστικήν διοίκησιν τῶν δήμων καί κοινοτήτων εἰς τά αἱρετά ὄργανα τῶν τελευταίων δημοτικῶν ἐκλογῶν τοῦ Ἰουλίου 1964.

»Ἡ θητεία τούτων ἔχει ἤδη λήξει ἀπό μακροῦ, σύμφωνα μέ τάς διατάξεις τῆς σχετικῆς νομοθεσίας. Ἡ Κυβέρνησις ὅμως ἔκρινεν ὅτι ἔπρεπε νά προτιμήση τήν ἐξαγγελλομένην λύσιν διά λόγους τόσον ἠθικῆς, ὅσον καί πολιτικῆς τάξεως.

»Ἐξ ἄλλου ἡ Κυβέρνησις ἐμπιστεύεται τά καθήκοντα τῆς ἐκτελεστικῆς ἀρχῆς εἰς τούς δήμους καί τάς κοινότητας, εἰς κρατικούς λειτουργούς.

»Εἶναι δεδομένον ὅτι ἡ δημοκρατία γιά νά εὐδοκιμήση ἔχει ἀνάγκην ἠρέμου πολιτικοῦ βίου, ἰδίως εἰς μεταβατικήν περίοδον, ὅπως ἡ σημερινή.

»Ἡ παρουσία δικαστῶν εἰς τούς δήμους καί δημοσίων ὑπαλλήλων εἰς τάς κοινότητας, ἀναμφισβητήτως ἀπαμβλύνει τάς τυχόν ὑφισταμένας ἀντιθέσεις καί ἀποτρέπει ἀντιδικίας καί ὀξύτητας.

»Ἐπιθυμῶ νά διαβεβαιώσω τόν ἑλληνικόν λαόν ὅτι ἡ σημερινή κυβερνητική ἀπόφασις ἀποτελεῖ ἀποφασιστικόν βῆμα πρός τήν νομιμότητα καθ' ἅπασαν τήν ἐπικράτειαν. Καί ἐπιτρέπει τήν ἐπιτάχυνσιν τῆς διαδικασίας πρός ἀποκατάστασιν τῆς πλήρους δημοκρατικῆς ὁμαλότητος διά τῆς προσφυγῆς εἰς τήν ἐτυμηγορίαν τοῦ λαοῦ».

Τό ν.δ. ὑπ. ἀρ. 51, «περί ἐπαναφορᾶς τῆς νομιμότητος εἰς τούς δήμους καί κοινότητας, ἀποκαταστάσεως τῶν αἱρετῶν διοικήσεων τούτων καί ἀντικαταστάσεων διατάξεων τοῦ ν.δ. 222/1973 περί Δημοτικοῦ καί Κοινοτικοῦ Κώδικος», δημοσιεύτηκε στήν Ἐφημερίδα τῆς Κυβερνήσεως στίς 17 Σεπτεμβρίου.

13 ΣΕΠΤΕΜΒΡΙΟΥ 1974

Ἡ ἑλληνική Ὑπηρεσία Πολιτικῆς Ἀεροπορίας (ΥΠΑ) κηρύσσει, μέ τήν ἀγγελία πρός τούς ἀεροναυτιλλομένους (NOTAM) 1157, ὁλόκληρο τό FIR Ἀθηνῶν «περιοχή ἐπικίνδυνη»· στό ἑξῆς οἱ πτήσεις ἀπό Ἀθήνα πρός Κωνσταντινούπολη καί ἀντίστροφα θά γίνονται διά τοῦ βουλγαρικοῦ ἐναερίου χώρου ἤ μέσω τοῦ FIR Κύπρου ἤ ἐκείνου τῆς Βηρυτοῦ[92].

14 ΣΕΠΤΕΜΒΡΙΟΥ 1974

Δημοσιεύεται στήν Ἐφημερίδα τῆς Κυβερνήσεως νομοθετικό διάταγμα «Περί ἀποκαταστάσεως τῶν συνδικαλιστικῶν ἐλευθεριῶν καί ρυθμίσεως συναφῶν θεμάτων». Σύμφωνα μέ τή νέα νομοθετική πράξη καταργοῦνται τό ν.δ. 795/1971 «περί σωματείων καί ἑνώσεων», τό ν.δ. 890/1971 «περί ἐπαγγελματικῶν σωματείων καί ἑνώσεων» καί τό ν.δ. 353/1974 «περί τροποποιήσεως καί συμπληρώσεως τοῦ ν.δ. 890/1971 «περί ἐπαγγελματικῶν σωματείων καί ἑνώσεων», καθώς καί «ἅπαντα τά εἰς ἐκτέλεσιν τῶν καταργουμένων νόμων ἐκδοθέντα βασιλικά ἤ προεδρικά διατάγματα καί ὑπουργικαί ἀποφάσεις». Παράλληλα, ἐπαναφέρονται σέ ἰσχύ «ἅπασαι αἱ ἰσχύουσαι κατά τήν 21ην Ἀπριλίου 1967 διατάξεις περί ἐπαγγελματικῶν σωματείων καί ἑνώσεων, ὡς καί διά τοῦ ν.δ. 795/1971 καταργηθεῖσαι διατάξεις, περί σωματείων καί ἑνώσεων ἐπιφυλασσομένης κατά τήν πρώτην ἐφαρμογήν τῆς ἰσχύος τῶν διατάξεων τοῦ ἄρθρου 2 τοῦ παρόντος, αἱ διατάξεις τοῦ ἀ.ν. 1803/1951 "περί προστασίας τῶν συνδικαλιστικῶν ἐλευθεριῶν" ὡς οὗτος ἐτροποποιήθη διά τοῦ ἄρθρου 12 τοῦ ν.δ. 4361/64 τροποποιήσεως καί συμπληρώσεως διατάξεων τινῶν τῆς περί ἐπαγγελματικῶν σωματείων νομοθεσίας», ἐνῶ ὁριζόταν ὅτι «διατάξεις καταστατικῶν ἐπαγγελματικῶν σωματείων καί ἑνώσεων ἀντιτιθέμεναι εἰς τάς ἐπαναφερομένας ἐν ἰσχύι διατάξεις εἶναι αὐτοδικαίως ἄκυροι ἀπό τῆς ἰσχύος τοῦ παρόντος».

Κηρύσσεται ἀκόμη «λήξασα ἡ θητεία τῆς διοικήσεως πάσης ἑνώσεως, πρωτοβαθμίου ἤ δευτεροβαθμίου, ἐπαγγελματικῶν ἐργατοϋπαλληλικῶν σωματείων, πλήν τῶν ναυτεργατικῶν καί δημοσιογραφικῶν τοιούτων» καί ἔπαυε «ἰσχύουσα πᾶσα ἐκλογή ἀντιπροσώπων τῶν ἐργατοϋπαλληλικῶν ἐπαγγελματικῶν σωματείων διά τήν ἀνάδειξιν διοικήσεως εἰς ἕνωσιν ὡς καί ἀντιπροσώπων ἑνώσεων ἐπαγγελματικῶν ἐργατοϋπαλληλικῶν σωματείων δι' ἀνάδειξιν διοικήσεως εἰς δευτεροβάθμιον ἕνωσιν...». Τέλος, ὁρίζεται ὅτι «ἡ διενέργεια ἀρχαιρεσιῶν καί πάσης φύσεως ἐκλογῶν εἰς τά ἐργατοϋπαλληλικά ἐπαγγελματικά σωματεῖα καί ἑνώσεις ἐπιτρέπεται μόνον μετά τήν παρέλευσιν τριμήνου ἀπό τῆς διενεργείας τῶν πρώτων βουλευτικῶν ἐκλογῶν», καθώς καί ὅτι ἔληξε ἡ θητεία τῆς «Διοικούσης Ἐπιτροπῆς τοῦ Ὀργανισμοῦ Διαχειρίσεως Εἰδικῶν Πόρων Ἐργατικῶν Σωματείων (ΟΔΕΠΕΣ)».

15 ΣΕΠΤΕΜΒΡΙΟΥ 1974

Πραγματοποιεῖται στό Ὑπουργεῖο Ἐξωτερικῶν σύσκεψη μέ τή συμμετοχή τοῦ ὑπουργοῦ τῶν Ἐξωτερικῶν, Γ. Μαύρου, καί τοῦ ὑφυπουργοῦ Ἐξωτερικῶν τῆς ΕΣΣΔ, Λ. Ἴλιτσεφ.

Ὁ Σοβιετικός ἐπίσημος ἐξέθεσε τίς γενικές ἀρχές πού ἐμπνέουν τήν πολιτική τῆς χώρας του στό Κυπριακό: ἀποκατάσταση ἀνεξαρτησίας, κυριαρχίας, ἐδαφικῆς ἀκεραιότητας καί ἀδεσμεύτου τῆς Κυπρια-

κῆς Δημοκρατίας, παροχή στόν κυπριακό λαό τῆς δυνατότητας νά ἀποφασίσει μόνος του γιά τήν ἐσωτερική δομή τοῦ Κράτους καί τήν εἰρηνική συνύπαρξη Ἑλληνοκυπρίων καί Τουρκοκυπρίων, ἀποχώρηση ὅλων τῶν ξένων στρατευμάτων. Στή συνέχεια, ἐπανέλαβε τήν πρόταση γιά τή σύγκληση διεθνοῦς διασκέψεως μέ συμμετοχή τῶν μόνιμων καί μή μελῶν τοῦ Συμβουλίου Ἀσφαλείας, τῆς Ἑλλάδος, τῆς Τουρκίας, τῆς Κύπρου καί ὁρισμένων ἀδεσμεύτων Κρατῶν καί ἐξέφρασε τήν ἱκανοποίησή του γιά τή σύμφωνη, στό σημεῖο αὐτό, γνώμη τῆς ἑλληνικῆς Κυβερνήσεως. Τέλος, περιέγραψε τίς ἐντυπώσεις του ἀπό τίς συνομιλίες πού εἶχε στήν Ἄγκυρα μέ τούς Τούρκους ἰθύνοντες. Διέψευσε, ἐξάλλου, κατηγορηματικά τήν ὕπαρξη ὁποιασδήποτε μυστικῆς συμφωνίας μεταξύ ΕΣΣΔ καί ΗΠΑ σχετικά μέ τήν Κύπρο.

Ὁ Γ. Μαῦρος ἀνέπτυξε, ἀπό τήν πλευρά του, τίς ἑλληνικές θέσεις καί ὑπογράμμισε τήν ἀναξιοπιστία, τή δολιότητα καί τήν ἀδιαλλαξία τῆς τουρκικῆς πλευρᾶς καί ἐντόπισε τό κύριο ἀντικείμενο τῶν διαβουλεύσεων στήν ἀνάγκη ἐξευρέσεως τῶν μέσων γιά τήν ἐπιβολή μιᾶς ἀποδεκτῆς λύσεως. Ἡ διακήρυξη ἀρχῶν, στήν ἐφαρμογή τῶν ὁποίων δέν ὑπάρχει οὐσιαστική ἐμμονή, ἔχει θεωρητική μόνον ἀξία[93].

15 ΣΕΠΤΕΜΒΡΙΟΥ 1974

Ἐπανεκδίδεται, μετά ἀπό διακοπή ἑπτά ἐτῶν, ἡ ἐφημερίδα «Καθημερινή». Στό γεγονός ἀναφέρεται ἀνέκδοτο κείμενο τοῦ Δ. Παπαναγιώτου:

«Κυριακή 15 Σεπτεμβρίου 1974: Κυκλοφορεῖ τό πρῶτο φύλλο τῆς ἐπανέκδοσης τῆς "Καθημερινῆς", μετά τήν πτώση τῆς στρατιωτικῆς δικτατορίας. Ὕστερα ἀπό ἑπτά χρόνια ἔντυπης σιωπῆς, οἱ κύλινδροι τοῦ παλαιοῦ πιεστηρίου ξαναφέρνουν τό γλυκό θόρυβο τῆς ἐνημερωτικῆς δημιουργίας στή Σωκράτους 57, τυπώνοντας τό πρῶτο μεταδικτατορικό φύλλο τῆς ἱστορικῆς ἐφημερίδας. Ἕνα πρῶτο φύλλο πού φέρει πενταψήφιο αὔξοντα ἀριθμό κάτω ἀπό τό κλασικό λογότυπο "Ἡ Καθημερινή" καί ἔχει πίσω του 55 χρόνια πλούσιας δημοσιογραφικῆς ζωῆς.

»Στίς 15 Σεπτεμβρίου 1919 εἶχε κυκλοφορήσει τό ὑπ' ἀριθ. 1 φύλλο τῆς "Καθημερινῆς" τοῦ Γεωργίου Βλάχου...

»Ἡ Ἑλένη Γ. Βλάχου εἶχε ἐπιλέξει τήν ἴδια ἡμερομηνία ὡς ἀφετηρία τῆς ἐπανέκδοσης γιά νά τιμήσει τόν πατέρα της, ἱδρυτή καί ἱστορικό ἀρθρογράφο τῆς μεγάλης ἀστικῆς ἐφημερίδας. Ἐν τῷ μεταξύ εἶχε τιμήσει, μόνη αὐτή, τήν ἑλληνική δημοσιογραφία μέ τήν ἀπόφασή της νά διακόψει τήν ἔκδοση τῆς "Καθημερινῆς" ἀμέσως μετά τήν ἐπιβολή τῆς στρατιωτικῆς δικτατορίας τήν 21η Ἀπριλίου 1967. Μαζί ἔκλεισε τότε τή "Μεσημβρινή", τό ἑβδομαδιαῖο περιοδικό "Εἰκόνες" καί τόν ἐκδοτικό οἶκο "Γαλαξίας".

»Ἦταν ἡ πρώτη καί καθοριστική ἀντιστασιακή ἐνέργεια κατά τῆς στρατιωτικῆς δικτατορίας, μοναδική στά διεθνῆ χρονικά τοῦ τύπου, τό πρῶτο μεγάλο πλῆγμα στίς ἐπιδιώξεις τῶν ἐπίορκων συνταγματαρχῶν. Ἡ Μεγάλη Κυρία τῆς ἑλληνικῆς δημοσιογραφίας ἔμεινε ἔτσι στήν Ἱστορία ὡς προστάτις τῆς ἐλευθερίας τοῦ λόγου καί τῆς διακίνησης τῶν ἰδεῶν.

»Στίς ἀρχές Αὐγούστου τοῦ 1974, ἡ Ἑλένη Βλάχου ἦρθε γιά πρώτη φορά στήν Ἑλλάδα ὕστερα ἀπό ἑπτά χρόνια αὐτοεξορίας καί συναντήθηκε μέ μιά ὁμάδα δημοσιογράφων, συνεργατῶν της στίς ἐφημερίδες της. Στή συγκέντρωση αὐτή ἀνήγγειλε, μαζί μέ τόν Κωνσταντῖνο Λούνδρα, τήν ἀπόφαση νά ἐπανεκδώσει τήν "Καθημερινή". Γιά τόν γράφοντα ἦταν μία εὐτυχῶς καθοριστική στιγμή στή δημοσιογραφική πορεία του, ὅταν τοῦ ζήτησε νά ἀναλάβει τήν διεύθυνση τῆς ἐφημερίδας.

»"Φεύγω μεθαύριο γιά τό Λονδῖνο" — καταγράφω ἀκριβῶς τόν λόγο πού μοῦ ἀπηύθυνε — "καί σέ λίγες ἡμέρες ξαναγυρίζω ὁριστικά στήν Ἑλλάδα, γιά να ξαναβγάλουμε τήν 'Καθημερινή'. Ὡς τότε νά ξαναλειτουργήσουν τά γραφεῖα μέ τούς συντάκτες πού συναντηθήκαμε σήμερα, προχωρῆστε κάποια προετοιμασία καί μέ τήν ἐπιστροφή μου θά πᾶμε στήν ἐπανέκδοση".

»Ἡ τελική προετοιμασία γιά τήν ἐπανέκδοση τῆς "Καθημερινῆς" συντελέσθηκε στόν ἀπίστευτα σύντομο χρόνο τῶν 15 ἡμερῶν, μέσα σέ μία ἀτμόσφαιρα πρωτοφανοῦς δημοσιογραφικῆς εὐφορίας, ἐνθουσιασμοῦ καί δημιουργικῆς συνεργασίας παλαιότερων καί νεώτερων συντακτῶν, πού στήν πράξη μεγέθυνε εὔπλαστα τόν ἀναγκαστικό, περιορισμένο χρόνο καί μᾶς ἔδινε τή δυνατότητα νά προχωρήσουμε ἀποτελεσματικά. Τό ὅτι ξαναβγάζαμε σάν καινούργια μία ἐφημερίδα μέ παρελθόν 55 ἐτῶν δημοσιογραφικῆς ἐπιτυχίας, προκαλοῦσε δέος ἀλλά συγχρόνως καί πρωτόγνωρους ἐρεθισμούς γιά τήν γόνιμη προώθηση μιᾶς νέας στήν ἀνάπτυξή της δημοσιογραφικῆς προσπάθειας.

»Ἔτσι, τό πρωί τῆς Κυριακῆς 15 Σεπτεμβρίου 1974, ἡ "Καθημερινή" ξεκινοῦσε μία νέα περίοδο συνεχίζοντας τήν πολυδεκαετῆ πορεία της. Καί συμβολίζοντας τήν ἐπιτυχῆ ζεύξη τοῦ χθές μέ τό σήμερα, τήν πρόοδο πού βασίζεται στήν εὔχυμη παράδοση, στό "πρῶτο" αὐτό 16σέλιδο φύλλο, μετά ἑπτά χρόνια αὐτοδιακοπῆς, περιείχετο σέ ἔνθετο φωτοαναπαραγωγῆς τό ἱστορικό πρῶτο φύλλο τῆς 15ης Σεπτεμβρίου τοῦ 1919. Ἡ νέα "Καθημερινή" ἔπαιρνε ἀπό τόν ἱστορικό ἑαυτό της τή σκυτάλη ἀνοίγοντας καί πάλι νέους ὁρίζοντες στήν ἑλληνική δημοσιογραφία, μέ τήν συνεπῆ ὑπηρέτηση τῆς ὑπεύθυνης καί ἀντικειμενικῆς ἐνημέρωσης τοῦ ἀναγνώστη-πολίτη, στό πλαίσιο τῆς ἀναγεννώμενης δημοκρατικῆς πολιτείας».

Λίγες ἡμέρες ἀργότερα, ὁ Κ. Καραμανλῆς, συνοδευόμενος ἀπό τόν Γ. Ράλλη, πραγματοποίησε ἐπίσκεψη στά γραφεῖα τῆς «Καθημερινῆς» καί συνομίλησε μέ τήν Ε. Βλάχου καί τούς συνεργάτες της.

16 ΣΕΠΤΕΜΒΡΙΟΥ 1974

Ἡ τουρκική Κυβέρνηση, σέ ἀπάντηση ρηματικῆς διακοινώσεως τῆς ἑλληνικῆς Κυβερνήσεως, ἡ ὁποία διαμαρτυρόταν γιά τή χορήγηση στήν τουρκική Ἑταιρεία Πετρελαίων ἀδειῶν ἐρευνῶν στό Αἰγαῖο Πέλαγος, θεωρεῖ τήν τελευταία αὐτή «ἀπαράδεκτη», «ἐφ' ὅσον αἱ ἐν λόγῳ περιοχαί ἀποτελοῦν τμῆμα τῆς τουρκικῆς ὑφαλοκρηπῖδος». Οἱ ἑλληνικές δι-

εκδικήσεις στίς περιοχές αὐτές δέν ἔχουν νομική βάση — ἰσχυρίζεται ἡ Ἄγκυρα· καί ἐπαναλαμβάνει τήν ἄποψη ὅτι μία «ἀμοιβαίως ἀποδεκτή λύσις εἰς τό πρόβλημα τῆς ὁροθεσίας τῶν θαλασσίων περιοχῶν τοῦ Αἰγαίου, τοῦ ὁποίου τάς ἔναντι ἀλλήλων κειμένας ἀκτάς μοιράζονται ἀμφότεραι αἱ χῶραι θά ἔπρεπε νά ἐπιτευχθῆ διά διαπραγματεύσεων». Ἐκφράζει, τέλος, τή λύπη της γιά τίς προσπάθειες τῆς ἑλληνικῆς Κυβερνήσεως νά ἐπιβάλει «μονομερῶς» λύσεις «εἰς τά προβλήματα, τά ὁποῖα μόνον διμερῶς δύνανται νά λυθοῦν, ἰδιαιτέρως εἰς περιοχάς ὡς τό Αἰγαῖον, τοῦ ὁποίου ἡ μοναδική γεωγραφική διαμόρφωσις καί ἡ γεωλογική μορφολογία ἀποτελοῦν γενικῶς παραδεδεγμένα γεγονότα».

16 ΣΕΠΤΕΜΒΡΙΟΥ 1974

Δημοσιεύεται στήν Ἐφημερίδα τῆς Κυβερνήσεως τό ὑπ' ἀριθ. 30 νομοθετικό διάταγμα «Περί ἐπανεξετάσεως περιπτώσεών τινων ἐκπτώσεων Ἑλλήνων ὑπηκόων ἀπό τῆς ἰθαγενείας των», βάσει τοῦ ὁποίου ὑποβάλλονταν σέ ἐπανεξέταση «ἅπασαι αἱ δημοσιευθεῖσαι εἰς τήν Ἐφημερίδα τῆς Κυβερνήσεως, ἀπό τῆς 21.4.1967 καί μέχρι τῆς 23.7.1974 ἀποφάσεις τοῦ ὑπουργοῦ Ἐσωτερικῶν, δι' ὧν Ἕλληνες ὑπήκοοι ἐκηρύχθησαν ἔκπτωτοι ἀπό τῆς ἰθαγενείας των».

16 ΣΕΠΤΕΜΒΡΙΟΥ 1974

Μετά ἀπό διαμονή πενῆντα περίπου ἡμερῶν στό ξενοδοχεῖο τῆς «Μεγάλης Βρετανίας», ὁ Κ. Καραμανλῆς μετοικίζει σέ διαμέρισμα πολυκατοικίας, ἀπέναντι ἀπό τό Στάδιο.

17 ΣΕΠΤΕΜΒΡΙΟΥ 1974

Τό Συμβούλιο τῶν Ὑπουργῶν τῆς ΕΟΚ ἀνταποκρίνεται θετικά στίς ἑλληνικές προτάσεις γιά τήν ἐπαναδραστηριοποίηση τῆς Συμφωνίας Συνδέσεως. Σέ ἀνακοινωθέν, πού ἐκδόθηκε μετά τή Σύνοδο τοῦ Συμβουλίου τῶν Ὑπουργῶν στό Παρίσι, τονίζεται ὅτι ἡ Ἑλλάς θά καταλάβει ταχέως τή θέση της στή δημοκρατική Εὐρώπη. Σ' ὅ,τι ἀφορᾶ τήν ἔνταξη τῆς Ἑλλάδος, ὡς πλήρους μέλους, οἱ ὑπουργοί τονίζουν — ὅπως ἀναμενόταν ἄλλωστε — ὅτι τό θέμα, ἐπειδή εἶναι πολύπλοκο, θά ἐξεταστεῖ σέ μεταγενέστερη ἡμερομηνία.

Ἡ σχετική ἀνταπόκριση τοῦ Πρακτορείου Ρώυτερ, ἀπό τή γαλλική πρωτεύουσα, ἀναφέρει:

Οἱ ὑπουργοί Ἐξωτερικῶν τῆς ΕΟΚ ὑπεστήριξαν τίς προσπάθειες τῆς ἑλληνικῆς Κυβερνήσεως γιά τήν ἀνανέωση τῶν δεσμῶν τῆς Ἑλλάδος μέ τήν Δυτική Εὐρώπη, ἀλλά, σύμφωνα μέ πληροφορημένες πηγές, ἀντέδρασαν σέ ἑλληνικό αἴτημα περί ἀμέσου ἐντάξεως τῆς Ἑλλάδος ὡς ἰσοτίμου μέλους στήν Εὐρωπαϊκή Οἰκονομική Κοινότητα.

Οἱ πηγές ἀναφέρουν ὅτι οἱ χῶρες τῆς ΕΟΚ συνεφώνησαν γιά τήν ἐπαναδραστηριοποίηση τῆς συνδέσεως, μετά τήν ἀνάληψη τῆς ἐξουσίας στήν Ἀθήνα ἀπό πολιτική Κυβέρνηση, ἀλλά προσέθεσαν ὅτι ἡ ἔνταξη τῆς Ἑλλάδος ὡς ἰσοτίμου μέλους εἶναι πολύ περισσότερο πολύπλοκο θέμα, τό ὁποῖο θά πρέπη νά ἐξετασθῆ περαιτέρω σέ μεταγενέστερη ἡμερομηνία.

Ὁ Γάλλος ὑπουργός Ἐξωτερικῶν Ζ. Σωβανιάργκ, ὁ ὁποῖος προήδρευσε τῆς συνεδριάσεως, θά προβῆ σέ ἀνακοίνωση, στό τέλος τῆς Συνόδου, στήν ὁποία θά ἐκφράζεται ἁπλῶς ἱκανοποίηση γιά τίς ἐξελίξεις στήν Ἑλλάδα καί ἐλπίδες ὅτι οἱ ἐνέργειες πρός τή δημοκρατικοποίηση θά συνεχισθοῦν.

Οἱ ὑπουργοί ἐξήτασαν ἐπίσης τήν κατάσταση στήν Κύπρο καί ἔλαβαν γνώση ἐκθέσεως ἐπί τῶν συνεχιζομένων προσπαθειῶν τῆς Βρετανίας γιά τήν διευθέτηση τῆς διεξαγωγῆς εἰρηνευτικῶν συνομιλιῶν.

Μετά τήν λήξη τῆς ἐξαώρου συνεδριάσεως ἐκδόθηκε τό ἑξῆς ἀνακοινωθέν:

Οἱ Ἐννέα χαιρετίζουν τήν ἀποκατάσταση τῶν ἀτομικῶν καί πολιτικῶν ἐλευθεριῶν στήν Ἑλλάδα καί ὑποδέχονται μετά μεγίστης συμπαθείας τίς προσπάθειες πρός τήν κατεύθυνση αὐτή, οἱ ὁποῖες ἀνελήφθησαν ὑπό τῆς Κυβερνήσεως τοῦ Κ. Καραμανλῆ.

Ἡ σαφῶς ἐκφρασθεῖσα ἐπιθυμία τῆς ἑλληνικῆς Κυβερνήσεως ὅπως ταχέως ὁλοκληρώση τήν παροῦσα διαδικασία δημοκρατικοποιήσεως, διά τήν ὁποίαν τά πρῶτα βήματα ἤδη ἐγένοντο καί, ἰδιαιτέρως, μέ τήν ἐπαναφορά τοῦ δημοκρατικοῦ Συντάγματος τοῦ 1952, κατά τήν ἄποψη τῶν Ἐννέα θά ἐπιτρέψη στήν Ἑλλάδα νά καταλάβη, τό ταχύτερον δυνατόν, τήν θέση της στήν δημοκρατική Εὐρώπη καί ἰδιαιτέρως στό Συμβούλιο τῆς Εὐρώπης.

Οἱ Ἐννέα ἀπό μέρους τους ζητοῦν ἀπό τίς ἁρμόδιες ἀρχές τοῦ Συμβουλίου τῆς Εὐρώπης νά ἀναλάβη τίς ἀναγκαῖες πρωτοβουλίες, γιά τήν ἐπίτευξη τοῦ ἀντικειμενικοῦ αὐτοῦ σκοποῦ.

19 ΣΕΠΤΕΜΒΡΙΟΥ 1974

Τό Ὑπουργικό Συμβούλιο ψηφίζει ὁμόφωνα τήν ἐνισχυμένη ἀναλογική ὡς ἐκλογικό σύστημα.

Στό ἀρχικό σχέδιο ἔγιναν τροποποιήσεις μετά ἀπό ἀνταλλαγή ἀπόψεων στούς κόλπους τῆς Κυβερνήσεως, σ' ὅ,τι ἰδιαίτερα ἀφορᾶ τά ποσοστά γιά τή συμμετοχή στή δεύτερη κατανομή.

Σέ σχετικές ἀνακοινώσεις, ὁ ὑπουργός Ἐσωτερικῶν, Χ. Στράτος, εἶπε τά ἑξῆς:

«Ἡ Κυβέρνησις διά τοῦ πρωθυπουργοῦ της κ. Κωνσταντίνου Καραμανλῆ ἔχει ἐξαγγείλει εἰς τόν ἑλληνικόν λαόν ὅτι εἷς ἐκ τῶν κοινῶν στόχων τοῦ ἔργου της εἶναι ἡ ἀποκατάστασις τῆς δημοκρατικῆς νομιμότητος καί τοῦ ὁμαλοῦ πολιτικοῦ βίου τῆς χώρας, καθώς καί ἡ διενέργεια γενικῶν ἐκλογῶν πρός ἀνάδειξιν τῆς Ἐθνικῆς Ἀντιπροσωπείας εὐθύς, ὡς αἱ συνθῆκαι ἐπιτρέψουν τοῦτο.

»Ἀναγκαία προϋπόθεσις διά τήν διενέργεια τῶν ἐκλογῶν ἦτο ἡ αἰτία τῶν τεχνικῶν προϋποθέσεων διενεργείας των καί ἡ δημοσίευσις τοῦ νόμου περί ἐκλογῆς βουλευτῶν.

Ἐπίσκεψη στα γραφεῖα τῆς «Καθημερινῆς», μετά τήν ἐπανέκδοσή της.

»Τά κυριώτερα θέματα τοῦ ὑπό τῆς Κυβερνήσεως ἐγκριθέντος καί δημοσιευθέντος ἐκλογικοῦ νόμου εἶναι τά ἀκόλουθα:

»1. Κατ' ἀρχήν ἐπαναφέρεται ἐν ἰσχύι τό β.δ. 592/1963, αἱ διατάξεις τοῦ ὁποίου εἶχον καταργηθῆ ὑπό τῶν περί προκηρύξεως καί διεξαγωγῆς τοῦ Δημοψηφίσματος τοῦ 1968 πράξεων τοῦ τότε 'Υπουργικοῦ Συμβουλίου τῆς δικτατορίας· βάσει τῶν διατάξεων τούτων διενεργήθησαν αἱ τελευταῖαι ἐκλογαί τῶν ἐτῶν 1963 καί 1964, βάσει δέ τῶν αὐτῶν διατάξεων, κατ' ἀρχήν, θά διενεργηθοῦν καί αἱ προσεχεῖς ἐκλογαί, μέ τινας τροποποιήσεις καί προσαρμογάς εἰς τά σημερινά δεδομένα ὡς καί τάς σημερινάς ἐθνικάς ἀνάγκας καί συνθήκας ἐν γένει.

»2. Αἱ ἐκλογαί θά διενεργηθοῦν μέ τό σύστημα τῆς ἐνισχυμένης ἀναλογικῆς. Τό ἐκλογικόν τοῦτο σύστημα εἶναι τό ἐκ τῶν περιστάσεων ἐνδεδειγμένον. Διά τοῦ συστήματος τούτου καί τῶν καθορισθέντων ποσοστῶν συμμετοχῆς εἰς τήν Β' κατανομήν σκοπεῖται ἡ συμμετοχή εἰς τάς ἐκλογάς ὅλων τῶν πολιτικῶν τάσεων καί κομμάτων ὡς καί ἡ ἀνύψωσις τῆς στάθμης τοῦ πολιτικοῦ ἀνταγωνισμοῦ ἀλλά καί ἡ ἀνάδειξις πλειοψηφίας δυναμένης νά σχηματίση ἰσχυράν Κυβέρνησιν, ἱκανῆς νά ἀντιμετωπίση τά μεγάλα ἐθνικά προβλήματα τῆς χώρας, κατά τήν τρέχουσαν κρίσιμον περίοδον τῆς ἱστορίας της.

»Τά ποσοστά συμμετοχῆς εἰς τήν Β' κατανομήν ὁρίζονται ὡς ἑξῆς:

»α. Αὐτοτελῆ κόμματα 17%.

»β. Συνασπισμοί δύο κομμάτων 25%.

»γ. Συνασπισμοί πλειόνων τῶν δύο κομμάτων 30%.

»3. 'Ο ἀριθμός τῶν βουλευτικῶν ἑδρῶν ὡρίσθη εἰς (300) τριακοσίας. 'Εξ αὐτῶν 12 ἕδραι θά καταληφθοῦν ὑπό τῶν βουλευτῶν 'Επικρατείας, τοῦτο δέ ἀποτελεῖ μίαν καινοτομίαν τοῦ ἐκλογικοῦ νόμου. Εἰς τήν Βουλήν θά εἰσέλθουν, ὡς βουλευταί, προσωπικότητες ἄνευ ἐκλογῆς των εἰς ἐκλογικάς περιφερείας, ἀλλά δι' ὑποδείξεώς των ὑπό τῶν κομμάτων. "Ολα τά κόμματα δύνανται νά ὑποδείξουν ὑποψηφίους διά τάς ἕδρας ταύτας, αἵτινες θά κατανεμηθοῦν εἰς τά κόμματα, κατά λόγον τοῦ συνόλου τῶν ψήφων τάς ὁποίας ἕκαστον κόμμα θά λάβη καθ' ἅπασαν τήν 'Επικράτειαν. Διά τοῦ τρόπου τούτου σκοπεῖται ἡ εἴσοδος εἰς τήν Βουλήν διακεκριμένων προσωπικοτήτων τῆς χώρας.

»4. Εἰς τάς ἐκλογάς θά ἀσκήσουν τό ἐκλογικόν δικαίωμα οἱ πολιτικοί δημόσιοι ὑπάλληλοι, ὡς καί οἱ στρατιωτικοί, εἰς τά αὐτά ἐκλογικά τμήματα ὡς καί οἱ λοιποί ἐκλογεῖς.

»5. Αἱ ἐκλογαί θά διεξαχθοῦν μέ τό σύστημα τῆς δισταυρίας εἰς τάς περιφερείας 'Αθηνῶν Α' καί Β' καί Θεσσαλονίκης Α'. Εἰς δέ τάς λοιπάς περιφερείας θά ἰσχύση τό σύστημα τῆς μονοσταυρίας.

»6. Τέλος, ρυθμίζονται διά τοῦ ἐκλογικοῦ νόμου διάφορα θέματα τῆς διαδικασίας τῶν ἐκλογῶν καί ἐπιλύονται προβλήματα προκύπτοντα ἐκ τῶν εἰδικῶν συνθηκῶν ὑπό τάς ὁποίας διατελεῖ ἡ χώρα κατά τήν παροῦσαν περίοδον.

»Μέ τήν δημοσίευσιν τοῦ ἐκλογικοῦ νόμου καί τήν προώθησιν τῆς ὀργανώσεως καί τῆς τεχνικῆς προπαρασκευῆς τῶν ἐκλογῶν ἀνακοινοῦται εἰς τόν ἑλληνικόν λαόν ὅτι ἀπό νομοθετικῆς καί τεχνικῆς πλευρᾶς εἶναι ἤδη δυνατή ἡ διενέργεια τῶν ἐκλογῶν. 'Απομένει ἡ διαπίστωσις τῆς συνδρομῆς τῶν προϋποθέσεων ὡς αὐταί ἔχουν προσδιορισθῆ ὑπό τοῦ πρωθυπουργοῦ κ. Κωνσταντίνου Καραμανλῆ, ὁπότε ἡ Κυβέρνησις θά ἀποφασίση ἐντός συντόμου διαστήματος τήν προκήρυξιν τῶν ἐκλογῶν ὥστε ὁ ἑλληνικός λαός νά δυνηθῆ νά προσέλθη εἰς τάς κάλπας καί νά ἀναδείξη τήν 'Εθνικήν 'Αντιπροσωπείαν τῆς ἐκλογῆς του, ἐπανακτῶν οὕτω τά κυριαρχικά του δικαιώματα, τά ὁποῖα βαναύσως κατεπατήθησαν ἐπί πολλά ἔτη».

'Ο ἴδιος ὁ Κ. Καραμανλῆς, σέ σχετικές δηλώσεις, ἐξέφρασε τίς ἀπόψεις του γιά τήν πολιτική κατάσταση καί ἀνέλυσε τήν κυβερνητική ἐπιλογή στό θέμα τοῦ ἐκλογικοῦ συστήματος:

«'Ο ἐκλογικός νόμος εἶναι ἕνας ἀπό τούς βασικούς θεσμούς τῆς δημοκρατίας. 'Επηρεάζει ἀποφασιστικά τήν διαμόρφωσιν τοῦ δημοσίου βίου. Καί πρέπει, ὡς ἐκ τούτου, ἡ ἐπιλογή του νά γίνεται μετά μεγάλης περισκέψεως. Κριτήριον δέ διά τήν ἐπιλογήν του ὀφείλουν νά εἶναι αἱ ἰδιαίτεραι συνθῆκαι ἑκάστης ἐποχῆς καί ἑκάστης χώρας.

»Δεδομένου ὅτι δέν ἀπέχομεν πολύ ἀπό τάς ἐκλογάς, ἔκρινα ὅτι εἶναι ἐθνικῶς χρήσιμον νά ἐπισπευσθῆ ἡ δημοσίευσις τοῦ ἐκλογικοῦ νόμου, εἰς τρόπον ὥστε αἱ πολιτικαί δυνάμεις τῆς χώρας νά δύνανται ἐγκαίρως νά προσανατολισθοῦν πρός τάς μελλούσας νά ἰσχύσουν ἐκλογικάς συνθήκας.

»"Οπως εἶναι γνωστόν ἐκ τοῦ παρελθόντος, ἡ προσωπική μου προτίμησις στρέφεται πρός τό πλειοψηφικόν σύστημα. Καί τούς λόγους τῆς προτιμήσεώς μου αὐτῆς εἶχα ἐκθέσει κατ' ἐπανάληψιν. Αὐτήν ὅμως τήν στιγμήν, ἡ ὁποία ἀποτελεῖ τήν ἀφετηρίαν μιᾶς νέας πολιτικῆς περιόδου, ἐκεῖνο πού προέχει εἶναι ἡ ἀναδιάρθρωσις, μετά ἑπταετῆ δικτατορίαν, τῆς δημόσιας μας ζωῆς ἐπί ὑγιῶν βάσεων. Διά τόν λόγον αὐτόν υἱοθέτησα τό σύστημα τῆς ἐνισχυμένης ἀναλογικῆς, τό ὁποῖον ἔχει ἐφαρμοσθῆ καί κατά τό παρελθόν καί διασφαλίζει τόσον τήν πολιτικήν σταθερότητα, ὅσον καί τήν ἐκπροσώπησιν τῶν σοβαρωτέρων πολιτικῶν τάσεων τῆς χώρας.

»"Οσον ἀφορᾶ εἰς τήν ἀνάγκην τῆς κατά τό δυνατόν συντομωτέρας διενεργείας τῶν ἐκλογῶν, αὕτη ἐπιβάλλεται διά πολλούς καί διαφόρους λόγους, οἱ σημαντικώτεροι τῶν ὁποίων εἶναι οἱ ἑξῆς:

»1. Διότι μέχρι διενεργείας τῶν ἐκλογῶν δέν δικαιούμεθα ἤ δέν δυνάμεθα νά πιστεύωμεν ὅτι ἐθεμελιώσαμεν ὁριστικά τήν δημοκρατίαν, πεμπτουσία τῆς ὁποίας εἶναι ἡ ἔκφρασις τῆς λαϊκῆς κυριαρχίας.

»2. Διότι ἡ παροῦσα Κυβέρνησις ἡ ὁποία ἀπό τοῦ σχηματισμοῦ της εἶναι μεταβατική καί συνεπῶς προεκλογική, δέν δύναται νά ἀποδώση δημιουργικόν ἔργον, ἐφ' ὅσον δέν ἠμπορεῖ νά ἔχη ἄλλο πρόγραμμα πέραν τῆς ἀποκαταστάσεως τῶν ἐλευθέρων θεσμῶν.

»3. Διότι ἡ ἔνταξίς μας εἰς τούς Εὐρωπαϊκούς 'Οργανισμούς, ἀλλά καί τό διεθνές κῦρος καί ἡ πί-

στις τῆς χώρας προϋποθέτουν τήν ὕπαρξιν Κυβερνήσεως προερχομένης ἐκ τοῦ λαοῦ. Τό αὐτό ἰσχύει καί διά τήν διαχείρισιν τῶν ἐθνικῶν μας θεμάτων, ἡ ἐπίλυσις τῶν ὁποίων θά ἀπαιτήση ὑπευθυνότητα, ἀποφασιστικότητα, καί ἴσως καί χρόνον. Ἀλλά καί προσωπικῶς — θά μοῦ ἐπιτρέψετε νά εἴπω — δέν εἶμαι πρόθυμος νά ἀσκῶ τήν ἐξουσίαν, παρά μόνον ἐάν καί ἐφ' ὅσον θά τήν ἀντλῶ ἀπ' εὐθείας ἀπό τήν πηγήν της, δηλαδή τόν λαόν.

»Τέλος, ὡς πρός τάς διαφαινομένας ἐπιφυλάξεις ἐν ὄψει ἐκλογῶν, ἔχω νά παρατηρήσω τά ἑξῆς:

»Μέ τά μέτρα πού ἔλαβεν ἡ Κυβέρνησις καί ὅσα πρόκειται νά ἀκολουθήσουν, δημιουργοῦνται ἤδη αἱ προϋποθέσεις διά τήν διεξαγωγήν ἐλευθέρων ἐκλογῶν. Τό ἐπιχείρημα ὅτι αἱ ἐκλογαί ἠμποροῦν νά προκαλέσουν ὀξύτητα εἶναι ἀβάσιμον, δεδομένου ὅτι ἡ ὀξύτης ἤ ἡ ἠπιότης τοῦ πολιτικοῦ κλίματος ἐξαρτᾶται ἀπό τήν συμπεριφοράν τῶν πολιτικῶν δυνάμεων τῆς χώρας καί τοῦ τύπου καί ὄχι ἀπό τάς ἐκλογάς, αἱ ὁποῖαι, ἄλλωστε, ἀργά ἤ γρήγορα, ἐπιβάλλεται νά γίνουν. Ἀβάσιμον, εἶναι, ἐπίσης, τό ἐπιχείρημα ὅτι ἐνδέχεται νά διασπασθῆ ἡ ἐθνική ἑνότης, δεδομένου ὅτι καί αὕτη ἐξαρτᾶται ἀπό τήν συμπεριφοράν τῶν πολιτικῶν δυνάμεων τῆς χώρας καί ὄχι ἀπό τάς ἐκλογάς.

»Πιστεύω, ἐξ ἄλλου, ὅτι προδίδει ἔλλειψιν δημοκρατικῆς νοοτροπίας ἡ ἀναζήτησις ἐπιχειρημάτων διά τήν ἐπιβράδυνσιν τῆς προσφυγῆς εἰς τήν λαϊκήν ἐτυμηγορίαν».

Στήν ἴδια συνεδρίαση, τό Ὑπουργικό Συμβούλιο ἐνέκρινε τήν κύρωση τῆς Συμβάσεως τῆς Ρώμης, τῆς 4ης Νοεμβρίου 1950, γιά τήν προάσπιση τῶν δικαιωμάτων τοῦ ἀνθρώπου καί τῶν θεμελιωδῶν ἐλευθεριῶν, καθώς καί τοῦ προσθέτου πρωτοκόλλου τῶν Παρισίων τῆς 20ῆς Μαρτίου 1952. Ὅπως εἶναι γνωστό ἡ δικτατορία εἶχε καταγγείλει τή σύμβαση τό Δεκέμβριο τοῦ 1969, ταυτόχρονα μέ τή δήλωσή της γιά τήν ἀναγκαστική ἀπόσυρση τῆς Ἑλλάδος ἀπό τό Συμβούλιο τῆς Εὐρώπης.

19 ΣΕΠΤΕΜΒΡΙΟΥ 1974

Ὁ Κ. Καραμανλῆς δέχεται τήν ἐπίσκεψη τοῦ πρέσβη της Ὁμοσπονδιακῆς Δημοκρατίας τῆς Γερμανίας, ὁ ὁποῖος τοῦ ἐπιδίδει τήν ἀπάντηση τοῦ καγκελλάριου Χ. Σμίτ στό μήνυμά του τῆς 28ης Αὐγούστου, μέ ἀναφορά στήν ἀπόφαση τῆς Ἑλλάδος νά ἀποχωρήσει ἀπό τό στρατιωτικό σκέλος τοῦ NATO.

Τό κείμενο τῆς ἐπιστολῆς Σμίτ:

«Ἀγαπητέ κύριε πρωθυπουργέ,

»Σᾶς εὐχαριστῶ γιά τήν ἐπιστολή σας τῆς 28ης Αὐγούστου 1974. Καθυστέρησα νά ἀπαντήσω, ἔτσι ὥστε νά ἔχω τήν εὐκαιρία νά συζητήσω τά θέματα αὐτά μέ τόν ὑπουργό Ἐξωτερικῶν Μαῦρο καί νά σᾶς ἀπαντήσω ὑπό τό φῶς τῶν συνομιλιῶν.

»Σᾶς γράφω ὡς φίλος τῆς Ἑλλάδος καί τῆς Κυβερνήσεώς σας. Γνωρίζετε ὅτι ἡ Ὁμοσπονδιακή Κυβέρνηση θά καταβάλη κάθε προσπάθεια νά βοηθήση τήν Ἑλλάδα καί τήν Κυβέρνησή σας στή δύσκολη κατάσταση πού ἀνέκυψε ἀπό τά ἀτυχῆ γεγονότα στήν Κύπρο.

»Ἡ Ὁμοσπονδιακή Κυβέρνηση ἐκφράζει ἀκόμη περισσότερο τήν λύπη της γιά τό γεγονός ὅτι θεωρήσατε πώς εἶστε ἀναγκασμένος νά ἀποσύρετε τήν Ἑλλάδα ἀπό τήν στρατιωτική δομή τοῦ NATO.

»Ὡστόσο, ἐχάρηκα μαθαίνοντας ἀπό τήν ἐπιστολή σας ὅτι ἡ Ἑλλάδα σκοπεύει νά παραμείνη μέλος τῆς Συμμαχίας καί πιστή στίς θεμελιώδεις ἀρχές τῆς Συμμαχίας. Σημείωσα ἐπίσης τό γεγονός ὅτι ἡ Ἑλλάδα θεωρεῖ πώς δέν ὑπῆρξε μεταβολή στήν κατάσταση μεταξύ Ἀνατολῆς καί Δύσεως. Συμπεραίνω ὅτι ἡ ἑλληνική Κυβέρνηση ἐπιθυμεῖ νά ἀποφύγη ἀποδυνάμωση τῆς νοτιοανατολικῆς πτέρυγας τοῦ NATO.

»Συνεπῶς ὑποδέχομαι μέ εὐχαρίστηση τήν πρότασή σας νά συζητήσετε μέ τούς συμμάχους τά πρακτικά μέτρα γιά τήν ὑλοποίηση τῆς ἑλληνικῆς ἀποφάσεως. Ἀναμένω ὅτι μιά ἀπό κοινοῦ ὁλοκληρωμένη συζήτηση τῆς ἀμυντικῆς καταστάσεως στήν ἀνατολική Μεσόγειο θά παράγη ἀποτελέσματα, τά ὁποῖα θά ἐπιτρέψουν τήν κάλυψη τῶν ἀναγκῶν τῆς Συμμαχίας μας καί τῶν μελῶν της.

Ἐπακολούθησε συζήτηση μεταξύ τοῦ Γερμανοῦ διπλωμάτη καί τοῦ Ἕλληνα πρωθυπουργοῦ:

«Ὁ Γερμανός πρέσβυς ἠρώτησε τόν κ. πρωθυπουργόν περί τῶν σχεδίων τῆς ἑλληνικῆς Κυβερνήσεως διά τόν τρόπον ἐφαρμογῆς εἰς τήν πρᾶξιν τῆς ἀποφάσεώς της ὅπως ἀπομακρυνθῆ ἀπό τήν στρατιωτικήν ὀργάνωσιν τοῦ NATO.

»Ὁ κ. πρωθυπουργός ἀπήντησε ὅτι ἡ ἀπόφασις αὕτη τῆς ἑλληνικῆς Κυβερνήσεως εἶναι ὁριστική, παρεκάλεσε δέ τόν κ. Ὄνκεν ὅπως ἀρυσθῆ πληροφορίας ἐπί τοῦ ἐρωτήματός του ἐκ τοῦ ἁρμοδίου ὑπουργοῦ Ἐθνικῆς Ἀμύνης.

»Ὁ Γερμανός πρέσβυς ἠρώτησε ἐπίσης περί τοῦ χρόνου πραγματοποιήσεως τῆς ἑλληνικῆς ἀποφάσεως καί ἐξέφρασε ἐλπίδα ὅτι αὕτη θά ἐφαρμοσθῆ ἐν διαβουλεύσει μετά τῆς Συμμαχίας ἵνα τηρηθῆ ἡ ἀρχή περί διαβουλεύσεων ἥν υἱοθέτησεν ἡ Συμμαχία.

»Εἰς τό πρῶτον σημεῖον ὁ κ. πρωθυπουργός ἀπήντησεν ὅτι ὁ χρόνος θά πρέπη νά εἶναι ὁ συντομώτερος δυνατός τόν ὁποῖον θά ἐπιτρέψουν ἀφ' ἑνός μέν αἱ ἀνάγκαι τῆς Συμμαχίας, εἰς τήν ὁποίαν δέν ἐπιθυμοῦμεν νά προκαλέσωμεν δυσχερείας, ἀφ' ἑτέρου δέ αἱ ἡμέτεραι ἐπιδιώξεις.

»Εἰς τό δεύτερον σημεῖον ὁ κ. πρωθυπουργός ἀπήντησεν ὅτι ἡ Συμμαχία υἱοθέτησε μέν τήν ἀρχήν τῶν διαβουλεύσεων, ἀλλά δέν ἐτήρησεν ταύτην, προσθέσας ὅτι θεωρεῖ τήν τουρκικήν εἰσβολήν εἰς τήν Κύπρον, ὑπό τά ὅμματα τῆς Συμμαχίας, ὡς τήν ἠθικήν καί πολιτικήν χρεωκοπίαν τοῦ NATO. Τοῦτο, εἶπεν ὁ κ. πρωθυπουργός, εἶχε, μέσῳ τῶν Βρετανῶν, τήν ὑποχρέωσιν, τό δικαίωμα καί τά μέσα νά ἀποτρέψη τόσον τό πραξικόπημα κατά τοῦ Μακαρίου ὅσον καί τήν τουρκικήν εἰσβολήν. Ὁ ἴδιος, προσέθεσεν ὁ κ. πρωθυπουργός, δέν ἔχει μεταβάλει τήν τοποθέτησίν του

οὔτε ἔναντι τοῦ κομμουνισμοῦ, οὔτε ἔναντι τῆς Δύσεως. Δέν γνωρίζει ὅμως ποῖαι θά εἶναι αἱ ψυχολογικαί ἀντιδράσεις τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ λόγῳ τῆς ἀπογοητεύσεως ἣν ἠσθάνθη οὗτος ἐκ τῆς στάσεως τῆς Συμμαχίας. Διά τόν λόγον τοῦτον ὁ κ. πρωθυπουργός ἀναμένει ἀπό τούς Συμμάχους κατανόησιν καί βοήθειαν διά τήν ἀντιμετώπισιν τῶν ὑφισταμένων δυσχερῶν προβλημάτων.

»Τέλος, ὁ κ. πρωθυπουργός ηὐχαρίστησε τόν Γερμανόν πρέσβυν διά τήν ὑποδοχήν ἥτις ἐπεφυλάχθη εἰς τούς ὑπουργούς τῆς Κυβερνήσεώς του κατά τήν πρόσφατον ἐπίσκεψίν των εἰς Γερμανίαν καί ἐξέφρασε τήν ἐλπίδα ὅτι τά ἐπιδειχθέντα κατά τήν ἐπίσκεψιν ταύτην φιλικά αἰσθήματα τῆς Γερμανίας θά μετατραποῦν εἰς συγκεκριμένας πράξεις ἐπί τοῦ πολιτικοῦ καί οἰκονομικοῦ πεδίου.

»Ὁ Γερμανός πρέσβυς διεβεβαίωσε τόν κ. πρωθυπουργόν διά τό προσωπικόν ἐνδιαφέρον τοῦ κ. Σμίτ διά τήν Ἑλλάδα, προσθέσας ὅτι ἡ γερμανική πολιτική ἔναντι τῆς Ἑλλάδος στηρίζεται ἐπί δύο βασικῶν σημείων προσανατολισμοῦ: (1) τήν διατήρησιν τῆς εἰρήνης ἐν τιμῇ καί (2) τήν ἀπόλυτον ἀνάγκην ἐνισχύσεως τῶν προσπαθειῶν τοῦ κ. πρωθυπουργοῦ»[94].

20 ΣΕΠΤΕΜΒΡΙΟΥ 1974

Ὁ Γ. Μαῦρος ἐκλέγεται παμψηφεί πρόεδρος τῆς ΕΚ στή διάρκεια συνελεύσεως μέ τή συμμετοχή ὀγδοντατεσσάρων πρώην βουλευτῶν τοῦ κόμματος.

Σέ μακρά ἀνακοίνωση πού δόθηκε στή δημοσιότητα μετά τό πέρας της συνελεύσεως ἐκφράζεται ἡ ὁμόθυμη πεποίθηση τῶν μελῶν της στήν ἀνάγκη γιά τήν «ἄμεση ἐνεργοποίηση τῆς μεγάλης δημοκρατικῆς παρατάξεως πού περιλαμβάνει ὅλες τίς προοδευτικές δυνάμεις μεταξύ τῆς παραδοσιακῆς Δεξιᾶς καί τῆς ἄκρας Ἀριστερᾶς πού ἐξέφραζε καί συνεχίζει νά ἐκφράζει ἡ Ἕνωση Κέντρου». Ἡ δραστηριοποίηση αὐτή θά συνέβαλλε δημιουργικά καί ἀποφασιστικά στήν ἀντιμετώπιση τῶν μεγάλων θεμάτων τῆς ἐθνικῆς κρίσεως καί τῆς θεμελιώσεως τῆς δημοκρατίας.

Καί, ἀφοῦ χαρακτηρίζει τήν ἐκλογή τοῦ Γ. Μαύρου ὡς τό πρῶτο βῆμα γιά τήν ἀνασύνταξη τῆς ΕΚ, ὡς πολιτικοῦ ὀργανισμοῦ ἀρχῶν μέ δημοκρατική ὀργάνωση καί λειτουργία, ἡ ἀνακοίνωση διακηρύσσει τήν κοινή πίστη τῶν μελῶν της στίς σύγχρονες δημοκρατικές ἀντιλήψεις «χωρίς δογματισμούς καί ἐξτρεμισμούς, πού θά καθιστοῦσαν ἀδύναμη τή συγκέντρωση τοῦ συνόλου τῶν πλατειῶν δημοκρατικῶν μαζῶν».

21 ΣΕΠΤΕΜΒΡΙΟΥ 1974

Ἀποφασίζεται ἡ θέση σέ διαθεσιμότητα 36 ἀξιωματικῶν τῶν τριῶν κλάδων τῶν Ἐνόπλων Δυνάμεων, οἱ ὁποῖοι — ὅπως ἀναφέρεται — εἴτε μέ τήν ἀνάμιξή τους στό πραξικόπημα τῆς 15ης Ἰουλίου, εἴτε μέ τή συμμετοχή τους σέ ἀνακρίσεις πολιτῶν κατά τό παρελθόν, κατέστησαν τήν παραμονή τους στό στράτευμα ἀσύμφορη γιά τήν ὑπηρεσία.

Ὁ ὑπουργός Ἐθνικῆς Ἀμύνης, Ε. Ἀβέρωφ, ἀναγγέλλοντας τήν ἐπιβολή τῶν ποινῶν, δήλωσε ὅτι ἀρχικά πίστευε ὅτι ὁ κατάλογος ἔπρεπε νά περιλαμβάνει πολύ περισσότερους ἀξιωματικούς, ἀλλά, ἀφοῦ ἐστάθμισε τά πράγματα, ἀποφάσισε τελικά νά περιορίσει, κατά τό δυνατόν, τόν ἀριθμό τους. Οἱ Ἔνοπλες Δυνάμεις — τόνισε καταλήγοντας — εὑρίσκονται ἐπί ποδός πολέμου καί πρέπει νά περιβληθοῦν μέ ἀγάπη καί σεβασμό.

«Νέο ἀποφασιστικό βῆμα γιά τήν ἐδραίωση τῆς δημοκρατίας», ἐπισήμανε σέ σχόλιο ἡ «Καθημερινή»· καί κατέληξε ἐπιγραμματικά: «Διελύθη ὁ πυρήν τῆς δικτατορίας»[95].

23 ΣΕΠΤΕΜΒΡΙΟΥ 1974

Δημοσιεύεται στήν Ἐφημερίδα τῆς Κυβερνήσεως τό ὑπ' ἀριθ. 59 νομοθετικό διάταγμα «Περί συστάσεως καί ἐπαναλειτουργίας πολιτικῶν κομμάτων». Σύμφωνα μέ τίς διατάξεις του, ἐπιτρέπεται «ἡ σύστασις πολιτικῶν κομμάτων ὡς καί ἡ ἐπαναλειτουργία τοιούτων διαλυθέντων κατά τό παρελθόν... ἅ τῶν ὁποίων ἡ λειτουργία καί δρᾶσις διεκόπη ἤ ἀνεστάλη»· καί, παράλληλα, ὁρίζεται ὅτι τά κόμματα «ὑποχρεοῦνται ὅπως καταθέσουν εἰς τόν εἰσαγγελέα τοῦ Ἀρείου Πάγου δήλωσιν τοῦ ἀρχηγοῦ ἤ τῆς Διοικούσης Ἐπιτροπῆς αὐτῶν περιλαμβάνουσαν ὅτι αἱ ἀρχαί τοῦ κόμματος ἀντιτίθενται πρός πᾶσαν ἐνέργειαν ἀποσκοποῦσαν εἰς τήν βιαίαν κατάληψιν τῆς ἐξουσίας ἤ τήν ἀνατροπήν τοῦ ἐλευθέρου δημοκρατικοῦ πολιτεύματος».

Ἐξ ἄλλου, μέ τό ὑπ' ἀριθ. 615 προεδρικό διάταγμα «περί ἐπαναφορᾶς ἐν ἰσχύι τῶν ἄρθρων 11 καί 20 τοῦ Συντάγματος» ἀποκαθίσταται τό δικαίωμα τοῦ συνεταιρίζεσθαι καί τοῦ ἀπορρήτου τῆς ἐπικοινωνίας.

Σχετικά μέ τή δημοσίευση τοῦ ν.δ. ὑπ' ἀριθ. 59 καί τοῦ π.δ. ὑπ' ἀριθ. 615, ὁ Κ. Καραμανλῆς ἔκαμε τίς ἀκόλουθες δηλώσεις:

«Τό νομοθετικόν διάταγμα περί ἐπαναλειτουργίας τῶν κομμάτων καί καταργήσεως τοῦ νόμου 509, καθώς καί τό προεδρικόν διάταγμα διά τοῦ ὁποίου ἀποκαθίστανται ἡ ἐλευθερία τοῦ συνεταιρίζεσθαι καί τό ἀπόρρητον τῆς ἐπικοινωνίας, ἀποτελοῦν δύο νέα οὐσιαστικά βήματα εἰς τήν προσπάθειαν πρός ἐξασφάλισιν τῆς ἐλευθέρας ἐκδηλώσεως τῆς λαϊκῆς θελήσεως.

»Τά ἐξαγγελθέντα νέα μέτρα ἀποτελοῦν τήν πλέον σημαντικήν προσφοράν πρός ἀποκατάστασιν τῆς δημοκρατικῆς νομιμότητος. Τήν σημασίαν αὐτῶν δέν εἶναι δυνατόν νά ἀμφισβητήσουν ὅσοι ἔχουν ἐμπιστοσύνην εἰς τήν λαϊκήν ἐτυμηγορίαν.

»Ἡ Κυβέρνησις θά προχωρήσῃ σταθερῶς εἰς τήν πορείαν πού ἔχει χαράξει διά τήν πλήρη ἀποκα-

τάστασιν τῆς λαϊκῆς κυριαρχίας. Ἡ ταχεῖα προσφυγή εἰς τάς κάλπας δέν ὑπαγορεύεται μόνον ἀπό τήν δημοκρατικήν μας εὐαισθησίαν ἤ ἀπό χρέος συνεπείας πρός τάς πρώτας μας διακηρύξεις. Ἀνταποκρίνεται κυρίως εἰς ἐθνικήν ἐπιταγήν διά τήν διαχείρισιν κρισίμων ἐθνικῶν θεμάτων, ὅπως κατ' ἐπανάληψιν ἔχω τονίσει.

»Ἀπό τῆς δημοσιεύσεως τῶν νέων νομοθετημάτων ὅλα τά κόμματα εἶναι ἐλεύθερα νά ἀναπτύξουν νομίμως τήν δραστηριότητά των ἐντός τοῦ πλαισίου τῶν δημοκρατικῶν θεσμῶν, ἄνευ οἱασδήποτε διακρίσεως. Ἡ Κυβέρνησις ἔκρινεν ὅτι δέν συντρέχουν πλέον οἱ λόγοι, ἕνεκεν τῶν ὁποίων ἐτέθησαν ἐκτός νόμου ὡρισμένα κόμματα. Ὅλα τά ληφθέντα ὑπό τῆς Κυβερνήσεως μέτρα ἀποσκοποῦν εἰς τήν θεμελίωσιν μιᾶς πραγματικῆς καί προοδευτικῆς δημοκρατίας, εἰς τό πλαίσιον τῆς ὁποίας θά ἔχουν θέσιν ὅλοι οἱ Ἕλληνες, ἀρκεῖ νά σέβωνται τούς νόμους καί νά μήν ἐκτρέπωνται εἰς πράξεις αἵτινες παραβλάπτουν τά γενικώτερα συμφέροντα τῆς χώρας καί τήν ὁμαλήν λειτουργίαν τῆς δημοκρατίας.

»Ἡ πλήρης ἄρσις τοῦ νόμου περί καταστάσεως πολιορκίας καί ἡ προκήρυξις τῶν ἐκλογῶν δέν θά βραδύνουν. Εἶναι καιρός αἱ πολιτικαί δυνάμεις τῆς χώρας, παραδειγματιζόμεναι ἀπό τήν θαυμαστήν ὡριμότητα τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ, νά ἀναλάβουν τήν εὐθύνην τῶν προσδοκιῶν του καί νά βοηθήσουν εἰς τήν ταχεῖαν ἀποκατάστασιν τοῦ ἐλευθέρου πολιτεύματος τῆς χώρας».

Μέ τίς νέες ρυθμίσεις, πέραν τῶν ἄλλων, διασφαλίζονταν — γιά πρώτη φορά μετά τό 1947 — οἱ προϋποθέσεις γιά τή νομιμοποίηση τοῦ ΚΚΕ.

Ἡ ἀπόφαση τοῦ Κ. Καραμανλῆ ἀνταποκρινόταν στήν ἀνάγκη νά προσλάβει οὐσιαστικό περιεχόμενο ἡ πολιτική τῆς «λήθης» καί νά δημιουργηθεῖ κλῖμα ἐθνικῆς ὁμοψυχίας· καί διασφάλιζε καί τίς τελευταῖες ἀναγκαῖες προϋποθέσεις γιά τήν πλήρη ἀποκατάσταση ἀδιαμφισβήτητα δημοκρατικῆς ζωῆς.

23 ΣΕΠΤΕΜΒΡΙΟΥ 1974

Ὁ Κ. Καραμανλῆς δέχεται σέ ἀκρόαση τό νέο πρέσβη τῶν ΗΠΑ στήν Ἑλλάδα, Τζάκ Κιούμπις. Ὁ Ἀμερικανός διπλωμάτης ἐξέφρασε στόν πρωθυπουργό τήν πεποίθηση ὅτι ἡ θητεία του στήν Ἑλλάδα θά συμπέσει μέ μιά νέα φάση στενῆς φιλίας, συνεργασίας καί ἀμοιβαίας ἐμπιστοσύνης στίς ἑλληνοαμερικανικές σχέσεις· καί τοῦ μετέδωσε προσωπικά μηνύματα τοῦ προέδρου Φόρντ καί τοῦ Χ. Κίσινγκερ.

Ὁ Κ. Καραμανλῆς ἐξέφρασε καί ὁ ἴδιος τήν ἐλπίδα ὅτι, ἀπό τῆς πλευρᾶς τῆς ἀμερικανικῆς Κυβερνήσεως, θά ἀναληφθοῦν πρωτοβουλίες πού θά διευκολύνουν τήν ἀναθέρμανση τῆς πατροπαράδοτης φιλίας μεταξύ τῶν δύο λαῶν.

23 ΣΕΠΤΕΜΒΡΙΟΥ 1974

Δημοσιεύεται στήν Ἐφημερίδα τῆς Κυβερνήσεως τό ὑπ' ἀριθ. 55 ν.δ. «Περί τῶν Διοικήσεων τῶν Κεντρικῶν καί Περιφερειακῶν Ἐμπορικῶν καί Βιομηχανικῶν Ἐπιμελητηρίων, τῶν Ἐπαγγελματικῶν καί Βιοτεχνικῶν τοιούτων, τοῦ Ξενοδοχειακοῦ Ἐπιμελητηρίου τῆς Ἑλλάδος καί τῶν Χρηματιστηρίων Ἐμπορευμάτων καί Ἀξιῶν». Βάσει τῆς νέας ρυθμίσεως ἐπαναφέρονται σέ ἰσχύ «αἱ μέχρι τῆς 20ῆς Ἀπριλίου 1967 ἰσχύουσαι διατάξεις, αἱ ἀφορῶσαι εἰς τά τῆς Διοικήσεως τῶν Κεντρικῶν καί Περιφερειακῶν Ἐμπορικῶν καί Βιομηχανικῶν Ἐπιμελητηρίων καί τῶν Ἐπαγγελματικῶν καί Βιοτεχνικῶν τοιούτων» καί ἐπανασυνιστῶνται τά μέχρι τήν 20ή Ἀπριλίου 1967 διοικητικά συμβούλια καί διοικητικές ἐπιτροπές τῶν «ὡς ἄνω Νομικῶν Προσώπων».

24 ΣΕΠΤΕΜΒΡΙΟΥ 1974

Ὁ Γ. Μαῦρος, ἀντιπρόεδρος τῆς Κυβερνήσεως καί ὑπουργός τῶν Ἐξωτερικῶν, ἐπισκέπτεται τίς Ἡνωμένες Πολιτεῖες, ὅπου καί συναντᾶται μέ τόν Ἀμερικανό ὁμόλογό του, Χ. Κίσινγκερ.

Πρίν ἀπό τήν ἀναχώρησή του εἶχε συγκροτηθεῖ στήν Ἀθήνα εἰδική σύσκεψη, μέ τή συμμετοχή καί τῶν Ε. Ἀβέρωφ καί Δ. Μπίτσιου, στή διάρκεια τῆς ὁποίας ὁ πρωθυπουργός, Κ. Καραμανλῆς, ἔδωσε τίς ἀκόλουθες γενικές ὁδηγίες:

«1. Αἱ θέσεις τῆς Ἑλλάδος ἐπί τοῦ Κυπριακοῦ θά πρέπη νά ἀναπτυχθοῦν ἐνώπιον τῆς Γενικῆς Συνελεύσεως μέ σταθερότητα καί πίστιν ἀλλά κατά τρόπον μετριοπαθῆ καί μή προσβλητικόν.

»2. Κατά τήν συνάντησιν τοῦ κ. Μαύρου μέ τόν κ. Κίσινγκερ θά θιγῆ τό Κυπριακόν καί τό θέμα τῆς οἰκονομικῆς βοηθείας. Θά πρέπη νά καταστῆ σαφές ὅτι ἡ χορήγησις βοηθείας δέν σημαίνει ἀπαλλαγήν τῆς Ἀμερικῆς ἐκ τῆς ὑποχρεώσεώς της ὅπως βοηθήση εἰς τό Κυπριακόν. Ἡ Κυβέρνησις τῆς Ἑλλάδος ἐπιθυμεῖ τήν φιλίαν καί συνεργασίαν μετά τῶν ΗΠΑ, ἐάν ὅμως δέν μᾶς παρασχεθῆ ὑποστήριξις στό Κυπριακό καί οἰκονομική βοήθεια, δέν εἶναι δυνατόν νά προβλεφθῆ ἡ ἀντίδρασις τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ καί ἡ ἐξέλιξις τῶν σχέσεων τῶν δύο χωρῶν.

»3. Ὁ κ. Μαῦρος, συναντώμενος μετά τοῦ Ἀρχιεπισκόπου κ. Ἰακώβου, θά πρέπη νά ἐπιδιώξη τήν καλυτέραν ὀργάνωσιν τῆς ὁμογενείας πρός ἀξιοποίησιν τῶν δυνατοτήτων ὡς ἔχει αὕτη»[96].

Κατά τή συνάντησή του μέ τόν Γ. Μαῦρο, ὁ Ἀμερικανός ὑπουργός τῶν Ἐξωτερικῶν ἐξέθεσε τίς ἀπόψεις τῆς Οὐάσιγκτων σχετικά μέ τόν προσφορότερο τρόπο ἀντιμετωπίσεως τοῦ Κυπριακοῦ. Οἱ καθοριστικές κατευθύνσεις τῆς ἀμερικανικῆς πολιτικῆς ἐντοπίζονται στήν ἀποφυγή ἀναμίξεως μέ ἀνα-

γνώριση πάντοτε τοῦ γεγονότος ὅτι οἱ ὑποχωρήσεις πρέπει νά γίνουν ἀπό τήν τουρκική πλευρά, στήν ἀναγνώριση τῆς ἀνάγκης ἐδαφικοῦ χωρισμοῦ στά πλαίσια μιᾶς ἑνωμένης καί ἀνεξάρτητης Κύπρου, καθώς καί τῆς μετακινήσεως πληθυσμοῦ μέχρις ὁρισμένων ὁρίων καί στήν ἐκχώρηση οὐσιαστικῶν ἁρμοδιοτήτων στήν κεντρική Κυβέρνηση. Σ' ὅ,τι ἀφορᾶ τήν ἔκταση τῆς τουρκοκυπριακῆς περιοχῆς, ἡ τελευταία αὐτή θά πρέπει νά ὑπερβαίνει τό πληθυσμιακό ποσοστό τῶν Τουρκοκυπρίων. Προκειμένου νά ἀναλάβει μεσολαβητική ἀποστολή καί νά ἀσκήσει πίεση πρός τήν κατεύθυνση τῆς Τουρκίας, ὁ Χ. Κίσινγκερ ἐξέφρασε τήν ἐπιθυμία νά ἀποκτήσει σαφῆ εἰκόνα γιά τήν ἀποδεκτή λύση ἀπό τήν ἑλληνική πλευρά καί, στή συνέχεια, νά ἐπισκεφθεῖ τήν Ἄγκυρα μέ τήν εὐκαιρία ταξιδίου του στή Μ. Ἀνατολή καί μέ τήν προϋπόθεση ὅτι ἡ ἐκεῖ μετάβασή του δέν θά ἀφεθεῖ νά γίνει ἀντικείμενο παρεξηγήσεως ἀπό τήν ἑλληνική κοινή γνώμη. Ἡ παρέμβασή του θά ἀπέβλεπε στήν ἐκμαίευση τουρκικῆς χειρονομίας πού θά ἔδινε ὥθηση στίς συνομιλίες Κληρίδη-Ντενκτάς, ἐνόψει μιᾶς περισσότερο οὐσιαστικῆς διαπραγματεύσεως μετά τή διεξαγωγή τῶν ἐκλογῶν στήν Ἑλλάδα[97].

Τελικά, ἡ πρόθεση τοῦ Χ. Κίσινγκερ νά συμβάλει, μεταβαίνοντας ὁ ἴδιος στήν Τουρκία, στήν ἀναζήτηση λύσεως τοῦ κυπριακοῦ προβλήματος θά ἐγκαταλειφθεῖ, τουλάχιστον προσωρινά. Σέ μήνυμα πού θά ἀπευθύνει στόν Κ. Καραμανλῆ, στίς 9 Ὀκτωβρίου, θά ἀναγγείλει τήν ἀπόφασή του νά μήν ἐπισκεφθεῖ, μέ τήν εὐκαιρία περιοδείας του στή Μέση Ἀνατολή, καί τήν Ἄγκυρα, μετά τήν ἐκδήλωση στά νομοθετικά σώματα τῶν ΗΠΑ τῆς τάσεως γιά διακοπή τῆς στρατιωτικῆς βοήθειας πρός τήν Τουρκία[98].

Σχεδόν ταυτόχρονα, ὁ Σ. Σουλτσμπέργκερ, σέ ἀνταπόκρισή του στούς «New York Times», θά προσεγγίσει τό θέμα τῆς ἀναζητήσεως ἀπό τόν Κ. Καραμανλῆ ἐθνικά ἀποδεκτῆς λύσεως στό Κυπριακό, καθώς καί τῆς πιθανῆς θετικῆς συμβολῆς τῆς Οὐάσιγκτων πρός τήν ἴδια κατεύθυνση, ὡς ἑξῆς:

Ἡ λύση τῆς Κυπριακῆς κρίσεως ἐξαρτᾶται βασικά ἀπό τρία πράγματα: τήν συνέχεια τῆς διακυβερνήσεως τῆς Ἑλλάδος ἀπό τόν κ. Καραμανλῆ, τήν διατήρηση κάποιας σταθερᾶς Κυβερνήσεως στήν συγκεχυμένη πολιτική ζωή τῆς Τουρκίας καί μία ἐπιτυχῆ ἀμερικανική διπλωματική ἐπέμβαση πού θά παρέχη ἁπτές ἐνδείξεις μιᾶς ἐπιθυμίας συμβιβασμοῦ ἀπό μέρους τῆς Τουρκίας.

Ὁ κ. Καραμανλῆς εἶναι πιθανώτατο ὅτι θά ἐξασφαλίση τήν πλειοψηφία στίς προσεχεῖς ἐκλογές, τίς πρῶτες ἀπό δεκαετίας καί θά ἐνισχύση ἔτσι τήν θέση του, διαφορετικά θά ἠγηθῆ Κυβερνήσεως συνασπισμοῦ. Στήν Τουρκία οἱ προοπτικές εἶναι λιγώτερο εὐμενεῖς, Ἀλλ' ὁ στρατός στήν χώρα αὐτή παραμένει ἡ ὕπατη δύναμη καί ἐξουσία καί ἡ ἡγεσία του θά πρέπη νά πεισθῆ. Ἠμπορεῖ ἄραγε ἡ Οὐάσιγκτων νά τό ἐπιτύχη;

Παραδόξως ἡ ἑλληνική κατάσταση ἐμφανίζεται περισσότερο σταθερή τήν στιγμή αὐτή, πρᾶγμα πού ἀποτελεῖ τίτλο τιμῆς γιά τήν ἡγεσία τοῦ πρωθυπουργοῦ κ. Καραμανλῆ, πού ἀνέλαβε τήν ἐξουσία ὑπό συνθήκας κρίσεως ἀπό τήν δεσποτική χούντα. Ὡδήγησε τό ἔθνος μακρυά ἀπό μιά πιθανή στρατιωτική καταστροφή καί προετοίμασε τήν ἀποκατάσταση κοινοβουλευτικοῦ πολιτεύματος.

Εἶναι πιθανόν ὅτι ἡ σταθερή ἡγεσία του θά ἀποφύγη τήν ὑστερία γιά τό Κυπριακό. Παρά τό γεγονός ὅτι ὁ κ. Καραμανλῆς εἶναι ἀγανακτισμένος γιά τήν δεύτερη τουρκική εἰσβολή στήν Κύπρο διετήρησε τήν ψυχραιμία του καί πιθανῶς θά ἐδέχετο μία λογική ὁμοσπονδιακή λύση, ἐάν οἱ Τοῦρκοι ἐπεδείκνυαν μετριοπάθεια. Ἀλλά οἱ Ἕλληνες ἀμφιβάλλουν ἐάν οἱ Τοῦρκοι εἶναι ἱκανοί νά λογικευθοῦν καί ὑπολογίζουν στήν ἀμερικανική πίεση. Γι' αὐτό τόν λόγο ὁ κ. Καραμανλῆς χρησιμοποιεῖ ἔναντι τῆς Οὐάσιγκτων τήν ἀπειλή νά ὑποσκάψη τίς ἀμερικανικές στρατηγικές θέσεις[99].

24 ΣΕΠΤΕΜΒΡΙΟΥ 1974

Ὁ Κ. Καραμανλῆς, μέ τήν εὐκαιρία τῆς ἀντικαταστάσεως τῶν διοικήσεων τῶν Γεωργικῶν Συνεταιρισμῶν πού εἶχαν διορισθεῖ ἀπό τό δικτατορικό καθεστώς, ἔκαμε τίς ἀκόλουθες δηλώσεις:

«Ὁ Ἕλλην ἀγρότης ὑπῆρξεν ὁ ἀφανής καί ἀδικημένος ἥρως τῆς οἰκονομικῆς προόδου. Ἡ Κυβέρνησις προσβλέπει εἰς τήν ἀγροτικήν τάξιν ὡς τόν θεμελιώδη παράγοντα τῆς περαιτέρω οἰκονομικῆς ἀναπτύξεως τῆς χώρας μας. Καί ἡ νέα δημοκρατία θά θεμελιωθῆ στερεώτερα, ἐάν ἡ μοῖρα τῶν ἀγροτῶν ἀλλάξη καί καλλιτερεύση.

» Παρ' ὅλα τά φλέγοντα καί πιεστικά προβλήματα πού ἀντιμετωπίζει, ἡ Κυβέρνησις δέν παραλείπει νά λαμβάνη μέτρα ἐνισχύσεως τοῦ εἰσοδήματος τῶν ἀγροτῶν, τῶν τιμῶν ἀσφαλείας τῶν προϊόντων των καί αὐξήσεως τῆς χρηματοδοτήσεως τῆς γεωργίας.

»Τήν στιγμήν ὅμως αὐτήν ἡ πλέον ἐπείγουσα προσφορά πρός τόν ἀγροτικόν κόσμον εἶναι ἡ ἀπελευθέρωσις τοῦ συνεταιριστικοῦ κινήματος. Ἠλώθησαν οἱ συνεταιρισμοί κατά τήν ἑπταετίαν. Ὄχι ὅμως καί τό συνεταιριστικόν πνεῦμα.

»Ἡ Κυβέρνησις δέν θεωρεῖ βεβαίως ὅλους ἐκείνους οἱ ὁποῖοι μετέσχον εἰς τάς διοικήσεις τῶν Συνεταιρισμῶν ἤ καί τῶν Δήμων καί Κοινοτήτων, ὡς συνειδητά ὄργανα τῆς τυραννίας. Ὤφειλεν ὅμως νά ἐφαρμόση γενικόν μέτρον, δεδομένου ὅτι ἡ διαδικασία τῆς διακρίσεως μεταξύ ἐνόχων ἤ μή, πρακτικῶς καθίστατο ἀδύνατος.

»Σήμερον ἡ Κυβέρνησις παραδίδει εἰς τόν ἀγροτικόν κόσμον τόν θεσμόν τοῦ γεωργικοῦ συνεταιρισμοῦ ἐλεύθερον καί νέον. Οἱ Γεωργικοί Συνεταιρισμοί, κύτταρα διά τήν οἰκονομικήν καί κοινωνικήν

πρόοδον τῆς ἑλληνικῆς ἐπαρχίας, διά τοῦ ἐκδοθέντος νομοθετικοῦ διατάγματος θά συμβάλουν εἰς τήν ἀνόρθωσιν τῆς ἐθνικῆς οἰκονομίας καί εἰς τήν στερέωσιν τοῦ πνεύματος τῆς πραγματικῆς δημοκρατίας».

24 ΣΕΠΤΕΜΒΡΙΟΥ 1974

Ἡ ἀμερικανική Βουλή τῶν Ἀντιπροσώπων, μέ ψήφους 307 ἔναντι 90, ἀποφασίζει, μετά ἀπό πρόταση τοῦ Δημοκρατικοῦ βουλευτῆ Νέας Ὑόρκης Μπ. Ρόζενταλ, τή διακοπή τῆς στρατιωτικῆς βοήθειας πρός τήν Τουρκία, μέχρις ὅτου σημειωθεῖ θετική πρόοδος πρός τήν κατεύθυνση τοῦ εἰρηνικοῦ διακανονισμοῦ τοῦ κυπριακοῦ προβλήματος.

Τά μέλη τῆς ἀμερικανικῆς Βουλῆς διαπίστωσαν ὅτι τά ὅπλα πού χρησιμοποιήθηκαν ἀπό τούς Τούρκους εἰσβολεῖς προέρχονταν σέ ποσοστό 80-90% ἀπό τίς Ἡνωμένες Πολιτεῖες. Κατά συνέπεια, ἡ Οὐάσιγκτων ἔχει «ἠθική ὑποχρέωση» νά διακόψει τή βοήθεια, ἡ χορήγηση τῆς ὁποίας προβλέπεται νά καλύψει ἀμυντικές καί ὄχι ἐπιθετικές δραστηριότητες. «Μέχρι πότε θά εἴμαστε διατεθειμένοι νά ἀνεχθοῦμε ἐπιθετικές ἐνέργειες μιᾶς χώρας προκειμένου νά διατηρήσουμε σ' αὐτήν τήν ἐπιρροή μας;», τόνισε χαρακτηριστικά ὁ Δημοκρατικός βουλευτής Πώλ Σαρμπάνης.

Στή λήψη τῆς ἀποφάσεως εἶχε ἀντιταχθεῖ ὁ Χένρυ Κίσινγκερ μέ τό ἐπιχείρημα ὅτι, μέ τόν τρόπο αὐτό, θά ὑποβάλλονταν σέ κίνδυνο οἱ προσπάθειες τῆς Οὐάσιγκτων γιά τήν ἀποχώρηση τῶν τουρκικῶν στρατευμάτων μέσω διαπραγματεύσεων.

Σχετικά, σέ σχόλιο τῶν «New York Times» ὑπογραμμίστηκε:

Ἡ συντριπτική ἀποδοχή — ἀπό τή Βουλή — τῆς δεσμευτικῆς διακοπῆς τῆς ἀμερικανικῆς στρατιωτικῆς βοήθειας πρός τήν Τουρκία μέχρι τήν «οὐσιαστική πρόοδο» πού θά συντελεστῆ στήν διευθέτηση τοῦ Κυπριακοῦ ὑποδηλώνει μέ ἔμφαση τή ριζική μεταστροφή τῶν Ἀμερικανῶν ὡς ἀποτέλεσμα τῆς μαζικῆς ἐπιθετικότητας τῶν Τούρκων στό νησί. Τό ἀποτέλεσμα τῆς ψηφοφορίας 307/90 ἀπέβλεψε ἐπίσης στήν ἄσκηση πιέσεως πρός τήν Κυβέρνηση προκειμένου νά συμμορφωθῆ μέ τούς νόμους πού ὑπαγορεύουν μιά παρόμοια διακοπή, ὅταν ἡ χώρα - ἀποδέκτης δέν κάμη τήν ἐπιβεβλημένη χρήση τῆς ἀμερικανικῆς στρατιωτικῆς βοήθειας...[100]

Δύο ἡμέρες, ἐντούτοις, μετά τήν ἀπόφαση τῆς Βουλῆς, οἱ ἡγέτες τῶν Δημοκρατικῶν καί τῶν Ρεπουμπλικάνων τοῦ Κογκρέσου θά συναντηθοῦν μέ τόν πρόεδρο Φόρντ καί τόν Χ. Κίσινγκερ καί θά ἀναζητήσουν τή δυνατότητα ἐπικυρώσεως μιᾶς λιγότερο αὐστηρῆς νομοθεσίας μέ ἀναφορά στήν ἀναστολή τῆς ἀμερικανικῆς βοήθειας πρός τήν Τουρκία. Ὁπωσδήποτε, ὡς βασική προϋπόθεση θεωρήθηκε ἡ ἐπίδειξη — ἐκ μέρους τῆς Τουρκίας — εἰλικρινῶν καί οὐσιαστικῶν προσπαθειῶν γιά τήν ἐπίτευξη συμφωνίας στό Κυπριακό. Οἱ νέες αὐτές προτάσεις προβλέφθηκε νά ὑποβληθοῦν ἐκ νέου στά δύο νομοθετικά σώματα.

24 ΣΕΠΤΕΜΒΡΙΟΥ 1974

Τό Κομμουνιστικό Κόμμα Ἑλλάδας, μετά τήν κατάργηση τοῦ νόμου 509 καί τήν ἐξαγγελία τῆς νομιμοποιήσεώς του, σέ χαιρετισμό του πρός τούς ἐργαζομένους καί τόν ἑλληνικό λαό, διακηρύσσει τήν προσήλωσή του στήν ἐπιδίωξη τῆς συσπειρώσεως ὅλων τῶν «προοδευτικῶν καί δημοκρατικῶν δυνάμεων γύρω ἀπό ἕνα πρόγραμμα κοινῆς δράσης γιά τόν ἐκδημοκρατισμό τῆς χώρας», τά κύρια σημεῖα τοῦ ὁποίου καί συνοψίζει ὡς ἑξῆς:

«1. Νά καταργηθοῦν ὅλοι οἱ χουντικοί καί προχουντικοί νόμοι, ὅπως ὁ νόμος 375/36, ὁ νόμος 516/47, πού ἐπιβάλλει τά πιστοποιητικά κοινωνικῶν φρονημάτων, ὁ νόμος περί τύπου κ.λπ. Ν' ἀναγνωριστεῖ ἡ ἐθνική ἀντίσταση. 2. Ν' ἀμνηστευτοῦν ὅλα τά ἀδικήματα τοῦ ἐμφυλίου πολέμου. Νά ξαναδοθεῖ ἡ ἰθαγένεια καί νά ξαναποκτήσουν τά πολιτικά τους δικαιώματα ὅλοι ὅσοι τά στερήθηκαν ἀπό τήν περίοδο τοῦ ἐμφυλίου πολέμου ὡς σήμερα. Νά ἐπιτραπεῖ ἐλεύθερα ὁ ἐπαναπατρισμός σ' ὅλους τούς πολιτικούς πρόσφυγες τοῦ ἐμφυλίου πολέμου καί τῆς δικτατορίας. Νά ἐπανέλθουν ὅλοι οἱ δημόσιοι ὑπάλληλοι καί οἱ στρατιωτικοί πού ἀπολύθηκαν γιά δημοκρατική δράση στήν περίοδο τοῦ ἐμφυλίου πολέμου καί τῆς δικτατορίας. 3. Νά καταργηθοῦν τά ΤΕΑ καί ὅλες οἱ παρακρατικές ὀργανώσεις, καθώς καί τό καθεστώς τῶν ἐπιτηρουμένων ζωνῶν. 4. Νά ἐκκαθαριστεῖ ὁ κρατικός μηχανισμός ἀπό τούς χουντικούς πράκτορες καί νά τιμωρηθοῦν οἱ βασανιστές τοῦ λαοῦ, οἱ ὑπεύθυνοι τῆς δικτατορίας καί τῆς προδοσίας τῆς Κύπρου. Ν' ἀποζημιωθοῦν ἠθικά καί ὑλικά τά θύματα τῆς δικτατορίας. 5. Νά γίνει πραγματικός ἐκδημοκρατισμός στά συνδικᾶτα, τίς ἐπαγγελματικές, ἐπιστημονικές κ.λπ. ὀργανώσεις, στήν αὐτοδιοίκηση, νά ἐκδημοκρατιστοῦν οἱ συνεταιριστικές ὀργανώσεις. Νά ἐξασφαλιστεῖ ἡ ἐλευθερία τοῦ τύπου καί τοῦ συνέρχεσθαι. 6. Νά παρθοῦν μέτρα γιά τόν ἐκδημοκρατισμό τῆς παιδείας σέ ὅλες τίς βαθμίδες της. 7. Νά παρθοῦν ἐπείγοντα μέτρα γιά νά ἀναχαιτιστεῖ ἡ ἀκρίβεια καί νά βελτιωθεῖ ἡ ζωή τῶν ἐργαζομένων, ν' ἀνακουφιστεῖ ἡ κατάσταση τῆς ἀγροτιᾶς, καθώς καί μέτρα γιά ν' ἀντιμετωπιστοῦν οἱ καταστρεπτικές συνέπειες πού ἔφερε στήν οἰκονομία τῆς χώρας ἡ δικτατορία. 8. Νά καταργηθεῖ ὁ στρατιωτικός νόμος. Νά καταργηθεῖ ἡ διάταξη τοῦ νέου ν.δ. πού βάζει ἔτσι ἤ ἀλλιῶς περιορισμούς στήν ἐλεύθερη δράση τῶν κομμάτων. Νά σχηματιστεῖ Κυβέρνηση ἀντιπροσωπευτική ἀπ' ὅλες τίς ἀντιστασιακές καί προοδευτικές δημοκρατικές δυνάμεις πού θά πάρει ὅλα τά μέτρα καί θά ὁδηγήσει τή χώρα σέ ἐλεύθερες ἐκλογές μέ ἁπλῆ ἀναλογική, γιά ἐκλογή Συντακτικῆς Συνέλευσης πού θά ψηφίσει νέο δημοκρατικό Σύνταγμα. 9. Νά ἐφαρμοστεῖ ἀπό τήν Κυβέρνηση αὐτή ἀνεξάρτητη αὐτοτελής ἐξωτερική πολιτική, πού θά ἀποκρούσει τίς ξένες ἱμπεριαλιστικές ἐπεμβάσεις, θά ὁδηγήσει τή χώρα σέ πλήρη ἀποχώρηση ἀπό τό

ΝΑΤΟ, θά καταργήσει τίς ξένες βάσεις καί τίς ὑποδουλωτικές διμερεῖς συμφωνίες. Θ' ἀκολουθήσει πολιτική ὑπεράσπισης τῆς ἀνεξαρτησίας καί τῆς ἐδαφικῆς ἀκεραιότητας τῆς Κύπρου καί ἀπομάκρυνσης ὅλων τῶν ξένων στρατιωτικῶν δυνάμεων ἀπό τή νῆσο».

25 ΣΕΠΤΕΜΒΡΙΟΥ 1974

Ὁ ὑφυπουργός παρά τῶ πρωθυπουργῶ, Π. Λαμπρίας, ἀπευθυνόμενος σέ Ἕλληνες καί ξένους δημοσιογράφους, κάμει ἀπολογισμό τοῦ ἔργου δύο μηνῶν τῆς Κυβερνήσεως Ἐθνικῆς Ἑνότητας:

«Κυρίες καί κύριοι,

«Θά ἐπικαλεσθῶ, γιά νά εἶναι ἡ σημερινή συγκέντρωση ἐποικοδομητική, τήν μνήμη σας. Μνήμη ὄχι παρωχημένης ἐποχῆς, ἀλλά τοῦ ἴδιου αὐτοῦ ἑλληνικοῦ καλοκαιριοῦ, πού μόλις τώρα τελειώνει.

»Θά σᾶς παρακαλοῦσα, λοιπόν, ν' ἀναλογισθῆτε ποιά ἦταν ἡ κατάσταση, τί συνέβαινε καί πῶς λειτουργοῦσε ὁ δημόσιος βίος στήν Ἑλλάδα πρίν ἀπό δύο μόνο μῆνες. Καί πῶς, ἀπό τίς 23 Ἰουλίου, μέ μία σειρά ἀλλεπαλλήλων μέτρων — μέτρων ραγδαίων, ριζικῶν, μεθοδικῶν — ἡ Κυβέρνηση Κωνσταντίνου Καραμανλῆ ὡδήγησε τήν χώρα στήν σημερινή πραγματικότητα. Καί τήν ὁδηγεῖ μέ τήν ἴδια ἀποφασιστικότητα συντομώτατα σέ ἐκλογές γιά νά μπορέση νά ἐκφράση ἐλεύθερος καί κυρίαρχος ὁ λαός τήν θέλησή του.

»Φοβοῦμαι ὅτι παρ' ὅλη τήν καλή σας διάθεση, παρ' ὅλες τίς ἐπαγγελματικές ἱκανότητές σας νά καταχωρίζετε καί ν' ἀξιολογῆτε τά γεγονότα, εἶναι δύσκολο ν' ἀναπλάσετε τήν πλήρη ἀλληλουχία τῶν ριζικῶν μεταβολῶν πού συνέβησαν στό διάστημα τῶν ἑξῆντα ἡμερῶν. Γιατί ἴσως σέ καμμιά ἄλλη φάση τῆς ἑλληνικῆς ἱστορίας, ἴσως ἀκόμη καί σέ καμμιά ἄλλη χώρα, δέν ἔγιναν μέσα σέ τόσο μικρό διάστημα τόσα πολλά, τόσο θεμελιωτικά τῆς δημοκρατίας — καί μάλιστα ὕστερα ἀπό μία μακρότατη περίοδο τυραννίας.

»Ἡ βαθειά αὐτή ἀλλαγή ἀποβαίνει ἀκόμη πιό ἐντυπωσιακή — καί ὑπάρχουν ξένοι παρατηρητές πού τήν ἀποκαλοῦν "ἑλληνικό θαῦμα" — ἄν συνεκτιμηθοῦν δύο ἀντικειμενικά στοιχεῖα:

»1. ὅτι τά ἀλλεπάλληλα μέτρα ἀποκαταστάσεως τῆς δημοκρατικῆς νομιμότητος λαμβάνονταν κάθε μέρα, παράλληλα μέ τήν ἐξ ἴσου ὑπεύθυνη καί ἀποφασιστική ἀντιμετώπιση τοῦ κρισίμου ἐθνικοῦ προβλήματος — τῆς τραγωδίας τῆς Κύπρου τήν ὁποίαν εἶχε μέχρι κινδύνων ἐθνικῆς συμφορᾶς προκαλέσει τό δικτατορικόν καθεστώς·

»2. ὅτι ἡ ἀποκατάσταση τῆς δημοκρατικῆς νομιμότητος ἔγινε κατά τόν ὁμαλώτερο δυνατό τρόπο — καί στό σημεῖο αὐτό θά ἔπρεπε, γιά μιά ἀκόμη φορά, νά ἐξαρθῆ ἡ πολιτική ὡριμότης, τήν ὁποία ἐπέδειξε ὁ λαός, μέ τήν ἀνεκτίμητη συγκινητική συμπαράστασή του πρός τήν Κυβέρνηση. Σκεφτῆτε μόνο τί λεγόταν ἀπό ἐχθρούς καί φίλους τῆς Ἑλλάδος ἐπί χρόνια ὁλόκληρα, ποιοί φρικτοί φόβοι ἐκφράζονταν μέ βεβαιότητα: ὅτι αἱματοχυσία, ἐμφύλιος πόλεμος, ἀδελφοκτόνος σπαραγμός θά ἀκολουθήση τήν πτώση τῆς δικτατορίας· ἤ ὅτι δέν ὑπάρχει ἀπό τόν πολιτικό κόσμο ἡ ἐναλλακτική λύση — ἡ περιβόητη "ἀλτερνατίβα" — στήν τυραννία. Διεψεύσθησαν πολλοί προφῆτες. Διεψεύσθησαν πρό παντός ὅσοι ἀπό τήν ἐπαύριο τῆς 23ης Ἰουλίου, εἴτε ἀπό ἀνυπομονησία, εἴτε ἀπό ἀντιπολιτευτικό ζῆλο, ὕστερα ἀπό πολύχρονη σιωπή, ἐμφανίσθηκαν νά ζητοῦν ἄναρχα καί δημαγωγικά, ὅσα, μεθοδικά, μετουσιώνονταν ἀπό τήν Κυβέρνηση σέ ὑπεύθυνη καί ἐποικοδημητική πράξη.

»Θά σᾶς κουράσω ἴσως μέ τήν ἀπαρίθμηση τῶν μεγάλων ἀναδιαρθρωτικῶν μέτρων. Ἀλλ' εἶναι ἀναγκαία. Καί ἐγώ ὁ ἴδιος, ἀναδιφώντας τό χρονικό τῶν ἑξῆντα αὐτῶν ἡμερῶν, ἔμεινα κάπως ἔκπληκτος μπροστά στήν πυκνότητα καί τό μέγεθος καί τήν σημασία τῶν βαθυτάτων τομῶν πού ἐπῆλθαν τόσο ὁμαλά στήν δημόσια καί στήν πολιτική μας ζωή.

»Ἀπαριθμῶ, ὅσο γίνεται πιό λακωνικά:

»1. Ἀπό τήν πρώτη κιόλας ἡμέρα πού ὡρκιζόταν τό πρῶτο κλιμάκιο τῆς Κυβερνήσεως ἀπολύθηκαν ὅλοι οἱ πολιτικοί κρατούμενοι, ὁπουδήποτε καί ἄν ἐκρατοῦντο, καί καταργήθηκε τό στρατόπεδο τῆς Γυάρου. Ἀμνηστεύθηκαν ὅλα τά πολιτικά ἀδικήματα. Ἀποδόθηκαν ὅλες οἱ ἰθαγένειες πού εἶχαν ἀφαιρεθῆ κατά τό διάστημα τῆς δικτατορίας. Καταργήθηκαν, ἐπίσης, ὅλες οἱ ἀποφάσεις ἀφαιρέσεως ἤ στερήσεως διαβατηρίων ἤ ἀπαγορεύσεως εἰσόδου ἤ ἐξόδου ἀπό τήν Ἑλλάδα.

»2. Ἀπό τήν πρώτη κιόλας ἡμέρα ἐπανῆλθε ἡ ἐλευθεροτυπία. Κυριολεκτικά ἀσυγκράτητη. Τά βιβλία, τά τραγούδια, τά θεάματα, ξανάγιναν ἐλεύθερα. Ἡ ραδιοφωνία καί ἡ τηλεόραση ἀνέπνευσαν μέ τό ὀξυγόνο τῆς ἐλευθερίας. Καί μαζί μέ τίς ἐλεύθερες πιά πολιτικές εἰδήσεις, τόν ἀντικειμενικό σχολιασμό καί — γιατί ὄχι — καί τό χιοῦμορ. Οἱ Ἕλληνες ἀκροατές καί τηλεθεατές μποροῦσαν νά ἀκοῦνε τά τραγούδια πού ἐπί χρόνια ἦσαν ἀπηγορευμένα.

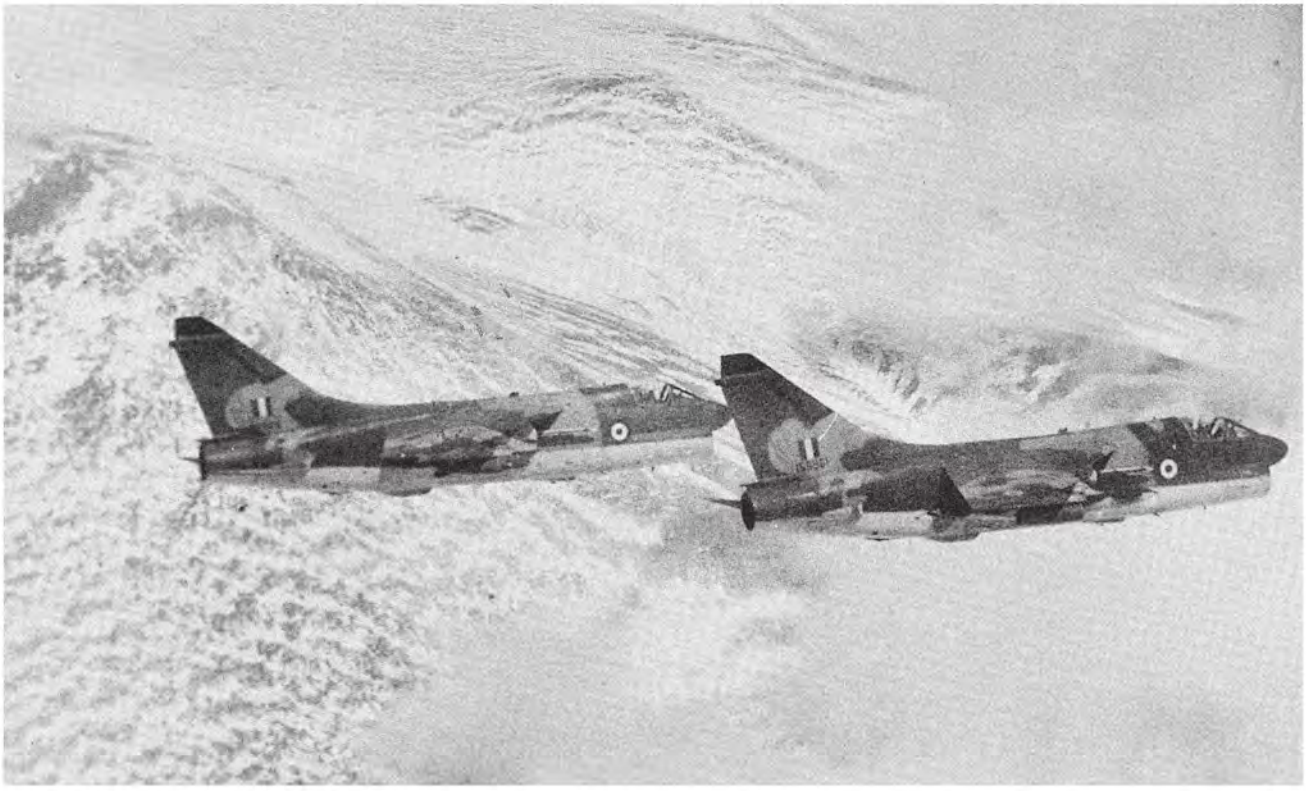
»3. Ἄμεσα ἐπίσης μέτρα ἐλήφθησαν γιά τήν ἄμεση ἀποαστυνομικοποίηση καί τήν ἀποστρατιωτικοποίηση τῆς δημόσιας ἀλλά καί τῆς ἰδιωτικῆς ζωῆς. Ἀπηγορεύθη αὐστηρά ἡ παρακολούθηση τῶν τηλεφωνικῶν συνδιαλέξεων καί φυσικά τῶν πολιτῶν. Τό εἰκαστικό σύμβολο τῆς δικτατορίας ἔπαψε νά παρενοχλῆ, ὄχι μόνο τήν δημοκρατική συνείδηση, ἀλλά καί τήν αἰσθητική τῶν πολιτῶν.

»4. Ἡ πιό ἀντιπροσωπευτική Κυβέρνηση πού εἶχε ποτέ στήν ἱστορία της ἡ Ἑλλάς ἐμπέδωσε καί μέ μόνη τήν συγκρότηση καί τήν σύνθεσή της, εὐθύς μέ τήν ὁρκωμοσία της, τήν πεποίθηση καί τῆς ἐθνικῆς ἑνότητος καί τῆς πολιτικῆς ἀνανεώσεως, πού εἶναι πάγια αἰτήματα τοῦ λαοῦ.

»5. Οἱ ἁρμοδιότητες τῆς στρατιωτικῆς ἀστυνομίας πού εἶχαν διογκωθῆ ἀπό τήν δικτατορία ὄχι μόνον ἀνεπίτρεπτα ἀλλά καί φοβερά, κατηργήθησαν. Ἡ ΕΣΑ περιωρίσθηκε στήν ἄσκηση τῶν αὐστηρά ὑπηρεσιακῶν της καθηκόντων ἐντός καί μόνον τοῦ στρατοῦ.

»6. Ὅλοι οἱ γενικοί γραμματεῖς ὅλων τῶν Ὑπουργείων καί ὅλοι οἱ νομάρχες τῆς χώρας ἀπελύθησαν.

»7. Μέ Συντακτική Πράξη ἐπανεφέρθη σέ ἰσχύ ὁλόκληρο τό φιλελεύθερο Σύνταγμα τοῦ 1952 — τό Σύνταγμα πού εἶχε ὑπέρ αὐτοῦ τό τεκμήριο τῆς νομιμότητος καί εἶχε ἰσχύσει ἐπί 15 ὁλόκληρα χρόνια, μέχρι τήν ἡμέρα πού τό κατήργησε τό πραξικόπημα τῆς 21ης Ἀπριλίου. Ταυτόχρονα, παρέμεινε ἀνοικτό τό θέμα τῆς μορφῆς τοῦ Πολιτεύματος μέ τήν ρητή διαβεβαίωση ὅτι τοῦτο θά λυθῆ ἐλεύθερα καί ἀβίαστα ἀπό τόν ἑλληνικό λαό.

Σύντονη προσπάθεια γιά τήν ἐνίσχυση τῶν Ἐνόπλων Δυνάμεων μέ νέες μονάδες καί ὁπλικά συστήματα.

»8. Μέ ἄλλη Συντακτική Πράξη καθιερώθηκε ὅτι τά ἀπαράγραπτα δικαιώματα τοῦ πολίτου τελοῦν ὑπό τήν ἐγγύηση τοῦ Κράτους. Ἐρρυθμίσθησαν θέματα τῆς δικαιοσύνης, πού εἶχε τραυματισθῆ καίρια ἀπό τήν δικτατορία καί διακηρύχθηκε ὅτι ὑπέρτατο χρέος τῶν ὀργάνων τῆς Πολιτείας εἶναι νά διασφαλίζουν τήν ἐλεύθερη ἄσκηση τῆς λαϊκῆς κυριαρχίας.

»9. Μέσα στά πλαίσια τοῦ δημοκρατικοῦ πολιτεύματος συνεστήθη καί πάλι τό Ἀνώτατο Συμβούλιο Ἐθνικῆς Ἀμύνης καί καθωρίσθηκαν οἱ ἁρμοδιότητες τοῦ ὑπουργοῦ Ἐθνικῆς Ἀμύνης καί τῆς ἡγεσίας τῶν Ἐνόπλων Δυνάμεων. Ἔτσι, ὅπως συμβαίνει στίς πραγματικές δημοκρατίες, οἱ Ἔνοπλες Δυνάμεις ὑπήχθησαν ὑπό τήν πολιτικήν ἐξουσίαν, σέ τελική δηλαδή ἀνάλυση ὑπήχθησαν καί πάλι στήν λαϊκή κυριαρχία.

»10. Τήν ἑπόμενη ἡμέρα ἐπανεφέρθησαν στό Πολεμικό Ναυτικό ἄνω τῶν 80 ἀξιωματικοί πού εἶχαν ἀποταχθῆ ἤ ἀποστρατευθῆ ἀπό τήν δικτατορία. Ταυτόχρονα ἀναγνωρίσθηκε ἠθικά ἡ κατάσταση τῶν ἀποτάκτων ἤ ἀποστρατευθέντων ἀξιωματικῶν τῶν ἄλλων ὅπλων, πού εἶχαν προκαλέσει τήν ὀργή τοῦ τυραννικοῦ καθεστῶτος.

»11. Τήν ἴδια ἐπίσης ἡμέρα ἀντικαταστάθηκαν οἱ διοικήσεις τῶν Νομικῶν Προσώπων Δημοσίου Δικαίου, τῶν δημοσίων ἐπιχειρήσεων καί ὀργανισμῶν, καθώς καί τῶν Τραπεζῶν πού ἐλέγχονται ἀπό τό Κράτος. Τά κριτήρια πού χρησιμοποιήθηκαν γιά τόν διορισμό τῶν νέων διοικήσεων ὑπῆρξαν αὐστηρότατα ἀξιολογικά.

»12. Ὁλόκληρη σειρά μέτρων ἐλήφθη γιά τήν ἄμεση ἐξυγίανση ἀλλά καί γιά τήν ἔγκαιρη ὑποδομή τῆς μελλοντικῆς οἰκονομικῆς ἀναπτύξεως τῆς χώρας. Τά πρῶτα περιελάμβαναν, μεταξύ ἄλλων, τήν κατάργηση τῆς ἀστυνομεύσεως τῆς οἰκονομίας, ἐνῷ μέ τά δεύτερα χαράσσονταν οἱ κατευθύνσεις τῆς οἰκονομικῆς πολιτικῆς μέ δύο στόχους: ἀφ' ἑνός τήν ἰσχύ τῆς χώρας καί ἀφ' ἑτέρου τήν δημιουργία τῶν ἀναγκαίων προϋποθέσεων γιά τήν ἄσκηση τολμηρῆς κοινωνικῆς πολιτικῆς.

»13. Μετά δύο ἡμέρες ἄλλαξε ἡ ἡγεσία τῶν Ἐνόπλων Δυνάμεων μέ μία σειρά ἀποστρατείας ἀνωτάτων ἀξιωματικῶν. Τό στράτευμα ἐτέθηκε πρακτικά — ὅπως εἶχε τεθῆ προηγουμένως νομικά, καταστατικά — ὑπό τόν ἀπόλυτο ἔλεγχο τῆς πολιτικῆς ἡγεσίας. (Καί γιά νά κάνω μία παρένθεση στίς ἀπαριθμήσεις: Ὅσοι εἶχαν σπεύσει νά κατασκευάσουν θεωρίες περί "δοτῆς" ἐξουσίας στήν Κυβέρνηση Καραμανλῆ ἀπό μέρους τῆς ἡγεσίας τῶν Ἐνόπλων Δυνάμεων, ἀναγκάσθηκαν νά σιωπήσουν ὅταν εἶδαν, προτοῦ περάση μῆνας ἀπό τήν συγκρότηση τῆς Κυβερνήσεως, νά ἀποστρατεύεται αὐτή ἡ δῆθεν "ἐντολεύς" ἡγεσία τοῦ Στρατοῦ).

»14. Λίγες ἡμέρες μετά τήν συμπλήρωση μηνός, συγκεκριμένα στίς 28 Αὐγούστου, ἐδημοσιεύθη νομοθετικό διάταγμα γιά τήν τεχνική προετοιμασία τῶν ἐκλογῶν. Ἦταν σαφές ὅτι ἡ Κυβέρνηση ἐλάμβανε ἔγκαιρα τά μέτρα της, γιά νά εἶναι σέ θέση, ὅταν θά ὡλοκλήρωνε τά μέτρα ἀποκαταστάσεως τῆς δημοκρατικῆς νομιμότητος, νά ὁδηγήση τήν χώρα στίς κάλπες. Καί νά μποροῦν νά στηθοῦν οἱ κάλπες.

»15. Μέ Συντακτική Πράξη, πού ἐπηκολούθησε, ἡ νομιμότης ἀποκατεστάθη καί στά ἀνώτατα ἐκπαιδευτικά ἱδρύματα. Ὅσοι καθηγητές πανεπιστημίων εἶχαν ἀπολυθῆ παράνομα ἀπό τήν δικτατορία, ἐπανεφέρθησαν στίς θέσεις τους· καί ὅσοι εἶχαν διορισθῆ παράνομα ἀπό τήν δικτατορία ἀπελύθησαν. Μέ τήν ἴδια Συντακτική Πράξη ἀποκατεστάθη ἡ τόσον πληγεῖσα καί τόσον ἀναγκαία αὐτοτέλεια τῆς Ἀνωτάτης Παιδείας.

»16. Μέ ἄλλη Συντακτική Πράξη ἔγινε ἡ ἐκκαθάριση τῆς δικαιοσύνης. Οἱ ἀνώτατοι δικαστές πού δέν ἔδειξαν, ὅπως ὤφειλαν, τό ἠθικό σθένος πού ἀπαιτεῖ ἡ ἄσκηση τοῦ ὑψηλοῦ τους λειτουργήματος, ἀπεμακρύνθησαν καί ταυτόχρονα ἐδικαιώθησαν οἱ ἀληθινοί ὑπηρέτες τῆς Θέμιδος — τῆς τυφλῆς θεᾶς πού ἐπεβάλλετο νά μένη τυφλή καί ἔναντι τῶν δικτατόρων.

»17. Ἀναδιαρθρωτικές μεταβολές ἔγιναν κατόπιν καί στήν ἡγεσία τῶν Σωμάτων Ἀσφαλείας, τῆς Κεντρικῆς Ὑπηρεσίας Πληροφοριῶν καί τῆς Ὑπηρεσίας Ἐθνικῆς Ἀσφαλείας. Καί ἐτονίσθη ὅτι ὅλες αὐτές οἱ ὑπηρεσίες θά λειτουργοῦν ἐφ' ἑξῆς κατά τό ὑπόδειγμα καί τίς μεθόδους, καθώς καί τήν νοοτροπία τῶν ἀντιστοίχων ὑπηρεσιῶν στά δημοκρατικά Κράτη τῆς Εὐρώπης. Καί ὅτι τά ὄργανα τῆς τάξεως θά ξαναγίνουν ἄξια ὄχι μόνον τῆς ἐμπιστοσύνης, ἀλλά καί τῆς φιλίας τῶν πολιτῶν.

»18. Μετά τέσσαρες ἡμέρες ἐτέθησαν σέ διαθεσιμότητα 17 ἀξιωματικοί τῶν Σωμάτων Ἀσφαλείας, διαβλητοί στήν κοινή γνώμη γιά τήν βάναυση συμπεριφορά τους κατά τό διάστημα τῆς δικτατορίας.

»19. Τό δυσχερέστατο θέμα τῆς ἀποκαταστάσεως τῆς νομιμότητος στήν τοπική αὐτοδιοίκηση (γιά τό ὁποῖο ἐπίσης εἶχε δημιουργηθῆ ἀπό τούς ἀνυπόμονους πολλή καί δημαγωγική φιλολογία), ἐλύθη κατά τόν οὐσιαστικώτερο τρόπο. Ἀποκατεστάθησαν ὅλοι — καί ἀνέρχονται εἰς δεκάδες χιλιάδων — οἱ ἀπολυθέντες δημοτικοί ἤ κοινοτικοί ἄρχοντες καί ἡ διοίκησις τῶν δήμων καί κοινοτήτων παραδόθηκε οὐσιαστικά στά χέρια ὅσων εἶχαν ἐκλεγῆ στίς τελευταῖες δημοτικές ἐκλογές τοῦ 1964.

»20. Δύο ἡμέρες ἀργότερα ἀποκατεστάθησαν ἐπίσης κατά τόν οὐσιαστικώτερο τρόπο οἱ συνδικαλιστικές ἐλευθερίες. Ὅλα τά νομοθετήματα πού εἶχε ἐκδώσει ἡ δικτατορία κατηργήθησαν. Ἡ νομοθεσία περί σωματείων ἐναρμονίσθηκε πρός τίς διεθνεῖς συμβάσεις ἐργασίας καί οἱ διαβλητές διοικήσεις ἀπομακρύνθηκαν. Ἐλήφθη ταυτοχρόνως μέριμνα γιά νά διεξαχθοῦν οἱ ἀρχαιρεσίες μετά τίς βουλευτικές ἐκλογές, μέ συμμετοχή ὅλων τῶν συνδικαλιστῶν.

»21. Τό οὐσιαστικώτερο, ἴσως, μέτρο γιά τήν ἐπιτάχυνση τῆς διαδικασίας πού ὁλοκληρώνει τήν ἀποκατάσταση τῆς λαϊκῆς κυριαρχίας ἔγινε νόμος σέ δύο ἀλλεπάλληλες συνεδριάσεις τοῦ Ὑπουργικοῦ Συμβουλίου, πού δέν ἀπεῖχον μεταξύ τους, παρά 24 μόνον ὥρες. Κατά τίς συνεδριάσεις αὐτές ἐνεκρίθη ὁμόφωνα ἀπό τό Ὑπουργικό Συμβούλιο ὁ ἐκλογικός νόμος, μέ τόν ὁποῖο θά διεξαχθοῦν οἱ ἐκλογές. Ὁ πρωθυπουργός κ. Καραμανλῆς ὑπογράμμισε τήν σημασία τοῦ νόμου καί ἐτόνισε τήν ἐθνικήν ἀναγκαιότητά του. Τό ἐκλογικό σύστημα πού ἔγινε ὁμοφώνως δεκτό εἶναι ἡ ἐνισχυμένη ἀναλογική, σύστημα πού ἔχει ἐφαρμοσθῆ ἐπανειλημμένως εἰς τήν Ἑλλάδα καί διασφαλίζει — ὅπως παρεδέχθησαν ὅλα τά μέλη τοῦ Ὑπουργικοῦ Συμβουλίου — τόσο τήν πολιτικήν σταθερότητα, ὅσο καί τήν ἐκπροσώπηση τῶν σοβαρωτέρων πολιτικῶν τάσεων τῆς χώρας.

»22. Τήν ἴδια ἡμέρα ἀπεφασίσθη ἡ ἀποκατάστασις τῶν αἱρετῶν διοικήσεων τῶν δικηγορικῶν συλλόγων τῆς χώρας.

»23. Τήν ἴδια ἡμέρα τό Ὑπουργικό Συμβούλιο ἐκύρωνε ἐπίσης τήν Σύμβαση τῆς Ρώμης τοῦ 1950 γιά τήν προάσπιση τῶν δικαιωμάτων τοῦ ἀνθρώπου καί τῶν θεμελιωδῶν ἐλευθεριῶν.

»24. Στίς 21 Σεπτεμβρίου ἐτέθησαν σέ διαθεσιμότητα 36 ἀξιωματικοί πού κατεῖχαν κρίσιμες θέσεις ἐπί δικτατορίας.

»25. Καί δύο ἀκριβῶς μῆνες ἀπό τήν πτώση τῆς δικτατορίας δημοσιευόταν, στίς 23 Σεπτεμβρίου, τό διάταγμα περί συστάσεως καί ἐπαναλειτουργίας τῶν πολιτικῶν κομμάτων, καθώς καί τό διάταγμα καταργήσεως τοῦ νόμου 509. Τήν ἴδια ἐπίσης ἡμέρα ἀποκατεστάθη ἡ ἐλευθερία τοῦ συνεταιρίζεσθαι καί κατωχυρώθη καί πάλι τό ἀπόρρητο τῆς ἐπικοινωνίας. Ὅπως ἐτόνισε ὁ πρωθυπουργός κ. Καραμανλῆς, *"τά ἐξαγγελθέντα νέα μέτρα ἀποτελοῦν τήν πλέον σημαντική προσφορά γιά τήν ἀποκατάσταση τῆς δημοκρατικῆς νομιμότητος. Καί τήν σημασία του δέν εἶναι δυνατόν νά ἀμφισβητήσουν ὅσοι ἔχουν ἐμπιστοσύνη στήν λαϊκή ἐτυμηγορία"*.

»26. Τέλος, χθές, ἐλευθερώθηκαν καί οἱ γεωργικοί συνεταιρισμοί καί ἡ ἀγροτική τάξη ἐπανεισάγεται, μέ τό συνεταιριστικό κίνημα πού τόσον εἶχε καταπνιγῆ κατά τήν δικτατορική ἐπταετία καί σάν πολύτιμο στοιχεῖο, στήν οἰκονομική ἀνάπτυξη τῆς χώρας, ἀλλά σάν πρώτου μεγέθους πολιτικός συντελεστής. Καί μέ διάταγμα πού δημοσιεύεται σήμερα ἐπαναφέρονται ὅλοι οἱ ὑπάλληλοι τοῦ Δημοσίου καί τῶν δημοσίων ὀργανισμῶν πού εἶχαν ἀπολυθῆ ἀπό τήν δικτατορία.

»Ἐδῶ τελειώνει ὁ μακρύς κατάλογος. Ἴσως ἐξ αἰτίας τοῦ μάκρους του νά παρέλειψα καί μερικά ἄλλα ἀξιόλογα μέτρα. Ἦταν ὅμως ἀπαραίτητο, νομίζω, νά ξαναθυμηθοῦμε στίς γενικώτερες αὐτές γραμμές ὅσα πραγματοποιήθηκαν μέσα σέ δύο μόνο μῆνες. Γιατί μόνον ἔτσι μποροῦμε νά κρίνουμε ἄν ὡρισμένες αἰτιάσεις, πού παρ' ὅλον ὅτι προέρχονται ἀπό πολύ περιωρισμένες μερίδες, προβάλλονται μέ ἀρκετό — καί θά προσέθετα τεχνητό — θόρυβο, ὅσο καθίσταται καί πιό φανερό ὅτι προχωροῦμε πρός τίς ἐκλογές.

»Θά ἔπρεπε ἐξ ἀρχῆς νά σημειωθῆ ὅτι οἱ περισσότερες μεμψιμοιρίες προέρχονται ἀπό τούς κύκλους ἀκριβῶς ἐκείνους, πού μόλις ἐμφανίσθηκε ἡ Κυβέρνηση Ἐθνικῆς Ἑνότητος, τῆς ἀμφισβητοῦσαν ὅτι εἶχε τήν πρόθεση ν' ἀντλήση τήν ἐξουσία της ἀπό τόν λαό καί στηριζόταν μόνο στόν Στρατό. Διαγράφοντας στροφή 180 μοιρῶν αὐτοί ἀκριβῶς οἱ "ἀντιπολιτευόμενοι χάριν ἀντιπολιτεύσεως" θέλουν νά διαμαρτύρωνται σήμερα γιατί ἡ Κυβέρνηση προσφεύγει στόν λαό. Καί θέλουν ἐπίσης νά ἐμφανίζωνται ἀνέτοιμοι γιά τίς ἐκλογές καί μάλιστα αἰφνιδιαζόμενοι.

»Καί τά μέν περί ἀνετοιμότητος ἰσχύουν φυσικά γιά ὅλες τίς πολιτικές παρατάξεις, ὕστερα ἀπό μία ἐπταετία στυγνῆς δικτατορίας. Καί ἀσφαλῶς ἔλλειψη προπαρασκευῆς στήν τεχνική ἔννοια τοῦ ὅρου, ἰσχύει ἀκόμη περισσότερο γιά ὅσους κατά τό δίμηνο μετά τήν πτώση τῆς δικτατορίας δέν ἔχουν τήν πολυτέλεια τοῦ νά ἀσκοῦν ἀνεύθυνα κριτική, ἀλλ' ἦσαν ἀντιθέτως ὑποχρεωμένοι νά ἐργάζωνται ὑπεύθυνα.

»Πιό ἀνέτοιμοι εἶναι ὅσοι ἔχουν ἐπωμισθῆ τήν ἀντιμετώπιση τοῦ ἐθνικοῦ προβλήματος καί παράλληλα τήν ἀποκατάσταση τῆς δημοκρατικῆς νομιμότητος — ὅσοι ἔδωσαν τό πολύμοχθο ἔργο τοῦ διμήνου στήν χώρα.

»Ἀκόμη πιό ἀστήρικτο εἶναι τό ἐπιχείρημα τοῦ αἰφνιδιασμοῦ. Ἀπό τό πρῶτο κιόλας μήνυμά του πρός τόν ἑλληνικό λαό, ὁ πρόεδρος τῆς Κυβερνήσεως, εἶχε τάξει ὡς βασικό μέλημα τήν διεξαγωγή τῶν ἐκλογῶν· καί εἶχε ὑπογραμμίσει τήν ἐλπίδα ὅτι συντομώτατα ὁ λαός θά εἶναι σέ θέση νά ἐκλέξη τήν Κυβέρνησή του. Στίς 31 Αὐγούστου, μιλώντας στήν ἐκπληκτική συγκέντρωση τῆς Θεσσαλονίκης, ἐτόνισε ὅτι μέ τήν συγκινητική συμπαράσταση τοῦ λαοῦ στό ἔργο τῆς Κυβερνήσεως, οἱ ἐκλογές μπορεῖ νά διεξαχθοῦν ἐνωρίτερα ἀκόμη ἀπ' ὅσο ἀναμενόταν. Καί ὅταν ἐνεκρίθη ὁ ἐκλογικός νόμος, ὁ κ. Καραμανλῆς ἀνέπτυξε, ἐπίσης, τούς λόγους γιά τούς ὁποίους ἐπιβάλλεται ἡ διενέργεια τῶν ἐκλογῶν. Στούς λόγους αὐτούς περιλαμβάνεται καί ἡ προάσπιση τῶν ἐθνικῶν συμφερόντων.

»Καί ὅμως, τά ἐπιχειρήματα πού ἀποσκοποῦν στήν νόθευση τοῦ διαυγοῦς πολιτικοῦ κλίματος πού ἐπικρατεῖ σ' ὅλη τήν χώρα, ἐξακολουθοῦν νά διατυπώνωνται μέ τεχνητήν ὀξύτητα καί χαρακτηριστική ἀσυνέπεια. Παραβλέπονται καί ἀγνοοῦνται συστηματικά ὅσα ἔχουν συντελεσθῆ. Καί ἀναζητοῦνται ἄλλα, τά ὁποῖα ἤ ἄσχετα εἶναι μέ τήν διενέργεια τῶν ἐκλογῶν ἤ κατατείνουν στήν ἐκ τῶν προτέρων ὑπονόμευσή τους ἤ παρεμπόδισή τους. Καί ἐπειδή ὅσοι τά προβάλλουν ἀντιλαμβάνονται ὅτι δέν βρίσκουν ἀνταπόκριση στίς λαϊκές μᾶζες, στρέφουν τήν κριτική τους καί ἐναντίον τοῦ συστήματος μέ τό ὁποῖο πρόκειται νά διεξαχθοῦν οἱ ἐκλογές. Ἀλλά καί ἐκεῖ ἡ κριτική πού ἀσκεῖται εἶναι καί ἀβάσιμη καί ἀντιφατική.

»Θελληματικά ἀγνοοῦνται τά ἀκόλουθα: Πρῶτον, ὅτι τό ἐκλογικό σύστημα τῆς ἐνισχυμένης ἀναλογικῆς ἐψηφίσθη ὁμόφωνα ἀπό ὁλόκληρη τήν Κυβέρνηση, στήν ὁποία ἐκπροσωποῦνται οἱ περισσότερες πολιτικές δυνάμεις τῆς χώρας (ἐκπροσωποῦνται μάλιστα καί δυνάμεις στίς ὁποῖες ὡρισμένοι ἀπό τούς θορυβοῦντες ἐμφανίζονται ἤ ἐπιδιώκουν ν' ἀνήκουν). Δεύτερον, ὅτι τό σύστημα αὐτό ἔχει ἐφαρμοσθῆ κατ' ἐπανάληψη στήν Ἑλλάδα, ὑπό διάφορες πολιτικές καταστάσεις. Καί τρίτον, ὅτι δέν ἐξυπηρετεῖ κανένα προσωπικῶς, ἀλλά μόνον τήν ἀνάγκη νά ὑπάρξη ταυτόχρονα καί σωστή ἐκπροσώπηση τῶν πολιτικῶν δυνάμεων στήν αὐριανή Βουλή, ἀλλά καί ἐπαρκής ἰσχύς στίς πολιτικές παρατάξεις καί τά κόμματα πού θά προκύψουν ἀπό τίς ἐκλογές.

»Κυρίες καί κύριοι, θά τελειώσω τήν ὁμιλία αὐτή, ἀπολογιστική τοῦ κυβερνητικοῦ ἔργου ἑνός διμήνου, καθώς ἀρχίζει νά διαγράφεται στόν πολιτικό ὁρίζοντα τῆς Ἑλλάδος ἡ ἔναρξη τῆς προεκλογικῆς περιόδου, μέ τήν ὑπογράμμιση τῆς φράσεως τοῦ πρωθυπουργοῦ: *"Μέχρι διενεργείας τῶν ἐκλογῶν, δέν δικαιούμεθα ἤ δέν δυνάμεθα νά πιστεύωμεν ὅτι ἐθεμελιώσαμεν ὁριστικά τήν δημοκρατίαν, πεμπτουσία τῆς ὁποίας εἶναι ἡ ἔκφρασις τῆς λαϊκῆς κυριαρχίας"*. Τήν λαϊκή κυριαρχία προσεπάθησε νά ὑποθεμελιώση ὁλόπλευρα ἡ Κυβέρνηση κατά τό δίμηνο αὐτό. Καί γιά νά λειτουργήση σωστά στήν δημοκρατία τό πολίτευμα, γιά νά εἶναι πλήρης ἡ ἔκφραση τῆς λαϊκῆς κυριαρχίας, δέν ὑπάρχει παρά ἕνας μόνο τρόπος: ἐκλογές.»

Ἀπό τίς στῆλες τοῦ διεθνοῦς τύπου, δημοσιεύτη-

κε στήν ἐφημερίδα «Times» τοῦ Λονδίνου ἀπολογισμός τοῦ κυβερνητικοῦ ἔργου ἀπό τόν Μ. Μοντιάνο μέ τόν τίτλο: «Ἡ δεκαετής δοκιμασία τῆς πολιτικῆς ὡριμότητας τῆς Ἑλλάδος»:

Αὐτό πού συνέβη στήν Ἑλλάδα τούς τελευταίους δύο μῆνες δέν εἶναι τίποτε ἄλλο παρά ἕνα πολιτικό θαῦμα. Μιά ἑπταετής στρατιωτική δικτατορία ἔφυγε τήν στιγμή πού οἱ περισσότεροι Ἕλληνες εἶχαν πάψει νά ἐλπίζουν γιά μιά ἀναίμακτη μετάβαση σέ ἀντιπροσωπευτική Κυβέρνηση. Τό θαῦμα εἶναι, πάνω ἀπ' ὅλα, ἡ ἀξιοπρόσεκτη αἴσθηση ἑνότητος καί ἡ αὐτοσυγκράτηση πού δείχνουν οἱ Ἕλληνες, καθώς ἑτοιμάζονται γιά ἐκλογές τόν Νοέμβριο, τίς πρῶτες σέ περισσότερο ἀπό δέκα χρόνια.

Χάρις σ' αὐτή τήν ὡριμότητα, τό ἔργο πού κατώρθωσε νά ἐπιτελέση σέ ὀκτώ ἑβδομάδες ὁ κ. Κ. Καραμανλῆς καί ἡ εὐρείας βάσεως Κυβέρνησή του εἶναι μνημειῶδες σέ ὄγκο, εὐφάνταστο καί πραγματικά ἀπαλλαγμένο ἀπό πολιτικές ἀναστολές τοῦ παρελθόντος. Σ' ἕνα Ὑπουργικό Συμβούλιο τήν περασμένη ἑβδομάδα, ὁ πρωθυπουργός ἱκέτευσε τούς ὑπουργούς του: *«Παρακαλῶ, κύριοι, ὄχι ἄλλα προγράμματα. Ἂς ἀφήσομε μερικά γιά τήν ἑπόμενη Κυβέρνηση».*

Αὐτό βέβαια ἀποτελοῦσε ἀστεϊσμό, ἀλλά ὁ κ. Καραμανλῆς, πού δέν πάσχει ἀπό καμμιά αἴσθηση ψεύτικης μετριοφροσύνης, λέει: *«Αὐτό πού ἔκανα σέ δύο μῆνες θά χρειάζονταν ἄλλοι χρόνια γιά νά τό τελειώσουν».*

Εἶναι φυσικό πολλοί Ἕλληνες νά παραπονοῦνται ὅτι ἡ Κυβέρνηση ἀπέτυχε σέ τομεῖς τῶν ἰδιαιτέρων τους συμφερόντων. Ἀκόμα ὅμως καί οἱ ἐκ πεποιθήσεως μεμψίμοιροι δέν μποροῦν νά ἀμφισβητήσουν τίς δύο κύριες ἐπιτυχίες της.

Ἔθεσε τίς Ἔνοπλες Δυνάμεις ὑπό τήν ἐξουσία τῶν πολιτικῶν ἀρχῶν, ἐλαχιστοποιώντας ἔτσι τήν ἀπειλή ἑνός νέου πραξικοπήματος πού ἐξακολουθοῦν ἀκόμα — ὅπως εἶναι φυσικό — νά φοβοῦνται οἱ Ἕλληνες.

Ἀπέτρεψε ἕνα καταστροφικό πόλεμο μέ τήν Τουρκία γιά τήν Κύπρο, χωρίς ἀπώλεια γοήτρου, καί ἐπανέκτησε πολλή ἀπό τή διεθνῆ συμπάθεια γιά τήν ἑλληνική ὑπόθεση, πού εἶχε ἀποξενώσει ἡ χούντα.

Ἡ Κυβέρνηση, διαλύοντας τό εὐρύ καί σύνθετο πλέγμα συμφερόντων καί στρατιωτικῆς δυνάμεως πού κρατοῦσε τήν χούντα στήν ζωή, καθοδηγήθηκε ἀπό τό δοκιμασμένο ρητό «σπεῦδε βραδέως», πού προσέθεσε φρόνηση στίς πρωτοβουλίες της. Ἀνυπόμονοι πατριῶτες ἐπέκριναν τίς καθυστερήσεις. Ἡ Κυβέρνηση αἰσθάνεται ὅτι ὁποιαδήποτε βεβιασμένη ἐνέργεια θά μποροῦσε νά προκαλέση ἀντιδράσεις ἀπό τήν κάστα πού ἔπεσε.

«Δέν μπορεῖ νά γίνει ἄλλο πραξικόπημα τώρα», μοῦ εἶπε ὁ κ. Καραμανλῆς. *«Ἐκτός βέβαια ἂν κάποιος τρελλός θελήση νά τό ἐπιχειρήση».* Εἶναι γνωστό ὅτι ἕνας ἀπό τούς κύριους συνεργάτες του, ὁ κ. Ἀβέρωφ, ὑπουργός Ἀμύνης, πέρασε τό μήνυμα στόν στρατό ὅτι αὐτή τή φορά ὁποιαδήποτε ἀπόπειρα «θά πνιγῆ στό ἴδιο της τό αἷμα». Στή συνέχεια προχώρησε στήν ἐκκαθάριση τῶν σκληρῶν τῆς χούντας, χρησιμοποιώντας τήν «τακτική τοῦ σαλαμιοῦ».

Ἔτσι, τώρα, πρόκειται νά γίνουν γενικές ἐκλογές. Ἡ πιθανή ἡμερομηνία εἶναι ἡ Κυριακή 17 Νοεμβρίου. Τό μέλλον τῆς μοναρχίας θά ἀποφασισθῆ πιθανῶς μέ δημοψήφισμα, σύντομα μετά τίς ἐκλογές. Ἡ ἰδέα νά προηγηθῆ ἡ ψῆφος γιά τό συνταγματικό θέμα τῶν ἐκλογῶν ἤ νά γίνη ταυτόχρονα, ἐγκαταλείφθηκε γιατί θά διασποῦσε τήν Δεξιά σέ λάθος χρόνο μεταξύ αὐτῶν πού εὐνοοῦν τήν ἐπιστροφή τοῦ βασιλέως Κωνσταντίνου καί ἐκείνων πού δέν τήν θέλουν.

Στήν πραγματικότητα, ἡ Δεξιά, ἄν μπορῆ ἀκόμα κανείς νά τήν ἀποκαλέση ἔτσι, εἶναι ὁ μόνος σχηματισμός στήν ἑλληνική πολιτική σκηνή πού διετήρησε τήν ἑνότητα καί συνοχή του. Ἡ συγκλονιστική παρουσία τοῦ Καραμανλῆ τοῦ προσέδωσε μιά εὐρύτερη ἀπήχηση. Ὕστερα ἀπό 11 χρόνια ἐπαφῆς του μέ τά πολιτικά τῆς Γαλλίας, κατέληξε νά πιστεύη ὅτι ἡ μορφή τῆς δημοκρατίας πού ταιριάζει καλύτερα στήν Ἑλλάδα εἶναι μιά παραλλαγή τοῦ σχήματος Ντέ Γκώλ: ἐπιθυμεῖ μιά ἰσχυρή ἐκτελεστική ἐξουσία πού νά μπορῆ νά δρᾶ ἀποτελεσματικά καί νά ἀποτελῆ ἀντίβαρο στόν κομμουνισμό καί τήν δημαγωγία.

Σύντομα θά ἐγκαινιάση μιά πολιτική κίνηση, τήν «Νέα Δημοκρατία», ἡ ὁποία φιλοδοξεῖ νά συμπεριλάβη ἕνα εὐρύ φάσμα πολιτικῶν ἀποχρώσεων, πού μόλις θά σταματᾶ στήν Ἀριστερά, γιά νά ὑποστηρίξη ἕνα πρόγραμμα δραστικά προοδευτικῶν συνταγματικῶν μεταρρυθμίσεων[101].

26 ΣΕΠΤΕΜΒΡΙΟΥ 1974

Δημοσιεύεται στήν Ἐφημερίδα τῆς Κυβερνήσεως τό ὑπ' ἀριθ. 63 νομοθετικό διάταγμα «Περί προσωρινῆς διοικήσεως τῶν Δικηγορικῶν Συλλόγων, τροποποιήσεως διατάξεών τινων τοῦ ν.δ. 3026/1951 "περί τοῦ Κώδικος τῶν Δικηγόρων καί ρυθμίσεως θεμάτων τῶν ὑποψηφίων Δικηγόρων"». Τή διοίκηση τῶν δικηγορικῶν συλλόγων τῆς χώρας ἀναλαμβάνουν «τά κατά τάς ἀρχαιρεσίας τοῦ ἔτους 1967 ἀναδειχθέντα Διοικητικά Συμβούλια», ἐνῶ παράλληλα ὁρίζεται ὅτι «ὁ χρόνος διενεργείας τῶν πρώτων μετά τήν ἰσχύν τοῦ παρόντος ἀρχαιρεσιῶν θέλει καθορισθῆ δι' ἀποφάσεως τοῦ Ὑπουργοῦ Δικαιοσύνης... δι' ἧς θέλει ἐπί πλέον καθορισθῆ καί πᾶσα ἄλλη λεπτομέρεια σχετική πρός τήν διαδικασίαν διενεργείας τῶν ἀρχαιρεσιῶν».

27 ΣΕΠΤΕΜΒΡΙΟΥ 1974

Ὁ Κ. Καραμανλῆς ἐπισημαίνει, σέ τηλεγράφημά του πρός τόν Γ. Μαῦρο, τήν ἀδυναμία πλήρους συνεννοήσεως, σέ σταθερή βάση, μεταξύ ἑλληνικῆς Κυβερνήσεως, Γ. Κληρίδη καί Ἀρχιεπισκόπου Μακαρίου· καί τόν ἐξουσιοδοτεῖ νά διαβιβάσει στόν Ἀρχιεπίσκοπο ὅτι, ἄν δέν ἀποκατασταθεῖ μεταξύ τῶν δύο τελευταίων ἡ ἐπιβεβλημένη σύμπνοια, θά ἀναγκαστεῖ νά δηλώσει δημόσια ὅτι ἡ στάση τῆς κυπριακῆς ἡγεσίας καθιστᾶ ἀδύνατο τόν χειρισμό τοῦ ἐθνικοῦ θέματος:

«Κύριος Κληρίδης ἔχει ἀποφασίσει νά παραιτηθῆ προσεχῆ Πέμπτην, 3 Ὀκτωβρίου, διότι δέν δύνα-

ται νά φέρη εὐθύνας δι' ἐπαπειλούμενον ἐμφύλιον πόλεμον ἐν Κύπρῳ μεταξύ ὀπαδῶν Ἀρχιεπισκόπου Μακαρίου καί ἀντιπάλων του.

»Κατάστασις ἐξαιρετικῶς κρίσιμος, Ἀρχιεπίσκοπος δέ θά φέρη βαρυτάτας ἱστορικάς εὐθύνας ἔναντι ὄχι μόνον Κύπρου ἀλλά καί ὁλοκλήρου ἑλληνικοῦ ἔθνους, ἐάν δέν ἀποτρέψη ἀπειλουμένην τραγικήν ἐξέλιξιν».

Εἰδικότερα, ὁ πρωθυπουργός ζητεῖ ἀπό τόν Ἀρχιεπίσκοπο νά δηλώσει τό ταχύτερο δυνατό, ὅτι ὑποστηρίζει ἀνεπιφύλακτα τόν Γ. Κληρίδη καί νά ὑποδείξει στούς ὀπαδούς του νά τόν βοηθήσουν στό ἔργο του· καί καταλήγει:

«Ἐάν Ἀρχιεπίσκοπος ἀρνηθῆ πράξη ἀνωτέρω θά ἀναγκασθῶ καταγγείλω δημοσίᾳ στάσιν κυπριακῆς ἡγεσίας»[102].

27 ΣΕΠΤΕΜΒΡΙΟΥ 1974

Ὁ ὑπουργός Ἐθνικῆς Ἀμύνης, Ε. Ἀβέρωφ, ἀναγγέλλει ἐνώπιον τῆς Συμβουλευτικῆς Συνελεύσεως τοῦ Συμβουλίου τῆς Εὐρώπης τό τέλος τῆς δικτατορίας στήν Ἑλλάδα, ἀνακοινώνει τήν ἐπικείμενη διεξαγωγή γενικῶν ἐκλογῶν, τόν προσεχῆ Νοέμβριο, καί ζητεῖ τή σύντμηση τῆς διαδικασίας γιά τήν ἐπανεισδοχή τῆς Ἑλλάδος στό διεθνῆ ὀργανισμό. «Ἡ τόσον ταχεῖα πορεία πρός τήν δημοκρατία εἶναι ἐκπληκτικόν ὅτι συνετελέσθη μέ ἡσυχία καί πλήρη τάξη», χάρις —ὅπως τόνισε— στή μεγάλη ὡριμότητα τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ, στή διεθνοῦς προβολῆς προσωπικότητα τοῦ Κ. Καραμανλῆ, στήν πειθαρχία τῶν Ἐνόπλων Δυνάμεων καί στή συμπαράσταση τῆς εὐρωπαϊκῆς κοινῆς γνώμης.

Σέ ἐπιστολή του πρός τόν Ἕλληνα πρωθυπουργό, ὁ πρόεδρος τῆς Συμβουλευτικῆς Συνελεύσεως τοῦ Συμβουλίου τῆς Εὐρώπης, Τζ. Βεντοβάτο, ἀνήγγειλε τά ἑξῆς:

«Κύριε πρόεδρε,

»Κατά τήν πρόσφατον ὁμιλίαν του, τήν 27ην Σεπτεμβρίου, ἐνώπιον τῆς Κοινοβουλευτικῆς Συνελεύσεως τοῦ Συμβουλίου τῆς Εὐρώπης, ὁ ὑπουργός κ. Ἀβέρωφ ἔτυχε μιᾶς ἄνευ προηγουμένου ἐνθουσιώδους ὑποδοχῆς. Ἡ Συνέλευσις ἠθέλησε, πράγματι, ὄχι μόνον νά τιμήση τόν κ. Ἀβέρωφ, ἀλλά νά ἐκφράση τήν συγκίνησιν καί τήν χαράν της διά τήν ἐπάνοδον τῆς Ἑλλάδος εἰς τήν δημοκρατίαν. Διότι, κατά τήν διάρκειαν τῶν μακρῶν καί ὀδυνηρῶν ἐτῶν τῆς δικτατορίας, ἡ φιλία καί ἡ ὑποστήριξις τῆς Συνελεύσεώς μας, οὐδέποτε ἔπαυσαν νά ἐκδηλοῦνται πρός τόν ἑλληνικόν λαόν, ὁ ὁποῖος ἠγωνίζετο διά τήν ἐλευθερίαν του.

»Εἰς τό τέλος τῆς συζητήσεως, ἡ Συνέλευσις υἱοθέτησε τήν ἀπόφασιν 578 (74), τήν ὁποίαν σᾶς ἐπισυνάπτω.

»Ὁ κ. Ἀβέρωφ, ἐξ ὀνόματος τῆς Κυβερνήσεως τῆς ὁποίας ἠγεῖσθε μέ τόσην δραστηριότητα καί εὐθυκρισίαν, ἀνεκοίνωσεν ὅτι βουλευτικαί ἐκλογαί εἰς τήν Ἑλλάδα θά διεξαχθοῦν πιθανώτατα κατά τό πρῶτον 15θήμερον τοῦ Νοεμβρίου. Ἠκούσαμεν ὅλοι μέ μεγάλην, ὅπως ἀντιλαμβάνεσθε, χαράν αὐτήν τήν εἴδησιν, ἡ ὁποία ἐπεβεβαιώθη μέ τήν ἐπίσημον διακήρυξίν σας, μέ τήν ὁποίαν ὡρίσθη ὁριστικῶς ἡ ἡμερομηνία τῶν ἐκλογῶν διά τήν Κυριακήν 17ην Νοεμβρίου. Οὕτω, χάρις εἰς τάς θαρραλέας προσωπικάς σας πρωτοβουλίας, τό ἔργον τῆς Κυβερνήσεώς σας καί τίς συνδυασμένες προσπάθειες ὅλων τῶν δημοκρατῶν, πού ἐχαιρέτισαν μέ ἐνθουσιασμόν τήν ἐπάνοδόν σας εἰς τήν ἡγεσίαν τῆς χώρας, ἡ Ἑλλάς θά ἐπανεύρη συντόμως εἰς τό Στρασβοῦργον τήν θέσιν ἡ ὁποία τῆς ἀνήκει εἰς τήν οἰκογένειαν τῶν εὐρωπαϊκῶν κοινοβουλευτικῶν δημοκρατιῶν.

»Ἡ Κοινοβουλευτική Συνέλευσις ἐξεφράσθη ἤδη μέ σαφήνειαν καί ὁμοφώνως ἐπί τῆς ἀρχῆς τῆς ἐπανόδου τῆς χώρας σας εἰς τό Συμβούλιον τῆς Εὐρώπης. Ὑπό τό πνεῦμα ἀκριβῶς αὐτό, καί πρός τόν σκοπόν τῆς ἀποκαταστάσεως τῶν πολιτικῶν ἐπαφῶν, μία ἀντιπροσωπεία κοινοβουλευτικῶν ἐκπροσώπων τοῦ Συμβουλίου μας πρόκειται νά ἐπισκεφθῆ τήν Ἑλλάδα. Βεβαίως, θά πρέπη νά τηρηθοῦν αἱ διαδικασίαι πού προβλέπονται ἀπό τόν Καταστατικόν Χάρτην τοῦ ὀργανισμοῦ μας καί τόν Κανονισμόν τῆς Συνελεύσεώς μας, ἀλλά εἶμαι εἰς θέσιν νά βεβαιώσω ὅτι εἰς τό πνεῦμα μας, ἡ βασική ἀπόφασις εἶναι εἰλημμένη.

»Οὕτω, ὀλίγας ἡμέρας μετά τήν διεξαγωγήν τῶν ἐκλογῶν, αἱ ἁρμόδιαι ἐπιτροπαί τῆς Συνελεύσεώς μας, θά συνέλθουν εἰς Παρισίους διά νά υἱοθετήσουν σχέδιον εἰσηγήσεως διά τήν ἐπανεισδοχήν τῆς Ἑλλάδος, τό ὁποῖον θά δοθῆ εἰς τήν δημοσιότητα διά τοῦ τύπου».

27 ΣΕΠΤΕΜΒΡΙΟΥ 1974

Δημοσιεύεται στήν Ἐφημερίδα τῆς Κυβερνήσεως τό ὑπ' ἀριθμ. 76 ν. δ. «Περί ἐπαναφορᾶς ἀπολυθέντων ἢ ἐξαναγκασθέντων εἰς παραίτησιν ὑπαλλήλων, ἀποκαταστάσεως ὑποβιβασθέντων καί ρυθμίσεως συναφῶν θεμάτων», μέ τό ὁποῖο λαμβάνονταν τά ἀναγκαῖα μέτρα γιά τήν ἀποκατάσταση τῶν δημοσίων ὑπαλλήλων, πού εἶχαν διωχθεῖ στή διάρκεια τῆς δικτατορίας.

27 ΣΕΠΤΕΜΒΡΙΟΥ 1974

Δημοσιεύεται ἡ διακήρυξη τῶν «Νέων Πολιτικῶν Δυνάμεων», πολιτικοῦ σχήματος πού συγκροτήθηκε ἀπό ὁμάδα προσωπικοτήτων γνωστῶν γιά τήν ἀντιστασιακή δράση τους κατά τῆς δικτατορίας· ἀνάμεσά τους, οἱ Ι. Πεσμαζόγλου, Γ. - Α. Μαγκάκης, Β. Τσουδεροῦ, Α. Πεπονῆς, Γ. Ἰορδανίδης, Ι. Παπαδόπουλος, Κ. Ἀλαβάνος, Δ. Ζάννας, Γ. Κουμάντος, Χ. Κουρούκλης, Ι. Μαζαράκης - Αἰνιάν, Δ. Τσάτσος.

Οἱ ἀρχές καί οἱ σκοποί τῆς νέας κινήσεως συνοψίζονται στήν πίστη στό πολίτευμα τῆς δημοκρατίας μέ αἱρετό ἀνώτατο ἄρχοντα, τήν προσήλωση στό θεσμό τοῦ πολυκομματικοῦ κοινοβουλίου, τήν ἐθνική ἀνεξαρτησία καί ἀκεραιότητα, καθώς καί τήν προστασία τῶν δημοκρατικῶν - κοινοβουλευτικῶν θεσμῶν, τήν κατάργηση ὅλων τῶν νόμων πού παρεμ-

ποδίζουν τήν ἰσότιμη συμμετοχή τῶν Ἑλλήνων σέ ὅλες τίς κοινωνικές, ἐπαγγελματικές καί πολιτικές ἐκδηλώσεις, τήν παροχή περισσότερων ἐξουσιῶν στούς ἄμεσους ἀντιπροσώπους τοῦ λαοῦ, τούς τοπικούς - περιφερειακούς καί τούς συνδικαλιστικούς - συνεταιριστικούς, τήν ἀναγωγή τῶν Ἐνόπλων Δυνάμεων σέ ὑπερασπιστή τῆς ἐλευθερίας τῆς χώρας καί τοῦ λαοῦ.

29 ΣΕΠΤΕΜΒΡΙΟΥ 1974

Ὁ Κ. Καραμανλῆς ἱδρύει τό κόμμα τῆς «Νέας Δημοκρατίας», τό ὁποῖο καί προορίζεται νά συγκροτηθεῖ «ἀπό ἔμπειρες καί ὑγιεῖς ἀλλά καί ἀπό νέες προοδευτικές καί ριζοσπαστικές δυνάμεις».

Ὁ Κ. Καραμανλῆς, ἱδρυτής τοῦ νέου κόμματος, ἔκαμε τίς ἀκολουθες δηλώσεις:

«Τό μέγα θέμα τῆς ἐποχῆς μας εἶναι ἡ δημοκρατία. Ὅλοι ὁμιλοῦν περί δημοκρατίας, ὀλίγοι ὅμως τήν καταλαβαίνουν· καί ὀλιγώτεροι ἔχουν τήν θέληση καί τήν ἱκανότητα νά τήν ἐφαρμόζουν.

»Ἀπό τίς 140 χῶρες πού ὑπάρχουν στόν κόσμο, μόνον 19 ἔχουν πραγματική δημοκρατία. Τοῦτο σημαίνει ὅτι αὐτό τό θαυμάσιο καί εὐαίσθητο πολίτευμα εἶναι δύσκολο στήν ἐφαρμογή του. Καί προϋποθέτει εἰδικές συνθῆκες, χωρίς τίς ὁποῖες δέν ἠμπορεῖ νά ἀνθίση καί νά καρποφορήση.

»Δημοκρατία θά ἤθελαν νά ἔχουν ὅλοι οἱ λαοί. Ἀλλά δέν τήν ἔχουν παρά μόνον ἐκεῖνοι πού, ἐκτός ἀπό τήν συνειδητοποίηση τῶν προτερημάτων της, σέβονται καί τούς ὅρους τῆς λειτουργίας της.

»Ἡ νεωτέρα Ἑλλάς υἱοθέτησε τήν δημοκρατία ὡς σύστημα διακυβερνήσεως. Καί ἦτο φυσικόν, ἀφοῦ γεννήθηκε στόν τόπο μας. Ἐλειτούργησε ὅμως ἀτελῶς καί παρουσίασε συχνές καί μακρές διαλείψεις. Ἀλλεπάλληλα ὑπῆρξαν τά κινήματα, οἱ ἐπαναστάσεις, οἱ δικτατορίες, οἱ μεταπολιτεύσεις, οἱ ἐμφύλιοι πόλεμοι. Ἀντιθέτως, ὀλίγες καί βραχεῖες ὑπῆρξαν οἱ περίοδοι τῆς δημοκρατικῆς διακυβερνήσεως τῆς χώρας — φωτεινά διαλείμματα στήν ταραγμένη ἱστορία τῆς συγχρόνου Ἑλλάδος.

»Ἂν δέν ἐλειτούργησε ὁμαλά ἡ δημοκρατία στήν Ἑλλάδα, αὐτό ὀφείλεται στό γεγονός ὅτι ἔλειψαν ἤ δέν μπόρεσαν νά δημιουργηθοῦν οἱ ὅροι τῆς ὑπάρξεώς της. Οἱ ὅροι δέ αὐτοί εἶναι τό ἤπιο πολιτικό κλῖμα, τά ἤμερα πολιτικά ἤθη καί θεσμοί πού νά προσαρμόζωνται στίς ἰδιαίτερες συνθῆκες τοῦ τόπου μας.

»Οἱ Ἕλληνες ἔχουν τήν γεύση ὅλων τῶν πολιτικῶν καταστάσεων. Γεύση τόσο πικρή, πού νά μή συγχωρῆ καινούργια σφάλματα καί πλάνες. Ἤδη εἰσερχόμεθα σέ μιά νέα περίοδο τῆς ἐθνικῆς μας ζωῆς.

»Καί ὀφείλουμε μέ τήν πεῖρα τοῦ παρελθόντος νά δημιουργήσουμε τίς ἀναγκαῖες προϋποθέσεις γιά νά ἀποκτήσωμε ἐπί τέλους, μιάν ὑγιᾶ καί βιώσιμη δημοκρατία.

»Ἂν δέν ἀξιοποιήσωμε τώρα τήν μοναδική αὐτήν εὐκαιρία, ματαίως θ' ἀναζητοῦμε ἄλλην εἰς τό μέλλον. Ἡ πρώτη, πάντως, φάση δικαιολογεῖ αἰσιοδοξία.

»Ἐγγίζει πράγματι τά ὅρια τοῦ πολιτικοῦ θαύματος αὐτό πού, μέ τήν συμπαράσταση τοῦ λαοῦ, συνέβη στήν Ἑλλάδα, μέσα στούς δύο τελευταίους μῆνες. Διότι ἡ μετάβαση ἀπό τήν δικτατορία στήν ἐλευθερία ἔγινε μέ τρόπον ἀνώδυνο, ἐνῶ πολλοί ἀνέμεναν ὅτι θά γίνη μέ τρόπον αἱματηρό, μέ ἀδελφοκτόνο σπαραγμό. Πολλοί ἐπίσης πίστευαν ὅτι θά ἦταν βραδεῖα καί ὀδυνηρά ἡ ἀποδιοργάνωση τοῦ μηχανισμοῦ τῆς τυραννίας καί ἡ διαδικασία γιά τήν ἐπάνοδο στήν δημοκρατία. Καί ὅμως καί αὐτό ἔγινε μέσα στούς δύο αὐτούς μῆνες.

»Τό σπουδαῖο ὅμως αὐτό ἔργο, πού συνετελέσθη ταχύτατα καί μεθοδικά, δέν σημαίνει ὅτι ἔλυσε κατά τρόπον ἀσφαλῆ καί μόνιμο τό πρόβλημα τῆς Ἑλληνικῆς Δημοκρατίας. Κίνδυνοι ὑπάρχουν πάντοτε. Καί θ' ἀπαιτηθῆ ἡ ἐπαγρύπνηση ἀλλά καί ἡ συσπείρωση τοῦ λαοῦ σέ ἰσχυρούς πολιτικούς σχηματισμούς, ἱκανούς νά προστατεύσουν τήν δημοκρατία ὄχι μόνον ἀπό τόν κομμουνισμό καί τόν φασισμό, ἀλλά καί ἀπό τά αἴτια πού προεκάλεσαν στό παρελθόν τήν πτώση της.

»Γι' αὐτόν ἀκριβῶς τόν ἐθνικό σκοπό ἐθεώρησα καθῆκον μου νά δημιουργήσω μίαν εὐρεῖα καί ζωντανή πολιτική παράταξη, τήν "Νέα Δημοκρατία".

»Ἡ "Νέα Δημοκρατία" στηρίζεται στήν διαπίστωση —πικρά βιωμένη ἀπό τούς παλαιοτέρους καί ἔντονα αἰσθητή ἀπό τούς νεωτέρους— ὅτι μία καινούργια πολιτική ζωή εἶναι ἀναγκαία γιά τήν ἐπιβίωση, τήν πρόοδο καί τήν εὐτυχία τῆς Ἑλλάδος. Ἔχει γιά βάση τήν πεῖρα τοῦ παρελθόντος καί σάν ὅραμα ἕνα καλύτερο καί ἀσφαλέστερο μέλλον.

»Ἡ παράταξη τῆς "Νέας Δημοκρατίας" συγκροτεῖται ἀπό ἔμπειρες καί ὑγιεῖς, ἀλλά καί ἀπό νέες προοδευτικές καί ριζοσπαστικές πολιτικές δυνάμεις, συντονισμένες στόν ἴδιο σκοπό: νά κάμουν στήν Ἑλλάδα πράξη τήν ἐπωνυμία τῆς παρατάξεως — νά δώσουν δηλαδή στήν χώρα μία νέα δημοκρατία.

»"Νέα Δημοκρατία" εἶναι ἡ πολιτική παράταξη πού ταυτίζει τό ἔθνος μέ τόν λαό· τήν πατρίδα μέ τούς ἀνθρώπους της· τήν Πολιτεία μέ τούς πολίτες της· τήν ἐθνική ἀνεξαρτησία μέ τήν λαϊκή κυριαρχία· τήν πρόοδο μέ τό κοινό ἀγαθό· τήν πολιτική ἐλευθερία μέ τήν ἔννομη τάξη καί τήν κοινωνική δικαιοσύνη.

»"Νέα Δημοκρατία" εἶναι τό σύστημα μέ τό ὁποῖο οἱ ὀλιγώτεροι καί ἐπώνυμοι καθοδηγοῦν, ἀντί νά καταδημαγωγοῦν, ἐκπροσωποῦν, ἀντί νά καταδυναστεύουν — καί σέ τελική ἀνάλυση ὑπηρετοῦν

—τούς περισσοτέρους καί ἀνωνύμους.

»"Νέα Δημοκρατία" εἶναι ἡ κίνηση πού ἐπιλέγει καί συντηρεῖ ἀπό τήν παράδοση μόνον ὅσα ὁ χρόνος ἐπέδειξε σωστά καί χρήσιμα. Καί προχωρεῖ διαρκῶς μέ μεγάλα τολμηρά, ἀλλά καί ἀσφαλῆ βήματα στίς νέες διαρκῶς ἐξελισσόμενες συνθῆκες.

»"Νέα Δημοκρατία" εἶναι ἡ πολιτική παράταξη πού ἀγνοεῖ τίς διενέξεις καί τούς διχασμούς τοῦ παρελθόντος — πού τόσα δεινά ἐπεσώρρευσαν στόν τόπο μας — καί προσανατολίζεται στά εὐρύτερα δυνατά σχήματα ἐθνικῆς ἑνότητος.

»Ἡ παράταξη τῆς "Νέας Δημοκρατίας" ζητεῖ γιά τήν πραγματοποίηση τῶν σκοπῶν της τήν συνεργασία τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ καί ἰδιαίτερα τῆς νέας γενεᾶς. Καί ὑπόσχεται:

»— Ὅτι θά ὑπηρετῆ πάντα καί μόνον τά ἀληθινά συμφέροντα τοῦ ἔθνους, πού βρίσκονται πέρα καί ἐπάνω ἀπό τίς παραπλανητικές ἐτικέττες τῆς Δεξιᾶς, τοῦ Κέντρου καί τῆς Ἀριστερᾶς.

»— Ὅτι θά θεωρῆ πάντα ὅλους τούς Ἕλληνες ὄχι μόνον ἴσους ἔναντι τῶν νόμων, ἀλλά καί μέ ἴσα δικαιώματα ἔναντι τῶν βιοτικῶν εὐκαιριῶν καί τῶν δυνατοτήτων πού διανοίγει ὁ πολιτικός, οἰκονομικός καί κοινωνικός βίος.

»— Ὅτι θά ἀφιερώση ὅλες τίς δυνάμεις — τήν πεῖρα, τίς γνώσεις καί τόν ἐνθουσιασμό τῶν παλαιοτέρων καί τῶν νεωτέρων στελεχῶν — γιά τήν ταχύρρυθμη ἀνάπτυξη τῆς Ἑλλάδος σ' ὅλους τούς τομεῖς.

»— Ὅτι ἡ ἐλευθέρα οἰκονομία στήν ὁποία πιστεύει, δέν ἠμπορεῖ νά ἀποκλείση τήν διεύρυνση τοῦ οἰκονομικοῦ τομέως τόν ὁποῖο ἐλέγχει τό Κράτος. Ἡ ἰδιωτική πρωτοβουλία δέν εἶναι δυνατόν νά βρῆ τήν δικαίωσή της χωρίς παράλληλη συμμετοχή τῶν εὐρυτέρων λαϊκῶν τάξεων στήν κατανομή τοῦ ἐθνικοῦ προϊόντος. Κάθε πολίτης τῆς χώρας αὐτῆς πρέπει νά γίνη ἐργάτης μαζί καί νομεύς τῆς οἰκονομικῆς εὐημερίας· καί νά αἰσθάνεται ὅτι εἶναι ἥσυχος γιά τό μέλλον του καί γιά τό μέλλον τῶν παιδιῶν του.

»— Ὅτι θά ἀνανεώνεται διαρκῶς ἀπό τίς νέες δυνάμεις τῆς χώρας, τίς ὁποῖες θεωρεῖ πάντα προνομιοῦχες, γιατί ἐκφράζουν ἀμεσώτερα τόν παλμό τῆς ἐποχῆς μας.

»— Ὅτι θά ἐπενδύη ὄχι μόνον ἀπό τό περίσσευμα, ἀλλά καί ἀπό τό ὑστέρημα τοῦ ἐθνικοῦ πλούτου στήν παιδεία, στήν ἐπιμόρφωση καί στήν ἐπιστημονική ἔρευνα· γιατί πιστεύει ὅτι οἱ πνευματικές καί πολιτικές ἀξίες εἶναι αὐτές πού προσδιορίζουν μονιμώτερα τήν μοῖρα τοῦ ἑλληνικοῦ ἔθνους.

»—Ὅτι δέν θά φεισθῆ κόπων καί θυσιῶν, γιά νά καταστήση τήν Ἑλλάδα ἰσχυρή καί ἀπρόσβλητη. Μέ ἐκσυγχρονισμένες τίς Ἔνοπλες Δυνάμεις ἡ ἀνεξαρτησία τῆς Ἑλλάδος θά κατοχυρωθῆ. Καί θά εἶναι σεβαστή ἀπό ὅλους, χωρίς τήν ἀνάγκη ἄλλων προστατῶν, ἐκτός ἀπό τούς συλλογικούς ὀργανισμούς στούς ὁποίους θά μετέχη μέ τήν ἐλεύθερη βούλησή της καί σύμφωνα μέ τά πάγια συμφέροντα τοῦ Ἑλληνισμοῦ, στά ὁποῖα περιλαμβάνεται καί ἡ μοῖρα τῆς Κύπρου.

»— Ὅτι θά ἀγωνισθῆ γιά τήν πλήρη καί καθολική κατοχύρωση τῆς λαϊκῆς κυριαρχίας καί ὅτι θά ἐπιδιώξη πρός τοῦτο τήν προσαρμογή τοῦ πολιτεύματος πρός τίς συνθῆκες τῆς ἑλληνικῆς πραγματικότητος.

»Ἡ "Νέα Δημοκρατία" πιστεύει ὅτι ἡ Ἑλλάς ὄχι μόνον δικαιοῦται ἀλλά καί ἠμπορεῖ νά ἐξασφαλίση τήν ἐξέχουσα θέση καί τήν εὐτυχία τοῦ λαοῦ της μέσα στήν Εὐρώπη ὅπου ἀνήκει, ἄν ἐπιστρατεύση ὅλες τίς ἱκανότητες καί ἄν ἀξιοποιήση ὅλες τίς ἀρετές τοῦ λαοῦ της.

»Ἀνεξάρτητα ἀπό τό μέγεθός της ἡ Ἑλλάς μέ τήν πνευματική κληρονομία της, τήν ἀκτινοβολία τοῦ Ἑλληνισμοῦ, ἀλλά καί τήν ζωντάνια τοῦ λαοῦ της, ἠμπορεῖ νά συμβάλη πολιτικά, ἠθικά καί πολιτιστικά στήν πραγματοποίηση τῆς ἰδέας μιᾶς ἑνωμένης Εὐρώπης.

»Βασική ὅμως προϋπόθεση γιά ὅλα αὐτά εἶναι ἡ θεμελίωση στόν τόπο μας τῆς ἀληθινῆς καί συγχρόνου δημοκρατίας. Σ' αὐτήν ἀφιερώνεται ὁλόκληρη καί ὁμόθυμη ἡ μεγάλη παράταξη τῆς "Νέας Δημοκρατίας".

»Καλῶ ὅλους ἐκείνους πού συμμερίζονται τήν ἀγωνία καί τίς ἐλπίδες μου γιά τό μέλλον, ὅλους ἐκείνους πού διακαίονται ἀπό τόν πόθον μιᾶς πολιτικῆς ἀναγεννήσεως, νά συστρατευθοῦν μαζί μας. Καί ἀπευθυνόμενος ἰδιαίτερα πρός τούς νέους, τούς καλῶ νά ἀποτελέσουν τήν πρωτοπορία σ' αὐτήν τήν ἐξόρμηση τῆς ἐθνικῆς ἀναδημιουργίας. Γιά μιά ὑπερήφανη καί εὐτυχισμένη Ἑλλάδα».

Τήν ἐπομένη, δόθηκε στή δημοσιότητα τό καταστατικό τοῦ κόμματος τῆς Νέας Δημοκρατίας.

Οἱ βασικές διατάξεις τοῦ καταστατικοῦ, ὅπως περιέχονται στά δύο πρῶτα ἄρθρα, ὁρίζουν:

«1. Ἡ συσταθεῖσα πολιτική παράταξις "Νέα Δημοκρατία" ἔχει δημοκρατικήν ὀργάνωσιν καί εἰς τάς δημοκρατικάς μεθόδους βασίζει τήν πολιτικήν δρᾶσιν καί τήν λαϊκήν ἐπικράτησιν αὐτῆς.

»Ἡ παρουσία της εἰς τήν πολιτικήν ζωήν τῆς χώρας ὑπαγορεύεται ἀπό τήν προσήλωσιν τῶν ὀπαδῶν αὐτῆς εἰς τήν δημοκρατίαν καί τάς προγραμματικάς ἐπιδιώξεις της.

»Τά μέλη τῆς παρατάξεως "Νέα Δημοκρατία" μετέχουν εἰς τήν διαμόρφωσιν τῆς πολιτικῆς γραμμῆς αὐτῆς, ἐντός τοῦ πλαισίου τῆς ἰδεολογικῆς τοποθετήσεώς της καί τῶν προγραμματικῶν κατευθύνσεων, ὡς θέλει ὁρίσει Εἰδικός Κανονισμός.

»2. Ἡ ὀργάνωσις τῆς παρατάξεως διακρίνεται εἰς κεντρικήν καί περιφερειακήν. Ἡ ἑνότης τῆς πολιτικῆς καί ἰδεολογικῆς κατευθύνσεως αὐτῆς, ἐκφράζεται καθ' ἅπασαν τήν Ἐπικράτειαν διά τῆς κεντρικῆς ὀργανώσεως.

»Ἡ περιφερειακή ὀργάνωσις (Πολιτικά Κέντρα) διαμορφοῦται κατά ἐκλογικάς περιφερείας.

»Ὄργανα τῆς κεντρικῆς διοικήσεως τῆς παρατάξεως εἶναι ἡ Γενική Συνέλευσις τῶν μελῶν, ὁ ἀρχηγός αὐτῆς καί ἡ Διοικοῦσα Ἐπιτροπή, ἐπικουρούμενοι ὑπό τῆς Ἐκτελεστικῆς Ἐπιτροπῆς.

»Τά ὄργανα τῆς παρατάξεως ἀναδεικνύονται κατά τά ὑπό εἰδικοῦ κανονισμοῦ καθοριζόμενα.

»Ἡ λειτουργία τῶν συλλογικῶν ὀργάνων τῆς κεντρικῆς καί περιφερειακῆς διοικήσεως αὐτῆς, βασίζεται ἐπί τῆς ἀρχῆς τῆς πλειοψηφίας».

ΑΡΧΕΣ ΟΚΤΩΒΡΙΟΥ 1974

Ὁ ὑπουργός Δημοσίας Τάξεως, Σ. Γκίκας, πληροφορεῖται ὅτι φιλοχουντικοί ἀξιωματικοί σχεδιάζουν ἀπαγωγή τοῦ πρωθυπουργοῦ μέ ταυτόχρονη κατάληψη τοῦ κτιρίου τῆς ΕΡΤ στήν Ἁγία Παρασκευή. Γιά τή ματαίωση τῆς ἀπόπειρας, ἡ προετοιμασία τῆς ὁποίας, σύμφωνα μέ ὑπεύθυνα στοιχεῖα εἶχε προχωρήσει ἀρκετά, προβλέφθηκε ἡ λήψη τῶν κατάλληλων μέτρων[103].

1 ΟΚΤΩΒΡΙΟΥ 1974

Ὁ πρωθυπουργός ὑποδέχεται τούς ἐκπροσώπους τῆς ΠΑΣΕΓΕΣ:

»Αἰσθάνομαι ἰδιαιτέραν χαράν πού σᾶς δέχομαι σήμερα, ὅταν μάλιστα μεταξύ σας βλέπω πολλούς φίλους μου. Θά ἤθελα νά ἀφοσιωθῆτε μέ πίστιν εἰς τά νέα καθήκοντά σας. Θά ἤθελα ἐπίσης νά προσέξετε τό θέμα τῆς μή ἀναμίξεως τῆς πολιτικῆς εἰς τάς Συνεταιριστικάς Ὀργανώσεις. Πιστεύω ὅτι ἡ συμβολή τῶν Γεωργικῶν Συνεταιρισμῶν εἰς τήν ἀνάπτυξιν τῆς οἰκονομίας τῆς χώρας εἶναι μεγάλη».

Ὁ Κ. Καραμανλῆς, ἀφοῦ ὑπενθύμισε ὅτι ὁ θεσμός τῆς ἀσφαλίσεως τῶν ἀγροτῶν, τόν ὁποῖο καθιέρωσε ὁ ἴδιος, δέν ἔχει εἰσαχθεῖ σέ ἄλλη χώρα, κατέληξε:

«Ἡ ἐπαναφορά σας εἰς τάς διοικήσεις τῶν Συνεταιριστικῶν Ὀργανώσεων ἔχει τήν ἔννοιαν τῆς ἀποκαταστάσεως τῆς πλήρους νομιμότητος. Τοῦτο σημαίνει ὅτι ἡ ἀπομάκρυνσις τῶν διορισθέντων δέν ἔγινε μέ πνεῦμα ἐκδικήσεως ἐναντίον ἐκείνων πού ἐξηναγκάσθησαν ν' ἀναλάβουν τήν διοίκησιν τῶν Ὀργανώσεων κατά τό διάστημα τῶν ἑπτά ἐτῶν τῆς δικτατορίας. Ἡ ἀποκατάστασις τῶν αἱρετῶν διοικήσεων ὑπῆρξεν ἐπιβεβλημένη, διά τήν ἀποκατάστασιν τῆς δημοκρατικῆς νομιμότητος.

»Μετά τήν πτῶσιν τῆς τυραννίας ὀφείλετε ν' ἀνταποκριθῆτε μακράν τῶν παθῶν εἰς τάς προσδοκίας τοῦ ἔθνους, ὥστε νά μπορέση ὁ ἀγροτικός κόσμος νά φθάση εἰς τό ἐπίπεδον πού θά τόν ἐξισώνη μέ τούς ἀγρότας τῆς Εὐρώπης».

2 ΟΚΤΩΒΡΙΟΥ 1974

Συνέρχεται τό Ὑπουργικό Συμβούλιο γιά νά καθορίσει τήν ἡμερομηνία τῶν ἐκλογῶν. Ὁ πρωθυπουργός, ἀφοῦ ἀνέλυσε τόν ἰδιότυπο χαρακτῆρα τῆς Κυβερνήσεως, ἡ ὁποία δέν ἀντλεῖ τήν ἐξουσία της ἀπό ἐκλογές ἤ ἀπό ἐπανάσταση, ἐπισήμανε:

«Ἡ Κυβέρνησις ἐδέχθη εἰς τό πρόσωπόν μου τήν ἐξουσίαν ἀπό τάς Ἐνόπλους Δυνάμεις τῆς χώρας, αἱ ὁποῖαι κατά τήν στιγμήν ἐκείνην ἡρμήνευον καί τήν θέλησιν τοῦ λαοῦ.

»Τούτου δοθέντος ἡ Κυβέρνησίς μας δέν ἠμποροῦσε παρά νά εἶναι βραχείας διαρκείας. Δι' αὐτό καί προτείνω ὅπως ὁρισθῆ ἡμέρα διενεργείας τῶν ἐκλογῶν ἡ 3η ἤ, τό βραδύτερον, ἡ 10η Νοεμβρίου».

Στή συνέχεια, ὁ πρωθυπουργός ἀντέκρουσε τούς ἰσχυρισμούς ὁρισμένων κύκλων γιά δῆθεν ἐπίσπευση τῶν ἐκλογῶν:

«Οἱ ἰσχυρισμοί αὐτοί εἶναι ἀβάσιμοι. Ἐπίσπευσις δέν ὑπάρχει, ὅπως καταφαίνεται ἀπό τά ἀκόλουθα:

»Ἡ προεκλογική περίοδος ἤρχισεν οὐσιαστικῶς ἀπό τήν ἡμέραν πού ἐσχηματίσθη ἡ παροῦσα Κυβέρνησις. Ἀπό τῆς δημοσιεύσεως ἐξ ἄλλου τοῦ ἐκλογικοῦ νόμου μέχρι τῆς ἡμέρας τῶν ἐκλογῶν, μεσολαβοῦν 50 ἡμέραι. Ἀπό σήμερα δέ πού θά προκηρυχθοῦν, ἀπομένουν ἄλλαι 40 περίπου ἡμέραι.

»Διά νά ἐκτιμηθοῦν ὅλα αὐτά, θά πρέπη νά ληφθῆ ὑπ' ὄψιν ὅτι εἰς τάς εὐρωπαϊκάς χώρας — τάς ὁποίας θέλομεν νά μιμηθῶμεν — αἱ ἐκλογαί διεξάγονται ἐντός 20 ἡμερῶν ἀπό τῆς προκηρύξεώς των.

»Χαρακτηριστικόν ἄλλωστε τῆς ἀσυνεπείας τῶν θορυβούντων εἶναι τό γεγονός ὅτι, ὅταν κατά τήν διάρκειαν τῆς δικτατορίας ἐτίθετο θέμα μεταβατικῆς Κυβερνήσεως, ἤδη αὐτοί ὑπεστήριζαν ἐπιμόνως ὅτι ἔπρεπε νά προκηρυχθοῦν ἐκλογαί διά Συντακτικήν Βουλήν τήν ἐπομένην τῆς ἀπομακρύνσεως τῆς δικτατορίας. Ἤ τουλάχιστον, ὅτι ἡ μεταβατική Κυβέρνησις θά ἔπρεπε νά εἶναι βραχυτάτης διαρκείας.

»Ὅπως ἐτόνισα κατά τήν ψήφισιν τοῦ ἐκλογικοῦ νόμου, ἡ ἔγκαιρος διενέργεια τῶν ἐκλογῶν ἐπιβάλλεται διά πολλούς λόγους, σημαντικώτεροι τῶν ὁποίων εἶναι οἱ ἑξῆς:

»1ον. Ἡ παροῦσα Κυβέρνησις, ἡ ὁποία ἀπό τοῦ σχηματισμοῦ της εἶναι μεταβατική καί συνεπῶς προεκλογική, δέν δύναται νά ἀποδώση δημιουργικόν ἔργον, ἐφ' ὅσον δέν ἠμπορεῖ νά ἔχη ἄλλο πρόγραμμα πέραν τῆς ἀποκαταστάσεως τῶν ἐλευθέρων θεσμῶν.

»2ον. Ἡ ἔνταξίς μας εἰς τούς Εὐρωπαϊκούς Ὀργανισμούς, ἀλλά καί τό διεθνές κῦρος καί ἡ πίστις τῆς χώρας προϋποθέτουν τήν ὕπαρξιν Κυβερνήσεως προερχομένης ἐκ τοῦ λαοῦ. Τό αὐτό ἰσχύει καί διά τήν διαχείρησιν τῶν ἐθνικῶν μας θεμάτων, ἡ ἐκτίμη-

σις τῶν ὁποίων θά ἀπαιτήση ὑπευθυνότητα, ἀποφασιστικότητα καί ἴσως καί χρόνον. Ἐτόνισα ἐπίσης ὅτι καί ὁ ἴδιος προσωπικῶς δέν εἶμαι πρόθυμος νά ἀσκῶ τήν ἐξουσίαν παρά μόνον ἐάν καί ἐφ' ὅσον θά τήν ἀντλῶ ἀπ' εὐθείας ἀπό τήν πηγήν της, δηλαδή ἀπό τόν λαόν.

»3ον. Καί τό σπουδαιότερον: Μέχρι τῆς διενεργείας τῶν ἐκλογῶν δέν δικαιούμεθα καί δέν δυνάμεθα νά πιστεύωμεν ὅτι ἐθεμελιώσαμεν κατά τρόπον ἀσφαλῆ καί ὁριστικόν τήν δημοκρατίαν, ἡ ὁποία δέν κατοχυροῦται παρά μόνον μέ τήν ἔκφρασιν τῆς λαϊκῆς κυριαρχίας.

»Πιστεύω, ἐξ ἄλλου, ὅτι προδίδει ἔλλειψιν δημοκρατικῆς νοοτροπίας καί περιφρόνησιν πρός τόν λαόν ἡ ἀναζήτησις ἐπιχειρημάτων, διά τήν ἐπιβράδυνσιν τῆς προσφυγῆς εἰς τήν λαϊκήν ἐτυμηγορίαν. Ἐτόνισα κατ' ἐπανάληψιν ὅτι ἡ δημοκρατία προϋποθέτει ἤπιον πολιτικόν κλῖμα καί ἤμερα πολιτικά ἤθη. Καί ὅτι ἡ πρόκλησις ἤ μή πολιτικῆς ὀξύτητος ἐξαρτᾶται ἀπό τήν συμπεριφοράν τῶν πολιτικῶν δυνάμεων τῆς χώρας. Ἐπεσήμανα ἐπίσης κατ' ἐπανάληψιν ὅτι κίνδυνοι ἐξακολουθοῦν νά ὑπάρχουν.

»Λυποῦμαι διότι ὡρισμένοι κύκλοι ἀγνοοῦντες τάς ἀληθείας αὐτάς προσπαθοῦν ἀδικαιολογήτως νά δημιουργήσουν κλῖμα πολιτικῆς ὀξύτητος. Καί λυποῦμαι ἐπίσης διότι ἡ συμπεριφορά τῶν κύκλων αὐτῶν ἐνθυμίζει τήν πρό τοῦ 1967 νοοτροπίαν, ἡ ὁποία κατέληξεν εἰς τήν ὀδυνηράν περιπέτειαν πού ἔζησε ἡ χώρα κατά τά τελευταῖα χρόνια.

»Παρ' ὅλα αὐτά τρέφω τήν αἰσιόδοξον πεποίθησιν ὅτι αἱ πολιτικαί δυνάμεις τῆς χώρας, εἰς τήν πλειοψηφίαν των, ἀνταποκρινόμεναι εἰς τήν ἀξιοθαύμαστον πολιτικήν ὡριμότητα τοῦ λαοῦ θά ἐξαρθοῦν εἰς τό ὕψος τῶν περιστάσεων. Καί θά συμβάλουν εἰς τό νά ὁδηγηθῆ ἡ χώρα κατά τρόπον ἤρεμον καί ἀποφασιστικόν εἰς τάς ἐκλογάς, πού ἀποτελοῦν τό λαμπρόν ἐπιστέγασμα τῶν προσπαθειῶν τῆς παρούσης Κυβερνήσεως, διά τήν ἐπαναφοράν τῆς δημοκρατίας εἰς τήν Ἑλλάδα».

Τελικά, τό Ὑπουργικό Συμβούλιο, ἀφοῦ ἔλαβε ὑπόψη τό γεγονός ὅτι τά ἐπανειλημμένα ταξίδια τοῦ ἀντιπροέδρου Γ. Μαύρου στό ἐξωτερικό ἔχουν ἀναστείλει τήν ἐσωκομματική δραστηριότητά του, καθόρισε ὡς ἡμέρα διεξαγωγῆς τῶν ἐκλογῶν τή 17η Νοεμβρίου 1974.

3 ΟΚΤΩΒΡΙΟΥ 1974

Ὁ Κ. Καραμανλῆς, σέ μήνυμά του ἀπό τό ραδιόφωνο καί τήν τηλεόραση, ἐξαγγέλλει στόν ἑλληνικό λαό τήν προκήρυξη τῶν ἐκλογῶν:

«Ἕλληνίδες, Ἕλληνες,

»Αἰσθάνομαι σήμερα χαρά καί ὑπερηφάνεια συγχρόνως. Γιατί εὑρίσκομαι στήν εὐχάριστη θέση νά σᾶς καλέσω ἐξ ὀνόματος τῆς Κυβερνήσεώς μου στίς κάλπες.

»Στίς 17 Νοεμβρίου καλεῖσθε νά ἐκλέξετε τήν Κυβέρνηση τῆς ἐμπιστοσύνης σας· τήν Κυβέρνηση πού θά σᾶς ἐκπροσωπῆ· τήν Κυβέρνηση πού ἀνταποκρίνεται στούς πόθους σας καί θά ἔχη τήν ἐντολή σας νά διαχειρίζεται τά ἐθνικά θέματα καί νά προασπίζη τά συμφέροντά σας.

»Εἶναι μεγάλη, ἀλλά εἶναι καί κρίσιμη ἡ ἡμέρα αὐτή. Στίς 17 Νοεμβρίου θά ἀσκήσετε ἐλεύθεροι, ὕστερα ἀπό μία σκοτεινή περίοδο τυραννίας, τό ὑπέρτατο δικαίωμα τοῦ πολίτου: νά ψηφίσετε· νά ἀποφασίσετε γιά τό μέλλον τοῦ τόπου.

»Ἕλληνίδες, Ἕλληνες,

»Ἡ ἐκλογή τῆς 17ης Νοεμβρίου δέν εἶναι συνήθης ἐκλογή. Εἶναι ἐκλογή ἱστορική, πού θά ἐπηρεάση ἀποφασιστικά τό μέλλον τῆς χώρας. Καί τοῦτο διότι: πρῶτον, θά ἀποτελέση τήν ἀφετηρία μιᾶς νέας περιόδου τῆς ἐθνικῆς μας ζωῆς. Καί ἄν εἶναι ἀληθές ὅτι ἡ ἀρχή εἶναι τό ἥμισυ τοῦ παντός, θά πρέπη νά ἀναμένωμεν ὅτι ἡ 17η Νοεμβρίου θά θέση τήν σφραγῖδα της στήν ζωή τοῦ ἔθνους· δεύτερον, διότι ἀπό τήν ἐκλογή αὐτή θά προέλθη μιά Βουλή μέ ηὐξημένας ἁρμοδιότητας, πού θά δώση στήν χώρα τόν νέο Καταστατικό Χάρτη. Καί ἀπό τό εἶδος τοῦ Συντάγματος πού θά δώση ἡ Βουλή αὐτή, θά ἐξαρτηθῆ ὄχι μόνον ἡ ἀσφαλής θεμελίωση, ἀλλά καί ἡ ἐπιβίωση τῆς δημοκρατίας στόν τόπο μας.

»Ἕλληνίδες, Ἕλληνες,

»Μέ τήν προκήρυξη τῶν ἐκλογῶν εἰσερχόμεθα στόν προεκλογικόν ἀγῶνα.

»Ὁ ἀγών αὐτός θά πρέπη νά διεξαχθῆ ἤρεμα καί πολιτισμένα. Γιατί ἡ συμπεριφορά μας κατά τήν ἐκλογήν αὐτήν θά προσδιορίση τό μέτρον τῆς πολιτικῆς μας ὡριμότητος καί τό ἐπίπεδο τῶν δημοκρατικῶν μας ἠθῶν.

»Ὅπως συνήθως, θά τερματίσω καί σήμερα τό μήνυμα πού σᾶς ἀπευθύνω, μέ τήν ἐλπίδα ὅτι, παρ' ὅλες τίς δυσκολίες, ὅλοι μαζί μποροῦμε νά οἰκοδομήσωμε μιάν ἀσφαλέστερη, μιά πιό εὐτυχισμένη Ἑλλάδα. Καί θέλω νά μέ πιστεύσετε: Ἡ εὐτυχία τῆς Ἑλλάδος θά ἐξαρτηθῆ κατά μέγα μέρος ἀπό τήν ψῆφο πού θά δώσετε στίς 17 Νοεμβρίου.

»Σᾶς εὐχαριστῶ».

Τήν ἴδια ἡμέρα, δημοσιεύεται στήν Ἐφημερίδα τῆς Κυβερνήσεως τό ὑπ' ἀριθ. 650 προεδρικό διάταγμα «Περί κωδικοποιήσεως τῶν ἰσχυουσῶν διατάξεων τῆς Ἐκλογικῆς Νομοθεσίας», μέ τό ὁποῖο κωδικοποιοῦνται «εἰς ἑνιαῖον κείμενον νόμου ὑπό τόν τίτλον "Ἐκλογική Νομοθεσία" αἱ διατάξεις τῶν βασιλικῶν διαταγμάτων ὑπ' ἀριθ. 592/1963, 689/1963, 435/1968, 244/1969, καθώς καί οἱ διατάξεις τῶν νομοθετικῶν

διαταγμάτων ὑπ' ἀριθ. 19/1974 καί 65/1974.

Τήν ἑπομένη, θά δημοσιευτεῖ τό ὑπ' ἀριθ. 651 προεδρικό διάταγμα «Περί ἐνεργείας γενικῶν βουλευτικῶν ἐκλογῶν πρός ἀνάδειξιν Ἀναθεωρητικῆς Βουλῆς καί ἡμέρας συγκλήσεως αὐτῆς»· σύμφωνα μέ αὐτό τό προεδρικό διάταγμα ὁριζόταν ὡς ἡμέρα διεξαγωγῆς τῶν βουλευτικῶν ἐκλογῶν ἡ 17η Νοεμβρίου 1974 καί ὡς ἡμέρα συγκλήσεως τῆς Βουλῆς ἡ 2α Δεκεμβρίου 1974.

3 ΟΚΤΩΒΡΙΟΥ 1974

Δημοσιεύεται στήν Ἐφημερίδα τῆς Κυβερνήσεως Συντακτική Πράξη «Περί καθορισμοῦ ἁρμοδιότητος διά τήν ἐκδίκασιν πολιτικῶν ἐγκλημάτων ἀναφερομένων εἰς τήν ἐγκαθίδρυσιν τοῦ καθεστῶτος τῆς 21ης Ἀπριλίου 1967»: «Οἱ πρωτοαίτιοι πολιτικῶν ἐγκλημάτων καί τῶν προπαρασκευαστικῶν αὐτῶν πράξεων, στρεφομένων κατά τῆς συνταγματικῆς τάξεως τῆς ἀπορρεούσης ἐκ τοῦ Συντάγματος τῆς 1ης Ἰανουαρίου 1952 καί τεινόντων εἰς τήν ἐγκαθίδρυσιν τοῦ καθεστῶτος τῆς 21ης Ἀπριλίου 1967, ἅτινα δέν συμπεριλαμβάνονται εἰς τήν χορηγηθεῖσαν ἀμνηστίαν, ὑπάγονται εἰς τήν ἁρμοδιότητα τοῦ Πενταμελοῦς Ἐφετείου Ἀθηνῶν, ἀνεξαρτήτως τῆς ἰδιότητος αὐτῶν ὡς καί τοῦ τόπου κατοικίας ἤ διαμονῆς των, ἤ τοῦ τόπου τελέσεως τῶν ὡς εἴρηται ἐγκλημάτων των».

4 ΟΚΤΩΒΡΙΟΥ 1974

Δημοσιεύεται στήν Ἐφημερίδα τῆς Κυβερνήσεως (τεῦχος Α΄, ἀριθ. φύλλου 282) Συντακτική Πράξη «Περί προσφυγῆς εἰς τήν λαϊκήν ἐτυμηγορίαν πρός ὁλοκλήρωσιν τῆς δημοκρατικῆς νομιμότητος».

Συγκεκριμένα, «ἐντός 15 τό βραδύτερον ἡμερῶν ἀπό τῆς διενεργείας ἐκλογῶν Ἐθνικῆς Ἀντιπροσωπείας, ἡ ἐξ αὐτῆς προερχομένη Κυβέρνησις ὑποχρεοῦται ὅπως προκηρύξη δημοψήφισμα πρός καθορισμόν τῆς μορφῆς τοῦ δημοκρατικοῦ πολιτεύματος τῆς χώρας, διά τῆς ἀμέσου καί ἐλευθέρας ἐκφράσεως τῆς βουλήσεως τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ». Παράλληλα, ὁριζόταν ὅτι «ἡ ἐκ τῶν ὑπό προκήρυξιν ἐκλογῶν Ἐθνική Ἀντιπροσωπεία δικαιοῦται νά τροποποιήση, καταργήση καί συμπληρώση καί τάς θεμελιώδεις διατάξεις τοῦ Συντάγματος, πλήν τῶν καθοριζουσῶν τήν μορφήν τοῦ πολιτεύματος, περί τῆς ὁποίας θά ἀποφανθῆ ἀμέσως ὁ ἑλληνικός λαός». Σύμφωνα μέ ἄλλα ἄρθρα, σέ περίπτωση καθιερώσεως τῆς Ἀβασίλευτης Δημοκρατίας θά ἐκλεγόταν ἀπό τή Βουλή προσωρινός πρόεδρος τῆς Δημοκρατίας πού θά ἀσκοῦσε τίς ἁρμοδιότητες τοῦ ἀρχηγοῦ τοῦ Κράτους μέχρι τήν ψήφιση τοῦ ὁριστικοῦ Συντάγματος, ἐνῶ, ἄν ὁ λαός προτιμοῦσε τή Βασιλευομένη Δημοκρατία, ὁ βασιλεύς θά ἀναλάμβανε «αὐτοδικαίως» τήν ἄσκηση τῶν κατά τό Σύνταγμα τοῦ 1952 ἁρμοδιοτήτων του, μέχρι νά ἐπιψηφισθεῖ τό νέο Σύνταγμα, ὁπότε θά ἀναλάμβανε τίς ἁρμοδιότητες πού θά ὅριζε τό τελευταῖο. Προβλεπόταν, τέλος, ὅτι ἡ Κυβέρνηση πού θά προερχόταν ἀπό τίς ἐκλογές ὤφειλε νά συντάξει καί νά παρουσιάσει στή Βουλή σχέδιο Συντάγματος· ἡ Βουλή, μέσα σέ τρεῖς μῆνες ἀπό τήν κατάθεση τοῦ σχεδίου, ἔπρεπε νά διαμορφώσει τό ὁριστικό Σύνταγμα τῆς χώρας «εἰς τό πλαίσιον πάντως τῆς ἐκ τοῦ ἀποτελέσματος τοῦ λαϊκοῦ δημοψηφίσματος καθιερουμένης μορφῆς πολιτεύματος». Ἄν ὅμως ἡ Βουλή δέν ὁλοκλήρωνε τήν ψήφιση τοῦ Συντάγματος μέσα σέ τρεῖς μῆνες δινόταν στήν Κυβέρνηση ἡ ἐξουσιοδότηση νά «ὑποβάλη ὑπό τήν λαϊκήν ἔγκρισιν εἰς ἐλεύθερον δημοψήφισμα, τό παρ' αὐτῆς συνταχθέν σχέδιον Συντάγματος, ὑποχρεουμένη νά προσαρμόση τοῦτο πρός τάς ὑπό τῆς Ἐθνικῆς Ἀντιπροσωπείας ψηφισθείσας διατάξεις, μετά νομοτεχνικήν ἐπεξεργασίαν τοῦ τελικοῦ σχεδίου ὑπό τῆς Ὁλομελείας τοῦ Συμβουλίου τῆς Ἐπικρατείας».

5 ΟΚΤΩΒΡΙΟΥ 1974

Δημοσιεύεται τό ὑπ' ἀριθ. 94 νομοθετικό διάταγμα «Περί ὑπαγωγῆς εἰς τήν κατάστασιν τῆς πολεμικῆς διαθεσιμότητος ἀξιωματικῶν καί ἀνθυπασπιστῶν τῶν Ἐνόπλων Δυνάμεων», βάσει τοῦ ὁποίου τίθενται «εἰς τήν κατάστασιν τῆς πολεμικῆς διαθεσιμότητος ἀξιωματικοί καί ἀνθυπασπισταί τῶν Ἐνόπλων Δυνάμεων ἀποστρατευθέντες ἤ ἀποταχθέντες, ἐάν, μετά τήν ἀποστρατείαν των ἤ ἀπόταξίν των, συνεπείᾳ νόσου ἤ τραύματος ἐπισυμβάντος κατά τόν χρόνον κρατήσεώς των ἤ ἐκτοπίσεώς των διά πράξεις σχέσιν ἐχούσας πρός τήν κατάστασιν τήν δημιουργηθεῖσαν ἀπό τῆς 21ης Ἀπριλίου 1967, ὑπέστησαν ἀνικανότητα 100%».

Θά ἐπακολουθήσει, στίς 7 Ὀκτωβρίου, ἡ δημοσίευση τοῦ ὑπ' ἀριθ. 101 νομοθετικοῦ διατάγματος «Περί ἀλλαγῆς καταστάσεως τῶν ἀποταχθέντων, ἀποβληθέντων, ἐκπεσόντων τοῦ βαθμοῦ των, καί ὁριστικῶς ἀπολυθέντων στρατιωτικῶν τῶν Ἐνόπλων Δυνάμεων»: «Ἀξιωματικοί τῶν Ἐνόπλων Δυνάμεων, τεθέντες εἰς ἀπόταξιν διά παραπτώματα σχέσιν ἔχοντα μέ τήν δημιουργηθεῖσαν ἀπό τῆς 21ης Ἀπριλίου 1967 κατάστασιν τίθενται εἰς ἀποστρατείαν, ἀφ' ἧς ἐτέθησαν εἰς ἀπόταξιν καί μέ τόν αὐτόν ὄν ἔφερον βαθμόν».

7 ΟΚΤΩΒΡΙΟΥ 1974

Ὁ ὑπουργός Ἀπασχολήσεως, Κ. Λάσκαρης, παρουσιάζει στόν Κ. Καραμανλῆ τή νέα προσωρινή διοίκηση τῆς ΓΣΕΕ.

Ὁ πρόεδρος τῆς Γενικῆς Συνομοσπονδίας, Ν.

Ὑποδοχή τῆς νέας ἡγεσίας τῆς ΓΣΕΕ. Στό μέσο, πλάι στόν πρωθυπουργό, ὁ Κ. Λάσκαρης.

Παπαγεωργίου, ἐξέφρασε τήν ἱκανοποίηση τῆς ἐργατικῆς τάξεως τῆς χώρας γιά τή φιλεργατική πολιτική τῆς Κυβερνήσεως, ἡ ὁποία — ὅπως τόνισε —ἐπέλυσε σέ σύντομο διάστημα ζωτικά προβλήματα τῶν ἐργαζομένων, ἐκκρεμῆ γιά δεκαετίες.

Στή συνέχεια, σέ προσφώνησή του, ὁ πρωθυπουργός ἐξέθεσε συνοπτικά τή γενική θέση του ἀπέναντι στό συνδικαλιστικό κίνημα:

«Εἶσθε ἡ προσωρινή διοίκησις τῆς ἐργατικῆς τάξεως. Ὅπως γνωρίζετε, ἀναλαμβάνετε μίαν βαρεῖαν εὐθύνην. Ἔχετε νά ἐπιτελέσετε ἔργον σοβαρώτερον ἐκείνου, τό ὁποῖον θά ἐπιτελέση ἡ ὁριστική διοίκησις. Καλεῖσθε νά θέσετε τά θεμέλια ἑνός ὑγιοῦς συνδικαλιστικοῦ κινήματος. Εἶμαι ὑποχρεωμένος, χωρίς νά θέλω νά πικράνω κανένα, νά κάμω τήν διαπίστωσιν ὅτι κατά τό παρελθόν τό συνδικαλιστικόν κίνημα δέν ἐλειτούργησεν ὁμαλά. Δέν ἀνταπεκρίθη εἰς τάς προσδοκίας οὔτε τῆς Πολιτείας, οὔτε τῆς ἐργατικῆς τάξεως. Καί ὅπως καλούμεθα αὐτήν τήν στιγμήν νά θεμελιώσωμε μιά νέα, ὑγιεστέρα δημοκρατία, θά πρέπη νά φιλοδοξῆτε νά ἑδραιώσετε ἕνα νέον, ὑγιᾶ συνδικαλισμόν. Ὁ συνδικαλισμός ἀποτελεῖ προέκτασιν δημοκρατίας. Δέν μπορεῖ νά ὑπάρξη δημοκρατία χωρίς ἐλεύθερον συνδικαλισμόν. Πρέπει συνεπῶς αὐτά τά δύο νά συνδυασθοῦν καί νά τοποθετηθοῦν ἐπί τοῦ ἰδίου ἐπιπέδου. Δέν μπορεῖτε, φερ' εἰπεῖν, νά ἔχετε ὑγιᾶ δημόσιον βίον καί νά ἔχετε νοσηρόν συνδικαλιστικόν κίνημα καί ἀντιστρόφως.

»Ἐπιθυμῶ νά σᾶς διαβεβαιώσω ὅτι εἶναι ζωηρόν τό ἐνδιαφέρον μου καί πλήρης ἡ κατανόησις πού ἔχω διά τά προβλήματα τῆς ἐργατικῆς τάξεως. Αὐτό τό ἀπέδειξα καί κατά τό τελευταῖον δίμηνον, ἀλλά καί ὅταν, ὡς ὑπουργός Ἐργασίας, ἄρχισα τήν πολιτική μου σταδιοδρομία. Δέν ἀποτελεῖ, συνεπῶς, προεκλογικήν διαβεβαίωσιν τό ἐνδιαφέρον καί ἡ στοργή τήν ὁποίαν ἐκδηλώνω διά τήν ἐργατικήν τάξιν. Τό δέ ἐνδιαφέρον αὐτό δέν εἶναι ἁπλῶς συναισθηματικόν, ἀλλ' ἐμπνέεται ἀπό γενικωτέρους λόγους· ἀπό τό γεγονός ὅτι ἀποδίδω μεγάλην σημασίαν εἰς τήν συμβολήν τῆς ἐργατικῆς τάξεως εἰς τήν οἰκονομικήν καί κοινωνικήν ἀνάπτυξιν τῆς χώρας».

7 ΟΚΤΩΒΡΙΟΥ 1974

Ὁ Κ. Καραμανλῆς προεδρεύει στό Πολιτικό Γραφεῖο σέ δύο διαδοχικές συσκέψεις μέ θέμα τό Κυπριακό καί τήν Πολεμική Ἀεροπορία, ἀντίστοιχα. Ἔλαβαν μέρος στήν πρώτη, ὁ ἀντιπρόεδρος καί ὑπουργός τῶν Ἐξωτερικῶν Γ. Μαῦρος, ὁ ὑφυπουργός Δ. Μπίτσιος καί ὑπηρεσιακοί παράγοντες, καί στή δεύτερη, οἱ ὑπουργοί Συντονισμοῦ, Ἐθνικῆς Ἀμύνης, Οἰκονομικῶν καί Βιομηχανίας, καθώς καί ὁ ἀρχηγός τῆς Ἀεροπορίας.

7 ΟΚΤΩΒΡΙΟΥ 1974

Ὁ πρώην ὑπουργός Ι. Ζίγδης ὑποβάλλει, μέ δηλώσεις του, σέ ἔντονη κριτική τίς πρόσφατες ἐνέργειες τοῦ πρωθυπουργοῦ. Εἰδικότερα, τονίζει ὅτι ἐπιβάλλεται ἡ σύγκληση «Ἐθνικοῦ Συμβουλίου» μέ τή συμμετοχή πολιτικῶν προσωπικοτήτων τῆς χώρας, ἐνώπιον τῶν ὁποίων ὁ Κ. Καραμανλῆς θά πρέπει νά ἐξηγήσει τούς λόγους, πού ἐπιβάλλουν τήν ἐπίσπευση τῶν ἐκλογῶν, καταλογίζει εὐθύνη στόν πρωθυπουργό γιά τή μή σύλληψη τῶν ἡγετῶν τῆς δικτατορίας, καθώς καί τῶν «παρανοϊκῶν» ὀπαδῶν της ἀνάμεσα στά στελέχη τοῦ στρατεύματος, ὑποστηρίζει ὅτι ἡ Βουλή πού θά προκύψει ἀπό τίς ἐκλογές δέν θά ἔχει κῦρος στό ἐξωτερικό καί οἱ ἀντιπρόσωποί της δέν θά γίνουν δεκτοί στό Συμβούλιο τῆς Εὐρώπης καί στά ὄργανα τῆς ΕΟΚ· καί ἐκφράζει, τέλος, τό φόβο ὅτι ἡ διενέργεια δημοψηφίσματος μετά ἀπό τίς ἐκλογές θά τραυματίσει τό κῦρος τοῦ ἀποτελέσματός τους.

Στόν Ι. Ζίγδη ἀπάντησε, μέ δηλώσεις του, ὁ ὑφυπουργός παρά τῶ πρωθυπουργῶ, Π. Λαμπρίας.

7 ΟΚΤΩΒΡΙΟΥ 1974

Σέ κοινή σύσκεψη 84 πρώην βουλευτῶν της ΕΚ καί 18 στελεχῶν τῆς Κινήσεως Νέων Πολιτικῶν Δυνάμεων ἀποφασίζεται ἡ συγκρότηση ἑνιαίου κομματικοῦ ὀργανισμοῦ μέ τήν ἐπωνυμία «Ἕνωση Κέντρου - Νέες Δυνάμεις».

Ὡς ἀρχηγός ἐξελέγη ὁμόφωνα ὁ Γ. Μαῦρος, ἐνῶ, παράλληλα, προβλέφθηκε ὅτι τά ὄργανα τῆς διοικήσεως τοῦ νέου σχηματισμοῦ θά προέλθουν ἀπό συνέδριο μέ εὐρεῖα συμμετοχή ἐκπροσώπων τῆς λαϊκῆς βάσεως, πού ἀποφασίστηκε νά συγκληθεῖ ἐντός ἔτους ἀπό τή διενέργεια τῶν ἐκλογῶν.

8 ΟΚΤΩΒΡΙΟΥ 1974

Ἀναγγέλλεται ἡ ἵδρυση καί ἡ κάθοδος στίς ἐκλογές τῆς «Ἑνωμένης Ἀριστερᾶς», πού προέρχεται ἀπό τή συνεργασία τοῦ ΚΚΕ, τοῦ ΚΚΕ (ἐσωτ.) καί τῆς ΕΔΑ. Ἡ νέα παράταξη θά διευθύνεται ἀπό δεκαμελῆ Διοικοῦσα Ἐπιτροπή ἡ ὁποία ἀποτελεῖται ἀπό τούς Η. Ἡλιοῦ, Χ. Φλωράκη, Ν. Καλούδη, Ν. Κυριακίδη, Λ. Κύρκο, Γ. Σπηλιόπουλο καί Κ. Φιλίνη.

Ὡς σκοπός τῆς Ἑνωμένης Ἀριστερᾶς προσδιορίζεται «ἡ ἄσκηση πολιτικῆς δράσης πού θ' ἀποβλέπει στήν ὑπεράσπιση καί κατοχύρωση τῆς ἐθνικῆς ἀνεξαρτησίας, στόν ἐκδημοκρατισμό τῆς χώρας, στήν ἀπόκρουση κάθε δικτατορικῆς ἀπειλῆς, στή στερέωση καί διεύρυνση τῆς δημοκρατίας καί στήν προάσπιση τῶν δικαιωμάτων τῶν ἐργαζομένων».

8 ΟΚΤΩΒΡΙΟΥ 1974

Ὁ Κ. Καραμανλῆς συγκαλεῖ, σέ τελευταία συνεδρίαση τά μέλη τῆς Κυβερνήσεως Ἐθνικῆς Ἑνότητας, ἡ ὁποία παραχωρεῖ τή θέση της σέ ὑπηρεσιακή Κυβέρνηση μέ ἀποστολή τή διενέργεια τῶν βουλευτικῶν ἐκλογῶν.

Ὑπογραμμίζοντας τή σημασία τοῦ ἱστορικοῦ ἔργου πού ἐπιτέλεσαν, ὁ Κ. Καραμανλῆς ἀπηύθυνε πρός τά μέλη τῆς Κυβερνήσεως τόν ἀκόλουθο χαιρετισμό:

«Μέ τήν σημερινήν συνεδρίασιν λήγει ἡ ἀποστολή τῆς Κυβερνήσεώς μας. Πρέπει νά σᾶς εἴπω ὅτι αἰσθάνομαι συγκίνησιν, διότι τερματίζεται τήν στιγμήν αὐτήν ἡ συνεργασία μας. Μία συνεργασία ἡ ὁποία ὑπῆρξεν εἰλικρινής καί γόνιμος καί ἐνεπνέετο ἀπό ἀμοιβαίαν κατανόησιν.

»Αἰσθάνομαι αὐτήν τήν στιγμήν τήν ἀνάγκην νά σᾶς εὐχαριστήσω, διότι μοῦ παρέσχετε τήν συνδρομήν σας, ὥστε νά ἐκπληρώσω τήν βαρεῖαν ἀποστολήν, τήν ὁποίαν ἀνέλαβα ἀπέναντι τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ. Σᾶς εὐχαριστῶ διά τόν ζῆλον μέ τόν ὁποῖον εἰργάσθητε, εἰς τρόπον ὥστε τάς 70 ἡμέρας πού ἐκυβερνήσαμε μαζί, νά ἔχωμεν ἐπιτελέσει ἕνα, πράγματι, ἐθνικόν ἔργον. Πιστεύω δέ ὅτι δικαιοῦσθε νά αἰσθάνεσθε ὑπερήφανοι, διότι ἔχετε μετάσχει μιᾶς Κυβερνήσεως ἡ ὁποία θά ἔχη τήν ἱστορικήν τιμήν τῆς ἀποκαταστάσεως τῆς δημοκρατίας εἰς τήν Ἑλλάδα.

»Δέν νομίζω ὅτι ἔχω ἀνάγκην νά ἐξάρω τό τεράστιον ἔργον πού ἐπραγματοποιήσαμεν, τοσούτῳ μᾶλλον καθ' ὅσον ὑπήρξατε σεῖς οἱ φορεῖς τοῦ ἔργου αὐτοῦ. Αὐτές τίς 70 ἡμέρες, ὅπως λέγουν τοὐλάχιστον οἱ ξένοι, οἱ ὁποῖοι ἔχουν τήν πεῖραν τῆς διεθνοῦς ζωῆς, ἐπραγματοποιήθη εἰς τήν Ἑλλάδα ἕνα "πολιτικόν θαῦμα". Καί πράγματι ἀπεδώσαμεν εἰς ὅλους τούς Ἕλληνες τήν ἐλευθερίαν των. Ἀπεδιοργανώσαμεν πλήρως τόν μηχανισμόν τῆς τυραννίας. Ἀνεχαιτίσαμεν τήν κατάρρευσιν τῆς οἰκονομίας. Ἀποκατεστήσαμεν διεθνῶς τό κῦρος καί τό γόητρον τῆς Ἑλλάδος. Καί, τέλος, ὁδηγοῦμεν ἀνωδύνως τήν χώραν εἰς ἐλευθέρας ἐκλογάς.

»Ὑπάρχουν, βέβαια, ὡρισμένοι δημαγωγοί, οἱ ὁποῖοι προσποιοῦνται ὅτι ἀγνοοῦν τό ἔργο αὐτό, ἐνῷ θά ἔπρεπε νά αἰσθάνωνται καί αὐτοί σάν Ἕλληνες, ὑπερήφανοι δι' αὐτό. Καί ὄχι μόνον προσποιοῦνται ὅτι τό ἀγνοοῦν, ἀλλά καί ἐπιμόνως τό διαβάλλουν. Αὐτήν τήν στιγμήν δέν ἠμποροῦν βεβαίως νά βλάψουν τόν τόπον, ἀλλά ἔχω τόν φόβον ὅτι, ἐάν δέν ἀπομονωθοῦν τόσον ἀπό τάς ὑγιεῖς πολιτικάς δυνάμεις τοῦ τόπου, ὅσον καί ἀπό τόν λαόν, εἶναι πιθανόν τά πάθη καί οἱ διολιότητες πού καλλιεργοῦν νά βλάψουν εἰς τό μέλλον τήν δημοκρατίαν. Διότι — πιστεύσατέ με — τό πρόβλημά μας δέν εἶναι μόνον τό πῶς θά ἀποκαταστήσωμεν τήν δημοκρατίαν, ἀλλά καί τό πῶς θά τήν θεμελιώσωμεν εἰς τρόπον ὥστε νά δύναται νά ἐπιζήση. Καί αὐτό τό δεύτερον εἶναι δυσκολώτερον ἀπό τό πρῶτον. Διατυπώνονται, ὅπως γνωρίζετε, ἀκόμη καί σήμερα αἰτιάσεις διά τόν ἐκλογικόν νόμον καί διά τήν ἐπιτάχυνσιν τῶν ἐκλογῶν, καθ' ἥν στιγμήν δέν παρέλειψα εὐκαιρίαν νά τονίσω καί νά ἀποδείξω μέ ἐπιχειρήματα ἀδιάσειστα ὅτι αἱ αἰτιάσεις αὐταί εἶναι ἀδικαιολόγητοι. Ὅπως ξεύρετε τόν ἐκλογικόν νόμον τόν ἐψηφίσαμεν ὅλοι ἀπό συμφώνου, μετά μίαν συζήτησιν καλῆς πίστεως. Καί ὅπως γνωρίζετε ἐπίσης, ὁ ἐκλογικός νόμος ὁ ὁποῖος ἐφηρμόσθη πέντε φορές τά τελευταῖα χρόνια μέ κυμαινόμενον ποσοστόν, τίς δύο φορές χωρίς "τό σύν ἕνα" καί τίς τρεῖς φορές μέ "τό σύν ἕνα". Ἐξήγησα ἐπίσης κατ' ἐπανάληψιν διατί ἐπιβάλλεται ἡ προσφυγή εἰς τάς ἐκλογάς. Τό γεγονός καί μόνον ὅτι μεσολαβοῦν μεταξύ τῆς προκηρύξεως καί τῆς διενεργείας τῶν ἐκλογῶν 45 ἡμέραι, δηλαδή τό ἀνώτατον ὅριον πού προβλέπει τό Σύνταγμα, καθιστᾶ ἀβάσιμον τό ἐπιχείρημα ὅτι ἐπισπεύδονται αἱ ἐκλογαί. Διά τούς λόγους αὐτούς θά παρεκάλουν ὅπως ὑπερα-μυνθῆτε ὅλοι τῆς ἀποφάσεως αὐτῆς, τήν ὁποίαν ἀπό συμφώνου ἐλάβομεν καί ἀποκρούσετε τάς διαβολάς. Τοῦτο ἐπιβάλλεται τόσον διά λόγους ἀξιοπρεπείας, ὅσον καί διά λόγους ἐθνικῆς σκοπιμότητος. Διότι αὐτοί πού διαβάλλουν τάς ἀποφάσεις μας, φοβοῦνται τάς ἐκλογάς καί ἐπιδιώκουν νά τάς ματαιώσουν. Καί πρέπει νά σᾶς εἴπω ὅτι ὑπάρχουν ἐκτός αὐτῶν καί ὡρισμένοι κύκλοι, οἱ ὁποῖοι ἐπιθυμοῦν τήν ματαίωσιν τῶν ἐκλογῶν. Εἶναι περιττόν νά εἴπω ὅτι ἐάν τό ἐπετύγχανον, θά ἀπετέλει συμφορά διά τόν τόπον. Πρέπει, ὡς ἐκ τούτου, αἱ ὑγιεῖς πολιτικαί δυνάμεις τοῦ τόπου, οἱ ἐργάτες, οἱ φοιτηταί καί ὅλοι οἱ πολῖται νά καταλάβουν ὅτι, ὅταν προκαλοῦν ὀξύτητες καί ἀναταραχάς, ὑποβοηθοῦν τίς ὕποπτες αὐτές ἐπιδιώξεις.

»Θά σᾶς παρακαλέσω ν' ἀσκήσετε τήν ἐπιρροή σας, ὥστε ὁ λαός ν' ἀντιληφθῆ τό συμφέρον του καί ν' ἀπομονώση τούς ἐξάλλους, πού θέτουν ἐν κινδύνῳ τήν ὁμαλήν ἐξέλιξιν τῆς ἐθνικῆς μας ζωῆς.

»Εἰς τάς ἐκλογάς αὐτάς θά εἴμεθα βέβαια ἀντίπαλοι. Ἠμποροῦμεν ὅμως νά συμπεριφερθοῦμε κατά τρόπον, ὥστε νά διατηρήσουμε τήν ἀμοιβαίαν ἐκτίμησιν ἡ ὁποία ἐχαρακτήρισεν τήν συνεργασία μας.

»Τερματίζων θά ἤθελα, ἀφοῦ σᾶς εὐχαριστήσω, νά εὐχηθῶ εἰς ὅλους σας ἐπιτυχίαν. Καί ἐλπίζω ὅτι εἰς τήν προσεχῆ Βουλήν θά συναντηθῶμεν. Καί θά συμπεριφερθῶμεν καί ἐκεῖ σάν ἄνθρωποι πού ἔχουν συνεργασθῆ καί αἰσθάνονται ἀμοιβαίαν ἐκτίμησιν καί φιλίαν».

ΘΡΙΑΜΒΕΥΤΙΚΗ ΕΚΛΟΓΙΚΗ ΝΙΚΗ

Ἡ διεξαγωγή τῶν βουλευτικῶν ἐκλογῶν στίς 17 Νοεμβρίου 1974, σέ διάστημα συντομότερο τῶν τεσσάρων μηνῶν ἀπό τήν πτώση τοῦ στρατιωτικοῦ καθεστῶτος καί ἀφοῦ εἶχε πλέον ἀποκατασταθεῖ ἡ ὁμαλή λειτουργία τῆς δημοκρατίας, ἀποτέλεσε πολιτικό γεγονός μείζονος σημασίας. Ἡ ἐπαναφορά τῆς χώρας στή δημοκρατική τροχιά συνδυαζόταν ἤδη μέ τή βούληση γιά τήν ἀποκατάσταση πολιτικοῦ κλίματος ὑγιέστερου ἀπό τό παρελθόν, ὅταν οἱ ἀνταγωνισμοί ὑπερέβαιναν τά θεμιτά ὅρια, πλήττοντας τό κοινοβουλευτικό πολίτευμα. Ὁ τρόπος διεξαγωγῆς τοῦ προεκλογικοῦ ἀγώνα καί τῆς τελικῆς ψηφοφορίας ἔφερε, τελικά, τή σφραγίδα ἑνός ριζικά ἀνανεωτικοῦ πνεύματος προορισμένου νά δεσπόσει στή νέα φάση τῆς πολιτικῆς ζωῆς πού ἤδη διανοιγόταν. Πρός τήν κατεύθυνση αὐτή, ἡ συμβολή τοῦ Κ. Καραμανλῆ ὑπῆρξε, κατά γενική ὁμολογία, ἀπόλυτα καθοριστική.

Στήν κρίσιμη ἐκλογική ἀναμέτρηση τῆς 17ης Νοεμβρίου, ὁ Κ. Καραμανλῆς ἠγήθηκε νεοσύστατου σχήματος, τῆς «Νέας Δημοκρατίας», μέ σκοπό νά ἀποτυπώσει στήν πολιτική ζωή τό στίγμα τῶν συγκεκριμένων ὁραμάτων καί ἐπιδιώξεων πού τόν ἐνέπνεαν. Ἡ σύνταξη τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ στό πλευρό του, σέ ποσοστό 54%, διέγραφε τήν πορεία τῆς χώρας πρός τό μέλλον μέσα ἀπό ἕνα πρόγραμμα φιλελεύθερης ἐμπνεύσεως καί ριζοσπαστικῆς πρακτικῆς, ἐνταγμένο στήν προοπτική τῆς ὀργανικῆς ἐντάξεως στήν εὐρύτερη εὐρωπαϊκή οἰκογένεια πού βάδιζε στήν ὁδό τῆς ἑνοποιήσεως.

9 ΟΚΤΩΒΡΙΟΥ 1974

Ἐνόψει τῆς διεξαγωγῆς τῶν βουλευτικῶν ἐκλογῶν, σχηματίζεται νέα Κυβέρνηση μέ τή συμμετοχή ὑπηρεσιακῶν ὑπουργῶν. Κατ' ἐξαίρεση, ἐκτός ἀπό τόν ἴδιο τόν πρωθυπουργό, παρέμειναν στίς θέσεις τους οἱ Γ. Μαῦρος καί Ε. Ἀβέρωφ, προκειμένου νά μήν ὑπάρξει ἐπικίνδυνο κενό στή διαχείριση τῶν περισσότερο κρίσιμων ἐθνικῶν ὑποθέσεων.

Ἡ σύνθεση τῆς ὑπηρεσιακῆς Κυβερνήσεως, ὡς πρός τά νέα μέλη της, ἔχει ὡς ἑξῆς:

Ὑπουργοί:

Ἄγγελος Βλάχος, παρά τῷ πρωθυπουργῷ.

Παναγιώτης Ζέππος, Ἐσωτερικῶν.

Γεώργιος Οἰκονομόπουλος, Δικαιοσύνης.

Ἰωάννης Μ. Παναγιωτόπουλος, Πολιτισμοῦ καί Ἐπιστημῶν.

Νικόλαος Φωτιᾶς, Οἰκονομικῶν.

Νικόλαος Χριστοδούλου, Γεωργίας.

Νικόλαος Φαρμακίδης, Βιομηχανίας.

Κωνσταντῖνος Γούστης, Ἐμπορίου.

Κωνσταντῖνος Μαλατέστας, Ἀπασχολήσεως.

Σπυρίδων Δοξιάδης, Κοινωνικῶν Ὑπηρεσιῶν.

Εὐάγγελος Κουλουμπῆς, Δημοσίων Ἔργων.

Γεώργιος Λεβέντης, Μεταφορῶν καί Ἐπικοινωνιῶν.

Κωνσταντῖνος Ἐγκολφόπουλος, Ἐμπορικῆς Ναυτιλίας.

Ὑφυπουργοί:

Νικόλαος Λιναρδᾶτος, παρά τῷ πρωθυπουργῷ.

Κίμων Βασιλειάδης, Ἐσωτερικῶν.

Περικλῆς Θεοχάρης, Ἐθνικῆς Παιδείας καί Θρησκευμάτων.

Ἀνδρέας Ἀποστόλου, Οἰκονομικῶν.

Νίκη Γουλανδρῆ, Κοινωνικῶν Ὑπηρεσιῶν.

Ἰωάννης Ἀργυράκος, Μεταφορῶν καί Ἐπικοινωνιῶν.

Μετά τήν τελετή τῆς ὁρκωμοσίας, ὁ Κ. Καραμανλῆς ἀπευθύνθηκε στά μέλη τῆς νέας Κυβερνήσεως:

«Ὀφείλω ἐν πρώτοις νά σᾶς εὐχαριστήσω, διότι προσεφέρθητε νά μέ βοηθήσετε εἰς τό δύσκολον ἔργον, τό ὁποῖον ἀνέλαβα. Ἡ δυσκολία τοῦ ἔργου αὐτοῦ συνίσταται εἰς τό ὅτι καλούμεθα νά ἀποκαταστήσωμεν ὕστερα ἀπό μίαν ἑπταετίαν τυραννίας, τήν δημοκρατίαν εἰς τόν τόπον μας, καθ' ἥν στιγμήν ὀφείλομεν παραλλήλως νά ἀντιμετωπίσωμεν τήν τραγικήν περιπέτειαν τῆς Κύπρου.

»Ὅπως γνωρίζετε, πρίν ἀπό 4 μῆνες, ἡ κατάστασις εἰς τόν τόπον μας ἦτο ἐφιαλτική. Πρίν ἀπό 3 μῆνες ἦτο τραγική. Σήμερα εἶναι ἁπλῶς δύσκολος. Αὐτό σημαίνει ὅτι ἐσημειώθη μία σημαντική πρόοδος εἰς τά πράγματα τῆς χώρας. Ἡ πρόοδος αὐτή ὀφείλεται εἰς δύο παράγοντας: Πρῶτον, εἰς τό γεγονός ὅτι αἱ Ἔνοπλοι Δυνάμεις τῆς χώρας συνειδητοποίησαν τάς εὐθύνας των καί, εἰς μίαν κρίσιμον στιγμήν διά τό μέλλον τοῦ τόπου, παρέδωσαν ἀβιάστως τήν ἐξουσίαν εἰς τήν πολιτικήν ἡγεσίαν. Καί, δεύτερον, εἰς τό γεγονός ὅτι ὁ ἑλληνικός λαός ἐπέδειξε μοναδικήν πολιτικήν ὡριμότητα καί μετριοπάθειαν. Διότι ἦτο φυσικόν νά ἀναμένεται ὅτι κατά τήν στιγμήν τῆς μεταπολιτεύσεως θά ξεσποῦσαν κύματα ἐνθουσιασμοῦ καί ἀγανακτήσεως, χαρᾶς καί ἐκδικήσεως, πού θά ὡδηγοῦσαν τόν τόπον εἰς ὀδυνηράς, ἀκόμη καί αἱματηράς περιπετείας. Αὐτά ἀπεφεύχθησαν, χάρις εἰς τήν σωφροσύνην τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ καί τήν πρωτοβουλίαν τῶν Ἐνόπλων Δυνάμεων τῆς χώρας.

»Ἤδη εὑρισκόμεθα εἰς τήν εὐχάριστον θέσιν νά σχηματίσωμεν τήν Κυβέρνησιν τῶν ἐκλογῶν. Ἡ ἀποστολή τῆς Κυβερνήσεως αὐτῆς εἶναι φυσικόν νά εἶναι περιωρισμένη, ἐφ' ὅσον μοναδικός της προορισμός εἶναι ἡ διενέργεια ἐλευθέρων ἐκλογῶν. Τούτου δοθέντος θά πρέπη νά ἀποφεύγετε νά ἀσχολῆσθε μέ προγράμματα μακροπρόθεσμα καί νά περιορίσετε τάς δραστηριότητάς σας μόνον εἰς τά τρέχοντα καί ἐπείγοντα προβλήματα τῆς ἁρμοδιότητός σας.

»Καί τοῦτο, ἀφ' ἑνός μέν, διότι ὁ χρόνος μέχρι τῶν ἐκλογῶν εἶναι περιωρισμένος, ἀφ' ἑτέρου δέ, διότι δέν πρέπει νά δεσμεύεται ἡ μετεκλογική Κυβέρνησις μέ ἀποφάσεις πού θά λάβη ἡ παροῦσα Κυβέρνησις.

»Εἶσθε ὅλοι σας διακεκριμένοι πολῖται καί ἔχετε πεῖραν τῆς δημοσίας ζωῆς. Καί δέν νομίζω ὅτι ἔχω ἀνάγκην νά σᾶς ἀπευθύνω συστάσεις ὅπως ἀσκῆτε τά καθήκοντά σας κατά τρόπον ἀμερόληπτον.

»Ἡ ἀποστολή τῆς Κυβερνήσεως, ὅπως εἶπα, εἶναι περιωρισμένη, ἀλλά δέν παύει ἀπό τοῦ νά εἶναι σοβαρά. Διότι, ἐάν ἡ προηγουμένη Κυβέρνησις εἰς τήν ὁποίαν μέ συνέδραμαν ὁ ἀντιπρόεδρος αὐτῆς καί οἱ ἄλλοι συνεργάται μου, ἄνοιξε τόν δρόμον πρός τάς ἐκλογάς, ἡ παροῦσα Κυβέρνησις εἶναι ἐκείνη, ἡ ὁποία θά τάς καταστήση πραγματικότητα.

»Γνωρίζετε ὅτι εἰς τόν τόπον μας, ἰδίως κατά τάς ἐκλογάς, οἱ πολιτευόμενοι ἀναζητοῦν ἀφορμάς διά νά διαμαρτύρωνται. Θά πρέπη, συνεπῶς νά τό ἔχετε ὑπ' ὄψιν αὐτό καί νά φροντίσετε ὥστε νά μή δίδωνται ὄχι μόνον ἀφορμαί, ἀλλ' οὐδέ κἄν προσχήματα διά τήν διατύπωσιν παραπόνων.

»Ἀφοῦ σᾶς εὐχαριστήσω καί πάλιν, θά σᾶς παρακαλέσω νά ὑπογράψετε ἕνα σημαντικό Διάταγμα: Ἐπεφύλαξα εἰς τήν παροῦσαν Κυβέρνησιν τήν πρωτοβουλίαν νά ἄρη τόν Στρατιωτικόν Νόμον καί νά ἀνοίξη πλήρως τόν δρόμον πρός τάς ἐκλογάς».

Πράγματι, αὐθημερόν, δημοσιεύτηκε στήν Ἐφημερίδα τῆς Κυβερνήσεως τό ὑπ' ἀριθ. 700 προεδρικό διάταγμα «Περί μερικῆς ἐπαναφορᾶς ἐν ἰσχύι τῶν ἄρθρων 5, 6, 8, 10, 12, 14, 95 καί 97 τοῦ Συντάγματος καί ἄρσεως τοῦ νόμου περί καταστάσεως πολιορκίας».

10 ΟΚΤΩΒΡΙΟΥ 1974

Τό ἐκτελεστικό γραφεῖο τῆς ΑΔΕΔΥ ἐπισκέπτεται τόν πρωθυπουργό Κ. Καραμανλῆ.

Ὁ πρόεδρος τῆς Ἐπιτροπῆς, Νικ. Καραθανάσης, ἀφοῦ ἐξῆρε τή μεγάλη συμβολή τοῦ Κ. Καραμανλῆ στήν ἀποκατάσταση τῆς δημοκρατίας καί τήν ἀντιμετώπιση τῶν ἐξωτερικῶν κινδύνων γιά τή χώρα, ὑπογράμμισε:

«Ὁ δημοσιοϋπαλληλικός κόσμος τῆς χώρας συμπαρεστάθη καί θά συμπαρασταθῆ εἰς τό βαρύ, δύσκολον καί ὑψηλόν ἔργον πού ἀνελάβατε καί τό ὁποῖον ἐκτιμᾶται κατ' ἀξίαν ὑφ' ὅλων τῶν Ἑλλήνων.

»Εἶναι δέ εὐτυχής ἡ διοίκησις τῆς ΑΔΕΔΥ, διότι τῆς δίδεται σήμερον ἡ εὐκαιρία νά σᾶς ἐκφράση τά αἰσθήματα αὐτά τῆς δημοσιοϋπαλληλικῆς τάξεως καί νά σᾶς ἐκδηλώση τήν ἐμπιστοσύνην ὅλων μας εἰς τό πρόσωπόν σας.

»Αἱ εὐχαί αἱ ἰδικαί μας καί αἱ εὐχαί τῶν συναδέλφων μας σᾶς συνοδεύουν αὐτές τίς δύσκολές καί ἱστορικές στιγμές, διότι πιστεύομεν ὅτι ἡ ἐπιτυχία τῆς δικῆς σας προσπαθείας ὑπηρετεῖ τά συμφέροντα τοῦ ἔθνους καί δημιουργεῖ ἕνα καλύτερο αὔριο δι' ὅλους τούς Ἕλληνας, εἰδικώτερα δέ διά τούς ἐργαζομένους, μεταξύ τῶν ὁποίων περιλαμβάνεται καί ἡ τάξις τῶν δημοσίων ὑπαλλήλων, τῆς ὁποίας ἡ θέσις εἶναι ἀνάγκη νά βελτιωθῆ ἠθικά καί ὑλικά καί νά ἀνυψωθῆ τό λειτούργημα τό ὁποῖο οἱ δημόσιοι ὑπάλληλοι ἀσκοῦν.

»Ἐπί τοῦ σημείου τούτου, κ. πρωθυπουργέ, σᾶς παρακαλοῦμεν, διερμηνεύοντες τά αἰσθήματα τῶν δημοσίων ὑπαλλήλων τῆς χώρας, νά θέσετε ὑπό τήν προστασίαν σας ἕνα μεγάλο θεσμό, τόν θεσμό τῆς 35ετίας τῶν δημοσίων ὑπαλλήλων καί νά θελήσετε νά περιλάβετε εἰς τό πολιτικό σας πρόγραμμα στόχους ἀποβλέποντας εἰς τήν βελτίωσιν τῆς θέσεως τῶν δεινῶς δοκιμασθέντων κατά τήν περίοδον τῆς δικτατορίας δημοσίων ὑπαλλήλων.

»Σᾶς ἐκφράζουμε τόν θαυμασμόν μας διά τά τόσα πολλά καί σημαντικά τά ὁποῖα σέ διάστημα δύο μόλις μηνῶν προσφέρατε στήν χώρα μας, ἡ ὁποία τόσο πολύ τά εἶχε ἀνάγκη. Σᾶς εὐχαριστοῦμε».

Σέ ἀπάντησή του ὁ Κ. Καραμανλῆς τόνισε:

«Ἡ τάξη τῶν δημοσίων ὑπαλλήλων ταυτίζεται σχεδόν μέ τήν ἔννοιαν τοῦ Κράτους. Εἶναι ὄργανον διά τοῦ ὁποίου πραγματοποιοῦνται ἡ πολιτική καί τά προγράμματα τῶν ἑκάστοτε Κυβερνήσεων, ἡ ἐπιτυχία ἤ ἀποτυχία τῶν ὁποίων ἐξαρτᾶται ἀπό τήν ποιό-

τητα καί τήν δραστηριότητα τῶν δημοσίων ὑπηρεσιῶν.

»Τούτου δοθέντος, πρέπει νά εἶναι ἀνάλογον καί τό ἐνδιαφέρον τῆς Πολιτείας γιά τήν δημοσιοϋπαλληλική τάξη».

10 ΟΚΤΩΒΡΙΟΥ 1974

Ὁ πρόεδρος τοῦ ΠΑΣΟΚ, Α. Παπανδρέου, σέ κοινή ἐμφάνιση μέ τούς ἐκπροσώπους τῆς «Δημοκρατικῆς Ἄμυνας», ἀναγγέλλει τήν ἑνοποίηση τῶν δύο κινημάτων καί ἐπισημαίνει ὅτι τό ΠΑΣΟΚ προῆλθε ἀκριβῶς ἀπό τή συνεργασία «τῶν ἀντιστασιακῶν δυνάμεων τοῦ ΠΑΚ καί ἄλλων ὁμάδων στήν Ἑλλάδα καί τό ἐξωτερικό». Ἀπό τήν πλευρά τῆς ΔΑ, ἀναφέρθηκε στό ἱστορικό καί τή σημασία τῆς ἑνοποιήσεως ὁ Δ. Καράγιωργας.

12 ΟΚΤΩΒΡΙΟΥ 1974

Κοινοποιεῖται ἐγκύκλιος τοῦ πρωθυπουργοῦ πρός ὅλους τούς δημοσίους ὑπαλλήλους, πολιτικούς καί στρατιωτικούς, καθώς καί στούς ὑπαλλήλους τῶν ΝΠΔΔ, τῶν δημοσίων ἐπιχειρήσεων καί τῶν ὀργανισμῶν κοινῆς ὠφελείας:

«Ἔπειτα ἀπό ἐθνικάς περιπετείας καί ἀναστολή τοῦ ἐλευθέρου πολιτικοῦ βίου, ὁ ἑλληνικός λαός ἔχει κληθῆ νά ἀσκήση τά κυριαρχικά του δικαιώματα διά τῆς ἐκλογῆς Ἐθνικῆς Ἀντιπροσωπείας. Ἡ μέλλουσα νά ἐκλεγῆ τήν 17ην τοῦ προσεχοῦς Νοεμβρίου Ἀντιπροσωπεία βαρύνεται μέ τήν ὑψηλήν καί δυσχερῆ ἀποστολή τῆς ἀνασυντάξεως τοῦ Συντάγματος, εἰς τά πλαίσια τῆς μορφῆς τοῦ πολιτεύματος τήν ὁποίαν θά καθορίση ὁ κυρίαρχος λαός διά δημοψηφίσματος.

»Ὡς πρόεδρος τῆς Κυβερνήσεως, ὑπεύθυνος διά τήν πραγματοποίησιν τοῦ ἀνατεθέντος μοι ἔργου καί τήν ἐλευθέραν καί ἀδιάβλητον διεξαγωγήν τῶν ἐκλογῶν, καλῶ πάντας ὑμᾶς ὅπως συμβάλητε δι' ὅλων τῶν δυνάμεών σας εἰς τήν δημιουργίαν συνθηκῶν ὑπό τάς ὁποίας θά εἶναι κατωχυρωμένη ἡ ἄψογος διεξαγωγή τῶν ἐκλογῶν. Ἐκλαμβάνω τοῦτο ὡς τό σημαντικώτερον ἔργον τῆς ἀποστολῆς τήν ὁποίαν ἀνέλαβα τήν 23ην Ἰουλίου ἐ.ἔ. ἔναντι τοῦ ἔθνους.

»Τά ὄργανα τῆς κρατικῆς διοικήσεως καί οἱ διοικοῦντες τούς δημοσίους ὀργανισμούς καί τάς δημοσίας ἐπιχειρήσεις ἔχουν καί ἐκεῖνα ἀσφαλῶς τό δικαίωμα νά διαμορφώσουν ἐλευθέρως τάς πεποιθήσεις των εἰς ὅλα τά ζητήματα, τά ὁποῖα ἐνδιαφέρουν γενικώτερον τόν ἑλληνικόν λαόν καί τήν χώραν. Καί θά ἀσκήσουν τό ἐκλογικόν των δικαίωμα ἀνεμποδίστως καί ἐλευθέρως, ὅπως ὅλοι οἱ ἄλλοι πολῖται.

»Πέραν ὅμως τούτου πάντες οἱ μετέχοντες καθ' οἱονδήποτε τρόπον εἰς τήν λειτουργίαν τῆς κρατικῆς μηχανῆς ἔχουν παραλλήλως καί καθήκοντα, τά ὁποῖα δέν δύνανται νά ἀγνοήσουν. Δέν ἔχουν τό δικαίωμα νά ἀναμιγνύωνται εἰς τόν ἐκλογικόν ἀνταγωνισμόν ὑπό τήν ἰδιότητά των καί νά ἐκθέτουν τό κῦρος τῆς διοικήσεως διά παρομοίων ἐκδηλώσεων.

»Αἰσθάνομαι τήν ἀνάγκην νά ἐπισημάνω τό χρέος τῶν δημοσίων ὀργάνων εἰς τό θέμα τοῦτο καί νά τονίσω ὅτι οἱαδήποτε παράβασις θά ἐλεγχθῆ μέ τάς βαρείας κυρώσεις τάς ὁποίας ἔχει καθιερώσει ἡ κειμένη νομοθεσία.

»Ζητῶ ἀπό ὅλους νά μέ βοηθήσουν εἰς τό ἀναληφθέν ἔργον καί νά ἀνταποκριθοῦν εἰς τήν παροῦσαν διακήρυξίν μου κατά τό γράμμα καί τό πνεῦμα αὐτῆς.

»Εἶναι καιρός, ἔπειτα ἀπό ὀκταετῆ ἀναστολήν τῆς ἐλευθέρας πολιτικῆς ζωῆς, νά ἀνακτήση καί νά ἀσκήση ὁ ἑλληνικός λαός τά κυριαρχικά του δικαιώματα ἐλεύθερος καί ἀνεπηρέαστος. Καί εἶμαι ἀποφασισμένος νά ἐξασφαλίσω εἰς τούς Ἕλληνας ἐκλογεῖς τήν ἄνεσιν νά καθορίσουν οἱ ἴδιοι διά τῆς ψήφου των τήν Κυβέρνησίν των καί τό μέλλον τῆς χώρας.

»Οὐδείς δικαιοῦται νά λησμονήση, ὅπως δέν λησμονῶ καί ἐγώ ὅτι ἔχω ἀναλάβει βαρείας ὑποχρεώσεις ἔναντι τοῦ ἔθνους καί τοῦ λαοῦ. Καί εἶμαι ἀποφασισμένος νά ἐκπληρώσω εἰς τό ἀκέραιον τό ἔργον τῆς εἰρηνικῆς ἀποκαταστάσεως τῆς πολιτικῆς νομιμότητος, διά τῆς ἐλευθέρας ἐκδηλώσεως τοῦ λαϊκοῦ φρονήματος».

14 ΟΚΤΩΒΡΙΟΥ 1974

Ὁ πρόεδρος τῶν Ἡνωμένων Πολιτειῶν, Τζ. Φόρντ, ἀσκεῖ «βέτο» κατά τῆς ἀποφάσεως τῆς Βουλῆς ὑπέρ τῆς ἄμεσης διακοπῆς τῆς ἀμερικανικῆς στρατιωτικῆς βοήθειας πρός τήν Τουρκία. Εἶχε προηγηθεῖ, μετά ἀπό πολυήμερες ζυμώσεις, ἡ ἔγκριση ἀπό τή Γερουσία — μέ 40 ψήφους ἔναντι 35 — προτάσεώς του γιά δίμηνη ἀναστολή τῆς προγενέστερης ἀποφάσεως τοῦ Σώματος γιά τή διακοπή τῆς βοήθειας καί καταψήφιση τῆς ἴδιας προτάσεως ἀπό τή Βουλή — μέ 187 ψήφους ἔναντι 171.

Σέ δηλώσεις του ἀπό τό ραδιοτηλεοπτικό δίκτυο, ὁ Ἀμερικανός πρόεδρος ὑποστήριξε ὅτι ἡ διακοπή τῆς βοήθειας ὄχι μόνο δέν ὑποβοηθεῖ ἀλλά καί ὑπονομεύει τίς προσπάθειες γιά τήν ἐξεύρεση ἀποδεκτῆς λύσεως στό Κυπριακό:

«Ἡ ἀπόφαση τῆς Βουλῆς παρατείνει τά δεινά τῆς Κύπρου, ἐξαναγκάζει τίς Ἡνωμένες Πολιτεῖες νά ἀποσυρθοῦν ἀπό τίς διαπραγματεύσεις, θέτει ὑπό δοκιμασίαν τίς σχέσεις τῶν ΗΠΑ μέ τούς συμμάχους των καί ὑποσκάπτει τίς προσπάθειες τῆς Οὐάσιγκτων νά βελτιώση τούς δεσμούς της στήν ἀνατολική Μεσόγειο.

»Ἡ τροπολογία δέν βοηθεῖ οὔτε τούς Ἕλληνες οὔτε τούς Κυπρίους πού ἔχουν ὑποφέρει τόσα πολλά τούς τελευ-

ταίους μῆνες. Ἀντιθέτως, ἐξαφανίζει τίς ἐλπίδες γιά διαπραγματεύσεις. Ἀσκῶ τό δικαίωμα τοῦ "βέτο" μέ δισταγμό, ἀλλά γνωρίζω ὅτι δέν ἔχω ἄλλη λύση».

Ἐπακολούθησε, σύμφωνα μέ τήν προβλεπόμενη συνταγματική διαδικασία, ἐπαναφορά τοῦ θέματος στή Βουλή, ὅπου θά ἦταν δυνατή ἡ ἀνατροπή τῆς ἀποφάσεως τοῦ προέδρου, ἐφόσον ὅμως θά ψήφιζαν ἐναντίον της τά δύο τρίτα τοῦ Σώματος. Τελικά, σέ νέα ψηφοφορία, στίς 15 Ὀκτωβρίου, καταμετρήθηκαν 223 ἀρνητικές ψῆφοι σέ σύνολο 358 — ἤτοι 17 λιγότερες ἀπό τό ὅριο τῶν δύο τρίτων.

14 ΟΚΤΩΒΡΙΟΥ 1974

Ὁ Π. Κανελλόπουλος ἀνακοινώνει τήν ἀποφασή του νά μή μετάσχει στίς ἐπικείμενες ἐκλογές. Ὡς κύρια αἰτία γιά τή μή συμμετοχή του προβάλλει τήν ἐπιθυμία νά διατηρήσει τήν δικαιωμένη ἀπό τήν ἐπταετία ἀποστολή του, καθώς καί τή δυνατότητα νά συμβάλλει περισσότερο θετικά, ὡς ἀνεξάρτητος, στόν κατευνασμό τῶν πολιτικῶν παθῶν — πού εἶναι πάντοτε ἐπίφοβα.

Ὁ Κ. Καραμανλῆς ἔκαμε τήν ἀκόλουθη δήλωση:

«Λυποῦμαι διά τήν ἀπόφασιν τοῦ κ. Κανελλόπουλου ὅπως ἀπόσχη ἀπό τίς προσεχεῖς ἐκλογές. Αἰσθάνομαι ὅμως μεγάλη ἱκανοποίηση διότι ὁ κ. Κανελλόπουλος δέν ἀποσύρεται ὁριστικῶς ἀπό τόν δημόσιον βίον τῆς χώρας. Αὐτό τό τελευταῖο καί τό ἀνέμενα καί τό ηὐχόμην».

15 ΟΚΤΩΒΡΙΟΥ 1974

Ὁ Γ. Μαῦρος παραιτεῖται ἀπό τήν ὑπηρεσιακή Κυβέρνηση· καί ἀπευθύνει τήν ἀκόλουθη ἐπιστολή στόν Κ. Καραμανλῆ:

«Φίλε κ. πρόεδρε,

»Ἡ Κυβέρνησις, ἡ ὁποία ἀνέλαβε τήν ἐξουσίαν τήν 24ην Ἰουλίου ἐν μέσῳ βαθυτάτης ἐθνικῆς κρίσεως, εἶχε σπουδαῖον ἔργον νά ἐπιτελέση. Ἐν μέσῳ τοῦ ἐπικρατοῦντος τότε χάους, ἐδέχθην προθύμως νά μετάσχω τῶν εὐθυνῶν τῆς διακυβερνήσεως τῆς χώρας κατά τήν περίοδον αὐτήν, διότι τοῦτο ἀπετέλει ἐθνικόν καθῆκον. Ἀπό τοῦ σχηματισμοῦ τῆς Κυβερνήσεως μέχρι σήμερον κυρία μου ἀπασχόλησις ὑπῆρξεν ἡ διαχείρισις τοῦ ἐθνικοῦ θέματος τῆς Κύπρου, συμφώνως μέ τήν χαραχθεῖσαν ἀπό κοινοῦ μέ ὑμᾶς πολιτικήν.

»Μή προβλεπομένων ἐξελίξεων εἰς τό Κυπριακόν κατά τάς προσεχεῖς μέχρι τῶν ἐκλογῶν ἑβδομάδας, ἐθεώρησα ὑποχρέωσίν μου νά διαθέσω ὅλας μου τάς δυνάμεις πρός διαφώτισιν τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ, προκειμένου οὗτος νά ἀσκήση διά πρώτην φοράν, μετά μακράν περίοδον ἀνωμαλίας, τό ὕψιστον πολιτικόν του δικαίωμα τῆς ἀναδείξεως ἀντιπροσωπευτικῆς τῆς θελήσεώς του Κυβερνήσεως. Εἶναι προφανές, ὅτι μόνον Κυβέρνησις προερχομένη ἀπό τόν λαόν θά ἠμπορέση νά ἀντιμετωπίση μέ τό ἀπαιτούμενον κῦρος μεγάλα ἐθνικά θέματα, ὡς τό Κυπριακόν.

»Ἀποχωρῶν σήμερον τῆς Κυβερνήσεως, ἐπιθυμῶ νά σᾶς διαβεβαιώσω ὅτι ἰδιαιτέρως ἐξετίμησα τό πνεῦμα κατανοήσεως, πού ἐπεκράτησε κατά τήν συνεργασίαν μας εἰς τήν προσπάθειαν ἐκπληρώσεως τοῦ ἐθνικοῦ καθήκοντος καί ἰδιαιτέρως εἰς τήν ἀντιμετώπισιν τῆς κρίσεως τῆς Κύπρου».

Στό ἴδιο διάταγμα μέ τήν παραίτηση τοῦ Γ. Μαύρου, δημοσιεύτηκε καί ὁ διορισμός τοῦ Δ. Μπίτσιου, ὡς τότε ὑφυπουργοῦ, ὡς ὑπουργοῦ Ἐξωτερικῶν.

16 ΟΚΤΩΒΡΙΟΥ 1974

Ἐννεαμελής ἀντιπροσωπεία Ἰταλῶν κοινοβουλευτικῶν, μέ ἐπικεφαλῆς τήν ἀντιπρόεδρο τῆς Γερουσίας Τ. Καρεντόνι, ἐπισκέπτονται τήν Ἑλλάδα καί γίνονται δεκτοί ἀπό τόν Κ. Καραμανλῆ, ὁ ὁποῖος καί τούς ἀπηύθυνε τήν ἀκόλουθη προσφώνηση:

«Δύνασθε νά ἔχετε τήν ἱκανοποίησιν ὅτι αἱ προσπάθειαί σας δέν ἦσαν μάταιαι, ἤδη βαδίζομεν μέ βῆμα ταχύ πρός τήν ἀποκατάστασιν τῆς πλήρους δημοκρατίας. Εἶμαι βέβαιος ὅτι εἰς τήν Ἑλλάδα θά ἐγκαταστήσωμεν μίαν σταθεράν καί προοδευτικήν δημοκρατίαν. Μίαν δημοκρατίαν ἡ ὁποία θά ἀναπτύξη εἰς τό μέγιστον τούς φιλικούς δεσμούς τόσον μεταξύ τῶν δύο λαῶν μας, ὅσον καί εἰς τά πλαίσια τῆς ἡνωμένης Εὐρώπης».

16 ΟΚΤΩΒΡΙΟΥ 1974

Ἡ Διεθνής Ὀργάνωσις Πολιτικῆς Ἀεροπορίας (ICAO) προτείνει στήν Ἑλλάδα καί τήν Τουρκία σχέδιο συμφωνίας μέ σκοπό τήν ἄρση τῆς διαφορᾶς τῶν δύο χωρῶν μέ ἀντικείμενο τόν ἐναέριο χῶρο τοῦ Αἰγαίου. Τό σχέδιο συμφωνίας τῆς ICAO προέβλεπε, συγκεκριμένα, τήν ἄμεση ἀποκατάσταση τῆς ἀνωμαλίας στήν περιοχή τοῦ ἀνατολικοῦ Αἰγαίου μέ τήν ἀκύρωση σέ ὁρισμένη ἡμέρα καί ὥρα τῶν ἐπίμαχων ἀγγελιῶν πού εἶχε ἐκδόσει τόσο ἡ Ἑλλάδα ὅσο καί ἡ Τουρκία. Ἡ Ἑλλάς οὐσιαστικά δέχτηκε τίς προτάσεις τῆς ICAO, ἡ Τουρκία ὅμως σιωπηρά τίς ἀπέρριψε.

17 ΟΚΤΩΒΡΙΟΥ 1974

Δημοσιεύεται στήν Ἐφημερίδα τῆς Κυβερνήσεως τό ὑπ' ἀριθ. 108 νομοθετικό διάταγμα «Περί ἀποκαταστάσεως τῆς δημοκρατικῆς νομιμότητος εἰς τούς φοιτητικούς συλλόγους».

Τήν ἑπομένη, 18η Ὀκτωβρίου, δημοσιεύτηκε τό ὑπ' ἀριθ. 209 προεδρικό διάταγμα, σύμφωνα μέ τό ὁποῖο ἰσχύουν, καί γιά τούς φοιτητικούς συλλόγους, οἱ διατάξεις τοῦ π.δ. ὑπ' ἀριθ. 108/1974 καί ὁρίζεται ἡ 25η Ὀκτωβρίου 1974 ὡς ἡμέρα συγκλήσεως τῆς

Ὁ Γ. Μαῦρος ἀποχώρησε ἀπό τήν Κυβέρνηση γιά νά ἡγηθεῖ τῆς κεντρώας παρατάξεως πού ἐπανασυνέστησε. Στό μέσο, ὁ Ε. Ἀβέρωφ.

γενικῆς συνελεύσεως σέ κάθε σωματεῖο καί ἡ 7η Νοεμβρίου 1974 ὡς ἡμέρα διεξαγωγῆς γενικῶν ἀρχαιρεσιῶν.

23 ΟΚΤΩΒΡΙΟΥ 1974

Συλλαμβάνονται καί ἐξορίζονται στήν Κέα οἱ πρωτεργάτες τοῦ πραξικοπήματος τῆς 21ης Ἀπριλίου 1967, Γ. Παπαδόπουλος, Στ. Παττακός, Ν. Μακαρέζος, Ι. Λαδᾶς καί Μ. Ρουφογάλης.

Ἡ σύλληψη ἔγινε γύρω στίς 6 τό πρωί καί ἀνακοινώθηκε στίς 9.30΄ μέ δήλωση τοῦ ὑπουργοῦ Δημ. Τάξεως, Σ. Γκίκα:

«Ἡ Κυβέρνησις ἀντιμετωπίζει μέ ἀποφασιστικότητα τάς ὑπόπτους κινήσεις τῶν ὑπευθύνων τῆς ἐπταετοῦς ἀνωμαλίας. Οἱ ἀρμόδιοι ὑπουργοί ἀπεφάσισαν τήν ἐκτόπισιν τοῦ Γεωργίου Παπαδοπούλου, Στυλιανοῦ Παττακοῦ, Νικολάου Μακαρέζου, Ἰωάννου Λαδᾶ καί Μιχαήλ Ρουφογάλη. Οὗτοι ἀναπτύσσουν συνωμοτικήν δραστηριότητα, προκαλοῦν ἀνησυχίας καί δημιουργοῦν τάς προϋποθέσεις διαταράξεως τῆς ἡσυχίας καί τῆς γαλήνης τοῦ λαοῦ, καθ' ὅν χρόνον καλεῖται οὗτος νά ἀσκήση τά κυριαρχικά του δικαιώματα, διά τήν ὁλοκλήρωσιν τῆς δημοκρατικῆς νομιμότητος. Ἡ ἐκτόπισις αὐτῶν, ἐξ ἄλλου, ἐξυπηρετεῖ καί τό ἔργον τῆς δικαιοσύνης πρός κολασμόν τῶν πρωταιτίων τῶν ἀνωμαλιῶν τῆς ἐπταετίας, διότι καθιστᾶ ἀδύνατον τήν φυγάδευσίν των ἐντός τῆς Ἐπικρατείας».

Λίγη ὥρα ἀργότερα, ἀνακοινώθηκε συμπληρωματικά ἀπό τό Ὑπουργεῖο Δημοσίας Τάξεως ὅτι οἱ κοινές ἀποφάσεις τῶν ὑπουργῶν Δικαιοσύνης καί Δημ. Τάξεως γιά τίς ἐκτοπίσεις — γιά κάθε πραξικοπηματία ἐκδόθηκε ξεχωριστή ἀπόφαση — ἀναφέρουν ὡς αἰτιολογικό, τά ἑξῆς:

«Οἱ ἐκτοπιζόμενοι, διά τῶν ἐνεργειῶν των ἐν γένει, ἐπαφῶν καί ἐκδηλώσεών των, ἀπεπειράθησαν νά προκαλέσουν διατάραξιν τῆς ἀσφαλείας καί ἡσυχίας τῆς χώρας, ἔτι δέ νά διεγείρουν καί ἕτερα ἄτομα εἰς πράξεις ἀντιτιθεμένας εἰς τούς νόμους τοῦ Κράτους».

Μετά τή σύλληψή τους, οἱ πρωτεργάτες τοῦ πραξικοπήματος μεταφέρθηκαν ἀμέσως στή νηοδόχη τῆς Σχολῆς Ναυτικῶν Δοκίμων ὅπου, ὑπό τήν προσωπική ἐπίβλεψη τοῦ ὑπουργοῦ Ἐθνικῆς Ἀμύνης, ἐπιβιβάστηκαν σέ πλοῖο τοῦ ΠΝ πού τούς μετέφερε στήν Κέα.

Ἡ εἴδηση τῆς συλλήψεως τῶν ἀρχιπραξικοπηματιῶν ἔγινε εὐνοϊκά δεκτή ἀπό τή διεθνῆ κοινή γνώμη, τά ἐγκυρότερα ὄργανα τῆς ὁποίας εἶχαν τήν εὐκαιρία νά ἐξάρουν καί πάλι τή συμβολή τοῦ Κ. Καραμανλῆ στή σταθερή πορεία γιά τήν ἀποκατάσταση τῆς δημοκρατίας.

Σέ κύριο ἄρθρο, οἱ «Ν. Υ. Times» ἀναφέρουν ὅτι ὁ πρωθυπουργός προτίμησε νά προχωρήσει ὄχι βιαστικά, ἀπομονώνοντας ἀρχικά τούς ἡγέτες τῆς χούντας, γιά νά ἀφήσει τήν τιμωρία τους στά χέρια τῆς δικαιοσύνης καί τῆς Κυβερνήσεως πού θά ἐκλεγεῖ τόν προσεχῆ μῆνα. Ἡ ἀνυπομονησία ἐκείνων πού ὑπέφεραν ἐπί χούντας εἶναι εὐνόητη, ἀλλά ὁ προσδιορισμός τῆς εὐθύνης ἑνός ἑκάστου πρέπει νά ἀφεθεῖ στά δικαστήρια — καταλήγει ἡ ἐφημερίδα.

Παράλληλα, ὁ Ραιημόν Ἀρόν, μέ ἄρθρο του στήν «Le Figaro», ξεχωρίζει τήν Ἑλλάδα, ὡς τή μοναδική χώρα τῆς Εὐρώπης μέ πολύ καλές προοπτικές. Σ' ἕνα κείμενο πού διαπνέεται ἀπό βαθύτατη ἀπαισιοδοξία γιά τήν εὐρύτατη οἰκονομική κρίση σέ μιά περίοδο πλήρους ἀβεβαιότητας γιά τό μέλλον· καί, ἐπισημαίνοντας τίς βαθύτατες πολιτικοοικονομικές κρίσεις πού διέρχονται οἱ ΗΠΑ, ἡ Βρετανία, ἡ Ἰταλία, ἡ Πορτογαλία καί ἄλλες χῶρες, σημειώνει:

Ἡ Ἑλλάς, χάρις σ' ἕνα πολιτικό ἡγέτη μεγάλης κλάσεως, τόν κ. Κ. Καραμανλῆ, διατηρεῖ τίς καλύτερες πιθανότητες νά περάση ἀπό τόν δεσποτισμό στήν δημοκρατία καί ὄχι ἀπό ἕνα δεσποτισμό σέ ἄλλο.

Τέλος, ἡ «Le Monde», σέ κύριο ἄρθρο της, γράφει:

Ὁ Παπαδόπουλος καί οἱ κυριώτεροι δρᾶστες τοῦ πραξικοπήματος τοῦ 1967 ἀρχίζουν νά τιμωροῦνται, ἀνάλογα μέ τά ἁμαρτήματά τους. Μέ τήν σειρά τους ἀποκτοῦν τώρα τήν πεῖρα τῆς ἐξορίας, πού στίς ὧρες τῆς παντοδυναμίας τους ἐπέβαλλαν στούς ἀντιπάλους τους...[104].

23 ΟΚΤΩΒΡΙΟΥ 1974

Ἀναδημοσιεύεται στόν ἀθηναϊκό τύπο τό κείμενο συνεντεύξεως πού παραχώρησε ὁ Κ. Καραμανλῆς στήν ἐπιθεώρηση «Time».

Πρίν ἀπό τήν ἀναφορά στό περιεχόμενο τῆς συνεντεύξεως, ἡ ἀμερικανική ἐπιθεώρηση εἶχε προτάξει συνοπτικό εἰσαγωγικό σημείωμα:

Στούς τρεῖς μῆνες πού πέρασαν ἀπό τήν ἡμέρα πού δέχτηκε νά διαδεχθῆ στήν διακυβέρνηση τῆς Ἑλλάδος τήν χρεωκοπημένη χούντα, ὁ πρωθυπουργός Κωνσταντῖνος Καραμανλῆς, κατηύθυνε μέ αὐτοπεποίθηση τήν χώρα πρός τήν δημοκρατία. Ἐξαφάνισε τήν καταπίεση καί τήν καχυποψία τῆς ἐπταετοῦς στρατιωτικῆς δικτατορίας, ἔδωσε τήν ἐλευθερία τους στούς πολιτικούς κρατουμένους, κατήργησε τήν λογοκρισία, τόν στρατιωτικό νόμο, ὑπεστήριξε ὡρισμένες συνταγματικές μεταρρυθμίσεις καί ἀκόμη ἐνομιμοποίησε τό Κομμουνιστικό Κόμμα, πού βρισκόταν στήν παρανομία τά τελευταῖα 30 χρόνια. Τώρα, ὁ ἡλικίας 67 ἐτῶν Καραμανλῆς, ὁ ὁποῖος ἦταν πρωθυπουργός ἀπό τό 1955 ὡς τό 1963 καί ἔζησε τά τελευταῖα ἔνδεκα χρόνια ὡς αὐτοεξόριστος στήν Γαλλία, διεκδικεῖ τήν λαϊκή ἐντολή. Ὥρισε τίς ἐκλογές γιά τίς 17 Νοεμβρίου καί εἶναι ὁ ἐπικρατέστερος ὑποψήφιος γιά νά τίς κερδίση καί νά ἀναλάβη τήν προεδρία τῆς νέας Κυβερνήσεως, πού θά προέλθη ἀπ' αὐτές.

Καί ἡ ἐπιθεώρηση «Time» συνεχίζει:

Τήν περασμένη ἑβδομάδα ὁ Καραμανλῆς ἔδωσε στούς συνεργάτες τοῦ «Time» Τζόρνταν Μπονφάντε καί Ντήν Μπρέλις τήν πρώτη ἐπίσημη συνέντευξή του ἀπό τότε πού ἀνέλαβε καί πάλι τήν ἐξουσία:

«Ἔκανα ὅ,τι μποροῦσα γιά νά κάνω σαφῆ τήν διάκριση. Ἡ ἑλληνική πικρία δέν στρέφεται πρός τόν ἀμερικανικό λαό, τά ἀμερικανικά νομοθετικά Σώματα ἤ τόν ἀμερικανικό τύπο. Ἀντίθετα, τούς χρωστᾶμε εὐγνωμοσύνη. Ἡ πικρία τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ στρέφεται ἐναντίον τῆς ἀμερικανικῆς Κυβερνήσεως, τόσο γιά τήν ὑποστήριξή της πρός τήν δικτατορία, ὅσο καί γιά τήν φιλοτουρκική τακτική της στο κυπριακό δρᾶμα.

»Τό βέτο τοῦ προέδρου Φόρντ καθιστᾶ τήν διάκριση ἀκόμη σαφέστερη, γιατί εἶναι μία ἐπί πλέον ἀπόφαση τῆς ἀμερικανικῆς Κυβερνήσεως πού εὐνοεῖ τήν Τουρκία... Σᾶς λέγω εἰλικρινά ὅτι, ἄν συνεχισθῆ ἡ κατάσταση αὐτή, τότε θά ὑπάρξη κίνδυνος καί οἱ περισσότεροι φιλοαμερικανοί Ἕλληνες νά κάνουν σύγχυση στήν διάκριση μεταξύ ἀμερικανικοῦ λαοῦ καί ἀμερικανικῆς Κυβερνήσεως.

»Ἀποχωρήσαμε ἀπό τήν στρατιωτική συμμαχία τοῦ ΝΑΤΟ, μέ μεγάλη θλίψη, ὅταν ἔγινε σαφής ἡ ἀδυναμία τῆς Συμμαχίας νά προλάβη τήν ἔνοπλη σύρραξη μεταξύ δύο μελῶν της. Ἄν τό ΝΑΤΟ συμβάλη θετικά στήν διευθέτηση τοῦ Κυπριακοῦ, συμβάλη ἱκανοποιητικά ἀπό ἑλληνικῆς ἀπόψεως, τότε ἡ Ἑλλάς θά δυνηθῆ νά ἀναθεωρήση τήν στάση της ἔναντι τῆς Βορειοατλαντικῆς Συμμαχίας.

»Ἡ Συμμαχία, πρέπει ὁμόφωνα νά καταδικάση τήν τουρκική ἐπίθεση καί ν' ἀσκήση πίεση ἐπί τῆς Τουρκίας νά δεχθῆ τό λιγώτερο ἀπό τό 40% τοῦ κυπριακοῦ ἐδάφους.

»Κατά τά τελευταῖα χρόνια, ἡ περιοχή αὐτή ὑπῆρξε τό θέατρο πολλῶν κρίσεων. Ἡ πιό πρόσφατη, φυσικά, ἦταν τῆς Κύπρου. Ἐκεῖνο πού μέ ἀνησυχεῖ, καί πού εἶναι περισσότερο ἀπογοητευτικό γιά τήν Ἑλλάδα, εἶναι ὅτι ἡ ρευστότης τῆς καταστάσεως στήν Μεσόγειο ἀπέβη εἰς βάρος τῶν Μεγάλων Δυνάμεων καί τῶν ὀργανισμῶν πού ἔχουν ἀναλάβει τήν προστασία τῆς διεθνοῦς τάξεως καί νομιμότητος. Ἔμειναν ἀδιάφοροι μπροστά στήν ἐκρηκτικότητα τοῦ κυπριακοῦ προβλήματος. Στό μεταξύ ἡ ἐπιθετικότητα τῆς Τουρκίας ἔμεινε ἔξω ἀπό κάθε ἔλεγχο, κατά παράβαση ὅλων τῶν ἀρχῶν δικαιοσύνης καί ἠθικῆς. Ἄν παραμείνη ἀνεξέλεγκτη θά μποροῦσε νά δημιουργήση κινδύνους γενικεύσεως τῆς συρράξεως στήν ἀνατολική Μεσόγειο.

»Τό μόνο πρᾶγμα πού ἐπιθυμῶ εἶναι νά εἶμαι ὁ Καραμανλῆς. Δέν θέλω νά μιμηθῶ κανένα. Πιστεύω στήν θεωρία τοῦ Σόλωνος. Ὅταν τοῦ ζήτησαν νά περιγράψη τό καλύτερο σύστημα διακυβερνήσεως, ὁ Σόλων ἀπήντησε: "Γιά ποιό λαό καί γιά ποιά περίοδο;". Αὐτό σημαίνει ὅτι κάθε λαός καί κάθε ἡγέτης εἶναι ὑποχρεωμένος νά βρῆ τό εἶδος τῆς Κυβερνήσεως πού ἁρμόζει στήν δεδομένη περίοδο.

»Ἡ ἐκτελεστική ἐξουσία πρέπει νά ἐνισχυθῆ. Μία ἰσχυρότερη ἐκτελεστική ἐξουσία, θά ἐπέτρεπε σέ μία Κυβέρνηση, νά ἐργασθῆ πολύ πιό ἀποτελεσματικά. Μέ τό παλαιό Σύνταγμα, μᾶς ἐχρειάζοντο ἕξι μῆνες γιά τήν θέσπιση ἑνός νόμου. Αὐτό εἶναι παράλογο. Κάτω ἀπό τέτοιες συνθῆκες ἦταν ἀδύνατο στήν Βουλή νά παράσχη τό εἶδος τῆς νομοθεσίας, πού χρειαζόταν ὁ ἑλληνικός λαός. Κατέβαλα σκληρές προσπάθειες πρίν ἐγκαταλείψω τήν Ἑλλάδα, τό 1963, νά ἀναθεωρήσω τό Σύνταγμα. Ἀπέτυχα. Εἶχα μία διένεξη μέ τό Στέμμα καί τήν ἀντιπολίτευση καί ἐγκατέλειψα τήν Ἑλλάδα ἐπειδή ἀπέτυχα νά ἀναθεωρήσω τό Σύνταγμα. Ἐγνώριζα ὅτι χωρίς ἀναθεώρηση τοῦ Συντάγματος ἡ δημοκρατία στήν Ἑλλάδα ἦταν ἀνεφάρμοστη.

»Οἱ ἐπικριτές μου προβάλλουν ἕνα ἀβάσιμο ἐπιχείρημα. Κατά τήν διάρκεια τῆς δικτατορίας, αὐτοί οἱ ἄνθρωποι ἔλεγαν, ὅτι μετά ἀπό τήν πτώση τῆς δικτατορίας ἔπρεπε νά γίνουν ἐκλογές ἀμέσως. Ἡ φιλοσοφία πίσω ἀπό τήν ἀπόφασή μου εἶναι ἁπλῆ. Δέν ἠμπορεῖ νά ὑπάρξη ἀληθινή ἀποκατάσταση τῆς δημοκρατίας χωρίς τήν πλήρη ἔκφραση τῆς θελήσεως τοῦ λαοῦ, τό ταχύτερο δυνατό. Καί ὅλος ὁ λαός ἐκπροσωπεῖται στίς προσεχεῖς ἐκλογές, συμπεριλαμβανομένων τῶν κομμουνιστῶν.

»Πρίν ἀπό 15 χρόνια βρισκόμουν στήν Κοζάνη, ὅπου ἔβγαλα ἕνα λόγο. Ἀργότερα πῆγα στήν πλατεῖα τῆς πόλεως, ὅπου ἕνας γέρος, 80 ἐτῶν, μέ μεγάλη ἄσπρη γενειάδα, μέ πλησίασε καί μέ φίλησε. Τόν ρώτησα ποιές ἦταν οἱ προβλέψεις του γιά κεῖνες τίς ἐκλογές. Καί μοῦ ἀπάντησε: "Παιδί μου ἡ κάλπη εἶναι σάν ἔγκυος γυναίκα. Εἶναι γεμάτη καί δέν ξέρεις τί θά γεννηθῆ, ἀγόρι ἤ κορίτσι".

»Ἡ πλειονότης τοῦ λαοῦ, οἱ πραγματικοί Ἕλληνες, ἔδειξαν μία μοναδική, σχεδόν ἐξαιρετική, ὡριμότητα. Χάρις σ' αὐτούς, καί σ' αὐτήν τήν νεοδιαπιστωθεῖσα ὡριμότητα, πέτυχα, χωρίς κόπο καί χωρίς αἱματοχυσία, νά ἀνοίξω τόν δρόμο πρός τήν δημοκρατία, μέσα σέ τρεῖς μῆνες. Εἶναι ἀναγκαῖο νά διατηρηθῆ αὐτή ἡ κατάσταση κατά τά ἑπόμενα τέσσερα χρόνια, ὥστε νά τεθοῦν οἱ πραγματικές βάσεις γιά μιά ὑγιᾶ καί ὑπεύθυνη δημοκρατία. Ἔχετε συνειδητοποιήσει ὅτι οἱ προσεχεῖς ἐκλογές εἶναι οἱ πρῶτες πού γίνονται στήν χώρα μέσα στήν τελευταία δεκαετία; Ἄν ἐξασφαλίσω ἐπαρκῆ πλειοψηφία, θά μπορέσω νά δώσω στήν Ἑλλάδα τήν δημοκρατία αὐτή».

25 ΟΚΤΩΒΡΙΟΥ 1974

Ὁ Κ. Καραμανλῆς ἀπευθύνει στόν Γ. Κληρίδη ἐπιστολή, σέ ἀπάντηση εὐχαριστήριας ἐπιστολῆς του γιά τή χορηγία τοῦ ἑλληνικοῦ Κράτους στόν προϋπολογισμό τῆς Κυπριακῆς Δημοκρατίας:

«Κύριε πρόεδρε,

»Σᾶς εὐχαριστῶ θερμῶς διά τήν ἀπό 10ης τρέχοντος ἐπιστολῆς σας.

»Ἐπωφελοῦμαι τῆς εὐκαιρίας διά νά διαβεβαιώσω καί πάλιν ὑμᾶς καί ὁλόκληρον τόν ἑλληνικόν κυπριακόν λαόν ὅτι τό ἐνδιαφέρον τῆς Ἑλλάδος διά τόν ἀγῶνα ἐθνικῆς ἐπιβιώσεως τόν ὁποῖον διεξάγουν οἱ ἀδελφοί μας εἰς τήν Μεγαλόνησον παραμένει ἀμέριστον.

»Ἡ ἑλληνική συμπαράστασις θά ἐκδηλοῦται καί εἰς τό μέλλον δι' ὅλων τῶν δυνατῶν τρόπων καί μέσων»[105].

25 ΟΚΤΩΒΡΙΟΥ 1974

Δημοσιεύεται στήν Ἐφημερίδα τῆς Κυβερνήσεως τό ὑπ' ἀριθ. 119 νομοθετικό διάταγμα «Περί ἀνα-

θεωρήσεως ὑποθέσεων ὀργάνων Χωροφυλακῆς, Ἀστυνομίας Πόλεων καί Πυροσβεστικοῦ Σώματος ἐξελθόντων τῆς Ὑπηρεσίας κατά τό ἀπό 21.4.1967 μέχρις 23.7.1974 χρονικόν διάστημα διά πολιτικούς λόγους», σύμφωνα μέ τό ὁποῖο «κατώτερα ὄργανα τῶν Σωμάτων Χωροφυλακῆς, Ἀστυνομίας Πόλεων καί Πυροσβεστικοῦ, ὡς καί ἀνθυπασπισταί Χωροφυλακῆς, ἀνθυπαστυνόμοι καί πυρονόμοι, ἐξελθόντες τῆς Ὑπηρεσίας κατά τό ἀπό 21.4.1967 μέχρις 23.7.1974 χρονικόν διάστημα διά πολιτικούς λόγους» ἔχουν τό δικαίωμα «ὅπως ἐντός ἀνατρεπτικῆς προθεσμίας 30 ἡμερῶν ἀπό τῆς ἐνάρξεως τῆς ἰσχύος τοῦ παρόντος αἰτήσωνται τήν ἀναθεώρησιν τῶν περί ἐξόδων των ἐκ τῆς Ὑπηρεσίας ἐκδοθεισῶν διοικητικῶν πράξεων, δι' αἰτήσεώς των ὑποβαλλομένης εἰς τό οἰκεῖον Ἀρχηγεῖον».

25 ΟΚΤΩΒΡΙΟΥ 1974

Μέ ἀπόφαση τῆς Κυβερνήσεως, μετά ἀπό διαβουλεύσεις καί μέ τά πολιτικά κόμματα, ἀποφασίζεται, κατά τίς τρεῖς ἑβδομάδες πρίν ἀπό τίς ἐκλογές, νά διατεθεῖ στά τέσσερα μεγάλα κόμματα καί παρατάξεις ἴσος χρόνος γιά νά παρουσιάσουν τά προγράμματά τους ἀπό τά δίκτυα ΕΙΡΤ καί ΥΕΝΕΔ. Συγκεκριμένα, θά διατεθεῖ κατά ἑβδομάδα στό κάθε κόμμα, ἀπό Τρίτη ἕως Παρασκευή, χρόνος 8′ πού θά προηγεῖται τοῦ κυρίου βραδυνοῦ δελτίου εἰδήσεων. Οἱ παρεμβάσεις θά γίνονται ὑπό μορφή δηλώσεων ἑνός ἐκπροσώπου τους.

26 ΟΚΤΩΒΡΙΟΥ 1974

Ὁ Κ. Καραμανλῆς συμμετέχει στίς ἑορταστικές ἐκδηλώσεις γιά τήν ἀπελευθέρωση τῆς Θεσσαλονίκης.

Ὁ πρωθυπουργός, πού εἶχε φθάσει στή συμπρωτεύουσα στίς 25 Ὀκτωβρίου, παρακολούθησε, μετά τή δοξολογία στό ναό τοῦ Ἁγίου Δημητρίου, παρέλαση τμημάτων των Ἐνόπλων Δυνάμεων, τῶν Σωμάτων Ἀσφαλείας, μαθητῶν καί φοιτητῶν. Στή συνέχεια, παρακάθησε σέ ἐπίσημο γεῦμα πού ὀργάνωσε πρός τιμή του ὁ διοικητής τοῦ Γ′ Σώματος Στρατοῦ στή Στρατιωτική Λέσχη Θεσσαλονίκης. Μέ τήν εὐκαιρία αὐτή, τόνισε στούς παρόντες ἀξιωματικούς:

«Ἡ ἐπέτειος πού ἑορτάζομε σήμερα, ἀποτελεῖ σημαντικόν σταθμόν εἰς τήν Ἱστορίαν τῆς νεωτέρας Ἑλλάδος. Ἡ ἀπελευθέρωσις τῆς Θεσσαλονίκης καί τῆς Μακεδονίας ἐτερμάτισε μακραίωνα δουλείαν καί ἐδιπλασίασε σχεδόν τό ἐθνικόν ἔδαφος.

» Αἱ νῖκαι τοῦ 1912 καί '13 ὀφείλονται ἀσφαλῶς εἰς τήν ἀπαράμιλλον γενναιότητα τοῦ ἑλληνικοῦ Στρατοῦ. Ὀφείλονται ὅμως καί εἰς τήν ἐθνικήν ἑνότητα, πού ἐθερμάνθη ἀπό τά ἐθνικά ἰδανικά καί ἐσφυρηλατήθη ἀπό τήν τότε ἡγεσίαν τοῦ ἔθνους. Ἀπόδειξιν τούτου ἀποτελεῖ τό γεγονός ὅτι ὀλίγα χρόνια ἀργότερα, ὅταν τήν ἐθνικήν ἑνότητα διεδέχθη ὁ διχασμός, ἐφθάσαμεν εἰς τήν συμφοράν τῆς Μικρᾶς Ἀσίας.

»Ἡ ἀναφορά ὅμως εἰς τήν Ἱστορίαν δέν θά ἐχρησίμευε εἰς τίποτε, ἐάν δέν ἐπρόκειτο νά ἀντληθοῦν ἐξ αὐτῆς χρήσιμα συμπεράσματα. Ἐάν δηλαδή δέν ἐπρόκειτο τά παθήματα τοῦ παρελθόντος νά μᾶς γίνουν διδάγματα γιά τό μέλλον. Σήμερα ἡ πατρίδα μας διέρχεται καί πάλιν κρίσιμες στιγμές. Βαρύτατα σφάλματα τῶν τελευταίων ἐτῶν ἐκλόνισαν τήν ἑνότητα τοῦ ἔθνους, ἐδημιούργησαν ὀξύτατα ἐσωτερικά προβλήματα καί μᾶς ὡδήγησαν εἰς μίαν ἐθνικήν περιπέτειαν, αἱ ἐπιπτώσεις τῆς ὁποίας ἐπί τῆς ζωῆς τοῦ ἔθνους δέν ἠμποροῦν ἀκόμα νά ἐκτιμηθοῦν. Εἶναι συνεπῶς, ἀπόλυτος ἀνάγκη νά ἀποκατασταθῆ ἡ σύμπνοια εἰς τούς κόλπους τῶν Ἐνόπλων Δυνάμεων καί ἡ ψυχική ἑνότης στρατοῦ καί λαοῦ. Γιατί εἰς τήν δημοκρατίαν οὔτε ὁ λαός ἠμπορεῖ νά αἰσθάνεται ἀσφαλής χωρίς τήν προστασίαν τῶν Ἐνόπλων Δυνάμεων, οὔτε καί οἱ τελευταῖες αὐτές ἠμποροῦν νά ἐκπληρώσουν τήν ἀποστολήν τους, χωρίς τήν ἀγάπην καί τήν συμπαράστασιν τοῦ λαοῦ. Γιά νά ἐπιτευχθῆ ὅμως αὐτό, πρέπει νά γίνη σαφής διαχωρισμός τῶν Ἐνόπλων Δυνάμεων τῆς χώρας καί τῶν ἐλαχίστων ἐκείνων ἀξιωματικῶν οἱ ὁποῖοι κατέλυσαν τάς ἐλευθερίας τοῦ λαοῦ καί ὡδήγησαν τήν χώραν εἰς ὀδυνηράν περιπέτειαν.

»Δέν ἐπιθυμῶ νά ἀναφερθῶ διά μακρῶν εἰς τό παρελθόν. Καί τοῦτο διά νά μή εἴπω πράγματα τά ὁποῖα αὐτήν τήν στιγμήν θά ἔβλαπτον τό ἐθνικόν συμφέρον. Πρέπει ὅμως νά γνωρίζετε ὅλοι ὅτι οἱ ὀλίγοι ἐκεῖνοι πού κατέλαβαν καί ἤσκησαν παρανόμως τήν ἐξουσίαν, διέπραξαν βαρύτατα σφάλματα. Σφάλματα πού θά ἠμποροῦσαν νά χαρακτηρισθοῦν ὡς ἐγκλήματα εἰς βάρος τῆς χώρας, ἀλλά καί εἰς βάρος τῶν Ἐνόπλων Δυνάμεων, τῶν ὁποίων ἐξεμεταλλεύοντο τό ὄνομα. Εἶναι δέ τόσον ἀδιόρθωτοι, ὥστε νά δροῦν καί σήμερα, ἐπιδιώκοντες τήν ματαίωσιν τῶν ἐπικειμένων ἐκλογῶν...

»Τόν τελευταῖον καιρόν ἐνεφανίσθησαν καί μερικοί αὐτόκλητοι προστάται τοῦ ἔθνους καί τῶν Ἐνόπλων Δυνάμεων τῆς χώρας. Καί προσπαθοῦν κατά τρόπον ἰδιοτελῆ καί ὕποπτον νά ἐνσπείρουν ἀνησυχίας εἰς τούς κόλπους τοῦ στρατεύματος. Σᾶς καλῶ νά τούς ἀγνοήσετε καί νά τούς ἀπομονώσετε. Καί ἐπιθυμῶ νά βεβαιωθῆτε ὅτι δέν προτίθεμαι, ἄν τιμηθῶ μέ τήν ψῆφον τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ, νά διαταράξω τήν ὑφισταμένην σήμερον κατάστασιν εἰς τάς Ἐνόπλους Δυνάμεις. Κριτήριον εἰς τήν σταδιοδρομίαν τῶν ἀξιωματικῶν θά εἶναι ἡ μελλοντική διαγωγή των καί ὄχι τό παρελθόν.

»Πέραν τῶν περιπτώσεων πού προβλέπονται ὑπό τοῦ κοινοῦ ποινικοῦ νόμου, κυρώσεις θά ἐπιβληθοῦν

Παρουσία στίς ἑορταστικές ἐκδηλώσεις γιά τήν 28η 'Οκτωβρίου. 'Αριστερά, ὁ ἀντιστράτηγος Α. Γκράτσιος.

μόνον εἰς τούς πρωταιτίους διά τήν περιπέτειαν τῆς ἐπταετίας. Καί αὐταί, ἀπό τήν δικαιοσύνην καί σύμφωνα μέ τούς νόμους. Τάς κυρώσεις αὐτάς εἶμαι βέβαιος ὅτι ἐπιθυμοῦν καί αἱ ἴδιαι αἱ Ἔνοπλοι Δυνάμεις, διά νά ἀποκατασταθῆ τό κῦρος των, ἀλλά καί ἡ ψυχική των ἑνότης μέ τόν λαόν. Αὐτό εἶναι ἀπαραίτητον γιά νά ἠμπορέσουν νά ἐκπληρώσουν ἐπιτυχῶς τήν ὑψηλήν ἀποστολήν των.

»Πρός τόν σκοπόν αὐτόν, ἐξ ἄλλου, θά ἐπιδιώξω νά ἀποκαταστήσω τήν ψυχικήν ἑνότητα εἰς τούς κόλπους τῶν Ἐνόπλων Δυνάμεων καί νά ἀναθερμάνω τήν ἀγάπην τοῦ λαοῦ πρός αὐτάς. Θά ἐπιδιώξω ἐπίσης τόν ἐκσυγχρονισμόν τους, τόσον ἀπό ἀπόψεως ἐκπαιδεύσεως, ὅσον καί ἀπό ἀπόψεως ὁπλισμοῦ, εἰς τρόπον ὥστε νά καταστοῦν καί πάλιν ἡ ἀσπίς καί τό καύχημα τοῦ ἔθνους. Ἀπό τούς ἀξιωματικούς ἀναμένω ὑψηλόν ἐθνικόν φρόνημα, ἀνεπτυγμένον αἴσθημα καθήκοντος, ἀποχήν ἀπό τήν πολιτικήν καί αὐστηράν πειθαρχίαν».

Τό ἀπόγευμα τῆς ἴδιας ἡμέρας, ὁ πρωθυπουργός ἐπισκέφθηκε τό Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης καί παρέστη στήν καθιερωμένη τελετή γιά τήν ἐπέτειο τῆς ἀπελευθερώσεως τῆς πόλεως. Ἡ Σύγκλητος τοῦ Ἀριστοτελείου Πανεπιστημίου ἐξέφρασε πρός τόν Κ. Καραμανλῆ τή βαθιά εὐγνωμοσύνη της γιά τό ἀμέριστο ἐνδιαφέρον καί τήν πλήρη κατανόηση μέ τήν ὁποίαν ἄκουσε τίς ἀπόψεις της καί γιά τίς λύσεις πού ὑπέδειξε.

27 ΟΚΤΩΒΡΙΟΥ 1974

Ἐγκαινιάζεται ἐπίσημα ἡ προεκλογική ἐκστρατεία μέ λόγο πού ἐκφωνεῖ ὁ Κ. Καραμανλῆς στήν πλατεῖα Ἀριστοτέλους τῆς Θεσσαλονίκης:

«Θεσσαλονικεῖς!

»Κάμνω καί πάλιν ἔναρξιν τοῦ ἐκλογικοῦ ἀγῶνος ἀπό τήν πρωτεύουσα τῆς Βορείου Ἑλλάδος, μέ τήν ὁποίαν μέ συνδέουν πολλαπλοῖ δεσμοί καί ἡ ὁποία προσφάτως μόλις μοῦ ἐχάρισε τήν μεγαλύτερη συγκίνηση τῆς ζωῆς μου, μέ τήν πρωτοφανῆ σέ ὄγκο καί παλμό ὑποδοχήν πού μοῦ ἐπεφύλαξε.

»Πρίν ἀπό ἔνδεκα ἀκριβῶς χρόνια καί ἀπό τήν ἴδια αὐτή θέση προειδοποίησα τόν ἑλληνικό λαό γιά τούς κινδύνους πού ἀπειλοῦσαν τήν δημοκρατία. Εἶχα τονίσει τότε ὅτι ἄν ἡ δημαγωγία καί τά πάθη τά πολιτικά δέν χαλιναγωγηθοῦν καί ἄν δέν μεταρρυθμισθῆ τό ἀναχρονιστικό μας Σύνταγμα, θά κατέρρεε συντόμως τό ἐλεύθερο πολίτευμα τῆς χώρας. Καί εἶχα ζητήσει τότε ἀπό τόν λαό νά καταδικάση μέ τήν ψῆφο του τήν ἀντιδημοκρατική τακτική τῶν ἀντιπάλων μου· καί νά μοῦ παράσχη μεγάλη πλειοψηφία γιά νά σώσω τήν δημοκρατία, προσαρμόζων τό πολίτευμα στάς συνθήκας τοῦ τόπου μας.

»Ἡ ἔκκλησή μου δεν εἶχε τήν ὀφειλομένη ἀνταπόκριση. Συνεπής πρός τίς ἀρχές μου καί μέ τήν πεποίθηση ὅτι χωρίς τίς ριζικές μεταρρυθμίσεις τίς ὁποῖες ἔκρινα ἀναγκαῖες, ἡ λειτουργία τῆς δημοκρατίας θά ἦταν ἀδύνατη, ἀπεσύρθην ἀπό τήν πολιτικήν. Καί ἐπῆρα τόν δρόμο τῆς ξενητειᾶς.

»Εἶχα τήν ἐλπίδα ὅτι ἡ ἀπομάκρυνσίς μου ἀπό τήν Ἑλλάδα θά κατηύναζε τά πάθη, τά ὁποῖα εἶχαν διεγείρει κατά τρόπον ἀπερίσκεπτον οἱ ἀντίπαλοί μου· καί ὅτι ὁ ἐκπατρισμός μου θά ὑποβοηθοῦσε τήν εἰρηνική ἐξέλιξη τῆς ἐθνικῆς μας ζωῆς.

»Συνέβη, ἀτυχῶς, τό ἀντίθετο. Τήν ἀποχώρησή μου ἠκολούθησε ἕνας πρωτοφανής πολιτικός ἐκτραχηλισμός, πού γιά κάθε λογικό ἄνθρωπο ὡδηγοῦσε εὐθέως στήν πτώση τῆς δημοκρατίας. Γιά νά τήν ἀποτρέψω —ὀλίγους μῆνας πρίν ἀπό τό πραξικόπημα τοῦ Ἀπριλίου ὑπέδειξα τόν σχηματισμό Κυβερνήσεως ἐκτάκτων ἐξουσιῶν, ἡ ὁποία θά εἶχε ὡς ἀποστολήν: νά ἀναθεωρήση τό Σύνταγμα καί νά δημιουργήση τό ἤπιο κλῖμα πού θά ἐπέτρεπε, μετά ἕξι ὡς ὀκτώ μῆνες, τήν προσφυγή στάς ἐκλογάς. Ἀτυχῶς δέν εἰσηκούσθην καί πάλιν. Καί ἡ δημοκρατία ἔπεσε ὑπό τά πλήγματα τῶν καραδοκούντων συνωμοτῶν. Καί στήν θέση της ἐγκατεστάθη ἡ πιό ἀλλοπρόσαλλη τυραννία τήν ὁποία ἐγνώρισε ἡ ἱστορία.

»Ἡ τυραννία αὐτή, συνδυάζουσα τήν ἀναίδειαν μέ τήν ἀμάθειαν καί τόν δόλον μέ τήν βίαν κατεδυνάστευε τόν ἑλληνικόν λαόν καί ἐξηυτέλιζε διεθνῶς τήν χώρα. Ἀνεστάτωνε τάς Ἐνόπλους Δυνάμεις τῆς χώρας καί ἐκμεταλλευομένη τό ἔντιμο ὄνομά των, τάς ἔφερνε σέ ψυχική ἀντίθεση μέ τόν λαό. Ἐξαντλοῦσε ἀσύνετα καί ἀπρογραμμάτιστα τά περιθώρια πού διέθετε ἡ οἰκονομία μας ἀπό τήν ὀκταετία τῆς ἰδικῆς μου διακυβερνήσεως. Καί ὑποθήκευε μέ σπατάλες καί δάνεια ἐπαχθῆ τό οἰκονομικό μέλλον τῆς χώρας. Τέλος, ἐπιδιδομένη σέ φαιδρούς δονικιχωτισμούς, ἀπεμόνωνε διεθνῶς τήν Ἑλλάδα καί τήν ἐξέθετε σέ σοβαρούς ἐθνικούς κινδύνους.

»Μέ ἀγωνία παρακολουθοῦσα τάς ἐξελίξεις αὐτάς ἀπό τόν τόπο τῆς αὐτοεξορίας μου. Καί ἐκάλεσα κατ' ἐπανάληψιν αὐτούς πού ἀσκοῦσαν τήν ἐξουσία νά τερματίσουν τήν περιπέτειαν τοῦ ἔθνους. Τούς προειδοποίησα ὅτι, ἄν δέν τό κάμνουν ἐγκαίρως, θά ὁδηγήσουν καί αὐτούς καί τόν τόπον σέ δραματικό ἀδιέξοδο. Ἀλλ' οὔτε καί τότε εἰσηκούσθην. Καί ἡ συμφορά τήν ὁποίαν προέβλεπα, ἐπῆλθε.

»Μέ τό παρανοϊκό πραξικόπημα τῆς Κύπρου τό ἔθνος εὑρέθη εἰς τό κενόν. Εὑρέθη πρό τοῦ φάσματος ἑνός ἐμφυλίου πολέμου ἐσωτερικῶς, καί μιᾶς πιθανῆς ἐθνικῆς καταστροφῆς, ἐξωτερικῶς.

»Κατά τήν δραματικήν ἐκείνην στιγμήν, πού ὁ Ἑλληνισμός ὁλόκληρος κατείχετο ἀπό ἀγωνίαν, ἐκλήθην νά ἀναλάβω τήν εὐθύνη τῆς διακυβερνήσεως τῆς χώρας. Μέ ἐκάλεσαν ἡ πολιτική καί ἡ στρα-

τιωτική ήγεσία τοῦ ἔθνους πού ἐξέφρασαν κατά τίς δύσκολες ἐκεῖνες ὧρες τήν ὁμόθυμη θέληση τοῦ λαοῦ.

»Ἀνταπεκρίθην εἰς τήν ἱστορικήν ἔκκλησιν καί ἐσχημάτισα ἀμέσως Ἐθνικήν Κυβέρνησιν, ἡ ὁποία ἐπελήφθη τοῦ ἔργου τῆς ἀνορθώσεως. Ἡ Κυβέρνησίς μου ἀντιμετώπισε μέ ἀποφασιστικότητα τό Κυπριακόν, ἀρνηθεῖσα νά δεχθῆ τά τετελεσμένα γεγονότα πού ἐδημιούργησαν οἱ Τοῦρκοι ἐπιδρομεῖς. Μέ ἐπίμονον καί μεθοδικόν διπλωματικόν ἀγῶνα, ἀπεμόνωσε τήν Τουρκία καί μετέτρεψε τήν διεθνῆ κοινήν γνώμην ὑπέρ τῶν ἑλληνικῶν θέσεων.

»Στόν ἐσωτερικό, ἐξ ἄλλου, τομέα τό ἔργο τῆς Κυβερνήσεώς μου ὑπῆρξε εὐρύτατο. Ἀπέδωσε ἀμέσως στόν ἑλληνικό λαό ὅλες τίς ἐλευθερίες του. Ἀπεδιοργάνωσε τόν μηχανισμό τῆς τυραννίας καί ἀποκατέστησε τήν δημοκρατική νομιμότητα εἰς ὅλους τούς τομεῖς τῆς δημοσίας μας ζωῆς. Ἀπέτρεψε τήν ἀπειλουμένη κατάρρευση τῆς οἰκονομίας μας. Ἀνώρθωσε τήν πίστη καί τό γόητρο τῆς Ἑλλάδος στό ἐξωτερικό. Καί, τέλος, μέ τήν προκήρυξη τῶν ἐκλογῶν, ἄνοιξε τόν δρόμο γιά τήν πλήρη ἀποκατάσταση τῆς λαϊκῆς κυριαρχίας. Καί ὅλα αὐτά συνετελέσθησαν σέ διάστημα μικρότερο τῶν τριῶν μηνῶν.

»Θεσσαλονικεῖς,

»Κατόπιν ὅλων αὐτῶν καλεῖσθε στάς κάλπας. Τήν ψῆφο σας θά τήν διεκδικήσουν διάφοροι πολιτικοί σχηματισμοί, ἄλλοι ὁμοιογενεῖς καί ἄλλοι ἑτερόκλητοι. Ἡ ἡγεσία τους εἶναι λίγο-πολύ γνωστή εἰς ὅλους σας. Γιατί ὁ καθένας ἀπό μᾶς ἔχει στόν τόπο αὐτόν τήν μικρή ἤ μεγάλη ἱστορία του. Οἱ ἀντίπαλοί μου ἀτυχῶς καί γι' αὐτούς καί γιά τήν χώρα, δέν ἔχουν νά ἐπιδείξουν ἔργο θετικό. Ἡ συμβολή τῶν περισσοτέρων στάς ἐξελίξεις τῆς ἐθνικῆς μας ζωῆς, ὑπῆρξε μᾶλλον ἀρνητική. Ὁ ὁμιλῶν ἔχει νά ἐπιδείξη τό ἔργο τῆς Ὀκταετίας, πού ἐθεμελίωσε τήν σύγχρονη Ἑλλάδα. Ἔργο πού ἀποτελεῖ κεφάλαιο τῆς ἱστορίας μας. Ἔχει νά ἐπιδείξη τήν ἐπίμονη προσπάθειά του νά ἐκσυγχρονίση τόν δημόσιο βίο τῆς χώρας καί νά σώση τήν δημοκρατία. Τέλος, ἔχει νά ἐπιδείξη αὐτό πού ἐχαρακτηρίσθη διεθνῶς ὡς πολιτικό θαῦμα: τήν ἀναίμακτη ἀποκατάσταση τῆς δημοκρατίας στήν Ἑλλάδα.

»Θεσσαλονικεῖς,

»Καί αὐτά μέν ὅσον ἀφορᾶ τό παρελθόν. Θά σᾶς ἀναπτύξω τώρα εἰς γενικάς γραμμάς τάς θέσεις τῆς Νέας Δημοκρατίας γιά τό μέλλον.

»Στόν ἐξωτερικό τομέα ἡ πολιτική τῆς Ἑλλάδος προσδιορίζεται ἀπό τήν γεωπολιτική της θέση καί τά πάγια συμφέροντα τοῦ ἔθνους. Ἡ ἱστορία της καί οἱ ἰδεολογικοί προσανατολισμοί της τοποθετοῦν τήν Ἑλλάδα εἰς τήν Δύσιν. Ἡ Ἑλλάς, πού συνδέεται ἤδη μέ τήν Εὐρώπη μέ πολλαπλοῦς δεσμούς, θά ἐνισχύση τήν ἰδέαν τῆς ἡνωμένης Εὐρώπης καί θά ἐπιδιώξη τήν ταχυτέραν ἔνταξίν της εἰς αὐτήν. Μέ τήν ἔνταξίν της ἡ Ἑλλάς δέν θά ἐπιταχύνη μόνον τήν οἰκονομική καί κοινωνική της ἀνάπτυξη, ἀλλά θά ἐνισχύση καί τόν παράγοντα τῆς ἐθνικῆς της ἀσφάλειας. Αὐτός δέ εἶναι καί ὁ λόγος γιά τόν ὁποῖο ἡ χώρα μας, μολονότι ἀπεχώρησε ἀπό τήν στρατιωτική συμμαχία τοῦ NATO, παρέμεινε στόν πολιτικό ὀργανισμό της. Ἡ Ἑλλάς ὀφείλει παραλλήλως νά διατηρῆ φιλικάς σχέσεις μέ ὅλες τίς χῶρες, ἐφ' ὅσον σέβονται τήν ἀνεξαρτησία καί τήν ἀκεραιότητά της, ἀνεξαρτήτως τοῦ πολιτικοῦ ἤ κοινωνικοῦ των καθεστῶτος.

»Ἡ Ἑλλάς δέν ἠμπορεῖ παρά νά λυπῆται καί νά ἀγανακτῆ διότι ἡ Τουρκία μέ τήν δολίαν καί βάρβαρον εἰσβολήν της εἰς τήν Κύπρον κατέστρεψε τήν ἑλληνοτουρκικήν φιλίαν καί ἐδημιούργησε μία μόνιμη ἀπειλή γιά τήν εἰρήνη στήν περιοχή αὐτή τοῦ κόσμου. Καί ἡ ἀπειλή αὐτή δέν θά ἐκλείψη καί ἡ ἑλληνοτουρκική φιλία δέν θά ἀποκατασταθῆ ἄν ἡ Τουρκία δέν λογικευθῆ καί δέν ἀποκατασταθῆ τό δίκαιον εἰς τήν Κύπρον.

»Τό τρίπτυχο τῆς ἐξωτερικῆς μας πολιτικῆς εἶναι: ἡ ἐθνική ἀνεξαρτησία, ἡ ἀσφάλεια τῆς χώρας καί ἡ ἐθνική ἀξιοπρέπεια. Καί αὐτά, πέραν τῶν οἱωνδήποτε διεθνῶν συνδυασμῶν, μόνον ἡ ἐθνική ἰσχύς ἠμπορεῖ νά τά ἐξασφαλίση. Αἱ Ἔνοπλοι Δυνάμεις τῆς χώρας πρέπει νά ἀποτελοῦν, ὅπως εἶπα καί χθές, τήν ἀσπίδα καί τό καμάρι τοῦ ἔθνους. Πρέπει νά ἐκσυγχρονισθοῦν καί νά ἐξοπλισθοῦν κατά τρόπον ὥστε νά καταστήσουν τήν Ἑλλάδα ἀπρόσβλητον ἔναντι οἱασδήποτε ἐπιβουλῆς. Ἡ Νέα Δημοκρατία θεωρεῖ τήν ἠθικήν καί ὑλικήν ἀνύψωσιν τῶν Ἐνόπλων Δυνάμεων τῆς χώρας πρωταρχική της ἐπιδίωξη.

»Στόν οἰκονομικό καί κοινωνικό τομέα ἡ πολιτική τῆς Νέας Δημοκρατίας θά εἶναι ρεαλιστική, ἀλλά καί τολμηρά. Καί θά εἶναι ὁπωσδήποτε φιλολαϊκή. Θά προστατεύση δηλαδή τάς λαϊκάς τάξεις καί θά περιορίση τήν ἀσυδοσίαν τοῦ πλούτου. Ἡ ταχύρρυθμος ἀνάπτυξις τῆς οἰκονομίας μας θά ἀποτελέση στόχον ὑψηλῆς προτεραιότητος. Διότι μόνον μέ ἕνα ηὐξημένον ἐθνικόν εἰσόδημα εἶναι δυνατόν νά ἀντιμετωπισθοῦν τά προβλήματα πού βασανίζουν τόν λαό μας.

»Ὅπως εἶπα καί στήν διακήρυξη τῆς Νέας Δημοκρατίας ἡ ἐλευθέρα οἰκονομία εἰς τήν ὁποία πιστεύομε, δέν ἠμπορεῖ νά ἀποκλείση τήν διεύρυνση τοῦ οἰκονομικοῦ τομέως πού ἐλέγχει τό Κράτος· καί ἡ ἰδιωτική πρωτοβουλία δέν ἠμπορεῖ νά εὕρη τήν δικαίωσή της χωρίς παράλληλη συμμετοχή τῶν εὐρυτέρων λαϊκῶν τάξεων, στήν κατανομή τοῦ ἐθνικοῦ προϊόντος. Κάθε πολίτης τῆς χώρας αὐτῆς πρέπει νά γίνη ἐργάτης μαζί καί νομεύς τῆς οἰκονομικῆς εὐημερίας. Αὐτό ὅμως θά ἀπαιτήση, πέραν τῶν μέτρων

πού θά λάβη τό Κράτος, ἐντατική καί πειθαρχημένη προσπάθεια ἀπό ὅλους τούς Ἕλληνας. Καί ἀσκοῦν δημαγωγία οἱ ἀνεύθυνοι ἐκεῖνοι πού σᾶς ὑπόσχονται τά ἀγαθά τῆς εὐημερίας, χωρίς θυσίες καί κόπους.

»Εἶναι αὐτονόητον ὅτι εἰς τά πλαίσια τοῦ προγράμματος αὐτοῦ θά τύχη εἰδικῆς μεταχειρίσεως — ὅπως θά ἔχω τήν εὐκαιρίαν νά ἀναπτύξω προσεχῶς — ἡ πολυπληθεστέρα καί ἡ πλέον ἀδικημένη τάξις τῶν ἀγροτῶν.

»Ὅπως ἀντιλαμβάνεσθε, δεν εἶναι δύσκολον νά καταρτίση κανείς ἕνα πρόγραμμα πού θά προσφέρη τά πάντα εἰς τούς πάντας. Οὔτε εἶναι δύσκολο ν' ἀντιγράψη, ὅπως κάμνουν τά περισσότερα κόμματα στόν τόπο μας, τά προγράμματα ἄλλων χωρῶν — πού βρίσκονται ὅμως ὑπό διαφορετικάς συνθήκας — γιά νά ἐντυπωσιάσουν. Δύσκολον εἶναι νά γνωρίζη κανείς τί ἀκριβῶς χρειάζεται ὁ τόπος του καί νά εἶναι ἱκανός νά τό πραγματοποιήση. Κι' αὐτό τό τελευταῖο τό ἐγγυᾶται μόνον ἡ Νέα Δημοκρατία.

»Ἡ ἀνάπτυξις ὅμως τῆς χώρας, οἰκονομικῶς, κοινωνικῶς καί πολιτιστικῶς, προϋποθέτει τήν ἀξιοποίηση αὐτοῦ τοῦ πλέον δυναμικοῦ καί τοῦ πλέον ἐλπιδοφόρου στοιχείου τῆς κοινωνίας μας. Καί αὐτό θά ἐπιτευχθῆ μόνο μέ τόν ἐκσυγχρονισμό καί τήν ἐπέκταση τῆς ἑλληνικῆς παιδείας. Τάς σκέψεις μου ἐπί τοῦ ἐκπαιδευτικοῦ θέματος θά τάς ἀναπτύξω πληρέστερα εἰς προσεχῆ μου ὁμιλίαν. Σήμερα θά ἀρκεσθῶ εἰς τό νά τονίσω δύο πράγματα: πρῶτον, ὅτι ἡ Νέα Δημοκρατία θά δώση ἀπόλυτη προτεραιότητα στόν τομέα τῆς παιδείας· καί, δεύτερον, ὅτι ἡ σπουδάζουσα νεολαία θά πρέπη νά ἀποδείξη μέ τήν συμπεριφορά της ὅτι εἶναι ἱκανή νά ἀξιοποιήση τάς θυσίας τάς ὁποίας ὑφίσταται χάριν αὐτῆς τό ἔθνος καί νά δικαιώση τάς προσδοκίας του.

»Θεσσαλονικεῖς,

»Ἕνα ἀπό τά θέματα πού ἀπασχολεῖ ἐντόνως ἀλλά καί δικαίως τήν κοινήν γνώμην, εἶναι τό θέμα τῆς ἐπιβολῆς κυρώσεων ἐναντίον ἐκείνων οἱ ὁποῖοι κατέλυσαν τάς λαϊκάς ἐλευθερίας καί ὡδήγησαν τήν χώραν εἰς τήν ὀδυνηράν περιπέτειαν τῆς ἑπταετίας. Ἡ Νέα Δημοκρατία πιστεύει εἰς τήν ἀνάγκη τῆς τιμωρίας τῶν πρωταιτίων ὄχι μόνο γιά λόγους ἠθικῆς τάξεως, ἀλλά καί πρός παραδειγματισμόν. Ἤδη ἡ Κυβέρνησίς μου, ἀγνοοῦσα ἀλλά καί διαψεύδουσα τούς ἔξαλλους, ἔλαβεν ἀποφασιστικά μέτρα πρός τήν κατεύθυνσιν αὐτήν. Πέραν τῶν γνωστῶν διοικητικῶν κυρώσεων ἐδημοσίευσε Συντακτικήν Πρᾶξιν διά τῆς ὁποίας ἄνοιξε στήν δικαιοσύνη τόν δρόμο γιά τήν ἐπιβολή κυρώσεων στούς πρωταιτίους, ἀφοῦ ἔλαβε καί μέτρα ἀσφαλείας, γιά νά διευκολύνη τό ἔργο της. Ἤδη ἡ δικαιοσύνη, ὅπως γνωρίζετε, ἐπελήφθη ὅλων σχεδόν τῶν ἀνομημάτων τῆς ἑπταετίας. Εἰς τήν δημοκρατίαν ὁ κολασμός τῶν ἀδικημάτων εἶναι ἔργον τῆς δικαιοσύνης, ἡ ὁποία ὅμως δέν ἐκδικεῖται, ἀλλά κρίνει καί τιμωρεῖ σύμφωνα μέ τούς νόμους.

»Μερικά ἀπό τά κόμματα παρεμβάλλουν ἀτόπως καί ἀκαίρως εἰς τόν προεκλογικόν ἀγῶνα, τό πολιτειακόν. Αὐτό θά ἦτο δικαιολογημένο, ἐάν ἐπρόκειτο νά ἀποφασίση περί τῆς μορφῆς τοῦ Πολιτεύματος ἡ προσεχής Βουλή. Ἤδη ὅμως, ὅπως γνωρίζετε, ἐλήφθη πρόνοια ν' ἀποφανθῆ ἐπί τοῦ θέματος αὐτοῦ εὐθέως ὁ λαός, εἰς εἰδικόν δημοψήφισμα. Εἰς τάς ἐκλογάς τῆς 17ης Νοεμβρίου θά ἐκλέξετε ἐκείνους πού θέλετε νά σᾶς κυβερνοῦν· καί ἐν συνεχείᾳ θά ἀποφασίσετε σεῖς οἱ ἴδιοι γιά τήν μορφή τοῦ Πολιτεύματος. Αὐτή τήν στιγμή προέχει ἡ λύση τοῦ κρισίμου πολιτικοῦ μας προβλήματος, πού δέν ἠμπορεῖ ἀζημίως γιά τήν χώρα νά ἐπηρεασθῆ ἀπό τό πολιτειακόν. Ἡ προσπάθεια δημιουργίας συγχίσεως μεταξύ αὐτῶν τῶν δύο γιά λόγους κομματικῆς ἐκμεταλλεύσεως, εἶναι ἀνεπίτρεπτος καί ἐπικίνδυνος.

»Θεσσαλονικεῖς,

»Ἐν ὄψει ἐκλογῶν θά ἀκούσετε, ὅπως συνήθως, πολλούς λόγους καί θά λάβετε ὑποσχέσεις σαγηνευτικάς. Θά πρέπη ὅμως νά ἔχετε τήν ἱκανότητα νά ἐκτιμήσετε τήν εἰλικρίνεια τῶν ὑποσχέσεων αὐτῶν καί τήν δυνατότητα τῆς πραγματοποιήσεώς των. Γιατί κατά κανόνα ὑπόσχονται τά πάντα ἐκεῖνοι πού δέν ἔχουν καμμίαν ἐλπίδα νά φθάσουν στήν ἐξουσία. Κατά τό παρελθόν ὑπήρξατε καί σεῖς καί ἡ χώρα θύματα τῆς ἀνευθύνου αὐτῆς δημαγωγίας. Σήμερα ὅμως, οἱ περιστάσεις εἶναι τόσο κρίσιμες, ὥστε νά μή συγχωροῦνται νέα σφάλματα καί πλάνες.

»Ἡ χώρα ἀντιμετωπίζει αὐτήν τήν στιγμήν πολλά καί δύσκολα προβλήματα μέ τήν ἐπίλυση τῶν ὁποίων θά ἐπιφορτισθῆ ἡ μετεκλογική Κυβέρνηση:

»Πρέπει ν' ἀνασυνταχθῆ καί νά δραστηριοποιηθῆ τό Κράτος, τό ὁποῖον ἀποσυνετέθη κατά τήν διάρκειαν τῆς ἑπταετίας.

»Πρέπει ν' ἀνορθωθῆ ἡ οἰκονομία μας, ἡ ὁποία παρουσιάζει ὀργανικές ἀδυναμίες — καί μάλιστα σέ μιά στιγμή πού διέρχεται κρίση ἡ παγκόσμιος οἰκονομία.

»Πρέπει νά ἐπιλυθῆ τό πρόβλημα τῆς Κύπρου καί νά ἀντιμετωπισθῆ ἀποφασιστικά ἡ ἐπιθετικότης τῆς Τουρκίας, τήν ὥρα μάλιστα πού ὑπάρχει κίνδυνος ν' ἀνατραπῆ ἡ σχετική ἰσορροπία δυνάμεων πού ὑπάρχει σήμερα εἰς τήν Βαλκανικήν.

»Τέλος, πρέπει ὄχι μόνον ν' ἀποκατασταθῆ ἡ δημοκρατία, ἀλλά καί νά θεμελιωθῆ μέ τήν προσαρμογή τοῦ πολιτεύματος στάς ἑλληνικάς συνθήκας καί μέ τήν δημιουργία κλίματος πράγματι δημοκρατικοῦ, κλίματος πού θά ἀπομονώση ἠθικά καί πολιτικά τούς δύο ἐχθρούς τῆς δημοκρατίας, τόν κομμουνισμό καί τόν φασισμό.

»Ἡ ἀντιμετώπισις ὅμως ὅλων αὐτῶν τῶν προβλημάτων προϋποθέτει τήν παρουσίαν μιᾶς Κυβερνήσεως ὑπευθύνου, ἰσχυρᾶς καί ἐμπείρου. Καί τήν Κυ-

Ἔναρξη προεκλογικῆς ἐκστρατείας ἀπό τή βόρεια Ἑλλάδα.

βέρνησιν αὐτήν μόνον ἡ μεγάλη παράταξις τῆς Νέας Δημοκρατίας ἠμπορεῖ νά τήν δώση.

»Θεσσαλονικεῖς,

»Ἀπό τήν ἐκλογή τῆς 17ης Νοεμβρίου θά κριθῆ ἄν ἡ δημοκρατία πού ξαναγεννήθηκε στόν τόπο αὐτόν, ὕστερα ἀπό τόσες ὀδύνες, θά ἔχη τήν δύναμη νά ἐπιζήση. Ἄν ἀπό τίς ἐκλογές αὐτές προκύψη πολιτική ἀστάθεια καί ἀσυναρτησία καί ἄν ἐπικρατήσουν ἡ δημαγωγία καί τά πάθη τά παλαιά, ἡ δημοκρατία θά κλονισθῆ καί πάλι στόν τόπο μας. Γιατί κατά τόν νόμο τόν ἱστορικό τά ἴδια αἴτια ὁδηγοῦν στά ἴδια ἀποτελέσματα. Τά αἴτια τῆς πτώσεως τῆς δημοκρατίας στήν Ἑλλάδα τά γνωρίζετε ὅλοι σας. Καί αὐτόν τόν κίνδυνο μόνο ἐσεῖς μπορεῖτε νά ἀποτρέψετε.

»Σᾶς καλῶ — ὅπως μέ ἐκάλεσαν καί ἐμένα ἐν ὀνόματί σας στίς 23 Ἰουλίου — νά πράξετε καί σεῖς τό καθῆκον σας ἔναντι τῆς χώρας: νά ψηφίσετε μέ πλήρη συνείδηση ὅτι ἀπό τήν ἐκλογή τῆς 17ης Νοεμβρίου ἐξαρτᾶται ἡ τύχη τῆς δημοκρατίας, ἡ ἰσχύς τοῦ ἔθνους καί ἡ εὐημερία ὁλοκλήρου τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ».

Ὁ πρωθυπουργός μίλησε ἀπό ἐξώστη τοῦ δευτέρου ὀρόφου τοῦ ξενοδοχείου «Ἠλέκτρα», ἐνῶ στήν πλατεῖα καί στούς γύρω δρόμους εἶχαν συγκεντρωθεῖ 150.000-200.000 ἄτομα.

Μετά τή συγκέντρωση, ἰδιαίτερα συγκινημένος ἀπό τή λαϊκή ὑποδοχή, ὁ Κ. Καραμανλῆς ἀρκέστηκε νά δηλώσει: «Ἡ ἐκλογή ἔγινε ἀπό σήμερα».

30 ΟΚΤΩΒΡΙΟΥ 1974

Δημοσιεύεται στήν «Le Monde» — καί ἀναδημοσιεύεται στόν ἑλληνικό τύπο — ἀνάλυση τῆς πολιτικῆς καταστάσεως στήν Ἑλλάδα ἀπό τόν ἀκαδημαϊκό Μωρίς Ντρυόν μέ ἀναφορά στά ἐπιτεύγματα καί στήν προσωπικότητα τοῦ Κ. Καραμανλῆ:

Ἡ Ἑλλάδα ζῆ ἕνα φθινόπωρο ἐξαιρετικῆς σημασίας. Ὄχι μόνο γιατί τό παρελθόν της ζῆ στήν μνήμη μας περισσότερο ἀπό ὁποιουδήποτε ἄλλου λαοῦ ἀλλά γιατί εἶναι στραμμένη πρός τήν Ἑλλάδα ἡ προσοχή τοῦ κόσμου καί ἰδιαίτερα τῆς Εὐρώπης. Αὐτά πού συμβαίνουν ἐκεῖ κάθε μέρα καί αὐτά πού πρόκειται νά συμβοῦν ἔχουν σημασία καί ἐπιπτώσεις πού ξεπερνοῦν τά σύνορα τῆς Ἑλλάδος. Αὐτό ἐπιβάλλει ἡ γεωγραφική καί ἡ στρατηγική της θέση. Τά μάτια τῶν γιγάντων εἶναι στραμμένα σ' αὐτή τήν χερσόνησο καί εἶναι μεγάλος ὁ πειρασμός τους νά ἁπλώσουν πάνω της τό χέρι τους.

Ἀλλά οἱ ὧρες πού περνᾶ καί θά περάση στίς προσεχεῖς ἑβδομάδες ἡ Ἑλλάδα ἔχουν ἐπίσης μιά πολιτική καί ἠθική σημασία γιά ὅλες τίς εὐρωπαϊκές δημοκρατίες. Οἱ τιμές πού ἀποδόθηκαν πρόσφατα στόν ὑπουργό Εὐαγγελο Ἀβέρωφ ἀπό τήν συνέλευση τοῦ Στρασβούργου δείχνουν σχετικά τήν σπουδαιότητα πού ἀποδίδεται στήν ἐπιστροφή τῆς Ἑλλάδος στούς κόλπους τῆς εὐρωπαϊκῆς οἰκογένειας.

Στίς ἐκλογές πού θά διεξαχθοῦν στίς 17 Νοεμβρίου καί στό δημοψήφισμα πού θά ἀκολουθήση γιά τήν ἐπιλογή τοῦ καθεστῶτος, βλέπει κανείς καθαρά τί διακυβεύεται: ἡ ἱκανότητα ἑνός λαοῦ πού βγαίνει ἀπό ἕνα ἑπτάχρονο καθεστώς αὐθαιρεσίας καί καταπιέσεως, νά ξαναβρῆ τόν δρόμο τῆς ἐλευθερίας χωρίς νά ριχθῆ στό χάος ἤ νά γλιστρίση πρός ἄλλες μορφές καταπιέσεως.

Κατέρρευσε μιά στρατιωτική δικτατορία χωρίς ἀδελφοκτόνους συγκρούσεις. Καί αὐτό εἶναι σπάνιο. Ἄν ἡ ἀθηναϊκή χούντα προκάλεσε τήν ἀσυγχώρητο τραγωδία τῆς Κύπρου, τουλάχιστον ἡ κατάρρευσίς της δέν ἔριξε τήν Ἑλλάδα σέ ἐμφύλιο πόλεμο. Αὐτό κατέστη δυνατό γιατί ὑπῆρξε ἕνας συνενωτικός παράγων, ἕνας ἄνθρωπος τῆς θύελλας, ἀπόμακρος ἀλλά ὁρατός.

Ἡ ἐξορία, ἀναγκαστική ἤ ἑκούσια, τῶν πολιτικῶν ἀποτελεῖ μιά ἀπό τίς πιό παλιές καί πιό σταθερές παραδόσεις τῆς ἑλληνικῆς πολιτικῆς ζωῆς. Ἀσφαλῶς ἔχει τήν προέλευσή της στόν περίεργο ἐκεῖνο νόμο τοῦ ἐξοστρακισμοῦ, βάσει τοῦ ὁποίου ἡ ἀθηναϊκή Δημοκρατία ἐξόριζε μερικούς ἀπό τούς ἐπιφανεστέρους πολίτες της, ὄχι γιατί ἀπέτυχαν στήν ἀποστολή τους, ἀλλά, ἀντιθέτως, γιατί εἶχαν ἐπιτύχει ὑπερβολικά καί ἀποκτήσει ὑπερβολική ἐπιρροή στήν πόλη. Ὁ Θεμιστοκλῆς ἐξοστρακίστηκε ἀκριβῶς λόγῳ τῶν νικῶν του· ὁ Ἀριστείδης λόγῳ τῶν ἀρετῶν του. Τούς ἀπομάκρυναν λόγῳ ὑπερβολικοῦ μεγαλείου. Ἀλλά ξανάφεραν πίσω τόν Ἀριστείδη.

Ὁ Καραμανλῆς κυβέρνησε τήν Ἑλλάδα ἐπί ὀκτώ συνεχῆ ἔτη ἀπό τό 1955-1963. «Ἡ μόνη σταθερή Κυβέρνηση ἀπό τήν ἐποχή τοῦ Περικλέους» λέγεται. Καί αὐτό δέν εἶναι ἁπλό εὐφυολόγημα.

Ἡ Ἑλλάδα, ὅταν τήν ἀνέλαβε ὁ Καραμανλῆς, δέν εἶχε κατορθώσει νά ἀναδυθῆ ἀπό τήν ἀπό κάθε πλευρά καταστροφική κατάσταση στήν ὁποία τήν εἶχαν βυθίσει οἱ εἰσβολές, οἱ ξένες κατοχές, οἱ ἐμφύλιοι πόλεμοι καί οἱ ἐπεμβάσεις τῶν Μεγάλων Δυνάμεων. Αὐτός ὁ λαός εἶχε μαρτυρήσει περισσότερο ἀπό κάθε ἄλλο ἀπό τίς ἐσωτερικές του διχόνοιες, ἀπό τίς κομματικές του ἀντιζηλίες, ἀπό τήν ἀνικανότητά του νά ὀργανωθῆ.

Ὁ Καραμανλῆς πέτυχε μιά ἀποδεκτή λύση τοῦ Κυπριακοῦ, ἐνῷ ὑπῆρχε κίνδυνος πολέμου. Ἀνώρθωσε τήν οἰκονομία, ἀποκατέστησε τό νόμισμα, ἀναζωογόνησε τήν βιομηχανία, διπλασίασε τήν βιομηχανική καί ἀγροτική παραγωγή, ὕψωσε ἄλλο τόσο τό γενικό βιοτικό ἐπίπεδο, κατωχύρωσε τήν ἀνεξαρτησία τῆς χώρας, τήν κατέστησε ἀξιόπιστη μεταξύ τῶν ἐθνῶν καί τήν συνέδεσε μέ τήν Εὐρωπαϊκή Κοινότητα. Αὐτός εἶναι, σέ γενικές γραμμές, ὁ ἀπολογισμός.

Ἀλλά ὀκτώ ἀπαιτητικά χρόνια, ὀκτώ χρόνια μέ τήν βούληση στραμμένη στούς ἴδιους σκοπούς, ὀκτώ συνεχῆ χρόνια κάτω ἀπό τήν ἴδια κατευθυντήρια δύναμη ἦταν ἀναμφίβολα πολλά γιά ἕνα λαό στόν ὁποῖο τίποτα δέν ἀρέσει περισσότερο ἀπό τά πολιτικά παιχνίδια.

Δυό φορές εἶχε προκαλέσει ἐκλογές ὁ Καραμανλῆς ἐπιδιώκοντας μιά γνήσια ἐπιβεβαίωση τῆς ἐξουσίας του μέσα ἀπό τήν λαϊκή συναίνεση καί δύο φορές τήν εἶχε ἐπιτύχει: ἀσφαλῶς πήγαινε πολύ. Ἡ τάξη τῶν πολιτικῶν βασανιζόταν ἀπό νοσταλγίες, ἀνυπομονησίες, φιλοδοξίες καί μνησικακίες. Εἶχαν βγῆ ἀπό τόν κρημνό καί φιλοδοξοῦσαν νά ξαναβροῦν τήν ἀπόλαυση τῶν διχονοιῶν.

Ἡ Ἑλλάδα δέν εἶναι ἡ μόνη χώρα ὅπου οἱ ἰδεολογικές διενέξεις καλύπτουν τίς ἱστορικές πραγματικότητες καί ὅπου οἱ κομματικές ἀντιζηλίες ἐπισκιάζουν κάποτε τό ἐθνικό συμφέρον.

Οἱ δημαγωγοί ἐτέθησαν «ἐπί τῷ ἔργῳ». Ὑπουλες καί συκοφαντικές ἐκστρατεῖες, ἀποσκιρτήσεις, προδοσίες... εἶναι γνωστό τί ἀπέγινε. Μιά σύγκρουση μέ τά Ἀνάκτορα, σύγκρουση πού στό βάθος εἶχε συνταγματικό χαρακτῆρα καί ἔθετε τό θέμα τῶν ἐξουσιῶν καί τῶν καθηκόντων τοῦ πρωθυπουργοῦ, ὡδήγησε τόν Καραμανλῆ στήν παραίτηση. Δέν ἦταν ποτέ, ἀπό τήν ἀρχή τῆς σταδιοδρομίας του, ὁ ἄνθρωπος πού θά συμβιβαζόταν ἤ πού θά ὑπέκυπτε. Δέν τό ἔκανε οὔτε καί σ' αὐτή τήν περίπτωση καί προέκρινε σύντομες ἐκλογές ἀπό τίς ὁποῖες θά προέκυπτε μιά Βουλή ἐξουσιοδοτημένη νά ἀναθεωρήση τό Σύνταγμα. Οἱ ἐκλογές ἔγιναν καθυστερημένα καί ὄχι μέ σκοπό ἀναθεωρήσεως τοῦ Συντάγματος. Ὁ Καραμανλῆς ὡδήγησε γιά μιά τελευταία φορά τό κόμμα του στήν μάχη. Νικήθηκε. Χωρίς αὐταπάτες γιά τό μέλλον καί προκειμένου νά μήν ἐμπλακῆ στίς μικρότητες πού βυθίζονται οἱ ἐξασθενημένες δημοκρατίες πῆρε τόν ἀρχαῖο δρόμο τῆς ἐξορίας γιά τό Παρίσι. Ἐκεῖ ἐγκαταστάθηκε στόν ἐξώστη τῆς ἱστορίας, σάν μιά τύψη καί μιά προσφυγή. Καί μόνος. Δέκα χρόνια καί ἕξι μῆνες, σχεδόν τέσσερεις χιλιάδες ἡμέρες. Τέσσερεις χιλιάδες αὐγές πού ποτέ δέν ἔφεραν τήν ἐλπίδα, τέσσερεις χιλιάδες νύκτες ἀπέναντι στόν ἑαυτό του καί στήν προφανῶς ἀκίνητη μοῖρα του.

Εἶχα τήν τύχη, κατά τήν διάρκεια τῆς παρισινῆς ἐξορίας του, νά βλέπω συχνά τόν πρόεδρο Καραμανλῆ, νά συνδεθῶ μέ φιλία μαζί του, νά διαπιστώσω τήν ψυχική του δύναμη καί τήν συγκέντρωση τῶν σκέψεών του, ἀποκλειστικά καί μόνο στήν φροντίδα γιά τήν πατρίδα του. Ἐάν περνοῦσε στιγμές ἀπογοητεύσεως, τίς ἔκρυβε καλά. Τήν δική του ἔρημο τήν διέσχισε ἀπό ἕνα ἐξώστη στήν ὁδό Μονμορανσύ, πού δέν θά τόν ξεχάσουν ὅσοι σύχναζαν ἐκεῖ. Τό βλέμμα του, πάνω ἀπό τά δέντρα καί τίς σκεπές ἦταν συνεχῶς στραμμένο πρός τήν Ἑλλάδα. Ὅσο παρατείνεται ἡ ἐξορία τόσο ὁ ἐξόριστος περνᾶ στιγμές ἀμφιβολίας γιά τό ἄν θά ξαναδῆ ποτέ τήν πατρίδα του. Γι' αὐτόν τόν Μακεδόνα πού προερχόταν ἀπό σκληρές χωριάτικες ρίζες, ἡ στέρηση τῆς γενέτειρας γῆς τοῦ προκαλοῦσε συνεχῆ καί ἔντονη ὀδύνη. Τήν περνοῦσε σιωπηλά.

Ὁ Τσῶρτσιλ γράφει στά ἀπομνημονεύματά του: «Σέ ὧρες ἐθνικῆς κρίσεως ἡ ἐξουσία εἶναι δῶρο Θεοῦ ὅταν κάποιος ξέρει τί διαταγή πρέπει νά δώση».

Ἀλλά τό νά ξέρης τί διαταγή πρέπει νά δώσης καί νά μήν ἔχης τήν ἐξουσία νά τό κάνης εἶναι μαρτύριο τῆς κολάσεως. Αὐτό τό μαρτύριο τό ὑπέστη ὁ Καραμανλῆς ἐπί δέκα χρόνια. Μόνος, ὅπως εἶπα. Ὄχι ὅτι δέν τόν περιέβαλλε στό Παρίσι μιά ὁμάδα πιστῶν φίλων πού τούς συμβουλευόταν. Ὄχι ὅτι δέν ἔμεινε σέ ἐπαφή μέ τήν Ἑλλάδα, ὅτι δέν ἐνημερωνόταν γιά ὅλα ὅσα συνέβαιναν ἐκεῖ ἀπό πιστούς φίλους πού διατηροῦσε στήν Ἑλλάδα καί οἱ ὁποῖοι ἐναπέθεταν σ' αὐτόν τίς ἐλπίδες των. Δεχόταν ἀπεσταλμένους, τούς ἄκουγε. Ἀλλά τήν συμπεριφορά του τήν καθώριζε μέσα στήν μοναξιά τῶν συλλογισμῶν του.

Κατά τά πρῶτα χρόνια τήρησε μιά πλήρη σιγή, ἐνῷ συνέβαιναν ὅλα ὅσα εἶχε προβλέψει καί προείπει. Ἡ ἑλληνική δημοκρατία κλονιζόταν, ἀνομοῦσε καί γλίστραγε πρός τήν ἀναρχία. Ἡ οἰκονομία ἀποδιοργανωνόταν. Τό νόμισμα ἀποσταθεροποιεῖτο, τά ἐργοστάσια ἔκλειναν, ἡ ἐξουσία δέν μποροῦσε πιά νά ἐπιβληθῆ. Τά δημαγωγικά καθεστῶτα εἶναι πάντα οἱ πρόδρομοι τῆς τυραννίας.

Ὁ Καραμανλῆς βγαίνει ἀπό τήν σιωπή του μετά τό πραξικόπημα τοῦ '67, ὅταν ἐγκαταστάθηκε τό καθεστώς τῶν συνταγματαρχῶν. Ἀλλά τό κάνει μέ δηλώσεις ζυγισμένες, ὥριμες καί πολύ ἀραιές — οὔτε κἄν μία κάθε χρόνο — μέ τίς ὁποῖες καταγγέλλει τήν ἔλλειψη νομιμότητας καί τήν παρανομία αὐτοῦ τοῦ ἀστυνομικοῦ καθεστῶτος, τονίζει τά λάθη του, ὑπογραμμίζει τίς ἀποτυχίες του, ὑποδεικνύει θεραπεῖες.

Βλέπει τότε νά ἐπιστρέφουν ἤ νά ἔρχωνται πρός ἐκεῖνον, κάθε μέρα περισσότερο, ὄχι μόνο ὅσοι εἶχαν ἀποσκιρτήσει, ἀλλά ἀκόμα καί ὁρισμένοι ἀπό τούς πιό ἀποφασισμένους ἀντιπάλους του. Πολλοί τόν πιέζουν νά ἐνεργήση. Ξέρει ὅτι παντοῦ στήν Ἑλλάδα ψιθυρίζουν, μουρμουρίζουν, ἐπαναλαμβάνουν — καί μέ μεγαλύτερη ἐπιμονή καθώς περνοῦν οἱ μῆνες — «Καραμανλῆς, Καραμανλῆς». Δέν ὑποκύπτει στόν πειρασμό τῆς ἀνυπομονησίας. Δέν σχηματίζει Κυβέρνηση στήν ἐξορία. Δέν ὑποκινεῖ τήν δημιουργία κινήσεως γύρω ἀπό τό ἄτομό του. Δέν ἔχει κἄν μιά πολιτική γραμματεία. Κρατάει μέ αὐστηρότητα τήν μοναδική του θέση, ἐννοεῖ νά ἐκφράζεται μόνον σάν Ἕλληνας πολίτης «ἕνας πολίτης» —γράφει— «τοῦ ὁποίου οἱ εὐθῦνες εἶναι μεγαλύτερες τοῦ παρελθόντος».

Ὁ Καραμανλῆς κατηγορεῖ ἀμέσως τούς συνταγματάρχες ὅτι ἔχουν δημιουργήσει «ἕνα καθεστώς τυραννικό καί νόθο... ἕνα καθεστώς πού δέν ἀνταποκρίνεται σέ καμμιά μορφή πολιτικοῦ καθεστῶτος, οὔτε κἄν στήν κλασσική δικτατορία...». Ἡ ἱστορία διδάσκει ὅτι τά νόθα καθεστῶτα δέν ἐπιτυγχάνουν. Παρακμάζουν καθ' ὁδόν καί καταρρέουν, παρασύροντας στήν πτώση τους τήν χώρα πού τά ὑφίσταται. Κατηγορεῖ τούς συνταγματάρχες ὅτι ἔχουν ἀπομονώσει πολιτικά καί ἠθικά τήν χώρα. Ὅτι ἔχουν βγάλει τήν Ἑλλάδα ἀπό τήν οἰκογένεια τῶν ἐλευθέρων λαῶν... πρός ζημίαν ὄχι μόνον τῆς οἰκονομίας ἀλλά καί τῆς ἐθνικῆς της ἀσφάλειας (1969).

Κατηγορεῖ τούς ἴδιους συνταγματάρχες ὅτι «διέλυσαν τίς ἔνοπλες δυνάμεις, ὅτι διέσπασαν τήν ἑνότητα τοῦ στρατοῦ», πρᾶγμα πού ἐπαληθεύτηκε ἀπό τήν ἀνοργάνωτη καί ἀνίσχυρη ἐπιστράτευση τοῦ Ἰουλίου '74. Ἡ ἴδια ὀξυδέρκεια καί σχετικά μέ τήν Κύπρο, περισσότερο ἀπό ἕνα χρόνο πρίν ξεσπάση τό νέο δρᾶμα.

Ὅσο γιά τήν δυνατή λύση, δέν θά ἀλλάξη ποτέ γνώμη γιά ἑπτά χρόνια. Ἡ ἀλλαγή τοῦ καθεστῶτος στήν Ἑλλάδα δέν θά μποροῦσε κατά τήν γνώμη του νά πραγματοποιηθῆ παρά κατά δύο τρόπους, ἤ μέ τήν ἀποχώρηση τῆς Κυβερνήσεως ἤ μέ τήν ἀνατροπή της. Στήν πρώτη περίπτωση, ἡ χούντα θά παραχωροῦσε τήν θέση της σέ μιά πολιτική Κυβέρνηση «ἔμπειρη καί ἰσχυρή καί περιβεβλημένη μέ ἐξαιρετικές ἐξουσίες γιά ἕνα λογικό διάστημα» γιά νά δημιουργήση τίς συνθῆκες μιᾶς νέας δημοκρατίας, τῆς ὁποίας οἱ θεσμοί θά ἐνεκρίνοντο ἀπό τόν λαό εἰρηνικά. Στήν δεύτερη περίπτωση, δηλαδή τήν βίαιη ἀνατροπή, θά ἐμφανίζοντο κατ' ἀνάγκην ἀνεξέλεγκτες δυνάμεις οἱ ὁποῖες θά ὑπέβαλλαν τήν χώρα σέ νέες καί αἱματηρές δοκιμασίες.

Συγκρατήθηκε νά μή κάνη ποτέ τίποτα, ἀκόμα κι' ὅταν ὁρισμένοι τόν ἐμέμφοντο μέ καιροσκοπική διάθεση, πού

θά μποροῦσε νά προκαλέση ἤ καί νά ὑποκινήση ἔμμεσα μιά τραγική περιπέτεια. Δέν θεωροῦσε ὅτι ἦταν δυνατή ἡ ἐπιστροφή του παρά μόνο στήν πρώτη περίπτωση καί μέ εὐρεῖα λαϊκή συγκατάθεση. Ἀντιμετώπιζε ἤρεμα τό ἐνδεχόμενο νά μήν ὑπάρξη ποτέ αὐτή ἡ περίπτωση. Εἶχε ἀποδεχθῆ τόν κίνδυνο μιᾶς ἰσόβιας ἐξορίας: *«Ἐάν ὁ λαός φτιάχνη τίς ἀλυσίδες του μέ τά ἴδια του τά χέρια, δέν δικαιοῦται νά ἀναμένη τήν σωτηρία του ἀπό κανέναν. Γιατί κανείς δέν μπορεῖ νά σώση ἕνα λαό ἐναντίον τῆς θελήσεώς του».*

Ἡ Ἱστορία θά συγκρατήση μεταξύ τῶν μεγάλων εἰκόνων τοῦ αἰῶνος τήν εἰκόνα τοῦ τεράστιου πλήθους πού τόν ὑποδέχθηκε παραληρῶντας ἀπό ἐνθουσιασμό μέσα στήν νύχτα ἐκείνη τοῦ Ἰουλίου ὅταν τά γαλλικά φτερά τόν ἔφεραν στό ἀεροδρόμιο τῶν Ἀθηνῶν. Ἡ ἐπιστροφή του ἔπαιρνε τίς διαστάσεις ἐποποιίας. Ἡ διαδρομή πρός τήν πρωτεύουσα ἦταν ἕνα δάσος ἐπευφημιῶν. Ἐκφραζόταν ἔτσι καί ἀνέβλυζε ἄμεσα ἐκείνη ἡ λαϊκή θέληση πού γιά κεῖνον ἦταν ἡ προϋπόθεση τοῦ παντός.

Οἱ λίγες στιγμές αὐτῆς τῆς νυκτερινῆς διαδρομῆς, ἀνάμεσα σέ ἄνδρες καί γυναῖκες πού οὐρλιαζαν ἀπό χαρά καί ἔκλαιγαν ἀπό εὐτυχία, ἦταν ὁ θρίαμβος τῆς ἐπίμονης μοναξιᾶς του, ἡ βραχεῖα ἀνταμοιβή γιά τίς τέσσερεις χιλιάδες μέρες ἐξορίας. Θά εἶχε ἄραγε τήν ἄνεση νά τήν ἀπολαύση ἐνῷ ἀνέπνεε καί πάλι τό ἄρωμα τῆς πατρίδος; Ἤδη βυθιζόταν σέ μιά δραματική κατάσταση, τήν ὁποία ὅμως ἦταν ὁ μόνος πού μποροῦσε νά ἐλέγξη.

Εἶναι ἀδύνατον νά μήν κάνη κανείς ὁρισμένους παραλληλισμούς μέ τό γκωλικό παράδειγμα, νά μήν διαπιστώση ὁρισμένες ὁμοιότητες στόν χαρακτῆρα καί τήν μοῖρα τοῦ Ντέ Γκώλ καί τοῦ Καραμανλῆ. Ὁ Ντέ Γκώλ εἶχε ἄλλωστε ἐκφράσει σέ πολλές περιπτώσεις μετά τό ἐπίσημο ταξίδι του στήν Ἑλλάδα, τήν ἐκτίμηση πού εἶχε ἀναπτύξει γιά τόν Ἕλληνα πρωθυπουργό. Τό μαρτυροῦν τά ἀπομνημονεύματά του. Καί ὁ Καραμανλῆς δέν εἶχε παραλείψει νά μελετήση τίς πράξεις καί τήν συμπεριφορά τοῦ Ντέ Γκώλ.

Ἡ ἴδια βεβαιότητα καί στόν ἕνα καί στόν ἄλλο, ὅτι εἶχαν γεννηθῆ γιά νά προσφέρουν στήν πατρίδα τους ὑπέρτατες ὑπηρεσίες. Ἡ ἴδια ταύτιση τοῦ προσώπου τους μέ τήν χώρα τους. Ἡ ἴδια περιφρόνηση γιά εὐτελεῖς συναλλαγές καί ὑπολογισμούς, ἡ ἴδια ἱκανότητα ἀποστασιοποιήσεως, ὑπομονῆς, σιωπῆς. Ὁ ἴδιος ὑπέρτερος κοινός νοῦς. Ἡ ἴδια εὐχέρεια νά συλλαμβάνουν τά γεγονότα καί νά προσαρμόζουν τήν συμπεριφορά τους στίς πραγματικότητες, χωρίς ὅμως νά παρεκκλίνουν ἀπό τόν δρόμο πού εἶχαν χαράξει. Ἡ ἴδια πεποίθηση ὅτι ἡ χώρα, ὅταν ἐγκαταλειφθῆ, δέν μπορεῖ νά ξαναγυρίση στήν κορυφή ἄν δέν φθάση πρῶτα μέχρι τό βάθος τοῦ κρημνοῦ καί ἄν ἡ ἄβυσσος δέν γίνη τό ἐφαλτήριό της.

Ἡ ἐθνική ἀνεξαρτησία, ἡ ἄρνηση κάθε ἡγεμονισμοῦ, ἡ ἰσορροπία τῶν συμμαχιῶν, ἡ ἐλευθερία νά συνάπτη συνετούς συνεταιρισμούς, εἶναι τά βασικά στοιχεῖα τῆς σκέψεως τοῦ Καραμανλῆ στόν τομέα τῆς ἐξωτερικῆς πολιτικῆς. Τό ἀπέδειξε, μέ τήν ἐπιστροφή του στήν ἐξουσία, μέ τό νά συναγάγη τά προφανῆ συμπεράσματα ἀπό τήν κυπριακή τραγωδία καί ἀπό τήν ταπείνωση πού ὑπέστη ἡ Ἑλλάς. Ἀποφάσισε νά τήν ἀποσύρη ἀπό τό στρατιωτικό — ὄχι ὅμως καί τό πολιτικό — σκέλος τοῦ ΝΑΤΟ, ὅπως τό εἶχε κάνει πρό τινος ὁ Ντέ Γκώλ γιά τήν Γαλλία.

Ἡ μεταρρύθμιση τοῦ Κράτους εἶναι ἐπίσης γιά τόν Καραμανλῆ μιά ἀπό τίς κύριες φροντίδες του. Δέν ὑπάρχει ἀμφιβολία ὅτι σκέφτεται νά προτείνη στήν χώρα του θεσμούς, οἱ ὁποῖοι, ἐγγυώμενοι τίς θεμελιώδεις ἐλευθερίες καί τόν σεβασμό τῆς λαϊκῆς βουλήσεως, θά ἐπιτρέπουν στήν ἐκλεγμένη ἐξουσία νά ἀσκήση πραγματικά καί ἀποτελεσματικά τήν ἀποστολή της, πρᾶγμα χωρίς τό ὁποῖο ἡ δημοκρατία δέν εἶναι βιώσιμη.

»Ξέρει σέ ποιό δρόμο θέλει νά βάλη τήν Ἑλλάδα. Θά τόν ἀκολουθήση ἐκείνη; Τήν ἀπάντηση θά τήν δώσουν οἱ προσεχεῖς ἐκλογές καί θά δείξουν ἐάν αὐτός ὁ συναισθηματικός λαός μπορεῖ νά ξαναβρῆ ταυτόχρονα τήν ἐλευθερία καί τήν σταθερότητα. Στήν Ἀθήνα, ὁ Καραμανλῆς δέν διστάζει νά ἐπικαλῆται τό παράδειγμα τῆς «Γκωλικῆς Δημοκρατίας». Γιά τήν Ἑλλάδα εἶναι χωρίς ἀμφιβολία ἡ μόνη εὐκαιρία γιά μιά «καλπάζουσα» δημοκρατία.

30 ΟΚΤΩΒΡΙΟΥ 1974

Ὁ Ἀρχιεπίσκοπος Μακάριος, ὑπό τήν πίεση καί σχετικῶν συστάσεων τῆς ἑλληνικῆς Κυβερνήσεως, μεταδίδει, ἀπό τήν Νέα Ὑόρκη μέ προορισμό τήν Κύπρο, τήν ἀκόλουθη δήλωση:

«Ὁ χρόνος τῆς ἐπανόδου μου εἰς τήν Κύπρον θά ἀποφασισθῆ ὑπ' ἐμοῦ τοῦ ἰδίου. Οὐδείς ἐμποδίζει τήν ἐπάνοδόν μου καί, ἐπομένως, οὐδείς λόγος ὑφίσταται διά συζητήσεις καί συλλαλητήρια ἐπί τοῦ θέματος τούτου. Τήν ἡμερομηνίαν τῆς ἐπιστροφῆς μου θά καθορίσω μετά τήν συζήτησιν τοῦ Κυπριακοῦ εἰς τά Ἡνωμένα Ἔθνη.

»Ἐν τῷ μεταξύ ἐπιθυμία καί θερμή παράκλησίς μου εἶναι ὅπως ὁ λαός ἡνωμένος συμπαρασταθῆ πλήρως καί βοηθήση τόν συνταγματικῶς ἀσκοῦντα καθήκοντα προέδρου κ. Κληρίδην εἰς τό δύσκολον καί πολυεύθυνον ἔργον του. Διά μιάν ἀκόμη φοράν ἐπαναλαμβάνω ὅτι ὁ κ. Κληρίδης τυγχάνει τῆς ἐμπιστοσύνης μου εἰς τάς διεξαγομένας ὑπ' αὐτοῦ πολιτικάς διαπραγματεύσεις καί ἔχει τήν θερμήν ὑποστήριξίν μου. Ἡ ἀμέριστος πρός αὐτόν συμπαράστασις κατά τήν κρίσιμον αὐτήν περίοδον ἀποτελεῖ δι' ὅλους ἐπιτακτικόν καθῆκον».

31 ΟΚΤΩΒΡΙΟΥ 1974

Ὁ Κ. Καραμανλῆς, σέ τηλεοπτική ὁμιλία του, πρός τόν ἑλληνικό λαό ἀναφέρεται τόσο στίς γενικότερες συνθῆκες πού ἐπέβαλαν τήν ἵδρυση τῆς ΝΔ ὅσο καί στούς προσωπικούς λόγους πού ὑπαγόρευσαν τήν ἐπάνοδο στήν ἐνεργό πολιτική καί τήν κάθοδό του στόν ἐκλογικό ἀγῶνα:

«Ἑλληνίδες, Ἕλληνες,

»Δέν ἐπικοινωνῶ σήμερα μαζί σας ὡς πρωθυπουργός τῆς χώρας. Οὔτε κἄν ὡς ἀρχηγός μιᾶς μεγάλης πολιτικῆς παρατάξεως πού διεκδικεῖ τήν ψῆφο σας. Σᾶς ὁμιλῶ ὡς φίλος. Καί χρησιμοποιῶ τήν τηλεόραση γιά νά ἔχω τήν ἀμεσώτερη δυνατή ἐπαφή μέ ὅλους σας. Θά προτιμοῦσα φυσικά νά μποροῦσα νά συζητήσω μέ τόν καθένα σας χωριστά. Ἀλλά, ὅπως καταλαβαίνετε, αὐτό εἶναι ἀδύνατον.

»Θά ἐπιχειρήσω, πάντως, ἔστω καί μέ μονόλογο, νά σᾶς ἐξηγήσω σήμερα τούς λόγους γιά τούς ὁποίους ἵδρυσα μαζί μέ τούς συνεργάτες μου τήν Νέα Δημοκρατία. Καί θά προσπαθήσω ν' ἀποδείξω πόσο αὐτή ἡ πολιτική παράταξη εἶναι καί νέα καί ἀναγκαία γιά τόν τόπο. Ἔχει μεγάλη σημασία νά τό πιστέψετε. Γιατί ἡ Νέα Δημοκρατία δέν ζητεῖ μόνο τήν ψῆφο σας στίς ἐπικείμενες ἐκλογές. Ζητεῖ, θά ἔλεγα, μακροπρόθεσμα τήν ἀγάπη καί τόν ἐνθουσιασμό σας, πού εἶναι ἀπαραίτητα γιά τήν ἀντιμετώπιση τῶν κρισίμων προβλημάτων τά ὁποῖα θά κληθῆ νά ἀντιμετωπίση ἡ Νέα Δημοκρατία.

»Ἕλληνίδες, Ἕλληνες,

»Ἄν δέν φιλοδοξοῦσα νά θεμελιώσω μιά ἀληθινά προοδευτική δημοκρατία στήν Ἑλλάδα, δέν θά εἶχα λόγους νά ἐπιθυμῶ νά κυβερνήσω καί πάλι τήν χώρα. Ὅπως ξεύρετε, εἶμαι ὁ μόνος μεταξύ ἐκείνων πού διεκδικοῦν τήν ψῆφο σας, ὁ ὁποῖος ἔχει δοκιμασθῆ στήν κορυφή τῆς ἐξουσίας. Ὁ μόνος — θά προσέθετα — πού δέν ἐπιζητεῖ τήν ἐξουσία ἀπό ματαιοδοξία. Τό ἔργο μου τῆς ὀκταετίας ἀποτελεῖ ἤδη κεφάλαιο τῆς ἱστορίας μας. Καί τό ἔργο μου τῶν τελευταίων ἐνενήντα ἡμερῶν χαρακτηρίζεται ὁμόφωνα ἀπό ξένους καί Ἕλληνες ὡς σύγχρονο πολιτικό θαῦμα.

»Ἀλλ' ἄς μιλήσωμε καθαρά: Ἄν ἀπέβλεπα στήν ἐξουσία χάριν τῆς ἐξουσίας, δέν θά εἶχα παρά νά κάμω αὐτό πού ἐμφανίζονται νά ζητοῦν ἀντιφάσκοντες πρός ἑαυτούς οἱ ἀντίπαλοί μου. Νά καθυστερήσω δηλαδή ἐπ' ἀόριστον καί μέ τίς δικαιολογίες πού οἱ ἴδιοι μοῦ προσφέρουν, τίς ἐκλογές. Ὅπως γνωρίζετε, ὅταν στά πρόθυρα μιᾶς ἐθνικῆς καταστροφῆς μέ κάλεσαν ἐξ ὀνόματός σας ἡ πολιτική καί στρατιωτική ἡγεσία νά σώσω τήν Ἑλλάδα, κανένας ὅρος, κανένας περιορισμός δέν μοῦ ἐτέθη. Οὔτε ὡς πρός τήν ἔκτασιν τῶν ἐξουσιῶν μου, οὔτε ὡς πρός τήν σύνθεσιν τῆς Κυβερνήσεώς μου, οὔτε ὡς πρός τόν χρόνο τῆς παραμονῆς μου στήν ἐξουσία.

»Γνωρίζετε, ἐπίσης, μέ πόσην ἀνιδιοτέλεια συμπεριεφέρθην στήν περίπτωση αὐτή. Ἐσχημάτισα τήν πιό ἀντιπροσωπευτική Κυβέρνηση πού ἐγνώρισε ποτέ ἡ χώρα. Καί ἐχρησιμοποίησα νέους κατά τό πλεῖστον ἀνθρώπους, γιά νά τούς δώσω τήν εὐκαιρία νά δοκιμασθοῦν. Ἐγκατέστησα δέ σέ καίριες θέσεις πρόσωπα πού μόνον ὡς κομματικοί φίλοι μου δέν θά μποροῦσαν νά θεωρηθοῦν.

»Πέραν αὐτοῦ, ἀντί νά παρατείνω τήν παραμονήν μου στήν ἐξουσία, ἄνοιξα ἀποφασιστικά τόν δρόμο πρός τήν λαϊκή ἐτυμηγορία, γιά τήν ὁλοκλήρωση τῆς δημοκρατικῆς νομιμότητος. Ἔκαμα δηλαδή ὅ,τι ἐπεβάλλετο, διά ν' ἀποδείξω ὅτι μοῦ ἦταν ξένη κάθε προσωπική ἤ κομματική ἐπιδίωξη. Ἀλλ' ἄν δέν εἶχα ἐπιδιώξεις τοῦ εἴδους αὐτοῦ, εἶχα ὡστόσο καθήκοντα. Καθήκοντα πού μοῦ ἐπέβαλλαν νά δημιουργήσω μία νέα καί μεγάλη πολιτική δύναμη, πού θά συνέβαλλε θετικά στήν ἐδραίωση τῆς δημοκρατίας στόν τόπο μας.

»Τήν ἵδρυση τῆς ΝΔ ἐπέβαλε ἐθνική ἀνάγκη. Νέες ἰδέες, νέα προβλήματα, νέες ἀνάγκες ἔχουν ἀνακύψει τόσο στήν Ἑλλάδα, ὅσο καί διεθνῶς κατά τήν δεκαετία πού μᾶς χωρίζει ἀπό τίς τελευταῖες ἐκλογές. Τά παλαιά πολιτικά σχήματα εἶχαν χάσει τήν ἐπαφή τους μέ τόν λαό εἰς τρόπον ὥστε νά εἶναι αἰσθητό τό κενό πού ἄνοιξε στήν πολιτική μας ζωή. Καί τό κενό αὐτό ἔπρεπε νά πληρωθῆ, γιά ν' ἀποτραπῆ ὁ κίνδυνος τοῦ χάους. Ἐπίστευα, ἄλλωστε, ἀνέκαθεν — καί ἡ πίστη μου αὐτή ἐνισχύθηκε κατά τήν διάρκεια τῆς τυραννίας — ὅτι ἦταν ἀνάγκη νά ἐκσυγχρονισθῆ ἡ δημοσία μας ζωή τόσο ἀπό ἀπόψεως ἰδεῶν, ὅσο καί ἀπό ἀπόψεως θεσμῶν καί προσώπων.

»Τήν ἀνανέωση αὐτήν, ὅπως γνωρίζετε, τήν εἶχα ἐπιχειρήσει καί πρίν ἀποχωρήσω τῆς πολιτικῆς. Ἀπεχώρησα δέ καί πῆρα τόν δρόμο τῆς ξενητειᾶς, ὅταν ἐπείσθην ὅτι λόγῳ παλαιοκομματικῶν ἀντιδράσεων δέν ἠμποροῦσε νά πραγματοποιηθῆ. Μετά τήν ἐμπειρία αὐτήν, εἶχα λύσει στήν συνείδησή μου τό θέμα τοῦ τερματισμοῦ τῆς πολιτικῆς μου σταδιοδρομίας. Καί δέν εἶχα καμμίαν ἐπιθυμία νά ἐπανέλθω στήν πολιτική καί νά ἐμπλακῶ καί πάλι στήν δίνη τῶν κομματικῶν ἀνταγωνισμῶν.

»Ἀντιθέτως μοῦ ἦταν πολύ πιό ἄνετο καί κολακευτικό νά σταθῶ στόν ρόλο τοῦ ὑπερκομματικοῦ ἡγέτου ἤ μᾶλλον — ὅπως ἐλέχθη — τοῦ ἐθνικοῦ ἡγέτου, ρόλο τόν ὁποῖον μοῦ ἀναγνωρίζει ὅλος σχεδόν ὁ πολιτικός κόσμος. Ἄν ὅμως ὑπέκυπτα στόν πειρασμό ν' ἀποδεχθῶ τήν ἄνετη αὐτήν θέση, δέν θά εἶχα πράξει εἰς τό ἀκέραιον τό καθῆκον μου. Γιατί θά εἶχα μέν ἀποκαταστήσει τήν δημοκρατία, δέν θά τήν εἶχα ὅμως θεμελιώσει κατά τρόπον ἀσφαλῆ γιά τό μέλλον.

»Ἔκρινα, ὡς ἐκ τούτου, ὅτι τό καθῆκον μοῦ ἐπέβαλλε νά συμβάλω θετικά στήν διαμόρφωση τῆς νέας πολιτικῆς μας ζωῆς. Ἔκρινα ὅτι ὤφειλα νά δημιουργήσω μία μεγάλη πολιτική δύναμη, πού θά ἦταν ἱκανή νά κατακτήση τήν ἐμπιστοσύνη τῆς πλειοψηφίας τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ — πλειοψηφίας ἡ ὁποία θά ἐπέτρεπε νά κυβερνηθῆ ἡ χώρα στίς κρίσιμες αὐτές στιγμές κατά τρόπον σταθερόν καί γόνιμον. Νά δημιουργήσω μίαν παράταξιν πού θά ἀπέτρεπε τόν κατακερματισμόν τῶν πολιτικῶν δυνάμεων τῆς χώρας καί τήν πολιτικήν ἀστάθειαν πού εἶναι ὁ πρόδρομος τῆς χρεωκοπίας τῆς δημοκρατίας. Μίαν δύναμη πού θά δημιουργοῦσε νέο πολιτικό κλῖμα καί θά ἀπέτρεπε τήν ἐπάνοδο στήν νοοτροπία καί τάς ἕξεις τοῦ παρελθόντος. Μία δύναμη, τέλος, πού θά εἶναι ἱκανή νά δώση στήν χώρα ἕνα Σύνταγμα ἑλληνικό. Ἕνα Σύνταγμα δηλαδή πού χωρίς νά ἀντιγράφη ξένα πρότυπα, θ' ἀνταποκρίνεται στίς εἰδικές συνθῆκες τοῦ

τόπου μας. Ἕνα Σύνταγμα πού θά εἶναι ἀληθινά δημοκρατικό καί συγχρόνως θά ἐπιτρέπη στήν Κυβέρνηση νά δρᾶ μέ ταχύ καί ἀποδοτικό ρυθμό. Γιατί ἔτσι μόνον ἡ Ἑλλάς θά ξεπεράση τίς σημερινές δυσκολίες καί θά προοδεύση οἰκονομικά καί κοινωνικά, ὥστε νά φθάση τίς προηγμένες χῶρες τῆς Εὐρώπης.

»Ἑλληνίδες, Ἕλληνες,

»Αὐτοί εἶναι οἱ λόγοι γιά τούς ὁποίους ἵδρυσα τήν Νέα Δημοκρατία. Σᾶς καλῶ νά τούς ἐκτιμήσετε καί νά τήν βοηθήσετε.

»Ἡ Νέα Δημοκρατία εἶναι ἀπροκατάληπτη, ἐθνική παράταξις. Τοποθετεῖται ἔξω καί πάνω ἀπό τίς παραπλανητικές ἐτικέττες τῆς Δεξιᾶς, τοῦ Κέντρου ἤ τῆς Ἀριστερᾶς. Καί ἀντιμετωπίζει τά προβλήματα τοῦ τόπου μέ μοναδικό κριτήριο τό συμφέρον τοῦ ἔθνους καί τοῦ λαοῦ, πού ταυτίζεται μέ τό συμφέρον τό δικό σας. Γι' αὐτό καί σᾶς ζητῶ νά τήν ψηφίσετε».

Ἡ ὁμιλία τοῦ Κ. Καραμανλῆ ἐγκαινίασε τή συστηματική χρήση τῆς τηλεοράσεως σέ προεκλογική περίοδο.

ΤΕΛΗ ΟΚΤΩΒΡΙΟΥ 1974

Ὁ Α. Παπανδρέου καί οἱ ἡγέτες τῆς Ἀριστερᾶς Η. Ἡλιοῦ καί Λ. Κύρκος μεταδίδουν στόν ὑπουργό Ἐθνικῆς Ἀμύνης, Ε. Ἀβέρωφ, καί στόν ὑπουργό παρά τῶ πρωθυπουργῶ, Γ. Ράλλη, πληροφορίες γιά ἐπικείμενη ἐκδήλωση πραξικοπηματικῆς ἐνέργειας ἀπό φιλοχουντικά στοιχεῖα μέ σκοπό τή ματαίωση τῶν ἐκλογῶν.

Ὕστερα ἀπό ἔρευνα, τή διεξαγωγή τῆς ὁποίας διέταξε ὁ ὑπουργός Ἐθνικῆς Ἀμύνης, ἀποδείχτηκε ὅτι οἱ πληροφορίες ἦταν ἀβάσιμες[106].

1 ΝΟΕΜΒΡΙΟΥ 1974

Μέ ἀπόφαση τῆς Ὁλομέλειας τῶν Ἐφετῶν Ἀθηνῶν ἀνοίγει ἡ ὁδός τῆς λογοδοσίας ἐνώπιον τῆς δικαιοσύνης τῶν πρωταγωνιστῶν τῆς 21ης Ἀπριλίου καί τῶν συνεργῶν τους. Τό Δικαστήριο Ἐφετῶν Ἀθηνῶν, ἐν ὁλομελεία καί ἐν συμβουλίω, ἀποφάσισε νά ἀσκηθεῖ ποινική δίωξη ἐναντίον τῶν Γ. Παπαδόπουλου, Σ. Παττακοῦ, Ν. Μακαρέζου, Δ. Ἰωαννίδη, Ι. Λαδᾶ, Μ. Ρουφογάλη, Κ. Ἀσλανίδη καί ἄλλων ἡγετῶν καί στελεχῶν τοῦ καθεστῶτος, πού ἔχουν μηνυθεῖ ἀπό τούς δικηγόρους Α. Λυκουρέζο καί Δ. Χαρισιάδη, καθώς καί τήν «Ἕνωση Δημοκρατικῶν Δικηγόρων». Ὅπως ἀναφέρεται στή σχετική ἀπόφαση τῆς Ὁλομέλειας (ὑπ' ἀριθμόν 12/74), ἡ τρίτη μήνυση δέν διερευνήθηκε, λόγω ἐλλείψεως ἁρμοδιότητας ὡς πρός τά σημεῖα πού ἀναφέρεται σέ ἀδικήματα πού διαπράχθηκαν μετά τήν 21η Ἀπριλίου 1967.

Στήν ἀπόφαση τῶν Ἐφετῶν ἀναφέρεται ὅτι ὅσα καταγγέλθηκαν ἀπό τούς μηνυτές συνιστοῦν πράγματι πολιτικά ἐγκλήματα καί μάλιστα ἐσχάτης προδοσίας, τήν ὁποία καί διαπράττει, ἐκτός τῶν ἄλλων, ἐκεῖνος πού ἀποπειρᾶται μέ βία σωματική ἤ ἀπειλές «(1) νά παρακωλύση τόν βασιλέα ἤ τόν ἀσκοῦντα τήν βασιλικήν ἐξουσίαν ἀπό τῆς ἀσκήσεως τῆς ἐκ τοῦ Συντάγματος ἐξουσίας αὐτοῦ ἤ νά ἐξαναγκάση εἰς ἐπιχείρησιν πράξεως ἀπορρεούσης ἐκ τῆς ἐξουσίας ταύτης καί (2) νά μεταβάλη τό πολίτευμα τοῦ Κράτους (ἄρθρα 134 καί 135 τοῦ Ποινικοῦ Κώδικος καί 63 τοῦ Στρατιωτικοῦ Ποινικοῦ Κώδικος)».

Κατόπιν τούτου, τό Δικαστήριο διέταξε τήν ἄσκηση, ἀπό τόν εἰσαγγελέα Ἐφετῶν Ἀθηνῶν, ποινικῆς διώξεως γιά τά πολιτικά ἀδικήματα καί τίς προπαρασκευαστικές τους πράξεις πού ἔτειναν στήν ἐγκαθίδρυση τοῦ καθεστῶτος τῆς 21ης Ἀπριλίου 1967 καί στρέφονταν κατά τῆς συνταγματικῆς τάξεως, πού ἀπέρρεε ἀπό τό Σύνταγμα τοῦ 1952.

1 ΝΟΕΜΒΡΙΟΥ 1974

Ἡ Γενική Συνέλευση τῶν Ἡνωμένων Ἐθνῶν υἱοθετεῖ καί νέα ἀπόφαση γιά τήν Κύπρο, οἱ βασικές κατευθύνσεις τῆς ὁποίας ἐντοπίζονται στά ἀκόλουθα καίρια σημεῖα:

«1. Καλεῖ ὅλα τά Κράτη νά σεβαστοῦν τήν κυριαρχία, ἀνεξαρτησία, ἐδαφική ἀκεραιότητα καί τό ἀδέσμευτο τῆς Κυπριακῆς Δημοκρατίας καί νά ἀπέχουν ἀπό κάθε ἐνέργεια καί ἐπέμβαση πού στρέφεται ἐναντίον της.

»2. Παροτρύνει τήν ταχεῖα ἀπομάκρυνση ὅλων τῶν ξένων ἐνόπλων δυνάμεων καί ξένης στρατιωτικῆς παρουσίας καί προσωπικοῦ ἀπό τήν Δημοκρατία τῆς Κύπρου καί τήν παύση κάθε ξένης παρεμβάσεως στίς ὑποθέσεις της.

»3. Θεωρεῖ ὅτι τό συνταγματικό σύστημα τῆς Δημοκρατίας τῆς Κύπρου ἀφορᾶ τήν ἑλληνοκυπριακή καί τουρκοκυπριακή κοινότητα.

»4. Ἐπαινεῖ τίς ἐπαφές καί διαπραγματεύσεις πού διεξάγονται σέ βάση ἰσοτιμίας, μέ τίς καλές ὑπηρεσίες τοῦ γενικοῦ γραμματέως, μεταξύ ἀντιπροσώπων τῶν δύο κοινοτήτων καί ζητεῖ νά συνεχισθοῦν μέ σκοπό νά καταλήξουν ἐλεύθερα σέ μιά ἀμοιβαία ἀποδεκτή πολιτική ρύθμιση, βασισμένη στά θεμελιώδη καί νόμιμα δικαιώματά τους.

»5. Θεωρεῖ ὅτι ὅλοι οἱ πρόσφυγες πρέπει νά ἐπιστρέψουν στά σπίτια τους ἐν ἀσφαλείᾳ καί καλεῖ τά ἐνδιαφερόμενα μέρη νά πάρουν ἐπείγοντα μέτρα γι' αὐτό τόν σκοπό.

»6. Ἐκφράζει τήν ἐλπίδα, ὅτι, ἐάν χρειασθῆ, μπορεῖ νά καταβληθοῦν περαιτέρω προσπάθειες, περιλαμβανομένων διαπραγματεύσεων, μέσα στά πλαίσια τῶν Ἡνωμένων Ἐθνῶν, πρός τόν σκοπό τῆς ἐφαρμογῆς τῶν διατάξεων τῆς παρούσης ἀποφάσεως, ἐξασφαλίζοντας ἔτσι στήν Δημοκρατία τῆς Κύπρου τό θεμελιῶδες δικαίωμά της γιά ἀνεξαρτησία, κυριαρχία καί ἐδαφική ἀκεραιότητα».

Ἡ ἔκδοση τῆς νέας ἀποφάσεως τοῦ ΟΗΕ συνέπεσε μέ συνάντηση στή Νέα Ὑόρκη καί ἀνταλλαγή

ἀπόψεων μεταξύ τῶν ὑπουργῶν Ἐξωτερικῶν Ἑλλάδος καί Τουρκίας. Στό περιεχόμενο τῆς συνομιλίας ἀναφέρεται ὁ Δ. Μπίτσιος σέ ἰδιόγραφο μνημόνιό του μέ μεταγενέστερη ἡμερομηνία:

«Ἐν ἀρχῇ τῆς συνομιλίας μας ὁ κ. Γκιουνές προσεπάθησεν νά φέρη τόν λόγον εἰς τό σχέδιον Ἀποφάσεως τῶν Ἀδεσμεύτων, παραπονεθείς ὅτι οὐδεμία μνεία Ἑλλάδος καί Τουρκίας ἐγένετο ἐν αὐτῷ καί ὅτι ὑπῆρχον διάφοροι διατάξεις αἱ ὁποῖαι τοῦ ἀπήρεσκον. Ἀπέφυγα νά εἰσέλθω εἰς τό θέμα τοῦτο διά εὐνόητους λόγους καί ὁ κ. Γκιουνές κατέληξεν νά εἴπη ὅτι τό Κυπριακόν δέν ἐπρόκειτο νά λυθῆ εἰς τήν Γενικήν Συνέλευσιν. Τοῦτο μοί ἐπέτρεψε νά ἀναφερθῶ εἰς συνομιλίαν ἥν εἶχεν ὁ κ. Γκιουνές μετά τοῦ ἐν Ἀγκύρᾳ ἡμετέρου πρέσβεως ἥν ἐχαρακτήρισα ἐνδιαφέρουσαν. Ὁ κ. Γκιουνές ἐπήνεσε τάς ἱκανότητας τοῦ κ. Κοσμαδοπούλου καί ἐξῆρε τήν εὐχέρειαν διαλόγου ἥν εἶχεν μετ' αὐτοῦ.

»Ἀπήντησα ὅτι μᾶς γεννᾶται τό ἀκόλουθον ἐρώτημα: Ἐνῷ ὁ κ. Γκιουνές εἶχεν ἐκδηλωθῆ ὑπέρ τοῦ διαλόγου Κληρίδη-Ντενκτάς, ὁ τελευταῖος εἰς κάθε συνάντησίν του μετά τοῦ κ. Κληρίδη ἀπέφυγε, μέ διάφορα προσχήματα, νά εἰσέλθη εἰς θέματα οὐσίας, ἐνῷ παραλλήλως ὁ ἀρχηγός τοῦ τουρκικοῦ Γενικοῦ Ἐπιτελείου ἐδήλου ὅτι ἐάν δέν ἀρχίσουν διαπραγματεύσεις θά ὑπάρξη καί τρίτος γῦρος εἰς Κύπρον. Πῶς συμβιβάζονται ἅπαντα ταῦτα;

»Ὁ κ. Γκιουνές εἶπεν ὅτι, αἱ δηλώσεις τοῦ στρατηγοῦ Σαντζάρ ἐτοποθετοῦντο εἰς τό πλαίσιον τῶν λεγομένων διά τό πολύ κοινόν. Ὑπῆρχεν ἄλλωστε τότε ἡ ἀπειλή ἐκ μέρους τῶν Κυπρίων ὅπως ἐπιδοθοῦν εἰς ἀνταρτοπόλεμον. Ἐν τούτοις, τρίτος γῦρος ἦτο ἀδιανόητος. Διότι ἤδη ἡ Τουρκία εὑρίσκετο εἰς δυσχερῆ θέσιν ἔναντι τῆς διεθνοῦς κοινῆς γνώμης, ἀντιλαμβάνεσθε λοιπόν — συνέχισεν ὁ κ. Γκιουνές — τί θά συνέβαινε ἐάν κατελαμβάναμεν ὁλόκληρον τήν Κύπρον.

»Ἠρώτησα τότε ἀπεριφράστως τόν Τοῦρκον ὑπουργόν Ἐξωτερικῶν ἐάν εὐνοῆ τόν διάλογον τῆς Λευκωσίας, λαβών καταφατικήν ἀπάντησιν μέ τήν προσθήκην ὅτι ὁ διάλογος δέν θά ἔπρεπε βεβαίως νά ἀποκλείση τό ἐνδιαφέρον τῆς Ἑλλάδος καί τῆς Τουρκίας, διά τό ὁποῖον οὐδεμία μνεία γίνεται εἰς τό σχέδιον Ἀποφάσεως τῶν Ἀδεσμεύτων. Ἀντιλαμβάνομαι, εἶπεν, τό κλῖμα πού ἐπικρατεῖ ἐδῶ εἰς τά Ἡνωμένα Ἔθνη ἀλλά δέν δυνάμεθα νά παραιτηθῶμεν τοῦ δικαιώματος ὅπως ἔχωμεν ἀποφασιστικόν λόγον διά τό μέλλον τῆς Κύπρου.

»Παρετήρησα ὅτι ἡμεῖς οἱ δύο γνωρίζομεν ὅτι ἡ Ἑλλάς καί ἡ Τουρκία θά δεήση νά συμβάλουν εἰς τήν λύσιν τοῦ Κυπριακοῦ ἀλλ' ἀκριβῶς δι' αὐτόν τόν λόγον διερωτώμεθα, ἄν ἡ Ἄγκυρα θά ἀντιμετωπίση τό ὅλον θέμα μέ αἴσθημα εὐθύνης ἔναντι τοῦ μέλλοντος καί τῶν προσεχῶν ἀκόμη γενεῶν ἤ ἄν θά τό χειρισθῆ στενόκαρδα ὑπό τήν εὐφορίαν τῆς νίκης ἥν δῆθεν ἐπέτυχεν εἰς τήν Κύπρον.

»Ὁ κ. Γκιουνές ἀπήντησεν ὅτι ἡ τουρκική Κυβέρνησις ἀποβλέπει εἰς τό μέλλον, εἰς τοῦτο δέ ὀφείλεται καί ἡ κυβερνητική κρίσις ἥν ἡ χώρα του διέρχεται. Ὁ κ. Ἐτσεβίτ ἀπηλλάγη τοῦ κ. Ἐρμπακάν διότι ὁ τελευταῖος ἠξίου ἤ ὁλόκληρον τήν Κύπρον ἤ πάντως τήν διχοτόμησίν της. Ὁ κ. Ἐτσεβίτ οὐδέποτε ὡμίλησεν ὑπό τό πνεῦμα αὐτό, ἀντιθέτως, ὁσάκις εἰς δημοσίας συγκεντρώσεις ἠκούοντο ἀνθελληνικά συνθήματα, πάντοτε ἀντέδρασεν τονίζων τήν ἀνάγκην ὅπως οἱ δύο λαοί συζητήσουν εἰρηνικῶς.

»Παρετήρησα τότε ὅτι κατά ἀντίθεσιν πρός τούς Τούρκους ἐπισήμους ὁ πρωθυπουργός κ. Καραμανλῆς ὑπῆρξεν λίαν φειδωλός εἰς δηλώσεις, πρᾶγμα ὅπερ παρεδέχθη ὁ κ. Γκιουνές.

»Ἐν συνεχείᾳ ὁ Τοῦρκος ὑπουργός ἔστρεψε τόν λόγον εἰς τήν ἐπίσκεψιν ἐν Ἀγκύρᾳ τοῦ Ἀμερικανοῦ ὑπουργοῦ Ἐξωτερικῶν ἥτις εἶχεν ὁρισθῆ διά τήν 8ην Νοεμβρίου. Εἶπεν, ὅτι ὁ κ. Ἐτσεβίτ, παρά τάς δυσχερείας ἄς παρουσίαζεν ἡ κυβερνητική κρίσις, εἶχε δεχθῆ τήν ἐπίσκεψιν τοῦ κ. Κίσινγκερ καί προετίθετο νά συνεννοηθῆ μέ τούς πολιτικούς ἀρχηγούς ὥστε νά χαραχθῆ κοινή γραμμή καί νά μή παραταθῆ ἡ παραμονή τοῦ κ. Κίσινγκερ μέ παζαρέματα. Μετά τήν ἐπίσκεψιν ταύτην νά εἶσθε βέβαιοι, συνέχισεν ὁ κ. Γκιουνές, ὅτι ἡ ἀτμόσφαιρα θά διευκρινισθῆ. Ἀπήντησα ὅτι καί ἡμεῖς θεωροῦμεν τήν ἐπίσκεψιν τοῦ κ. Κίσινγκερ χρήσιμον.

»Ὁ κ. Γκιουνές ἔφερεν ἐν συνεχείᾳ τόν λόγον εἰς τό ἐνδεχόμενον ἐπιστροφῆς τοῦ Ἀρχιεπισκόπου Μακαρίου εἰς Λευκωσίαν. Εἶπεν ὅτι εἶχεν ἤδη ὁμιλήσει μέ τόν Γιουγκοσλάβον ἀντιπρόσωπον, ἐπισημάνας πόσον ἡ ἐπιστροφή τοῦ Ἀρχιεπισκόπου θά ἐδυσχέραινε τήν λύσιν τοῦ Κυπριακοῦ. Ἀπήντησα ὅτι δυσκολεύομαι νά ἐννοήσω τί ἐπιτέλους ἐπιθυμοῦν. Ὅταν ἐγένετο τό πραξικόπημα ἐναντίον τοῦ Ἀρχιεπισκόπου ἀνησύχησαν τόσον ὥστε εἰσέβαλον εἰς τήν Κύπρον. Τώρα, ὅτε ἀναγγέλλεται ἡ ἐπιστροφή τοῦ κ. Μακαρίου, θεωροῦν ταύτην ἐπικίνδυνον. Πάντως, εἶπον, ἀναφορικῶς μέ τόν διάλογον τῆς Λευκωσίας οἱ Τοῦρκοι πρέπει νά γνωρίζουν ὅτι ὁ κ. Κληρίδης ἔχει τήν πλήρη ὑποστήριξιν τῆς ἑλληνικῆς Κυβερνήσεως.

»Ὁ κ. Γκιουνές μέ ἠρώτησεν τότε ἐάν θεωροῦμεν ὅτι ὁ κ. Ντενκτάς θά διαπραγματευθῆ λύσιν τοῦ προβλήματος χωρίς τήν συγκατάθεσιν τῆς Ἀγκύρας. Ἀπήντησα ὅτι γνωρίζομεν καλῶς ὅτι ὁ κ. Ντενκτάς ἐνεργεῖ βάσει ὁδηγιῶν. Δέν ἀναμένομεν λοιπόν νά τόν εὕρωμεν περισσότερον ἐλαστικόν, ἀντιθέτως φοβούμεθα ὅτι διά προσωπικούς καθαρῶς λόγους καί φιλοδοξίας θά εἶναι ἴσως σκληρότερος. Ὁ κ. Γκιουνές εἶπεν ὅτι ὁ Ντενκτάς εἶναι πράγματι σκληρός καί τούς δημιουργεῖ ἐκάστοτε δυσκολίες ἀλλά τελευταίως ἔχει καί ὁ ἴδιος κουρασθῆ καί ἐπιθυμεῖ λύσιν.

»Ἐν συνεχείᾳ ὁ κ. Γκιουνές εἶπεν ὅτι πρέπει νά προχωρήσωμεν εἰς μίαν λύσιν τοῦ Κυπριακοῦ διά νά ἀσχοληθῶμεν καί μέ ἄλλα ζητήματα πού ἀφοροῦν τάς σχέσεις μας ἤ ἅπτονται τοῦ διεθνοῦς πεδίου ὅπως ἡ Κοινή Ἀγορά κ.λπ. Ἀπέφυγον ν' ἀπαντήσω καί ὁ κ. Γκιουνές ἐπανῆλθεν ἐπί τοῦ Σχεδίου Ἀποφάσεως τῶν Ἀδεσμεύτων παρατηρήσας ὅτι ἡ φράσις καθ' ἥν αἱ διαπραγματεύσεις δέον νά διεξαχθοῦν ὑπό τήν αἰγίδα τῶν Ἡνωμένων Ἐθνῶν, τόν ἀπασχολεῖ διότι τοῦτο δυνατόν νά σημάνη ἀνάμιξιν τῆς Σοβιετικῆς Ἑνώσεως ἥτις εἶναι ἀνεπιθύμητος. Παρετήρησα ὅτι ἅπαντες γνωρίζομεν ὅτι ὅταν λέγωμεν ὑπό τήν αἰγίδα τῶν Ἡνωμένων Ἐθνῶν, ἐννοοῦμεν ὑπό τήν προεδρίαν τοῦ γενικοῦ γραμματέως καί τοῦτο εἶναι χρήσιμον. Ἄλλωστε αἱ συζητήσεις περί forum ἔχουν ἴσσονα σημασίαν. Διότι, ἐάν ἡμεῖς συμφωνήσωμεν, τό forum δέν θά παίξη ρόλον, ἐάν δέ διαφωνήσωμεν ἡ ἀποτυχία θά εἶναι ἐκ τῶν προτέρων δεδομένη.

»Εἰς τά ἀνωτέρω ὁ κ. Γκιουνές ἀπήντησεν ὅτι τήν στιγ-

μήν ταύτην προέχει ή προετοιμασία τοῦ ἐδάφους μέσῳ τοῦ κ. Κίσινγκερ. Μετά ταῦτα ἐλπίζομεν, εἶπεν, ὅτι θά ἠμπορέσωμεν νά συνεννοηθῶμεν.

»Ἀπήντησα ὅτι τοῦτο εὐχόμεθα καί ἡμεῖς καί ὅτι παραλλήλως πρός τόν διάλογον τῆς Λευκωσίας, ὅστις πρέπει νά δραστηριοποιηθῆ τό ταχύτερον, θά κρατηθῶμεν καί ἡμεῖς εἰς ἐπαφήν μέσῳ τοῦ κ. Κοσμαδοπούλου»[107].

2 ΝΟΕΜΒΡΙΟΥ 1974

Ὁ πρωθυπουργός δίνει αὐστηρές ὁδηγίες στήν ἡγεσία τῶν Ἐνόπλων Δυνάμεων προκειμένου νά ἀποφευχθεῖ ἡ ὁποιαδήποτε ἀνάμιξη τοῦ στρατεύματος στήν ἐπικείμενη ἐκλογική ἀναμέτρηση μεταξύ τῶν πολιτικῶν κομμάτων.

Σέ σχετική κυβερνητική ἀνακοίνωση ἀναφέρεται:

«Στό πλαίσιο τῶν ἐνεργειῶν ὅπως οἱ ἐκλογές διεξαχθοῦν κατά τρόπον ἀδιάβλητον καί ὅπως σ' αὐτές καί ὁ ἑλληνικός λαός ἐκφράση ἐλεύθερος καί ἀνεπηρέαστος τήν θέλησή του, ὁ πρόεδρος τῆς Κυβερνήσεως κ. Κ. Καραμανλῆς ἐκάλεσε σήμερα στό γραφεῖο του τήν ἡγεσία τῶν Ἐνόπλων Δυνάμεων καί τῆς συνέστησε νά λάβη ὅλα τά ἀπαραίτητα μέτρα, ὥστε οἱ Ἔνοπλες Δυνάμεις νά τηρήσουν ἄψογη στάση καί νά ἀποκλεισθῆ καί ἡ ἐλαχίστη δυνατότης ἀναμίξεως τῶν στρατιωτικῶν στήν διεξαγωγή τῶν ἐκλογῶν.

»Ὁ κ. Καραμανλῆς κατέστησε σαφές ὅτι θά ἐλεγχθῆ μέ αὐστηρότητα ἐνδεχομένη παραβίαση τῶν ὁδηγιῶν τῆς Κυβερνήσεως καί κατέστησε ὑπεύθυνη τήν ἡγεσία τῶν Ἐνόπλων Δυνάμεων γιά τήν κατά γράμμα ἐφαρμογή τῶν ὁδηγιῶν αὐτῶν».

3 ΝΟΕΜΒΡΙΟΥ 1974

Ὁ Κ. Καραμανλῆς ἐπισκέπτεται τή Λάρισα καί ἐκφωνεῖ, σέ μεγάλη συγκέντρωση τῶν κατοίκων τῆς περιοχῆς, προεκλογικό λόγο ἐπικεντρωμένο στά προβλήματα τῆς ἀγροτικῆς οἰκονομίας:

«Λαρισαῖοι,

»Αἰσθάνομαι ἰδιαίτερη χαρά γιατί βρίσκομαι σήμερα στό πιό ἀντιπροσωπευτικό κέντρο τῆς ἀγροτικῆς Ἑλλάδος — τήν Λάρισα. Καί σᾶς παρακαλῶ νά βεβαιωθῆτε ὅτι αἰσθάνομαι εἰλικρινά εὐτυχής, γιατί ἀπευθύνομαι πρός ἀκροατήριο πού ἀποτελεῖται βασικά ἀπό ἀγρότες.

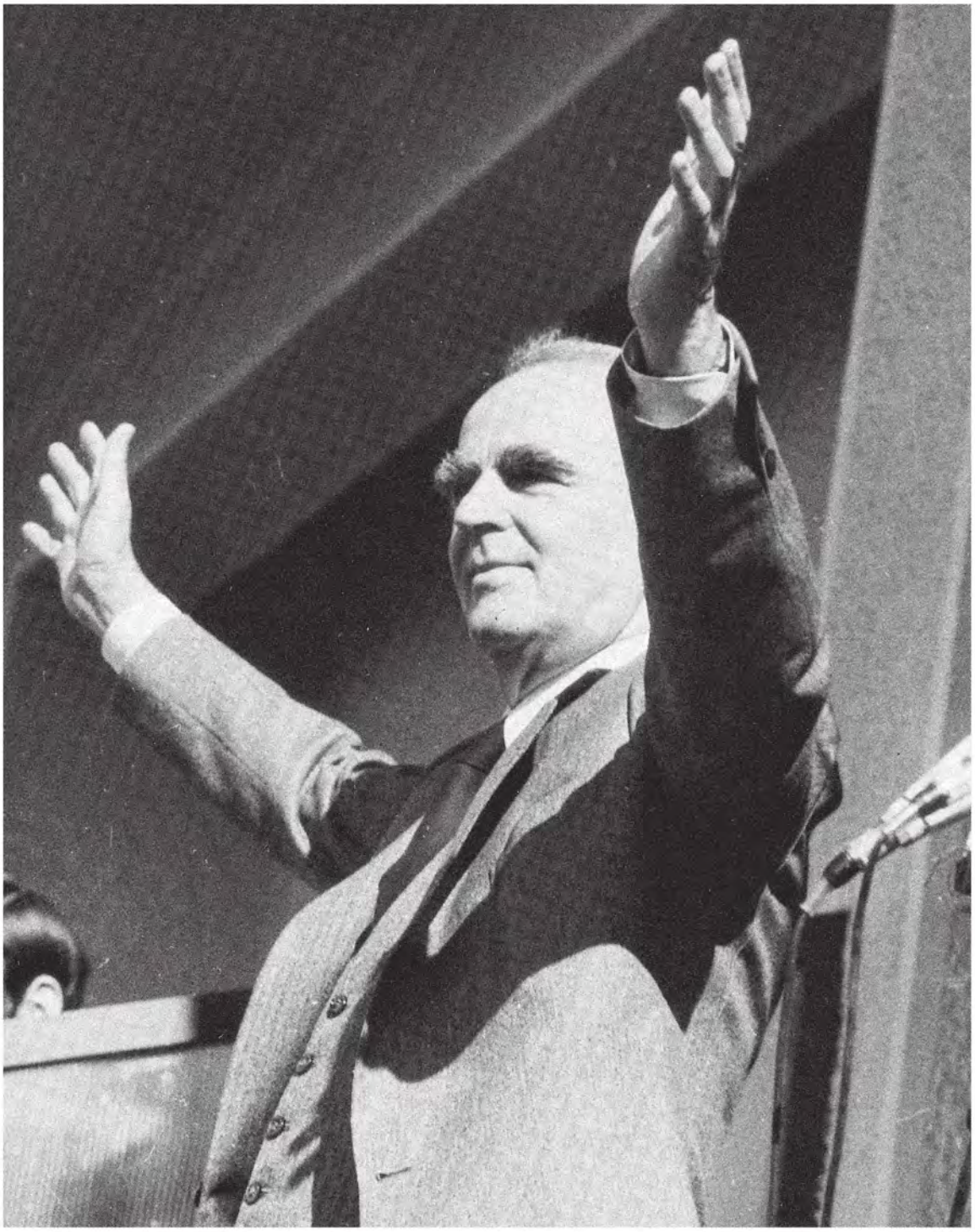
»Ἀπό τά ἀγαθά πού διαθέτει ἡ Ἑλλάς, τό πρωταρχικό, τό πιό σημαντικό, τό πιό ἀγαπητό εἶναι ἡ γῆ. Ὄχι μόνο γιατί τό ἥμισυ σχεδόν τοῦ πληθυσμοῦ τῆς χώρας ἀσχολεῖται μέ τήν γῆ· ὄχι μόνο γιατί ἡ ἀγροτική μας παραγωγή καλύπτει μεγάλο μέρος τῶν ἐξαγωγῶν μας· ἀλλά κυρίως γιατί ἡ ἀγροτική ζωή εἶναι αὐτή πού δίνει στόν λαό μας τόν χαρακτῆρα του, τό χρῶμα του, ἀκόμη καί τήν κοινωνική του ἰσορροπία. Καί αὐτός εἶναι ὁ λόγος πού οἱ Ἕλληνες ἀγρότες ἔχουν στό βάθος τῆς ψυχῆς τους τό αἴσθημα ὅτι αὐτοί ἀποτελοῦν οὐσιαστικά τήν Ἑλλάδα. Γιατί αὐτοί κρατοῦν, αὐτοί ζυμώνουν, αὐτοί γονιμοποιοῦν τήν γῆ, πάνω στήν ὁποία ὅλοι οἱ ἄλλοι εἴμαστε ἁπλῶς περιπατηταί.

»Ὁμιλῶν στήν Θεσσαλονίκη ἐτόνισα ὅτι μέσα στά πλαίσια τῆς οἰκονομικῆς καί κοινωνικῆς πολιτικῆς πού θά ἐφαρμόση ἡ Νέα Δημοκρατία, θά τύχη εἰδικῆς μεταχειρίσεως ἡ πολυπληθέστερη καί ἡ πλέον ἀδικημένη τάξις τῶν ἀγροτῶν. Καί εἶναι διπλᾶ ἀδικημένη στήν Ἑλλάδα ἡ τάξις αὐτή. Τόσο ἀπό τήν φύση, ὅσο καί ἀπό τούς ἀνθρώπους. Ἀπό τήν φύση, γιατί ὁ γεωργικός κλῆρος στήν Ἑλλάδα εἶναι μικρός καί ἄγονος ἐν συγκρίσει μέ ἄλλες χῶρες. Καί διότι καί αὐτή ἡ περιωρισμένη παραγωγή του ἐξαρτᾶται ἀπολύτως ἀπό τίς καιρικές συνθῆκες. Εἶναι ἐξ ἄλλου, γνωστό ὅτι σ' ὅλο τόν κόσμο τό εἰσόδημα τοῦ ἀγρότου, ὡς ἐκ τῆς φύσεώς του, αὐξάνεται μέ βραδύτερο ρυθμό ἀπό ὅ,τι στούς ἄλλους κλάδους τῆς οἰκονομίας.

»Ἡ θεραπεία τῶν μειονεκτημάτων αὐτῶν, πού ὀφείλονται — ὅπως εἶπα — στήν φύση, πρέπει νά εἶναι μέλημα καί καθῆκον τοῦ ἀνθρώπου. Ὁ ἴδιος ὁ ἀγρότης ὀφείλει νά χρησιμοποιήση ὅλους τούς τρόπους, γιά νά ἀξιοποιήση στόν μέγιστο βαθμό τόν κλῆρο του. Τό δέ Κράτος ὀφείλει ὄχι μόνον νά τοῦ παράσχη τά μέσα πρός τόν σκοπόν αὐτόν ἀλλά καί νά βελτιώση τήν συμμετοχή τοῦ ἀγρότου στήν κατανομή τοῦ ἐθνικοῦ εἰσοδήματος.

»Ἀλλά συνέβη ἀκριβῶς τό ἀντίθετο κατά τά τελευταῖα χρόνια. Ἡ δικτατορία δέν ἔπληξε κανέναν ἄλλο μεγάλο κλάδο τῆς οἰκονομικῆς καί κοινωνικῆς μας ζωῆς μέ τόση δριμύτητα, ὅσο τούς ἀγρότες. Τό καθεστώς τῆς τυραννίας, μή δυνάμενο ν' ἀντιδράση μέ ὑγιᾶ μέτρα στίς πληθωριστικές πιέσεις, ἐπέλεξε τόν εὔκολο δρόμο τῆς συμπιέσεως τῶν τιμῶν τῶν ἀγροτικῶν καί κτηνοτροφικῶν προϊόντων. Ἐπειδή δέ ἐν τῷ μεταξύ — ὅπως ἦταν φυσικό — οἱ τιμές τῶν βιομηχανικῶν προϊόντων ἀνήρχοντο, τό εἰσόδημα τῶν ἀγροτῶν ἐφαλκιδεύετο καί ἡ κτηνοτροφία περιήρχετο εἰς οἰκονομικό ἀδιέξοδο.

»Ἐξ ἄλλου ἡ ἐγκαθίδρυση τῆς δικτατορίας στήν Ἑλλάδα ἐπέφερε τήν ἀναστολή τῆς Συνθήκης τῶν Ἀθηνῶν μέ τήν ὁποία εἶχα ἐπιτύχει τήν σύνδεση τῆς χώρας μας μέ τήν Κοινή Ἀγορά. Καί ἡ ἀναστολή τῆς συνδέσεως ἀπετέλεσεν ἐπίσης βαρύ πλῆγμα ἐναντίον τῶν Ἑλλήνων ἀγροτῶν. Γιατί οἱ συνθῆκες συνδέσεως προέβλεπαν, ὅπως γνωρίζετε, τήν ἐναρμόνιση τῆς ἑλληνικῆς ἀγροτικῆς πολιτικῆς μέ τήν ἀγροτική πολιτική τῆς ΕΟΚ. Καί ἐάν εἶχε πραγματοποιηθῆ ἡ ἐναρμόνιση — καί κατά μείζονα λόγον ἡ ἔνταξις — τό Κοινό Εὐρωπαϊκό Ταμεῖο πού διέθετε περίπου 5 δισεκατομμύρια δολλάρια τόν χρόνο γιά τήν γεωργία θά ἐπιδοτοῦσε καί τήν γεωργική καί τήν κτηνοτροφική παραγωγή μας. Καί οἱ τιμές πού θά

Ὁ Κ. Καραμανλῆς εἶχε, στή διάρκεια τῆς προεκλογικῆς ἐκστρατείας, τήν εὐκαιρία νά διαγράψει τίς νέες προοπτικές πού διανοίγονταν γιά τήν Ἑλλάδα.

ἔπαιρνε ὁ Ἕλλην παραγωγός θά ἦσαν στό ἐπίπεδο τῶν τιμῶν πού παίρνει ὁ Εὐρωπαῖος συνάδελφός του.

»Πέραν αὐτοῦ ἡ διεθνής ἀπομόνωσις τῆς Ἑλλάδος, τήν ὁποία ἐπίσης προεκάλεσε ἡ δικτατορία, ἔπληξε βαρύτατα καί τά ἐξαγώγιμα γεωργικά μας προϊόντα. Γιατί τά προϊόντα μας κυκλοφοροῦσαν μέσα στόν χῶρο τῆς Εὐρωπαϊκῆς Κοινότητος ὑπό ὅρους δυσμενεστέρους, ἐν σχέσει μέ τά ὁμοειδῆ προϊόντα τῶν ἐντεταγμένων χωρῶν.

»Ἰδού γιατί στόν οἰκονομικό, καί κατά προέκταση στόν κοινωνικό τομέα τά μεγαλύτερα θύματα τῆς δικτατορίας ὑπῆρξαν οἱ ἀγρότες.

»Λαρισαῖοι,

»Ἄν ἐπιμείναμε καί ἄν ἐπιμένωμε σήμερα ἀκόμη περισσότερο νά ἐνταχθοῦμε στόν διαμορφούμενο ἑνιαῖο εὐρωπαϊκό χῶρο, εἶναι γιατί — ἐκτός ἀπό τά ἄλλα πολλά πλεονεκτήματα — ἡ ἔνταξίς μας εἶναι ἐθνικῶς ἀναγκαία. Χωρίς τήν ἔνταξή μας εἶναι ἀδύνατον νά χαραχθῆ μία σταθερά καί μόνιμη γεωργική πολιτική.

»Ἡ Νέα Δημοκρατία θά ἐπιδιώξη καί θά ἐπιτύχη τήν ἔνταξη τῆς Ἑλλάδος στήν ἑνοποιουμένη Εὐρώπη. Καί ἐπάνω στήν προοπτικήν αὐτήν θά στηρίξη τό γεωργικό της πρόγραμμα.

»Ὁ Ἕλλην ἀγρότης μπορεῖ, ἀλλά καί πρέπει μέσα στά προσεχῆ χρόνια νά μεταβληθῆ ἀπό προλετάριο σέ ἐπιχειρηματία, μικρόν ἤ μεσαῖο. Ὁ ἀγροτικός κλῆρος μπορεῖ καί πρέπει νά γίνη μία παραγωγική μονάς οἰκονομικά βιώσιμη — νά μεταβληθῆ δηλαδή σέ μίαν ἐκσυγχρονισμένη καί ἀναπτυσσομένη ἐπιχείρηση.

»Οἱ κυριώτερες προϋποθέσεις γιά τήν ἀναμόρφωση — τόν ἐξευρωπαϊσμό θά ἔλεγα — τῆς γεωργικῆς μας οἰκονομίας, εἶναι οἱ ἑξῆς:

»1. Νά πραγματοποιηθῆ ὅσο τό δυνατόν ταχύτερα ἡ ἔνταξη τῆς Ἑλλάδος στήν Εὐρωπαϊκή Οἰκονομική Κοινότητα.

»2. Νά πραγματοποιηθοῦν σέ μεγάλη κλίμακα ἐπενδύσεις, πού θά βελτιώσουν ὄχι μόνο τήν παραγωγή, ἀλλά καί τούς ὅρους διαβιώσεως τῶν ἀγροτῶν μας. Γιατί ἔτσι μόνον θά ἀποτραπῆ ὁ κίνδυνος τῆς ἐρημώσεως τῆς ὑπαίθρου.

»3. Νά μεγεθυνθῆ ὁ γεωργικός κλῆρος, νά ἑνοποιηθῆ διά τοῦ ἀναδασμοῦ καί νά χρησιμοποιηθοῦν ἐπιστημονικαί μέθοδοι γιά τήν ἀξιοποίησή του. Ἡ μεγέθυνση τοῦ κλήρου μπορεῖ νά ἐπιτευχθῆ διά τῆς μεταβιβάσεως, κατόπιν πλήρους ἀποζημιώσεως, τῶν ἀγρῶν πού ἐγκαταλείπουν ὁριστικά οἱ μετακινούμενοι στά ἀστικά κέντρα, σέ ἐκείνους πού παραμένουν στά χωριά τους.

»4. Νά βελτιωθῆ ἡ συμμετοχή τῆς ἀγροτικῆς τάξεως στήν κατανομή τοῦ ἐθνικοῦ εἰσοδήματος. Καί αὐτό μπορεῖ νά γίνη — καί μπορῶ νά σᾶς διαβεβαιώσω ὅτι θά γίνη προσεχῶς — μέ τήν προσαρμογή τῶν ἀγροτικῶν συντάξεων στίς σημερινές συνθῆκες καί μέ τήν ἐπιδότηση τῆς γεωργικῆς μας παραγωγῆς.

»5. Πρέπει νά δημιουργηθοῦν παράλληλα εἰσοδήματα γιά τόν ἀγρότη διά τῆς ἀναπτύξεως τῆς ἐπαρχιακῆς βιομηχανίας, καθώς καί τῆς χειροτεχνίας.

»Λαρισαῖοι,

»Τό ἐνδιαφέρον μου γιά τήν ἀγροτική τάξη εἶναι δεδομένο. Ὅπως ξεύρετε, ὅταν ἀσκοῦσα τήν ἐξουσία ἔλαβα μιά ὁλόκληρη σειρά μέτρων γιά νά βελτιώσω τήν θέση τῶν ἀγροτῶν μέσα στήν ἑλληνική κοινωνία. Ὅσα ἔκαμα, ἔγιναν γιά πρώτη φορά στήν ἱστορία τοῦ τόπου μας. Καθιέρωσα τήν ἀσφάλιση τῶν ἀγροτῶν, σέ τέτοια μάλιστα ἔκταση, ὥστε νά θεωρηθῆ ὁ θεσμός πρωτοποριακός γιά τήν ἐποχή του. Γιατί ἐκάλυπτε συγχρόνως καί τήν ὑγεία καί τό γῆρας, ἀλλά καί τήν παραγωγή τῶν ἀγροτῶν. Καθιέρωσα ἐπίσης τήν ἐπιδότηση τῶν γεωργικῶν μας προϊόντων, γιά νά βελτιώσω τό εἰσόδημα τῶν καλλιεργητῶν. Ἐπραγματοποίησα σέ μεγάλην ἔκταση ἔργα ἐγγείου βελτιώσεως, πού ἀπετέλεσαν τήν ὑποδομή τῆς ἀγροτικῆς ἀναπτύξεως ὁλοκλήρων περιοχῶν. Καί ἵδρυσα πολλές γεωργικές βιομηχανίες γιά τήν ἀξιοποίηση τῆς ἀγροτικῆς μας παραγωγῆς. Ἐπρογραμμάτισα καί προώθησα τήν ἀναδιάρθρωση τῶν καλλιεργειῶν. Καί ἄν εἶχα προφθάσει νά τήν ὁλοκληρώσω, θά μετέβαλλα μέ αὐτήν τήν μορφήν τῆς ἀγροτικῆς μας οἰκονομίας. Τέλος, μέ τό πρόγραμμα τῶν μικρῶν κοινωφελῶν ἔργων, κατεσκευάσθησαν σέ ὅλες τίς κοινότητες ἔργα παραγωγικῆς καί κοινωνικῆς σημασίας.

»Λαρισαῖοι,

»Ὅλα τά παραπάνω ἀποδεικνύουν ὅτι πολλά ἠμποροῦν νά γίνουν στόν τόπο μας καί ὅτι ὁ λαός μας ἠμπορεῖ νά εὐημερήση. Μέ μίαν ὅμως προϋπόθεση: ὅτι θά λύση κατά τρόπον ὀρθόν τό πρόβλημα πού εἶναι πρωταρχικῆς σημασίας γι' αὐτόν, ὅπως καί γιά κάθε λαό — τό πολιτικό. Πρέπει δηλαδή ν' ἀποκτήση ὑγιᾶ δημόσιο βίο, ὁμαλήν ἐξέλιξη τῆς πολιτικῆς ζωῆς καί Κυβέρνηση σταθερά καί συνεπῶς ἱκανή νά προγραμματίση. Πρέπει, μέ μία λέξη, νά δημιουργήση πολιτεία ἱκανή νά πραγματοποιήση τό τρίπτυχο τῆς ἐθνικῆς εὐημερίας: ἐλευθερία - οἰκονομική ἀνάπτυξη - κοινωνική δικαιοσύνη.

»Ἐάν τό πρωταρχικό αὐτό πρόβλημα λυθῆ σωστά καί ὁριστικά, ὅλα τά καθ' ἕκαστον προβλήματα — οἰκονομικά, κοινωνικά, ἐκπαιδευτικά κ.λπ. — εἶναι δυνατόν νά βροῦν καί αὐτά σταδιακῶς τήν λύση τους. Ἐάν ὄχι, ἡ χώρα θά ὀπισθοδρομήση, ἀλλά καί θά ἐκτεθῆ εἰς κινδύνους.

»Ἡ ἀλήθεια αὐτή ἐπιβεβαιώνεται τόσο ἀπό τήν ἱστορία τῆς Ἑλλάδος, ὅσο καί ἀπό τήν διεθνῆ πρακτική.

»Αὐτό τό πρωταρχικό καί κρίσιμο πρόβλημα, τό πολιτικό πρόβλημα τῆς Ἑλλάδος, καλεῖσθε νά λύσετε κατά τήν ἐκλογή τῆς 17ης Νοεμβρίου. Καί μπο-

ρεῖτε νά τό λύσετε, ἄν ψηφίσετε τήν Νέα Δημοκρατία!»

Στή διάρκεια τῆς παραμονῆς τοῦ πρωθυπουργοῦ στή Λάρισα, τραυματίστηκε σοβαρά ὁ γνωστός πολιτικός συντάκτης Δ. Χρονόπουλος. Ὁ Κ. Καραμανλῆς ἔδειξε ἀμέσως ζωηρό ἐνδιαφέρον γιά τήν κατάσταση τῆς ὑγείας του καί ἔδωσε ἐντολή νά καθυστερήσει ἡ ἀναχώρηση τοῦ πρωθυπουργικοῦ ἀεροπλάνου, ὥστε νά ἐπιβιβασθεῖ ὁ τραυματίας δημοσιογράφος.

6 ΝΟΕΜΒΡΙΟΥ 1974

Ὁ Κ. Καραμανλῆς ἐκφωνεῖ προεκλογικό λόγο στό Ἡράκλειο Κρήτης.

Ὁ πρωθυπουργός ἀπέφυγε νά ἐπαναλάβει ἀπόψεις πού εἶχε ἤδη διατυπώσει σέ προηγούμενες δημόσιες ἐμφανίσεις του καί δέν ἀσχολήθηκε μέ τά ἰδιαίτερα προβλήματα τοῦ νησιοῦ γιά νά μή δώσει τήν ἐντύπωση προεκλογικῆς δημοκοπίας. Ἰδιαίτερα ἀναφέρθηκε στό μεγάλο ἐθνικό θέμα τῆς Κύπρου καί στίς ἑλληνοτουρκικές σχέσεις.

Τό κείμενο τῆς ὁμιλίας τοῦ πρωθυπουργοῦ εἶναι τό ἀκόλουθο:

«Κρῆτες,

»Αἰσθάνομαι ἰδιαιτέραν χαράν, γιατί μοῦ δίνεται σήμερα ἡ εὐκαιρία νά ἐπισκεφθῶ τό ὡραῖο σας νησί καί νά σᾶς ζητήσω νά συστρατευθῆτε μαζί μου στόν δύσκολο ἀγῶνα πού ἀνέλαβα: τήν ἀποκατάσταση καί τήν θεμελίωση μιᾶς ὑγιοῦς καί βιωσίμου δημοκρατίας.

»Στήν νεώτερη ἱστορία μας ἡ Κρήτη ὑπῆρξε πρωτοπόρος σέ κάθε προσπάθεια γιά τήν οἰκοδόμηση τῆς δημοκρατίας στήν Ἑλλάδα. Μέ δυναμισμό καί μαχητικότητα ἐσεῖς, οἱ Κρῆτες, βρεθήκατε πάντοτε στήν πρώτη γραμμή τοῦ ἀγῶνος γιά τήν ἐθνική, τήν πολιτική καί τήν κοινωνική ἐλευθερία. Τήν παράδοση αὐτήν τήν καλῶ νά τήν κρατήσετε καί σήμερα.

»Τάς θέσεις τῆς Νέας Δημοκρατίας ἐπί τῶν γενικῶν προβλημάτων πού ἀπασχολοῦν τήν χώρα μας, τάς ἀνέπτυξα στούς λόγους πού ἐξεφώνησα στήν Θεσσαλονίκη καί τήν Λάρισα. Καί νομίζω ὅτι θά ἦταν περιττό νά ἐπαναλάβω τά ἴδια, ὅπως κάνουν κατά τρόπο μονότονο οἱ ἀντίπαλοί μου. Καί θά ἦταν ἀκόμη περισσότερο περιττό, δεδομένου ὅτι τά προγράμματα πού ἀνέπτυξα ἐκεῖ καλύπτουν στήν γενικότητά τους καί τά βασικά προβλήματα τῆς Κρήτης.

»Οὔτε καί θά ἦταν σωστό ν' ἀσχοληθῶ λεπτομερῶς μέ τά εἰδικά προβλήματα πού ἀπασχολοῦν τό νησί σας. Πρῶτον, γιατί ἐν ὄψει ἐκλογῶν θά μποροῦσε νά δημιουργηθῆ ἡ ἐντύπωση ὅτι ἐπιδίδομαι σέ ψηφοθηρία, ὅπως τό κάνουν πολλοί ἄλλοι, ὑποσχόμενοι τά πάντα κατά τρόπον ἀνεύθυνο. Καί λέγω ἀνεύθυνο, γιατί δέν ἔχουν καμμία ἐλπίδα νά φθάσουν στήν ἐξουσία. Ἄν ἀκολουθοῦσα τάς μεθόδους των, θά προσέβαλλα καί τήν δική σας καί τήν δική μου ἀξιοπρέπεια. Καί δεύτερον, γιατί ἔχετε δεδομένον ἐκ τοῦ παρελθόντος τό ἐνδιαφέρον μου γιά τήν Μεγαλόνησο.

»Ἐκεῖνο γιά τό ὁποῖο ἠμπορῶ νά σᾶς βεβαιώσω σήμερα εἶναι ὅτι γνωρίζω τί πρέπει νά γίνη, γιά νά εὐημερήση ἡ Κρήτη· καί ὅτι εἶμαι ἀποφασισμένος νά τό κάμω. Καί ὅπως ξεύρετε, τά ἔργα μου εἶναι πάντοτε ὑπέρτερα τῶν λόγων μου.

»Κρῆτες,

»Οἱ ἀναμνήσεις κατακλύζουν κάθε Ἕλληνα πού πατεῖ τό πόδι του στό ἡρωϊκό νησί σας. Ἡ ἱστορία τῆς Κρήτης, πού ἀρχίζει καί πρίν ἀκόμη ἀπό τήν χαραυγή τοῦ ἑλλαδικοῦ πολιτισμοῦ, εἶναι ἀνεξάντλητη σέ λαμπρά ἐπιτεύγματα καί ὑπέροχους ἀγῶνες. Καί παρέχει στήν νεώτερη φάση της — ἀπό τό Ὁλοκαύτωμα τοῦ Ἀρκαδίου ὡς τήν ἀπέλπιδα Μάχη τῆς Κρήτης — ὑψηλά διδάγματα πατριωτισμοῦ. Ἡ Κρήτη συμβολίζει τήν μέχρις αὐτοθυσίας προσήλωση τῶν Ἑλλήνων στά ἰδανικά τῆς ἐλευθερίας, τῆς ἐθνικῆς ἀνεξαρτησίας καί τῆς δημοκρατίας.

»Ὁ ὑψηλός αὐτός συμβολισμός τῆς Κρήτης ὁδηγεῖ τήν σκέψη μου σέ μίαν ἄλλη Μεγαλόνησο τοῦ Ἑλληνισμοῦ — τήν ἐπίσης μαρτυρική Κύπρο. Καί αὐτή ἀγωνίσθηκε σκληρά ἐπί πολλά χρόνια, ὅπως καί σεῖς, γιά ν' ἀπαλλαγῆ ἀπό τούς ξένους δυνάστες. Καί αὐτῆς ἡ ἑλληνικότης χάνεται πίσω, στά βάθη αἰώνων. Ἐσεῖς δικαιωθήκατε στούς ἀγῶνες σας ἐδῶ καί δύο γενεές. Καί χαρίσατε μάλιστα στό ὑπόλοιπο ἔθνος τόσο στό ἐλεύθερο, ὅσο καί στό ἀλύτρωτο, τόν μεγάλο Βενιζέλο γιά κυβερνήτη του, σέ μιάν ἀπό τίς κρισιμότερες φάσεις τῆς νεοελληνικῆς ἱστορίας.

»Ἡ Κύπρος ὅμως σήμερα ζῆ τραγικές στιγμές, μέ τίς διακόσιες χιλιάδες τῶν προσφύγων της, μέ τούς Τούρκους ἐπιδρομεῖς ἐγκατεστημένους στά ἐδάφη της, μέ τήν οἰκονομία της κατεστραμμένη, μέ τήν ἀγωνία ὅλων τῶν κατοίκων της γιά τό μέλλον.

»Γιά τήν πρόσφατη αὐτή καί συνεχιζομένη τραγωδία τῆς Κύπρου, δύο εἶναι οἱ μεγάλοι ὑπεύθυνοι: ἀφ' ἑνός ἡ δικτατορία, πού κατεδυνάστευσε τήν Ἑλλάδα καί ἀφ' ἑτέρου ἡ Τουρκία.

»Ἡ πρώτη ἀπεκορύφωσε τά ἀνομήματα καί τήν ἀφροσύνη της μέ τό πραξικόπημα τῆς 15ης Ἰουλίου· ἡ δέ Τουρκία κυριαρχουμένη ἀπό πνεῦμα μιλιταριστικόν, κατέστρεψεν ἐν ὀνόματι τοῦ Ἀττίλα τήν εὐπαθῆ φιλία της μέ τήν Ἑλλάδα. Τήν φιλία αὐτήν εἶχαν ὁραματισθῆ καί ἐπιβάλει ὡς ἀναγκαία γιά τήν εἰρηνική διαβίωση καί τήν προκοπή τῶν δύο γειτόνων χωρῶν, ὑπεύθυνοι πολιτικοί ἄνδρες — Ἕλληνες καί Τοῦρκοι — πού ἤθελαν νά φέρουν στίς χῶρες

των τό πνεῦμα τῆς Εὐρώπης. Εἶναι μεγάλο δυστύχημα ὅτι ἡ σημερινή Τουρκία παραγνωρίζει αὐτήν τήν ἀναγκαιότητα. Ἀλλ' εἶναι δυστύχημα μεγαλύτερο γιά τήν Τουρκία παρά γιά τήν Ἑλλάδα. Γιατί τήν εὐρωπαϊκότητα τῆς Ἑλλάδος οὐδείς ἠμπορεῖ νά ἀμφισβητήση. Οἱ Τοῦρκοι ὅμως ὅσο θά ἐπιμένουν στήν παράνομο, τήν βάρβαρο συμπεριφορά τους, τόσο θά ἀπομακρύνωνται ἀπό τήν Εὐρώπη, μέ τήν ὁποία —καί ὄχι μόνον γεωγραφικῶς — ἡ Ἑλλάς ἦταν ὁ ἰσχυρότερος σύνδεσμός της. Ἴσως δέ κάποιαν ἡμέρα, καί ὄχι πολύ ἀργά, θά ὑπάρξουν καί Τοῦρκοι νηφαλιώτεροι τῶν σημερινῶν μισελλήνων, πού θ' ἀντιληφθοῦν ὅτι δέν ἐγκλημάτησαν μόνον κατά τῆς Κύπρου ἤ τῆς Ἑλλάδος. Ἀλλ' ὅτι ἐγκλημάτησαν καί ἐναντίον τῆς ἰδίας τῆς χώρας των, ἀνατινάσσοντες τίς γέφυρες μέ τόν πολιτισμένο κόσμο καί βιάζοντες τίς ἀρχές τοῦ δικαίου καί τῆς διεθνοῦς ἠθικῆς.

»Εἴτε ὅμως ἀντιληφθοῦν, εἴτε δέν ἀντιληφθοῦν οἱ Τοῦρκοι ποιό θά ἦταν τό ἀληθινό τους συμφέρον, ἡ Ἑλλάς εἶναι ὑποχρεωμένη νά χαράξη καί νά ἐφαρμόση μία σταθερή καί ἀποφασιστική πολιτική. Γιά ν' ἀναχαιτίση τήν ἐπιθετικότητα τῆς Τουρκίας. Γιά ν' ἀντιμετωπίση τό ὀξύ πρόβλημα τῆς Κύπρου καί νά προχωρήση πρός τήν ὁριστική ἐπίλυσή του. Γιά νά προασπίση ἀποτελεσματικά τά πάγια συμφέροντα τοῦ Ἑλληνισμοῦ. Γιά νά προχωρήση ἀνεμπόδιστη ἀπό ἐξωτερικούς περισπασμούς στήν διασφάλιση τῆς εὐημερίας τοῦ λαοῦ της.

»Δέν νομίζω ὅτι ἔχω ἀνάγκη νά τονίσω ὅτι γιά ὅλα αὐτά εἶναι ἀπαραίτητο νά ὑπάρχη στήν Ἑλλάδα μιά ἰσχυρή καί ἔμπειρη Κυβέρνηση. Μόνο μία τέτοια Κυβέρνηση, ἀντλώντας δύναμη ἀπό μία μεγάλη λαϊκή πλειοψηφία, μπορεῖ νά ἔχη καί τήν ἐθνική ἰσχύ ἀλλά καί τό διεθνές κῦρος, γιά νά λάβη καί νά ἐπιβάλη τίς σωστές ἀποφάσεις σέ ὅλα τά μέτωπα ὅπου κρίνονται τά ἐθνικά μας θέματα. Καί αὐτή τήν Κυβέρνηση — καί σᾶς ζητῶ νά μέ πιστεύσετε —μόνον ἡ Νέα Δημοκρατία μπορεῖ νά δώση στόν τόπο.

»Κρῆτες,

»Ἀφ' ἧς ἐπέστρεψα στήν πατρίδα ἀπό τήν ὑπερδεκαετῆ αὐτοεξορία μου, δέν ἔπαυσα οὔτε στιγμή νά ἐπαναλαμβάνω ὅτι οἱ περιστάσεις εἶναι κρίσιμες. Καί ὅτι ἀπαιτοῦν ἐθνική ἔξαρση, γιά ν' ἀντιμετωπισθοῦν ἀποτελεσματικά οἱ κίνδυνοι πού ἀπειλοῦν τό ἔθνος. Ἔχοντας ἐπωμισθῆ βαρύτατες εὐθῦνες, δέν ἐδίστασα νά χρησιμοποιήσω καί τήν πιό σκληρή γλῶσσα, γιά νά σᾶς διεκτραγωδήσω τήν κατάσταση καί νά ζητήσω τήν συμπαράσταση ὅλων σας.

»Εἶμαι ὑποχρεωμένος νά δηλώσω ὅτι βρῆκα στούς ἀνωνύμους, δηλαδή στήν μεγάλη καί ἀνιδιοτελῆ μᾶζα τοῦ λαοῦ ὁμόθυμη καί συγκινητική τήν συμπαράσταση αὐτήν. Δέν μπορῶ ὅμως νά πῶ τό ἴδιο καί γιά πολλούς ἀπό τούς ἐπωνύμους, οἱ ὁποῖοι, καταληφθέντες ἐν ὄψει ἐκλογῶν ἀπό κομματικήν παραζάλην, λησμονοῦν ὅτι ἡ ἐθνική κρίσις συνεχίζεται. Καί λησμονοῦντες ἐπίσης τάς ἰδικάς των βαρυτάτας εὐθύνας γιά τό παρελθόν, προσπαθοῦν νά ἀναζωπυρώσουν τούς μύθους καί τά πάθη τά παλαιά, τά ὁποῖα, ὡς γνωστόν, ὡδήγησαν στήν πτώση τῆς δημοκρατίας.

»Κρῆτες,

»Ἀσφαλῶς εἶσθε σέ θέση νά ἐκτιμήσετε — γιατί ἔχετε τήν πεῖρα τῶν σκληρῶν ἀγώνων — πόσον βάρος ἔχει ἡ ὑπόσχεση τήν ὁποίαν ἔδωσα πρός τόν ἑλληνικόν λαόν, εἴκοσι ἡμέρας ἀφ' ὅτου ἀνέλαβα τήν διακυβέρνηση τῆς χώρας: ὅτι ὁ ἀγών γιά τήν Κύπρο θά συνεχισθῆ καί ὅτι θά χρησιμοποιηθοῦν ὅλα ἐκεῖνα τά μέσα τά ὁποῖα θά ὑπαγορεύη ἡ τιμή καί τό συμφέρον τοῦ ἔθνους. Καί πόσην ἀξίαν ἔχει ἡ πεποίθησίς μου ὅτι μέ σύνεσιν, σύμπνοιαν καί ἀποφασιστικότητα οἱ δύσκολες ὧρες τῆς Κύπρου θά παρέλθουν. Πλανῶνται δέ οἱ Τοῦρκοι, καί ὅσοι τούς ὑποστηρίζουν, ἐάν πιστεύουν ὅτι θά δεχθοῦμε τετελεσμένα γεγονότα καί λύσεις ἐθνικῶς ἀπαράδεκτες.

»Ὁμιλῶν γιά τόν πολυμέτωπο ἀγῶνα πού διεξάγομε γιά τήν Κύπρο, δέν ἠμπορῶ νά μή ὑπογραμμίσω μίαν σημαντικήν ἠθικήν καί πολιτικήν ἐπιτυχίαν τήν ὁποίαν εἴχομεν μόλις προχθές εἰς τά Ἡνωμένα Ἔθνη. Ἀλλά καί αὐτή ἀκόμη ἡ ἐπιτυχία, λόγῳ τοῦ ἐκλογικοῦ σάλου δέν ἐξετιμήθη στήν πραγματική της ἔκταση καί σημασία.

»Ὀφείλω ἐπίσης μέ τήν εὐκαιρίαν αὐτήν νά ὑπογραμμίσω ὅτι ἐκεῖνοι πού προσπαθοῦν μέ ἀνακριβεῖς ἤ δημαγωγικούς ἰσχυρισμούς νά θέσουν ἐν ἀμφιβόλῳ τήν σταθερότητα καί τήν εἰλικρίνεια τῆς ἐθνικῆς μας πολιτικῆς ἐπί τοῦ Κυπριακοῦ, βλάπτουν θανάσιμα τήν ὑπόθεση τῆς Μεγαλονήσου. Διότι μέ ὅσα λέγουν χάριν προεκλογικῆς καταναλώσεως, ἀποθαρρύνουν τόν μαρτυρικό λαό τῆς Κύπρου καί ἐνθαρρύνουν τούς ἐχθρούς του.

»Ἀποτεινόμενος ἀπό τήν Μεγαλόνησο τῆς Κρήτης πρός τήν Μεγαλόνησο τῆς Κύπρου αἰσθάνομαι τήν ἀνάγκη νά συστήσω στούς ἐκεῖ ἀδελφούς μας νά ἀκολουθήσουν τό δικό σας παράδειγμα — νά σᾶς μιμηθοῦν στήν σύμπνοια καί τήν μοναδική καρτερία πού ἐπιδείξατε κατά τήν διάρκειαν τῶν σκληρῶν σας ἀγώνων. Ἀπευθυνόμενος δέ πρός ὅλους τούς Ἕλληνας, θά ἤθελα νά τούς συστήσω — μέ τήν εὐκαιρία πού μοῦ παρέχει ἡ ἀνάμνησις τόσων ἀγώνων — τήν ἀνάγκη τῆς ἑνότητος καί τοῦ ὑπερκομματικοῦ πνεύματος στήν ἀντιμετώπιση τῶν ἐθνικῶν μας ὑποθέσεων.

»Ὅπως ἐτόνισα στήν Θεσσαλονίκη τό τρίπτυχο τῆς ἐξωτερικῆς μας πολιτικῆς μέ ἐπίκεντρο τήν Κύπρο εἶναι: ἡ ἐθνική ἀνεξαρτησία, ἡ ἀσφάλεια τῆς χώρας καί ἡ ἐθνική ἀξιοπρέπεια. Γιά νά ἐξασφαλισθοῦν ὅμως αὐτά, πρέπει νά ὑπάρχη ἰσχυρός στρα-

τός, ἐθνική ἑνότης καί πολιτική ἡγεσία ἱκανή νά τήν σφυρηλατήση.

»Μέ τήν εὐκαιρίαν αὐτήν θά ἤθελα νά συστήσω καί πάλιν εἰς ὅλους τούς Ἕλληνας νά μή παρασύρωνται ἀπό τό πνεῦμα τῆς μισαλλοδοξίας πού καλλιεργοῦν ὡρισμένοι δημαγωγοί. Καί νά συναδελφωθοῦν μέ τάς Ἐνόπλους Δυνάμεις τῆς χώρας, πού δέν πρέπει νά συγχέωνται μέ τούς ὀλίγους ὑπευθύνους τῆς τυραννίας. Γιατί χωρίς τήν συναδέλφωση αὐτήν εἶναι ἀδύνατον νά ἐπανεύρη ἡ χώρα τήν ἰσχύν τήν ὁποίαν χρειάζεται γιά νά εἶναι ἀπρόσβλητη ἔναντι οἱασδήποτε ξένης ἐπιβουλῆς· καί γιά νά μπορῆ νά ἐπιβάλλη τό δίκαιό της, ὅταν καί ὅπου τοῦτο παραβιάζεται.

»Κρῆτες,

»Θά τερματίσω καί ἐδῶ τήν ὁμιλία μου μέ μία διακήρυξη πού δίνει τό βαθύτερο νόημα τῆς προσεχοῦς ἐκλογῆς: ὅτι τά προβλήματα πού ἀντιμετωπίζει ἡ χώρα μας σέ τελική ἀνάλυση ἀνάγονται σέ ἕνα καί μόνο πρόβλημα — τό πολιτικό. Στήν ἐξασφάλιση δηλαδή τῆς ὁμαλῆς λειτουργίας τῆς δημοκρατίας μέ μιά σταθερή καί ἀποδοτική διακυβέρνηση τῆς χώρας. Καί τό κεφαλαιῶδες καί πρωταρχικό αὐτό πρόβλημα, ἀπό τό ὁποῖο ἐξαρτᾶται ἡ ἐπίλυση ὅλων τῶν ἄλλων — καί πρό παντός τοῦ Κυπριακοῦ — δέν ἠμπορεῖ νά τό ἐπιλύση κανείς ἄλλος ἐκτός ἀπό σᾶς, μέ τήν ψῆφο σας τῆς 17ης Νοεμβρίου.

»Καί θά τό λύσετε ἐάν, ἀπομονώνοντες τούς δημαγωγούς καί τούς ὑπονομευτάς τῆς γαλήνης τοῦ τόπου, ψηφίσετε τήν Νέα Δημοκρατία. Γιά χάρη τῆς ἀληθινῆς δημοκρατίας».

8 ΝΟΕΜΒΡΙΟΥ 1974

Ὁ Κ. Καραμανλῆς, σέ ἀπάντηση δηλώσεως τοῦ Γ. Μαύρου, σύμφωνα μέ τίς ὁποῖες ὁ ἀρχηγός τῆς ΕΚ-ΝΔ δέν δεσμεύεται ἀπό τίς Συντακτικές Πράξεις τῆς 1ης Αὐγούστου καί τῆς 4ης Ὀκτωβρίου, ἔκαμε τήν ἀκόλουθη δήλωση:

«Αἱ Συντακτικαί Πράξεις τῆς 1ης Αὐγούστου καί 4ης Ὀκτωβρίου 1974 περί ἀποκαταστάσεως τῆς δημοκρατικῆς νομιμότητος καί περί προσφυγῆς εἰς τήν λαϊκήν ἐτυμηγορίαν, πρός ὁλοκλήρωσιν τῆς δημοκρατικῆς νομιμότητος, ἔχουν καθορίσει σαφῶς ὅτι τό θέμα τῆς μορφῆς τοῦ Πολιτεύματος θά λυθῆ ἀποκλειστικῶς διά δημοψηφίσματος καί ἔχουν ἀφαιρέσει ρητῶς τοῦτο ἀπό τήν δικαιοδοσίαν τῆς μελλούσης νά ἐκλεγῆ Βουλῆς. Αὕτη συνεπῶς δέν θά εἶναι Συντακτική, ἀλλά εὐρεῖα Ἀναθεωρητική, κατά τό προηγούμενον τῆς Ἀναθεωρητικῆς Βουλῆς τοῦ 1946.

»Αἱ ἀνωτέρω Συντακτικαί Πράξεις ἐξεδόθησαν ὁμοφώνως ὑπό τῆς ὑπ' ἐμέ Κυβερνήσεως Ἐθνικῆς Ἑνότητος καί φέρουν τάς ὑπογραφάς τοῦ κ. Μαύρου καί ὅλων τῶν ἐκ τῆς παρατάξεως τῆς ΕΚ-ΝΔ προερχομένων ὑπουργῶν. Κατά συνέπειαν αἱ ἀνωτέρω Συντακτικαί Πράξεις δεσμεύουν τούς πάντας νομικῶς, ὁπωσδήποτε δέ πολιτικῶς καί ἠθικῶς τούς συμπράξαντας εἰς τήν ἔκδοσιν αὐτῶν, ὡς καί τά κόμματα τά ὁποῖα οὗτοι ἐκπροσωποῦν. Ἡ Κυβέρνησις ἐννοεῖ νά σεβασθῆ μέχρι τέλους τάς διατάξεις τῶν ὡς ἄνω Συντακτικῶν Πράξεων. Ἡ μέλλουσα νά ἐκλεγῆ Βουλή θά εἶναι εὐρέως Ἀναθεωρητική καί ἑπομένως τό Σύνταγμα τῆς χώρας, ἐξαιρουμένης ὅμως τῆς μορφῆς τοῦ Πολιτεύματος, ἥτις θά λυθῆ ὁπωσδήποτε διά τοῦ λαϊκοῦ δημοψηφίσματος.

»Ὑπό τά δεδομένα ταῦτα εἶναι, τό ὀλιγώτερον, παράδοξον ὅτι ὁ κ. Μαῦρος ἀνεκάλυψε κατά τήν προεκλογικήν περίοδον — καί δή τόσον ἀργά — ὅτι δέν δεσμεύεται ἐκ τῶν ὁρισμῶν τῶν ὡς ἄνω Συντακτικῶν Πράξεων, μολονότι συνέπραξεν εἰς τήν ἔκδοσιν αὐτῶν, καί μολονότι ἐπί τῇ βάσει τούτων διεξάγονται αἱ ἐκλογαί τῆς 17ης Νοεμβρίου.

»Πάντως ἡ Νέα Δημοκρατία, περιβαλλομένη μέ τήν ἐμπιστοσύνη τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ, θά σεβασθῆ ἀπολύτως τήν ὑπό τῶν Συντακτικῶν Πράξεων καθορισθεῖσαν διαδικασίαν· καί εἶναι ἀποφασισμένη νά προκηρύξη καί νά διενεργήση ἐντός τῆς προβλεπομένης προθεσμίας τῶν 45 ἡμερῶν τό δημοψήφισμα, διά τοῦ ὁποίου θά λυθῆ ὁριστικῶς καί ἀπ' εὐθείας ἀπό τόν λαόν τό πρόβλημα αὐτό».

Σέ τηλεοπτική ὁμιλία, ὁ πρωθυπουργός ἀπευθύνεται πρός τήν ἑλληνική νεολαία:

«Νέοι τῆς Ἑλλάδος,

»Ἀπευθύνομαι σήμερα ἰδιαίτερα πρός ἐσᾶς, γιατί ἐσεῖς εἶσθε τό πιό δυναμικό, τό πιό ἀνήσυχο, τό πιό ἐλπιδοφόρο στοιχεῖο τῆς ἑλληνικῆς κοινωνίας. Δέν ἔχω τήν πρόθεση νά σᾶς κολακεύσω. Ἡ κολακεία εἶναι ἀμοιβαῖα ταπεινωτική — καί γι' αὐτόν πού τήν ἐπιχειρεῖ καί γιά ἐκεῖνον πού τήν δέχεται. Θέλω ὅμως νά προσδιορίσω καί τήν δική σας εὐθύνη, τίς δικές σας ὑποχρεώσεις στήν οἰκοδόμηση μιᾶς ἀληθινῆς δημοκρατίας καί ἑνός καλυτέρου μέλλοντος στήν χώρα μας.

»Θέλω πρό παντός νά σᾶς καταστήσω κοινωνούς ἑνός ὁράματος, ἡ πραγματοποίηση τοῦ ὁποίου θά ἐξαρτηθῆ κατά μέγα μέρος ἀπό ἐσᾶς τούς ἴδιους. Εἶναι τό ὅραμα μιᾶς Ἑλλάδος πού θά εὐτυχῆ στό ἐσωτερικό καί θά ἀκτινοβολῆ πνευματικά στό ἐξωτερικό. Μιᾶς Ἑλλάδος χωρίς συμπλέγματα κατωτερότητος, χωρίς σύνδρομα ὑπαναπτύξεως, χωρίς ἀγωνίες γιά τό μέλλον. Εἶναι τό ὅραμα μιᾶς Ἑλλάδος ὑπερήφανης, ἱκανῆς νά διαδραματίση στόν διεθνῆ χῶρο ρόλον ὑπέρτερον ἀπό τήν ἀριθμητική της δύναμη καί τήν γεωγραφική της ἔκταση, ἀξιοποιώντας τήν ἀνεκτίμητη πολιτιστική της κληρονομία, μαζί μέ τό ἐξαίρετο ἀνθρώπινο δυναμικό της.

»Τό ὅραμα αὐτό ἠμπορεῖ ν' ἀποτελέση τήν σύγχρονη Μεγάλην Ἰδέαν τοῦ Ἑλληνισμοῦ — ἰδέαν πού θά διεγείρη καί θά συνεχίση τίς πνευματικές ἀρετές τοῦ ἔθνους. Καί δέν εἶναι ἡ ἰδέα αὐτή χιμαιρική. Οἱ αἰῶνες ἔχουν ἀποδείξει τόν δυναμισμό τοῦ ἑλληνικοῦ πνεύματος. Ἀλλά καί στήν ἐποχή μας, παρ' ὅλες τίς δυσκολίες καί τίς περιπέτειες πού δοκιμάζουμε, ὑπάρχει θαυμάσιο ἀνθρώπινο δυναμικό, ἱκανό ν' ἀναλάβη τήν μεγάλη προσπάθεια τῆς ἐθνικῆς ἀναγεννήσεως.

»Στήν μεγάλη αὐτή προσπάθεια θ' ἀφιερώση ὅλο τό ἐνδιαφέρον της ἡ Νέα Δημοκρατία. Μέ μεθοδικότητα, ἀλλά καί ἐνθουσιασμό θά καταστήση τό Κράτος φορέα τῆς πολιτιστικῆς ἀναπτύξεως. Καί θά καταστήση τήν παιδεία μέσο καί συγχρόνως σκοπό τῆς εὐημερίας τῶν πολιτῶν.

»Οὔτε εὔκολη εἶναι, οὔτε ἐπιτρέπει δημαγωγίες ἤ προχειρότητες ἡ χάραξη μιᾶς ὀρθῆς ἐκπαιδευτικῆς πολιτικῆς, ὅταν τάσσωνται τόσον ὑψηλοί οἱ στόχοι της. Πιστεύω ὅμως ὅτι μέ τήν πεῖρα τοῦ παρελθόντος, μέ τήν συνειδητοποίηση τῶν σφαλμάτων πού ἔχουν διαπραχθῆ καί, κυρίως μέ συναίσθηση τῶν ὑποχρεώσεων ὅλων μας πρός τίς νεώτερες καί τίς ἐπόμενες γενεές, μποροῦμε νά βροῦμε τόν ἀσφαλῆ δρόμο πρός μίαν ἀληθινή, συγχρονισμένη καί ἄξια τοῦ ὀνόματός της ἑλληνική παιδεία.

»Νέοι τῆς Ἑλλάδος,

»Ἔχει λεχθῆ σωστά ὅτι δημοκρατία χωρίς παιδεία εἶναι ὑποκρισία χωρίς ὅρια. Ἀλλ' εἶναι ἐξίσου σωστό ὅτι παιδεία χωρίς δημοκρατία εἶναι ἐμπαιγμός.

»Τρεῖς πρέπει νά εἶναι οἱ βασικές ἐπιδιώξεις τῆς παιδείας: νά μορφώση ἐλευθέρους ἀνθρώπους, νά διαπλάση χαρακτῆρας καί νά ἐξοπλίση κάθε νέο μέ ὅσες γνώσεις χρειάζεται γιά τήν ἐπαγγελματική του ἐπιτυχία. Γιά νά ἐπιτύχη ὅμως στίς ἐπιδιώξεις αὐτές ἡ ἐκπαιδευτική πολιτική, δέν πρέπει νά εἶναι οὔτε προχειρολόγος, οὔτε ἀνεδαφική. Δέν πρέπει πρό παντός νά ἐπηρεάζεται ἀπό τούς δημαγωγούς, πού προσπαθοῦν μέ παραδοξολογίες νά ἐντυπωσιάσουν.

»Ἡ Νέα Δημοκρατία ὑπεσχέθη ὅτι θά ἐπενδύη ὄχι μόνον ἀπό τό περίσσευμα, ἀλλά καί ἀπό τό ὑστέρημα τοῦ ἐθνικοῦ πλούτου στήν παιδεία. Καί εἶναι πρόθεσή μου γιά τήν ἀξιοποίηση αὐτῆς τῆς ἐπενδύσεως νά ἐπιδιώξω διακομματική καί μόνιμη ἐκπαιδευτική πολιτική. Γιατί μόνο μία τέτοια μακρόπνοη πολιτική μπορεῖ νά ἐξυπηρετήση τά συμφέροντα τοῦ ἔθνους καί νά δικαιώση τίς θυσίες στίς ὁποῖες ὑποβάλλεται ὁ λαός γιά χάρη της. Τό δρᾶμα τῆς ἑλληνικῆς παιδείας συνίσταται στό γεγονός ὅτι κάθε Κυβέρνηση, πού ἔρχεται, ἐννοεῖ γιά λόγους ἐντυπώσεως νά κάμη τήν δική της ἐκπαιδευτική μεταρρύθμιση. Στήν Ἑλλάδα, ἐξ ἄλλου, ὅταν ὁμιλοῦμε περί παιδείας, διαπράττομε τό σφάλμα νά περιορίζουμε τό θέμα στό ὕψος τῶν πιστώσεων πού θά διατεθοῦν γι' αὐτήν. Καί δέν καταλαβαίνουμε ὅτι ἀπό τάς πιστώσεις εἶναι πολύ σοβαρώτερο τό θέμα τῆς ποιότητος τοῦ διδακτικοῦ προσωπικοῦ καί τό εἶδος τῆς μορφώσεως πού θά δώσουμε στούς νέους.

»Στό πλαίσιο αὐτῆς τῆς πολιτικῆς θά πρέπη ν' ἀντιμετωπισθοῦν καί τά εἰδικώτερα, ἀλλά πολύ σημαντικά θέματα τῆς τεχνικῆς παιδείας, τοῦ ἐπαγγελματικοῦ προσανατολισμοῦ, τῆς ἐπιμορφώσεως καί τῆς προωθήσεως τῆς ἐπιστημονικῆς ἐρεύνης. Στόχος πρέπει νά εἶναι ἀφ' ἑνός ἡ ἐπαγγελματική μόρφωση, μέ τήν ὁποία διαρκῶς καί περισσότεροι νέοι θά συμβάλλουν ἀποδοτικώτερα στήν οἰκονομική ἀνάπτυξη τῆς χώρας. Καί τά δύο ὑπηρετοῦν ἐπίσης τήν κοινωνική ἀνάπτυξη καί τήν πολιτιστική ἄνθιση τοῦ τόπου. Καί μόνον ὅταν ὑπάρξη αὐτή ἡ βασική πνευματική καί ἐπαγγελματική ὑποδομή, μπορεῖ μαζί μέ τήν εὐημερίαν ν' ἀνθίσουν τά γράμματα καί οἱ τέχνες, πρός τίς ὁποῖες ρέπει ἡ εὐαίσθητη ἑλληνική ψυχή. Καί μόνο τότε ἡ Ἑλλάς, ἀντί νά ἐξάγη στό ἐξωτερικό ἐγκεφάλους ἤ περιπλανωμένους καλλιτέχνες, μπορεῖ νά γίνη πόλος ἕλξεως τῶν προικισμένων καί τῶν ταλαντούχων.

»Νέοι καί νέες τῆς Ἑλλάδος,

»Στό ὅραμα αὐτό μιᾶς ἰσχυρῆς, εὐτυχισμένης καί πολιτιστικά ἀνεπτυγμένης Ἑλλάδος μετέχει ἰσότιμα ἡ νέα Ἑλληνίδα. Ὅπως μοῦ δόθηκε πρόσφατα ἡ εὐκαιρία νά παρατηρήσω, ἡ συμμετοχή τῆς γυναίκας στόν δημόσιο βίο βρίσκεται σέ ἄμεση συνάρτηση μέ τό ἐπίπεδο τῆς ἀναπτύξεως κάθε χώρας. Πιστεύω ὅτι μέ τήν προοδευτική ἀνάπτυξη τῆς Ἑλλάδος θά διευρύνεται καί ἡ ἔκταση τῆς συμμετοχῆς τῆς γυναίκας σέ ὅλους τούς τομεῖς τῆς ἐθνικῆς μας ζωῆς. Ἰδιαίτερα μέ τήν συμμετοχή της στόν δημόσιο βίο, ἡ γυναῖκα θά ἐπηρεάση εὐεργετικά τίς πολιτικές μας ἐξελίξεις, γιατί θά ἀπαλύνη μέ τήν μετριοπάθειά της τά πολιτικά μας ἤθη. Γιατί ἡ γυναῖκα, ἀδιάφορη γιά τήν δόξα, θέτει τήν εὐτυχία ὑπεράνω τῆς δυνάμεως καί τόν ἀνθρωπισμό ὑπεράνω τῶν πολιτικῶν ἰδεολογιῶν.

»Ἀπευθυνόμενος πρός ὅλους ἐσᾶς, τούς νέους τῆς Ἑλλάδος, θά ἤθελα νά σᾶς δώσω μερικές συμβουλές, πού ἰσχύουν πάντοτε καί πέραν ἀπό αὐτήν τήν προεκλογική περίοδο. Ἡ αὐτοπειθαρχία εἶναι μεγάλη ἀρετή. Εἶναι αὐτή πού ὁδηγεῖ στήν ἀτομική, ἀλλά καί τήν συλλογική ἐπιτυχία. Μπορεῖτε νά εἶστε προοδευτικοί, μπορεῖ νά εἶστε μαχητικοί, ἀλλά τά προσόντα αὐτά τῆς νεότητος πρέπει νά ὑποβάλλωνται στόν ἔλεγχο τῆς λογικῆς, γιά ν' ἀποφύγετε ὀδυνηρές ἀπογοητεύσεις καί σφάλματα ἀνεπανόρθωτα. Οὔτε ἁρμόζει σέ ὑπερήφανους νέους, καί μάλιστα Ἕλληνες ν' ἀντιγράφουν δουλικά τούς ἐξτρεμισμούς καί τίς ἀσυναρτησίες πού ἐμφανίσθηκαν σέ ξένες χῶρες καί πού εἶναι ἤδη κι ἐκεῖ ξεπερασμένες.

»Νέοι τῆς Ἑλλάδος,

»Τό εἶπα πολλές φορές καί θά τό ἐπαναλάβω μέχρις ὅτου γίνη συνείδηση ὅλων τῶν Ἑλλήνων: ὅτι ἡ Ἑλλάς δέν ἔχει οὐσιαστικά παρά ἕνα μόνο πρόβλημα — τό πολιτικό. Ἀπό τήν ὀρθή ἐπίλυση τοῦ πρωταρχικοῦ, τοῦ κεφαλαιώδους αὐτοῦ προβλήματος, ἐξαρτᾶται ἡ ἐπίλυση ὅλων τῶν ἄλλων μερικωτέρων προβλημάτων, καί τῆς παιδείας περιλαμβανομένης. Σέ τελευταία ἀνάλυση ἀπό τό πολιτικό πρόβλημα ἐξαρτᾶται ἡ πρόοδος καί ἡ εὐημερία τοῦ ἔθνους. Τήν ἔννοια τοῦ προβλήματος αὐτοῦ τήν ἔχω ἀναλύσει στίς πρόσφατες ὁμιλίες μου. Ἐσεῖς, οἱ νέοι τῆς Ἑλλάδος, πού πιστεύετε στήν πολιτική σας ὡριμότητα, πρέπει νά συλλάβετε ὀρθῶς τό πρόβλημα αὐτό. Καί πρέπει νά ἔχετε τήν φιλοδοξία νά συμβάλετε θετικά στήν ἐπίλυσή του. Ἔτσι θά ἀποδείξετε ὅτι εἶστε πράγματι ἡ πρωτοπορία, ἐπάνω στήν ὁποία ἠμπορεῖ νά στηρίζη τίς ἐλπίδες του τό ἔθνος».

9 ΝΟΕΜΒΡΙΟΥ 1974

Διεξάγονται στά Ἀνώτατα Ἐκπαιδευτικά Ἱδρύματα τῆς χώρας οἱ πρῶτες ἐλεύθερες φοιτητικές ἐκλογές γιά τήν ἀνάδειξη, σύμφωνα μέ τό ν.δ. 908/74, αἱρετῶν διοικητικῶν συμβουλίων καί τήν ἐκπροσώπηση τοῦ φοιτητικοῦ κινήματος ἀπό τούς γνήσιους φορεῖς του.

10 ΝΟΕΜΒΡΙΟΥ 1974

Ὁ Κ. Καραμανλῆς ὁλοκληρώνει τήν προεκλογική ἐκστρατεία του στήν ἐπαρχία μέ τήν ἐκφώνηση λόγου στήν Πάτρα.

Μολονότι οἱ ἐκτιμήσεις σχετικά μέ τόν ἀριθμό τῶν συγκεντρωμένων παρουσίασαν μεγάλες ἀποκλίσεις θεωρήθηκε, γενικῶς, ὅτι ἡ συγκέντρωση ἦταν ἡ μεγαλύτερη πού ἔχει πραγματοποιηθεῖ στήν πόλη.

Ὁ Κ. Καραμανλῆς ἐντόπισε τήν ὁμιλία του, κυρίως, σέ θέματα οἰκονομικά:

«Πολῖται τῶν Πατρῶν,

»Σέ μιά ἀκριβῶς ἑβδομάδα, τήν ἐρχομένη Κυριακή, θά ἀσκήσετε τό ὑπέρτατο δικαίωμά σας: θά ἐκλέξετε αὐτούς πού θέλετε νά σᾶς ἐκπροσωποῦν καί νά σᾶς κυβερνοῦν. Αὐτό τό δικαίωμα, πού εἶναι ταυτοχρόνως καί καθῆκον τοῦ πολίτου ἀπέναντι τῆς Πολιτείας, σᾶς τό εἶχε ἀρνηθῆ ἡ ἑπταετής τυραννία. Ἐμμέσως σᾶς τό ἀρνοῦνται ἐπίσης — ἀλλά κατά τρόπον ὕπουλο — οἱ σημερινοί δημαγωγοί. Γιατί προσπαθοῦν νά ὑποκλέψουν τήν ψῆφο σας. Σᾶς ἀποκρύπτουν τήν πραγματικότητα, διαστρεβλώνουν τά γεγονότα καί συναγωνίζονται ἀλλήλους σέ ὑποσχέσεις πού γνωρίζουν ὅτι δέν μποροῦν, ὑποκειμενικά ἤ ἀντικειμενικά, νά τίς ἐκπληρώσουν.

»Γιά τόν τόσο ἀνεπτυγμένο καί ἰδιαίτερα πολιτισμένο λαό τῶν Πατρῶν ἐπέλεξα ὡς θέμα τῆς σημερινῆς ὁμιλίας μου, τήν οἰκονομική καί κοινωνική πολιτική πού θά ἐφαρμόση σέ γενικές γραμμές ἡ Νέα Δημοκρατία. Θά ἐπιχειρήσω δηλαδή νά σᾶς ἐκθέσω μέ σαφήνειαν, ὅσο καί εἰλικρίνειαν ποιά εἶναι τά κύρια προβλήματα καί πῶς πρέπει νά λυθοῦν, ὥστε ἡ Ἑλλάς ν' ἀποκτήση πραγματικήν εὐημερίαν. Τήν εὐημερίαν δέ ἑνός λαοῦ δέν τήν προσδιορίζουν μόνον οἱ ἀριθμοί πού δίνουν τό ὕψος τοῦ ἐθνικοῦ εἰσοδήματος, ἀλλά καί ἐκεῖνοι πού δίνουν τήν ἔκταση τῆς συμμετοχῆς σ' αὐτό τῶν εὐρυτέρων λαϊκῶν τάξεων.

»Ἡ οἰκονομική ἀνάπτυξις δέν ἀποτελεῖ αὐτοσκοπόν. Ἀποτελεῖ προϋπόθεσιν καί μέσον τῆς κοινωνικῆς προόδου. Καί δέν εἶναι δυνατόν νά ὑπάρξη καλή οἰκονομική πολιτική, ἄν δέν συνδυάζεται μέ τήν προσπάθεια τῆς πραγματοποιήσεως τοῦ ἰδανικοῦ τῆς κοινωνικῆς δικαιοσύνης.

»Στήν κοινωνική δικαιοσύνη πιστεύει βαθύτατα ἡ Νέα Δημοκρατία. Καί στήν πράξη εἶναι ἡ μόνη πολιτική παράταξη στόν τόπο αὐτόν πού μπορεῖ νά τήν ἐπιβάλη. Στήν καταστατική της διακήρυξη ἡ Νέα Δημοκρατία ὑπόσχεται ὅτι θά θεωρῆ πάντα ὅλους τούς Ἕλληνες ὄχι μόνον ἴσους ἔναντι τῶν νόμων, ἀλλά καί μέ ἴσα δικαιώματα ἔναντι τῶν βιοτικῶν εὐκαιριῶν καί τῶν δυνατοτήτων πού διανοίγει ὁ πολιτικός, οἰκονομικός καί κοινωνικός βίος. Καί ὅτι θ' ἀφιερώση ὅλες τίς δυνάμεις της γιά τήν ταχύρρυθμη ἀνάπτυξη τῆς Ἑλλάδος σέ ὅλους τούς τομεῖς.

»Ἀλλά γιά τήν ἐπίτευξη αὐτοῦ τοῦ σκοποῦ ἐπιβάλλεται πρῶτα ν' ἀντιμετωπισθοῦν τά κρίσιμα οἰκονομικά προβλήματα πού μᾶς ἐκληροδότησε, μαζί μέ τόσα ἄλλα δεινά, τό τυραννικό καθεστώς τῆς ἑπταετίας. Τά προβλήματα αὐτά εἶναι ὁ πληθωρισμός, ὁ ὁποῖος ἐφαλκίδευσε τό εἰσόδημα μεγάλων κατηγοριῶν τοῦ πληθυσμοῦ· εἶναι ἡ ἐπικίνδυνος αὔξησις τοῦ ἐλλείμματος τοῦ ἰσοζυγίου πληρωμῶν· καί εἶναι ἐπίσης ὁ ἐλλειμματικός προϋπολογισμός τοῦ Κράτους.

»Γιά νά καταλάβετε τάς ἐξελίξεις τῆς οἰκονομίας μας, θά σᾶς καλέσω νά κάμετε σύγκριση μεταξύ δύο χρονικῶν σημείων: Ὅταν τό 1963 ἔπαιρνα τόν δρόμο τῆς ξενητειᾶς, ἄφηνα πίσω μου μιάν οἰκονομία μέ τέτοιαν ὑποδομή καί τόσην ὁρμή, ὥστε ὄχι μόνον νά ἀντέξη ἐπί τόσο μεγάλο διάστημα στίς σπατάλες καί τήν οἰκονομική ἀσυναρτησία τῆς τυραννίας, ἀλλά καί νά κρατήση τόν ρυθμό τῆς αὐξήσεως τοῦ ἐθνικοῦ μας εἰσοδήματος σέ ὑψηλά ἐπίπεδα. Ἐπιστρέφοντας βρίσκω ὅτι — γιά πρώτη φορά — τό 1974 ἡ αὔξηση αὐτή θά ἰσοῦται μέ τό μηδέν. Αὐτό εἶναι τό κατάντημα τῆς οἰκονομίας μας. Καί θά χρειασθῆ ἡ κατανόηση καί ἡ προσπάθεια ὅλων τῶν Ἑλλήνων γιά νά τήν ἀναθεμελιώσουμε κατά τρόπον ἀσφαλῆ. Καί εἶμαι βέ-

βαιος ὅτι θά τό ἐπιτύχω σύντομα, ἐφ' ὅσον θά ὑπάρξη σταθερότης πολιτική καί οἰκονομική.

»Πολῖται τῶν Πατρῶν,

»Κατά τήν προεκλογική περίοδο τίθεται ὑπό δοκιμασίαν ἡ εἰλικρίνεια καί ἡ σοβαρότης τῶν πολιτικῶν κομμάτων. Γιατί ἡ προσπάθεια τῆς κατακτήσεως τῆς ψήφου τοῦ λαοῦ διαφθείρει ὅσα ἐξ αὐτῶν δέν ἔχουν ἐπαρκῆ ἠθικήν ἀντίστασιν καί αἴσθημα εὐθύνης.

»Φοβοῦμαι ὅτι αὐτό συμβαίνει σήμερα μέ τούς περισσοτέρους ἀπό τούς ἀντιπάλους μας. Συναγωνιζόμενοι εἰς δημαγωγίαν ἐμφανίζουν προγράμματα ἀνεδαφικά καί μοιράζουν ἀδίστακτα ὑποσχέσεις. Ὑπόσχονται τά πάντα εἰς τούς πάντας. Καί ὁ τελευταῖος πολίτης ὅμως ἀντιλαμβάνεται ὅτι ἡ πραγματοποίησις παρομοίων ὑποσχέσεων θά κατέληγε σέ χρεωκοπία. Ἀλλ' εἶναι φανερό ὅτι, ἄν δημαγωγοῦν τόσο ἀνεύθυνα, τό κάμνουν γιατί γνωρίζουν ὅτι δέν θά φθάσουν ποτέ στήν ἐξουσία, ὥστε νά λογοδοτήσουν γιά τίς ὑποσχέσεις τους.

»Στήν χώρα μας ἔχομε τήν ἀδυναμία νά υἱοθετοῦμε κάθε τι ξένο, ἀρκεῖ νά εἶναι τῆς μόδας. Οἱ ἀντίπαλοί μας στήν ἐκλογή αὐτή, συναγωνιζόμενοι μεταξύ των, πλειοδοτοῦν εἰς σοσιαλισμόν, κατά τρόπον πού νά ἐξευτελίζουν τήν λέξιν αὐτήν, ὅπως ἐξευτελίζουν καί πολλάς ἄλλας λέξεις πού συμβολίζουν ὑψηλάς ἐννοίας — τήν δημοκρατία, τήν ἐλευθερία, τήν ἰσότητα, τήν δικαιοσύνη κ.λπ. Αὐτό μοῦ θυμίζει ἕνα Κινέζο φιλόσοφο, ὁ ὁποῖος ἐρωτηθείς τί θά ἔκαμε ἄν εἶχε τήν ἐξουσία, ἀπήντησε: "ἁπλούστατα, θά ἀποκαθιστοῦσα τήν ἔννοια τῶν λέξεων". Οἱ ἀντίπαλοί μας δέν ἀντιλαμβάνονται ὅτι ἡ τακτική τους αὐτή, ἐκτός ἀπό τό φαιδρό, περικλείει καί κινδύνους γιά τήν οἰκονομία τοῦ τόπου μας. Γιατί προκαλεῖ σύγχυση στόν λαό καί τόν ἐμποδίζει ἀπό τοῦ νά συλλάβη ὀρθά τό οἰκονομικό καί κοινωνικό πρόβλημα τῆς χώρας. Καί γιατί καί μόνο ἡ ἐνδεχομένη ἐφαρμογή παρομοίων προγραμμάτων θά ἀνέκοπτε ἐντελῶς τίς παραγωγικές ἐπενδύσεις στόν τόπο μας, μέ ἀποτέλεσμα τήν κατάρρευση τῆς οἰκονομίας μας. Ἡ δέ κατάρρευσις τῆς οἰκονομίας θά ἔπληττε κυρίως τάς λαϊκάς τάξεις, τάς ὁποίας προσπαθοῦν μέ τήν δημαγωγία των νά παρασύρουν.

»Πολῖται τῶν Πατρῶν,

»Εἶναι ὅμως καιρός νά σοβαρευθοῦμε. Νά παύσωμε νά παίζωμε μέ τίς λέξεις, νά καπηλευώμεθα τίς ἔννοιες καί νά κακοποιοῦμε τίς θεωρίες. Μοῦ ἐδόθη καί πρόσφατα ἡ εὐκαιρία νά τονίσω ὅτι ἡ ὑπεύθυνη πολιτική ἡγεσία δέν ἀντιγράφει, δέν μιμεῖται δουλικά ξένα συστήματα, ὁσονδήποτε καί ἄν εἶναι δελεαστικά. Γιατί τίποτα δέν μπορεῖ νά μεταφυτευθῆ αὐτούσιο σέ μιά χώρα καί τίποτε δέν μπορεῖ νά καρποφορήση ἄν δέν ὑπάρχουν οἱ κατάλληλες συνθῆκες. Ἡ ὑπεύθυνη πολιτική ἡγεσία στηρίζεται πρό παντός στήν βαθειά γνώση τῶν προβλημάτων τοῦ τόπου μας. Καί ἔχει ὡς γνώμονα, στήν χάραξη τῆς πολιτικῆς της, τό γενικώτερο συμφέρον στήν σφαῖρα τοῦ ἐφικτοῦ. Ἡ ὑπεύθυνη πολιτική ἡγεσία οὔτε παραπλανᾶ, οὔτε βαυκαλίζει τόν λαό. Τόν ἐμπνέει καί τόν δραστηριοποιεῖ. Δέν ἀποφεύγει μάλιστα νά τοῦ ἐπισημάνη τίς θυσίες καί τούς κόπους πού χρειάζεται νά καταβάλη ὁ λαός γιά νά ὑπηρετήση ὁ ἴδιος τό ἀληθές του συμφέρον. Καί ὅταν τοῦ συνιστᾶ ὑπομονή, εἶναι γιατί ἔχει τήν αἴσθηση τῶν κινδύνων ἔναντι τῶν ὁποίων μόνον οἱ δημαγωγοί, γιατί αὐτοί δέν ἔχουν τίποτε νά χάσουν, μποροῦν νά ἀδιαφοροῦν.

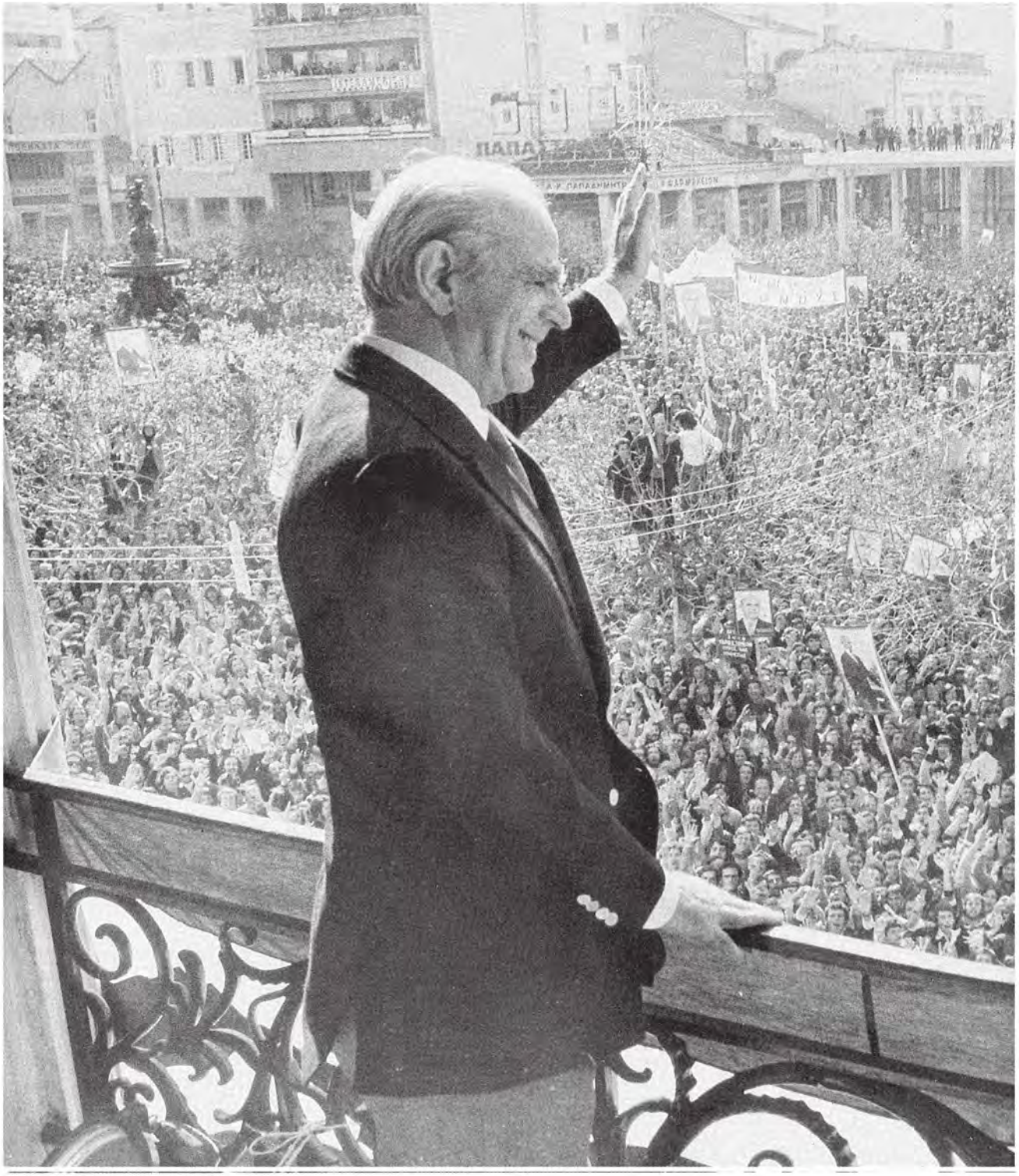
»Μέ αὐτές τίς ὑγιεῖς ἀρχές ἡ Νέα Δημοκρατία χαράσσει τό οἰκονομικό καί τό κοινωνικό της πρόγραμμα, σάν ἕνα ἐφικτό συνδυασμό τῆς ἐλευθέρας οἰκονομίας τοῦ Κράτους τῆς εὐημερίας. Ὅπως τονίζεται στήν καταστατική διακήρυξή της, ἡ ἐλευθέρα οἰκονομία — στήν ὁποία πιστεύει ἡ Νέα Δημοκρατία — δέν ἠμπορεῖ νά ἀποκλείση τήν διεύρυνση τοῦ οἰκονομικοῦ τομέως, τόν ὁποῖον ἐλέγχει τό Κράτος. Καί ἡ ἰδιωτική πρωτοβουλία δέν ἠμπορεῖ νά βρῆ τήν δικαίωσή της, χωρίς τήν παράλληλη συμμετοχή τῶν εὐρυτέρων λαϊκῶν τάξεων στήν κατανομή τοῦ ἐθνικοῦ προϊόντος.

»Ἄν εἴμεθα ὀπαδοί τῆς ἐλευθέρας οἰκονομίας, εἴμεθα μόνον γιατί πιστεύουμε ὅτι μέσα στά πλαίσιά της, μπορεῖ ταχύτερα καί ἀνετώτερα νά ἱκανοποιηθοῦν τά κοινωνικά καί οἰκονομικά αἰτήματα τῶν ἐργαζομένων τῆς ὑπαίθρου καί τῶν πόλεων. Παράδειγμα ἡ διαφορά πού ὑπάρχει στό βιοτικό ἐπίπεδο τῶν ἐργαζομένων μεταξύ τοῦ δυτικοῦ καί τοῦ ἀνατολικοῦ κόσμου. Ἀλλά καί γιατί ἡ ἐλευθέρα οἰκονομία ἰσχύει σ' ὅλες τίς χῶρες τῆς Κοινῆς Ἀγορᾶς —στήν ὁποία φιλοδοξοῦμε νά ἐνταχθοῦμε — ἀκόμη καί σ' ἐκεῖνες πού κυβερνῶνται ἀπό σοσιαλιστικά κόμματα.

»Ἐτόνισα πολλές φορές ὅτι τῆς ἐλευθερίας —καί μάλιστα τῆς οἰκονομικῆς ἐλευθερίας — ἠμπορεῖ νά γίνη καί χρήση καί κατάχρηση. Τόσο στήν χώρα μας, ὅσο καί σέ ἄλλες χῶρες τοῦ ἐλευθέρου κόσμου συμβαίνει νά δροῦν ἐν ὀνόματι τάχα τῆς οἰκονομικῆς ἐλευθερίας καί τῆς ἰδιωτικῆς πρωτοβουλίας, κάθε λογῆς ἀσύδοτα κερδοσκοπικά συγκροτήματα.

»Τό ἐπιχειρηματικό κέρδος — τό νόμιμο καί φορολογούμενο κέρδος — ἔχει οἰκονομικήν καί ἠθικήν δικαιολόγησιν, μόνον ὅταν προκύπτη ὡς ἀποτέλεσμα παραγωγικῆς προσπαθείας ἐντός ἀνταγωνιστικοῦ περιβάλλοντος. Ὑπό τήν προϋπόθεσιν αὐτήν εἶναι καί θεμιτόν καί, ὡς κίνητρο, ἀναγκαῖον.

»Εἶναι ὅμως τό κέρδος κοινωνικά ἀπαράδεκτο, ὅταν προκύπτη ὡς προϊόν τῆς ἐκμεταλλεύσεως μονοπωλιακῶν καταστάσεων ἤ προνομιακῆς, εἰς βάρος τοῦ συνόλου, κρατικῆς προστασίας. Ἡ ὑπέρμετρος προστασία καί ἡ ἀνοχή μονοπωλιακῶν καταστάσεων

'Επικοινωνία μέ τό λαό τῆς 'Αχαΐας.

καί κερδῶν ὁδηγοῦν μακροπρόθεσμα στήν ἐπιχειρηματική ἀδράνεια καί ὑπονομεύουν τήν κοινωνική συνοχή, δηλαδή τά ἴδια τά βάθρα τῆς δημοκρατίας. Στήν περίπτωση αὐτήν ἡ παρέμβαση τοῦ Κράτους εἶναι καί οἰκονομικά, ἀλλά καί ἠθικά ἐπιβεβλημένη. Ὅπως εἶναι ἐπιβεβλημένη καί εἰς τάς περιπτώσεις ἐκείνας πού ἡ ὑποκατάστασις τοῦ ἰδιώτου ἀπό τό Κράτος ἠμπορεῖ νά ἀποβῆ κοινωνικά καί οἰκονομικά ὠφελιμότερη.

»Πολῖται τῶν Πατρῶν,

»Θά ἐπαναλάβω ὅτι εἶναι σταθερά πεποίθησις τῆς Νέας Δημοκρατίας ὅτι χωρίς τήν ἐξασφάλιση κοινωνικῆς δικαιοσύνης, ἡ πολιτική καί οἰκονομική ἐλευθερία εἶναι μία καί ἀδιαίρετη. Δέν ἠμπορεῖ νά ὑπάρξη ἡ πρώτη χωρίς τήν δεύτερη.

»Τό αἴτημα τῆς κοινωνικῆς δικαιοσύνης — τῆς ἀμοιβῆς δηλαδή τῆς ἐργασίας τοῦ ἀγρότου, τοῦ ἐργάτου, τοῦ ὑπαλλήλου, ἀναλόγως τῆς συμβολῆς των στόν σχηματισμό τοῦ ἐθνικοῦ προϊόντος — δέν ἀντιφάσκει πρός τό αἴτημα τῆς ταχείας οἰκονομικῆς ἀναπτύξεως. Ἀντιθέτως, ἡ δημιουργία ζητήσεως ἐκ μέρους τῶν ἐργαζομένων — ζητήσεως συνεχῶς αὐξανομένης καί ἀνταποκρινομένης εἰς τήν αὔξησιν τῆς παραγωγῆς — ἀποτελεῖ τήν ἀπαραίτητη προϋπόθεση ὄχι μόνον τῆς κοινωνικῆς, ἀλλά καί τῆς οἰκονομικῆς προόδου. Εἶναι καθῆκον τοῦ Κράτους νά ἀσκήση πολιτικήν μισθῶν καί ἡμερομισθίων, ἀλλά καί γενικώτερον εἰσοδηματικήν πολιτικήν, πού νά ἐξασφαλίζουν τήν προοδευτική αὔξηση τῶν ἐκ τῆς ἐργασίας εἰσοδημάτων. Τήν αὐτήν πολιτικήν καί μέ τά ἴδια κριτήρια θά ἀσκήση καί εἰς τόν τομέα τῶν συντάξεων.

»Ἐξ ἄλλου, εἶναι ἀνάγκη νά ἐνισχυθῆ ἡ ἄσκηση παρεμβάσεως μέσῳ τῆς φορολογίας, γιά νά μειωθῆ ἀποφασιστικά ἡ ἄνιση κατανομή τοῦ ἐθνικοῦ εἰσοδήματος, ὥστε ἕνα μέρος του νά μεταφερθῆ ἀπό τίς εὔπορες πρός τίς λαϊκές τάξεις.

»Ἤδη ἀπό τοῦ πρώτου ἔτους θά πραγματοποιηθοῦν οἱ διευρύνσεις τῶν ἀφορολογήτων ὁρίων, τῶν ἐκπτώσεων λόγῳ οἰκογενειακῶν βαρῶν καί τῆς μειώσεως τῶν φορολογικῶν συντελεστῶν γιά τά κατώτερα εἰσοδήματα. Μέχρι τοῦ 1976 δέ, θά ἔχη πλήρως ἀναθεωρηθῆ ὁλόκληρο τό φορολογικό μας σύστημα τόσο τῶν ἀμέσων, ὅσο καί τῶν ἐμμέσων φόρων. Ἔτσι θά ἀνακουφισθοῦν οἱ μικροί καί οἱ μεσαῖοι ἐπαγγελματίες, καθώς καί οἱ μισθωτοί πού βαρύνονται ὑπέρμετρα σέ σχέση πρός τούς πλουσιώτερους Ἕλληνες.

»Ἡ Νέα Δημοκρατία προτίθεται νά ἐπανορθώση τίς ἀδικίες καί νά συμβιβάση τήν πολιτικήν τῆς παροχῆς οἰκονομικῶν κινήτρων ἀναπτύξεως, πρός τό αἴτημα τῆς φορολογικῆς δικαιοσύνης.

»Δέν ἐξαντλοῦνται εἰς αὐτά πού σᾶς εἶπα — ἐνδεικτικά μᾶλλον — τά μέτρα τά ὁποῖα θά λάβη, μέ τήν πεῖρα τοῦ παρελθόντος καί τήν προσδοκία ἑνός καλυτέρου μέλλοντος, ἡ Νέα Δημοκρατία στόν κοινωνικό καί οἰκονομικό τομέα. Οἱ δύο βασικές, κατευθυντήριες γραμμές εἶναι: πρῶτον, νά δώση στήν οἰκονομία τῆς χώρας τήν διάρθρωση καί τήν δομή πού θά ἐπιτρέψουν νά γίνη συναγωνιστική, εἰδικώτερα δέ μέσα στόν κοινό εὐρωπαϊκό χῶρο· καί, δεύτερον, νά πραγματοποιήση χωρίς οἰκονομικούς ἀκροβατισμούς καί κοινωνικές ἀναταραχές, τό σύγχρονο Κράτος τῆς εὐημερίας καί τῆς κοινωνικῆς δικαιοσύνης.

»Πολῖται τῶν Πατρῶν,

»Πολλά καί δύσκολα εἶναι τά ἐπί μέρους προβλήματα τῆς χώρας μας, ἐπί τῶν ὁποίων νά στρέφεται ζωηρόν τό ἐνδιαφέρον τοῦ λαοῦ. Οἱ ἀντίπαλοί μας ὅμως, ἐκτός ἀπό τίς ἀνεδαφικές θέσεις πού λαμβάνουν ἔναντι αὐτῶν, προσπαθοῦν χάριν ἐκλογικῆς ἐκμεταλλεύσεως νά ἐκτρέψουν τήν προσοχήν τοῦ λαοῦ σέ θέματα οὐσιαστικῶς ἀνύπαρκτα.

»Παρελθοντολογοῦν καί ἀναζητοῦν τάς ρίζας των καί τάς ἐμπνεύσεις των σέ παρωχημένα πρόσωπα καί καταστάσεις, ἐνῷ θέλουν νά ἐμφανίζωνται ὡς σύγχρονοι πολιτικοί σχηματισμοί. Παρελθοντολογοῦν καί, λησμονοῦντες τάς ἰδικάς των εὐθύνας, προσπαθοῦν νά ἀναζωπυρώσουν τούς μύθους καί τά πάθη τά παλαιά, τά ὁποῖα ὡδήγησαν στήν πτώση τῆς δημοκρατίας. Καταληφθέντες δέ ἀπό προεκλογικήν παραζάλην προσπαθοῦν νά δημιουργήσουν ὀξύτητες, πού δέν συμβιβάζονται μέ τήν ἐπιθυμία τοῦ λαοῦ καί τήν ἀναγκαιότητα τῆς δημοκρατίας νά διεξάγωνται οἱ κομματικοί ἀγῶνες μέσα σέ ἤρεμη καί πολιτισμένη ἀτμόσφαιρα.

»Πολῖται τῶν Πατρῶν,

»Ἡ θερμότης τῆς ὑποδοχῆς, ὁ ὄγκος καί παλμός αὐτῆς τῆς συγκεντρώσεως μέ πείθουν ὅτι εἰς μάτην ἀγωνίζονται οἱ ὑπονομευτές τῆς δημοκρατίας. Εἶναι σήμερα ὁλοφάνερο ὅτι ἡ μεγάλη καί ὑγιής πλειοψηφία τῶν κατοίκων τῶν Πατρῶν μένει ἀνεπηρέαστη ἀπό τούς ἀνεύθυνους φωνασκούς. Καί συναπαρτίζει, μέ τήν μεγάλην ἐπίσης πλειοψηφία τῶν Ἑλλήνων, τήν εὐρυτάτην λαϊκήν βάσιν ἐπί τῆς ὁποίας θά στηριχθῆ ἀπό τῆς 17ης Νοεμβρίου ἡ προσπάθεια γιά τήν ἀναδημιουργία τῆς Ἑλλάδος».

12 ΝΟΕΜΒΡΙΟΥ 1974

Μέ ὁμιλία τοῦ προέδρου τῆς ΕΚ-ΝΔ, Γ. Μαύρου, στήν πλατεῖα Ὁμονοίας, ἐγκαινιάζεται ἡ τελική φάση τῆς προεκλογικῆς ἐκστρατείας τῶν κομμάτων, μέ τίς μεγάλες συγκεντρώσεις στήν πρωτεύουσα. Θά ἀκολουθήσουν, στό Σύνταγμα, οἱ συγκεντρώσεις τῆς Ἑνωμένης Ἀριστερᾶς, στίς 13, καί τοῦ ΠΑΣΟΚ, στίς 14 Νοεμβρίου — πρίν ἀπό τήν ὁμιλία τοῦ Κ. Καραμανλῆ, στίς 15 Νοεμβρίου.

'Από τήν ἄποψη τοῦ περιεχομένου τῶν προγραμματικῶν κατευθύνσεων τῶν τριῶν σχηματισμῶν, ἡ ΕΚ-ΝΔ, στό πεδίο τῆς ἐσωτερικῆς πολιτικῆς, πρόβαλε ὡς πρῶτο στόχο τήν «ἐδραίωση τῆς πολιτικῆς καί δημοκρατικῆς ὁμαλότητος», στό πλαίσιο τῆς ὁποίας περιλαμβανόταν καί ἡ ὑποδειγματική τιμωρία των ὑπευθύνων γιά τήν κατάρρευση τῶν δημοκρατικῶν ἐλευθεριῶν καί τό πραξικόπημα στήν Κύπρο. 'Η ριζική ἀναδιάρθρωση τῆς διοικήσεως πρέπει νά ἀντιμετωπιστεῖ κατά προτεραιότητα, μέσω καί τῆς συστάσεως 'Υπουργείου Διοικητικῆς 'Αναδιοργανώσεως, ἐνῶ παράλληλα θά ὤφειλαν νά δημιουργηθοῦν ἰσχυρά ἐπαρχιακά κέντρα, αὐτονομημένα ἀπό τό κέντρο. Τό οἰκονομικό πρόγραμμα ἀποβλέπει βραχυπρόθεσμα στήν καταπολέμηση τοῦ πληθωρισμοῦ, στήν προστασία τῶν μεγάλων λαϊκῶν στρωμάτων ἀπό τά προβλήματα πού κληροδότησε ἡ δικτατορία, στήν ὑποβολή ζωτικοῦ τμήματος τῶν οἰκονομικῶν δραστηριοτήτων σέ δημόσιο ἔλεγχο καί στή σύσταση μεγάλων δημόσιων φορέων σέ νευραλγικούς τομεῖς της οἰκονομίας. Οἱ δαπάνες γιά τήν ὑγεία καί τήν ἐκπαίδευση ὀφείλουν νά θεωρηθοῦν παραγωγικές. Παράλληλα, ἰδιαίτερη ἔμφαση δινόταν στήν ἀντιμετώπιση τοῦ συνταξιοδοτικοῦ προβλήματος τόσο τοῦ ἀστικοῦ ὅσο καί τοῦ ἀγροτικοῦ πληθυσμοῦ τῆς χώρας. Σέ συνάρτηση, ἐν γένει, μέ τήν ριζική ἀντιμετώπιση τῶν οἰκονομικῶν καί κοινωνικῶν προβλημάτων, καθώς καί μέ τά εἰδικότερα προβλήματα τῆς ἀγροτικῆς παραγωγῆς καί τοῦ ἀγροτικοῦ εἰσοδήματος, θά εἶναι δυνατό νά ἀποδειχτεῖ ἀποφασιστικά θετική ἡ ἐνσωμάτωση τῆς 'Ελλάδος στίς Εὐρωπαϊκές Κοινότητες.

Στό πεδίο, ἐξάλλου, τῶν ἐξωτερικῶν σχέσεων, οἱ βασικές κατευθύνσεις τῆς παρατάξεως συνοψίζονταν ἀπό τόν Γ. Μαῦρο, ὡς ἑξῆς:

«'Η 'Ελλάς θά διατηρήση τίς καλύτερες τῶν σχέσεών της μέ τίς ἀνατολικές χῶρες καί ἰδιαίτερα μέ τούς βόρειους γείτονές μας. Παραμένομε στόν δυτικό κόσμο, γιατί αὐτό ἐπιβάλλουν τά πολιτικά, οἰκονομικά καί πολιτιστικά συμφέροντα τῆς χώρας. 'Αλλά μέσα στόν δυτικό κόσμο ἀξιοῦμε ἰσοτιμία καί σεβασμό τῶν συμμάχων μας.

»'Η παράταξή μας πιστεύει καί προωθεῖ τήν μεγάλη ἰδέα τῆς ἑνωμένης Εὐρώπης. Αὐτό εἶναι τό μεγαλύτερο γεγονός τοῦ εἰκοστοῦ αἰῶνος».

Οἱ θέσεις πού ἀνέπτυξε ὁ πρόεδρος τοῦ ΠΑΣΟΚ Α. Παπανδρέου, συνέπιπταν μέ τίς κατευθύνσεις πού εἶχαν ἐξαγγελθεῖ μέ τήν ἱδρυτική διακήρυξη τοῦ κόμματος στίς 3 Σεπτεμβρίου, μέ κύριο καθοδηγητικό «ἄξονα» τήν «ἐξάλειψη τοῦ συστήματος πού ὁδήγησε στήν ἱμπεριαλιστική κατοχή τῆς πατρίδας μας καί τῶν συνθηκῶν πού τό δημιούργησαν, τό διατηροῦν καί τό προστατεύουν καί τή θεμελίωση μιᾶς γνήσιας, ἀβασίλευτης, ἀναγεννημένης καί σοσιαλιστικῆς ἑλληνικῆς δημοκρατίας» (βλ. παραπάνω, σ. 146).

'Εντοπίζοντας τίς ἀναφορές του στίς κύριες αὐτές προγραμματικές ἐπιδιώξεις, ὁ Α. Παπανδρέου ἐπισήμανε ὡς θέματα ἄμεσης ἐπικαιρότητας τήν ἀνάγκη τῆς παραδειγματικῆς τιμωρίας τῶν ἐνόχων τῆς ἐπταετίας, καθώς καί τό καθεστωτικό. Τό ΠΑΣΟΚ — τόνισε — «εὐθύς ἐξ ἀρχῆς, πρῶτο καί μόνο, προειδοποίησε τόν ἑλληνικό λαό ὅτι τοῦ ἔχει στηθεῖ παγίδα γιά τήν ἐπαναφορά τῆς μοναρχίας», ἡ ὁποία «συνίσταται στήν τοποθέτηση τοῦ δημοψηφίσματος, ὕστερα ἀπό τήν ἐκλογή τῆς Βουλῆς πού ἔχει ἐπιφορτιστεῖ τό ἔργο τῆς διαμόρφωσης τοῦ Συντάγματος τῆς χώρας μας».

Τά βασικά αἰτήματα τῆς 'Ενωμένης 'Αριστερᾶς συνοψίζονταν — κατά τή διατύπωση τοῦ Η. 'Ηλιοῦ, γ. γραμματέα τοῦ Συνασπισμοῦ: «Εἰρήνη - φιλία πρός ὅλους στή βάση τῆς ἰσοτιμίας, δημοκρατία —καθεστώς λαϊκῆς κυριαρχίας καί ἐλευθερίας, ἀνεξαρτησία—μακρυά ἀπό στρατιωτικές συμμαχίες καί συνασπισμούς, κοινωνική πρόοδος — μέ ἀνοιχτό τό δρόμο πρός ἕνα σοσιαλισμό προσαρμοσμένο στίς ἑλληνικές συνθῆκες». Στήν εἰδικότερη ἐφαρμογή τους, οἱ γενικές αὐτές ἀρχές συνεπάγονταν τήν πλήρη συνταγματική κατοχύρωση καί προστασία τῶν ἀτομικῶν δικαιωμάτων, τήν οὐσιαστική ἰσότητα τῶν πολιτῶν καί τή διασφάλιση ἴσων δυνατοτήτων ἀναδείξεως· τό δικαίωμα γιά πλήρη ἐνημέρωση καί πληροφόρηση. Στό πεδίο τῆς οἰκονομίας, ἡ ἐθνικοποίηση τῶν βασικῶν τομέων καί ὁ μακροπρόθεσμος προγραμματισμός ἀποτελοῦσαν τήν κύρια συνισταμένη, ἐνῶ, παράλληλα, προβλεπόταν καί ἡ θεσμοθέτηση τῆς συμμετοχῆς τῶν ἐργαζομένων στήν παραγωγική διαδικασία καί τή διανομή τοῦ κοινωνικοῦ πλούτου. Στό κοινωνικό, ἐξάλλου, πεδίο ἐντασσόταν ἡ συστηματική, προγραμματισμένη, περιφερειακή ἀνάπτυξη, ὁ ἐκδημοκρατισμός τῶν συνδικάτων καί τῆς αὐτοδιοικήσεως, ἡ κρατικοποίηση τῆς δημόσιας ὑγείας καί τῶν κοινωνικῶν ἀσφαλίσεων καί ἡ κατάρτιση πλήρους στεγαστικοῦ προγράμματος. 'Ο ἐξωτερικός, τέλος, προσανατολισμός τῆς χώρας θά βασιζόταν στήν ὁριστική καί καθολική ἀπόσυρση ἀπό τό ΝΑΤΟ, τή χάραξη ἀδέσμευτης πολιτικῆς εἰρήνης καί συνεργασίας μέ ὅλα τά Κράτη καί τήν κατάργηση τῶν ἀμερικανονατοϊκῶν βάσεων. Σ' ὅ,τι ἀφορᾶ τήν Εὐρώπη διαγραφόταν ριζική διάσταση μεταξύ τοῦ ΚΚΕ καί τοῦ ΚΚΕ ἐσωτερικοῦ, τό ὁποῖο δέν ἀπέρριπτε τήν ἔνταξη στήν ΕΟΚ.

Στό ἐπίκεντρο τοῦ ἐνδιαφέροντος τῶν κομμάτων, εἶχε εὔλογα τοποθετηθεῖ τό ἀνοιχτό θέμα τῆς κατοχῆς τῆς Κύπρου ἀπό τά τουρκικά στρατεύματα. 'Η ΕΚ-ΝΔ ἀπέβλεπε στήν ἀναζήτηση λύσεως πού νά κατοχυρώνει τήν ἀπόλυτη κυριαρχία, τήν ἀνεξαρτησία καί τήν ἐδαφική ἀκεραιότητα τῆς Κυπριακῆς

Δημοκρατίας καί πού θά ἔχει ἐγκριθεῖ ἀπό τόν ἴδιο τόν κυπριακό λαό, ἐνῶ ἡ διχοτόμηση θά πρέπει ὁριστικά νά ἀποκλειστεῖ. Τό ΠΑΣΟΚ προσέβλεπε στόν περιορισμό τῶν διαπραγματεύσεων γιά τήν ἐπίλυση τοῦ ζητήματος αὐστηρά στά πλαίσια τοῦ ΟΗΕ: τό ὅλο θέμα δέν ἀποτελεῖ ἑλληνοτουρκική διένεξη, ἐφόσον ἡ Κύπρος εἶναι ἀνεξάρτητο Κράτος - μέλος τοῦ διεθνοῦς ὀργανισμοῦ. Ἡ Ἑνωμένη Ἀριστερά ὑποστήριζε, ἐπίσης, τήν τήρηση διαδικασίας αὐστηρά ἐνταγμένης στά πλαίσια τοῦ ΟΗΕ, μέ στόχο τήν κατοχύρωση τῆς ἀνεξαρτησίας καί τῆς αὐτοδιαθέσεως τῆς Μεγαλονήσου, μέ τή σύμφωνη πάντοτε γνώμη τοῦ κυπριακοῦ λαοῦ. Ἡ ἐπιστροφή τοῦ Ἀρχιεπισκόπου Μακαρίου, ὡς νόμιμου προέδρου, ἀποτελοῦσε κοινή θέση τῶν κομμάτων.

13 ΝΟΕΜΒΡΙΟΥ 1974

Ἐνῶ ἐντείνεται ὁ προεκλογικός ἀγώνας, ὁ Κ. Καραμανλῆς, στή διάρκεια τηλεοπτικῆς ὁμιλίας του, ἀνασκευάζει τίς μομφές τῶν ἀντιπάλων κομμάτων ἐναντίον τῆς ΝΔ καί τοῦ ἴδιου προσωπικά:

«Ἑλληνίδες, Ἕλληνες,

»Ὅπως θά παρατηρήσατε, ἐλάχιστα ἀσχολήθηκα ἕως τώρα μέ τούς ἀντιπάλους μου. Θά τό κάμω ὅμως σήμερα. Καί θά τό κάμω ὄχι γιατί θέλω ν' ἀντιδικήσω μαζί τους, ἀλλά γιατί θέλω νά σᾶς διευκολύνω νά συνάγετε, ἀπό ὅσα ἐλέχθησαν, ἀσφαλῆ συμπεράσματα καί νά κάμετε ὀρθήν χρῆσιν τῆς ψήφου σας.

»Γνωρίζετε καλῶς ὅτι ἐπιμόνως προσεπάθησα καί μέ ἔργα καί μέ λόγους νά δημιουργήσω ἤπιο προεκλογικό κλῖμα. Οἱ ἀντίπαλοί μας ὅμως κατεχόμενοι ἀπό ἐκλογικό πανικό προσπαθοῦν, μέρα μέ τήν ἡμέρα, νά προσδώσουν ὀξύτητα εἰς τόν ἀγῶνα, ἄλλοτε μέ δημαγωγικές καί ἄλλοτε μέ ἔξαλλες ἐκδηλώσεις, πού θυμίζουν προδικτατορική νοοτροπία. Καί γνωρίζετε καλῶς ὅτι ἡ νοοτροπία αὐτή εἶχε ὁδηγήσει στήν πτώση τῆς δημοκρατίας. Γιά νά φανατίσουν τόν λαό κατεφεύγουν σέ στεῖρα παρελθοντολογία καί γιά νά τόν παρασύρουν, χρησιμοποιοῦν χονδροειδεῖς ἀνακρίβειες καί ὑποσχέσεις ἀνεδαφικές. Καί τίς ἐπαναλαμβάνουν κάθε μέρα κατά τρόπο μονότονο καί προσβλητικό γιά τούς ἀκροατάς των.

»Ἑλληνίδες, Ἕλληνες,

»Ἕνα ἀπό τά θέματα πού προσπαθοῦν οἱ ἀντίπαλοί μας νά ἐκμεταλλευθοῦν κατά κόρον καί μέ τό ὁποῖο δημιουργοῦν κλῖμα μισαλλοδοξίας, εἶναι οἱ κυρώσεις. Ἀλλά εἰς τό θέμα αὐτό παραβιάζουν θύρας ἀνοικτάς. Πρῶτον, διότι ἡ Κυβέρνησίς μου ἐπέβαλε μέ τήν ἀποδιοργάνωση τοῦ δικτατορικοῦ Κράτους εὐρεῖες διοικητικές κυρώσεις, ἀποκαταστήσασα σέ ὅλους τούς τομεῖς τήν δημοκρατική νομιμότητα. Ἀντικατέστησε ἄνω τῶν ἑκατό χιλιάδων ἀτόμων, ἀπό τόν τελευταῖο κοινοτάρχη μέχρι τοῦ προέδρου τοῦ Ἀρείου Πάγου. Δεύτερον, μέ εἰδική Συντακτική Πράξη ἄνοιξε τόν δρόμο γιά τήν δικαστική δίωξη τῶν πρωταιτίων τῆς τυραννίας. Καί γιά νά διευκολύνη τό ἔργο τῆς δικαιοσύνης, ἔλαβε μέτρα ἀσφαλείας κατά τῶν ὑπευθύνων, τούς δέ κορυφαίους ἐξ αὐτῶν τούς ἐξετόπισε σέ νῆσο τοῦ Αἰγαίου.

»Ἤδη, ὅπως εἶναι γνωστό, ἡ δικαιοσύνη ἔχει ἐπιληφθῆ ὅλων τῶν ἀνομημάτων τῆς τυραννίας: τοῦ πραξικοπήματος τῆς 21ης Ἀπριλίου, τοῦ ἐγκλήματος τοῦ Πολυτεχνείου, τοῦ πραξικοπήματος τῆς Κύπρου καί τῶν βασανισμῶν. Ἔπραξε δηλαδή ἡ Κυβέρνησίς μου ὅ,τι ἐπέβαλλαν ἡ ἠθική, ἡ πολιτική καί ἡ νομική τάξις. Στήν δημοκρατία, ὅπως γνωρίζετε, δέν δικάζει ἡ Κυβέρνησις. Οὔτε, ὅπως θέλουν οἱ δημαγωγοί, ὁ λαός· δικάζει ἡ ἀνεξάρτητη δικαιοσύνη ἐν ὀνόματι τοῦ λαοῦ.

»Προσπαθοῦν ἐπίσης ἐπίμονα καί μονότονα οἱ ἀντίπαλοί μας νά παρεμβάλουν στόν προεκλογικό ἀγῶνα τό πολιτειακόν. Αὐτό ὅμως θά ἦταν δικαιολογημένο, ἐάν ἡ προσεχής Βουλή ἐπρόκειτο αὐτή ν' ἀποφασίση γιά τήν μορφή τοῦ πολιτεύματος. Ἤδη ὅμως ἐλήφθη πρόνοια ν' ἀποφανθῆ γιά τό θέμα αὐτό ἀπ' εὐθείας ὁ λαός σέ εἰδικό δημοψήφισμα.

»Στίς ἐκλογές τῆς Κυριακῆς θά ἐκλέξετε ἐκείνους πού θέλετε νά σᾶς κυβερνοῦν. Καί ἐν συνεχείᾳ θ' ἀποφασίσετε ἐσεῖς οἱ ἴδιοι, ἐλεύθεροι καί ἀνεπηρέαστοι, γιά τήν μορφή τοῦ πολιτεύματος. Αὐτή τήν στιγμή προέχει ἡ λύσις τοῦ κρισίμου πολιτικοῦ μας προβλήματος, τό ὁποῖο δέν μπορεῖ ἀζημίως γιά τήν χώρα νά ἐπηρεασθῆ ἀπό τό πολιτειακό. Ἡ προσπάθεια νά δημιουργηθῆ σύγχυσις μεταξύ τῶν δύο προβλημάτων γιά λόγους κομματικῆς ἐκμεταλλεύσεως εἶναι καί ἀνεπίτρεπτη καί ἐπικίνδυνη.

»Καί σᾶς ἐρωτῶ: Ἠμπορεῖτε νά ἐκλέξετε μιά Κυβέρνηση ἐν γνώσει σας κακή καί ἐπικίνδυνη, μόνο καί μόνο γιατί ἕνα κόμμα πῆρε θέση πού ἱκανοποιεῖ τό αἴσθημά σας ἐπί τοῦ πολιτειακοῦ;

» Οἱ ἀντίπαλοί μας γιά νά ἐκβιάσουν τήν ψῆφο σας, σᾶς θέτουν μέ τήν στάση τους μπροστά σέ δίλημμα ἀνύπαρκτο. Ἐνῶ ἐμεῖς μέ τήν θέση πού παίρνουμε, σᾶς διευκολύνουμε νά ἔχετε καί τά δύο: νά ἔχετε καί τήν Κυβέρνηση τῆς προτιμήσεώς σας καί τήν μορφή τοῦ πολιτεύματος πού ἐπιθυμεῖτε. Ἡ θέση αὐτή εἶναι ἀπόλυτα δημοκρατική καί προδίδει σεβασμό πρός τόν λαό πού δικαιοῦται καί ὀφείλει νά δώση, ἀδέσμευτος ἀπό κομματικάς προκαταλήψεις, ὁριστική λύση στό πρόβλημα αὐτό.

»Καί γιά νά καθησυχάσω τίς ὑποκριτικές ἀνησυχίες τῶν ἀντιπάλων μου, τούς πληροφορῶ ὅτι: ἡ Νέα Δημοκρατία, περιβαλλομένη μέ τήν ἐμπιστοσύνη τοῦ λαοῦ θά σᾶς καλέση ν' ἀποφανθῆτε ἐλεύθερα καί ἀνεπηρέαστα γιά τήν μορφή τοῦ πολιτεύματος τήν 8η Δεκεμβρίου.

»Ἑλληνίδες, Ἕλληνες,

»Μερικοί ἀπό τούς ἀντιπάλους μας, προσκολλημένοι ἀμετανόητα στό παρελθόν, ἀναζητοῦν τίτλους καί ρίζες σέ παρωχημένα πρόσωπα καί καταστάσεις, μολονότι θέλουν νά ἐμφανίζωνται ὡς σύγχρονοι πολιτικοί ὀργανισμοί. Ἀνατρέχουν μάλιστα μέχρι τοῦ 1935 καί ὁμιλοῦν περί Κράτους μονοκομματικοῦ. Ἀλλά λησμονοῦν ὅτι ἡ παράταξις ἀπό τήν ὁποία προέρχονται, ἀνῆλθε τρεῖς φορές ἀνεμπόδιστη στήν ἐξουσία. Ἀλλά ἀποσυνετέθη καί τίς τρεῖς φορές λόγῳ ἀλληλοσπαραγμῶν καί κατέρρευσε ἐντός μηνῶν, ἀφοῦ ἐταλαιπώρησε τήν χώρα μέ ἀλλεπάλληλες καί κωμικοτραγικές κυβερνητικές κρίσεις.

»Σᾶς ἐρωτῶ: Ποῖος τούς ἐμπόδισε νά κυβερνήσουν; Τό μονοκομματικό Κράτος ἤ ἡ ἀνικανότης των;

»Ἄλλοι πάλιν σᾶς λέγουν, γιά νά ἐνσπείρουν ἀνησυχίας, ὅτι παρασκευάζομε τήν διχοτόμηση τῆς Κύπρου. Ἀπό ποῦ ὅμως προκύπτει αὐτό; Προφανῶς ἀπό νοσηρούς ἐγκεφάλους. Γιατί οὔτε τά κείμενα, οὔτε οἱ πράξεις μας στοιχειοθετοῦν τίς σπερμολογίες αὐτές. Τό ἀντίθετον ἀκριβῶς προκύπτει τόσον ἀπό τήν εὐθυγράμμιση πού ἔχομε μέ τήν κυπριακή ἡγεσία, ὅσο καί ἀπό τήν πρόσφατη ἀπόφαση τῶν Ἡνωμένων Ἐθνῶν. Καί δέν γνωρίζομε μέ ποιούς τίτλους πατριωτισμοῦ οἱ διαδίδοντες τά ἀντεθνικά αὐτά ψεύδη θέτουν ὑπό ἀμφισβήτηση τόν πατριωτισμό τόν ἰδικόν μας.

»Σᾶς λέγουν ἐπίσης ὅτι εἴμεθα ἡ Δεξιά. Ἡ ἀλήθεια εἶναι ὅτι ἐμεῖς εἴμεθα προοδευτικώτεροι αὐτῶν. Γιατί ἐμεῖς εἴμεθα δημιουργικοί. Ἐνῷ αὐτοί εἶναι ἄρνησις. Ἡ δημιουργία εἶναι αὐτή καθ' ἑαυτήν πρόοδος. Τά δέ κόμματα δέν τά τοποθετοῦν οἱ ἐτικέττες πού κατά βούλησιν διαλέγουν τά ἴδια, ἀλλ' οἱ πράξεις των.

»Ὅπως ἐτόνισα κατ' ἐπανάληψιν ἡ παράταξίς μας δέν ἀναγνωρίζει τό ταμπού τῆς Δεξιᾶς, τῆς Ἀριστερᾶς καί τοῦ Κέντρου. Ἀντιμετωπίζει τά προβλήματα τῆς χώρας μας μέ μοναδικό κριτήριο τό συμφέρον τοῦ ἔθνους καί τοῦ λαοῦ.

»Σᾶς εἶπαν τέλος διαμαρτυρόμενοι ὅτι εἶναι ἀβάσιμο τό σύνθημα "ὁ Καραμανλῆς ἤ τά τάνκς". Ἀλλά τό σύνθημα αὐτό δέν τό ἐφεύραμε ἐμεῖς· τό εἶπε γνωστό στέλεχος τῆς Ἀριστερᾶς. Τότε γιατί ἐπιμόνως ἀναφέρονται σ' αὐτό οἱ ἀντίπαλοί μας; Μήπως γιατί ὑποπτεύονται ὅτι τό δίλημμα αὐτό ὑφίσταται στήν συνείδηση τοῦ λαοῦ καί μάλιστα ἐξ αἰτίας αὐτῶν τῶν ἰδίων;

»Ἑλληνίδες, Ἕλληνες,

»Τό συμπέρασμα ἀπό ὅλα αὐτά εἶναι ὅτι μέ τήν νοοτροπία αὐτή τῶν ἀντιπάλων μας, ὄχι μόνον δέν θεμελιώνεται ἡ δημοκρατία, ἀλλά καί τραυματίζεται ἐπικίνδυνα. Γι' αὐτό καί ὁ λαός, ἄν θέλη νά τήν προστατεύση, ὀφείλει μέ τήν ψῆφο του τήν Κυριακή ν' ἀπομονώση ἐκείνους πού μέ τήν συμπεριφορά τους τήν ὑπονομεύουν».

14 ΝΟΕΜΒΡΙΟΥ 1974

Στή διάρκεια τῆς τελευταίας προεκλογικῆς ὁμιλίας του, στήν πλατεῖα Συντάγματος, ὁ πρόεδρος τοῦ ΠΑΣΟΚ, Α. Παπανδρέου, ἀναφέρεται στήν ὕπαρξη μυστικῶν συμφωνιῶν τοῦ πρωθυπουργοῦ, Κ. Καραμανλῆ, καθώς καί τοῦ Γ. Μαύρου, μέ τόν Χ. Κίσινγκερ, τήν ὁποία εἶχε ἐπιδιώξει ὁ Ἕλληνας ὑπουργός τῶν Ἐξωτερικῶν νά κρατήσει μυστική μέχρι τήν ἡμέρα τῶν ἐκλογῶν:

«Καταγγείλαμε στό παρελθόν ὅτι ὁ κ. Καραμανλῆς καί ὁ κ. Μαῦρος συνεργάζονται μέ τόν κ. Κίσινγκερ καί τό ΝΑΤΟ γιά τόν διαμελισμό τῆς Κύπρου. Ἀπόψε, μόλις πρίν ἀπό μία ὥρα ἔφθασε στά χέρια μου τό μνημόνιο τοῦ Ἀρχιεπισκόπου Ἀμερικῆς κ. Ἰακώβου γιά τή συζήτηση πού εἶχε μέ τόν πρόεδρο Φόρντ καί τόν Κίσινγκερ καί εὔχομαι οἱ ἀθηναϊκές ἐφημερίδες νά δημοσιεύσουν τό πλῆρες κείμενο. Ἀλλά ὑπάρχει μία παράγραφος τήν ὁποίαν θέλω νά παραδώσω στόν ἑλληνικό λαό ἀπόψε. Δέν μποροῦμε, εἶπε ὁ κ. Κίσινγκερ στόν Ἰάκωβο, νά ἀνακοινώσουμε τίς συμφωνίες μας μέ τόν κ. Μαῦρο πρό τῆς 17ης Νοεμβρίου, γιατί ἀλλοιῶς τό ΠΑΣΟΚ θά κερδίση τίς ἐκλογές. Προκαλοῦμε τόν κ. Καραμανλῆ καί τόν κ. Μαῦρο νά ἀπαντήσουν ἐνώπιον τοῦ λαοῦ».

Πράγματι, τό θέμα εἶχε ἀνακύψει μετά ἀπό δημοσίευμα τῶν Ἀμερικανῶν δημοσιογράφων Ἔβανς καί Νόβακ στήν ἐφημερίδα «Washington Post», ἤδη στίς 11 Νοεμβρίου, τό ὁποῖο ἀποκάλυπτε ὅτι εἶχε, δῆθεν, ἡ ἑλληνική Κυβέρνηση ζητήσει νά μή γίνει ὁποιαδήποτε ἀνακοίνωση ἀπό τήν ἀμερικανική πλευρά σχετικά μέ τήν πορεία τῶν ἑλληνοαμερικανικῶν συνομιλιῶν μέ ἀντικείμενο τό Κυπριακό, προκειμένου νά ἀποφευχθεῖ ἡ ἐνίσχυση τοῦ Α. Παπανδρέου στίς ἐπικείμενες ἐκλογές! Παράλληλα, μνημόνιο σχετικῆς συνομιλίας τοῦ Χ. Κίσινγκερ μέ τόν Ἀρχιεπίσκοπο Ἰάκωβο, σέ ἀγγλική μετάφραση, εἶχε κατατεθεῖ στήν Ἐπιτροπή Ἐξωτερικῶν Ὑποθέσεων τῆς Βουλῆς τῶν Ἀντιπροσώπων — πηγή ἀπό τήν ὁποία καί διέρρευσε στά χέρια τοῦ Α. Παπανδρέου. Ἐκπρόσωπος ὅμως τοῦ ἴδιου τοῦ Ἀρχιεπισκόπου Ἰακώβου διέψευδε κατηγορηματικά τούς ἰσχυρισμούς τῶν Ἔβανς καί Νόβακ διευκρινίζοντας ὅτι «τό ἐξαγόμενο ἀπό τούς δύο Ἀμερικανούς δημοσιογράφους συμπέρασμα, ὅτι δῆθεν ἐζητήθη ἀπό τόν κ. Κίσινγκερ νά μήν προβῆ σέ οἱανδήποτε δήλωση, εἶναι τελείως αὐθαίρετο καί, ἐπί πλέον, τελείως ἀντίθετο πρός τήν λογική τῶν πραγμάτων, ἐπειδή μιά τέτοια δήλωση, ἄν ὑπῆρχε κάτι τό συγκεκριμένο, θά ἦταν δυνατόν νά ἱκανοποιήση τήν ἑλληνική δημόσια γνώμη καί ἀσφαλῶς θά ἐνίσχυε τούς Ἕλληνες κυβερνῶντες στόν προεκλογικό τους ἀγῶνα» καί,

ἀκόμη, ὅτι «τό ὄνομα τοῦ κ. Ἀνδρέα Παπανδρέου, ὑπό ὁποιαδήποτε ἰδιότητα, οὐδόλως ἀνεφέρθη στήν συζήτηση τοῦ Λευκοῦ Οἴκου». Ἀλλά καί ἀπό τήν πλευρά τοῦ Σταίητ Ντηπάρτμεντ εἶχε δηλωθεῖ, ἤδη ἀπό τήν ἐπομένη τῆς δημοσιεύσεως, στίς 12 Νοεμβρίου:

«Οἱ δηλώσεις πού ἀποδίδονται στόν ὑπουργό Ἐξωτερικῶν Κίσινγκερ στό ἄρθρο τοῦ Ἔβανς καί Νόβακ τῆς 11 Νοεμβρίου κατά τήν συνάντηση τῆς 7 Ὀκτωβρίου μεταξύ τοῦ προέδρου Φόρντ, τοῦ ὑπουργοῦ Κίσινγκερ καί τοῦ Ἀρχιεπισκόπου Ἰακώβου εἶναι ἀνακριβεῖς.

»Ὁ ὑπουργός Κίσινγκερ προσπαθεῖ, βέβαια, ἀπό καιρό νά ἐπιτύχη τήν ἔναρξη οὐσιαστικῶν διαπραγματεύσεων μέσῳ τοῦ κλίματος πού θά δημιουργοῦσε μιά ἀναγγελία μονομερῶν τουρκικῶν χειρονομιῶν κατά τήν προγραμματισμένη ἐπίσκεψή του στήν Ἄγκυρα. Ἂν αὐτό καθίστατο δυνατό, θά ἀνῆκε τότε στήν ἑλληνική Κυβέρνηση νά ἀποφασίση πῶς ἐπιθυμοῦσε νά προχωρήση. Καίτοι ὁ ὑπουργός Κίσινγκερ ἤλπιζε ὅτι οἱ τουρκικές χειρονομίες θά ἄνοιγαν τόν δρόμο γιά χρήσιμες διαπραγματεύσεις, δέν ὑπῆρξε προκαταβολική συμφωνία ἤ συνεννόηση μέ τήν ἑλληνική Κυβέρνηση. Ἐπίσης, ὁ χρόνος μιᾶς ἀναγγελίας τουρκικῶν χειρονομιῶν ἐξηρτᾶτο ἀπολύτως ἀπό τίς συνθῆκες στήν Ἄγκυρα καί ὄχι ἀπό τίς συνθῆκες στήν Ἀθήνα. Εἶναι ἐπίσης γνωστό ὅτι τό ταξίδι τοῦ κ. Κίσινγκερ στήν Ἄγκυρα ματαιώθηκε λόγῳ τῆς συνεχιζόμενης κυβερνητικῆς κρίσεως στήν Τουρκία.

»Τό ἄρθρο φαίνεται νά ἀποτελῆ μιά κακόβουλη ἀπόπειρα νά ζημιωθοῦν οἱ σχέσεις ΗΠΑ - Ἑλάδος»[108].

15 ΝΟΕΜΒΡΙΟΥ 1974

Ὁ Κ. Καραμανλῆς τερματίζει τήν προεκλογική του ἐκστρατεία μέ ὁμιλία στήν πλατεῖα Συντάγματος.

Ὁ ὄγκος τοῦ πλήθους πού συγκεντρώθηκε γιά νά ἀκούσει τόν πρωθυπουργό ὑπῆρξε πρωτοφανής: πηγές τῆς Ἀστυνομίας Πόλεων δήλωσαν ὅτι ὁ ἀριθμός τῶν ἀτόμων πού συνέρρευσαν στό Σύνταγμα ἦταν ἀδύνατο νά ὑπολογιστεῖ σέ ἀριθμούς, ἐνῶ ὁρισμένοι παρατηρητές τόν ἀναβίβαζαν σέ 800.000 - 1.000.000. Φανερά συγκινημένος ἀπό τόν ὄγκο καί τίς ἐκδηλώσεις τοῦ πλήθους, ὁ Κ. Καραμανλῆς εἶπε:

«Εἶμαι περήφανος γιά σᾶς. Μέ τέτοιο λαό δέν ἔχεις νά φοβᾶσαι τίποτε καί κανένα... Μέ τέτοιο λαό ἡ Ἑλλάς ἀντιμετωπίζει ὅλο τόν κόσμο ὑπερήφανη».

Ἡ ὁμιλία τοῦ Κ. Καραμανλῆ ἀποτέλεσε μιά συνοπτική ὅσο καί περιεκτική ἀνασκόπηση τόσο τῆς γενικότερης ἰδεολογικῆς τοποθετήσεως τῆς ΝΔ ὅσο καί τῶν συγκεκριμένων θέσεών της στά ἐπί μέρους προβλήματα τῆς χώρας. Ἀκόμη ὅμως περισσότερο, μέσα ἀπό τούς λόγους του διαφαίνονταν οἱ ὁραματισμοί τοῦ πολιτικοῦ ἡγέτη πού εἶχε βιώσει τά διδάγματα τῆς Ἱστορίας τοῦ τόπου, ἀλλά καί ἐκεῖνα πού προέρχονταν ἀπό τίς προσωπικές του ἐμπειρίες. Στή βαθύτερη ἀνάγκη πού ἐρχόταν νά πληρώσει μέ τήν παρουσία του, στή συγκεκριμένη στιγμή, ὁ Κ. Καραμανλῆς, ἀναφερόταν, τήν παραμονή τῆς συγκεντρώσεως, ἄρθρο τοῦ Β. Βασιλείου:

Αὔριο ὁ Κωνσταντῖνος Καραμανλῆς θά ὁμιλήση γιά πρώτη φορά ἀπό τήν ἀπελευθέρωση, στόν λαό τῆς Ἀθήνας, πού τόν περίμενε ἑφτά χρόνια. Δέν τόν περίμενε ὁ ὀπαδός τῆς ΕΡΕ καί δέν θά τοῦ ὁμιλήση ὁ ἀρχηγός τῆς ΕΡΕ. Στό κράτος τοῦ ζόφου, ὅλοι μας, δεξιοί, κεντρῶοι, ἀριστεροί, εἴχαμε γκρεμίσει τά παλαιοκομματικά στεγανά καί γίναμε ἑνωμένοι στήν ἀσυνθηκολόγητη ἀντίθεσή μας στούς σφετεριστάς τῆς ἐξουσίας καί στήν ὁμόθυμη προσδοκία μας νά ἔλθη ὁ Καραμανλῆς νά φέρη τήν ξαστεριά. Ἐπειδή ὅποια κι ἄν ἦταν ἡ κομματική μας ταυτότητα, ἡ προδικτατορική, νοιώθαμε ὅτι μόνον ὁ Καραμανλῆς, ὁ καινούργιος Καραμανλῆς (πού οἱ κατασθεῖσες δηλώσεις του στήν «Βραδυνή» τό 1973 ἔγιναν τό κρυφό σχολειό ἐννέα ἑκατομμυρίων Ἑλλήνων καί Ἑλληνίδων) θά μποροῦσε ν' ἀνοίξη τούς μαύρους οὐρανούς καί τούς ναρκοθετημένους δρόμους, γιά νά μᾶς ὁδηγήση σέ μιά καινούργια Ἑλλάδα.

Αὐτό δέν εἶναι «μεσιανισμός», διακεκριμένε φίλε κύριε Μαῦρο. Εἶναι αὐτό πού εἴπατε σεῖς ὁ ἴδιος στήν τελευταία σύσκεψη τοῦ Ὑπουργικοῦ Συμβουλίου, μέ εὐγλωττία ἀντιφεγγίζουσα τήν ἐντιμότητά σας: «Ἦλθε ἕνας ἄνθρωπος μόνος καί ὡρκίστηκε μόνος» — εἴπατε — «ἐπάνω στό Τίποτα!...»

Κι' ἀπό τό Τίποτα ἐπέτυχε νά μᾶς ὁδηγήση στό Πᾶν τῆς λαϊκῆς ἐτυμηγορίας, μέσα σέ συνθῆκες ἐντυπωσιακῆς ἰσοπολιτείας καί μέ τό εὐρύτερο φάσμα κομματικῶν συμμετοχῶν ἀπό τῆς ἐποχῆς τοῦ Δεύτερου Παγκοσμίου Πολέμου[109].

Τό κείμενο τοῦ λόγου τοῦ ἀρχηγοῦ τῆς Νέας Δημοκρατίας εἶναι τό ἀκόλουθο:

«Ἀθηναῖοι,

»Θά σᾶς ὁμιλήσω ὅπως πάντα μέ εἰλικρίνεια. Γιατί πιστεύω, ὅπως ἐτόνισα καί ἄλλοτε, ὅτι ἡ ἀρετή τῆς δημοκρατίας εἶναι ἡ ἀλήθεια. Ἐκεῖ ὅπου δέν ὑπάρχει ἡγεσία πού νά ἔχη τό θάρρος νά λέγη τήν ἀλήθεια καί λαός πού νά ἔχη τό θάρρος ν' ἀκούη τήν ἀλήθεια, ἡ δημοκρατία δέν εὐδοκιμεῖ.

»Στό πρῶτο, μετά τήν ἐπιστροφή μου, μήνυμα πού ἀπηύθυνα πρός τόν ἑλληνικό λαό, ἐτόνιζα ὅτι οἱ ἐθνικές κρίσεις ὁδηγοῦν συνήθως στήν καταστροφή. Ὑπάρχουν ὅμως καί περιπτώσεις — ἔλεγα — πού ἠμπορεῖ μιά ἐθνική κρίσις νά ἀφυπνίση τήν συνείδηση ἑνός λαοῦ. Καί νά γίνη ἀφετηρία μιᾶς ἐθνικῆς ἀναγεννήσεως.

»Ὅταν τήν αὐγή τῆς 24ης Ἰουλίου ἐκαλούμην ὑπό δραματικάς συνθήκας νά σώσω τήν Ἑλλάδα, μέ ὑπεδέχθητε μέ χαράν, ἀλλά καί ἀγωνίαν. Γιατί κανένας δέν ἠμποροῦσε νά γνωρίζη ποιό ἀπό τά δύο θά συνέβαινε στόν τόπο μας, ἡ καταστροφή ἤ ἡ ἀναγέννησις.

»Ἀνταποκρινόμενος σέ χρέος ἱστορικό ἀνέλαβα τίς εὐθῦνες μου. Καί μέσα σέ τρεῖς μῆνες ἐπέτυχα νά μεταβάλω τήν ἀγωνία σας σέ ἐλπίδα. Κι' αὐτό ἔγινε

ἀνώδυνα καί χωρίς αἱματοχυσία. Ἔγινε ὅμως μέ ἰδικές μου ἀγωνίες καί προσωπικούς κινδύνους.

»Μέ ὅσα ἔκαμα — καί εἶναι πολλά γιά νά τά ἀναφέρω — ἀπέτρεψα τήν καταστροφή καί ἐδημιούργησα τίς προϋποθέσεις γιά τήν ἐθνική ἀναγέννηση. Ἡ ἀξιοποίηση ὅμως τῶν προϋποθέσεων αὐτῶν εἶναι τώρα χρέος δικό σας. Καί τό χρέος αὐτό καλεῖσθε νά ἐκπληρώσετε μεθαύριο, τήν Κυριακή, μέ τήν ψῆφο σας.

»Ἄν δέν ἀνταποκριθῆτε στό καθῆκον αὐτό κατά τόν τρόπο πού ἐπιβάλλουν αἱ ἱστορικαί περιστάσεις, αἱ προϋποθέσεις πού ἐδημιουργήθησαν γιά τήν σωτηρία καί τήν προκοπή τοῦ τόπου, θά ἐξαφανισθοῦν. Καί ἴσως ἐπανέλθετε στήν ἀγωνία τῆς αὐγῆς τῆς 24ης Ἰουλίου.

»Ἀθηναῖοι,

»Εἶναι γνωστόν ὅτι ἐμεῖς οἱ Ἕλληνες ἔχομε τήν ἀδυναμία νά λησμονοῦμε γρήγορα τούς κινδύνους. Καί νά ἐπιδιδώμεθα, πρίν καλά-καλά παρέλθουν, στήν ἱκανοποίηση τῶν κομματικῶν ἤ προσωπικῶν μας ἀδυναμιῶν. Ἔχομεν ἐπίσης τήν κακήν συνήθειαν νά καταστρέφωμε μέ τά ἴδια μας τά χέρια ὅσα μέ κόπους καί θυσίες δημιουργοῦμε. Καί τό κάνομε αὐτό, ὅταν ἀκριβῶς εὑρισκώμεθα στά πρόθυρα τῆς ἐπιτυχίας. Αὐτήν ἀκριβῶς τήν ἀδυναμίαν μας συμβολίζει καί ὁ μῦθος τοῦ Σισύφου. Καί δέν εἶναι τυχαῖο τό γεγονός ὅτι ὁ μῦθος αὐτός εἶναι ἑλληνικός.

»Τήν ὁδυνηρήν αὐτήν ἀλήθεια τήν ἐπιβεβαιώνει ἡ μακρά μας ἱστορία. Καί θά μποροῦσε κανείς νά μνημονεύση τό 1920, τό 1940 καί, κατά ἕνα τρόπο, καί τό 1963. Ὅταν μετά τήν Ἐπανάσταση τοῦ 1821 ξεσποῦσε ὁ ἐμφύλιος πόλεμος, ὁ Δεριγνύ ἔγραφε στήν Κυβέρνησή του: "Οἱ Ἕλληνες ἐπιδίδονται στήν αὐτοκαταστροφή, ὅταν ἀκριβῶς ἡ τύχη τούς μειδιάση".

»Θά εἶναι μεγάλη συμφορά, ἄν ἡ ἱστορική αὐτή διαπίστωση ἐπαναληφθῆ καί σήμερα. Γιατί καί σήμερα ἀρχίζει νά μᾶς μειδιᾶ ἡ τύχη. Σχεδόν μέ τά ἴδια λόγια σᾶς εἶχα προειδοποιήσει τό 1963, γιά τήν ἐπερχομένη πτώση τῆς δημοκρατίας. Δέν μέ πιστεύσατε. Καί ἡ συμφορά ἐπῆλθε.

»Ἔχω καθῆκον νά σᾶς προειδοποιήσω καί σήμερα ὅτι ἄν δέν ἀποδοκιμάσετε μέ τήν ψῆφο σας τάς μεθόδους πού χρησιμοποιοῦν — καί θά χρησιμοποιοῦν καί εἰς τό μέλλον, ὅπως προκύπτει ἀπό τούς λόγους των — οἱ ἀντίπαλοί μας, ἡ δημοκρατία θά δοκιμασθῆ καί πάλι στόν τόπο μας.

»Οἱ ἀντίπαλοί μας ἤδη ἀπειλοῦν νά μεταβάλουν πραξικοπηματικῶς τήν προσεχῆ Βουλήν ἀπό Ἀναθεωρητικήν εἰς Συντακτικήν.

»Ἐξήγησα ὅμως σέ πρόσφατη δήλωσή μου γιατί ἡ αὐθαίρετη αὐτή μετατροπή εἶναι ἀπαράδεκτη. Ὄχι μόνο γιά λόγους πολιτικῆς καί συνταγματικῆς, ἀλλά, ἀκόμη καί γιά λόγους ἠθικῆς τάξεως. Καί θά μποροῦσε νά ἐρωτηθῆ ἕνας ἀπό τούς θορυβοῦντας ἀντιπάλους μας: Εἶναι μήπως ἐναντίον τοῦ δημοψηφίσματος; Ἄν ναί, τότε γιατί συνυπέγραψε τήν Συντακτική Πράξη πού καθορίζει πρῶτον, ὅτι ἡ Βουλή θά εἶναι Ἀναθεωρητική καί δεύτερον, ὅτι τό Πολιτειακόν θά λυθῆ μέ δημοψήφισμα;

»Πάντως ἡ προσεχής Βουλή δέν μπορεῖ νά εἶναι Συντακτική. Θά εἶναι Ἀναθεωρητική.

»Οἱ ἴδιοι, προεξοφλοῦντες ὅτι τό ἀποτέλεσμα τῶν ἐκλογῶν θ' ἀποβῆ εἰς βάρος των, μηχανεύονται τούς πλέον ἀπιθάνους τρόπους γιά νά δικαιολογήσουν ἐκ τῶν προτέρων τό μέγεθος τῆς ἐκλογικῆς των ἥττης. Μεταξύ ἄλλων διατυπώνουν καί τήν μηδενική θεωρία ὅτι ἡ Κυβέρνησις πού θά προκύψη ἀπό τάς ἐκλογάς, καί ἄν ἀκόμη ἔχη τήν πλειοψηφία τῆς Βουλῆς, δέν θά θεωρηθῆ ἀπό αὐτούς νόμιμος, ἄν δέν συγκεντρώση καί τήν ἀπόλυτη πλειοψηφία τῶν ἐκλογέων. Μέ αὐτές ὅμως τίς ἀνατρεπτικές καί δόλιες θεωρίες ἀποδεικνύουν ὅτι δέν γνωρίζουν ἤ δέν σέβονται τούς θεμελιώδεις κανόνες τῆς δημοκρατίας. Ἐπί πλέον φθάνουν μέχρι τοῦ σημείου νά ὁμιλοῦν ἀορίστως καί περί παγίδων τοῦ ἐκλογικοῦ νόμου. Ἀλλά τόν νόμον αὐτόν, πού ἐφηρμόσθη κατ' ἐπανάληψιν εἰς τό παρελθόν, τόν ὑπέγραψαν καί οἱ ἴδιοι.

»Ὅλα αὐτά ἀποδεικνύουν ἐπάνοδο στήν προδικτατορική νοοτροπία. Γνωρίζετε ὅμως καλῶς ποῦ ὡδήγησε ἡ νοοτροπία αὐτή: στήν πτώση τῆς δημοκρατίας. Γιατί ἡ δημοκρατία δέν κινδυνεύει μόνον ἀπό τά κάτωθι. Κινδυνεύει περισσότερο ἀπό τήν δημαγωγία καί ὁδηγεῖ στά τάνκς.

»Ἀθηναῖοι,

»Τάς θέσεις τῆς Νέας Δημοκρατίας ἐπί τῶν προβλημάτων πού ἀπασχολοῦν τόν λαό μας, τάς ἀνέπτυξα σέ προγενέστερες ὁμιλίες μου. Θά τίς ἐπαναλάβω ὅμως ἐν συντομίᾳ καί σήμερα, γιά νά τίς ἔχετε νωπές.

»Τό τρίπτυχο τῆς ἐξωτερικῆς μας πολιτικῆς εἶναι: ἐθνική ἀνεξαρτησία, ἐθνική ἀσφάλεια καί ἐθνική ἀξιοπρέπεια. Γιά νά ἐξασφαλισθοῦν αὐτά, χρειάζεται ἐθνική ἰσχύς. Καί αὐτή πάλι χρειάζεται ἐθνικήν ἑνότητα καί ἡγεσίαν ἱκανήν νά τήν ἐμπνεύση. Χρειάζεται ὅμως πρό παντός στρατός. Ὅπως ἐτόνισα παλαιότερα καί στήν Θεσσαλονίκη, οἱ Ἔνοπλες Δυνάμεις τῆς χώρας πρέπει νά ἐκσυγχρονισθοῦν ἀπό πάσης ἀπόψεως καί νά ἐπανεύρουν τήν σύμπνοιαν καί τήν πειθαρχίαν των.

»Στό Κυπριακό, πού βρίσκεται στό ἐπίκεντρο τῆς ἐξωτερικῆς μας πολιτικῆς, ὁ ἀγών θά συνεχισθῆ μέχρι τήν τελική του δικαίωση. Καί ἐπαναλαμβάνω κατά τόν κατηγορηματικώτερο τρόπο ὅτι δέν πρόκειται νά δεχθοῦμε λύσεις ἐθνικῶς ἀπαράδεκτες.

»Παρεμπιμπόντως θά ἤθελα νά καταγγείλω καί ἕνα πολιτικόν ὁ ὁποῖος ἀνέλαβε, μόνος αὐτός, νά προστατεύση τήν Κύπρον ἐναντίον ὅλων ἡμῶν, πού

Η προεκλογική συγκέντρωση στήν πρωτεύουσα.

συνωμοτοῦμε, δῆθεν, εἰς βάρος της. Ἀλλά μόλις προχθές δύο ἱεράρχαι — ὁ Μακάριος καί ὁ Ἰάκωβος — διέψευσαν ὅσα ἐπικαλεῖται. Καί ἐβεβαίωσαν ὅτι οὐδεμία καί μέ οὐδένα ὑπάρχει συμφωνία ἐπί τοῦ Κυπριακοῦ· πρᾶγμα τό ὁποῖον ἐπιβεβαιώνω καί ἐγώ ὁ ἴδιος.

»Σταθερά ἐπίσης ἐπιδίωξή μας εἶναι ὁ ἐξευρωπαϊσμός τῆς Ἑλλάδος, μέ τήν ἔνταξή μας στήν ἑνοποιουμένη Εὐρώπη. Ἔνταξη ἡ ὁποία, πέραν τῶν ἄλλων πλεονεκτημάτων, θά ἐνισχύση καί τόν παράγοντα τῆς ἐθνικῆς ἀσφαλείας· καί θά μᾶς ἀπαλλάξη ἀπό τήν ἀνάγκη ν' ἀναζητοῦμε εἰδικούς προστάτας.

»Στόν οἰκονομικό καί κοινωνικό τομέα ἡ πολιτική τῆς Νέας Δημοκρατίας θά εἶναι ρεαλιστική, ἀλλά καί τολμηρή. Καί θά εἶναι ὁπωσδήποτε φιλολαϊκή. Θά προστατεύση δηλαδή τάς λαϊκάς τάξεις καί θά περιορίση τήν ἀσυδοσία τοῦ πλούτου. Οἱ δύο βασικές κατευθυντήριες γραμμές θά εἶναι: πρῶτον, νά δοθῆ στήν οἰκονομία τῆς χώρας ἡ διάρθρωση καί ἡ δομή πού θά τῆς ἐπιτρέψη νά γίνη συναγωνιστική· καί ἰδιαίτερα μέσα στόν κοινό εὐρωπαϊκό χῶρο· καί δεύτερον, νά πραγματοποιηθῆ, χωρίς οἰκονομικούς ἀκροβατισμούς καί κοινωνικές ἀναταραχές, τό σύγχρονο Κράτος τῆς εὐημερίας καί τῆς κοινωνικῆς δικαιοσύνης.

»Εἶναι αὐτονόητο ὅτι γιά νά φθάσωμε στό Κράτος τῆς εὐημερίας, θά πρέπη νά ἐξυγιάνωμε καί νά ἀνορθώσωμε τήν οἰκονομία μας, πού διέρχεται κρίση. Καί αὐτό, ὅπως ἀντιλαμβάνεσθε, θά ἀπαιτήση κόπους καί θυσίες ἀπό ὅλους τούς Ἕλληνας καί πρό παντός ἀπό τούς πλουσιωτέρους.

»Εἶναι ἐπίσης γνωστή, σαφής καί ἀπόλυτα δημοκρατική ἡ θέσις μας ἐπί τοῦ πολιτειακοῦ. Ἀποκρούομε τήν προσπάθεια τῶν ἀντιπάλων μας νά δημιουργήσουν σύγχυση μεταξύ τοῦ πολιτικοῦ καί τοῦ πολιτειακοῦ. Μόλις προχθές ἐξήγησα γιατί ἡ συσχέτισις αὐτή εἶναι ἀδικαιολόγητη καί ἐπικίνδυνη. Γιατί θά μποροῦσε νά ὁδηγήση, μόνον ἀπό προκατάληψη, στήν ἐκλογή μιᾶς κακῆς Κυβερνήσεως. Οἱ ἀντίπαλοί μας σᾶς καλοῦν νά ψηφίσετε αὐτούς, ἔστω καί ἄν δέν τούς ἐμπιστεύεσθε, γιά νά ἔχετε τήν μορφή τοῦ πολιτεύματος πού σᾶς προτείνουν. Ἐμεῖς σᾶς καλοῦμε: νά ἐκλέξετε μεθαύριο τήν Κυβέρνηση πού ἐμπιστεύεσθε. Καί μετά τρεῖς ἑβδομάδες, ἐλεύθεροι καί ἀνεπηρέαστοι ἀπό κομματικές δεσμεύσεις, νά ἀποφασίσετε καί γιά τήν μορφή τοῦ πολιτεύματος πού προτιμᾶτε.

»Αὐτός εἶναι ὁ μόνος τρόπος γιά νά λυθῆ ὁριστικά πλέον τό περιλάλητο πολιτειακό πρόβλημα. Ἕνα πρόβλημα πού ἀπασχολεῖ ἐπί τόσα χρόνια τόν τόπο, διότι ἀκριβῶς ἔγινε καί ἐξακολουθεῖ νά γίνεται ἀντικείμενο κομματικῆς ἐκμεταλλεύσεως.

»Ὑπάρχει πιό ἔντιμη, πιό δημοκρατική θέσις ἀπό τήν δική μας;

»Χωρίς ἐξ ἄλλου νά παρασυρώμεθα ἀπό τούς δημαγωγούς καί τούς ἐξάλλους, πιστεύομε στήν ἀνάγκη τῆς ἐπιβολῆς κυρώσεων ἐναντίον τῶν πρωταιτίων τῆς τυραννίας. Τήν πίστη μας αὐτήν ἄλλωστε τήν ἀποδείξαμε μέ πράξεις καί ὄχι μέ λόγια, ὅπως οἱ ἀντίπαλοί μας. Ἤδη γιά ὅλα τά ἀνομήματα τῆς ἑπταετίας ἔχει ἐπιληφθῆ ἡ δικαιοσύνη καί κυρώσεις θά ἐπιβληθοῦν. Ἀλλά δέν θά ἐπιβληθοῦν γιά νά ἱκανοποιήσουν πάθος ἐκδικήσεως. Θά ἐπιβληθοῦν ἀπό τήν δικαιοσύνη γιά λόγους ἠθικῆς τάξεως καί φρονηματισμοῦ.

»Τέλος, τό ὅραμα πού θέλομε νά δώσωμε στήν ἑλληνική νεότητα εἶναι τό ὅραμα μιᾶς Ἑλλάδος ὑπερήφανης, πού νά εὐημερῆ στό ἐσωτερικό καί νά ἀκτινοβολῆ πνευματικά στό ἐξωτερικό. Γιά νά πάρη τό ὅραμα αὐτό σάρκα καί ὀστᾶ χρειάζονται δύο πράγματα: ἡ ἀνάπτυξη τῆς παιδείας, μαζί μέ τόν ἐνθουσιασμό ἀλλά καί ἡ ὑπεύθυνη συμπαράσταση τῆς νεολαίας μας.

»Ἀθηναῖοι,

»Ἐγκαινιάζοντας ἀπό τήν Θεσσαλονίκη τόν προεκλογικό ἀγῶνα, σᾶς εἶχα προειδοποιήσει ὅτι ἐν ὄψει ἐκλογῶν θ' ἀκούσετε πολλούς λόγους καί θά λάβετε ὑποσχέσεις σαγηνευτικές. Θά πρέπη ὅμως νά ἔχετε τήν ἱκανότητα νά ἐκτιμήσετε τήν εἰλικρίνεια τῶν ὑποσχέσεων αὐτῶν καί τήν δυνατότητα τῆς πραγματοποιήσεώς των. Γιατί κατά κανόνα ὑπόσχονται τά πάντα ἐκεῖνοι πού δέν ἔχουν καμμία ἐλπίδα νά φθάσουν στήν ἐξουσία. Κατά τό παρελθόν ὑπῆρξατε καί σεῖς καί ἡ χώρα θύματα τῆς ἀνευθύνου αὐτῆς δημαγωγίας. Σήμερα ὅμως οἱ περιστάσεις εἶναι τόσο κρίσιμες, ὥστε νά μή συγχωροῦνται νέα σφάλματα καί πλάνες.

»Ἡ χώρα ἀντιμετωπίζει αὐτή τήν στιγμή πολλά καί δύσκολα προβλήματα, μέ τήν ἐπίλυση τῶν ὁποίων θά ἐπιφορτισθῆ ἡ μετεκλογική Κυβέρνηση.

»Πρέπει ν' ἀνασυνταχθῆ καί νά δραστηριοποιηθῆ τό Κράτος, τό ὁποῖον ἀποσυνετέθη κατά τήν διάρκεια τῆς ἑπταετίας.

»Πρέπει ν' ἀνορθωθῆ ἡ οἰκονομία μας, ἡ ὁποία παρουσιάζει ὀργανικές ἀδυναμίες — καί μάλιστα σέ μιά στιγμή, πού διέρχεται κρίση ἡ παγκόσμιος οἰκονομία.

»Πρέπει νά ἐπιλυθῆ τό πρόβλημα τῆς Κύπρου καί νά ἀντιμετωπισθῆ ἀποφασιστικά ἡ ἐπιθετικότης τῆς Τουρκίας.

»Πρέπει ν' ἀποκατασταθῆ ἡ σύμπνοια καί ἡ πειθαρχία τοῦ στρατεύματος. Γιατί χωρίς αὐτήν οὔτε ἡ δημοκρατία οὔτε ἡ χώρα ἠμπορεῖ νά αἰσθάνωνται ὅτι εἶναι ἀσφαλεῖς.

»Τέλος πρέπει ὄχι μόνον ν' ἀποκατασταθῆ ἡ δημοκρατία, ἀλλά καί νά θεμελιωθῆ κατά τρόπον ἀσφαλῆ καί μόνιμο. Καί αὐτό θά ἐπιτευχθῆ μέ τήν δημιουργία κλίματος δημοκρατικοῦ καί μέ τήν προσαρμογή τοῦ πολιτεύματος στάς ἑλληνικάς συνθήκας. Ὅπως γνωρίζετε, αἱ ἐκλογαί προεκηρύχθησαν δι' Ἀναθεωρητικήν Βουλήν. Τό γεγονός ὅτι ὅλοι συνεφωνήσαμεν ἐπ' αὐτοῦ σημαίνει ὅτι ἡ ἀνάγκη τῆς ἀναθεωρήσεως τοῦ Συντάγματος ἔγινε πλέον κοινή συνείδησις. Ἀπό δεκαπενταετίας ὁμιλῶν ὑπεστήριξα τήν ἀνάγκη αὐτή. Καί ἄν οἱ προσπάθειές μου δέν εἶχαν προσκόψει σέ πείσμονες ἀντιδράσεις, θά εἶχεν ἴσως ἀποτραπῆ ἡ κατάρρευσις τῆς δημοκρατίας. Περισσότερο παρά ποτέ εἶναι σήμερα ἀνάγκη — καί ὑπογραμμίζω — ἀνάγκη ἐθνική νά ἀποκτήση ἡ χώρα ἕνα Σύνταγμα ἑλληνικό. Ἕνα Σύνταγμα, δηλαδή, πού χωρίς ν' ἀντιγράφη ξένα πρότυπα, θ' ἀνταποκρίνεται στίς εἰδικές συνθῆκες τοῦ τόπου μας. Ἕνα Σύνταγμα πού θά εἶναι ἀληθινά δημοκρατικό καί συγχρόνως θά ἐπιτρέπη στήν Κυβέρνηση νά δρᾶ μέ ταχύ καί ἀποδοτικό ρυθμό. Μέ ἄλλας λέξεις, ἕνα Σύνταγμα Κοινοβουλευτικῆς Δημοκρατίας, πού θά ἐνισχύη τήν Ἐκτελεστική Ἐξουσία, χωρίς ὅμως νά περιορίζη καί τήν εὐθύνη τῆς Κυβερνήσεως ἔναντι τῆς Βουλῆς. Ἡ Κυβέρνησις θά καταθέση τήν προσεχῆ ἑβδομάδα σχέδιον Συντάγματος, πού θά ἀνταποκρίνεται στάς ἀνωτέρω ἀρχάς.

»Ἡ ἀντιμετώπισις ὅμως ὅλων αὐτῶν τῶν προβλημάτων προϋποθέτει τήν ὕπαρξιν Κυβερνήσεως σταθερᾶς καί ἐμπείρου, πού νά στηρίζεται σέ μεγάλη πλειοψηφία. Τήν Κυβέρνησιν αὐτήν μόνον ἡ μεγάλη παράταξις τῆς Νέας Δημοκρατίας ἠμπορεῖ νά δώση στόν τόπο.

»Ἀθηναῖοι,

»Διαισθάνεσθε ἀσφαλῶς ὅτι ἔχω μαζί μου ἤδη τήν πλειοψηφία τοῦ λαοῦ. Αὐτό τό ἀναγνωρίζουν, ἔστω καί ἄν δέν τό ὁμολογοῦν καί οἱ ἀντίπαλοί μας. Ἔχω ὅμως ἀνάγκη μιᾶς μεγάλης πλειοψηφίας. Καί αὐτό δέν τό ζητῶ ἀπό ματαιοδοξία. Τό ζητῶ γιά λόγους οὐσιαστικούς. Γιατί τό κῦρος καί οἱ δυνατότητες τῆς Κυβερνήσεώς μου, καί συνεπῶς καί τῆς χώρας, θά εἶναι ἀνάλογα μέ τήν λαϊκή δύναμη πού θά ἐκφράζη.

»Μέ φέρατε ἐδῶ στίς 24 Ἰουλίου γιά νά σώσω τόν τόπο πού ἐκινδύνευε. Ἀλλ' ἄν δέν πρόκειται νά μοῦ δώσετε τήν μεγάλη πλειοψηφία πού μοῦ χρειάζεται γιά νά ὁλοκληρώσω τήν ἀποστολή μου, τότε γιατί μέ φέρατε;

»Πιστεύετε ὅτι οἱ κίνδυνοι, ἐσωτερικοί καί ἐξωτερικοί, τούς ὁποίους ἐκλήθην ν' ἀντιμετωπίσω, ἐξέλιπαν;

»Ἡ ἄμεση καταστροφή ἀπεφεύχθη βέβαια. Κίνδυνοι ὅμως ἐξακολουθοῦν νά ὑπάρχουν.

»Ἀθηναῖοι,

»Τό δίλημμα πού μᾶς θέτει ἡ ζωή, ἀποκλείει τήν στασιμότητα: ἤ θά προχωρήσωμε πρός τήν ὁριστικήν θεμελίωσιν τῆς δημοκρατίας καί τήν κατάκτηση τῆς εὐημερίας, ἤ θά ἐμπλακοῦμε σέ νέες καί ἐπικίν-

δυνες περιπέτειες. Ἐμεῖς, ἡ Νέα Δημοκρατία, σᾶς προσφέρομε τό πρῶτο. Οἱ ἀντίπαλοί μας σᾶς ὑπόσχονται τό δεύτερο. Ἡ ἐπιλογή δέν εἶναι δύσκολη.

»Ἡ συγκέντρωσις αὐτή, πού θά παραμείνη μοναδική στά χρονικά τῆς πολιτικῆς μας ζωῆς, ἀποδεικνύει ὅτι ἡ ἐπιλογή ἐγένετο. Καί ἐγένετο πρός τήν ὀρθή κατεύθυνση. Ἠμπορεῖτε νά εἶσθε βέβαιοι ὅτι ἀπό τήν Δευτέρα ἡ Νέα Δημοκρατία δέν θά εἶναι μόνο τό ὄνομα τῆς παρατάξεώς μας. Ἡ Νέα Δημοκρατία θά εἶναι ἡ πολιτική πραγματικότης στήν Ἑλλάδα.

»Ζήτω ἡ Νέα Δημοκρατία!»

Τήν ἴδια ἡμέρα, ὁ Κ. Καραμανλῆς, στό Κέντρο Τύπου, στό ξενοδοχεῖο «Μεγάλη Βρετανία», εἶπε τά ἀκόλουθα σχετικά μέ τίς ἐκλογές:

«Θεωρῶ καθῆκον μου νά πληροφορήσω τούς ξένους δημοσιογράφους ὅτι αἱ ἐκλογαί θά διεξαχθοῦν κατά τρόπον ὁμαλόν καί πολιτισμένον. Τοῦτο ὀφείλεται εἰς τήν πολιτικήν ὡριμότητα τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ καί εἰς τήν μετριοπάθειάν του, ἄν καί μερικοί προσεπάθησαν νά τόν φανατίσουν».

Σέ ἐρώτηση ξένου δημοσιογράφου γιά τό κύριο ἔργο τῆς πρώτης πολιτικῆς Κυβερνήσεως, ἀπάντησε:

«Τήν ἀποκατάστασιν τῆς δημοκρατίας. Αἰσθάνομαι μεγαλυτέραν ὑπερηφάνειαν διά τήν ἀποκατάστασιν τῆς δημοκρατίας εἰς τήν Ἑλλάδα, ἀπ' ὅσην θά αἰσθανθῶ κερδίζων τάς μεθαυριανάς ἐκλογάς».

16 ΝΟΕΜΒΡΙΟΥ 1974

Ὁ Κ. Καραμανλῆς ἀπευθύνει στούς Ἕλληνες ψηφοφόρους τήν ἀκόλουθη ἔκκληση:

«Ἡ εὐρυτέρα δυνατή συμμετοχή τοῦ λαοῦ εἰς τάς ἐκλογάς εἶναι βασικόν στοιχεῖον διά τήν λειτουργίαν τῆς δημοκρατίας. Ὅλοι οἱ ψηφοφόροι ἔχουν τό καθῆκον νά προσέλθουν αὔριον εἰς τάς κάλπας. Μετά μίαν περιπετειώδη δεκαετίαν καλεῖται καί πάλιν ὁ λαός νά ἐκφράση τήν θέλησίν του. Διά τόν λόγον αὐτόν τό καθῆκον αὐτό εἶναι ἐπιτακτικότερον.

»Ἡ παραίνεσις αὐτή ἰσχύει ἰδιαιτέρως διά τούς ὀπαδούς τῆς Νέας Δημοκρατίας, οἱ ὁποῖοι ὀφείλουν ὅλοι νά δώσουν τό παρόν».

17 ΝΟΕΜΒΡΙΟΥ 1974

Μέσα σέ ἀτμόσφαιρα ἀπόλυτης τάξεως καί ἠρεμίας διεξάγονται οἱ πρῶτες, μετά ἀπό μιά ὁλόκληρη δεκαετία, ἐλεύθερες ἐκλογές.

Τά ἀποτελέσματα τῆς ψηφοφορίας, σέ σύνολο 4.963.558 ἐκλογέων, ἦταν τά ἀκόλουθα:

Νέα Δημοκρατία	2.669.133	ἤτοι ποσοστό	54.37%
Ἕ. Κέντρου-Ν. Δυνάμεις	1.002.559	» »	20,42%
Πανελλήνιο Σοσ. Κίνημα	666.413	» »	13,58%
Ἐθνική Δημ. Ἕνωση	52.768	» »	1,08%
Ἑνωμένη Ἀριστερά	464.787	» »	9,47%
Ἀνεξάρτητοι-Μεμονωμ.	42.291	» »	0,86%
Λοιπά κόμματα	11.023	» »	0,22%

Εἰδικότερα, ἡ ΝΔ ἐξέλεξε 135 βουλευτές ἀπό τήν Α΄, 69 ἀπό τήν Β΄, 7 ἀπό τήν Γ΄ κατανομή καί 9 βουλευτές Ἐπικρατείας, ἡ ΕΚ-ΝΔ, ἀντίστοιχα, 31, 24, 2 καί 3, ἐνῶ τό ΠΑΣΟΚ καί ἡ Ἑνωμένη Ἀριστερά ἐξασφάλισαν 12 καί 8, ἀντίστοιχα, ἕδρες ἀπό τήν Α΄ κατανομή.

[Στίς ἐκλογές τοῦ 1974 λειτούργησε γιά πρώτη φορά ὁ θεσμός τῶν βουλευτῶν Ἐπικρατείας: δώδεκα μέλη τοῦ Κοινοβουλίου ἐκλέχθηκαν ἀπό ἰδιαίτερο ψηφοδέλτιο τῶν κομμάτων πού συμμετέχουν στή Β΄ κατανομή].

Εὐθύς μετά τήν ἀναγγελία τῶν ἀποτελεσμάτων, ὁ Κ. Καραμανλῆς ἔκαμε τήν ἀκόλουθη δήλωση:

«Ἡ ἐκλογή διεξήχθη κατά τρόπον ὁμαλόν — θά ἔλεγα, μοναδικό. Ὁ λαός ὕστερα ἀπό 10 χρόνια ἀνωμαλίας ἤσκησε τό ἐκλογικό του δικαίωμα μέ πλήρη ἐλευθερία. Καί μετέσχε τῆς ἐκλογικῆς διαδικασίας μέ ἐνθουσιασμό, ἀλλά χωρίς τούς νοσηρούς φανατισμούς τοῦ παρελθόντος.

»Ἤδη ὁ λαός ἔκανε τήν ἐκλογή του.

»Ἀρχίζει τώρα ἡ περίοδος τῶν εὐθυνῶν γιά ὅλους μας. Γιατί τά προβλήματα πού ἀντιμετωπίζει τό ἔθνος, εἶναι πολλά καί κρίσιμα. Νικηταί καί ἡττημένοι θά πρέπη, σεβόμενοι τήν ἐτυμηγορίαν τοῦ λαοῦ καί τούς κανόνες τῆς δημοκρατίας, νά βοηθήσουμε τήν ὁμαλή καί ἤρεμη ἐξέλιξη τοῦ ἐθνικοῦ μας βίου.

»Ἐάν κατά τήν διάρκεια τῆς προεκλογικῆς περιόδου ἐτονίσθησαν περισσότερον τοῦ δέοντος ὡρισμένες ἀντιθέσεις μεταξύ τῶν κομμάτων, θά πρέπη αὐτές νά λησμονηθοῦν. Γιατί πέραν τῶν ἀντιθέσεων, θά πρέπη νά μᾶς ἑνώνη τό κοινό καθῆκον νά συμβάλωμεν ὅλοι στήν θεμελίωσιν τῆς δημοκρατίας καί τήν προκοπήν τοῦ τόπου».

Λίγο ἀργότερα, μέ τήν ἰδιότητά του ὡς ἀρχηγοῦ τῆς ΝΔ, ὁ Κ. Καραμανλῆς δήλωσε τά ἑξῆς:

«Ἐκφράζω τήν βαθεῖαν ἱκανοποίησίν μου πρός ὅλους ἐκείνους οἱ ὁποῖοι μέ ἐτίμησαν μέ τήν ψῆφον τους. Καί τούς παρέχω τήν διαβεβαίωσιν ὅτι θά πράξω πᾶν ὅ,τι ἐξαρτᾶται ἀπό ἐμέ, γιά νά δικαιώσω τήν ἐμπιστοσύνην τους».

Ἀπό τήν πλευρά του, ὁ ἀρχηγός τῆς ΕΚ-ΝΔ δήλωσε τά ἑξῆς:

«Τό ἀποτέλεσμα τῶν ἐκλογῶν ὀφείλεται στίς ἀνησυχίες πού προκάλεσαν τεχνητά τά συνθήματα τοῦ κόμματος πού πλειοψήφησε, καθώς καί στόν ρόλο πού ἔπαιξε ἡ ὁμάδα διασπάσεως.

»Ἡ κατάσταση πού προκύπτει ἀπό τίς ἐκλογές εἶναι ἁπλῶς μεταβατική. Τό ἐκλογικό ἀποτέλεσμα ἐπιβεβαιώνει ὅτι ἡ ΕΚ-ΝΔ εἶναι τό κόμμα πού ἐκφράζει τόν δημοκρατικό καί προοδευτικό κόσμο τῆς χώρας.

»Μέ τό αἴσθημα τῆς εὐθύνης αὐτῆς θά συνεχίσω τόν ἀγῶνα γιά τήν θεμελίωση καί ὁλοκλήρωση τῆς δημοκρατίας».

Ἀπό τό ΠΑΣΟΚ ἐκδόθηκε ἡ ἀκόλουθη ἀνακοίνωση:

«Τό ἀποτέλεσμα τῶν ἐκλογῶν δείχνει ὅτι ὁ ἐκλογεύς ἔπεσε στήν παγίδα τοῦ ψεύτικου διλήμματος "ἤ ὁ Καραμανλῆς ἤ τά τάνκς" καί ἀντέδρασε ἀνάλογα. Καί ἔτσι παγιώνεται πρός τό παρόν τό Κράτος τῆς Δεξιᾶς στήν Ἑλλάδα. Τό ἀποτέλεσμα δέν ἀνταποκρίνεται στίς προσδοκίες τοῦ ΠΑΣΟΚ. Ὡστόσο δείχνει ὅτι ἕνα ὄχι εὐκαταφρόνητο μέρος τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ εἶναι ἀποφασισμένο νά πραγματοποιήση τήν σοσιαλιστική ἀλλαγή στή χώρα μας. Καί δέν ὑπάρχει ἀμφιβολία ὅτι ἡ μερίδα αὐτή τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ θά αὐξάνεται διαρκῶς στό μέλλον. Γιά τό κίνημά μας οἱ ἐκλογές αὐτές δέν εἶναι παρά ἕνα σημεῖο τῆς πορείας πού ἀρχίσαμε στίς 3 τοῦ Σεπτέμβρη. Ἡ πορεία αὐτή θά συνεχισθῆ μέ ἀποφασιστικότητα καί συνέπεια. Τό σύνθημά μας παραμένει: "Ὀργάνωση καί ἀγώνας".

Μετά τήν ἀναγγελία τῆς ἐκλογικῆς νίκης τῆς ΝΔ, οἱ ἡγέτες τοῦ συνόλου σχεδόν τῶν χωρῶν μέ τίς ὁποῖες διατηρεῖ σχέσεις ἡ Ἑλλάδα ἀπέστειλαν στόν Κ. Καραμανλῆ συγχαρητήρια τηλεγραφήματα.

Τό κείμενο τοῦ μηνύματος τοῦ προέδρου τῶν ΗΠΑ Τζ. Φόρντ ἦταν τό ἀκόλουθο:

«Ὁ ἀμερικανικός λαός καί ἐγώ προσωπικῶς σᾶς ἐκφράζουμε τά εἰλικρινῆ μας συγχαρητήρια γιά τήν ἐκλογική σας νίκη. Ἡ ταχεῖα ἐπιτυχία εἰς τήν ἀποκατάστασιν τῶν δημοκρατικῶν διαδικασιῶν εἰς τήν Ἑλλάδα, κατά τήν διάρκειαν περιόδου ἐξαιρετικά δυσχεροῦς εἰς τήν ἱστορίαν τοῦ ἔθνους ἀποτελεῖ καθαράν μαρτυρίαν τῆς συνετῆς ἡγεσίας σας καί τοῦ θάρρους τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ. Χάρηκα ἰδιαιτέρως γιά τήν ἐπιστροφή τῆς δημοκρατίας εἰς τήν χώρα πού τήν γέννησε. Δέν ὑπάρχει στερεότερη βάσις γιά τήν ἀντιμετώπιση τῶν προβλημάτων τοῦ μέλλοντος. Κατά τήν ἐκτέλεσιν τῶν ὑψηλῶν σας καθηκόντων, μπορεῖτε νά εἶσθε βέβαιος γιά τήν συνεχῆ ἀφοσίωση, τήν ἰδική μου καί τοῦ ἀμερικανικοῦ λαοῦ, εἰς τό πνεῦμα τῆς ἀμοιβαίας ἐμπιστοσύνης καί τῶν κοινῶν ἰδεωδῶν πού οἱ δύο μας χῶρες ἐπί μακρόν συμμερίζονται».

Τά συγχαρητήριά του ἐξέφρασε καί ὁ Ἀμερικανός ὑπουργός τῶν Ἐξωτερικῶν, Χ. Κίσινγκερ:

«Παρακαλῶ δεχθῆτε τά θερμά μου συγχαρητήρια καί τίς καλύτερες εὐχές μου γιά τήν νίκη πού ἐσεῖς καί τό κόμμα σας κατηγάγατε εἰς τάς ἐκλογάς.

»Ὁ ἑλληνικός λαός, διά τῆς ἀσκήσεως τοῦ δημοκρατικοῦ του δικαιώματος καί τῆς ἐπιβεβαιώσεως τῆς ἐμπιστοσύνης του εἰς τήν ἡγεσίαν σας, ἐνίσχυσε τίς πιθανότητές του νά ἀπολαύση ἕνα εἰρηνικό καί εὐτυχές μέλλον.

»Προσβλέπω μετ' εὐχαριστήσεως εἰς τήν διατήρησιν καί ἐνδυνάμωσιν τῶν προσωπικῶν καί ἐπισήμων σχέσεων πού ἐδημιουργήσαμε καί εἰς τήν ἐνίσχυσιν τῶν στενῶν δεσμῶν, πού ἐκ παραδόσεως συνέδεσαν τούς δύο λαούς μας.

»Καθώς ἐσεῖς καί ἡ Κυβέρνησίς σας στρέφετε τήν προσοχήν σας πρός τά ζητήματα πού ἀντιμετωπίζει ἡ Ἑλλάς, ἐλπίζω ὅτι θά συνεχίσωμεν νά ἐργαζώμεθα εἰς ἀτμόσφαιρα ἐμπιστοσύνης, γιά νά ἐπιτύχωμεν δικαίαν καί διαρκῆ εἰρήνην στόν κόσμον».

Ὁ πρωθυπουργός τῆς Μεγάλης Βρετανίας, Χ. Οὐίλσον:

«Ἐπιθυμῶ νά σᾶς διαβιβάσω τά πλέον θερμά συγχαρητήριά μου διά τήν ἐκλογήν σας, ἡ ὁποία ἀντανακλᾶ τήν ἐμπιστοσύνην τήν ὁποίαν ἔχει ὁ ἑλληνικός λαός εἰς ἐσᾶς καί εἰς τήν σώφρονα ἀντιμετώπισίν σας τῶν ὑποθέσεων τῆς Ἑλλάδος».

Ὁ πρόεδρος τῆς Γαλλικῆς Δημοκρατίας, Βαλερύ Ζισκάρ ντ' Ἐσταίν:

«Χαίρομαι βαθύτατα γιά τήν μεγάλη σας ἐπιτυχία. Χαίρομαι γιά τήν Ἑλλάδα, γιά τήν δημοκρατία καί γιά σᾶς τόν ἴδιο».

Ὁ πρωθυπουργός τῆς Βουλγαρίας Στάνκο Τοντόρωφ συνδύασε τή διατύπωση τῶν συγχαρητηρίων του μέ τήν ἔκφραση τῆς ἐλπίδας γιά σύσφιγξη τῶν σχέσεων ἀνάμεσα στίς δύο χῶρες.

Ἀνάλογο πνεῦμα διέπνεε καί τό μήνυμα τοῦ πρωθυπουργοῦ τῆς ΕΣΣΔ, Α. Κοσύγκιν:

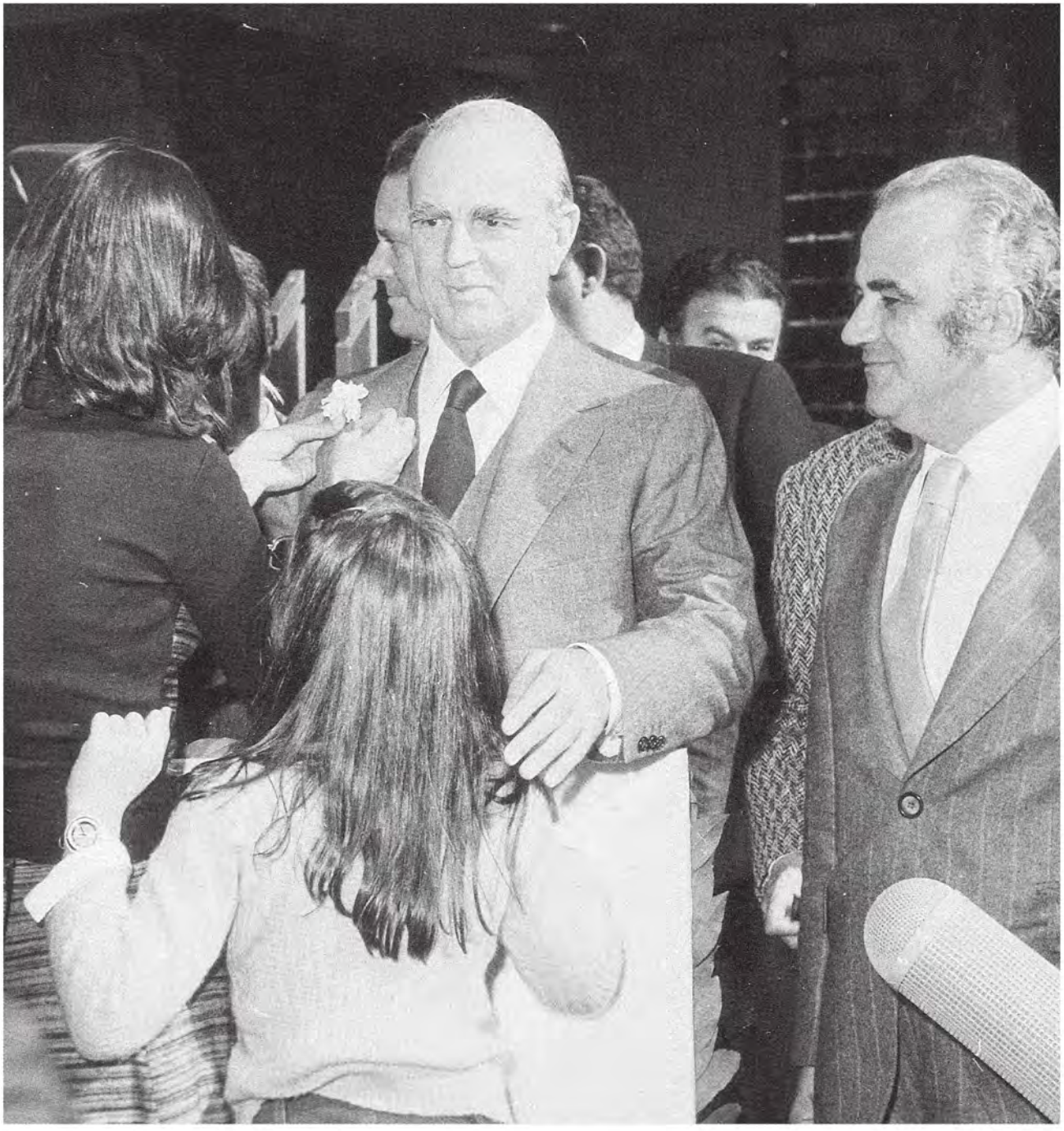
«Συγχαίρων ὑμᾶς ἐπί τῇ ἀναλήψει τῶν καθηκόντων σας, ὡς πρωθυπουργοῦ τῆς Ἑλλάδος, ἐκφράζω τήν ἐλπίδα ὅτι ἡ δραστηριότης σας εἰς αὐτήν τήν ὑπεύθυνον θέσιν θά συντελέση εἰς τήν περαιτέρω ἀνάπτυξιν τῶν ἐκ παραδόσεως φιλικῶν σχέσεων μεταξύ τῶν ἐθνῶν τῆς Σοβιετικῆς Ἑνώσεως καί τῆς Ἑλλάδος, πρός ὄφελος τῆς σταθεροποιήσεως τῆς εἰρήνης καί τῆς διεθνοῦς ἀσφαλείας».

Τή χαρά της γιά τήν ἐκλογική νίκη τοῦ Κ. Καραμανλῆ ἐκδήλωσε καί ἡ ἡγεσία τοῦ κυπριακοῦ Ἑλληνισμοῦ. Σέ τηλεγράφημά του, ὁ Ἀρχιεπίσκοπος Μακάριος ὑπογράμμιζε:

«Συγχαίρομεν ὁλοψύχως ἐπί θριαμβευτικῇ νίκῃ. Ἐν τῷ προσώπῳ ὑμῶν, τοῦ πρώτου μετά ἑπταετῆ στυγνήν δικτατορίαν ἀναλαμβάνοντος, λαϊκῇ ψήφῳ, τήν διακυβέρνησιν τοῦ ἔθνους, χαιρετίζομεν τήν ἀποκατάστασιν τῆς δημοκρατίας εἰς τήν Ἑλλάδα.

»Πεποίθαμεν ὅτι ὑπό τήν ὑμετέραν δεδοκιμασμένην ἡγεσίαν ἑλληνικός λαός γνωρίση περίοδον εὐημερίας καί προόδου καί Ἑλλάς καταλάβη ἐμπρέπουσαν αὐτῇ θέσιν ἐν διεθνεῖ Κοινότητι. Ἡ μαρτυρική καί αἱμάσσουσα ἐκ πολλῶν τραυμάτων Κύπρος στηρίζει πολλάς ἐλπίδας εἰς τήν ὑφ' ὑμᾶς λαοπρόβλητον Κυβέρνησιν πρός ἀπαλλαγήν ἐκ τῆς παρούσης δεινῆς δοκιμασίας καί πρός ἀνάκτησιν ἐλευθερίας καί ἑδαφικῆς αὐτῆς ἀκεραιότητος».

Ὁ προεδρεύων τῆς Κυπριακῆς Δημοκρατίας, Γ. Κληρίδης:

Πρός τό ἐκλογικό τμῆμα τῆς ὁδοῦ Μαρασλῆ. Δεξιά, ὁ Π. Λαμπρίας.

«Συγχαίρων ὑμᾶς ἐγκαρδίως ἐπί ἐκλογικῇ νίκῃ εὔχομαι ὅπως ὑπό διακυβέρνησιν ὑμετέρας 'Εξοχότητος 'Ελλάς βαδίση ἀπροσκόπτως ὁδόν δημοκρατικῆς προόδου ἐπ' ἀγαθῷ λαοῦ καί ἔθνους. 'Η Κύπρος προσβλέπουσα μετ' ἐμπιστοσύνης πρός ὑμᾶς ἐκφράζει βεβαίαν προσδοκίαν ὅτι ὑμετέρα Κυβέρνησις συνεχίση τήν πρός αὐτήν πολύτιμον καί πολύπλευρον συμπαράστασιν καί βοήθειαν ἐν πεποιθήσει ὅτι ἐπί τῶν ἡμερῶν σας Κυπριακόν ὁδηγηθῆ πρός αἰσίαν λύσιν».

'Η ἀναγγελία τῆς ἐκλογικῆς ἐπικρατήσεως τοῦ Κ. Καραμανλῆ ἔγινε μέ ἐντυπωσιακούς τίτλους καί σχόλια ἀπό τό διεθνῆ τύπο:

"Ενα πανεθνικό χρῖσμα. Ποτέ ὁ κ. Καραμανλῆς, ἀκόμη καί ὅταν ἡ Δεξιά στήν 'Ελλάδα εἶχε οὔριον τόν ἄνεμον, δέν πέτυχε τήν πλειοψηφία πού τοῦ ἐξασφάλισαν τώρα οἱ συμπατριῶτες του («Le Monde», 19.11.74).

'Ο ἑλληνικός λαός ἔδωσε μίαν ἀπάντησιν χωρίς διφορούμενα στίς πολιτικές ἐκλογές. Θρίαμβος γιά τόν Καραμανλῆ («Giornale d'Italia», 18.11.74).

'Η Νέα Δημοκρατία, τό κόμμα τοῦ πρωθυπουργοῦ Κ. Καραμανλῆ, ἐκέρδισε σχεδόν τά τρία τέταρτα τῶν ἑδρῶν στήν Βουλή — ἕνα ρεκόρ γιά τήν 'Ελλάδα — ὅπως κατέδειξαν τά ἐπίσημα τελικά δεδομένα σήμερα («Herald Tribune», 20.11.74).

'Ο πρωθυπουργός Κ. Καραμανλῆς κατήγαγε συντριπτική νίκη χθές τό βράδυ ὅταν στήν 'Ελλάδα διεξήχθησαν οἱ πρῶτες ἐλεύθερες ἐκλογές μετά ἀπό περισσότερο ἀπό μία δεκαετία («The N.Y. Times», 18.11.74).

'Ο θρίαμβος τοῦ Καραμανλῆ καθησυχάζει τήν 'Ελλάδα («Il Giornale», 19.11.74).

'Ο Καραμανλῆς κυριάρχησε πέρα γιά πέρα στήν πολιτική σκηνή («Secolo», 19.11.74).

'Ο συντηρητικός ἡγέτης Κ. Καραμανλῆς ἐπέτυχε τήν μεγαλύτερη νίκη στήν ἑλληνική ἱστορία στίς κοινοβουλευτικές ἐκλογές τῆς Κυριακῆς («Die Welt», 19.11.74).

Γιά τόν κ. Καραμανλῆ εἶναι κάτι πολύ περισσότερο ἀπό μιά ἁπλῆ ἐπιτυχία. Σχεδόν ὅλοι οἱ "Ελληνες εἶναι ἐνθουσιασμένοι καί ἡσύχασαν. Σ' ἕνα πραγματικό δημοψήφισμα κέρδισε τήν μάχη μέ μία μόνο κίνηση («L'Aurore», 19.11.74).

'Η δημοκρατία τοῦ Καραμανλῆ. 'Ο θριαμβευτικός νικητής τῶν ἐκλογῶν, ὁ ἐκπρόσωπος τῆς «παλαιᾶς δεξιᾶς», ἔγινε στά δώδεκα χρόνια τῆς ἐξορίας ὁ ἄνθρωπος τῆς «νέας δημοκρατίας» («L'Express», 25.11.74).

«'Εάν δέν θέλετε νά μοῦ δώσετε μίαν εὐρεῖα πλειοψηφία γιά νά φέρω εἰς πέρας τήν ἀποστολή μου, τότε γιατί μοῦ ζητήσατε νά ἐπιστρέψω;» Καί ὁ λαός τοῦ ἔδωσε μιάν ἀπάντηση καλλίτερη καί ἀπό αὐτήν πού περίμενε, καί σαφῶς ἀνωτέρα τῶν προσδοκιῶν σχεδόν ὅλων τῶν παρατηρητῶν («Die Welt», 19.11.74).

'Ο ἰσχυρός ἄνδρας δείχνει τήν δύναμή του. Στίς ἐκλογές αὐτές εἶναι σαφές ὅτι τά πάντα διεξήχθησαν μέ ἀπόλυτη δικαιοσύνη («Süddeutsche Zeitung», 19.11.74).

Μία βασιλική ἐντολή γιά τόν Κωνσταντῖνο Καραμανλῆ. 'Ο ἑλληνικός λαός ἐπεφύλαξε τήν Κυριακή ἕνα πραγματικά βασιλικό θρίαμβο γιά τόν ἡγέτη Κωνσταντῖνο Καραμανλῆ. Σ' ὅλη τήν ἠπειρωτική χώρα ὁ ἐθνικός συνασπισμός κατέλαβε τήν κορυφή σ' ὅλους τούς ἐκλογικούς κύκλους χωρίς κανένα συναγωνισμό. 'Ο ὑπηρεσιακός πρωθυπουργός ἐπέτυχε τήν Κυριακή, μόλις τέσσερεις μῆνες μετά τήν ἐπιστροφή του ἀπό τήν ἐξορία, μιά πολύ σημαντική ἐπιτυχία («Neue Zürcher Zeitung», 19.11.74).

'Ο Καραμανλῆς μετά τόν θρίαμβο. Μία ἐντολή σέ καλά χέρια («Il Tempo», 19.11.74).

Τάξη μέ τόν Καραμανλῆ. Οἱ πρῶτες ἀβεβαιότητες τῆς νέας 'Ελλάδος ἔχουν τώρα παραμερισθῆ («Frankfurter Allgemeine», 19.11.74).

'Απόλυτος πλειοψηφία στήν 'Ελλάδα γιά τήν παράταξη τοῦ Καραμανλῆ. Οἱ "Ελληνες ψήφισαν τόν σωτῆρα τῆς πατρίδος καί ὄχι τό πρόγραμμά του («Messagero», 18.11.74).

Τά ἀποτελέσματα τῶν ἑλληνικῶν ἐκλογῶν — τῶν πρώτων πού διεξήχθησαν ἐλεύθερα μετά ἀπό δέκα χρόνια —εἶναι σάν ἡλιαχτίδα σέ ἕναν κατά τά ἄλλα συννεφιασμένο εὐρωπαϊκό οὐρανό («Daily Telegraph», 19.11.74).

'Η σαρωτική νίκη τοῦ Κ. Καραμανλῆ στίς χθεσινές ἑλληνικές ἐκλογές ἐσήμανε τό τέλος μιᾶς δεκαετίας πολιτικῆς ἀνωμαλίας καί ἀντικατοπτρίζει τήν βαθειά ριζωμένη ἐπιθυμία τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ γιά μιά περίοδο σταθερότητος κάτω ἀπό μιά δημοκρατική διακυβέρνηση («Financial Times», 19.11.74).

'Η 'Αθήνα ἐναντιώνεται στούς ἐξτρεμιστές. 'Η συντριπτική νίκη τοῦ Καραμανλῆ, πού τοῦ ἐξασφαλίζει μιάν ἄνετη πλειοψηφία στήν Βουλή, εἶναι μιά λαϊκή ἐτυμηγορία ἐναντίον τῆς δικτατορίας καί ἐπίσης καί κατά τῶν ἐξτρεμιστῶν («Frankfurter Allgemeine», 19.11.74).

'Η 'Ελλάς ἔδωσε τήν ἐμπιστοσύνη της στόν ἄνθρωπο πού διεκήρυξε ὅτι θά ἐγγυηθῆ ὄχι μόνο τήν ἐλευθερία ἀλλά καί τήν σταθερότητα («Il Tempo», 19.11.74).

'Ο Κωνσταντῖνος Καραμανλῆς, ὁ ἄνθρωπος στόν ὁποῖο οἱ "Ελληνες ἐμπιστεύθηκαν μιά μαζική πλειοψηφία, εἶναι ἱκανός νά κατευθύνη τήν δημοκρατική ἀνασυγκρότηση τῆς χώρας («Popolo», 18.11.74).

'Αναλυτικότερα, τά ἐγκυρότερα ὄργανα τοῦ διεθνοῦς τύπου εἶχαν, μέ ἀφετηρία τό ἐκλογικό ἀποτέλεσμα, τήν εὐκαιρία νά ἀποτιμήσουν καί τό ἔργο πού εἶχε ἐπιτελέσει ὁ Κ. Καραμανλῆς στό σύντομο διάστημα τῆς μεταπολιτεύσεως:

'Αφοῦ τόν καλέσανε στά 67 του χρόνια νά ἐπιστρέψη μετά ἀπό δώδεκα χρόνια αὐτοεξορίας — προφήτης τιμωρημένος στήν ἐποχή του καί στήν χώρα του — ὁ κ. Καραμανλῆς κατέστησε τόν ἑαυτό του, ἀπό τήν κορυφή τῆς προσωρινῆς Κυβερνήσεως ἐπί τέσσερεις μῆνες, σύμβολο

τῆς ἐθνικῆς ἑνότητος πού ἀγωνιζόταν νά ἀνοικοδομήση. Ἔτσι ἐπέτυχε καί ἐθνική καί προσωπική νίκη. Ἡ προσωπική ἄποψις ἀπεικονίζετο κατά τρόπο χαρακτηριστικό ἀπό τό ἴδιο τό σῆμα τῆς Νέας Δημοκρατίας πάνω στό ψηφοδέλτιο τοῦ κόμματος πού ἵδρυσε πρίν ἀπό δύο μῆνες: ἁπλῶς μιά φωτογραφία τοῦ κ. Καραμανλῆ. Ὁ ἐθνικός του χαρακτῆρας ἀπεδείχθη ἀπό τήν δυναμική ἐμφάνιση τῆς ΝΔ ἀκόμη καί στά ἀστικά βιομηχανικά κέντρα ὅπου ὁ κ. Καραμανλῆς δέν εἶχε ποτέ τήν πλειοψηφία τῶν ὑποστηρικτῶν. Ἦταν ἡ νίκη τῆς μετριοπάθειας, τῆς σταθερότητος, τῆς προσεκτικῆς προόδου. Ὁ κ. Καραμανλῆς, πολιτικός τῆς Δεξιᾶς κατά τό παρελθόν, κατέλαβε τόν χῶρο τοῦ Κέντρου τόσο ἀποτελεσματικά, ὥστε πῆρε χιλιάδες ψήφους ἀπό τήν ΕΚ-ΝΔ («The N. Y. Times», 19.11.74).

Οἱ πρῶτες ἐκλογές τῶν Ἑλλήνων μετά ἀπό μιά δεκαετία ἦταν μιά μεγάλη ἐπιτυχία. Ὠργανώθηκαν μόλις τέσσερεις μῆνες μετά τήν κατάρρευση τῆς ἑπτάχρονης δικτατορίας. Οἱ ἐκλογές παρεῖχαν ἐλεύθερο χῶρο κινήσεως γιά ὅλα τά κυριώτερα πολιτικά στοιχεῖα, συμπεριλαμβανομένων καί τῶν κομμουνιστικῶν καί φαίνεται ὅτι ὑπῆρξαν ἐξόχως ἀδιάβλητες. Καί τό καλύτερο ἀπό ὅλα ἦταν ὅτι τά ἀποτελέσματα ἦσαν ἀποφασιστικά. Δέν εἶναι μόνον ὅτι ὁ πρώην πρωθυπουργός καί προσωρινός ἡγέτης ἀπό τήν πτώση τῆς χούντας τόν Ἰούλιο κατέλαβε ἕνα ἰσχυρό 55% τῆς λαϊκῆς ψήφου. Τό κόμμα πού κατέλαβε τήν δεύτερη θέση μέ 20% διοικεῖται ἀπό ἕνα πολιτικό μέ παρόμοιες ἀπόψεις ὁ ὁποῖος μέχρι πρό ὀλίγου καιροῦ ὑπηρετοῦσε σάν ἀντιπρόεδρος μαζί μέ τόν κ. Καραμανλῆ. Δηλαδή τά τρία τέταρτα τῶν ψήφων εἶναι δυνατόν νά λεχθῆ ὅτι ὑποστηρίζουν τήν ἰσχυρά συντηρητική μή-πολιτική ἡγεσία πού ἀντιπροσωπεύει ὁ ἀκούραστος κ. Καραμανλῆς. Τίποτα δέν θά μποροῦσε νά ἐξασφαλίση καλύτερα τήν σταθερότητα τῆς Ἑλλάδος μέσα στό πλαίσιο τοῦ δυτικοῦ κόσμου ἀπό μιά πρόοδο πρός τελική διευθέτηση τοῦ Κυπριακοῦ («Washington Post», 19.11.74).

Ἡ ἀποφασιστική νίκη τοῦ πρωθυπουργοῦ Κ. Καραμανλῆ εἶναι μιά νίκη τῆς δημοκρατίας στήν χώρα πού ἔδωσε στόν κόσμο τόν ὅρο καί τήν πραγματικότητα τῆς διακυβερνήσεως μέ λαϊκό ἔρεισμα. Καί πρέπει τήν νίκη αὐτή νά τήν ἐπικροτήσουμε ἀκόμη περισσότερο γιατί ἔρχεται ἀμέσως μετά τίς κακουχίες μιᾶς δεκαετίας στρατιωτικῆς ἐξουσίας, καθώς ἐπίσης καί κάτω ἀπό τήν σκιά τῆς κυπριακῆς κρίσεως. Ὅταν ἀκριβῶς συνέτρεχαν πολλοί λόγοι πού μποροῦσαν νά ὁδηγήσουν σέ ριζοσπαστικές ἀντιδράσεις, ὁ Ἕλλην ἐκλογεύς στήν πραγματικότητα ἐπέλεξε τήν ἐγκράτεια. Αὐτό πού ἀποφάσισε ἡ εὐρεῖα πλειοψηφία τῶν Ἑλλήνων εἶναι νά δώση στόν πρωθυπουργό μιά εὐκαιρία νά φροντίση γιά τό πεπρωμένο τους μέ λογικό τρόπο. Καί οἱ φίλοι τῆς Ἑλλάδος, σέ κάθε χώρα, καθώς καί ὁ κάθε ἄνθρωπος πού πιστεύει ὅτι ἡ διακυβέρνηση ἀπό τούς πολλούς εἶναι καλύτερη γιά τούς περισσότερους, πρέπει νά καλωσορίσουν αὐτή τήν ἐπιλογή («Herald Tribune», 19.11.74).

Στίς πρῶτες ἐλεύθερες ἐκλογές τῆς Ἑλλάδος ἀπό τό 1964, οἱ ψηφοφόροι ἐξέφρασαν τήν ἐμπιστοσύνη τους στόν ἄνδρα πού εἶχε ἐπιστρέψει ἀπό τήν ἐξορία πρό τεσσάρων μηνῶν γιά νά τούς βγάλη ἀπό τά σκοτεινά χρόνια τῆς στρατιωτικῆς δικτατορίας καί τήν συμφορά τῆς τουρκικῆς εἰσβολῆς στήν Κύπρο.

Μέ τήν πιό ἐντυπωσιακή λαϊκή ἐντολή πού δόθηκε ποτέ σέ σύγχρονο Ἕλληνα ἡγέτη, ὁ δραστήριος Κ. Καραμανλῆς, 67 ἐτῶν, καί τό συντηρητικό κόμμα του τῆς Νέας Δημοκρατίας, πέτυχαν μιά σαρωτική νίκη μέ 54% τῶν ψήφων καί 220 ἀπό τίς 300 ἕδρες τῆς Βουλῆς. «Χωρίς αἱματοχυσία, χωρίς ταραχές καί τελικά μέ τήν ἐλεύθερη ἔκφραση τῆς λαϊκῆς θελήσεως», εἶπε ὁ Καραμανλῆς μετά τό θρίαμβό του, «ἡ δημοκρατία ἐπέστρεψε στό λίκνο της...».

Οἱ Ἕλληνες ψηφοφόροι κάθε πολιτικῆς ἀποχρώσεως φαίνονταν πραγματικά εὐχαριστημένοι γιατί εἶχαν ἐπιλέξει μιά ἰσχυρή καί σταθερά ἡγεσία γιά τούς ἐπερχόμενους μῆνες. Ἦταν ἐπίσης ὑπερήφανοι γιατί ἡ συναισθηματικά φορτισμένη προεκλογική ἐκστρατεία ἦταν ἀπηλλαγμένη ἀπό κάθε μορφή βίας καί νοθείας. Ἦταν μιά ἐθνική ἐκλογή. Ὁ λαός ἀγνόησε τίς κομματικές του προτιμήσεις καί ἔδωσε στήν ψῆφο του ἐθνικό χαρακτῆρα («Time», 2.12.74).

Κλείστηκε ἐπί ἔντεκα συνεχῆ χρόνια στό διαμέρισμά του στό Παρίσι, μιά ἀγέρωχη, δασύφρυδη μορφή πού εὗρισκε ἀνακούφιση στά βιβλία του καί παρηγοριά στούς συνεξόριστούς του. Καί ἐκεῖ θά μποροῦσε νά παραμείνη ἄν δέν συνέβαινε μιά ἰδιοτροπία τῆς ἱστορίας. Ἡ ἀπερίσκεπτη περιπέτεια τῆς χώρας του στήν Κύπρο ἄνοιξε τόν δρόμο γιά νά ἐπιστρέψη στήν πατρίδα του ὁ Κωνσταντῖνος Καραμανλῆς πρίν τέσσερεις μῆνες ὅταν τόν ὑποδέχθηκαν πυκνές μᾶζες ἀνθρώπων καί τόν χαιρέτισαν σάν τόν Ἕλληνα Ντέ Γκώλ. Βρῆκε μιά χώρα καταρρακωμένη ἀπό τά πολλά χρόνια στρατιωτικῆς δικτατορίας, καί τά δικαιώματά του νά κυβερνήση τά ἀμφισβητοῦσε ὁλόκληρη στρατιά ἀντιπάλων. Ὁ Καραμανλῆς, παρ' ὅλα αὐτά, βυθίστηκε στήν δουλειά μέ πεῖσμα. Καί νωρίς αὐτή τήν ἑβδομάδα, μετά ἀπό μιά δεκαετία χωρίς ἐλεύθερες ἐκλογές, οἱ Ἕλληνες πῆγαν στίς κάλπες καί ἔδωσαν στόν Καραμανλῆ μέ τίς ψήφους τους αὐτό πού τοῦ εἶχε δώσει ἡ στρατιωτική χούντα μέ διάταγμα: τήν ἐντολή νά κυβερνήση τήν Ἑλλάδα.

Αὐτή ἡ νίκη ὑπῆρξε ἕνας λαμπρός προσωπικός θρίαμβος γιά τόν Καραμανλῆ, ὁ ὁποῖος ἐπέδειξε ἀξιοθαύμαστη πολιτική δεξιοτεχνία κατά τήν σύντομη θητεία του ὡς πρωθυπουργός. Πρίν ἀπό τίς ἐκλογές εἶχε πεῖ κατ' ἰδίαν σέ φίλους του ὅτι ἤλπιζε νά πάρη τό 55% τῶν ψήφων. Σχεδόν 5 ἑκατομμύρια Ἕλληνες ψήφισαν τήν ἡμέρα τῶν ἐκλογῶν καί ἔδωσαν στόν Καραμανλῆ πολύ πάνω ἀπό 50% τῶν ψήφων. Ἡ προσωπική του πολιτική δύναμη ἀποδείχθηκε ἀρκετά ἰσχυρή — ἐν ὄψει τοῦ πολύπλοκου ἀναλογικοῦ συστήματος κατανομῆς τῶν ἑδρῶν στό 300μελές Κοινοβούλιο — γιά νά ἐξασφαλίση ἄνετη πλειοψηφία γιά τό κόμμα του τῆς Ν. Δημοκρατίας. «Πέρα καί πάνω ἀπό τίς διαφορές μας» εἶπε στούς ἀντιπάλους του τήν νύκτα τῶν ἐκλογῶν, «πρέπει νά μᾶς ἑνώνη τό κοινό καθῆκον μας νά συμβάλωμε στήν θεμελίωση τῆς δημοκρατίας καί στήν πρόοδο τῆς χώρας μας» («Newsweek», 25.11.74).

Στό βρετανικό τύπο, ἐξάλλου, καταγράφηκαν, μεταξύ ἄλλων, τά ἀκόλουθα:

Δέν εἶναι δυνατόν νά ἔχωμε συνηθίσει στά δυσάρεστα νέα τόσο πολύ ὥστε νά μήν εἴμαστε σέ θέση νά χαιρετίσουμε τήν νίκη τοῦ κ. Καραμανλῆ στίς τελευταῖες ἑλληνι-

κές ἐκλογές. Τό νά κερδίση τό 54% τῶν ψήφων στό τέλος μιᾶς ἐπταετοῦς στρατιωτικῆς διοικήσεως ἀποτελεῖ θρίαμβο τῶν πολιτικῶν ἱκανοτήτων του καί τῆς λογικῆς τῶν Ἑλλήνων. Ἡ νίκη του θά χαιρετισθῆ ἀπό ὁλόκληρο τόν δυτικό κόσμο («Daily Telegraph», 27.11.74).

Ὁ Κωνσταντῖνος Καραμανλῆς, ὁ Ἕλλην συντηρητικός ἡγέτης, ἐπέτυχε σήμερα νά λάβη μιάν ἀποφασιστική ἐντολή ἀπό τόν ἑλληνικό λαό γιά τίς ὑποσχέσεις του γιά σταθερότητα. Πάνω ἀπό 53% τῶν ἐκλογέων ὑπεστήριξε τήν παράταξη τῆς Νέας Δημοκρατίας, προσφέροντάς του τήν εὐρυτέρα πλειοψηφία πού πέτυχε ποτέ Ἕλλην πολιτικός στίς τελευταῖες δεκαετίες.

. . . . . .

Ὁ κ. Καραμανλῆς κέρδισε τίς ἐκλογές στήν Ἑλλάδα μέ μία πλειοψηφία πού οἱ ἄλλοι ἡγέτες τῆς Εὐρώπης εὐχαρίστως θά τήν ἀντήλλασσαν μέ μιά πρόσθετη περίοδο θητείας. Εὐτυχῶς αὐτό ἀποδεικνύει ὅτι ἑπτά χρόνια ἀνίκανης καί ἀποπνικτικῆς δικτατορίας τῶν στρατιωτικῶν δέν κατέστρεψε τά δημοκρατικά ἔνστικτα («The Guardian», 18-19.11.74).

Μέ σοβαρά οἰκονομικά καί κοινωνικά προβλήματα στό ἐσωτερικό καί τήν κυπριακή κρίση πού παραμένει ἄλυτη, οἱ Ἕλληνες φαίνεται νά ψήφισαν μαζικά γιά τήν παράταξη τῆς Νέας Δημοκρατίας τοῦ κ. Καραμανλῆ πού ἐκυβέρνησε τήν χώρα γιά ὀκτώ συνεχῆ χρόνια μέ χαρακτηριστικό τήν πολιτική σταθερότητα καί τήν οἰκονομική πρόοδο.

Μία συντριπτική ἐκλογική νίκη, ἰδίως ἐναντίον τῆς Ἀριστερᾶς, παρέχει τήν δυνατότητα στόν κ. Κ. Καραμανλῆ, τόν Ἕλληνα πρωθυπουργό, νά ἀναθεωρήση τό ἑλληνικό Σύνταγμα, ὥστε νά δημιουργήση μιάν ἑλληνική κοινοβουλευτική δημοκρατία μέ ἐλαφρά κλίση ὑπέρ τῆς ἐκτελεστικῆς ἐξουσίας. Δέν ὑπῆρξαν κραυγές νοθείας ἀπό τούς ἡττημένους ὅπως ἀκούσθηκαν στήν Ἑλλάδα πολλές φορές στό παρελθόν («Financial Times», 18-19.11.74)

Ὁ κ. Καραμανλῆς ἔχει κάθε λόγο νά εἶναι πολύ εὐχαριστημένος μέ τόν ἑαυτό του. Ἐπέτυχε μιά νίκη εὐρύτερη ἀπό ὅ,τι ἀνέμεναν οἱ περισσότεροι. Δεδομένου τοῦ ἀπροβλέπτου τῆς φύσεως τῶν πολιτικῶν δυνάμεων πού δέν εἶχαν καμμία διέξοδο κατά τά ἑπτά χρόνια τῆς στρατιωτικῆς δικτατορίας, ἦταν κάπως ριψοκίνδυνο νά βρεθῆ ἡ χώρα ἀντιμέτωπη μέ ὁλόκληρο τό φάσμα τῶν ἀνταγωνιζομένων τόσον ἐνωρίς. Ἦταν ὅμως κάτι πού ἔπρεπε νά τό ριψοκινδυνεύσουν ἐάν ἐπρόκειτο οἱ ἄνθρωποι νά πεισθοῦν ὅτι ἡ δημοκρατία εἶχε πράγματι ἐπανέλθει στήν χώρα. Ἀλλά καί μέ αὐτές τίς προϋποθέσεις δέν θά ἦταν ἐκπληκτικό ἐάν τό ἐκκρεμές εἶχε πάει ἀκόμη ἀριστερώτερα ἀντιδρῶντας στά χρόνια τῆς δεξιᾶς διακυβερνήσεως καί τῆς ὑποτιθεμένης ἀμερικανικῆς ἀναμίξεως. Ἱκανοποίησε τούς ἀνθρώπους ὅτι εἶναι ἕνας ἀρκετά ἀποφασισμένος φύλακας τῶν ἑλληνικῶν συμφερόντων καί τῆς ἀνεξαρτησίας τῆς χώρας. Ἡ μεγάλη πλειοψηφία γιά τόν κ. Καραμανλῆ ἦταν συνεπῶς μιά ψῆφος γιά μιά μετριοπαθῆ, σταθερή, μεταρρυθμιστική Κυβέρνηση, ἀρκετά συντηρητική ὥστε νά ἀποφύγη τήν πρόκληση μιᾶς νέας στρατιωτικῆς ἐπεμβάσεως, ἀλλά καί ἀρκετά μεταρρυθμιστική ὥστε νά ἐπιτρέψη τήν αὐθεντική δημοκρατία. Ἦταν ἐπίσης μιά ψῆφος γιά τήν ἡγετικότητα τοῦ κ. Καραμανλῆ τοῦ ἴδιου, ὁ ὁποῖος μέσα στούς τελευταίους τέσσερεις μῆνες ἀπέδειξε ὅτι τά χρόνια πού πέρασε στήν ἐξορία δέν προκάλεσαν κατά κανένα τρόπο μιάν ἀτροφία τῶν πολιτικῶν του ἱκανοτήτων. Εἶναι πράγματι ἐπίτευγμα νά καταφέρη κανείς νά ἀφαιρέση τό καπάκι ἀπό μιά τόσο ταραχώδη πολιτική χύτρα χωρίς νά τῆς ἐπιτρέψη νά ξεχειλίση, καί αὐτό ἀποτελεῖ καί φόρο τιμῆς στό πολιτικό λογικό τῶν Ἑλλήνων πού τοῦ ἐπέτρεψαν νά τό ἐπιτύχη («The Times», 19.11.74).

Ἐκτενῆ σχόλια μέ ἀναφορά στό ἀποτέλεσμα τῶν ἐκλογῶν δημοσίευσε καί ὁ γαλλόφωνος τύπος:

Μετά ἀπό ἕνα προεκλογικό ἀγῶνα πού πραγματοποιήθηκε μέ παραδειγματική ἀξιοπρέπεια, μιά χώρα πού μόλις ἀνεδύθη ἀπό τήν δικτατορία καί τήν αὐθαιρεσία ἀπέδειξε στήν Εὐρώπη καί σέ ὅλες τίς δημοκρατικές χῶρες ὅτι ὁ λαός της ἦταν σέ θέση νά ἐκφράση τήν ἐτυμηγορία του μέ σαφήνεια («Le Monde», 19.11.74).

Ἕνας καί μόνο νικητής στίς ἐκλογές: ὁ Κωνσταντῖνος Καραμανλῆς. Ἡ Ἀθήνα, τρελλή ἀπό χαρά, δέν θά κοιμηθῆ ἀπόψε. Ἀπό τήν ἀρχή τῆς νύχτας χιλιάδες ἄνθρωποι μαζεύτηκαν στό κέντρο τῆς πρωτεύουσας γιά νά γιορτάσουν τήν νίκη τοῦ Καραμανλῆ στίς κοινοβουλευτικές ἐκλογές. Εἶναι κάτι περισσότερο ἀπό μιά νίκη: πρέπει κανείς νά μιλᾶ γιά θρίαμβο, καί στήν πραγματικότητα μάλιστα γιά ἐκλογικό τυφῶνα πού τά ἐσάρωσε. Δέν εἶναι ἁπλῶς τό γεγονός ὅτι ἡ παράταξίς του, ἡ Νέα Δημοκρατία, ὑπερίσχυσε μέ σημαντική διαφορά στήν καταμέτρηση τῶν ψήφων. Εἶναι βέβαιον ἐπίσης ὅτι θά ἐπιτύχη τήν πλειοψηφία τῶν ἑδρῶν στό Κοινοβούλιο μέ ἄνω τοῦ 50% τῶν ψηφισάντων, ἕνα γεγονός τό ὁποῖον ἀναμφίβολα τοῦ παρέχει λαϊκό ἔρεισμα, μιάν ἀναμφισβήτητη νομιμότητα θά μποροῦσε νά πῆ κανείς («Le Figaro», 18.11.74).

Ὁ Κωνσταντῖνος Καραμανλῆς λοιπόν ἐπραγματοποίησε μιά λαμπρή ἐκλογική ἐπιστροφή. Ἀλλά τό σχεδόν μεσσιανικό γόητρο τοῦ κ. Καραμανλῆ εἶχε ἀνέλθει ἀκόμη περισσότερο ἀπό τότε πού ἐπέστρεψε σέ μιάν Ἑλλάδα λαβωμένη ἀπό τόν κυπριακό πόλεμο. Οἱ Ἕλληνες ὑπέγραψαν ἐπιταγή ἐν λευκῷ γιά τόν κ. Καραμανλῆ. Ὁ ἑλληνικός λαός ἀπέρριψε τούς σοσιαλιστάς καί τούς κομμουνιστάς. Αὐτό εἶναι μιά ἔκπληξις... Οἱ ἐκλογεῖς θέλησαν ἐπίσης νά βροῦν μιά προστατευτική σκιά κοντά στόν Καραμανλῆ. Μιά ἰσχυρή πλειοψηφία τῶν Ἑλλήνων τόν ἀντιλαμβάνεται σάν τόν μόνο ἄνθρωπο σέ θέση νά ἐπιστρέψη στήν χώρα τήν πληγωμένη της ἀξιοπρέπεια ἀπό τήν ὑπόθεση τῆς Κύπρου καί νά σώση τήν χώρα ἀπό τήν οἰκονομική καταστροφή (35% πληθωρισμός τό 1974). Καί οἱ Ἕλληνες ἀγάπησαν ἀκόμη περισσότερο ἐκείνους πού δέν ὑπέσχοντο μιά καταιγίδα ἀλλά πολύ μᾶλλον τήν ἠρεμία («L'Aurore», 18.11.74).

Ὁ ἀρχηγός τῆς Νέας Δημοκρατίας ἐπέτυχε αὐτή τήν νίκη διότι ἐνεφανίζετο ὡς ἡ μόνη ἐναλλακτική λύσις σέ μία νέα δικτατορία. Συγκέντρωσε γύρω ἀπό τήν εἰκόνα τοῦ σωτῆρα τῆς πατρίδος καί τῆς ἐλευθερίας ψήφους προερχόμενες ἀπό ὅλα τά κοινωνικά στρώματα. Ἐπέτυχε, πιό συγκεκριμένα, σημαντική αὔξηση στά περίχωρα τῆς Ἀθήνας καί τοῦ Πειραιᾶ σέ σύγκριση μέ προηγούμενες ἐκλογές («L'Humanité», 18.11.74).

'Εξαιρετικά ἀποτελέσματα γιά ἐξαιρετικές περιστάσεις· τά ἀποτελέσματα τῆς ψηφοφορίας τῆς Κυριακῆς, πού παρέχουν στήν παράταξη τοῦ κ. Καραμανλῆ μιά πολύ ἄνετη πλειοψηφία, εἶναι ἀνάλογα τῶν ἐκτάκτων περιστάσεων πού ἀντιμετωπίζει ἡ χώρα μετά ἀπό ἑπτά χρόνια στρατιωτικῆς δικτατορίας. 'Η δικτατορία εἶχε ὁδηγήσει τήν χώρα στό χεῖλος τῆς οἰκονομικῆς πολιτικῆς καί στρατιωτικῆς καταστροφῆς. 'Η ἐπιστροφή τοῦ «μοναχικοῦ» μετά ἀπό δέκα χρόνια ἐξορίας στό Παρίσι ἔδωσε τήν δυνατότητα νά ἀποφευχθῆ τό σχεδόν μοιραῖο. 'Αφοῦ διέσχισε τήν ἔρημο ὁ Καραμανλῆς ἦταν ὁ ἄνθρωπος πού ἔστειλε ἡ Θεία Πρόνοια, πού οἱ ἀντιμαχόμενοι τήν δικτατορία ἐπεκαλοῦντο γιά μῆνες καί ὁ ὁποῖος τελικά ἦλθε μέ τήν κατάρρευση τῆς δικτατορίας στίς 23 'Ιουλίου. Κατά κάποιον τρόπον μπορούσαμε νά προβλέψουμε ὅτι οἱ "Ελληνες δέν θά τό ξεχνοῦσαν αὐτό τήν Κυριακή. 'Αλλά τά ἀποτελέσματα τῆς Κυριακῆς ἀποτελοῦν ἐπίσης ἔνδειξη εὐγνωμοσύνης τῶν 'Ελλήνων γιά ὅλα ὅσα αὐτός ὁ ἄνθρωπος ἐπραγματοποίησε μέσα σέ τρεῖς μῆνες ὥστε νά βάλη κάποια τάξη μέσα στό σπίτι τους. Πρόκειται γιά σημαντικά πράγματι ἐπιτεύγματα τά ὁποῖα κυμαίνονται μεταξύ μιᾶς ὡρισμένης ἀποκαταστάσεως τῆς οἰκονομίας καί τῶν πρώτων μέτρων καθάρσεως, περνώντας ἀπό τήν ἀναβίωση τῆς δημοκρατικῆς ζωῆς, τήν προκήρυξη τῶν ἐκλογῶν, τίς διαπραγματεύσεις γιά τήν Κύπρο καί τήν ἐπάνοδο τῆς χώρας μέσα στούς εὐρωπαϊκούς θεσμούς. Μέ μιά χειρονομία πού πολύ ὁμοιάζει μέ δημοψήφισμα εἶναι εὔκολο νά ἀντιληφθῆ κανείς γιατί οἱ "Ελληνες ζήτησαν ἀπό τόν πρώην ἡγέτη τῆς ΕΡΕ νά συνεχίση αὐτή τήν ἐποχή τῆς ἠρεμίας, γαλήνης καί ἐθνικῆς ἀνοικοδημήσεως («Journal de Génève», 19.11.74).

Τά ἐγκυρότερα ὄργανα τοῦ γερμανόφωνου τύπου χαιρέτισαν μέ ἰδιαίτερη ἱκανοποίηση τό ἐκλογικό ἀποτέλεσμα στήν 'Ελλάδα:

Οἱ "Ελληνες, στίς πρῶτες ἐκλογές μετά ἀπό δέκα χρόνια, ἀπεφάσισαν ὑπέρ ἑνός τρόπου διακυβερνήσεως χωρίς ριζικά πειράματα. 'Αντιμετωπίζοντας μίαν ἰδιαιτέρως κρίσιμη οἰκονομική κατάσταση, μία ὀξεῖα φάση στήν Κύπρο καί τόν φόβο ἐνώπιον μιᾶς ριζοσπαστικοποιήσεως τῆς πολιτικῆς ζωῆς, ὁ λαός στήν 'Ελλάδα ὑπερψήφισε τήν σταθερότητα, τήν ἠρεμία καί τήν τάξη («Die Welt», 19.11.74).

Τήν Κυριακή οἱ "Ελληνες ψήφισαν. Μέ τό ψηφοδέλτιό τους κάτω ἀπό ἀπολύτως δημοκρατικές συνθῆκες καί χωρίς κανένα περιορισμό — μετά ἀπό ἕνα προεκλογικό ἀγῶνα πού διεξήχθη μέ τάξη καί χωρίς ἀναστατώσεις — κατέστησαν γνωστή τήν ἐτυμηγορία τους, πρᾶγμα πού ἔγινε δυνατόν ὅταν οἱ στρατηγοί μέ τέσσερα ἄστρα ἐκάλεσαν τόν πολιτικό κόσμο νά ἀναλάβη τήν διακυβέρνηση ἐνώπιον τῆς ἐπικειμένης καταστροφῆς τῆς Κύπρου πρίν ἀπό ἀκριβῶς 118 ἡμέρες. 'Ο 67χρονος Μακεδόνας τώρα μπορεῖ νά βασισθῆ σέ μιά συντριπτική πλειοψηφία («Frankfurter Allgemeine», 19.11.74).

'Η εὐρεῖα ἐκλογική ἐπιτυχία τοῦ "Ελληνα πρωθυπουργοῦ Κ. Καραμανλῆ ἔχει ἀποφασιστικά πλέον θεμελιώσει τήν διαδικασία ἐκδημοκρατισμοῦ μετά τήν κατάρρευση τῆς δικτατορίας. Μετά τήν ἀπόφαση τοῦ 55% περίπου τῶν ψηφοφόρων ὑπέρ τῆς Νέας Δημοκρατίας μιά ἐπιστροφή στό χάος πού χαρακτήριζε τήν ἑλληνική πολιτική σκηνή πρίν ἀπό τόν 'Απρίλιο τοῦ 1967 ἀποβαίνει πρακτικά ἀδύνατη, τοὐλάχιστον γιά τό ἐγγύς μέλλον («Neue Zürcher Zeitung», 20.11.74).

'Ανάλογο ἦταν τό κλῖμα καί μεταξύ τῶν ἰταλικῶν ἐφημερίδων:

Κ. Καραμανλῆς, ὁ ἄνθρωπος πού ἐπέτυχε νά καταλάβη μόνος του ὅλο τό ἀθηναϊκό σκηνικό μετά ἀπό τό βαθύ σκοτάδι τῶν χρόνων τῆς δικτατορίας. 'Η χώρα ἐξεπλήρωσε ἕνα χρέος της ἀπόψε. Χρέος στήν εὐγνωμοσύνη καί τόν φόβο. Εὐγνωμοσύνη, γιατί τό παρελθόν ἔχει ξεπερασθῆ. Φόβο, σέ περίπτωση πού τό μέλλον θά μποροῦσε νά κινδυνεύση ἀπό νέες «περιπέτειες» («Messagero», 18.11.74).

"Ενα νέο κεφάλαιο τῆς ἑλληνικῆς ἱστορίας ἄνοιξε. Πανίσχυρος ὕστερα ἀπό τήν ἀπόλυτη πλειοψηφία πού κατέκτησε τήν Κυριακή, ὁ κ. Καραμανλῆς εἶναι σέ θέση νά προσφέρη στήν χώρα του μιά σταθερή Κυβέρνηση μέ ὅλα τά τεκμήρια νομιμότητος καί, συγχρόνως, νά ἀφοσιωθῆ στήν ἐπίλυση τῶν σοβαρῶν προβλημάτων πού ἐκληρονόμησε κατά τήν ἐπιστροφή του ἀπό τήν ἐξορία του στό Παρίσι («Secolo», 19.11.74).

'Ο Καραμανλῆς δέν γνωρίζει μέσες λύσεις. Αὐτό τό ἀπέδειξε κατά τήν ὀκταετία πού ἐκυβέρνησε τήν χώρα, ὅταν ὁδήγησε τήν χώρα μέ δυναμικό χέρι καί χωρίς νά τόν φοβίζη κανείς, οὔτε καί ὁ ἴδιος ὁ βασιλεύς. Καί ὁπωσδήποτε ἀπέδειξε τώρα ὅτι οἱ "Ελληνες τόν ζήτησαν μετά ἀπό ἕνδεκα χρόνια ἐξορίας καί ἔχρισαν, μέ κάτι πού εὔκολα μπορεῖ νά κληθῆ δημοψήφισμα, τήν καλή του διακυβέρνηση ὥστε τώρα μπορεῖ καί πάλι νά ἀναλάβη τά ἡνία τῆς χώρας ὅπου ἀναγεννήθηκε ἡ δημοκρατία, ἀποφασίζοντας νά μήν ἐπιτρέψουν τήν ἐπανάληψη τῶν σφαλμάτων τοῦ παρελθόντος («Il Tempo», 19.11.74).

'Ιδιαίτερα, τέλος, χαρακτηριστική τῆς εὐρύτερης θετικῆς ἀπηχήσεως τῆς ἐκλογικῆς νίκης τοῦ Κ. Καραμανλῆ ἦταν ἡ ἀρθρογραφία τοῦ ἐπίσημου σοβιετικοῦ τύπου:

Σέ ποιό λοιπόν συμπέρασμα καταλήγουν οἱ διεθνεῖς παρατηρητές ἀναλύοντας τήν ἔκβαση τῆς πλειοψηφίας; Πίσω ἀπό τόν συσχετισμό τῶν ποσοστῶν τῶν ψήφων πού δόθηκαν στά διάφορα κόμματα, πίσω ἀπό τόν ἀριθμό τῶν ἑδρῶν πού κερδήθηκαν, διακρίνονται καθαρά τά ἑπόμενα σημεῖα:

α. 'Η μέγιστη πλειοψηφία τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ εἶπε σταθερά «ὄχι» στήν φασιστική ἀντίδραση καί τούς προστάτες της.

β. Οἱ ἐκλογές ἀπέρριψαν τήν ἐφαρμοσθεῖσα ἀπό τήν στρατιωτική χούντα πολιτική ὑποταγή τῆς χώρας στίς ἐπιδιώξεις τῶν μιλιταριστικῶν καί ἰμπεριαλιστικῶν δυνάμεων καί τήν ἐπιθετική γραμμή τοῦ NATO. Καί,

γ. Τά ἑκατομμύρια τῶν 'Ελλήνων πολιτῶν ἐξεφράσθησαν ἀποφασιστικά γιά τήν συνέχιση τῶν δημοκρατικῶν μεταβολῶν.

'Η νίκη στίς ἐκλογές τῆς Νέας Δημοκρατίας, ὅπως σημειώνουν στήν 'Ελλάδα, πρέπει νά ἐκτιμηθῆ στό πλαίσιο

τῆς ὑποστηρίξεως τῆς μεγάλης μάζας ὡρισμένων θετικῶν μεταρρυθμίσεων πού πραγματοποιήθηκαν ἀπό τήν Κυβέρνηση Καραμανλῆ («Πράβδα», 20.11.74).

Σέ ἐκτενῆ τέλος κείμενα ἔγκυρων ἀναλυτῶν συνδυαζόταν ἡ ἀποτίμηση τοῦ ἐκλογικοῦ ἀποτελέσματος μέ τήν σκιαγράφηση τῶν μελλοντικῶν προοπτικῶν πού διανοίγονται γιά τήν Ἑλλάδα.

Ὁ Ραιμόν Ἀρόν δημοσίευσε βαρυσήμαντο ἄρθρο στήν «Le Figaro», ὅπου καί παρέβαλε τήν κατάσταση ἀντίστοιχα στήν Ἑλλάδα καί τήν Πορτογαλία:

Ὅταν πρίν ἀπό ἑπτά χρόνια οἱ συνταγματάρχες μέ τά ἅρματά τους κατέλαβαν τήν ἐξουσία στήν Ἑλλάδα, διετύπωνα στήν ἴδια αὐτήν ἐφημερίδα τήν ἀγανάκτησή μου.

Ἴσως μπροστά στούς διεφθαρμένους κοινοβουλευτικούς καί στά κόμματα πού χάνονταν σέ βυζαντινούς διαπληκτισμούς, νά φαντάζωνται (οἱ συνταγματάρχες) ὅτι θά οἰκοδομήσουν ἕνα καθεστώς «σκληρό καί ἀγνό», «αὐταρχικό καί κοινωνικό». Ὅποιες καί ἄν εἶναι οἱ προθέσεις τους ἤ οἱ ψευδαισθήσεις τους, θά παραδεχθοῦν ἀργά ἤ γρήγορα ὅτι διέπραξαν ἔγκλημα κατά τοῦ λαοῦ τους. Σήμερα, οἱ φίλοι τῆς ἐλευθερίας πανηγυρίζουν γιά τήν ἐκλογική νίκη τοῦ κ. Κωνσταντίνου Καραμανλῆ, στόν ὁποῖο ἀνετέθη ἡ ἐνθουσιώδης ἐντολή νά ἀποκατασταστήση τήν δημοκρατία, ὕστερα ἀπό τά χρόνια τοῦ δεσποτισμοῦ.

Ἐκεῖνο πού ἐντυπωσιάζει τόν παρατηρητή, εἶναι ἡ ἀφοσίωση τῶν ἐκλογέων στά κόμματα καί στούς ἄνδρες πού ἀποκαλοῦνται παραδοσιακά, ἐπειδή ὑπῆρχαν ἤδη πρίν ἀπό τό 1967. Μέ τά ἴδια ἤ ἄλλα ὀνόματα, ἡ φιλελεύθερη Δεξιά καί τό Κέντρο, πῆραν τά τρία τέταρτα τῶν ψήφων καί ἡ Ἀριστερά τό ἕνα τέταρτο περίπου. Ἡ Ἀριστερά ἐμφανίστηκε διηρημένη, δεδομένου ὅτι τρεῖς ὁμάδες διεκήρυτταν ὅτι ἦταν κομμουνιστικές: τό κόμμα τοῦ ἐξωτερικοῦ πού ἦρθε ἀπό τό κρύο, ἐκεῖνο τοῦ ἐσωτερικοῦ πού βγῆκε ἀπό τήν παρανομία — ἡ ΕΔΑ πού χρησίμευε σάν κάλυμμα στούς κομμουνιστές ὅταν ζοῦσαν στήν παρανομία — καί τό σοσιαλιστικό κόμμα τοῦ Ἀνδρέα Παπανδρέου, γιοῦ τοῦ παλαιοῦ πρωθυπουργοῦ, Ἀμερικανοῦ καθηγητοῦ, πού ἔφερε μαζί του τόν ἀντιαμερικανισμό καί τήν τελευταία ἔκδοση τοῦ ἀμερικανικοῦ ἀριστερισμοῦ. Τό τελευταῖο αὐτό κόμμα, τό μόνο πρωτότυπο σέ σχέση μέ τήν πολιτική τάξη τοῦ παρελθόντος, προκαλοῦσε τόν ἐνθουσιασμό τῶν φοιτητῶν καί πολλῶν διανοουμένων. Μέ τό 14% περίπου τῶν ψήφων, δέν μπορεῖ νά ἐμφανισθῆ σάν ὑποψήφιο νά διεκδικήση τήν νόμιμη ἐξουσία· μπορεῖ νά φέρνη ἐμπόδια στίς δυσχέρειες τῆς ἀνορθώσεως, νά ἀσκῆ τίς πάντοτε ἀναγκαῖες ἐπικρίσεις, ἀλλά νά ἐκπροσωπῆ καί τίς ἐλπίδες πού ὅμως αὐτές δέν ἐνέχουν οὔτε ὅρια, οὔτε ὑπευθυνότητα.

Ἀρκεῖ ἡ ὑπενθύμηση αὐτῶν τῶν ὀλίγων γεγονότων, γιά νά τονισθῆ περισσότερο ἡ διαφορά μεταξύ τῆς Ἑλλάδος καί τῆς Πορτογαλίας. Ἐδῶ ἡ πολιτική τάξη εἶχε ἐξαναγκασθῆ σέ σιγή, ὅπως καί ὁλόκληρο τό ἔθνος. Ἀλλά, ἀντί νά ἐξαφανισθῆ, ξαναβρῆκε πιθανότατα — χάρη σέ ἐκείνους πού τήν εἶχαν διώξει — ὁλόκληρο ἤ μέρος τοῦ ἠθικοῦ της κύρους, πού εἶχε ἀπολέσει μέ τούς καυγάδες της, τίς δολοπλοκίες της καί τήν ἀδυναμία της. Τό καθεστώς τοῦ Σαλαζάρ διατηρήθηκε μισόν αἰῶνα· δέν κατέρρευσε, ἀλλά ἀνατράπηκε ἀπό μιά συνωμοσία ἀξιωματικῶν πού ζητοῦσαν δημοκρατία. Ἡ λέξη ὅμως αὐτή δέν χρησιμοποιεῖται λιγότερο ἀπό τούς κ.κ. Μαρσαί ἤ Μπρέζνιεφ, ἀπό ὅ,τι ἀπό τόν κ. Ζισκάρ ντ' Ἐσταίν ἤ τόν κ. Φόρντ.

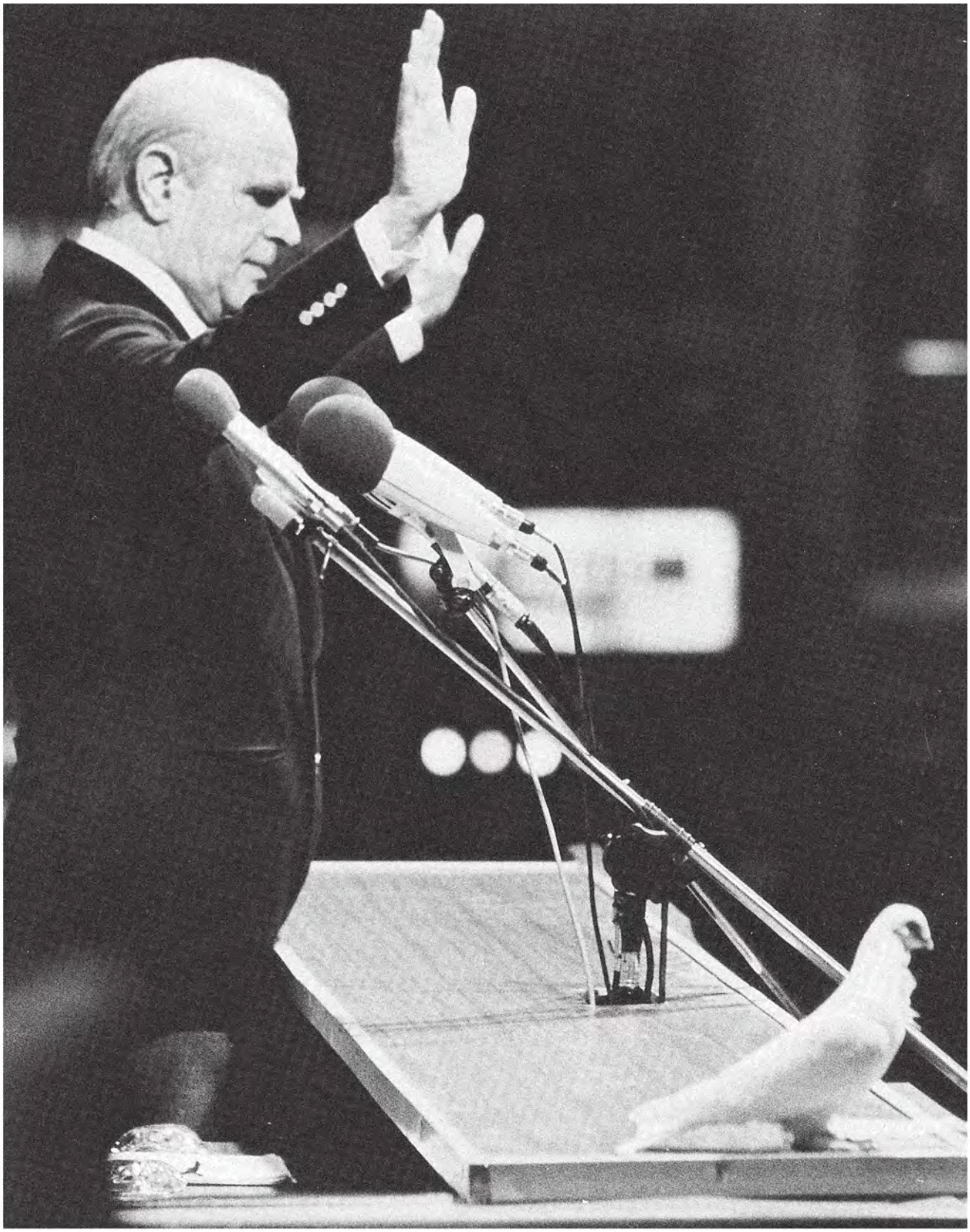
Ὑπουργός τῶν Ἐξωτερικῶν στήν Λισσαβῶνα εἶναι ὁ γενικός γραμματεύς τοῦ πορτογαλικοῦ ΚΚ πού ἐγκωμιάζει τήν δημοκρατία καί διαλαλεῖ τήν πρόθεσή του νά συνοδοιπορήση μέ τούς σοσιαλιστές καί τήν κίνηση τῶν Ἐνόπλων Δυνάμεων. Οἱ παρατηρηταί διερωτῶνται, ὄχι ἐπειδή ἔχουν κακή πρόθεση ἤ εἶναι ἄσχημα πληροφορημένοι ὅπως ἰσχυρίζεται ὁ στρατηγός Γκομέζ, ἀλλά ἐπειδή δέν γνωρίζουν ἀκόμα, σ' ὁλόκληρη τήν ἱστορία τῆς Εὐρώπης ἀπό τό 1917, ἀντίστοιχη περίπτωση μιᾶς «δημοκρατίας ἀλά πορτογαλικά» καί τείνουν νά πιστέψουν ὅτι οἱ στρατηγοί ἤ οἱ σοσιαλιστές σπάνια ἔχουν τήν τελευταία λέξη ὅταν μάχωνται μέ τούς κομμουνιστές, εἴτε ὡς σύντροφοι εἴτε ὡς ἐχθροί. Οἱ παρατηρηταί αὐτοί δέν κατηγοροῦν κανένα, ἁπλῶς προειδοποιοῦν τά παιδιά τῆς χορωδίας.

Στήν Ἑλλάδα τά μετριοπαθῆ κόμματα, χάρη στόν κ. Κωνσταντῖνο Καραμανλῆ πρό πάντων, εἶχαν ἀπαλλαγῆ ἀπό τήν κατηγορία τοῦ «φασισμοῦ». Οἱ ἀρχηγοί τους δέν εἶχαν συνθηκολογήσει μέ τό ἀνατραπέν καθεστώς. Ἀπό τήν πρώτη μέρα εἶχαν πεῖ ὄχι. Ὅταν μιά ἐθνική καταστροφή ἀνάγκασε τούς ἀφέντες τῆς ἐξουσίας, τούς πανίσχυρους καί ἀνίκανους, νά συνθηκολογήσουν, ἕνα ὄνομα, ἕνα καί μόνο ὄνομα εἶχε ἐπιβληθῆ σ' ὅλους τούς Ἕλληνες, τό ὄνομα τοῦ ἐξορίστου στό Παρίσι, τοῦ ἀνδρός ὁ ὁποῖος — θῦμα τῆς βασιλικῆς οἰκογένειας — ἦταν ἄκαμπτος κατά τῶν συνταγματαρχῶν καί εἶχε γίνει ἡ ὕστατη καταφυγή.

Στήν Πορτογαλία δέν ὑπῆρχε, δέν μποροῦσε νά ὑπάρχη Καραμανλῆς. Οἱ ἐπαναστάτες τῆς Λισσαβῶνος πού ἦρθαν ἀπό τήν Πράγα, ἀπό τήν παρανομία ἤ ἀπό τόν στρατό, εἶναι ἀναγκασμένοι νά οἰκοδομήσουν, ὄχι νά ἀποκαταστήσουν. Πλούσιοι σέ μελέτες, φτωχοί σέ πεῖρα, θέλουν νά καινοτομήσουν ἐφαρμόζοντας κάτι πού δέν ἔχει τό ὅμοιό του. Ποιός δέν θά εὐχόταν ἐπιτυχία, ἔστω καί χωρίς ψευδαισθήσεις; Ἡ Πορτογαλία χρειάζεται νά δημιουργήση πολιτικά σχήματα, χωρίς τά ὁποῖα ἡ προσφυγή στήν λαϊκή ἐτυμηγορία κινδυνεύει νά ἔχη τήν μορφή ἐξαναγκασμοῦ.

Στήν Ἑλλάδα, τό πρῶτο στάδιο ἔχει περατωθῆ. Ὁ κ. Καραμανλῆς ἔχει μετατρέψει τώρα τό ἱστορικό βάθρο, πού τοῦ εἶχε ἐξασφαλίσει ἡ ἀποχώρησή του, σέ νομικό βάθρο πού τοῦ ἐξασφαλίζει τό ἔργο πού πραγματοποίησε ἀπό τότε πού ἐπέστρεψε. Γιά μιά ἀκόμα φορά τό γεγονός αὐτό συμπίπτει μέ τό πρότυπο τοῦ Ἄρνολντ Τόϋνμπυ: Withdrawal and return (σέ πολύ ἐλεύθερη μετάφραση «ἡ διάβαση τῆς ἐρήμου καί τό λαϊκό χρῖσμα»). Ὁ κ. Κωνσταντῖνος Καραμανλῆς δέν ἤξερε ἄν θά ἐπέστρεφε ποτέ στήν Ἑλλάδα, ἤξερε ὅμως ὅτι δέν θά γύριζε παρά τήν ἡμέρα πού ἡ χώρα θά ἀπαιτοῦσε τήν ἐπιστροφή του. Ὅσοι τόν ἐγνώρισαν καί τόν ἐθαύμασαν ὅταν ἐπερίμενε αὐτή τήν ἡμέρα, μέ ὑπομονή γιά τόν ἑαυτό του καί μέ ἀνυπομονησία γιά τόν λαό του, τόν εὐγνωμονοῦν σήμερα γιά μιά ἐπιτυχία στήν ὁποία οἱ περιστάσεις προσδίδουν μιά σημασία πολύ πέραν τῶν ἑλληνικῶν συνόρων.

Ὁ ἑλληνικός λαός δέν θέλει ν' ἀλλάξη μόνο τό χρῶμα τοῦ δεσποτισμοῦ. Θέλει τήν ἐλευθερία. Ἡ ἐμπειρία τοῦ

Στιγμιότυπο πού πολλοί θέλησαν νά θεωρήσουν συμβολικό.

δεσποτισμοῦ δέν τόν ἔσπρωξε στόν ἐξτρεμισμό· ἀντίθετα, τόν ὥθησε πρός τήν μετριοπάθεια. Παρ' ὅλες τίς φωνασκίες τῶν διανοουμένων, ἡ σιωπηλή πλειοψηφία βρῆκε ἕνα ἡγέτη ἄσπιλο καί ἱκανό.

Ἂν οἱ Εὐρωπαῖοι διατηρήσουν, ἀνάμεσα στίς δυσχέρειες πού τούς πνίγουν, τήν ἠθική δύναμη νά ἀτενίσουν πρός τά ἔξω, θά ἀντιληφθοῦν ὅτι ἡ μοῖρα τους διακυβεύεται τόσο στήν Πορτογαλία ὅσο καί στήν Ἑλλάδα. Στήν Πορτογαλία ἡ ὑπόθεση τῆς ἐλευθερίας δέν ἔχει ἀκόμα χαθῆ, στήν Ἑλλάδα δέν ἔχει ἀκόμα ὁριστικά ἐξασφαλισθῆ. Ἡ ἐλευθερία δέν εἶναι ἕνα περαστικό ὄνειρο, εἶναι ἕνας ἀγώνας πού δέν σταματᾶ ποτέ («Le Figaro», 20.11.74).

Τήν ἴδια ἡμέρα, ὁ Σάυρους Σουλτσμπέργκερ δημοσίευσε ἐκτενές ἄρθρο στούς «New York Times»:

Ἑπτά χρόνια πρίν, ὡς πολιτικός ἐξόριστος στό Παρίσι, ὁ Κωνσταντῖνος Καραμανλῆς εἶχε ἐπεξεργασθῆ ἕνα εἰδικό πρόγραμμα ἀπό ἑπτά σημεῖα γιά τήν διακυβέρνηση τῆς Ἑλλάδος, ὅταν, ὅπως ἤλπιζε, θά ἐπέστρεφε τελικά.

Τώρα, μετά μιά ἐκπληκτικά ἐντυπωσιακή νίκη στίς πρῶτες ἐλεύθερες ἑλληνικές ἐκλογές μέσα σέ μιά δεκαετία, ὁ Καραμανλῆς μπορεῖ νά προσδοκᾶ νά ἐφαρμόση τήν θεωρία του στήν πράξη. Κατέχει καί τήν προσωπική δύναμη θελήσεως καί τήν λαϊκή ὑποστήριξη γιά νά τό πραγματοποιήση. Συνοπτικά τό πρόγραμμά του εἶναι:

1. Κατευνασμός τῶν ὑφισταμένων παθῶν καί ἐνθάρρυνσις γιά τήν δημιουργία τῆς κατάλληλης ψυχολογικῆς καί ρεαλιστικῆς ἀτμόσφαιρας, μέσα στήν ὁποία θά ἀνοικοδομηθῆ μιά πολιτική καί κοινωνική ζωή πού διαταράχθηκε ἀπό τό ἀρχικό χάος καί διατηρήθηκε σέ χειμασμό ἀπό τήν δικτατορία τῆς χούντας.

2. Κατάρτισις νέου Συντάγματος, πού θά ἦταν ἀποτελεσματικό χωρίς νά εἶναι ἀντιδημιουργικό. Ὁ Καραμανλῆς χαρακτηρίζεται συχνά σάν ὁ πολιτικός πού ἀναζητεῖ ἕνα ἑλληνικοῦ τύπου «γκωλισμό». Ὡστόσο ὁ ἴδιος μοῦ εἶπε, μόλις τόν περασμένο μῆνα, ὅτι ἐνῷ θά ἤθελε ἰσχυρότερη τήν ἐκτελεστική ἐξουσία, «ἐπιθυμεῖ Σύνταγμα πού νά εἶναι λιγώτερο αὐταρχικό» ἀπό τό γκωλικό.

3. Ἀναδιοργάνωσις τοῦ διοικητικοῦ καί ἐκπαιδευτικοῦ συστήματος, πού εἶχε ἀποδιοργανωθῆ λόγῳ παραμελήσεώς του.

4. Ἰσχυροποίησις τῆς ἐθνικῆς οἰκονομίας, μέ ριζοσπαστικά καί ἀντιδημοτικά μέτρα, διότι ἡ ἠθική καθώς καί ἡ ὑλική πρόοδος τῆς Ἑλλάδος ἐξαρτᾶται ἀκριβῶς ἀπό αὐτήν.

5. Ἀποκατάστασις τῆς πειθαρχίας στόν Στρατό καί ἀναστήλωσις τοῦ ἐθνικοῦ γοήτρου.

6. Διευθέτησις τοῦ Κυπριακοῦ, κατά τρόπο «ὥστε νά μήν ἀπειλῆ πλέον τήν εἰρήνη».

7. Ἄμεση προκήρυξις δημοψηφίσματος καί κατόπιν ἐκλογές, γιά νά ἀρχίση μιά νέα πολιτική ζωή, βασισμένη σέ μιά ἐλεύθερη καί προοδευτική θέση, ἀπηλλαγμένη ἀπό τίς προκαταλήψεις τοῦ παρελθόντος.

Εἶναι ἀξιοσημείωτο νά βλέπη κανείς πόσο στενά προσκολλημένος εἶναι ὁ ἐν ἐξουσίᾳ Καραμανλῆς σ' αὐτό τό διορατικό πρόγραμμα πού εἶχε ἐκπονήσει ὁ ἐν ἐξορίᾳ Καραμανλῆς. Ὅπως ὁ Ντέ Γκώλ, ὁ Ἕλλην ἡγέτης διδάχθηκε πολλά ἀπό τό δικό του «πέρασμα τῆς ἐρήμου» (ἔτσι ἀποκαλοῦν οἱ Γάλλοι τόν πολιτικό ὀστρακισμό τοῦ στρατηγοῦ Ντέ Γκώλ μεταξύ 1946 καί 1958) καί ὑπάρχει κάθε λόγος νά ἀναμένεται ὅτι θά πραγματοποιήση τίς ὑποσχέσεις του.

Ἡ μόνη ἀλλαγή πού πρέπει νά σημειωθῆ στό πρό ἑπταετίας πρόγραμμά του εἶναι τό τελικό σημεῖο του. Τό δημοψήφισμα μέ τό ἐρώτημα «μοναρχία ἤ δημοκρατία» πρόκειται τώρα νά γίνη στίς 8 Δεκεμβρίου μετά καί ὄχι πρίν ἀπό τίς ἐκλογές, καί τό Σύνταγμα δέν μπορεῖ νά καταρτισθῆ ὥσπου νά ἀποφανθοῦν οἱ Ἕλληνες ἄν προτιμοῦν νά ἔχουν ἐπικεφαλῆς τοῦ Κράτους βασιλέα ἤ πρόεδρο.

Πρόκειται γιά κάτι περισσότερο ἀπό ἕνα ἁπλό, τυπικό θέμα. Διότι τό νέο Σύνταγμα, ὅπως τό ὁραματίζεται ὁ Καραμανλῆς, θά παραχωρήση στόν ἀρχηγό τοῦ Κράτους μεγάλη ἐκτελεστική ἐξουσία — ἄν εἶναι μονάρχης. Στήν τελευταία περίπτωση, ἄν οἱ ἀσταθεῖς Ἕλληνες ἀλλάξουν τίς σημερινές τους διαθέσεις καί ζητήσουν τήν ἐπάνοδο τοῦ νεαροῦ Κωνσταντίνου, οἱ ἐξουσίες πού ἐπιφυλάσσονται γιά ἕναν πρόεδρο Δημοκρατίας, θά παραχωρηθοῦν στόν πρωθυπουργό ὑπό καθεστώς μοναρχίας. Αὐτός ὁ πρωθυπουργός θά ἔχη ἀρκετές δικαιοδοσίες, ὥστε νά μήν βρίσκεται στό ἔλεος τῶν ἰδιοτροπιῶν τοῦ Κοινοβουλίου.

Ἔτσι ἡ κατάρτισις νέου Συντάγματος δέν μπορεῖ νά ὁλοκληρωθῆ μέχρι νά γνωσθοῦν τά ἀποτελέσματα τοῦ δημοψηφίσματος. Ἀλλά ὅλα τά ἄλλα σημεῖα τοῦ προγράμματος Καραμανλῆ ἐφαρμόζονται ἤδη. Πραγματικά, ἡ ἐφαρμογή τους ἄρχισε ἐνῷ ὁ Καραμανλῆς ἦτο ἀκόμη πρόεδρος ὑπηρεσιακῆς Κυβερνήσεως, πού κληρονόμησε τήν πολιτική καί οἰκονομική χρεωκοπία τῶν συνταγματαρχῶν.

Ὁ διοικητικός μηχανισμός καί ἡ παιδεία ἄρχισαν βαθμηδόν νά ἐκσυγχρονίζωνται, ἐνῷ δραστικά μέτρα πρόκειται νά τεθοῦν σέ ἐφαρμογή γιά τό οἰκονομικό σύστημα. Ὁ Στρατός ἐπίσης ξαναβρίσκει τήν πειθαρχία του καί ἀποπολιτικοποιεῖται.

Ἐπί πλέον, τό λεπτό θέμα τῆς Κύπρου μπορεῖ τώρα νά ἀντιμετωπισθῆ. Ὁ Καραμανλῆς μπορεῖ νά ἀποδεχθῆ τήν μεσολάβηση τῆς ἀμερικανικῆς διπλωματίας, ἄν ἡ Οὐάσιγκτων ὁμολογήση δημοσίᾳ (καί ὄχι ἁπλῶς κατ' ἰδίαν) ὅτι στήν προηγούμενη πολιτική της στό Κυπριακό σημειώθηκαν «ἀμέλειες». Μερικές τουρκικές παραχωρήσεις ἔχουν ἀρχίσει νά ἐμφανίζωνται στόν ὁρίζοντα, δημιουργῶντας μιά διαπραγματευτική ἀτμόσφαιρα.

Εἶναι πολύ σημαντικό νά διευθετηθῆ ἡ αἰώνια σχεδόν ἑλληνοτουρκική διαμάχη, μιά ἀπτή ἔκφρασις τῆς ὁποίας εἶναι καί τό κυπριακό ζήτημα. Μόνον τότε μποροῦν οἱ γείτονες τοῦ Αἰγαίου νά πάρουν εἰλικρινά μέρος στό ἀμυντικό σύστημα τοῦ ΝΑΤΟ. Ἀλλά ὁ Καραμανλῆς θά ἐπιβραδύνη ἀσφαλῶς τήν σταδιακή ἀποχώρηση τῶν ἑλληνικῶν δυνάμεων ἀπό τήν Ἀτλαντική Συμμαχία καί θά ἀναβάλη πιθανῶς τό κλείσιμο τῶν ἀμερικανικῶν ναυτικῶν καί ἀεροπορικῶν ἐγκαταστάσεων.

Ἡ μεγάλη ἔκπληξις τῶν ἐκλογῶν δέν ἦταν ἡ τεράστια ἐμπιστοσύνη πού ἐξεδηλώθη στό πρόσωπο τοῦ Καραμανλῆ, ἀλλά ἡ σχετικά πτωχή παρουσία ἑνός ἄλλου ἐπανακάμψαντος ἀποδήμου πολιτικοῦ, τοῦ Ἀνδρέα Παπανδρέου. Ὁ Παπανδρέου ἐπεζήτησε ἀπελπισμένα νά βάλη φωτιά στά ἀντιαμερικανικά, ἀντινατοϊκά καί ἀντιευρωπαϊκά αἰσθήματα, καί, ὅπως καί κατά τό παρελθόν, κατάφερε μᾶλλον νά παραπλανήση τούς ξένους παρατηρητές, παρά νά μαγέψη τόν ἑλληνικό λαό.

'Αντί τῆς δημαγωγίας, ὁ ἑλληνικός λαός διάλεξε τήν σταθερότητα — πού εἶναι κάτι σπάνιο γι' αὐτόν. Καί τώρα πού οἱ 'Ελληνες ἀπέκτησαν τήν σταθερότητα μέ τήν ἐκλογή τοῦ Καραμανλῆ, θά ἦταν πάρα πολύ ἐνδιαφέρον καί φοβερά σημαντικό, νά δοῦμε τί θά κάνη ὁ πρωθυπουργός μ' αὐτή τήν σταθερότητα.

18 ΝΟΕΜΒΡΙΟΥ 1974

'Ο Κ. Καραμανλῆς ἀπαντᾶ σέ ἐρωτήσεις ξένων δημοσιογράφων:

«'Ερ.: Κύριε πρωθυπουργέ, μπορεῖτε νά μᾶς δώσετε ὡρισμένα στοιχεῖα σχετικά μέ τά ἄμεσα σχέδιά σας; Πότε σκοπεύετε νά σχηματίσετε Κυβέρνηση;

»'Απ.: *'Η Κυβέρνησις θά σχηματισθῆ εἰς τρεῖς ἤ τέσσαρας ἡμέρας διά νά προσέλθουν τά ἐκλεγέντα μέλη τοῦ Κοινοβουλίου ἀπό ὅλην τήν 'Ελλάδα.*

»'Ερ.: Κύριε πρωθυπουργέ, πόσον χρόνον νομίζετε ὅτι θά μπορέσετε νά κυβερνήσετε μέ τήν παροῦσα πλειοψηφία;

»'Απ.: *'Η Βουλή ἔχει ἐκλεγῆ διά τέσσερα ἔτη.*

»'Ερ.: Σημαίνει αὐτό, κύριε πρωθυπουργέ, ὅτι ἔχετε τήν πρόθεση νά κυβερνήσετε καί τά τέσσερα χρόνια;

»'Απ.: *'Η ἐρώτησις εἶναι ἀντιδημοκρατική. Αὐτό ἐπιτάσσουν οἱ κανόνες τῆς δημοκρατίας.*

»'Ερ.: Μήπως μπορεῖτε νά μᾶς δώσετε κάποια ἔνδειξη σχετικά μέ τό εἶδος τοῦ Συντάγματος πού θά προτείνετε;

»'Απ.: *Θά εἶναι ἕνα Σύνταγμα Κοινοβουλευτικῆς Δημοκρατίας, μέ λογικῶς ἐνισχυμένη τήν 'Εκτελεστικήν 'Εξουσίαν.*

»'Ερ.: Κύριε πρωθυπουργέ, τό κόμμα σας θά υἱοθετήση συγκεκριμένη θέση ὡς πρός τό Πολίτευμα τῆς 'Ελλάδος;

»'Απ.: *"Εχω ἤδη δηλώσει ὅτι ὁ ἑλληνικός λαός θά ἀφεθῆ ἀνεπηρέαστος νά ἀποφασίση. Αὐτό εἶναι ἡ πλέον ἔντιμος καί δημοκρατική λύσις.*

»'Ερ.: Κύριε πρωθυπουργέ, πῶς βλέπετε τό μέλλον τῶν ἑλληνογιουγκοσλαβικῶν σχέσεων;

»'Απ.: *"Οπως ἦταν ὅταν ἤμουν πρωθυπουργός.*

»'Ερ.: Κύριε πρωθυπουργέ πῶς βλέπετε τάς μελλοντικάς σχέσεις μέ τό NATO;

»'Απ.: *Αὐτό θά ἐξαρτηθῆ ἀπό τό NATO».*

18 ΝΟΕΜΒΡΙΟΥ 1974

'Η ἐκλογική ἐπικράτηση τοῦ Κ. Καραμανλῆ θά δώσει τήν ἀφορμή τόσο στόν Χ. Κίσινγκερ, ὅσο καί στόν Χ. Οὐίλσον, μέ τήν εὐκαιρία τῆς ἀποστολῆς συγχαρητηρίων, νά ἐκθέσουν στόν "Ελληνα πρωθυπουργό τίς ἀπόψεις τους γιά τήν πορεία καί τίς προοπτικές ἐπιλύσεως τοῦ Κυπριανοῦ.

'Η ἐπιστολή τοῦ 'Αμερικανοῦ ὑπουργοῦ 'Εξωτερικῶν:

«'Αγαπητέ κύριε πρωθυπουργέ,

»'Η θαυμάσια καί πράγματι συντριπτική λαϊκή ἐπιβεβαίωσίς σας ὡς ἀρχηγοῦ τῆς ἀναγεννηθείσης 'Ελλάδος θά σᾶς ἐπιτρέψη τώρα νά στρέψητε ὁλόκληρον τήν προσοχήν σας εἰς τά πολλά καταπιεστικά προβλήματα τά ὁποῖα ἀντιμετωπίζει ἡ χώρα σας καθώς καί εἰς ἐκεῖνα τά ὁποῖα, γενικώτερον, ἀφοροῦν κάθε δυτική χώρα χωριστά.

»Καθ' ὅ,τι μᾶς ἀφορᾶ, δύναμαι νά σᾶς διαβεβαιώσω ὅτι εἴμεθα ἕτοιμοι νά πράξωμεν τό καθ' ἡμᾶς διά νά βοηθήσωμεν τά ἐνδιαφερόμενα μέρη εἰς τό Κυπριακόν νά καταλήξουν εἰς μίαν ἀμοιβαίως ἀποδεκτήν λύσιν. 'Ο φόβος μας εἶναι ὅτι ὅσον περισσότερος καιρός ἀπολεσθῆ διά τήν ἔναρξιν τῶν διαπραγματεύσεων τόσον δυσχερεστέρα θά καταστῆ ἡ τελική συμφωνία. Διά τόν λόγον αὐτόν ἐλπίζω διακαῶς ὅτι ὁ 'Αρχιεπίσκοπος Μακάριος θά ὑποστηρίξη τάς συνομιλίας Κληρίδη-Ντενκτάς κατά τρόπον ὁ ὁποῖος θά τούς ἐπιτρέψη νά σημειώσουν οὐσιαστικήν πρόοδον. Εἶμαι βέβαιος ὅτι ἡ συμβουλή σας θά ἀποτελέση οὐσιώδη παράγοντα ἐπηρεασμοῦ τῆς σκέψεως τοῦ 'Αρχιεπισκόπου. 'Οφείλω νά εἴπω ἐν πάσῃ εἰλικρινείᾳ ὅτι κατ' ἐμέ ἡ ἐπιστροφή τοῦ Μακαρίου θά καταστήση τήν τουρκικήν Κυβέρνησιν περισσότερον δύσκαμπτον.

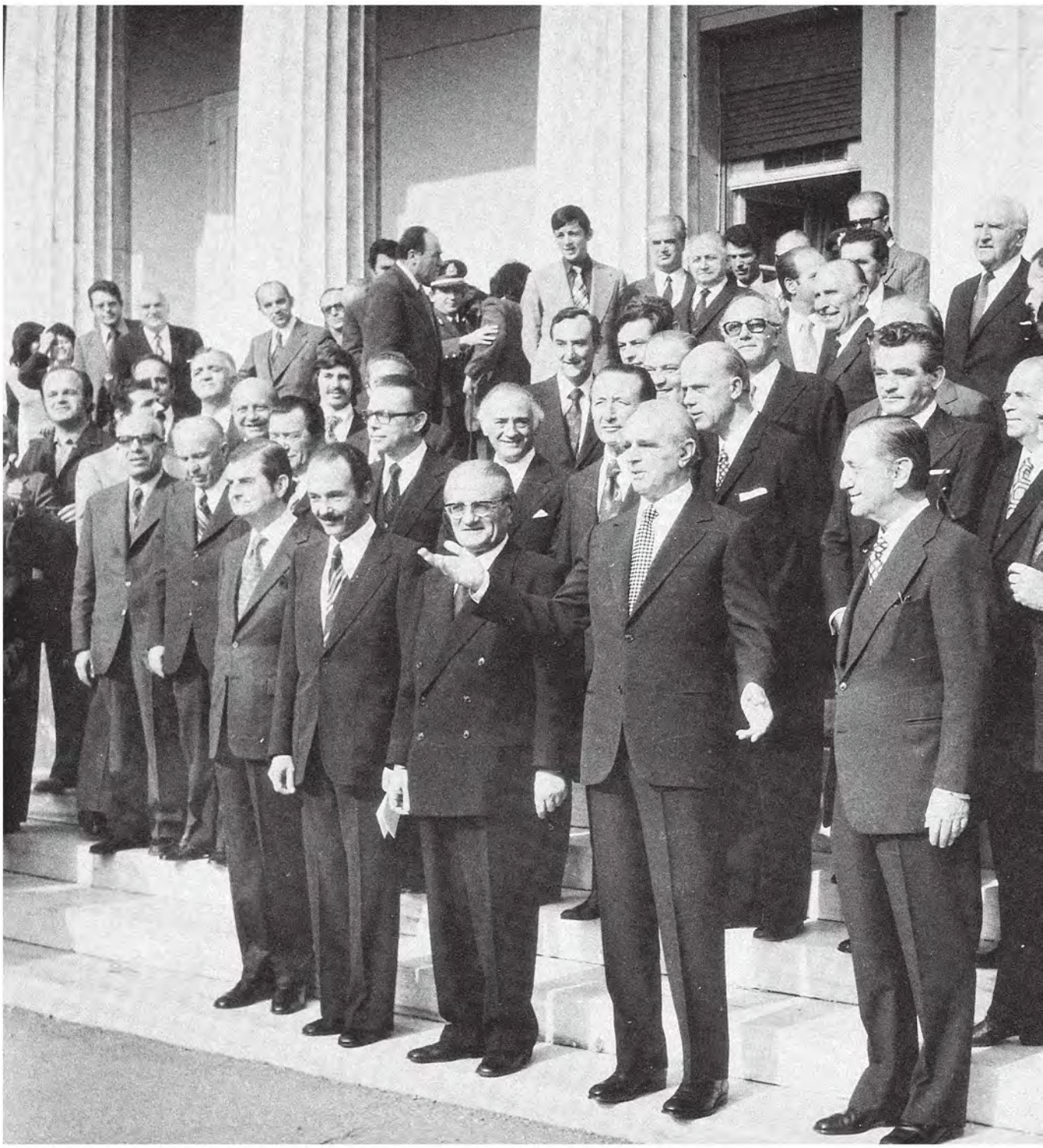
»"Εχω ἤδη ἔλθει εἰς ἐπαφήν μέ τήν νέαν τουρκικήν Κυβέρνησιν διά νά βολιδοσκοπήσω τάς θέσεις της καί νά καθορίσω κατά πόσον θά καταστῆ δυνατόν νά ἐπαναλάβω τάς συζητήσεις τάς ὁποίας ἔσχον μέ τόν τέως πρωθυπουργόν κ. 'Ετσεβίτ καί αἱ ὁποῖαι εἶχαν ἐξιχθῆ εἰς προκεχωρημένον σημεῖον κατά τήν στιγμήν τῆς παραιτήσεώς του. Αὐτήν τήν στιγμήν δέν εἶμαι εἰς θέσιν νά παράσχω καμμίαν διαβεβαίωσιν ὡς πρός τάς ἀπόψεις τῆς τουρκικῆς Κυβερνήσεως, ἐν σχέσει μέ μελλοντικάς συζητήσεις ἤ ὡς πρός τάς θέσεις τάς ὁποίας θά υἱοθετῆ αὐτή κατά τάς συζητήσεις αὐτάς ἐάν ἐλάμβανον χώραν. Μόλις ἔχω τήν παραμικράν ἔνδειξιν ἐπί τοῦ ἑνός ἤ τοῦ ἄλλου ἀπό τά θέματα αὐτά θά ἐπικοινωνήσω ἀμέσως μεθ' ὑμῶν.

»"Εχω τήν γνώμην ὅτι τό κυπριακόν πρόβλημα ἐπιδέχεται προσπέλασιν κατά ἕνα ἐκ τῶν ἑξῆς δύο τρόπων: 'Ημπορεῖ εἴτε νά ἐξετασθῆ αὐτό καθ' ἑαυτό καί ὅλαι μας αἱ προσπάθειαι νά κατευθυνθοῦν πρός τόν διακανονισμόν αὐτῆς τῆς διαφορᾶς καί μόνον, εἴτε ἠμπορεῖ νά ἀποτελέση τμῆμα μιᾶς γενικῆς διαπραγματεύσεως ἡ ὁποία θά ἀφορᾶ ὅλα τά θέματα τά ἐπηρεάζοντα τάς ἑλληνοτουρκικάς σχέσεις. Δέν ἔχω διαμορφωμένην γνώμην ἐπί τοῦ ποῖος ἐκ τῶν δύο αὐτῶν τρόπων προσπελάσεως εἶναι ὁ καλύτερος καί θά ἐξετίμων ἰδιαιτέρως νά ἔχω τάς προσωπικάς σας ἀπόψεις ἐπί τοῦ προκειμένου.

»'Εν κατακλεῖδι θά ὑπέβαλλα τήν σκέψιν ὅτι θά ἦτο χρήσιμον ὅπως κατά τήν 'Υπουργικήν Σύνοδον τοῦ NATO τόν προσεχῆ μῆνα ἐν Βρυξέλλαις μοῦ δοθῆ ἡ εὐκαιρία νά διερευνήσω περαιτέρω τά ζητήματα αὐτά μέ τόν ὑπουργό 'Εξωτερικῶν τῆς 'Ελλάδος καί τόν ὑπουργό 'Εξωτερικῶν τῆς Τουρκίας. Θά ἠδυνάμην νά συναντηθῶ μέ ἕκαστον χωριστά ἤ οἱ τρεῖς θά ἠμπορούσαμεν νά συναντηθῶμεν μαζί. Θά σᾶς ἤμουν εὐγνώμων διά τάς ἀπόψεις σας καί ἐπί αὐτοῦ τοῦ θέματος.

»'Αναμένω, κ. πρωθυπουργέ, νά λάβω τάς ἀπόψεις σας ἐπί τῶν διαφόρων θεμάτων τά ὁποῖα ἤγειρα»[110].

Πρίν ἀπό τή συνάντησή του μέ τούς Τούρκους ἰθύνοντες, ὁ Χ. Κίσινγκερ εἶχε ὑπεύθυνα ἐνημερωθεῖ γιά τίς ἑλληνικές θέσεις ἀπό τόν Κ. Καραμανλῆ, μέσω τῆς ἀπευθείας ἀλληλογραφίας τους, ἀλλά καί ἀπό τόν Γ. Μαῦρο, καί, πιό πρόσφατα, ἀπό τόν Δ. Μπίτσιο, μέ τήν εὐκαιρία συνομιλίας τους στίς 5 Νοεμ-

Ὁρκωμοσία τῆς πρώτης μετεκλογικῆς Κυβερνήσεως.

βρίου. Ὁ Ἕλληνας ὑπουργός τῶν Ἐξωτερικῶν εἶχε, τότε, διευκρινίσει μέ ἀπόλυτη σαφήνεια:

«Ὡς μοῦ ἐτόνισεν ὁ πρωθυπουργός κ. Καραμανλῆς, πρό τῆς ἀναχωρήσεώς μου ἀπό τάς Ἀθήνας καί ἐν ὄψει τῆς σημερινῆς συναντήσεώς μας, γνωρίζετε ἤδη καλῶς τάς βασικάς ἑλληνικάς θέσεις ἀπό τάς ὁποίας δέν ἠδυνάμεθα νά ἀποστῶμεν. Ἐπί τῶν βασικῶν τούτων θέσεων εἶναι πού ἐπιθυμοῦμε νά ἴδωμε πραγματοποιουμένην κάποιαν πρόοδον. Δέν νομίζομεν ὅτι αἱ προσπάθειαί σας εἰς Ἄγκυραν θά ἔδει νά σπαταληθοῦν πρός τήν κατεύθυνσιν ἀποστάσεως "προσωρινῶν μέτρων" (provisional measures). Περί αὐτῶν δύνανται νά συζητήσουν οἱ κ. κ. Κληρίδης καί Ντενκτάς. Ἐσεῖς δύνασθε νά διερευνήσετε τάς προθέσεις τῶν Τούρκων ἐπί τῶν θεμάτων οὐσίας. Ὁμιλοῦν, π.χ., οὗτοι περί ὁμοσπονδιακοῦ συστήματος. Τί εἴδους ὁμοσπονδίαν ἐννοοῦν; Ποῖαι θά εἶναι αἱ πραγματικαί ἐξουσίαι τῆς κεντρικῆς Κυβερνήσεως; Διότι, ἐνῷ δέν δυνάμεθα νά δεχθῶμεν τό σχέδιον Ντενκτάς, θά ἠδυνάμεθα νά ἐξετάσωμε τήν ἀποδοχήν τοῦ σχεδίου Γκιουνές τῆς Γενεύης 2, ὑπό τήν προϋπόθεσιν ὅτι ἡ κεντρική Κυβέρνησις θά εἶχε πραγματικάς ἐξουσίας καί ὅτι ἡ ἐφαρμογή του δέν θά συνεπήγετο σημαντικήν μετακίνησιν πληθυσμῶν (substantial movement of population)».

Καί εἶχε ἀκόμη ὑπογραμμίσει:

«Ὀφείλω νά σᾶς διαβιβάσω πιστῶς τήν θέσιν τοῦ κ. Καραμανλῆ. Οὐδέποτε θά συνεργήση εἰς κάτι τό ὁποῖον δέν θά εἶναι δικαία ρύθμισις (fair settlement). Ἐξ ἄλλου, ὑπάρχει μεῖζον ψυχολογικόν ἐμπόδιον ἐν Ἑλλάδι. Γνωρίζει ἡ κοινή μας γνώμη, ὅτι παρητήθημεν τῆς ἑνώσεως, τῆς αὐτοδιαθέσεως. Δέν δύναται νά δεχθῆ παραίτησιν ἀπό τῆς ἀνεξαρτησίας, κυριαρχίας καί ἐδαφικῆς ἀκεραιότητος τῆς Κύπρου».

Δύο μέρες μετά τή συνάντησή τους, ὁ Χ. Κίσινγκερ εἶχε διαμηνύσει στό Δ. Μπίτσιο, ἀφοῦ ἐπισκέφθηκε τήν Ἄγκυρα:

«Ὅπως σᾶς εἶχον προϊδεάσει ἐνωρίτερον σήμερον εἰς τό μήνυμά μου, ἡ δυσκολία μας εἰς τήν Ἄγκυραν ὑπῆρξε μείζων τοιαύτη. Ἡ παραίτησις τοῦ Ἐτσεβίτ τελικῶς ἀφήρεσε τήν τελευταίαν δυνατότητα διά μίαν παραγωγικήν ἐπίσκεψιν. Εἶναι προφανές, ὅτι περαιτέρω πρόοδος δύναται νά ἐπιτευχθῆ μόνον ὅταν ἀποσαφηνισθῆ ἡ ἐν Ἀγκύρᾳ πολιτική κατάστασις. Ἀπεκόμισα, ὅμως, τήν ἐντύπωσιν, ὅτι ὑπάρχει ἰσχυρά καί αὔξουσα ἀναγνώρισις, μεταξύ τῶν Τούρκων πολιτικῶν, ἐξαιρέσει τοῦ Ἐρμπακάν, ὅτι τό Κυπριακόν δέον νά λυθῆ διά διαπραγματεύσεων.

»Πιστεύω ὅτι, κατά τήν παροῦσαν περίοδον τῆς ἀβεβαιότητος, ἔχει σημασίαν νά ἐμμείνη σταθερῶς ἡ ἑλληνική Κυβέρνησις εἰς τάς προσπαθείας τῆς ὑποστηρίξεως πολιτικῶν διαπραγματεύσεων. Εἴμεθα τώρα ὑποχρεωμένοι νά ἀναμείνωμεν πολιτικάς ἐξελίξεις ἐν Ἀγκύρᾳ. Ἐπιθυμῶ νά σᾶς διαβεβαιώσω ἅπαξ ἔτι ὅτι θά πράξωμεν πᾶν ὅ,τι μᾶς εἶναι δυνατόν διά νά ὑποστηρίξωμεν τήν ἄνευ διακοπῆς πρόοδον πρός σοβαράς πολιτικάς διαπραγματεύσεις»[111].

Ἐκτενῆ ἀναφορά στό κυπριακό πρόβλημα περιέ-

χει καί ἡ συγχαρητήρια ἐπιστολή τοῦ Βρετανοῦ πρωθυπουργοῦ:

«Ἐπιθυμῶ νά σᾶς διαβιβάσω τά πλέον θερμά συγχαρητήριά μου διά τήν ἐκλογήν σας, ἡ ὁποία ἀντανακλᾶ τήν ἐμπιστοσύνην τήν ὁποίαν ὁ ἑλληνικός λαός ἔχει εἰς ἐσᾶς καί εἰς τήν σώφρονα ἀντιμετώπισίν σας τῶν ὑποθέσεων τῆς Ἑλλάδος.

»Ὑποδέχομαι μέ ἰδιαιτέραν εὐχαρίστησιν τήν συνέχισιν τῆς παρουσίας σας εἰς τό πηδάλιον τῆς Ἑλλάδος καθ' ὅσον πιστεύω ὅτι, μέ τήν σωφροσύνην καί τήν πεῖραν σας, καί μέ τήν λαϊκήν ὑποστήριξιν πού ἀπολαμβάνετε, νά δυνηθῆτε νά βοηθήσετε τήν χώραν σας νά ἀποκαταστήση καί νά οἰκοδομήση τήν δημοκρατίαν ἐπί σταθερῶν θεμελίων καί ὄχι μόνον νά παίξη ἕνα εὐπρόσδεκτον καί θετικόν ρόλον εἰς τήν Συμμαχίαν καί τήν Εὐρώπην ἀλλά ἐπίσης, ὡς οὐσιαστικόν τμῆμα τούτου, νά ἐπιτύχη μίαν βιώσιμον καί ἔντιμον λύσιν τοῦ Κυπριακοῦ.

»Σχετικῶς μέ αὐτό, ἀντιλαμβάνομαι ὅτι πιθανόν νά συναντήσετε προσεχῶς τόν Ἀρχιεπίσκοπον Μακάριον καί τόν κ. Κληρίδην. Ὑπεδέχθην μέ εὐχαρίστησιν τήν ὑποστήριξίν σας διά τήν θέσιν τοῦ κ. Κληρίδη καί διά τήν συνέχισιν τῶν συνομιλιῶν του καί μέ τόν κ. Ντενκτάς. Ἀνησυχῶ ζωηρῶς ὅτι ἡ ἀποτελμάτωσις εἰς τήν Κύπρον εἶναι δυνατόν νά συνεχισθῆ ἐπ' ἀόριστον μέ τόν συναφῆ κίνδυνον τῆς ἐμπεδώσεως τοῦ status quo. Μέχρις ὅτου ὑπάρξη ἀρκετόν κοινόν ἔδαφος διά νά καταστήση καρποφόρους εὐρυτέρας διαπραγματεύσεις καί ἐφ' ὅσον χρόνον ἡ τουρκική Κυβέρνησις δέν θά εἶναι εἰς θέσιν νά ἀναλάβη πρωτοβουλίας, ἡ κυριωτέρα ὁδός θά εἶναι αἱ συνομιλίαι Κληρίδη - Ντενκτάς καί ἐλπίζω ὅτι οἱ κ.κ. Κληρίδης καί Ντενκτάς θά δυνηθοῦν νά σημειώσουν πρόοδον εἰς τάς κατ' ἰδίαν συνομιλίας των ἐπί πολιτικῶν θεμάτων.

»Νομίζω ὅτι κατά τάς προσεχεῖς ἑβδομάδας θά πρέπη ὅλοι νά διατηρήσωμεν ἐχεμύθειαν καί νά ἀντισταθῶμεν εἰς τάς πιέσεις πρός λῆψιν θέσεως δημοσίας ἡ ὁποία δύναται μόνον νά ἐπιδεινώση τήν κατάστασιν καί νά καταστήση τήν πρόοδον δυσχερῆ. Γνωρίζετε πόσον ἐθαύμασα πάντοτε τήν πλήρη πολιτικότητος συγκράτησίν σας εἰς αὐτά τά ζητήματα.

»Προσωπικῶς εἶμαι πεπεισμένος ὅτι οἱ Τοῦρκοι δέν θά ἀποδεχθοῦν τώρα τίποτε ὀλιγώτερον ἀπό γεωγραφικήν ὁμοσπονδίαν μέ δύο ζώνας. Καίτοι ἀντιλαμβάνομαι πόσον δύσκολον εἶναι δι' οἱονδήποτε Ἕλληνα ἤ Ἑλληνοκύπριον ὑπουργόν νά συμφωνήση δημοσίᾳ ἐπ' αὐτοῦ, πιστεύω ὅτι δημοσία ἀναγνώρισις τοῦ γεγονότος τούτου ἀπό ὅλους τούς ἐνδιαφερομένους δυνατόν νά ἀποδειχθῆ ἡ κλείς ἡ ὁποία θά ἀνοίξη τήν θύραν πρός πρόοδον.

»Τουλάχιστον, πάντως, εἶναι σημαντικόν νά μή λεχθῆ τίποτε τό ὁποῖον θά ἀπέκλειε αὐτήν τήν λύσιν.

»Ὑπεδέχθην μέ ἰδιαίτεραν εὐχαρίστησιν τήν πρόσφατον παρατήρησιν τοῦ κ. Κληρίδη ὅτι κάποια μορφή γεωγραφικῆς ὁμοσπονδίας εἶναι ἀναπόφευκτος.

»Ὁ κ. Κάλλαχαν ἤ ἐγώ ἐλπίζομε νά συναντηθοῦμε μέ τόν πρόεδρον Μακάριον ἐνόσῳ εὑρίσκεται εἰς τό Λονδῖνον διά νά τόν ἐνθαρρύνωμεν νά δώση τήν ὑποστήριξίν του εἰς τόν κ. Κληρίδη καί νά υἱοθετήση εὐλύγιστον καί ρεαλιστικήν στάσιν. Ἐν τῷ μεταξύ εἶμαι βέβαιος ὅτι ἠδυνάμεθα νά στηριζώμεθα ἐπί τῆς ἰδικῆς σας σώφρονος ἐπιρροῆς, τόσον κατά τάς συνομιλίας σας μέ τόν Ἀρχιεπίσκοπον Μακάριον καί Κληρίδην ὅσον καί μετέπειτα. Μέ τάς καλυτέρας εὐχάς μου»[112].

21 ΝΟΕΜΒΡΙΟΥ 1974

Τά μέλη τῆς ὑπηρεσιακῆς Κυβερνήσεως συνέρχονται σέ τελευταία συνεδρίαση ὑπό τήν προεδρία τοῦ Κ. Καραμανλῆ.

Ὁ πρωθυπουργός ἀποχαιρέτησε τούς ὑπηρεσιακούς ὑπουργούς μέ τά ἀκόλουθα λόγια:

«Ἡ Κυβέρνησις αὐτή διεξήγαγεν τάς πρώτας μετά τήν τυραννίαν ἐκλογάς ὄχι μόνον κατά τρόπον ἄψογον, ἀλλά καί ὑποδειγματικόν διά τό μέλλον. Δέν ἠρκέσθη εἰς τήν ἀποκατάστασιν τῆς τυπικῆς νομιμότητος, ἀλλά προσέδωσεν οὐσιαστικήν καί πλήρη ἐλευθερίαν εἰς τήν ἔκφρασιν τῆς λαϊκῆς θελήσεως. Παρά τάς δυσχερείας τάς ὁποίας ἦτο φυσικόν νά ἔχη σωρεύσει τό παρελθόν, ἡ Κυβέρνησις αὐτή ἀντιμετώπισε ὅλα τά προβλήματα τά σχετιζόμενα μέ τήν εἰδικήν ἀποστολήν της, μέ πνεῦμα ἀμεροληψίας. Καί ἔπραξε πᾶν ὅ,τι ἦτο δυνατόν, γιά νά φθάση ὁ ἑλληνικός λαός ἐλεύθερος ἀκόμη καί ἀπό τάς πλέον ἐμμέσους ψυχολογικάς ἐπιρροάς, στήν ἐτυμηγορία του.

»Ἠμπορεῖτε νά εἶσθε ὑπερήφανοι γιά τό ἔργο πού ἔκαστος ἐξ ὑμῶν καί ὅλοι μαζί ὡς Κυβέρνησις ἐπραγματοποιήσατε. Συνεβάλατε κατά μίαν κρίσιμον ἱστορικήν στιγμήν στήν διασφάλιση τοῦ ὑπερτάτου δικαιώματος τοῦ Ἕλληνος πολίτου: νά ψηφίση ἐλεύθερα, ἤσυχα καί σύμφωνα μέ τήν συνείδησή του.

»Εἰς τοῦτο ὅμως εἴχατε ἕνα πολύτιμο βοηθό: τόν ἴδιο τόν λαό. Ἡ πολιτική ὡριμότης του σᾶς παρέσχε τήν βάση τῆς μεγάλης σας ἐπιτυχίας. Μολονότι ἦτο δυνατόν — καί ὑπῆρχε πράγματι κίνδυνος —μετά τήν ἀνατροπή τῆς τυραννίας νά ὑπάρξουν τάσεις ἐκδηλώσεως χαρᾶς, ὀργῆς, νά ὑπάρξουν ἀναστατώσεις, ὁ ἑλληνικός λαός ἐπέδειξε μέν ἐνθουσιασμόν, ἀλλά χωρίς τούς παλαιούς καί νοσηρούς φανατισμούς. Ἀκριβῶς ἡ πολιτική αὐτή ὡριμότης τοῦ λαοῦ μας, τήν ὁποίαν τοῦ ἠρνοῦντο στερεοτύπως οἱ τύραννοι, πρέπει νά μᾶς καθιστᾶ αἰσιοδόξους γιά τό μέλλον. Διότι, ὅπως ἔχω ἤδη τονίσει, τά προβλήματα πού ἀντιμετωπίζει ἡ χώρα μας εἶναι μεγάλα καί δυσεπίλυτα. Καί μόνο μέ τήν συστράτευση ὅλων τῶν δυνάμεών μας ὡς ἔθνους καί μέ τήν συνειδητοποίησιν τῶν εὐθυνῶν μας ἠμποροῦμε νά τά ἀντιμετωπίσωμε καί νά τά ἐπιλύσωμε, γιά νά ἔλθουν καλύτερες καί ἀσφαλέστερες ἡμέρες στόν τόπο αὐτόν.

»Ὁ ἀνώνυμος λαός ἐπέδειξε τήν εὐαισθησίαν αὐτήν. Ἐφ' ὅσον καί οἱ ἐπώνυμοι ἀκολουθήσουν τό λαμπρό παράδειγμά του, ἡ αἰσιοδοξία μας τήν ἐπαύριον τῆς λαϊκῆς ἐτυμηγορίας θ' ἀποδειχθῆ πλήρως δικαιολογημένη».

Ὁ ὑπουργός Συντονισμοῦ καί Προγραμματισμοῦ, Ξ. Ζολώτας, ἐπισήμανε:

«Διά πρώτην φοράν εἰς τήν Ἑλλάδα ἔλαβον χώραν ἐκλογαί κατά τρόπον τόσον ἤρεμον καί ἐλεύθερον. Ἐδόθη εὐκαιρία εἰς τόν ἑλληνικόν λαόν νά ἐκφρασθῆ μέ ἡρεμία καί νηφαλιότητα. Καί τοῦτο ἐξετιμήθη ἀπό ὅλον τόν κόσμον, ἀπό τήν ὑφήλιον. Μοῦ ἐλέχθη ὅτι θά ἦτο εὐχῆς ἔργον καί ἄλλαι χῶραι εὑρισκόμεναι τήν στιγμήν αὐτήν εἰς παρομοίαν μέ ἡμᾶς κατάστασιν νά ἠμποροῦσαν νά ἐπιτύχουν ὅ,τι καί ὅπως ἐπέτυχεν ἡ Κυβέρνησις καί ὁ κ. Καραμανλῆς μέσα εἰς τόσο μικρόν χρονικόν διάστημα. Ὅταν μοῦ ἐκάματε τήν τιμήν νά μέ καλέσετε νά συμμετάσχω εἰς τήν πρώτην Κυβέρνησίν σας εὑρήκαμε ἕνα χάος πολιτικόν, χάος οἰκονομικόν, κρίσιν φοβεράν ἐξωτερικήν καί ἐσωτερικήν καί ἐνόπλους δυνάμεις ἐν ἀναταραχῇ. Κατωρθώσατε νά ἐπιβάλετε τήν τάξιν καί ἐνεπνεύσατε αἰσιοδοξίαν. Κατωρθώσατε νά ἐπιβάλετε τήν ἐλευθερίαν καί τήν δημοκρατίαν. Ἐπετεύχθησαν τεράστια πράγματα τά ὁποῖα δέν εἴμεθα ἀκόμη εἰς θέσιν νά ἐκτιμήσωμεν. Χάρις εἰς τήν ἡγεσίαν σας καί τήν προσπάθειαν τῶν συνεργατῶν σας ἐπετύχαμεν νά ὑπερνικήσωμεν πολύ σύντομα ὅλας τάς δυσκολίας καί τήν κρίσιν».

Τήν ἴδια ἡμέρα συγκροτήθηκε ἡ νέα Κυβέρνηση ὑπό τόν Κ. Καραμανλῆ. Ὁρκίστηκαν, ὡς ὑπουργοί:

Παναγιώτης Παπαληγούρας, Συντονισμοῦ καί Προγραμματισμοῦ.

Γεώργιος Ράλλης, παρά τῷ πρωθυπουργῷ.

Δημήτριος Μπίτσιος, Ἐξωτερικῶν.

Εὐάγγελος Ἀβέρωφ-Τοσίτσας, Ἐθνικῆς Ἀμύνης.

Κωνσταντῖνος Στεφανόπουλος, Ἐσωτερικῶν.

Κωνσταντῖνος Στεφανάκης, Δικαιοσύνης.

Σόλων Γκίκας, Δημοσίας Τάξεως.

Κωνσταντῖνος Τρυπάνης, Πολιτισμοῦ καί Ἐπιστημῶν.

Παναγιώτης Ζέππος, Ἐθνικῆς Παιδείας καί Θρησκευμάτων.

Εὐάγγελος Δεβλέτογλου, Οἰκονομικῶν.

Ἱπποκράτης Ἰορδάνογλου, Γεωργίας.

Κωνσταντῖνος Κονοφάγος, Βιομηχανίας.

Ἰωάννης Μποῦτος, Ἐμπορίου.

Κωνσταντῖνος Λάσκαρης, Ἀπασχολήσεως.

Βασίλειος Δερδεμέζης, Κοινωνικῶν Ὑπηρεσιῶν.

Χριστόφορος Στράτος, Δημοσίων Ἔργων.

Γεώργιος Βογιατζῆς, Μεταφορῶν καί Ἐπικοινωνιῶν.

Ἀλέξανδρος Παπαδόγγονας, Ἐμπορικῆς Ναυτιλίας.

Νικόλαος Μάρτης, Βορείου Ἑλλάδος.

Ὡς ὑφυπουργοί:

Γεώργιος Κοντογεώργης, Συντονισμοῦ καί Προγραμματισμοῦ.

Παναγιώτης Λαμπρίας, παρά τῷ πρωθυπουργῷ.

Ἀχιλλέας Καραμανλῆς, παρά τῷ πρωθυπουργῷ.

Ἰωάννης Βαρβιτσιώτης, Ἐξωτερικῶν.

Ἰωάννης Κατσαδήμας, Ἐθνικῆς Ἀμύνης.

Δημήτριος Μοάτσος, Ἐσωτερικῶν.

Δημήτριος Εὐρυγένης, Ἐθνικῆς Παιδείας καί Θρησκευμάτων.

Χρυσόστομος Καραπιπέρης, Ἐθνικῆς Παιδείας καί Θρησκευμάτων.

Γεώργιος Λιανόπουλος, Οἰκονομικῶν.

Ἀνδρέας Ζαΐμης, Οἰκονομικῶν.

Κλεόβουλος Γιαννούσης, Γεωργίας.

Δημήτριος Καραϊσκάκης, Βιομηχανίας.

Γεώργιος Παναγιωτόπουλος, Ἐμπορίου.

Νικόλαος Μπρισίμης, Κοινωνικῶν Ὑπηρεσιῶν.

Κυπριανός Μπίρης, Δημοσίων Ἔργων.

Πανουργιᾶς Πανουργιᾶς, Μεταφορῶν καί Ἐπικοινωνιῶν.

ΑΒΑΣΙΛΕΥΤΗ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ

Ὁ ἐκλογικός θρίαμβος πρόσφερε στόν Κ. Καραμανλῆ μιά σταθερή βάση γιά τήν ἐξυγίανση καί ἀναδιοργάνωση τῆς δημόσιας ζωῆς. Τό δημοψήφισμα τῆς 8ης Δεκεμβρίου θά λύσει ὁριστικά τό πολιτειακό — γιά πρώτη φορά κατά τρόπο πού δέν δεχόταν ὁποιαδήποτε ἀμφισβήτηση — καί θά κλείσει ἔτσι ἕνα ἀπό τά κρισιμότερα ζητήματα πού εἶχαν, σέ διαφορετικές χρονικές στιγμές, διχάσει τό ἔθνος. Ὁ ἴδιος ὁ πρωθυπουργός θά ἀρνηθεῖ ἐπίμονα νά ἐμπλακεῖ στή νέα αὐτή προεκλογική ἐκστρατεία καί θά καταβάλει κάθε προσπάθεια νά διασφαλίσει τό δικαίωμα τοῦ ἐκλογικοῦ σώματος γιά νηφάλια ἐπιλογή. Θά ἀκολουθήσει, εὐθύς μετά τή διεξαγωγή τοῦ Δημοψηφίσματος, ἡ ἔναρξη τῶν ἐργασιῶν τῆς Βουλῆς καί ἡ ἐκλογή τοῦ Μ. Στασινόπουλου ὡς προσωρινοῦ προέδρου τῆς Δημοκρατίας, σταθμοί στήν πορεία γιά τήν ὁριστική ὁμαλοποίηση τῆς πολιτικῆς ζωῆς τῆς χώρας. Στίς ἀρχές τοῦ 1975, θά ἐγκαινιαστεῖ καί ἡ διαδικασία καταρτίσεως τοῦ νέου Συντάγματος, ἡ ὁποία προοριζόταν νά παράσχει στή χώρα ἕνα σύγχρονο θεσμικό πλαίσιο, ἱκανό νά θωρακίσει τή δημοκρατία καί νά ὑποστηρίξει, τόσο τήν ἀναπτυξιακή προσπάθεια, ὅσο καί τή μελλοντική ὀργανική ἐνσωμάτωση στήν ΕΟΚ. Πέντε μόλις μῆνες μετά τήν τραγική κατάρρευση τῆς δικτατορίας, ὁ Κ. Καραμανλῆς εἶχε ἤδη θέσει τά θεμέλια μιᾶς νέας πορείας. Σέ ὅλο αὐτό τό διάστημα, ὁ πρωθυπουργός δέν θά παύσει, κυρίως ἀπό τό βῆμα τοῦ Κοινοβουλίου, νά τονίζει τήν ἀνάγκη γιά ἐθνική ἑνότητα καί περισυλλογή, ἀναγκαῖες γιά τήν εὐόδωση τῶν προσπαθειῶν τοῦ ἔθνους.

Παράλληλα, πιεστικά προβλήματα παρουσιάζονταν καί στό χῶρο τῆς ἐξωτερικῆς πολιτικῆς. Ἡ ἄφιξη τοῦ προέδρου Μακαρίου στήν Ἀθήνα, ἡ κατάρτιση κοινῆς γραμμῆς Ἑλλάδος-Κύπρου, οἱ διπλωματικές ζυμώσεις γιά τήν ἔναρξη διακοινοτικῶν συνομιλιῶν, ἡ προσπάθεια νά ἀντιμετωπιστεῖ ἡ αὐξανόμενη τουρκική πίεση στό Αἰγαῖο καί νά ἐνισχυθοῦν οἱ Ἔνοπλες Δυνάμεις, σέ ἐποχή οἰκονομικῆς δυσπραγίας, ἡ ἀνάγκη νά τεθοῦν οἱ ΗΠΑ πρό τῶν εὐθυνῶν τους, ἰδίως στό Κυπριακό, θά ἀποτελέσουν τά κύρια πεδία τῆς δραστηριότητας τοῦ Κ. Καραμανλῆ στόν τομέα αὐτό.

22 ΝΟΕΜΒΡΙΟΥ 1974

Δημοσιεύεται στήν Ἐφημερίδα τῆς Κυβερνήσεως τό ὑπ' ἀριθ. 804 προεδρικό διάταγμα, τό ὁποῖο, κατά τίς ἐπιταγές τῆς σχετικῆς Συντακτικῆς Πράξεως, προκηρύσσει δημοψήφισμα γιά τόν καθορισμό τῆς μορφῆς τοῦ πολιτεύματος. Ὡς ἡμέρα διεξαγωγῆς τοῦ δημοψηφίσματος ὁρίζεται ἡ 8η Δεκεμβρίου.

Ἡ διεξαγωγή τῆς ἐκστρατείας τῶν δύο πλευρῶν ἀπό τήν τηλεόραση ἀποτέλεσε ἀντικείμενο συσκέψεως, στίς 25 τοῦ μηνός, στήν ὁποία μετεῖχαν ὁ ὑφυπουργός Προεδρίας, Π. Λαμπρίας, οἱ ἐκπρόσωποι τῆς φιλοβασιλικῆς παρατάξεως, ἀντιστράτηγος ἐ.ἀ. Σ. Τζανεττῆς καί Ε. Βουρλούμης, καθώς καί ὁ ἐκπρόσωπος τῶν ὀπαδῶν τῆς ἀβασίλευτης δημοκρατίας, ὑφηγητής τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν, Γ. Κουμάντος. Ἀποφασίστηκε νά διατεθοῦν ἀπό τό ΕΙΡΤ τέσσερα δεκάλεπτα στήν κάθε πλευρά.

Στίς 26 Νοεμβρίου, ξεκίνησε ὁ προεκλογικός ἀγώνας ἀπό τήν τηλεόραση, μέ ὁμιλία τοῦ Κωνσταντίνου, ὁ ὁποῖος δήλωσε ὅτι ἦταν διατεθειμένος νά ὑποταχθεῖ στή βούληση τοῦ κυριάρχου λαοῦ, παραδέχθηκε ὅτι στό παρελθόν εἶχαν γίνει λάθη, ἀλλά τόνισε ὅτι εἶχε συναίσθηση τῶν εὐθυνῶν του, «ὅπως ἀπορρέουν ἀπό τήν σύγχρονη δημοκρατική ἀντίληψη περί βασιλέως». Σημείωσε ἀκόμη, ὅτι εἶχε πρωτοστατήσει στήν ἀντίσταση κατά τῆς χούντας, μέ τό κίνημα τοῦ Δεκεμβρίου 1967 καί ὅτι βρισκόταν στό ἐξωτερικό ἀκριβῶς λόγω τῆς στάσεώς του αὐτῆς. Στίς 27 Νοεμβρίου, ἐπρόκειτο νά μιλήσει ἀπό τήν τηλεόραση ὁ Γ. Μαῦρος. Ὡστόσο, καθώς ἀποφασί-

στηκε σέ σύσκεψη τῶν κομμάτων νά μήν μετάσχουν στήν προεκλογική ἐκστρατεία ἀρχηγοί πολιτικῶν παρατάξεων, ὁ ἡγέτης τῆς ΕΚ-ΝΔ δέν ἐμφανίστηκε στό κρατικό δίκτυο. Τίς ἑπόμενες ἡμέρες, κορυφώθηκε ἡ προεκλογική ἐκστρατεία: ὁ Κωνσταντῖνος σέ συνέντευξή του, ἐπανέλαβε ὅτι θά σεβόταν καί θά προάσπιζε τή δημοκρατία, ἐνῶ ἐκπρόσωποι τῆς ἀντίθετης πλευρᾶς, οἱ Μ. Πλωρίτης, Φ. Βεγλερῆς καί Α. Παναγούλης, καταφέρθηκαν κατά τοῦ μοναρχικοῦ θεσμοῦ, ἀναφερόμενοι στίς ἐμπειρίες τοῦ παρελθόντος καί στό ρόλο τοῦ Στέμματος.

22 ΝΟΕΜΒΡΙΟΥ 1974

Ὁ Κ. Καραμανλῆς δέχεται, στό Πολιτικό Γραφεῖο, τόν ἀρχηγό τῆς ἀξιωματικῆς ἀντιπολιτεύσεως, Γ. Μαῦρο. Σύμφωνα μέ σχετική κυβερνητική ἀνακοίνωση, ἡ συνάντηση πραγματοποιήθηκε μετά ἀπό πρωτοβουλία τοῦ πρωθυπουργοῦ. Ὁ Κ. Καραμανλῆς πρότεινε τή διαμόρφωση ὑπερκομματικῆς γραμμῆς στούς τομεῖς τῆς ἐξωτερικῆς πολιτικῆς καί τῆς παιδείας, ἐνῶ τόνισε ὅτι τό πολιτειακό ἔπρεπε νά κρατηθεῖ μακριά ἀπό κομματικούς ἀνταγωνισμούς. Τό ζήτημα, εἶπε, θά βρεῖ δημοκρατική καί ὁριστική λύση μόνον ἄν ὁ ἑλληνικός λαός ἀφεθεῖ ἐλεύθερος καί ἀπερίσπαστος νά ἀποφασίσει. Σύμφωνα, ἐξάλλου, μέ δημοσιογραφικές πληροφορίες, ὁ ἀρχηγός τῆς ΕΚ-ΝΔ ἀποδέχθηκε τήν προοπτική γιά κοινή στάση στά ζητήματα ἐξωτερικῆς πολιτικῆς καί παιδείας, καί ὑποσχέθηκε νά συμβάλει στή μετριοπαθῆ διεξαγωγή τῆς προεκλογικῆς ἐκστρατείας γιά τό δημοψήφισμα.

Ἡ συνάντηση — καί ἡ ἀναφορά στή διαμόρφωση διακομματικῆς πολιτικῆς — ἔγινε δεκτή μέ ἱκανοποίηση στήν Κύπρο. Στήν Ἀθήνα, ἡ ἐφημερίδα «Καθημερινή» ἐξῆρε τή σημασία τῆς ἐπικοινωνίας τῶν δύο πολιτικῶν ἡγετῶν, σημειώνοντας ὅτι ἀναβάθμιζε τό ἐπίπεδο τῆς πολιτικῆς ζωῆς καί ἔδινε τήν εὐκαιρία γιά χρήσιμες συνεννοήσεις, ἐνόψει ἐξελίξεων σέ δύο κρίσιμα θέματα: τό Κυπριακό καί τή διεξαγωγή τοῦ δημοψηφίσματος[113].

22 ΝΟΕΜΒΡΙΟΥ 1974

Συνέρχεται σέ πρώτη συνεδρίαση τό νέο Ὑπουργικό Συμβούλιο, στά μέλη τοῦ ὁποίου ὁ Κ. Καραμανλῆς λέγει τά ἀκόλουθα:

«Εἶναι μεγάλη τιμή ὅτι μετέχετε τῆς πρώτης κοινοβουλευτικῆς Κυβερνήσεως πού ἀπέκτησεν ἡ χώρα ὕστερα ἀπό τόσες ὀδυνηρές περιπέτειες. Ἀλλ' εἶναι καί μεγάλη ἡ εὐθύνη ὅλων μας. Διότι αἱ περιστάσεις εἶναι κρίσιμοι καί τά προβλήματα πού πιέζουν τό ἔθνος, σοβαρά καί δυσεπίλυτα.

»Ἀπό τά προβλήματα αὐτά τά βασικώτερα καί πλέον ἐπείγοντα εἶναι:

»— ὁ ἐκσυγχρονισμός τῶν θεσμῶν τῆς χώρας καί ἡ δημιουργία κλίματος δημοκρατικοῦ·

»— ἡ ἀντιμετώπισις τοῦ Κυπριακοῦ, καί γενικώτερα τῆς τουρκικῆς ἐπιθετικότητος·

»— ἡ ἀνάπτυξις τῆς οἰκονομίας μας, τήν ὁποίαν παρελάβαμε στά πρόθυρα τῆς καταρρεύσεως·

»— ὁ ἐκσυγχρονισμός τῶν Ἐνόπλων Δυνάμεων καί ἡ ἀποκατάστασις τῆς γαλήνης καί τῆς ὁμόνοιας εἰς τούς κόλπους των.

»Τάς εὐθύνας μας διά τήν ἀντιμετώπισιν τῶν προβλημάτων αὐτῶν καθιστᾶ ἀκόμη ἐντονωτέραν ἡ ἐκδηλωθεῖσα, κατά τρόπον τόσον πανηγυρικόν, ἐμπιστοσύνη τῆς πλειοψηφίας τοῦ λαοῦ. Ὁ λαός δικαιοῦται νά προσδοκᾶ πολλά ἀπό ἡμᾶς, ἀφοῦ μᾶς παρέσχε τήν κοινοβουλευτικήν δύναμιν καί τό ηὐξημένον κῦρος πού τοῦ ἐζητήσαμεν.

»Βεβαίως καί ἡμεῖς δικαιούμεθα νά ἀναμένωμεν ἀπό τόν λαόν νά ἐπιδείξη σύνεσιν καί ὑπομονήν, συνειδητοποιῶν τάς δυσχερείας πού ἔχομεν νά ἀντιμετωπίσωμεν. Ἡ ἀνυπομονησία δέν συμβάλλει εἰς τήν ἐξεύρεσιν καλῶν καί βιωσίμων λύσεων.

»Πάντως ὅλοι μας πρέπει νά ἀντιληφθοῦμε ὅτι δέν ὑπάρχουν μαγικαί λύσεις τῶν προβλημάτων. Καί ὅτι τό μυστικόν τῆς ἐπιτυχίας εἶναι ὁ μόχθος.

»Κυβέρνησις μόχθου, Κυβέρνησις ἐργασίας, Κυβέρνησις ἀδιακόπων προσπαθειῶν πρέπει νά εἴμεθα, ἐφ' ὅσον φιλοδοξοῦμε νά φανοῦμε ἄξιοι καί τῶν ἱστορικῶν περιστάσεων καί τῶν προσδοκιῶν τοῦ λαοῦ. Διότι, ἐπαναλαμβάνω, καί αἱ περιστάσεις εἶναι κρίσιμοι διά τήν χώραν, καί αἱ προσδοκίαι τοῦ λαοῦ ὕστερα ἀπό μίαν ὁλόκληρον δεκαετίαν ἀνωμαλίας καί τυραννίας, εἶναι εὐλόγως μεγάλαι.

»Ἡ παρουσία μεταξύ μας πολλῶν νέων εἴτε εἰς ἡλικίαν, εἴτε εἰς πεῖραν πολιτικήν, ἀνταποκρίνεται εἰς τήν ἀνάγκην τῆς ἀνανεώσεως τοῦ δημοσίου μας βίου. Ἡ ἀξιοποίησις ὅμως καί τῆς πείρας τῶν παλαιοτέρων εἶναι ἐξ ἴσου ἀναγκαία. Διότι μόνον μέ τήν σωστή σύνθεση ἐμπειρίας καί ἐνθουσιασμοῦ ἐπιτυγχάνονται κατά τρόπον ὁμαλόν αἱ εἰρηνικαί κατακτήσεις τάς ὁποίας χρειάζεται ὁ τόπος γιά νά προκόψη. Καί μόνον ἔτσι ἠμπορεῖ νά γίνη χωρίς ἐπικινδύνους κλονισμούς ἡ προσαρμογή τῆς ζωῆς μας εἰς τάς νέας καί ραγδαίως ἐξελισσομένας συνθήκας.

»Ἔχομεν ἀνάγκην, ὅπως εἶπα, τῆς συνεχοῦς συμπαραστάσεως τοῦ λαοῦ εἰς τό κυβερνητικόν ἔργον. Ἀλλά γιά νά τήν ἔχωμεν, ὀφείλομεν νά ἐμπνεύσωμεν μέ τό παράδειγμά μας τούς πολίτας. Τό παράδειγμα αὐτό, ἐκτός τῆς ἀδιακόπου ἐργασίας, πρέπει νά ἐνισχύεται καί μέ τήν ἀποφυγήν ἀσκόπων πανηγυρισμῶν ἤ κοσμικῶν ἐκδηλώσεων καί ἐπιδείξεων, πού ἀντιστρατεύονται τό πνεῦμα λιτότητος καί σοβαρότητος τό ὁποῖον ὀφείλει νά χαρακτηρίζη μίαν ὑπεύθυνη πολιτική Κυβέρνηση.

»Θά πρέπη ἐπίσης νά ἀποφεύγωνται ἡ ἀμετροέπεια καί αἱ διαφημιστικαί ὑπερβολαί. Ὁ λαός ἔδωσε βάρος εἰς τήν ὑπόσχεσίν μας ὅτι θά πράττωμεν περισσότερα ἀπό ὅσα θά λέγωμεν. Εἶναι ὑψίστη ὑποχρέωσίς μας νά τιμήσωμεν τήν ὑπόσχεσή μας αὐτή. Καί εἶναι ὑποχρέωσίς μας νά καθιερώσουμε τήν ἀλήθεια ὡς βάση τῶν σχέσεων μεταξύ πολίτου καί Κράτους, μεταξύ Κυβερνήσεως καί κοινῆς γνώμης. Εἶναι πρόδηλον ὅτι εὑρίσκονται ἔξω ἀπό τά πλαίσια αὐτῆς τῆς ὀρθῆς κυβερνητικῆς δράσεως αἱ κακαί ἕξεις τοῦ παρελθόντος, ὁ κομματισμός, αἱ εὔνοιαι, αἱ διακρίσεις εἰς βάρος τῶν πολιτῶν, ἀκόμη καί ἡ προτίμησις τοῦ τοπικοῦ ἔναντι τοῦ γενικοῦ συμφέροντος.

»Παρά τήν ὕπαρξιν σοβαρῶν προβλημάτων καί δυσχερειῶν, οἱ οἰωνοί γιά τό μέλλον εἶναι καλοί. Ἐάν ἐν στενῇ συνεργασίᾳ μέ τόν λαό ἐπιλύσωμεν — ὅπως ἐλπίζω συντόμως — τά ἐπείγοντα προβλήματα τά ὁποῖα ἐμνημόνευσα ἀνωτέρω, ἡ πρόοδος τοῦ τόπου θα εἶναι ραγδαία εἰς ὅλους τους τομεῖς. Καί θά μεταβληθῆ ἔτσι ἡ λαϊκή ἐντολή σέ μία δημιουργική καί δυναμική πραγματικότητα. Στήν ἀσφαλῆ θεμελίωση τῆς δημοκρατίας καί τήν κατάκτηση τῆς εὐημερίας γιά ὅλους τούς Ἕλληνες».

Τήν ἐπομένη, συνέρχεται γιά πρώτη φορά καί ἡ κοινοβουλευτική ὁμάδα τῆς ΝΔ. Ἀπευθυνόμενος στά μέλη της, ὁ πρωθυπουργός ἐξῆρε τόν ἄψογο τρόπο διεξαγωγῆς τῶν ἐκλογῶν, ἀναφέρθηκε στήν κρισιμότητα τῶν περιστάσεων, τονίζοντας ὅμως ὅτι οἱ οἰωνοί ἦταν καλοί καί σημείωσε, γιά τό πολιτειακό:

«Τήν καθαρότητα καί τήν δημοκρατικότητα τῆς θέσεώς μας ἐξετίμησεν ὁ λαός καί μᾶς ἐψήφισεν. Εἶναι συνεπῶς καί ζήτημα συνεπείας νά ἐμμείνωμεν στήν θέσιν αὐτήν τῆς κομματικῆς οὐδετερότητος. Βέβαια ὁ καθένας μας σάν ἄτομο θά ψηφίση στό δημοψήφισμα ἀδέσμευτος καί σύμφωνα μέ τήν συνείδησίν του. Ἀλλά δέν θά εἶναι πρέπον νά ἐμφανίζεται δημοσίᾳ ὑπό τήν ἰδιότητά του ὡς βουλευτοῦ, προπαγανδίζων ὑπέρ τῆς μιᾶς ἤ ἐπικρίνων ἄλλην μορφήν πολιτεύματος. Γιατί μία μεγάλη παράταξις ὡς ἡ ἰδική μας εἶναι φυσικόν νά περιλαμβάνη ὀπαδούς καί τῶν δύο μορφῶν τοῦ πολιτεύματος. Διά τοῦτο δέν θέτω — ὅπως ἀνακριβῶς ἀνεγράφη εἷς τινας ἐφημερίδας — θέμα κομματικῆς πειθαρχίας, ἐφ' ὅσον ὁ καθείς μας εἶναι ἐλεύθερος νά ψηφίση ὅ,τι θέλει. Θέτω ὅμως ζήτημα τάξεως καί συνεπείας: Οἱ βουλευταί τῆς Νέας Δημοκρατίας ὀφείλουν νά σεβασθοῦν τήν θέσιν τήν ὁποίαν διεκήρυξεν ἡ Νέα Δημοκρατία καί διά τήν ὁποίαν ἐψηφίσθημεν ἀπό τόν λαόν».

25 ΝΟΕΜΒΡΙΟΥ 1974

Μετά τή λήξη τῆς ἀμερικανοσοβιετικῆς συναντήσεως κορυφῆς, στό Βλαδιβοστόκ, ἐκδίδεται ἀνακοινωθέν, στό ὁποῖο, μεταξύ ἄλλων, οἱ δύο ὑπερδυνάμεις διατυπώνουν τήν ὑποστήριξή τους γιά τήν κυριαρχία καί τήν ἐδαφική ἀκεραιότητα τῆς Κύπρου καί τονίζουν ὅτι ὁ δίκαιος διακανονισμός τοῦ Κυπριακοῦ ὀφείλει να βασιστεῖ στήν αὐστηρή ἐφαρμογή τῶν ἀποφάσεων τοῦ Συμβουλίου Ἀσφαλείας καί τῆς Γενικῆς Συνελεύσεως τοῦ ΟΗΕ.

Σχετικά, ὁ Κ. Καραμανλῆς ἔκαμε τήν ἀκόλουθη δήλωση:

«Ἔλαβον γνῶσιν μετά ζωηρᾶς ἱκανοποιήσεως τῆς παραγράφου τοῦ ἀμερικανοσοβιετικοῦ ἀνακοινωθέντος, τῆς ἀναφερομένης εἰς τό κυπριακόν πρόβλημα.

»Αἱ ἐπί τοῦ θέματος ἀποφάσεις τοῦ Συμβουλίου Ἀσφαλείας καί τῆς Γενικῆς Συνελεύσεως τῶν Ἡνωμένων Ἐθνῶν περιέχουν πράγματι τάς θεμελιώδεις ἐκείνας ἀρχάς ἐκ τῶν ὁποίων δύναται νά ἐκπηγάση μία δικαία καί δι' ἡμᾶς παραδεκτή λύσις τοῦ Κυπριακοῦ. Αἱ δέ προσπάθειαι ἅς αἱ δύο ὑπερδυνάμεις ἀνέλαβον νά καταβάλουν πρός τήν κατεύθυνσιν αὐτήν, δύνανται νά καταστοῦν χρήσιμοι διά τήν ἐπίσπευσιν μιᾶς τοιαύτης λύσεως».

25 ΝΟΕΜΒΡΙΟΥ 1974

Ὁ προεδρεύων τῆς Κυπριακῆς Δημοκρατίας Γ. Κληρίδης, συναντᾶται μέ τόν Τουρκοκύπριο ἡγέτη, Ρ. Ντενκτάς. Στή συνάντηση, στήν ὁποία προεδρεύει ὁ ἐκπρόσωπος τοῦ γενικοῦ γραμματέα τοῦ ΟΗΕ, Λ. Βέκμαν, ἐξετάστηκαν ἀνθρωπιστικῆς φύσεως θέματα. Ὡστόσο, ὁ Ρ. Ντενκτάς ἔθιξε καί ζητήματα πολιτικά, διατυπώνοντας καί ἀπειλές κατά τῶν ἐλευθέρων περιοχῶν τοῦ νησιοῦ. Τό σχετικό σημείωμα τοῦ Γ. Κληρίδη, πού κοινοποιήθηκε στόν Κ. Καραμανλῆ, ἀναφέρει:

«Μετά τό πέρας τῆς συζητήσεως θεμάτων ἀνθρωπιστικῆς φύσεως καί ἐνῷ ἡτοιμάζετο τό ἀνακοινωθέν, ὁ κ. Ντενκτάς, τῇ παρουσίᾳ τοῦ κ. Βέκμαν, μέ ἠρώτησε κατά πόσον αἱ εἰς τόν τύπον δημοσιευθεῖσαι πληροφορίαι περί ἐπανόδου τοῦ Μακαριωτάτου εἰς τήν Κύπρον τήν πρώτην ἑβδομάδα Δεκεμβρίου εἶναι ἀκριβεῖς. Ἀπήντησα καταφατικῶς. Ἀκολούθως ὁ κ. Ντενκτάς εἶπε: Ἐάν ὁ Μακαριώτατος, ἐπανερχόμενος εἰς Κύπρον ἤ πρό τῆς ἐπανόδου του, προβῆ εἰς δηλώσεις ὅτι δέν θά δεχθῆ ὁμοσπονδιακήν λύσιν ἐπί γεωγραφικῆς βάσεως ἔστω καί καντονιακῆς ἤ εἶπη ὅτι δέν ἀναγνωρίζει τόν συνεταιρισμόν τῶν δύο κοινοτήτων ἤ ἐάν πάρη τήν θέσιν ὅτι οἱ Τουρκοκύπριοι ἀποτελοῦν μειονότητα καί οὐχί ἐθνικήν κοινότητα ἤ δηλώση ὅτι δέν θά ἐπιτρέψη εἰς τούς Τούρκους νά μεταβοῦν εἰς βορείους περιοχάς, ἐκτός ἐάν ἐπιτραπῆ ἡ ἐπάνοδος τῶν προσφύγων εἰς τάς ἑστίας των, τότε ὡς πρῶτον βῆμα ἡ τουρκική πλευρά θά ἀρνηθῆ νά διαπραγματευθῆ μετά τῆς ἑλληνικῆς.

»Ὡς δεύτερον βῆμα ὁ τουρκικός στρατός θά προχωρήση διά νά μεταφέρη τούς Τούρκους ἀπό τά νότια πρός τά βόρεια ἄνευ χρήσεως βίας, ἐκτός ἐάν προταχθῆ ἀντίστασις

όπότε ή Τουρκία θά χρησιμοποιήση καί ναυτικάς καί ἀεροπορικάς δυνάμεις ὡς καί στρατόν, ἐνῷ ταυτοχρόνως, αἱ τουρκικαί δυνάμεις θά ἀποκόψουν τήν πόλιν τῆς Λευκωσίας.

»Ἅπαντα τά προαναφερθέντα ἐλέχθησαν τῇ παρουσίᾳ τοῦ κ. Βέκμαν ὅστις ἐλάμβανε γραπτάς σημειώσεις»[114].

Ἡ στάση τοῦ Τουρκοκύπριου ἀντιπροσώπου δημιούργησε ἀνησυχίες στήν Ἀθήνα. Ἀπό τήν πλευρά της, ἡ τουρκική Κυβέρνηση, ἀπαντώντας σέ σχετικό διάβημα τοῦ Ἕλληνα πρέσβη στήν Ἄγκυρα, Δ. Κοσμαδόπουλου, τόνισε ὅτι ὁ Ντενκτάς δέν διοικοῦσε τά τουρκικά στρατεύματα καί δέν μποροῦσε συνεπῶς νά δώσει διαταγές γιά ἐπίθεση. Παράλληλα, ὅμως, οἱ Τοῦρκοι ἐξέφρασαν τήν ἀντίθεσή τους στήν ἐπιστροφή τοῦ Μακαρίου στήν Κύπρο, προβάλλοντας φόβους ὅτι θά ὁδηγοῦσε σέ υἱοθέτηση ἀδιάλλακτης στάσεως ἀπό τήν ἑλληνοκυπριακή πλευρά.

Τό ἐπεισόδιο αὐτό ἐπέτεινε τή διεθνῆ κινητικότητα γύρω ἀπό τό θέμα τῆς ἐπιστροφῆς τοῦ Ἀρχιεπισκόπου. Ἡ Τουρκία ἐπανειλημμένα ἐξεδήλωσε τήν ἀντίθεσή της, ἴσως θεωρώντας ὅτι ἄν κατάφερνε νά ἐμποδίσει τήν ἔλευση τοῦ Μακαρίου στό νησί, θά ἔπληττε καίρια τή διεθνῆ προσωπικότητα τῆς Κυπριακῆς Δημοκρατίας. Στίς 27 Νοεμβρίου, ὁ Τοῦρκος ὑπουργός Ἐξωτερικῶν, Μ. Ἐσεμπέλ, δήλωσε ὅτι ἡ ἐπάνοδος τοῦ Μακαρίου ἦταν «ἀνεπιθύμητη ἐξέλιξη», πού «δέν θά συμβάλη στήν εἰρηνική ἐπίλυση τοῦ κυπριακοῦ προβλήματος».

25 ΝΟΕΜΒΡΙΟΥ 1974

Ὁ Κ. Καραμανλῆς δέχεται τό γενικό γραμματέα τοῦ ΑΚΕΛ, Ε. Παπαϊωάννου:

«Ὁ κύριος πρωθυπουργός ἐδέχθη σήμερον τόν γενικόν γραμματέα τοῦ ΑΚΕΛ κ. Παπαϊωάννου, ὅστις τοῦ ἀνέπτυξε τάς ἐξῆς ἀπόψεις ἐπί τοῦ Κυπριακοῦ:

»Φαίνεται ὅτι διαγράφεται συμφωνία ὅλων τῶν κομμάτων τῆς Κύπρου ὅπως δηλωθῆ εἰς τήν τουρκικήν πλευράν ὅτι οἱ Ἑλληνοκύπριοι εἶναι πρόθυμοι νά συζητήσουν οἱανδήποτε τουρκικήν πρότασιν ἐφ' ὅσον τό αὐτό δηλώση καί ἡ τουρκοκυπριακή πλευρά. Ἀπό ἑλληνοκυπριακῆς πλευρᾶς ἡ διαπραγμάτευσις θά πρέπη νά ἀρχίση μέ πρότασιν στηριζομένην ἐπί τῆς λειτουργικῆς ὁμοσπονδίας, ἐν περιπτώσει δέ ἀπορρίψεως ταύτης ὑπό τῶν Τούρκων, θά ἠδύνατο νά γίνη ἀποδεκτή ἡ λύσις πολλῶν καντονίων. Ἐάν καί τοῦτο δέν ἦτο ἀποδεκτόν ἀπό τούς Τούρκους, τότε θά ἔπρεπε νά γίνη προσφυγή εἰς τό Συμβούλιον Ἀσφαλείας.

»Ὁ κ. Παπαϊωάννου οὐδέν ἀνέφερε περί ἐνδεχομένης ἀποδοχῆς τελικῶς λύσεως ὁμοσπονδίας δύο ζωνῶν μέ μετακίνησιν πληθυσμῶν. Προσέθεσε, τέλος, ὅτι θά πρέπη νά ἐξευρεθοῦν ἰσχυρόταται ἐγγυήσεις οἱασδήποτε μελλοντικῆς λύσεως, μεταξύ δέ τῶν Ἐγγυητριῶν Δυνάμεων θά πρέπη νά συγκαταλέγεται καί ἡ Σοβιετική Ἕνωσις, εἴτε ὡς συνεγγυήτρια μετά τῶν ΗΠΑ εἴτε αὐτοτελῶς.

»Ὁ κ. πρωθυπουργός συνέστησεν ὅπως χαραχθῆ καί συμφωνηθῆ κοινή γραμμή ὑφ' ὅλων τῶν κυπριακῶν κομμάτων, οὕτως ὥστε νά γνωρίζη ἡ ἑλληνική Κυβέρνησις τήν γραμμήν τήν ὁποίαν θά πρέπη νά ὑποστηρίξη καί τήν λύσιν διά τήν ἐξεύρεσιν τῆς ὁποίας θά πρέπη νά βοηθήση.

»Ὁ κ. πρωθυπουργός ἐπανέλαβε ὅτι εἰς τά πλαίσια τῆς κοινῆς αὐτῆς γραμμῆς ἡ ὑποστήριξις τῆς Ἑλλάδος θά εἶναι ἀμέριστος»[115].

27 ΝΟΕΜΒΡΙΟΥ 1974

Συγκαλεῖται σύσκεψη, ὑπό τήν προεδρία τοῦ Κ. Καραμανλῆ καί μέ τή συμμετοχή τῶν ὑπουργῶν Συντονισμοῦ, Ἐξωτερικῶν καί Ἐθνικῆς Ἀμύνης, καθώς καί τῶν ὑφυπουργῶν Συντονισμοῦ καί Ἐξωτερικῶν Ἐξετάστηκαν θέματα σχετικά μέ τή σύγκληση, στίς 2 Δεκεμβρίου καί γιά πρώτη φορά μετά τήν 21η Ἀπριλίου 1967, τοῦ Συμβουλίου Συνδέσεως Ἑλλάδος-ΕΟΚ.

28 ΝΟΕΜΒΡΙΟΥ 1974

Μετά ἀπό πενταετῆ ἀπουσία, ἡ Ἑλληνική Δημοκρατία ἐπανέρχεται ἐπίσημα στούς κόλπους τοῦ Συμβουλίου τῆς Εὐρώπης. Τήν ἑλληνική ἀντιπροσωπεία, ὑπό τόν ὑπουργό Ἐξωτερικῶν, Δ. Μπίτσιο, ὑποδέχτηκαν μέ θερμούς χαιρετισμούς ὁ γενικός γραμματέας τοῦ Συμβουλίου, Γκ. Ἄκκερμαν, οἱ ὑπουργοί Ἐξωτερικῶν τῆς Δανίας, Ο. Γκούλντμπεργκ, καί τῆς ΟΔ Γερμανίας, Χ. Ντ. Γκένσερ, καί ὁ πρόεδρος τῆς Συμβουλευτικῆς Συνελεύσεως, Τζ. Βεντοβάτο. Ἀπό τήν πλευρά του, ὁ Δ. Μπίτσιος ἀναφέρθηκε στήν ἔξοδο τῆς Ἑλλάδος ἀπό τήν ἀπομόνωση στήν ὁποία τήν εἶχε καταδικάσει τό δικτατορικό καθεστώς, καί στήν πολύτιμη ἠθική συμπαράσταση τοῦ Συμβουλίου τῆς Εὐρώπης πρός τόν ἑλληνικό λαό στά χρόνια τῆς δοκιμασίας. Τόνισε, ἀκόμη, ὅτι μετά τήν ἀποκατάσταση τοῦ δημοκρατικοῦ πολιτεύματος, ἡ Ἑλλάδα στρέφεται καί πάλι στήν Εὐρώπη, «διά νά ἀνανεώση δεσμούς χιλιετηρίδων».

Ἀπουσίασε ἀπό τή συνεδρίαση ὁ Τοῦρκος ὑπουργός Ἐξωτερικῶν, καθώς ἡ χώρα του ἀντιδροῦσε στήν ἀναγνώριση ἀπό τό Συμβούλιο τῆς Εὐρώπης τοῦ Ἀρχιεπισκόπου Μακαρίου ὡς μόνου ἐκπροσώπου τῆς Κυπριακῆς Δημοκρατίας. Ἐξάλλου, τό Συμβούλιο εἶχε ἀρνηθεῖ νά ἐπιτρέψει στό Ρ. Ντενκτάς νά λάβει τό λόγο, ἀποδοκιμάζοντας ἔτσι τήν τουρκική εἰσβολή στήν Κύπρο.

30 ΝΟΕΜΒΡΙΟΥ - 1 ΔΕΚΕΜΒΡΙΟΥ 1974

Μετά τήν ἄφιξη τοῦ Ἀρχιεπισκόπου Μακαρίου στήν Ἀθήνα, πραγματοποιοῦνται, στό Ὑπουργεῖο Ἐξωτερικῶν, δύο συσκέψεις μεταξύ τῆς ἑλλαδικῆς καί τῆς κυπριακῆς πολιτικῆς ἡγεσίας. Συμμετέχουν, ἀπό ἑλλαδικῆς πλευρᾶς, ὁ Κ. Καραμανλῆς, οἱ ὑπουρ-

γοί Ἐξωτερικῶν καί Ἐθνικῆς Ἀμύνης, ὁ ὑφυπουργός Ἐξωτερικῶν, ὁ πρέσβης τῆς Ἑλλάδος στήν Κύπρο, Μ. Δούντας, καί ὑπηρεσιακοί παράγοντες· ἀπό κυπριακῆς, ὁ Ἀρχιεπίσκοπος, ὁ πρόεδρος τῆς Βουλῆς, Γ. Κληρίδης, ὁ ὑπουργός Ἐξωτερικῶν, Ι. Χριστοφίδης, ὁ πρέσβης τῆς Κύπρου στήν Ἀθήνα, Ν. Κρανιδιώτης, οἱ Σ. Κυπριανοῦ καί Τ. Παπαδόπουλος, καί ὑπηρεσιακοί παράγοντες.

Ἐνόψει τῶν κρίσιμων συζητήσεων μέ τήν κυπριακή πολιτική ἡγεσία, εἶχε ὑποβληθεῖ στόν πρωθυπουργό σημείωμα, τό ὁποῖο, μεταξύ ἄλλων, συνόψιζε τήν κατάσταση στό Κυπριακό:

«Περιγραφή σημερινῆς καταστάσεως Κυπριακοῦ.

»1. Τοπικῶς: Βασικά στοιχεῖα τά ὁποῖα συνθέτουν κατάστασιν εἰς τήν νῆσον εἶναι τά ἑξῆς:

»α. Κατοχή 40% περίπου ἐδάφους Δημοκρατίας ὑπό τουρκικοῦ στρατοῦ, δυνάμεως 30.000 ἀνδρῶν περίπου.

»β. Ὑπαρξις 200.000 Ἑλληνοκυπρίων προσφύγων καί οἰκονομικαί καί κοινωνικαί συνέπειαι γεγονότος τούτου.

»γ. Κατοχή ὑπό Τούρκων ἄνω τοῦ 60% τῶν πλουτοπαραγωγικῶν πόρων τῆς νήσου.

»δ. Ραγδαία τουρκοποίησις κατεχομένων ὑπό Τούρκων ἐδαφῶν.

»ε. Εἰς ἑλληνοκυπριακήν πλευράν παρατηρεῖται ἔλλειψις συμπνοίας μεταξύ διαφόρων κομμάτων καί παρατάξεων.

»στ. Παρουσία τουρκικοῦ στρατοῦ εἰς Κύπρον συνεπάγεται βεβαίως οἰκονομικήν ἐπιβάρυνσιν διά Τουρκίαν. Αὕτη ὅμως θά ἠδύνατο μερικῶς ἐξουδετερωθῆ δι' ἐκμεταλλεύσεως ὑπό Τουρκίας πόρων κατεχομένων ἐδαφῶν καί πάντως Τουρκία ἀποδέχεται δαπάνην ταύτην.

»ζ. Κατά πληροφορίας ἑλληνικῆς Κυβερνήσεως, γενική εἶναι ἐντύπωσις εἰς Κύπρον ὅτι χρόνος ἐργάζεται πλέον ὑπέρ τουρκικῆς πλευρᾶς.

»2. Ἀπό διεθνοῦς πλευρᾶς:

»α. Εἶναι γεγονός ὅτι ἡ πολιτική μεταβολή εἰς Ἑλλάδα καί ἡ δευτέρα ἐπίθεσις Τούρκων εἰς Κύπρον μετέστρεψε διεθνῆ κοινήν γνώμην ὑπέρ ἡμῶν. Ἤδη ὅμως παρατηρεῖται φυσιολογική κάμψις τοῦ διεθνοῦς ἐνδιαφέροντος, ἐπιτεινομένη καί ἀπό τά μεγάλα οἰκονομικά προβλήματα πού ἀπειλοῦν τήν Εὐρώπην καί τήν Ἀμερικήν.

»β. Ὡς πρός τήν ἀμερικανικήν θέσιν, οὐδεμίαν ἔχομεν ἔνδειξιν ὅτι αἱ Ἡνωμέναι Πολιτεῖαι προτίθενται ἀσκήσουν ἀποφασιστικήν καί ἀποτελεσματικήν πίεσιν ἐπί Τουρκίας. Τό ἐνδιαφέρον τοῦ κ. Κίσινγκερ φαίνεται νά ἀποβλέπη περισσότερον εἰς τήν διάσωσιν τοῦ προσωπικοῦ του γοήτρου παρά εἰς τήν ἐξεύρεσιν λύσεως. Πίεσις Κογκρέσου καί κοινῆς γνώμης εἶναι ἀμφίβολον ἐάν δύναται συνεχισθῆ μέ ἀποτελεσματικότητα ἐπί μακρόν, ὅτε ἤδη παρῆλθον ἀμερικανικαί ἐκλογαί.

»γ. Οὔτε καί ἀπό σοβιετικῆς πλευρᾶς ἔχομεν ἐνδείξεις ὅτι Ρῶσοι προτίθενται ἀναλάβουν ἐνεργότερον ρόλον, πέραν κενῶν λόγων, εἰς ὁποίους ἔχουν περιορισθῆ μέχρι τοῦδε. Ἄλλωστε εἶναι πολύ πιθανόν ὅτι ὑφίσταται ἀμερικανοσοβιετική συνεννόησις ἐν προκειμένῳ.

δ. Ἀπό τήν Εὐρώπην ἐλάχιστα δυνάμεθα νά ἀναμένωμεν εἰς τήν πρᾶξιν, λόγῳ καί τῆς δυσχεροῦς πολιτικῆς καί οἰκονομικῆς καταστάσεως εἰς τήν ὁποίαν εὑρίσκεται.

»ε. Αἱ πραγματικαί προθέσεις τῆς Ἀγγλίας εἶναι, ὡς συνήθως, ἀνεξιχνίαστοι, ἡ δέ συμπαράστασις τῆς Γαλλίας εἶναι βεβαίως λίαν εὐπρόσδεκτος ἀλλά ἀμφιβόλου ἀποτελεσματικότητος.

στ. Ἡ πρόσφατος ἀπόφασις τῶν Ἡνωμένων Ἐθνῶν, ἐδικαίωσε, κατά τό μεγαλύτερον μέρος, τάς ἑλληνικάς θέσεις. Εἶναι ὅμως γνωστή εἰς πάντας ἡ πρακτική ἀξία τῶν ἀποφάσεων τῶν Ἡνωμένων Ἐθνῶν.

ζ. Εἰς τήν Τουρκίαν, τέλος, παρά τήν συνεχιζόμενην πολιτικήν κρίσιν, ὑφίσταται σταθερά ὑπερκομματική πολιτική ἐπί τοῦ Κυπριακοῦ, τυχόν δέ ἀποκλίσεις ἐξ αὐτῆς εἶναι πλέον ἀδιάλλακτοι. Ὄπισθεν ἄλλωστε τῶν τουρκικῶν Κυβερνήσεων εὑρίσκεται ὁ τουρκικός στρατός, ὁ ὁποῖος, εἰδικῶς ἐπί τοῦ Κυπριακοῦ, ἔχει ἀποφασιστικόν ρόλον.

η. Ὁ Ἀρχιεπίσκοπος θά τελῆ ἀσφαλῶς ἐν γνώσει τῶν ἀρνητικῶν ἀντιδράσεων τῆς Ἀμερικῆς, Ἀγγλίας καί Τουρκίας εἰς τό θέμα τῆς ἐπανόδου του εἰς Κύπρον»[116].

Κατά τήν πρώτη σύσκεψη, στίς 30 Νοεμβρίου, ὁ Κ. Καραμανλῆς ἐξέφρασε τή χαρά του γιά τήν παρουσία τοῦ προέδρου τῆς Κυπριακῆς Δημοκρατίας στήν Ἀθήνα καί ὑπογράμμισε ὅτι ἡ σύσκεψη εἶχε ἱστορική σημασία, καθώς δινόταν ἡ εὐκαιρία στήν ἑλληνική πλευρά νά χαράξει νέα γραμμή. Κατόπιν, ὁ Γ. Κληρίδης ἔκαμε σύντομη ἐπισκόπηση τῆς καταστάσεως. Ἐκτιμοῦσε ὅτι οἱ Τοῦρκοι ἔλεγχαν τό 75% τῶν πλουτοπαραγωγικῶν πηγῶν τοῦ νησιοῦ, ὅτι ὑπῆρχε πλήρης ἀδυναμία τῆς ἑλληνοκυπριακῆς πλευρᾶς νά ἀντιμετωπίσει στρατιωτικά νέα τουρκική ἐπίθεση, ὅτι ἡ ἀνεργία αὐξανόταν καί ὅτι ἡ Κυπριακή Δημοκρατία δέν μποροῦσε νά αὐτοσυντηρηθεῖ χωρίς σοβαρή ἐνίσχυση ἀπό τήν Ἑλλάδα. Στό ζήτημα τῆς μελλοντικῆς λύσεως, συνέχισε, οἱ Τοῦρκοι θά ἐπέμεναν στή γεωγραφική ὁμοσπονδία καί στό σχηματισμό τουλάχιστον ἑνός μεγάλου καντονίου στό βορρᾶ καθώς καί δύο ἤ τριῶν ἄλλων μικρότερων καντονίων. Καί, ἀναφερόμενος στό ἐδαφικό, σημείωσε: «Ὁ Ντενκτάς μοῦ εἶπε ὅτι μέ 25%, "we are in business"».

Ἡ συζήτηση κατόπιν περιστράφηκε στήν ἐσωτερική κατάσταση στίς ἐλεύθερες περιοχές, καί ἰδίως σέ πιθανή δραστηριότητα ὀπαδῶν τῆς ΕΟΚΑ Β΄ (οἱ ὁποῖοι, ἄν καί λίγοι, διέθεταν ἀρκετό ὁπλισμό). Ἀπό τήν πλευρά του, ὁ Μακάριος τόνισε ὅτι θά ἔδειχνε πνεῦμα καλῆς θελήσεως. Ἐξάλλου, συνέχισε, οἱ ἀντίπαλοί του δέν ἦταν καλά ὀργανωμένοι οὔτε καί κατά τήν ἐπταετία, παρά τήν ὑποστήριξη πού διέθεταν ἀπό τή χούντα. «Θά λησμονήσω τό παρελθόν... Ἀνταρτοπόλεμος ὅμως θά εἶναι καταστροφή. Οἱ Τοῦρκοι δέν εἶναι Ἄγγλοι. Θά σκοτώσουν ἀθώους». Σημείωσε, ἀκόμη, ὅτι θά προσπαθοῦσε νά συγκρατήσει καί τούς δικούς του ὀπαδούς. Καί τό σχετικό πρακτικό συνεχίζει:

«Μακάριος: Τώρα ἐπί τῆς οὐσίας. Ὑπάρχουν προβλή-

ματα καί ἐρωτήματα τρομερά δύσκολα. Δέν δυνάμεθα νά ἀγνοήσωμεν τήν πραγματικότητα. Οἱ Τοῦρκοι κατέχουν τό 40% τῆς Κύπρου. Δέν μποροῦμε νά τούς διώξουμε ἐνόπλως. Οὔτε συμφωνῶ μέ τό ἐπιχείρημα ὅτι ἐάν ἡ Ἑλλάς τώρα δέν δύναται νά ἐπέμβη ἐνόπλως θά δύναται σέ λίγα χρόνια νά ἐκδιώξη τούς Τούρκους ἐκ Κύπρου διά τῶν ὅπλων.

»Καραμανλῆς: *Εἶναι πρακτικῶς ἀδύνατον. Ἐάν ὑπῆρχε δυνατότης θά τό διακινδυνεύαμε. Τό μελετήσαμε μάλιστα, λάβαμε καί ἀποφάσεις. Ἀλλά διεφώνησαν οἱ στρατιωτικοί.*

»Ἀβέρωφ: Τήν 14ην Αὐγούστου διέταξεν ὁ κ. Καραμανλῆς πολεμικήν ἐνέργειαν ἔστω διά τήν τιμήν τῶν ὅπλων ἀλλά εἰς τό συμβούλιον πού ἔγινε ἐπείσθη νά μή λάβη χώραν διότι θά ἦτο καταστροφική. Μετά στείλαμε στήν Κρήτη μίαν ἰσχυράν μεραρχίαν καί ζητήσαμε ἀπό τούς Ἄγγλους ἀεροπορικήν κάλυψιν τῆς νηοπομπῆς ἀλλά δέν ἐδέχθησαν. Καί τότε σκεφθήκαμε νά ἐπιβῶμεν ἐπί τῶν πλοίων ὁ κ. Καραμανλῆς καί ἐγώ. Ἀλλά καί νά ἔφθανε ἡ μεραρχία αὐτή εἰς τήν Κύπρον τί θά μποροῦσε νά κάμη ἄνευ ἀεροπορικῆς καλύψεως καί ἄνευ δυνατοτήτων ἀνεφοδιασμοῦ; Ἐν πάσῃ περιπτώσει αὐτά εἶναι παρελθόν.

»Μακάριος: Ἐάν δεχθῶμεν γεωγραφικήν ὁμοσπονδίαν ποῖον ποσοστόν ἐδάφους θά μᾶς ἐπιστραφῇ; Ἐάν μᾶς ἐπιστρέψουν τό 10% μᾶς συμφέρει νά κρατήσουν τό 30% διά τῆς ὑπογραφῆς μας ἤ νά κρατήσουν τό 40% ἄνευ τῆς ὑπογραφῆς μας; Ἐν τῷ μεταξύ τό τμῆμα πού κατέχουν θά τουρκοποιῆται. Οἱ Τοῦρκοι ἔχουν ἕνα στρατηγικόν πλεονέκτημα. Δέν παρουσιάζουν τό πλῆρες σχέδιόν των καί δή ὡς πρός τήν ἔκτασιν τῆς τουρκικῆς περιοχῆς καί τάς ἐξουσίας τῆς κεντρικῆς Κυβερνήσεως. Ἐάν εἴπωμεν δεχόμεθα κατ' ἀρχήν ὁμοσπονδίαν ἐπί γεωγραφικῆς βάσεως θά ἀρχίσουν τά παζάρια καί ἡ θέσις μας δέν θά εἶναι εὐχάριστος. Μᾶς λέγουν δεχθῆτε κατ' ἀρχήν καί μετά συζητῶμεν τά ὑπόλοιπα. Ἔχομεν λοιπόν τρία θέματα:

»1. Λειτουργική Ὁμοσπονδία.

»Κάποτε τήν ζητοῦσαν οἱ Τοῦρκοι καί ἡμεῖς δέν ἐδεχόμεθα. Ἔχουν δίκαιον οἱ ἀσκοῦντες κριτικήν ἀλλά ὁ κ. Κληρίδης δέν ἠδύνατο νά δεχθῇ τοιαύτην λύσιν ἄνευ συναινέσεώς μου καί ἐγώ δέν ἠμποροῦσα νά δεχθῶ τοιοῦτον τί διότι ἐφοβούμην πραξικόπημα. Οἱ Ἕλληνες ἀξιωματικοί ὑπενόμευον τάς συνομιλίας. Ἐν πάσῃ περιπτώσει παράτασις τῶν συνομιλιῶν ἐσήμαινεν ἀναβολήν τοῦ πραξικοπήματος.

»Καραμανλῆς: *Δέν νομίζω ὅτι ὁ Παπαδόπουλος ἐσχεδίαζεν πραξικόπημα.*

»Μακάριος: Συμφωνῶ. Ἀλλά ἡ πρόοδος εἰς τάς διακοινοτικάς ἐπετεύχθη κυρίως, μετά τήν πτῶσιν τοῦ Παπαδοπούλου. Ὁπωσδήποτε, εἶχον νομίσει, ὅτι ἠδυνάμεθα νά πιέσωμεν τούς Τούρκους. Ἡμεῖς τότε εἴμεθα τό Κράτος. Τό ἑλληνικόν Κράτος. Αὐτοί ἦσαν αὐτοεγκλωβισμένοι. Καί δέν μᾶς ἐπεβάρυνον οἰκονομικῶς. Νόμιζα ὅτι τό καθεστώς εἶχεν περισσοτέραν λογικήν. Αἱ συνέπειαι τοῦ πραξικοπήματος ἦσαν μοιραῖαι διά τήν Κύπρον. Τώρα ἄς δοῦμεν τί δυνάμεθα νά περισώσωμεν. Οἱ Τοῦρκοι δέν δέχονται λειτουργικήν ὁμοσπονδίαν.

»2. Λύσις γεωγραφικῆς ὁμοσπονδίας μέ καντόνια. Πλεονέκτημα λύσεως ταύτης μεγαλύτεραι ἐξουσίαι κεντρικῆς Κυβερνήσεως. Ἐάν μᾶς ἔλεγον οἱ Τοῦρκοι τήν ἔκτασιν τῶν καντονίων θά εἴμεθα εἰς θέσιν νά σταθμίσωμεν.

»3. Γεωγραφική ὁμοσπονδία μέ δύο ζώνας. Δέν θέλω νά θυσιάσωμεν τήν ἀρχήν πρίν ἤ γνωρίζομεν ὅλας τάς ἀπαιτήσεις τῶν Τούρκων. Ἐάν θέλουν δύο ζώνας μέ πληθυσμιακήν ἀναλογίαν τότε οἱ Ἑλληνοκύπριοι πρόσφυγες δέν θά ἐπιστρέψουν, ἔστω καί ἐάν τούς δέχωνται οἱ Τοῦρκοι. Πάντως ἔχω τήν ἐντύπωσιν, ὅτι μέρος τοῦ καταληφθέντος ἐδάφους θά ἐπιστραφῇ. Τώρα δέν τό ἐπιστρέφουν οἱ Τοῦρκοι διά νά ἔχουν ἕνα ὅπλον διά τάς διαπραγματεύσεις. Θά ἦτο τεραστία δι' ἡμᾶς ἀνακούφισις ἄν μᾶς ἐπέστρεφον τήν ἑλληνικήν Ἀμμόχωστον καί τήν Μόρφου. Εἰς τά ξενοδοχεῖα τῆς Ἀμμοχώστου θά ἠδυνάμεθα νά στεγάσωμεν πολλούς πρόσφυγας. Ἡ Μόρφου ἔχει οἰκονομικήν σημασίαν. Καλλιεργοῦνται ἐκεῖ ἐσπεριδοειδῆ καί σιτηρά. Ὁ Κίσινγκερ ἤλπιζε δι' ὡρισμένας ὑποχωρήσεις τῶν Τούρκων ἄνευ ἀνταλλαγμάτων. Ἀλλά εἶμαι ἀπαισιόδοξος διότι τώρα δέν ὑπάρχει τουρκική Κυβέρνησις. Δύο φοράς ἤθελε νά πάη ὁ Κίσινγκερ εἰς Ἄγκυραν καί δέν ὑπῆρχε Κυβέρνησις. Μόνοι μας χωρίς ἄλλην ὑποστήριξιν δέν κάνομεν τίποτε. Μόνον ὁ Κίσινγκερ μπορεῖ νά βολιδοσκοπήση καί νά ἀσκήση πίεσιν καί πειθώ ἐπί τῶν Τούρκων ὥστε νά εἴπουν ποῖον εἶναι τό μίνιμουμ τῶν ὑποχωρήσεων εἰς ἄς εἶναι διατεθειμένοι νά προβοῦν καί νά γνωρίζωμεν τάς προτάσεις των. Ἕν ἄλλο πρόβλημα εἶναι, ἐάν πρέπη νά δεχθῶμεν κάτι τι ἐκτός τοῦ πνεύματος τῆς ἀποφάσεως τῆς Γενικῆς Συνελεύσεως τῶν Ἡνωμένων Ἐθνῶν. Ἀνεξαρτήτως τῆς ἀξίας τῆς ἀποφάσεως. Εἰς ὅλα αὐτά τά ἐρωτήματα δέν μπορῶ νά ἀπαντήσω ἐάν δέν ἀκουσθοῦν ὅλαι αἱ ἀπόψεις.

»Καραμανλῆς: *Ἄς ἐξετάσωμεν πῶς βλέπετε τήν κατάστασιν διεθνῶς.*

»Κληρίδης: Εἶμαι πεπεισμένος ὅτι οἱ Τοῦρκοι δέν θα δεχθοῦν παρά ἕνα μεγάλο καντόνιον εἰς τόν βορρᾶν.

»Μακάριος: Συμφωνῶ. Τό ἐρώτημα ὅμως εἶναι μέχρι ποίου σημείου δυνάμεθα νά φθάσωμεν. Ὁ πόλεμος ἀποκλείεται.

»Κληρίδης: Τό χειρότερον θά εἶναι ἡ διαιώνισις τῆς καταστάσεως. Προβλέπω ὅτι, ἄν δέν ὑπάρξη συμφωνία, οὐδέποτε θά ἐπανακτήσωμεν τό 40% τό ὁποῖον κατέχουν σήμερον οἱ Τοῦρκοι. Ἡ ἐκκρεμότης περιέχει καί ἄλλους κινδύνους διά τό ὑπόλοιπον τῆς νήσου. Πάντως, ἐάν διά τοῦ "διεθνοῦς παράγοντος" ἐννοοῦμεν τόν ΟΗΕ δέν ἀποδίδω καμμίαν σημασίαν.

»Καραμανλῆς: *Ἐννοῶ τάς ξένας Κυβερνήσεις.*

»Κληρίδης: Νομίζω ὅτι οἱ Ἀμερικανοί εἶναι ὑπέρ τῆς ὁμοσπονδίας ἐπί γεωγραφικῆς βάσεως. Δέν θέλουν νά πιέσουν τήν Τουρκίαν διά λύσιν καντονίων. Ἐνδεχομένως νά πιέσουν διά νά ὑποχωρήση ὡς πρός τήν ἔκτασιν τοῦ τουρκικοῦ τμήματος.

»Μακάριος: Ὁ Κίσινγκερ μοῦ εἶπεν ὅτι δέν ὑπέβαλε καμμίαν συγκεκριμένην πρότασιν εἰς τήν Ἄγκυραν. Τόν ἐρώτησα ἐάν ἔχη κανένα σχέδιον καί μοῦ εἶπεν ὅτι δέν ἔχει σχέδιον οὔτε ἔχει ὑποβάλει σχέδιον τι εἰς τούς Τούρκους. Ἐάν εἶχε πάει εἰς Ἄγκυραν θά μᾶς ἔλεγε τί ὑποστηρίζουν.

»Κληρίδης: Μοῦ ἐτηλεγράφησε ὅτι δέν βλέπει δυνατότητας καντονιακῆς ὁμοσπονδίας.

»Μακάριος: Ἐμένα μοῦ εἶπε ὅτι ὁ ἴδιος προτιμᾶ ὁμοσπονδίαν μέ πολλά καντόνια. Ἀλλά δέν νομίζει ὅτι οἱ Τοῦρκοι θά τήν ἐδέχοντο. Ὅταν τό εἶπα αὐτό εἰς τόν Κάλλαχαν μοῦ εἶπε ὅτι οἱ Ἄγγλοι δέν ὑποστηρίζουν τήν μίαν

ἤ τήν ἄλλην λύσιν ἀλλά ἁπλῶς κάνουν μίαν ρεαλιστικήν ἐκτίμησιν τῆς καταστάσεως.

»Μπίτσιος: Μακαριώτατε, θά ἤθελα εὐσεβάστως νά παρακαλέσω νά μή λέτε εἰς τούς Ἄγγλους τί σᾶς λέγουν οἱ Ἀμερικανοί. Ὁ Κίσινγκερ μοῦ εἶπε ὅτι ὁ Κάλλαχαν εἰς τήν Γενεύην ἔπαιξε προσωπικόν ἀγγλικόν παιγνίδι. Οἱ Ἄγγλοι, ὡς γνωστόν, κατέχονται ἀπό συμπλέγματα διχοτομήσεως.

»Κληρίδης: Ἡ ἄποψίς μου εἶναι ὅτι τό μάξιμουμ πού μποροῦν νά προσφέρουν οἱ Ἀμερικανοί εἶναι νά συγκρατήσουν τούς Τούρκους ὥστε νά μήν προβοῦν οὗτοι εἰς περαιτέρω δυναμικάς ἐνεργείας ἐν Κύπρῳ καί νά πιέσουν διά μερικάς παραχωρήσεις. Θέλουν ὁμοσπονδίαν ἐπί γεωγραφικῆς βάσεως καί μάλιστα μέ δύο ζώνας. Τό ἴδιο καί οἱ Ἄγγλοι. Οἱ Ρῶσοι δέν εἶναι διατεθειμένοι νά κινηθοῦν δυναμικῶς διά νά ἐκδιώξουν τούς Τούρκους ἐκ Κύπρου. Ὡς πρός τήν ἐσωτερικήν διάρθρωσιν ἀποφεύγουν νά λάβουν θέσιν λέγοντες ὅτι πρόκειται περί ἐσωτερικοῦ θέματος. Αἱ ἀπόψεις τοῦ ΑΚΕΛ τάς ὁποίας ἀνέφερα προηγουμένως, πρέπει νά διετυπώθησαν κατόπιν συνεννοήσεως μέ τούς Ρώσους.

»Δούντας: Ὁ γενικός γραμματεύς τῆς ἀριστερᾶς ἐργατικῆς ὁμοσπονδίας ἐν Κύπρῳ καί σημαντικόν στέλεχος τοῦ ΑΚΕΛ μοῦ εἶπεν ὅτι πρῶτον νά δεχθῶμεν λειτουργικήν ὁμοσπονδίαν, ἄν ἀποτύχωμεν πολλά καντόνια, καί ἄν πάλιν ἀποτύχωμεν, δύο ζώνας ἔστω καί ἄν τοῦτο συνεπάγεται μή ἐπιστροφήν τῶν προσφύγων. Ὅταν τόν ρώτησα ἐάν ταῦτα συμπίπτουν μέ τάς ἀπόψεις Σοβιετικῆς Ἑνώσεως μοῦ εἶπεν ὅτι ἡ Σοβιετική Ἕνωσις οὐδέποτε ἔφερεν ἀντίρρησιν διά ὁμοσπονδίαν.

»Κληρίδης: Ὁ πρέσβυς τῆς Τσεχοσλοβακίας μοῦ εἶπε πρό ἡμερῶν ὅτι δέν ὑπάρχει ἄλλη λύσις πλήν ὁμοσπονδίας μέ δύο ζώνας. Τό ἴδιο πιστεύουν καί οἱ Γιουγκοσλάβοι. Οἱ Γάλλοι δέν ἔχουν ἐκφρασθῆ, τοὐλάχιστον εἰς ἐμέ. Οἱ Γερμανοί ἀκολουθοῦν περίπου τήν ἴδιαν μέ τούς Γάλλους τακτικήν. Κατά πληροφορίας μου καί οἱ Γερμανοί δέν βλέπουν ἄλλο τι ἀπό λύσιν μέ δύο περιοχάς. Καί ὁ Βέκμαν, ὁ ὁποῖος εἶναι ἐπιπόλαιος, καί αὐτός δέν βλέπει παρά δύο ζώνας. Δέν πρέπει νά δίδεται ἐντύπωσις εἰς κυπριακόν λαόν ὅτι δύναται τό πρόβλημα νά ἐπιλυθῆ διά τοῦ ΟΗΕ. Δέν βλέπω καμμίαν κίνησιν ἐκ μέρους τῶν ἰσχυρῶν, εἴτε Ἀμερικανῶν εἴτε Ρώσων, πρός ὑλοποίησιν τοῦ ψηφίσματος τῆς Γενικῆς Συνελεύσεως τοῦ ΟΗΕ. Τό Κυπριακόν δέν συνεζητήθη εἰς Βλαδιβοστόκ μεταξύ Φόρντ καί Μπρέζνιεφ.

»Καραμανλῆς: *Τό γνωρίζω. Ὅταν ἐξέφρασα τήν ἱκανοποίησίν μου διά τό περί Κυπριακοῦ ἀπόσπασμα τοῦ ἀνακοινωθέντος, μέ ἐπληροφόρησαν, ὅτι τοῦτο εἶχεν ἁπλῶς συντάξει Drafting Commitee.*

Κληρίδης: Παράτασις τῆς σημερινῆς καταστάσεως εἶναι ἡ χειροτέρα περίπτωσις. Καί τά λεγόμενα ἀνθρωπιστικά προβλήματα λύονται, ἐκ τῶν πραγμάτων, κατά κανόνα ὑπέρ τῶν Τούρκων. Εἶναι ἐπικίνδυνον νά δεχθῶμεν κατ' ἀρχήν γεωγραφικήν ὁμοσπονδίαν ἀλλά ὑπάρχουν τρόποι νά δεχθῶμεν κατ' ἀρχήν χωρίς νά δεχθῶμεν τήν ὅλην λύσιν. Ἀπό κάπου πρέπει νά ἀρχίσωμεν.

»Καραμανλῆς: *Ὁ Ντενκτάς ἔχει καμμίαν ἀνεξαρτησίαν;*

»Κληρίδης: Οὐδεμίαν.

»Δούντας: Μπορεῖ νά γίνη κατ' ἀρχήν ἀποδοχή τῆς γεωγραφικῆς ὁμοσπονδίας ἐπί διερευνητικῆς βάσεως. Νά ἐρωτήσωμεν, δηλαδή, τούς Τούρκους ποία θά ἦτο ἡ ἔκτασις τῆς τουρκικῆς περιοχῆς καί ποῖαι αἱ ἐξουσίαι τῆς κεντρικῆς Κυβερνήσεως, ἄν ἐδεχώμεθα κατ' ἀρχήν λύσιν γεωγραφικῆς ὁμοσπονδίας.

»Παπαδόπουλος: Ὑπάρχει ἠττοπάθεια μεταξύ τῶν Ἑλληνοκυπρίων. Δέν ἔχει γίνει καμμία προσπάθεια ἀναπτερώσεως τοῦ ἠθικοῦ τοῦ πληθυσμοῦ. Θά ἀντιμετωπίσωμεν ἀναταραχήν μεταξύ τῶν προσφύγων ἐάν γίνη ἀντιληπτόν ὅτι δέν ὑπάρχει πιθανότης νά ἐπιστρέψουν. Καί θά ἀντιμετωπίσωμεν μαζικήν ἔξοδον καί δή τῶν πλέον δυναμικῶν στοιχείων. Σήμερον ὑπάρχει ρεῦμα διαρροῆς ἐκ Κύπρου. Τοῦτο περιορίζεται, κάπως, λόγῳ τῶν εἰδικῶν νομοθετικῶν μέτρων τά ὁποῖα ἔχομεν λάβει, καί λόγῳ τῶν ἐλπίδων, ὅτι, μέ τήν ἐπιστροφήν τοῦ Μακαριωτάτου, ἡ κατάστασις θά βελτιωθῆ. Ἔπειτα ἡ ΕΟΚΑ Β΄ μπορεῖ νά ἐκμεταλλευθῆ καί νά ρίξη ἕνα σύνθημα τό ὁποῖον εὑρίσκεται εἰς λανθάνουσαν κατάστασιν. Τήν διπλῆν ἕνωσιν.

»Κληρίδης: Διαφωνῶ. Οὐδείς θά τολμήση νά εἴπη τι περί διπλῆς ἑνώσεως. Σημαντική διαρροή εἰς Κύπρον θά πραγματοποιηθῆ ἄν δέν ἐξευρεθῆ λύσις. Ἄν ἐπιτευχθῆ λύσις, ἐλπίζομεν ὅτι 140.000 πρόσφυγες θά ἀποκατασταθοῦν ἱκανοποιητικῶς καί, ἀπό τούς ὑπολοίπους, δέν θά φύγουν ὅλοι.

»Παπαδόπουλος: Ὁ διεθνής παράγων πιέζει πρός ἐξεύρεσιν λύσεως. Ἀφ' ἧς στιγμῆς ἀρχίσουν διαπραγματεύσεις ἐλπίς πιέσεων ἐπί Τουρκίας ἐκλείπει. Ἐμᾶς θά πιέζουν. 25% εἰς τόν βορρᾶ εἶναι δυνατόν νά ἀντιστοιχῆ πρός 50% τῆς οἰκονομίας τῆς Κύπρου. Θά χαθοῦν πολύτιμοι ἐκεῖ ἐπενδύσεις καί οἱ ἐπενδυταί θά ἐγκαταλείψουν τήν Κύπρον. Εἰρήσθω ἐν παρόδῳ, ὅτι ἡ περιοχή Μόρφου δέν ἔχει νερό καί συνεπῶς, ἔχει οἰκονομικήν ζωήν μόνον 2-3 ἐτῶν.

»Συμπέρασμα: Ἄν χάσωμεν τό 25% εἰς τόν βορρᾶν, τό ὑπόλοιπον θά εἶναι βιώσιμον;

»Χριστοφίδης: Ἄν μᾶς ἐπιστρέψουν μέρος τῆς Μεσαορίας καί τήν Μόρφου, ἴσως ὅ,τι κρατήσουν νά μή ὑπερβαίνη τό 30% τῆς κυπριακῆς οἰκονομίας.

»Μπίτσιος (πρός Παπαδόπουλον): Πόσον "βλέπετε" τό βόρειον καντόνιον;

»Παπαδόπουλος: Ἴσον πρός τό ἀρχικόν τουρκικόν προγεφύρωμα. Δηλαδή 8%.

»Ἀβέρωφ: Δυστυχῶς, αὐτό δέν δύναται παρά νά ἀποτελῆ ἁπλῆ εὐχήν.

»Χριστοφίδης: Μόνον οἱ Ἀμερικανοί μποροῦν νά πιέσουν τούς Τούρκους. Καί τοῦτο μέχρι σημείου νά μή χάσουν τήν Τουρκίαν. Ἐάν χρειασθῆ νά ἐπιλέξουν μεταξύ Τουρκίας καί Ἑλλάδος ἡ ἐκλογή των θα εἶναι ἡ Τουρκία. Ἴσως οἱ Τοῦρκοι νά δεχθοῦν καντόνια ἐάν περιορισθοῦν εἰς δύο ἤ τρία πρός βορρᾶν. Ἡ Εὐρώπη — καί ἐννοῶ τούς "Ἐννέα" — μᾶλλον ἀκολουθεῖ τήν ἀμερικανικήν πολιτικήν. Εἶναι διατεθειμένη νά βοηθήση πρός ἀνακούφισιν τῶν προσφύγων, ὄχι διά ἐπιστροφήν των. Ἡ Σοβιετική Ἕνωσις ἐνδιαφέρεται διά τό θέμα τῶν ἐγγυήσεων διά νά εἰσέλθη λίγο μέσα καί δι' αὐτό οἱ Ἀμερικανοί ἐναντιοῦνται εἰς πᾶσαν σοβιετικήν ἀνάμιξιν.

»Ἐξ ἄλλου οἱ Σοβιετικοί δέν ἀντιτίθενται εἰς ὁμοσπονδίαν. Διπλῆ ἕνωσιν δέν θά ἀποδεχθῆ ἡ Τουρκία διά νά μήν ἔχη εἰς τά νῶτα της τήν Ἑλλάδα. Ὡς πρός τόν ΟΗΕ

Ὑποδοχή τοῦ προέδρου Μακαρίου στήν Ἀθήνα.

ἐλάχιστη σημασία ἔχει ἀπό πρακτικῆς ἀπόψεως. Ἡ πραγματικότης εἶναι σκληρά. Θά εἴμεθα ποτέ εἰς θέσιν νά πάρωμε κάτι πίσω ἄν δέν συμφωνήσωμεν; Ὄχι. Θά πρέπη λοιπόν νά ἐξετάσωμεν τί μᾶς συμφέρει: ὁμοσπονδία μέ 25% ἤ νά ἀφήσωμεν τήν κατάστασιν ὡς ἔχει; Αὐτό θά ἦτο ἡ χειροτέρα λύσις. Ἐξ ἄλλου, ἡ Τουρκία δέν δέχεται διπλῆν ἕνωσιν. Δέν θέλει νά ἔχη τήν Ἑλλάδα ἐν Κύπρῳ. Φοβεῖται, ὅτι ἄν συνέβαινεν αὐτό, μέ πρώτην εὐκαιρίαν θά ἐκινούμεθα διά νά ἀνακτήσωμεν τό βόρειον τμῆμα. Καί αἱ ΗΠΑ δέν δέχονται διπλῆν ἕνωσιν.

»Μπίτσιος: Διότι οὐδέποτε θά τήν ἐδέχετο ἡ ΕΣΣΔ.

»Χριστοφίδης: Ἐάν ἀποφασισθῆ ὁμοσπονδία, σημασίαν ἔχουν ἡ ἔκτασις τῆς τουρκικῆς περιοχῆς, ἡ ἐλευθερία κινήσεων, ἡ ἐπανεγκατάστασις τῶν προσφύγων καί αἱ ἁρμοδιότητες τῆς κεντρικῆς Κυβερνήσεως. Θά μποροῦσαν νά ἐρωτηθοῦν οἱ Τοῦρκοι ποῖον τό σχέδιόν των.

»Ἀβέρωφ: Θεωρῶ παράτασιν τῆς παρούσης καταστάσεως ὡς καταστρεπτικήν. Διότι, ὅσον διαρκεῖ, τόσον πιό δύσκολον θά εἶναι νά ἀποχωρήσουν οἱ Τοῦρκοι καί τόσον θά φεύγουν οἱ Ἕλληνες.

»Καραμανλῆς: *Ἄς διακόψωμεν τώρα διά αὔριον εἰς τάς 10.30΄ π.μ.».*

Τά πρακτικά τῆς συσκέψεως τῆς 1ης Δεκεμβρίου:

«Καραμανλῆς: *Μήπως θέλει κανείς ἐκ μέρους τῆς κυπριακῆς πλευρᾶς νά προβῆ εἰς ἐκτίμησιν τῆς παρούσης καταστάσεως;*

»Παπαδόπουλος: Κατά τήν γνώμην μου δέν ἔχουν ἐξαντληθῆ τά περιθώρια εἰς τόν διεθνῆ τομέα.

»Κυπριανοῦ: Δέν ὑπάρχει ἀμφιβολία ὅτι διεθνῶς ἔχει δημιουργηθῆ ἡ ἐντύπωσις περί τοῦ ἀναποφεύκτου τῆς γεωγραφικῆς ὁμοσπονδίας. Θά πρέπη νά καταβάλωμεν πᾶσαν προσπάθειαν νά τούς μεταπείσωμεν.

»Καραμανλῆς: *Εἶναι ἀργά νά τούς μεταπείσωμεν.*

»Χριστοφίδης: Ἀκόμη καί εἰς τήν Γαλλίαν ἐδημιουργήθη αὐτή ἡ ἐντύπωσις.

»Κυπριανοῦ: Συμφώνως πρός πληροφορίας μου προερχομένας ἀπό τόν Ἑλληνοαμερικανόν γερουσιαστήν κ. Μπραδήμα προετοιμάζεται νέα ἐκστρατεία εἰς τό Κογκρέσον. Δέν εἶμαι βέβαιος ὅτι ἔχουν ἐξαντληθῆ τά περιθώρια. Ἐάν δέν ἐπιτύχωμεν μίαν καλήν λύσιν τοῦ κυπριακοῦ ζητήματος αἱ ἐπιπτώσεις θά εἶναι τεράστιαι. Οἱ πρόσφυγες δέν θά ἐπιστρέψουν. Θά αὐξηθῆ ἡ διαρροή τοῦ πληθυσμοῦ ἐκ τῆς Κύπρου, μέ συνέπειαν τήν μεταβολήν τῆς συνθέσεως τοῦ πληθυσμοῦ. Διερωτῶμαι ποῖος εἶναι ὁ στόχος τῆς Τουρκίας; Μήπως θέλει νά καταλάβη ὅλην τήν Κύπρον; Θά ἠδύνατο νά τό ἐπιτύχη καί μέ οἱασδήποτε διεθνεῖς ἐγγυήσεις. Ἴσως δέ αὐταί νά τήν διευκολύνουν. Πάντως τό νέον στοιχεῖον τό ὁποῖον ὑπεισέρχεται εἶναι ἡ διπλωματική παρουσία τῆς Ἑλλάδος.

»Καραμανλῆς: *Τί θά ἐπιδιώξωμεν;*

»Κυπριανοῦ: Ἡ γεωγραφική ὁμοσπονδία θά ἐσήμαινε τήν καταστροφήν τῆς Κύπρου. Δέν θά εἴχαμεν ἐπιχειρήματα κατά τῆς διπλῆς ἑνώσεως. Εἶμαι ὑπέρ τῆς λύσεως τῶν πολλῶν καντονίων.

»Καραμανλῆς: *Δηλαδή γεωγραφικήν ὁμοσπονδίαν μέ πολλά καντόνια;*

»Κληρίδης: Ὁ κ. Κυπριανοῦ ἔκαμε ἕνα ἅλμα λογικῆς. Δηλαδή, ἐάν δεχθῶμεν γεωγραφικήν ὁμοσπονδίαν κινδυ-

νεύει νά κατακτηθῆ ἡ ὑπόλοιπος Κύπρος. Ἂν ὄχι θά εἶναι μικρότερος ὁ κίνδυνος;

»Καραμανλῆς: *Δέν μποροῦν ὑπό τάς παρούσας συνθήκας νά καταλάβουν ὅλην τήν Κύπρον. Ἀλλοῦ ἀποβλέπουν οἱ Τοῦρκοι. Θά ἤθελα νά εἴπω ὡρισμένα πράγματα. Στήν Κύπρο ὅπως εἴπαμε καί εἰς τήν χθεσινήν σύσκεψιν ἔχει δημιουργηθῆ μία δραματική κατάστασις λόγῳ τῆς κατοχῆς τοῦ 40% τοῦ ἐδάφους τῆς Δημοκρατίας καί τῆς δημιουργίας χιλιάδων προσφύγων. Ὑπάρχουν ἐπίσης καί ἀντιθέσεις διαφόρων πολιτικῶν ὁμάδων, ἀδιάφορον ἄν δέν ἐκδηλώνωνται, πλήν ὅμως φθάνουν σέ μᾶς. Καί ἡ οἰκονομική κατάστασις τῆς Κύπρου εἶναι δυσάρεστος. Ἡ ὅλη κατάστασις ἀπαιτεῖ ἄμεσον καί ταχεῖαν ἀντιμετώπισιν ἐκ μέρους μας. Καί ἡ κατάστασις εἰς τήν Ἑλλάδα εἶναι ἐπίσης δυσάρεστος. Ὁ στρατός κατά τήν διάρκειαν τῆς ἐπταετίας διεφθάρη καί ἀπώλεσε τήν σύμπνοιάν του. Ἀπαιτεῖται μία περίοδος τριῶν ὡς τεσσάρων ἐτῶν διά νά ἀποκατασταθῆ ἡ σύμπνοια καί ἡ πειθαρχία εἰς αὐτόν. Ὡς γνωρίζετε, διά νά διαμαρτυρηθῶμεν κατά τῆς ἀποβάσεως τῶν Τούρκων καί τῆς ἀνοχῆς τῶν συμμάχων μας ἐφύγαμε ἀπό τό ΝΑΤΟ. Βεβαίως δέν φύγαμε εὐχαρίστως διότι πιθανόν μία τέτοια πρᾶξις νά ἀποδειχθῆ ἐπικίνδυνος διά τό μέλλον. Πλήν ὅμως, ὑπό τάς παρούσας συνθήκας ἡ ἀποχώρησίς μας ἦτο ἐπιβεβλημένη καί διά νά ἀσκήσωμεν κάποιαν πίεσιν ἐπί τῶν συμμάχων, ἵνα αὐτοί παρέμβουν καί χαλιναγωγήσουν τούς Τούρκους. Ὡς σᾶς εἶπε χθές καί ὁ κ. ὑπουργός Ἐθνικῆς Ἀμύνης κατά τήν ἡμέραν τῆς ἀποβάσεως καί δή τήν 5ην πρωϊνήν, κατά τήν σύσκεψιν ἡ ὁποία ἔγινε, ἐζήτησα νά κάνωμεν μίαν στρατιωτικήν ἐπιχείρησιν διά τήν τιμήν τῶν ὅπλων. Οἱ στρατιωτικοί μας μέ ἀπέτρεψαν. Σέ δεύτερον στάδιον ἐζήτησα ὅπως σχηματισθῆ μία νηοπομπή τήν ὁποίαν θά ἐσυνόδευον ἐγώ, ἀλλά ἡ στρατιωτική ἡγεσία μας καί πάλιν ἀπέκλεισεν αὐτήν τήν λύσιν. Ἡ στρατιωτική βοήθεια πρός τήν Κύπρον ἀποκλείεται καί εἰς τό μέλλον λόγῳ τοῦ γεωγραφικοῦ πλεονεκτήματος τῆς Τουρκίας. Ἀλλά καί ἡ οἰκονομική κατάστασις τῆς Ἑλλάδος εἶναι ἐπίσης δυσάρεστος. Π.χ. ὁ προϋπολογισμός μας θά σημειώση ἐφέτος ἔλλειμμα 24.000.000.000 δραχμῶν, ἐνῷ ὁ προϋπολογισμός τοῦ ἔτους 1975 θά ἔχη ἔλλειμμα 37.000.000.000 δραχμῶν. Θά πρέπη νά λάβωμεν σοβαρῶς ὑπ' ὄψιν τά στοιχεῖα αὐτά.*

»Καί ἡ διεθνής κατάστασις δέν εἶναι ἐνθαρρυντική. Αἱ ΗΠΑ ἐπιθυμοῦν μίαν λύσιν τοῦ Κυπριακοῦ ἀλλά, εὑρισκόμεναι ἐνώπιον τοῦ διλήμματος ἄν θά πρέπη νά προτιμήσουν μεταξύ Ἑλλάδος ἤ Τουρκίας, προτιμοῦν ὁπωσδήποτε τήν Τουρκίαν. Ἂν ὁ Κίσινγκερ κινῆται αὐτήν τήν στιγμήν τοῦτο ὀφείλεται εἰς τάς σχέσεις τῶν Ἑλληνοαμερικανῶν εἰς τό Κογκρέσον, καί διότι ἔχει λάβει τό ζήτημα ὡς θέμα προσωπικοῦ γοήτρου. Πλήν ὅμως τόν τελευταῖον καιρόν παρατηρῶ μετά μεγάλης λύπης ὅτι τό ἐνδιαφέρον του ἔχει μειωθῆ. Τοῦτο πιθανόν νά ὀφείλεται εἴτε εἰς μείωσιν τῆς πιέσεως ἐπ' αὐτοῦ εἴτε λόγῳ τῆς ἀντιδράσεως τῶν Τούρκων. Ἡ ἀμερικανική πολιτική υἱοθετεῖ τήν ἀρχήν τῆς γεωγραφικῆς ὁμοσπονδίας καί ὑπόσχεται νά ἀσκήση πίεσιν διά τόν ἀριθμόν τῶν καντονίων καί διά τήν ἔκτασιν, ἀλλά ἀμφιβάλλουν ἄν οἱ Τοῦρκοι θά δεχθοῦν τήν λύσιν τῶν πολλῶν καντονίων. Οἱ Ἄγγλοι, καίτοι εἶναι ὑπεύθυνοι διά τήν κατάστασιν εἰς τήν Κύπρον διότι ἠδύναντο νά ἀποτρέψουν καί τό πραξικόπημα τῶν συνταγματαρχῶν καί τήν ἀπόβασιν τῶν Τούρκων, υἱοθετοῦν τάς τουρκικάς ἀπόψεις. Μάλιστα ὁ πρωθυπουργός κ. Οὐΐλσον διέπραξε τό παράπτωμα εἰς τό συγχαρητήριον μήνυμά του πρός ἐμέ νά ζητῆ νά ἀποδεχθῶμεν τήν βάσιν τήν ὁποίαν θέτουν οἱ Τοῦρκοι, δηλαδή τήν λύσιν τῶν δύο περιοχῶν. Οἱ Τοῦρκοι εἶναι ἀδιάλλακτοι διότι εὑρίσκονται εἰς θέσιν ὑπεροχῆς. Καί διότι δημιούργησαν τετελεσμένα γεγονότα. Οἱ Ρῶσοι ὄχι μόνον δέν βοηθοῦν ἀλλά πιθανόν νά θέλουν νά μή τελειώση ποτέ τό Κυπριακόν καί μπορεῖ ἐπίσης νά ἐπιθυμοῦν ἑλληνοτουρκικήν διαμάχην. Τούς συμφέρει νά ὑπάρχη μία συνεχής πληγή εἰς τήν Μέσην Ἀνατολήν.

»Ὅλα τά ἀνωτέρω ἀποδεικνύουν ὅτι διεθνῶς τό θέμα δέν εὑρίσκεται εἰς καλήν κατάστασιν. Βεβαίως, ὑπάρχει βελτίωσις τῆς κοινῆς γνώμης καί τοῦ διεθνοῦς τύπου, ὁ ὁποῖος εἶναι τήν στιγμήν αὐτήν ὑπέρ τῶν ἀπόψεών μας, ἀλλά οἱ παράγοντες αὐτοί μέ τήν πάροδον τοῦ χρόνου ἀτονοῦν. Ὑπάρχει ἀπό τῆς πλευρᾶς τῶν Ἄγγλων, τῶν Ἀμερικανῶν καί τῶν Τούρκων ἀντίδρασις διά τήν ἐπιστροφήν τοῦ Μακαριωτάτου. Οἱ Ἀγγλοαμερικανοί μᾶς λέγουν ὅτι ἄν ἐπανέλθη ὁ Μακάριος εἰς τήν Κύπρον, ἡ Τουρκία πιθανόν νά βρῆ πρόσχημα διά νά ἀναλάβη νέας πρωτοβουλίας. Χθές εἰς τήν Ἄγκυραν τό Συμβούλιον Ἐθνικῆς Ἀμύνης ἀπεφάσισεν τήν παράτασιν τοῦ στρατιωτικοῦ νόμου εἰς τρεῖς ἕως τέσσερεις περιοχές ἐπί ἕνα μῆνα. Διατυπώνουν δέ τήν ἀπειλήν ὅτι ἄν ἐπανέλθη ὁ Μακάριος εἰς τήν Κύπρον θά εἶναι ἀδύνατος ἡ ἐπανάληψις τοῦ διαλόγου καί πιθανῶς ἡ Τουρκία νά βρεθῆ εἰς τήν ἀνάγκην νά ἀναλάβη νέας πρωτοβουλίας εἰς τήν Κύπρον. Καί διεθνῶς ἐκφράζονται ἐπιφυλάξεις διά τήν ἐπιστροφήν τοῦ Μακαρίου. Κατά πληροφορίας μας ἀκόμη καί ὁ Τίτο ἐξέφρασεν ἐπιφυλάξεις διά τήν ἐπιστροφήν τοῦ Μακαρίου. Οἱ Τοῦρκοι ἐπηρεάζουν καί τάς ἄλλας Κυβερνήσεις. Ἐπαναλαμβάνω ὅτι διεθνῶς τό θέμα δέν εὑρίσκεται εἰς τήν θέσιν εἰς τήν ὁποίαν εὑρίσκετο πρό δύο μηνῶν. Ἡμέραν μέ τήν ἡμέραν υἱοθετεῖται ἡ θέσις τῶν Τούρκων. Καταλήγομεν δέ εἰς τό συμπέρασμα ὅτι εὑρισκόμεθα εἰς μειονεκτικήν θέσιν ἔναντι τῶν Τούρκων καί ὅτι ὁ χρόνος τρέχει εἰς βάρος μας. Θά πρέπη νά ἐπιδιώξωμεν μίαν λύσιν διά νά μήν ἔχωμεν πλήρη ἀποτελμάτωσιν τοῦ ζητήματος καί ἐπιδείνωσιν τῆς καταστάσεως. Εἴμεθα ἐδῶ διά νά χαράξωμεν μίαν κοινήν γραμμήν καί θά σᾶς παρακαλοῦσα λαμβάνοντες αὐτά τά δεδομένα ὑπ' ὄψιν νά μοῦ πῆτε τί νομίζετε ὅτι θά πρέπη νά ἐπιδιώξωμεν.

»Μακάριος: Ἀντιλαμβάνομαι τάς δυσκολίας. Πλήν ὅμως οἱανδήποτε γραμμήν καί ἄν χαράξωμεν δέν θά σημειωθῆ οὐδεμία πρόοδος λόγῳ τῆς κυβερνητικῆς κρίσεως εἰς τήν Τουρκίαν. Ἂν ἀποδεχθῶμεν τήν γεωγραφικήν ὁμοσπονδίαν τῶν δύο ζωνῶν ὡς μόνην λύσιν θά ὑπάρξουν ἀντιδράσεις εἰς τήν Κύπρον, αἵτινες δυνατόν νά δώσουν εἰς τήν Τουρκίαν τήν εὐκαιρίαν νά προβῆ εἰς ἑτέρας πρωτοβουλίας εἰς βάρος μας. Θά πρέπη νά ἐπιμείνωμεν εἰς δύο σημεῖα: Πρῶτον θά πρέπη νά ἀντιταχθῶμεν ἐναντίον πάσης λύσεως συνεπαγομένης βιαίαν μετακίνησιν τῶν πληθυσμῶν. Ἐκεῖνο τό ὁποῖον θά μπορούσαμε νά δεχθῶμεν θά ἦτο ἡ λύσις τῆς multiregional federation. Βεβαίως μᾶς ἐνδιαφέρει ἡ ἔκτασις. Ὁ κ. Κάλλαχαν μοῦ εἶχε εἴπει ὅτι θά ἠδύναντο νά ἔχουν ἕνα μεγάλο καντόνιον εἰς τήν Κηρύνειαν καί ἄλλα μικρότερα. Ἐπ' αὐτοῦ πρός τό παρόν πρέπει νά ἐπιμείνωμεν. Ἐξ ἄλλου ὁ κ. Κίσινγκερ δέν πῆγε ἀκόμη

εἰς τήν Ἄγκυραν καί δέν παρῆλθεν ἡ προθεσμία τῆς 10ης Δεκεμβρίου εἰς τό Κογκρέσον, συνεπῶς εἶναι πρόωρον νά ὁλοκληρώσωμεν ἕν σχέδιον κατά τήν σημερινήν συζήτησιν. Οὔτε ἐγώ ἐπῆγα εἰς τήν Κύπρον καί δυσκολεύομαι νά πῶ τί ὁ κυπριακός λαός θά ἀνεχόταν. Ἄν ἡ ἀπόφασίς μας εἶναι διαφορετική ἀπό ἐκείνην τῆς ὁμοσπονδίας ἐπί κοινοτικῆς βάσεως, δηλαδή εἰς τήν πραγματικότητα τῶν καντονίων, τότε εἶναι πιθαναί αἱ ἀντιδράσεις εἰς τήν Κύπρον καί δέν θά ἐπεθύμουν αἱ ἀντιδράσεις νά λάβουν χώραν πρό τῆς μεταβάσεώς μου εἰς Κύπρον. Διότι πιθανόν νά δώσουν ἀφορμήν εἰς τήν Τουρκίαν διά νέας πρωτοβουλίας. Δέν πρέπει νά προχωρήσωμεν πέραν τοῦ multiregional federation. Θά πρέπη νά διαμηνύσωμεν εἰς τόν Κίσινγκερ νά ἀναλάβη ρόλον διερευνητοῦ καί νά πιέση τούς Τούρκους. Δέν βλέπω καμμίαν πρόοδον ἐντός τῶν δύο ἕως τριῶν προσεχῶν μηνῶν. Ἀποψίς μου εἶναι νά ἐπιμείνωμεν εἰς τήν λύσιν τῆς multiregional federation.

»Καραμανλῆς: *Δηλαδή ἐννοεῖτε γεωγραφικήν ὁμοσπονδίαν μέ πολλά καντόνια.*

»Μακάριος: Διά λόγους σκοπιμότητος τήν λέγω ὁμοσπονδίαν ἐπί κοινοτικῆς βάσεως.

»Μπίτσιος: Ὅταν μιλᾶμε δι' ὁμοσπονδίαν δύο περιοχῶν εἶναι σαφές ὅτι ἐννοοῦμεν γεωγραφικήν ὁμοσπονδίαν. Ὅταν μιλᾶμε διά πολλά καντόνια πάλιν γεωγραφικήν ὁμοσπονδίαν ἐννοοῦμεν, συνεπῶς δέν θά ἔπρεπε νά περιορισθῶμεν μόνον εἰς τό νά ποῦμε γεωγραφικήν ὁμοσπονδίαν τῆς ὁποίας τό περιεχόμενον οὕτως ἤ ἄλλως θά προσδιορισθῆ ὑπό τοῦ Συντάγματος καί ἀπό τάς διαπραγματεύσεις;

»Μακάριος: Βεβαίως. Αἱ ἐξουσίαι τῆς κεντρικῆς Κυβερνήσεως θά εἶναι περισσότεραι εἰς τήν περίπτωσιν τῆς λύσεως τῶν πολλῶν καντονίων, ἐνῷ εἰς τήν περίπτωσιν τῶν δύο περιοχῶν θά εἶναι πολλαί αἱ ἀδυναμίαι τῆς κεντρικῆς Κυβερνήσεως. Καί εἰς τό multiregional federation μᾶς ἐνδιαφέρει ἡ γεωγραφική ἔκτασις.

»Καραμανλῆς: *Προτιμῶμεν δύο ἤ πολλά καντόνια;*

»Μακάριος: Πρῶτον μᾶς ἐνδιαφέρει ἡ ἔκτασις. Δεύτερον ἡ multiregional federation ἀποτρέπει τούς κινδύνους τῆς διχοτομήσεως διότι μέ πολλά καντόνια εἶναι εὐκολώτερον νά ἀποφύγη τις τήν διχοτόμησιν παρά εἰς τήν περίπτωσιν τῆς λύσεως τῶν δύο περιοχῶν.

»Καραμανλῆς: *Θά πρέπη νά προσδιορίσωμεν τί θά ἐπιδιώξωμεν ὡς ἐπίσης καί τήν διαδικασίαν. Θά ἤθελα νά ἀκούσω τάς ἀπόψεις τοῦ κ. Κληρίδη.*

»Κληρίδης: Σέβομαι τάς ἀπόψεις τοῦ Μακαριωτάτου ἀλλά διαφωνῶ ἀπολύτως. Ὁ Μακαριώτατος ἐχρησιμοποίησεν τό ἐπιχείρημα ὅτι δέν ὑπάρχει τουρκική Κυβέρνησις ἀλλά ἀκριβῶς διότι δέν ὑπάρχει τουρκική Κυβέρνησις ὑπάρχει κίνδυνος. Δέν θά ἀποφύγωμεν νά δεχθῶμεν τήν λύσιν τοῦ biregional, ἄλλο ἐάν εἰς τό πρῶτον στάδιον θά πρέπη νά ἀρχίσωμεν ἀπό τό multiregional federation τό ὁποῖον ἀμφιβάλλω ἐάν θά δεχθῆ ἡ Τουρκία. Ὁποιος ὑπογράψη τοιαύτην λύσιν θά καταστραφῆ πολιτικῶς. Δέν ἄκουσα κανένα ἐπιχείρημα ὅτι δέν δεχόμεθα ὁμοσπονδίαν ἀλλά ἁπλῶς ἀναβάλλομεν τήν λῆψιν ἀποφάσεως. Πρέπει νά ἀποφασίσωμεν, διότι ἄλλως δέν μπορῶ νά συνεχίσω νά διαπραγματεύωμαι μέ τόν κ. Ντενκτάς. Θά πρέπη νά ἀναλάβη κάποιος ἄλλος.

»Παπαδόπουλος: Σέ κάποιο στάδιο, μπορεῖ αὐτά πού λέγει ὁ κ. Κληρίδης νά εἶναι ὀρθά. Δέν εἶναι ὅμως ἡ κατάλληλη στιγμή. Πιστεύω ὅτι πρέπει νά περιμένωμεν δύο μέ τρεῖς μῆνας ἕως ὅτου γίνη ἄλλη τουρκική πρότασις. Σ' αὐτούς τούς τρεῖς μῆνες μποροῦμε νά ἐξαντλήσωμεν τά περιθώρια ὥστε νά πεισθοῦν οἱ ἄλλοι. Ἐξ ἄλλου ἡ ἰδέα τοῦ multiregional federation δέν ἔχει ἀπορριφθῆ ἀπό τόν κ. Κίσινγκερ ἀλλά θά τήν συζητήση μέ τούς Τούρκους, ἐμεῖς δέ μποροῦμε νά ἀσκήσωμεν πίεσιν ἐπί τοῦ Κίσινγκερ ὥστε νά ἀναγκάση τούς Τούρκους νά ὑποχωρήσουν. Εἶμαι τῆς γνώμης ὅτι πρέπει νά διερευνηθῆ ἡ λύσις τῆς multiregional federation.

»Χριστοφίδης: Συμφωνῶ μέ τόν κ. πρόεδρο ὡς πρός ἀδυναμίαν Ἑλλάδος νά βοηθήση στρατιωτικῶς τήν Κύπρον. Συμφωνῶ ἐπίσης καί μέ ὅσα εἶπεν ὁ κ. πρόεδρος διά τόν διεθνῆ παράγοντα. Πιστεύω ὅτι ἔφθασε ἡ δωδεκάτη ὥρα. Ὅσο ἀφήνομεν τό θέμα τόσον παγιοῦται ἡ κατάστασις ἐντός τοῦ 40% τῆς Κύπρου. Πρέπει νά ἀρχίσουν ἄμεσοι διαβουλεύσεις εἰς Κύπρον μέ βάσιν τήν ὁμοσπονδίαν ἐπί γεωγραφικῆς βάσεως. Στόχοι μας πρέπει νά εἶναι: 1) εἴτε πολλά καντόνια, 2) εἴτε λιγότερα καντόνια καί, 3) ὑποχώρησίς μας εἰς δύο περιοχάς. Σ' ὅλες τίς περιπτώσεις ὑπάρχει τό θέμα τῆς ἐκτάσεως, αἱ ἐξουσίαι τῆς κεντρικῆς Κυβερνήσεως, ἡ ἐλευθέρα μετακίνησις τῶν προσώπων καί ἡ ἀποχώρησις ὅλων τῶν τουρκικῶν στρατιωτικῶν δυνάμεων. Μακάρι εἰς τήν ἀποχώρησιν νά περιλαμβάνωνται καί ἡ ΤΟΥΡΔΥΚ καί ἡ ΕΛΔΥΚ. Ἀνεφέρθη ὅτι θά πρέπη νά ἀναμείνωμεν διότι δέν ὑπάρχει τουρκική Κυβέρνησις. Διερωτῶμαι ἐάν πρέπη νά ἀπολέσωμεν τρεῖς μῆνες ἤ ἐάν θά πρέπη νά προχωρήσωμεν εἰς διαβουλεύσεις μέ βάσιν τό σχέδιόν μου.

»Καραμανλῆς: *Ἐάν δεχθῶμεν ὁμοσπονδίαν μέ πολλά καντόνια οἱ Τοῦρκοι θά ἀρχίσουν διάλογον;*

»Κληρίδης: Διά νά ἀρχίσουν διάλογον κατ' ἐκτίμησίν μου θέτουν ὡς προϋπόθεσιν τήν ἐκ μέρους μας ἀναγνώρισιν ὁμοσπονδίας δύο περιοχῶν ἤ ἕνα μεγάλο καντόνιον εἰς τό βόρειον τμῆμα καί ἕνα ἕως δύο μικρότερα πάλιν εἰς τόν βορρᾶν, ὡς ἐπίσης καί μετακίνησιν τῶν Τουρκοκυπρίων ἀπό νότον εἰς βορρᾶν.

»Καραμανλῆς: *Αἱ ἐπαφαί πού ἐκάνατε ἦσαν μέ τίνος πρωτοβουλίαν;*

»Κληρίδης: Μέ πρωτοβουλίαν τοῦ γενικοῦ γραμματέα ἐπί τῶν ἀνθρωπιστικῶν θεμάτων. Ἐζήτησαν οἱ Τοῦρκοι νά δεχθῶμεν ὡς βάσιν τήν γεωγραφικήν ὁμοσπονδίαν διά νά συζητήσουν περαιτέρω. Ὅταν δέ τούς εἶπα ὅτι μποροῦμε νά συζητήσωμεν λαμβάνοντες τήν γεωγραφικήν ὁμοσπονδίαν ὡς μίαν τῶν λύσεων τότε οἱ Τοῦρκοι ἔθεσαν θέμα μέ ποιόν συζητοῦν.

»Καραμανλῆς: *Ἀπροθυμίαν νά συζητήσουν;*

»Κληρίδης: Ναί, ἐφ' ὅσον δέν δεχθῶμεν βάσιν. Οἱ Τοῦρκοι δέν συζητοῦν λύσιν μέ πολλά καντόνια. Θέλουν biregional λύσιν μέ ἕνα μεγάλο καντόνιον γύρω στά 18% καί δύο-τρία μικρότερα γύρω στά 7%.

»Μακάριος: Τί θά γίνη μέ τόν πληθυσμόν;

»Κληρίδης: Θά ἐπιτρέψουν τήν ἐπιστροφήν εἰς τήν Μόρφου, Ἀμμόχωστον, Λάρνακα, πιστεύω δέ ὅτι ἄν ἔχουν οὐσιαστικήν πλειοψηφίαν εἰς τό βόρειον καντόνιον πιθανόν νά δεχθοῦν ἐπιστροφήν τινῶν προσφύγων εἰς αὐτό.

»Μακάριος: Εἴπατε ὅτι αὐτός ὁ ὁποῖος θά ὑπογράψη θά πρέπη νά θυσιασθῆ. Ποία θά εἶναι ἡ ἀξία μιᾶς συμφωνίας

μή ἀποδεκτῆς ἀπό τόν κυπριακόν λαόν λαμβανομένου ὑπ' ὄψιν ὅτι οὗτος δέν πείθεται εὔκολα.

»Κληρίδης: Σήμερον οἱ πρόσφυγες δέν δείχνουν ἐνδιαφέρον διά τήν λύσιν τοῦ Κυπριακοῦ καί τό μόνον τό ὁποῖον θέλουν εἶναι νά ἐπιστρέψουν εἰς τά σπίτια των.

»Μακάριος: Δέν θά ἐπιστρέψουν.

»Κληρίδης: Θά ἐπιστρέψουν. Ὑπάρχει πιθανότης νά ἐπιστρέψη ἀκόμη καί ἕνα ποσοστόν εἰς τήν Κυρήνειαν.

»Δούντας: Ἀπό ἐκτιμήσεις τῶν Ἡνωμένων Ἐθνῶν ἄν δεχθῶμεν τήν λύσιν πού ζητεῖ ἡ Τουρκία θά μείνουν ἄνευ ἑστιῶν γύρω στούς 50.000 πρόσφυγας. Δηλαδή θά ἐπιστρέψουν γύρω στούς 170.000. Ἀπ' ὅ,τι ἀντελήφθην ὁ ὅρος τόν ὁποῖον ἔθεσεν ὁ Ντενκτάς δέν ἦτο νά δεχθῶμεν ὁμοσπονδίαν δύο περιοχῶν ἀλλά τήν ἀρχήν τῆς ὁμοσπονδίας ἐπί γεωγραφικῆς βάσεως. Βεβαίως ἔκαμε σαφές ὅτι δέν θά ἐδέχετο ἄλλην ἐκτός ἀπό ἐκείνην τῶν δύο περιοχῶν.

»Κληρίδης: Σήμερον ἡ θέσις τοῦ Ντενκτάς εἶναι πιό σκληρή, λόγῳ τοῦ θορύβου ὁ ὁποῖος ἔγινε ὅτι δέν θά δεχθῶμεν ὁμοσπονδίαν. Σήμερον ἡ θέσις του εἶναι ὡς περίπου σᾶς τήν ἀνέπτυξα προηγουμένως.

»Καραμανλῆς: *Μέ τήν πάροδον τοῦ χρόνου παρατηρεῖται σκλήρυνσις τῆς τουρκικῆς θέσεως. Δηλαδή εἰς τήν Γενεύην εἴχαν δεχθῆ τήν λύσιν τῶν καντονίων (τό σχέδιον Γκιουνές). Ἄν τότε ἐδεχόμεθα τήν ἀρχήν τῆς ὁμοσπονδίας θά εἴχαμε στεγάσει τούς πρόσφυγας. Δέν τό ἐδέχθημεν καί ἡ Τουρκία τώρα ζητεῖ ἕνα μεγάλο καντόνι καί δύο ἕως τρία μικρότερα. Καταλήγομεν εἰς τό συμπέρασμα ὅτι ἐσκλήρυναν τήν στάσιν των.*

»Παπαδόπουλος: Ἔχομεν περιθώριον νά πιέσωμεν.

»Καραμανλῆς: *Δέν μπορεῖτε νά συζητήσετε μέ κανένα ἄν δέν δεχθῆτε ὁμοσπονδιακήν λύσιν. Ὅλοι μᾶς τό εἶπαν.*

»Παπαδόπουλος: Εἶπεν ὁ Μακάριος ὀρθῶς ὅτι εἴτε εἶναι ὁμοσπονδία μέ ἕνα καντόνιον εἴτε εἶναι μέ πολλά δέν παύει νά εἶναι γεωγραφική.

»Ἀβέρωφ: Θεωρῶ μαθηματικῶς βέβαιον ὅτι οἱ Τοῦρκοι δέν θά ὑποχωρήσουν ἀπό τάς θέσεις των. Μπορεῖ νά ζητήσουν ἕνα ἤ δύο καντόνια, δέν ἔχω ὅμως οὐδεμίαν ἀμφιβολίαν ὅτι θά καταλήξωμεν εἰς τήν γεωγραφικήν ὁμοσπονδίαν. Ἄλλο θέμα πότε πρέπει νά τό ποῦμε. Πάντως ὄχι τώρα. Περιμένουν οἱ Κύπριοι τόν θαυματοποιόν καί μέσα σέ ἕνα μῆνα θά καταλάβουν ὅτι ὁ Μακάριος δέν εἶναι. Καί τότε τί θά γίνῃ;

»Καραμανλῆς: *Θά πρέπῃ νά προσδιορίσωμεν τό μάξιμουμ καί τό μίνιμουμ πού δεχόμεθα. Καί θά πρέπῃ νά καθορίσωμεν τήν διαδικασίαν. Μᾶς ἐρωτοῦν οἱ ξένοι τί ἐπιδιώκομεν ὥστε νά μπορέσουν νά βοηθήσουν. Δέν μποροῦμε νά τούς λέμε ὅτι δέν ξέρομε τί θέλομε. Μόλις ἐπέστρεψα εἰς τήν Ἑλλάδα ὁ κ. Ἐτσεβίτ εἶχε προτείνει νά συναντηθῶμεν. Ἄν εἶχα δεχθῆ μπορεῖ νά μή εἶχε ἐπακολουθήσει ἡ δευτέρα φάσις τῆς τουρκικῆς εἰσβολῆς. Θέλω νά τονίσω ὅτι ἡ ἀρνητική θέσις δέν βοηθεῖ.*

»Ἀβέρωφ: Ὑπάρχει ἐξ ἄλλου καί τό θέμα τοῦ Αἰγαίου πού πρέπει νά σκεφθοῦμε.

»Καραμανλῆς: *Ἀνεξαρτήτως τοῦ προβλήματος αὐτοῦ ἄν καθορισθῆ μία ρεαλιστική γραμμή ἀπό κυπριακῆς πλευρᾶς σᾶς διαβεβαιῶ ὅτι δέν πρόκειται, παρά τάς ἄλλας δυσκολίας, νά ἐξασθενήσῃ ἡ συμπαράστασίς μας πρός τήν Κύπρον. Πρέπει νά ξέρω τί ἐπιδιώκομεν.*

»Ἀβέρωφ: Θά πρέπῃ οἱ Κύπριοι νά λάβουν σοβαρῶς ὑπ' ὄψιν των καί τό θέμα τοῦ Αἰγαίου καί τήν οἰκονομίαν τῆς Ἑλλάδος.

»Καραμανλῆς: *Οἱ Τοῦρκοι προχωροῦν καί πέραν τῆς διχοτομήσεως τοῦ Αἰγαίου, τόσον ὥστε νά μέ ἀπασχολῆ ἡ σκέψις ἐάν πρέπῃ νά προσφύγωμεν εἰς τό Διεθνές Δικαστήριον. Δηλῶ, πάντως ὅτι ἐάν οἱ Τοῦρκοι βάλουν χέρι στά νησιά θά ἀναγκασθῶ νά ἐμπλέξω τήν χώραν εἰς πόλεμον.*

»Ἀβέρωφ: Κύριε πρόεδρε εἴπατε κάτι τό δραματικόν. Ὑπό τήν προϋπόθεσιν ὅτι μπορεῖ νά φθάσωμεν εἰς πόλεμον μέ τήν Τουρκίαν, ποία ἡ ἐν προκειμένῳ θέσις τῆς Κύπρου; Ὁ κίνδυνος αὐτός θά πρέπῃ νά συνεκτιμηθῆ ὑπό τῶν Κυπρίων κατά τόν καταρτισμόν τῶν θέσεών των. Διερωτῶμαι ἐάν θά ἔπρεπε νά ποῦμε μετά ἕνα μῆνα ὅτι δεχόμεθα τήν γεωγραφικήν ὁμοσπονδίαν.

»Καραμανλῆς: *Θά πρέπῃ νά διευκρινίσωμεν σήμερον τάς θέσεις μας ἀνεξαρτήτως τοῦ πότε θά τίς ἀνακοινώσωμεν.*

»Παπαδόπουλος: Θά διαβλέψουν οἱ Ἀμερικανοί τήν ἀποφασίν μας καί οὕτω θά μειωθῆ ἡ πίεσις.

»Καραμανλῆς: *Ἔχομε πῆ εἰς τούς Ἀμερικανούς ὅτι δεχόμεθα τήν γεωγραφικήν ὁμοσπονδίαν;*

»Παπαδόπουλος: Τούς εἴπαμε διά τά καντόνια.

»Καραμανλῆς: *Ὑπάρχει μειωμένον ἐνδιαφέρον τῶν Ἀμερικανῶν τήν στιγμήν αὐτήν. Φοβοῦμαι ὅτι ὁ χρόνος τρέχει εἰς βάρος μας.*

»Χριστοφίδης: Εἴμεθα βέβαιοι ὅτι ἡ Τουρκία δέν δύναται νά διαπραγματευθῆ λόγῳ ἐλλείψεως Κυβερνήσεως;

»Μπίτσιος: Ἡ γραμμή τοῦ κ. Χριστοφίδη εἶναι καλή διότι παρέχει εὐχέρειαν διπλωματικῶν ἐλιγμῶν. Δέν τίθεται πρόβλημα νά δηλώσωμεν δημοσίᾳ τό μάξιμουμ ἤ τό μίνιμουμ. Πρέπει νά διαπραγματευθῶμεν τώρα διότι ἄν ἀναλάβωμεν ἐπί τρίμηνον θά δυσκολευθῶμεν νά συζητήσωμεν. Ἄν συμφωνήσωμεν τώρα τότε θά καλέσωμεν τούς Τούρκους δημοσίᾳ νά διαπραγματευθοῦν. Ἄν ἀρνηθοῦν τότε οἱ Τοῦρκοι θά ἐγείρουν τήν ἀγανάκτησιν. Ὅλοι περιμένουν τήν ἐξέλιξιν τοῦ διαλόγου Κληρίδη - Ντενκτάς. Ἄν μετά τήν συνάντησιν τῶν Ἀθηνῶν ποῦμε ὅτι δέν ἔχομεν ἀποφασίσει κοινήν γραμμήν τότε θά εὑρεθῶμεν σέ δυσχερῆ θέσιν. Ἐξ ἄλλου, ἄν δέν ἀποφασίσωμεν τήν θέσιν μας, τί θά συζητήσω μέ τόν κ. Κίσινγκερ εἰς Βρυξέλλας;

»Μακάριος: Δέν συμφωνῶ μέ τήν δευτέραν καί τρίτην γραμμήν τοῦ κ. Χριστοφίδη. Πρέπει νά ἐπιμείνωμεν ἐπί τῆς multiregional federation. Ἄν δεχθῶμεν ὁμοσπονδίαν μέ δύο ζῶνες θά εἶναι σφάλμα. Θά ἐμμείνωμεν εἰς τήν multiregional federation καί ὁ Κληρίδης θά συνεχίσῃ τίς διαβουλεύσεις του, ἐν τῷ μεταξύ καί ὁ Κίσινγκερ θά κάμῃ τίς βολιδοσκοπήσεις του, ἐάν δέ οἱ Τοῦρκοι εἴπουν εἰς τόν κ. Κληρίδην ὅτι δέν συζητοῦν τό θέμα τῆς multiregional federation ἀλλά τήν biregional τότε θά γνωρίζῃ καί ὁ κ. Κληρίδης ποία εἶναι ἡ ἔκτασις αὐτῆς, διότι ἐάν δεχθῶμεν ἀπό τήν ἀρχήν τήν ὁμοσπονδίαν τῶν δύο ζωνῶν θά πάρωμε τόν κατήφορον. Ἐάν ἔχω νά διαλέγω μεταξύ τοῦ 40% πού κατέχουν οἱ Τοῦρκοι καί τοῦ 28% πού ἐνδεχομένως νά καταλήξωμεν, προτιμῶ νά κρατήσουν τό 40% καί ἐναντίον τῆς θελήσεώς μας παρά νά κρατήσουν τό 28% καί μέ τήν θέλησίν μας.

»Ἀβέρωφ: Εἶναι μόνιμος ἡ θέσις σας;

»Μακάριος: Ναί.

»Καραμανλῆς: *Πρέπει νά ἀρχίσωμεν τόν διάλογον. Τόν*

διάλογον τόν ἐπιδιώκει αὐτός πού ἔχει τό πρόβλημα, καί ἐν προκειμένῳ εἶμεθα ἐμεῖς. Θά πρέπη νά ἀρχίσωμε τόν διάλογον τό πολύ σέ 10 μέρες ἤ ἕνα μῆνα, διότι μετά ἀπό 2-3 μῆνες οὐδείς θά ἐνδιαφέρεται διά τήν Κύπρον.

»Μακάριος: Θά ἦτο σφάλμα νά θυσιάσωμεν τήν ἀρχήν χωρίς νά γνωρίζωμεν ποῦ πᾶμε. Ἀπαντῶ εἰς τόν κ. Ἀβέρωφ ὅτι μεταξύ τοῦ 40% ἐναντίον τῆς θελήσεώς μας καί 28% μέ τήν ὑπογραφήν μας προτιμῶ τό 40%. Ἄν ὁ Κίσινγκερ ἤ οἱοσδήποτε ἄλλος μᾶς εἶπη ὅτι ἡ multiregional federation εἶναι ἀπαράδεκτος τότε θά πρέπη νά ξανασυζητήσωμεν διά τήν μελλοντικήν μας στάσιν.

»Καραμανλῆς: *Δέν πρέπει νά ἐπαναλάβωμεν τά σφάλματα τοῦ παρελθόντος. Πρέπει πρωτίστως νά προσδιορίσετε τόν σκοπόν σας.*

»Μακάριος: Σκοπός εἶναι ἡ multiregional federation.

»Ἀβέρωφ: Ἄν αὐτό ἀποτύχη;

»Μακάριος: Νά ξανασυνταντηθῶμεν.

»Καραμανλῆς: *Δέχομαι. Καί θά ἀσκήσω πίεσιν ἐπί τῶν Ἀμερικανῶν.*

»Χριστοφίδης: Multiregional federation μέ δύο ἤ τρία καντόνια;

»Μακάριος: Κατά τήν συνάντησίν μου μέ τόν Κίσινγκερ τοῦ εἶχον εἴπει καί πέντε ἕως δέκα.

»Καραμανλῆς: *Δέν μποροῦμε νά προσδιορίσωμεν αὐθαιρέτως τόν ἀριθμόν τῶν καντονίων. Αὐτό ἐξαρτᾶται ἀπό τήν σύνθεσιν τοῦ πληθυσμοῦ καί ποῦ εἶναι συγκεντρωμένος ὁμοεθνής πληθυσμός.*

»Κληρίδης: Μακαριώτατε, ἄν ἀκολουθηθῆ ἡ γραμμή σας δέν μποροῦμε νά διαπραγματευθῶμεν τήν ἔκτασιν.

»Καραμανλῆς: *Καί εἰς τήν μίαν καί εἰς τήν ἄλλην περίπτωσιν ἡ ἔκτασις θά εἶναι περιωρισμένη, κατά τήν γνώμην μου γύρω εἰς τό 25%.*

»Κυπριανοῦ: Εἶμαι ὑπέρ τῆς multiregional federation χωρίς νά τήν περιγράφωμεν ἐπακριβῶς.

»Κληρίδης: Ἐάν δέν γνωρίζης ὅτι ἔχεις τό δικαίωμα νά τήν δεχθῆς τότε ὁ διάλογος θά σταματήση.

»Μακάριος: Τί σέ ἐμποδίζει νά κάνης διερεύνησιν. Τό χειρότερον θά εἶναι νά θυσιάσης τήν ἀρχήν καί νά μήν ξέρης τήν γραμμήν.

»Καραμανλῆς: *Πρέπει νά ἔχωμε καί δευτέραν γραμμήν. Ἐσεῖς θά ἔπρεπε νά εἴσθε πλέον μετριοπαθεῖς ἀνεξαρτήτως κοινῆς γνώμης καί τῶν ἀντιδράσεων. Πρέπει νά βρεθῆ μία γραμμή ἐπί τοῦ Κυπριακοῦ. Ἡ ἀδιαλλαξία δέν ὠφελεῖ. Ἤδη διά τῆς ἀδιαλλαξίας ἀπωλέσαμεν τήν εὐκαιρίαν πού μᾶς προσέφερε ἡ προσπάθεια τοῦ Μποῦτο.*

»Μακάριος: Multiregional federation μέ πολλά καντόνια.

»Καραμανλῆς: *Δέν πρέπει νά ἐπηρεαζώμεθα ἀπό τίς ἀντιδράσεις τῆς κοινῆς γνώμης. Πρέπει νά ἐπιτύχωμεν κάτι μεταξύ αὐτοῦ πού ἐπιθυμοῦμεν καί ἐκείνου πού μποροῦμε νά ἐπιδιώξωμεν. Καί σήμερον ἀκόμη ἔχω ἐμμέσως βολιδοσκοπήσεις ἀπό τήν Τουρκίαν ν' ἀρχίσω διάλογον, ἀλλά ὁ διάλογος πρέπει νά γίνη εἰς τήν Κύπρον, καί νά γνωρίζωμεν τί θέλομεν. Ὁ διάλογος πρέπει νά εἶναι μεταξύ τῶν Ἑλληνοκυπρίων καί τῶν Τουρκοκυπρίων.*

»Μακάριος: Δεν μποροῦμε νά ποῦμε στούς Τούρκους ὅτι δεχόμεθα biregional· θά ἐπιμείνωμεν ἐπί τῆς multiregional federation.

»Κληρίδης: Δέν ὑπάρχουν περιθώρια ἐλιγμῶν. Ἄν μέχρι τώρα ἐπέτυχα ὡρισμένα πράγματα τοῦτο ὀφείλεται εἰς τό ὅτι ὑπεχώρησα ὅπου ἔπρεπε. Ἄν ἀκολουθήσωμεν τό σχέδιον τοῦ Μακαριωτάτου σέ δύο συναντήσεις ὁ διάλογος θά σταματήση. Δέν μποροῦμε νά ἀφήσωμεν τό 40% τῆς Κύπρου ἄνευ ρυθμίσεως, διότι τότε ὑπάρχει κίνδυνος καί διά τήν ὑπόλοιπον Κύπρον.

»Καραμανλῆς: *Πόσοι Κύπριοι ἔχουν φύγει μέχρι στιγμῆς;*

»Τζούνης: Γύρω στίς 31.000. Ἀπ' αὐτούς μερικοί ἐπέστρεψαν εἰς Κύπρον καί ἄλλοι μετέβησαν εἰς Λονδῖνον.

»Καραμανλῆς: *Ὑφίσταται πάντως κίνδυνος διαρροῆς.*

»Κυπριανοῦ: Ποία ἡ κατάστασις τῶν σχέσεων μεταξύ Τουρκοκυπρίων καί τουρκικοῦ στρατοῦ;

»Κληρίδης: Οἱ Τουρκοκύπριοι ἐν τῇ πλειοψηφίᾳ των δέν εἶναι δυσαρεστημένοι ἀπό τόν τουρκικόν στρατόν. Κατά πληροφορίας μου ἐντός δύο ἑβδομάδων θά γίνη μεταφορά πληθυσμοῦ ἀπό τήν Τουρκίαν.

»Μπίτσιος: Τουρκοποιοῦν καί τήν Ἀμμόχωστον.

»Κληρίδης: Τοῦρκοι πρόσφυγες τοῦ 1963 περί τούς 30.000 ἐγκαθίστανται σέ δικές μας περιοχές. Αὐτοί χρησιμοποιοῦνται ὡς ἐργάτες διά νέες βιομηχανίες γύρω ἀπό τήν Λευκωσίαν καί διά τήν κατασκευήν τῶν δύο ἀεροδρομίων τῆς Ἀγύρτας καί τοῦ Τύμπου.

»Μολυβιάτης: Ὁ Μακαριώτατος εἶπεν ὅτι προτιμᾶ νά κρατήσουν τό 40% ἀλλά στήν χθεσινήν σύσκεψιν εἴπαμε ὅτι τό 40% ἀντιστοιχεῖ πρός τό 75% τῆς οἰκονομίας τῆς Κύπρου. Πῶς θά ἀνθέξη ἡ Κύπρος;

»Δούντας: Δέν ὑπάρχει ἀμφιβολία ὅτι προχωροῦν εἰς τουρκοποίησιν. Ἀπό στοιχεῖα τῶν Ἡνωμένων Ἐθνῶν ὑπάρχουν ἐνδείξεις μονίμου ἐγκαταστάσεως κατοίκων εἰς τήν περιοχήν Μόρφου.

»Κληρίδης: Ἄν ἀργήσωμεν θά καταστραφοῦν τά κτήματά μας διότι οἱ Τοῦρκοι δέν ποτίζουν παρά τά ἰδικά τους.

»Μακάριος: Τήν περιοχήν πού ἐπιθυμοῦν νά κρατήσουν εἴτε μέ τήν συγκατάθεσίν μας εἴτε ὄχι θά τήν τουρκοποιήσουν.

»Ἀβέρωφ: Ὅριον εἶναι τό 25% κι' οὐχί τό 40%.

»Κληρίδης: Ὑποτεθείσθω ὅτι ὁ Ντενκτάς μοῦ λέει ὅτι δέχεται τό 25% καί δύο περιοχάς, τί θά γίνη τότε;

»Μακάριος: Τότε θά τό παρουσιάσης.

»Καραμανλῆς: *: Ὁ Μακαριώτατος εἶπεν χθές σπίτι μου ὅτι δέχεται τό 25% ἔστω καί ἄν εἶναι δύο περιοχαί.*

»Μακάριος: Ὄχι ἀκριβῶς.

»Παπαδόπουλος: Ἄν ὁ Κίσινγκερ ἔλεγε στούς Τούρκους ὅτι δεχόμεθα τήν biregional ὡς ἀνάλογον μέ τόν πληθυσμόν.

»Κληρίδης: Νά ποῦμε στόν Κίσινγκερ νά διαπραγματευθῆ ἐπ' αὐτῆς τῆς βάσεως;

»Καραμανλῆς: *: Πρακτικῶς πόσα καντόνια μποροῦν νά γίνουν;*

»Παπαδόπουλος: Ὀκτώ τετραγωνιζόμεναι περιοχαί.

»Καραμανλῆς: *Ὅταν ὁμιλοῦμεν περί καντονίων δεχόμεθα ὡς βάσιν τήν ὁμοσπονδίαν μέ πολλά καντόνια. Καί τότε θά ρωτήση ὁ συνομιλητής μας ποῖα θά εἶναι αὐτά;*

»Παπαδόπουλος: Αὐτά πού εἶναι βιώσιμα.

»Καραμανλῆς: *Δέχομαι τήν γεωγραφικήν ὁμοσπονδίαν μέ πολλά καντόνια, ἀλλά θά πρέπη νά προσδιορίσωμεν καί τόν ἀριθμόν των.*

»Παπαδόπουλος: 6-7 βιώσιμα μέ πλειοψηφοῦν τό τουρκικόν στοιχεῖον.

»Χριστοφίδης: Κύριε Κληρίδη, πόσα καντόνια θά ἐδέχοντο οἱ Τοῦρκοι;

»Κληρίδης: "Ενα μεγάλο καί δύο μικρότερα στόν βορρᾶ. Τοῦ μεγάλου, μειωμένου ἴσως κάπως, τά δέ δύο μικρότερα εἶναι αὐτά τοῦ σχεδίου Γκιουνές. Στόν νότο οἱ Τοῦρκοι δέν θέλουν καντόνια. Τόν πληθυσμόν τοῦ νότου θά τόν μετακινήσουν εἰς τόν βορρᾶν.

»Καραμανλῆς: *Πρέπει νά περιορισθῆ τό μεγάλο καντόνι. "Αν αὐτό μέ τά 2-3 μικρότερα καλύπτουν τό 25% εἶναι κάτι πού μποροῦμε νά τό ποῦμε στούς Τούρκους χωρίς νά εἶναι ἀνάγκη νά τό ἀνακοινώσωμεν.*

»Κληρίδης: "Αν τό ἐπιτυγχάναμεν ὑπό τά σημερινά δεδομένα θά ἦτο μεγάλη ἐπιτυχία.

»Καραμανλῆς: *'Εφ' ὅσον θά καλύπτουν τό 25% ἐγώ συμφωνῶ. Δέν γνωρίζω τί γνώμη ἔχει ὁ Μακαριώτατος ἐπ' αὐτοῦ.*

»Μακάριος: Δυσκολεύομαι νά ἐκφέρω τήν γνώμην μου διότι δέν γνωρίζω ποῖαι θά εἶναι αἱ ἀντιδράσεις τοῦ λαοῦ καί τῆς ΕΟΚΑ Β'. 'Εάν δέ δεχθῶ αὐτήν τήν στιγμήν καί δημιουργηθοῦν ἐπεισόδια εἰς τήν Κύπρον θά ἐρμηνευθοῦν ὡς ἀποτέλεσμα τῆς παρουσίας μου.

»Κληρίδης: Αὐτός πού θά ὑπογράψη θά καταστραφῆ. Συμφωνῶ μέ σᾶς ὅτι ὡς 'Αρχιεπίσκοπος καί 'Εθνάρχης ἀντιμετωπίζετε περισσοτέρας δυσκολίας ἀπό ἐμέ. Πλήν ὅμως καί ὁ Λυσσαρίδης μοῦ εἶπεν ὅτι δέν ὑπάρχει ἄλλη λύσις ἀπό ἐκείνην τῆς γεωγραφικῆς ὁμοσπονδίας. Νομίζετε, Μακαριώτατε, ὅτι δέν θά μᾶς ἐπικρίνουν ἄν τό ποῦμε δημοσίως; Μακαριώτατε ἡ εὐθύνη εἶναι ἰδική σας.

»Μακάριος: 'Η εὐθύνη εἶναι κοινή, διότι ἔχομε δημοκρατία. Πρέπει νά διαφωτίσωμεν καί νά προετοιμάσωμεν τόν λαόν.

»Χριστοφίδης: Εἰσηγοῦμαι νά ἀρχίσωμεν μέ τό ὡς ἄνω σχέδιον τριῶν ὥς τεσσάρων καντονίων μέ βάσιν τό 17%-18% καί νά δοῦμε πῶς θά προχωρήσουν αἱ διαπραγματεύσεις.

»Δούντας: "Αν μπορέσωμε νά ἐπιτύχωμεν λύσιν μέ 3-4 καντόνια, θά πρέπη νά θεωρηθῆ μεγίστη ἐπιτυχία.

»Καραμανλῆς: *Συμφωνῶ, ἄν μπορέσουν ν' ἀρχίσουν αἱ διαπραγματεύσεις μέ βάσιν τήν γεωγραφικήν ὁμοσπονδίαν 4 καντονίων καί ἔκτασιν 20% καί μέ δευτέραν ὑποχώρησιν ἕως 25%.*

»Δούντας: Θά μπορούσαμε νά ποῦμε "ἐγγύς τῆς πληθυσμιακῆς ἀναλογίας".

»Καραμανλῆς: *Νομίζω ὅτι ἐκεῖ πρέπει νά καταλήξωμεν καί νά ἐπιδιώξωμεν ἔκτασιν ἀνάλογον πρός τόν πληθυσμόν.*

»Μακάριος: Θά ἔχωμεν ὅμως καί πρόσφυγας.

»Κληρίδης: Ναί, ἀλλά ὀλίγους.

»Χριστοφίδης: Γύρω στούς 30.000.

»Τζούνης: Τί θά γίνη μέ τόν λιμένα τῆς 'Αμμοχώστου;

»Κληρίδης: 'Ο λιμήν θά εἶναι διακοινοτικός ὑπό κρατικόν ὀργανισμόν, δηλαδή θά διέπεται ἀπό τήν ἀρχήν τῶν λιμένων.

»Χριστοφίδης: Προτιμῶ ἀριθμόν καντονίων μέ ἔκτασιν 25% ἀπό ἕνα μέ ἔκτασιν 20%.

»Δούντας: Δέν συμφωνῶ. Θεωρῶ καλύτερον τό ἕνα καντόνιον παρά τά τέσσερα.

»Μακάριος: 'Η ἀρχή μας εἶναι η multiregional federation μέ ἔκτασιν παραπλησίαν τῆς ἀναλογίας τῶν πληθυσμῶν. Τί θά γίνη ὅμως μέ τούς πρόσφυγας;

»Κληρίδης: Προσπάθειά μας θά εἶναι νά ἐπιστρέψη τό maximum καί ἀσφαλῶς οἱ Τοῦρκοι θά ἐπιτρέψουν εἰς κάποιο ποσοστόν νά ἐπιστρέψη.

»Καραμανλῆς: *Πρέπει νά καταλήξωμεν σέ κάποιο συμπέρασμα ὡς πρός ποία θά εἶναι ἡ ἐπιδίωξίς μας καί ποία ἡ διαδικασία. Λοιπόν ἡ βάσις θά εἶναι 4 καντόνια μέ ἔκτασιν 20-25% καί διαδικασία αἱ συνομιλίαι Κληρίδη-Ντενκτάς ὑπό τήν ἐποπτείαν τοῦ Μακαρίου. 'Η ἀνακοίνωσις θά εἶναι ὅτι δεχόμεθα κατ' ἀρχήν τήν γεωγραφικήν ὁμοσπονδίαν μέ πολλά καντόνια».*

Κατόπιν, ἡ συζήτηση ἐπικεντρώθηκε στό ἐπίμονο αἴτημα τοῦ Γ. Κληρίδη νά διατυπωθοῦν ἐγγράφως οἱ ὁδηγίες τίς ὁποῖες θά ὄφειλε νά ἀκολουθήσει κατά τίς συνομιλίες του μέ τόν Ρ. Ντενκτάς. Μάλιστα, ἐνόψει τῆς ἀρνήσεως τοῦ προέδρου Μακαρίου νά ἱκανοποιήσει τό αἴτημα, ὁ Γ. Κληρίδης ἐξέφρασε τή διάθεση νά παραιτηθεῖ ἀπό τή θέση τοῦ ἐκπροσώπου στίς διακοινοτικές. Τελικά, μετά ἀπό παρέμβαση τοῦ Κ. Καραμανλῆ, ἔγινε ἀπό ὅλους ἀποδεκτό νά διατυπωθοῦν ἐγγράφως, ἐντός 15 ἡμερῶν, τά συμφωνηθέντα κατά τή σύσκεψη[117].

Κατά τή διάρκεια τῆς παραμονῆς του στήν 'Αθήνα, ὁ 'Αρχιεπίσκοπος συναντήθηκε καί μέ τόν ἀρχηγό τῆς ΕΚ-ΝΔ, Γ. Μαῦρο, τόν πρόεδρο τοῦ ΠΑΣΟΚ, Α.Παπανδρέου, καί τούς ἐκπροσώπους τοῦ ΚΚΕ (ἐσ.), Μπ. Δρακόπουλο καί Λ. Κύρκο. Πρίν τήν ἀναχώρησή του γιά τήν Κύπρο, στίς 7 Δεκεμβρίου, ἔγινε καί πάλι δεκτός ἀπό τόν πρωθυπουργό. 'Αποχαιρετώντας τόν πρόεδρο τῆς Κυπριακῆς Δημοκρατίας, ὁ Κ. Καραμανλῆς τόν ἔπιασε ἀπό τό μπράτσο καί τοῦ εἶπε: *«"Ο,τι χρειασθῆτε, ἐδῶ εἶμαι».*

30 ΝΟΕΜΒΡΙΟΥ 1974

'Ο ὑπουργός 'Εθνικῆς 'Αμύνης, Ε. 'Αβέρωφ, ὑποβάλλει στόν Κ. Καραμανλῆ ὑπόμνημα γιά τήν ἀμυντική κατάσταση τῆς χώρας καί τίς σημαντικότερες ἀνάγκες τῶν 'Ενόπλων Δυνάμεων. Στήν ἀρχή τοῦ ὑπομνήματος, ὁ ὑπουργός σκιαγραφεῖ τή φύση τῆς ἀπειλῆς κατά τῆς χώρας:

«'Ενῷ ἡ παγία ἀπειλή κατά τῆς χώρας, διά λόγους γεωπολιτικούς, ἐκδηλοῦται ἀπό βορρᾶ, αἱ πρόσφατοι βάναυσοι ἐξελίξεις μᾶς ἐπιβάλλουν ν' ἀντιμετωπίσουμε πρωτίστως τήν ἐκ Τουρκίας ἀπειλή.

»Μολονότι αἱ διεθνεῖς συνθῆκαι δέν συνηγοροῦν ὑπέρ τῆς ἐνεργοποιήσεώς της, δέν δυνάμεθα καθόλου νά τήν ἀποκλείσουμε, κυρίως, διότι:

»1. Οἱ Τοῦρκοι κατέχονται ἀπό σύμπλεγμα κατωτερότητος ἀπέναντί μας, καί τοῦτο — εἶναι κανών — παντοῦ καί πάντοτε ἔχει δυσμενεῖς ἐπιπτώσεις.

»2. Εἶναι γενικό καί πάγιο εἰς τήν Τουρκία τό αἴσθημα ὅτι αἱ νῆσοι μας τοῦ 'Αρχιπελάγους καί τά Δωδεκάνησα

"πνίγουν", "κόβουν τήν ἀναπνοή" τῆς Μικρᾶς Ἀσίας.

»3. Ἡ τουρκική Κυβέρνησις ἤγειρε θέμα διχοτομήσεως τῆς ὑφαλοκρηπῖδος καί τοῦ ἐναερίου χώρου τοῦ Αἰγαίου, προέβη εἰς συγκεκριμένας σχετικῶς πράξεις, ἐκαλλιέργησε καί καλλιεργεῖ τήν κοινήν γνώμην της ἐπί τοῦ θέματος, καί καθίσταται αἰχμάλωτος αὐτῆς.

»4. Ὅσο καί ἄν ἀπομονώσωμε τό Κυπριακό, τοῦτο κατά πᾶσαν πιθανότητα θ' ἀποτελῆ ἐπί καιρό αἴτιο ὀξύνσεως τῶν παθῶν μεταξύ μας.

»5. Τά ἀντιτιθέμενα βαθέα κοινωνικοπολιτικά ρεύματα ἐν Τουρκίᾳ (παλαιοτουρκικό, προοδευτικό, κεμαλοστρατιωτικό) πλειοδοτοῦν τό ἕν ἔναντι τοῦ ἄλλου ἐπί τῶν ἐθνικῶν θεμάτων γενικοῦ ἐνδιαφέροντος.

»6. Οἱ Τοῦρκοι στρατιωτικοί παίζουν σημαίνοντα — ἴσως καί πρωταρχικό — ρόλο εἰς τήν λῆψιν βασικῶν ἀποφάσεων.

»7. Μολονότι διαθέτει σαφῆ ἀριθμητική ὑπεροπλία ἔναντι ἡμῶν καί εἰς τά τρία Ὅπλα, ἡ Τουρκία προβαίνει συνεχῶς εἰς ἀγοράς συγχρόνου καί δαπανηροῦ πολεμικοῦ ὑλικοῦ.

»8. Ἀπό τοῦ 1964 ἔκτισε μεγάλον ἀποβατικόν στόλον — πλέον τῶν 10 σκαφῶν — τό μέγιστον μέρος τοῦ ὁποίου διατηρεῖται εἰς τόν κόλπον τῆς Σμύρνης καί εἰς τόν Εὔξεινον Πόντον.

»Τά ἀνωτέρω ἀφ' ἑνός αὐξάνουν τήν διάθεσιν τῆς Τουρκίας δι' ἀπαραδέκτους εἰς βάρος μας προκλήσεις, συνέπεια τῶν ὁποίων δύναται νά εἶναι ὁ πόλεμος (περίπτωσις γεωτρήσεων κ.ἄ.), ἀφ' ἑτέρου δέ, δέν ἀποκλείουν ἐντελῶς καί αὐτό ἀκόμη τό προσχεδιασμένον ἐγχείρημα — κατόπιν "κάποιας" δικαιολογίας — εἰς βάρος 2-3 ἤ καί 4 νήσων μας.

»Συνεπῶς, τό ὅτι αἱ διεθνεῖς συνθῆκαι δέν εὐνοοῦν τήν ὑλοποίηση τῆς ἀπειλῆς ἐκ Τουρκίας, δέν μᾶς ἐπιτρέπει νά ἐφησυχάσουμε, καί πρέπει νά εἴμεθα ἕτοιμοι νά τήν ἀντιμετωπίσουμε. Τό ἀντίθετο θά ἐσήμαινε ἀνάληψη βαρυτάτων ἱστορικῶν εὐθυνῶν.

»Εἰς τό ἀνά χεῖρας συνοπτικό ὑπόμνημα δέν θ' ἀσχοληθῶ μέ τήν παγία ἀπό βορρᾶ ἀπειλή. Περί αὐτῆς θά περιορισθῶ νά σημειώσω ὅτι ἐπιβάλλει:

»1. τήν διατήρηση ὡρισμένων δεσμῶν μέ τό ΝΑΤΟ καί μέ τάς ΗΠΑ·

»2. τήν συμπλήρωση ὀχυρώσεων καί προετοιμασίας ναρκοπεδίων ἐπί τῶν κυρίων διαβάσεων τῶν πρός Βουλγαρίαν συνόρων καί ἐπί τῶν ἀξόνων εἰσβολῆς ἀπό Γιουγκοσλαβίας·

»3. τήν ἀντιαεροπορικήν ἄμυναν τῶν βορείων περιοχῶν, ὡς κατωτέρω.

»Ταῦτα, ἵνα εἶναι δυνατή ὀλιγοήμερος ἀνάσχεσις ἐπιθέσεως, δι' ἐνδεχομένην ἄφιξιν μεγάλων ξένων ἐνισχύσεων».

Στή συνέχεια ὁ Ε. Ἀβέρωφ ὑπογράμμισε ὅτι ἡ ἀπειλή ἀπό τήν Τουρκία θά εἶναι κυρίως ἀεροναυτικῆς φύσεως. Μάλιστα, ἡ Ἄγκυρα ἐνίσχυε τήν ἀεροπορία της μέ νέες παραγγελίες ἀεροσκαφῶν, παρά τό γεγονός ὅτι ἤδη ὑπερεῖχε τῆς Ἑλλάδος στόν τομέα αὐτό, ἀλλά καί στίς ναυτικές δυνάμεις. Ἡ μικρή ἀπόσταση τῶν ἑλληνικῶν νησιῶν ἀπό τήν τουρκική ἀκτή, ἡ δυνατότητα τῆς Τουρκίας νά ὑποστηρίξει μέ σχετική εὐκολία τίς ἐπιτιθέμενες μονάδες της καί τά ἄφθονα ἀποβατικά μέσα πού εἶχε στή διάθεσή της θά μποροῦσαν νά τῆς ἐπιτρέψουν νά ἀναλάβει τήν πρωτοβουλία στίς πολεμικές ἐπιχειρήσεις καί μάλιστα νά διεξαγάγει καί ἀρκετές ἐπιχειρήσεις ἀντιπερισπασμοῦ, δημιουργώντας προφανεῖς δυσκολίες στίς ἑλληνικές δυνάμεις. Στίς συνθῆκες αὐτές, ἡ Ἑλλάδα δέν ἦταν ἐπαρκῶς προετοιμασμένη γιά νά ἀντιμετωπίσει τή νέα ἀπειλή ἀπό ἀνατολάς.

Ὁ ὑπουργός ἐπέμεινε στήν ἀπόλυτη ἀναγκαιότητα νά ἐνισχυθεῖ σημαντικά ἡ ἀντιαεροπορική ἄμυνα τοῦ στρατοῦ τοῦ Ἔβρου, τῶν ἀεροδρομίων καί τοῦ Ναυστάθμου. Ὁ τομέας αὐτός, σημείωσε, εἶχε ἐγκληματικά παραμεληθεῖ ἀπό τή χούντα. Τόνισε, ἀκόμη, ὅτι ἐπιβαλλόταν ὁ ἐκσυγχρονισμός τῶν ἀεροδρομίων, ἡ παραγγελία σύγχρονων ἀεροσκαφῶν ἀπό τίς ΗΠΑ καί τή Γαλλία καί ἡ λειτουργία Βιομηχανίας Ἀεροπορικοῦ Ὑλικοῦ, ἡ ὁποία θά ἔδινε τή δυνατότητα νά συντηροῦνται τά ἀεροσκάφη αὐτά καί θά συντελοῦσε στή διατήρηση τῆς μαχητικῆς ἱκανότητας τῆς ἀεροπορίας σέ ὑψηλό ἐπίπεδο. Ἀναφέρθηκε, ἀκόμη, στίς ἀνάγκες τοῦ Πολεμικοῦ Ναυτικοῦ, ἰδιαίτερα σέ ταχύπλοες πυραυλακάτους, καθώς καί στόν ἀναγκαῖο ἐκσυγχρονισμό τῶν ὑπαρχόντων μονάδων τοῦ Στόλου, θέμα γιά τό ὁποῖο γινόταν ἡ ἀπαραίτητη μελέτη ἀπό τό Σεπτέμβριο τοῦ 1974. Σημείωσε, ἐπίσης, ὅτι γιά τήν ἀναφορά του αὐτή εἶχε λάβει ὑπόψη τίς οἰκονομικές δυνατότητες τῆς χώρας. Πάντως, μόλις βελτιωνόταν ἡ οἰκονομική κατάσταση, ἔπρεπε νά ἀντιμετωπιστεῖ καί ἡ δυνατότητα ἀγορᾶς νέων, μεγαλύτερων σκαφῶν, ὅπως φρεγατῶν. Τέλος, ἀναφέρθηκε καί στίς ἀνάγκες τοῦ Στρατοῦ Ξηρᾶς.

Ὁ Ε. Ἀβέρωφ ἀσχολήθηκε καί μέ τή δυνατότητα τῆς χώρας νά ἀνταποκριθεῖ οἰκονομικά στίς αὐξημένες ἀνάγκες τῶν Ἐνόπλων Δυνάμεων, σέ μιά ἐποχή διεθνοῦς οἰκονομικῆς δυσπραγίας. Θεωροῦσε ἀναγκαῖο νά ἐξεταστεῖ, σύντομα, ἡ δυνατότητα νά παράσχουν βοήθεια οἱ ΗΠΑ καί ὑπογράμμισε ὅτι ἡ Οὐάσιγκτων δέν θά ἐπιθυμοῦσε τή διατήρηση τῆς ἀνισορροπίας στόν Ἔβρο καί τό Αἰγαῖο, ἡ ὁποία πιθανό νά δημιουργοῦσε ὀρέξεις στήν Ἄγκυρα. Κατόπιν, ἔπρεπε νά ἐξεταστεῖ, ἀφενός ἡ δυνατότητα τῆς Ἑλλάδος νά ἀγοράσει τό ἀπαιτούμενο πολεμικό ὑλικό πού δέν θά ἐξασφάλιζε ἀπό τίς ΗΠΑ καί, ἀφετέρου ἡ κλιμάκωση τῶν δαπανῶν γιά τήν ἄμυνα τά ἑπόμενα ἔτη[118].

2 ΔΕΚΕΜΒΡΙΟΥ 1974

Συνέρχεται, γιά πρώτη φορά μετά τήν ἀποκατάσταση τῆς δημοκρατίας, τό Συμβούλιο Συνδέσεως Ἑλλάδος - ΕΟΚ ὑπό τήν προεδρία τοῦ Γάλλου ὑπουργοῦ Ἐξωτερικῶν, Ζ. Σωβανιάργκ. Τῆς ἑλλη-

νικῆς ἀντιπροσωπείας ἡγεῖται ὁ ὑπουργός Συντονισμοῦ Π. Παπαληγούρας.

Οἱ ἐργασίες τοῦ Συμβουλίου ἐπιβεβαίωσαν τήν πολιτική βούληση τῶν Ἐννέα νά ἀναπτύξουν τίς σχέσεις τους μέ τήν Ἑλλάδα — τήν πρώτη χώρα πού εἶχε συνδεθεῖ μέ τήν Κοινότητα — καί ἔμελλαν νά ἐπηρεάσουν ἀποφασιστικά τή μελλοντική πορεία τῶν σχέσεων Ἑλλάδος - ΕΟΚ. Σχετικά, ὁ Γ. Κοντογεώργης ἀναφέρει:

«Στό Συμβούλιο Συνδέσεως ἡ Ἑλλάς καί ἡ Κοινότης συμφώνησαν νά προχωρήσουν στήν ἐπαναφορά σέ κανονική λειτουργία τῶν ὀργάνων τῆς Συνδέσεως, στήν ἄμεση ἐφαρμογή τῶν μηχανισμῶν ἀπορροφήσεως τῆς ἀχρησιμοποιήτου βοηθείας τοῦ πρώτου χρηματοδοτικοῦ πρωτοκόλλου, στήν συνέχιση τῆς οἰκονομικῆς ὑποστηρίξεως, ἀπό τήν Κοινότητα, τῆς Ἑλλάδος καί στήν ἔναρξη διαπραγματεύσεων γιά τήν σύναψη νέου χρηματοδοτικοῦ πρωτοκόλλου, καθώς καί τήν ἐπέκταση τῆς Συνδέσεως καί στά τρία νέα μέλη τῆς Κοινότητος καί, τέλος, γιά τήν ρύθμιση μερικῶν ἄλλων θεμάτων.

»Τό λεπτότερο καί δυσκολώτερο θέμα τῶν συζητήσεων ἦταν ἡ ἐναρμόνιση τῆς ἀγροτικῆς πολιτικῆς τῆς Ἑλλάδος καί τῆς Κοινότητος καί τό προσωρινό καθεστώς τό ὁποῖο θά ἐφαρμοζόταν γιά τίς εἰσαγωγές, ἀπό τήν Ἑλλάδα, στήν Κοινότητα φρούτων καί λαχανικῶν, καθώς καί οἴνων, μέχρι τῆς ἐναρμονίσεως.

»Τό θέμα αὐτό παρουσιάζει τεράστιο ἐνδιαφέρον γιά τήν Ἑλλάδα, γιατί ἡ προστασία τῆς ἑλληνικῆς ἀγροτικῆς παραγωγῆς καί ἡ ἰσότιμη μεταχείριση τῶν ἀγροτικῶν προϊόντων μας στήν Κοινοτική ἀγορά, ἀποτελοῦσε οὐσιῶδες μέρος τῆς Συνδέσεως καί ἀπαραίτητο στοιχεῖο ἰσορροπίας τῶν ἀμοιβαίων συμφερόντων στά πλαίσια τῆς Συμφωνίας τῶν Ἀθηνῶν.

»Ἡ ἐπιδίωξη τῆς ἴσης μεταχειρίσεως τῶν ἀγροτικῶν προϊόντων μας, στά πλαίσια τῆς ἐναρμονίσεως, ἀποτελοῦσε ἀνυποχώρητη θέση τῆς ἑλληνικῆς Κυβερνήσεως.

»Τό ἄρθρο 33 τῆς Συμφωνίας Συνδέσεως προέβλεπε ὅτι ἡ λειτουργία καί ἡ ἀνάπτυξη τῆς Συνδέσεως γιά τά ἀγροτικά προϊόντα πρέπει νά συνοδεύεται ἀπό τήν προοδευτική ἐναρμόνιση τῶν ἀγροτικῶν πολιτικῶν τῆς Κοινότητος καί τῆς Ἑλλάδος καί ὅτι ἡ ἐναρμόνιση ἔχει ὡς σκοπό νά ἐξασφαλίση τήν ἰσότητα τῆς μεταχειρίσεως τῶν ἀγροτικῶν προϊόντων τῶν χωρῶν-μελῶν καί τῶν ἰδίων προϊόντων τῆς Ἑλλάδος στίς ἀγορές τῶν συμβαλλομένων μερῶν.

»Ἀλλά στό θέμα αὐτό ἐκδηλώθηκαν ἀμέσως οἱ δυσκολίες πού ἐπρόκειτο ν' ἀντιμετωπίσουμε, γιατί οἱ διαφωνίες πού ἐμφανίσθηκαν ἤδη ἀπό τό 1963 μεταξύ τῆς Κοινότητος καί τῆς Ἑλλάδος, ὄχι μόνο παρέμειναν ἀλλά, ἐν τῷ μεταξύ, ἡ θέση τῆς Κοινότητος ἔγινε περισσότερο ἄκαμπτη.

»Κατά τό Συμβούλιο Συνδέσεως τῆς 2ας Δεκεμβρίου 1974 ἡ ἑλληνική ἀντιπροσωπεία ἐπανέφερε τό θέμα καί ὑποστήριξε τίς ἑλληνικές θέσεις.

»Ὁ πρόεδρος τοῦ Συμβουλίου Ζ. Σωβανιάργκ ἐκθέτοντας τήν Κοινοτική θέση ἐδήλωσε ὅτι ἡ Κοινότης, λαμβανομένων πάντως ὑπ' ὄψη καί τῶν νέων στοιχείων τά ὁποῖα ὑπεισῆλθαν ἀπό τό 1967, δέχεται νά ἐπαναληφθοῦν ἀμέσως οἱ διαπραγματεύσεις γιά τήν ἐναρμόνιση ἐπί τῶν πέντε ὁμάδων προϊόντων, ἀλλά ὑπογράμμισε ὅτι ἡ ἐπανάληψη τῶν διαπραγματεύσεων δέν σημαίνει τήν ἀπό μέρους τῆς Κοινότητος παραίτηση ἀπό τό δικαίωμα τό ὁποῖο διατηρεῖ λόγῳ τῆς ἐκπνοῆς, ἀπό τό τέλος τοῦ 1964, τῆς προθεσμίας τῶν δύο ἐτῶν μέσα στήν ὁποία θά ἔπρεπε νά εἶχε ληφθῆ ἀπόφαση γιά τήν γεωργική ἐναρμόνιση.

»Ἐπίσης ἐδήλωσε ὅτι ἡ Κοινότης, ὑπερβαίνουσα τίς αὐστηρές νομικές ὑποχρεώσεις της καί μέ πνεῦμα καλῆς θελήσεως, δύναται νά προσφέρη γιά τούς ὑπό συζήτηση πέντε τομεῖς προϊόντων, ἕνα προσωρινό καθεστώς, διαρκείας ἑνός ἔτους, τό ὁποῖο θά συνίσταται στήν διατήρηση τοῦ status quo, περιλαμβανομένης καί τῆς δυνατότητος τῆς Κοινότητος νά ἐφαρμόζη, ὡς πρός τά φροῦτα καί τά λαχανικά, τήν ρήτρα διασφαλίσεως τοῦ Κοινοτικοῦ Κανονισμοῦ, καθώς καί τό σύστημα τῶν ἀντισταθμιστικῶν εἰσφορῶν, γιά ὡρισμένα φροῦτα καί λαχανικά, πού ὅμως ἦταν ἀκριβῶς ἐκεῖνα πού ἀντιμετώπιζαν προβλήματα κατά τήν εἰσαγωγή τους στήν Κοινότητα.

»Τέλος ἀνέφερε ὅτι ἡ Κοινότης εἶναι ἕτοιμη νά προβῆ στήν δήλωση γιά τήν ἔναρξη τῆς διαδικασίας ἐναρμονίσεως στά ἄλλα προϊόντα, γιά τά ὁποῖα εἶχε, ἐν τῷ μεταξύ, καθιερωθῆ Κοινή Ἀγροτική Πολιτική, πρᾶγμα πού ἔγινε ἀμέσως γιά τούς οἴνους.

»Ἡ ἑλληνική ἀντιπροσωπεία δέν θεώρησε ἱκανοποιητική καί πολιτικά ἀποδεκτή τήν Κοινοτική θέση.

»Κατόπιν τῆς ἀδυναμίας νά ληφθῆ ἀπόφαση καί, ἐνώπιον τοῦ ἀδιεξόδου πού δημιουργήθηκε, ἀποφασίσθηκε νά συνεχισθῆ ἀπό τά ἁρμόδια ὑπηρεσιακά ὄργανα ἡ μελέτη τοῦ θέματος τῆς γεωργικῆς ἐναρμονίσεως καί τοῦ ἐφαρμοστέου προσωρινοῦ καθεστῶτος στά φροῦτα καί λαχανικά καί νά ἐπιληφθῆ τοῦ θέματος αὐτοῦ ἐκ νέου τό Συμβούλιο Συνδέσεως σέ κατάλληλο χρόνο»[119].

4 ΔΕΚΕΜΒΡΙΟΥ 1974

Ἡ Γερουσία τῶν ΗΠΑ ἀποφασίζει νά ἀναβάλει τή διακοπή τῆς στρατιωτικῆς βοήθειας πρός τήν Τουρκία, ἡ ὁποία εἶχε προγραμματιστεῖ νά ἐνεργοποιηθεῖ στίς 10 Δεκεμβρίου, ἄν δέν σημειωνόταν πρόοδος στό Κυπριακό. Σκοπός τοῦ ἀμερικανικοῦ Σώματος ἦταν, ὅπως τονίστηκε, νά ἐξασφαλιστεῖ περισσότερος χρόνος ὥστε νά ἐπιτύχουν οἱ διαπραγματεύσεις. Στίς 18 Δεκεμβρίου, καί μετά ἀπό πιέσεις τοῦ προέδρου Φόρντ καί τοῦ ὑπουργοῦ Ἐξωτερικῶν, Χ. Κίσινγκερ, καί ἡ Βουλή τῶν Ἀντιπροσώπων τῶν ΗΠΑ θά συναινέσει στήν ἀναβολή τῆς παύσεως τῆς βοηθείας ὡς τίς 5 Φεβρουαρίου.

Τό ζήτημα τῆς ἐπιβολῆς τοῦ ἐμπάργκο ἦταν ἰδιαίτερα πολύπλοκο. Ἀπό τή μιά πλευρά, ἀφοροῦσε τούς δεσμούς Οὐάσιγκτων - Ἄγκυρας, τούς ὁποίους ἡ ἀμερικανική Κυβέρνηση θεωροῦσε πολύτιμους. Παράλληλα, ὡστόσο, συμπλεκόταν καί μέ τήν ἐσωτερική κρίση τοῦ ἀμερικανικοῦ συστήματος διακυβερνήσεως, πού εἶχε ἐκδηλωθεῖ, ἰδίως τήν ἐπαύριο τοῦ Γουώτεργκαίητ, μέ τή διαμάχη Λευκοῦ Οἴκου καί Κογκρέσου. Ὁ Χ. Κίσινγκερ δραστηριοποιή-

Ἀμέσως μετά τήν ἐπιστροφή του στή Μεγαλόνησο, ὁ Ἀρχιεπίσκοπος ἀπευθύνεται στόν κυπριακό λαό.

θηκε ἔντονα ὑπέρ τῆς ἀναβολῆς στήν ἐπιβολή τοῦ ἐμπάργκο. Στίς 6 Δεκεμβρίου, μάλιστα, ἔκαμε δηλώσεις, στίς ὁποῖες τόνιζε ὅτι τό ἐμπάργκο θά ὑπονόμευε τίς δυνατότητες τῶν ΗΠΑ νά συνεισφέρουν στήν ἐπίλυση τοῦ Κυπριακοῦ. Ἐξάλλου, συνέχισε, ἡ στρατιωτική βοήθεια πρός τήν Τουρκία δέν δινόταν «σάν χάρη», ἀλλά ἐπειδή ἡ ἀσφάλεια τῆς χώρας αὐτῆς συνδεόταν μέ τήν ἀσφάλεια τῆς Μεσογείου καί τοῦ ΝΑΤΟ.

Παράλληλα, στήν προσπάθειά τους νά πείσουν τό Κογκρέσο, Ἀμερικανοί διπλωμάτες στήν πρωτεύουσα τῶν ΗΠΑ δήλωναν ὅτι ἡ Ἑλλάδα δέν ἀπέδιδε σημασία στή διακοπή τῆς στρατιωτικῆς βοήθειας πρός τήν Τουρκία. Σέ ἀπάντηση ὁ ὑπουργός Ἐξωτερικῶν, Δ. Μπίτσιος, ἔκαμε τήν ἀκόλουθη δήλωση:

«Τό θέμα τῆς διακοπῆς τῆς στρατιωτικῆς βοηθείας πρός τήν Τουρκίαν, λόγῳ παραβάσεως ἐκ μέρους ταύτης ἐν Κύπρῳ τοῦ ἀμερικανικοῦ νόμου περί χρησιμοποιήσεως τοῦ παρεχομένου στρατιωτικοῦ ὑλικοῦ, παρακολουθεῖται ὑπό τῆς ἑλληνικῆς Κυβερνήσεως μετ' ἰδιάζοντος ἐνδιαφέροντος, ὅσον καί ἄν ἀνήκη εἰς τήν ἀμερικανικήν Κυβέρνησιν καί τό Κογκρέσον ἡ ρύθμισίς του. Πάντως, εἶναι ἀδιανόητος ὁ ἰσχυρισμός ὅτι ἡ ἑλληνική Κυβέρνησις θά συγκατετίθετο εἰς τάς χορηγουμένας ἐν προκειμένῳ παρατάσεις. Ὅταν εἰς τάς 14 Αὐγούστου ἀμερικανικά ὅπλα ἐχρησιμοποιήθησαν διά νά καταληφθῆ τό 40% τοῦ κυπριακοῦ ἐδάφους καί νά βυθισθῆ ἡ Κύπρος εἰς τήν δυστυχίαν, ἡ ἑλληνική Κυβέρνησις κατέδειξε πῶς ἀντιμετωπίζει τό ζήτημα τοῦτο, ἀποφασίσασα τήν ἀποχώρησιν τῆς Ἑλλάδος ἀπό τό στρατιωτικόν σκέλος τοῦ ΝΑΤΟ. Μέ τήν ἰδίαν ἀγανάκτησιν ἀποκρούει τά διαδιδόμενα εἰς τήν ἀμερικανικήν πρωτεύουσαν καί ἀρνεῖται εἰς οἱονδήποτε ξένον τό δικαίωμα νά ἑρμηνεύση τήν στάσιν της καί τήν πολιτικήν της».

6 ΔΕΚΕΜΒΡΙΟΥ 1974

Ὁλοκληρώνεται ὁ προεκλογικός ἀγώνας γιά τό πολιτειακό. Ὁ ἀρχηγός τῆς ΕΚ-ΝΔ, Γ. Μαῦρος, σέ μήνυμά του πρός τόν ἑλληνικό λαό, τονίζει ὅτι οἱ Ἕλληνες ὀφείλουν νά κάμουν τήν ἐπιλογή τους ψύχραιμα καί χωρίς προκαταλήψεις, καί ὅτι πρέπει νά ὑπερψηφιστεῖ ἡ ἀβασίλευτη δημοκρατία. Οἱ πολιτισμένοι λαοί, λέγει, δέν χρειάζονται προσωπικά σύμβολα σάν τούς βασιλεῖς, ὡς δείγματα τῆς ἑνότητας τοῦ ἔθνους· «ἡ ἀβασίλευτη δημοκρατία στεγάζει ἰδέες καί ἑνώνει». Σέ τηλεοπτική του ὁμιλία, στίς 5 τοῦ μηνός, ὁ Κ. Σημίτης λέγει ὅτι ὁ βασιλεύς ὑπῆρξε τοποτηρητής ξένων συμφερόντων, χωρίς ρίζες στή χώρα καί συνεπῶς ἀναγκασμένος νά προσφεύγει στήν ξένη προστασία. Ἀναφέρεται, ἐπίσης, στίς ἐμπειρίες τοῦ παρελθόντος γιά νά καταδείξει ὅτι ἡ μοναρχία ἦταν γιά τή χώρα μόνιμη πηγή ἀνωμαλίας, καί ἀπαριθμεῖ τά πλεονεκτήματα τῆς ἀβασίλευτης πολιτείας. Στίς 6 Δεκεμβρίου ἀναπτύσσει τή θέση του ὑπέρ τῆς ἀβασίλευτης πολιτείας ὁ Γ. Κουμάντος.

Ἀπό τήν πλευρά του, ὁ Κωνσταντῖνος, σέ συνέντευξή του στήν «Καθημερινή» καί σέ νέα τηλεοπτική του ὁμιλία, ἐπαναλαμβάνει ὅτι τό ἀντικίνημα τῆς 13ης Δεκεμβρίου 1967 ἀποδεικνύει τήν προσήλωσή του στούς δημοκρατικούς θεσμούς, καθώς καί ὅτι, ὡς ἀνώτατος ἄρχοντας, θά περιφρουρήσει τήν ἑνότητα τοῦ ἔθνους, θά συμβάλει στή διαμόρφωση μιᾶς συνταγματικῆς μοναρχίας πού δέν θά παρεμβαίνει στά πολιτικά πράγματα καί θά εἶναι βασιλεύς ὅλων τῶν Ἑλλήνων. Σημειώνει, ἀκόμη, ὅτι βασιλευομένη ἤ ἀβασίλευτη εἶναι δύο ὄψεις τοῦ ἴδιου νομίσματος, τῆς δημοκρατίας.

Στίς 3 Δεκεμβρίου, μέ ἀφορμή τή ρίψη σέ διάφορες περιοχές τῆς χώρας, προκηρύξεων, στίς ὁποῖες γινόταν χρήση τοῦ ὀνόματος τοῦ Κ. Καραμανλῆ, τό Πολιτικό Γραφεῖο τοῦ πρωθυπουργοῦ εἶχε ἀνακοινώσει:

«Εἶναι γνωστή καί σαφής ἡ θέσις τοῦ πρωθυπουργοῦ ἐπί τοῦ δημοψηφίσματος. Συνεπῶς οὐδείς ἔχει δικαίωμα νά ἀναμιγνύη τό ὄνομά του εἰς τήν πολιτειακήν διαμάχην».

6 ΔΕΚΕΜΒΡΙΟΥ 1974

Δημοσιεύονται, στήν Ἐφημερίδα τῆς Κυβερνήσεως, τά νομοθετικά διατάγματα ὑπ' ἀριθ. 197 καί 198. Τό πρῶτο ὁρίζει ὅτι οἱ στρατιωτικοί πού ἐξῆλθαν τῆς ἐνεργοῦ ὑπηρεσίας κατά τή διάρκεια τῆς δικτατορίας λόγω ἀποτάξεως, ἀποστρατείας, ἤ ἐξαναγκασμοῦ σέ παραίτηση, δικαιοῦνται μέσα σέ δύο μῆνες νά ζητήσουν ἀπό τό ἁρμόδιο Ἀρχηγεῖο νά κριθοῦν. Τό δεύτερο διάταγμα δίνει τό ἴδιο δικαίωμα στούς ἀξιωματικούς τῆς Χωροφυλακῆς, τῆς Ἀστυνομίας Πόλεων καί τοῦ Πυροσβεστικοῦ Σώματος, πού διώχθηκαν γιά πολιτικούς λόγους ἀπό τή χούντα.

Τέλος, μέ τό νομοθετικό διάταγμα ὑπ' ἀριθ. 228, ἐπανέρχονται στήν ἐνεργό ὑπηρεσία οἱ ἀξιωματικοί τοῦ Στρατοῦ Ξηρᾶς καί Πολεμικῆς Ἀεροπορίας πού ἀποστρατεύθηκαν ἤ ἀποτάχθηκαν γιά πράξεις ἤ παραλείψεις πού σχετίζονταν μέ τό κίνημα τοῦ Ναυτικοῦ, τοῦ Μαΐου 1973.

6 ΔΕΚΕΜΒΡΙΟΥ 1974

Ὁ πρόεδρος τῆς Κυπριακῆς Δημοκρατίας, Ἀρχιεπίσκοπος Μακάριος, ἐπιστρέφει στή Μεγαλόνησο, ὅπου καί γίνεται δεκτός μέ συγκινητικές ἐκδηλώσεις ἀπό τόν κυπριακό λαό. Τήν ἴδια ἡμέρα, ὁ Ἀρχιεπίσκοπος ἐκφωνεῖ βαρυσήμαντο πολιτικό λόγο ἐνώπιον πλήθους 100.000 πολιτῶν, στόν ὁποῖο, μεταξύ ἄλλων, σημειώνει:

«Ἡ ἐπάνοδός μου σημαίνει ἀποκατάστασιν τῆς συνταγματικῆς τάξεως, τήν ὁποίαν ἀνέτρεψεν ἡ χούντα καί ἐξε-

μεταλλεύθη ἡ Τουρκία. Προέβαλεν ἡ Τουρκία διεθνῶς τό πρόσχημα ὅτι διά τῆς στρατιωτικῆς ἐπεμβάσεώς της εἰς τήν νῆσον ἐπεδίωκεν ὡς μία τῶν Ἐγγυητριῶν Δυνάμεων τήν ἐπαναφοράν τῆς συνταγματικῆς τάξεως. Τά ἀπό συνταγματικῆς πλευρᾶς τουρκικά ἐπιχειρήματα στεροῦνται τώρα βάσεως καί δικαιολογίας καίτοι ἁπλᾶ προσχήματα ἦσαν ταῦτα ἐξ ἀρχῆς. Διότι ἡ κατάληψις ὑπό τῆς Τουρκίας μεγάλου τμήματος τοῦ κυπριακοῦ ἐδάφους, ἡ ἐκρίζωσις χιλιάδων Ἑλλήνων καί ἡ μακρά ἄλυσος ἄλλων γεγονότων οὐδεμίαν ἔχουν σχέσιν μέ τήν ἀποκατάστασιν τῆς συνταγματικῆς τάξεως. Καταφανῶς ἀποσκοποῦν οἱ Τοῦρκοι εἰς τήν δημιουργίαν τετελεσμένων γεγονότων διά τῆς δυνάμεως τῆς βίας. Καί ἐνώπιον καταστάσεως τετελεσμένων γεγονότων ἤδη εὑρισκόμεθα. Ἀλλ' ἐν οὐδεμιᾷ περιπτώσει οἱ Ἕλληνες Κύπριοι εἴμεθα διατεθειμένοι νά ἀναγνωρίσωμεν καί νά δεχθῶμεν τά διά στρατιωτικῶν ἐπιχειρήσεων τετελεσμένα γεγονότα. Ἐπιθυμοῦμεν συνομιλίας μετά τῶν συνοίκων Τούρκων διά τήν γεφύρωσιν τῶν διαφορῶν μας, διά τήν ἐξεύρεσιν λύσεως τοῦ κυπριακοῦ προβλήματος. Δέν εἶναι τῆς παρούσης στιγμῆς νά ἐκθέσω τάς ἀπόψεις μου ὡς πρός τήν λύσιν τοῦ προβλήματος. Λέγω μόνον ὅτι δέν θά δεχθῶμεν λύσιν συνεπαγομένην μετακίνησιν πληθυσμῶν καί ἰσοδυναμοῦσαν πρός διχοτόμησιν τῆς Κύπρου. Εἶναι δυνατόν νά ἐξευρεθῇ τρόπος αὐτοδιοικήσεως τῶν δύο συνοίκων στοιχείων. Καί εἶναι δυνατόν νά ἐξευρεθῇ τρόπος διασφαλίσεως τῶν δικαιωμάτων Ἑλλήνων καί Τούρκων τῆς Κύπρου καί τῆς ἐν συνεργασίᾳ εἰρηνικῆς συνυπάρξεώς των, πρός ἀμοιβαῖον ὄφελος καί κοινήν εὐημερίαν. Τάσεις σωβινιστικαί ἤ οἱασδήποτε φύσεως προκαταλήψεις οὔτε τούς Ἑλληνοκυπρίους οὔτε τούς Τουρκοκυπρίους ὠφελοῦν. Καί ἡ σκληρά πεῖρα τοῦ παρελθόντος πρέπει να εἶναι διδάσκαλος δι' ἀμφοτέρας τάς πλευράς.

»Μεγάλην θά αἰσθανθῶ χαράν καί ἱκανοποίησιν, ἐάν ἡ ἐπάνοδός μου εἰς τήν Κύπρον ἀποβῇ συντελεστής εἰρήνης. Εἰρήνης μεταξύ Ἑλλήνων καί Τούρκων τῆς Κύπρου, λυομένου εἰρηνικῶς τοῦ κυπριακοῦ προβλήματος. Εἰρήνης καί ὁμονοίας μεταξύ τοῦ κυπριακοῦ Ἑλληνισμοῦ. Βαθύτατα λυποῦμαι, διότι ἀπό τινων ἐτῶν πάθη καί μίση διαιροῦν τούς Ἕλληνας Κυπρίους. Καί αἱ ἀντιθέσεις ἔλαβον ἔκτασιν μέχρι πολιτικῶν δολοφονιῶν καί ἐνόπλων συγκρούσεων. Καί εἶχον ἐπιπτώσεις ἐθνικῶς ἐπιζημίους. Καί ἐνῷ ἡ Κύπρος κατεστρέφετο, Ἕλληνες Κύπριοι ἔστρεφον τά ὅπλα ἐναντίον ἀδελφῶν των. Δέν θά ἀναφερθῶ εἰς τά αἴτια τοῦ διχασμοῦ καί δέν ἐπιθυμῶ νά ἀναξέσω πληγάς τοῦ παρελθόντος, τῶν ὁποίων θέλω τήν ἐπούλωσιν. Καί διά τοῦτο δέν ἔχω πρόθεσιν διώξεως ἐχθρῶν καί ἀντιπάλων ἤ προσαγωγῆς ἐνώπιον δικαστηρίου τῶν βαρυνομένων μέ πολιτικά ἀδικήματα ἤ μετασχόντων εἰς τό κατ' ἐμοῦ πραξικόπημα. Δίδω εἰς ὅλους ἄφεσιν ἁμαρτιῶν καί ἀμνηστίαν ἐπί τῇ ἐλπίδι ὅτι θά ἐπέλθῃ ἡ ποθητή ὁμόνοια καί ἑνότης τοῦ λαοῦ μας. Ἐνώπιον τοῦ θυσιαστηρίου τῆς Κύπρου τά πάθη καί ἡ διχόνοια οὐδεμίαν ἔχουν θέσιν. Ἐθνικήν ἐπιταγήν ἀποτελεῖ ἡ ψυχική ἑνότης τοῦ κυπριακοῦ Ἑλληνισμοῦ. Καί πρός τήν κατεύθυνσιν αὐτήν ἔχομεν καθῆκον ὅλοι νά συμβάλωμεν, Ἐκκλησία, Πολιτεία, κόμματα, ὀργανώσεις, τύπος, ἄτομα. Γνωρίζω ὅτι ὑπάρχουν ἔνοπλοι ἀντίπαλοι ὁμάδες. Καί πολλοί ἔχουν τήν χεῖρα ἐπί τῆς σκανδάλης. Οἱοσδήποτε καί ἄν εἶναι ὁ στόχος των, πλήττεται τελικῶς ὁ κυπριακός Ἑλληνισμός ἐν τῷ συνόλῳ του. Πλήττεται ἡ ἐθνική ὑπόστασις καί ἐπιβίωσίς του. Τά ὅπλα τῆς παρανομίας πρέπει νά παραδοθοῦν εἰς τάς νομίμους κρατικάς ἀρχάς. Ἡ παράδοσίς των θά συμβάλῃ εἰς τήν δημιουργίαν συνθηκῶν ὑφέσεως καί εἰς τήν διάλυσιν τοῦ κλίματος ἀλληλοφοβίας. Ἡ ὁμόνοια, ἡ σύμπνοια καί ἡ ἑνότης τοῦ λαοῦ μας θά ἀποτελοῦν δι' ἐμέ συνεχῆ προσπάθειαν. Καί ἔχω τήν ἐλπίδα ὅτι ἐκ μέρους ὅλων θά ἐπιδειχθῇ πνεῦμα καλῆς θελήσεως, ὡς ἐπιτάσσουν αἱ περιστάσεις, ὑπό τάς ὁποίας εὑρίσκεται σήμερον ἡ Κύπρος.

»Γνωρίζω ὅτι ὁ ἑλληνικός κυπριακός λαός, ὁ ὁποῖος σήμερον μετά ζωηρῶν ἐκδηλώσεων μέ ὑποδέχεται καί μέ καλωσορίζει ἐπιστρέφοντα εἰς τήν Κύπρον, ἀναμένει παρ' ἐμοῦ πολλά. Ἀναμένει λύσιν τῶν πολλῶν καί ποικίλων προβλημάτων, τά ὁποῖα ἐδημιούργησεν ἡ καταστροφική τουρκική ἐπιδρομή. Μέ συγκίνησιν ἀποδέχομαι τάς ἐκδηλώσεις τῆς ἀγάπης καί τῆς πρός ἐμέ ἐμπιστοσύνης σας, ἀλλά καί ἑρμηνεύω αὐτάς ὡς ἔκφρασιν τῶν προσδοκιῶν καί τῶν ἐλπίδων, τάς ὁποίας ἐπ' ἐμέ στηρίζετε. Δέν θά ἐπεθύμουν νά δώσω ὑποσχέσεις, τάς ὁποίας πιθανῶς δέν θά δυνηθῶ νά πραγματοποιήσω. Ἡ ὑπόσχεσίς μου εἶναι ὅτι τό πᾶν θά πράξω καί οὐδέν θά παραλείψω διά τήν ἐν τῷ μέτρῳ τοῦ δυνατοῦ λύσιν τῶν προβλημάτων καί δικαίωσιν τῶν ἐλπίδων σας. Εἰς τό δύσκολον τοῦτο ἔργον ἔχω ἀνάγκην τῆς συνδρομῆς καί τῆς συνεργασίας ὅλων σας. Εἶμαι δέ βέβαιος διά τήν πρόθυμον ἀνταπόκρισίν σας.

»Ὁ σημερινός παλλαϊκός συναγερμός καί αἱ ἐκδηλώσεις τῆς σημερινῆς ἡμέρας ἀποτελοῦν δι' ἐμέ πηγήν δυνάμεως εἰς τό συνεπαγόμενον πολλάς εὐθύνας ἔργον μου. Ἀπό τάς σημερινάς ἐκδηλώσεις ἔχω ἐπίσης τήν βεβαίαν διαπίστωσιν ὅτι, παρά τάς συμφοράς, αἱ ὁποῖαι μᾶς ἔπληξαν, παρά τά δεινά, τά ὁποῖα ἐπεσωρεύθησαν, τό φρόνημα παραμένει ὀρθόν καί τό πνεῦμα ἐλεύθερον καί ἀδούλωτον. Ἐν τῷ μέσῳ τῶν ἐρειπίων ὁ κυπριακός Ἑλληνισμός ἵσταται μέ τήν ψυχήν ὀρθίαν καί κρατεῖ ὑψηλά τήν ἀγωνιστικήν σημαίαν. Γνωρίζομεν ὅλοι ὅτι δύσκολος εἶναι ὁ ἀγών μας. Δέν εἴμεθα, ὅμως, μόνοι εἰς τόν ἀγῶνα μας. Ἔχομεν τήν συμπαράστασιν τῆς λαοπροβλήτου ἑλληνικῆς Κυβερνήσεως, τήν συμπαράστασιν τοῦ ἀδελφοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ καί τῶν ὅπου γῆς Ἑλλήνων. Ἐξ Ἑλλάδος σήμερον ἐρχόμενος μεταφέρω πρός τούς Ἕλληνας τῆς Κύπρου τόν χαιρετισμόν τῆς ἑλληνικῆς Κυβερνήσεως, τόν χαιρετισμόν τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ καί τήν διαβεβαίωσιν τῆς συμπαραστάσεώς των. Πρός τήν μαρτυρικήν Κύπρον στρέφεται ἡ σκέψις καί ἡ προσοχή ὅλων τῶν Ἑλλήνων. Μεγάλη εἶναι ἡ εὐγνωμοσύνη μας πρός τήν ἑλληνικήν Κυβέρνησιν, τόν πολιτικόν κόσμον τῆς Ἑλλάδος καί ὁλόκληρον τόν ἑλληνικόν λαόν διά τήν ποικιλοτρόπως ἐκδηλουμένην πολύτιμον συμπαράστασίν των».

7 ΔΕΚΕΜΒΡΙΟΥ 1974

Ὁ Κ. Καραμανλῆς ἀνακοινώνει τήν αὔξηση, κατά 50%, τῶν ἀγροτικῶν συντάξεων:

«Ὑπεσχέθην προεκλογικά, ἀπευθυνόμενος πρός τούς ἀγρότας τῆς Ἑλλάδος ἀπό τήν Λάρισα, ὅτι θά πραγματοποιηθῇ ὅσον τό δυνατόν συντομώτερα ἀναπροσαρμογή τῶν ἀγροτικῶν συντάξεων. Ἡ Κυβέρνησις ἀπεφάσισεν κατόπιν τούτου τήν αὔξησιν τῶν

χορηγουμένων σήμερα συντάξεων κατά 50% ἀπό 1ης Ἰανουαρίου 1975. Ἐκ τῆς λήψεως τοῦ μέτρου θά ἐπωφεληθοῦν πεντακόσιοι περίπου χιλιάδες ἀπόμαχοι τῆς ἑλληνικῆς ὑπαίθρου. Ἡ ἀντιστοιχοῦσα πρόσθετος ἐκ τῆς αὐξήσεως αὐτῆς ἐπιβάρυνσις θά ἀνέλθη εἰς τό ποσόν τοῦ ἑνός δισεκατομμυρίου ἑξακοσίων πενῆντα ἑκατομμυρίων δραχμῶν.

»Τόσον ἡ προεκλογική ἐξαγγελία, ὅσον καί ἡ ἄμεσος μετά τάς ἐκλογάς ἐκπλήρωσίς της ὑπό τῆς Κυβερνήσεως ἐγένοντο διά δύο λόγους:

»Πρῶτον: Αἱ ἀγροτικαί συντάξεις δέν ἀναπροσαρμόσθησαν κατά τήν ἐπταετίαν τῆς δικτατορίας ἀνάλογα μέ τίς ἄλλες συντάξεις, ἐνῷ ὁ πληθωρισμός καί τά ἀσυνάρτητα οἰκονομικά μέτρα ἔπληξαν τήν ἀγροτική τάξη περισσότερον ἀπό ὅλες τίς ἄλλες. Λόγοι στοιχειώδους κοινωνικῆς δικαιοσύνης ἐπέβαλον, ὡς ἐκ τούτου, νά χορηγηθῆ σημαντικά μεγαλύτερο ποσοστόν αὐξήσεως ἀπό τό χορηγηθέν σέ ἄλλες κατηγορίες συνταξιούχων.

»Δεύτερον: Τό μέτρον εἶναι ἀκόμη καί ἀπό γενικωτέρας ἀπόψεως πρόσφορον, γιατί ἡ αὔξησις τῆς ἀγοραστικῆς δυνάμεως τῶν ἀγροτῶν θά συμβάλη στήν ἐπιχειρουμένην ἀπό τήν Κυβέρνησιν ἀνάκαμψιν τῆς οἰκονομικῆς δραστηριότητος.

»Ἡ αὔξηση τῶν πενιχρῶν συντάξεων τῶν ἀγροτῶν δέν εἶναι μέτρο δημαγωγικό: εἶναι μέτρο οἰκονομικά, κοινωνικά καί ἐθνικά ἐπιβεβλημένο».

8 ΔΕΚΕΜΒΡΙΟΥ 1974

Πραγματοποιεῖται, μέσα σέ ἀπόλυτη τάξη, τό δημοψήφισμα γιά τό πολιτειακό.

Τό ἀποτέλεσμα τῆς ἀναμετρήσεως εἶναι τό ἀκόλουθο:

Ἐγγεγραμμένοι ἐκλογεῖς		6.244.539
Ψήφισαν		4.719.787
Ἔγκυρα Ψηφοδέλτια		4.690.986
Ἄκυρα Ψηφοδέλτια		28.801
Βασιλευομένη Δημοκρατία	1.445.875	(30,8%)
Ἀβασίλευτη Δημοκρατία	3.245.111	(69,2%)

Μετά τήν ἀνακοίνωση τῶν τελικῶν ἀποτελεσμάτων, ὁ Κ. Καραμανλῆς ἔκαμε τήν ἀκόλουθη δήλωση:

«Τό Πολιτειακό ὑπῆρξε κατά τό παρελθόν ἀντικείμενον ὀξυτάτων κομματικῶν ἀνταγωνισμῶν, πού ἔβλαψαν τά συμφέροντα τοῦ ἔθνους. Αἱ δέ πολιτειακαί μεταβολαί ἐγένοντο συνήθως πραξικοπηματικῶς καί πάντοτε ὑπό ὑλικήν ἤ ψυχολογικήν βίαν. Καί δι' αὐτούς ἀκριβῶς τούς λόγους τό πρόβλημα αὐτό παρέμεινεν ἄλυτο ἐπί 60 χρόνια καί συνεδέθη μέ τίς πιό δραματικές ἐθνικές κρίσεις τοῦ τόπου μας.

»Τό θέμα ἐτέθη ἐκ νέου ἀπό τάς περιστάσεις, ἀλλά καί ἀπό τόν ἴδιο τόν Κωνσταντῖνο, κατά τό θέρος τοῦ 1973.

»Γιά νά τερματίσω ὁριστικῶς τήν θλιβεράν παράδοσιν τῆς ἐκμεταλλεύσεως τοῦ θέματος, ἐδημιούργησα τάς προϋποθέσεις γιά τήν διενέργεια ἐλευθέρου καί ἀδεσμεύτου δημοψηφίσματος. Καί ἔθεσα τό Πολιτειακό ἐκτός κομματικῶν ἀνταγωνισμῶν, ἀρνηθείς πρῶτος ἐγώ νά ἐπηρεάσω τάς σκέψεις τοῦ ἐκλογικοῦ σώματος. Κανείς, συνεπῶς, δέν δικαιοῦται νά ἐμφανίζη τό ἀποτέλεσμα τοῦ δημοψηφίσματος ὡς ἔργον ἰδικόν του.

»Ἤδη τό δημοψήφισμα διεξήχθη. Καί διεξήχθη κατά τρόπον ἄψογον. Ὁ λαός ἀπεφάνθη γιά πρώτη φορά ἐλεύθερος καί ἀνεπηρέαστος ἐπί τοῦ κρισίμου αὐτοῦ θέματος. Ἡ ἀπόφασίς του πρέπει νά γίνη ἀνεπιφυλάκτως σεβαστή ἀπό ὅλους τούς Ἕλληνας. Καί πρέπει νά ἀναγνωρίσουν ὅλοι ὅτι ἐτερματίσθη ὁριστικῶς ἡ ἐκκρεμότης τοῦ Πολιτειακοῦ.

»Οἱ Ἕλληνες, λησμονοῦντες παλαιάς καί προσφάτους ἀντιθέσεις, ὀφείλουν νά ἀντιμετωπίσουν ἑνωμένοι τό μέλλον.

»Αὐτό ἐπιβάλλει τό συμφέρον τῆς χώρας καί τοῦ λαοῦ».

Ἀπό τό γραφεῖο τοῦ τέως βασιλέα Κωνσταντίνου, στό Λονδῖνο, ἐκδόθηκε, στίς 9 Δεκεμβρίου, τό ἀκόλουθο μήνυμα πρός τόν ἑλληνικό λαό:

«Ἕλληνες καί Ἑλληνίδες,

»Πιστός εἰς τήν διακήρυξίν μου, ἐπαναλαμβάνω ὅτι προέχει ἡ ἐθνική ἑνότης χάριν τῆς ὁμαλότητος, προόδου καί εὐημερίας τῆς χώρας.

»Εὔχομαι ὁλοψύχως αἱ ἐξελίξεις νά δικαιώσουν τό ἀποτέλεσμα πού προέκυψε ἀπό τήν χθεσινήν ψηφοφορίαν».

Τό δημοψήφισμα στήν Ἑλλάδα ἀποτέλεσε ἀντικείμενο σχολιασμοῦ ἀπό τά ἐγκυρότερα ὄργανα τοῦ διεθνοῦς τύπου. Συγκεκριμένα, ὁ Μάριο Μοντιάνο, ἀνταποκριτής τῶν «Times» παρατήρησε ὅτι ὁ Κωνσταντῖνος ἔδωσε τή μάχη τοῦ δημοψηφίσματος ἀντιμετωπίζοντας δύο σοβαρά μειονεκτήματα: εἶχε ἀφενός ἐπωμισθεῖ ὅλες τίς «ἁμαρτίες» τῆς δυναστείας — καί ὄχι μόνο τίς δικές του — καί, ἀφετέρου, ἦταν ὁ πρῶτος βασιλεύς πού ἀγωνίστηκε χωρίς τή συμπαράσταση τοῦ συντηρητικοῦ κόμματος καί τοῦ Στρατοῦ. Πάντως τό δημοψήφισμα ἦταν τό μόνο τίμιο ἀπό τά πολλά πού ἔγιναν στήν Ἑλλάδα στή διάρκεια τῶν 54 τελευταίων χρόνων πάνω στό θέμα τῆς μοναρχίας. Ἡ βασιλική προπαγάνδα, συνεχίζει, ἦταν κακῆς ποιότητας, παρά τήν ἐνεργοποίηση τοῦ συγκινησιακοῦ στοιχείου, κυρίως ἀπό τήν τηλεοπτική ἐμφάνιση τοῦ Κωνσταντίνου[120].

Διαφορετικές μᾶλλον ἀπόψεις γιά τήν προπαγάνδα τῶν φιλοβασιλικῶν ἐξέφρασε ὁ ἀνταποκριτής τῆς «Le Monde» στήν Ἀθήνα, Μάρκ Μαρσώ:

Οἱ βασιλόφρονες διέθεταν τήν ὑποστήριξη μερίδας τοῦ

Ὁ πρωθυπουργός τήν ἡμέρα τοῦ δημοψηφίσματος.

τύπου, ἡ ὁποία σέ μόνη τήν περιφέρεια τῆς Ἀθήνας καί τοῦ Πειραιᾶ εἶχε κυκλοφορία 450.000 φύλλων — διπλάσια δηλαδή ἀπό ἐκείνη πού εἶχαν οἱ ἐφημερίδες τῶν ἀντιπάλων τους· ἐπωφελοῦνταν ἀπό τήν συναισθηματική ἀπήχηση τῶν ἐμφανίσεων τοῦ Κωνσταντίνου ἀπό τήν τηλεόραση καί ἐπομένως ἦταν εὔλογη ἡ κατάπληξη πού προκάλεσαν τά ἀποτελέσματα τοῦ δημοψηφίσματος καί εἰδικότερα ἡ κατάρρευση τῶν ὀχυρῶν τους στήν Πελοπόννησο[121].

Τήν ἥττα τοῦ Κωνσταντίνου στό δημοψήφισμα ἀπέδωσε ὁ Χ. Γκέρσον τῆς «Le Figaro» στή βασιλική οἰκογένεια ἡ ὁποία ἀμέλησε τά προβλήματα τῆς χώρας καί τῆς ὁποίας ἕνα ἀπό τά κυριότερα θύματα ἦταν ὁ ἴδιος ὁ Κ. Καραμανλῆς· ἡ οἰκονομική ἐφημερίδα «Les Echos» θεώρησε τό ἀποτέλεσμα τοῦ δημοψηφίσματος σάν ἄμεση συνέπεια τῆς ἀδυναμίας τοῦ Κωνσταντίνου νά κάμει τούς Ἕλληνες νά λησμονήσουν τίς πολυάριθμες ἐπεμβάσεις του στήν πολιτική ζωή τοῦ τόπου[122].

Στήν ἰταλική «Il Tempo» ὁ Φ. Βεντουρίνι παρατήρησε ὅτι ἡ λαϊκή ἐτυμηγορία δικαίωσε ἀπόλυτα τόν Κ. Καραμανλῆ. Ἀνάλογη ἄποψη ἐξέφρασε καί ὁ Μ. Τσέρβι στή «Giornale», ὁ ὁποῖος μάλιστα τόνισε ὅτι ὁ πρωθυπουργός, πού ὑποσχέθηκε στόν ἑλληνικό λαό μιά ἤρεμη δημοκρατία, ἐλευθερίες χωρίς ὑπερβολές, Κοινοβούλιο χωρίς «βυζαντινισμούς», συμπλήρωσε μέ τήν κατάργηση τῆς μοναρχίας τήν πρώτη φάση ἑνός πολιτικοῦ ἀριστουργήματος[123].

Ἡ γερμανική «Frankfurter Allgemeine» θεώρησε ὅτι τό κῦρος τῆς Κυβερνήσεως Καραμανλῆ αὐξήθηκε ἀκόμη περισσότερο μετά τό δημοψήφισμα καί παρατήρησε ὅτι ὁ ἐνθουσιασμός πού ἐπικράτησε μετά τήν ἀναγγελία τῶν ἀποτελεσμάτων ἔδειξε ὅτι μέ τήν κατάργηση τῆς μοναρχίας ἐξέλιπε ἕνας παράγοντας διχασμοῦ τῶν Ἑλλήνων. Παράλληλα, σέ σχόλιο τῆς «Süddeutsche Zeitung» ὑπογραμμιζόταν ὅτι πολύ σπάνια εἶχε ἐπιτευχθεῖ τόσο μεγάλη πλειοψηφία σέ ἐλεύθερο δημοψήφισμα γιά τή θεμελιώδη μορφή μιᾶς πολιτείας καί ἐκφραζόταν ἡ ἄποψη ὅτι ἡ ἀβασίλευτη δημοκρατία δέν θά ἦταν πιά στήν Ἑλλάδα ἕνα παροδικό ἐπεισόδιο ὅπως τό 1924-1935[124].

Ἀπό τίς στῆλες τοῦ ἀμερικανικοῦ τύπου, ὁ Σ. Σουλτσμπέργκερ ὑπογράμμιζε στήν «International Herald Tribune» ὅτι ἡ μοναρχία στήν Ἑλλάδα δέν κατόρθωσε ποτέ νά ὁλοκληρώσει τόν ἀντικειμενικό της σκοπό, δηλαδή τήν ἐξάλειψη τοῦ φατριαστικοῦ ἀνταγωνισμοῦ, ἐνῶ στούς «New York Times» δινόταν ἰδιαίτερη ἔμφαση στή δήλωση τοῦ Κ. Καραμανλῆ, ἀμέσως μετά τήν ἀναγγελία τῶν ἀποτελεσμάτων τοῦ δημοψηφίσματος, μέ τήν ὁποία ὁ πρωθυπουργός ὑπογράμμισε ὅτι, κατά τό παρελθόν, τό πολιτειακό ὑπῆρξε πεδίο ἀνταγωνισμοῦ τῶν κομμάτων σέ βάρος τῶν συμφερόντων τοῦ ἔθνους καί κάλεσε ὅλους τούς Ἕλληνες νά σεβασθοῦν τό ἀποτέλεσμα τῆς ἐτυμηγορίας[125].

Τό μέτρο τῆς ἀντιδράσεως τῶν ἀνατολικῶν χωρῶν στήν πτώση τῆς μοναρχίας στήν Ἑλλάδα δίνει ἐκπομπή πού μεταδόθηκε ἀπό τό ραδιοφωνικό σταθμό τῆς Βουδαπέστης, στίς 9 Δεκεμβρίου:

Ἡ κοινή γνώμη, ὁ τύπος καί τό ραδιόφωνο τῆς Οὐγγαρίας, πού παρακολουθοῦν μέ μεγάλη προσοχή τίς τελευταῖες ἐξελίξεις στήν Ἑλλάδα, χαιρετίζουν τή νίκη τῆς δημοκρατίας πού ἀποτελεῖ νέα ἔκφραση τῆς ἀποφάσεως τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ νά βαδίσει στό δρόμο τῆς πραγματικῆς δημοκρατίας ἀπαλλαγμένος ἀπό ἀναχρονιστικούς θεσμούς, ἐστίες μηχανορραφιῶν καί πολιτικές συνωμοσίες καί ξεπουλήματα τῆς χώρας στούς ξένους, μιᾶς δημοκρατίας πού θά ἐξυπηρετεῖ ἔμπρακτα τά συμφέροντα τῶν ἐργαζομένων καί τοῦ ἔθνους.

9 ΔΕΚΕΜΒΡΙΟΥ 1974

Ὁ Κ. Καραμανλῆς κηρύσσει ἐπίσημα τήν ἔναρξη τῶν ἐργασιῶν τῆς Ε΄ Ἀναθεωρητικῆς Βουλῆς τῶν Ἑλλήνων.

Τήν ἴδια ἡμέρα, πρόεδρος τοῦ Σώματος ἐκλέγεται ὁ βουλευτής τῆς ΝΔ, Κ. Παπακωνσταντίνου, πού συγκέντρωσε 217 ψήφους. Ὁ ὑποψήφιος τῆς ΕΚ-ΝΔ, Α. Μπαλτατζῆς, ἔλαβε 60 ψήφους καί ὁ Α. Παπανδρέου, τοῦ ὁποίου ἡ ὑποψηφιότητα ὑποστηρίχθηκε ἀπό τό ΠΑΣΟΚ, 12. Μετά ἀπό σύντομη ὁμιλία τοῦ νέου προέδρου τῆς Βουλῆς, τό λόγο ἔλαβαν ὁ ἀρχηγός τῆς ΕΚ-ΝΔ, Γ. Μαῦρος, ὁ πρόεδρος τοῦ ΠΑΣΟΚ, Α. Παπανδρέου καί ὁ ἐκπρόσωπος τῆς Ἑνωμένης Ἀριστερᾶς, Λ. Κύρκος, οἱ ὁποῖοι χαιρέτισαν τήν ἔναρξη τῶν ἐργασιῶν τοῦ πρώτου μεταδικτατορικοῦ Κοινοβουλίου. Μετά ἀπό πρόταση τοῦ Γ. Μαύρου, τηρήθηκε καί ἑνός λεπτοῦ σιγή στή μνήμη τῶν θυμάτων τῆς δικτατορίας.

10 ΔΕΚΕΜΒΡΙΟΥ 1974

Ὁ Κ. Καραμανλῆς ἀποστέλλει στό γενικό γραμματέα τοῦ ΟΗΕ, Κούρτ Βαλντχάιμ, τό ἀκόλουθο μήνυμα, μέ τήν εὐκαιρία τοῦ ἑορτασμοῦ τῆς Παγκόσμιας Ἡμέρας τῶν Δικαιωμάτων τοῦ Ἀνθρώπου:

«Ἐπί τῇ εὐκαιρίᾳ τῆς 26ης ἐπετείου τῆς ἐγκρίσεως τῆς Οἰκουμενικῆς Διακηρύξεως Ἀνθρωπίνων Δικαιωμάτων ὑπό τῆς Γενικῆς Συνελεύσεως τῶν Ἡνωμένων Ἐθνῶν, ἐπιθυμῶ νά ἐπιβεβαιώσω τήν ἀφοσίωσιν τῆς Ἑλλάδος εἰς τάς ὑψηλάς ἀρχάς τῆς Διακηρύξεως.

»Ἡ Διακήρυξις αὕτη σκοπεῖ εἰς τό νά διαδηλώση τήν πίστιν πρός τά θεμελιώδη ἀνθρώπινα δικαιώματα καί νά ἐμπνεύση τά Κράτη καί τά ἄτομα διά τόν σεβασμόν αὐτῶν, διά τόν σεβασμόν τῆς ἀξιοπρεπείας καί τῆς ἀξίας τοῦ ἀνθρώπου.

»Τό γεγονός ὅτι εὑρισκόμεθα μακράν τῆς ἐκπληρώσεως τῶν σκοπῶν τῆς Διακηρύξεως δέν θά πρέπη νά μᾶς ἀποθαρρύνη.

»Ἡ ἀποκατάστασις τῶν δημοκρατικῶν καί ἀτομικῶν ἐλευθεριῶν ἐν Ἑλλάδι ὑπό συνθήκας ἀπολύτου τάξεως καί ἠρεμίας ἀποτελεῖ ὄχι μόνον τίτλον τιμῆς διά τήν πολιτικήν ὡριμότητα καί δημοκρατικήν συνείδησιν τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ, ἀλλά καί ἐλπιδοφόρον μήνυμα πρός τήν μεγάλην ἐκείνην μερίδα τῆς ἀνθρωπότητος ὅπου ὁ σεβασμός τῶν ἀνθρωπίνων δικαιωμάτων δέν ἔχει εἰσέτι πλήρως ἐπιβληθῆ.

»Ἡ ἠθική δύναμις τῶν ἀρχῶν τῆς Διακηρύξεως εἶναι τοιαύτη, ὥστε μᾶς δίδει τήν βάσιμον ἐλπίδα ὅτι ἡ καθίζησις τήν ὁποίαν ὑπέστησαν τά ἀνθρώπινα δικαιώματα εἰς ὡρισμένα μέρη τοῦ κόσμου κατά τό τρέχον ἔτος δέν θά διαρκέση καί ὅτι ἡ ἀποκατάστασις τῶν δικαιωμάτων αὐτῶν θά ἐπικρατήση, μέ τήν ἀμέριστον ὑποστήριξιν ὅλων τῶν Κρατῶν τῆς Διεθνοῦς Κοινότητος.

»Ἡ Ἑλλάς εἶναι εὐγνώμων διά τάς προσπαθείας τάς ὁποίας καταβάλλετε, ὥστε αἱ ὑψηλαί ἀξίαι τοῦ χάρτου τῆς Οἰκουμενικῆς Διακηρύξεως τῶν Δικαιωμάτων τοῦ Ἀνθρώπου νά γίνουν πραγματικότης».

10 ΔΕΚΕΜΒΡΙΟΥ 1974

Ἡ Ὀλυμπιακή Ἀεροπορία καταγγέλλει τή σύμβαση τοῦ 1956 μέ τό Δημόσιο, ὁδηγώντας σέ κορύφωση τήν κρίση πού ἔχει ξεσπάσει στίς ἀερομεταφορές.

Στά μέσα τοῦ 1974 — καί γιά νά ἀντιμετωπίσει τίς αὐξήσεις στίς τιμές τῶν καυσίμων πού εἶχαν καταστήσει ἀσύμφορη γιά τόν Α. Ὠνάση τή λειτουργία τῆς ἑταιρείας — ἡ ΟΑ εἶχε ζητήσει ἀπό τό Δημόσιο νά τῆς χορηγηθοῦν χαμηλότοκες πιστώσεις καθώς καί καύσιμα σέ μειωμένη τιμή. Ἡ συνολική ἐπιδότηση πού ζητήθηκε ἀνερχόταν, κατά τούς ὑπολογισμούς τοῦ Δημοσίου, σέ 55 ἑκατ. δολλ. Ὅταν ἡ Κυβέρνηση Ἐθνικῆς Ἑνότητας ἀπέρριψε τό αἴτημα, ἡ ἑταιρεία διέκοψε προσωρινά ὁρισμένα δρομολόγια καί προχώρησε σέ ἀπολύσεις προσωπικοῦ. Τό Νοέμβριο 1974, ἡ Κυβέρνηση ἀπαγόρευσε τίς ἀπολύσεις. Μετά τήν καταγγελία τῆς συμβάσεως, ἡ Κυβέρνηση κάλεσε τήν ἑταιρεία νά συνεχίσει τίς πτήσεις γιά ἕνα ἀκόμη ἑξάμηνο, ὅπως εἶχε ὑποχρέωση ἀπό τή σύμβαση τοῦ 1956. Ἡ ΟΑ δέν συμμορφώθηκε. Ἀντίθετα, κινδύνευσε νά μείνει ἀπλήρωτο τό προσωπικό της, ἐνῶ παραιτήθηκε τό διοικητικό της συμβούλιο. Στίς 18 τοῦ μηνός, καί ἐνῶ ἡ ἑταιρεία εἶχε οὐσιαστικά παραλύσει, διορίστηκε μέ δικαστική ἀπόφαση προσωρινό διοικητικό συμβούλιο. Ἤδη, μετά τήν ἐξέλιξη αὐτή, τό Κράτος καλεῖται νά ἐπιλέξει μεταξύ δύο λύσεων: εἴτε νά ἀγοράσει τό ὑλικό τῆς ΟΑ καί νά συστήσει νέα, κρατική, ἑταιρεία, εἴτε νά ἐξαγοράσει τήν ἤδη ὑπάρχουσα. Ἡ πεποίθηση ὅτι ἡ σύσταση νέου φορέα θά μποροῦσε νά δημιουργήσει ἐπιπλοκές καί καθυστερήσεις καί νά ἔχει δυσμενῆ ἐπίπτωση τόσο στόν τουρισμό ὅσο καί στήν ὁμαλή λειτουργία τῶν ἐθνικῶν μεταφορῶν, θά ὁδηγήσει τήν Κυβέρνηση στήν ἀπόφαση νά προχωρήσει στήν ἐξαγορά. Ἡ σχετική συμφωνία θά ἀνακοινωθεῖ τόν ἑπόμενο μῆνα.

10 ΔΕΚΕΜΒΡΙΟΥ 1974

Ἀπαντώντας σέ ἐρώτηση δημοσιογράφου σχετικά μέ τήν ἀνάκληση στήν Ἑλλάδα τῶν στελεχῶν τῆς Ἐθνικῆς Φρουρᾶς πού εἶχαν κινηθεῖ ἐναντίον του, ὁ Ἀρχιεπίσκοπος Μακάριος δηλώνει:

«Ὅλοι, τῶν ὁποίων τά ὀνόματα εἶχον δώσει εἰς τόν ὑπουργόν Ἀμύνης, ἔχουν ἀποσυρθῆ. Δέν γνωρίζω ἄν ὑπάρχουν εἰς Κύπρον πραξικοπηματίαι, δηλαδή Ἕλληνες ἀξιωματικοί οἱ ὁποῖοι ἔλαβον μέρος εἰς τό πραξικόπημα. Ἔχω ὅμως τήν διαβεβαίωσιν τοῦ ὑπουργοῦ Ἐθνικῆς Ἀμύνης ὅτι οἱουσδήποτε ἀξιωματικούς θεωρήσω ἀνεπιθυμήτους εἰς Κύπρον ἀμέσως θά ἀνακαλῶνται».

[Τό ζήτημα τῶν ἀντιμακαριακῶν στοιχείων, ὕποπτων γιά συνωμοσία ἐναντίον τοῦ προέδρου τῆς Κυπριακῆς Δημοκρατίας, θά ἐξακολουθήσει νά ἀποτελεῖ ἀντικείμενο ἰδιαίτερης προσοχῆς καί ἀνταλλαγῶν ἀπόψεων μεταξύ τῆς ἑλλαδικῆς καί τῆς κυπριακῆς Κυβερνήσεως, τό 1975, παρόλο πού δέν φάνηκε νά προέρχεται ὁρατός κίνδυνος ἀπό τήν κατεύθυνση αὐτή].

11 ΔΕΚΕΜΒΡΙΟΥ 1974

Ὁ Κ. Καραμανλῆς παρουσιάζει στή Βουλή τίς προγραμματικές δηλώσεις τῆς νέας Κυβερνήσεως:

«Κύριοι βουλευταί, εἶναι μεγάλη ἡ σημερινή ἡμέρα. Καί εἶναι ὑψηλή ἡ τιμή δι' ὅλους ἡμᾶς πού μετέχομε στήν ἱστορική αὐτήν συνεδρίαση. Γιατί παριστάμεθα ἐδῶ ὡς οἱ πρῶτοι ἐκπρόσωποι τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ, πού ἐπανέκτησεν ὕστερα ἀπό μία σκοτεινή τυραννία τά κυριαρχικά του δικαιώματα. Ἀλλά καί διατί ἡ σημερινή συνεδρίαση ἐπιβεβαιώνει καί τυπικά τόν θάνατο τῆς τυραννίας καί τήν ἔναρξη τῆς λειτουργίας τῆς δημοκρατίας στόν τόπο μας.

»Εἰσερχόμεθα σήμερα σέ μιά νέα φάση τῆς ἐθνικῆς μας ζωῆς. Κατά τήν κρίσιμη αὐτή φάση θά πρέπη ν' ἀντιμετωπισθοῦν οἱ κίνδυνοι πού μᾶς ἀπειλοῦν· νά θεμελιωθῆ κατά τρόπον ἀσφαλῆ ἡ δημοκρατία· καί νά τεθοῦν αἱ βάσεις γιά τήν εὐημερία τοῦ ἔθνους. Καί αὐτό εἶναι ἔργον ἰδικόν μας. Ὅπως εἶναι ἔργον ἰδικόν μας καί ἡ δημιουργία κλίματος δημοκρατικοῦ καί θεσμῶν, πού νά ἀνταποκρίνωνται στίς ἀνάγκες τῆς ἐποχῆς μας καί στίς ἰδιαίτερες συνθῆκες τοῦ τόπου μας.

»Ἡ εὐθύνη μας, συνεπῶς, εἶναι ἀνάλογος μέ τήν τιμή πού μᾶς γίνεται νά πρωταγωνιστοῦμε σ' αὐτή τήν ἱστορική φάση, πού ἐγκαινιάζεται σήμερα. Γιά νά σταθοῦμε στό ὕψος τῆς εὐθύνης αὐτῆς θά πρέπη νά συνειδητοποιήσωμε τήν σημασία τοῦ ὅρκου πού ἐδώσαμε προχθές καί πού μᾶς ἐπιτάσσει νά πράξωμεν πᾶν ὅ,τι ὠφελεῖ τήν χώραν αὐτήν καί ν' ἀποφεύγωμε πᾶν ὅ,τι τήν βλάπτει. Ἠμπορεῖ νά δια-

φωνοῦμε ἐνίοτε στήν ἐκτίμηση τοῦ δέοντος, ἀφοῦ διαφέρουν αἱ προγραμματικαί καί ἰδεολογικαί μας θέσεις. Ἠμπορεῖ ὅμως, νά ἐξευρίσκεται πάντοτε ἡ ὀρθή, ἡ ἐθνική, θά ἔλεγα, γραμμή, ἐάν τό συμφέρον τοῦ λαοῦ προτάσσεται τῶν προσωπικῶν ἤ κομματικῶν μας ἐπιδιώξεων.

»Εἶναι αὐτονόητον ὅτι αἱ εὐθῦναι τῆς Κυβερνήσεως εἶναι ηὐξημέναι. Καί τοῦτο ὄχι μόνο διότι εἰς αὐτήν κατά κανόνα ἀνήκουν αἱ πρωτοβουλίαι, ἀλλά καί διότι ὀφείλει νά δικαιώση τήν εὐρυτάτην ἐμπιστοσύνην μέ τήν ὁποίαν τήν περιέβαλε ὁ ἑλληνικός λαός.

»Αὐτό ὅμως δέν σημαίνει ὅτι αἱ εὐθῦναι τῆς ἀντιπολιτεύσεως εἶναι μειωμέναι. Γιατί καί αὐτή δύναται καί ὀφείλει νά συμβάλη στήν ὁμαλή καί γόνιμη λειτουργία τοῦ πολιτεύματος. Βελτιώνουσα ἀφ' ἑνός τό κυβερνητικόν ἔργον μέ τίς ἐποικοδομητικές της ὑποδείξεις καί ἀποτρέπουσα ἀφ' ἑτέρου ἐνδεχόμενα σφάλματα μέ τήν ἄσκηση καλοπίστου κριτικῆς. Ἡ δημοκρατία, ὡς γνωστόν, στηρίζεται σέ δύο σκέλη: τήν Κυβέρνηση καί τήν ἀντιπολίτευση. Καί ὅταν τό ἕνα ἐκ τῶν δύο νοσῆ, νοσεῖ τό πολίτευμα.

»Αἱ περιστάσεις, κύριοι βουλευταί, ὑπό τάς ὁποίας ἀναλαμβάνομεν τά καθήκοντά μας εἶναι κρίσιμες. Εἶναι ὅμως εὐρύτατες καί οἱ προοπτικές πού διανοίγονται γιά τό μέλλον, ἄν ἀντιμετωπίσωμε ἐπιτυχῶς τά ἄμεσα καί πιεστικά προβλήματα πού ἀπασχολοῦν τήν χώραν. Ἄν συνειδητοποιήσωμεν τήν μεγάλη πρόκληση τῶν καιρῶν θά ἠμπορέσωμεν νά προσδιορίσωμε ὑψηλούς τούς στόχους, πρός τούς ὁποίους θά πρέπη νά προσανατολισθῆ ἡ προσπάθεια τοῦ ἔθνους. Ἡ ἱστορία διδάσκει ὅτι μόνον οἱ λαοί πού ἔχουν τήν φιλοδοξία, ἀλλά καί τό θάρρος νά τάσσουν ὑψηλούς τούς στόχους των, μόνο αὐτοί γίνονται πρωτοπόροι στόν δύσκολο ἀγῶνα τῆς ζωῆς.

»Οἱ στόχοι αὐτοί γιά τήν Ἑλλάδα ἠμπορεῖ νά εἶναι: ἡ ὑγιής πολιτική καί κοινωνική δημοκρατία· ἡ ἰσχύς καί ἡ εὐημερία τοῦ ἔθνους· ἡ πολιτιστική ἀνάπτυξις καί ἡ διεθνής ἀκτινοβολία τοῦ Ἑλληνισμοῦ.

»Πιστεύω, ὅτι ἡ παροῦσα Βουλή, ὑποβοηθοῦσα τό πρόγραμμα τῆς Κυβερνήσεως, θά δημιουργήση τίς προϋποθέσεις πού θά ἐπιτρέψουν στόν λαό μας νά ἀποδυθῆ εἰς τόν ἀγῶνα γιά τήν κατάκτηση τῶν στόχων αὐτῶν.

»Κύριοι βουλευταί, ὅπως γνωρίζετε, αἱ ἐκλογαί προεκηρύχθησαν δι' Ἀναθεωρητικήν Βουλήν. Τό γεγονός ὅτι ὅλοι συνεφωνήσαμε ἐπ' αὐτοῦ, σημαίνει ὅτι ἡ ἀνάγκη τῆς ἀναθεωρήσεως τοῦ Συντάγματος ἔγινε πλέον κοινή συνείδησις.

»Γνωρίζετε, ἐπίσης, ὅτι τήν παρελθοῦσαν Κυριακήν διεξήχθη Δημοψήφισμα διά τήν μορφήν τοῦ πολιτεύματος. Καί διεξήχθη κατά τρόπον ἄψογον. Ὁ λαός ἀπεφάνθη γιά πρώτη φορά ἐλεύθερος καί ἀνεπηρέαστος ἐπί τοῦ κρισίμου αὐτοῦ θέματος. Ὅπως ἐτόνισα ἤδη, ἡ ἀπόφασίς του πρέπει νά γίνη ἀνεπιφυλάκτως σεβαστή ἀπό ὅλους τούς Ἕλληνας. Καί νά θεωρηθῆ ὁριστικῶς τερματισθεῖσα ἡ ἐκκρεμότης τοῦ πολιτειακοῦ.

»Ὁ ὁμιλῶν ὑπεστήριξε ἀπό 15ετίας τήν ἀνάγκην ἀναθεωρήσεως τοῦ ἀναχρονιστικοῦ μας Συντάγματος. Καί ἄν οἱ προσπάθειές του δέν εἶχαν προσκόψει σέ πείσμονας ἀντιδράσεις, θά εἶχεν, ἴσως, ἀποτραπῆ ἡ κατάρρευσις τῆς δημοκρατίας.

»Περισσότερο παρά ποτέ, εἶναι σήμερα ἀνάγκη — ἀνάγκη ἐθνική — νά ἀποκτήση ἡ χώρα ἕνα Σύνταγμα ἑλληνικό. Ἕνα Σύνταγμα, δηλαδή, πού χωρίς νά ἀντιγράφη ξένα πρότυπα, θ' ἀνταποκρίνεται στίς εἰδικές συνθῆκες τοῦ τόπου μας. Ἕνα Σύνταγμα, πού θά εἶναι ἀληθινά δημοκρατικό καί συγχρόνως θά ἐπιτρέπη στήν Κυβέρνηση νά δρᾶ μέ ταχύ καί ἀποδοτικό ρυθμό. Ἕνα Σύνταγμα κοινοβουλευτικῆς δημοκρατίας, πού θά ἐνισχύση τήν ἐκτελεστική ἐξουσία, χωρίς, ὅμως, νά περιορίζη καί τήν εὐθύνη τῆς Κυβερνήσεως ἔναντι τῆς Βουλῆς.

»Ἡ Κυβέρνησις θά καταθέση τήν προσεχῆ ἑβδομάδα σχέδιον Συντάγματος, πού θά ἀνταποκρίνεται στίς ἀνωτέρω ἀρχές. Καί ἐλπίζει, ὅτι αἱ συζητήσεις ἐπ' αὐτοῦ θά διεξαχθοῦν μέ ταχύν ρυθμόν καί μέ αἴσθημα εὐθύνης. Καί πρό παντός, μέ ὁδηγόν τήν πεῖραν τοῦ παρελθόντος, ἡ ὁποία ἀπέδειξε τάς μοιραίας ἀδυναμίας τοῦ καταρρεύσαντος πολιτεύματος. Εἶναι ἀνάγκη νά συνταχθῆ ἡ Πολιτεία ὅσο τό δυνατόν ταχύτερα, γιά νά ἀφιερώσωμεν, ἐν συνεχείᾳ, ὁλόκληρον τό ἐνδιαφέρον μας καί ὅλας μας τάς δυνάμεις στά σοβαρά καί ποικίλα προβλήματα πού ἀπασχολοῦν τόν τόπο μας.

»Ἕνα ἀπό αὐτά, εἶναι καί ἡ ἀναδιοργάνωσις ἐπί ὀρθολογικῶν βάσεων τοῦ κρατικοῦ μηχανισμοῦ. Ὁ ἐκσυγχρονισμός τῆς δημοσίας διοικήσεως εἶναι σήμερα ἐπιτακτική ἐθνική ἀνάγκη. Καί θά ἀποτελέση ἕνα ἀπό τά πρῶτα μελήματα τῆς Κυβερνήσεως. Τό Κράτος πρέπει νά γίνη ἱκανό νά κατανοῆ καί νά ἐξυπηρετῆ τόν πολίτη καί νά ἀποδίδη ἔργο δημιουργικό. Μαζί μέ τήν ὑλική καί ἠθική ἐνίσχυση τοῦ ἀνθρωπίνου δυναμικοῦ τῆς διοικήσεως, θά γίνουν οἱ ἀναγκαῖες διαρθρωτικές μεταβολές, ὥστε οἱ μέν κεντρικές ὑπηρεσίες νά καταστοῦν πραγματικῶς ἐπιτελικές, οἱ δέ περιφερειακές νά ὑπηρετοῦν ἀποδοτικά τήν διευρυνομένην ἀποκέντρωσιν, χάριν τῆς ἀναπτύξεως τῶν ἐπαρχιῶν.

»Κύριοι βουλευταί, τό τρίπτυχο τῆς ἐξωτερικῆς πολιτικῆς τῆς Κυβερνήσεως εἶναι: ἡ ἐθνική ἀνεξαρτησία, ἡ ἀσφάλεια τῆς χώρας καί ἡ ἐθνική ἀξιοπρέπεια.

»Μέσα στά βασικά αὐτά πλαίσια, ἡ ἐξωτερική μας πολιτική θά εἶναι προσηλωμένη στό ἰδεῶδες τῆς εἰρήνης καί θά ἀποβλέπη στήν ἀνάπτυξη τῆς διεθνοῦς συνεργασίας.

»Ἡ Κυβέρνησις θά ἐπιδιώξη ταυτοχρόνως τήν διασφάλιση τῶν δικαιωμάτων καί τήν ἐξυπηρέτηση τῶν συμφερόντων τῆς Ἑλλάδος μέ μεθοδικότητα καί σθένος.

»Τήν εἰδικώτερη ὅμως πολιτική τῆς Ἑλλάδος πρός τόν ἔξω κόσμο τήν προσδιορίζει ἡ γεωπολιτική της θέσις καί τά πάγια συμφέροντα τοῦ ἔθνους. Γεωγραφικῶς, πολιτικῶς καί ἰδεολογικῶς ἡ Ἑλλάς ἀνήκει εἰς τήν Δύσιν. Καί στήν συνεργασία μέ τήν Δύση ἀποβλέπει κυρίως ἡ Ἑλλάς γιά νά κατοχυρώση τήν ἀσφάλειά της καί νά προωθήση τήν ὑλική εὐημερία καί τήν πολιτιστική της ἀνάπτυξη.

»Ὡς γνωστόν, ἀπό 20ετίας καί πλέον ἡ Ἑλλάς μετέχει τῆς Βορειοατλαντικῆς Συμμαχίας. Ὅταν ὅμως, πρό 4μήνου ἡ συμμαχία αὐτή ὄχι μόνον ἀπεδείχθη ἀνίκανος νά ἀποτρέψη ἀλλά καί ἠνέχθη τήν τουρκικήν εἰσβολήν εἰς τήν Κύπρον, ἡ Ἑλλάς ἀπεχώρησεν ἀσυζητητί ἀπό τό στρατιωτικόν σκέλος τῆς ὀργανώσεως. Εἰς ἐφαρμογήν δέ τῆς ἀποφάσεως αὐτῆς, ἡ Κυβέρνησίς μου, διά προσφάτων διακοινώσεών της εἰσέρχεται εἰς τήν τεχνικήν διαδικασίαν ἀφ' ἑνός τῆς πρακτικῆς ἀποχωρήσεως ἀπό τήν στρατιωτικήν συμμαχίαν καί ἀφ' ἑτέρου τῆς ἀναθεωρήσεως τοῦ καθεστῶτος τῶν ἐν Ἑλλάδι ἀμερικανικῶν βάσεων.

»Τοῦτο ὅμως δέν σημαίνει ὅτι ἡ Ἑλλάς προτίθεται νά

διακόψη τάς πολιτικάς, πολιτιστικάς καί τάς ἄλλας σχέσεις της μέ τόν δυτικόν κόσμον.

»Εἰδικώτερα, ὅσον ἀφορᾶ τήν Εὐρώπη, ἡ Κυβέρνησις θά ἐπιδιώξη τό ταχύτερον δυνατόν τήν ἔνταξη τῆς Ἑλλάδος στήν Εὐρωπαϊκή Οἰκονομική Κοινότητα. Ἤδη αἱ ἐνδείξεις πρός τήν κατεύθυνσιν αὐτήν εἶναι ἐνθαρρυντικαί. Ἐπί πλέον ἡ Κυβέρνησις θά ἐπιδιώξη νά μετάσχη ἰσοτίμως ἡ Ἑλλάς στήν διαδικασία τῆς ἑνοποιήσεως τῆς Εὐρώπης καί νά συμβάλη κατά τό μέτρον τῶν δυνάμεών της στήν πραγματοποίηση τῆς ὑψηλῆς αὐτῆς ἰδέας. Διά τῆς ἐντάξεώς της ἡ χώρα μας θά ἐπιτύχη ὄχι μόνον τήν ταχυτέραν οἰκονομικήν καί κοινωνικήν της ἀνάπτυξιν, ἀλλά θά ἐνισχύση σημαντικά καί τόν παράγοντα τῆς ἐθνικῆς της ἀσφάλειας. Καί θ' ἀπαλλαγῆ μέ τόν τρόπον αὐτόν τῆς ἀνάγκης νά ἔχη προστάτας ἰδιαιτέρους.

»Μέ βάση τήν ἰσοτιμία, τό ἀμοιβαῖο συμφέρον καί τόν σεβασμό τῆς ἀρχῆς τῆς μή ἀναμίξεως στίς ἐσωτερικές ὑποθέσεις, ἡ Κυβέρνησις εἶναι πρόθυμη νά ἐπιδιώξη τήν φιλία καί τήν συνεργασία ὅλων ἀνεξαιρέτως τῶν χωρῶν τοῦ κόσμου, ἀνεξαρτήτως τοῦ πολιτικοῦ καί κοινωνικοῦ των καθεστῶτος.

»Μέ τούς βαλκανικούς της γείτονας ἡ Ἑλλάς διατηρεῖ σχέσεις ἀγαθάς, τάς ὁποίας ἐπιθυμεῖ νά προωθήση περαιτέρω. Ἐλπίζει ὅτι, ἄν ὑπάρξη ἡ ἀνάλογος ἀνταπόκρισις, θά ἀξιοποιηθοῦν ἐπ' ὠφελείᾳ ὅλων τά ὑπάρχοντα περιθώρια γιά στενώτερη συνεργασία.

»Σοβαρές ἐν τούτοις διαφορές μᾶς χωρίζουν μέ τήν γείτονα Τουρκίαν, τόσον ἐν σχέσει μέ τό Κυπριακόν ὅσον καί ἐπί τοῦ διμεροῦς πεδίου. Οἱ διαφορές αὐτές ἀναφέρονται εἰς ζωτικά συμφέροντα τοῦ ἔθνους τά ὁποῖα ἡ Κυβέρνησις δέν εἶναι διατεθειμένη νά ἀφήση ἀνυπεράσπιστα.

»Ἡ Ἑλλάς ἐπίστευσε καί ἐξακολουθεῖ νά πιστεύη στήν ἀναγκαιότητα τῆς ἑλληνοτουρκικῆς φιλίας τήν ὁποία ὑπαγορεύει ἡ γεωγραφική θέση τῶν δύο χωρῶν καί ἡ πορεία των μέσα στήν Ἱστορία. Τήν φιλία ὅμως αὐτήν καταστρέφει ἡ Τουρκία μέ τήν προκλητικότητά της.

»Ἡ Ἑλλάς προτιμᾶ τήν διαβούλευση ἀπό τήν ἀναμέτρηση· γιατί εἶναι χώρα ἀπό τήν φύση της, τήν ἱστορία της καί τήν φιλοσοφία της εἰρηνική. Ἔχει ὅμως ἀποδείξει κατ' ἐπανάληψη ὅτι γνωρίζει νά ὑπερασπίζεται τά ἐθνικά της συμφέροντα ὅταν ἀπειλοῦνται. Ἡ ἑλληνική Κυβέρνησις ἐλπίζει πάντοτε ὅτι ἡ Τουρκία, ἐκτιμῶσα τά μονιμώτερα συμφεροντά της, θά ἀναθεωρήση τήν προκλητική συμπεριφορά της· καί θά παύση νά ἀποτελῆ ἀπειλή γιά τήν εἰρήνη στήν εὐπαθῆ αὐτή περιοχή τοῦ κόσμου.

»Ὡς πρός τήν Κύπρον, ἐπιθυμῶ νά διακηρύξω καί ἀπό τοῦ βήματος τούτου, ὅπως τό ἔπραξα καί κατά τάς προσφάτους συνομιλίας μου μέ τήν κυπριακήν ἡγεσίαν, ὅτι ἡ Ἑλλάς παρέχει πλήρη τήν συμπαράστασίν της πρός τόν χειμαζόμενον λαόν τῆς Μεγαλονήσου. Καί νά παράσχω τήν διαβεβαίωσιν ὅτι ἡ Κυβέρνησις δέν πρόκειται νά ὑποκύψη σέ τετελεσμένα γεγονότα καί ν' ἀποδεχθῆ λύσεις ἐθνικῶς ἀπαραδέκτους.

»Ἡ Ἑλλάς ἐνδιαφέρεται ζωηρῶς γιά τήν διαφύλαξη τῆς εἰρήνης στήν Μέση Ἀνατολή, ὅπου διατηρεῖ σοβαρά ὑλικά καί πνευματικά συμφέροντα. Εὔχεται τήν εἰρηνική ἐπίλυση τοῦ μεσανατολικοῦ προβλήματος, ἐπί τῇ βάσει τῶν ἀποφάσεων τῶν Ἡνωμένων Ἐθνῶν ὑπέρ τῶν ὁποίων καί ἐψήφισε.

»Εἰδικώτερα, μέ τάς ἀραβικάς χώρας ἡ Ἑλλάς συνδέεται μέ ἱστορικούς δεσμούς, τούς ὁποίους ἡ Κυβέρνησις προτίθεται νά καλλιεργήση μέ ζῆλο καί συνέπεια.

»Κύριοι βουλευταί, γιά νά εἶναι ἀποτελεσματική ἡ ἐξωτερική πολιτική μιᾶς χώρας πρέπει νά στηρίζεται στήν ἐθνική ἰσχύ. Καί αὐτή χρειάζεται ἐθνικήν ἑνότητα καί ἡγεσίαν ἱκανήν νά τήν ἐμπνεύση. Χρειάζεται ὅμως πρό παντός Στρατός. Ὅπως ἐτόνισα καί πρόσφατα, οἱ Ἔνοπλες Δυνάμεις τῆς χώρας πρέπει νά ἐκσυγχρονισθοῦν ἀπό πάσης ἀπόψεως καί νά ἐπανεύρουν τήν σύμπνοιαν καί τήν πειθαρχίαν των.

»Ἡ Κυβέρνησις θά πράξη ὅ,τι ἐπιβάλλεται γιά νά καταστήση τάς Ἐνόπλους Δυνάμεις ἱκανάς νά ἐκπληροῦν τήν ὑψηλήν ἀποστολήν των στά πλαίσια τῆς δημοκρατίας. Θά καταπολεμήση δέ τήν μισαλλοδοξία πού καλλιεργοῦν ὡρισμένοι ἀνεύθυνοι κύκλοι, οἱ ὁποῖοι ἐπιμένουν νά βλέπουν στόν Στρατό μας κατάλοιπα τῆς δικτατορίας. Εἶναι καιρός πλέον νά παύσωμεν νά συγχέωμε τάς Ἐνόπλους Δυνάμεις τῆς χώρας μέ τήν μικρή κλίκα, πού εὐθύνεται γιά τήν τυραννία καί ἡ ὁποία θά λογοδοτήση ταχέως στήν δικαιοσύνη.

»Εἶμαι βέβαιος ὅτι ἡ ἀνεξάρτητος δικαιοσύνη θά ἐπιτελέση πλήρως τό καθῆκον της. Καί οὕτω τό δημόσιον αἴσθημα θά ἱκανοποιηθῆ.

»Κύριοι βουλευταί, ἡ Κυβέρνησις γιά νά πραγματοποιήση τό οἰκονομικό καί τό κοινωνικό της πρόγραμμα ἔχει ἀνάγκη τῆς ἐνεργοῦ λαϊκῆς συμπαραστάσεως. Καί ἡ συμπαράστασις αὐτή εἶναι ἀδύνατον νά ἐξασφαλισθῆ, ἄν δέν ἔχουν τό θάρρος οἱ κυβερνῶντες νά χρησιμοποιοῦν τήν γλῶσσα τῆς ἀλήθειας. Ὁ ἑλληνικός λαός ἔχει τήν ἀπαιτουμένην ὡριμότητα, ὥστε νά μή χρειάζεται νά τοῦ ἀποκρύψη ἡ Κυβέρνησις τίς δυσκολίες, πού πρέπει νά ὑπερνικηθοῦν.

»Ἡ ἀσυνάρτητος καί ἀνεύθυνος πολιτική τῆς δικτατορίας κατέληξε τό 1973 σ' ἕνα σχεδόν καλπάζοντα πληθωρισμό μέ ἄμεση συνέπεια τήν φαλκίδευση τῶν πραγματικῶν εἰσοδημάτων τῶν οἰκονομικῶς ἀσθενεστέρων τάξεων, ἰδιαίτερα τῶν μισθωτῶν καί τῶν ἀγροτῶν. Πράγματι ἡ αὔξηση τοῦ δείκτου τιμῶν καταναλωτοῦ κατά τό ἔτος ἐκεῖνο ἔφθασε τό 30,6%, ὑπερέβη δηλαδή κατά πολύ τ' ἀντίστοιχα ποσοστά ὅλων τῶν χωρῶν τοῦ δυτικοῦ κόσμου. Ἀλλά μαζί μέ τόν πληθωρισμό, εἴχαμε καί οἰκονομική στασιμότητα. Κατά τό τρέχον ἔτος, ἡ αὔξηση τοῦ ἐθνικοῦ εἰσοδήματος ἐκτιμᾶται ὅτι θά εἶναι εἴτε μηδενική εἴτε καί ὑπολειπομένη κατά τι τοῦ μηδενός. Θά σᾶς ὑπενθυμίσω ἀκόμη ὅτι κατά τό πρῶτον ἑξάμηνον τοῦ 1974 ὁ δείκτης τιμῶν καταναλωτοῦ ἀνῆλθε κατά 8,8%, ἐνῶ ἡ προϋπολογιζομένη νά σημειωθῆ κατά τό λῆγον δεύτερον ἑξάμηνον ἀντίστοιχος αὔξησις, παρά τήν ἀσκηθεῖσαν ἐλευθεριωτέραν πιστωτικήν καί εἰσοδηματικήν πολιτικήν, θά περιορισθῆ εἰς 4-5%. Τό τελευταῖον αὐτό ποσοστό τῆς αὐξήσεως τοῦ τιμαρίθμου εἶναι ἐκ τῶν χαμηλοτέρων πού ἐσημειώθησαν εἰς τήν δυτικήν Εὐρώπην.

»Αἱ ἐπιδόσεις τῆς δικτατορίας εἰς τόν οἰκονομικόν τομέα ἐμφανίζονται παραστατικά ἄν παρακολουθήση κανείς τήν ἐξέλιξη τῶν ἐλλειμμάτων τοῦ προϋπολογισμοῦ καί τοῦ ἰσοζυγίου τῶν τρεχουσῶν συναλλαγῶν.

»Οἱ δικτάτορες εἶχαν ἐμφανίσει τόν τακτικό προϋπολογισμό τοῦ τρέχοντος ἔτους ὡς πλεονασματικόν κατά 10

δισεκατομμύρια δραχμῶν. Στήν πραγματικότητα ὅμως τό περίσσευμα αὐτό ἀπεδείχθη ἀνύπαρκτον. Ἀντιθέτως, ὁ προϋπολογισμός, περιλαμβανομένων τῶν ἐπενδύσεων καί τοῦ λογαριασμοῦ ἐφοδίων, θά παρουσιάση ἐφέτος ἔλλειμμα 34 δισεκατομμυρίων δραχμῶν.

»Ἐξ ἴσου δυσμενεῖς ὑπῆρξαν κατά τά τελευταῖα ἔτη αἱ ἐξελίξεις τοῦ ἰσοζυγίου τῶν ἐξωτερικῶν συναλλαγῶν. Τό ἔλλειμμά των ὑπολογίζεται ὅτι θά ὑπερβῆ τά χίλια ἑκατομμύρια δολλάρια μέχρι τέλους τοῦ λήγοντος ἔτους.

»Συνέπεια τῶν μεγάλων ἐλλειμμάτων τοῦ ἰσοζυγίου τῶν πληρωμῶν ὑπῆρξεν ὁ ἀλόγιστος καί ἐπαχθής δανεισμός. Ἡ αὔξησις τοῦ συνολικοῦ ἐξωτερικοῦ χρέους τῆς ἑλληνικῆς οἰκονομίας ὑπῆρξε ραγδαία· καί ἔφθασε τήν 30ήν Ἰουνίου 1974 εἰς 4.519 ἑκατομμύρια δολλάρια.

»Μεγαλυτέραν ἀκόμη ζημίαν προεκάλεσαν ἡ ἀνεπάρκεια καί ἡ ἀσυναρτησία τῶν δικτατόρων διά τόν λόγον ὅτι ὁ μεγάλος ἐξωτερικός δανεισμός δέν συνεδυάσθη μέ διαρθρωτικάς μεταβολάς ἀναγκαίας γιά τήν οἰκονομική καί κοινωνική ἀνάπτυξη τῆς χώρας. Ἀντιθέτως μάλιστα αἱ πρωτόγονοι μέθοδοι καί τά ἀλληλοσυγκρουόμενα μέτρα ἐξέτρεψαν τήν οἰκονομίαν ἀπό τούς φυσικούς της προσανατολισμούς· καί τήν ἠμπόδισαν ν' ἀποκτήση τήν συναγωνιστικότητα πού ὤφειλε νά ἔχη.

»Αὐτή εἶναι, κύριοι βουλευταί, ἡ οἰκονομική κατάστασις πού παρέλαβεν ἡ δημοκρατία ἀπό τήν δικτατορία. Συνδυαζομένη μέ τήν ἐπικρατοῦσα διεθνῆ οἰκονομική ἀναταραχή προοιωνίζει δύσκολο τό προσεχές οἰκονομικόν ἔτος. Καί ἐπιβάλλει νά εἶναι τό ἔτος 1975, ἔτος ἀνασυντάξεως, λιτότητος καί θυσιῶν. Ὅλοι οἱ Ἕλληνες καλοῦνται νά συνεργασθοῦν σέ μιάν ἐντατική προσπάθεια οἰκονομικῆς περισυλλογῆς καί κοινωνικῆς ἀναμορφώσεως.

»Ἡ ἐξυγίανσις τῆς συνολικῆς δημοσιονομικῆς διαχειρίσεως περιλαμβανομένων τῶν δημοσίων ὀργανισμῶν καί ἐπιχειρήσεων, ἀπαιτεῖ συγκράτησιν τῶν δαπανῶν. Ἀπαιτεῖ ὅμως καί μεγαλυτέραν φορολογικήν συμβολήν, τῶν εὐπορωτέρων πρό παντός τάξεων, δεδομένου ὅτι ἐκτός τῶν ἄλλων, ὀφείλομεν νά ἀποκαταστήσωμεν καί τήν ἀμυντικήν ἰσχύν τῆς χώρας. Οἱ πλούσιοι θά πρέπη ν' ἀντιληφθοῦν ὅτι ὀφείλουν νά θυσιάσουν ἕνα μέρος τῶν εἰσοδημάτων των γιά νά ἠμποροῦν νά ἀπολαμβάνουν τά ὑπόλοιπα ἐν ἀσφαλείᾳ καί ἐλευθερίᾳ. Παραλλήλως, αἱ κοινωνικαί παροχαί δέν πρέπει νά ὑπερβοῦν τήν ἀντοχήν τῆς οἰκονομίας.

»Ἂν ἐπιδείξωμεν ὅλοι τήν ἀπαιτουμένην σύνεσιν ἡ οἰκονομική ἰσορροπία θά ἑδραιωθῆ ἐντός τοῦ 1975, γιά νά εἰσέλθη ἐν συνεχείᾳ ἡ οἰκονομία εἰς τήν ὁδόν τῆς ταχυρρύθμου προόδου.

»Ὅσον ὅμως καί ἄν ἐζημίωσε τήν ἑλληνικήν οἰκονομίαν ἡ ἀσυνάρτητος πολιτική τῆς δικτατορίας, δέν ἐπρόλαβε νά τήν καταστρέψη. Θά ἤθελα δέ νά τονίσω ὅτι ἡ ἤρεμος μετάβασις ἀπό το καθεστώς τῆς τυραννίας στόν κοινοβουλευτισμό ἔχει ἀποκαταστήσει εἰς τό ἐξωτερικόν πλήρως τήν πίστη τῆς χώρας. Καί ἔχει δημιουργήσει τήν πεποίθηση ὅτι ἡ δημοκρατουμένη Ἑλλάς εἶναι σέ θέση νά προοδεύση χωρίς κοινωνικές ἀναταραχές.

»Κύριοι βουλευταί, οἱ στόχοι μας διά τό 1975 θά εἶναι:

»Πρῶτον: Ἡ ἐξασφάλιση σχετικῆς νομισματικῆς σταθερότητος. Ὁλόκληρος σχεδόν ὁ δυτικός κόσμος δοκιμάζεται σήμερα καί ἀπειλεῖται ἀπό πληθωρικές πιέσεις, παράδοξα συνδυασμένες μέ χαμηλούς ρυθμούς ἀναπτύξεως ἤ καί μέ οἰκονομική στασιμότητα. Πιστεύουμε ὅτι οἱ Δημοκρατίες τῆς Δύσεως θά κατορθώσουν σύντομα νά ὑπερνικήσουν τήν κρίση. Ἐνόσῳ ὅμως συνεχίζεται ἡ διεθνής ἄνοδος τῶν τιμῶν, ἡ Ἑλλάς δέν εἶναι δυνατόν νά ἀποφύγη ἐντελῶς τάς ἐπιπτώσεις της. Ὀφείλει, ὡστόσο, νά φροντίση νά περιορίση τήν ἔκτασή της, μέ θετικά μέτρα, τά ὁποῖα ὅμως προϋποθέτουν τήν κατανόηση τοῦ κοινοῦ.

»Δεύτερον: Ἡ ὑπερνίκησις τῆς στασιμότητος στήν ὁποίαν ἔχει περιέλθει ἡ ἑλληνική οἰκονομία. Θά εἴμαστε τολμηροί στήν λήψη μέτρων ἀναθερμάνσεως, ἀλλά καί προσεκτικοί, ἰδιαίτερα κατά τό πρῶτο μεταβατικό ἔτος. Δέν θά διακυβεύσουμε τήν νομισματική σταθερότητα ὅπως τήν ὥρισα παραπάνω καί δέν θά ἐκτραποῦμε σέ ἀλογίστους καί ὑπερμέτρους δανεισμούς, πού ἀνακουφίζουν τό παρόν ἀλλά ὑποθηκεύουν τό μέλλον.

»Τρίτον: Ἡ ἐκλογίκευση τῶν συνθηκῶν λειτουργίας τῆς ἑλληνικῆς οἰκονομίας. Θ' ἀποβλέψουμε ὄχι μόνο στήν ἀναδιοργάνωση τῶν ὑπηρεσιῶν τοῦ Κράτους καί τῶν Τραπεζῶν, ἀλλά πρό πάντων στήν γενίκευση, τήν ἁπλούστευση καί τήν σταθεροποίηση τῶν μεθόδων τῆς κρατικῆς παρεμβάσεως.

»Τέταρτον: Ἡ δημιουργία τῶν προϋποθέσεων ἀσκήσεως ἀληθινά κοινωνικῆς εἰσοδηματικῆς πολιτικῆς, στηριζομένης σέ ρεαλιστικές οἰκονομικές προϋποθέσεις. Αὐτός ὁ στόχος — τόν ὁποῖον ἀνέφερα τελευταῖα γιατί εἶναι ἀνέφικτος χωρίς τήν ἐπίτευξη τῶν προηγουμένων — ἀποτελεῖ τήν τελική καί τήν βασικότερή μας ἐπιδίωξη. Στόχος μας, πολύ γενικώτερα, θά εἶναι ἡ ἀμοιβή τῆς ἐργασίας τοῦ ἀγρότου, τοῦ ὑπαλλήλου καί τοῦ ἐργάτου ἀναλόγως τῆς συμβολῆς των στόν σχηματισμό τοῦ ἐθνικοῦ προϊόντος. Δέν εἶμαι, ὅμως, διατεθειμένος νά ἐμπαίξω τούς Ἕλληνας ἐργαζομένους καί νά τούς δώσω, γιά νά γίνω εὐχάριστος, ἔστω καί μία δραχμή πού θά τούς τήν ἔπαιρνα πίσω μέ τήν εὔκολη ἀλλ' ἐπικίνδυνη μέθοδο τοῦ πληθωρισμοῦ.

»Κύριοι βουλευταί, θ' ἀναφερθῶ τώρα εἰς τάς γενικωτέρας κατευθυντηρίους ἀρχάς τῆς οἰκονομικῆς καί κοινωνικῆς πολιτικῆς πού θά ἐφαρμόση ἡ Κυβέρνηση, ἀφοῦ περάσουμε τό πρῶτον ἔτος τῆς περισυλλογῆς καί τῆς ἀναπτύξεως.

»Δέν θά μακρηγορήσω ἐπ' αὐτῶν γιατί τάς ἐξέθεσα προεκλογικῶς εἰς τόν ἑλληνικόν λαόν, ὁ ὁποῖος καί τάς ἐπεδοκίμασε διά τῆς ψήφου του. Θά σᾶς δηλώσω μόνον, ὅτι ὅσα προεκλογικά ὑπεσχέθην θά τηρηθοῦν κατά γράμμα. Καί θά ἀρκεσθῶ εἰς τήν παροχήν ὡρισμένων διευκρινίσεων, τάς ὁποίας θεωρῶ χρησίμους.

»Πρῶτον: Ἡ Νέα Δημοκρατία διεκήρυξε ὅτι πιστεύει στήν ἐλεύθερη οἰκονομία πού ἰσχύει βασικά σέ ὅλες τίς χῶρες τῆς Κοινῆς Ἀγορᾶς, ἀκόμη καί σ' ἐκεῖνες πού κυβερνῶνται ἀπό σοσιαλιστικά κόμματα.

»Δεύτερον: Ἡ σύγχρονη ἐλευθέρα οἰκονομία δέν ἔχει καμμίαν ἀπολύτως σχέσιν μέ τήν λεγομένη "φιλελεύθερη" οἰκονομική πολιτική τῶν ἱστορικά ξεπερασμένων συστημάτων πού ἴσχυσαν μέχρι καί τῶν ἀρχῶν τοῦ αἰῶνος. Αὐτό σημαίνει ὅτι θά ληφθοῦν, ὅπως ἐδήλωσα στάς Πάτρας, συγκεκριμένα νομοθετικά καί ἄλλα μέτρα κατά τῶν μονοπωλίων καί τῶν ὀλιγοπωλίων πού νοθεύουν τό οἰκονομικό καθεστώς καί ὑπονομεύουν τήν κοινωνική συνοχή τῆς χώρας. Σημαίνει ἀκόμη ὅτι ἐπιβάλλεται, ὅπου συμφέρει κοι-

'Ανάπτυξη τῶν θέσεων τῆς Κυβερνήσεως, ἀπό τό βῆμα τῆς Βουλῆς.

νωνικά καί οἰκονομικά, ἡ ἀνάληψη οἰκονομικῶν καί μάλιστα ἐπενδυτικῶν πρωτοβουλιῶν ἀπό τό ἴδιο τό Κράτος, ἀκόμα καί στόν τομέα τῆς βιομηχανίας.

»Τρίτον: Θ' ἀναθεωρηθῆ — μέ προσοχήν καί συστηματικότητα, ἀλλά καί μέ ἀποφασιστικότητα — ἡ εἰσοδηματική πολιτική πρός ἐξασφάλιση τῶν ἐκ τῆς ἐργασίας εἰσοδημάτων. Πρωταρχικό μας μέλημα θά εἶναι ἡ οὐσιώδης ἐνίσχυσις τοῦ εἰσοδήματος τοῦ Ἕλληνος ἀγρότου, ὁ ὁποῖος μπορεῖ, μέσα σ' ἕνα λογικό χρονικό διάστημα, νά παύση νά εἶναι προλετάριος καί νά μεταβληθῆ, ὅπως μετεβλήθησαν οἱ Δυτικοευρωπαῖοι συνάδελφοί του, σέ μικρόν ἤ μεσαῖον ἐπιχειρηματία. Ἡ κοινωνική ἀναμόρφωση τῆς ἑλληνικῆς ὑπαίθρου πού ἐπηγγέλθην εἰς τήν Λάρισαν, εἶναι ὅρος τῆς ἐπιβιώσεως τοῦ ἔθνους. Ἡ Κυβέρνησις θά ὑποβάλη ἐντός τῶν προσεχῶν μηνῶν, ὑπό τήν ἔγκρισιν τῆς Βουλῆς, σειράν μέτρων, μερικά ἐκ τῶν ὁποίων ἐξήγγειλα ἤδη προεκλογικῶς.

»Τέταρτον: Θά ἐνισχυθῆ ἡ ἄσκησις παρεμβάσεως μέσῳ τῆς φορολογίας γιά νά μειωθῆ ἀποφασιστικά ἡ ἄνιση κατανομή τοῦ ἐθνικοῦ εἰσοδήματος. Ἤδη ἀπό τοῦ 1975 θά πραγματοποιηθοῦν τά ἐξαγγελθέντα μέτρα ἐλαφρύνσεως τῆς φορολογίας τῶν κατωτέρων εἰσοδημάτων. Μέχρις ὅμως τοῦ 1976 θά ἔχη ἀναθεωρηθῆ τό ὅλο σύστημα τῶν ἀμέσων ἤ ἐμμέσων φόρων. Ἡ Κυβέρνησις εἶναι ἀποφασισμένη νά συμβιβάση τήν πολιτικήν τῆς παροχῆς ἀναπτυξιακῶν κινήτρων πρός τό αἴτημα τῆς φορολογικῆς δικαιοσύνης.

»Πέμπτον: Ὅπως ἀνέφερα καί εἰς τό κεφάλαιον τῆς ἐξωτερικῆς μας πολιτικῆς, ἡ Κυβέρνησις ἀποβλέπει εἰς τήν ἐπίσπευσιν τῆς ἐντάξεως τῆς χώρας εἰς τήν Εὐρωπαϊκήν Οἰκονομικήν Κοινότητα. Ἡ πραγματοποίησίς της ὅμως ἔχει δύο αὐτονοήτους προϋποθέσεις. Ἡ πρώτη εἶναι ὅτι θά ἐπιδείξουν οἱ ἐννέα ἑταῖροι τῆς Κοινότητος τήν ἀπαιτουμένην κατανόησιν. Ἡ δευτέρα προϋπόθεσις εἶναι ὅτι θά θελήσωμεν, ἐμεῖς οἱ Ἕλληνες, νά πραγματοποιήσωμεν τάς ἀπαιτουμένας πρός τοῦτο μεγάλας διαρθρωτικάς μεταβολάς.

»Ἕκτον: Ὁ προσανατολισμός πρός τήν Εὐρωπαϊκή Οἰκονομική Κοινότητα καί γενικώτερα πρός τήν Δύση, δέν πρόκειται νά παρεμποδίση, ἀλλ' ἀντιθέτως θά ἐπεκτείνη καί θά συσφίγξη τάς ἐμπορικάς καί οἰκονομικάς μας σχέσεις μέ τάς ἄλλας χώρας τοῦ κόσμου. Ἡ διεύρυνσις τοῦ ἑλληνικοῦ οἰκονομικοῦ ὁρίζοντος θά μᾶς ἐπιτρέψη ν' ἀξιοποιήσουμε, γιά πρώτη φορά στήν νεωτέρα ἱστορία μας, τήν γεωγραφική θέση τῆς χώρας. Ἡ Ἑλλάς μπορεῖ, μέσα σέ λίγα χρόνια, νά μεταβληθῆ σ' ἕνα μεγάλο διεθνές ἐμπορικό, ἀκόμη καί σ' ἕνα σημαντικό οἰκονομικό κέντρο· νά χρησιμεύση σάν γέφυρα μεταξύ τοῦ δυτικοῦ κόσμου καί τῶν ἀναπτυσσομένων χωρῶν τῆς Μέσης Ἀνατολῆς, μέ τίς ὁποῖες μᾶς συνδέουν παραδοσιακοί δεσμοί φιλίας. Ἀνάλογες ἐξελίξεις μπορεῖ καί πρέπει νά σημειωθοῦν πρός τήν πλευρά τῶν βορείων γειτόνων μας καί γενικώτερα πρός τήν πλευρά τῶν ἀνατολικῶν χωρῶν.

»Ἡ οἰκονομική ἀνάπτυξις τῆς χώρας, κύριοι βουλευταί, δέν ἀποτελεῖ αὐτοσκοπό. Ἀποτελεῖ τό ἀναγκαῖον μέσον πραγματοποιήσεως τοῦ μεγάλου καί πρωταρχικοῦ σκοποῦ τῆς σύγχρονης Πολιτείας: τῆς ἐξυψώσεως τῆς βιοτικῆς καί πολιτιστικῆς στάθμης τῶν ἐργαζομένων τῆς ὑπαίθρου καί τῶν πόλεων.

»Ἡ Κυβέρνησις παρέχει τήν διαβεβαίωσιν ὅτι θά περιφρουρήση, ὅπως εἶναι καθῆκον της, τά συμφέροντα τῶν Ἑλλήνων ἐργαζομένων καί θά ἐπιδιώξη δι' ὅλων τῶν μέσων τήν ἐξασφάλισιν τῆς δικαίας κατανομῆς τοῦ ἐθνικοῦ προϊόντος.

»Κύριοι βουλευταί, ἡ Κυβέρνησις ἔχει ὡς βασικήν της ἐπιδίωξιν τήν ἀνάπτυξιν τῆς παιδείας· καί ἐπιθυμεῖ νά τήν καταστήση μέσο καί σκοπό τῆς εὐημερίας τῶν πολιτῶν.

»Γιά νά προχωρήση πρός τήν κατεύθυνση αὐτή, δίνει προτεραιότητα στήν χάραξη μιᾶς ὀρθῆς ἐκπαιδευτικῆς πολιτικῆς, χωρίς δημαγωγικάς καί προχειρολόγους καινοτομίας. Γι' αὐτό καί θά ἐπιδιώξη, ἐκτός ἀπό τοῦ νά διασφαλίση τίς ἀναγκαῖες ἐπενδύσεις, νά χαράξη μία διακομματική καί μόνιμη ἐκπαιδευτική πολιτική. Στά πλαίσια τῆς μακρόπνοης αὐτῆς πολιτικῆς, θ' ἀντιμετωπισθοῦν, κατά τίς ὑποδείξεις τῆς ἐπιστήμης, τά εἰδικώτερα θέματα τῆς τεχνικῆς παιδείας, τοῦ ἐπαγγελματικοῦ προσανατολισμοῦ, τῆς ἐπιμορφώσεως καί τῆς ἐρευνητικῆς δραστηριότητος. Ἐπιδίωξη τῆς Κυβερνήσεως θά εἶναι νά παράσχη μέ τήν ἐπαγγελματική μόρφωση τήν δυνατότητα στούς νέους νά συμβάλουν ἀποδοτικώτερα — καί γι' αὐτούς καί γιά τό σύνολο — στήν οἰκονομική ἀναπτυξη τῆς χώρας. Ἀφ' ἑτέρου ὅμως θά ἐπιδιώξη τήν ἄνοδο τῶν ἀτομικῶν ἤ συλλογικῶν προσπαθειῶν στόν θεωρητικό ἤ τόν ἐρευνητικό τομέα. Μέ τήν σύμμετρη ἐνίσχυση τῶν δύο σκελῶν τῆς γενικῆς ἐκπαιδευτικῆς πολιτικῆς, ἡ Κυβέρνησις πιστεύει ὅτι θά ὑποθεμελιώση τήν πολιτιστική ἀνάπτυξη τῆς χώρας, πού θά ἀνθίση ὅταν ἐπιτευχθῆ καί ὁ ἄλλος παράλληλος ὑψηλός στόχος, ἡ κοινωνική εὐημερία.

»Τά κατ' ἰδίαν θέματα πού ὑπάγονται στόν ἐκπαιδευτικό τομέα — ἡ ἵδρυση πανεπιστημιακῶν σχολῶν, ἡ προσέλκυση διεθνοῦς κύρους Ἑλλήνων ἐπιστημόνων τοῦ ἐξωτερικοῦ, ἡ ἀνάσχεση τοῦ κύματος τῶν φοιτητῶν πού σπουδάζουν σέ ξένες σχολές, ἡ ἀποκατάσταση τῆς πλήρους ἀκαδημαϊκῆς ἐλευθερίας, ἀλλά καί τῆς εὐρυθμίας καί τῆς τάξεως μέσα στά ἐκπαιδευτικά ἱδρύματα — ὅλα αὐτά θ' ἀντιμετωπισθοῦν μέ ὑπερκομματικό πνεῦμα, ἀλλά καί μέ ρεαλισμό, σύμφωνα μέ τίς οἰκονομικές δυνατότητές μας, ἀλλά καί τίς εὐγενεῖς φιλοδοξίες ὅσων μοχθοῦν καί πιστεύουν στήν πνευματική ἄνοδο τοῦ τόπου.

»Ἐτόνισα προεκλογικῶς ὅτι τό ὅραμα τῆς πολιτιστικῆς προόδου τῆς μικρῆς Ἑλλάδος ἠμπορεῖ ν' ἀποτελέση τήν σύγχρονη μεγάλην ἰδέα τοῦ Ἑλληνισμοῦ, μίαν ἰδέαν πού θά διεγείρη καί θά συνεγείρη τίς πνευματικές ἀρετές τοῦ ἔθνους. Ἡ Κυβέρνησις εἶναι διατεθειμένη νά πράξη ὅ,τι ἐπιβάλλεται γιά νά δώση σάρκα καί ὀστᾶ στήν ὑψηλή αὐτήν ἰδέα.

»Κύριοι βουλευταί, παρά τήν κρισιμότητα τῶν περιστάσεων καί τό μέγεθος τῶν προβλημάτων πού ἀντιμετωπίζομεν οἱ οἰωνοί εἶναι καλοί. Καί ὁ ἄριστος ἐξ αὐτῶν εἶναι ἡ ἀποδειχθεῖσα πολιτική ὡριμότης τοῦ λαοῦ, πού μᾶς ἐπέτρεψε νά ἀνοίξωμεν χωρίς ὠδῖνας τόν δρόμον πρός τήν ἐλευθερίαν. Ἂν ἐξαρθοῦμε καί ἐμεῖς στό ὕψος τῶν ἱστορικῶν περιστάσεων θά καταστοῦμε ἱκανοί νά θεμελιώσωμεν κατά τρόπον ἀσφαλῆ τήν δημοκρατίαν· καί ν' ἀγωνισθοῦμε ὅλοι μαζί γιά ἕνα εὐτυχέστερο μέλλον.

»Μέ αἰσιοδοξίαν, ἀλλά καί αἴσθημα εὐθύνης ζητῶ τήν συμπαράστασιν τοῦ λαοῦ καί τήν ἐμπιστοσύνην τῆς Ἐθνικῆς Ἀντιπροσωπείας».

Ἀκολούθησε, στίς 12-14 Δεκεμβρίου, συζήτηση στή Βουλή ἐπί τῶν προγραμματικῶν δηλώσεων τῆς Κυβερνήσεως.

Ὁ ἀρχηγός τῆς ἀξιωματικῆς ἀντιπολιτεύσεως, Γ. Μαῦρος, ἐξέφρασε τήν συγκίνησή του γιά τό γεγονός ὅτι μετά ἀπό πολλά χρόνια ἀγόρευε στό νέο ἐλεύθερο Κοινοβούλιο, τό ὁποῖο, μάλιστα, ἦταν ἐπιφορτισμένο μέ τήν ἀντιμετώπιση ἐξαιρετικά κρίσιμων προβλημάτων. Κατόπιν, χαιρέτισε τήν ὁριστική λύση τοῦ πολιτειακοῦ καί ἐπισήμανε, γιά τό χαρακτῆρα τῆς νέας Βουλῆς:

«Ἡ Βουλή αὐτή εἶναι Συντακτική. Δέν εἶναι Ἀναθεωρητική, ὅπως πολλάς φοράς γίνεται χρῆσις τοῦ ὅρου. Ἠμπορεῖ νά κάμη ὅ,τι θέλει πλήν ἑνός. Δέν ἠμπορεῖ νά ἐπαναφέρη τήν μοναρχίαν. Ἐπί ὅλων τῶν ἄλλων θεμάτων ἡ Βουλή αὐτή εἶναι ἀπολύτως κυρίαρχος».

Συνεχίζοντας, ὁ ἀρχηγός τῆς ΕΚ-ΝΔ ἀναφέρθηκε στή «θεομηνία» τῆς δικτατορίας, ἡ ὁποία ἀνέλαβε τήν ἐξουσία μέ ἀπάτη καί συνωμοσία, καί τή διατήρησε μέ βία, διώξεις, ἐκτοπίσεις, βασανιστήρια καί διαφθορά: «Εἶναι ἀπίστευτον ποῖοι μᾶς ἐκυβέρνων εἰς τό διάστημα αὐτό, ποίας ἠθικάς καί πολιτικάς ἀναξιότητας ἔφερεν εἰς τήν ἐπιφάνειαν ἡ ἀναμόχλευσις τοῦ βυθοῦ». Τόνισε ὅτι τό κόμμα του ἦταν ἀποφασισμένο νά βοηθήσει τήν Κυβέρνηση, ἡ ὁποία, ἀπό τήν πλευρά της, δέν θά ἔπρεπε νά κάμει κατάχρηση τῆς πλειοψηφίας της. Ἐπέκρινε, ἀκόμη, τήν πλειοψηφία γιά μυστικοπάθεια στή σύνταξη τοῦ σχεδίου Συντάγματος. Ἐκτός ἀπό τό Σύνταγμα, θεωροῦσε ὡς βασικό θεσμικό νόμο καί τό ἐκλογικό σύστημα, γιά τήν κατάρτιση τοῦ ὁποίου ζήτησε τή σύσταση διακομματικῆς ἐπιτροπῆς. Ὁ ἐκλογικός νόμος, ὑπογράμμισε, ὄφειλε νά εἶναι σταθερός καί νά μήν μεταβάλλεται στίς παραμονές τῶν ἐκλογῶν, ἀνάλογα μέ τό συμφέρον τῆς κοινοβουλευτικῆς πλειοψηφίας. Ἔπρεπε, ἀκόμη, νά καθορίζει ἀνώτατα ὅρια δαπάνης τῶν κομμάτων κατά τήν προεκλογική ἐκστρατεία, τόν ἔλεγχο τῆς προελεύσεως τῶν δαπανωμένων χρημάτων, ἀλλά καί νά θεσπίζει τή χρηματοδότηση τῆς προεκλογικῆς ἐκστρατείας ἀπό τόν προϋπολογισμό. Τέλος, σημείωσε ὅτι ἦταν ἀναγκαία μιά διακομματική συμφωνία γιά τή χρήση τῆς τηλεοράσεως κατά τήν ἐκλογική περίοδο, ἀλλά καί ἡ κατάργηση τοῦ σταθμοῦ τῆς ΥΕΝΕΔ, ἡ ὕπαρξη τοῦ ὁποίου ἔδινε τήν ἐντύπωση ὅτι οἱ Ἔνοπλες Δυνάμεις ἀποτελοῦσαν «Κράτος ἐν Κράτει». Στόν τομέα τῆς ἐξωτερικῆς πολιτικῆς, τόνισε ὅτι οἱ δικτάτορες, ἀφοῦ πρῶτα ὁδήγησαν τή χώρα σέ ἀσφυκτική ἀπομόνωση, εἶχαν καταστρέψει καί τήν Κύπρο. Στηλίτευσε τή στάση τῶν ΗΠΑ καί τῆς ΕΣΣΔ, οἱ ὁποῖες μέ τήν ἀδιαφορία πού ἐπέδειξαν εἶχαν ἐπιτρέψει στήν Τουρκία νά εἰσβάλλει στό νησί, καί τόνισε ὅτι τό Κυπριακό δέν ἦταν ἑλληνοτουρκική διαφορά πού μποροῦσε νά ἐπιλυθεῖ μεταξύ Ἄγκυρας καί Ἀθηνῶν: ἡ λύση θά ὄφειλε νά προέλθει ἀπό ἐλεύθερη συμφωνία τῶν δύο κοινοτήτων τοῦ νησιοῦ.

Ὁ ἀρχηγός τῆς ἀξιωματικῆς ἀντιπολιτεύσεως συμφώνησε μέ τόν πρωθυπουργό ὅτι ἡ Ἑλλάδα ἔπρεπε νά ἀποδίδει ἰδιαίτερη σημασία στήν ἑλληνοτουρκική φιλία· «ἀλλά αὐτό δέν ἐξαρτᾶται ἀπό ἡμᾶς, ἐξαρτᾶται ἀπό τήν Κυβέρνησιν τῆς Ἀγκύρας». Ζήτησε, ἀκόμη, τήν δραστηριοποίηση τῆς Ἑλλάδος στό βαλκανικό χῶρο ὑπέρ τῆς εἰρήνης καί τῆς συνεργασίας, καί ὑπογράμμισε τή σημασία τῆς διατηρήσεως καλῶν σχέσεων μέ ὅλα τά μεσογειακά Κράτη. Τόνισε, ἰδιαίτερα, ὅτι ἡ χώρα ἔπρεπε νά ἐνταχθεῖ στήν ΕΟΚ, ὄχι μόνο γιά λόγους οἰκονομικούς, ἀλλά «πρό παντός, διά λόγους πολιτικούς, ἐάν θέλετε καί ἠθικούς». Ὅσο γιά τίς σχέσεις μέ τίς ΗΠΑ, οἱ ὁποῖες δέν ἦταν ἄριστες, ἡ εὐθύνη βάρυνε τήν Οὐάσιγκτων, ὄχι τήν Ἀθήνα, ἡ ὁποία ὄφειλε νά θέσει ὑπό τόν ἔλεγχό της ὅλες τίς ξένες βάσεις σέ ἑλληνικό ἔδαφος.

Ὁ Γ. Μαῦρος συμφώνησε μέ τήν προτεραιότητα πού ἀπέδιδε ἡ Κυβέρνηση στόν ἐκσυγχρονισμό τῶν Ἐνόπλων Δυνάμεων καί σημείωσε ὅτι ἦταν ἀπαραίτητη ἡ ἀποκατάσταση τῆς πειθαρχίας στό στράτευμα καί ἡ ὑποταγή του στήν πολιτική ἡγεσία, ἀρχές πού εἶχαν βάναυσα καταπατηθεῖ στή διάρκεια τῆς δικτατορίας. Γιά τό σκοπό αὐτό, συνέχισε, ἦταν ἀναγκαία ἡ κάθαρση τοῦ στρατεύματος ἀπό τά κατάλοιπα τῆς χούντας, ἡ τιμωρία τῶν ἐνόχων μέ βάση ψηφίσματα τῆς Βουλῆς, ἡ ἀποκατάσταση τῶν διωχθέντων ἀπό τή δικτατορία (ἀλλά καί τῆς ὑποθέσεως «Ἀσπίδα»). Ὑπογράμμισε, κατόπιν, ὅτι ἔπρεπε νά ἐκσυγχρονιστεῖ καί νά ἀνασυγκροτηθεῖ καί ἡ διοικητική μηχανή, ἡ ὁποία εἶχε διαλυθεῖ πλήρως κατά τή δικτατορία. Πρότεινε μάλιστα τήν κατάρτιση, σέ διακομματική βάση, ἑνός θεσμικοῦ νόμου περί Διοικήσεως καί τή σύσταση Ἀνώτατης Σχολῆς Δημοσίας Διοικήσεως: «Εἶναι ἀδύνατον νά ὑπάρξη οἰκονομική ἀνάπτυξις, ἐάν δέν λυθῆ τό πρόβλημα τῆς παραγωγικότητος καί τῆς διοικήσεως καί τοῦ κρατικοῦ ὀργανισμοῦ ἐν γένει». Ὑπογράμμισε τήν ἀξία τῆς ἀποκεντρώσεως, μέσω τῆς διαθέσεως μεγαλυτέρων πόρων στήν τοπική αὐτοδιοίκηση, ζήτησε τή χάραξη ὑπερκομματικῆς πολιτικῆς γιά τήν παιδεία, τήν ἐπίλυση τοῦ γλωσσικοῦ καί τή σύνταξη τοῦ νέου Συντάγματος στή δημοτική. Γιά τήν οἰκονομία, τόνισε ὅτι ὁ ἔλεγχος τοῦ πληθωρισμοῦ θά ἀποδεικνυόταν ἀπραγματοποίητος χωρίς πολιτική κοινωνικῆς δικαιοσύνης γιά τόν περιορισμό τῶν ἀνισοτήτων, ἐνῶ τάχθηκε ὑπέρ τῆς ἐνισχύσεως τῶν μεσαίων ἐπιχειρήσεων — κρίσιμων ἐνόψει τῆς συνδέσεως μέ τήν ΕΟΚ — καθώς καί ὑπέρ τοῦ ἐλέγχου ὅλων τῶν συμβάσεων καί τῶν χρηματοδοτήσεων στίς ὁποῖες προχώρησε ἡ δικτατορία.

Τήν ἐπομένη, 13 Δεκεμβρίου, ἀγόρευσε ὁ πρόεδρος τοῦ ΠΑΣΟΚ Α. Παπανδρέου, ὁ ὁποῖος, σημειώνοντας ὅτι ἡ Βουλή εἶχε συντακτικές, καί ὄχι ἁπλῶς ἀναθεωρητικές, ἐξουσίες, ἄσκησε κριτική στήν πλειοψηφία γιά τήν ἔλλειψη δημοσίου διαλόγου κατά τήν κατάρτιση τοῦ σχεδίου Συντάγματος καί διατύπωσε τή γνώμη ὅτι τό νέο Σύνταγμα θά ἀναθέτει ὑπερβολικές ἐξουσίες στόν πρόεδρο τῆς Δημοκρατίας, ἄν θελήσει νά διεκδικήσει τό ἀξίωμα ὁ Κ. Καραμανλῆς. Ζήτησε, ἀκόμη, τήν κάθαρση τοῦ στρατεύματος ἀπό τούς νοσταλγούς τῆς χούντας, τήν τιμωρία τῶν ἐνόχων καί τήν ἀποκατάσταση τῶν διωχθέντων καί τῶν θυμάτων καθώς καί τήν κατάργηση τῆς ΥΕΝΕΔ. Στόν τομέα τῆς οἰκονομίας, σημείωσε ὅτι ἡ δικτατορία εἶχε ἐπιλέξει μία ἐντελῶς λανθασμένη δομή οἰκονομικῆς ἀναπτύξεως, πού ὁδηγοῦσε στόν μαρασμό τῆς ὑπαίθρου, στήν ἄνιση κατανομή τοῦ εἰσοδήματος καί στήν ἐξάρτηση τῆς χώρας μέσω ἀπαράδεκτων συμβάσεων μέ μεγάλα οἰκονομικά συγκροτήματα, συμβάσεων τήν ἀναθεώρηση τῶν ὁποίων ὄφειλε νά δρομολογήσει ἡ Κυβέρνηση. Καί, θέτοντας τά προβλήματα σέ εὐρύτερο διεθνές πλαίσιο, σημείωσε ὅτι χωρίς τήν «ἀπαλλαγή ἀπό τήν ἐξάρτηση», δέν μποροῦσε νά ἐπιτευχθεῖ οἰκονομική ἀνάπτυξη.

Τό πρόβλημα τοῦ πληθωρισμοῦ, συνέχισε, προερχόταν πλέον ἀπό τήν ἄνιση κατανομή τῆς οἰκονομικῆς δυνάμεως μεταξύ τῶν Κρατῶν, ὅσο καί μεταξύ τῶν κοινωνικῶν ὁμάδων. Ἔτσι, ὁ Α. Παπανδρέου σημείωσε ὅτι μέ μέτρα «οἰκονομικῆς σταθερότητας κλασικοῦ τύπου» ἡ Κυβέρνηση δέν θά ἔκαμπτε τόν πληθωρισμό καί δέν θά ξεπερνοῦσε τήν ὕφεση. Ὄφειλε, ἀκόμη, νά στρέψει τήν προσοχή της στόν ἀγροτικό τομέα, ὅπου χρειαζόταν ἡ συγκρότηση συνεταιρισμῶν πού θά ἀναλάμβαναν τό βάρος τῆς παραγωγῆς καί τή διάθεση τῶν προϊόντων. «Συνδυασμένη μέ αὐτό θά πρέπει νά εἶναι ἡ βιομηχανική ἀποκέντρωση. Τό ἐργοστάσιο στό χωριό. Δέν φτιάχνεται ἀλλιῶς ἡ οἰκονομία τῆς πατρίδος μας». Ὁ πρόεδρος τοῦ ΠΑΣΟΚ τόνισε ὅτι ἦταν ἀνάγκη νά παύσει ἡ καταδυνάστευση ἀπό τό «μεγαθήριο τῶν Ἀθηνῶν», νά κοινωνικοποιηθεῖ τό τραπεζικό σύστημα πού ἐλεγχόταν ἀπό ξένα μονοπώλια, ἐνῶ χρειαζόταν καί διακομματική πολιτική, κάθαρση καί αὔξηση τῶν δαπανῶν γιά τήν παιδεία. Ἀκόμη, ἐπιβαλλόταν ἡ ἀναδιοργάνωση τῆς ἀνώτατης ἐκπαιδεύσεως μέ τή συμμετοχή τῶν σπουδαστῶν καί τῆς κοινωνίας· ἡ ἀνώτατη παιδεία ἔπρεπε νά εἶναι ἀνοικτή σέ ὅλες τίς ἡλικίες καί γιά τά δύο φῦλα.

Στόν τομέα τῆς ἐξωτερικῆς πολιτικῆς, ὁ Α. Παπανδρέου ἀπέρριψε τήν τοποθέτηση τοῦ Κ. Καραμανλῆ ὅτι ἡ Ἑλλάδα ἀνῆκε στή Δύση, λέγοντας ὅτι ἡ Ἑλλάδα ἀνῆκε στούς Ἕλληνες. Ἡ παρατήρηση αὐτή προκάλεσε τήν παρέμβαση τοῦ πρωθυπουργοῦ, ὁ ὁποῖος τόνισε πώς δέν εἶχε πεῖ ὅτι ἡ χώρα ἀνῆκε στούς δυτικούς, ἀλλά ὅτι ἦταν τμῆμα τοῦ δυτικοῦ κόσμου. Σέ ἀπάντηση, ὁ πρόεδρος τοῦ ΠΑΣΟΚ, εἶπε ὅτι ἡ Ἑλλάδα εἶχε πληρώσει ἀκριβά τήν τοποθέτηση αὐτή, καθώς ἡ δικτατορία ἦταν ἀμερικανικῆς ἐμπνεύσεως κατασκευασμένη ἀπό τό Πεντάγωνο, τή CIA καί τό ΝΑΤΟ, παράγοντες πού εὐθύνονταν καί γιά τήν τραγωδία τῆς Κύπρου. Καί τόνισε ὅτι ἡ Ἑλλάδα ὄφειλε νά ἀποχωρήσει πλήρως ἀπό τό ΝΑΤΟ καί ὄχι μόνο ἀπό τό στρατιωτικό του σκέλος.

Ὁ πρόεδρος τοῦ ΠΑΣΟΚ δήλωσε ὅτι οἱ δυτικοί θεωροῦσαν τήν Ἑλλάδα δεδομένη, ζήτησε τήν ἀποχώρηση τῶν ἀμερικανικῶν βάσεων ἀπό τή χώρα καί θεώρησε ἀναγκαία τήν ἀνάληψη ἑλληνικῶν πρωτοβουλιῶν γιά τήν ἀποπυρηνικοποίηση τῆς Βαλκανικῆς καί τή δημιουργία μεσογειακῆς κοινῆς ἀγορᾶς. Ὅσο γιά τήν ἔνταξη στήν ΕΟΚ, θά ἔπρεπε νά συνοδευτεῖ ἀπό χρηματοδότηση τῆς ἑλληνικῆς ἀναπτύξεως, τήν ἀνακατανομή τοῦ εἰσοδήματος σέ ὄφελος τῶν ἀσθενέστερων περιοχῶν καί τόν τερματισμό τῆς διεισδύσεως τῶν ξένων μονοπωλίων.

Ἐξέφρασε, ἀκόμη, ἀμφιβολίες γιά τό κατά πόσο ἡ ΕΟΚ ἦταν παράγοντας ἀνεξάρτητος ἀπό τίς ΗΠΑ, καταλήγοντας στό συμπέρασμα ὅτι ἡ ἐπιλογή μεταξύ Εὐρώπης καί ΗΠΑ ἀποτελοῦσε ἐρώτημα «κάπως σαθρό». Στό θέμα τῆς Κύπρου τάχθηκε ὑπέρ τῆς διαπραγματεύσεως στά πλαίσια διεθνῶν ὀργανισμῶν —καί ἰδιαίτερα τοῦ ΟΗΕ — μέ σκοπό τήν κατοχύρωση τῆς ἑνότητας, τῆς ἀνεξαρτησίας καί τοῦ ἀποστρατικοποιημένου χαρακτῆρα τῆς Δημοκρατίας. Ἀλλά, συνέχισε, τότε δέν εἶχαν νόημα οὔτε ὁ διάλογος μέ τόν «δήμιο τοῦ Κυπριακοῦ», Χ. Κίσινγκερ, οὔτε οἱ ἐπαφές μέ τήν Ἄγκυρα. Ἀντίθετα, ἡ εἰσβολή στή Μεγαλόνησο ἀποδείκνυε καί ὅτι ἡ ἄμυνα τῆς χώρας ὑπό τήν ὀμπρέλα τοῦ ΝΑΤΟ δέν ἦταν κατοχυρωμένη. Γι' αὐτό, ἡ χώρα ὄφειλε νά ἀναζητήσει τήν ἀμυντική αὐτάρκεια, στήν ἀνάγκη καί μέ τή δημιουργία ἐγχώριων πολεμικῶν βιομηχανιῶν.

Κατόπιν, τό λόγο πῆρε ἐκ μέρους τοῦ ΚΚΕ ὁ Χ. Φλωράκης, ὁ ὁποῖος τόνισε ὅτι ἡ πολιτική ζωή τῆς Ἑλλάδος εἰσερχόταν σέ ἕνα νέο στάδιο μετά τήν κατάρρευση τῆς δικτατορίας, τήν καταδίκη τῆς μοναρχίας καί τή νομιμοποίηση τοῦ ΚΚΕ. Ἡ δικτατορία προερχόταν ἀπό «τόν ἀμερικανικό ἱμπεριαλισμό, τίς φανερές καί κρυφές ὑπηρεσίες, τίς δικές τους καί τοῦ ΝΑΤΟ». Ὁ λαός ἀποζητοῦσε τήν κάθαρση, τήν ἀπαλλαγή ἀπό τήν «θανάσιμη περίπτυξη τῶν Ἀμερικανῶν καί νατοϊκῶν ἱμπεριαλιστῶν», τή θέση φραγμῶν στά μονοπώλια καί τήν ἀνύψωση τοῦ βιοτικοῦ του ἐπιπέδου. Στούς τομεῖς αὐτούς, συνέχισε, οἱ προγραμματικές δηλώσεις τῆς Κυβερνήσεως ἦταν ἀσαφεῖς. Ἀκόμη, ἦταν ἀπαραίτητη ἡ κατάργηση τῶν μέτρων τοῦ ἐμφυλίου καί ὁ ἐπαναπατρισμός τῶν πολιτικῶν προσφύγων.

Ὁ Χ. Φλωράκης ἰσχυρίστηκε ὅτι στό θέμα τοῦ νέου Συντάγματος, ἡ Κυβέρνηση ἐξηγοῦσε ἁπλῶς ὅτι τασσόταν ὑπέρ τῆς ἐνισχύσεως τῆς ἐκτελεστικῆς ἐξουσίας, χωρίς νά διασαφηνίζει ἄν προέκρινε τήν προεδρική ἤ τήν προεδρευομένη δημοκρατία. Καί στό θέμα τῆς ὀργανώσεως τοῦ Κράτους, ζήτησε ἐξυγίανση ἀπό τή νοοτροπία πού εἶχε καλλιεργήσει ἡ χούντα καί οὐσιαστική κατοχύρωση τῆς ἰσονομίας γιά ὅλους τούς πολίτες.

Στόν τομέα τῆς ἐξωτερικῆς πολιτικῆς ὁ Χ. Φλωράκης τάχθηκε ὑπέρ τῆς ἀποχωρήσεως ἀπό τό ΝΑΤΟ, τῆς καταργήσεως τῶν ἀμερικανικῶν βάσεων καί τῆς ἀπομακρύνσεως τοῦ 6ου στόλου τῶν ΗΠΑ ἀπό τίς ἑλληνικές θάλασσες. Ζήτησε τή διαμόρφωση μιᾶς ἀδέσμευτης ἐξωτερικῆς πολιτικῆς, προσανατολισμένης στή συνεργασία μέ ὅλα τά Κράτη, τήν ἀποπυρηνικοποίηση τῶν Βαλκανίων καί τῆς Μεσογείου, ἐνῶ ὑποστήριξε τήν πολιτική τοῦ ἀφοπλισμοῦ καί τή σταδιακή διάλυση τῶν στρατιωτικῶν συνασπισμῶν. Ἦταν ἀντίθετος μέ ὁποιαδήποτε λύση τοῦ Κυπριακοῦ στά πλαίσια τοῦ ΝΑΤΟ καί σημείωσε ὅτι ἡ ἐπίλυση τοῦ θέματος ὄφειλε νά βασίζεται στήν ἀποχώρηση τῶν ξένων στρατευμάτων καί τήν κατάργηση τῶν ξένων βάσεων. Πρός τή σωστή κατεύθυνση, τόνισε, κινήθηκε ἡ σοβιετική πρόταση γιά τό Κυπριακό. Τό ΚΚΕ θεωροῦσε ἀσύμφορη τήν ἔνταξη στήν ΕΟΚ, ἡ ὁποία βρισκόταν ὑπό τήν κυριαρχία τῶν μονοπωλίων, ἐνῶ ἀντιπρότεινε τήν ἀνάπτυξη τῶν οἰκονομικῶν σχέσεων μέ ὅλες τίς χῶρες καί ἰδίως τίς ἀνατολικές. Ἐπιζητοῦσε, ἀκόμη, τήν κάθαρση καί ἀποχουντοποίηση τῶν Ἐνόπλων Δυνάμεων. Στόν οἰκονομικό τομέα, ὁ Χ. Φλωράκης ἰσχυρίστηκε ὅτι ἡ Κυβέρνηση υἱοθετοῦσε στάση χαλαρή πρός τά μεγάλα οἰκονομικά συγκροτήματα καί κατέληξε στό συμπέρασμα ὅτι θά ἐπιβάρυνε τά λαϊκά στρώματα. Ζήτησε τήν αὔξηση τῶν κατώτατων ἡμερομισθίων κατά 30%, τήν αὔξηση τῶν συντάξεων, τή διενέργεια ἀρχαιρεσιῶν στά σωματεῖα πού ἐλέγχονταν ἀκόμη ἀπό χουντικές διοικήσεις, τήν ἀναθεώρηση τῶν κανονισμῶν τῶν ἐπιχειρήσεων, αὐστηρά μέτρα προστασίας ἀπό τά ἐργατικά ἀτυχήματα καί ἐνίσχυση τῶν ἀσθενέστερων ἐπαγγελματοβιοτεχνῶν, καθώς καί τοῦ ΤΕΒΕ. Στό γεωργικό τομέα, τάχθηκε ὑπέρ τῆς προστασίας τοῦ εἰσοδήματος τῶν παραγωγῶν καί τόν ἐκδημοκρατισμό τῶν συνεταιρισμῶν. Ζήτησε, ἀκόμη, τήν ἀναδιοργάνωση τῆς παιδείας καί τήν καθιέρωση τῆς δημοτικῆς.

Κατόπιν, τό λόγο πῆρε ὁ βουλευτῆς τῆς ΕΚ-ΝΔ Ι. Πεσμαζόγλου, ὁ ὁποῖος ἄσκησε κριτική στίς κυβερνητικές ἐξαγγελίες γιά τήν οἰκονομία, ὑποστηρίζοντας ὅτι χρειαζόταν περισσότερο σύγχρονη ἀντίληψη — ἰδιαίτερα στόν τομέα τοῦ προγραμματισμοῦ — ἡ ὁποία νά ἐξασφαλίζει τήν ἀνάπτυξη, ἀλλά καί τόν ἐκσυγχρονισμό τῆς κοινωνίας. Τέλος, στίς 14 Δεκεμβρίου, ἀγόρευσε ἀπό τήν πλευρά τοῦ ΚΚΕ (ἐσ.) καί τῆς ΕΔΑ ὁ Λ. Κύρκος, πού τόνισε ὅτι ὑπῆρχαν πλέον οἱ προϋποθέσεις καί δέν ἔπρεπε νά χαθεῖ ἡ εὐκαιρία νά δημιουργηθεῖ στή χώρα μιά δημοκρατία ἀνοικτή σέ ὅλους. Πάντως, θεώρησε ἐλλιπεῖς τίς ἐξαγγελίες τοῦ πρωθυπουργοῦ στόν τομέα τῆς καθάρσεως καί τῆς ἀποχουντοποιήσεως καί τόνισε ὅτι ἐπιβαλλόταν ἡ ἐπίσπευση τῶν διαδικασιῶν πού θά ὁδηγοῦσαν στήν κατάργηση τῶν μέτρων πού χρονολογοῦνταν ἀπό τήν περίοδο τοῦ μεσοπολέμου. Σημείωσε, ἀκόμη, ὅτι ὁ ἐκσυγχρονισμός τοῦ κρατικοῦ μηχανισμοῦ στόν ὁποῖο εἶχε δώσει ἔμφαση ὁ Κ. Καραμανλῆς ἦταν ἀδύνατος χωρίς τόν ἐκδημοκρατισμό τοῦ Κράτους. Ὅσον ἀφοροῦσε τό Σύνταγμα, ἦταν ἀντίθετος μέ τήν ἐνίσχυση τῆς ἐκτελεστικῆς ἐξουσίας. Ὡς πρός τήν ἐξωτερική πολιτική, τάχθηκε ὑπέρ τῆς ἐξόδου ἀπό τό ΝΑΤΟ τό ὁποῖο θεωροῦσε ὑπεύθυνο γιά τή δικτατορία καί τήν τραγωδία τῆς Κύπρου καί ζήτησε τήν ἀνάπτυξη τῶν σχέσεων μέ ὅλες τίς χῶρες, συμπεριλαμβανομένων καί τῶν ἀνατολικῶν. Καί, τασσόμενος κατ' ἀρχήν θετικά πρός τήν προοπτική τῆς ἐντάξεως τῆς χώρας στήν ΕΟΚ, σημείωσε ὅτι δέν θά ἔπρεπε νά ὑποκατασταθεῖ ὁ μύθος τῆς ἀνιδιοτελοῦς ἀμερικανικῆς φιλίας ἀπό αὐτόν τῆς ἀντίστοιχης εὐρωπαϊκῆς.

Τάχθηκε, ἀκόμη, ὑπέρ τῆς ἐκδηλώσεως πρωτοβουλιῶν στό χῶρο τῶν Βαλκανίων, τῆς Μεσογείου, τοῦ ἀνατολικοῦ κόσμου καί τῶν Ἀδεσμεύτων.

Σχετικά μέ τήν πορεία τῆς οἰκονομίας, ὁ Λ. Κύρκος εἶπε ὅτι δέν ὑπῆρχαν περιθώρια γιά ἐπιβολή νέας λιτότητας μετά τό καταστροφικό 1973 καί ζήτησε τή λήψη μέτρων πού θά διασφάλιζαν τή διατήρηση τοῦ πραγματικοῦ εἰσοδήματος τῶν ἐργαζομένων, τόν ἔλεγχο τοῦ κόστους καί τῆς τιμῆς τῶν προϊόντων, καθώς καί τή χορήγηση ἐπαρκῶν τιμῶν στά προϊόντα. Τέλος, τάχθηκε ὑπέρ τῆς ἀναθεωρήσεως τῶν συμβάσεων ξένων ἐπενδύσεων πού σύναψε ἡ δικτατορία καί ὑπέρ τῆς πλήρους ἀποκαταστάσεως τῶν συνδικαλιστικῶν ἐλευθεριῶν.

Μίλησαν, ἀκόμη, ὁ βουλευτῆς τῆς ΕΚ-ΝΔ, Α. Κανελλόπουλος καί ὁ ὑπουργός Συντονισμοῦ Π. Παπαληγούρας. Κατόπιν, στίς τοποθετήσεις τῶν ἡγετῶν τῆς ἀντιπολιτεύσεως ἀπάντησε ὁ Κ. Καραμανλῆς:

«Κύριοι βουλευταί.

»Ἕνας ξένος δημοσιολόγος εἶπεν, ὅτι εἶναι ἀδύνατος ἡ ἄσκησις ἀντιπολιτεύσεως χωρίς κάποιαν δόσιν δημαγωγίας. Καί αὐτό, διότι ἡ ἀντιπολίτευσις αἰσθάνεται τήν ἀνάγκην νά ἐπικρίνῃ καί ἐκεῖνα ἀκόμη, τά ὁποῖα θά ἔκαμνεν ἡ ἰδία ἐάν εὑρίσκετο εἰς τήν ἐξουσίαν. Αὐτό συμβαίνει καί εἰς τήν προκειμένην περίπτωσιν. Ὀφείλω ὅμως νά ὁμολογήσω ὅτι ἐγένετο κατά τρόπον εὐπρεπῆ.

»Ἡ ἀντιπολίτευσις ἐπωφελουμένη τῶν πραγματικῶν δηλώσεων τῆς Κυβερνήσεως προέβαλε τά ἰδικά της προ-

γράμματα, ὡσάν οἱ ρήτορες τῆς ἀντιπολιτεύσεως, νά εἶχον τήν ἐντύπωσιν, ὅτι εὑρισκόμεθα ἀκόμη εἰς προεκλογικήν περίοδον.

»Ἡ ἀντιπολίτευσις συνεφώνησεν εἰς τάς βασικάς θέσεις τῆς Κυβερνήσεως. Ἐχαρακτήρησεν ὅμως τάς δηλώσεις μου ὡς ἀνεπαρκεῖς καί ἀορίστους, διότι αἱ δηλώσεις αὐταί δέν περιέλαβον καί τάς θέσεις τάς ἰδικάς της. Ἀλλά, κύριοι βουλευταί τῆς ἀντιπολιτεύσεως, ὁ λαός μᾶς ἔστειλεν ἐμᾶς ἐδῶ, διά νά ἐφαρμόσωμεν τό πρόγραμμα τό ἰδικόν μας καί ὄχι τό ἰδικόν σας.

»Τό πρόγραμμα αὐτό ἐνεκρίθη μέ μίαν εὐρυτάτην, μοναδικήν εἰς τά πολιτικά μας χρονικά, πλειοψηφίαν. Καί ἔχομεν ὑποχρέωσιν νά τό ἐφαρμόσωμεν.

»Αἱ δηλώσεις τῆς Κυβερνήσεως, κύριοι συνάδελφοι, δέν ὑπῆρξαν, ὅπως ἐχαρακτηρίσθησαν, ἀόριστοι καί ἀνεπαρκεῖς. Ἀντιθέτως, ὑπῆρξαν σαφεῖς καί συγκεκριμέναι.

»Ὅπως γνωρίζετε, αἱ προγραμματικαί δηλώσεις τῆς Κυβερνήσεως, περιλαμβάνουν τάς γενικάς γραμμάς· περιλαμβάνουν τά πλαίσια ἐντός τῶν ὁποίων θά ἐκδηλωθῆ ἡ κυβερνητική δραστηριότης. Ἐάν ἐπρόκειτο αἱ προγραμματικαί δηλώσεις τῆς Κυβερνήσεως νά περιλάβουν ὅλα τά θέματα τῆς ἐθνικῆς μας ζωῆς, δέν θά ἐπαρκοῦσε τόμος ὁλόκληρος διά νά τάς περιλάβη.

»Παλαιότερα, ὑπῆρχε εἰς τήν αἴθουσαν αὐτήν ἡ συνήθεια νά κρίνωνται οἱ λόγοι τῶν ρητόρων, ὄχι ἀπό τό περιεχόμενόν των ἀλλά ἀπό τήν διάρκειάν των. Ὑπῆρχε συναγωνισμός ὄχι ποῖος θά εἴπη τά βέλτιστα, ἀλλά ποῖος θά εἴπη τά περισσότερα.

»Ἐγώ δέν ἀνήκω εἰς τήν σχολήν αὐτήν.

»Ὁ ἀρχηγός τῆς ΕΚ-ΝΔ ἔθιξε τόσον σήμερον ὅσον καί εἰς τήν προηγουμένην ὁμιλίαν του τό Κυπριακόν. Καί ἐπεσήμανε ὡς παράλειψιν εἰς τάς δηλώσεις τῆς Κυβερνήσεως, τό ὅτι δέν ἐγένετο μνεία τῆς ἀνάγκης διακομματικῆς πολιτικῆς ἐπ' αὐτοῦ. Νομίζω, ὅτι παρεβίασε ἀνοικτάς θύρας. Ἐάν δέν ἐγένετο τοιαύτη μνεία, δέν ἐγένετο διότι ἤδη ἐμπράκτως ἐφαρμόζεται ἡ διακομματική πολιτική ἐπί τοῦ Κυπριακοῦ. Ὅπως γνωρίζετε, εὐθύς ἀμέσως μετά τάς ἐκλογάς παρεκάλεσα τόν ἀξιότιμον ἀρχηγόν τῆς ἀξιωματικῆς ἀντιπολιτεύσεως νά μέ ἐπισκεφθῆ· καί τοῦ ἐζήτησα τήν συγκατάθεσίν του γιά νά καθιερώση ἡ Κυβέρνησις διακομματικήν τόσον ἐπί τῆς ἐξωτερικῆς πολιτικῆς τῆς χώρας — καί συγκεκριμένως ἐπί τοῦ Κυπριακοῦ — ὅσον καί ἐπί τῆς ἐκπαιδευτικῆς πολιτικῆς τοῦ ἔθνους. Κατά τάς συνομιλίας τάς ὁποίας εἴχομεν ἐν Ἀθήναις μέ τόν Ἀρχιεπίσκοπον Μακάριον, παρεκάλεσα τόν κ. ὑπουργόν τῶν Ἐξωτερικῶν νά ἐνημερώση τόν ἀρχηγόν τῆς ἀξιωματικῆς ἀντιπολιτεύσεως ἐπί τοῦ περιεχομένου τῶν συνομιλιῶν καί ἐπί τῶν συμφωνιῶν αἱ ὁποῖαι ἐπραγματοποιήθησαν, ἐν συνεχείᾳ τῶν ὅσων διά εἰδικοῦ ἀνακοινωθέντος ἐγνωστοποιήθησαν εἰς τό κοινόν. Συνεπῶς, ἡ μή μνεία τῆς ἀνάγκης ὑπάρξεως διακομματικῆς πολιτικῆς ἐπί τοῦ Κυπριακοῦ, δέν ὀφείλεται εἰς ἀπροθυμίαν τῆς Κυβερνήσεως νά πραγματοποιήση τήν ἐπιθυμίαν αὐτή. Ὀφείλεται εἰς τό γεγονός ὅτι ἡ πολιτική αὐτή ἤδη ἐμπράκτως ἐφαρμόζεται.

»Ὁμιλῶν ὁ κ. Μαῦρος ἐπί τῆς ἐξωτερικῆς πολιτικῆς τῆς χώρας ἀνεφέρθη εἰς τό θέμα τῶν βάσεων καί υἱοθέτησε μόνον τήν πολιτικήν τῆς Κυβερνήσεως ὅσον ἀφορᾶ τήν ἀναθεώρησιν τῶν ὑφισταμένων συμφωνιῶν ἐπί τῶν ξένων βάσεων ἐν Ἑλλάδι. Ἐτόνισεν ὅμως τήν ἀνάγκην ὅτι πρέπει αἱ βάσεις αὐταί νά τεθοῦν ὑπό ἐθνικόν ἔλεγχον. Πληροφορῶ τήν Βουλήν ὅτι αἱ βάσεις αὐταί τελοῦν ὑπό ἐθνικόν ἔλεγχον.

»Οἱ ξένοι μέ τάς συμβάσεις, πού ὑπῆρχον, εἶχον ὡρισμένα προνόμια. Ἡ ἀναθεώρησις τῶν συνθηκῶν καί τῶν συμφωνιῶν ἀποβλέπει ἀκριβῶς εἰς τό νά ἐκμηδενίση αὐτά τά προνόμια. Καί πέραν αὐτοῦ ἀποβλέπει εἰς τό νά ἀποσυρθοῦν ὅλαι ἐκεῖναι αἱ βάσεις, αἱ ὁποῖαι δέν ἔχουν σχέσιν μέ τά ἀμυντικά συμφέροντα τῆς Ἑλλάδος.

»Ἀνεφέρθη καί εἰς τό Κυπριακόν ὁ κ. πρόεδρος τοῦ ΠΑΣΟΚ. Καί ἐξεδήλωσε τίς ἀνησυχίες του, διότι ἡ Κυβέρνησις συζητεῖ τό θέμα μέ ἄλλας Κυβερνήσεις. Ὅπως γνωρίζετε, κύριοι συνάδελφοι, αἱ διεθνεῖς διαφοραί λύονται κατά δύο τρόπους: εἴτε μέ πόλεμον εἴτε μέ διαπραγμάτευσιν. Δέν ἔχει σημασίαν τό μέ ποῖον ὁμιλεῖτε, σημασίαν ἔχει τό τί τοῦ λέγετε. Ἐμεῖς συνομιλοῦντες μέ ξένους διά νά προωθήσωμεν τήν λύσιν τοῦ Κυπριακοῦ, ὑποστηρίζομεν τά δίκαια τοῦ ἔθνους. Καί τά ὑποστηρίζομεν ἀπό συμφώνου, ὅπως ἀπεδείχθη, μέ τήν ἡγεσίαν τῆς Μεγαλονήσου. Συνεπῶς δέν ὑπάρχει οὐδείς λόγος νά ἐκδηλώνωνται ἀνησυχίαι διά τό γεγονός ὅτι ἡ ἑλληνική Κυβέρνησις συζητεῖ — ἀναζητοῦσα λύσιν συμφώνου μέ τό ἐθνικόν συμφέρον — μέ ξένας Κυβερνήσεις. Ἄλλωστε, ὅπως γνωρίζετε, καί ὁ ἴδιος ὁ Μακάριος, ὁ ὁποῖος εἶναι ὑπεύθυνος, ὁ ἄμεσος ὑπεύθυνος διά τήν διαχείρησιν τοῦ Κυπριακοῦ, συζητεῖ μέ τάς ἰδίας Κυβερνήσεις. Διατί πρέπει νά κρίνετε τήν ἑλληνικήν Κυβέρνησιν ἡ ὁποία συζητεῖ μέ τούς Ἀμερικανούς ἤ μέ τούς Τούρκους καί δέν ἐπικρίνετε τόν Μακάριον; Τό γεγονός ὅτι συμπορευόμεθα μέ τήν Κυβέρνησιν τοῦ Μακαρίου σημαίνει ὅτι δέν ὑπάρχει ἄλλος τρόπος ἀπό τήν διαπραγμάτευσιν.

»Εἶπεν ὁ κ. Παπανδρέου ὅτι εἶναι περιτταί αἱ διαπραγματεύσεις καί ὅτι πρέπει νά περιορίσωμεν τόν ἀγῶνα εἰς τά πλαίσια τῶν Ἡνωμένων Ἐθνῶν. Γνωρίζω, ὅπως γνωρίζετε καλύτερον παντός ἄλλου, ὅτι αἱ ἀποφάσεις τῶν Ἡνωμένων Ἐθνῶν οὐδέποτε, εἰς οὐδέν πρόβλημα διεθνές ἔδωσαν λύσιν. Ἁπλῶς εἶναι χρήσιμοι, διότι δημιουργοῦν ἕνα ψυχολογικόν, ἕνα ἠθικόν, ἕνα πολιτικόν κλῖμα, πού διευκολύνει τάς λύσεις. Ὅπως γνωρίζετε, ἡ βασική ἀδυναμία τῶν Ἡνωμένων Ἐθνῶν εἶναι ὅτι δέν ἔχουν τήν δύναμιν τῆς ἐκτελέσεως τῶν ἀποφάσεων. Συνεπῶς, νομίζω, ὅτι ὑπῆρξεν ἄν ὄχι σκόπιμος, πάντως ἀτυχής, ἡ συμβουλή σας νά περιορίσωμεν τόν ἀγῶνα εἰς τό πλαίσιο τῶν Ἡνωμένων Ἐθνῶν καί νά διακόψωμεν οἱανδήποτε συνεργασίαν μέ οἱανδήποτε ξένην Κυβέρνησιν.

»Ὁ κ. ἀρχηγός τοῦ ΠΑΣΟΚ ἀνέπτυξε τό οἰκονομικόν του πρόγραμμα. Ὀφείλω νά ὁμολογήσω ὅτι εἶναι ἕνα πρόγραμμα πού διαφοροποιεῖται ριζικῶς ἀπό τό πρόγραμμα τῆς Κυβερνήσεως. Εἶναι ὅμως πρόγραμμα, κατ' ἐμέ, ἀνεδαφικόν, τήν ἐφαρμογήν τοῦ ὁποίου δέν βλέπω εἰς τόν ὁρίζοντα. Θά ὡδηγοῦσε εἰς οἰκονομικόν καί κοινωνικόν χάος.

»Δέν νομίζω ὅτι ἔχω ἀνάγκην νά ἀναλύσω τάς θέσεις τοῦ ΠΑΣΟΚ ἐπί τοῦ οἰκονομικοῦ καί κοινωνικοῦ μέρους. Τῆς ἀνάγκης αὐτῆς μέ ἀπήλλαξε πρῶτος ὁ συνάδελφος κ. Πεσμαζόγλου ὁ ὁποῖος εἰς μίαν θαυμασίαν ἀγόρευσίν του ἀνέλυσε τάς θέσεις τοῦ προέδρου τοῦ ΠΑΣΟΚ. Τό αὐτό, ἐπίσης, ἔπραξε σήμερον, κατά τρόπον πειστικόν καί ὁ ὑπουργός τοῦ Συντονισμοῦ.

»Ὁ ἀξιότιμος ἀρχηγός τῆς ΕΚ-ΝΔ ἀνεφέρθη σήμερον

μέν, ὡς ἠκούσατε, εἰς τόν ἐκλογικόν νόμον ὁ ὁποῖος θά ἰσχύση εἰς τό μέλλον· προχθές δέ ἀνεφέρθη εἰς τόν ἐκλογικόν νόμον, μέ πρόθεσιν ἐπικρίσεως τοῦ νόμου ἐπί τῇ βάσει τοῦ ὁποίου διεξήχθησαν αἱ τελευταῖαι ἐκλογαί. Ἐπιθυμῶ νά πληροφορήσω τήν Βουλήν, ὅτι ὁ νόμος αὐτός ἐψηφίσθη ὁμοφώνως ἀπό τήν Κυβέρνησιν τῶν 70 ἡμερῶν, τήν ὁποίαν ἐγώ θά ἐξακολουθήσω νά ἀποκαλῶ Ἐθνικήν Κυβέρνησιν. Ἐψηφίσθη λοιπόν ὁμοφώνως ἀπό τήν Ἐθνικήν Κυβέρνησιν. Συγκεκριμένως ὁ κ. Μαῦρος συνεφώνησεν ἀνεπιφυλάκτως ὡς πρός τό ἐκλογικόν σύστημα. Ὅπως εἶπα εἰς τό Ὑπουργικόν Συμβούλιον, κατ' ἀρχήν εἶμαι ὑπέρ τοῦ πλειοψηφικοῦ· ἐπειδή ὅμως ἡ χώρα ἐξέρχεται ἀπό μίαν ὀδυνηράν περιπέτειαν καί πρέπει νά παρασχεθῇ ἡ δυνατότης τῆς ἐκπροσωπήσεως εἰς τήν Ἐθνικήν Ἀντιπροσωπείαν ὅλων, κατά τό δυνατόν, τῶν τάσεων, θά εἰσηγηθῶ τήν ἐνισχυμένην ἀναλογικήν. Ὁ κ. Μαῦρος, πλειοδοτῶν, εἶπεν ὅτι συμφωνεῖ, διότι ἡ ἁπλῆ ἀναλογική εἶναι σύστημα, τό ὁποῖον δέν θά ἀπέδιδε τά ἀποτελέσματα, τά ὁποῖα ἐδικαιοῦτο νά ἀναμένῃ ὁ λαός εἰς μίαν ἐκλογήν, ὡς ἡ ἐπικειμένη. Καί ἐτόνισε, κατά τρόπον χαρακτηριστικόν, ὅτι, ὅταν ὁ λαός καλῆται εἰς τάς ἐκλογάς, δέν καλεῖται διά νά κάμῃ ἀπογραφήν τῶν ὑφισταμένων πολιτικῶν ἀποχρώσεων, ἀλλά καλεῖται διά νά δώσῃ εἰς τόν τόπον μίαν Κυβέρνησιν ἱκανήν νά τόν κυβερνήσῃ. Ὁ κ. Μαῦρος συνεφώνησε εἰς τήν ἐνισχυμένην ἀναλογικήν καί κατόπιν αὐτοῦ ὑπῆρξε μία συζήτησις, φυσική ἄλλωστε, ὅσον ἀφορᾶ τό ὕψος τῶν ποσοστῶν.

»Αἱ τελευταῖαι ἐκλογαί ἐγένοντο βάσει τοῦ νόμου τόν ὁποῖον ἐψήφισεν ὁμοφώνως ἡ Ἐθνική Κυβέρνησις. Καί πέραν αὐτοῦ ἦσαν ἀπολύτως ἀδιάβλητοι.

»Ὅπως γνωρίζετε, αἱ τελευταῖαι 4-5 ἐκλογαί ἐγένοντο μέ τό σύστημα τῆς ἐνισχυμένης ἀναλογικῆς, μέ μόνην διαφοράν ὅτι ἐποίκιλλαν τά ποσοστά τῆς κατανομῆς. Ἀνέφερεν ἐπίσης ὁ κ. Μαῦρος, ὅτι ὁ ἐκλογικός αὐτός νόμος, ὁ ὁποῖος ἴσχυσε κατά τάς ἐκλογάς τοῦ 1958, ἐθεσπίσθη τότε μέ σύμφωνον γνώμην τῶν τότε ἀρχηγῶν τοῦ Κέντρου, τῶν ἀειμνήστων Παπανδρέου καί Βενιζέλου. Ἠμπορῶ νά τόν βεβαιώσω ὅτι ἐψηφίσθη ὄχι ἁπλῶς μέ τήν σύμφωνον γνώμην, ἀλλ' ὅτι ὁ νόμος αὐτός ἐψηφίσθη κατ' εἰσήγησίν των.

»Γ. Μαῦρος: Ἐμοῦ διαφωνοῦντος.

»Κ. Καραμανλῆς: Πιθανόν. Ἀλλά λέγω ὅτι ὁ νόμος αὐτός τοῦ 1958 προετάθη τότε ἀπό τήν ἡγεσίαν τοῦ Κέντρου. Καί ἐγένετο δεκτός ἀπό ἐμέ διότι ἤθελον νά ἔχω νόμον ἀδιάβλητον. Ἐν πάσῃ περιπτώσει δέν εἶναι δυνατόν —κρίνοντες ἐκ τοῦ ἀποτελέσματος τῆς ἐκλογῆς, τό ὁποῖον προφανῶς καί δικαίως ὑπῆρξε δυσάρεστον διά μίαν πτέρυγα — νά χαρακτηρίσωμεν τόν ἐκλογικόν νόμον ὡς ἀπαράδεκτον ἤ ὡς νόμον, ὁ ὁποῖος ἐνδεχομένως ηὐνόει ἠθελημένως μίαν παράταξιν.

»Ὁ κ. Μαῦρος μέ τήν θέσιν, τήν ὁποίαν ἔλαβε σήμερον, θέλει νά εἴπῃ ὅτι πρέπει νά ὑπάρξῃ πάγιος ἐκλογικός νόμος. Διά νά ὑπάρξῃ ὅμως πάγιος ἐκλογικός νόμος, δέν ὑποθέτω νά ἐννοῇ ὁ κ. Μαῦρος ὅτι ὁ νόμος αὐτός πρέπει νά κατοχυρωθῇ μέ συνταγματικήν διάταξιν. Αὐτό εἶναι ἀδύνατον. Διότι θά ἔπρεπε, ἐάν αἱ ἀνάγκαι τοῦ τόπου ἐπιβάλλουν τήν ἀλλαγήν του, νά προκαλέσωμεν ἐκλογάς δι' Ἀναθεωρητικήν Βουλήν γιά νά ἀναθεωρήσωμεν καί πάλιν τό Σύνταγμα.

»Γ. Μαῦρος: Δέν ἠννόουν αὐτό.

»Κ. Καραμανλῆς: Γιά νά ὑπάρξῃ σταθερός καί ἀδιάβλητος ἐκλογικός νόμος πρέπει ἀφ' ἑνός μέν νά συμφωνοῦν τά κόμματα, ἀφ' ἑτέρου δέ νά συμφωνήσουν χρησιμοποιοῦντα κριτήρια ἀνιδιοτελῆ. Καί πρέπει νά ἀναζητήσουν τό σύστημα ἐκεῖνο, τό ὁποῖον θά ἐξυπηρετῇ τά ἐθνικά συμφέροντα. Τό σύστημα πού θά ἐπιτρέπῃ βεβαίως τήν ἐκπροσώπησιν ὅλων τῶν πολιτικῶν τάσεων τῆς χώρας, ἀλλά θά δίδῃ — ὡς εἶπεν ὁ κ. Μαῦρος καί εἰς τό Ὑπουργικόν Συμβούλιον — σταθεράν, βιώσιμον Κυβέρνησιν. Μέ αὐτά τά κριτήρια ἡ Κυβέρνησις δέν ἔχει ἀντίρρησιν νά συζητήσῃ τό θέμα. Βεβαίως εἶναι ἐκ τῶν θεμάτων ἐκείνων, τά ὁποῖα δέν ἠμποροῦν αὐτήν τήν στιγμήν νά ἔχουν προτεραιότητα. Προτεραιότητα ἔχουν ἄλλα περισσότερον ἐπείγοντα θέματα, τά ὁποῖα θά ἀπασχολήσουν καί τήν Κυβέρνησιν καί τήν Βουλήν.

»Κύριοι συνάδελφοι, οἱ ὁμιληταί τῆς ἀντιπολιτεύσεως ἀνεφέρθησαν καί εἰς τό θέμα τῆς καθάρσεως τῆς ἀποχουντοποιήσεως. Ὅπως γνωρίζετε, ἡ Κυβέρνησις δι' ἐμοῦ προεκλογικῶς καί διά τῶν προσφάτων δηλώσεών της ὑπεστήριξεν τήν ἄποψιν, ὅτι πρέπει νά ἐπιβληθοῦν πρός πᾶσαν κατεύθυνσιν κυρώσεις. Ὄχι ὡς μέτρα ἐκδικήσεως, ὄχι ὡς μέτρα, τά ὁποῖα διαπνέονται ἀπό μισαλλοδοξίαν. Ἀλλά νά ἐπιβληθοῦν κυρώσεις τόσον διά λόγους ἠθικῆς τάξεως, ὅσον καί διά λόγους φρονηματισμοῦ. Τό θέμα τῆς καθάρσεως ἐθίγη καί ἐξ ἀφορμῆς τῆς περικοπῆς τῶν δηλώσεων τῆς Κυβερνήσεως, αἱ ὁποῖαι ἀφεώρων εἰς τήν ὀργάνωσιν τῆς διοικήσεως. Ὅπως γνωρίζετε, τοῦ θέματος αὐτοῦ εἶχεν ἐπιληφθῆ ἡ Κυβέρνησις τῶν 70 ἡμερῶν — τήν ὁποίαν ἐπαναλαμβάνω ὅτι ἐγώ θά ἐξακολουθήσω νά ἀποκαλῶ Ἐθνικήν Κυβέρνησιν — καί τοῦτο διότι προσέφερεν ἐθνικόν ἔργον. Ἐάν δέν εἶχε μεσολαβήσει ἡ Κυβέρνησις ἐκείνη δέν θά εἴχατε τήν τιμήν αὐτήν νά παρίστασθε εἰς τήν αἴθουσαν αὐτήν.

»Ἡ Κυβέρνησις λοιπόν ἐκείνη ἀντικατέστησε ἄνω τῶν 100.000 ἀτόμων. Ἀρχῆς γενομένης ἀπό τήν δικαιοσύνην καί τήν ἀνωτάτην παιδείαν, μέχρι τῶν συνεταιρισμῶν καί τῶν κοινοτήτων. Εἰδικώτερον, ὅσον ἀφορᾶ τούς δημοσίους ὑπαλλήλους ἔλαβε μέτρα διά τήν ἐπάνοδον ὅλων ἐκείνων, οἱ ὁποῖοι ἐξεδιώχθησαν κατά τήν διάρκειαν τῆς ἑπταετίας. Ἀλλά δέν εἶναι δυνατόν ἡ Κυβέρνησις νά υἱοθετήσῃ τήν ἄποψιν ὅτι 200.000 τῶν ὑπαλλήλων τοῦ Κράτους καί τῶν ὀργανισμῶν Δημοσίου Δικαίου, οἱ ὁποῖοι ὑπηρέτησαν κατά τήν ἑπταετίαν, εἶναι ἔνοχοι, διότι δέν ἦσαν ἱκανοί νά κάνουν ἀντίστασιν. Ἐάν πρόκειται νά ἐπιβληθοῦν νεώτεραι διοικητικαί κυρώσεις θά πρέπῃ νά ὑπάρξῃ συγκεκριμένη κατηγορία. Ἄλλως, θά δημιουργήσωμεν ἕνα σάλον κοινωνικόν. Καί πέραν αὐτοῦ θά ἐξαρθρώσωμεν καί τήν ὑφισταμένην ἀνεπαρκῆ διοίκησιν.

»Ὅσον ἀφορᾶ τούς ὑπευθύνους διά συγκεκριμένα ἀδικήματα τά ὁποῖα ἐγένοντο κατά τήν διάρκειαν τῆς ἑπταετίας ὑπῆρξα σαφής καί προεκλογικῶς καί κατά τάς δηλώσεις μου: ὅτι ἡ δικαιοσύνη ἔχει ἐπιληφθῆ ὅλων αὐτῶν. Καί εἶμαι βέβαιος ὅτι συντόμως θά ὑπάρξῃ ἐξέλιξις, ἡ ὁποία θά ἱκανοποιήσῃ καί τό δημόσιον αἴσθημα, ἀλλά καί ἐκείνους οἱ ὁποῖοι προσωπικά ἐπλήγησαν ἀπό τήν τυραννίαν.

»Ὅπως γνωρίζετε, εἰς τήν δημοκρατίαν δέν ὑπάρχει ἄλλος τρόπος ἐπιβολῆς κυρώσεως. Αἱ κυρώσεις ἐπιβάλ-

λονται διά τῆς δικαιοσύνης. Διοικητικάς κυρώσεις, ἐπαναλαμβάνω, ἐπεβάλαμε εἰς τόν εὐρύτερον, εἰς τόν μεγαλύτερον δυνατόν βαθμόν.

»Ἀλλά τάς ἄλλας κυρώσεις πού ἀφοροῦν τούς ὑπαιτίους διά τά ἐγκλήματα τῆς ἐπταετίας θά τάς ἐπιβάλη ἡ δικαιοσύνη. Διότι ἐάν τάς ἐπέβαλλε ἡ διοίκησις ἤ ἡ Κυβέρνησις θά διέπραττεν αὐθαιρεσίαν. Καί δέν νοεῖται νά ὑποστηρίζωμεν τήν ἄποψιν αὐτήν ὅταν θέλωμεν πράγματι νά ἀποκαταστήσωμεν μίαν δημοκρατίαν, στά πλαίσια τῆς ὁποίας ἡ ἀνεξάρτητος δικαιοσύνη θά ἀσκῆ τά δικαιώματα της καί τά καθήκοντά της ἀνεπηρέαστος ἀπό τήν Κυβέρνησιν.

»Ὑπάρχει, ὑποθέτω, λόγῳ πολιτικοῦ συναγωνισμοῦ ἤ λόγῳ μιμήσεων, μία ὑπερβολή εἰς τήν ἀξίωσιν τοῦ νά ἐπιβληθοῦν περαιτέρω διοικητικαί κυρώσεις. Δέν ἀποκρούω περαιτέρω διοικητικάς κυρώσεις, ὑπό τήν προϋπόθεσιν ὅτι θά γίνωνται ἐπί τῇ βάσει συγκεκριμένης καταγγελίας. Διότι, ἐπαναλαμβάνω, δέν εἶμαι διατεθειμένος τήν ἀνεπαρκῆ αὐτήν διοίκησιν, τήν ὁποίαν θά πρέπη νά ὀργανώσωμεν καί νά ἐκσυγχρονίσωμεν, νά τήν διαλύσωμεν καί νά τήν ἀποσυνθέσωμεν περαιτέρω.

»Αὐτά ὅσον ἀφορᾶ τό πρόβλημα τῆς ἀποχουντοποιήσεως, χάριν τῆς ὁποίας ἐπαναλαμβάνω, καί παρακαλῶ νά τό σημειώση αὐτό ἡ Βουλή, ἀντικατεστάθησαν ὑπέρ τάς 108.000 - 110.000 πρόσωπα.

»Κύριοι βουλευταί, μεταξύ τῶν ἄλλων ἐθίγη καί θέμα τό ὁποῖον βέβαια ἔχει θεωρητικήν μορφήν εἰς τήν προκειμένην περίπτωσιν. Ἀλλά ἐπειδή ἐθίγη ἀπό τήν ἀντιπολίτευσιν, δέν δύναμαι νά μήν ἀσχοληθῶ μέ αὐτό: ἐάν ἡ παροῦσα Βουλή εἶναι Ἀναθεωρητική ἤ Συντακτική.

»Ἡ παροῦσα Βουλή, κύριοι συνάδελφοι, εἶναι Ἀναθεωρητική, μέ εὐρείας ἀναθεωρητικάς ἐξουσίας. Καί εἶναι Ἀναθεωρητική διότι δέν εἶναι ἀδέσμευτος. Εἶναι δεσμευμένη ἀπό τήν διάταξιν ἡ ὁποία ἐξαιροῦσε ἀπό αὐτήν τό θέμα τῆς μορφῆς τοῦ πολιτεύματος.

»Ὅπως γνωρίζετε ἡ Συντακτική ἐξουσία εἶναι πρωτογενής. Ἡ Ἀναθεωρητική εἶναι λειτουργία δευτερογενής. Καί σάν πρωτογενής ἡ Συντακτική ἐξουσία δέν δέχεται κανένα περιορισμό. Ἡ Βουλή ὅμως ἡ ἰδική μας ἐδέχθη αὐτόν τόν περιορισμόν. Ἐδέχθη ὅτι διά τήν μορφήν τοῦ πολιτεύματος θά ἀποφανθῆ ἀπ' εὐθείας ὁ λαός. Ἀλλά πέραν αὐτοῦ, τό ὁποῖον ἐπαναλαμβάνω ἠμπορεῖ νά ἔχη θεωρητικόν χαρακτῆρα, εἰς τήν προκειμένην περίπτωσιν ἐκτιμᾶται καί ἡ πρόθεσις ἐκείνων οἱ ὁποῖοι προεκήρυξαν τάς ἐκλογάς διά τήν παροῦσαν Βουλήν.

»Εἰς τό Ὑπουργικόν Συμβούλιον, τό ὁποῖον ἔλαβε τήν ἀπόφασιν διά τήν προκήρυξιν τῶν ἐκλογῶν, ἐγένετο δεκτόν ὅτι ἡ παροῦσα Βουλή θά ἔχη τάς ἁρμοδιότητας τάς ὁποίας εἶχε ἡ Δ΄ Ἀναθεωρητική Βουλή διά νά διατυπώσωμεν τό Ψήφισμά μας. Ἐπαναλαμβάνω, ὅτι μολονότι δέν διαφωνῶ ὡς πρός τό ὅτι ἡ παροῦσα Βουλή δύναται νά ἀναθεωρήση ὅλα τά ἄρθρα τοῦ Συντάγματος, ἐπιμένω ὅμως ὅτι, τυπικά καί θεωρητικά, ἡ παροῦσα Βουλή εἶναι Ἀναθεωρητική καί ὄχι Συντακτική.

»Κύριοι βουλευταί, θά ἔλθω τώρα καί εἰς ἕνα θέμα τό ὁποῖον προεκάλεσε ζωηράς τάς ἀνησυχίας τῆς ἀντιπολιτεύσεως: εἰς τό θέμα τοῦ Συντάγματος. Ἡ ἀντιπολίτευσις ἐξέφρασε τάς ἀνησυχίας της διότι ἔχει τήν ἐντύπωσιν ὅτι γύρω ἀπό τό θέμα αὐτό ὑπάρχει κάποιο μυστήριον.

»Κύριοι βουλευταί, ὅπως γνωρίζετε, δέν συμπαθῶ οὔτε τά μυστήρια οὔτε τά παρασκήνια. Ἔχω τό θάρρος — καί αὐτό τό ἀποδεικνύει ὅλη ἡ πολιτική μου σταδιοδρομία — ὄχι ἁπλῶς νά λέγω τήν ἀλήθειαν, ἀλλά νά τήν λέγω καί ὅταν εἶναι δυσάρεστος.

»Οὐδένα λόγον εἶχον νά δημιουργήσω μυστήριον γύρω ἀπό τάς προθέσεις τῆς Κυβερνήσεως, ἐν σχέσει μέ τό Σύνταγμα, τό ὁποῖον θά εἰσηγηθῆ εἰς τήν Βουλήν. Ἀντιθέτως ἡ θέσις μου ὑπῆρξε σαφής. Εἶπα προγραμματικῶς εἰς τόν λαόν, ὅτι πρόθεσίς μου εἶναι νά εἰσηγηθῶ εἰς τήν προσεχῆ Βουλήν ἕνα Σύνταγμα Κοινοβουλευτικῆς Δημοκρατίας, ὄχι Προεδρικῆς, ἀλλά μέ ἐνισχυμένην τήν ἐκτελεστικήν ἐξουσίαν, εἰς τρόπον ὥστε νά δύναται τό Κράτος καί ἡ Κυβέρνησις νά ἐνεργοῦν μέ ταχύν καί ἀποτελεσματικόν ρυθμόν.

»Καί αὐτό τό ἐπανέλαβα στερεοτύπως εἰς ὅλους τούς προεκλογικούς μου λόγους. Ἔχω λοιπόν τήν ἐντύπωσιν, ὅτι, ἀντί νά ὑπάρχη μυστήριον γύρω ἀπό τάς προθέσεις τῆς Κυβερνήσεως, ὑπάρχει μυστήριον ὡς πρός τόν θόρυβον, τόν ὁποῖον ἐγείρει ἡ ἀντιπολίτευσις.

»Αὐτά εἶπον πρός τόν λαόν. Καί ὁ λαός τά ἐνέκρινε. Δέν διευκρίνισα βέβαια, ἄν ἡ Ἐκτελεστική Ἐξουσία, ἡ ἐνισχυμένη Ἐκτελεστική Ἐξουσία, θά εἶναι εἰς τό πρόσωπον τοῦ προέδρου τῆς Δημοκρατίας ἤ εἰς τήν Κυβέρνησιν. Πῶς ὅμως ἠδυνάμην νά τό πράξω αὐτό, ἐν ἀναμονῇ τοῦ Δημοψηφίσματος; Πῶς ἠδυνάμην νά γίνω συγκεκριμένος, ὡς πρός τό ἄν αἱ ηὐξημέναι ἐξουσίαι θά εἶναι εἰς τό πρόσωπον τοῦ προέδρου τῆς Δημοκρατίας, χωρίς νά γνωρίζωμεν ἄν θά ἔχωμεν πρόεδρον τῆς Δημοκρατίας;

»Ἀλλά θά μοῦ εἰπῆτε, ὅτι τήν περασμένην Κυριακήν ἐγένετο τό Δημοψήφισμα καί ἔχομεν δεδομένην τήν μορφήν τοῦ πολιτεύματος. Αἱ προγραμματικαί δηλώσεις τῆς Κυβερνήσεως ἐγένοντο, ὅπως γνωρίζετε, τήν Τετάρτην. Ἐφ' ὅσον τό Σύνταγμα, ὡς πρός τό σημεῖον αὐτό τῆς μορφῆς τοῦ Πολιτεύματος καί συνεπῶς τῶν ἐξουσιῶν τοῦ ἀνωτάτου ἄρχοντος, αἱ ὁποῖαι δέν ἦσαν γνωσταί, δέν εἶχε διατυπωθῆ, ἦτο φυσικόν νά ἀπαιτηθῆ χρόνος, ἀφ' ὅτου ὁ λαός ἀποφανθείς μᾶς ἔδωσε τήν μορφήν τοῦ πολιτεύματος. Πῶς λοιπόν γνωρίζετε καί κατακρίνετε προκαταβολικῶς τό περιεχόμενον ἑνός Συντάγματος τοῦ ὁποίου αἱ βασικαί διατάξεις δέν εἶχον διατυπωθῆ εἰσέτι καί τάς ἀγνοοῦσε καί ἡ ἰδία ἡ Κυβέρνησις;

»Δέν σᾶς ἀποκρύπτω τήν ἄποψίν μου ὅτι προσωπικῶς πιστεύω εἰς τήν ἀνάγκην τῆς ἐνισχύσεως, τῆς λογικῆς ἐνισχύσεως τῶν ἐξουσιῶν τοῦ προέδρου τῆς Δημοκρατίας. Καί αὐτό δέν εἶναι μυστικόν. Τό ὑπεστήριξα κατ' ἐπανάληψιν καί ἐγράφη καί ἀπό ξένα δημοσιογραφικά ὄργανα καί τό γνωρίζετε καί σεῖς. Ἐπαναλαμβάνω ὅτι πιστεύω εἰς τήν ἀνάγκην τῆς λογικῆς ἐνισχύσεως τῶν ἐξουσιῶν τοῦ προέδρου τῆς Δημοκρατίας. Ποία θά εἶναι ἡ ἔκτασις τῶν ἐξουσιῶν; Θά τάς ὁρίση τό Σῶμα. Ἡ Κυβέρνησις θά φέρη σχέδιον, κύριοι συνάδελφοι. Δέν θά ἐπιβάλη Σύνταγμα ἰδικόν της. Θά φέρη σχέδιον, τό ὁποῖον θά συζητηθῆ ἐπί τρίμηνον καί τό ὁποῖον τελικῶς σεῖς θά διαμορφώσετε.

»Ὁ ἀξιότιμος ἀρχηγός τῆς ΕΚ-ΝΔ ἐπέστησε, μέ μίαν δραματικήν χειρονομίαν, τήν προσοχήν σας ἐπί τοῦ γεγονότος ὅτι θά δώσετε ψῆφον ἐμπιστοσύνης εἰς τήν Κυβέρνησιν χωρίς νά γνωρίζετε τί εἴδους Σύνταγμα θά σᾶς φέρη. Ἀλλά, κύριοι συνάδελφοι, αὐτό θά εἶχε ἀξίαν ἐάν ἐπρό-

κειτο ἡ Κυβέρνησις νά σᾶς ζητήση ἐξουσιοδότησιν διά νά κάμη τό Σύνταγμα.

»Ἡ Κυβέρνησις δέν σᾶς ἐζήτησε ἐξουσιοδότησιν, ἐν λευκῷ, νά κάμη τό Σύνταγμα, διά νά ἔχη τό δικαίωμα ὁ κ. Μαῦρος μέ μίαν δραματικήν ἔκκλησιν νά ἐπιστήση τήν προσοχήν σας. Ἡ Κυβέρνησις θά φέρη ἕνα σχέδιον, τό ὁποῖον, ἐπαναλαμβάνω, θά συζητηθῆ ἐπί τρίμηνον εἰς τήν αἴθουσαν αὐτήν, καί τό ὁποῖον τελικῶς θά διαμορφώση ἡ Ἐθνική Ἀντιπροσωπεία.

»Ὁ κ. Μαῦρος εἶπεν, μεταξύ τῶν ἄλλων, ὅτι δέν ἔχει τό δικαίωμα ἡ Κυβέρνησις νά ὑπογράψη τό σχέδιον τοῦ προτεινομένου Συντάγματος. Ἐκτός τοῦ προηγουμένου τοῦ Συντάγματος τοῦ 1911, τό ὁποῖον ὑπέγραψεν, ὅπως γνωρίζετε, τό Ὑπουργικόν Συμβούλιον τοῦ Ε. Βενιζέλου, εἰς τήν συγκεκριμένην περίπτωσιν ἡ Κυβέρνησις εἶναι ὑποχρεωμένη νά ὑπογράψη καί νά φέρη σχέδιον. Καί ἰδού ἡ σχετική διάταξις τῆς Συντακτικῆς Πράξεως τῆς 4ης Ὀκτωβρίου: ""Ἄρθρον 3. Πρός διευκόλυνσιν τῆς Ἐθνικῆς Ἀντιπροσωπείας εἰς τό ἔργον τῆς ἀναθεωρήσεως τοῦ Συντάγματος, κατά τά εἰς τήν παρ. 1 τοῦ ἄρθρου 2 τῆς παρούσης ὁριζόμενα καί πρός κατοχύρωσιν τῆς ταχείας περατώσεως αὐτοῦ, ἡ μετά τάς ἐκλογάς ἀναδειχθησομένη Κυβέρνησις ὑποχρεοῦται νά συντάξη σχέδιον Συντάγματος...".

»Συνεπῶς ἐπαναλαμβάνω ἡ Κυβέρνησις ὄχι μόνον δικαιοῦται νά καταρτίση σχέδιον καί νά τό ὑπογράψη, ἀλλά ὑποχρεοῦται βάσει αὐτῆς τῆς Συντακτικῆς Πράξεως, τήν ὁποίαν ὑπεγράψαμεν ὅλοι.

»Κύριοι συνάδελφοι, ὁμιλοῦντες περί τοῦ Συντάγματος, οἱ ἀρχηγοί τῆς ἀντιπολιτεύσεως, διέπραξαν κατ' ἐμέ τό σφάλμα νά μνημονεύσουν καί ὀνόματα. Καί λέγω σφάλμα, διότι θά μοῦ δημιουργοῦσαν τήν ἀνάγκην, ἐάν δέν εἶχα τήν δύναμιν τῆς ἀντιστάσεως, νά εἴπω δυσάρεστα πράγματα. Ἐν πάσῃ περιπτώσει, ἔχω τήν βεβαιότητα, ὅτι μέ ὅσα εἶπον, ἐν σχέσει μέ τάς προθέσεις τῆς Κυβερνήσεως ἐπί τοῦ προσεχοῦς Συντάγματος, διέλυσα τάς ἀνησυχίας τῆς Ἐθνικῆς Ἀντιπροσωπείας καί ἰδίως τῆς ἀντιπολιτεύσεως.

»Διότι ἀφ' ἑνός μέν εἶπον πῶς ἀντιλαμβάνομαι τό Σύνταγμα εἰς γενικάς γραμμάς, ἀφ' ἑτέρου δέ τό ἄφησα εἰς τήν κρίσιν τῆς Ἀντιπροσωπείας. Συνεπῶς οὐδείς λόγος ὑπάρχει νά κατέχεται οἱαδήποτε πλευρά τῆς αἰθούσης αὐτῆς ἀπό ἀνησυχίας. Εἶπον εἰς γενικάς γραμμάς πῶς ἀντιλαμβάνεται ἡ Κυβέρνησις τό νέον Σύνταγμα τῆς χώρας. Αὐτό δέν σημαίνει ὅτι δέν θά ἀκούση καί δέν θά ἐκτιμήση ἀντιθέτους ἀπόψεις. Ἡ πρόθεσίς της εἶναι νά καθιερώση Σύνταγμα ἤ νά συμβάλη εἰς τήν καθιέρωσιν Συντάγματος, τό ὁποῖον θά εἶναι κατά βάσιν δημοκρατικόν, ἀλλά τό ὁποῖον θά διευκολύνη τήν λειτουργίαν τῆς Πολιτείας.

»Τάς ἀπόψεις μου ἐπί τοῦ Συντάγματος θά ἔχω τήν εὐκαιρίαν νά τάς θέσω ὑπ' ὄψιν τῆς Ἐθνικῆς Ἀντιπροσωπείας, ὅταν θά ἀρχίση ἡ συζήτησις ἐπ' αὐτοῦ. Θά πρέπη νά λάβωμεν ὑπ' ὄψιν τά ἰδιόμορφα ἑλληνικά προβλήματα ὅσον καί τήν διεθνῆ πρακτικήν. Θά πρέπη πρό παντός κάποτε νά ἀντιληφθῶμεν, μέ ποῖον τρόπον εἶναι δυνατόν εἰς τόν τόπον αὐτόν νά λειτουργήση ἡ δημοκρατία. Καί πιστεύω, ὅτι, ἐάν καί σεῖς θελήσετε νά θεμελιώσωμεν θεσμούς δημοκρατικούς καί ἀποδοτικούς, πιστεύω ὅτι μέ καλήν πίστιν θά ἐξετάσετε τάς ἀπόψεις μου, ὅπως καί ἐγώ θά ἐξετάσω τάς ἰδικάς σας.

»Κύριοι συνάδελφοι, ὑπάρχει μία μεγάλη διαφορά μεταξύ Κυβερνήσεως καί ἀντιπολιτεύσεως, εἰς τόν πολιτικόν διάλογον. Κατ' αὐτόν ἡ ἀντιπολίτευσις διαθέτει μίαν μεγάλην ὑπεροχήν, διότι κινεῖται μέσα εἰς τόν ἀπέραντον χῶρον τοῦ ἐπιθυμητοῦ, ἐνῷ ἡ Κυβέρνησις κινεῖται μέσα εἰς τόν στενόν χῶρον τοῦ ἐφικτοῦ. Ἡ ἀντιπολίτευσις ἔχει πικράν πεῖραν τῆς ἀληθείας αὐτῆς, διότι κάποτε ἤσκησε τήν ἐξουσίαν. Καί θά παρακαλοῦσα, ὅταν διατυπώνη τήν κρίσιν της ἐπί τῶν προθέσεων καί ἐπί τῶν πράξεων τῆς Κυβερνήσεως νά μή λησμονῆ τήν πεῖραν τήν ἰδικήν της.

»Ὁπωσδήποτε ἡ Κυβέρνησις, κύριοι συνάδελφοι, εἰς τόν στενόν αὐτόν χῶρον θά πράξη τό καλύτερον δυνατόν, εἰς τρόπον ὥστε νά δικαιώση τάς προσδοκίας τῆς μεγάλης πλειοψηφίας τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ, ἡ ὁποία τήν περιβάλλει μέ ἐμπιστοσύνην. Ἐλπίζω ὅτι θά δικαιώση ἀκόμη καί τάς προσδοκίας καί τῶν ὀπαδῶν τῆς ἀντιπολιτεύσεως».

Στήν ψηφοφορία πῆραν μέρος 295 βουλευτές, ἀπό τούς ὁποίους ἔδωσαν ψῆφο ἐμπιστοσύνης στήν Κυβέρνηση οἱ 217· ἐναντίον της τάχθηκαν 78[126].

11 ΔΕΚΕΜΒΡΙΟΥ 1974

Ὁ ὑπουργός Ἐξωτερικῶν, Δ. Μπίτσιος, συμμετέχει στήν ὑπουργική σύνοδο τῆς Ἀτλαντικῆς Συμμαχίας, στίς Βρυξέλλες. Στό περιθώριο τῆς συνόδου, συναντᾶται μέ τούς ὁμολόγους του τῶν ΗΠΑ, τῆς Τουρκίας καί τῆς Βρετανίας. Τίς ἐπαφές του στήν ἕδρα τοῦ ΝΑΤΟ, συνοψίζει τό ἀκόλουθο σημείωμα, πού ὑπέβαλε στόν πρωθυπουργό:

«Εἰς τάς Βρυξέλλας, ἐπί τοῦ κυπριακοῦ ζητήματος, εἶχα μίαν σειράν συναντήσεων μέ τόν Ἀμερικανόν ὑπουργόν κ. Κίσινγκερ καί μίαν ἰδιαιτέραν συνομιλίαν μετά τοῦ Τούρκου ὑπουργοῦ κ. Ἐσεμπέλ. Συνωμίλησα, ἐπίσης, μέ τόν κ. Κάλλαχαν.

»Αἱ διαθέσεις τῶν συνομιλητῶν μου ὅταν ἔφθασα εἰς τάς Βρυξέλλας ἦσαν ἀρνητικαί. Ὁ μέν κ. Κίσινγκερ, ἐκνευρισμένος μέ τάς συνεχεῖς ἐπεμβάσεις τοῦ Κογκρέσου εἰς τήν ἄσκησιν ὑπ' αὐτοῦ τῆς ἐξωτερικῆς πολιτικῆς, ἦτο ἀποφασισμένος νά μή παρέμβη εἰς τό Κυπριακόν μέχρις ὅτου ρυθμισθῆ εὐνοϊκῶς τό θέμα τῆς βοηθείας πρός τήν Τουρκίαν. Ὁ κ. Ἐσεμπέλ παρέμενε σταθερός ἐπί τῆς θέσεως ὅτι διά νά ἀρχίσουν αἱ διαπραγματεύσεις εἰς τήν Λευκωσίαν ἀπαιτεῖτο προηγουμένη δήλωσις τῶν Κυπρίων ὅτι ἀποδέχονται λύσιν ὁμοσπονδιακήν ἐπί γεωγραφικῆς βάσεως.

»Κατά τήν πρώτην συνομιλίαν μου μετά τοῦ κ. Κίσινγκερ ἐβάδισα ἐπί τῶν γραμμῶν τοῦ ἀνακοινωθέντος τῶν Ἀθηνῶν καί, συνεπῶς, στόχος μου ὑπῆρξεν (α) ὅπως κατανοηθῆ, ὅτι λύσις δύο περιφερειῶν εἶναι ἀπαράδεκτος διά τήν ἑλληνικήν πλευράν, καί, ἀφοῦ τοῦτο γίνη σαφῶς ἀντιληπτόν (β) ὅπως αἱ σχετικαί διαπραγματεύσεις ἐπί πολιτικῶν θεμάτων μεταξύ τῶν κ.κ. Κληρίδη καί Ντενκτάς ἀρχίσουν τό ταχύτερον δυνατόν.

»Ἐκ μέρους τοῦ κ. Κίσινγκερ συνήντησα τελικῶς κατανόησιν ἐπί ἀμφοτέρων τῶν σημείων. Τοῦ ἐξήγησα ὅτι μόνον λύσις περισσοτέρων καντονίων, καταλλήλως διαμορφουμένων καί ἐκτάσεως πλησίον τοῦ πληθυσμιακοῦ ποσοστοῦ των, δύναται νά ἐπιλύση, κατά μεῖζον μέρος, τό

προσφυγικόν πρόβλημα. Τήν λύσιν αὐτήν δυνατόν οἱ Τοῦρκοι νά τήν ἀποκαλέσουν γεωγραφικήν, ἡμεῖς τήν ἀποκαλοῦμεν πολυπεριφερειακήν καί ἐπιμένομεν ἐπί ταύτης διότι δέν δεχόμεθα νά ὁδηγηθῆ ἡ Κύπρος πρός διχοτόμησιν. Ἐάν οἱ Τοῦρκοι, εἶπον, κατανοήσουν, ὅτι δέν εἶναι δυνατή ἡ διαπραγμάτευσις ἐπί λύσεως δύο περιφερειῶν, τότε ἡμεῖς εἴμεθα ἕτοιμοι νά εἰσέλθωμεν εἰς διαπραγματεύσεις, μέσῳ τοῦ κ. Κληρίδη, κατά τά συμφωνηθέντα ἐν Ἀθήναις.

»Ἐξ ὅσων ἐπληροφορήθην ἐκ τοῦ περιβάλλοντος τοῦ κ. Κίσινγκερ, οὗτος ἀναπτύσσων τά ἀνωτέρω εἰς τόν κ. Ἐσεμπέλ, ἤσκησεν ζωηράν πίεσιν καί ἐξεμεταλλεύθη καταλλήλως τό θέμα τῆς διακοπῆς τῆς στρατιωτικῆς βοηθείας. Ὅταν συνηντήθημεν ἐκ νέου, μοί ἀνεκοίνωσεν ὅτι κατέστησεν πλήρως σαφές εἰς τόν κ. Ἐσεμπέλ τό δι' ἡμᾶς ἀπαράδεκτον λύσεως βάσει δύο περιφερειῶν. Ἐπέτυχεν, ἐν τούτοις, τήν συγκατάθεσιν τοῦ Τούρκου, ὅπως αἱ διαπραγματεύσεις ἀρχίσουν τό ταχύτερον. Ἐζήτησεν ὁ κ. Ἐσεμπέλ ἐπιστολήν τοῦ Ἀρχιεπισκόπου πρός τόν κ. Κληρίδην ἐξουσιοδοτοῦσαν τόν τελευταῖον ὅπως διαπραγματευθῆ. Ὁ κ. Κίσινγκερ ἀπέκρουσε τοῦτο. Ἐν συνεχείᾳ, ὁ Τοῦρκος ὑπουργός ἐζήτησεν ἰδικήν μας ἐπιστολήν, ὅτι θά ὑποστηρίξωμεν τό ἀποτέλεσμα Κληρίδη - Ντενκτάς, ἔστω καί ἄν ὁ Ἀρχιεπίσκοπος τελικῶς διαφωνήση. Ὁ κ. Κίσινγκερ ἀπέκρουσε καί τοῦτο καί μέ ἠρώτησεν ἐάν θά ἠδύνατο νά παράσχη ἐκεῖνος τήν διαβεβαίωσιν ὅτι θά ὑποστηρίξωμεν τόν κ. Κληρίδην κατά τάς διαπραγματεύσεις του. Ἀπήντησα, κατόπιν συνεννοήσεως μετά τοῦ κ. πρωθυπουργοῦ, ὅτι θά ὑποστηρίξωμεν τόν κ. Κληρίδην, ἐντός τῶν πλαισίων τῶν ἐν Ἀθήναις ἀποφασισθέντων μετ' αὐτοῦ καί τοῦ Ἀρχιεπισκόπου. Ὁ κ. Κίσινγκερ συνεβούλευσεν, ὅπως αἱ διαπραγματεύσεις ἀρχίσουν ἀπό τό θέμα τῶν ἐξουσιῶν τῆς κεντρικῆς Κυβερνήσεως καί ὡρισμένα ἄλλα θέματα, ὡς τοῦ ἀεροδρομίου τῆς Λευκωσίας καί τοῦ τῆς Ἀμμοχώστου. Οὕτω, θά ἀπεφεύγετο, εἰς πρώτην φάσιν, τό ἀκανθῶδες ζήτημα τοῦ προσδιορισμοῦ τῶν καντονίων καί, ἐφ' ὅσον ἡ πρόοδος τῶν διαπραγματεύσεων θά ἐδημιούργει τό κατάλληλον κλῖμα, θά τοῦ ἐδίδετο ὁ χρόνος, ἵνα ἐνεργήση εἰς τήν Ἄγκυραν διά τήν ἐκ μέρους της ἀποδοχήν πολυπεριφερειακῆς λύσεως. Ἀπό τοῦδε ἀποστέλλει ἐκεῖ τόν Ἀμερικανόν πρέσβυν, μέ ἐντολήν νά ἴδη τούς ἀρχηγούς τῶν κομμάτων καί τόν ἀρχηγόν τοῦ Ἐπιτελείου ὥστε νά ἐνισχύσουν οὗτοι τόν κ. Ἐσεμπέλ πρός τήν κατεύθυνσιν τῆς υἱοθετηθείσης ὑφ' ἡμῶν λύσεως. Θά ἀποστείλη, ἐπίσης, ἐν Ἀγκύρᾳ καί τόν ἀρχηγόν τοῦ Ἐπιτελείου ὥστε νά ἐνισχύσουν οὗτοι τόν κ. Ἐσεμπέλ πρός τήν κατεύθυνσιν τῆς υἱοθετηθείσης ὑφ' ἡμῶν λύσεως. Θά ἀποστείλη, ἐπίσης, ἐν Ἀγκύρᾳ καί τόν ἀρχηγόν τοῦ Saceur στρατηγόν Χαίηγκ.

»Μετά πολλάς ἐπαφάς, μετ' ἐμοῦ καί τοῦ κ. Ἐσεμπέλ, ὁ κ. Κίσινγκερ μοί ἀνεκοίνωσεν, ὅτι, ἐάν ὁ κ. Κληρίδης καλέση τήν προσεχῆ Τρίτην 17 Δεκεμβρίου τόν κ. Ντενκτάς ὅπως ἀρχίσουν οὐσιαστικαί διαπραγματεύσεις, ὁ τελευταῖος θά ἔχη ὁδηγίας ἐξ Ἀγκύρας ἵνα τό ἀποδεχθῆ. Ἐκτός ἐάν διακοπῆ ὑπό τοῦ Κογκρέσου ἡ βοήθεια πρός τήν Τουρκίαν, ὁπότε μοιραίως θά σημειωθῆ ἀναβολή. Ἐν τέλει τῶν συνομιλιῶν μας ὁ κ. Κίσινγκερ μοί ἔδωκεν σημείωμα περί τῶν ὅσων εἶχεν ἐγγράφως ἀνακοινώσει εἰς τόν κ. Ἐσεμπέλ.

»Δέν παρέλειψεν ὁ Ἀμερικανός ὑπουργός νά μοί ἐκφράση κατ' ἐπανάληψιν παράπονα διά τήν ἐκστρατείαν τήν ὁποίαν ἀνέλαβεν ὁ Ἑλληνισμός τῆς Ἀμερικῆς καί διά τήν δραστηριότητα τοῦ Κογκρέσου γενικῶς καί τῶν ἐν τῇ Βουλῇ ἑλληνικῆς καταγωγῆς ἀντιπροσώπων. Δέν ἀπέδωκεν εὐθύνας περί τούτου εἰς τήν ἑλληνικήν Κυβέρνησιν, εἶπεν μάλιστα, ὅτι ἡ Πρεσβεία καί τά Προξενεῖα μας δέν εἶχον ἀνάμειξιν, ἀλλά ὅτι εἶχον κινητοποιηθῆ ὡρισμένοι κύκλοι πέριξ τῶν Προξενείων. Παρετήρησα, ὅτι κίνητρον τῶν Ἑλληνοαμερικανῶν ὑπῆρξεν ὁ ἐξεγερθείς πατριωτισμός των ὅταν οἱ Τοῦρκοι εἰσέβαλον εἰς τήν Κύπρον. Ὅσον ἀφορᾶ τούς ἑλληνικῆς καταγωγῆς βουλευτάς, οὗτοι δυνατόν νά κινοῦνται καί ἀπό ἐνδιαφέρον πρός τήν Ἑλλάδα, ἀλλά καί ἀπό κριτήρια καθαρῶς πολιτικά.

»Ἡ συνάντησίς μου μετά τοῦ κ. Ἐσεμπέλ ὑπῆρξεν μᾶλλον βραχεῖα. Προηγουμένως ὁ Τοῦρκος ὑπουργός εἶχε δηλώσει ἐνώπιον τοῦ Συμβουλίου, ὅτι τό γεγονός ὅτι εὑρίσκομαι ἐπί κεφαλῆς τῆς ἑλληνικῆς διπλωματίας ἀποτελεῖ εὐοίωνον στοιχεῖον. Μοί ἐπανέλαβε τοῦτο κατά τήν ἰδιαιτέραν μας συνομιλίαν τονίσας ἐπί πλέον ὅτι ὁ ἴδιος ἀποδίδει μεγάλην σημασίαν εἰς τήν ἐπαναθέρμανσιν τῶν ἑλληνοτουρκικῶν σχέσεων καί ἀνεπόλησε τήν ἐποχήν κατά τήν ὁποίαν ἦτο ἀξίωμα τῆς ἐξωτερικῆς των πολιτικῆς ἡ στενή συνεργασία μετά τῶν Ἑλλήνων διπλωματῶν.

»Εἶπον εἰς τόν κ. Ἐσεμπέλ, ὅτι αἱ προσπάθειαι τοῦ κ. Κίσινγκερ φαίνονται νά ἀπέδωσαν ἕνα πρῶτον ἀποτέλεσμα ἀφοῦ ὁ ἴδιος ἐδέχθη νά ἀρχίσουν διαπραγματεύσεις ἐπί τῆς πολιτικῆς λύσεως. Παρεδέχθη τοῦτο, προσέθεσεν ὅμως, ὅτι, ἀπό τῆς πλευρᾶς των διατηροῦν μεγάλας ἐπιφυλάξεις ὅσον ἀφορᾶ τήν σταθερότητα τῶν ἀποφάσεων τοῦ Ἀρχιεπισκόπου. Μοί ἐξέφρασε τήν μεγίστην ἐμπιστοσύνην του πρός τόν πρωθυπουργόν κ. Καραμανλῆν καί διετύπωσε τήν ἐλπίδα, ὅτι ὁ πρόεδρος τῆς Κυβερνήσεως θά ρίψη τό βάρος του, ὥστε τό ἀποτέλεσμα τῶν διαπραγματεύσεων Κληρίδη - Ντενκτάς νά γίνη σεβαστόν ἀπό ὅλους. Μοί εἶπεν, ὅτι ὁ κ. Ντενκτάς θά λάβη ὁδηγίας νά διαπραγματευθῆ μετά τοῦ κ. Κληρίδη, ἐάν ὅμως τό Κογκρέσον διακόψη τήν βοήθειαν, τότε ἡ Τουρκία θά ἐπανεξετάση τήν θέσιν της. Ἐπί τῆς οὐσίας τῶν διαπραγματεύσεων, ἐζήτησεν ὅπως αὐταὶ μή ἀρχίσουν ἀπό τό θέμα τοῦ καθορισμοῦ τῶν περιοχῶν, διότι ὅλα τά πολιτικά κόμματα καί ἡ κοινή γνώμη εἰς τήν Τουρκίαν ἔχουν προσηλωθῆ εἰς τήν ἰδέαν τῶν δύο περιοχῶν. Ἀπήντησα ὅτι εὐθύνη τῆς ἡγεσίας εἶναι νά μεταστρέψη τήν κοινήν γνώμην πρός τό σκόπιμον καί τό ρεαλιστικόν, διότι καί ἡμεῖς ἔχομεν κοινήν γνώμην τῆς ὁποίας θά ἠδυνάμεθα νά μεταφέρωμεν εἰς τάς διαπραγματεύσεις τάς ἀξιώσεις καί ἐπιθυμίας. Ἐκ τοῦ πνεύματος τῶν λεχθέντων ὑπό τοῦ κ. Ἐσεμπέλ, ἀπεκόμισα ὅτι ὁ κ. Κίσινγκερ δέν τοῦ ἀφῆκεν ἀμφιβολίας ὅσον ἀφορᾶ εἰς τήν ἄρνησίν μας νά διαπραγματευθῶμεν βάσει δύο περιοχῶν.

»Εἰς τόν κ. Κάλλαχαν ἐξήγησα τούς πολιτικούς καί ἀνθρωπιστικούς λόγους διά τούς ὁποίους πᾶσα διχοτομική λύσις μᾶς εἶναι ἀπαράδεκτος. Τοῦ ἀνέπτυξα τό πνεῦμα καί τήν σημασίαν τοῦ ἀνακοινωθέντος τῶν Ἀθηνῶν.

»Ὁ κ. Κάλλαχαν, κατά τήν διάρκειαν τῆς συνομιλίας μας, μοί εἶπεν, ὅτι ἱκανόν μέρος τῶν Τουρκοκυπρίων οἱ ὁποῖοι εἶχον καταφύγει εἰς τάς βάσεις των εὑρίσκεται εἰς τόπους πλημμυρισθέντας ἀπό τάς βροχάς καί διερωτᾶτο ἄν δέν ἦτο τοῦτο ἐπαρκής λόγος διά νά τούς ἀποστείλη εἰς

Τουρκίαν, διά νά ἀποφύγη τήν κατηγορίαν ὅτι ὄχι μόνον κατακρατεῖ τούς πρόσφυγας ἀλλά καί θέτει εἰς κίνδυνον τήν ὑγείαν των. 'Απήντησα, ὅτι ἡ στιγμή εἶναι πάρα πολύ λεπτή, ὅτι τοιαύτη χειρονομία ἐκ μέρους του θά ἠδύνατο νά ἔχη ἐπιπτώσεις ἐπί τῶν ἐξελίξεων διά τάς ὁποίας ἀγωνιζόμεθα καί τόν παρεκάλεσα ὅπως εἰς οὐδέν προβῆ πρίν μέ εἰδοποιήση.

»'Ως γενικήν παρατήρησιν προσθέτω, ὅτι τό κλῖμα ἐντός τῶν κύκλων τῆς Συμμαχίας ἔχει οὐσιωδῶς, διά τήν 'Ελλάδα, βελτιωθῆ, ἀφ' ἑνός λόγῳ τῆς ἀρίστης ἐντυπώσεως καί ἱκανοποιήσεως τήν ὁποίαν ἐπροξένησαν αἱ ραγδαῖαι καί ἐποικοδομητικαί πολιτικαί μας ἐξελίξεις καί, ἀφ' ἑτέρου, διότι κατέστη σαφές ὅτι τασσόμεθα ὑπέρ λύσεως τοῦ Κυπριακοῦ μέσῳ διαπραγματεύσεων»[127].

Στίς 14 Δεκεμβρίου, μετά τήν ἐπιστροφή του στήν 'Αθήνα, ὁ Δ. Μπίτσιος ἐνημέρωσε τόν Κ. Καραμανλῆ γιά τίς ἐργασίες τῆς ὑπουργικῆς συνόδου τῆς συμμαχίας. Τήν ἑπομένη, ὁ πρωθυπουργός ἐνημέρωσε σχετικά τόν ἀρχηγό τῆς ἀξιωματικῆς ἀντιπολιτεύσεως, Γ. Μαῦρο.

16-18 ΔΕΚΕΜΒΡΙΟΥ 1974

'Ο ἀντιπρόεδρος τῆς Κυβερνήσεως καί ὑπουργός 'Εξωτερικῶν τῆς Γιουγκοσλαβίας, Μ. Μίνιτς, πραγματοποιεῖ ἐπίσημη ἐπίσκεψη στήν 'Ελλάδα, προσκεκλημένος τοῦ "Ελληνα ὁμολόγου του, Δ. Μπίτσιου.

'Ο Μ. Μίνιτς ἔγινε δεκτός καί ἀπό τόν Κ. Καραμανλῆ, ὁ ὁποῖος ἀποδέχτηκε πρόσκληση τοῦ Ι. Τίτο νά ἐπισκεφθεῖ τή Γιουγκοσλαβία.

Κατά τίς συνομιλίες τοῦ Γιουγκοσλάβου ἀξιωματούχου μέ τόν "Ελληνα πρωθυπουργό καί τόν ὑπουργό τῶν 'Εξωτερικῶν, διαπιστώθηκε ταυτότητα ἀπόψεων σέ σημαντικά διεθνῆ θέματα καί ἄνοιξε ὁ δρόμος γιά τή σύσφιγξη τῶν διμερῶν σχέσεων, στάσιμων κατά τήν περίοδο τῆς δικτατορίας. Συγκεκριμένα, συμφωνήθηκε νά ἐπικυρωθεῖ ἡ συμφωνία γιά τόν 'Αξιό· νά ξεκινήσουν διαπραγματεύσεις πού θά τερμάτιζαν φιλικά τήν παλαιά συμφωνία γιά τή γιουγκοσλαβική ζώνη στό λιμάνι τῆς Θεσσαλονίκης καί θά ὁδηγοῦσαν στήν υἱοθέτηση νέων μεθόδων γιά τή διακίνηση τῶν γιουγκοσλαβικῶν ἐμπορευμάτων ἀπό τό λιμένα τῆς μακεδονικῆς πρωτεύουσας· καθώς καί νά ἐξεταστεῖ, ἀπό τή μικτή διυπουργική ἐπιτροπή, ἡ ἀνάπτυξη τῶν διμερῶν σχέσεων στούς τομεῖς τῆς γεωργίας, βιομηχανίας, ἐπιστημῶν, τουρισμοῦ, τεχνολογίας καί μεταφορῶν.

Στό κοινό ἀνακοινωθέν ὑπογραμμιζόταν ὅτι τά δύο Κράτη ὑποστήριζαν τίς ἀποφάσεις τοῦ ΟΗΕ, πού ζητοῦσαν τήν ἀποχώρηση τῶν ξένων στρατευμάτων ἀπό τήν Κύπρο, τήν ἐπιστροφή τῶν προσφύγων στίς ἑστίες τους καί τό σεβασμό τῆς ἀνεξαρτησίας, κυριαρχίας, ἐδαφικῆς ἀκεραιότητας καί ἀδέσμευτου τῆς Κύπρου.

17 ΔΕΚΕΜΒΡΙΟΥ 1974

Κατά τή διάρκεια συνεδριάσεως τῆς Βουλῆς, ὁ Κ. Καραμανλῆς προτείνει ὡς ὑποψήφιο γιά τό ἀξίωμα τοῦ προσωρινοῦ προέδρου τῆς Δημοκρατίας τό βουλευτή 'Επικρατείας, Μ. Στασινόπουλο. [Στίς 10 Δεκεμβρίου, ὁ Κ. Καραμανλῆς εἶχε συναντηθεῖ μέ τόν Π. Κανελλόπουλο, στόν ὁποῖο καί πρότεινε νά ἀναλάβει τό ἀξίωμα. 'Ο πρώην πρωθυπουργός ἀρχικά δέχτηκε τήν πρόταση, μετέγνωσε ὅμως τήν ἑπομένη. "Ετσι, ὁ Κ. Καραμανλῆς ἀποφάσισε νά προτείνει ἐπίσημα τόν πρώην πρόεδρο τοῦ Συμβουλίου 'Επικρατείας, ὁ ὁποῖος εἶχε διωχθεῖ ἀπό τή δικτατορία, ἐπειδή ἐπιδίωξε νά προασπίσει τήν ἀρχή τῆς ἀνεξαρτησίας τῆς δικαιοσύνης].

Μετά τήν ἀνακοίνωση τοῦ πρωθυπουργοῦ, ὅταν ὁ ἀρχηγός τῆς ΕΚ-ΝΔ, Γ. Μαῦρος ζήτησε τό λόγο γιά νά τοποθετηθεῖ σχετικά, ὁ πρωθυπουργός ὑπενθύμισε στό Σῶμα ὅτι ἦταν καθιερωμένο καί στήν 'Ελλάδα καί διεθνῶς νά μή διενεργεῖται συζήτηση γιά τό πρόσωπο, κατά τήν ψηφοφορία γιά τήν ἀνάδειξη τοῦ ἀνώτατου ἄρχοντα. 'Η συζήτηση, πάντως, πραγματοποιήθηκε τήν ἑπομένη, 18 Δεκεμβρίου.

'Ο Γ. Μαῦρος δήλωσε ὅτι τό κόμμα του δέν θά ὑποστήριζε τόν κυβερνητικό ὑποψήφιο. 'Η στάση του αὐτή, εἶπε, δέν ἀφοροῦσε τό πρόσωπο, ἀλλά θέμα ἀρχῆς. 'Η ΕΚ-ΝΔ εἶχε δηλώσει ὅτι, προκειμένου νά θεμελιωθεῖ ἡ δημοκρατία, ἡ Κυβέρνηση θά ὄφειλε, ἐπί θεσμικῶν θεμάτων, νά μή στηρίζεται στή δική της μόνο πλειοψηφία, ἀλλά νά ἐπιζητεῖ διαβουλεύσεις καί μέ τά κόμματα τῆς ἀντιπολιτεύσεως. 'Αλλιῶς, ἡ συντριπτική κοινοβουλευτική της πλειοψηφία θά τῆς ἐπέτρεπε νά διαμορφώσει τή δομή τοῦ Κράτους σέ μονοκομματική βάση. 'Η πρόταση, συνέχισε ὁ Γ. Μαῦρος, γιά τό ἀξίωμα τοῦ προσωρινοῦ προέδρου, ἑνός βουλευτῆ τῆς κυβερνητικῆς παρατάξεως, δημιουργοῦσε τήν ἐντύπωση ὅτι ὑπῆρχε κάποιο κυβερνητικό σχέδιο γιά τίς ἁρμοδιότητες τοῦ προέδρου, μέ τό ὁποῖο ὁ ὁμιλητής συνέδεσε τήν πρόσφατη ἄρνηση τοῦ Π. Κανελλόπουλου νά δεχτεῖ τήν πρόταση τοῦ Κ. Καραμανλῆ, ἀλλά καί τή φημολογία γιά πιθανή μεταπήδηση τοῦ πρωθυπουργοῦ στό ἀνώτατο ἀξίωμα.

Κατόπιν, τό λόγο ἔλαβε ὁ Α. Παπανδρέου, ὁ ὁποῖος συμφώνησε μέ τόν Γ. Μαῦρο καί τόνισε ὅτι ἡ ἄρνηση τοῦ κόμματός του νά ψηφίσει τόν Μ. Στασινόπουλο δέν ἀφοροῦσε τό πρόσωπο, ἀλλά τή διαδικασία, τήν ὁποία χαρακτήρισε ὑπονομευτική τοῦ δημοκρατικοῦ πολιτεύματος. 'Από τήν πλευρά τῆς 'Αριστερᾶς, ὁ Λ. Κύρκος τόνισε καί αὐτός ὅτι ἡ καταψήφιση τοῦ κυβερνητικοῦ ὑποψηφίου ἀπό τήν παράταξή του δέν ἀφοροῦσε τό πρόσωπο καί ἐξέφρασε τή λύπη του γιά τό γεγονός ὅτι δέν κατέστη δυνατή ἡ ἀνάδειξη προέδρου μέ ὁμοφωνία, γιά τό ὁποῖο ὅμως

ἐπέρριψε τήν εὐθύνη στήν τακτική τῆς πλειοψηφίας.

Ὁ Κ. Καραμανλῆς ἀπάντησε μέ τά ἀκόλουθα:

«Κύριοι βουλευταί, πρίν ἤ ἀπαντήσω εἰς τά λεχθέντα ἀπό μέρους τῶν ἀρχηγῶν τῆς ἀντιπολιτεύσεως, θά ἤθελα διά λόγους τάξεως νά διευκρινίσω ἕνα θέμα τό ὁποῖον ἀνέκυψε χθές. Ὁ ἀρχηγός τῆς ΕΚ-ΝΔ ἠμφεσβήτησε τόν ἰσχυρισμόν μου ὅτι εἰς τήν διεθνῆ πρακτικήν, ἀλλά καί ἐν Ἑλλάδι, ἐπεκράτησεν ἡ ἄποψις, ὅτι πρό τῆς ἐκλογῆς τοῦ προέδρου τῆς Δημοκρατίας, ἀπαγορεύεται οἱαδήποτε συζήτησις.

»Εἶμαι ὑποχρεωμένος — ἐπαναλαμβάνω, διά λόγους τάξεως — νά πληροφορήσω τήν Βουλήν, ὅτι ἡ ἀρχή αὐτή ὑφίσταται καί ἐφαρμόζεται εἰς ὅλας τάς Δημοκρατίας. Ἀνέφερον τήν περίπτωσιν τῆς Ἑλληνικῆς Δημοκρατίας, ὅταν ὁ Α. Ζαΐμης ἐξελέγη πρόεδρος τῆς Δημοκρατίας τό 1929, δέν ἐπετράπη οὐδεμία συζήτησις πρό τῆς ἐκλογῆς.

»Εἰς τήν Γαλλίαν, ὅταν κατά τήν 3ην καί 4ην Δημοκρατίαν ἡ ἐκλογή τοῦ προέδρου ἐγένετο ἐμμέσως — δηλαδή ἀπό τήν Βουλήν καί τήν Γερουσίαν — εἶχε καθιερωθῆ ἡ ἀρχή, ὅτι πρό τῆς ψηφοφορίας καί τῆς ἐκλογῆς τοῦ προέδρου ἀπηγορεύετο οἱαδήποτε συζήτησις.

»Εἰς τήν Γερμανίαν, αὐτό τοῦτο τό Σύνταγμα μέ τό ἄρθρον 54 ἀπαγορεύει τήν συζήτησιν πρό τῆς ἐκλογῆς τοῦ προέδρου τῆς Δημοκρατίας. Ὅλοι οἱ Γάλλοι Συνταγματολόγοι, ὁ Πιέρ, ὁ Μπερτελεμύ, ὁ Ντυγκύ, ὑποστηρίζουν ἄνευ ἐπιφυλάξεως τήν ἄποψιν αὐτήν.

»Συνεπῶς, ὅταν χθές ὑπεστήριξα αὐτήν τήν ἄποψιν δέν τήν ὑπεστήριξα διότι εἶχα τήν πρόθεσιν νά περιορίσω τό δικαίωμα τῆς Βουλῆς καί ἰδίᾳ τῆς ἀντιπολιτεύσεως νά συζητήση τό θέμα, ἀλλά διότι ἤθελα νά ἐπισημάνω ὅτι αὐτό θά γίνη κατά παρέκκλισιν μιᾶς καθιερωμένης ἀρχῆς. Ἰδού πόσον αὐθαίρετος καί πόσον αὐταρχικός εἶμαι... Μολονότι πιστεύω εἰς αὐτήν τήν ἀρχήν ἡ ὁποία ἰσχύει παντοῦ, ἐδέχθην τήν συζήτησιν.

»Κύριε πρόεδρε, κύριοι βουλευταί, ἔρχομαι ἤδη εἰς τήν ἐξέτασιν τῶν λεχθέντων ἀπό τούς ἀρχηγούς τῆς ἀντιπολιτεύσεως. Ἐπιθυμῶ νά τονίσω ὅτι εἰς τήν πολιτικήν μας ζωήν ἔχομεν τήν τάσιν νά δημιουργοῦμεν ἀνύπαρκτα προβλήματα ἤ νά μεγαλοποιοῦμεν τά ὑφιστάμενα. Ὅπως γνωρίζετε, ὁ προσωρινός πρόεδρος τῆς Δημοκρατίας ἔχει περιωρισμένην ἀποστολήν, τόσον ἀπό ἀπόψεως χρόνου, ὅσον καί ἀπό ἀπόψεως ἐξουσιῶν. Διότι ἡ θητεία του θά καλύψη τό διάστημα τό ὁποῖον ἀπαιτεῖται διά τήν ψήφισιν τοῦ Συντάγματος, πρᾶγμα τό ὁποῖον σημαίνει ὅτι θά ἀσκῆ τά καθήκοντά του ἐπί τρεῖς ἕως τέσσαρας μῆνας. Αἱ ἁρμοδιότητές του εἶναι περιωρισμέναι, περιορίζονται δέ δι' εἰδικοῦ ψηφίσματος ἔτι περαιτέρω.

»Καί διατί περιορίζονται;

»Πρῶτον, διότι το Σύνταγμα τοῦ 1952 παρέχει τό δικαίωμα εἰς τόν ἀνώτατον ἄρχοντα νά διαλύη τήν Βουλήν, νά παύη τήν Κυβέρνησιν, νά ἀναστέλλη τάς ἐργασίας τοῦ Σώματος, ἄνευ οὐδεμιᾶς δεσμεύσεως. Πῶς ἦτο δυνατόν νά ἀφήσωμεν τά προνόμια αὐτά εἰς τόν προσωρινόν πρόεδρον τῆς Δημοκρατίας, οἱοσδήποτε καί ἄν εἶναι αὐτός καί νά μή λάβωμεν μέτρα ὥστε νά προστατεύσωμεν τήν Ἐθνικήν Ἀντιπροσωπείαν; Διότι δέν θά ἔπρεπε κατ' οὐδένα τρόπον νά ὑπάρξη κίνδυνος διαλύσεως αὐτῆς τῆς Βουλῆς ἡ ὁποία εἶναι Ἀναθεωρητική.

»Ἰδού λοιπόν, κύριοι συνάδελφοι, ἰδού ἡ δῆθεν αὐθαιρεσία τῆς Κυβερνήσεως, ἰδού ἡ αὐταρχικότης τοῦ προέδρου τῆς Κυβερνήσεως... Καί αὐτό διότι λαμβάνομεν μέτρα περιορισμοῦ τῶν ἐξουσιῶν τοῦ προσωρινοῦ προέδρου, διά νά προστατεύσωμεν τήν Ἐθνικήν Ἀντιπροσωπείαν καί τήν ἀντιπολίτευσιν.

»Ἀλλά πέραν αὐτῶν, κύριοι συνάδελφοι, ὅπως γνωρίζετε, ὁ πρόεδρος τῆς Δημοκρατίας εἴτε προσωρινῶς εἴτε ὁριστικῶς δέν ἔχει καμμίαν σχέσιν οὔτε μέ τό περιεχόμενον οὔτε μέ τήν διαδικασίαν τῆς ἐπιψηφίσεως τοῦ Συντάγματος. Διότι ὁ ἀρχηγός τοῦ Κράτους δέν συμπράττει οὔτε θετικά οὔτε ἀρνητικά εἰς τήν κατάρτισιν τοῦ Συντάγματος. Οὐδέ κἄν καλεῖται νά ὑπογράψη! Πῶς, λοιπόν, μεγαλοποιοῦντες τό θέμα τῆς ἐκλογῆς τοῦ προσωρινοῦ προέδρου, τό συνδέετε καί συγχέετε μέ τήν ἐπιψήφισιν τοῦ Συντάγματος, πού ἀποτελεῖ ἀποκλειστικήν ἁρμοδιότητα τῆς Βουλῆς; Δι' αὐτόν τόν λόγον εἶπα ὅτι ἔχομεν τήν κακήν συνήθειαν νά μεγαλοποιοῦμεν τά θέματα.

»Ἡ ἀντιπολίτευσις, κύριοι συνάδελφοι, ὁμιλεῖ συχνά περί ὑπερκομματικῆς πολιτικῆς, διακομματικῆς πολιτικῆς, περί ὑπερκομματικῶν προσώπων κ.ο.κ. Ἀλλά τί σημαίνει πρόσωπον ὑπερκομματικόν; Ὅλοι οἱ Ἕλληνες καί ἰδίως οἱ πλέον διακεκριμένοι, ἔχουν μίαν πολιτικήν τοποθέτησιν, ἐκτός ἐάν εἶναι — ὅπως θά ἔλεγε ὁ φίλος μου κ. Βασιλείου — ἐκτός ἐάν εἶναι τιποτόφρονες.

»Ὅλοι λοιπόν οἱ Ἕλληνες ἔχουν μίαν πολιτικήν τοποθέτησιν. Ὅταν ὁμιλοῦμεν περί ὑπερκομματικοῦ προσώπου δέν ἐννοοῦμεν ὅτι δέν πρέπει νά ἀνήκη εἰς πολιτικήν παράταξιν. Ἐννοοῦμεν ὅτι πρέπει τό πρόσωπον αὐτό, καίτοι ἀνήκει εἰς μίαν πολιτικήν παράταξιν, νά ἔχη τήν ἱκανότητα νά ἀσκήση τά καθήκοντά του κατά τρόπον ὑπερκομματικόν. Καί νομίζω, ὅτι ἡ Κυβέρνησις, μέ τήν ἐπιλογήν τήν ὁποίαν ἔκαμε, διασφαλίζει αὐτές τίς προϋποθέσεις, ὅτι δηλαδή ὁ νέος, ὁ προσωρινός πρόεδρος τῆς Δημοκρατίας θά ἀσκήση τά καθήκοντά του κατά τρόπον ὑπερκομματικόν. Καί αὐτό ὑπῆρξε τό κριτήριον, τό ὁποῖον μέ ὡδήγησεν εἰς τήν ἐκλογήν τοῦ ἐν λόγῳ προσώπου.

»Ὁμιλοῦμεν, κύριοι συνάδελφοι, καί ὁμιλεῖ περισσότερον ἐπ' αὐτοῦ ἡ ἀντιπολίτευσις περί διακομματικῆς πολιτικῆς. Ἀλλά τί θά πῆ διακομματική πολιτική; Διακομματική σημαίνει τήν χάραξιν ἀπό συμφώνου μεταξύ Κυβερνήσεως καί ἀντιπολιτεύσεως τῶν γενικῶν γραμμῶν ἐπί ἑνός σοβαροῦ ἑλληνικοῦ θέματος, ὅπως λόγου χάριν τό Κυπριακόν. Ἀλλά αὐτό, ὅπως γνωρίζετε, τό κάμνει ἤδη ἡ Κυβέρνησις. Καί τό κάμνει μάλιστα μέ ἰδικήν της πρωτοβουλίαν.

»Θά ἦτο βέβαια εὐχῆς ἔργον, ἄν καθίστατο δυνατόν νά ὑπάρχη καί ἐπί ἄλλων σοβαρῶν θεμάτων διακομματική πολιτική. Ἀλλά τήν σκοπιμότητα τῆς χαράξεως διακομματικῆς πολιτικῆς ἐπί ἑνός θέματος, τήν κρίνει ἡ Κυβέρνησις. Ὄχι ἡ ἀντιπολίτευσις!

»Ἡ Κυβέρνησις εἶναι ἐκείνη πού θά κρίνη ἐάν ἐπί ἑνός θέματος ἔχη ἀνάγκην συμπαραστάσεως τῆς ἀντιπολιτεύσεως. Καί τότε μέ ἰδικήν της πρωτοβουλίαν, θά ἀναζητήση τήν χάραξιν διακομματικῆς πολιτικῆς. Ἐδῶ εὑρισκόμεθα πρό τοῦ περιέργου φαινομένου νά καθορίζη ἡ ἀντιπολίτευσις τά θέματα ἐκεῖνα, ἐπί τῶν ὁποίων ἡ Κυβέρνησις φέρεται ὑποχρεωμένη νά χαράξη διακομματικήν πολιτικήν.

Ὁρκωμοσία τοῦ Μ. Στασινόπουλου ὡς προέδρου τῆς Δημοκρατίας.

»Ἀλλά, κύριοι συνάδελφοι, ἄς ὑποθέσωμεν ὅτι ἡ ἀντιπολίτευσις ἔχει δίκαιον. Ὅτι ἠμπορεῖ νά ζητῆ καί ὄχι ἁπλῶς νά εἰσηγῆται — ὅπως ζητῆ ἡ ἀντιπολίτευσις, ἐπισείουσα μάλιστα καί ἐθνικούς κινδύνους, ἐάν αἱ ἀπόψεις μας δέν γίνουν ἀποδεκταί — διακομματικήν πολιτικήν. Ἐάν, λοιπόν, ἡ Κυβέρνησις υἱοθετήση τήν πρότασίν της, ἐπί ἑνός συγκεκριμένου θέματος, νά δεχθῆ τήν χάραξιν διακομματικῆς πολιτικῆς, ἀλλ' αἱ ἀπόψεις ἐπ' αὐτῆς δέν συμπίπτουν, ἐρωτᾶται: Τίνος ἡ ἄποψις θά ἐπικρατήση; Τῆς πλειοψηφίας ἤ τῆς μειοψηφίας;

»Ὅταν διά πρώτην φοράν μετεκλογικῶς παρεκάλεσα τόν ἀρχηγόν τῆς Ἑνώσεως Κέντρου νά μέ ἐπισκεφθῆ, κατόπιν δέ οὗτος ἠρωτήθη ἀπό τούς δημοσιογράφους, ἐάν υἱοθετῆ τήν πρότασίν μου περί διακομματικῆς πολιτικῆς ἐπί τοῦ Κυπριακοῦ καί τοῦ ἐκπαιδευτικοῦ, ὁ κ. Μαῦρος ἐδήλωσεν: Κατ' ἀρχήν μέν συμφωνεῖ, ἀλλά ἐφ' ὅσον θά συμπίπτουν αἱ ἀπόψεις μας.

»Ποῖον θα εἶναι, κύριοι συνάδελφοι, τό κριτήριον τοῦ ἄν αἱ ἀπόψεις τῆς πλειοψηφίας ἤ τῆς μειοψηφίας εἶναι αἱ ὀρθαί;

»Τό κριτήριον θά εἶναι ἡ ἀρχή τῆς πλειοψηφίας ἡ ὁποία ἀποτελεῖ τό θεμέλιον τῆς δημοκρατίας.

»Ὅπως εἶπα καί τήν προηγουμένην ἑβδομάδα τόσον ἡμεῖς ὅσον καί ἐσεῖς, ἐθέσατε ἐνώπιον τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ τά προγράμματά σας. Ὁ ἑλληνικός λαός υἱοθέτησε τό ἰδικόν μας. Κατά ποίαν λογικήν ἔχετε τώρα τήν ἀξίωσιν νά παραιτηθῶμεν τοῦ ἰδικοῦ μας προγράμματος, εἰς τό ὁποῖον πιστεύομεν καί τό ὁποῖον υἱοθέτησεν ἡ πλειοψηφία τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ διά νά δεχθῶμεν τό ἰδικόν σας;

»Κύριοι βουλευταί, ὅταν ὁμιλοῦμεν περί δημοκρατίας, ἐννοοῦμεν ὅτι ἐπικρατεῖ ἡ ἄποψις τῆς πλειοψηφίας. Θεμελιώδης ἀρχή τῆς δημοκρατίας εἶναι ὅτι ἡ Κυβέρνησις κυβερνᾶ καί ἡ ἀντιπολίτευσις ἐλέγχει. Ἀποτελεῖ ἐπίσης χρυσοῦν κανόνα τοῦ Κοινοβουλίου, ὅτι εἰς τήν Κυβέρνησιν ἀνήκει ἡ πρωτοβουλία, εἰς δέ τήν ἀντιπολίτευσιν ὁ ἔλεγχος. Ἡ παροῦσα ὅμως ἀντιπολίτευσις ἐννοεῖ νά ἀφαιρέση ἀπό τήν Κυβέρνησιν τήν πρωτοβουλίαν. Ἐάν αἱ ἀπόψεις αὐταί ἐγένοντο δεκταί, θά ἐφθάναμεν εἰς τήν νόθευσιν τοῦ πολιτεύματος.

»Ὁ ἀρχηγός τῆς Ἑνώσεως Κέντρου ἐπανῆλθε καί πάλιν ἐπί τοῦ Συντάγματος, παρά τάς σαφεῖς καί συγκεκριμένας ἐξηγήσεις, τάς ὁποίας ἔδωσα τήν παρελθοῦσαν ἑβδομάδα. Καί ὄχι μόνον ἐπανῆλθεν, ἀλλά ἐπέστησε καί κινδύνους πού θά προκύψουν διά τό ἔθνος ἐάν ἡ πλειοψηφία κάμη χρῆσιν τῶν δικαιωμάτων, τά ὁποῖα ἔχει ἐκ τοῦ Συντάγματος καί τῆς ἐντολῆς τοῦ λαοῦ.

»Ἡ Κυβέρνησις καί ἰδιαιτέρως ὁ ὁμιλῶν, ἀφ' ἧς ἐπανῆλθεν εἰς τήν Ἑλλάδα καί μετριοπάθειαν ἐπέδειξε καί κατανόησιν. Γνωρίζετε πῶς ἐχρησιμοποίησα τήν δύναμιν, τήν ὁποίαν μοῦ ἔδωσε τό ἔθνος διά τοῦ πολιτικοῦ κόσμου καί τῆς ἡγεσίας τῶν Ἐνόπλων Δυνάμεων, ὅταν ἐπανῆλθον εἰς τήν Ἑλλάδα. Ὄχι μόνον δέν ἔκαμα κατάχρησιν, δέν ἔκαμα κἄν χρῆσιν τῆς δυνάμεως αὐτῆς.

»Κύριοι βουλευταί, θά ἤθελα ἡ ἀντιπολίτευσις νά ἐπανεύρη τήν καλήν της πίστιν καί νά ἀναγνωρίση ὅτι μέ ἐπιμονήν ἐπεδίωξα καί ἐπέτυχα νά δημιουργήσω εἰς τόν τόπον αὐτόν ἕνα ἤπιον πολιτικόν κλῖμα. Καί τό ἐπέτυχα, ἐπαναλαμβάνω, διότι ἐπέδειξα ὁ ἴδιος μετριοπάθειαν καί διότι δέν ἠθέλησα νά κάμω χρῆσιν πολιτικήν, προσωπικήν ἤ κομματικήν τῆς δυνάμεως τήν ὁποίαν διέθετα.

»Ἐάν ὑπάρχη ἤ ὄχι αὐτήν τήν στιγμήν ὀξύτης — δέν δύναμαι δέ νά εἴπω ὅτι ὑπάρχει ὀξύτης, ἀλλά μᾶλλον ἐπιδίωξις δημιουργίας ὀξύτητος — τήν ἀφορμή δέν τήν δίδει ἡ συμπεριφορά τῆς Κυβερνήσεως. Τήν δίδει ἡ συμπεριφορά της ἀντιπολιτεύσεως. Εἶναι ἡ ἀντιπολίτευσις, ἐπαναλαμβάνω, αὐτή πού ἐννοεῖ ν' ἀρνῆται εἰς τήν πλειοψηφίαν τό θεμελιῶδες δικαίωμά της, νά κυβερνᾶ σύμφωνα μέ τό πρόγραμμά της καί σύμφωνα μέ τό Σύνταγμα.

»Ἐτονίσατε κ. ἀρχηγέ τῆς ΕΚ-ΝΔ ὅτι θά ἔπρεπε ὁ πρόεδρος νά εἶναι ὑπερκομματικός. Ἀλλά ποία διάταξις τοῦ Συντάγματος, ποῖος νόμος, ποῖον ἔθιμον πολιτικόν, ἐπιβάλλει τήν ἀρχήν αὐτήν; Οὐδέν. Μήπως ὅμως τήν ὑπαγορεύει ἡ πράγματι πραγματική, ἡ πολιτική πρακτική; Οὐδόλως. Κατά τό παρελθόν εἴχομεν μίαν δημοκρατίαν, ἀποτυχοῦσαν καί καταρρεύσασαν, διότι δέν ἦτο κατά τρόπον ἀσφαλῆ θεμελιωμένη. Κατά τό παρελθόν, ὑπενθυμίζω, ἐξελέγησαν δύο πρόεδροι Δημοκρατίας: ὁ ναύαρχος Κουντουριώτης καί ὁ Ζαΐμης. Ἦσαν ἀμφότεροι μέλη τοῦ κόμματος τῶν Φιλελευθέρων, στενοί δέ συνεργάται καί φίλοι τοῦ Βενιζέλου.

»Εἰς τήν Γαλλίαν πρόεδρος Δημοκρατίας εἶναι ὁ ἀρχηγός τοῦ κυβερνῶντος κόμματος, ὁ Ζισκάρ ντ' Ἐσταίν. Εἰς τήν Ἰταλίαν εἶναι ὁ κ. Λεόνε, ἐπιφανές στέλεχος τοῦ κυβερνῶντος κόμματος. Εἰς τήν Ἀμερικήν ὑπῆρξε — ὅπως εἶναι τώρα καί ὁ διάδοχός του — ἡγέτης τοῦ Ρεπουμπλικανικοῦ Κόμματος. Εἰς τήν Γερμανίαν εἶναι ὁ ἀρχηγός τοῦ Φιλελευθέρου Κόμματος, ὁ κ. Σέελ. Οὔτε τό Σύνταγμα οὔτε οἱ νόμοι, οὔτε ἡ ἑλληνική, οὔτε ἡ διεθνής πρακτική ὑπαγορεύουν ἤ ἐπιβάλλουν αὐτό πού ἐπιδιώκει ἡ ἀντιπολίτευσις νά καθιερώση ὡς κανόνα, ὅτι δηλαδή πρόεδρος τῆς Δημοκρατίας πρέπει νά εἶναι ὑπερκομματικόν πρόσωπον.

»Ἰδού διατί, καταλήγων, ἐπανέρχομαι εἰς ὅσα εἶπα ἀρχικῶς:

»Πρῶτον, ὅτι ἡ ἀντιπολίτευσις προσπαθεῖ — δέν γνωρίζω διατί — νά δημιουργῆ ἀνύπαρκτα θέματα ἤ νά μεγαλοποιῆ ὑπάρχοντα. Καί δεύτερον, ὅτι θέλει, ὅταν αἱ ἀπόψεις τῆς μειοψηφίας δέν υἱοθετοῦνται ἀπό τήν πλειοψηφίαν, νά ἀπειλῆ μέ τήν δημιουργίαν πολιτικῆς ἐντάσεως καί νά ἐπισείη ἐθνικούς κινδύνους.

»Κύριοι βουλευταί, ἡ Κυβέρνησις ἀπέδειξεν ὅτι καί κατανόησιν διαθέτει καί μετριοπάθειαν. Καί ἔχει ζωηράν τήν ἐπιθυμίαν νά ὑπάρχη πολιτικόν κλῖμα ἤπιον, ὥστε ὁ διάλογος νά διεξάγεται κατά τρόπον ἤρεμον καί ἀποδοτικόν. Καί ἠμπορῶ νά διαβεβαιώσω τήν ἀντιπολίτευσιν ἡ ὁποία ἐξακολουθεῖ — παρ' ὅλα ὅσα εἶπον τήν παρελθοῦσαν ἑβδομάδα — νά ὁμιλῆ περί τοῦ μυστηρίου τοῦ Συντάγματος, ὅτι πολύ συντόμως θά ἔχη τήν εὐκαιρίαν νά λάβη πλήρη γνῶσιν τοῦ σχεδίου. Καί θά ἔχη τήν εὐκαιρίαν νά διατυπώση τάς ἀπόψεις της. Δηλῶ δέ ὅτι ἡ Κυβέρνησις, μέ ἰδιάζουσαν προσοχήν θά ἀκούση τάς ἀπόψεις καί τῆς ἀντιπολιτεύσεως. Διότι ἡ Κυβέρνησις δέν ἔχει τήν πρόθεσιν νά ἐπιβάλη, χρησιμοποιοῦσα τήν πλειοψηφίαν της, ἕνα αὐθαίρετον πολίτευμα, προβαίνουσα ὅμως ἡ Κυβέρνησις εἰς τήν δήλωσιν αὐτήν ἔχει τό δικαίωμα νά ζητήση ἀπό τήν ἀντιπολίτευσιν κατανόησιν, μετριοπάθειαν καί πρό παντός ἐγκατάλειψιν τῆς ἰδέας, ὅτι δύναται ἡ μειοψηφία νά ἐπιβάλη τάς ἀπόψεις της ἐπί τῆς πλειοψηφίας».

Στή συνέχεια, διεξήχθη ή ψηφοφορία γιά τήν ἐκλογή τοῦ προσωρινοῦ προέδρου τῆς Δημοκρατίας. Ψήφισαν 291 βουλευτές· ὁ Μιχαήλ Στασινόπουλος ἐξασφάλισε 206 ψήφους. Μετά τήν ἀνακοίνωση τοῦ ἀποτελέσματος ἔγινε ἡ ὁρκωμοσία του[128].

17 ΔΕΚΕΜΒΡΙΟΥ 1974

Ὁ Κ. Καραμανλῆς δέχεται τόν πρέσβη τῶν ΗΠΑ στήν Ἀθήνα, Τζ. Κιούμπις. Τό σχετικό σημείωμα ἀναφέρει:

«Ὁ πρέσβυς τῶν ΗΠΑ ἐπεσκέφθη σήμερον, τῇ αἰτήσει του, τόν πρωθυπουργόν κ. Καραμανλῆν.

»Ὁ κ. Κιούμπις ἐνημέρωσε τόν κ. Καραμανλῆν ἐπί τῶν συζητήσεων περί τοῦ Κυπριακοῦ εἰς Βρυξέλλας. Εἰδικώτερον ὁ κ. Κιούμπις εἶπεν ὅτι ὁ κ. Κίσινγκερ ἐπεδίωξε νά πείση τούς Τούρκους, οἵτινες ἦσαν λίαν διστακτικοί, ὅπως ἀποδεχθοῦν ἔναρξιν οὐσιαστικῶν συνομιλιῶν εἰς Λευκωσίαν ἐντός τῆς τρεχούσης ἑβδομάδος. Ὁ κ. Κίσινγκερ πιστεύει ὅτι συζητήσεις πρέπει νά ἀρχίσουν μέ τά θέματα Ἀμμοχώστου, ἀεροδρομίου καί ἐξουσιῶν κεντρικῆς Κυβερνήσεως. Τό θέμα τῆς μορφῆς τῆς γεωγραφικῆς ὁμοσπονδίας παρεκάμφθη διότι οἱ Τοῦρκοι δέν ἦσαν εἰς θέσιν νά ἀποφασίσουν ἐπ' αὐτοῦ, ἀρχικῶς δέ ἐπέμεναν εἰς ἀποδοχήν, ἀπό ἑλληνικῆς πλευρᾶς, σχήματος δύο ζωνῶν.

»Ἡ ἀμερικανική Κυβέρνησις θά παράσχη πᾶσαν δυνατήν ὑποστήριξιν διά τήν εὐόδωσιν τῶν διαπραγματεύσεων, ὁ κ. Κίσινγκερ δέ πιστεύει ὅτι ἡ λύσις πρέπει νά ἐξευρεθῇ τό βραδύτερον ἐντός δύο ἤ τριῶν μηνῶν.

»Ὁ κ. Κιούμπις προσέθεσε ὅτι ὁ κ. Κίσινγκερ τόν ἐπληροφόρησεν ὅτι εἶχε ἐξεύρει συμβιβαστικήν λύσιν μέ τό Κογκρέσον ἐπί τοῦ θέματος τῆς βοηθείας πρός τήν Τουρκίαν, λύσιν ἡ ὁποία ἐπιτρέπει τήν τήρησιν τῆς συμφωνίας διά τήν ἔναρξιν συνομιλιῶν εἰς Λευκωσίαν αὔριον Τετάρτην.

»Ὁ κ. πρωθυπουργός εἶπεν ὅτι, κατά τήν γνώμην του, καλυτέρα ἀντιμετώπισις τοῦ θέματος θά ἦτο νά συμφωνηθῇ πρῶτα ἡ οὐσία τοῦ προβλήματος, ἤτοι ἡ μορφή τῆς γεωγραφικῆς ὁμοσπονδίας, ὁπότε τά λοιπά θέματα θά ἐπελύοντο εὐχερέστερον.

»Ἡ κοινή γραμμή, ἥτις συνεφωνήθη μέ τήν κυπριακήν ἡγεσίαν, ἤτοι τῆς ὁμοσπονδίας καντονίων, προσέφερε τήν καλυτέραν εὐκαιρίαν εἰς τόν κ. Κίσινγκερ διά νά λύση τό πρόβλημα καί νά ἔχη μίαν μεγάλην προσωπικήν ἐπιτυχίαν.

»Ὁ κ. πρωθυπουργός ἐτόνισεν ἰδιαιτέρως ὅτι διά πρώτην φοράν ὁλόκληρος ἡ κυπριακή ἡγεσία καί ἡ ἑλληνική Κυβέρνησις εὑρέθησαν σύμφωνοι ἐπί τῆς οὐσίας τοῦ προβλήματος. Τό θέμα ὅμως ἐπείγει, διότι, ἐάν βραδύνη ἡ λύσις, δέν εἶναι γνωστόν ἐπί πόσον χρόνον θά διατηρηθῇ αὐτή ἡ σύμπτωσις ἀπόψεων.

»Ὁ κ. πρωθυπουργός συμφωνεῖ μέ τόν κ. Κίσινγκερ ὅτι πρέπει νά ἐξευρεθῇ ταχέως ἡ λύσις, ἡ ὁποία ὅμως θά πρέπη νά εἶναι ἔντιμος καί δικαία καί νά στηρίζεται ἐπί τῆς συμφωνηθείσης μεταξύ τῆς Κυβερνήσεως καί τῆς κυπριακῆς ἡγεσίας κοινῆς γραμμῆς. Ἐάν οἱ Τοῦρκοι δέν ἐγκαταλείψουν τήν παροῦσαν προκλητικήν νοοτροπίαν των ὁ κ. πρωθυπουργός δέν ἀπέκλεισεν ἀκόμη καί τήν περίπτωσιν πολέμου μέ τήν Τουρκίαν.

»Ἐν συνεχείᾳ ὁ κ. Κιούμπις εἶπεν ὅτι ἡ ἀμερικανική Κυβέρνησις εἶναι πρόθυμος νά παράσχη οἰκονομικήν βοήθειαν πρός τήν Ἑλλάδα διά νά ἐνισχύση τάς προσπαθείας τοῦ κ. πρωθυπουργοῦ διά τήν ἀνόρθωσιν τῆς ἑλληνικῆς οἰκονομίας.

»Ὁ κ. πρωθυπουργός ἠρώτησε ποία θά ἦτο ἡ ἔκτασις τῆς ἀμερικανικῆς ἐνισχύσεως, ἵνα δυνηθῇ νά συνεκτιμήση τήν προσφοράν αὐτήν μέ ἐκείνας πού εἶχε λάβει ἀπό ἄλλας χώρας πρίν ἤ καταλήξη εἰς ὁριστικάς ἀποφάσεις. Προσέθεσεν ὁ κ. πρωθυπουργός ὅτι ἀκόμα καί εἰς τόν τομέα τῶν ἐξοπλισμῶν τοῦ εἶχον ὑποβληθῆ προσφοραί καί ἀπό δυτικάς χώρας ἀλλά ἀκόμη καί ἀπό τήν Σοβιετικήν Ἕνωσιν.

»Ὁ κ. Κιούμπις ἀπήντησε ὅτι δέν εἶναι εἰσέτι εἰς θέσιν νά παράσχη πληροφορίας, νομίζει ὅμως ὅτι θά ἠδύναντο νά ἀρχίσουν κατ' ἰδίαν ἐπαφαί μεταξύ Ἑλλήνων καί Ἀμερικανῶν ἐμπειρογνωμόνων πρός διακρίβωσιν τόσον τῶν ἀναγκῶν ὅσον καί τῶν δυνατοτήτων. Ὡς πρός τούς ἐξοπλισμούς ὁ κ. Κιούμπις ἀνεκοίνωσεν εἰς τόν κ. πρωθυπουργόν ὅτι αἱ ΗΠΑ χορηγοῦν εἰς τήν Ἑλλάδα δύο ἀντιτορπιλλικά, δύο κανονιοφόρους, ἀντιαεροπορικά πυροβόλα καί ἄλλο πολεμικόν ὑλικόν.

»Ἐπί τοῦ θέματος τῶν βάσεων ὁ κ. Κιούμπις εἶπεν ὅτι οἱ Ἀμερικανοί ἀντιλαμβάνονται τήν ἀνάγκην νά μειώσουν τόν ἀριθμόν τοῦ ἐν Ἑλλάδι στρατιωτικοῦ προσωπικοῦ καί ὅτι κατανοοῦν τήν θέσιν ὅτι πρέπει νά διατηρηθοῦν ἐκεῖναι αἱ βάσεις αἱ ὁποῖαι ἐξυπηρετοῦν κοινούς ἀμυντικούς σκοπούς.

»Ὁ κ. πρωθυπουργός ἀπήντησεν ὅτι τό θέμα τοῦτο εἶναι καί οὐσιαστικόν καί ψυχολογικόν, πιστεύει δέ ὅτι θά ὑπάρξη καλή θέλησις ἐξ ἀμφοτέρων τῶν πλευρῶν πρός ἐξεύρεσιν λύσεως, ἰδίᾳ ἐάν ἐπιτευχθῇ ἱκανοποιητική ρύθμισις τοῦ Κυπριακοῦ»[129].

19 ΔΕΚΕΜΒΡΙΟΥ 1974

Ἀρχίζουν, στή Λευκωσία, οἱ συνομιλίες μεταξύ τοῦ Ἑλληνοκύπριου καί τοῦ Τουρκοκύπριου διαπραγματευτῆ, Γ. Κληρίδη καί Ρ. Ντενκτάς, ἀντίστοιχα, ὑπό τήν προεδρία τοῦ Λ. Βέκμαν, εἰδικοῦ ἀντιπροσώπου τοῦ γενικοῦ γραμματέα τοῦ ΟΗΕ. Τήν προηγουμένη, ὁ Γ. Κληρίδης εἶχε λάβει τό κείμενο τῶν γραπτῶν ὁδηγιῶν πού καθόριζαν καί τό πλαίσιο τῆς ἐντολῆς πού τοῦ δινόταν.

Ἡ ἑλληνοκυπριακή πλευρά ἐπιζητοῦσε τή συζήτηση ἐπί τῆς οὐσίας τοῦ Κυπριακοῦ καί ὄχι μόνο ἐπί τῶν ἀνθρωπιστικῶν θεμάτων. Ὡστόσο ἔγινε σύντομα σαφές ὅτι οἱ Τουρκοκύπριοι δέν προσῆλθαν γιά νά διαπραγματευθοῦν ἐπί τῆς οὐσίας. Ὁ Ρ. Ντενκτάς δήλωσε ὅτι δέν ὑφίστατο πλέον Κυβέρνηση τοῦ Κυπριακοῦ Κράτους καί συνεπῶς δέν θά δεχόταν νά διαπραγματευθεῖ μέ τόν Γ. Κληρίδη ὡς ἐκπρόσωπο τοῦ προέδρου Μακαρίου ἤ τῆς κυπριακῆς Κυβερνήσεως. Ἐπιθυμοῦσε, ἀκόμη, νά μήν ἀναφέρεται ὁ Ἑλληνοκύπριος διαπραγματευτής στόν Ἀρχιεπίσκοπο. Διαφορετικά, ἀπείλησε ὅτι θά διόριζε καί ὁ ἴδιος ἀντιπρόσωπο τῶν Τουρκοκυπρίων στίς διαπραγματεύσεις (γιά νά καταδείξει ὅτι δέν ἀναγνώριζε τό Μακάριο ὡς

ἀρχηγό τοῦ Κράτους, ἀλλά μόνο ὡς ἀρχηγό τῆς ἑλληνοκυπριακῆς κοινότητας). Συζητήθηκε, ἐπίσης, ἡ ἐπιμονή τῶν Τουρκοκυπρίων νά ἐξεταστοῦν πρῶτες οἱ διεθνεῖς ἐγγυήσεις τῆς λύσεως, ἡ ὁποία δέν εἶχε ἀκόμη συμφωνηθεῖ! Ἡ Ἀθήνα καί ἡ Λευκωσία ἀπέρριψαν τίς ἀπαιτήσεις αὐτές. Οἱ συνομιλίες, πάντως, θά ἐπαναληφθοῦν μόλις στά μέσα Ἰανουαρίου, μετά καί ἀπό πιέσεις τῆς ἀμερικανικῆς πλευρᾶς στήν Ἄγκυρα.

19 ΔΕΚΕΜΒΡΙΟΥ 1974

Κηδεύεται στήν Ἀθήνα ὁ Κώστας Βάρναλης. Στή χήρα τοῦ ποιητῆ, ὁ Κ. Καραμανλῆς ἀπέστειλε τό ἀκόλουθο τηλεγράφημα:

«Δεχθῆτε παρακαλῶ τά εἰλικρινῆ συλλυπητήριά μου διά τήν ἀπώλειαν τοῦ συζύγου σας, μεγάλου πνευματικοῦ ἀνθρώπου».

23 ΔΕΚΕΜΒΡΙΟΥ 1974

Ὁ Κ. Καραμανλῆς παρουσιάζει τό κυβερνητικό σχέδιο Συντάγματος στό Ὑπουργικό Συμβούλιο πού συνεδριάζει σέ πλήρη σύνθεση. Στή σχετική ὁμιλία του, ὁ πρωθυπουργός σημειώνει ὅτι τό σχέδιο εἶναι ἔργο ἑλληνικό, πού χωρίς ὑπερβολές ἐξισορροπεῖ τίς ἐξουσίες τῶν ὀργάνων τῆς Πολιτείας. Τονίζει ἀκόμη, ὅτι εἶναι ἀνάγκη νά δημιουργηθεῖ, τό ταχύτερο, κλῖμα ἀσφαλείας στή χώρα· γι' αὐτό καί ἡ Κυβέρνηση ἔταξε σαφῆ — καί πάντως ἐπαρκῆ — χρονικά ὅρια γιά τήν κατάρτιση καί υἱοθέτηση τοῦ νέου Καταστατικοῦ Χάρτη.

Μετά τήν ἔγκρισή του ἀπό τό Ὑπουργικό Συμβούλιο, τό σχέδιο παραδόθηκε στόν πρόεδρο τῆς Βουλῆς. Ὡστόσο, ἡ ἀντιπολίτευση, στό σύνολό της, ἀπέρριψε τίς θέσεις τῆς Κυβερνήσεως, τίς ὁποῖες στηλίτευσε ὡς αὐταρχικές. Ὁ πρόεδρος τοῦ ΠΑΣΟΚ, Α. Παπανδρέου, δήλωσε ὅτι τό σχέδιο ἀποσκοποῦσε στή δημιουργία πολιτεύματος ἀπολυταρχικοῦ μέ κοινοβουλευτικό μανδύα: τό Κοινοβούλιο ὑποβαθμιζόταν σέ ὄργανο δεύτερης κατηγορίας, ἐνῶ ὁ πρόεδρος περιβαλλόταν μέ ὑπερεξουσίες, οἱ ὁποῖες τοῦ ἐπέτρεπαν νά «στεγανοποιήσει» τούς τομεῖς τῆς ἐξωτερικῆς πολιτικῆς, τῆς ἐθνικῆς ἄμυνας καί τῆς δημοσίας τάξεως. Τό ΚΚΕ (ἐσ.) θεώρησε τό σχέδιο βαθιά ἀντιδημοκρατικό. Ἡ ΕΚ-ΝΔ, μέ ἀνακοίνωσή της, τό χαρακτήρισε «αὐταρχικό, ἀνελεύθερο καί ἀναχρονιστικό», τάχθηκε ἐναντίον τῆς παραχωρήσεως στόν πρόεδρο τῆς Δημοκρατίας «ὑπερβολικῶν» ἐξουσιῶν, ἐνῶ σημείωσε ὅτι ἡ κατοχύρωση τῶν ἀτομικῶν καί κοινωνικῶν δικαιωμάτων ἦταν ἀνεπαρκής, ἰδιαίτερα τοῦ δικαιώματος τῆς ἀπεργίας καί τῆς ἐλευθερίας τοῦ τύπου.

Ἡ Κυβέρνηση ἀπάντησε στίς 24 Δεκεμβρίου, μέ ἀνακοίνωσή της, στήν ὁποία τόνιζε ὅτι οἱ ἐξουσίες τοῦ προέδρου ἦταν σαφῶς καθορισμένες καί σύμφωνες μέ τό δημοκρατικό πολίτευμα. Κατηγόρησε, ἐπίσης, τήν ἀντιπολίτευση ὅτι εἶχε βιαστεῖ νά ἀπορρίψει τό σχέδιο.

Ἀκολούθησε, τίς ἑπόμενες ἡμέρες, ἀνταλλαγή ἀνακοινώσεων μεταξύ τῆς Κυβερνήσεως καί τῶν κομμάτων τῆς ἀντιπολιτεύσεως. Στίς 30 Δεκεμβρίου, ὁ ὑπουργός Δικαιοσύνης, Κ. Στεφανάκης καί ὁ ὑφυπουργός Προεδρίας, Π. Λαμπρίας, παραχώρησαν συνέντευξη τύπου, κατά τή διάρκεια τῆς ὁποίας ἔδωσαν ἐπεξηγήσεις πάνω στό κυβερνητικό σχέδιο. Ὁ Π. Λαμπρίας σημείωσε ὅτι ἡ κριτική πού εἶχε ἀσκηθεῖ ἀπό τόν τύπο δέν ἀνταποκρινόταν στήν πραγματικότητα, καθώς τό σχέδιο Συντάγματος ἦταν σύμφωνο μέ τίς ἀρχές τῆς Κοινοβουλευτικῆς Δημοκρατίας, καθώς καί μέ τίς προεκλογικές διακηρύξεις τοῦ Κ. Καραμανλῆ — πού εἶχαν μέ συντριπτική πλειοψηφία ἐγκριθεῖ ἀπό τό ἐκλογικό σῶμα. Ἐπέκρινε, μάλιστα, τήν ἀντιπολίτευση, ἡ ὁποία, ἄν καί θεωροῦσε ἀνεπαρκῆ τήν τρίμηνη ἤ τετράμηνη προθεσμία γιά τή σύνταξη τοῦ Συντάγματος, εἶχε, μέσα σέ λίγες ὧρες ἀπό τή διανομή τοῦ σχεδίου, ἀπορρίψει στό σύνολό της τίς κυβερνητικές ἀπόψεις. Ὁ Κ. Στεφανάκης τόνισε ὅτι τό σχέδιο ἐμπνεόταν ἀπό ἀπόλυτο σεβασμό πρός τά ἀτομικά δικαιώματα καί ἐλευθερίες, καί ἀπέβλεπε στήν ἐξασφάλιση πολιτικῆς ὁμαλότητας, τό σχηματισμό σταθερῶν Κυβερνήσεων, τήν περισσότερο ἀποδοτική λειτουργία τῆς Βουλῆς καί τήν ὑπαγωγή τῆς Κυβερνήσεως ὑπό τόν διαρκῆ ἔλεγχο τοῦ Κοινοβουλίου. Ὁ ὑπουργός Δικαιοσύνης ἀνέλυσε καί τίς ἁρμοδιότητες τοῦ προέδρου τῆς Δημοκρατίας γιά νά καταλήξει ὅτι αὐτές ἀσκοῦνταν μέσω σαφῶς προσδιορισμένων ὅρων. Ἀπαντώντας, ἐξάλλου, σέ ἐρώτηση δημοσιογράφου, ὁ Κ. Στεφανάκης τόνισε ὅτι ἡ Κυβέρνηση σύντομα θά προχωροῦσε σέ ἐκκαθάριση τῆς νομοθεσίας πού καλυπτόταν ἀπό τό Ψήφισμα τοῦ Ἀπριλίου 1952, τό ὁποῖο εἶχε διατηρήσει σέ ἰσχύ τά νομικά μέτρα τοῦ ἐμφυλίου. Τήν ἑπομένη, πάντως, ὁ Γ. Μαῦρος, ἀρχηγός τῆς ΕΚ-ΝΔ, δήλωσε ὅτι οἱ ἐπεξηγήσεις τῶν δύο ὑπουργῶν δέν ἦταν ἱκανοποιητικές καί ἀναφέρθηκε σέ σειρά ἄρθρων τοῦ σχεδίου, τά ὁποῖα θεωροῦσε ἀπαράδεκτα. Ἀπό τήν πλευρά του, ὁ πρόεδρος τοῦ ΠΑΣΟΚ, Α. Παπανδρέου, δήλωσε ὅτι ἡ Κυβέρνηση δέν ἐπιθυμοῦσε διάλογο γιά τό Σύνταγμα, ἀφοῦ παρουσίαζε τίς θέσεις της αἰφνιδιαστικά καί χωρίς νά δίνει ἐπαρκεῖς δυνατότητες στήν Ἐθνική Ἀντιπροσωπεία νά διαμορφώσει τό νέο Καταστατικό Χάρτη.

24-28 ΔΕΚΕΜΒΡΙΟΥ 1974

Ὁ Κ. Καραμανλῆς μεταβαίνει στή Ρόδο, γιά τίς ἑορτές τῶν Χριστουγέννων. Κατά τή διάρκεια τῆς διαμονῆς του στό νησί ἐπιθεώρησε τουριστικές ἐγ-

καταστάσεις, συνοδευόμενος ἀπό τό γενικό γραμματέα τοῦ ΕΟΤ, Τζ. Τζαννετάκη.

31 ΔΕΚΕΜΒΡΙΟΥ 1974

Ὁ Κ. Καραμανλῆς ἀπευθύνει, μέ τήν εὐκαιρία τῆς Πρωτοχρονιᾶς, τό ἀκόλουθο μήνυμα πρός τόν ἑλληνικό λαό:

«Ἑλληνίδες, Ἕλληνες,

»Μέ πολλές καί μεγάλες ἐλπίδες ἀνατέλλει γιά τήν Ἑλλάδα ὁ καινούργιος χρόνος. Καί θεωρῶ πρωταρχικό μου μέλημα νά εὐχηθῶ εἰς ὅλους σας — καί στόν καθένα χωριστά — ὑγεία καί εὐτυχία. Εὔχομαι ὁ καινούργιος χρόνος νά μᾶς δώση περισσότερη χαρά ἀλλά καί περισσότερη δύναμη διά τόν ἀδιάκοπο ἀγῶνα τῆς ζωῆς.

»Βέβαια μέσα στήν ἀτελεύτητη διαδρομή τῶν ἡμερῶν, κάθε χρονική ἀφετηρία εἶναι συμβολική. Ἀποκτᾶ ὅμως ἀληθινή χρησιμότητα, ὅταν μᾶς παρακινῆ νά ἀναλογισθοῦμε καί νά σταθμίσωμε τήν φάσιν πού ἔχει συμπληρωθῆ, διά νά σχεδιάσωμε ἀσφαλέστερα τήν φάσιν πού πρόκειται νά ἀρχίση.

»Ἂς ἀναλογισθοῦμε σήμερα πόσο καταθλιπτικά καί πόσο ταπεινωτικά ἄρχισε τό 1974. Μ' αὐτό τόν τρόπο, τώρα πού τελειώνει ὁ χρόνος αὐτός θά συνειδητοποιήσωμε καλύτερα ὅσα ἔχουν συντελεσθῆ. Καθώς διανοίγονται ἤδη εὐρύτατες προοπτικές γιά δημιουργία καί πρόοδο, καί καθώς εἶναι ἔκδηλος ὁ παγκόσμιος θαυμασμός γιά τήν Ἑλλάδα μποροῦμε ν' ἀντιληφθοῦμε ὅτι τό 1974 θά μείνη στήν ἱστορία τοῦ τόπου μας σάν ἕνας μεγάλος σταθμός. Θά πρέπη ἐπίσης νά συνειδητοποιήσωμε ὅτι θά χρειασθῆ πολύς μόχθος, πολύς ζῆλος καί πολλή σύνεση γιά νά διασφαλισθοῦν καί νά καρποφορήσουν στό 1975 τά θαυμαστά ἐπιτεύγματα τοῦ δευτέρου ἡμίσεος τοῦ 1974.

»Τό 1974 ἄρχισε κάτω ἀπό μία παραλλαγή τῆς τυραννίας, πού γινόταν στυγνότερη γιά νά συγκαλύψη τίς ἐσωτερικές της ἀντιφάσεις καί τά τραγικά της σφάλματα. Τελειώνει μέ πλήρη ἐλευθερία, γνήσια δημοκρατία καί μέ μία Κυβέρνηση ἡ ὁποία στηρίζει τήν ἰσχύ της σέ μεγάλη καί ἐνθουσιώδη λαϊκή πλειοψηφία.

»Τό 1974 ἄρχισε μέ ἕναν ἀκόμη βαρύ κρίκο στήν ἁλυσίδα τῆς δουλείας καί τῆς ταπεινώσεως τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ, μέ τήν Ἑλλάδα ἀνυπόληπτη καί ἀπομονωμένη διεθνῶς. Τελειώνει μέ τήν ἠθική ἀνάταση ὅλων τῶν πολιτῶν, μέ ἐθνικήν ὑπερηφάνεια καί μέ τόν σεβασμό τῆς παγκοσμίου κοινῆς γνώμης πρός τήν χώραν μας.

»Ὅλη αὐτή ἡ ἐκπληκτική ἀλλαγή πραγματοποιήθηκε ὄχι μόνο μέ ταχύτατο ρυθμό, μοναδικόν στά χρονικά τῆς ἑλληνικῆς καί τῆς διεθνοῦς ζωῆς, ἀλλά καί κατά τρόπον ἀνώδυνο — χωρίς τό χάος, τήν αἱματοχυσία ἤ τόν ἐμφύλιο σπαραγμό, πού θεωροῦσαν Ἕλληνες καί ξένοι παρατηρηταί σάν μοιραῖο ἐπακόλουθο τῆς πτώσεως τῆς τυραννίας. Πολλά ἀπό τά κρίσιμα προβλήματα πού ἐλύθησαν ἀποφασιστικά ὅσο καί μεθοδικά μέσα σέ λίγους μόνο μῆνες, θά μποροῦσαν νά ταλαιπωροῦν ἐπί χρόνια ὁλόκληρα τόν τόπο μας. Καί νά ὑπονομεύουν τήν ψυχική γαλήνη τοῦ λαοῦ μας, καθιστῶντας ἀδύνατο κάθε δημιουργικό του ἔργο.

»Βέβαια, γιά νά φθάσωμε ἐδῶ πού βρισκόμεθα σήμερα καί νά ἀτενίζωμε μέ αἰσιοδοξία τό μέλλον, χρειάστηκε νά καταβληθοῦν ἀγωνιώδεις προσπάθειες καί νά ὑπερνικηθοῦν τεράστιες δυσκολίες. Ἕνα βλέμμα σέ χῶρες πού βρέθηκαν ὑπό παρόμοιες συνθῆκες μέ τήν δική μας, ὅπως ἡ Πορτογαλία, ἡ Ἀργεντινή, ἡ Ταϋλάνδη καί ἄλλες, πείθει γιά τήν μοναδική ἐπιτυχία μέ τήν ὁποία ἐπραγματοποιήθηκε ἡ ἀλλαγή στόν τόπο μας. Ἐκεῖ ἀπηλλάγησαν μέν ἀπό τίς τυραννίες των, ἀλλά βαδίζουν ἀκόμη πρός τό ἄγνωστο. Ἐμεῖς, ἐδῶ, γνωρίζομε ἤδη ὄχι μόνο ποῦ εὑρισκόμεθα, ἀλλά καί ποῦ κατευθυνόμεθα.

»Ἠμπορεῖ νά εἶναι φυσική ἡ τάσις πού ἔχουν οἱ ἄνθρωποι νά λησμονοῦν μέσα στόν πανηγυρισμό τῶν κατακτήσεων ἀκόμη καί τίς πιό πρόσφατες δοκιμασίες πού ὑπέστησαν. Ἡ τάσις ὅμως αὐτή εἶναι ἐπικίνδυνη, ὅταν, ὅπως στήν δική μας περίπτωση, ἡ κρίσις συνεχίζεται. Γιατί ἀπειλεῖ νά χαλαρώση τήν ἐπαγρύπνηση ἔναντι τῶν κινδύνων καί τῶν προβλημάτων πού ἀντιμετωπίζει ἀκόμη ἡ χώρα μας.

»Ὅλοι πρέπει νά χαιρώμεθα γιά ὅσα ἐπιτύχαμε. Ἀλλά καί ὅλοι πρέπει νά ἐπαγρυπνοῦμε, ἕως ὅτου θεμελιώσουμε ὁριστικά τήν ἀσφάλεια καί τήν προκοπή τοῦ τόπου.

»Ἑλληνίδες, Ἕλληνες,

»Ἀπό τήν ἡμέρα πού ἐπέστρεψα στήν Ἑλλάδα, στά μέσα τοῦ ἔτους αὐτοῦ πού τελειώνει, ἐπίμονη ἐπιδίωξή μου ὑπῆρξε νά δημιουργήσω ἕνα ἤπιο πολιτικό κλῖμα. Καί νά διασφαλίσω στόν τόπο τήν κοινωνική γαλήνη μαζί μέ τήν ἀποκατάσταση ὅλων τῶν δημοκρατικῶν θεσμῶν. Τό ἐπέτυχα, ὅπως ἐπανειλημμένως ἐτόνισα, μέ τήν ἀμέριστη συμπαράσταση τοῦ λαοῦ — τήν συμπαράσταση τήν δική σας γιά τήν ὁποία καί σᾶς εὐγνωμονῶ.

»Δυστυχῶς κατά καιρούς καί ἰδίως τελευταῖα, τό κλῖμα αὐτό πού εἶναι ἀπαραίτητο γιά νά εὐδοκιμήση ἡ δημοκρατία, προσπαθοῦν ὡρισμένοι κύκλοι νά τό διαταράξουν. Λησμονοῦν ὅτι παρομοία τακτική καί ἀνάλογες ἕξεις ὡδήγησαν τήν χώρα σέ ὀδυνηρές περιπέτειες καί τελικά στήν κατάρρευση τοῦ δημοκρατικοῦ μας πολιτεύματος.

»Ἑλληνίδες, Ἕλληνες,

»Μαζί μέ τίς εὐχές μου γιά τήν προσωπική σας ἐπιτυχία, εὔχομαι νά ἐπικρατήση κατά τό νέον ἔτος σύνεσις καί μετριοπάθεια, γιά νά διατηρηθῆ τό κλῖ-

μα τῆς πολιτικῆς καί κοινωνικῆς γαλήνης πού μᾶς ἐπέτρεψε νά ἐπιτύχωμε ὅσα μοναδικά ἐπιτύχαμε κατά τό δεύτερο ἑξάμηνο τοῦ 1974. Εὔχομαι ὅπως, ὅλοι μαζί — κυβερνῶντες καί κυβερνώμενοι, ἡγεσία καί λαός, συμπολιτευόμενοι καί ἀντιπολιτευόμενοι — συνεργασθοῦμε μέ ἀμοιβαία κατανόηση, ὁ καθένας ἀπό τήν θέση πού ἐτάχθη, γιά νά κατοχυρώσουμε αὐτά πού ἐπιτύχαμε καί νά ἀνοίξωμε κατά τό 1975 τόν δρόμο γιά νέες κατακτήσεις.

»Ὑπάρχει — καί πρέπει νά ὑπάρχη — δικαιολογημένη αἰσιοδοξία γιά τό μέλλον. Γιατί ἐδώσαμε τό μέτρο τῶν δυνάμεών μας· καί εἴδαμε στήν πράξη τίς ἀρετές τοῦ λαοῦ μας. Ἂς μεταβάλωμε ὅλοι μαζί τήν αἰσιοδοξίαν αὐτήν σέ ἔργο δημιουργικό καί μόνιμη πραγματικότητα. Καί ἄς εὐχηθοῦμε νά τεθοῦν κατά τό 1975 αἱ βάσεις γιά τήν προσωπική εὐτυχία πού ἐπιζητεῖ ὁ καθένας μας καί τήν ἐκπλήρωση τῶν ἐθνικῶν μας πόθων.

»Χρόνια Πολλά».

2 ΙΑΝΟΥΑΡΙΟΥ 1975

Ὁ Κ. Καραμανλῆς δέχεται τόν Γουαίην Χαίηζ, μέλος τοῦ Κογκρέσου τῶν ΗΠΑ, ὁ ὁποῖος εἶχε μόλις ἐπισκεφθεῖ καί τήν Ἄγκυρα.

3 ΙΑΝΟΥΑΡΙΟΥ 1975

Ὁ Κ. Καραμανλῆς δέχεται τόν Αὐστραλό πρωθυπουργό Ἐντουαρντ Οὐίτλαμ, ὁ ὁποῖος πραγματοποιεῖ ὀλιγοήμερη ἀνεπίσημη ἐπίσκεψη στήν Ἑλλάδα. Οἱ δύο ἄνδρες ἐξέτασαν τή διεθνῆ κατάσταση, ἰδιαίτερα τά ζητήματα τῆς Μέσης Ἀνατολῆς καί τῆς Κύπρου, καθώς καί τίς διμερεῖς ἐμπορικές σχέσεις.

4 ΙΑΝΟΥΑΡΙΟΥ 1975

Μέ ἀφορμή τίς ἀπόψεις πού ἐξέφρασε δημόσια, στά κατεχόμενα ἐδάφη τῆς Κύπρου, ὁ Μπ. Ἐτσεβίτ, ὁ ὁποῖος ὑποστήριξε ὅτι οἱ ἐπιχειρήσεις τῶν τουρκικῶν στρατευμάτων δέν εἶχαν ὁλοκληρωθεῖ ἐφόσον Τουρκοκύπριοι ζοῦσαν καί στό ἐλεύθερο τμῆμα τοῦ νησιοῦ, καθώς καί ὅτι ὁ Μακάριος δέν ἦταν ὁ νόμιμος πρόεδρος τῆς Κυπριακῆς Δημοκρατίας, ὁ Κ. Καραμανλῆς κάμει τήν ἀκόλουθη δήλωση:

«Ἐκφράζω τήν ἔκπληξίν μου διά τάς δηλώσεις εἰς τάς ὁποίας προέβη ὁ κ. Ἐτσεβίτ εἰς τόν εὐαίσθητον καί τραυματισμένον χῶρον τῆς Κύπρου. Ὁ ὀξύς τόνος του ὑπονομεύει τάς προσπαθείας, πού καταβάλλονται ἀπό διαφόρους πλευράς, διά τήν ἔναρξιν διαπραγματεύσεων. Αἱ ἀδιάλλακτοι ἀπόψεις του δέν διευκολύνουν τήν ἐπίλυσιν τοῦ Κυπριακοῦ καί τήν ἀποκατάστασιν καλῶν ἑλληνοτουρκικῶν σχέσεων».

4 ΙΑΝΟΥΑΡΙΟΥ 1975

Σέ σύσκεψη, ὑπό τήν προεδρία τοῦ Κ. Καραμανλῆ, ἐξετάζονται ζητήματα τῆς ἐξωτερικῆς πολιτικῆς τῆς χώρας. Εἰδικότερα, σημειώθηκε ὅτι, ἀφοῦ σκοπός τῆς Κυβερνήσεως δέν ἦταν ἡ ἀποχώρηση ἀπό τό ΝΑΤΟ ἀλλά ἡ ἐπίλυση τοῦ Κυπριακοῦ, οἱ ἐπικείμενες διαπραγματεύσεις μεταξύ τῆς Ἑλλάδος καί τῆς Συμμαχίας ἔπρεπε νά διεξαχθοῦν χωρίς νά ἐπιταχύνεται ὁ ρυθμός τους ἀπό τήν Ἀθήνα. Ἀποφασίστηκε, ἀκόμη, νά προταθεῖ στήν Τουρκία ἡ παραπομπή τῆς διαφορᾶς γιά τήν ὑφαλοκρηπίδα στό Διεθνές Δικαστήριο τῆς Χάγης.

Τήν ἴδια ἡμέρα, συγκροτήθηκε καί δεύτερη σύσκεψη ὑπό τήν προεδρία τοῦ πρωθυπουργοῦ, στό Ὑπουργεῖο Συντονισμοῦ, μέ τή συμμετοχή τῶν ὑπουργῶν Συντονισμοῦ, Οἰκονομικῶν καί Ἐθνικῆς Ἀμύνης, τῶν ὑφυπουργῶν Συντονισμοῦ καί Οἰκονομικῶν καί τοῦ διοικητῆ τῆς Τραπέζης τῆς Ἑλλάδος. Σύμφωνα μέ σχετική κυβερνητική ἀνακοίνωση, ἐξετάστηκε ἡ πορεία τῆς οἰκονομίας, ἐνῶ ὁ Κ. Καραμανλῆς ἔδωσε ὁδηγίες γιά τήν ἔρευνα, ἀπό τά Ὑπουργεῖα, τούς δημόσιους ὀργανισμούς καί ἐπιχειρήσεις καί τίς τράπεζες, τῶν συμβάσεων, δανειοδοτήσεων καί ἐργολαβιῶν πού εἶχαν συναφθεῖ κατά τή διάρκεια τῆς ἑπτάχρονης δικτατορίας. Ἡ ἔρευνα θά ἀποσκοπεῖ στήν προστασία τῶν συμφερόντων τοῦ δημοσίου καί στήν ἐπιβολή κυρώσεων γιά ἐνδεχόμενες παραβάσεις.

Στίς 10 Ἰανουαρίου θά συγκροτηθοῦν στά Ὑπουργεῖα, τά νομικά πρόσωπα δημοσίου δικαίου καί τούς δημόσιους ὀργανισμούς τριμελεῖς ἐπιτροπές μέ ἀποστολή νά ἐλέγξουν τίς πράξεις οἰκονομικῆς διαχειρήσεως, τίς ἀναθέσεις ἐργολαβιῶν, τίς δανειοδοτήσεις καί χρηματοδοτήσεις, πού διενεργήθηκαν κατά τή διάρκεια τῆς δικτατορίας. Στίς ἁρμοδιότητες, τή σύνθεση καί τήν ἀποστολή τῶν ἐπιτροπῶν θά ἀναφερθεῖ, μέ δηλώσεις του, ὁ Κ. Καραμανλῆς:

«Εἰς ἕκαστον Ὑπουργεῖον καί Νομικόν Πρόσωπον Δημοσίου Δικαίου, Ὀργανισμούς, Δημοσίας Ἐπιχειρήσεις κ.λπ. συνιστῶνται, δι' ἀποφάσεως τοῦ ἁρμοδίου ὑπουργοῦ, τριμελεῖς ἐπιτροπαί αἱ ὁποῖαι θά ἐλέγξουν τάς κατά τήν διάρκειαν τῆς ἑπταετίας (21 Ἀπριλίου 1967 - 23 Ἰουλίου 1974) συναφθείσας συμβάσεις, ἀναθέσεις ἐργολαβίας ἐκτελέσεως πάσης φύσεως ἔργων, δανειοδοτήσεις, χρηματοδοτήσεις καί λοιπάς οἰκονομικοῦ περιεχομένου πράξεις, πρός διαπίστωσιν τῆς νομιμότητος καί σκοπιμότητος αὐτῶν ὡς καί τυχόν παραβάσεων τῶν κειμένων διατάξεων καί κανονισμῶν ἤ τυχόν χαριστικῶν πράξεων θιγουσῶν τά συμφέροντα τοῦ Δημοσίου ἤ συνιστωσῶν διακριτικήν εὐνοϊκήν μεταχείρησιν ὑπέρ ὡρισμένων προσώπων καί εἰς βάρος ἑτέρων, τήν ἀνεύρεσιν τυχόν ὑπευθύνων καί τήν κίνησιν

κατ' αὐτῶν τῆς κατά νόμον ποινικῆς ἤ πειθαρχικῆς διαδικασίας πρός προστασίαν τῶν συμφερόντων τοῦ Δημοσίου καί ἐπιβολήν τῶν νομίμων κυρώσεων.

»Ἡ σύνθεσις τῶν Ἐπιτροπῶν, τῶν ὁποίων πάντως θά μετέχη ἰσόβιος δικαστικός λειτουργός, θά ἀποφασίζεται κατά περίπτωσιν ὑπό τοῦ ἁρμοδίου ὑπουργοῦ.

»Τό ἔργον τῶν Ἐπιτροπῶν θά παρακολουθῆ, ἐποπτεύῃ, κατευθύνῃ καί συντονίζῃ κεντρικόν ὄργανον, τό ὁποῖον θά συσταθῆ διά Πράξεως τοῦ Ὑπουργικοῦ Συμβουλίου καί θά ἀποτελεῖται ἐκ τῶν:

»1. Προέδρου τοῦ Ἐλεγκτικοῦ Συνεδρίου.

»2. Ἑνός Ἀρεοπαγίτου.

»3. Ἑνός καθηγητοῦ τοῦ Πολυτεχνείου.

»4. Τοῦ διευθυντοῦ Ἐλέγχου Πίστεως τῆς Τραπέζης τῆς Ἑλλάδος.

»5. Ἑνός καθηγητοῦ οἰκονομικοῦ μαθήματος, Πανεπιστημίου ἤ ἰσοτίμου σχολῆς.

»Ἀσχέτως πρός τό ἀποτέλεσμα τῆς διεξαχθησομένης ἐρεύνης ὁ ἁρμόδιος ὑπουργός θά δύναται νά προβῆ εἰς ἐνδεδειγμένους κατά τήν κρίσιν του χειρισμούς, ἐν σχέσει πρός τάς ὑπό ἔρευναν συμβάσεις».

4 ΙΑΝΟΥΑΡΙΟΥ 1975

Ἡ ἑλληνική Κυβέρνηση ἐπιδίδει στόν πρέσβη τῶν ΗΠΑ στήν Ἀθήνα, Τζ. Κιούμπις, τό ἀκόλουθο ὑπόμνημα, πού περιέχει ἀνάλυση τῆς οἰκονομικῆς καταστάσεως τῆς χώρας, καθώς καί σκέψεις γιά τή χορήγηση ἀμερικανικῆς βοήθειας:

«Ἄφρων οἰκονομική πολιτική, ἀκολουθηθεῖσα ὑπό τοῦ στρατιωτικοῦ καθεστῶτος, ἔχει προκαλέσει σοβαρά προβλήματα εἰς τήν ἑλληνικήν οἰκονομίαν.

»Πράγματι, ὅταν ἡ δημοκρατική Κυβέρνησις ἀνέλαβε τήν διακυβέρνησιν τῆς χώρας κατά τό τέλος Ἰουλίου 1974 ἡ οἰκονομία ἐδείκνυε σαφῆ σημεῖα ὑφέσεως μέ παραλλήλους ἰσχυράς πληθωριστικάς πιέσεις καί ἀνερχόμενον ἔλλειμμα ἰσοζυγίου πληρωμῶν. Ἡ κυπριακή κρίσις καί αἱ οἰκονομικαί συνθῆκαι αἱ ὁποῖαι ἐπεκράτουν εἰς τό ἐξωτερικόν, ὡδήγησαν εἰς περαιτέρω χειροτέρευσιν τήν ἤδη ἐπισφαλῆ οἰκονομικήν κατάστασιν ἐν Ἑλλάδι.

»2. Παρά τήν βραδυτέραν αὔξησιν τῶν εἰσαγωγῶν, εἰδικῶς κατά τήν διάρκειαν τοῦ δευτέρου ἡμίσεος τοῦ 1974, τό ἔλλειμμα τῶν τρεχουσῶν συναλλαγῶν εἶναι εὐρύτατον καί εἶναι πιθανόν ὅτι θά αὐξηθῆ ἔτι περαιτέρω κατά τό 1975. Διά τό 1974 τό ἔλλειμμα τῶν τρεχουσῶν συναλλαγῶν ἀνέρχεται εἰς δολλάρια 1.250 ἑκατ. περίπου καί εἶναι πιθανόν νά αὐξηθῆ μέχρι δολλαρίων 1.400 κατά τό 1975, ἀκόμη καί ἐάν ὁ ὄγκος τῶν εἰσαγωγῶν δέν αὐξηθῆ. Τά ἐλλείμματα ταῦτα ὀφείλονται εἰς τρεῖς κυρίως λόγους:

»α. Εἰς τήν αὔξησιν τῶν διεθνῶν τιμῶν. (Τό ἰσοζύγιον ἐπιβαρύνεται π.χ. ἐκ μόνης τῆς αὐξήσεως τῶν τιμῶν τοῦ πετρελαίου κατά 400 ἑκατ. δολλάρια ἐτησίως).

»β. Εἰς τάς δυσμενεῖς ἐπιπτώσεις αἱ ὁποῖαι προκύπτουν διά τήν Ἑλλάδα ἐκ τῆς χειροτερεύσεως τῆς διεθνοῦς οἰκονομικῆς καταστάσεως, ἰδιαιτέρως ἐπί τῶν ἀδήλων εἰσπράξεων ἐκ τοῦ τουρισμοῦ, τῶν μεταναστευτικῶν ἐμβασμάτων, ἀλλά καί εἰς μικροτέραν ἔκτασιν τῶν ἐκ τῆς ναυτιλίας ἐσόδων.

»γ. Εἰς τήν ἀνάγκην τῆς διατηρήσεως τῆς ἀμυντικῆς ἱκανότητος τῶν Ἑνόπλων Δυνάμεων διά νά δυνηθοῦν αὗται νά ἐπιτελέσουν εἰς τήν κρίσιμον αὐτήν περιοχήν τῆς Μεσογείου τήν ἀποστολήν των. Ἡ ἐκ τῆς αἰτίας ταύτης ἐπιβάρυνσις αὐξάνεται ἔτι μᾶλλον, δοθέντος ὅτι τό κόστος τοῦ στρατιωτικοῦ ὑλικοῦ ἀνέρχεται μέ ταχύν ρυθμόν.

»3. Τά διαθέσιμα στοιχεῖα ἐπιβεβαιοῦν ὅτι ἡ ὕφεσις ἐξακολουθεῖ ἀκόμη καί ὅτι εἶναι ἐν Ἑλλάδι σοβαρωτέρα ἀπ' ὅ,τι εἰς τάς περισσοτέρας χώρας τοῦ ΟΟΣΑ. Τό ἀκαθάριστον ἐθνικόν προϊόν ἐμειώθη σχεδόν κατά 2% τό 1974, εἶναι δέ πιθανόν ὅτι κατά τούς προσεχεῖς μῆνας θά ἐσυνεχίζετο ἡ οἰκονομική κάμψις ἐάν δέν ἐλαμβάνοντο ριζικά μέτρα ἀναθερμάνσεως τῆς οἰκονομίας.

»4. Ἐν ὄψει τῆς σοβαρᾶς ἀπειλῆς μαζικῆς ἀνεργίας καί κοινωνικῶν πιέσεων ἡ ἑλληνική Κυβέρνησις δέν δύναται παρά νά λάβῃ τοιαῦτα μέτρα. Ἐν ἐναντίᾳ περιπτώσει θά ἐξετίθετο εἰς κίνδυνον ἀνατροπῆς ἡ μόλις ἀποκατασταθεῖσα δημοκρατική τάξις.

»5. Ὑπό τάς ἀνωτέρω συνθήκας καθίσταται φανερόν ὅτι ἡ Κυβέρνησις ὀφείλει νά ἀντιμετωπίσῃ συνδυασμένως τρία προβλήματα: πρῶτον, τήν δημιουργίαν προϋποθέσεων ἐπιτρεπουσῶν τήν κατ' ἔτος αὔξησιν τοῦ ἀκαθαρίστου προϊόντος εἰς σταθεράς τιμάς κατά 3% τοὐλάχιστον· δεύτερον, τήν ἀναχαίτισιν τοῦ πληθωρισμοῦ καί, τρίτον, τοῦ ἰσοζυγίου τῶν ἐξωτερικῶν πληρωμῶν. Εἶναι φανερόν ὅτι ἡ ἐπίλυσις τοῦ πρώτου προβλήματος θά ἀπέκλειε τήν ἐπίλυσιν τῶν δύο δευτέρων καί, ἀντιστρόφως, ἐάν δέν παρείχετο πρός τήν Ἑλλάδα ἔκτακτος οἰκονομική καί στρατιωτική βοήθεια.

»6. Τό πλέον ἐπεῖγον πρόβλημα τό ὁποῖον ἀντιμετωπίζει κατά τά προεκτεθέντα ἡ ἑλληνική Κυβέρνησις εἶναι ἡ χρηματοδότησις τοῦ ἰσοζυγίου τῶν ἐξωτερικῶν πληρωμῶν. Ἐάν ληφθῆ ὑπ' ὄψιν ἡ ἀναμενομένη κατά τό 1975 καθαρά εἰσροή ἰδιωτικῶν κεφαλαίων ἀπομένει πρός κάλυψιν ἔλλειμμα τῆς τάξεως τῶν 1.000 ἑκατ. δολλαρίων. Σημειοῦται ἐνταῦθα ὅτι ἡ ἐξυπηρέτησις τῶν ἀνειλημμένων ἤδη ὑποχρεώσεων πρός κάλυψιν τῶν ἀναγκῶν τῶν Ἑνόπλων Δυνάμεων ἀνέρχεται εἰς 500 ἑκατ. δολλάρια περίπου διά τό 1975.

»7. Ὑπό τάς κρατούσας σήμερον διεθνεῖς καί ἑλληνικάς συνθήκας, εἶναι φανερόν ὅτι μόνον μικρόν μέρος τοῦ ἐλλείμματος τῶν 1.000 ἑκατ. δολλαρίων θά ἠδύνατο νά ἀντληθῆ ἀπό ἰδιωτικάς πηγάς. Τό μέγιστον μέρος εἶναι ἀνάγκη νά καλυφθῆ ὑπό μορφήν βοηθείας καί δανείων ἐκ διεθνῶν κρατικῶν ἤ ἡμικρατικῶν πηγῶν ὑπό εὐνοϊκούς ὅρους, ὡς πρός τό ἐπιτόκιον, τήν περίοδον χάριτος καί τόν χρόνον ἐξοφλήσεως.

»8. Ἡ ἑλληνική Κυβέρνησις φρονεῖ ὅτι ἡ ἀμερικανική Κυβέρνησις θά ἠδύνατο νά βοηθήσῃ διά τῶν ἑξῆς τρόπων:

»α. Νά ἀναλάβῃ σημαντικόν μέρος τοῦ βάρους τῆς διατηρήσεως τῆς ἀμυντικῆς ἱκανότητος τῆς Ἑλλάδος εἰς τρόπον ὥστε αὕτη νά δύναται νά ἀνταποκριθῆ εἰς τόν ρόλον τόν ὁποῖον καλεῖται νά παίξῃ εἰς τόν Μεσογειακόν χῶρον. (Ὡς πρός τό σημεῖον τοῦτο ἀναφερόμεθα εἰς τάς συνομιλίας τοῦ κ. ὑπουργοῦ Ἐθνικῆς Ἀμύνης καί τῶν ἐπιτελῶν

του μετά τοῦ πρέσβεως κ. Κιούμπις καί τοῦ στρατηγοῦ Μπέργκ καθώς καί εἰς τά εἰς αὐτούς ἐπιδοθέντα σχετικά σημειώματα).

»β. Νά παράσχη οἰκονομικήν βοήθειαν ὑπό μορφήν συμφωνηθησομένην καθώς καί τήν ἀρωγήν της διά τῆς χρηματοδοτήσεως εἰδῶν κεφαλαιουχικοῦ ἐξοπλισμοῦ, πρώτων ὑλῶν καί γεωργικῶν προϊόντων μέσῳ τῆς Τραπέζης Εἰσαγωγῶν - Ἐξαγωγῶν ἤ μέσῳ ἄλλων καταλλήλων ὀργανισμῶν. (Ὑπενθυμίζεται ὅτι κατά τήν περίοδον τοῦ στρατιωτικοῦ καθεστῶτος παρείχοντο εἰς τήν Ἑλλάδα πιστώσεις μέσῳ τῆς Commodity Credit Corporation).

»γ. Νά ἀσκήση ὅλην της τήν ἐπιρροήν ἐπί διαφόρων διεθνῶν ὀργανισμῶν ὅπως π.χ. ἐπί τῆς Διεθνοῦς Τραπέζης καί τοῦ IMF διά τήν ὑπ' αὐτοῦ παροχήν σημαντικῶν δανείων ὑπό εὐνοϊκούς ὅρους εἰς τήν Ἑλλάδα. Εἰδικώτερον θά ἠδύναντο νά παρασχεθοῦν πρός τήν Ἑλλάδα διευκολύνσεις πετρελαίου (Oil Facilities) ὑπό τοῦ IMF εἰς κλίμακα σημαντικῶς μεγαλυτέραν τῆς τοῦ 1974».

Ἡ ἀπάντηση τῆς ἀμερικανικῆς πλευρᾶς θά δοθεῖ ἀπό τόν Τζ. Κιούμπις, σέ συνάντησή του μέ τόν ὑπουργό Συντονισμοῦ, Π. Παπαληγούρα, στίς 15 Ἰανουαρίου:

«Κατόπιν τηλεφωνικῆς ἐπικοινωνίας μαζί του, ἐδέχθην τόν πρεσβευτήν τῶν Ἡνωμένων Πολιτειῶν τῆς Ἀμερικῆς προκειμένου νά μοῦ μεταδώση τήν ἀπάντησιν τῆς Κυβερνήσεώς του εἰς τό πρός αὐτήν ἐπιδοθέν μνημόνιον τῆς 4.1.75.

»Ὁ πρέσβυς μοῦ ἐδήλωσεν ὅτι συνεζήτησε διά μακρῶν τό θέμα πρῶτον μέ τόν κ. Κίσινγκερ καί δεύτερον μέ τόν νέον ὑφυπουργόν ἐπί τῶν οἰκονομικῶν ὑποθέσεων κ. Ρόμπινσον. Μοῦ ἐδήλωσεν ὅτι ἔχει ἐντολήν τοῦ κ. Κίσινγκερ νά δηλώση κατ' ἀρχήν τά ἑξῆς: "Ἡ Κυβέρνησις τῶν ΗΠΑ συμμερίζεται τάς ἀνησυχίας τῆς ἑλληνικῆς Κυβερνήσεως ἐν σχέσει μέ τά οἰκονομικά καθώς καί εἰδικώτερον μέ τάς ηὐξημένας ἀμυντικάς δαπάνας. Ἡ Κυβέρνησις τῶν ΗΠΑ ἐπιθυμεῖ νά δηλώση ὅτι θά ἐξετάση μέ πᾶσαν δυνατήν συμπάθειαν καί εὐμένειαν τάς ἑλληνικάς ἀπόψεις, ἀλλά καί ἡ ἑλληνική πλευρά πρέπει νά λάβη ὑπ' ὄψιν της ὅτι ἡ οἰκονομική κατάστασις τῶν ΗΠΑ αὐτήν τήν στιγμήν δέν εἶναι καλή λαμβανομένων ὑπ' ὄψιν πρῶτον τῆς ἐνεργειακῆς κρίσεως, δεύτερον τῆς ὑφέσεως, τρίτον τοῦ πληθωρισμοῦ καί τέταρτον τῶν εὐρυτάτων αἰτημάτων πού ἔχουν ὑποβληθῆ πρός τήν ἀμερικανικήν Κυβέρνησιν περί παροχῆς βοηθείας εἰς πλῆθος κατεπειγουσῶν περιπτώσεων ἰδίᾳ Κρατῶν πού πάσχουν ἀπό λιμόν. Ἐν τούτοις, ἐντός τοῦ ὁρίου τοῦ δυνατοῦ, ἡ ἀμερικανική Κυβέρνησις θέλει νά βοηθήση τήν ἑλληνικήν καί θά τήν βοηθήση".

»Ὁ πρέσβυς προσέθεσεν ὅτι διά νά δοθῆ πρακτική συνέχεια, ἡ ἀμερικανική Κυβέρνησις θεωρεῖ ὅτι θά ἦτο χρήσιμον νά ἐκτεθῆ μέ κάποιαν ἀκρίβειαν καί ὅσον τό δυνατόν λεπτομερέστερον ἡ παροῦσα κατάστασις τῆς οἰκονομίας καί αἱ προοπτικαί ἐξελίξεώς της, αἱ γενικώτεραι, ἰδίᾳ δέ αἱ τοῦ ἰσοζυγίου τῶν ἐξωτερικῶν πληρωμῶν. Πρός τόν σκοπόν τοῦτον, ἡ ἀμερικανική Κυβέρνησις θά ἦτο ἑτοίμη εἴτε νά στείλη μία ὁμάδα οἰκονομικῶν ἐμπειρογνωμόνων εἰς Ἀθήνας, εἴτε νά δεχθῆ μία ὁμάδα Ἑλλήνων ἐμπειρογνωμόνων εἰς τήν Οὐάσιγκτων, διά νά ἐξετασθοῦν τά βασικά δεδομένα, τά ἀναγκαῖα διά τήν πλήρη κατανόησιν τοῦ τιθεμένου ἑλληνικοῦ οἰκονομικοῦ προβλήματος. Ἡ ἀμερικανική Κυβέρνησις σημειώνει ὅτι πρός τήν κατεύθυνσιν ταύτην θά ἠδύνατο νά συμβάλη ἀποτελεσματικῶς ἡ ἀποστολή τοῦ Διεθνοῦς Νομισματικοῦ Ταμείου, ἡ ὁποία ἀναμένεται προσεχῶς νά ἔλθη εἰς τήν Ἑλλάδα. Εἰς πᾶσαν περίπτωσιν, συνέχισεν ὁ πρεσβευτής, ἀφοῦ ἐξαντληθῆ ἡ συζήτησις ἐπί τεχνικοῦ ἐπιπέδου, θά ἔπρεπε νά συνεχισθῆ καί νά τελειωθῆ ἐπί ὑψηλοῦ πλέον πολιτικοῦ ἐπιπέδου εἴτε ἐν Ἀθήναις εἴτε εἰς Οὐάσιγκτων.

» Αὐτό, μοῦ εἶπε ὁ πρεσβευτής, εἶναι τό "μήνυμα". Θά σᾶς παρεκάλουν νά μεταδώσητε — προσέθηκε — εἰς τόν κ. πρόεδρον τῆς Κυβερνήσεως, ὅτι, ἀπό πλευρᾶς ἰδίᾳ τοῦ κ. Κίσινγκερ ἀλλά καί τῶν ἄλλων Ἀμερικανῶν ἐπισήμων, ὑπάρχει ἡ πολιτική θέλησις νά βοηθηθῆ ἡ Ἑλλάς εἰς ὅλους τούς τομεῖς καί νά στηριχθῆ δι' ὅλων τῶν εἰς τήν διάθεσιν τῆς ἀμερικανικῆς Κυβερνήσεως μέσων ἡ προσπάθεια τοῦ Κ. Καραμανλῆ.

» Μετά συζήτησιν, κατελήξαμεν εἰς τό ἑξῆς πρόγραμμα ἐνεργειῶν:

» 1. Θά μοῦ κοινοποιήση ὁ πρέσβυς ἐντός μιᾶς ἑβδομάδος ἤ δέκα ἡμερῶν ἕνα πλῆρες ἐρωτηματολόγιον, ἀφοῦ συνεννοηθῆ μέ τήν Οὐάσιγκτων.

» 2. Μετά ἀπό τήν παρέλευσιν ἄλλης μιᾶς ἑβδομάδος, θά ἀφιχθῆ ἐνταῦθα ὁμάς Ἀμερικανῶν ἐμπειρογνωμόνων πρός πληρεστέραν διαφώτισιν.

» 3. Μετά ταύτην, θά σταλῆ εἰς Οὐάσιγκτων ὁμάς Ἑλλήνων ἐμπειρογνωμόνων διά νά διερευνηθοῦν ὅλαι αἱ ὑφιστάμεναι δυνατότητες ἀρωγῆς μέσῳ τῶν διαφόρων οἰκονομικῶν Ὀργανισμῶν, Τραπεζῶν κ.λπ.

» 4. Θά ἐπακολουθήση τελική συνάντησις ἐπί πολιτικοῦ πλέον ἐπιπέδου, ἡ ὁποία θά λάβη χώραν εἴτε εἰς τάς Ἀθήνας, εἴτε εἰς τήν Οὐάσιγκτων, ἀναλόγως τῆς ἀποφάσεως πού ἐν τῷ μεταξύ θά λάβωμεν ἀπό κοινοῦ.

» Ὁ πρέσβυς μοῦ ἐτόνισεν ὅτι θά ἦτο ἄκρως χρήσιμον, ἤδη ἀπό τοῦδε, νά δώσωμεν μίαν πλήρη ἀνάλυσιν τῶν εἰς συνάλλαγμα ὑποχρεώσεων διά δαπάνας ἀμύνης ὡς αὗται θά διαμορφωθοῦν κατά τά προσεχῆ ἔτη. Εἰς τό σημείωμα νά ἀναφέρεται ἀναλυτικῶς ποῖαι ἐκ τῶν ἀναληφθεισῶν τούτων ὑποχρεώσεων ὀφείλονται πρός ἀμερικανικούς Ὀργανισμούς, ἀμερικανικάς Τραπέζας καί ἐν γένει Ἀμερικανούς ὑπηκόους κ.λπ. Τοῦτο τό ζητεῖ ἡ ἀμερικανική Κυβέρνησις μόνον καί μόνον διά νά μπορέση, παρεμβαίνουσα, νά ἐπιτύχη ὑπέρ τῆς Ἑλλάδος παράτασιν τῶν προθεσμιῶν ἀποπληρωμῶν καί ἄλλας ὑπέρ αὐτῆς διευκολύνσεις. Μοῦ ἐτόνισεν ὅτι δέν ἔχει καμμίαν περιέργειαν νά μάθη τό ὕψος τῶν ὑποχρεώσεων τάς ὁποίας ἔχομεν ἀναλάβει ἔναντι Γάλλων ἤ Γερμανῶν ἤ οἱωνδήποτε ἄλλων καί ὅτι ὁ σκοπός τοῦ ἐρωτηματολογίου εἶναι σαφής καί μέ παρακαλεῖ νά μή τοῦ δώσω ἄλλην ἔννοιαν. Μοῦ ἐτόνισεν βεβαίως ὅτι, διά νά ἐκτιμηθῆ ἡ ὅλη οἰκονομική κατάστασις, εἶναι ἀνάγκη νά γνωρίζουν αἱ Ἡνωμέναι Πολιτεῖαι εἰς ποῖον βαθμόν προκύπτει τό συναλλαγματικόν ἔλλειμμα ἀπό τάς ἀνειλημμένας ὑποχρεώσεις διά τήν ἐξασφάλισιν τῶν ἀναγκῶν τῶν Ἐνόπλων Δυνάμεων. Ἀντίστοιχα μοῦ ἀνέφερε καί περί τοῦ ἐκ τῶν πετρελαίων ἐλλείμματος.

» Μοῦ ἐτόνισεν ὅτι ἡ ἀμερικανική Κυβέρνησις θεωρεῖ ὅτι ἡ ἑλληνική ὀρθῶς καί δικαίως προβάλλει ἐφέτος ηὐξημένας ἔναντι τοῦ Διεθνοῦς Νομισματικοῦ Ταμείου ἀξιώ-

σεις παροχῆς διευκολύνσεων πετρελαίου καί ὅτι πρός τήν κατεύθυνσιν αὐτήν εἶναι ἀποφασισμένη ἐπίσης νά μᾶς βοηθήση.

» Μοῦ ἐτόνισεν ὅτι ἀντιλαμβάνεται ὅτι τό ὑπόμνημα τό ὁποῖον ὑπεβάλαμεν πρός τήν ἀμερικανικήν Κυβέρνησιν δέν ἀποβλέπει κυρίως εἰς τήν βοήθειαν τήν ὁποίαν θά ἠδύναντο νά μᾶς παράσχουν αἱ Ἡνωμέναι Πολιτεῖαι μέσῳ διεθνῶν Ὀργανισμῶν εἰς τούς ὁποίους μετέχουν τόσον ἐκεῖναι ὅσον καί ἡ Ἑλλάς, ἀλλά κυρίως εἰς εὐθεῖαν ἀρωγήν τήν ὁποίαν θά ἠδύνατο νά παράσχη ἡ ἰδία ἡ ἀμερικανική Κυβέρνησις πρός τήν Ἑλλάδα μέσῳ τῶν διαφόρων κρατικῶν Ὀργανισμῶν καί Τραπεζῶν ἐπί διακρατικῆς βάσεως»[130].

7 ΙΑΝΟΥΑΡΙΟΥ 1975

Κατατίθεται στή Βουλή τό κυβερνητικό σχέδιο Συντάγματος. Μετά τήν ἀντίδραση τῆς ἀντιπολιτεύσεως στό πρῶτο κυβερνητικό σχέδιο, ὁ Κ. Καραμανλῆς εἶχε δώσει ὁδηγίες γιά τήν τροποποίησή του, ἔτσι ὥστε νά προσεγγίζει τίς ἀπόψεις τῆς μειοψηφίας. Μεταξύ ἄλλων, τό νέο σχέδιο καθόριζε τετραετῆ καί ὄχι πενταετῆ βουλευτική θητεία, δέν ἀνέφερε τήν ἡλικία πού θά ἀπαιτεῖτο γιά τήν ἄσκηση τοῦ δικαιώματος τῆς ψήφου — καί ἔτσι δέν ἀπέκλειε τήν ἐπέκτασή του στίς ἡλικίες ἀπό 18 ὡς 21 — καί ἐνίσχυε τήν αὐτοτέλεια τῶν Ἀνώτατων Ἐκπαιδευτικῶν Ἱδρυμάτων. Τό κυβερνητικό σχέδιο, τό ὁποῖο θά ἀποτελέσει καί τή βάση τοῦ νέου Συντάγματος τῆς χώρας, κινήθηκε στήν κατεύθυνση πού εἶχε χαράξει ἡ πρόταση συνταγματικῆς ἀναθεωρήσεως τοῦ 1963. Ἔτσι, ἀποσκοποῦσε στόν ἐκσυγχρονισμό τοῦ θεσμικοῦ πλαισίου τῆς χώρας, μέσω τῆς λελογισμένης ἐνισχύσεως τῆς ἐκτελεστικῆς ἐξουσίας — ἤδη σημαντικά ἰσχυροποιημένης καί στίς ἄλλες κοινοβουλευτικές δημοκρατίες τῆς Εὐρώπης. Ἐπιπλέον, ὅμως, τῆς προτάσεως τοῦ 1963 (πού ἀπέβλεπε στήν ἀναθεώρηση τοῦ πρώτου μετεμφυλιοπολεμικοῦ, καί ἄρα ἀρκετά περιοριστικοῦ, Συντάγματος), τό σχέδιο προέβλεπε τή λειτουργία τῆς Πολιτείας σέ πλαίσια σημαντικά περισσότερο δημοκρατικά καί φιλελεύθερα, στά ἴχνη τῆς παραδόσεως πού ἤθελε οἱ ἑλληνικοί Καταστατικοί Χάρτες νά εἶναι ἀπό τούς πιό προοδευτικούς στήν Εὐρώπη. Ἡ τελική διαμόρφωση τοῦ Συντάγματος, μετά τήν ἐπεξεργασία του ἀπό τή Βουλή καί τήν ψήφισή του, τόν Ἰούνιο τοῦ ἴδιου ἔτους, θά προσφέρει στή χώρα ἕνα σύγχρονο δημοκρατικό θεσμικό πλαίσιο, ἱκανό νά διασφαλίσει τήν πολιτική ὁμαλότητα, καί νά ὑποστηρίξει τήν εἰσδοχή τῆς Ἑλλάδος στήν ΕΟΚ.

Μέ ἀφορμή τήν κατάθεση τοῦ σχεδίου, ὁ Κ. Καραμανλῆς ἔκαμε τήν ἀκόλουθη δήλωση:

«Θέλω νά τονίσω μέ τήν μεγαλυτέραν δυνατήν ἔμφασιν ὅτι εἶναι ἀπαραίτητον νά συνειδητοποιηθῆ ἀπό ὅλους ὅτι ὁ νέος Καταστατικός Χάρτης τῆς χώρας πρέπει νά ἑδραιώνη καί νά κατοχυρώνη τήν δημοκρατίαν. Προσβλέπομεν εἰς μίαν δημοκρατίαν σύγχρονον καί προοδευτικήν — μαχομένην ὅμως καί ὄχι παράλυτον — ἡ ὁποία νά ἐξασφαλίζη ὁμαλήν ἐξέλιξιν τοῦ δημοσίου βίου· νά καθιστᾶ ἀπρόσβλητον τό Πολίτευμα ἀπό οἱανδήποτε ἐπιβουλήν· καί πρό παντός νά ἔχη τήν ἱκανότητα, ἀλλά καί τήν δύναμιν, νά προσαρμόζη τήν ἐθνικήν μας ζωήν εἰς τάς συγχρόνους συνθήκας».

Στίς 8 Ἰανουαρίου θά διεξαχθεῖ συζήτηση στή Βουλή μέ ἀφορμή τήν ἔναρξη τῆς διαδικασίας γιά τήν ψήφιση τοῦ νέου Συντάγματος. Ὁ ἀρχηγός τῆς ΕΚ-ΝΔ, Γ. Μαῦρος, ἐξέφρασε ἱκανοποίηση γιά τήν τροποποίηση τοῦ ἀρχικοῦ σχεδίου, δήλωσε ὅμως ὅτι οἱ ἀλλαγές δέν ἦταν ἀρκετές γιά νά τό καταστήσουν ἀποδεκτό στήν ἀντιπολίτευση. Ἀναφέρθηκε ἰδιαίτερα στίς ἐξουσίες τοῦ ἀρχηγοῦ τοῦ Κράτους καί στή διαδικασία τῆς ἐκλογῆς του, σημειώνοντας ὅτι ἡ ἀπαιτούμενη πλειοψηφία τῶν δύο τρίτων συνέπιπτε οὐσιαστικά μέ τήν κοινοβουλευτική δύναμη τῆς κυβερνητικῆς πτέρυγας. Ζήτησε, ἀκόμη, μεταξύ ἄλλων, κατάργηση τοῦ αὐτοφώρου γιά ἀδικήματα τοῦ τύπου, κατάργηση τῆς ἐκτοπίσεως καί συνταγματικές προβλέψεις, ἀφενός γιά διακομματικό ἔλεγχο τῶν μέσων μαζικῆς ἐπικοινωνίας καί τῆς Στατιστικῆς Ὑπηρεσίας καί, ἀφετέρου, γιά τήν ἐφαρμογή τοῦ ἐκλογικοῦ νόμου ἀπό τίς μεταπροσεχεῖς ἐκλογές μετά τήν ψήφισή του. Ἐπέκρινε τίς διαδικασίες τῆς ψηφίσεως τοῦ Συντάγματος, τίς ὁποῖες χαρακτήρισε ἰδιαίτερα βραχεῖς καί ζήτησε τήν κατάργηση καί τυπικά, τῶν ἐκτάκτων μέτρων τῆς ἐποχῆς τοῦ ἐμφυλίου. Ὁ πρόεδρος τοῦ ΠΑΣΟΚ, Α. Παπανδρέου, ἀναφέρθηκε καί αὐτός στίς ἁρμοδιότητες τοῦ προέδρου τῆς Δημοκρατίας, γιά νά καταλήξει στό συμπέρασμα ὅτι τό κυβερνητικό σχέδιο, προκρίνοντας τήν ἐνίσχυση τῆς ἐκτελεστικῆς ἐξουσίας καί τοῦ ἀρχηγοῦ τοῦ Κράτους ἦταν ἀντιδημοκρατικό καί ὅτι μποροῦσε νά συγκριθεῖ μέ τά «Συντάγματα» τῆς χούντας. Στίς ἁρμοδιότητες τοῦ προέδρου ἐπικέντρωσε κατά κύριο λόγο τήν κριτική του καί ὁ ἀρχηγός τῆς ΕΔΑ, Η. Ἡλιοῦ.

Κατόπιν, τό λόγο πῆρε ὁ Κ. Καραμανλῆς:

«Κύριοι βουλευταί,

»Θά σᾶς ὁμιλήσω ὡς ἄνθρωπος ὁ ὁποῖος δέν ἔχει προσωπικάς φιλοδοξίας καί ὁ ὁποῖος εὑρίσκεται εἰς τήν πολιτικήν ἀπό ἐθνικόν χρέος. Ὡς ἄνθρωπος ὅμως ὁ ὁποῖος, καίτοι δέν ἔχει προσωπικάς φιλοδοξίας, ἔχει καθήκοντα πού τοῦ ἀνέθεσεν ὁ ἑλληνικός λαός καί ἡ ἱστορική συγκυρία. Καί σᾶς παρακαλῶ νά πιστεύσετε πώς ὅ,τι κάνω, τό κάνω γιά νά ἀνταποκριθῶ εἰς αὐτά ἀκριβῶς τά καθήκοντα.

»Ἡ κατάρτισις σχεδίου Συντάγματος, κύριοι συνάδελφοι, αὐτή καθ' ἑαυτή καί ἀνεξαρτήτως διαφορᾶς ἀπόψεων ἐπί τοῦ περιεχομένου του, ἀποτελεῖ γεγονός ἱστορικῆς σημασίας. Διότι τό Σύνταγμα εἶναι ὁ σκελετός τῆς Πολιτείας

καί ἐγγυᾶται τήν ἐλευθερίαν τῶν πολιτῶν. Καί ἀπό τήν ὀρθήν σύλληψιν καί ἐφαρμογήν του ἐξαρτᾶται ἡ ἀσφάλεια καί ἡ προκοπή τοῦ τόπου.

»Τούτου δοθέντος, θά πρέπη ἡ ἐπεξεργασία τοῦ Συντάγματος νά γίνεται μέ ὑψηλόν αἴσθημα εὐθύνης. Καί νά ἀναζητοῦνται αἱ λύσεις αἱ ὁποῖαι ἀνταποκρίνονται εἰς τά συμφέροντα καί τάς ἀνάγκας μιᾶς χώρας.

»Ὅταν ὁ Σόλων ἠρωτήθη κάποτε ποία εἶναι ἡ καλλιτέρα μορφή Πολιτεύματος, ἀντί ἀπαντήσεως ἠρώτησε: Διά ποῖον λαόν καί διά ποίαν ἐποχήν; Πρᾶγμα πού σημαίνει ὅτι ὁ νομοθέτης ὀφείλει νά ἔχη τήν ἱκανότητα νά ἀνεύρη τό σύστημα ἐκεῖνο, τό ὁποῖον θά συνδυάση τάς βασικάς ἀρχάς τῆς δημοκρατίας μέ τάς περιστάσεις καί τάς εἰδικάς συνθήκας τῆς χώρας του. Αὐτό, ἄλλωστε, τό ἐπιβεβαιώνει καί ἡ διεθνής πρακτική.

»Ὅπως γνωρίζετε, δημοκρατία ὑπάρχει καί εἰς τήν Ἀγγλίαν καί εἰς τήν Γερμανίαν καί εἰς τήν Γαλλίαν καί εἰς τήν Ἀμερικήν καί ἀλλαχοῦ. Λειτουργεῖ ὅμως κατά τρόπον διάφορον, κατά τρόπον προσηρμοσμένον εἰς τάς εἰδικάς συνθήκας ἑκάστης χώρας. Γι' αὐτό ἀκριβῶς καί εὐδοκιμεῖ.

»Εἰς τήν Ἑλλάδα ἀτυχῶς δέν ἐπεδείξαμεν κατά τό παρελθόν αὐτό τό ὑψηλόν αἴσθημα εὐθύνης, εἰς τήν κατάρτισιν τοῦ Καταστατικοῦ Χάρτου τῆς χώρας. Καμμιά Συντακτική, καμμιά Ἀναθεωρητική Βουλή δέν ἔδωσε κατά τρόπον ἔγκυρον καί κατά τρόπον συνταγματικῶς ὀρθόδοξον Σύνταγμα εἰς τήν χώραν. Αἱ πλεῖσται δέ τῶν Βουλῶν αὐτῶν, χωρίς κἄν νά δώσουν Σύνταγμα, κατέληξαν εἰς δικτατορίας.

»Θά μοῦ ἐπιτρέψετε νά ἀναφερθῶ εἰς τήν θλιβεράν αὐτήν ἱστορίαν, τήν ἀπίθανον συνταγματικήν ἱστορίαν τῆς Ἑλλάδος. Καί θά τό κάμω, γιατί θέλω νά προστατεύσω τήν Βουλήν ἀπό τά σφάλματα τοῦ παρελθόντος — σφάλματα τά ὁποῖα ὑπάρχει κίνδυνος, ἐπαναλαμβανόμενα, νά ὁδηγήσουν ἐκεῖ ὅπου ὡδήγησαν καί ἐκεῖνα.

»Τό Σύνταγμα τοῦ 1911 ἐψηφίσθη κατά τρόπον συνταγματικῶς ἀνώμαλον. Πρῶτον, διότι δέν ἐτηρήθη ἡ διαδικασία τοῦ ἄρθρου 107, ἡ ὁποία προέβλεπεν ὅτι ἔπρεπε μετά δίμηνον νά ψηφισθῆ ἐκ νέου ἡ πρότασις τῆς ἀναθεωρήσεως. Δεύτερον, διότι περιέλαβε, πέραν τῶν διατάξεων αἱ ὁποῖαι καθωρίσθησαν πρός ἀναθεώρησιν, ὅλας τάς διατάξεις τοῦ Συντάγματος ἐκτός τῶν θεμελιωδῶν. Αὐτός δέ εἶναι καί ὁ λόγος διά τόν ὁποῖον, ὅπως θά γνωρίζετε, τό Σύνταγμα ἐκεῖνο ἐψηφίσθη μέ ἀποχήν τῆς ἀντιπολιτεύσεως.

»Τό 1920 ὁ Βενιζέλος προεκήρυξεν ἐκλογάς δι' Ἀναθεωρητικήν Βουλήν. Ἡ προκήρυξις ὑπῆρξε ἀντισυνταγματική, διότι δέν προηγήθη ἡ διαδικασία τήν ὁποίαν προέβλεπε τό ἄρθρο 107. Καί ὄχι μόνον αὐτό, ἀλλά ἡ ἡνωμένη τότε ἀντιπολίτευσις, ἡ ὁποία ἐκέρδισε τάς ἐκλογάς, μετέβαλε κατά τρόπον αὐθαίρετον τήν Βουλήν εἰς Συντακτικήν. Ἡ δέ Βουλή ἐκείνη, ἡ Τρίτη Συντακτική Συνέλευσις, ὄχι μόνον δέν ἔδωσε Σύνταγμα, ἀλλά κατέληξεν εἰς τήν Ἐπανάστασιν τοῦ 1922.

»Τό 1924 συνεκλήθη ἡ Δ΄ Συντακτική Συνέλευσις. Ὅπως γνωρίζετε, καί αὐτή ὄχι μόνον δέν ἔδωσε Σύνταγμα, ἀλλά κατέληξεν εἰς τήν δικτατορίαν τοῦ Παγκάλου.

»Τό 1927 ἐψηφίσθη τό γνωστόν Σύνταγμα τῆς Προεδρευομένης Δημοκρατίας. Ἀλλά καί αὐτό κατά τρόπον συνταγματικῶς ἀνορθόδοξον, δεδομένου ὅτι εἶχε λάβει ὡς βάσιν τήν ἔκθεσιν τῆς Ἐπιτροπῆς τῆς Δ΄ Συντακτικῆς Βουλῆς. Τήν ἔκθεσιν αὐτήν εἶχε παραπέμψει εἰς τήν Βουλήν τοῦ 1926, ἡ ὁποία ὅμως εἶχεν ἐκλεγῆ μέ περιωρισμένα ἀναθεωρητικά δικαιώματα. Ἦτο δηλαδή ὑποχρεωμένη νά ἐπικυρώση ἐντός 45 ἡμερῶν τό Ψήφισμα τῆς Συντακτικῆς Βουλῆς τοῦ 1924. Ἀντί τῶν 15 ἡμερῶν, κατά παράβασιν τοῦ νόμου διά τοῦ ὁποίου προεκηρύσσοντο αἱ ἐργασίαι, αἱ συζητήσεις παρετάθησαν ἐπί ἑπτάμηνον. Καί ἀντί νά υἱοθετηθῆ ὡς Κῶδιξ ἡ ἔκθεσις τῆς Ἐπιτροπῆς τῆς Συντακτικῆς Βουλῆς τοῦ 1924, ἐγένοντο καί νέαι τροποποιήσεις, πρᾶγμα τό ὁποῖον σημαίνει ὅτι καί εἰς τήν περίπτωσιν αὐτήν δέν ἐγένετο σεβαστή ἡ διαδικασία ἡ ὁποία προεβλέπετο ἀπό τό Σύνταγμα, διά τήν ἀναθεώρησίν του.

»Τό 1935, μετά τό κίνημα τοῦ Μαρτίου, συνεκλήθη ἡ Ε΄ Συντακτική Συνέλευσις. Καί ὄχι μόνον δέν ἔδωσε καί αὐτή Σύνταγμα, ἀλλά κατέληξεν, ὅπως γνωρίζετε, εἰς τό πραξικόπημα τοῦ Κονδύλη. Ἐν συνεχείᾳ, μετά τήν παλινόρθωσιν, προεκηρύχθησαν ἐκλογαί διά τήν Ἀναθεωρητικήν Βουλήν. Καί τοῦτο παρανόμως καί ἀντισυνταγματικῶς, δεδομένου ὅτι ὁ ἐπανελθών βασιλεύς δέν εἶχε τό δικαίωμα νά διαλύση Συντακτικήν Συνέλευσιν. Αὐτή δέ ἡ Ἀναθεωρητική Βουλή — ἡ Τρίτη — ὡδήγησεν εἰς τήν δικτατορίαν Μεταξᾶ. Συνεπῶς, οὔτε ἡ Συντακτική τοῦ 1925, οὔτε ἡ Ἀναθεωρητική τοῦ 1936 ἔδωσαν στήν χώρα Σύνταγμα, ἀλλ' ὡδήγησαν — ἐπαναλαμβάνω — εἰς δικτατορίαν.

»Ἐρχόμεθα τέλος εἰς τό Σύνταγμα τοῦ 1952. Ὅπως γνωρίζετε, μετά τόν πόλεμον συνεκλήθη ἡ Δ΄ Ἀναθεωρητική Βουλή. Μολονότι ἡ Βουλή αὐτή ἐξήντλησε σχεδόν τήν τετραετίαν, δέν κατέστη ἱκανή νά δώση Σύνταγμα. Γιά τόν λόγον δέ αὐτόν καί διελύθη. Διελύθη ὅμως κατά τρόπον ἀντισυνταγματικόν, διότι ὁ βασιλεύς δέν εἶχε τό δικαίωμα νά διαλύση Ἀναθεωρητικήν Βουλήν, χωρίς νά προκηρύξη ἐκλογάς δι' ἑτέραν Ἀναθεωρητικήν. Ἡ χώρα εὑρέθη πρό συνταγματικοῦ ἀδιεξόδου, ἐφ' ᾧ καί παρέστη ἀνάγκη νά ἀσχοληθῆ ἡ Βουλή τοῦ 1950 μέ τήν διαδικασίαν τῆς ἀναθεωρήσεως τοῦ Συντάγματος. Ἐπειδή ὅμως ἡ Βουλή διελύθη προτοῦ ὁλοκληρώση τήν διαδικασίαν αὐτήν, ἠναγκάσθησαν οἱ ἀρχηγοί τῶν κομμάτων νά συμφωνήσουν καί νά δεχθοῦν ὡς Σύνταγμα τήν Ἔκθεσιν πού εἶχε συντάξει ἡ Ἐπιτροπή τῆς Ἀναθεωρητικῆς τοῦ 1946. Καί ὅπως γνωρίζετε, τό Σύνταγμα ἐψηφίσθη ὡς κῶδιξ, μέ ἀποχήν τῆς ἀντιπολιτεύσεως — τοῦ Ἑλληνικοῦ Συναγερμοῦ.

»Ἔκρινα χρήσιμον νά ἀναφερθῶ εἰς τήν ἱστορίαν αὐτήν, διότι εἶναι δυνατόν νά ἀντλήσωμεν ἐξ αὐτῆς διδάγματα. Εἶναι δυνατόν παραδειγματιζόμενοι νά ἀποφύγωμεν τά σφάλματα πού διεπράχθησαν εἰς τό παρελθόν καί τά ὁποῖα ὡδήγησαν — ὅπως εἶπα — εἰς ἐθνικάς περιπετείας.

»Κύριοι βουλευταί,

»Θά ἔλθω ἤδη εἰς τό κύριον θέμα τῆς σημερινῆς συζητήσεως — εἰς τό σχέδιον Συντάγματος τό ὁποῖον κατέθεσεν ἡ Κυβέρνησις εἰς τήν Ἐθνικήν Ἀντιπροσωπείαν. Ἐάν παρίσταται ἀνάγκη νά ἀσχολούμεθα σήμερον μέ τήν ἀναθεώρησιν τοῦ Συντάγματος, αὐτό ὀφείλεται εἰς τό γεγονός ὅτι ἔγινεν, ἔστω καί ἀργά, ἀποδεκτόν ἀπό ὅλους μας ὅτι τό Σύνταγμα τοῦ 1952 ἦτο: πρῶτον, ἀναχρονιστικόν καί, δεύτερον, ἀπετέλει τροχοπέδην εἰς τήν πρόοδον τοῦ τόπου· θά ἐνθυμῆσθε ὅλοι ὅτι ὑπῆρξαν περιπτώσεις κατά τάς ὁποίας συνεζητεῖτο ἐπί πεντάμηνον ἕνα νομοσχέδιον καί ἐπί τρί-

μηνον μία ἐπερώτησις. Καί ὑπῆρξαν ἐπίσης περιπτώσεις κατά τάς ὁποίας ἡ Βουλή μετεβάλλετο εἰς ἀρένα ταυρομαχίας.

»Τό σχέδιον τοῦ Συντάγματος, τό ὁποῖον εἶχε τήν τιμήν ἡ Κυβέρνησις νά καταθέση εἰς τήν Βουλήν, ἀποβλέπει εἰς τήν θεραπείαν αὐτῶν ἀκριβῶς τῶν ἀδυναμιῶν. Καί τό κάμνει κατά τρόπον μετρημένον καί χωρίς ὑπερβολάς. Θά ἔλεγα ὅτι τό κάμνει μέ ἀριστοτέλειον μέτρον. Αὐτός δέ εἶναι καί ὁ λόγος διά τόν ὁποῖον τό ἀπεκάλεσα "Σύνταγμα Ἑλληνικόν".

»Τό σχέδιον αὐτό ἄλλωστε εἶναι σύμφωνον καί μέ τάς θέσεις τάς ὁποίας ὑπεστήριξα πρό τῶν ἐκλογῶν. Ὅπως γνωρίζετε, κατ' ἐπανάληψιν ἐδήλωσα ὅτι προτίθεμαι νά εἰσηγηθῶ Σύνταγμα Κοινοβουλευτικῆς Δημοκρατίας μέ ἐνισχυμένην τήν Ἐκτελεστικήν Ἐξουσίαν. Σύνταγμα, δηλαδή, τό ὁποῖον νά ἐπιτρέπη εἰς τό Κράτος καί τήν Κυβέρνησιν νά δρᾶ μέ ταχύν καί ἀποδοτικόν ρυθμόν.

»Ἡ ἀντιπολίτευσις ἀντέδρασε κατά τοῦ σχεδίου αὐτοῦ, καί θά μοῦ ἐπιτραπῆ νά εἴπω ὅτι ἀντέδρασε προμελετημένα. Ἐπετέθη ἐναντίον τοῦ σχεδίου τοῦ Συντάγματος, πρίν κἄν γνωρίση τό περιεχόμενόν του. Καί ἐξαπέλυσεν ἐπίθεσιν κατ' αὐτοῦ μόλις ἐδημοσιεύθη, καί πρίν καλά-καλά βρῆ τόν χρόνον νά τό μελετήση. Καί ὄχι μόνον τό ἐπέκρινε, ἀλλά παρεσύρθη καί εἰς ὑπερβολάς. Τό ἐχαρακτήρισεν ἀντισυνταγματικόν, ἀντιδημοκρατικόν, αὐθαίρετον. Καί μία πτέρυξ μάλιστα, ἡ ὁποία εἶναι ἐπιρρεπής εἰς τάς ὑπερβολάς, τό ἐχαρακτήρισε "παπαδοπουλικό".

»Κύριοι συνάδελφοι, ποῖα εἶναι τά χαρακτηριστικά τῆς δημοκρατίας; Εἶναι ὁ πολυκομματισμός, ἡ νομιμότης τῆς ἀντιπολιτεύσεως, οἱ ἐλεύθερες ἐκλογές καί ἡ κατοχύρωσις τῶν ἀτομικῶν ἐλευθεριῶν. Ἀπό τά στοιχεῖα αὐτά, ποῖο εἶναι ἐκεῖνο τό ὁποῖον λείπει ἀπό τό κυβερνητικόν σχέδιον, διά νά τό χαρακτηρίσετε ἀντιδημοκρατικόν;

»Κύριοι βουλευταί, ὅπως ἐτόνισα, τό κάθε Σύνταγμα ποικίλλει ἀπό χώραν εἰς χώραν, διότι γιά νά ἐπιζήση ἔχει ἀνάγκην προσαρμογῆς.

»Ἡ ἀντιπολίτευσις ἐπέκρινε τό κυβερνητικόν σχέδιον, ἰσχυριζομένη ὅτι δίδει εἰς τόν πρόεδρον τῆς Δημοκρατίας ὑπερεξουσίας. Ποῦ ὅμως εὑρίσκονται αἱ ὑπερεξουσίαι αὐταί; Ἠμπορεῖ αἱ ἐξουσίαι τοῦ σχεδίου νά εἶναι περισσότεραι ἀπό τό Σύνταγμα τοῦ 1927, ἀλλά εἶναι ὀλιγώτεραι ἀπό τό Σύνταγμα τοῦ 1952 — Σύνταγμα μάλιστα πού ἐψήφισε καί ἐδημοσίευσε Κυβέρνησις Κέντρου. Ὅπως γνωρίζετε, κατά τό Σύνταγμα τοῦ 1952 ὁ βασιλεύς εἶχεν ἀπεριόριστον τό δικαίωμα τῆς διαλύσεως τῆς Βουλῆς, καθώς καί τοῦ διορισμοῦ καί τῆς παύσεως τῆς Κυβερνήσεως. Κατά τό κυβερνητικόν σχέδιον ὁ πρόεδρος τῆς Δημοκρατίας ἔχει τά αὐτά δικαιώματα, ἀλλά ὑπό σαφεῖς περιορισμούς.

»Πρῶτον, διότι ὁρίζει ὅτι μετά τάς ἐκλογάς ὁ ἀρχηγός τοῦ Κράτους εἶναι ὑποχρεωμένος νά καλέση τόν ἀρχηγόν τῆς πλειοψηφίας. Δεύτερον, διότι ἐάν δέν ὑπάρχη ἀρχηγός πλειοψηφίας εἶναι ὑποχρεωμένος νά καλέση τόν ἀρχηγόν τῆς σχετικῆς πλειοψηφίας. Καί, τρίτον, διότι εἰς πᾶσαν περίπτωσιν, ὅταν θά παραστῆ ἀνάγκη νά κάμη χρῆσιν τῶν ἐξουσιῶν του, εἶναι ὑποχρεωμένος νά συμβουλευθῆ τό Συμβούλιον τῆς Δημοκρατίας.

»Ἐάν συγκρίνετε τάς ἐξουσίας τοῦ βασιλέως εἰς τό Σύνταγμα τοῦ 1952 — αἱ ὁποῖαι, ἐπαναλαμβάνω, ἦταν ἄνευ περιορισμοῦ — μέ τάς ἐξουσίας τάς ὁποίας χορηγεῖ τό κυβερνητικόν σχέδιον εἰς τόν ἀρχηγόν τοῦ Κράτους, θά βεβαιωθῆτε ὅτι αἱ ἐξουσίαι τοῦ προέδρου τῆς Δημοκρατίας εἶναι ὀλιγώτεραι ἀπό ἐκείνας τάς ὁποίας εἶχεν ὁ βασιλεύς μέ τό Σύνταγμα τοῦ 1952.

»Ἀλλά, κύριοι βουλευταί, ὅταν ὁμιλοῦμε περί τοῦ ἀρχηγοῦ τοῦ Κράτους, ἐννοοῦμε τόν ρυθμιστήν τοῦ πολιτεύματος. Ἐάν ὁ ἀρχηγός τοῦ Κράτους δέν διαθέτη στοιχειώδεις ἐξουσίας, πῶς εἶναι δυνατόν νά ἀσκήση τόν ρυθμιστικόν του ρόλον; Ἂν μία Βουλή ἀρνῆται ἐπί μῆνας νά δώση κυβέρνησιν εἰς τήν Τουρκίαν καί ἀλλαχοῦ, ἐάν μία Βουλή ἔρχεται εἰς ἐμφανῆ ἀντίθεσιν μέ τό δημόσιον αἴσθημα, ποῖος θά εἶναι ἐκεῖνος ὁ ὁποῖος θά προστατεύση τήν χώραν ἀπό τήν σῆψιν καί ἐνδεχομένως ἀπό τήν ἀναρχίαν; Θά εἶναι ὁ ἀρχηγός τοῦ Κράτους. Δι' αὐτό καί τοῦ ἀναγνωρίζονται ὡρισμέναι ἐξουσίαι. Ἐπαναλαμβάνω ὅμως ὅτι αἱ ἐξουσίαι αὐταί εἰς τό κυβερνητικόν σχέδιον Συντάγματος τελοῦν ὑπό περιορισμούς, ὥστε νά μήν ὑπάρχη κίνδυνος νά γίνη αὐθαίρετος χρῆσις αὐτῶν.

»Ἡ ἀντιπολίτευσις ὑπεστήριξεν ἐπίσης ὅτι τό κυβερνητικόν σχέδιον φαλκιδεύει τάς ἐξουσίας τῆς Βουλῆς. Καί αὐτό ὅμως εἶναι ἀνακριβές. Διότι, ὅπως γνωρίζετε, κατά τό σχέδιον ἡ Κυβέρνησις δέν ἔχει αὐτόνομον Νομοθετικήν Ἐξουσίαν. Τῆς ἀναγνωρίζεται Νομοθετική Ἐξουσία μόνον εἰς τήν περίπτωσιν τῶν ὀργανωτικῶν διαταγμάτων καί τοῦτο ὅμως, μόνον διά νά ἀπαλλάσση τήν Βουλήν ἀπό φόρτον ἐργασίας εἰς θέματα δευτερευούσης σημασίας.

»Καί ὄχι μόνον αὐτό, ἀλλά τίθενται καί περιορισμοί, ὅτι μέ αὐτά τά ὀργανωτικά διατάγματα δέν ἐπιτρέπεται οὔτε αὔξησις τοῦ ἀριθμοῦ τοῦ προσωπικοῦ, οὔτε μεταβολή τῆς διαρθρώσεώς του, ὥστε ν' ἀποκλείεται καί ἡ ἐλαχίστη ὑπόνοια ὅτι εἶναι δυνατόν ἡ Κυβέρνησις νά κάνη κακήν χρῆσιν αὐτῆς τῆς ἐξουσίας.

»Κύριοι βουλευταί,

»Ἡ ἀντιπολίτευσις συνέδεσε τό θέμα τῆς Νομοθετικῆς Ἐξουσίας, μέ τόν πρόεδρον τῆς Δημοκρατίας. Ἀλλά τήν Νομοθετικήν Ἐξουσίαν τήν ὁποίαν ἐμνημονεύσαμεν, τήν ἀσκεῖ ἡ Κυβέρνησις. Μή ἔχουσα δέ ἡ Κυβέρνησις αὐτόνομον Νομοθετικήν Ἐξουσίαν, ἀσκεῖ ἐκείνην τήν ὁποίαν τῆς δίδει ἡ Βουλή. Καί εἶναι ἡ ἐξουσία αὐτή δύο εἰδῶν: ἐκείνη τήν ὁποίαν ἀσκεῖ κατ' ἐξουσιοδότησιν καί ἐκείνη τήν ὁποίαν ἀσκεῖ μέ πράξεις τοῦ Ὑπουργικοῦ Συμβουλίου νομοθετικοῦ περιεχομένου. Τάς δευτέρας ὅμως ὑποχρεοῦται ἡ Κυβέρνησις ἐντός ὡρισμένης προθεσμίας νά τάς καταθέση εἰς τήν Βουλήν. Καί ἐάν δέν κυρωθοῦν ἀπό τήν Βουλήν, παύουν νά ἰσχύουν. Συνεπῶς, δέν ὑπάρχει φαλκίδευσις τῆς Νομοθετικῆς Ἐξουσίας. Ἐκεῖ δέ ὅπου ἀσκεῖ ἡ Ἐκτελεστική Ἐξουσία νομοθετικόν ἔργον, τό ἀσκεῖ κατ' ἐντολήν καί ἐξουσιοδότησιν τῆς Βουλῆς.

»Ἡ ἀντιπολίτευσις, κύριοι συνάδελφοι, πέραν τῶν ἄλλων συνέδεσε τό θέμα τοῦ Συντάγματος καί μέ τό πρόσωπόν μου. Ἐξέφρασε τάς ἀνησυχίας της, ἀλλά καί τήν ἀγανάκτησίν της, διότι τό κυβερνητικόν σχέδιον ἔγινε στά μέτρα μου.

»Κύριοι βουλευταί,

»Ἡ Κυβέρνησις ἐπιθυμεῖ νά καταρτίση θεσμούς μονίμους, μή ἐπηρεαζομένους ἀπό πρόσωπα. Ἡ ἀντιπολίτευσις εἶναι ἐκείνη ἡ ὁποία, προκειμένου νά καθορίση τήν θέσιν της ἐπί τοῦ θεσμοῦ, θέλει νά γνωρίση τά πρόσωπα. Ἡ ἀντιπολίτευσις εἶναι συνεπῶς ἐκείνη ἡ ὁποία, ἀρνητικά

βέβαια, θέλει νά κόψη τό Σύνταγμα εἰς τά μέτρα μου — καί ὄχι ἡ Κυβέρνησις. Διότι — ἐπαναλαμβάνω — ὅταν ἡ ἀντιπολίτευσις, προκειμένου νά καθορίση τήν θέσιν της ἐπί τῶν ἐξουσιῶν τοῦ προέδρου, συνδυάζη τόν θεσμόν μέ συγκεκριμένον πρόσωπον, σημαίνει ὅτι αὐτή θέλει νά καθορίση τάς διατάξεις τοῦ Συντάγματος εἰς τά μέτρα τά δικά μου καί ὄχι ἡ Κυβέρνησις.

»Ἀλλά, ἀνεξαρτήτως αὐτοῦ, εἶμαι ὑποχρεωμένος νά δηλώσω διά τήν ἀπαράδεκτον αὐτήν πρόκλησιν, ὅτι εἰς οὐδένα, οὔτε καί εἰς τόν ἑαυτόν μου ἀναγνωρίζω τό δικαίωμα νά μοῦ ἀρνηθῆ τό δικαίωμα πού ἔχει ὁ οἱοσδήποτε Ἕλλην πολίτης, νά γίνη πρόεδρος Δημοκρατίας!

»Τό ἄν θά κάμω ἤ ὄχι χρῆσιν τοῦ δικαιώματος αὐτοῦ, αὐτό ἀφορᾶ ἐμέ καί τόν ἑλληνικόν λαόν — καί ὄχι τήν ἀντιπολίτευσιν.

»Τινές βουλευταί (ἐκ τῆς ἀντιπολιτεύσεως): *Τόν ἑλληνικόν λαόν, ναί.*

»Κ. Καραμανλῆς: *Διατί ἐνοχλεῖσθε; Ὁ λαός μοῦ ἐνεπιστεύθη τήν ἐξουσίαν. Δέν εἶπε πῶς θά τήν ἀσκήσω.*

»Κύριοι συνάδελφοι, ἕνα ἀπό τά ἀρχαιότερα καί δυσκολώτερα προβλήματα εἰς τήν πολιτικήν εἶναι ὁ ἰσόρροπος συνδυασμός μιᾶς ἰσχυρᾶς καί σταθερᾶς Κυβερνήσεως, ἀπαραιτήτου διά τήν ἀσφάλειαν καί τήν προκοπήν τῆς χώρας, μέ τήν πραγματικήν ἐλευθερίαν. Τό πρόβλημα ὑφίσταται ἀπό τόν καιρόν πού ὑπάρχει τό θέμα τό ὁποῖον ἀπησχόλησεν ὅλους τούς πολιτικούς φιλοσόφους: ὁ ἰσόρροπος συνδυασμός μεταξύ πολιτικῆς σταθερότητος καί πραγματικῆς ἐλευθερίας.

»Μεταπολεμικά, καί ἰδίως τόν τελευταῖον καιρόν, εἰς ὅλας τάς χώρας παρετηρήθη μία τάσις ἐνισχύσεως τῆς Ἐκτελεστικῆς Ἐξουσίας, χωρίς βεβαίως ἐκμηδενισμόν τῆς Νομοθετικῆς.

»Εἰς τήν Ἀγγλίαν ὁ πρωθυπουργός εἶναι πανίσχυρος. Πέραν τῶν ἄλλων, ἀσκεῖ αὐτός τό δικαίωμα τῆς διαλύσεως τοῦ Κοινοβουλίου. Καί, ὅπως γνωρίζετε, ἡ διάλυσις εἶναι τό ἀντίβαρον τοῦ δικαιώματος τῆς Βουλῆς νά ἀνατρέπη τήν Κυβέρνησιν.

»Ἐκτός αὐτοῦ τό δικομματικόν καί τό πλειοψηφικόν σύστημα ἐπιτρέπει εἰς τόν πρωθυπουργόν νά ἔχη πλήρη ἔλεγχον ἐπί τῆς πλειοψηφίας τῆς Βουλῆς. Αὐτός δέ εἶναι καί ὁ λόγος διά τόν ὁποῖον καί ἕνας Γάλλος συνταγματολόγος ἐχαρακτήρισε τόν πρωθυπουργόν τῆς Ἀγγλίας ὡς μονάρχην ἐν δημοκρατίᾳ. Διότι ἀκριβῶς ἔχει τό δικαίωμα τῆς διαλύσεως τῆς Βουλῆς.

»Ἰδού λοιπόν ὅτι εἰς τήν Ἀγγλίαν, τήν κοιτίδα τοῦ Κοινοβουλευτισμοῦ, ἡ Ἐκτελεστική Ἐξουσία εἶναι τόσον ἐνισχυμένη, ὥστε ὁ πρωθυπουργός νά εἶναι ὄχι μόνον πρωθυπουργός, ἀλλά νά ὑποκαθιστᾶ καί τόν ἀνώτατον ἄρχοντα, ἀσκῶν τάς προνομίας αὐτοῦ.

»Εἰς τήν Γαλλίαν, ὅπως γνωρίζετε, ὑπάρχει ἐπιφανειακός Κοινοβουλευτισμός, διότι εἶναι ὑπερτροφικά ἐνισχυμένη ἡ Ἐκτελεστική Ἐξουσία. Ἐκεῖ, ὁ πρόεδρος τῆς Δημοκρατίας ἔχει, ἐκτός τῶν ἄλλων, τό δικαίωμα, κηρύσσων τήν κατάστασιν ἐκτάκτων περιστάσεων σύμφωνα μέ τό ἄρθρον 16 τοῦ γαλλικοῦ Συντάγματος, νά ἀναστέλλη κατά τήν κρίσιν του καί ἐπ' ἀόριστον ὁλόκληρον τό Σύνταγμα. Ἔχει, δηλαδή, οὔτε λίγο, οὔτε πολύ, ἐκ τοῦ Συντάγματος τό δικαίωμα νά ἀσκῆ δικτατορίαν!

»Ὅπως γνωρίζετε, ὁ Γάλλος πρόεδρος προεδρεύει τοῦ Ὑπουργικοῦ Συμβουλίου, προκηρύσσει δημοψηφίσματα ἄνευ προσυπογραφῆς καί ἔχει σωρείαν ἄλλων προνομίων, τά ὁποῖα — ἐπαναλαμβάνω — ὡδήγησαν τούς συνταγματολόγους εἰς τό συμπέρασμα ὅτι εἰς τήν Γαλλίαν δέν ὑπάρχει ὀρθόδοξος Κοινοβουλευτισμός.

»Εἰς τήν Γερμανίαν διά νά ἀποκτήσουν πολιτικήν σταθερότητα καί νά σώσουν τήν δημοκρατίαν, παρέστη ἀνάγκη νά ἐνισχύσουν καί ἐκεῖ δραστικά τήν Ἐκτελεστικήν Ἐξουσίαν. Ὅπως γνωρίζετε, ἡ γερμανική Κυβέρνησις ἔχει τό δικαίωμα, κηρύσσουσα τήν κατάστασιν ἐκτάκτου ἀνάγκης, νά κυβερνᾶ καί νά νομοθετῆ ἐπί ἑξάμηνον ἐναντίον τῆς θελήσεως τῆς Βουλῆς, σύμφωνα μέ τό ἄρθρον 81 τοῦ Συντάγματος. Τοῦτο σημαίνει ὅτι καί εἰς τήν Γερμανίαν, ὅταν ὑπάρχουν ἔκτακτοι περιστάσεις, παρέχεται εἰς τήν Κυβέρνησιν ἡ δυνατότης ἀσκήσεως ἐξαιρετικῶν ἐξουσιῶν.

»Δέν θά ἀναφερθῶ εἰς τό παράδειγμα τῆς Ἀμερικῆς εἰς τήν ὁποίαν — ὅπως γνωρίζετε — ὁ πρόεδρος τῆς Δημοκρατίας εἶναι σχεδόν δικτάτωρ. Διότι ὁ Ἀμερικανός πρόεδρος εἶναι συγχρόνως καί πρωθυπουργός· δέν δεσμεύεται ἀπό Ὑπουργικόν Συμβούλιον — εἰς τήν Ἀμερικήν δέν ὑπάρχει Ὑπουργικόν Συμβούλιον· διορίζει καί παύει ἐλευθέρως τούς ὑπουργούς καί ἔχει τό βέτο, δηλαδή δικαίωμα ἀναπομπῆς τῶν νόμων, οἱ ὁποῖοι καθίστανται ὑποχρεωτικοί, μόνον ὅταν ψηφισθοῦν ἀπό τά δύο τρίτα τοῦ Κογκρέσου.

»Ὅπως βλέπετε, κύριοι συνάδελφοι, εἰς ὅλας τάς μεγάλας Δημοκρατίας παρέστη ἀνάγκη, λόγῳ τῆς ραγδαίας τεχνολογικῆς ἐξελίξεως καί τῶν πολυπλόκων οἰκονομικῶν καί κοινωνικῶν προβλημάτων τά ὁποῖα ἐμφανίζει ἡ ἐποχή μας, νά ἐνισχυθῆ ἀλλοῦ περισσότερον, ἀλλοῦ ὀλιγώτερον ἡ Ἐκτελεστική Ἐξουσία, διά νά δύναται νά κυβερνᾶται ἡ χώρα κατά τρόπον ἀποτελεσματικόν.

»Ἀνέφερα παραδείγματα Δημοκρατιῶν πού ἔχουν μεγάλην δημοκρατικήν παράδοσιν καί θά ἤθελα νά ἐρωτήσω τήν ἀντιπολίτευσιν: ποίαν σχέσιν ἔχουν αἱ ἐξουσίαι τάς ὁποίας εἰς τάς μεγάλας αὐτάς Δημοκρατίας δίδει τό Σύνταγμα εἰς τήν Ἐκτελεστικήν Ἐξουσίαν, μέ ἐκείνας τάς ὁποίας δίδει τό κυβερνητικόν σχέδιον εἰς τήν ἰδικήν μας; Κανένα ἐκ τῶν δικαιωμάτων αὐτῶν, ἡ χρῆσις τῶν ὁποίων παραμερίζει τελείως τήν Ἐθνικήν Ἀντιπροσωπείαν, δέν προβλέπεται ἀπό τό κυβερνητικόν σχέδιον. Ἀντιθέτως, τό κυβερνητικόν σχέδιον, μολονότι ἀναγνωρίζει τήν ἀνάγκην τῆς ἐνισχύσεως τῆς Ἐκτελεστικῆς Ἐξουσίας, διετυπώθη κατά τρόπον μετριοπαθῆ. Καί διετυπώθη κατά τρόπον μετριοπαθῆ, διότι ἤθελε νά προσφέρη τήν βάσιν διά τάς συζητήσεις τῆς Βουλῆς.

»Καί νομίζω ὅτι δικαιοῦμαι, μέ τήν πεῖραν τήν ὁποίαν ἔχω, νά συστήσω εἰς τήν Ἐθνικήν Ἀντιπροσωπείαν νά ἐνισχύση περισσότερον τήν Ἐκτελεστικήν Ἐξουσίαν, ὅπως συμβαίνει εἰς τάς μεγάλας Δημοκρατίας τάς ὁποίας ἐμνημόνευσα.

»Κύριοι βουλευταί,

»Ἡ ἀντιπολίτευσις, μολονότι ἀσυζητητί ἀπέρριψεν ὡς ἀπαράδεκτον τό κυβερνητικόν σχέδιον, ὁμιλεῖ ἐπιμόνως περί Συντάγματος κοινῆς ἀποδοχῆς. Θά ἦτο εὐχῆς ἔργον νά ὑπάρξη Σύνταγμα κοινῆς ἀποδοχῆς. Ἀλλά πῶς εἶναι δυνατόν τοῦτο, ὅταν ἔχωμεν διαφορετικάς ἀπόψεις ἐπί τοῦ τρόπου ὀργανώσεως τῆς Πολιτείας;

Οὐσιαστική συζήτηση στό Κοινοβούλιο γιά τό σχέδιο Συντάγματος.

»Ἐάν ἡ ἄκρα Ἀριστερά διέθετε τήν ἐξουσίαν, θά ἐπέβαλλε Σύνταγμα ὁλοκληρωτικόν. Σύνταγμα τό ὁποῖον θά ἀφαιροῦσε καί τάς ἀτομικάς καί τάς πολιτικάς ἐλευθερίας τῶν Ἑλλήνων. Καί θά τό ἐπέβαλλε, διά νά εἶναι συνεπής πρός τήν ἰδεολογίαν της.

»Ἐάν εἶχε τήν πλειοψηφίαν τό ΠΑΣΟΚ θά ἐπέβαλλε Σύνταγμα τό ὁποῖον θά εὑρίσκετο μεταξύ δημοκρατικοῦ σοσιαλισμοῦ καί κομμουνισμοῦ, συμφώνως πρός τάς διακηρύξεις του. Καί πάντως θά ἦτο Σύνταγμα τό ὁποῖον θά εὑρίσκετο ἐκτός τῆς ἑλληνικῆς πραγματικότητος.

»Τέλος, ἐάν διέθετε τήν ἐξουσίαν ἡ ΕΚ-ΝΔ θά ἐπέβαλλε Σύνταγμα τύπου Ζαΐμη τοῦ 1927.

»Γνωρίζετε, κύριοι συνάδελφοι, ὅτι μεταξύ τοῦ 1924 καί τοῦ 1936, ὅταν εἴχομεν στόν τόπον μας τήν πρώτην Προεδρευομένην Δημοκρατίαν, ἔλαβον χώραν δύο δικτατορίαι, τρία πραξικοπήματα καί δύο στρατιωτικά κινήματα.

»Καί κατά τήν διάρκειαν αὐτῶν τῶν 11 ἐτῶν πού ἡ Ἐκτελεστική Ἐξουσία ἦτο ἀνάπηρος καί ὁ πρόεδρος τῆς Δημοκρατίας διακοσμητικόν πρόσωπον, ἔφθασεν ἡ χώρα εἰς κατάστασιν ἀποσυνθέσεως. Τελικῶς ἡ Δημοκρατία ἐκείνη ὡδήγησεν εἰς τήν δικτατορίαν Μεταξᾶ. Ἐνεφάνιζε δέ καθ' ὅλην τήν διάρκειαν τοῦ βίου της τήν Ἑλλάδα ὡς Κράτος "ὀπερέττα" — ὀπερέττα ἡ ὁποία ὑπεχρέωσε τόν Ἐλευθέριον Βενιζέλον νά καταρασθῆ τό Σύνταγμα ἐκεῖνο καί νά ὑποστηρίξη ἀπόψεις αἱ ὁποῖαι ὑπερακοντίζουν ὄχι μόνον τό κυβερνητικόν σχέδιον, ἀλλά ἀκόμη καί τό γαλλικόν Σύνταγμα πού ἐνισχύει ὑπερτροφικά τήν Ἐκτελεστικήν Ἐξουσίαν.

»Ὑπεστήριξεν ὁ Ἐλευθέριος Βενιζέλος — τόν ὁποῖον ἡ Ἕνωσις Κέντρου ἐμφανίζει ὑπερηφάνως ὡς πρόγονον καί πολιτικόν της διδάσκαλον — ὅτι διά νά κυβερνηθῆ καί νά σωθῆ ἡ Ἑλλάς, παρίσταται ἀνάγκη ὑπερτροφικῆς ἐνισχύσεως τῆς Ἐκτελεστικῆς Ἐξουσίας, μέ δραστικόν περιορισμόν τῶν ἐξουσιῶν τοῦ Κοινοβουλίου. Δέν νομίζω ὅτι ἔχω ἀνάγκην νά ἐκθέσω τάς ἀπόψεις τοῦ πολιτικοῦ ἐκείνου ἀνδρός, διότι ἐδημοσιεύθησαν εἰς τόν τύπον καί διότι εἶναι εὔκολον νά τάς εὕρετε καί νά τάς ἀναγνώσετε.

»Κύριοι συνάδελφοι, παρακολουθῶν κανείς τάς δηλώσεις τῶν διαφόρων κομμάτων εἰς τόν τύπον, ἔχει τήν ἐντύπωσιν ὅτι εἰς τήν χώραν αὐτήν δέν ὁμιλοῦν ὅλοι τήν ἰδίαν γλῶσσαν. Καί ὅμως ὅλοι ὁμιλοῦμεν τήν ἑλληνικήν. Ἀλλά δέν συνεννοούμεθα, διότι δέν θέλομεν νά συνεννοηθοῦμεν. Αἱ ὑπερβολαί τῆς ἀντιπολιτεύσεως εἰς τούς χαρακτηρισμούς τοῦ κυβερνητικοῦ σχεδίου δημιουργοῦν τήν ἐντύπωσιν ὅτι εἰς τήν χώραν πού ἀπεκαλύφθη ἡ θεωρία τοῦ μέτρου, δέν ἔχομεν τήν αἴσθησιν τοῦ μέτρου. Δέν λέγω ὅτι δέν ἠμπορεῖ νά ὑπάρξουν καί διάφοροι τῶν κυβερνητικῶν ἀπόψεων. Ἄλλωστε προηγουμένως ἐτόνισα ὅτι εἶναι φυσικόν νά ὑπάρχη εἰς κάθε παράταξιν διάφορος ἀντίληψις περί τοῦ τρόπου τῆς ὀργανώσεως τῆς Πολιτείας. Ἀλλά ἀπό τοῦ σημείου αὐτοῦ, μέχρι τοῦ σημείου νά χαρακτηρίζεται κατά τρόπον ἐπίμονον τό κυβερνητικόν σχέδιον ὡς αὐταρχικόν, ἀνελεύθερον κ.λπ. ὑπάρχει μεγάλη ἀπόστασις.

»Πῶς θέλετε νά συμπέσουν αἱ ἀπόψεις ὅλων μας, ὅταν δέν συμπίπτουν αἱ ἰδικαί σας; Παρά ταῦτα ἡ ἀντιπολίτευσις ἐπιμένει ὅτι πρέπει ἡ Κυβέρνησις νά ἐγκαταλείψη τάς ἰδικάς της θέσεις καί νά ἀποδεχθῆ τάς ἀπόψεις τῆς μειοψηφίας. Ἡ ἄποψις ὅμως αὐτή τῆς ἀντιπολιτεύσεως εἶναι καί ἠθικῶς καί πολιτικῶς ἀπαράδεκτος. Ἠθικῶς μέν, διότι θά ὑπεχρέωνε τήν Κυβέρνησιν νά προδώση τήν ἐντολήν τήν ὁποίαν ἔλαβεν ἀπό τόν λαόν. Νά παραιτηθῆ δηλαδή τῶν ἰδικῶν της θέσεων, τάς ὁποίας θεωρεῖ χρησίμους διά τήν χώραν καί νά υἱοθετήση τάς θέσεις τῆς ἀντιπολιτεύσεως. Πολιτικῶς δέ, διότι θά συνέβαλλεν ἡ Κυβέρνησις εἰς τήν ἀνατροπήν βασικῶν κανόνων τῆς δημοκρατίας — κανόνων οἱ ὁποῖοι ὁρίζουν ὅτι ἡ πλειοψηφία κυβερνᾶ καί ἡ μειοψηφία ἐλέγχει. Θά συνέβαλλεν εἰς τήν ἀνατροπήν τῆς ἀρχῆς τῆς πλειοψηφίας, ἡ ὁποία ἀποτελεῖ τήν βάσιν τῆς δημοκρατίας καί ἡ ὁποία ρυθμίζει τήν λειτουργίαν καί τῶν μικροτέρων ἀκόμη σωματείων.

»Ἡ Κυβέρνησις, κύριοι συνάδελφοι, εἶναι ἀνοικτή εἰς τόν διάλογον καί τό ἀπέδειξεν ἐμπράκτως. Καί ἀπέδειξε προσφάτως — μέ τάς τροπολογίας τάς ὁποίας ἐπέφερεν ἐξ ἰδίας της πρωτοβουλίας ἐπί τοῦ ἀρχικοῦ κυβερνητικοῦ σχεδίου — τήν καλήν της πίστιν.

»Ἐτόνισα κατ' ἐπανάληψιν καί θά τό ἐπαναλάβω καί σήμερον, ὅτι ἡ Κυβέρνησις δέν προτίθεται νά ἐπιβάλη αὐθαίρετον Σύνταγμα εἰς τήν χώραν. Εἶναι πρόθυμος νά ἀκούση μέ κατανόησιν τάς ἀπόψεις τῆς ἀντιπολιτεύσεως καί νά υἱοθετήση ἐξ αὐτῶν ἐκείνας τάς ὁποίας θά θεωρήση ἐποικοδομητικάς. Δέν δύναται ὅμως νά ὑπάρξη ἐποικοδομητικός διάλογος, ἄν ἡ ἀντιπολίτευσις δέν υἱοθετήση καί δέν σεβασθῆ τήν δημοκρατικήν ἀρχήν τῆς πλειοψηφίας. Τοιοῦτον θέμα δέν ἐτέθη βέβαια σήμερον. Ὁ κ. Μαῦρος μάλιστα κατά τήν ἀγόρευσίν του ἐτόνισεν ὅτι ἀποκρούει τήν ἀντιδημοκρατικήν αὐτήν θέσιν. Καθ' ὅλον ὅμως τόν τελευταῖον καιρόν πού διεξήγετο συζήτησις ἐπί τοῦ Συντάγματος, ἡ ἀντιπολίτευσις, διά τῶν καθημερινῶν της δηλώσεων, ἠξίου ἀπό τήν πλειοψηφίαν νά ὑποταχθῆ εἰς τάς ἀπόψεις τῆς μειοψηφίας. Διετύπωνε μάλιστα καί ἀπειλάς, ὅτι ἄν δέν γίνουν δεκταί αἱ ἀπόψεις της, θά προκαλέση πολιτικήν ὀξύτητα.

»Θά ἐπεθύμουν εἰλικρινῶς νά μή διατυποῦνται ἀπειλαί αὐτοῦ τοῦ εἴδους, διότι αὐταί αἱ ἀπειλαί δέν στρέφονται κατά τῆς Κυβερνήσεως. Στρέφονται κατά τῆς δημοκρατίας. Ἄν συνεχισθῆ αὐτή ἡ τακτική, χωρίς νά ὑποστῆ — ὡς ἀναμένει ἡ ἀντιπολίτευσις — φθοράν ἡ Κυβέρνησις, θά ἐνισχυθοῦν ἐκεῖνοι, οἱ ὁποῖοι ὑπονομεύουν τήν δημοκρατίαν.

»Θά ἤθελα ἐπίσης νά παρακαλέσω ὅλους τούς συναδέλφους, καί ἰδιαιτέρως τῆς ἀντιπολιτεύσεως, ν' ἀντιληφθοῦν ὅτι ἄν ὑπάρχουν διαφοραί εἰς τήν δημοκρατίαν — θά πρέπη αὐταί νά συζητοῦνται κατά τρόπον ἤρεμον καί ἐποικοδομητικόν. Ἡ Κυβέρνησις ἀπό τῆς πλευρᾶς της, θά κάμη ὅ,τι ἐπιβάλλεται γιά νά συμβάλη εἰς τήν δημιουργίαν αὐτοῦ τοῦ κλίματος. Θέλω δέ νά ἐλπίζω — καί τό εὔχομαι ὁλοψύχως — ὅτι ἡ προσπάθειά της αὐτή θά εὕρη ἀνταπόκρισιν εἰς τάς τάξεις τῆς ἀντιπολιτεύσεως»[131].

Ἡ κοινοβουλευτική Ἐπιτροπή γιά τήν ἐπεξεργασία τοῦ νέου Συντάγματος συγκροτήθηκε ἀπό τούς ἀκόλουθους βουλευτές:

Ἀπό τή ΝΔ, οἱ Ι. Βαρβιτσιώτης, Δ. Βουδούρης, Α. Δερβέναγας, Χ. Μεσσάρης, Α. Καλαντζάκος, Α. Κατσαούνης, Θ. Κονίτσας, Β. Κοντογιαννόπουλος, Α. Μίχας, Λ. Μπουρνιᾶς, Δ. Νιάνιας, Ζ. Παπαλαζάρου, Γ. Παναγιωτόπουλος, Δ. Παπασπύρου, Ε. Κε-

φαλογιάννης, Σ. Στεφανόπουλος, Α. Ταλιαδοῦρος, Κ. Τρικούπης, Κ. Τσάτσος, Ι. Φικιώρης, Δ. Φράγκος, Δ. Χλωρός, Κ. Χριστόπουλος, Κ. Χρυσανθόπουλος καί Κ. Παπαρρηγόπουλος.

Ἀπό τήν ΕΚ-ΝΔ οἱ Ν. Γαζῆς, Α. Κανελλόπουλος, Γ. Α. Μαγκάκης, Γ. Β. Μαγκάκης, Ν. Παπαπολίτης, Μ. Στεφανίδης καί Δ. Τσάτσος.

Ἀπό τό ΠΑΣΟΚ οἱ Α. Κακλαμάνης, Ι. Κουτσοχέρας καί Ι. Σκουλαρίκης.

Ἀπό τήν Ἑνωμένη Ἀριστερά οἱ Η. Ἠλιοῦ (ΕΔΑ) καί Γρ. Φαράκος (ΚΚΕ).

Ἀναπληρωματικά μέλη τῆς ἐπιτροπῆς ὁρίστηκαν δεκατρεῖς ἐκπρόσωποι τῆς ΝΔ, τέσσερις τῆς ΕΚ-ΝΔ, ἕνας τοῦ ΠΑΣΟΚ καί ἕνας τῆς Ἑνωμένης Ἀριστερᾶς.

7 ΙΑΝΟΥΑΡΙΟΥ 1975

Τό Ὑπουργικό Συμβούλιο, ὑπό τήν προεδρία τοῦ πρωθυπουργοῦ ἐκλέγει ὡς πρόεδρο τοῦ Ἀρείου Πάγου τό μέλος τοῦ Ἀνωτάτου Δικαστηρίου, Κ. Ζαχαρῆ.

Τήν ἴδια ἡμέρα συνεδριάζει, ὑπό τήν προεδρία τοῦ Κ. Καραμανλῆ, τό Ἀνώτατο Συμβούλιο Ἐθνικῆς Ἀμύνης, τό ὁποῖο ἀποδέχεται τίς παραιτήσεις τοῦ ἀρχηγοῦ Ναυτικοῦ, ἀντιναύαρχου Π. Ἀραπάκη καί τοῦ ἀρχηγοῦ Στόλου, ἀντιναύαρχου Π. Καλογερόπουλου. Νέος ἀρχηγός Ναυτικοῦ ὁρίζεται ὁ ἀνακαλούμενος στήν ἐνεργό ὑπηρεσία ἀντιναύαρχος Κ. Ἐγκολφόπουλος, ἐνῶ ἀρχηγός Στόλου ὁ πλοίαρχος Σ. Κονοφάος, ὁ ὁποῖος ἀνακαλεῖται στήν ἐνεργό ὑπηρεσία μέ τό βαθμό τοῦ ἀντιναυάρχου.

ΕΝΩΠΙΟΝ ΠΟΛΥΠΛΕΥΡΩΝ ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΩΝ

Στίς ἀρχές τοῦ 1975, ὁ Κ. Καραμανλῆς θά ἀναπτύξει δραστηριότητα σέ πολλά μέτωπα ταυτόχρονα. Τά πρῶτα οἰκονομικά μέτρα τῆς Κυβερνήσεως θά ἀποβλέψουν στήν ἀντιμετώπιση τῆς μεγάλης κρίσεως πού ὀφειλόταν στήν ἀλλοπρόσαλλη πολιτική τῆς δικτατορίας, στήν αὔξηση τῶν διεθνῶν τιμῶν τοῦ πετρελαίου καί στήν ἀνάγκη νά ἐξακολουθήσει ἡ ἐνίσχυση τῶν Ἐνόπλων Δυνάμεων, σέ μιά ἐποχή πού ἡ πίεση ἀπό τήν πλευρά τῆς Τουρκίας ἐντεινόταν. Τά μέτρα θά βάλουν τήν οἰκονομία σέ καλό δρόμο καί ἡ κατάρτιση τοῦ προϋπολογισμοῦ, τό Μάρτιο, θά συνοδευτεῖ ἀπό τήν ἀπόφαση γιά ἵδρυση τοῦ Ἐθνικοῦ Συμβουλίου Ἐνεργείας καί τῆς Δημοσίας Ἐπιχειρήσεως Πετρελαίου, μέ στόχο τήν ἀνάληψη τοῦ ἐλέγχου στόν κρίσιμο ἐνεργειακό τομέα. Παράλληλα, ἀναμορφωνόταν ἡ δημόσια διοίκηση, ὑπό τήν ἐποπτεία τοῦ ὑπουργοῦ Γ. Ράλλη, ἐνῶ διεξάγονταν οἱ πρῶτες μετά τή δικτατορία δημοτικές καί κοινοτικές ἐκλογές καί ἐνῶ προχωροῦσε καί ἡ διαδικασία καταρτίσεως τοῦ νέου Συντάγματος ἀπό τό Κοινοβούλιο. Ἐνδεικτικό, πάντως, στοιχεῖο τῶν πολλαπλῶν δυσκολιῶν πού ἀντιμετώπιζε ἡ Κυβέρνηση ἦταν ἡ πρόληψη στρατιωτικοῦ κινήματος, τό Φεβρουάριο.

Στόν ἐξωτερικό τομέα, καί παρά τήν ἐπιβολή ἀμερικανικοῦ ἐμπάργκο ὅπλων σέ βάρος της, ἡ Ἄγκυρα θά ὁδηγήσει τό Κυπριακό σέ ἀδιέξοδο, ἐνῶ, τό Φεβρουάριο, θά ἀνακηρύξει ὁμόσπονδο «Κράτος» στά κατεχόμενα τοῦ νησιοῦ. Στό Αἰγαῖο, παρά τήν ἑλληνική πρόταση γιά παραπομπή τῆς διαφορᾶς γιά τήν ὑφαλοκρηπίδα στό Διεθνές Δικαστήριο τῆς Χάγης, ἡ πίεση ἀπό τήν Τουρκία θά κορυφωθεῖ, τό Μάρτιο, μέ τή σοβαρή κρίση πού ὀφειλόταν στίς ὑπερπτήσεις ἑλληνικῶν νησιῶν ἀπό τουρκικά στρατιωτικά ἀεροσκάφη. Παράλληλα, ἡ προσεκτική προσέγγιση μέ τίς ἄλλες βαλκανικές χῶρες καί ἡ καλλιέργεια τοῦ ἐδάφους γιά τό ἐντυπωσιακό ἄνοιγμα πρός τή δυτική Εὐρώπη θά ἀποτελέσουν τίς πρῶτες ἐνδείξεις γιά τήν πορεία πού θά ἀκολουθήσει ἡ ἑλληνική διπλωματία τά ἑπόμενα κρίσιμα ἔτη. Τέλος, θά ξεκινήσουν καί διαπραγματεύσεις, μεταξύ τῆς Ἀθήνας καί τῆς Οὐάσιγκτων, γιά τήν ἀναθεώρηση τῶν ὑφισταμένων συμφωνιῶν γιά τίς ἀμερικανικές βάσεις στήν Ἑλλάδα.

8-10 ΙΑΝΟΥΑΡΙΟΥ 1975

Ὁ ὑπουργός τῶν Ἐξωτερικῶν, Δ. Μπίτσιος, πραγματοποιεῖ ἐπίσημη ἐπίσκεψη στή Βουλγαρία, προσκεκλημένος τοῦ Βούλγαρου ὁμολόγου του, Π. Μλαντένωφ. Κατά τή διάρκεια τῶν ἐπαφῶν τοῦ Δ. Μπίτσιου στή Σόφια θά ἀνοίξει ὁ δρόμος γιά τήν περαιτέρω προσέγγιση τῶν δύο γειτονικῶν χωρῶν, παρά τό γεγονός ὅτι ἀνήκουν σέ διαφορετικούς συνασπισμούς. Ἀκόμη, θά ἐπιβεβαιωθεῖ ἡ ἀντίθεση τῆς Βουλγαρίας στή διχοτόμηση τῆς Κύπρου καί ἡ ὑποστήριξή της στήν ἰδέα τῆς εἰρηνικῆς συνεργασίας στά Βαλκάνια. Τό τελικό κοινό ἀνακοινωθέν σημείωνε ὅτι τά δύο Κράτη εἶχαν συμφωνήσει νά ἐξετάσουν τρόπους γιά τή βελτίωση τῆς οἰκονομικῆς καί τεχνικῆς συνεργασίας τους· ἀκόμη, ἀνέφερε ὅτι ὁ Βούλγαρος ἡγέτης, Τ. Ζίφκωφ, προσκάλεσε τόν Κ. Καραμανλῆ νά ἐπισκεφθεῖ τή Σόφια.

9 ΙΑΝΟΥΑΡΙΟΥ 1975

Ὁ Κ. Καραμανλῆς παρίσταται στήν ἐγκατάσταση τοῦ ὑπουργοῦ Παιδείας καί ἀκαδημαϊκοῦ, Π. Ζέππου, ὡς προέδρου τῆς Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν. Ἀντιπρόεδρος ἀναλαμβάνει ὁ ἀκαδημαϊκός Ν. Λοῦρος.

10 ΙΑΝΟΥΑΡΙΟΥ 1975

Σέ σύσκεψη ὑπό τήν προεδρία τοῦ Κ. Καραμανλῆ, καί μέ τή συμμετοχή τῶν ὑπουργῶν Συντονισμοῦ, Οἰκονομικῶν, Ἐμπορίου, Ἐργασίας, Βιομηχανίας καί Γεωργίας, τῶν ὑφυπουργῶν Συντονισμοῦ καί Οἰ-

κονομικῶν καί τοῦ διοικητῆ τῆς Τραπέζης τῆς Ἑλλάδος, ἐγκρίνεται ὁ πρῶτος κύκλος τῶν μέτρων τῆς Κυβερνήσεως γιά τήν οἰκονομία. Σύμφωνα μέ δηλώσεις τοῦ ὑπουργοῦ Συντονισμοῦ, Π. Παπαληγούρα, τά μέτρα ἀφοροῦν:

— Μείωση τῆς φορολογικῆς ἐπιβαρύνσεως τῶν χαμηλοτέρων καί αὔξηση τῆς ἐπιβαρύνσεως τῶν ὑψηλοτέρων εἰσοδηματικῶν τάξεων.

— Ἐπιβολή φορολογίας στήν ἀκίνητη περιουσία, γιά ἀξία πάνω ἀπό 5 ἑκατ. δρχ. καί ἀναπροσαρμογή τῶν ἔμμεσων φόρων.

— Αὔξηση κατά 33% τῶν δαπανῶν τοῦ τακτικοῦ προϋπολογισμοῦ. Οἱ δαπάνες τοῦ προγράμματος δημοσίων ἐπενδύσεων θά ἀνέλθουν σέ 27 δισ. δρχ., ἔναντι 23 τοῦ 1974.

— Θέσπιση κινήτρων γιά τήν αὔξηση τῆς παραγωγῆς γεωργικῶν καί κτηνοτροφικῶν προϊόντων.

— Αὔξηση τοῦ ὁρίου χρηματοδοτήσεως ἐπιχειρήσεων ἀπό ἐμπορικές Τράπεζες.

— Χορήγηση στεγαστικῶν δανείων σέ πολῖτες μέ χαμηλότερα εἰσοδήματα.

— Στήριξη τῶν τιμῶν τῶν ἀγροτικῶν προϊόντων σέ ἐπίπεδα ὄχι κατώτερα τῶν ἀντιστοίχων τῆς ΕΟΚ.

Παράλληλα, ὁ Κ. Καραμανλῆς ἔκαμε τίς ἀκόλουθες δηλώσεις:

«Ἡ ἐκ τῶν ἐκλογῶν προελθοῦσα Κυβέρνησις ἐξαγγέλλει σήμερα τόν πρῶτον κύκλον τῶν οἰκονομικῶν της μέτρων.

»Θά μεταχειρισθῆ τήν γλῶσσαν τῆς ἀληθείας, πού εἶναι καί τῆς δημοκρατίας ἡ γλῶσσα. Σέβομαι τόν ἑλληνικόν λαόν καί πιστεύω εἰς τήν πολιτικήν του ὡριμότητα. Ἀποβλέπω στήν εἰλικρινῆ καί πλήρη του διαφώτισιν, γιατί ἔτσι μπορῶ νά ἐξασφαλίσω τήν συμπαράστασιν καί τήν ἐνεργόν συμμετοχήν του εἰς τήν ἀναλαμβανομένην προσπάθειαν.

»Ἡ ἀντιμετώπισις τῶν οἰκονομικῶν προβλημάτων δέν εἶναι ὑπόθεσις μόνον τῆς Κυβερνήσεως ἤ ἔστω καί μόνον τῆς πλειοψηφίας τῶν πολιτῶν πού τήν ἔφερεν εἰς τήν ἐξουσίαν. Εἶναι ὑπόθεσις ὅλων τῶν Ἑλλήνων, πού καλοῦνται, ἀνεξάρτητα ἀπό τά ὁποιαδήποτε πολιτικά τους φρονήματα, νά βοηθήσουν τήν νόμιμον Κυβέρνησιν εἰς τήν ἐπίλυσίν των. Ἡ προθυμία τοῦ λαοῦ νά συνεργασθῆ μέ τό Κράτος εἶναι ἡ πρωταρχική προϋπόθεσις τῆς ἀποδοτικῆς λειτουργίας τοῦ δημοκρατικοῦ πολιτεύματος.

»Ὁ δυτικός κόσμος ὁλόκληρος περνάει σήμερα ἀπό μίαν κρίσιν πού δέν ἔχει ἀκόμη ὑπερνικηθῆ. Καί ἐμεῖς οἱ Ἕλληνες εἴμεθα ὑποχρεωμένοι νά κινηθοῦμε μέσα εἰς τά πλαίσια μιᾶς διεθνοῦς συγχύσεως καί νομισματικῆς ἀσταθείας, βεβαρυμένοι ἐπιπλέον μέ τήν κληρονομίαν τῆς ἑπταετοῦς δικτατορίας, ἀλλά καί μέ τό αὐτονόητον καθῆκον νά ἐνισχύσουμε τήν ἀμυντικήν ἱκανότητα τῆς χώρας.

»Εἶμαι αἰσιόδοξος καί γιά τό μέλλον τῶν ἐλευθέρων δημοκρατικῶν Κρατῶν τῆς Δύσεως καί γιά τό μέλλον τῆς Ἑλληνικῆς Δημοκρατίας, πού καλούμεθα ὅλοι οἱ Ἕλληνες ἑνωμένοι νά ἀνοικοδομήσουμε.

»Ὑπάρχουν ἐξ ἀντικειμένου δεδομένα μεγάλα περιθώρια πρός ἀξιοποίησιν. Ἀρκεῖ νά θελήσουμε ὅλοι μας νά ἐργασθοῦμε σκληρά καί νά κατανείμουμε μεταξύ μας μέ δικαιοσύνη τά βάρη καί τάς θυσίας.

»Πρωταρχική ἀποστολή τῆς Κυβερνήσεως καί πρωταρχική προϋπόθεσις διά τήν ἐντός τοῦ τρέχοντος ἔτους ὑπερνίκησιν τοῦ πληθωρισμοῦ καί τῆς οἰκονομικῆς ἀνασχέσεως εἶναι ἡ περιφρούρησις τῆς κοινωνικῆς συνοχῆς. Ἐκπληροῦσα αὐτήν τήν στοιχειώδη ἠθικήν της ἀποστολήν, ἡ Κυβέρνησις εἶναι βεβαία ὅτι τό 1976 θά ἀποτελέση ἀφετηρίαν ταχυρρύθμου οἰκονομικῆς ἀναπτύξεως καί ἀδιαταράκτου οἰκονομικῆς προόδου.

»Τό περίγραμμα τῶν οἰκονομικῶν μέτρων, πού θά ἐξαγγείλη ὁ ὑπουργός Συντονισμοῦ, θά συγκεκριμενοποιηθῆ ἐντός τοῦ τρέχοντος μηνός διά τῆς ὑποβολῆς τῶν σχετικῶν νομοσχεδίων πρός τήν Βουλήν καί τῆς ἐκδόσεως τῶν εἰδικῶν ἀποφάσεων ὑπό τῶν ἁρμοδίων καί τῶν νομισματικῶν ἀρχῶν».

Ἡ ἀντιμετώπιση τῶν σημαντικῶν οἰκονομικῶν δυσχερειῶν τῆς χώρας ἦταν, στίς ἀρχές τοῦ 1975, ἕνα ἰδιαίτερα πολύπλοκο καί φιλόδοξο ἐγχείρημα. Πέραν τῆς διεθνοῦς οἰκονομικῆς ὑφέσεως, ἡ ἀσυνάρτητη οἰκονομική πολιτική τῆς δικτατορίας εἶχε κληροδοτήσει σοβαρά προβλήματα. Μετά τόν τριπλασιασμό τοῦ ἐλλείμματος τοῦ ἰσοζυγίου πληρωμῶν, τό 1973, ἐκδηλώθηκαν ἔντονες πληθωριστικές πιέσεις, σέ μιά ἐποχή σοβαρῶν αὐξήσεων στήν τιμή τοῦ πετρελαίου. Εὔλογα, τά προβλήματα αὐτά συμπληρώνονταν καί ἀπό τή σοβαρή ἐπιβάρυνση τῶν δημοσίων δαπανῶν λόγω τῆς ἀγωνιώδους προσπάθειας τῆς Κυβερνήσεως νά ἐνισχύσει τίς Ἔνοπλες Δυνάμεις, ἐνόψει τῆς τουρκικῆς ἀπειλῆς στό Αἰγαῖο, ἡ ὁποία, μάλιστα, τήν ἄνοιξη τοῦ 1975 ἔμελλε νά ἐνταθεῖ. Ἐπιπλέον, ἡ ἀτμόσφαιρα κρίσεως πού ἐπικρατοῦσε στίς ἑλληνοτουρκικές σχέσεις καί ἡ πιθανότητα πολεμικῆς ἀναμετρήσεως στό Αἰγαῖο ἐπιβάρυναν τό ψυχολογικό κλῖμα καί εἶχαν γενικότερο δυσμενῆ ἀντίκτυπο στήν οἰκονομία. Παράλληλα, ἔπρεπε νά ὑπάρξει μέριμνα γιά τήν ἔγκαιρη ἀναπροσαρμογή τῆς ἑλληνικῆς οἰκονομίας στίς συνθῆκες πού ἐπικρατοῦσαν στήν ΕΟΚ, μέλος τῆς ὁποίας φιλοδοξοῦσε νά γίνει ἡ χώρα. Ἡ ἀνάγκη νά ἐξασφαλιστεῖ, σέ ἐποχή διεθνοῦς οἰκονομικῆς κρίσεως, ἡ ἀνάκαμψη τῆς οἰκονομικῆς δραστηριότητας χωρίς νά θιγεῖ τό ἐξοπλιστικό πρόγραμμα τῶν Ἐνόπλων Δυνάμεων, καί χωρίς νά ὑποθηκευθεῖ ἡ πορεία τῆς Ἑλλάδος πρός τήν ἑνωμένη Εὐρώπη, ἀποτελοῦσαν τίς συμπληγάδες πού ὄφειλε νά ἀντιμετωπίσει ἡ Κυβέρνηση

Συνάντηση μέ τό προεδρεῖο τῆς 'Ακαδημίας 'Αθηνῶν.

τοῦ Κ. Καραμανλῆ. Τά κυβερνητικά μέτρα ἀποτελοῦσαν μιά πρώτη ἀπόπειρα γιά τήν ἐπίλυση αὐτῶν τῶν διλημμάτων πού, ἄν καί οἰκονομικῆς φύσεως, ἔμελλαν νά ἐπηρεάσουν καθοριστικά καί τή διεθνῆ θέση τῆς χώρας, ἀλλά, σέ τελική ἀνάλυση, καί τή σταθερότητα τῆς νεαρῆς δημοκρατίας.

Ἡ προσπάθεια τῆς Κυβερνήσεως ἀποδείχθηκε ἐπιτυχής. Ὅπως σημειώνει ἡ σχετική ἔκδοση τῆς Τραπέζης τῆς Ἑλλάδος, «ἡ ἀνάκαμψη τῆς οἰκονομικῆς δραστηριότητας ἄρχισε τό πρῶτο τρίμηνο τοῦ 1975 — νωρίτερα ἀπ' ὅ,τι στίς περισσότερες χῶρες τοῦ ΟΟΣΑ. Καί ἡ ἄνοδος πού ἀκολούθησε ἐμφανίζεται ἰσχυρότερη ἀπ' ὅ,τι σέ αὐτές τίς χῶρες, ἀλλά βέβαια ἀσθενέστερη σέ σύγκριση μέ τήν περίοδο πρίν ἀπό τήν ὕφεση». Γιά τίς ρυθμίσεις, εἰδικότερα, στό πεδίο τῆς πιστωτικῆς πολιτικῆς, ἡ ἔκδοση ἀναφέρει:

«Στίς ἀρχές τοῦ 1975 ἐπιδιώχθηκε μέ τίς ἀκόλουθες ρυθμίσεις νά διευκολυνθῆ ἡ ἀνάκαμψη τῆς οἰκονομικῆς δραστηριότητας ἀνάλογα μέ τίς δυνατότητες πού ὑπῆρχαν γιά χρηματοδότησή της ἀπό ὑγιεῖς πηγές.

»α. Ἡ αὔξηση τῶν πιστώσεων τῶν ἐμπορικῶν Τραπεζῶν πού ὑπάγονταν σέ γενικό ὅριο καθορίστηκε γιά ὁλόκληρο τό 1975 σέ 17% περίπου, καί στίς πιστώσεις πού δέν ὑπάγονταν σέ ὅριο προστέθηκαν ἡ προχρηματοδότηση τῶν ἐξαγωγῶν βιομηχανικῶν καί βιοτεχνικῶν προϊόντων καί οἱ εἰδικές βραχυπρόθεσμες πιστώσεις πρός τή βιοτεχνία.

»β. Ἐγκρίθηκαν νέες χορηγήσεις τῶν εἰδικῶν πιστωτικῶν ὀργανισμῶν πρός τόν ἰδιωτικό τομέα, κατά 41% ἀνώτερες τοῦ 1974.

»γ. Δόθηκε καί πάλι ἡ ἄδεια νά χορηγοῦνται στεγαστικά δάνεια, πού εἶχαν ἀνασταλῆ ἀπό τό 1972 καί συγχρόνως διευρύνθηκαν τά ὅρια τῶν δανείων πού ἐπιτρέπονται κατά περίπτωση. Παράλληλα, ἁπλουστεύθηκαν οἱ κανόνες χρηματοδοτήσεως τῆς ναυτιλίας καί τοῦ τουρισμοῦ καί ἀποφασίστηκε ὁ τραπεζικός δανεισμός τους νά ἀσκῆται στό μέλλον μέ τραπεζικά κριτήρια καί μέ τήν εὐθύνη τῶν Τραπεζῶν.

»Ὅταν ἀπό τό δεύτερο τρίμηνο τοῦ 1975 μέ τήν αὔξηση τῶν καταθέσεων ἡ ρευστότητα τῶν Τραπεζῶν ἄρχισε νά σημειώνη ἀπότομη ἄνοδο, καθιερώθηκαν πρόσθετα μέτρα γιά τόν περιορισμό τῆς πιστωτικῆς ἐπεκτάσεως. Πρῶτον, ἀποφασίστηκε ἡ αὔξηση τοῦ ποσοστοῦ τῶν ὑποχρεωτικῶν καταθέσεων στήν Τράπεζα τῆς Ἑλλάδος. Δεύτερον, αὐξήθηκε τό ἐπιτόκιο γιά τίς ὑπεραναλήψεις τῶν Τραπεζῶν ἀπό τούς λογαριασμούς τους ὄψεως στήν Τράπεζα τῆς Ἑλλάδος. Ἐπίσης ἀπό τόν Σεπτέμβριο τοῦ 1975 αὐξήθηκε τό ἀναπροεξοφλητικό ἐπιτόκιο τῆς Τραπέζης τῆς Ἑλλάδος ἀπό 8% σέ 10%. Τρίτον, γιά νά ἀπορροφηθῆ εὐκολώτερα ἡ πλεονάζουσα ρευστότητα τῶν ἐμπορικῶν Τραπεζῶν, τούς δόθηκε ἡ ἄδεια νά καταθέτουν στήν Τράπεζα τῆς Ἑλλάδος (σέ εἰδικό ἔντοκο λογαριασμό προθεσμίας) κεφάλαια πού προορίζονταν νά ἐπενδυθοῦν σέ ἔντοκα γραμμάτια (ὡς πού τό Δημόσιο νά προσφέρη τούς σχετικούς τίτλους) καθώς καί ἄλλα πλεονάζοντα διαθέσιμά τους.

»Ἐπιπλέον, μέσα στό δεύτερο ἑξάμηνο τοῦ 1975 ἀποφασίστηκαν δύο μειώσεις τῶν ἐπιτοκίων τῶν τραπεζικῶν καταθέσεων ταμιευτηρίου καί προθεσμίας, μία τόν Ἰούλιο καί μία τόν Ὀκτώβριο. Συγχρόνως, ἀπό τόν Ὀκτώβριο τοῦ 1975 μειώθηκαν τά ἐπιτόκια τῶν τραπεζικῶν χορηγήσεων. Μέ τίς ἀναπροσαρμογές αὐτές τῶν ἐπιτοκίων καταθέσεων καί πιστώσεων ἐπιδιώχθηκε νά μειωθῆ τό κόστος τοῦ χρήματος καί νά βελτιωθῆ συγχρόνως ἡ ἀποδοτικότητα τῶν ἐμπορικῶν Τραπεζῶν (πού εἶχε ἐπηρεασθῆ δυσμενῶς ὅταν τό 1973 καί τό 1974 εἶχαν αὐξηθῆ τά ἐπιτόκια τῶν τραπεζικῶν χορηγήσεων λιγότερο ἀπό τά ἐπιτόκια τῶν καταθέσεων). Γιά τόν ἴδιο σκοπό αὐξήθηκαν τά ἐπιτόκια τῶν ἐντόκων γραμματίων τοῦ Δημοσίου κατά μισή ποσοστιαία μονάδα (ἀπό τόν Ἰούνιο τοῦ 1975)»[132].

14 ΙΑΝΟΥΑΡΙΟΥ 1975

Μέ Ψήφισμά της, ἡ Βουλή διακηρύσσει ὅτι «ἡ δημοκρατία δικαίῳ οὐδέποτε κατελύθη», χαρακτηρίζει ὡς πραξικόπημα τήν κατάλυση τῆς δημοκρατίας στίς 21 Ἀπριλίου 1967 — καί ὄχι ὡς ἐπανάσταση, ἡ ὁποία δημιουργεῖ δίκαιο — καί ἔτσι ἀνοίγει τό δρόμο γιά τήν ποινική δίωξη τῶν πρωταιτίων καί τῶν στελεχῶν τῆς ἑπτάχρονης δικτατορίας. Καθορίζει, ἐπίσης, θέματα παραγραφῆς τῶν ἀδικημάτων αὐτῶν. Τό σχέδιο Ψηφίσματος εἶχε ὑποβληθεῖ στό Κοινοβούλιο, στίς 9 τοῦ μηνός, ἀπό τόν ὑπουργό Δικαιοσύνης, Κ. Στεφανάκη, καί εἶχε ἐπικροτηθεῖ ἀπό ὅλες τίς πτέρυγες τοῦ Κοινοβουλίου. Τό κείμενο τοῦ Ψηφίσματος εἶχε ὡς ἑξῆς:

«Ἡ Ε΄ Ἀναθεωρητική Βουλή τῶν Ἑλλήνων ἔχουσα ὑπ' ὄψει:

»Τό ἀπό 19/24 Δεκεμβρίου 1974 Ψήφισμα αὐτῆς "περί ψηφίσεως καί ἐκδόσεως ψηφισμάτων ὑπό τῆς Ε΄ Ἀναθεωρητικῆς Βουλῆς κ.λπ."

»Ἐκφράζουσα τήν θέλησιν τοῦ κυριάρχου λαοῦ, ὡς αὕτη ἐξεδηλώθη διά τῶν ἐλευθέρων ἐκλογῶν τῆς 17ης Νοεμβρίου 1974, διαπνεομένη ἀπό ἀπόλυτον σεβασμόν πρός τά ἀνθρώπινα δικαιώματα καί ἀκλόνητον πίστιν πρός τάς δημοκρατικάς ἀρχάς, εἰς ἃς ὁ ἑλληνικός λαός ἐνέμεινεν ἀπαρασαλεύτως, μή ἐνδώσας οὐδ' ἐπί στιγμήν εἰς τήν τυραννίαν,

Διακηρύσσει:

Η ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ ΔΙΚΑΙΩ ΟΥΔΕΠΟΤΕ ΚΑΤΕΛΥΘΗ

Ψηφίζει:

Ἄρθρον 1

»Τό στασιαστικόν κίνημα τῆς 21ης Ἀπριλίου 1967, ἔργον ὁμάδος ἀξιωματικῶν καί ἡ ἐκ τούτου προελθοῦσα κατάστασις μέχρι τῆς 23ης Ἰουλίου 1974, ἀπετέλεσαν πραξικόπημα, δι' οὗ ἐσκοπεῖτο ὁ σφετερισμός τῆς ἐξουσίας καί τῶν κυριαρχικῶν δικαιωμάτων τοῦ λαοῦ. Αἱ ἐξ αὐτῶν ἀπορρεύσασαι Κυβερνήσεις ἦσαν Κυβερνήσεις βίας.

Ἄρθρον 2

»1. Διά τήν δίωξιν καί ἀνάκρισιν ἀξιοποίνων πράξεων, συμπεριλαμβανομένων καί τῶν προβλεπομένων ὑπό τῶν διατάξεων "περί εὐθύνης ὑπουργῶν", τελεσθεισῶν παρά ἀσκησάντων ἔργα μέλους Ὑπουργικοῦ Συμβουλίου, ὑφυπουργοῦ ἤ γενικοῦ γραμματέως, ὡς καί τῶν συμμετόχων

αὐτῶν, κατά τό ἀπό τῆς 21ης Ἀπριλίου 1967 μέχρι καί τῆς 23ης Ἰουλίου 1974 χρονικόν διάστημα, καθίστανται ὑποχρεωτικῶς ἁρμόδιαι αἱ κατά τό ἄρθρον 29 τοῦ Κώδικος Ποινικῆς Δικονομίας δικαστικαί ἀρχαί Ἀθηνῶν, διά τήν ἐκδίκασιν δέ τῶν ὡς ἄνω πράξεων καθίσταται ἀποκλειστικῶς ἁρμόδιον τό πενταμελές Ἐφετεῖον Ἀθηνῶν, τοῦ ὁποίου ἡ ἁρμοδιότης διατηρεῖται καί ἐκλιπόντος ἐξ οἱασδήποτε αἰτίας τοῦ δεσμοῦ τῆς συναφείας λόγῳ συμμετοχῆς. Κατά τά λοιπά ἐφαρμόζονται αἱ διατάξεις τοῦ Κώδικος Ποινικῆς Δικονομίας, αἱ ἀφορῶσαι τήν προδικασίαν, τήν κυρίαν διαδικασίαν καί τά ἔνδικα μέσα.

»2. Ἐπί τῶν τελεσθεισῶν ἀξιοποίνων πράξεων παρά τῶν ἐν παραγράφῳ 1 προσώπων, ὁ διαδραμών ἀπό τῆς τελέσεως αὐτῶν μέχρι τῆς δημοσιεύσεως τοῦ παρόντος Ψηφίσματος χρόνος δέν ὑπολογίζεται εἰς τόν κατά τόν Ποινικόν Κώδικα χρόνον παραγραφῆς.

»3. Τό ἀξιόποινον τῶν ἐγκλημάτων τῶν τελεσθέντων ὑπό τῶν κατά τήν παράγραφον 1 τοῦ παρόντος ἄρθρου προσώπων ἐξαλείφεται, λόγῳ παραγραφῆς, μετά παρέλευσιν ἓξ μηνῶν ἀπό τῆς δημοσιεύσεως τοῦ παρόντος, ἄν μέχρι τῆς λήξεως τῆς προθεσμίας ταύτης δέν ἠσκήθη ποινική δίωξις ἤ δέν ὑπεβλήθη μήνυσις περί τούτων, ἐκτός ἄν τά ἐγκλήματα ταῦτα σχετίζωνται μέ περιουσιακήν βλάβην τοῦ Δημοσίου ἤ Νομικῶν Προσώπων Δημοσίου Δικαίου.

Ἄρθρον 3

»1. Εἰς τό κατά τήν ἀπό 3 Ὀκτωβρίου 1974 Συντακτικήν Πρᾶξιν "περί καθορισμοῦ ἁρμοδιότητος διά τήν ἐκδίκασιν πολιτικῶν ἐγκλημάτων ἀναφερομένων εἰς τήν ἐγκαθίδρυσιν τοῦ καθεστῶτος τῆς 21ης Ἀπριλίου 1967" ἁρμόδιον δικαστήριον ὑπάγονται καί ἅπαντα τά συναφῆ πρός τά ἐν αὐτῇ προβλεπόμενα ἐγκλήματα.

»2. Ἐπί τῶν ἐν ἄρθρῳ 2 παρ. 1 τοῦ παρόντος προβλεπομένων ἀξιοποίνων πράξεων, τῶν ἐν τῇ ὡς ἄνω Συντακτικῇ Πράξει καί τῶν πρός τά τελευταῖα ταῦτα συναφῶν, ἰσχύουν τά ὑπό τῶν διατάξεων τοῦ Κώδικος Ποινικῆς Δικονομίας ὁριζόμενα ὅρια προφυλακίσεως.

Ἄρθρον 4

»1. Ἐπί πράξεων προβλεπομένων ὑπό τῶν ἄρθρων 239, 242, 308, 309, 310, 311 καί 326 τοῦ Ποινικοῦ Κώδικος καί τῶν ἐν συρροῇ μετ' αὐτῶν συναφῶν, τελεσθεισῶν κατά τό ἀπό 21ης Ἀπριλίου 1967 μέχρι καί τῆς 23ης Ἰουλίου 1974 χρονικόν διάστημα, παρ' ἁρμοδίων ἤ ἀναρμοδίων κρατικῶν ὀργάνων διά τήν δίωξιν καί ἀνάκρισιν ἀξιοποίνων πράξεων καί τῶν πάσης φύσεως συμμετόχων αὐτῶν, εἰς βάρος προσώπων, ἕνεκα τῆς ἀντιθέσεως ἤ δράσεώς των κατά τοῦ πραξικοπήματος τῆς 21ης Ἀπριλίου 1967 καί τῆς ἐκ τούτου προελθούσης καταστάσεως μέχρι τῆς 23ης Ἰουλίου 1974, ὁ διαδραμών χρόνος ἀπό τῆς τελέσεως αὐτῶν μέχρι τῆς δημοσιεύσεως τοῦ παρόντος δέν ὑπολογίζεται εἰς τόν κατά τόν Ποινικόν Κώδικα χρόνον παραγραφῆς.

»2. Τό ἀξιόποινον τῶν ἐν τῇ προηγουμένῃ παραγράφῳ πράξεων παραγράφεται μετά παρέλευσιν τριῶν μηνῶν ἀπό τῆς δημοσιεύσεως τοῦ παρόντος, ἄν μέχρι τῆς λήξεως τῆς προθεσμίας ταύτης δέν ἠσκήθη ποινική δίωξις ἤ δέν ὑπεβλήθη μήνυσις περί τούτων.

»3. Ἁρμόδιαι διά τήν δίωξιν, ἀνάκρισιν καί ἐκδίκασιν τῶν ἐν παρ. 1 τοῦ παρόντος ἄρθρου ἀξιοποίνων πράξεων δικαστικαί ἀρχαί εἶναι αἱ ὑπό τοῦ Κώδικος Ποινικῆς Δικονομίας ὁριζόμεναι.

»4. Τό ν.δ. 106/1973 "περί παραγραφῆς ἐγκλημάτων τινῶν" ἀναγνωρίζεται ἀνίσχυρον καί θεωρεῖται ὡς μηδέποτε ὑπάρξαν.

Ἄρθρον 5

»Ἡ ἀληθής ἔννοια τοῦ ἄρθρου 1 τοῦ π.δ. ὑπ' ἀριθ. 519 τῆς 26ης Ἰουλίου 1974 "περί χορηγήσεως ἀμνηστίας", εἶναι ὅτι δέν περιλαμβάνονται ὁπωσδήποτε εἰς τήν ὑπ' αὐτοῦ χορηγουμένην ἀμνηστίαν πάντα τά καθ' οἱονδήποτε τρόπον καί χρόνον τελεσθέντα ἐγκλήματα τῶν φορέων καί ἐν γένει ὀργάνων τῆς ἐκ τοῦ πραξικοπήματος τῆς 21ης Ἀπριλίου 1967 προελθούσης καταστάσεως μέχρι καί τῆς 23ης Ἰουλίου 1974, ὡς καί τῶν πάσης φύσεως συνεργῶν τούτων.

Ἄρθρον 6

»1. Καταδικαστικαί ἀποφάσεις, ἐκδοθεῖσαι διά πράξεις στρεφομένας κατά τῆς καταστάσεως τῆς δημιουργηθείσης ἐκ τοῦ πραξικοπήματος τῆς 21ης Ἀπριλίου 1967 μέχρι καί τῆς 23ης Ἰουλίου 1974, ἐν οὐδεμιᾷ περιπτώσει ἀναγράφονται εἰς τό ποινικόν μητρῶον, τά δέ τυχόν συνταχθέντα περί αὐτῶν δελτία ποινικοῦ μητρώου καταστρέφονται.

»2. Πᾶσα ἀμφισβήτησις προκύπτουσα κατά τήν ἐφαρμογήν τῆς προηγουμένης παραγράφου ἐπιλύεται κατά τό ἄρθρον 580 τοῦ Κώδικος Ποινικῆς Δικονομίας.

Ἄρθρον 7

»Πράξεις τῶν δικτατορικῶν Κυβερνήσεων νομοθετικοῦ περιεχομένου, ὑπό οἱονδήποτε τύπον ἤ τίτλον, ἐκδοθεῖσαι ἀπό 21ης Ἀπριλίου 1967 ἕως 23ης Ἰουλίου 1974, ἰσχύουν, προσωρινῶς, ἐφ' ὅσον δέν ἠκυρώθησαν ἤ δέν κατηργήθησαν ἤδη, δυνάμεναι πάντως νά τροποποιηθῶσι, καταργηθῶσιν ἤ ἀκυρωθῶσιν ἐξ ὑπαρχῆς διά νόμου.

Ἄρθρον 8

»Ἡ ἰσχύς τοῦ παρόντος ἄρχεται ἀπό τῆς δημοσιεύσεως αὐτοῦ διά τῆς Ἐφημερίδος τῆς Κυβερνήσεως».

Μετά τήν ἔγκριση τοῦ Ψηφίσματος, ἀναχωρεῖ γιά τήν Κέα ἐφέτης ἀνακριτής γιά νά λάβει τίς ἀπολογίες τῶν Γ. Παπαδόπουλου, Σ. Παττακοῦ, Ν. Μακαρέζου, Μ. Ρουφογάλη καί Ι. Λαδᾶ. Τήν ἴδια ἡμέρα, προφυλακίζεται ὁ Δ. Ἰωαννίδης. Οἱ «πέντε» θά μεταφερθοῦν ἀπό τήν Κέα καί θά προφυλακιστοῦν μετά τήν ἀπολογία τους, στίς 21 Ἰανουαρίου. Τό γεγονός αὐτό θά προκαλέσει ἀναβρασμό σέ ὁρισμένους ἀξιωματικούς, ἐν ἐνεργεία καί ἀποστράτους, ἀναγκάζοντας τό Ὑπουργεῖο Δημοσίας Τάξεως νά λάβει εἰδικά μέτρα γιά τή φύλαξη τῶν κρατουμένων. Στίς 4 Φεβρουαρίου, θά προφυλακιστεῖ ὁ ἀδελφός τοῦ πρώην δικτάτορα, Κ. Παπαδόπουλος καί στίς 21 τοῦ ἴδιου μηνός ὁ Θ. Θεοφιλογιαννάκος.

Ἐξάλλου, μέ ἀφορμή τή συγκρότηση διαδηλώσεων στήν Ἀθήνα καί τή Θεσσαλονίκη, στίς 15 Ἰανουαρίου, μέ αἴτημα τήν τιμωρία τῶν δικτατόρων, ἡ Κυβέρνηση ἐξέδωσε τήν ἀκόλουθη ἀνακοίνωση:

«Ὡς γνωστόν, ὁ πρόεδρος τῆς Κυβερνήσεως, μέ τάς προγραμματικάς δηλώσεις του, διεβεβαίωσε τήν Βουλήν καί τόν ἑλληνικόν λαόν ὅτι συντόμως θά ἱκανοποιηθῇ τό δημόσιον αἴσθημα εἰς τό θέμα τῶν κυρώσεων. Ὅλα δσα συμβαίνουν τάς τελευταίας ἡμέρας ἐπαληθεύουν τήν δια-

βεβαίωσιν τοῦ προέδρου τῆς Κυβερνήσεως καί πρέπει ἀσφαλῶς νά ἱκανοποιοῦν τήν κοινήν γνώμην. Ἡ Κυβέρνησις ἀπέδειξεν ὅτι εἰς κάθε περίπτωσιν κάμνει τό καθῆκον της. Συνεπῶς, παρέλκουν αἱ διαδηλώσεις ἤ αἱ δημαγωγικαί ὑποκινήσεις, αἱ ὁποῖαι, ἄλλωστε, δέν ἔχουν θέσιν εἰς μίαν εὐνομουμένην Πολιτείαν».

15-16 ΙΑΝΟΥΑΡΙΟΥ 1975

Κυκλοφοροῦν, στήν Ἀθήνα, ἔντονες φῆμες, πού ἀποβλέπουν στή δημιουργία πανικοῦ στή χώρα. Ἔτσι, διαδίδεται, μεταξύ ἄλλων, ὅτι δολοφονήθηκαν ὁ Κ. Καραμανλῆς καί ὁ Μακάριος, ὅτι ἐπίκειται κήρυξη ἑλληνοτουρκικοῦ πολέμου καί ὅτι ἔχουν ἤδη ἀρχίσει ἐχθροπραξίες, ὅτι θά ὑποτιμηθεῖ κατά 50% ἡ δραχμή, ὅτι κλείνουν τά ἐργοστάσια καί τά σχολεῖα. Ἡ φημολογία φαίνεται νά κατευθύνεται ἀπό νοσταλγούς τῆς χούντας, οἱ ὁποῖοι ἔτσι ἀντιδροῦν στήν ἔναρξη τῆς καθάρσεως καί τήν προφυλάκιση τοῦ Δ. Ἰωαννίδη.

Ἡ Κυβέρνηση ἀπάντησε μέ τήν ἔκδοση τῆς ἀκόλουθης ἀνακοινώσεως:

«Ἐπειδή κυκλοφοροῦν διάφοροι φῆμαι περί δῆθεν λήψεως ἐκτάκτων μέτρων καί γενικώτερον περί ἐπικινδύνου ἐπιδεινώσεως τῶν ἑλληνοτουρκικῶν σχέσεων, ἐξ ὑπευθύνου κυβερνητικῆς πηγῆς ἀνακοινοῦται ὅτι ὅλαι αἱ φῆμαι αὐταί εἶναι τελείως ἀνυπόστατοι».

Παράλληλα, πηγές τῆς ΕΚ-ΝΔ ἐπισήμαναν τήν πιθανή προέλευση τῆς φημολογίας ἀπό τούς «ἀνθρώπους τῆς δικτατορίας», ἐνῶ ἄσκησαν κριτική καί στήν Κυβέρνηση, μέ τήν παρατήρηση ὅτι ἄν εἶχε ἔγκαιρα ἐνημερωθεῖ ἡ Βουλή γιά τήν κατάσταση τῆς χώρας, οἱ διαδόσεις δέν θά εἶχαν κυκλοφορήσει. Ἀπό τήν πλευρά του, ὁ πρόεδρος τοῦ ΠΑΣΟΚ, Α. Παπανδρέου, κατήγγειλε ὅτι νοσταλγοί τῆς δικτατορίας προσπαθοῦσαν νά κάμψουν τό φρόνημα τοῦ λαοῦ καί ἔπαιζαν τό ρόλο πέμπτης φάλαγγας σέ βάρος τῶν συμφερόντων τῆς Ἑλλάδος. Ἀπέδωσε, ταυτόχρονα, εὐθύνες καί στήν Κυβέρνηση, γιά τήν καθυστέρηση τῆς καθάρσεως, ἡ ὁποία, κατά τή γνώμη του, ἔδινε στούς χουντικούς τή δυνατότητα νά ἐνσπείρουν τίς διαδόσεις.

16 ΙΑΝΟΥΑΡΙΟΥ 1975

Οἱ ὑπουργοί Συντονισμοῦ, Π. Παπαληγούρας, καί Μεταφορῶν, Γ. Βογιατζῆς, ἀναγγέλλουν τήν ἐπίτευξη συμφωνίας μεταξύ τοῦ Δημοσίου καί τοῦ Α. Ὠνάση γιά τήν περιέλευση τῆς Ὀλυμπιακῆς Ἀεροπορίας στόν ἔλεγχο τοῦ Κράτους, ἀπό 1ης Ἰανουαρίου 1975. Εἰδικότερα, ὁ Π. Παπαληγούρας δήλωσε:

«Καθ' ὅλην τήν διάρκειαν τῶν διαπραγματεύσεων, πρωταρχικόν μέλημα τῆς Κυβερνήσεως ὑπῆρξε ἡ ἐξασφάλισις τοῦ διαδόχου σχήματος, ὥστε ἡ Ὀλυμπιακή Ἀεροπορία νά ἐργάζεται μέ τό ὕψιστον δυνατόν σημεῖον ἀποδοτικότητός της. Ἰσότιμον πρός τό προηγούμενον μέλημα ἦτο καί θά εἶναι ἡ ἐξασφάλισις τοῦ προσωπικοῦ τῆς ἑταιρείας. Ἡ Κυβέρνησις δικαιοῦται, νομίζω, νά ἀναμένη τήν ὁλόθερμη ὑποστήριξη τοῦ προσωπικοῦ στήν ἀναλαμβανομένη προσπάθεια.

»Ἀπό τῆς προσεχοῦς ἑβδομάδος θά καλέσω τίς διάφορες κατηγορίες ἐργαζομένων στήν Ὀλυμπιακή Ἀεροπορία διά νά ἀκούσω τάς ἀπόψεις των καί νά ὀργανώσω τήν μετ' αὐτῶν συνεργασία ἐπί μονίμου βάσεως».

Ἐξάλλου, ὁ ὑπουργός Μεταφορῶν, ἀπαντώντας σέ ἐρωτήσεις ἐκπροσώπων τοῦ τύπου, διευκρίνισε ὅτι τό Δημόσιο εἶχε ἐπισπεύσει τίς διαπραγματεύσεις, ὥστε νά ἀποφευχθεῖ ζημία στόν τουρισμό, καθώς εἶχε γίνει σαφές ὅτι ὁ Α. Ὠνάσης δέν ἦταν διατεθειμένος νά προχωρήσει σέ πλήρη ἐνεργοποίηση τῆς ἑταιρείας. Ὑπογράμμισε, ἀκόμη, ὅτι τό Δημόσιο θά ρύθμιζε ἐπί ὀρθολογικῆς βάσεως τά ζητήματα πού ἀφοροῦσαν τό προσωπικό, καί ἀνέλυσε τή διαδικασία πού εἶχε προκριθεῖ γιά τήν ἀποτίμηση τῶν περιουσιακῶν στοιχείων τῆς Ὀλυμπιακῆς καί γιά τήν καταβολή τοῦ σχετικοῦ ποσοῦ στόν Α. Ὠνάση.

Ἡ διαδικασία ἐξαγορᾶς τῆς ἑταιρείας θά ὁλοκληρωθεῖ τό καλοκαῖρι τοῦ ἴδιου ἔτους. Ἤδη, μετά τήν ἀναγγελία τῆς κυβερνητικῆς ἀποφάσεως, τό Δημόσιο θά ἀναθέσει σέ ἐπιτροπή, βοηθούμενη ἀπό δύο ἐμπειρογνώμονες τῆς «Swissair», νά ἀποτιμήσει τήν περιουσία τῆς ΟΑ. Ἡ ἀποτίμηση θά καταλήξει στό συμπέρασμα ὅτι ἡ ἀξία τῶν περιουσιακῶν στοιχείων τῆς ἑταιρείας ἀνερχόταν σέ 68.788.000 δολλ. Παράλληλα, οἱ ἀποτιμητές τῆς ἴδιας τῆς ΟΑ θά καταλήξουν σέ ποσό μεγαλύτερο κατά 9.702.000 δολλ. Γιά τή διαφορά αὐτή θά ἀποφανθεῖ ἡ προβλεπόμενη ἀπό τή σύμβαση τοῦ 1956 διαιτησία. Πάντως, τό γεγονός ὅτι ἡ ἐπιδότηση πού εἶχε ζητήσει ἡ ἑταιρεία τό φθινόπωρο τοῦ 1974 ἀνερχόταν σέ 55 ἑκατ. δολλ. ἀποδείκνυε ὅτι ἡ ἐξαγορά ἦταν καί ἡ πλέον συμφέρουσα, γιά τό Δημόσιο, λύση. Τό σχετικό νομοθέτημα θά ἐγκριθεῖ ἀπό τό τμῆμα διακοπῶν τῆς Βουλῆς, στίς συνεδριάσεις τῆς 14ης καί 15ης Ἰουλίου 1975.

16 ΙΑΝΟΥΑΡΙΟΥ 1975

Ἡ βρετανική Κυβέρνηση ἀνακοινώνει τήν ἀπόφασή της νά ἐπιτρέψει τήν ἀναχώρηση ἀπό τίς βρετανικές βάσεις στήν Κύπρο τῶν ἐκεῖ παρόντων 8.000 Τουρκοκυπρίων. Ἡ ἀπόφαση αὐτή ἐπιτρέπει στήν Τουρκία νά μετεγκαταστήσει τά πρόσωπα αὐτά στά κατεχόμενα τοῦ νησιοῦ καί ἐκλαμβάνεται ἀπό τήν κοινή γνώμη στήν Ἑλλάδα καί τήν Κύπρο ὡς διευκόλυνση τοῦ Λονδίνου πρός τήν Ἄγκυρα, πού θά ὁδηγήσει στόν ἐκτουρκισμό τῶν κατεχομένων. Οἱ ἀντιδράσεις, σέ κυβερνητικό ἐπίπεδο, στήν Ἀθήνα καί τή Λευκωσία θά εἶναι ἔντονες. Σχετικά, ὁ Κ. Καραμανλῆς θά κάμει τήν ἀκόλουθη δήλωση:

«Ἐκφράζω τήν λύπην μου διά τήν ληφθεῖσαν κατ' ἀρχήν ὑπό τῆς βρετανικῆς Κυβερνήσεως ἀπόφασιν ὅπως ἐνδώση εἰς τήν τουρκικήν πίεσιν καί ἐπιτρέψη τήν ἀναχώρησιν διά Τουρκίαν, καί ἐκεῖθεν διά τήν τουρκικήν ζώνην κατοχῆς τῆς Κύπρου, τῶν Τουρκοκυπρίων οἱ ὁποῖοι εἶχον καταφύγει εἰς τήν βρετανικήν βάσιν τῆς Ἐπισκοπῆς. Ἡ ἰδία ἡ ἀγγλική Κυβέρνησις εἶχεν, ἐν τούτοις, ἀρχικῶς δηλώσει ὅτι τό θέμα τῶν προσφύγων ἐν τῷ συνόλῳ του ἦτο πολιτικόν καί θά ἔδει νά συζητηθῆ ἐν Λευκωσίᾳ, ὑπό τῶν κ.κ. Κληρίδη καί Ντενκτάς. Ἐν πλήρει ἀντιφάσει πρός τήν ὡς ἄνω τοποθέτησιν, ἡ ἀγγλική Κυβέρνησις ἐγνωστοποίησεν τήν ἀπόφασίν της αὐτήν τήν ἡμέραν ἀκριβῶς καθ' ἥν ἤρχιζον ἐν Λευκωσίᾳ αἱ συζητήσεις ἐπί οὐσιαστικῶν πολιτικῶν θεμάτων. Ἡ προβολή ἀνθρωπιστικῶν λόγων, οἱ ὁποῖοι ἰσχύουν πολύ περισσότερον διά τήν ἑλληνοκυπριακήν πλευράν, δέν δικαιολογεῖ πάντως τήν σπουδήν μεθ' ἧς ἐλήφθη ἡ ἀγγλική ἀπόφασις. Ὑπό τάς ἀνωτέρω συνθήκας, δέν δύναμαι παρά νά διαπιστώσω ὅτι ἡ ἀπόφασις αὕτη, ληφθεῖσα παρά τήν ἀντίθετον γνώμην τῆς ἑλληνικῆς Κυβερνήσεως, ἐνέχει καί πολιτικόν χαρακτῆρα, ἠθελημένον ἤ μή, τόν ὁποῖον εἶμαι ὑποχρεωμένος νά ἐπισημάνω.».

18 ΙΑΝΟΥΑΡΙΟΥ 1975

Συγκαλεῖται, στό Ὑπουργεῖο Ἐξωτερικῶν, σύσκεψη, ὑπό τήν προεδρία τοῦ πρωθυπουργοῦ καί μέ τή συμμετοχή τῶν ὑπουργῶν Ἐξωτερικῶν, Συντονισμοῦ καί Ἐθνικῆς Ἀμύνης, τοῦ ὑφυπουργοῦ Ἐξωτερικῶν, τοῦ ἀρχηγοῦ τῶν Ἐνόπλων Δυνάμεων καί ὑπηρεσιακῶν παραγόντων. Ἐξετάστηκε τό ζήτημα τῶν σχέσεων τῆς χώρας μέ τό ΝΑΤΟ, καθώς καί τῶν διμερῶν ἑλληνοαμερικανικῶν ἀμυντικῶν δεσμῶν — ἰδιαίτερα ἡ ἐπανεξέταση τοῦ καθεστῶτος τῶν ἀμερικανικῶν βάσεων — μετά τήν ἀποχώρηση τῆς Ἑλλάδος ἀπό τό στρατιωτικό σκέλος τῆς συμμαχίας. Ἡ ἀναζήτηση μιᾶς εἰδικῆς σχέσεως μέ τό ΝΑΤΟ στό στρατιωτικό τομέα καί ἡ σύνδεση τοῦ θέματος αὐτοῦ μέ τίς ἀμυντικές διευκολύνσεις τῶν ΗΠΑ ἀφοροῦσαν, αὐτονόητα, καί τήν ἀμυντική δυνατότητα τῆς χώρας, σέ μιά ἐποχή σημαντικῶν οἰκονομικῶν δυσχερειῶν, ἀλλά καί ἔντονης πιέσεως ἀπό τήν πλευρά τῆς Τουρκίας. Κατά τή σχετική συζήτηση, οἱ ὑπουργοί Συντονισμοῦ, Ἐξωτερικῶν καί Ἀμύνης τόνισαν ὅτι ἡ τουρκική προκλητικότητα στό Αἰγαῖο ἀνάγκαζε τήν Ἑλλάδα νά κάμει συνεχῶς νέες στρατιωτικές παραγγελίες, ὅτι ἡ κατάσταση στήν Κύπρο ἦταν δύσκολη καί ὅτι ἡ χώρα ἀντιμετώπιζε μεγάλο συναλλαγματικό ἔλλειμμα, πού κατά τό ἥμισυ ὀφειλόταν στίς αὐξημένες στρατιωτικές δαπάνες καί κατά τό ἥμισυ στίς ὑψηλές τιμές τοῦ εἰσαγομένου πετρελαίου. Ἀποφασίστηκε νά δοθεῖ προβάδισμα στίς διμερεῖς διαπραγματεύσεις μέ τίς ΗΠΑ, πού θά ἀφοροῦσαν καί τό ζήτημα τῆς ἀμερικανικῆς βοήθειας.

18 ΙΑΝΟΥΑΡΙΟΥ 1975

Ὁ Κ. Καραμανλῆς δέχεται τό Σοβιετικό ἐπιτετραμμένο, Ι. Πούσκιν, ὁ ὁποῖος, σύμφωνα μέ σχετικό σημείωμα, διαβιβάζει στόν πρωθυπουργό τίς ἀκόλουθες ἀπόψεις τῆς Κυβερνήσεώς του γιά τό Κυπριακό:

«Σοβιετική Κυβέρνησις συμμερίζεται ἀνησυχίας μας δι' ἐξελίξεις Κυπριακοῦ.

»Ἅπαντα σοβαρά προβλήματα ἐν σχέσει μέ Κυπριακόν παραμένουν ἄλυτα.

»Οἱ κύκλοι τοῦ ΝΑΤΟ ἀποβλέπουν πάντοτε εἰς τήν διχοτόμησιν τῆς νήσου.

»Ἡ διάρθρωσις τοῦ κυπριακοῦ Κράτους ἀποτελεῖ ἐσωτερικόν θέμα τῶν Κυπρίων.

»Πάντως, καθ' ὅσον ἀφορᾶ Σοβιετικήν Ἕνωσιν αὕτη δέν ἀποκλείει ὁμοσπονδιακήν λύσιν.

»Σοβιετικοί συμμερίζονται ἄποψίν μας ὅτι γεωγραφική ὁμοσπονδία δύο περιοχῶν μέ μετακίνησιν πληθυσμῶν ὁδηγεῖ εἰς διχοτόμησιν.

»Δέον νά ληφθοῦν μέτρα ἵνα ἐμποδισθῆ ἐξέλιξις πρός κατεύθυνσιν αὐτήν, καί εὑρεθῆ διέξοδος ἀπό παροῦσαν κατάστασιν.

»Ρῶσοι πιστεύουν ὅτι λύσις πρέπει νά βαίνη πέραν λειτουργικῆς ὁμοσπονδίας ἀλλά νά μή στηρίζεται εἰς δύο ζώνας. Θεωροῦν λογικόν νά ἀναζητῆται λύσις καντονίων εἰς πλαίσια ἑνιαίου κράτους μέ πραγματικήν κεντρικήν ἐξουσίαν.

»Λύσις ὅμως δέν πρέπει ἀναζητηθῆ ἐντός ΝΑΤΟ, ἀλλ' εἰς εὐρύτερον Forum μέ συμμετοχήν φιλικῶν πρός Κύπρον χωρῶν.

»Ἐνδεδειγμένον τοιοῦτον πλαίσιον εἶναι Διεθνής Διάσκεψις εἰς πλαίσια ΟΗΕ μέ σκοπό τήν ἐπεξεργασίαν καί ἐφαρμογήν μέτρων κατοχυρούντων κυριαρχίαν, ἀνεξαρτησίαν καί ἀκεραιότητα Κύπρου.

»Διάβημα ὑπό αὐτό πνεῦμα γίνεται πρός Ἄγκυραν καί Λευκωσίαν.

»Ὁ κύριος πρωθυπουργός ἀνέπτυξε γενικάς γραμμάς ἑλληνικῆς θέσεως ἐπί Κυπριακοῦ, πρός ἥν ὑπάρχει ἀπόλυτος συμφωνία μετά Ἀρχιεπισκόπου Μακαρίου, ἐξήγησεν πόσον λογική καί δικαία εἶναι θέσις αὕτη καί ὑπέδειξε ἀνάγκην ὅπως Σοβιετική Ἕνωσις, ἥτις ἐπιδεικνύει ἐνδιαφέρον διά Κυπριακόν, μή ἀρκεσθῆ εἰς διατύπωσιν εὐχῶν καί συστάσεων, ἀλλά ἀσκήση ἠθικήν καί πολιτικήν πίεσιν ἐπί Ἀγκύρας, ὅπου καί μόνον ὑπάρχει πρόβλημα, πρός ἐξεύρεσιν λύσεως»[133].

19-23 ΙΑΝΟΥΑΡΙΟΥ 1975

Μέ ἀλλεπάλληλες δηλώσεις τους, ἀνώτατοι Τοῦρκοι ἀξιωματοῦχοι θέτουν σέ ἀμφισβήτηση τό ὑφιστάμενο νομικό καθεστώς στό Αἰγαῖο, ἐνῶ, παράλληλα, ἐντείνεται ἡ σχετική ἀρθρογραφία τοῦ τουρκικοῦ τύπου.

Στίς 19 Ἰανουαρίου, δημοσιεύονται, στήν ἐφημε-

ρίδα «Çumhuriyet», δηλώσεις τοῦ Τούρκου ὑπουργοῦ Ἐξωτερικῶν, Μ. Ἐσεμπέλ, οἱ ὁποῖες χαρακτηρίζονται ἀπό ἔντονο πνεῦμα ἀντιπαλότητας κατά τῆς Ἑλλάδος καί ἀποκαλύπτουν τήν ἡγεμονική, ἄν ὄχι ἀπροκάλυπτα ἀναθεωρητική, διάθεση, πού ἔτεινε πλέον νά χαρακτηρίσει μόνιμα τήν τουρκική ἐξωτερική πολιτική.

Ὁ ἀνώτατος Τοῦρκος ἀξιωματοῦχος τάχθηκε ὑπέρ μιᾶς «δυναμικῆς» πολιτικῆς στό Αἰγαῖο, ἀπό τήν πλευρά τῆς Ἄγκυρας. Ἰσχυρίστηκε ὅτι ἡ γραμμή αὐτή ἦταν ἀναγκαία, ἀφενός λόγω τῆς «μεγαλοϊδεατικῆς πολιτικῆς» τῆς Ἑλλάδος, ἀλλά καί λόγω τοῦ γεγονότος ὅτι ἡ ἰσχύς τῆς χώρας του αὐξανόταν τόσο γρήγορα, ὥστε ἡ Τουρκία νά ὀφείλει νά υἱοθετήσει, γιά τήν «προάσπιση τῶν δικαιωμάτων» της, μιά πολιτική ἐντελῶς διαφορετική ἀπό αὐτή πού ἀκολούθησε πενῆντα χρόνια πρίν, κατά τή Συνδιάσκεψη τῆς Λωζάννης. Ὁ Μ. Ἐσεμπέλ σημείωσε ὅτι τό Κυπριακό ἐνδιέφερε τήν Ἄγκυρα ἀπό δύο πλευρές: τήν ἀσφάλεια τῆς Ἀνατολίας καί τή διαβίωση τῶν Τουρκοκυπρίων. Καί τό πρόβλημα τοῦ Αἰγαίου, ὅμως, συνέχισε, δέν ἦταν μικρότερης σημασίας. Τό τουρκικό πρόγραμμα διεξαγωγῆς ἐρευνῶν στό Αἰγαῖο θά ἐφαρμοζόταν ὁπωσδήποτε, ἀφοῦ εἶχε πλέον γίνει ἐπίσημη κρατική πολιτική. Ὅσο γιά τήν πρόσφατη ἀναβολή τῶν ἐρευνῶν αὐτῶν, ὁ Τοῦρκος ὑπουργός, ἀπαντώντας σέ σχετική ἐρώτηση, ἀρνήθηκε ὅτι ἦταν ἀποτέλεσμα ἀμερικανικῶν πιέσεων. Ὁ Μ. Ἐσεμπέλ θά ἐπαναλάβει ὅτι ἡ χώρα του ἔπρεπε νά ἀκολουθήσει δυναμική πολιτική στό Αἰγαῖο, λίγες ἡμέρες ἀργότερα, μιλώντας στήν ἁρμόδια γιά τόν προϋπολογισμό τοῦ Ὑπουργείου του Κοινοβουλευτική Ἐπιτροπή.

Στίς 21 Ἰανουαρίου, ὁ Τοῦρκος πρωθυπουργός, Σ. Ἰρμάκ, ἀπευθυνόμενος στούς καθηγητές τοῦ Πανεπιστημίου τῆς Κωνσταντινουπόλεως, δηλώνει ὅτι ἡ Ἄγκυρα δέν ἦταν διατεθειμένη νά ἐπιτρέψει σέ κανένα νά ἀμφισβητήσει τά δικαιώματά της στό Αἰγαῖο, προσθέτοντας ὅτι ἡ Τουρκία εἶχε τουλάχιστον τόσα δικαιώματα, ὅσα καί ἡ Ἑλλάδα. Στίς 23 Ἰανουαρίου, ἀνακοίνωση τοῦ τουρκικοῦ Ὑπουργείου Ἐξωτερικῶν ἀναφέρει ὅτι «τό μισό Αἰγαῖο ἀνήκει στήν Τουρκία καί τό ἄλλο μισό στήν Ἑλλάδα», ἐνῶ στά τέλη τοῦ μῆνα, ἡ ἐφημερίδα «Hurriyet» θά ὑποστηρίξει τή θέση ὅτι ἡ διανομή τῶν νησιῶν τοῦ Αἰγαίου εἶχε γίνει κατά τρόπο μή ἰσόρροπο.

Ἡ διατύπωση παρόμοιων ἀπόψεων ἀπό τόν πρωθυπουργό καί τόν ὑπουργό Ἐξωτερικῶν τῆς Τουρκίας καί ἡ ἐντεινόμενη ἀρθρογραφία τοῦ τουρκικοῦ τύπου γιά τό Αἰγαῖο (ὅπου γίνονταν εὐθεῖες ἀναφορές καί στήν κυριαρχία στά ἴδια τά νησιά) δημιουργοῦσαν, ὅπως ἦταν φυσικό, ἔντονη ἀνησυχία στήν Ἀθήνα, ἡ ὁποία ἔβλεπε τόν ἀνατολικό νατοϊκό σύμμαχο, τήν ἐπαύριο τῆς εἰσβολῆς του στήν Κύπρο, νά υἱοθετεῖ, ὅλο καί περισσότερο, πολιτική ἀμφισβητήσεως τοῦ ὑπάρχοντος ἐδαφικοῦ καθεστῶτος στό κοινό σύνορο. Ἔτσι, στίς 20 τοῦ μηνός, ὁ Κ. Καραμανλῆς θά συναντηθεῖ μέ τόν ἀρχηγό τῆς ἀξιωματικῆς ἀντιπολιτεύσεως, Γ. Μαῦρο, ἐνῶ θά ἔχει καί ἐπανειλημμένες πολύωρες συσκέψεις μέ τόν ὑπουργό Ἐθνικῆς Ἀμύνης, Ε. Ἀβέρωφ.

23 ΙΑΝΟΥΑΡΙΟΥ 1975

Συνεδριάζει ὑπό τήν προεδρία τοῦ Κ. Καραμανλῆ τό Ἀνώτατο Συμβούλιο Ἐθνικῆς Ἀμύνης, τό ὁποῖο ἀποφασίζει τήν ἀποστράτευση τοῦ ἀρχηγοῦ Ἀεροπορίας, ἀντιπτέραρχου Α. Παπανικολάου καί τήν ἀντικατάστασή του ἀπό τόν ἀντιπτέραρχο Π. Οἰκονόμου.

24 ΙΑΝΟΥΑΡΙΟΥ 1975

Συγκαλεῖται σύσκεψη, ὑπό τόν Κ. Καραμανλῆ καί μέ τή συμμετοχή τῶν ὑπουργῶν Οἰκονομικῶν καί Ἐμπορικῆς Ναυτιλίας, καθώς καί τοῦ προεδρείου τῆς Ἑνώσεως Ἐφοπλιστῶν, στήν ὁποία ἐξετάζεται ἡ συνεισφορά τῆς ναυτιλίας, μέσω φορολογίας, στίς δαπάνες τοῦ Κράτους.

25 ΙΑΝΟΥΑΡΙΟΥ 1975

Ὁ πρώην γενικός διευθυντής τοῦ BBC, σέρ Χιού Γκρήν, ὁ ὁποῖος, μετά ἀπό πρόσκληση τῆς ἑλληνικῆς Κυβερνήσεως, μελέτησε τίς δυνατότητες ἀναδιοργανώσεως τῆς ἑλληνικῆς τηλεοράσεως καί ραδιοφωνίας, ὑποβάλλει ἐγγράφως στόν ὑφυπουργό Προεδρίας, Π. Λαμπρία, τά πορίσματα τῆς μελέτης του. Μεταξύ ἄλλων, ὁ Βρετανός εἰδικός προτείνει:

α. Τήν ἀνασύσταση τοῦ ΕΙΡΤ ὡς δημόσιας ἐπιχειρήσεως, μέ τή μορφή νομικοῦ προσώπου δημοσίου δικαίου, κατά τό πρότυπο τῆς ΔΕΗ.

β. Τή συγχώνευση τοῦ ΕΙΡΤ καί τῆς ΥΕΝΕΔ.

γ. Τόν περιορισμό τῶν διαφημίσεων.

δ. Τή μείωση τῶν τηλεοπτικῶν σειρῶν.

ε. Τήν ἀναδιοργάνωση τοῦ συστήματος συντάξεως τῶν δελτίων εἰδήσεων.

Στίς 27 Ἰανουαρίου θά δεχθεῖ τόν σέρ Χιού Γκρήν καί ὁ πρωθυπουργός, Κ. Καραμανλῆς.

27 ΙΑΝΟΥΑΡΙΟΥ 1975

Ἡ ἐφημερίδα «New York Times» δημοσιεύει τίς ἀπόψεις 50 ἀρχηγῶν Κρατῶν καί Κυβερνήσεων —μεταξύ τῶν ὁποίων καί τοῦ Κ. Καραμανλῆ — γιά τήν ἀντιμετώπιση τῆς παγκόσμιας οἰκονομικῆς κρίσεως. Ὁ Ἕλληνας πρωθυπουργός τόνισε ὅτι ἄν καί τό διεθνές νομισματικό σύστημα βρισκόταν ὑπό τήν ἀπειλή τῆς καταρρεύσεως, ὁ ἴδιος δέν ἦταν ἀπαισιόδοξος καί δικαιολόγησε τή στάση του μέ τήν ἀκόλουθη παρατήρηση:

«Οἱ ἐθνικοί ἡγέτες, σχεδόν παντοῦ, ἔχουν βαθειά συνείδηση τῆς ἀλληλεξαρτήσεως τῆς ἀναπτύξεως σέ διάφορες χῶρες. Εἶναι, πράγματι, πολύ ἐνθαρρυντικό ὅτι ὅλες οἱ χῶρες ἀπέφευγαν νά πάρουν μέτρα πού θά μποροῦσαν νά ἔχουν ἀρνητικούς ἀντικτύπους σέ ἄλλα μέλη τῆς διεθνοῦς κοινότητος».

Καί κατέληξε:

«Εἶμαι πεπεισμένος ὅτι κανένα ἀπό τά οἰκονομικά προβλήματα πού ἀντιμετωπίζει ὁ κόσμος δέν θά ἀποδειχθῆ ἄλυτο, ἄν ἐπιτευχθῆ ὁ ἀπαιτούμενος βαθμός διεθνοῦς συνεργασίας καί ἀλληλεγγύης. Ὁ παράγων χρόνος, ὅμως, εἶναι ἰδιαίτερα σημαντικός καί, παρ' ὅλο πού πιστεύω ὅτι ἡ πολιτική ὀξυδέρκεια τῶν ἡγετῶν τοῦ κόσμου εἶναι ἀπολύτως ἱκανή νά δημιουργήση τήν κατάλληλη πολιτική θέληση, ἐπιθυμῶ νά ἐκφράσω τήν ἐλπίδα ὅτι ἡ ἀναγκαία πρωτοβουλία θά ἐκδηλωθῆ πρίν ἐπιδεινωθοῦν περισσότερο τά προβλήματα».

27 ΙΑΝΟΥΑΡΙΟΥ 1975

Ὁ πρεσβευτής τῆς Ἑλλάδος στήν Ἄγκυρα, Δ. Κοσμαδόπουλος, ἐπιδίδει στόν Τοῦρκο ὑπουργό Ἐξωτερικῶν, Μ. Ἐσεμπέλ, ρηματική διακοίνωση μέ τήν ὁποία ἡ Ἀθήνα προτείνει τήν ὑπογραφή συνυποσχετικοῦ γιά τήν παραπομπή στό Διεθνές Δικαστήριο τῆς Χάγης τῆς ἑλληνοτουρκικῆς διαφορᾶς γιά τήν ὑφαλοκρηπίδα τοῦ Αἰγαίου.

Ἡ ἑλληνική διακοίνωση, στήν τελική της μορφή, ἀποτέλεσε ἀντικείμενο ἐξετάσεως στίς 25 Ἰανουαρίου, κατά τή διάρκεια συσκέψεως, ὑπό τήν προεδρία τοῦ Κ. Καραμανλῆ καί μέ τή συμμετοχή τοῦ ὑπουργοῦ καί τοῦ ὑφυπουργοῦ Ἐξωτερικῶν καί εἶχε ὡς ἑξῆς:

«Ἡ ἑλληνική Πρεσβεία προσφέρει τίς προσρήσεις της στό Ὑπουργεῖο Ἐξωτερικῶν καί, ἀναφερομένη στήν ἀνταλλαγή διακοινώσεων σχετικά μέ τήν ἠπειρωτική ὑφαλοκρηπίδα τοῦ Αἰγαίου, ἔχει τήν τιμή νά πληροφορήση τό Ὑπουργεῖο τά ἑξῆς:

»Ἐπιθυμεῖ νά ὑπενθυμίση στό Ὑπουργεῖο, ὅτι μέ τήν διακοίνωση ὑπ' ἀριθμ. 6243.11/44/ΑΣ812, ἀπό 24 Μαΐου 1974, ἡ ἑλληνική Κυβέρνηση εἶχε δηλώσει ὅτι, ἐνῷ ἐπιφυλασσόταν τῆς θέσεώς της, δέν ἀντετίθετο σέ μιά ὁριοθέτηση τῆς ἠπειρωτικῆς ὑφαλοκρηπίδος μεταξύ τῶν δύο χωρῶν, βασιζομένη στίς διατάξεις τοῦ ἰσχύοντος θετικοῦ Διεθνοῦς Δικαίου, ὅπως κωδικοποιήθηκε ἀπό τήν Σύμβαση περί ἠπειρωτικῆς ὑφαλοκρηπίδος, πού ὑπογράφηκε στήν Γενεύη τό 1958.

»Ἡ τουρκική Κυβέρνηση ἀπάντησε, ὅτι ἦταν πρόθυμη νά συζητήση τό ζήτημα μέσα στά πλαίσια τῶν κανόνων τοῦ Διεθνοῦς Δικαίου.

»Πάντως, ἡ θέση τῆς τουρκικῆς Κυβερνήσεως, σύμφωνα μέ τήν ὁποία "τά ἑλληνικά νησιά τά ὁποῖα βρίσκονται κοντά στίς τουρκικές ἀκτές δέν ἔχουν δική τους ἠπειρωτική ὑφαλοκρηπίδα" (μία θέση πού ἐπαναλήφθηκε στίς 16 Σεπτεμβρίου 1974), ἐγείρει σοβαρές ἀμφιβολίες, ὡς πρός τήν συμπερίληψη ὅλων τῶν διατάξεων τῆς ἐν λόγῳ Συμβάσεως περί "ἠπειρωτικῆς ὑφαλοκρηπίδος" στήν ἀντίληψή της περί "τῶν κανόνων τοῦ Διεθνοῦς Δικαίου".

»Ἐν ὄψει τῶν ἀνωτέρω, καί λαμβανομένων ἐπιπροσθέτως ὑπ' ὄψιν τῶν τελευταίων αὐθεντικῶν διευκρινίσεων πού δόθηκαν στόν Ἕλληνα ἐν Ἀγκύρα πρεσβευτή, ὡς πρός τό ὅτι ἡ τουρκική Κυβέρνηση διακατέχεται ἀπό πνεῦμα συνδιαλλαγῆς, ἡ ἑλληνική Κυβέρνηση προτείνει ὅπως, οἱ διαφορές περί τοῦ ἐφαρμοστέου δικαίου, καθώς καί γιά τήν οὐσία τοῦ θέματος, παραπεμφθοῦν στό Διεθνές Δικαστήριο. Πράγματι, ἡ ἑλληνική Κυβέρνηση, χωρίς νά θίξη τό δικαίωμά της γιά μονομερῆ προσφυγή στό Δικαστήριο, θά θεωροῦσε σάν σημαντικό ὄφελος τήν ἀπό κοινοῦ μέ τήν τουρκική Κυβέρνηση σύναψη εἰδικῆς συμφωνίας, βάσει τῆς ὁποίας θά μποροῦσε νά γίνη ἡ προσφυγή στό Δικαστήριο, ὅπως ἁρμόζει σέ δύο γειτονικές χῶρες καί μέλη τοῦ ΟΗΕ.

»Ἡ ἑλληνική Πρεσβεία θά ἦταν ἄκρως ὑποχρεωμένη στό Ὑπουργεῖο Ἐξωτερικῶν, ἐάν θά μποροῦσε νά ἐνημερωθῆ, ἐν καιρῷ τῷ δέοντι, περί τῶν ἀπόψεων τῆς τουρκικῆς Κυβερνήσεως ἐπί τῆς προτάσεως αὐτῆς.

»Ἡ Πρεσβεία ἐπωφελεῖται τῆς εὐκαιρίας, γιά νά ἐπαναλάβη στό Ὑπουργεῖο τίς διαβεβαιώσεις τῆς ὑψίστης ἐκτιμήσεως της»[134].

[Τήν ἴδια ἡμέρα, 27 Ἰανουαρίου, ὁ Δ. Κοσμαδόπουλος ἐπανέλαβε στούς Τούρκους ἰθύνοντες ὅτι ἡ Ἑλλάδα, ἀποδεχόμενη τίς προτάσεις τοῦ ICAO τοῦ Ὀκτωβρίου 1974, γιά τό θέμα τοῦ ἐναερίου χώρου, ἦταν ἕτοιμη νά ἀνοίξει τούς ἀεροδιαδρόμους στό Αἰγαῖο, ἐάν καί ἡ Τουρκία ἀνακαλοῦσε ταυτόχρονα τήν παράνομη NOTAM 714. Δύο ἡμέρες ἀργότερα, ἡ Ἄγκυρα ἀπέρριψε τήν πρόταση· τό κλείσιμο, πάντως, τῶν ἑλληνικῶν ἀεροδιαδρόμων, προκαλώντας σοβαρές ἐνοχλήσεις στίς πτήσεις στρατιωτικῶν μεταγωγικῶν ἀεροσκαφῶν ἀπό καί πρός τήν Τουρκία, θά ἐξακολουθήσει νά ἀποτελεῖ σοβαρό μοχλό πιέσεως γιά τήν ἀνάκληση τῆς παράνομης τουρκικῆς NOTAM].

Παράλληλα, ὁ Κ. Καραμανλῆς ἔκαμε τίς ἀκόλουθες δηλώσεις:

«Πολύς θόρυβος ἐγένετο τελευταίως περί τό θέμα τοῦ Αἰγαίου. Ἐν Τουρκίᾳ ἀπεδόθησαν εἰς τήν Ἑλλάδα ἐπιθετικαί προθέσεις, αἱ ὁποῖαι ἐχρησιμοποιήθησαν αὐθαιρέτως, πρός κλιμάκωσιν ἐρεθιστικῶν δηλώσεων. Ἀντίστοιχοι ἐντυπώσεις ἐδημιουργήθησαν καί ἐν Ἑλλάδι περί τῶν τουρκικῶν προθέσεων.

»Ἐν ὄψει τῶν ἀνωτέρω, κρίνω ἀναγκαῖον νά δηλώσω ὅτι ἡ Ἑλλάς παραμένει πιστή εἰς τάς ἀρχάς τοῦ Χάρτου τῶν Ἡνωμένων Ἐθνῶν περί εἰρηνικῆς ἐπιλύσεως τῶν διεθνῶν διαφορῶν. Συνεπής πρός τήν πολιτικήν της αὐτήν καί ἐν τῇ πεποιθήσει ὅτι οὕτως πράττουσα προασπίζει τά νόμιμα συμφέροντα τῆς χώρας, ἡ ἑλληνική Κυβέρνησις προέτεινε σήμερον εἰς τήν τουρκικήν Κυβέρνησιν, διά τοῦ ἐν Ἀγκύρᾳ

πρέσβεώς της, τήν παραπομπήν τῆς διαφορᾶς εἰς τό Διεθνές Δικαστήριον τῆς Χάγης, δοθέντος ὅτι ἐκ τῆς μέχρι τοῦδε ἀντιπαραβολῆς τῶν ἀπόψεων τῆς Ἑλλάδος καί τῆς Τουρκίας δέν ἔχει προκύψει κοινή νομική βάσις διαπραγματεύσεων. Διά τῆς προτεινομένης προσφυγῆς εἰς τό κατ' ἐξοχήν εἰρηνικόν καί γενικῶς παραδεδεγμένον τοῦτο μέσον ἐπιλύσεως διαφορῶν μεταξύ Κρατῶν, ἡ Ἑλλάς ἐπιβεβαιοῖ τόν σεβασμόν της διά τάς εἰρηνικάς διαδικασίας, προσδοκᾶ δέ ὅτι τόν αὐτόν σεβασμόν θά ἐπιδείξη καί ἡ Τουρκία».

Ἡ πρόταση τῆς ἑλληνικῆς Κυβερνήσεως ἐπικροτήθηκε ἀπό τό σύνολο τῶν κομμάτων τῆς ἀντιπολιτεύσεως — στοιχεῖο πού προσέδωσε στήν πρωτοβουλία τῆς Ἀθήνας ἀκόμη μεγαλύτερη βαρύτητα.

Πάντως, ἡ πρόταση δέν ἔμελλε τελικά νά εὐδοκιμήσει, καθώς ἡ Τουρκία ταλανιζόταν ἀπό κυβερνητική ἀστάθεια, ἡ ὁποία ἀπέτρεπε τήν ρηξικέλευθη καί ἀποτελεσματική ἀντιμετώπιση τοῦ θέματος ἀπό τήν Ἄγκυρα. Ἐξάλλου, οἱ Τοῦρκοι ἰθύνοντες φαίνονταν ἀπρόθυμοι νά δεχτοῦν τήν ἐπίλυση στό νομικό ἐπίπεδο τοῦ προβλήματος πού οἱ ἴδιοι εἶχαν δημιουργήσει μέ τήν προβολή διεκδικήσεων· ἀντίθετα, καθώς, μετά τήν εἰσβολή καί κατάληψη τῆς μισῆς Κύπρου, κρατοῦσαν κυριολεκτικά ὡς ὁμήρους τούς Ἑλληνοκυπρίους καί τῶν ἐλεύθερων περιοχῶν, ἔδειχναν νά προτιμοῦν τήν — πολιτική — διαδικασία τῶν διμερῶν διαπραγματεύσεων, ὅπου οἱ δυνατότητές τους νά ἀσκήσουν πιέσεις στήν Ἑλλάδα ἦταν σημαντικές.

Ἤδη, στίς 29 Ἰανουαρίου, ὁ Τοῦρκος πρωθυπουργός, Σ. Ἰρμάκ, δήλωσε ὅτι ἡ χώρα του θά ἀποδεχόταν τήν ἑλληνική πρόταση, ἄν καί ἡ Ἑλλάδα δεχόταν ὅτι ἡ ὑφαλοκρηπίδα τοῦ Αἰγαίου ἦταν προέκταση τῆς Ἀνατολίας. Ἡ θέση αὐτή προκάλεσε ἀπογοήτευση στήν Ἀθήνα, καθώς ἰσοδυναμοῦσε μέ ἀπόρριψη τῆς ἑλληνικῆς πρωτοβουλίας: ἡ Ἄγκυρα φερόταν πρόθυμη νά προσφύγει στή διεθνῆ δικαιοσύνη, μόνον ἄν ἡ Ἑλλάδα ἀναγνώριζε ὡς τουρκική τή μισή ὑφαλοκρηπίδα τοῦ Αἰγαίου! Ἡ δήλωση τοῦ Τούρκου πρωθυπουργοῦ ἀποτέλεσε ἕνα ἀπό τά θέματα πού ἐξέτασε τό Ὑπουργικό Συμβούλιο ὑπό τήν προεδρία τοῦ Κ. Καραμανλῆ, τήν ἴδια ἡμέρα.

Ὡστόσο, ἡ Τουρκία δέν μποροῦσε νά ἀπορρίψει εὐθέως τήν ἑλληνική πρόταση γιά δικαστική διευθέτηση τοῦ θέματος, χωρίς νά κινδυνεύει νά ἀπομονωθεῖ διεθνῶς ἀκόμη περισσότερο. Πράγματι, στίς 6 Φεβρουαρίου, ὁ Τοῦρκος ὑπουργός Ἐξωτερικῶν, Μ. Ἐσεμπέλ, ἐπέδωσε στόν Ἕλληνα πρέσβη στήν Ἄγκυρα, Δ. Κοσμαδόπουλο, τήν ἀκόλουθη ρηματική διακοίνωση:

«Τό Ὑπουργεῖο τῶν Ἐξωτερικῶν παρουσιάζει τίς προσρήσεις του στήν Πρεσβεία τῆς Ἑλλάδος καί ἀναφερόμενο στήν διακοίνωσή της τῆς 27 Ἰανουαρίου 1975, ὑπ' ἀριθ. 6242. 4/53/AS.293, σχετικά μέ τήν ὁριοθέτηση τῆς ὑφαλοκρηπῖδος τοῦ Αἰγαίου, ἔχει τήν τιμή νά ἐκθέση κατωτέρω τίς ἀπόψεις τῆς τουρκικῆς Κυβερνήσεως γιά μετάδοση πρός τήν ἑλληνική Κυβέρνηση.

»Τό Ὑπουργεῖο τῶν Ἐξωτερικῶν χαίρει μέ τό πνεῦμα συνδιαλλαγῆς τῆς Ἑλλάδος σχετικά μέ τήν πρότασή του νά λυθῆ μέ εἰρηνικά μέσα ἡ διένεξη μέ τήν ὁριοθέτηση τῆς ὑφαλοκρηπῖδος τοῦ Αἰγαίου.

»Ἀποτελεῖ τήν μελετημένη ἄποψη τῆς τουρκικῆς Κυβερνήσεως ὅτι ὑπάρχουν διάφορα ζωτικά ζητήματα σχετικά μέ τό Αἰγαῖο πού παραμένουν ἀκόμα ἐκκρεμῆ μεταξύ τῆς Ἑλλάδος καί τῆς Τουρκίας καί τά ὁποῖα θά πρέπη νά λυθοῦν μέ εἰρηνικά μέσα. Καθώς ἡ Τουρκία καί ἡ Ἑλλάς εἶναι ὑποχρεωμένες νά εἶναι φιλικές καί νά συνεργάζωνται λόγῳ τῆς γεωγραφίας καί ἀμοιβαίων συμφερόντων, δέν φαίνεται νά ὑπάρχη ἄλλη ἐναλλακτική λύση ἀπό τήν ρύθμιση τῶν διενέξεών τους διά διαπραγματεύσεων.

»Ἐμπνεομένη ἀπό αὐτό τό πνεῦμα καί ἐν ὄψει τῆς εἰδικῆς γεωγραφικῆς δομῆς τοῦ Αἰγαίου, ὅπου οἱ δύο χῶρες ἀντιμετωπίζουν θέματα πού δέν ἔχουν ἀκόμη ρυθμισθῆ, μεταξύ ἄλλων τό εὖρος τῶν χωρικῶν ὑδάτων στό Αἰγαῖο καί ἡ χρήση τοῦ ἐναερίου χώρου, ἡ τουρκική Κυβέρνηση ἐλπίζει ὅτι ἡ Κυβέρνηση τῆς Ἑλλάδος θά συμφωνήση κατά προτεραιότητα νά ἀρχίση διαπραγματεύσεις μέ τήν Κυβέρνηση τῆς Δημοκρατίας τῆς Τουρκίας γιά τό ζήτημα τῆς ὑφαλοκρηπῖδος τοῦ Αἰγαίου μέ σκοπό νά καταλήξουν σέ μιά ἀμοιβαία ἀποδεκτή καί ἱκανοποιητική λύση.

»Πράγματι, ἡ Τουρκία ἔχει προτείνει σέ διάφορες εὐκαιρίες τήν ἔναρξη διαπραγματεύσεων μεταξύ τῶν δύο χωρῶν μέ σκοπό νά λυθοῦν οἱ διαφορές γιά τήν ὑφαλοκρηπῖδα τοῦ Αἰγαίου εἰρηνικά μέ δίκαιο καί ἔντιμο τρόπο. Θά πρέπη νά σημειωθῆ μέ λύπη ὅτι αὐτές οἱ τουρκικές προτάσεις δέν ἔγιναν δεκτές ἀπό τήν Ἑλλάδα καί ἔτσι παρεμποδίστηκαν οἱ διαπραγματεύσεις. Δέν ὑπάρχει ἀμφιβολία ὅτι οἱ οὐσιαστικές διαπραγματεύσεις ἀποτελοῦν βασική μέθοδο γιά τήν ρύθμιση διεθνῶν διενέξεων. Ἐν ὄψει τοῦ γεγονότος ὅτι δέν ἔχουν διεξαχθῆ ἀκόμα τέτοιες διαπραγματεύσεις, τά θέματα πού σχετίζονται μέ τίς διενέξεις δέν ἔχουν οὔτε ἐντοπισθῆ πλήρως, οὔτε διαφωτισθῆ.

»Πάντως, ἡ τουρκική Κυβέρνηση μελετᾶ εὐμενῶς, κατ' ἀρχήν, τήν πρόταση τῆς ἑλληνικῆς Κυβερνήσεως νά παραπεμφθῆ ἀπό κοινοῦ στό Διεθνές Δικαστήριο ἡ διένεξη γιά τήν ὁριοθέτηση τῆς ὑφαλοκρηπῖδος τοῦ Αἰγαίου. Πρός τόν σκοπό αὐτό καί γιά νά γίνη ἡ ἐπεξεργασία τῶν ὅρων ὑπό τούς ὁποίους θά παραπεμφθῆ τό ζήτημα στό ἐν λόγῳ Δικαστήριο ἡ Τουρκία προτείνει νά ἀρχίσουν συνομιλίες ὑψηλοῦ ἐπιπέδου μεταξύ τῶν δύο Κυβερνήσεων. Ἡ τουρκική Κυβέρνηση εἶναι τῆς γνώμης ὅτι ὁ πολιτικός χαρακτῆρας καί ἡ ζωτική σπουδαιότης τοῦ ζητήματος καθιστᾶ ἀπαραίτητο νά διεξαχθοῦν αὐτές οἱ συνομιλίες σέ ὑπουργικό ἐπίπεδο.

»Τό Ὑπουργεῖο τῶν Ἐξωτερικῶν ἐπωφελεῖται τῆς εὐκαιρίας γιά νά ἐπαναλάβη πρός τήν Πρεσβεία τῆς Ἑλλάδος τήν ὑψηλή του ἐκτίμηση»[135].

Μέ τήν ἀπάντησή της αὐτή, ἡ τουρκική Κυβέρνηση τόνιζε, κατά τόν πιό σαφῆ τρόπο, τήν προτίμησή της γιά τή διαδικασία τῶν διαπραγματεύσεων. Στό μέτρο ὅμως πού φαινόταν νά θεωρεῖ ὅτι οἱ διμε-

ρεῖς συνομιλίες δέν ἀπέκλειαν τήν προσφυγή στό Διεθνές Δικαστήριο, ὅταν πλέον θά εἶχαν ἀποσαφηνιστεῖ πλήρως οἱ νομικές διαφορές μεταξύ τῶν δύο χωρῶν, ἡ ἑλληνική Κυβέρνηση ἀποφάσισε νά προωθήσει τή διαδικασία μέ σκοπό τήν τελική προσφυγή στό Διεθνές Δίκαιο. Ἡ τουρκική διακοίνωση ἀποτέλεσε ἀντικείμενο μελέτης στήν Ἀθήνα ἤδη ἀπό τήν ἴδια ἡμέρα, 6 Φεβρουαρίου, ὁπότε πραγματοποιήθηκε στό Πολιτικό Γραφεῖο σύσκεψη ὑπό τήν προεδρία τοῦ Κ. Καραμανλῆ καί μέ τή συμμετοχή τῶν ὑπουργῶν Προγραμματισμοῦ-Συντονισμοῦ, Ἐξωτερικῶν καί Ἐθνικῆς Ἀμύνης καί τοῦ ὑφυπουργοῦ Ἐξωτερικῶν, Ι. Βαρβιτσιώτη. Σύμφωνα μέ σχετική κυβερνητική ἀνακοίνωση, ἡ τουρκική ἀπάντηση κρίθηκε «κατ' ἀρχήν ἐποικοδομητική» καί ἀποφασίστηκε νά προχωρήσει ἡ Ἑλλάδα σέ διαπραγματεύσεις μέ τήν Τουρκία γιά τή σύνταξη τοῦ σχετικοῦ συνυποσχετικοῦ. Στίς 10 τοῦ μηνός, μέ διακοίνωσή της, πού ἐπέδωσε στήν τουρκική Κυβέρνηση ὁ Δ. Κοσμαδόπουλος, ἡ Ἀθήνα ἐξέφραζε τήν ἱκανοποίησή της γιά τήν ἀποδοχή τῆς πρωτοβουλίας της, καί δήλωνε ἕτοιμη γιά τή διενέργεια συνομιλιῶν μέ σκοπό τή σύνταξη τοῦ συνυποσχετικοῦ. Ἡ ἑλληνική Κυβέρνηση, ἀκόμη, σημείωνε ὅτι δέν θά εἶχε ἀντίρρηση νά τεθοῦν οἱ δύο ἀντιπροσωπεῖες, κατά τό πρῶτο στάδιο τῶν συνομιλιῶν, ὑπό τήν ἡγεσία ὑπουργῶν.

Παράλληλα, ματαιώθηκαν μετά ἀπό πιέσεις τῆς Ἀθήνας οἱ ἔρευνες πού ἐπρόκειτο νά διενεργήσει αὐθαίρετα γιά λογαριασμό τῆς Τουρκίας στήν ὑφαλοκρηπίδα τοῦ Αἰγαίου τό νορβηγικό σκάφος «Λόνγκβα». Ἡ ἐξέλιξη αὐτή, σέ συνδυασμό μέ τήν ἀπάντηση τῆς Ἄγκυρας στήν ἑλληνική πρόταση, φάνηκε νά διανοίγει προοπτικές γιά σύμφωνη μέ τό Διεθνές Δίκαιο διευθέτηση τοῦ ζητήματος.

27 ΙΑΝΟΥΑΡΙΟΥ 1975

Συγκαλεῖται σύσκεψη, στό Πολιτικό Γραφεῖο, ὑπό τήν προεδρία τοῦ Κ. Καραμανλῆ καί μέ τή συμμετοχή τῶν ὑπουργῶν Συντονισμοῦ, Προεδρίας καί Ἐσωτερικῶν, μέ ἀντικείμενο τήν ἀναδιοργάνωση τῆς δημόσιας διοικήσεως, ἀπαραίτητη μετά τήν ἐπταετῆ ἀναστάτωση πού ἐπέφερε ἡ δικτατορία. Κατόπιν, ὁ ὑπουργός Προεδρίας, Γ. Ράλλης, μέ δηλώσεις του, ἐξήγγειλε νέα μέτρα πού ἀποσκοποῦσαν στήν εὔρυθμη λειτουργία τῆς διοικήσεως. Τίς ἀνακοινώσεις τοῦ ὑπουργοῦ συνοψίζει τό ἀκόλουθο εἰδησεογραφικό δελτίο:

«Ὁ κ. Καραμανλῆς, εἶπε ὁ κ. ὑπουργός, ἔδωσε ἐντολή νά καταρτισθοῦν καί νά κατατεθοῦν στήν Βουλή τό ταχύτερο νομοσχέδια πού νά ἀποβλέπουν στήν ἐξυγίανση τῶν ὑπαλληλικῶν διατάξεων:

»1. Ὅτι θά καταργηθῆ ἡ συμμετοχή τῶν γενικῶν γραμματέων εἰς τά Ὑπηρεσιακά Συμβούλια. Ταῦτα θά συντίθενται ἀπό γενικούς διευθυντάς (ἤ, ἐν ἐλλείψει, καί διευθυντάς 2ου βαθμοῦ) καί ἀπό ἔξωθεν λαμβανομένους ἀνωτάτους λειτουργούς, ἐν ἐνεργείᾳ ἤ μή.

»2. Θά ἐπαναφερθῆ τό ὑπό τῆς δικτατορίας καταργηθέν σύστημα τῶν Πινάκων Προαγωγῶν, ἁπλουστευόμενον καί βελτιούμενον. Ἐξ ἄλλου, θά ὀργανωθῆ ἐπί διαρκοῦς βάσεως συστηματική προσπάθεια "ἐκπαιδεύσεως" τῶν προϊσταμένων, ὡς πρός τό πνεῦμα καί τόν τρόπον ἐν γένει τῆς ὑπ' αὐτῶν συντάξεως τῶν ἐκθέσεων ὑπηρεσιακῆς ἱκανότητος.

»3. Ὡς πρός τάς μεταθέσεις τῶν ὑπαλλήλων ἀπό τήν πρωτεύουσαν εἰς τήν ἐπαρχίαν, θά καθιερωθῆ σειρά προτεραιότητος τῶν μετατιθεμένων εἰς τήν ἐπαρχίαν ὑπαλλήλων, ἐπί τῇ βάσει κριτηρίων ὑποχρεωτικῶς λαμβανομένων ὑπ' ὄψιν ὑπό τῶν Ὑπηρεσιακῶν Συμβουλίων.

»4. Ὡς πρός τήν πρόσληψιν τῶν ὑπαλλήλων, θά ἐπαναφερθῆ, ὡς γενικός κανών, τό σύστημα τῶν διαγωνισμῶν καί μάλιστα τῶν κοινῶν διαγωνισμῶν προκειμένου περί ὁμοειδῶν κλάδων καί θά ἀνατεθῆ ἡ διεξαγωγή τούτου εἰς ἐνιαῖον φορέα, ἤτοι τήν Γενικήν Διεύθυνσιν Δημοσίας Διοικήσεως.

»5. Εἰς τό πλαίσιον τῶν μέτρων τῶν ἀναφερομένων εἰς τήν κατάστασιν τῶν δημοσίων ὑπαλλήλων, περιλαμβάνεται καί ἡ διά νόμου ἐπαναφορά τοῦ θεσμοῦ τῆς τριακονταπενταετίας, ὡς οὗτος κατ' ἀρχήν εἶχε πρό τῆς δικτατορίας. Παραλλήλως, θά καθορισθῆ ὡς γενικόν ὅριον ἐξόδου ἐκ τῆς ὑπηρεσίας τό 65ον ἔτος τῆς φυσικῆς ἡλικίας τῶν ὑπαλλήλων ὡς τοῦτο καθωρίζετο ὑπό τοῦ Ὑπαλληλικοῦ Κώδικος.

»Γιά τήν ποιοτική ἀνύψωση τοῦ προσωπικοῦ:

»1. Θά ἱδρυθῆ Σχολή Δημοσίας Διοικήσεως, σκοπός τῆς ὁποίας θά εἶναι ἐν πρώτοις ἡ ἐκπαίδευσις (προπαρασκευή) τῶν μελλόντων νά εἰσέλθουν καί ἀποτελέσουν τό Σῶμα Διυπουργικῶν Λειτουργῶν. Εἰς τήν Σχολήν θά εἰσάγωνται διά διαγωνισμοῦ 25 περίπου πτυχιοῦχοι νέοι μέχρι 30 ἐτῶν καί ἕτεροι 25 περίπου πτυχιοῦχοι ὑπάλληλοι μέχρι 40 ἐτῶν. Ἡ φοίτησις θά εἶναι 16 μῆνες, θεωρητική καί πρακτική.

»Ἐπίσης, ἡ Σχολή θά ἀναλάβῃ τήν μετεκπαίδευσιν ὑπαλλήλων 6ου καί 4ου βαθμοῦ προοριζομένων νά ἐξελιχθοῦν εἰς ἀνώτερα καί ἀνώτατα στελέχη τῶν Ὑπουργείων των.

»Ἡ Σχολή ὑπολογίζεται ὅτι θά λειτουργήσῃ ἀπό 1ης Ὀκτωβρίου τρέχ. ἔτους.

»2. Θά ἱδρυθοῦν Εἰδικαί Σχολαί (ὅπως π.χ. ἡ γαλλική Ecoles des Douanes) διά μεγάλους κλάδους, ὡς π.χ. Τελωνειακούς, Ἐφοριακούς, Κοινωνικῶν Ὑπηρεσιῶν, Τεχνικῶν Δημοτικῶν.

»Ἡ ἵδρυσις τῶν Σχολῶν θά γίνῃ σταδιακῶς ἀρχῆς γενομένης ἀπό τήν Σχολήν Τελωνειακῶν, ἡ ὁποία ὑπολογίζεται ὅτι θά λειτουργήσῃ ἀπό 1ης Ὀκτωβρίου τ.ἔ.

»3. Θά γενικευθοῦν τά προγράμματα ἐνημερώσεως τῶν νεοδιοριζομένων.

»4. Θά συσταθῆ Σῶμα Διυπουργικῶν Λειτουργῶν. Τά βασικά σημεῖα τοῦ σχεδίου τούτου εἶναι τά ἑξῆς:

»— Τό Σῶμα ποσοτικῶς μέν θά εἶναι ὀλιγάριθμον (περιλαμβάνον περί τούς 350 κατ' ἀνώτατον ὅριον ὑπαλλήλους) ποιοτικῶς δέ θά εἶναι τοῦ ἀνωτέρου δυνατοῦ ἐπιπέδου.

»— Τό Σῶμα θά ὑπάγεται ἀπ' εὐθείας ὑπό τόν πρόεδρον

τῆς Κυβερνήσεως καί θά εἶναι "Διυπουργικόν", ἀνήκοντες δηλαδή εἰς αὐτό, θά εἶναι συνδεδεμένοι μέ ὡρισμένον ἤ ὡρισμένα Ὑπουργεῖα, ἀλλά θά τοποθετοῦνται καί θά μετακινοῦνται μεταξύ αὐτῶν.

»— Οἱ Διυπουργικοί οὗτοι διοικητικοί λειτουργοί θά χρησιμοποιοῦνται εἰς τά διάφορα Πολιτικά Ὑπουργεῖα, εἰς τάς θέσεις ἐκείνας τῶν ὁποίων τά καθήκοντα, κατά προέχοντα χαρακτῆρα, ἀνάγονται εἰς τήν ἔννοιαν τῆς "διευθύνσεως". Τοιαῦται θέσεις εἶναι αἱ θέσεις τῶν νομαρχῶν, τῶν γενικῶν διευθυντῶν, διευθυντῶν καί τμηματαρχῶν Κεντρικῶν Ὑπηρεσιῶν, τῶν ὁποίων τά καθήκοντα θά κριθῆ ὅτι εἶναι διοικητικοῦ περιεχομένου καί ὅτι ἀνταποκρίνονται εἰς τήν ἔννοιαν τῆς "διευθύνσεως", ὡς καί τῶν διευθυντῶν τῶν Νομαρχιῶν.

»— Αἱ θέσεις αὗται θά καθορισθοῦν κατά Ὑπουργεῖον διά διαταγμάτων ἐφ' ἅπαξ ἐκδοθησομένων καί, μετά τήν λῆξιν τῆς μεταβατικῆς περιόδου (περί τά 5 ἔτη) θά πληροῦνται ἀποκλειστικῶς μόνον δι' ὑπαλλήλων τοῦ Σώματος.

»— Εἰς τό Σῶμα προβλέπονται τρεῖς βαθμοί: ὁ Αος (ἀνώτατος), ὁ Βος καί ὁ Γος (εἰσαγωγικός).

»5. Θά ἀναμορφωθῆ ὁ θεσμός τῶν νομαρχῶν. Τά κύρια σημεῖα τῆς προτεινομένης ἀναμορφώσεως εἶναι τά ἑξῆς:

»— Τό ἥμισυ (ἤ τά 2/3) τῶν θέσεων τῶν νομαρχῶν θά γίνουν μόνιμοι θέσεις, διαβαθμιζόμεναι εἰς τρία κλιμάκια (νομάρχαι, σύμβουλοι νομαρχῶν, βοηθοί συμβούλων).

»— Αἱ ὡς ἄνω συνιστώμεναι θέσεις θά ἀνήκουν εἰς τό Σῶμα Ὑπουργικῶν Λειτουργῶν.

»— Αἱ Κεντρικαί Ὑπηρεσίαι θά ὀργανωθοῦν ἐπί ἐπιτελικῆς κατ' ἀρχήν βάσεως.

»— Θά ἐφαρμοσθῆ ἡ γνωστή ἀρχή "τοῦ πεπερασμένου τῆς ἐκτάσεως ἐποπτείας", οὕτως ὥστε νά ἐξαλειφθῆ τό ἀντιοργανωτικόν φαινόμενον τοῦ ὑπερμέτρου ἀριθμοῦ ὀργανωτικῶν μονάδων ὑπαγομένων ὑπό ἕνα προϊστάμενον.

»— Ὡς πρός τόν τρόπον πραγματοποιήσεως τῆς ὡς ἄνω ἀναδιοργανώσεως, προβλέπεται ἡ ἔκδοσις νόμου πλαισίου καί ἡ ἐν συνεχείᾳ, βάσει τῶν ἐν αὐτῷ ἐξουσιοδοτήσεων, ἔκδοσις διά διαταγμάτων τῶν νέων Ὀργανισμῶν.

»Καί ὁ κ. Ράλλης κατέληξε:

»Εἰς τό πλαίσιον τῆς ὅλης προσπαθείας διά τήν ἀποδοτικωτέραν καί καλυτέραν λειτουργίαν τῆς κρατικῆς μηχανῆς, καί τήν ἐξυπηρέτησιν τοῦ κοινοῦ, θά ἐνταχθῆ καί ἡ προώθησις τῆς, διά νόμων κωδίκων, γενικῆς κωδικοποιήσεως τῆς διοικητικῆς νομοθεσίας. Τό ἔργον τοῦτο, ὡς γνωστόν, προεβλέφθη καί ἤρχισε διά τοῦ ν.δ. 3989)1959, δυστυχῶς ὅμως, παρ' ὅλας τάς, ἐπί τῇ βάσει τοῦ νομοθετήματος τούτου, καταβληθείσας προσπαθείας δέν ἐπετεύχθη μέχρι τοῦδε παρά ἡ δημοσίευσις 3 νόμων κωδίκων, ἤτοι τοῦ Δασικοῦ, τοῦ Ἁλιευτικοῦ καί τοῦ Κώδικος Καταστάσεως Δημοτικῶν καί Κοινοτικῶν Ὑπαλλήλων. Ἤδη, βασίμως προσδοκᾶται ὅτι ἐντός τοῦ 1975 θά ἀποπερατωθῆ ἡ ἐπεξεργασία καί ψήφισις ὑπό τῆς Βουλῆς ἓξ τοὐλάχιστον ἐκ τῶν ὑπό σύνταξιν κωδίκων (Ἀγροτικῆς Πίστεως, Φαρμακευτικός, Τουρισμοῦ, Ἰατρικῶν Ἐπαγγελμάτων, Ἀναπήρων Πολέμου καί Ἀθλητισμοῦ). Τέλος, θά προωθηθῆ ἡ σύνταξις καί ψήφισις Κώδικος Διοικητικῆς Διαδικασίας, διά τοῦ ὁποίου ἀφ' ἑνός θά παρέχωνται ἐγγυήσεις εἰς τούς πολίτας ἔναντι τῶν ἐνδιαφερουσῶν αὐτούς ἐνεργειῶν τῆς Διοικήσεως καί ἀφ' ἑτέρου θά ἁπλουστευθῆ καί ἐπιταχυνθῆ ἡ διοικητική ἐνέργεια»[136].

28 ΙΑΝΟΥΑΡΙΟΥ 1975

Ὁ Κ. Καραμανλῆς κηρύσσει τήν ἔναρξη τοῦ συνεδρίου τῶν προέδρων τῶν Ἐμπορικῶν καί Βιομηχανικῶν Ἐπιμελητηρίων τῆς χώρας, πού συνέρχεται στό Ἐμποροβιομηχανικό Ἐπιμελητήριο Ἀθηνῶν. Στή σύντομη ὁμιλία του, ὁ πρωθυπουργός ἀνέφερε τά ἑξῆς:

«Κηρύσσω τήν ἔναρξιν τοῦ παρόντος συνεδρίου, μέ τήν βεβαιότητα ὅτι αἱ συζητήσεις σας καί αἱ ἀποφάσεις τάς ὁποίας θά λάβετε, θά ἀνταποκρίνωνται εἰς τήν κρισιμότητα τῶν περιστάσεων πού διέρχεται ὁ τόπος.

»Αἱ περιστάσεις ἀπαιτοῦν κοινωνικήν γαλήνην, ἐθνικήν ἑνότητα καί πρό παντός πρόταξιν τῶν γενικῶν ἔναντι τῶν ἀτομικῶν καί ταξικῶν συμφερόντων. Γιατί, ὅπως λέγει ὁ Θουκυδίδης στόν Ἐπιτάφιο τοῦ Περικλέους, κανένας πολίτης, οὔτε καί ὁ πλουσιώτερος, δέν μπορεῖ νά αἰσθάνεται εὐτυχής μέσα σέ μιά δυστυχοῦσα πολιτεία».

28 ΙΑΝΟΥΑΡΙΟΥ 1975

Ὁ Κ. Καραμανλῆς ἀπευθύνει ἐγκύκλιο πρός τούς δημοσίους ὑπαλλήλους καί τούς ὑπαλλήλους τῶν νομικῶν προσώπων δημοσίου δικαίου, μέ τήν ὁποία καί χαράσσει τίς κατευθυντήριες γραμμές γιά τή συμπεριφορά πού ὀφείλουν νά ἐπιδεικνύουν τά στελέχη τοῦ Δημοσίου πρός τούς πολίτες. Τό κείμενο τῆς ἐγκυκλίου ἀποκτᾶ ἰδιαίτερη σημασία ἐνόψει τῆς συνταγματικῆς ἀναθεωρήσεως, στό μέτρο πού ἐνσωματώνει πάγιες θέσεις τοῦ Κ. Καραμανλῆ γιά τήν εὔρυθμη λειτουργία τῆς δημόσιας διοικήσεως καί τίς σχέσεις Κράτους-πολίτου:

«Πρό 15ετίας περίπου εἶχον ἀπευθύνει πρός ἅπαντας τούς δημοσίους ὑπαλλήλους καί τούς ὑπαλλήλους νομικῶν προσώπων δημοσίου δικαίου τήν ὑπ' ἀριθ. 40848/1959 Ἐγκύκλιόν μου, ἐν σχέσει πρός τήν συμπεριφοράν αὐτῶν πρός τό κοινόν [βλ. τόμο Δ΄]. *Αἱ διά τῆς ἐγκυκλίου ταύτης παρασχεθεῖσαι ὁδηγίαι εἶχον ἤδη ἀρχίσει νά ἀποδίδουν τά προσδοκώμενα ἀγαθά ἀποτελέσματα. Δυστυχῶς αἱ μεσολαβήσασαι ἔκτοτε γενικώτεραι ἀνωμαλίαι, μέ ἀποκορύφωμα τήν περίοδον τῆς δικτατορίας, ἐπέφεραν γενικήν ἀναστάτωσιν τῶν δημοσίων ὑπηρεσιῶν καί εἰδικώτερον εἶχον ὡς συνέπειαν νά τοποθετηθῆ ἐπί ὅλως ἀντιδημοκρατικῶν καί ἀψυχολογήτων βάσεων τό θέμα τῶν σχέσεων μεταξύ τῶν ὀργάνων τῆς δημοσίας διοικήσεως καί τοῦ κοινοῦ. Ἐξ ἄλλου ἔκτοτε εἰσῆλθον εἰς τήν δημοσίαν διοίκησιν ἀρκετοί νέοι ὑπάλληλοι, οἱ ὁποῖοι δέν θά ἔλαβον γνῶσιν τῆς ὡς ἄνω ἐγκυκλίου, τῆς ὁποίας ἡ ὑπόμνησις ἐν πάσῃ περιπτώσει κρίνεται χρήσιμος καί δι' ὅλους τούς παλαιοτέρους. Θεωρῶ συνεπῶς ἀναγκαῖον ὅπως διά*

τῆς παρούσης ἐπαναλάβω τό περιεχόμενον ταύτης, ὡς κατωτέρω.

»Ὅπως ἐτονίζετο καί εἰς τό προοίμιον τῆς προμνησθείσης ἐγκυκλίου, ἡ Κυβέρνησις μέ τήν ἀναληφθεῖσαν προσπάθειαν τῆς ἀναδιοργανώσεως τῶν δημοσίων ὑπηρεσιῶν ἀποβλέπει, ἀφ' ἑνός μέν εἰς τήν καλυτέραν ὀργάνωσιν τῆς διοικήσεως, ἀφ' ἑτέρου δέ εἰς τήν δημιουργίαν ἐμψύχου δυναμικοῦ, τό ὁποῖον θά ἐμπνέεται ἀπό ὑψηλόν αἴσθημα εὐθύνης καί θά εἶναι ἀφοσιωμένον εἰς τό καθῆκον. Μόνον ἡ ὀργάνωσις δέν ἀρκεῖ διά νά ἱκανοποιήση τάς προσδοκίας μιᾶς διοικητικῆς μεταρρυθμίσεως, ἡ ὁποία εἶναι κυρίως πρόβλημα ἱκανῶν προσώπων. Διότι ἡ στάθμη τῆς δημοσίας ὑπηρεσίας εἶναι ἀνάλογος πρός τήν ἀξίαν τῶν ὀργάνων της. Εἶναι συνεπῶς ὑπερτάτη ἀνάγκη ὅπως τά ὄργανα τοῦ Κράτους ἀποκτήσουν τό ηὐξημένον τοῦτο αἴσθημα εὐθύνης καί καθήκοντος ἀπέναντι τῶν πολιτῶν καί τοῦ λαοῦ. Ἡ ἐξασφάλισις τοῦ βασικοῦ αὐτοῦ παράγοντος θά συντελέση καί εἰς τήν βελτίωσιν τῶν σχέσεων ἐν γένει τοῦ κοινοῦ μετά τῶν δημοσίων ὑπηρεσιῶν.

»Ἀνεξαρτήτως τῆς ὑπάρξεως ἤ μή δικαιολογίας, γεγονός εἶναι ὅτι μεταξύ τῶν πολιτῶν ἐπικρατεῖ πνεῦμα δυσπιστίας πρός τάς δημοσίας ὑπηρεσίας. Ἐπαναλαμβάνεται διαρκῶς ὅτι τό Κράτος κωλυσιεργεῖ καί δέν φέρεται στοργικῶς πρός τούς πολίτας. Ὑποστηρίζεται ἐπίσης ὅτι ἡ γραφειοκρατική νοοτροπία ἔχει ἐξελιχθῆ εἰς μέσον ταλαιπωρήσεως τοῦ κοινοῦ. Ὡς ἐκ τούτου ἀντί τῆς φιλικῆς ἀτμοσφαίρας καί τῆς ἀμοιβαίας ἐμπιστοσύνης, ἡ ὁποία πρέπει νά χαρακτηρίζη τάς σχέσεις Κράτους καί πολίτου, ἔχει δημιουργηθῆ μεταξύ αὐτῶν ψυχική διάστασις μή ἐποικοδομοῦσα, ὡς εἶναι εὐνόητον, εἰς τήν ὁμαλήν λειτουργίαν τοῦ κρατικοῦ μηχανισμοῦ, ἀλλά καί αὐτοῦ τοῦ δημοκρατικοῦ μας πολιτεύματος.

»Ἐπιθυμοῦντες ὅπως ἐκλείψη τό ταχύτερον ἡ ἀπαράδεκτος αὕτη κατάστασις, παρακαλοῦμεν ὅπως καταβληθῆ μία γενικωτέρα προσπάθεια ἐκ μέρους ὅλων τῶν κρατικῶν ὀργάνων, ἀπό τοῦ ἀνωτάτου μέχρι τοῦ κατωτάτου ἱεραρχικοῦ κλιμακίου, πρός γεφύρωσιν τοῦ ὑφισταμένου χάσματος καί δημιουργίαν κλίματος ἐμπιστοσύνης μεταξύ κοινοῦ καί δημοσίων ὑπηρεσιῶν.

»Κατά πρῶτον δέον νά ἐξαλειφθῆ παντελῶς ἡ σφαλερά νοοτροπία τοῦ "ὑπαλλήλου-αὐθέντου" καί νά ἀντικατασταθῆ αὕτη διά τῆς νοοτροπίας τοῦ "ὑπαλλήλου-ὑπηρέτου" τοῦ κοινοῦ. Εἰς τό δημοκρατικόν μας πολίτευμα ὅλαι αἱ ἐξουσίαι πηγάζουν ἐκ τοῦ ἔθνους, δηλαδή ἐκ τοῦ λαοῦ, καί συνεπῶς αὐθέντης εἶναι τό ἀπρόσωπον αὐτό κοινόν, ὑπηρέτης δέ αὐτοῦ, ὁ ὑπάλληλος. Εἰς τό πρόσωπον συνεπῶς τοῦ οἱουδήποτε πολίτου, ὁ ὁποῖος ἀπευθύνεται πρός ὑμᾶς, δέν πρέπει νά βλέπετε τόν "αἰτοῦντα", ἀλλά τό μέλος τοῦ κυριάρχου λαοῦ ἐκ τοῦ ὁποίου ἀντλεῖτε τήν ἐξουσίαν σας, ὁ ὁποῖος συνεισφέρει εἰς τά δημόσια βάρη, ἐν οἷς καί αἱ δαπάναι διά τήν λειτουργίαν ἐν γένει τῶν δημοσίων ὑπηρεσιῶν καί ὁ ὁποῖος, ὡς ἐκ τούτου, δικαιοῦται νά τύχη ἀποτελεσματικῆς, ταχείας καί προθύμου ἐξυπηρετήσεως ἐν τῇ ἐπιδιώξει τοῦ αἰτήματός του, ἐντός βεβαίως τῶν ὁρίων τῶν κειμένων νόμων. Πρώτιστον συνεπῶς καθῆκον τῶν δημοσίων ὑπαλλήλων καί λειτουργῶν — καί τοῦτο ἀσφαλῶς δέν μειώνει, ἀλλά ἐξαίρει τήν θέσιν αὐτῶν — εἶναι νά ὑπηρετοῦν τό κοινόν.

»Ἐκ τῆς βασικῆς ταύτης τοποθετήσεως πηγάζουν ὡρισμένοι κανόνες συμπεριφορᾶς ἔναντι τῶν πολιτῶν, τούς κυριωτέρους τῶν ὁποίων θεωροῦμεν ἀναγκαῖον νά ὑπενθυμίσωμεν διά τῆς παρούσης καί ἐπί τῶν ὁποίων ἀξιοῦμεν ὅπως θεμελιωθῆ ἡ συμπεριφορά ὑμῶν ἔναντι τῶν πολιτῶν:

»1. Ἅπαντες, ἀπό τοῦ ἀνωτάτου μέχρι τοῦ κατωτάτου, ὀφείλετε νά εὑρίσκεσθε εἰς τάς θέσεις σας, κατά τάς ὥρας ὑποδοχῆς τοῦ κοινοῦ. Ἀποτελεῖ ἔλλειψιν σεβασμοῦ πρός τούς πολίτας, οἱ ὁποῖοι ἐγκαταλείπουν τάς ἐργασίας των διά νά προσέλθουν κατά τάς καθωρισμένας ὥρας εἰς τάς ὑπηρεσίας διά τάς ὑποθέσεις των καί προκαλεῖ εὔλογον δυσφορίαν εἰς αὐτούς ἡ ἀπουσία τοῦ ἁρμοδίου εἰς συμβούλια, συσκέψεις κ.λπ. Εἰς ὅλως ἐξαιρετικάς περιπτώσεις, καθ' ἃς καλεῖσθε ὑπό ἀνωτέρου σας, δέον νά συντομεύητε κατά τό δυνατόν τήν ἀπουσίαν σας, ἐπιστρέφοντες δέ νά δικαιολογῆτε ταύτην εἰς τούς ἀναμένοντας πολίτας.

»2. Ὀφείλετε νά ὑποδέχεσθε φιλοφρόνως τούς πολίτας εἰς τό γραφεῖον σας. Οὕτω δέον νά προσφέρετε κάθισμα, ἐφ' ὅσον ὑπάρχει τοιαύτη εὐχέρεια, εἰς τούς ἀναμένοντας, κατά προτίμησιν δέ εἰς τούς γηραιοτέρους, ἀσθενεστέρους κ.λπ.· νά προσαγορεύετε πάντας ἀνεξαρτήτως εἰς τόν πληθυντικόν καί νά συμπεριφέρεσθε ἐν γένει πρός αὐτούς μέ εὐγένειαν καί καλήν διάθεσιν. Πέραν δηλαδή τῶν ξηρῶν τύπων τῆς ἐθιμοτυπίας, νά ἐπιδεικνύετε ἔμφυτον καλωσύνην.

»3. Ἰδιαιτέρως εὐγενεῖς δέον νά εἶσθε πρός τούς οἰκονομικῶς, σωματικῶς ἤ πνευματικῶς ἀσθενεστέρους, ὅπως π.χ. ἀπόρους, θύματα πολέμου, χήρας, γέροντας. Τό βοήθημα, ἡ προστασία, ἡ πρόνοια καί ἄλλα μέτρα τά ὁποῖα προβλέπουν οἱ κείμενοι νόμοι ὑπέρ αὐτῶν, δέν παρέχονται ὑπό τοῦ ὑπαλλήλου, ἀλλά ὑπό τῆς Πολιτείας καί δέν ἀποτελοῦν εὐεργεσίαν, ἀλλά ἐκπλήρωσιν καθήκοντος.

»4. Ὁ προσερχόμενος εἰς τό γραφεῖον σας πολίτης δέον νά τύχη ἀμέσου προσοχῆς καί ἐξυπηρετήσεως. Εἶναι ἀπαράδεκτος ἡ παρατηρουμένη ἐνίοτε κατάστασις καθ' ἣν ὁ πολίτης ἀναμένει ἱστάμενος ἐπί μακρόν πρό τοῦ γραφείου τοῦ ἁρμοδίου ὑπαλλήλου, χωρίς ὁ τελευταῖος οὗτος οὐδέ τό βλέμμα κἄν νά ὑψώση πρός αὐτόν, μέχρις οὗ τελειώση ὑπηρεσιακήν

τινά ἀπασχόλησιν ἤ συνδιάλεξιν μετά συναδέλφου του. Εἰς ὅλως ἐξαιρετικάς περιπτώσεις, καθ' ἅς εἶναι ἀδύνατος ἡ ἄμεσος διακοπή τῆς περί ἄλλην τινά ὑπηρεσιακήν ὑπόθεσιν ἀπασχολήσεώς σας, δέον νά ζητῆτε συγγνώμην διά τήν ἐπιβαλλομένην μικράν καθυστέρησιν.

»5. Κατά τήν ἀκρόασιν τῆς ὑπό τοῦ πολίτου ἀναπτυσσομένης ὑποθέσεώς του, δέον νά καταβάλητε ἀμέριστον προσοχήν εἰς τάς ἐκτιθεμένας ὑπ' αὐτοῦ ἀπόψεις καί εἰλικρινῆ προσπάθειαν κατανοήσεως αὐτῶν.

»6. Κατά τήν ἀκρόασιν καί ἐξέτασιν ὑφ' ὑμῶν παντός αἰτήματος δέν πρέπει νά θεωρῆτε ἑαυτόν ἤ καί νά ἐμφανίζεσθε ὡς ἀντίδικος τοῦ πολίτου, ἀλλ' ἀντιθέτως ὡς εἰλικρινής συμπαραστάτης αὐτοῦ, νά ἐπιδιώκητε τήν ἐξυπηρέτησίν του ἐν τῷ πλαισίῳ τῶν νόμων.

»7. Εἰς περίπτωσιν ἀρνητικῆς τυχόν ἀπαντήσεως, δέον νά προσπαθῆτε μέ προσήνειαν νά ἐξηγήσετε εἰς τόν πολίτην διατί δέν εἶναι κατά νόμον δυνατή ἡ ἱκανοποίησις τοῦ αἰτήματός του, οὕτως ὥστε ἀπερχόμενος οὗτος νά μήν ἔχῃ, ὡς συμβαίνει συνήθως, τό συναίσθημα τῆς πικρίας, ὅτι τό Κράτος καί οἱ ὑπάλληλοί του ἀδιαφοροῦν ἤ ἀντιδικοῦν, ἀλλά νά ἀποκομίσῃ τοὐλάχιστον τήν εὐχάριστον ἐντύπωσιν καί ἱκανοποίησιν ὅτι ἔτυχε τῆς δεούσης προσοχῆς καί κατανοήσεως.

»8. Κατά τάς διδομένας εἰς τούς πολίτας ἀπαντήσεις εἴτε προφορικῶς, εἴτε γραπτῶς, δέον νά καταβάλλητε προσπάθειαν ὅπως χρησιμοποιῆτε λεκτικόν καί διατύπωσιν ἐν γένει μόνον φιλόφρονα, ἀλλά καί κατανοητήν ἀπό τόν πρός ὅν ἀπευθύνεσθε. Οὕτω δέον νά ἀποφεύγητε π.χ. τήν ξηράν ἀπαρίθμησιν διατάξεων νόμων, τήν χρῆσιν ἐξεζητημένων λέξεων (καίτοι ἐν χρήσει ἐν τῇ ἐπισήμῳ μεταξύ ὑπηρεσιῶν ἀλληλογραφίᾳ), τήν σχοινοτενῆ διατύπωσιν κ.λπ.

»9. Εἰς τά αἰτήματα τῶν πολιτῶν δέον νά δίδητε σαφεῖς καί συγκεκριμένας ἀπαντήσεις, ἀποφεύγοντες τάς ἀοριστίας καί ἀναβολάς, ὁσάκις ἰδίᾳ πρόκειται περί ἁπλῶν θεμάτων, διά τά ὁποῖα δέν ἀπαιτεῖται εἰδική μελέτη καί ἔρευνα.

»10. Ἐπί ἐγγράφως ὑποβαλλομένων αἰτήσεων καί ἐφ' ὅσον δέν εἶναι δυνατή ἤ ἄμεσος ἀπάντησις ἤ ἱκανοποίησις τοῦ αἰτήματος, δέον ἀμέσως ὅπως γνωστοποιῆτε ἐγγράφως τήν λῆψιν τῆς αἰτήσεως ἤ ἀναφορᾶς, προσδιορίζοντες κατά προσέγγισιν τόν ἀπαιτηθησόμενον χρόνον πρός περαίωσιν τῆς ὑποθέσεως ἤ συγκέντρωσιν τῶν τυχόν ἀπαιτουμένων συμπληρωματικῶν στοιχείων.

»11. Εἰς περίπτωσιν καθ' ἥν εἶσθε ἀναρμόδιος, δέον ἀμέσως νά παραπέμπητε τόν πολίτην εἰς τόν ἁρμόδιον ὑπάλληλον καί νά τοῦ παρέχητε πλήρεις καί σαφεῖς ὁδηγίας πρός εὔκολον ἀνεύρεσιν αὐτοῦ.

»12. Τέλος δέον νά κρατῆτε ὑπό σημείωσιν οἱασδήποτε παρατηρήσεις ἤ σχόλια τοῦ κοινοῦ, ἀφορῶντα εἰς τήν λειτουργίαν τῆς ὑπηρεσίας σας, ἵνα ἐν καιρῷ εἰσηγῆσθε ἁρμοδίως τά ἀναγκαῖα μέτρα πρός βελτίωσιν αὐτῆς καί καλυτέραν ἐν γένει ἐξυπηρέτησιν τοῦ κοινοῦ.

»Τά ἀνωτέρω δέν καλύπτουν ὅλας τάς περιπτώσεις κατά τάς ὁποίας δίδεται ἡ εὐκαιρία εἰς τούς ἀσκοῦντας διοικητικά ἔργα νά ἐπισύρουν ἤ ὄχι τήν ἐκτίμησιν τοῦ πολίτου. Ἡ ἐδραίωσις τῆς δημοσίας ἐκτιμήσεως πρός τήν διοίκησιν θά ἐπιτευχθῆ τότε μόνον, ὅταν εἰς τάς ποικίλας καθημερινάς ἐπαφάς μέ τούς πολίτας, αἱ ὁποῖαι ἔχουν τοσοῦτον πυκνωθῆ λόγῳ τῆς αὐξήσεως τῶν κρατικῶν ἁρμοδιοτήτων, ἐκδηλοῦται σταθερῶς ὑπό παντός κρατικοῦ λειτουργοῦ πνεῦμα ἀνωτέρας ἀντιλήψεως τοῦ καθήκοντος, τό ὁποῖον θά ὁδηγῆ εἰς τήν δημιουργίαν ψυχικῆς ἐπαφῆς καί εἰς τήν ἐξασφάλισιν τῆς συνεργασίας τῶν πολιτῶν.

»Ὡς καί ἀνωτέρω ἐτονίσθη κύριον ἔργον τῶν κρατικῶν ὀργάνων εἶναι ἡ ἐξυπηρέτησις τοῦ συνόλου καί ἡ προάσπισις τοῦ γενικοῦ συμφέροντος. Ἡ ἐπιτυχής διεξαγωγή τοῦ ἔργου αὐτοῦ συντελεῖ εἰς τήν ἐξύψωσιν τῆς στάθμης τῶν δημοσίων ὑπηρεσιῶν. Δέν πρέπει νά παροράται τό γεγονός ὅτι δέν εἶναι μόνον τά ὑλικά ἀγαθά τά ὁποῖα προσδιορίζουν τό βιοτικόν ἐπίπεδον· ἐπηρεάζεται τοῦτο σοβαρῶς καί ἀπό τήν ποιότητα τῶν παρεχομένων ὑπό τοῦ Κράτους ὑπηρεσιῶν. Ἀποτελεῖ συνεπῶς ὑπέρτατον καθῆκον ὅπως οἱ πολῖται ἀνακτήσουν τήν ἐμπιστοσύνην των πρός τήν διοίκησιν τῆς χώρας καί δημιουργηθοῦν μεταξύ πολιτῶν καί κρατικῶν ὀργάνων σχέσεις ὁμαλώτεραι καί πρακτικώτεραι. Εὐνόητον δέ, κατόπιν τούτου, ὅτι ἀνάλογος συμπεριφορά ἀναμένεται καί ἐκ μέρους τῶν πολιτῶν.

»Ἀξιῶ καί παρακαλῶ συγχρόνως ὅπως ὅλαι αἱ δημόσιαι ὑπηρεσίαι καί εἷς ἕκαστος ἀπό σᾶς ἐνστερνισθοῦν τό περιεχόμενον τῆς παρούσης καί ἀποδυθοῦν εἰς ἄμιλλαν διά τήν ἐξύψωσιν τοῦ γοήτρου τῆς δημοσίας διοικήσεως καί τήν δημιουργίαν τῶν καλυτέρων δυνατῶν σχέσεων μετά τῶν πολιτῶν».

29 ΙΑΝΟΥΑΡΙΟΥ 1975

Ὁ Κ. Καραμανλῆς καί ὁ ὑπουργός Συντονισμοῦ, Π. Παπαληγούρας, μέ δηλώσεις τους, ἐξαγγέλλουν τή νέα εἰσοδηματική πολιτική τῆς Κυβερνήσεως: αὔξηση κατά 10% ἀπό 1ης Μαρτίου 1975 τῶν μισθῶν καί τῶν συντάξεων τῶν δημοσίων ὑπαλλήλων καί τῶν ὑπαλλήλων νομικῶν προσώπων δημοσίου δικαίου· αὔξηση κατά 15% τῶν συντάξεων τοῦ ΙΚΑ· καί ἄμεση παρέμβαση τῆς Κυβερνήσεως μέ σκοπό τήν ὑπογραφή νέας ἐθνικῆς συλλογικῆς συμβάσεως ἐργασίας. Σύντομα, θά ἀνακοινωθοῦν καί μέτρα γιά τήν ἐνίσχυση τοῦ εἰσοδήματος τῶν ἀγροτῶν. Παράλλη-

Σύσκεψη γιά τήν οἰκονομία (ἄνω)· οἱ πολῖτες ὑποδέχονταν μέ ἐνθουσιασμό τόν πρωθυπουργό σέ κάθε δημόσια ἐμφάνισή του (κάτω).

λα, γιά τή χρηματοδότηση τῆς νέας εἰσοδηματικῆς πολιτικῆς, ὁ πρωθυπουργός καί ὁ ὑπουργός Συντονισμοῦ ἐξήγγειλαν καί τήν κατάθεση νέων φορολογικῶν νομοσχεδίων, μέ τά ὁποῖα ἐπέρχονται ἐλαφρύνσεις γιά τή συντριπτική πλειοψηφία (περίπου 95%) τῶν φορολογουμένων, ἐνῶ ἐπιβαρύνονται οἱ ὑπόλοιποι, αἰσθητά εὐπορώτεροι, πολῖτες.

Στίς δηλώσεις του, ὁ πρωθυπουργός ἔκαμε ἰδιαίτερη ἀναφορά στή διεθνῆ οἰκονομική ὕφεση, ἀλλά καί στήν ἀπόλυτη προτεραιότητα πού ὀφείλει νά δοθεῖ στήν ἐνίσχυση τῶν Ἐνόπλων Δυνάμεων, ἐνόψει τῆς τουρκικῆς ἀπειλῆς στήν Κύπρο καί τό Αἰγαῖο:

«Τά φορολογικά νομοσχέδια πού θά κατατεθοῦν αὔριον εἰς τήν Βουλήν, δέν εἶναι δυνατόν νά κριθοῦν παρά ἐν συναρτήσει:

»πρῶτον, πρός τήν διεθνῆ συγκυρίαν, ἡ ὁποία εἶναι βέβαια σήμερα δυσμενής·

»δεύτερον, πρός τίς εἰδικώτερες δυσκολίες πού ἀντιμετωπίζει τήν κρίσιμη αὐτή ὥρα ἡ χώρα μας καί,

»τρίτον, πρός τά ἄλλα οἰκονομικά μέτρα πού, παράλληλα μέ τά φορολογικά, λαμβάνει ἡ Κυβέρνησις.

»Ὅλες ἀνεξαιρέτως οἱ δυτικές χῶρες καλοῦνται τό 1975 νά λάβουν μέτρα ἀναχαιτίσεως τοῦ πληθωρισμοῦ, ἀλλά καί ταυτόχρονα μέτρα ἀναθερμάνσεως τῆς οἰκονομίας των. Καί εἶναι, ὅπως ὁ καθένας ἀντιλαμβάνεται, ὁ συνδυασμός τῶν ἀντιφατικῶν αὐτῶν μέτρων δυσχερέστατος. Καί τοῦτο γιατί ἀπό τήν ἴδια τήν φύσιν τους τά ἀντιπληθωριστικά μέτρα ἀναθερμάνσεως προκαλοῦν πληθωριστικές πιέσεις. Ὅλες λοιπόν οἱ χῶρες τῆς Δύσεως ἀγωνίζονται αὐτήν τήν ὥραν νά σπάσουν τόν φαῦλον κύκλον τοῦ πληθωρισμοῦ καί τῆς ὑφέσεως, πού ἀπειλεῖ τό ἴδιο τό ἐλεύθερο πολιτικό καί οἰκονομικό τους καθεστώς.

»Ἡ Ἑλλάς εἶναι ἐπιπροσθέτως βεβαρυμένη μέ τήν ἀντιμετώπιση πληθώρας εἰδικῶν προβλημάτων, πού τῆς ἐκληροδότησε ἡ ἀσυνάρτητος οἰκονομική πολιτική τῆς ἐπταετίας. Καί πέραν αὐτοῦ εἶναι ὑποχρεωμένη νά ἐνισχύση τάς Ἐνόπλους Δυνάμεις. Καί τοῦτο, ὄχι γιατί ἐπιδιώκει τήν ἀναμέτρησιν διά τῶν ὅπλων, ἀλλά ἀκριβῶς γιατί ἡ ἰσχύς τους ἀποτελεῖ προϋπόθεσιν γιά τήν ἀσφάλειαν τῆς χώρας καί ἐγγύησιν γιά τήν εἰρήνη, εἰς τά πλαίσια τῆς ἐθνικῆς ἀξιοπρεπείας καί ἀνεξαρτησίας.

»Τήν πραγματικότητα αὐτήν τήν ἀντιλαμβανόμεθα ὅλοι οἱ Ἕλληνες. Ἀλλά δέν εἴμεθα πάντοτε πρόθυμοι νά τήν ἀναγνωρίσωμεν, ὅταν ἰδιαίτερα καλούμεθα νά συμβάλωμεν εἰς τήν ἀντιμετώπισίν της. Τήν ἀδυναμίαν μας ὅμως αὐτήν θά πρέπη νά τήν ὑπερνικήσωμεν, ἄν θέλωμεν νά ἐξασφαλίσωμεν τήν προκοπήν τοῦ τόπου ὑπό καθεστώς ἐλευθερίας καί πραγματικῆς Δημοκρατίας.

»Μέ τά δεδομένα αὐτά δέν νομίζω ὅτι παρίσταται ἀνάγκη νά σᾶς ἐξηγήσω τούς λόγους διά τούς ὁποίους ἡ Κυβέρνησις — ὑποχρεωμένη νά ἀντιμετωπίση ηὐξημένας δαπάνας τοῦ τακτικοῦ προϋπολογισμοῦ — εἶναι ὑποχρεωμένη νά ἐπιβάλη καί ὡρισμένους φόρους. Φόρους ὅμως πού, ἀκριβῶς ἐπειδή θά ἐπιβληθοῦν, θά τῆς ἐπιτρέψουν ν' ἀσκήση παράλληλα καί μίαν ὀρθολογικήν εἰσοδηματικήν πολιτικήν.

»Ὁ ὑπουργός τοῦ Συντονισμοῦ θά ἀναφερθῆ εἰδικώτερα εἰς τά φορολογικά, καθώς καί εἰς ἄλλα οἰκονομικά μέτρα πού λαμβάνονται σήμερον. Θ' ἀρκεσθῶ διά τοῦτο εἰς τήν ἐπισήμανσιν ὡρισμένων εἰσοδηματικῶν ἐνισχύσεων, πού θά συντελέσουν εἰς τήν ἀναθέρμανσιν τῆς οἰκονομικῆς δραστηριότητος καί πού δέν ἔχουν μόνον τόν χαρακτῆρα κοινωνικῶν παροχῶν, ἀλλά πού ἐπιβάλλονται καί διά λόγους καθαρῶς οἰκονομικούς.

»Πρῶτον: Ἡ Κυβέρνησις ἀπεφάσισε ν' αὐξήση ἀπό 1ης Μαρτίου τρέχοντος ἔτους τούς μισθούς καί τάς συντάξεις τῶν ὑπαλλήλων τοῦ Δημοσίου καί τῶν νομικῶν προσώπων δημοσίου δικαίου τῶν μισθολογικῶς ἐξομοιουμένων πρός αὐτούς, κατά 10%.

»Δεύτερον: Ἡ Κυβέρνησις ἀπεφάσισε τήν αὔξησιν τῶν ὑπό τοῦ ΙΚΑ παρεχομένων συντάξεων κατά 15% κατά μέσον ὅρον.

»Τρίτον: Ὅπως εἶναι γνωστόν, ἡ Κυβέρνησις, καταργήσασα παλαιότερον νόμον, δέν δικαιοῦται πλέον νά ρυθμίζη τούς ἐργατοϋπαλληλικούς μισθούς, οἱ ὁποῖοι καί θά καθορίζωνται ἐκάστοτε δι' ἐλευθέρως συνομολογουμένων μεταξύ τῶν ἐνδιαφερομένων, συλλογικῶν συμβάσεων. Τό μέτρον τῆς καταργήσεως τῆς ἀμέσου παρεμβάσεως τοῦ Κράτους, εἰς τάς μεταξύ ἐργοδοτῶν καί ἐργαζομένων σχέσεις, ἐλήφθη ἀκριβῶς διά νά κατοχυρωθῆ ὁ ἐλεύθερος συνδικαλισμός. Ἡ ἀποκατάστασις ὅμως τῶν συνδικαλιστικῶν ἐλευθεριῶν δέν ἀποστερεῖ τήν Κυβέρνησιν τοῦ δικαιώματος καί τῆς ὑποχρεώσεως νά προσφέρη εἰς τούς ἐργαζομένους καί τούς ἐργοδότας τάς μεσολαβητικάς της ὑπηρεσίας, οὕτως ὥστε — μέσα εἰς τά πλαίσια ἀμοιβαίας κατανοήσεως καί ἐντός τῶν ἐκάστοτε ὑπό τῶν γενικωτέρων οἰκονομικῶν συνθηκῶν ὑπαγορευομένων δυνατοτήτων — νά ἐπιτυγχάνεται ἡ οἰκονομικῶς καί κοινωνικῶς προσφορωτέρα λύσις. Ὑπό τήν ἔννοιαν αὐτήν ἐζήτησα ἀπό τούς ἁρμοδίους ὑπουργούς τοῦ Συντονισμοῦ καί τῆς Ἀπασχολήσεως νά μεσολαβήσουν μεταξύ τῶν ἐνδιαφερομένων μερῶν, ὥστε νά ἐπιτευχθῆ τό ταχύτερον ἡ συνομολόγησις ἐθνικῆς γενικῆς συλλογικῆς συμβάσεως. Εἶμαι βέβαιος ὅτι αἱ σχετικαί διαπραγματεύσεις θά διεξαχθοῦν, λαμβανομένων ὑπ' ὄψιν τῶν ἀντικειμενικῶν συνθηκῶν καί τῶν γενικωτέρων συμφερόντων τῆς χώρας.

»Μέ τήν εὐκαιρίαν αὐτήν θά ἤθελα νά συστήσω καί πάλιν εἰς ὅλους ἀνεξαιρέτως τούς Ἕλληνας, αὐτοσυγκράτησιν. Ἤδη προεκλογικῶς, ἀλλά καί διά

τῶν προγραμματικῶν δηλώσεών μου, εἰδοποίησα τόν ἑλληνικόν λαόν ὅτι τό 1975 δέν ἐπιτρέπεται νά εἶναι ἔτος παροχῶν. Θά εἶναι ἔτος λιτότητος καί, γιά τούς εὐπορωτέρους, ἔτος θυσιῶν. Δέν εἶμαι διατεθειμένος νά ἐνδώσω εἰς τήν πολιτικήν τῶν ἀκαλύπτων παροχῶν καί νά ὑπονομεύσω, διά τοῦ πληθωρισμοῦ πού πλήττει τάς λαϊκάς κυρίως τάξεις, τό οἰκονομικό μέλλον τῆς χώρας.

»Πιστεύω, πάντως, ὅτι, ἄν ὁ ἑλληνικός λαός στηρίξη μέ τήν πρόθυμον καί σταθεράν του συμπαράστασιν τήν κυβερνητικήν προσπάθειαν, θά μπορέση ἡ χώρα νά ὁδηγηθῆ — ὅπως τήν ὡδήγησα καί ἄλλοτε — πρός μίαν ραγδαίαν οἰκονομικήν καί κοινωνικήν ἄνοδον».

Τά νομοσχέδια, τά ὁποῖα καί θά καταθέσει στή Βουλή ὁ ὑπουργός Οἰκονομικῶν, τήν ἐπομένη, ἀφοροῦν τή φορολογία ἀκινήτου περιουσίας, καθώς καί τήν τροποποίηση φορολογικῶν διατάξεων.

29 ΙΑΝΟΥΑΡΙΟΥ 1975

Ὁ Κ. Καραμανλῆς δέχεται τόν Ἀρχιεπίσκοπο Βορείου καί Νοτίου Ἀμερικῆς, Ἰάκωβο, ὁ ὁποῖος πραγματοποιεῖ ὀλιγοήμερη ἐπίσκεψη στήν Ἀθήνα.

ΤΕΛΗ ΙΑΝΟΥΑΡΙΟΥ 1975

Διαπιστώνεται ἀδιέξοδο στίς διακοινοτικές συνομιλίες γιά τό Κυπριακό, οἱ ὁποῖες διεξάγονται, ἀπό τίς 14 τοῦ μηνός, στή Λευκωσία, μεταξύ τοῦ προέδρου τῆς κυπριακῆς Βουλῆς, Γ. Κληρίδη καί τοῦ Ρ. Ντενκτάς.

Ἡ προσέλευση τοῦ Ρ. Ντενκτάς καί ἡ ἔναρξη τῶν διακοινοτικῶν, στίς 14 Ἰανουαρίου, ἀποδείχθηκε τμῆμα ἑνός ἐλιγμοῦ τῆς τουρκικῆς πλευρᾶς νά ἀποφύγει τό στίγμα τοῦ ἀδιάλλακτου, χωρίς, ταυτόχρονα, νά κάμει ὁποιοδήποτε βῆμα γιά τήν ἐξεύρεση λύσεως. Ἡ τουρκοκυπριακή πλευρά υἱοθέτησε παρελκυστική τακτική, ὑπονοώντας ὅτι θά ἦταν διατεθειμένη νά κάμει παραχωρήσεις καί νά ἐπιτρέψει τήν ἐπάνοδο ἀριθμοῦ προσφύγων στίς ἑστίες τους, χωρίς ὅμως νά συνεισφέρει στήν προώθηση τῶν συνομιλιῶν καί στήν πρακτική ὑλοποίηση τῶν ὅσων ἄφηνε νά ἐννοηθεῖ ὅτι ὑποσχόταν. Ἡ Ἄγκυρα καί ὁ Ρ. Ντενκτάς φαίνονταν νά πιστεύουν ὅτι ὁ χρόνος ἐργαζόταν πρός ὄφελός τους καί ἐκμεταλλεύονταν τήν κατάσταση γιά νά σταθεροποιήσουν τά κέρδη τους ἀπό τήν εἰσβολή καί νά ἐκτουρκίσουν τό κατεχόμενο τμῆμα τοῦ νησιοῦ.

Τό ἀδιέξοδο ὀφειλόταν κυρίως στήν ἀπροθυμία τοῦ Τουρκοκύπριου διαπραγματευτῆ — παρά τίς ἀρχικές διαβεβαιώσεις του — νά συζητήσει τή συγκρότηση τῆς κεντρικῆς Κυβερνήσεως ἤ τό ζήτημα τῆς γεωγραφικῆς διαρθρώσεως τῆς νέας Κυπριακῆς Δημοκρατίας. Ἔτσι, οἱ συνομιλίες ἐπικεντρώθηκαν σέ ἀνθρωπιστικά θέματα, χωρίς νά ἐπιτελεσθεῖ πρόοδος στό πολιτικό ἐπίπεδο.

Καθώς, ἐξάλλου, διαφαινόταν ἤδη τό ναυάγιο τῶν διακοινοτικῶν συνομιλιῶν, ὁ γενικός γραμματέας τοῦ ΟΗΕ, Κ. Βαλντχάιμ, ζήτησε τήν ἄποψη τῆς ἑλληνικῆς Κυβερνήσεως πάνω στό ζήτημα τῆς ἐφαρμογῆς τῶν ἀποφάσεων τοῦ Συμβουλίου Ἀσφαλείας γιά τό Κυπριακό. Ἡ Ἀθήνα ἀπάντησε στίς 28 Ἰανουαρίου, μέ τήν ἀκόλουθη διακοίνωση:

«Ἡ ἑλληνική Κυβέρνησις δέν ἐφείσθη προσπαθειῶν ἵνα ἡ ὡς εἴρηται ἀπόφασις ἐφαρμοσθῆ.

»1. Οὕτω, ἐπέμεινεν ὅπως αἱ ἐπαφαί μεταξύ τῶν κ.κ. Κληρίδη καί Ντενκτάς ἐπί ἀνθρωπιστικῶν προβλημάτων ἐξελιχθοῦν τό ταχύτερον δυνατόν εἰς διαπραγματεύσεις ἐπί πολιτικῶν θεμάτων, συμφώνως πρός τάς διατάξεις τῆς ἀποφάσεως 3212.

»Ἐν τούτοις, ἡ ἑλληνική Κυβέρνησις διεπίστωσεν ὅτι ἡ τουρκική πλευρά, ἄν καί κατ' ἀρχήν συμφωνήσασα ἐπί τῆς ἀνάγκης ταχείας ἐνάρξεως τῶν πολιτικῶν συζητήσεων ἐν Λευκωσίᾳ, εἶχεν ἐν τῇ πράξει υἱοθετήσει παρελκυστικήν πολιτικήν.

»Οὕτω, ὁ ἐκπρόσωπος τῆς τουρκοκυπριακῆς κοινότητος κ. Ντενκτάς ἤρχισε προβάλλων διαφόρους προκαταρκτικούς ὅρους, ὅλως ἀσχέτους πρός τό θέμα τῶν διαπραγματεύσεων. Ἐπί παραδείγματι ἐζήτησεν ὅπως τό πρόβλημα τῶν ἐγγυήσεων ἑνός μελλοντικοῦ διακανονισμοῦ ἀποφασισθῆ πρίν κἄν ἀρχίσουν νά διαγράφωνται τά στοιχεῖα μιᾶς λύσεως.

»Τελικῶς αἱ συνομιλίαι ἤρχισαν τήν 14ην Ἰανουαρίου. Ἔκτοτε ἡ τουρκοκυπριακή πλευρά δέν υἱοθέτησε τήν ἐποικοδομητικήν ἐκείνην στάσιν ἡ ὁποία θά παρεῖχε τήν δυνατότητα νά προχωρήσουν αἱ διαπραγματεύσεις μέ ταχύτητα καί τόν ἐπείγοντα ρυθμόν τόν ὁποῖον ἐπιβάλλουν αἱ παροῦσαι συνθῆκαι. Μέχρι σήμερον οὐδ' ἕν σημεῖον ἀναφερόμενον εἰς τήν πολιτικήν λύσιν τοῦ προβλήματος ἔχει συζητηθῆ.

»Ἐν συμπεράσματι ἡ ἑλληνική Κυβέρνησις εἶναι ὑποχρεωμένη νά διαπιστώση ὅτι τρεῖς μῆνας μετά τήν υἱοθέτησιν τῆς ἀποφάσεως 3212 οὐδεμία πρόοδος ἔχει συντελεσθῆ πρός τήν κατεύθυνσιν τῆς ἐπιλύσεως τῶν πολιτικῶν ζητημάτων.

»2. Ἡ ἑλληνική Κυβέρνησις ἤσκησεν ἐπιμόνως πίεσιν διά τήν ἐφαρμογήν τῶν περί προσφύγων διατάξεων τῆς ἀποφάσεως 3212, ἐμμένουσα ὅπως ὅλοι οἱ πρόσφυγες ἐπιστρέψουν εἰς τάς ἑστίας των ἐν ἀσφαλείᾳ.

»Ἐν τούτοις, αἱ προσπάθειαί της δέν εἶχον ἀποτέλεσμα. Εἰς ἑκάστην περίπτωσιν, ἡ τουρκική πλευρά ἀπήντησεν ὅτι τό πρόβλημα ἦτο πολιτικόν καί ὅτι θά ἔδει νά ἐπιλυθῆ ἐν τῷ πλαισίῳ ἑνός πολιτικοῦ διακανονισμοῦ. Ἡ στάσις αὕτη δι' ἧς ἐπιδεικνύεται ἀδιαφορία διά τάς κακουχίας δεκάδων χιλιάδων Ἑλληνοκυπρίων προσφύγων οἱ ὁποῖοι δικαιοῦνται νά ἐπιστρέψουν εἰς τάς οἰκίας των "ὑπό συνθήκας ἀσφαλείας", δέν ἠμπόδισε τήν Τουρκίαν νά ἀσκήση πίεσιν ἐπί τῆς βρετανικῆς Κυβερνήσεως ἵνα ἐπιτύχη τήν μεταφοράν τῶν ἐν τῇ βρετανικῇ βάσει τῆς Ἐπισκοπῆς Τουρκοκυπρίων εἰς τήν Τουρκίαν καί ἐκεῖθεν εἰς τήν τουρκοκρατουμένην περιοχήν τῆς Κύπρου.

»Είναι ἐξόχως λυπηρόν τό γεγονός ὅτι ἡ βρετανική Κυβέρνησις ἐνέδωσεν εἰς τήν ἀξίωσιν ταύτην, παρ' ὅλον ὅτι ἀντέκειτο πρός τήν ἀπόφασιν 3212, ἡ ὁποία βεβαίως δέν ἀπέβλεπεν εἰς τήν νομιμοποίησιν τῆς μαζικῆς μετοικήσεως τῶν Τουρκοκυπρίων εἰς τό βόρειον τμῆμα τῆς νήσου κατεχόμενον εἰσέτι ὑπό τῶν τουρκικῶν δυνάμεων καί τῆς ἐγκαταστάσεώς των εἰς οἰκίας καί περιουσίας ἑλληνικῆς ἰδιοκτησίας.

»Ἡ μετοίκησις αὕτη ἔχει ὡς σκοπόν νά προδικάση τόσον τό πολιτικόν πρόβλημα ὅσον καί τό ἀνθρωπιστικόν. Ὡς ἐκ τούτου, ὑπῆρξεν ἡ αἰτία ἰσχυρῶν συναισθηματικῶν ἀντιδράσεων καί ἐδημιούργησεν δυσμενές ψυχολογικόν κλῖμα. Κατέληξεν ὡσαύτως εἰς τήν δήλωσιν τοῦ ὑπουργοῦ Ἐξωτερικῶν τῆς Τουρκίας πρός τήν βρετανικήν ἐφημερίδα "Guardian" τῆς 20.1.75 καθ' ἥν "μία νέα de facto κατάστασις ὑπάρχει νῦν ἐν Κύπρῳ ἡ ὁποία θά ὑπεχρέωνε ἐνδεχομένως τούς Ἕλληνας νά συνειδητοποιήσουν ὅτι ἡ διαίρεσις τῆς νήσου εἶναι ἀναπόφευκτος".

»3. Ἡ ἑλληνική Κυβέρνησις σημειώνει ὡσαύτως μετά λύπης ὅτι οὐδεμία πρόοδος ἔχει ἐπιτευχθῆ ἐν σχέσει πρός τήν διάταξιν τῆς ἀποφάσεως 3212 περί "ταχείας ἀποχωρήσεως ὅλων τῶν ξένων στρατιωτικῶν δυνάμεων καί πάσης ξένης στρατιωτικῆς παρουσίας καί προσωπικοῦ ἐκ τῆς Δημοκρατίας τῆς Κύπρου". Ἡ Ἑλλάς ἀπό τήν πλευράν της εἶναι ἑτοίμη νά ἀποσύρη τό ἑλληνικόν στρατιωτικόν προσωπικόν ἐκ τῆς νήσου ὑπό τήν προϋπόθεσιν τῆς ὑπό τῆς Τουρκίας τηρήσεως τοῦ ὅρου τῆς πλήρους ἀμοιβαιότητος. Συναφῶς πρός τό θέμα αὐτό δέν δύναταί τις ἤ νά σημειώση τήν τεραστίαν δυσαναλογίαν ἡ ὁποία ὑφίσταται μεταξύ τῶν τουρκικῶν δυνάμεων εἰς τήν νῆσον, αἱ ὁποῖαι ἀριθμοῦν πλέον τῶν 35.000 πλήρως ἐξωπλισμένων ἀνδρῶν, ὑποστηριζομένων ὑπό τεθωρακισμένων καί πυροβολικοῦ καί τοῦ ἑλληνικοῦ στρατιωτικοῦ προσωπικοῦ, ἐκ μερικῶν ἑκατοντάδων ἀξιωματικῶν καί ἀνδρῶν.

»Εἶναι συνεπῶς πασιφανές ὅτι αἱ προσπάθειαι τῆς ἑλληνικῆς Κυβερνήσεως πρός ἐφαρμογήν τῆς ἀποφάσεως τοῦ Συμβουλίου Ἀσφαλείας ὑπ' ἀριθ. 365 υἱοθετούσης τήν ἀπόφασιν ὑπ' ἀριθ. 3212 τῆς Γενικῆς Συνελεύσεως ἔχουν μέχρι τοῦδε προσκρούσει εἰς τήν ἀρνητικήν στάσιν τῆς Τουρκίας»[137].

1 ΦΕΒΡΟΥΑΡΙΟΥ 1975

Ὁ Κ. Καραμανλῆς προεδρεύει σέ διαδοχικές συσκέψεις μέ ἀντικείμενο τήν υἱοθέτηση μέτρων γιά τήν ἀνάπτυξη τῆς γεωργίας.

Εὐθύς ἀμέσως, ὁ ὑπουργός, Ι. Ἰορδάνογλου, ἀνακοίνωσε ὅτι ἡ Κυβέρνηση ἀποφάσισε νά προχωρήσει στή σύνταξη μακροπρόθεσμου προγράμματος γιά τήν οἰκονομική καί κοινωνική ἀνάπτυξη τῆς ὑπαίθρου. Τό πρόγραμμα θά καταρτιστεῖ ἀπό τά Ὑπουργεῖα Συντονισμοῦ καί Γεωργίας, σέ συνεργασία μέ τό ΚΕΠΕ καί τήν ΑΤΕ καί θά μεριμνᾶ γιά τήν ἐναρμόνιση τῆς ἑλληνικῆς μέ τήν Κοινοτική ἀγροτική πολιτική, ἰδίως στούς τομεῖς τοῦ οἴνου καί τῶν ὀπωροκηπευτικῶν· τή χάραξη συστηματικῆς πολιτικῆς γιά τά κτηνοτροφικά προϊόντα· καί τή διεύρυνση τοῦ στεγαστικοῦ προγράμματος τῆς ΑΤΕ, καθώς καί τοῦ προγράμματος ἐξαγορᾶς ἀπό ἀγρότες τῶν σχολαζουσῶν γαιῶν.

Παράλληλα, ὁ Ι. Ἰορδάνογλου ἀνακοίνωσε καί βραχυπρόθεσμα μέτρα γιά τήν ἐνίσχυση τοῦ ἀγροτικοῦ εἰσοδήματος: καθορισμό τῆς μέσης τιμῆς ἀσφαλείας γιά τά καπνά ἀνατολικοῦ τύπου σέ 60 δρχ. ἀνά κιλό καί εἰσοδηματική ἐνίσχυση 12 δρχ. ἀνά κιλό· αὔξηση τῆς τιμῆς τοῦ πρόβειου γάλακτος σέ 10 δρχ. τό κιλό, καί τοῦ ἀγελαδινοῦ σέ 5· καθιέρωση, μετά τήν ὁλοκλήρωση τῆς συνταγματικῆς ἀναθεωρήσεως, ἀντισταθμιστικῶν εἰσφορῶν στήν εἰσαγωγή κατεψυγμένων κρεάτων, μέ σκοπό τήν προστασία τῆς ἐγχώριας παραγωγῆς· ρύθμιση τῶν χρεῶν πρός τήν ΑΤΕ τῶν βιωσίμων κτηνοτροφικῶν μονάδων· αὔξηση τῆς τιμῆς συγκεντρώσεως τοῦ ἀραβοσίτου σέ 5,30 δρχ. ἀνά κιλό, ἐπιδότηση μέ 100 δρχ. ἀνά στρέμμα τῆς ἐπί σπόρου καλλιεργείας τοῦ ἀραβοσίτου καί ἐπιδότηση μέ 3 δρχ. ἀνά κιλό στά χρησιμοποιούμενα γιά καλλιέργεια ὑβρίδια· καί καθορισμό τῆς τιμῆς ἐξαγορᾶς τομάτας ἀπό βιομηχανίες σέ 1,40 δρχ. ἀνά κιλό, χωρίς ἐπιδοτήσεις. Τέλος, στίς 10 τοῦ μηνός, ὁ ὑπουργός θά ἀνακοινώσει τήν πρόσθετη ἐπιδότηση μέ 3 δρχ. ἀνά κιλό τῶν βαμβακοπαραγωγῶν, ἐπί πλέον τῆς τιμῆς τῶν 17,40 δρχ. ἀνά κιλό πού εἶχε ὁριστεῖ τόν Ἰανουάριο.

3 ΦΕΒΡΟΥΑΡΙΟΥ 1975

Ὁ Κ. Καραμανλῆς δέχεται τόν πρεσβευτή τῆς Βουλγαρίας στήν Ἀθήνα. Σύμφωνα μέ σχετική κυβερνητική ἀνακοίνωση, ὁ πρεσβευτής μετέφερε στόν Ἕλληνα πρωθυπουργό «θερμόν φιλικόν μήνυμα» τοῦ Βούλγαρου ἡγέτη, Τ. Ζίφκωφ, ὁ ὁποῖος τόνιζε τή σημασία τῶν καλῶν σχέσεων μεταξύ τῶν δύο χωρῶν καί διατύπωνε τήν ἐλπίδα ὅτι οἱ διμερεῖς δεσμοί θά μποροῦσαν νά ἀναπτυχθοῦν περισσότερο. Τέλος, ὁ Τ. Ζίφκωφ ἐξέφραζε καί τήν ἱκανοποίησή του ἀπό τό γεγονός ὅτι ὁ Κ. Καραμανλῆς, εἶχε ἀποδεχθεῖ τήν πρόσκληση τῆς βουλγαρικῆς Κυβερνήσεως νά πραγματοποιήσει ἐπίσημη ἐπίσκεψη στή Σόφια.

Τήν ἴδια ἡμέρα, ὑπογράφεται, ἀπό τόν ὑφυπουργό Ἐξωτερικῶν, Ι. Βαρβιτσιώτη καί τόν Γιουγκοσλάβο ὑφυπουργό Μεταφορῶν, Χ. Τόντσιτς, συμφωνία γιά τή διακίνηση ἐμπορευμάτων μέσω τῆς Θεσσαλονίκης. Μέ τή συμφωνία καταργεῖται τό καθεστώς τῆς σερβικῆς ζώνης, ὅπως εἶχε ρυθμιστεῖ ἀπό τήν, πεντηκονταετοῦς διάρκειας, Συνθήκη τοῦ 1923 καί θεσπίζεται νέα διαδικασία γιά τή διακίνηση τῶν προϊόντων.

3-5 ΦΕΒΡΟΥΑΡΙΟΥ 1975

Συζητεῖται καί ψηφίζεται ἀπό τή Βουλή τό νομοσχέδιο «περί τρόπου διενεργείας τῶν ἀρχαιρεσιῶν

καί πάσης φύσεως ἐκλογῶν εἰς τά ἐργατοϋπαλληλικά καί ἐπαγγελματικά σωματεῖα καί ἑνώσεις αὐτῶν», μέ τό ὁποῖο ἐξασφαλίζεται μετά τήν ἀπομάκρυνση τῶν διορισμένων ἀπό τή δικτατορία διοικήσεων, καί ἡ δημοκρατική ἀνάδειξη, μέ σύστημα ἀναλογικῆς, ὀργάνων τοῦ συνδικαλιστικοῦ κινήματος.

5 ΦΕΒΡΟΥΑΡΙΟΥ 1975

Παρέρχεται ἡ προθεσμία πού εἶχε τάξει τό ἀμερικανικό Κογκρέσο γιά τήν ἐπίτευξη προόδου στό Κυπριακό καί διακόπτεται ἡ στρατιωτική βοήθεια τῶν ΗΠΑ πρός τήν Τουρκία.

Ἡ ἐξέλιξη αὐτή θά δημιουργήσει κινητικότητα στό διεθνές ἐπίπεδο. Ἡ Ἄγκυρα θά ἀφήσει νά ἐννοηθεῖ ὅτι διακοπή τῆς βοήθειας θά μποροῦσε νά ὁδηγήσει σέ διάρρηξη τῶν ἀμερικανοτουρκικῶν ἀμυντικῶν δεσμῶν. Παράλληλα, θά διερευνήσει τίς πιθανότητες νά ἐξασφαλίσει ὅπλα ἀπό ἄλλες πηγές τοῦ ΝΑΤΟ. Ἀπό τήν πλευρά της, ἡ ἀμερικανική Κυβέρνηση θά κάμει σαφῆ τήν πρόθεσή της νά ἐργαστεῖ γιά νά πείσει τά νομοθετικά σώματα τῆς χώρας νά συναινέσουν στήν ἐπανάληψη τῆς ἀποστολῆς ὅπλων στήν Τουρκία. Στό σκηνικό θά ἐμπλακεῖ, στά τέλη τοῦ μηνός, καί ὁ γενικός γραμματέας τοῦ ΝΑΤΟ, Γ. Λούνς, ὁ ὁποῖος θά ταχθεῖ ὑπέρ τῆς στρατιωτικῆς ἐνισχύσεως τῆς Ἄγκυρας, προκαλώντας τήν ἀντίδραση κυβερνητικῶν κύκλων στήν Ἀθήνα. Ἡ διακοπή τῆς βοήθειας, πάντως, τή στιγμή πού ἡ Κυβέρνηση τῶν ΗΠΑ ἔδειχνε μέ κάθε τρόπο τήν πρόθεσή της νά κάμψει τήν ἀντίδραση τοῦ Κογκρέσου, δέν θά ὁδηγήσει σέ ἀλλαγή τῆς τουρκικῆς πολιτικῆς στήν Κύπρο. Ἀντίθετα, στά μέσα Φεβρουαρίου οἱ Τοῦρκοι θά ἀνακηρύξουν τό «ὁμόσπονδο τουρκοκυπριακό Κράτος», σέ μιά προσπάθεια νά δημιουργήσουν νέα τετελεσμένα στό νησί.

9 ΦΕΒΡΟΥΑΡΙΟΥ 1975

Σέ σύσκεψη, ὑπό τήν προεδρία τοῦ Κ. Καραμανλῆ καί μέ τή συμμετοχή τοῦ ὑπουργοῦ καί τοῦ ὑφυπουργοῦ Ἐξωτερικῶν, ἐξετάζεται ἡ τελική θέση τῆς ἑλληνικῆς πλευρᾶς στίς διαπραγματεύσεις μέ τίς ΗΠΑ, οἱ ὁποῖες ἀρχίζουν τήν ἑπομένη, μέ ἀντικείμενο τήν ἀναθεώρηση τῶν ὑφισταμένων συμφωνιῶν γιά τίς ἀμερικανικές βάσεις στήν Ἑλλάδα. Ἀρχηγοί τῶν δύο ἀντιπροσωπειῶν εἶναι οἱ πρέσβεις Π. Καλογερᾶς καί Μ. Στέρνς.

Στά ἀπομνημονεύματά του, ὁ Δ. Μπίτσιος σημείωσε γιά τούς δύο πρώτους γύρους τῶν διαπραγματεύσεων, τό Φεβρουάριο καί τόν Ἀπρίλιο 1975:

«Ἡ ἀναθεώρηση τῶν ἑλληνοαμερικανικῶν ἀμυντικῶν Συμφωνιῶν, πού ἄρχισε στίς 10 Φεβρουαρίου 1975, στήν Ἀθήνα, μέ ἕνα πρῶτο γῦρο διαπραγματεύσεων, εἶχε, μετά τήν ἀποχώρησή μας ἀπό τό στρατιωτικό σκέλος τοῦ ΝΑΤΟ, ἰδιαίτερη σημασία γιά τίς ἀμυντικές μας ἀνάγκες. Οἱ νέες ρυθμίσεις ἔπρεπε ἀποτελεσματικότερα νά τίς ἐξυπηρετοῦν. Ἐπί πλέον ἦταν ἀναγκαῖο νά συμπυκνωθῆ σέ μιά βασική Συμφωνία ἡ πληθώρα τῶν κειμένων πού εἶχαν ὑπογραφεῖ ἀπό τό 1953 κι ἔπειτα καί νά ἐκσυγχρονισθῆ τό καθεστώς τῶν ἀμερικανικῶν διευκολύνσεων πού εἶχε συμφωνηθῆ σέ ἄλλες ἐποχές καί κάτω ἀπό ἄλλες συνθῆκες. Ἔπρεπε ἐπίσης νά τεθῆ φραγμός στίς ὑπερβάσεις πού, κατά τήν πρακτική ἐφαρμογή τῶν Συμφωνιῶν ἐκείνων, εἶχαν καθιερώσει ἕνα ἀπαράδεκτο ἐθιμικό καθεστώς. Μέ ἄλλα λόγια, οἱ διαπραγματεύσεις ἀπέβλεπαν νά μᾶς ἀπαλλάξουν ἀπό τόν δαίδαλο τῶν πολλαπλῶν συμβατικῶν κειμένων καί τήν καταχρηστική ἐφαρμογή τους καί νά τίς ὑποκαταστήσουν μέ μιά ἐκσυγχρονισμένη ἀμυντική συμφωνία. Ἀλλά ὑπῆρχε καί ἕνας ἄλλος λόγος πιό βαθύς, πιό καθοριστικός τῶν θέσεων πού ἡ ἀντιπροσωπεία μας στίς διαπραγματεύσεις εἶχε πάρει ἐντολή νά ὑποστηρίξη. Οἱ ἑλληνοαμερικανικές σχέσεις εἶχαν περάσει ἀπό τήν δοκιμασία τῆς ἀνοχῆς πού ἡ Οὐάσιγκτων εἶχε ἐπιδείξει ἔναντι τῆς τουρκικῆς εἰσβολῆς στήν Κύπρο. Συνεπῶς, ὁ Καραμανλῆς χαράσσοντας τούς σκοπούς τῆς διαπραγματεύσεως καθόρισε ὅτι ἀπό τίς στρατιωτικές διευκολύνσεις τῶν Ἀμερικανῶν θά διετηροῦντο μόνον ἐκεῖνες πού συνέβαλλαν στίς ἀμυντικές ἀνάγκες τῆς Ἑλλάδος. Οἱ ἄλλες θά ἔπρεπε νά παύσουν νά λειτουργοῦν.

»Ἡ Οὐάσιγκτων, ζυγίζοντας τίς νέες περιστάσεις, ἔδειξε ἀπό τήν ἀρχή κατανόηση ἔτσι ὥστε στό τέλος τοῦ δεύτερου γύρου τῶν διαπραγματεύσεων, ἀπό 7 ὡς 29 Ἀπριλίου 1975, εἶχε κι ὅλας συμφωνηθῆ ὅτι:

»— Οἱ λιμενικές διευκολύνσεις στήν Ἐλευσίνα ἐτερματίζοντο.

»— Ἡ ἀμερικανική βάση στό ἀεροδρόμιο τοῦ Ἑλληνικοῦ θά ἔκλεινε. Ὁρισμένες ἀμερικανικές διευκολύνσεις πού συμβάλλουν στίς ἀμυντικές ἀνάγκες τῆς Ἑλλάδος θά ἐξακολουθοῦσαν νά λειτουργοῦν μέσα στήν ἑλληνική ἀεροπορική βάση τοῦ Ἑλληνικοῦ.

»— Θά ἐπακολουθοῦσε συμφωνία γιά τήν κατάργηση, περιορισμό καί ἐνοποίηση καί ἄλλων ἀμερικανικῶν διευκολύνσεων στήν Ἑλλάδα.

»— Τά προνόμια, ἀσυλίες καί ἀτέλειες τοῦ ἀμερικανικοῦ προσωπικοῦ στήν Ἑλλάδα ἀναθεωροῦντο καί ἱκανοποιητική πρόοδος εἶχε σημειωθῆ.

»— Οἱ ἐγκαταστάσεις ὅπου παραμένουν οἱ ἀμερικανικές διευκολύνσεις θά τελοῦν ὑπό Ἕλληνας διοικητάς»[138].

9 ΦΕΒΡΟΥΑΡΙΟΥ 1975

Διατυπώνονται, στήν ὁριστική τους μορφή, οἱ προτάσεις τῆς ἑλληνοκυπριακῆς πλευρᾶς γιά τό Σύνταγμα τῆς Κυπριακῆς Δημοκρατίας:

«1. Ἡ Κύπρος θά εἶναι μιά ἀνεξάρτητη καί κυρίαρχη κυριαρχία.

»2. Τό Σύνταγμα θά εἶναι Σύνταγμα ἑνός δικοινοτικοῦ, πολυπεριφερειακοῦ ὁμοσπονδιακοῦ Κράτους.

»3. Οἱ περιοχές πού θά διοικοῦνται ἀπό τούς Τουρκοκυπρίους μπορεῖ νά περιλαμβάνουν μιά οὐσιαστική περιοχή στό βορρᾶ, πού θά ἐκτείνεται καί στίς δύο πλευρές τοῦ ἄξονα Λευκωσία-Κυρήνεια πρός τήν θάλασσα.

»4. Ἄλλες περιοχές ὑπό τουρκοκυπριακή διοίκηση θά σχηματισθοῦν ὅπου εἶναι κυρίως συγκεντρωμένα τουρκοκυπριακά χωριά.

»5. Ἡ ὁλική ἔκταση τῶν περιοχῶν πού θά εἶναι ὑπό τουρκοκυπριακή διοίκηση θά ἀνταποκρίνεται κατά προσέγγιση στήν σημερινή ἀναλογία τοῦ ἑλληνικοῦ καί τουρκικοῦ πληθυσμοῦ στό νησί.

»6. Ἐάν ὑπάρξη ἀνάγκη, γιά διοικητικούς σκοπούς, οὐσιαστικῆς τουρκοκυπριακῆς πλειοψηφίας σέ περιοχές πού θά εἶναι ὑπό τουρκοκυπριακή διοίκηση, ἡ Δημοκρατία θά ἀναλάβη τήν οἰκονομική εὐθύνη τῆς δαπάνης γιά τήν κατασκευή σπιτιῶν στά τουρκικά χωριά γιά τούς Τουρκοκυπρίους, οἱ ὁποῖοι πιθανόν νά θελήσουν τελικά νά ἐγκατασταθοῦν στίς περιοχές πού θά περιέλθουν ὑπό τουρκοκυπριακή διοίκηση.

»7. Ἡ κεντρική Κυβέρνηση τοῦ ὁμοσπονδιακοῦ Κράτους θά ἔχη οὐσιαστικές ἐξουσίες.

»8. Τό νομικό καθεστώς τῶν Ἑλληνοκυπρίων πού θά ζήσουν σέ περιοχές ὑπό τουρκοκυπριακή διοίκηση, καί τῶν Τουρκοκυπρίων πού θά ζήσουν σέ περιοχές ὑπό ἑλληνοκυπριακή διοίκηση, θά προσδιορισθῆ καί θά κατοχυρωθῆ.

»9. Τά ἀνθρώπινα δικαιώματα θά κατοχυρωθοῦν στό Σύνταγμα, περιλαμβανομένου τοῦ δικαιώματος τῆς ἐλευθερίας κινήσεως σέ ὁλόκληρο τό νησί, τῶν ὑφισταμένων δικαιωμάτων ἰδιοκτησίας καί τοῦ δικαιώματος τῆς ἀποκτήσεως, κτήσεως, κατοχῆς, χρήσεως καί ἀπολαύσεως ἰδιοκτησίας σέ ὁποιαδήποτε περιοχή ἤ θέση στήν Κύπρο.

»Οἱ ἀνωτέρω προτάσεις δέν θίγουν τίς διατάξεις τῆς ἀποφάσεως 3112 τῆς Γενικῆς Συνελεύσεως τῶν Ἡνωμένων Ἐθνῶν καί ἰδιαίτερα ἐκεῖνες πού ἀφοροῦν τήν ταχεῖα ἀπομάκρυνση ὅλων τῶν ξένων ἐνόπλων δυνάμεων ἀπό τήν Κύπρο καί τήν ἐπιστροφή ὅλων τῶν προσφύγων στά σπίτια τους κάτω ἀπό συνθῆκες ἀσφαλείας, οἱ ὁποῖες θά πρέπη νά ἐφαρμοσθοῦν».

10 ΦΕΒΡΟΥΑΡΙΟΥ 1975

Ὁ πρωθυπουργός ἐνημερώνει τή Βουλή γιά τήν πορεία τῶν ἑλληνοτουρκικῶν σχέσεων:

«Κύριοι βουλευταί,

»Ἡ Κυβέρνησις προσέρχεται μέ κάποιαν καθυστέρησιν —καθυστέρησιν ὅμως δικαιολογημένην— νά ἐνημερώση τό Σῶμα ἐπί ὡρισμένων θεμάτων τῆς ἐξωτερικῆς μας πολιτικῆς· θεμάτων τά ὁποῖα τόν τελευταῖον καιρόν προσέλαβον ὀξύν —δραματικόν θά ἔλεγα— χαρακτῆρα. Καί ἐχαρακτήρισα τήν καθυστέρησιν αὐτήν ὡς δικαιολογημένην, διότι θά ἔπρεπε ἐν τῷ μεταξύ νά ἀσκηθοῦν ὡρισμένοι χειρισμοί, τά ἀποτελέσματα τῶν ὁποίων θά ἐπέτρεπον νά ἐνημερωθῆ πληρέστερον τό Σῶμα.

»Κύριοι βουλευταί,

»Δέν ἠμπορεῖ νά ὁμιλήση κανείς διά τήν ἐξωτερικήν πολιτικήν τῆς χώρας, χωρίς νά ἀναφερθῆ στήν ἐπικρατοῦσαν διεθνῆ κατάστασιν.

»Ὅπως γνωρίζετε, τόν τελευταῖο καιρό ὑπάρχει μία σαφής ἐπιδείνωσις στήν διεθνῆ κατάσταση, μέ κύρια χαρακτηριστικά τήν ἀστάθεια καί τήν ἀβεβαιότητα.

»Ἡ προσπάθεια τῆς δημιουργίας ὑφέσεως, ἡ ὁποία πρό δύο περίπου ἐτῶν εἶχε δημιουργήσει τόσες ἐλπίδες, ὄχι μόνον δέν ἀπέδωσε σταθερά καί μόνιμα ἀποτελέσματα, ἀλλά ἀπό τινος χρόνου εὑρίσκεται εἰς ἐπικίνδυνον κάμψιν.

»Εἰς τάς σχέσεις τῶν Μεγάλων τό πνεῦμα τῆς συνεννοήσεως τό διεδέχθη ἡ δυσπιστία καί τήν συνεργασίαν, ὁ ἀνταγωνισμός. Ἀνταγωνισμός πού ἐκδηλώνεται εἰς ὅλα τά σημεῖα τῆς ὑδρογείου καί ἔχει τίς ἐπιπτώσεις του στίς σχέσεις καί τήν ζωήν ὅλων τῶν λαῶν. Ἡ δέ κατάστασις αὐτή ἐπεδεινώθη βαρύτατα μέ τήν νομισματική καί οἰκονομική ἀναρχία πού προκάλεσε ἡ ἐνεργειακή κρίσις.

»Ἐθνικισμοί ἀναχρονιστικοί, ἐγωϊστικοί οἰκονομικοί ἀνταγωνισμοί καί πρό παντός μικρόνοια καί μικροψυχία ἀπειλοῦν καθημερινά τήν εἰρήνην τοῦ κόσμου καί δημιουργοῦν αἴσθημα ἀβεβαιότητος καί ἀγωνίας γιά τό μέλλον.

»Παρακολουθῶν κανείς τάς διεθνεῖς ἐξελίξεις τῆς ἐποχῆς μας, ἐκπλήσσεται ἀπό τό γεγονός ὅτι, ἐν ἀντιθέσει πρός τήν τεραστίαν ἐπιστημονικήν καί τεχνολογικήν πρόοδον, ἡ πολιτική σκέψις τοῦ ἀνθρώπου παρέμεινε στάσιμος. Τά ἐσωτερικά προβλήματα τῶν λαῶν καί αἱ μεταξύ των διενέξεις εἶναι τά ἴδια μέ ἐκεῖνα πού ἀπησχόλησαν τόν Πλάτωνα καί τόν Θουκυδίδην. Εἰδικώτερα εἰς τήν διεθνῆ ζωήν, ὅπου δέν ὑπάρχει ἐξουσία δυναμένη νά ἐπιβάλη τό δίκαιον, ἐπικρατεῖ ἀκόμη τό δίκαιον τοῦ ἰσχυροτέρου, δηλαδή ὁ νόμος τῆς ζούγκλας.

»Εἰς τά πλαίσια αὐτῆς τῆς διεθνοῦς πραγματικότητος ἐκδηλώνονται καί αἱ ἑλληνοτουρκικαί διαφοραί. Διαφοραί τάς ὁποίας προεκάλεσε ἕνας τεχνητός, νοσηρός θά ἔλεγα, τουρκικός ἐθνικισμός.

»Κύριοι βουλευταί,

»Θά ἀναφερθῶ δι' ὀλίγων στό πρόσφατο ἱστορικό αὐτῶν τῶν διενέξεων, γιά νά πεισθῆ ἡ διεθνής, ἀλλά καί ἡ τουρκική κοινή γνώμη ὅτι ἡ Τουρκία εἶναι ἐκείνη πού ἀδικεῖ. Καί θά τό πράξω κατά τρόπον ἀντικειμενικόν καί ἀπροκατάληπτον, διότι πιστεύω ὅτι εἶναι ἀδύνατος ἡ ἐπίλυσις οἱουδήποτε προβλήματος χωρίς τόν σαφῆ προσδιορισμόν τῶν αἰτίων πού τό προκαλοῦν. Χωρίς νά ἀρνηθῶ ὅτι διεπράχθησαν σφάλματα ἀπό ἑλληνικῆς πλευρᾶς, θά ἀποδείξω ὅτι ἡ Τουρκία ἐχρησιμοποίησε τά σφάλματα αὐτά ὡς προσχήματα, γιά νά προωθήση προμελετημένα σχέδια εἰς βάρος τῆς Κύπρου καί τῆς Ἑλλάδος.

»Καί ἔρχομαι πρῶτα στό θέμα τῆς Κύπρου. Στίς 15 Ἰουλίου τοῦ 1974 τό στρατιωτικόν καθεστώς τῶν Ἀθηνῶν, διά λόγους πού λογικῶς δέν ἐξηγοῦνται, ἀνέτρεπε πραξικοπηματικῶς τόν Μακάριον καί διεκήρυττε ὅτι θά σεβασθῆ τήν ἀνεξαρτησίαν τῆς νήσου καί τήν τουρκικήν μειονότητα. Διέπραττε δηλαδή ἕνα ἔγκλημα ὄχι εἰς βάρος τῆς Τουρκίας, ἀλλά εἰς βάρος τοῦ Ἑλληνισμοῦ. Ἡ Τουρκία συνεπῶς, ὡς Ἐγυήτρια Δύναμις, δέν εἶχε λόγους νά ἐπέμβη, εἰμή μόνον γιά νά ἀποκαταστήση τήν νομιμότητα, δηλαδή τήν Κυβέρνηση τοῦ Μακαρίου. Ἂς ἴδωμεν ὅμως τί ἔπραξεν ἀντ' αὐτοῦ. Τήν 20ήν Ἰουλίου, παρά τήν γενναίαν ἀντίστασιν τῆς Ἐθνοφρουρᾶς τῆς νήσου, ἀπεβίβαζεν στρατιωτικάς δυνάμεις στήν Κύπρο μέ τό ἐπιχείρημα τῆς ἀποκαταστάσεως τῆς νομιμότητος καί τῆς προστασίας τῶν ὁμοεθνῶν της. Τήν 24ην Ἰουλίου ὡρκίζετο εἰς τάς Ἀθήνας δημοκρατική Κυβέρνησις καί εἰς τήν Κύπρον ἀποκαθίστατο ἡ νομιμότης στό πρόσωπο τοῦ Κληρίδη. Ὑπό τάς συνθήκας αὐτάς θά ἔπρεπε ἡ τουρκική ἐπέμβασις νά τερματισθῆ ἀμέσως, τοσούτῳ μᾶλλον καθ' ὅσον αὐτό

ἐπέτασσεν καί τό Συμβούλιον Ἀσφαλείας, διά τῆς ὑπ' ἀριθ. 353 ἀποφάσεώς του. Τοῦτο ὅμως δέν ἐγένετο, διά νά ἀποδειχθῆ ὅτι ἡ Τουρκία ἐχρησιμοποίησε ὡς πρόσχημα τό πραξικόπημα τῶν Ἀθηνῶν διά νά εἰσβάλη στήν Κύπρο καί νά δημιουργήση εἰς βάρος τοῦ Ἑλληνισμοῦ νέα κατάσταση πραγμάτων στήν Μεγαλόνησο.

»Εἰς τό σημεῖον αὐτό θά παρακαλέσω τόν κ. Μαῦρον, ὁ ὁποῖος διεχειρίσθη προσωπικῶς τό θέμα, νά μέ συμπληρώση ἐάν ὑπάρξουν κενά στήν ἀφήγησή μου.

»Στίς 25 Ἰουλίου, εἰς ἐκτέλεσιν τῆς ἀποφάσεως τοῦ Συμβουλίου Ἀσφαλείας, συνῆλθεν ἡ Διάσκεψις τῆς Γενεύης μέ συμμετοχήν τῆς Ἑλλάδος, τῆς Τουρκίας, τῆς Ἀγγλίας καί τῶν ἐκπροσώπων τῶν δύο κοινοτήτων. Μετά πολλάς συζητήσεις ὑπεγράφη στίς 30 τοῦ μηνός κοινή διακήρυξις περί ἐκεχειρίας καί μή ἐπεκτάσεως τῶν κατεχομένων περιοχῶν. Ἐκεχειρίας τήν ὁποίαν ἐν τούτοις ἡ Τουρκία συνεχῶς παρεβίαζε, προκαλοῦσα καταδικαστικάς ἀποφάσεις τοῦ Συμβουλίου Ἀσφαλείας.

»Στίς 8 Αὐγούστου ἐπανελήφθη ἡ Διάσκεψις τῆς Γενεύης, μέ θέμα τήν ἀποκατάστασιν τῆς εἰρήνης καί τῆς συνταγματικῆς τάξεως ἐν Κύπρῳ.

»Κατά τήν διάρκειαν τῶν συζητήσεων αὐτῶν καί συγκεκριμένως στίς 13 Αὐγούστου, ἡ Τουρκία ὑπέβαλε τηλεσιγραφικῶς σχέδιον ἐπιλύσεως τοῦ Κυπριακοῦ. Τό σχέδιον αὐτό προέβλεπεν ὁμοσπονδίαν γεωγραφικήν μέ ἕξι τουρκικά καντόνια, καλύπτοντα τό 34% τοῦ κυπριακοῦ ἐδάφους. Ἡ ἑλληνική πλευρά αἰφνιδιασθεῖσα ἐζήτησε προθεσμίαν 36 ὡρῶν διά νά ἐπικοινωνήση μέ τάς Ἀθήνας καί τήν Λευκωσίαν, διά νά δώση τήν ἀπάντησίν της. Ἡ Τουρκία ἠρνήθη κατά τρόπον βάναυσον τήν διευκόλυνσιν αὐτήν. Καί τήν αὐγήν τῆς 14ης Αὐγούστου διέτασσε προέλασιν τῶν στρατευμάτων της —τά ὁποῖα ἐν τῷ μεταξύ εἶχον ἐνισχυθῆ— καί κατέλαβε τά 40% περίπου τοῦ ἐδάφους τῆς νήσου. Ἀποτέλεσμα τοῦ τουρκικοῦ αὐτοῦ πραξικοπήματος, τό ὁποῖον συνώδευσαν καί πρωτοφανεῖς ἀγριότητες, ὑπῆρξε νά ἐκπατρισθοῦν 200.000 περίπου Ἑλληνοκύπριοι καί νά καταστοῦν πρόσφυγες. Ἡ ἐνέργεια αὐτή τῆς Τουρκίας, ἡ ὁποία ἀπεδοκιμάσθη ἀπό ὅλον τόν κόσμον, ἀπέδειξεν κατά τρόπον ἀναμφισβήτητον ὅτι ἡ εἰσβολή στήν Κύπρο ἐγένετο μέ δόλον καί ἦτο προμελετημένη. Γιατί ἄν ἡ ἀρχική ἀπόβασις εἶχε ὡς πρόσχημα τό πραξικόπημα τῶν Ἀθηνῶν, ἡ προέλασις τῆς 14ης Αὐγούστου, γενομένη μάλιστα κατά τήν διάρκειαν συνομιλιῶν, δέν εἶχε καμμίαν δικαιολογίαν. Ἡ ἀλήθεια ἄλλωστε αὐτή ἐπιβεβαιώνεται καί ἀπό τό γεγονός ὅτι ἡ ὅλη ἐπιχείρησις ἐγένετο ἐπί τῇ βάσει στρατηγικοῦ σχεδίου φέροντος τό ὄνομα Ἀττίλας. Εἶναι δέ γνωστόν ὅτι τά στρατηγικά σχέδια δέν ἑτοιμάζονται οὔτε ἐντός ἡμερῶν, οὔτε ἐντός ἑβδομάδων.

»Ἀλλά ἡ κακοπιστία τῆς Τουρκίας ἐσυνεχίσθη καί περαιτέρω. Τήν 1ην Νοεμβρίου ἡ Γενική Συνέλευσις τοῦ ΟΗΕ διά τῆς ὑπ' ἀριθ. 3212 ἀποφάσεώς της, παμψηφεί ληφθείσης, ὥριζε τήν ἀποχώρησιν τῶν ξένων στρατευμάτων, τήν ἔναρξιν διακοινοτικῶν συνομιλιῶν καί τήν ἀσφαλῆ ἐπάνοδον τῶν προσφύγων εἰς τάς ἑστίας των. Ἡ Τουρκία, μολονότι ἐψήφισε καί ἡ ἰδία τήν ἐν λόγῳ ἀπόφασιν, ἀπέφυγεν ἐν συνεχείᾳ νά συμμορφωθῆ πρός αὐτήν. Παρέμεινεν ἀμετακίνητος εἰς τάς περιοχάς πού κατέλαβε καί ὄχι μόνον ἠρνήθη τήν ἐπάνοδον τῶν προσφύγων εἰς αὐτάς, ἀλλά προσπαθεῖ νά τάς ἐποικίση μέ Τουρκοκυπρίους, γιά νά διαιρέση τήν Κύπρον εἰς δύο ζώνας, πού θά ὁδηγήσουν ἀργότερα στήν διχοτόμησιν τῆς νήσου. Εἰς τήν προσπάθειάν της δέ αὐτήν ἐνισχύθηκε ἀτυχῶς καί ἀπό τήν Μεγάλην Βρετανίαν, ἡ ὁποία, κατά παράβασιν τῆς ἀποφάσεως τῶν Ἡνωμένων Ἐθνῶν, ἐπέτρεψεν τήν μετακίνησιν 9.000 Τουρκοκυπρίων πού εὑρίσκονται στήν βάσιν τῆς Ἐπισκοπῆς.

»Εἰς τό σημεῖον αὐτό δέν ἠμπορῶ νά μήν ἐπισημάνω τάς εὐθύνας τῆς Ἀγγλίας γιά τήν σημερινή τραγωδία τῆς Κύπρου. Διότι ἡ Ἀγγλία, ὡς Ἐγγυήτρια Δύναμις, ἔχουσα μάλιστα ἐπί τόπου δυνάμεις, εἶχε ἐκ τῶν συνθηκῶν τό δικαίωμα ἀλλά καί τό καθῆκον νά ἐπέμβη καί νά ἀποτρέψη καί τό πραξικόπημα τῶν Ἀθηνῶν καί τήν ἀπόβασιν τῶν Τούρκων. Καί δέν εἶχε μόνον τό δικαίωμα, εἶχε καί τήν δυνατότητα, διότι διετήρει ἐπί τόπου, ἐντός τῆς νήσου, τάς ἀπαραιτήτους στρατιωτικάς δυνάμεις. Κύριοι βουλευταί, ἡ συνέχεια εἶναι γνωστή.

»Στίς 28 Νοεμβρίου ἀφίχθη ὁ Ἀρχιεπίσκοπος Μακάριος εἰς Ἀθήνας καί εἰς δύο μακράς συσκέψεις ἐχαράχθη κοινή γραμμή Ἀθηνῶν-Λευκωσίας, ἥτις καί ἀκολουθεῖται ἔκτοτε. Σύμφωνα μέ τήν γραμμήν αὐτήν: πρῶτον, ἀπορρίπτομεν πᾶσαν λύσιν δυναμένην νά ὁδηγήση στήν διχοτόμησιν τῆς νήσου· δεύτερον, δεχόμεθα ὁμοσπονδιακήν δομήν τοῦ κυπριακοῦ Κράτους· τρίτον, ὑποστηρίζομεν κεντρικήν Κυβέρνησιν μέ οὐσιαστικάς ἐξουσίας καί, τέταρτον, ζητοῦμεν τήν ἐπάνοδον τῶν προσφύγων εἰς τάς ἑστίας των καί ἀποστρατικοποίησιν τοῦ ἐδάφους τῆς Κυπριακῆς Δημοκρατίας.

»Κατά τά μέσα Δεκεμβρίου, μέ παρέμβασιν τοῦ Ἀμερικανικοῦ ὑπουργοῦ τῶν Ἐξωτερικῶν, ἀπεφασίσθη ἔναρξις συνομιλιῶν μεταξύ Κληρίδη καί Ντενκτάς ἐπί τῆς οὐσίας τοῦ Κυπριακοῦ. Αἱ συνομιλίαι ὅμως αὐταί, πού ἤρχισαν τά μέσα Ἰανουαρίου, ἀπετελματώθησαν λόγῳ ἀδιαλλαξίας τῶν Τούρκων στά θέματα τοῦ ἀεροδρομίου Λευκωσίας καί τῆς Ἀμμοχώστου, ἡ ἐπίλυσις τῶν ὁποίων θά διευκόλυνε τήν πρόοδον τῶν συνομιλιῶν. Ὑπῆρξε τοιαύτη ἡ ἀδιαλλαξία τῶν Τούρκων, ὥστε, ὅπως θά ἠκούσατε πρό ἑβδομάδος, ὁ Ντενκτάς ἐπρότεινε τήν δημιουργίαν ἀνεξαρτήτου τουρκικοῦ Κράτους εἰς τήν Κύπρον.

»Ὑπό τάς συνθήκας αὐτάς ἐκρίθη ἐπιβεβλημένον ὅπως προταθῆ ὑπό τῆς κυπριακῆς Κυβερνήσεως ὁλοκληρωμένον σχέδιον ἐπιλύσεως τοῦ Κυπριακοῦ. Τό σχέδιο αὐτό, τό ὁποῖον ὑποστηρίζει ἡ ἑλληνική Κυβέρνησις ἐπεδόθη σήμερον στόν κ. Ντενκτάς. Δέν εἶναι γνωστόν ποία θά εἶναι ἡ ἀντίδρασις τῶν Τούρκων εἰς τήν πρότασιν αὐτήν. Ἐάν δέν γίνη δεκτή ὡς βάσις τῶν συνομιλιῶν, θά ἀναζητηθῆ κατ' ἀνάγκην ἄλλη διαδικασία προωθήσεως τοῦ Κυπριακοῦ. Καί ἡ διαδικασία αὐτή θά καθορισθῆ ἀπό συμφώνου μέ τήν ἑλληνικήν Κυβέρνησιν.

»Κύριοι βουλευταί,

»Θεωρῶ περιττόν νά διαβεβαιώσω καί μέ τήν εὐκαιρίαν αὐτήν τήν Βουλήν ὅτι ἡ Κυβέρνησις θά ἐξακολουθήση νά παρέχη πλήρη τήν συμπαράστασίν της εἰς τούς ἀδελφούς μας τῆς Κύπρου, μέχρι πλήρους δικαιώσεως τοῦ ἀγῶνος των. Καί διαβεβαιῶ ἐπίσης τήν Βουλήν ὅτι εἰς τήν προσπάθειάν μας αὐτήν δέν θά φεισθῆ θυσιῶν καί κόπων.

»Εὔχομαι πάντως ὅπως ἡ Τουρκία ἀντιληφθῆ ὅτι ὄχι μόνον λόγοι δικαιοσύνης, ἀλλά καί τό ἰδικόν της συμφέρον ἐπιβάλλει τήν ἐξεύρεσιν λύσεως ἐντίμου καί λογικῆς.

Ἂν ἐπιμείνη εἰς τάς παραλόγους ἐπιδιώξεις της, ἡ Κύπρος θά μεταβληθῆ γι' αὐτήν εἰς ἀθεράπευτον πληγήν. Καί ἠμπορεῖ ἀπό κατακτητής νά μεταβληθῆ εἰς αἰχμάλωτον τῆς Κύπρου. Γιατί, ὅπως διδάσκει ἡ ἱστορία, ὑπάρχουν στήν ζωή ἐπιτυχίες πού μεταβάλλονται τελικά σέ συμφορές. Φοβοῦμαι —διά νά μήν εἴπω ἐλπίζω— ὅτι ἄν ἡ Τουρκία δέν λογικευθῆ, αὐτό θά εἶναι τό ἀποτέλεσμα τοῦ ἐγχειρήματός της.

»Κύριοι βουλευταί,

»Ἔρχομαι ἤδη στό θέμα τῆς ὑφαλοκρηπῖδος. Τό θέμα αὐτό ὡς θέμα διεθνές, τό ἐδημιούργησεν ἡ πρόοδος τῆς ἐπιστήμης καί τῆς τεχνολογίας, ἡ ὁποία ἀνεκάλυψεν ὅτι εἰς τούς βυθούς τῶν θαλασσῶν ὑπάρχει φυσικός πλοῦτος, πού, ἄν ἀξιοποιηθῆ, ἠμπορεῖ νά μεταβάλη τήν ζωήν τῆς ἀνθρωπότητος. Ὁ πλοῦτος ὅμως, ὡς γνωστόν, διαφθείρει τούς ἀνθρώπους καί προκαλεῖ ἀνταγωνισμούς καί πολλάκις αἱματηρές διενέξεις. Γι' αὐτό καί συγκαλοῦνται τόν τελευταῖον καιρόν διασκέψεις γιά τόν καθορισμόν τοῦ δικαίου τῶν θαλασσῶν.

»Εἰδικώτερα ὅσον ἀφορᾶ τήν ὑφαλοκρηπῖδα τοῦ Αἰγαίου, πού μᾶς ἀφορᾶ, αὕτη κατέστη ἀντικείμενον διενέξεως μεταξύ Ἑλλάδος καί Τουρκίας, συνεπείᾳ αὐθαιρεσιῶν τῆς τελευταίας.

»Τήν 1ην Νοεμβρίου 1973 ἡ τουρκική Κυβέρνησις, διά μονομεροῦς ἀποφάσεως ἐδιχοτόμησεν τό Αἰγαῖον εἰς ἀνατολικόν καί δυτικόν. Ἰσχυριζομένη δέ ὅτι ἡ ὑφαλοκρηπίς τοῦ ἀνατολικοῦ τμήματος ἀνήκει εἰς τήν Τουρκίαν, ἔδωσεν ἀδείας ἐρευνῶν σέ περιοχάς κειμένας δυτικῶς τῶν ἑλληνικῶν νήσων. Τόν Φεβρουάριον τοῦ 1974 ἡ ἑλληνική Κυβέρνησις, στηριζομένη στάς διατάξεις τῆς Συμβάσεως τῆς Γενεύης, διεμαρτύρετο διότι διά τῆς ἀποφάσεως αὐτῆς παρεχωροῦντο δικαιώματα ἐπί ὑφαλοκρηπῖδος ἡ ὁποία ἀνήκει εἰς ἑλληνικάς νήσους.

»Ἡ τουρκική Κυβέρνησις ἀπαντῶσα εἰς τήν ἑλληνικήν διαμαρτυρίαν ἠρνεῖτο εἰς τάς ἑλληνικάς νήσους ὑφαλοκρηπῖδα καί ἐπρότεινε διαπραγματεύσεις, ἐπί τῇ βάσει τῆς equitas — δηλαδή τῆς ἀρχῆς τῆς ἐπιεικείας — ἐπικαλουμένη καί τήν ὕπαρξιν εἰδικῶν περιστάσεων εἰς τό Αἰγαῖον, γιά τάς ὁποίας ὁμιλεῖ τό ἄρθρον 6 τῆς Συμβάσεως τῆς Γενεύης. Καί ἐνῷ ἀρνεῖται ἐν τῷ συνόλῳ της τήν Σύμβασιν τῆς Γενεύης, ἐπικαλεῖται εἰδικῶς τό ἄρθρον 6 τῆς Συμβάσεως αὐτῆς, διά νά ὑποστηρίξη τήν ἄποψίν της ὅτι ὑπάρχει περίπτωσις εἰδικῶν περιστάσεων τῆς ἐφαρμογῆς τῆς ἀρχῆς τῆς equitas. Ὅλα αὐτά ἀποδεικνύουν ἀπέραντον κακήν πίστιν.

»Τόν Μάϊον τοῦ 1974 ἡ Ἑλλάς ἀπήντα ὅτι δέχεται τήν ὁριοθέτησιν τῆς ὑφαλοκρηπῖδος μεταξύ τῶν δύο χωρῶν, ἀλλά ἐπί τῇ βάσει τοῦ Διεθνοῦς Δικαίου, ὅπως διεμορφώθη ἀπό τήν Σύμβασιν τῆς Γενεύης τοῦ 1958. Εἰς ἀπάντησιν ἡ Τουρκία ἔκαμεν ἐπίδειξιν δυνάμεως, σκηνοθετοῦσα ἐρεύνας ἀπό τό τουρκικόν πλοῖον "Τσάνταρλι", συνοδευόμενον ἀπό 32 πολεμικά. Ἐν συνεχείᾳ ἀντηλλάσσοντο καί ἄλλαι διακοινώσεις μεταξύ τῶν δύο Κυβερνήσεων μέχρι πρό τινος, ὁπότε ἐδημιουργήθη νέα ὀξύτης γύρω ἀπό τό θέμα, τῆς Τουρκίας ἀπειλούσης νά διατάξη ἐρεύνας εἰς τήν ἀμφισβητουμένην περιοχήν.

»Ἡ ἑλληνική Κυβέρνησις, πεπεισμένη περί τοῦ δικαίου της καί ἐπιθυμοῦσα ὅπως ἀποτρέψη ρῆξιν μεταξύ τῶν δύο χωρῶν, ἐπρότεινε τήν 27ην Ἰανουαρίου τήν ἀπό κοινοῦ προσφυγήν εἰς τό Διεθνές Δικαστήριον τῆς Χάγης. Ἡ Ἑλλάς δέν ὑποστηρίζει βέβαια, ὅπως ἰσχυρίζεται ἡ Τουρκία, ὅτι τό Αἰγαῖον εἶναι κλειστή ἑλληνική λίμνη, δεδομένου ὅτι εἰς τό Αἰγαῖον ὑφίστανται καί διεθνῆ ὕδατα, ἐντός τῶν ὁποίων ἡ ναυσιπλοΐα εἶναι ἐλευθέρα διά τούς τρίτους. Ὑποστηρίζει ὅμως καί θά ὑποστηρίξη τά δικαιώματα τά ὁποῖα τῆς δίδουν αἱ ὑφιστάμεναι συνθῆκαι καί οἱ κανόνες τοῦ Διεθνοῦς Δικαίου. Κατά τό παρελθόν ἐξ ἄλλου ὑπεστηρίχθησαν ἀκραῖαι θέσεις, κυρίως ἀπό μέρους τῆς Τουρκίας, ἀρνουμένης ὑφαλοκρηπῖδα εἰς τάς ἑλληνικάς νήσους. Τό ἀληθές ὅμως εἶναι ὅτι ὑφαλοκρηπῖδα ἔχουν τόσον τά ἑλληνικά νησιά, ὅσον καί ἡ Μικρά Ἀσία κατά διεθνεῖς πάντοτε συμβάσεις. Μέ τήν διαφοράν ὅτι αἱ ὑφαλοκρηπῖδες αὐταί ἐπικαλύπτονται ἀμοιβαίως καί δημιουργοῦν τήν ἀνάγκην ὁριοθετήσεώς των. Αὐτός δέ εἶναι καί ὁ λόγος διά τόν ὁποῖον προσφεύγομεν ἀπό κοινοῦ εἰς τό Διεθνές Δικαστήριον τῆς Χάγης. Ἤδη, ὡς γνωστόν, ἡ Τουρκία ἀπεδέχθη τήν σχετικήν ἑλληνικήν πρότασιν. Πρόκειται προσεχῶς νά ἀρχίσουν διαπραγματεύσεις διά τήν ὑπογραφήν τοῦ συνυποσχετικοῦ, πού ἀποτελεῖ προϋπόθεσιν διά τήν προσφυγήν εἰς τήν Χάγην.

»Κύριοι βουλευταί,

»Ὅπως κατ' ἐπανάληψιν ἐλέχθη, ἡ Ἑλλάς καί ἡ Τουρκία εἶναι καταδικασμέναι ἀπό τήν ἱστορίαν καί τήν γεωγραφίαν νά συζοῦν εἰς τήν περιοχήν αὐτήν τοῦ κόσμου. Καί ἔχουν συμφέρον ἀμφότεραι νά συζοῦν ἁρμονικά. Ἡ Ἑλλάς γνωρίζει τήν ἀλήθειαν αὐτήν καί πιστεύει στήν χρησιμότητα τῆς ἑλληνοτουρκικῆς φιλίας. Ἡ ἀποκατάστασις ὅμως τῆς φιλίας αὐτῆς ἐξαρτᾶται ἀπό τήν γείτονα χώραν, ἡ ὁποία καί βαναύσως τήν ἐτραυμάτισε. Ἐάν ἡ Τουρκία πράγματι τήν ἐπιθυμῆ, ὀφείλει νά ἀποκαταστήση τό δίκαιον στήν Κύπρον καί νά θέση τέρμα στίς παντοειδεῖς προκλήσεις της. Μόλις πρό δύο ἡμερῶν ὁ πρωθυπουργός τῆς Τουρκίας διετύπωσε καί πάλιν ἀπειλάς κατά τῆς Ἑλλάδος. Καί διετύπωσε τάς ἀπειλάς αὐτάς, μετά τήν ἀποδοχήν τῆς ἑλληνικῆς προτάσεως. Θά ἠμποροῦσα νά τοῦ ἀναγνωρίσω ἐλαφρυντικά λόγῳ τῆς καταστάσεως πού ἐπικρατεῖ εἰς τήν χώραν του. Ἀλλά δέν δύναμαι ἐνώπιον αὐτῆς τῆς προκλητικότητος παρά νά εἴπω πρός τήν Τουρκίαν ὅτι διαπράττει μέγα σφάλμα, ἄν ἐκλαμβάνη τήν μετριοπάθειαν καί τήν ὑπομονήν τῆς Ἑλλάδος ὡς ἀδυναμίαν.

»Ἡ Ἑλλάς δέν ἐπιθυμεῖ τήν ρῆξιν. Δέν θά ἀφήση ὅμως ἀπροστάτευτα τήν τιμήν καί τά συμφέροντά της γιά νά τήν ἀποφύγη. Γιατί, ὅπως λέγει ὁ Πολύβιος, ὅσο καί ἄν ὁ πόλεμος εἶναι πρᾶγμα τρομερόν, δέν εἶναι τόσον τρομερόν, ὥστε, γιά νά τόν ἀποφύγη κανείς, νά δέχεται νά ὑποβληθῆ σέ ταπεινώσεις.

»Κύριοι συνάδελφοι,

»Πιστεύω ὅτι στήν Τουρκία ὑπάρχουν ἄνδρες ἱκανοί νά συνειδητοποιήσουν τάς εὐθύνας πού φέρει ἡ ἡγεσία ἀμφοτέρων τῶν χωρῶν.

»Στίς κρίσιμες αὐτές ὧρες οἱ ἄνδρες αὐτοί ἠμποροῦν, τιθέμενοι ὑπεράνω τῶν ἐφημέρων φανατισμῶν, νά συμβάλουν εἰς τήν ἐξεύρεσιν λύσεων λογικῶν στίς διαφορές πού μᾶς χωρίζουν. Λύσεων πού ὄχι μόνον θά ἀποτρέπουν τούς κινδύνους πού μᾶς ἀπειλοῦν, ἀλλά καί θά γίνουν ἀφετηρίαι ἑνός εὐτυχεστέρου μέλλοντος στίς σχέσεις τῶν δύο λαῶν μας.

»Κύριοι βουλευταί,

»Από όσα είχα τήν τιμή νά σᾶς ἐκθέσω, προκύπτει ἀβιάστως τό συμπέρασμα ὅτι ἡ χώρα μας ἀντιμετωπίζει αὐτήν τήν στιγμήν στόν ἐξωτερικόν τομέα κρίσιμα — ἐπικίνδυνα θά ἔλεγα — προβλήματα. Τά προβλήματα αὐτά ἀπαιτοῦν ἐθνικήν ἑνότητα, κοινωνικήν γαλήνην, ἐπαγρύπνησιν καί θυσίας ἀπό μέρους ὅλων τῶν Ἑλλήνων.

»Ἀποτελεῖ ὡς ἐκ τούτου ἀνεπίτρεπτον πολυτέλειαν ἡ προσπάθεια δημιουργίας κοινωνικῆς ἀναταραχῆς ἀπό ὡρισμένας — μικράς εὐτυχῶς — ὁμάδας πληθυσμοῦ, πού ἀγνοοῦν τό ἐθνικόν τους χρέος.

»Πιστεύω, πάντως, ὅτι ὅλοι μαζί καί ὁ καθένας χωριστά θά ἀποδείξωμεν μέ τήν συμπεριφοράν μας ὅτι εἴμαστε, κατά τίς κρίσιμες αὐτές στιγμές, στό ὕψος τῶν ἐθνικῶν μας ἀναγκῶν καί παραδόσεων».

Οἱ ἡγέτες τῆς ἀντιπολιτεύσεως ὑπογράμμισαν ὅτι ἐπιδίωκαν νά βοηθήσουν τήν Κυβέρνηση στά ἐθνικά θέματα. Σημείωσαν, παράλληλα, ὅτι ἡ πλειοψηφία εἶχε καθυστερήσει νά ἐνημερώσει τή Βουλή καί συνέδεσαν αὐτό τό στοιχεῖο μέ τήν πρόσφατη ἔξαρση τῆς φημολογίας ἀπό νοσταλγούς τῆς δικτατορίας.

Ὁ Γ. Μαῦρος, ἀρχηγός τῆς ΕΚ-ΝΔ, διερωτήθηκε ποιοί ἦταν οἱ στόχοι τῆς Ἄγκυρας στήν ἑλληνοτουρκική διένεξη, ἀφοῦ ἡ τουρκική Κυβέρνηση «κάθε τόσο ἀναζητεῖ καί ἕνα νέον πρόβλημα», σάν νά ἐπιζητοῦσε τή ρήξη μέ τήν Ἀθήνα. Ὁ ἀρχηγός τῆς ἀξιωματικῆς ἀντιπολιτεύσεως στηλίτευσε τή χλιαρή στάση τῶν νατοϊκῶν συμμάχων, ἀλλά καί τῆς Σοβιετικῆς Ἑνώσεως, στό Κυπριακό, σημειώνοντας ὅτι, ἀφοῦ ἡ Τουρκία δέν δεχόταν ἀποτελεσματικές πιέσεις, ἦταν ἐλεύθερη νά μετατρέπει τίς διακοινοτικές συνομιλίες σέ «κωμωδία». Τάχθηκε, ἀκόμη, ὑπέρ τῆς προτάσεως γιά παραπομπή τοῦ ζητήματος τῆς ὑφαλοκρηπίδας στό Διεθνές Δικαστήριο τῆς Χάγης καί ζήτησε τήν ἐνίσχυση τοῦ Ὑπουργείου Ἐξωτερικῶν, τόσο οἰκονομικά, ὅσο καί μέ τή συμμετοχή σημαντικῶν προσωπικοτήτων. Ὁ πρόεδρος τοῦ ΠΑΣΟΚ, Α. Παπανδρέου, ἀνέφερε ὅτι ἡ διχοτόμηση τῆς Κύπρου ἐξυπηρετοῦσε τίς ἐπιδιώξεις τῶν Ἀμερικανῶν, οἱ ὁποῖοι τήν ἐπιζητοῦσαν ἀπό τά μέσα τῆς περασμένης δεκαετίας. Ἀπό τήν ἄποψη αὐτή, συνέχισε, ἦταν λάθος τῆς ἑλληνικῆς Κυβερνήσεως νά ζητεῖ παρέμβαση τοῦ Χ. Κίσινγκερ, κύριου ὑπεύθυνου γιά τήν τραγωδία τῆς Μεγαλονήσου. Ὁ Α. Παπανδρέου ἀναφέρθηκε στό μεσογειακό καί βαλκανικό χαρακτῆρα τῆς Ἑλλάδος, καί στίς δυνατότητες συνεργασίας μέ τόν ἀραβικό κόσμο, σημειώνοντας ὅτι ὅταν ἡ Ἀθήνα ἔλεγε ὅτι ἀνῆκε στή Δύση, οἱ νατοϊκοί της σύμμαχοι μποροῦσαν νά τήν μεταχειρίζονται ὅπως ἤθελαν. Ἡ εἰκόνα τοῦ Ὑπουργείου Ἐξωτερικῶν, ἰσχυρίστηκε, ἦταν «σαθρή» καί ὁ ὑπουργός ταυτισμένος μέ ἀντιαραβικές καί φιλοαμερικανικές θέσεις. Τέλος, ζήτησε τήν ἀποχώρηση ἀπό τό ΝΑΤΟ καί τήν ἀπομάκρυνση τῶν ἀμερικανικῶν βάσεων ἀπό τή χώρα, τονίζοντας ὅτι ὁ Κ. Καραμανλῆς δέν γινόταν πιστευτός ὅταν ἔλεγε ὅτι ὑπό τήν ἡγεσία του θά ἀποχωροῦσε ἡ Ἑλλάδα ἀπό τή συμμαχία. Ὁ πρόεδρος τῆς ΕΔΑ, Η. Ἡλιοῦ, τόνισε ὅτι ὁ τουρκικός λαός ἦταν φιλειρηνικός, σέ ἀντίθεση μέ τήν Κυβέρνησή του. Κοινό συμφέρον τῶν δύο λαῶν ἦταν ἡ ἐπίλυση τοῦ Κυπριακοῦ καί τῶν διμερῶν διαφορῶν. Ζήτησε, ἀκόμη, ἀνοίγματα πρός τή Σοβιετική Ἕνωση, τά Βαλκάνια καί τόν τρίτο κόσμο, καθώς καί καλύτερη προβολή τῶν ἑλληνικῶν θέσεων στό ἐξωτερικό.

Κατόπιν, ὁ Κ. Καραμανλῆς ἀπάντησε στήν τοποθέτηση τοῦ ἀρχηγοῦ τοῦ ΠΑΣΟΚ γιά τό Ὑπουργεῖο καί τόν ὑπουργό Ἐξωτερικῶν, τούς ὁποίους καί ἐκάλυψε. Ὁ ἴδιος ὁ Δ. Μπίτσιος τόνισε ὅτι οἱ ἐπιτυχίες τῆς Τουρκίας ἦταν στρατιωτικές καί ὄχι διπλωματικές: ἀντίθετα, ἡ Ἄγκυρα δέν εἶχε ἐπιτύχει διπλωματική ὑποστήριξη ἀπό κανένα διεθνῆ ὀργανισμό. Ἀπέρριψε, ἀκόμη, τίς ἀπόψεις ὅτι εἶχε ταυτιστεῖ μέ τίς ΗΠΑ, σημείωσε ὅτι εἶχε, κατά τή διάρκεια τῆς δικτατορίας, παραιτηθεῖ ἀπό τήν ὑπηρεσία, ἐνῶ ἀναφέρθηκε καί στήν κάθαρση πού εἶχε συντελεστεῖ στό Ὑπουργεῖο. Ἀπό τήν πλευρά του, ὁ Α. Παπανδρέου σημείωσε ὅτι ἡ ἀναφορά του δέν εἶχε νά κάμει μέ τό πρόσωπο τοῦ ὑπουργοῦ, ἀλλά μέ τό γενικότερα φιλοαμερικανικό προσανατολισμό τῆς ἑλληνικῆς πολιτικῆς τίς τελευταῖες δεκαετίες[139].

Μετά τή συζήτηση, ὁ Ἀρχιεπίσκοπος Μακάριος ἀπέστειλε στόν Κ. Καραμανλῆ τηλεγράφημα στό ὁποῖο ἀναφερόταν στήν ἀγόρευση τοῦ πρωθυπουργοῦ:

«Θερμότατα εὐχαριστῶ διά τήν σθεναράν θέσιν ἣν ἐλάβατε κατά τήν συζήτησιν τοῦ Κυπριακοῦ εἰς τήν Βουλήν τῶν Ἑλλήνων. Ἡ ὁμιλία σας ἐνεθάρρυνε τόν κυπριακόν Ἑλληνισμόν εἰς τάς στιγμάς τῆς δοκιμασίας του.

»Θά σᾶς παρεκάλουν, ὅπως διαβιβάσητε τάς εὐχαριστίας μου καί πρός τούς ἀρχηγούς τῶν κομμάτων, οἱ ὁποῖοι κατά τήν συζήτησιν αὐτήν, τόσον αὐθόρμητον καί ζωηρόν ἐνδιαφέρον ἐξεδήλωσαν διά τήν ὑπόθεσιν τῆς Κύπρου. Μοῦ προεκάλεσε βαθεῖαν ἱκανοποίησιν τό γεγονός ὅτι ἅπαντες οἱ ὁμιληταί ἐχειρίσθησαν τό θέμα μέ ὑψηλόν αἴσθημα εὐθύνης, ὁμοφώνως ὑποστηρίξαντες τήν ἐπί τοῦ Κυπριακοῦ πολιτικήν τῆς ὑμετέρας Κυβερνήσεως.

»Θά παρεκάλουν, ἐπίσης, κύριε πρόεδρε, ὅπως διερμηνεύσητε τήν εὐγνωμοσύνην μου πρός ὁλόκληρον τήν Βουλήν τῶν Ἑλλήνων διά τήν παρεχομένην ὑπ' αὐτῆς ὑποστήριξιν πρός ἀγωνιζόμενον Κυπριακόν Ἑλληνισμόν».

12-13 ΦΕΒΡΟΥΑΡΙΟΥ 1975

Συζητεῖται καί ψηφίζεται ἀπό τή Βουλή τό νομοσχέδιο περί ἐκλογῆς τῶν δημοτικῶν καί κοινοτικῶν ἀρχῶν, μέ τό ὁποῖο καί θά διενεργηθοῦν, σύντομα, οἱ πρῶτες μετά τή δικτατορία δημοτικές καί κοινοτικές ἐκλογές. Σύμφωνα μέ τό νέο σύστημα, οἱ τοπικές ἀρχές ἐκλέγονται ἄμεσα. Στίς κοινότητες μέ πληθυσμό

κάτω τῶν 5.000 κατοίκων οἱ τοπικές ἀρχές ἀναδεικνύονται ἔστω καί μέ σχετική πλειοψηφία, ἐνῶ στίς κοινότητες μέ πληθυσμό ἄνω τῶν 5.000 κατοίκων καί στούς δήμους χρειάζεται ἀπόλυτη πλειοψηφία, γιά τήν ἐπίτευξη τῆς ὁποίας καί προβλέπεται ἐπαναληπτική ἐκλογή ἀνάμεσα στούς δύο πλειοψηφίσαντες συνδυασμούς. Καθιερωνόταν, ἀκόμη, τό ἀσυμβίβαστο τῆς βουλευτικῆς ἰδιότητας μέ τό ἀξίωμα τοῦ δημάρχου καί τοῦ προέδρου τῆς κοινότητας.

13 ΦΕΒΡΟΥΑΡΙΟΥ 1975

Μετά τή διαπίστωση τοῦ ἀδιεξόδου στίς διακοινοτικές συνομιλίες —πού οἱ ἴδιοι εἶχαν προκαλέσει— καί τή διακοπή τῆς ἀμερικανικῆς στρατιωτικῆς βοήθειας πρός τήν Ἄγκυρα, οἱ Τοῦρκοι ἀνακηρύσσουν στά κατεχόμενα τῆς Κύπρου «ὁμόσπονδο τουρκοκυπριακό Κράτος», ἰσχυριζόμενοι ὅτι μέ τήν ἐνέργεια αὐτή θά συμβάλουν στή διαμόρφωση μιᾶς διζωνικῆς ὁμοσπονδίας στό νησί καί στήν τελική ἐπίλυση τοῦ Κυπριακοῦ. Ταυτόχρονα, ὁ Ρ. Ντενκτάς διαβιβάζει στόν Γ. Κληρίδη τίς προτάσεις του γιά τή διάρθρωση τῆς νέας Κυπριακῆς Δημοκρατίας — χειρονομία μᾶλλον περιπαικτική, καθώς τήν ἴδια στιγμή ἡ τουρκική πλευρά κάμει ἕνα μείζονος σημασίας βῆμα γιά τήν παγιοποίηση τῶν τετελεσμένων στό νησί. (Σέ κάθε περίπτωση, οἱ προτάσεις Ντενκτάς οὐσιαστικά προβλέπουν τή δημιουργία μιᾶς ἐξαιρετικά χαλαρῆς διπεριφερειακῆς ὁμοσπονδίας —στήν οὐσία, μέ ἄλλα λόγια, μιά συνομοσπονδία— καί ὁρίζουν ὅτι τό σύστημα ἐγγυήσεων τοῦ 1960 θά διατηρηθεῖ σέ ἰσχύ. Ὑπό τήν ἔννοια αὐτή, συμπληρώνουν τήν ταυτόχρονη ἀνακήρυξη τοῦ «ὁμοσπόνδου Κράτους»).

Ἡ γνωστοποίηση τῆς τουρκικῆς ἐνέργειας, τό μεσημέρι τῆς 13ης Φεβρουαρίου, προκάλεσε φρενίτιδα δραστηριότητας στήν Ἀθήνα καί τή Λευκωσία. Ὁ Κ. Καραμανλῆς ἔσπευσε στό Πολιτικό Γραφεῖο, ἀπ' ὅπου καί ἐπικοινώνησε μέ τούς ὑπουργούς Ἐξωτερικῶν καί Ἐθνικῆς Ἀμύνης, καθώς καί μέ τόν Ἀρχιεπίσκοπο Μακάριο. Στίς 19.00΄ συγκροτήθηκε σύσκεψη ὑπό τήν προεδρία τοῦ πρωθυπουργοῦ καί μέ τή συμμετοχή τῶν ὑπουργῶν Ἐθνικῆς Ἀμύνης, Ἐξωτερικῶν, Συντονισμοῦ, τοῦ ὑφυπουργοῦ Ἐξωτερικῶν καί τοῦ ὑφυπουργοῦ Προεδρίας, Π. Λαμπρία. Εὐθύς μετά τό πέρας τῆς συσκέψεως, ἀνακοινώθηκε ὅτι, κατόπιν συνεννοήσεως μέ τήν Ἀθήνα, ἡ κυπριακή Κυβέρνηση εἶχε ἀποφασίσει νά προσφύγει στό Συμβούλιο Ἀσφαλείας, καθώς ἡ τουρκική ἐνέργεια παραβίαζε ἀποφάσεις τοῦ ΟΗΕ. Στή συνέχεια, ὁ Π. Λαμπρίας ἔδωσε στή δημοσιότητα τήν ἀκόλουθη δήλωση τοῦ Κ. Καραμανλῆ:

«Ἐνῶ ἡ κυπριακή Κυβέρνησις εἶχεν ἤδη ὑποβάλει εἰς τήν τουρκικήν πλευράν πρός διαπραγμάτευσιν ὁλοκληρωμένον σχέδιον διά τήν ἐπίλυσιν τοῦ Κυπριακοῦ, τό ὁποῖον ἠδύνατο νά ἐπαναφέρῃ τήν εἰρήνην καί τήν γαλήνην εἰς τήν Μεγαλόνησον, ὁ Τουρκοκύπριος ἡγέτης κ. Ντενκτάς ἀνεκοίνωσε σήμερον αἰφνιδιαστικῶς τήν λῆψιν μέτρων ἐντός τῆς κατεχομένης ὑπό τῶν Τούρκων περιοχῆς, ἀποσκοπούντων εἰς τήν διαιώνισιν τοῦ διαμελισμοῦ τῆς Κύπρου. Ἡ τουρκική Κυβέρνησις ἔσπευσε νά υἱοθετήσῃ τήν πραξικοπηματικήν αὐτήν ἐνέργειαν, ὡς ἀποβλέπουσαν δῆθεν εἰς τήν δημιουργίαν μιᾶς τῶν δύο πτερύγων ἑνός ἀπροσδιορίστου ὁμοσπονδιακοῦ Κράτους.

»Ἡ ἑλληνική Κυβέρνησις θεωρεῖ τάς πράξεις αὐτάς ὡς αὐθαιρέτους, παρανόμους καί ἀντιφασκούσας πρός τάς διεθνεῖς συνθήκας καί ἀποφάσεις. Ἀποτελοῦν ἰταμήν συνέχειαν τῆς πολιτικῆς τῶν τετελεσμένων γεγονότων καί τῆς ἐνόπλου βίας· καί κατά ταῦτα διακυβεύεται ἡ εἰρήνη εἰς τήν εὐαίσθητον αὐτήν περιοχήν τοῦ κόσμου.

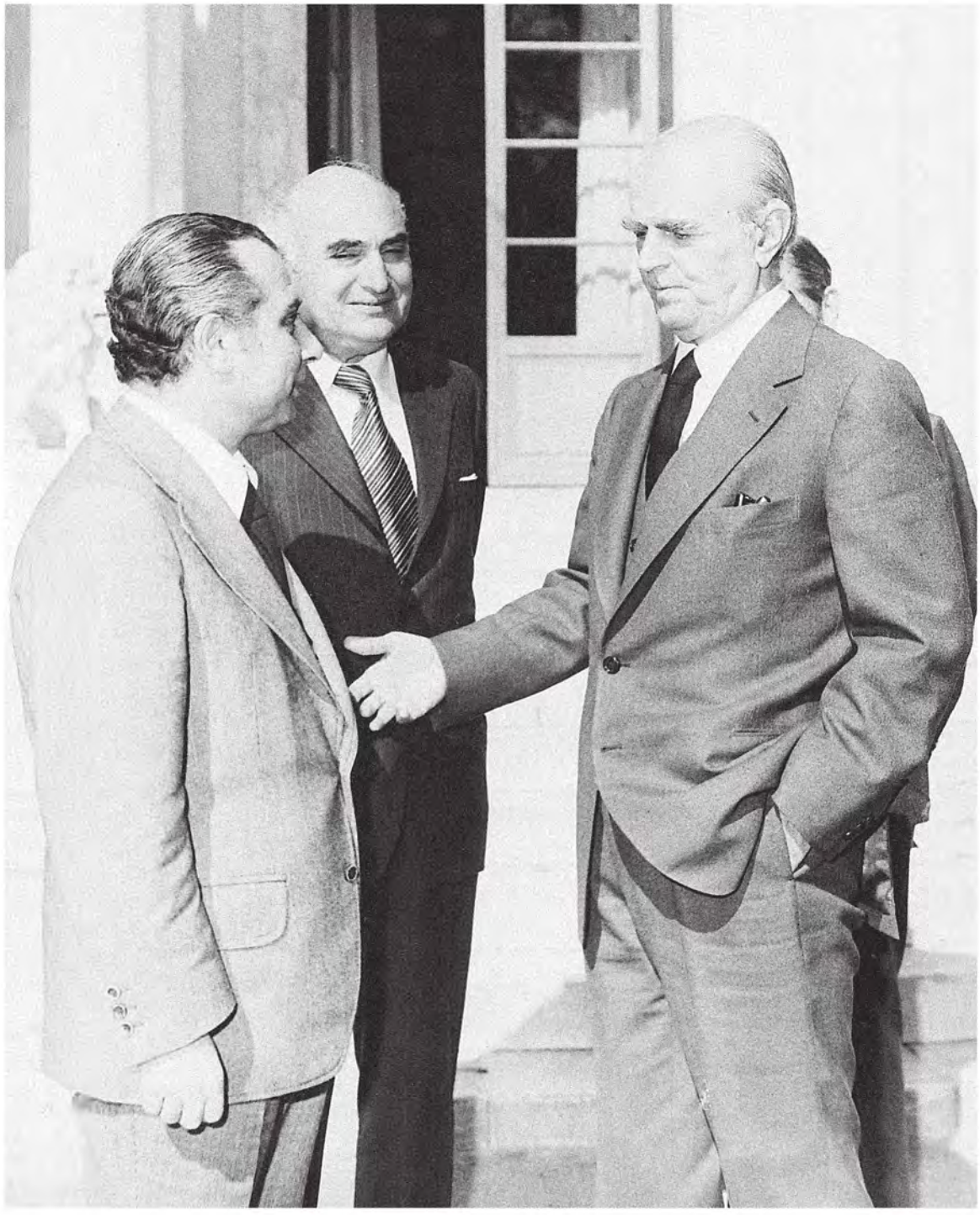
»Ἀποδεικνύεται τώρα ὅτι ἡ Ἑλλάς εὑρίσκετο ἐν δικαίῳ διακηρύξασα ἀπό τῆς πρώτης στιγμῆς ὅτι ἡ τουρκική εἰσβολή εἰς τήν Κύπρον εἶχε ἕνα καί μόνον σκοπόν: τήν κατάληψιν μεγάλου τμήματος τῆς νήσου καί τήν μεταβολήν αὐτοῦ εἰς τουρκικήν ἐπαρχίαν μέσῳ κάποιας διχοτομικῆς λύσεως.

»Ἡ ἑλληνική Κυβέρνησις, ἡ ὁποία ἀφ' ἧς ἀνέλαβε τήν ἐξουσίαν ἐπέδειξε πλήρη σεβασμόν πρός τό Διεθνές Δίκαιον ὡς καί διάθεσιν συνεννοήσεως, καταγγέλλει διεθνῶς τό νέον τουρκικόν πραξικόπημα· καί ἐπιφυλάσσεται τῶν δικαιωμάτων της νά ὑπερασπίσῃ τά πλησσόμενα ἀπαράγραπτα δικαιώματα τοῦ Ἑλληνισμοῦ».

Τήν πραξικοπηματική τουρκική ἐνέργεια κατεδίκασαν ἀπερίφραστα καί οἱ Γ. Μαῦρος, Α. Παπανδρέου καί Η. Ἡλιοῦ. Παράλληλα, στήν Κύπρο συγκροτήθηκε κοινή σύσκεψη τοῦ Ὑπουργικοῦ καί τοῦ Ἐθνικοῦ Συμβουλίου, στήν ὁποία ἀποφασίστηκε νά προσφύγει ἡ Δημοκρατία στό Συμβούλιο Ἀσφαλείας τοῦ ΟΗΕ. Στή σύσκεψη προσῆλθαν καί ὁ πρέσβης τῆς Ἑλλάδος καθώς καί ἡ ἡγεσία τῆς Ἐθνικῆς Φρουρᾶς.

Τήν ἑπομένη, ὁ Ἕλληνας πρέσβης στήν Ἄγκυρα, Δ. Κοσμαδόπουλος, ἐπέδωσε στήν τουρκική Κυβέρνηση διαμαρτυρία γιά τήν αὐθαίρετη ἐνέργεια τοῦ Ρ. Ντενκτάς.

Παράλληλα, στήν Ἀθήνα, συγκροτήθηκε σύσκεψη, ὑπό τήν προεδρία τοῦ Κ. Καραμανλῆ. Ἀπό τήν ἑλλαδική πλευρά συμμετεῖχαν οἱ ὑπουργοί Ἐξωτερικῶν, Δ. Μπίτσιος καί Ἐθνικῆς Ἀμύνης, Ε. Ἀβέρωφ, ὁ ὑφυπουργός Ἐξωτερικῶν, Ι. Βαρβιτσιώτης καί οἱ Ι. Τζούνης καί Π. Μολυβιάτης. Ἀπό τήν κυπριακή, ὁ πρόεδρος καί ὁ ἀντιπρόεδρος τῆς Βουλῆς, Γ. Κληρίδης καί Τ. Παπαδόπουλος, ὁ ὑπουργός

Κρίσιμες διαβουλεύσεις στήν 'Αθήνα μέ τήν κυπριακή ήγεσία.

'Εξωτερικῶν, Ι. Χριστοφίδης, ὁ πρώην ὑπουργός 'Εξωτερικῶν, Σ. Κυπριανοῦ καί ὁ πρέσβης Ν. Κρανιδιώτης. Τό πρακτικό ἀναφέρει:

«Μπίτσιος: Θά πρέπη κατά τήν προσφυγήν μας εἰς τό Συμβούλιον 'Ασφαλείας νά ἀναφερθῶμεν εἰς τό ἱστορικόν τοῦ Κυπριακοῦ, νά καυτηριάσωμεν τό τουρκικόν πραξικόπημα καί νά ἀφήσωμεν νά ἐννοηθῆ ὅτι κατόπιν αὐτοῦ δέν δύνανται νά συνεχισθοῦν αἱ ἐνδοκυπριακαί συνομιλίαι.

»Κληρίδης: Σήμερον θά πρέπη νά καθορίσωμεν τί θά ἐπιδιώξωμεν εἰς τό Συμβούλιον 'Ασφαλείας, διότι αἱ ἐνδοκυπριακαί συνομιλίαι δέν πρόκειται νά δώσουν λύσιν τοῦ Κυπριακοῦ ὡς ἄλλως προκύπτει κατόπιν τῆς τουρκικῆς πραξικοπηματικῆς ἐνεργείας λόγῳ ἐλλείψεως πιέσεων ἐπί τῆς Τουρκίας, ὅπως αὕτη μετριάση τάς ἀξιώσεις της. Οἱ Τοῦρκοι ἀκολουθοῦν πολιτικήν κωλυσιεργίας, τετελεσμένων γεγονότων, μᾶς ὑποβάλλουν δέ ἀπαραδέκτους προτάσεις, καθ' ὅν χρόνον προβαίνουν μέ αὐξανόμενον ρυθμόν εἰς τήν τουρκοποίησιν τῆς κατεχομένης ὑπ' αὐτῶν περιοχῆς. Οἱ τελευταῖες πληροφορίες τίς ὁποῖες ἔχομεν, εἶναι ὅτι δέν εἶναι πλέον διατεθειμένοι νά μᾶς ἐπιστρέψουν τήν περιοχήν Μόρφου. Βεβαίως δέν ἔχουν προβῆ ἀκόμη εἰς τουρκοποίησιν αὐτῆς, ἀλλά ἐξαναγκάζουν τούς "Ελληνας νά τήν ἐγκαταλείψουν. Τό αὐτό συμβαίνει καί μέ τόν ἑλληνικόν τομέα τῆς 'Αμμοχώστου. Προσωπικῶς δέ, ἀμφιβάλλω ἄν εἰλικρινῶς πρόκειται νά μᾶς δώσουν τήν 'Αμμόχωστον.

»Καραμανλῆς: *Κύριε Κληρίδη, ποῖον ἦτο τό συμπέρασμά σας, ὅσον ἀφορᾶ τήν στάσιν τῶν Τούρκων ἐκ τῶν μέχρι τοῦδε συνομιλιῶν τάς ὁποίας εἴχατε μετά τοῦ κ. Ντενκτάς;*

»Κληρίδης: Παρετήρησα μίαν ἐμφανῆ σκλήρυνσιν εἰς τήν στάσιν τοῦ Ντενκτάς ἀπό ὀκτώ ἑβδομάδας. Κατά τάς δύο πρώτας ἑβδομάδας ἡ σκλήρυνσις δέν ἦτο μεγάλη, ἀλλά ἀπό τάς ἀρχάς τοῦ 'Ιανουαρίου ὑπάρχει σαφής σκλήρυνσις.

»Καραμανλῆς: *Ποῦ τήν ἀποδίδετε;*

»Κληρίδης: Εἰς ἀλλαγήν τῆς πολιτικῆς τῆς Τουρκίας. 'Ο Ντενκτάς ἐξαρτᾶται ὅλο καί περισσότερον ἀπό τήν "Αγκυραν, ὥστε νά εἶναι πασίδηλον, ὅτι μέσῳ τοῦ Ντενκτάς διαπραγματεύομαι μετά τῆς 'Αγκύρας.

»Μπίτσιος: "Εχομεν καταλήξει εἰς τό συμπέρασμα ὅτι αἱ γενικαί ἀρχαί λύσεως δέν δύνανται νά καθορισθοῦν μεταξύ τῶν κ.κ. Κληρίδη καί Ντενκτάς καί συνεπῶς θά πρέπη τοῦτο νά γίνη μέσῳ μιᾶς διηυρυμένης διασκέψεως, ἥτις θά καθορίση ἐάν ἡ Κύπρος θά καταστῆ 'Ομοσπονδία ἤ ὁ,τιδήποτε ἄλλο.

»Καραμανλῆς: *Τό ἐπιδιώκομεν ἀλλά δέν ξέρω κατά πόσον θά γίνη.*

»Κληρίδης: 'Ανησυχῶ ὅλως ἰδιαιτέρως, μήπως ἁπλῶς προκύψη ἀπό τήν προσφυγήν μας εἰς τό Συμβούλιον 'Ασφαλείας μία δήλωσις ὅτι ἡ τουρκική ἐνέργεια εἶναι ἀπαράδεκτος, ἀλλά ὅτι θά πρέπη νά συνεχίσω τάς ἐν Λευκωσίᾳ συνομιλίας μου μετά τοῦ κ. Ντενκτάς.

»Μπίτσιος: Θά μπορούσαμε νά δοκιμάσωμεν ὅπως ἡ πρότασις περί εὐρυτέρας διασκέψεως γίνη ὑπό ὡρισμένων Κρατῶν τῆς ἐπιλογῆς μας τά ὁποῖα θά ἀναλάβουν σχετικήν πρωτοβουλίαν κατόπιν ἐνεργειῶν μας μέσῳ τῆς διπλωματικῆς ὁδοῦ.

»Καραμανλῆς: *Καί ἄν ἀποκρούσουν τήν πρότασιν οἱ Τοῦρκοι;*

»Μπίτσιος: Θά ἔχουν αὐτοί τήν εὐθύνην.

»Κληρίδης: Θά πρέπη νά προσφύγωμεν εἰς τά 'Ηνωμένα "Εθνη καί νά ἐπιδιώξωμεν καταδίκην τῆς Τουρκίας. Διότι δέν μποροῦμε νά συνομιλήσωμεν μέ τήν Τουρκίαν κατόπιν τῆς πραξικοπηματικῆς ἐνεργείας της.

»Μολυβιάτης: Μήπως θά ἦσαν ἀποτελεσματικώτεραι αἱ συνομιλίαι 'Ελλάδος καί 'Αγκύρας ἀντί τῶν ἰδικῶν σας μετά τοῦ κ. Ντενκτάς;

»Κληρίδης: 'Υπάρχει τό μειονέκτημα ὅτι ἄν δέν καταλήξουν πουθενά καί ἐπιδεινωθῆ ἡ κατάστασις θά ἐμπλακῆ τό Αἰγαῖον καί αἱ λοιπαί ἑλληνοτουρκικαί διαφοραί.

»Καραμανλῆς: *Οἱ Τοῦρκοι ἐπιδιώκουν τήν συζήτησιν 'Αθηνῶν-'Αγκύρας.*

»Κρανιδιώτης: Οὕτω ὅμως καταλύεται ἡ ἀνεξαρτησία τῆς Κύπρου.

»Καραμανλῆς: *(...) 'Ο χρόνος εἶναι εἰς βάρος μας. Καί δέν πρέπει νά ἐπαναλαμβάνωμεν τά σφάλματα τοῦ παρελθόντος ἀλλά καί δέν μποροῦμε ν' ἀνεχθῶμεν καταστάσεις ἠθικῶς καί πολιτικῶς ἀπαραδέκτους. 'Ακολουθοῦμεν ἐσφαλμένην πολιτικήν, ἐπαναλαμβάνοντας συνεχῶς ὄχι εἰς τούς Τούρκους. Πρέπει νά ἐξετάσωμεν τί δυνάμεθα νά περισώσωμεν εἰς τήν Κύπρον. Εἶμαι τῆς γνώμης ὅτι τό βασικόν σημεῖον εἶναι τό θέμα τῆς ἐκτάσεως...*

»'Εάν αἱ ἐξουσίαι τῆς κεντρικῆς Κυβερνήσεως θά εἶναι μεγάλαι ἤ μικραί, δύναται ν' ἀποβῆ ὑπέρ μας ἤ κατά μας. Κύριε Κληρίδη, ποία εἶναι ἡ στάσις τῶν Τούρκων, ὅσον ἀφορᾶ τήν ἔκτασιν τῆς ὑπ' αὐτῶν κατεχομένης περιοχῆς;

»Κληρίδης: Αὐτήν τήν στιγμήν φαίνονται ἀνυποχώρητοι ὅσον ἀφορᾶ τήν περιοχήν τῆς Μόρφου. Εἶναι γνωστόν ὅτι κατά τόν παρελθόντα Νοέμβριον, κατόπιν τῆς μεσολαβήσεως τοῦ πρωθυπουργοῦ τοῦ Πακιστάν, εἶχον φανῆ διατεθειμένοι νά συζητήσουν ἐπιστροφήν της. Σήμερον ὅμως ἡ κατάστασις ἔχει ἀλλάξει.

»Καραμανλῆς: *Ποίαν ἔκτασιν κατέχουν σήμερον;*

»Κρανιδιώτης: Κατέχουν τό 37% τοῦ κυπριακοῦ ἐδάφους καί ἐλέγχουν μίαν ζώνην περίπου 3%.

»Καραμανλῆς: *Τί νομίζει ὁ Μακαριώτατος ὅτι μπορεῖ νά γίνη ἐν προκειμένῳ;*

»Κληρίδης: 'Ο 'Αρχιεπίσκοπος εἶναι τῆς γνώμης νά ἐπιδιώξωμεν μίαν νέαν διαδικασίαν χωρίς νά γνωρίζη οὔτε ἐκεῖνος ποία θά εἶναι ἐπακριβῶς αὕτη.

»Χριστοφίδης: Οἱ 'Αμερικανοί καί οἱ "Αγγλοι μᾶς ἔχουν εἴπει ὅτι μία νέα διαδικασία δέν θά ἀποφέρη τίποτα ἔστω καί ἄν τήν ὑποστηρίξουν. 'Ενῷ μέ τήν μυστική διπλωματία κάτι μπορεῖ νά γίνη. 'Ο δυτικός κόσμος ἀνησυχεῖ ἀπό τήν ἐνδεχομένην σοβιετικήν ἀνάμειξιν. 'Εξ ἄλλου πρέπει νά σημειώσω ὅτι οἱ Σοβιετικοί οὐδεμίαν οὐσιαστικήν βοήθειαν μᾶς προσέφερον.

»Μπίτσιος: 'Υπάρχει τό ἑξῆς δίλημμα: "Η εἴμεθα ἀποφασισμένοι νά ἀφήσωμεν τήν κατάστασιν εἰς τήν Κύπρον ὡς ἔχει καί τότε ἡ πρότασις περί διασκέψεως, ἄν ἀποκρουσθῆ ἀπό τήν Τουρκίαν θά ἔχη ὡς ἀποτέλεσμα νά ἐκτεθῆ αὕτη, ἤ, ἄν ἀποβλέπωμεν εἰς λύσιν τοῦ Κυπριακοῦ, τότε ἡ πρότασις περί διασκέψεως δέν ἔχει ἔννοιαν καί θά πρέπη νά ποῦμε εἰς τούς Τούρκους, ὅτι ὑπάρχει ζήτημα ἐκτάσεως καί, κύριοι, ἐλᾶτε νά συζητήσωμεν ἐπ' αὐτοῦ.

»Κληρίδης: Υπάρχει τό κώλυμα ὅτι ἀνεκοινώσαμεν χθές ὅτι θά προσφύγωμεν εἰς τό Συμβούλιον Ἀσφαλείας.

»Καραμανλῆς: *Εἶχα ἐπιφυλάξεις ἐπ' αὐτοῦ καί θά προτιμοῦσα νά ἀναμείνωμεν ἐπ' ὀλίγας ἡμέρας. Ἀλλ' ὁ Ἀρχιεπίσκοπος ἐπέμενεν ἐπικαλούμενος τήν πίεσιν τῆς κοινῆς γνώμης εἰς τήν Κύπρον.*

»Μπίτσιος: Ἄν ζητήσωμεν ἀπό τό Συμβούλιον Ἀσφαλείας καταδίκην τῆς Τουρκίας δέν θά τήν πετύχωμεν. Ἄν προτείνωμεν διάσκεψιν θά ἔχωμεν δυνατότητα ἐλιγμῶν καί ἐφ' ὅσον δέν μᾶς ἱκανοποιεῖ ἡ σύνθεσις τοῦ Συμβουλίου Ἀσφαλείας δυνάμεθα νά προτείνωμεν διάσκεψιν μέ μέλη τούς πέντε τῆς Γενεύης καί μέ προσθήκην πέντε Ἀδεσμεύτων.

»Κυπριανοῦ: Ὁ κ. Χριστοφίδης εἶπεν προηγουμένως ὅτι οἱ Ἀμερικανοί δέν θά εἶχον ἀντίρρησιν διά νέαν διαδικασίαν, καίτοι ἐδήλουν ὅτι αὕτη δέν θά ἀποφέρη οὐδέν τό οὐσιαστικόν. Μήπως καθώρισαν τί ἐννοοῦσαν;

»Κληρίδης: Ὅτι δέν θά ἐδέχοντο ἐμπλοκήν τῆς Σοβιετικῆς Ἑνώσεως.

»Τζούνης: Ὄχι ἀκριβῶς. Μᾶς εἶπαν ὅτι θά ἐδέχοντο νά μετάσχουν ἀκόμη καί εἰς τό ρωσικόν σχέδιον περί εὐρυτέρας διασκέψεως, ἀλλά θά κωλυσιεργοῦσαν. Συγκεκριμένα τό εἶχαν εἴπει εἰς τόν κ. Μαῦρον εἰς τήν Νέαν Ὑόρκην συμβουλεύοντάς τον νά δεχθῶμεν τήν μεσολάβησίν των.

»Κληρίδης: Χθές ὁ Κίσινγκερ εἶπεν ὅτι αἱ ΗΠΑ ἀναγνωρίζουν τήν κυπριακήν Κυβέρνησιν ὡς τήν μόνην νόμιμον, ἀλλά ἀνεφέρθη καί εἰς συνέχισιν τῶν συνομιλιῶν.

»Μπίτσιος: Τό αὐτό εἶπε καί ἡ Ἀγγλία.

»Κληρίδης: Φοβοῦμαι, ὅτι θά καταδικάσουν ἁπλῶς τήν Τουρκίαν καί θά ἐπιμείνουν ἐπί τῆς συνεχίσεως τῶν συνομιλιῶν. Ἐξ ἄλλου οἱ Τουρκοκύπριοι μποροῦν νά ἰσχυρισθοῦν ὅτι ἡ ἐνέργειά των δέν ἀπετέλει ἀνακήρυξιν τοῦ Κράτους· ἀλλά ἐπρόκειτο περί ἀναδιοργανώσεως τῆς τοπικῆς διοικήσεώς των καί συνεπῶς δέν ὑπάρχει λόγος νά μή συνεχισθοῦν αἱ συνομιλίαι. Θά πρέπη νά ἔχωμεν κάτι ἰσχυρό.

»Μολυβιάτης: Ἄν γίνη διάσκεψις ὁ Μακαριώτατος θά προτείνη πολυπεριφερειακήν λύσιν. Διά νά γίνη δέ αὕτη ἀποδεκτή θά πρέπη νά ἔχη τήν ὑποστήριξιν τῶν Μεγάλων Δυνάμεων.

»Χριστοφίδης: Ἐνδεχομένως ἄν ὁ Μακαριώτατος ἀντιληφθῆ ὅτι δέν ὑπάρχει ἄλλη λύσις, τότε ἴσως δεχθῆ τήν διζωνικήν.

»Παπαδόπουλος: Θέλω νά τονίσω ὅτι οἱ Τοῦρκοι, καίτοι προεκλήθησαν ἀπό ἐμᾶς διά νά ὁμιλήσουν περί τῆς ἐκτάσεως, ἐν τούτοις δέν τό ἔπραξαν.

»Μετά δέ τήν πραξικοπηματικήν αὐτήν ἐνέργειαν τῶν Τούρκων δέν δυνάμεθα νά δεχθῶμεν ἐπανάληψιν τῶν συνομιλιῶν, διότι τοῦτο θ' ἀπετέλει ἐπικύρωσιν τῆς πραξικοπηματικῆς των ἐνεργείας. Μποροῦμε νά χρησιμοποιήσωμεν ὡς μοχλόν ἐπί τῆς Τουρκίας τήν πρότασίν μας ὅπως τό Συμβούλιον Ἀσφαλείας δεχθῆ διεύρυνσιν τῆς διασκέψεως.

»Κυπριανοῦ: Ἄν εἶναι δυνατή μία διηυρυμένη διάσκεψις τότε ὑπάρχουν πολύ περισσότεραι δυνατότητες, ὥστε νά γίνη ἀποδεκτή ἡ πολυπεριφερειακή λύσις.

»Καραμανλῆς: *Οἱαδήποτε διάσκεψις προϋποθέτει ἀποδοχήν ἐκ μέρους τῆς Τουρκίας καί ἀμφιβάλλω ἐάν θά δεχθῆ ἡ Τουρκία.*

»Κληρίδης: Δέν ὑπάρχει περίπτωσις νά δεχθῆ ἡ Τουρκία διάσκεψιν καί νά συζητήση τήν ἔκτασιν τῆς περιοχῆς ἐάν προηγουμένως δέν γίνη δεκτή ἡ λύσις τῶν δύο ζωνῶν. Αὐτό τό συμπέρασμα ἔβγαλα ἀπό τάς ἐπαφάς πού εἶχα μέ τόν Ντενκτάς. Κάθε φορά μοῦ ἐπανελάμβανεν ὅτι διά νά συζητήσωμεν τήν ἔκτασιν θά πρέπη πρῶτα νά δεχθῶμεν τήν ἀρχήν τῆς διζωνικῆς λύσεως.

»Μπίτσιος: Ποία ἦτο ἡ ἀντίδρασις τοῦ Ντενκτάς, ὅταν ὡμιλήσατε δημοσίως περί διζωνικῆς λύσεως;

»Κληρίδης: Ἡ δήλωσίς μου ἐβοήθησε εἰς τό νά ἐκφράση τήν ἄποψιν ὅτι ἡ ἔκτασις θά ἦτο δυνατόν νά εἶναι περί τό 28% καί μέ ἐνδεχομένην ὑποχώρησιν περί τό 25%.

»Μολυβιάτης: Μήπως θά ἦτο προτιμώτερον νά συζητήσωμεν πρῶτα μέ τούς Τούρκους περί τῆς διζωνικῆς λύσεως καί κατόπιν νά μετάσχωμεν τῆς διασκέψεως ἐπιτυγχάνοντας οὕτω καταμερισμόν εὐθυνῶν, δηλαδή ἐάν ἐγένετο ὑπ' αὐτῆς δεκτή ἡ διζωνική λύσις θά ἠδυνάμεθα νά εἴπωμεν ὅτι αὕτη μᾶς ὑπεβλήθη ὑπό τῶν Δυνάμεων.

»Κληρίδης: Τοῦτο κεῖται πέραν τῶν ὅρων τῆς ἐντολῆς μας. Ἐπ' αὐτοῦ ἡ ἀπόφασις ἀνήκει εἰς τόν Ἀρχιεπίσκοπον, ὅστις εἶναι ἀπών. Σήμερον θά πρέπη νά ἀσχοληθῶμεν μέ τήν προσφυγήν μας εἰς τό Συμβούλιον Ἀσφαλείας καί εἰδικώτερον μέ τήν διαδικασίαν.

»Μπίτσιος: Κατόπιν τῆς ἀνακοινώσεως ἥτις ἐγένετο περί τῆς προσφυγῆς μας εἰς τά Ἡνωμένα Ἔθνη πρέπει νά καθορίσωμεν τόν χρόνον αὐτῆς. Εἶμαι τῆς γνώμης, ὅτι πρίν προσφύγωμεν εἰς τό Συμβούλιον Ἀσφαλείας θά πρέπη νά ἀναμείνωμεν τήν ἐνταῦθα ἔλευσιν τοῦ κ. Βαλντχάιμ, ἵνα οὗτος ἔχη τήν εὐκαιρίαν νά συζητήση μετά τοῦ κ. πρωθυπουργοῦ καί ἐμοῦ. Ἄν ὅμως ἡ προσφυγή γίνη ἀμέσως, τότε ὁ κ. Βαλντχάιμ θά ὑποχρεωθῆ νά πάη κατ' εὐθεῖαν εἰς τήν Νέαν Ὑόρκην καί θά στερηθῶμεν τῆς ἐπαφῆς μετ' αὐτοῦ. Κατά τήν ἐδῶ παραμονήν τοῦ κ. Βαλντχάιμ δυνάμεθα νά τοῦ εἴπωμεν ὅτι, ἐφ' ὅσον ὁ διάλογος δέν ἐπέτυχεν, θά πρέπη οὗτος νά προτείνη κάτι νεώτερον. Νομίζω ὅτι ἔχομεν τήν δυνατότητα νά τόν ἐπηρεάσωμεν.

»Καραμανλῆς: *Δέν ξέρω γιατί δέν δεχόμεθα τήν διζωνικήν λύσιν. Πιστεύω ὅτι ἡ λύσις τῶν τριῶν ἤ τεσσάρων καντονίων μέ ἔκτασιν 25% θά ἀποτελῆ μετά πάροδον ὡρισμένου χρόνου αἱμορροούσας πληγάς εἰς τό σῶμα τῆς Κύπρου.*

»Χριστοφίδης: Τοῦτο πρέπει νά συζητηθῆ μετά τοῦ Ἀρχιεπισκόπου.

»Τζούνης: Ποία εἶναι ἡ ἀντίδρασις τῆς κοινῆς γνώμης εἰς τήν Κύπρον ἐπί τῆς λύσεως ταύτης;

»Χριστοφίδης: Ἡ κοινή γνώμη μπορεῖ νά τήν δεχθῆ διότι ἤδη ἔχει ἀρχίσει νά ἀγανακτῆ καί νά πιστεύη ὅτι οἱ πρόσφυγες δέν θά ἐπιστρέψουν εἰς τάς οἰκίας των. Ἀλλά ἀνήκει εἰς τόν Μακαριώτατον νά σταθμίση τήν κατάστασιν.

»Κληρίδης: Ὁ Μακαριώτατος δέν συζητεῖ τήν διζωνικήν λύσιν. Μία μεγάλη μερίς τῆς κοινῆς γνώμης εἰς τήν Κύπρον ἐλέγχεται ἀπό τήν Ἀριστεράν καί ἐφ' ὅσον ἡ Σοβιετική Ἕνωσις δηλοῖ δημοσίᾳ ὅτι εἶναι κατά τῶν δύο ζωνῶν ἀποκλείεται κατά συνέπειαν καί ἡ Ἀριστερά νά τήν δεχθῆ. Κατά εἶναι καί ἡ ΕΔΕΚ τοῦ Λυσσαρίδη. Ἡ Δεξιά εἶναι διεσπασμένη. Μπορεῖ ὁ Μακαριώτατος νά ἐπηρεάση τήν μακαριακήν Δεξιάν ἀλλά ὄχι καί τήν ἄκραν Δεξιάν, ἡ ὁποία εἶναι τεταγμένη κατά τῶν δύο ζωνῶν. Συ-

νεπῶς ἡ πλειοψηφία τῆς κοινῆς γνώμης εἰς τήν Κύπρον εἶναι κατά τῶν δύο ζωνῶν καί θά ἀντιδράση. Ἐξ ἄλλου καί ὁ τύπος τονίζει καθημερινῶς ὅτι ἡ λύσις τῶν δύο ζωνῶν σημαίνει διχοτόμησιν τῆς Κύπρου καί πρέπει νά σημειώσω ὅτι ὁ τύπος ὡς ἐπί τό πλεῖστον εἰς τήν Κύπρον ἀκολουθεῖ τήν γραμμήν πού ἔχει χαράξει ἡ Σοβιετική Ἕνωσις.

»Καραμανλῆς: *Ἀνεξαρτήτως τῆς κοινῆς γνώμης ἡ ἡγεσία ἔχει τό θάρρος νά ἀναλάβη τήν εὐθύνην;*

»Παπαδόπουλος: Ἐν προκειμένῳ γιατί ὁμιλοῦμεν περί διζωνικῆς λύσεως καί δέν διερευνοῦμεν τήν δυνατότητα τῆς διπλῆς ἑνώσεως;

»Μπίτσιος: Διότι δέν τήν θέλει οὔτε ἡ Τουρκία οὔτε ἡ Ρωσία.

»Καραμανλῆς: *Ἡ Ρωσία δέν ἔχει κανένα συμφέρον διά τήν λύσιν τοῦ Κυπριακοῦ, ἡ ἐκκρεμότης τοῦ ὁποίου ἀποτελεῖ πληγήν ἐντός τοῦ NATO.*

»Κληρίδης: Ποία ἦτο ἡ θέσις τῆς Ἀμερικῆς ἔναντι τῆς προτάσεως τοῦ κ. Κληρίδη;

»Μπίτσιος: Εὐμενής. Ὁ κ. Κίσινγκερ ἔδωκεν ἐντολήν εἰς τόν ἐν Ἀγκύρᾳ πρέσβυν του ὅπως οὗτος ἀσκήση πίεσιν ἐπί τῆς Τουρκίας. Ἀλλά πιστεύω ὅτι ἡ τουρκική ἐνέργεια ἦτο τό τίμημα τῆς διακοπῆς τῆς ἀμερικανικῆς βοηθείας. Ποτέ δέν ἤμουν σύμφωνος μέ τήν ἐνέργειαν αὐτήν, διότι ὁσάκις ἡ Τουρκία πιέζεται λαμβάνει ἀκραίας θέσεις. Αἱ ΗΠΑ θέλουν νά φανοῦν εὐχάριστοι ἔναντι τῆς Ἑλλάδος ἀλλά δέν θέλουν νά δώσουν τήν ἐντύπωσιν ὅτι σύρονται ὑπό τήν πίεσιν τῆς κοινῆς γνώμης μας.

»Κληρίδης: Ἡ κοινή γνώμη εἰς τήν Κύπρον εἶναι κατά τῶν ΗΠΑ καί ὑπέρ τῆς ἐπισκέψεως τοῦ Μακαριωτάτου εἰς τήν Μόσχαν.

»Μπίτσιος: Ἡ Οὐάσιγκτων γνωρίζει ὅτι ὁ Ἀρχιεπίσκοπος δέν θά ἀποκομίση τίποτε ἀπό τήν Μόσχαν.

»Κυπριανοῦ: Ἐάν δέν γίνη διάσκεψις, τί μποροῦν νά κάνουν αἱ ΗΠΑ;

»Μπίτσιος: Κατ' ἀρχήν αἱ ΗΠΑ ἦσαν εὐμενεῖς ὑπέρ τῆς λύσεως τῶν καντονίων, γνωρίζουν ὅμως ὅτι ἡ Τουρκία δέν θά ὑποχωρήση. Καί λόγῳ τῶν προστριβῶν τοῦ κ. Κίσινγκερ μέ τό Κογκρέσον καί τῆς διακοπῆς τῆς βοηθείας πρός τήν Τουρκίαν, θά μᾶς εἴπουν ὅτι δέν δύνανται νά πιέσουν τήν Τουρκίαν.

»Τζούνης: Μποροῦν αἱ ΗΠΑ νά πιέσουν δι' ἔκτασιν περί τό 25%;

»Μπίτσιος: Δέν ὑπάρχει λόγος, διότι τότε θά πρέπη νά διαπραγματευθῶμεν ἀπ' εὐθείας μέ τούς Τούρκους.

»Καραμανλῆς: *Μπορεῖτε νά ἀναλάβετε τήν εὐθύνην;*

»Κληρίδης: Μόνον ὁ Ἀρχιεπίσκοπος. Ἐμεῖς ἤλθαμε ἐδῶ διά νά συζητήσωμεν τήν προσφυγήν μας εἰς τό Συμβούλιον Ἀσφαλείας ὡς ἐπίσης καί τάς νέας διαδικασίας.

»Τζούνης: Μπορεῖτε νά μᾶς πῆτε τήν προσωπικήν σας γνώμην;

»Κληρίδης: Ναί, ἀλλά θά εἶναι ἡ ἀνεπίσημος καί ἀπολύτως προσωπική μου γνώμη.

»Καραμανλῆς: *Ἐγώ δέν μπορῶ νά ἐπιβάλω λύσιν ἐπί τῆς Κύπρου, ἀλλά, προσωπικῶς, ἀποδέχομαι τήν λύσιν τῶν δύο ζωνῶν.*

»Χριστοφίδης: Ἂν δεχθοῦμε, πῶς θά δυνηθῶμεν νά διερευνήσωμεν τάς ἀπόψεις τῆς Ἀγκύρας ἐπί τῆς ἐκτάσεως;

»Καραμανλῆς: *Μᾶλλον μέσῳ τρίτων. Πιστεύω ὅτι ὁ πυρήν τοῦ προβλήματος εἶναι ἡ ἔκτασις. Διότι, ἄν εἴχαμε τό 75% τῆς ἐκτάσεως, θά εὑρισκώμεθα σέ πολύ καλλιτέραν κατάστασιν ἀπό τούς Τουρκοκυπρίους.*

»Παπαδόπουλος: Δέν συμφωνῶ.

»Κυπριανοῦ: Εἶμαι τῆς γνώμης ὅτι καί ἄν ἔχωμεν τό 75%, ἓν ποσοστόν προσφύγων θά παραμείνη. Οὗτοι δέ θά ἐγκαταλείψουν τήν Κύπρον. Ἐνῷ ἡ λύσις τῶν τριῶν ἤ τεσσάρων καντονίων ψυχολογικῶς θά συγκρατήση τόν κόσμον.

»Χριστοφίδης: Δέν ξέρω ἄν μία λύσις δύο ἕως τεσσάρων καντονίων δέν εἶναι εἰς τήν οὐσίαν λύσις δύο ζωνῶν, διότι ἐκεῖνο πού θά παίξη ρόλον εἶναι ἡ ἐπιστροφή τῶν προσφύγων εἰς τάς οἰκίας των.

»Κληρίδης: Τό πρόβλημα δέν εἶναι ἡ διζωνική λύσις ἀλλά ἡ ἔκτασις καί ἀπό τήν ἔκτασιν ἐξαρτᾶται πόσοι πρόσφυγες θά ἐπιστρέψουν εἰς τάς οἰκίας των. Σημασίαν ἔχει ἡ ἔκτασις καί ὄχι ἡ λύσις καί εἰδικώτερον ποῦ θά εἶναι ἡ ζώνη, ποίαν καί πόσην ἔκτασιν θά ἔχη.

»Κυπριανοῦ: Τρομάζω μέ τήν διζωνικήν λύσιν καί καταλήγω εἰς τό συμπέρασμα νά συμφωνῶ μέ τήν ἄποψιν τοῦ κ. Παπαδοπούλου, ὅτι μεταξύ 25% διζωνικῆς λύσεως καί διπλῆς ἑνώσεως προτιμῶ τήν διπλῆν ἕνωσιν.

»Κληρίδης: Δέν ὑπάρχει ἀμφιβολία ὅτι καί ἐγώ προτιμῶ τήν διπλῆν ἕνωσιν, ἀλλά δέν μποροῦμε νά συζητῶμεν ἐπ' αὐτοῦ ἐν ἀπουσίᾳ τοῦ Μακαριωτάτου.

»Μπίτσιος: Θά πρέπη νά καθορίσωμεν πότε θά προσφύγωμεν εἰς τό Συμβούλιον Ἀσφαλείας καί εἰδικώτερον πρό ἤ μετά τήν ἐπίσκεψιν τοῦ κ. Βαλντχάιμ.

»Κληρίδης: Ἔχει τά ὑπέρ καί τά κατά. Ἂν ὁ Βαλντχάιμ ἔλθη ἀπό τήν Τουρκίαν μέ τήν ἐντύπωσιν ὅτι οἱ Τοῦρκοι δέν θά δεχθοῦν οὐδεμίαν διαδικασίαν, τότε ὁπωσδήποτε θά εἶναι ἐπηρεασμένος.

»Κυπριανοῦ: Συμφωνῶ μέ τόν κ. Κληρίδην.

»Μπίτσιος: Εἶμαι τῆς γνώμης ὅτι πρέπει νά ἔλθη ὁ Βαλντχάιμ καί μετά νά προσφύγωμεν. Ἐπίσης θά ἤθελα νά ξέρω ἐάν ἡ προσφυγή σας θά ἔχη ὑψηλόν ἤ χαμηλόν τόνον. Διότι ἐάν πᾶτε ὅλοι εἰς τήν Νέαν Ὑόρκην, τότε προσδίδετε ὑψηλόν τόνον. Μήπως εἶναι προτιμώτερον νά πάη ἕνας καί οὕτω ὁ τόνος θά εἶναι χαμηλότερος; Ἐπίσης εἰς τό Συμβούλιον Ἀσφαλείας θά πρέπη νά ἀναφερθῆτε εἰς τό ἱστορικόν τοῦ Κυπριακοῦ καί θά πρέπη νά γνωρίζετε ὅτι πολύ δύσκολα μπορεῖτε νά ἐπιτύχετε καταδίκην τῆς Τουρκίας. Πολύ πιό εὔκολα θά ἐπιτύχετε ἀναγνώρισιν ὅτι ἡ κυπριακή Κυβέρνησις εἶναι ἡ μόνη νόμιμος. Ὡς πρός τήν διάσκεψιν, ποῖα θά εἶναι τά μέλη; Συμφωνεῖτε νά εἶναι τά πέντε, σύν πέντε Ἀδέσμευτοι τοῦ Contact Group; Ἐάν καταλήγαμε εἰς τήν λύσιν τῆς διασκέψεως μέ συμμετοχήν τῶν πέντε Ἀδεσμεύτων, πιστεύω ὅτι θά βοηθοῦσε πολύ καί ἕνα προσωπικόν μήνυμα τοῦ κ. πρωθυπουργοῦ πρός τόν Τίτο.

»Κυπριανοῦ: Δέν θά μέ ἠνώχλει ἡ ἰδέα νά εἶναι οἱ πέντε τοῦ Contact Group.

»Μπίτσιος: Ἡ Γιουγκοσλαβία, ἡ Ἰνδία καί ἡ Ἀλγερία εἶναι καλοί. Ἡ Γουϊάνα εἶναι ὑπέρ μας. Τό Μάλι λόγῳ θρησκευτικῶν δεσμῶν ὑπέρ τῆς Τουρκίας, καίτοι θά πρέπη νά σημειώσωμεν ὅτι κατά τήν Γενικήν Συνέλευσιν μᾶς ἐβοήθησεν. Θά ἤθελα ἐπίσης νά εἴπω ὅτι θά πρέπη νά ἔχετε ὑπ' ὄψιν σας ὅτι τό δίλημμα εἶναι τό ἑξῆς: ἤ δεχόμεθα ἀπό τώρα λύσιν διζωνικήν καί συζητῶμεν ἀπ' εὐθείας μετά τῶν Τούρκων ἤ θά προσφύγωμεν εἰς τόν ΟΗΕ μέ κίνδυνον,

ἐάν ἀποτύχωμεν, νά ἔχωμεν σκλήρυνσιν τῆς Τουρκίας.

»Κληρίδης: Ἂν γίνη δεκτή ἡ πρότασίς μας περί διασκέψεως, ποία θά εἶναι ἡ πολιτική μας ἐφ' ὅσον θά παρακαθήσουν οἱ Τοῦρκοι, διότι βεβαίως ἐάν δέν παρακαθήσουν τότε δέν ὑπάρχει ἄλλη λύσις παρά νά ἐπιστρέψωμεν πίσω.

»Καραμανλῆς: *Τό μόνον πού θά ἐπιτύχωμεν εἶναι καλλίτερον κλῖμα. Ἐξ ἄλλου ἔχομεν τόσας ἀποφάσεις τοῦ Συμβουλίου Ἀσφαλείας καί τῆς Γενικῆς Συνελεύσεως.*

»Μπίτσιος: Τότε δέν θά πρέπη νά ζητήσετε ἀπό τό Συμβούλιον Ἀσφαλείας διάσκεψιν, διότι διά τοῦ τρόπου αὐτοῦ πιέζετε τήν Τουρκίαν νά λάβη ἀκραίαν θέσιν.

»Κληρίδης: Ἡ πολιτική τῆς Τουρκίας εἶναι ὀρθή, διότι γνωρίζει ὅτι μετά πέντε χρόνια θά ξεχασθῆ τό Κυπριακόν.

»Παπαδόπουλος: Ἔχομεν τήν εὐχέρειαν μεταξύ τῆς λήψεως τῆς ἀποφάσεως καί τῆς συγκλήσεως τῆς διασκέψεως νά ἔλθωμεν εἰς ἀπ' εὐθείας συζητήσεις μετά τῶν Τούρκων.

»Μπίτσιος: Ἡ Τουρκία τώρα τελευταῖα ἔχει πιεσθῆ πάρα πολύ μέ τό θέμα τοῦ Αἰγαίου καί ἀντιδρᾶ ταχύτατα. Θά πρέπη νά σᾶς σημειώσω ὅτι ἄν προσφύγετε εἰς τόν ΟΗΕ, ἐνδέχεται αὖτη νά μή δεχθῆ τήν πρότασιν περί διασκέψεως καί νά προτιμήση νά κρατήση τό 40%.

»Κυπριανοῦ: Δέν γνωρίζομεν ἄν θά γίνη δεκτή ἡ πρότασις τῆς διασκέψεως, καί δεύτερον, ἄν γίνη δεκτή καί προσέλθη ἡ Τουρκία, τοῦτο δέν σημαίνει ὅτι αὖτη θά ἀποδεχθῆ τήν ἀπόφασιν ἥτις καί δέν θά δύναται νά τῆς ἐπιβληθῆ.

»Μπίτσιος: Ἡ Τουρκία σήμερον ἔχει περιορισθῆ εἰς χαμηλόν τόνον. Δύναται ἐν τούτοις νά ἰσχυρισθῆ ὅτι ἐφ' ὅσον ἡμεῖς ἐδέχθημεν τήν γεωγραφικήν ὁμοσπονδίαν, οὗτοι δέν ἔπραξαν παρά μίαν ἐσωτερικήν ἀναδιάρθρωσιν. Τίθεται λοιπόν τό ἐρώτημα, μήπως θά ἔπρεπε καί ἡμεῖς νά περιορισθῶμεν εἰς χαμηλόν τόνον καταγγέλλοντες ἁπλῶς τήν τουρκικήν ἐνέργειαν.

»Παπαδόπουλος: Συμφωνῶ μέ τόν κ. Μπίτσιον.

»Καραμανλῆς: *Ἐπαναλαμβάνω ὅτι κατά τήν γνώμην μου διεπράξαμεν σφάλμα δραματοποιοῦντες τήν τουρκικήν ἐνέργειαν. Ὅσον ἀφορᾶ τήν διηυρυμένην διάσκεψιν αὖτη ἐξαρτᾶται ἀπό τό ἐάν θά δεχθῆ ἡ Τουρκία.*

»Μολυβιάτης: Θά πρέπη κάτι συγκεκριμένον νά ζητήσωμεν ἀπό τήν διάσκεψιν.

»Παπαδόπουλος: Ἐπαναλαμβάνω τήν ἄποψίν μου ὅτι μεταξύ τῆς ἀποφάσεως τοῦ Συμβουλίου Ἀσφαλείας καί τῆς συγκλήσεως τῆς διασκέψεως δύνανται νά γίνουν ἀπ' εὐθείας διαβουλεύσεις μετά τῆς Τουρκίας.

»Μπίτσιος: Χθές ἐλάβαμε πρότασιν τῶν Ἐννέα ὅπως μᾶς προσφέρουν τάς καλάς των ὑπηρεσίας. Δέν θά πρέπη νά τάς ἀπορρίψωμεν ἐάν τελικῶς δεχθῶμεν τήν συμβολήν τῶν πέντε Ἀδεσμεύτων.

»Τζούνης: Μήπως θά ἠδύναντο νά μεταφερθοῦν εἰς Νέαν Ὑόρκην αἱ διακοινοτικαί συνομιλίαι ὑπό τήν αἰγίδα τοῦ γενικοῦ γραμματέως;

»Μπίτσιος: Δέν δύναμαι νά δώσω ἀπάντησιν πρίν συναντηθῶμεν μετά τοῦ κ. Βαλντχάιμ, διότι ἐάν δέν εἴμεθα βέβαιοι ὅτι οὗτος θά δεσμευθῆ δέν δυνάμεθα νά τόν ἐμπιστευθῶμεν. Πάντως εἰς τήν περίπτωσιν πού θά ζητήσωμεν τάς καλάς ὑπηρεσίας τῶν πέντε Ἀδεσμεύτων πιστεύω ὅτι ἕνα προσωπικόν μήνυμα τοῦ κ. πρωθυπουργοῦ πρός τόν στρατάρχην Τίτο θά ἔπαιζε σοβαρόν ρόλον.

»Καραμανλῆς: *Ἐάν προσφύγωμεν εἰς τό Συμβούλιον Ἀσφαλείας πρέπει ἡ προσφυγή μας νά ἔχη χαμηλόν τόνον, ἄν θέλωμεν νά διατηρήσωμεν τίς ἐλπίδες μας.*

»Τζούνης: Θά πρέπη ἡ ἀπάντησις τήν ὁποίαν θά δώσωμεν εἰς τούς Ἐννέα νά ἀφήνη ἀνοικτήν τήν θύραν, ὥστε νά δυνηθῶμεν νά τούς χρησιμοποιήσωμεν ἐν περιπτώσει ἀνάγκης.

»Μπίτσιος: Οἱ Ἐννέα ἔχουν περισσότερους τρόπους νά πιέσουν τήν Ἄγκυραν ἀπ' ὅ,τι οἱ Ἀδέσμευτοι (δηλαδή ἔχουν τό ὅπλον τῆς ΕΟΚ, τῆς οἰκονομικῆς βοηθείας κ.λπ.).

»Κληρίδης: Δηλαδή καταλήγομεν εἰς τό συμπέρασμα νά ζητήσωμεν εἴτε διάσκεψιν μέ συμμετοχήν τῶν πέντε τοῦ Contact Group εἴτε νά δεχθῶμεν τάς ὑπηρεσίας τῶν Ἐννέα.

»Μπίτσιος: Ἡ πρότασις περί διασκέψεως ἐνέχει κινδύνους καί θά πρέπη εἰς τό Συμβούλιον Ἀσφαλείας νά παίξετε εἰς χαμηλόν τόνον.

»Παπαδόπουλος: Δέν μπορῶ νά καταλάβω ποῖος εἶναι ὁ κίνδυνος ἐάν προσφύγωμεν εἰς τό Συμβούλιον Ἀσφαλείας καί ζητήσωμεν νά μᾶς ὁρίση νέας διαδικασίας καί μεταξύ τῆς λήψεως τῆς ἀποφάσεως ὑπό τοῦ Συμβουλίου Ἀσφαλείας καί τῆς συγκλήσεως τῆς διασκέψεως νά συζητήσωμεν μέ τούς Τούρκους. Δέν πιστεύω ὅτι κλείνουν οἱ πόρτες.

»Μπίτσιος: Ἐνδεχομένως ἡ Τουρκία νά μή δεχθῆ νά μετάσχη εἰς τήν διάσκεψιν οὔτε καί νά συζητήση περί ἐκτάσεως.

»Κληρίδης: Ὑπάρχει ὁ κίνδυνος νά προσφύγωμεν εἰς τό Συμβούλιον Ἀσφαλείας καί νά ζητήσωμεν ἀπό αὐτό νά ὁρίση νέας διαδικασίας καί ἄν ἡ Τουρκία ἀρνηθῆ ἤ τά πράγματα θά παραμείνουν ὡς ἔχουν ἤ θά ἐπανέλθωμεν εἰς τάς συνομιλίας ἡττημένοι καί γυμνοί ἀπό ἐπιχειρήματα.

»Τζούνης: Οἱ Τρεῖς Δυνάμεις ἔχουν ταχθῆ ὑπέρ τῶν διμερῶν συνομιλιῶν καί οὐχί τῆς διεθνοποιήσεως τοῦ Κυπριακοῦ.

»Παπαδόπουλος: Θά μπορούσαμε νά προτείνωμεν τήν διάσκεψιν διά παρασκηνιακῶν ἐνεργειῶν.

»Χριστοφίδης: Οὕτω καταλήγομεν ὅτι ἡ προσφυγή εἰς τό Συμβούλιον Ἀσφαλείας δέον νά γίνη οὕτως ἤ ἄλλως ἐφ' ὅσον ἀνεκοινώσαμεν τήν πρόθεσίν μας νά προσφύγωμεν. Ἡ προσφυγή ὅμως θά πρέπη νά ἔχη χαμηλόν τόνον. Εἰς τήν Νέαν Ὑόρκην θά ἐπιδιώξωμεν νέαν διαδικασίαν, αὖτη ὅμως δέον νά εἶναι ἀποδεκτή ὑπό τῆς Τουρκίας.

»Κληρίδης: Ἡ Τουρκία δέν θά δεχθῆ νέαν διαδικασίαν, ἄν δέν γνωρίζη ὅτι ἀποδεχόμεθα τήν διζωνικήν λύσιν. Ὅλα ὀφείλονται εἰς τήν σύγχυσιν ποία δύναται νά εἶναι ἡ λύσις τοῦ Κυπριακοῦ. Ἐάν ἡ λύσις δέν εἶναι διζωνική, τότε ἡ συνέχισις τῶν συνομιλιῶν δέν ἔχει νόημα, διότι δέν πρόκειται νά καταλήξωμεν πουθενά λόγῳ τῆς κωλυσιεργίας τῶν Τούρκων. Ἂν προβῶμεν εἰς διεθνοποίησιν τοῦ Κυπριακοῦ, φαίνεται ὅτι οὗτοι εἶναι ἀποφασισμένοι νά μή δεχθοῦν τήν πρότασιν περί εὐρυτέρας διασκέψεως. Ἐγώ καταλήγω εἰς τό συμπέρασμα ὅτι θά πρέπη νά προσφύγωμεν εἰς τό Συμβούλιον Ἀσφαλείας διότι τό ἀνεκοινώσαμεν, νά ἐπιδιώξωμεν δέ ἀπό τό Συμβούλιον Ἀσφαλείας ὄχι καταδίκην τῆς τουρκικῆς ἐνεργείας ἀλλά ἀποδοκιμασίαν αὐτῆς. Θά ἐπωφεληθῶμεν ἐξ ἄλλου ἐκ τοῦ γεγονότος ὅτι ἐφ' ὅσον τά Ἡνωμένα Ἔθνη θά δεχθοῦν τήν κυπριακήν ἀντιπροσωπείαν ἀναγνωρίζουν οὕτω ἐμμέσως τήν νομιμότητα τῆς κυπριακῆς Κυβερνήσεως. Τέλος, κατά τήν ἐκεῖ παραμονήν μας θά ἐξετάσωμεν παρασκηνιακά ἄν μποροῦ-

με νά βροῦμε ἄλλον τρόπον λύσεως τοῦ Κυπριακοῦ.

»Μπίτσιος: Συμφωνῶ μέ τόν κ. Κληρίδη. Δύναμαι ἐπίσης νά ζητήσω ἀπό τούς Ἀμερικανούς νά στείλουν τόν κ. Χάρτμαν ἤ κάποιον ἄλλον ἔμπιστον τοῦ κ. Κίσινγκερ, ὁ ὁποῖος θά ἀποτελέση τόν σύνδεσμόν σας μέ τήν Οὐάσιγκτων. Ἐπίσης θά πρέπη νά ἐξετάσωμεν τό ἐνδεχόμενον αἴτημα τοῦ κ. Ντενκτάς νά παρακαθήση εἰς τό Συμβούλιον Ἀσφαλείας.

»Παπαδόπουλος: Τό ἔχει ζητήσει καί ἄλλη φορά, καί δέν ἔχει γίνει δεκτός. Διερωτῶμαι γιατί νά γίνη σήμερον.

»Μπίτσιος: Ἔχομεν ἀνάγκην χρόνου τοὐλάχιστον μέχρι τῆς ἐπισκέψεως τοῦ κ. Βαλντχάιμ.

»Ἀβέρωφ: Ἀπό ἀπόψεως διαδικασίας συμφωνοῦμε νά εἶναι αὐτή τήν ὁποίαν ἀνέπτυξεν ὁ κ. Κληρίδης. Θά πρέπη ὅμως οἱ Κύπριοι ἀδελφοί μας, νά ξεκαθαρίσουν μέχρι ποίου σημείου εἶναι διατεθειμένοι νά φθάσουν, καί συγκεκριμένως θά πρέπη νά γίνη ἀντιληπτόν ὅτι ἄνευ τῆς διζωνικῆς λύσεως δέν μποροῦμε νά φθάσωμεν εἰς λύσιν τοῦ Κυπριακοῦ.

»Μπίτσιος: Μπορεῖ ἡ παραμονή τους εἰς τήν Νέαν Ὑόρκην νά τούς κάνη νά τό ἀντιληφθοῦν.

»Καραμανλῆς: *Συνεχῶς ἀπορρίπτομεν τίς προτάσεις τῶν Τούρκων καί οὐδέν ἐπιτυγχάνομεν. Ἐγώ πιστεύω ὅτι ἡ λύσις εἶναι μία, ἡ διζωνική μέ ἔκτασιν 25% καί θά πρέπη νά τήν διερευνήσωμεν.*

»Ἀβέρωφ: Ἡ Κύπρος ἐχάθη ἄν δέν λάβωμεν μίαν ταχεῖαν ἀπόφασιν· ἐνδεχομένως νά χάσωμεν καί τήν εὐκαιρίαν τροποποιήσεως τοῦ ποσοστοῦ ἐκτάσεως. Στρατιωτικῶς δέν ἔχομεν τήν δυνατότητα νά τούς ἐκτοπίσωμεν καί οἱ Τοῦρκοι τό γνωρίζουν καί ὁμιλοῦν ἀπό θέσιν ἰσχύος.

»Κληρίδης: Νά εἴμεθα δίκαιοι. Τήν τελευταίαν φοράν πού συναντηθήκαμε δέν πήραμε τήν ἀπόφασιν αὐτήν καί συνεπῶς τήν εὐθύνην τήν ἔχομεν ὅλοι.

»Ἀβέρωφ: Ὀρθῶς τότε ἐπράξαμεν. Σήμερον ὅμως ἔχομεν ἐνώπιόν μας μίαν νέαν πραγματικότητα.

»Κληρίδης: Ὑπάρχουν τεράστιες δυσκολίες νά μεταπεισθῆ ἡ κοινή γνώμη. Ἐξ ἄλλου τώρα ὑπάρχει ἕν νέον στοιχεῖον, ὅτι ἡ ΕΣΣΔ ἐδήλωσε δημοσίᾳ ὅτι εἶναι κατά τῆς λύσεως τῶν δύο ζωνῶν, πρᾶγμα τό ὁποῖον ἔχει ἐπηρεάσει τήν πλειοψηφίαν τοῦ κυπριακοῦ λαοῦ, ὅστις κατά ποσοστόν 70-80% εἶναι κατά τῆς διζωνικῆς λύσεως, διότι πιστεύει ὅτι αὕτη σημαίνει διχοτόμησιν τῆς Κύπρου. Ἡ κοινή γνώμη πιστεύει ὅτι ἡ διηυρυμένη διάσκεψις θά μᾶς βοηθήση ὅπως ἀποφύγωμεν τήν διζωνικήν λύσιν.

»Καραμανλῆς: *Δέν ἐπιδιώκομεν νά ἐπιβάλωμεν λύσιν εἰς τήν Κύπρον. Ἀλλά μέχρι ποίου σημείου δυνάμεθα νά σᾶς ὑποστηρίξωμεν; Συνεχῶς λαμβάνομεν ὑπ' ὄψιν τήν κοινήν γνώμην εἰς τήν λῆψιν τῶν ἀποφάσεών μας, πρᾶγμα ὅπερ δέν πρέπει νά συνεχισθῆ.*

»Ἀβέρωφ: Ἡ ἔντασις τοῦ Κυπριακοῦ ἐπηρεάζει καί τό θέμα τοῦ Αἰγαίου. Καί δέν γνωρίζομεν ποῖος θά εἶναι ὁ ἀντίκτυπος αὐτοῦ.

»Καραμανλῆς: *Ἐφ' ὅσον ἀνεκοινώσαμεν τήν πρόθεσίν μας θά προσφύγωμεν εἰς τό Συμβούλιον Ἀσφαλείας. Τί θά ἐπιδιώξωμεν ἀπ' αὐτό;*

»Κληρίδης: Νομίζω ὅτι καταλήξαμε εἰς τό συμπέρασμα.

»1. Νά προσφύγωμεν εἰς τό Συμβούλιον Ἀσφαλείας ἐφ' ὅσον δέν δυνάμεθα νά ὑπαναχωρήσωμεν τῆς ἤδη ἀνακοινωθείσης ἀποφάσεώς μας.

»2. Ὅτι ἐάν δέν εἶναι ἐφικτή ἀπόφασις καταδικάζουσα τήν Τουρκίαν θά πρέπη νά ἐπιδιωχθῆ διατύπωσις:

»α. ἀποδοκιμάζουσα τήν μονομερῆ ἐνέργειάν της δι' ἀνακηρύξεως κρατιδίου,

β. θεωροῦσα αὐτήν ὡς ἄκυρον καί ἀντίθετον πρός τάς ἀποφάσεις τῆς Γενικῆς Συνελεύσεως καί τοῦ Συμβουλίου Ἀσφαλείας,

γ. ἀναγνωρίζουσα ὡς μόνην νόμιμον Κυβέρνησιν τήν παροῦσαν τοιαύτην.

»3. Παρασκηνιακή διερεύνησις τῶν περιθωρίων ἀνευρέσεως νέας διαδικασίας καί διαπιστώσεως ποία τοιαύτη διαδικασία θά ἦτο ἀποδεκτή καί ἀπό τήν Τουρκίαν.

»4. Συνεχής ἐπικοινωνία τῆς κυπριακῆς ἀντιπροσωπείας μετά τῶν Ἀθηνῶν καί Λευκωσίας.

»5. Ἡ προσφυγή θά γίνη μετά τήν ἐπιστροφήν τοῦ κ. Βαλντχάιμ εἰς Νέαν Ὑόρκην.

»6. Ἀφοῦ γνωρίσωμεν τάς ἐντυπώσεις τοῦ κ. Βαλντχάιμ ἐκ τῆς ἐπισκέψεώς του ἐν Τουρκίᾳ θά ἐπωφεληθῶμεν αὐτῶν καί θά προσπαθήσωμεν νά τόν ἐπηρεάσωμεν. Ἐάν διαπιστώσωμεν ὅτι δέν εἶναι δυνατή ἡ ἐπιδίωξις νέας διαδικασίας τίθεται τό ἐρώτημα ἐάν θά πρέπη νά διακόψωμεν τάς συνομιλίας, πρᾶγμα ὅπερ θά πρέπη νά ἐξετάσωμεν κατά τήν ἐπιστροφήν μας ἐκ Νέας Ὑόρκης.

»Τζούνης: Εἰς τόν κ. Βαλντχάιμ ἐπί μέν τῆς οὐσίας θά ὑποστηρίξωμεν τήν κυπριακήν πρότασιν, ἥτις ἐπεδόθη εἰς κ. Ντενκτάς ὑπό κ. Κληρίδη, ἐπί δέ τῆς διαδικασίας θά ζητήσωμεν ἤ νά μᾶς προτείνη νέαν διαδικασίαν ἤ νά μᾶς καθορίση φόρμουλαν διά τήν συνέχισιν τῶν συνομιλιῶν.

»Μπίτσιος: Πότε θά ἀναχωρήσετε διά Νέαν Ὑόρκην;

»Χριστοφίδης: Ἐφ' ὅσον θά συνεχίσωμεν αὔριον πρωΐαν τάς συνομιλίας ἐπί τεχνικοῦ ἐπιπέδου θά ἀναχωρήσωμεν διά Νέαν Ὑόρκην τήν Κυριακήν.

»Καραμανλῆς: *Ποία ἀπόφασις ἐλήφθη ἐπί τῆς συνθέσεως τῆς ἀντιπροσωπείας ἥτις θά ἀναχωρήση διά Νέαν Ὑόρκην;*

»Μπίτσιος: Συνεφωνήσαμεν ὅπως προσδώσωμεν χαμηλόν τόνον εἰς τήν προσφυγήν μας καί συνεπῶς θά πρέπη νά μεταβοῦν μόνο δύο ἐξ ὑμῶν εἰς Νέαν Ὑόρκην»[140].

Ἡ σύσκεψη θά ἐπαναληφθεῖ τήν ἐπομένη, 15 Φεβρουαρίου, χωρίς τή συμμετοχή τοῦ Κ. Καραμανλῆ. Ἀποφασίστηκε ἡ συνέχιση τῆς προσπάθειας γιά τήν ἐπιλογή νέας διαδικασίας, πρόσφορης νά ἐπιλύσει τό πρόβλημα, καθώς καί τό ἐνδεχόμενο νά ἐπιζητηθεῖ ἡ ἐπανάληψη τῶν διακοινοτικῶν συνομιλιῶν ὑπό τήν αἰγίδα τοῦ γενικοῦ γραμματέα τοῦ ΟΗΕ προσωπικά.

Πάντως, ἡ αὐθαίρετη τουρκική ἐνέργεια θά συναντήσει τήν ἔντονη ἀποδοκιμασία τῆς διεθνοῦς κοινῆς γνώμης, ἀλλά καί τῶν μελῶν τῆς διεθνοῦς κοινότητας. Ἡ ἀνακήρυξη τοῦ «ὁμόσπονδου Κράτους» ἀποδοκιμάστηκε ἀπό τά δυτικά, ἀνατολικά καί ἀδέσμευτα Κράτη, τά ὁποῖα δήλωσαν ὅτι ἐξακολουθοῦσαν νά ἀναγνωρίζουν τόν Μακάριο καί τήν Κυβέρνησή του ὡς νόμιμους ἀντιπροσώπους τῆς Δημοκρατίας. Παράλληλα, ὡστόσο, ἔγινε σαφές ὅτι οἱ μεγάλες δυτικές χῶρες, μέ πρώτη τίς ΗΠΑ, ἀποδοκίμα-

ζαν τήν προσφυγή τῆς Κύπρου στό Συμβούλιο Ἀσφαλείας, τήν ὁποία καί θεωροῦσαν εὐκαιρία γιά ἀνάμιξη τῆς Σοβιετικῆς Ἑνώσεως σέ ἕνα ζήτημα πού ἀφοροῦσε τήν ἀνατολική Μεσόγειο, ἀλλά καί τίς σχέσεις δύο χωρῶν-μελῶν τοῦ NATO. Οἱ παράλληλες προσπάθειες τῆς ἀμερικανικῆς Κυβερνήσεως νά κάμψει τήν ἀντίσταση τοῦ Κογκρέσου καί νά ἐξασφαλίσει τήν ἀποστολή στρατιωτικοῦ ὑλικοῦ στήν Τουρκία θά ἐπιτρέψουν στήν Ἄγκυρα νά τηρήσει ἀδιάλλακτη στάση, καί νά ἀντιδρᾶ στήν ἐπανάληψη τῶν διακοινοτικῶν ὑπό τήν προσωπική διεύθυνση τοῦ γενικοῦ γραμματέα τοῦ ΟΗΕ, μέχρι τή συζήτηση τοῦ θέματος στό Συμβούλιο Ἀσφαλείας, τό Μάρτιο.

17 ΦΕΒΡΟΥΑΡΙΟΥ 1975

Συγκαλεῖται σύσκεψη, ὑπό τήν προεδρία τοῦ Κ. Καραμανλῆ καί μέ τή συμμετοχή τῶν ὑπουργῶν Συντονισμοῦ καί Δημοσίων Ἔργων, καθώς καί τοῦ ὑφυπουργοῦ Δημοσίων Ἔργων, κατά τήν ὁποία ἀναθεωρεῖται τό πρόγραμμα δημοσίων ἐπενδύσεων τῆς δικτατορίας, καθώς πολλά ἀπό τά ἔργα πού προέβλεπε θεωρήθηκαν ἄχρηστα, ἤ δευτερεύοντα, ἤ, σέ κάθε περίπτωση, οἰκονομικά ἀσύμφορα. Τό νέο πρόγραμμα θά δίνει ἔμφαση στά ἐγγειοβελτιωτικά καί ὑδρευτικά ἔργα, ἐνῶ θά προωθηθεῖ καί τό στεγαστικό πρόγραμμα τῶν χαμηλότερων εἰσοδηματικά τάξεων. Ἀποφασίστηκε ἡ ἐπιτάχυνση τῆς ὑδρεύσεως τῶν Ἀθηνῶν ἀπό τό Μόρνο, ἔτσι ὥστε νά λειτουργήσει τό ἔργο τό 1978. Ὁ Κ. Καραμανλῆς ἔδωσε, ἀκόμη, ὁδηγίες γιά τήν ὕδρευση τῆς Θεσσαλονίκης.

19 ΦΕΒΡΟΥΑΡΙΟΥ 1975

Ὁ Κ. Καραμανλῆς συναντᾶται μέ τό γενικό γραμματέα τοῦ ΟΗΕ, Κ. Βαλντχάιμ, ὁ ὁποῖος εἶχε μόλις ἐπισκεφθεῖ τήν Ἄγκυρα. Τό σχετικό πρακτικό ἀναφέρει:

«Ὁ κύριος Βαλντχάιμ ἀνέφερεν, ὅτι ὁ κ. Ἐσεμπέλ ἀπέδωσεν καί πάλιν εὐθύνας διά τό ἀδιέξοδον εἰς τόν Ἀρχιεπίσκοπον Μακάριον, εἰπών ὅτι εἰς Βρυξέλλας εἶχε λάβει τήν διαβεβαίωσιν ὅτι ὁ Ἀρχιεπίσκοπος δέν θά παρενέβαινε εἰς τάς διαπραγματεύσεις. (Σημ.: τοῦτο ἀνακριβές, διότι ἐν Βρυξέλλαις εἶχεν ἁπλῶς δηλωθῆ ὑφ' ἡμῶν, ὅτι ἡ ἑλληνική Κυβέρνησις θά ὑπεστήριζεν τόν διάλογον Κληρίδη-Ντενκτάς ὡς καί τό ἀποτέλεσμα τῶν διαπραγματεύσεών των, ἐάν αὗται κατέληγον εἰς συμφωνίαν βάσει τῶν ἐν Ἀθήναις μετά τοῦ Ἀρχιεπισκόπου ἀποφασισθέντων).

»Συνεχίζων ὁ κ. Ἐσεμπέλ εἶπεν, ὅτι ἡ ἑλληνική πλευρά εἶχεν ἀκολουθήσει παρελκυστικήν τακτικήν ἐν ὄψει τῆς διακοπῆς τῆς ἀμερικανικῆς στρατιωτικῆς βοηθείας. Ἐν συνεχείᾳ, ἐξέφρασεν τήν ἐλπίδα, ὅτι ὁ κ. πρωθυπουργός θά ἔκανε πᾶν τό δυνατόν διά τήν συνέχισιν τῶν διαπραγματεύσεων. Ἡ τουρκική Κυβέρνησις ἐπιθυμεῖ, ὅπως αἱ διαπραγματεύσεις συνεχισθοῦν μεταξύ τῶν κ.κ. Κληρίδη καί Ντενκτάς, εἰς μεταγενέστερον δέ στάδιον μέ συμμετοχήν τῶν ἀντιπροσώπων Ἑλλάδος καί Τουρκίας. Τέλος δέ νά ἐπακολουθήση συνάντησις τῶν δύο ὑπουργῶν Ἐξωτερικῶν (Ἑλλάδος καί Τουρκίας).

»Ὁ κ. Βαλντχάιμ ἐπεσήμανε τάς δυσκολίας πού ἐδημιούργησαν εἰς τόν διάλογον τά τετελεσμένα γεγονότα καί ἐξήγησεν ὅτι δέν εἶναι δυνατόν νά συνεχισθῆ οὗτος εἰς τήν Λευκωσίαν. Ἐπρότεινε δέ τήν μεταφοράν τῆς ἕδρας εἰς τήν Νέαν Ὑόρκην ὑπό τήν προεδρίαν του. Οἱ Τοῦρκοι συνομιληταί του ἀπέρριψαν τήν σκέψιν αὐτήν, ὡς καί τήν συμμετοχήν των εἰς οἱανδήποτε διεθνῆ διάσκεψιν. Κατόπιν τούτου, ὁ γενικός γραμματεύς ἐπρότεινε τήν μεταφοράν τῆς ἕδρας εἰς Γενεύην ἤ Βιέννην καί τελικῶς προεκρίθη ἡ Βηρυτός ὡς πλησιεστέρα τῆς Κύπρου. Ὁ κ. Ἐσεμπέλ ἐπεφυλάχθη νά συνεννοηθῆ καί μετά τοῦ κ. Ντενκτάς.

»Ἐν συνεχείᾳ, ὁ κ. Βαλντχάιμ εἶπεν, ὅτι κατά τόν κ. Ἐσεμπέλ εἰς τάς Βρυξέλλας εἶχε συμφωνηθῆ, ὅτι αἱ διαπραγματεύσεις θά ἤρχιζον ἀπό τοῦ θέματος τοῦ ἀεροδρομίου καί ἐκείνου τοῦ λιμένος Ἀμμοχώστου καί, μόνον ἐφ' ὅσον ταῦτα ἐλύοντο, θά συνεζητοῦντο αἱ ἐξουσίαι τῆς κεντρικῆς Κυβερνήσεως.

»Ὅσον ἀφορᾶ εἰς τό ἀεροδρόμιον, ὁ κ. Βαλντχάιμ ἐπρότεινε εἰς τούς Τούρκους νά διορίση αὐτός ἕνα οὐδέτερον διοικητήν, ὥστε νά ἐπαναρχίση ἡ λειτουργία του, ἡ ὁποία ἔχει μεγάλην σημασίαν καί γιά τήν διεθνῆ δύναμιν τοῦ ΟΗΕ. Ὁ διοικητής αὐτός θά εἶχε δύο συμβούλους, ἕνα Ἑλληνοκύπριον καί ἕνα Τουρκοκύπριον. Τό τριγωνικό αὐτό σχῆμα θά συνεδέετο πρός τόν ΟΗΕ, ἀφοῦ ὁ γενικός γραμματεύς θά διώριζεν τόν διοικητήν. Ἡ πρότασις ἐγένετο δεκτή ἀπό τούς Τούρκους μέ τήν προσθήκην ὅτι:

»Ὁ γενικός γραμματεύς θά ὑπέβαλλε εἰς τάς δύο πλευράς πίνακα τριῶν οὐδετέρων ὑποψηφίων. Ἐπί πλέον ἐζήτησαν οἱ Τοῦρκοι καί τήν συγκρότησιν ἑνός Διοικητικοῦ Συμβουλίου μέ πρόεδρον τόν οὐδέτερον διοικητήν καί συμμετοχήν δύο-τριῶν μελῶν ἐξ ἑκάστης κοινότητος. Τό προσωπικόν τοῦ ἀεροδρομίου θά ἐπελέγετο ὑπό τοῦ διοικητοῦ οὐχί κατ' ἀνάγκην ἐπί βάσεως 50-50%.

»Διά τούς Ἑλληνοκυπρίους πρόσφυγας ὁ κ. Βαλντχάιμ ἐπρότεινε νά ἐπιτραπῆ ἡ ἐπιστροφή των εἰς τό ἑλληνικόν τμῆμα τῆς Ἀμμοχώστου. Ὁ κ. Ἰρμάκ εἶπεν ὅτι θά ἠδύναντο νά ἐπιστρέψουν 15-20.000 ἀλλά παρεμβαίνων ὁ κ. Ἐσεμπέλ ὡμίλησε περί 5.000 μόνον, διευκρινίσας ὅτι εἰς τούς ἀριθμούς τοῦ κ. Ἰρμάκ συμπεριελαμβάνοντο καί οἱ 8.000 πρόσφυγες τῆς περιοχῆς Ἀθηαίνου. Πάντως τό θέμα εἶναι ἀνοικτόν εἰς διαπραγμάτευσιν.

»Ἡ ἔκτασις τῆς συνολικῆς περιοχῆς πού προτίθενται νά διατηρήσουν οἱ Τοῦρκοι συνεζητήθη ἐπίσης. Ὁ κ. Ἐσεμπέλ εἶπεν ὅτι εἶναι τό θέμα διαπραγματεύσιμον, ἐπέμεινεν ὅμως ὅτι ἡ λύσις πρέπει νά βασισθῆ εἰς δύο περιοχάς καί τό Κράτος νά παραμείνη ἀνεξάρτητον. Ὁ κ. Βαλντχάιμ παρετήρησεν ὅτι ὁ τουρκοκυπριακός πληθυσμός δέν ὑπερβαίνει τό 18-20% τῶν κατοίκων καί ἠρώτησε ποίαν ἀναλογίαν ἐδάφους θέλουν νά κρατήσουν. Μᾶς ἀνέφερεν ὁ κ. Βαλντχάιμ ὅτι, ἐνῷ ὁ κ. Ἐτσεβίτ τοῦ εἶχεν εἴπει εἰς τό παρελθόν ὅτι τό κατεχόμενον νῦν 40% τοῦ ἐδάφους θά ἠδύνατο νά μειωθῆ εἰς 30%, τήν φοράν αὐτήν οἱ Τοῦρκοι συνομιληταί του εἶπον ὅτι θά ἐδέχοντο μόνον μικράν μείωσιν τῆς ἐδαφικῆς ἐκτάσεως, ἐπανέλαβον ὅμως ὅτι τό ζήτημα εἶναι διαπραγματεύσιμον. Ὁ κ. Βαλντχάιμ ἔθεσε καί θέμα

ἐλευθερίας κινήσεως τῆς διεθνοῦς δυνάμεως, ἰδίως ἐν συναρτήσει πρός τήν ἐπίβλεψιν τῶν ἑλληνικῶν νησίδων αἱ ὁποῖαι παρέμειναν εἰς τήν τουρκοκρατουμένην περιοχήν. Οἱ Τοῦρκοι ἐφάνησαν νά τό ἀποδέχωνται ὑπό τόν ὅρον ὅτι αἱ ὁμάδες τῆς UNFICYP θά συνοδεύωνται ἀπό συνδέσμου τοῦ τουρκικοῦ στρατοῦ.

»Οἱ Τοῦρκοι ἐπίσημοι ἤγειραν καί τό θέμα τοῦ Αἰγαίου, εἰπόντες ὅτι εἶναι ἕτοιμοι διά τήν παραπομπήν τοῦ θέματος εἰς τό Δικαστήριον τῆς Χάγης, ἀφοῦ προηγουμένως συναντηθοῦν οἱ δύο ὑπουργοί διά νά συμφωνήσουν ἐπί τῆς διαφορᾶς καί τῆς διαδικασίας. Προσέθεσαν ὅτι τό συνυποσχετικόν πρέπει νά ἐπικυρωθῆ ὑπό τῆς τουρκικῆς Βουλῆς. Ἤδη ἑτοιμάζουν σχέδιον συνυποσχετικοῦ καί θά ἐτοποθέτουν τήν συνάντησιν τῶν δύο ὑπουργῶν κατά Μάρτιον, φοβοῦνται ὅμως μήπως αἱ Ἀθῆναι ἔχουν μεταβάλει τώρα γνώμην καί προτίθενται νά προσφύγουν εἰς τό Δικαστήριον μονομερῶς.

»Ὁ Τοῦρκος πρωθυπουργός ἀνεφέρθη καί εἰς τάς δηλώσεις τοῦ κ. Ἀβέρωφ περί πιθανότητος πολέμου μεταξύ τῶν δύο χωρῶν, προσθέσας ὅτι ὁ ἴδιος εἶχεν ἀντιμετωπίσει τό θέμα εἰς πολύ χαμηλούς τόνους.

»Περαίνων τήν ἔκθεσίν του, ὁ κ. Βαλντχάιμ εἶπεν ὅτι οἱ Τοῦρκοι δέν προτίθενται ν' ἀφήσουν τόν στρατόν των ἐπ' ἄπειρον εἰς τήν Κύπρον. Μόλις διαφανῆ προοπτική λύσεως θά τόν ἀποσύρουν. Ὁ κ. Ἰρμάκ εἶπεν ὅτι ἐπιθυμεῖ προσέγγισιν μετά τῆς Ἑλλάδος καί ὅπως συναντηθῆ μετά τοῦ Κ. Καραμανλῆ.

»Ἀπαντῶν εἰς τόν κ. Βαλντχάιμ ὁ κ. πρωθυπουργός εἶπε ὅτι τά ὅσα ὁ γενικός γραμματεύς μᾶς μετέφερεν ἐξ Ἀγκύρας, δέν μᾶς δημιουργοῦν αἰσιοδοξίαν. Δέν ἤθελε νά εἴπη ὅτι οἱ Τοῦρκοι καταφεύγουν εἰς ψεύδη ἀλλ' ὅσα εἶπον εἰς τόν γενικόν γραμματέα εἶναι ἐκτός πραγματικότητος.

»Καί ὅσον ἀφορᾶ μέν εἰς τό Αἰγαῖον, οἱ Τοῦρκοι πρό ἐνάμισυ ἔτους αὐθαιρέτως ἐδιχοτόμησαν τό Αἰγαῖον δηλώσαντες συγχρόνως ὅτι αἱ ἑλληνικαί νῆσοι δέν ἔχουν ὑφαλοκρηπῖδα. Ἀντηλλάγησαν διακοινώσεις καί τελικῶς οἱ Τοῦρκοι ἔστειλαν ἕνα πλοῖον δι' ἐρεύνας συνοδευόμενον ἀπό πολεμικά σκάφη καί συγχρόνως ἔδωσαν ἀδείας ἐρευνῶν εἰς τά ἀμφισβητούμενα ὕδατα. Ἡ Ἑλλάς ἐπρότεινε διαπραγματεύσεις βάσει τῶν κανόνων τοῦ θετικοῦ δικαίου. Πρό διμήνου περίπου οἱ Τοῦρκοι ἔφεραν εἰς τήν περιοχήν καί τό νορβηγικόν πλοῖον "Λόνγκβα", συγχρόνως δέ προέβησαν εἰς ἀπειλητικάς δηλώσεις ὅτι θά ἤρχιζον ἐρεύνας εἰς τά ἀμφισβητούμενα ὕδατα ἐντός τοῦ Φεβρουαρίου.

»Εἰς ἀπάντησιν ὅλων αὐτῶν τῶν προκλήσεων ἡμεῖς προετείναμεν ὅπως τό θέμα ἀχθῆ ἐνώπιον τοῦ Διεθνοῦς Δικαστηρίου τῆς Χάγης καί ἐδέχθημεν τουρκικήν ἀντιπρότασιν ὅπως προηγηθῆ συνάντησις ἐπί ὑπουργικοῦ ἐπιπέδου διά τήν σύνταξιν τοῦ συνυποσχετικοῦ. Εἶναι, συνεπῶς, ἀνακριβής ὁ ἰσχυρισμός τῶν Τούρκων ὅτι δέν ἐδώσαμεν συνέχειαν, ἀφοῦ ἀνταπαντήσαμεν. Ἀλλά πῶς θά καταστῆ δυνατόν νά συναντηθοῦν οἱ δύο ὑπουργοί μετά τό πραξικόπημα τοῦ Ντενκτάς; Δέν μετεβλήθη ἡ θέσις μας ἐπί τοῦ Αἰγαίου, ἀλλά ἡ ὑπόθεσις περιεπλάκη.

»Εἰς τό σημεῖον αὐτό ὁ γενικός γραμματεύς παρετήρησεν ὅτι ἐν Ἀγκύρᾳ οἱ συνομιληταί του τῷ εἶπον ὅτι τό πρόβλημα τοῦ Αἰγαίου εἶναι πολυσύνθετον καί δέν δύναται νά κριθῆ μόνον ἐπί τῇ βάσει τῶν κανόνων τοῦ θετικοῦ δικαίου.

»Ὁ πρόεδρος τῆς Κυβερνήσεως στρέφων τόν λόγον εἰς τό Κυπριακόν εἶπεν ὅτι εἰς τάς Βρυξέλλας εἶχε συμφωνηθῆ ν' ἀρχίσουν ἀμέσως διαπραγματεύσεις ἐπί τοῦ πολιτικοῦ θέματος. Δυστυχῶς ἡ προσπάθεια (ὑπό τοῦ κ. Κίσινγκερ) ἱεραρχήσεως θεμάτων τῆς ἡμερησίας διατάξεως ἄφηνε ἔξω τήν οὐσίαν τοῦ ὅλου προβλήματος, δηλαδή τόν καθορισμόν τῆς γεωγραφικῆς ἐκτάσεως καί μορφῆς τῆς ὁμοσπονδίας. Παρά ταῦτα ἐδέχθημεν ὅπως συζητηθοῦν αἱ ἐξουσίαι τῆς κεντρικῆς Κυβερνήσεως καί τά θέματα τοῦ ἀεροδρομίου Λευκωσίας καί τοῦ λιμένος Ἀμμοχώστου. Δέν ἐσημειώθη ὅμως καμμία πρόοδος καί ὁ κ. Κληρίδης ἠναγκάσθη νά ὑποβάλη πρῶτος τό γνωστόν ὁλοκληρωμένον σχέδιον λύσεως. Ὁ κ. Ντενκτάς ἀνέβαλε τήν ἀπάντησίν του καί μετά μίαν ἑβδομάδα ἀνεκήρυξεν τό "Ὁμόσπονδον τουρκοκυπριακόν Κράτος" καί μετά τό πραξικόπημα αὐτό ὑπέβαλε ἀντιπροτάσεις. Ὑπό τάς συνθήκας αὐτάς ἡ συνέχισις τοῦ διαλόγου Κληρίδη-Ντενκτάς εἶναι ἀδιανόητος. Διότι οἱ Τοῦρκοι δέν ἐπιθυμοῦν παρά νά ὁλοκληρώσουν καί νομιμοποιήσουν τό πραξικόπημά των. Δέν ἐπιθυμοῦν λύσιν. Εἶναι λοιπόν φυσικόν νά ἀναζητήσωμεν ἑτέραν διαδικασίαν. Κατεφύγαμεν εἰς τό Συμβούλιον Ἀσφαλείας πού δύναται:

»α. νά καταδικάση τό πραξικόπημα τοῦ Ντενκτάς καί,

»β. νά ἀποφασίση, ἐάν, μετά ὁκτώ ἀποφάσεις του αἱ ὁποῖαι παρέμειναν ἀνεκτέλεστοι ὑπό τῆς Τουρκίας, ἦλθε τώρα ἡ στιγμή νά ὑποβάλη κυρώσεις.

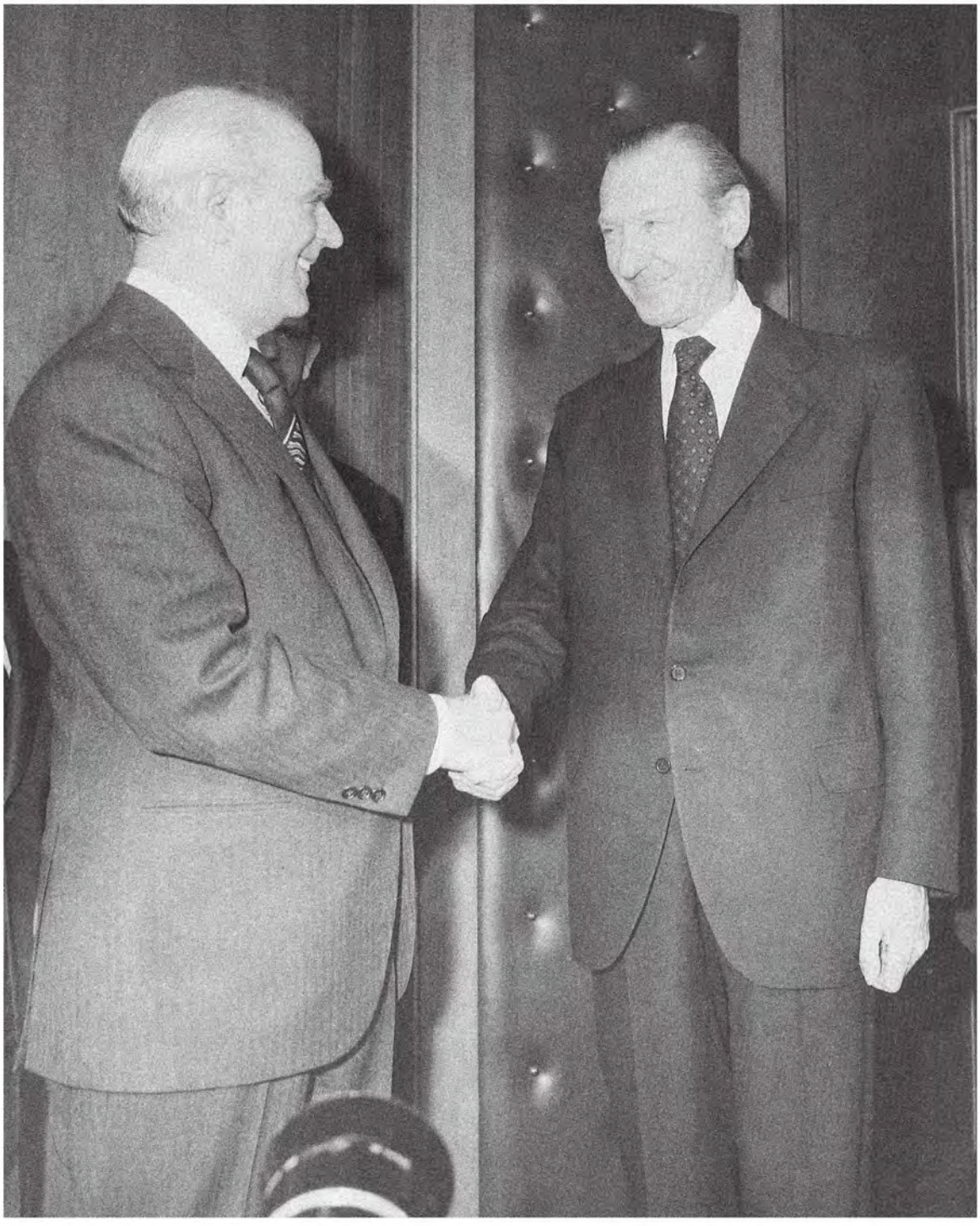
»Τό ἱστορικόν τοῦ ζητήματος ἀπό τοῦ παρελθόντος Ἰουλίου καταδεικνύει ὅτι οἱ Τοῦρκοι εἰσέβαλον εἰς τήν Κύπρον διά δόλου, διά νά δημιουργήσουν τήν παροῦσαν κατάστασιν. Ἐξ οὗ καί ἡ συνεννόησις εἶναι δύσκολος. Πῶς νά συζητήσωμεν ὅταν αὐτοί κατέχουν τό 40% τοῦ ἐδάφους καί ὁμιλοῦν περί μικρῶν παραχωρήσεων; Τρία πράγματα πρέπει νά διευκρινισθοῦν: πρῶτον, ἡ κοινή ἀποδοχή ὅτι ἡ Κύπρος θά εἶναι Ὁμοσπονδία· δεύτερον, ὁ ἀριθμός τῶν τουρκικῶν καντονίων καί, τρίτον, ἡ ἔκτασις τῶν τουρκικῶν περιοχῶν, ἡ ὁποία πρέπει νά πλησιάζη τό ποσοστόν τοῦ τουρκοκυπριακοῦ πληθυσμοῦ. Ἡ διαδικασία δέν θά μᾶς ἐνδιαφέρη τόσον πολύ, ἐάν ἐπέλθη συμφωνία ἐπί τῶν τριῶν ἀνωτέρω σημείων. Βεβαίως καί ἡ διαδικασία πρέπει νά ἐξευρεθῆ καί νά εἶναι πρόσφορος διά νά υἱοθετηθοῦν αἱ ὡς ἄνω τρεῖς βασικαί ἀρχαί. Ἀλλέως δέν ἀποκλείεται νά ἐκσπάση σοβαρά κρίσις. Ἐξ ὅσων σᾶς εἶπον οἱ Τοῦρκοι, διαπιστώνω ἔλλειψιν καλῆς πίστεως καί καλῆς θελήσεως. Κάποια δύναμις πρέπει νά ἐπέμβη καί ἡ δύναμις αὐτή εἶναι τά Ἡνωμένα Ἔθνη παρ' ὅλας τάς περιωρισμένας δυνατότητάς των.

»Ὁ κ. Βαλντχάιμ ἐπανέλαβεν, ὅτι ἡ ἐντύπωσίς του εἶναι ὅτι ἡ Τουρκία δέν εἶναι ἑτοίμη νά προβῆ εἰς μεγαλυτέρας παραχωρήσεις. Ἴσως συντείνει εἰς τοῦτο καί ἡ ἔλλειψις σταθερᾶς Κυβερνήσεως. Δέχονται μόνον δύο περιοχάς.

»Πρωθυπουργός: *Καί πάλιν ὅμως δέν καθορίζουν τήν ἔκτασιν.*

»Γεν. γραμματεύς: Λέγουν ὅτι τήν διαπραγματεύονται.

»Πρωθυπουργός: *Ἐάν ἐπιμένουν εἰς δύο μόνον περιοχάς τῆς Ὁμοσπονδίας, ἅς καθορίσουν τοὐλάχιστον τήν ἔκτασιν. Χωρίς νά ἀναλαμβάνω οὐδεμίαν δέσμευσιν τό ζήτημα θά ἐξετασθῆ. Ἀλλά προέχει νά διευκρινισθῆ ὁ πυ-*

Συνάντηση μέ τό γενικό γραμματέα τοῦ ΟΗΕ.

ρήν τῆς λύσεως, δηλαδή τά βασικά σημεῖα τοῦ πρώτου καί μετά ταῦτα τά δευτερεύοντα.

»Ἐξηγεῖ ὁ πρωθυπουργός τάς πιέσεις αἱ ὁποῖαι ἀσκοῦνται εἰς τήν χώραν ταύτην ἀπό τήν κοινήν γνώμην, τόν στρατόν ὡς καί τούς κινδύνους οἱ ὁποῖοι δημιουργοῦνται ἐάν οἱ Τοῦρκοι δέν συνετισθοῦν. Ὁ ἴδιος ἤσκησε ὅλον τό κῦρος του διά νά συγκρατήση τήν κατάστασιν, ἀλλά μέχρι πότε; Δι' αὐτό ὁ κ. Βαλντχάιμ πρέπει νά ἐξαντλήση κάθε προσπάθειαν ὅπως τό ἀποτέλεσμα τῶν συζητήσεων εἰς τό Συμβούλιον Ἀσφαλείας ὑπάρξη ἐποικοδομητικόν.

»Ὁ κ. Βαλντχάιμ ὑπόσχεται νά πράξη ὅ,τι τό δυνατόν, ἀμφιβάλλει ὅμως πολύ ὅτι τό Συμβούλιον Ἀσφαλείας θά ἀποφασίση νά ἐπιβάλη κυρώσεις ἐπί τῆς Τουρκίας. Ὁ κ. πρωθυπουργός ἐρωτᾶ τόν γενικόν γραμματέα ἐάν δύναται νά πείση τάς δύο ὑπερδυνάμεις νά ἀνεύρουν ἀπό κοινοῦ λύσιν εἰς τό ἀδιέξοδον. Ὁ κ. Βαλντχάιμ λέει ὅτι θά συζητήση τό πρᾶγμα μέ τούς Ἀγγλοαμερικανούς καί τούς Ρώσους. Θά προσπαθήση νά ἐξακριβώση πρός ποίαν κατεύθυνσιν ἀποκλίνουν αἱ προτιμήσεις τῶν μελῶν τοῦ Συμβουλίου Ἀσφαλείας καί ἐν συνεχείᾳ θά καταβληθῆ προσπάθεια ὅπως ἀποσπασθοῦν παραχωρήσεις ἐκ μέρους τῆς Τουρκίας».

Μετά τό πέρας τῆς συνομιλίας, ὁ Κ. Καραμανλῆς ἔκαμε τήν ἀκόλουθη δήλωση:

«Ἡ συνομιλία μου μέ τόν γενικόν γραμματέα τῶν Ἡνωμένων Ἐθνῶν κ. Βαλντχάιμ ἦτο πολύ ἐνδιαφέρουσα, ἐνημερωτική καί ἐποικοδομητική. Ἐξήγησα εἰς τόν κ. Βαλντχάιμ τούς λόγους διά τούς ὁποίους ἡ Κύπρος, μέ τήν ὑποστήριξιν καί συμπαράστασιν τῆς Ἑλλάδος, προσφεύγει καί πάλιν εἰς τό Συμβούλιον Ἀσφαλείας.

»Ἡ κωλυσιεργία τῆς τουρκικῆς πλευρᾶς εἰς τάς διακοινοτικάς συνομιλίας καί ἡ συνεχιζομένη τακτική τῆς Τουρκίας ὅπως δημιουργῆ τετελεσμένα γεγονότα, κατέστησαν σαφές ὅτι δέν ἦτο δυνατόν νά ἀναμένωνται θετικά ἀποτελέσματα ἀπό τάς συνομιλίας τῆς Λευκωσίας.

»Τήν στάσιν αὐτήν τῆς Τουρκίας θά καταγγείλωμεν εἰς τά Ἡνωμένα Ἔθνη καί ταυτοχρόνως θά ζητήσωμεν τόν σεβασμόν τῶν ἀποφάσεων τοῦ Διεθνοῦς Ὀργανισμοῦ, ἀποφάσεων τάς ὁποίας ἔχει ψηφίσει καί ἡ ἴδια ἡ Τουρκία.

»Ἐξέφρασα εἰς τόν κ. Βαλντχάιμ τήν ἐλπίδα μου ὅτι ὁ Ὀργανισμός Ἡνωμένων Ἐθνῶν θά ἀποδείξη ἐπιτέλους ὅτι ἡ χρησιμότης του δέν περιορίζεται εἰς τήν δυνατότητα νά προσφεύγουν ἁπλῶς εἰς αὐτόν οἱ ἀδικούμενοι, ἀλλά ὅτι ὁ Ὀργανισμός εἶναι εἰς θέσιν καί νά ἀποδώση τό δίκαιον ἐκεῖ ὅπου ἀνήκει.

»Ἐπέσυρα τήν προσοχήν τοῦ γενικοῦ γραμματέως ἐπί τοῦ κινδύνου νά μεταβληθῆ τό Κυπριακόν εἰς νέαν καί χειροτέραν Παλαιστίνην, δεδομένου ὅτι ἡ ἑλληνική πλευρά δέν πρόκειται νά ὑποκύψη εἰς τά τελευταῖα γεγονότα τά ὁποῖα ἐπιχειροῦν νά δημιουργήσουν οἱ Τοῦρκοι στήν Κύπρον».

Στίς 25 Φεβρουαρίου, τέλος, ὁ γενικός γραμματέας τοῦ ΟΗΕ ἀπηύθυνε στόν Ἕλληνα πρωθυπουργό τήν ἀκόλουθη ἐπιστολή:

«Ἀγαπητέ κύριε πρωθυπουργέ,

»Ἐξετίμησα μεγάλως τάς συνομιλίας μας εἰς Ἀθήνας τήν περασμένην ἑβδομάδα καί τήν εὐκαιρία πού εἶχα νά ἀνταλλάξουμε ἀπόψεις. Ἦταν ἰδιαιτέρως χρήσιμον γιά μένα νά ἔχω μίαν ἄμεσον ἐντύπωσιν τῶν ἀπόψεών σας πρίν ἀπό τήν παροῦσαν συζήτησιν τοῦ Κυπριακοῦ εἰς τό Συμβούλιον Ἀσφαλείας.

»Ὅπως συμφωνήσαμεν εἰς τάς Ἀθήνας ἐπληροφόρησα τόν ὑπουργόν Ἐξωτερικῶν τῆς Τουρκίας ἐπί τῶν σχετικῶν σημείων τῆς συζητήσεώς μας καί εἰδικώτερον ἐπί τῶν τριῶν ζητημάτων διά τά ὁποῖα ἐπιθυμούσατε νά εἴχατε μίαν διευκρίνησιν τῆς τουρκικῆς θέσεως ὡς βάσιν διά τάς περαιτέρω διαπραγματεύσεις ἐπί τοῦ κυπριακοῦ προβλήματος.

»Ἔλαβα ἤδη ἀπάντησιν τοῦ κ. Ἐσεμπέλ εἰς τό μήνυμά μου, τῆς ὁποίας σᾶς παραθέτω τά κύρια σημεῖα. Ἡ τουρκική θέσις παραμένει ὅτι οἱ ἀντιπρόσωποι τῶν δύο κοινοτήτων θά πρέπη νά ἔχουν βαρύνοντα ρόλον εἰς τήν πολιτικήν ρύθμισιν τοῦ προβλήματος τῆς χώρας των καί, ἐν ὄψει τούτου, ἡ τουρκική Κυβέρνησις θά συνεφώνει ὅπως αἱ συνομιλίαι ἐπαναρχίσουν εἰς Βιέννην μεταξύ τοῦ κ. Κληρίδη καί τοῦ κ. Ντενκτάς μέ τήν συμμετοχήν Ἕλληνος καί Τούρκου ἐκπροσώπου.

»Ὅσον ἀφορᾶ τά τρία σημεῖα σας, ὁ κ. Ἐσεμπέλ δηλώνει ὅτι ἡ Τουρκία οὐδεμίαν ἀπολύτως πρόθεσιν ἔχει νά προσφύγη εἰς τήν διχοτόμησιν τῆς Κύπρου. Ἡ Τουρκία εἶναι ἕτοιμη νά δώση κατοχυρωμένας ἐγγυήσεις ἐπ' αὐτοῦ εἰς τήν Ἑλλάδα ἐπί βάσεως ἀμοιβαιότητος.

»Ὡς πρός τό δεύτερον σημεῖον, ἡ τουρκική θέσις εἶναι ὅτι μία ἀνεξάρτητος καί ὁμόσπονδος δημοκρατία ἀποτελουμένη ἀπό τά δύο ἐθνικά "ὁμοσπονδιακά Κράτη" εἶναι ἡ μόνη πραγματοποιήσιμος καί βιώσιμος λύσις τοῦ προβλήματος τῆς κατοχυρώσεως τῶν συμφερόντων τόσον τῶν Ἑλληνοκυπρίων ὅσον καί τῶν Τουρκοκυπρίων, καθώς καί τῆς Τουρκίας καί τῆς Ἑλλάδος καί ἄλλων ἐνδιαφερομένων μερῶν.

»Ὡς πρός τό τρίτον σημεῖον, ὁ κ. Ἐσεμπέλ ὑπενθυμίζει τήν δήλωσιν τοῦ κ. Ἐτσεβίτ κατά τήν ὁποίαν τό ζήτημα τῆς χαράξεως γραμμῶν διαχωριζουσῶν τήν τουρκοκυπριακήν καί ἑλληνοκυπριακήν ζώνην εἶναι διαπραγματεύσιμον. Νομίζει ὅτι τοῦτο εἶναι μόνον μία ἀπό τίς πολλές πλευρές τοῦ θέματος τῆς ἐγκαθιδρύσεως ἑνός διζωνικοῦ ὁμοσπόνδου Κράτους. Διά τόν λόγον αὐτόν ἡ Τουρκία δυσκολεύεται νά δώση εἰς τήν παροῦσαν φάσιν μίαν ἔνδειξιν τῆς ἐκτάσεως τῆς τουρκοκυπριακῆς ζώνης, ἐφ' ὅσον τοῦτο θά πρέπη νά ἀνακύψη ὡς ἀποτέλεσμα τῆς διαδικασίας τῶν διαπραγματεύσεων. Ὁ κ. Ἐσεμπέλ πιστεύει ὅτι, ἄν καταστῆ δυνατή ἐπανάληψις τῶν διαπραγματεύσεων, θά ἐφθάναμε σύντομα εἰς τό στάδιον μιᾶς οὐσιαστικῆς συζητήσεως τῶν ὁρίων. Πιστεύει ἐπίσης ὅτι κατά τήν τελικήν φάσιν τῶν διαπραγματεύσεων ἡ Τουρκία καί ἡ Ἑλλάς πρέπει νά συμμετάσχουν εἰς ὑψηλόν ἐπίπεδον ἐκπροσωπήσεως γιά νά διευθετήσουν τίς ὑπολειπόμενες δυσκολίες καί νά ὁριστικοποιήσουν τήν συμφωνίαν, συμπεριλαμβανομένου καί τοῦ θέματος τῶν ὁρίων.

»Ἠθέλησα νά σᾶς διαβιβάσω τά κύρια σημεῖα τοῦ μηνύματος τοῦ κ. Ἐσεμπέλ, ὡς ἐκτίθενται ἀνωτέρω. Καίτοι ἀντιλαμβάνομαι πλήρως ὅτι ὑπάρχει ἀκόμα μεγάλη διαφορά ἀντιλήψεων καί ὡς πρός τήν οὐσίαν καί ὡς πρός τήν διαδικασίαν, αἰσθάνομαι ὅτι εἶναι καθῆκον μου νά κάνω ὅ,τι μπορῶ γιά νά διευκολύνω τήν ἐπικοινωνίαν μεταξύ τῶν κυρίως ἐνδιαφερομένων μερῶν.

»Θά ἤθελα νά προσθέσω ὅτι θά ἐξακολουθήσω νά κάνω πᾶν τό δυνατόν γιά νά διευκολύνω τίς προσπάθειες ὅλων τῶν ἐνδιαφερομένων μερῶν πρός ἐξεύρεσιν συμφωνίας ἐπ' αὐτοῦ τοῦ ζωτικοῦ καί σημαντικοῦ ζητήματος. Εἶμαι βέβαιος ὅτι θά ἀντιληφθῆτε ὅτι ὑπ' αὐτό τό πνεῦμα σᾶς στέλνω αὐτό τό μήνυμα»[141].

22 ΦΕΒΡΟΥΑΡΙΟΥ 1975

Ἐν ὄψει τῆς διεξαγωγῆς τῶν δημοτικῶν ἐκλογῶν ὁ Κ. Καραμανλῆς κάμει τίς ἀκόλουθες δηλώσεις:

«Ἡ εἰς σύντομον χρονικόν διάστημα διενέργεια τῶν δημοτικῶν ἐκλογῶν ἐκρίθη ἀναγκαία διά τήν ὁλοκλήρωσιν τῆς διαδικασίας πρός ἀποκατάστασιν τῆς δημοκρατικῆς νομιμότητος εἰς τήν χώραν.

»Ἡ Κυβέρνησις δέν προτίθεται νά ὑποδείξῃ ἰδικούς της ὑποψηφίους, οὔτε νά πολιτικοποιήσῃ καθ' οἱονδήποτε τρόπον τάς ἐκλογάς, διότι πιστεύει ὅτι τοῦτο θά ἀποβῇ πρός βλάβην τοῦ θεσμοῦ τῆς τοπικῆς αὐτοδιοικήσεως. Οἱ δῆμοι καί αἱ κοινότητες, προωρισμένοι πρός διαχείρισιν τῶν τοπικῶν ὑποθέσεων καί τήν προαγωγήν τῶν τοπικῶν συμφερόντων, δέν δύνανται νά ἐκπληρώσουν ἐπιτυχῶς τήν ἀποστολήν των, παρά μόνον ἐάν παραμείνουν μακράν τῶν πολιτικῶν ἀντιθέσεων. Ἀναμένει δέ ἡ Κυβέρνησις ὅτι ἡ ἀποδοχή τῆς ἀπόψεως ταύτης θά ὁδηγήσῃ ὅλας τάς πολιτικάς παρατάξεις εἰς τήν λῆψιν ἀναλόγων ἀποφάσεων.

»Καλοῦνται, συνεπῶς, οἱ ἐκλογεῖς νά ἀναδείξουν διά τῆς ψήφου των, εἰς τήν διοίκησιν τῶν δήμων καί τῶν κοινοτήτων, πρόσωπα ἄξια νά ὑπηρετήσουν τούς ἐλευθέρους θεσμούς καί νά ἐπιλέξουν τούς καλλιτέρους καί πλέον ἱκανούς, χωρίς νά ἐπηρεασθοῦν ἀπό πολιτικά κριτήρια καί οἱασδήποτε κομματικάς ὑποδείξεις ἤ ἐπιδιώξεις».

Πάντως, σύσσωμη ἡ ἀντιπολίτευση ἐξέφρασε τή διαφωνία της μέ τή θέση τοῦ πρωθυπουργοῦ. Ὁ Γ. Μαῦρος, ἀρχηγός τῆς ΕΚ-ΝΔ, ὑπογράμμισε ὅτι τό κόμμα του θά ὑποστήριζε ὑποψηφίους τοπικούς ἄρχοντες, ἐνῶ ὁ Α. Παπανδρέου τόνισε ὅτι τό ΠΑΣΟΚ θά μετεῖχε στή διαδικασία, σέ στενή συνεργασία μέ «τίς δημοκρατικές δυνάμεις», ἀποσκοπώντας στήν ἀνάδειξη ἀρχῶν πού θά ἀγωνίζονταν γιά τήν ἀποχουντοποίηση.

22 ΦΕΒΡΟΥΑΡΙΟΥ 1975

Ὁ Κ. Καραμανλῆς ἐπιφέρει μικρῆς κλίμακας μεταβολές στή σύνθεση τῆς Κυβερνήσεως. Ἔτσι, ὁ ὡς τώρα ὑπουργός Ἐμπορίου, Ι. Μποῦτος, ὁρκίζεται ἀναπληρωτής ὑπουργός Συντονισμοῦ. Τό Ὑπουργεῖο Ἐμπορίου ἀναλαμβάνει ὁ Ι. Βαρβιτσιώτης, ὁ ὁποῖος μετακινεῖται ἀπό τή θέση τοῦ ὑφυπουργοῦ Ἐξωτερικῶν. Ὁ Κ. Χρυσανθόπουλος ἀναλαμβάνει τό Ὑπουργεῖο Κοινωνικῶν Ὑπηρεσιῶν, μετά τήν παραίτηση τοῦ Β. Δερδεμέζη, γιά λόγους ὑγείας. Παραιτεῖται — λόγω ἀσυμβιβάστου, ἀφοῦ προτάθηκε ἀπό τήν Κυβέρνηση ὡς ὑποψήφιος Ἕλληνας δικαστής στό Εὐρωπαϊκό Δικαστήριο Δικαιωμάτων τοῦ Ἀνθρώπου — ὁ ὑφυπουργός Παιδείας, Δ. Εὐρυγένης, ὁ ὁποῖος ἀντικαθίσταται ἀπό τόν Α. Ταλιαδοῦρο. Τέλος, λίγες ἡμέρες ἀργότερα θά ὁριστεῖ ὡς ὑφυπουργός Ἐξωτερικῶν ὁ Κ. Σταυρόπουλος.

24-25 ΦΕΒΡΟΥΑΡΙΟΥ 1975

Ἐξαρθρώνεται συνωμοτική κίνηση στελεχῶν τοῦ Στρατοῦ, πού ἀποσκοποῦσε στήν ἀνατροπή τοῦ δημοκρατικοῦ καθεστῶτος.

Τό πρωί τῆς 24ης Φεβρουαρίου, εὐθύς μετά τήν ἔλευση πληροφοριῶν γιά ἐπικείμενη ἐκδήλωση στρατιωτικοῦ κινήματος, συγκροτήθηκε σύσκεψη ὑπό τήν προεδρία τοῦ Κ. Καραμανλῆ καί μέ τή συμμετοχή τοῦ ὑπουργοῦ Ἐθνικῆς Ἀμύνης, Ε. Ἀβέρωφ, τοῦ Ἀρχηγοῦ Ἐνόπλων Δυνάμεων, στρατηγοῦ Δ. Ἀρμπούζη, καθώς καί τῶν ἀρχηγῶν τῶν τριῶν ὅπλων, ἀντιστρατήγου Α. Ντάβου, ἀντιναυάρχου Κ. Ἐγκολφόπουλου καί ἀντιπτεράρχου Π. Οἰκονόμου, κατά τήν ὁποία ἀποφασίστηκε νά τεθοῦν οἱ Ἔνοπλες Δυνάμεις σέ κατάσταση γενικῆς ἐπιφυλακῆς, ὥστε νά παρακωλυθοῦν οἱ κινήσεις τῶν συνωμοτῶν. Παράλληλα, διενεργήθηκαν συλλήψεις ὑπόπτων γιά συμμετοχή στό σχεδιαζόμενο κίνημα, οἱ ὁποῖες συνεχίστηκαν καί ὁλοκληρώθηκαν τήν ἑπομένη. Συνελήφθησαν συνολικά 37 ἀξιωματικοί, ἐν ἐνεργείᾳ, σέ διαθεσιμότητα ἤ ἀπόστρατοι, πού ἀνῆκαν ὅλοι στίς τάξεις τοῦ Στρατοῦ Ξηρᾶς. Τό κίνημα προοριζόταν νά ἐκδηλωθεῖ τό βράδυ τῆς 24ης Φεβρουαρίου. Ὡστόσο, οἱ συνωμότες εἶχαν ἀποτύχει νά ἐξασφαλίσουν σημαντική ὑποστήριξη μεταξύ τῶν συναδέλφων τους στό Στρατό, τό Ναυτικό καί τήν Ἀεροπορία, ἐνῶ ὄργανα τῆς ΚΥΠ εἶχαν ἤδη εἰσχωρήσει στίς τάξεις τους καί τούς παρακολουθοῦσαν στενά.

Τό βράδυ τῆς 24ης Φεβρουαρίου, καθώς εἶχε ἤδη ἀρχίσει ἡ ἐξάρθρωση τῆς συνωμοσίας, ἀνακοινώθηκαν ἀπό τό ραδιόφωνο καί τήν τηλεόραση τά ἀκόλουθα:

«Ὁ πρόεδρος τῆς Κυβερνήσεως διέταξε μερικήν ἐπιφυλακήν, λόγῳ τοῦ ὅτι ὑπῆρχον πληροφορίαι ὅτι ὡρισμένοι ἀμετανόητοι ἀξιωματικοί, συνδεόμενοι μέ τούς ὑποδίκους τοῦ δικτατορικοῦ καθεστῶτος ἐκινοῦντο συνωμοτικῶς.

»Η κατάστασις τελεῖ ὑπό τόν πλήρη ἔλεγχον τῆς Κυβερνήσεως, καθ' ὅλην δέ τήν χώραν ἐπικρατεῖ ἀπόλυτος τάξις καί ἀσφάλεια.

»Συνεπῶς οὐδεμία ἀνησυχία δικαιολογεῖται, ὅλαι δέ αἱ φῆμαι περί ἄλλων κινήσεων ἤ κινδύνων προερχομένων ἐκ τοῦ ἐξωτερικοῦ, εἶναι καθ' ὁλοκληρίαν ἀνυπόστατοι».

Στίς 21.30΄ τῆς ἴδιας ἡμέρας, τό Ὑπουργεῖο Ἐθνικῆς Ἀμύνης ἀνακοίνωσε τά ἑξῆς:

«Κατόπιν συγκεκριμένων πληροφοριῶν περί συνωμοτικῶν κινήσεων ἐλαχίστων ἀξιωματικῶν, ἀπεφασίσθη ἡ λῆψις μερικῶν ἐκτάκτων μέτρων. Μεταξύ τῶν μέτρων τούτων περιλαμβάνεται καί ἡ ἐπιφυλακή τῶν φρουρῶν τοῦ λεκανοπεδίου Ἀττικῆς.

»Τά μέτρα ἀπεφασίσθησαν κατόπιν εἰσηγήσεως τοῦ ὑπουργοῦ Ἐθνικῆς Ἀμύνης εἰς σύσκεψιν τῆς ἡγεσίας τῶν Ἐνόπλων Δυνάμεων, σύσκεψιν ἥτις ἔλαβε χώραν περί τήν μεσημβρίαν τῆς Δευτέρας 24 τρ. ὑπό τήν προεδρίαν τοῦ πρωθυπουργοῦ κ. Καραμανλῆ.

»Αἱ φῆμαι αἱ ὁποῖαι ἐκυκλοφόρησαν κατόπιν τούτου περί κάπως εὐρυτέρας ἐκδηλώσεως ἀπειθαρχίας εἰς τό Στράτευμα, οὐδόλως ἀνταποκρίνονται πρός τήν πραγματικότητα καί οὐδ' ἐπί στιγμήν ἔθεσαν θέμα διαταράξεως τῆς τάξεως, εἰς οἱανδήποτε φρουράν τῆς χώρας.

»Βεβαιοῦται κατηγορηματικῶς, ὅτι πρόκειται περί ἀνοήτων κινήσεων ἐλαχίστων ἀμετανοήτων, συνδεομένων μέ τούς συλληφθέντας πρωτεργάτας τῆς δικτατορίας.

»Εἰς τά πλαίσια τῆς ἀποκατασταθείσης δημοκρατικῆς ὁμαλότητος, ἡ ἡγεσία τῶν Ἐνόπλων Δυνάμεων λαμβάνει καί θά λάβη τά ἐνδεικνυόμενα προληπτικά μέτρα, ἀποφασισμένη νά πατάξη ἀμειλίκτως οἱονδήποτε παρεκκλίνη ἀπό τήν ὁδόν τοῦ καθήκοντος καί τῆς τιμῆς».

Στίς 22.00΄, ἐμφανίστηκε στήν τηλεόραση ὁ ὑπουργός Ἐθνικῆς Ἀμύνης, Ε. Ἀβέρωφ (ὁ ὁποῖος εἶχε ἀποχωρήσει ἀπό τό δεῖπνο πρός τιμήν τοῦ Γάλλου ὑπουργοῦ Ἐξωτερικῶν, πού ἐπισκεπτόταν τήν Ἑλλάδα). Ὁ Ε. Ἀβέρωφ ἀνέγνωσε τήν ἀνακοίνωση τοῦ Ὑπουργείου του καί διαβεβαίωσε τόν ἑλληνικό λαό ὅτι δέν ὑπῆρχε λόγος ἀνησυχίας, καθώς ἡ συνωμοσία τῶν ὀλιγάριθμων νοσταλγῶν τῆς δικτατορίας εἶχε ἐξαρθρωθεῖ καί ἡ Κυβέρνηση ἔλεγχε πλήρως τήν κατάσταση.

Ὁ Κ. Καραμανλῆς θά ἐνημερώσει τήν κοινή γνώμη στίς 25 Φεβρουαρίου:

«Ἄφρονες κινήσεις εἰς τόν Στρατόν μερικῶν νοσταλγῶν τῆς τυραννίας ἐπεσημάνθησαν χθές ἐγκαίρως. Καί ἐπατάχθησαν ἀμέσως μέ τήν ἐπιβαλλομένην αὐστηρότητα. Αἱ διεξαγόμεναι ἀνακρίσεις θά ἀποκαλύψουν ὅλας τάς πτυχάς τοῦ ἀνοήτου ἐγχειρήματος. Ἡ Ἐθνική Ἀντιπροσωπεία, ἀλλά καί ἡ κοινή γνώμη θά ἐνημερωθοῦν πλήρως τό ταχύτερον δυνατόν· εἰς δέ τούς ἐνεχομένους θά ἐπιβληθοῦν παραδειγματικαί τιμωρίαι. Ἐξ ἄλλου ἡ Κυβέρνησις θά λάβη ἐντός τῶν ἡμερῶν τά μέτρα τά ὁποῖα εἶχε προαποφασίσει — καί τά ὁποῖα ἴσως παρώθησαν τούς συνωμοτοῦντας νά κινηθοῦν — τόσον διά τήν ὁριστικήν ἐξάλειψιν τυχόν παραμενόντων καρκινωμάτων, ὅσον καί πρό παντός διά τήν ποιοτικήν βελτίωσιν τοῦ Στρατεύματος.

»Ἐπιθυμῶ πάντως νά διαβεβαιώσω τόν λαόν ὅτι:

»Ἡ ἔκτασις τῆς παταχθείσης κινήσεως ὑπῆρξε καθ' ὅλας τάς ἐνδείξεις περιωρισμένη.

»Τό ὑψηλόν φρόνημα καί ἡ νομιμοφροσύνη τῶν Ἐνόπλων Δυνάμεων ἀπεδείχθη διά μίαν ἀκόμη φοράν, μέ τήν ἄμεσον ἀπομόνωσιν τῶν ὀλίγων συνωμοτούντων καί τήν τυφλήν ὑπακοήν ὅλων τῶν ὅπλων εἰς τήν δημοκρατικήν Κυβέρνησιν τῆς χώρας.

»Οἱαδήποτε ἀνησυχία ὄχι μόνον δέν δικαιολογεῖται ἐκ τῶν πραγμάτων, ἀλλ' ὑποβοηθεῖ ὅσους ἐπιχειροῦν νά ὑπονομεύσουν τήν μεγάλην συλλογικήν προσπάθειαν τήν ὁποίαν καταβάλλει τό ἔθνος, πρός ἀντιμετώπισιν τῶν σοβαρῶν προβλημάτων εἰς ὅλους τούς τομεῖς».

Τήν ἴδια ἡμέρα πραγματοποιήθηκε σύσκεψη ὑπό τήν προεδρία τοῦ Κ. Καραμανλῆ καί μέ τή συμμετοχή τῶν ὑπουργῶν Ἐθνικῆς Ἀμύνης καί Δημοσίας Τάξεως, καθώς καί ἡγετικῶν στελεχῶν τῶν Ἐνόπλων Δυνάμεων. Σέ ἀνακοίνωση πού ἐκδόθηκε ἀπό τό Ὑπουργεῖο Ἐθνικῆς Ἀμύνης, ἀμέσως μετά, ἀναφερόταν μεταξύ ἄλλων:

«Ἐκ τῶν ὑπαρχόντων εἰς χεῖρας τῆς ἡγεσίας τῶν Ἐνόπλων Δυνάμεων στοιχείων εἶναι δυνατόν νά δηλωθῆ ὅτι ἡ κίνησις περιωρίζετο εἰς μικρόν ἀριθμόν ἀξιωματικῶν καί ὅτι εἰς οὐδεμίαν φρουράν εὗρεν ἀνταπόκρισιν. Τά ἔκτακτα μέτρα τά ὁποῖα ἐλήφθησαν δέν ἀπέβλεπαν εἰς τήν ἀντιμετώπισιν οἱουδήποτε γενικωτέρου κινδύνου, διότι τοιοῦτον θέμα οὐδ' ἐπί στιγμήν ἀνέκυψεν. Ἐλήφθησαν προληπτικῶς, διά κάθε ἐνδεχόμενον καί διά νά διευκολυνθῆ ἡ ἐπισήμανσις καί ἡ σύλληψις τῶν ἐνεχομένων ἀξιωματικῶν.

»Τό Ὑπουργεῖον Ἐθνικῆς Ἀμύνης εἶναι εἰς θέσιν νά παράσχη καί πάλιν τήν διαβεβαίωσιν ὅτι αἱ Ἔνοπλοι Δυνάμεις εἶναι ἀφοσιωμέναι εἰς τά καθήκοντά των καί πειθαρχοῦν ἀπολύτως εἰς τήν νόμιμον Κυβέρνησιν τῆς χώρας».

Στίς 28 Φεβρουαρίου, ἡ Κυβέρνηση θά ἐνημερώσει τήν Ἐθνική Ἀντιπροσωπεία γιά τήν ἀποτυχημένη κίνηση στό στράτευμα. Ὁ ὑπουργός Ἐθνικῆς Ἀμύνης, Ε. Ἀβέρωφ, ἔκαμε ἀνασκόπηση τῆς πολιτικῆς τῆς Κυβερνήσεως στίς Ἔνοπλες Δυνάμεις καί ἀναφέρθηκε στήν προσπάθειά της νά διασφαλίσει τή νομιμοφροσύνη τοῦ στρατεύματος, χωρίς νά πλήξει τό ἀξιόμαχό του σέ ὥρα ἐθνικῆς κρίσεως. Ἀκόμη, τόνισε ὅτι οἱ Ἔνοπλες Δυνάμεις ἦταν νομιμόφρονες καί ἀφοσιωμένες στά καθήκοντά τους, ὅτι μικρός ἀριθμός ἀξιωματικῶν ἐμπλέκονταν στό κίνημα καί ὅτι οἱ συνάδελφοί τους εἶχαν ἀρνηθεῖ νά συμμετάσχουν. Ἡ Κυβέρνηση εἶχε ἀπό καιρό πληροφορίες γιά τούς ἐπίδοξους ἀνατροπεῖς, ἔλεγχε τήν κατάσταση καί οἱ δημοκρατικοί θεσμοί ἦταν ἀσφαλεῖς.

Ἀπαντώντας, ὁ ἀρχηγός τῆς ΕΚ-ΝΔ, Γ. Μαῦρος, ἄσκησε κριτική στήν Κυβέρνηση, ἀφοῦ, ὅπως εἶπε, πανίσχυρη μετεκλογικά, δέν εἶχε φροντίσει νά λάβει μέτρα ὥστε νά μήν μποροῦν οἱ νοσταλγοί τῆς χούντας νά ὀργανώσουν κίνημα ὀκτώ μῆνες μετά τήν κατάρρευση τοῦ δικτατορικοῦ καθεστῶτος. Ἐάν, σημείωσε, ἦταν ὁ ἴδιος στή θέση τοῦ ὑπουργοῦ Ἀμύνης, θά εἶχε παραιτηθεῖ. Ζήτησε τή διεξαγωγή τῶν δικῶν τῶν πρωταιτίων τῆς χούντας — γιά τήν ὁποία εἶπε ὅτι εἶχε καθυστερήσει ὑπερβολικά, μέ εὐθύνη τῆς Κυβερνήσεως. Χωρίς τήν κάθαρση, τόνισε, δέν θά μποροῦσε νά θεμελιωθεῖ σέ ἀσφαλεῖς βάσεις ἡ δημοκρατία. Ὁ πρόεδρος τοῦ ΠΑΣΟΚ, Α. Παπανδρέου, σημείωσε ὅτι ἦταν ἀνήσυχος ἀπό τό γεγονός ὅτι οἱ ἐπίδοξοι ἀνατροπεῖς εἶχαν καταφέρει νά ὀργανώσουν τή συνωμοσία τους. Οἱ διαβεβαιώσεις τοῦ Ε. Ἀβέρωφ περί ἐλέγχου τῆς καταστάσεως ἀπό τήν Κυβέρνηση δέν τόν ἔπειθαν, γιατί εἶχαν διατυπωθεῖ καί πρίν. Σημείωσε, ἐπίσης, ὅτι τό κίνημα εἶχε ὀργανωθεῖ μέ τήν ὑποστήριξη ἀμερικανικῶν ὑπηρεσιῶν καί συνεπῶς ὁ κίνδυνος δέν εἶχε ἐκλείψει μέ τήν ἀποκάλυψή του. Ἡ Ἑλλάδα, συνέχισε, ὄφειλε νά ἀποχωρήσει ἀπό τό στρατιωτικό σκέλος τοῦ ΝΑΤΟ, ἐνῶ ἔπρεπε νά διεξαχθοῦν οἱ δίκες τῶν πρωταιτίων καί νά ἀποστρατευθοῦν οἱ φιλοχουντικοί ἀξιωματικοί. Στήν κάθαρση ἐπέμεινε καί ὁ πρόεδρος τῆς ΕΔΑ, Η. Ἡλιοῦ, ὁ ὁποῖος μάλιστα ζήτησε καί τήν παραίτηση τοῦ Ε. Ἀβέρωφ.

Κατόπιν, τό λόγο πῆρε ὁ Κ. Καραμανλῆς:

«Θά ὁμιλήσω δι' ὀλίγων, διότι τό ἱστορικόν τῆς ὑποθέσεως αὐτῆς τό ἐξέθεσεν ὁ ὑπουργός Ἐθνικῆς Ἀμύνης. Ἀπό τήν ἔκθεσιν αὐτήν προκύπτει κατά τρόπον ἀναμφισβήτητον: πρῶτον, ὅτι ἡ Κυβέρνησις εἶχε καί ἔχει πλήρη τόν ἔλεγχον τῆς καταστάσεως, δεύτερον, ὅτι οἱ συνωμόται δέν εὗρον ἐρείσματα εἰς τάς Ἐνόπλους Δυνάμεις, αἱ ὁποῖαι εἶναι ἀφωσιωμέναι εἰς τά ἔργα των, τρίτον, ὅτι ἡ Κυβέρνησις εἶχεν ὑπό παρακολούθησιν τούς ὑπόπτους, ἐν ὄψει μελλοντικῆς ἀποστρατεύσεώς των καί, τέταρτον καί σπουδαιότερον, ὅτι ἡ Κυβέρνησις, ἐνεργήσασα κεραυνοβόλως, ἐξήρθρωσε τήν συνωμοσίαν πρίν κἄν ἐκδηλωθῆ.

»Αἱ διαπιστώσεις αὐταί, κύριοι συνάδελφοι, θά ἔπρεπε νά εἶχον προκαλέσει τήν ἱκανοποίησιν καί αὐτῆς τῆς ἀντιπολιτεύσεως, ἐάν ἡ τελευταία αὐτή δέν ἦτο ἀποφασισμένη νά ἐπικρίνῃ τήν Κυβέρνησιν καί ἐκεῖ ὅπου θά ὤφειλε νά τήν συγχαρῇ. Ἡ συμπεριφορά της, μοῦ θυμίζει μίαν φράσιν τοῦ Ἰάγου εἰς τόν Σαίξπηρ, πού λέγει: "Δέν εἶμαι τίποτε, ἐάν δέν κατακρίνω".

»Κύριοι βουλευταί, πιστεύω ὅτι αἱ συζητήσεις ἐπί θεμάτων, τά ὁποῖα εἶναι λεπτά καί εὐαίσθητα, ὅπως τό θέμα τῶν Ἐνόπλων Δυνάμεων, πρέπει νά μή γίνωνται ἀντικείμενον κομματικῆς ἐκμεταλλεύσεως καί μάλιστα εἰς ὥρας ἐθνικῶς κρισίμους. Πρέπει νά διεξάγωνται ψυχραίμως καί μέ ὑψηλόν αἴσθημα εὐθύνης διά νά μήν παραβλάπτωνται τά συμφέροντα τῆς χώρας. Ἡ ἀντιπολίτευσις κατελόγισεν εὐθύνας εἰς τήν Κυβέρνησιν καί θά ἀνέμενε προφανῶς ὅτι ἡ Κυβέρνησις θά προσήρχετο εἰς τήν Βουλήν διά νά ἀπολογηθῆ. Ἀλλά ἡ Κυβέρνησις, κύριοι συνάδελφοι, δέν αἰσθάνεται τήν ἀνάγκην ν' ἀπολογηθῆ. Διότι ἔχει τό αἴσθημα ὅτι ἐξετέλεσεν τό καθῆκον της. Καί τό ἐξετέλεσε κατά τρόπον ἐπιτυχῆ. Ἡ Κυβέρνησις προσέρχεται εἰς τήν Βουλήν διά νά ἐνημερώσῃ τό Σῶμα, νά ζητήσῃ τήν ἐπιδοκιμασίαν του δι' ὅσα ἔπραξεν. Καί νά ζητήσῃ τήν συμπαράστασιν δι' ὅσα προτίθεται νά πράξῃ. Καί παρέχει εἰς τήν Βουλήν καί ἰδιαιτέρως εἰς τήν ἀντιπολίτευσιν τήν διαβεβαίωσιν ὅτι εἶναι ἀποφασισμένη νά πράξῃ, ὅ,τι ἐπιβάλλεται διά νά ἀπαλλάξῃ τόν στρατόν ἀπό τά ἐναπομείναντα καρκινώματα καί νά τόν καταστήσῃ ἄξιον τῆς ἀποστολῆς του. Ἡ Κυβέρνησις ὑπέστη — καί ἦτο φυσικόν νά ὑφίσταται — τάς ἐπικρίσεις τῆς ἀντιπολιτεύσεως, διότι ὅπως εἶπα καί προηγουμένως ἡ ἀντιπολίτευσις ἔχει ἀνάγκην, ἀκόμη καί ὅταν συμφωνῇ, νά εὑρίσκῃ ἕνα τρόπον νά διαφοροποιῇ τήν θέσιν της ἀπό τήν Κυβέρνησιν.

»Θά ἀναφερθῶ καί πάλιν εἰς αὐτό τό ὁποῖον εἶπεν ἕνας Γάλλος δημοσιολόγος — ὅτι δηλαδή ἡ ἀντιπολίτευσις εἶναι ἀδύνατος χωρίς μίαν δόσιν δημαγωγίας. Διότι ἡ ἀντιπολίτευσις εἶναι ὑποχρεωμένη νά ἐπικρίνῃ καί ἐκεῖνα ἀκόμη, τά ὁποῖα θά ἔκαμε ἡ ἰδία ἐάν εὑρίσκετο εἰς τήν ἐξουσίαν.

»Ὁμολογῶ, ὅμως, ὅτι, εἰς τήν παροῦσαν περίπτωσιν αἱ ἐπικρίσεις διετυπώθησαν κατά τρόπον μετριοπαθῆ, κατά τρόπον ἀποδεικνύοντα ὅτι ἡ ἀντιπολίτευσις ἔχει συνείδησιν τῶν δυσχερειῶν, τάς ὁποίας ἀντιμετωπίζει ἡ Κυβέρνησις, χειριζομένη κρίσιμα καί δύσκολα προβλήματα.

»Ἐπεκρίθη ἡ Κυβέρνησις, διά κάτι τό ὁποῖον θά ἦτο δυνατόν νά συμβῇ εἰς οἱανδήποτε χώραν καί μάλιστα εἰς μίαν χώραν, τῆς ὁποίας ὁ στρατός, λόγῳ τῆς περιπετείας ἀπό τήν ὁποίαν διῆλθε, εἶναι φυσικόν νά κατέχεται ἀπό μίαν ἰδιότυπον ψυχολογίαν.

»Ἡ ἀντιπολίτευσις κατελόγισεν ἰδιαίτερα εὐθύνας εἰς τόν ὑπουργόν Ἐθνικῆς Ἀμύνης. Καί μάλιστα ὁ καθ' ὅλα τά ἄλλα — ἐκτός τῶν ἰδεῶν του — συμπαθέστατος κ. Ἡλιοῦ ἐξαπέλυσε προσωπικήν ἐπίθεσιν ἐναντίον του, ἐπικαλούμενος ἀκριβῆ ἢ ἀνακριβῆ δημοσιεύματα.

»Ἐπιθυμῶ νά πληροφορήσω τήν Βουλήν, ὅτι εἰς τήν Κυβέρνησιν δέν ὑπάρχουν στεγανά διαμερίσματα καί ὅτι ἡ πολιτική, ἡ ὁποία ἐφηρμόσθη στόν τομέα αὐτόν, εἶναι κυβερνητική πολιτική, τήν ὁποίαν ἐφήρμοσεν ὁ ὑπουργός τῆς Ἐθνικῆς Ἀμύνης εὐσυνειδήτως.

»Συγκεκριμένα, ἡ ἀντιπολίτευσις κατελόγισεν εὐθύνας εἰς τήν Κυβέρνησιν, διά τό ὅτι δέν ἀπεμάκρυνε ἐγκαίρως τούς θεωρουμένους ὡς ἀμετανοήτους ἀξιωματικούς. Ἡ Κυβέρνησις, ὅμως, ὤφειλε νά ἀκολουθήσῃ μίαν διαδικασίαν, ἡ ὁποία, ἀφ' ἑνός μέν θά παρεῖχε μείζονα ἀσφάλειαν, ἀφ' ἑτέρου δέ, θά ἦτο σύννομος. Πρός τοῦτο, ἡ Κυβέρνησις ἔθεσεν ὑπό παρακολούθησιν τούς ὑπόπτους — δι' αὐτό ἄλλωστε καί ἀπεκαλύφθη ἐγκαίρως ἡ συνωμοσία — καί ἐπροτίθετο, ἐπισπεύδουσα τάς ἐτησίας κρίσεις, νά τούς ἀποστρατεύσῃ.

»Ὅπως γνωρίζετε, κύριοι συνάδελφοι, εἰς τήν πολιτικήν, αἱ ἴδιαι ἐνέργειαι γενησόμεναι εἰς διάφορον χρόνον, προκαλοῦν διαφορετικά ἀποτελέσματα.

»Ἡ Κυβέρνησις, διαθέτουσα περισσότερα στοιχεῖα ἀπό ὅσα ἔχει ἡ ἀντιπολίτευσις, ἔκρινε ὅτι αὐτός ἦτο ὁ ὀρθός τρόπος ἀντιμετωπίσεως ἑνός κρισίμου προβλήματος, τήν ὕπαρξιν τοῦ ὁποίου ἐγνώριζεν καλῶς. Δέν νομίζω

ὅτι ἔχω ἀνάγκην νά εἴπω πρός τήν Βουλήν, ὅτι ἡ Κυβέρνησις ἦτο ὑποχρεωμένη, πρίν ἤ λάβη μέτρα δραματικά διά τήν ὁριστικήν ἐξυγίανσιν τοῦ στρατεύματος, νά θέση ὑπό τόν πλήρη ἔλεγχόν της, διά διαδοχικῶν ἀλλαγῶν, τάς Ἐνόπλους Δυνάμεις τῆς χώρας. Ἂν ἡ Κυβέρνησις ἐνήργει μέ σπουδήν, ὑπό τήν πίεσιν τῆς κοινῆς γνώμης, κατά τρόπον ἄκαιρον, θά ἦτο δυνατόν νά εἴχαμεν ἀποτελέσματα ἀντίθετα ἀπό τά ἐπιδιωκόμενα.

»Γνωρίζετε, ἄλλωστε, κύριοι συνάδελφοι, ὅτι ὁ ὁμιλῶν, εἶναι περισσότερον ἀπό ὅλους σας ἐκτεθειμένος εἰς τήν μῆνιν τῆς χούντας. Πιστεύετε — σᾶς ἐρωτῶ — ὅτι ἄν δέν ὑπῆρχαν πραγματικές δυσχέρειες, θά ἀπέφευγα νά λάβω τά μέτρα ἐκεῖνα, τά ὁποῖα, πέραν τῶν ἄλλων, θά ἐπροστάτευαν καί τήν προσωπικήν μου ἀσφάλειαν; Γνωρίζετε — ἤ ἐάν δέν γνωρίζετε, πρέπει νά ὑποπτεύεσθε — ὅτι ἀντιμετώπισα κατ' ἐπανάληψιν θέμα προσωπικῆς ἀσφαλείας.

»Θ. Ἀνδρεάδης: Δι' αὐτό χρειάζονται δρακόντεια μέτρα.

»Κ. Καραμανλῆς: *Θά ἐνημερώσω, ἐν συνεχείᾳ, τήν Βουλήν ἐπ' αὐτῶν, τά ὁποῖα προτίθεται νά πράξη ἡ Κυβέρνησις καί διά τά ὁποῖα ἀκριβῶς ἐζήτησα τήν συμπαράστασιν ὅλων σας.*

»Πολλοί βουλευταί (Ἐξ ὅλων τῶν πτερύγων). Τήν ἔχετε, τήν ἔχετε.

»Κ. Καραμανλῆς: *Κύριοι βουλευταί, πρέπει νά γνωρίζετε ὅτι σέ συζητήσεις αὐτοῦ τοῦ εἴδους ἡ Κυβέρνησις μειονεκτεῖ πάντοτε ἔναντι τῆς ἀντιπολιτεύσεως. Διότι ἀντιμετωπίζει πάντοτε μίαν δυσχέρειαν: τήν δυσχέρειαν νά μή δύναται νά ἐπικαλεσθῆ ἐπιχειρήματα, τά ὁποῖα θά ἐδικαίωναν μέν τήν πολιτικήν της, ἀλλά θά ἦτο δυνατόν νά βλάψουν τά συμφέροντα τῆς χώρας. Καί πρέπει νά σᾶς εἴπω ὅτι ἡ Κυβέρνησίς μου ἔχει τοιαῦτα ἐπιχειρήματα, δέν θά τά χρησιμοποιήσω ὅμως. Διότι, ὅπως γνωρίζετε, δέν ἀνήκω εἰς τήν κατηγορίαν τῶν πολιτικῶν ἐκείνων, οἱ ὁποῖοι, διά νά ἀποφύγουν τάς ἐπικρίσεις, ἠμπορεῖ νά βλάψουν τόν τόπον τους.*

»Κύριοι βουλευταί, τό θνησιγενές κίνημα, ὅσον καί ἄν ὑπῆρξεν ὀδυνηρόν, ὑπῆρξεν περιωρισμένον εἰς ἔκτασιν.

»Ὡρισμένοι ἔξαλλοι ἀξιωματικοί, εἴτε διότι ἐνοστάλγησαν δόξας τοῦ παρελθόντος, εἴτε διότι κατείχοντο ἀπό τόν φόβον τῆς προσωπικῆς των τύχης, ἐσχεδίασαν ἕνα ἀνόητον ὅσον καί ἐγκληματικόν κίνημα, τό ὁποῖον ὅμως οὐδεμίαν εὗρεν ἀπήχησιν εἰς τάς Ἐνόπλους Δυνάμεις. Καί πρέπει νά αἰσθανώμεθα ἱκανοποίησιν, ὄχι μόνον διότι ἡ ἄφρων αὐτή ἀπόπειρα κατεπνίγη ἐν τῇ γενέσει της, ἀλλά διότι αἱ Ἔνοπλοι Δυνάμεις τῆς χώρας τήν ἀπεμόνωσαν καί ἀπέδειξαν τήν νομιμοφροσύνην των πρός τήν Κυβέρνησιν καί τήν δημοκρατίαν.

»Δέν ἠμπορῶ, ὡς ἐκ τούτου, νά μή ἐκφράσω τήν λύπην μου διότι ὡρισμένοι ὑπεύθυνοι ἤ ἀνεύθυνοι κύκλοι καί ἰδίως ὁ τύπος, ἐγχώριος καί ξένος, προσεπάθησαν νά μεγαλοποιήσουν τήν ἀποτυχοῦσαν ἀπόπειραν, ἐπί ζημίᾳ τῶν ἐθνικῶν μας συμφερόντων. Ἐκυκλοφόρησαν τάς πλέον ἀπιθάνους φήμας καί ἐνεφάνισαν τάς Ἐνόπλους Δυνάμεις τῆς χώρας ἐν ἀποσυνθέσει καί τήν δημοκρατίαν ἐν Ἑλλάδι ἐπισφαλῆ. Καί μάλιστα εἰς μίαν στιγμήν κατά τήν ὁποίαν — ὅπως ἐτόνισεν καί ὁ κ. Μαῦρος — ἡ Ἑλλάς ἀντιμετωπίζει κρίσιμα ἐθνικά θέματα καί ἐξωτερικούς κινδύνους. Ὅλα δέ αὐτά παρά τά σαφῆ καί ἔγκαιρα ἀνακοινωθέντα τῆς Κυβερνήσεως, τά ὁποῖα ἔδιδαν καί τήν ἔκτασιν καί τήν φύσιν τῆς ἀποπείρας. Χωρίς νά ἀποκλείω ἀκόμη καί τόν δόλον εἰς τήν περίπτωσιν αὐτήν, εἶμαι ὑποχρεωμένος νά καταλογίσω τοὐλάχιστον ἐπιπολαιότητα, ἀσύγγνωστον ἀνευθυνότητα.

»Κύριοι βουλευταί, ἡ Κυβέρνησις, ἡ ὁποία ἀποκατέστησε ἀνώδυνα τήν δημοκρατίαν εἰς τόν τόπον μας, γνωρίζει καί πῶς δύναται καί πῶς πρέπει νά τήν προστατεύση.

»Εἶναι βέβαια αὐτονόητον ὅτι, εἰς τήν προσπάθειάν της αὐτήν, ἔχει ἀνάγκην τῆς συμπαραστάσεως ὅλων τῶν Ἑλλήνων καί διαπιστώνω μέ ἱκανοποίησιν ὅτι ἡ ἀντιπολίτευσις κατανοεῖ τήν ἀνάγκην αὐτήν.

»Ἡ Κυβέρνησις, πέραν τῆς παραδειγματικῆς τιμωρίας τῶν ἐνεχομένων ἀξιωματικῶν, θά λάβη ὡρισμένα μέτρα, τά ὁποῖα εἶχεν ἤδη ἀποφασίσει καί τά ὁποῖα δέν ἔχουν ἄμεσον σχέσιν μέ τήν ἀποτυχοῦσαν κίνησιν. Πρῶτον θ' ἀπαλλάξη τάς Ἐνόπλους Δυνάμεις ἀπό τούς ἀμετανοήτους νοσταλγούς τῆς δικτατορίας· δεύτερον, θ' ἀναδιαρθρώση τάς ἡγετικάς θέσεις τοῦ στρατεύματος καί, τρίτον, θά ἐπαναφέρη σημαντικόν ἀριθμόν ἀξιωματικῶν, βάσει τοῦ νόμου 197/1974.

»Πέραν αὐτῶν ἡ Κυβέρνησις θά πράξη πᾶν ὅ,τι ἐπιβάλλεται διά νά καταστήση — ὅπως ἐτόνισα καί ἄλλοτε — τάς Ἐνόπλους Δυνάμεις ἀσπίδα καί καύχημα τοῦ Ἔθνους.

»Εἷς Βουλευτής (ἐπιχειρεῖ διακοπήν μή ἀκουόμενος).

»Κ. Καραμανλῆς: *Καί ἀπαντῶν εἰς τήν ὑπόθεσιν διά νά μήν εἴπω διαμαρτυρίαν, ἡ ὁποία ἠκούσθη ἀπό τήν πλευράν ἐκείνην, ἐπιθυμῶ νά εἴπω εἰς τόν διακόψαντα ὅτι στήν πολιτική ὑπάρχουν πράγματα τά ὁποῖα γίνονται χωρίς νά λέγωνται, ὅπως ὑπάρχουν καί πράγματα τά ὁποῖα λέγονται χωρίς νά γίνωνται.*

»Κύριοι βουλευταί, ἔχω μακράν πεῖραν καί λέγεται ὅτι ἔχω καί πολιτικήν διαίσθησιν. Ἀλλά πρό παντός, λόγῳ τῆς θέσεως τήν ὁποίαν κατέχω, γίνομαι πολλάκις ἀποδέκτης ὡρισμένων μηνυμάτων, τά ὁποῖα δέν φθάνουν εἰς ὅλους καί τά ὁποῖα μοῦ ἐπιτρέπουν νά ἐκτιμῶ ἀσφαλέστερα δεδομένας καταστάσεις ὅπως ἡ σημερινή. Ἐτόνισα κατ' ἐπανάληψιν — καί θά τό ἐπαναλαμβάνω, ἕως ὅτου γίνη συνείδησις ὅλων τῶν Ἑλλήνων καί ἰδιαίτερα τῶν θερμοαίμων — ὅτι: ἡ δημοκρατία δέν κινδυνεύει μόνον ἀπό τήν χούντα. Αὐτή, ἐάν δέν κατέστη ἀκόμη, θά καταστῆ ταχέως ἀκίνδυνος διά τήν δημοκρατίαν. Κινδυνεύει ὅμως — ὅπως διδάσκει ἡ ἱστορία — καί ἀπό τήν κατάχρησιν τῶν ἐλευθεριῶν, τάς ὁποίας μᾶς προσφέρει τό λαμπρόν αὐτό πολίτευμα. Αἱ ὑπερβολαί τῶν δημαγωγῶν, αἱ αὐθαιρεσίαι τῶν φανατικῶν καί αἱ προκλήσεις τῶν ἀναρχικῶν ὑπονομεύουν τήν δημοκρατίαν. Ἡ δημοκρατία, ὡς γνωστόν, εἶναι τό πολίτευμα τοῦ μέτρου καί δέν ἀντέχει εἰς τά πάθη καί τάς ἀκρότητας, πού διασποῦν τήν ἑνότητα τοῦ ἔθνους. Καί γνωρίζετε ὅλοι σας ὅτι αὐτήν τήν στιγμήν ἡ ἐθνική ἑνότης καί ἡ κοινωνική γαλήνη εἶναι ὅσον ποτέ ἀπαραίτητοι διά νά θεμελιώσωμεν τήν δημοκρατίαν καί νά ἀντιμετωπίσωμεν τούς θανασίμους κινδύνους πού μᾶς ἀπειλοῦν.

»Θά κάμω μίαν ἀναδρομήν, ἐπανερχόμενος εἰς τά μέτρα, τά ὁποῖα ἐδήλωσα ὅτι προτίθεται νά λάβη ἡ Κυβέρνησις. Τά μέτρα αὐτά ἀπεφασίσθησαν πρό καιροῦ καί ἀνέμενα τόν κατάλληλον χρόνον διά τήν ἐφαρμογήν των. Νομίζω, ὅτι αὐτό θά ἠδύνατο νά τό ἐπιβεβαιώση καί ὁ συνάδελφος κ. Πεσμαζόγλου, μέ τόν ὁποῖον συμπτωματικῶς εἰ-

χον μίαν σχετικήν συνομιλίαν πρό δέκα ήμερῶν. Διεπίστωσα ὅτι κατείχετο ἀπό ὡρισμένας ἀνησυχίας. Τόν ἐπληροφόρησα, ὅτι ἡ Κυβέρνησις συντόμως θά θέση εἰς ἐφαρμογήν ὡρισμένα μέτρα ἱκανά νά διαλύσουν πᾶσαν ἀνησυχίαν.

»Ἀλλά, κύριοι συνάδελφοι, μέχρι τῶν μέτρων, τά ὁποῖα θά λάβη ἡ Κυβέρνησις, διά νά παύση ὁ στρατός ν' ἀποτελῆ πρόβλημα, ἀπαιτεῖται καί εἰλικρινής συναδέλφωσις λαοῦ καί στρατοῦ. Πρέπει οἱ μέν ἀξιωματικοί νά παύσουν νά πολιτικολογοῦν καί φατριάζωνται. Οἱ δέ πολῖται νά ἀγαποῦν καί νά σέβωνται τάς Ἐνόπλους Δυνάμεις καί τά Σώματα Ἀσφαλείας. Οἱ ἀνόητοι, οἱ ὁποῖοι τά λοιδωροῦν, ἀγνοοῦν, ὅτι αἱ Ἔνοπλοι Δυνάμεις καί τά Σώματα Ἀσφαλείας, ἐκτός τῆς ἀνεξαρτησίας καί τῆς ἀκεραιότητος τῆς χώρας, προστατεύουν καί τάς ἰδικάς των κεφαλάς. Ἡ πικρία, ἡ ἀνησυχία, ἡ ἀγανάκτησις, αἱ ὁποῖαι εἶναι δυνατόν νά προκληθοῦν εἰς τάς ψυχάς των, προσβολαί ἤ κακομεταχειρίσεις, εἶναι ἐκεῖναι πού ἐκτρέφουν τούς ἐχθρούς τῆς δημοκρατίας. Ἡ εὐθύνη διά τήν περιστολήν τῶν κινδύνων, οἱ ὁποῖοι προέρχονται ἀπό τήν κατάχρησιν τῆς ἐλευθερίας, βαρύνει τήν πολιτικήν καί τήν πνευματικήν ἡγεσίαν τοῦ τόπου καθώς καί τόν τύπον.

»Εἶναι ἀνάγκη νά προσέξωμεν ὅλοι μας τό σημεῖο αὐτό, διότι ἡ δημοκρατία εὑρίσκεται ἀκόμη εἰς εὐαίσθητον φάσιν.

»Κύριοι βουλευταί, πιστεύω ὅτι ἀπό τήν ὀδυνηράν αὐτήν περιπέτειαν, ἡ ὁποία ἔδωσεν ἀφορμήν διά νά γίνη ἡ παροῦσα συζήτησις, ἡ δημοκρατία ἐξῆλθεν ἐνισχυμένη. Νομίζω ὅτι ἐξῆλθεν ἐνισχυμένη καί ἡ Κυβέρνησις, διότι ἀπέδειξεν ὅτι γνωρίζει νά κυβερνᾶ»[142].

Τήν ἴδια ἡμέρα ἔκανε δηλώσεις γιά τή συνωμοτική κίνηση καί ὁ ὑπουργός Ἐθνικῆς Ἀμύνης στή διάρκεια συναντήσεώς του μέ Ἕλληνες καί ξένους δημοσιογράφους.

Εὐθύς μετά τήν ἐξάρθρωση τῆς συνωμοσίας, ἡ Κυβέρνηση θά λάβει μέτρα γιά τήν ἀπαλλαγή τοῦ στρατεύματος ἀπό ἐπίδοξους πραξικοπηματίες. Τό ἐγχείρημα, ὡστόσο, ὄφειλε νά ἔλθει σέ πέρας μέ τή μεγαλύτερη προσοχή, ὥστε νά ἐκκαθαριστεῖ τό στράτευμα, χωρίς νά θιγεῖ τό ἀξιόμαχο καί τό ἠθικό τῶν Ἐνόπλων Δυνάμεων, τήν ὥρα μάλιστα πού ἡ Κύπρος εἶχε βαριά τραυματιστεῖ, τό Αἰγαῖο βρισκόταν ὑπό ἀπειλή καί εἶχε ἐκδηλωθεῖ νέα κρίση στό Κυπριακό.

Στίς 4 Μαρτίου, θά ἀποστρατευθοῦν ὁ διοικητής Στρατιᾶς, ἀντιστράτηγος Ν. Μυγδάλης καί ὁ ἀντιστράτηγος Α. Ἐπιτήδειος, παρασύροντας σέ ἀποστρατεία — λόγω προαγωγῆς νεωτέρων — πέντε ὑποστρατήγους καί δεκαπέντε ταξιάρχους. Τή διοίκηση τῆς 1ης Στρατιᾶς θά ἀναλάβει ὁ ἀντιστράτηγος Α. Γκράτσιος. Τήν ἴδια ἡμέρα, καί μετά τή διατύπωση εἰκασιῶν ἀπό μερίδα τοῦ τύπου γιά τίς ἀποστρατεῖες, ἡ Κυβέρνηση, μέ ἀνακοίνωσή της, ἐπισήμανε τήν εὐαίσθητη φύση τοῦ θέματος σέ μία κρίσιμη γιά τό ἔθνος στιγμή, ὑπενθύμισε ὅτι ἐνημέρωνε μέ ἀκρίβεια τήν κοινή γνώμη καί κατήγγειλε ὡς ἀνεύθυνη τή δημοσίευση «πληροφοριῶν» γιά τήν κατάσταση στίς Ἔνοπλες Δυνάμεις καί ἰδιαίτερα τή δημοσίευση καταλόγων μέ ὀνόματα ἀξιωματικῶν. Στίς 6 Μαρτίου, θά ἀποστρατευθοῦν σαράντα ἀνώτατοι ἀξιωματικοί καί τῶν τριῶν ὅπλων, ἐνῶ παράλληλα τά συμβούλια κρίσεων τοῦ Ἀρχηγείου Στρατοῦ — ἐπιφορτισμένα μέ τήν ἀποκατάσταση ἀξιωματικῶν πού εἶχαν διωχθεῖ ἀπό τό δικτατορικό καθεστώς — θά προαγάγουν στό βαθμό τοῦ συνταγματάρχη τρεῖς ἀντισυνταγματάρχες καί δύο ταγματάρχες καί στό βαθμό τοῦ ἀντισυνταγματάρχη δύο ταγματάρχες. Ἡ κάθαρση τῶν Ἐνόπλων Δυνάμεων θά ὁλοκληρωθεῖ στίς 18 Μαρτίου, ὁπότε καί θά ἀποστρατευθοῦν ἄλλοι 141 ἀξιωματικοί καί τῶν τριῶν ὅπλων (92 τοῦ Στρατοῦ, 28 τοῦ Πολεμικοῦ Ναυτικοῦ καί 21 τῆς Πολεμικῆς Ἀεροπορίας). Σέ ἀνακοίνωση τοῦ Ὑπουργείου Ἐθνικῆς Ἀμύνης, τήν ἴδια ἡμέρα, θά τονιστεῖ ὅτι οἱ ἔκτακτες κρίσεις ἀξιωματικῶν ἔληγαν ὁριστικά.

24-25 ΦΕΒΡΟΥΑΡΙΟΥ 1975

Ὁ Γάλλος ὑπουργός Ἐξωτερικῶν, Ζ. Σωβανιάργκ, ἐπισκέπτεται ἐπίσημα τήν Ἀθήνα. Κατά τό διάστημα τῆς παραμονῆς του στήν ἑλληνική πρωτεύουσα, ὁ ἀρχηγός τῆς γαλλικῆς διπλωματίας συναντήθηκε καί εἶχε συνομιλίες μέ τόν πρόεδρο τῆς Δημοκρατίας, τόν πρωθυπουργό, καί τούς ὑπουργούς Ἐξωτερικῶν καί Συντονισμοῦ.

Τό σημείωμα γιά τή συνομιλία μεταξύ τοῦ Κ. Καραμανλῆ καί τοῦ Ζ. Σωβανιάργκ ἀναφέρει:

«Κύριος πρωθυπουργός ἀνέπτυξε διά μακρῶν ἱστορικόν καί παροῦσαν κατάστασιν ἑλληνογαλλικῶν σχέσεων καί ἐπέμεινε ἰδιαιτέρως ἐπί ἓξ θεμάτων:

»1. Ἑλληνικόν αἴτημα πλήρους ἐντάξεως εἰς Κοινήν Ἀγοράν. Ἐζήτησεν ἀπό κ. Σωβανιάργκ ἀνάληψιν γαλλικῆς πρωτοβουλίας διά βολιδοσκόπησιν λοιπῶν ἑταίρων καί προώθησιν αἰτήματος.

»2. Κυπριακόν καί σχέσεις μέ Τουρκίαν. Ἐζήτησεν ἀπό κ. Σωβανιάργκ ἄσκησιν πιέσεως ἐπί Τουρκίας, τόσον ἐκ μέρους Γαλλίας, ὅσον καί ὑπό Ἐννέα.

»3. Οἰκονομική καί τεχνική ἐνίσχυσις τῆς Γαλλίας εἰς τούς τομεῖς ἐρεύνης καί ἐκμεταλλεύσεως πετρελαίων.

»Ἐπί σημείων τούτων κ. Σωβανιάργκ:

»α. Ὑπεδέχθη λίαν εὐμενῶς αἴτημα δι' ἔνταξιν εἰς Κοινήν Ἀγοράν, παρετήρησεν ὅμως ὅτι κατάλληλος χρόνος πρός προώθησίν του θά εἶναι τό δεύτερον ἑξάμηνον τρέχοντος ἔτους, λόγῳ τῆς σήμερον ὑφισταμένης ἐκκρεμότητος τῆς συμμετοχῆς τῆς Ἀγγλίας εἰς τήν Κοινήν Ἀγοράν.

»β. Ἐπί Κυπριακοῦ διηυκρίνισεν ὅτι στάσις Ἐννέα παροῦσαν στιγμήν περιορίζεται εἰς "διαθεσιμότητά των" ὅπως συμβάλουν εἰς δημιουργίαν πλαισίου δι' ἐξεύρεσιν λύσεως, θά ἀποφύγουν ὅμως νά λάβουν θέσιν ἐπί τῆς οὐσίας. Κατηγορηματικώτερος ὑπῆρξε εἰς παροχήν διαβεβαιώσεως ὅτι Εὐρώπη θά ἐκδηλώση ἀντίθεσίν της εἰς τυχόν

νέας τουρκικάς στρατιωτικάς πρωτοβουλίας ἐναντίον Ἑλλάδος ἤ Κύπρου»[143].

Ἀκόμη, ὁ Κ. Καραμανλῆς διαβίβασε, μέσω τοῦ Ζ. Σωβανιάργκ, θερμό φιλικό μήνυμα πρός τόν πρόεδρο τῆς Γαλλικῆς Δημοκρατίας, Β. Ζισκάρ ντ' Ἐσταίν.

Πρίν ἐπιστρέψει στό Παρίσι, κατά τή διάρκεια συνεντεύξεως τύπου, ὁ Γάλλος ὑπουργός τόνισε ὅτι ἡ χώρα του ἀναγνώριζε ἕνα μόνο κυπριακό Κράτος ὡς κυρίαρχο, ἀνεξάρτητο καί ἀκέραιο, τήν Κυπριακή Δημοκρατία, ὑπό τόν πρόεδρο Μακάριο. Ἐξέφρασε, ἐπίσης, τή βούληση τῆς Γαλλίας νά βοηθήσει τήν προσπάθεια τῆς Ἑλλάδος νά ἐπιταχύνει τήν ὀργανική της ἐνσωμάτωση στήν ΕΟΚ.

25 ΦΕΒΡΟΥΑΡΙΟΥ 1975

Ὁ Ἀμερικανός ὑπουργός τῶν Ἐξωτερικῶν, κατά τή διάρκεια συνεντεύξεώς του πρός τούς ἐκπροσώπους τοῦ τύπου, ἀπαντᾶ σέ ἐρώτηση σχετική μέ τίς προσπάθειες τῶν ΗΠΑ γιά τήν ἐπίλυση τοῦ Κυπριακοῦ:

«Εἶναι σημαντικό νά θυμᾶται κανείς ὅτι κοινοτικές συνομιλίες οὐσιαστικά ἄρχισαν στίς 14 Ἰανουαρίου, ὥστε ὑπῆρξαν μόνο τρεῖς ἑβδομάδες διαπραγματεύσεων πρίν ἀπό τήν διακοπή τῆς βοηθείας στήν Τουρκία, πού ὡδήγησε στήν διακοπή αὐτῶν τῶν διαπραγματεύσεων.

»Οἱ ΗΠΑ ὑποστηρίζουν σθεναρά αὐτές τίς κοινοτικές συνομιλίες. Οἱ ΗΠΑ ἔχουν προσφέρει ὅλη τήν βοήθεια πού μποροῦν πρός τά μέρη, γιά νά ἐπιτύχουν μία ρύθμιση τήν ὁποία νά μποροῦν νά δεχθοῦν ὅλα τά μέρη. Πιστεύομε ὅτι ἡ πρόοδος εἶναι δυνατή. Ἡ ἐντύπωσή μας πού στηρίζεται σέ πολύ συχνές ἀνταλλαγές, εἶναι ὅτι θά εἶναι πολύ δύσκολο γιά τίς ΗΠΑ νά παίξουν κάποιο χρήσιμο ρόλο στήν Ἄγκυρα, ἐφ' ὅσον θά συνεχίζεται ἡ διακοπή βοηθείας. Καί συνεπῶς παροτρύναμε τό Κογκρέσο νά μᾶς δώση τήν δυνατότητα νά συνεχίσωμε αὐτές τίς διαπραγματεύσεις ἀναστέλλοντας τήν διακοπή τῆς βοηθείας.

»Ἐπιπλέον, θά πρέπη νά τονίσω ὅτι ἡ βοήθεια στήν Τουρκία καί ἡ ἀσφάλεια τῆς ἀνατολικῆς Μεσογείου ξεπερνᾶ τό κυπριακό πρόβλημα καί ὅτι ἡ ἀσφάλεια τῆς ἀνατολικῆς Μεσογείου διακινδυνεύει ἀπό τήν διακοπή τῆς βοήθειας πρός τήν Τουρκία.

»Ἀλλά σχετικά μέ τίς διαπραγματεύσεις γιά τήν Κύπρο, ἐννοοῦμε τήν ἐπανάληψη αὐτῶν τῶν διαπραγματεύσεων μέ ἤ χωρίς τήν ἐπανάληψη τῆς βοηθείας. Ὑποστηρίζομε σθεναρά τήν ρύθμιση (τοῦ Κυπριακοῦ) ἀλλά ἡ ἴδια ἡ ἐπιρροή μας ἐξασθενίζει ἀπό τήν διακοπή τῆς βοηθείας».

26 ΦΕΒΡΟΥΑΡΙΟΥ 1975

Ὑπογράφεται, ἀπό τούς ἐκπροσώπους τῆς ΓΣΕΕ καί τῶν ἐργοδοτικῶν ὀργανώσεων, ἡ νέα ἐθνική συλλογική σύμβαση ἐργασίας. Στήν τελετή παρευρίσκεται — μαζί μέ τούς ὑπουργούς Συντονισμοῦ καί Ἀπασχολήσεως — καί ὁ Κ. Καραμανλῆς, ὁ ὁποῖος ἐκφωνεῖ τήν ἀκόλουθη ὁμιλία:

«Μέ μεγάλην ἱκανοποίησιν προσέρχομαι εἰς τήν σημερινήν τελετήν εἰς τήν ὁποίαν ἀποδίδω, ὅπως καί ἐσεῖς, μεγάλην σημασίαν. Καί χαίρω διότι οἱ κορυφαῖες ὀργανώσεις τῶν ἐργοδοτῶν καί τῶν ἐργαζομένων ἀνταπεκρίθησαν προθύμως κατά τίς κρίσιμες αὐτές ὥρες στήν ἀνάγκη ἐθνικῆς ἑνότητος, τήν ὁποίαν ἡ Κυβέρνησις θεωρεῖ ἀναγκαία γιά τήν ἐπίλυσιν τῶν μεγάλων προβλημάτων πού ἀντιμετωπίζει τό ἔθνος. Διά τοῦτο καί σᾶς συγχαίρω ὅλους — καί δι' ὑμῶν ὅλα τά μέλη τῶν ὀργανώσεών σας. Παραμερίζοντες ὅσα θά ἠμποροῦσαν νά ἀποτελέσουν αἰτία ἀντιδικίας, εὑρήκατε τόν τρόπον νά συμβάλετε εἰς τήν ἐπίτευξιν τῆς κοινωνικῆς εἰρήνης, ἀκριβῶς κατά τήν στιγμήν πού ἡ χώρα τήν χρειάζεται περισσότερο παρά ποτέ.

»Τό ὅτι κατά τήν δύσκολην αὐτήν φάσιν — κατά τήν ὁποίαν ἡ μέν ἐργοδοσία χειμάζεται ἀπό τήν οἰκονομικήν ὕφεσιν, οἱ δέ μισθωτοί ὑφίστανται τάς ἐπιπτώσεις τῶν πληθωρικῶν πιέσεων — κατελήξατε σέ μίαν λύσιν ρεαλιστικήν, εἶναι γεγονός ἐλπιδοφόρο. Γιατί μέ τήν λύσιν αὐτήν, ἐνῶ αὐξάνεται τό πραγματικό εἰσόδημα τῆς ἐργασίας, περιφρουρεῖται καί ἡ ὁμαλή πορεία τῆς οἰκονομίας μας. Ἐδείξατε συνεπῶς καί τά δύο μέρη πλήρη κατανόησιν πρός τήν ἐξαγγελθεῖσαν ἀπό τήν Κυβέρνησιν ἀνάγκην αὐτοσυγκρατήσεως καί λιτότητος, μέχρις ὅτου ξεπερασθοῦν οἱ ὑπάρχουσες δυσχέρειες.

»Ἡ δικτατορία, ἐκτός τῶν ἄλλων, εἶχεν, ὡς γνωστόν, καταργήσει καί τόν διάλογον μεταξύ τῶν κορυφαίων ἐργοδοτικῶν καί ἐργατοϋπαλληλικῶν ὀργανώσεων τῆς χώρας. Εἶχε συνεπῶς θέσει, χωρίς νά τό ἀντιλαμβάνεται, δυναμίτιδα στά θεμέλια τῆς συνεργασίας τῶν κοινωνικῶν ὁμάδων, μέ τήν ὁποίαν ἐπιτυγχάνεται καί ἡ κοινωνική γαλήνη καί ἡ κοινωνική πρόοδος.

»Ἀπό τήν πρώτη στιγμή, μέ τήν ἀποκατάστασιν τῆς δημοκρατικῆς νομιμότητος στήν χώρα μας, ἡ Κυβέρνησίς μου ἐπεδίωξε καί ἐπέτυχε νά ἐπαναφέρη τίς δημοκρατικές ἀρχές καί στόν χῶρο τοῦ νομίμου, ὑπευθύνου συνδικαλισμοῦ· καί ἀπελευθέρωσε τίς διαδικασίες τῶν συλλογικῶν διαπραγματεύσεων. Ἡ κάθαρση στίς διοικήσεις τῶν συνδικαλιστικῶν ὀργανώσεων, ἡ ἐπαναφορά τοῦ θεσμοῦ τῶν ἐθνικῶν γενικῶν συλλογικῶν συμβάσεων καί ἡ κατάργησις τῆς κρατικῆς παρεμβάσεως κατά τήν ἐπίλυσιν τῶν συλλογικῶν διαφορῶν ὑπῆρξαν τά ἀποφασιστικά μέτρα πού ἐλήφθησαν, μέ τήν ἐλπίδα ὅτι ἐργοδότες καί ἐργαζόμενοι ἠμποροῦν νά συνεργασθοῦν ἁρμονικά καί νά συμβάλουν στήν ἐπίτευξιν τοῦ μεγάλου ἀγαθοῦ τῆς κοινωνικῆς εἰρήνης.

»Οἱ ἐλπίδες αὐτές ὄχι μόνον δέν διεψεύσθησαν

Ἀπό τήν ὑπογραφή τῆς νέας συλλογικῆς συμβάσεως ἐργασίας.

μέσα στήν δίνη τῶν προβλημάτων πού ἀντιμετωπίζει ἡ χώρα, ἀλλ' ἀντιθέτως παίρνουν σάρκα καί ὀστᾶ μέ τήν συμφωνία πού ἐπῆλθε καί μέ τήν ὑπογραφή τῶν πρώτων, ὑπό καθεστώς πλήρους δημοκρατίας, ἐθνικῶν γενικῶν συλλογικῶν συμβάσεων.

»Οἱ αὐξήσεις τῆς ἀμοιβῆς τῶν ἐργαζομένων καί οἱ καθιερούμενοι νέοι θεσμοί δέν ἀποτελοῦν μόνον κατακτήσεις τῶν ἐργαζομένων ἤ ἁπλές παραχωρήσεις τῶν ἐργοδοτῶν· ἀποτελοῦν πρό παντός τό πρῶτο καί σταθερό βῆμα πρός τήν κοινωνική δημοκρατία. Διότι ἱκανοποιοῦνται αἰτήματα τῆς ἐργατοϋπαλληλικῆς τάξεως, πού ἐπροβάλλοντο ἐπί δεκαετίες καί ἐπί δεκαετίες ἐθεωροῦντο ἀνέφικτα. Μέ τίς κατακτήσεις αὐτές σταθεροποιεῖται ἡ κοινωνική συνεργασία καί ἀπαμβλύνονται εἰς βάθος οἱ ἐσωτερικές κοινωνικές ἐντάσεις καί τριβές, κατά τρόπον ὥστε νά ἠμποροῦμε νά βαδίσωμε πρός τήν πρόοδο χωρίς ἀναταραχές, ἔχοντες πάντα σάν στόχο τήν δικαιότερη κατανομή τοῦ ἐθνικοῦ προϊόντος.

»Ἀσφαλῶς ἀπομένουν πολλά νά γίνουν ἀκόμη σ' αὐτόν τόν ζωτικό τομέα. Ἀλλ' ὅσα πρέπει ἀκόμα νά γίνουν, θά συντελεσθοῦν μόνο ἐφ' ὅσον διατηρηθῆ αὐτό τό πνεῦμα τῆς συνεργασίας καί τῆς ἀμοιβαίας κατανοήσεως. Μόνο μέ τό πνεῦμα αὐτό ἠμπορεῖ ν' ἀντιμετωπίζωνται ἀποτελεσματικά τά προβλήματα πού ἀνακύπτουν.

»Μέσῳ ὑμῶν, ἀπευθύνομαι σήμερα πρός ὅλους τούς ἐργοδότας καί τούς ἐργαζομένους, πρός ὅλους τούς Ἕλληνας πολῖτες πού μοχθοῦν γιά μιά καλύτερη ζωή καί μιά πιό εὐτυχισμένη Ἑλλάδα. Καί τούς καλῶ πρός τό συμφέρον τό δικό τους, ἀλλά καί τοῦ κοινωνικοῦ συνόλου, νά συμβάλουν θετικά στήν δύσκολη προσπάθεια στήν ὁποία ἀπεδύθη τό ἔθνος. Ζητῶ ἀπό ὅλους νά ἀπομονώσουν τούς ὀλίγους θορυβοποιούς καί ταραξίες, πού κατά καιρούς ἐμφανίζονται στίς τάξεις των καί ἠμποροῦν, καίτοι ἀποτελοῦν μειοψηφίες, νά ὑπονομεύσουν τήν μεγάλη αὐτή προσπάθεια.

»Τό μέλλον τῆς χώρας, ἡ πρόοδος καί ἡ εὐτυχία της εἶναι ὑπόθεσις ὅλων μας. Ἀπαιτεῖ ἀκατάπαυστον μόχθον καί συντονισμένην δρᾶσιν. Σᾶς συγχαίρω διότι ἐσεῖς πρῶτοι δίδετε τό παράδειγμα, πραγματοποιοῦντες ἕνα μεγάλο βῆμα πρός τήν κατεύθυνσιν αὐτήν».

27 ΦΕΒΡΟΥΑΡΙΟΥ 1975

Συζητεῖται καί ψηφίζεται ἀπό τή Βουλή τό νομοσχέδιο περί καταργήσεως τοῦ ν.δ. 346/69 περί τύπου, τό ὁποῖο ἐπαναφέρει σέ ἰσχύ τό καθεστώς πού ἴσχυε ὡς τήν 20ή Ἀπριλίου 1967. Οἱ εἰσηγητές τῆς πλειοψηφίας, Ν. Ἀθανασίου καί Α. Κατσαούνης, ὑπογράμμισαν τή σημασία τοῦ νομοσχεδίου καί τό χρέος τῆς Πολιτείας νά καταργήσει τό χουντικό καθεστώς στόν κρίσιμο αὐτό τομέα, ἐνῶ, παράλληλα, ἀναφέρθηκαν καί στήν πρόθεση τῆς Κυβερνήσεως νά θεσπίσει, μετά τήν ψήφιση τοῦ νέου Συντάγματος, νέο νόμο πού νά διέπει τή λειτουργία τοῦ τύπου. Οἱ εἰσηγητές τῆς μειοψηφίας, Χρ. Γραμματίδης καί Γ. Μαγκάκης, τάχθηκαν ὑπέρ τῆς ἀρχῆς τοῦ νομοσχεδίου, ἀλλά καί ζήτησαν τήν ἀπάλειψη ὁρισμένων — ἀπαράδεκτων, κατά τήν ἄποψή τους — διατάξεων πού ἴσχυαν πρίν τή δικτατορία καί ἐπανέρχονταν τώρα σέ ἰσχύ.

27 ΦΕΒΡΟΥΑΡΙΟΥ - 1 ΜΑΡΤΙΟΥ 1975

Ὁ ὑπουργός Ἐξωτερικῶν τῆς Ρουμανίας, Τζώρτζε Μακοβέσκου, πραγματοποιεῖ ἐπίσημη ἐπίσκεψη στήν Ἑλλάδα, προσκεκλημένος τοῦ Ἕλληνα ὁμολόγου του, Δ. Μπίτσιου. Μετά τήν ἄφιξή του στήν Ἀθήνα, ὁ Ρουμάνος ἐπίσημος δήλωσε ὅτι ὅλες οἱ βαλκανικές χῶρες πού ἐπιθυμοῦσαν τήν εἰρήνη ὄφειλαν νά συμβάλλουν στήν ἐξεύρεση εἰρηνικῆς καί δίκαιης λύσεως τοῦ Κυπριακοῦ, καθώς καί ὅτι ἡ χώρα του ἦταν διατεθειμένη νά συμμετάσχει σέ μιά διάσκεψη τῶν μεσογειακῶν καί τῶν βαλκανικῶν χωρῶν γιά τήν Κύπρο.

Στίς 27 Φεβρουαρίου ὁ Τζ. Μακοβέσκου συμμετεῖχε σέ σύσκεψη μέ τόν Δ. Μπίτσιο, ὁ ὁποῖος, τό ἴδιο βράδυ, παρέθεσε δεῖπνο πρός τιμήν τοῦ προσκεκλημένου του. Τήν ἑπομένη, ὁ Ρουμάνος ὑπουργός συναντήθηκε μέ τόν πρόεδρο τῆς Δημοκρατίας, Μ. Στασινόπουλο καί τόν πρόεδρο τῆς Βουλῆς, Κ. Παπακωνσταντίνου, εἶχε νέα συνομιλία μέ τόν Δ. Μπίτσιο καί ἐπισκέφθηκε τήν Ἀκρόπολη. Τήν ἴδια ἡμέρα, ἔγινε δεκτός ἀπό τόν Κ. Καραμανλῆ στόν ὁποῖο διαβίβασε πρόσκληση τοῦ προέδρου Ν. Τσαουσέσκου νά ἐπισκεφθεῖ τή Ρουμανία. Ἐπίσης, ἀνέπτυξε τήν πρωτοβουλία τοῦ Βουκουρεστίου στό Κυπριακό. Τό σχετικό σημείωμα ἀναφέρει:

«1. Κύριος Μακοβέσκου ἐπέμεινεν ὅλως ἰδιαιτέρως ἐπί ἰδιαιτέρου ἐνδιαφέροντος Ρουμανίας δι' εἰρηνικήν ρύθμισιν Κυπριακοῦ, τό ὁποῖον ἀπειλεῖ τήν εἰρήνην τῆς περιοχῆς καί συνεπῶς καί τήν ἀσφάλειαν τῆς Ρουμανίας.

»Ἀνέλυσεν ὡς ἐξῆς πρόσφατον ρουμανικήν πρωτοβουλίαν ἐπί Κυπριακοῦ:

»Προσπάθεια ἐκ μέρους βαλκανικῶν Κρατῶν πρός ὑποβοήθησιν ἐξευρέσεως λύσεως.

»Ἄγκυρα, Βελιγράδι καί Σόφια δέν ἠρνήθησαν ρουμανικήν ἰδέαν συναντήσεως ὑπουργῶν Ἐξωτερικῶν, εἰς πρώτην τοὐλάχιστον φάσιν, βαλκανικῶν χωρῶν.

»Δέν θά πρόκειται περί διασκέψεως μέ σκοπόν διαπραγματεύσεις, ἀλλά περί συναντήσεως πρός ὑποβοήθησιν λύσεως καί δημιουργίαν κλίματος ἐμπιστοσύνης.

»Συνάντησις αὕτη δέν θά ὑποκαταστήση ρόλον Ἡνωμένων Ἐθνῶν, ἀλλά θά ἀποτελέση παράλληλον ἐνέργειαν.

»Περαιτέρω πρωτοβουλία διά πραγματοποίησιν συναντήσεως θά ἔδει μᾶλλον ὑποκινηθῆ ὑφ' ἡμῶν.

»Κύριος Μακοβέσκου ἄφησεν ἐννοηθῆ ὅτι εἰς συνάντησιν ταύτην Τουρκία θά ἀντελαμβάνετο ὅτι Ἑλλάς δέν εἶναι μόνη.

»Κύριος πρωθυπουργός εὑρίσκει ρουμανικήν ταύτην ἰδέαν λίαν ἐνδιαφέρουσαν καί παρακαλεῖ ὅπως μελετηθῆ συντόμως πρός διαπίστωσιν καλλιτέρων τρόπων πραγματοποιήσεώς της καί δή εἰς περίπτωσιν καθ' ἥν γιουγκοσλαβική καί βουλγαρική στάσις θά ἦτο συμφέρουσα δι' ἡμᾶς. Ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει, ἐάν Τουρκία ἀρνηθῆ συνάντησιν, θά εἴχομεν τό κέρδος ὅτι αὕτη θά ἀπεμονοῦτο εἰς Βαλκάνια καί ἔφερε τό βάρος τῆς ἀρνήσεως.

2. Κύριος Μακοβέσκου ἐπανειλημμένως ἀνεφέρθη εἰς πρόσκλησιν κυρίου Τσαουσέσκου δι' ἐπίσκεψιν κυρίου πρωθυπουργοῦ εἰς Ρουμανίαν. Κύριος πρωθυπουργός ηὐχαρίστησεν καί ὑπεσχέθη προτείνη συντόμως ἡμερομηνίαν διά πραγματοποίησιν ἐπισκέψεως»[144].

[Πάντως, οἱ ρουμανικές ἰδέες γιά μεσολάβηση στό Κυπριακό, ἤδη ἀσαφεῖς, δέν ἔμελλαν νά βροῦν πρόσφορο ἔδαφος. Ἀφενός εἶχε ἤδη ἐνεργοποιηθεῖ ἡ διαδικασία ἐνώπιον τοῦ Συμβουλίου Ἀσφαλείας, ἐνῶ, ἀργότερα, ἡ Ἄγκυρα δέν ἀντέδρασε εὐνοϊκά στίς προτάσεις τοῦ Ρουμάνου ὑπουργοῦ.]

Στό κοινό ἀνακοινωθέν πού ἐκδόθηκε μετά τό τέλος τῶν συνομιλιῶν, σημειωνόταν ὅτι εἶχε ἀποφασιστεῖ ἡ σύσταση διυπουργικῆς ἐπιτροπῆς, ἐπιφορτισμένης μέ τήν περαιτέρω ἀνάπτυξη τῶν διμερῶν σχέσεων, καθώς καί ὅτι ὁ Ἕλληνας πρωθυπουργός εἶχε ἀποδεχτεῖ τήν πρόσκληση τοῦ Ρουμάνου προέδρου νά ἐπισκεφθεῖ τό Βουκουρέστι.

28 ΦΕΒΡΟΥΑΡΙΟΥ 1975

Ὁ Κ. Καραμανλῆς συναντᾶται μέ τόν Σοβιετικό πρέσβη στήν Ἀθήνα:

«Κύριος Γιέζωφ ἐτόνισεν ἰδιαιτέρως ἐπιθυμίαν σοβιετικῆς Κυβερνήσεως ὅπως ἀναπτυχθοῦν, μετά κενόν τελευταίων ἐτῶν, σχέσεις δύο χωρῶν εἰς ὅλους τούς τομεῖς καί δή πολιτικόν, οἰκονομικόν, ἐμπορικόν καί μορφωτικόν. Συγκεκριμένως:

»Ὡμίλησε περί πολιτικῶν διαβουλεύσεων, εἰπών ὅτι ἐπιθυμεῖ νά ἔχη συχνοτέρας ἐπαφάς μέ Ὑπουργεῖον Ἐξωτερικῶν ἐπί Κυπριακοῦ, ἐπί ὁποίου συμφέροντα δύο χωρῶν συμπίπτουν.

»Ἐζήτησε ὑποβληθοῦν συγκεκριμέναι προτάσεις δι' οἰκονομικήν συνεργασίαν (πιθανῶς νά ὑπονοῆ ἐπενδύσεις ἤ δάνεια).

»Ἐπί ἐμπορικοῦ τομέως Σοβιετικοί ἐπιθυμοῦν αὔξησιν ὄγκου ἀνταλλαγῶν, ἐμπορικός δέ σύμβουλος Πρεσβείας των εὑρίσκεται ἤδη εἰς Μόσχαν πρός ἐξέτασιν δυνατοτήτων.

»Ἐπί μορφωτικῶν σχέσεων ἐμνημόνευσεν ἰδιαιτέρως ἐπιθυμίαν των διά συνεργασίαν εἰς τομέα ἀνταλλαγῆς εἰδήσεων καί πληροφοριῶν (διαπίστευσις ἐνταῦθα ἐκπροσώπου Πρακτορείου Εἰδήσεων Νοβόστι).

»Κύριος πρωθυπουργός ὑπεδέχθη κατ' ἀρχήν εὐμενῶς λεχθέντα ὑπό κ. Γιέζωφ καί τόν παρέπεμψε εἰς τούς ὑπουργούς Ἐξωτερικῶν καί Συντονισμοῦ πρός τούς ὁποίους θά ἔδιδε τάς καταλλήλους ὁδηγίας.

»Ἐπί Κυπριακοῦ κ. Γιέζωφ ἐπανέλαβε ἐν ἐκτάσει γνωστάς σοβιετικάς θέσεις. Κύριος πρωθυπουργός δέν ἐξέφρασε ἐκτίμησιν δι' ὅσα μέχρι τοῦδε ἔπραξε Ρωσία, προσέθεσεν ὅμως ὅτι, κατά τήν γνώμην του, Σοβιετική Ἕνωσις δύναται νά τηρήση στάσιν πολύ πλέον ἀποτελεσματικήν»[145].

28 ΦΕΒΡΟΥΑΡΙΟΥ 1975

Πραγματοποιοῦνται, στή Σόφια, οἱ ἐργασίες τῆς τρίτης Μικτῆς Διυπουργικῆς Συνόδου καί ὑπογράφεται, ἀπό τόν ἀρχηγό τῆς ἑλληνικῆς ἀντιπροσωπείας, ἀναπληρωτή ὑπουργό Συντονισμοῦ, Ι. Μποῦτο καί τό Βούλγαρο ὑπουργό Ἐξωτερικῶν, Π. Μλαντένωφ, σειρά διμερῶν συμφωνιῶν πού διευρύνουν σημαντικά τίς διμερεῖς οἰκονομικές σχέσεις: ἐμπορική, πενταετοῦς διάρκειας (1975-9), πρωτόκολλο ἐμπορικῶν ἀνταλλαγῶν, συμφωνία γιά ἀμοιβαῖες τελωνειακές διευκολύνσεις καθώς καί συμφωνία γιά τήν ἀνακαίνιση τῆς σιδηροδρομικῆς γραμμῆς Θεσσαλονίκης-Σόφιας-Δούναβη. Συζητήθηκε, ἀκόμη, ἡ ἐκμετάλλευση τῶν ὑδάτων τῶν ποταμῶν πού διασχίζουν τίς δύο χῶρες καί ἡ σύνδεση τῶν ἐνεργειακῶν δικτύων τους. Κατά τίς σχετικές συζητήσεις ὁ Βούλγαρος ὑπουργός Ἐξωτερικῶν διαβεβαίωσε τόν Ι. Μποῦτο ὅτι ἡ Σόφια δέν θά ἐπιδίωκε νά ἐκμεταλλευθεῖ πολιτικά τίς δυσκολίες πού παρουσιάζονταν γιά τήν Ἀθήνα στίς ἑλληνοτουρκικές σχέσεις.

4 ΜΑΡΤΙΟΥ 1975

Μέ ἀφορμή τή δημοσίευση στόν ἑλλαδικό καί τόν κυπριακό τύπο τῆς πληροφορίας ὅτι ὁ ὑπουργός Ἐξωτερικῶν τῶν ΗΠΑ, Χ. Κίσινγκερ, διατύπωσε τήν ἀπειλή ὅτι ἄν ἡ Ἑλλάδα δέν ἀλλάξει πολιτική στό Κυπριακό «θά χάσει τόν Καραμανλῆ», ἐκδίδεται ἀπό τό Σταίητ Ντηπάρτμεντ ἡ ἀκόλουθη ἀνακοίνωση:

«Διαβάσαμε ὡρισμένα δημοσιεύματα στόν ἑλληνικό καί κυπριακό τύπο βασισμένα σέ ἰσχυρισμούς ὅτι ὁ ὑπουργός Ἐξωτερικῶν προέβη σέ σχόλια μέ τήν ἔννοια ὅτι ἐάν ἡ Ἑλλάς δέν ἀλλάξη πολιτική στό Κυπριακό, ἡ Ἑλλάς θά χάση τόν Καραμανλῆ. Κατ' ἄλλους ἰσχυρισμούς, στά ἴδια αὐτά δημοσιεύματα, ὁ ὑπουργός Ἐξωτερικῶν φέρεται ὅτι ἔχει μιλήσει ἐκ μέρους τοῦ Καραμανλῆ γιά τήν διακοπή τῆς ἀμερικανικῆς στρατιωτικῆς βοήθειας στήν Τουρκία.

»Αὐτοί οἱ ἰσχυρισμοί εἶναι παντελῶς ἀβάσιμοι. Εἶναι, κατά τήν γνώμη τοῦ ὑπουργοῦ Ἐξωτερικῶν, ἐπιβλαβεῖς γιά τόν ζωτικό σκοπό γιά τόν ὁποῖο ἡ Κυβέρνησή μας θά ἐξακολουθήση νά ἐργάζεται. Δηλαδή τήν εἰρηνική λύση τοῦ Κυπριακοῦ στόν συντομώτερο δυνατόν χρόνο. Ἐπιπλέον, τά δημοσιεύματα ἀποτελοῦν βαρειά ἀδικία γιά τίς σχέσεις μας μέ τήν Κυβέρνηση τοῦ κ. Καραμανλῆ, τήν ἡγεσία τοῦ ὁποίου σέβονται καί ὑποστηρίζουν οἱ ΗΠΑ».

7 ΜΑΡΤΙΟΥ 1975

Κατά τή διάρκεια ἔκτακτης συνεδριάσεως τοῦ Ὑπουργικοῦ Συμβουλίου, ὑπό τήν προεδρία τοῦ Κ. Καραμανλῆ, ἀποφασίζεται νά ἀναβληθεῖ ἡ ἄσκηση ποινικῆς διώξεως κατά τῶν δικτατόρων, γιά τίς εὐθύνες τους στήν τραγωδία τῆς Κύπρου. Ὅπως ἀνακοινώθηκε, ἡ ἀναβολή ἦταν ἀναγκαία γιά νά ἀποφευχθεῖ «ἐνδεχομένη διατάραξις τῶν διεθνῶν σχέσεων τῆς χώρας». Πρίν συνέλθει τό Ὑπουργικό Συμβούλιο, εἶχαν ἐνημερωθεῖ σχετικά οἱ ἀρχηγοί τῶν κομμάτων τῆς ἀντιπολιτεύσεως, Γ. Μαῦρος, Α. Παπανδρέου καί Η. Ἡλιοῦ, οἱ ὁποῖοι, μέ δηλώσεις τους, ἐξέφρασαν τή συμφωνία τους μέ τήν ἀπόφαση τῆς Κυβερνήσεως.

7 ΜΑΡΤΙΟΥ 1975

Μέ ἀπόφαση τῆς Κυβερνήσεως, ἡ δραχμή ἀποδεσμεύεται ἀπό τό δολλάριο, ὕστερα ἀπό τριάντα χρόνια μονομεροῦς προσδέσεως. Στό ἑξῆς, ἡ ἰσοτιμία τοῦ ἑλληνικοῦ πρός τά ἄλλα νομίσματα θά καθορίζεται ἀπό τήν Τράπεζα τῆς Ἑλλάδος. Σέ σχετικές δηλώσεις του, ὁ ὑπουργός Συντονισμοῦ, Π. Παπαληγούρας, τόνισε ὅτι κανένα δυτικοευρωπαϊκό νόμισμα δέν ἦταν πλέον συνδεδεμένο μέ τό δολλάριο καί ὅτι ἡ Ἑλλάδα εἶναι ἡ τελευταία χώρα πού ἐναρμονίζεται μέ τή γενικότερη αὐτή τάση.

7-12 ΜΑΡΤΙΟΥ 1975

Καθώς ἀναμένεται ἡ ἔκδοση τῆς ἀποφάσεως τοῦ Συμβουλίου Ἀσφαλείας τοῦ ΟΗΕ, ἐκδηλώνεται ἔντονη κινητικότητα στό Κυπριακό.

Ἤδη, ἀφοῦ διέβλεπε ὅτι ἡ προσφυγή τῆς Κύπρου στό Συμβούλιο Ἀσφαλείας δέν θά ἀπέδιδε ὁ,τιδήποτε ἄλλο ἀπό μιά σύσταση γιά ἐπανάληψη τῶν συνομιλιῶν, ὁ Ἀρχιεπίσκοπος Μακάριος ἐπιδίωξε νά πληροφορηθεῖ τά ὅρια τῶν τουρκικῶν ἀπαιτήσεων στό ἐδαφικό. Ἔτσι, εἶχε ζητήσει ἀπό τήν ἑλληνική Κυβέρνηση νά προσεγγίσει τήν Οὐάσιγκτων, μόνο διεθνῆ παράγοντα πού μποροῦσε νά διερευνήσει τίς προθέσεις τῆς Ἄγκυρας.

Μετά τό τουρκοκυπριακό πραξικόπημα τοῦ Φεβρουαρίου εἶχε ἀναβληθεῖ προγραμματισμένη συνάντηση τοῦ Ἕλληνα καί τοῦ Ἀμερικανοῦ ὑπουργοῦ Ἐξωτερικῶν. Ἡ συνάντηση πραγματοποιήθηκε τελικά στίς 7 Μαρτίου στίς Βρυξέλλες καί ἀποτελοῦσε μία καλή εὐκαιρία γιά νά τεθεῖ τό ζήτημα στόν ἀρχηγό τῆς ἀμερικανικῆς διπλωματίας. Ὁ Δ. Μπίτσιος ἀναφέρθηκε στήν πρωτοβουλία τῆς Ἀθήνας γιά παραπομπή τοῦ ζητήματος τῆς ὑφαλοκρηπίδας στό Διεθνές Δικαστήριο καί ὑπογράμμισε τά θετικά σημεῖα τῶν πρόσφατων ἑλληνοκυπριακῶν προτάσεων γιά τό Κυπριακό, στίς ὁποῖες ἡ Ἄγκυρα εἶχε ἀπαντήσει μέ τήν ἀνακήρυξη τοῦ «ὁμόσπονδου Κράτους», ἐνέργεια πού ἔδειχνε περιφρόνηση καί πρός τίς ἴδιες τίς ΗΠΑ. Τόνισε ὅτι ἔπρεπε ἀπαραίτητα νά προσδιορίσει ἡ Ἄγκυρα τά ὅρια τῶν ἐδαφικῶν της ἀπαιτήσεων, ἔστω καί στά πλαίσια μιᾶς διζωνικῆς ὁμοσπονδίας, καί ζήτησε ἀπό τόν Ἀμερικανό ὁμόλογό του νά διερευνήσει τίς προθέσεις τῆς τουρκικῆς Κυβερνήσεως. Ἀπό τήν πλευρά του, ὁ Χ. Κίσινγκερ δέχθηκε νά ἀναλάβει αὐτή τήν πρωτοβουλία, παράλληλα ὅμως ἀναφέρθηκε στίς δυσκολίες πού ἀντιμετώπιζε ἡ Οὐάσιγκτων στό Κυπριακό, ἰδίως στήν τουρκική δυσφορία ἐξαιτίας τοῦ ἀμερικανικοῦ ἐμπάργκο. Μάλιστα, ἡ τουρκική Κυβέρνηση εἶχε, ἀρχικά, μετά τήν ἐπιβολή τοῦ ἐμπάργκο, ἀρνηθεῖ νά τόν δεχτεῖ στήν Ἄγκυρα. Σημείωσε, ἀκόμη, ὅτι ἡ πολιτική ἀστάθεια στήν Τουρκία καί ἡ προοπτική σοβιετικῆς ἀναμίξεως στό Κυπριακό δημιουργοῦσαν ἐπιπρόσθετα προσκόμματα γιά τήν ἐπίτευξη λύσεως.

Στίς 10 καί 11 τοῦ μηνός, ὁ Ἀμερικανός ὑπουργός Ἐξωτερικῶν ἐπισκέφθηκε τήν Ἄγκυρα καί εἶχε συνομιλίες μέ τόν πρωθυπουργό, τόν ὑπουργό Ἐξωτερικῶν, τόν πρόεδρο τῆς Δημοκρατίας, τούς πολιτικούς ἀρχηγούς καί τόν ἀρχηγό τοῦ Γενικοῦ Ἐπιτελείου. Κατόπιν, ὁ ὑφυπουργός, Α. Χάρτμαν, μετέβη στήν Ἀθήνα, γιά νά ἐνημερώσει τήν ἑλληνική Κυβέρνηση γιά τίς ἐπαφές τοῦ Χ. Κίσινγκερ. Ὁ Α. Χάρτμαν εἶπε ὅτι ὑπῆρχε καλή θέληση στήν Τουρκία· ἀλλά ἡ πολιτική ἀστάθεια ἔκαμε ἀδύνατο γιά τήν Κυβέρνηση τῆς Ἄγκυρας νά προσδιορίσει ἀκόμη καί σημαντικά στοιχεῖα τῆς ἀποδεκτῆς ἀπό αὐτήν λύσεως, πέραν τοῦ ὅτι θά ὄφειλε νά συσταθεῖ διζωνική ὁμοσπονδία καί ὅτι τό ἐδαφικό ἦταν διαπραγματεύσιμο, μέσα στά πλαίσια αὐτά[146].

Στίς 12 Μαρτίου, ἐκδόθηκε ἡ ἀπόφαση τοῦ Συμβουλίου Ἀσφαλείας, τό ὁποῖο ἐξέφραζε ρητά τή λύπη του γιά τή μονομερῆ ἀνακήρυξη τοῦ τουρκοκυπριακοῦ «ὁμόσπονδου Κράτους» καί σημείωνε ὅτι ἡ ἐνέργεια αὐτή δέν προδίκαζε καί τή λύση τοῦ Κυπριακοῦ. Ἀκόμη, τό Συμβούλιο ζητοῦσε τήν ἐπανάληψη τῶν διακοινοτικῶν συνομιλιῶν. Εὐθύς ἀμέσως, ἀκολούθησαν σύντονες προσπάθειες τοῦ Κ. Βαλντχάιμ, γιά τή διεξαγωγή νέου κύκλου συνομιλιῶν, ὑπό τήν προσωπική του προεδρία. Ἄν καί ἡ Τουρκία ἀντιδροῦσε στή συνέχιση τῆς διαδικασίας ὑπό τήν αἰγίδα τοῦ ΟΗΕ καί στήν προσωπική ἀνάμιξη τοῦ γενικοῦ γραμματέα, δέν κατάφερε νά ἀδρανοποιήσει τή διαδικασία. Οἱ νέες συνομιλίες ξεκίνησαν στίς 28 Ἀπριλίου, στή Βιέννη.

13 ΜΑΡΤΙΟΥ 1975

Μετά ἀπό ἐπισταμένη μελέτη καί ἐπανειλημμένες συσκέψεις κυβερνητικῶν παραγόντων, ὑπό τή στενή ἐπίβλεψη τοῦ πρωθυπουργοῦ, ἡ Κυβέρνηση ἐξαγ-

γέλλει, μέ ἀνακοίνωσή της, τήν ἀναθεώρηση τῆς συμβάσεως πού εἶχε συνάψει ἡ δικτατορία, γιά τήν ἐκμετάλλευση τοῦ πετρελαίου τῆς Θάσου. Ταυτόχρονα, ἀνακοινώνεται καί ἡ ἵδρυση 'Εθνικοῦ Συμβουλίου 'Ενεργείας καί Δημοσίας 'Επιχειρήσεως Πετρελαίου:

«Κατόπιν μακρῶν διαπραγματεύσεων διεξαχθεισῶν ὑπό τῆς ὑπό τήν προεδρίαν τοῦ καθηγητοῦ τοῦ Ε.Μ. Πολυτεχνείου κ. Κ. Ζάχου ἐπιτροπῆς καί ὑπό τήν ἐποπτείαν τῶν ὑπουργῶν Συντονισμοῦ καί Βιομηχανίας, συνεφωνήθησαν μετά τῶν ἀντιπροσώπων τοῦ ὁμίλου τῆς 'Οσεάνικ οἱ κύριοι ὅροι, βάσει τῶν ὁποίων θά ἀναμορφωθῆ ἡ ἀρχική ἐπί δικτατορίας συναφθεῖσα σύμβασις. 'Ως σύμβουλος τῆς Κυβερνήσεως κατά τάς διαπραγματεύσεις ἐχρησιμοποιήθη τό Γαλλικόν 'Ινστιτοῦτον Πετρελαίου. 'Η διατύπωσις τοῦ κειμένου τῆς νέας συμβάσεως, ἡ ὁποία καί θά εἰσαχθῆ εἰς τήν Βουλήν πρός ἐπικύρωσιν, θά ὁλοκληρωθῆ ἐντός τῶν προσεχῶν δύο ἤ τριῶν ἑβδομάδων.

»Αἱ ἐπερχόμεναι βασικαί τροποποιήσεις ἀναφέρονται εἰς τά κάτωθι πρό πάντων σημεῖα:

»α. Συμμετοχή τοῦ Δημοσίου: Εἰς τήν ἀρχικήν σύμβασιν προεβλέπετο συμμετοχή τοῦ Δημοσίου ἐπί τῶν καθαρῶν κερδῶν ἐκ τῆς παραγωγῆς μόνον ὑδρογονανθράκων 53,5%. Ἤδη τό ποσοστόν τοῦτο, προκειμένου εἰδικῶς διά τό ὑπό τῆς 'Οσεάνικ ἤδη ἀνακαλυφθέν κοίτασμα τοῦ Πρίνου, αὐξάνεται εἰς 65% ἐπί τῶν καθαρῶν κερδῶν διά τήν μέχρι 200.000 βαρελίων ἡμερησίως παραγωγήν καί εἰς 80% διά τήν πέραν ταύτης. 'Επί πλέον δέ προβλέπεται ἀντίστοιχος συμμετοχή τοῦ Δημοσίου καί εἰς τήν παραγωγήν θείου κ.λπ. Σημειωτέον ὅτι, ἐνῷ ἡ παλαιά σύμβασις προέβλεπε τό ἴδιον ποσοστόν τοῦ 53,5% καί δι' ἕκαστον νέον τυχόν ὑπό τοῦ ὁμίλου ἀνακαλυφθησόμενον κοίτασμα, ἡ ἀναθεωρημένη σύμβασις προβλέπει τό ποσοστόν τῆς συμμετοχῆς τοῦ Δημοσίου ὡς ἀκολούθως:

»— διά τήν μέχρι 30.000 βαρελίων ἡμερησίως παραγωγήν 65%.

»— διά τήν ἀπό 30-80.000 βαρελίων ἡμερησίως παραγωγήν 70%.

»— διά τήν ἀπό 80-200.000 βαρελίων ἡμερησίως παραγωγήν 75%.

»— διά τήν πέραν τῶν 200.000 βαρελίων ἡμερησίως παραγωγήν 80%.

»β. Ἔκτασις παραχωρουμένη πρός ἔρευναν: Κατά τήν ἀρχικήν σύμβασιν ὁ ὅμιλος εἶχε τό δικαίωμα νά διατηρήση πρός ἔρευναν καί τυχόν ἐκμετάλλευσιν ἔκτασιν μή συνεχῆ ἀποτελουμένην ἀπό μέγαν ἀριθμόν μικρῶν τεμαχιδίων καί, ἐπομένως, νά κρατήση ὑπέρ αὐτοῦ ὅλα τά ἐνδιαφέροντα τμήματα τῆς ἐξ 8.500 τετραγωνικῶν χιλιομέτρων περιοχῆς. Ἤδη ὁ ὅμιλος ἀπεδέχθη νά διερευνήση δύο μόνον ἐνιαῖα τμήματα, ἅτινα καί καθωρίσθησαν. (Συνολική ἔκτασις 1.700 τετραγωνικά χιλιόμετρα).

»γ. Διάρκεια ἐρευνῶν: 'Αρχικῶς 36 ἔτη. Διά τῆς ἀναθεωρήσεως 4 ἔτη.

»δ. Ἔναρξις παραγωγῆς: Εἰς τήν ἀρχικήν σύμβασιν, δέν ὑπῆρχε περιορισμός. Ἤδη τίθεται ὡς ἀνώτατον ὅριον ἡ τριετία.

»ε. 'Επιδιαιτησία: 'Η δικτατορία εἶχε ἀποδεχθῆ ξένην διαιτησίαν καί εἶχεν ἐπί πλέον συμφωνήσει ὅπως τυχόν εἰς βάρος τῆς 'Οσεάνικ διαιτητική ἀπόφασις θεωρεῖται ὡς μή ὑπάρχουσα ἐφ' ὅσον ἡ ἀνάδοχος θά ἐπανώρθωνεν, ἔστω καί ἐκ τῶν ὑστέρων, τάς παραλείψεις της. Ἤδη ὁ πρωτάκουστος αὐτός ὅρος καταργεῖται καί ἐπιδιαιτητής ὁρίζεται ὁ πρόεδρος τοῦ 'Αρείου Πάγου.

»στ. Χρηματοδότησις τοῦ ἔργου: 'Η ἀπαιτουμένη χρηματοδότησις τῆς ἐπενδύσεως τοῦ Πρίνου ὑπολογιζομένη εἰς 250 ἑκατομμύρια δολλάρια περίπου θά ἐξασφαλισθῆ ὑποχρεωτικῶς ὑπό τοῦ ἀναδόχου.

»ζ. Μορφή τῆς συμμετοχῆς: 'Η νέα σύμβασις ἀνταποκρίνεται εἰς τά κατά τά τελευταῖα ἔτη διεθνῶς κρατοῦντα. 'Η συμμετοχή τοῦ Δημοσίου εἰς τά καθαρά κέρδη εἶναι εἰς εἶδος.

»'Ως γνωστόν ἡ Κυβέρνησις ἀπεφάσισεν ὅπως ἡ ἔρευνα εἰς τήν περιοχήν τοῦ Δέλτα τοῦ Νέστου καί ἡ ἐκμετάλλευσις τῶν τυχόν ἀνακαλυφθησομένων κοιτασμάτων ἐνεργηθοῦν ὑπ' αὐτοῦ τούτου τοῦ Δημοσίου. Ἤδη, κατά τήν σύσκεψιν ἐνεκρίθη τό καταρτισθέν ὑπό τοῦ ὑπουργοῦ Βιομηχανίας πρόγραμμα ἐργασιῶν, συμφώνως πρός τό ὁποῖον ἐντός τριῶν μηνῶν θά ἀρχίσουν αἱ γεωφυσικαί - σεισμικαί ἔρευναι.

»'Απεφασίσθη ἡ σύστασις 'Εθνικοῦ Συμβουλίου 'Ενεργείας ὡς συμβουλευτικοῦ ὀργάνου τοῦ ὑπουργοῦ τοῦ Συντονισμοῦ πρός ἐξασφάλισιν ἐνιαίας καί συνεποῦς ἐνεργειακῆς πολιτικῆς ὑπό τῶν διαφόρων 'Υπουργείων καί ὀργανισμῶν.

»Κατά τό πρότυπον παρομοίων ὀργανισμῶν ὑφισταμένων εἰς διαφόρους εὐρωπαϊκάς χώρας, ἀπεφασίσθη ἡ ἵδρυσις Δημοσίας 'Επιχειρήσεως Πετρελαίων τελούσης ὑπό τήν ἐποπτείαν τοῦ ὑπουργοῦ Βιομηχανίας. 'Η ἐπιχείρησις θά λειτουργῆ κατά τούς κανόνας τῆς ἰδιωτικῆς οἰκονομίας ὡς ἀνώνυμος ἑταιρεία, τῆς ὁποίας αἱ μετοχαί θ' ἀνήκουν ἐξ ὁλοκλήρου εἰς τό Δημόσιον. Σκοπός τῆς ἑταιρείας θά εἶναι ἡ ἔρευνα καί ἐκμετάλλευσις ὑδρογονανθράκων ἐν 'Ελλάδι.

»Περί τοῦ 'Εθνικοῦ Συμβουλίου 'Ενεργείας καί τῆς Δημοσίας 'Επιχειρήσεως Πετρελαίων θά ὑποβληθῆ προσεχῶς νομοσχέδιον εἰς τήν Βουλήν.

»'Η διεθνής πετρελαϊκή κρίσις ἐπέβαλε, ἀκόμα καί εἰς τά πλουσιώτερα Κράτη, τήν λῆψιν μέτρων ἐξοικονομήσεως ἐνεργείας. 'Υπενθυμίζομεν ὅτι ἡ ἐτήσια συναλλαγματική δαπάνη διά τήν εἰσαγωγήν πετρελαίου ἀνέρχεται εἰς 800 καί πλέον ἑκατομμύρια δολλάρια, ὑπερβαίνουσα τό 15% τοῦ συνόλου τῶν εἰσαγωγῶν μας.

»'Η Κυβέρνησις δέν προτίθεται, παρά ταῦτα, νά λάβη καταπιεστικά μέτρα. Θά στηριχθῆ πρωτίστως εἰς τήν κατανόησιν τῶν καταναλωτῶν, τῶν ὁποίων ζητεῖ τήν συνεργασίαν.

»'Ο πρόεδρος τῆς Κυβερνήσεως ἐνέκρινε σειράν μέτρων πρός τήν κατεύθυνσιν αὐτήν, τά ὁποῖα καί θ' ἀναγγελθοῦν, εὐθύς ὡς ὀργανωθῆ ἡ ἐφαρμογή των ὑπό τῶν ἁρμοδίων 'Υπουργείων, ἐντός τῶν προσεχῶν ἡμερῶν».

18 ΜΑΡΤΙΟΥ 1975

'Ο ὑπουργός Οἰκονομικῶν, Ε. Δεβλέτογλου, καταθέτει στή Βουλή τόν κρατικό προϋπολογισμό τοῦ ἔτους 1975. 'Αφοῦ ἀναφέρθηκε στούς λόγους πού

ἔκαμαν ἀναπόφευκτη τήν καθυστέρηση στήν κατάθεσή του, ὁ ὑπουργός σημείωσε, γιά τό νέο προϋπολογισμό, ἀλλά καί γιά τίς προοπτικές τῆς ἐθνικῆς οἰκονομίας, τά ἀκόλουθα:

«Ἐκεῖνο τό ὁποῖον ἐπεδιώχθη κατά τόν σχεδιασμόν τοῦ νέου προϋπολογισμοῦ εἶναι νά συνδυασθῆ μία προσπάθεια διά τήν θεμελίωσιν τῶν βάσεων καί τήν δημιουργίαν τῶν προϋποθέσεων ἐκείνων πού θά ἐξασφαλίσουν ταχεῖαν οἰκονομικήν ἀνάπτυξιν τῆς χώρας μέ τήν ἀπαρχήν τῆς προσπαθείας διά μεγαλυτέραν ἐπίτευξιν κοινωνικῆς δικαιοσύνης. Παραλλήλως καλύπτεται ἡ πρωταρχική ἀνάγκη βελτιώσεως τῆς ἀμυντικῆς ἰσχύος τῆς χώρας, ὥστε ν' ἀποτρέπη καί ἐν ἀνάγκῃ νά ἀνατρέπη οἱανδήποτε ἐπιβουλήν. Ἐξ ἄλλου ἐντός τῶν ὑφισταμένων δυνατοτήτων τοῦ τρέχοντος ἔτους ἐξησφαλίσθη οὐσιώδης διεύρυνσις τῶν πιστώσεων διά τήν Ἐθνικήν Παιδείαν, τήν Πρόνοιαν, Δημοσίαν Ὑγείαν καί Ἀσφάλισιν καί τήν Γεωργίαν. Οἱ τεθέντες στόχοι εἶναι ὑψηλοί καί διά τήν ἐπίτευξίν των κατέστη ἀναγκαῖον νά προγραμματισθοῦν συνολικαί δαπάναι τοῦ κρατικοῦ προϋπολογισμοῦ, εἰς τό ὕψος τῶν 172.000 ἑκατ. δραχμῶν, ἐκ τῶν ὁποίων δαπάναι ποσοῦ 140.000 ἑκατ. δραχμῶν ἔχουν προγραμματισθῆ εἰς τόν τακτικόν προϋπολογισμόν καί δαπάναι ποσοῦ 32.000 ἑκατ. δραχμῶν εἰς τόν προϋπολογισμόν Δημοσίων Ἐπενδύσεων.

»Πρίν ἀναφερθῶ εἰς τά βασικά χαρακτηριστικά τοῦ νέου προϋπολογισμοῦ θεωρῶ σκόπιμον ὅπως ἐκθέσω τήν συνολικήν εἰκόνα αὐτοῦ. Τά συνολικά ἔσοδα τοῦ τακτικοῦ προϋπολογισμοῦ, ἰδίως ἔσοδα ἐκ φόρων, ἐξετιμήθησαν εἰς 140.000 ἑκατ. δραχμῶν, δηλαδή ὑπελογίσθη αὔξησις αὐτῶν κατά 33,7% ἐν συγκρίσει πρός τό προηγούμενον ἔτος. Διά τήν διαμόρφωσιν τῆς ἐκτιμήσεως ταύτης ἐλήφθησαν ὑπ' ὄψιν ἡ ἀπόδοσις τῶν ἐσόδων κατά τό 1974, ἡ προβλεπομένη κατά τό τρέχον ἔτος αὔξησις τοῦ ἀκαθαρίστου ἐγχωρίου προϊόντος κατά 2-4%, ἡ ἀναμενομένη αὔξησις τῶν χρηματικῶν εἰσοδημάτων ἐν γένει, ἡ δραστηριοποίησις τῶν ἁρμοδίων ὑπηρεσιῶν διά τόν ἔλεγχον τῆς φοροδιαφυγῆς καί ἡ βελτίωσις τῆς διαδικασίας βεβαιώσεως καί εἰσπράξεως τῶν δημοσίων ἐσόδων, ὡς καί ἡ προσδοκωμένη καθαρά ἀπόδοσις ἐντός τοῦ οἰκονομικοῦ ἔτους 1975 τῶν θεσπισθεισῶν νέων φορολογικῶν ρυθμίσεων ἡ ὁποία καί ἐκτιμᾶται ὅτι θά εἶναι τῆς τάξεως τῶν 13.000 ἑκατ. δραχμῶν. Τά ἔσοδα ἐκ δημοσίων ἐπενδύσεων ὑπελογίσθησαν εἰς 1.000 ἑκατ. δραχμῶν, τά δέ πιστωτικά ἔσοδα εἰς 31.000 ἑκατ. δραχμῶν. Ἤτοι σύνολον 172.000 ἑκατ. δραχμῶν.

»Ἔναντι τῶν ἐσόδων τούτων ἐπρογραμματίσθησαν δαπάναι τοῦ τακτικοῦ προϋπολογισμοῦ 134.800 ἑκατ. δραχμῶν, δαπάναι τοῦ προϋπολογισμοῦ Δημοσίων Ἐπενδύσεων 27.000 ἑκατ. δραχμῶν καί ἀποθεματικόν 5.200 ἑκατ. δραχμῶν διά τόν τακτικόν προϋπολογισμόν καί 5.000 ἑκατ. δραχμῶν διά τόν προϋπολογισμόν Δημοσίων Ἐπενδύσεων. Ἤτοι σύνολον 172.000 ἑκατ. δραχμῶν.

»Ὁ τακτικός προϋπολογισμός παρουσιάζει εἰς μέν τό σκέλος τῶν ἐσόδων φορολογικά ἔσοδα 126.000 ἑκατ. δραχμῶν ἔναντι ἀντιστοίχων κατά τό ἔτος 1974 ἐσόδων 96.880 ἑκατ. δραχμῶν καί λοιπά τακτικά ἔσοδα 14.000 ἑκατ. δραχμῶν, ἔναντι ἀντιστοίχων κατά τό ἔτος 1974 ἐσόδων 7.820 ἑκατ. δραχμῶν καί λοιπά τακτικά ἔσοδα 14.000 ἑκατ. δραχμῶν. Δέν θά ὑπεισέλθω εἰς τήν ἀνάλυσιν τῶν σχεδιασθέντων φορολογικῶν ἐσόδων διότι ἡ ἀνάλυσις αὕτη περιέχεται ἐν λεπτομερείᾳ εἰς τήν Εἰσηγηματικήν Ἔκθεσιν ἐπί τοῦ προϋπολογισμοῦ. Ἐπιθυμῶ μόνον νά τονίσω ὅτι ἔχει προγραμματισθῆ αὔξησις τῶν μέν ἐσόδων ἐξ ἀμέσων φόρων ἐν συγκρίσει πρός τό ἔτος 1974 κατά 3.870 ἑκατ. δραχμῶν ἤ 13,6%, τῶν δέ ἐσόδων ἐξ ἐμμέσων φόρων κατά 25.250 ἑκατ. δραχμῶν ἤ 36,9%. Οὕτως οἱ ἐκτιμώμενοι ἄμεσοι φόροι ἀντιπροσωπεύουν τό 25,6% τῶν συνολικῶν φορολογικῶν ἐσόδων, οἱ δέ ἔμμεσοι τό 74,4% αὐτῶν, ἐνῷ κατά τό ἔτος 1974, οἱ μέν ἄμεσοι φόροι ἀντιπροσώπευσαν τό 29,3%, οἱ δέ ἔμμεσοι τό 70,7% τῶν συνολικῶς πραγματοποιηθέντων φορολογικῶν ἐσόδων καί κατά τό ἔτος 1973 τό 23,3% καί 76,7% ἀντιστοίχως.

»Αὕτη εἶναι ἐν γενικαῖς γραμμαῖς ἡ σχέσις ἀμέσου καί ἐμμέσου φορολογίας. Ἡ οὐσιαστική αὐτή σχέσις δέν ἔχει χειροτερεύσει πράγματι. Μεταξύ τῶν ἐτῶν 1973 καί 1975, διά τά προβλεπόμενα μέχρι τέλους τοῦ ἔτους 1975 φορολογικά ἔσοδα ὄχι μόνον δέν ὑπάρχει χειροτέρευσις εἰς τήν σχέσιν μεταξύ ἀμέσων καί ἐμμέσων φόρων, ἀλλ' ἀντιθέτως ὑπάρχει βελτίωσις. Δέν ἰσχύει ὅμως τό αὐτό καί διά τό ἔτος 1974. Οἱ λόγοι εἶναι πάρα πολύ ἁπλοῖ:

»Πρῶτον, ἡ ἔκτακτος εἰσφορά ἐπί τοῦ εἰσοδήματος τῶν φυσικῶν καί νομικῶν προσώπων εἰσεπράχθη κατά τά δύο τρίτα περίπου ἐντός τοῦ ἔτους 1974.

»Δεύτερον, ὁ ἔντονος πληθωρισμός ὁ ὁποῖος ἐξεδηλώθη κατά τό ἔτος 1973 εἶχεν ὡς ἀποτέλεσμα νά σημειωθῆ ἐξαιρετικῶς μεγάλη αὔξησις εἰς τούς ἀμέσους φόρους καί ἰδίᾳ εἰς τήν φορολογίαν εἰσοδήματος, ἐνῷ ἀντιθέτως ἡ στασιμότης τῆς ἐν γένει οἰκονομικῆς δραστηριότητος καί ἡ ὕφεσις εἰς ὡρισμένους τομεῖς τῆς οἰκονομίας κατά τό λῆξαν ἔτος ἐπιδρᾷ ἀνασταλτικῶς ἐπί τῆς ἀποδόσεως τῆς φορολογίας εἰσοδήματος κατά τό τρέχον οἰκονομικόν ἔτος.

»Πρός τούτοις, ἐπιθυμῶ νά ἐπισημάνω τήν παρατηρουμένην ἔξαρσιν εἰς τήν προβλεπομένην αὔξησιν τῶν ἐκ τῆς ἐπιχειρηματικῆς δράσεως τοῦ Κράτους ἐσόδων, ἀνερχομένων εἰς 5.030 ἑκατ. δραχμῶν ἤ 162,8%, ὀφειλομένην κυρίως εἰς λίαν σημαντικῶς ηὐξημένον ἔσοδον ἐκ τῆς συμμετοχῆς τοῦ δημοσίου εἰς τά κέρδη τῆς Τραπέζης τῆς Ἑλλάδος, τό ὁποῖον προβλέπεται νά ἀνέλθη εἰς 5.078 ἑκατ. δραχμῶν ἔναντι πραγματοποιηθέντος κατά τό 1974 ἀντιστοίχου ἐσόδου 770 ἑκατ. δραχμῶν.

»Αἱ συνολικαί δαπάναι τοῦ τακτικοῦ προϋπολογισμοῦ ὑπολογισθεῖσαι ἐντός τῶν ὁρίων τῶν δυνατοτήτων, τάς ὁποίας προσδιορίζουν αἱ ὡς ἄνω ἐκτιμήσεις τῶν συνολικῶν αὐτοῦ ἐσόδων, καθωρίσθησαν εἰς 134.800 ἑκατ. δραχμῶν, ἤτοι εἰς ἐπίπεδον χαμηλότερον τοῦ ἐπιπέδου τῶν ἐσόδων κατά 5.200 ἑκατ. δραχμῶν, ὅσον καί τό σχηματισθέν ἀποθεματικόν. Ὁ προγραμματισμός τῶν δαπανῶν εἰς τό ἐπίπεδον τοῦτο σημαίνει αὔξησιν αὐτῶν κατά 30.100 ἑκατ. δραχμῶν ἤ κατά 27,8% ἐν συγκρίσει πρός τό ἔτος 1974. Ἐφ' ὅσον κατά τήν διάρκειαν ἐκτελέσεως τοῦ προϋπολογισμοῦ, ἤθελε διατεθῆ ἐξ ὁλοκλήρου καί τό σχηματισθέν ἀποθεματικόν, θά σημειωθῆ αὔξησις τῶν δαπανῶν κατά 35.300 ἑκατ. δραχμῶν ἤ 33,7% ἔναντι τοῦ ἔτους 1974, ἤτοι εἰς τό αὐτό περίπου ἐπίπεδον τοῦ ποσοστοῦ αὐξήσεως τῶν δαπανῶν τοῦ ἔτους 1974 ἔναντι τοῦ ἔτους 1973.

»Ἐνῷ, ὡς ἀνωτέρω ἐξετέθη, ὁ τακτικός προϋπολογισμός τοῦ οἰκονομικοῦ ἔτους 1975, κατατίθεται ἰσοσκελι-

σμένος, ἐν τούτοις ἡ ἐν γένει οἰκονομική διαχείρισις τοῦ ἔτους τούτου προβλέπεται νά ἀφήση ἄνοιγμα τῆς τάξεως τῶν 41.000 ἑκατ. δραχμῶν περίπου, ἔναντι 33.500 ἑκατ. δραχμῶν τοῦ προηγουμένου.

»Αὐτό σημαίνει, ὅτι ἡ συνολική οἰκονομική διαχείρισις θά ἔχη μίαν αὔξησιν τοῦ ἐλλείμματος 22 καί πλέον ἐπί τοῖς ἑκατόν μεταξύ 1974 καί 1975.

»Ἡ προέλευσις τοῦ ηὐξημένου αὐτοῦ ἐλλείμματος διαγράφεται ὡς κατωτέρω:

»α. Εἰς τό ἔλλειμμα τοῦ προϋπολογισμοῦ Δημοσίων Ἐπενδύσεων ἐκ 31.000 ἑκατ. δραχμῶν, προβλεπόμενον νά καλυφθῆ διά δανεισμοῦ, ἔναντι 22.286 ἑκατ. δραχμῶν τοῦ προηγουμένου ἔτους.

»β. Εἰς τό πραγματικόν ἔλλειμμα τοῦ λογαριασμοῦ καταναλωτικῶν ἀγαθῶν ἐκ τῆς διαχειρίσεως τοῦ ἔτους 1975 βάσει τῶν σημερινῶν δεδομένων, προβλέπεται νά διαμορφωθῆ εἰς 7.000 ἑκατ. δραχμῶν περίπου ἔναντι 9.000 ἑκατ. δραχμῶν τοῦ παρελθόντος ἔτους, διά τήν κάλυψιν τοῦ ὁποίου δέν περιελήφθη πίστωσις εἰς τόν κατατιθέμενον προϋπολογισμόν.

»γ. Εἰς τό ἔλλειμμα ἐκ τῆς διαχειρίσεως λιπασμάτων ὑπό τῆς Ἀγροτικῆς Τραπέζης τῆς Ἑλλάδος, τό ὁποῖον βάσει τῶν ἰσχυουσῶν σήμερον τιμῶν διαθέσεως ἐκτιμᾶται ὅτι θά ἀνέλθη εἰς 3.200 ἑκατ. δραχμῶν περίπου ἔναντι 2.200 ἑκατ. δραχμῶν τοῦ προηγουμένου ἔτους, διά τήν κάλυψιν τοῦ ὁποίου δέν περιελήφθη ἐπίσης πρόβλεψις εἰς τόν κατατιθέμενον προϋπολογισμόν.

»Διά τήν ἐκτίμησιν τῶν ἀποτελεσμάτων τῆς δημοσιονομικῆς πολιτικῆς ἐπί τῆς ζητήσεως καί τοῦ εἰσοδήματος δέν ἔχουν τόσην σημασίαν τά δημοσιονομικά ἐλλείμματα ὅσον αἱ νομισματικαί ροαί τῶν πληρωμῶν καί εἰσπράξεων τοῦ ὑπό εὐρεῖαν ἔννοιαν δημοσιονομικοῦ τομέως (ταμικτικός προϋπολογισμός, δημόσιαι ἐπενδύσεις καί καταναλωτικά ἀγαθά). Ἐπ' αὐτῆς τῆς βάσεως ὑπολογίζεται ὅτι τό ταμιακόν ἄνοιγμα μεταξύ τῶν εἰς δραχμάς πληρωμῶν καί εἰσπράξεων ὑπό τήν εὐρεῖαν ἔννοιαν δημοσιονομικοῦ τομέως θά ἀνέλθη ἐντός τοῦ τρέχοντος ἔτους εἰς μέν τρεχούσας τιμάς εἰς 31.700 ἑκατ. δραχμάς εἰς δέ σταθεράς τιμάς 1974 εἰς 27.600 ἑκατ. δραχμάς ἔναντι ἀντιστοίχου ἐλλείμματος ἐξ 20.810 ἑκατ. δραχμῶν τοῦ ἔτους 1974. Ἤτοι ἐντός τοῦ τρέχοντος ἔτους προκύπτει αὔξησις κατά 52,3% εἰς τρεχούσας καί 32,5% εἰς σταθεράς τιμάς ἔναντι τοῦ ἔτους 1974. Κατά συνέπειαν προβλέπεται ἐντός τοῦ τρέχοντος ἔτους οὐσιώδης ἐπέκτασις τοῦ ταμιακοῦ ἀνοίγματος τοῦ δημοσίου τομέως τόσον εἰς τρεχούσας ὅσον καί εἰς σταθεράς τιμάς.

»Διά τήν ἐκτίμησιν τῶν δυνατοτήτων τῆς προωθητικῆς ἐπεκτάσεως τοῦ δημοσίου τομέως θά πρέπη νά ληφθοῦν ὑπ' ὄψιν αἱ ἐπικρατοῦσαι οἰκονομικαί συνθῆκαι τόσον εἰς τό ἐσωτερικόν ὅσον καί εἰς τό ἐξωτερικόν. Συγκεκριμένως ἡ ἔκτασις τῆς ἀναθερμάνσεως τῆς οἰκονομίας περιορίζεται τόσον ἀπό τό ἔλλειμμα τοῦ ἰσοζυγίου ἐξωτερικῶν πληρωμῶν τῆς χώρας, ὅσον καί ἀπό τάς συνεχιζομένας πληθωρικάς πιέσεις εἰς τό ἐξωτερικόν καί τό ἐσωτερικόν.

»Ὡς γνωστόν προβλέπεται ὅτι τό ἰσοζύγιον πληρωμῶν τῆς χώρας θά ἐμφανίση σημαντικόν ἔλλειμμα καί ἐντός τοῦ 1975, ἐνῷ ἐπί πλέον ἡ αὔξησις τῶν τιμῶν εἰς τό ἐξωτερικόν ἀναμένεται νά ὑπερβῆ τό 10% ἐντός τοῦ τρέχοντος ἔτους, τό αὐτό δέ προβλέπεται νά συμβῆ καί εἰς τήν Ἑλλάδα ἐξ αὐτονόμων κυρίων παραγόντων.

»Ὑπό τάς συνθήκας αὐτάς εἶναι δυνατόν νά ὑποστηριχθῆ ὅτι ἡ ἐπιχειρουμένη ἀναθέρμανσις μέσῳ τοῦ δημοσιονομικοῦ τομέως τῆς οἰκονομίας εἶναι μᾶλλον τολμηρή, διότι ἐξαντλεῖ ὅλα τά ὑφιστάμενα περιθώρια ὑγειοῦς δημοσιονομικῆς ἐπεκτάσεως.

»Ἡ αὔξησις τῶν κατά κατηγορίας δαπανῶν ὡς καί ἡ διάρθρωσις τούτων καθ' Ὑπουργεῖον-Φορέα εἶναι ἀνάλογος τοῦ βαθμοῦ τῆς ἐκδηλουμένης ὑπό τῆς Κυβερνήσεως πολιτικῆς πρός τούς διαφόρους τομεῖς τῆς κρατικῆς δραστηριότητος.

»Οὕτω, αἱ δαπάναι διά τήν ἐθνικήν ἄμυναν προβλέπονται εἰς 31.678 ἑκατ. δραχμῶν, ἤτοι ἐμφανίζουν αὔξησιν ἐν συγκρίσει πρός τό ἔτος 1974 κατά 10.053 ἑκατ. δραχμῶν ἤ 46,5%, ἀποτελοῦν δέ αὗται τό 24,3% τῶν συνολικῶν δαπανῶν τοῦ τακτικοῦ προϋπολογισμοῦ.

»Αἱ δαπάναι διά τήν παιδείαν εἶναι ηὐξημέναι ἔναντι τοῦ παρελθόντος ἔτους κατά 2.683 ἑκατ. δραχμῶν ἤ κατά 23,4%, ἀποτελοῦν δέ αὗται τό 10,9% τῶν συνολικῶν δαπανῶν τοῦ τακτικοῦ προϋπολογισμοῦ.

»Αἱ δαπάναι διά τήν πρόνοιαν, ὑγείαν καί κοινωνικήν ἀσφάλισιν προβλέπονται ηὐξημέναι ἔναντι τοῦ προηγουμένου ἔτους κατά 3.783 ἑκατ. δραχμῶν ἤ 31,5% καί ἀποτελοῦν τό 12,1% τῶν συνολικῶν δαπανῶν τοῦ τακτικοῦ προϋπολογισμοῦ.

»Αἱ δαπάναι διά τήν γεωργίαν εἶναι ηὐξημέναι ἔναντι τοῦ ἔτους 1974 κατά 1.469 ἑκατ. δραχμῶν ἤ 27% καί ἀποτελοῦν τό 5,3% τῶν συνολικῶν δαπανῶν τοῦ τακτικοῦ προϋπολογισμοῦ.

»Αἱ δαπάναι διά τό Ὑπουργεῖον Ἀπασχολήσεως ἐμφανίζονται ηὐξημέναι κατά 145,4% ἐκ τοῦ λόγου ὅτι ἡ Κυβέρνησις, ἀποδίδουσα ἰδιαιτέραν σημασίαν εἰς τά προγράμματα λαϊκῆς στέγης, περιέλαβε πρόβλεψιν ποσοῦ 100 ἑκατ. δραχμῶν δι' ἐπιχορήγησιν τοῦ Ὀργανισμοῦ Ἐργατικῆς Κατοικίας.

»Αἱ δαπάναι διά τό Ὑπουργεῖον Πολιτισμοῦ καί Ἐπιστημῶν ἐμφανίζουν αὔξησιν 39,2%, ὀφειλομένην κυρίως εἰς τήν κατά τό τρέχον ἔτος ἀναγραφήν προβλέψεως ποσοῦ 180 ἑκατ. δραχμῶν δι' ἐπιχορήγησιν τοῦ Ταμείου Ἀρχαιολογικῶν Πόρων διά τήν καταβολήν ὑπό τούτου ἀποζημιώσεων εἰς δικαιούχους ἀπαλλοτριωθέντων ἀρχαιολογικῶν χώρων.

»Σημαντικόν ποσόν 4.400 ἑκατ. δραχμῶν, πέραν τῶν ηὐξημένων πιστώσεων διά πλήρωσιν κενῶν ὀργανικῶν θέσεων προσωπικοῦ καί τήν ἐν γένει φυσιολογικήν ἐξέλιξιν τοῦ προσωπικοῦ, περιελήφθη ὡς εἰδική πρόβλεψις διά τήν χορηγηθεῖσαν ἀπό 1.3.1975 αὔξησιν τῶν μισθῶν καί συντάξεων κατά 10%.

»Κύριοι βουλευταί, ὑπάρχει ἕνα ἄλλο σκέλος δαπανῶν, διά τό ὁποῖον δέν ὑπῆρξε προγραμματισμός ἀπό τήν Κυβέρνησιν, ἀλλά ὑπῆρξεν ἡ ἀνάγκη νά τιμηθῆ ἡ ὑπογραφή τῆς Ἑλλάδος, ἔστω καί ὅταν αὐτή ἡ ὑπογραφή ἔχη ὑπαγορευθῆ καί ἔχει φαλκιδευθῆ. Τό σκέλος αὐτό, ἀφορᾶ εἰς τό δημόσιον χρέος. Διά τό δημόσιον χρέος ἀναγράφονται εἰς τόν νέον προϋπολογισμόν πιστώσεις συνολικοῦ ποσοῦ 17.000 ἑκατ. δραχμῶν καί εἶναι ηὐξημέναι ἔναντι τοῦ ἔτους 1974 κατά 5.200 ἑκατ. δραχμῶν περίπου ἤ κατά 45,3%, ἀποτελοῦν δέ αὗται τό 12,1% τῶν συνολικῶν δαπανῶν τοῦ τακτικοῦ προϋπολογισμοῦ. Ὡς προανεφέρθη ἐπρογραμματίσθη διά τό τρέχον ἔτος ἡ σύναψις δανείων συνολικοῦ

Συνάντηση μέ τόν Ε. Κέννεντυ.

ποσοῦ 31.000 ἑκατ. δραχμῶν διά τήν κάλυψιν τοῦ συνόλου σχεδόν τῶν πληρωμῶν τοῦ Προγράμματος Δημοσίων Ἐπενδύσεων.

»Θά σᾶς ἀναφέρω δύο στοιχεῖα, διά νά ἐκτιμήσετε τήν προέλευσιν καί τούς λόγους αὐτῆς τῆς αὐξήσεως. Τήν 31.12.1967 τό συνολικόν δημόσιον χρέος ἀνήρχετο εἰς 38,7 δισ. δραχμές. Στό τέλος τοῦ παρελθόντος ἔτους τό συνολικόν δημόσιον χρέος ἀνήρχετο εἰς 114 δισ. δραχμές, δηλαδή εἶχεν ὑπερτριπλασιασθῆ.

»Εἶναι προφανές, κύριοι βουλευταί, ὅτι ἡ δικτατορία δέν εἶχεν ἀπαλλοτριώσει μόνον τήν ἐλευθερίαν τῆς παρούσης γενεᾶς ἀλλά εἶχεν ὑποθηκεύσει καί τό μέλλον αὐτοῦ τοῦ τόπου.

»Εὐτυχῶς ἐξακολουθοῦν εἰσέτι νά ὑφίστανται λίαν σημαντικά περιθώρια δανεισμοῦ, τόσον ἐξωτερικοῦ ὅσον καί ἐσωτερικοῦ, διαπιστοῦται δέ εὐχαρίστως ὅτι ἡ διεθνής πίστις τῆς χώρας, μετά τήν ἀποκατάστασιν τῆς δημοκρατίας εἰς αὐτήν, εἶναι σήμερον χαρακτηριστικῶς ὑψηλή.

»Ἀλλά καί διά τούς ἄλλους τομεῖς τῆς δημοσίας διοικήσεως ἀναγράφονται ηὐξημέναι πιστώσεις ἔναντι τοῦ ἔτους 1974 διά τήν ἀντιμετώπισιν ηὐξημένων ἀναγκῶν καί τήν συμβολήν εἰς τήν ἀναθέρμανσιν τῆς οἰκονομίας.

»Τό ὕψος τῶν πληρωμῶν τοῦ Προγράμματος Δημοσίων Ἐπενδύσεων προϋπολογίζεται εἰς 27.000 ἑκατ. δραχμῶν, πέραν δέ τούτου περιλαμβάνεται καί ἀποθεματικόν ἐκ 5.000 ἑκατ. δραχμῶν ἐμφανιζόμενον εἰς εἰδικήν πρός τοῦτο πίστωσιν τοῦ Ὑπουργείου Συντονισμοῦ καί Προγραμματισμοῦ. Ἡ πρόβλεψις σημαντικοῦ ἀποθεματικοῦ ἐκρίθη ἀναγκαία κατά τήν παροῦσαν φάσιν τῆς οἰκονομικῆς συγκυρίας πρός ἐξασφάλισιν ὑψηλοῦ βαθμοῦ ἐλαστικότητος εἰς τό Πρόγραμμα Δημοσίων Ἐπενδύσεων, τό ὁποῖον, ὡς γνωστόν, δέν ἀποτελεῖ μόνον μέσον καί προϋπόθεσιν τῆς οἰκονομικῆς ἀναπτύξεως τῆς χώρας, ἀλλά καί ἰσχυρόν ὅπλον εἰς χεῖρας τῆς Κυβερνήσεως πρός ἄσκησιν τῆς ἐνδεικνυομένης ἑκάστοτε συγκυριακῆς πολιτικῆς. Ἡ ἔκτασις ἐξ ἄλλου καί ὁ ρυθμός χρησιμοποιήσεως τοῦ ἀποθεματικοῦ θά τελῆ ἐν στενῇ συναρτήσει πρός τήν γενικωτέραν οἰκονομικήν πολιτικήν τῆς Κυβερνήσεως καί τάς διαγραφομένας οἰκονομικάς συνθήκας...»[147].

18 ΜΑΡΤΙΟΥ 1975

Μέ ἀφορμή τό θάνατο τοῦ ἐπιχειρηματία Α. Ὠνάση, στό Παρίσι, ὁ Κ. Καραμανλῆς κάμει τήν ἀκόλουθη δήλωση:

«Ὁ Ἀριστοτέλης Ὠνάσης ὑπῆρξε ἰδιοφυία διεθνοῦς ἀναγνωρίσεως στόν τομέα τῆς ἐπιχειρηματικῆς δημιουργίας. Γι' αὐτό καί ὁ θάνατός του προεκάλεσεν αἴσθησιν τόσον εἰς τήν Ἑλλάδα, ὅσον καί εἰς ὅλον τόν κόσμον».

Τήν ἐπομένη, ὁ πρωθυπουργός θά συναντηθεῖ μέ τόν Ἀμερικανό γερουσιαστή Ε. Κέννεντυ, ὁ ὁποῖος εἶχε παραστεῖ στήν κηδεία τοῦ Α. Ὠνάση, στό Σκορπιό. Μετά τό τέλος τῆς συνομιλίας, ὁ Κ. Καραμανλῆς θά δηλώσει:

«Εἶμαι ἱκανοποιημένος ἀπό τήν κατανόησιν πού ἔδειξεν ὁ γερουσιαστής κ. Κέννεντυ γιά τά προβλήματα πού ἀπασχολοῦν τήν Ἑλλάδα καί κυρίως τό Κυπριακόν. Ἂν ὅλοι ἔδειχναν τήν ἰδίαν κατανόησιν, ἡ λύσις τοῦ Κυπριακοῦ θά ἦτο καί ταχεῖα καί εὔκολη».

Ἀπό τήν πλευρά του, ὁ Ε. Κέννεντυ εἶπε ὅτι στή χώρα του ὑπῆρχε μεγάλη ἐκτίμηση γιά τόν Κ. Καραμανλῆ, καθώς καί κατανόηση τῶν προβλημάτων πού ἀντιμετώπιζε, καί ἰδίως αὐτοῦ τῆς Κύπρου. Ὑπογράμμισε, ἀκόμη, ὅτι σκόπευε νά ἐνημερώσει τό Κογκρέσο γιά τό αἴσθημα τῆς ἀνάγκης πού ὑπῆρχε στήν Ἑλλάδα νά ἐξευρεθεῖ δίκαιη λύση τοῦ Κυπριακοῦ, καθώς καί ὅτι τά ἀμερικανικά νομοθετικά σώματα θά ἀσκοῦσαν πίεση στόν Χ. Κίσινγκερ καί στήν ἀμερικανική Κυβέρνηση, ὥστε νά γίνουν τά ἀπαραίτητα βήματα πρός τήν κατεύθυνση αὐτή.

18 ΜΑΡΤΙΟΥ 1975

Σέ συνέντευξη πού παραχώρησε στόν ἀνταποκριτή τῶν «Times», Μ. Μοντιάνο, ὁ Κ. Καραμανλῆς ἀναφέρεται στίς ἐξωτερικές σχέσεις τῆς χώρας καί στήν ἀποκατάσταση τοῦ δημοκρατικοῦ πολιτεύματος. Γιά τήν ἑλληνική πολιτική στά Βαλκάνια παρατηρεῖ:

«Ἡ Ἑλλάς πρέπει νά ἐπαγρυπνῆ. Καί τοῦτο γιατί εἶναι δυνατόν νά ἐπέλθουν μεταβολές στήν περιοχή, ἄν μάλιστα λάβωμε ὑπ' ὄψιν πόσον ἐκτεταμένα εἶναι τά βόρεια σύνορά μας καί πόσον ἐκρηκτική παραμένει ἡ κατάσταση στόν νότο, στήν περιοχή τῆς Μεσογείου ὅπου ἀνήκουμε...

»Ἡ παλαιά διαβόητη σλαβική ἀπειλή δέν ὑπάρχει σήμερα — τοὐλάχιστον μέ τήν μορφή πού τήν ἐγνώρισαν οἱ προηγούμενες γενεές — σάν ἄμεση πολιτική - στρατιωτική ἀπειλή κατά τῆς Ἑλλάδος. Ἐπί γενεές οἱ Ἕλληνες ζοῦσαν μέ τήν ἔμμονη ἰδέα ὅτι οἱ Σλάβοι καραδοκοῦν, ἕτοιμοι νά καταλάβουν τήν βόρειο Ἑλλάδα γιά νά ἀποκτήσουν ἔξοδο στό Αἰγαῖο. Σήμερα οἱ σχέσεις μέ τούς περισσότερους βόρειους γείτονες εἶναι ἐξαίρετες».

Σχετικά μέ τή στάση τῆς Τουρκίας σημειώνει:

«Εἶναι δυσάρεστο τό ὅτι δέν ὑπάρχουν στήν Τουρκία πολιτικοί πού νά μποροῦν νά ἀντιληφθοῦν πόσο ζωτική σημασία ἔχουν καί γιά τήν χώρα τους οἱ ἀληθινά στενές σχέσεις μέ τήν Ἑλλάδα».

Τέλος, ἀναφέρεται στόν ὁμαλό τρόπο μέ τόν ὁποῖο ἔγινε ἡ ἀποκατάσταση τῆς δημοκρατίας, χάρη στή σύνεση καί τό αἴσθημα εὐθύνης πού ἐπέδειξαν οἱ Ἕλληνες, καί καταλήγει:

«Ἔτσι καταφέραμε νά πραγματοποιήσουμε τήν ἀναίμακτη, ὁμαλή μετάβαση στήν πλήρη ἐλευθερία

χωρίς τόν ἐμφύλιο πόλεμο καί τό χάος πού πολλοί προφήτευαν... Ἡ περιπέτεια τῆς δικτατορίας ἔδειξε ὅτι τό καθεστώς τῶν συνταγματαρχῶν δέν μπόρεσε νά ἀποκτήση σημαντικό λαϊκό ἔρεισμα. Αὐτό ἐνισχύει τήν πεποίθησή μου ὅτι ὁ ἀτομισμός τοῦ Ἕλληνα δέν δέχεται τήν παντοδυναμία τοῦ Κράτους καί τελικά βρίσκει τρόπο νά ἀπαλλαγῆ ἀπό αὐτήν».

19 ΜΑΡΤΙΟΥ 1975

Συγκροτεῖται, στήν οἰκία τοῦ Κ. Καραμανλῆ, εὐρεῖα σύσκεψη γιά τό Κυπριακό, στήν ὁποία συμμετέχουν, ἐκτός τῶν Ἑλλαδιτῶν ἀξιωματούχων, καί τά μέλη τῆς κυπριακῆς ἀντιπροσωπείας πού ἐπέστρεφε στό νησί ἀπό τή Νέα Ὑόρκη, ἕδρα τοῦ ΟΗΕ. Συγκεκριμένα, παρέστησαν ἀπό ἑλλαδικῆς πλευρᾶς ὁ ὑπουργός καί ὁ ὑφυπουργός Ἐξωτερικῶν, Δ. Μπίτσιος καί Κ. Σταυρόπουλος καί ὁ γενικός διευθυντής τοῦ Ὑπουργείου, πρέσβης Ι. Τζούνης, ἐνῶ ἀπό κυπριακῆς, ὁ πρόεδρος καί ὁ ἀντιπρόεδρος τῆς Βουλῆς, Γ. Κληρίδης καί Τ. Παπαδόπουλος, ὁ ὑπουργός Ἐξωτερικῶν, Ι. Χριστοφίδης καί ὁ πρέσβης Ν. Κρανιδιώτης. Ἀντικείμενο τῆς συσκέψεως ἦταν ἡ πρόσφατη ἀπόφαση τοῦ Συμβουλίου Ἀσφαλείας.

Σέ δηλώσεις του κατά τήν ἄφιξή του στήν Ἀθήνα, ὁ Γ. Κληρίδης σημείωσε ὅτι ἡ ἀπόφαση περιεῖχε θετικά στοιχεῖα. Ἀκόμη, ἀνέφερε ὅτι στή Νέα Ὑόρκη πείσθηκε πώς ὅλες οἱ χῶρες ὑποστήριζαν τήν ἀνεξαρτησία καί ἐδαφική ἀκεραιότητα τῆς Κύπρου καί τήν ἀνάγκη εἰρηνικῆς ἐπιλύσεως τοῦ προβλήματος, ἐνῶ καταδίκαζαν τήν ἀνακήρυξη τοῦ τουρκοκυπριακοῦ «ὁμόσπονδου Κράτους».

19 ΜΑΡΤΙΟΥ 1975

Ὁ Κ. Καραμανλῆς συναντᾶ τούς τέσσερις ἀρχηγούς τῶν Ἐνόπλων Δυνάμεων, στούς ὁποίους καί ἐκφράζει τήν ἱκανοποίησή του γιά τήν πρόοδο πού ἔχει σημειωθεῖ στήν ὀργάνωση τῶν τριῶν ὅπλων. Στή συνάντηση παραβρέθηκαν ὁ ὑπουργός καί ὁ ὑφυπουργός Ἐθνικῆς Ἀμύνης.

20 ΜΑΡΤΙΟΥ - 8 ΑΠΡΙΛΙΟΥ 1975

Ἡ Ἄγκυρα προκαλεῖ σοβαρή ἔνταση στό ἀνατολικό Αἰγαῖο, μέ ἐπανειλημμένες παραβιάσεις τοῦ ἑλληνικοῦ ἐναερίου χώρου καί ὑπερπτήσεις, σέ χαμηλό ὕψος, ἑλληνικῶν νησιῶν.

Στίς 20 Μαρτίου, σέ διάστημα λίγων ὡρῶν καί σέ φανερό συντονισμό, τουρκικά ἀεροσκάφη παραβιάζουν τόν ἑλληνικό ἐναέριο χῶρο πάνω ἀπό τά νησιά Χίο, Μυτιλήνη καί Σάμο. Εὐθύς ἀμέσως, ἡ ἑλληνική Κυβέρνηση διατύπωσε πρός τήν τουρκική ἔντονη διαμαρτυρία γιά τό ἐπεισόδιο, ἐνῶ, στίς 24 Μαρτίου, ἐνημέρωσε καί τόν ΟΗΕ, μέ ἐπιστολή τοῦ μόνιμου ἀντιπροσώπου, Γ. Παπούλια, πρός τό γενικό γραμματέα, Κ. Βαλντχάιμ. Τήν ἴδια ἡμέρα, ἡ Ὑπηρεσία Πολιτικῆς Ἀεροπορίας ἐξέδωσε τή NOTAM 376, ἡ ὁποία, ἀφοῦ ἀναφερόταν στίς παράνομες πτήσεις τῆς τουρκικῆς πολεμικῆς ἀεροπορίας, ὑπενθύμιζε ὅτι ἡ ἑλληνική NOTAM 1157/74 ἴσχυε ἀκόμη καί συνεπῶς ὁποιαδήποτε πτήση μέσα στόν ἑλληνικό ἐναέριο χῶρο, χωρίς τήν προηγούμενη ἔγκριση τῶν Ἀθηνῶν, θά ἦταν ἐπικίνδυνη.

Ὡστόσο, τρεῖς ἡμέρες ἀργότερα, στίς 27 Μαρτίου, τουρκικά πολεμικά ἀεροσκάφη, πετώντας σέ μεγαλύτερο ὕψος, παραβίασαν ἐκ νέου τόν ἑλληνικό ἐναέριο χῶρο πάνω ἀπό νησιά τοῦ ἀνατολικοῦ Αἰγαίου καί ἀπομακρύνθηκαν εὐθύς μόλις ἀντιλήφθηκαν τά ἑλληνικά ἀεροσκάφη πού εἶχαν ἀπογειωθεῖ γιά νά τά ἀναχαιτίσουν. Τό ἐπεισόδιο προκάλεσε νέες διαμαρτυρίες τῆς Ἑλλάδος πρός τήν Ἄγκυρα καί τόν Ὀργανισμό Πολιτικῆς Ἀεροπορίας (ICAO), ἐνῶ, αὐθημερόν, μέ νέα ἐπιστολή του πρός τόν Κ. Βαλντχάιμ, ὁ Γ. Παπούλιας ἐπέστησε τήν προσοχή τοῦ διεθνοῦς ὀργανισμοῦ στίς συστηματικές προκλήσεις τῆς Ἄγκυρας. Στίς 3 Ἀπριλίου, τά ἐπεισόδια ἐπαναλήφθηκαν μέ μεγάλης κλίμακας παραβίαση τοῦ ἑλληνικοῦ ἐναέριου χώρου ἀπό μεγάλο σχηματισμό τουρκικῶν πολεμικῶν ἀεροσκαφῶν, τά ὁποῖα, πάντως, ἀπομακρύνθηκαν καί πάλι, μόλις κινήθηκαν πρός τό μέρος τους τά ἑλληνικά ἀεροσκάφη ἀναχαιτίσεως. Ἡ Ἑλλάδα ἀντέδρασε ξανά, αὐθημερόν, μέ διαμαρτυρίες πρός τήν Ἄγκυρα καί τόν ICAO, ἐνῶ ὁ Γ. Παπούλιας ἀπηύθυνε πρός τόν Κ. Βαλντχάιμ τήν ἀκόλουθη ἐπιστολή:

«Ἀναφορικῶς μέ τάς δύο μου ἐπιστολάς, ὑπό ἡμερομηνίας 24 καί 27 Μαρτίου, σχετικά μέ τήν συστηματική παραβίαση τοῦ ἑλληνικοῦ ἐναερίου χώρου ἀπό τουρκικά ἀεροπλάνα, ἔχω τήν τιμή νά πληροφορήσω τήν Ἐξοχότητά σας, ὅτι ἐπεισόδιον μεγίστης σοβαρότητος ἔλαβε χώρα σήμερον καί πάλι ὑπεράνω τῶν νήσων τῆς θαλάσσης τοῦ ἀνατολικοῦ Αἰγαίου.

»Σχηματισμός πέντε τουρκικῶν στρατιωτικῶν ἀεροσκαφῶν, ὁ ὁποῖος ἀποτελοῦσε τμῆμα μοίρας περιλαμβανούσης τοὐλάχιστον 20 μαχητικά, ἀποσπάσθηκε ἀπό τό κύριο σῶμα τοῦ σχηματισμοῦ καί εἰσῆλθε εἰς τόν ἑλληνικό ἐναέριο χῶρο, ὑπεράνω τῶν νήσων Λέσβου καί Σάμου. Λεπτομέρειαι τῶν παραβιάσεων ἐπισυνάπτονται εἰς τήν ἐπιστολή.

»Τό κύριο τμῆμα τοῦ σχηματισμοῦ δέν παρεβίασε τόν ἑλληνικό ἐναέριο χῶρο· προφανῶς παρέμεινε σέ ἐφεδρεία, γιά νά ἐπέμβη σέ περίπτωση κατά τήν ὁποία ἑλληνικά ἀεροσκάφη θά προσεπάθουν νά ἀνακόψουν τήν πτῆσιν τῶν τουρκικῶν ἀεροπλάνων, τά ὁποῖα παρεβίασαν τόν ἑλληνικό ἐναέριο χῶρο.

»Κατά τήν ἄποψιν τῆς Κυβερνήσεώς μου, τό ἐπεισόδιο αὐτό συνιστᾶ σοβαρά καί προμελετημένη πρόκληση, λαμβανομένου ὑπ' ὄψιν τοῦ γεγονότος, ὅτι ὁ ἀριθμός τῶν τουρκικῶν μαχητικῶν ἀεροπλάνων ἦτο ἀσυνήθως μεγάλος.

»Η ἑλληνική Κυβέρνησις ἔχει ἤδη προειδοποιήσει τήν Κυβέρνηση τῆς Τουρκίας, ὅτι ἡ ἐπανάληψη τοιούτων ἐπεισοδίων δυνατόν νά ὁδηγήση σέ ἐπικίνδυνο κατάσταση.

»Τονίζεται καί πάλιν ὅτι ἡ δημιουργηθεῖσα κατάσταση ἀπό τήν τουρκική προκλητική πολιτική εἶναι πλήρης σοβαρῶν κινδύνων. Θά ἤμουν εὐγνώμων πρός τήν Ἐξοχότητά σας, ἐάν ἐκυκλοφόρει τήν ἐπιστολήν αὐτήν ὡς ἔγγραφον τοῦ Συμβουλίου Ἀσφαλείας»[148].

Παράλληλα μέ τίς διαμαρτυρίες της στό διπλωματικό ἐπίπεδο, ἡ ἑλληνική Κυβέρνηση ἀντέδρασε καί μέ τή δραστηριοποίηση τοῦ Πολεμικοῦ Ναυτικοῦ, ἀναγκαία γιά νά κάμει σαφῆ στήν Ἄγκυρα τήν ἀποφασιστικότητα τῆς Ἑλλάδος. Τήν ἴδια ἡμέρα, 3 Ἀπριλίου, ἀμέσως μετά τή λήξη τῶν ναυτικῶν γυμνασίων, ἑλληνικά πολεμικά σκάφη, ὑπό τόν ἀρχηγό Στόλου, ἀντιναύαρχο Σ. Κονοφάο, προέβησαν σέ «ἐπίδειξη σημαίας», μέ σειρά ἐπισκέψεων στά νησιά τοῦ ἀνατολικοῦ Αἰγαίου. Ἡ πλήρης ἀντιπαράθεση τῶν δύο στόλων στό Αἰγαῖο καί οἱ συστηματικές παραβιάσεις τοῦ ἑλληνικοῦ ἐναέριου χώρου δημιουργοῦσαν ἰδιαίτερα ἐπικίνδυνη κατάσταση, ἰδίως ἐνόψει καί τῆς κλιμακούμενης ἀρθρογραφίας τοῦ τουρκικοῦ τύπου γιά ἐκτεταμένο ἐξοπλισμό τῶν νησιῶν ἀπό τήν Ἑλλάδα καί τήν δήλωση, τήν 1η Ἀπριλίου, τοῦ ἐκπροσώπου τῆς νέας τουρκικῆς Κυβερνήσεως ὅτι «ἡ Ρόδος θά γίνη νέα Κύπρος».

Κατόπιν, ἡ Ἄγκυρα ἀντεπετέθη στό διπλωματικό ἐπίπεδο, προσπαθώντας νά ἐπιρρίψει στήν Ἀθήνα τήν εὐθύνη γιά τήν ἔνταση. Στίς 8 Ἀπριλίου, ὁ μόνιμος ἀντιπρόσωπος τῆς Τουρκίας στόν ΟΗΕ, Ὀσμάν Ὀλτσάυ, μέ τρεῖς ἐπιστολές του πρός τό γενικό γραμματέα, ἀπέρριπτε τίς ἑλληνικές διαμαρτυρίες γιά τίς παραβιάσεις τοῦ ἑλληνικοῦ ἐναέριου χώρου, ἰσχυριζόμενος ὅτι ποτέ δέν ἔγιναν· κατηγοροῦσε τήν Ἑλλάδα ὅτι ἐξόπλιζε μονομερῶς τά «κοινῶς ἀποκαλούμενα Δωδεκάννησα», παραβαίνοντας τή Συνθήκη Εἰρήνης μέ τήν Ἰταλία τό 1947, ἀλλά καί τή Χίο, Λέσβο, Σάμο καί Ἰκαρία, σέ ἀντίθεση μέ τίς προβλέψεις τῆς Συνθήκης τῆς Λωζάννης· τέλος, κατηγοροῦσε τήν Ἑλλάδα γιά παραβίαση τῶν τουρκικῶν χωρικῶν ὑδάτων ἀπό τό πλοῖο «Χατζηκωνσταντῆς» (ἰσχυρισμό πού ἀπέρριψε στίς 14 Ἀπριλίου μέ ἐπιστολή του ὁ Γ. Παπούλιας). Μέ ἀφορμή, ἐξάλλου, σχετικές δηλώσεις Τούρκων ἐπισήμων καί τήν ἐπιστολή τοῦ Ο. Ὀλτσάυ πρός τόν Κ. Βαλντχάιμ, τό Ὑπουργεῖο Ἐθνικῆς Ἀμύνης ἐξέδωσε, στίς 9 Ἀπριλίου, τήν ἀκόλουθη ἀνακοίνωση, τήν ὁποία καί διαβίβασε, στίς 14 τοῦ μηνός, ὁ Γ. Παπούλιας πρός τό γενικό γραμματέα τοῦ ΟΗΕ:

«Οὐδεμία ἑλληνική νῆσος ἔχει οἱανδήποτε δυνατότητα ἐπιθέσεως κατά τοῦ τουρκικοῦ ἐδάφους. Οἱαδήποτε ἐπιθετική ἐνέργεια εἶναι πρακτικῶς ἀδύνατος καί ἀδιανόητος. Ἡ Ἑλλάς ἔχει μόνον τήν δύναμιν καί τήν θέλησιν νά ὑπερασπίση ἀποτελεσματικῶς οἱονδήποτε τμῆμα τοῦ ἠπειρωτικοῦ ἤ τοῦ νησιωτικοῦ ἐδάφους της ὑποστῆ ἐπίθεσιν. Συνεπῶς, πᾶσα ἀντίθετος διάδοσις, ἄν δέν εἶναι ὕποπτος, εἶναι πάντως ἐκτός πραγματικότητος».

Σέ κάθε περίπτωση, ἡ ἑλληνική στάση δέν φάνηκε νά ἐνδιαφέρει τήν Ἄγκυρα. Ἤδη στίς 8 Ἀπριλίου, ὁ Τοῦρκος ὑπουργός Ἄμυνας, Φερίτ Μελέν, δήλωσε ὅτι τά τουρκικά ἀεροσκάφη θά ἐξακολουθοῦσαν νά «κάμουν χρήση των δικαιωμάτων» πού «εἶχαν» ἀπό τό Διεθνές Δίκαιο καί νά πετοῦν πάνω ἀπό τό Αἰγαῖο πού ἦταν ἀνοικτή θάλασσα. Παράλληλα, ἡ Ἄγκυρα, μετά τίς διαμαρτυρίες της γιά ἐξοπλισμό τῶν νησιῶν, ὀργάνωσε καί ἐπίσημα, στά μικρασιατικά παράλια καί μέ πρόσχημα τήν ἀντιμετώπιση τῆς «ἀπειλῆς» ἀπό τά ἑλληνικά νησιά, τήν Δ΄ Στρατιά «Στρατιά τοῦ Αἰγαίου», στήν ὁποία συμπεριλαμβανόταν ὁ μεγάλος της ἀποβατικός στόλος, ὁ ὁποῖος εἶχε μόλις καταστρέψει τήν Κύπρο. Ἡ ὀργάνωση — καί ἐπίσημα — τῆς ἰσχυρῆς τουρκικῆς δύναμης στίς ἀνατολικές ἀκτές τοῦ Αἰγαίου συμπλήρωνε τούς ἑλιγμούς τῆς Ἄγκυρας γιά ἄσκηση πιέσεως πρός τήν Ἀθήνα καί δημιουργοῦσε εὔλογες ἀνησυχίες γιά τίς προθέσεις τῆς Τουρκίας.

Ἡ κλιμάκωση τῆς ἐντάσεως ἀπό τήν πλευρά τῆς Ἄγκυρας θά ἀποτελέσει ἀντικείμενο σχολίων ἀπό τήν ἑλληνική βιβλιογραφία, στήν ὁποία καί ἔχει ἐκφραστεῖ ἡ ἄποψη ὅτι, κατά κύριο λόγο, ἡ Τουρκία προσπαθοῦσε νά κάμει ἐπίδειξη δυνάμεως καί νά ἐκφοβίσει τήν Ἑλλάδα: ἡ Ἄγκυρα φαινόταν νά φοβᾶται ὅτι κατά τίς ἐργασίες τῆς Διασκέψεως γιά τό Δίκαιο τῆς Θάλασσας, θά δινόταν στά παράκτια Κράτη ἡ δυνατότητα νά ἐπεκτείνουν τά χωρικά τους ὕδατα σέ 12 ναυτικά μίλια — ἐξέλιξη πού ἤθελε μέ κάθε τρόπο νά ἀποφύγει στήν περίπτωση τοῦ Αἰγαίου, ἀφοῦ ἐπέκταση τῶν ἑλληνικῶν χωρικῶν ὑδάτων θά τῆς ἀφαιροῦσε καί τήν εὐχέρεια νά διεκδικεῖ τήν πετρελαιοφόρο ὑφαλοκρηπίδα. Ἐξάλλου, σημειώνουν Ἕλληνες συγγραφεῖς, ἡ Ἄγκυρα χρησιμοποίησε γιά τίς παραβιάσεις τοῦ ἑλληνικοῦ ἐναέριου χώρου ἀεροσκάφη μαχητικά-ἀναγνωριστικά, ἔνδειξη ὅτι προσπαθοῦσε νά διαγνώσει καί τό βαθμό τῆς ἀμυντικῆς ὀργανώσεως τῶν ἑλληνικῶν νησιῶν.

Ἀξιοσημείωτο, πάντως, εἶναι ὅτι κατά τή διάρκεια, ἄν ὄχι καί τήν κορύφωση, τῆς ἐντάσεως στό Αἰγαῖο, σημειώθηκε κυβερνητική μεταβολή στήν Τουρκία — γεγονός πού ἐπιβεβαίωνε τήν ἄποψη Ἑλλήνων ἰθυνόντων ὅτι στήν περίπτωση τῶν ἑλληνοτουρκικῶν σχέσεων, ἀκόμη καί σέ θέματα εἰρήνης ἤ πολέμου, τόν ἔλεγχο τῆς τουρκικῆς πολιτικῆς δέν εἶχαν οἱ ὑπεύθυνες Κυβερνήσεις, ἀλλά οἱ στρατιωτικοί, οἱ ὁποῖοι φαίνονταν νά χαράσσουν τή γραμμή τους ἀγνοώντας ἐπιδεικτικά τούς πολιτικούς κυβερνῆτες. Στίς 31 Μαρτίου, μετά τήν πτώση τῆς Κυβερνήσεως Ἰρμάκ, σχηματίστηκε στήν Τουρκία Κυ-

βέρνηση συνασπισμοῦ τεσσάρων κομμάτων τῆς Δεξιᾶς, ὑπό τόν Σ. Ντεμιρέλ (τόν πρωθυπουργό, δηλαδή, πού ἀνέτρεψε ὁ στρατός τό 1971). Μεταξύ τῶν ἀντιπροέδρων ἦταν οἱ ἀκροδεξιοί ἰσλαμικοί Ν. Ἐρμπακάν (κόμμα Ἐθνικῆς Σωτηρίας) καί Α. Τουρκές (κόμμα Ἐθνικῆς Δράσεως), ἐνῶ τή θέση τοῦ ὑπουργοῦ Ἐξωτερικῶν κατέλαβε ὁ βετεράνος πολιτικός Ι. Τσαγλαγιαγκίλ. Ἡ ἐπισφαλής θέση τοῦ κυβερνητικοῦ συνδυασμοῦ στή Βουλή, ἡ δεδομένη δυσπιστία τοῦ στρατοῦ πρός τόν πρωθυπουργό, καθώς καί ἡ σημαντική θέση πού κατεῖχαν τά δύο ἀκροδεξιά κόμματα συνηγοροῦσαν στή διαπίστωση ὅτι ἐπρόκειτο γιά συνασπισμό ἀδύναμο, μέ ἐλάχιστες δυνατότητες γιά ἀνάληψη σημαντικῶν πρωτοβουλιῶν, ἱκανῶν νά ἐξομαλύνουν τίς ἑλληνοτουρκικές σχέσεις καί νά ἐπιλύσουν τό Κυπριακό. Στά ἀπομνημονεύματά του, ὁ Δ. Κοσμαδόπουλος ἀναφέρθηκε μέ ἰδιαίτερο σεβασμό στόν Ι. Τσαγλαγιαγκίλ· σημείωσε, ὅμως, καί ὅτι μόνο μέλημα τοῦ Σ. Ντεμιρέλ ἦταν νά διασφαλίσει τήν ἐπιβίωση τῆς Κυβερνήσεώς του. Ὁ Δ. Κοσμαδόπουλος τόνισε μέ ἔμφαση ὅτι, στήν περίπτωση αὐτή, ἡ θέση τοῦ πρωθυπουργοῦ δέν συνεπαγόταν καί ἄσκηση τῆς ἐξουσίας, τήν ὁποία διέθετε ὁ στρατός.

Πράγματι, στίς 4 Ἀπριλίου, μέ δήλωσή του στό Γαλλικό Πρακτορεῖο Εἰδήσεων, ὁ Ι. Τσαγλαγιαγκίλ θά προτείνει «συνολική διευθέτηση» τῶν ἑλληνοτουρκικῶν διαφορῶν, ὑπονοώντας ὅτι θά μποροῦσε ἡ Τουρκία νά ἀποχωρήσει ἀπό σημαντικό τμῆμα τῶν κατεχομένων στήν Κύπρο, μέ ἀντάλλαγμα τήν παραίτηση τῆς Ἑλλάδος ἀπό τό δικαίωμα ἐπεκτάσεως τῶν χωρικῶν της ὑδάτων σέ 12 ναυτικά μίλια καί τήν ἔναρξη διαπραγματεύσεων γιά συμφωνία ἐπί ἑνός καθεστῶτος συνεκμεταλλεύσεως γιά τήν ὑφαλοκρηπίδα τοῦ Αἰγαίου. Οἱ προτάσεις τοῦ Τούρκου ὑπουργοῦ ἀναφέρονταν σέ μονομερεῖς παραχωρήσεις τῆς Ἑλλάδος στό κοινό σύνορο — χωρίς μάλιστα νά παύουν οἱ ἐλεύθερες περιοχές τῆς Κύπρου νά ἀποτελοῦν ὅμηρο στά χέρια τοῦ τουρκικοῦ στρατοῦ — καί ἦταν, ὁπωσδήποτε, ἀπαράδεκτες γιά τήν ἑλληνική πλευρά, τή στιγμή μάλιστα πού ἡ τουρκική ἀεροπορία ἐνέτεινε τίς πιέσεις της στό Αἰγαῖο.

Ἡ ἔνταση στίς διμερεῖς σχέσεις θά ἀρχίσει νά ἐκτονώνεται — μερικά — μετά τήν πρώτη ἐθιμοτυπική συνάντηση τοῦ Δ. Κοσμαδόπουλου μέ τόν νέο ὑπουργό Ἐξωτερικῶν τῆς Τουρκίας, στίς 9 Ἀπριλίου. Οἱ δύο ἄνδρες συζήτησαν τό ἐνδεχόμενο νά πραγματοποιηθεῖ συνάντηση τῶν ὑπουργῶν Ἐξωτερικῶν Ἑλλάδος καί Τουρκίας, στήν ὁποία θά μποροῦσε νά συζητηθεῖ ἡ σύνταξη τοῦ συνυποσχετικοῦ γιά παραπομπή τοῦ θέματος τῆς ὑφαλοκρηπίδας στό Διεθνές Δικαστήριο τῆς Χάγης. Ἡ συζήτηση αὐτή θά ἀποτελέσει τό προοίμιο γιά τή συνάντηση Μπίτσιου-Τσαγλαγιαγκίλ, τό Μάιο[149].

Τέλος, τόν ἴδιο μήνα, θά ἀποτύχει προσπάθεια τοῦ προέδρου τοῦ ICAO, Β. Μπινάγκι, γιά μεσολάβηση μεταξύ Ἑλλάδος καί Τουρκίας στό θέμα τοῦ ἐναερίου χώρου. Ὁ Β. Μπινάγκι θά ἐπισκεφθεῖ τήν Ἀθήνα, στίς 21 Ἀπριλίου, καί τήν Ἄγκυρα, ἀμέσως μετά, ἀλλά οἱ προσπάθειές του θά ἀποβοῦν ἄκαρπες.

22 ΜΑΡΤΙΟΥ 1975

Σέ σύσκεψη, ὑπό τήν προεδρία τοῦ Κ. Καραμανλῆ καί μέ τή συμμετοχή του ὑπουργοῦ καί τοῦ ὑφυπουργοῦ Ἐξωτερικῶν, ἀποφασίζεται ἡ αὔξηση τοῦ διπλωματικοῦ προσωπικοῦ γιά τήν ἀντιμετώπιση τῶν ἀναγκῶν τῆς ἑλληνικῆς ἐξωτερικῆς πολιτικῆς. Ὁ Κ. Καραμανλῆς ζήτησε, ἀκόμη, νά ἐπισπευσθεῖ ἡ κατάρτιση τοῦ νέου κανονισμοῦ τοῦ Ὑπουργείου, ὁ ὁποῖος θά ἐπιτρέψει τόν ἐκσυγχρονισμό τῆς διπλωματικῆς ὑπηρεσίας. Τέλος, κατά τή σύσκεψη ἐπιβεβαιώθηκε ὁ διορισμός τοῦ καθηγητῆ Ι. Γεωργάκη ὡς εἰδικοῦ πρέσβεως στόν ἀραβικό κόσμο, μέ ἐκτεταμένες ἁρμοδιότητες ἐπί τῶν ἑλληνικῶν διπλωματικῶν ἀποστολῶν στίς χῶρες αὐτές.

22 ΜΑΡΤΙΟΥ 1975

Μέ τήν εὐκαιρία τῆς ἐθνικῆς ἑορτῆς ὁ Κ. Καραμανλῆς ἀπευθύνει τό ἀκόλουθο μήνυμα πρός τόν ἑλληνικό λαό:

«Ὁ ἑλληνικός λαός ἑορτάζει καί πάλιν ἐλεύθερος, ὕστερα ἀπό τόσα χρόνια, τήν ἐπέτειο τῆς Μεγάλης Ἑλληνικῆς Ἐπαναστάσεως, μέ τήν ὁποία κατέκτησε τήν ἐλευθερία καί τήν ἐθνική του ἀνεξαρτησία.

»Εἶναι σήμερα σέ θέση ὁ λαός — καί κατόπιν τῶν προσφάτων ἐθνικῶν περιπετειῶν — νά ἐκτιμήση βαθύτερα πόσο πολύτιμες εἶναι οἱ δύο αὐτές κατακτήσεις· ἀλλά καί πόσους ἀγῶνες, πόσες θυσίες, πόσο ψυχικό σθένος ἀπαιτεῖ ἡ κατοχύρωσίς των.

»Τό μεγάλο δίδαγμα ἀπό τήν ἱστορία μας — τήν παλαιότερη καί τήν πιό πρόσφατη — εἶναι ἕνα: ὅτι ὅλες οἱ δοκιμασίες καί οἱ τραγικώτερες ἀκόμη μποροῦν νά ἀντιμετωπισθοῦν ἀποτελεσματικά μόνο μέ τήν ἑνότητα τοῦ λαοῦ, μαχομένου καί ἀμάχου. Μέ τήν ἐθνική ἑνότητα, μέ τήν συνεργασία πολιτικῆς ἡγεσίας, πολιτῶν καί Ἐνόπλων Δυνάμεων, ἐπιτυγχάνονται θρίαμβοι καί θαύματα. Ὅταν ὅμως διασπασθῆ ὁ ψυχικός αὐτός δεσμός, ὅταν — ὅπως δυστυχῶς ἔχει συχνά συμβῆ — ἡ διχόνοια ὑποκαταστήση τήν σύμπνοια, τότε καί τά λαμπρότερα ἐπιτεύγματα ἀνατρέπονται· καί οἱ νῖκες μεταβάλλονται σέ συμφορές.

»Πανηγυρίζομε ἐφέτος τήν 25η Μαρτίου μέσα σέ συνθῆκες πού εἶναι καί δύσκολες, ἀλλά καί ἐλπιδοφόρες. Θά πράξωμεν τό καθῆκον μας ἔναντι τοῦ ἔθνους,

ἄν μέ τά παραδείγματα πού μᾶς προσφέρει ἡ ἐποποιΐα τοῦ 1821, ἐξαρθοῦμε εἰς τό ὕψος τῶν σημερινῶν, ἱστορικῶν ἐπίσης περιστάσεων πού διέρχεται ἡ χώρα».

28 ΜΑΡΤΙΟΥ 1975

Διεξάγεται στή Βουλή συζήτηση σέ ἐπίπεδο πολιτικῶν ἀρχηγῶν, ἐπί τοῦ σχεδίου Συντάγματος. Τήν προηγουμένη, εἶχαν ἀναπτύξει τίς ἀπόψεις τους οἱ γενικοί εἰσηγητές τῆς πλειοψηφίας, Δ. Παπασπύρου, καί τῆς μειοψηφίας, Δ. Τσάτσος.

Πρῶτος ἔλαβε τό λόγο ὁ ἀρχηγός τῆς ΕΚ-ΝΔ, Γ. Μαῦρος, ὁ ὁποῖος ἔκαμε σαφῆ τήν ἀντίθεση τοῦ κόμματός του τόσο στή διαδικασία καταρτίσεως τοῦ Συντάγματος — τήν ὁποία χαρακτήρισε πολύ βραχεῖα — ὅσο καί στήν ἐνίσχυση τῶν ἐξουσιῶν τοῦ προέδρου τῆς Δημοκρατίας. Καί, συνδέοντας τίς προτεινόμενες ἐξουσίες τοῦ ἀρχηγοῦ τοῦ Κράτους μέ τήν κοινοβουλευτική δύναμη τῆς Κυβερνήσεως, καθώς καί μέ τή φημολογούμενη πρόθεση τοῦ Κ. Καραμανλῆ νά μεταπηδήσει στό ἀνώτατο ἀξίωμα, παρουσίασε τήν ἀκόλουθη συνολική ἑρμηνεία τοῦ σχεδίου Συντάγματος:

«Κύριε πρόεδρε, τό σχέδιο αὐτό τοῦ Συντάγματος εἶναι μία ἀνθολογία διατάξεων αἱ ὁποῖαι ἐλήφθησαν ἀπό τό Σύνταγμα τοῦ 1952. Καί ἐπειδή τονίζεται ὑπερμέτρως αὐτό, ὡς δῆθεν προσόν τοῦ Συντάγματος, θά ἐπαναλάβω ὅ,τι εἶχα εἴπει καί ἄλλοτε ἀπό τοῦ βήματος αὐτοῦ. Τό Σύνταγμα τοῦ 1952 ἦτο ἤδη ξεπερασμένον τήν ἐποχήν πού ἐψηφίζετο. Ἦλθεν ὡς κείμενον μετά ἀπό μίαν φοβεράν ἀνωμαλίαν καί δέν ἐκφράζει τόν παλμόν τῆς ἐποχῆς, κατά τήν ὁποίαν ἐδημοσιεύθη. Εἶχεν ἀνάγκην ἔκτοτε ἀμέσου ἀναθεωρήσεως. Ἔξω ἀπό τό Σύνταγμα τοῦ 1952 τό σχέδιον περιέχει ὡρισμένας διατάξεις, αἱ ὁποῖαι ἐλήφθησαν ἀπό ξένα Συντάγματα. Ἀλλά ἐπί πλέον περιέχει ὡρισμένας διατάξεις, αἱ ὁποῖαι ἐλήφθησαν σχεδόν αὐτολεξεί, ἀπό τά Συντάγματα τοῦ 1968 καί τοῦ 1973, τά ὁποῖα συνέταξαν οἱ σημερινοί τρόφιμοι τοῦ Κορυδαλλοῦ.

»Κύριοι βουλευταί, αὐτό τό κείμενον εἶναι φυσικόν, μέ τήν σπουδήν μέ τήν ὁποίαν συνετάγη καί μέ τό σύστημα τῆς ἀνθολογίας τό ὁποῖον ἐπεκράτησε κατά τήν σύνταξίν του, νά μήν ἔχη ἐσωτερικήν συνοχήν. Ἔχει ἕνα στόχον, τήν ἐνίσχυσιν τῆς ἐκτελεστικῆς ἐξουσίας, ὄχι εἰς τόν θεσμόν τῆς Κυβερνήσεως, ἡ ὁποία λογοδοτεῖ εἰς τήν Βουλήν, ἀλλά εἰς τό πρόσωπον τοῦ προέδρου τῆς Δημοκρατίας. Τό σχέδιον ἀναφέρεται εἰς συγκεκριμένην πλειοψηφίαν, ὅπως εἶναι ἡ τῆς σημερινῆς Βουλῆς. Καί δι' αὐτό ὅλαι αἱ ἀπαρτίαι καί αἱ πλειοψηφίαι ἔχουν σχέσιν μέ τήν ὑφισταμένην, εἰς αὐτήν τήν αἴθουσαν, κατάστασιν. Καί ἐπίσης ἀναφέρεται εἰς συγκεκριμένον πρόσωπον, τό ὁποῖον ἐνδεχομένως θά εἶναι ὁ ὑποψήφιος πρόεδρος τῆς Δημοκρατίας».

Στόν ἀρχηγό τῆς ΕΚ-ΝΔ ἀπάντησε ὁ πρωθυπουργός:

«Κύριοι βουλευταί,

»Ἡ ἀντιπολίτευσις ὁμιλοῦσα ἐπί τοῦ Συντάγματος, ἐπέκρινε κατά τήν συνήθειάν της καί πάλιν τήν Κυβέρνησιν τόσον διά θέματα διαδικαστικά, ὅσον καί διά θέματα οὐσίας.

»Διαμαρτύρεται ἡ ἀντιπολίτευσις διότι αἱ τεθεῖσαι προθεσμίαι διά τό ἔργον τῆς Ἐπιτροπῆς, ὅσον καί διά τήν ψήφισιν τοῦ Συντάγματος ὑπῆρξαν δῆθεν ἀνεπαρκεῖς — ἀσφυκτικαί, ὅπως τάς ἐχαρακτήρισε. Τοῦτο ὅμως δέν εἶναι ἀληθές. Ἀλλά καί ἐάν ἦτο, συνυπεύθυνος δι' αὐτό εἶναι καί ἡ ἀντιπολίτευσις. Καί ἰδού διατί: Διά τῆς Συντακτικῆς Πράξεως τῆς 4ης Ὀκτωβρίου 1974, τήν ὁποίαν προσυπέγραψε καί ἡ σημερινή ἀξιωματική ἀντιπολίτευσις, προεβλέπετο ὅτι ἡ ψήφισις τοῦ Συντάγματος ἔπρεπε νά συντελεσθῆ ἐντός τριμήνου ἀπό τῆς καταθέσεώς του. Τήν 7ην Ἰανουαρίου κατετέθη τό κυβερνητικόν σχέδιον, διεξήχθη ἐπ' αὐτοῦ εὐρεῖα συζήτησις καί παρεπέμφθη ἐν συνεχείᾳ εἰς τήν εἰδικήν Ἐπιτροπήν ἐπί τοῦ Συντάγματος. Εἰς τήν Ἐπιτροπήν ἐτάχθη διά τοῦ Γ΄ Ψηφίσματος προθεσμία 40 ἡμερῶν διά τήν περάτωσιν τοῦ ἔργου της. Καί τό Γ΄ Ψήφισμα ἐψήφισε καί ἡ ἀντιπολίτευσις.

»Ι. Κουτσοχέρας: Διετυπώθησαν ἀντιρρήσεις ἐπί ἀντιρρήσεων.

»Α. Παπανδρέου: Δέν ἐνθυμοῦμαι ὅτι ἐψηφίσαμε τό Ψήφισμα. Μπορεῖτε νά μέ ἐνημερώσετε ἐπ' αὐτοῦ;

»Κ. Καραμανλῆς: *Σᾶς ἐξαιρῶ. Συνέβη νά μή παρίσταμαι κατά τήν συνεδρίασιν αὐτήν. Ἐν πάσῃ περιπτώσει ἐψηφίσθη καί ἀπό μέρους τῆς ἀντιπολιτεύσεως. Ἐπειδή ὅμως αἱ ἐργασίαι τῆς Ἐπιτροπῆς ἐβράδυναν, ἡ Κυβέρνησις συνεφώνησεν ὅπως παραταθῆ ἐπί 35 ἡμέρας ἡ ἀρχική προθεσμία τῶν 40 ἡμερῶν, ἡ ὁποία εἶχε ταχθῆ διά τήν ἀποπεράτωσιν τοῦ ἔργου τῆς Ἐπιτροπῆς. Ποῦ εὑρίσκετε τήν πιεστικότητα καί τήν αὐταρχικότητα τῆς Κυβερνήσεως; Ἐπαναλαμβάνω ὅτι αἱ προθεσμίαι αὐταί οὐχί μόνον συνεφωνήθησαν μεταξύ Κυβερνήσεως καί ἀντιπολιτεύσεως, ἀλλά καί παρετάθησαν μέ πρωτοβουλίαν τῆς Κυβερνήσεως ἐπί 35 ἡμέρας.*

»*Τούτων δοθέντων διερωτᾶται κανείς διατί ἡ ἀντιπολίτευσις διαμαρτύρεται. Κατά τήν γνώμην μου ἡ ἀντιπολίτευσις θά ἔπρεπε, ἀντί νά αἰτιᾶται τήν Κυβέρνησιν, νά αἰτιᾶται ἑαυτήν, διότι ἤ κακῶς ἐξετίμησεν ἤ δέν ἔκαμε καλήν χρῆσιν τῶν προθεσμιῶν, ἐπί τῶν ὁποίων καί ἡ ἰδία συνεφώνησε. Ἀλλά, ὅπως βλέπετε, κύριοι συνάδελφοι, ἡ ἀντιπολίτευσις ἀπέκτησε τήν συνήθειαν νά ἐπικρίνῃ τήν Κυβέρνησιν ἀκόμη καί γιά σφάλματα ἰδικά της.*

»*Δέν νομίζω, κύριοι συνάδελφοι, ὅτι αἱ ταχθεῖσαι προθεσμίαι ὑπῆρξαν ἀνεπαρκεῖς. Ἀρκεῖ πρός ἀπόδειξιν νά ὑπομνησθῆ τό γεγονός ὅτι τό Σύνταγμα τοῦ 1911, ὅσον καί τό τελευταῖον γαλλικόν Σύνταγμα ἐψηφίσθησαν ἀμφότερα ἐντός τριῶν μηνῶν. Παρά ταῦτα καί ἐφ' ὅσον καλῶς ἤ κακῶς παρεβιάσθησαν αἱ ἀρχικαί προθεσμίαι, θά πρέπη νά ταχθῆ μία νέα, ἀλλά ὁριστική προθεσμία διά τήν ἐπιψήφισιν τοῦ Συντάγματος. Καί νομίζω ὅτι μία παράτασις 40 ἤ 45 ἡμερῶν τῆς προβλεπομένης ὑπό τῆς Συντακτικῆς Πράξεως τριμήνου προθεσμίας, θά εἶναι ἐπαρκής. Καί θά ἐπιτρέψη εἰς τήν Βουλήν νά ἐπεξεργασθῆ μέ σχετικήν ἄνεσιν τό κείμενον τοῦ Συντάγματος.*

»*Αὐτά, κύριοι συνάδελφοι, ὅσον ἀφορᾶ τήν διαδικασίαν τήν ὁποίαν εἰσηγήθη ἡ Κυβέρνησις καί ἠκολούθησεν ἡ*

Βουλή διά τήν ἐπεξεργασίαν τοῦ Συντάγματος.

»Μοῦ εἶναι δυσάρεστον, κύριοι συνάδελφοι, νά ἐπαναλαμβάνωμαι. Ὀφείλω ὅμως νά τό πράξω, ἐφ' ὅσον ἐπαναλαμβάνεται ἡ ἀντιπολίτευσις, ἐπανερχομένη κατά τρόπον ἐπίμονον καί μονότονον ἐπί θέσεων αἱ ὁποῖαι ἀπεδείχθησαν ἀβάσιμοι κατά τήν τελευταίαν ἐπί τοῦ Συντάγματος συζήτησιν.

»Ἡ ἀντιπολίτευσις, διά νά ἀσκήση ἀντιπολίτευσιν, ἐπικαλεῖται πολλάκις πράγματα ἀναληθῆ, τά ὁποῖα ὅμως διά τῆς συχνῆς ἐπαναλήψεως καταλήγει νά τά πιστεύη καί ἡ ἰδία ὡς ἀληθῆ. Καί τότε γίνεται θῦμα ἑνός αὐτοτροφοδοτουμένου φανατισμοῦ, πού τήν ἐμποδίζει νά ἀσκήση τό ἔργον της κατά τρόπον ψύχραιμον καί ἐποικοδομητικόν.

»Φοβοῦμαι, κύριοι συνάδελφοι, ὅτι αὐτό συμβαίνει καί εἰς τήν προκειμένην περίπτωσιν, ὅπως ἀποδεικνύεται ἄλλωστε ἀπό τό γεγονός ὅτι ἡ ἀντιπολίτευσις ἐπέκρινε — καί μάλιστα μέ δριμύτητα — τό κυβερνητικόν σχέδιον, πρίν κἄν λάβη γνῶσιν τοῦ περιεχομένου του.

»Ἰσχυρίζεται καί πάλιν ἡ ἀντιπολίτευσις ὅτι τό προτεινόμενον Σύνταγμα εἶναι ἀνελεύθερον καί ἀντιδημοκρατικόν. Ἀπεδείχθη ὅμως ἀπό τάς μέχρι τοῦδε συζητήσεις ὅτι τό Σύνταγμα αὐτό εἶναι δημοκρατικώτατον. Καί εἶναι δημοκρατικώτατον, διότι κατοχυρώνει πλήρως τάς ἀτομικάς καί πολιτικάς ἐλευθερίας τῶν Ἑλλήνων καί ἐξισορροπεῖ κατά τρόπον συνετόν τάς ἐξουσίας τῆς Πολιτείας.

»Ἀλλά, κύριοι συνάδελφοι, ἄς ἐξετάσωμεν τό πρόβλημα κατά τρόπον ψύχραιμον καί ἀπροκατάληπτον.

»Ὅπως γνωρίζετε, ὑπάρχουν τρία συστήματα δημοκρατικῆς διακυβερνήσεως: πρῶτον, τό Προεδρικόν, δεύτερον, τό τῆς Συνελεύσεως καί τρίτον, τό Κοινοβουλευτικόν.

»Εἰς τό πρῶτον ὑπάρχει αὐστηρά διάκρισις τῶν ἐξουσιῶν καί ὑπεροχή τῆς Ἐκτελεστικῆς ἔναντι τῆς Νομοθετικῆς Ἐξουσίας.

»Εἰς τό δεύτερον εἶναι σχεδόν ἀνύπαρκτος ἡ διάκρισις τῶν ἐξουσιῶν. Ἡ Ἐκτελεστική Ἐξουσία εἶναι ὑποτεταγμένη εἰς τήν Νομοθετικήν — ὅπως εἰς τήν Ἑλβετίαν.

»Τό τρίτον, τό Κοινοβουλευτικόν, τό ὁποῖον ἐπικρατεῖ εἰς τόν εὐρωπαϊκόν χῶρον, καθιερώνει τήν ἰσότητα τῶν ἐξουσιῶν, ἐπιβάλλει τήν μεταξύ των συνεργασίαν καί, ἀκριβῶς διά νά ἐξασφαλίση τήν συνεργασίαν αὐτήν, ὁρίζει μέσα ἀμοιβαίας ἐπιρροῆς. Καί αὐτά τά μέσα ἀμοιβαίας ἐπιρροῆς εἶναι τό δικαίωμα τῆς Ἐκτελεστικῆς Ἐξουσίας νά διαλύη τήν Βουλήν καί τό δικαίωμα τῆς Βουλῆς νά ἀνατρέπη τήν Κυβέρνησιν.

»Τό κυβερνητικόν σχέδιον υἱοθετεῖ τό Κοινοβουλευτικόν σύστημα, προσηρμοσμένον ὅμως εἰς τάς ἑλληνικάς συνθήκας — ὅπως εἶναι προσηρμοσμένο καί εἰς τάς εἰδικάς συνθήκας ὅλων τῶν χωρῶν πού τό ἐφαρμόζουν.

»Κοινοβουλευτισμός ὑπάρχει καί εἰς τήν Ἀγγλίαν καί εἰς τήν Γαλλίαν καί εἰς τήν Γερμανίαν καί ἀλλαχοῦ· ἐφαρμόζεται ὅμως κατά τρόπον διάφορον εἰς ἑκάστην ἐξ αὐτῶν. Διότι τό μυστικόν τῆς ἐπιβιώσεως τῆς δημοκρατίας εἰς τήν ἐποχήν μας ἔγκειται εἰς τήν ἱκανότητά της νά προσαρμόζεται καί νά διαφοροποιῆται. Παντοῦ ὅμως ἐπικρατεῖ ἡ τάσις τῆς ἐνισχύσεως τῆς Ἐκτελεστικῆς Ἐξουσίας, διά νά εἶναι δυνατή ἡ ταχεῖα καί ἀποτελεσματική ἀντιμετώπισις τῶν πολυπλόκων προβλημάτων πού παρουσιάζει ἡ ἐποχή μας. Αὐτό δέ ἀκριβῶς ἐπιδιώκεται καί μέ τό ὑπό συζήτησιν σχέδιον Συντάγματος.

»Κύριοι βουλευταί, ἡ Κυβέρνησις, ὅπως εἶπα, υἱοθέτησε καί προτείνει εἰς τήν Βουλήν Σύνταγμα Κοινοβουλευτικῆς Δημοκρατίας, ἐπί τοῦ ὁποίου ὅμως περιέργως ἐξεδηλώθη ἀντίδρασις τῆς ἀντιπολιτεύσεως. Θά προσπαθήσω, παραγνωρίζων τάς ὑπερβολάς καί τάς ἀνακριβείας αἱ ὁποῖαι ἐλέχθησαν εἰς τήν αἴθουσαν αὐτήν, νά προσδιορίσω τό ἔδαφος καί τό εἶδος τῶν διαφορῶν αἱ ὁποῖαι μᾶς χωρίζουν ἀπό τήν ἀντιπολίτευσιν, ἐπί τοῦ κειμένου τοῦ Συντάγματος.

»Ἡ ἀντιπολίτευσις θέλει τήν ἐκτελεστικήν ἐξουσίαν ὑποτεταγμένην εἰς τήν νομοθετικήν. Ἡμεῖς τήν θέλομεν λογικῶς ἐνισχυμένην καί σχετικῶς ἀνεξάρτητον, διά νά δύναται ἡ Κυβέρνησις νά ἐκπληροῖ τήν ἀποστολήν της — διά νά δύναται ἡ ἐκτελεστική ἐξουσία νά ἀντιμετωπίζη μέ ταχύν καί ἀποφασιστικόν ρυθμόν τά πολύπλοκα καί δύσκολα προβλήματα τά ὁποῖα παρουσιάζει ἡ τεχνοκρατική ἐποχή μας.

»Μέ ἄλλους λόγους ἡμεῖς θέλομεν μίαν δημοκρατίαν μαχομένην καί δημιουργικήν. Ἡ ἀντιπολίτευσις, ἐξ ὅσων λέγει, φαίνεται ὅτι τήν θέλει παράλυτον. Ἡμεῖς θέλομεν μίαν δημοκρατίαν σύγχρονον καί προοδευτικήν. Ἡ ἀντιπολίτευσις τήν θέλει ἀπηρχαιωμένην, θέλει δηλαδή δημοκρατίαν τύπου Ζαΐμη, ἡ ὁποία ὅμως εἶναι γνωστόν ποῦ μᾶς εἶχεν ὁδηγήσει. Εἶναι γνωστόν ὅτι κατά τόν βίον τῆς δημοκρατίας ἐκείνης ἐξεδηλώθησαν ἔνδεκα κινήματα καί τελικῶς ὡδηγήθημεν εἰς τήν δικτατορίαν Μεταξᾶ.

»Κύριοι βουλευταί, αὐτά, ὅσον ἀφορᾶ τήν μορφήν τοῦ πολιτεύματος πού καθιερώνει τό κυβερνητικόν σχέδιον. Καί ἔρχομαι ἤδη εἰς τό περίφημον θέμα τῶν ἁρμοδιοτήτων τοῦ προέδρου τῆς Δημοκρατίας, τάς ὁποίας ἡ ἀντιπολίτευσις ἐχαρακτήρισεν ὡς ὑπερτροφικάς. Καί διά τήν περίπτωσιν μάλιστα αὐτήν εἶμαι ὑποχρεωμένος νά δεχθῶ ὅτι, ὅταν κατελόγιζα εἰς τόν ἀξιότιμον πρόεδρον τοῦ ΠΑΣΟΚ ὑπερβολάς, ἔσφαλλα, διότι ὁ κ. Μαῦρος ὑπερέβη τόν κ. Παπανδρέου εἰς ὑπερβολάς.

»Αἱ ἐξουσίαι ὅμως αὐταί τάς ὁποίας προβλέπει τό Σύνταγμα διά τόν πρόεδρον τῆς Δημοκρατίας ὄχι μόνον δέν εἶναι ὑπερβολικαί, ἀλλά εἶναι περιωρισμέναι, τόσον ἐν σχέσει μέ τάς ἐξουσίας τάς ὁποίας εἶχεν ὁ βασιλεύς κατά τό Σύνταγμα τοῦ 1952, ὅσον καί ἐν σχέσει μέ τάς ἐξουσίας τάς ὁποίας ἔχουν οἱ πρόεδροι ἄλλων δημοκρατικῶν χωρῶν.

»Ὡς γνωστόν αἱ ἐξουσίαι τοῦ ἀρχηγοῦ τοῦ Κράτους συνίστανται κυρίως εἰς τό δικαίωμά του νά διαλύη τήν Βουλήν, νά διορίζη καί νά παύη τήν Κυβέρνησιν καί νά ἀντιδρᾶ κατά νόμου ψηφισθέντος ὑπό τῆς Βουλῆς.

»Ὁ βασιλεύς κατά τό Σύνταγμα τοῦ 1952 ἤσκει τά δικαιώματα αὐτά ἄνευ οὐδενός περιορισμοῦ. Εἰς τό ὑπό συζήτησιν κυβερνητικόν σχέδιον ὅλαι αὐταί αἱ ἐξουσίαι τίθενται ὑπό περιορισμούς. Καί ἰδού διατί: διά νά διαλύση τήν Βουλήν ὁ πρόεδρος τῆς Δημοκρατίας, εἶναι ὑποχρεωμένος νά ζητήση τήν γνώμην τοῦ Συμβουλίου τῆς Δημοκρατίας. Ὁ βασιλεύς ἠδύνατο ἄνευ οὐδενός περιορισμοῦ νά τήν διαλύση. Καί πέραν αὐτοῦ, διά νά ἀσκήση ὁ πρόεδρος τό δικαίωμα τῆς διαλύσεως, πρέπει νά συντρέχουν ὡρισμέναι προϋποθέσεις. Ἰδού λοιπόν διατί τό δικαίωμα τῆς διαλύσεως εἰς τό παρόν Σύνταγμα εἶναι πολύ περιωρισμένον, ἐνῷ εἰς τό Σύνταγμα τοῦ 1952 ἦτο ἀπεριόριστον.

»Ὁ βασιλεύς εἶχε τό δικαίωμα ἄνευ περιορισμῶν νά διορίση καί νά παύση τήν Κυβέρνησιν. Ὁ πρόεδρος τῆς

Δημοκρατίας, κατά τό συζητούμενον Σύνταγμα, εἶναι ὑποχρεωμένος νά δώση τήν ἐντολήν εἰς τόν ἀρχηγόν τῆς πλειοψηφίας. Τούτου δέ μή ὑπάρχοντος, εἶναι ὑποχρεωμένος νά τήν δώση εἰς τόν ἀρχηγόν τοῦ σχετικῶς πλειοψηφοῦντος κόμματος. Καί μόνον ἐάν καί αὐτός ἀποτύχη, τότε ἀνακύπτει τό δικαίωμα τοῦ προέδρου τῆς Δημοκρατίας νά δώση τήν ἐντολήν εἰς ἐκεῖνον, ὁ ὁποῖος κατά τήν κρίσιν του θά δυνηθῆ διά τῆς συνεργασίας τῶν κομμάτων νά ἐπιτύχη τήν πλειοψηφίαν. Ἤ ἄν καί αὐτός ἀποτύχη νά ἀποφασίση τήν διάλυσιν τῆς Βουλῆς.

»Ὁ βασιλεύς εἶχε τό δικαίωμα, κατά τό Σύνταγμα τοῦ 1952, νά ἀκυρώση νόμον ψηφισθέντα ἀπό τήν Βουλήν, ἀρνούμενος τήν δημοσίευσίν του. Ὁ πρόεδρος τῆς Δημοκρατίας ἔχει ἁπλῶς τό δικαίωμα νά ἀναπέμψη τόν νόμον εἰς τήν Βουλήν — καί τοῦτο εἰς ἐκτάκτους περιστάσεις· διότι θά εἶναι μωρός, ἐάν ἔλθη ἄνευ λόγου εἰς ρῆξιν μέ τήν Κυβέρνησιν καί τήν πλειοψηφίαν. Ἐάν ὅμως ὑφίσταται μία ἐξαιρετική, ἐθνικῶς κρίσιμη περίστασις, τότε ὁ πρόεδρος ἔχει τό δικαίωμα νά ἀναπέμψη τόν νόμον εἰς τήν Βουλήν, ἡ ὁποία ὡστόσο δύναται νά τόν ἐπιβάλη μέ τά 3/5 τῆς πλειοψηφίας της.

»Ὁ βασιλεύς λοιπόν εἶχε τό δικαίωμα νά ἀκυρώνη νόμον ἀρνούμενος τήν δημοσίευσίν του, ὁ δέ πρόεδρος τῆς Δημοκρατίας ἔχει ἁπλῶς τό δικαίωμα νά ἀναπέμψη εἰς τήν Βουλήν ἕνα νόμον, προστατεύων οὕτω τήν ἀντιπολίτευσιν καί τήν μειοψηφίαν ἐναντίον τῶν ὑπερβασιῶν τῆς πλειοψηφίας καί τῆς Κυβερνήσεως.

»Γ. Μαῦρος: Ἐπιτρέπετε μίαν διακοπήν, κύριε προέδρε;

»Κ. Καραμανλῆς: *Μάλιστα.*

»Γ. Μαῦρος: Ὁμιλεῖτε περί δικαιώματος τό ὁποῖον εἶχεν ὁ βασιλεύς, βάσει τῶν Συνταγμάτων τοῦ 1952 καί τῶν παλαιοτέρων. Μήπως ἠμπορεῖτε νά πληροφορήσετε τήν Βουλήν ἐάν αὐτό τό δικαίωμα, τό ὁποῖον ὑπάρχει εἰς ὅλας τάς χώρας, ὅπου ἀκόμη ἰσχύει τό πολίτευμα τῆς Βασιλευομένης Δημοκρατίας, ἠσκήθη ποτέ; Ἠμπορεῖτε νά εἴπητε εἰς τήν Βουλήν ἐάν ὁ βασιλεύς ἐσταμάτησε καί πότε, τήν δημοσίευσιν νόμου, τόν ὁποῖον ἐψήφισεν ἡ Βουλή, ἀσκῶν τό δικαίωμα τό ὁποῖον εἶχεν; Διότι ἐάν αἱ συνθῆκαι τοῦ πολιτεύματος κατήργησαν τό δικαίωμα αὐτό, νομίζω ὅτι δέν θά ἔπρεπε νά τό ἀναφέρετε.

»Κ. Καραμανλῆς: *Θά λάβητε ἀπάντησιν: Δέν τό ἤσκησεν, ἀλλά εἶχε τό δικαίωμα νά τό ἀσκήση. Καί τό γεγονός ὅτι εἶχε αὐτά τά δικαιώματα τό ἐπληρώσατε καί σεῖς καί ἐγώ.*

»Γ. Μαῦρος: Δέν ἔχει σημασίαν τί ἐπληρώσατε σεῖς καί ἡμεῖς, ἀλλά τί ἐπλήρωσεν ὁ λαός, κύριε πρόεδρε.

»Κ. Καραμανλῆς: *Νά ὁλοκληρώσω τήν ἀπάντησίν μου. Ἐφ' ὅσον δέν τό ἤσκησεν ὁ βασιλεύς, ὁ ὁποῖος στό κάτω-κάτω τῆς γραφῆς ἦτο μόνιμος, διατί φοβεῖσθε ὅτι θά τό ἀσκήση ὁ πρόεδρος τῆς Δημοκρατίας;*

»Α. Παπανδρέου: Ὁ βασιλεύς ἤσκησε ἕνα δικαίωμα· δέν ὑπέγραψε ἀπόφασιν τοῦ πρωθυπουργοῦ — τό 1965 — διά τήν ἀντικατάστασιν τοῦ ὑπουργοῦ Ἐθνικῆς Ἀμύνης. Ἐκεῖνο τό ὁποῖον ἐθεωρεῖτο τυπικόν μόνον δικαίωμα τοῦ βασιλέως, ἠσκήθη εἰς μίαν κρίσιμον ὥραν καί ὡδήγησε τήν χώραν εἰς τήν περιπέτειαν τήν ὁποίαν σεῖς γνωρίζετε ἄριστα.

»Κ. Καραμανλῆς: *Αὐτό εἶπον. Συμφωνοῦμε. Ποῦ εὑρίσκονται λοιπόν, κύριοι συνάδελφοι, αἱ ὑπερεξουσίαι; Εἰς τό Σύνταγμα τοῦ 1952, ἤ εἰς τό ὑπό κρίσιν κυβερνητικόν σχέδιον; Ἄλλωστε, ὅπως γνωρίζετε, τό Σύνταγμα τοῦ 1952 καί ἐψηφίσθη, καί ἐδημοσιεύθη ἀπό τά κόμματα τοῦ Κέντρου. Διατί δέν ἐνωχλοῦντο τότε ἀπό τάς ἀπεριορίστους ἐξουσίας τοῦ βασιλέως καί ἐνοχλοῦνται τώρα ἀπό τάς περιωρισμένας ἐξουσίας τοῦ προέδρου τῆς Δημοκρατίας;*

»Ὁ κ. Μαῦρος ὁμιλῶν περί τῶν ἐξουσιῶν τοῦ προέδρου τῆς Δημοκρατίας εἶπεν καί ὡρισμένα πράγματα, τά ὁποῖα δέν ἀνταποκρίνονται εἰς τήν ἀλήθειαν. Εἶπε δηλαδή ὅτι ὁ πρόεδρος τῆς Δημοκρατίας ἔχει τό δικαίωμα νά ὑπογράψη διατάγματα ὀργανωτικά. Ἀλλά, ὅπως γνωρίζετε, τό δικαίωμα αὐτό τοῦ προέδρου τῆς Δημοκρατίας δέν εἶναι αὐτόνομον. Τά διατάγματα αὐτά τά ὑπογράφει ἡ Κυβέρνησις καί τά προσυπογράφει ὁ πρόεδρος τῆς Δημοκρατίας. Εἶπεν ἐπίσης ὁ κ. Μαῦρος ὅτι ὁ πρόεδρος τῆς Δημοκρατίας ἔχει τό δικαίωμα, ἀπούσης τῆς Βουλῆς, νά κηρύσση στρατιωτικόν νόμον ἐπί δίμηνον. Ἀλλά τό σχέδιον τοῦ Συντάγματος λέγει ὅτι αὐτό τό πράττει μετά εἰσήγησιν καί ὑπογραφήν τοῦ πρωθυπουργοῦ. Συνεπῶς, δέν εἶναι αὐτόνομον τό δικαίωμα τοῦ προέδρου τῆς Δημοκρατίας. Εἶναι δικαίωμα τῆς ἐκτελεστικῆς ἐξουσίας, ἡ ὁποία εἰς τήν περίπτωσιν αὐτήν εἶναι δικέφαλος: ὁ πρόεδρος τῆς Δημοκρατίας καί ἡ Κυβέρνησις.

»Θά ἠδυνάμην, κύριοι συνάδελφοι, νά μνημονεύσω καί τάς ἐξουσίας τάς ὁποίας οἱ πρόεδροι Δημοκρατίας ἄλλων δυτικῶν χωρῶν — ὅπως τῆς Γαλλίας, τῆς Φινλανδίας, τῆς Ἰσλανδίας — ὅπου ὁ πρόεδρος τῆς Δημοκρατίας ἔχει πολύ εὐρύτερα δικαιώματα ἀπό ἐκεῖνα τά ὁποῖα δίνει τό κυβερνητικόν σχέδιον εἰς τόν ἰδικόν μας. Δέν θέλω, βέβαια, νά φέρω ὡς παράδειγμα τό γαλλικόν Σύνταγμα, διά τό ὁποῖον θά ἦσαν ἴσως δικαιολογημένοι οἱ χαρακτηρισμοί τοῦ κ. Μαύρου. Διότι, ὅπως γνωρίζετε, τό γαλλικόν Σύνταγμα ἀναγνωρίζει εἰς τόν πρόεδρον τῆς Δημοκρατίας ἐξουσίας ἀπεριορίστους, μέχρι καί τοῦ δικαιώματος να κηρύσση δικτατορίαν. Διότι ὅταν ὁ πρόεδρος τῆς Δημοκρατίας ἐν Γαλλίᾳ ἔχει δικαίωμα νά ἀναστέλλη κατά τήν κρίσιν του ἐπ' ἀόριστον τήν ἰσχύν τοῦ Συντάγματος, σημαίνει ὅτι ἔχει τό δικαίωμα ἀνά πᾶσαν στιγμήν νά κάμη δικτατορίαν. Δέν θά ἐπικαλεσθῶ τό γαλλικόν παράδειγμα, πρῶτον, διότι ἀποτελεῖ μοναδικόν φαινόμενον εἰς τήν κοινοβουλευτικήν ἱστορίαν καί, δεύτερον, διότι δικαιώνει τάς ἀπόψεις καί τούς χαρακτηρισμούς τοῦ κ. Μαύρου. Αὐτά ὅμως ἰσχύουν εἰς τήν Γαλλίαν, δέν ἰσχύουν εἰς τήν Ἑλλάδα.

»Εἷς βουλευτής: Ὁ πρόεδρος στήν Γαλλία βγαίνει ἀπό τόν λαό.

»Κ. Καραμανλῆς: *Ἄν θέλετε, τό κάμνομε καί αὐτό. Νά τό συζητήσωμε.*

»Σᾶς παρακαλῶ νά πιστεύσητε ὅτι τό σχέδιον τό ὁποῖον προτείνω εἰς τήν Βουλήν, οὐδεμίαν σχέσιν ἔχει μέ τήν παρουσίαν μου εἰς τήν πολιτικήν ζωήν τῆς χώρας.

»Κύριοι βουλευταί, ἡ ἀντιπολίτευσις ἔχει βέβαια τό δικαίωμα νά θέλη τόν πρόεδρον τῆς Δημοκρατίας διακοσμητικόν πρόσωπον, μέ μόνην ἴσως ἁρμοδιότητα νά ἐγκαινιάζη — ὅπως λέγεται εἰς τήν Γαλλίαν — ἐκθέσεις χρυσανθέμων. Δέν ἔχει ὅμως τό δικαίωμα νά ἰσχυρίζεται ὅτι τό κυβερνητικόν σχέδιον δίδει εἰς τόν πρόεδρον τῆς Δημοκρατίας ὑπερεξουσίας. Τοῦ δίδει ἁπλῶς τάς ἐξουσίας ἐκείνας αἱ ὁποῖαι εἶναι ἀπαραίτητοι διά νά ἐκπληρώνη τήν ἀπο-

στολήν του. Ἡ δέ ἀποστολή τοῦ προέδρου τῆς Δημοκρατίας, τοῦ ἀρχηγοῦ τοῦ Κράτους, συνίσταται εἰς τό νά ρυθμίζη τήν λειτουργίαν τοῦ Πολιτεύματος, ἐναρμονίζων τάς σχέσεις Κυβερνήσεως καί Βουλῆς καί τάς σχέσεις Βουλῆς καί Ἐκλογικοῦ Σώματος.

»Πῶς ὅμως εἶναι δυνατόν ὁ πρόεδρος τῆς Δημοκρατίας νά ἀσκήση τόν ρυθμιστικόν του ρόλον, χωρίς νά ἔχη τάς πρός τοῦτο ἐξουσίας;

»Ἐάν ὁ ἀρχηγός τοῦ Κράτους στερηθῆ αὐτῶν τῶν στοιχειωδῶν ἐξουσιῶν, τότε — ὅπως λέγει ὁ Σβῶλος —καταργεῖται ἡ ἰσοστάθμισις τῶν ἐξουσιῶν καί ὁ κοινοβουλευτισμός νοθεύεται. Ἰδού διατί, διά νά λειτουργῆ ὁμαλῶς τό πολίτευμα, εἶναι ἀνάγκη ὁ ἀρχηγός τοῦ Κράτους νά ἔχη τάς στοιχειώδεις αὐτάς ἐξουσίας, ἐάν πράγματι θέλωμε τό πολίτευμά μας νά εἶναι ὀρθοδόξως κοινοβουλευτικόν.

»Κύριοι βουλευταί, ἡ ὕπαρξις ἀντιθέτων ἀπόψεων εἶναι ὄχι μόνο φυσικαί εἰς τήν δημοκρατίαν, ἀλλά εἶναι καί ἀναγκαῖαι. Διότι ἡ διαφορά ἀπόψεων προκαλεῖ τόν διάλογον καί ὁ διάλογος ὁδηγεῖ εἰς τήν ἀνεύρεσιν τῆς ἀληθείας. Ἡ ἀξίωσις τῆς ἀντιπολιτεύσεως ἤ — ἄς τό εἴπω ἠπιώτερον — ἡ θεωρία τῆς ἀντιπολιτεύσεως ὅτι πρέπει νά ὑπάρχη ὁμοφωνία πλειοψηφίας καί μειοψηφίας εἰς τά ἐπίμαχα θέματα, καταργεῖ οὐσιαστικῶς τόν διάλογον. Τό πρόβλημα, συνεπῶς, δέν εἶναι αὐτή καθ' ἑαυτήν ἡ ὕπαρξις ἀντιτιθεμένων ἀπόψεων. (...Ὁ κ. Τσάτσος εἶναι πολύ ἀνήσυχος. Ἡμεῖς σᾶς ἠκούσαμε μέ ὑπομονήν, ὀφείλετε νά μᾶς ἀκούσητε καί σεῖς...). Τό πρόβλημα εἶναι ὁ τρόπος τῆς συζητήσεως καί τῆς ἐναρμονίσεως τῶν ἀντιθέσεων αὐτῶν. Καί διά νά ἐπιτυγχάνεται ἡ ἐναρμόνισις θά πρέπη ἡ μέν συζήτησις νά διεξάγεται μέ καλήν πίστιν, ἡ δέ λύσις τῆς διαφορᾶς νά ἐπιδιώκεται μέ τόν σεβασμόν πρός τόν θεμελιώδη νόμον τῆς δημοκρατίας, δηλαδή τήν ἀρχήν τῆς πλειοψηφίας.

»Κύριοι βουλευταί, δέν νομίζω ὅτι πρέπει νά ὑπερβάλλωμεν εἰς τάς διενέξεις μας περί τό Σύνταγμα. Εἶναι βέβαια ἀληθές ὅτι τό Σύνταγμα ἐπηρεάζει τήν διαμόρφωσιν τῆς πολιτικῆς ζωῆς μιᾶς χώρας. Ἀλλά τό Σύνταγμα δέν εἶναι παρά ὁ σκελετός τῆς Πολιτείας. Ἡ σάρκα καί τό αἷμα της εἶναι τά κόμματα καί ὁ τύπος. Ἀπό τήν συμπεριφορά δέ τῶν τελευταίων αὐτῶν ἐξαρτᾶται ἡ προκοπή τῆς Πολιτείας. Οὔτε εἶναι δυνατόν νά ἀναπληρώσωμεν μέ νομικούς ἐξοπλισμούς τήν ἔλλειψιν τῶν κοινωνικῶν καί πολιτικῶν ἐκείνων συνθηκῶν πού εἶναι ἀπαραίτητοι γιά τήν λειτουργία τῆς δημοκρατίας. Καί δυστυχῶς αὐταί ἀκριβῶς αἱ συνθῆκαι ἔλειψαν καί φοβοῦμαι ὅτι λείπουν ἀκόμη ἀπό τήν χώραν μας. Παράδειγμα: Τό Σύνταγμα τοῦ 1911, πού ἦταν ἰδανικό γιά τήν ἐποχή του, δέν μᾶς ἠμπόδισε νά φθάσωμεν εἰς τόν διχασμόν τοῦ 1915 καί ἀπό ἐκεῖ, στήν συμφοράν τῆς Μικρᾶς Ἀσίας.

»Ἐάν θέλωμεν, κύριοι συνάδελφοι, νά ἔχωμεν πραγματικήν, νά ἔχωμεν ὑγιᾶ δημοκρατίαν, ὀφείλομεν, πέραν τῶν θεσμῶν, νά δημιουργήσωμε τάς ἀναγκαίας πρός τοῦτο ψυχολογικάς προϋποθέσεις. Ὑπάρχουν χῶραι αἱ ὁποῖαι ἔχουν ἀτελῆ Συντάγματα καί εὐδοκιμοῦν, διότι ἀκριβῶς ἔχουν ἐξασφαλίσει αὐτάς τάς ψυχολογικάς — δηλαδή τάς πολιτικάς καί κοινωνικάς — προϋποθέσεις.

»Λυπᾶμαι, κύριοι συνάδελφοι, διότι εἶμαι ὑποχρεωμένος εἰς τό σημεῖον αὐτό νά κάνω μίαν παρέκβασιν καί νά εἴπω ὅτι τόν τελευταῖον καιρόν αἱ ἀλήθειαι αὐταί ἤρχισαν νά λησμονοῦνται εἰς τήν χώραν μας. Ὠργανωμέναι μειοψηφίαι προσπαθοῦν τόν τελευταῖον καιρόν νά προκαλέσουν μίαν ἐπικίνδυνον κοινωνικήν ἀναταραχήν. Ἀπεργίαι ἄκαιροι καί ἀδικαιολόγητοι, διαδηλώσεις ὀχλοκρατικαί καί πολλάκις ὕποπτοι δημιουργοῦν εἰς τήν χώραν ἕνα νοσηρόν κλῖμα, τό ὁποῖον παρεμποδίζει τήν δραστηριοποίησιν τοῦ ἔθνους. Καί τήν παρεμποδίζει εἰς μίαν στιγμήν — καί τό τονίζω αὐτό — πού ἐπιβάλλεται καθολική καί ἔντονος ἐπαγρύπνησις. Ἡ παρέκβασις αὐτή δέν εἶναι τυχαία. Ἔχει σχέσιν μέ τάς προϋποθέσεις τάς ὁποίας ἔθεσα καί τάς ὁποίας θεωρῶ ἀπαραιτήτους, διά νά ἔχωμεν ὑγιᾶ καί βιώσιμον δημοκρατίαν. Καί αἱ προϋποθέσεις αὐταί εἶναι ἤπιον πολιτικόν κλῖμα, ἥμερα πολιτικά ἤθη καί συνοχή ἐθνική καί κοινωνική. Ὀφείλουν ὅμως αἱ μειοψηφίαι αὐταί καί ἐκεῖνοι οἱ ὁποῖοι τάς ὑποκινοῦν, νά γνωρίζουν ὅτι αἱ ἐκδηλώσεις αὐταί εἶναι ἐπικίνδυνοι ὄχι μόνον γιά τήν νεογέννητη δημοκρατία μας, ἀλλά καί γιά τόν ἴδιο τόν τόπο μας, ὁ ὁποῖος ἀντιμετωπίζει αὐτήν τήν στιγμήν κρισίμους περιστάσεις. Αὐτήν τήν στιγμήν νομίζω ὅτι ὀφείλουν ὅλοι οἱ Ἕλληνες νά ἀντιληφθοῦν ὅτι ἐπιβάλλεται νά ἐπιδείξουν ὀλιγάρκειαν καί αὐτοπειθαρχίαν, διά νά ἀποφύγωμεν καινούργιες συμφορές.

»Καί πρέπει ἐπίσης νά γνωρίζουν ἐκεῖνοι οἱ ὁποῖοι ἐπιδιώκουν νά προκαλέσουν κοινωνικάς ἀναταραχάς, ὅτι ἡ ἀνοχή τῆς Κυβερνήσεως δέν σημαίνει ἀδυναμίαν. Ὀφείλω νά τούς πληροφορήσω ὅτι ἡ Κυβέρνησις ἔχει καί τήν θέλησιν καί τήν δύναμιν νά προστατεύση τήν δημοκρατίαν, τήν ἀσφάλειαν τῆς χώρας καί τήν γαλήνην τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ. Θά ἐπεθύμει ὅμως καί θά ἠῦχετο ἡ Κυβέρνησις, τό κλῖμα τό ὁποῖον ἐπεκράτησεν εἰς τήν χώραν αὐτήν μέ τήν συμπαράστασιν ὅλων τῶν ὑπευθύνων παραγόντων κατά τούς πρώτους κρισίμους μῆνας τῆς δημοκρατίας, τό κλῖμα πού ἤρχισε τόν τελευταῖον καιρόν κατά τρόπον ὕποπτον νά διαταράσσεται, θά ἠῦχετο νά ἀποκατασταθῆ.

»Κύριοι βουλευταί, ἡ ἀντιπολίτευσις ἐπιμένει — ὅπως ἀποδεικνύεται ἀπό ὅσα τουλάχιστον εἶπεν ὁ κ. Μαῦρος — νά περιφρονῆ τήν ἀρχήν τῆς πλειοψηφίας, ἡ ὁποία ἐν τούτοις ἀποτελεῖ τό θεμέλιον τῆς δημοκρατίας.

»Παρακαλῶ νά μέ πιστεύσετε ὅτι θά ἤθελα εἰλικρινῶς νά ἠμποροῦσα νά συμφωνήσω μέ τάς ἀπόψεις τῆς ἀντιπολιτεύσεως. Πῶς δύναμαι ὅμως νά τό πράξω χωρίς νά προδώσω τάς εὐθύνας πού ἔχω ἀπέναντι τοῦ λαοῦ; Πῶς δύναμαι νά ἀρνηθῶ νά ὑποστηρίξω τάς θέσεις ἐκείνας διά τάς ὁποίας μέ ἐψήφισεν ὁ ἑλληνικός λαός καί τάς ὁποίας θεωρῶ χρησίμους διά τόν τόπον; Γιατί, ὅπως εἶπα καί ἄλλοτε, ὁ λαός μᾶς ἔστειλεν εἰς τήν ἐξουσίαν, κύριοι συνάδελφοι τῆς μειοψηφίας, γιά νά ἐφαρμόσωμεν τό ἰδικόν μας πρόγραμμα καί ὄχι τό ἰδικόν σας.

»Ὅπως γνωρίζετε, ἡ Νέα Δημοκρατία καθώρισε σαφῶς πρό τῶν ἐκλογῶν τήν θέσιν της ἐπί τοῦ Συντάγματος. Ὑπεσχέθη Σύνταγμα Κοινοβουλευτικῆς Δημοκρατίας μέ λογικά ἐνισχυμένην τήν ἐκτελεστικήν ἐξουσίαν. Καί τό Σύνταγμα αὐτό εἶναι ὑποχρεωμένη νά τό δώση εἰς τήν χώραν, διά νά εἶναι συνεπής καί μέ τάς πεποιθήσεις της καί μέ τάς ἐπαγγελίας της. Αὐτό βέβαια δέν σημαίνει ὅτι ἡ Κυβέρνησις θά ἀρνηθῆ νά υἱοθετήση τάς ἀπόψεις ἐκείνας τῆς ἀντιπολιτεύσεως αἱ ὁποῖαι ἤθελον κριθῆ κατά τήν συζήτησιν ἐποικοδομητικαί. Ἀναμένει ὅμως καί ἀπό τήν ἀντιπολίτευσιν τήν ἰδίαν κατανόησιν ἔναντι τῶν θέσεων τῶν κυβερνητικῶν».

Κατόπιν, ἀγόρευσε ὁ Α. Παπανδρέου, πρόεδρος τοῦ ΠΑΣΟΚ, ὁ ὁποῖος ἀρχικά ὑπογράμμισε ὅτι πηγή νομιμότητας τοῦ Συντάγματος εἶναι ἡ λαϊκή κυριαρχία· καί τόνισε:

«Πιστεύω, ὅτι ἡ λαϊκή κυριαρχία μπορεῖ νά προσλάβη τρεῖς μορφές. Πρῶτον, μέσῳ τοῦ ἀντιπροσωπευτικοῦ μηχανισμοῦ, τοῦ κοινοβουλευτικοῦ μηχανισμοῦ. Εἴμαστε μία μορφή ἔκφρασης — ἐάν θέλετε — τῆς λαϊκῆς κυριαρχίας. Ὑπάρχει ὅμως καί μία δεύτερη σημαντικώτερη, πού εἶναι ἡ ἄμεση συμμετοχή τοῦ πολίτη στίς ἀποφάσεις πού τόν ἀφοροῦν. Καί ἐδῶ βέβαια ἀναφέρομαι κυρίως στήν τοπική μονάδα καί τήν περιφέρεια. Ὑπάρχει καί μία τρίτη. Εἶναι ἡ διεκδίκησις τῶν αἰτημάτων τοῦ λαοῦ μέσῳ συντεχνιακῶν ὀργανώσεων. Εἶναι καί οἱ τρεῖς αὐτές πτυχές ἔκφρασης τῆς λαϊκῆς κυριαρχίας καί θά ἄξιζε, κύριοι συνάδελφοι, νά ρίξωμε μιά ματιά σ' αὐτό τό Σύνταγμα καί νά δοῦμε πῶς τά βγάζει πέρα μέ αὐτή τήν πηγή νομιμότητος, τήν λαϊκή κυριαρχία. Θά ἦτο ἴσως ἄσκοπο νά συζητήσω διά μακρῶν τίς ἐξουσίες τοῦ προέδρου. Ἀναφέρομαι τώρα στόν ἀντιπροσωπευτικό μηχανισμό».

Ὁ Α. Παπανδρέου ἐξέφρασε τήν ἄποψη ὅτι οἱ ἐξουσίες τοῦ προέδρου ἀρκοῦσαν γιά νά νοθεύσουν τή λαϊκή κυριαρχία, ἐνῶ οὐσιαστικά δημιουργοῦνταν στεγανά στούς τομεῖς τῆς ἐξωτερικῆς πολιτικῆς καί τῆς ἄμυνας, οἱ ὁποῖοι καί γίνονταν ἀπρόσιτοι ἀπό τή Βουλή — φαινόμενο, τόνισε, ἐπικίνδυνο γιά μιά χώρα πού βρισκόταν «στήν περιφέρεια τῶν Μεγάλων Δυνάμεων». Ἀποδέχθηκε ὅτι ἡ ἐνίσχυση τῆς ἐκτελεστικῆς ἐξουσίας ἦταν φαινόμενο γενικότερο στήν Εὐρώπη, συνδυαζόταν ὅμως ὄχι μόνον μέ τήν ἀνάπτυξη τῆς τεχνολογίας, ἀλλά καί μέ τή μεγάλη συγκέντρωση οἰκονομικῆς δυνάμεως στά μονοπώλια καί τά οἰκονομικά συγκροτήματα: «Καί ἡ ἐνίσχυσις τῆς ἐκτελεστικῆς ἐξουσίας ἔχει ἀποτελέσει μηχανισμόν ὄχι διά τόν περιορισμόν τῶν μεγάλων μονοπωλιακῶν συγκροτημάτων, ἀλλά διά τήν ἐπέκτασίν των σέ κάθε γωνιά τῆς γῆς». Ἔτσι, ἡ ἐνίσχυση τῆς ἐκτελεστικῆς ἐξουσίας ἔπληττε ὄχι μόνο τόν κοινοβουλευτισμό, ἀλλά καί τήν ἀνεξαρτησία τῆς χώρας. Σέ εἰδικότερα θέματα, ἀντιτάχθηκε στή διατύπωση τοῦ ἄρθρου 48, γιά τήν κατάσταση ἀνάγκης, στή συνταγματική πρόβλεψη γιά ἀποδοχή ἀπό τά κόμματα τοῦ πολιτεύματος, καί στίς διατάξεις γιά τήν τοπική αὐτοδιοίκηση, γιά τίς ὁποῖες εἶπε ὅτι δέν κατοχύρωναν τό δικαίωμα τοῦ πολίτη γιά συμμετοχή. Ἐπίσης, ζήτησε κατοχύρωση τοῦ δικαιώματος ἀπεργίας τῶν δημοσίων ὑπαλλήλων καί χαρακτήρισε τό ἄρθρο 16 γιά τήν Παιδεία ἀναχρονιστικό, καθώς δέν κατοχύρωνε τή συμμετοχή τῶν σπουδαστῶν καί τῶν φοιτητῶν στή διοίκηση τῶν ΑΕΙ.

Ἀπό τήν πλευρά τῆς Ἀριστερᾶς, ὁ Η. Ἠλιοῦ τάχθηκε ὑπέρ τῶν δημοσίων συζητήσεων γιά τόν Καταστατικό Χάρτη τῆς χώρας, ἀσκώντας ἔτσι κριτική στή διαδικασία καταρτίσεώς του. Παρατήρησε, ἀκόμη, ὅτι τό σχέδιο ἦταν αὐταρχικό, μέ πολλές ὁμοιότητες μέ τό τουρκικό καί μέ τά δικτατορικά «Συντάγματα». Σημείωσε, πάντως, ὅτι ὑπῆρχαν καί θετικά στοιχεῖα στό κυβερνητικό σχέδιο, ἰδίως τά ἄρθρα περί ἰδιοκτησίας: «Μέσα σέ μιά χώρα ἀναπτυσσόμενη κάτω ἀπό καθεστώς κρατικομονοπωλιακοῦ καπιταλισμοῦ βρίσκει κανείς διατάξεις πραγματικά ριζοσπαστικές». Ὡστόσο, καταφέρθηκε καί αὐτός κατά τῶν ἐξουσιῶν τοῦ προέδρου τῆς Δημοκρατίας, ζήτησε καλύτερη κατοχύρωση τῶν ἀτομικῶν ἐλευθεριῶν καί χωρισμό τῆς Ἐκκλησίας ἀπό τό Κράτος.

Κατόπιν, τό λόγο πῆρε ὁ ὑπουργός Δικαιοσύνης, Κ. Στεφανάκης, ὁ ὁποῖος τόνισε ὅτι τό σχέδιο δέν παραβίαζε τήν ἀρχή τῆς λαϊκῆς κυριαρχίας: ὁ ἀρχηγός τοῦ Κράτους δέν θά ἦταν πρόσωπο διακοσμητικό, ἀλλά ρυθμιστής τοῦ πολιτεύματος. Σέ κάθε περίπτωση, ὑπογράμμισε, ἡ παρέμβαση τοῦ προέδρου θά μποροῦσε, τελικά, νά ὁδηγήσει μόνο σέ νέες ἐκλογές, δηλαδή σέ λαϊκή ἐτυμηγορία. Ἐπίσης, σημείωσε ὅτι ἡ Κυβέρνηση ἦταν ἕτοιμη νά ἀποδεχθεῖ κάθε ἐποικοδομητική πρόταση τῆς ἀντιπολιτεύσεως[150].

28 ΜΑΡΤΙΟΥ 1975

Ὁ ἀναπληρωτής ὑπουργός Συντονισμοῦ, Ι. Μποῦτος, ὑπογράφει σειρά ἀποφάσεων γιά τή χρηματοδότηση, ἀπό τό πρόγραμμα δημοσίων ἐπενδύσεων, ἐγγειοβελτιωτικῶν καί συγκοινωνιακῶν μέτρων. Γιά ἐγγειοβελτιωτικά ἔργα διατίθενται πιστώσεις 3.500 ἑκατ. δρχ. καί ὅριο πληρωμῶν 2.850 ἑκατ. δρχ.· γιά ἔργα πού θά ἀφοροῦν τό σιδηροδρομικό δίκτυο πιστώσεις 2.100 ἑκατ. δρχ. καί ὅριο πληρωμῶν 1.930 ἑκατ. δρχ., ἐνῶ γιά μελέτες γιά σιδηροδρομικά ἔργα πιστώσεις 145 ἑκατ. δρχ. Περισσότερο ἀναλυτικά, τό σχετικό εἰδησεογραφικό δελτίο ἀναφέρει:

«Τά ἐγγειοβελτιωτικά ἔργα πού ἔχουν ἐγγραφῆ στό ἐφετεινό πρόγραμμα καί οἱ πιστώσεις πού προβλέπονται γιά τήν συνέχιση τῆς ἐκτελέσεώς των ἔχουν ὡς ἑξῆς σέ χιλιάδες δραχμές (ἐντός παρενθέσεως τό ἀνεκτέλεστο τμῆμα στίς 31.12.1974):

»Ἀρδευτικό Ἰωαννίνων 90.000 (95.729). Ἀρδευτικό Ταυρωποῦ Καρδίτσης 30.000 (35.167). Ἀρδευτικά Κάτω Καλαμᾶ 3.000 (3.570). Ἀρδευτικά Λάμπρης Πρεβέζης 5.000 (5.478). Ἀξιοποίησις πεδιάδος Ἀχελώου 320.000 (323.608). Ἀντιπλημμυρικά Ἔβρου 50.000 (112.792). Ἀρδευτικόν πεδιάδος Θεσ/νίκης 95.000 (251.663). Ἀρδευτικόν πεδιάδος Ἀλφειοῦ 265.000 (302.372). Ἀρδευτικόν πεδιάδος Νέστου 16.000 (17.929). Ἀρδευτικόν Πηνειοῦ Ἠλείας 590.000 (614.804). Χείμαρροι Δράμας 500 (978). Ἀντιπλημμυρικόν Στρυμόνος νέα φάσις 190.000 (374.335). Χείμαρροι Πατρῶν 5.000 (78.555). Ἀντιπλημμυρικόν Βοιωτικοῦ Κηφισσοῦ 30.000 (43.088). Ἀντιπλημμυρικόν πεδιάδος Ἀλμωπίας 3.500 (8.121). Ἀντιπλημμυρικόν Καλαμᾶ -Ἀλίφηκα 2.000 (42.380). Ἀρδευτικά πεδιάδος Κάτω Μεσσηνίας 65.000 (84.321). Ἀξιοποίησις περιοχῆς

Ἄρδα Ἔβρου 380.000 (736.214). Ἀντιπλημμυρικά Κομοτηνῆς Φιλιουρῆ 60.000 (62.941). Ἀρδευτικά πεδιάδος Λαρίσης (Πλατυκάμπου Κάρλας - Στραγγιστικόν καί ὁδικόν δίκτυον) 100.000 (100.000). Ἐπείγοντα ἀντιπλημμυρικά ἔργα 60.000 (77.391). Σύλληψις πηγῶν Ἀναβάλου Ἀργολίδος 40.000 (40.000). Ἀποστραγγιστικά ἕλους Κανδήλας 25.000 (25.000). Συμπλήρωσις - βελτίωσις ἀρδευτικῶν ἔργων ΑΟΣΑΚ Κορινθίας 35.000 (35.000). Προσαγωγός διῶρυξ ἀρδευτικοῦ ἔργου Ἱεράπετρας 40.000 (40.000). Ἀρδευτικόν περιοχῆς Γιαννιτσῶν 20.000 (20.000). Ἀρδευτικά Νέστου τμῆμα Εὐλάλου - Δεκάρχου 10.000 (10.000). Μεσαῖα ἀντιπλημμυρικά ἔργα 50.000 (50.000). Ἑνωτική διῶρυξ Ἀλιάκμονος - Ἀξιοῦ 130.000 (130.000). Ρουφράκτης Κερκίνης μετά τοῦ δυτικοῦ ἀναχώματος καί συναφῶν ἔργων 200.000 (200.000). Ἀρδευτικά δίκτυα Στρυμονικοῦ καί Δημητριτσίου Σερρῶν 40.000 (40.000). Ἐξόφληση ἐντόκων πιστοποιήσεων ἔργων πεδιάδων Ἀχελώου, Ἀλφειοῦ Ἰωαννίνων 150.000 (150.000).

»Ὅσον ἀφορᾶ τά σιδηροδρομικά ἔργα προβλέπονται: δι' ἔργα ὑποδομῆς - ἐπιδομῆς 550.000 (1.717.347)· διά προμήθειαν τροχαίου ὑλικοῦ (ἐξόφλησιν ὑποχρεώσεων) 100.000 (385.894).

»Τέλος, προβλέπονται 650 ἑκατ. δρχ. γιά ἐπιχορήγηση τοῦ ΟΣΕ ἀπό τό Δημόσιο καί ἕτερα 600 ἑκατ. δρχ. γιά συμμετοχή τοῦ Δημοσίου στίς ἐπενδύσεις τοῦ ΟΣΕ»[151].

29 ΜΑΡΤΙΟΥ 1975

Δημοσιεύεται στόν τύπο ἡ εἴδηση ὅτι ἑκατόν τέσσερις ὑπουργοί, ὑφυπουργοί καί γραμματεῖς τῶν Κυβερνήσεων τῆς χούντας καθώς καί ὁ πρώην Ἀρχιεπίσκοπος Ἱερώνυμος (μαζί μέ τούς τέσσερις πρωταιτίους τοῦ πραξικοπήματος τῆς 21ης Ἀπριλίου 1967) διώκονται μέ ἀπόφαση τῆς Ὁλομελείας τῶν Ἐφετῶν ὡς συνεργοί στό ἀδίκημα τῆς ἐσχάτης προδοσίας.

30 ΜΑΡΤΙΟΥ 1975

Διεξάγονται οἱ πρῶτες μετά τήν πτώση τῆς δικτατορίας δημοτικές ἐκλογές· τό βράδυ τῆς ἑπομένης, 31ης Μαρτίου, ἀπό τό Ὑπουργεῖο Ἐσωτερικῶν δηλώνεται ὅτι ἄρχοντες τοπικῆς αὐτοδιοικήσεως ἐξελέγησαν σέ 11 δήμους τοῦ νομοῦ Ἀττικῆς καί σέ 125 δήμους τῆς ὑπόλοιπης χώρας.

Μετά τήν ἀναγγελία τῶν ἀποτελεσμάτων, ὁ ἀρχηγός τῆς ἀξιωματικῆς ἀντιπολιτεύσεως Γ. Μαῦρος ἔκαμε τήν ἀκόλουθη δήλωση:

«Ἄν καί δέν ἐτέθη πολιτικό θέμα στίς χθεσινές δημοτικές καί κοινοτικές ἐκλογές, ὁ ἑλληνικός λαός ἔδωσε παντοῦ τήν πλειοψηφία στούς δημοκρατικούς συνδυασμούς. Τοῦτο ἀρκεῖ γιά νά ὑποχρεώση τήν Κυβέρνηση νά ἐξαγάγη τά ἀπαραίτητα συμπεράσματα. Ἡ περιστασιακή πλειοψηφία πού ἐπέτυχε στίς ἐκλογές τῆς 17ης Νοεμβρίου, πού ἔγιναν κάτω ἀπό τίς γνωστές πολιτικές ψυχολογικές συνθῆκες, δέν ἐκφράζει πλέον τήν θέληση τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ καί δέν μπορεῖ νά τήν χρησιμοποιῆ ἡ Κυβέρνησις γιά τήν ψήφιση Συντάγματος ἀπαραδέκτου στήν πλειοψηφία τοῦ λαοῦ».

Ὁ Α. Παπανδρέου δήλωσε:

«Ἡ συντριπτική νίκη τῶν δημοκρατικῶν προοδευτικῶν δυνάμεων στίς δημοτικές ἐκλογές ἀποτελεῖ ἀποφασιστική καμπή στήν πολιτική ἐξέλιξη τῆς χώρας μας. Ὁ λαός ἔκαμε χθές αἰσθητή τήν παρουσία του ἀπ' ἄκρου εἰς ἄκρον τῆς Ἑλλάδος καί ἔθεσε ἔτσι στερεά θεμέλια τῆς πορείας πρός τήν πλήρη ἀποχουντοποίηση, τήν ἀδέσμευτη λαϊκή κυριαρχία καί τήν ἐθνική μας ἀνεξαρτησία».

Ἡ Κυβέρνηση ἀνακοίνωσε:

«Χάριν τῶν ἀληθῶν συμφερόντων τῆς τοπικῆς αὐτοδιοικήσεως, ἡ Κυβέρνησις ἐξ ἀρχῆς ἀπέκλεισε τήν πολιτικοποίησιν τῶν δημοτικῶν ἐκλογῶν καί μέχρι τῆς διεξαγωγῆς των παρέμεινε ἐπιδεικτικῶς ἀδιάφορος. Ρητῶς ἐπίσης ἡ ἀξιωματική ἀντιπολίτευσις, ἀκόμη καί πρό ἑβδομάδος ἠρνεῖτο ὅτι αἱ ἐκλογαί αὐταί ἠμποροῦσαν νά ἔχουν πολιτικόν χαρακτῆρα. Εἶναι συνεπῶς τό ὀλιγώτερον ἀνακόλουθος ἡ ὄψιμος προσπάθεια συναγωγῆς πολιτικῶν συμπερασμάτων ἀπό τά ἀποτελέσματα, τά ὁποῖα μάλιστα προῆλθον ἀπό ἀφανές λαϊκόν μέτωπον».

Οἱ δημοτικές ἐκλογές ἀποτέλεσαν ἀντικείμενο σχολιασμοῦ ἀπό μέρους τοῦ τύπου. Ἡ «Βραδυνή» τόνιζε:

Εἶναι πρός τιμή τῆς Κυβερνήσεως τό γεγονός ὅτι οἱ προχθεσινές δημοτικές καί κοινοτικές ἐκλογές διεξήχθησαν σέ ὁλόκληρη τή χώρα μέ ἀπόλυτη τάξη καί σέ ἀτμόφαιρα πλήρους ἀμεροληψίας ἐκ μέρους τῶν ἁρμοδίων Ἀρχῶν...

Ἡ σταθερά ἐξ ἄλλου ἀπόφασις τῆς Κυβερνήσεως ὅπως μή δοθῆ πολιτικός χαρακτήρ στίς ἀρχαιρεσίες ἐπέτρεψε στούς ἐκλογεῖς νά ρίψουν ψῆφο προτιμήσεως ὑπέρ τῶν καλυτέρων καί ἱκανωτέρων, κατά τήν κρίση τους, ὑποψηφίων ἀσχέτως πολιτικῆς τοποθετήσεως.

Ἄψογη ἐπίσης ὑπῆρξε ἡ συμπεριφορά τῶν ὀργάνων τῶν Σωμάτων Ἀσφαλείας εἰς τά ὁποῖα ἀνήκει κάθε ἔπαινος. Ὁμαλή ὑπῆρξε καί ἡ κατά νόμον φρούρησις τῶν ἐκλογικῶν τμημάτων ἀπό ἄνδρες τῶν Ἐνόπλων Δυνάμεων, ἐνῶ παράλληλα, οἱ ἄλλες κρατικές ὑπηρεσίες, μέ τό Ὑπουργεῖο Ἐσωτερικῶν ἐπί κεφαλῆς, συνέβαλαν στό κλῖμα τῆς ἡπιότητος καί τῆς μετριοπαθείας πού ἐπεκράτησε. Προκύπτει λοιπόν ἀπό ὅλα αὐτά τά δεδομένα, πού ἀναγνωρίζονται ἄλλωστε καί ἀπό τήν ἀντιπολίτευση στό σύνολό της τό συμπέρασμα ὅτι, χάρις στό πνεῦμα πού ἐμφύσησε ἡ Κυβέρνησις τοῦ Κωνσταντίνου Καραμανλῆ, τά πολιτικά ἤθη ἐξημερώνονται στόν τόπο μας, ὅτι οἱ Ἕλληνες ἐκτελοῦν τά ἐκλογικά τους δικαιώματα μέ σοβαρότητα καί αὐτοπειθαρχία καί ὅτι ἡ χώρα μας, σέ ὅ,τι ἀφορᾶ τήν λειτουργία τῶν δημοκρατικῶν θεσμῶν δέν ἔχει τίποτε νά ζηλεύση ἀπό ἄλλες προηγμένες εὐρωπαϊκές χῶρες[152].

Ἀπό τήν πλευρά τους τά «Νέα» (31.3.75) ἐξῆραν τή «νίκη τῶν δημοκρατικῶν ὑποψηφίων», τήν ὁποία καί ἡ «Αὐγή» (1.4.75) ἀπέδωσε στό πνεῦμα τῆς συνεργασίας καί τῆς ἑνότητας τῶν δυνάμεων τῆς ἀντι-

πολιτεύσεως. Ὁ «Ριζοσπάστης» (1.4.75) κάλεσε τήν Κυβέρνηση νά λάβει ὑπόψη της τή λαϊκή θέληση καί τόνισε ὅτι ὁ λαός, ἐκφράζοντας τή θέλησή του γιά ἀποχουντοποίηση καί ἐκδημοκρατισμό, προέκρινε ὅσους θεώρησε ἄξιους.

31 ΜΑΡΤΙΟΥ 1975

Ὁ Κ. Καραμανλῆς δέχεται τόν πρέσβη τῶν ΗΠΑ στήν Ἀθήνα, Τζ. Κιούμπις. Τό σχετικό σημείωμα ἀναφέρει:

«Κύριος πρωθυπουργός, κατά σημερινήν συνάντησίν του μέ Ἀμερικανόν πρέσβυν, τόν παρεκάλεσε ὅπως διαβιβάση Κυβέρνησίν του τά ἑξῆς:

»— Χωρίς τοῦτο νά θεωρηθῆ ὡς ἄσκησις πιέσεως, κ. πρωθυπουργός ἔχει ἀνάγκην νά γνωρίζη, τό συντομώτερον δυνατόν, τί δύναται νά ἀναμένη ἀπό ἀμερικανικῆς πλευρᾶς εἰς τόν τομέα τῆς στρατιωτικῆς καί οἰκονομικῆς βοηθείας.

»— Τελευταίως, κ. πρωθυπουργός εἶναι περισσότερον ἀνήσυχος, λόγῳ προκλητικότητος Τουρκίας, ἡ ὁποία, ἐάν συνεχισθῆ, δυνατόν νά ὁδηγήση εἰς ἑλληνοτουρκικόν πόλεμον.

»Ἀποτελεῖ ἐθνικόν καθῆκον διά τόν πρωθυπουργόν νά προστατεύση τήν ἀσφάλειαν καί τήν τιμήν τῆς χώρας, διά τόν λόγον δέ τοῦτον ἐπιθυμεῖ νά γνωρίζη τί δύναται νά ἀναμένη ἀπό Ἀμερικανούς, ἵνα, ἀναλόγως ἀπαντήσεώς των, ἀποφασίση ἐάν θά στραφῆ πρός ἄλλας πηγάς τάς ὁποίας πάντως ὁ ἴδιος θά προετίμα νά μή χρησιμοποιήση.

»Κύριος πρωθυπουργός ἐπανέλαβε ὅτι τά λεγόμενά του δέν πρέπει νά ἐκληφθοῦν ὡς ἄσκησις πιέσεως, ἀλλά ὑπαγορεύονται ἀπό ἐπείγουσαν ἀνάγκην νά γνωρίζη ἀμερικανικάς δυνατότητας καί προθέσεις.

»Κύριος πρωθυπουργός προσέθεσεν ὅτι στρατιωτική ἐνίσχυσις Ἑλλάδος ἀποτελεῖ ἀποτελεσματικόν ἀποτρεπτικόν ἑλληνοτουρκικοῦ πολέμου, δοθέντος ὅτι ἡ Ἑλλάς δέν θά εἶναι ἐκείνη ἡ ὁποία θά κηρύξη πόλεμον.

»Ἀμερικανός πρέσβυς συνεμερίσθη ὀρθότητα τελευταίου τούτου ἐπιχειρήματος καί ἐν συνεχείᾳ εἶπε ἑξῆς:

»— Θά διαβιβάση ἀμέσως Κυβέρνησίν του λεχθέντα ὑπό κ. πρωθυπουργοῦ.

»— Ἡνωμένες Πολιτεῖες θά πράξουν πᾶν τό δυνατόν διά νά ἀποτρέψουν ἑλληνοτουρκικόν πόλεμον. Τοιοῦτος πόλεμος θά ἔθιγε "ζωτικά συμφέροντα" τῶν Ἡνωμένων Πολιτειῶν.

»Προκειμένου περί Κύπρου, Ἀμερική ἠσθάνετο ἁπλῶς συμπάθειαν διά δεινά κυπριακοῦ λαοῦ. Τοῦτο εἶναι ἐντελῶς διάφορον ἀπό σχέσεις Ἑλλάδος-Τουρκίας, ρῆξις δέ μεταξύ δύο τούτων χωρῶν, ἐπανέλαβε κ. Κιούμπις, πλήττει ζωτικά συμφέροντα Ἡνωμένων Πολιτειῶν.

»— Ἀμερικανική Κυβέρνησις θά ἀνταποκριθῆ εὐμενῶς εἰς ἑλληνικόν αἴτημα στρατιωτικῆς βοηθείας.

»— Κατάλογος ὅμως ἑλληνικῶν αἰτημάτων ἀνερχομένων εἰς 800 ἑκατ. δολλάρια δέν εἶναι ρεαλιστικός καί δέν εἶναι δυνατόν γίνη ἀποδεκτός.

»— Ὕψος στρατιωτικῆς βοηθείας διά τρέχον ἔτος ἀνέρχεται εἰς 70 ἑκατ. δολλάρια. Ποσόν τοῦτο εἶναι δυνατόν νά αὐξηθῆ κατά 50 ἤ ἀκόμη καί 100 ἑκατ. δολλάρια.

»— Εἶναι σκόπιμον ζητηθῆ ἀπό ἡμᾶς ὅπως δοθῆ προτεραιότης εἰς τήν ἱκανοποίησιν τῶν πρώτων ἓξ ἤ ὀκτώ αἰτημάτων τοῦ ὡς ἄνω καταλόγου.

»Κύριος πρωθυπουργός ἠρώτησε τί δυνατότητες ὑφίστανται διά προμήθειαν στρατιωτικοῦ ὑλικοῦ, πέραν τῆς βοηθείας, διά ἀγορῶν ἐπί πιστώσει μέ εὐνοϊκούς ὅρους. Κύριος Κιούμπις ἀπήντησεν ὅτι καί ἐπ' αὐτοῦ ὑπάρχουν νομικοί περιορισμοί, δεδομένου ὅτι ἔχει τεθῆ ὀροφή ἐπί παγκοσμίου ἐπιπέδου διά τοιαύτας πωλήσεις καί ὅτι ἐντός τῆς ὀροφῆς αὐτῆς θά πρέπη νά ἱκανοποιηθοῦν αἱ ἀνάγκαι ὅλων τῶν Συμμάχων τῆς Ἀμερικῆς.

»Κύριος πρωθυπουργός εἶπεν ὅτι ἡ Ἑλλάς διέρχεται κρίσιμον περίοδον, ἡ ἀμερικανική δέ συμπαράστασις ἀκριβῶς κατά τήν περίοδον αὐτήν θά ἐξετιμᾶτο ὅλως ἰδιαιτέρως. Ἐάν Ἑλλάς ἐξέλθη τῆς κρίσεως ταύτης μέ ἀμερικανικήν συμπαράστασιν, κ. πρωθυπουργός ἦτο βέβαιος ὅτι μετά δύο ἤ τρία ἔτη ἡ Ἀμερική δέν θά εἶχε πουθενά εἰς τόν κόσμον καλλίτερον καί πλέον ἀφωσιωμένον σύμμαχον ἀπό τήν Ἑλλάδα, ἐν ὄψει τῶν γνησίως φιλικῶν αἰσθημάτων τά ὁποῖα συνδέουν τούς δύο λαούς.

»Σημείωσις: Ἀμερικανός πρέσβυς ἀποχωρῶν εἶπε, κατ' ἰδίαν εἰς κ. Μολυβιάτην, ὅτι ἀναμένει ἀπάντησιν Κυβερνήσεώς του ἐπί αἰτήματος διά στρατιωτικήν βοήθειαν ἐντός 10 ἤ 15 ἡμερῶν. Εἶπεν ἐπίσης ὅτι ἔρριψε ἰδέαν εἰς ἐνταῦθα εὑρισκομένους Ἀμερικανούς βουλευτάς ὅτι ἀξιοποίησις φιλελληνικῶν αἰσθημάτων ἐν Ἀμερικῇ δέν θά πρέπη νά λαμβάνη μορφήν τιμωρίας τῆς Τουρκίας ἤ ἀντιθέσεως πρός ἀμερικανικήν Κυβέρνησιν. Θά ἦτο ἐποικοδομητικώτερον ἐάν φίλοι Ἑλλάδος ἐζήτουν τήν ἐγκαινίασιν εἰδικοῦ προγράμματος βοηθείας, στρατιωτικῆς καί οἰκονομικῆς, πρός τήν Ἑλλάδα πρός ἀνόρθωσιν ἐρειπίων τά ὁποῖα κατέλιπεν ἑπταετής δικτατορία».

Ἡ συνάντηση ἐπαναλήφθηκε στίς 7 Ἀπριλίου:

«Ἀμερικανός πρέσβυς ἀνεκοίνωσε σήμερον ἀκόλουθα εἰς κ. πρωθυπουργόν, ἐν συνεχείᾳ συναντήσεώς των 31ης Μαρτίου.

»— Ἀπόψεις κ. πρωθυπουργοῦ θά ἐξετάζωνται πάντοτε εἰς Οὐάσιγκτων μέ τήν μεγαλυτέραν δυνατήν κατανόησιν καί συμπάθειαν.

»— Ἐπί ἑλληνοτουρκικῶν σχέσεων: Θά πρέπη νά γίνουν τά πάντα διά νά ἀποφευχθῆ ἀντιμετώπισις δύο χωρῶν, δυναμένη ὁδηγήση εἰς ἔνοπλον ρῆξιν. Πόλεμος εἶναι ἀδιανόητος. Διαφοραί θά πρέπη νά ἐπιλυθοῦν διά διαπραγματεύσεων. Ἑλλάς ἔδωσε παράδειγμα διά παραπομπῆς θέματος ὑφαλοκρηπῖδος εἰς Δικαστήριον Χάγης. Καί λοιπαί διαφοραί θά πρέπη ἐπιλυθοῦν διά διαλόγου εἰς ἐπίπεδον ἀρχικῶς ὑπουργῶν Ἐξωτερικῶν.

»— Ἐπί οἰκονομικῆς καί στρατιωτικῆς βοηθείας: Μελετῶνται ὑποβληθέντα ὑπό Ἑλλάδος στοιχεῖα. Ἡ ἀνταπόκρισις θά εἶναι θετική. Ἐξετάζεται ἐνεργῶς ἡ ἀναδιάρθρωσις (rescheduling) τῶν στρατιωτικῶν πληρωμῶν τῆς Ἑλλάδος. Πληρωμαί αὐται μᾶλλον θά ἀναβληθοῦν ἐπί ἕνα-δύο ἤ τρία ἔτη.

»Θά ὑπάρξη αὔξησις τῶν στρατιωτικῶν πωλήσεων ἐπί πιστώσει (military credit sales) κατά τό τρέχον ἀμερικανικόν οἰκονομικόν ἔτος καί τό ἑπόμενον. Αὔξησις πάντως θά εἶναι μικρή ἐν σχέσει πρός αἰτήματά μας.

»Θά παρασχεθῆ ἰσχυρά ἀμερικανική ὑποστήριξις διά

Ὁ πρωθυπουργός ἀσκεῖ τό ἐκλογικό του δικαίωμα κατά τίς δημοτικές ἐκλογές.

τήν χορήγησιν δανείων ὑπό τῆς Διεθνοῦς Τραπέζης (World Bank).

»Ὁ πρόεδρος τῆς Τραπέζης Ἐξαγωγῶν-Εἰσαγωγῶν κ. Κάσεϋ θά ἠδύνατο ἀφιχθῆ Ἑλλάδα ἐάν τό ἐπιθυμοῦμε.

»Θέμα ἐπαναλήψεως δωρεάν στρατιωτικῆς βοηθείας εἶναι λεπτόν. Προϋποθέτει ἔγκρισιν Κογκρέσου καί ἐμπλέκεται μέ σχέσεις Ἑλλάδος-ΝΑΤΟ, μέ θέμα ἑλληνοαμερικανικῶν διαπραγματεύσεων διά βάσεις, ὡς καί βοηθείας πρός Τουρκίαν. Δέν ἔχει εἰσέτι ληφθῆ ὁριστική ἀπόφασις εἰς Οὐάσιγκτων.

»Ἀμερική ὑποστηρίζει πλήρως κ. Καραμανλῆν καί Κυβέρνησίν του. Ἅπασαι δέ ἀμερικανικαί ἐνέργειαι καί ἀποφάσεις θά ἀντανακλοῦν ὑποστήριξιν ταύτην. Δύο Κυβερνήσεις θά πρέπη νά συνεργάζωνται στενῶς πρός ἀντιμετώπισιν πολλαπλῶν ἐμποδίων τά ὁποῖα ἔχουν ἀντιμετωπίσουν»[153].

31 ΜΑΡΤΙΟΥ 1975

Ὁ Κ. Καραμανλῆς δέχεται, παρουσία τοῦ πρέσβη τῶν ΗΠΑ, Τζ. Κιούμπις, τόν ἀρχηγό τῆς δημοκρατικῆς πλειοψηφίας τῆς Βουλῆς τῶν Ἀντιπροσώπων, Τόμας Ο' Νήλ.

31 ΜΑΡΤΙΟΥ - 4 ΑΠΡΙΛΙΟΥ 1975

Στό πλαίσιο τῶν προσπαθειῶν τῆς Ἀθήνας νά ἀναβαθμίσει τή διεθνῆ της θέση, νά ἐξασφαλίσει ὑποστήριξη γιά τήν Κύπρο στόν ΟΗΕ καί νά διασφαλίσει, στό μέτρο τῶν δυνατοτήτων της, τή σταθερότητα καί τήν ἀσφάλεια στήν ἀνατολική Μεσόγειο, ὁ ὑπουργός Ἐξωτερικῶν, Δ. Μπίτσιος, πραγματοποιεῖ ἐπισκέψεις στήν Αἴγυπτο καί τό Λίβανο. Ἤδη, πρίν τήν ἀναχώρησή του ἀπό τήν Ἀθήνα, ὁ ὑπουργός εἶχε ὑπογραμμίσει τήν ὑποστήριξη τῆς ἑλληνικῆς Κυβερνήσεως γιά τίς προσπάθειες νά ἐπιτευχθεῖ οἰκονομική καί κοινωνική ἀνάπτυξη στήν ἀνατολική Μεσόγειο — ρεαλιστική ὁδό καί γιά τήν ὑπερκέραση τῶν ὀξύτατων πολιτικῶν προβλημάτων τῆς περιοχῆς.

Κατά τίς συζητήσεις τοῦ Δ. Μπίτσιου μέ τόν Αἰγύπτιο ὁμόλογό του, Ἰσμαήλ Φάχμι, ἀποφασίστηκε ἡ συγκρότηση μικτῆς διακυβερνητικῆς ἐπιτροπῆς, σέ ὑπουργικό ἐπίπεδο, ἡ ὁποία θά συνεδριάζει μιά φορά ἐτησίως στήν Ἀθήνα ἤ τό Κάϊρο καί θά ἀσχολεῖται μέ τήν προώθηση τῶν ἐκκρεμῶν διμερῶν ζητημάτων. Ἐξετάστηκε, ἐπίσης, ἡ ἐπίσπευση τοῦ διακανονισμοῦ γιά τήν ἀποζημίωση τῶν Ἑλλήνων τῆς Αἰγύπτου πού εἶχαν θιγεῖ ἀπό τίς ἐθνικοποιήσεις τοῦ παρελθόντος, ὑπογράφηκε σύμβαση γιά τήν προστασία τῶν ἀμοιβαίων ἐπενδύσεων, ἐνῶ ξεκίνησαν διαπραγματεύσεις καί γιά τή σύναψη ναυτιλιακῆς συμφωνίας καί συμφώνου ἐγκαταστάσεως (θέμα πού ἐνδιέφερε ἰδιαίτερα τόν ἑλληνισμό τῆς Αἰγύπτου). Παράλληλα, οἱ δύο ἀξιωματοῦχοι συζήτησαν σέ ἐγκάρδια, ὅπως ἀνακοινώθηκε, ἀτμόσφαιρα, τή διεθνῆ θέση τῆς Ἑλλάδος καί τῆς Αἰγύπτου. Ὁ Δ. Μπίτσιος ἔγινε δεκτός καί ἀπό τόν Αἰγύπτιο πρόεδρο, Α. Σαντάτ, ὁ ὁποῖος ἐπέδειξε θετική πρός τήν ἑλληνική πλευρά στάση στό Κυπριακό.

Στό κοινό ἀνακοινωθέν πού ἐκδόθηκε μετά τό πέρας τῶν συνομιλιῶν ἀναφερόταν, ἀκόμη, ὅτι στό Μεσανατολικό οἱ δύο χῶρες ὑποστήριζαν τήν ἐφαρμογή τῶν ἀποφάσεων τοῦ Συμβουλίου Ἀσφαλείας καί τῆς Γενικῆς Συνελεύσεως τῶν Ἡνωμένων Ἐθνῶν καί τάσσονταν ὑπέρ τῆς ἀποχωρήσεως τοῦ Ἰσραήλ ἀπό τά ἐδάφη πού κατέλαβε τό 1967, καθώς καί ὑπέρ τοῦ δικαιώματος τῶν Παλαιστινίων γιά αὐτοδιάθεση. Ὡς πρός τήν Κύπρο, ἐξέφραζαν τήν ὑποστήριξή τους σέ μιά λύση πού νά διαφυλάσσει τήν κυριαρχία, ἀνεξαρτησία, ἐδαφική ἀκεραιότητα καί ἀδέσμευτη πολιτική τῆς Δημοκρατίας τῆς Κύπρου. Στό κοινό ἀνακοινωθέν, ἀναφερόταν, ἀκόμη, ὅτι ὁ πρόεδρος Σαντάτ εἶχε ἀποδεχθεῖ πρόσκληση νά ἐπισκεφθεῖ τήν Ἑλλάδα. Ὁ Δ. Μπίτσιος ἀναχώρησε γιά τό Λίβανο στίς 4 Ἀπριλίου.

Στά ἀπομνημονεύματά του, ὁ Δ. Μπίτσιος θά σημειώσει γιά τό νέο ἄνοιγμα τῆς Ἑλλάδος πρός τόν ἀραβικό κόσμο — τό ὁποῖο ἐγκαινίασε ἡ ἐπίσκεψή του — τά ἀκόλουθα:

«Καθώς ἤρχιζε τό 1975, ἡ ἀπόφαση εἶχε ληφθῆ νά κάνωμε μιά σημαντική διόρθωση στήν πορεία μας. Νά ἐγκαινιάσουμε μιά νέα μέθοδο προσεγγίσεως πρός τά ἀραβικά Κράτη. Ἀπ' ἐκεῖ καί πέρα θά καλλιεργούσαμε τούς δεσμούς μας χωριστά μέ τό καθένα ἀπό τά Κράτη αὐτά, ἀνάλογα μέ τίς ἰδιομορφίες τους καί τά ἰδιαίτερα ἀμοιβαῖα συμφέροντά μας. Ἡ πολιτική αὐτή ἀπαιτοῦσε βέβαια τήν ἀνάπτυξη τῆς διπλωματικῆς μας δραστηριότητος καί ἄφθονα οἰκονομικά μέσα. Ἐπί πλέον τήν ἀμέριστη συνεργασία τῶν οἰκονομικῶν Ὑπουργείων μας. Ἀλλά τό πείραμα ἄξιζε νά ἐπιχειρηθῆ.

»Ἡ εἰκόνα πού παρουσίαζε ἡ διπλωματική μας παρουσία στά ἀραβικά Κράτη στά 1975 δέν ἦταν καθόλου ἱκανοποιητική. Οἱ Πρεσβεῖες μας λειτουργοῦσαν σωστά σέ πολύ λίγες χῶρες. Στίς ὑπόλοιπες ἤ ἦσαν ἀνεπαρκῶς στελεχωμένες ἤ δέν ὑπῆρχαν κἄν. Οἱ ἀπαραίτητες ἐπαφές σέ ἀνώτατο πολιτικό ἐπίπεδο ἦσαν ἀνύπαρκτες. Κι ὅμως στόν χῶρο αὐτόν εἶχαν μεσολαβήσει πολύ σημαντικές μεταβολές. Ὁ μαῦρος χρυσός εἶχε φέρει τόν πλοῦτο σέ πολλές ἀραβικές χῶρες. Καί ὁ πλοῦτος τούς ἔδωσε τήν εὐχέρεια νά πολλαπλασιάσουν τίς εἰσαγωγές τους σέ ἕτοιμα καί ἀγροτικά προϊόντα πού διαθέτει ἡ ἑλληνική ἀγορά. Ἐπί πλέον εἶχαν προγραμματίσει καί ἐκτελοῦσαν τεράστια δημόσια ἔργα. Ἑλληνικές κατασκευαστικές ἑταιρίες εἶχαν ἤδη εἰσχωρήσει στήν περιοχή αὐτή καί τούς ἦταν χρήσιμη ἡ διπλωματική καί προξενική μέριμνα τῆς Ἑλλάδος, πού ὑστεροῦσε ἤ ἀπουσίαζε. Ἀπό τήν ἄλλη μεριά, ἡ ἐνεργειακή κρίση ἐπέβαλλε νά ἐξασφαλίσουμε σταθερές πηγές προμήθειας πετρελαίου καί τοῦτο ἀπαιτοῦσε ὄχι μόνο χρῆμα, ἀλλά καί τήν καλή θέληση καί τήν φιλική διάθεση τῶν ἀραβικῶν Κυβερνήσεων.

»Μαζί λοιπόν μέ τήν φροντίδα τῶν ἄλλων μας προβλη-

μάτων καί τῶν ἀνοιγμάτων μας πρός τόσες κατευθύνσεις, ἀναλάβαμε καί τήν νέα αὐτή προσπάθεια.

»Στίς 5 κιόλας Μαρτίου 1975, συζητήθηκε στήν Βουλή τό πρῶτο σχετικό νομοσχέδιο γιά τήν ἵδρυση Πρεσβείας στό Κουβέιτ, πού θά κάλυπτε κι ἄλλες χῶρες τοῦ 'Αραβικοῦ Κόλπου. Τό νομοσχέδιο ὑποστηρίχθηκε ἀπό ὅλες τίς πτέρυγες τῆς Βουλῆς σάν ἕνα πρῶτο βῆμα, σάν μιά καλή ἀρχή. Μέ τήν εὐκαιρία ἐκείνη, διετύπωσα στήν Βουλή τήν ἀραβική πολιτική τῆς Κυβερνήσεως:

»"'Η Κυβέρνηση", εἶπα, "ἔχει ἀπόλυτη συνείδηση τῆς διευρυνομένης σημασίας πού ἀπέκτησε ὁ ἀραβικός κόσμος, οἱ φίλοι μας οἱ "Αραβες στόν πολιτικό καί οἰκονομικό τομέα. Καί ἐπειδή ἡ 'Ελλάς συμπαραστάθηκε στούς "Αραβες στίς δύσκολες στιγμές τους, πολύ πρίν νά ἔχουν τήν σημερινή τους ἐπιρροή, χαίρει γιά τήν θέση πού κατέκτησαν στά διεθνῆ πράγματα. 'Επιδιώκομε στενώτερους δεσμούς μέ τούς "Αραβες καί ἰδίως μέ τά νέα Κράτη, συστηματοποίηση τῶν σχέσεών μας μέ τά παλαιά καί ὀργάνωση τῶν σχέσεών μας μέ τά νέα.

»Θέλομε νά ἐνισχύσωμε τούς δεσμούς μας στόν πολιτικό τομέα καί τόν οἰκονομικό. Στόν πολιτικό τομέα γιατί ὑπάρχει μακρά παράδοση στενῆς συνεργασίας. Μέσα στόν χρόνο, ἐπανειλημμένα ἀραβικές φωνές ὑψώθηκαν ὑπέρ τῶν δικαίων τοῦ κυπριακοῦ λαοῦ. 'Από τήν πλευρά μας σταθήκαμε στό πλευρό τῶν 'Αράβων στόν ἀγῶνα τους καί ἐπειδή ἡ 'Ελλάς δέν παραδέχεται τήν κατάκτηση ἐδαφῶν διά τῆς χρήσεως τῆς βίας, εἶναι στό πλευρό τῶν 'Αράβων ἕως ὅτου ὁλοκληρωθοῦν τά δίκαιά τους, συμπεριλαμβανομένου τοῦ δικαιώματος τῶν Παλαιστινίων γιά αὐτοδιάθεση...".

. . . . . .

»Μετά τήν συζήτηση ἐκείνη στή Βουλή, ἐπακολούθησαν θετικά βήματα καί πρακτικά μέτρα γιά τήν διεύρυνση τῶν πολιτικῶν καί οἰκονομικῶν σχέσεών μας μέ τό καθένα ἀπό τά ἀραβικά Κράτη. 'Επισκέψεις τοῦ πρωθυπουργοῦ, τοῦ ὑπουργοῦ 'Εξωτερικῶν καί ἄλλων ὑπουργῶν. 'Αναδιοργάνωση καί διεύρυνση τῆς διπλωματικῆς μας ἐκπροσωπήσεως. Συγκρότηση, σέ ὑπουργικό ἐπίπεδο, Μικτῶν 'Επιτροπῶν πού ἀσκοῦν κυρίως ὑπεύθυνη ἐποπτεία τῆς προόδου τῶν ἀμοιβαίων οἰκονομικῶν σχέσεων, ἀλλά καί συμβάλλουν μέ τήν συχνή ἐπικοινωνία κυβερνητικῶν παραγόντων στήν σύσφιγξη τῶν εὐρυτέρων διμερῶν σχέσεων μέ τό καθένα ἀπό τά ἀραβικά Κράτη.

»'Ιδιαίτερα προσέχθηκε καί ἀναπτύχθηκε ὁ οἰκονομικός τομεύς. 'Η Κυβέρνηση ἵδρυσε στό 'Υπουργεῖο 'Εξωτερικῶν εἰδικό Γραφεῖο 'Αναπτύξεως Οἰκονομικῆς Συνεργασίας μέ τίς ἀραβικές χῶρες καί τό ἀνέθεσε στόν καθηγητή Ι. Γεωργάκη, πού ἀνταποκρίθηκε στήν ἀποστολή του μέ ἐπιτυχία. 'Η δραστηριότητά του ἦταν προσαρμοσμένη στήν νέα γραμμή πού εἶχε χαράξει ἡ Κυβέρνηση: προσέγγιση μέ τό καθένα ἀπό τά ἀραβικά Κράτη χωριστά, ἀνάλογα μέ τίς δραστηριότητες πού ἡ οἰκονομία τῆς κάθε χώρας παρουσίαζε.

»'Επί πλέον, ἡ προσπάθειά μας συνδυαζόταν μέ τήν ἐπικείμενη ἔνταξή μας στήν ΕΟΚ, ἀφοῦ γεωγραφικά ἀλλά καί ἀπό τήν ἄποψη τῶν πολιτικῶν σχέσεών μας μέ τούς "Αραβες εἴμαστε τοποθετημένοι σάν ἕνας ἀπό τούς συνδετικούς κρίκους μεταξύ Εὐρωπαίων καί 'Αράβων.

»Γιά πιό λεπτομερειακό ἀπολογισμό, ἀντλῶ ἀπό "Εκθεση τοῦ καθηγητή Γεωργάκη τά πιό βασικά σημεῖα:

»— 'Υπογράφηκαν μεταξύ 1975 καί 1977 συμβάσεις-πλαίσια οἰκονομικῆς, τεχνικῆς καί μορφωτικῆς συνεργασίας μέ ἕνδεκα ἀραβικές χῶρες, μέ τίς ὁποῖες οἱ σχέσεις μας στούς τομεῖς αὐτούς ἦσαν στό παρελθόν σχεδόν ἀνύπαρκτες, καί πού ἀποτέλεσαν τό συμβατικό ὑπόβαθρο τῆς συνεργασίας μας.

»— Οἱ συμβάσεις-πλαίσια συμπληρώθηκαν ἔπειτα μέ ἄλλες συμφωνίες γιά τήν ρύθμιση εἰδικῶν θεμάτων. Π.χ. συμφωνίες διευρύνσεως ἐμπορικῶν ἀνταλλαγῶν μέ τό 'Ιράκ καί τήν Λιβύη πού περιελάμβαναν γιά πρώτη φορά καί τό πετρέλαιο. 'Αλιευτικές συμφωνίες μέ τήν Μαυριτανία καί τήν Λιβύη. Συμφωνία τηλεπικοινωνιακῆς συνδέσεως μεταξύ Συρίας καί Κρήτης πού προβλέπεται νά ἐξυπηρετήσει τήν περιοχή τοῦ Κόλπου μέ τήν Δ. Εὐρώπη κ.ἄ.

»— 'Υπογράφηκε ἡ σύμβαση πορθμειακῆς συνδέσεως τῶν λιμένων Βόλου, Θεσσαλονίκης καί Ταρτούς (Συρίας) γιά τήν μεταφορά φορτηγῶν αὐτοκινήτων καί (ἀργότερα) σιδηροδρομικῶν βαγονιῶν πού σύντομα ἐξελίχθηκε σέ σημαντική ἀρτηρία μεταφορῶν μεταξύ Εὐρώπης καί Μέσης 'Ανατολῆς. Μεταξύ τῶν ἐτῶν 1978 καί 1980 διακινήθηκαν στήν γραμμή Βόλου-Ταρτούς συνολικά καί πρός τίς δύο κατευθύνσεις πάνω ἀπό ἑκατό χιλιάδες φορτηγά αὐτοκίνητα. 'Η κίνηση αὐτή ἀναμένεται ν' αὐξηθῆ σημαντικά μέ τήν προγραμματισμένη κατασκευή εἰδικοῦ πορθμείου μεταφορᾶς σιδηροδρομικῶν βαγονιῶν.

»— Δόθηκε ἰδιαίτερη ὥθηση στήν ἀνάπτυξη τῶν ἐμπορικῶν ἀνταλλαγῶν μας μέ τις ἀραβικές χῶρες, ὥστε τό 1979 οἱ ἐξαγωγές μας νά καλύψουν περίπου τό 20% τοῦ συνόλου τῶν ἑλληνικῶν ἐξαγωγῶν καί νά καταστήσουν ἔτσι τίς χῶρες αὐτές τόν δεύτερο πελάτη μας μετά τίς χῶρες τῆς ΕΟΚ.

»— Δημιουργήθηκαν τά πρῶτα θεσμικά πλαίσια ('Ελληνοαραβικό 'Επιμελητήριο, 'Ελληνοαραβική Τράπεζα) πού ἀποσκοποῦσαν στήν δραστηριοποίηση τῶν ἰδιωτικῶν φορέων, γιά νά συμμετάσχουν, στό δικό τους ἐπίπεδο, στήν προώθηση τῆς ἑλληνοαραβικῆς συνεργασίας.

»— 'Ιδρύθηκε τό 'Ελληνικό Μεσογειακό Κέντρο 'Αραβικῶν καί 'Ισλαμικῶν Σπουδῶν, πού καθιέρωσε μονοετῆ κύκλο ἀραβικῶν σπουδῶν μεταπτυχιακοῦ ἐπιπέδου καί ὀργάνωσε διεθνῆ συνέδρια πάνω σέ θέματα ἀραβικοῦ καί ἰσλαμικοῦ ἐνδιαφέροντος.

»Τήν εἰκόνα αὐτή συμπληρώνει ἡ σημαντική δραστηριότητα στόν ἀραβικό χῶρο τῶν ἑλληνικῶν κατασκευαστικῶν ἑταιρειῶν. Στά τέλη τοῦ 1979, τά ὑπό ἐκτέλεση ἤ ἀνάθεση ἔργα στίς ἑταιρεῖες αὐτές ὑπολογίζονταν σέ 200 περίπου δισεκατομμύρια δραχμές»[154].

1 ΑΠΡΙΛΙΟΥ 1975

'Ο πρόεδρος τῆς κυπριακῆς Βουλῆς καί ἀντιπρόσωπος τῆς Κυβερνήσεως στίς συνομιλίες μέ τήν τουρκοκυπριακή πλευρά, Γ. Κληρίδης, σέ ὁμιλία του στή Λευκωσία, λέγει ὅτι ἡ Δημοκρατία θά μποροῦσε νά δεχτεῖ τή διζωνική ὁμοσπονδία, μέ ἐπαρκεῖς ἐγγυήσεις, ἄν τό μέγεθος τῆς τουρκοκυπριακῆς ζώνης ἦταν ἀποδεκτό. Γιά τή δήλωση αὐτή, ἐπετέθησαν στόν 'Ελληνοκύπριο πολιτικό ὁ Γ. Μαῦρος καί ὁ Α. Παπανδρέου, ἐνῶ καί ὁ Μακάριος, λίγο ἀργότερα,

ἄφησε ἔμμεσα, νά διαφανεῖ ἡ δυσαρέσκειά του. Τίς ἑπόμενες ἡμέρες, κλιμακώθηκαν οἱ δημόσιες ἀντιδράσεις πρός τό πρόσωπο τοῦ Γ. Κληρίδη.

Στίς 6 Ἀπριλίου, ὁ πρόεδρος τῆς κυπριακῆς Βουλῆς θά ὁδηγηθεῖ στήν ἀπόφαση νά ὑποβάλει τήν παραίτησή του ἀπό τή θέση τοῦ ἐκπροσώπου τῆς ἑλληνοκυπριακῆς πλευρᾶς στίς διακοινοτικές συνομιλίες δημιουργώντας φόβους στήν Ἀθήνα γιά μιά νέα διάσπαση τοῦ ἑλληνοκυπριακοῦ μετώπου. Τήν ἑπομένη, ὁ πρόεδρος Μακάριος προσπάθησε, μάταια, νά τόν μεταπείσει καί, κατόπιν, ζήτησε τήν παρέμβαση καί τοῦ Κ. Καραμανλῆ. Ὁ πρωθυπουργός, πράγματι, θά ἐπικοινωνήσει τηλεφωνικά μέ τόν Γ. Κληρίδη καί, στίς 10 τοῦ μηνός, θά τοῦ ἀπευθύνει τήν ἀκόλουθη ἐπιστολή:

«Φίλε κύριε Κληρίδη,

»Ὁ πρέσβυς κ. Δούντας μέ πληροφορεῖ ὅτι, παρά τάς ἀπόψεις τάς ὁποίας σᾶς διετύπωσα τηλεφωνικῶς, ἐπιμένετε εἰς τήν παραίτησίν σας. Χωρίς νά ὑπεισέλθω εἰς τούς λόγους ταύτης, θά ἐπεθύμουν νά ἐπαναλάβω ὅτι αἱ κρίσιμοι στιγμαί τάς ὁποίας διέρχεται τό κυπριακόν πρόβλημα δέν ἐπιτρέπουν ρήγματα εἰς τήν ἑλληνικήν παράταξιν. Εἶσθε εἰς τήν περίστασιν αὐτήν ὁ ἐνδεδειγμένος διαπραγματευτής τῶν προβλημάτων πού ἀντιμετωπίζει ἡ Κύπρος. Ἐάν δέν μετάσχετε εἰς τάς ἀρχομένας τήν 28ην τρέχοντος συνομιλίας ἐν Βιέννῃ τό ἀποτέλεσμα θά εἶναι ν' ἀρνηθῆ ὅπως προσέλθη καί ὁ κ. Ντενκτάς. Τοῦτο θά ἔχη ὡς μοιραῖον ἀποτέλεσμα νά ναυαγήσουν αἱ ἐργώδεις προσπάθειαι τάς ὁποίας κατέβαλεν ὁ κ. Βαλντχάιμ, μέ ἀποτέλεσμα ὄχι μόνον νά ψυχράνωμεν τόν γενικόν γραμματέα τοῦ ΟΗΕ ἀλλά καί νά μειώσωμεν τό ἐνδιαφέρον τῶν τόσων φίλων μας εἰς τά Ἡνωμένα Ἔθνη, ἔνθα ἡ Ἑλλάς καί ἡ Κύπρος τόσας ἔχουν καταβάλει προσπαθείας.

»Ἔτι πλέον δυσάρεστον ἀποτέλεσμα θά εἶναι ὅτι θά ματαιωθοῦν οὕτω αἱ ἐνδοκυπριακαί συνομιλίαι, καθ' ἃς στιγμήν ἡ κατάστασις εἰς ἣν ἔχει περιέλθει ἡ Κύπρος καί τό πελώριον προσφυγικόν κῦμα πού ἐδημιούργησεν ἡ τουρκική εἰσβολή ἐπιβάλλουν τήν ταχεῖαν ἐξεύρεσιν λύσεως μέσῳ διαπραγματεύσεων.

»Ἐν ὄψει τῶν ἀνωτέρω, εὐελπιστῶ ὅτι θά ἀναθεωρήσετε τήν ἀπόφασίν σας, διότι εἶμαι βέβαιος ὅτι ἔχετε ζωηρόν τό αἴσθημα τῆς εὐθύνης καί πλήρη συναίσθησιν τοῦ τί ἀναμένει ἀπό ὑμᾶς κατά τάς στιγμάς αὐτάς ἡ ἰδιαιτέρα σας πατρίς»[155].

Τελικά, ὁ Γ. Κληρίδης δέν θά ἐπιμείνει στήν παραίτησή του.

1 ΑΠΡΙΛΙΟΥ 1975

Μέ ἀπόφαση τοῦ ὑπουργοῦ Ἐθνικῆς Ἀμύνης, Ε. Ἀβέρωφ, ἀποκαθίστανται 120 ἀξιωματικοί πού διώχθηκαν ἀπό τή δικτατορία: συγκεκριμένα, 34 ἐπανέρχονται στήν ἐνεργό ὑπηρεσία καί καταλαμβάνουν ὀργανικές θέσεις (ἀναβιβάζοντας τό σύνολο τῶν ὡς τώρα ἐπαναφερθέντων σέ 56), ἐνῶ 86 ἀποκαθίστανται βαθμολογικά καί ἀποστρατεύονται. Ἡ διαδικασία θά συνεχιστεῖ, μέ εὐρείας κλίμακας ἀποκαταστάσεις ἀξιωματικῶν, στίς 5 Ἀπριλίου.

1 ΑΠΡΙΛΙΟΥ 1975

Δημοσιεύονται στόν τύπο πληροφορίες, σύμφωνα μέ τίς ὁποῖες ἡ Κυβέρνηση διενεργεῖ ἔρευνες γιά τόν ἐντοπισμό δικτύου, πού ἐνσπείρει συστηματικά φῆμες γιά δῆθεν ἐπικείμενες δολοφονίες πολιτικῶν προσώπων, μέ πρῶτο στό σχετικό κατάλογο, τό ὄνομα τοῦ Κ. Καραμανλῆ. Σχετικά, ἐκδόθηκε καί ἡ ἀκόλουθη κυβερνητική ἀνακοίνωση:

«Διά μίαν ἀκόμη φοράν διαψεύδονται κατηγορηματικῶς αἱ ἀβάσιμοι διαδόσεις. Τό κοινόν ὀφείλει πλέον νά αὐτοπροστατευθῆ καί νά ἀντιμετωπίζη μέ ψυχραιμίαν καί περιφρόνησιν τούς διαδοσίας, πού ἀσφαλῶς ὑπηρετοῦν ὑπόπτους σκοπούς. Νά εἶναι δέ βέβαιον ὅτι ἡ Κυβέρνησις δέν παρέλειψεν οὔτε θά παραλείψη, ὁσάκις ἡ ἀνάγκη ἤ τά πράγματα ἐπιβάλλουν, νά ἐνημερώνη ὑπεύθυνα τήν κοινήν γνώμην. Ἡ νευρικότης ἡ ὁποία ἀπό καιροῦ εἰς καιρόν προκαλεῖται ἀπό τούς ὑπόπτους διαδοσίας εἶναι ὄχι μόνον ἀδικαιολόγητος, ἀλλά καί ἐπιβλαβής διά τά συμφέροντα τῆς χώρας».

2 ΑΠΡΙΛΙΟΥ 1975

Ὁ Κ. Καραμανλῆς, συνοδευόμενος ἀπό τούς ὑπουργούς Προεδρίας καί Δημοσίων Ἔργων καί τόν γενικό γραμματέα τοῦ ΕΟΤ, ἐπισκέπτεται τό Φαληρικό Δέλτα καί ἐγκρίνει τόν ἐξωραϊσμό τῆς περιοχῆς ἀπό τό Νέο Φάληρο ὡς τό Δέλτα (ἀντί τῆς ἐκτελέσεως τῶν προγραμματισθέντων ἀπό τή δικτατορία τουριστικῶν ἔργων), μέ σκοπό νά ἀποδοθεῖ γιά τήν ψυχαγωγία τῶν κατοίκων. Ἀποφασίστηκε, ἀκόμη, νά ἀνατίθενται τά ἀντιπλημμυρικά καί ἀποχετευτικά ἔργα στό Ὑπουργεῖο Δημοσίων Ἔργων, τό ὁποῖο μέ τίς ὑπηρεσίες του καί τόν Ὀργανισμό Ἀποχετεύσεων θά ἀναλάβει τή συντήρησή τους καί τήν ἐπίλυση τῶν θεμάτων πού ἀνακύπτουν μέ τούς ἐργολάβους τῆς ἐπταετίας.

2 ΑΠΡΙΛΙΟΥ 1975

Σέ σύσκεψη τοῦ ὑπουργοῦ Παιδείας, Π. Ζέππου καί τῆς Συγκλήτου τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν, ἐξετάζεται τό πρόγραμμα τῆς ἀνεγέρσεως νέων κτιρίων στήν πανεπιστημιούπολη τῆς πρωτεύουσας (ἔργο τοῦ Κ. Καραμανλῆ κατά τή διάρκεια τῆς Ὀκταετίας), λαμβάνονται ἀποφάσεις γιά τήν ἀνέγερση νέας νοσοκομειακῆς μονάδας τῆς Ἰατρικῆς Σχολῆς καί γιά τήν κατάρτιση νέου ὀργανισμοῦ τοῦ

Ἀποφάσεις γιά τό Φαληρικό Δέλτα.

Πανεπιστημίου, ἐνῶ ἐξετάζεται καί τό θέμα τῆς κρίσεως τῶν καθηγητῶν, βάσει τῶν πρόσφατων ψηφισμάτων τῆς Βουλῆς. Ἡ σχετική κυβερνητική ἀνακοίνωση ἀναφέρει:

«Κατά τήν χθεσινήν συνεδρίασιν τῆς Συγκλήτου τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν ἐξητάσθησαν μεταξύ τῶν ἄλλων καί τά θέματα τά ἀφορῶντα εἰς τό πρόγραμμα τῶν νέων κτιρίων τῆς Πανεπιστημιουπόλεως Ἀθηνῶν, διά τήν ὁλοκλήρωσιν τῶν ὁποίων ἀπαιτεῖται δαπάνη τῆς τάξεως τῶν πέντε δισεκατομμυρίων δραχμῶν. Ἤδη, ὡς γνωστόν, ἔχει συναφθῆ δάνειον μεταξύ τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν καί τῆς Κτηματικῆς Τραπέζης ὕψους ἑνός δισεκατ. πεντακοσίων ἑκατ. δραχμῶν, ἐξ ὧν μέχρι σήμερον ἠναλώθη ποσόν πεντακοσίων πεντήκοντα ἑκατομμυρίων δραχμῶν, τό δέ ὑπόλοιπον θά ἀναλωθῆ μέ ταχύτερον ρυθμόν.

»Ἀλλά πέραν τῶν τριῶν δισεκατομμυρίων διακοσίων ἑκατομμυρίων δραχμῶν διά τήν ὁλοκλήρωσιν τοῦ Προγράμματος τῆς Πανεπιστημιουπόλεως, ἐκρίθη ἀπαραίτητον ὑπό τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν ἡ ἀνέγερσις νέας νοσοκομειακῆς μονάδος διά τάς ἀνάγκας τῆς Ἰατρικῆς Σχολῆς εἰς τήν οἰκοπεδικήν ἔκτασιν ἐναντι τοῦ Πενταγώνου. Τό ὕψος τῆς δαπάνης αὐτῆς θά ἀνέλθη εἰς τό ποσόν τῶν τριῶν δισεκατομμυρίων δραχμῶν. Τό Πανεπιστήμιον Ἀθηνῶν, ἐν συνεργασίᾳ μετά τοῦ Ὑπουργείου Παιδείας, θά κινήση τήν διαδικασίαν πρός ἐξεύρεσιν τῶν ἀναγκαίων πόρων διά τήν ἐφαρμογήν καί τοῦ ἀνωτέρω προγράμματος.

»Ἐπίσης ἀπεφασίσθη ὅπως τό Πανεπιστήμιον Ἀθηνῶν ἐν ὄψει τῶν ηὐξημένων ἀναγκῶν (σημειωτέον ὅτι ὁ ἀριθμός τῶν φοιτητῶν ἐντός δεκαετίας ἐδιπλασιάσθη ἀνερχόμενος εἰς 34.000) καταρτίση τό ταχύτερον νέον ὀργανισμόν αὐτοῦ, διότι ὁ παλαιός δέν ἀνταποκρίνεται εἰς τάς νέας συνθήκας.

»Σχετικῶς μέ τό φοιτητικόν θέμα, τό ὁποῖον τό Ὑπουργεῖον Παιδείας παρακολουθεῖ μέ ὅλως ἰδιαίτερον ἐνδιαφέρον καί περιβάλλει τούς φοιτητάς μέ στοργήν καί ἀγάπην, δηλοῖ ὅτι τά Ἀνώτατα Ἐκπαιδευτικά Ἱδρύματα εἶναι πλήρως αὐτοδιοικούμενα καί ὅτι ἡ τέχνη καί ἡ ἐπιστήμη, καθώς καί ἡ ἔρευνα καί ἡ διδασκαλία εἰς αὐτά, εἶναι ἐλεύθεροι. Εἶναι γνωστόν ὅτι τό Ὑπουργεῖον Παιδείας, διά τῶν νομίμων ὁδῶν ἔχει κινήσει τάς διαδικασίας κρίσεως τῶν καθηγητῶν, οἱ ὁποῖοι ἔχουν παραπεμφθῆ εἰς τάς ὑπό τῶν ψηφισμάτων τῆς Βουλῆς προβλεπομένας ἐπιτροπάς κρίσεως. Τοιούτου δοθέντος τό Ὑπουργεῖον Παιδείας θεωρεῖ ἀνεπίτρεπτον τήν εἰς μεμονωμένας εὐτυχῶς περιπτώσεις προκαλουμένην δι' ἐνεργειῶν τῶν φοιτητῶν ἀναταραχήν, ἥτις ἀποβλέπει εἰς τήν κατάληψιν ἑδρῶν καί τήν διδασκαλίαν "μαθημάτων" ἤ "ἀντιμαθημάτων" ὑπό ἀνευθύνων προσώπων, τά ὁποῖα παρανομοῦν καί ἀντιποιοῦνται ἀλλότρια καθήκοντα μέ βαρείας ἐκ τοῦ νόμου συνεπείας.

»Οἱ φοιτηταί καλοῦνται τάς τελευταίας ταύτας ἑβδομάδας τοῦ ἀκαδημαϊκοῦ ἔτους ὅπως ἐπιδείξουν σύνεσιν καί φρόνησιν, ἀποφύγουν δέ τάς ἀκρότητας αἱ ὁποῖαι ἔχουν ὡς ἀποτέλεσμα νά δυσφημήσουν κάθε ἀγνήν καί εὐγενῆ αὐτῶν προσπάθειαν πρός ἀνάπτυξιν καί προαγωγήν τῆς ἐπιστήμης, τῆς διδασκαλίας, τῆς ἐρεύνης καί τῆς μαθήσεως».

3 ΑΠΡΙΛΙΟΥ 1975

Ὁ Κ. Καραμανλῆς δέχεται τόν Ὁλλανδό ὑπουργό Ἐξωτερικῶν, Μ. Βάν ντέρ Στούλ, ὁ ὁποῖος βρίσκεται στήν Ἀθήνα, καθ' ὁδόν πρός τή Μέση Ἀνατολή. Μετά τή συνάντηση, ὁ Ὁλλανδός ὑπουργός ἔκαμε τήν ἀκόλουθη δήλωση:

«Μόλις πρό ὀλίγου ἐπισκέφθηκα τόν κ. Καραμανλῆ, τόν ὁποῖο γνωρίζω ἀπό πολλῶν ἐτῶν. Εἴχαμε μιά ἐνδιαφέρουσα ἀνταλλαγή ἀπόψεων. Μιλήσαμε γιά τήν πορεία τῶν σχέσεων μεταξύ τῆς Ἑλλάδος καί τῆς ΕΟΚ καί φυσικά συζητήσαμε καί τό Κυπριακό. Ἀπό μέρους μου, ἐξέφρασα τήν ἐλπίδα ὅτι θά ἐξευρεθῆ μιά εἰρηνική λύση καί τοῦ ὑπενθύμισα ὅτι τόν περασμένο Φεβρουάριο τά Κράτη-μέλη τῆς ΕΟΚ προσέφεραν τίς καλές τους ὑπηρεσίες πρός τήν κατεύθυνση αὐτή».

Ἀπαντώντας σέ ἐρώτηση δημοσιογράφου γιά τή στάση τῆς χώρας του ὡς πρός τήν πρόσφατη ἀνακήρυξη τοῦ τουρκοκυπριακοῦ κρατιδίου, ὁ Ὁλλανδός ὑπουργός Ἐξωτερικῶν σημείωσε:

«Νομίζω ὅτι ἡ θέσις τῶν Ἐννέα ἔχει σαφῶς ἐκφρασθῆ. Θέσις τήν ὁποίαν υἱοθετεῖ καί ἡ Κυβέρνηση τῆς Ὁλλανδίας. Οἱ Ἐννέα καί ἡ Ὁλλανδία ἐλπίζουν ὅτι οἱ ἐνδοκυπριακές συνομιλίες θά συνεχισθοῦν, ἐπί τῇ βάσει τῆς ἀναγνωρίσεως τῆς ἀκεραιότητος τῆς Κύπρου».

4 ΑΠΡΙΛΙΟΥ 1975

Ὑπό τήν προεδρία τοῦ Κ. Καραμανλῆ, πραγματοποιεῖται ἡ πρώτη συνεδρίαση τῆς Διοικούσας Ἐπιτροπῆς τῆς ΝΔ.

Ἀπευθυνόμενος στά μέλη τῆς ΔΕ, ὁ πρωθυπουργός τόνισε ὅτι τό κόμμα προορίζεται νά ἀποτελέσει στό μέλλον τή σπονδυλική στήλη τῆς πολιτικῆς ζωῆς στήν Ἑλλάδα. Κατόπιν, ἀνέλυσε τούς λόγους πού τόν ὤθησαν στήν ἵδρυση τῆς ΝΔ καί σημείωσε:

«Οἱ ἐπιτυχίες τῆς ΝΔ κατά τό σύντομο διάστημα τῆς πολιτικῆς της ζωῆς πρέπει νά καθιστοῦν ὑπερήφανους ὄχι μόνον τούς ὀπαδούς της, ἀλλά καί ὅλους τούς Ἕλληνας. Καί αὐτό γιατί ὅλοι οἱ Ἕλληνες μποροῦν, συγκρίνοντες τό ἑλληνικό ἐπίτευγμα πρός ὅσα συμβαίνουν σέ ἄλλες χῶρες, νά ἔχουν ἐμπιστοσύνη στίς ἱκανότητές τους, τίς ὁποῖες ἀξιοποιεῖ ἡ πολιτική ἡγεσία, γιά τό καλό ὁλοκλήρου τοῦ ἔθνους».

Ἡ ἐπιτροπή ἀποφάσισε νά συνεδριάσει λίγες ἡμέρες ἀργότερα, στά νέα γραφεῖα τοῦ κόμματος, στήν ὁδό Ρηγίλλης, μέ ἀντικείμενο: τήν ἐκλογή Ἐκτελεστικῆς Ἐπιτροπῆς· τήν ἐπεξεργασία τοῦ καταστατικοῦ τοῦ κόμματος· τήν ἐπεξεργασία καί ἔγκριση τῶν ἰδεολογικῶν του ἀρχῶν, μετά ἀπό εἰσήγηση τοῦ Κ. Καραμανλῆ καί τήν προώθηση τῆς ὀργανώσεως τοῦ κόμματος σέ ὁλόκληρη τή χώρα.

4 ΑΠΡΙΛΙΟΥ 1975

Ὁ ὑπουργός Δημοσίων Ἔργων, Χ. Στράτος, ἀνακοινώνει τήν ἐκτέλεση σημαντικῶν συγκοινωνια-

κῶν ἔργων στήν 'Αθήνα, τά ὁποῖα καί συνοψίζει τό σχετικό εἰδησεογραφικό δελτίο ὡς ἑξῆς:

«'Οδός Πατησίων: Θά ἀναμορφωθῆ καί διαπλατυνθῆ ἀπό τήν Πανεπιστημίου μέχρι τήν Κοδριγκτῶνος, προφανῶς σέ βάρος τῶν πεζοδρομίων, μέ πίστωση 10 ἑκατ. δρχ.

»'Οδός 'Ερμοῦ: Θά ἀνακατασκευασθῆ καί διαπλατυνθῆ ἀπό πλατείας 'Αγίων 'Ασωμάτων μέχρι Πειραιῶς μέ πίστωση 6 ἑκατ. δρχ.

»'Οδός Βουλιαγμένης: Θά διαμορφωθῆ νέας κόμβος εἰσόδου-ἐξόδου μέχρι τῆς 'Ιλισσοῦ μέ πίστωση 3 ἑκατ. δρχ.

»'Οδός Χερσίφρονος ('Υμηττοῦ): Θά κατασκευασθῆ τό τμῆμα ἀπό Α' Νεκροταφεῖο μέχρι τήν Βουλιαγμένης μέ πίστωση 1 ἑκατ. δρχ.

»'Οδός Παρακηφίσιος: Θά ἀνακατασκευασθῆ ὁ δυτικός της κλάδος ἀπό Τρεῖς Γέφυρες μέχρι Πειραιῶς μέ πίστωση 30 ἑκατ. δρχ.

»Γέφυρα Μοσχάτου: Θά κατασκευασθῆ γέφυρα πάνω ἀπό τίς γραμμές τοῦ ΕΗΣ, παρά τόν σταθμό Μοσχάτου μέ πίστωση 35 ἑκατ. δρχ.

»Λεωφόρος 'Αμφιθέας Παλ. Φαλήρου: Θά κατασκευασθῆ ἡ σύνδεση τῆς Συγγροῦ μέ τήν λεωφόρο Ποσειδῶνος μέ πίστωση 15 ἑκατ. δρχ.

»'Οδός Βεΐκου: Θά κατασκευασθῆ τό τμῆμα περιοχῆς Γαλατσίου ἀπό 'Ομορφοκκλησιά μέχρι Καποδιστρίου μέ πίστωση 15 ἑκατ. δρχ.

»'Οδός Π. Ράλλη: Θά κατασκευασθῆ τό τμῆμα ἀπό γέφυρα Πρ. Δανιήλ μέχρι Κηφισοῦ μέ πίστωση 10 ἑκατ. δρχ.

»'Οδός Ροβ. Γκάλι: Θά ἀνακατασκευασθῆ καί διαπλατυνθῆ τό τμῆμα ἀπό 'Αποστ. Παύλου μέχρι Προπυλαίων μέ πίστωση 2 ἑκατ. δρχ.

»'Οδός Λένορμαν: Θά διαπλατυνθῆ καί διαμορφωθῆ ἀπό Τριπόλεως μέχρι Τηλεφάνους μέ πίστωση 3 ἑκατ. δρχ.

»Κόμβος Γαλατσίου: Θά διαμορφωθῆ κόμβος στήν συμβολή τῶν λεωφόρων Γαλατσίου, Βεΐκου, Πρωτοπαπαδάκη, 'Αγ. Γλυκερίας μέ πίστωση 2 ἑκατ. δρχ.

»Γιά ἔργα συντηρήσεως βελτιώσεως καί ἐπισκευές λεωφορειακῶν ὁδῶν περιοχῆς πρωτευούσης διατέθηκαν 17 ἑκατ. δρχ.

»Θά διατεθοῦν γιά τήν συντήρηση τῶν δικτύων σηματοδοτήσεως στούς 530 κόμβους καί τήν ἐπέκταση σέ 35 νέους 15 ἑκατ. δρχ.

»Γιά τήν διάνοιξη ὁδῶν τῆς περιοχῆς πρωτευούσης θά διατεθοῦν 4,2 ἑκατ. δρχ.

»Γιά τήν πλακόστρωση νησίδων τῆς Συγγροῦ καί τῆς παραλιακῆς λεωφόρου θά διατεθοῦν 2 ἑκατ. δρχ.

»Γιά τήν συντήρηση τοῦ δικτύου ἠλεκτροφωτισμοῦ ἐθνικῶν ὁδῶν θά διατεθοῦν 5 ἑκατ. δρχ.»[156].

10 ΑΠΡΙΛΙΟΥ 1975

Συγκαλεῖται σύσκεψη, ὑπό τήν προεδρία τοῦ Κ. Καραμανλῆ καί μέ συμμετοχή τῶν οἰκονομικῶν ὑπουργῶν, στήν ὁποία ἐξετάζεται ἡ πορεία τῆς οἰκονομίας. Ὅπως ἀνακοινώθηκε, ἡ Κυβέρνηση ἦταν πεπεισμένη ὅτι ἐντός τοῦ 1975 ἡ ὕφεση θά ξεπεραστεῖ καί θά δημιουργηθοῦν οἱ ἀναγκαῖες προϋποθέσεις γιά τήν ἀνάπτυξη. 'Ακόμη, μελετήθηκαν μέτρα γιά τήν ἐναρμόνιση τῆς γεωργικῆς πολιτικῆς μέ αὐτήν τῆς ΕΟΚ, ἐγκρίθηκε ἡ κατανομή κατά τομεῖς τῶν πιστώσεων τοῦ προγράμματος δημοσίων ἐπενδύσεων, ἐνῶ ἐγκρίθηκαν τά νομοσχέδια τά σχετικά μέ τή σύσταση 'Εθνικοῦ Συμβουλίου 'Ενεργείας καί Δημοσίας 'Επιχειρήσεως Πετρελαίου. 'Η σχετική κυβερνητική ἀνακοίνωση ἀναφέρει:

«Κατά τάς γενομένας χθές καί σήμερον ὑπό τήν προεδρίαν τοῦ πρωθυπουργοῦ κ. Κ. Καραμανλῆ συσκέψεις ἐπί θεμάτων ἁρμοδιότητος ὡρισμένων ἐκ τῶν Οἰκονομικῶν 'Υπουργείων ἐλήφθησαν αἱ κάτωθι ἀποφάσεις:

»1. 'Ενεκρίθη ἡ ὑποβολή πρός τήν Βουλήν δύο θεσμικοῦ χαρακτῆρος νομοσχεδίων, πρῶτον περί συστάσεως 'Εθνικοῦ Συμβουλίου 'Ενεργείας παρά τῷ 'Υπουργείῳ τοῦ Συντονισμοῦ καί δεύτερον περί συστάσεως Δημοσίας 'Επιχειρήσεως Πετρελαίου (ΔΕΠ).

»α. Τό 'Εθνικόν Συμβούλιον 'Ενεργείας θ' ἀποτελέση κατά τό πρότυπον ἀναλόγων Συμβουλίων λειτουργούντων εἰς τάς περισσοτέρας ἀνεπτυγμένας χώρας, τό ἀνώτατον γνωμοδοτικόν ὄργανον τῆς Κυβερνήσεως ἐπί ἐνεργειακῶν θεμάτων, θά ὑποβοηθῆ δέ τόν ὑπουργόν τοῦ Συντονισμοῦ καί Προγραμματισμοῦ εἰς τήν χάραξιν ὀρθολογικῆς καί προγραμματισμένης ὑπό τῶν διαφόρων ἐνεργειακῶν φορέων πολιτικῆς. Εἰς τό Συμβούλιον θά μετέχουν ἀνά εἷς ἐκπρόσωπος τῶν κυριωτέρων φορέων καί τῶν εἰδικῶς ἁρμοδίων 'Υπουργείων Βιομηχανίας καί Μεταφορῶν καί 'Επικοινωνιῶν, ἀλλ' ἐπί πλέον καί εἰδικοί ἀνεξάρτητοι ἐπιστήμονες, οὕτως ὥστε νά εἶναι, κατά τό δυνατόν, ἀντικειμενικαί αἱ πρός τήν Κυβέρνησιν εἰσηγήσεις του.

»β. 'Η ΔΕΠ θά λειτουργῆ μέν ὡς 'Ανώνυμος 'Εταιρεία κατά τούς κανόνας τῆς ἰδιωτικῆς οἰκονομίας, τό σύνολον ὅμως τῶν μετοχῶν της θ' ἀνήκη εἰς τό Δημόσιον. Σκοπός τῆς ἑταιρείας θά εἶναι ἡ ἔρευνα πρός ἐντοπισμόν κοιτασμάτων πετρελαίου καί ὑδρογονανθράκων ἐν γένει, καθώς καί ἡ ἐκμετάλλευσις, ἐπεξεργασία καί διάθεσις ἐμπορικῶς ἐκμεταλλευσίμων κοιτασμάτων. Εἰς τήν ΔΕΠ, μετά τήν ὑπό τῆς Βουλῆς ἐπιψήφισιν τοῦ νομοσχεδίου, θ' ἀναθέση π.χ. ἡ Κυβέρνησις ἀμέσως τήν ἔρευναν καί, εἰς περίπτωσιν ἐξευρέσεως ἐκμεταλλευσίμων κοιτασμάτων, τήν ἀξιοποίησιν τοῦ Δέλτα τοῦ Νέστου. Σημειοῦται ὅτι τό 'Υπουργεῖον Βιομηχανίας, ἐν συνεργασίᾳ μετά τοῦ Γαλλικοῦ 'Ινστιτούτου Πετρελαίων, προπαρασκευάζει ἤδη τήν διενέργειαν γεωφυσικῶν ἐρευνῶν εἰς τήν προαναφερθεῖσαν περιοχήν, αἱ ὁποῖαι καί θά διεξαχθοῦν τό προσεχές θέρος. Πέραν τῶν περιοχῶν τήν διερεύνησιν καί τήν ἐκμετάλλευσιν τῶν ὁποίων θ' ἀναλάβη ἀπ' εὐθείας, ἡ ΔΕΠ θά δύναται, συμβαλλομένη μέ τό Δημόσιον, ν' ἀναλαμβάνη τήν διαχείρισιν δικαιωμάτων καί συμφερόντων του ἀπορρεόντων ἐκ συμβάσεων αὐτοῦ μετά τρίτων καί ἐχουσῶν ἀντικείμενον ἀναγόμενον εἰς τόν σκοπόν τῆς συσταθησομένης ἑταιρείας. Τό μετοχικόν κεφάλαιον τῆς ἑταιρείας θά καταβληθῆ εἰς δόσεις μέσῳ τοῦ προϋπολογισμοῦ, προβλέπεται δέ ὅτι θ' ἀνέλθη εἰς ἓν δισεκατομμύριον, δυνάμενον ν' αὐξηθῆ. Τό Δημόσιον εἰς τήν ἄσκησιν τῶν δικαιωμάτων του ὡς μετόχου θά ἐκπροσωπῆται ὑπό τοῦ 'Υπουργείου Βιομηχανίας, ἐντός τῶν πλαισίων τῆς χαρασσομένης ὑπό τοῦ 'Υπουργείου τοῦ Συντονισμοῦ γενικωτέρας οἰκονομικῆς καί ἐνεργειακῆς πολιτικῆς.

Συνομιλία μέ τόν 'Ολλανδό ὑπουργό 'Εξωτερικῶν.

»2. Ἐνεκρίθη ἡ ὑποβολή πρός τήν Βουλήν τριῶν ὑπηρεσιακῶν νομοσχεδίων περί τοῦ τρόπου λήψεως μέτρων πρός περιορισμόν τῆς καταναλώσεως ἐνεργείας, καθώς καί περί ἀναδιαρθρώσεως τῶν διοικήσεων τῆς ΔΕΗ καί τῆς ΕΤΒΑ. Ἐπί τῶν νομοσχεδίων τούτων παρέχονται αἱ ἀκόλουθοι διευκρινίσεις:

»α. Τό νομοσχέδιον περί λήψεως μέτρων πρός περιορισμόν τῆς καταναλώσεως ἐνεργείας δέν ἀποβλέπει εἰδικῶς εἰς τήν ἀντιμετώπισιν τῶν σημερινῶν συνθηκῶν, ἀλλά παρέχει γενικῶς τήν εὐχέρειαν εἰς τήν Κυβέρνησιν νά ἐπιβάλη τέτοιους περιορισμούς εἰς τήν ἔκτασιν πού ἀπαιτεῖται κατά τάς ἑκάστοτε περιστάσεις. Ἡ Κυβέρνησις ἐξήγγειλεν ἤδη ὅτι δέν χρειάζεται σήμερα νά ληφθοῦν αὐστηρότερα μέτρα ἐκείνων πού ἐλήφθησαν εἰς ὅλας σχεδόν τάς προηγμένας χώρας τῆς Εὐρώπης. Οἱ ἁρμόδιοι ὑπουργοί θά προβοῦν εἰς εἰδικωτέρας δηλώσεις ἐντός τῆς προσεχοῦς ἑβδομάδος.

»β. Ἡ ἀναδιάρθρωσις τῆς διοικήσεως καί τῶν γενικῶν διευθύνσεων τῆς ΔΕΗ ἐπιβάλλεται κυρίως ἐκ τοῦ λόγου ὅτι ἡ Κυβέρνησις ἀπεφάσισεν, ὅπως ἄλλωστε ἐδήλωσε πρό διμήνου, τήν συγχώνευσιν τῆς ΛΙΠΤΟΛ καί τῆς ΔΕΗ. Ἡ συγχώνευσις αὐτή ἐκτός τοῦ ὅτι θά ἐπιφέρη "οἰκονομίας κλίμακος", εἶναι σήμερον καί ἐξ ὀργανωτικῶν καί τεχνικῶν λόγων ἐπιβεβλημένη.

»γ. Ἡ ἀναδιάρθρωσις τῆς διοικήσεως τῆς ΕΤΒΑ ὑπηγορεύθη ἐκ τοῦ ὅτι ὁ Ὀργανισμός πρέπει — μετά τάς παρεκκλίσεις ἀπό τοῦ σκοποῦ διά τόν ὁποῖον ἱδρύθη — νά ἐπανεύρη τήν κυρίαν ἀποστολήν του, νά ἐξυπηρετήση δηλαδή τήν βιομηχανικήν ἀνάπτυξιν τῆς χώρας. Τοῦτο σημαίνει ὅτι ἡ ΕΤΒΑ πρέπει νά καταστῆ ἱκανή ν' ἀσχοληθῆ ἀφ' ἑνός μέν μέ τήν προώθησιν μεγάλων ἐπενδυτικῶν πρωτοβουλιῶν, πού θά συμπληρώνουν, ἐν ἀνάγκῃ δέ καί θά ἀναπληρώνουν τήν ὑστεροῦσαν, εἰδικώτερα σήμερον, ἰδιωτικήν πρωτοβουλίαν, ἀφ' ἑτέρου δέ μέ τήν χορήγησιν μακροτέρας διαρκείας πιστώσεων πρός τήν βιομηχανίαν διά τήν ὑπ' αὐτῆς πραγματοποίησιν ἐπενδύσεων. Συνιστᾶται ἀκριβῶς δι' αὐτόν τόν λόγον καί δευτέρα θέσις ὑποδιοικητοῦ, οὕτως ὥστε ὁ ἕνας ἐκ τῶν ὑποδιοικητῶν νά ἔχη τήν εἰδικήν εὐθύνην τῆς ἀναπτύξεως νέων ἐπενδυτικῶν πρωτοβουλιῶν καί ὁ ἄλλος τήν εἰδικήν εὐθύνην τῆς ἀσκήσεως μακροπροθέσμου καί μεσοπροθέσμου βιομηχανικῆς πίστεως.

»3. Ὁ πρόεδρος τῆς Κυβερνήσεως ἐνέκρινε τήν κατανομήν τῶν προβλεπομένων ὑπό τοῦ Προγράμματος Δημοσίων Ἐπενδύσεων πληρωμῶν κατά τομεῖς. Αἱ προβλεπόμεναι κατά τό 1975 πληρωμαί θ' ἀνέλθουν, ὅπως ἤδη ἀνεκοινώθη πρός τήν Βουλήν, εἰς 32 δισεκατομμύρια δραχμῶν, ἔναντι πραγματοποιηθεισῶν κατά τό προηγούμενον ἔτος πληρωμῶν ἐξ 22,8 δισεκατομμυρίων δραχμῶν. Ἂν καί ἡ Κυβέρνησις κατά τήν κατάρτισιν τοῦ Προγράμματος περιωρίζετο ἐκ τῶν ἀναληφθεισῶν κατά τά προηγούμενα ἔτη ὑποχρεώσεων πρός ἐκτέλεσιν ἤ πρός συνέχισιν τῆς ἐκτελέσεως ἔργων μικρᾶς παραγωγικῆς ἀποδόσεως, ἐπετεύχθη, εἰς σημαντικόν βαθμόν, ἀναδιάρθρωσις καί ἐκλογίκευσις τῆς ἐπενδυτικῆς δραστηριότητος τοῦ Κράτους, ὅπως προκύπτει καί ἀπό τά ἑξῆς χαρακτηριστικά παραδείγματα:

»— Γεωργία: 1.251 ἑκατ. δρχ. Αὔξησις ἔναντι 1974: 39%.

»— Ἐγγειοβελτιωτικά: 4.150 ἑκατ. δρχ. Αὔξησις ἔναντι 1974: 25%.

»— Δάση: 500 ἑκατ. δρχ. Αὔξησις ἔναντι 1974: 74%.

»— Πρόγραμμα παραμεθορίων: 445 ἑκατ. δρχ. Αὔξησις ἔναντι 1974: 162%.

»— Παιδεία: 4.240 ἑκατ. δρχ. Αὔξησις ἔναντι 1974: 77%.

»4. Ἡ Κυβέρνησις, ἀνταποκρινομένη εἰς δικαιολογημένον αἴτημα τῆς Πανελληνίου Συνομοσπονδίας Ἑνώσεων Γεωργικῶν Συνεταιρισμῶν (ΠΑΣΕΓΕΣ), ἀπεφάσισε νά ἐξασφαλίση τήν ἐκπροσώπησην τῶν ἀγροτῶν εἰς διάφορα Συμβούλια Ὀργανώσεων, τήν ὁποίαν εἶχε καταργήσει ἡ περιορίσει ἡ δικτατορία, ὅπως π.χ. εἰς τόν ΟΓΑ, τούς Ὀργανισμούς Βάμβακος καί Καπνοῦ, τῆς Κεντρικῆς Λαχαναγορᾶς Ἀθηνῶν κ.λπ. Ὁ ὑπουργός τῆς Γεωργίας καί ὁ ὑφυπουργός τοῦ Συντονισμοῦ θά καταρτίσουν ἀμέσως τό σχετικόν νομοσχέδιον.

»5. Ὁ πρόεδρος τῆς Κυβερνήσεως κατετοπίσθη λεπτομερῶς ἐπί τῆς πορείας τῶν διαπραγματεύσεων πρός ἐναρμόνισιν τῆς γεωργικῆς μας πολιτικῆς πρός τήν πολιτικήν τῆς ΕΟΚ, ἔδωσε δέ πρός τούς ἁρμοδίους ὑπουργούς τάς ἀναγκαίας ὁδηγίας διά τήν ἐπίσπευσιν τῆς λήψεως τῶν θεσμικῶν καί ἀναδιαρθρωτικῶν μέτρων πού θά ἐπιτρέψουν τήν σταδιακήν, ἀλλ' ὅσον τό δυνατόν ταχυτέραν δημιουργίαν τῶν πραγματικῶν προϋποθέσεων τῆς ἐντάξεως τῆς ἑλληνικῆς γεωργίας εἰς τόν εὐρωπαϊκόν Κοινοτικόν χῶρον. Τά πρῶτα πρός τήν κατεύθυνσιν αὐτήν νομοθετικά καί διοικητικά μέτρα θά ἐξαγγελθοῦν ἐντός τοῦ προσεχοῦς δεκαημέρου ὑπό τῶν ἁρμοδίων ὑπουργῶν.

»Κατά τήν σύσκεψιν ἐχαράχθησαν τέλος αἱ γραμμαί πού θ' ἀκολουθήσουν τά ἁρμόδια Ὑπουργεῖα εἰς τήν διαπραγμάτευσιν συμβάσεων ἀποβλεπουσῶν εἰς τήν πραγματοποίησιν μείζονος σημασίας ἐπενδύσεων, ὅπως π.χ. τῆς ἀλουμίνας Παρνασσοῦ, τοῦ ἀμιάντου Ζιδωνίου Κοζάνης, διαφόρων ναυπηγικῶν μονάδων κ.λπ.

»Παρά τήν δυσμενῆ διεθνῆ οἰκονομικήν συγκυρίαν καί τάς εἰδικωτέρας δυσχερείας πού ἀντιμετωπίζει ἡ χώρα, ἡ Κυβέρνησις εἶναι πεπεισμένη ὅτι θά μπορέση, κατά τήν διάρκειαν τοῦ 1975, νά ἐξαγάγη τήν οἰκονομίαν ἀπό τήν ὕφεσιν, νά θεσμοθετήση τά πρῶτα βασικά μέτρα προσαρμογῆς τῶν οἰκονομικῶν διαδικασιῶν πρός τάς εὐρωπαϊκάς συνθήκας καί νά δημιουργήση γενικώτερα τάς προϋποθέσεις πού θ' ἀσφαλίσουν — μέσῳ ἑνός πλέγματος ὑγιῶν ἰδιωτικῶν καί δημοσίων ἐπενδύσεων — τήν περαιτέρω οἰκονομικήν καί κοινωνικήν πρόοδον».

6 ΑΠΡΙΛΙΟΥ 1975

Διεξάγεται ὁ δεύτερος γύρος τῶν δημοτικῶν ἐκλογῶν, στούς δήμους ὅπου κανένας συνδυασμός δέν εἶχε συγκεντρώσει τήν ἀπόλυτη πλειοψηφία. Στόν Πειραιᾶ ἐκλέγεται δήμαρχος ὁ Α. Βουλοδῆμος, μέ ποσοστό 71,7%, ἐνῶ στή Θεσσαλονίκη ὁ Μ. Παπαδόπουλος, ὁ ὁποῖος ὑποστηρίχθηκε ἀπό τά δύο κομμουνιστικά κόμματα, μέ ποσοστό 50,4%. Μετά τήν ἔκδοση τῶν ἀποτελεσμάτων, ὁ ὑπουργός Ἐσωτερικῶν, Κ. Στεφανόπουλος, ἔκαμε τήν ἀκόλουθη δήλωση:

«Η σημερινή ψηφοφορία διεξήχθη όμαλῶς. Σέ ὡρισμένες πόλεις σημειώθηκαν μεμονωμένα ἐπεισόδια ἄνευ σημασίας. Ἀπό ἀπόψεως ἐκλογικῆς διαδικασίας οἱ ἐκλογές ἦταν ὁμαλές. Οἱ δικαστικοί ἀντιπρόσωποι εὑρίσκοντο στίς θέσεις τους καί δέν σημειώθηκαν ἀτασθαλίες στά ἐκλογικά τμήματα».

6 ΑΠΡΙΛΙΟΥ 1975

Ὁ νέος πρωθυπουργός τῆς Τουρκίας, Σ. Ντεμιρέλ, ἐκφωνεῖ στή Μεγάλη Ἐθνοσυνέλευση τίς προγραμματικές δηλώσεις τῆς Κυβερνήσεώς του. Στό Κυπριακό, δηλώνει ὅτι ἡ Τουρκία ὑποστηρίζει τή διζωνική ὁμοσπονδία. Ἐπίσης, ὑπόσχεται βοήθεια γιά τήν οἰκονομική ἀνάπτυξη τῆς τουρκοκυπριακῆς κοινότητας καί τήν ἀντιμετώπιση τῶν ἀναγκῶν τοῦ τουρκοκυπριακοῦ «ὁμοσπόνδου Κράτους», ἐνῶ χαρακτηρίζει τήν τουρκική εἰσβολή («ἐπέμβαση») «ἀναπόφευκτη», μετά τίς ἀδικίες πού ὑπέστη ἡ τουρκοκυπριακή κοινότητα καί μετά τήν «ἑλληνική προσπάθεια νά καταλυθεῖ ἡ ἀνεξαρτησία τῆς Κύπρου». Ὅσον ἀφορᾶ τό Αἰγαῖο, τονίζει ὅτι σέ περίπτωση ἐπεκτάσεως τῶν ἑλληνικῶν χωρικῶν ὑδάτων, ἡ Τουρκία θά ἀντιταχθεῖ κατηγορηματικά. Στά ζητήματα τοῦ ἐλέγχου τοῦ ἐναέριου χώρου στό Αἰγαῖο καί τοῦ ἐπανεξοπλισμοῦ τῶν Δωδεκανήσων, ἡ Τουρκία θά συνεχίσει νά ἐνεργεῖ «σύμφωνα μέ τά συμφέροντά της» (ὑπονοώντας ὅτι δέν θά παύσουν οἱ ὑπερπτήσεις τῶν ἑλληνικῶν νησιῶν). Τέλος, δηλώνει ὅτι ἡ χώρα του δέν θά παραιτηθεῖ ἀπό τά «δικαιώματά της» στήν ὑφαλοκρηπίδα τοῦ Αἰγαίου, γιά τήν ὁποία προτείνει ἑλληνοτουρκική συμφωνία (καί ὄχι δικαστικό διακανονισμό).

Μέ ἀφορμή τίς προγραμματικές δηλώσεις τοῦ Τούρκου πρωθυπουργοῦ ἐκδόθηκε ἡ ἀκόλουθη κυβερνητική ἀνακοίνωση:

«Εἰς τάς προγραμματικάς δηλώσεις τῆς νέας τουρκικῆς Κυβερνήσεως, ἐξεφράσθη ἡ ἐπιθυμία τῆς Τουρκίας ὅπως αἱ σχέσεις της μέ τήν γείτονα Ἑλλάδα ἀχθοῦν εἰς ἐπίπεδον σύμφωνον πρός τά μακροπρόθεσμα συμφέροντα ἀμφοτέρων τῶν χωρῶν. Τήν τοποθέτησιν ταύτην συμμερίζεται καί ἡ ἑλληνική Κυβέρνησις, ἥτις κατ' ἐπανάληψιν διεκήρυξεν ὅτι λόγοι γειτνιάσεως καί γενικωτέρων συμφερόντων ἐπιβάλλουν ὅπως αἱ δύο χῶραι διατηροῦν ὁμαλάς σχέσεις ἐπιτρεπούσας τήν συνεργασίαν των. Συνεπής πρός τήν γραμμήν ταύτην ἡ ἑλληνική Κυβέρνησις ἐπί μέν τοῦ θέματος τῆς ὑφαλοκρηπῖδος τοῦ Αἰγαίου, προέτεινε τήν παραπομπήν του εἰς τό Διεθνές Δικαστήριον τῆς Χάγης καί ἀπεδέχθη τάς προταθείσας ὑπό τῆς Τουρκίας διαπραγματεύσεις διά τήν σύνταξιν τοῦ συνυποσχετικοῦ. Ἐπί τοῦ Κυπριακοῦ ἡ Ἑλλάς εἶναι σταθερῶς προσηλωμένη πρός τήν ἀνάγκην ἐπιλύσεως τοῦ θέματος διά διαπραγματεύσεων μεταξύ τῶν ἐκπροσώπων τῶν δύο Κοινοτήτων καί θεωρεῖ ὅτι αἱ διαπραγματεύσεις αὐταί δέν δύνανται νά ἀχθοῦν εἰς αἴσιον πέρας διά τῆς ἐκ προοιμίου ὑπαγορεύσεως τῶν ὅρων τῆς λύσεως ὑπό τῆς μιᾶς ἐκ τῶν πλευρῶν.

»Θέμα μεταβολῆς τοῦ καθεστῶτος τῶν χωρικῶν ὑδάτων τοῦ Αἰγαίου δέν ἐτέθη ὑπό τῆς ἑλληνικῆς πλευρᾶς. Ἐν πάσῃ περιπτώσει οἱαδήποτε ἐν προκειμένῳ ἐνέργεια ἐκ μέρους αὐτῆς δέν θά ἐλάμβανε χώραν ἐκτός τῶν πλαισίων τῶν παραδεδεγμένων κανόνων τοῦ Διεθνοῦς Δικαίου πρός τούς ὁποίους ἡ Ἑλλάς εἶναι στερρῶς προσηλωμένη».

7 ΑΠΡΙΛΙΟΥ 1975

Ὁ ὑπουργός Συντονισμοῦ, Π. Παπαληγούρας, ἀνακοινώνει ὅτι ἡ Κυβέρνηση ἀποφάσισε νά διεξαχθεῖ διοικητική ἔρευνα ἀπό δικαστικό λειτουργό πού θά ὁριστεῖ ἀπό τόν ὑπουργό Δικαιοσύνης, γιά τίς τέσσερις συμβάσεις διυλιστηρίων πετρελαίου πού σύναψε ἡ δικτατορία μέ ἰδιῶτες. Προσθέτοντας ὅτι ἡ πολιτική τῆς δικτατορίας στό ἐνεργειακό ἦταν «ἀσυνάρτητος, μέ ἀποτέλεσμα νά δημιουργηθῆ μία δαιδαλώδης κατάστασις», ὁ ὑπουργός σημείωσε ὅτι ἡ Κυβέρνηση εἶχε ἀποφασίσει νά χαράξει καί νά ἐφαρμόσει μιά νέα καί σταθερή πολιτική προμήθειας ἀργοῦ πετρελαίου. Ἤδη, τό ζήτημα ἀποτελοῦσε ἀντικείμενο μελέτης μεταξύ τῶν Ὑπουργείων Βιομηχανίας καί Συντονισμοῦ. Τέλος, ὁ Π. Παπαληγούρας ἐπανέλαβε ὅτι ἡ Κυβέρνηση θά σεβαστεῖ τό ν.δ. περί ἐπενδύσεων ξένων κεφαλαίων, μέσα στά περιθώρια πού ἐπακριβῶς ὁριζε τό σχέδιο Συντάγματος.

Τήν κυβερνητική ἀπόφαση γιά υἱοθέτηση νέας πολιτικῆς στό πετρελαϊκό καί τή σύσταση Δημοσίας Ἐπιχειρήσεως Πετρελαίου θά σχολιάσει ἡ «Καθημερινή» ὡς ἑξῆς:

Ἡ σχετικά χαμηλή τιμή τοῦ πετρελαίου, ἡ κυριαρχική παρουσία στόν ἑλληνικό οἰκονομικό χῶρο τῶν μεγάλων ξένων ἤ γηγενῶν ἐπιχειρηματιῶν καί ἡ ἐσωστρέφεια τῆς βιομηχανικῆς μας παραγωγῆς συνέτειναν, ὥστε ἡ κρατική πολιτική στά ὑγρά καύσιμα νά καθοδηγῆται ἀπό τίς ταμειακές ἐπιδιώξεις τοῦ προϋπολογισμοῦ καί τίς «κοινωνικές» προτιμήσεις τῶν ἑκάστοτε ἰσχυρῶν καί ὄχι ἀπό τά συμφέροντα τῆς οἰκονομίας. Τώρα, ὅμως, πού ἡ ἐντυπωσιακή ἀνατίμηση τοῦ ἀργοῦ πετρελαίου μετέτρεψε τό προϊόν σέ ρυθμιστή — σχεδόν — τῆς εἰσαγωγικῆς, καί κατά προέκταση, ὁλοκλήρου τῆς οἰκονομικῆς μας πολιτικῆς, ἡ δέ ἀνακάλυψη ὑδρογονανθράκων στό ἑλληνικό ὑπέδαφος διανοίγει βάσιμες προοπτικές οὐσιαστικοῦ ἀναπροσανατολισμοῦ τῆς ἐθνικοπαραγωγικῆς δραστηριότητος, συνέχιση τῆς παλιᾶς αὐτῆς πολιτικῆς θά ἰσοδυναμοῦσε μέ ἀκρωτηριασμό τῶν ἐλπίδων γιά ἕνα καλύτερο οἰκονομικό μέλλον.

Ἡ κυβερνητική, συνεπῶς, ἀπόφαση γιά τήν ἵδρυση κρατικοῦ φορέως διενεργείας ἐρευνητικῶν γεωτρήσεων, προμηθείας ἀργοῦ ἀπό τό ἐξωτερικό καί μεταγενέστερα ἴσως, διυλίσεως καί ἐμπορίας τῶν ὑποπροϊόντων του, ἀποτελεῖ τήν θεμελιώδη προϋπόθεση γιά τήν ἀναγωγή τοῦ ἐνεργειακοῦ τομέως σέ κίνητρο μιᾶς μακροπρόθεσμα βιωσίμου καί κοινωνικά ἐξυπηρετικῆς βιομηχανικῆς ἀναπτύξεως.

Εἶναι πολύ φυσικό ὅτι θά ἦταν ἀδιανόητο νά θεμελιωθῆ

παρόμοια ἐπιδίωξη ἐνῶ θά ἴσχυον οἱ διάφορες συμβάσεις γιά προμήθεια, διύλιση καί ἐμπορία τοῦ εἰσαγομένου πετρελαίου, πού συνῆψε ἡ δικτατορία. Δέν πρόκειται μόνο γιά τήν ἐντόνως χαριστική διάθεση πού διεμόρφωσε τούς ὅρους αὐτῶν τῶν συμβάσεων καί πού σημαίνουν ἀπώλεια δισεκατομμυρίων γιά τήν οἰκονομία, ἀλλά γιά τό γεγονός ὅτι κατακερματισμός τῶν φορέων — ἄρα καί τῶν κριτηρίων χειρισμοῦ τοῦ προβλήματος — θά ἰσοδυναμοῦσε μέ, ἐκ προοιμίου, ἀποτυχία. Ἀποτυχιῶν, ὅμως, περιθώρια δέν διαθέτομε πλέον[157].

7 ΑΠΡΙΛΙΟΥ 1975

Ὁ ἀναπληρωτής ὑπουργός Συντονισμοῦ, Ι. Μπούτος, ὑπογράφει ἀπόφαση γιά τή χρηματοδότηση τοῦ τμήματος τοῦ προγράμματος δημοσίων ἐπενδύσεων 1975, πού ἀφορᾶ τά ἐγγειοβελτιωτικά ἔργα. Ἡ δαπάνη ἀνέρχεται σέ 1.231.500.000 δρχ., μέ ὅριο πληρωμῶν 1.040.000.000 καί ἀφορᾶ ἔργα συνολικοῦ προϋπολογισμοῦ 9.057.800.000 δρχ., τῶν ὁποίων τό ἀνεκτέλεστο τμῆμα ἀνερχόταν, στό τέλος τοῦ προηγούμενου ἔτους, σέ 3.570.343.000 δρχ.

8 ΑΠΡΙΛΙΟΥ 1975

Ὁ ὑπουργός Συντονισμοῦ, Π. Παπαληγούρας, ἐξαγγέλλει τήν ἄμεση θέση σέ ἐφαρμογή προγράμματος τοῦ Ὀργανισμοῦ Ἐργατικῆς Κατοικίας, ὕψους 6,5 δισεκατ. δρχ., τό ὁποῖο καί θά ἐξασφαλίσει τή στέγαση 13.500 ἐργατοϋπαλλήλων. Ἐκτός ἀπό τήν ἐγγραφή στόν κρατικό προϋπολογισμό πιστώσεως 100 ἑκατ. δρχ., καθιερώνεται, γιά τή χρηματοδότηση τοῦ προγράμματος, καί ἐργοδοτική εἰσφορά 0,5% ἐπί τῶν μισθῶν καί τῶν ἡμερομισθίων, ἡ ὁποία προβλέπεται νά ἀποδώσει, σέ μιά τριετία, 1,5 δισεκατ. δρχ. Τά ἀκίνητα πού θά ἀγοράσουν οἱ ἐργατοϋπάλληλοι μέ δάνεια τοῦ Ὀργανισμοῦ θά ἀπαλλάσσονται, τό 1975 καί τό 1976, ἀπό τό φόρο μεταβιβάσεως.

Τό ποσό τῶν 6,5 δισεκατ. δρχ. θά διατεθεῖ ἀνεξάρτητα ἀπό τά προγράμματα στεγαστικῶν δανείων, ὕψους 6 δισεκατ. δρχ., πού ἐφαρμόζονται ἤδη γιά τή στέγαση τῶν οἰκονομικά ἀσθενέστερων τάξεων. Παράλληλα, ὁ ὑπουργός ἐξήγγειλε μέτρα ὑπέρ τῶν οἰκοδόμων (στεγαστικά δάνεια, αὔξηση ἡμερομισθίων, ἐπιδοτήσεις καί ἀσφάλιση).

8 ΑΠΡΙΛΙΟΥ 1975

Ὁ Κ. Καραμανλῆς ἀπευθύνει χαιρετιστήριο μήνυμα στήν Πανευρωπαϊκή Συνδιάσκεψη Νεολαιῶν γιά τήν Κύπρο, οἱ ἐργασίες τῆς ὁποίας ἀρχίζουν στήν Πάντειο:

«Χαιρετίζω τήν πρωτοβουλία τῶν νέων τῆς Ἑλλάδος νά καλέσουν τούς νέους τῆς Εὐρώπης σέ μιά κοινή καί εἰρηνική ἐκδήλωση συμπαραστάσεως πρός τήν δικαία ὑπόθεση τοῦ κυπριακοῦ λαοῦ.

»Εὔχομαι ἐπιτυχία στίς ἐργασίες τοῦ Συνεδρίου σας, ἐπιτυχία πού θά ἐπιτρέψη στήν ἀγνή φωνή τῶν νέων τῆς Εὐρώπης νά ἀκουσθῆ παντοῦ καί νά συμβάλη ἔτσι στήν ἀποκατάσταση τῆς δικαιοσύνης στήν Κύπρο».

Στή Συνδιάσκεψη συμμετέχουν ἀντιπροσωπεῖες ἀπό τήν Ἰταλία, Γαλλία, Γερμανία, Γιουγκοσλαβία, Σουηδία, Πολωνία, Ρουμανία, Τσεχοσλοβακία καί Σοβιετική Ἕνωση.

9 ΑΠΡΙΛΙΟΥ 1975

Ἁρμόδια κυβερνητική πηγή διαψεύδει τίς πληροφορίες περί ἐπικείμενου ἀνασχηματισμοῦ τῆς Κυβερνήσεως καί ἀναλήψεως τῆς ἀντιπροεδρίας ἀπό τόν Κ. Τσάτσο. Ἀκόμη, καθιστᾶ σαφές ὅτι δέν ὑπάρχει ἀνάγκη γιά διορισμό ἀντικαταστάτη τοῦ πρωθυπουργοῦ κατά τό διάστημα τῆς προγραμματισμένης ἐπισκέψεως τοῦ κ. Καραμανλῆ στό Παρίσι.

11 ΑΠΡΙΛΙΟΥ 1975

Ὁ πρόεδρος τῶν ΗΠΑ, Τζ. Φόρντ, σέ μήνυμά του πρός τό Κογκρέσο, δηλώνει ὅτι πρέπει νά ἐπαναληφθεῖ ἡ στρατιωτική βοήθεια πρός τήν Τουρκία. Παράλληλα, ὑπογραμμίζει τήν πρόθεση τῆς Κυβερνήσεώς του νά δώσει οἰκονομική καί στρατιωτική βοήθεια καί στήν Ἑλλάδα.

Ἡ δήλωση τοῦ Τζ. Φόρντ θεωρήθηκε, ἀπό τό σύνολο σχεδόν τοῦ ἑλληνικοῦ τύπου, ὡς ἀπόπειρα «ἐξαγορᾶς» τῆς ἑλληνικῆς ἐξωτερικῆς πολιτικῆς καί τρόπος νά ἐξασφαλιστεῖ ἡ ἐπανάληψη τῆς βοήθειας πρός τήν Τουρκία, μέ ἀντάλλαγμα τήν παροχή κάποιας βοήθειας πρός τήν Ἑλλάδα.

Ἀναφερόμενος στήν τοποθέτηση τοῦ Ἀμερικανοῦ προέδρου, ὁ Κ. Καραμανλῆς σημείωσε:

«Ἡ ἑλληνική Κυβέρνησις ἐκτιμᾶ τήν πρότασιν τῆς ἀμερικανικῆς Κυβερνήσεως νά χορηγήση βοήθειαν πρός τήν Ἑλλάδα. Τοσούτῳ μᾶλλον καθ' ὅσον ἡ πρόθεσις αὐτή ἀνταποκρίνεται καί εἰς τά αἰσθήματα τοῦ ἀμερικανικοῦ λαοῦ.

»Ἐπειδή ὅμως ἡ εἴδησις αὐτή προεκάλεσε διάφορα σχόλια, εἶμαι ὑποχρεωμένος νά δηλώσω ὅτι ἡ παροχή βοηθείας πρός τήν Ἑλλάδα δέν πρέπει νά συσχετίζεται, ὅπως γνωρίζει ἄλλωστε καί ἡ ἀμερικανική Κυβέρνησις, μέ τάς θέσεις τῆς ἑλληνικῆς Κυβερνήσεως ἐπί τῶν ἀνοικτῶν θεμάτων τῆς ἐξωτερικῆς μας πολιτικῆς».

Ἀνάλογες δηλώσεις ἔκαμαν καί ὁ ἀρχηγός τῆς ΕΚ-ΝΔ, Γ. Μαῦρος, ὁ ἀρχηγός τοῦ ΠΑΣΟΚ, Α. Παπανδρέου, ἐνῶ καί τό ΚΚΕ ἐξέδωσε ἀνακοίνωση στήν ὁποία ἀποδοκίμαζε ἔντονα τίς θέσεις τοῦ Τζ. Φόρντ.

ΝΕΑ ΕΞΩΤΕΡΙΚΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ

Τήν ἄνοιξη τοῦ 1975, μετά τή σταθεροποίηση τῆς δημοκρατίας στό ἐσωτερικό τῆς χώρας, ὁ Κ. Καραμανλῆς θά ρίξει τό βάρος τῶν προσπαθειῶν του στόν ἐξωτερικό τομέα. Ἡ ἀντιμετώπιση τῆς ἀπειλῆς ἀπό τήν Τουρκία δέν θά ἀποτελέσει τό μόνο στόχο τοῦ πρωθυπουργοῦ καί τῆς ἑλληνικῆς διπλωματίας· ἡ Ἑλλάδα ἤδη βρισκόταν σέ μιά κρίσιμη καμπή τῆς ἱστορίας της καί ὄφειλε νά ἀναζητήσει τή θέση πού τῆς ἄρμοζε στόν εὐρύτερο διεθνῆ χῶρο, μετά τή θλιβερή παρένθεση τῆς δικτατορίας. Ἔτσι, μέ τή διπλωματική του δραστηριότητα, ὁ Κ. Καραμανλῆς θά θέσει τίς βάσεις μιᾶς νέας, σύγχρονης πολιτικῆς, προσανατολισμένης στήν ὀργανική ἐνσωμάτωση στήν ΕΟΚ, στήν ἄμβλυνση τῆς μονομεροῦς σχέσεως μέ τίς ΗΠΑ καί στή δυναμική συμμετοχή στή διεθνῆ ζωή, σύμφωνα μέ τό κλῖμα τῆς διεθνοῦς ὑφέσεως. Τό προσωπικό κῦρος τοῦ πρωθυπουργοῦ, αἰσθητά ἐνισχυμένο μετά τήν ἀποκατάσταση τῆς δημοκρατίας, θά ἀποδειχθεῖ πολύτιμος μοχλός γιά τήν ἀναβάθμιση τοῦ διεθνοῦς κύρους τῆς χώρας. Ὁπωσδήποτε, ἡ ἔνταξη στήν ΕΟΚ θά ἀποτελέσει τόν κύριο μακροπρόθεσμο στόχο τοῦ Μακεδόνα πολιτικοῦ. Ἡ ἐπίσκεψή του στή Γαλλία, τόν Ἀπρίλιο, θά εἶναι ἡ πρώτη πού θά πραγματοποιήσει μετά τήν ἀποκατάσταση τῆς δημοκρατίας· τόν ἑπόμενο μῆνα θά μεταβεῖ στή Βόννη, ἐνῶ κρίσιμες ἐπαφές γιά τό θέμα τῆς ἐντάξεως θά ἔχει καί μέ ἄλλους Εὐρωπαίους ἡγέτες, κατά τή διάρκεια τῆς συνόδου κορυφῆς τοῦ ΝΑΤΟ.

Παράλληλα, ἡ ἑλληνική Κυβέρνηση θά ἐξακολουθήσει νά ἀναζητεῖ μιά ἰσορροπία στίς σχέσεις μέ τό ΝΑΤΟ καί τίς ΗΠΑ. Οἱ ἐπαφές τοῦ Κ. Καραμανλῆ, κατά τή σύνοδο κορυφῆς τοῦ ΝΑΤΟ, θά τοῦ δώσουν τήν εὐκαιρία νά θέσει στό ἀνώτατο πολιτικό ἐπίπεδο τίς δυσκολίες πού δημιούργησε γιά τήν Ἑλλάδα ἡ στάση τῆς συμμαχίας στό Κυπριακό καί τήν ἑλληνοτουρκική διαμάχη. Ὡστόσο, ἡ συνάντησή του μέ τόν Τοῦρκο πρωθυπουργό, Σ. Ντεμιρέλ, δέν θά φέρει τά ἀναμενόμενα ἀποτελέσματα, καθώς ἡ τουρκική πλευρά θά ἐξακολουθήσει νά τηρεῖ ἀδιάλλακτη στάση στό Κυπριακό. Τέλος, ὁ Κ. Καραμανλῆς θά ἐγκαινιάσει καί τό ἄνοιγμά του στά Βαλκάνια, μέ τίς ἐπισκέψεις του στή Ρουμανία καί τή Γιουγκοσλαβία, κατά τίς ὁποῖες θά συζητήσει καί τίς ὑπό διαμόρφωση ἰδέες του γιά τήν ἀνάπτυξη πολυμεροῦς συνεργασίας στή νοτιοανατολική Εὐρώπη.

13 ΑΠΡΙΛΙΟΥ 1975

Στήν ἐφημερίδα «Le Monde» δημοσιεύεται συνέντευξη πού παραχώρησε ὁ Κ. Καραμανλῆς στόν Ἐρίκ Ρουλώ:

Δέν προσέξατε ὅτι οἱ Ἕλληνες, τήν ἐπομένη τῆς πτώσεως τῆς δικτατορίας, διαδήλωναν στούς δρόμους φωνάζοντας αὐθόρμητα, μεταξύ ἄλλων, καί τό σύνθημα « Ἑλλάς - Γαλλία - συμμαχία»; Ὁ κ. Κ. Καραμανλῆς εἶναι κατηγορηματικός. Οἱ συμπατριῶτες του ὄχι μόνο δέν μνησικακοῦν κατά τῆς γαλλικῆς Κυβερνήσεως μετά τήν υἱοθέτηση μιᾶς ἀνεκτικῆς στάσεως ἀπέναντι τοῦ «καθεστῶτος τῶν συνταγματαρχῶν», ἀλλά καί εὔχονται ζωηρά μιά στενή συνεργασία μεταξύ τῶν δύο χωρῶν.

Ὁ ἴδιος ὁ Ἕλληνας πρωθυπουργός δέν διατηρεῖ καμμιά πικρία. Τά ἔντεκα χρόνια τῆς ἐκούσιας ἐξορίας πού πέρασε στή Γαλλία, τοῦ ἐπέτρεψαν νά δημιουργήσει πολλές φιλίες σέ διάφορους πολιτικούς κύκλους καί ἰδιαίτερα στό γκωλλικό στρατόπεδο. Ἔχει ἐξαίρετες προσωπικές σχέσεις μέ τόν κ. Ζισκάρ ντ' Ἐσταίν, ὁ ὁποῖος τοῦ ἔδωσε τό ἀεροπλάνο πού τόν ἔφερε θριαμβευτικά στήν Ἑλλάδα στίς 23 Ἰουλίου. Ὁ κ. Καραμανλῆς μᾶς δέχεται στό μικρό διαμέρισμα πού μένει, κοντά στά γραφεῖα τῆς Προεδρίας, στήν πλατεῖα Συντάγματος. Ντυμένος ἀθλητικά μέ παντελόνι ἀπό μπέζ φανέλλα καί πουκάμισο καρρώ, ἐκθέτει τούς σκοπούς τῆς ἐπισκέψεώς του στή Γαλλία, τῆς πρώτης πού κάνει στό ἐξωτερικό ἀπό τῆς ἀναλήψεως τῆς ἐξουσίας!

«Ὑπάρχουν πολλοί τομεῖς ἐμπορικοί, οἰκονομικοί, τεχνολογικοί πού προσφέρουν μεγάλες δυνατότητες συνεργασίας μεταξύ τῆς Γαλλίας καί τῆς Ἑλλάδος. Ἀλλά ὁ

κύριος χαρακτῆρας τῶν συνομιλιῶν πού θά ἔχω μέ τούς Γάλλους ἰθύνοντες θά εἶναι πολιτικῆς φύσεως. Ἐπιθυμῶ νά κατοχυρώσω καί νά ἐπεκτείνω τούς δεσμούς τῆς παραδοσιακῆς φιλίας μεταξύ τῶν δύο χωρῶν μας ὅπως καί τῆς κοινῆς μας πολιτιστικῆς κληρονομιᾶς. Ἡ Ἑλλάς, πού προτίθεται νά ἐνταχθῆ πλήρως καί κατά τρόπο οὐσιαστικό στήν Εὐρωπαϊκή Κοινότητα, ἐκτιμᾶ τόν ἐξέχοντα ρόλο πού παίζει ἡ Γαλλία στήν γηραιά μας ἤπειρο».

»Ἐρ.: Μιά ἀπό τίς μεγαλύτερες φροντίδες τοῦ Ἕλληνα πρωθυπουργοῦ εἶναι ἡ διένεξη στήν Κύπρο. Ἐάν ἀναζητῆ ὑποστήριξη στήν Εὐρώπη καί τόν Τρίτο Κόσμο, εἶναι ἀναμφίβολα γιατί ἀπογοητεύθηκε ἀπό τήν στάση, στό θέμα αὐτό, τῶν ΗΠΑ καί τῆς Σοβιετικῆς Ἑνώσεως;

»Ἀπ.: *Οἱ δύο ὑπερδυνάμεις, παρά τά ὡραῖα τους λόγια, δέν συνέβαλαν, ὅπως θά ὤφειλαν, στήν προώθηση μιᾶς δικαίας λύσεως τοῦ Κυπριακοῦ. Εἶναι ἀλήθεια ὅτι γιά λόγους διαφορετικούς ἡ κάθε μία ἀποδοκίμασε — κατά τρόπο τελείως πλατωνικό — τά τετελεσμένα γεγονότα πού ἐπεβλήθησαν ἀπό τήν Τουρκία μέ τήν προσφυγή στή βία. Εἶναι πιό εὔκολο νά ἑρμηνεύση κανείς τήν στάση τῆς Σοβιετικῆς Ἑνώσεως, ἡ ὁποία δέν ἔχει κανένα λόγο νά ἀποτρέψη τήν ἐξασθένιση τῆς νοτιοανατολικῆς πτέρυγος τῆς Ἀτλαντικῆς Συμμαχίας πού προκαλεῖ ἡ εἰσβολή τῶν τουρκικῶν ἐνόπλων δυνάμεων στήν Κύπρο. Ἡ συμπεριφορά τῶν ΗΠΑ εἶναι δύσκολο νά γίνη ἀντιληπτή. Γιατί παρέμειναν ἀπαθεῖς ἐνῷ ἔχουν καθῆκον, καί μάλιστα συμφέρον, νά κατοχυρώσουν τήν ἰσχύ τῆς δυτικῆς συμμαχίας σ' αὐτή τήν κρίσιμη περιοχή τοῦ πλανήτου;*

»Ἐρ.: Ἐάν ἔτσι ἔχουν τά πράγματα, κύριε πρόεδρε, πῶς ἐλπίζετε νά μεταστρέψετε ὑπέρ ὑμῶν τόν συσχετισμό δυνάμεων;

»Ἀπ.: *Πιθανόν ἡ διεθνής κοινή γνώμη, πού ἐκφράζεται στούς κόλπους τῶν Ἡνωμένων Ἐθνῶν νά μπορέση νά ἐπιτελέση ἀποτελεσματικό ρόλο, γιά νά ἐξαναγκασθοῦν οἱ ὑπερδυνάμεις νά ἀναλάβουν τίς εὐθύνες τους γιά τήν ἀποκατάσταση τῆς διεθνοῦς τάξεως σ' αὐτή τήν περιοχή.*

»Ἐρ.: Σχεδόν καθημερινά δημιουργοῦνται ἀεροπορικά ἐπεισόδια μεταξύ Ἑλλάδος καί Τουρκίας πάνω ἀπό τό Αἰγαῖο. Πιστεύετε, κύριε πρόεδρε, ὅτι αὐτές οἱ τριβές μπορεῖ νά ὁδηγήσουν σέ ἐπικίνδυνες καταστάσεις;

»Ἀπ.: *Οἱ τουρκικές προκλήσεις, καί ἄλλες ἀκόμα, ἐπέτειναν τήν ἔνταση πού χαρακτηρίζει τίς σχέσεις μεταξύ Ἀθηνῶν καί Ἀγκύρας, στό θέμα τῆς Κύπρου. Ἔχουν τήν ὀδυνηρή ἐντύπωση ὅτι ἡ Τουρκία, μακρυά ἀπό τό νά ἐπιδιώκη τήν ὕφεση, τροφοδοτεῖ τήν κρίση. Ἴσως νά ἐνεργῆ ἔτσι γιά νά ἐνισχύση τίς θέσεις της γιά παζάρεμα. Φοβᾶμαι ὅμως ὅτι ἡ πλειοδοσία δημαγωγίας στήν ὁποία ἐπιδίδονται τά κόμματα στήν Τουρκία, καθώς καί ὁ σωβινισμός θά ὑποκινήσουν τούς ἰθύνοντες στήν Τουρκία, νά ἐγκαταλείψουν τήν πολιτική τῆς "χεῖρα φιλίας" πού ἐγκαινίασε ὁ Κεμάλ Ἀτατούρκ πρό μισοῦ αἰῶνος. Ἔτσι οἱ ἰθύνοντες στήν Ἄγκυρα φαίνεται νά θυσιάζουν τά μακροπρόθεσμα συμφέροντα τῆς χώρας τους, πού στηρίζονται στήν διατήρηση καλῶν σχέσεων μέ τήν Ἀθήνα, στόν βωμό βραχυπρόθεσμων καί συγκυριακῶν σκοπῶν. Εἶναι κρῖμα.*

»Ἐρ.: Εἶναι ἀλήθεια ὅτι ἔχετε πάρει στρατιωτικά μέτρα ἀμυντικῆς φύσεως στά σύνορα καί σέ ὡρισμένα νησιά;

»Ἀπ.: *Ναί, ἀποτελεῖ καθῆκον μας νά πάρουμε προφυλάξεις γιά νά ὑπερασπίσουμε τήν ἀσφάλεια καί τήν ἐδαφική ἀκεραιότητα τῆς Ἑλλάδος. Δέν θέλουμε τόν πόλεμο καί τό ἔχομε δείξει συγκεκριμένα μέ πολλούς τρόπους. Ἀλλά δέν εἴμαστε διατεθειμένοι γιά νά ἀποφύγουμε μιά σύγκρουση νά ὑποστοῦμε τήν ταπείνωση πού θέλουν νά μᾶς ἐπιβάλουν.*

»Ἐρ.: Δέν νομίζετε ὅτι παρά ταῦτα ὑπάρχουν τρόποι γιά νά ρυθμισθῆ τό Κυπριακό κατά τρόπο ἱκανοποιητικό; Εἴσθε διατεθειμένος νά δεχθῆτε τήν διανομή τοῦ νησιοῦ σέ δύο ὁμόσπονδα Κράτη καί μέ ποιούς ὅρους;

»Ἀπ.: *Ἀκριβῶς γιατί ἀμφισβητεῖται ἡ καλή πίστη τῆς Τουρκίας, γιατί ἐνεργεῖ ἀντίθετα πρός τήν δικαιοσύνη καί τήν λογική, δέν ὑπάρχουν σαφεῖς προοπτικές λύσεως. Μετατρέποντας τήν κυπριακή τραγωδία σέ ἀνοικτή πληγή οἱ ἰθύνοντες στήν Ἄγκυρα προσδίδουν στό πρόβλημα ἐκρηκτικό χαρακτῆρα, πρᾶγμα πού ἀπειλεῖ νά πλήξη ὄχι μόνο τίς ἑλληνοτουρκικές σχέσεις ἀλλά καί τήν παγκόσμια ἀσφάλεια.*

»Ἡ Ἑλλάς καί ἡ νόμιμη Κυβέρνηση τῆς Κύπρου ἐξεδήλωσαν σαφῶς τήν πρόθεσή τους νά ἀποδεχθοῦν μιά δίκαιη καί ρεαλιστική λύση, ἡ ὁποία θά μποροῦσε εὔκολα νά βρεθῆ ἄν τά ἐνδιαφερόμενα μέρη ἔδειχναν ἀμοιβαία κατανόηση καί θέληση νά συνεργασθοῦν. Ἡ διχοτόμηση τῆς νήσου — καί μάλιστα μιά διχοτόμηση πού δέν θά ἐλάμβανε ὑπ' ὄψιν τήν σχετική σημασία τῶν δύο κοινοτήτων, τόσο στό δημογραφικό ἐπίπεδο ὅσο καί στό οἰκονομικό καί πολιτιστικό — δέν συμβιβάζεται μέ τήν δικαιοσύνη καί τήν λογική. Τό σημαντικό εἶναι ὅτι μιά τέτοια λύση δέν θά ἦταν διαρκής, ἀντίθετα θά ὁδηγοῦσε σέ νέες τραγωδίες.

»Ἐρ.: Πιστεύετε, κύριε πρόεδρε, ὅτι ἡ Γαλλία καί ἡ Εὐρώπη θά μποροῦσαν νά συμβάλουν στήν ἐξεύρεση μιᾶς λύσεως;

»Ἀπ.: *Ἡ Εὐρώπη καί ἰδιαίτερα ἡ Γαλλία ἔχουν τά μέσα γιά νά παίξουν ἀποτελεσματικό ρόλο στό θέμα αὐτό. Βέβαια κανείς δέν διανοεῖται μιά στρατιωτική ἐπέμβαση ἤ μιά βίαιη ἐνέργεια ὁποιασδήποτε ἄλλης φύσεως. Εἶναι ἀδιανόητο νά ζητήση κανείς μιά τέτοια συμβολή οὔτε καί ἀπό τίς ὑπερδυνάμεις. Ἀλλά θά μποροῦσε κανείς νά ἐπιτείνη τήν ἀπομόνωση τῆς Τουρκίας καί νά τήν ἐξαναγκάση ἔτσι νά λογικευθῆ. Φαντάζεται κανείς ὅτι ἡ Ἄγκυρα προτιμᾶ νά διατηρήση τά προσωρινά πλεονεκτήματα πού ἀποκομίζει ἀπό τήν βία καί τήν αὐθαιρεσία, ἄν πρόκειται νά ἀποκοπῆ ἀπό τήν Εὐρώπη στό οἰκονομικό, πολιτιστικό καί κοινωνικό πεδίο; Οἱ κυρώσεις πού ὑπεβλήθησαν ἀπό τήν Εὐρώπη στό δικτατορικό καθεστώς τῆς Ἑλλάδος εἶχαν ἀξιόλογα ἀποτελέσματα. Γιατί δέν θά μποροῦσε ἡ Εὐρώπη νά βάλη σέ καραντίνα ἕνα καθεστώς πού παραβιάζει συστηματικά τίς ἀρχές καί τίς ἀποφάσεις τῶν διεθνῶν ὀργανισμῶν;*

»Ἐρ.: Τί περιμένετε ἀπό τόν ἀραβικό κόσμο καί ἀπό τήν πολιτική τῶν ἀνοιγμάτων πού ἔχετε τήν πρόθεση νά κάνετε στόν τομέα αὐτό; Ποιά εἶναι ἡ θέση σας σχετικά μέ τήν λύση τοῦ μεσανατολικοῦ προβλήματος;

»Ἀπ.: *Ἡ Ἑλλάς διατηρεῖ παραδοσιακά μέ τόν ἀραβικό κόσμο φιλικές σχέσεις, πού στηρίζονται στό κοινό συμφέρον ἀλλά ὑπαγορεύονται καί ἀπό τά γεωπολιτικά δεδομένα. Ἡ Κυβέρνησή μου προτίθεται νά προωθήση αὐτά τά συμφέροντα καί νά μετατρέψη αὐτούς τούς φιλικούς δεσμούς σέ ἀμοιβαία καρποφόρα συνεργασία.*

»*Όσο γιά τήν ἀραβοϊσραηλινή διένεξη, ὑποστηρίζομε τήν ἀπόφαση 242 τοῦ Συμβουλίου Ἀσφαλείας καί ἐμμένομε στήν ἐφαρμογή της. Ἀναγνωρίζομε ἐξ ἄλλου τό δικαίωμα τῶν Παλαιστινίων νά ἀκουσθῆ ἡ φωνή τους στά Ἡνωμένα Ἔθνη. Ἀπό τήν ἄλλη πλευρά ὑποστηρίζομε τήν ὕπαρξη τοῦ Κράτους τοῦ Ἰσραήλ καί κάθε μέτρο πού θά κατοχύρωνε τήν ἀσφάλειά του.*

»Ἐρ.: Θά φθάνατε μέχρι τοῦ σημείου νά ἐγκρίνετε τήν ἵδρυση ἑνός γραφείου τοῦ PLO στήν Ἀθήνα;

»Ἀπ.: *Δέν ἔχομε ἀκόμα ἀντιμετωπίσει ἕνα τέτοιο μέτρο. Ἀλλά τρέφομε συμπάθεια γιά τόν παλαιστινιακό λαό καί τίς ἐθνικές του διεκδικήσεις.*

»Ἐάν τά προβλήματα ἐξωτερικῆς πολιτικῆς ἀποτελοῦν συνεχῆ ἀνησυχία γιά τόν πρόεδρο Καραμανλῆ, δέν ἀνησυχεῖ λιγώτερο ἀπό τήν ἐσωτερική συγκυρία πού κληρονόμησε ἀπό τό καθεστώς τῶν συνταγματαρχῶν καί πού ἐπιδιώκει νά ἐξυγιάνη μέ ταχύτητα ἀλλά καί σωφροσύνη.

»Ἐρ.: Κύριε πρόεδρε, πολλοί ἀρθρογράφοι στόν ἑλληνικό τύπο — ἀπό τούς ὁποίους ὁρισμένοι ὑποστηρίζουν τό κόμμα σας — παραπονοῦνται ὅτι δέν ἐκκαθαρίσατε τήν ἀστυνομία ἀπό τά φιλοδικτατορικά στοιχεῖα της καί δή ἀπό τούς βασανιστές πού ἔδρασαν πρό τῆς ἀποκαταστάσεως τῆς δημοκρατίας. Τί νομίζετε γι' αὐτό;

»Ἀπ.: *Οἱ ἐκκαθαρίσεις πραγματοποιήθηκαν στό μέτρο τοῦ δυνατοῦ καί κατά τρόπο πού νά εἶναι ἠθικά δικαιολογημένος καί νά ἀνταποκρίνεται στό δημόσιο συμφέρον. Ὑπῆρξαν πολύ πιό ἐκτεταμένες ἀπ' ὅ,τι θέλουν νά παραδεχθοῦν οἱ ἀνεύθυνοι ἐπικριτές. Π.χ. ἡ ἀντιπολίτευση δέν λέει ὅτι δεκάδες χιλιάδες ἄτομα σέ κάθε ἐπίπεδο, ἀπό τήν κορυφή τοῦ Κράτους καί τῆς διοικήσεως μέχρι τήν βάση καί τούς ταπεινούς γεωργικούς συνεταιρισμούς, ἀπελύθησαν ἀκριβῶς γιατί εἶχαν συνεργασθῆ μέ τούς δικτάτορες. Οἱ ὑπηρεσίες ἀσφαλείας, ὁ στρατός, τά πανεπιστήμια, οἱ τράπεζες, τά συνδικάτα, μεταξύ ἄλλων, ἐπανῆλθαν στίς θέσεις τους. Οἱ κύριοι ὑπαίτιοι τοῦ πραξικοπήματος εἶναι στήν φυλακή. Ἐλπίζω ὅτι θά δικασθοῦν, καθώς καί οἱ βασανιστές, πολύ σύντομα. Ἡ δικαιοσύνη, ἐξουσία ἀνεξάρτητη στήν δημοκρατία, εἶμαι βέβαιος ὅτι θά ἐκτελέση τό καθῆκον της μέσα στά νομικά πλαίσια τοῦ διατάγματος πού ἐξέδωσε ἡ Κυβέρνησή μου καί ἐνέκρινε ἡ Βουλή, βάσει τοῦ ὁποίου τό πραξικόπημα τῆς 21ης Ἀπριλίου 1967 δέν ἀποτελοῦσε "ἐπανάσταση", ὅπως ἰσχυρίζονταν αὐτοί πού τό ἔκαναν, ἀλλά ἔγκλημα κατά τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ.*

»Ἐρ.: Παρά ταῦτα, κύριε πρόεδρε, ἡ ἀντιπολίτευση πιστεύει ὅτι ὁ στρατός, μή ἔχοντας ἐπαρκῶς ἐκκαθαρισθῆ, θά μποροῦσε νά κάνη καί νέο πραξικόπημα σέ περίπτωση ἐθνικῆς κρίσεως...

»Ἀπ.: *Αὐτές οἱ ἐκτιμήσεις δέν ἀνταποκρίνονται στήν πραγματικότητα. Κανείς, οὔτε καί ἡ ἀντιπολίτευση, δέν μπορεῖ νά ἀρνηθῆ ὅτι ὁ στρατός ὄχι μόνο δέν ἀποτελεῖ καμμιά ἀπειλή γιά τό δημοκρατικό καθεστώς, ἀλλά καί βρίσκεται πλήρως στό ὕψος τῆς ἀποστολῆς του μέ τήν κατοχύρωση τῆς ἀσφαλείας τῆς χώρας. Αὐτοί οἱ ὁποῖοι κάνουν ἀνεύθυνη κριτική στό θέμα αὐτό εἶναι οἱ ἴδιοι ἀκριβῶς πού ἀνησυχοῦν τό λιγώτερο μέ τήν στάση τοῦ στρατοῦ.*

»Ἐρ.: Ἀποδώσατε πρόσφατα τίς κοινωνικές ἀναταραχές σέ ἀνένταχτους ἀριστερούς καί σέ χουντικούς. Μπορεῖτε νά διευκρινίσετε τήν ἄποψή σας;

»Ἀπ.: *Πράγματι, χαρακτήρισα αὐτή τήν σύμπραξη τῶν ἄκρων ὡς "ἀριστεροχουντισμό", ὅπου καί τά δύο ἄκρα ἐπιχειροῦν νά πλήξουν τήν δημοκρατία, κάνοντας κατάχρηση τῆς ἐλευθερίας πού ἐπικρατεῖ παντοῦ στήν χώρα. Τό κάθε στρατόπεδο χρησιμοποιεῖ ὡς πρόσχημα τίς κινήσεις τοῦ ἄλλου γιά νά προκαλέση φασαρίες. Ἡ Ἀριστερά, εἰδικώτερα, προσπαθεῖ τόν τελευταῖο καιρό νά ἐκμεταλλευθῆ τίς ἐκδηλώσεις τῶν καταλοίπων τῆς χούντας γιά νά ὀργανώση ἀπεργίες καί κοινωνική ἀναταραχή.*

»Ἐρ.: Τί μέτρα θά πάρετε γιά νά λύσετε τά οἰκονομικά προβλήματα, μειώνοντας ταυτοχρόνως τίς κοινωνικές ἀνισότητες;

»Ἀπ.: *Ἡ Κυβέρνησή μου ἐδήλωσε ἤδη ὅτι ἡ οἰκονομική ἀνάπτυξη δέν ἀποτελεῖ αὐτοσκοπό. Ἀντικειμενικός σκοπός μας εἶναι νά ἀποκτήσωμε τήν εὐημερία ἐντός κοινωνικῆς δικαιοσύνης, σκοπός πού ὀφείλει νά ἐπιτευχθῆ κατά διαδοχικά στάδια. Παραμένομε πιστοί στίς ἀρχές τῆς ἰδιωτικῆς πρωτοβουλίας. Ἀλλά χωρίς νά θέσωμε σέ κίνδυνο τήν οἰκονομική σταθερότητα, δέν διστάζομε νά ἐπέμβουμε, ἀκόμα καί στόν ἰδιωτικό τομέα, ἐάν κρίνεται ἀπαραίτητος ὁ κρατικός ἔλεγχος γιά νά κατοχυρωθοῦν τά οἰκονομικά, κοινωνικά καί ἠθικά συμφέροντα τοῦ ἔθνους. Τά μέτρα πού πήραμε στόν εἰσοδηματικό καί δημοσιονομικό τομέα, π.χ. σκοπεύουν νά ἐγγυηθοῦν μιά καλύτερη κατανομή τοῦ ἐθνικοῦ προϊόντος.*

»Ἐρ.: Πῶς ἐξηγεῖτε τήν ἐπιτυχία τῶν κομμάτων τῆς ἀντιπολιτεύσεως στίς πρόσφατες δημοτικές ἐκλογές; Δέχεσθε τήν ἑρμηνεία ὡρισμένων σχολιαστῶν κατά τούς ὁποίους αὐτά τά ἀποτελέσματα, χωρίς νά θίγουν τήν προσωπική σας δημοτικότητα, συνιστοῦν μιά ψῆφο διαμφισβητήσεως τῆς Κυβερνήσεώς σας;

»Ἀπ.: *Αὐτές οἱ ἐκλογές δέν εἶχαν κανένα πολιτικό χαρακτῆρα, καίτοι ἡ ἀντιπολίτευση διεκδίκησε, ἐκ τῶν ὑστέρων, μιά νίκη, πού δέν ἦταν νίκη. Τό κόμμα, θά μποροῦσε νά εἶχε ἐπικρατήσει ἐάν εἶχε ἀποδώσει στίς ἐκλογές πολιτική σημασία. Ἀλλά θελήσαμε, τόσο σ' αὐτές τίς ἐκλογές ὅσο καί στό δημοψήφισμα γιά τό μέλλον τῆς μοναρχίας, νά ἀφήσωμε στούς πολίτες ἐλευθερία ἐπιλογῆς. Εἶμαι πεπεισμένος ὅτι ὁ ἑλληνικός λαός ἐκτιμᾶ αὐτή τήν οὐδετερότητά μας σέ θέματα πού πρέπει, χάριν τοῦ συμφέροντος τῆς χώρας, νά παραμείνουν ἔξω ἀπό τίς κομματικές ἀντιζηλίες.*

»Ἐρ.: Οἱ ἀντίπαλοί σας ἀποδίδουν τήν ἐκλογική σας ἐπιτυχία, μεταξύ ἄλλων, καί στήν ἀντίθεση ἑνός τμήματος τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ στό σχέδιό σας Συντάγματος. Κατ' αὐτούς, αὐτό τό κείμενο τείνει νά ἐγκαταστήση στήν Ἑλλάδα μιά "βασιλευομένη Δημοκρατία" χωρίς βασιλέα, νά παραχωρήση μέ ἄλλα λόγια ὑπερβολικές ἐξουσίες στόν μελλοντικό πρόεδρο τῆς Δημοκρατίας.

Ἀπ.: *Αὐτοί οἱ ἰσχυρισμοί εἶναι ἀβάσιμοι. Τό σχέδιό μας Συντάγματος σκοπεύει νά δημιουργήση μιά ἰσορροπημένη κοινοβουλευτική δημοκρατία. Προβλέπει τήν λογική ἐνίσχυση τῆς ἐκτελεστικῆς ἐξουσίας γιά νά μπορέση νά ἀνταποκριθῆ στίς ἀνάγκες τῆς ἐποχῆς μας.*

»*Όσο γιά τήν ἄποψη ὅτι ὁ Καταστατικός Χάρτης τῆς χώρας θά πρέπη νά ἐγκριθῆ ἀπό ὅλες τίς πολιτικές τάσεις, περιλαμβανομένων καί τῶν διαφόρων κατηγοριῶν κομμουνιστῶν πού ὑπάρχουν στήν Ἑλλάδα, ὄχι μόνο δέν ἀνταποκρίνεται στά πράγματα, ἀλλά καί δέν συμβιβάζεται μέ τόν νόμο τῆς πλειοψηφίας, πού εἶναι θεμελιώδης σέ κάθε*

δημοκρατία. Μόνο σέ κάποιο όλοκληρωτικό καθεστώς θά μποροῦσε νά ἐπιτευχθῆ τέτοια ὁμοφωνία. Ἄλλωστε ἕνας ἀπό τούς λόγους γιά τούς ὁποίους τό κόμμα μου πέτυχε μιά ἄνετη πλειοψηφία στίς βουλευτικές ἐκλογές τοῦ περασμένου Νοεμβρίου εἶναι ὅτι εἶχε καθορίσει τό εἶδος τοῦ Συντάγματος μέ τό ὁποῖο ἐσκόπευε νά προικίσει τή χώρα.

»Παρά ταῦτα, ἐπιδιώκω νά ἀποκτήσω τήν συναίνεση τῆς ἀντιπολιτεύσεως καί γι' αὐτό παρατείναμε κατά δύο μῆνες τήν καθορισμένη προθεσμία μέ τήν υἱοθέτηση τοῦ νέου Συντάγματος. Εἶμαι διατεθειμένος νά λάβω ὑπ' ὄψιν μου κάθε ἐποικοδομητική τροπολογία. Ὅπως βλέπετε, προσπαθῶ νά ἐμπνεύσω στόν τόπο ἕνα κλῖμα ἐθνικῆς συμφιλιώσεως»[158].

Σχολιάζοντας τίς ἀπόψεις πού διατύπωσε ὁ Κ. Καραμανλῆς, ὁ Τοῦρκος πρωθυπουργός, Σ. Ντεμιρέλ, ἔκαμε τήν ἀκόλουθη δήλωση:

«Εἶδον τήν δήλωσιν τοῦ Ἕλληνος πρωθυπουργοῦ κ. Καραμανλῆ πρός τήν ἐφημερίδα "Le Monde". Προκύπτει ὅτι ἡ Ἑλλάς προτίθεται νά ἐνεργήση εἰς τά πλαίσια ἐξαιρετικῶς ἐπικινδύνων καί σκολιῶν ὑπολογισμῶν. Ἐνῶ Ἕλληνες διεδήλουν εἰς διαφόρους περιστάσεις ὅτι προτίθενται νά ἐπιλύσουν τά ὑφιστάμενα καί μέχρι τοῦδε ἄλυτα μεταξύ μας προβλήματα εἰρηνικῶς, ἡμεῖς ὀφείλομεν νά ἀξιολογήσωμεν τάς συνεπείας αἵτινες θά προκύψουν ἐάν, οὗτοι ἀντ' αὐτοῦ ἀκολουθήσουν ἐπικινδύνους ὁδούς. Ἡ δήλωσις αὕτη τοῦ Ἕλληνος πρωθυπουργοῦ κ. Καραμανλῆ τείνει νά σύρη τάς ἑλληνοτουρκικάς σχέσεις πρός μίαν νέαν ἀμετάκλητον κρίσιν. Παρ' ὅλον ὅτι οὐδέποτε θά ἐπεθυμούσαμεν νά κάμωμεν παρομοίαν διαπίστωσιν εὑρίσκομεν δυστυχῶς ἀδύνατον οἱανδήποτε ἄλλην ἐκτίμησιν. Ἐδηλώσαμεν σαφῶς εἰς τό πρόγραμμα τῆς Κυβερνήσεως ὅτι ἐπιθυμοῦμεν νά φέρωμεν τάς σχέσεις μας μετά τῆς Ἑλλάδος εἰς ἐπίπεδον ἐξυπηρετοῦν τά μακροπρόθεσμα συμφέροντα ἀμφοτέρων τῶν χωρῶν. Ἐδηλώσαμεν ὅτι τά παραβλάπτοντα τάς σχέσεις τῶν δύο χωρῶν καί ἀναμένοντα ἐπείγουσαν λύσιν προβλήματα δύνανται νά ἀντιμετωπισθοῦν δι' ἐποικοδομητικοῦ καί καλοπροαιρέτου τρόπου, ἐφ' ὅσον διά συγκεκριμένην ἐκδήλωσιν διαπιστώσωμεν ὅτι σκέψιν ταύτην συμμερίζεται ἑλληνική Κυβέρνησις. Ἡ δήλωσις τοῦ Ἕλληνος πρωθυπουργοῦ δέν φαίνεται νά εἶναι ἐποικοδομητικῆς φύσεως καταλλήλου διά τήν δημιουργίαν ἀτμοσφαίρας ἀπαραιτήτου πρός ἐπίλυσιν τῶν προβλημάτων τούτων.

»Ἡ πρώτη ἐντύπωσις ἦν ἡ δήλωσις αὕτη προεκάλεσεν εἰς ἡμᾶς εἶναι ὅτι ἐπελέγη ἡ ὁδός τῆς ὀξύνσεως τῆς ἤδη ὑφισταμένης κρίσεως εἰς τάς σχέσεις τῶν δύο χωρῶν. Πρόδηλον εἶναι ὅτι ἡ ὁδός αὕτη ἐπελέγη ὑπό τῆς Ἑλλάδος καί οὐχί ὑπό τῆς Τουρκίας. Μέ ποῖον σκοπόν τοῦτο ἐγένετο προκύπτει σαφῶς μεταξύ τῶν γραμμῶν τῆς δηλώσεως ταύτης. Ἐάν ἡ στάσις αὕτη σύρη τήν Τουρκίαν καί τήν Ἑλλάδα εἰς μίαν ἀναπόφευκτον καί ἐπικίνδυνον ἀντιπαράταξιν, ἡ Τουρκία δέν θά ἦτο ὑπεύθυνος τῆς δημιουργίας τοιαύτης καταστάσεως. Ἐάν ὁ ἐξοπλισμός ὑπό τῆς Ἑλλάδος τῶν νήσων τοῦ Αἰγαίου — εἰς ἃς ἐπεβλήθη τό καθεστώς ἀφοπλισμοῦ διά Διεθνῶν Συνθηκῶν — ὑπό τό πρόσχημα ὅτι ἡ Τουρκία τρέφει ἐπιθετικάς φιλοδοξίας ἀποβλέπει εἰς τήν ἐπίτευξιν ἑτέρων σκοπῶν, εἶναι καθῆκον μας νά τονίσωμεν ὅτι ἡ Ἑλλάς διαπράττει μέγα σφάλμα ὑπολογισμοῦ. Ἡ Τουρκία θά προστατεύση τά δικαιώματα καί συμφέροντά της ἐν τῷ Αἰγαίῳ μετά μεγίστης φροντίδος καί δέν θά ἐπιτρέψη τήν παραβίασίν των. Ἡ ἀπόπειρα παρεμποδίσεως τῆς ἀσκήσεως τῶν δικαιωμάτων καί συμφερόντων τούτων διά σκολίων ὁδῶν καί εἰδικώτερον ἡ ἐπιθυμία ἀσκήσεως πιέσεως μέσῳ τρίτων Κρατῶν οὐδένα ἕτερον σκοπόν θά ἐξυπηρετήσουν εἰ μή νά δώσουν ἐπικινδύνους διαστάσεις εἰς τήν διαμάχην.

»Ἡ τουρκική Κυβέρνησις διατηρεῖ τήν ἐπιθυμίαν ἀντιμετωπίσεως τῶν σχέσεων μεταξύ τῶν δύο χωρῶν εἰς ὀρθολογιστικήν, ψύχραιμον καί τιμίαν νοοτροπίαν καί θέλει νά πιστεύη ὅτι ὁ πρωθυπουργός κ. Καραμανλῆς, ὅστις, εἰς τό παρελθόν ἔχει συμβάλει ἐποικοδομητικῶς εἰς τάς ἑλληνοτουρκικάς σχέσεις, θά υἱοθετήση ἐκ νέου τοιαύτην πολιτικήν».

Ὁ Κ. Καραμανλῆς ἀπάντησε:

«Λαμβάνων ἀφορμήν ἀπό δήλωσίν μου εἰς τόν γαλλικόν τύπον, ὁ κ. Ντεμιρέλ προσπαθεῖ ν' ἀπαλλάξη τήν Τουρκίαν τῆς εὐθύνης τῆς σημερινῆς ἐντάσεως εἰς τάς ἑλληνοτουρκικάς σχέσεις.

»Ὑπενθυμίζω ὅτι ἡ ἔντασις προεκλήθη ἐκ τουρκικῶν ἐνεργειῶν καί ὅτι ἡ διευθέτησις τῶν διαφορῶν τήν ὁποίαν διακηρύσσει ὅτι ἐπιδιώκει ἡ τουρκική Κυβέρνησις — καί τήν ὁποίαν ἐπιθυμοῦμεν καί ἡμεῖς — θά ἐπετυγχάνετο εὐχερέστατα, ἄν ἡ Τουρκία ἐπεδείκνυε τήν αὐτήν μέ ἡμᾶς ψυχραιμίαν καί σύνεσιν».

Πάντως, ταυτόχρονα μέ τή δημοσίευση τῆς συνεντεύξεώς του στή γαλλική ἐφημερίδα, τήν 13η Ἀπριλίου, ὁ Κ. Καραμανλῆς ἀπέστειλε στόν Σ. Ντεμιρέλ τό ἀκόλουθο συγχαρητήριο τηλεγράφημα:

«Παρακαλῶ δεχθῆτε τά εἰλικρινῆ συγχαρητήριά μου διά τήν ἐπιβεβαίωσίν σας ὡς πρωθυπουργοῦ ὑπό τῆς Μεγάλης Ἐθνοσυνελεύσεως. Εἶμαι βέβαιος ὅτι ἡ παρουσία σας ἐπικεφαλῆς τῆς τουρκικῆς Κυβερνήσεως ἐγγυᾶται τήν ἐπιτυχίαν αὐτῆς εἰς τό δύσκολον ἔργον πού ἀνέλαβε καί ὅτι θά συμβάλη εἰς τήν βελτίωσιν τῶν σχέσεων τῶν δύο χωρῶν μας».

13 ΑΠΡΙΛΙΟΥ 1975

Μέ τήν εὐκαιρία τῆς ἐπισκέψεως τοῦ Κ. Καραμανλῆ στό Παρίσι, ὁ Π. Τζερμιᾶς δημοσιεύει, στήν ἐφημερίδα «Καθημερινή», ἀνάλυση μέ τίτλο «Ἡ δημιουργία φιλελληνικῶν στηριγμάτων στή Δύση», ὅπου, μεταξύ ἄλλων, σημειώνει:

Ἡ ἐπίσημη ἐπίσκεψη τοῦ πρωθυπουργοῦ κ. Κωνσταντίνου Καραμανλῆ τήν προσεχῆ ἑβδομάδα στό Παρίσι θ' ἀποτελέση ἕνα σημαντικό σταθμό στά χρονικά τῆς ἑλληνικῆς διπλωματίας μετά τήν μεταπολίτευση τῆς 23ης Ἰουλίου 1974. Ἡ τραγωδία τῆς Κύπρου εἶχε σάν ἀντανακλαστικό ἀποτέλεσμα τήν ἀποκατάσταση τῆς δημοκρατίας στήν Ἑλλάδα. Δημιούργησε ὅμως ταυτόχρονα μιάν ἐκρηκτική κατάσταση στόν χῶρο τῶν ἑλληνοτουρκικῶν σχέ-

σεων. Δέν ὑπάρχει ἀμφιβολία, πώς ἡ σημερινή δημοκρατική Ἑλλάδα ἀντιμετωπίζει μεγάλους κινδύνους. Τούς ἐκτρέφει ὁ τουρκικός ἐθνικισμός, γέννημα μισαλλοδόξων ἰδεολογικῶν τάσεων, πού βρίσκουν γόνιμο ἔδαφος σέ μιά χώρα μέ καθυστερημένη κοινωνικοοικονομική δομή. Ἡ ἑλληνογαλλική συνάντηση κορυφῆς θά γίνη λοιπόν σέ μιά κρίσιμη γιά τήν Ἑλλάδα περίοδο.

Ἀπό μερικές ἀπόψεις δέν εἶναι βέβαια τυχαῖο, ὅτι ἡ «διπλωματική ἐκστρατεία» τοῦ κ. Καραμανλῆ στό ἐξωτερικό θ' ἀρχίση ἀπό τήν Γαλλία. Τήν Ἑλλάδα καί τήν Γαλλία τίς συνδέουν πατροπαράδοτοι δεσμοί στόν πολιτικό καί στόν πολιτιστικό χῶρο. Ὁ σημερινός Ἕλληνας πρωθυπουργός πέρασε ἔνδεκα χρόνια τῆς ζωῆς του στό Παρίσι. Στήν γαλλική πρωτεύουσα ἔχει πολλούς εἰλικρινεῖς προσωπικούς φίλους. Κι' ἀκόμα: ἡ γαλλική ἐξωτερική πολιτική κι ἡ σημερινή διπλωματία τῆς Ἀθήνας ἔχουν — ἄς τό πῶ προσεκτικά — μερικά «σημεῖα ἐπαφῆς». Στήν στάση τῶν δύο χωρῶν ἀπέναντι στήν Ἀτλαντική Συμμαχία παραδείγματος χάριν παρατηροῦνται μερικές ἀναλογίες.

Θά ἦταν ὅμως μεγάλο λάθος — κι αὐτό τό λάθος γίνεται δυστυχῶς ὄχι σπάνια ἀπό μερικούς παρατηρητές στήν Εὐρώπη, πού παρακολουθοῦν τίς ἐξελίξεις στήν Ἑλλάδα «ξώπετσα» — ἄν ἑρμήνευε κανείς τήν σημερινή ἑλληνογαλλική φιλία σάν ἕνα μονόπλευρο ἰδεολογικό πολιτικό καί διπλωματικό προσανατολισμό τῆς Ἀθήνας. Ὅποιος παρακολουθεῖ προσεκτικά τά ἄρθρα καί σχόλια τῶν εὐρωπαϊκῶν ἐφημερίδων γιά τήν Ἑλλάδα, διαπιστώνει σέ ἀρκετές περιπτώσεις τήν τάση νά «ἐξηγηθῆ» ἡ πολιτική τοῦ κ. Καραμανλῆ μέ τήν ἀναφορά σέ «γαλλικά πρότυπα». Ἡ τάση αὐτή μάλιστα δέν διαφαίνεται μόνο σέ κρίσεις γιά τήν ἐξωτερική πολιτική τῆς Ἀθήνας, ἀλλά καί σέ ἀναλύσεις γιά τήν ἐσωτερική πολιτική κατάσταση στήν Ἑλλάδα, ἰδιαίτερα γιά τήν ἀναθεώρηση τοῦ Συντάγματος. Εἶναι ὅμως γνωστό, ὅτι ὁ κ. Καραμανλῆς εἶχε διατυπώσει τίς ἀπόψεις του γιά τήν ἐνίσχυση τῆς ἐκτελεστικῆς ἐξουσίας σέ «χρόνο ἀνύποπτο», δηλαδή πρίν ἀπό τήν ἐποχή τῆς αὐτοεξορίας του στό Παρίσι.

Τό ταξίδι τοῦ Ἕλληνα πρωθυπουργοῦ στήν Γαλλία δέν ἀποτελεῖ συνεπῶς ἔκφραση μονόπλευρου προσανατολισμοῦ, ἀλλά ἐκδήλωση πού γίνεται στά πλαίσια τῶν προσπαθειῶν τῆς σημερινῆς δημοκρατικῆς Ἑλλάδος νά δημιουργήση φιλελληνικά στηρίγματα, ὅπου μπορεῖ. Ἀπό τήν ἄποψη αὐτή εἶναι χαρακτηριστικό, ὅτι ἔχει προγραμματιστῆ νά γίνη τόν Μάιο, δηλαδή ὄχι πολύ καιρό μετά τήν ἐπίσημη ἐπίσκεψη τοῦ κ. Καραμανλῆ στό Παρίσι, καί ἕνα ταξίδι τοῦ πρωθυπουργοῦ στήν Ὁμοσπονδιακή Δημοκρατία τῆς Γερμανίας. Ἐκτός ἀπ' αὐτό γίνεται λόγος καί γιά ἐνδεχόμενες ἐπισκέψεις σέ ἄλλες χῶρες. Βέβαια, ὕστερα ἀπό τίς σέ ἀρκετές περιπτώσεις ἀμφίβολες «ἐπιτυχίες» τοῦ «μάγου Κίσινγκερ», οἱ μετοχές τῆς ταξιδιωτικῆς διπλωματίας ἔχουν πέσει στό διεθνές πολιτικό χρηματιστήριο. Ὁ κόσμος βλέπει μέ ἐπιφυλάξεις καί σκεπτικισμό τό «ἐγκάρδιο» σφίξιμο τῶν χεριῶν τῶν ἀρχηγῶν τῶν Κρατῶν τῶν πρωθυπουργῶν καί τῶν ὑπουργῶν τῶν Ἐξωτερικῶν. Καί μέ δυσπιστία διαβάζει τά κοινά ἀνακοινωθέντα, πού ὄχι σπάνια περιέχουν μόνο ὡραῖες φράσεις χωρίς οὐσιαστικό ὑπόβαθρο. Στίς δύσκολες στιγμές, ὡστόσο, πού περνᾶ ἡ Ἑλλάδα, ἐξ αἰτίας τοῦ τουρκικοῦ ἐπεκτατισμοῦ, ἡ ἑλληνική παρουσία στό ἐξωτερικό εἶναι ἀπόλυτα ἀναγκαία.

Τά χρόνια τῆς δικτατορίας τῆς χούντας ἡ Ἑλλάδα εἶχε οὐσιαστικά ἀποκοπῆ ἀπό τόν κορμό τῆς δημοκρατικῆς Εὐρώπης. Βέβαια τό στρατιωτικό καθεστῶς τῆς Ἀθήνας προσπαθοῦσε νά ξεγελάση τήν κοινή γνώμη τῶν δημοκρατικῶν εὐρωπαϊκῶν χωρῶν καί νά τήν κάνη νά πιστέψη πώς στήν Ἑλλάδα χτίζεται μιά «νέα στερεή δημοκρατία», ἕνα «ἰσχυρό προπύργιο τοῦ δυτικοῦ κόσμου». Οἱ λαοί τῆς δυτικῆς Εὐρώπης δέν ἀποτελοῦνται ὅμως, ὅπως πίστευαν οἱ προπαγανδιστές τῆς «ἐπαναστάσεως» τῆς 21ης Ἀπριλίου 1967 ἤ τῆς 25ης Νοεμβρίου 1973, ἀπό «Κουτόφραγκους». Λίγοι ἔπεσαν στά δίχτυα τῆς δικτατορικῆς προπαγάνδας. Κι' ἀπ' αὐτούς οἱ πιό πολλοί δέν πίστευαν πραγματικά αὐτά πού ἄκουγαν ἀπό τούς ἐκθειαστές τῆς «Ἑλλάδος τῶν Ἑλλήνων Χριστιανῶν», ἀλλά ἔκαναν, πώς τά πίστευαν, ξεκινώντας ἀπό κοντόφθαλμους ὀπορτουνιστικούς ὑπολογισμούς.

Τώρα ἡ μεγάλη κατηγορηματική προσταγή εἶναι νά ξανακερδηθῆ, ὅ,τι χάθηκε καί νά στηθοῦν κι ἄλλα καίρια ἐρείσματα στό ἐξωτερικό. Βασική ὅμως προϋπόθεση, γιά νά ἀποδώση καρπούς ἡ ἑλληνική «διπλωματική ἐκστρατεία», εἶναι νά μήν ὑπάρχουν αὐταπάτες. Ρομαντικές ψευδαισθήσεις καί συναισθηματικές ἐξάρσεις εἶναι ἀνεπίτρεπτες στόν τομέα τῆς διπλωματίας. Ἐδῶ χρειάζεται νά βλέπη κανείς τήν πραγματικότητα κατάματα, ὅσο δυσάρεστη κι ἄν εἶναι. Ἡ δύσκολη θέση τῆς Ἑλλάδος μετά τήν τραγωδία τῆς Κύπρου δέν βρίσκει στό ἐξωτερικό παντοῦ τήν κατανόηση, πού θά ἔπρεπε νά βρίσκη, ἄν λαμβάνονταν ὑπ' ὄψη εἰλικρινά οἱ ἀρχές τοῦ διεθνοῦς δικαίου καί τῆς διεθνοῦς δικαιοσύνης. Οἱ λόγοι εἶναι πολλοί. Στήν σύγχρονη καταναλωτική κοινωνία ἕνα μεγάλο μέρος τοῦ κόσμου ἔχει συνηθίσει στήν ἀπάθεια καί στήν ἀδιαφορία. Ἀσχολεῖται μέ τίς καθημερινές μικροέγνοιές του καί δέν αἰσθάνεται δρεξη νά προβληματιστῆ πολιτικά. Στόν ἐκπρόσωπο αὐτῆς τῆς κατηγορίας ἀνθρώπων ἡ Λευκωσία καί ἡ Ρόδος φαίνονται ν' ἀπέχουν πάρα πολύ ἀπό τό Παρίσι, τήν Βόννη ἤ τήν Ζυρίχη...

14 ΑΠΡΙΛΙΟΥ 1975

Οἱ ὑπουργοί Συντονισμοῦ καί Βιομηχανίας δίνουν στή δημοσιότητα τό κείμενο τοῦ σχεδίου ν.δ. «περί ἐξοικονομήσεως ἐνεργείας», τό ὁποῖο θέτει ὅρια στήν κατανάλωση ἐνέργειας, ἰδίως ἀπό μέρους τοῦ Δημοσίου. Οἱ ὑπουργοί, σέ δηλώσεις τους, σημείωσαν ὅτι τό ν.δ. ἀποσκοπεῖ στήν χωρίς στερήσεις λελογισμένη χρήση ἐνέργειας καί προτείνει μέτρα, τά ὁποῖα ἤδη ἐφαρμόζονται διεθνῶς, ἐνόψει τῆς πετρελαϊκῆς κρίσεως.

16 ΑΠΡΙΛΙΟΥ 1975

Ὁ ὑπουργός Ἐμπορικῆς Ναυτιλίας, Α. Παπαδόγγονας, ἀνακοινώνει ὅτι μελετᾶται σειρά νέων μέτρων γιά τήν ἀνάπτυξη τοῦ ζωτικοῦ αὐτοῦ κλάδου τῆς οἰκονομίας καί τή βελτίωση τῆς κοινωνικῆς ἀσφαλίσεως τῶν ναυτικῶν: ἀνάθεση σέ εἰδικό φορέα

τῆς ἐκμεταλλεύσεως τῆς περιουσίας τοῦ ΝΑΤ· καθιέρωση τοῦ θεσμοῦ τῆς Εἰδικῆς Ναυτιλιακῆς 'Εταιρείας' καθορισμός βιομηχανικῶν ζωνῶν σέ κατάλληλες περιοχές τῆς χώρας γιά ἐγκατάσταση ναυπηγοεπισκευαστικῶν μονάδων. 'Ακόμη, θά καθιερωθεῖ ἡ ἀσφάλιση στό ΝΑΤ τῶν ἀλλοδαπῶν πού ὑπηρετοῦν σέ ἑλληνικά πλοῖα καί θά βελτιωθεῖ ριζικά ἡ ἰατροφαρμακευτική περίθαλψη τῶν ἐργαζομένων σέ αὐτά· γιά τήν ὑλοποίηση τοῦ τελευταίου στόχου, πρόκειται νά ἀνεγερθεῖ καί νοσοκομεῖο γιά τούς ναυτικούς.

16-19 ΑΠΡΙΛΙΟΥ 1975

'Ο Κ. Καραμανλῆς, συνοδευόμενος ἀπό τόν ὑπουργό 'Εξωτερικῶν, Δ. Μπίτσιο, καί τόν ὑφυπουργό Προεδρίας, Π. Λαμπρία, πραγματοποιεῖ ἐπίσημη ἐπίσκεψη στή Γαλλία.

Πρόκειται γιά τήν πρώτη ἐπίσκεψη τοῦ πρωθυπουργοῦ στό ἐξωτερικό, μετά τήν ἀποκατάσταση τῆς δημοκρατίας. 'Η μετάβασή του στή Γαλλία, τόπο αὐτοεξορίας του σέ χρόνια δίσεκτα, ἐκτός ἀπό τή συμβολική, ἔχει καί τεράστια πολιτική σημασία, ἀφοῦ ἐμφανής εἶναι ἡ διάθεση τοῦ Κ. Καραμανλῆ νά συσφίξει τούς δεσμούς μέ τό Παρίσι, οἱ ὁποῖοι τόσο πολύτιμοι εἶχαν ἀποδειχτεῖ τό 1959-61, κατά τή διάρκεια τῶν διαπραγματεύσεων πού ὁδήγησαν στή Σύνδεση τῆς 'Ελλάδος μέ τήν ΕΟΚ. 'Επιπλέον, μετά ἀπό ἑπτά χρόνια μονομεροῦς ἐξαρτήσεως τοῦ δικτατορικοῦ καθεστῶτος ἀπό τίς ΗΠΑ καί σέ μιά στιγμή πού οἱ παλαιοί ἑλληνοαμερικανικοί δεσμοί ἔχουν δεχτεῖ ἰσχυρά πλήγματα, ἐξαιτίας τῆς ἀμερικανικῆς πολιτικῆς στό Κυπριακό, τό εὐρωπαϊκό ἄνοιγμα τοῦ Κ. Καραμανλῆ, μέ πρώτη τήν προσέγγιση μέ τό Παρίσι, προορίζεται νά ἀποκαταστήσει μιά ἰσορροπία στίς σχέσεις τῆς χώρας μέ τίς Μεγάλες Δυνάμεις — ἀναγκαία γιά τήν κατοχύρωση τῆς ἐθνικῆς ἀνεξαρτησίας — νά διανοίξει τό δρόμο γιά τήν ὑποβολή τοῦ ἑλληνικοῦ αἰτήματος γιά ἔνταξη στήν ΕΟΚ, νά ἐξασφαλίσει πιστώσεις χρήσιμες γιά τήν ἀνάπτυξη τῆς οἰκονομίας, ἀλλά καί ὁπλικά συστήματα πού θά θωρακίσουν τόν ἐθνικό χῶρο ἀπό τήν τουρκική ἐπιβουλή.

Λίγο πρίν τήν ἀναχώρησή του ἀπό τό ἀεροδρόμιο τοῦ 'Ελληνικοῦ, καί πιεζόμενος ἀπό δημοσιογράφους νά κάμει δηλώσεις, ὁ πρωθυπουργός συνέστησε στούς "Ελληνες «φρονιμάδα», καί ὑπογράμμισε:

«Θά πρέπη νά ἐνθυμῆσθε ὅλοι, καί ἀνά πᾶσαν στιγμήν, ὅτι ἡ χώρα μας ἀντιμετωπίζει κρίσιμες περιστάσεις. Περιστάσεις αἱ ὁποῖαι ἐπιβάλλουν ἐθνικήν συνοχήν καί κοινωνικήν γαλήνην. Καί κάτι ἐπί πλέον: ἠμπορεῖτε νά εἶσθε βέβαιοι ὅτι, μόλις ξεπεράσωμεν ἡνωμένοι τάς δυσκολίας τοῦ παρόντος, ἡ ἄνοδος τῆς 'Ελλάδος θά εἶναι κατακόρυφος εἰς ὅλους τούς τομεῖς τῆς ἐθνικῆς μας ζωῆς».

Τόν Κ. Καραμανλῆ ὑποδέχτηκαν στό ἀεροδρόμιο τοῦ 'Ορλύ ὁ Γάλλος πρωθυπουργός, Ζ. Σιράκ, ὁ ὑπουργός 'Εξωτερικῶν, Ζ. Σωβανιάργκ καί ὁ πρέσβης τῆς 'Ελλάδος, Α. Πηλαβάκης. Εὐθύς μετά τήν ἄφιξή του, ὁ Κ. Καραμανλῆς ἔκαμε τήν ἀκόλουθη δήλωση:

«Αἰσθάνομαι εἰλικρινῆ χαρά διότι εὑρίσκομαι καί πάλιν εἰς τήν Γαλλία, στήν ὁποία ἔζησα φιλοξενούμενος δέκα κρίσιμα χρόνια τῆς ζωῆς μου καί στήν ὁποία μεταφέρω τούς χαιρετισμούς καί τήν ἀγάπη τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ.

»'Η χαρά μου αὐτή γίνεται ἐντονώτερη, διότι θά ἔχω τήν εὐκαιρία νά συναντήσω τόν πρόεδρο τῆς Δημοκρατίας κ. Ζισκάρ ντ' 'Εσταίν, γιά τόν ὁποῖο αἰσθάνομαι ὄχι μόνο φιλία, ἀλλά καί θαυμασμό.

»Εἶμαι βέβαιος, ἐξ ἄλλου, ὅτι οἱ συνομιλίες τίς ὁποῖες θά ἔχω μέ τόν πρωθυπουργό κ. Σιράκ, θά ἐπιβεβαιώσουν καί θά ἐνισχύσουν τούς στενούς δεσμούς πού συνδέουν τίς δύο χῶρες».

Κατόπιν, ὁ "Ελληνας πρωθυπουργός παρακάθησε σέ ἐπίσημο γεῦμα πού παρέθεσε πρός τιμή του ὁ Γάλλος ὁμόλογός του, ὁ ὁποῖος καί τοῦ ἀπηύθυνε τήν ἀκόλουθη προσφώνηση:

«Κύριε πρόεδρε,

»Τά Κράτη τῆς Εὐρώπης, καί πρωτίστως ἡ Γαλλία, γνωρίζουν τί ὀφείλουν στήν αἰώνια 'Ελλάδα. Ξέρουμε, ἐπίσης, τί ἀξίζει ἡ ἴδια ἡ σημερινή 'Ελλάδα. 'Εάν πρέπη νά ὑπερασπίσουμε τήν δημοκρατία, οἱ "Ελληνες ἤδη ἀπέδειξαν ὅτι τήν ἀγαποῦν, ὅσο καί τήν ἐποχή τοῦ Περικλῆ. "Οταν πρέπη νά κερδίσουν τήν ἐλευθερία τους, ἀπέδειξαν μέ τίς πράξεις τους ὅτι γνωρίζουν τό τίμημα τῆς ἐλευθερίας ὅπως καί τήν αὐγή τῆς ναυμαχίας τῆς Σαλαμίνας.

»Φίλε τῆς Γαλλίας, σᾶς ὑποδεχόμεθα μέ μεγάλη χαρά. "Εχετε ἐπιτελέσει αὐτό τό ἔργο τῆς ἀποκαταστάσεως μιᾶς χώρας μέσα στίς παραδόσεις καί τήν ἀποστολή πού τῆς ἀνήκουν. Οἱ Γάλλοι, οἱ φίλοι σας, χαίρονται γι' αὐτή τήν ἐπιτυχία, γιά τίς ἐλπίδες πού ξυπνᾶ, γιά τίς ὑποσχέσεις πού φέρνει. Εἴμαστε εὐτυχεῖς πού τό πεπρωμένο καί ἡ λαϊκή ἐτυμηγορία σᾶς ἐμπιστεύθηκαν τίς πιό μεγάλες εὐθύνες, τήν στιγμή πού ἡ 'Ελλάς εἶχε τήν μεγαλύτερη ἀνάγκη.

»Τώρα οἱ δύο μας χῶρες βρίσκονται μεταξύ τῶν δυτικῶν δημοκρατικῶν Κρατῶν καί μία ἀπό τίς πρῶτες σας κινήσεις ἦταν νά συσφίξετε τίς σχέσεις μέ τήν Εὐρωπαϊκή Κοινότητα, πού εἶχαν χαλαρώσει. Δεχθήκαμε μέ μεγάλη χαρά αὐτή τήν προσπάθεια πού συμβαδίζει τόσο καλά μέ τίς ἐπιθυμίες μας. "Οπως ἐσεῖς, ἔτσι κι ἐμεῖς πιστεύουμε ὅτι ἡ 'Ελλάς πρέπει νά καταλάβη τήν θέση της μέσα σ' αὐτήν τήν Κοινότητα. "Οποιες καί ἄν εἶναι οἱ δυσκολίες, ὅσο πολύπλοκα καί ἄν εἶναι τά προβλήματα, οἱ φάσεις πού πρέπει νά διέλθετε, μπορεῖτε νά εἶσθε βέβαιος, κύριε πρόεδρε, ὅτι ἡ Γαλλία θά εἶναι στό πλευρό σας, διότι δέν εἶναι ἀποδεκτόν ἡ Εὐρώπη νά διαμορφώνη τήν εἰκόνα της καί νά

παγιώνη τήν προσωπικότητά της, χωρίς τήν χώρα στήν ὁποία ὀφείλει μεγάλο μέρος τοῦ πολιτισμοῦ της.

»Ἡ Εὐρώπη ξαναβρῆκε τήν Ἑλλάδα. Ἡ Ἑλλάς ξαναβρῆκε τήν Εὐρώπη. Πῶς λοιπόν ἡ Γαλλία νά μήν χαίρεται ὅταν, τόσο συχνά οἱ δύο λαοί μας συναντήθηκαν ἐν μέσῳ τρομερῶν δοκιμασιῶν πού κλόνιζαν τήν δημοκρατία ἤ ἀπειλοῦσαν τήν ἴδια τους τήν ἐθνική ὕπαρξη, δοκιμασίες πού τίς ἀντιμετώπισαν μαζί κατά τούς μεγάλους παγκόσμιους πολέμους. Ὑπάρχουν ἀκόμη ἄνδρες στήν Γαλλία πού ἔχουν στήν καρδιά τους τήν ἀνάμνηση αὐτῆς τῆς ἀδελφοσύνης στά ὅπλα πού ἕνωσε τόσο στενά τούς μαχητές τῶν χαρακωμάτων τοῦ πολέμου τοῦ 1914-18.

»Στήν δική μας τήν ἐποχή, μέ τίς ἀξίες πού εἶναι κοινές γιά ὅλους μας, μέ τό αἴσθημα τῆς ἀξιοπρεπείας καί τῆς ἐλευθερίας, πρέπει μαζί νά ἐξουδετερώσουμε τίς ἀπειλές συρράξεως στίς ἀκτές τῆς Μεσογείου μας, πού τό πεπρωμένο ἀκατάπαυστα προσπαθεῖ νά καταστρέψη τήν ἔμφυτη τάση της γιά ἁρμονία καί τήν ἐπιθυμία της γιά εἰρήνη.

»Σ' αὐτήν τήν περιοχή, ἡ Γαλλία, τό γνωρίζετε, προσπαθεῖ νά ἐνθαρρύνη τό κάθε μέρος πρός τήν κατεύθυνση τῆς συνεργασίας μέ τήν βαθειά ἐπιθυμία νά δώση στούς λαούς πού διαμένουν ἐκεῖ τό συναίσθημα τῆς ἀλληλεγγύης καί τῆς ταυτότητος τοῦ πεπρωμένου τους. Πρόκειται, ἀναμφίβολα, γιά ἀλληλεγγύη, ἀλλά μαζί μέ σεβασμό τῆς ἀνεξαρτησίας ὅλων τῶν Κρατῶν τῆς περιοχῆς. Καί ἀναφέρομαι στήν Κύπρο, ὅπου πρέπει νά ἐξευρεθῆ μία λύση δικαία καί μόνιμος πού δέν μπορεῖ παρά νά βασισθῆ στήν ἀνεξαρτησία, τήν κυριαρχία καί στήν ἐδαφική ἀκεραιότητα τῆς Κυπριακῆς Δημοκρατίας, καθώς καί στήν συμφωνία μεταξύ τῶν δύο κοινοτήτων, ἀποκλειομένης κάθε προσφυγῆς στήν χρήση βίας. Γνωρίζουμε ὅτι ἔχει ἀναλάβει ὁ γενικός γραμματεύς τοῦ ΟΗΕ μιάν ἀποστολή προσφορᾶς καλῶν ὑπηρεσιῶν στήν ὁποία ἀποδίδουμε σημασία. Κύριε πρόεδρε, πρέπει νά γνωρίζετε, ἐπίσης, ὅτι ἡ Εὐρωπαϊκή Κοινότης εἶναι πάντοτε στήν διάθεση τῶν τριῶν ἐνδιαφερομένων χωρῶν: τῆς Ἑλλάδος, τῆς Τουρκίας καί τῆς Κύπρου, πού εἶναι συνδεδεμένες ἐπίσης καί μέσα στό εὐρωπαϊκό ἐγχείρημα, ὥστε νά μπορέσουν νά ἐπιλύσουν τήν διαμάχη. Ἰδού λοιπόν τί ἤθελα νά σᾶς πῶ, πρῶτα ἀπ' ὅλα, κύριε πρόεδρε, ἀπόψε, διότι εἶναι σημαντικά γιά τήν χώρα σας καί ἴσως ἀκόμη καί γιά τήν εἰρήνη σ' αὐτό τό τμῆμα τοῦ κόσμου.

»Ἐπιτρέψτε μου, ἀκόμη, νά σᾶς πῶ, πόσο μεγάλη εἶναι ἡ θέληση τῆς Γαλλίας νά συνεργασθῆ, χέρι μέ χέρι μέ τήν Ἑλλάδα, σ' ὅλους τούς τομεῖς. Ἡ γαλλική Κυβέρνηση καί ὁ γαλλικός λαός ἔχουν τήν βαθειά πολιτική πεποίθηση ὅτι εἶναι δυνατόν, ὅτι εἶναι ἀναγκαῖο, νά πράξουν περισσότερα, νά ἐνεργήσουν καλλίτερα μέ τήν Ἑλλάδα. Ἡ χώρα σας εἶναι πλέον ἕνα ἐκβιομηχανισμένο Κράτος τοῦ ὁποίου τό ἐθνικό εἰσόδημα ἔχει ἀναπτυχθῆ ἐντυπωσιακά. Γνωρίζω ὅτι φιλοδοξεῖτε καί διαθέτετε τά μέσα γιά νά συνεχίσετε καί νά ἐπιτείνετε αὐτήν τήν ἀνάπτυξη. Ἡ Γαλλία ἀπό τήν πλευρά της, εἶναι ἕτοιμη νά σᾶς παράσχη τούς ἀνθρώπους της, τά κεφάλαιά της, τήν τεχνολογία της, τίς γνώσεις της καί νά δεχθῆ τά δικά σας γιά νά ἐπεκταθῆ μιά συνεργασία καί νά ἐγκαθιδρυθῆ ἕνα σύστημα συντονισμοῦ καί διαβουλεύσεως, τοῦ ὁποίου τό πνεῦμα, τά μέσα καί οἱ στόχοι νά ἀνήκουν ἀποκλειστικά σέ μᾶς τούς Γάλλους καί τούς Ἕλληνες, νά εἶναι δηλαδή εὐρωπαϊκά.

»Ἡ Γαλλία, τήν ὁποία ἀποκατέστησε ὁ στρατηγός Ντέ Γκώλ, ἀνεκούφισε ἡ πολιτική τοῦ Πομπιντοῦ καί τοῦ κ. Ζισκάρ ντ' Ἐσταίν, γεμάτη δυναμισμό καί δημιουργικό πνεῦμα πού τῆς ἐξασφαλίζουν οἱ ἐργαζόμενοι καί τά στελέχη της, εἶναι πλέον ἕνα σύγχρονο ἔθνος. Προτείνει στήν Ἑλλάδα πού ἀναλαμβάνει κάτω ἀπό τό κῦρος σας ἕνα μεγάλο ἔργο ἀνακαινίσεως, μιάν ἀληθινή σύνδεση πού νά ἀνταποκρίνεται συγχρόνως καί στίς ἀπαιτήσεις τῆς λογικῆς, ἀλλά καί στίς παρορμήσεις τῆς καρδιᾶς.

»Κύριε πρόεδρε, ἀγαπητέ φίλε, εἰς τό πολιτικό σας πεπρωμένο ἀναδύεται συνεχῶς μία ἱκανότης, τήν ὁποία θά ἤθελα νά χαιρετίσω, καί ἡ ὁποία εἶναι ἀπαραίτητη γιά κάθε ἡγέτη: τό θάρρος. Εἶναι ἐπίσης μία ἱκανότης, τήν ὁποίαν ἔχει ἐπιδείξει τόσο συχνά ὁ ἑλληνικός λαός μέ στωϊκή ἁπλότητα. Εἶναι τό θάρρος πού ἐγγυᾶται τήν δημοκρατία καί τήν ἐλευθερία, διότι αὐτές δέν ἀπορρέουν ἀπό τήν φυσική τάξη τῶν πραγμάτων, ἀλλά ἀπό τήν ἴδια τήν θέληση τῶν ἀνθρώπων. Αὐτές οἱ λέξεις πού δέν μπορεῖ κανείς νά τίς χωρίση ἀντικατοπτρίζουν τίς πράξεις σας. Θά προσέθετα ὅτι αὐτό ἰσχύει στόν δικό μας κόσμο, στόν κόσμο τῆς ἀλληλεγγύης. Αὐτή ἡ ἀλληλεγγύη, μεταξύ τῆς Ἑλλάδος καί τῆς Γαλλίας, γίνεται εὔκολη λόγῳ τῶν ὁμοιοτήτων καί τῶν ἐνδιαφερόντων τῶν δύο χωρῶν. Ἀλλ' ἀναφέρεται, ἐπίσης, καί σέ ἐκείνη τήν ἀλληλεγγύη τῆς ὁποίας πρέπει κανείς νά ἀνακαλύψη τήν δύσβατη πορεία πέρα ἀπό διαμάχες. Ἡ Γαλλία προσπαθεῖ νά ἐφαρμόση αὐτήν τήν ἀπαίτηση γιά σοφία μέσα στήν Μεσογειακή της πολιτική. Ἐκτιμᾶ αὐτό τό ὁποῖο διαδραματίζεται σήμερα στήν Ἑλλάδα τοῦ 1975 καί ἐν συνεχείᾳ αὐτό τό ὁποῖο διακυβεύεται σ' αὐτήν τήν περιοχή τοῦ κόσμου. Ἐπιθυμεῖ, ἡ ἀνάγκη γιά ἀλληλεγγύη μεταξύ τῶν λαῶν τῶν τριῶν ἠπείρων, νά μήν εἶναι μικροτέρα ἀπό τήν νόμιμη ἀνάγκη γιά ἀνεξαρτησία, ὥστε ἡ συμφωνία καί ἡ συνεργασία νά ἀνταποκρίνωνται στούς πόθους ὅλων.

»Κύριε πρόεδρε, ἐπιτρέψτε μου νά ἐγείρω τό κύπελλον καί σᾶς παρακαλῶ νά προπίωμεν στήν ἑλληνογαλλική φιλία, γιά σᾶς προσωπικῶς πού εἶσθε ἡ ζωντανή ἀπόδειξη αὐτῆς τῆς φιλίας, καί γιά τήν εὐτυχία καί τήν εὐημερία τῆς Ἑλλάδος».

Ἡ ἀντιφώνηση τοῦ Κ. Καραμανλῆ:

«Κύριε πρωθυπουργέ,

»Σᾶς εὐχαριστῶ γιά τήν θερμή ὑποδοχή πού μοῦ ἐπιφυλάξατε, καθώς καί γιά τούς φιλόφρονας λόγους σας. Ἰδιαιτέρως μέ συνεκίνησεν ἡ συμπάθεια τήν ὁποία ἐξεδηλώσατε γιά τήν πατρίδα μου, τήν Ἑλλάδα.

»Θά ἐπανελάμβανα κοινούς τόπους, ἄν, μετά τήν τόσο μεστή σέ νοήματα προσφώνησή σας ὑπεγράμμιζα τούς πολλαπλούς δεσμούς πού ἑνώνουν τήν Γαλλία μέ τήν Ἑλλάδα· ἄν ἐπεκαλούμην τά ἀμοιβαῖα αἰσθήματα ἀγάπης καί ἐκτιμήσεως πού ὑφίστανται μεταξύ τῶν δύο λαῶν μας· καί ἄν, τέλος, ἐτόνιζα τήν ἀγάπη καί τόν θαυμασμό μου γιά τήν Γαλλία πού μέ φιλοξένησε εὐγενῶς σέ μία πολύ δύσκολη περίοδο τῆς ζωῆς μου. Ἐκεῖνο ὅμως πού αἰσθάνομαι τήν ἀνάγκην νά τονίσω ἰδιαιτέρως, εἶναι ἡ ἐπιθυμία

τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ νά καταστήση τούς δεσμούς αὐτούς στενώτερους καί μονιμώτερους.

»Ἡ ἐποχή μας, κ. πρωθυπουργέ, μέ τό πλῆθος καί τό μέγεθος τῶν προβλημάτων της μᾶς ὑποχρεώνει νά εἴμαστε φειδωλοί σέ λόγους καί ἀκούραστοι σέ πράξεις. Μόνο μέ τήν δράση μποροῦμε, χωρίς νά παρασυρώμαστε, νά παρακολουθοῦμε τόν ἰλιγγιώδη ρυθμό τῆς σύγχρονης ζωῆς· καί ν' ἀνταποκρινώμεθα στίς ποσοτικά καί ποιοτικά αὐξανόμενες ἀπαιτήσεις της.

»Αὐτό βέβαια ἰσχύει ἀκόμη ἐντονώτερα γιά τήν χώρα μου. Ἀπαλλαγεῖσα ἀπό τυραννία ἑπτά καί πλέον ἐτῶν, ὀφείλει ὄχι μόνο ταχύτατα νά ἐπουλώση τίς πληγές της, ἀλλά καί ν' ἀξιοποιήση σ' ὅλους τούς τομεῖς τό σφρῖγος καί τήν αἰσιοδοξία πού διεγείρει τό ὀξυγόνο τῆς ἐλευθερίας.

»Προσλαμβάνει συνεπῶς ἰδιαίτερη σημασία — οὐσιαστική μαζί καί συμβολική — τό γεγονός, ὅτι ἡ Ἑλλάς, ἡ μέχρι προχθές διεθνῶς ἀπομονωμένη, ἐγκαινιάζει ἀπό τήν Γαλλία σέ ἀνώτατο ἐπίπεδο τήν πολύπλευρη προσπάθειά της, γιά ν' ἀνακτήση ὄχι μόνο τήν παλαιά της θέση στόν κόσμο, ἀλλά καί νά τήν ἐνισχύση περαιτέρω κατά τό μέτρο τῆς συμβολῆς της στήν διεθνῆ ζωή.

»Ἡ δημοκρατική Ἑλλάς ἔχει πλήρη καί ἀκριβῆ συναίσθηση τῶν δυνατοτήτων της μέσα στόν διεθνῆ χῶρον. Γνωρίζει τά δικαιώματά της καί τίς ὑποχρεώσεις της. Δέν ἐπιθυμεῖ ν' ἀδικῆ ἀλλά καί δέν ἀνέχεται ν' ἀδικῆται. Πιστεύει ὅτι τό δίκαιον καί ὄχι ἡ αὐθαιρεσία, ἡ ἀλήθεια, καί ὄχι ἡ δημαγωγία εἶναι τά βασικά στοιχεῖα τῆς δημοκρατικῆς συνειδήσεως.

»Ἀλλ' ἡ δημοκρατική συνείδηση δέν εἶναι ἀπαραίτητη μόνο στήν συγκρότηση καί τήν προαγωγή μιᾶς ἐθνικῆς κοινωνίας. Εἶναι ἐξ ἴσου πολύτιμη γιά τήν εὐημερία καί τήν ἀνάπτυξη τῆς εὐρύτερης, τῆς διεθνοῦς κοινωνίας, τήν ὁποίαν ἀπαρτίζουν ὅλοι οἱ λαοί μικροί καί μεγάλοι. Γιατί, ὅπως στήν ἐγχώρια κοινωνία ἡ περιφρόνηση πρός τούς νόμους καί τά θέσμια ἐκτρέπει τήν δημοκρατία σέ ἀναρχία, ἔτσι καί στήν διεθνῆ κοινωνία ἡ ἄρνηση θεμελιωδῶν κανόνων δικαιοσύνης ἐξαρθρώνει τήν παγκόσμια τάξη. Καί ἀντί νά προάγη, ὑπονομεύει τήν γενική πρόοδο, ἀπό τήν ὁποία ἐξαρτᾶται ἡ σταθερή ἀνάπτυξη ὅλων μαζί τῶν ἐθνῶν, καί τοῦ καθενός ἰδιαιτέρως.

»Δέν εἶναι ἀσφαλῶς ρεαλιστικό νά παραβλέπη κανείς τίς πολλές καί μεγάλες δυσχέρειες πού παρεμβάλλονται στήν ἐναρμόνιση τόσο διαφοροποιημένων προσπαθειῶν, τάσεων καί συμφερόντων μέσα σέ μιά διεθνῆ πραγματικότητα διαρκῶς ἐξελισσομένη. Ἀλλ' εἶναι ἐξ ἴσου ἀνεδαφικό νά πιστεύωμε ὅτι μόνο μέ τήν ἀδυσώπητη σύγκρουση τῶν συμφερόντων διαμορφώνεται ἐκ τῶν πραγμάτων ἡ ἀναγκαία ἰσορροπία. Ἡ ἱστορία ἀπέδειξε ἐπανειλημμένα — καί συχνά πολύ αἱματηρά — πόσον ἐπικίνδυνος εἶναι ὁ νόμος τῆς ζούγκλας, καί στό πολιτικό, καί στό οἰκονομικό, καί στό κοινωνικό πεδίο.

»Ἡ Ἑλλάς — ὅπως καί ἡ Γαλλία — δέν ἀνήκει στούς λαούς ἐκείνους πού εἶναι εὐτυχισμένοι, ἐπειδή δέν ἔχουν Ἱστορία, ὅπως εἶπε ὁ Ντί Μπεκάρια. Ἔχοντας διαδραματίσει κατά διάφορες ἐποχές σπουδαῖο ρόλο στήν διαμόρφωση τῆς μοίρας τοῦ ἀνθρωπίνου γένους, πλουτισμένη μέ ὀδυνηρές ἐμπειρίες πού ὀξύνουν τήν εὐαισθησία της ἀπέναντι στίς ἀξίες τῆς ζωῆς, πιστεύει βαθύτατα στίς ἔννοιες τῆς δημοκρατίας καί τῆς Εὐρώπης, τίς ὁποῖες μάλιστα θεωρεῖ ἀλληλένδετες καί ἀλληλεξαρτώμενες.

»Δυστυχῶς, παρά τίς τόσες διακηρύξεις, τίς τόσες προσπάθειες καί θυσίες καί εἰς πεῖσμα πολλῶν ἐπί μέρους ἐπιτεύξεων καί ἡ δημοκρατία νοσεῖ σέ παγκόσμιο ἐπίπεδο, ἀλλά καί ἡ Εὐρώπη σάν πολιτική ἑνότης βραδύνει νά καταστῆ ζῶσα πραγματικότης· πραγματικότης πού νά ἐπηρεάζη ἀποφασιστικά τήν πορεία τῆς ἀνθρωπότητος. Τό ὅτι τό ὅραμα τῶν πρωτοπόρων τῆς Ἡνωμένης Εὐρώπης δέν μπόρεσε, τόσα χρόνια μετά τήν τρομακτική καταστροφή τοῦ δευτέρου παγκοσμίου πολέμου, ν' ἀποκτήση σάρκα καί ὀστᾶ δέν εἶναι ἄσχετο μέ τήν παθολογία τῆς δημοκρατίας στόν σύγχρονο κόσμο. Καί νομίζω ὅτι εἶναι καθῆκον ὅλων μας, ὅσων πιστεύομε ὅτι οἱ ὁλοκληρωτικές τάσεις ἀντιστρατεύονται τίς πανανθρώπινες ἀξίες, νά συμβάλωμε στήν πραγματοποίηση τοῦ ἰδανικοῦ αὐτῆς τῆς Εὐρώπης, πρός τό συμφέρον ὁλοκλήρου τῆς ἀνθρωπότητος. Καί στήν προσπάθεια αὐτήν ἡ Γαλλία προώρισται νά διαδραματίση πρωτεύοντα ρόλον, ὑπό τήν φωτισμένην μάλιστα ἡγεσίαν μιᾶς προσωπικότητος, ὅπως ὁ πρόεδρός της κ. Ζισκάρ ντ' Ἐσταίν.

»Μέχρις ὅτου ὅμως πραγματοποιηθῆ ὁ ὑψηλός αὐτός στόχος, ὑπάρχουν ἀσφαλῶς καί ἄλλα πολλά πιεστικά προβλήματα πού πρέπει νά ἐπιλυθοῦν. Ἡ τραγωδία τῆς Κύπρου, τήν ὁποίαν ζῆ ὁλόκληρος ὁ Ἑλληνισμός καί πού ἀποτελεῖ ἐντροπή γιά τήν ἐποχή μας, εἶναι χαρακτηριστική περίπτωση τῆς ἀδυναμίας τῶν διεθνῶν συλλογικῶν ὀργάνων νά ἐπιβάλουν τήν νομιμότητα ἐκεῖ ὅπου παραβιάζεται ἀπό τήν ὠμή βία· καί ὑπογραμμίζει τήν ἀδιαφορία τῶν Μεγάλων Δυνάμεων ἔναντι τῶν ἠθικῶν ἐκείνων ἀρχῶν, ἐπάνω στίς ὁποῖες καί μόνο μπορεῖ νά στηριχθῆ ὁ πολιτισμένος κόσμος. Ἡ πρόκληση παρομοίων ἐγκλημάτων δέν ἀπειλεῖ μόνον τήν εἰρήνη, πότε στήν μία καί πότε στήν ἄλλη περιοχή αὐτοῦ τοῦ κόσμου. Δηλητηριάζει,ἀργά, ἴσως, ἀλλ' ἐπικίνδυνα, τήν διεθνῆ κοινωνία. Γιατί κλονίζει τήν ἐμπιστοσύνη τῶν λαῶν στίς δυνατότητες τῆς εἰρηνικῆς συμβιώσεως καί τῆς εἰλικρινοῦς συνεργασίας.

»Δέν θά ἤθελα μέ τίς πικρές αὐτές σκέψεις νά σκιάσω τήν λαμπρότητα τῆς ἀποψινῆς συγκεντρώσεως καί νά ψυχράνω τήν θερμότητά της. Ἔκρινα

Συνάντηση μέ τό Γάλλο πρωθυπουργό, Ζ. Σιράκ (ἄνω) καί μέ τόν πρόεδρο τῆς Γαλλικῆς Ἐθνοσυνελεύσεως, Ε. Φώρ (κάτω).

ὅμως ὅτι σέ μιά χώρα πού λατρεύεται ὁ ὀρθός λόγος καί ἡ ἐλευθερία, ὅπως ἡ Γαλλία, μποροῦσα νά ἐκφράσω μέ εἰλικρίνεια τίς ἀνησυχίες μου. Ἔχω, ὡστόσο, τήν πεποίθηση ὅτι ἡ μεγάλη σας χώρα μαζί μέ ἄλλες, μικρές ἤ μεγάλες, μποροῦν, στενά συνεργαζόμενες, νά ἀνοίξουν τόν δρόμο γιά μιάν ἀνθρωπότητα πιό εἰρηνική, πιό ἐλεύθερη καί πιό εὐτυχισμένη».

Οἱ ἑλληνογαλλικές συνομιλίες ἄρχισαν τό ἀπόγευμα τῆς ἑπομένης, 17ης Ἀπριλίου, μέ συνάντηση τοῦ Δ. Μπίτσιου μέ τόν Γάλλο ὁμόλογό του Ζ. Σωβανιάργκ.

Λίγο ἀργότερα, συναντήθηκαν οἱ Κ. Καραμανλῆς καί Ζ. Σιράκ:

«1. Ἐπί τοῦ θέματος τῆς πλήρους εἰσδοχῆς τῆς Ἑλλάδος εἰς τήν Κοινήν Ἀγοράν, ὁ Γάλλος πρωθυπουργός ἐδήλωσεν ὅτι ἀπό γαλλικῆς πλευρᾶς ὑπάρχει ἡ πολιτική θέλησις ὅπως ἡ Ἑλλάς εἰσέλθη εἰς τήν εὐρωπαϊκή οἰκογένεια, ἡ δέ Γαλλία εἶναι ἑτοίμη ὅπως καταβάλη πᾶσαν προσπάθειαν πρός τήν κατεύθυνσιν αὐτήν. Βεβαίως, συνέχισεν ὁ κ. Σιράκ, ὑπάρχουν εἰς τόν ἀγροτικόν τομέα ὡρισμένα ζητήματα πού ἀπασχολοῦν τήν γαλλικήν οἰκογένειαν καί ἐπί τῶν ὁποίων θά πρέπη αἱ δύο χῶραι μας νά συνεννοηθοῦν. Ἀνέφερε κατά πρῶτον λόγον τούς οἴνους καί ἔπειτα τά φροῦτα καί τά λαχανικά. Πάντως τό πρόβλημα εἶναι πολιτικόν καί ἡ ἐκ μέρους τῆς Γαλλίας κατανόησις πλήρης. Ὁ κ. Καραμανλῆς διευκρίνισεν ὅτι ἀποτελεῖ ἀπόφασίν μας, ὅπως ἡ ἑλληνική γεωργία καταστῆ συμπληρωματική καί οὐχί συναγωνιστική. Διά τόν λόγον αὐτόν ζητοῦμεν καί τά 400 ἑκατ. λογιστικῶν μονάδων, σημαντικόν μέρος τῶν ὁποίων θά ἀφιερωθῆ εἰς τήν ἀναπροσαρμογήν τῆς γεωργικῆς μας παραγωγῆς.

»Ὁ κ. Σιράκ ἀπήντησε, ὅτι ἐπί τοῦ θέματος τοῦ δανείου τῶν 400 ἑκατ. ἡ στάσις τῆς Γαλλίας θά εἶναι θετική, οὕτως ὥστε νά προσελκύση εὐνοϊκήν ἀπόφασιν καί τῶν λοιπῶν ἑταίρων.

»2. Ἐπί τοῦ θέματος τῆς προμηθείας ὅπλων, ὁ κ. Σιράκ εἶπεν ὅτι συμφωνεῖ μέ τά νέα ἑλληνικά αἰτήματα καί ὅτι θά καταβληθῆ προσπάθεια διά τήν ἐπίσπευσιν τῶν προθεσμιῶν παραδόσεως. Οὕτω ἡ πρώτη ὁμάς Crotale θά ἠδύνατο νά παραδοθῆ ἐντός 6 μηνῶν καί ἡ δευτέρα μετά τήν πάροδον ἑτέρου ἑξαμήνου. (Εἰς τό σημεῖον αὐτό ὁ σύμβουλος τοῦ κ. Σιράκ προσεδιώρισεν τάς ἡμερομηνίας ὡς ἑξῆς: παράδοσις πρώτης ὁμάδος πρό τοῦ τέλους τοῦ ἔτους καί τῆς δευτέρας ἐντός τοῦ ἔτους 1976). Συνεχίζων ὁ κ. Σιράκ εἶπεν ὅτι θά πράξουν τό maximum διά νά μᾶς βοηθήσουν, τόσον ἀπό ἀπόψεως προθεσμιῶν ὅσον καί ἀπό ἀπόψεως ὅρων πληρωμῆς. Ἐπρότεινεν ὅπως μεταβῆ συντόμως εἰς τήν γαλλικήν πρωτεύουσαν ὁ κ. ὑπουργός Ἐθνικῆς Ἀμύνης συνοδευόμενος ἀπό 4 ἕως 5 ἀξιωματικούς.

»3. Ὅσον ἀφορᾶ εἰς τό τραπεζικόν δάνειον τό ὁποῖον θά ἠδύνατο νά μᾶς χορηγηθῆ μέ πρωτοβουλίαν τοῦ Crédit Lyonnais, ὁ κ. Καραμανλῆς ἐξεδήλωσε τήν ἐπιθυμίαν ὅπως τοῦτο μή εἶναι κατώτερον τῶν 300 ἑκατ. δολλαρίων. Ὁ κ. Σιράκ εἶπεν ὅτι ἡ Κυβέρνησίς του θά τό ἀντιμετωπίση εὐνοϊκῶς καί ὅτι ἐφ' ὅσον τό Crédit Lyonnais ἀνέλαβεν τήν πρωτοβουλίαν, ἴσως δέν θά ἦτο δύσκολον νά συμπληρωθῆ τό ποσόν ἐξ ἄλλων πηγῶν μέχρι τοῦ ἐπιθυμητοῦ ὕψους.

»4. Ἐπί τοῦ Κυπριακοῦ, ὁ παριστάμενος ὑπουργός τῶν Ἐξωτερικῶν κ. Σωβανιάργκ εἶπεν ὅτι οἱ Τοῦρκοι πρέπει νά δεχθοῦν τήν μείωσιν τοῦ ἤδη κατεχομένου ἐδάφους. Προσέθεσεν ὅτι ἐάν αἱ συνομιλίαι τῆς Βιέννης ἀποτύχουν τότε οἱ Ἐννέα θά δεήση νά ἀναλάβουν κάποιαν πρωτοβουλίαν. Ὁ κ. Σιράκ εἶπεν ὅτι οἱ Ἐννέα διαθέτουν μέσα πιέσεως ἐπί τῆς Τουρκίας καί ὅτι θά ἀνελάμβανε νά πείση καί τούς λοιπούς ἑταίρους τῆς Εὐρωπαϊκῆς Κοινότητος πρός τήν κατεύθυνσιν αὐτήν.

»Ὁ κ. Καραμανλῆς ἐτόνισεν ὅτι εἰς τό σημεῖον ὅπου ἔχουν περιέλθει αἱ ἑλληνοτουρκικαί σχέσεις εἶναι θέμα πλέον εἰρήνης ἤ πολέμου. Κατά συνέπειαν ὅσοι κήδονται τῆς εἰρήνης πρέπει νά ἐργασθοῦν πρός τήν κατεύθυνσιν ὅπως ἡ Τουρκία λογικευθῆ.

»Ὁ κ. Σωβανιάργκ παρετήρησεν ὅτι τά λοιπά μέλη τῶν Ἐννέα ἐνδεχομένως δέν θά παρακολουθήσουν τάς εὐμενεῖς διαθέσεις τῆς Γαλλίας. Παρεμβαίνων ὁ κ. Σιράκ εἶπεν ὅτι τοῦτο δέν τόν ἐμποδίζει νά καταβάλη κάθε προσπάθεια»[159].

Μετά τό τέλος τῆς συνομιλίας, ὁ Κ. Καραμανλῆς ἔκαμε τήν ἀκόλουθη δήλωση:

«Εἶμαι ἀπολύτως ἱκανοποιημένος ἀπό τάς συνομιλίας πού εἶχα μέ τόν πρόεδρο τῆς Κυβερνήσεως κ. Σιράκ. Αἱ συνομιλίαι διεξήχθησαν σέ κλῖμα ἐγκαρδιότητος καί ἐκάλυψαν τόσον τά θέματα τά ἀφορῶντα εἰς τάς σχέσεις τῶν δύο χωρῶν ὅσον καί θέματα διεθνοῦς πολιτικῆς. Πέραν ἀπό τίς συγκεκριμένες ἀποφάσεις πού ἐλάβαμε διά ζητήματα τά ὁποῖα ἐπιδέχονται ἄμεσον λύσιν, εἴχαμε τήν εὐκαιρία νά προσδιορίσωμε καί τά πλαίσια μέσα στά ὁποῖα ἐντάσσονται ὅλα τά θέματα τῆς γαλλοελληνικῆς συνεργασίας, καθώς καί τίς διαδικασίες μέ τίς ὁποῖες θά ἀντιμετωπισθοῦν. Μέ τίς συνομιλίες αὐτές ἐθεμελιώσαμε κατά τρόπο σταθερό τήν φιλία τῶν δύο χωρῶν μας. Περισσότερα θά δύναμαι νά πῶ αὔριο μετά τίς συνομιλίες πού θά ἔχω μέ τόν πρόεδρο τῆς Δημοκρατίας κ. Ζισκάρ ντ' Ἐσταίν».

Ἀκόμη, ὁ Π. Λαμπρίας, ἀπαντώντας σέ ἐρωτήσεις ἐκπροσώπων τοῦ τύπου, ἐπιβεβαίωσε ὅτι οἱ συνομιλίες περιστρέφονταν καί γύρω ἀπό τό θέμα τῆς οἰκονομικῆς ἐνισχύσεως τῆς Ἑλλάδος, καθώς καί τῆς ἐνισχύσεως τῶν ἐνόπλων της δυνάμεων. Συγκεκριμένα, σημείωσε ὅτι ἡ Ἀθήνα διαπραγματευόταν τήν ἀγορά ἀπό τή Γαλλία πολεμικῶν ἀεροσκαφῶν, ἁρμάτων μάχης καί τορπιλλακάτων, ἐνῶ τό Παρίσι ἐκδήλωνε ζωηρό ἐνδιαφέρον γιά τό μετρό τῶν Ἀθηνῶν, τήν ἵδρυση θερμοηλεκτρικοῦ ἐργοστασίου καί ἐργοστασίου αὐτοκινήτων καί γενικότερα τή μεγαλύτερη εἰσροή γαλλικῶν κεφαλαίων στήν ἑλληνική ἀγορά.

Τό ἴδιο βράδυ, ὁ Κ. Καραμανλῆς παρέθεσε δεῖπνο πρός τιμή τοῦ Ζ. Σιράκ.

Μέ τόν πρόεδρο τῆς Γαλλικῆς Δημοκρατίας, στό Μέγαρο τῶν 'Ηλυσίων.

Οἱ ἑλληνογαλλικές συνομιλίες ὁλοκληρώθηκαν στίς 18 Ἀπριλίου. Τό πρωί ὁ Κ. Καραμανλῆς κατέθεσε στέφανο στό Μνημεῖο τοῦ Ἀγνώστου Στρατιώτου, στήν Ἀψῖδα τοῦ Θριάμβου. Στή συνέχεια, παρακάθησε σέ πρόγευμα πού παρέθεσε πρός τιμή του, στό Μέγαρο τῶν Ἠλυσίων, ὁ πρόεδρος τῆς Γαλλικῆς Δημοκρατίας, Βαλερύ Ζισκάρ ντ' Ἐσταίν.

Ἀμέσως μετά, οἱ δύο ἡγέτες εἶχαν ἰδιαίτερη συνομιλία:

«1. Ὁ Γάλλος πρόεδρος ἠρώτησε τόν κ. πρωθυπουργόν ἐάν συμφωνῆ ὅπως ἡ Γαλλία καί ἡ Γερμανία συνεννοηθοῦν διά νά ἀσκήσουν, χωριστά, πίεσιν ἐπί τῆς Τουρκίας πρός τόν σκοπόν ὅπως ἀποδεχθῆ αὕτη λύσιν τοῦ Κυπριακοῦ ἐπί ὁμοσπονδίας μέ δύο μεγάλα καντόνια καί τινα μικρότερα. Ἡ συνολική τουρκοκυπριακή ἔκτασις θά ἦτο περίπου ἀνάλογος πρός τό πληθυσμιακόν ποσοστόν.

»Ὁ κύριος πρωθυπουργός συνεφώνησε μέ τήν γαλλικήν αὐτήν πρωτοβουλίαν καί παρεκάλεσε ὅπως αὕτη ἐκδηλωθῆ συντόμως, ἐν ὄψει ἐνδείξεων περί ἐπικειμένης ἑλληνοτουρκικῆς συναντήσεως διά τό Συνυποσχετικόν περί ὑφαλοκρηπῖδος καί τῆς πιθανότητος ὅπως θιγῆ καί εἰς ταύτην καί τό Κυπριακόν ἐν γενικαῖς γραμμαῖς.

»2. Κατόπιν ἐρωτήσεως τοῦ Γάλλου προέδρου ὁ κύριος πρωθυπουργός ἀνέπτυξε τάς ἑλληνικάς θέσεις ἐπί τῆς ὑφαλοκρηπῖδος. Ἐπί τῶν νήσων τοῦ Αἰγαίου εἶπεν ὅτι, ὅπως καί διά τήν ὑφαλοκρηπῖδα, τό θέμα τό ἐδημιούργησε ἡ Τουρκία, ἡ δέ Ἑλλάς ἠναγκάσθη νά λάβη ἐπί τῶν νήσων στοιχειώδη ἀμυντικά μέτρα.

»3. Ἀναφερθείς εἰς τάς ἐκτεθείσας ὑπό τοῦ κ. Σιράκ τεχνικάς δυσχερείας διά τήν ἐπίσπευσιν παραδόσεων ὡρισμένου πολεμικοῦ ὑλικοῦ, ὁ Γάλλος πρόεδρος εἶπεν ὅτι τά τεχνικά προβλήματα ὑπάρχουν διά νά ἐπιλύωνται καί ὅτι ἡ Γαλλία θά πρέπη νά εἶναι εἰς θέσιν νά τά ἐπιλύση.

»4. Ὁ Γάλλος πρόεδρος ἐπεβεβαίωσε τήν υἱοθέτησιν καί προώθησιν ὑπό τῆς Γαλλίας τοῦ ἑλληνικοῦ αἰτήματος διά πλήρη ἔνταξιν εἰς τήν Κοινήν Ἀγοράν. Ὁμιλῶν γενικώτερα περί Εὐρώπης εἶπεν ὅτι, κατά τήν γνώμην του, ἡ Τουρκία, ὡς χώρα μή εὐρωπαϊκή, δέν ἔχει θέσιν εἰς μίαν ἡνωμένην Εὐρώπην.

»Ὁ κύριος πρωθυπουργός ἐτόνισε τήν ἀνάγκην στενῆς συνεργασίας τῶν εὐρωπαϊκῶν χωρῶν διά τήν ἐνοποίησιν τῆς Εὐρώπης, διότι ἄλλως ὄχι μόνον τά νομισματικά καί οἰκονομικά προβλήματα δυσχερῶς θά εὕρισκαν τήν λύσιν των, ἀλλά καί ἡ δημοκρατία θά ἦτο δύσκολον νά ἐπιβιώση»[160].

Μετά τό τέλος τῆς ἐπίσημης ἐπισκέψεώς του στό Παρίσι, ὁ Κ. Καραμανλῆς ἔκαμε τήν ἀκόλουθη δήλωση:

«Ἐπιθυμῶ κατ' ἀρχήν νά ὑπογραμμίσω τήν σπουδαιότητα τήν ὁποίαν ἀπέδωσαν αἱ δύο Κυβερνήσεις στήν ἐπίσκεψη αὐτή.

»Διεπίστωσα μέ μεγάλη χαρά πόσον ἐκτιμᾶ ἡ Γαλλία τό ἔργο τῆς ἀνορθώσεως τῆς δημοκρατικῆς Ἑλλάδος, καθώς καί τήν πρόθεσή της νά ἐνισχύση τό ἔργο αὐτό πολιτικῶς καί οἰκονομικῶς, προκειμένου νά καταλάβη τήν θέση πού τῆς ἀνήκει μεταξύ τῶν δημοκρατικῶν ἐθνῶν τῆς Εὐρώπης.

»Οἱ συνομιλίες πού εἶχα μέ τόν πρόεδρο τῆς Γαλλικῆς Δημοκρατίας, κ. Βαλερύ Ζισκάρ Ντ' Ἐσταίν, καί μέ τόν πρωθυπουργόν, κ. Ζάκ Σιράκ, ὅπως καί οἱ συνομιλίες μεταξύ τῶν ὑπουργῶν Ἐξωτερικῶν Ἑλλάδος καί Γαλλίας, κ.κ. Ζάν Σωβανιάργκ καί Δ. Μπίτσιου, ἐπέτρεψαν νά καταλήξωμεν στά ἀκόλουθα συμπεράσματα:

»1. Οἱ δύο πλευρές πραγματοποίησαν μία διεξοδική ἐξέταση τοῦ συνόλου τῶν διεθνῶν προβλημάτων καί συγκέντρωσαν τήν προσοχή τους στίς δυσχέρειες ἑνός πολύ ταραγμένου κόσμου. Διεπίστωσα τήν μεγάλη σύγκλιση καί μάλιστα σέ ὡρισμένα σημεῖα σύμπτωση τῶν ἀντιλήψεών τους.

»Ἡ Ἑλλάς ὅπως καί ἡ Γαλλία ἐπιθυμεῖ τήν ἀντιμετώπιση τῶν διεθνῶν διαφορῶν μέ τήν συνεννόηση καί ὄχι μέ τήν ἀναμέτρηση.

»Αὐτή ἡ ταυτότητα ἀπόψεων ἐκδηλώθηκε ἰδιαίτερα στό θέμα τῆς Μέσης Ἀνατολῆς.

»Ἐν συνεχείᾳ τῶν ἐπαφῶν πού πραγματοποιήσαμε μέ τίς ἐνδιαφερόμενες χῶρες οἱ δύο πλευρές διεπίστωσαν ὅτι συμφωνοῦν ἐπί τῶν βασικῶν δεδομένων ἑνός συνολικοῦ διακανονισμοῦ διά τήν Μέση Ἀνατολή.

»2. Ἡ Γαλλία ἐσημείωσε τό ἐνδιαφέρον τό ὁποῖον τρέφει ἡ Ἑλλάς γιά τήν προσπάθεια συνεννοήσεως πού ἀνελήφθη, πρωτοβουλίᾳ τοῦ προέδρου τῆς Δημοκρατίας, κ. Ζισκάρ ντ' Ἐσταίν, στό μεγάλο διάλογο μεταξύ δύο βιομηχανικῶν καί ὑπό ἀνάπτυξη χωρῶν.

»Ἡ γαλλική Κυβέρνηση ἐπανεβεβαίωσε, μέ τήν εὐκαιρία αὐτή, ὅτι εἶναι ὑπέρ τῆς συνεχίσεως αὐτοῦ τοῦ διαλόγου.

»3. Οἱ δύο πλευρές διεπίστωσαν, ὅτι ἡ προώθηση τῆς οἰκοδομήσεως τῆς Εὐρώπης ἀποτελεῖ πολύ σημαντική συμβολή στήν προαγωγή τῆς εἰρήνης καί τῆς ἀσφαλείας. Ἡ γαλλική Κυβέρνηση ἐχαιρέτισε μέ ἱκανοποίηση τήν ἀναζωπύρωση τῶν συμφωνιῶν συνδέσεως τῆς Ἑλλάδος μέ τήν Εὐρωπαϊκή Κοινότητα. Ἐξέφρασα τήν θέληση τῆς Ἑλλάδος νά καταστῆ πλήρες μέλος τῆς Εὐρωπαϊκῆς Κοινότητος.

»Κατέστησα σαφές, ὅτι θά ἀρχίσουν οἱ ἀπαραίτητες διαδικασίες γιά νά καταλήξωμε στήν ἐπίτευξη αὐτοῦ τοῦ σκοποῦ. Ἡ γαλλική Κυβέρνηση εὐνοεῖ ἀπόλυτα τήν ἔνταξη τῆς Ἑλλάδος καί προτίθεται νά παράσχη τήν πλήρη ὑποστήριξή της στήν ἑλληνική πρωτοβουλία πλησίον τῶν Εὐρωπαίων ἑταίρων της.

»4. Οἱ δύο πλευρές ἐξήτασαν, ἐπίσης, τίς πρόσφατες ἐξελίξεις στίς σχέσεις μεταξύ τῆς Ἑλλάδος καί τῆς Τουρκίας.

»Σέ ὅ,τι ἀφορᾶ τήν Κύπρο, οἱ δύο πλευρές διεπίστωσαν, ὅτι ἡ παράταση τῆς σημερινῆς καταστάσεως δημιουργεῖ συνεχῶς μεγαλυτέρους κινδύνους γιά

τήν κατάσταση στήν Μεσόγειο. Ἔκριναν ὅτι κατά συνέπεια ἐπιβάλλεται ἡ ἀναζήτηση ὅλων τῶν ἐνδεικνυομένων μέσων διά τήν διευκόλυνσιν λύσεως πού θά στηρίζεται στόν σεβασμό τῆς ἀνεξαρτησίας, τῆς κυριαρχίας, καί τῆς ἐδαφικῆς ἀκεραιότητος τῆς Κυπριακῆς Δημοκρατίας. Καί γιά τήν ἐξασφάλιση τῆς ἁρμονικῆς συνεργασίας μεταξύ τῶν δύο κοινοτήτων, ἀποκλειομένης κάθε πιέσεως προκυπτούσης ἀπό καταστάσεις πού ἐπεβλήθησαν μέ τήν βία.

»Γενικῶς, ἡ γαλλική Κυβέρνησις ἐξεδήλωσε τήν κατανόησή της γιά τήν στάση τῆς ἑλληνικῆς Κυβερνήσεως, τήν μετριοπάθεια τῆς ὁποίας ἐκτιμᾶ.

»Οἱ δύο Κυβερνήσεις ἐξέφρασαν, ἐξ ἄλλου, τήν ἱκανοποίησή τους, γιά τίς συνομιλίες πού πρόκειται νά ἀρχίσουν στήν Βιέννη, ὑπό τήν αἰγίδα τοῦ γενικοῦ γραμματέως τῶν Ἡνωμένων Ἐθνῶν. Ἐξέφρασαν τήν ἐλπίδα ὅτι οἱ συνομιλίες αὐτές θά στεφθοῦν ἀπό ἐπιτυχία καί διεδήλωσαν τήν ἐκτίμησή τους γιά τίς ἐνέργειες τοῦ κ. Βαλντχάιμ.

»5. Οἱ δύο πλευρές ἐπεβεβαίωσαν τήν ἀπόφασιν πού ἐλήφθη κατά τήν ἐπίσκεψη στήν Ἀθήνα τοῦ Γάλλου ὑπουργοῦ τῶν Ἐξωτερικῶν κ. Ζάν Σωβανιάργκ, νά καθιερώση τακτικές πολιτικές ἐπαφές στό ἐπίπεδο διευθυντῶν τῶν Πολιτικῶν Ὑποθέσεων τῶν Ὑπουργείων τῶν Ἐξωτερικῶν.

»6. Οἱ δύο πλευρές ἐσημείωσαν τήν ἀνάπτυξη τῆς διμεροῦς συνεργασίας μεταξύ τῆς Ἑλλάδος καί τῆς Γαλλίας στόν οἰκονομικό καί πιστωτικό τομέα. Ἀπεφάσισαν νά μή φεισθοῦν προσπαθειῶν προκειμένου νά ἐνισχύσουν περαιτέρω αὐτή τήν συνεργασία, ὥστε νά ἐπιτύχουν αὔξηση τῶν ἐξωτερικῶν ἀνταλλαγῶν, ἐπιζητῶντας τήν ἐπίτευξη ἰσοζυγίου τῶν ἀνταλλαγῶν αὐτῶν.

»Συνεφωνήθη, ἐπίσης, ἡ συνεργασία τῶν βιομηχανιῶν τῶν δύο χωρῶν, γιά τήν δημιουργία στήν Ἑλλάδα μιᾶς βιομηχανίας παραγωγῆς δεκτῶν ἐγχρώμου τηλεοράσεως δι' ἐξαγωγήν.

»Ἡ ἑλληνική Κυβέρνησις ἐξεδήλωσε μία κατ' ἀρχήν προτίμηση ὑπέρ τοῦ συστήματος ἐγχρώμου τηλεοράσεως, γιά τήν στιγμή πού θά ἀποφασισθῆ ἡ υἱοθέτηση τῆς ἐγχρώμου τηλεοράσεως στήν Ἑλλάδα.

»Οἱ δύο πλευρές ἀπεφάσισαν νά ἐντείνουν τήν οἰκονομική καί τεχνική συνεργασία τους στόν τομέα ἀναζητήσεως πετρελαίου σέ ὡρισμένες περιοχές τῆς Ἑλλάδος. Γαλλικές ἑταιρεῖες θά διατυπώσουν προτάσεις, τίς ὁποῖες θά μελετήσουν οἱ ἑλληνικές Ἀρχές γιά προσφορά ὑπηρεσιῶν γιά λογαριασμό τοῦ ἑλληνικοῦ Δημοσίου.

»Τέλος, ἡ γαλλική Κυβέρνηση κατέστησε σαφές ὅτι προτίθεται νά ἐνθαρρύνη τήν συνεργασία στόν τραπεζικό τομέα. Κατόπιν τούτου, γαλλικές τράπεζες μελετοῦν τίς προϋποθέσεις χορηγήσεως ἑνός σημαντικοῦ δανείου στήν Ἑλλάδα».

Ἀνάλογη δήλωση ἔκαμε καί ὁ Ζάκ Σιράκ:

«Ἡ γαλλική Κυβέρνηση ἐπιθυμεῖ νά ὑπογραμμίση τήν σημασία πού ἀποδίδει στήν ἐπίσκεψη πού πραγματοποίησε ὁ πρωθυπουργός, κ. Καραμανλῆς, στήν Γαλλία, ἀπό 16 ἕως 19 Ἀπριλίου.

»Τιμᾶ τό ἔργο τῆς ἀποκαταστάσεως τῆς δημοκρατίας στήν Ἑλλάδα καί συγχαίρει τόν κ. Καραμανλῆ γιά ὅσα ἔπραξε πρός τόν σκοπό αὐτό.

»Ἡ γαλλική Κυβέρνηση προτίθεται νά παράσχη τήν πολιτική καί οἰκονομική ὑποστήριξή της σ' αὐτό τό ἔργο τῆς ἀποκαταστάσεως τῆς δημοκρατίας, οὕτως ὥστε ἡ Ἑλλάς, μέ τό κῦρος τοῦ κ. Κ. Καραμανλῆ, νά βρῆ τήν θέση πού τῆς ἀνήκει μέσα στήν Εὐρώπη τῶν δημοκρατικῶν ἐθνῶν».

Ὁ Κ. Καραμανλῆς παρέτεινε τήν παραμονή του στή γαλλική πρωτεύουσα γιά δύο ἡμέρες μετά τό πέρας τῆς ἐπίσημης ἐπισκέψεώς του, ὁπότε καί συναντήθηκε μέ οἰκονομικούς παράγοντες. Τό βράδυ τῆς 19ης Ἀπριλίου συνέφαγε μέ τούς Μ. Κούβ ντέ Μυρβίλ, Μ. Ντεμπρέ καί Α. Μαλρώ, παλαιούς ἐξέχοντες πολιτικούς, μέ τούς ὁποίους συνδεόταν ἀπό τήν ἐποχή τῆς πρώτης ἑλληνογαλλικῆς προσεγγίσεως, τό 1959-1963. Τό πρωί τῆς 20ῆς Ἀπριλίου, ὁ πρωθυπουργός παρακολούθησε τή Θεία Λειτουργία στόν ὀρθόδοξο καθεδρικό ναό τοῦ Ἁγ. Στεφάνου καί ἐπέστρεψε στήν Ἑλλάδα τό ἀπόγευμα τῆς ἴδιας ἡμέρας. Ἀμέσως μετά τήν ἄφιξή του στήν Ἀθήνα, ἔκαμε τήν ἀκόλουθη δήλωση:

«Ὅσα ἔπρεπε νά λεχθοῦν, ἐλέχθησαν στό Παρίσι καί μετεδόθησαν εἰς τόν ἑλληνικόν τύπον. Θά ἀρκεσθῶ μόνον σέ μία διαπίστωση: ἡ ἀκτινοβολία τήν ὁποία ἔχει αὐτήν τήν στιγμήν ἡ δημοκρατική Ἑλλάς στό ἐξωτερικό τῆς ἐπιτρέπει νά εἶναι ὑπερήφανη καί νά ἔχη ἐμπιστοσύνη στόν ἑαυτόν της. Χρέος ὅλων μας εἶναι τό κεφάλαιον αὐτό νά τό διαφυλάξωμεν καί νά τό ἀξιοποιήσωμεν, συμπεριφερόμενοι εἰς πᾶσαν περίπτωσιν σάν ὥριμοι καί ὑπεύθυνοι πολῖτες».

Στίς 23 Ἀπριλίου, τέλος, ὁ Κ. Καραμανλῆς θά ἀπευθύνει στό Γάλλο πρωθυπουργό, Ζ. Σιράκ, τήν ἀκόλουθη ἐπιστολή:

«Μετά τήν ἐπιστροφή μου στήν Ἀθήνα, θά ἤθελα νά σᾶς εὐχαριστήσω ἐγκάρδια ἀκόμη μιά φορά γιά τήν τόσο θερμή ὑποδοχή ἡ ὁποία μοῦ ἐπιφυλάχθηκε στό Παρίσι, καί μέ συγκίνησε βαθειά.

»Σᾶς εὐχαριστῶ, ἐπίσης, γιά τίς πολλές ἀποδείξεις προσωπικῆς φιλίας πού μοῦ ἐδώσατε. Πιστέψατε, κύριε πρωθυπουργέ, ὅτι συμμερίζομαι τά συναισθήματα αὐτά καί ὅτι εἶμαι ἀπόλυτα εὐχαριστημένος ἀπό τίς σχέσεις πλήρους ἐμπιστοσύνης καί ἀμοιβαίας ἐκτιμήσεως, πού, τόσο ἐπιτυχημένα καί φυσικά, δημιουργήθηκαν μεταξύ μας.

Κατάθεση στεφάνου στό Μνημεῖο τοῦ 'Αγνώστου Στρατιώτη.

»Τό ζωηρό ἐνδιαφέρον μέ τό ὁποῖο ἡ ἑλληνική κοινή γνώμη παρακολούθησε τίς συνομιλίες μας καί ἡ ἔντονη ἱκανοποίηση μέ τήν ὁποία δέχθηκε τά ἀποτελέσματα, ἀποτελοῦν τήν πλέον ἁπτή ἀπόδειξη τῆς ζωτικότητας τῶν δεσμῶν πού μᾶς ἑνώνουν καί τῆς ἀνταποκρίσεως πού αὐτοί βρίσκουν στούς λαούς μας.

»Εἶμαι πεπεισμένος ὅτι οἱ συζητήσεις μας συνεισέφεραν στό νά κάμουν τίς ἤδη ἁρμονικές σχέσεις μεταξύ τῶν δύο χωρῶν μας, ἀκόμη πιό στενές καί στό νά προσφέρουν τό αἴσθημα μονιμότητας πού διανοίγει ὅλες τίς προοπτικές καί δικαιολογεῖ ὅλες τίς ἐλπίδες. Ἐπίσης, μοῦ φαίνεται σημαντικό νά μή διαψευσθοῦν οἱ ἐλπίδες αὐτές στό μέλλον. Ἀπό τήν πλευρά μου, ἐπιθυμῶ νά σᾶς δώσω τήν ἐπίσημη διαβεβαίωση ὅτι δέν θά φεισθῶ καμμιᾶς προσπάθειας ὥστε νά ὑλοποιηθοῦν σύντομα οἱ ἀποφάσεις πού ἐλήφθησαν στό Παρίσι πάνω σέ ὅλα τά ἀντικείμενα τῶν συζητήσεών μας.

»Πιστέψατε, κύριε πρωθυπουργέ καί ἀγαπητέ φίλε, ὅτι θά μοῦ μείνουν ἀξέχαστες οἱ συναντήσεις μας καί δεχθεῖτε τήν διαβεβαίωση τῆς φιλίας καί τῆς πιό ὑψηλῆς ἐκτιμήσεώς μου»[161].

Ἐνδεικτική τῆς στάσεως τοῦ ἑλληνικοῦ τύπου πρός τήν ἐπίσκεψη τοῦ Κ. Καραμανλῆ στή Γαλλία ἦταν ἀνταπόκριση τοῦ Ρ. Σωμερίτη, πού δημοσιεύθηκε στήν «Καθημερινή» καί ἀνέφερε, μεταξύ ἄλλων:

Ἡ Γαλλία καί ἡ Ἑλλάδα, σημειώνεται στό Παρίσι, ἔχουν κοινές ἤ παράλληλες ἀπόψεις τόσο σχετικά μέ τήν Ἀτλαντική Συμμαχία, ὅσο καί μέ τήν ἀνάγκη ὀργανώσεως μιᾶς ἀνεξαρτήτου πολιτικῆς Εὐρώπης. Τό ἀπέδειξαν αὐτό, ἐκ νέου, οἱ ἀντιδράσεις τοῦ Παρισιοῦ καί τῆς Ἀθήνας, στήν πρόταση τῆς Οὐάσιγκτων νά μεταβληθῆ ἡ προσεχής ὑπουργική σύσκεψη τοῦ ΝΑΤΟ σέ Ἀτλαντική διάσκεψη κορυφῆς. Βέβαια, προσθέτουν οἱ Γάλλοι, «εἶναι πάντως δύσκολο νά ἐμποδίση κανείς τόν κ. Φόρντ νά ἐπισκεφθῆ τό σπίτι του, γιατί τό ΝΑΤΟ εἶναι ἀμερικανικός οἶκος». Πάντως, σέ καμμία περίπτωση ἡ Γαλλία, κάτω ἀπό τίς σημερινές συνθῆκες δέν πρόκειται νά πάρη μέρος στήν διάσκεψη αὐτή σέ ἐπίπεδο ἀρχηγῶν Κρατῶν ἤ προέδρων Κυβερνήσεων.

Ἡ Γαλλία ὑποστηρίζει, ἐπίσης, τό ἑλληνικό αἴτημα πλήρους ἐντάξεως τῆς χώρας στήν ΕΟΚ, μέ τήν προϋπόθεση ὅμως πώς παράλληλα μέ τήν ἐπίσημη πολιτική δήλωση ἀποδοχῆς τῆς ἑλληνικῆς αἰτήσεως, θά καθορισθοῦν καί τά ἀπαραίτητα στάδια πραγματοποιήσεως τῆς ἐντάξεως αὐτῆς.

Ἕνα θέμα στό ὁποῖο ἡ Γαλλία ἀποδίδει πρωταρχική σημασία εἶναι ἡ Μεσόγειος. Τό πρόσφατο ταξίδι τοῦ κ. Βαλερύ Ζισκάρ ντ' Ἐσταίν στήν Ἀλγερία, ἡ προσεχής ἐπίσκεψή του στό Μαρόκο, ἡ συνεχής προσπάθεια ἀναπτύξεως τῶν σχέσεων μέ ὅλες τίς Μεσογειακές χῶρες σκοπό ἔχουν νά ὑπογραμμίσουν πώς ἡ Γαλλία εἶναι Μεσογειακή δύναμη καί πώς, σάν τέτοια, πιστεύει ὅτι ἡ Μεσόγειος ἀρχίζει ἴσως νά εἶναι ἕνας νέος κόσμος πού ἐπιθυμεῖ τά προβλήματά του νά μή λύωνται πιά στήν Οὐάσιγκτων καί στήν

Μόσχα, πώς ὑπάρχουν κάθε μέρα καί μεγαλύτερες δυνατότητες ἰσοτίμου συνεργασίας ὅλων τῶν Μεσογειακῶν δυνάμεων εἴτε εἶναι εὐρωπαϊκές εἴτε ἀνήκουν στήν ἄλλη ὄχθη. Θά ἦταν σημαντικό γιά ὅλους — τονίζεται στό Παρίσι — νά καταστῆ σαφές ὅτι ἡ Γαλλία καί ἡ Ἑλλάδα ἀντιμετωπίζουν μέ τό ἴδιο πνεῦμα τά Μεσογειακά προβλήματα καί στήν Μ. Ἀνατολή καί ἀλλοῦ, γιατί αὐτό θά προωθοῦσε καί τό γενικό πνεῦμα τῆς Μεσογειακῆς συνεργασίας.

Βέβαια οἱ Γάλλοι δέν κρύβουν ὅτι ἡ σχετική ἀπογοήτευσή τους ἀπό τήν ἐξέλιξη τῆς Εὐρώπης παίζει κάποιο ρόλο στήν Μεσογειακή πολιτική τους πού εἶχε ἤδη πρίν λίγους μῆνες ἐκδηλωθῆ σάν θέληση παρουσίας καί στόν ἀμυντικό τομέα, μέ τήν μαζική ἐνίσχυση τῶν γαλλικῶν ναυτικῶν δυνάμεων πού ἐδρεύουν στήν Τουλῶνα.

Σχετικά μέ τήν ἐξέλιξη τῶν διμερῶν σχέσεων οἱ Γάλλοι ἐλπίζουν ὅτι ἡ ἐπίσκεψη τοῦ κ. Καραμανλῆ στό Παρίσι καί, σέ ἡμερομηνία πού ἀκόμα δέν ἔχει καθορισθῆ, ἡ ἐπίσκεψη τοῦ κ. Ζισκάρ ντ' Ἐσταίν στήν Ἑλλάδα, θά ἐπιτρέψουν τήν ἐκδήλωση μιᾶς πολιτικῆς θελήσεως γιά τήν ἀνάπτυξη τῆς οἰκονομικῆς συνεργασίας[162].

Ἡ ἐπίσκεψη τοῦ Ἕλληνα πρωθυπουργοῦ στή Γαλλία προσέλκυσε τό ἐνδιαφέρον τοῦ γαλλικοῦ καί τοῦ διεθνοῦς τύπου. Λίγο μετά τήν ὁλοκλήρωση τῶν ἑλληνογαλλικῶν συνομιλιῶν, ἡ «France-Soir» ἀναφέρθηκε στό ἐξαίρετο ἐπίπεδο τῶν ἑλληνογαλλικῶν σχέσεων καί ὑπογράμμισε τό μεγάλο κῦρος τοῦ Γάλλου προέδρου στήν Ἑλλάδα, τονίζοντας ὅτι ὁ Β. Ζισκάρ ντ' Ἐσταίν ἀποτελοῦσε γιά τούς Ἕλληνες καί τόν Κ. Καραμανλῆ προσωπικά τήν «ἐνσάρκωση τοῦ φιλελευθερισμοῦ»[163]. Ἡ «Le Monde» σημείωσε γιά τά ἀποτελέσματα τῶν συζητήσεων τά ἑξῆς:

Ἂν καί ὁ Κ. Καραμανλῆς δέν ἐπέτυχε, λόγῳ τῆς γεωπολιτικῆς σημασίας τῆς Τουρκίας, νά πείση τούς Γάλλους ἰθύνοντες νά υἱοθετήσουν πλήρως τίς ἑλληνικές θέσεις στό Κυπριακό καί στήν διένεξη τοῦ Αἰγαίου, ὡστόσο πέτυχε στό Παρίσι τό μέγιστο δυνατό τῶν ὅσων λογικά μποροῦσε νά περιμένη ἀπό τήν ἐκεῖ ἐπίσκεψή του: πλήρη ὑποστήριξη τῆς Γαλλίας στό θέμα τῆς ἐντάξεως τῆς Ἑλλάδος στήν Κοινή Ἀγορά, στό ζήτημα τῆς χορηγήσεως δανείου 480 ἑκατ. δολλαρίων στήν Ἑλλάδα ἀπό τήν Εὐρωπαϊκή Τράπεζα καθώς καί σημαντικές τραπεζικές πιστώσεις γαλλικῶν ἱδρυμάτων[164].

Οἱ βρετανικοί «Times», θεώρησαν κύριο στόχο τοῦ Κ. Καραμανλῆ τήν ἐξασφάλιση γαλλικῆς ὑποστηρίξεως στά θέματα τῆς Κύπρου καί τῆς ἐντάξεως τῆς Ἑλλάδος στήν ΕΟΚ, καί ἔγραψαν ὅτι στόν Ἕλληνα πρωθυπουργό ἐπιφυλάχθηκε στήν Ἀθήνα «ἐπιστροφή ἥρωος». Τήν ἐπιτυχία τῆς ἐπισκέψεως τοῦ Κ. Καραμανλῆ πρόβαλε καί ὁ γερμανικός τύπος. Μάλιστα, ἡ «Frankfurter Allgemeine» φάνηκε προβληματισμένη ἀπό τίς ὑποσχέσεις πού ἔλαβε ὁ Ἕλληνας πρωθυπουργός ἀπό τό Παρίσι, καί τόνισε ὅτι οἱ ὑπόλοιπες ὀκτώ χῶρες τῆς ΕΟΚ δέν θά ἐπιθυμοῦσαν νά ἐντείνουν τίς διαφορές ἀνάμεσα στήν ΕΟΚ καί τό ΝΑΤΟ. Τέλος, τήν ἐπίσκεψη τοῦ Ἕλληνα πρωθυπουργοῦ σχολίασε καί ἡ σοβιετική «Πράβδα», τονίζοντας ὅτι ἦταν ἡ πρώτη ἔξοδός του ἀπό τή χώρα, ἀπό τήν ἀποκατάσταση τῆς δημοκρατίας[165].

20 ΑΠΡΙΛΙΟΥ 1975

Μέ τήν εὐκαιρία τῆς θλιβερῆς ἐπετείου τοῦ πραξικοπήματος τῆς 21ης Ἀπριλίου, ὁ Κ. Καραμανλῆς κάμει τήν ἀκόλουθη δήλωση:

«Ἀπαισίας μνήμης ἡ 21η Ἀπριλίου 1967 γιά τήν Ἑλλάδα. Ἀλλά διδακτική. Διδάσκει ὅτι ἡ δημοκρατία ὑποκύπτει εὔκολα στά πλήγματα τῶν καραδοκούντων ἐχθρῶν της, ὅταν χαλαρώση τήν ἐπαγρύπνησή της ἤ ὅταν οἱ ἀνευθύνως δημαγωγοῦντες τήν ἐκτρέψουν σέ ἀναρχία.

»Διδάσκει ὅμως ἐπίσης ἡ 21η Ἀπριλίου ὅτι ὁ ἑλληνικός λαός στήν συντριπτική του πλειοψηφία εἶναι βαθειά καί ὑπεύθυνα δημοκρατικός. Δέν ἀπεχθάνεται ἁπλῶς τήν τυραννία, ἀλλά καί τήν μάχεται μέ ὅλους τούς τρόπους πού ἔχει στήν διάθεσή του. Μπορεῖ συχνά νά διαπράττη σφάλματα ἤ νά παρασύρεται. Οὐδέποτε ὅμως παρεσύρθη ἀπό τούς πραξικοπηματίας, ἀπέναντι τῶν ὁποίων στάθηκε καθ' ὅλη τήν ἑπταετία σταθερός καί ἄκαμπτος.

»Τελικά εἶναι ὁ λαός αὐτός πού ἐνίκησε τό καθεστώς τῆς 21ης Ἀπριλίου — ἕνα καθεστώς πού ὑπῆρξε ὄχι μόνο τυραννικό, ἀλλά καί φαῦλο· καί ὄχι μόνο φαῦλο, ἀλλά καί φαιδρό. Γιά νά κατοχυρωθῆ ὅμως καί ν' ἀξιοποιηθῆ αὐτή ἡ νίκη, πρέπει νά στερεωθοῦν καί νά διασφαλισθοῦν οἱ δημοκρατικοί θεσμοί. Πρέπει πρό παντός ν' ἀποφευχθῆ ἡ ἐπανάληψη τῶν ἰδίων σφαλμάτων, ἀφοῦ εἶναι ἱστορικά δεδομένο — ὅπως ἐτόνισα καί ἄλλοτε — ὅτι τά ἴδια αἴτια ὁδηγοῦν στά ἴδια ἀποτελέσματα.

»Καί ἡ εὐθύνη γιά τήν ἀποτροπή τοῦ κινδύνου αὐτοῦ δέν βαρύνει μόνο τήν πολιτική ἡγεσία καί τόν τύπον, ἀλλά ὅλους τούς Ἕλληνας».

20 ΑΠΡΙΛΙΟΥ 1975

Διεξάγονται, σέ ἑπτά ἐκλογικές περιφέρειες, ἐπαναληπτικές βουλευτικές ἐκλογές, στίς ὁποῖες συμμετέχουν περίπου 170.000 ψηφοφόροι. Τά ἀποτελέσματα δέν δείχνουν ὅτι συντελέστηκε κάποια μεταστροφή στό διάστημα πού διέρρευσε ἀπό τό Νοέμβριο τοῦ περασμένου ἔτους. Σέ δήλωσή του, ὁ ὑπουργός Ἐσωτερικῶν, Κ. Στεφανόπουλος, σημειώνει ὅτι οἱ ἐκλογεῖς ἀνανέωσαν τήν ἐμπιστοσύνη τους πρός τήν Κυβέρνηση.

21 ΑΠΡΙΛΙΟΥ 1975

Κατά τή διάρκεια διαδηλώσεως, μέ μεγάλη λαϊκή συμμετοχή, γιά τήν ἐπέτειο τοῦ ἀπριλιανοῦ πραξικοπήματος, ἐξτρεμιστικά στοιχεῖα τῆς Ἀριστερᾶς

συγκρούονται μέ τήν ἀστυνομία, ἐπιτίθενται στό κτίριο τῆς ἀμερικανικῆς Πρεσβείας καί προξενοῦν σοβαρές ζημιές. Κατά τά ἐπεισόδια τραυματίζονται 26 ἀστυνομικοί καί 28 πολῖτες, ἐνῶ 16 συλλαμβάνονται καί ἀφήνονται ἐλεύθεροι τό ἴδιο βράδυ. Ἡ ἀστυνομία θεωρεῖ ὅτι τά γεγονότα ἦταν προσχεδιασμένα ἀπό ἐξτρεμιστές· μάλιστα, ἀντίδραση στά ἔκτροπα ὑπῆρξε καί ἀπό ἄλλους διαδηλωτές, οἱ ὁποῖοι δέν συμφωνοῦσαν μέ δυναμικές ἐνέργειες μειοψηφιῶν.

Τήν ἐπομένη, συγκροτήθηκε στό Πολιτικό Γραφεῖο σύσκεψη, ὑπό τήν προεδρία τοῦ Κ. Καραμανλῆ καί μέ τή συμμετοχή τῶν ὑπουργῶν Ἐθνικῆς Ἀμύνης, Ἐσωτερικῶν, Δικαιοσύνης καί Δημοσίας Τάξεως, μετά τήν ὁποία ἐκδόθηκε κυβερνητική ἀνακοίνωση, πού, μεταξύ ἄλλων, ἀνέφερε:

«Πρέπει νά γίνη ἀντιληπτόν ἀπό ὅλους ὅτι ἔκτροπα, ὡς τά χθεσινά, εἶναι ἠθικῶς, πολιτικῶς καί ἐθνικῶς ἀπαράδεκτα καί ἀπό τήν ὠργανωμένην Πολιτείαν καί ἀπό τούς συνειδητούς πολίτας. Διότι:

»Πρῶτον, παρεμποδίζουν τήν ὁμαλήν ἐξέλιξιν τοῦ δημοσίου βίου καί ἐμφανίζουν τήν χώραν ἀναρχουμένην. Καί τοῦτο καθ' ἥν ἀκριβῶς στιγμήν εἶναι ἀνάγκη νά ἀποδυθῶμεν ὅλοι μαζί εἰς τήν θεμελίωσιν μιᾶς ὑγιοῦς δημοκρατίας καί τήν ἐξασφάλισιν ἀδιαταράκτου κοινωνικῆς προόδου.

»Δεύτερον, ὑπονομεύουν τήν ἐθνικήν προσπάθειαν εἰς τήν ἀντιμετώπισιν μεγάλων ἐξωτερικῶν προβλημάτων, ἡ ὁποία ἀπαιτεῖ καί σύμπνοιαν καί ψυχραιμίαν ἀλλά καί φρόνημα ὑψηλόν. Ἀσχημίαι καί ἐπιθέσεις ἐναντίον ξένων Πρεσβειῶν δέν ὑποβιβάζουν ἁπλῶς τό ἐπίπεδον τοῦ λαοῦ μας, ἀλλά καί ζημιώνουν ζωτικά ἐθνικά συμφέροντα. Εἰδικώτερον ἡ χθεσινή ἐπίθεσις ἀριστερῶν ἐξτρεμιστικῶν ὁμάδων κατά τῆς ἀμερικανικῆς Πρεσβείας εἶναι ὄχι μόνον βλαπτική, ἀλλά καί ἄδικος. Διότι ἐγένετο κατά τῆς Πρεσβείας μιᾶς μεγάλης χώρας, τῆς ὁποίας ὁ λαός, ὁ τύπος καί τό Κογκρέσον ἐπιδεικνύει τά καλύτερα δυνατά αἰσθήματα ἀπέναντι τῆς Ἑλλάδος.

»Τρίτον, αἱ ἀναρχικαί αὐταί ἐκδηλώσεις θέτουν ἐν κινδύνῳ τήν δημοκρατίαν, τήν ὁποίαν ἀπέκτησεν ὕστερα ἀπό τόσας περιπετείας ὁ τόπος — καί βεβαίως ὄχι μέ τούς ἀνυπάρκτους κατά τήν διάρκειαν τῆς δικτατορίας ἀγῶνας τῶν ἀναρχικῶν. Ἀργά ἤ γρήγορα, ἄν δέν ἐξουδετερωθοῦν εἰς τήν γένεσίν των αἱ ὀχλοκρατικαί μέθοδοι καί ἄν δέν ἀπομονωθοῦν αἱ μειοψηφίαι τῶν ταραξιῶν καί τῶν ἀνοήτων ἀπό τήν συμπαγῆ πλειοψηφίαν τῶν νομιμοφρόνων δημοκρατικῶν πολιτῶν, ἡ δημοκρατία ἠμπορεῖ νά τεθῆ καί πάλιν ὑπό δοκιμασίαν.

»Τέλος, αἱ ἀναρχικαί αὐταί ἐκδηλώσεις, μέ τό κλῖμα πού δημιουργοῦν ἐν συνδυασμῷ καί πρός τάς ἀκαίρους ἤ ὑποκινουμένας ἀπεργίας, ἀποτελοῦν ἀνασταλτικόν παράγοντα διά τήν οἰκονομικήν δραστηριότητα καί τήν πρόοδον τοῦ τόπου».

21 ΑΠΡΙΛΙΟΥ 1975

Ὁ ἀναπληρωτής ὑπουργός Συντονισμοῦ, Ι. Μπούτος, ὑπογράφει ἀποφάσεις γιά τήν κατανομή τῶν πιστώσεων γιά ἔργα τῶν Ὑπουργείων Βιομηχανίας, Παιδείας, Γεωργίας, Κοινωνικῆς Προνοίας καί Δημοσίων Ἔργων, ἀπό τό πρόγραμμα δημοσίων ἐπενδύσεων. Σύμφωνα μέ τό σχετικό εἰδησεογραφικό δελτίο, τά κονδύλια κατανέμονται ὡς ἑξῆς:

«Γιά τήν ἐκτέλεση ἔργων τοῦ τομέως βιομηχανίας, ἐνεργείας, βιοτεχνίας, ἁρμοδιότητος Ὑπουργείου Βιομηχανίας, χορηγουμένη συνολικά πίστωση 1.086 ἑκατ. δρχ., μέ ὅριο πληρωμῶν 1.050 ἑκατ. δρχ.

»Μεταλλεῖα - ὀρυχεῖα - ἁλυκές (μελέτες), πιστώσεις 127,5 ἑκατ., ὅριο πληρωμῶν 6 ἑκατ. δρχ.

»Νομαρχιακά ἔργα Ἀν. Μακεδονίας - Θράκης, πιστώσεις 425,3 ἑκατ., ὅριο πληρωμῶν 365 ἑκατ., κατανεμομένων ὡς ἑξῆς: Ν. Δράμας 80,7 ἑκατ., μέ ὅριο πληρωμῶν 60 ἑκατ., Ἔβρου 74,8, μέ ὅριο 68 ἑκατ., Καβάλας 73,5 - 62, Ξάνθης 77,4 - 70, Ροδόπης 58,7 - 53 καί Σερρῶν 60,2 - 52.

»Ἀνωτέρα ἐκπαίδευση, ἔργα ἁρμοδιότητος Ὑπουργείου Παιδείας, πιστώσεις 784 ἑκατ. μέ ὅριο πληρωμῶν 635 ἑκατ., κατανεμομένων ὡς ἑξῆς:

»Παιδαγωγικές Ἀκαδημίες 85,7, Ἀκαδημίες Σωματικῆς Ἀγωγῆς 10,5 ἑκατ., Σχολές Ὑπομηχανικῶν Ἀθηνῶν 19,6, Ἀνωτέρα Σχολή Ὑπομηχανικῶν Θεσσαλονίκης 15, ΚΑΤΕ 570 ἑκατ., Σιβιτανίδειος 40,5, ΣΕΛΕΤΕ 25,2 καί Ἐθνικά Γυμναστήρια 17,6 ἑκατ. δρχ.

»Γιά μελέτες ἐγγειοβελτιωτικῶν ἔργων, ἁρμοδιότητος Ὑπουργείου Δημοσίων Ἔργων, πιστώσεις 222,7 ἑκατ. μέ ὅριο πληρωμῶν 150 ἑκατ. Γιά μελέτες γεωργικοῦ προγράμματος ἁρμοδιότητος Ὑπουργείου Γεωργίας, πιστώσεις 37,8 μέ ὅριο πληρωμῶν 23. Γιά μελέτες κοινωνικῆς προνοίας, ἁρμοδιότητος Ὑπουργείου Κοινωνικῶν Ὑπηρεσιῶν πιστώσεις 30 ἑκατ., μέ ὅριο πληρωμῶν 24. Γιά δημόσια κτίρια, ἁρμοδιότητος Ὑπουργείου Δημοσίων Ἔργων, πιστώσεις 335 ἑκατ., πληρωμές 280 καί μελέτες δημοσίων κτιρίων, πιστώσεις 40 ἑκατ., πληρωμές 30. Τεχνική βοήθεια, ἁρμοδιότητος Ὑπουργείου Συντονισμοῦ, πιστώσεις 6,2 ἑκατ., πληρωμές 6 ἑκατ. δρχ.»[166].

24 ΑΠΡΙΛΙΟΥ 1975

Ἡ Συνέλευση τοῦ Συμβουλίου τῆς Εὐρώπης ἐγκρίνει ὁμόφωνα ἀπόφαση γιά τήν Κύπρο, μέ τήν ὁποία ὑποστηρίζεται ἡ διαδικασία τῶν ἐνδοκυπριακῶν συνομιλιῶν, γιά τήν ἐπίτευξη λύσεως πού θά διασφαλίζει τήν ἀνεξαρτησία, ἐνότητα καί ἐθνική κυριαρχία τῆς Δημοκρατίας τῆς Κύπρου. Ζητεῖ, ἀκόμη, ἀπό τά μέρη πού ἔχουν ἀναμιχθεῖ στό ζήτημα, νά ἀποφύγουν κάθε ἐνέργεια πού θά ἔβλαπτε τίς συνομιλίες. Ἡ τουρκική ἀντιπροσωπεία, ἐνώπιον τοῦ κινδύνου τῆς πλήρους ἀπομονώσεως, ἀναγκάστηκε νά προσυπογράψει τήν ἀπόφαση. Τῆς ἑλληνικῆς ἀντιπροσωπείας ἡγήθηκε ὁ ὑφυπουργός Ἐξωτερικῶν, Κ. Σταυρόπουλος.

24 ΑΠΡΙΛΙΟΥ 1975

Ὁ ὑπουργός Ἐξωτερικῶν, Δ. Μπίτσιος, συνοψίζει τά συμπεράσματα συναντήσεώς του μέ τόν Ἀμε-

ρικανό ὑφυπουργό Ἐξωτερικῶν, Α. Χάρτμαν, ὁ ὁποῖος εἶχε μόλις ἐπισκεφθεῖ τήν Ἄγκυρα:

«1. Κύριος Ντεμιρέλ, παρά ἐσωτερικάς πολιτικάς δυσχερείας ἃς ἀντιμετωπίζει, εἶναι ἀποφασισμένος προχωρήση εἰς ἐπίλυσιν ὡρισμένων θεμάτων ἐξωτερικῆς πολιτικῆς καί ἐν ἀνάγκη θέση κόμματα συνασπισμοῦ ἐνώπιον εὐθυνῶν των. Ἐξ ἄλλου, κ. Ἐτσεβίτ ἐδήλωσεν ὅτι θέλει παρακολουθήσει χειρισμούς Ντεμιρέλ ὡς "ἐποικοδομητικός παρατηρητής".

»2. Κύριος Τσαγλαγιαγκίλ ἀποδίδει σημασίαν εἰς συνομιλίας Βιέννης καί οὐδέν θά πράξη ὥστε αὐται νά ἀποτύχουν ἀπό τό πρῶτον αὐτῶν στάδιον. Θεωρεῖ ὅτι, ἐάν καταστῆ δυνατόν νά ὑπάρξη συντόμως μία ἑλληνοτουρκική συνάντησις, εἶναι δυνατόν αὕτη νά διευκολύνη τούς δύο ἐν Βιέννῃ συνομιλητάς, οἵτινες, ἐάν ἀφεθοῦν μόνοι, θά ἐδυσκολεύοντο νά καταλήξουν εἰς θετικόν ἀποτέλεσμα.

»3. Ὅταν κ. Χάρτμαν ἐπεδίωξε νά συζητήση ἐδαφικάς ρυθμίσεις, κ. Τσαγλαγιαγκίλ παρετήρησεν ὅτι αὐται θά εἶναι διαπραγματεύσιμοι ἀλλά δέν τοῦ ἦτο δυνατόν ν' ἀποκαλύψη εἰς Ἀμερικανούς τάς τουρκικάς προθέσεις. Τοῦτο διότι θά ἐφαίνετο ὡς προβαίνων εἰς παραχωρήσεις πρός ΗΠΑ καθ' ἣν στιγμήν ἔχει διακοπῆ στρατιωτική βοήθεια. Ἀνεγνώρισε πάντως ὅτι ὁ οἰκονομικός παράγων, δηλαδή ἡ ἀνάγκη νά διαθέτη τό ἑλληνικόν στοιχεῖον ἐπαρκεῖς πλουτοπαραγωγικούς πόρους θά πρέπη νά ἀποτελέση ἕνα τῶν παραγόντων τῆς λύσεως.

»Κύριος Χάρτμαν ἀπεκόμισε σαφῆ τήν ἐντύπωσιν ὅτι ἐάν διακοπή βοηθείας ὑπό Κογκρέσου συνεχισθῆ, Τοῦρκοι θέλουν λάβει ἀντίμετρα εἰς τομέα ἀμερικανικῶν βάσεων. Ἀπέδωσε δέ εἰς παράγοντα βοηθείας ἀπώλειαν ἀμερικανικῆς ἐπιρροῆς ἐπί Τούρκων ἥτις δέν τοῦ ἐπέτρεψεν ἀποκομίση συγκεκριμένα στοιχεῖα περί τρόπου καθ' ὃν Ἄγκυρα ἀντιμετωπίζει λύσιν Κυπριακοῦ. Πάντως θεωρεῖ ὡς θετικόν στοιχεῖον διαβεβαίωσιν κ. Τσαγλαγιαγκίλ ὅτι δοθοῦν εἰς κ. Ντενκτάς ὁδηγίαι ὥστε μή θέση εἰς Βιέννην ἐκ προοιμίου θέμα διζωνικῆς λύσεως, ὥστε ὑπάρξη χρόνος διά λεπτομερεῖς διαπραγματεύσεις καί σταδιακήν πρόοδον»[167].

26 ΑΠΡΙΛΙΟΥ 1975

Ὁ Κ. Καραμανλῆς ἔχει σύντομη συνάντηση καί συνομιλία, στό ἀεροδρόμιο τοῦ Ἑλληνικοῦ, μέ τόν πρόεδρο τῆς Κυπριακῆς Δημοκρατίας, Ἀρχιεπίσκοπο Μακάριο, ὁ ὁποῖος βρίσκεται καθ' ὁδόν πρός τήν Τζαμάικα, γιά νά συμμετάσχει στή Διάσκεψη τῆς Κοινοπολιτείας. Τόν Ἀρχιεπίσκοπο συνοδεύουν ὁ πρόεδρος τῆς Βουλῆς, Γ. Κληρίδης, ὁ ὑπουργός Ἐξωτερικῶν, Ι. Χριστοφίδης καί ὁ πρεσβευτής τῆς Κύπρου στήν Ἀθήνα, Ν. Κρανιδιώτης.

Στή συνάντηση διαπιστώθηκε ἀπόλυτη ὁμοφωνία μεταξύ τῶν δύο Κυβερνήσεων στό χειρισμό τοῦ Κυπριακοῦ. Ἀμέσως μετά, ὁ Κ. Καραμανλῆς ἔκαμε τήν ἀκόλουθη δήλωση:

«Ἐπιθυμῶ νά ἐκφράσω τήν χαρά μου, γιατί εἶχα τήν εὐκαιρία νά ὑποδεχθῶ τόν Ἀρχιεπίσκοπο. Ἀλλά καί τήν ἱκανοποίησή μου, γιατί κατά τήν διάρκεια τῆς βραχείας συνομιλίας μας, ἐδόθη ἡ εὐκαιρία νά διαπιστώσουμε ὅτι οἱ γενικές γραμμές πορείας τίς ὁποῖες καθορίσαμε παραμένουν οἱ ἴδιες».

Κατά τή Διάσκεψη τῶν Κρατῶν τῆς Κοινοπολιτείας, στή Τζαμάικα στίς ἀρχές Μαΐου, ἐλήφθη ἀπόφαση γιά τό Κυπριακό, στήν ὁποία ἐκφραζόταν ἡ ἀλληλεγγύη τῆς Διασκέψεως πρός τήν κυπριακή Κυβέρνηση, ὑποστήριξη πρός τίς ἀποφάσεις τῶν Ἡνωμένων Ἐθνῶν καί ἀνακοινωνόταν ἡ ἀπόφαση τῶν χωρῶν-μελῶν νά παράσχουν βοήθεια γιά ἐπίτευξη πολιτικοῦ διακανονισμοῦ, βασισμένου στίς ἀρχές τῆς ἀνεξαρτησίας, κυριαρχίας, ἐδαφικῆς ἀκεραιότητας καί ἀδέσμευτου χαρακτῆρα τῆς Κύπρου. Ἀκόμη, διατυπωνόταν πρόσκληση γιά ταχεῖα ἀποχώρηση τῶν κατοχικῶν στρατευμάτων, καθώς καί γιά τή λήψη μέτρων πού θά διασφαλίσουν τήν ἐπιστροφή ὅλων τῶν προσφύγων στίς ἑστίες τους· τέλος, συστάθηκε ἐπιτροπή, ἐπιφορτισμένη μέ τήν παρακολούθηση τῶν ἐξελίξεων στήν Κύπρο καί τήν παροχή βοήθειας γιά τήν ἐφαρμογή τῶν ἀποφάσεων τοῦ ΟΗΕ. Ἡ ἀπόφαση τῆς Τζαμάικα χαιρετίστηκε στήν Κύπρο καί τήν Ἑλλάδα ὡς ἐπιτυχία τοῦ Ἀρχιεπισκόπου Μακαρίου[168].

28 ΑΠΡΙΛΙΟΥ 1975

Ἐπαναλαμβάνονται στή Βιέννη, ὑπό τήν προεδρία τοῦ γενικοῦ γραμματέα τοῦ ΟΗΕ, Κ. Βαλντχάιμ, οἱ διακοινοτικές συνομιλίες μεταξύ Γ. Κληρίδη καί Ρ. Ντενκτάς.

Τό νέο στάδιο τῶν διακοινοτικῶν διήρκεσε ἀπό τίς 28 Ἀπριλίου ὡς τίς 3 Μαΐου, ἀλλά δέν ἀπέδωσε τίποτε τό θετικό, καθώς ὁ Ρ. Ντενκτάς δέν ἦταν διατεθειμένος νά κάμει συγκεκριμένες προτάσεις καί νά συμβάλει ἔτσι στίς προσπάθειες γιά ἐπίλυση τοῦ προβλήματος. Ἡ στάση αὐτή ἐντασσόταν στό πλαίσιο τῆς παρελκυστικῆς τακτικῆς τῆς τουρκικῆς πλευρᾶς, πού ἀποσκοποῦσε νά κάμει νέα βήματα γιά τήν παγιοποίηση τῶν τετελεσμένων, καθώς καί νά ὑποβαθμίσει τίς διαπραγματεύσεις ὑπό τήν αἰγίδα τοῦ Κ. Βαλντχάιμ. Ὡστόσο, ὁ Τουρκοκύπριος διαπραγματευτής ἀνέλαβε τή δέσμευση νά παρουσιάσει, κατά τόν ἐπόμενο κύκλο τῶν συνομιλιῶν, στίς ἀρχές Ἰουνίου, τίς θέσεις του γιά τίς διάφορες πτυχές τοῦ Κυπριακοῦ.

8 ΜΑΪΟΥ 1975

Ὁ Κ. Καραμανλῆς συναντᾶται, στό Πολιτικό Γραφεῖο, μέ τόν πρόεδρο τῆς Κυπριακῆς Δημοκρατίας, Ἀρχιεπίσκοπο Μακάριο, ὁ ὁποῖος ἐπιστρέφει στή Λευκωσία ἀπό τήν Τζαμάικα, ὅπου ἔλαβε μέρος στή Διάσκεψη τῆς Κοινοπολιτείας. Στή σύσκεψη

παρίστανται, ἀπό ἑλλαδικῆς πλευρᾶς, οἱ ὑπουργοί Ἐξωτερικῶν, Δ. Μπίτσιος καί Προεδρίας Κυβερνήσεως, Γ. Ράλλης, ἐνῶ, ἀπό κυπριακῆς, ὁ πρόεδρος τῆς Βουλῆς, Γ. Κληρίδης καί ὁ ὑπουργός Ἐξωτερικῶν, Ι. Χριστοφίδης. Ἔγινε ἀνασκόπηση τῆς ἐξελίξεως τῶν συνομιλιῶν τῆς Βιέννης, ἀλλά καί τῆς Διασκέψεως της Κοινοπολιτείας. Συμφωνήθηκε ὅτι ἡ ἑλληνική πλευρά ἔπρεπε νά ἀναμείνει τήν ὑποβολή τῶν τουρκοκυπριακῶν προτάσεων, στό νέο γύρο τῶν διακοινοτικῶν, τόν Ἰούνιο.

Μετά τή σύσκεψη ὁ Κ. Καραμανλῆς ἔκαμε τήν ἀκόλουθη δήλωση:

«Ἐπιθυμῶ νά ἐκφράσω τήν ἱκανοποίησίν μου διότι εἶχα τήν εὐκαιρίαν νά ὑποδεχθῶ τόν Μακαριώτατον καί νά ἀνταλλάξουμε καί πάλιν σκέψεις ἐπί τοῦ Κυπριακοῦ. Ἡ διαπίστωσις ἀπό τήν ἀνταλλαγήν τῶν ἀπόψεών μας εἶναι ὅτι αἱ δύο Κυβερνήσεις εἶναι ἀπολύτως εὐθυγραμμισμέναι τόσον ὅσον ἀφορᾶ τάς θέσεις ἐπί τοῦ Κυπριακοῦ, ὅσον καί διά τόν περαιτέρω χειρισμόν του».

10 ΜΑΪΟΥ 1975

Ὁ Κ. Καραμανλῆς ἐκφωνεῖ τήν ἀκόλουθη ὁμιλία πρός τό νέο διοικητικό συμβούλιο τῆς ΠΑΣΕΓΕΣ:

«Ἐπιθυμῶ κατ' ἀρχήν νά σᾶς συγχαρῶ διά τήν ἐκλογήν. Εἶμαι βέβαιος ὅτι θά δικαιώσετε τάς προσδοκίας τόσον τοῦ ἀγροτικοῦ κόσμου, ὅσον καί τῆς Κυβερνήσεως, ἡ ὁποία σᾶς δηλῶ εἶναι πρόθυμος πάντοτε νά συνεργάζεται μαζί σας στενά γιά τήν ἀντιμετώπιση τῶν προβλήματων πού ἀφοροῦν τόν ἀγροτικόν τομέα. Τό ἐνδιαφέρον μου γιά τήν ἀγροτική τάξη εἶναι ζωηρό καί εἰλικρινές. Εἶναι εἰλικρινές, διότι ἐμπνέεται ἀπό δύο κίνητρα: τό ἕνα εἶναι συναισθηματικό· τό ἄλλο εἶναι ἐθνικό. Καί τό μέν συναισθηματικό ὀφείλεται εἰς τό γεγονός ὅτι προέρχομαι ἀπό τάς τάξεις σας καί γνωρίζω τούς καϋμούς τοῦ ἀγροτικοῦ κόσμου. Τό ἐθνικό ὀφείλεται εἰς τό γεγονός ὅτι πιστεύω βαθύτατα ὅτι ἡ ὑγεία ἡ κοινωνική καί οἰκονομική τοῦ ἔθνους ἐξαρτᾶται ἀπό τήν εὐρωστία τῆς ἀγροτικῆς τάξεως. Τό ἐνδιαφέρον αὐτό τῆς Κυβερνήσεώς μου ἐξεδηλώθη ἤδη ἐμπράκτως πρός τήν ἀγροτική τάξη. Παρά τάς δυσχερείας τάς ὁποίας ἀντιμετωπίζει ἡ χώρα, ἔκαμα τό "μάξιμουμ" τῶν προσπαθειῶν, γιά νά διαθέσω τά μέσα ἐκεῖνα τά ὁποῖα ἐκρίνοντο ἀπαραίτητα πρός ἱκανοποίησιν τῶν αἰτημάτων τῆς ἀγροτικῆς τάξεως. Ὅπως θά γνωρίζετε, ἰδίως ἐσεῖς κ. πρόεδρε καί ὁ κ. Ἀφεντάκης, ὑπολογίζεται ὅτι ἐφέτος αἱ πάσης φύσεως ἐπιδοτήσεις πρός τήν γεωργία θά ὑπερβοῦν τά ἐνδεκάμισυ μέ δώδεκα δισεκατομμύρια δραχμές. Ἴσως τό ποσόν νά μήν ἐθεωρεῖτο μεγάλο, ἐάν ἡ οἰκονομία τῆς χώρας διήνυε μίαν φάσιν ἀνθίσεως· ἀλλά, ὅπως γνωρίζετε, ἡ χώρα διέρχεται δύσκολες περιστάσεις καί πολλές δυσκολίες ἀνακύπτουν στόν οἰκονομικό τομέα. Βέβαια τά μέτρα αὐτά τά ὁποῖα ἐλάβαμε καί λαμβάνομε, δέν ἱκανοποιοῦν πλήρως τάς ἀνάγκας τοῦ ἀγροτικοῦ κόσμου, ἀποτελοῦν ὅμως ἔνδειξιν τῆς ἀποφάσεως τῆς Κυβερνήσεως μου νά χρησιμοποιήση καί νά ἐξαντλήση ὅλες τίς δυνατότητες, γιά νά βοηθήση καί νά προστατεύση τόν ἀγροτικό κόσμο.

»Ὅπως γνωρίζετε, εἰς μίαν ὁμιλίαν τήν ὁποίαν ἔκαμα εἰς τήν Λάρισα καί στήν ὁποία ἐξέθεσα τίς ἀπόψεις μου καί τήν πολιτική τῆς Κυβερνήσεώς μου ἐπί τοῦ ἀγροτικοῦ τομέως προσδιώρισα, ἤ μᾶλλον ἔδωσα τήν εἰκόνα τῆς ζωῆς τοῦ ἀγρότου διά τό μέλλον, ὅπως ἐγώ τήν φαντάζομαι καί ὅπως τήν ἐπιθυμῶ. Καί ἔχω τήν ἐλπίδα ὅτι ἐάν ὁ τόπος μας ξεπεράση τάς δυσκολίας τοῦ παρόντος, αὐτά τά ὁποῖα ὁραματίζομαι γιά τήν ἀγροτική τάξη δέν θά περάση πολύς καιρός καί θά γίνουν πραγματικότης. Τό πρῶτο βῆμα πρός τήν πραγματοποίηση αὐτοῦ τοῦ ὁραματισμοῦ θά εἶναι ἡ ἔνταξίς μας, ἡ ὀργανική μας ἔνταξις, εἰς τήν Κοινήν Ἀγοράν, τήν ὁποίαν, ὅπως γνωρίζετε, τήν ἐπιδιώκω μέ ἐμμονήν καί μπορῶ νά σᾶς πῶ ὅτι διατηρῶ τήν βάσιμο ἐλπίδα ὅτι συντόμως θά πραγματοποιηθῆ. Καί αὐτήν τήν ἐπιδιώκω διά δύο λόγους: Ὁ ἕνας εἶναι ἐθνικός. Καί ἐξήγησα κάποτε γιατί πιστεύω ὅτι θά ἀλλάξη ἡ μοῖρα τοῦ τόπου μας, ἐάν ἑνωθῆ ἡ Εὐρώπη καί ἡ Ἑλλάς ἀποτελέση ὀργανικόν τμῆμα τῆς Ἡνωμένης Εὐρώπης. Ὁ ἄλλος εἶναι κοινωνικός καί οἰκονομικός. Διότι πιστεύω ὅτι ἐντασσόμενοι ὀργανικά στήν Κοινή Ἀγορά, θά ἔχουμε κυρίως πλεονεκτήματα τά ὁποῖα θά εὐεργετήσουν τήν ἀγροτική τάξη. Ὅπως γνωρίζετε, τό ταμεῖο τῆς Κοινῆς Ἀγορᾶς διαθέτει κάθε χρόνο περίπου πέντε δισεκατομμύρια δολλάρια γιά νά ἐπιδοτῆ τήν παραγωγή τῶν χωρῶν αἱ ὁποῖαι μετέχουν αὐτῆς. Ἐάν γίνουμε ὀργανικόν μέλος τῆς Κοινότητος, τῶν εὐεργετημάτων αὐτῶν θά ἀπολαύση καί ὁ λαός τῆς Ἑλλάδος. Ἤδη ἐζήτησα 470 ἑκατομμύρια δολλάρια μέ τόν εἰδικόν σκοπόν νά διατεθοῦν γιά τήν ἀναδιάρθρωσιν τῆς ἑλληνικῆς γεωργίας. Καί αὐτά τά ζητῶ — καί ἐλπίζω νά τά πάρω πρό τῆς ἐντάξεως τῆς Ἑλλάδος στήν Κοινή Ἀγορά — εἰς τρόπον ὥστε, κατά τό διάστημα πού θά μεσολαβήση, νά εἶναι δυνατόν διά τῶν χρημάτων αὐτῶν καί ἐκείνων πού θά διαθέσωμεν ἀπό ἐθνικούς πόρους, νά βελτιώσωμεν διαρθρωτικῶς τήν ἑλληνικήν γεωργίαν.

»Δι' ὅσων σᾶς εἶπα, ἠθέλησα νά σᾶς πείσω ὅτι ἡ Κυβέρνησίς μου εἰλικρινῶς ἐνδιαφέρεται διά τήν βελτίωσιν τῶν ὅρων ζωῆς τῆς ἀγροτικῆς τάξεως. Εἶναι φυσικόν βέβαια νά ἀναμένη καί ἀπό σᾶς, ὅπως ἀναμένει ἀπό ὅλας τάς τάξεις τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ, κατανόησιν καί συμπαράστασιν, γιά νά φέρη εἰς πέρας τό δύσκολον ἔργον τό ὁποῖον ἀνέλαβε. Καί εἶναι — πρέπει νά βεβαιωθῆτε — πολύ δυσκολώτερον ἀπ'

ὅ,τι φαντάζεσθε. Τά προβλήματα, τά κρίσιμα προβλήματα τά ὁποῖα ἀντιμετωπίζει ἡ χώρα, νομίζω ὅτι τά γνωρίζετε, ἀλλά δέν θεωρῶ περιττόν νά ἐπιστήσω ἐπ' αὐτῶν τήν προσοχήν σας.

»Πρῶτον, πρέπει νά θεμελιώσωμεν κατά τρόπον ἀσφαλῆ τήν δημοκρατίαν τήν ὁποίαν ἀποκατεστήσαμε. Γιά νά τήν θεμελιώσωμε, ἐπιβάλλεται νά ἔχωμεν ὅλοι μας, πολιτικός κόσμος, τύπος, λαός, ἀνάλογον συμπεριφοράν. Διότι, ἐάν ἀρχίσωμεν νά κάνωμε ἐκεῖνο τό ὁποῖο ἔδωσε τό πρόσχημα εἰς τούς δικτάτορας νά καταργήσουν τάς ἐλευθερίας μας, ἀσφαλῶς ἡ δημοκρατία — ἄς ἔχη ἐπαναφερθῆ — θά εἶναι ἀμφίβολον ἐάν θά θεμελιωθῆ.

»Δεύτερον πρόβλημα εἶναι τό ἐθνικόν. Γνωρίζετε εἰς ποίαν κατάστασιν εὑρίσκονται οἱ σχέσεις μας μέ τήν Τουρκίαν. Καί γνωρίζετε τό δρᾶμα τῆς Κύπρου. Ἡ ἀντιμετώπισις αὐτοῦ τοῦ κινδύνου, τοῦ ἐξωτερικοῦ, ἐπιβάλλει ἐθνικήν ἑνότητα, ἀρραγῆ ἐθνικήν ἑνότητα. Πέραν αὐτοῦ ὅμως ἐπιβάλλει καί θυσίας, θυσίας οἰκονομικῆς φύσεως. Εἶμαι ὑποχρεωμένος, ἐν ὄψει αὐτῶν τῶν κινδύνων, νά διαθέσω μεγάλα ποσά ἀπό τόν ἐθνικόν πλοῦτον, γιά νά ἐξοπλίσω τόν τόπον καί νά τόν καταστήσω ἱκανόν νά ἀμύνεται ἐναντίον οἱασδήποτε εἰσβολῆς.

»Τρίτον, εἶναι τό οἰκονομικόν πρόβλημα, τό ὁποῖον εἶναι ὀξύ διά δύο λόγους: Πρῶτον, διότι παρέλαβα μίαν οἰκονομίαν ἡ ὁποία λόγῳ τῆς ἀσυναρτήτου πολιτικῆς τῶν προκατόχων μου παρουσιάζει συμπτώματα νοσηρότητος καί πέραν τοῦ γεγονότος ὅτι ἐκληρονόμησα μίαν οἰκονομίαν εἰς κακήν κατάστασιν, εἶμαι ὑποχρεωμένος, ἐπαναλαμβάνω, νά διαθέτω μεγάλα ποσά διά νά ἐξοπλίσω τόν τόπον καί νά τόν παρασκευάσω ἀμυντικῶς. Συνεπῶς, πέραν τῶν προβλημάτων τά ὁποῖα ἔχει κάθε χώρα, τῶν καθημερινῶν προβλημάτων τά ὁποῖα δημιουργεῖ ἡ τρέχουσα ζωή, ἔχουμε καί τήν κληρονομία τοῦ παρελθόντος, ἔχουμε καί ἐθνικά προβλήματα, τά ὁποῖα, προστιθέμενα εἰς τά ἐπί μέρους προβλήματα, καθιστοῦν, ὅπως εἶπα καί προηγουμένως, πολύ δυσχερές τό ἔργον τό ὁποῖον ἀνέλαβε ἡ Κυβέρνησίς μου.

»Εἰς τάς δυσχερείας αὐτάς τῶν τελευταίων καιρῶν προστίθενται καί μερικές ἐκδηλώσεις, ἄς τίς πῶ ἀταξίες κοινωνικές. Ἄπειρα αἰτήματα, πορεῖες πιεστικές πρός τήν Κυβέρνησιν, διαδηλώσεις ὀχλοκρατικές μέ ἐλατήρια πολιτικά δημιουργοῦν, ἤ μᾶλλον ἀρχίζουν νά δημιουργοῦν ἕνα κλῖμα τό ὁποῖον δέν προσφέρεται διά τήν ἀντιμετώπισιν τῶν προβλημάτων τά ὁποῖα ἐμνημόνευσα. Εὐτυχῶς αὐτές οἱ ἀταξίες γίνονται ἀπό μικρές μειοψηφίες, ἀλλά καλά ὀργανωμένες καί δυναμικές. Καθῆκον πάσης τάξεως κοινωνικῆς, καί σαφῶς καί τῆς ἀγροτικῆς τάξεως, εἶναι νά ἀπομονώση αὐτούς τούς ἐξτρεμιστάς, εἰς τρόπον ὥστε νά μήν ἐπωμίζεται τάς εὐθύνας. Οἱαδήποτε ἐνέργεια ἡ ὁποία αὐτήν τήν στιγμήν θά διασποῦσε τήν ἐθνικήν ἑνότητα καί θά διετάρασσε τήν κοινωνικήν συνοχήν, θά μποροῦσε νά θεωρηθῆ ἔγκλημα κατά τοῦ τόπου. Καί ἄν μέν ἡ κρίσιμος αὐτή φάσις τῆς ἐθνικῆς μας ζωῆς ἐπρόκειτο νά εἶναι μακρά, θά μποροῦσε οἱοσδήποτε ἀπό σᾶς νά μοῦ πῆ: Κύριε Καραμανλῆ, ἐκτιμοῦμεν αὐτά πού λές, ἀλλά δέν μποροῦμε νά ἔχωμεν ὑπομονήν. Ἀλλά ἔχω τήν βεβαιότητα ὅτι, ἄν ἀκολουθήση ὁ ἑλληνικός λαός τάς συμβουλάς μου καί τήν γραμμήν τήν ὁποίαν ἐχάραξα, πολύ συντόμως θά τεθῆ τέρμα εἰς αὐτήν τήν κρίσιμον φάσιν τῆς ἐθνικῆς μας ζωῆς καί θά μποῦμε εἰς τόν δρόμον μιᾶς ταχείας ἀνόδου οἰκονομικῆς, κοινωνικῆς καί ἐθνικῆς. Πιστεύω βαθύτατα ὅτι ἕνας λαός ἡνωμένος καί ἀποφασισμένος νά ζήση ἐλεύθερος καί νά προοδεύση, ἠμπορεῖ νά πραγματοποιήση θαύματα. Οἱ στιγμές οἱ σημερινές καλοῦν τόν ἑλληνικόν λαόν, καί ἰδιαιτέρως τούς ἀγρότες, νά ἀποδείξουν ὅτι εἶναι ἱκανοί νά πραγματοποιήσουν θαύματα. Σᾶς εὐχαριστῶ, σᾶς συγχαίρω καί πάλιν, καί σᾶς παρέχω τήν διαβεβαίωσιν ὅτι εἶμαι πάντα εἰς τήν διάθεσίν σας νά συνεργάζωμαι στενά δι' ὅλα τά θέματα τά ὁποῖα ἀφοροῦν τήν τάξιν σας».

13 ΜΑΪΟΥ 1975

Ὁ Κ. Καραμανλῆς παραχωρεῖ συνέντευξη στήν ἀνταποκρίτρια τοῦ Γερμανικοῦ Πρακτορείου Εἰδήσεων, Ου. Ντίπκεν, τά κύρια σημεῖα τῆς ὁποίας δημοσιεύονται στήν ἐφημερίδα «Die Welt». Τό πλῆρες κείμενο τῆς συνεντεύξεως ἔχει ὡς ἑξῆς:

«Ἐρ.: Θεωρεῖτε, κύριε πρόεδρε, ἱκανοποιητικόν τό σημερινόν ἐπίπεδον τῶν ἑλληνογερμανικῶν σχέσεων; Ἀνταπεκρίθη κατά τήν γνώμην σας ἡ Δυτική Γερμανία εἰς τάς προσδοκίας πού ἐστήριξαν οἱ Ἕλληνες εἰς αὐτήν, κυρίως λόγῳ τῆς δυσμενοῦς τοποθετήσεώς της ἔναντι τῆς δικτατορίας; Ποῖοι οἱ στόχοι σας καί τί προσδοκᾶτε ἀπό τό ταξίδι σας εἰς τήν Βόννην;

»Ἀπ.: *Οἱ ἑλληνογερμανικές σχέσεις δέν εἶναι ἁπλῶς ἱκανοποιητικές· εἶναι πραγματικῶς φιλικές. Αὐτό βέβαια δέν σημαίνει ὅτι δέν ὑπάρχουν καί ἄλλα περιθώρια γιά μία στενώτερη καί ἀποδοτικώτερη συνεργασία τῶν δύο χωρῶν. Ὁ ἑλληνικός λαός ἔχει ἐκτιμήσει τήν στάση πού ἐτήρησε ἡ Δυτική Γερμανία ἔναντι τῆς δικτατορίας. Καί φυσικά τώρα πού ἀποκατεστάθη ἡ δημοκρατία, ἔχει ηὐξημένες προσδοκίες. Κατά τήν ἐπταετία ἄκουγε συχνά ἀπό τούς γερμανικούς ραδιοσταθμούς ὅτι ἡ Εὐρώπη θά συμπαρασταθῆ στήν δημοκρατική Ἑλλάδα, γιά νά καλύψη τήν ὀπισθοδρόμηση πού τῆς προκάλεσε ἡ τυραννία καί νά ἐπουλώση τίς πληγές της. Τό ταξίδι μου στήν Βόννη ἐντάσσεται στήν προσπάθεια στήν ὁποία ἀποδύεται ἡ δημοκρατική Ἑλλάς ν' ἀνακτήση — καί ὅσο εἶναι δυνατόν νά ἐνισχύση μέ τήν βοήθεια τῶν φίλων της — τήν θέση πού τῆς ἀνήκει στήν διεθνῆ κοινωνία καί εἰδικώτερα στήν Εὐρώπη. Ἡ Δυτική Γερμανία εἶναι ἀποφασιστικός παράγων στήν λειτουργία καί τήν ἀνάπτυξη τῶν εὐρωπαϊκῶν ὀργανισμῶν καί θεσμῶν. Ἀποτελεῖ ἐπίσης θεμελιώδη προϋπό-*

θεση γιά τήν πραγματοποίηση τῆς ἰδέας τῆς Ἡνωμένης Εὐρώπης. Ἄμεση ἐπιδίωξη τῆς Ἑλλάδος εἶναι νά ἐνταχθῆ τό ταχύτερον δυνατόν καί μέ τούς δικαιότερους ὅρους στήν Εὐρωπαϊκή Οἰκονομική Κοινότητα· ὑψηλότερη δέ φιλοδοξία της εἶναι νά συμβάλη κατά τό μέτρο τῶν δυνάμεών της, στήν πολιτική ἕνωση τῆς Εὐρώπης.

»Ἐρ.: Ἡ χορήγησις στρατιωτικῆς βοηθείας ἐκ μέρους τῆς Δυτικῆς Γερμανίας πρός τήν Τουρκίαν, εἰς περίοδον ὀξείας ἑλληνοτουρκικῆς ἐντάσεως, δυνατόν νά ἐπηρεάση δυσμενῶς τήν ἐξέλιξιν τῶν ἑλληνογερμανικῶν σχέσεων;

»Ἀπ.: *Ὅπως ἀρνεῖται νά τῆς ὑπαγορεύουν ἄλλες χῶρες τήν ἰδικήν της πολιτική, κατά τόν ἴδιο τρόπο ἡ ἑλληνική Κυβέρνησις δέν θέλει νά πράττη ἤ νά λέγη ὁ,τιδήποτε πού θά μποροῦσε νά θεωρηθῆ ὅτι τείνει νά ἐπηρεάση, ἔστω καί ἐμμέσως, τήν ἐξωτερική πολιτική τῶν ἄλλων Κρατῶν. Ἄν τό συγκεκριμένο θέμα πού θίγει ἡ ἐρώτηση, μπορεῖ νά προκαλέση κάποια πτώση στήν θερμοκρασία τῶν αἰσθημάτων τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ ἀπέναντι τοῦ γερμανικοῦ, αὐτό δέν εἶναι δύσκολο νά τό ἐκτιμήση ἡ γερμανική Κυβέρνηση. Μόνον ὅμως σ' αὐτήν ἀνήκει νά σταθμίση τήν σημασία πού θά εἶχε αὐτό τό ἐνδεχόμενο καί νά καταλήξη, λαμβάνοντας ὑπ' ὄψιν καί πολλά ἄλλα στοιχεῖα, στίς ἀποφάσεις της.*

»Ἐρ.: Ἡ ἀποδέσμευσις τῆς Ἑλλάδος ἀπό τό στρατιωτικόν σκέλος τοῦ ΝΑΤΟ καί ἡ ἀναθεώρησις τῶν συμφωνιῶν διά τό καθεστώς τῶν ἀμερικανικῶν βάσεων προεκάλεσαν ὡρισμένας ἀνησυχίας ὅσον ἀφορᾶ τό γενικώτερον πρόβλημα τῆς ἀμυντικῆς ἱκανότητος τῆς Δύσεως. Πῶς βλέπει καί πῶς ἀντιμετωπίζει ἡ Ἑλλάς τάς ἀνησυχίας αὐτάς;

»Ἀπ.: *Ἡ Ἑλλάς παραμένει στό πολιτικό σκέλος τοῦ ΝΑΤΟ καί πρεσβεύει τίς ἰδεολογικές ἀρχές τῆς συμμαχίας αὐτῆς. Κατά τό μέτρο συνεπῶς πού δικαιολογοῦνται ἀνησυχίες γιά τήν ἀμυντική ἱκανότητα τῆς Δύσεως, τίς συμμερίζεται καί ἡ Ἑλλάς. Ἐπί πλέον ὅμως φοβᾶται ὅτι οἱ ἀνησυχίες αὐτές δέν ἀπασχολοῦν, ὅσο θά ἔπρεπε σοβαρά, ὡρισμένα μέλη τοῦ ΝΑΤΟ. Διότι τότε θά ἀντιδροῦσαν διαφορετικά, ὅταν ἡ Ἑλλάς ἐξηναγκάσθη — ἀκριβῶς λόγῳ τῆς ἀπαθείας τοῦ ΝΑΤΟ — ν' ἀποχωρήση ἀπό τό στρατιωτικό σκέλος του, πού ἀπεδεικνύετο ἀνίκανο νά τήν προστατεύση ὅπως ἔπρεπε, ἔναντι τῆς ἐπιθετικότητος ἑνός Κράτους - μέλους τοῦ ΝΑΤΟ.*

»Ἐρ.: Θεωρεῖτε πιθανή τήν ἀποκατάστασιν τῆς στρατιωτικῆς συνεργασίας τῆς Ἑλλάδος μέ τό ΝΑΤΟ εἰς τό ἐγγύς μέλλον καί ὑπό ποίας προϋποθέσεις;

»Ἀπ.: *Ὅταν τόν Αὔγουστο τοῦ 1974 ἡ Ἑλλάς ἀπεχώρησε ἀπό τό στρατιωτικό σκέλος τοῦ ΝΑΤΟ, δέν διετύπωσε ὅρους ὑπό τούς ὁποίους θά ἦταν δυνατόν νά ἐπιστρέψη. Καί τοῦτο γιατί ἡ πράξη της δέν ἦταν ἕνας βραχυπρόθεσμος χειρισμός, πολλῷ μᾶλλον δέν εἶχε χαρακτῆρα ἐκβιαστικόν. Ἀποτελοῦσε τήν διαπίστωσιν μιᾶς θλιβερᾶς πραγματικότητος, ὅπως ἐξήγησα καί προηγουμένως. Μόνον ἄν αὐτή ἡ θλιβερή καί — προσθέτω — ἐπικίνδυνη πραγματικότης ἀρθῆ κατά τρόπον οὐσιαστικόν — μόνον δηλαδή ἄν τό ΝΑΤΟ ἀποδείξη ὅτι ἔχει τήν δυνατότητα νά διασφαλίζη τά μέλη του καί ἀπό συγκρούσεις ἐσωτερικές μέσα στόν χῶρο τῆς Συμμαχίας — τότε μόνο θά ἔχουν ἐκλείψει οἱ λόγοι γιά τούς ὁποίους ἡ Ἑλλάς ἐξηναγκάσθη ν' ἀποχωρήση ἀπό τήν στρατιωτική Συμμαχία.*

»Ἐρ.: Διατυπώνεται ἡ ἄποψις ὅτι ἡ Ἑλλάς εἰς μίαν κρισιμωτάτην φάσιν τοῦ νεωτέρου ἐθνικοῦ βίου της ἔχει ἀπομείνει οὐσιαστικῶς ἄνευ μεγάλων συμμάχων. Ἄν ἡ ἐκτίμησις αὐτή εἶναι σωστή, ἡ "στροφή πρός τήν Εὐρώπην" καί τά "ἀνοίγματά" σας πρός ἄλλας κατευθύνσεις θά μποροῦσαν, κατά τήν γνώμην σας, νά δημιουργήσουν νέα καί ἀποτελεσματικά ἐρείσματα διά τήν Ἑλλάδα;

»Ἀπ.: *Ἔχω διακηρύξει ἐπανειλημμένως — καί μάλιστα ἐνόσῳ βρισκόμουν ἀκόμη αὐτοεξόριστος ἔξω ἀπό τήν πατρίδα μου — ὅτι ἡ ἔνταξη τῆς Ἑλλάδος στήν Εὐρωπαϊκή Οἰκονομική Κοινότητα, καί ἀργότερα σέ μίαν Ἡνωμένη Εὐρώπη ὄχι μόνον θά τῆς ἐξασφαλίση τήν οἰκονομικήν ἀνάπτυξίν της, ἀλλά καί θά τήν ἀπαλλάξη τῆς ἀνάγκης "ἰσχυρῶν προστατῶν". Δέν ἀληθεύει ὅμως ὅτι ἡ Ἑλλάς δέν ἐνδιαφέρεται νά ἔχη μεγάλους συμμάχους. Ἡ ὕπαρξη ἰσχυρῶν φίλων δέν μειώνει, ἀλλ' ἐνισχύει τήν ἐθνική ἀνεξαρτησία καί τήν ἀσφάλεια μιᾶς χώρας — ὑπό τήν προϋπόθεση βέβαια ὅτι ἡ συνεργασία αὐτή θά γίνεται ὑπό ὅρους ἰσοτιμίας καί ἀμοιβαίου σεβασμοῦ.*

»Ἐρ.: Ὑποστηρίζεται ὅτι εἶναι ἄκρως δυσχερής, ἄν ὄχι ἀδύνατος, ἡ πλήρης ἔνταξις τῆς Ἑλλάδος εἰς τήν Εὐρωπαϊκήν Κοινότητα, χωρίς προηγουμένην τακτοποίησιν τῶν σχέσεών της μέ τό ΝΑΤΟ. Πῶς κρίνετε τήν ἐκτίμησιν αὐτήν;

»Ἀπ.: *Νομίζω ὅτι ἕνας τέτοιος συσχετισμός θά προσέβαλλε ἠθικά καί τήν Εὐρωπαϊκή Κοινότητα, ἀλλά καί τό ΝΑΤΟ.*

»Ἐρ.: Θά πρέπη τώρα νά θεωρηθῆ βεβαία μία συνάντησή σας μέ τόν Τοῦρκο συνάδελφό σας κ. Ντεμιρέλ; Ἐπί ποίας βάσεως βλέπετε ἐφικτήν τήν διευθέτησιν τοῦ Κυπριακοῦ καί τήν ὁμαλοποίησιν τῶν ἑλληνοτουρκικῶν σχέσεων;

»Ἀπ.: *Ἡ συνάντηση μέ τόν κ. Ντεμιρέλ θά μποροῦσε ν' ἀποδειχθῆ χρήσιμη, ἐάν ὑπάρχουν ἐνδείξεις ὅτι καί ἡ τουρκική ἀποδίδει τήν ἴδια σημασία πού ἀποδίδει ἡ ἑλληνική πλευρά στήν ἀνάγκη τῆς ἀποκαταστάσεως τῶν σχέσεων καλῆς γειτονίας καί συνεργασίας μεταξύ τῶν δύο χωρῶν. Θέλω νά ἐλπίζω ὅτι ὑπάρχουν στήν Τουρκία πολιτικές δυνάμεις πού ἀναγνωρίζουν τήν ἀναγκαιότητα τῆς ἑλληνοτουρκικῆς φιλίας στόν Μεσογειακό χῶρο· καί ἀντιλαμβάνονται τούς κινδύνους πού συνεπάγεται ἡ παράτασις τῆς σημερινῆς ἐντάσεως.*

»Ἐρ.: Νομίζετε ὅτι ἡ Δυτική Γερμανία καί ἡ Εὐρώπη γενικώτερον θά μποροῦσαν νά συμβάλουν εἰς τοῦτο καί πῶς;

»Ἀπ.: *Ἀσφαλῶς ναί. Ἡ Δυτική Γερμανία καί γενικώτερα ἡ Εὐρώπη ἔχουν καί κῦρος, ἀλλά καί πολλά μέσα γιά νά ἐνισχύσουν εἰρηνόφιλες καί ἐποικοδομητικές τάσεις στόν ταραγμένο χῶρο τῆς ἀνατολικῆς Μεσογείου. Κάθε χώρα πού ἀγαπᾶ τήν εἰρήνη μπορεῖ νά συμβάλη στήν διευθέτηση τοῦ Κυπριακοῦ, πού ὅσο παραμένει ἄλυτο, ἀποτελεῖ κίνδυνο ἀναφλέξεως σέ μιάν εὔφλεκτη περιοχή. Ἡ Γερμανία, εἰδικώτερα, θά μποροῦσε ἀσφαλῶς νά προσφέρη τάς καλάς της ὑπηρεσίας, ἀπευθύνουσα συστάσεις εἰς αὐτούς πού ἀδικοῦν.*

»Ἐρ.: Ἡ ἑλληνική ἄκρα Ἀριστερά καί ἡ σοβιετική πλευρά ἀποδίδουν εἰς τήν ἔλλειψιν ἰδικῶν σας χειρονομιῶν καί πρωτοβουλιῶν τήν μή θετικωτέραν συμπαράστασιν τῆς σοβιετικῆς Κυβερνήσεως εἰς τό Κυπριακόν. Ἕλληνες πολιτικοί ἐπικρίνουν τάς ἀνατολικάς χώρας ὅτι περιορί-

ζουν τήν συμπαράστασίν των σέ ὡραῖα λόγια. Ποῦ εὑρίσκεται ἡ ἀλήθεια ἐν προκειμένῳ;

»'Απ.: *'Η 'Ελλάς δέν ἀποκρούει, ἀλλ' ἀντιθέτως ἐπιδιώκει τήν συμπαράσταση στό Κυπριακό, ἀπ' ὁποιαδήποτε χώρα καί ἄν προέλθη. Δέν μπορεῖ ὅμως ἡ ἑλληνική Κυβέρνηση νά ἱκανοποιῆται μόνον ἀπό θεωρητικές διακηρύξεις συμπαραστάσεως, ὅταν αὐτές, ἐπειδή ἀκριβῶς στεροῦνται οὐσιαστικοῦ περιεχομένου, ὁδηγοῦν στήν ἐπικίνδυνη διαιώνιση ἑνός ἐκρηκτικοῦ προβλήματος. Τό κακό εἶναι ὅτι ἡ πλατωνικότης τέτοιων διακηρύξεων εἶναι γενικό φαινόμενο, ἀπό τό ὁποῖο δέν ἐξαιροῦνται ἀκόμη καί οἱ ἀποφάσεις τοῦ 'Οργανισμοῦ 'Ηνωμένων 'Εθνῶν.*

»'Ερ.: Μπορεῖτε τώρα, πού ἔχει προχωρήσει ἡ διαμόρφωσις τοῦ νέου Συντάγματος, νά μᾶς ἀποκαλύψετε ἄν τελικά θά παραμείνετε πρωθυπουργός ἤ θά διεκδικήσετε τήν προεδρίαν τῆς Δημοκρατίας;

»'Απ.: *Αὐτό θά τό κρίνω ὅταν θά ἔχη ψηφισθῆ τό Σύνταγμα. Πάντως τό κριτήριό μου θά εἶναι τό συμφέρον τῆς χώρας, καί ὄχι οἱ προσωπικές μου ἐπιθυμίες.*

»'Ερ.: Ἔπειτα ἀπό δεκάμηνον σχεδόν δημοκρατικήν διακυβέρνησιν τῆς 'Ελλάδος ὑπό τήν ἡγεσίαν σας, ἐξέλιπε παντελῶς ὁ κίνδυνος κάθε εἴδους ἐκτροπῆς;

»'Απ.: *'Η Κυβέρνηση ἀπό ἀρκετοῦ ἤδη χρόνου ἐλέγχει πλήρως τήν κατάσταση. Αἱ Ἔνοπλοι Δυνάμεις τῆς χώρας εἶναι σήμερον νομιμόφρονες πρός τό δημοκρατικό πολίτευμα καί συναδελφωμένες μέ τόν λαό. Κίνδυνος πραξικοπήματος μέ πιθανότητα ἐπιτυχίας νομίζω ὅτι δέν ὑπάρχει πλέον στήν 'Ελλάδα. 'Η αἰσιοδοξία μου αὐτή στηρίζεται στήν βεβαιότητα ὅτι ἡ σωφροσύνη καί ἡ πολιτική ὡριμότης πού ἐπέδειξε ὁ ἑλληνικός λαός κατά τήν ἀλλαγή καί μετά ἀπό αὐτήν, θ' ἀποτελέσουν μόνιμες καταστάσεις τῆς δημοσίας μας ζωῆς»*[169].

ΜΕΣΑ ΜΑ·Ι·ΟΥ 1975

'Ενόψει τῆς ἐπικείμενης ἐπίσημης ἐπισκέψεως τοῦ Κ. Καραμανλῆ στή Δυτική Γερμανία, πολιτικοί καί διπλωματικοί κύκλοι τῆς Βόννης φέρονται νά ἐκφράζουν τήν εὐχή νά ἐπανεξετάσει ἡ 'Ελλάδα τή θέση της ἀπέναντι στό ΝΑΤΟ. Μέ ἀφορμή δημοσιεύματα μερίδας τοῦ τύπου, πού ἀναφέρουν ὅτι ἡ Βόννη θά ἀσκήσει πιέσεις γιά νά ἐπιστρέψει ἡ 'Ελλάδα στό στρατιωτικό σκέλος τῆς συμμαχίας, κυβερνητικοί κύκλοι στήν 'Αθήνα δηλώνουν, στίς 14 Μαΐου, τά ἑξῆς:

«Οὐδεμία ὑπάρχει ἔνδειξη περί προθέσεως τῆς Βόννης γιά τήν ἄσκηση πιέσεων γιά ἐπιστροφή τῆς 'Ελλάδος στό ΝΑΤΟ. 'Η ἑλληνική Κυβέρνηση δέν εἶναι εὐεπίφορη σέ πιέσεις, τό ἴδιο δέ ἰσχύει καί προσωπικῶς γιά τόν πρωθυπουργό κ. Καραμανλῆ».

'Εξάλλου, τή θέση τῆς 'Αθήνας ὡς πρός τό ζήτημα εἶχε, μόλις δύο ἡμέρες νωρίτερα, διατυπώσει μέ τρόπο κατηγορηματικό ὁ Κ. Καραμανλῆς, στή συνέντευξη πού παραχώρησε στό Γερμανικό Πρακτορεῖο Εἰδήσεων.

Παράλληλα, βλέπουν τό φῶς τῆς δημοσιότητας καί ἄλλες πληροφορίες, σχετικές μέ τή στάση τῆς Βόννης ὡς πρός τήν ἔνταξη τῆς 'Ελλάδος στήν Κοινότητα. Ἔτσι, ἡ δυτικογερμανική Κυβέρνηση φέρεται, εἴτε νά ἀπορρίπτει τήν ταχεῖα προσχώρηση τῆς 'Ελλάδος, εἴτε νά τήν ἀποδέχεται, συνδέοντάς την ὅμως μέ ἄλλες προϋποθέσεις.

14 ΜΑ·Ι·ΟΥ 1975

Συγκαλεῖται σύσκεψη, ὑπό τήν προεδρία τοῦ Κ. Καραμανλῆ, μέ τή συμμετοχή τῶν ὑπουργῶν 'Εξωτερικῶν, Συντονισμοῦ καί 'Εθνικῆς 'Αμύνης, καθώς καί τοῦ ὑφυπουργοῦ 'Εξωτερικῶν, κατά τήν ὁποία ἐξετάζονται τά θέματα πού θά ἀποτελέσουν ἀντικείμενα συνομιλιῶν κατά τήν ἐπικείμενη ἐπίσκεψη τοῦ πρωθυπουργοῦ στήν ΟΔ Γερμανίας καθώς καί κατά τή συνάντηση τοῦ Δ. Μπίτσιου μέ τόν Τοῦρκο ὁμόλογό του, Ι. Τσαγλαγιαγκίλ.

14 ΜΑ·Ι·ΟΥ 1975

'Ο ὑφυπουργός Προεδρίας Κυβερνήσεως, Α. Καραμανλῆς, δίδει στή δημοσιότητα σχέδιο νόμου γιά τήν ἀνάπτυξη τοῦ ἐξωσχολικοῦ ἀθλητισμοῦ. Σύμφωνα μέ δηλώσεις του, στόχος τῆς κυβερνητικῆς πρωτοβουλίας εἶναι ἡ ρύθμιση τῶν προβλημάτων πού ἀντιμετωπίζουν τά σωματεῖα καί οἱ ἀθλητικές ἑνώσεις. 'Επιδιώκεται ἡ κατάργηση τοῦ ἀσφυκτικοῦ καθεστῶτος πού ἐπέβαλε ἡ δικτατορία, ἡ ἀντιμετώπιση τῆς δεινῆς οἰκονομικῆς καταστάσεως τῶν ἀθλητικῶν σωματείων καί ἡ ἐξυγίανση τῶν ἀθλητικῶν ἠθῶν. Σύντομα, συνέχισε ὁ Α. Καραμανλῆς, θά κατατεθοῦν νέα νομοσχέδια, πού θά ἀποβλέπουν στήν προαγωγή τοῦ σχολικοῦ καί τοῦ πανεπιστημιακοῦ ἀθλητισμοῦ, καθώς καί τοῦ ἀθλητισμοῦ στό στρατό καί στίς τάξεις τῶν ἐργατοϋπαλλήλων.

Τό νομοσχέδιο θεσπίζει γενικές ἀρχές συγκροτήσεως καί λειτουργίας τῶν σωματείων καί ἑνώσεων καί ἀναφέρεται σέ εἰδικότερα θέματα, κυρίως τοῦ ποδοσφαίρου. Μεταξύ ἄλλων, καταργοῦνται οἱ βασικοί ἀθλητικοί νόμοι τῆς δικτατορίας· γίνεται κάθαρση στά σωματεῖα, μέ τή διαγραφή τῶν προσώπων πού ἐνεγράφησαν μετά τήν κατάλυση τῆς δημοκρατίας, κατά παράβαση τῆς μέχρι 20ῆς 'Απριλίου 1967 νομοθεσίας· καθορίζεται ὅτι ἐντός τεσσάρων μηνῶν θά διενεργηθοῦν ἀρχαιρεσίες στά σωματεῖα καί μετά ἄλλους τρεῖς μῆνες στίς ἑνώσεις καί τίς ὁμοσπονδίες· ρυθμίζεται ἡ εὐθύνη τῶν μελῶν τῶν διοικήσεων γιά παράνομες διαχειριστικές τους πράξεις, ἰδίως σέ περίπτωση παράνομης διαχειρίσεως κρατικῆς ἐνισχύσεως· δίνεται ἡ δυνατότητα στόν ὑπουργό Προεδρίας νά ἐπανασυστήσει τό 'Ανώτατο Συμβούλιο 'Αθλητισμοῦ καί στούς ὑπουργούς Προεδρίας καί Οἰκονομικῶν νά ρυθμίσουν τή διαχείρηση τῶν ἐσόδων τοῦ ΠΡΟ-ΠΟ· θεσπίζεται ὁ τρόπος διεξαγωγῆς

τῶν ἐθνικῶν πρωταθλημάτων ποδοσφαίρου καί τίθενται ἀνώτατα ὅρια στίς ἀμοιβές τῶν Ἑλλήνων καί τῶν ξένων προπονητῶν· συγκροτεῖται τό Ἀνώτατο Συμβούλιο Ἐπιλύσεως Ἀθλητικῶν Διαφορῶν· λαμβάνεται πρόνοια γιά τήν ὑγεία τῶν ἀθλουμένων· προβλέπονται κυρώσεις γιά τούς ἀθλητές πού ἀρνοῦνται νά συνδράμουν τίς ἐθνικές ὁμάδες· δημιουργεῖται εἰδικός λογαριασμός γιά τήν περίθαλψη τῶν ἀνασφαλίστων, ἀναξιοπαθούντων πρώην πρωταθλητῶν ἤ αὐτῶν πού ἔμειναν ἀνάπηροι ἐξαιτίας ἀθλητικοῦ ἀτυχήματος· λαμβάνονται αὐστηρά μέτρα γιά τή λήψη διεγερτικῶν φαρμάκων καί προβλέπονται αὐστηρές ποινές φυλακίσεως καί προστίμου σέ περιπτώσεις δωροδοκίας, ρίψεως κροτίδων, ἤ βιαιοπραγιῶν κατά ἀθλητικῶν παραγόντων.

15 ΜΑΪΟΥ 1975

Ὁ πρόεδρος τοῦ Εὐρωπαϊκοῦ Κοινοβουλίου, Ζ. Σπενάλ, μέ τήν εὐκαιρία τῆς συνόδου τῆς Μικτῆς Κοινοβουλευτικῆς Ἐπιτροπῆς Ἑλλάδος-ΕΟΚ, ἐκφράζει τήν ὑποστήριξή του στό ἑλληνικό αἴτημα γιά ταχεῖα προσχώρηση στήν Κοινότητα, τονίζοντας, ἐπιπρόσθετα, ὅτι ἡ διαφορά στή στάθμη τῆς οἰκονομικῆς ἀναπτύξεως μεταξύ τῶν Κρατῶν-μελῶν εἶναι αὐτονόητη πραγματικότητα. Ἡ σχετική καθυστέρησή της στόν οἰκονομικό τομέα, συνεπῶς, δέν μπορεῖ νά ἀντιπροσωπεύει ἀνασχετικό παράγοντα γιά τήν ἔνταξη τῆς Ἑλλάδος. Παρόμοιες ἐπισημάνσεις ἔκαμαν καί τά ὑπόλοιπα μέλη τῆς ἀντιπροσωπείας τῆς ΕΟΚ, προσθέτοντας ὅτι ἡ Ἑλλάδα ἀποτελεῖ «δημοκρατικό προγεφύρωμα» στήν ἀνατολική Μεσόγειο. Ἀπό τήν πλευρά του, ὁ πρόεδρος τῆς ἑλληνικῆς Κοινοβουλευτικῆς Ἐπιτροπῆς, Ι. Πεσμαζόγλου, δήλωσε ὅτι ἡ μέγιστη πλειοψηφία τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ ὑποστήριζε τήν ἔνταξη καί ὑπογράμμισε ὅτι ἡ εὐόδωση τοῦ ἑλληνικοῦ αἰτήματος θά ἀνταποκρινόταν στά συμφέροντα ὅλων τῶν μελῶν τῆς Κοινότητας καί θά βοηθοῦσε τή διαμόρφωση μιᾶς γόνιμης δυτικοευρωπαϊκῆς πολιτικῆς στή Μεσόγειο.

15-17 ΜΑΪΟΥ 1975

Ὁ Κ. Καραμανλῆς πραγματοποιεῖ ἐπίσημη ἐπίσκεψη στήν Ὁμοσπονδιακή Δημοκρατία τῆς Γερμανίας.

Ἡ προσέγγιση μέ τήν ΟΔ Γερμανίας — φυσικό, μαζί μέ τή Γαλλία, ἡγέτη τῆς δυτικοευρωπαϊκῆς κοινότητας Κρατῶν — ἦταν ἀναμενόμενο νά ἀποτελέσει μείζονα προτεραιότητα τῆς ἑλληνικῆς ἐξωτερικῆς πολιτικῆς: ὅπως σημείωνε καί ἡ «Καθημερινή», μέ τήν ἐπίσκεψη τοῦ Ἕλληνα πρωθυπουργοῦ στή Βόννη, ἡ «εὐρωπαϊκή ἐξόρμηση» τῆς Ἑλλάδος εἰσερχόταν σέ ἀποφασιστική καμπή. Ἡ Ἀθήνα προσδοκοῦσε ὅτι οἱ διμερεῖς συνομιλίες, στό ἀνώτατο πολιτικό ἐπίπεδο, θά προωθοῦσαν τίς προσπάθειες γιά ταχεῖα ἔνταξη στήν Κοινότητα καί τή δίκαιη ἐπίλυση τοῦ Κυπριακοῦ, ἐνῶ θά μποροῦσαν νά ἀποβοῦν καθοριστικές γιά τήν ἐνίσχυση τῆς ἀμυντικῆς ἱκανότητας τῶν ἑλληνικῶν Ἐνόπλων Δυνάμεων — μέσω παραγγελιῶν στρατιωτικοῦ ὑλικοῦ καί ὅπλων ἀπό τή Δ. Γερμανία — καί γιά τήν ἐξεύρεση πόρων, μέ σκοπό τή χρηματοδότηση τῆς οἰκονομικῆς ἀναπτύξεως τῆς χώρας. Ἡ Βόννη ἀποτελοῦσε ἕνα ἀπό τούς σημαντικότερους οἰκονομικούς ἑταίρους τῆς Ἑλλάδος, ἡ ὁποία, τό 1974, εἰσήγαγε ἀπό τήν ΟΔ Γερμανίας ἀγαθά ἀξίας 711 ἑκατ. δολλαρίων (15,3% τοῦ συνόλου τῶν εἰσαγωγῶν), ἐνῶ ἐξήγαγε ἀγαθά ἀξίας 298 ἑκατ. δολλαρίων (πού ἀντιστοιχοῦσαν στό ἕνα ἕκτο τοῦ συνόλου τῶν ἑλληνικῶν ἐξαγωγῶν)[170]. Ἄλλωστε, ἡ Ἑλλάδα εἶχε, ἀπό τήν ἐποχή τῆς πρώτης πρωθυπουργίας τοῦ Κ. Καραμανλῆ, πάρει θέσεις θετικές — καί ἴσως πιό θετικές ἀπό κάθε ἄλλο Κράτος τοῦ δυτικοῦ κόσμου — γιά τό γερμανικό λαό στό ζήτημα τοῦ Βερολίνου, ἐνῶ καί τό πρῶτο ἄνοιγμα τῆς Ἀθήνας πρός τή δυτική Εὐρώπη εἶχε ἐγκαινιαστεῖ μέ τήν ἐπίσκεψη τοῦ Κ. Καραμανλῆ στή Βόννη, τό φθινόπωρο τοῦ 1958, σέ συνθῆκες βέβαια πολύ διαφορετικές ἀπό αὐτές τοῦ 1975.

Ὁ πρωθυπουργός συνοδευόταν ἀπό τόν ὑπουργό Ἐξωτερικῶν, Δ. Μπίτσιο, τόν ὑφυπουργό Προεδρίας, Π. Λαμπρία καί τό γενικό διευθυντή τοῦ Πολιτικοῦ του Γραφείου, Π. Μολυβιάτη. Πρίν ἀναχωρήσει γιά τή δυτικογερμανική πρωτεύουσα, διατύπωσε τήν ἀκόλουθη παραίνεση πρός τόν ἑλληνικό λαό:

«Τήν προηγούμενη φορά, κατά τήν ἀναχώρησή μου στό Παρίσι, σᾶς εἶπα νά εἶσθε φρόνιμοι. Τώρα σᾶς λέω: Νά μήν εἶσθε ἄτακτοι».

Στόν Ἕλληνα πρωθυπουργό ἐπιφυλάχθηκε, κατά τήν ἄφιξή του στό στρατιωτικό τμῆμα τοῦ ἀεροδρομίου Κολωνίας - Βόννης, ἰδιαίτερα θερμή ὑποδοχή ἀπό τόν ὑπουργό Ἐξωτερικῶν τῆς Δυτικῆς Γερμανίας, Χ. Ντ. Γκένσερ. Ἀμέσως μετά τήν ἀποβίβασή του ἀπό τό ἀεροσκάφος, ὁ Κ. Καραμανλῆς δήλωσε:

«Ἐπιθυμῶ νά ἐκφράσω τήν ἰδιαιτέραν χαράν πού αἰσθάνομαι εὑρισκόμενος καί πάλιν, ὕστερα ἀπό πολλά ἔτη, εἰς τήν Γερμανίαν — χώραν διά τήν ὁποίαν ὁ ἑλληνικός λαός καί ἐγώ προσωπικῶς τρέφομεν μεγάλον θαυμασμόν.

»Ἡ εὐγενής πρόσκλησις τοῦ πρωθυπουργοῦ κ. Σμίτ θά μοῦ δώση τήν εὐκαιρίαν νά ἔχω χρησίμους συνομιλίας μέ τούς Γερμανούς ἡγέτας τόσον ἐπί τῶν διμερῶν, ὅσον καί τῶν γενικωτέρων διεθνῶν προβλημάτων. Εἶμαι βέβαιος ὅτι ἡ ἐπίσκεψις αὐτή καί αἱ συνομιλίαι πού θά διεξαχθοῦν, δέν θά ἐπιβεβαιώσουν ἁπλῶς τάς ὑπαρχούσας φιλικάς σχέσεις τῶν δύο λαῶν μας, ἀλλά καί θά τάς ἐνισχύσουν ἀκόμη περισσότε-

ρον καί θά διανοίξουν νέας προοπτικάς στενωτέρας καί έποικοδομητικωτέρας συνεργασίας μεταξύ των.

»Ό έλληνικός λαός, πού μόλις έξῆλθεν άπό μίαν όδυνηράν δοκιμασίαν, προσβλέπει πρός τόν γερμανικόν όχι μόνον μέ έμπιστοσύνην — διά τήν ήθικήν συμπαράστασιν πού τοῦ παρέσχε κατά τήν διάρκειαν τῆς δικτατορίας — άλλά καί μέ βαθεῖαν έκτίμησιν διά τά μοναδικά του έπιτεύγματα. Ή Γερμανία μέσα σέ λίγα χρόνια κατέστη όχι μόνον ύπόδειγμα Πολιτείας πού προάγεται έν έλευθερίᾳ, άλλά καί άποφασιστικός παράγων διά τήν διαμόρφωσιν τῆς τύχης τῆς Εύρώπης.

»Οί Έλληνες στέλνουν δι' έμοῦ θερμούς χαιρετισμούς πρός τόν γερμανικόν λαόν καί τοῦ εύχονται νά εύημερῆ έν εἰρήνῃ καί έλευθερίᾳ».

Ό Χ. Ντ. Γκένσερ άπάντησε:

«Έχω τήν εύχαρίστησιν νά σᾶς χαιρετίσω καθώς καί τόν ύπουργό τῶν Έξωτερικῶν τῆς Έλλάδος έξ όνόματος τοῦ όμοσπονδιακοῦ καγκελλαρίου καί τῆς Όμοσπονδιακῆς Κυβερνήσεως έδῶ, στήν Όμοσπονδιακή Δημοκρατία τῆς Γερμανίας. Σᾶς ύποδέχονται τά φιλικά αἰσθήματα τοῦ γερμανικοῦ λαοῦ, διότι χαιρετίζομεν στό πρόσωπό σας τόν έκπρόσωπο τῆς δημοκρατικῆς Έλλάδος.

»Ό γερμανικός λαός παρηκολούθησε μέ συμπάθεια τά δυσχερῆ ἔτη τοῦ έλληνικοῦ λαοῦ καί όλοι έδοκιμάσαμε εύτυχία γιά τό ὅτι ή Έλλάς έπανεῦρε ύπό τήν ήγεσίαν σας τήν όδό πρός τήν δημοκρατίαν. Σᾶς εύχόμεθα κάθε εύτυχία, έπί τῆς όδοῦ αὐτῆς, καί εἴμεθα βέβαιοι ὅτι οί συνομιλίες πού θά διεξαχθοῦν τίς προσεχεῖς ήμέρες έδῶ στήν Βόννη θά προσφέρουν γιά σᾶς περαιτέρω βοήθειαν καί ύποστήριξη πρός τήν κατεύθυνση αὐτή.

»Προσφερόμεθα νά ύποστηρίξωμε τήν Έλλάδα τόσον ώς πρός τάς διμερεῖς σχέσεις ὅσον έπίσης καί στίς σχέσεις τῆς Έλλάδος μέ τήν Εύρωπαϊκήν Οίκονομικήν Κοινότητα. Χαιρόμεθα πού εύρίσκεσθε έδῶ καί σᾶς άπευθύνομεν έγκάρδιο χαιρετισμό».

Κατόπιν, ό Κ. Καραμανλῆς, άπηύθυνε χαιρετισμό καί πρός τούς Έλληνες έργάτες τῆς Δυτικῆς Γερμανίας:

«Συμπατριῶτες,

»Σᾶς μεταφέρω τόν θερμό χαιρετισμό τῆς πατρίδος.

»Εἶμαι βέβαιος ὅτι οί σκέψεις σας στρέφονται πάντα μέ συγκίνηση πρός τήν πατρίδα. Γνωρίζω, ἄλλωστε, ὁ ἴδιος άπό προσωπική πεῖρα τί σημαίνει νοσταλγία· καί ὅτι ή γεωγραφική άπόσταση άντί νά έξασθενῆ, ένισχύει τούς ψυχικούς δεσμούς μέ τόν τόπο μας.

»Ζῆτε σέ μία χώρα δυνατή, πλούσια πνευματικά καί ύλικά προηγμένη. Καί μέ τόν καθημερινό σας μόχθο μετέχετε καί σεῖς στήν πρόοδό της. Χαίρομαι πληροφορούμενος ὅτι έκτιμᾶται έδῶ ή έργατικότητά σας καί τό ἦθος σας. Χαίρομαι πού θεωρεῖσθε καλοί πολῖτες αὐτῆς τῆς χώρας πού σᾶς φιλοξενεῖ καί πού έπιτελεῖ θαύματα χάρις στόν δυναμισμό, άλλά καί τήν πειθαρχία τῶν πολιτῶν της.

»Γνωρίζετε ὅτι ή Έλλάς άποδύεται σέ μία μεγάλη προσπάθεια, σέ ὅλους τούς τομεῖς. Όχι μόνο γιά νά έπουλώση τίς πληγές άπό τήν πρόσφατη όδυνηρή δοκιμασία της, άλλά καί γιά νά καταλάβη τήν θέση πού τῆς άνήκει στήν οἰκογένεια τῶν προηγμένων εὐρωπαϊκῶν έθνῶν. Στήν προσπάθεια αὐτή πρέπει νά μετέχετε καί σεῖς, μέ ὅλο τόν ένθουσιασμό πού άπαιτεῖ ή έξυπηρέτηση τῶν έθνικῶν μας ύποθέσεων.

»Καί ὅταν μέ τό καλό γυρίσετε πίσω στήν πατρίδα — έξοπλισμένοι μέ τίς γνώσεις, τά ύλικά καί πνευματικά έφόδια πού κερδίζετε έδῶ μέ τόν σκληρό σας μόχθο — θά ἔχετε κάθε δυνατότητα γιά νά συμβάλετε πιό ένεργά καί πιό άμεσα στήν πρόοδο τῆς πατρίδος καί στήν εὐημερία τοῦ λαοῦ μας».

Ή πρώτη συνάντηση τοῦ Κ. Καραμανλῆ μέ τόν Δυτικογερμανό καγκελλάριο, Χ. Σμίτ, πραγματοποιήθηκε τήν έπομένη, παρουσία καί τῶν ύπουργῶν Έξωτερικῶν τῶν δύο χωρῶν. Τό σχετικό πρακτικό άναφέρει:

«Ό καγκελλάριος έξέφρασε κατ' άρχήν τήν ίκανοποίησίν του διά τήν εὐκαιρίαν, ή όποία τοῦ δίδεται διά μίαν άνταλλαγήν άπόψεων έν στενωτάτῳ κύκλῳ. Θά τό έξετίμα ίδιαιτέρως έάν θά ἦτο δυνατόν νά συνομιλήση μετά τοῦ κ. Καραμανλῆ περί τῆς οἰκονομικῆς καταστάσεως έν Έλλάδι, τῆς όποίας τάς νεωτέρας έξελίξεις παρηκολούθησε κατ' άρχήν μέ φροντίδα καί έν συνεχείᾳ μέ έμπιστοσύνην, τάς σχέσεις τῆς χώρας πρός τούς γείτονάς της καί περί τῆς γενικωτέρας έξωτερικῆς καταστάσεως.

»Ό πρωθυπουργός άνέφερεν ὡς κύριον σκοπόν τῆς έπισκέψεώς του τήν έπανάληψιν προσωπικῶν σχέσεων, αἱ όποῖαι άποτελοῦν προϋπόθεσιν στενωτέρας συνεργασίας. Έπιθυμεῖ, ἔστω καί μέ τόν κίνδυνον ένδεχομένης διαφωνίας, νά όμιλήση άνοικτά καί εἰλικρινῶς μέ τόν καγκελλάριον. Τό σημεῖον έκκινήσεώς του, μετά τήν ύπ' αὐτοῦ άνάληψιν τῆς διακυβερνήσεως, ἦτο τό χάος, τό όποῖον έγκατέλειψεν ή καταρρέουσα δικτατορία. Εἰς τό πολιτικόν κενόν τό όποῖον έδημιουργεῖτο, θά εἰσήρχετο, έάν δέν ύπῆρχε σταθεροποιός πολιτική δύναμις, τό πεζοδρόμιον ή ό κομμουνισμός. Ή έπιστροφή του εἰς τήν Έλλάδα ἔφερεν ήρεμίαν καί πίστιν εἰς τόν λαόν καί τόν στρατόν, ὥστε νά κατορθώση ό πρωθυπουργός, έντός βραχυτάτου χρονικοῦ διαστήματος νά έκδημοκρατικοποιήση άναιμάκτως τήν χώραν καί νά τήν όδηγήση εἰς τήν όμαλότητα δι' έκλογῶν, έπιλύσεως τοῦ καθεστωτικοῦ διά δημοψηφίσματος, κοινοτικῶν έκλογῶν καί έπεξεργασίας νέου Συντάγματος. Διά τῆς έμπιστοσύνης, τήν όποίαν τρέφει ό έλληνικός λαός πρός τό πρόσωπόν του, κατώρθωσε νά φέρη τήν έκδημοκρατικοποίησιν χωρίς μεγάλες δυσκολίες εἰς τό σημερινόν έπίπεδον.

»Σήμερον εύρίσκεται πρό τῆς δευτέρας φάσεως τοῦ ἔργου του, ἤτοι τήν σταθεροποίησιν τῶν έπιτευγμάτων. Έφ' ὅσον κατορθωθῆ αὐτό — καί πρός τοῦτο χρειάζεται τήν βοήθειαν τῶν φίλων — θά εἶναι δυνατόν έντός δύο ἐτῶν ή

'Ελλάς νά καταστῆ μία ὑγιής καί δυναμική Δημοκρατία, ἡ ὁποία θά εἶναι εἰς θέσιν νά ἐξασφαλίση τήν ἄμυνάν της καί νά συμβάλη εἰς τήν ἄμυναν τοῦ ἐλευθέρου κόσμου. 'Αντιμετωπίζει ἐπί τοῦ παρόντος τά ἐξῆς βασικά προβλήματα:

»— τήν ψήφισιν τοῦ Συντάγματος καί τήν ἀποκατάστασιν τῆς πειθαρχίας εἰς τό στράτευμα (τήν ὁποίαν ἐπηρεάζει ἕνα αἴσθημα ἐθνικῆς ταπεινώσεως ἔναντι τῆς Τουρκίας)·

»— τήν διευθέτησιν τῆς διαφορᾶς μέ τήν Τουρκίαν ἐπί τοῦ Κυπριακοῦ καί τοῦ Αἰγαίου. Τό πρόβλημα τοῦτο εἶναι ἰδιαιτέρως σοβαρόν, διότι ὑπάρχει πραγματικός κίνδυνος πολέμου·

»— τήν ἔνταξιν τῆς 'Ελλάδος εἰς τήν ΕΟΚ μέ τήν προοπτικήν τῆς πολιτικῆς ἑνώσεως τῆς Εὐρώπης. Δέν ἐπιδιώκει τήν ἔνταξιν αὐτήν ἐξ οἰκονομικῶν λόγων, ἀλλά ἐξ ἐθνικῶν λόγων. Πρέπει κυρίως νά σταθεροποιηθῆ ἡ δημοκρατία ὁριστικῶς εἰς τά πλαίσια μιᾶς 'Ηνωμένης Εὐρώπης·

»— τήν ἀποκατάστασιν ὑγιῶν οἰκονομικῶν συνθηκῶν.

»Εἰς σχετικήν ἐρώτησιν τοῦ καγκελλαρίου, ὁ πρωθυπουργός διηυκρίνισε κατ' ἀρχήν τά περί οἰκονομικῆς καταστάσεως. 'Η δικτατορία ἀφῆκε τήν 'Ελλάδα εἰς κακήν οἰκονομικήν κατάστασιν, μέ μεγάλον ἔλλειμμα εἰς τόν προϋπολογισμόν καί τό ἰσοζύγιον πληρωμῶν. Προβλήματα δημιουργοῦν:

»— ἡ ὕφεσις: μείωσις τῶν ἐπενδύσεων ἐσωτερικοῦ καί ἐξωτερικοῦ συνεπείᾳ τῆς διεθνοῦς ὑφέσεως καί τῆς διαρκούσης ἐντάσεως εἰς τάς ἑλληνοτουρκικάς σχέσεις. Τό ἐθνικόν εἰσόδημα διά τό 1974 παρουσίασε μείωσιν (-2%) καί διά τό 1975 ἀναμένεται μικρά αὔξησις (1-2%),

»— ὁ πληθωρισμός (1973-33%, 1974-14%, 1975-17 ἤ 18%).

»'Η ἀνεργία σχετικῶς περιωρισμένη. Τόν προϋπολογισμόν κατώρθωσε νά ἰσοσκελίση διά τῆς αὐξήσεως τῶν ἐμμέσων φόρων καί ἐπιβολῆς φόρων περιουσίας (διά πρώτην φοράν καί εἰς ἐφοπλιστάς). Κύριον πρόβλημα ὅμως παραμένει τό ἐξ 800 ἑκατ. δολλαρίων ἔλλειμμα τοῦ ἰσοζυγίου πληρωμῶν, τό ὁποῖον κινδυνεύει νά ἀπορροφήση τό συναλλαγματικόν ἀπόθεμα (0,9 - 1 δισ. δολλάρια). Δέν εἶναι δυνατόν τό ἔλλειμμα νά καλυφθῆ ἐξ ἰδίων. Περίπου τό ἥμισυ θά καλυφθῆ ὑπό γαλλικῶν τραπεζῶν (300 ἑκατ.) καί τοῦ Διεθνοῦς Νομισματικοῦ Ταμείου (100 ἑκατ.). Προσπάθειαι ἐξευρέσεως κεφαλαίων ἀπό ἀραβικάς χώρας, διά τῆς ἀποστολῆς τοῦ ὑπουργοῦ 'Εξωτερικῶν καί ἐκτάκτων πρέσβεων εἰς αὐτάς, δέν ἀπέδωσαν ἀκόμη. Διά τόν λόγον αὐτόν χρειάζεται ἡ 'Ελλάς ἐπειγόντως τήν βοήθειαν τῶν φίλων της, διά νά ἐμπνεύση πάλιν τήν ἐμπιστοσύνην εἰς τήν οἰκονομίαν καί νά σταθεροποιήση τήν δημοκρατίαν. 'Η κακή κατάστασις τοῦ ἰσοζυγίου πληρωμῶν ὀφείλεται κυρίως εἰς δύο λόγους: τά ἔξοδα διά τήν εἰσαγωγήν καυσίμων καί τάς ἀνάγκας ἐξοπλισμοῦ. 'Ανοήτως πως ἐγκατέλειψεν ἡ στρατιωτική δικτατορία τήν χώραν σχεδόν ἄοπλον. Συγκεκριμένως χρειάζεται ἡ 'Ελλάς: βοήθειαν διά τήν κάλυψιν τοῦ ἰσοζυγίου πληρωμῶν, στρατιωτικήν βοήθειαν καί βοήθειαν κεφαλαίου. Θά ἦτο εὐγνώμων, ἐάν τό ὑποσχεθέν κατά τό παρελθόν ἔτος ὑπό τῆς Γερμανίας ποσόν, θά ἠδύνατο νά αὐξηθῆ σημαντικῶς.

»'Ο καγκελλάριος ἔκαμε κατ' ἀρχήν μίαν σύγκρισιν μεταξύ τῶν οἰκονομικῶν τῆς 'Ελλάδος καί τῆς 'Ομοσπονδιακῆς Δημοκρατίας (περιωρισμένος πληθωρισμός μέ ἀσυνήθως ὑψηλήν ἀνεργίαν, μεγάλο ἔλλειμμα προϋπολογισμοῦ, τό ὁποῖον, παρά τήν ὕφεσιν, δέν μπορεῖ νά ὑπάρχη ἐπ' ἄπειρον) καί εἶπεν ἐν συνεχείᾳ ὅτι ἡ 'Ομοσπονδιακή Δημοκρατία θέλει νά βοηθήση τήν 'Ελλάδα διά συμβουλῶν καί πράξεων, ἐν τῷ πλαισίῳ τῶν δυνατοτήτων της. Προτεραιότης θά ἔδει νά δοθῆ εἰς τήν ἐπίλυσιν τοῦ προβλήματος τοῦ ἰσοζυγίου πληρωμῶν. Προκειμένου δέ νά χρησιμοποιηθοῦν αἱ σχετικαί γνωριμίαι (σχέσεις) τῆς Βόννης διά τήν ἐξεύρεσιν πηγῶν βοηθείας, ἐπρότεινε συνάντησιν τοῦ διοικητοῦ τῆς Τραπέζης τῆς 'Ελλάδος μετά τοῦ διοικητοῦ τῆς 'Ομοσπονδιακῆς Τραπέζης, φίλου του, ὡς καί μεθ' ἁρμοδίων τοῦ 'Ομοσπονδιακοῦ 'Υπουργείου Οἰκονομικῶν. 'Επίσης εἶναι εἰς θέσιν νά ὑποσχεθῆ διά τό 1976 τήν ἐπανάληψιν τῆς στρατιωτικῆς βοηθείας ὑπό τήν κλασικήν της μορφήν, δέν μπορεῖ ὅμως νά καθορίση τό ὕψος της, διότι δέν ἔχει καταρτισθῆ εἰσέτι ὁ προϋπολογισμός. Διά τό 1975 δέν εἶναι εἰς θέσιν ἐκ λόγων νομοθεσίας προϋπολογισμοῦ, νά προσφέρη ἄλλο τι πέραν πλεονασμάτων. 'Επί τοῦ θέματος τῆς βοηθείας κεφαλαίου ὁ καγκελλάριος δέν εἶπε τι τό συγκεκριμένον.

»'Ο πρωθυπουργός ἠρώτησεν ἐάν ἡ 'Ομοσπονδιακή Κυβέρνησις δύναται νά χρηματοδοτήση ἐν τῷ πλαισίῳ τῆς χορηγηθησομένης στρατιωτικῆς βοηθείας, μέ κατανομήν εἰς περισσότερα ἔτη, μερικῶς τήν ἀγοράν 4 ὑποβρυχίων, τά ὁποῖα χρειάζεται ἡ 'Ελλάς καί λόγῳ τῶν Τούρκων καί τῶν Ρώσων, οὕτως ὥστε τά ὑποβρύχια νά παραγγελθοῦν ἀπό τώρα. 'Ο καγκελλάριος ἀπήντησεν ὅτι ἡ πρό τριῶν ἑβδομάδων ληφθεῖσα ἐπιστολή τοῦ κ. 'Αβέρωφ εὑρίσκεται ὑπό μελέτην. "Οπως συνηθίζεται εἰς τά πλαίσια τοῦ ΝΑΤΟ, πρέπει νά ἐξετασθῆ καί ἡ στρατιωτική σκοπιμότης. Τά ὑποβρύχια εἶναι ἀκριβά καί πολύπλοκα συστήματα ἐξοπλισμοῦ, κατάλληλα διά τόν 'Ατλαντικόν καί τήν Βόρειον Θάλασσαν. Διερωτᾶται κατά πόσον εἰς τό Αἰγαῖον, τό ὁποῖον ὁμοιάζει ἀπό ἀπόψεως πολλῶν νησιῶν μέ τήν Βαλτικήν, δέν εἶναι σκοπιμώτερον νά ὑπάρχουν τορπιλλάκατοι (Fast Patrol Boats) αἱ ὁποῖαι προσφέρουν μεγαλυτέραν ἀμυντικήν ἰσχύν γιά λιγώτερα χρήματα. 'Ο ἴδιος, ὡς ὑπουργός 'Αμύνης, εἶχε παραγγείλει τό 1971 ἤ 1972 δεκάδες τορπιλλακάτων ἐκ τῶν ὁποίων 20 γαλλικές, παρά τάς περί τοῦ ἀντιθέτου εἰσηγήσεις τῶν ἐμπειρογνωμόνων του τοῦ ναυτικοῦ. Τό ἑλληνικό ναυτικό μπορεῖ νά πολεμήση μέ ὑποβρύχια ἐναντίον τοῦ τουρκικοῦ ἐμπορικοῦ στόλου.

»[']Αλλά] 'Εναντίον τοῦ τουρκικοῦ πολεμικοῦ ναυτικοῦ μπορεῖ νά κάμη ἐπιχειρήσεις μέ τορπιλλακάτους. 'Ο κ. πρωθυπουργός ἀνέφερεν ὅτι ἡ Τουρκία ἔχει 17 καί ἡ 'Ελλάς μόνον 7 ὑποβρύχια. Οἱ ἀρχηγοί τῶν 'Επιτελείων ἦσαν ὁμοφώνως ὑπέρ τῆς προμηθείας ὑποβρυχίων. 'Εν τούτοις θά ἐξήταζε τήν παραίνεσιν τοῦ καγκελλαρίου. 'Ο καγκελλάριος ἐπρότεινεν ἀνταλλαγήν ἀπόψεων μεταξύ τῶν 'Επιτελείων Ναυτικοῦ ἐπ' αὐτοῦ καί ἐπί τῆς ναυτικῆς καταστάσεως ἐν Μεσογείῳ. 'Ο κ. πρωθυπουργός συνεφώνησε.

»[Κατά συνομιλίαν μετά τό γεῦμα εἰς τήν πρεσβευτικήν κατοικίαν, ἀπαντῶν εἰς σχετικήν ἐρώτησιν ὁ καγκελλάριος εἶπεν ὅτι δέν θά ἦτο σκόπιμον νά σταλῆ εἰς Βόννην ὁ ὑπουργός 'Αμύνης ἤ ὁ ἀρχηγός τοῦ Ναυτικοῦ, διότι τοῦτο θά ἐδημιούργει θόρυβον, ἀλλά ἔμπιστος ἀνώτατος ἀξιωματικός συνοδευόμενος καί ὑπό ἐμπειρογνώμονος διά θέματα οἰκονομικά. 'Ο πρωθυπουργός παρεκάλεσε τόν καγκελλά-

Συνάντηση μέ τόν πρόεδρο Σέελ (ἄνω) καί τόν καγκελλάριο Σμίτ (κάτω).

ριον νά δεχθῆ ἔστω καί γιά 10 λεπτά τόν κ. Ζολώταν κατά τήν προσεχῆ ἔλευσιν τοῦ τελευταίου εἰς Βόννην, τόν ὁποῖον θά ἔχη ἐξουσιοδοτήσει νά ὁμιλήση καί περί θεμάτων βοηθείας κεφαλαίου. Ὁ καγκελλάριος ὑπεσχέθη νά δεχθῆ τόν κ. Ζολώταν].

»Ὁ καγκελλάριος συνέχισε λέγων ὅτι ἐξ ἰδίου συμφέροντος ἐπιθυμεῖ ἡ Γερμανία τήν ἐνίσχυσιν τῆς ἀμυντικῆς ἱκανότητος τῆς Ἑλλάδος. Ἡ Ἑλλάς εἶναι λόγῳ θέσεως σημαντικόν στοιχεῖον εἰς τήν ἄμυναν τῆς Εὐρώπης. Εἶχεν ἤδη πεῖ εἰς τόν προηγούμενον ὑπουργόν τῶν Ἐξωτερικῶν, κ. Μαῦρον, ποίαν σημασίαν ἀποδίδει ἡ Γερμανία εἰς τήν συμμετοχήν τῆς Ἑλλάδος εἰς τήν Συμμαχίαν, καί μάλιστα ὄχι μόνον ὀνομαστικήν ἀλλά καί ἐν σχέσει πρός τό ἀμυντικόν δυναμικόν. Ἐν συνδυασμῷ πρός τοῦτο θά ἔπρεπε νά ἀντιμετωπίζεται καί ἡ ἔνταξις τῆς Ἑλλάδος εἰς τήν Κοινήν Ἀγοράν. Κατενόησε τήν ἐθνικοπολιτικήν σημασίαν, τήν ὁποίαν ἀποδίδει ὁ πρωθυπουργός εἰς τήν ἔνταξιν ἀπολύτως. Ἀλλά δι' αὐτόν δέν εἶναι λογικόν νά ἀποχωρῆ ἡ Ἑλλάς ταὐτοχρόνως ἀπό τήν Συμμαχίαν. Ἀνησυχεῖ ἐπίσης καί διά τήν ἰδίαν διαφοράν, τήν ὁποίαν ἔχουν μέ τήν Γαλλίαν. Ἀπό τοῦ Ντέ Γκώλ καί μέχρι καί τοῦ Ζισκάρ ἡ Γαλλία τηρεῖ μίαν ἐπιφυλακτικήν στάσιν, ἔναντι τῆς Συμμαχίας. Δέν εἶναι κατανοητή μία πολιτική ἕνωσις τῆς Εὐρώπης χωρίς κοινήν ἀμυντικήν ἀντίληψιν. Ἐτόνισεν ὅτι τόν ἀνησυχεῖ τό ὅτι καί ἡ Ἑλλάς ἀποσύρεται εἰς παρομοίαν ἐπιφυλακτικήν ἔναντι τοῦ ΝΑΤΟ θέσιν. Ἀντιλαμβάνεται τήν ὀργήν τῶν Ἀθηνῶν διά τήν ἀνικανότητα τῆς Συμμαχίας καί τῶν ΗΠΑ ὡς ἡγέτιδος δυνάμεως ἐν αὐτῇ, νά παρεμποδίσουν τήν ἐπίθεσιν τῆς Τουρκίας ἔναντι τῆς Κύπρου. Ἡ πικρία ὅμως αὕτη δέν θά ἔδει νά ὁδηγήση εἰς τήν λῆψιν βεβιασμένων ἀποφάσεων. Ἡ ἀσφάλεια ἔναντι τοῦ βορρᾶ καί τῆς αὐξανομένης σοβιετικῆς ἰσχύος εἰς τήν Μεσόγειον μπορεῖ νά ἐξασφαλισθῆ μόνον ἐν τῷ πλαισίῳ τοῦ ΝΑΤΟ. Ἡ ἰσορροπία μεταξύ ΗΠΑ καί ΕΣΣΔ δέν ἀπειλεῖται νά διαταραχθῆ εἰς τόν τομέα τῶν πυραύλων, ἀλλά εἰς τόν τομέα τοῦ ναυτικοῦ, διά τῆς αὐξήσεως τῆς σοβιετικῆς ἰσχύος καί τῶν ἐσωτερικῶν ἐπιπτώσεων τάς ὁποίας ἡ αὔξησις αὐτή ἔχει ἐπί τῶν χωρῶν, αἱ ὁποῖαι θά αἰσθανθοῦν ὅτι ἀπειλοῦνται ἀπό αὐτήν.

»Ὁ κ. πρωθυπουργός ἀπήντησεν ὅτι καί ὁ ἴδιος ἀνησυχεῖ διά τήν ἀδυναμίαν τῆς Δύσεως. Δέν λείπουν τά χρήματα, ἀλλά ἡ ἀποφασιστικότης καί ἡ διάθεσις διά θυσίας. Ἡ Εὐρώπη, καίτοι δύο φοράς ἰσχυροτέρα οἰκονομικῶς τῆς Σοβιετικῆς Ἑνώσεως, διαθέτει διά τήν ἄμυνάν της εἰς ποσοστιαίαν ἀναλογίαν, μόνον τό ἥμισυ τῶν ὅσων διαθέτει ἡ Ρωσία. Ἡ Εὐρώπη πρέπει ἡνωμένη καί ἐν συνεργασίᾳ μετά τῶν ΗΠΑ νά ὀργανώση τήν ἄμυνάν της. Διά τόν λόγον αὐτόν, πρῶτος πρό 15 ἐτῶν, εἶχε ταχθῆ ὑπέρ μιᾶς ἀτλαντικῆς Εὐρώπης.

»Εἰς ὅ,τι ἀφορᾶ τό ΝΑΤΟ παρετήρησεν ὅτι ἡ περίπτωσις τῆς Ἑλλάδος εἶναι διάφορος τῆς Γαλλίας. Ἡ Γαλλία δέν ὑπεχρεώθη νά ἐγκαταλείψη τήν Συμμαχίαν, ἀλλά ἦτο ἡ φιλοδοξία τοῦ Ντέ Γκώλ νά ἀσκήση ἰδικήν του παγκόσμιον πολιτικήν. Ἀντιθέτως ἡ Ἑλλάς εὑρέθη πρό διλήμματος μετά τήν δευτέραν ἐπίθεσιν τῶν Τούρκων. Ὅταν ὁ ἴδιος μετέβη εἰς τάς 5 τό πρωί εἰς τό Ἐπιτελεῖον, οἱ στρατηγοί ἐζήτουν πόλεμον. Ὁ ἴδιος εἶχε τότε νά ἐπιλέξη μεταξύ τῶν κάτωθι:

»— νά κάμη πόλεμον,

»— νά ἀποσυρθῆ τῆς πολιτικῆς,

»— νά ἀποχωρήση ἀπό τήν Συμμαχία.

»Ἐπροτίμησε τό μικρότερον κακόν, ἐκεῖνο τό ὁποῖο μπορεῖ νά διορθωθῆ. Μετά τήν ρύθμισιν τῆς διαφορᾶς μέ τήν Τουρκίαν μπορεῖ νά ὑπάρξη ἡ πιθανότης ἐπιστροφῆς. Ἐάν ἡ Τουρκία ἐπιστρέψη εἰς τήν λογικήν αἴρεται αὐτομάτως ὁ λόγος διά τόν ὁποῖον ἀπεχώρησεν ἡ Ἑλλάς ἀπό τό στρατιωτικόν σκέλος τῆς Συμμαχίας. Ἐάν ὅμως τοῦτο δέν συμβῆ, δέν θά μπορέση νά ἐπανέλθη. Κατά τήν διάρκειαν τῆς 40ετοῦς πολιτικῆς του σταδιοδρομίας ὑπῆρξε πάντοτε γνωστός ὡς φιλοδυτικός καί φιλοατλαντικός. Οὐδείς λυπᾶται περισσότερον τοῦ ἰδίου διά τό γεγονός ὅτι εὑρίσκεται ἐκτός τῆς Συμμαχίας. Εἶναι πρόθυμος νά λάβη ἐπί τῆς σημερινῆς κρίσεως καί τῶν σημερινῶν προβλημάτων σπουδαίας ἀποφάσεις, ἐάν εὕρη συμπαράστασιν. Διά τόν λόγον αὐτόν δέν εἶναι σωστόν — εἶναι ἀπαράδεκτον — νά συσχετίζεται ἡ ἔνταξις εἰς τήν ΕΟΚ μέ τό ΝΑΤΟ. Ἐάν ἡ Ἑλλάς δέν τύχη ὑποστηρίξεως εἰς τό θέμα τῆς ἐντάξεως, θά εἰσέλθη εἰς μίαν νέαν περιπέτειαν ἀπό τήν ὁποίαν ἡ Δύσις θά τήν χάση ὁριστικῶς.

»Ὁ καγκελλάριος παρετήρησε ὅτι ἐκτιμᾶ ἰδιαιτέρως τάς διευκρινίσεις αὐτάς. Τό τελευταῖον τέταρτον τῆς ὥρας τῆς συνομιλίας ἦτο ἰδιαιτέρως ἐνδιαφέρον. Ἐάν ἐπιθυμία τοῦ πρωθυπουργοῦ εἶναι — ὡς ἀνέφερε εἰς στενώτατον κύκλον — ἡ ἐπιστροφή εἰς τό στρατιωτικόν σκέλος τῆς Συμμαχίας κατά τήν κατάλληλον στιγμήν, τοῦτο διευκολύνει ὅλως ἰδιαιτέρως τήν γερμανικήν πλευράν. Εἶναι πρόθυμος, ἐν τῷ μέτρῳ τῶν δυνατοτήτων του, νά βοηθήση τήν Ἑλλάδα εἰς τό θέμα τῆς ἐντάξεως. Διαπιστώνει ὅτι εἰς τά ζητήματα τῆς ἀμύνης τῆς Δύσεως, τῆς διατηρήσεως τῆς δημοκρατίας καί τῆς ἑνώσεως τῆς Εὐρώπης συμφωνοῦν 100%.

»Ὁ καγκελλάριος πέρασε εἰς τό Κυπριακό. Πῶς θά μποροῦσε νά λυθῆ, ποῖα πρόσωπα ἤ ποῖαι Κυβερνήσεις θά μποροῦσαν νά βοηθήσουν, ἐβοήθησε ἡ ἐπιστροφή τοῦ Μακαρίου;

»Ὁ κ. Καραμανλῆς ἀπήντησε ὅτι ἡ ἐπιστροφή τοῦ Μακαρίου ἀποτελεῖ ἐσωτερικόν πρόβλημα τῆς Κύπρου. Μπορεῖ κατά 50% ν' ἀπετέλεσε ἐμπόδιο, ἀλλά κατά 50% ἦτο ἀπαραίτητος, διότι χωρίς τήν ὑπογραφή του καμμία συμφωνία δέν θά γίνη δεκτή ἀπό τούς Κυπρίους.

»Σημασίαν ἔχει τώρα οἱ Τοῦρκοι νά δεχθοῦν λογικάς λύσεις. Εἶναι περίφροντις, διότι εἰς τήν Τουρκίαν ἐπικρατεῖ περιπεπλεγμένη ἐσωτερική πολιτική κατάστασις, ἡ ὁποία ὁδηγεῖ εἰς ἀνταγωνισμόν δημαγωγίας καί εἰς νοσηρόν ἐθνικισμόν. Μέχρι τοῦδε οἱ Τοῦρκοι δέν ἦσαν ἕτοιμοι διά λογικάς λύσεις οὔτε εἰς τό Κυπριακόν οὔτε εἰς τό θέμα τοῦ Αἰγαίου. Τό τελευταῖο τοῦτο εἶναι πρόβλημα δημιουργηθέν ἀπό τούς Τούρκους καί μόνον. Ἀπό τοῦ 1923 τό καθεστώς τῶν συνόρων εἰς τό ἀνατολικόν Αἰγαῖον οὐδέποτε ἠμφεσβητήθη. Οἱ Τοῦρκοι μονομερῶς διά τῆς δημοσιεύσεως ἐθνικῶν νόμων ἔθεσαν τήν Ἑλλάδα πρό τετελεσμένων γεγονότων. Παρά ταῦτα ἔδειξε μετριοπάθεια καί σύνεση προσφεύγων εἰς τό Διεθνές Δικαστήριον τῆς Χάγης. Τό πρόβλημα τοῦ Αἰγαίου εἶναι ἀναγεγραμμένον εἰς τήν Ἡμερησίαν Διάταξιν τῆς συναντήσεως τῶν ὑ.Ε. κ. Μπιτσίου καί Τσαγλαγιαγκίλ τό τέλος τῆς ἑβδομάδος εἰς Ρώμην. Κατά τήν συνάντησιν ταύτην θά εἶναι δυνατόν νά θιγοῦν καί τά ἄλλα ἐπίμαχα θέματα.

»Εἰς ἐρώτησιν τοῦ καγκελλαρίου ὁ πρωθυπουργός κ.

Καραμανλῆς παρετήρησε ὅτι ἴσως εἶναι εὐκολώτερον διά τήν γερμανικήν πλευράν νά διαπιστώση ποῦ εὑρίσκεται πραγματικά ἡ δύναμις πρός λῆψιν ἀποφάσεων εἰς τήν Τουρκίαν, δηλ. εἰς τούς πολιτικούς ἤ εἰς τούς στρατιωτικούς. Ἡ δευτέρα εἰσβολή — μετά τήν ἀποκατάστασιν τῆς νομιμότητος εἰς Κύπρον ἡ ὁποία ἦτο ὁ ὑποτιθέμενος σκοπός τῆς ἀποβάσεως καί μετά τήν ἐπιστροφήν του (τοῦ κ. Καραμανλῆ) εἰς Ἑλλάδα — εἶναι μία ἠθικῶς, πολιτικῶς καί λογικῶς ἀνεξήγητος πρᾶξις. Ὡς ἐκ τούτου συνάγει τό συμπέρασμα ὅτι διά ταύτην δέν ἦτο ὑπεύθυνος ὁ Ἐτσεβίτ ἀλλά οἱ στρατηγοί.

»Ὁ καγκελλάριος παρετήρησε ὅτι καί ὁ Ἐτσεβίτ, κατά τήν πρόσφατον ἐπίσκεψιν εἰς Βόννην μόνον μίαν ἀσθενῆ δικαιολογίαν ἠδυνήθη νά δώση διά τήν καθαρῶς ἰμπεριαλιστικήν δευτέραν εἰσβολήν. Ὁ Ἐτσεβίτ ἦτο τῆς γνώμης ὅτι θά ἠδύνατο νά συνεννοηθῆ μέ τόν Καραμανλῆ γρηγορώτερα ἀφ' ὅ,τι ἡ τωρινή τουρκική Κυβέρνησις.

»Ὁ πρωθυπουργός κ. Καραμανλῆς ἀπήντησε ὅτι εἶναι ἕτοιμος διά συνεννόησιν μέ τήν Τουρκίαν. Στόχος του εἶναι νά ἀποκαταστήση τήν ἑνότητα εἰς τό ΝΑΤΟ καί τήν ἑλληνοτουρκική συνεργασία. Ἐν τελευταίᾳ ἀναλύσει ἐκεῖνος ἔθεσε τήν ὑπογραφήν του τό 1959 εἰς τάς συμφωνίας διά τήν ἀνεξαρτησίαν τῆς Κύπρου καί οὕτω ἐγκατέλειψε τό ἀπό αἰώνων ὑφιστάμενον αἴτημα διά ἕνωσιν τῆς Κύπρου μέ τήν Ἑλλάδα καί τοῦτο χάριν τῆς εἰρήνης. Σήμερα δέχεται ὡς λύσιν τήν γεωγραφικήν ὁμοσπονδίαν. Ἡ κατανομή ὅμως τῆς νήσου θά πρέπη ν' ἀνταποκρίνεται εἰς τήν ποσοστιαίαν σχέσιν τοῦ πληθυσμοῦ. Ἡ σημερινή ἐκ τῶν πραγμάτων κατανομή — 40% τῆς ἐπιφανείας διά 18% τοῦ πληθυσμοῦ — εἶναι ἀπαράδεκτος.

»Ὁ καγκελλάριος θεωρεῖ τήν θέσιν ταύτην ὡς λογικήν καί μετριοπαθῆ. Εἰς ἐρώτησίν του ποῖαι Κυβερνήσεις θά ἠδύναντο νά βοηθήσουν ὁ πρωθυπουργός κ. Καραμανλῆς ὠνόμασε τήν ἀμερικανικήν καί τήν γερμανικήν. Χρήσιμος θά ἦτο καί μία ἀπό συμφώνου ἄσκησις ἐπιρροῆς τῶν στρατηγῶν τοῦ ΝΑΤΟ. Σημασίαν ἔχει ὅλα νά γίνουν κατά τρόπον διακριτικόν. Ὁ καγκελλάριος ἀνέφερε ὅτι ὁ ὑπουργός Ἐξωτερικῶν Γκένσερ σκοπεύει νά ταξιδεύση εἰς Τουρκίαν τό καλοκαῖρι καί ἐζήτησε πληροφορίας περί τῶν ἐπαφῶν μέ τάς ΗΠΑ. Ὁ ὑπουργός Ἐξωτερικῶν Μπίτσιος εἶπεν ὅτι συνηντήθη τρεῖς φοράς μέ τόν ὑπουργόν Ἐξωτερικῶν Κίσινγκερ. Τήν τελευταίαν φοράν ὁ Κίσινγκερ τοῦ εἶπε ὅτι θά προσεπάθει καί πάλιν νά διερευνήση κατά τήν ἐπικειμένην μετάβασίν του εἰς Ἄγκυραν. Καί οἱ Ἀμερικανοί δέν ἔχουν σαφῆ ἀντίληψιν τῶν τουρκικῶν προθέσεων καί τοῦτο δέν μετεβλήθη μετά τό πρόσφατον ταξίδι τοῦ Χάρτμαν εἰς Ἄγκυραν.

»Εἰς παρεμπίπτουσαν ἐρώτησιν τοῦ καγκελλαρίου περί τοῦ βασικοῦ περιεχομένου τῆς ἐναρκτηρίου ὁμιλίας τοῦ πρωθυπουργοῦ κατά τήν σύνοδον κορυφῆς τοῦ ΝΑΤΟ εἰς Βρυξέλλας, ἀπήντησεν ὁ κ. Καραμανλῆς ὅτι δέν ἠσχολήθη ἀκόμη μέ τό θέμα τοῦτο. Ὁ ὑπουργός Ἐξωτερικῶν Μπίτσιος προσέθεσε ὅτι ὁ πρωθυπουργός θά ἐξεφώνει σύντομον εἰσαγωγικήν δήλωσιν καί ἀκολούθως λόγον ὡς πρωθυπουργός τῆς Ἑλλάδος. Ὁ πρωθυπουργός προσέθεσε ὅτι εἰς τόν λόγον αὐτόν θά ἐξήγει τήν στάσιν του εἰς τούς Συμμάχους.

»Τελευτῶν ὁ πρωθυπουργός κ. Καραμανλῆς παρεκάλεσε τόν καγκελλάριο νά λάβη τάς ἐνδεικνυομένας πρωτοβουλίας καί νά παράσχη τήν ὑποστήριξίν του. Ὁ καγκελλάριος ἀπήντησε ὅτι ὁ ὑπουργός Ἐξωτερικῶν Γκένσερ καί ὁ ἴδιος εἶχον ἐντυπωσιασθῆ πολύ θετικά ἀπό τήν ἀνοικτή συνομιλία. Θέλει νά καταστήση τοῦτο ἀντιληπτόν καί εἰς τήν γερμανικήν κοινήν γνώμην καί θά χρησιμοποιήση πρός τοῦτο τήν εὐκαιρίαν τῆς σημερινῆς προπόσεως. Θέλομεν, ὅσον δυνάμεθα, νά βοηθήσωμεν καί νά σκεφθοῦμε περαιτέρω, τώρα πού βλέπουμε τά πράγματα καθαρώτερα. Ἐπί τῆς διαμάχης μέ τήν Τουρκίαν καλόν θά εἶναι νά εὑρισκώμεθα εἰς ἐπαφήν.

»Τέλος ὁ καγκελλάριος ἀπεδέχθη πρόσκλησιν νά ἐπισκεφθῆ τήν Ἑλλάδα εἰς ἡμερομηνίαν ἡ ὁποία ἀπομένει νά καθορισθῆ»[7].

Τήν ἴδια ἡμέρα, ὁ Δ. Μπίτσιος εἶχε συνομιλία μέ τό Δυτικογερμανό ὁμόλογό του Χάνς-Ντήτριχ Γκένσερ, κατά τή διάρκεια τῆς ὁποίας συζητήθηκαν οἱ ἑλληνοτουρκικές σχέσεις, τό Κυπριακό, ἡ γερμανική οἰκονομική βοήθεια πρός τήν Ἑλλάδα, τό πρόβλημα τῆς ἐκπαιδεύσεως τῶν παιδιῶν τῶν Ἑλλήνων μεταναστῶν στήν Ὁμοσπονδιακή Γερμανία, καθώς καί τό θέμα τῆς διασκέψεως κορυφῆς τῆς Ἀτλαντικῆς Συμμαχίας.

Μετά τό πέρας τῆς συνομιλίας του μέ τό Χ. Σμίτ, ὁ Κ. Καραμανλῆς παρακάθησε σέ γεῦμα πού παρέθεσε πρός τιμήν του ὁ Δυτικογερμανός καγκελλάριος, ὁ ὁποῖος καί προσφώνησε τόν Ἕλληνα πρωθυπουργό μέ τά ἀκόλουθα:

«Κύριε πρωθυπουργέ, κύριε ὑπουργέ τῶν Ἐξωτερικῶν, κύριε ὑφυπουργέ, χαίρω πολύ διότι εὑρίσκομαι εἰς τήν θέσιν νά χαιρετίσω ἐδῶ τήν παρουσίαν σας. Τήν ἐπίσκεψίν σας ἀνεμένομεν μέ μεγάλας προσδοκίας ὅλοι καί μέ μεγάλην συμπάθειαν.

»Ὁ ἑλληνικός λαός καί ὁ γερμανικός ἔχουν δεσμούς ἀπό μακροῦ χρόνου καί ἡ παράδοσις αὐτή συμπληροῦται σέ μεγάλο βαθμό μέ προσωπικές ἐπικοινωνίες. Γιά τόν λόγο αὐτό, ὑπῆρξε εἰλικρινής ἡ ἐπιθυμία τῆς προσκλήσεως αὐτῆς πού ἀπεδέχθητε διά νά ἐπανασυνδέσωμεν τόν δεσμόν πού εἴχατε δημιουργήσει σεῖς ὁ ἴδιος εἰς τήν Γερμανίαν μέ τήν ἐπίσκεψίν σας κατά τόν Νοέμβριον τοῦ 1958 πρός τόν καγκελλάριον Ἀντενάουερ.

»Εἴσαστε, τότε, ἀρχηγός μιᾶς δημοκρατικῆς Κυβερνήσεως τῆς Ἑλλάδος. Σήμερα τό ὄνομά σας ἐκφράζει τήν ἐπιστροφήν τῆς Ἑλλάδος εἰς τόν κύκλον τῶν δημοκρατικῶν χωρῶν τῆς Εὐρώπης.

»Οἱ δύο λαοί μας ζοῦν συνδεδεμένοι ὄχι ἐξ αἰτίας τῆς γεωγραφικῆς γειτνιάσεως ἀλλά μέ τούς δεσμούς τῆς ἱστορικῆς παραδόσεως. Ἀσχέτως τῆς διαφόρου ἰδιομορφίας εἴμαστε ἕνα μέρος τῆς οἰκογενείας τῶν λαῶν αὐτῆς τῆς παλαιᾶς ἠπείρου, τῆς ὁποίας ἡ πνευματική καί πολιτική ἱστορία προσδιορίζεται κατά τόν οὐσιαστικώτερον τρόπον ἀπό τήν ἑλληνικήν πνευματικήν παράδοσιν.

»Μετά τήν ὀπισθοδρόμησιν τήν ὁποίαν προκάλεσε εἰς τάς σχέσεις τῶν δύο λαῶν μας, ὁ Δεύτερος Παγκόσμιος Πόλεμος, ἡ ἐπίσκεψίς σας πρός τόν καγκελλάριον Ἀντενάουερ, τό 1958, ἐδημιούργησε τήν βάσιν μιᾶς νέας ἀφετηρίας σχέσεων μεταξύ τῶν δύο χωρῶν μας.

»Ἡ ἀμυντική συμμαχία καί ἡ δυτική συνεργασία ἐβοήθησαν τότε τήν χώραν μας γιά νά θέση τά θεμέλια ἑνός μέλλοντος μέ δημοκρατικήν φύσιν. Μέ τήν ὑποστήριξιν τῶν ἑταίρων μας ἠμπορέσαμεν νά ἀναπτύξωμεν τάς σχέσεις μας μέ τούς τέως ἀντιπάλους μας, νά ὑπερνικήσωμεν τήν καχυποψίαν καί νά συμβάλωμεν εἰς μίαν κοινήν πολιτικήν ἀσφάλειαν ὑφέσεως καί καλῆς γειτονίας.

»Εἶμαι πεπεισμένος ὅτι οἱ ἑταῖροι μας εἰς τήν συμμαχίαν μποροῦν μέ πνεῦμα κατανοήσεως νά ἐξεύρουν εἰρηνικάς λύσεις στίς ὑφιστάμενες διαφωνίες καί ὅτι ἐμεῖς οἱ ἄλλοι μποροῦμε ἀλλά καί θά ἤλθωμεν ἀρωγοί πρός τοῦτο. Στήν προσπάθεια αὐτή συμβάλλει κατά τρόπον οὐσιώδη ἡ προσωπική σας ἐμπειρία ὡς δημοσίου ἀνδρός, ἡ ὁποία ὄχι μόνον μέ τήν ἐπιστροφήν σας στήν Ἑλλάδα, στίς δυσχερέστερες ὥρες, προκάλεσε τόσες προσδοκίες, ἀλλά καί στόν δικό μας λαό, στίς γειτονικές χῶρες καί στούς συμμάχους. Ἐνισχυόμεθα σ' αὐτές τίς προσδοκίες μετά τήν μικρά καί πλήρη ἐμπιστοσύνης συνομιλία πού εἴχαμε σήμερα. Θά ἤθελα νά ἐπαναλάβω σ' αὐτήν τήν μεγάλην ὁμήγυρη ὅ,τι εἴπαμε σέ σᾶς κατά τήν διεξοδική αὐτή συνομιλία καί συγκεκριμένα ὅτι, σέ ὅσο βαθμό μποροῦμε, θά βοηθήσωμε καί δέν θά ἀποστοῦμε τοῦ καθήκοντός μας αὐτοῦ. Οἱ ἑταῖροι καί οἱ σύμμαχοί μας γνωρίζουν ὅτι μέσα στά πλαίσια τῶν δυνατοτήτων μας, θέλομεν νά συμβάλωμε, ὥστε νά καταστήσωμε τούς δεσμούς τόσον εἰς τήν συμμαχίαν ὅσον καί εἰς τήν Κοινότητα ζωντανούς καί ἐποικοδομητικούς καί νά βοηθήσωμεν τούς φίλους νά ξεπεράσουν τίς δυσκολίες τους.

»Αὐτό ἰσχύει ἰδιαιτέρως διά τήν χώραν σας καί διά τήν Κυβέρνησίν σας, διά μίαν χώραν ἡ ὁποία ὑπό τήν ἡγεσίαν σας ζῆ τήν ἀναγέννησιν τῆς δημοκρατίας καί αὐτό ἰσχύει ἰδιαιτέρως διά τάς ἐπιδιωκομένας εἰς τό μέλλον λύσεις τῶν ἐπικαίρων πολιτικῶν καί, ἐκτός τούτων ἐπίσης, τῶν οἰκονομικῶν προβλημάτων σας.

»Μετά χαρᾶς καί ἱκανοποιήσεως διαπιστώνομεν ὅτι ἡ Ἑλλάς ἐπιδιώκει μιάν στενωτέραν σύνδεσιν μέ τήν Εὐρώπην. Ἄς μοῦ ἐπιτραπῆ νά σᾶς διαβεβαιώσω, κ. πρόεδρε, ὅτι ἡ χώρα σας καί ἡ Κυβέρνησίς σας θά ἔχουν ἐν τῷ προσώπῳ τῆς Ὁμοσπονδιακῆς Δημοκρατίας τῆς Γερμανίας ἕνα συνήγορον εἰς αὐτόν τόν ἀσφαλῶς ὄχι καί πολύ εὔκολον δρόμον.

»Αὐτή ἡ Εὐρώπη, κ. πρόεδρε, τήν ὁποίαν ἐμεῖς θέλομεν νά συνδέσωμεν στενώτερα καί ἀποφασιστικώτερα καί ἡ ὁποία πρέπει νά μᾶς καθιστᾶ ἱκανούς διά μίαν ἐντελῶς νέα αὐτόνομη πολιτική δράσεως, εἶναι μόνον νοητή ἐν στενῇ συνδέσει καί συνεργασίᾳ μετά τῶν Ἡνωμένων Πολιτειῶν. Αὐτό ἰσχύει ἰδιαιτέρως διά τόν ζωτικόν τομέα τῆς ἀσφαλείας μας, ἀλλά ἰσχύει, ἐξ ἴσου, γιά ὅλους τούς — οἰκονομικούς — τομεῖς.

»Ἡ διατήρηση ἀνέπαφης τῆς συμμαχίας εἶναι ἀκριβῶς προϋπόθεση τῆς πολιτικῆς τῆς ὑφέσεως καί τῆς φιλικῆς συνεργασίας, τήν ὁποίαν θέλομεν νά συνεχίσωμεν νά ἀκολουθήσωμεν μέ ἐπιμονήν καί συνέπειαν. Ἔτσι συνδυάζονται ἡ εὐρωπαϊκή ἑνότης, ἡ δυτική συμμαχία καί ἡ ὕφεσις εἰς μίαν κοινήν συνολικήν πολιτικήν γραμμήν, τῆς ὁποίας ὁ κυριώτερος σκοπός εἶναι ἡ διατήρησις τῆς εἰρήνης.

»Εἰς τάς προσπαθείας σας, κ. πρόεδρε, νά ἐπιλύσετε τά μεγάλα προβλήματα τῆς χώρας σας καί νά ὑπηρετήσετε τήν εἰρήνην εὔχομαι καί σέ σᾶς καί στήν Κυβέρνησή σας κάθε εὐτυχίαν. Ἐγείρω τό κύπελλον εἰς τήν ὑγείαν τοῦ κ. πρωθυπουργοῦ, εἰς ὑγείαν τῆς συνοδείας του, εἰς τήν καλήν περαιτέρω συνεργασίαν τῶν δύο χωρῶν μας καί εἰς τήν ἐνίσχυσιν τῶν ἤδη ὑπαρχόντων στενῶν δεσμῶν μεταξύ τῶν λαῶν μας καί γιά ἕνα εὐτυχές μέλλον τῆς Ἑλλάδος».

Ἡ ἀντιφώνηση τοῦ Κ. Καραμανλῆ:

»Σᾶς εὐχαριστῶ διά τήν πράγματι θερμήν ὑποδοχήν πού μοῦ ἐπεφυλάξατε εἰς τήν χώραν σας. Σᾶς εὐχαριστῶ ὅμως περισσότερον διά τήν ἀγάπην καί τήν κατανόησιν μέ τάς ὁποίας ὡμιλήσατε διά τήν πατρίδα μου.

»Καί τό ἕνα καί τό ἄλλο ἀνταποκρίνονται πρός τούς φιλικούς δεσμούς οἱ ὁποῖοι συνδέουν σήμερον τάς χώρας μας. Ἀνταποκρίνονται ὅμως βαθύτερα καί πρός τήν μακραίωνα παράδοσιν τῆς πατρίδος σας, ἡ ὁποία ὄχι μόνον ἤντλησεν ἀπό τό ἑλληνικόν πνεῦμα, ἀλλά καί προσέφερεν εἰς αὐτό θησαυρούς ἀνεκτίμητους. Ἐάν οἱ μεγάλοι ἄνδρες τῆς Γερμανίας ἐμελέτησαν, ἀγάπησαν καί ἐθαύμασαν τά ἐπιτεύγματα τοῦ ἑλληνικοῦ κόσμου, δύναμαι νά σᾶς διαβεβαιώσω ὅτι καί ἡμεῖς, οἱ Ἕλληνες, μελετῶμεν καί θαυμάζομεν τά ἰδικά σας ἐπιτεύγματα εἰς τάς τέχνας καί τάς ἐπιστήμας καί, κατά τά τελευταῖα ἔτη, τάς προόδους τῆς ἐφηρμοσμένης ἐπιστήμης καί τῆς τεχνικῆς σας.

»Ἀλλά ἐκεῖνο πού θαυμάζομεν ἰδιαιτέρως, εἶναι τό γεγονός ὅτι σεῖς, οἱ Γερμανοί, κατωρθώσατε νά συνδυάσετε δύο ἀρετάς πού δύσκολα συμβιβάζονται: τόν δυναμισμόν μέ τήν πειθαρχίαν. Γεγονός πού ἀποτελεῖ παράδειγμα πρός μίμησιν καί ἐξηγεῖ τήν ἰσχύν τῆς χώρας σας.

»Ἡ βαθειά αὐτή πνευματική συγγένεια ἐμπνέει τήν φιλίαν τῶν δύο λαῶν μας καί διευκολύνει τήν στενήν συνεργασίαν των εἰς ὅλους τούς τομεῖς. Συνεργασίαν τήν ὁποίαν δέν ἐπιθυμεῖ μόνον ἡ Κυβέρνησίς μου, ἀλλά καί ὁλόκληρος ὁ ἑλληνικός λαός.

»Ἡ ἀνθρωπότης ὁλόκληρος, κύριε καγκελλάριε, καί συνεπῶς καί ἡ Εὐρώπη, διέρχεται σήμερον μίαν πολύμορφον κρίσιν: κρίσιν νομισματικήν, οἰκονομικήν καί πολιτικήν, πού καταλήγει ἐν τελευταίᾳ ἀναλύσει σέ κρίσιν τῆς δημοκρατίας. Ἐγωϊστικοί ἀνταγωνισμοί καί νοσηροί ἐθνικισμοί θέτουν ὑπό δοκιμασίαν τούς δημοκρατικούς μας θεσμούς καί ἀπειλοῦν τήν εἰρήνην τοῦ κόσμου, ὅπως ἀποδεικνύει ἡ τραγωδία τῆς Κύπρου. Τραγωδία ἡ ὁποία θά πρέπη νά ἀφυπνίση τάς συνειδήσεις ὅλων ἐκείνων οἱ ὁποῖοι ἐνδιαφέρονται διά τό δίκαιον καί ἀγαποῦν τήν εἰρήνην. Μόνον ἡ στενωτέρα συνεργασία μεταξύ τῶν δημοκρατικῶν λαῶν θά βοηθήση ἀποφασιστικῶς εἰς τήν ἀντιμετώπισιν τῆς κρίσεως αὐτῆς. Εἶναι δι' αὐτό ζωτική ἡ ἀνάγκη τῆς ἑνώσεως τῆς Εὐρώπης, μιᾶς ἑνώσεως ἡ ὁποία δέν θά περιορισθῆ μόνον εἰς τόν οἰκονομικόν τομέα, ἀλλά θά ἐξελιχθῆ σταθερῶς εἰς

Ἡ ἐπίσκεψη τοῦ πρωθυπουργοῦ στή Δυτική Γερμανία ὑπῆρξε ἀποφασιστικό βῆμα στό «εὐρωπαϊκό ἄνοιγμα» τῆς Ἑλλάδος. Ἀριστερά, ὁ Χ. Ντ. Γκένσερ.

τήν πολιτικήν ἕνωσιν τοῦ εὐρωπαϊκοῦ κόσμου. Καί μόνον μέ τήν ἕνωσιν αὐτήν θά διασωθῆ ἡ δημοκρατία, θά ἀντιμετωπισθοῦν τά κρίσιμα προβλήματα τοῦ παρόντος καί θά καταστῆ ἱκανή ἡ Εὐρώπη νά διαδραματίση τόν ρόλον πού τῆς ἀνήκει εἰς τήν πορείαν τῆς ἀνθρωπότητος.

»Σχεδόν ὅλοι μας ἐδοκιμάσθημεν κατά περιόδους ἀπό τήν ἀπώλειαν τῶν δημοκρατικῶν ἐλευθεριῶν. Δι' αὐτό καί ὅλοι μας πρέπει νά ἀγωνισθῶμεν διά μίαν δημοκρατικῶς ὠργανωμένην Εὐρώπην, ὅπου ἡ ἐλευθερία τοῦ ἀτόμου καί ἡ ἐλευθερία τῶν λαῶν θά συνδυασθῆ μέ τήν ἰσχύν καί τήν πρόοδον.

»Ἡ Ἑλλάς ὑποστηρίζουσα τήν ἕνωσιν τῆς Εὐρώπης, πιστεύει ὅτι εἰς τό μέγα τοῦτο ἔργον ἡ Γερμανία ἠμπορεῖ νά διαδραματίση ἀποφασιστικόν ρόλον. Ἐπειδή δέ διά τήν ἐνοποίησιν αὐτήν θά ἀπαιτηθοῦν θυσίαι ἰδιαιτέρων συμφερόντων χάριν τοῦ γενικοῦ καλοῦ, ἡ Γερμανία ἠμπορεῖ νά γίνη δι' ὅλους ὑπόδειγμα.

»Ὑπό τό βάρος τῶν ναπολεοντείων πολέμων ἡ Γερμανία ἀπέκτησε συνείδησιν ἐθνικῆς ἑνότητος καί ἠσθάνθη ὅτι ὤφειλε νά τερματίση τήν κατάτμησίν της εἰς πολυάριθμα κρατίδια καί νά ἑνώση εἰς ἕνα ὀργανισμόν τό γερμανικό ἔθνος. Ἐχρειάσθη πρός τοῦτο ἀρκετός χρόνος, διότι πολλαί ἀντιδράσεις ἔπρεπε νά ὑπερνικηθοῦν. Ἀλλά εἰς τό τέλος ἡ ἰδέα τῆς ἑνότητος ἐνίκησε καί ἡ Γερμανία ἔγινε ἕνα μέγα, ὁμόσπονδον, ἑνιαῖον Κράτος. Αὐτόν τόν δρόμον καλεῖται νά ἀκολουθήση σήμερον ἡ Εὐρώπη. Καλεῖται εἰς εὐρύτερον πλαίσιον νά ξεπεράση τάς δυσκολίας πού ξεπέρασε ὁ γερμανικός λαός καί νά φθάση σταδιακῶς, ἀλλά μέ τόν ταχύτερον δυνατόν ρυθμόν, εἰς τάς Ἡνωμένας Πολιτείας τῆς Εὐρώπης.

»Κύριε καγκελλάριε, αἱ συνομιλίαι τάς ὁποίας εἴχομεν δέν εἶναι ἀπό τάς συνήθεις ἀνταλλαγάς ἀπόψεων μεταξύ ἀρχηγῶν δύο Κυβερνήσεων. Εἶμαι βέβαιος ὅτι θά ἀποτελέσουν σταθμόν εἰς τήν ἐξέλιξιν τῶν φιλικῶν μας δεσμῶν καί θά καταστοῦν ἀφετηρία διά τήν περαιτέρω ἀνάπτυξιν τῆς συνεργασίας μας εἰς ὅλους τούς τομεῖς. Ἔχομεν ἐνώπιόν μας ἕνα κοινόν καί ὑπέροχον ἔργον τόσον ἐπί τοῦ διμεροῦς, ὅσον καί ἐπί τοῦ εὐρωπαϊκοῦ πεδίου. Αἱ προοπτικαί διά τό ἔργον αὐτό εἶναι εὐρύταται καί ἔχομεν καθῆκον, ἀλλά καί συμφέρον, νά τάς ἀξιοποιήσωμεν.

»Μέ τήν σκέψιν αὐτήν, προπίνω ὑπέρ τῆς εὐημερίας τοῦ γερμανικοῦ ἔθνους, τῆς ὑγείας του προέδρου κ. Σέελ καί τῆς προσωπικῆς ἐπιτυχίας τοῦ καγκελλαρίου κ. Σμίτ».

Τό ἀπόγευμα τῆς ἴδιας ἡμέρας ὁ Κ. Καραμανλῆς ἐπισκέφθηκε τόν πρόεδρο τῆς Δημοκρατίας Βάλτερ Σέελ· συναντήθηκε, ἀκόμη, μέ τόν πρώην καγκελλάριο Β. Μπράντ, ἐνῶ ἀργότερα παρέθεσε μέ τή σειρά του δεῖπνο πρός τιμήν τοῦ Χ. Σμίτ.

Μετά τή λήξη τῶν συνομιλιῶν ἐκδόθηκε τό ἀκόλουθο κοινό ἀνακοινωθέν:

«Αἱ συνομιλίαι μεταξύ τοῦ πρωθυπουργοῦ κ. Κωνσταντίνου Καραμανλῆ καί τοῦ καγκελλαρίου κ. Χέλμουτ Σμίτ, διεξήχθησαν εἰς ἀτμόσφαιραν ἐγκαρδιότητος καί ἀμοιβαίας κατανοήσεως.

»Ἐγένετο εὐρεῖα ἐπισκόπησις τῶν ὑφισταμένων διεθνῶν προβλημάτων καί διεπιστώθη ὅτι αἱ ἀπόψεις τῶν δύο μερῶν συμπίπτουν εἰς πολύ μεγάλην ἔκτασιν.

»Ἀμφότερα τά μέρη ἐξέφρασαν τήν μεγάλη σημασία πού ἀποδίδουν εἰς τήν εὐρωπαϊκήν ἑνότητα καί συνεφώνησαν ἐπί τῆς ἀνάγκης νά ἐπιταχυνθῆ ἡ διαδικασία διά τήν ἕνωσιν τῆς Εὐρώπης. Εἰς τό πλαίσιον αὐτό, ὁ Ἕλλην πρωθυπουργός ἐξήγησε τούς λόγους διά τούς ὁποίους ἡ Ἑλλάς ἐπιδιώκει τήν πλήρη ἔνταξίν της εἰς τήν Εὐρωπαϊκή Οἰκονομική Κοινότητα. Ὁ κ. Σμίτ διεδήλωσε τήν ὑποστήριξη τῆς γερμανικῆς Κυβερνήσεως διά τήν πολιτικήν αὐτήν τῆς ἑλληνικῆς Κυβερνήσεως.

»Ὁ κ. Καραμανλῆς προέβη εἰς πλήρη ἀνάλυσιν τῆς παρούσης καταστάσεως τῶν ἑλληνοτουρκικῶν σχέσεων. Ὁ κ. Σμίτ ἐξέφρασε τήν ἐκτίμησίν του διά τήν μετριοπαθῆ στάσιν τῆς ἑλληνικῆς Κυβερνήσεως καθώς καί τήν ἱκανοποίησίν του διά τάς ἐπικειμένας συνομιλίας εἰς τήν Ρώμην, μεταξύ τῶν ὑπουργῶν Ἐξωτερικῶν Ἑλλάδος καί Τουρκίας.

»Κατά τήν ἐξέταση τῶν διμερῶν θεμάτων, οἱ δύο ἡγέται συνεφώνησαν ὅτι αἱ οἰκονομικαί σχέσεις μεταξύ τῶν δύο χωρῶν θά δραστηριοποιηθοῦν περισσότερον εἰς τό ἀμέσως προσεχές μέλλον. Συνεζητήθησαν αἱ παροῦσαι οἰκονομικαί ἀνάγκαι τῆς Ἑλλάδος καί ὁ καγκελλάριος Σμίτ ἀνέλαβε νά ἐξετάση τούς τρόπους διά τῶν ὁποίων θά βοηθηθῆ ἡ ἑλληνική Κυβέρνησις νά καλύψη τάς ἀνάγκας αὐτάς.

»Πρός τόν σκοπόν αὐτόν συνεφωνήθη νά ἔλθη συντόμως εἰς τήν Βόννην ἀντιπροσωπεία τῆς ἑλληνικῆς Κυβερνήσεως διά συνομιλίας.

»Ἀντηλλάγησαν ἐπίσης ἀπόψεις ἐπί προβλημάτων σχετικῶν μέ τήν ἐκπαίδευσιν τῶν Ἑλληνοπαίδων πού διαβιοῦν εἰς τήν Γερμανίαν.

»Τά αὐτά θέματα ἐθίγησαν καί ἀπό τούς ὑπουργούς Ἐξωτερικῶν Ἑλλάδος καί Δ. Γερμανίας κ.κ. Μπίτσιον καί Γκένσερ, κατά τήν διάρκειαν ἰδιαιτέρων συσκέψεων».

Τήν ἐπομένη, 17 Μαΐου, ὁ Κ. Καραμανλῆς ἐπέστρεψε στήν Ἀθήνα. Πρίν τήν ἀναχώρησή του, δήλωσε στούς δημοσιογράφους ὅτι ἦταν ἰδιαίτερα εὐχαριστημένος ἀπό τίς συνομιλίες του μέ τό Χ. Σμίτ: *«Ἡ Κυβέρνηση τῆς Βόννης ἐπέδειξε εἰλικρινῆ ἐκτίμηση καί κατανόηση γιά τήν ἑλληνική θέση».*

Εὐθύς μετά τήν ἄφιξή του στήν Ἀθήνα, ὁ Κ. Καραμανλῆς ἐξέθεσε τά ἀποτελέσματα τῆς ἐπισκέψεώς του στή Βόννη, μέ δηλώσεις του πρός τούς ἐκπροσώπους τοῦ τύπου. Σημείωσε ἰδιαίτερα ὅτι τό ἑλληνικό αἴτημα γιά ἔνταξη στήν ΕΟΚ ἔγινε ἀποδεκτό ἀπό τή δυτικογερμανική Κυβέρνηση. Τό θέμα δέν συσχετίστηκε μέ πιθανή ἐπιστροφή τῆς χώρας στό στρατιωτικό σκέλος τοῦ ΝΑΤΟ: *«Γιά τήν Ἑλλάδα, αὐτό θά ἦταν ἀπαράδεκτο».* Κατόπιν, τόνισε ὅτι ἡ ΟΔ Γερμανίας ἔδειξε κατανόηση γιά τό θέμα τῆς οἰκονομικῆς βοήθειας πρός τήν Ἀθήνα καί γιά τήν ἐνίσχυση τῶν ἑλληνικῶν Ἐνόπλων Δυνάμεων. Τέλος, ἐξέφρασε καί τήν ἐλπίδα ὅτι ἡ Βόννη θά μποροῦσε νά συμβάλει στήν ἐπίλυση τοῦ Κυπριακοῦ: *«Νομίζω ὅτι κάθε χώρα πού ἀγαπᾶ τό δίκαιο μπορεῖ νά βοηθήση, παρέχοντας τίς κατάλληλες συμβουλές καί ὑποδείξεις πρός ἐκείνους πού ἀδικοῦν».*

Στίς 20 Μαΐου, ἐξάλλου, ὁ Κ. Καραμανλῆς ἀπηύθυνε στό Χ. Σμίτ τήν ἀκόλουθη ἐπιστολή:

«Ἐπανελθών εἰς Ἀθήνας, ἐπιθυμῶ νά σᾶς ἐκφράσω ἅπαξ ἔτι τάς ἐγκαρδίους εὐχαριστίας μου διά τήν τόσον θερμήν ὑποδοχήν καί φιλοξενίαν τήν ὁποίαν μοῦ ἐπεφυλάξατε κατά τήν ἐπίσκεψίν μου εἰς τήν ὡραίαν σας χώραν.

»Συμμερίζομαι ἀπολύτως τήν ἱκανοποίησιν τήν ὁποίαν ἐκφράσατε τήν παρελθοῦσαν Παρασκευήν ἐν Βόννῃ διά τήν καρποφόρον ἐργασίαν πού ἐκάναμε ἐκείνην τήν ἡμέραν μαζί καί πού εἶμαι βέβαιος θά συντελέση μεγάλως εἰς τήν σύσφιγξιν τῶν δεσμῶν μεταξύ τῶν δύο χωρῶν μας. Ἐπειδή, ὅμως, συχνά συμβαίνει αἱ ἀποφάσεις πού λαμβάνονται ἐπί ὑψηλοῦ ἐπιπέδου νά παραμορφώνωνται ἔν τινι μέτρῳ κατά τήν ὑλοποίησίν των — ὄχι βεβαίως ἀπό κακήν πρόθεσιν, ἀλλά ἀπό ὑπερβολικόν ἐνίοτε ζῆλον — θά σᾶς ὤφειλα χάριτας ἐάν εὑρίσκατε ὀλίγον χρόνον διά νά ἐξετάσητε ποῦ εὑρίσκονται τά θέματά μας.

»Ἀπό ἰδικῆς μου πλευρᾶς, θά σᾶς ἀποστείλω, ὅμως ἐμείναμε σύμφωνοι, εἰς Βόννην λίαν προσεχῶς τόν διοικητήν τῆς Τραπέζης Ἑλλάδος, καθηγητήν κ. Ζολώταν καί τόν ἀρχηγόν τοῦ Ἑλληνικοῦ Στόλου, ἀντιναύαρχον κ. Κονοφάον, διά νά ἔλθουν εἰς ἐπαφήν καί συζητήσουν μέ τάς ἁρμοδίας γερμανικάς προσωπικότητας τά θέματα τῆς οἰκονομικῆς καί στρατιωτικῆς βοηθείας. Ἐπιτρέψατέ μου, ἐπί τῇ εὐκαιρίᾳ, νά σᾶς ὑπενθυμίσω τήν παράκλησίν μου νά δεχθῆτε εἰς σύντομον ἀκρόασιν τόν κ. Ζολώταν.

»Περαίνων, θά ἤθελα νά σᾶς ἐπαναλάβω πόσον εὐτυχής θά εἶμαι νά σᾶς ὑποδεχθῶ εἰς τήν Ἑλλάδα ὁποτεδήποτε εὐκαιρήσετε, διά νά συνεχίσωμεν τήν φιλικήν ἐπαφήν μας καί ἀνταλλάξωμεν ἀπόψεις ἐδῶ εἰς τήν Ἑλλάδα, ὅπου ἐλπίζω ὅτι θά μπορέσετε νά ἔχετε καί ὀλίγας ἡμέρας ἀναπαύσεως»[172].

Ἡ ἐπίσκεψη τοῦ Ἕλληνα πρωθυπουργοῦ ἀπασχόλησε τό γερμανικό τύπο· ἤδη, στίς 12 Μαΐου ἡ ἐφημερίδα τοῦ Ἀμβούργου «Die Welt» τόνιζε:

Ὅταν ὁ πρωθυπουργός τῆς Ἑλλάδος φθάση τήν ἐρχομένη Πέμπτη στήν Βόννη θά βρεθῆ ἀνάμεσα σέ φίλους. Ἡ Ὁμοσπονδιακή Δημοκρατία τῆς Γερμανίας ἐνδιαφέρθηκε πάντοτε γιά τά πεπρωμένα τῆς Ἑλλάδος καί τό ἐνδιαφέρον αὐτό αὐξήθηκε ἀκόμη περισσότερο μετά τά δραματικά γεγονότα τοῦ περασμένου καλοκαιριοῦ.

"Οχι μόνον ἀναγνωρίζουμε ὅτι ἡ εὐημερία τῆς 'Ελλάδος ἔχει μεγάλη σημασία γιά τήν ἀσφάλεια τοῦ δυτικοῦ κόσμου, ἀλλά χωρίς ἀμφιβολία ὑπάρχει καί συναισθηματικός δεσμός τῶν Δυτικοευρωπαίων γιά τήν χώρα πού εἶναι ἄρρηκτα συνδεδεμένη μέ τήν εὐρωπαϊκή ἱστορία. Εἶναι φυσικό, λοιπόν, νά ἐπιθυμοῦμε νά βοηθήσουμε τούς "Ελληνες στά σημερινά τους προβλήματα.

Στό πρόσωπο τοῦ Κωνσταντίνου Καραμανλῆ ἔχουν τόν καλύτερο συνήγορο. Γιατί εἶναι ὁ μόνος πού μποροῦσε νά ὁδηγήση τήν 'Ελλάδα στήν δημοκρατία καί ἐντυπωσίασε τόν κόσμο τούς περασμένους μῆνες μέ τήν κρίση, τήν ἐξυπνάδα καί τόν ρεαλισμό πού τόν διακρίνουν. Γιά τό ἀπώτερο μέλλον, τό σημαντικώτερο πρόβλημα τοῦ Καραμανλῆ εἶναι ὁπωσδήποτε ἡ οἰκονομική κατάστασις τῆς χώρας του, ἡ ὁποία βέβαια δέν εἶναι πολύ καλή. 'Η 'Ελλάς κινεῖται σέ ἕνα πολύ στενό μονοπάτι ἀνάμεσα στόν καλπάζοντα πληθωρισμό καί τήν οἰκονομική ὕφεση. Βέβαια ὁ πληθωρισμός μειώθηκε ἀπό 31% σέ 13%. Τό τίμημα ὅμως ἦταν ἡ μείωση τῆς παραγωγῆς πού ἔρχεται σέ ἔντονη ἀντίθεση πρός τήν κατακόρυφη ἄνοδο τῆς οἰκονομίας, τά τελευταῖα δέκα χρόνια...

Τό ἄλυτο πρόβλημα τῆς Κύπρου καί ἡ μάχη γιά τό Αἰγαῖο ἐκθέτουν ἀκόμη τήν χώρα σέ ἕνα κίνδυνο πολέμου καί ὁ κίνδυνος αὐτός ἐπιβάλλει πολεμικούς ἐξοπλισμούς. "Ενας συμβιβασμός μέ τούς Τούρκους δέν προβλέπεται γιά τό ἄμεσο μέλλον. 'Αντίθετα, ὑπάρχει ἀνησυχία ὅτι ἡ κατάστασις θά ὀξυνθῆ περισσότερο. Καί αὐτό γιατί ἡ θέσις τοῦ Ντεμιρέλ εἶναι ἀδύνατη καί ἡ οἰκονομική κατάστασις τῆς Τουρκίας, ἀκόμη χειρότερη ἀπό ἐκείνη τῆς 'Ελλάδος.

.....

'Αλλά ὡς δυτικοευρωπαϊκή δύναμις, ἡ Δ. Γερμανία πρέπει νά δράση προληπτικά ἐναντίον κάθε εἴδους ἐπεκτατισμοῦ πού θά μποροῦσε νά παρουσιασθῆ ἀπό τουρκικῆς πλευρᾶς. Βοηθοῦμε τήν Τουρκία ἀπό καιρό σέ οἰκονομικά θέματα. 'Ακριβῶς γιά τόν λόγον αὐτόν ἡ Δ. Γερμανία πρέπει νά αἰσθάνεται ἐλεύθερη νά διευκολύνη τούς "Ελληνας στόν δρόμο τους πρός τήν Εὐρώπη καί νά συμβάλη ἔτσι στήν σταθεροποίηση ἑνός χώρου ἀπό τίς τύχες τοῦ ὁποίου ἐπηρεάζεται σημαντικά καί ἡ δική μας ἀσφάλεια.

Στήν «Frankfurter Allgemeine», ἐξάλλου, δημοσιεύθηκε τό ἀκόλουθο πορτραῖτο τοῦ "Ελληνα ἡγέτη:

'Ο Μακεδών εἶναι ἕνας ἄνδρας, ὅστις δέν ξεχνᾶ τούς φίλους του καί ἀποδεικνύει πάντοτε τά φιλικά του αἰσθήματα. 'Η ὁμοσπονδιακή πρωτεύουσα γνωρίζει τόν κ. Καραμανλῆ ἀπό τό 1958, ὅταν καί πάλιν τήν ἐπεσκέφθη. 'Ο χριστιανοδημοκράτης 'Αντενάουερ, τοῦ ὁποίου ἡ «Χριστιανοδημοκρατική "Ενωσις» ἔβλεπε στήν «Ριζοσπαστική "Ενωση» τοῦ κ. Καραμανλῆ ἕν συγγενές κόμμα καί ὁ οἰκονομολόγος τῆς ἐλευθέρας οἰκονομίας "Ερχαρτ, ἦσαν τότε οἱ κύριοι συνομιληταί του.

.....

'Ο Καραμανλῆς, ὁ ὁποῖος σέ δέκα μῆνες κατώρθωσε νά κυριαρχήση ἐπί τοῦ παρελθόντος μέ θαυμάσια δεξιοτεχνία, ὑπερηφανεύεται γι' αὐτό. 'Η ματαιοδοξία ἐλύθη παντελῶς ἀπό τόν ἄνδρα καί τό ταλέντο τοῦ δημαγωγοῦ εἶναι ἄγνωστο γι' αὐτόν. Οἱ συνεργάτες του στενάζουν κάτω ἀπό τήν ἀνεξάντλητη ἐργατικότητά του. Καθημερινῶς βλέπουν τόν πρωθυπουργόν τους νά τούς ἀναμένη κάθε πρωί εἰς τό γραφεῖον του[173].

17-19 ΜΑΪΟΥ 1975

Πραγματοποιεῖται, στή Ρώμη, συνάντηση τῶν ὑπουργῶν 'Εξωτερικῶν τῆς 'Ελλάδος καί τῆς Τουρκίας, Δ. Μπίτσιου καί Ι.Σ. Τσαγλαγιαγκίλ.

"Ηδη, στίς 14 Μαΐου, στό κοινό ἀνακοινωθέν τό ὁποῖο ἀνήγγειλε τή συνάντηση, ὁριζόταν ρητά ὅτι σκοπός της θά ἦταν ὁ τρόπος ὑποβολῆς τοῦ θέματος τῆς ὑφαλοκρηπίδας στό Διεθνές Δικαστήριο, ἐνῶ οἱ ὑπουργοί θά ἀντάλλασσαν ἀπόψεις καί ἐπί ἄλλων θεμάτων πού ἀφοροῦσαν τίς διμερεῖς σχέσεις. 'Η διατύπωση αὐτή, καρπός τῆς προκαταρκτικῆς συναντήσεως, στίς ἀρχές τοῦ μηνός, τοῦ γενικοῦ διευθυντῆ τοῦ ἑλληνικοῦ 'Υπουργείου 'Εξωτερικῶν, Ι. Τζούνη, καί τοῦ Τούρκου πρέσβη Σ. Μπιλγκέ, ἔκαμε σαφές ὅτι οἱ συζητήσεις θά ἀναφέρονταν, κατά κύριο λόγο, στή σύνταξη τοῦ συνυποσχετικοῦ γιά τήν παραπομπή τοῦ θέματος τῆς ὑφαλοκρηπίδας στό Διεθνές Δικαστήριο. 'Ωστόσο, κατά τή συνάντηση, καί ἐνῶ ἡ ἑλληνική πλευρά παρουσίασε σχέδιο συνυποσχετικοῦ πού εἶχε ἐπεξεργαστεῖ, οἱ Τοῦρκοι ἔδειξαν ὅτι ἦταν ἀπροετοίμαστοι γιά μία τέτοια συζήτηση. Τά μέλη τῆς τουρκικῆς ἀντιπροσωπείας φάνηκαν αἰφνιδιασμένοι καί ἐνοχλημένοι ἀπό τήν προετοιμασία τῆς 'Αθήνας, ἀλλά καί ἀπό τήν παρουσία στήν ἑλληνική ἀντιπροσωπεία καί ξένων νομομαθῶν. "Ετσι, δέν ἔγινε δυνατή ἡ ἐκπόνηση τοῦ συνυποσχετικοῦ, ἄν καί ἡ τουρκική πλευρά δέχθηκε τήν ἐξέτασή του στό ἄμεσο μέλλον. 'Αντίθετα, ὁ Τοῦρκος ὑπουργός 'Εξωτερικῶν πρότεινε τήν κοινή ἐκμετάλλευση τῶν ἀμφισβητουμένων περιοχῶν τῆς ὑφαλοκρηπίδας, χωρίς, σέ κάθε περίπτωση, νά ἀρνεῖται τή σύνταξη τοῦ συνυποσχετικοῦ. 'Από τήν πλευρά της, ἡ 'Αθήνα δέν ἦταν διατεθειμένη νά ἀφήσει τή συζήτηση νά ἐκτραπεῖ ἀπό τήν παραπομπή τοῦ ζητήματος στό Διεθνές Δικαστήριο σέ ἀμφίβολης ἀξίας ἰδέες γιά συνεκμετάλλευση ἀμφισβητουμένων περιοχῶν — τή στιγμή μάλιστα πού ἡ Τουρκία ἔδειχνε διάθεση νά ἀμφισβητήσει τήν ἴδια τήν ἑλληνική κυριαρχία στά νησιά τοῦ ἀνατολικοῦ Αἰγαίου — ἰδέες πού μποροῦσαν νά χρησιμεύσουν καί ὡς δικαιολογία γιά τή ματαίωση τῆς προσφυγῆς στή διεθνῆ δικαιοσύνη, ἐνῶ, παράλληλα κινδύνευαν καί νά ἐκληφθοῦν ὡς ἀποδοχή ἀπό τήν 'Ελλάδα τῶν τουρκικῶν διεκδικήσεων περί ἴσης διανομῆς τῆς ὑφαλοκρηπίδας τοῦ Αἰγαίου.

Δέν εἶναι σαφές ἄν ἦταν σκόπιμη καί μέρος μιᾶς παρελκυστικῆς τακτικῆς ἡ προσέλευση τῆς τουρκικῆς ἀντιπροσωπείας στή συνάντηση χωρίς προετοιμασία· στά ἀπομνημονεύματά του, ὁ Δ. Μπίτσιος ἀνέφερε ὅτι, «ἄν οἱ Τοῦρκοι εἶχαν κιόλας ἀποφασίσει

νά ὑπαναχωρήσουν, δέν θεώρησαν πάντως ὅτι ἔπρεπε νά τό ἀποκαλύψουν ἐπί τόπου, στή Ρώμη»[174].

Στό σχετικό κοινό ἀνακοινωθέν ἀναφερόταν:

«Οἱ ὑπουργοί τῶν Ἐξωτερικῶν Ἑλλάδος καί Τουρκίας συνηντήθησαν ἐν Ρώμῃ, ἀπό τῆς 17ης μέχρι τῆς 19ης Μαΐου 1975, συνοδευόμενοι ὑπό ἐμπειρογνωμόνων. Συνεζητήθησαν τά ζητήματα τά σχετικά μέ τήν ὑφαλοκρηπῖδα τοῦ Αἰγαίου καί μία πρώτη μελέτη τοῦ κειμένου συνυποσχετικοῦ, ἀφορῶντος εἰς τήν ὑποβολήν τοῦ ζητήματος εἰς τό Διεθνές Δικαστήριον τῆς Χάγης, ἔλαβε χώραν.

»Ἐπ' εὐκαιρίᾳ, οἱ δύο ὑπουργοί ἀνεσκόπησαν ὅλα τά θέματα τά ἐνδιαφέροντα ἀπ' εὐθείας τάς σχέσεις τῶν δύο χωρῶν. Συνεφωνήθη ἡ συνέχισις τῶν συναντήσεων τῶν ἐμπειρογνωμόνων εἰς τό ἐγγύς μέλλον.

»Αἱ συνομιλίαι τῶν δύο ὑπουργῶν διεξήχθησαν εἰς ἀτμόσφαιραν καλῆς θελήσεως καί κοινῆς ἐπιθυμίας ἐξομαλύνσεως τῶν διαφορῶν των.

»Οἱ δύο ὑπουργοί συνεφώνησαν νά συναντηθοῦν ἐκ νέου εἰς Βρυξέλλας εἰς τό τέλος τοῦ μηνός».

19 ΜΑΪΟΥ 1975

Οἱ ἀρχηγοί τῆς ἀντιπολιτεύσεως συσκέπτονται γιά τή στάση πού θά τηρήσουν τά κόμματά τους κατά τή συζήτηση τῶν ἄρθρων τοῦ Συντάγματος πού ἀναφέρονται στίς ἁρμοδιότητες τοῦ προέδρου τῆς Δημοκρατίας. Λίγο ἀργότερα, ὁ Κ. Καραμανλῆς δέχεται τόν ἀρχηγό τῆς ΕΚ-ΝΔ, Γ. Μαῦρο, μέ τόν ὁποῖο ἐξετάζει τό ζήτημα τῶν προτεινόμενων ἐξουσιῶν τοῦ ἀρχηγοῦ τοῦ Κράτους, καί τόν ἐνημερώνει γιά τό πρόσφατο ταξίδι του στήν ΟΔ Γερμανίας.

Τήν ἴδια ἡμέρα, ὁ ὑπουργός Ἐθνικῆς Ἀμύνης, Ε. Ἀβέρωφ, μέ δήλωσή του, διαψεύδει φῆμες γιά ὕπαρξη φιλοβασιλικῆς κινήσεως στό στράτευμα. Τέλος, ἡ ἀμερικανική Γερουσία ἐγκρίνει τό νομοσχέδιο πού προβλέπει χορήγηση στρατιωτικῆς βοήθειας στήν Τουρκία. Πάντως, θεωρεῖται βέβαιο ὅτι ἡ Βουλή τῶν Ἀντιπροσώπων θά ἀρνηθεῖ νά δώσει τή δική της ἔγκριση, μέ ἀποτέλεσμα τή διατήρηση τοῦ «ἐμπάργκο».

20 ΜΑΪΟΥ 1975

Ἀναδημοσιεύονται, στόν ἑλληνικό τύπο, ἀποσπάσματα τῆς συνεντεύξεως πού παραχώρησε ὁ πρωθυπουργός τῆς Τουρκίας πρός τή γαλλική ἐφημερίδα «Le Monde». Στήν ἀρχή τῆς συνεντεύξεως, ὁ Σ. Ντεμιρέλ δήλωσε ὅτι ἡ Ἑλλάδα ἔπρεπε νά υἱοθετήσει τήν τουρκική ἄποψη γιά τή δημιουργία ὁμοσπονδιακοῦ Κράτους στήν Κύπρο, ἐφ' ὅσον ἦταν ἐκ τῶν πραγμάτων ἀναγκασμένη νά ἀποδεχθεῖ τήν κατάσταση πού δημιουργήθηκε στό νησί μετά ἀπό τήν τουρκική εἰσβολή τοῦ 1974. Καί συνέχισε, ἀναφερόμενος στήν κατάσταση πού ἐπικρατοῦσε στήν Κύπρο:

«Αὐτοί (οἱ Ἕλληνες) τήν προκάλεσαν καί δέν μποροῦν νά τήν ἀλλάξουν. Καί ἄν δέν δεχθοῦν τήν ὁμοσπονδία, δέν θά τούς ρωτήσουμε τί θέλουν».

Σέ ἐρώτηση ἄν ἦταν περισσότερο αἰσιόδοξος ἀπό ὅ,τι στό παρελθόν γιά τήν ἐξεύρεση λύσεως, ὁ Σ. Ντεμιρέλ παρατήρησε:

«Τοῦτο ἐξαρτᾶται ἀπό τούς Ἕλληνες. Πρέπει νά δοῦν τά γεγονότα ὅπως εἶναι καί νά μήν προβάλλουν αἰτήματα, γιατί δέν πρόκειται γιά πολιτικές διαπραγματεύσεις. Εἶναι μιά ντέ φάκτο κατάσταση καί πρέπει νά τήν δεχθοῦν».

Τέλος, ὁ Τοῦρκος πρωθυπουργός τόνισε ὅτι ὁ ἴδιος δέν βλέπει κοινή λύση ὅλων τῶν προβλημάτων πού διαταράσσουν τίς ἑλληνοτουρκικές σχέσεις, γιατί ὑπάρχουν προβλήματα «ἄσχετα μεταξύ τους».

Παράλληλα, τό Γαλλικό Πρακτορεῖο μετέδωσε ἀπό τήν Ἄγκυρα ὅτι, κατά τόν Τοῦρκο πρωθυπουργό, ἡ Κύπρος δέν ἀποτελοῦσε πρόβλημα ἀνάμεσα στήν Ἑλλάδα καί τήν Τουρκία καί ὅτι ὁ Μακάριος, ὁ ὁποῖος «συνεχῶς παραβιάζει ἐπί 15 χρόνια τίς διεθνεῖς συμφωνίες πού προηγήθηκαν τῆς ἱδρύσεως τοῦ κυπριακοῦ Κράτους» εὐθυνόταν στό ἀκέραιο γιά τή δυσάρεστη τροπή στίς σχέσεις Ἀθηνῶν - Ἀγκύρας. Σχετικά μέ τό θέμα τῶν νησιῶν τοῦ Αἰγαίου ὁ Σ. Ντεμιρέλ δήλωσε:

«Δέν φοβόμαστε εἰσβολή τῶν Ἑλλήνων στήν Τουρκία. Μέ τήν ὀχύρωση, ὅμως, καί τήν στρατιωτικοποίηση τῶν νήσων αὐτῶν παραβίασαν τίς συνθῆκες. Ἐξ ἄλλου, δέν τό ἀρνοῦνται οὔτε οἱ ἴδιοι. Ἐν πάσῃ περιπτώσει, δέν θά δεχθοῦμε ποτέ νά καταστῇ τό Αἰγαῖο ἑλληνική λίμνη».

Ἀναφορικά μέ τήν ἐκμετάλλευση τῆς ὑφαλοκρηπίδας καί τή μουσουλμανική μειονότητα στή δυτική Θράκη, ὁ πρόεδρος τῆς τουρκικῆς Κυβερνήσεως ὑπογράμμισε ὅτι πρόκειται «περί τελείως διαφορετικῶν θεμάτων, πού εἶναι ἄσχετα μεταξύ των», ἐνῶ γιά τό θέμα τοῦ ἐμπάργκο τόνισε ὅτι ἡ χώρα του «ἀντιμετώπισε τίς ὑποχρεώσεις» πού ἐπιβάλλουν οἱ συνθῆκες της μέ τίς ΗΠΑ καί περίμενε ἀπό τούς Ἀμερικανούς νά ἐπανορθώσουν αὐτή τήν «ἐκπληκτική καί ἀνεξήγητη» ἀπόφαση.

Οἱ ἀπόψεις τοῦ Σ. Ντεμιρέλ προκάλεσαν σάλο στήν ἑλληνική κοινή γνώμη, πόσω μᾶλλον καθώς δημοσιοποιήθηκαν τήν ἡμέρα ἀκριβῶς πού ὁλοκληρωνόταν ὁ διάλογος Μπίτσιου - Τσαγλαγιαγκίλ. Ἤδη, στόν ἑλληνικό τύπο διατυπωνόταν ἡ γνώμη ὅτι συνάντηση τῶν δύο πρωθυπουργῶν δέν θά ἦταν εὐχερής μετά τό ἐπεισόδιο αὐτό. Πάντως, ἡ ἑλληνική Κυβέρνηση ἀντέδρασε μέ ψυχραιμία. Σέ ἀπάντηση τῶν ἀπόψεων τοῦ Τούρκου πρωθυπουργοῦ, κυβερνητικοί κύκλοι διατύπωσαν τό ἀκόλουθο σχόλιο:

«Καί ἄν δέν ποῦμε ὅτι οἱ δηλώσεις τοῦ κ. Ντεμιρέλ διαγράφουν πράγματι τήν τουρκική πολιτική ἐπί τῶν ἑλ-

ληνοτουρκικῶν διαφορῶν, ἡ πολιτική αὐτή δέν εἶναι μόνο ἐπικίνδυνος καί ἀδιάλλακτος, ἀλλά ἐμφανῶς ἀσυνεπής. Διότι, πέραν τῶν ἄλλων ἀντιφατικῶν πού περιέχει, ἀντιφάσκει καί πρός τήν προσπάθεια τῆς Ἀγκύρας νά ἐμφανισθῆ ὡς ἐπιδιώκουσα διάλογο καί μάλιστα σέ ὑψηλό ἐπίπεδο».

Σύμφωνα μέ δημοσιογραφικές πληροφορίες, μόλις δημοσιεύθηκε ἡ συνέντευξη Ντεμιρέλ, ὁ Κ. Καραμανλῆς ἔδωσε ὁδηγίες στόν Ἕλληνα πρέσβη στήν Ἄγκυρα, Δ. Κοσμαδόπουλο, νά ζητήσει ἐξηγήσεις ἀπό τό τουρκικό Ὑπουργεῖο τῶν Ἐξωτερικῶν. Ὁ Ι. Τσαγλαγιαγκίλ, ἀπό τήν πλευρά του, ἀπάντησε ὅτι ἡ συνέντευξη εἶχε δοθεῖ πρίν εἴκοσι ἡμέρες καί ὅτι οἱ ἀπόψεις τοῦ πρωθυπουργοῦ του δέν εἶχαν ἀποδοθεῖ μέ ἀκρίβεια. Ἀνάλογη ἄποψη ἐξέφρασε καί ἐκπρόσωπος τῆς τουρκικῆς Κυβερνήσεως τήν ἑπομένη.

21 ΜΑΪΟΥ 1975

Ἡ ἀντιπολίτευση ἀποχωρεῖ ἀπό τίς ἐργασίες τῆς Βουλῆς γιά τήν ψήφιση τοῦ νέου Συντάγματος τῆς χώρας, σέ ἔνδειξη διαμαρτυρίας γιά τήν ἀδιαλλαξία, ὅπως λέγει, τῆς πλειοψηφίας, πού ὁδηγεῖ σέ ἔγκριση διατάξεων ἀντίθετων στήν ἀρχή τῆς λαϊκῆς κυριαρχίας.

Ἡ ἀπόφαση τῶν κομμάτων τῆς ἀντιπολιτεύσεως ἐλήφθη μετά ἀπό διαδοχικές συσκέψεις τῶν ἀρχηγῶν τους. Ἀφορμή ἦταν ἡ ἄρνηση τοῦ ὑπουργοῦ Δικαιοσύνης, Κ. Στεφανάκη, νά δεχτεῖ συνταγματική πρόβλεψη, σύμφωνα μέ τήν ὁποία κάθε Βουλή θά εἶχε δικαίωμα νά ἐκλέγει ἕνα μόνο πρόεδρο τῆς Δημοκρατίας. Ἡ μειοψηφία θεωροῦσε ὅτι ἡ διατύπωση τοῦ ἄρθρου 32 τοῦ νέου Συντάγματος θά ἐπέτρεπε στή ΝΔ — ἡ ὁποία ἤδη ἔλεγχε τή μέγιστη πλειοψηφία πού ἀπαιτοῦσε τό Σύνταγμα — νά ἐκλέξει δύο ἀρχηγούς τοῦ Κράτους, ἕνα τό 1975 καί ἕνα τό 1978, μέ ἀποτέλεσμα νά καθορίσει τόν πρόεδρο τῆς Δημοκρατίας ὡς τό 1983. Οἱ φόβοι τῆς ἀντιπολιτεύσεως δέν ἦταν, προφανῶς, ἄσχετοι καί μέ τή φημολογία γιά μετάβαση τοῦ Κ. Καραμανλῆ στό ὕπατο ἀξίωμα.

Ὁ ἀρχηγός τῆς ΕΚ-ΝΔ, Γ. Μαῦρος, ἔκαμε, σχετικά, τήν ἀκόλουθη δήλωση:

«Προσπαθήσαμε νά συνεργασθοῦμε καί νά βοηθήσουμε τό ἔργο τῆς Κυβερνήσεως, θεωροῦμε, ὅμως, τόσο σημαντικό τό ἄρθρο αὐτό, ὥστε εἴμαστε ὑποχρεωμένοι νά ἀποχωρήσουμε τῆς αἰθούσης, σέ ἐκδήλωση διαμαρτυρίας γιά τήν νοοτροπία τῆς πλειοψηφίας κατά τήν ψήφιση σοβαρωτάτων διατάξεων. Καλοῦμε καί πάλι τήν Κυβέρνηση νά σκεφθῆ τό θέμα».

Ὁ πρόεδρος τοῦ ΠΑΣΟΚ, Α. Παπανδρέου, δήλωσε τά ἑξῆς:

«Ἡ ἀντιπολίτευση κατέβαλε κάθε προσπάθεια νά μήν ὀξύνη τά πνεύματα καί νά συμβάλη στήν διαμόρφωση ἑνός Συντάγματος ἀνεκτοῦ, λαμβάνοντας ὑπ' ὄψη τούς ἐσωτερικούς καί ἐξωτερικούς κινδύνους πού ἀντιμετωπίζει ἡ χώρα. Πιστεύουμε ὅτι ἡ συμπολίτευση θά ἔκανε παραχωρήσεις — ὄχι πρός τήν ἀντιπολίτευση ἀλλά πρός τήν ἀρχή τῆς λαϊκῆς κυριαρχίας. Δυστυχῶς οἱ τροπολογίες πού κυκλοφόρησαν χθές βράδυ (στίς 21 Μαΐου) δέν περιέχουν καμμιά βάση γι' αὐτήν τήν προσδοκία τῆς ἀντιπολιτεύσεως. Θεωροῦμε χρέος μας νά ἀποχωρήσουμε τῆς αἰθούσης».

Ἡ Κυβέρνηση ἀπάντησε μέ τήν ἔκδοση τῆς ἀκόλουθης ἀνακοινώσεως:

«Ἐπειδή ἡ κοινή γνώμη δέν ἐνημερώθη ἐπαρκῶς ἐπί τῶν διαμειφθέντων εἰς τήν Βουλήν κατά τήν χθεσινήν, αἰφνιδιαστικήν, ἀποχώρησιν τῆς ἀντιπολιτεύσεως, κατά τήν συζήτησιν τοῦ ἄρθρου 32 τοῦ σχεδίου Συντάγματος, ὁ ὑπουργός Δικαιοσύνης Κ. Στεφανάκης προέβη πρός ἐξήγησιν τοῦ ὅλου θέματος, εἰς τήν ἀκόλουθην δήλωσιν:

»Ἀπό τῆς καταθέσεως τοῦ σχεδίου Συντάγματος εἰς τήν Βουλήν, ἦτο γνωστόν τό κείμενον τοῦ ἄρθρου 32 πού ρυθμίζει διά τήν περίπτωσιν προώρου λήξεως τῆς θητείας τοῦ προέδρου τῆς Δημοκρατίας τά τῆς ἐκλογῆς νέου προέδρου, δι' ὁλόκληρον θητείαν. Σχετικῶς μέ τήν ρύθμισιν αὐτήν οὐδέποτε ἠγέρθη θέμα, οὔτε παρά τῶν ἀρχηγῶν τῶν κομμάτων, οὔτε παρά τοῦ κοινοῦ εἰσηγητοῦ τῆς ἀντιπολιτεύσεως, τόσον εἰς ὅλας τάς γενομένας ἀγορεύσεις, ὅσον καί εἰς τάς ἐκτός συνεδριάσεων συναντήσεις, αἱ ὁποῖαι ἐγένοντο πρωτοβουλίᾳ τῆς Κυβερνήσεως πρός ἀναζήτησιν προσεγγίσεως τῶν ἀπόψεων συμπολιτεύσεως καί ἀντιπολιτεύσεως.

»Μόνον κατά τήν συνεδρίασιν τῆς 20ῆς τρέχοντος, ὁ ἀρχηγός τῆς ΕΚ-ΝΔ κ. Μαῦρος, διετύπωσε ἀντιρρήσεις, πλήν ὅμως, ζητῶν τήν διακοπήν τῆς συζητήσεως διά τήν ἐπαύριον, ἐδήλωνεν ὅτι τά ἄρθρα περί προέδρου θά ἐψηφίζοντο, ἀκόμη καί ἄν παρίστατο ἀνάγκη ὁλονυκτίας εἰς τήν Βουλήν, ἐντός τῶν ταssομένων ὑπό τοῦ ψηφίσματος προθεσμιῶν.

»Ὡς πρός τήν οὐσίαν τῶν προβληθεισῶν μέ τόσην καθυστέρησιν ἀντιρρήσεων, πρέπει νά λεχθῆ ὅτι τό ἄρθρον 32 τοῦ σχεδίου δέν καινοτομεῖ, οὔτε ἔναντι τῶν διεθνῶς καθιερωμένων, οὔτε ἔναντι τῆς συνταγματικῆς πρακτικῆς εἰς τήν Ἑλλάδα. Πράγματι τό Σύνταγμα τοῦ 1927 περιελάμβανε ὁμοίαν ἀκριβῶς διάταξιν, ἐγένετο δέ καί ἐφαρμογή αὐτῆς. Τό αὐτό ἐκλογικόν σῶμα ἐξέλεξεν ὑπό τήν ἰδίαν ἀκριβῶς σύνθεσιν, τόν μέν Μάϊον τοῦ 1929 ὡς ὁριστικόν πρόεδρον τῆς Δημοκρατίας τόν ναύαρχον Παῦλον Κουντουριώτην, μετά δέ τήν παραίτησιν τούτου, τόν Δεκέμβριον τοῦ αὐτοῦ ἔτους, ἀνέδειξεν ὡς νέον πρόεδρον δι' ὁλόκληρον τήν κατά τό Σύνταγμα πενταετῆ θητείαν, τόν Ἀλέξανδρον Ζαΐμην. Τά αὐτά ὁρίζει, τόσον τό ἰσχύον Σύνταγμα τῆς Γερμανίας, ὅσον καί τό ἰταλικόν Σύνταγμα, ὅπου μάλιστα προβλέπεται ἐπταετής θητεία τοῦ προέδρου τῆς Δημοκρατίας.

»Εὐλόγως, συνεπῶς, δημιουργοῦνται ἀπορίαι διά τό τί πράγματι ἐπιδιώκει ἡ ἀντιπολίτευσις ὅταν — μέ πρόσχημα ἀβασίμους καί καθυστερημένας ἀντιρρήσεις διά τό ἄρθρον τοῦτο τοῦ σχεδίου — χρησιμοποιεῖ αἰφνιδιαστικῶς τό ἀντικοινοβουλευτικόν ὅπλον τῆς ἀποχωρήσεως ἀπό τάς συζητήσεις εἰς τήν Βουλήν.

»'Η Κυβέρνησις ἀπό τῆς ἐνάρξεως τῶν συζητήσεων ἐπί τοῦ Συντάγματος, ἐπέδειξε μαζί μέ τήν πλειοψηφίαν τῆς Βουλῆς πνεῦμα κατανοήσεως, μετριοπάθειαν καί ἀνεξάντλητον διάθεσιν διά τήν διευκόλυνσιν τῶν συζητήσεων. 'Αλλά καί ἐπί τῆς οὐσίας τῶν θεμάτων, ὑπῆρξεν εἰς τό ἔπακρον ὑποχωρητική, μέχρι τοῦ σημείου νά γίνουν δεκταί χάριν ἱκανοποιήσεως τῆς ἀντιπολιτεύσεως, λύσεις σημαντικῶς ἀπομακρυνόμεναι ἀπό τό ἀρχικόν κυβερνητικόν σχέδιον.

»Συγκεκριμένως, εἰς τό κυβερνητικόν σχέδιον Συντάγματος ἐπηνέχθησαν ὑπέρ τάς 140 τροποποιήσεις, ἀπό τάς ὁποίας αἱ 65 εἶναι οὐσιώδεις καί ἀφοροῦν: εἰς τήν μορφήν τοῦ πολιτεύματος· εἰς τήν ἰσότητα τῶν πολιτῶν· εἰς τήν συγκρότησιν καί διάλυσιν τῶν κομμάτων· εἰς τόν τύπον καί τά ἄλλα μέσα ἐνημερώσεως· εἰς τήν Παιδείαν· εἰς τήν ἰδιοκτησίαν· εἰς τό ἄσυλον τῆς κατοικίας· εἰς τήν προστασίαν τῆς ἐργασίας καί τό δικαίωμα τῆς ἀπεργίας· εἰς τήν προστασίαν τοῦ περιβάλλοντος· εἰς τά κεφάλαια περί ἀναστολῆς καί συγκροτήσεως τῆς Βουλῆς, ὀργανώσεως καί λειτουργίας αὐτῆς· καί τῆς δικαστικῆς ἐξουσίας.

»'Αξίζει νά διερωτηθῆ ὁ "Ελλην πολίτης ποία ἄλλη Κυβέρνησις, ἄν διέθετε τόσον μεγάλην πλειοψηφίαν εἰς τήν Βουλήν, θά ἐπεδείκνυε τόσην μετριοπάθειαν καί τόσον εἰλικρινῆ προσπάθειαν συνεργασίας μέ τήν μειοψηφίαν. Οὕτω ἐκ τῶν 112 ἄρθρων τοῦ σχεδίου Συντάγματος κατέστη δυνατόν νά ψηφισθοῦν ἐντός ἡπίου πολιτικοῦ κλίματος καί μετά ἀπό ἐποικοδομητικόν διάλογον περισσότερα τῶν ἑκατόν ἄρθρων.

»'Αλλά καί διά τά ἐλάχιστα ἐναπομένοντα ἄρθρα περί τοῦ προεδρικοῦ ἀξιώματος, ἡ Κυβέρνησις ἐπέδειξε τήν ἰδίαν διάθεσιν συγκερασμοῦ τῶν ἀπόψεών της μέ τάς ἀξιώσεις τῆς μειοψηφίας. 'Εδέχθη πέντε οὐσιώδεις τροπολογίας διά τῶν ὁποίων περιορίζονται εἰς 3/5 ἀντί τῶν 2/3 αἱ ἀπαιτούμεναι ψῆφοι τῆς Βουλῆς διά τήν τελικήν ἐκλογήν τοῦ προέδρου· ἀρκεῖ ἡ ἀπόλυτος ἀντί τῆς ηὐξημένης πλειοψηφίας διά τήν κύρωσιν ἀπό τήν Βουλήν ἀναπεμπομένου νόμου· ἀπαιτεῖται προσυπογραφή τῆς Κυβερνήσεως εἰς σημαντικάς πράξεις τοῦ προέδρου καί μειοῦται εἰς 40 ἡμέρας τό δίμηνον καθ' ὅ ἐν περιπτώσει στρατιωτικοῦ νόμου ἀσκεῖ ἐξουσίας ὁ πρόεδρος τῆς Δημοκρατίας διά τόν ὁποῖον τέλος διεγράφη ἡ πρᾶξις ὅτι εἶναι ἐγγυητής τῆς ἁρμονικῆς λειτουργίας τοῦ πολιτεύματος.

»'Ακριβῶς κατά τάς δύο τελευταίας ἡμέρας καί ἐνῷ διεφαίνετο τό τέρμα τῶν συζητήσεων ἐπί τοῦ Συντάγματος, ἡ ἀντιπολίτευσις προεκάλεσε τεχνητήν ὀξύτητα, ἀναγορεύουσα τό ρηθέν ἄρθρον 32 εἰς κρίσιμον θέμα. 'Η ὀξύτης ἀπεκορυφώθη χθές καθ' ἥν ἀκριβῶς στιγμήν ὁ πρόεδρος τῆς Βουλῆς εἶχεν ἀνέλθει εἰς τό βῆμα διά νά ἀπαντήση εἰς τάς ἀγορεύσεις τῶν ἀρχηγῶν τῆς ἀντιπολιτεύσεως. Εἶχε δέ διαμηνύσει πρός τούς δύο ἐξ αὐτῶν καί τήν διάθεσίν του νά ὁμιλήση καί τήν παράκλησίν του νά μήν σπεύσουν εἰς οἱανδήποτε ἐκδήλωσιν πρίν ἀκούσουν καί τάς ἰδικάς του ἀπόψεις. Εἰς ὁμοίας παρακλήσεις εἶχον προβῆ, τόσον ὁ ὑπουργός Δικαιοσύνης, ὅσον καί ὁ πρόεδρος τῆς 'Επιτροπῆς Συντάγματος. Παρά ταῦτα οἱ ἀρχηγοί τῆς ἀντιπολιτεύσεως, ἀκολουθούμενοι ὑπό τῶν βουλευτῶν, ἀπεχώρησαν δηλώσαντες ὅτι θά ἀπόσχουν ἀπό τάς ἀπομενούσας ὀλίγας διά τήν τελικήν ψήφισιν τοῦ Συντάγματος συζητήσεις.

»'Ανεξαρτήτως τοῦ ὅτι εἰς οὐδεμίαν δημοκρατικήν χώραν καί κατ' οὐδεμίαν κοινοβουλευτικήν πρακτικήν προβλέπεται ἡ ἀποχώρησις ὡς τρόπος ἐκδηλώσεως διαφωνίας τῆς ἀντιπολιτεύσεως εἰς τήν κοινήν γνώμην ἐναπόκειται νά κρίνη ποία πλευρά, ἡ πλειοψηφία ἤ ἡ μειοψηφία, χρησιμοποιεῖ τήν ἀδιαλλαξίαν ὡς μέθοδον. 'Η Κυβέρνησις ἐκτός τοῦ ὅτι μέ πρωτοβουλίαν της εἶχε καθιερώσει προκαταρκτικήν συζήτησιν μέ τούς ἐκπροσώπους τῆς ἀντιπολιτεύσεως διά τήν ἐξεύρεσιν λύσεως κοινῆς ἀποδοχῆς ὑφ' ὅλων τῶν σοβαρῶν θεμάτων — καρπός τῶν ὁποίων ὑπῆρξαν αἱ ληφθεῖσαι οὐσιώδεις παραχωρήσεις — ἐπέδειξε καθ' ὅλον τό πεντάμηνον τῶν συζητήσεων ἀπεριόριστον ὑπομονήν. Δέν δύναται ὅμως χωρίς νά ἀποστῆ ἀπό τό νόημα τῆς δοθείσης πρός αὐτήν ἐντολῆς τοῦ λαοῦ νά ὑπερβῆ τά ὅρια τῆς ὑποχωρητικότητος, πέραν τῶν ὁποίων θά ἐνοθεύετο καί αὐτή αὕτη ἡ δημοκρατική διαδικασία. Καί τοῦτο διότι βασικός κανών εἰς τήν δημοκρατίαν εἶναι ὁ σεβασμός τῆς ἀρχῆς τῆς πλειοψηφίας ἄνευ τοῦ ὁποίου τό πολίτευμα δέν δύναται νά λειτουργήση· καί διότι δέν εἶναι ἐπιτετραμμένον ἡ μειοψηφία — ὁσονδήποτε θορυβοῦσα ἤ ἄλλως πως ἐκβιάζουσα — νά ἐπιβάλλη τάς ἀπόψεις της καί δή ἐπί θέματος τόσον θεμελιώδους, ὅσον ὁ Καταστατικός Χάρτης τῆς χώρας. 'Απομάκρυνσιν ἀπό τῶν ἀρχῶν τούτων θά προοιωνίζετο ἐπικίνδυνον ἐκτροπήν ἀπό τῆς ὁμαλῆς λειτουργίας τοῦ δημοκρατικοῦ πολιτεύματος».

22 ΜΑ·Ι·ΟΥ 1975

Δημοσιεύεται τό Βούλευμα 414/75 τοῦ Συμβουλίου 'Εφετῶν 'Αθηνῶν, μέ τό ὁποῖο παραπέμπονται στό Πενταμελές 'Εφετεῖο 'Αθηνῶν 24 ἀπό τά κορυφαῖα στελέχη τοῦ δικτατορικοῦ καθεστῶτος πού πρωταγωνίστησαν στό πραξικόπημα τῆς 21ης 'Απριλίου καί συγκεκριμένα, οἱ: Γ. Παπαδόπουλος, Ν. Μακαρέζος, Σ. Παττακός, Γ. Σπαντιδάκης, Γ. Ζωιτάκης, Ο. 'Αγγελῆς, Δ. 'Ιωαννίδης, Κ. 'Ασλανίδης, Ι. Λαδᾶς, Α. Λέκκας, Μ. Ρουφογάλης, Κ. Παπαδόπουλος, Μ. Μπαλόπουλος, Π. Κωτσάλης, Κ. Καρύδας, Δ. Σταματελόπουλος, Α. Χατζηπέτρος, Σ. Καραμπέρης, Ν. Γαστούνας, Ι. Παλαιολόγος, Θ. Θεοφιλογιαννάκος, Ε. Τσάκας, Ν. Ντερτιλῆς καί Γ. Κωνσταντόπουλος.

25 ΜΑ·Ι·ΟΥ 1975

Συγκαλεῖται σύσκεψη γιά τήν πορεία τῆς οἰκονομίας, ὑπό τήν προεδρία τοῦ Κ. Καραμανλῆ καί μέ τή συμμετοχή τῶν ὑπουργῶν Συντονισμοῦ, Ἀναπληρωτῆ Συντονισμοῦ, Οἰκονομικῶν, 'Εμπορίου, Γεωργίας καί Βιομηχανίας, τῶν ὑφυπουργῶν Συντονισμοῦ καί 'Εμπορίου καί τοῦ διοικητῆ τῆς Τραπέζης τῆς 'Ελλάδος. Σέ κυβερνητική ἀνακοίνωση πού θά ἐκδοθεῖ ἀμέσως μετά, ἀναφέρεται ὅτι οἱ οἰκονομικές ἐξελίξεις κατά τό πρῶτο τετράμηνο τοῦ ἔτους ὑπῆρξαν ἱκανοποιητικές. Τά συντονισμένα μέτρα πιστωτικῆς καί εἰσοδηματικῆς πολιτικῆς ἀπέδωσαν πλήρως, ἐνῶ, παρά τίς σημαντικές στρατιωτικές δαπάνες καί τίς πληθωριστικές πιέσεις, οἱ τιμές συγκρατήθη-

καν σέ ἐπίπεδα συγκρίσιμα μέ αὐτά τῆς δυτικῆς Εὐρώπης. Καί ἡ ἀνακοίνωση ὑπογραμμίζει:

«Δέν δικαιούμεθα νά παρασυρθῶμεν ἀπό τήν εὐφορίαν τήν ὁποίαν φυσικόν ἦτο νά προκαλέση ἡ ἀποκατάστασις τῆς δημοκρατίας καί νά παρηγορούμεθα μέ τήν ψευδαίσθησιν ὅτι ἔφθασεν ἡ ὥρα τῆς ἱκανοποιήσεως ὅλων τῶν οἰκονομικῶν αἰτημάτων τῶν Ἑλλήνων ἐργαζομένων, τά ὁποῖα συνεσώρευσεν καί ἄφησεν ἀνικανοποίητα ἡ δικτατορία. Διά νά ἐξασφαλίσωμεν τήν οἰκονομικήν καί κοινωνικήν πρόοδον, κατά τά ἀμέσως προσεχῆ ἔτη, πρέπει — καί μάλιστα αὐτήν τήν κρίσιμον ἐθνικῶς ὥραν — νά ἐπιδιώξωμεν αὐτοσυγκράτησιν».

Τήν ἴδια ἡμέρα, δημοσιεύονται στόν τύπο πληροφορίες γιά παραλαβή νέων ὑποβρυχίων, τορπιλλακάτων, πυραυλακάτων (σκαφῶν κρίσιμων γιά μιά πιθανή ἀναμέτρηση στό Αἰγαῖο), ἁρμάτων μάχης καί ἀντιαεροπορικοῦ ὑλικοῦ ἀπό τή Γαλλία καί τή Γερμανία. Ἀναφέρεται, ἀκόμη, ἡ πιθανότητα παραγγελίας νέων ἀεροσκαφῶν τύπου «Μιράζ» ἀπό τή Γαλλία. Σέ κάθε περίπτωση, θά ζητηθεῖ ἀπό τήν ἑλληνική Κυβέρνηση νά ἐπισπευσθεῖ ἡ παραλαβή τῶν ἤδη παραγγελθέντων ἀεροπλάνων αὐτοῦ τοῦ τύπου.

26-27 ΜΑΪΟΥ 1975

Ὁ Κ. Καραμανλῆς πραγματοποιεῖ ἐπίσημη ἐπίσκεψη στή Ρουμανία· τόν συνοδεύουν ὁ ὑπουργός Ἐξωτερικῶν, Δ. Μπίτσιος καί ὁ ὑφυπουργός Προεδρίας, Π. Λαμπρίας.

Τήν ἴδια ἡμέρα, δημοσιεύεται στή ρουμανική ἐφημερίδα «Σκεντέϊα» συνέντευξη, τήν ὁποία εἶχε παραχωρήσει ὁ Κ. Καραμανλῆς λίγο πρίν τήν ἀναχώρησή του γιά τό Βουκουρέστι:

«Ἐρ.: Τελευταῖα, μέ ἀμοιβαία ἱκανοποίηση, παρατηρεῖται μία συνεχής ἀνάπτυξη τῶν ρουμανοελληνικῶν σχέσεων φιλίας καί συνεργασίας. Ὑπό τό φῶς τῆς ἐπισκέψεώς σας στήν Ρουμανία, πῶς ἐκτιμᾶτε τίς προοπτικές περαιτέρω διευρύνσεως αὐτῆς τῆς συνεργασίας;

Ἀπ.: *Οἱ προοπτικές αὐτές εἶναι μεγάλες καί ἐλπιδοφόρες. Ἡ σύσφιγξις τῶν φιλικῶν δεσμῶν, πού ὑπάρχουν ἀπό τήν ἱστορική παράδοση μεταξύ τῶν δύο λαῶν, μπορεῖ νά προσλάβη τόν χαρακτῆρα μιᾶς στενώτερης συνεργασίας σέ ὅλους σχεδόν τούς τομεῖς — ἀπό τόν διπλωματικό ὡς τόν ἐμπορικό καί τόν πολιτιστικό.*

»Καθώς ἐξελίσσονται ραγδαῖα οἱ συνθῆκες μέσα στήν τεχνολογικά διαρθρωμένη ἐποχή μας γιά νά εἶναι ἡ συνεργασία αὐτή ἀποδοτική καί διά τά δύο μέρη πρέπει νά ἐπεκτείνεται διαρκῶς καί μέ γοργό ρυθμό. Μέ ἄλλους λόγους πιστεύω ὅτι στήν ἐποχή μας δέν ἀρκεῖ ἡ συντήρησις μιᾶς ἔστω ἱκανοποιητικῆς καταστάσεως. Ἂν δέν ἐπιτυγχάνουμε τήν ἐξακολουθητική πρόοδο, ὀπισθοδρομοῦμε. Ὑπό τό πρῖσμα αὐτό ἡ διαρκής προαγωγή τῶν καλῶν διμερῶν σχέσεων πρέπει νά γίνεται μέσα στά πλαίσια τῶν προσπαθειῶν γιά τήν ἀνάπτυξη ἁρμονικῶν πολυμερῶν σχέσεων.

»Αὐτά ἰσχύουν ἰδιαίτερα γιά τόν χῶρο τῆς Βαλκανικῆς, μέσα στόν ὁποῖο οἱ λαοί πού κατοικοῦν εἶναι ἀπό τήν γεωπολιτική τους μοῖρα ὑποχρεωμένοι νά συνεργάζωνται στενά, ἄν θέλουν νά κατακτήσουν ἐν εἰρήνῃ τά ἐπίπεδα τῆς εὐημερίας πού προσδοκοῦν.

»Ἡ πολυμορφία τῶν πολιτικοκοινωνικῶν καθεστώτων τῶν λαῶν τῆς Βαλκανικῆς δέν μπορεῖ νά ἀποτελέση ἀναστολή τοῦ πνεύματος συνεργασίας καί ἀμοιβαίας κατανοήσεως, ἐφ' ὅσον οἱ Κυβερνήσεις τῶν χωρῶν αὐτῶν διακηρύσσουν τόν ἀπόλυτο σεβασμό τους στήν ἀρχή τῆς μή ἀναμίξεως τῆς μιᾶς χώρας στά ἐσωτερικά τῆς ἄλλης.

»Ἐρ.: Μέ ἐνδιαφέρον παρακολουθοῦμεν στήν χώραν μας τίς ἐξελίξεις στήν Ἑλλάδα. Σᾶς παρακαλοῦμε νά μᾶς ἐκθέσετε τίς κατευθυντήριες γραμμές γιά τήν περαιτέρω ἐξέλιξη τῶν διαδικασιῶν πού ἐγκαινιάσθησαν κατά τό παρελθόν ἔτος.

»Ἀπ.: *Μέ τήν κατάρευση τῆς τυραννίας πού εἶχε διαρκέσει πάνω ἀπό ἑπτά χρόνια καί εἶχε τραυματίσει πολλαπλῶς τόν ἑλληνικό λαό, ἡ Ἑλλάς ἀπεδύθη σέ μιά τεράστια προσπάθεια γιά νά θεμελιώση γερά τήν δημοκρατία, πού ἀπέκτησε πάλι ὕστερα ἀπό μιά τόσο σκληρή δοκιμασία. Σέ πολύ σύντομο διάστημα ἐπέτυχε πάρα πολλά, τόσα ὥστε νά ἐκτιμᾶται διεθνῶς. Γιατί ἐπέτυχε νά ἐπαναφέρη τήν ἐλευθερία πλήρη, ἀλλά χωρίς ἀναρχία, νά ἀποδιοργανώση τήν δικτατορία, χωρίς κοινωνική ἀναταραχή ἤ ἐμφύλιες συγκρούσεις.*

»Ἡ ἑπταετής ὅμως τυραννία εἶχε κληροδοτήσει στήν σημερινή δημοκρατική Ἑλλάδα βαρύτατα προβλήματα μεταξύ τῶν ὁποίων καί τό οἰκονομικό. Ὀξύτερο ἀκόμη ὑπῆρξε τό πρόβλημα τῆς Κύπρου, τό ὁποῖο τό μετέβαλε σέ ἀληθινή τραγωδία καί κίνδυνο γιά τήν εἰρήνη στήν ἀνατολική Μεσόγειο ἡ τουρκική πολιτική. Ἔτσι οἱ κατευθυντήριες γραμμές τῆς σημερινῆς ἑλληνικῆς πολιτικῆς εἶναι: ἀφ' ἑνός ἡ ἐπίλυσις τῶν ἀμέσων αὐτῶν προβλημάτων κατά τόν δικαιότερον ἀλλά καί ρεαλιστικότερον τρόπο καί ἀφ' ἑτέρου ἡ θεμελίωσίς μας ἐκ βάθρων ἀνανεωμένης καί ὑγιοῦς δημοκρατίας, ἱκανῆς ὄχι μόνο νά ἐπιβιώση στόν χρόνο, ἀλλά καί νά ὁδηγῆ διαρκῶς πλησιέστερα πρός τό ἰδανικό τῆς κοινωνικῆς δικαιοσύνης.

»Εἶμαι μετρημένα αἰσιόδοξος γιά τό ὅτι ἡ δημοκρατική Ἑλλάς, παρά τίς ὑφιστάμενες δυσχέρειες, θά ἐπιτύχη σταδιακά τήν ἐπίτευξη τῶν στόχων της. Στόν οἰκονομικό τομέα ὑπάρχουν ἤδη οἱ ἐνδείξεις ὅτι ἄν ξεπερασθοῦν τά προβλήματα πού ἐπεσώρευσε ἀφ' ἑνός ἡ ἀλλοπρόσαλλη πολιτική τῶν συνταγματαρχῶν καί ἀφ' ἑτέρου ἡ συγκυρία τῆς διεθνοῦς οἰκονομικῆς ὑφέσεως, θά ἀρχίση ταχύτατα καί κατακόρυφα ἡ ἀνοδική πορεία.

»Τήν αἰσιοδοξία μου γιά τήν ἀσφαλῆ λειτουργία μιᾶς συγχρονισμένης καί δυναμικῆς δημοκρατίας τήν στηρίζει ἡ διαπιστωθεῖσα πολιτική ὡριμότης τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ. Αὕτη, περισσότερο ἴσως ἀπό οἱουσδήποτε ἄλλους εὐστόχους χειρισμούς, συνέβαλε ἤδη στήν ἀνώδυνη μετάβαση ἀπό τήν τυραννία στήν δημοκρατία.

»Τέλος, ἡ συμπαράστασις τῆς διεθνοῦς κοινῆς γνώμης — ἀλλά καί πολλῶν Κυβερνήσεων μεταξύ τῶν ὁποίων ἀπό τίς πρῶτες ὑπῆρξε καί ἡ ρουμανική — στό δρᾶμα τῆς Κύπρου, μᾶς ἐπιτρέπει νά πιστεύουμε ὅτι, τελικά, δέν μπορεῖ παρά νά ἐπιβληθῆ τό δίκαιο καί ἡ λογική.

»Ἐρ.: Ἀπό μακροῦ χρόνου ἡ Ρουμανία πρεσβεύει ὅτι τά Βαλκάνια πρέπει νά γίνουν μιά ζώνη εἰρήνης, κατανοήσεως καί καλῆς γειτονίας — ζώνη πού θά ἀποτελέση οὐσι-

ῶδες συστατικό τοῦ οἰκοδήματος τῆς ἀσφαλείας καί τῆς συνεργασίας στήν Εὐρώπη. Τί φρονεῖτε ὡς πρός τήν ἐπιδίωξη αὐτή καί πῶς νομίζετε ὅτι μπορεῖ νά πραγματοποιηθῆ.

»Απ.: *Ἐξήγησα ἤδη, ἀπαντῶντας στήν πρώτη ἐρώτηση, ὅτι βλέπω τήν Βαλκανική σάν ἕνα πλέγμα διμερῶν καί πολυμερῶν συνεργασιῶν, πού θά μποροῦσε νά ἀποτελέση ὑπόδειγμα ὄχι μόνο γιά τήν ὑπόλοιπη Εὐρώπη ἀλλά καί γιά ὁλόκληρο τόν κόσμο. Καί λέγω ὑπόδειγμα γιατί δέν ἔχουν περάσει καί πάρα πολλά χρόνια ἀπό τότε πού ἡ Βαλκανική ἐθεωρεῖτο ὁ ταραξίας τῆς Εὐρώπης. Ἀπό τήν ἄποψη αὐτή — καί ὄχι γιά νά ἐπανέλθω στό Κυπριακό, πού εὔλογα κρατεῖ σέ διαρκῆ συγκίνηση τούς Ἕλληνες — εἶναι δυστύχημα ὅτι ἡ Τουρκία παραβλέπει, ἐξ αἰτίας ἄλλων βραχυπροθέσμων ὑπολογισμῶν, τήν χρησιμότητα (ἀκριβέστερα τήν ἀναγκαιότητα) τῶν σχέσεων καλῆς γειτονίας σ' ἕνα χῶρο τόσον εὐπαθῆ ὅσο ὁ βαλκανικός καί ἡ ἀνατολική Μεσόγειος. Γενικώτερα, πάντως, πιστεύω, ὅτι ὑπάρχουν σήμερα τά συλλογικά ὄργανα τῶν λαῶν, οἱ διασκέψεις καί οἱ συναντήσεις πού ἔχουν ὡς μέλημα τήν ἐξεύρεση τῶν τρόπων γιά τήν παγίωση τῆς εἰρήνης, τῆς ἀσφαλείας ἀλλά καί — θά προσέθετα — τῆς ψυχικῆς γαλήνης τῶν λαῶν. Τό κακό εἶναι ὅτι τά διεθνῆ αὐτά ὄργανα ἀρκοῦνται συχνά σέ θεωρητικές διακηρύξεις πού καταλήγουν τελικά νά πιστοποιοῦν τήν ἀδυναμία τους νά ἐπιβάλουν πρακτικές λύσεις, αὐτές ἀκριβῶς πού προσδοκοῦν ὅλοι οἱ λαοί τοῦ κόσμου. Ἴσως, σέ τελική ἀνάλυση τό πρόβλημα νά ἔγκειται ἀκριβῶς σ' αὐτό τό σημεῖο. Πῶς οἱ ὑπεύθυνες Κυβερνήσεις μποροῦν νά συνεργάζωνται ἀποδοτικά σέ διεθνές ἐπίπεδο γιά νά δώσουν μορφή καί οὐσιαστικό περιεχόμενο στίς ἁπλές ἀλλά καί τόσο θεμελιακές ἀξιώσεις τοῦ ἁπλοῦ πολίτου κάθε χώρας»*[175].

Ὁ Ἕλληνας πρωθυπουργός ἀναχώρησε ἀπό τό ἀεροδρόμιο τοῦ Ἑλληνικοῦ λίγο πρίν τό μεσημέρι· ἀμέσως μετά τήν ἄφιξή του στό ἀεροδρόμιο τῆς ρουμανικῆς πρωτεύουσας ἔκαμε τήν ἀκόλουθη δήλωση:

«Αἰσθάνομαι εἰλικρινῆ χαρά, διότι εὑρίσκομαι στήν Ρουμανία, κατόπιν τῆς εὐγενοῦς προσκλήσεως τήν ὁποίαν μοῦ ἀπηύθυνε ὁ διακεκριμένος πρόεδρός σας κ. Τσαουσέσκου. Προσκλήσεως τήν ὁποίαν ἀπεδέχθην εὐχαρίστως, διότι θά μοῦ δώση τήν εὐκαιρίαν νά ἔχω μέ τήν ἡγεσίαν τοῦ τόπου σας χρησίμους συνομιλίας, τόσον ὅσον ἀφορᾶ εἰς τάς σχέσεις τῶν δύο χωρῶν μας, ὅσον καί ἐπί γενικῶν διεθνῶν προβλημάτων, ὅπως εἶναι ἡ διεθνής ὕφεσις καί ἡ δημιουργία τῶν προϋποθέσεων διά μίαν εἰρηνικήν καί γόνιμον συνεργασίαν ὅλων τῶν λαῶν τοῦ κόσμου. Ὅσον ἀφορᾶ εἰς τάς σχέσεις τῶν δύο χωρῶν μας, θεωρῶ περιττόν νά τονίσω ὅτι αὐταί εἶναι φιλικώταται· καί εἶμαι βέβαιος ὅτι μέ τάς συνομιλίας τάς ὁποίας θά ἔχω ἐδῶ, μέ τήν ἡγεσίαν τῆς χώρας σας, αἱ σχέσεις αὐταί θά ἀνανεωθοῦν καί θά καταστοῦν περισσότερον θερμαί καί γόνιμοι.

»Πρό 45 ἐτῶν ἕνας μεγάλος Ἕλλην πολιτικός, ὁ Ἐλευθέριος Βενιζέλος, ἐπεσκέφθη τήν χώραν σας καί μέ τήν εὐκαιρίαν ἐκείνην ἐξῆρε τήν ἀνάγκην τῆς στενῆς συνεργασίας τῶν δύο λαῶν μας· ἀλλά ἐξῆρε καί τό πάθος ἀπό τό ὁποῖον κατέχονται διά τήν ἐλευθερίαν καί τήν ἐθνικήν τους ἀνεξαρτησίαν. Μέ τάς ἰδίας σκέψεις ἔρχομαι καί ἐγώ στήν ὡραία σας χώρα, ὡς ἐκπρόσωπος τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ, τοῦ ὁποίου σᾶς μεταφέρω τόν θερμόν χαιρετισμόν καί τήν εὐχήν νά προάγεσθε καί νά εὐημερῆτε ἐν εἰρήνῃ».

Κατόπιν, ὁ Ἕλληνας πρωθυπουργός παρακάθησε σέ ἀνεπίσημο πρόγευμα πού παρέθεσε πρός τιμήν του ὁ πρέσβης τῆς Ἑλλάδος στή Ρουμανία Δ. Παπαδάκης καί στή συνέχεια κατέθεσε στέφανο στό Μνημεῖο τοῦ Ἀγνώστου Στρατιώτη. Τό ἀπόγευμα ἐπισκέφθηκε τόν πρόεδρο Νικολάε Τσαουσέσκου:

«Τσαουσέσκου: Κύριε πρωθυπουργέ, θά ἤθελα, κατ' ἀρχήν, νά σᾶς καλωσορίσω εἰς τήν Ρουμανίαν. Ἐπιθυμῶ νά ἐκφράσω τήν πεποίθησίν μου ὅτι αἱ σημεριναί συζητήσεις μας θά συμβάλουν τά μέγιστα εἰς τάς ἤδη ὑφισταμένας καλάς σχέσεις μεταξύ τῶν λαῶν μας. Κύριε πρωθυπουργέ, θά ἐπεθύμουν, ὅπως συζητήσωμεν τάς διμερεῖς σχέσεις μας, καί νά ἀνταλλάξωμεν ἀπόψεις ἐπί ὡρισμένων διεθνῶν προβλημάτων καί πρωτίστως ἐπί τῶν ἀπασχολούντων τήν Εὐρώπην καί τόν βαλκανικόν χῶρον. Θά ἐπεθύμουν ὅπως ἡ ἐπίσκεψίς σας ἦτο μεγαλυτέρας διαρκείας, ἀλλά κατανοῶ τάς ἀπασχολήσεις σας καί εὔχομαι νά σᾶς δοθῆ ἄλλη εὐκαιρία νά ἐπισκεφθῆτε τήν Ρουμανίαν καί νά παραμείνετε διά περισσότερον χρόνον. Ἐπειδή παράδοσίς μας εἶναι ὅπως ὁ φιλοξενούμενος λαμβάνη πρῶτος τόν λόγον, θά παρεκάλουν, κ. πρωθυπουργέ, ὅπως μοί ἀναπτύξητε πρῶτος τάς ἀπόψεις σας ἐπί τῶν διαφόρων θεμάτων.

»Καραμανλῆς: *Καί ἐγώ, κύριε πρόεδρε, θά ἤθελα νά σᾶς εὐχαριστήσω διά τήν εὐκαιρίαν ἥν μοῦ ἐδώσατε, ἵνα ἐπισκεφθῶ τήν ὡραίαν αὐτήν χώραν καί δυνηθῶ νά συζητήσω μαζί σας τά διάφορα ζητήματα τά ὁποῖα ἀντιμετωπίζομεν. Πιστεύω ὅτι θά ἔχωμεν χρησίμους συνομιλίας ἐπί διαφόρων ζητημάτων ἀφορώντων τάς δύο χώρας μας καί τά Βαλκάνια. Πιστεύω ὅτι ὑπάρχουν ἔτι περαιτέρω δυνατότητες βελτιώσεως τῶν ἤδη καλῶν σχέσεών μας, διότι, τόσον ἔναντι τῶν προβλημάτων τῶν ἀπασχολούντων τά Βαλκάνια, ὅσον καί γενικώτερον, παρά τά διάφορα καθεστῶτα καί τήν διάφορον διεθνῆ τοποθέτησίν μας, αἱ ἀπόψεις μας κάπου συγκλίνουν. Ἡ διαπίστωσις αὕτη θά διευκολύνη τάς συνομιλίας μας, αἵτινες πιστεύω ὅτι θά ἀποδώσουν ἀποτελέσματα.*

»Κύριε πρόεδρε, πῶς προτιμᾶτε νά ἀρχίσωμεν τήν συζήτησιν; Ἀπό τήν ἡμερησίαν διάταξιν ἤ ἐλευθέρως;

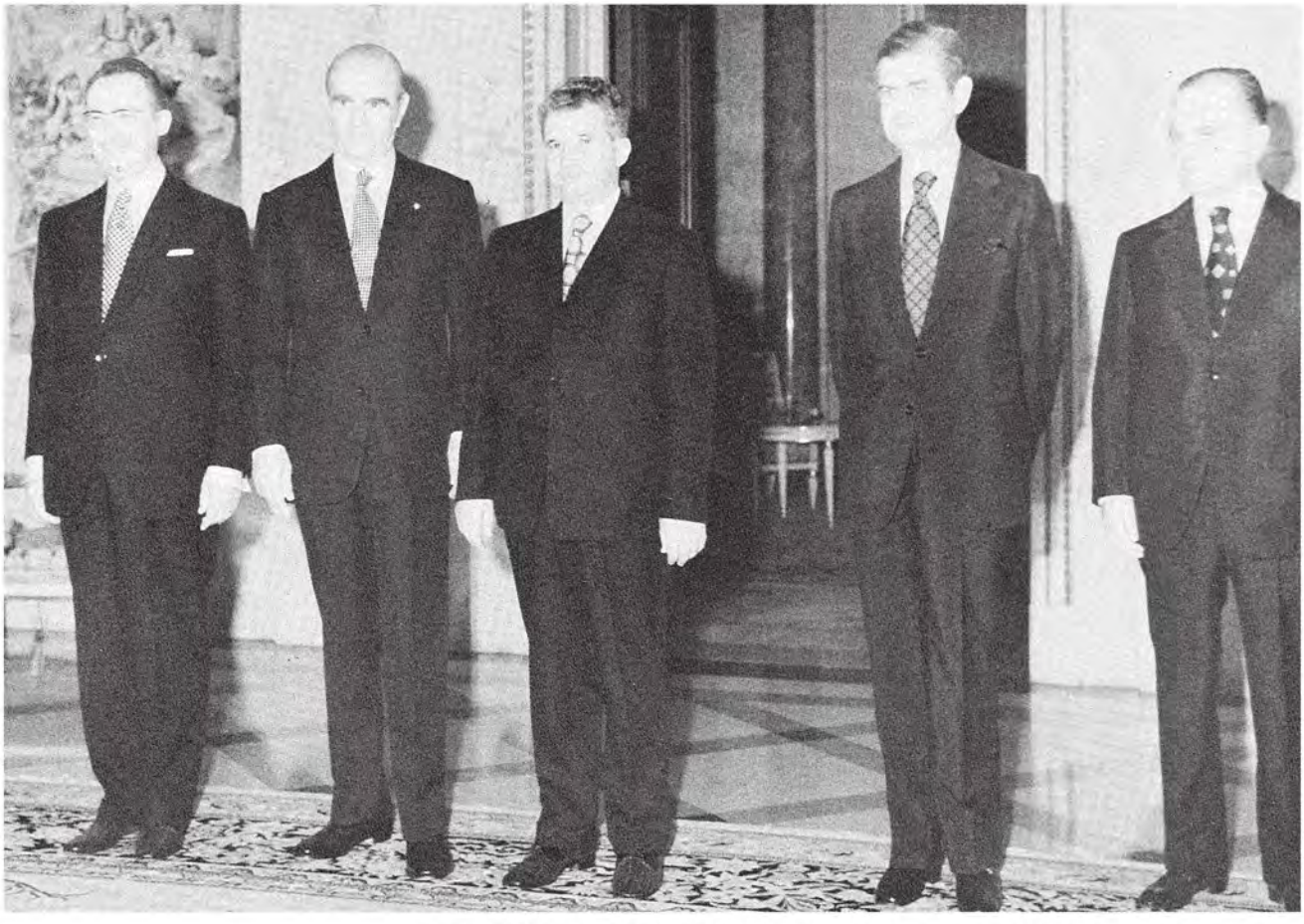
»Τσαουσέσκου: Θά προετίμων νά ἀρχίσωμεν ἐλευθέρως, ἐκτός ἐάν ὑπάρχουν διμερῆ θέματα, ὁπότε θά ἠδυνάμεθα νά ἀρχίσωμεν ἀπό αὐτά.

»Καραμανλῆς: *Συμφωνῶ μαζί σας κ. πρόεδρε. Ἀλλά κάποιος θά πρέπη νά ἀρχίση πρῶτος.*

»Τσαουσέσκου: Ὡς σᾶς εἶπα καί προηγουμένως, εἶναι παράδοσίς μας ὅπως ἀρχίζη πρῶτος ὁ φιλοξενούμενος.

»Καραμανλῆς: *Θά ἤθελα νά ἀναφερθῶ εἰς τάς σχέσεις μεταξύ τῶν χωρῶν μας, αἵτινες εἶναι περισσότερον ἀπό φιλικαί. Θά ἠδυνάμεθα νά ἀναπτύξωμεν τάς σχέσεις μας ἔτι περαιτέρω διά συχνοτέρων ἐπαφῶν. Ὅσον ἀφορᾶ τάς*

Συνομιλίες μέ τούς Ρουμάνους ἰθύνοντες.

ἐμπορικάς μας σχέσεις αὐται ἐπαρουσίασαν κατά τά τελευταῖα ἔτη πρόοδον, ὑπάρχουν ὅμως δυνατότητες μεγαλυτέρας ἀναπτύξεως. Τάς μεθόδους βελτιώσεως τῶν οἰκονομικῶν σχέσεών μας θά ἠδύναντο νά ἐξετάσουν ἐν λεπτομερείᾳ οἱ δύο ὑπουργοί Ἐξωτερικῶν. Ἐκεῖνο τό ὁποῖον θέλω νά τονίσω εἶναι ὅτι αἱ σχέσεις μας δύνανται καί πρέπει νά ἀναπτυχθοῦν περαιτέρω.

»Ὅσον ἀφορᾶ τόν βαλκανικόν χῶρον, γνωρίζετε, κ. πρόεδρε, ὅτι οὗτος ἀπετέλει πρό τινων ἐτῶν τήν πυριτιδαποθήκην τῆς Εὐρώπης. Καί παρά τάς καταβληθείσας μέχρι τοῦδε προσπαθείας ὑφίστανται εἰσέτι προβλήματα τινά. Ἡ ἄποψις τῆς Κυβερνήσεώς μου εἶναι ὅτι πρέπει κάποτε νά διαψεύσωμεν τό παρελθόν τοῦτο καλλιεργοῦντες σχέσεις μεταξύ τῶν βαλκανικῶν Κρατῶν, τόσον ἐπί τοῦ διμεροῦς, ὅσον καί ἐπί τοῦ πολυμεροῦς πεδίου. Εἰς τήν προσπάθειαν ὅμως αὐτήν ὑπάρχει ἓν πρόβλημα τό ὁποῖον ἐδημιούργησεν ἡ στάσις τῆς Τουρκίας. Γνωρίζετε, κ. πρόεδρε, τούς λόγους δι' οὕς ἡ Τουρκία ἐδημιούργησε αὐτήν τήν ἀνωμαλίαν. Ἐάν δέν ὑπῆρχεν ἡ δυσχέρεια, ἡ δημιουργηθεῖσα ἐκ μέρους τῆς Τουρκίας, θά ἦτο εὐκολώτερον νά καλλιεργηθῇ μία προσπάθεια ἐπί τοῦ βαλκανικοῦ πεδίου. Αἱ σχέσεις τῆς Ἑλλάδος μετά τῶν λοιπῶν βαλκανικῶν Κρατῶν εἶναι καλαί, γνωρίζετε δέ, κ. πρόεδρε, ὅτι συντόμως θά ἐπισκεφθῶ τό Βελιγράδι καί τήν Σόφιαν. Αἱ σχέσεις μας μετά τῆς Τουρκίας — αἴτινες πιστεύω ὅτι σᾶς ἐνδιαφέρουν — διεταράχθησαν λόγῳ τῆς εἰσβολῆς εἰς τήν Κύπρον. Ἀρχικῶς μέν ὑπῆρχε κάποια σκιώδης δικαιολογία τῆς εἰσβολῆς της, κατόπιν τῆς ἀνοήτου ἀποπείρας τῶν συνταγματαρχῶν, πρός ἀποκατάστασιν, ὡς ἔλεγον, τῆς νομιμότητος τῆς νήσου. Πλήν ὅμως, τρεῖς ἡμέρας μετά τήν ἀπόβασιν κατέρρευσε ἡ δικτατορία εἰς τήν Ἑλλάδα ὅσον καί εἰς τήν Κύπρον ἐν τῷ προσώπῳ τοῦ κ. Κληρίδη. Κατόπιν τῆς ἀποκαταστάσεως τῆς νομιμότητος ἡ Τουρκία θά ἔπρεπε νά ἀποχωρήσῃ διότι οὐδεμίαν εἶχεν πλέον πολιτικήν ἤ νομικήν δικαιολογίαν νά παρατείνῃ τήν παραμονήν της ἐν τῇ νήσῳ. Δέν ἤρκεσε ὅμως τό γεγονός ὅτι δέν ἀπεχώρησε κατόπιν τῆς ἀποκαταστάσεως τῆς νομιμότητος, ἀλλά, ἐνῷ ἐσυνεχίζετο ἡ Διάσκεψις τῆς Γενεύης, τά τουρκικά στρατεύματα προήλασαν ἄνευ λόγου καί κατέλαβον τό 40% τῆς νήσου. Ἐάν διά τήν πρώτην εἰσβολήν ὑπῆρχε ἔστω καί κάποια σκιώδης δικαιολογία, διά τήν δευτέραν οὐδεμία δικαιολογία ὑπῆρχε. Ἡ δευτέρα τουρκική ἐπιχείρησις ἀπέδειξε ὅτι αἱ προθέσεις τῆς Τουρκίας εἶναι ἐπεκτατικαί καί τοῦτο διότι ἡ ἐπιχείρησις ἐγένετο βάσει προμελετημένου στρατιωτικοῦ σχεδίου ὀνόματι Ἀττίλα. Καί, ὡς γνωρίζετε, ἡ προετοιμασία στρατιωτικοῦ σχεδίου ἀπαιτεῖ πλείονας μῆνας. Τοῦτο ἀποδεικνύει ὅτι ἡ Τουρκία, ἔχουσα ὡς πρόφασιν τήν ἀποκατάστασιν τῆς νομιμότητος εἰς τήν νῆσον, ἀπέβλεπε εἰς τήν σταθεροποίησιν τῶν ἐπεκτατικῶν σχεδίων της. Τά ἀνωτέρω ἀποδεικνύουν ὄχι μόνον τήν αὐθαιρεσίαν ἀλλά καί τόν δόλον αὐτῆς.

»Παραλλήλως ἡ Τουρκία ἔθεσεν καί θέμα Αἰγαίου μέ συνέπειαν τήν ἔτι περαιτέρω ἔντασιν τῶν σχέσεων μεταξύ τῶν δύο χωρῶν. Ἡ Ἑλλάς, διά νά ἀποτρέψῃ τήν ρῆξιν, ἀφ' ἑνός μέν κατέβαλεν πᾶσαν προσπάθειαν δι' εἰρηνικήν ρύθμισιν τοῦ θέματος, ἀφ' ἑτέρου ἔλαβε θέσεις μετριοπαθεῖς ἵνα διευκολύνῃ μίαν συνεννόησιν. Διά μέν τό θέμα τοῦ Αἰγαίου ἐπρότεινε τήν παραπομπήν τῆς διαφορᾶς εἰς τό Διεθνές Δικαστήριον τῆς Χάγης καίτοι αὕτη θά ἠδύνατο νά ἰσχυρισθῇ ὅτι δέν ὑφίσταται οὐδέν θέμα. Διά δέ τήν Κύπρον ἐδέχθη ὡς βάσιν τήν ὁμοσπονδιακήν ἀρχήν καί ἔκτασιν ἀνάλογον μέ τόν πληθυσμόν τῶν Τουρκοκυπρίων, ὑπό τήν ἀπαραίτητον προϋπόθεσιν τῆς ἐπιστροφῆς τῶν 200.000 προσφύγων εἰς τάς ἑστίας των.

»Παρά τήν μετριοπάθειαν αὐτήν τῆς Ἑλλάδος ἡ Τουρκία ἐξακολουθεῖ νά παραμένῃ ἀδιάλλακτος, μή διευκολύνουσα τήν εἰρηνικήν ἐπίλυσιν τῶν διαφορῶν μας. Κάποια προσπάθεια διά τήν ἔναρξιν διαλόγου ἔγινε διά τῆς συναντήσεως τῶν δύο ὑπουργῶν Ἐξωτερικῶν εἰς τήν Ρώμην. Πλήν ὅμως τά ἀποτελέσματα δέν ἦσαν ἐνθαρρυντικά. Οἱ Τοῦρκοι μοῦ ἔδωσαν τήν ἐντύπωσιν ὅτι ἐπιδιώκουν νά κερδίσουν χρόνον παρά ὅτι ἀποβλέπουν εἰς εἰρηνικήν ἐπίλυσιν τοῦ προβλήματος. Προσεχῶς πιθανῶς νά ἔχω τήν εὐκαιρίαν νά συναντηθῶ μέ τόν κ. Ντεμιρέλ, κατόπιν αἰτήσεώς του, καί θά εἶμαι τότε πιθανῶς εἰς θέσιν νά σᾶς γνωρίσω ποῖαι εἶναι αἱ πραγματικαί των προθέσεις.

»Θά ἤθελα νά σᾶς εὐχαριστήσω διά τό ἐνδιαφέρον τό ὁποῖον ἐπεδείξατε καθ' ὅλην τήν διάρκειαν τῆς κυπριακῆς κρίσεως καί διά τήν πολύτιμον συνδρομήν σας εἰς τό δυσχερές ἔργον μας καί νά σᾶς παρακαλέσω νά παρακολουθήσετε τήν ἐξέλιξιν τοῦ Κυπριακοῦ μέ τό αὐτό ἐνδιαφέρον, διότι φοβοῦμαι πολύ ὅτι, ἐάν δέν εὑρεθῇ ἔντιμος λύσις τοῦ Κυπριακοῦ, πιθανῶς νά ὑπάρξουν ἐπικίνδυνοι ἐξελίξεις εἰς τήν Βαλκανικήν καί τήν ἀνατολικήν Μεσόγειον. Ἐάν βρεθῇ τρόπος εἰρηνικῆς ἐπιλύσεως τῶν διαφορῶν μας μετά τῆς Τουρκίας θά εἶναι δυνατή ἡ πολυμερής συνεργασία τῶν βαλκανικῶν χωρῶν, πρᾶγμα τό ὁποῖον τόσον ἐπιθυμεῖτε κ. πρόεδρε καί τό ὁποῖον ἐξ ἴσου ἐπιδιώκω καί ἐγώ. Ὅσον ἀφορᾶ τά διεθνῆ προβλήματα νομίζω ὅτι αἱ ἀπόψεις μας συμπίπτουν, διότι ἀμφότεροι εἴμεθα τεταγμένοι ὑπέρ τῆς ὑφέσεως καί ὑποστηρίζομε τόσον τόν διάλογον τῆς Γενεύης διά τήν εὐρωπαϊκήν συνεργασίαν καί ἀσφάλειαν, ὅσον καί τόν διάλογον τῆς Βιέννης διά τήν μείωσιν τῶν στρατιωτικῶν δυνάμεων εἰς τήν κεντρικήν Εὐρώπην. Δέν εἶμαι πολύ αἰσιόδοξος διά τά ἀποτελέσματα τῶν διασκέψεων τούτων, ἀλλά θά ἤθελα νά τονίσω ὅτι ἀπό τῆς πλευρᾶς μας θά πράξωμεν ὅ,τι εἶναι δυνατόν διά νά ὑπάρξουν πρακτικά ἀποτελέσματα. Κύριε πρόεδρε, ὡς γνωρίζετε, μετά τήν ἀπόβασιν τουρκικῶν στρατιωτικῶν δυνάμεων εἰς τήν Κύπρον ἡ Ἑλλάς ἀπεσύρθη ἀπό τό στρατιωτικόν σκέλος τοῦ ΝΑΤΟ. Κατά τήν διάσκεψιν κορυφῆς τῶν ἀρχηγῶν Κρατῶν τοῦ ΝΑΤΟ θά ἔχω οὕτω τήν εὐκαιρίαν νά ἀναπτύξω τάς ἀπόψεις μου τόσον διά θέματα ἀφορῶντα τήν συμμαχίαν ὡς καί πῶς ἀντιλαμβανόμεθα ἡμεῖς τόν ρόλον καί τήν ἀποστολήν της. Κύριε πρόεδρε, καίτοι ἀνήκομεν εἰς διαφόρους συνασπισμούς παρουσιάζομεν εἰς τήν πολιτικήν μας ὁμοιότητας διότι διατηροῦμεν κάποιαν ἀνεξαρτησίαν ἔναντι τῶν συμμαχιῶν μας. Αὗται εἶναι αἱ ἀπόψεις μου ὅσον ἀφορᾶ τά διμερῆ, τά εὐρωπαϊκά καί βαλκανικά θέματα. Θά ἤθελα, κ. πρόεδρε, ν' ἀκούσω καί τάς ἰδικάς σας ἀπόψεις.

»Τσαουσέσκου: Θά ἤθελα νά σᾶς εὐχαριστήσω, κ. πρωθυπουργέ, διά τήν καλωσύνην πού εἴχατε νά μέ ἐνημερώσητε ἐπί τῶν ἀνωτέρω θεμάτων. Ὅσον ἀφορᾶ τά διμερῆ θέματα ἔχω καί ἐγώ τήν γνώμην ὅτι τά μέχρι τοῦδε ἀποτελέσματα εἶναι καλά καί πιστεύω ὅτι εἶναι πρός συμφέρον τῶν δύο χωρῶν μας νά ἀναπτύξωμεν ἔτι περαιτέρω τάς σχέσεις μας εἰς τούς τομεῖς τῆς οἰκονομίας, τεχνολογίας καί ἐπι-

στήμης. 'Ημεῖς ἔχομεν θέσει εἰς ἐφαρμογήν ἐντατικόν σχέδιον οἰκονομικῆς ἀναπτύξεως καί ἐπιδιώκομεν τήν μετάβασίν μας ἀπό τό στάδιον τοῦ ἐν ἀναπτύξει Κράτους εἰς τό στάδιον τοῦ ἀνεπτυγμένου. Πιστεύομεν ὅτι ἡ παροχή καλλιτέρων συνθηκῶν διαβιώσεως εἶναι σκοπός ὁ ὁποῖος πράγματι ἀξίζει τήν καταβαλλομένην προσπάθειαν. 'Εκκινῶντες ἀπό αὐτήν τήν σκέψιν μᾶς ἐνδιαφέρει ἡ ἐκτεταμένη συνεργασία μέ ὅλα τά Κράτη ἀνεξαρτήτως συστήματος. Θά ἐπιθυμούσαμε νά εἴχαμε μέ τήν 'Ελλάδα περισσότερον οὐσιαστικήν πρόοδον. Σήμερον αἱ ἀνταλλαγαί μας ἀνέρχονται εἰς τό ὕψος τῶν 100 ἑκατομ. δολλαρίων. Πιστεύω ὅτι θά μπορούσαμε νά ἔχωμεν καλλίτερα ἀποτελέσματα. Νομίζω ὅτι θά πρέπη νά παρακαλέσωμεν τούς δύο ὑπουργούς 'Εξωτερικῶν νά σκεφθοῦν τούς τρόπους οὕτως ὥστε τά προσεχῆ δύο ἕως τρία ἔτη αἱ ἀνταλλαγαί μας νά ἀνέλθουν εἰς τό ὕψος τῶν 200 ἑκατ. δολλαρίων καί μέ προοπτική τό 1980 νά ἀνέλθουν εἰς τά 250 ἑκατομμύρια. Θά πρέπη ἐπίσης οἱ δύο ὑπουργοί νά ἐξετάσουν τούς τρόπους ἀναπτύξεως τῆς συνεργασίας μας εἰς τόν τομέα τῆς παραγωγῆς καί τῆς ἱδρύσεως μικτῶν ἐπιχειρήσεων εἰς τήν 'Ελλάδα καί τήν Ρουμανίαν, ὡς ἐπίσης καί εἰς τόν τομέα τῶν μεταφορῶν, τόσον εἰς τό διμερές πεδίον ὅσον καί εἰς τό πολυμερές τοιοῦτον, π.χ. μεταξύ 'Ελλάδος - Ρουμανίας - Γιουγκοσλαβίας καί ἄλλων χωρῶν. 'Επίσης θά πρέπη νά ἀνανεώσωμεν τήν νῦν ὑφισταμένην συμφωνίαν οἰκονομικῆς συνεργασίας καί δή διά μεγαλυτέραν περίοδον. Θά πρέπη δέ νά συγκεντρώσωμεν τήν προσοχήν μας καί εἰς τόν τομέα τῆς τεχνικο-ἐπιστημονικῆς συνεργασίας. Κύριε πρωθυπουργέ, εἶμαι ἀπολύτως σύμφωνος μαζί σας διά τήν ἀνάγκην συχνοτέρων ἐπαφῶν μεταξύ 'Ελλάδος καί Ρουμανίας εἰς ὅλα τά ἐπίπεδα. Θά πρέπη νά ἐξεύρωμεν μίαν σταθεράν βάσιν διά τήν ἀνάπτυξιν τῶν σχέσεων καί τῆς συνεργασίας μεταξύ τῶν δύο χωρῶν μας. Κύριε πρωθυπουργέ, καίτοι ἀνήκομεν εἰς δύο διαφόρους συνασπισμούς, θά ἠδυνάμεθα νά ἐξετάσωμεν τήν δυνατότητα συνάψεως καί δή οὐχί εἰς τό μακρυνόν μέλλον μιᾶς συμφωνίας φιλίας καί συνεργασίας μεταξύ τῶν δύο χωρῶν μας. Αἱ χῶραι μας συνδέονται μέ φιλικάς σχέσεις ἀπό αἰῶνας. Κατά τήν πρόσφατον περίοδον ἠγωνίσθημεν ἀπό κοινοῦ κατά τῆς ξένης κατοχῆς καί τό γεγονός ὅτι ἀνήκομεν εἰς δύο διαφορετικά συστήματα νομίζω ὅτι δέν πρέπει νά ἐμποδίση τούς λαούς μας νά συνεργασθοῦν καί πάλιν μεταξύ των. Πιστεύομεν ὅτι ἡ συνεργασία αὕτη πρέπει νά βασίζεται ἐπί τῆς ἰσότητος, σεβασμοῦ τῆς ἀνεξαρτησίας ἑκάστης χώρας καί τοῦ σεβασμοῦ τοῦ δικαιώματος κάθε λαοῦ νά ὀργανώνη τήν ζωήν του ὡς ἐπιθυμεῖ. 'Υπ' αὐτό τό πνεῦμα θά ἠδυνάμεθα νά ἐπιτύχωμεν πολλά, οὕτως ὥστε αἱ σχέσεις τῶν δύο χωρῶν μας νά στηρίζωνται ἐπί σταθερᾶς βάσεως. "Οσον ἀφορᾶ τά Βαλκάνια ἡ Ρουμανία ἔχει ἐκφρασθῆ πάντοτε ὑπέρ μιᾶς στερρεᾶς συνεργασίας μεταξύ ὅλων τῶν βαλκανικῶν Κρατῶν, συνεργασίας βασιζομένης πρωτίστως εἰς τήν μή χρῆσιν βίας. Κύριε πρωθυπουργέ, εἶναι ἀληθές ἐκεῖνο τό ὁποῖον εἴπατε προηγουμένως, ὅτι τά Βαλκάνια ἀπετέλουν τήν πυριτιδαποθήκην τῆς Εὐρώπης. Νομίζω ὅμως ὅτι διά τόν χαρακτηρισμόν τοῦτον δέν εὐθύνοντο ἀποκλειστικῶς τά βαλκανικά Κράτη ἀλλά πρωτίστως αἱ Μεγάλαι Δυνάμεις, τῶν ὁποίων τά συμφέροντα συγκρούονται εἰς τήν περιοχήν αὐτήν τοῦ κόσμου. 'Εάν ὅμως πρόκειται νά ὁμιλήσωμεν διά εὐθύνας δέν ἠδυνάμεθα παρά νά ἐπιρρίψωμεν μέρος αὐτῶν εἰς τούς βαλκανικούς λαούς διότι δέν ἠδυνήθησαν νά ἀποφύγουν ὅπως καταστοῦν ὄργανα τῶν Μεγάλων Δυνάμεων. Θά πρέπη οἱ βαλκανικοί λαοί νά ἐξαγάγουν τά συμπεράσματά των ἵνα μή καταστοῦν πλέον ὄργανα ξένων δυνάμεων καί νά ρυθμίσουν μόνοι των τά προβλήματά των, οὕτως ὥστε νά καταστῆ δυνατόν νά ἐξασφαλίσωμεν τήν εἰρήνην καί τήν πρόοδον τῶν λαῶν μας. Βεβαίως τό παρελθόν ἄφησε ἄλυτα πολλά προβλήματα εἰς τά Βαλκάνια, τήν Εὐρώπην καί ἀλλαχοῦ. Πιστεύομεν ὅτι ὅλα τά προβλήματα πρέπει νά βροῦν τήν λύσιν των βάσει εἰρηνικῶν μέσων καί πρωτίστως δι' ἀποφυγῆς τῆς βίας. 'Η ἐμπειρία τῆς ἱστορίας ἀπέδειξε ὅτι εἶναι δυνατή ἡ συνεργασία μεταξύ τῶν λαῶν αὐτῆς τῆς περιοχῆς. Αἱ σημειωθεῖσαι εἰς τόν βαλκανικόν χῶρον ἀλλαγαί εὐνοοῦν αὐτήν τήν συνεργασίαν.

»"Οσον ἀφορᾶ τό Κυπριακόν διά νά εἶμαι εἰλικρινής θά ἤθελα νά εἴπω ὅτι ἡ προσπάθεια μιᾶς ὁμάδος 'Ελλήνων ἀξιωματικῶν πρός ἀνατροπήν τοῦ προέδρου Μακαρίου ὑπῆρξεν ἀρχικῶς ἡ αἰτία τῆς ἐξελίξεως τῶν γεγονότων. 'Ως ἐπίσης καί τό γεγονός ὅτι ἡ κυπριακή Κυβέρνησις ἀπό τοῦ 1964 δέν ἐρρύθμισε δημοκρατικῶς τά προβλήματα τῶν δύο κοινοτήτων εἰς τήν νῆσον, συντελέσασα οὕτω εἰς τήν διατήρησιν τῆς ἐντάσεως. Διότι, ἐάν τό πρόβλημα τοῦ τουρκικοῦ πληθυσμοῦ εἶχε ρυθμισθῆ πρό πολλοῦ κατά δημοκρατικόν τρόπον, θά ἦτο λίαν δυσχερές νά δικαιολογηθῆ ἡ εἰσβολή τῆς Τουρκίας. 'Εν πάσῃ περιπτώσει ἡ Ρουμανία ὑποστηρίζει πρωτίστως πᾶσαν προσπάθειαν διά τήν ἐξεύρεσιν εἰρηνικῆς λύσεως διά τήν συμβίωσιν τῶν δύο κοινοτήτων εἰς τήν Κύπρον. 'Η λύσις αὕτη δέον ταυτοχρόνως νά ἐξασφαλίζη τήν ἀνεξαρτησίαν, τήν ἀκεραιότητα καί τήν οὐδετερότητα τῆς Κύπρου. Πιστεύομεν ὅτι βάσει τῶν ἀνωτέρω δέον νά γίνουν ἅπασαι αἱ προσπάθειαι πρός ἐξεύρεσιν λύσεως, οὕτως ὥστε νά ἀποφευχθῆ ἡ ἐπέμβασις τῶν Μεγάλων Δυνάμεων.

»Καραμανλῆς: *Δηλαδή, κ. πρόεδρε, θεωρεῖτε δικαιολογημένην τήν ἀπόβασιν τῆς Τουρκίας εἰς τήν Κύπρον;*

»Τσαουσέσκου: "Οχι. Ταυτοχρόνως ὅμως δέν δύναμαι νά δικαιολογήσω τάς πράξεις τῆς ὁμάδος τῶν 'Ελλήνων ἀξιωματικῶν.

»Καραμανλῆς: *'Υπάρχει μία διαφορά μεταξύ τῆς ἀποπείρας τῆς ὁμάδος τῶν 'Ελλήνων ἀξιωματικῶν ἥτις ἦτο ἐνδοελληνική διένεξις καί τῆς τουρκικῆς εἰσβολῆς εἰς τήν Κύπρον πρός ἀποκατάστασιν δῆθεν τῆς νομιμότητος εἰς τήν νῆσον. Θά ἔπρεπε, κ. πρόεδρε, κατόπιν τῆς ἀποκαταστάσεως τοῦ 'Αρχιεπισκόπου Μακαρίου, ἥτις ἐσήμαινε καί ἀποκατάστασιν τῆς νομιμότητος, ὡς τοὐλάχιστον ἰσχυρίζετο ἀρχικῶς ἡ Τουρκία, νά ἀποσύρη αὕτη τά στρατεύματά της ἀπό τήν νῆσον.*

»Τσαουσέσκου: Διά νά εἶμαι εἰλικρινής δέν συμφωνῶ μαζί σας διότι αὕτη δέν ἦτο ἁπλῶς ἐνδοελληνική ἀπόπειρα. Καί τοῦτο διότι ἡ Κύπρος ἦτο ἀνεξάρτητο Κράτος μέλος τοῦ ΟΗΕ καί μέλος τῶν ἀδεσμεύτων χωρῶν καί ἡ ἀπόπειρα εἶχεν ὡς σκοπόν τήν ἕνωσιν μετά τῆς 'Ελλάδος.

»Καραμανλῆς: *'Επ' αὐτοῦ ὑπάρχει παρεξήγησις. Τήν ἀνοησίαν τῆς δικτατορίας προσεπάθησε νά ἐκμεταλλευθῆ ἡ Τουρκία. Πάντως γεγονός εἶναι ὅτι ἡ δικτατορία ἐδήλωσεν ὅτι δέν ἀποβλέπει εἰς τήν ἕνωσιν καί ἐτόνισεν ὅτι δέν κινδυνεύει ὁ τουρκοκυπριακός πληθυσμός καί αὐτό ἵνα μή δώσῃ προσχήματα εἰς τήν Τουρκίαν. Προηγουμένως εἶπον*

ὅτι, ἔστω καί ἐάν ἡ Τουρκία ἀρχικῶς εἶχε κάποια σκιώδη δικαιολογία, ἀφ' ἧς στιγμῆς ἀποκατεστάθη ἡ νομιμότης μετά τήν πάροδον τριῶν ἡμερῶν ἐστερεῖτο παντός πολιτικοῦ ἤ νομικοῦ ἐρείσματος ἡ παραμονή τῶν στρατευμάτων της εἰς τήν νῆσον.

»Τσαουσέσκου: Ἡ Ρουμανία ὑποστηρίζει ὅτι πρέπει νά ἀποχωρήσουν ὅλα τά στρατεύματα ἐκ τῆς νήσου καί ἐδηλώσαμεν ἐπανειλημμένως εἰς τήν Τουρκίαν ὅτι πιστεύομεν ὅτι πρέπει νά ἐξασφαλισθῆ ἡ ἀνεξαρτησία καί ἡ ἀκεραιότητα τῆς νήσου. Ἡ βάσις δέ ἥτις ἐτέθη, διά τῆς ἀποδοχῆς τῆς ὁμοσπονδιακῆς ἀρχῆς, δύναται νά ὁδηγήση εἰς μίαν τελικήν λύσιν τοῦ προβλήματος καί ἐκεῖ θά πρέπη νά τείνουν ὅλαι αἱ προσπάθειαι, ἀποβλέπουσαι εἰς ταυτόχρονον ἀποχώρησιν ὅλων τῶν στρατευμάτων.

»Καραμανλῆς: *Σᾶς εἶπα προηγουμένως, κ. πρόεδρε, ὅτι αὐτή εἶναι ἡ θέσις τῆς Κυβερνήσεώς μου, ἐδέχθημεν δέ τό βασικόν αἴτημα τῶν Τούρκων, δηλαδή τήν ὁμοσπονδιακήν ἀρχήν, ὑπό δύο βασικάς προϋποθέσεις: α) ὅτι τό ἔδαφος θά εἶναι ἀνάλογον πρός τόν πληθυσμόν τῶν Τουρκοκυπρίων καί β) ὅτι ἡ λύσις θά ἐπιτρέψη τήν ἐπιστροφήν τῶν 200.000 προσφύγων εἰς τάς ἑστίας των. Ἐάν οἱ Τοῦρκοι εἶχον λογικάς καί ἐντίμους προθέσεις θά ἐδέχοντο τήν λύσιν ταύτην ἀλλά μέχρι στιγμῆς δέν ἔχομεν οὐδεμίαν ἔνδειξιν ὅτι τήν δέχονται. Ἐπισήμως δέ δηλώνουν ὅτι τό ὑφιστάμενον ἐν Κύπρῳ καθεστώς θά παραμείνη ἀμετάβλητον (δηλώσεις Ντεμιρέλ πρός "Le Monde"). Ὑπ' αὐτάς τάς συνθήκας καθίσταται δύσκολος, ἄν ὄχι ἀδύνατος, ἡ ἀνεύρεσις λύσεως.*

»Τσαουσέσκου: Νόμιζα ὅτι ἡ ἰδέα τῆς ὁμοσπονδίας εἶχε γίνει δεκτή ὑπό τῆς Τουρκίας. Βεβαίως ἐξακολουθεῖ νά ὑπάρχη τό πρόβλημα τῆς ἐκτάσεως καί τοῦ τρόπου ἐφαρμογῆς της· πάντως δέον νά ἔχωμεν ὑπ' ὄψιν ὅτι ἡ Κύπρος πρέπει νά παραμείνη ἀνεξάρτητος καί ἡ ἐνδεχομένη λύσις τοῦ Κυπριακοῦ νά ἐξασφαλίζη τήν εἰρηνικήν συμβίωσιν τῶν δύο κοινοτήτων.

»Καραμανλῆς: *Διά νά γίνη τοῦτο θά πρέπη ἡ λύσις νά εἶναι λογική καί δικαία.*

»Τσαουσέσκου: Ὅσον ἀφορᾶ τάς σχέσεις Ἑλλάδος καί Τουρκίας ἡμεῖς ἐκκινοῦμεν ἀπό τήν ἄποψιν ὅτι ὅλα τά προβλήματα πρέπει νά λυθοῦν κατόπιν ἀμέσων ἐπαφῶν τῶν ἐνδιαφερομένων μερῶν καί δι' εἰρηνικῶν μέσων. Πιστεύω ὅτι ὁ καθείς δύναται νά ἀντιληφθῆ ὅτι μία σύγκρουσις μεταξύ Ἑλλάδος καί Τουρκίας θά ἐδημιούργει μίαν λίαν ἐπικίνδυνον κατάστασιν διά τά Βαλκάνια, τήν Εὐρώπην καί ἐνδεχομένως διά ὁλόκληρον τόν κόσμον. Μία παρομοία ἐξέλιξις θά ὡδηγοῦσε χωρίς ἀμφιβολία εἰς τήν ἐπέμβασιν ἄλλων Κρατῶν καί εἶναι φανερόν ὅτι οὔτε ἡ Ἑλλάς οὔτε ἡ Τουρκία θά εἶχον νά ἀποκομίσουν τι ἀπό τήν ἐξέλιξιν ταύτην.

»Καραμανλῆς: *Συμφωνῶ μαζί σας, κ. πρόεδρε. Αὐτά τά ὁποῖα μοῦ λέτε τά ἐπαναλαμβάνω καί ἐγώ ὁ ἴδιος εἰς πᾶσαν εὐκαιρίαν καί πρός ἁπάσας τάς πλευράς.*

»Τσαουσέσκου: Βεβαίως δέν εἶμαι πλήρως ἐνήμερος διά τά μεταξύ Ἑλλάδος καί Τουρκίας προβλήματα πλήν τοῦ Κυπριακοῦ τό ὁποῖον δέον νά λυθῆ μέ βάσιν τήν ἐξασφάλισιν τῆς ἀκεραιότητος, ἀνεξαρτησίας καί οὐδετερότητος τῆς Κύπρου καί διά τῆς ἀποχωρήσεως ὅλων τῶν στρατευμάτων.

»Καραμανλῆς: *Συμφωνῶ μαζί σας. Πῶς ὅμως θά ἠδύνατο νά δεχθῆ τά ὡς ἄνω ἡ Τουρκία;*

»Τσαουσέσκου: Ὑπάρχουν ὡρισμένα προβλήματα εἰς τό Αἰγαῖον. Βεβαίως καί ἐδῶ ὑπάρχουν ὡρισμέναι συμφωνίαι μεταξύ τῆς Ἑλλάδος καί Τουρκίας ὡς καί διεθνεῖς κανονισμοί ἀναφορικῶς πρός τάς θαλασσίας περιοχάς. Ἡμεῖς πιστεύομεν ὅτι διά τήν ἐπίλυσιν τοῦ προβλήματος αὐτοῦ δέον νά ληφθοῦν ὑπ' ὄψιν αἱ διμερεῖς συμφωνίαι καί οἱ διεθνεῖς κανονισμοί.

»Καραμανλῆς: *Ἡμεῖς ἐζητήσαμεν τήν λύσιν βάσει τῆς Συμφωνίας τῆς Γενεύης περί Δικαίου Θαλάσσης. Οἱ Τοῦρκοι δέν ἐδέχθησαν. Κατόπιν ἐπροτείναμεν παραπομπήν τοῦ θέματος εἰς τό Διεθνές Δικαστήριον τῆς Χάγης καί τοῦτο διά νά ὑπάρξη ἀδιάβλητος λύσις τοῦ προβλήματος. Οἱ Τοῦρκοι ἐδέχθησαν τήν παραπομπήν τοῦ θέματος, καί συνεφωνήσαμεν ὅπως συναντηθοῦν οἱ δύο ὑπουργοί Ἐξωτερικῶν διά τήν σύνταξιν τοῦ συνυποσχετικοῦ. Ἠκολούθησεν ἡ συνάντησις τῆς Ρώμης, ἥτις εἶχεν ὡς κύριον σκοπόν τήν σύνταξιν τοῦ συνυποσχετικοῦ, πλήν ὅμως οἱ Τοῦρκοι ἐδήλωσαν ὅτι δέν ἦσαν ἕτοιμοι νά συζητήσουν τήν σύνταξιν αὐτοῦ. Κατά συνέπειαν, ἡ συμπεριφορά τους εἰς τό θέμα τοῦ Αἰγαίου ἦτο ἡ αὐτή μέ τήν συμπεριφοράν ἣν τηροῦν εἰς τό Κυπριακόν. Χαρακτηρίζεται δέ αὕτη κυρίως ἀπό ἔλλειψιν καλῆς πίστεως. Ἡμεῖς προτείναμεν, κ. πρόεδρε, εἰρηνικάς λύσεις μέσῳ τοῦ ΟΗΕ διά τό Κυπριακόν καί παραπομπήν εἰς τήν Χάγην τοῦ θέματος τοῦ Αἰγαίου. Σᾶς ἐρωτῶ δέ ποῖος εἶναι ἐν προκειμένῳ ὁ ἀδικῶν;*

»Τσαουσέσκου: Δέν θέλω νά εἴπω ποῖος σφάλλει. Αὐτό τό ὁποῖον ἀπασχολεῖ τήν Ρουμανίαν...

»Καραμανλῆς: *Ἐάν οἱ τρίτοι δέν εἴπουν ποῖος ἔχει δίκαιον καί ποῖος ἄδικο δέν θά εὑρεθῆ λύσις εἰς τήν διαφοράν. Διότι καί τά δύο μέρη πιστεύουν ὅτι ἔχουν τό δίκαιον μέ τό μέρος των.*

»Τσαουσέσκου: Κατά τήν γνώμην μου δέν ἔχουν ἐξαντληθῆ ἅπασαι αἱ δυνατότητες αἵτινες προσφέρονται διά τῶν διμερῶν ἐπαφῶν. Ἐγένετο κάποια ἀρχή διά τῆς συναντήσεως τῶν δύο ὑπουργῶν Ἐξωτερικῶν. Βεβαίως τά ἀποτελέσματα δέν ἦσαν ἐνθαρρυντικά, ἀλλά νομίζω θά ἔχετε καί ἐσεῖς τήν εὐκαιρίαν νά συναντηθῆτε μετά τοῦ κ. Ντεμιρέλ καί ἴσως νά προκύψουν εὐνοϊκώτερα ἀποτελέσματα. Δέν νομίζω ὅτι εἶναι πρός συμφέρον τῆς Τουρκίας νά ὀξύνη τήν ἔντασιν, τό αὐτό πιστεύω καί διά τήν Ἑλλάδα. Νομίζω ὅτι προέχει ὅπως συνεχισθοῦν αἱ ἀρξάμεναι ἤδη προσπάθειαι. Ἡμεῖς εἴμεθα ὀπαδοί τῆς πολιτικῆς τῶν ἀμέσων ἐπαφῶν, ἐάν δέ δέν ὑπάρξουν ἀποτελέσματα τότε δέν ἀπομένει παρά ἡ προσφυγή εἰς τούς διεθνεῖς ὀργανισμούς.

»Καραμανλῆς: *Ἐγώ προσπαθῶ νά σᾶς πείσω ὅτι ἡ συμπεριφορά τῆς Τουρκίας χαρακτηρίζεται ἀπό κακή πίστη. Ἐπειδή δέν φαίνεσθε διατεθειμένος νά συμμερισθῆτε τήν ἀποψίν μου δέν προτίθεμαι νά σᾶς πιέσω. Ὑπάρχουν, κ. πρόεδρε, ὀκτώ ἀποφάσεις τῶν Ἡνωμένων Ἐθνῶν αἵτινες καταδικάζουν τήν Τουρκίαν. Ὑπάρχει ἡ ἀπόφασις τῆς Γενικῆς Συνελεύσεως περί ἀποχωρήσεως τῶν στρατευμάτων ἀπό τήν νῆσον. Παρά ταῦτα ἡ Τουρκία δέν συμμορφώνεται. Ὑπάρχουν ἐπίσης καί αἱ προτάσεις μας περί Ὁμοσπονδίας. Ἀλλά καί εἰς αὐτάς ἡ Τουρκία δέν ἔδωκεν ἀπάντησιν. Ἀπό τῆς πλευρᾶς μας ἐξηντλήσαμεν ὅλα τά εἰρηνικά μέσα καί δέν βρήκαμε κατανόησιν ἐκ μέρους τῆς Τουρκίας.*

»Τσαουσέσκου: Κατά τήν γνώμην μου ὑπάρχει δυνατό-

της νά βρεθῆ λύσις. Δέν νομίζω ὅτι ὠφελεῖ εἰς τήν Ἑλλάδα ἐάν οἱ τρίτοι εἴπουν ὅτι ἡ Ἑλλάς εἶναι ἐν δικαίῳ.

»Καραμανλῆς: *Οὔτε εἰς τάς κατ' ἰδίαν συνομιλίας;*

»Τσαουσέσκου: Θά βρεθοῦν ὡρισμένοι νά συμφωνήσουν μαζί σας ἀλλά μπορεῖ νά βρεθοῦν καί ἄλλοι, οἵτινες θά συμφωνήσουν μέ τήν Τουρκίαν. Δέν νομίζω ὅτι αὐτό εἶναι τό οὐσιῶδες. Πιστεύω ὅτι τό κυριώτερον εἶναι ὅπως ἐπιτευχθῆ ἡ προσέγγισις τῶν ἀπόψεων Ἑλλάδος - Τουρκίας δι' ἐπίλυσιν τοῦ προβλήματος ἐκκινῶντας ἀπό τήν ἀνάγκην ὅπως ἐξασφαλισθῆ ἡ ἀνεξαρτησία, ἀκεραιότης καί οὐδετερότης καί εἰρηνική συμβίωσις τῶν δύο κοινοτήτων. Προσωπικῶς νομίζω ὅτι θά ἦτο χρήσιμος ἡ συμμετοχή καί ἄλλων βαλκανικῶν Κρατῶν ὑπό τήν ἔννοιαν ὅτι θά συνέβαλλον εἰς τήν προσέγγισιν τῶν ἀντιστοίχων θέσεων καί εἰς τήν διευκόλυνσιν ἐξευρέσεως λύσεως ἀπ' εὐθείας μεταξύ τῶν ἐνδιαφερομένων Κρατῶν. Ἔχομεν ὅλον τόν καιρόν διά νά εἴπωμεν ποῖος εἶναι ὁ ἀδικῶν. Πρός τό παρόν ὅμως δέν εἶναι τοῦτο τό οὐσιῶδες. Τό πρόβλημα εἶναι πῶς θά δυνηθῶμεν νά ἐξεύρωμεν ὀρθήν λύσιν ὅλων τῶν προβλημάτων λαμβάνοντες ὑπ' ὄψιν ὅτι ἡ ὄξυνσις τῆς ἐντάσεως δέν ὠφελεῖ οὔτε τήν Ἑλλάδα οὔτε τήν Τουρκίαν οὔτε τά λοιπά βαλκανικά Κράτη.

»Καραμανλῆς: *Συμφωνῶ μαζί σας κ. πρόεδρε, ὡς πρός τήν οὐσίαν, δέν συμφωνῶ εἰς τάς μεθόδους. Πιστεύω ὅτι μία σύγκρουσις μεταξύ Ἑλλάδος καί Τουρκίας θά δημιουργήση γενικωτέραν ἀναστάτωσιν εἰς τά Βαλκάνια. Μέ δυσμενεῖς ἐπιπτώσεις δι' ὅλους. Αὐτός εἶναι ὁ λόγος διά τόν ὁποῖον ἐπιδιώκω εἰρηνικήν λύσιν. Δέν ἀρκεῖ ὅμως εἰς, ἵνα ἀποτραποῦν οἱ κίνδυνοι. Χρειάζονται δύο καί ἡ Τουρκία ἐπί τοῦ παρόντος δέν φαίνεται διατεθειμένη νά ἐνεργήση κατά τοιοῦτον τρόπον ὥστε νά ἀποτραπῆ ἡ διένεξις.*

»Τσαουσέσκου: Συμφωνῶ.

»Καραμανλῆς: *Γνωρίζετε, κ. πρόεδρε, ὅτι ἐνῷ ἐσυνεχίζοντο αἱ συνομιλίαι εἰς τήν Γενεύην οἱ Τοῦρκοι προήλασαν καί κατέλαβον τό 40% τῆς Κύπρου. Ἡ κοινή γνώμη καί ὁ στρατός εἰς τήν Ἑλλάδα ζητοῦσαν ἐπιμόνως νά ἀντιδράσωμεν διά πολέμου. Ἄλλη Κυβέρνησις εἰς τήν θέσιν μου θά παρεσύρετο εἰς πόλεμον. Ἡ Τουρκία εἰσέβαλε εἰς τήν Κύπρον ὡς ἐγγυήτρια δύναμις καί ἡ Ἑλλάς ἐπίσης θά ἠδύνατο ὡς ἐγγυήτρια δύναμις νά ἀποστείλη στρατόν — πρᾶγμα ὅπερ ἐπιζητοῦσαν ἐπιμόνως ἡ κοινή γνώμη καί ὁ στρατός ἐν Ἑλλάδι — ἀλλά δέν τό ἔπραξα. Ὅλα τ' ἀνωτέρω ἀποδεικνύουν ὅτι ἡ πολιτική τῆς Ἑλλάδος εἶναι εἰρηνική.*

»Τσαουσέσκου: Καί ἡμεῖς, κ. πρωθυπουργέ, ἐχαιρετίσαμε τήν μέχρι τοῦδε σώφρονα πολιτικήν σας. Πιστεύομεν ὅτι δύναται νά εὑρεθῆ λύσις ὅλων τῶν προβλημάτων δι' εἰρηνικῶν μέσων. Λύσις ἥτις δέν θά θίγη οὔτε τά συμφέροντα τῆς Ἑλλάδος οὔτε τῆς Τουρκίας καί ἥτις θά ἐπιτρέψη τήν ἀποκατάστασιν τῆς καλῆς συνεργασίας μεταξύ τῶν δύο χωρῶν. Πρός τήν κατεύθυνσιν αὐτήν ἐάν δυνάμεθα νά πράξωμεν τι θά τό πράξωμεν. Θά πρέπη νά σᾶς εἴπω ἐπίσης ὅτι μετά τάς συνομιλίας, τάς ὁποίας εἴχομεν μετά τῆς τουρκικῆς Κυβερνήσεως, οἱ Τοῦρκοι μᾶς ἐδήλωσαν ὅτι ἐπιθυμοῦν πολιτικήν λύσιν τοῦ Κυπριακοῦ.

»Καραμανλῆς: *Κύριε πρόεδρε, εὔχομαι νά μή διαψευσθῆτε. Εὔχομαι ἐπίσης νά ἔχουν πράγματι οἱ Τοῦρκοι εἰλικρινῆ πρόθεσιν καίτοι αἱ μέχρι τοῦδε ἐνέργειαί των δέν ἀποδεικνύουν τοιοῦτον τι.*

»Τσαουσέσκου: Εἶναι πρός ὄφελος τῆς Τουρκίας νά ἐξευρεθῆ λύσις καί νά ἀποφευχθῆ ἡ ἔντασις. Ὅλοι γνωρίζομεν πῶς ἀρχίζουν οἱ πόλεμοι. Ἐκεῖνο πού ἀγνοοῦμε εἶναι πῶς τελειώνουν.

»Καραμανλῆς: *Εἰς τήν Τουρκίαν ἐπικρατεῖ μία ἰδιότυπος κατάστασις. Αἱ πολιτικαί ἀποφάσεις λαμβάνονται ὑπό τήν καθοδήγησιν καί ἔλεγχον τοῦ στρατοῦ. Ὁ δέ στρατός διακατέχεται ὑπό αὐστηρόν φανατισμόν, ἐξ οὗ καί ἡ στάσις ἦν τηροῦν.*

»Τσαουσέσκου: Ἂς ἐλπίσωμεν ὅμως ὅτι θά βρεθῆ πολιτική λύσις. Ἡμεῖς παραμένομεν ὀπαδοί αὐτῆς τῆς λύσεως.

»Καραμανλῆς: *Κύριε πρόεδρε, ἐκεῖνο τό ὁποῖον ἔχω νά παρατηρήσω εἶναι, καθ' ὃν χρόνον ὁ κ. Ντεμιρέλ εὑρίσκετο ἐκτός τῆς ἐξουσίας ἐδήλου ὅτι ὅταν θά γίνη πρωθυπουργός θά εὕρη λύσιν τοῦ προβλήματος. Νῦν ἐπειδή φοβᾶται τήν ἀντιπολίτευσιν τοῦ κ. Ἐτσεβίτ κατέστη ἀδιάλλακτος. Ὁ κ. Ἐτσεβίτ δηλώνει τώρα ὅτι ὅταν θά γίνη ἐκεῖνος πρωθυπουργός θά εὕρη λύσιν μαζί μου. Τό συμπέρασμα εἶναι ὅτι ἀμφότεροι ἐπιδίδονται εἰς συναγωνισμόν ἐθνικισμοῦ καί πλειοδοσίας.*

»Τσαουσέσκου: Πάντως ἐκ τοῦ ἀνωτέρω προκύπτει ὅτι ἀμφότεροι προβαίνουν εἰς δηλώσεις ὅτι θά πράξουν τί διά ἐπίλυσιν τοῦ προβλήματος καί οὐχί διά χειροτέρευσιν αὐτοῦ. Πρᾶγμα ὅπερ μᾶς δίνει τήν δυνατότητα νά ἀντιληφθῶμεν ὅτι εἰς τήν κοινήν γνώμην τῆς Τουρκίας δέν ὑφίστανται τάσεις αἵτινες θά μᾶς ὁδηγήσουν εἰς χειροτέρευσιν τῆς καταστάσεως. Συμφωνῶ ὅμως ὅτι ἅπαντα τά Κράτη πρέπει νά βοηθήσουν διά τήν διευκόλυνσιν λύσεως τοῦ προβλήματος. Πάντως, εἶμαι γενικά αἰσιόδοξος ὅσον ἀφορᾶ τήν ἐξεύρεσιν λύσεως δι' εἰρηνικῶν μέσων.

»Καραμανλῆς: *Θά ἤμουν εὐτυχής ἐάν μποροῦσα νά συμμερισθῶ τήν αἰσιοδοξίαν σας ταύτην. Προσωπικῶς θά πράξω ὅ,τι δύναμαι ἵνα ἐξευρεθῆ λύσις.*

»Τσαουσέσκου: Ἐκτός τῶν Βαλκανίων ὑπάρχουν δύσκολα προβλήματα εἰς τήν Εὐρώπην. Ἡ Ρουμανία καί ἡ Ἑλλάς εὑρίσκονται εἰς ἀντίθετα στρατόπεδα. Ἡ Ἑλλάς ἐδήλωσεν ὅτι ἀπεμακρύνθη ἀπό τό στρατιωτικόν σκέλος τῆς Συμμαχίας τοῦ ΝΑΤΟ. Ὑπάρχουν ἀκόμη εἰς τήν Εὐρώπην ξέναι βάσεις, στρατεύματα ἐπί ξένων ἐδαφῶν καί συγκέντρωσις μεγάλων ἐξοπλισμῶν πυρηνικῶν καί συμβατικῶν. Ἡ κατάστασις εἶναι περίπλοκος καί τυχόν νέα διένεξις ἀπό τῆς μιᾶς ἤ ἄλλης πλευρᾶς, δύναται νά ὁδηγήση εἰς ἐπικίνδυνον κατάστασιν.

»Ὅσον ἀφορᾶ τήν διάσκεψιν Εὐρωπαϊκῆς Ἀσφαλείας καί συνεργασίας εἶναι ἀληθές ὅτι ἐπετεύχθησαν ὡρισμένα ἀποτελέσματα. Ἡμεῖς εἴμεθα ὑπέρ λήξεως τῆς ΔΑΣΕ εἰς ὑψηλόν ἐπίπεδον καί ὑπογραφῆς ἐγγράφων ὅσον τό δυνατόν σαφεστέρων καί ἐγγυωμένων τήν εἰρήνην. Οὐσιῶδες εἶναι ἐπίσης ὅπως ἀποκλεισθῆ ἡ ἀνάμιξις εἰς τά ἐσωτερικά, νά διασφαλισθῆ ἡ ἀνεξαρτησία ἑκάστου Κράτους, ὡς ἐπίσης καί νά διανοιχθῆ ἡ ὁδός τῆς ἐλευθέρας καί ἴσης συνεργασίας μεταξύ ὅλων τῶν Κρατῶν. Ὑπάρχουν ἀκόμη ἐκκρεμότητες εἰς τά ἀνθρωπιστικά ζητήματα. Ἐάν δέν ἐπιτευχθῆ ἐπ' αὐτῶν συμφωνία καί ὡς ἐκ τούτου καθυστερήση ἡ ἐπίλυσις ὅλων τῶν βασικῶν ζητημάτων, θά ἀποτύχωμεν εἰς τό ἔργον μας. Ἀποδίδομεν, ἰδιαιτέρως, σημασίαν εἰς τήν ἐπίλυσιν τῶν βασικῶν ζητημάτων, ὡς καί τήν κατάργησιν τῶν συνασπισμῶν, τῶν βάσεων καί τῶν ἐξοπλισμῶν, ἄνευ τῶν ὁποίων δέν δύναται νά γίνη λόγος περί

Ὑπογραφή τῆς Ἐπίσημης Κοινῆς ἑλληνορουμανικῆς Διακηρύξεως.

εἰρήνης. Ὅσον ἀφορᾶ τά MBFR κατά τήν γνώμην μας ἔχουν περισσοτέραν πολιτικήν σημασίαν διότι εἰς τήν οὐσίαν οὐδέν ἐπιλύουν. Καί τοῦτο διότι μία μείωσις τοῦ στρατοῦ εἰς 20.000 κατανεμημένης μεταξύ τῆς Σοβιετικῆς Ἑνώσεως, Ἀμερικανῶν καί ἄλλων χωρῶν δέν ἀποτελεῖ παρά μόνον τί τό συμβολικόν. Πρέπει μετά τήν λῆξιν τῆς ΔΑΣΕ νά ἀρχίσωμεν σοβαράν ἐργασίαν ἀποβλέποντες εἰς τόν ἀφοπλισμόν ἐπί σταθερωτέρας βάσεως. Καί τοῦτο διότι, ὡς πολιτικοί, δέον νά ἀντιμετωπίζωμεν τήν κατάστασιν κατά πρόσωπον καί νά μήν δημιουργοῦμεν φαντασιώσεις εἰς τούς λαούς μας.

»Καραμανλῆς: *Συμφωνῶ, κ. πρόεδρε, ὅτι ἀπαιτεῖται θάρρος διά τήν ἀντιμετώπισιν τῶν προβλημάτων τούτων. Συμφωνῶ ὅτι μεταξύ τῶν μεγάλων ὑπάρχει δυσπιστία καί ὑποκρισία. Πρέπει νά ἐπισημανθοῦν τά προβλήματα καί νά ἀναζητηθοῦν μέ καλήν πίστιν λύσεις εὐνοϊκαί*»[176].

Τό ἴδιο βράδυ, ὁ Ρουμάνος πρόεδρος παρέθεσε δεῖπνο πρός τιμή τοῦ Κ. Καραμανλῆ. Προσφωνώντας τόν Ἕλληνα πρωθυπουργό, ὁ Ν. Τσαουσέσκου ὑπογράμμισε τούς παλαιούς δεσμούς μεταξύ τῶν δύο χωρῶν, καί τό γεγονός ὅτι τίς σχέσεις τους χαρακτήριζαν πάντα οἱ ἀρχές τῆς καλῆς γειτονίας. Κατόπιν, ἀναφέρθηκε στήν ἐπιθυμία τῆς χώρας του νά συμβάλει στή διατήρηση τῆς εἰρήνης καί τήν προώθηση τῆς ὑφέσεως στά Βαλκάνια καί στόν κόσμο, γεγονός πού δημιουργοῦσε νέα κοινά συμφέροντα μέ τήν Ἑλλάδα. Γιά τό Κυπριακό, σημείωσε τήν ὑποστήριξη τῆς Ρουμανίας στίς ἀρχές τῆς ἀκεραιότητας καί τῆς ἀνεξαρτησίας τῆς Κύπρου καί τῆς εἰρηνικῆς συνεργασίας τῶν δύο κοινοτήτων, ἐνῶ, ἀναφερόμενος στό Μεσανατολικό τάχθηκε ὑπέρ τῆς ἀποχωρήσεως τοῦ Ἰσραήλ ἀπό τά ἐδάφη πού εἶχε καταλάβει τό 1967. Τέλος, τόνισε ὅτι ἡ Ρουμανία ὑποστήριζε τό γενικό ἀφοπλισμό, καί ἰδίως τήν ἐξάλειψη τῶν πυρηνικῶν ὅπλων, καθώς καί τήν ἀνάθεση μεγαλύτερων ἐξουσιῶν στόν ΟΗΕ.

Ὁ Κ. Καραμανλῆς ἀπάντησε:

«Κύριε πρόεδρε,

»Σᾶς εὐχαριστῶ τόσον γιά τήν θερμήν ὑποδοχήν, ὅσον καί γιά τούς φιλόφρονας λόγους σας· τοσούτῳ μᾶλλον καθ' ὅσον οἱ ἐκδηλώσεις αὐτές ἀπευθύνονται δι' ἐμοῦ πρός τόν ἑλληνικόν λαόν.

»Σέ πολλές περιστάσεις κατά τήν διαδρομή τῆς Ἱστορίας οἱ λαοί μας εὑρέθησαν ὄχι μόνον πολύ πλησίον, ἀλλά καί μέχρι ταυτίσεως συναδελφωμένοι στήν ἐπιδίωξη εὐγενῶν, πανανθρωπίνων ἰδανικῶν. Δέν ἠμποροῦν ποτέ νά λησμονήσουν οἱ Ἕλληνες ὅτι τήν ἐλευθερία τους καί τήν ὑπόστασή τους ὡς συγχρόνου Κράτους τήν ὀφείλουν στόν ἀγῶνα πού ἄρχισε ἀπό αὐτά ἐδῶ τά ἐδάφη τῆς σημερινῆς Ρουμανίας — στό Γαλάτσι καί τό Ἰάσιο ἐκηρύχθη τό 1821 ἡ Ἑλληνική Ἐπανάσταση, στό Δραγατσάνι λίγους μῆνες ἀργότερα θυσιάσθηκε στόν βωμό τῆς

ἐθνικῆς ἰδέας ὁ Ἱερός Λόχος. Καί δέν ἦσαν λίγοι οἱ Ρουμάνοι πού πότισαν μέ τό δικό τους αἷμα τό δένδρο τῆς ἑλληνικῆς ἐλευθερίας — πρωτοπόροι στήν ἀντίληψη πού ἐπιβεβαιώνεται στήν ἐποχή μας, ὅτι οἱ μεγάλες ἀνθρώπινες ἀξίες εἶναι ἀδιαίρετες· καί ἀπαιτοῦν κοινούς ἀγῶνες γιά τήν διασφάλισή τους. Οἱ πρόσφατες τελετές γύρω ἀπό τό ἀναστηλωμένο μνημεῖο τῶν Ἑλλήνων καί Ρουμάνων πεσόντων στήν μάχη τοῦ Δραγατσανίου, μέ τήν λαμπρότητα πού τούς προσέδωσε ἡ ἐπίσημη καί ἡ λαϊκή συμμετοχή, πείθουν ὅτι καί οἱ δύο λαοί μας σέβονται καί τιμοῦν τήν ἱστορική μνήμη.

»Οἱ ἀνάγκες ὅμως τῶν λαῶν δέν ἱκανοποιοῦνται μόνο μέ ὅσα θετικά στοιχεῖα τούς προσφέρει τό παρελθόν. Ἡ χρησιμότης τῶν ἱστορικῶν διδαγμάτων, ἀκόμη καί τῶν συμβολισμῶν, ἀνακύπτει πλήρης, ὅταν ἠμποροῦν νά μετουσιωθοῦν σέ πράξεις τοῦ παρόντος καί σέ σχεδιασμούς ἑνός καλυτέρου μέλλοντος. Ἔτσι καί οἱ παραδοσιακοί δεσμοί μεταξύ δύο ἤ περισσοτέρων λαῶν προσλαμβάνουν πραγματικήν ἀξίαν, ὅταν ἀνανεώνωνται καί ἐμπλουτίζωνται διαρκῶς μέσα στίς ἐξελισσόμενες συνθῆκες καί θέτουν τά πλαίσια διά τήν ἀπό κοινοῦ ἀντιμετώπιση τῶν βασικῶν προβλημάτων πού θέτει ἡ ζωή στήν διεθνῆ κοινωνία.

»Τά προβλήματα πού θέτει ἡ σύγχρονη ζωή μέ τίς ηὐξημένες ἀπαιτήσεις της εἶναι πολύμορφα καί πολλές φορές δυσεπίλυτα. Πιστεύω ὅμως ὅτι σέ καμμιά περίπτωση δέν εἶναι ἄλυτα, ἀρκεῖ νά ὑπάρχη εἰλικρίνεια, ὅσο καί ἐπιμονή στήν προσπάθεια τῆς ἀντιμετωπίσεώς των. Μέ ρεαλισμό ἀλλά καί πλήρη σεβασμό πρός ὡρισμένες ἀναπαλλοτρίωτες ἀρχές, οἱ καλύτερες λύσεις μπορεῖ νά ἐξευρίσκωνται μέ τίς μικρότερες δυνατές θυσίες, κατά τρόπο μάλιστα πού νά καταργοῦν καί τήν ἐμφάνιση πλήθους δευτερευόντων ζητημάτων, νά διαλύουν τήν σύγχυση καί ν' ἀνοίγουν τόν δρόμο στήν βαθύτερη κατανόηση μεταξύ τῶν λαῶν.

»Ἡ δημοκρατική Ἑλλάς υἱοθετεῖ αὐτήν ἀκριβῶς τήν διαδικασία στίς διεθνεῖς της σχέσεις. Εἶναι ἀπαρέγκλιτα προσηλωμένη στήν ἀρχή τῆς εἰρηνικῆς συμβιώσεως τῶν λαῶν, χωρίς τόν σεβασμό τῆς ὁποίας μπορεῖ ν' ἀπειληθῆ ὄχι μόνο ἡ εὐημερία, ἀλλά καί αὐτή ἡ ὑπόσταση τοῦ ἀνθρωπίνου γένους. Γιά νά μετουσιώνεται ὅμως σέ πράξη ἡ ὑψηλή, ὅσο καί ἀναγκαία αὐτή ἀρχή τῆς εἰρηνικῆς συμβιώσεως, χρειάζεται νά ἐντείνεται διαρκῶς, νά λειτουργῆ καί νά ἐπεκτείνεται καθημερινά ἡ διεθνής συνεργασία. Διανύομε σήμερα μίαν ἐποχήν πυκνῆς, ἀέναης διασταυρώσεως ἰδεῶν καί ὑλικῶν μέσων, ταχυτάτης ἐπικοινωνίας καί στενῆς ἀλληλεξαρτήσεως. Ὁ κόσμος μας ἔχει μικρύνει σέ διαστάσεις πού προσδιορίζονται ἀπό τόν χρόνο, ἀλλ' ἔχει ἀφάνταστα μεγαλώσει σέ προσδοκίες καί δυνατότητες. Μέσα σ' αὐτόν τόν ραγδαῖα ἀναπτυσσόμενο κόσμο, ἡ ἀπομόνωση ἐξισώνεται μέ αὐτοκτονία. Ἀλλά καί χωρίς τήν ἀδιάκοπη ἐπιδίωξη διαρκῶς καλυτέρων σχέσεων καί τήν συνεργασία γιά τήν ἀπό κοινοῦ ἐξεύρεση καί ἐφαρμογή πρακτικῶν λύσεων, στό πλέγμα τῶν προβλημάτων, πού δημιουργεῖ ἡ στενή αὐτή ἐπαφή, ἀντί προόδου, θά εἴχαμε ὀπισθοδρόμηση, ἀντί νά ἐπιτύχωμε τήν ἀνάπτυξη, θά περιερχώμεθα σέ μαρασμό.

»Μέ αὐτές τίς ἀντιλήψεις, κύριε πρόεδρε, εὑρίσκομαι σήμερα στήν χώρα σας καί ἀπολαμβάνω τήν εὐγενῆ φιλοξενία της. Φιλοδοξία μου εἶναι νά ἐπεκτείνω στό ἔπακρο τίς δυνατότητες συνεργασίας τῶν δύο λαῶν μας σέ ὅλους τούς τομεῖς. Καί εἶμαι βέβαιος, ὅπως ἄλλωστε τό ἐπιβεβαίωσαν καί οἱ λόγοι σας, ὅτι ἀπό τήν ἰδίαν αὐτήν φιλοδοξίαν διαπνέεσθε καί ἐσεῖς.

»Ἀλλά πέραν τοῦ ὅτι ἡ προαγωγή τῆς ἑλληνορουμανικῆς φιλίας θά ἀποβῆ ἀμέσως πρός ὄφελος τῶν δύο λαῶν μας, πιστεύω ὅτι θ' ἀποτελέση συνάμα καί παράγοντα μέ γενικώτερες εὐεργετικές ἐπιδράσεις. Γνωρίζω, κύριε πρόεδρε, τίς προσπάθειες πού ἔχετε καταβάλει γιά τήν δραστηριοποίηση τῆς διεθνοῦς συνεργασίας στόν εὐρύτερο δυνατό χῶρο. Θά ἤθελα σχετικῶς νά ὑπογραμμίσω ὅτι καί ἡ δημοκρατική Ἑλλάς, κατά τό μέτρο τῶν δυνάμεών της, θέλει νά συμβάλη στήν παγίωση τῆς διεθνοῦς εἰρήνης, στήν προαγωγή τῆς διεθνοῦς συνεργασίας, στήν ἐξομάλυνση τῶν διαφορῶν, στήν ἐξεύρεση τρόπων πού ὄχι μόνο θά ἀποτρέπουν τούς κινδύνους μιᾶς ὀλεθρίας γιά ὁλόκληρη τήν ἀνθρωπότητα συρράξεως, ἀλλά καί θ' ἀπαλλάσσουν τούς κατοίκους τοῦ πλανήτου μας ἀπό τήν ἀγωνιώδη διαπίστωση ὅτι ἡ παγκόσμια εἰρήνη διατηρεῖται χάρις στήν ἀποτρεπτική δύναμη ἤ τήν ἰσορροπία τῶν ἐξοπλισμῶν. Γι' αὐτό ἡ δημοκρατική Ἑλλάς παρακολουθεῖ μέ ζωηρό ἐνδιαφέρον τίς προσπάθειες πού καταβάλλονται στήν Γενεύη καί στήν Βιέννη καί τρέφει μεγάλες ἐλπίδες γιά τήν ἐπιτυχία τῶν συνομιλιῶν πού θά γίνουν στό Ἑλσίνκι. Μέσα στά πλαίσια τῶν διεθνῶν αὐτῶν προσπαθειῶν, ἡ ἀναζωπύρωση τῆς ἑλληνορουμανικῆς φιλίας προσθέτει ἕνα ἀκόμη λίθο στό οἰκοδόμημα τῆς διεθνοῦς συνεργασίας.

»Εἰδικώτερα στόν χῶρο τῆς Βαλκανικῆς ἡ ἑλληνορουμανική φιλία μπορεῖ ν' ἀποτελέση ἕνα πολύτιμο, σταθεροποιητικό παράγοντα. Ἔχει βέβαια ἀπό ἀρκετόν καιρό παύσει ἡ Βαλκανική νά θεωρῆται αὐτό πού ἦταν σέ χρόνους ὄχι πολύ παλαιούς — ἡ πυριτιδαποθήκη τῆς Εὐρώπης. Φρονῶ ὅμως ὅτι εἶναι πιά ὥρα νά μήν ἀρκούμεθα ἁπλῶς στήν ἄρση τῶν ἐπικινδύνων καταστάσεων. Εἶναι ὥρα νά προχωρήσωμε σέ θετικώτερες, οὐσιαστικώτερες ἐπιτεύξεις. Παρά τήν διαφοροποίησή τους ἀπό ἄποψη κυβερνητικῶν συστημάτων καί πολιτικοκοινωνικῶν καθεστώτων, οἱ λαοί τῆς Βαλκανικῆς εἶναι ὑποχρεωμένοι ἀπό τήν

γεωγραφική τους μοῖρα νά συνεργάζωνται. Καί ὀφείλουν νά συνεργάζωνται εἰλικρινά — χωρίς προκαταλήψεις ἤ ἀντιζηλίες, ἀλλά καί μέ ἀμοιβαῖο σεβασμό — γιά νά φθάσουν ἐν εἰρήνῃ στά ἐπίπεδα εὐημερίας πού ὄχι μόνο δικαιοῦνται, ἀλλά καί μποροῦν νά φθάσουν χάρις στίς ἀρετές καί τίς πολιτιστικές καταβολές τους. Ἡ δημοκρατική Ἑλλάς ἔχει ὅλη τήν θέληση — καί πιστεύει ὅτι ἔχει καί τήν δύναμη — νά συμβάλη ἀποφασιστικά πρός τήν κατεύθυνση αὐτή.

»Στήν εἰλικρινῆ προσπάθεια τῆς Ἑλλάδος γιά τήν ἀνάπτυξη διμερῶν, ἀλλά καί πολυμερῶν σχέσεων στήν Βαλκανική, ἀποτελεῖ δυστυχῶς σήμερα παραφωνία ἡ ἔνταση τῶν σχέσεών της μέ τήν Τουρκία. Εἶναι γνωστό ποιά πλευρά εὐθύνεται γιά τήν θλιβερά κατάσταση πού ἔχει δημιουργηθῆ· εἶναι γνωστό ποιά πλευρά ἐπιμένει ν' ἀδικῆ καί νά ὑποτιμᾶ τήν ἀναγκαιότητα τῆς καλῆς γειτονίας στήν εὐαίσθητη αὐτήν περιοχή. Καί εἶναι τέλος γνωστό — καί ἀναγνωρίζεται ἀπό τόν ἑλληνικό λαό — τό ἐνδιαφέρον τῆς ρουμανικῆς Κυβερνήσεως γιά τόν δίκαιο τερματισμό τῆς κυπριακῆς τραγωδίας, πού ὅσο ἐξακολουθεῖ νά ὑπάρχη, δέν δηλητηριάζει ἁπλῶς τήν ἀτμόσφαιρα, ἀλλά καί ἐγκυμονεῖ γενικώτερους κινδύνους.

»Παραμερίζων τάς δυσαρέστους αὐτάς σκέψεις καί ἐπανερχόμενος εἰς τάς ἐλπιδοφόρους προσδοκίας, προπίνω ὑπέρ τῆς εὐημερίας τοῦ ρουμανικοῦ ἔθνους, ὑπέρ τῆς ὑγείας καί τῆς ἐπιτυχίας τοῦ προέδρου κ. Νικολάε Τσαουσέσκου, ὑπέρ τῆς ἑλληνορουμανικῆς φιλίας καί ὑπέρ τῆς εἰρήνης σ' ὅλον τόν κόσμο».

Οἱ συνομιλίες τῶν δύο ἡγετῶν ἐπαναλήφθηκαν τήν ἑπομένη, 27 Μαΐου, μέ συμμετοχή καί τῶν ὑπουργῶν Ἐξωτερικῶν τῶν δύο χωρῶν. Ἀποφασίστηκε νά πραγματοποιηθεῖ συνάντηση ἐμπειρογνωμόνων, πού θά ἐξέταζαν τήν ἀνάπτυξη τῶν διμερῶν ἐμπορικῶν σχέσεων, τῆς οἰκονομικῆς συνεργασίας, καθώς καί τήν ἵδρυση μικτῶν ἐπιχειρήσεων. Συζητήθηκε, ἀκόμη, ἡ διατύπωση τοῦ κοινοῦ ἀνακοινωθέντος.

Μετά τό πέρας τῶν ἑλληνορουμανικῶν συνομιλιῶν, πραγματοποιήθηκε — μέ πανηγυρικό τρόπο — ἡ ὑπογραφή, στή μεγάλη αἴθουσα τελετῶν τοῦ Συμβουλίου τοῦ Κράτους, Ἐπίσημης Κοινῆς Δηλώσεως τῆς Σοσιαλιστικῆς Δημοκρατίας τῆς Ρουμανίας καί τῆς Ἑλληνικῆς Δημοκρατίας. Τή Δήλωση ὑπέγραψαν, ἀπό τήν ἑλληνική πλευρά, ὁ πρωθυπουργός, Κ. Καραμανλῆς καί ὁ ὑπουργός τῶν Ἐξωτερικῶν, Δ. Μπίτσιος καί ἀπό τή ρουμανική, ὁ πρόεδρος, Ν. Τσαουσέσκου καί ὁ ὑπουργός Ἐξωτερικῶν, Τζ. Μακοβέσκου. Τό κείμενο τῆς Ἐπίσημης Δηλώσεως ἔχει ὡς ἑξῆς:

«Ἐπίσημη Κοινή Διακήρυξη τῆς Σοσιαλιστικῆς Δημοκρατίας τῆς Ρουμανίας καί τῆς Ἑλληνικῆς Δημοκρατίας.

»Ἡ Σοσιαλιστική Δημοκρατία τῆς Ρουμανίας καί ἡ Ἑλληνική Δημοκρατία,

»λαμβάνοντας ὑπ' ὄψιν τίς σχέσεις γειτονίας καί συνεργασίας, οἱ ὁποῖες στηριζόμενες σέ ἀμοιβαία ἐκτίμηση καί παραδοσιακή φιλία, ὑπάρχουν μεταξύ τῶν δύο χωρῶν καί λαῶν, οἱ ὁποῖοι συνδέονται ἀπό πολλοῦ μέ κοινούς ἀγῶνες γιά τήν ἐλευθερία καί τήν ἐπιβεβαίωση τῆς ἐθνικῆς τους ταυτότητας,

»ἐπιθυμώντας νά ἀναπτύξουν σέ πολλά ἐπίπεδα σχέσεις συνεργασίας μεταξύ τῶν δύο Κρατῶν ἐπί τῇ βάσει τῆς δικαιοσύνης καί τοῦ σεβασμοῦ μέ τίς ἀρχές καί τούς κανόνες τοῦ διεθνοῦς δικαίου,

»ἐπαναβεβαιώνοντας τήν προσήλωσή τους στούς σκοπούς καί εἰς ἀρχές τοῦ Καταστατικοῦ Χάρτου τῶν Ἡνωμένων Ἐθνῶν καί τήν ἀπόφασή τους νά βοηθήσουν νά ἐνισχυθῆ ὁ ρόλος τῶν Ἡνωμένων Ἐθνῶν,

»ἔχοντας ἐπίγνωση τίς εὐθῦνες ὅλων τῶν Κρατῶν —μεγάλων καί μεσαίων καί μικρῶν καί ἄσχετα ἀπό τό ἐπίπεδο ἀναπτύξεώς της ἤ τό πολιτικό, οἰκονομικό καί κοινωνικό της σύστημα — μέ τήν δημιουργία κλίματος εἰρήνης καί ἀσφάλειας σ' ὁλόκληρο τόν κόσμο,

»τονίζοντας ὅτι ὁ πυρηνικός καί γενικός ἀφοπλισμός εἶναι ἀπαραίτητος γιά νά ἐξασφαλισθῆ ἡ διεθνής εἰρήνη καί ἀσφάλεια,

»ἐπαναβεβαιώνοντας τήν προθυμία τους νά ἐργασθοῦν στό μέλλον, ὅπως καί τώρα, μέ τήν μετατροπή τῶν Βαλκανίων σέ περιοχή εἰρήνης, συνεργασίας καί καλῆς γειτονίας,

»ἔχοντας συνείδηση τῆς ἀνάγκης νά καταβληθοῦν μεγαλύτερες προσπάθειες στό ἐθνικό καί διεθνές ἐπίπεδο, γιά νά ἐπιτευχθῆ ἡ ταχύτερη πρόοδος τῶν ἀναπτυσσομένων χωρῶν καί νά μειωθῆ ἡ ἀνισότης μεταξύ αὐτῶν καί τῶν ἀνεπτυγμένων χωρῶν,

»ὑπογραμμίζοντας τό κυρίαρχο δικαίωμα κάθε Κράτους νά ἐλέγχη ἐλεύθερα τίς φυσικές του πηγές πρός τό δικό του συμφέρον καί νά ἔχη ἐλεύθερη πρόσβαση στίς πηγές τῶν πρώτων ὑλῶν καί στά ἐπιτεύγματα τῆς σύγχρονης ἐπιστήμης καί τεχνολογίας μέ δίκαιους ὅρους καί βάσει τῆς ἰσότητας,

»βεβαιώνοντας τήν ἀνάγκη γιά τήν δημιουργία μιᾶς νέας διεθνοῦς οἰκονομικῆς τάξεως,

»οἱ βασικές ἀρχές πού ἐκτίθενται ἀνωτέρω εἶναι ἀλληλένδετες καί ἡ κάθε μία πρέπει νά ἑρμηνεύεται σέ συνάφεια μέ τίς ἄλλες,

»διαδηλώνουν τήν κοινή τους σταθερή βούληση:

»νά ἀναπτύξουν ἀμοιβαῖα ἐπωφελεῖς σχέσεις φιλίας καί συνεργασίας σέ ὅλους τούς τομεῖς·

»νά ἐπεκτείνουν καί νά διαφοροποιήσουν τήν οἰκονομική καί τεχνική συνεργασία σέ ὅλους τούς τομεῖς ἀμοιβαίου ἐνδιαφέροντος·

»νά διευρύνουν καί νά ἐντατικοποιήσουν ἀμοιβαία ἐπωφελῆ συνεργασία στήν ἐπιστήμη, τόν πολιτισμό, τίς τέχνες, τόν ἀθλητισμό καί τουρισμό, μέ σκοπό νά βελτιώσουν τήν γνώση τῶν ὑλικῶν καί πνευματικῶν ἀξιῶν τοῦ ρουμανικοῦ καί τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ, σέ ἁρμονία μέ τό πνεῦμα τῆς κατανοήσεως καί παραδοσιακῆς φιλίας πού ἐπικρατεῖ μεταξύ τῶν δύο λαῶν·

»νά ἐντείνουν τήν συνεργασία στόν τομέα τῆς ἐξωτερικῆς πολιτικῆς ἐνθαρρύνοντας τήν ἀνταλλαγή ἀπόψεων καί διαβουλεύσεων σχετικά μέ τήν ἀνάπτυξη τῶν διμερῶν σχέσεων καί μέ διεθνῆ προβλήματα κοινοῦ ἐνδιαφέροντος.

»νά ἀναπτύξουν σχέσεις φιλίας καί συνεργασίας μέ ὅλα τά Κράτη ἐπί τῇ βάσει τῶν ἀρχῶν πού ἐκτίθενται ἀνωτέρω·

»νά συνεργάζωνται μεταξύ τους καί μέ ἄλλα Κράτη γιά τήν διατήρηση καί ἐνίσχυση τῆς εἰρήνης καί τήν οἰκοδόμηση τῆς ἀσφάλειας στά Βαλκάνια, στήν Εὐρώπη καί σ' ὁλόκληρο τόν κόσμο, γιά τήν ἐνίσχυση τοῦ ρόλου τῶν 'Ηνωμένων 'Εθνῶν, γιά τόν σεβασμό καί τήν ἐφαρμογή τῶν ἀρχῶν τοῦ Διεθνοῦς Δικαίου καί γιά τήν προώθηση τῆς οἰκονομικῆς καί κοινωνικῆς προόδου ὅλων τῶν λαῶν·

»νά συμβάλουν στήν ἐπίτευξη τῶν σκοπῶν τῆς Διασκέψεως γιά τήν ἀσφάλεια καί συνεργασία στήν Εὐρώπη ἐπί τῇ βάσει τῶν ἀρχῶν πού ἐκτίθενται ἀνωτέρω·

»νά ἐργασθοῦν γιά τήν ἀνάπτυξη γειτονικῶν σχέσεων μεταξύ τῶν βαλκανικῶν Κρατῶν καί γιά τήν μετατροπή τῶν Βαλκανίων σέ περιοχή εἰρήνης, φιλίας καί συνεργασίας·

»νά συμβάλουν στήν υἱοθέτηση μέτρων γιά τόν τερματισμό τοῦ ἀνταγωνισμοῦ τῶν ἐξοπλισμῶν καί τήν ἐπίτευξη πυρηνικοῦ καί γενικοῦ ἀφοπλισμοῦ, μέ σκοπό τήν ἐνίσχυση τῆς διεθνοῦς εἰρήνης καί ἀσφαλείας·

»νά ἐργασθοῦν γιά τήν ἀνάπτυξη τοῦ διεθνοῦς ἐμπορίου καί τῆς οἰκονομικῆς συνεργασίας μεταξύ Κρατῶν καί γιά τήν δημιουργία μιᾶς νέας διεθνοῦς οἰκονομικῆς τάξεως, ἡ ὁποία θά ἐξυπηρετῆ τά συμφέροντα ὅλων τῶν Κρατῶν·

»νά συνεργασθοῦν μέ Κράτη τά ὁποῖα ἀπέκτησαν πρόσφατα τήν ἀνεξαρτησία τους, μέ σκοπό νά προωθήσουν τήν κοινή πρόοδο καί εὐημερία.

»Προσκαλοῦν ὅλα τά Κράτη νά δηλώσουν τήν ὑποστήριξή τους πρός τίς ἀρχές πού ἐκτίθενται σ' αὐτή τήν 'Επίσημη Διακήρυξη.

»Πρός τόν σκοπό τῆς ἐφαρμογῆς τῶν διατάξεων αὐτῆς τῆς Διακηρύξεως, ἡ Σοσιαλιστική Δημοκρατία τῆς Ρουμανίας καί ἡ Δημοκρατία τῆς 'Ελλάδος δηλώνουν τήν κοινή σταθερή βούλησή τους νά ἐπεκτείνουν καί ἐντείνουν τίς διαβουλεύσεις τους σέ ὅλα τά ἐπίπεδα, διά τῆς διπλωματικῆς ὁδοῦ, διά ἀνταλλαγῶν ἐπισκέψεων καί διά περιοδικῶν συναντήσεων τῶν ἀντιπροσώπων τους.

»Συνετάγη στό Βουκουρέστι τήν 27 Μαΐου 1975 σέ δύο πρωτότυπα, ἕνα στήν ρουμανική καί ἕνα στήν ἑλληνική γλῶσσα, ἀμφότερα δέ εἶναι ἐξ ἴσου αὐθεντικά»[177].

Εὐθύς μετά τήν ὑπογραφή τῆς Δηλώσεως, ὁ Ν. Τσαουσέσκου διαβεβαίωσε τόν "Ελληνα πρωθυπουργό γιά τά εἰλικρινῆ αἰσθήματα φιλίας τοῦ ρουμανικοῦ πρός τόν ἑλληνικό λαό καί ἐξέφρασε τήν ἐλπίδα ὅτι ἡ διμερής συνεργασία καί ἡ βελτίωση τῆς καταστάσεως στά Βαλκάνια θά συνέβαλλαν στήν ἐπίλυση καί τοῦ κυπριακοῦ προβλήματος.

'Ο Κ. Καραμανλῆς τόνισε, ἀπό τήν πλευρά του, τά ἑξῆς:

«Αἰσθάνομαι τήν ἀνάγκη νά σᾶς εὐχαριστήσω διά τήν πρόσκλησιν νά ἐπισκεφθῶ τήν χώραν σας καί ἐπίσης αἰσθάνομαι τήν ἀνάγκην νά ἐκδηλώσω τήν ἱκανοποίησίν μου, διότι ἡ πρόσκλησις αὐτή μοῦ ἔδωσε τήν εὐκαιρίαν νά κάμω καί προσωπικάς γνωριμίας καί νά ἐκτιμήσω τό θάρρος καί τόν ρεαλισμόν, μέ τόν ὁποῖον ἀντιμετωπίζετε τά προβλήματα.

»Εἶμαι ἱκανοποιημένος, διότι αἱ ἀπόψεις μας συμπίπτουν εἰς τά περισσότερα θέματα, τά ὁποῖα συνεζητήσαμεν, τόσο τά διεθνῆ ὅσο καί τά διμερῆ.

»Εἶμαι βέβαιος, ὅτι ἡ συνομιλία, τήν ὁποίαν εἴχαμε, ἀποτελεῖ ἀφετηρίαν, διά μίαν περαιτέρω ἀνάπτυξιν τῶν διμερῶν σχέσεών μας καί διά τήν δημιουργίαν τῶν προϋποθέσεων, πρός περαιτέρω συνεργασίαν ἐπί τῶν πολυμερῶν θεμάτων μας.

»'Επιβεβαιῶ τήν χαράν μου διά τήν ἐπίσκεψίν μου καί τήν πεποίθησίν μου, ὅτι οἱ προσεχεῖς συνομιλίες τάς ὁποίας θά ἔχωμεν ὅταν θά ἔλθη εἰς τάς 'Αθήνας ὁ πρόεδρος κ. Τσαουσέσκου θά ὁλοκληρώσουν τάς ἀποφάσεις, τάς ὁποίας ἐλάβαμεν, ἐπ' ὠφελείᾳ τῶν δύο χωρῶν μας, τῆς Βαλκανικῆς καί τῆς διεθνοῦς εἰρήνης».

Πρίν τήν ὑπογραφή τῆς Δηλώσεως, ὁ Κ. Καραμανλῆς εἶχε ἐπισκεφθεῖ ἐργοστάσιο τουρμπινῶν καί εἰδῶν ἠλεκτρισμοῦ στά περίχωρα τοῦ Βουκουρεστίου· στή συνέχεια μετέβη στό Πατριαρχεῖο Βουκουρεστίου καί συνομίλησε μέ τόν Πατριάρχη 'Ιουστινιανό Α΄. Τήν ἴδια ἡμέρα, τέλος, ὁ Π. Λαμπρίας ὑπέγραψε σύμβαση «Περί διακανονισμοῦ τῆς συνεργασίας μεταξύ τοῦ ΕΙΡΤ καί τῆς ρουμανικῆς ραδιοτηλεοράσεως».

Τά ἀποτελέσματα τῆς ἐπισκέψεως τοῦ "Ελληνα πρωθυπουργοῦ στή Ρουμανία ἐπισημαίνονται στό κοινό ἀνακοινωθέν:

«Προσκλήσει τοῦ προέδρου τῆς Σοσιαλιστικῆς Δημοκρατίας τῆς Ρουμανίας κ. Νικολάε Τσαουσέσκου καί τοῦ Ρουμάνου πρωθυπουργοῦ κ. Μανέα Μανέσκου, ὁ πρωθυπουργός τῆς 'Ελληνικῆς Δημοκρατίας κ. Κωνσταντῖνος Καραμανλῆς ἐπραγματοποίησεν ἐπίσημον ἐπίσκεψιν εἰς τήν Σοσιαλιστικήν Δημοκρατίαν τῆς Ρουμανίας ἀπό 26 μέχρι 27 Μαΐου τοῦ 1975. Εἰς τόν "Ελληνα πρωθυπουργόν ἐπεφυλάχθη θερμή ὑποδοχή ἐπιβεβαιοῦσα τόν φιλικόν χαρακτῆρα τῶν πατροπαραδότων σχέσεων αἱ ὁποῖαι ὑπάρχουν μεταξύ τῆς Ρουμανίας καί τῆς 'Ελλάδος καί τῶν αἰσθημάτων ἐκτιμήσεως καί σεβασμοῦ τά ὁποῖα ἔχουν ἀναπτυχθῆ μεταξύ τῶν δύο λαῶν κατά τήν διάρκειαν τῆς ὑπερχιλιετοῦς ἱστορίας των εἰς τήν γεωγραφικήν περιοχήν καί τά ὁποῖα ἐνισχύθησαν ἀπό τάς κοινάς ἐπιδιώξεις καί τούς κοινούς ἀγῶνας των διά τήν ἐλευθερίαν καί τήν ἀνεξαρτησίαν τῆς ἐθνικῆς των ὑποστάσεως.

»'Ο πρωθυπουργός τῆς 'Ελληνικῆς Δημοκρατίας κ. Κ. Καραμανλῆς ἐπέδωσε εἰς τόν πρόεδρο τῆς Σοσιαλιστικῆς Δημοκρατίας τῆς Ρουμανίας κ. Ν. Τσαουσέσκου τόν Μεγαλόσταυρον τοῦ Τάγματος τοῦ Σωτῆρος. 'Ο πρόεδρος τῆς Σοσιαλιστικῆς Δημοκρατίας τῆς Ρουμανίας κ. Ν. Τσαουσέσκου ἐπέδωσε στόν πρωθυπουργό τῆς 'Ελληνικῆς Δημοκρατίας κ. Κ. Καραμανλῆ τόν 'Αστέρα τῆς Σοσιαλιστικῆς Δημοκρατίας τῆς Ρουμανίας Α΄ Τάξεως.

»Ὁ πρωθυπουργός τῆς Ἑλληνικῆς Δημοκρατίας κ. Κωνσταντῖνος Καραμανλῆς ἐγένετο δεκτός ἀπό τόν πρόεδρο τῆς Σοσιαλιστικῆς Δημοκρατίας τῆς Ρουμανίας κ. Νικολάε Τσαουσέσκου καί ἔσχε μετ' αὐτοῦ ἐπισήμους συνομιλίας, εἰς τάς ὁποίας ἔλαβε μέρος ὁ πρωθυπουργός τῆς ρουμανικῆς Κυβερνήσεως κ. Μανέα Μανέσκου. Κατά τήν διάρκειαν τῶν συνομιλιῶν αἱ ὁποῖαι διεξήχθησαν εἰς ἀτμόσφαιραν ἀμοιβαίας φιλίας καί ἐγκαρδιότητος ἔλαβε χώρα ἐμπεριστατωμένη ἀνταλλαγή ἀπόψεων ἀφορῶσα τήν ἀνάπτυξιν τῶν σχέσεων μεταξύ τῶν δύο χωρῶν καθώς καί ὡρισμένας πλευράς τῆς διεθνοῦς καταστάσεως.

.....

»Τά δύο μέρη διεπίστωσαν μεθ' ἱκανοποιήσεως τήν ἀνοδικήν πορείαν τῶν ἑλληνορουμανικῶν διμερῶν σχέσεων καί βεβαίωσαν τήν ἀπόφασίν των νά προωθήσουν τήν ἀμοιβαίαν ἐπωφελῆ συνεργασίαν των εἰς ὅλους τούς τομεῖς δραστηριότητος: οἰκονομική καί τεχνικοεπιστημονική συνεργασία, ἐμπορικαί, πολιτιστικαί, τουριστικαί κ.λπ. ἀνταλλαγαί.

»Πρός ἐνίσχυσιν τῶν φιλικῶν σχέσεων τῶν δύο χωρῶν καί πρός τό συμφέρον τῆς διεθνοῦς συνεργασίας καί τῆς εἰρήνης ὁ πρόεδρος κ. Ν. Τσαουσέσκου καί ὁ πρωθυπουργός κ. Κων. Καραμανλῆς ὑπέγραψαν ἐν ὀνόματι τῶν χωρῶν των κοινήν πανηγυρικήν δήλωσιν ἀφορῶσαν εἰς τάς ἀρχάς αἱ ὁποῖαι πρέπει νά διέπουν τάς σχέσεις μεταξύ τῶν δύο χωρῶν καθώς καί τάς σχέσεις των μέ τά λοιπά Κράτη. Ἡ ρουμανική πλευρά ἰδιαιτέρως ἐξετίμησε τήν συμβολήν τοῦ πρωθυπουργοῦ κ. Κ. Καραμανλῆ στήν ἀποκατάστασιν τῶν διπλωματικῶν σχέσεων ἐν ἔτει 1956 καί εἰς τήν ἀνάπτυξιν τῶν σχέσεων μεταξύ τῆς Ρουμανίας καί τῆς Ἑλλάδος. Ἡ ἑλληνική πλευρά ὑπεγράμμισεν τήν ἰδιαιτέραν σημασίαν τῆς προσωπικῆς συμβολῆς τοῦ προέδρου τῆς Σοσιαλιστικῆς Δημοκρατίας τῆς Ρουμανίας κ. Ν. Τσαουσέσκου εἰς τήν ἐνίσχυσιν τῶν δεσμῶν φιλίας μεταξύ τῶν δύο λαῶν. Τά δύο μέρη συνεφώνησαν ὅτι ἡ ἐπίσκεψις τοῦ πρωθυπουργοῦ κ. Κων. Καραμανλῆ, πρώτου πρωθυπουργοῦ τῆς Ἑλλάδος πραγματοποιοῦντος ἐπίσημον ἐπίσκεψιν εἰς Ρουμανίαν ἀπό τῆς ἀποκαταστάσεως τῶν διπλωματικῶν σχέσεων, διανοίγει νέας εὐρείας δυνατότητας καρποφόρου συνεργασίας μεταξύ τῆς Σοσιαλιστικῆς Δημοκρατίας τῆς Ρουμανίας καί τῆς Ἑλληνικῆς Δημοκρατίας χάριν τοῦ ἀμοιβαίου συμφέροντος τῶν δύο λαῶν καί τῆς εἰρηνικῆς συνεργασίας εἰς τήν Βαλκανικήν, εἰς τήν Εὐρώπην καί εἰς τόν κόσμον.

»Ἐπί τοῦ πεδίου τῶν οἰκονομικῶν σχέσεων ὑπεγραμμίσθη ἡ αὔξησις τῶν ἐμπορικῶν ἀνταλλαγῶν καθώς καί τῶν δραστηριοτήτων εἰς ὅλους τούς τομεῖς τῆς συνεργασίας: οἰκονομικῆς, τεχνικῆς, βιομηχανικῆς.

»Τά δύο μέρη ἐξέφρασαν τήν ἀποφασίν των νά διευρύνουν τάς διμερεῖς σχέσεις τῆς οἰκονομικῆς καί τεχνικῆς συνεργασίας ἐπί βάσεως ἀμοιβαίως ἐπωφελοῦς καί νά αὐξήσουν τάς ἐμπορικάς των ἀνταλλαγάς καί τήν συνεργασίαν των εἰς τήν παραγωγήν.

»Μέ τήν ἔννοιαν αὐτήν τά μέρη συνεφώνησαν νά καταβάλουν ὅλας των τάς προσπαθείας πρός διπλασιασμόν διαρκούσης τῆς περιόδου 1976-1980 τοῦ ὄγκου τῶν ἀμοιβαίων ἀνταλλαγῶν ἐμπορευμάτων ἐν σχέσει πρός τήν προηγουμένην ἀντίστοιχον περίοδον, συνέστησαν εἰς τά ὑπεύθυνα ὄργανα τῶν χωρῶν νά ἐντείνουν τήν συνεργασίαν των πρός ὁλοκλήρωσιν τῶν ὑπό διαπραγμάτευσιν ἐνεργειῶν καί πρός ἐπισήμανσιν νέων δυνατοτήτων συνεργασίας εἰς τόν βιομηχανικόν τομέα καί εἰς τόν τομέα ἐπιστημονικῆς καί τεχνολογικῆς ἐρεύνης.

»Τά δύο μέρη συνεφώνησαν ὅπως ἐνθαρρύνουν τήν ἵδρυσιν μικτῶν ἐπιχειρήσεων, τήν πραγματοποίησιν κοινῶν ἐπενδύσεων εἰς τούς τομεῖς τῆς βιομηχανίας, τῆς ἐνεργείας, τῶν μεταφορῶν, τῆς γεωργίας, κ.ἄ. καί τήν ἀνταλλαγήν ἀντιπροσωπειῶν βιομηχάνων καί ἐκπροσώπων γεωργικῶν συνεταιρισμῶν μεταξύ τῶν δύο χωρῶν.

»Τά μέρη ἐξέφρασαν τήν ἱκανοποίησίν των διά τήν ἀνάπτυξιν τῆς συνεργασίας εἰς τόν πολιτιστικόν καί ἐπιστημονικόν τομέα καί συνεφώνησαν ὅπως ἐντείνουν τάς ἀνταλλαγάς καί τήν διμερῆ συνεργασίαν εἰς τόν τομέα αὐτόν· πρός τόν σκοπόν καλυτέρας ἀμοιβαίας γνωριμίας τῶν πολιτιστικῶν ἐπιτευγμάτων τῶν δύο χωρῶν τά μέρη ἀπεφάσισαν νά ὀργανώσουν ἀπό τό πανεπιστημιακόν ἔτος 1975-76 παραδόσεις μορφώσεως πολιτισμοῦ ρουμανικῶν καί ἑλληνικῶν ἀντιστοίχως εἰς τά Πανεπιστήμια Ἀθηνῶν καί Βουκουρεστίου.

»Ὑπογραμμίζοντες τήν σημασίαν τῆς Μικτῆς Κυβερνητικῆς Ἐπιτροπῆς Συνεργασίας μεταξύ τῆς Σοσιαλιστικῆς Δημοκρατίας τῆς Ρουμανίας καί τῆς Ἑλληνικῆς Δημοκρατίας τά δύο μέρη συνεφώνησαν νά καθιερώσουν κατά τήν τετάρτην σύνοδον τῆς Ἐπιτροπῆς αὐτῆς καί πρός ἐφαρμογήν τῶν ἀποφάσεων αἱ ὁποῖαι ἐλήφθησαν εἰς προηγουμένας συνόδους προγράμματα συνεργασίας ὅσον τό δυνατόν περισσότερον συγκεκριμένα σέ ἐπίπεδο ἐπιτροπῶν καί ὁμάδων ἐργασίας καλουμένων νά ἐπιβλέπουν μεταξύ τῶν συνόδων τήν ἐκπλήρωσιν τῶν ἀποφασισθέντων μέτρων. Ἀπεφασίσθη ὅπως ἡ τετάρτη σύνοδος τῆς Ἐπιτροπῆς συνέλθη κατά τήν περίοδον Σεπτεμβρίου - Ὀκτωβρίου 1975 εἰς τάς Ἀθήνας, κατά τήν διάρκειαν τῆς ὁποίας θά ὑπογραφῆ μακροπρόθεσμος συμφωνία οἰκονομικῆς καί βιομηχανικῆς συνεργασίας.

»Κατά τήν διάρκειαν τῆς ἐπισκέψεως ὑπεγράφη: διακανονισμός συνεργασίας μεταξύ τῆς Ρουμανικῆς Ραδιοτηλεοράσεως καί τοῦ Ἑλληνικοῦ Ἐθνικοῦ Ἱδρύματος Ραδιοφωνίας καί Τηλεοράσεως.

»Τά δύο μέρη ἀπεφάσισαν ὅτι θά λάβη χώραν εἰς τό προσεχές μέλλον ἀνταλλαγή ἀπόψεων μεταξύ τῶν ἐμπειρογνωμόνων τῶν δύο χωρῶν ἐπί τῷ τέλει συνάψεως νέων συμφωνιῶν καί διμερῶν συμβάσεων εἰς τούς τομεῖς τοῦ ἐμπορίου, τῶν πετρελαιοειδῶν, τῆς ἐνεργείας, τῆς χρηματοδοτήσεως, τῆς εἰρηνικῆς χρησιμοποιήσεως ἀτομικῆς ἐνεργείας καί εἰς τόν μορφωτικόν τομέα.

»Περί τό εὐκταῖον ὅπως τά κείμενα ταῦτα συνομολογηθοῦν κατά τήν διάρκειαν τῆς τετάρτης συνόδου τῆς Μικτῆς Ἐπιτροπῆς Συνεργασίας μεταξύ τῆς Σοσιαλιστικῆς Δημοκρατίας τῆς Ρουμανίας καί τῆς Ἑλληνικῆς Δημοκρατίας.

»Κατά τήν διάρκειαν τῶν συνομιλιῶν τά δύο μέρη προέβησαν εἰς ἐμπεριστατωμένην ἀνταλλαγήν ἀπόψεων ἐπί τῶν βασικῶν διεθνῶν προβλημάτων, ἅτινα ἀντιμετωπίζει ἡ ἀνθρωπότης.

»Τά δύο μέρη ἐπεβεβαίωσαν ἐκ νέου τήν προσήλωσιν πρός τούς σκοπούς καί τάς ἀρχάς τοῦ χάρτου τοῦ ΟΗΕ ὡς καί τήν στερρᾶν των ἀπόφασιν νά συμβάλλουν εἰς τήν ἐνίσχυσιν τοῦ ρόλου τοῦ ΟΗΕ εἰς τήν διεθνῆ ζωήν, ὑπεγράμμισαν τήν εὐθύνην οἵαν ἔχουν ὅλα τά Κράτη μικρά, μέσα ἤ

μεγάλα, ἀνεξαρτήτως τοῦ ἐπιπέδου ἀναπτύξεώς των ἢ τοῦ πολιτικοῦ, ἢ κοινωνικοῦ ἢ οἰκονομικοῦ συστήματός των νά συμβάλλουν εἰς τήν ἐγκαθίδρυσιν κλίματος εἰρήνης καί ἀσφαλείας εἰς τόν κόσμον.

»Κατά τήν διάρκειαν τῶν συνομιλιῶν ἀνεκινήθησαν τά ἐπίκαιρα διεθνῆ οἰκονομικά προβλήματα, ἰδίᾳ τά χρηματοδοτικά, ὡς καί τά ἀναφερόμενα εἰς τάς πρώτας ὕλας τά ἔχοντα δυσμενεῖς ἐπιπτώσεις ἐπί τῆς διεθνοῦς ζωῆς καί εἰδικώτερον ἐπί τῶν ἐν ἀναπτύξει χωρῶν.

»Τά δύο μέρη ἐξέφρασαν τήν πεποίθησίν των ὅτι ἡ ἐξάλειψις τῆς διαφορᾶς μεταξύ τῶν ἀνεπτυγμένων καί τῶν ἐν ἀναπτύξει χωρῶν ἀπαιτεῖ μίαν νέαν ἐνόρασιν εἰς τάς διεθνεῖς οἰκονομικάς σχέσεις καί ἐπιβάλλει τήν ἐγκαθίδρυσιν μιᾶς νέας παγκοσμίου οἰκονομικῆς τάξεως.

»Τά δύο μέρη ἐπισημαίνουν τήν ἐπιτακτικήν ἀνάγκην νά δοθῆ μία νέα προοπτική εἰς τάς διαπραγματεύσεις αἱ ὁποῖαι ἀποσκοποῦν εἰς τόν πυρηνικόν καί γενικόν ἀφοπλισμόν.

»Τά δύο μέρη ἔδωκαν ἰδιαιτέραν προσοχήν εἰς τά προβλήματα τά συνδεόμενα μέ τήν καθιέρωσιν νέων σχέσεων μεταξύ τῶν εὐρωπαϊκῶν Κρατῶν. Ἐκτιμῶντας τάς θετικάς ἐργασίας τῆς Διασκέψεως Ἀσφαλείας καί Συνεργασίας ἐν Εὐρώπῃ ἐξέφρασαν τήν στερράν των ἀπόφασιν νά ἐργασθοῦν ἀποφασιστικῶς ἀπό κοινοῦ μετά τῶν ἄλλων Κρατῶν διά τήν καρποφόρον κατάληξιν τῶν ἐργασιῶν της, διά τήν σύγκλησιν τῆς τελικῆς φάσεως τῆς Διασκέψεως ἐπί ὑψηλοῦ ἐπιπέδου, διά τήν ἐνίσχυσιν τῆς ἀξιοπιστίας αὐτῆς ἐπί τῷ τέλει πραγματώσεως τῶν σκοπῶν τῆς Διασκέψεως.

»Κατά τήν διάρκειαν τῶν συνομιλιῶν τά δύο μέρη ὑπεγράμμισαν τήν σημασίαν ἣν αἱ Κυβερνήσεις τῆς Σοσιαλιστικῆς Δημοκρατίας τῆς Ρουμανίας καί τῆς Ἑλληνικῆς Δημοκρατίας ἀποδίδουν εἰς τήν ἀνάπτυξιν τῶν σχέσεων φιλίας, συνεργασίας καί καλῆς γειτονίας μεθ' ὅλων τῶν βαλκανικῶν χωρῶν τά ὁποῖα ἀνταποκρίνονται εἰς τά κοινά συμφέροντα τῶν Κρατῶν τῆς περιοχῆς καί εἰς τάς προσδοκίας ὅλων τῶν βαλκανικῶν λαῶν.

»Τά δύο μέρη συνεφώνησαν ὅτι πᾶσα βελτίωσις τῆς Διαβαλκανικῆς Συνεργασίας εἶναι ἱκανή νά συμβάλη εἰς τήν ἐγκαθίδρυσιν εὐνοϊκῆς ἀτμοσφαίρας διά τίς ὑπόλοιπες χῶρες τῆς Εὐρώπης.

»Τά δύο μέρη χαιρετίζουν τήν δραστηριότητα, ἥτις ἀναπτύσσεται ἀπό τούς διαβαλκανικούς ὀργανισμούς εἰς τούς τομεῖς τῆς ἰατρικῆς, τῶν μαθηματικῶν, τοῦ ἀθλητισμοῦ καί τοῦ τουρισμοῦ κ.λπ. Ἐξέφρασαν τήν ἀπόφασίν των ὅπως ἐνθαρρύνουν τήν δημιουργίαν νέων ὀργανισμῶν διαβαλκανικῆς συνεργασίας εἰς τούς τομεῖς οἰκονομικῶν, τεχνικοεπιστημονικῶν ὡς καί ἐκείνων τῆς προστασίας τοῦ περιβάλλοντος, οἱ ὁποῖοι θά ἠδύναντο βαθμιαίως νά ὁδηγήσουν εἰς στενωτέραν πολιτικήν συνεργασίας. Πρός τοῦτο τά δύο μέρη εἶναι ἕτοιμα νά συμμετάσχουν εἰς συνεδριάσεις ἀντιπροσώπων τῶν Κυβερνήσεων τῶν βαλκανικῶν χωρῶν.

»Τά δύο μέρη ἐξέφρασαν τήν ἀνησυχίαν των ἐν σχέσει πρός τήν κατάστασιν εἰς τήν Κύπρον, ἡ ὁποία συνιστᾶ ἀπειλήν κατά τῆς εἰρήνης καί τῆς σταθερότητος εἰς τήν περιοχήν. Συνεφώνησαν ἐπί τῆς ἀνάγκης ὅπως καταλήξουν τό ταχύτερον δυνατόν εἰς μίαν πολιτικήν διευθέτησιν διαρκείας τοῦ κυπριακοῦ προβλήματος βασιζομένης ἐπί τῆς δικαιοσύνης, τῶν ἀρχῶν τοῦ Χάρτου τῶν Ἡνωμένων Ἐθνῶν καί τῶν ἀποφάσεων τοῦ Συμβουλίου Ἀσφαλείας καί τῆς Γενικῆς Συνελεύσεως τοῦ ΟΗΕ, αἱ ὁποῖαι καθορίζουν τόν σεβασμόν τῆς κυριαρχίας, τῆς ἀνεξαρτησίας, τῆς ἐδαφικῆς ἀκεραιότητος καί τοῦ ἀδεσμεύτου τῆς Κύπρου, στήν ἄμεσον ἀποχώρησιν ὅλων τῶν ξένων στρατιωτικῶν δυνάμεων ἐκ τῆς Κυπριακῆς Δημοκρατίας, εἰς τήν ἐπιβεβαίωσιν τῆς ἀποκλειστικῆς ἁρμοδιότητος τῶν δύο κυπριακῶν κοινοτήτων ἐπί τῶν συνταγματικῶν θεμάτων, τήν ἐνθάρρυνσιν τῶν ἀρξαμένων ἐπαφῶν καί διαπραγματεύσεων, τήν ἐπείγουσαν ἐπάνοδον τῶν προσφύγων εἰς τάς οἰκίας των ὑπό συνθήκας ἀσφαλείας.

»Προσέτι τά δύο μέρη ἐπεβεβαίωσαν τήν πεποίθησίν των ὅτι ἡ σοβαρότης τῆς ἐν Κύπρῳ καταστάσεως ἐπιβάλλει εἰς τάς Κυβερνήσεις ὅλων τῶν χωρῶν καί πρωτίστως ἐκείνων τῆς περιοχῆς νά προέλθουν εἰς πρακτικάς καί ἀποτελεσματικάς διπλωματικάς ἐνεργείας, ὁδηγούσας εἰς τήν διασφάλισιν τῆς κυπριακῆς ἀνεξαρτησίας καί τῆς διεθνοῦς εἰρήνης.

»Τά δύο μέρη εἶναι πεπεισμένα ὅτι αἱ διακοινοτικαί διαπραγματεύσεις τῆς Βιέννης καί τῆς Λευκωσίας ὑπό τήν αἰγίδα τοῦ γενικοῦ γραμματέως τῶν Ἡνωμένων Ἐθνῶν, πρέπει νά συνεχισθοῦν μέ ἐνεργητικότητα καί καλήν θέλησιν. Πρός τοῦτο ἐξετίμησαν τάς ἀδιαλείπτους προσπαθείας τοῦ γενικοῦ γραμματέως κ. Βαλντχάιμ.

»Ὅσον ἀφορᾶ εἰς τήν κατάστασιν ἐν Μέσῃ Ἀνατολῇ τά δύο μέρη ὑπεγράμμισαν τήν ἀνάγκην ἐγκαθιδρύσεως μιᾶς δικαίας καί διαρκοῦς εἰρήνης ἐγγυωμένης τήν ἐφαρμογήν τῶν ἀποφάσεων τοῦ Συμβουλίου Ἀσφαλείας καί τῆς Γενικῆς Συνελεύσεως τῶν Ἡνωμένων Ἐθνῶν. Ἐκκινοῦντα ἐκ τῆς ἀρχῆς τῆς αὐτοδιαθέσεως τῶν λαῶν ὡς ἐπίσης καί ἐκ τοῦ ἀξιώματος ὅτι ἡ πρόσκτησις ἐδαφῶν διά τῆς βίας εἶναι ἀπαράδεκτος εἰς τάς διεθνεῖς σχέσεις τά δύο μέρη ὑπεγράμμισαν ὡσαύτως τήν ἀνάγκην λύσεως, ἡ ὁποία θά ἐσέβετο τά νόμιμα δικαιώματα ὅλων τῶν λαῶν τῆς περιοχῆς καί θά ἐγγυᾶτο τήν ἐθνικήν ὀντότητα καί τά νόμιμα δικαιώματα τοῦ παλαιστινιακοῦ λαοῦ.

»Τά δύο μέρη ὑπεγράμμισαν τόν αὔξοντα ρόλον τοῦ ΟΗΕ διά τήν λύσιν τῆς διενέξεως εἰς τήν Μ. Ἀνατολήν.

»Τά δύο μέρη συνεφώνησαν νά συνεχίσουν τάς διαβουλεύσεις των εἰς ἐπίπεδον ὑπουργῶν Ἐξωτερικῶν ὡς καί εἰς ἄλλα ἐπίπεδα.

»Τά δύο μέρη διεπίστωσαν ὅτι ἡ ἐπίσκεψις τοῦ πρωθυπουργοῦ τῆς Ἑλληνικῆς Δημοκρατίας κ. Κωνσταντίνου Καραμανλῆ εἰς τήν Σοσιαλιστικήν Δημοκρατίαν τῆς Ρουμανίας καί αἱ συνομιλίαι αἱ ὁποῖαι ἔλαβον χώραν ἐπί τῇ εὐκαιρίᾳ ταύτῃ ἀποτελοῦν σημαντικήν συμβολήν εἰς τήν ἀνάπτυξιν τῶν σχέσεων φιλίας τῶν δύο χωρῶν καί λαῶν καί ἐξυπηρετοῦν τήν εἰρήνην καί τήν συνεννόησιν μεταξύ ὅλων τῶν ἐθνῶν.

»Ἐξ ὀνόματος τοῦ προέδρου τῆς Ἑλληνικῆς Δημοκρατίας ὁ πρωθυπουργός κ. Κ. Καραμανλῆς προσεκάλεσε τόν πρόεδρον τῆς Σοσιαλιστικῆς Δημοκρατίας τῆς Ρουμανίας κ. Ν. Τσαουσέσκου, ἵνα πραγματοποιήση ἐπίσημον ἐπίσκεψιν εἰς τήν Ἑλλάδα. Ταυτοχρόνως ὁ πρωθυπουργός κ. Κωνσταντῖνος Καραμανλῆς προσεκάλεσε τόν Ρουμᾶνον πρωθυπουργόν κ. Μ. Μανέσκου, ὅπως πραγματοποιήση ἐπίσημον ἐπίσκεψιν εἰς τήν Ἑλλάδα. Αἱ προσκλήσεις ἐγένοντο ἀποδεκταί. Αἱ ἡμερομηνίαι τῶν ἐπισκέψεων θά καθορισθοῦν διά τῆς διπλωματικῆς ὁδοῦ».

Ἡ ἐπίσκεψη τοῦ Ἕλληνα πρωθυπουργοῦ στή ρουμανική πρωτεύουσα ἀποτέλεσε ἀντικείμενο διεθνοῦς ἐνδιαφέροντος. Χαρακτηριστική εἶναι ἡ ἀνταπόκριση ἀπό τήν Ἀθήνα τοῦ Χ. Γκέρσον, πού δημοσιεύθηκε στήν παρισινή ἐφημερίδα «Le Figaro», στήν ὁποία τονιζόταν ὅτι τό ταξίδι τοῦ Κ. Καραμανλῆ στή Ρουμανία ἐντασσόταν στά πλαίσια τῆς πολιτικῆς καλῆς γειτονίας τῆς Ἑλλάδος μέ τίς ἄλλες βαλκανικές χῶρες. Ὑπογραμμιζόταν, ἀκόμη, ὅτι ἡ Ἑλλάδα καί ἡ Ρουμανία δέν εἶχαν προβλήματα σέ ὅ,τι ἀφοροῦσε τήν ἐξωτερική πολιτική, ἐφόσον ἡ δεύτερη ὑποστήριζε τήν ἑλληνική θέση στό Κυπριακό καί ἡ πρώτη ἐπικροτοῦσε τίς ρουμανικές κινήσεις ἀνεξαρτοποιήσεως ἀπέναντι στή Μόσχα[178].

Τήν ἴδια ἡμέρα, στή «Le Monde» διατυπωνόταν ἡ ἄποψη ὅτι ἡ ἀποχώρηση τῆς Ἑλλάδος ἀπό τή στρατιωτική δομή τοῦ NATO δημιουργοῦσε πρόσθετο παράγοντα προσεγγίσεως μέ τίς ἄλλες βαλκανικές χῶρες[179].

27-31 ΜΑΪΟΥ 1975

Ὁ Κ. Καραμανλῆς συμμετέχει στή σύνοδο κορυφῆς τοῦ NATO στίς Βρυξέλλες. Στό περιθώριο τῶν ἐργασιῶν τῆς συνόδου, πραγματοποιεῖ μέ ἡγέτες μελῶν τῆς συμμαχίας ἐπαφές πού ἔμελλαν νά ἀποδειχθοῦν ἀποφασιστικές γιά τήν ἀποκατάσταση τῆς διεθνοῦς θέσεως τῆς χώρας.

Ὁ Ἕλληνας πρωθυπουργός ἔφθασε στή βελγική πρωτεύουσα τό βράδυ τῆς 27ης Μαΐου. Στίς 29 Μαΐου, καί ἀφοῦ ἀνέλαβε τό ἀξίωμα τοῦ ἐπίτιμου προέδρου τῆς συνόδου — σύμφωνα μέ τόν κανόνα τῆς ἐναλλαγῆς τῆς προεδρίας — κήρυξε τήν ἔναρξη τῶν ἐργασιῶν της, ἐκφωνώντας τήν ἀκόλουθη ὁμιλία:

«Κύριε πρόεδρε, κύριοι πρωθυπουργοί, κύριοι ὑπουργοί, κύριε γενικέ γραμματεῦ,

»Κηρύσσων τήν ἔναρξιν τῆς συνόδου τῆς Βορειοατλαντικῆς Συμμαχίας σέ ἐπίπεδο ἀρχηγῶν Κρατῶν ἤ Κυβερνήσεων, θεωρῶ πρῶτο μου καθῆκον — καί ὑποθέτω ὅτι διερμηνεύω τά αἰσθήματα ὅλων σας —νά ἐκφράσω τίς θερμές εὐχαριστίες μας πρός τήν βελγική Κυβέρνηση, ἡ ὁποία γιά μίαν ἀκόμη φορά μᾶς παρέχει πρόθυμα τήν τόσο εὐγενῆ φιλοξενία της.

»Ἡ ἐναλλαγή τῆς προεδρίας ἔφερε ἐφέτος τόν Ἕλληνα πρωθυπουργό στήν θέση τοῦ ἐπιτίμου προέδρου. Φυσικά ὅσα θά ἔχω νά πῶ ὡς ἀντιπρόσωπος τῆς Ἑλλάδος ἐπιφυλάσσομαι νά ἀναπτύξω στήν περαιτέρω πορεία τῶν ἐργασιῶν μας. Θά μοῦ δοθῆ ἔτσι ἡ εὐκαιρία νά ἀναφερθῶ εἰς τάς ἐξελίξεις πού προσδιώρισαν τήν νέα θέση τῆς Ἑλλάδος ἐντός τῆς Συμμαχίας.

»Ὡς ἐπίτιμος πρόεδρος αὐτή τήν στιγμή, θέλω μόνο νά τονίσω ὅτι ἡ σύνοδος αὐτή θά μᾶς δώση μιά εὐπρόσδεκτη εὐκαιρία νά κάνωμε μία ἐπισκόπηση τοῦ διεθνοῦς ὁρίζοντος καί νά δοῦμε ἀπό κοινοῦ τί πρέπει καί τί μπορεῖ νά κάνη ἡ συμμαχία. Ἡ περυσινή σύνοδος κορυφῆς, πού κατέληξε στήν ὑπογραφή τῆς Διακηρύξεως τῆς Ὀττάβα, ἦταν μιά συνεδρίαση πανηγυρική γιά τά 25 χρόνια τῆς ζωῆς τῆς Συμμαχίας. Θά ἔλεγα ὅτι ἡ ἐφετεινή μας σύνοδος εἶναι περισσότερο μιά κρίσιμος σύνοδος ἐργασίας. Πράγματι ὅλοι ξεύρομε πῶς ἡ συμμαχία σάν ὀργανισμός καί ὁ δυτικός κόσμος στό σύνολό του ἀντιμετωπίζουν προβλήματα. Προβλήματα σοβαρά καί δύσκολα. Πιστεύω, ὡστόσο, πώς τά μέσα γιά τήν ἀντιμετώπισή τους δέν μᾶς λείπουν. Φθάνει νά ὑπάρξη πρῶτα - πρῶτα ἡ θέληση καί παράλληλα ἡ ἀπόφαση νά ὑποστοῦμε ὡρισμένες θυσίες ἀνάλογες πρός τίς δυνατότητές μας. Φθάνει νά ξεπεράσουμε τήν νοοτροπία τοῦ εὐδαιμονισμοῦ, πού τόσο πολύ ἀπλώθηκε στίς χῶρες μας τά τελευταῖα χρόνια καί τούς ἐγωϊστικούς ἀνταγωνισμούς. Ὅλοι ξεύρομε πώς ἀπό πέρυσι ἕως φέτος ἔχουν προβάλει μέσα εἰς τόν χῶρο τῆς συμμαχίας ὡρισμένα κρίσιμα ἐρωτηματικά, τά ὁποῖα περιμένουν ἀκόμη μίαν ἱκανοποιητικήν ἀπάντησιν. Καί ἡ μόνη δυνατή κατά τήν γνώμη μου ἀπάντηση ἦταν καί ἐξακολουθεῖ νά εἶναι ἡ πραγματική, εἰλικρινής καί ἀνυστερόβουλος ἀλληλεγγύη μεταξύ μας.

»Ὡς πρωθυπουργός τῆς Ἑλλάδος ἔχω ἰδιαιτέρους λόγους νά ἐπιμείνω εἰς τήν τελευταίαν αὐτήν διαπίστωσιν.

»Αὐτό περίπου τό περίγραμμα ἔχουν τά θέματα πού πρέπει νά συζητήσουμε. Ἡ σημερινή σύνοδος μᾶς δίνει τήν εὐκαιρία νά τά ἐξετάσουμε σέ βάθος καί νά ἔχουμε μιάν εἰλικρινῆ ἀνταλλαγή ἀπόψεων μεταξύ μας. Οἱ σκοποί τῆς συμμαχίας εἶναι βεβαίως ἀμυντικοί· ἀλλά πέραν αὐτοῦ ἀποβλέπουν καί εἰς τήν κατοχύρωσιν ὡρισμένων ἠθικῶν ἀξιῶν καί τήν προστασίαν τοῦ δημοκρατικοῦ τρόπου ζωῆς μας. Πάντως βασική ἐπιδίωξίς μας μένει ἡ διατήρηση τῆς εἰρήνης ὑπό συνθῆκες δικαιοσύνης καί ἐποικοδομητικῆς συνεργασίας μεταξύ ὅλων τῶν λαῶν, συμμάχων καί μή. Πρέπει συνεπῶς νά ἀναζητήσωμεν τά πρόσφορα μέσα γιά τήν πραγματοποίησιν τοῦ μεγάλου αὐτοῦ σκοποῦ. Ἂν τοῦτο ἐπιτευχθῆ, καί πιστεύω ὅτι μπορεῖ νά ἐπιτευχθῆ, δυνάμεθα νά εἴμεθα αἰσιόδοξοι καί γιά τό μέλλον τῆς συμμαχίας, καί γιά τήν παγκόσμια εἰρήνη.

»Τελειώνοντας, ἐπιθυμῶ νά χαιρετίσω τούς παρισταμένους ἀρχηγούς Κρατῶν ἤ Κυβερνήσεων, ὡς ἐπίσης καί τούς ὑπουργούς τῶν μελῶν τῆς Συμμαχίας. Παρακαλῶ τόν γενικόν γραμματέα κ. Λούνς νά ἀναλάβη τήν Προεδρίαν τῶν ἐργασιῶν μας»[180].

Ἤδη ἀπό τήν προηγουμένη, 28 Μαΐου, ὁ Κ. Καραμανλῆς εἶχε ἀρχίσει τόν κύκλο τῶν σημαντικῶν διεθνῶν ἐπαφῶν του, μέ πρώτη τή συνάντησή του μέ τόν Βέλγο πρωθυπουργό, Λ. Τίντεμανς:

«Ὁ κ. πρωθυπουργός ἀνέπτυξε διά μακρῶν τά ἐπιχειρήματα τά ὁποῖα συνηγοροῦν ὑπέρ τῆς ἐντάξεως τῆς Ἑλλάδος εἰς τήν Εὐρωπαϊκήν Οἰκονομικήν Κοινότητα, ἔλαβε δέ τήν ἀπάντησιν ὅτι τό Βέλγιον θά μᾶς ὑποστηρίξῃ. Ὁ κ. Τίντεμανς ἀνέφερε μάλιστα ὅτι ἦτο ἐνήμερος τοῦ αἰτήματός μας ἐκ συνομιλίας τήν ὁποίαν εἶχεν εἰς Παρισίους μετά τοῦ κ. Σιράκ. Διεφάνη ὅτι ὁ Γάλλος πρωθυπουργός, τηρῶν τήν ὑπόσχεσίν του, εἶχεν ὁμιλήσει ἐνθέρμως πρός τόν πρωθυπουργόν τοῦ Βελγίου.

»Ἐπί τοῦ Κυπριακοῦ καί τῶν διμερῶν ἑλληνοτουρκικῶν διαφορῶν ὁ κ. Καραμανλῆς ἐξέθεσε τάς ἑλληνικάς ἀπόψεις, ἐξεδήλωσε τήν ἑτοιμότητα τῆς Ἑλλάδος ὅπως διαπραγματευθῆ καί ἀνεφέρθη εἰς τήν ἀρνητικήν στάσιν τῆς Τουρκίας, ἥτις παρατεινομένη δημιουργεῖ τόν κίνδυνον πολεμικῆς ἀναμετρήσεως. Ἐξ οὗ ἡ ἀνάγκη ὅπως ὅσοι ἐνδιαφέρονται διά τήν εἰρήνην ἀσκήσουν πολιτικήν ἤ ἠθικήν πίεσιν ἐπί τῆς Τουρκίας διά νά λογικευθῆ. Τό Βέλγιον καί προσωπικῶς ὁ πρωθυπουργός του διαθέτουν, εἶπεν ὁ κ. Καραμανλῆς, τό ἀπαιτούμενον κῦρος διά νά συμβάλουν πρός τήν κατεύθυνσιν ταύτην.

»Ὁ κ. Τίντεμανς παρηκολούθησε τήν ἀνάπτυξιν τῶν θέσεών μας μέ πολλήν κατανόησιν καί εἶπεν ὅτι θά καταβάλη, ἀπό τῆς πλευρᾶς του, κάθε προσπάθειαν. Καί κατά πρῶτον λόγον θά ὁμίλει σχετικῶς πρός τόν πρόεδρον Φόρντ, τόν ὁποῖον θά συνήντα ἐντός τῆς ἡμέρας».

Κατά τή διάρκεια τῆς ἴδιας συνομιλίας, ὁ Κ. Καραμανλῆς ἔθιξε καί τό θέμα τῆς προμήθειας ἀπό τό Βέλγιο τριῶν φρεγατῶν γιά τό ἑλληνικό Πολεμικό Ναυτικό. Ὁ Λ. Τίντεμανς ἀνέφερε ὅτι ἡ Κυβέρνησή του εἶχε ἀποφασίσει νά πωληθοῦν τά σκάφη στήν Ἑλλάδα, ἔμενε ὅμως νά καθοριστοῦν οἱ λεπτομέρειες. Σέ ἀπάντηση, ὁ Ἕλληνας πρωθυπουργός παρατήρησε ὅτι τόν ἐνδιέφεραν κυρίως οἱ καλοί ὅροι πληρωμῆς — εἴτε μέσω δανείου, εἴτε μέσω μακροπρόθεσμων πιστώσεων — καθώς καί ἡ ταχεῖα παράδοση τῶν πλοίων[181].

Τήν ἴδια ἡμέρα, ὁ Κ. Καραμανλῆς συναντήθηκε μέ τό γενικό γραμματέα τοῦ ΝΑΤΟ, Γ. Λούνς:

«Ὁ γενικός γραμματεύς ἐκφράζει τάς εὐχαριστίας του διότι ἐγένετο δεκτός ἀπό τόν κ. πρόεδρον καί τήν χαράν του διότι τόν ἐπαναβλέπει μετά ἀπό πολλά ἔτη. Λέγει ὅτι ἀντιλαμβάνεται πλήρως τήν δυσχερῆ θέσιν εἰς τήν ὁποίαν εὑρίσκεται ὁ πρόεδρος τῆς ἑλληνικῆς Κυβερνήσεως, πρῶτον, διότι παρέλαβε βαρεῖαν κληρονομίαν ἀπό τούς συνταγματάρχας καί, δεύτερον, διότι ἔχει νά ἀντιμετωπίση τήν εὔλογον συγκίνησιν τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ κατόπιν τῆς διπλῆς τουρκικῆς ἐνεργείας εἰς τήν Κύπρον. Δυστυχῶς, λέγει ὁ κ. Λούνς, ἡ Συμμαχία δέν εἶναι εἰς θέσιν νά λάβη μέτρα ἐναντίον ἑνός ἐκ τῶν μελῶν της, δηλαδή τῆς Τουρκίας, ἐλπίζει ὅμως ὅτι θά ἐξευρεθῆ μία λύσις ἔντιμος ἡ ὁποία νά εἶναι ἀποδεκτή εἰς τόν ἑλληνικόν λαόν. Προσθέτει ὅτι κατά τάς προσεχεῖς διαπραγματεύσεις περί τῆς ἑλληνικῆς ἀποχωρήσεως ἐκ τοῦ ΝΑΤΟ ὁ γενικός γραμματεύς καί ἡ Συμμαχία θά πράξουν πᾶν τό δυνατόν ὥστε νά μή ἐξασθενήση ἡ ἄμυνα τῆς Ἑλλάδος τῇ βοηθείᾳ τῶν συμμάχων της. Εἰς τήν συνομιλίαν τήν ὁποίαν ὁ γενικός

«Ὁ κ. πρωθυπουργός ἀνέπτυξε διά μακρῶν τά ἐπιχειρήματα τά ὁποῖα συνηγοροῦν ὑπέρ τῆς ἐντάξεως τῆς Ἑλλάδος εἰς τήν Εὐρωπαϊκήν Οἰκονομικήν Κοινότητα, ἔλαβε δέ τήν ἀπάντησιν ὅτι τό Βέλγιον θά μᾶς ὑποστηρίξῃ. Ὁ κ. Τίντεμανς ἀνέφερε μάλιστα ὅτι ἦτο ἐνήμερος τοῦ αἰτήματός μας ἐκ συνομιλίας τήν ὁποίαν εἶχεν εἰς Παρισίους μετά τοῦ κ. Σιράκ. Διεφάνη ὅτι ὁ Γάλλος πρωθυπουργός, τηρῶν τήν ὑπόσχεσίν του, εἶχεν ὁμιλήσει ἐνθέρμως πρός τόν πρωθυπουργόν τοῦ Βελγίου.

»Ἐπί τοῦ Κυπριακοῦ καί τῶν διμερῶν ἑλληνοτουρκικῶν διαφορῶν ὁ κ. Καραμανλῆς ἐξέθεσε τάς ἑλληνικάς ἀπόψεις, ἐξεδήλωσε τήν ἑτοιμότητα τῆς Ἑλλάδος ὅπως διαπραγματευθῆ καί ἀνεφέρθη εἰς τήν ἀρνητικήν στάσιν τῆς Τουρκίας, ἥτις παρατεινομένη δημιουργεῖ τόν κίνδυνον πολεμικῆς ἀναμετρήσεως. Ἐξ οὗ ἡ ἀνάγκη ὅπως ὅσοι ἐνδιαφέρονται διά τήν εἰρήνην ἀσκήσουν πολιτικήν ἤ ἠθικήν πίεσιν ἐπί τῆς Τουρκίας διά νά λογικευθῆ. Τό Βέλγιον καί προσωπικῶς ὁ πρωθυπουργός του διαθέτουν, εἶπεν ὁ κ. Καραμανλῆς, τό ἀπαιτούμενον κῦρος διά νά συμβάλουν πρός τήν κατεύθυνσιν ταύτην.

»Ὁ κ. Τίντεμανς παρηκολούθησε τήν ἀνάπτυξιν τῶν θέσεών μας μέ πολλήν κατανόησιν καί εἶπεν ὅτι θά καταβάλη, ἀπό τῆς πλευρᾶς του, κάθε προσπάθειαν. Καί κατά πρῶτον λόγον θά ὡμίλει σχετικῶς πρός τόν πρόεδρον Φόρντ, τόν ὁποῖον θά συνήντα ἐντός τῆς ἡμέρας».

Κατά τή διάρκεια τῆς ἴδιας συνομιλίας, ὁ Κ. Καραμανλῆς ἔθιξε καί τό θέμα τῆς προμήθειας ἀπό τό Βέλγιο τριῶν φρεγατῶν γιά τό ἑλληνικό Πολεμικό Ναυτικό. Ὁ Λ. Τίντεμανς ἀνέφερε ὅτι ἡ Κυβέρνησή του εἶχε ἀποφασίσει νά πωληθοῦν τά σκάφη στήν Ἑλλάδα, ἔμενε ὅμως νά καθοριστοῦν οἱ λεπτομέρειες. Σέ ἀπάντηση, ὁ Ἕλληνας πρωθυπουργός παρατήρησε ὅτι τόν ἐνδιέφεραν κυρίως οἱ καλοί ὅροι πληρωμῆς — εἴτε μέσω δανείου, εἴτε μέσω μακροπρόθεσμων πιστώσεων — καθώς καί ἡ ταχεῖα παράδοση τῶν πλοίων[181].

Τήν ἴδια ἡμέρα, ὁ Κ. Καραμανλῆς συναντήθηκε μέ τό γενικό γραμματέα τοῦ ΝΑΤΟ, Γ. Λούνς:

«Ὁ γενικός γραμματεύς ἐκφράζει τάς εὐχαριστίας του διότι ἐγένετο δεκτός ἀπό τόν κ. πρόεδρον καί τήν χαράν του διότι τόν ἐπαναβλέπει μετά ἀπό πολλά ἔτη. Λέγει ὅτι ἀντιλαμβάνεται πλήρως τήν δυσχερῆ θέσιν εἰς τήν ὁποίαν εὑρίσκεται ὁ πρόεδρος τῆς ἑλληνικῆς Κυβερνήσεως, πρῶτον, διότι παρέλαβε βαρεῖαν κληρονομίαν ἀπό τούς συνταγματάρχας καί, δεύτερον, διότι ἔχει νά ἀντιμετωπίση τήν εὔλογον συγκίνησιν τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ κατόπιν τῆς διπλῆς τουρκικῆς ἐνεργείας εἰς τήν Κύπρον. Δυστυχῶς, λέγει ὁ κ. Λούνς, ἡ Συμμαχία δέν εἶναι εἰς θέσιν νά λάβη μέτρα ἐναντίον ἑνός ἐκ τῶν μελῶν της, δηλαδή τῆς Τουρκίας, ἐλπίζει ὅμως ὅτι θά ἐξευρεθῆ μία λύσις ἔντιμος ἡ ὁποία νά εἶναι ἀποδεκτή εἰς τόν ἑλληνικόν λαόν. Προσθέτει ὅτι κατά τάς προσεχεῖς διαπραγματεύσεις περί τῆς ἑλληνικῆς ἀποχωρήσεως ἐκ τοῦ ΝΑΤΟ ὁ γενικός γραμματεύς καί ἡ Συμμαχία θά πράξουν πᾶν τό δυνατόν ὥστε νά μή ἐξασθενήση ἡ ἄμυνα τῆς Ἑλλάδος τῇ βοηθείᾳ τῶν συμμάχων της. Εἰς τήν συνομιλίαν τήν ὁποίαν ὁ γενικός

γραμματεύς είχε τόν 'Οκτώβριον 1974 μέ τόν κ. Μαῦρον ὁ τελευταῖος εἶπε ὅτι τό ΝΑΤΟ εἶναι ὑποχρεωμένον νά ὑπερασπίση τήν 'Ελλάδα ὁ,τιδήποτε καί ἄν συμβῆ. Τό πρόβλημα ὅμως, λέγει ὁ γενικός γραμματεύς, εἶναι ὄχι τί πρέπει ἀλλά τί μπορεῖ νά κάνη τό ΝΑΤΟ καί αὐτό θά ἐξαρτηθῆ ἐν πολλοῖς ἀπό τό περιεχόμενον τῶν προσεχῶν διαπραγματεύσεων περί ἀποχωρήσεως.

»'Ο κ. πρόεδρος τῆς Κυβερνήσεως εὐχαριστεῖ τόν γενικόν γραμματέα, ἐκτιμᾶ τό γεγονός ὅτι ἐζήτησε νά τόν ἐπισκεφθῆ καί ἐπειδή γνωρίζει ὅτι εἶναι καί ἐκεῖνος ἄνθρωπος ὁ ὁποῖος ἔχει τό θάρρος τῆς γνώμης του, θά τοῦ ἐκθέση σαφῶς καί εὐθέως τάς ἀπόψεις του. Τό βασικόν γεγονός εἶναι ὅτι ἡ Τουρκία αὐτή τήν στιγμή διαπράττει ἀδικίαν, περί αὐτοῦ ὑπάρχουν ἀποδείξεις ἀλλά καί ἄν δέν ὑπῆρχον αἱ ἀποδείξεις αὗται, ἡ λογική καί μόνη ὁδηγεῖ εἰς τό αὐτό συμπέρασμα. Ἔλαβεν χώρα ἕνα πραξικόπημα κατά τοῦ Μακαρίου. 'Η Τουρκία ἐπενέβη διά νά ἀποκαταστήση, λέγει, τήν νομιμότητα ὡς ἐγγυήτρια δύναμις. Τρεῖς ἡμέρας βραδύτερον ἡ νομιμότης εἶχεν ἀποκατασταθῆ εἰς τήν Κύπρον ἐν τῷ προσώπῳ τοῦ κ. Κληρίδη, ἐνῷ ταυτοχρόνως ἀποκαθίστατο ἡ νομιμότης καί εἰς τήν 'Ελλάδα. Παρά τήν ἀποκατάστασιν τῆς νομιμότητος ἐν Κύπρῳ ἡ Τουρκία ὄχι μόνον δέν ἀπέσυρε τάς δυνάμεις της ἀλλά καί ἐξαπέλυσε ὀλίγον βραδύτερον καί, ἐνῷ διεξήγοντο ἀκόμη διαπραγματεύσεις, νέαν ἐπίθεσιν βάσει στρατηγικοῦ σχεδίου. 'Ως ἔμπειρος περί τά στρατιωτικά πράγματα ὁ γενικός γραμματεύς δέν θά ἀμφισβητήση ὅτι τοιαῦτα στρατηγικά σχέδια καταστρώνονται ἀπό μακροῦ χρόνου καί κατά συνέπειαν ἡ τουρκική ἐνέργεια ἦτο σαφῶς προμελετημένη. 'Ιδού λοιπόν διατί ἰσχυριζόμεθα ὅτι ἡ Τουρκία καταφώρως ἀδικεῖ. 'Ενώπιον αὐτῆς τῆς καταστάσεως εὑρέθη ὁ ἴδιος πρό σκληροῦ διλήμματος εἴτε νά προχωρήση εἰς πόλεμον εἴτε νά προβῆ εἰς τήν δήλωσιν περί ἀποχωρήσεως ἀπό τήν στρατιωτικήν πλευράν τῆς Συμμαχίας. Εὑρισκόμενος ἐνώπιον μεγάλης πιέσεως τοῦ στρατοῦ καί τοῦ λαοῦ ἀνέλαβε μεγάλην εὐθύνην καί δέν ἐπροχώρησε εἰς πόλεμον (διότι ἡ 'Ελλάς ὡς συνεγγυήτρια δύναμις θά ἠδύνατο νά ἀποστείλη καί ἐκείνη στρατεύματα εἰς τήν Κύπρον) ἀλλ' ἐπροτίμησε τήν λύσιν τῆς ἀποχωρήσεως ἀπό τήν στρατιωτικήν πλευράν τῆς Συμμαχίας.

»'Ο γενικός γραμματεύς λέγει ὅτι τό ΝΑΤΟ βεβαίως εἶναι Συμμαχία καί ὄχι δικαστήριον δυνάμενον νά κρίνη τόν ἀδικοῦντα. 'Εν τούτοις ὁσάκις ὁ ἴδιος συνομιλεῖ μέ Τούρκους ἁρμοδίους δέν ἀποκρύπτει τήν γνώμην του ἡ ὁποία ἐν πολλοῖς συμπίπτει μέ τά ὅσα εἶπε ὁ κ. πρόεδρος τῆς Κυβερνήσεως. Εἰς τόν προκάτοχόν του γενικόν γραμματέα καί εἰς αὐτόν τό Συμβούλιον τοῦ ΝΑΤΟ ἔχει ἀναθέσει μίαν "ἐντολήν ἐπαγρυπνήσεως" ἐπί τῶν ἑλληνοτουρκικῶν σχέσεων. Τήν ἐντολήν αὐτήν ὅμως δύναται νά τήν ἀσκήση μόνον ὅταν αἱ δύο ἀμέσως ἐνδιαφερόμεναι Κυβερνήσεις συμφωνήσουν νά τοῦ ἀναθέσουν κάποιον οὐσιαστικώτερον ρόλον. 'Ο γενικός γραμματεύς προσθέτει ὅτι ἀπό τάς συνομιλίας του μέ τούς Τούρκους διαπιστώνει ὅτι διέπονται ἀπό σύμπλεγμα κατωτερότητος, διότι οἱ μέν "Ελληνες διά τοῦ πολιτισμοῦ των ἀνήκουν ἀναμφιβόλως εἰς τήν Δύσιν, ἐνῷ αὐτοί αἰσθάνονται ὅτι δέν ἀνήκουν ἀκόμη εἰς τόν κόσμον αὐτόν τῆς Δύσεως.

»'Ο κ. πρόεδρος τῆς Κυβερνήσεως παρατηρεῖ ὅτι βεβαίως τό πρόβλημα μεταξύ 'Ελλάδος καί Τουρκίας δέν εἶναι θέμα "δικαστικῆς" κρίσεως καί θά ἠδύνατο ἡ Συμμαχία νά τό ἀντιμετωπίση ἄλλως, ἐάν δέν εἶχε ἀπ' εὐθείας ἐπιπτώσεις ἐπ' αὐτῆς. 'Ιδού ὅμως ὅτι τό ἑλληνοτουρκικόν ἔχει γίνει πρόβλημα ΝΑΤΟ, πρόβλημα τό ὁποῖον παραλύει τήν Συμμαχίαν καί δημιουργεῖ τόν κίνδυνον ὄχι μόνον νά ἐξέλθουν τῆς Συμμαχίας καί τά δύο μέλη της ἀλλά καί νά εὑρεθοῦν εἰς πόλεμον μεταξύ των. 'Απ' ὅλην δέ αὐτήν τήν κατάστασιν ὠφελοῦνται μόνον οἱ Σοβιετικοί. Οὕτω τό ἑλληνοτουρκικόν εἶναι πρόβλημα ἐξ ἴσου ἄν ὄχι καί περισσότερον σημαντικόν διά τό ΝΑΤΟ παρά διά τήν 'Ελλάδα καί δι' αὐτό τό ΝΑΤΟ δέν πρέπει νά ἀδιαφορήση ὅπως ἄλλωστε δέν ἠδιαφόρησαν ἄλλοι διεθνεῖς ὀργανισμοί καί συγκεκριμένως ὁ 'Οργανισμός τῶν 'Ηνωμένων 'Εθνῶν, ὁ ὁποῖος ἔχει ἐκδώσει 8 ἀποφάσεις ἐπί τοῦ θέματος.

»'Ο γενικός γραμματεύς ἀπαντᾶ ὅτι τό ΝΑΤΟ ἀσφαλῶς δέν εἶναι ἀδιάφορον, εἶναι ὅμως ἀνίκανον νά ἐνεργήση. 'Υπενθυμίζει τήν ὀξεῖαν διαφοράν μεταξύ τῆς 'Ολλανδίας ἀφ' ἑνός καί τῆς 'Αγγλίας - ΗΠΑ ἀφ' ἑτέρου διά τό θέμα τῆς Δ. Γουϊνέας εἰς τήν ὁποίαν καί πάλιν, ὅπως καί εἰς τήν διαφοράν 'Αγγλίας - 'Ισλανδίας, δέν ἠδυνήθη νά βοηθήση εἰς τήν ἐξεύρεσιν λύσεως.

»'Ο πρόεδρος τῆς Κυβερνήσεως ὑπογραμμίζει ὅτι τό πρόβλημα ὑπάρχει, εἶναι σοβαρόν καί δύναται νά ὁδηγήση εἰς πόλεμον. Πρέπει οἱ ἑταῖροι τοῦ ΝΑΤΟ νά βοηθήσουν εἰς τό νά ἐξευρεθῆ λύσις λογική καί ἔντιμος. 'Από ἑλληνικῆς πλευρᾶς ἐπιδεικνύεται μετριοπάθεια καί σωφροσύνη. Παραδεχόμεθα ὅτι ἕνας γεωγραφικός διαχωρισμός τῶν δύο στοιχείων εἰς τήν Κύπρον εἶναι ἀναπόφευκτος. Δέν δυνάμεθα ὅμως νά δεχθῶμεν ὅτι τά 18% τοῦ πληθυσμοῦ τῆς νήσου θά ἐλέγχουν τά 40% τοῦ ἐδάφους καί πολύ μεγαλύτερον ποσοστόν τῶν πόρων τῆς Κύπρου, ἐνῷ ταυτοχρόνως 200.000 πρόσφυγες δέν θά δύνανται νά ἐπανέλθουν στάς ἑστίας των. Πρέπει δι' αὐτό νά ἀσκηθῆ πίεσις ἐπί ἐκείνων οἱ ὁποῖοι δυσχεραίνουν τήν ἐξεύρεσιν λύσεως.

»'Ο γενικός γραμματεύς λέγει ὅτι παρ' ὅλον ὅτι δέν ἔχει δυνατότητα νά ἐνεργήση δέν παύει νά λέγη εἰς τούς Τούρκους ἰθύνοντας ὅτι πρέπει νά ἐπιδείξουν λογικήν καί κατανόησιν. 'Ιδιαιτέρως δέ τούς συνιστᾶ νά ἀποφεύγωνται αἱ δημόσιαι δηλώσεις.

»'Ο κ. πρόεδρος τῆς Κυβερνήσεως ἐπαναλαμβάνει ὅτι ὅσοι ἐνδιαφέρονται διά τήν διατήρησιν τῆς Συμμαχίας πρέπει νά ἀσκήσουν πίεσιν ἐπί τῶν Τούρκων ἵνα ἐξευρεθῆ μία λύσις, διότι ἐάν δέν ἐξευρεθῆ θά βαδίσωμεν πρός πόλεμον καί διάρρηξιν τῆς Συμμαχίας»[182].

Τήν ἑπομένη, 29 Μαΐου, ὁ Κ. Καραμανλῆς συναντήθηκε μέ τόν πρωθυπουργό τοῦ Λουξεμβούργου, Γκ. Τόρν. Τό σχετικό σημείωμα ἀναφέρει:

«1. Κοινή 'Αγορά

»Κύριος πρωθυπουργός ἐδήλωσεν ὅτι ἡ 'Ελλάς ἐπιδιώκει πλήρη ἔνταξίν της εἰς Κοινήν 'Αγοράν διά λόγους πολιτικούς πρωτίστως, διότι 'Ελλάς εἶναι καί πρέπει νά μείνη μέλος τῆς εὐρωπαϊκῆς οἰκογενείας καί διότι θέλει νά συμβάλη εἰς τήν πραγματοποίησιν τῆς εὐρωπαϊκῆς ἑνότητος.

»Κύριος Τόρν συμμερίζεται ἀπολύτως τήν τοποθέτησιν ταύτην καί ἀποδεικνύει ὅτι εἶναι προτιμώτερον ἡ 'Ελλάς ἐνταχθῆ πρῶτον καί ἐν συνεχείᾳ διαβῆ μεταβατικήν περιο-

δον παρά τό ἀντίστροφον. Κύριος πρωθυπουργός συμφωνεῖ, διευκρινίζων ὅτι αὐτή εἶναι πρόθεσίς του.

»2. Ἑλληνοτουρκικά

»Κατόπιν παρακλήσεως κ. Τόρν, κύριος πρωθυπουργός προβαίνει εἰς μακράν ἀνάλυσιν Κυπριακοῦ καί ἑλληνοτουρκικῶν σχέσεων. Κύριος Τόρν ἐκφράζει ἀνησυχίας του διά προθέσεις Ἀρχιεπισκόπου Μακαρίου. Κύριος πρωθυπουργός ἀπήντησεν ὅτι Μακάριος εἶναι ὁ νόμιμος ἡγέτης τῶν Κυπρίων»[183].

Ἰδιαίτερης σημασίας, ἀσφαλῶς, ἦταν ἡ συνομιλία τοῦ Κ. Καραμανλῆ μέ τόν πρόεδρο τῶν ΗΠΑ, Τζ. Φόρντ. Παραβρέθηκαν, ἀπό ἑλληνικῆς πλευρᾶς, ὁ ὑπουργός Ἐξωτερικῶν, Δ. Μπίτσιος, ὁ γενικός διευθυντής τοῦ Ὑπουργείου Ἐξωτερικῶν, Ι. Τζούνης καί ὁ διευθυντής τοῦ Πολιτικοῦ Γραφείου τοῦ πρωθυπουργοῦ, Π. Μολυβιάτης· ἀπό ἀμερικανικῆς, ὁ ὑπουργός Ἐξωτερικῶν, Χ. Κίσινγκερ καί ὁ ὑφυπουργός, Α. Χάρτμαν. Τό σχετικό πρακτικό ἀναφέρει:

«Πρόεδρος Φόρντ: Καλωσορίζει τόν κ. πρωθυπουργόν καί ἐκφράζει τόν θαυμασμόν του διά τό ἔργον καί τήν προσωπικότητα τοῦ κ. Καραμανλῆ. Αἱ Ἡνωμέναι Πολιτεῖαι παρακολουθοῦν μέ εὐμενῆ διάθεσιν, θά ἔλεγε μάλιστα καί μέ κάποιον φθόνον, τάς ἐξελίξεις ἐν Ἑλλάδι, τήν ἐπιτυχίαν τοῦ κ. Καραμανλῆ εἰς τάς ἐκλογάς καί τήν ἀποκατάστασιν τῶν δημοκρατικῶν θεσμῶν. Θέλει νά δηλώση ἀπεριφράστως καί νά ὑπογραμμίση ἐμφατικῶς τά ἐντόνως εὐνοϊκά αἰσθήματα τοῦ ἀμερικανικοῦ λαοῦ διά τάς ἐξελίξεις ἐν Ἑλλάδι. Ἐλπίζει καί πιστεύει ὅτι θά ἠμπορέσωμεν νά συνεργασθῶμεν, ὄχι μόνον ἐπί τοῦ διμεροῦς ἐπιπέδου, ἀλλά καί γενικώτερον ἐπί τῶν ἐξελίξεων τῆς περιοχῆς.

»Πρωθυπουργός: Εὐχαριστεῖ διά τήν εὐκαιρίαν τῆς συναντήσεως εἰς κρισίμους στιγμάς καί διά τόν χρόνον τόν ὁποῖον ἀφιερώνει εἰς τά προβλήματα τῆς Ἑλλάδος.

»Θά ἐπροτίμα νά ἦτο εἰς θέσιν νά προσφέρη τήν βοήθειάν του ἀντί νά ζητῆ βοήθειαν ἀπό τούς Ἀμερικανούς. Ἀναφερόμενος εἰς τάς ἐσωτερικάς ἐξελίξεις λέγει ὅτι ἀποκατεστάθη ἡ δημοκρατία ἐν Ἑλλάδι ἄνευ βιαίων περιπετειῶν καί κατά τρόπον ἀνώδυνον. Δέν ἀρκεῖ ὅμως μόνον ἡ ἀποκατάστασις. Πρέπει καί νά σταθεροποιηθῆ ἡ δημοκρατία. Πρός τοῦτο ὀφείλουν νά εὕρουν τήν λύσιν των ὡρισμένα κρίσιμα προβλήματα. Ἡ δικτατορία ἐκληροδότησε δύσκολα προβλήματα. Ἐάν ἐντός ἐτους, ἀπό σήμερον, κατορθώσωμεν νά τά ἐπιλύσωμεν ἡ δημοκρατία θά καταστῆ ὑγιής καί ἰσχυρά. Ἀπαριθμεῖ τά ἐσωτερικά ἐπιτεύγματα. Ἐκλογαί, δημοψήφισμα, δημοτικαί ἐκλογαί καί ἐντός τοῦ προσεχοῦς 10ημέρου νέον Σύνταγμα. Προσεπάθησε καί ἐπέτυχε νά ἀποκαταστήση τήν πειθαρχίαν εἰς τό στράτευμα. Χαίρει τῆς ἐμπιστοσύνης τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ. Ὀφείλει ὅμως καί νά διατηρήση τήν ἐμπιστοσύνην του καί πρός τοῦτο πρέπει νά λυθοῦν ὡρισμένα προβλήματα. Τά κρισιμώτερα ἐξ αὐτῶν ἀνάγονται εἰς τάς ἑλληνοτουρκικάς σχέσεις καί εἰς τό οἰκονομικόν. Ἐρωτᾶ τόν πρόεδρο Φόρντ πῶς ἐπιθυμεῖ νά διεξαχθῆ ἡ συζήτησις καί ἐπί ποίων θεμάτων.

»Πρόεδρος Φόρντ: Ὅλαι αἱ ἐπιτυχίαι εἰς τάς ὁποίας ἀνεφέρθη ὁ κ. πρωθυπουργός εἴτε εἰς τήν ἀποκατάστασιν τῆς δημοκρατίας ἐν Ἑλλάδι εἴτε εἰς τήν ἀποκατάστασιν τῆς πειθαρχίας εἰς τόν στρατόν, ὀφείλονται εἰς τήν προσωπικότητά του καί ἀποτελοῦν μεγάλα ἐπιτεύγματα. Ἐπιθυμεῖ νά συγχαρῆ τόν κ. πρωθυπουργόν. Συμφωνεῖ ὅτι τά προβλήματα πρέπει νά λυθοῦν καί θά ἐπεθύμει νά συζητήση τό Κυπριακόν καί τάς ἑλληνοτουρκικάς σχέσεις διά νά ἴδη πόσον ἠμπορεῖ νά βοηθήση.

»Πρωθυπουργός: Παντός ἄλλου ἐπιθυμεῖ νά ἐξηγήση δι' ὀλίγων τό ἱστορικόν τοῦν Κυπριακοῦ. Πρό τῆς ἐπιστροφῆς του εἰς τήν Ἑλλάδα διεπράχθη ἓν πραξικόπημα εἰς τήν Κύπρον. Ἡ Τουρκία διενήργησεν ἀπόβασιν ὑπό τήν ἰδιότητά της ὡς ἐγγυητρίας δυνάμεως πρός ἀποκατάστασιν τῆς νομιμότητος. Τρεῖς ἡμέρας ἀργότερον ἡ νομιμότης ἀποκατεστάθη καί ἐν Ἑλλάδι διά τῆς ἐπανόδου τοῦ κ. Καραμανλῆ καί εἰς τήν Κύπρον διά τῆς ἀναλήψεως τῆς ἐξουσίας διά τοῦ κ. Κληρίδη. Λογικῶς καί νομικῶς οἱ Τοῦρκοι ἔπρεπε νά ἀποχωρήσουν ἀπό τήν Κύπρον. Ἐν τούτοις παρέμειναν καί 15 ἡμέρας ἀργότερον κατά τήν διάρκειαν τῶν συνομιλιῶν τῆς Γενεύης προέβησαν εἰς δευτέραν στρατιωτικήν ἐπιχείρησιν καί κατέλαβον τό 40% τῆς νήσου. Ἐάν διά τήν πρώτην ἐπιχείρησιν ὑπῆρχε ἔστω καί σκιώδης δικαιολογία διά τήν τουρκικήν ἐνέργειαν, διά τήν δευτέραν φάσιν οὐδεμία τοιαύτη δικαιολογία ὑπῆρχε. Τό 40% τῆς νήσου κατελήφθη βάσει στρατηγικοῦ σχεδίου, γνωρίζει δέ κάλλιστα ὁ πρόεδρος Φόρντ ὅτι στρατηγικά σχέδια ὡς τό διαβόητον σχέδιον "Ἄττίλας" δέν ἐκπονοῦνται ἐντός μιᾶς ἑβδομάδος. Τοῦτο ἀποδεικνύει ὅτι ἡ τουρκική ἐνέργεια ἦτο προμελετημένη. Ἀποτέλεσμά της ὑπῆρξεν ἡ δημιουργία 200 χιλιάδων προσφύγων. Εἰς ἀπολύτους ἀριθμούς 200 χιλ. πρόσφυγες ἴσως νά μήν εἶναι πολλοί. Ἐν σχέσει ὅμως πρός τόν πληθυσμόν τῆς Κύπρου, ἐκ 500 χιλ. ψυχῶν, τό ποσοστόν εἶναι τεράστιον. Ἡ Τουρκία ἐπιμένει εἰς τήν κατοχήν 40% τοῦ ἐδάφους εἰς τό ὁποῖον περιέχονται καί οἱ περισσότεροι πόροι τῆς νήσου χάριν πληθυσμοῦ ἀντιπροσωπεύοντος τό 18% τοῦ συνολικοῦ πληθυσμοῦ. Πάντα ταῦτα ἐπροκάλεσαν ἀγανάκτησιν εἰς τήν Ἑλλάδα. Στρατός καί λαός ἐζήτουν ἔντονον ἀντίδρασιν, καί ὁ ἴδιος ὑφίστατο πίεσιν ἵνα κηρύξη πόλεμον διότι τό ἔθνος ἠσθάνετο ταπεινωμένον. Υἱοθέτησε στάσιν ἀντιδημοτικήν. Ἐζήτησεν ἀπό τόν λαόν ὑπομονήν καί ἐμπιστοσύνην εἰς τό πρόσωπόν του καί εἰς τούς φίλους τῆς χώρας. Τήν ἐπομένην τῆς δευτέρας τουρκικῆς στρατιωτικῆς ἐπιχειρήσεως εἶχεν νά ἐπιλέξη μεταξύ τριῶν τρόπων ἐνεργείας: εἴτε νά ἀποχωρήση τῆς πολιτικῆς, εἴτε νά κηρύξη τόν πόλεμον κατά τῆς Τουρκίας, εἴτε νά ἀποσύρη τήν Ἑλλάδα ἀπό τήν στρατιωτικήν ὀργάνωσιν. Ἐπέλεξε τόν τελευταῖον ὡς τόν ἐλάχιστον καί τόν ὀλιγώτερον ὀδυνηρόν διά τήν Δύσιν. Εἶναι ὀδυνηρόν, νά πρέπη νά ἀποδεικνύη κανείς ἐκεῖνο τό ὁποῖον εἶναι φανερόν, καί εἶναι φανερόν ὅτι ἡ Τουρκία ἀδικεῖ. Ἡ ἑλληνική πλευρά ἔδειξεν μετριοπάθειαν πού ἦτο δύσκολον νά ἀναμένεται ἀπό οἱανδήποτε πλευράν. Ὡς γνωστόν, οἱ Τοῦρκοι ἐζητοῦσαν γεωγραφικήν ὁμοσπονδίαν, ἐνῶ ἡ Ἑλλάς ἐνέμενεν εἰς τάς συμφωνίας τῆς Ζυρίχης. Ἐγκατέλειψε τήν θέσιν αὐτήν καί ἐδέχθη τήν γεωγραφικήν ὁμοσπονδίαν ὑπό δύο λογικούς ὅρους: πρῶτον, ὅτι ἡ τουρκική περιοχή θά ἦτο ἀνάλογος πρός τόν τουρκοκυπριακόν πληθυσμόν καί, δεύτερον, ὅτι οἱ πρόσφυγες θά ἐπέστρεφον εἰς τάς ἑστίας των. Ἀμφότεραι αἱ προϋποθέσεις ὑπαγορεύονται ἀπό τήν λογικήν καί τήν

Συνάντηση μέ τό γενικό γραμματέα τοῦ ΝΑΤΟ.

ἠθικήν. Οἱ Τοῦρκοι δέν ἔδειξαν κατανόησιν. Εἰς οὐδεμίαν ὑποχώρησιν προέβησαν καί ἰσχυρίσθησαν καί προσφάτως ἀκόμη ὅτι ἡ Ἑλλάς πρέπει νά δεχθῆ τά τετελεσμένα γεγονότα.

»Ὡς πρός τό Αἰγαῖον εἶπεν ὅτι, ὡς γνωστόν, ὑπάρχει ἕνα status quo τό ὁποῖον ἰσχύει ἀπό τοῦ 1913, δηλ. ἀπό 60 ἐτῶν καί πλέον. Οἱ Τοῦρκοι δημιουργοῦν ζητήματα. Θέτουν θέμα ὑφαλοκρηπῖδος καί ἐναερίου χώρου. Διαιροῦν αὐθαιρέτως τό Αἰγαῖον εἰς δύο τμήματα καί εἰς τό τμῆμα τό ὁποῖον διεκδικοῦν περιλαμβάνονται πλεῖσται ἑλληνικαί νῆσοι. Κατά τόν τρόπον αὐτόν διασποῦν τήν ἑνότητα τῆς Ἑλλάδος καί ἀμφισβητοῦν τά κυριαρχικά της δικαιώματα. Ἡ Ἑλλάς θά ἠδύνατο νά ἰσχυρισθῆ ὅτι δι' αὐτήν δέν ὑπάρχει θέμα. Παρά ταῦτα δέχεται τήν παραπομπήν τοῦ θέματος τῆς ὑφαλοκρηπῖδος εἰς τήν Χάγην. Καί ἐδῶ υἱοθετεῖ μετριοπαθῆ στάσιν. Οὔτε αὐτό ὅμως φαίνονται νά κατανοοῦν οἱ Τοῦρκοι. Εἰς τήν Ρώμην ὅπου συνηντήθησαν οἱ δύο ὑπουργοί Ἐξωτερικῶν δέν ἐδέχθησαν νά συντάξουν συνυποσχετικόν, μολονότι εἶχε συμφωνηθεῖ ὅτι αὐτός ἦτο ὁ κύριος σκοπός τῆς συναντήσεώς των. Ἡ παράτασις τῆς ἐκκρεμότητος δέν ἀποκλείεται νά ὁδηγήση πρός πόλεμον. Εἰς ἀμφοτέρας τάς χώρας ἡ κοινή γνώμη εἶναι ἐξημμένη καί τά κόμματα καί ὁ τύπος τήν ἐρεθίζουν ἀκόμη περισσότερον. Θά ἦτο ἀδιανόητον νά ἐκραγῆ πόλεμος ἐν Εὐρώπῃ διά τούς λόγους αὐτούς. Θά ἦτο ἐντροπή διά τήν ἐποχήν μας.

»Ὁ ἴδιος ὁ κ. πρωθυπουργός ἔκαμε ὅ,τι ἦτο δυνατόν. Καί παρακαλεῖ καί τόν πρόεδρον Φόρντ νά συμβάλη πρός εἰρηνικήν διευθέτησιν τοῦ προβλήματος. Δέν ἀνήκει εἰς αὐτόν νά ὑποδείξη εἰς τόν πρόεδρον πῶς θά ἐνεργήση καί μέχρι τίνος βαθμοῦ θά ἔπρεπε νά ἐξιχθοῦν αἱ ἐνέργειαί του. Εἰς ἐκεῖνον ἀπόκειται νά κρίνη πῶς θά ἀποτραπῆ ὁ κίνδυνος.

»Πρόεδρος Φόρντ: Αἱ Ἡνωμέναι Πολιτεῖαι θέλουν νά βοηθήσουν εἰς ἀμφότερα τά θέματα. Τά γεγονότα τῆς Κύπρου ἦσαν ἀτυχῆ διά τό ΝΑΤΟ. Πέραν τούτου, ἐδημιούργησαν προβλήματα καί ἐντός τῶν Ἡνωμένων Πολιτειῶν. Τό αἴσθημα ὅτι κάτι πρέπει νά γίνη ἀντανακλᾶται καί εἰς τήν ἐνέργειαν τοῦ Κογκρέσου περί τῆς διακοπῆς τῆς βοηθείας πρός τήν Τουρκίαν. Πιστεύει ὅμως ὅτι ἡ ἐνέργεια αὐτή ἦτο ἀντιπαραγωγική ὑπό τήν ἔννοιαν ὅτι μειώνει τάς δυνατότητας ἀμερικανικῆς συμπαραστάσεως.

»Ἡ Κυβέρνησίς του κατέβαλε προσπαθείας καί ἐπέτυχε ἀπό τήν Γερουσίαν νά ψηφίση τήν ἀποκατάστασιν τῆς βοηθείας εἰς τήν Τουρκίαν. Ὑπάρχει δυνατότης νά ἐπιψηφισθῆ τό νομοσχέδιον καί ἀπό τήν Βουλήν. Τοῦτο ὅμως εἶναι παρά πολύ ἀβέβαιον. Πιστεύει ὅτι ἐάν δέν ἀνακληθῆ ἡ διακοπή τῆς βοηθείας αἱ Ἡνωμέναι Πολιτεῖαι στεροῦνται μοχλοῦ πιέσεως. Ὁ ἴδιος συνηργάσθη μέ τούς ἡγέτας τοῦ Κογκρέσου καί τούς ἐζήτησε νά δώσουν τήν δυνατότητα καί τόν καιρόν εἰς τήν Κυβέρνησίν του διά νά ἐπιτύχη ἱκανοποιητικά ἀποτελέσματα ἐν συνεργασίᾳ μετά τῆς Ἑλλάδος καί τῆς Τουρκίας. Ἐάν δέν ἀρθῆ τό ἐμπάργκο οἱ Τοῦρκοι ἐνδέχεται νά κλείσουν ὡρισμένας ἀμερικανικάς βάσεις. Τοῦτο θά ἦτο πολύ λυπηρά ἐξέλιξις διά τήν κοινήν ἄμυναν. Τό θέμα τοῦ χρόνου τῆς ἀποκαταστάσεως τῆς βοηθείας εἶναι σημαντικόν. Ὅσον ταχύτερον τό Κογκρέσον ἄρη τήν ἀπαγόρευσιν, τόσον τό καλλίτερον. Ἐπαναλαμβάνει ἐμφατικῶς ὅτι αἱ δυνατότητες διά τήν ἄσκησιν πιέσεως (opportunity for leverage) μειοῦνται.

»Κίσινγκερ: Ἐπιθυμεῖ νά προσθέση ὀλίγα τινά περί τῆς ἐσωτερικῆς καταστάσεως ἐν Τουρκίᾳ ὡς τήν ἀντελήφθη ἐκ τοῦ τελευταίου ταξιδίου του καί τῶν ἐπαφῶν του. Ἡ ἀμερικανική ἐκτίμησις διά τήν ἐσωτερικήν κατάστασιν εἶναι ἡ ἑξῆς: Ὁ κ. Τσαγλαγιαγκίλ ἐπιθυμεῖ διευθέτησιν. Ὁ κ. Ντεμιρέλ βασικῶς ἐπιθυμεῖ καί αὐτός διευθέτησιν. Ὁ κ. Ἐρμπακάν θά ἀνατρέψη τήν Κυβέρνησιν ἐάν ἐπέλθη ἡ διευθέτησις.

»Ὁ ἴδιος ὁ κ. Κίσινγκερ ἔχει ἰδεῖ ὅλους τούς Τούρκους πολιτικούς ἡγέτας δύο φοράς καί τούς ἔχει συστήσει νά δώσουν λύσιν. Ἡ κλείς εἶναι ὁ κ. Ἐτσεβίτ. Ἐάν ἦτο πρωθυπουργός θά εἶχεν ἐξευρεθῆ λύσις. Ὡς ἀντιπολίτευσις θά προσπαθήση νά χρησιμοποιήση τάς διαπραγματεύσεις διά νά διασπάση τόν κυβερνητικόν συνασπισμόν. Ὁ κ. Ντεμιρέλ φοβεῖται ὅτι ἐάν προχωρήση θά χάση τήν πρωθυπουργίαν. Ἐάν εἶχε τήν πλειοψηφίαν τοῦ κ. Καραμανλῆ ἡ λύσις θά ἐξευρίσκετο ἀμέσως. Τυχόν ἐπανάληψις τῆς ἀμερικανικῆς βοηθείας, θά συνίστα ἐπιτυχίαν διά τόν κ. Ντεμιρέλ, ἡ ὁποία θά τοῦ ἐπέτρεπε νά διαπραγματευθῆ. Αἱ Ἡνωμέναι Πολιτεῖαι εἶναι ἕτοιμαι νά λάβουν ἐν εὐθέτῳ χρόνῳ καί δημοσίᾳ θέσιν ἐναντίον τοῦ κ. Ἐτσεβίτ ἐάν παρεκώλυε τήν λύσιν. Ὁ ἴδιος (ὁ κ. Κίσινγκερ) εἶπεν εἰς τόν κ. Ἐτσεβίτ ὅτι δέν ἐπιτρέπεται νά ἀναλάβη τήν εὐθύνην παρεμποδίσεως τῆς διευθετήσεως (Blocking of the settlement). Αὐτήν τήν στιγμήν ὅμως οἱ Τοῦρκοι ἔχουν δύο προσχήματα καί δύο συνθήματα: ἀφ' ἑνός τό ἐθνικιστικόν καί ἀφ' ἑτέρου τήν ἱστορικήν ἐχθρότητα πρός τήν Ἑλλάδα.

»Νομίζει ὅτι ἔχει πείσει τούς Τούρκους ὅτι πρέπει νά ἐπιστρέψουν τμῆμα τοῦ ἐδάφους τό ὁποῖον κατέλαβον, καί ὅτι τό Κράτος δέν πρέπει νά ἀποτελέση συνομοσπονδίαν, ἀλλά ὁμοσπονδίαν μέ ἰσχυράν ἐθνικήν Κυβέρνησιν.

»Ὀφείλει ὅμως νά εἴπη ἐν πάσῃ εἰλικρινείᾳ ὅτι δέν ὑπάρχει καμμία πιθανότης νά ἐπέλθη συμφωνία μέ βάσιν τήν παραχώρησιν 18% τοῦ ἐδάφους τῆς Κύπρου εἰς τήν Τουρκίαν. Τήν πεποίθησιν αὐτήν βασίζει ἐπί τῶν συνομιλιῶν. Ἡ τουρκική περιοχή θά πρέπει νά μειωθῆ. Εἰς ποῖον ὅμως ποσοστόν, δέν ἠδυνήθη νά ἐξακριβώση. Πιστεύει πάντως ὅτι δέν πρέπει νά εἶναι πολύ μικροτέρα τοῦ 40%. Σήμερον οἱ Τοῦρκοι ἔχουν τό ἄλλοθι ὅτι δέν θά προβοῦν εἰς καμμίαν παραχώρησιν πρό τῆς ἐπαναλήψεως τῆς βοηθείας.

»Πρωθυπουργός: Δέν δέχεται ὅτι ἡ Ἑλλάς καί ὁ δυτικός κόσμος ἐν τῷ συνόλῳ του ἠμποροῦν νά ἐκβιάζωνται ἀπό τά τουρκικά «μασκαριλίκια». Ἐπί τοῦ θέματος τῆς βοηθείας, παρατηρεῖ ὅτι αὕτη ἠμπορεῖ νά χρησιμοποιηθῆ κατά δύο τρόπους: εἴτε ὡς μέσον πιέσεως εἴτε νά μή διακοπῆ καί νά παραμείνη ὡς ἀπειλή.

»Κίσινγκερ: Θά ἦτο κατά πολύ ὁ προτιμώτερος τρόπος.

»Πρωθυπουργός: Εἴτε νά διακοπῆ καί νά ἐπαναληφθῆ ὅταν λυθῆ τό θέμα. Ἐδοκιμάσθησαν ἀμφότεροι οἱ τρόποι. Καί ὁ πρῶτος δέν ἀπέδωσεν.

»Προσωπικῶς, δέν ἔλαβε θέσιν ἐπί τοῦ θέματος τῆς βοηθείας. Οἱοσδήποτε ἄλλος θά ἐλάμβανε, διά δύο λόγους: α) διότι πιέζεται ὑπό τῆς κοινῆς γνώμης καί β) διότι ὅταν ἡ χώρα του ἀπειλῆται μέ πόλεμον εἶναι φυσικόν νά ἀντιτίθεται εἰς τήν ἐνίσχυσιν τοῦ ἀντιπάλου δι' ὅπλων. Δέν τό ἔπραξεν, ἐν τούτοις, διά νά ὑποβοηθήση τούς ἀμερικανι-

κούς χειρισμούς. 'Αφ' ἑτέρου ὅμως δέν ἠμπορεῖ νά διακηρύξη ἀπό τούς ἐξώστας ὅτι πρέπει νά ἐπαναληφθῆ ἡ βοήθεια πρός τήν Τουρκίαν.

»Πρόεδρος Φόρντ: 'Επαναλαμβάνει τήν πεποίθησίν του ὅτι τό ἐμπόδιον τῆς ἀπαγορεύσεως τῆς βοηθείας πρέπει νά τεθῆ ἐπί ποδῶν. Εἰς τό Κογκρέσον, τοῦ ὁποίου ὑπῆρξε μέλος ἐπί πολλά ἔτη ἡ ἱστορία του ἦτο πάντοτε φιλελληνική. "Ελληνας φίλους ἔχει πολλούς. Τοῦρκον κανένα. Πιστεύει εἰς Κυβέρνησιν τοῦ εἴδους πού ἔχομεν εἰς τήν 'Ελλάδα, καί θέλει νά τήν βοηθήση. "Εκαμε τό πᾶν διά νά πείση τούς 'Ελληνοαμερικανούς νά ἄρουν τήν ἀπαγόρευσιν. 'Εάν ἀρθῆ, ἡ Κυβέρνησις θά ἔχη δυνατότητας χειρισμῶν. 'Εάν διατηρηθῆ δέν θά ἔχη. Οἱ Τοῦρκοι ἀπειλοῦν νά κλείσουν ὡρισμένας ἀμερικανικάς βάσεις αἱ ὁποῖαι εἶναι σπουδαιότατα διά τήν κοινήν ἄμυναν. 'Ελπίζει ὅτι αἱ ἀρξάμεναι ἑλληνοτουρκικαί διαπραγματεύσεις θά συνεχισθοῦν καί ὅτι θά καταστῆ ἐμφανής κάποια πρόοδος διά νά δοθῆ ἡ δυνατότης νά πεισθῆ τό Κογκρέσον νά ἄρη τήν ἀπαγόρευσιν εἰς τήν κατάλληλον στιγμήν.

»Πρωθυπουργός: Λέγει ὅτι κατανοεῖ τήν ἀμερικανικήν θέσιν, δέν πιστεύει ὅμως ὅτι ἐάν ἀρθῆ ἡ ἀπαγόρευσις θά ἔχωμεν πρόοδον. Καί τοῦτο διά δύο λόγους: α) διότι θά ἔχη ἐξαντληθῆ ὡς ὅπλον ἡ βοήθεια καί β) διά τούς ἐσωτερικούς λόγους πού ἀνέφερεν ὁ κ. Κίσινγκερ, οἱ ὁποῖοι θά ἐξακολουθοῦν νά ὑφίστανται καί μετά τήν ἄρσιν τῆς ἀπαγορεύσεως.

»Κίσινγκερ: Λέγει ὅτι ὀφείλομεν νά εἴμεθα τίμιοι καί ὅτι συμφωνεῖ μέ τόν κ. πρωθυπουργόν ὅτι ἡ διευθέτησις θά εἶναι δυσχερεστάτη, ἀκόμη καί ἐάν ἐπαναληφθῆ ἡ βοήθεια. 'Εάν ὅμως δέν ἀρθῆ ἡ ἀπαγόρευσις δέν ὑφίσταται οὐδεμία δυνατότης διευθετήσεως. 'Εάν ἐπαναληφθῆ ἡ βοήθεια, ἀπόκειται εἰς τήν διοίκησιν νά ρυθμίση τόν ροῦν τῆς βοηθείας. Καί ὡς ἐκ τούτου ἡ Κυβέρνησις θά εἶναι εἰς θέσιν νά ἐλεγχη τήν κατάστασιν καί νά πιέζη πρός τήν ἐπιθυμητήν κατεύθυνσιν. "Οσον παράδοξον καί νά φαίνεται τοῦτο, ἐάν οἱ Τοῦρκοι στερηθοῦν τοῦ ἄλλοθι τό ὁποῖον προβάλλουν σήμερον, αἱ 'Ηνωμέναι Πολιτεῖαι θά δυνηθοῦν νά πιέσουν ἀνοικτά. 'Εμφοροῦνται ἀπό τήν ἐπιθυμίαν νά βοηθήσουν τήν 'Ελλάδα.

»Πρόεδρος Φόρντ: 'Εάν τό Κογκρέσον ἄρη τήν ἀπαγόρευσιν ὁ πρόεδρος τῶν 'Ηνωμένων Πολιτειῶν θά εἶναι ἐκεῖνος ὁ ὁποῖος θά ρυθμίζη τήν βοήθειαν. Θά ἀποκτήση οὕτω περισσοτέραν εὐκαμψίαν.

»Κίσινγκερ: 'Απεκόμισεν τήν ἐντύπωσιν ὅτι ὁ κ. 'Ερμπακάν εἶναι τρελλός (mental case). Τόν θεωρεῖ ἱκανόν νά διαπράξη τρέλλες. 'Από ἀπόψεως κομματικῆς ἐν Τουρκίᾳ πρέπει νά ἐξουδετερωθῆ ἡ ἀντίθεσις τοῦ κ. 'Ετσεβίτ, διότι χωρίς αὐτόν δέν εἶναι δυνατόν νά ὑπάρξη λύσις, ἐφ' ὅσον ὁ κ. 'Ερμπακάν θά ἀντιταχθῆ ὁπωσδήποτε εἰς οἱανδήποτε λύσιν.

»Πρωθυπουργός: 'Εκφράζει τήν ἀπογοήτευσίν του διότι ζητοῦνται παραχωρήσεις ἀπό τήν 'Ελλάδα ἀντί νά ζητοῦνται ἀπό τούς ἀδικοῦντας. 'Εάν οἱ Τοῦρκοι κάμουν τούς τρελλούς δέν ἀποκλείεται νά τούς κάμωμεν καί ἡμεῖς.

»Κίσινγκερ: Παρέχει τήν διαβεβαίωσιν ὅτι δέν ἐπιθυμοῦν νά ἐξασθενίσουν τήν θέσιν τοῦ κ. πρωθυπουργοῦ. Δέν ζητοῦν παραχωρήσεις ἀπό τήν 'Ελλάδα. 'Από τούς Τούρκους τάς ζητοῦν. Κατέστησε σαφές ὅτι πρέπει νά ἱκανοποιηθοῦν τρεῖς προϋποθέσεις: α) ἐγκατάλειψις τμήματος τοῦ κατεχομένου ἐδάφους εἰς τήν Κύπρον, β) ἐπιστροφή τῶν προσφύγων καί γ) ἐγκατάστασις κεντρικῆς Κυβερνήσεως μέ πραγματικάς ἐξουσίας.

»Πρωθυπουργός: Δυσκολεύεται νά ἰδῆ φῶς. Θά συναντήση τόν κ. Ντεμιρέλ τό Σάββατον. 'Εάν μετά τήν ἐπαφήν του αὐτήν δέν ὑπάρξη πρόοδος, ποῦ θά ὁδηγηθῶμεν; 'Η λύσις θά πρέπη νά εἶναι δικαία. Διότι ἄδικος λύσις δέν θά εἶναι διαρκής. Τοῦτο ἐπειδή οἱ ἔχοντες τό συναίσθημα ὅτι ἀδικοῦνται θά ἀναμείνουν τήν πρώτην εὐκαιρίαν πρός ἀνατροπήν τῶν συμφωνηθέντων. 'Η 'Ελλάς ἐπιδιώκει λογικήν καί ἔντιμον λύσιν.

»Κίσινγκερ: 'Ερωτᾶ, τί θά ἔδει νά εἴπη ὁ πρόεδρος εἰς τούς Τούρκους.

»Πρωθυπουργός: Λέγει ὅτι δέν ἀνήκει εἰς αὐτόν νά κάμη ὑποδείξεις. 'Εξήγησε τήν ἑλληνικήν θέσιν καί τούς ὑφισταμένους κινδύνους.

»Πρόεδρος Φόρντ: Αἱ 'Ηνωμέναι Πολιτεῖαι δέν θά ἐπιζητήσουν νά ἐπιβάλουν ἀνέντιμον λύσιν. Κατανοοῦν τάς συνεπείας ἑνός τοιούτου ἐνδεχομένου. 'Αφ' ἑτέρου, τυχόν ἀδράνεια θά ὁδηγήση εἰς χειροτέρας συνεπείας ἀπό μίαν ἔντιμον λύσιν. Λέγει ὅτι εἶναι πρόθυμος νά βοηθήση καί παρακαλεῖ τόν κ. πρωθυπουργόν νά τοῦ ὑποδείξη τόν τρόπον κατά τόν ὁποῖον θά ἠδύνατο νά ἐκδηλωθῆ ἡ βοήθεια.

»Πρωθυπουργός: Λέγει ὅτι δύναται ὁ πρόεδρος πρῶτον νά ἀπευθύνη συστάσεις πρός τούς ἀδικοῦντας. Τά προβλήματα δημιουργοῦνται ἀπό τήν Τουρκίαν καί ὄχι ἀπό τήν 'Ελλάδα. Τήν λύσιν ἀρνοῦνται οἱ Τοῦρκοι καί ὄχι οἱ "Ελληνες. Κίνδυνον πολέμου προκαλεῖ ἡ Τουρκία καί ὄχι ἡ 'Ελλάς. 'Η 'Ελλάς ἐπιδεικνύει μετριοπάθειαν. "Οχι ἀπό φόβον. Οἱ "Ελληνες εἶναι ἕτοιμοι νά πολεμήσουν, ἄν μή τί ἄλλο ἀπό φιλοτιμίαν. Τήν κατάστασιν τήν συγκρατεῖ ὁ ἴδιος. Δέν ἠμπορεῖ ὅμως νά τό πράττη ἐπ' ἄπειρον, διότι τό αἴσθημα ταπεινώσεως τοῦ λαοῦ θά προκαλέση ἀντιδράσεις. Δέν ἠμπορεῖ νά δέχεται καθημερινῶς προκλήσεις καί ραπίσματα ἀπό τήν Τουρκίαν. Πρέπει νά συνειδητοποιηθῆ ὅτι ἐάν ὁδηγηθῶμεν εἰς πόλεμον, πρῶτον θῦμα θά εἶναι ἡ Τουρκία, διότι θά ἀνοίξη ὁ δρόμος εἰς τήν Ρωσίαν. 'Ο ἴδιος θά ἠδύνατο νά ἀναπροσανατολίση τήν πολιτικήν τῆς χώρας του. Δέν θέλει νά τό πράξη. 'Εκβιάζεται ὅμως πρός τήν κατεύθυνσιν αὐτήν ἀπό τήν Τουρκίαν καί ἀπό τήν ἀδιαφορίαν τῆς Δύσεως. "Οταν ἀνέλαβε τήν ἐξουσίαν ὁ στρατός ἦτο κατά 80% καραμανλικός. Τώρα ἔχει ἀρχίσει νά γίνεται ἐπιθετικός, διότι ἔχει τό αἴσθημα τῆς ταπεινώσεως.

»'Ο πρόεδρος τῶν 'Ηνωμένων Πολιτειῶν θά ἠδύνατο νά βοηθήση προβαίνων εἰς συστάσεις πρός τήν Τουρκίαν καί δηλώνων καί δημοσίᾳ ἀκόμη ὅτι αἱ 'Ηνωμέναι Πολιτεῖαι τῆς 'Αμερικῆς δέν θά ἐπιτρέψουν στρατιωτικήν ἐπιχείρησιν ἤ οἱανδήποτε ἐνέργειαν ἐκ μέρους οἱουδήποτε δυναμένην νά ὁδηγήση εἰς πόλεμον. Αὐτό δέν τό ζητεῖ διά νά προστατεύση τήν 'Ελλάδα, ἀλλά διά νά ἀπαλλάξη τήν Τουρκίαν ἀπό τόν πειρασμόν τοῦ ἐκβιασμοῦ. Πιστεύει ὅτι τοιαύτη δήλωσις θά ἔχη ἀγαθά ἀποτελέσματα. 'Ανέφερε τήν δυνατότητα αὐτήν διότι ὁ κ. Κίσινγκερ τήν εἶχε μνημονεύσει εἰς τόν κ. Μπίτσιον.

»Πρόεδρος Φόρντ: Παρέχει τήν διαβεβαίωσιν ὅτι θά καταβάλουν μεγίστην προσπάθειαν διά νά ἀποφύγουν καί νά ἀποκλείσουν πόλεμον εἰς τό Αἰγαῖον (maximum effects to avert, to preclude war in the Aegean). "Εχει ὅμως ἀνάγκην περιθωρίων χειρισμῶν (flexibility), τά ὁποῖα τοῦ ἀρνεῖ-

Συνάντηση μέ τόν πρόεδρο τῶν ΗΠΑ, στό περιθώριο τῆς συνόδου.

ται τό Κογκρέσον. Εἶναι βέβαιος ὅτι ἐάν τό Κογκρέσον τοῦ ἔδιδε τό δικαίωμα νά συνεχίση τήν βοήθειαν πρός τήν Τουρκίαν θά εἶχεν ἀποτελεσματικά ὅπλα. Ἀντιτιθέμεθα πρός στρατιωτικήν ἐνέργειαν ἐν τῷ Αἰγαίῳ (we are opposed to military action in the Aegean). Δημοσία δήλωσις ἐπί τῷ τέλει τούτῳ πρέπει πρῶτα νά συζητηθῆ μεταξύ τοῦ ἰδίου καί τοῦ ὑπουργοῦ τῶν Ἐξωτερικῶν. Ἡ πολιτική ὅμως τῶν Ἡνωμένων Πολιτειῶν εἶναι ἡ προμνησθεῖσα. Τήν αὐτήν πολιτικήν ἔχουν αἱ Ἡνωμέναι Πολιτεῖαι καί ἐν σχέσει μέ ἄλλας περιοχάς ὅπως εἶναι ἡ Μέση Ἀνατολή. Τό ἀδιέξοδον ὅμως δημιουργεῖ πειρασμούς.

»Πρωθυπουργός: Παρατηρεῖ ὅτι ὁ πρόεδρος τοῦ ἔκαμε τήν τιμήν νά ζητήση τήν γνώμην του, καί ὡς ἐκ τούτου ὑπέδειξε τί θά ἠδύνατο νά κάμη ὁ πρόεδρος διά νά ὑπάρξη ἐλπίς νά λογικευθῆ ἡ Τουρκία καί νά ἀποφευχθῆ ἡ καταστροφή. Προεδρική δήλωσις ὅτι ἡ πολιτική τῶν Ἡνωμένων Πολιτειῶν νά ἀντιταχθοῦν εἰς πολεμικάς ἐνεργείας θά βοηθήση τήν ὕφεσιν χωρίς νά προσβάλη κανέναν. Θά βοηθήση καί τήν θέσιν τῶν Ἡνωμένων Πολιτειῶν ἐν Ἑλλάδι. Ἡ δήλωσις αὐτή θά ἔδει: α) νά συνιστᾶ μετριοπάθειαν καί β) νά λέγη ὅτι ἐν τῷ συμφέροντι τοῦ δυτικοῦ κόσμου αἱ Ἡνωμέναι Πολιτεῖαι τῆς Ἀμερικῆς δέν θά ἐπιτρέψουν πολεμικάς ἐνεργείας.

»Κίσινγκερ: Θά ἦτο δυνατόν κατά συνέντευξιν τύπου δοθησομένην σήμερον ἤ αὔριον νά προκληθῆ ἀπάντησις δι' ὑποβολῆς καταλλήλου ἐρωτήσεως.

»Πρωθυπουργός: Πρός ἀποφυγήν παρεξηγήσεων διευκρινίζει ὅτι εἶναι εἰς τό χέρι τῶν συνομιλητῶν νά προβοῦν εἰς τήν δήλωσιν ἤ ὄχι. Ἐάν τήν συνιστᾶ δέν τό πράττει διά νά προστατευθῆ ἡ Ἑλλάς. Ἐάν τεθῆ θέμα προστασίας τῆς Ἑλλάδος ἔχει τόν τρόπον νά τήν ἐξασφαλίση. Ὑποδεικνύει τήν δήλωσιν διότι μόνον οὕτω ἡ Τουρκία θά ἀπαλλαγῆ ἀπό ἐπικινδύνους πειρασμούς.

»Κίσινγκερ: Αὐτό εἶναι δυνατόν νά γίνη ὑπό τήν μορφήν ἀπαντήσεως εἰς ἐρώτησιν. Σχεδόν αὐτολεξεί ὅπως ὑπεδείχθη ὑπό τοῦ κ. πρωθυπουργοῦ. Ἡ δήλωσις θά κατεδίκαζε πᾶσαν στρατιωτικήν ἐνέργειαν ὁθενδήποτε προερχομένην.

»Πρωθυπουργός: Ὡς ἐπίσης καί πᾶσαν ἐνέργειαν δυναμένην νά ὁδηγήση εἰς πόλεμον.

»Πρόεδρος Φόρντ: Εὐχαριστεῖ διά τήν ὑπόδειξιν. Ἡ δήλωσις εἶναι κάτι πού ἠμποροῦν νά κάμουν ἐπί τῇ ἐλπίδι ὅτι οὕτω θά σταθεροποιηθῆ ἡ κατάστασις καί θά ὁδηγήση πρός διαπραγματεύσεις.

»Πρωθυπουργός: Ἐπιθυμεῖ νά ἐξηγήση τήν θέσιν τῆς Ἑλλάδος ἔναντι τοῦ NATO. Οἱ λόγοι διά τούς ὁποίους δέν ἠμπορεῖ νά ἐπιστρέψη εἰς τήν στρατιωτικήν ὀργάνωσιν ἐάν δέν ἀρθοῦν τά αἴτια τά ὁποῖα ἐπροκάλεσαν τήν ἀποχώρησίν της εἶναι δύο: α) λόγοι ἐντυπώσεως καί β) λόγοι οὐσίας. Διότι ἐάν ἐξακολουθοῦν ὑφιστάμενα τά αἴτια, ἐάν δέν λυθῆ τό πρόβλημα, θά ἔλθωμεν καί πάλιν εἰς ρῆξιν.

»Πρόεδρος Φόρντ: Διαβεβαιοῖ ὅτι αἱ Ἡνωμέναι Πολιτεῖαι θέλουν τήν ἐπιστροφήν τῆς Ἑλλάδος εἰς τό NATO καί ὅτι θά βοηθήσουν κατά τό μέτρον τοῦ δυνατοῦ εἰς τήν λύσιν τῶν προβλημάτων πού ἐπροκάλεσαν τήν ἀποχώρησίν της. Παρέχει τήν προσωπικήν του διαβεβαίωσιν ὅτι ἐπιθυμεῖ νά βοηθήση τόν κ. Καραμανλῆν καί πράγματι θά τόν βοηθήση. Ἠμπορεῖ νά ὑπολογίζη εἰς αὐτόν ὁ κ. Καραμανλῆς»[184].

Τό βράδυ, ὁ Χ. Κίσινγκερ ἔκαμε δηλώσεις γιά τήν ἀμερικανική πολιτική ὡς πρός τίς ἑλληνοτουρκικές σχέσεις:

«Δέν ὑπάρχει αὐτήν τήν στιγμήν ἀπειλή πολέμου μεταξύ Ἑλλάδος καί Τουρκίας ἐξ αἰτίας τοῦ Κυπριακοῦ. Καί ἄποψίς μας ἐξακολουθεῖ νά εἶναι ὅτι τό κυπριακό πρόβλημα πρέπει νά ἐπιλυθῆ μέ διαπραγματεύσεις μεταξύ τῶν δύο κοινοτήτων τῆς νήσου καί μέ συνεννόηση μεταξύ τῆς ἑλληνικῆς καί τῆς τουρκικῆς Κυβερνήσεως».

Ὁ Χ. Κίσινγκερ τόνισε ἀκόμη ὅτι οἱ ΗΠΑ δέν ἐπιδίωκαν νά ἀναλάβουν τόν ρόλο μεσολαβητῆ στήν ἑλληνοτουρκική διαφορά, ἀλλά ὅτι ἁπλῶς προσπαθοῦσαν νά προωθήσουν τίς διαπραγματεύσεις τῶν ἄμεσα ἐνδιαφερομένων μερῶν μέ στόχο τήν ἐπίλυση τοῦ Κυπριακοῦ καί τή ρύθμιση τῆς κρίσεως στίς ἑλληνοτουρκικές σχέσεις:

«Παρέχουμε σχετικές συμβουλές καί πρός τίς δύο πλευρές ὡς πρός τίς γενικές ἀρχές πού θά πρέπη ν' ἀκολουθήσουν γιά τήν ἐπίλυση τῆς διαφορᾶς πού ὑπάρχει μεταξύ των.

»Ἐπειδή πιστεύουμε ὅτι ἡ διένεξις αὐτή, μεταξύ δύο συμμάχων τῶν ὁποίων τήν ἀξία ἐκτιμῶμε εἶναι ἐναντίον τοῦ συμφέροντος τῆς Συμμαχίας ἀλλά καί τοῦ ἰδικοῦ τους».

Καί συνέχισε:

«Πιστεύουμε ὅτι καθ' ὅν χρόνον αὐτές οἱ διαπραγματεύσεις συνεχίζονται καμμιά πλευρά δέν πρέπει νά ἀναλάβη ὁποιαδήποτε στρατιωτική δράση ἤ νά προβῆ σέ ὁποιαδήποτε ἀπειλή ἤ χρήση βίας ἤ νά προσφύγη σέ ὁποιαδήποτε μέτρα πού θά ἦταν ἐνδεχόμενο νά ὁδηγήσουν σέ πολεμική ἀναμέτρηση. Καί ἐξεφράσαμε τήν πεποίθησή μας αὐτή στά ἐνδιαφερόμενα μέρη».

Σχετικά, ἐξάλλου, μέ τίς προγραμματισμένες συναντήσεις Μπιτσίου-Τσαγλαγιαγκίλ καί Κ. Καραμανλῆ-Ντεμιρέλ ὁ Χ. Κίσινγκερ, ἀφοῦ ἀνέφερε ὅτι πρόκειται νά συναντηθεῖ καί ὁ ἴδιος μέ τό Δ. Μπίτσιο καί πιθανῶς μέ τόν Κ. Καραμανλῆ, δήλωσε:

«Ἐλπίζουμε ὅτι ἡ διαδικασία αὐτή μπορεῖ νά συμβάλη ὄχι μόνο στήν ἐκτόνωση τῆς ἐντάσεως, ἀλλά νά ὁδηγήση στό πλαίσιο, μέσα στό ὁποῖο ἡ λήθη τῆς διενέξεώς τους θά καθίστατο εὐκολώτερη γιά νά ἐπιτευχθῆ, τελικά μέσα στά πλαίσια αὐτά πού σᾶς ἀνέφερα, ἡ διευθέτησις τῶν προβλημάτων τους».

Τήν ἑπομένη, 30 Μαΐου, ὁ Κ. Καραμανλῆς συνομίλησε μέ τόν Χ. Κίσινγκερ στή διάρκεια προγεύματος πού παρέθεσε ὁ γενικός γραμματέας τοῦ NATO. Τό σχετικό σημείωμα ἀναφέρει τά ἑξῆς:

«Ὁ κ. πρωθυπουργός ἠρώτησε τόν κ. Κίσινγκερ ποίας ἐντυπώσεις ἀπεκόμισεν ἐκ τοῦ ταξιδίου του εἰς Τουρκίαν.

»Ὁ κ. Κίσινγκερ ἀπήντησεν ὅτι ἡ ἐντύπωσίς του εἶναι ὅτι τόσον ὁ κ. Ντεμιρέλ, ὅσον καί ὁ κ. Τσαγλαγιαγκίλ ἐπεθύμουν μίαν λύσιν. Ἀμφότεροι ὅμως τοῦ εἶπον ὅτι χρειάζονται χρόνον καί οὔτε ὁ εἷς, οὔτε ὁ ἄλλος ἦσαν διατε-

θειμένοι νά συζητήσουν τήν ἔκτασιν τῆς τουρκοκυπριακῆς ζώνης ἐν Κύπρῳ. Τό δυστύχημα, κατά τόν κ. Κίσινγκερ ἦτο ὅτι ὁ κ. Ἐτσεβίτ δέν εὑρίσκετο πλέον εἰς τήν ἐξουσίαν. Εἰς ἐρώτησιν τοῦ κ. πρωθυπουργοῦ ποῖον ἐκ τῶν δύο, Ντεμιρέλ ἤ Ἐτσεβίτ, θεωρεῖ εὐμενέστερα προσκείμενον πρός μίαν λύσιν τοῦ Κυπριακοῦ, ὁ κ. Κίσινγκερ διηυκρίνισεν ὅτι ἴσως ὁ κ. Ντεμιρέλ νά ἦτο περισσότερον συνεννοήσιμος, ἀλλ' ὅτι ἐπροτίμα ὡς συνομιλητή του τόν κ. Ἐτσεβίτ, διότι ὁ τελευταῖος ἦτο εἰς θέσιν νά κάμη παραχωρήσεις, δεδομένου ὅτι ἦταν ὁ ἄνθρωπος ὁ ὁποῖος εἶχε καταλάβει τό κατεχόμενον σήμερον τμῆμα τῆς Κύπρου. Ὁ κ. Κίσινγκερ προσέθεσεν ὅτι, ἐάν δέν παρητεῖτο ὁ κ. Ἐτσεβίτ, ἦτο βέβαιος ὅτι θά ἐπετύγχανεν, ὑπό μορφήν προκαταρκτικῶν χειρονομιῶν, τά αὐτά ἄν μή καί περισσότερα ἀπό ἐκεῖνα τά ὁποῖα σήμερον θά ἠδύναντο νά ἐπιτευχθοῦν κατόπιν μακρῶν καί σκληρῶν διαπραγματεύσεων μετά τοῦ κ. Ντεμιρέλ.

»Ὡς πρός τάς ἀμερικανικάς προσπαθείας πρός ἐπίτευξιν λύσεως, ὁ κ. Κίσινγκερ εἶπεν ὅτι αἱ Ἡνωμέναι Πολιτεῖαι ἀντιμετωπίζουν δυσχέρειαν ἐνόσῳ δέν ὑφίσταται συγκεκριμένη πρότασις. Ὑπαρχούσης τοιαύτης, δύνανται νά πιέσουν, ὄχι μόνον πρός τήν κατεύθυνσιν τῆς Κυβερνήσεως, ἀλλά καί πρός τήν κατεύθυνσιν τοῦ κ. Ἐτσεβίτ, τοῦθ' ὅπερ τυγχάνει ἀπαραίτητον διότι, ἄνευ τῆς συμπράξεώς του, ἡ τουρκική Κυβέρνησις δέν ἠμπορεῖ νά προβῆ εἰς τάς ἀπαιτουμένας παραχωρήσεις. Πίεσις ὅμως ἐπί τοῦ κ. Ἐτσεβίτ in abstracto δέν νοεῖται καί τό μόνον ἀποτέλεσμά της θά ἦτο νά δημιουργηθῆ πολιτικόν πρόβλημα.

»Ὡς πρός τό θέμα τῆς βοηθείας, ὁ κ. Κίσινγκερ ἀντιλαμβάνεται ὅτι ὁ κ. πρωθυπουργός δέν ἠμπορεῖ νά βοηθήση καί οὔτε ζητεῖ τοιοῦτον τί. Ἐξακολουθεῖ ὅμως νά πιστεύη ὅτι ἡ ἀποκατάστασις τῆς βοηθείας πρός τήν Τουρκίαν θά ἐπέτρεπεν εἰς τάς Ἡνωμένας Πολιτείας νά ἀσκήσουν ἀποτελεσματικωτέραν πίεσιν. Βεβαίως, ἡ βοήθεια δέν θά ἀποκαθίστατο ὑπό τόν ὅρον τουρκικῶν παραχωρήσεων, ἀλλά θά ὑπῆρχε ἀμερικανοτουρκική συνεννόησις ὅτι, ἅπαξ ἀποκαθισταμένης τῆς βοηθείας, ἡ Τουρκία θά προέβαινεν εἰς οὐσιαστικάς παραχωρήσεις πρός ἐξεύρεσιν λύσεως. Θά ἀνελάμβανε δηλαδή ἔναντι τῶν Ἡνωμένων Πολιτειῶν τήν ὑποχρέωσιν νά προβῆ εἰς τάς παραχωρήσεις αὐτάς, ὁπότε, ἐάν ἠθέτει τόν λόγον της, αἱ Ἡνωμέναι Πολιτεῖαι θά ἐδικαιοῦντο νά ἀναθεωρήσουν τήν ὅλην στάσιν των ἔναντι τῆς Τουρκίας. Ὁ κ. Κίσινγκερ μάλιστα προσέθεσεν ὅτι αἱ Ἡνωμέναι Πολιτεῖαι θά ἦσαν τότε ὑποχρεωμέναι νά ἀσκήσουν σοβαράν πίεσιν ἐπί τῆς Τουρκίας, διότι, ἄλλως, θά ἀντιμετώπιζαν σοβαρά ἐσωτερικά προβλήματα, λόγῳ τῆς στάσεως τοῦ Κογκρέσου. Ἀντιθέτως, ἡ σημερινή κατάστασις παρεῖχεν εἰς τήν Τουρκίαν τήν δυνατότητα νά ἀρνῆται πᾶσαν παραχώρησιν ὑπό τό πρόσχημα ὅτι θά ἐθίγετο τό ἐθνικόν φιλότιμον.

»Ὁ κ. πρωθυπουργός ἐτόνισεν ὅτι:

»1. Ἐδέχθη τό κύριον τουρκικόν αἴτημα τῆς ὁμοσπονδίας ἐπί γεωγραφικῆς βάσεως, προβαλών μόνον δύο λογικούς ὅρους, ἤτοι:

»α. ὅτι αἱ τουρκοκυπριακαί περιοχαί θά ἦσαν περίπου ἀνάλογοι πρός τήν πληθυσμιακήν ἀναλογίαν τῶν τουρκοκυπριακῶν καί,

»β. ὅτι οἱ πρόσφυγες θά ἠδύναντο νά ἐπιστρέψουν εἰς τάς οἰκίας των.

»2. Λύσις ἐξωφθάλμως ἀκραία δέν θά ἦτο κἄν λύσις, διότι δέν θά ἦτο βιώσιμος.

»3. Δέν θά ἠδύνατο ποτέ νά ἐπιβάλη εἰς τόν Ἀρχιεπίσκοπον Μακάριον λύσιν παράλογον. Θά ἠδύνατο ὅμως καί θά ἀνελάμβανε νά τόν πείση νά δεχθῆ λογικόν τίμημα διά τά λάθη τοῦ παρελθόντος.

»4. Ἐάν ὁ κ. Ντεμιρέλ εἶχε προβλήματα μέ τήν κοινήν του γνώμην καί ὁ κ. Καραμανλῆς εἶχε τά αὐτά προβλήματα, τά ὁποῖα ἡ παράτασις τῆς ἐκκρεμότητος θά ὤξυνεν ἀκόμη περισσότερον.

»Ὁ κ. Κίσινγκερ εἶπεν ὅτι ἐάν τοῦ ἐπετρέπετο νά δώση μίαν συμβουλήν εἰς τόν κ. πρωθυπουργόν θά τοῦ συνίστα νά χρησιμοποιήση τά δύο τελευταῖα ἐπιχειρήματα εἰς τάς συνομιλίας μέ τούς Τούρκους. Συνεβούλευεν τοῦτο διότι ἐγνώριζεν ὅτι ὁ κ. Ντεμιρέλ ἦτο εὐαίσθητος εἰς ἀμφότερα.

»Συμπεραίνων ὁ κ. Κίσινγκερ εἶπε ὅτι ὑπέσχετο νά καταβάλη ἔντονον προσπάθειαν πρός ἐπίτευξιν λύσεως καί ὅτι ἐπεφυλάσσετο ἐν δεδομένῃ στιγμῇ νά ὑποβάλη ἀμερικανικάς εἰσηγήσεις ὡς πρός τήν ἐπιδιωκτέαν λύσιν»[185].

Τήν ἴδια ἡμέρα, ὁ Κ. Καραμανλῆς καί ὁ Δ. Μπίτσιος συναντήθηκαν μέ τούς Βρετανούς ὁμολόγους τους Χ. Οὐίλσον καί Τζ. Κάλλαχαν:

«Ὁ κ. Καραμανλῆς ἀνέπτυξεν εἰς τόν κ. Οὐίλσον τάς ἑλληνικάς θέσεις ἐπί τοῦ Κυπριακοῦ καί ἐζήτησεν τήν συμπαράστασιν τῆς βρετανικῆς Κυβερνήσεως διά νά λογικευθοῦν οἱ Τοῦρκοι καί νά ἔλθουν εἰς συνεννόησιν. Ἀνεξαρτήτως τῶν εὐθυνῶν τοῦ παρελθόντος, εἶπεν ὁ κ. πρωθυπουργός, οἱ Τοῦρκοι ἐδημιούργησαν τήν παροῦσαν κατάστασιν εἰς τήν Κύπρον καί ἀνήκει εἰς αὐτούς νά προσδιορίσουν τήν θέσιν των, ὥστε νά διανοιγῆ ἡ ὁδός πρός μίαν λογικήν καί ἔντιμον λύσιν. Ὁ χρόνος πρός τοῦτο εἶναι τώρα, διότι σήμερον δύναμαι νά ἐπιβάλω μίαν λογικήν λύσιν τόσον εἰς τήν Ἑλλάδα, ὅσον καί εἰς τήν Κύπρον. Βραδύτερον εἶναι δυνατόν νά μή ἐλέγχω τήν κατάστασιν.

»Ὁ κ. Οὐίλσον εἶπεν ὅτι ἡ γεωγραφική ρύθμισις βάσει τοῦ ποσοστοῦ τοῦ πληθυσμοῦ δέν φαίνεται δυνατή. Κατά συνέπειαν, θά ἔδει νά προσδιορίσωμεν ἡμεῖς ἕν ποσοστόν διά νά δυνηθοῦν καί οἱ ἴδιοι νά ὑποστηρίξουν τάς θέσεις μας. Ἐάν ἡμεῖς μείνωμεν ἀμετακίνητοι εἰς τό 18% καί οἱ Τοῦρκοι εἰς τό 40% δέν θά ὑπάρξη λύσις.

»Ὁ κ. πρωθυπουργός παρετήρησεν ὅτι λόγῳ τῆς εὐθύνης τῆς χούντας εἰς τήν ἔναρξιν τῆς παρούσης κρίσεως δυνάμεθα νά δεχθῶμεν ποσοστόν τό ὁποῖον δέν θά εἶναι ἀκριβῶς ὅμοιον πρός τήν ἀριθμητικήν ἰσχύν τῶν Τουρκοκυπρίων ἀλλά πρέπει καί οἱ Τοῦρκοι νά ἀποκαλύψουν τάς θέσεις των.

»Ὁ κ. Κάλλαχαν ἐπέμεινεν, ὅπως εἶχε πράξει καί κατά τήν χθεσινήν συνομιλίαν του μετά τοῦ κ. Μπιτσίου, ὅτι, ἐάν ἡμεῖς ἐμπιστευθῶμεν εἰς τόν κ. Κίσινγκερ ἕνα λογικόν ποσοστόν, ἐκεῖνος θά ἀνελάμβανε μέ τήν βοήθεια τῶν Ἄγγλων νά τό διαπραγματευθῆ μέ τούς Τούρκους.

»Ὁ κ Μπίτσιος εἶπεν εἰς τόν κ. Κάλλαχαν ὅτι φυσιολογικῶς αἱ περιφέρειαι θά προσδιορίσουν τό ποσοστόν διότι ὑπάρχουν πλούσιαι καί γόνιμοι περιφέρειαι εἰς τήν Κύπρον καί ἀντιστρόφως. Ἄλλωστε, οἱονδήποτε ἀριθμόν καί ἐάν διοχετεύσωμεν πρός τούς Τούρκους, θά ἐπιδιώξουν πάντοτε νά τόν αὐξήσουν οὐσιωδῶς.

»Ἐν συνεχείᾳ ὁ κ. πρωθυπουργός ἔφερε τόν λόγον πρός τήν ἐπιδίωξιν τῆς Ἑλλάδος ὅπως καταστῆ πλήρες μέλος τῆς Εὐρωπαϊκῆς Κοινότητος καί ἐζήτησε τήν βρετανικήν ὑποστήριξιν. Ὁ κ. Οὐίλσον ἀπήντησεν καταφατικῶς. Ὁ κ. Κάλλαχαν ἐπεβεβαίωσεν, ἀλλά εἶπεν ὅτι θά ἔπρεπε νά καλλιεργήσωμεν πολύ τό ἔδαφος, διότι καί μία ἀρνητική ψῆφος δύναται νά παρεμποδίση τήν ἔνταξίν μας. Ἀφῆκε νά ὑπονοηθῆ ὅτι ἐνδεχομένως ὑπάρχουν εἰς τούς κόλπους τῆς ΕΟΚ ἕνας ἤ δύο ἀντιδρῶντες. Εἰς σχετικήν ἐρώτησιν τῶν Ἄγγλων, ὁ κ. Καραμανλῆς εἶπεν ὅτι ἔχομεν ἤδη τήν συγκατάθεσιν τῶν Γερμανῶν, Γάλλων, Βέλγων, Ὁλλανδῶν καί Λουξεμβούργου καί ὅτι θά συνεχίσωμεν ἐργαζόμενοι. Ὁ κ. Κάλλαχαν ἐπέμεινεν ὅτι ὑπάρχουν καί ἐκεῖνοι οἱ ὁποῖοι ἄλλα λέγουν δημοσίᾳ καί ἄλλα σκέπτονται. Εἰς ἀπάντησιν, ὁ κ. πρωθυπουργός εἶπεν ὅτι ἡμεῖς θά παρουσιάσωμεν τήν αἴτησίν μας καί ὅποιος θέλει δύναται νά ἀντιδράση. Ἐάν μετά τό Κυπριακόν οἱ Εὐρωπαῖοι φερθοῦν κατ' ἀνάλογον τρόπον καί εἰς τό θέμα τῆς Εὐρωπαϊκῆς Κοινότητος, τότε καί ἡμεῖς θά ἐπανεξετάσωμεν τόν προσανατολισμόν τῆς χώρας.

»Εἰς τοῦτο ὁ κ. Οὐίλσον ἔσπευσε νά παρατηρήση ὅτι αὐτό πού εἶπεν ὁ κ. Καραμανλῆς εἶναι πολύ σοβαρή ὑπόθεσις καί ὅτι ἡ Ἀγγλία θά ὑποστηρίξη τήν ἔνταξίν μας. Ἄς μείνωμεν μόνον εἰς στενήν ἐπαφήν διά νά παρακολουθήσωμε τήν στάσιν τῶν ἄλλων καί νά δυνηθῆ ἡ Κυβέρνησίς του νά μᾶς βοηθήση»[186].

Τήν ἐπομένη, 31 Μαΐου, ὁ Ἕλληνας πρωθυπουργός συναντήθηκε μέ τόν Τοῦρκο ὁμόλογό του, Σ. Ντεμιρέλ. Ἡ πρώτη ἑλληνοτουρκική συνάντηση κορυφῆς μετά τήν εἰσβολή στήν Κύπρο δημιουργοῦσε ἐλπίδες γιά τήν ἐξεύρεση ἔντιμων, σύμφωνων μέ τό Διεθνές Δίκαιο καί κοινά ἀποδεκτῶν μηχανισμῶν γιά τήν ἐπίλυση τοῦ Κυπριακοῦ καί τήν ἀποκατάσταση τῶν διμερῶν σχέσεων. Πράγματι, ἡ τουρκική πλευρά — ἡ ὁποία ἀντιμετώπιζε, σύμφωνα μέ δημοσιογραφικές πληροφορίες, σημαντικές πιέσεις ἀπό τούς Συμμάχους τοῦ ΝΑΤΟ νά φανεῖ διαλλακτική στό Κυπριακό— συγκατένευσε καί πάλι στήν παραπομπή τοῦ ζητήματος τῆς ὑφαλοκρηπίδας στό Διεθνές Δικαστήριο τῆς Χάγης. Τό πρακτικό τῆς συνομιλίας ἀναφέρει:

«Ὁ πρωθυπουργός κ. Καραμανλῆς, λαβών πρῶτος τόν λόγον, ἐξέφρασε τήν ἱκανοποίησίν του διά τήν συνάντησιν αὐτήν, ἀπό τήν ὁποίαν, εἶπε, εἶναι δυνατόν νά προκύψη ἀποτέλεσμα ὠφέλιμον δι' ἀμφοτέρας τάς χώρας, ἐτόνισε δέ τήν ἀνάγκην, ὅπως ἐκτεθοῦν αἱ ἐκατέρωθεν ἀπόψεις μέ εἰλικρίνειαν, διά νά γνωρίζη ἑκάστη πλευρά τάς θέσεις τῆς ἑτέρας.

»Συνεχίζων ὁ κ. Καραμανλῆς εἶπε, ὅτι οἱ δύο πρωθυπουργοί φέρουν ἱστορικάς εὐθύνας καί ὅτι θά πρέπη νά ἀντιμετωπίσουν τά προβλήματα μέ θάρρος καί νά τά ἀποσυνδέσουν ἀπό τήν ἐσωτερικήν των πολιτικήν, ἐάν θέλουν νά φθάσουν εἰς ὀρθάς καί δικαίας λύσεις. Ἐν συνεχείᾳ δέ ἐκάλεσε τόν κ. Ντεμιρέλ νά ἐκθέση πρῶτος αὐτός τάς ἀπόψεις του.

»Ὁ πρωθυπουργός τῆς Τουρκίας κ. Ντεμιρέλ, λαβών τόν λόγον, εἶπε, ὅτι μεταξύ τῶν δύο χωρῶν ὑφίστανται τήν στιγμήν αὐτήν διάφορα σοβαρά ζητήματα, δημιουργηθέντα ἀνεξαρτήτως τῆς βουλήσεως τῶν δύο συνομιλητῶν, οἵτινες τά ἐκληρονόμησαν ἐκ τοῦ παρελθόντος καί καλοῦνται τώρα νά τά ἐπιλύσουν.

»Ὁ κ. Ντεμιρέλ εἶπε, ὅτι τά προβλήματα αὐτά εἶναι, τό Κυπριακόν καί τά σχετικά μέ τό Αἰγαῖον προβλήματα FIR, ὑφαλοκρηπίς καί ὀχυρώσεις νήσων τοῦ Αἰγαίου καί ὅτι τά προβλήματα αὐτά πρέπει νά ἐπιλυθοῦν εἰρηνικῶς, μέ διαπραγματεύσεις. Οὗτος ἤρχισε ἐκθέτων πρῶτον τάς ἐπί τοῦ Κυπριακοῦ ἀπόψεις τῆς Τουρκίας. Εἶπε, ὅτι ἡ εὐθύνη διά τήν δημιουργηθεῖσαν κατάστασιν βαρύνει τήν ἑλληνικήν πλευράν καί ἰδίως τόν Ἀρχιεπίσκοπον Μακάριον, ὅστις ἀμέσως μετά τήν ὑπογραφήν τῶν συμφωνιῶν Ζυρίχης καί Λονδίνου ἤρχισε νά τάς παραβιάζη.

»Ὁ κ. Ντεμιρέλ ἀνέφερε, ὅτι ὁ κ. Καραμανλῆς εἶναι γνωστός διά τήν συμβολήν του εἰς τήν ἀνάπτυξιν τῆς ἑλληνοτουρκικῆς φιλίας ἐν συνεργασίᾳ μέ τόν Μεντερές καί ἐξέφρασε τήν πεποίθησιν, ὅτι ὁ Ἕλλην πρωθυπουργός θά συμβάλη καί κατά τήν παροῦσαν φάσιν εἰς τήν ἐξομάλυνσιν, διότι ἡ φιλία εἶναι ἀπαραίτητος εἰς τάς δύο χώρας, χάριν τῶν συμφερόντων των. Συνεχίζων ὁ κ. Ντεμιρέλ εἶπε, ὅτι, χωρίς νά ἐπιδιώκη ὅπως παρεμποδίση τούς ἐπιδιώκοντας τό ἀντίθετον, πιστεύει ὅτι ἡ ἐπίλυσις τῶν προβλημάτων εἶναι εὐχερεστέρα διά διμερῶν διαπραγματεύσεων, ἐνῷ ἡ διεθνοποίησις δυσχεραίνει ταῦτα. Οὗτος εἶπεν ἐπίσης, ὅτι αἱ δύο χῶραι εἶναι δημοκρατικαί, διαθέτουσαι κοινήν γνώμην καί Κοινοβούλιον καί εἶναι ἀδύνατος ἡ ὑπό τῶν Κυβερνήσεων ἐπίλυσις τῶν προβλημάτων, παρά τήν γνώμην τοῦ Κοινοβουλίου.

«Ὁ κ. Ντεμιρέλ συνεφώνησε μέ τόν κ. Καραμανλῆν ἐπί τῆς ἀνάγκης, ὅπως ἀποφεύγεται ἡ ἐκμετάλλευσις τῶν προβλημάτων διά λόγους ἐσωτερικῆς πολιτικῆς καί εἶπε, ὅτι ὁ ἴδιος ἔπραξε τοῦτο κατά τό παρελθόν καί συνεκράτησε καί τούς ἀντιπάλους του ἀπό παρόμοιον κατήφορον, τοῦτο ὅμως δέν εἶναι δυνατόν πάντοτε. Κατά τήν παροῦσαν φάσιν, εἶπεν ὁ Τοῦρκος πρωθυπουργός, τά προβλήματά μας ἀπασχολοῦν ζωηρῶς τήν κοινήν γνώμην καί ἔχουν καταστῆ ἤδη ἐσωτερικά ζητήματα τῶν δύο χωρῶν. Εἰς τό σημεῖον τοῦτο, ὁ κ. Ντεμιρέλ ἐπεκαλέσθη τήν στάσιν τοῦ κόμματός του, τόσον κατά τάς ἐκλογάς τοῦ 1965, ὅσον καί τοῦ 1969, κατά τάς ὁποίας θά ἠδύνατο νά ἐκμεταλλευθῆ τά ἐπιτεύγματα τῆς Κυβερνήσεώς του, κατά τήν κρίσιν τοῦ Κυπριακοῦ τοῦ 1967. Ἀναφερόμενος εἰς τήν κρίσιν τοῦ 1967, ὁ Τοῦρκος πρωθυπουργός εἶπε ὅτι ὑπεστήριξε κατά τήν πρό αὐτῆς περίοδον τήν ἀνάγκην ρυθμίσεως τῶν διαφορῶν κατά τρόπον ριζικόν καί ἐπέμεινε ἐπί τοῦ σημείου τούτου κατά τάς συναντήσεις του μέ τούς Κόλλιαν καί Παπαδόπουλον εἰς τήν Ἀλεξανδρούπολιν. Παρά ταῦτα ὅμως, μετά τινας μῆνας ἐξέσπασε ἡ κρίσις. Τώρα, εἶπε ὁ κ. Ντεμιρέλ, πρέπει νά ἀναζητήσωμε μέ καλήν διάθεσιν λύσιν τοῦ Κυπριακοῦ. Ἐν γενικαῖς γραμμαῖς ἡ λύσις αὕτη πρέπει νά στηρίζεται ἐπί τῆς ἀνεξαρτησίας τῆς Κύπρου καί νά εἶναι τοιαύτης μορφῆς, ὥστε νά ἀποκλείη ἐπανάληψιν τῶν προστριβῶν μεταξύ τῶν δύο Κοινοτήτων, τῶν ὁποίων ἡ μικτή συμβίωσις ἐδοκιμάσθη καί ἀπέτυχε. Ἡ ἐξεύρεσις λύσεως εἶναι δυνατή, ἐφ' ὅσον ἐπιδειχθῆ καλή θέλησις. Καί πρό τοῦ 1960 τό Κυπριακόν ἦτο δυσχερές πρόβλημα καί ὅμως εὑρέθη λύσις, ὑφ' ὑμῶν, ὅστις παρεμερίσατε τήν

Πρώτη ἑλληνοτουρκική συνάντηση κορυφῆς μετά τήν κυπριακή κρίση.

ἕνωσιν καί τοῦ Μεντερές, ὅστις παρεμέρισε τήν διχοτόμησιν μολονότι τό Κυπριακόν καί τήν ἐποχήν ἐκείνην ἐδέσποζε εἰς τήν πολιτικήν ζωήν τῶν δύο χωρῶν. Καί μετά τήν ὑπογραφήν τῶν συμφωνιῶν, σεῖς καί ὁ Μεντερές ἐτιμήσατε τήν ὑπογραφήν σας, εἶπε ὁ κ. Ντεμιρέλ. Μετά ὅμως τήν ἰδικήν σας ἀποχώρησιν, αἱ σχέσεις τῶν δύο χωρῶν ἐπεδεινώθησαν ἐπικινδύνως. Ἤδη καλούμεθα ἡμεῖς οἱ δύο νά ἐπιλύσωμε τά δυσχερέστατα πράγματι προβλήματα, ἅτινα προέκυψαν ἀνεξαρτήτως τῆς ἰδικῆς μας βουλήσεως. Ὡς μέθοδον διά τήν ἀναζήτησιν λύσεως, ὁ κ. Ντεμιρέλ ὑπέδειξε τάς διακοινοτικάς καί ἑλληνοτουρκικάς συνομιλίας.

»Ὁ πρόεδρος τῆς Κυβερνήσεως κ. Καραμανλῆς ἀπήντησε εἰς τάς ἐπί τοῦ Κυπριακοῦ ἀπόψεις τοῦ κ. Ντεμιρέλ, εἰπών ὅτι συμμερίζεται πλήρως τάς περί ἀναγκαιότητος τῆς φιλίας καί συνεργασίας σκέψεις τοῦ κ. Ντεμιρέλ, πρᾶγμα πού ἀπέδειξε κατά τό παρελθόν ἐμπράκτως διά τῶν συμφωνιῶν Ζυρίχης καί Λονδίνου. Ἐκεῖνο ὅμως, τό ὁποῖον θά ἤθελον νά πληροφορηθῶ ἀπό τόν κ. Ντεμιρέλ, προσέθεσε ὁ κ. Καραμανλῆς, εἶναι, διατί ἡ Τουρκία ἔσπευσε νά ἐκμεταλλευθῇ κατά τρόπον ἀπαράδεκτον τό πραξικόπημα τῆς ἑλληνικῆς χούντας κατά τοῦ Μακαρίου; Ὡς γνωστόν ἡ Τουρκία ἔκαμε ἀπόβασιν εἰς τήν Κύπρον, μέ τό ἐπιχείρημα, ὅτι ἤθελε νά ἀποκαταστήσῃ, ὡς ἐγγυήτρια δύναμις, τήν νομιμότητα καί νά προστατεύσῃ τούς ὁμοεθνεῖς της. Τρεῖς ἡμέρας ὅμως μετά τήν ἀπόβασιν κατέρρευσε ἡ χούντα τῶν Ἀθηνῶν καί ἀποκαταστάθη ἡ νομιμότης, εἰς μέν τάς Ἀθήνας εἰς τό πρόσωπόν μου, εἰς δέ τήν Κύπρον εἰς τό πρόσωπον τοῦ Κληρίδη. Τούτου δοθέντος, θά ἔπρεπε ἡ Τουρκία νά τερματίσῃ τήν ἐπέμβασίν της καί νά ἀποσυρθῇ ἐκ τῆς νήσου. Ὄχι ὅμως δέν ἔπραξε τοῦτο, ἀλλά ἐξαπέλυσε, εἰς τάς 14 Αὐγούστου, καί κατά τήν διάρκειαν τῆς Διασκέψεως τῆς Γενεύης, νέαν ἐπίθεσιν καί κατέλαβε τό 40% τῆς νήσου. Ἐάν διά τήν πρώτην ἐνέργειαν ὑπῆρχε κάποιο πρόσχημα, διά τήν δευτέραν δέν ὑπῆρχε καμμία δικαιολογία. Τήν ἐνέργειαν μάλιστα αὐτήν τήν ἐθεώρησα καί ὡς προσωπικήν πρόκλησιν ἐναντίον μου, δεδομένου ὅτι μόλις εἶχον ἀναλάβει τήν ἐξουσίαν καί ἦσαν γνωσταί αἱ φιλειρηνικαί διαθέσεις μου. Καί θά εἶχεν ἐκραγῇ τότε ἑλληνοτουρκικός πόλεμος, ἐάν δέν ἀντιμετώπιζα μέ ψυχραιμίαν τήν κατάστασιν. Θά ἤθελον δέ, συνέχισε ὁ κ. Καραμανλῆς, πολύ, μέ τήν εὐκαιρίαν τῆς συναντήσεώς μας, νά μέ πληροφορήσῃ ὁ κ. Ντεμιρέλ, ποία ἐξήγησις δίδεται ἀπό τουρκικῆς πλευρᾶς διά τήν δευτέραν αὐτήν ἐπιχείρησιν.

»Ὁ κ. Ντεμιρέλ ἀπήντησε, ὅτι δέν ἦτο τότε ὁ ἴδιος εἰς τήν Κυβέρνησιν, πάντως ὅμως πιστεύει, ὅτι μεταξύ 22 Ἰουλίου, ὅτε συνεφωνήθη ἡ παῦσις τοῦ πυρός καί τῆς 14ης Αὐγούστου, ὅτε ἦρχισε ἡ δευτέρα ἐπιχείρησις ἀπωλέσθη πολύτιμος χρόνος, διότι δέν ἐξετιμήθησαν ἐπαρκῶς οἱ κίνδυνοι καί ἀπέβη ἄκαρπος ἡ Διάσκεψις τῆς Γενεύης. Ὁ κ. Καραμανλῆς ἠρώτησε εἰς τό σημεῖον τοῦτο, ἐάν αὐτό σημαίνῃ, ὅτι οἱ Τοῦρκοι στρατιωτικοί ἐνήργησαν ἐν ἀγνοίᾳ τῆς πολιτικῆς ἐξουσίας καί ὁ κ. Ντεμιρέλ ἀπήντησεν ἀρνητικῶς, προσθέσας ὅτι οἱ Τοῦρκοι στρατιωτικοί παρέμειναν εἰς κατάστασιν ἀναμονῆς, ἀπό τῆς 22ας Ἰουλίου, μέχρι τῆς 14ης Αὐγούστου. Ὁ πρωθυπουργός κ. Καραμανλῆς ἠρώτησε ἐν συνεχείᾳ, διατί οἱ Τοῦρκοι κατέλαβον τό 40% τοῦ ἐδάφους τῆς Κύπρου, τμῆμα δυσανάλογον πρός τήν πληθυσμιακήν ἀναλογίαν των. Κατά τήν γνώμην μου, εἶπεν ὁ κ. Καραμανλῆς, ἡ τουρκική ἐνέργεια ἦτο προμελετημένη καί εἶχε κατακτητικούς σκοπούς. Ὁ κ. Ντεμιρέλ ἠρνήθη τοῦτο καί εἶπε, ὅτι, ἐάν ὑπῆρχον κατακτητικοί σκοποί, ὁ τουρκικός στρατός θά ἠδύνατο νά καταλάβῃ ὁλόκληρον τήν νῆσον. Ὁ κ. Καραμανλῆς παρετήρησε εἰς τό σημεῖον αὐτό, ὅτι καί ἐάν ἀκόμη τοῦτο ἦτο τεχνικῶς δυνατόν, δέν θά ἠδύνατο ἡ Τουρκία νά κρατήσῃ τό σύνολον τῆς νήσου, ἐφ' ὅσον ὁ πληθυσμός ἦτο κατά 80% ἑλληνικός.

»Συνεχίζων ἐπί τοῦ Κυπριακοῦ ὁ κ. Καραμανλῆς εἶπε, ὅτι οἱ δύο πρωθυπουργοί ἔχουν τήν εὐθύνην τῆς ἐπιλύσεως τῶν προβλημάτων καί πρέπει νά δώσουν ὁδηγίας, δι' ἐπίδειξιν μετριοπαθείας καί ἐπισπεύσεως ἐξευρέσεως λύσεως. Διότι εἶναι πιθανόν νά δημιουργηθοῦν νέαι ὀξύτητες καί διεθνεῖς περιπλοκαί καί νά ἐκφύγῃ τό θέμα τοῦ ἐλέγχου μας. Ἐκτός ὅμως τούτου, εἶπε, τώρα ὁ ἴδιος ἔχει τήν δυνατότητα νά συνεργάζεται μέ τόν Μακάριον καί νά τόν ἐπηρεάζῃ, ἠμπορεῖ ὅμως ἀργότερον, νά μή ἔχῃ αὐτήν τήν δυνατότητα. Εἰς τό σημεῖον αὐτό ὁ κ. Καραμανλῆς ἐτόνισε ὅτι, διά νά ἠμπορῇ νά συνηγορήσῃ εἰς τούς Κυπρίους, διά μίαν λύσιν ἡ λύσις αὐτή θά πρέπῃ νά εἶναι καί δικαία καί ἔντιμος. Διότι, ἐάν εἶναι ἄδικος, δέν θά γίνῃ δεκτή ἀπό τούς Κυπρίους, ἀλλά καί ἐάν γίνῃ δεκτή, δέν θά εἶναι μόνιμος καί δέν θά τερματίσῃ κατά τρόπον ὁριστικόν τήν διένεξιν.

»Κατόπιν δηλώσεως τοῦ κ. Ντεμιρέλ, ὅτι συμφωνεῖ καί ὁ ἴδιος ἐπί τῆς ἀνάγκης δικαίας λύσεως, ὁ κ. Καραμανλῆς εἶπε, θεωρεῖ χρήσιμον νά γνωρίζῃ ἑκάστη τῶν δύο πλευρῶν τάς σκέψεις τῆς ἄλλης, περί τοῦ πλαισίου ἐντός τοῦ ὁποίου τοποθετεῖται ἡ δικαία λύσις τοῦ Κυπριακοῦ καί ἐζήτησε νά πληροφορηθῇ τάς ἀπόψεις τοῦ κ. Ντεμιρέλ, διά νά γνωρίζωμεν, ὅπως εἶπε, ποῦ εὑρισκόμεθα. Διότι, ὅπως ἐτόνισε, θά ἦτο δυσάρεστον, νά ἐξέλθωμεν ἀπό τήν αἴθουσαν αὐτήν, χωρίς νά γνωρίζωμε ὁ ἕνας πῶς σκέπτεται ὁ ἄλλος ἐπί τῆς οὐσίας τοῦ θέματος.

»Ὁ κ. Ντεμιρέλ ἀπήντησε, ὅτι τήν στιγμήν αὐτήν οὐδέν δύναται νά εἴπῃ πέραν τοῦ ὅτι πρέπει νά ὑπάρχῃ μία ἀνεξάρτητος Κύπρος, ὑπό κάποιαν ὁμοσπονδιακήν μορφήν καί μέ δομήν τοιαύτην, ὥστε νά προληφθῇ ἡ ἐπανάληψις προστριβῶν τῶν δύο κοινοτήτων κατά τό μέλλον. Καί ὁ κ. Ντεμιρέλ διευκρίνισε, ὅτι δέν πρόκειται περί διστακτικότητός του νά εἴπῃ περισσότερα, ἀλλά φοβᾶται μήπως συζήτησις ἐπί τῆς οὐσίας τοῦ θέματος κατά τήν παροῦσαν φάσιν, ἥτις θά εἶχε τήν ἔννοιαν ἀμέσου ἐνάρξεως διαπραγματεύσεων μεταξύ τῶν δύο πρωθυπουργῶν θά ἦτο δυνατόν νά προκαλέσῃ ζημίαν, καθ' ὅσον δέν ἦτο εἰσέτι τό θέμα ὥριμον καί ἡ ὑπερβολική σπουδή δύναται νά προκαλέσῃ ζημίας, ὅπως βεβαίως καί ἡ μεγάλη καθυστέρησις. Ὁ κ. Καραμανλῆς συνέστησε ἐκ νέου, ὅπως γίνουν ὑποδείξεις διά μετριοπάθειαν πρός τούς ἐκπροσώπους τῶν δύο κοινοτήτων καί ἰδίως τῆς τουρκικῆς καί ἐτόνισε, ὅτι κάμει αὐτήν τήν διάκρισιν, διότι ὁ Ντενκτάς τελεῖ ὑπό τόν ἔλεγχον τῆς Ἀγκύρας, ἐνῷ δέν συμβαίνει τό ἴδιον μέ τόν Ἀρχιεπίσκοπον Μακάριον. Ὁ κ. Ντεμιρέλ συνεφώνησε μέ τήν παροχήν ὁδηγιῶν, ὑπό τό ὡς ἄνω πνεῦμα.

»Μετά τό Κυπριακόν, εἶπεν ὁ κ. Ντεμιρέλ, ἄλλα ζητήματα μεταξύ Ἑλλάδος καί Τουρκίας εἶναι τά σχετικά μέ τό Αἰγαῖον, καί συγκεκριμένως ἡ ὑφαλοκρηπίς, τό FIR καί ὁ ἐξοπλισμός τῶν νήσων τοῦ Αἰγαίου. Ὁ κ. Καραμανλῆς διακόπτων εἰς τό σημεῖον αὐτό εἶπεν, ὅτι διά τήν Ἑλλάδα δέν ὑφίσταται ζήτημα Αἰγαίου, καθ' ὅσον αὕτη ὑποστηρί-

ζει τό status quo. Συνεπῶς θά ἤθελε ἀπό τόν κ. Ντεμιρέλ νά τόν ἐνημερώση περί τῶν ἀπόψεων τῆς Τουρκίας ἡ ὁποία ἐδημιούργησε τό πρόβλημα.

»Ὁ κ. Ντεμιρέλ ἀπήντησε ὡς ἐξῆς: Πρῶτον, διά τό FIR. Τό θέμα τοῦτο, εἶπε, προκαλεῖ μεγάλας δυσχερείας εἰς τήν Τουρκίαν. Ἡ ἐπίλυσίς του θά ἦτο δυνατόν νά συμβάλη σοβαρῶς εἰς τήν δημιουργίαν τῆς ἐπιθυμητῆς ἀτμοσφαίρας, εἰς τήν ὁποίαν θά καθίστατο ἐν συνεχείᾳ δυνατή ἡ ἐπίλυσις καί τῶν λοιπῶν μεταξύ τῶν δύο χωρῶν διαφορῶν. Δεύτερον, εἶναι τό ζήτημα τῆς ὀχυρώσεως τῶν νήσων καί ἐγκαταστάσεως στρατιωτικῶν δυνάμεων εἰς αὐτάς. Ἡ Συνθήκη τῶν Παρισίων προβλέπει τήν ἀποστρατικοποίησιν τῆς Δωδεκανήσου, ἡ δέ Συνθήκη τῆς Λωζάννης τῶν ὑπολοίπων νήσων. Αἱ στρατιωτικαί ἐνέργειαι τῆς Ἑλλάδος εἰς τάς νήσους ἀποτελοῦν παραβίασιν τῶν ὡς ἄνω συνθηκῶν. Τρίτον, εἶναι τό ζήτημα τῆς ἐκμεταλλεύσεως τοῦ Αἰγαίου, δηλαδή τῆς ὑφαλοκρηπῖδος. Ἡ Ἑλλάς, διά τῆς γραμμῆς πού ἀκολουθεῖ ἐπί τοῦ θέματος, διεκδικεῖ δι' ἑαυτήν τό δικαίωμα τῆς ἐκμεταλλεύσεως διά τό σύνολον τοῦ Αἰγαίου, αὐτό ὅμως δέν εἶναι δίκαιον καί πρέπει νά ἐξευρεθῆ ἡ ὀρθή λύσις, μέσῳ διαπραγματεύσεων.

»Ὁ κ. Καραμανλῆς ἀπήντησεν ὡς ἀκολούθως: Πρῶτον, ἐπί τοῦ θέματος FIR τοῦ Αἰγαίου τήν διένεξιν τήν προεκάλεσε αὐθαιρέτως ἐνέργεια τῆς Τουρκίας. Πάντως, δέν ἔχω ἀντίρρησιν νά συναντηθοῦν ταχέως ἐμπειρογνώμονες τῶν δύο χωρῶν, πρός ἀναζήτησιν λύσεως ἐξυπηρετούσης ἀμφοτέρας τάς χώρας. Δεύτερον, τό θέμα τῆς ὀχυρώσεως τῶν νήσων ἔχει δύο πλευράς, τήν νομικήν καί τήν οὐσιαστικήν. Ἀπό νομικῆς πλευρᾶς, διά μέν τά Δωδεκάνησα ἡ Τουρκία δέν δικαιοῦται νά ἐπικαλεσθῆ τήν Συνθήκην τῶν Παρισίων, διότι δέν τήν ἔχει ὑπογράψει. Ὡς πρός τάς ἄλλας νήσους ὑπάρχει νεωτέρα συμφωνία τῆς Συνθήκης τῆς Λωζάννης, ἥτις αἴρει τήν ἀπαγόρευσιν διά τήν Λῆμνον καί ἄλλας 2-3 νήσους. Ὡς πρός τήν οὐσιαστικήν πλευράν τοῦ ζητήματος, ἐπιθυμῶ νά εἴπω, ὅτι, ἐάν ἐλήφθησαν ἀπό ἑλληνικῆς πλευρᾶς στοιχειώδη τινά μέτρα, αὐτά ἦσαν ἀμυντικά, διά τόν φόβον ἐπιθέσεως τῆς Τουρκίας ἐναντίον τῶν νήσων. Ἐάν, εἶπε ὁ κ. Καραμανλῆς, ἐπιλυθοῦν τά ἄλλα προβλήματα πού μᾶς χωρίζουν καί τό ζήτημα αὐτό θά λυθῆ αὐτομάτως, διότι δέν θά ὑπάρχη ἡ αἰτία πού τό προεκάλεσε, δηλαδή ὁ φόβος τῆς τουρκικῆς ἐπιθέσεως.

»Ὁ κ. Ντεμιρέλ παρετήρησε ἐπί τῶν ἀνωτέρω, ὅτι δέν εἶναι δυνατόν διά τήν Τουρκίαν νά παραδεχθῆ, ὅτι αἱ ὀχυρώσεις τῶν νήσων δέν στρέφονται κατά τῆς ἰδίας ἀλλά κατά τρίτου τινός.

»Ὁ κ. Καραμανλῆς ἐπανέλαβε ὅτι τά ληφθέντα μέτρα εἶναι ἀμυντικά, διότι ὑπῆρχε ὁ φόβος τουρκικῆς ἐπιθέσεως, μετά τήν εἰσβολήν εἰς τήν Κύπρον καί τάς ἀλλεπαλλήλους ἀπειλάς διά τό Αἰγαῖον. Τρίτον, ὡς πρός τό θέμα τῆς ὑφαλοκρηπῖδος ὁ κ. Καραμανλῆς εἶπε, ὅτι καί αὐτό τό ἐδημιούργησε ἡ Τουρκία, παρά ταῦτα ὅμως, ἡ Ἑλλάς, διά νά δείξη τήν καλήν της πίστιν, ἐπρότεινε τήν προσφυγήν εἰς τό Δικαστήριον τῆς Χάγης.

»Μολονότι ὅμως οἱ ὑπουργοί τῶν δύο χωρῶν συνηντήθησαν πρό τινων ἡμερῶν εἰς τήν Ρώμην, μέ ἀποκλειστικόν σκοπόν νά ὑπογράψουν τό συνυποσχετικόν διά τήν προσφυγήν, ὁ Τοῦρκος ὑπουργός εἶπε ὅτι δέν εἶναι ἕτοιμος καί ὡς ἐκ τούτου ἡ συνάντησις ἀπέβη ἄκαρπος. Προτείνω συνεπῶς ὅπως ἐπισπευσθῆ ἡ ἔναρξις διαδικασίας τοῦ Διεθνοῦς Δικαστηρίου, ὑπογραφομένου, ὅσον τό δυνατόν ταχύτερον, τοῦ σχετικοῦ συνυποσχετικοῦ. Δέν ἀποκλείω δηλαδή τήν πρότασίν σας, ὅπως μετά τήν κατάθεσιν τῆς προσφυγῆς γίνη καί ἀνταλλαγή ἀπόψεων, δι' ἐνδεχομένην ἐξεύρεσιν λύσεως. Καί ἐάν ἐπιτύχωμε τοῦτο, τότε δυνάμεθα νά θέσωμεν τήν λύσιν ὑπ' ὄψιν τοῦ Δικαστηρίου τῆς Χάγης, ἵνα στηρίξη τήν ἀπόφασίν του ἐπ' αὐτῆς καί ἀποκτήση ἡ συμφωνία αὐτή καί διεθνῆ νομικήν κατοχύρωσιν.

»Ὁ κ. Ντεμιρέλ συνεφώνησε μέ τήν ὡς ἄνω πρότασιν τοῦ κ. Καραμανλῆ, διά τά θέματα τοῦ FIR καί τῆς ὑφαλοκρηπῖδος»[187].

Μετά τό τέλος τῆς συνομιλίας τῶν πρωθυπουργῶν Ἑλλάδος καί Τουρκίας, ἐκδόθηκε τό ἀκόλουθο ἀνακοινωθέν:

«Οἱ δύο πρωθυπουργοί εἶχαν τήν εὐκαιρίαν κατά τήν συνάντησίν των, νά προβοῦν εἰς ἀνασκόπησιν τῶν προβλημάτων τά ὁποῖα προεκάλεσαν τήν παροῦσαν κατάστασιν εἰς τάς σχέσεις μεταξύ τῶν δύο χωρῶν.

»Ἀπεφάσισαν, ὅτι τά προβλήματα ταῦτα πρέπει νά ἐπιλυθοῦν εἰρηνικῶς μέσῳ διαπραγματεύσεων καί ὅσον ἀφορᾶ τό θέμα τῆς ὑφαλοκρηπῖδος τοῦ Αἰγαίου, μέσῳ τοῦ Διεθνοῦς Δικαστηρίου τῆς Χάγης.

»Καθώρισαν τάς γενικάς γραμμάς ἐπί τῇ βάσει τῶν ὁποίων θά γίνουν αἱ προσεχεῖς ἐπαφαί ἐκπροσώπων τῶν δύο Κυβερνήσεων.

»Συναφῶς ἀπεφάσισαν τήν ἐπίσπευσιν τῆς συναντήσεως τῶν ἐμπειρογνωμόνων διά τό θέμα τῆς ὑφαλοκρηπῖδος τοῦ Αἰγαίου, ὡς ἐπίσης καί τῆς συναντήσεως ἐμπειρογνωμόνων γιά τό θέμα τοῦ ἐναερίου χώρου.

»Οἱ δύο πρωθυπουργοί συνεφώνησαν ὅπως καταβληθοῦν ἐκατέρωθεν προσπάθειαι δημιουργίας καί διατηρήσεως μιᾶς καλῆς ἀτμοσφαίρας εἰς τάς σχέσεις τῆς Ἑλλάδος καί τῆς Τουρκίας, ὥστε νά ἐπιλυθοῦν αἱ ὑφιστάμεναι διαφοραί καί νά ὁδηγηθοῦν αἱ δύο χῶραι εἰς τήν ἀποκατάστασιν τῆς συνεργασίας των πρός ἀμοιβαῖον συμφέρον των.

»Τέλος, αἱ δύο Κυβερνήσεις συνεφώνησαν νά παράσχουν τήν ὑποστήριξίν των εἰς τάς διακοινοτικάς συνομιλίας τῆς Βιέννης».

Ὁ Ἕλληνας πρωθυπουργός ἐπέστρεψε στήν Ἀθήνα στίς 20.00΄ τῆς 31ης Μαΐου. Στό ἀεροδρόμιο, ὅπου τόν ὑποδέχθηκαν ὁ πρόεδρος τῆς Βουλῆς Κ. Παπακωνσταντίνου, μέλη τῆς Κυβερνήσεως, ἡ ἡγεσία τῶν Ἐνόπλων Δυνάμεων καί πλῆθος κόσμου, ἔκαμε τήν ἀκόλουθη δήλωση:

«Ὅπως εἶπα, ὅταν ἐπέστρεψα ἀπό τό πρῶτον μου ταξίδι εἰς τό ἐξωτερικόν, τό γόητρον τῆς Ἑλλάδος, τό διεθνές γόητρον τῆς Ἑλλάδος αὐτήν τήν στιγμήν εἶναι ὑψηλόν. Τό γόητρον αὐτό ὀφείλεται εἰς τό γεγονός ὅτι διεθνῶς ἐπικρατεῖ ἡ ἀντίληψις ὅτι χάρις εἰς τήν ὡριμότητα τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ εἰς τήν Ἑλλάδα ἐγκατεστάθη μία ὑγιής Δημοκρατία. Καί αὐτό ἀποτελεῖ πολύτιμον κεφάλαιον, τό ὁποῖον ὀφείλομεν νά διαφυλάξωμεν καί νά ἀξιοποιήσωμεν. Διότι, ἐάν κατά τήν διαδρομήν τοῦ χρόνου ἐπαναληφθοῦν αἱ

ἀταξίαι τοῦ παρελθόντος, τό κεφάλαιον αὐτό θά ἀπολεσθῆ πρός μείζονα ζημίαν τοῦ τόπου.

»Ὅσον ἀφορᾶ τήν σημερινήν συνάντησίν μου μέ τόν Τοῦρκον πρωθυπουργόν, αὐτή καθ' ἑαυτή ἡ συνάντησις ἀποτελεῖ μίαν σημαντικήν πρόοδον, δεδομένου ὅτι συμβάλλει εἰς τήν μείωσιν τῆς ἐντάσεως καί δημιουργεῖ τάς προϋποθέσεις δι' ἕνα ἐποικοδομητικόν διάλογον. Τά προβλήματα εἶναι πολύπλοκα καί περίπλοκα. Εἶμαι βέβαιος ὅτι, ἐάν κατά τόν διάλογον τόν ὁποῖον ἐγκαινιάσαμεν, ἐπικρατήση τό πνεῦμα τῆς καλῆς θελήσεως τό ὁποῖον ἐπεκράτησε κατά τήν σημερινήν συνάντησίν μου μέ τόν Τοῦρκον πρωθυπουργόν, εἶμαι βέβαιος ὅτι δυνάμεθα νά ἀποβλέπωμεν μέ αἰσιοδοξίαν εἰς τό μέλλον».

Ἐνδεικτικό τῆς θετικῆς ἀπηχήσεως πού εἶχε στούς κόλπους τῆς κοινῆς γνώμης ἡ ἔντονη διπλωματική δραστηριότητα τοῦ πρωθυπουργοῦ, εἶναι τό ἀκόλουθο σχόλιο τῆς ἐφημερίδας «Καθημερινή»:

Χωρίς ἔπαρση καί οἴηση, ἀλλά μέ θεμιτή καί εὔλογη ἱκανοποίηση σημειώνομε τήν ἐνεργό παρουσία καί τήν δραστηριότητα τῆς Ἑλλάδος στόν διεθνῆ καί, εἰδικώτερα, εὐρωπαϊκό χῶρο.

Δέκα μόλις μῆνες πέρασαν ἀπό τότε πού κατέρρευσε ἕνα ἄνομο τυραννικό καθεστώς, πού ἐξήρθρωσε τά πάντα σ' αὐτόν τόν τόπο καί περιήγαγε τήν χώρα μας σέ διεθνῆ ἀπομόνωση καί ἀνυποληψία. Καί ὅμως, ἀπό τήν τραγική καί φθοροποιό περιπέτεια τῆς τυραννικῆς ἐπταετίας καί παρά τά ἐρείπια, τίς συμφορές καί τήν βαρυτάτη ἐθνική κρίση πού μᾶς ἐκληροδότησε, ἀναδύεται μιά Ἑλλάς μέ ἀπροσδόκητο — γιά μερικούς ἀσπόνδους φίλους, τουλάχιστον — σφρῖγος, πού ἀναλαμβάνει πρωτοβουλία σέ διεθνές ἐπίπεδο καί προχωρεῖ σέ ἀναπροσανατολισμούς, οἱ ὁποῖοι προκαλοῦν ζημώσεις καί ἐνδιαφέρον σέ παγκόσμια κλίμακα.

Μετά τό «ἄνοιγμα» πρός τήν Δυτική Εὐρώπη, πού ἐγκαινιάσθηκε καί θεμελιώθηκε μέ τίς ἐπισκέψεις τοῦ πρωθυπουργοῦ κ. Κ. Καραμανλῆ στίς πρωτεύουσες τῆς Γαλλίας καί τῆς Ὁμοσπονδιακῆς Γερμανίας, ἡ Ἑλλάς πραγματοποιεῖ «ἄνοιγμα» καί πρός τά Βαλκάνια, πού ἀποτελοῦν τόν ἄμεσο γεωγραφικό χῶρο της, μέ τήν τελευταία ἐπίσκεψη τοῦ Ἕλληνος πρωθυπουργοῦ στό Βουκουρέστι καί τήν ἐπικειμένη ἐπίσκεψή του στό Βελιγράδι. Οἱ σχέσεις τῆς χώρας μας μέ τούς βαλκανικούς γείτονές της τοποθετοῦνται ἐπάνω σέ νέες, γόνιμες καί ἀμοιβαίως ἐπωφελεῖς, βάσεις, χωρίς «ἀβαρίες» ἐπί θεμάτων ἀρχῆς καί θεμελιωδῶν προσανατολισμῶν καί ἄσχετα μέ τά ἐκατέρωθεν ἐσωτερικά πολιτικο-κοινωνικά συστήματα[188].

28 ΜΑΪΟΥ 1975

Ὁ πρόεδρος τῆς Γαλλικῆς Δημοκρατίας, Βαλερύ Ζισκάρ ντ' Ἐσταίν, ἀπευθύνει στόν Κ. Καραμανλῆ τήν ἀκόλουθη ἐπιστολή:

«Κύριε πρωθυπουργέ,

»Κατά τίς συνομιλίες πού εἴχαμε πρόσφατα στό Παρίσι μοῦ γνωστοποιήσατε τίς ἔντονες ἀνησυχίες πού προκαλεῖ στήν Κυβέρνησή σας καί σέ σᾶς τόν ἴδιο τό πρόβλημα τῆς Κύπρου. Μετρῶ καί ἐγώ, ὅπως ἐσεῖς, τούς κινδύνους πού παρουσιάζει ἡ παροῦσα κατάσταση καί γι' αὐτό θά ἤθελα μέ τήν σειρά μου, στηριζόμενος στίς σχέσεις ἐμπιστοσύνης καί φιλίας πού ἀνεπτύχθησαν μεταξύ μας, νά σᾶς κοινολογήσω ὡρισμένες σχέσεις πού ἔχω κάνει καί νά σᾶς ὑποβάλω μιά πρόταση.

»Ἡ Γαλλία δέν ἔχει, ὅπως τό ξέρετε, κανένα ἰδιαίτερο συμφέρον στήν Κύπρο. Ἀλλά, πέραν ἀπό τήν συμπάθεια πού τρέφει γιά τήν Ἑλλάδα καί ἀπό τήν ἐπιθυμία της νά ὑποστηρίξη τίς προσπάθειές σας γιά τήν δημοκρατία, δέν θά μποροῦσε νά παραμείνη ἀδιάφορη μπροστά σέ μιά ὑπόθεση πού μπορεῖ νά ἐγκυμονῆ βαρειές συνέπειες γιά τήν Εὐρώπη καί τήν Εἰρήνη. Κατά τήν διάρκεια τῶν τελευταίων μηνῶν ἐργάσθηκε, μόνη ἤ ἀπό κοινοῦ μέ τούς συνεταίρους της τῶν Ἐννέα, γιά νά διευκολύνη τήν ἀναζήτηση μιᾶς συνεννοήσεως μεταξύ τῶν ἄμεσα ἐνδιαφερομένων μερῶν. Οἱ ἀντιπρόσωποι τῶν δύο κυπριακῶν κοινοτήτων ξανάρχισαν σήμερα τόν διάλογο στήν Βιέννη. Στήν Ρώμη μόλις ἔγιναν συνομιλίες μεταξύ τοῦ ὑπουργοῦ σας τῶν Ἐξωτερικῶν καί τοῦ Τούρκου συναδέλφου του. Σεῖς ὁ ἴδιος προβλέπετε, πιστεύω, νά συναντήσετε προσεχῶς τόν κ. Ντεμιρέλ στίς Βρυξέλλες. Χαίρω γιά τίς διάφορες αὐτές ἐπαφές καί ἐλπίζω ὅτι θά προκύψη ἀπό αὐτές κάποια πρόοδος.

»Αὐτή ἡ ἐλπίδα, ὅμως, παραμένει εὔθραυστη καί διερωτῶμαι ἐάν ἡ Εὐρώπη δέν θά ἔπρεπε νά προσφέρη πιό ἐνεργά τήν βοήθειά της γιά τήν ἐπιτυχία αὐτῶν τῶν ἐπαφῶν. Εἶμαι ἕτοιμος, ἀπό πλευρᾶς μου, νά διερευνήσω τίς σχετικές δυνατότητες ἐάν νομίζετε ὅτι θά ἦταν χρήσιμο. Αὐτό προϋποθέτει προφανῶς ὅτι θά συμφωνούσαμε πάνω σ' ἕνα ἀντικειμενικό σκοπό καί πάνω σέ μιά διαδικασία.

»Ὁ σκοπός εἶναι κατά τήν γνώμη μου ἀρκετά σαφής. Θά εἶναι νά πεισθῆ ἡ τουρκική πλευρά νά ἀποδεχθῆ τήν μείωση τῆς ζώνης πού ἐλέγχει σέ διαστάσεις πού νά ἀνταποκρίνωνται στήν σχετική σπουδαιότητα τοῦ πληθυσμοῦ της στό νησί, ἀλλά πιστεύω ἐπίσης ὅτι θά ἦταν μάταιο νά δείχνουμε ὅτι ἐπιδιώκουμε ἕνα τέτοιο σκοπό ἐάν ἡ ἑλληνική πλευρά, ἀπό μέρους της, δέν ἦταν διατεθειμένη νά ἀποδεχθῆ τήν ἀρχή μιᾶς διπεριφερειακῆς ὁμοσπονδίας. Ἀντιλαμβάνομαι, βέβαια, ὅτι ἡ ἑλληνοκυπριακή Κοινότης δίστασε μέχρι τώρα νά κάνη αὐτό τό βῆμα, μέ τόν φόβο ὅτι θά ἔκανε μιά παραχώρηση χωρίς ἀντάλλαγμα. Θά ἀντιλαμβάνεσθε ὅμως ὅτι θά μοῦ ἦταν ἀδύνατο νά πάρω πρωτοβουλίες ἐάν δέν μοῦ εἶχε δοθῆ ἡ διαβεβαίωση καί δέν μποροῦσα συνεπῶς νά δώσω καί ἐγώ τήν διαβεβαίωση, ὅτι αὐτό τό σημεῖο θά ἐθεωρεῖτο δεδομένο ἀπό ἑλληνικῆς πλευρᾶς, εὐθύς ὡς ἡ τουρκική πλευρά θά δειχνόταν λογική σέ ὅ,τι ἀφορᾶ τήν ἔκταση τῆς ζώνης της. Σημείωσα, ἄλλωστε, κατά τίς τελευταῖες συνομιλίες μας, ὅτι καθ' ὅσον σᾶς ἀφορᾶ θά εἴσαστε ἕτοιμοι νά ὑποστηρίξετε τήν ἰδέα μιᾶς διπεριφερειακῆς ὁμοσπονδίας. Καθώς δέν προβλέπω, τουλάχιστον στό ἀρχικό στάδιο, μιά δημόσια δήλωση, θά μοῦ ἀρκοῦσε νά μοῦ ἐπιβεβαιώσετε τήν θέση σας καί νά μέ ἐξουσιοδοτήσετε νά κάνω χρήση στίς ἐμπιστευτικές ἐπαφές μου. Θά ἐπιθυμοῦσα ἐπίσης, σ' αὐτή τήν περίπτωση, νά πληροφορηθῶ κατά τρόπο ὅσο τό δυνατόν ἀκριβῶς, τά ὅρια μέσα στά ὁποῖα θά θεωρούσατε λογικό νά μειωθῆ ἡ τουρκική ζώνη.

»Πάνω σ' αὐτές τίς βάσεις, πού μοῦ φαίνονται οἱ μόνες σύμφωνες μέ τόν ρεαλισμό καί τήν δικαιοσύνη, θά ἀπέμενε νά ἐπεξεργασθοῦμε μιά διαδικασία. Ἡ διαδικασία αὐτή, γιά νά ἔχη κάποια σκοπιμότητα νά εἶναι ἀποτελεσματική, θά ἔπρεπε νά περιβληθῆ ἕνα χαρακτῆρα εὐρωπαϊκό, καίτοι θά ἐξακολουθοῦσε νά περιβάλλεται μέ τήν μέγιστη ἐχεμύθεια. Αὐτό ἐπιβάλλει, κατά τήν γνώμη μου, νά ἀναληφθοῦν οἱ σχετικές ἐνέργειες, τουλάχιστον κατά τήν πρώτη φάση, μόνο ἀπό τήν Γαλλία καί τήν Γερμανία, μέ τούς Ἐννέα παρεμβαίνοντας σέ μεταγενέστερο στάδιο γιά νά ἐπικυρώσουν καί ἐνδεχομένως νά ἐγγυηθοῦν τό ἀποτέλεσμα μιᾶς ἤδη πολύ προχωρημένης διαπραγματεύσεως. Ἐάν συμφωνῆτε μέ αὐτά, προτίθεμαι νά πλησιάσω τόν καγκελλάριο Σμίτ, γιά νά δοῦμε πῶς μποροῦμε, ἀπό κοινοῦ ἤ κατά τρόπο συνεννοημένο, νά παρέμβουμε στήν Ἄγκυρα. Γιά προφανεῖς λόγους συμμετρίας, ἀνάλογα διαβήματα θά πρέπη βέβαια νά γίνουν καί στήν Ἀθήνα.

»Αὐτό εἶναι τό σχῆμα πού σκέπτομαι καί τό ὁποῖο εἴσθε ὁ πρῶτος πού ἐμπιστεύομαι. Δέν εἶμαι φυσικά σέ θέση νά σᾶς ἐγγυηθῶ τήν ἐπιτυχία του, ἀφοῦ τά πάντα θά ἐξαρτηθοῦν ἀπό τήν ὑποδοχή πού θά ἔχη αὐτό τό σχέδιο πρῶτα στήν Βόννη καί μετά στήν Ἄγκυρα. Μοῦ φαίνεται ὅτι ἀξίζει τόν κόπο νά ἀναληφθῆ τό ἐγχείρημα, ἀλλά ἐπιθυμῶ πρίν ἀπό ὁ,τιδήποτε ἄλλο, νά γνωρίζω τά αἰσθήματά σας.

»Θά συμφωνήσετε χωρίς ἀμφιβολία μαζί μου ὅτι ὁποιαδήποτε ἀκριτομύθεια θά κατέστρεφε κάθε πιθανότητα ἐπιτυχίας αὐτῆς τῆς προσπάθειας. Γι' αὐτό τόν λόγο σᾶς διαβιβάζω αὐτό τό μήνυμα κατά τόν πλέον ἐμπιστευτικό τρόπο καί σᾶς παρακαλῶ νά θελήσετε νά διατηρήσετε αὐτόν τόν χαρακτῆρα του. Ἀπό τήν γαλλική πλευρά μόνο ὁ κ. Σωβανιάργκ εἶναι ἐνήμερος.

»Δέν ὑπάρχει ἀνάγκη νά σᾶς πῶ ὅτι ἄν αὐτό τό σχέδιο τεθῆ σέ ἐφαρμογή δέν θά παραλείψω νά σᾶς τηρῶ ἐνήμερο κάθε λεπτό τῆς ἐξελίξεώς του. Δεχθῆτε, παρακαλῶ, κύριε πρωθυπουργέ, τήν διαβεβαίωση τῆς ὑψηλῆς μου ἐκτιμήσεως καί τῆς πολύ φιλικῆς προσωπικῆς μου ἀναμνήσεως».

Μέ ἐπιστολή του, στίς 7 Ἰουνίου ὁ Κ. Καραμανλῆς ζητοῦσε ἀπό τό Γάλλο πρόεδρο προθεσμία λίγων ἡμερῶν γιά νά ἐξετάσει τήν προσφορά του. Στίς 27 Ἰουνίου, σέ νέα ἐπιστολή του πρός τόν Β. Ζισκάρ ντ' Ἐσταίν, ὁ Κ. Καραμανλῆς παρατηροῦσε:

«Εἰς τήν ἐπιστολήν μου τῆς 7ης Ἰουνίου ἐ.ἔ. σᾶς εἶχα παρακαλέσει νά μοῦ δώσετε μίαν προθεσμίαν ὀλίγων ἑβδομάδων πρίν σᾶς ἐκφράσω τάς ἀπόψεις μου ἐπί τῆς πρωτοβουλίας τήν ὁποίαν ἐσκέπτεσθε νά ἀναλάβετε ἐν σχέσει πρός τό κυπριακόν πρόβλημα. Ἤδη εἶμαι εἰς θέσιν νά τό πράξω.

»Ἔχω τήν ἐντύπωση, κύριε πρόεδρε, ὅτι ἡ παροῦσα στιγμή δέν εἶναι κατάλληλος διά τήν ἐκδήλωση μιᾶς τοιαύτης πρωτοβουλίας.

»Φοβοῦμαι, πράγματι, ὅτι ἡ ρευστότης τῆς ἐσωτερικῆς καταστάσεως τῆς Τουρκίας, ἀφ' ἑνός καί ἡ ἀπόλυτος ἀκινησία τῆς τουρκικῆς Κυβερνήσεως ἐπί τῆς κυπριακῆς πολιτικῆς της ἀφ' ἑτέρου, μειώνουν εἰς τό ἐλάχιστον τάς πιθανότητας ἐπιτυχοῦς ἐκβάσεως τῆς παρεμβάσεώς σας.

»Γνωρίζετε πόσον ζωηρῶς ἐπιθυμῶ τήν ἐξεύρεσιν μιᾶς εἰρηνικῆς, δικαίας καί βιωσίμου λύσεως τοῦ Κυπριακοῦ. Δι' αὐτόν ἀκριβῶς τόν λόγον δέν θά ἤθελα νά ἴδω ἀχρηστευομένην τήν πολύτιμον συμβολήν τῆς Γαλλίας εἰς τήν ἐπίλυσιν τοῦ προβλήματος αὐτοῦ, πρᾶγμα πού θά ἐκινδύνευεν νά συμβῆ, ὡς σᾶς ἀνέφερα, ἐάν αὕτη ἐπραγματοποιεῖτο τήν στιγμήν αὐτήν.

»Διατηρῶ, ἐν τούτοις, τήν ἐλπίδα ὅτι εἰς τό προσεχές μέλλον θά ὑπάρχουν εἰς τήν τουρκικήν πλευράν αἱ συνθῆκαι πού θά ἐπιτρέψουν τήν ἔξοδον ἀπό τήν παροῦσαν ἀκινησίαν τοῦ Κυπριακοῦ.

»Καί παρακαλῶ ὅπως μοῦ ἐπιτρέψητε νά ἐπανέλθω ἐπί τοῦ θέματος ὅταν ὁ χρόνος θά εἶναι πρόσφορος διά τήν καρποφόρον ἐκδήλωση τῆς πρωτοβουλίας σας, διά τήν ὁποίαν ἐπιθυμῶ καί πάλιν νά σᾶς ἐκφράσω τάς θερμοτάτας εὐχαριστίας μου»[189].

29 ΜΑΪΟΥ 1975

Ἡ Ἐπιτροπή Ἀνθρωπίνων Δικαιωμάτων τοῦ Συμβουλίου τῆς Εὐρώπης κάμει δεκτή τήν προσφυγή τῆς Κύπρου κατά τῆς Τουρκίας γιά παραβίαση τῶν δικαιωμάτων τῆς ζωῆς, τῆς ἐλευθερίας τοῦ ἀτόμου καί γιά βασανισμούς. Μέ τήν ἀπόφαση αὐτή, ἐπιβεβαιώνεται ἡ ἀναγνώριση τῆς Κυπριακῆς Δημοκρατίας ὡς μόνου νόμιμου ἐκπροσώπου τοῦ Κράτους καί καθίσταται ὑπόλογη ἡ Τουρκία γιά τήν κατοχή τμήματος τοῦ νησιοῦ.

30 ΜΑΪΟΥ 1975

Ὁλοκληρώνονται, μέ σύναψη πρωτοκόλλου συνεργασίας στόν οἰκονομικό τομέα, οἱ ἑλληνογιουγκοσλαβικές συνομιλίες πού διεξήγαγαν ἀπό τήν ἑλληνική πλευρά ὁ ἀναπληρωτής ὑπουργός Συντονισμοῦ, Ι. Μπούτος, καί ὁ ὑπουργός Ἐργασίας τῆς Γιουγκοσλαβίας, Ζ. Πεπόφσκι. Ἀποφασίστηκε, ἀκόμη, νά ἐπεξεργαστοῦν οἱ δύο χῶρες κοινή πρόταση πρός τόν ΟΗΕ γιά τή μελέτη τῆς σχεδιαζόμενης πλωτῆς ὁδοῦ Ἀξιοῦ-Δουνάβεως. Σέ δηλώσεις του, ὁ Ι. Μπούτος σημείωσε ὅτι συντελέστηκε σημαντική πρόοδος πού ἄνοιγε νέους ὁρίζοντες στή διμερῆ συνεργασία. Ὡς παραδείγματα, ὁ Ἕλληνας ὑπουργός ἀνέφερε τήν ἐξέταση ἀπό τίς δύο χῶρες τῆς πιθανότητας κατασκευῆς πετρελαιαγωγοῦ, τή συμφωνία γιά διαμετακόμιση ἐμπορευμάτων ἀπό τή Θεσσαλονίκη καί τή νέα λεωφορειακή γραμμή Ἀθηνῶν-Βελιγραδίου.

ΑΡΧΕΣ ΙΟΥΝΙΟΥ 1975

Διενεργεῖται ὁ νέος κύκλος τῶν διακοινοτικῶν συνομιλιῶν γιά τήν Κύπρο, στή Βιέννη, ὑπό τήν προσωπική διεύθυνση τοῦ γενικοῦ γραμματέα τοῦ ΟΗΕ, Κ. Βαλντχάιμ. Ὡστόσο, ὄχι μόνο ὁ Ρ. Ντεν-

κτάς δέν προσῆλθε μέ συγκεκριμένες προτάσεις, ὅπως εἶχε ὑποσχεθεῖ τό Μάιο, ἀλλά, ἐπιπρόσθετα, ἡ τουρκοκυπριακή πλευρά ἀπείλησε, κατά τή διάρκεια τῶν συνομιλιῶν, μέ τή διενέργεια «δημοψηφίσματος» στά κατεχόμενα, γιά τήν ἔγκριση τοῦ «προσωρινοῦ Συντάγματος» τοῦ «ὁμοσπόνδου Κράτους» πού εἶχε ἀνακηρύξει τό Φεβρουάριο. Ἡ τουρκική στάση ἦταν ἐνδεικτική τῆς περιφρονήσεως τῆς Ἄγκυρας πρός τίς ἀποφάσεις, ἀλλά καί τόν ἴδιο τό γενικό γραμματέα τοῦ ΟΗΕ. Ὡστόσο, ὁ Κ. Βαλντχάιμ, στήν ἔκθεσή του πρός τό Συμβούλιο Ἀσφαλείας, ἀπέφυγε νά ἀποδώσει εὐθύνες γιά τή μή ἐπίτευξη προόδου στήν τουρκική πλευρά, πιθανότατα φοβούμενος ὅτι τέτοια ἐνέργεια θά ἔδινε λαβή σέ βίαιη ἐπίθεση τῆς τουρκικῆς Κυβερνήσεως πρός τό πρόσωπό του καί τή συνακόλουθη ἀδρανοποίηση τῆς διαδικασίας στά πλαίσια τοῦ ΟΗΕ.

3 ΙΟΥΝΙΟΥ 1975

Ὁ Κ. Καραμανλῆς συναντᾶ στό ἀεροδρόμιο τοῦ Ἑλληνικοῦ, τόν Αἰγύπτιο πρόεδρο Α. Σαντάτ, ὁ ὁποῖος ἐπιστρέφει ἀπό τήν Αὐστρία στό Κάιρο. Πρόκειται γιά τήν πρώτη συνάντηση τοῦ Ἕλληνα πρωθυπουργοῦ μέ Ἄραβα ἡγέτη μετά τήν ἀποκατάσταση τῆς δημοκρατίας. Μετά τή σύντομη συνομιλία τῶν δύο ἀνδρῶν, ὁ Α. Σαντάτ, ὁ ὁποῖος εἶχε συναντηθεῖ μέ τόν Τζ. Φόρντ καί τόν Χ. Κίσινγκερ στήν Αὐστρία, δήλωσε ὅτι ὁ Ἀμερικανός ὑπουργός Ἐξωτερικῶν ἐπιθυμεῖ νά ἐπιτευχθεῖ λύση στό Κυπριακό.

4 ΙΟΥΝΙΟΥ 1975

Ὁ διοικητής τῆς Τραπέζης τῆς Ἑλλάδος, Ξ. Ζολώτας, ἐπιστρέφει στήν Ἀθήνα, μετά ἀπό ἐπίσκεψη πού πραγματοποίησε στή Δυτική Γερμανία, κατά τή διάρκεια τῆς ὁποίας συναντήθηκε μέ τόν καγκελλάριο Χ. Σμίτ καί τούς οἰκονομικούς ὑπουργούς τῆς δυτικογερμανικῆς Κυβερνήσεως. Οἱ ἐπαφές τοῦ διοικητῆ στή Βόννη ἔρχονται ὡς συνέχεια τῶν ἀνάλογων τοῦ Κ. Καραμανλῆ, κατά τήν πρόσφατη ἐπίσκεψή του στή Βόννη.

4-5 ΙΟΥΝΙΟΥ 1975

Ὁ Κ. Καραμανλῆς πραγματοποιεῖ ἐπίσημη ἐπίσκεψη στή Γιουγκοσλαβία.

Μετά τήν ἐπιτυχία τοῦ ταξιδιοῦ του στή Ρουμανία, τό ἄνοιγμα πρός μιά ἀκόμη βαλκανική χώρα, τήν ὁποία μάλιστα συνέδεαν δεσμοί σημαντικοί μέ τήν Ἑλλάδα, ἐρχόταν ὡς συνέχεια τῶν προσπαθειῶν τοῦ πρωθυπουργοῦ γιά τή διασφάλιση τῆς σταθερότητας στά Βαλκάνια, ἰδίως ἐνόψει τοῦ τουρκικοῦ ἡγεμονισμοῦ. Ἡ Ἑλλάδα καί ἡ Γιουγκοσλαβία, οἱ μόνες γειτονικές βαλκανικές χῶρες πού ποτέ δέν εἶχαν ἐμπλακεῖ σέ πόλεμο μεταξύ τους, εἶχαν τή δυνατότητα νά διαμορφώσουν σέ σημαντικό βαθμό κλῖμα ὄχι μόνο ὑφέσεως, ἀλλά καί ἁρμονικῆς συνεργασίας στή νοτιοανατολική Εὐρώπη. Γεωγραφική δίοδος τῆς Ἑλλάδος πρός τή δυτική Εὐρώπη, τό μεγαλύτερο Κράτος τῆς περιοχῆς, ἡγετικός παράγοντας τοῦ κινήματος τῶν Ἀδεσμεύτων καί σταθερός ὑποστηρικτής τῆς ἑλληνικῆς πλευρᾶς στό Κυπριακό, ἡ Γιουγκοσλαβία εἶχε, ἐπιπλέον, λάβει θέσεις πού οὐσιαστικά προδίκαζαν τήν ὑποστήριξή της καί πρός τίς ὑπό διαμόρφωση ἰδέες τοῦ Ἕλληνα πρωθυπουργοῦ, γιά τή θεσμοθέτηση εἰρηνικῆς διαβαλκανικῆς συνεργασίας. Τέλος, ἡ παλαιά προσωπική φιλία μεταξύ τοῦ Κ. Καραμανλῆ καί τοῦ Ἰωσήφ Μπρόζ Τίτο ἀντιπροσώπευε ἕνα ἀκόμη παράγοντα πού ἦταν εὔλογο νά βοηθήσει τήν ἀνάπτυξη τῶν διμερῶν σχέσεων.

Πράγματι, κατά τήν περίοδο τῆς Ὀκταετίας, μέ ἀφετηρία τήν ἐπίσκεψη τοῦ πρωθυπουργοῦ στό Βελιγράδι τό Δεκέμβριο 1956, ἡ ἑλληνογιουγκοσλαβική «εἰδική σχέση» εἶχε παίξει ρόλο σημαντικό στή διατήρηση τῆς ἰσορροπίας καί τήν κατοχύρωση τῆς ἀσφάλειας στή Βαλκανική. Ἡ κρίση στό Μακεδονικό, τό 1961-62, εἶχε ἀποτελέσει σοβαρή δοκιμασία γιά τίς διμερεῖς σχέσεις, ἀλλά δέν ἀνέτρεψε, τελικά, τήν πολιτική πραγματικότητα πού εἶχε διαμορφώσει στήν περιοχή ἡ διμερής συνεργασία. Ἀργότερα, πάντως, οἱ σχέσεις τοῦ δικτατορικοῦ καθεστῶτος τῶν Ἀθηνῶν μέ τό Βελιγράδι χαρακτηρίζονταν ἀπό ψυχρότητα καί στασιμότητα, τόσο στόν πολιτικό, ὅσο καί στόν ἐμπορικό τομέα. Ἡ ἀνασύσταση τῶν διμερῶν δεσμῶν, μέ τή νέα ἐπίσκεψη τοῦ Κ. Καραμανλῆ, προοριζόταν νά συμβάλει ὄχι ἁπλῶς στήν ἀσφάλεια (ὅπως τό 1956-61), ἀλλά, ἐπιπλέον, στή διαμόρφωση στά Βαλκάνια μιᾶς νέας πολιτικῆς πραγματικότητας, σύμφωνης μέ τό κλῖμα τῆς διεθνοῦς ὑφέσεως.

Ὁ Ἕλληνας πρωθυπουργός, συνοδευόμενος ἀπό τόν ὑπουργό Ἐξωτερικῶν, Δ. Μπίτσιο, τόν ὑφυπουργό Προεδρίας, Π. Λαμπρία καί τό γενικό διευθυντή τοῦ Πολιτικοῦ του Γραφείου, Π. Μολυβιάτη, ἔγινε δεκτός στό ἀεροδρόμιο τῆς Λουμπλιάνα ἀπό τόν πρόεδρο τῆς ὁμοσπονδιακῆς Κυβερνήσεως, Τζ. Μπίγεντιτς ἐπικεφαλῆς μελῶν τῆς ὁμοσπονδιακῆς Κυβερνήσεως καί ἄλλων ἐπισήμων.

Οἱ ἑλληνογιουγκοσλαβικές συνομιλίες ἄρχισαν τήν ἴδια ἡμέρα, μέ συνάντηση τῶν δύο πρωθυπουργῶν, στήν ὁποία παρέστησαν οἱ ὑπουργοί Ἐξωτερικῶν τῶν δύο χωρῶν, Δ. Μπίτσιος καί Μ. Μίνιτς, ὁ Π. Λαμπρίας, ὁ Γιουγκοσλάβος ὑπουργός Ἐργασίας, Ζ. Πεπόφσκι, ὁ ὁποῖος εἶχε πρόσφατα ἀντιπροσωπεύσει τή χώρα του σέ σημαντικές διμερεῖς ἐπαφές, καθώς καί ὑπηρεσιακοί παράγοντες. Τό σχετικό πρακτικό ἀναφέρει:

«Μπίγεντιτς: Κύριε πρωθυπουργέ, θά ἤθελα νά σᾶς εὐ-

χηθῶ ἐκ βάθους καρδίας καί ἐξ ὀνόματος τῶν συνεργατῶν μου τό καλῶς ὡρίσατε εἰς τήν Γιουγκοσλαβία. Ἡ ἐπίσκεψίς σας λαμβάνει χώραν εἰς χρόνον καθ' ὃν ἀναπτύσσονται καί βελτιώνονται αἱ σχέσεις μεταξύ τῶν χωρῶν μας μετά τήν ἐπταετῆ στασιμότητα. Προσωπικῶς πιστεύω ὅτι δέν ὑπάρχουν προβλήματα μεταξύ τῶν χωρῶν μας καί ὅτι ἡ ἐπίσκεψίς σας θά συνεισφέρη ἔτι περαιτέρω εἰς τήν ἀνάπτυξιν τῶν φιλικῶν μας δεσμῶν. Διά τῆς ἐπισκέψεώς σας θά μᾶς δοθῆ ἡ εὐκαιρία νά προβῶμεν εἰς εὐρυτάτην ἀνταλλαγήν ἀπόψεων ἐφ' ὅλων τῶν θεμάτων τόσον τῶν ἀφορώντων τάς διεθνεῖς σχέσεις ὅσον καί τάς διμερεῖς τοιαύτας. Κατά τήν ἀντιφώνησίν σας εἰς τό πρόγευμα, κ. πρωθυπουργέ, ἀνεφέρθητε εἰς τάς πατροπαραδότους φιλικάς σχέσεις μεταξύ Ἑλλάδος-Γιουγκοσλαβίας. Καί ἡμεῖς πιστεύομεν ὅτι αἱ σχέσεις μας εἶναι φιλικαί καί ὅτι αὗται δέον νά ἀναπτυχθοῦν ἔτι περαιτέρω. Ὅλα δεικνύουν ὅτι εἰς τό μέλλον αἱ χῶραι μας θά εἶναι ἔτι μᾶλλον προσανατολισμέναι ἡ μία πρός τήν ἄλλην, διότι τοῦτο εἶναι ἀπαίτησις τῶν καιρῶν καί ἐπιθυμία τῶν λαῶν μας. Αἱ συνομιλίαι μας ὡς καί ἐκεῖναι τάς ὁποίας θά ἔχετε μετά τοῦ προέδρου Τίτο θά συμβάλουν εἰς τήν σύσφιγξιν τῶν σχέσεων τῶν δύο λαῶν μας καί τήν ἑδραίωσιν τῆς εἰρήνης εἰς τήν περιοχήν ταύτην.

»Κύριε πρωθυπουργέ, θά ἠδυνάμεθα νά μελετήσωμεν καί νά ἀνταλλάξωμεν ἀπόψεις ἐπί πολλῶν θεμάτων κοινοῦ ἐνδιαφέροντος καί δή:

»1. Ἐπί τῶν διεθνῶν οἰκονομικῶν σχέσεων καί τῆς παγκοσμίου οἰκονομικῆς κρίσεως.

»2. Ἐπί τῆς πολιτικῆς τῆς ὑφέσεως, ἥτις ἀποτελεῖ καί πολιτικήν τῆς Γιουγκοσλαβίας.

»3. Ἐπί τῆς Διασκέψεως Εὐρωπαϊκῆς Ἀσφαλείας καί Συνεργασίας.

»4. Ἐπί τῶν προβλημάτων τῶν περιοχῶν κρίσεως ὡς εἶναι ἡ Κύπρος καί ἡ Μέση Ἀνατολή ἄτινα, ὡς εἴπετε, ἐγκυμονοῦν κινδύνους διά τήν περιοχήν ταύτην. Σᾶς εἶναι γνωσταί αἱ προσπάθειαι αἵτινες κατεβλήθησαν ἐκ μέρους μας, εἴχατε δέ τήν εὐκαιρίαν νά βεβαιωθῆτε περί αὐτῶν προσωπικῶς ἐκ τοῦ μηνύματος τοῦ στρατάρχου Τίτο τό ὁποῖον ἐκόμισεν εἰς ὑμᾶς ὁ κ. Μίνιτς.

»5. Ἐπί τῆς δραστηριότητος τῶν ἀδεσμεύτων Κρατῶν. Σᾶς εἶναι γνωστή ἡ δραστηριοποίησις τούτων διά τό Κυπριακόν κατά τήν 4ην Σύνοδον τῶν Ἀδεσμεύτων.

»6. Ἐπί τοῦ θέματος τῆς Βαλκανικῆς Συνεργασίας εἰς ἣν ἀνεφέρθητε κατά τήν ἀντιφώνησίν σας.

»Οὕτω κατά τήν γνώμην μας θά πρέπη νά τεθοῦν ὅλα τά ὡς ἄνω θέματα εἰς τήν ἡμερησίαν διάταξιν. Ἐπιθυμοῦμεν ἐπίσης ὅπως μᾶς ἐνημερώσητε ἐπί τῆς συναντήσεώς σας μετά τοῦ Τούρκου πρωθυπουργοῦ εἰς Βρυξέλλας καί ἐπί τῆς ἐπισήμου ἐπισκέψεώς σας εἰς Βουκουρέστιον. Πιστεύομεν ὅτι ἡ συνεργασία μεταξύ τῶν γειτόνων καί ἡ ἐμπιστοσύνη ἀποτελοῦν ἀπαραιτήτους προϋποθέσεις διά τήν βαλκανικήν συνεργασίαν. Πιστεύομεν ἐπίσης ὅτι οὔτε τά διάφορα κοινωνικοπολιτικά μας συστήματα οὔτε οἱ διάφοροι συνασπισμοί θά μᾶς ἐμποδίσουν νά καταβάλωμεν πᾶσαν προσπάθειαν διά τήν πάσης φύσεως βαλκανικήν συνεργασίαν ἣν θά ἀπεδέχοντο αἱ βαλκανικαί χῶραι, ἐφ' ὅσον τοῦτο θά ἦτο πρός συμφέρον των. Θά ἤθελα, κ. πρωθυπουργέ, νά ἀκούσω καί τάς ἰδικάς σας ἀπόψεις ἐπί τῶν ὡς ἄνω θεμάτων καί νά σᾶς προτείνω ὅπως οἱ δύο ὑπουργοί Ἐξωτερικῶν ἐξετάσουν ἐν συνεχείᾳ τό κοινόν ἀνακοινωθέν καί τάς διμερεῖς σχέσεις μας. Βεβαίως θά ἠδυνάμεθα νά ἐκδόσωμεν τό κοινόν ἀνακοινωθέν καί ἄνευ περαιτέρω διαβουλεύσεων, διότι ὡς εἶπον καί προηγουμένως αἱ ἀπόψεις μας συμπίπτουν καί οὐδέν πρόβλημα ὑφίσταται μεταξύ τῶν χωρῶν μας. Λυποῦμαι διότι ἡ παραμονή σας ἐνταῦθα θά εἶναι σύντομος, πιστεύω ὅμως ὅτι θά ἔχωμεν καί ἄλλας εὐκαιρίας ἵνα ἀνταλλάξωμεν ἀπόψεις. Ἔχω τήν γνώμην ὅτι θά ἦτο λίαν χρήσιμον διά τήν συνεργασίαν μεταξύ τῶν χωρῶν μας ὅπως λαμβάνουν χώραν τακτικαί ἀνταλλαγαί ἀπόψεων ἐπί πολλῶν ἐπιπέδων.

»Καραμανλῆς: *Κύριε πρωθυπουργέ, αἰσθάνομαι τήν ἀνάγκην νά ἐκφράσω τήν χαράν μου διότι εὑρίσκομαι εἰς τήν φίλην αὐτήν χώραν, ἣν εἶχον τήν εὐκαιρίαν νά ἐπισκεφθῶ κατά τό παρελθόν καί διά τήν ὁποίαν διατηρῶ, παρά τήν πάροδον τόσων ἐτῶν, ἀρίστας ἀναμνήσεις. Σημαντικόν δέ θεωρῶ τό γεγονός ὅτι κατά τό παρελθόν εἶχον τήν εὐκαιρίαν νά συναντηθῶ μετά τοῦ στρατάρχου Τίτο πέντε φοράς. Πέραν τῆς συμπτώσεως τῶν ἀπόψεων τῶν δύο χωρῶν ὑπάρχουν καί αἱ φιλικαί σχέσεις μας αἵτινες συντελοῦν εἰς τήν συνεργασίαν τῶν δύο χωρῶν μας. Οὕτω δυνάμεθα νά συζητήσωμεν ὅλα τά θέματα ὡς πραγματικοί φίλοι ἤ, προτιμότερον, ὡς συγγενεῖς. Κύριε πρωθυπουργέ, συμφωνῶ μαζί σας ὅσον ἀφορᾶ τά θέματα τῆς ἡμερησίας διατάξεως. Ὡς πρός τά διμερῆ θέματα οἱ δύο ὑπουργοί Ἐξωτερικῶν εἶχον τήν εὐκαιρίαν νά τά ἐξετάσουν λεπτομερῶς, ὥστε νά μή ἀφήσουν εἰς ἡμᾶς πλείονα περιθώρια συζητήσεως. Αἱ σχέσεις τῶν δύο χωρῶν μας εἶναι λίαν καλαί, ὑπάρχουν δέ κατά τήν γνώμην μου περιθώρια ἔτι περαιτέρω ἀναπτύξεως καί συνεργασίας.*

»Ὅσον ἀφορᾶ τό θέμα τῆς ἀναπτύξεως τῆς συνεργασίας μεταξύ τῶν βαλκανικῶν χωρῶν ὑπάρχουν μέν δυσχέρειαι ἀλλά δυνάμεθα μέ καλήν θέλησιν νά ὑπερπηδήσωμεν αὐτάς κατά τρόπον ὥστε σταδιακῶς καί χωρίς σπουδήν νά καταστήσωμεν τά Βαλκάνια περιοχήν εἰρήνης καί στενῆς συνεργασίας. Ἡ συνεργασία αὕτη δέν ἐμποδίζεται ἀπό τόν διάφορον προσανατολισμόν τῶν βαλκανικῶν Κρατῶν. Ἀντιθέτως, πιστεύω ὅτι αὕτη θά ἐπέτρεπε εἰς κάθε λαόν νά αἰσθάνεται πλέον ἐλεύθερος καί ἀνεξάρτητος καί νά ἐπηρεάζη οὕτω τήν πολιτικήν τῆς χώρας του πρός χάριν τῆς βαλκανικῆς καί διεθνοῦς εἰρήνης.

»Ὡς πρός τό Κυπριακόν γνωρίζετε τό ἱστορικόν αὐτοῦ καθ' ὅσον ἡ γιουγκοσλαβική Κυβέρνησις κατ' ἐπανάληψιν ἐξεδήλωσε τό ἐνδιαφέρον της δι' ἐπίλυσιν αὐτοῦ. Αἰσθάνομαι δέ τήν ἀνάγκην νά σᾶς εὐχαριστήσω διά τήν πολύτιμον συνδρομήν σας. Θά ἤθελα ὅμως νά τονίσω δύο τινά:

»α. ὅτι τό Κυπριακόν ἐδημιουργήθη ὑπό τῆς Τουρκίας ἥτις εἶναι καί ἡ ἀδικοῦσα ἐν προκειμένῳ καί,

»β. ὅτι τό πρόβλημα εἶναι ἐπικίνδυνον καί δέν ἀποκλείεται ἐφ' ὅσον ἡ ἐκκρεμότης παραταθῆ καί, ἐφ' ὅσον ἡ Τουρκία ἐξακολουθήση τήν ἀδιάλλακτον πολιτικήν της, νά καταλήξη εἰς ρῆξιν. Βεβαίως αὐτό τό ὁποῖον λέγω εἶναι κάπως βαρύ ἀλλά εἶναι ἕνας κίνδυνος πού προσωπικῶς δέν ἀποκλείω.

»Γνωρίζετε καλῶς ὅτι ἐπανειλημμένως δέν ἀπήντησα εἰς τάς προκλήσεις τῆς Τουρκίας ἀλλ' ἀντιθέτως προσεπάθησα, ἐνίοτε εἰς βάρος τῆς δημοτικότητός μου, νά κατευνάσω τά πνεύματα εἰς τήν Ἑλλάδα, ὑπάρχουν ὅμως, κ. πρω-

Ἄφιξη στό ἀεροδρόμιο τῆς σλοβενικῆς πρωτεύουσας.

θυπουργέ, ὡρισμένα ὅρια τά ὁποῖα οὔτε καί ἐγώ δέν δύναμαι νά ὑπερβῶ. Γνωρίζετε ἐπίσης ὅτι διά νά ἀποτρέψωμεν τήν ἐπιδείνωσιν τῆς καταστάσεως υἱοθετήσαμε θέσεις λογικάς καί μετριοπαθεῖς, ἵνα διευκολύνωμεν τήν ἐξεύρεσιν δικαίας καί ἐντίμου λύσεως. Δυστυχῶς ὅμως οἱ Τοῦρκοι δέν ἀνταπεκρίθησαν μέχρι τοῦδε εἰς τάς προσπαθείας μας. Εἰς τήν συνάντησιν τῶν Βρυξελλῶν ἐπεκράτησε μέν ἤπιον κλῖμα καί ἀτμόσφαιρα καλῆς θελήσεως, πλήν ὅμως οἱ Τοῦρκοι ἠρνήθησαν καί πάλι νά μᾶς εἴπουν πῶς σκέπτονται διά τό Κυπριακόν. Ὁ κ. Ντεμιρέλ, μοί εἶπεν, ὅτι εὑρίσκεται εἰς ἀδυναμίαν νά μοί ἐκθέση πῶς ἀντιλαμβάνεται τήν λύσιν αὐτοῦ. Τελικῶς συνεφωνήσαμε ν' ἀρχίσωμεν κάποιον διάλογον καί τοῦτο διά τήν δημιουργίαν κλίματος ὑφέσεως μέ τήν ἐλπίδα ὅτι κάποτε θά ἠδυνάμεθα νά καταλήξωμεν εἰς κάποιαν λύσιν. Καίτοι διά τῆς συναντήσεως τό κλῖμα ἐβελτιώθη κάπως, ἐν τούτοις δέν εἶμαι πολύ αἰσιόδοξος. Ἐλπίζω ὅμως νά διαψευσθῶ. Παραλλήλως πρός τό Κυπριακόν οἱ Τοῦρκοι ἐδημιούργησαν καί προβλήματα εἰς τό Αἰγαῖον. Δι' ἡμᾶς δέν ὑπάρχει θέμα. Ἡ κατάστασις εἰς τό Αἰγαῖον ἐξακολουθεῖ νά εἶναι ὡς ἦτο πρό 60 ἐτῶν. Οἱ Τοῦρκοι ἤγειρον τό θέμα καί εἰδικώτερον διήρεσαν τό Αἰγαῖον ἐπί τοῦ χάρτου μέ πρόσχημα τήν διεκδίκησιν τῆς ὑφαλοκρηπῖδος, περιέλαβον δέ ἐντός τῆς διεκδικουμένης ὑπ' αὐτῶν ὑφαλοκρηπῖδος περίπου τά μισά ἑλληνικά νησιά τοῦ Αἰγαίου.

»Ἐάν ἐδεχόμην τήν θεωρίαν αὐτήν θά προέκυπτε καί θέμα ἀκεραιότητος. Διά νά ἀποφύγω ἐπιδείνωσιν τῆς καταστάσεως προέτεινα παραπομπήν τοῦ θέματος εἰς τό Διεθνές Δικαστήριον τῆς Χάγης. Τήν πρότασιν ταύτην τήν ἐδέχθησαν καί οἱ Τοῦρκοι, συνεφωνήσαμεν δέ ὅπως συναντηθοῦν οἱ δύο ὑπουργοί Ἐξωτερικῶν ἵνα προβοῦν εἰς τήν σύνταξιν τοῦ συνυποσχετικοῦ τό ὁποῖον, ὡς γνωρίζετε, εἶναι ἀπαραίτητον διά τήν παραπομπήν τῆς ὑποθέσεως εἰς τό Δικαστήριον. Ἡ συνάντησις τῶν δύο ὑπουργῶν Ἐξωτερικῶν εἰς τήν Ρώμην εἶχε ὡς ἀποκλειστικόν σκοπόν τήν σύνταξιν τοῦ συνυποσχετικοῦ, πλήν ὅμως οἱ Τοῦρκοι ἐδήλωσαν ὅτι δέν ἦσαν ἕτοιμοι νά συζητήσουν τήν σύνταξιν αὐτοῦ. Κατά τήν γνώμην μου ἡ συμπεριφορά τῶν Τούρκων χαρακτηρίζεται κυρίως ἀπό ἔλλειψιν καλῆς πίστεως. Ἀποδίδω δέ αὐτήν εἰς τήν ἐσωτερικήν κατάστασιν τῆς Τουρκίας καί εἰς τήν ἐπικρατοῦσαν δημαγωγίαν ἥτις ἔχει δημιουργήσει ἀτμόσφαιραν νοσηροῦ ἐθνικισμοῦ. Πάντως ἡμεῖς πράττομεν καί θά πράξωμεν ὅ,τι εἶναι δυνατόν διά νά ἀποφευχθῆ ἐπιδείνωσις τῆς καταστάσεως. Θά πρέπη ὅμως ὅλοι ὅσοι ἐνδιαφέρονται διά τήν εἰρήνην εἰς τήν περιοχήν ν' ἀσκήσουν πίεσιν ἐπί τῆς Τουρκίας ἵνα αὕτη λογικευθῆ καί εὑρεθῆ οὕτω λύσις τοῦ προβλήματος. Ἐπ' αὐτοῦ ὑπολογίζω καί εἰς τήν συμπαράστασιν τῆς Γιουγκοσλαβίας. Θά ἤθελα ἐπίσης νά σᾶς εἴπω ὅτι ὅταν ἠρώτησα τόν κ. Ντεμιρέλ εἰς τάς Βρυξέλλας διά ποῖον λόγον ἐγένετο ἡ δευτέρα ἐπιχείρησις διαρκούσης τῆς Διασκέψεως τῆς Γενεύης δέν ἠδυνήθη νά μοί δώση ἀπάντησιν. Ὡς γνωρίζετε κατόπιν τῆς ἀνοήτου ἀποπείρας μιᾶς ὁμάδος Ἑλλήνων ἀξιωματικῶν πρός ἀνατροπήν τοῦ προέδρου Μακαρίου, ἡ Τουρκία ἐπενέβη εἰς τήν Κύπρον ὡς μία τῶν ἐγγυητριῶν δυνάμεων ἔχουσα ὡς ἐπιχείρημα τήν ἀποκατάστασιν τῆς νομιμότητος. Πλήν ὅμως, τρεῖς ἡμέρες μετά τήν ἀπόβασιν κατέρρευσε ἡ δικτατορία εἰς τήν Ἑλλάδα καί ἀποκατεστάθη ἡ νομιμότης τόσον εἰς τήν Ἑλλάδα ἐν τῷ προσώπῳ μου

ὅσον καί εἰς τήν Κύπρον ἐν τῷ προσώπῳ τοῦ κ. Κληρίδη. Κατόπιν τῆς ἀποκαταστάσεως τῆς νομιμότητος ἡ Τουρκία θά ἔπρεπε ν' ἀποχωρήσῃ διότι οὐδεμίαν εἶχεν πλέον πολιτικήν ἤ νομικήν δικαιολογίαν νά παρατείνῃ τήν παραμονήν της ἐν τῇ νήσῳ. Δέν ἤρκεσε ὅμως τό γεγονός ὅτι δέν ἀπεχώρησε κατόπιν τῆς ἀποκαταστάσεως τῆς νομιμότητος, ἀλλά ἐνῷ συνεχίζετο ἡ Διάσκεψις τῆς Γενεύης τά τουρκικά στρατεύματα προήλασαν καί κατέλαβον τό 40% τῆς νήσου. Ἡ δευτέρα τουρκική ἐπιχείρησις ἐγένετο, ὡς γνωρίζετε, βάσει τοῦ στρατηγικοῦ σχεδίου "Ἄττίλας" καί εἶναι εἰς πάντας ἀντιληπτόν ὅτι ἡ προετοιμασία ἑνός στρατιωτικοῦ σχεδίου δέν γίνεται ἐντός μιᾶς ἑβδομάδος ἀλλά ἀπαιτοῦνται πλείονες μῆνες. Τοῦτο ἀποδεικνύει ὅτι ἡ Τουρκία ἀνεζήτει τό πρόσχημα διά νά εἰσβάλῃ εἰς τήν νῆσον. Οὗτος εἶναι καί ὁ λόγος διά τόν ὁποῖον δέν ἐπιθυμοῦν νῦν νά ἀποχωρήσουν.

»Προσεπάθησα, κ. πρωθυπουργέ, νά σᾶς δώσω μία σαφῆ εἰκόνα τοῦ προβλήματος εἰς τρόπον ὥστε νά γνωρίζετε ποῦ κεῖνται αἱ δυσκολίαι διά τήν λύσιν αὐτοῦ. Ὑπάρχουν ὀκτώ ἀποφάσεις τῶν Ἡνωμένων Ἐθνῶν αἵτινες καταδικάζουν τήν Τουρκίαν. Ὑπάρχει ἐπίσης καί ἡ ἀπόφασις τῆς Γενικῆς Συνελεύσεως 3212 περί ἀποχωρήσεως τῶν στρατευμάτων ἀπό τήν νῆσον καί ἐπιστροφῆς τῶν προσφύγων εἰς τάς ἑστίας των. Παρά ταῦτα ἡ Τουρκία δέν συμμορφοῦται καί ἐξακολουθεῖ τήν ἀδιάλλακτον πολιτικήν της, δημιουργοῦσα οὕτω κινδύνους διά τήν περιοχήν. Ὅσον ἀφορᾶ τό θέμα τῆς Μέσης Ἀνατολῆς αἱ ἀπόψεις μας συμπίπτουν ἀπολύτως. Ὡς εἶπον καί εἰς τήν ἀντιφώνησίν μου διά τήν λύσιν αὐτοῦ δέον ν' ἀναγνωρισθῇ τό δικαίωμα αὐτοδιαθέσεως καί ἀποκαταστάσεως τῶν Παλαιστινίων καί νά δημιουργηθοῦν αἱ προϋποθέσεις εἰρηνικῆς συμβιώσεως ὅλων τῶν λαῶν τῆς περιοχῆς. Ὁ κ. Σαντάτ μοί εἶπε κατά τήν ὀλιγόωρον παραμονήν του εἰς Ἀθήνας ὅτι κατόπιν τῆς συναντήσεώς του μετά τοῦ κ. Φόρντ διατηρεῖ ὡρισμένας ἐλπίδας ἄν ὄχι ὁριστικῆς λύσεως τοῦ προβλήματος, τοὐλάχιστον ἐνάρξεως τῆς διαδικασίας διά τήν λύσιν αὐτοῦ. Ἡμεῖς συμπαριστάμεθα πλήρως ὡς καί ὑμεῖς εἰς τόν ἀγῶνα τῶν Ἀράβων.

»Πιστεύω ὅτι συμφωνοῦμεν καί ἐπί τῶν γενικωτέρων διεθνῶν προβλημάτων, καθ' ὅσον ἀμφότεροι ὑποστηρίζομεν τόσον τόν διάλογον τῆς Γενεύης διά τήν Εὐρωπαϊκήν Συνεργασίαν καί Ἀσφάλειαν ὅσον καί τόν διάλογον τῆς Βιέννης διά τήν μείωσιν τῶν στρατιωτικῶν δυνάμεων εἰς τήν κεντρικήν Εὐρώπην. Διατηρῶ μίαν ἐπιφύλαξιν ὅσον ἀφορᾶ τήν μείωσιν τῶν στρατιωτικῶν δυνάμεων εἰς τήν κεντρικήν Εὐρώπην καί τοῦτο διότι ἐνδέχεται νά μεταφερθῇ ἡ πίεσις εἰς τά πλευρά. Δι' αὐτόν τόν λόγον πρέπει νά χαράξωμεν κοινήν γραμμήν ἐπί τοῦ θέματος αὐτοῦ. Συμφωνῶ μαζί σας καί εἰς ὅ,τι ἀφορᾶ τήν νομισματικήν καί οἰκονομικήν κρίσιν ἥτις μαστίζει τήν παγκόσμιον οἰκονομίαν καί πλήττει βαρύτερον τάς ἐν ἀναπτύξει χώρας. Θά πρέπῃ, κατά τήν γνώμην μου, νά ἐπιδιώξωμεν κοινήν γραμμήν, ὥστε, ὅταν τό θέμα συζητηθῇ γενικώτερον, νά ἠδυνάμεθα νά τηρήσωμεν κοινήν στάσιν.

»Μπίγεντιτς: Θά ἤθελα, κ. πρωθυπουργέ, νά σημειώσω ὅτι ὅσον ἀφορᾶ τό Κυπριακόν διά πρώτην φοράν ἐπληροφορήθημεν ὡρισμένα πράγματα ἀναφορικῶς πρός τήν συμπεριφοράν τῆς Τουρκίας. Εἴπατε προηγουμένως ὅτι θέλετε νά εἶσθε αἰσιόδοξος ἀλλά φοβᾶσθε μή διαψευσθῆτε. Συμμερίζομαι τούς φόβους σας. Ἡμεῖς θά καταβάλωμεν πᾶσαν προσπάθειαν ἐν τῷ μέτρῳ τῶν δυνατοτήτων μας διότι τό πρόβλημα εἶναι σημαντικόν δι' αὐτήν τήν περιοχήν τοῦ κόσμου. Γνωρίζετε τήν συμμετοχήν μας εἰς τάς ἀποφάσεις τοῦ Συμβουλίου Ἀσφαλείας καί θά ἤθελα νά ἐπαναλάβω ὅτι δέν προτιθέμεθα νά ὑποχωρήσωμεν ἀπό τάς θέσεις μας καί ὅτι θά ἐξασκήσωμεν πᾶσαν ἐπιρροήν τόσον πρός ὅλας τάς διεθνεῖς ὀργανώσεις ὅσον καί ἐπί τοῦ διμεροῦς πεδίου. Θά ἤθελα νά τονίσω ἐπίσης ὅτι ἡ Μικτή Διϋπουργική Ἐπιτροπή συνέβαλε τά μέγιστα εἰς τήν βελτίωσιν τῶν σχέσεων τῶν δύο χωρῶν μας, ἐπιλύσασα τά περισσότερα τῶν προβλημάτων. Ἐναπόκειται δέ εἰς ἡμᾶς νά μεριμνήσωμεν διά τήν ἐφαρμογήν τῶν ἀποφασισθέντων.

»Εἰς τό σημεῖον τοῦτο οἱ δύο πρωθυπουργοί ἀπεχώρησαν ἵνα συνομιλήσουν ἰδιαιτέρως. Τό αὐτό δέ ἔπραξαν μετ' ὀλίγον καί οἱ δύο ὑπουργοί Ἐξωτερικῶν»[190].

Τήν ἴδια ἡμέρα πραγματοποιήθηκε καί συνάντηση τῶν ὑπουργῶν Ἐξωτερικῶν τῶν δύο χωρῶν, Δ. Μπίτσιου καί Μ. Μίνιτς, σέ ἰδιαίτερα ἐγκάρδιο κλῖμα. Ὁ Ἕλληνας ὑπουργός ἔθιξε ἐκ νέου τό Κυπριακό, σημειώνοντας τήν ἐλάχιστα ἐποικοδομητική στάση τῆς Ἄγκυρας καί τοῦ Ρ. Ντενκτάς καί ζήτησε τή συμβολή τῆς Γιουγκοσλαβίας καί τῶν Ἀδεσμεύτων γιά τήν ἐνίσχυση τῶν προσπαθειῶν τοῦ Κ. Βαλντχάιμ γιά ἐξεύρεση λύσεως. Ὁ Μ. Μίνιτς ὑπογράμμισε ὅτι ἡ χώρα του ὑποστήριζε τίς προσπάθειες τοῦ γενικοῦ γραμματέα, στάση πού δέν ἐπρόκειτο νά ἀλλάξει καί στό μέλλον, τόσο στόν ΟΗΕ, ὅσο καί στά πλαίσια τοῦ κινήματος τῶν Ἀδεσμεύτων. Ἡ συζήτηση, ἀκόμη, περιστράφηκε γύρω ἀπό τήν ἐσωτερική κατάσταση τῆς Τουρκίας, γιά τήν ὁποία οἱ δύο ὑπουργοί συμφώνησαν ὅτι δέν ἐπέτρεπε τήν ἔκφραση αἰσιοδοξίας. Τέλος, ἀντάλλαξαν σκέψεις γιά τίς ὑπό διαμόρφωση ἀρχές τῆς Διασκέψεως γιά τήν ἀσφάλεια καί συνεργασία στήν Εὐρώπη, καθώς καί γιά διμερῆ θέματα.

Ὁ ἐγκάρδιος τόνος πού ἐπικράτησε στίς διμερεῖς συνομιλίες εἶχε ἤδη διαφανεῖ στίς προπόσεις πού ἀνταλλάχθηκαν κατά τό πρόγευμα πού παρέθεσε ὁ Γιουγκοσλάβος πρωθυπουργός πρός τιμή τοῦ Ἕλληνα ὁμολόγου του στίς 4 Ἰουνίου. Ὁ Τζ. Μπίγεντιτς σημείωσε ὅτι ὁ γιουγκοσλαβικός λαός εἶχε παρακολουθήσει μέ ἱκανοποίηση τήν ἀποκατάσταση τῆς δημοκρατίας στήν Ἑλλάδα, ἡ ὁποία προσέφερε δυνατότητες γιά τήν προαγωγή τῆς διμεροῦς συνεργασίας. Ἀναφέρθηκε, ἀκόμη, στό Κυπριακό, τονίζοντας ὅτι ἦταν ἀπαραίτητη ἡ ἐφαρμογή τῶν σχετικῶν ἀποφάσεων τοῦ ΟΗΕ. Ἀκολούθησε ἡ ἀντιφώνηση τοῦ Κ. Καραμανλῆ:

«Κύριε πρωθυπουργέ,

»Σᾶς εὐχαριστῶ γιά τήν ἐγκαρδιότητα τῆς ὑποδοχῆς πού μοῦ ἐπιφυλάξατε· σᾶς εὐχαριστῶ γιά τούς κολακευτικούς λόγους πού ἐχρησιμοποιήσατε γιά μένα, καί προπαντός γιά τήν χώρα μου. Οἱ ἐκδηλώσεις

αὐτές μέ συγκινοῦν βαθύτατα, τοσούτῳ μᾶλλον καθ' ὅσον γνωρίζω ὅτι δι' ἐμοῦ ἀπευθύνονται πρός τόν ἑλληνικόν λαόν.

»Ἡ ἑλληνογιουγκοσλαβική φιλία δέν εἶναι μία συμπτωματική, περιστασιακή σχέση, ὥστε νά ἐπηρεάζεται ἀπό νέες συγκυρίες ἤ ἀπρόβλεπτες ἀλλαγές. Ἡ ἑλληνογιουγκοσλαβική φιλία εἶναι τό προϊόν μακρῶν ἱστορικῶν διεργασιῶν, πού ἀνατρέχουν στήν κοινότητα τῶν ἐθνικοαπελευθερωτικῶν ἀγώνων καί τῶν πολιτιστικῶν παραδόσεων τῶν δύο λαῶν μας.

»Ἡ φιλία βέβαια δέν σημαίνει ταυτότητα. Ἴσως μάλιστα ἡ σημασία τῶν φιλικῶν δεσμῶν νά εἶναι ἀκόμη πιό μεγάλη —καί πιό διδακτική γιά τή διεθνῆ κοινωνία— ὅταν οἱ δεσμοί αὐτοί συνδέουν λαούς πού διαβιοῦν μέ διαφορετικά οἰκονομικο-κοινωνικά συστήματα καί διαφορετικές ἰδεολογικές τοποθετήσεις. Γιατί ἔτσι ἀποδεικνύεται ὅτι τήν προτεραιότητα ἔχουν πάντοτε οἱ πανανθρώπινες ἀξίες, πού ἐκφράζονται μέ τόν πόθο γιά εἰρηνική συμβίωση καί ἁρμονική συνεργασία.

»Ὁ διαφορισμός τῶν δύο χωρῶν μας στό πεδίο τῆς ἐξωτερικῆς πολιτικῆς εἶναι τόσο σαφής, ὅσο καί ἡ φιλία πού τάς συνδέει.

»Ἡ δημοκρατική Ἑλλάς ἐπιδιώκει τήν ἔνταξή της στήν Εὐρωπαϊκή Οἰκονομική Κοινότητα προσανατολισμένη στό ἰδανικό μιᾶς Ἡνωμένης Εὐρώπης. Ἡ Γιουγκοσλαβία, ὑπό τήν ἐμπνευσμένη ἡγεσία τοῦ προέδρου Τίτο, ἀνέπτυξε πρωτοποριακή δραστηριότητα στόν κόσμο τῶν Ἀδεσμεύτων. Αὐτοί ὅμως οἱ διαφορετικοί προσανατολισμοί δέν ἐμποδίζουν τίς δύο χῶρες ὄχι ἁπλῶς νά διατηρήσουν τίς παραδοσιακές σχέσεις φιλίας, ἀλλά καί νά ἀναπτύξουν τίς σχέσεις αὐτές στό ἔπακρο καί νά τίς ἀξιοποιήσουν μέ τή στενώτερη δυνατή καί γονιμώτερη συνεργασία. Γιατί ἡ οὐσία τῆς πολιτικῆς καί τῶν δύο χωρῶν μας εἶναι ὁ σεβασμός τῆς ἀνθρωπίνης ἀξιοπρεπείας καί ἡ προαγωγή τῆς ἀνθρωπίνης ζωῆς σέ διαρκῶς ὑψηλότερα ἐπίπεδα εὐημερίας.

»Ὑπάρχει, ἄλλωστε, ἕνα θαυμάσιο πεδίο, ὅπου μπορεῖ καί πρέπει νά ἐκδηλωθῆ ἡ οὐσιαστική σύγκλιση τῶν προσπαθειῶν τῶν δύο χωρῶν μας: ἡ Βαλκανική. Στόν χῶρο αὐτόν ὅπου ἀνήκομε ὀργανικά, δεμένοι ἀπό τήν κοινή γεωγραφική μας μοῖρα, ὑπάρχουν ὅλες οἱ δυνατότητες γιά μιά οὐσιαστικώτερη προσέγγιση τῶν λαῶν, μέ τήν μορφή μιᾶς διαρκῶς διευρυνόμενης συνεργασίας. Ἂν ὅλοι οἱ λαοί τῆς Βαλκανικῆς, παρά τίς διαφορές πού τούς χωρίζουν, προωθήσουν ἀνά ζεύγη σέ βαθμό ἀκόμη πιό ἀποδοτικό τήν συνεργασία τους, πολύ σύντομα τό πλέγμα τῶν φιλικῶν διμερῶν σχέσεων θά ἔχη δημιουργήσει ἕνα σύστημα διαβαλκανικῆς συνεργασίας —πρότυπο εἰρηνικῆς συμβιώσεως καί προόδου καί γιά ἄλλες γεωπολιτικές ἑνότητες στόν σημερινό μας κόσμο. Καί ἡ σημασία τῆς συνεννοήσεως αὐτῆς θά γίνεται διαρκῶς καί πιό αἰσθητή, καθώς οἱ ραγδαῖα ἐξελισσόμενες συνθῆκες τῆς ἐποχῆς μας μᾶς ὑποχρεώνουν —ἄν δέν θέλωμε νά καθυστερήσωμε ἐπικίνδυνα— νά ἐφαρμόζωμε νέα σχήματα ἐντατικῆς συνεργασίας γιά τήν πρακτική ἀντιμετώπιση τῶν κοινῶν καθημερινῶν προβλημάτων εἴτε στόν τομέα τῆς οἰκονομικῆς ἀναπτύξεως, εἴτε στόν τομέα τῶν ἐμπορικῶν ἀνταλλαγῶν, εἴτε στίς περιοχές τῆς τεχνολογικῆς προόδου καί τῆς διασταυρώσεως τῶν ἰδεῶν. Ὀφείλω νά ὁμολογήσω ὅτι μέ ἐμπνέει τό ὅραμα μιᾶς Βαλκανικῆς, πού δέν θά διαψεύδη ἁπλῶς τήν παλαιά κακή της φήμη ὡς μονίμου ἑστίας διεθνοῦς ἀναταραχῆς, ἀλλά θ' ἀποτελῆ περιοχή μόνιμης εἰρήνης σφυζούσης δραστηριότητος καί διαρκοῦς προόδου. Σ' αὐτή τήν περιοχή πού θά συνδυάζη τήν ἁρμονία μέ τόν δυναμισμό, κάθε λαός θά μπορῆ νά συμβάλη σύμφωνα μέ τήν ἰδιοφυΐα του καί τίς ἰδιαίτερες δυνατότητές του στήν προαγωγή τῶν ἰδεωδῶν τῆς ἀνθρωπότητος.

»Ἐπανερχόμενος στίς ἰδιαίτερες σχέσεις τῆς Ἑλλάδος μέ τήν Γιουγκοσλαβία, θά ἤθελα νά ὑπογραμμίσω τό γεγονός ὅτι ἀπέναντι στήν τραγωδία τῆς Κύπρου —ἡ ὁποία ὅσο θά συνεχίζεται, θ' ἀποτελῆ ἑστία κινδύνου στήν περιοχή μας— οἱ δύο χῶρες μας υἱοθέτησαν θέσεις παράλληλες. Ἐτάχθησαν καί οἱ δύο ἐναντίον τῆς βίας καί τῶν τετελεσμένων γεγονότων πού προκύπτουν ἀπό αὐτήν, ἐτάχθησαν καί οἱ δύο ὑπέρ τοῦ ἀπαραγράπτου δικαιώματος τῶν μικρῶν χωρῶν νά ζοῦν ἐλεύθερες καί ἀνεξάρτητες. Καί θά ἤθελα, κύριε πρωθυπουργέ, νά ἐπωφεληθῶ τῆς εὐκαιρίας γιά νά τονίσω πόσο ἡ ἔντιμη στάση τῆς Γιουγκοσλαβίας ἐξετιμήθη ἀπό τόν ἑλληνικό λαό καί πόσο ἀκόμη αὐτός ἀνεζωπύρωσε τά φιλικά αἰσθήματά του ἀπέναντι τοῦ γιουγκοσλαβικοῦ λαοῦ.

»Εἶναι γνωστόν, ἄλλωστε, ὅτι ὑπό τό πνεῦμα αὐτό ἀντιμετωπίζομε καί ἕνα ἄλλο ἐπικίνδυνο πρόβλημα —τό Μεσανατολικό. Καί οἱ δύο χῶρες μας ὑποστηρίζουν τό δικαίωμα τῶν Παλαιστινίων γιά αὐτοδιάθεση, ἐν συνδυασμῷ πρός τήν δημιουργία συνθηκῶν πού θά ἐπιτρέπουν σέ ὅλους τούς λαούς τῆς περιοχῆς νά ζοῦν ἐν ἀσφαλείᾳ καί εἰρήνῃ.

»Τελειώνοντας, ἐπισημαίνω μέ βαθεῖαν ἱκανοποίησιν ὅτι στό διμερές πεδίο ἔχομε ἐγκαινιάσει πυκνές ἐμπορικές καί πολιτιστικές ἀνταλλαγές καί στό τεχνικό ἐπίπεδο συμπράττομε στήν διεξαγωγή ἔργων ἤ μελετῶν κοινῆς ὠφελείας. Εἶμαι πεπεισμένος ὅτι οἱ δυνατότητες δέν ἔχουν ἐξαντληθῆ καί ὅτι μέ καλή θέληση καί μέ διάθεση ἀμοιβαίας ὑποστηρίξεως θά κατορθώσωμε νά δώσωμε νέα ζωή καί νέο νόημα στήν παραδοσιακή ἑλληνογιουγκοσλαβική φιλία.

»Μέ τήν πεποίθησιν αὐτήν ἐγείρω τό κύπελλον εἰς ὑγείαν τοῦ ἐθνάρχου τῆς Γιουγκοσλαβίας στρατάρχου Τίτο, ὑπέρ τῆς ἰδικῆς σας ὑγείας, κύριε πρωθυπουργέ, καί ὑπέρ τῆς εὐημερίας τοῦ φίλου γιουγκοσλαβικοῦ λαοῦ».

Τήν ἐπομένη, 5 Ἰουνίου, ὁ Κ. Καραμανλῆς συναντήθηκε καί εἶχε συνομιλία μέ τό στρατάρχη Τίτο στό Μπρνό, θερινή διαμονή τοῦ Γιουγκοσλάβου προέδρου. Στή συνομιλία παρέστησαν, ἀπό τήν ἑλληνική πλευρά, ὁ Δ. Μπίτσιος, ὁ Π. Λαμπρίας καί ὁ πρέσβης τῆς Ἑλλάδος στό Βελιγράδι, Μ. Οἰκονομίδης καί ἀπό τή γιουγκοσλαβική ὁ Τζ. Μπίγεντιτς, ὁ Μ. Μίνιτς, ὁ Ζ. Πεπόφσκι καί ὁ Μ. Μάρκοβιτς:

«Πρωθυπουργός: Ἐκφράζει τήν πλήρη αὐτοῦ ἱκανοποίησιν ἐκ τῶν συνομιλιῶν τῆς προηγουμένης ἡμέρας καθ' ἃς ἐξητάσθησαν πλεῖστα ὅσα θέματα τῆς διεθνοῦς ἐπικαιρότητος καί τῆς διμεροῦς μεταξύ τῶν δύο χωρῶν συνεργασίας.

»*Ἐλάβομεν ἀποφάσεις αἵτινες θά τεθοῦν εἰς ἐφαρμογήν λίαν συντόμως. Ἐξητάσαμεν ἐπισταμένως τήν κρατοῦσαν κατάστασιν εἰς τόν βαλκανικόν καί διεθνῆ χῶρον. Κατά τό πλεῖστον αἱ ἀπόψεις μας συμπίπτουν.*

»*Συνεφωνήσαμεν ἐπί τῆς ἀνάγκης νά διευρυνθοῦν αἱ σχέσεις μεταξύ τῶν βαλκανικῶν χωρῶν καί τῆς περαιτέρω ἐπεκτάσεως τῆς βαλκανικῆς συνεργασίας.*

»*Καθ' ὅσον ἀφορᾶ τό Κυπριακόν εἶναι ἐπείγουσα ἡ ἀνάγκη ἐξευρέσεως ἐντίμου καί δικαίας λύσεως τοῦ θέματος. Διά νά ὑπάρξη τοιαύτη λύσις πρέπει νά συνετισθῆ καί λογικευθῆ ἡ Τουρκία.*

»*Ἡ Τουρκία εἶναι ἐκείνη ἡ ὁποία ἐδημιούργησεν τό Κυπριακόν. Συνεχίζουσα τάς προκλήσεις της καί στήν πολιτικήν τῶν τετελεσμένων γεγονότων μπορεῖ νά ὁδηγήση εἰς τήν δημιουργίαν ἐπικινδύνου καταστάσεως.*

»*Γνωρίζετε, κ. πρόεδρε, καί ἐκ τοῦ παρελθόντος ὅτι δέν συμπαθῶ τάς ὑπερβολάς. Ἀλλά πρέπει νά εἴπω ὅτι ἡ τακτική τῆς Τουρκίας δύναται νά ὁδηγήση ἀκόμη καί εἰς ἔνοπλον σύγκρουσιν. Ἔπραξα πᾶν τό δυνατόν διά ν' ἀποφύγω τόν κίνδυνον τοῦτον. Ὀφείλω ὅμως νά ὁμολογήσω ὅτι δέν εἶμαι ἱκανοποιημένος ἀπό τήν συμπεριφοράν τῶν Τούρκων.*

»Τίτο: Ἰσχύει τοῦτο καί μετά τήν συνάντησιν τῶν Βρυξελλῶν;

»Πρωθυπουργός: *Ἀπεδέχθην τήν συνάντησιν τῶν Βρυξελλῶν μολονότι ἡ ἑλληνική κοινή γνώμη διέκειτο ἐχθρικῶς πρός ταύτην, καθ' ὅσον εὐλόγως ἀνέμενε κάποιαν χειρονομίαν τῆς Τουρκίας διά τήν πραγματοποίησιν τῆς συναντήσεως. Ὡς γνωρίζετε αὕτη ἐγένετο. Ἀπό τουρκικῆς πλευρᾶς ἐξεδηλώθη θεωρητικῶς καλή θέλησις, ἀλλ' ὅτε ἐζήτησα ἀπό τόν Τοῦρκον πρωθυπουργόν κ. Ντεμιρέλ νά μοί εἴπη πῶς ἀντιλαμβάνεται τήν κατάστασιν καί τάς προοπτικάς ἐπιλύσεως τῆς κρίσεως, ὁ κ. Ντεμιρέλ ἠρνήθη ν' ἀποκαλύψη τάς σκέψεις του.*

»*Εἶναι φανερόν, ὅτι καθίσταται ἀδύνατον νά συνομιλήσωμεν καί νά προχωρήσωμεν ἄν δέν γίνωνται γνωσταί αἱ σκέψεις ἑκάστης πλευρᾶς. Ὁ κ. Ντεμιρέλ δέν ἀπεκάλυψε τήν πολιτικήν τῆς Τουρκίας. Κατά βάθος ἐπιθυμεῖ τήν ἐπίλυσιν τοῦ Κυπριακοῦ δι' ἀπ' εὐθείας συνεννοήσεως μεταξύ Ἀθηνῶν καί Ἀγκύρας.*

»*Τελικῶς κατελήξαμε εἰς τήν κοινήν δήλωσιν ὅτι αἱ δύο Κυβερνήσεις ὑποστηρίζουν τήν ἀνάγκην συνεχίσεως τῶν ἐνδοκοινοτικῶν συνομιλιῶν ἐν Βιέννῃ, ἀλλά καί ἐπί τοῦ προκειμένου ὁ κ. Ντεμιρέλ ἀπέφυγε νά προτείνη οἱανδήποτε λύσιν.*

»*Κατόπιν τούτου ἐδημιουργήθη κλῖμα ἄν ὄχι ὑφέσεως, πάντως ἀναστολῆς τῆς ἐντάσεως. Ἡ στάσις τῆς Τουρκίας ἐπί τῆς οὐσίας τοῦ θέματος δέν μέ καθιστᾶ αἰσιόδοξον.*

»*Ὡς πρός τό θέμα τοῦ Αἰγαίου, σημειῶ ὅτι καί αὐτό ἐδημιουργήθη ὑπό τῆς Τουρκίας. Κατά τήν συνάντησίν μου μετά τοῦ κ. Ντεμιρέλ ἐσημειώθη μία πρόοδος. Τοὐτέστιν συνεφωνήσαμεν ὅπως γίνουν συναντήσεις ἐμπειρογνωμόνων τῶν δύο χωρῶν διά τά θέματα τῆς ὑφαλοκρηπῖδος καί τοῦ ἐναερίου χώρου.*

»*Τό κατά πόσον θά ὑπάρξη πρόοδος ἐπί τῶν θεμάτων τούτων μέλλει νά διαπιστωθῆ ἀπό τάς συναντήσεις ταύτας. Αἱ ἐπί τοῦ προκειμένου θέσεις μας εἶναι μετριοπαθεῖς· ἄν ἡ τουρκική πλευρά ἐπιμείνη εἰς παραλόγους θέσεις, τότε δέν θά ὑπάρξη λύσις οὔτε εἰς τό Κυπριακόν οὔτε εἰς τά θέματα τοῦ Αἰγαίου, θά προβάλη δέ πάλιν ὁ κίνδυνος πολεμικῆς συρράξεως.*

»*Κατά συνέπειαν ὅσοι ἐνδιαφέρονται διά τήν ἀποτροπήν τοῦ πολέμου καί θεωροῦν ὅτι δύνανται ν' ἀσκήσουν πίεσιν ἐπί τῆς Τουρκίας διά νά λογικευθῆ, δέον νά πράξουν τοῦτο, διότι, ἐπαναλαμβάνω, ἡ Τουρκία εἶναι ἡ ἀδικοῦσα πλευρά.*

»*Ὁ στρατάρχης Τίτο μέ τό παγκόσμιον κῦρος του, ἰδίᾳ μεταξύ τοῦ κόσμου τῶν Ἀδεσμεύτων, θά ἠμποροῦσε νά βοηθήση ἀποτελεσματικῶς. Γνωρίζω τό ζωηρόν ἐνδιαφέρον του καί τό ἐκτιμῶ ἰδιαιτέρως. Ἡ παράκλησίς μου εἶναι τό ἐνδιαφέρον αὐτό νά ἐκδηλωθῆ ἐντονώτερον. Ἔχω βαθυτάτην ἐκτίμησιν τῆς πείρας καί ἀντικειμενικότητος τοῦ στρατάρχου.*

»Τίτο: Διερωτᾶται ποία θά εἶναι ἡ λύσις τοῦ Κυπριακοῦ. Ἀναφέρεται εἰς τήν ἀποστολήν καλῆς θελήσεως τοῦ κ. Μίνιτς κατά τό παρελθόν θέρος καί εἰς τήν συνάντησιν αὐτοῦ μετά τοῦ κ. πρωθυπουργοῦ.

»Αἱ ἐπί τῆς κυπριακῆς κρίσεως ἀπόψεις τῆς Γιουγκοσλαβίας εἶναι γνωσταί. Οἱ Τοῦρκοι ζητοῦν κάτι τό ἀκατανόητον, ἐφ' ὅσον ἀντιπροσωπεύοντες μόνον τό 18% τοῦ πληθυσμοῦ τῆς νήσου, κατέχουν καί ζητοῦν τό 40% τοῦ ἐδάφους. Τό ἔδαφος τῆς νήσου δέον νά κατέχηται κατ' ἀναλογίαν τοῦ πληθυσμοῦ. Πρέπει νά ὑπάρξη κεντρική Κυβέρνησις, νά ἐξευρεθῆ λύσις κάποιας μορφῆς καντονίων, ἡ ὁποία λύσις νά προέλθη ἐκ τῶν συνομιλιῶν μεταξύ τῶν δύο κοινοτήτων, ἡ δέ Κύπρος νά παραμείνη ἀδέσμευτος. Τοιουτοτρόπως θ' ἀποφευχθῆ ὁ ἀνταγωνισμός συμφερόντων, ἰδίᾳ μεταξύ τῶν Μεγάλων Δυνάμεων.

»Ἐν ἐναντίᾳ περιπτώσει ἡ κατάστασις θά εἶναι ἄσχημος, δι' ὃ καί ἐπιβάλλεται ἡ ἐξεύρεσις λύσεως κατά τό δυνατόν ταχύτερον. Τ' αὐτά ἰσχύουν καί ὡς πρός τό Αἰγαῖον, διότι ἄλλως θά ὑπάρξη σύγκρουσις. Αἱ σκέψεις αὗται ἀπηχοῦν καί τάς ἀπόψεις τῆς πλειοψηφίας τῶν Ἀδεσμεύτων.

»Πρωθυπουργός: *Τό κυπριακόν ζήτημα ἐμφανίζεται σήμερον ὄχι μόνον ὀξύτερον ἀλλά ἄλυτον. Θά γνωρίζητε, κ. στρατάρχα, ἐκ προσωπικῆς πείρας ὅτι στρατηγικῆς φύσεως σχέδια ὡς ἡ τουρκική κατά τῆς Κύπρου ἐπιχείρησις δέν ἑτοιμάζονται ἀπό τῆς μιᾶς ἡμέρας εἰς τήν ἄλλην ἀλλά εἶναι καλῶς προμελετημένα. Τοῦτ' αὐτό συνέβη καί εἰς τήν Κύπρον μέ ἀποτέλεσμα τῆς προμελέτης τήν ὑπό τῶν Τούρκων κατάληψιν τοῦ 40% τῆς Μεγαλονήσου.*

»*Αἱ ἐπί τοῦ θέματος τῆς Κύπρου ἑλληνικαί θέσεις εἶναι καί παραμένουν μετριοπαθεῖς. Φρονοῦμεν ὅτι ἡ καλλιτέρα*

λύσις θά ἦτο ἡ ἐπάνοδος εἰς τό καθεστώς τῶν συμφωνιῶν τῆς Ζυρίχης. Οἱ Τοῦρκοι ζητοῦν γεωγραφικήν ὁμοσπονδίαν. Ἐδέχθημεν καί τήν γεωγραφικήν ὁμοσπονδίαν, ὑπό δύο ὅμως βασικάς προϋποθέσεις, ἤτοι:

»1. ὅτι ἡ ἔκτασις τῶν δύο περιοχῶν θά εἶναι ἀνάλογος πρός τόν πληθυσμόν καί,

»2. ὅτι ἅπαντες οἱ πρόσφυγες θά ἐπιστρέψουν εἰς τάς ἑστίας των.

»Τίτο: Εἴμεθα ἀπολύτως σύμφωνοι, αὐτή εἶναι καί ἡ ἰδική μας θέσις.

»Πρωθυπουργός: *Ἐπανέρχομαι ἐπί τοῦ ζητήματος τοῦ Αἰγαίου, ἐπί τοῦ ὁποίου δι' ἡμᾶς δέν ὑπάρχει θέμα καθ' ὅσον τό Αἰγαῖον δέον νά διέπεται ὑπό τοῦ σημερινοῦ status quo.*

»Τό θέμα ἐδημιουργήθη, ἐπαναλαμβάνω, ἀπό τούς Τούρκους· ἐδηλώσαμεν ὅτι θά προσφύγωμεν εἰς τό Διεθνές Δικαστήριον τῆς Χάγης ἄν καί ὅταν θά ὑπάρξη θέμα πρός συζήτησιν.

»Οἱ Τοῦρκοι ἀποβλέπουν ἁπλῶς καί μόνον εἰς κέρδος χρόνου. Δέν εἰσέρχονται εἰς τήν συζήτησιν τοῦ συνυποσχετικοῦ καί οὔτε ὑπογράφουν τοῦτο. Ἡ Ἑλλάς ἐπιδεικνύει καλήν πίστιν τόσον εἰς τό Κυπριακόν ὅσον καί εἰς τά θέματα τοῦ Αἰγαίου, ἄνευ ὅμως ἀνταποκρίσεως. Ὡς ἐκ τούτου τό μέλλον εἶναι ἀβέβαιον.

»Τίτο: Τό θέμα τῆς ὑφαλοκρηπῖδος δέν μοῦ εἶναι ἀρκετά γνωστόν.

»Πρωθυπουργός: *Ὑπάρχουν δύο θέματα:*

»1. Τό ζήτημα τῶν ἐρευνῶν πετρελαίου. Οἱ Τοῦρκοι "μέ τό ἔτσι θέλω" ἐχάραξαν ἐπί τοῦ χάρτου διαχωριστικήν γραμμήν τοῦ Αἰγαίου, διεκδικοῦντες τό δικαίωμα ἐρευνῶν ἐπί τοῦ ἡμίσεος τῆς περιοχῆς. Τό γεγονός τοῦτο ἀποτελεῖ διάσπασιν τῆς ἑνότητος τῆς ἑλληνικῆς πολιτείας. Τό καθ' ἡμᾶς ὑφίσταται ἡ Σύμβασις τῆς Γενεύης τοῦ 1958 περί ὑφαλοκρηπῖδος ἐπί τῇ βάσει τῆς ὁποίας θά πρέπη νά διευθετηθῇ τό ζήτημα.

»2. Ἐδημιουργήθη θέμα ἐναερίου χώρου τοῦ Αἰγαίου, ὡς ἐκ τῆς τουρκικῆς διαχωριστικῆς γραμμῆς, μέ ἀποτέλεσμα οἱ Τοῦρκοι ν' ἀπαιτοῦν ὅπως αὐτοί χορηγοῦν ἀδείας ὑπερπτήσεως διά τήν μετάβασιν ἑλληνικῶν ἀεροσκαφῶν εἰς τάς ἑλληνικάς νήσους. Ὅλα αὐτά σημαίνουν ὅτι οἱ Τοῦρκοι θέλουν κυριαρχικά δικαιώματα ἐπί περιοχῆς τοῦ Αἰγαίου.

»Τίτο: Ἡ χάραξις τῆς διαχωριστικῆς γραμμῆς ἠμπορεῖ νά ὁδηγήση καί εἰς τήν ὑπό τῆς Τουρκίας διεκδίκησιν ἑλληνικῶν νήσων.

»Πρωθυπουργός: *Τό ζήτημα τοῦ Αἰγαίου ἐτέθη μετά τήν τουρκικήν εἰσβολήν εἰς τήν Κύπρον. Ἡ τουρκική προπαγάνδα προεκάλεσε θόρυβον διά τόν ὑπό τῆς Ἑλλάδος ἐξοπλισμόν τῶν νήσων τοῦ Αἰγαίου, κατά παράβασιν συμβατικῶν διατάξεων περί ἀφοπλισμοῦ.*

»Ἡ Ἑλλάς, ἐνώπιον τῶν τουρκικῶν ἀπειλῶν καί προκλήσεων, ἠναγκάσθη νά λάβη μέτρα προστασίας τῶν ἑδαφῶν της. Αἱ διατάξεις τῆς Συνθήκης τῆς Λωζάννης περί μερικοῦ ἀφοπλισμοῦ ἐνίων νήσων δέν δύνανται ν' ἀποβοῦν εἰς ὄφελος τῆς Τουρκίας.

»Ἐλάβομεν τ' ἀναγκαῖα μέτρα προστασίας. Εἴμεθα ἕτοιμοι νά ἐπαναφέρωμεν τό παλαιόν καθεστώς, ἀλλά θά εἴμεθα ἀφελεῖς ἐάν δέν ἐμεριμνούσαμεν διά τήν ἀσφάλειαν τοῦ ἐδάφους μας.

»Μπίτσιος: Ἔχομεν ἐνδείξεις ὅτι ἀπό τινος ὅλα τά ἀποβατικά τοῦ τουρκικοῦ στόλου ἔχουν συγκεντρωθῆ εἰς τήν Σμύρνην.

»Πρωθυπουργός: *Ἀντιλαμβάνεσθε ὅτι ἐλάβομεν στοιχειώδη μέτρα ἀσφαλείας. Ἅπασαι αἱ ἀνωτέρω ἐκδηλώσεις εἶναι ἀποτελέσματα τοῦ καλλιεργουμένου ἐν Τουρκίᾳ νοσηροῦ σωβινισμοῦ.*

»Μίνιτς: Ἐρωτᾶ εἰδικώτερον περί Δωδεκανήσου.

»Πρωθυπουργός: *Τό καθεστώς τῶν Δωδεκανήσων διέπεται ὑπό τῆς Συνθήκης Εἰρήνης τῶν Παρισίων τοῦ 1947, τῆς ὁποίας ἡ Τουρκία δέν ἀποτελεῖ μέρος, μή ἔλκουσα κατά συνέπειαν δικαιώματα.*

»Κατά συνέπειαν ἡ Τουρκία αὐθαιρετεῖ καί παραλογίζεται, θά σᾶς παράσχω δέ καί ἀπόδειξιν τοῦ δόλου τῆς Τουρκίας.

»Ἡ τουρκική κακοπιστία ἔγκειται εἰς τό ὅτι ἐπενέβησαν εἰς τήν Κύπρον, μετά τό πραξικόπημα κατά τοῦ Μακαρίου, μέ τό ἐπιχείρημα τῆς ἀποκαταστάσεως τῆς νομιμότητος.

»Μέ τήν ἀνατροπήν ὅμως τῆς χούντας εἰς τήν Ἑλλάδα, εἰς μέν τήν χώραν ἡ νομιμότης ἀποκατεστάθη ἐν τῷ προσώπῳ μου, ταὐτοχρόνως δέ ἀποκατεστάθη καί εἰς τήν Κύπρον διά τῆς ἀναλήψεως τῆς Προεδρίας προσωρινῶς ὑπό τοῦ κ. Κληρίδη. Παρ' ὅλα ταῦτα οἱ Τοῦρκοι ἐσυνέχισαν κατέχοντες τό 40% τῆς νήσου.

»Τίτο: Ἐρωτᾶ περί τῆς συνθέσεως τοῦ πληθυσμοῦ εἰς τήν Ἀμμόχωστον.

»Μπίτσιος: Παρέχει σχετικά στοιχεῖα.

»Πρωθυπουργός: *Τό γεγονός εἶναι ὅτι οἱ Τοῦρκοι ἐμμένουν εἰς τήν γραμμήν τῶν τετελεσμένων γεγονότων, ὡς ἐκ τούτου δέ δέν ὑπάρχει προσέγγισις.*

»Τίτο: Τί κάμνουν ἐπί τοῦ προκειμένου αἱ Μεγάλαι Δυνάμεις, π.χ. αἱ ΗΠΑ;

»Πρωθυπουργός: *Οἱ Ἀμερικανοί ἐπεμβαίνουν καί τελευταίως ἔχω τήν ἐντύπωσιν ὅτι ἀσκοῦν κάποιαν πίεσιν ἐπί τῆς Τουρκίας. Ἡ πίεσις ὅμως αὕτη δέν εἶναι ἀρκετή διά νά ἔχη ἀποτελέσματα.*

»Ὅταν ἐξέθεσα τ' ἀνωτέρω εἰς τόν πρόεδρον Φόρντ, μοῦ εἶπε "ἔχετε δίκιο". Τοῦ εἶπον τότε, βοηθήσατε καί ἐσεῖς. Ὁ πρόεδρος Φόρντ ὡμίλησε περί τῆς ἀνάγκης παροχῆς στρατιωτικῆς βοηθείας εἰς τήν Τουρκίαν. Τοῦ εἶπον ὅτι ἐγώ δέν δύναμαι νά συνηγορήσω διά τήν παροχήν βοηθείας. Μοῦ ἀπήντησε: "Ἔχετε δίκιο". Θ' ἀσκηθῆ κάποια πίεσις.

»Καθ' ὅσον ἀφορᾶ τήν Σοβιετικήν Ἕνωσιν, αὕτη περιορίζεται εἰς τήν διατύπωσιν εὐχῶν καί δηλώσεων. Εἰς τήν οὐσίαν οὐδέποτε ἠθέλησαν νά βοηθήσουν. Δέν ἔχουν λόγους ν' ἀποτρέψουν τήν ἀνωμαλίαν. Δέν εὔχονται νά ὑπάρξη λύσις εἰρηνική, ἐάν τό ἐπεθύμουν θά ἠμποροῦσαν νά συνετίσουν τήν Τουρκίαν, ἡ ὁποία ἔχει σύνορα μέ τήν ΕΣΣΔ καί κατά συνέπειαν ἔχει λόγους νά φοβῆται. Ὑπάρχουν πληροφορίαι ὅτι ἡ Ἄγκυρα ἐτήρησεν ἐνήμερον τήν Μόσχαν πρό τῆς ἐπιχειρήσεως κατά τῆς Κύπρου.

»Ἡ Μόσχα προβαίνει κατά καιρούς εἰς δηλώσεις, ἀλλ' οὐδέποτε κατεδίκασε τήν τουρκικήν στάσιν.

»Τίτο: Ἡ στάσις αὕτη ἀνήκει (ἀνάγεται) εἰς τήν πολιτική τῶν blocs.

»Πρωθυπουργός: *Ἐμπόδιον εἰς τήν ἀναζήτησιν λύσεως τῶν διαφορῶν μέ τήν Τουρκίαν εἶναι καί τά ἐσωτερικά*

τῆς Τουρκίας ὅπου παρατηρεῖται ἀνταγωνισμός εἰς τήν δημαγωγίαν καί τήν ἀδιαλλαξίαν τόσον εἰς τόν τύπον ὅσον καί μεταξύ τῶν κομμάτων. 'Οφείλω νά ὁμολογήσω ὅτι κατ' ἀρχήν τούς Τούρκους δέν διακρίνει καλή πίστις. 'Επί τοῦ προκειμένου ὅμως συντελεῖ ἀρνητικῶς καί τό ὅλον ἐσωτερικόν κλῖμα τῆς χώρας.

»Θά σᾶς ἀναφέρω τό μεταδοθέν μοι ὑπό τοῦ κ. Κίσινγερ σχετικόν παράδειγμα. 'Ο κ. Κίσινγκερ, κατά τήν τελευταίαν μετάβασίν του εἰς τήν "Αγκυρα, ἐζήτησεν ἀπό τόν κ. 'Ετσεβίτ νά τόν βοηθήση εἰς τήν κατεύθυνσιν τοῦ διαλόγου πρός ἐπίλυσιν τῶν θεμάτων. 'Ο κ. 'Ετσεβίτ ἀπήντησεν ὅτι δέν θ' ἀφήση τόν κ. Ντεμιρέλ νά ἐπιλύση τό Κυπριακόν. Θά περιμένη, εἶπεν, νά ἐπανέλθη εἰς τήν ἐξουσίαν διά νά τό λύση ὁ ἴδιος μέ τόν κ. Καραμανλῆν.

Τίτο: Περί αὐτοῦ ἀκριβῶς πρόκειται.

»Πρωθυπουργός: *"Ας ἔλθωμεν τώρα εἰς τά ζητήματα τῆς περιοχῆς τῶν Βαλκανίων ἐπί τῶν ὁποίων καί θά σᾶς ἐκθέσω τάς ἑλληνικάς θέσεις. Δέν παραγνωρίζομεν ὅτι ὑφίστανται δυσχέρειαι αἱ ὁποῖαι ὅμως πρέπει ν' ἀρθοῦν, διότι τοιουτοτρόπως θά δημιουργηθοῦν αἱ προϋποθέσεις καί προοπτικαί διά μίαν εὐρυτέραν διαβαλκανικήν συνεργασίαν. 'Ο χῶρος τῶν Βαλκανίων δέον νά καταστῆ περιοχή γονίμου συνεργασίας καί εἰρήνης.*

»Τότε οἱ Μεγάλοι δέν θά ἔχουν τόν πειρασμόν νά δημιουργήσουν ἀντιθέσεις μεταξύ μας. 'Εάν οἱ Μεγάλοι δέν ἔχουν τόν πειρασμόν νά δημιουργήσουν ἀντιθέσεις, τότε, πλήν τῆς περιπτώσεως γενικοῦ πολέμου, δέν θά ἔχουν περιθώριον ἐπεμβάσεων εἰς τήν Βαλκανικήν. Κατά συνέπειαν, διά τῆς συνεργασίας θά περιορισθοῦν οἱ πειρασμοί. Θά ἤθελα ἐπί τοῦ προκειμένου νά ἔχω τάς ἀπόψεις τοῦ στρατάρχου ἕνεκα καί τῆς τεραστίας πείρας του.

»Τίτο: "Εχουμε σχεδόν τάς ἰδίας ἀπόψεις. Πρό ἐτῶν, ἡ Ρουμανία, τό 1973 νομίζω, εἶχε προτείνει διαβαλκανικήν συνεργασίαν μέ τήν συμμετοχήν ἐπίσης τῆς ΕΣΣΔ, τῶν ΗΠΑ καί τῆς 'Ιταλίας.

»Πρωθυπουργός: *Αὐτό εἶναι παράλογον.*

»Τίτο: Εἶμαι σύμφωνος, διότι ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει θά εἴμεθα πιόνια τῶν Μεγάλων Δυνάμεων. Πρέπει νά προχωρήσωμεν ἀπό κοινοῦ εἰς τήν συνεργασίαν χωρίς ξένους προστάτες. Θά ὑποστηρίξω πλήρως τήν ἐνέργειαν.

»Πρωθυπουργός: *Συμπληρῶν τ' ἀνωτέρω προσθέτω ὅτι θά ἐθεωροῦσα χρήσιμον καί δυνατόν νά συνάψωμεν ἐν καιρῷ Σύμφωνον μή 'Επιθέσεως.*

»Τίτο: Προσωπικῶς εἶμαι ὑπέρ τῆς συνάψεως ἑνός τοιούτου Συμφώνου. Διά τοῦ τρόπου τούτου οἱ Μεγάλοι θ' ἀπαλλαγοῦν ἀπό τόν πειρασμόν νά δημιουργοῦν θέματα. 'Οφείλω νά εἴπω ὅτι δέν πιστεύω πολύ εἰς τάς ὑπογραφάς κειμένων, ἀλλ' ἡ σύναψις ἑνός τοιούτου Συμφώνου εἶναι δυνατόν ν' ἀποβῆ χρήσιμος.

»Πρωθυπουργός: *Δέν ἔχουν σημασίαν αἱ ὑπογραφαί ἀλλά τό κλῖμα καί ἡ ἀτμόσφαιρα πού θά δημιουργηθοῦν διά τῆς ὑπογραφῆς τοῦ Συμφώνου.*

»Τίτο: 'Η ἀτμόσφαιρα αὕτη θά δημιουργηθῇ καί μέσῳ τῆς γενικωτέρας συνεργασίας, τόσον τῆς διμεροῦς ὅσον καί τῆς πολυμεροῦς.

»Πρωθυπουργός: *'Εάν ὑπῆρχε πρακτικός τρόπος νά γίνῃ τό Σύμφωνον τοῦτο, θά ἐνίσχυεν εἰς σημαντικόν βαθμόν καί τήν διεθνῆ ὕφεσιν.*

»Τίτο: Κάλλιστα.

»Πρωθυπουργός: *'Επί πλέον θά ἐπηρέαζεν εἰρηνικῶς καί ἄλλας χώρας.*

»Τίτο: Μάλιστα. Δι' αὐτό καί θεωρῶ σημαντικωτέραν τήν συνεργασίαν μεταξύ 'Ελλάδος καί Γιουγκοσλαβίας. Εἶναι τό κλειδί τῆς γενικωτέρας διαβαλκανικῆς συνεργασίας.

»Πρωθυπουργός: *'Η συνεργασία αὕτη εἶναι ἡ βάσις. 'Ημπορεῖ ν' ἀξιοποιηθῆ ὥστε νά γίνῃ κάτι τό πρωτότυπον.*

»Τίτο: Πρέπει ν' ἀποτελέση ὁδηγόν πραγματικῆς συνεργασίας. Δι' αὐτό καί ἡ ἐπίσκεψίς σας κ. πρωθυπουργέ εἶναι σημαντικωτάτη. Δέν ἀφήνει σέ πολλούς περιθώρια ἀμφιβολιῶν.

»Πρωθυπουργός: *'Εκεῖνοι φέρουν τήν εὐθύνην τῶν ἀποφάσεών των. Τό καθ' ἡμᾶς πρέπει νά προχωρήσωμεν σταδιακῶς μέ συνεχεῖς ἐπαφάς καί μεθοδικότητα διά νά καταλήξωμεν ἐκεῖ ὅπου ἐπιθυμοῦμεν.*

»Τίτο: Σταδιακῶς ἠμποροῦμεν νά ξεπεράσωμεν ὅλα τά ἐμπόδια. 'Ημεῖς ἀνεμένομεν καί ἐπεθυμούσαμεν ζωηρῶς τήν ἀλλαγήν εἰς τήν 'Ελλάδα.

»Πρωθυπουργός: *'Η ἀλλαγή αὕτη ἦλθε εἰς τήν πλέον κατάλληλον στιγμήν. 'Εκληρονόμησα ἀπό τήν χούντα πολλά καί δύσκολα προβλήματα, ὅπως ἡ ἔντασις τῶν σχέσεων μέ τήν Τουρκία, ὁ καταποντισμός τῆς οἰκονομίας καί ἄλλα πολλά. Εὐτυχῶς ὁ ἑλληνικός λαός ἐπέδειξε ἐξαιρετικήν ὡριμότητα καί μέ ἐβοήθησεν εἰς τήν ἀντιμετώπισιν τῶν προβλημάτων τούτων.*

»'Υπῆρχε σοβαρότατος κίνδυνος, τήν στιγμήν τῆς ἀλλαγῆς, νά ἐκσπάση ἐμφύλιος πόλεμος. Διότι τό στρατιωτικόν καθεστώς κατέρρευσε, δέν ἀνετράπη. Κατά συνέπειαν κατέρρευσε καί ὁ στρατός. 'Η ἐμπιστοσύνη τήν ὁποίαν μοῦ ἔδωσε καί ἔδειξε ὁ ἑλληνικός λαός ἐδημιούργησε τήν ἀπαραίτητον ἠρεμίαν χάρις εἰς τήν ὁποίαν καί ἀπεφύγαμεν τόν κίνδυνον ἐμφυλίου σπαραγμοῦ».

Κατόπιν, ἡ συζήτηση περιστράφηκε στήν ἐξέταση τῆς διεθνοῦς καταστάσεως. "Εγινε ἀποσπασματική ἀναφορά σέ ἐπίκαιρα διεθνῆ θέματα· εἰδικότερα γιά τό πρόβλημα τῆς Μέσης 'Ανατολῆς, πεδίο παραδοσιακοῦ ἐνδιαφέροντος καί τῶν δύο χωρῶν, τό πρακτικό ἀναφέρει:

«Τίτο: 'Η κατάστασις παραμένει δυσχερεστάτη εἰς τήν Μέσην 'Ανατολήν. Δέν προβλέπω τήν λύσιν σύντομον ἄν τό 'Ισραήλ δέν πεισθῆ νά ὑποχωρήση. 'Ο πρόεδρος Σαντάτ προβαίνει εἰς ὡρισμένας ὑποχωρήσεις. Τοῦτο δέν ἀναφέρεται εἰς πλήρη ὑποχώρησιν ἐκ τῶν σημερινῶν θέσεών του καί ἐπί τοῦ προκειμένου τόν δικαιολογῶ. Δέν ἠμπορεῖ νά προχωρήση πολύ περισσότερον, ὡς ἐκ τῶν γενικωτέρων συνθηκῶν τῶν ἐνδοαραβικῶν σχέσεων καί τῆς στάσεως ἐνίων ἀραβικῶν Κυβερνήσεων.

»Πρωθυπουργός: *Τόν συνάντησα καί ἐγώ προχθές εἰς τάς 'Αθήνας. Μοῦ εἶπε ὅτι ἄρχισε ν' ἀνοίγεται κάποιο φῶς.*

»Τίτο: Νομίζω ὅτι ἔδωσε γρήγορες (βιαστικές) ἐκτιμήσεις.

»Πρωθυπουργός: *Νομίζω ὅτι ὁ κ. Σαντάτ τελεῖ ὑπό τήν ἐντύπωσιν ὅτι οἱ 'Αμερικανοί ἀσκοῦν κάποιαν πίεσιν ἐπί τοῦ 'Ισραήλ.*

Οὐσιαστική ἀνταλλαγή ἀπόψεων μέ τό Γιουγκοσλάβο ἡγέτη.

»Τίτο: Μέχρις ὡρισμένου βαθμοῦ τοῦτο εἶναι ἀληθές, ἀλλά τοῦτο ἀποβαίνει πολύ εἰς ὄφελος τῶν Ἀράβων.

»Ἀπό τοῦ 1967 εἶχα ὑποδείξει εἰς τούς Ἄραβας ὅτι μέ τάς διακηρύξεις των ὅτι θά ἐπετοῦσαν τούς Ἰσραηλινούς εἰς τήν θάλασσα, ὄχι μόνον ἐξωθοῦσαν τό Ἰσραήλ ἀλλά ἔχαναν καί τούς Ἀμερικανούς.

»Πρωθυπουργός: *Οἱ Ἄραβες ἐξεκίνησαν τό θέμα κατά τρόπον παράλογον.*

»Τίτο: Ἦτο πράγματι παράλογον. Διότι, ἀντί νά προβάλουν τήν δικαίωσιν τῶν Παλαιστινίων, διεκήρυσσαν ὅτι θά πετάξουν τό Ἰσραήλ εἰς τήν θάλασσα. Ὅταν ὑπεγράμμισα τοῦτο εἰς σύσκεψιν μέ τήν αἰγυπτιακήν ἡγεσίαν εἰς τήν Ἀλεξάνδρειαν, ὅλοι ἐκατέβασαν τά μάτια καί ἀπέφυγαν νά ἐκφρασθοῦν.

»Τήν ἐπομένην, συνοδεύων με πρός τό ἀεροπλάνον, ὁ πρόεδρος Νάσερ μοῦ εἶπεν: "ναί, ἔχετε δίκιο". Τοῦ ἀπήντησα ναί, ἀλλά τ' ἀναγνωρίζετε ἀργά.

»Βασικόν θέμα εἶναι καί παραμένει ἡ ἀναγνώρισις τῶν δικαιωμάτων τῶν Παλαιστινίων. Ἐπί τοῦ προκειμένου συνωμίλησα ἐπανειλημμένως μετά τοῦ κ. Γκόλντμαν, προέδρου τῆς Διεθνοῦς Ἑβραϊκῆς Ἑνώσεως, ὁ ὁποῖος καί μοί ἐφάνη ἔχων ρεαλιστικάς ἀπόψεις.

»Ἤδη ἀπεδείχθη ὅτι οἱ Ἄραβες δέν εἶναι πάντοτε κατώτεροι ὅταν ἔχουν τόν κατάλληλον ὁπλισμόν. Τί θα γίνη λοιπόν ὅταν οἱ Ἄραβες θά γίνουν 150.000.000 ἀτόμων καί πλέον.

»Πρωθυπουργός: *Εἶναι γεγονός ὅτι οἱ Ἄραβες ἐξηλίχθησαν.*

»Τίτο: Ναί.

»Πρωθυπουργός: *Τό Ἰσραήλ δέν καταλαβαίνει ὅτι ἐάν δέν εὑρεθῆ λύσις τοῦτο δέν θά εἶναι πρός τό συμφέρον του. Τοῦτο δέ δέν φαίνεται νά τό καταλαβαίνουν καί οἱ Ἀμερικανοί.*

»Τίτο: Εἶναι γεγονός ὅτι οἱ Ἀμερικανοί ἠμποροῦν νά βοηθήσουν. Ἡ γνώμη μας εἶναι ὅτι ὅλοι οἱ Ἄραβες πρέπει νά ἀναγνωρίσουν τό Ἰσραήλ, μετά τήν πλήρη ἐκκένωσιν τῶν ἐδαφῶν de jure καί de facto. Αἱ σχέσεις μεταξύ Ἀράβων καί Ἰσραήλ πρέπει νά εἶναι τέτοιες ὥστε τό Ἰσραήλ, ἤδη ἀνεπτυγμένον, νά βοηθήση τάς ἀναπτυσσομένας ἀραβικάς χώρας. Πάντως, ἡ σημερινή κατάστασις δέν εἶναι καλή καί ἡ πάροδος τοῦ χρόνου ἀποβαίνει εἰς βάρος τοῦ Ἰσραήλ.

»Πρωθυπουργός: *Εἶμαι σύμφωνος. Τό δρᾶμα εἶναι ὅτι ἡ πολιτική τῶν ΗΠΑ δέν εἶναι ἐλευθέρα ἕνεκα τῆς δραστηριότητος καί τῆς ἐπιρροῆς τοῦ Ἰσραηλινοῦ lobby.*

»Τίτο: Ἐπίσης ἔχομεν τό γεγονός ὅτι οἱ Ἄραβες ἐξοπλίζονται μέ τά πλέον σύγχρονα μέσα καί ὅτι πρός τόν σκοπόν τοῦτον σπαταλῶνται δισεκατομμύρια δισεκατομμυρίων δολλαρίων.

»Πρωθυπουργός: *Τοῦτο γίνεται ἄνευ σκοποῦ. Τό ἴδιο κάμνει καί τό Ἰράν.*

»Τίτο: Ἔχομεν τό παράδειγμα τοῦ Σάχη. Λέγει ὅτι ἐξοπλίζει τήν χώραν του διά νά μήν εἶναι πιόνι μεταξύ τῶν ΗΠΑ καί ΕΣΣΔ. Ὁμιλοῦν περί δαπανῶν τῆς τάξεως 8 δισεκατομμυρίων δολλαρίων.

»Πρωθυπουργός: *Δέν καταλαβαίνω διατί τό Ἰράν φιλοδοξεῖ νά γίνη μεγάλη στρατιωτική δύναμις. Βασική προϋπόθεσις διά κάθε χώραν εἶναι ἡ ἐσωτερική σταθερότης.*

»Τίτο: Ἐσωτερικῶς εἰς τό Ἰράν τό στρατιωτικόν στοιχεῖον εἶναι ἰσχυρότατον.

»Πρωθυπουργός: *Καί εἰς τό Μαρόκον ἠμπορεῖ νά ἴσχυε καί νά ἰσχύη τοῦτο πλήν ὅμως, ἀσχέτως τοῦ ἐάν ἐπέπλευσε, ἡ δυναστεία ἐκινδύνευσε ἀπό τόν στρατόν. Διότι οἱ πλέον ἐπικίνδυνοι εἶναι οἱ στρατιωτικοί ὅταν καθίστανται πραιτωριανοί»*[191].

Μετά τό πέρας τῆς συνομιλίας του μέ τόν Γιουγκοσλάβο ἡγέτη, ὁ Κ. Καραμανλῆς θά δηλώσει:

«Εἶμαι λίαν ἱκανοποιημένος ἀπό τήν ἐπίσκεψή μου στήν Γιουγκοσλαβία καί τίς συνομιλίες πού εἶχα. Τά ἀποτελέσματα ὑπῆρξαν ἀνώτερα τῶν προσδοκιῶν μου. Ἐκτός ἀπό τήν συμφωνία μας γιά τήν περαιτέρω ἀνάπτυξη τῶν σχέσεων μεταξύ τῶν δύο χωρῶν μας, συμφωνήσαμε ἐπίσης νά καταβάλλουμε τίς ἴδιες προσπάθειες, τόσο στίς διαβαλκανικές, ὅσο καί στίς διεθνεῖς σχέσεις».

Ἀπό τήν πλευρά του, ὁ πρόεδρος Τίτο ἀνέφερε:

«Ἡ Ἑλλάς καί ἡ Γιουγκοσλαβία, ὡς γειτονικές χῶρες, ἔχουν πολλά κοινά συμφέροντα. Καταλήξαμε στήν κοινή διαπίστωση ὅτι εἶναι ἀνάγκη νά ἐνισχυθοῦν οἱ σχέσεις μεταξύ τῶν δύο χωρῶν μας. Ἡ μελλοντική συνεργασία μας πρέπει νά ἀναπτυχθῆ διά τήν περαιτέρω ἐνίσχυση τῶν διμερῶν σχέσεών μας καί τῶν σχέσεων στά Βαλκάνια. Πρέπει νά πράξωμε ὅ,τι μποροῦμε, γιά νά καταστήσωμε τά Βαλκάνια νῆσο εἰρήνης».

Τό μεσημέρι τῆς ἴδιας ἡμέρας, ὁ πρόεδρος Τίτο παρέθεσε πρόγευμα πρός τιμήν τοῦ Κ. Καραμανλῆ, κατά τή διάρκεια τοῦ ὁποίου προτίμησε, ἀντί τοῦ λόγου πού εἶχε ἑτοιμάσει, νά ἀναφερθεῖ στίς ἐξαίρετες ἀναμνήσεις του ἀπό τίς ἐπισκέψεις του στήν Ἑλλάδα καί νά ὑπογραμμίσει ὅτι θετικές ἦταν οἱ προοπτικές πού διανοίγονταν γιά τό μέλλον τῶν διμερῶν σχέσεων, μετά ἀπό ἑπταετῆ ψυχρότητα. Ὁ Γιουγκοσλάβος ἡγέτης χαρακτήρισε τή χούντα πρωταίτιο τῆς κυπριακῆς τραγωδίας, σημείωσε ὅτι τήν Ἑλλάδα καί τή Γιουγκοσλαβία ἐνδιέφεραν τά συμβαίνοντα στή Μέση Ἀνατολή καί τόνισε ὅτι οἱ δύο χῶρες ἦταν μικρές, ἀλλά οἱ λαοί τους ὑπερήφανοι καί ἀποφασισμένοι νά κατοχυρώσουν τήν ἀνεξαρτησία τους καί τίς ἀξίες στίς ὁποῖες πίστευαν. Καί κατέληξε λέγοντας ὅτι ἡ τριαντάχρονη εἰρήνη στή νοτιοανατολική Εὐρώπη θά διαφυλασσόταν μέ τή συνεννόηση τῶν βαλκανικῶν χωρῶν, καί ὑπογραμμίζοντας ὅτι συμφωνοῦσε πλήρως μέ τίς ἀπόψεις τοῦ Κ. Καραμανλῆ ἐπί τῶν διεθνῶν θεμάτων.

Ἀπαντώντας, ὁ Ἕλληνας πρωθυπουργός ἀνέφερε ὅτι στήν περίπτωση τῆς Ἑλλάδος καί τῆς Γιουγκοσλαβίας οἱ λέξεις «εἰρήνη» καί «συνεργασία» δέν ἦταν τυπικές, ἀλλά «ἀποτελοῦν οὐσία καί πραγματικότητα, ὑπερτέρα τῶν λόγων». Τόνισε ὅτι ἀναχωροῦσε πεπεισμένος γιά τή σταθερότητα καί ἀποτελεσμα-

τικότητα τῆς διμεροῦς συνεργασίας, ἡ ὁποία προοριζόταν νά ἀποτελέσει «ἐγγύηση γιά τήν εἰρήνη στά Βαλκάνια», ὅτι ἦταν αἰσιόδοξος γιά τή δημιουργία συνθηκῶν «στενῆς συνεργασίας ὅλων τῶν χωρῶν τῆς Βαλκανικῆς», ἀλλά καί ὅτι τήν τριαντάχρονη εἰρήνη στήν περιοχή ἀπειλοῦσε ἡ Τουρκία.

Μετά τό τέλος τῶν συνομιλιῶν ἐκδόθηκε τό ἀκόλουθο κοινό ἀνακοινωθέν:

«Κατά τήν διάρκειαν τῶν συνομιλιῶν, αἱ ὁποῖαι διεξήχθησαν ἐν πνεύματι εἰλικρινείας, ἐγκαρδιότητος καί ἀμοιβαίου σεβασμοῦ, τά δύο μέρη ἐπεβεβαίωσαν τήν στερεάν ἀπόφασιν νά ἀναπτύξουν τάς σχέσεις μεταξύ τῶν δύο χωρῶν ἐπί τῇ βάσει τῶν ἀρχῶν τῆς ἰσότητος ἐν δικαίῳ, τοῦ σεβασμοῦ τῆς ἐθνικῆς κυριαρχίας, τῆς ἐδαφικῆς ἀκεραιότητος καί τῆς μή ἐπεμβάσεως εἰς τάς ἐσωτερικάς ὑποθέσεις, ἐν πνεύματι καλῆς γειτονίας καί ἀμοιβαίου συμφέροντος. Κατά τήν διάρκειαν τῶν συνομιλιῶν τά δύο μέρη προέβησαν εἰς ἀνταλλαγήν ἀπόψεων ἐπί τῶν διμερῶν των σχέσεων ὡς καί ὡρισμένων προβλημάτων διεθνοῦς ἐπικαιρότητος.

»Τά δύο μέρη διεπίστωσαν μεθ' ἱκανοποιήσεως ὅτι αἱ σχέσεις μεταξύ τῶν δύο χωρῶν ἐξελίσσονται ἱκανοποιητικῶς, χάρις εἰς τάς προσπαθείας αἱ ὁποῖαι κατεβλήθησαν καί ἀπό τάς δύο πλευράς, ἐν πνεύματι πλήρους κατανοήσεως καί ἀμοιβαίου σεβασμοῦ. Ὑπεγράφησαν ὡρισμένα ὄργανα μείζονος σημασίας, ὡς ἡ προξενική σύμβασις καί τό πρόγραμμα συνεργασίας εἰς τούς τομεῖς ἐκπαιδεύσεως τοῦ πληθυσμοῦ διά τά ἔτη 1975 καί 1976. Ἀφ' ἑτέρου ὑπεγράφη ὁ διακανονισμός ἐν σχέσει πρός τήν διαμετακόμισιν τῶν γιουγκοσλαβικῶν ἐμπορευμάτων διά τῆς ἐλευθέρας ζώνης τοῦ λιμένος τῆς Θεσσαλονίκης. Καί τά δύο μέρη ἐτόνισαν ἅπαξ ἔτι τήν σημασίαν τήν ὁποίαν ἀποδίδουν εἰς τήν κύρωσίν του ἐντός τοῦ συντομωτέρου χρονικοῦ διαστήματος.

»Τά δύο μέρη ἐξέφρασαν τήν ἱκανοποίησίν των διά τό συντελεσθέν ἔργον ὑπό τῆς μονίμου διϋπουργικῆς ἑλληνογιουγκοσλαβικῆς ἐπιτροπῆς διά τήν οἰκονομικήν, ἐπιστημονικήν καί τεχνικήν, ἐκπολιτιστικήν καί τουριστικήν συνεργασίαν, ἡ ὁποία μόλις ἐπεράτωσε τάς ἐργασίας της εἰς Ἀθήνας.

»Τά δύο μέρη ὑπεγράμμισαν ὅτι ἐν τῷ πλαισίῳ τῆς οἰκονομικῆς συνεργασίας ἀποσκοποῦν εἰς τήν διεύρυνσιν τῆς συνεργασίας εἰς ὅλους τούς τομεῖς καί εἰδικώτερον εἰς τήν εἰσαγωγήν ἀνωτέρων καί πλέον ἐκσυγχρονισμένων μορφῶν οἰκονομικῆς συνεργασίας, ἤτοι ἀπό κοινοῦ ἐπενδύσεις, διαρθρωτικήν βελτίωσιν τῶν ἀνταλλαγῶν, διαφοροποίησιν τῆς συνεργασίας καί ἄλλα.

»Τά δύο μέρη συνεφώνησαν ὅτι αἱ πολιτικαί ἐπαφαί ἐπί διαφόρων ἐπιπέδων μεταξύ τῶν ἀντιπροσώπων τῶν δύο χωρῶν συμβάλλουν εἰς μίαν καλυτέραν κατανόησιν καί εἰς τήν ἐγκαθίδρυσιν καί ἐδραίωσιν ἀμοιβαίας ἐμπιστοσύνης. Τά δύο μέρη ἐκτιμοῦν ὅτι αἱ διαφοραί ἐπί τῆς διεθνοῦς τοποθετήσεώς των δέν ἐμποδίζουν τήν στενήν συνεργασίαν, τάς σχέσεις καλῆς γειτονίας καί τῆς φιλίας των. Ἐπί τούτοις, θά καταβάλλομεν προσπαθείας διά τήν ρύθμισιν ὅλων τῶν θεμάτων πού ἐνδιαφέρουν τάς δύο χώρας ἐπί τῇ βάσει τῶν ὡς ἄνω ἀναφερθεισῶν ἀρχῶν.

»Ἐξετάζοντα τήν παροῦσαν κατάστασιν τῶν διεθνῶν σχέσεων, τά δύο μέρη διεπίστωσαν ὅτι αἱ ἀπόψεις των εἶναι πολύ παραπλήσιοι. Ἰδιαιτέρως ὑπεγράμμισαν ὅτι ἡ πολιτική ὑφέσεως καί συνεργασίας δέν δύναται νά δώσῃ τά ποθούμενα ἀποτελέσματα, εἰμή μόνο, ἄν εἶναι προϊόν προσπαθειῶν καί ἴσης συμμετοχῆς ὅλων τῶν χωρῶν εἰς τήν διευθέτησιν τῶν διεθνῶν κρίσεων καί τῶν μεγάλων διεθνῶν προβλημάτων. Μέ τάς σκέψεις αὐτάς, ἐπεβεβαίωσαν ἐκ νέου τήν σημασίαν τοῦ ρόλου καί τῶν δραστηριοτήτων τοῦ ΟΗΕ εἰς τάς καταβαλλομένας σήμερον προσπαθείας πρός τόν σκοπόν τῆς ἐγκαθιδρύσεως διεθνῶν σχέσεων ἰσότητος καί διευθετήσεως τῶν σχέσεων ζωτικοῦ ἐνδιαφέροντος.

»Προβαίνοντες εἰς τήν ἐξέτασιν τῆς καταστάσεως καί τῶν σχέσεων ἐν Εὐρώπῃ, οἱ δύο πρωθυπουργοί συνεφώνησαν ἐπί τῆς ἀνάγκης συγκλήσεως τῆς τελικῆς φάσεως τῆς Διασκέψεως διά τήν Εὐρωπαϊκήν Ἀσφάλειαν καί Συνεργασίαν τό ταχύτερον εἰς ὑψηλόν ἐπίπεδον καί ἐνισχύσεως τῆς ἀξιοπιστίας αὐτῆς.

»Τά δύο μέρη φρονοῦν ὅτι πᾶσα βελτίωσις τῶν σχέσεων μεταξύ τῶν βαλκανικῶν χωρῶν θά συμβάλῃ εἰς τήν ἀνάπτυξιν τῆς φιλίας καί καλῆς γειτονίας ὡς καί εἰς τήν διαφύλαξιν τῆς εἰρήνης, τῆς ἀσφαλείας καί τῆς συνεργασίας εἰς τήν περιοχήν τῶν Βαλκανίων καί τῆς Εὐρώπης.

»Ἐπιδοκιμάζοντα τήν μέχρι τοῦδε δραστηριότητα τῶν ἤδη ὑφισταμένων διαβαλκανικῶν ὀργανισμῶν, τά δύο μέρη ἀπεφάσισαν νά προωθήσουν τήν δημιουργίαν καί τήν ἀνάπτυξιν νέων θεσμῶν καί μορφῶν συνεργασίας εἰς τόν οἰκονομικόν, τεχνικόν, ἐπιστημονικόν καί ἄλλους τομεῖς. Πρός τόν σκοπόν αὐτόν, τά δύο μέρη εἶναι ἕτοιμα νά συμμετάσχουν εἰς ἀπάσας τάς ἀποδεκτάς μορφάς τῆς πολυμεροῦς διαβαλκανικῆς συνεργασίας, αἱ ὁποῖαι εἶναι πρός τό συμφέρον τῶν βαλκανικῶν χωρῶν.

»Τά δύο μέρη ἐξέφρασαν τήν ἀνησυχίαν των διά τό γεγονός τῆς μή ἐφαρμογῆς τῶν ἀποφάσεων τῆς Γενικῆς Συνελεύσεως τοῦ ΟΗΕ καί τοῦ Συμβουλίου Ἀσφαλείας διά τήν Κύπρον καί ὑπεγράμμισαν τήν πεποίθησίν των ὅτι ἡ συνέχισις τῆς κυπριακῆς κρίσεως θά ἠδύνατο νά ἀπειλήσῃ σοβαρῶς τήν εἰρήνην καί σταθερότητα εἰς τήν περιοχήν αὐτήν. Ἡ ἀνάγκη μιᾶς ἐπειγούσης καί εἰρηνικῆς λύσεως τοῦ κυπριακοῦ προβλήματος ἐπί τῇ βάσει τοῦ σεβασμοῦ τῆς κυριαρχίας, τῆς ἀνεξαρτησίας, τῆς ἐδαφικῆς ἀκεραιότητος καί τῆς ἀδεσμεύτου πολιτικῆς τῆς Δημοκρατίας τῆς Κύπρου, καθώς καί τῆς ἀμέσου ἀποχωρήσεως τῶν ξένων δυνάμεων τῶν εὑρισκομένων ἐπί τοῦ ἐδάφους τῆς Δημοκρατίας, καί τῆς ἐπανόδου ἐν πάσῃ ἀσφαλείᾳ τῶν προσφύγων εἰς τάς ἑστίας των ἐτονίσθησαν ἰδιαιτέρως.

»Τά δύο μέρη ὑπεγράμμισαν ὡσαύτως, τήν σημασίαν τῆς συνεχίσεως τῶν ἐπαφῶν καί τῶν διαπραγματεύσεων τῶν δύο κοινοτήτων τῆς Κύπρου ἐν Βιέννῃ ὑπό τήν αἰγίδα τοῦ γενικοῦ γραμματέως τῶν Ἡνωμένων Ἐθνῶν καί ἐξέφρασαν τήν ἐπιθυμίαν των νά συνεχίσουν τάς προσπαθείας των μέ ἐνεργητικότητα καί καλήν θέλησιν διά νά ἐπιτευχθῇ, ὅσον τό δυνατόν ταχύτερον, δικαία λύσις ἡ ὁποία θά ἐξασφαλίζῃ τήν ἐφαρμογήν τῶν ὡς ἄνω ἀποφάσεων ἐφ' ὅλων τῶν σημείων των.

»Τά δύο μέρη διεκήρυξαν ὅτι παρέχουν τήν ὑποστήριξίν των εἰς τήν Κυβέρνησιν τῆς Κυπριακῆς Δημοκρατίας καί ἐπεβεβαίωσαν τήν πεποίθησίν των ὅτι ἡ σοβαρότης τῆς καταστάσεως εἰς τήν νῆσον ἐπιβάλλει εἰς τάς Κυβερνή-

σεις ὅλων τῶν χωρῶν νά ἐντείνουν τάς προσπαθείας των καί νά ἀναπτύξουν τάς ἀναγκαίας δραστηριότητας, τάς ἀποβλεπούσας εἰς τήν ἐξασφάλισιν τῆς κυπριακῆς ἀνεξαρτησίας καί τῆς διεθνοῦς εἰρήνης.

»Τά δύο μέρη ἐξέφρασαν τήν ἀνησυχίαν των διά τήν κρίσιν τῆς Μέσης Ἀνατολῆς καί παρέσχον τήν πλήρη ὑποστήριξίν των εἰς τάς προσπαθείας τάς καταβαλλομένας διά τήν λύσιν της, συμφώνως πρός τάς ἀποφάσεις τοῦ Συμβουλίου Ἀσφαλείας καί τῆς Γενικῆς Συνελεύσεως τοῦ ΟΗΕ. Ἐκκινοῦντα ἀπό τήν ἀρχήν τοῦ δικαιώματος ὅλων τῶν λαῶν νά ἀποφασίζουν ἐλευθέρως περί τῆς τύχης των ὡς ἐπίσης καί ἀπό τό ἀξίωμα ὅτι ἡ προσάρτησις ἐδαφῶν διά τῆς βίας εἶναι ἀπαράδεκτος εἰς τάς διεθνεῖς σχέσεις, τά δύο μέρη ὑπεγράμμισαν ὁμοίως τήν ἀνάγκην τῆς πλήρους ἀποχωρήσεως ἐξ ὅλων τῶν καταληφθέντων ἐδαφῶν καί λύσεως σεβομένης τά νόμιμα δικαιώματα ὅλων τῶν λαῶν τῆς περιοχῆς καί ἐγγυωμένης τήν ἐθνικήν ὑπόστασιν καί τά νόμιμα δικαιώματα τοῦ παλαιστινιακοῦ λαοῦ.

»Τά δύο μέρη ἐπεβεβαίωσαν τήν πεποίθησίν των ὅτι ὅλαι αἱ διενέξεις αἱ ἀνακύπτουσαι μεταξύ Κρατῶν θά ἔδει νά ἐπιλύωνται διά τῆς εἰρηνικῆς ὁδοῦ καί πρός τοῦτο τά Κράτη θά πρέπη νά χρησιμοποιοῦν ἐν τῷ μέτρῳ τοῦ δυνατοῦ τάς προβλεπομένας ὑπό τῶν διεθνῶν διαδικασιῶν δυνατότητας. Τά δύο μέρη ἐξήτασαν τά τρέχοντα θέματα τῶν διεθνῶν οἰκονομικῶν σχέσεων καί ὑπεγράμμισαν τήν ἀνάγκην μείζονος ὑποχρεώσεως τῆς διεθνοῦς κοινωνίας καί διά τῶν ἀνεπτυγμένων χωρῶν πρός δημιουργίαν προϋποθέσεων διά τήν ἐπιτάχυνσιν τῆς οἰκονομικῆς ἀναπτύξεως τῶν ὑπό ἀνάπτυξιν χωρῶν, ἐκτιμῶντα ὅτι ἡ διεύρυνσις τοῦ χάσματος μεταξύ ἀνεπτυγμένων καί ὑπό ἀνάπτυξιν χωρῶν περιέχει ἐν ἑαυτῇ τόν κίνδυνον διενέξεων. Διεπίστωσαν τήν ἀνάγκην ἐνισχύσεως τῶν προσπαθειῶν πρός ἐφαρμογήν τῶν υἱοθετηθέντων κατά τήν 6ην ἔκτακτον σύνοδον τῆς Γενικῆς Συνελεύσεως τοῦ ΟΗΕ συμπερασμάτων ἐπί τῆς ἐγκαθιδρύσεως νέας διεθνοῦς οἰκονομικῆς τάξεως.

»Τά δύο μέρη ἐξέφρασαν τήν πεποίθησιν ὅτι ἡ παροῦσα συνάντησις ἀποτελεῖ σημαντινήν συμβολήν εἰς τήν συνεχῆ ἀνάπτυξιν τῶν σχέσεων καλῆς γειτονίας καί φιλίας, ἡ ὁποία στηρίζεται ἐπί τῆς ἐμπιστοσύνης καί τοῦ ἀμοιβαίου σεβασμοῦ τῶν συμφερόντων τῶν δύο χωρῶν.

»Ἐν ὀνόματι τοῦ προέδρου τῆς Ἑλληνικῆς Δημοκρατίας, ὁ πρωθυπουργός κ. Κ. Καραμανλῆς ἐκάλεσε τόν πρόεδρον τῆς Ὁμοσπόνδου Σοσιαλιστικῆς Δημοκρατίας τῆς Γιουγκοσλαβίας κ. Γιόζεφ Μπρόζ Τίτο νά πραγματοποιήση ἐπίσημον ἐπίσκεψιν εἰς τήν Ἑλλάδα.

»Ὁ κ. Κ. Καραμανλῆς ἐκάλεσε ὁμοίως τόν κ. Τζεμάλ Μπίγεντιτς, πρόεδρον τοῦ Ὁμοσπονδιακοῦ Ἐκτελεστικοῦ Συμβουλίου, νά ἐπισκεφθῆ ἐπισήμως τήν Ἑλλάδα. Αἱ προσκλήσεις ἐγένοντο δεκταί μετά μεγάλης ἱκανοποιήσεως. Αἱ ἡμερομηνίαι τῶν ἐπισκέψεων θά προσδιορισθοῦν μεταγενεστέρως διά τῆς διπλωματικῆς ὁδοῦ».

Ὁ Κ. Καραμανλῆς ἐπέστρεψε στήν Ἑλλάδα στίς 5 Ἰουνίου.

Σέ συνομιλία του μέ τούς δημοσιογράφους, στό ἀεροπλάνο, κατά τήν ἐπάνοδό του στήν Ἀθήνα, ὁ πρωθυπουργός θά ἀφήσει νά διαφανεῖ ἡ ἱκανοποίησή του ἀπό τίς συνομιλίες του στή Γιουγκοσλαβία καί τήν ὑποδοχή τῶν ἀπόψεών του γιά τή συνεργασία στήν εὐρύτερη περιοχή: *«Προχωρήσαμε πιό μπροστά ἀπό ὅ,τι ὑπολογίζαμε».*

Ἡ ἐπίσκεψη τοῦ πρωθυπουργοῦ στή Γιουγκοσλαβία, ἐντυπωσιακή πτυχή τῆς νέας ἑλληνικῆς ἐξωτερικῆς πολιτικῆς, καί ἡ διαφαινόμενη πρόθεσή του νά προτείνει πολυμερῆ συνεργασία στά Βαλκάνια θά σχολιαστοῦν εὐρύτατα ἀπό τόν ἑλληνικό τύπο. Ἐνδεικτικό εἶναι τό ἀκόλουθο ἄρθρο τῆς ἐφημερίδας «Καθημερινή», πού ἀναφερόταν ἰδιαίτερα στήν προοπτική τῆς διαβαλκανικῆς συνεργασίας:

Οἱ «ἀνά ζεύγη» προσεγγίσεις καί συνεργασίες τῶν βαλκανικῶν χωρῶν μποροῦν νά ὁδηγήσουν —καί ἀσφαλῶς θά ὁδηγήσουν— σέ μιά περιφερειακή διαβαλκανική συνεργασία, ἡ ὁποία θά δημιουργήση νέα κατάσταση στήν ὅλη περιοχή τῆς Βαλκανικῆς καί τῆς ἀνατολικῆς Μεσογείου, πρός ὄφελος ὅλων τῶν χωρῶν τῆς ζώνης αὐτῆς, ἀνεξάρτητα ἀπό τίς γενικώτερες διεθνεῖς τοποθετήσεις καί τό ἐσωτερικό πολιτικο-κοινωνικό καθεστώς τῆς κάθε μιᾶς.

Τά πρακτικά ὠφελήματα ἀπό μιά συνεργασία τῶν βαλκανικῶν Κρατῶν σέ συγκεκριμένους τομεῖς, ὅπως ὁ οἰκονομικός, ὁ μορφωτικός, ὁ τουριστικός κ.λπ., εἶναι καί μεγάλα καί φανερά γιά ὅλους τούς ἐνδιαφερομένους. Ἡ προσέγγιση θά ἄξιζε ἔστω καί μόνον γι' αὐτά. Ἀλλά οἱ συνέπειες καί ἐπιπτώσεις μιᾶς διαβαλκανικῆς συνεργασίας θά εἶναι εὐρύτερες καί θά ἔχουν πολιτική σημασία, ἡ ὁποία θά ἐκτείνεται καί πέρα ἀπό τήν περιοχή.

Ἐν πρώτοις, κάθε περιφερειακή συμφωνία καί συνεργασία, ἰδίως ὅταν πρόκειται γιά Κράτη πού δέν ἀνήκουν οὔτε στήν χορεία τῶν μεγάλων Δυνάμεων, οὔτε στόν ἴδιο συνασπισμό, εἶναι ἐποικοδομητική τῶν συμφερόντων καί τῆς ἀσφαλείας τῶν χωρῶν αὐτῶν καί συντελεστική τῆς χειραφετήσεώς των ἀπό τήν —ἀσφυκτική, κάποτε— «κηδεμονία» ἤ πίεση τῶν μεγάλων. Ἔπειτα, εἶναι συντελεστική τῆς ὅλης διεθνοῦς ὑφέσεως καί εἰρήνης, ἀλλά καί ἑνός ὑγιέστερου καί περισσότερο ἰσόρροπου συσχετισμοῦ δυνάμεων στήν οἰκεία περιοχή, πρός ὄφελος, κυρίως, τῶν ἀμεσώτερα ἐνδιαφερομένων.

Ἀπό τά ἀποτελέσματα τοῦ ἕως τώρα «ἀνοίγματος» τῆς Ἑλλάδος πρός τόν βαλκανικό χῶρο, πού θά συνεχισθῆ καί θά ὁλοκληρωθῆ μέ τήν προσεχῆ ἐπίσκεψη τοῦ πρωθυπουργοῦ κ. Κ. Καραμανλῆ στήν Βουλγαρία, δικαιολογεῖται ἡ αἰσιοδοξία γιά δημιουργία μιᾶς νέας καταστάσεως στήν Βαλκανική, ἡ ὁποία θά γίνη μιά ζώνη εἰρήνης καί καρποφόρου συνεργασίας τῶν λαῶν πού τήν κατοικοῦν, μέσα σέ κλῖμα ἀμοιβαίου σεβασμοῦ.

Εἰδικώτερα ὡς πρός τήν Ἑλλάδα, οἱ σχετικές πρωτοβουλίες της καί τά ἀποτελέσματά τους ἐνισχύουν τήν διεθνῆ θέση της καί τό διεθνές γόητρό της καί τῆς ἐξασφαλίζουν ἐρείσματα τῶν ὁποίων ἡ ἀξία, γιά τήν ἐδραίωση τῆς ἀνεξαρτησίας μας καί τήν ἐνίσχυση τῆς ἐθνικῆς μας πολιτικῆς, δέν μπορεῖ νά ὑποτιμηθῆ[192].

Ἀπό τήν πλευρά του, ὁ γιουγκοσλαβικός τύπος σχολίασε εὐρύτατα καί θετικά τήν ἐπίσκεψη τοῦ Ἕλληνα πρωθυπουργοῦ. Ἡ «Πολίτικα» ἀνέφερε ὅτι ἡ ἐπίσκεψη θά ἔδινε νέα ὤθηση στή διμερῆ συνερ-

γασία, ἐνῶ παρουσίαζε τόν Κ. Καραμανλῆ ὡς τόν ἡγέτη πού ἀποκατάστησε τούς δημοκρατικούς θεσμούς καί τήν ἀξιοπρέπεια τῆς Ἑλλάδος. Καί τό ἄρθρο κατέληγε:

Ἡ Γιουγκοσλαβία χαιρετᾶ τά νέα ἑλληνικά ἀνοίγματα πρός τόν κόσμο καί εἶναι ἕτοιμη νά συμμετάσχη (σέ αὐτά), θεωρώντας ὅτι τέτοια ἀνοίγματα ἀποτελοῦν νέα ὄχι μόνο στόν τομέα τῆς συνεργασίας ἀνάμεσα στά δύο γειτονικά Κράτη ἀλλά καί σέ ὅ,τι ἀφορᾶ στήν εἰρήνη καί τήν σταθερότητα σ' αὐτή τήν ζωτική περιοχή τοῦ κόσμου[193].

Ἄρθρο γιά τήν προσωπικότητα τοῦ Ἕλληνα πρωθυπουργοῦ δημοσιεύτηκε καί στήν «Vjenik», τοῦ Ζάγκρεμπ, ἡ ὁποία ἀναφερόταν στό ἐπεισόδιο τῆς καταστροφῆς τῶν γραμμῶν τοῦ τράμ, ἐνδεικτικό τῆς ἀποφασιστικότητας τοῦ Κ. Καραμανλῆ. Ἡ ἐνεργητικότητα τοῦ ἄνδρα, συνέχιζε ἡ ἐφημερίδα, «τακτοποιεῖ τά πράγματα, παρά τίς ἀμφιβολίες καί τά ἐμπόδια». Τέλος, χαρακτήρισε τήν πολιτική του προοδευτική καί φιλελεύθερη, μέ ἀπώτερο στόχο τήν κατοχύρωση τῆς κοινωνικῆς δικαιοσύνης[194].

Καί ὁ διεθνής τύπος, ὡστόσο, ἔδειξε μεγάλο ἐνδιαφέρον γιά τήν ἐπίσκεψη, ἡ ὁποία ἐγκαινίαζε μιά νέα πολιτική πραγματικότητα στή νοτιοανατολική Εὐρώπη. Ἡ «Le Figaro» τόνιζε ὅτι στίς ἑλληνογιουγκοσλαβικές συνομιλίες θά ἐξεταζόταν:

Ἡ ἀνάπτυξη τῶν οἰκονομικῶν καί ἐμπορικῶν σχέσεων στό εὐρύτερο πεδίο μιᾶς βαλκανικῆς ἑνώσεως πού θά περιελάμβανε ὅλες τίς χῶρες τῆς χερσονήσου, ὑπό μία μορφή, πού θά ἐξασφαλίζη τόν σεβασμό τῆς ἰδεολογικῆς τοποθετήσεως κάθε χώρας»[195].

Ἡ «Daily Telegraph» ἐκτιμοῦσε ὅτι κύριος στόχος τῆς ἑλληνικῆς ἐξωτερικῆς πολιτικῆς ἦταν ἡ πολυμερής βαλκανική συνεργασία, ἐνῶ οἱ «Times» ἐπισήμαναν ὅτι:

Ἡ ἐπίσκεψη τοῦ Ἕλληνα πρωθυπουργοῦ ἀποτελεῖ μέρος τῶν ἑλληνικῶν κινήσεων γιά τήν δημιουργία φίλων στό ἐξωτερικό καί τήν ὑποστήριξη τῆς ἑλληνικῆς θέσεως στήν διένεξη μέ τήν Τουρκία[196].

Τέλος ἡ «Neue Zürcher Zeitung» σημείωνε ὅτι ὁ Κ. Καραμανλῆς εἶχε ἐξασφαλίσει τήν ὑποστήριξη τῆς Γιουγκοσλαβίας στό Κυπριακό, γεγονός σημαντικό, ἀφοῦ τό Βελιγράδι ἦταν ἕνας ἀπό τούς ἡγέτες τοῦ κινήματος τῶν Ἀδεσμεύτων[197].

ΥΙΟΘΕΤΗΣΗ ΝΕΟΥ ΣΥΝΤΑΓΜΑΤΟΣ

Ἡ ψήφιση ἀπό τή Βουλή τοῦ νέου Καταστατικοῦ Χάρτη τῆς χώρας θά σηματοδοτήσει τήν πλήρη ὁμαλοποίηση τῆς δημόσιας ζωῆς, πρίν συμπληρωθεῖ ἔτος ἀπό τήν κατάρρευση τῆς δικτατορίας. Ἡ δημοκρατική διάρθρωση τοῦ πολιτεύματος, ἡ προσεκτική, ὅσο καί ἀπαραίτητη, ἐνίσχυση τῆς ἐκτελεστικῆς ἐξουσίας, ὁ ρυθμιστικός ρόλος πού ἐπιφυλασσόταν στόν πρόεδρο τῆς Δημοκρατίας, ἡ προστασία τῶν ἀτομικῶν καί τῶν κοινωνικῶν δικαιωμάτων — χαρακτηριστικά τοῦ νέου Συντάγματος — ὑπογράμμιζαν ὅτι στόχοι τοῦ Κ. Καραμανλῆ ἦταν ὁ ἐκσυγχρονισμός τῆς δομῆς τοῦ Κράτους καί ἡ δημιουργία μιᾶς σύγχρονης φιλελεύθερης δημοκρατίας, προσανατολισμένης στήν ὀργανική της ἐνσωμάτωση στούς κόλπους τῆς δυτικοευρωπαϊκῆς κοινότητας Κρατῶν. Ἡ αἴτηση, ἄλλωστε, τῆς Ἑλλάδος γιά ταχεῖα προσχώρηση στήν ΕΟΚ θά ὑποβληθεῖ στίς Βρυξέλλες πέντε μόλις ἡμέρες μετά τήν υἱοθέτηση τοῦ νέου Συντάγματος. Ἡ ἀνάδειξη, ἀμέσως μετά, τοῦ Κ. Τσάτσου στό ἀξίωμα τοῦ προέδρου τῆς Δημοκρατίας θά φέρει ἕνα κορυφαῖο πολιτικό καί διανοούμενο στήν κεφαλή τῆς Πολιτείας. Κατά τόν ἑορτασμό, στίς 23 Ἰουλίου 1975, τῆς πρώτης ἐπετείου ἀπό τήν ἀποκατάσταση τῆς δημοκρατίας, οἱ προοπτικές γιά τήν Ἑλλάδα διαγράφονταν λαμπρές.

Στόν ἐξωτερικό τομέα, ἐκτός ἀπό τήν ὑποβολή τοῦ αἰτήματος γιά προσχώρηση στήν ΕΟΚ, ὁ Κ. Καραμανλῆς θά συνεχίσει τίς ἐπαφές του μέ ἐπιφανεῖς δυτικοευρωπαίους ἡγέτες. Τόν Ἰούλιο, ἡ ἐπίσκεψή του στή Σόφια καί ἡ ἑλληνοβουλγαρική συνάντηση κορυφῆς, ἡ πρώτη στή σύγχρονη ἱστορία, θά προσφέρει τήν εὐκαιρία νά διαπιστωθεῖ, γιά μιά ἀκόμη φορά, ἡ ὕπαρξη κοινῶν στόχων τῶν δύο χωρῶν, προσανατολισμένων στή διασφάλιση τῆς εἰρήνης καί τῆς σταθερότητας στά Βαλκάνια.

7 ΙΟΥΝΙΟΥ 1975

Ψηφίζεται ἀπό τή Βουλή στό σύνολό του τό νέο Σύνταγμα τῆς χώρας. Ὑπέρ τοῦ νέου Καταστατικοῦ Χάρτη τάχθηκαν καί οἱ 208 παρόντες βουλευτές τῆς συμπολιτεύσεως, ἐνῶ ἡ ἀντιπολίτευση, σύμφωνα μέ παλαιότερη ἀπόφασή της, ἀπεῖχε τῆς διαδικασίας.

Πρίν τήν ψηφοφορία, τό λόγο ἔλαβαν ὁ πρόεδρος τῆς ἐπιτροπῆς τοῦ Συντάγματος, Κ. Τσάτσος, ὁ γενικός εἰσηγητής τῆς πλειοψηφίας, Δ. Παπασπύρου, καί ὁ ὑπουργός Δικαιοσύνης, Κ. Στεφανάκης. Κατόπιν, ὁ Κ. Καραμανλῆς ἐκφώνησε, ἐνώπιον τῆς Ἐθνικῆς Ἀντιπροσωπείας, τήν ἀκόλουθη ὁμιλία:

«Κύριοι βουλευταί, ἡ σημερινή ἡμέρα θά ἀποτελέση σταθμόν εἰς τήν πολιτικήν ἱστορίαν τοῦ τόπου μας. Διότι μέ τήν ψήφισιν τοῦ Συντάγματος ὁλοκληρώνεται καί θεσμικά ἡ ἀποκατάστασις τῆς ἑλληνικῆς δημοκρατίας. Ἡ παροῦσα Βουλή δικαιοῦται νά εἶναι ὑπερήφανος διά τό συντακτικόν της ἔργον. Γιατί εἶναι ἡ πρώτη φορά εἰς τήν Συνταγματικήν μας ἱστορίαν, κατά τήν ὁποίαν ὁ Καταστατικός Χάρτης τῆς χώρας ψηφίζεται κατά τρόπον συνταγματικόν ὀρθόδοξον καί εἰς βραχύ χρονικόν διάστημα.

»Διά νά ἐκτιμήσετε τό ἐπίτευγμα αὐτό, ἀρκεῖ νά ἐνθυμηθῆτε ὅτι τό Σύνταγμα τοῦ 1927, ἀφοῦ ἤρχισε συζητούμενον τό 1924, ἐψηφίσθη μετά 3ετίαν, καί μάλιστα κατά τρόπον ἀνορθόδοξον. Τό δέ Σύνταγμα τοῦ 1952 ἤρχισε συζητούμενο τό 1946 καί ἐψηφίσθη μετά 6ετίαν, χωρίς καί εἰς τήν περίπτωσιν αὐτήν νά τηρηθῆ ἡ νόμιμος διαδικασία.

»Πρό παντός ὅμως ἡ παροῦσα Βουλή δικαιοῦται νά εἶναι ὑπερήφανος διότι δίδει ἕνα Σύνταγμα τό ὁποῖον ἠμπορεῖ νά ἀποτελέση ὑπόδειγμα δι' ὅλας ἐκείνας τάς χώρας εἰς τάς ὁποίας ἐδοκιμάσθη ἡ δημοκρατία.

»Δικαιοῦμαι ἀκόμη, κύριοι συνάδελφοι, νά ἐκφράσω καί τήν προσωπικήν μου ἱκανοποίησιν, διότι πραγματοποιεῖται σήμερα μία ἀπό τάς βασικάς ἐπιδιώξεις τῆς πολιτικῆς μου ζωῆς: νά δώσω δηλαδή εἰς τήν χώραν αὐτήν ἕνα Σύνταγμα πού νά ἀνταποκρίνεται εἰς τάς συνθήκας τῆς χώρας μας καί εἰς τάς ἀνάγκας τῆς ἐποχῆς μας. Ἕνα Σύνταγμα πού νά ἀσφαλίζη τήν δημοκρατικήν ἐξέλιξιν τῆς ἐθνικῆς μας ζωῆς καί τήν πρόοδον τοῦ λαοῦ μας.

»Ὅπως γνωρίζετε, ἀπό τό 1961 εἶχα θέσει ἐνώπιον τοῦ

λαοῦ ἀνάγκην τῆς ἀναθεωρήσεως καί τοῦ ἐκσυγχρονισμοῦ τοῦ Συντάγματος. Κατάθεσα μάλιστα εἰς τήν Βουλήν καί σχετικήν πρότασιν. Λόγῳ ὅμως ποικίλων ἀντιδράσεων —ὑποτροπιασμός τῶν ὁποίων σημειώνεται καί σήμερα ἀτυχῶς— ἡ προσπάθειά μου ἐκείνη ἀπέτυχε, μέ ἀποτέλεσμα νά ὁδηγηθῆ ἡ χώρα εἰς τήν τραγικήν περιπέτειαν πού ἐπηκολούθησε. Τούτων δοθέντων, ἦτο φυσικόν μετά τήν ἐπιστροφήν μου νά θέσω ὡς κυρίαν ἐπιδίωξίν μου τήν ἀναθεώρησιν καί τόν ἐκσυγχρονισμόν τοῦ Συντάγματος. Ἐξουσιοδοτηθείς δέ ἀπό τόν λαόν, ἐχάραξα μέ ρεαλισμόν, ἀλλά καί μέ σύνεσιν τάς βασικάς γραμμάς τῆς συνταγματικῆς μεταρρυθμίσεως.

»Τό παρόν Σύνταγμα —ὅπως εἶπον καί ἄλλοτε καί ἐτόνισεν σήμερον ὁ συνάδελφος κ. Τσάτσος— εἶναι πράγματι ἑλληνικόν. Διότι ἀνταποκρίνεται εἰς τάς εἰδικάς συνθήκας τῆς χώρας μας. Κατά τήν σύνταξίν του οὐδένα ἐμιμήθημεν. Χωρίς νά ἀγνοήσωμεν τήν διεθνῆ πρακτικήν, ἐλάβομεν ὑπ' ὄψιν μας κυρίως τήν ἱστορίαν τοῦ τόπου μας καί τήν ἰδιοσυγκρασίαν τοῦ λαοῦ μας.

»Ἀπηλλαγμένοι ἀπό προκαταλήψεις δογματικάς καί ἀπό συναισθηματικάς παρορμήσεις, κατηρτίσαμεν Σύνταγμα προοδευτικῆς δημοκρατίας. Σύνταγμα πού ἐξισορροπεῖ κατά τρόπον ἰδανικόν τάς διαφόρους ἐξουσίας. Εἶναι δέ πλάνη τῆς ἀντιπολιτεύσεως νά πιστεύη ὅτι αἱ ἀπόψεις πού ὑποστηρίζει αὐτή, εἶναι προοδευτικαί. Τήν πληροφορῶ ὅτι αἱ ἀπόψεις της εἶναι ἀπηρχαιωμέναι. Καί ὅτι, ἄν τάς υἱοθετούσαμεν, θά ἐγκαθιστούσαμεν εἰς τόν τόπον αὐτόν μίαν δημοκρατίαν ἀνάπηρον, ἡ ὁποία θά ὑπέκυπτεν εἰς τήν πρώτην κρίσιν πού θά ἀντιμετώπιζε.

»Ἡ ἀντιπολίτευσις, ὅμως, ἐκτός τῆς ἱστορίας τοῦ τόπου μας, φαίνεται νά ἀγνοῆ καί τήν διεθνῆ πρακτικήν. Γιατί τό παρόν Σύνταγμα, κύριοι συνάδελφοι, ἀπό ἀπόψεως ἐξισορροπήσεως τῶν ἐξουσιῶν εὑρίσκεται μεταξύ τοῦ γαλλικοῦ καί τοῦ γερμανικοῦ Συντάγματος. Κατοχυρώνει ὅμως πληρέστερα ἀπό αὐτά τήν λαϊκήν κυριαρχίαν καί ἐπιδεικνύει μεγαλύτερον σεβασμόν πρός τήν Ἐθνικήν Ἀντιπροσωπείαν.

»Λυποῦμαι εἰλικρινῶς, κύριοι συνάδελφοι, διότι ἡ ἀντιπολίτευσις, ἀφοῦ συνέπραξε εἰς τήν ψήφισιν ὁλοκλήρου σχεδόν τοῦ Συντάγματος, ἀπέχει ἀπό τήν σημερινήν, ἱστορικήν συνεδρίασιν. Πικραμένη διότι τήν ἀπεδοκίμασεν ὁ ἑλληνικός λαός, πικραμένη ἀπό τάς κυβερνητικάς ἐπιτυχίας, ἠθέλησε νά πικράνη τήν σημερινήν ἱστορικήν ἡμέραν, ἐνῷ εἶχεν καθῆκον, ἀλλά καί συμφέρον νά τήν ἑορτάση μαζί μας.

»Λυποῦμαι τόσον διά τήν τακτικήν πού ἀκολουθεῖ ἡ ἀντιπολίτευσις, ὅσον καί διά τάς θέσεις πού ὑποστηρίζει ἐπί τῆς οὐσίας τοῦ Συντάγματος. Ἡ τακτική τῆς ἀποχῆς, κύριοι συνάδελφοι, ἡ ὁποία μᾶς θυμίζει παλαιάς καί ἐπικινδύνους μεθόδους, εἶναι τακτική ἀντιδημοκρατική. Διότι προδίδει ἔλλειψιν σεβασμοῦ πρός τόν βασικόν κανόνα πού διέπει τήν λειτουργίαν τῆς δημοκρατίας: τόν διάλογον, ὁ ὁποῖος ὅμως τερματίζεται πάντοτε μέ τήν ἐφαρμογήν τῆς ἀρχῆς τῆς πλειοψηφίας. Ἀκόμη καί πρωτοετής φοιτητής γνωρίζει ὅτι ἡ ἀνατροπή τῆς ἀρχῆς αὐτῆς σημαίνει ἀνατροπήν τῆς δημοκρατίας. Διότι ἐκεῖνος ὁ ὁποῖος τήν ἀρνεῖται, ἀνοίγει μοιραίως τόν δρόμον πρός τήν ἀνωμαλίαν.

»Δι' αὐτό δέ ἀκριβῶς καί τό φαινόμενον τῆς ἀποχῆς, ὡς μέσον πιέσεως τῆς μειοψηφίας ἐπί τῆς πλειοψηφίας, δέν παρατηρεῖται σέ καμμία δημοκρατική χώρα. Ἡ ἀντιπολίτευσις ὅμως φαίνεται ὅτι ἐκτός τῶν ἄλλων ἀπώλεσε καί τήν μνήμην της. Διότι ἐάν ἐνεθυμεῖτο τάς περιπετείας εἰς τάς ὁποίας ὡδήγησαν κατά τό παρελθόν παρόμοιαι ἐνέργειαι τήν χώραν, θά ἀπέφευγε νά τάς ἐπαναλάβη καί σήμερον.

»Κύριοι βουλευταί,

»Ἡ ἀντιπολίτευσις πλανᾶται ἐάν πιστεύη ὅτι διά τῆς τακτικῆς αὐτῆς φθείρει τήν Κυβέρνησιν. Ἔπρεπε νά γνωρίζη ὅτι φθείρει τήν δημοκρατίαν. Καί πέραν αὐτοῦ, φθείρει ἑαυτήν. Διότι ὁ ἑλληνικός λαός δέν συγχωρεῖ τούς ἐξτρεμιστάς, ἀπό τούς ὁποίους ἐδοκιμάσθη βαρύτατα κατά τό παρελθόν. Καί ἀπορῶ πῶς πολιτικοί μέ πεῖραν δέν εἶναι εἰς θέσιν νά ἐκτιμήσουν τάς ἁπλᾶς καί στοιχειώδεις αὐτάς ἀληθείας.

»Καί ἔρχομαι ἤδη, κύριοι συνάδελφοι, εἰς τάς θέσεις τάς ὁποίας ἔλαβεν ἡ ἀντιπολίτευσις ἐπί τῆς οὐσίας τοῦ Συντάγματος. Ἡ ἀντιπολίτευσις διετύπωσεν ἀντιρρήσεις ἐπί ὡρισμένων διατάξεων τοῦ Συντάγματος, ἀναφερομένων εἰς τά ἀτομικά δικαιώματα καί τάς ἁρμοδιότητας τοῦ προέδρου τῆς Δημοκρατίας. Ἔχει ὅμως ἄδικον εἰς ἀμφοτέρας τάς περιπτώσεις. Καί ἰδού διατί:

»Ἡ ἄποψις ὅτι τά ἀτομικά δικαιώματα δέν ὑπόκεινται εἰς περιορισμούς, εἶναι ἀδιανόητος. Υἱοθέτησις τῆς ἀντιλήψεως αὐτῆς θά ὡδηγοῦσε σέ κατάργησιν τῆς γενικῆς ἐλευθερίας. Διότι ἀναρχία εἶναι ἡ κόρη τῆς ἐλευθερίας πού κατεβρόχθισε τήν μητέρα της, ὅπως θά ἔλεγε ὁ Αἰσχύλος.

»Οἱ περιορισμοί, κύριοι συνάδελφοι, τούς ὁποίους θέτει τό παρόν Σύνταγμα εἰς ὡρισμένα ἀτομικά δικαιώματα, εἶναι τόσον στοιχειώδεις, εἶναι τόσον συνήθεις, ὥστε περιλαμβάνονται εἰς ὅλα σχεδόν τά δημοκρατικά Συντάγματα. Περιέχονται δέ καί εἰς τήν Σύμβασιν τῆς Ρώμης, ἡ ὁποία, ὡς γνωστόν, κατωχύρωσε διεθνῶς τάς ἀτομικάς ἐλευθερίας.

»Διά νά πεισθῆτε, δέν ἔχετε παρά νά συμβουλευθῆτε τά σχετικά κείμενα. Ἀλλά πέραν τῶν κειμένων αὐτῶν, κύριοι συνάδελφοι, ὑπάρχει ἡ ἁπλῆ λογική, τήν ὁποίαν δυστυχῶς εἰς τόν τόπον μας σπανίως χρησιμοποιοῦμεν. Καί ἡ λογική διδάσκει ὅτι δέν δύναται νά ζήση μία κοινωνία, ἄν δέν ἔχη τά μέσα νά ἀμύνεται ἐναντίον ἐκείνων οἱ ὁποῖοι θά ἤθελαν νά ὑπονομεύσουν τήν ἐλευθερίαν της, τήν πρόοδόν της, τήν γαλήνην της, τήν συνοχήν της καί τήν ἀσφάλειάν της.

»Θά διατυπώσω δέ καί πάλιν τήν ἀπορίαν μου, πῶς ὑπάρχουν πολιτικοί μέ πεῖραν πού δέν ἀντιλαμβάνονται αὐτάς τάς στοιχειώδεις ἀληθείας καί προβαίνουν εἰς ὑποδείξεις αἱ ὁποῖαι υἱοθετούμεναι θά ὡδηγοῦσαν κατά τρόπον μαθηματικόν εἰς τήν πτῶσιν τῆς δημοκρατίας.

»Πολύς λόγος ἐγένετο ἐπίσης διά τάς ἁρμοδιότητας τοῦ προέδρου τῆς Δημοκρατίας, τάς ὁποίας ἡ ἀντιπολίτευσις, ἐπιρρεπής εἰς τάς ὑπερβολάς, ἐχαρακτήρισεν ὑπερεξουσίας. Καί ὑπερεξουσίαι μέν δέν ὑπάρχουν, ὅπως προέκυψεν ἀπό τάς μέχρι τοῦδε συζητήσεις. Ἀπεδείχθη κατ' αὐτάς ὅτι αἱ ἐξουσίαι τάς ὁποίας ἀναγνωρίζει τό παρόν Σύνταγμα εἰς τόν πρόεδρον τῆς Δημοκρατίας, εἶναι πολύ ὀλιγώτεραι ἐκείνων τάς ὁποίας διέθετεν ὁ βασιλεύς μέ τό Σύνταγμα τοῦ 1952, ὅπως εἶναι ἐπίσης ὀλιγώτεραι ἐκείνων τάς ὁποίας ἔχουν οἱ πρόεδροι τῆς Ἀμερικῆς, τῆς Γαλλίας, τῆς Φινλανδίας καί ἄλλων χωρῶν.

»Τό ἀληθές εἶναι ὅτι αἱ ἐξουσίαι τάς ὁποίας τό Σύνταγμα παρέχει εἰς τόν πρόεδρον τῆς Δημοκρατίας, περιορί-

Ὑπογραφή τοῦ νέου Καταστατικοῦ Χάρτη ἀπό τόν πρόεδρο τῆς Δημοκρατίας καί τόν πρωθυπουργό.

ζονται εἰς ἐκείνας μόνον αἱ ὁποῖαι εἶναι ἀπαραίτητοι διά τήν ἄσκησιν τοῦ ρυθμιστικοῦ του ρόλου —ρόλου πού συνίσταται στήν ἐναρμόνισιν τῶν σχέσεων τοῦ λαοῦ μέ τήν Βουλήν καί τῆς Βουλῆς μέ τήν Κυβέρνησιν— γιά τήν ὁμαλή λειτουργία τοῦ πολιτεύματος.

»Ἡ ἀντιπολίτευσις προφανῶς ἔλαβε τάς ἀκραίας αὐτάς θέσεις, διότι διέπραξε τό σφάλμα νά συνδέση τό Σύνταγμα μέ τό πρόσωπό μου. Καί δέν κατάλαβα ποτέ διατί ἡ ἀντιπολίτευσις ἀντιμετωπίζει τό ἐνδεχόμενον νά γίνω πρόεδρος τῆς Δημοκρατίας ὡς ἐφιάλτην της, ἀντί νά εἶναι τό ὄνειρόν της.

»Κύριοι βουλευταί,

»Νομίζω ὅτι ἡ ἀντιπολίτευσις προσῆλθε εἰς τήν συζήτησιν τοῦ Συντάγματος προκατειλημμένη καί ὅτι ἐπεδίωξε νά δημιουργήση ἐντυπώσεις, καί μάλιστα μέ ὀξύτητα. Αὐτό ἄλλωστε ἀποδεικνύεται καί ἀπό τό γεγονός ὅτι ἐξαπέλυσε τήν ἐπίθεσίν της κατά τοῦ κυβερνητικοῦ σχεδίου, προτοῦ κἄν λάβη γνῶσιν τοῦ περιεχομένου του. Πολύ φοβοῦμαι ὅτι δέν εἶναι τυχαία ἡ σημερινή ἀποχή. Θά ἠμποροῦσε νά ὑποθέση κανείς ὅτι ὑπῆρξε προμελετημένη καί ἐπεδιώχθη δι' αὐτῆς ἡ δημιουργία πολιτικῆς ὀξύτητος. Ἀλλά πρέπει νά γνωρίζουν αὐτοί οἱ ὁποῖοι τήν ἐπιδιώκουν, ὅτι ἐάν ἐπιτύχουν εἰς τόν σκοπόν των, ἠμπορεῖ νά δημιουργήσουν κατάστασιν διά τήν ὁποίαν πρῶτοι αὐτοί θά μεταμεληθοῦν. Ἀλλά ἡ μεταμέλειά των θά ἔχη ἐπέλθει δι' ὅλους μας ἀργά καί δέν θά εἶναι εὔκολον νά θεραπευθοῦν τά σφάλματα πού θά ἔχουν διαπραχθῆ.

»Ὅπως εἶπα καί ἄλλοτε —καί αἰσθάνομαι τήν ἀνάγκην νά τό ἐπαναλάβω— διότι αὐτό ἴσως ἐξηγεῖ τήν συμπεριφοράν τῆς ἀντιπολιτεύσεως, ἡ ἀντιπολίτευσις διά νά κάμη ἀντιπολίτευσιν ὑποστηρίζει πολλάκις πράγματα ἀνακριβῆ, τά ὁποῖα ὅμως διά τῆς συχνῆς ἐπαναλήψεως καταλήγει εἰς τό τέλος νά τά πιστεύη καί ἡ ἴδια ὡς ἀληθῆ. Καί τότε γίνεται θῦμα ἑνός αὐτοτροφοδοτουμένου φανατισμοῦ, πού τήν ὁδηγεῖ εἰς πράξεις —ὅπως ἡ σημερινή της ἀποχή—αἱ ὁποῖαι δέν συμβιβάζονται μέ τήν δημοκρατικήν δεοντολογίαν.

»Κύριοι συνάδελφοι, χωρίς νά θέλω νά ὑποτιμήσω τήν σημασίαν του Συντάγματος εἰς τήν διαμόρφωσιν τῆς πολιτικῆς μας ζωῆς, πρέπει νά εἴπω ὅτι τό Σύνταγμα ἀποτελεῖ τόν τύπον, τό πλαίσιον τῆς δημοκρατίας. Τό περιεχόμενόν της, ἡ οὐσία της εἶναι τό ἤπιον πολιτικόν κλῖμα, τά ἤμερα πολιτικά ἤθη καί πρό παντός τύπος καί ἡγεσία μέ αἴσθημα εὐθύνης.

»Θέλω νά ἐλπίζω, κύριοι συνάδελφοι, ὅτι ἀνεξαρτήτως τῶν διαφωνιῶν μας ἐπί τοῦ Συντάγματος θά προσπαθήσωμεν ὅλοι —καί ὅταν λέγω ὅλοι συμπεριλαμβάνω καί τήν ἀντιπολίτευσιν— νά δημιουργήσωμεν τάς οὐσιαστικάς αὐτάς προϋποθέσεις διά τήν λειτουργίαν τῆς δημοκρατίας. Ὑπάρχουν χῶραι αἱ ὁποῖαι ἔχουν ἰδανικά Συντάγματα, ἀλλά κακοδαιμονοῦν πολιτικῶς, διότι στεροῦνται αὐτῶν τῶν προϋποθέσεων. Ὑπάρχουν ἀντιθέτως χῶραι αἱ ὁποῖαι ἔχουν ἀτελῆ Συντάγματα, ἀλλ' εὐδαιμονοῦν, διά τόν λόγον ὅτι ἔχουν διασφαλίσει τάς ψυχολογικάς αὐτάς προϋποθέσεις. Καί δέν πρέπει πρό παντός νά λησμονῶμεν τήν ἱστορίαν τοῦ τόπου μας. Τό Σύνταγμα τοῦ 1911 —ὅπως εἶπα καί ἄλλοτε— ὑπῆρξεν ἰδανικόν διά τήν ἐποχήν του. Δέν μᾶς ἠμπόδισεν ὅμως νά φθάσωμεν εἰς τόν διχασμόν τοῦ 1915 καί εἰς τήν συμφοράν τῆς Μικρᾶς Ἀσίας. Διατί; Διότι τό Σύνταγμα μέν ἦτο ἰδανικόν, ἀλλά ἐκεῖνοι οἱ ὁποῖοι ἐκαλοῦντο νά τό ἐφαρμόσουν — τά κόμματα, ὁ τύπος, ἀλλά καί ὁ λαός — καταληφθέντες ἀπό ἔντονα πολιτικά πάθη, ὡδήγησαν τήν χώραν εἰς τήν συμφοράν. Εἶναι ἀνάγκη, συνεπῶς, νά ἀντιληφθῶμεν ὡς καθῆκον μας τήν δημιουργίαν τῶν ψυχολογικῶν προϋποθέσεων, αἱ ὁποῖαι εἶναι ἀπαραίτητοι διά τήν λειτουργίαν τῆς δημοκρατίας.

»Κύριοι βουλευταί,

»Ἐπιθυμῶ νά σᾶς πληροφορήσω ὑπευθύνως —καί δι' ὑμῶν νά πληροφορήσω τόν ἑλληνικόν λαόν— ὅτι αἱ σημεριναί προοπτικαί διά τό μέλλον τῆς Ἑλλάδος οὐδέποτε εἰς τό παρελθόν ὑπῆρξαν καλλίτεραι. Ἄς σταθῶμεν ὅλοι εἰς τό ὕψος των καί ἄς προσπαθήσωμεν νά τάς ἀξιοποιήσωμεν. Ὀφείλομεν νά ἀποφύγωμεν νά τάς καταστρέψωμεν μέ τά ἴδια μας τά χέρια, ὅπως ἐπράξαμεν κατ' ἐπανάληψιν εἰς τό παρελθόν. Ἄς προσπαθήσωμεν τήν φοράν αὐτήν νά διαψεύσωμεν τόν ἑλληνικόν μῦθον τοῦ Σισύφου. Καί ἄς προσπαθήσωμεν νά διαψεύσωμεν τόν Δεριγνύ, ὁ ὁποῖος, ὅταν τό 1825 ἐξερράγη ὁ ἐμφύλιος πόλεμος, ἔγραφε εἰς τήν Κυβέρνησίν του: "Αὐτοί οἱ Ἕλληνες ἐπιδίδονται εἰς τόν ἀλληλοσπαραγμόν, ὅταν ἀκριβῶς ἡ τύχη τούς μειδιάση". Αὐτή εἶναι ἡ σημερινή περίπτωσις. Καί μέ τήν πεῖραν τοῦ παρελθόντος ὀφείλομεν νά ἀποφύγωμεν τά ἴδια σφάλματα.

»Κύριοι βουλευταί,

»Τό Σύνταγμα τό ὁποῖον καλεῖσθε νά ψηφίσετε σήμερον, εἶναι, παρά τάς ἐπικρίσεις τῆς ἀντιπολιτεύσεως, Σύνταγμα δημοκρατικόν, φιλελεύθερον καί προοδευτικόν· καί δημιουργεῖ τά πλαίσια ἐντός τῶν ὁποίων ἠμπορεῖ ὁ λαός μας νά ἀναπτύξη τάς ἀρετάς του καί νά προοδεύση ἐν ἀσφαλείᾳ καί ἐλευθερίᾳ. Γι' αὐτό σᾶς καλῶ νά τό περιβάλετε μέ τήν ἐμπιστοσύνην σας»[198].

Τό νέο Σύνταγμα ὑπογράφηκε ἀπό τόν πρόεδρο τῆς Δημοκρατίας, Μ. Στασινόπουλο, τόν πρωθυπουργό, Κ. Καραμανλῆ καί τόν πρόεδρο τῆς Βουλῆς, Κ. Παπακωνσταντίνου, σέ πανηγυρική συνεδρίαση τῆς Βουλῆς, στίς 9 Ἰουνίου. Κατόπιν, ὁ πρωθυπουργός εἶπε:

«Κύριε πρόεδρε, κύριε πρόεδρε τῆς Βουλῆς, κύριοι ὑπουργοί, κύριοι βουλευταί,

»Αἰσθάνομαι τήν ἀνάγκην νά ἐκφράσω τήν χαράν μου καί νομίζω ὅτι ἐκφράζω καί τήν χαράν ὁλοκλήρου τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ, διότι διά τῆς σημερινῆς ὑπογραφῆς τοῦ Συντάγματος ἀποκαθίσταται ἐπί βάσεων ὑγιῶν ἡ ἑλληνική δημοκρατία, ἡ ὁποία τόσον ἐδοκιμάσθη κατά τό παρελθόν».

Κατόπιν πῆρε τό λόγο ὁ πρόεδρος τῆς Δημοκρατίας, Μ. Στασινόπουλος:

«Εὔχομαι ὅπως ἡ παροῦσα ἱστορική στιγμή ἀποτελέση τήν ἀφετηρίαν, τήν σταθεράν ἀφετηρίαν, ἑνός εὐτυχοῦς μέλλοντος τῆς πατρίδος μας».

Μετά τήν τελετή, συζητώντας μέ ἐκπροσώπους τοῦ τύπου, ὁ Κ. Καραμανλῆς σχολίασε τήν πιθανολογούμενη πρόθεση τῆς ἀντιπολιτεύσεως νά ἀρχίσει ἀγώνα γιά τήν ἀναθεώρηση τοῦ Συντάγματος: *«Αὐτός εἶναι ὁ ἀσφαλέστερος δρόμος γιά νά μήν ἀποκτή-*

ση ποτέ ἡ ἀντιπολίτευση τήν ἐμπιστοσύνην τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ».

Μέ ἀφορμή τήν ψήφιση τοῦ νέου Συντάγματος, ἀλλά καί τήν ἀποχή τῆς ἀντιπολιτεύσεως ἀπό τή σχετική ψηφοφορία, θά ἐκδοθεῖ, στίς 9 Ἰουνίου, ἡ ἀκόλουθη κυβερνητική ἀνακοίνωση:

«Τό Σύνταγμα τό ὁποῖον ἐψήφισεν ἡ Ε΄ Ἀναθεωρητική Βουλή τῶν Ἑλλήνων, ἔπειτα ἀπό ἐπίπονες ἀλλά καί γόνιμες συζητήσεις πέντε μηνῶν, εἶναι ἕνα ἀπό τά πιό προοδευτικά, φιλελεύθερα καί συγχρονισμένα Συντάγματα τῆς ἐποχῆς μας. Δέν ἀποτελεῖ μίμηση κανενός ξένου Συντάγματος. Εἶναι καθαρά ἑλληνικό. Ἐπί πλέον δέ, ὑπερέχει ὅλων τῶν ἄλλων πού ἴσχυσαν κατά καιρούς στήν χώραν μας. Κανένα προηγούμενο ἑλληνικό Σύνταγμα δέν ἐψηφίσθη μέ τόσο εὐσυνείδητη τήρηση τῶν διαδικασιῶν καί τῶν προϋποθέσεων τοῦ δημοκρατικοῦ πολιτεύματος. Κανένα προηγούμενο ἑλληνικό Σύνταγμα δέν συνεδύασε μέ τόση προσοχή τό ἀνθρωπιστικό πνεῦμα, τήν δημοκρατική προσήλωση στίς ἀτομικές ἐλευθερίες, τήν σταθερή καί ἰσόρροπη δομή τῶν ἐξουσιῶν, τήν ἀνταπόκριση στίς σύγχρονες ἀνάγκες καί τήν προσαρμοστικότητα πρός τίς ἑκάστοτε κοινωνικές συνθῆκες. Κατά τήν διάρκεια τῶν μακρῶν συζητήσεων ἐπεδείχθη ἀπό τῆς πλευρᾶς τῆς πλειοψηφίας πνεῦμα κατανοήσεως καί διαλλακτικότητος, πού ἀποδεικνύεται καί ἀπό τήν παραβολή τοῦ ἀρχικοῦ κυβερνητικοῦ σχεδίου καί τοῦ ψηφισθέντος Συντάγματος. Οἱ διαφορές εἶναι πολλές, καί ἕνα μεγάλο μέρος τους ὀφείλεται σέ εἰσηγήσεις τῶν βουλευτῶν τῆς ἀντιπολιτεύσεως. Ἔγιναν ἄνω τῶν 140 τροπολογιῶν, ἀπό τίς ὁποῖες 65 εἶναι οὐσιώδεις. Ἐκ τῶν ἀνωτέρω εἶναι σαφές ὅτι καθ' ὅλον τό πεντάμηνον τῆς ἐπεξεργασίας τοῦ Συντάγματος ἡ Κυβέρνησις ἐπέδειξε πνεῦμα διαλλακτικότητος καί συνεργασίας μετά τῆς ἀντιπολιτεύσεως. Συνεπῶς, ἡ ἀποχή τῆς ἀντιπολιτεύσεως ἀπό τήν ψήφιση τοῦ Συντάγματος δέν δύναται νά εὕρη οὐδεμίαν δικαιολογίαν».

Στό μεταξύ, τήν 7η Ἰουνίου, εἶχε δημοσιευτεῖ στήν Ἐφημερίδα τῆς Κυβερνήσεως ὁ νόμος «περί τῆς Ἐθνικῆς Σημαίας τῆς Ἑλλάδος, τοῦ Ἐμβλήματος τῆς Ἑλληνικῆς Δημοκρατίας, τοῦ ὅρκου τῶν ἀναλαμβανόντων δημοσίαν ἐν γένει ὑπηρεσίαν, τοῦ τύπου τῶν σφραγίδων τῶν Δημοσίων Ἀρχῶν καί τῶν ἐγγράφων τούτων», τό ὁποῖο καθορίζει, σύμφωνα μέ τό νέο πολίτευμα, τά ἐμβλήματα τοῦ Κράτους καί τά τυπικά κείμενα τά ἀπαραίτητα γιά τήν ἀνάληψη δημοσίου ἀξιώματος καί τή λειτουργία τοῦ Δημοσίου.

9 ΙΟΥΝΙΟΥ 1975

Μετά τήν ἔγκριση, σέ δημοψήφισμα, ἀπό τό βρετανικό ἐκλογικό σῶμα μέ ποσοστό 67%, τῆς ἐντάξεως τῆς χώρας στήν ΕΟΚ, ὁ Κ. Καραμανλῆς ἀποστέλλει στό Βρετανό ὁμόλογό του, Χ. Οὐίλσον, τό ἀκόλουθο τηλεγράφημα:

«Ὁ βρετανικός λαός ὑπό τήν ἡγεσίαν σας συνέβαλε ἀποφασιστικῶς διά τῆς ψήφου του εἰς τήν ἐνίσχυσιν τῆς ἰδέας τῆς Εὐρώπης καί τήν στερέωσιν τῆς δημοκρατίας. Ἡ Εὐρώπη χωρίς τήν παρουσίαν τῆς Ἀγγλίας, δέν θά μποροῦσε νά θεωρηθῆ ὁλοκληρωμένη.

»Ἡ Ἑλλάς, πού ἐλπίζει νά ἀκολουθήση σύντομα τήν Ἀγγλία, ἐντασσομένη εἰς τήν Κοινότητα, πιστεύει ὅτι μέσα εἰς τά νέα αὐτά πλαίσια θά μπορέση νά ἀναπτύξη ἀκόμη περισσότερο τίς παραδοσιακές σχέσεις φιλίας καί συνεργασίας πού συνδέουν τίς δύο χῶρες μας».

9 ΙΟΥΝΙΟΥ 1975

Ὁ Κ. Καραμανλῆς ἀπευθύνει στόν Ἀρχιεπίσκοπο Μακάριο τήν ἀκόλουθη ἐπιστολή:

«Μακαριώτατε,

»Ὅπως καί προφορικῶς θά σᾶς ἐνημέρωσεν ὁ κ. Δούντας, ἐκ τῶν προσφάτων συνομιλιῶν μου μέ τόν πρωθυπουργόν τῆς Τουρκίας κ. Ντεμιρέλ προέκυψεν αἰσθητή βελτίωσις τοῦ πολιτικοῦ κλίματος εἰς τάς σχέσεις τῶν δύο χωρῶν, ἡ ὁποία παρέχει, ἴσως, κάποιαν ἐλπίδα εὐνοϊκῆς ἐξελίξεως τοῦ Κυπριακοῦ.

»Ἐπίσης, ἐκ τῶν συνομιλιῶν μου τάς τελευταίας ἑβδομάδας μέ ἀρχηγούς καί προέδρους Κυβερνήσεων φίλων Κρατῶν διεπίστωσα βελτίωσιν τοῦ διεθνοῦς κλίματος ὑπέρ τῆς Ἑλλάδος.

»Συγκεκριμένως, ἐκ σοβαρῶν φίλων Δυνάμεων, μοῦ ἐξεδηλώθη, ὅλως ἀπορρήτως, προθυμία ἀναλήψεως μεσολαβητικῆς προσπαθείας, ὥστε, εἰ δυνατόν, νά πεισθῆ ἡ Τουρκία, ὅπως προβῆ εἰς παραχωρήσεις, ἐπιτρεπούσας μίαν λογικήν λύσιν τοῦ Κυπριακοῦ.

»Ἐν ὄψει αὐτῶν τῶν τελευταίων πρωτοβουλιῶν, αἱ ὁποῖαι πιστεύω ὅτι προσφέρουν δυνατότητας ἐπιτυχίας, θά ἤθελα νά σᾶς παρακαλέσω νά μοῦ γνωρίσετε δι' ἐπιστολῆς τήν ὁποίαν, ὅλως ἐμπιστευτικῶς, θά μοῦ μεταφέρη ὁ κ. Δούντας, τάς ἀπόψεις σας ἐπί τοῦ ἀκολούθου ἐρωτήματος: Δύναμαι νά ἀναζητήσω λύσιν, βάσει προηγουμένης ἐξουσιοδοτήσεώς σας, καθ' ἣν θά ἀποδέχεσθε λύσιν διζωνικῆς ὁμοσπονδίας ὑπό τάς ἑξῆς δύο προϋποθέσεις:

»α) ὅτι οἱ Τουρκοκύπριοι δέν θά διατηρήσουν ἔδαφος περισσότερον τοῦ 25% τῆς Κυπριακῆς Δημοκρατίας καί β) ὅτι θά ἐξευρεθῆ τρόπος διά τήν παλινόστησιν τοῦ μεγίστου ποσοστοῦ τῶν Ἑλληνοκυπρίων προσφύγων.

»Ἐπιθυμῶ νά σᾶς τονίσω, ὅλως ἰδιαιτέρως, ὅτι ἡ παροῦσα ἐπιστολή, ἡ εἰς αὐτήν ἀπάντησίς σας καί αἱ φιλικαί πρωτοβουλίαι τάς ὁποίας ἐμνημόνευσα ἀνωτέρω, θά παραμείνουν αὐστηρῶς ἀπόρρητοι».

Στίς 14 Ἰουνίου, ὁ Ἀρχιεπίσκοπος διαμήνυσε στόν Κ. Καραμανλῆ, μέσω τοῦ πρέσβη στή Λευκω-

σία, Μ. Δούντα, ὅτι θά ἀποδεχόταν τή λύση τῆς διζωνικῆς μέ τίς προϋποθέσεις αὐτές. Σημείωσε, ἀκόμη, ὅτι τή θέση του αὐτή εἶχε ἐκθέσει καί κατά τίς πρόσφατες συνομιλίες στήν Ἀθήνα[199].

9 ΙΟΥΝΙΟΥ 1975

Ὁ Κ. Καραμανλῆς ἀπευθύνει στό Γάλλο πρωθυπουργό τήν ἀκόλουθη ἐπιστολή, τήν ὁποία ἐπιδίδει στόν Ζ. Σιράκ ὁ ὑπουργός Ἀμύνης, Ε. Ἀβέρωφ:

«Ὁ ὑπουργός Ἀμύνης θά σᾶς μεταφέρη διά ζώσης τά αἰσθήματα εἰλικρινοῦς φιλίας πού τρέφω γιά σᾶς καί τή βαθειά μου εὐγνωμοσύνη γιά ὅλα ὅσα ἐξακολουθεῖτε νά κάμετε γιά τήν Ἑλλάδα καί τά τωρινά της προβλήματα.

»Ὅπως εἴχαμε συμφωνήσει, ὁ κ. Εὐάγγελος Ἀβέρωφ-Τοσίτσας ἔρχεται στό Παρίσι γιά νά συζητήση μέ τόν Γάλλο ὁμόλογό του τό ζήτημα τῆς προμηθείας ὅπλων καί τήν μεθόδευση τῶν παραγγελιῶν πού ἔχομε ἤδη κάμει στήν Γαλλία καθώς καί ἐκείνων πού ἐνδεχομένως θά κάμωμε. Σᾶς παρακαλῶ νά τοῦ παράσχετε ὅλη σας τήν ὑποστήριξη στήν ἀποστολή πού ἀναλαμβάνει.

»Ἐπικαλοῦμαι ἐπίσης τήν προσωπική σας ὑποστήριξη γιά τό ζήτημα τῶν πιστώσεων πού πῆρε τήν πρωτοβουλία νά ἐξασφαλίση στήν Ἑλλάδα ἡ Crédit Lyonnais. Διαβλέπω ὡρισμένες γραφειοκρατικές δυσκολίες σ' αὐτό τό θέμα σχετικά μέ τό ποσό αὐτῶν τῶν πιστώσεων καθώς καί σχετικά μέ τούς ὅρους τῆς χορηγήσεώς τους καί ἰδίως τήν διάρκειά τους. Εἶμαι βέβαιος ὅτι ἡ παρέμβασή σας θά ἔχη τά ἀποτελέσματα πού κι ἐσεῖς κι ἐγώ ἐπιθυμοῦμε.

»Μ' αὐτή τήν εὐκαιρία, θά ἤθελα νά σᾶς πληροφορήσω ὅτι προτιθέμεθα νά ὑποβάλωμε κατά τήν διάρκειαν τῆς προσεχοῦς ἑβδομάδος τήν αἴτησιν ἐντάξεώς μας στήν Εὐρωπαϊκή Κοινότητα.

»Εἶμαι πεπεισμένος γιά τήν ὑποστήριξη τῆς Γαλλίας καί θά ἀντιληφθῆτε τήν ἱκανοποίηση μέ τήν ὁποίαν ἄκουσα τόν Βέλγο πρωθυπουργό νά μοῦ λέη ὅτι τοῦ εἴχατε συστήσει θερμά τήν περίπτωση τῆς Ἑλλάδος. Σᾶς εὐχαριστῶ μέ ὅλη μου τήν καρδιά.

»Διατηρῶ τήν καλύτερη ἀνάμνηση ἀπό τήν ἐπίσκεψή μου στό Παρίσι καί ἀπό τήν τόσο ἐγκάρδια φιλοξενία πού εἴχατε τήν καλωσύνη νά μοῦ ἐπιφυλάξετε. Οἱ μακρές μας συνομιλίες ἔδωσαν μιά καινούργια ὤθηση στήν γαλλοελληνική φιλία. Μοῦ ἐπέτρεψαν ἐπίσης νά ἐκτιμήσω τήν εὐρύτητα τῆς πολιτικῆς σας σκέψεως καί τά αἰσθήματα τῆς κατανοήσεως καί συμπαθείας πού ἔχετε γιά τήν Ἑλλάδα»[200].

9 ΙΟΥΝΙΟΥ 1975

Ὁ Κ. Καραμανλῆς δέχεται τόν πρόεδρο τῆς Κυπριακῆς Βουλῆς καί ἐκπρόσωπο τῶν Ἑλληνοκυπρίων στίς διακοινοτικές συνομιλίες, Γ. Κληρίδη. Στή συνάντηση παρίστανται καί ὁ ὑπουργός Ἐξωτερικῶν, Δ. Μπίτσιος, ὁ πρέσβης τῆς Ἑλλάδος στήν Κύπρο, Μ. Δούντας καί ὁ πρέσβης τῆς Κυπριακῆς Δημοκρατίας στήν Ἀθήνα, Ν. Κρανιδιώτης. Ὁ Γ. Κληρίδης ἐνημέρωσε τόν πρωθυπουργό γιά τά ἀποτελέσματα τοῦ δεύτερου σταδίου τῶν ἐνδοκυπριακῶν συνομιλιῶν, στή Βιέννη, ἐνῶ ὁ Κ. Καραμανλῆς, ἀπό τήν πλευρά του, ἐξέθεσε στόν πρόεδρο τῆς Κυπριακῆς Βουλῆς τίς ἐντυπώσεις του ἀπό τίς συνομιλίες πού εἶχε γιά τό ἐθνικό θέμα μέ τόν Αἰγύπτιο πρόεδρο καί τόν Γιουγκοσλάβο ἡγέτη.

10 ΙΟΥΝΙΟΥ 1975

Ὁ ὑπουργός Ἐξωτερικῶν τῶν ΗΠΑ, Χ. Κίσινγκερ, σέ συνέντευξη τύπου, λέγει ὅτι ἡ Τουρκία ὀφείλει νά κάμει «ἐδαφικές παραχωρήσεις» στήν Κύπρο, καί ὅτι κινήσεις πρός αὐτήν τήν κατεύθυνση εἶναι ἀναγκαῖες γιά νά ὑπάρξουν ἐλπίδες ἄρσεως τῆς ἀπαγορεύσεως γιά ἀποστολή ἀμερικανικοῦ στρατιωτικοῦ ὑλικοῦ στήν Κυβέρνηση τῆς Ἀγκύρας. Καί προσθέτει ὅτι ἡ Τουρκία, ἀντίθετα, διεμήνυσε στήν Οὐάσιγκτων ὅτι θά κάμει «παραχωρήσεις», μόλις ἐπαναληφθεῖ ἡ στρατιωτική βοήθεια.

Οἱ δηλώσεις τοῦ Ἀμερικανοῦ ὑπουργοῦ, ἤδη διατυπωμένες κατά τρόπο ἀσαφῆ, ἑρμηνεύθηκαν ἀπό τόν ἑλληνικό τύπο ὡς ἀπόπειρα νά πεισθεῖ ἡ ἀμερικανική Βουλή τῶν Ἀντιπροσώπων νά ἐγκρίνει τό νομοσχέδιο γιά τήν ἐπανάληψη ἀποστολῆς στρατιωτικοῦ ὑλικοῦ στήν Τουρκία, τό ὁποῖο εἶχε ἤδη ἐγκριθεῖ ἀπό τή Γερουσία.

10 ΙΟΥΝΙΟΥ 1975

Κατά τή διάρκεια ἐπισκέψεως στή Βουλγαρία τοῦ ὑπουργοῦ Μεταφορῶν καί Ἐπικοινωνιῶν, Γ. Βογιατζῆ, γίνεται ἡ σύνδεση, σέ ἐπίσημη τελετή, τῶν δικτύων τηλεφωνίας τῶν δύο χωρῶν, γεγονός πού ἀφενός καταδεικνύει τή σταθερή βελτίωση τῶν διμερῶν σχέσεων καί ἀφετέρου διευκολύνει σημαντικά τίς ἑλληνικές ἐπικοινωνίες μέ τήν ἀνατολική Εὐρώπη.

Παράλληλα, οἱ Βούλγαροι ἰθύνοντες πρότειναν νά χρησιμοποιεῖ ἡ χώρα τους τά ἑλληνικά δίκτυα γιά τίς ἐπικοινωνίες της μέ τή Μ. Ἀνατολή καί τήν Ἀφρική. Σχετικά, συμφωνήθηκε νά συνταχθεῖ ἀπό Ἕλληνες καί Βούλγαρους ἐμπειρογνώμονες κατάλογος θεμάτων κοινοῦ ἐνδιαφέροντος στόν τηλεπικοινωνιακό τομέα. Ὁ Γ. Βογιατζῆς, τέλος, ἔγινε δεκτός καί ἀπό τόν Βούλγαρο πρόεδρο, Τ. Ζίφκωφ.

12 ΙΟΥΝΙΟΥ 1975

Ἡ ἑλληνική Κυβέρνηση ὑποβάλλει ἐπίσημα αἴτημα γιά τήν ἐπίσπευση τῶν διαδικασιῶν πού θά

ὁδηγήσουν στήν προσχώρηση τῆς Ἑλλάδος στήν ΕΟΚ, ὡς πλήρους μέλους.

Ἡ ὑποβολή τοῦ ἑλληνικοῦ αἰτήματος, πρίν συμπληρωθεῖ ἔτος ἀπό τήν ἀποκατάσταση τῆς δημοκρατίας, καί λίγες μόλις ἡμέρες μετά τήν ὁριστική ὁμαλοποίηση τοῦ δημοσίου βίου, μέ τήν ψήφιση τοῦ νέου Συντάγματος, καταδείκνυε τήν προτεραιότητα τήν ὁποία ἀπέδιδε ἡ Κυβέρνηση καί ὁ Κ. Καραμανλῆς προσωπικά, στήν ὀργανική συμμετοχή τῆς χώρας στό κίνημα τῆς εὐρωπαϊκῆς ἑνοποιήσεως. Ἡ Ἑλλάδα, ἄλλωστε, ἦταν ἡ πρώτη εὐρωπαϊκή χώρα πού εἶχε ὑπογράψει, χάρη στίς σύντονες προσπάθειες τοῦ Κ. Καραμανλῆ, Συμφωνία Συνδέσεως μέ τήν ΕΟΚ, τόν Ἰούλιο τοῦ 1961 (βλ. τόμους Δ΄ καί Ε΄). Ἡ ἀπόφαση, συνεπῶς, τῆς χώρας νά ἀναζητήσει, μακροπρόθεσμα, τό μέλλον της στούς κόλπους τῆς ἑνοποιούμενης δυτικῆς Εὐρώπης εἶχε ἤδη ληφθεῖ ἀπό τή δεκαετία τοῦ 1950, μέ πρωτοβουλία τοῦ Μακεδόνα πολιτικοῦ. Ἡ πλήρης ἔνταξη δέν θά ἦταν τίποτε ἄλλο παρά ἡ φυσική κατάληξη τῆς μακρᾶς καί ἐπίπονης πορείας τῆς Ἑλλάδος πρός αὐτό πού τό σύνολο σχεδόν τοῦ πολιτικοῦ φάσματος, ἀλλά καί τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ, θεωροῦσε φυσικό χῶρο τοῦ ἔθνους.

Ἡ ἑλληνική αἴτηση ἐπιδόθηκε ἀπό τόν πρέσβη στήν ΕΟΚ, Στ. Σταθᾶτο, κατά τή διάρκεια συναντήσεώς του μέ τόν πρόεδρο τοῦ Συμβουλίου ὑπουργῶν τῆς Κοινότητας, Ἰρλανδό ὑπουργό Ἐξωτερικῶν, Γκ. Φιτζέραλντ. Κατόπιν, ὁ Ἕλληνας πρέσβης ἐγινε δεκτός καί ἀπό τόν πρόεδρο τῆς Ἐπιτροπῆς, Φρανσουά-Ξαβιέ Ὀρτολί.

Στήν Ἀθήνα, ὁ Κ. Καραμανλῆς ἀνακοίνωσε τήν ὑποβολή τοῦ ἑλληνικοῦ αἰτήματος στούς πρέσβεις τῶν Ἐννέα στήν Ἑλλάδα:

«Κύριοι πρέσβεις,

»Θά ἤθελα νά σᾶς παρακαλέσω νά πληροφορήσετε τάς Κυβερνήσεις σας ὅτι ἡ ἑλληνική Κυβέρνησις — δι' ἐπιστολῆς πού ἀπηύθυνε σήμερον πρός τόν πρόεδρον τοῦ Συμβουλίου τῶν Εὐρωπαϊκῶν Κοινοτήτων — ζητεῖ νά καταστῆ μέλος τῆς Εὐρωπαϊκῆς Οἰκονομικῆς Κοινότητος, τῆς Κοινότητος Ἄνθρακος καί Χάλυβος καί τῆς Κοινότητος Ἀτομικῆς Ἐνεργείας.

»Ἡ Ἑλλάς ἀνήκει καί ἐπιθυμεῖ νά ἀνήκη εἰς τήν Εὐρώπην, ὅπου τήν ἔχουν τοποθετήσει ἡ γεωπολιτική της θέσις, ἡ ἱστορία της καί ἡ παράδοσίς της, πού εἶναι κοινή μέ τήν πολιτιστικήν κληρονομίαν τῶν χωρῶν σας.

»Ἡ σημερινή πρωτοβουλία τῆς Κυβερνήσεώς μου ἀποτελεῖ τήν φυσικήν συνέχειαν τῆς πολιτικῆς πού εἶχα χαράξει πρό 15 καί πλέον ἐτῶν. Τό πρῶτον βῆμα τῆς πολιτικῆς αὐτῆς ὑπῆρξεν ἡ Συμφωνία τῶν Ἀθηνῶν, ἡ πρώτη Συμφωνία Συνδέσεως πού συνωμολόγησεν ἡ Εὐρωπαϊκή Οἰκονομική Κοινότης.

»Ἡ πραγματοποίησις τῆς πολιτικῆς αὐτῆς ἀνεστάλη κατά τήν περίοδον τῆς δικτατορίας. Ἤδη, μετά τήν ἀποκατάστασιν τῆς δημοκρατίας, ἡ Ἑλλάς ἐκφράζει τήν ἐπιθυμίαν της νά καταλάβη τήν θέσιν πού πιστεύει ὅτι τῆς ἀνήκει μέσα στήν δημοκρατικήν Εὐρώπην. Ἄλλωστε, τό καθεστώς τῆς Συμφωνίας Συνδέσεως ἐθεωρήθη πάντοτε, τόσον ἀπό τήν ἑλληνικήν, ὅσον καί ἀπό τήν κοινοτικήν πλευράν, ὡς μεταβατικόν πρός τήν ἔνταξιν.

»Τό αἴτημα τῆς προσχωρήσεώς μας ὡς πλήρους μέλους στηρίζεται ἐπί τῶν ἐξελίξεων τῶν σχέσεων μεταξύ τῆς Ἑλλάδος καί τῶν χωρῶν τῆς Κοινότητος, καθώς καί ἐπί τῆς ἱκανότητος τῆς ἑλληνικῆς οἰκονομίας νά ἐνταχθῆ εἰς τήν οἰκονομίαν τῆς Εὐρώπης. Ἡ ἑλληνική Κυβέρνησις θεωρεῖ ὅτι θά ἔπρεπε ἡ Συνθήκη τῆς προσχωρήσεως νά προβλέπη μίαν πενταετῆ περίοδον προσαρμογῆς, ἀνάλογον μέ ἐκείνην πού προεβλέφθη εἰς τήν περίπτωσιν τῆς προσχωρήσεως τῆς Μεγάλης Βρετανίας καί τῆς Ἰρλανδίας.

»Θά ἤθελα, πάντως, νά τονίσω ὅτι ἡ Ἑλλάς δέν ἐπιθυμεῖ τήν ἔνταξίν της ἀποκλειστικῶς καί μόνον γιά λόγους οἰκονομικούς. Τήν ἐπιδιώκει πρό πάντων γιά λόγους πολιτικούς, πού ἀναφέρονται εἰς τήν σταθεροποίησιν τῆς δημοκρατίας καί εἰς τό μέλλον τοῦ ἔθνους. Οἱ Ἕλληνες πιστεύουν εἰς τήν ἀποστολήν τῆς Εὐρώπης· ἡ ἐκπλήρωσις τῆς ἀποστολῆς αὐτῆς προϋποθέτει τήν ἐπιτάχυνσιν τῶν διαδικασιῶν ἑνοποιήσεως, πού εὑρίσκονται σήμερον ἐν ἐξελίξει. Στίς διαδικασίες αὐτές τῆς ἑνοποιήσεως τῆς Εὐρώπης ἡ Ἑλλάς ἐπιθυμεῖ καί πιστεύει ὅτι δύναται νά συμβάλη.

»Διαβιβάζω, συνεπῶς, μέσῳ ὑμῶν πρός τίς Κυβερνήσεις σας τήν παράκλησιν νά ἀποδεχθοῦν τό αἴτημά μας καί νά κινήσουν τίς ἀναγκαῖες διαδικασίες μέ τίς ὁποῖες θά ἐπιτευχθῆ ἡ ἔνταξις τῆς Ἑλλάδος εἰς τάς Εὐρωπαϊκάς Κοινότητας»[201].

Ἀντιπροσωπεύοντας καί τούς ὑπόλοιπους ὀκτώ συναδέλφους του, ὁ Ἰταλός πρέσβης σημείωσε ὅτι οἱ Ἐννέα ἦταν ἕτοιμοι «νά ἐξετάσουν κατά τρόπον θετικόν καί μέ πνεῦμα φιλικόν τήν αἴτηση τῆς Ἑλλάδος».

Τήν ἴδια ἡμέρα, ὁ Κ. Καραμανλῆς ἐνημέρωσε τήν κοινή γνώμη γιά τή σημαντική αὐτή ἐξέλιξη, μέ τήν ἀκόλουθη ὁμιλία, πού μεταδόθηκε ἀπό τό ραδιοτηλεοπτικό δίκτυο τῆς χώρας:

«Ἑλληνίδες, Ἕλληνες,

»Ἡ Ἑλλάς ἀνέλαβε σήμερα μίαν πρωτοβουλίαν, ἡ ἔκβασις τῆς ὁποίας θά ἐπηρεάση ἀποφασιστικά τήν μελλοντική πορεία τοῦ ἔθνους.

»Πρό ὀλίγων ὡρῶν ἐπιδώσαμε στίς Βρυξέλλες αἴτηση, μέ τήν ὁποία ἡ χώρα μας ζητεῖ νά καταστῆ

πλῆρες καί ἰσότιμο μέλος τῆς Εὐρωπαϊκῆς Οἰκονομικῆς Κοινότητος καί τῶν συναφῶν Ὀργανισμῶν.

»Στήν ἐνέργεια αὐτή, στήν ὁποίαν ἀποδίδω μεγάλη —ἱστορική θά ἔλεγα— σημασία, προέβημεν μέ πλήρη ἐπίγνωση τόσο τῶν ἀναγκῶν, ὅσο καί τῶν δυνατοτήτων τῆς χώρας· ἀλλά καί ἐμπνεόμενοι ἀπό τό ἰδεῶδες τῆς Ἡνωμένης Εὐρώπης, στήν πραγματοποίηση τοῦ ὁποίου ἡ Ἑλλάς ἐπιθυμεῖ νά συμβάλη κατά τό μέτρον τῶν δυνάμεών της.

»Ἑλληνίδες, Ἕλληνες,

»Ὑπῆρξε παγία πολιτική μου, τήν ὁποίαν ἐνέκρινεν ἐπανειλημμένως ὁ ἑλληνικός λαός μέ τήν ψῆφο του, ἡ δημιουργία τῶν προϋποθέσεων γιά νά καταλάβη ἡ Ἑλλάς τήν θέση πού τῆς ἀνήκει στήν δημοκρατική Εὐρώπη.

»Ἡ πορεία τῆς Ἑλλάδος πρός τήν Εὐρωπαϊκήν Οἰκονομικήν Κοινότητα ἐγκαινιάσθηκε τό 1961 μέ τήν ὑπογραφή τῆς Συμφωνίας Συνδέσεως, πού προέβλεπε τήν δυνατότητα τῆς ὁριστικῆς μας ἐντάξεως τό 1984.

»Τήν πορεία αὐτήν ἀνέκοψε ἡ δικτατορία. Ἡ συνθήκη "ἐπάγωσε" κατά τήν ἔκφραση τῶν Εὐρωπαίων. Τοῦτο ὅμως εἶχε ὡς συνέπεια — ἐπειδή ἐν τῷ μεταξύ οἱ Εὐρωπαῖοι προχώρησαν πρός τήν οἰκονομικήν καί τήν κοινωνικήν τους ἑνοποίησιν — νά ἀνατραπῆ ἡ ἰσορροπία τῆς συμφωνίας. Γι' αὐτό ἄν ἡ Ἑλλάς δέν ἐνταχθῆ ὡς ἰσότιμο μέλος τῆς Κοινότητος, θά ἐπιβαρύνεται μέ τό παθητικό τῆς ἀρχικῆς συμφωνίας, χωρίς νά μπορῆ ν' ἀξιοποιήση ἕνα τεράστιο ἐνεργητικό ὑπέρ τῶν Ἑλλήνων ἐργαζομένων, καί ἰδιαίτερα τῶν ἀγροτῶν.

»Πέραν ὅμως τῶν οἰκονομικῶν λόγων, τήν ταχυτέραν κατά τό δυνατόν ἔνταξή μας στήν Εὐρωπαϊκή Κοινότητα ἐπιβάλλουν λόγοι πολιτικοί, λόγοι κυριολεκτικῶς ἐθνικοί. Διότι εἶναι πλέον σαφές ὅτι ἡ Ἑλλάς ἐντασσομένη στήν Εὐρώπη θά ἐπιτύχη καί τήν ἐνίσχυση τῆς ἐξωτερικῆς της ἀσφαλείας καί τήν κατοχύρωση τοῦ δημοκρατικοῦ της πολιτεύματος.

»Ἑλληνίδες, Ἕλληνες,

»Ἡ Κυβέρνησις ἀνέλαβε τήν μεγάλην αὐτήν πρωτοβουλίαν, ἀφοῦ προηγουμένως — καί παρά τάς ὑφισταμένας ἀντικειμενικάς δυσχερείας — ἐδημιούργησε ὑπέρ τῆς χώρας τό κατάλληλο διεθνές κλῖμα. Αὐτός ἀκριβῶς ὑπῆρξε ἕνας ἀπό τούς κυριωτέρους λόγους τῶν προσφάτων ταξιδίων μου στήν δυτική Εὐρώπη. Ἐξήγησα γιατί ἡ ἔνταξη δέν συμφέρει μόνο στήν Ἑλλάδα, ἀλλά συμφέρει καί στήν Εὐρώπη.

»Ἡ Κυβέρνηση γνωρίζει ὅτι οἱ διαπραγματεύσεις πού θά ἀκολουθήσουν τήν ὑποβολή τῆς σημερινῆς μας αἰτήσεως θά εἶναι καί μακραί καί ἐπίπονοι. Πιστεύει ὅμως ὅτι οἱ δυσχέρειες αὐτοῦ τοῦ εἴδους θά ὑπερνικηθοῦν καί ὅτι ἡ δημοκρατική Εὐρώπη θά ἐκδηλώση ἔμπρακτα τήν πολιτική της βούληση νά θεωρήση τήν δημοκρατική Ἑλλάδα ἀναπόσπαστο μέλος της. Μόνη ὅμως ἡ βούληση τῆς Εὐρώπης δέν θά εἶναι ἀρκετή. Θά χρειασθῆ νά ὑπάρξη καί ἀπό τῆς ἰδικῆς μας πλευρᾶς ἀποφασιστικότης καί αὐτοπεποίθησις. Γιά νά ἀνταποκριθῆ ὁ ἑλληνικός λαός στίς ὑποχρεώσεις πού τοῦ ἐπιβάλλει ἡ πλήρης ἔνταξις στήν μεγάλη αὐτή Κοινότητα τῶν προηγμένων Κρατῶν τοῦ κόσμου, ἀλλά καί γιά ν' ἀξιοποιήση στό ἔπακρο τίς δυνατότητες πού θά τοῦ προσφέρη, χρειάζεται ἐνθουσιασμός καί ἀκάματη ἐργατικότης. Χρειάζεται μέ σύνεση, ἐπιμονή καί ὑπομονή νά ὑποβληθῆ στόν μόχθο καί στόν προγραμματισμό, πού εἶναι ἀπαραίτητοι γιά νά προσαρμόση τήν ἑλληνική οἰκονομία πρός τίς εὐρωπαϊκές συνθῆκες.

»Ἑλληνίδες, Ἕλληνες,

»Εἶπα καί προχθές στήν Βουλή ὅτι παρά τήν ἐκκρεμότητα τοῦ κρισίμου ἐθνικοῦ προβλήματος πού ἀντιμετωπίζουμε, οὐδέποτε αἱ προοπτικαί γιά τό μέλλον τῆς Ἑλλάδος ἦσαν καλύτερες. Ἀρκεῖ κατά τήν ἱστορική φάση στήν ὁποία εἰσερχόμεθα, νά ἐπιδείξουμε ὅλοι οἱ Ἕλληνες αὐτοπειθαρχία, ἀλλά καί δυναμισμό, γιά νά κατοχυρώσωμε τήν δημοκρατία καί νά ἐξασφαλίσωμε, γιά μᾶς καί γιά τά παιδιά μας, πρόοδο διαρκῆ καί ἀδιατάρακτη».

Τήν ὑποβολή τῆς αἰτήσεως γιά ἐπιτάχυνση τῆς διαδικασίας ἐντάξεως στήν ΕΟΚ σχολίασε ὁ ἀρχηγός τῆς ἀξιωματικῆς ἀντιπολιτεύσεως, Γ. Μαῦρος, μέ τήν ἀκόλουθη βαρυσήμαντη δήλωση, ἐνδεικτική τῆς εὐρείας συναινέσεως, ὅσον ἀφοροῦσε τήν εὐρωπαϊκή πολιτική τῆς Κυβερνήσεως:

«Εἶναι ἰδιαίτερα σημαντική ἡ ἀπόφαση τῆς Κυβερνήσεως νά ζητήση νά γίνη ἡ Ἑλλάς πλῆρες μέλος τῶν Εὐρωπαϊκῶν Κοινοτήτων. Ἡ ἐνέργεια αὐτή εἶναι τό ἐπιστέγασμα πάγιας μεταπολεμικῆς πολιτικῆς τῆς Ἑλλάδος, πού ἀποβλέπει στήν συμμετοχή της στίς διαδικασίες ἑνοποιήσεως τῆς Εὐρώπης. Ἡ πολιτική αὐτή εἶχε πάντοτε τήν ὑποστήριξη τῆς μεγίστης πλειοψηφίας τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ καί τῶν πολιτικῶν δυνάμεων. Στόν τομέα αὐτό, ἡ ἐπταετία τῆς δικτατορίας ἔβλαψε πολύ τήν Ἑλλάδα. Ἐάν κατά τά τελευταῖα αὐτά χρόνια εἴχαμε δημοκρατικό καθεστώς στήν χώρα, ἡ Ἑλλάς θά ἦταν πλῆρες μέλος τῆς ΕΟΚ ἀπό τό 1973 καί θά συμμετεῖχε ἀπό τότε πλήρως, ὄχι μόνο στήν διαμόρφωση τῆς εὐρωπαϊκῆς οἰκονομίας, ἀλλά καί στίς παράλληλες πολιτικές ἐξελίξεις πού ἔχουν σάν σκοπό τήν ἑνοποίηση τῆς Εὐρώπης. Ἤδη ἀπό τό περασμένο καλοκαῖρι, ἡ Κυβέρνηση Ἐθνικῆς Ἑνότητος εἶχε τάξει σάν ἄμεσο στόχο τήν πλήρη προσχώρηση τῆς χώρας στίς Εὐρωπαϊκές Κοινότητες. Ὅπως καί ἄλλοτε ἐτόνισα, ὁ εὐρωπαϊκός προσανατολισμός τῆς ἑλληνικῆς ἐξωτερικῆς πολιτικῆς εἶναι ἡ φυσική συνέπεια τῆς γεωγραφικῆς θέσεως τῆς χώρας μας, τῆς δημοκρατικῆς ἰδεολογίας τοῦ λαοῦ μας, τῆς πολιτιστικῆς του παραδόσεως καί τῶν ἀναγκῶν τῆς οἰκονομικῆς καί κοινωνικῆς του ἀναπτύξεως ὑπό καθεστώς ἐλευθέρων θεσμῶν. Ἡ πλήρης ἔνταξη τῆς Ἑλλάδος στίς Εὐρωπαϊκές Κοινότητες, μαζί μέ τίς οἰκονομικές δυνατότητες πού προσφέρει, κατοχυρώνει τήν θέση καί τό

κῦρος τῆς Ἑλλάδος στόν διεθνῆ πολιτικό χῶρο καί τῆς ἐπιτρέπει νά προασπίση ἀποτελεσματικά τά συμφέροντά της καί τούς ἐλευθέρους θεσμούς. Δέν ἀποτελεῖ συνεπῶς ἡ πλήρης ἔνταξή μας στίς Εὐρωπαϊκές Κοινότητες περιστασιακό ἐλιγμό καί δέν ἐπηρεάζει τήν θέση μας σέ ἄλλους ὀργανισμούς, οὔτε τίς σχέσεις μας μέ ἄλλες χῶρες, ἡ ἔναντι τῶν ὁποίων στάση μας θά πρέπη νά ἐξακολουθήση νά ρυθμίζεται μέ γνώμονα πάντοτε τό ἐθνικό συμφέρον. Χαιρετίζουμε μέ ἱκανοποίηση τήν κυβερνητική ἐνέργεια καί εἴμαστε βέβαιοι ὅτι θά ἐπιταχυνθοῦν οἱ σχετικές διαδικασίες, ὥστε ταχέως ἡ Ἑλλάς νά γίνη τό δέκατο πλῆρες μέλος τῆς Κοινῆς Ἀγορᾶς. Τό ἐπόμενον βῆμα θά εἶναι ἡ πολιτική ἑνοποίηση τῆς Εὐρώπης. Ἕνας λαός τριακοσίων ἑκατομμυρίων κατοίκων, ὑψηλοτάτου πολιτικοῦ, πολιτιστικοῦ, ἐπιστημονικοῦ καί οἰκονομικοῦ ἐπιπέδου θά προβάλη εἰς τόν παγκόσμιον πολιτικόν στίβον».

Ἡ ὑποδοχή τῆς ἑλληνικῆς πρωτοβουλίας στίς δυτικοευρωπαϊκές πρωτεύουσες —καί ἰδιαίτερα στά μεγαλύτερα Κράτη-μέλη τῆς ΕΟΚ, ἡ ἐπιρροή τῶν ὁποίων ἦταν, εὔλογα, ἀποφασιστική— ὑπῆρξε κατ' ἀρχήν θετική. Στό Παρίσι ἡ εἴδηση ἔγινε πολύ εὐνοϊκά δεκτή, ἐνῶ κυβερνητικοί κύκλοι δήλωναν ὅτι «ἡ Γαλλία παρέχει τήν μεγαλύτερη καί πληρέστερη ὑποστήριξη στό αἴτημα». Στή Βόννη, ἐκφράστηκε ἡ ἱκανοποίηση τῆς δυτικογερμανικῆς Κυβερνήσεως, μέ τό σκεπτικό ὅτι τό ἑλληνικό αἴτημα ἀποτελοῦσε ἀπόδειξη τοῦ γεγονότος ὅτι ἡ δύναμη τοῦ κινήματος γιά τήν εὐρωπαϊκή ἑνοποίηση παρέμενε ἀνέπαφη. Ἐκπρόσωπος τῆς βρετανικῆς Κυβερνήσεως ἐξέφρασε ἱκανοποίηση καί εὐχήθηκε τήν ταχεῖα ἔναρξη τῶν διαπραγματεύσεων. Στή Ρώμη κυβερνητικοί κύκλοι χαρακτήρισαν τήν ἑλληνική ἐνέργεια ὡς ἐπιβεβαίωση τῆς ζωτικότητας τῆς Κοινότητας, ἰδίως μετά τό πρόσφατο δημοψήφισμα στή Βρετανία, καί σημείωσαν ὅτι ἡ Ἰταλία ἦταν θετικά διακείμενη πρός τήν προοπτική διευρύνσεως τῆς ΕΟΚ. Πράγματι, στίς 24 Ἰουνίου, τό Συμβούλιο Ὑπουργῶν τῆς ΕΟΚ θά κάμει «εὐμενῶς δεκτή» κατ' ἀρχήν τήν ἑλληνική αἴτηση, χρησιμοποιώντας τήν ὁρολογία πού εἶχε χρησιμοποιηθεῖ καί πρίν ἀπό τήν προηγούμενη διεύρυνση τοῦ 1973.

Ἀπό τήν πλευρά του, ὁ εὐρωπαϊκός τύπος, στό μεγαλύτερο τουλάχιστον μέρος του, ἀντιμετώπισε ἀκόμη πιό εὐνοϊκά τήν προοπτική πλήρους ἐντάξεως τῆς Ἑλλάδος, ἐνῶ ἀπό ἐλάχιστες πλευρές διατυπώθηκαν ἐπιφυλάξεις γιά τήν ἀποδοχή τοῦ αἰτήματος. Μόνο στήν Τουρκία ἡ εἴδηση ἔγινε δεκτή μέ νευρικότητα, καθώς ἐπιβεβαίωνε τήν αὐξανόμενη ἀκτινοβολία τῆς Ἑλλάδος, σέ μιά στιγμή πού ἡ Ἄγκυρα ἐμφανιζόταν διεθνῶς ἀπομονωμένη.

Ἡ ἐφημερίδα «Καθημερινή» σέ σχόλιο μέ τόν τίτλο «Ἱστορική πολιτική πράξη», σημείωνε γιά τήν ὑποβολή τῆς αἰτήσεως:

Πράξη κατ' ἐξοχήν καί κατά βάση πολιτική πού ἀποτελεῖ καί προϊόν πολιτικῆς βουλήσεως, εἶναι ἡ αἴτηση γιά τήν ἔνταξη τῆς Ἑλλάδος στήν Εὐρωπαϊκή Οἰκονομική Κοινότητα ὡς πλήρους καί ἰσοτίμου μέλους της.

Στήν ζωή τῶν ἐθνῶν καί τῶν λαῶν, ὅλες οἱ μεγάλες καί καθοριστικῆς σημασίας ἀποφάσεις καί πρωτοβουλίες εἶναι πολιτικές, μέ τήν ἔννοια ὅτι χαράσσουν θεμελιώδεις κατευθύνσεις καί κατατείνουν στήν συντήρηση καί τήν προαγωγή τῆς οἰκείας ἀνθρωπίνης κοινότητος, μέσα στό ὅλο πλέγμα τῶν ἀντικειμενικῶν καί ὑποκειμενικῶν συνθηκῶν μιᾶς δεδομένης ἱστορικῆς στιγμῆς. Ἡ ἀπόφαση καί ἡ πρωτοβουλία γιά τήν πλήρη καί ὀργανική ἔνταξη τῆς Ἑλλάδος στήν Εὐρωπαϊκή Κοινότητα ἐκφράζει ἕνα γενικώτερο προσανατολισμό καί τήν ἐπιδίωξη μιᾶς θεμελιώδους τοποθετήσεως τῆς χώρας μας στόν διεθνῆ χῶρο, μέ σκοπό τήν ἐξυπηρέτηση καί προαγωγή παγίων καί ζωτικῶν ἐθνικῶν συμφερόντων, πολύ πέραν τοῦ τομέως τῆς οἰκονομίας, τῶν ἀνταλλαγῶν καί τῆς οἰκονομικῆς καί ὑλικῆς, γενικά, ἀναπτύξεως.

Μέ πολλήν ἀδρότητα καί μέ ὁμοφωνία πού προσδίδει στό προχθεσινό διάβημα τήν ἔννοια βασικῆς ἐθνικῆς κατευθύνσεως, τό ἐτόνισαν τόσο ὁ πρωθυπουργός κ. Κ. Καραμανλῆς, ὅσο καί ὁ ἀρχηγός τῆς ἀξιωματικῆς ἀντιπολιτεύσεως κ. Γ. Μαῦρος. Τήν ταχύτερη κατά τό δυνατόν ἔνταξή μας στήν Εὐρωπαϊκή Κοινότητα «ἐπιβάλλουν λόγοι πολιτικοί, λόγοι κυριολεκτικῶς ἐθνικοί», εἶπε ὁ κ. Κ. Καραμανλῆς. Διότι ὅπως εἶπε ἀκόμη ὁ κ. πρωθυπουργός, θά πετύχη καί τήν ἐνίσχυση τῆς ἐξωτερικῆς της ἀσφαλείας καί τήν κατοχύρωση τοῦ δημοκρατικοῦ της πολιτεύματος. Καί ὁ κ. Γ. Μαῦρος, ἐπικροτῶν τήν κυβερνητική πρωτοβουλία καί ἀφοῦ ἐτόνισε ὅτι ὁ εὐρωπαϊκός προσανατολισμός τῆς Ἑλλάδος εἶναι φυσική συνέπεια τῆς γεωγραφικῆς της θέσεως, τῆς δημοκρατικῆς ἰδεολογίας καί τῆς πολιτιστικῆς παραδόσεως τοῦ λαοῦ της καί τῆς ἀνάγκης τῆς οἰκονομικῆς καί κοινωνικῆς του ἀναπτύξεως, ὑπεγράμμισε ὅτι ἡ πλήρης ἔνταξη τῆς Ἑλλάδος στίς Εὐρωπαϊκές Κοινότητες θά τῆς ἐπιτρέψη νά προασπίση ἀποτελεσματικά τούς ἐλευθέρους θεσμούς της.

Ἡ προχθεσινή πρωτοβουλία, λοιπόν, πού περιβάλλεται ἀπό τήν καθολική συναίνεση τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ, ἀποτελεῖ ἱστορικό σταθμό. Εἶναι ἐκδήλωση τῆς πολιτικῆς θελήσεως γιά μιά νέα διεθνῆ τοποθέτηση, πού κατατείνει στήν ἔνταξη τῆς Ἑλλάδος μέσα στόν φυσικό της χῶρο, ὅπου θά βρῆ καί τίς δυνατότητες γιά τήν οἰκονομική καί πολιτιστική της ἀνάπτυξη καί τήν ἐγγύηση τῆς ἐθνικῆς της ἀσφαλείας καί τοῦ — ἀλληλένδετου μέ αὐτήν — δημοκρατικοῦ της πολιτεύματος, χωρίς τίς ἀποκλειστικές ἐκεῖνες ἐξαρτήσεις ἀπό ἐξωευρωπαϊκούς «κηδεμόνες», πού τόσα καί τόσα μᾶς ἐστοίχισαν.

Πολλά καί δύσκολα εἶναι, βεβαίως, τά οἰκονομικῆς καί τεχνικῆς φύσεως προβλήματα πού πρέπει νά ἐπιλυθοῦν γιά νά πραγματοποιηθῆ ἡ ἔνταξη τήν ὁποία ζητήσαμε. Ἀλλ' ἐάν ὑπάρξη καί ἀπό τῆς πλευρᾶς τῆς ἐλεύθερης Εὐρώπης ἡ πολιτική θέληση γιά τήν εἰσδοχή τῆς Ἑλλάδος στούς κόλπους της, ὅλα τά τεχνικά προβλήματα θά διευθετηθοῦν.

Οἱ εὐμενεῖς πρῶτες ἀντιδράσεις τῶν εὐρωπαϊκῶν πρωτευουσῶν στό ἑλληνικό διάβημα ἀφήνουν νά ἐννοηθῆ ὅτι ἡ θέληση αὐτή ὑπάρχει, παράλληλα πρός τήν κατανόηση ὅτι ἡ ἔνταξη τῆς Ἑλλάδος στίς Εὐρωπαϊκές Κοινότητες εἶναι πρός τό συμφέρον καί τῆς Εὐρώπης. Εἶναι δέ καιρός

τοῦ «ἀνοίγματος» πρός τήν Εὐρώπη πού ἀνέλαβε ἡ Ἑλλάς καί τῆς διαφωτίσεως τῶν Εὐρωπαίων ἀπό τόν ἴδιο τόν πρωθυπουργό της. Εἶναι καρπός καί τῆς ἀποκαταστάσεως τῆς δημοκρατίας στήν χώρα μας, μετά τήν ἀπομόνωση στήν ὁποία τήν εἶχε καταδικάσει ἡ ἐξωνημένη ἐπτάχρονη τυραννίς. Τό «ἄνοιγμα» πρός τήν Εὐρώπη παίρνει μιά πιό ὁλοκληρωμένη καί «συνθετική» μορφή.

Ἡ στροφή εἶναι ἱστορική καί οἱ οἰωνοί εἶναι αἴσιοι. Ἐάν σταθοῦμε στό ὕψος τῶν περιστάσεων, κάθε αἰσιοδοξία γιά ἕνα μέλλον ἐλευθερίας, ἀνεξαρτησίας καί προκοπῆς τῆς χώρας μας θά εἶναι δικαιολογημένη[202].

13 ΙΟΥΝΙΟΥ 1975

Ὁ πρόεδρος τῆς Συνταγματικῆς Ἐπιτροπῆς τῆς Βουλῆς, Κ. Τσάτσος, ἀναφέρεται στίς βασικές ἀρχές πού διέπουν τό νέο Καταστατικό Χάρτη τῆς χώρας, μέ τήν εὐκαιρία προγεύματος πού παραθέτει πρός τιμήν του ὁ σύνδεσμος ἀνταποκριτῶν ξένου τύπου.

Ὁ Κ. Τσάτσος ἀναφέρθηκε στό δημοκρατικό χαρακτῆρα τοῦ Συντάγματος — θεμελιωμένο στήν ἀναγνώριση τοῦ λαοῦ ὡς μόνου κυρίαρχου — καθώς καί στήν καθιέρωση κοινοβουλευτικῆς δημοκρατίας, ἀφοῦ ἡ Βουλή ἀποτελεῖ τό ἀνώτατο πολιτικό ὄργανο τοῦ Κράτους. Σχετικά μέ τόν πρόεδρο τῆς Δημοκρατίας, τόνισε ὅτι πρόκειται γιά τό τρίτο (μετά τή Βουλή καί τήν Κυβέρνηση) ἰσχυρότερο ὄργανο τοῦ πολιτεύματος, μέ ἁρμοδιότητες σαφῶς προσδιορισμένες ἀπό τό Σύνταγμα. Ἔτσι, ὁ πρόεδρος μπορεῖ νά διαλύσει τή Βουλή, ἀλλά θά πρέπει ἐντός 30 ἡμερῶν νά προκηρύξει ἐκλογές. Ἀντίθετα, τό δικαίωμα ἐπιβολῆς στρατιωτικοῦ νόμου ἔχει ἡ Κυβέρνηση καί ὄχι ὁ ἀρχηγός τοῦ Κράτους, ἀφοῦ τό σχετικό διάταγμα πρέπει νά προσυπογραφεῖ καί ἀπό τόν πρωθυπουργό. Συνεπῶς, καταλήγει ὁ Κ. Τσάτσος, οἱ πραγματικές ἐξουσίες τοῦ προέδρου συνίστανται στό δικαίωμα προσφυγῆς στό λαό, εἴτε μέ ἐκλογές, εἴτε μέ δημοψήφισμα.

19 ΙΟΥΝΙΟΥ 1975

Ὑπογράφεται, μεταξύ τοῦ Δημοσίου καί τοῦ ὁμίλου ἑταιρειῶν «OCEANIC» ἀναθεωρημένη σύμβαση γιά τήν ἐκμετάλλευση τῶν ἑλληνικῶν πετρελαίων. Ἡ νέα σύμβαση — σέ ἀντίθεση μέ αὐτήν πού εἶχε ὑπογράψει ἡ δικτατορία — κατοχυρώνει κατά τρόπο ἱκανοποιητικό τά συμφέροντα τοῦ Δημοσίου. Σχετικά, ὁ ὑπουργός Συντονισμοῦ, Π. Παπαληγούρας, ἀνακοίνωσε τά ἀκόλουθα:

«Μετά σύσκεψιν γενομένην τήν 13ην Μαρτίου 1975 ὑπό τήν προεδρίαν τοῦ πρωθυπουργοῦ κ. Καραμανλῆ, τῇ συμμετοχῇ τῶν ἁρμοδίων οἰκονομικῶν ὑπουργῶν καί τοῦ διοικητοῦ τῆς Τραπέζης τῆς Ἑλλάδος, ἀνεκοινώθησαν αἱ γενικαί γραμμαί βάσει τῶν ὁποίων θά ἀνεθεωρεῖτο ἡ σύμβασις τῆς "OCEANIC".

»Ἡ σύμβασις ἀνεθεωρήθη ἐκ βάθρων. Ἡ νέα δέ σύμβασις μεταξύ τοῦ Ὁμίλου τῶν Ἑταιρειῶν τῆς "OCEANIC" ἀφ' ἑνός καί τοῦ Ἑλληνικοῦ Δημοσίου ἀφ' ἑτέρου ὑπεγράφη σήμερον τήν μεσημβρίαν καί θά ὑποβληθῇ ἐντός τῶν ἡμερῶν εἰς τήν Βουλήν πρός κύρωσιν.

»Αἱ τελικαί διαπραγματεύσεις διεξήχθησαν ὑπό εἰδικῶς συσταθείσης ἐπιτροπῆς ὑπό τήν προεδρίαν τοῦ καθηγητοῦ τοῦ ΕΜΠ κ. Κ. Ζάχου, εἰς τήν ὁποίαν μετεῖχον ὁ κ. Ε. Σαρακηνός, νομικός σύμβουλος τοῦ Κράτους καί ὁ κ. Γ. Σπέντζας, μέλος τοῦ Συμβουλίου τῆς Τραπέζης τῆς Ἑλλάδος. Τήν ἐπιτροπήν ἐβοήθησαν εἰδικῶς μετακληθέντες ἐμπειρογνώμονες τοῦ Γαλλικοῦ Ἱνστιτούτου Πετρελαίου.

»Ἡ ἐπιτροπή ἐνήργει φυσικά κατευθυνομένη ὑπό τῶν ἁρμοδίων οἰκονομικῶν ὑπουργῶν καί ἰδιαιτέρως τοῦ συναδέλφου μου ἐπί τῆς Βιομηχανίας κ. Κονοφάγου. Θά μοῦ ἐπιτραπῇ νά ἐπισημάνω συνοπτικά τάς βασικάς διαφοράς πού χωρίζουν τήν ἰδικήν μας σύμβασιν ἀπό τήν σύμβασιν πού συνῆψεν ἡ δικτατορία:

»α. Διά τῆς ἀρχικῆς συμβάσεως προεβλέπετο ἡ πρός τόν ἀνάδοχον παραχώρησις μεταλλευτικοῦ δικαιώματος, ἐνῷ διά τῆς νέας συμβάσεως ὁ ἀνάδοχος καθίσταται ἐργολάβος τοῦ Δημοσίου πού ἀμείβεται μέ ποσοστόν ἐπί τῆς παραγωγῆς κατά τό διεθνῶς ἐφαρμοζόμενον σύστημα τῆς συμμετοχῆς εἰς εἶδος (Production sharing).

»β. Εἰς τήν ἀρχικήν σύμβασιν προεβλέπετο ἡ συμμετοχή τοῦ Δημοσίου εἰς τά καθαρά κέρδη ἐκ τῆς παραγωγῆς μόνον ὑδρογονανθράκων κατά 53,5%. Ἤδη τό Δημόσιον ἔχει δικαίωμα ἐπί ποσοστοῦ αὐτῆς τῆς παραγωγῆς ὑδρογονανθράκων. Τό ποσοστόν τοῦτο, εἰδικῶς διά τό ὑπό τῆς "OCEANIC" ἀνακαλυφθέν κοίτασμα τοῦ Πρίνου ἀνέρχεται εἰς 65% διά τήν μέχρι 200.000 βαρελίων ἡμερησίως παραγωγήν καί εἰς 80% διά τήν πέραν ταύτης.

»γ. Ἡ παλαιά σύμβασις προέβλεπε τό ὡς ἄνω ποσοστόν τοῦ 53,5% ἐπί τῶν καθαρῶν κερδῶν καί δι' ἕκαστον νέον τυχόν ὑπό τοῦ Ὁμίλου ἀνακαλυφθησόμενον κοίτασμα. Ἡ νέα σύμβασις προβλέπει τά ποσοστά τῆς συμμετοχῆς τοῦ Δημοσίου ἐπί τῶν παραγομένων ὑδρογονανθράκων ὡς ἀκολούθως:

»— διά τήν μέχρι 30.000 βαρελίων ἡμερησίως παραγωγήν, 65%.

»— διά τήν ἀπό 30-80.000 βαρελίων ἡμερησίως παραγωγήν, 70%.

»— διά τήν ἀπό 80-200.000 βαρελίων ἡμερησίως παραγωγήν, 75%.

»— διά τήν πέραν τῶν 200.000 βαρελίων ἡμερησίως παραγωγήν, 80%.

»δ. Ἡ νέα σύμβασις, ἐν ἀντιθέσει πρός τήν παλαιάν, προβλέπει ἀντίστοιχον συμμετοχήν τοῦ Δημοσίου καί εἰς τήν παραγωγήν ἄλλων προϊόντων πλήν ὑδρογονανθράκων καί εἰδικώτερα τοῦ θείου.

»ε. Ἡ παλαιά σύμβασις παρεῖχε εἰς τόν ἀνάδοχον δικαίωμα ἱδρύσεως διϋλιστηρίου. Ἡ νέα σύμβασις δέν τοῦ παρέχει τοιοῦτον δικαίωμα.

»στ. Ὁ Ὅμιλος εἶχε τό δικαίωμα νά διατηρήσῃ πρός ἔρευναν καί τυχόν ἐκμετάλλευσιν ἐκτάσεις μή συνεχομένας καί συναποτελούσας πολυάριθμα μικρά τεμαχίδια. Ἠδύνατο ἐπομένως νά κρατήσῃ ὑπέρ αὐτοῦ ὅλα τά ἐνδιαφέροντα τμήματα μιᾶς περιοχῆς ἐξ 8.500 τ. χιλιομ. Ἤδη ὁ Ὅμιλος ἀπεδέχθη νά διερευνήσῃ δύο μόνον ἐνιαῖα τμήμα-

τα εἰδικῶς καθοριζόμενα, συνολικῆς ἐκτάσεως 1.700 τ. χιλιομ. Ἀφέθησαν ἐπομένως ἐλεύθερα ὑπέρ τοῦ Δημοσίου πλεῖσται περιοχαί εἰς τάς ὁποίας πιθανολογεῖται ἡ ὕπαρξις κοιτασμάτων.

»ζ. Ἡ διάρκεια τῶν ἐρευνῶν εἶχεν ἀρχικῶς προβλεφθῆ εἰς 36 ἔτη. Διά τῆς ἀναθεωρήσεως περιορίζεται εἰς 4 ἔτη.

»η. Εἰς τήν ἀρχικήν σύμβασιν δέν προεβλέπετο προθεσμία διά τήν ἔναρξιν τῆς παραγωγῆς. Ἤδη τίθεται προθεσμία κατά ἀνώτατον ὅριον τριετής.

»θ. Ἡ δικτατορία εἶχεν ἀποδεχθῆ ξένην διαιτησίαν καί εἶχεν ἐπί πλέον συμφωνήσει τοῦτο τό πρωτάκουστον, ὅτι δηλαδή ἀκόμη καί εἰς βάρος τῆς "OCEANIC" ἐκδιδομένη διαιτητική ἀπόφασις θά θεωρῆται ὡς μή ὑπάρχουσα, ἐφ' ὅσον ὁ ἀνάδοχος θά ἐπανώρθωνε, ἔστω καί ἐκ τῶν ὑστέρων, τά σφάλματα ἤ τάς παραλείψεις του. Ὁ ὅρος αὐτός καταργεῖται καί ὡς ἐπιδιαιτητής ὁρίζεται ὁ πρόεδρος τοῦ Ἀρείου Πάγου.

»ι. Διά τῆς ἀρχικῆς συμβάσεως δέν προεβλέπετο ἡ ἐκ μέρους τοῦ ἀναδόχου ἐξασφάλισις τῆς ὑπ' αὐτοῦ ἐξευρέσεως τῶν ἀπαιτουμένων εἰς συνάλλαγμα κεφαλαίων διά τήν πραγματοποίησιν τῆς ἐπενδύσεως. Ἤδη ὁ ἀνάδοχος ὑποχρεοῦται νά προσκομίση βεβαίωσιν διεθνῶς ἀνεγνωρισμένης Τραπέζης ἤ ἄλλου χρηματοδοτικοῦ ὀργανισμοῦ τῆς ἀρεσκείας τῆς Τραπέζης τῆς Ἑλλάδος περί τοῦ ὅτι ἔχει ἐξασφαλίσει τά ἀπαιτούμενα 200-250 ἑκατ. δολλάρια διά τήν ἐκτέλεσιν τοῦ ἔργου. Ἐάν ἡ ἐγγύησις αὕτη δέν προσκομισθῆ ἐντός 90 ἡμερῶν ἀπό τῆς ἰσχύος τῆς συμβάσεως, δηλαδή ἀπό τῆς κυρώσεώς της ὑπό τῆς Βουλῆς, τό Δημόσιον δύναται νά κηρύξη ἔκπτωτον τόν ἀνάδοχον.

»ια. Διά σειρᾶς διατάξεων τῆς νέας συμβάσεως ἐξασφαλίζεται συνεχής παρακολούθησις ὡς καί οἰκονομικός καί τεχνικός ἔλεγχος τοῦ ἀναδόχου ὑπό τοῦ Δημοσίου, τόσον κατά τό στάδιον τῶν ἐρευνῶν ὅσον καί κατά τό στάδιον τῆς παραγωγῆς.

»Θά τελειώσω μέ δύο γενικωτέρας παρατηρήσεις:

»Πρῶτον: Διά τῆς συμβάσεως διανοίγονται εὐρύταται δυνατότητες καί προοπτικαί ἀξιοποιήσεως μιᾶς νέας σημαντικωτάτης διά τήν χώραν πλουτοπαραγωγικῆς πηγῆς.

»Δεύτερον: Ἡ νέα σύμβασις, συγκρινομένη μέ τήν παλαιάν, ἀποδεικνύει ὅτι ὑπό ἐλεύθερον καί δημοκρατικόν καθεστώς εἶναι δυνατή ἡ ριζική ἀναθεώρησις ἀκόμη καί ἀπαραδέκτων συμβάσεων, διά τῆς ὁδοῦ ἐντίμων διαπραγματεύσεων, αἱ ὁποῖαι διασφαλίζουν καί τά συμφέροντα καί τήν ἀξιοπρέπειαν τοῦ Ἑλληνικοῦ Δημοσίου, ἀλλά καί τά μακροπρόθεσμα συμφέροντα τοῦ ἰδίου τοῦ ἀναδόχου. Ἐπιθυμῶ νά τονίσω ὅτι αἱ διαπραγματεύσεις ὑπῆρξαν μέν μακραί καί δυσχερεῖς, ἐπεδείχθη ὅμως κατ' αὐτάς πνεῦμα συνεργασίας καί κατανοήσεως καί ἐκ μέρους τῶν ἀντισυμβαλλομένων».

15 ΙΟΥΝΙΟΥ 1975

Ὁ πρωθυπουργός τῆς Τουρκίας, Σ. Ντεμιρέλ, σέ δηλώσεις του πρός τόν τύπο ἀναφέρεται στό Κυπριακό καί τίς ἑλληνοτουρκικές σχέσεις. Σημειώνει, συγκεκριμένα, ὅτι ἡ Τουρκία εἰσέβαλε στήν Κύπρο, κάμοντας χρήση δικαιώματός της, καί ἀποσκοπώντας νά προλάβει τή «σφαγή τῶν Τουρκοκυπρίων». Ὑποστηρίζει ὅτι ἡ πρόσφατη ἀνακήρυξη τοῦ τουρκοκυπριακοῦ «ὁμόσπονδου Κράτους» θά συμβάλει στήν ἐπίλυση τοῦ Κυπριακοῦ, ἐνῶ κάμει ἀναφορά καί στά «δικαιώματα» τῆς χώρας του στήν ὑφαλοκρηπίδα, καί τόν ἐναέριο χῶρο τοῦ Αἰγαίου· σημειώνει, παράλληλα, ὅτι ὑπάρχει πρόβλημα σχετικά μέ τήν ἐπέκταση τῶν ἑλληνικῶν χωρικῶν ὑδάτων καί τήν ὀχύρωση τῶν νησιῶν τοῦ ἀνατολικοῦ Αἰγαίου. Τέλος, διατυπώνει τή γνώμη ὅτι ἡ Ἑλλάδα δέν μπορεῖ νά γίνει μέλος τῆς ΕΟΚ καί ὅτι οἱ κινήσεις της πρός αὐτή τήν κατεύθυνση ἀποσκοποῦν ἁπλῶς νά τῆς ἐξασφαλίσουν διεθνῆ ὑποστήριξη κατά τῆς Τουρκίας.

Σέ ἀπάντηση τῶν δηλώσεων τοῦ Τούρκου πρωθυπουργοῦ, ὁ Κ. Καραμανλῆς ὑπογράμμισε:

«Συμφωνῶ μέ τήν ἄποψιν τοῦ Τούρκου πρωθυπουργοῦ ὅτι αἱ ὑφιστάμεναι διαφοραί μεταξύ Ἑλλάδος καί Τουρκίας πρέπει νά λυθοῦν μέ τόν διάλογον.

»Ἐλπίζω ὅμως νά συμφωνῆ καί ἐκεῖνος μαζί μου, ὅτι βάσις τοῦ διαλόγου πρέπει νά εἶναι ἡ λογική καί τό δίκαιον καί ὄχι τά τετελεσμένα γεγονότα».

Σχολιάζοντας τή θέση τοῦ Σ. Ντεμιρέλ ὅτι ἡ Ἑλλάδα ἀποσκοποῦσε νά ἐνταχθεῖ στήν ΕΟΚ ἁπλῶς γιά νά ἐξασφαλίσει ὑποστήριξη ἔναντι τῆς Τουρκίας, ὁ πρωθυπουργός σημείωσε:

«Τοῦτο εἶναι τελείως ἀβάσιμον, δεδομένου ὅτι ἡ πολιτική τῆς Ἑλλάδος καί ἐμοῦ προσωπικῶς διά τήν ἔνταξίν μας εἰς τήν Κοινήν Ἀγοράν χρονολογεῖται ἀπό μακροῦ, καί πάντως πρίν ἐκδηλωθῆ ἡ ἑλληνοτουρκική διένεξις. Ὅσον ἀφορᾶ δέ τόν ἐκφραζόμενον φόβον ὅτι ἡ εἴσοδος τῆς Ἑλλάδος εἰς τήν Εὐρωπαϊκήν Κοινότητα ἠμπορεῖ νά ἀποτελέση ἐμπόδιον διά τήν εἴσοδον καί τῆς Τουρκίας, δηλῶ ὅτι ἡ Ἑλλάς δέν ἔχει, οὔτε θά ἔχη ἀντίρρησιν διά τήν ἔνταξιν τῆς Τουρκίας, ἐάν καί ὅταν θά κρίνη αὕτη ὅτι αἱ ἰδικαί της συνθῆκαι τῆς τό ἐπιτρέπουν. Τέλος, ὡς πρός τό λεχθέν ὑπό τοῦ κ. Ντεμιρέλ ὅτι ἡ ἑλληνική οἰκονομία δέν εἶναι ὥριμος δι' ἔνταξιν εἰς τήν Κοινήν Ἀγοράν, τό θέμα αὐτό θά τό κρίνη ἡ Ἑλλάς καί ἐκεῖνοι πρός τούς ὁποίους ἀπευθύνεται, καί ὄχι ἡ Τουρκία».

16 ΙΟΥΝΙΟΥ 1975

Ὁ πρωθυπουργός συναντᾶ τόν ἀρχηγό τοῦ Χριστιανοκοινωνικοῦ κόμματος τῆς Δυτικῆς Γερμανίας, Φ.-Γ. Στράους. Σέ δηλώσεις του, ὁ Δυτικογερμανός παλαίμαχος πολιτικός ἀναφέρεται θετικά στό ἑλληνικό αἴτημα γιά ἔνταξη στήν ΕΟΚ, σέ τάσεις ἀνοδικές τῆς ἑλληνικῆς οἰκονομίας, ἀλλά καί σημειώνει ὅτι ἀρκετά ζητήματα πρέπει νά ἐπιλυθοῦν πρίν γίνει ἡ Ἑλλάδα πλῆρες μέλος τῶν Εὐρωπαϊκῶν Κοινοτήτων.

17-19 ΙΟΥΝΙΟΥ 1975

Ὁ ὑπουργός Ἐξωτερικῶν, Δ. Μπίτσιος, πραγματοποιεῖ ἐπίσημη ἐπίσκεψη στό Ἰράν. Οἱ στενοί δεσμοί τῆς Τεχεράνης μέ τήν Ἄγκυρα περιόριζαν τά πολιτικά ἀποτελέσματα στά ὁποῖα θά μποροῦσε νά προσδοκᾶ ἡ ἑλληνική πλευρά. Παρά, πάντως, τήν ἀρχικά ψυχρή ὑποδοχή ἀπό τόν Ἰρανό ὑπουργό Ἐξωτερικῶν, Ἀμπάς Ἀλῆ Καλατμπαρί, ἡ ἐπίσκεψη θά ἀποδειχθεῖ ἐπιτυχής, καί κατά τίς διμερεῖς συνομιλίες θά διαπιστωθεῖ ὅτι ὑπῆρχε εὐρύ περιθώριο γιά τήν ἀνάπτυξη τῶν σχέσεων στούς τομεῖς τῆς πολεοδομίας, τοῦ ἐμπορίου καί τοῦ τουρισμοῦ[203].

17 ΙΟΥΝΙΟΥ 1975

Ὁ πρωθυπουργός δέχεται στό πολιτικό γραφεῖο τούς Νικόλαο Τσιριγιώτη, Παναγιώτη Ντιερτζῆ καί Γεώργιο Ντούρη, ὕπατο πρόεδρο, ὕπατο ἀντιπρόεδρο καί ἀνώτερο στέλεχος τῆς ΑΧΕΠΑ.

Στή διάρκεια τῆς συναντήσεώς τους μέ τόν πρωθυπουργό οἱ ὁμογενεῖς ἔθιξαν τό φαινόμενο τοῦ ἀντιαμερικανισμοῦ στήν Ἑλλάδα, πού, κατά τή γνώμη τους, ἀποτελοῦσε ἀνασταλτικό παράγοντα τόσο γιά τίς ἐπενδύσεις κεφαλαίων στή χώρα ὅσο καί γιά τήν αὔξηση τοῦ τουριστικοῦ ρεύματος ἀπό τίς ΗΠΑ. Σχετικά, ὁ Κ. Καραμανλῆς παρατήρησε:

«Ὁ ἑλληνικός λαός ὄχι μόνον δέν αἰσθάνεται ἐχθρότητα, ἀλλά τρέφει φιλικά αἰσθήματα διά τόν ἀμερικανικόν λαόν, ὁ ὁποῖος καί κατά τό παρελθόν, ἀλλά καί σήμερα ἐκδηλώνει παντοιοτρόπως — διά τοῦ Κογκρέσου, τοῦ τύπου κ.λπ. — τήν συμπαράστασίν του πρός τάς ἑλληνικάς ὑποθέσεις. Τά δέ φιλικά αὐτά αἰσθήματα δέν πρέπει νά συσχετίζωνται μέ τήν πικρίαν τήν ὁποίαν ἠμπορεῖ νά εἶχε δοκιμάσει ὁ ἑλληνικός λαός δι' ὡρισμένην πολιτικήν τῆς ἀμερικανικῆς Κυβερνήσεως».

17-19 ΙΟΥΝΙΟΥ 1975

Διενεργοῦνται, στήν Ἄγκυρα, ἑλληνοτουρκικές συνομιλίες γιά τό ζήτημα τοῦ ἐναέριου χώρου στό Αἰγαῖο. Τῶν δύο ἀντιπροσωπειῶν ἡγοῦνται οἱ πρέσβεις Ν. Καραγιάννης καί Υ. Σοϋλεμέζ. Σύμφωνα μέ τό κοινό ἀνακοινωθέν, τά δύο μέρη ἐξέτασαν τό ζήτημα σέ ἱκανοποιητική ἀτμόσφαιρα, γεγονός πού ἐπιτρέπει τήν ἔκφραση αἰσιοδοξίας γιά τήν ταχεῖα ἐπίλυσή του.

18 ΙΟΥΝΙΟΥ 1975

Ὑπό τήν προεδρία τοῦ Κ. Καραμανλῆ, συνέρχεται ἡ κοινοβουλευτική ὁμάδα τῆς ΝΔ καί, μετά ἀπό ὑπόδειξή του, ἀποφασίζει νά προτείνει τόν Κωνσταντῖνο Τσάτσο ὡς ὑποψήφιο γιά τό ἀξίωμα τοῦ προέδρου τῆς Δημοκρατίας.

Ὁ πρωθυπουργός ὑπογράμμισε:

«Ὁλοκληρώνεται μία προσπάθεια ἡ ὁποία ἀνελήφθη πρό δέκα καί πλέον μηνῶν ὑπό δραματικάς συνθήκας.

»Γνωρίζετε καλῶς ὅσα ἐπετελέσθησαν ἐντός τῶν δέκα αὐτῶν μηνῶν, διότι συνεπράξατε εἰς αὐτά. Εἶναι ἐπιτεύγματα ἱστορικῆς σπουδαιότητος, τά ὁποῖα ἔχω τήν ἐντύπωσιν, ὅτι ἐκτιμῶνται περισσότερον διεθνῶς, παρ' ὅ,τι ἐν Ἑλλάδι. Καί πέραν αὐτοῦ ἔχω νά παρατηρήσω ὅτι παρεμποδίζεται ὁ λαός, μέ τήν διόγκωσιν καί ἐκμετάλλευσιν ἀσημάντων καθημερινῶν περιστατικῶν, ἀπό τοῦ νά συνειδητοποιήσῃ πλήρως καί νά χαρῇ τά μεγάλα γεγονότα, τά ὁποῖα ἔχουν ἀποφασιστικήν σημασίαν διά τό μέλλον τοῦ ἔθνους».

Εἰδικά γιά τόν Κ. Τσάτσο, ὁ Κ. Καραμανλῆς εἶπε ὅτι στό πρόσωπό του συναντῶνται «ἡ ἀρετή, ἡ παιδεία καί ἡ πολιτική πεῖρα».

Στή συνέχεια πῆρε τό λόγο ὁ ἴδιος ὁ Κ. Τσάτσος:

«Βαθύτατα μέ συγκινεῖ ἡ τιμή πού μοῦ προσγίνεται μέ τήν πρόταση τοῦ κ. προέδρου τῆς Κυβερνήσεως καί μέ τήν ὁμόθυμη ἐπιδοκιμασία της ἀπό ὅλους τούς συναδέλφους τῆς Νέας Δημοκρατίας. Ἔχω πλήρη ἐπίγνωσιν τοῦ γεγονότος ὅτι καί ἄλλοι θά ἦταν ἄξιοι αὐτῆς τῆς μεγάλης τιμῆς. Ἐφ' ὅσον ὅμως ὁ χρόνος καί οἱ περιστάσεις ἐπέτρεψαν νά λάχῃ εἰς ἐμέ ὁ κλῆρος ὁ καλός, δέν μοῦ μένει παρά νά ἀποδεχθῶ εὐγνωμόνως τήν ὑπόδειξή μου ὡς προέδρου τῆς Δημοκρατίας καί νά σᾶς διαβεβαιώσω ὅτι, ἄν μέ ἐκλέξῃ αὔριο ἡ Βουλή, θά ἀσκήσω τά καθήκοντά μου πιστός στίς μεγάλες ἱστορικές καί πνευματικές παραδόσεις τοῦ ἔθνους καί στίς διατάξεις τοῦ νέου μας Συντάγματος. Ἔτσι θά μπορέσω ἐκλεγόμενος νά προσθέσω ἕνα μικρό λιθαράκι στό ἔργο πού συντελεῖται καί τό μέγεθος τοῦ ὁποίου θά ἐκτιμηθῇ μόνον ὅταν παρέλθῃ ὁ ἀπαραίτητος πρός τοῦτο χρόνος».

19 ΙΟΥΝΙΟΥ 1975

Ὁ Κ. Τσάτσος ἐκλέγεται πρόεδρος τῆς Ἑλληνικῆς Δημοκρατίας. Τήν ὑποψηφιότητα τοῦ ἐπιφανοῦς πολιτικοῦ καί διανοουμένου στήριξαν 210 βουλευτές τῆς συμπολιτεύσεως· ἡ ΕΚ-ΝΔ καί ἡ ΕΔΑ-ΚΚΕ (ἐσ.) ψήφισαν τόν Π. Κανελλόπουλο, ἐνῶ τό ΠΑΣΟΚ καί τό ΚΚΕ ἐπέλεξαν τή λευκή ψῆφο. Ἡ ἀνάδειξη τοῦ Κ. Τσάτσου στό ὕπατο ἀξίωμα τοῦ Κράτους — κατά τή διάρκεια μιᾶς ὑποδειγματικῆς συνεδριάσεως τῆς Βουλῆς καί μάλιστα μέ ἀνθυποψήφιο ἕνα πολιτικό ἄνδρα τοῦ κύρους τοῦ Π. Κανελλόπουλου — ἐπιστέφει τήν ἐπίπονη διαδικασία τῆς πλήρους ἀποκαταστάσεως τῆς ὁμαλότητας, πού ἄρχισε τήν κρίσιμη νύκτα τῆς 23ης Ἰουλίου 1974, συνεχίστηκε μέ τίς ἐκλογές καί τό δημοψήφισμα γιά τό πολιτειακό, καί κατέληξε στήν υἱοθέτηση τοῦ νέου Συντάγματος τῆς χώρας.

Ἀπό τήν πλευρά του, ὁ Π. Κανελλόπουλος ἀπέ-

στειλε στόν Κ. Τσάτσο τό ἀκόλουθο τηλεγράφημα:

«Σέ συγχαίρω διά τήν ἐκλογήν σου εἰς τό ὕπατον ἀξίωμα τῆς Πολιτείας. Εὔχομαι νά γνωρίση ἡ Ἑλλάς ἐπί τῶν ἡμερῶν τῆς προεδρίας σου καλάς ἡμέρας».

Ὁ Κ. Τσάτσος ὁρκίστηκε ὡς πρόεδρος τῆς Ἑλληνικῆς Δημοκρατίας τήν ἑπομένη, 20 Ἰουνίου. Ἀμέσως μετά, ὁ Κ. Καραμανλῆς ἀπηύθυνε τό ἀκόλουθο μήνυμα πρός τόν ἑλληνικό λαό:

«Ἡ χθεσινή ἐκλογή καί ἡ σημερινή ὁρκωμοσία τοῦ προέδρου τῆς Δημοκρατίας ἀποτελοῦν τό ἐπιστέγασμα τῆς ἱστορικῆς προσπαθείας τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ νά οἰκοδομήση μετά τήν πτῶσιν τῆς δικτατορίας μιά σύγχρονη καί ἰσχυρή δημοκρατική πολιτεία.

»Δέν ἔχει παρέλθει κἄν ἕτος καί τό μέγα ἐπίτευγμα — ὁ ἐξοπλισμός τοῦ ἔθνους μέ ὑγιεῖς δημοκρατικούς θεσμούς — ἔχει ὁλοκληρωθῆ. Καί τοῦτο συνέβη ὄχι μόνον μέ ταχύτητα καί ἀποφασιστικότητα, πού ἀναγνωρίζεται διεθνῶς ὡς ἄθλος, ἀλλά κατά τρόπον τόσον ὁμαλόν, πού ἐγγυᾶται τήν μονιμότητα τῶν λαϊκῶν κατακτήσεων.

»Κατά τήν σπουδαίαν αὐτήν φάσιν, πού τερματίζεται σήμερα πανηγυρικῶς, ὁ ἑλληνικός λαός ὡδηγήθη τρεῖς φοράς εἰς τάς κάλπας. Μέ ἀπόλυτον σεβασμόν τῶν δημοκρατικῶν διαδικασιῶν καί ἰδανικάς συνθήκας ἐλευθερίας, ἀνέδειξε διά τῆς ἐτυμηγορίας του Ἐθνικήν Ἀντιπροσωπείαν, ἀξίαν τῶν περιστάσεων· προσδιώρισε ἀμετακλήτως τήν μορφήν τοῦ πολιτεύματος· ἀνέδειξε τούς τοπικούς του ἄρχοντας· ἀπέκτησεν ἑλληνικόν Σύνταγμα πού ἐξασφαλίζει καί τά κυριαρχικά του δικαιώματα, ἀλλά καί τήν δημιουργικήν λειτουργίαν τοῦ πολιτεύματος· καί τέλος ἐξέλεξε ἕνα διακεκριμένον πολίτην — μέ τίτλους πού ἀπέκτησε εἰς τιμίους πολιτικούς καί πνευματικούς ἀγῶνας — ἀρχηγόν τοῦ Κράτους. Καί ὅλα αὐτά ἐγένοντο κατά τρόπον ψύχραιμον καί ἀνώδυνον. Ἄν ὅμως διετηροῦντο αἱ συνθῆκαι πού ἐπικρατοῦσαν κατά τό παρελθόν στήν χώρα, θά ἤρκει καί ἕνα μόνον ἐξ αὐτῶν, γιά νά ταλαιπωρῆ ἐπί ἔτη τόν λαόν καί νά προκαλῆ ὀξείας πολιτικάς κρίσεις.

»Ὁ τερματισμός ὅμως τῆς ἱστορικῆς αὐτῆς φάσεως ἀποτελεῖ ταυτόχρονα καί τήν ἀφετηρία μιᾶς νέας, ἐξ ἴσου σπουδαίας γιά τό μέλλον τοῦ ἔθνους. Εἰσερχόμεθα τώρα στήν δημιουργική φάση τῆς ἀξιοποιήσεως τῶν ἐπιτευγμάτων καί τῆς δυναμικῆς λειτουργίας τῶν θεσμῶν. Στόχοι μας πρέπει νά εἶναι ἡ ἐπίλυσις τῶν ἀμέσων καί κρισίμων προβλημάτων καί ἡ διαρκής πρόοδος τῆς χώρας. Ἄν συνειδητοποιήσωμε ὅλοι ὅσα πολλά καί μεγάλα ἐπραγματοποιήθησαν, ἤδη ἡ νέα φάση τῆς ἐθνικῆς προσπαθείας θ' ἀρχίση ὑπό τούς καλύτερους οἰωνούς. Γιά νά γίνουν ὅμως πραγματικότης οἱ οἰωνοί αὐτοί, θά χρειασθῆ μεθοδική ἐργασία, αὐτοσυγκράτηση στίς ἀνάγκες μας καί ἐνθουσιασμός στίς πρωτοβουλίες μας.

»Θά χρειασθῆ πρό παντός νά διατηρηθῆ τό ἤρεμο πολιτικό κλῖμα — στό ὁποῖο συνέβαλαν ἡ ὡριμότης καί ἡ σύμπνοια τοῦ λαοῦ — καθώς καί ἡ κοινωνική γαλήνη. Αὐτές εἶναι οἱ ἀπαραίτητες προϋποθέσεις γιά τό δημιουργικό ἔργο πού μᾶς ἀναμένει. Καί τό ἔργο αὐτό θά πρέπη ν' ἀρχίση ἀμέσως, μέ τήν συμμετοχή ὅλων τῶν Ἑλλήνων καί μέ ἐμπιστοσύνη στό μέλλον τῆς Ἑλλάδος».

20-24 ΙΟΥΝΙΟΥ 1975

Προσκεκλημένος τοῦ Κ. Καραμανλῆ, ἐπισκέπτεται τήν Ἀθήνα ὁ πρώην καγκελλάριος τῆς ΟΔ Γερμανίας, Β. Μπράντ.

Ἀμέσως μετά τήν ἄφιξή του, ὁ ἐπιφανής Εὐρωπαῖος πολιτικός ἔκαμε τήν ἀκόλουθη δήλωση:

«Εἶμαι παρά πολύ εὐχαριστημένος διότι ἐπισκέπτομαι αὐτήν τήν στιγμήν τήν Ἑλλάδα. Ἔρχομαι ὡς φίλος καί θαυμαστής τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ, ἰδίως διά τήν στάσιν του κατά τήν διάρκειαν τῆς δικτατορίας. Ἐλπίζω ὅτι αἱ συνομιλίαι μου κατά τήν διάρκειαν τῆς παραμονῆς μου ἐδῶ θά συμβάλουν εἰς τήν ἐνίσχυσιν ὄχι μόνον τῶν φιλικῶν καί ἐποικοδομητικῶν σχέσεων μεταξύ τῆς χώρας μου καί τῆς Ἑλλάδος, ἀλλά καί εἰς τήν πρόοδον τῆς δημοκρατίας καί τῆς καλῆς συνεργασίας εἰς τήν Εὐρώπην γενικῶς».

Ὁ πρώην καγκελλάριος ἀπέφυγε νά ἀπαντήσει σέ ἐρωτήματα δημοσιογράφων σχετικά μέ τό αἴτημα τῆς Ἑλλάδος γιά πλήρη ἔνταξη στήν ΕΟΚ, πρίν τουλάχιστον συνομιλήσει μέ τόν Κ. Καραμανλῆ. Ὡστόσο, ἀργότερα, ἀπό τόν ἐξώστη τοῦ ξενοδοχείου του, ἀπευθυνόμενος στό πλῆθος πού εἶχε συγκεντρωθεῖ γιά νά τόν ἐπευφημήσει, ἀνέφερε:

«Μαζί μέ τούς ἄλλους Εὐρωπαίους δημοκράτες ὑπέφερα ὅλα αὐτά τά χρόνια τῆς δικτατορίας στήν Ἑλλάδα. Θά βαδίσουμε μαζί γιά τήν οἰκοδόμηση τῆς Εὐρώπης, τῆς ἐλευθερίας, πού συνδυάζεται μέ τιμή καί ἀξιοπρέπεια, καί τῆς ἀλληλεγγύης τῶν λαῶν».

Τήν ἴδια ἡμέρα, ὁ Β. Μπράντ συναντήθηκε μέ τόν πρόεδρο τῆς Δημοκρατίας, Κ. Τσάτσο καί κατόπιν, μέ τόν Κ. Καραμανλῆ. Σύμφωνα μέ δημοσιογραφικές πληροφορίες, ὁ πρωθυπουργός ἀνέπτυξε τήν εὐρωπαϊκή πολιτική τῆς Ἑλλάδος, καθώς καί τή θέση της στό ζήτημα τοῦ Αἰγαίου καί τό Κυπριακό, οἱ ὁποῖες ἔγιναν εὐνοϊκά δεκτές ἀπό τόν Δυτικογερμανό ἐπίσημο. Τήν ἑπομένη, ὁ Κ. Καραμανλῆς παρέθεσε πρόγευμα πρός τιμή τοῦ διακεκριμένου ξένου, τόν ὁποῖο καί προσφώνησε ὡς ἑξῆς:

«Κύριε πρόεδρε,

»Εἶμαι πολύ εὐτυχής πού μοῦ δίδετε τήν εὐκαιρία νά σᾶς καλωσορίσω εἰς τήν Ἑλλάδα, τήν δημοκρατική Ἑλλάδα, ὅπου τόσους ἔχετε φίλους καί θαυμαστάς.

»Ὁ ἑλληνικός λαός, ἐξ ὀνόματος τοῦ ὁποίου σᾶς

Ἀνάδειξη τοῦ Κ. Τσάτσου στό ἀνώτατο πολιτειακό ἀξίωμα.

ἀπευθύνω θερμό χαιρετισμό, δέν ξεχνάει τήν συμβολή σας εἰς τήν ἀποκατάσταση τῶν ἐλευθεριῶν του, οὔτε τόν σημαίνοντα ρόλο σας εἰς τήν παγίωση τῆς εἰρήνης εἰς τήν Εὐρώπη καί εἰς τόν κόσμο γενικώτερα. Καί εἶναι συμβολικόν τό γεγονός ὅτι ἡ ἄφιξις ὑμῶν, ἑνός μεγάλου δημοκράτου τῆς Εὐρώπης, συμπίπτει μέ τήν ἐγκατάσταση τοῦ πρώτου προέδρου τῆς Ἑλληνικῆς Δημοκρατίας.

»Ἡ πρόσφατη ἐπίσκεψίς μου εἰς τήν χώραν σας μοῦ ἄφησε ζωηρές ἐντυπώσεις. Ἐνίσχυσε τά αἰσθήματα ἐκτιμήσεως καί θαυμασμοῦ πού εἶχα γιά τά ἐπιτεύγματα τοῦ λαοῦ σας, καθώς καί τήν ἀπόφαση τῆς Κυβερνήσεώς μου νά ἐνισχύση περαιτέρω τάς σχέσεις μας μέ τήν Ὁμοσπονδιακή Γερμανία εἰς ὅλους τούς τομεῖς. Θά ἦταν παράλειψις νά μή ἐπωφεληθῶ τῆς σημερινῆς εὐκαιρίας διά νά ἐκφράσω ἄλλη μία φορά πρός τήν Ὁμοσπονδιακή Κυβέρνηση καί τόν γερμανικό λαό τίς εὐχαριστίες μου διά τήν ὑποδοχή πού μοῦ ἐπεφύλαξαν καί γιά τήν κατανόηση πού ἐπέδειξαν ἔναντι τῶν προβλημάτων μας.

»Ἡ Ἑλλάς, κύριε πρόεδρε, προσβλέπει σήμερα μέ ἐμπιστοσύνη εἰς τό μέλλον της, πού εἶναι συνδεδεμένο μέ τό μέλλον τῆς Εὐρώπης, εἰς τήν πολιτική καί οἰκονομική ὀργάνωση τῆς ὁποίας ἐζήτησε ἤδη νά εὕρη τήν ἀμέριστο ὑποστήριξη τῆς Ὁμοσπονδιακῆς Κυβερνήσεως καί τοῦ Σοσιαλδημοκρατικοῦ Κόμματος τῆς Ὁμοσπονδιακῆς Γερμανίας, τοῦ ὁποίου ἡγεῖσθε.

»Μέ αὐτά τά λόγια ἐπιτρέψατέ μου, κύριε πρόεδρε, νά σηκώσω τό ποτῆρι μου εἰς ὑγείαν σας καί νά εὐχηθῶ κάθε πρόοδο καί προκοπή εἰς τόν φίλο γερμανικό λαό».

Κατά τή διάρκεια τῆς παραμονῆς του στήν Ἑλλάδα, ὁ Β. Μπράντ ἀνακηρύχθηκε ἐπίτιμος δημότης τοῦ Δήμου Ἀθηναίων, σέ ἔκτακτη πανηγυρική συνεδρίαση τοῦ Δημοτικοῦ Συμβουλίου, ὑπό τήν προεδρία τοῦ δημάρχου, Ι. Παπαθεοδώρου. Ἀκόμη, συναντήθηκε μέ τόν ἀρχηγό τῆς ΕΚ-ΝΔ, Γ. Μαῦρο, τοῦ ΠΑΣΟΚ, Α. Παπανδρέου, καί ἐκπροσώπους τῶν ἄλλων κομμάτων τῆς ἀντιπολιτεύσεως. Στίς 23 Ἰουνίου, ὁ πρωθυπουργός καί ὁ Β. Μπράντ εἶχαν καί νέα συνάντηση, γευμάτισαν μαζί, καί τό βράδυ παρακολούθησαν στό Ἡρώδειο τήν παράσταση τοῦ Royal London Ballet.

25 ΙΟΥΝΙΟΥ 1975

Συνέρχεται, στήν Ἀθήνα, ἡ σύνοδος τῆς Μικτῆς Κοινοβουλευτικῆς Ἐπιτροπῆς Συνδέσεως Ἑλλάδος - ΕΟΚ. Παρίσταται καί ὁ πρόεδρος τοῦ Συμβουλίου ὑπουργῶν τῆς Κοινότητας, Ἰρλανδός ὑπουργός Ἐξωτερικῶν, Γκ. Φιτζέραλντ. Κατά τήν ἄφιξή τους στήν ἑλληνική πρωτεύουσα, τά μέλη τῆς Κοινοτικῆς ἀντιπροσωπείας ἔκαμαν δηλώσεις θετικές πρός τήν προοπτική ταχείας προσχωρήσεως τῆς Ἑλλάδος. Τούς κοινοτικούς ἐπισήμους προσφώνησαν ὁ πρόεδρος τῆς Βουλῆς, Κ. Παπακωνσταντίνου, ὁ ὑπουργός Συντονισμοῦ, Π. Παπαληγούρας καί ὁ ἀρχηγός τῆς ἑλληνικῆς ἀντιπροσωπείας, Ι. Πεσμαζόγλου. Οἱ ἐργασίες τῆς συνόδου διεξήχθησαν σέ πνεῦμα ἐποικοδομητικό, ἐνῶ στό κοινό ἀνακοινωθέν πού ἐκδόθηκε μετά τή λήξη τους περιεχόταν ἔκκληση γιά τήν ἐπιτάχυνση τῆς διαδικασίας πού θά ὁδηγήσει στήν πλήρη ἔνταξη τῆς Ἑλλάδος.

25 ΙΟΥΝΙΟΥ 1975

Ἀρχίζει στό Κακουργιοδικεῖο, ἡ πρώτη δίκη γιά δολοφονία πολίτη ἀπό στέλεχος τῆς δικτατορίας, τοῦ ἰλάρχου ἐ.ἀ. Κ. Κώτσαρη, ὁ ὁποῖος κατηγορεῖται ὅτι στίς 25 Ἀπριλίου 1967 σκότωσε ἐν ψυχρῷ τόν πολιτικό κρατούμενο Π. Ἐλῆ. Λίγες ἡμέρες ἀργότερα, ὁ Π. Κώτσαρης θά καταδικαστεῖ σέ ὀκταετῆ κάθειρξη.

28-30 ΙΟΥΝΙΟΥ 1975

Ὁ πρωθυπουργός καί ὑπουργός Ἐξωτερικῶν τοῦ Λουξεμβούργου, Γκαστόν Τόρν, πραγματοποιεῖ τριήμερη ἐπίσημη ἐπίσκεψη στήν Ἀθήνα.

Ὁ Γκαστόν Τόρν ἔφθασε στήν ἑλληνική πρωτεύουσα τό βράδυ τῆς 27ης Ἰουνίου· τήν ἑπομένη συναντήθηκε διαδοχικά μέ τόν πρόεδρο τῆς Δημοκρατίας, Κ. Τσάτσο, τόν πρόεδρο τῆς Βουλῆς, Κ. Παπακωνσταντίνου καί τόν πρωθυπουργό Κ. Καραμανλῆ, μέ τόν ὁποῖο εἶχε — παρουσία τοῦ ὑπουργοῦ Ἐξωτερικῶν Δ. Μπιτσίου — μακρά συνομιλία.

Τό βράδυ, ὁ Κ. Καραμανλῆς παρέθεσε δεῖπνο πρός τιμή τοῦ πρωθυπουργοῦ τοῦ Λουξεμβούργου, τόν ὁποῖο προσφώνησε ὡς ἑξῆς:

«Κύριε πρωθυπουργέ,

»Εἶμαι εὐτυχής πού μοῦ δίδεται ἡ εὐκαιρία νά σᾶς καλωσορίσω ἐκ μέρους τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ στήν χώρα μας. Προσωπικά αἰσθάνομαι ἐπίσης ἰδιαίτερη χαρά πού συναντώμεθα καί πάλι, λίγον καιρό μετά τήν συνομιλία μας στίς Βρυξέλλες, συνομιλία ἀπό τήν ὁποία ἀπεκόμισα τίς καλλίτερες ἐντυπώσεις καί τήν προσδοκία μιᾶς διαρκῶς στενώτερης καί ἀποδοτικότερης συνεργασίας.

»Κάθ' ὅλο τό μῆκος τῆς νεώτερης εὐρωπαϊκῆς ἱστορίας ἐδημιουργήθησαν μεταξύ τῶν δύο χωρῶν μας δεσμοί ἀδιατάρακτα φιλικοί. Ἰδιαίτερα μετά τόν Β΄ Παγκόσμιο Πόλεμο, ἀφ' ὅτου ἄρχισαν οἱ προσπάθειες γιά τήν οὐσιαστικότερη συνεργασία καί τήν συγκρότηση μιᾶς κοινωνίας ἐλευθέρων εὐρωπαϊκῶν Κρατῶν, οἱ δύο χῶρες μας, ἄν καί γεωγραφικά ἀπομακρυσμένες, συγκλίνουν στίς ἐπιδιώξεις τους. Καί τοῦτο γιατί, ἐκτός ἀπό τήν κοινή θητεία τους στόν

εὐρωπαϊκό πολιτισμό, συμμερίζονται τίς ἴδιες προσδοκίες γιά τήν πραγματοποίηση τοῦ ἰδεώδους τῆς Ἡνωμένης Εὐρώπης.

»Θά μποροῦσε μάλιστα νά λεχθῆ ὅτι ὁ ζῆλος τους πρός τήν κατεύθυνση αὐτή εἶναι ἀντιστρόφως ἀνάλογος μέ τό γεωγραφικό τους μέγεθος. Οἱ μεγάλες ὅμως ἰδέες ἔχουν τήν δύναμη νά ἐπιβάλλωνται καί νά ὁλοκληρώνωνται, χωρίς τά ποσοτικά κριτήρια πού συνήθως λαμβάνονται ὑπ' ὄψιν στήν ἐπιδίωξη χαμηλοτέρων ἤ πιό βραχυπροθέσμων συμφερόντων. Δέν εἶναι ἀσφαλῶς τυχαῖο ὅτι μία ἀπό τίς πρωτοπόρες ὀργανώσεις πού προώθησαν ἀποφασιστικά τήν πορεία πρός τήν οἰκονομική ἕνωση τῆς Εὐρώπης —ἡ Κοινοπραξία Ἄνθρακος καί Χάλυβος — ἐδρεύει ἀπό τῆς συστάσεώς της στήν χώρα σας. Μαζί μέ τίς ἄλλες πολυποίκιλες δραστηριότητές του στόν εὐρωπαϊκό χῶρο καί αὐτήν καθ' ἑαυτήν τήν γεωγραφική του θέση, τό Λουξεμβοῦργο θά μποροῦσε νά θεωρηθῆ καί συμβολικά ἡ καρδιά τῆς Εὐρώπης, ὅπως — ἄς μοῦ ἐπιτραπῆ ἡ μεταφορά — οἱ Δελφοί ἐθεωροῦντο ἄλλοτε ὁ ὀμφαλός τοῦ ἑλληνικοῦ κόσμου.

»Γνωρίζετε, κύριε πρωθυπουργέ, ὅτι ἡ Ἑλλάς ἐπιθυμεῖ νά ἐνταχθῆ τό ταχύτερο δυνατό ὡς ἰσότιμο μέλος στήν πολιτική καί οἰκονομική ὀργάνωση τῆς Εὐρώπης, ἀποβλέποντας ἐπίσης νά συμβάλη, κατά τό μέτρο τῶν δυνάμεών της, στήν ταχύτερη δυνατή πραγματοποίηση τῆς ἑνώσεώς της. Τρέφω τήν πεποίθηση ὅτι στήν προσπάθειά της αὐτήν ἡ Ἑλλάς θά ἔχη τήν συμπαράστασή σας, ἡ ὁποία, δεδομένου τοῦ ρόλου πού διαδραματίζετε στούς Κοινοτικούς εὐρωπαϊκούς θεσμούς, θά εἶναι πολύτιμη.

»Οἱ ἀπόψεις μας ἐξ ἄλλου συγκλίνουν καί ἐπί ὅλων τῶν ἄλλων διεθνῶν προβλημάτων πού ἀπασχολοῦν τήν ἐποχή μας. Ἀμφότεροι πιστεύομεν ὅτι ἡ λύση τῶν προβλημάτων αὐτῶν μπορεῖ καί πρέπει νά ἐπιτευχθῆ μόνο μέ εἰρηνικά μέσα καί μόνο μέ τήν πιστή ἐφαρμογή τῶν ἀρχῶν τοῦ Χάρτου τῶν Ἡνωμένων Ἐθνῶν καί τοῦ Διεθνοῦς Δικαίου.

»Εἰδικότερα στό πρόβλημα τῆς Κύπρου, πού εὖλογα κρατεῖ τούς Ἕλληνες σέ διαρκῆ συγκίνηση καί ἀγωνία, οἱ ἀπόψεις μας συμπίπτουν. Καί ἐδῶ δέν εἶναι δυνατόν, γιά μιά διεθνῆ κοινωνία πού θέλει νά θεωρῆται πολιτισμένη, νά παραβιάζωνται οἱ ἀρχές τῆς ἀνεξαρτησίας, τῆς κυριαρχίας καί τῆς ἐδαφικῆς ἀκεραιότητος τῶν Κρατῶν, ὁσονδήποτε καί ἄν εἶναι μικρά. Καί στό σημεῖο αὐτό ἐπιτρέψατε νά σᾶς ὑπογραμμίσω πόσο ἐξετιμήθη ἀπό ὅλους τούς Ἕλληνες ἡ στάση τῆς Κυβερνήσεώς σας ἐπί τοῦ προβλήματος τῆς Κύπρου — στάση τήν ὁποία προσδιωρίσατε, κύριε πρωθυπουργέ, μέ σαφήνεια καί παρρησία.

»Τονίζοντας γιά μιάν ἀκόμη φορά τήν χαρά μου πού βρίσκεσθε ἀνάμεσά μας, σηκώνω τό ποτήριό μου, κύριε πρωθυπουργέ, καί προπίνω στήν εὐημερία τοῦ λαοῦ τοῦ Λουξεμβούργου καί στήν ὑγεία καί στήν προσωπική εὐτυχία τοῦ πρωθυπουργοῦ καί τῆς κυρίας Τόρν».

Ὁ Γκαστόν Τόρν ἔκαμε τήν ἀκόλουθη ἀντιφώνηση:

«Πρίν ἀπ' ὅλα, ἐπιτρέψτε μου νά ἐκφράσω τήν μεγάλη χαρά πού αἰσθανόμαστε, ἡ γυναίκα μου κι ἐγώ, καθώς καί οἱ συνεργάτες μου, πού σᾶς ξαναβρίσκομε ὕστερα ἀπό τόσα χρόνια στήν πατρίδα σας καί στήν πρωτεύουσά σας.

»Μέ συγκίνηση ξαναπήραμε τόν δρόμο πού γιά κάθε Εὐρωπαῖο ἀποτελεῖ κατά κάποιο τρόπο μιά ἀναδρομή στίς πηγές. Ἡ εὐχαρίστηση πού σᾶς ξαναβρίσκομε στήν Ἑλλάδα συμπληρώνεται ἀπό τήν ἐξαίρετη ὑποδοχή πού θελήσατε νά μᾶς ἐπιφυλάξετε καί ἀπό τίς φροντίδες πού μᾶς ἐπεδαψιλεύσατε.

»Σέ λιγώτερο ἀπό ἕνα χρόνο, κύριε πρωθυπουργέ, ἀπό τότε πού κληθήκατε νά ξαναπάρετε τήν θέση σας ἐπικεφαλῆς μιᾶς ἑλληνικῆς Κυβερνήσεως ἐλεύθερης καί δημοκρατικῆς, ἐπετύχατε ὄχι μόνο νά δώσετε στόν λαό σας ἀξιοπρέπεια καί ἐμπιστοσύνη, ἀλλά καί νά ἀντιληφθοῦν τά φιλικά ἔθνη τῆς Εὐρώπης — καί ἰδιαίτερα ἐκεῖνα πού ἀποτελοῦν τήν Εὐρωπαϊκή Κοινότητα — ὅτι περισσότερο ἀπό ποτέ ὁ ἑλληνικός λαός αἰσθάνεται πόσο εἶναι συνδεδεμένη ἡ μοῖρα του μέ αὐτή τήν ἤπειρο καί ὅτι ἐπιθυμεῖ νά μεταφρασθῆ τοῦτο σέ δημιουργία νέων πολιτικῶν καί νομικῶν δεσμῶν.

»Ἐάν εἶναι ἀλήθεια ὅτι ἡ παραμονή μου ἐδῶ στήν Ἀθήνα ἀποβλέπει κατά πρῶτον λόγον νά ἀνανεώση καί νά ἐπιβεβαιώση τούς δεσμούς τῶν δύο λαῶν μας, δέν αἰσθάνομαι λιγώτερο τήν τιμή πού μοῦ κάνετε νά τοποθετήσετε αὐτή τήν ἐπίσκεψη μέσα στήν νέα σελίδα τῆς ἱστορίας τῶν σχέσεων τῆς Ἑλλάδος μέ μιά Εὐρώπη ἡ ὁποία ἀναζητεῖ τόν ἑαυτό της καί ἡ ὁποία ἀργά ἀλλά μέ ἐπιμονή παίρνει σάρκα καί ὀστᾶ.

»Κατ' αὐτόν τόν τρόπο θίξατε κατ' εὐθεῖαν μιά πραγματικότητα πού εἶναι ὁλοφάνερη στούς ἰθύνοντες τῶν μικροτέρων χωρῶν τῆς Εὐρώπης ἀλλά πού ἐπιβάλλεται καί στούς ἄλλους, ὅτι δηλαδή, βαθμιαῖα γίνεται δυσκολώτερο καί γιά τούς μέν καί γιά τούς δέ νά διαχωρίσουμε στήν σκέψη μας καί στίς πράξεις μας αὐτό πού ὑπάγεται στίς καθαρά ἐθνικές λειτουργίες ἀπό αὐτό πού ἀνήκει ἀπό δῶ καί πέρα στήν ἄσκηση κοινῶν, δηλαδή Κοινοτικῶν, ἁρμοδιοτήτων.

»Ἀναφέρομαι ἐδῶ στό δύσκολο ἔργο πού πέφτει σέ σᾶς νά ὁδηγήσετε τήν χώρα σας μέσα σέ μιά ὀργανωμένη Εὐρώπη γιά νά πάρη βαθμιαῖα τόν ρόλο πού ἀνέκαθεν τῆς ἔχει ἐπιφυλαχθῆ. Λόγῳ μιᾶς συνδρομῆς περιστατικῶν, οἰκονομικῶν καί γεωγραφικῶν στήν ἀρχή καί πολιτικῶν μετά, δέν κατέστη δυνατόν νά τό κάνετε νωρίτερα. Σήμερα —ὅπως τό ἀποφασίσατε — ἦλθε ἡ ὥρα νά ἐπιταχυνθῆ αὐτή ἡ κίνηση πού ἐξελίσσετο συνεχῶς περισσότερο ἀπό δώδεκα χρόνια στήν ἑλληνική πολιτική γιά νά διακοπῆ μόνον ἀπό ἕνα καθεστώς, εὐτυχῶς παροδικό, πού μπόρεσε μέν νά πάρη στά χέρια τά ἡνία τῆς ἐξουσίας χωρίς ὅμως νά ἀποκτήση καί τήν ἐμπιστοσύνη τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ καί πού συνεπῶς δέν μπόρεσε νά ἐκφράση τίς ἀληθινές του ἐπιδιώξεις.

»Ἤδη ἀπό τό δεύτερο ἑξάμηνο τοῦ περασμένου ἔτους ἡ Κοινότης καί ἡ Ἑλλάς ξανάρχισαν σέ ὅλη του τήν ἔκταση

τό ἐγχείρημα πού συνίσταται στήν προσέγγιση αὐτῶν τῶν δύο διά μέσου τῆς Συμφωνίας Συνδέσεως πού καί ἐσεῖς καί ἐμεῖς ἀποκαλοῦμε Συνθήκη τῶν Ἀθηνῶν.

»Ἀντλώντας ἀπό τά διδάγματα τοῦ παρελθόντος, θεωρήσατε, κύριε πρωθυπουργέ, ὅτι αὐτό δέν ἦταν ἀρκετό. Ἐκτιμήσατε ὅτι ὁ ἑλληνικός λαός θά ἔπρεπε νά πάρη ἀπ' εὐθείας μέρος στήν οἰκοδόμηση τῆς Εὐρώπης. Αὐτή ἡ ἐκτίμηση σᾶς ὡδήγησε νά κάνετε τό βῆμα πού συνίσταται στό νά προτείνετε ἀπό τώρα τήν ἔνταξη τῆς Ἑλλάδος στίς Εὐρωπαϊκές Κοινότητες.

»Τό Συμβούλιο τῶν ὑπουργῶν τῶν Εὐρωπαϊκῶν Κοινοτήτων, πού συνῆλθε στήν πρωτεύουσα τῆς χώρας μου, ἐξέφρασε τήν ἱκανοποίησή του γι' αὐτό τό γεγονός καί ἀνέθεσε στήν ἐπιτροπή — ὅπως τό προβλέπει ἡ Συνθήκη τῆς Ρώμης — νά ὑποβάλη μιά γνωμοδότηση ἐπί τῇ βάσει τῆς ὁποίας θά ἀποφασίση τήν προσεχῆ ἔναρξη διαπραγματεύσεων. Ἐν ἀναμονῇ τῆς καταλήξεως αὐτῶν τῶν διαπραγματεύσεων στήν σύναψη μιᾶς συνθήκης ἐντάξεως, ἡ ὑφισταμένη Συμφωνία Συνδέσεως ὄχι μόνο θά ἐξακολουθήση νά λειτουργῇ ἀλλά θά πρέπη νά ἀποδώση στό μέγιστο τά πλήρη ἀποτελέσματά της γιά νά διευκολυνθοῦν τά ἀπαραίτητα μεταβατικά στάδια πού συνεπάγεται ἀναπόφευκτα μιά τόσο προωθημένη διαδικασία ἐνσωματώσεως ὅπως αὐτή πού ἐπιθυμοῦμε.

»Βέβαια, τίποτε δέν εἶναι εὔκολο σ' ἕνα ἐγχείρημα ὅπου ἐμπλέκονται, ἀπό ἐδῶ καί ἀπό ἐκεῖ, τόσο διαφοροποιημένα συμφέροντα καί ὅπου ἕνας ἀριθμός προβλημάτων ἀπαιτοῦν λύση πού θά ἔχουν μελετηθῆ μέ ὡριμότητα καί προσδιορισθῆ μέ ἀκρίβεια. Ἀλλά γνωρίζετε καλά, ὅπως καί τά παρόντα μέλη τῆς Κοινότητος, ὅτι αὐτό μέ τό ὁποῖο θά ἀσχοληθοῦμε καί θά ἀποφασίσουμε δέν εἶναι τίποτε λιγώτερο ἀπό τόν καθορισμό τῶν συνθηκῶν κάτω ἀπό τίς ὁποῖες ἡ Ἑλλάς καί ἡ Κοινότης θά δεσμευθοῦν γιά τό "μέλλον πού ἐφ' ἑξῆς θά εἶναι κοινό", ὅπως ἤδη τό λέει ὁ πρόλογος τῆς Συνθήκης τῶν Παρισίων.

»Ἡ χώρα μου καί ἐγώ χαιρόμεθα ἰδιαίτερα γιατί ἡ συνδρομή τῶν περιστάσεων θέλησε νά ἀναλάβη τό Λουξεμβοῦργο μιά ὅλως ἰδιαίτερη εὐθύνη μέσα στήν Κοινότητα κατά τό πρῶτο ἑξάμηνο τοῦ 1976. Πιστέψτε, κύριε πρωθυπουργέ, κύριοι ὑπουργοί, ὅτι κατά τήν ἐκτέλεση αὐτῆς τῆς ἀποστολῆς θά ἔχω πλήρη συνείδηση τοῦ τί ἀντιπροσωπεύουν αὐτές οἱ διαπραγματεύσεις ὄχι μόνο γιά τήν Ἑλλάδα ἀλλά καί γιά τήν Εὐρώπη στό σύνολό της.

»Παίρνοντας αὐτή τήν θαρραλέα πρωτοβουλία ἐπετελέσατε μιά πράξη πίστεως καί ἐλπίδας. Γιατί δέν ἀγνοεῖτε ὅτι αὐτή τήν ὥρα ἡ Εὐρωπαϊκή Κοινότης δέν ξεπέρασε ἀκόμα τίς δυσκολίες πού κατέστησαν τά τελευταῖα χρόνια τήν πρόοδό της λιγώτερο γρήγορη καί πού ἐμφάνισαν τήν ἀποφασιστικότητά της λιγώτερο σταθερή ἀπ' ὅ,τι ἦταν στίς ἀρχές. Τό ὅτι, παρά ταῦτα, θελήσατε νά ἐμπλακῆτε στόν μακρύ καί δύσκολο ἀγῶνα τῆς εὐρωπαϊκῆς ἑνοποιήσεως, ἔχει γιά μᾶς βαθειά σημασία.

»Διά τῆς Συμφωνίας Συνδέσεως πού τώρα συνδέει τήν Ἑλλάδα μέ τήν Κοινότητα, ἡ χώρα σας θά μποροῦσε ἀσφαλῶς νά ἀποκομίση ἀπ' αὐτή τήν κατάσταση πραγμάτων οἰκονομικά πλεονεκτήματα συγκρίσιμα, ἀπό ὡρισμένη ἄποψη, μέ ἐκεῖνα μιᾶς ἐντάξεως. Τό γεγονός ὅτι ἐπελέξατε τήν ἔνταξη μᾶς φαίνεται σάν μιά βούληση νά ἀναλάβετε μιά πολιτική δέσμευση πού βαίνει πέραν ἀπό τήν ἐξυπηρέτηση οἰκονομικῶν συμφερόντων. Ὄντας ἕνας ἀπό ἐκείνους πού εἶναι ἀφοσιωμένοι μέ πάθος στήν ἐπιτυχία τῆς πολιτικῆς τοῦ μεγάλου εὐρωπαϊκοῦ ἐγχειρήματος, εἶμαι ἰδιαίτερα συγκινημένος ἀπό τήν σημασία τῆς δεσμεύσεώς σας.

»Ἰδού τί δίνει στήν σημερινή μου ἐπίσκεψη ἕνα ἰδιαίτερο χαρακτῆρα. Σ' αὐτή τήν χώρα, σ' αὐτό τό μεγαλοπρεπές περιβάλλον τῶν Ἀθηνῶν καί μεταξύ αὐτοῦ τοῦ λαοῦ πού τρέφεται ἀπό ἕνα πολιτισμό τόν ὁποῖο προσπαθοῦμε πάντοτε νά δανεισθοῦμε, κατέχομαι σήμερα ἀπό τό αἴσθημα ὅτι συναντῶ ὄχι μόνο τό παρελθόν τῆς Εὐρώπης ἀλλά ἐπίσης καί ἕνα τμῆμα ἀπό τό μέλλον της».

Τήν ἑπομένη, 29η Ἰουνίου, ὁ πρωθυπουργός τοῦ Λουξεμβούργου παρέθεσε στόν Κ. Καραμανλῆ γεῦμα ἀνταποδόσεως, στό ὁποῖο παρεκάθησαν ὁ ὑπουργός Ἐξωτερικῶν Δ. Μπίτσιος καί οἱ ὑφυπουργοί Προεδρίας καί Ἐξωτερικῶν, Π. Λαμπρίας καί Κ. Σταυρόπουλος.

Ὁ Γκ. Τόρν ἀναχώρησε ἀπό τήν Ἀθήνα στίς 30 Ἰουνίου.

28 ΙΟΥΝΙΟΥ - 8 ΙΟΥΛΙΟΥ 1975

Ἐκδίδεται σειρά δικαστικῶν πράξεων μέ τίς ὁποῖες προσάγονται σέ δίκη στελέχη τοῦ δικτατορικοῦ καθεστῶτος. Στίς 28 Ἰουνίου, παραπέμπονται στό Διαρκές Στρατοδικεῖο Ἀθηνῶν 21 ἀπό τούς ἀξιωματικούς πού συνελήφθησαν γιά τήν ἀνάμιξή τους στή συνωμοσία τοῦ Φεβρουαρίου 1975. Τό σχετικό βούλευμα θεωρεῖ ἀρχηγό τῆς κινήσεως τόν Δ. Ἰωαννίδη, ὁ ὁποῖος παραπέμπεται γιά τήν ἀνάμιξή του αὐτή, στίς 8 Ἰουλίου, μέ τό ὑπ' ἀριθμό 2375 βούλευμα. Στίς 5 Ἰουλίου, μέ τό ὑπ' ἀριθμό 2345 βούλευμα τοῦ Συμβουλίου Πλημμελειοδικῶν Ἀθηνῶν καί στίς 11 Ἰουλίου, μέ τό 687 βούλευμα τοῦ Στρατιωτικοῦ Συμβουλίου τοῦ Διαρκοῦς Στρατοδικείου, παραπέμπονται 32 ἀστυνομικοί καί στρατιωτικοί πού εἶχαν ἀναμιχθεῖ σέ βασανισμούς πολιτῶν, κατηγορούμενοι γιά σκοπούμενες σωματικές βλάβες καί κατάχρηση ἐξουσίας. Λίγες ἡμέρες ἀργότερα, ἀρχίζουν καί οἱ κλητεύσεις γιά τή δίκη τῶν πρωταιτίων τοῦ πραξικοπήματος.

1 ΙΟΥΛΙΟΥ 1975

Μέ δηλώσεις του, ὁ ἀρχηγός τῆς ΕΚ-ΝΔ, Γ. Μαῦρος, καί μέ ἀνακοινώσεις τους τό ΠΑΣΟΚ καί τό ΚΚΕ θέτουν πιεστικά τό ζήτημα τῆς ποινικῆς διώξεως τῶν δικτατόρων καί γιά τίς εὐθύνες τους στήν τραγωδία τῆς Κύπρου, διακηρύσσοντας ὅτι οἱ λόγοι πού ἐπέβαλαν τήν ἀναστολή τῆς διώξεως δέν ὑφίστανται πλέον καί ὅτι δέν εἶναι δυνατό νά γίνουν οἱ δίκες τῶν δικτατόρων, μέσα στό καλοκαῖρι, χωρίς ταυτόχρονα νά ἀναζητηθοῦν καί οἱ ποινικές τους εὐθύνες γιά τό χειρισμό τοῦ Κυπριακοῦ. Κατόπιν, ὁ Γ.

Μαῦρος συναντᾶ τόν Κ. Καραμανλῆ, στόν ὁποῖο ἐκθέτει τίς ἀπόψεις τοῦ κόμματός του γιά τό θέμα, καί τόν ἐνημερώνει γιά τήν πρόσφατη ἐπίσκεψή του στή Μ. Βρετανία.

2 ΙΟΥΛΙΟΥ 1975

Ἡ Ὁλομέλεια τοῦ Ἀρείου Πάγου ἐκδίδει δύο βουλεύματα, τά ὑπ' ἀριθμό 683 καί 684, τά ὁποῖα ἐπιλύουν κρίσιμα θέματα σχετικά μέ τήν ποινική δίωξη τῶν στελεχῶν τῆς δικτατορίας. Τό πρῶτο ἀπορρίπτει τίς αἰτήσεις ἀναιρέσεως τῶν πρωταιτίων τοῦ πραξικοπήματος, οἱ ὁποῖοι εἶχαν ἰσχυριστεῖ ὅτι ἡ δίωξή τους δέν ἦταν νόμιμη γιατί ἡ «ἐπανάστασή» τους εἶχε δημιουργήσει δίκαιο. Ἔτσι, ἐκκαθαρίζεται καί τό τελευταῖο ἐμπόδιο γιά τή διεξαγωγή τῆς δίκης τους. Μέ τό δεύτερο βούλευμα, ἡ Ὁλομέλεια τοῦ ἀνωτάτου δικαστηρίου ἐπιλύει τό ζήτημα πού δημιουργήθηκε μεταξύ τῶν ἀνακριτῶν, ἀποδεχόμενη τήν ἀναίρεση τοῦ εἰσαγγελέα Ε. Μπλέτσα καί ἀποφαινόμενη ὅτι τό πραξικόπημα τῆς 21ης Ἀπριλίου ἦταν ἔγκλημα στιγμιαῖο καί ὄχι διαρκές. Ἔτσι, οἱ 104 πρωθυπουργοί καί ὑπουργοί τοῦ καθεστῶτος καί ὁ πρώην Ἀρχιεπίσκοπος Ἱερώνυμος δέν πρόκειται νά διωχθοῦν γιά αὐτή καθ' ἑαυτή τήν ἰδιότητά τους.

Ὁ χαρακτηρισμός τοῦ πραξικοπήματος ὡς ἐγκλήματος στιγμιαίου πυροδότησε πολιτική ἔνταση. Ὁ ἀρχηγός τοῦ ΠΑΣΟΚ, Α. Παπανδρέου, χαρακτήρισε τό βούλευμα «ἀπαράδεκτο», ἐκπρόσωπος τοῦ ΚΚΕ (ἐσ.) τό ἀποκάλεσε «πρόκληση», ἐνῶ πηγές τοῦ ΚΚΕ ὑποστήριξαν ὅτι τήν εὐθύνη φέρει ἡ Κυβέρνηση, ἡ ὁποία δέν εἶχε φροντίσει νά χαρακτηριστεῖ τό ἀδίκημα διαρκές, μέ ψήφισμα τῆς Βουλῆς. Ἡ ἔνταση διατηρήθηκε στό πολιτικό σκηνικό καί τίς ἑπόμενες ἡμέρες. Στίς 9 Ἰουλίου, μέ ἀφορμή δήλωση τοῦ Γ. Μαύρου, ὁ ὁποῖος ἐπέρριπτε εὐθύνες στήν Κυβέρνηση καί ἐπιπρόσθετα σημείωνε ὅτι ἔπρεπε μέ εἰδικό ψήφισμα νά εἶχε καθιερωθεῖ εἰδική διαδικασία γιά τήν ταχεῖα διεξαγωγή τῶν δικῶν, ὁ ὑπουργός Δικαιοσύνης, Κ. Στεφανάκης, δήλωσε τά ἀκόλουθα:

«Ὁ κ. Μαῦρος γνωρίζει ὅτι θέσπισις συνοπτικῆς διαδικασίας καί νέων ποινικῶν διατάξεων ἦτο, διά λόγους πρακτικούς καί νομικούς, ἀδύνατος. Ἂν τοῦτο ἦτο δυνατόν, θά τό εἶχε προτείνει ὅταν ἦτο, ἐπί δυόμισυ μῆνας, ἀντιπρόεδρος τῆς Κυβερνήσεως Ἐθνικῆς Ἑνότητος. Ἑπομένως ἢ πρόκειται περί παραλείψεώς του, τήν ὁποίαν δέν δικαιοῦται τώρα νά ἐπικρίνη, ἢ ἡ προτεινομένη ὑπ' αὐτοῦ λύσις ἦτο ὄντως ἀνέφικτος, γεγονός τό ὁποῖον ἐγνώριζε πολύ καλῶς, δι' ὅ καί ὑπέγραψεν τήν Συντακτικήν Πρᾶξιν τῆς 3ης Ὀκτωβρίου 1974, περί τῶν πρωταιτίων, τῆς ἐσχάτης προδοσίας καί τῆς στάσεως καί ἀνεγνώρισε μεταγενεστέρως κατά τάς συζητήσεις τοῦ Δ΄ Ψηφίσματος εἰς τήν Βουλήν, ὅτι οἱ ὑπεύθυνοι τῆς δικτατορίας ἐπιβάλλεται νά κριθοῦν μέ τήν νομοθεσίαν πού ἴσχυε τήν 21ην Ἀπριλίου 1967. Πέραν, ὅμως, ὅλων αὐτῶν, ὁ ἀντα-

γωνισμός εἰς ἐπιθέσεις ἐναντίον τῆς δικαιοσύνης δέν εἶναι μόνον ἀνεπίτρεπτος, ἀλλά καί ἐπικίνδυνος διά τήν ὁμαλήν δημοκρατικήν ἐξέλιξιν τῆς πολιτικῆς μας ζωῆς, διά λόγους τούς ὁποίους πᾶς τις ὀφείλει νά ἀντιλαμβάνεται».

2 - 4 ΙΟΥΛΙΟΥ 1975

Ὁ Κ. Καραμανλῆς πραγματοποιεῖ ἐπίσημη ἐπίσκεψη στή Βουλγαρία, τήν τρίτη σέ διάστημα δύο μηνῶν σέ βαλκανική χώρα.

Μέ τή μετάβασή του στή Σόφια ὁλοκληρωνόταν ὁ πρῶτος κύκλος τῶν ἐπαφῶν τοῦ Ἕλληνα πρωθυπουργοῦ στή νοτιανατολική Εὐρώπη, καί τό βαλκανικό ἄνοιγμα τῆς Ἑλλάδος εἰσερχόταν σέ ἀποφασιστική καμπή. Ἡ ἑλληνοβουλγαρική συνάντηση κορυφῆς, ἡ πρώτη στή σύγχρονη ἱστορία τῶν δύο γειτονικῶν λαῶν, ἀποκτοῦσε ἀκόμη μεγαλύτερη βαρύτητα, καθώς ἡ Σόφια καθιστοῦσε σαφές πρός ὅλες τίς κατευθύνσεις ὅτι εἶχε πλέον ἐγκαταλείψει τήν παλαιά ἀναθεωρητική της πολιτική στή Μακεδονία καί τή Θράκη, καί ὅτι εἶχε μεταβληθεῖ σέ δύναμη συντηρητική, πού ὑποστήριζε μέ ὅλες της τίς δυνάμεις τό ὑπάρχον ἐδαφικό καθεστώς. Μάλιστα, ἡ αὐστηρή οὐδετερότητα τῶν Βουλγάρων κατά τήν κυπριακή κρίση τοῦ 1974, καί ἡ ὑποστήριξη, ἀπό τή Σόφια, τῶν ἑλληνικῶν δικαίων στό Κυπριακό ἔτειναν νά καταδείξουν, μέ τόν ἐντονότερο τρόπο, τίς δυνατότητες πού διανοίγονταν στίς σχέσεις τῶν δύο γειτόνων, πρόθυμων νά συμβάλουν στήν κατοχύρωση τῆς εἰρήνης καί τή διασφάλιση τῆς σταθερότητας στή νοτιοανατολική Εὐρώπη.

Παράλληλα, ὁ Κ. Καραμανλῆς ἐπιθυμοῦσε νά διερευνήσει καί τή στάση τῆς Σόφιας ὡς πρός τήν πιθανή θεσμοθέτηση μόνιμης καί εἰρηνικῆς συνεργασίας μεταξύ ὅλων τῶν βαλκανικῶν χωρῶν. Ἡ κεντρική θέση της στή νοτιοανατολική Εὐρώπη καί τό γεγονός ὅτι ἦταν ὁ κύριος σύμμαχος τῆς Μόσχας στήν περιοχή, ἔκαμαν ἀπολύτως ἀπαραίτητη τήν ἀποδοχή τῆς ἰδέας τῆς πολυμεροῦς συνεργασίας ἀπό τή Σόφια. Χωρίς, πράγματι, τή συμμετοχή τῆς Βουλγαρίας, μιά «διαβαλκανική συνεργασία», δέν θά διέφερε ἀπό παλαιότερες ἀνάλογες ἀπόπειρες, οἱ ὁποῖες τελικά εἶχαν καταλήξει σέ σύμπηξη συμμαχιῶν ἐναντίον ἄλλων τοπικῶν δυνάμεων. Ἀντίθετα, κύριο στοιχεῖο στή σκέψη τοῦ Κ. Καραμανλῆ ἦταν ἡ συμμετοχή ὅλων τῶν βαλκανικῶν χωρῶν — στοιχεῖο πού δέν εἶχε ἐμφανιστεῖ ποτέ στή σύγχρονη ἱστορία τῆς νοτιοανατολικῆς Εὐρώπης. Γιά τήν ἐπιτυχία μιᾶς ἀνάλογης ἑλληνικῆς πρωτοβουλίας, ἡ στάση τῆς Βουλγαρίας θά ἦταν, πράγματι, καθοριστική.

Ἐνόψει τῆς ἐπισκέψεώς του στή Σόφια, ὁ Κ. Καραμανλῆς εἶχε ἤδη παραχωρήσει συνέντευξη στή βουλγαρική ἐφημερίδα «Ραμποτνίτσεσκο Ντελό», κατά τήν ὁποία τόνισε, μεταξύ ἄλλων:

«Ἀπό ἀρκετό καιρό ἤδη — καί ἰδίως ἀπό τό 1964, ὁπότε ὑπεγράφησαν δώδεκα συμφωνίες — οἱ δύο χῶρες ἀναπτύσσουν διαρκῶς φιλικότερες σχέσεις καλῆς γειτονίας. Τοῦτο εἶναι ἐξαιρετικά σημαντικό, δεδομένου ὅτι εἶχε προηγηθῆ μία πολύ μακρά περίοδος ἐχθρότητος καί ἀμοιβαίας δυσπιστίας. Ὁσονδήποτε ὅμως καλή καί ἄν εἶναι ἡ σημερινή κατάσταση τῶν ἑλληνοβουλγαρικῶν σχέσεων, πιστεύω ὅτι ὑπάρχουν πολλά περιθώρια περαιτέρω βελτιώσεώς τους. Πιστεύω ὅτι στήν σημερινή ἐποχή δέν ἀρκεῖ ἁπλῶς ἡ καλή γειτονία: εἶναι ἀνάγκη πρός τό συμφέρον τῶν γειτονικῶν λαῶν ἡ φιλία νά μετατρέπεται, σύμφωνα μέ τίς διαρκῶς ἐξελισσόμενες συνθῆκες, σέ διαρκῶς στενώτερη καί πιό δημιουργική συνεργασία.

. . . . . .

»Ἡ Βαλκανική εἶναι μιά περιοχή εὐαίσθητης ἰσορροπίας γιά πολλούς καί διαφόρους λόγους. Ἀκριβῶς γι' αὐτό ἡ ἑλληνοβουλγαρική συνεργασία θά συνέβαλλε στήν σταθεροποίηση τῆς εἰρήνης, τῆς ἀσφαλείας καί τῆς ἁρμονικῆς συνεργασίας μεταξύ ὅλων τῶν λαῶν, πού ἐμφανίζουν ἕνα μεγάλο διαφορισμό ὡς πρός τά πολιτικοκοινωνικά τους καθεστῶτα καί τούς προσανατολισμούς τῆς ἐξωτερικῆς τους πολιτικῆς. Ἕνα πλέγμα ἀποδοτικῶν διμερῶν συνεργασιῶν μεταξύ τῶν χωρῶν τῆς Βαλκανικῆς θά μποροῦσε οὐσιαστικά νά ὁδηγήση σέ μιάν ἀποτελεσματική πολυμερῆ συνεργασία σ' αὐτό τόν εὐαίσθητο χῶρο»[204].

Ὁ πρωθυπουργός, συνοδευόμενος ἀπό τόν ὑπουργό Ἐξωτερικῶν, Δ. Μπίτσιο, τόν ὑφυπουργό Προεδρίας, Π. Λαμπρία καί τό γενικό διευθυντή τοῦ Πολιτικοῦ του Γραφείου, Π. Μολυβιάτη, ἔγινε δεκτός στό ἀεροδρόμιο τῆς βουλγαρικῆς πρωτεύουσας ἀπό τόν πρωθυπουργό Στ. Τοντόρωφ καί τόν ὑπουργό Ἐξωτερικῶν, Π. Μλαντένωφ. Τό ἴδιο ἀπόγευμα, ὁ Κ. Καραμανλῆς συναντήθηκε μέ τόν Τ. Ζίφκωφ· στήν ἀρχή οἱ δύο ἡγέτες συνομίλησαν μόνοι τους καί στή συνέχεια πῆρε μέρος στή συζήτηση ἑλληνική καί βουλγαρική ἀντιπροσωπεία. Τό σχετικό πρακτικό ἀναφέρει:

«Ζίφκωφ: Ἀξιότιμε κύριε πρωθυπουργέ, ἐπιθυμῶ ἐξ ὀνόματος τοῦ Ἐκτελεστικοῦ Συμβουλίου τοῦ Κράτους, τῆς Κυβερνήσεως τῆς Λαϊκῆς Δημοκρατίας τῆς Βουλγαρίας καί ἐμοῦ προσωπικῶς νά ἐκφράσω τίς ἐγκάρδιες εὐχαριστίες μας διότι ἀπεδέχθητε τήν πρόσκλησιν ὅπως ἐπισκεφθῆτε τήν Βουλγαρίαν. Ἐπιθυμῶ ἐπίσης νά ἐκφράσω τήν βεβαιότητα ὅτι αἱ συνομιλίαι μας θά εἶναι γόνιμοι. Ἐλπίζομεν ὅτι ἡ ἐπίσκεψίς σας θά χαράξη μίαν νέαν ἐποχήν εἰς τάς σχέσεις μας. Ὑπάρχουν ὅλαι αἱ προϋποθέσεις διά μίαν καλήν γειτονίαν μεταξύ τῶν χωρῶν μας καί διά τήν ἑδραίωσιν τῆς εἰρήνης εἰς τά Βαλκάνια. Ἐπειδή ἡ παράδοσίς μας εἶναι ὅπως ὁ φιλοξενούμενος λαμβάνη πρῶτος τόν λόγον, θά παρεκάλουν, κ. πρωθυπουργέ, ὅπως μοί ἀναπτύξετε πρῶτος τάς ἀπόψεις σας ἐπί τῶν διαφόρων θεμάτων.

»Καραμανλῆς: *Καί ἐγώ, κ. πρόεδρε, θά ἤθελα νά σᾶς εὐχαριστήσω διά τήν εὐκαιρίαν ἥν μοῦ ἐδώσατε, ἵνα ἐπισκεφθῶ τήν ὡραίαν αὐτήν χώραν καί δυνηθῶ νά συζητήσω μαζί σας τά διάφορα ζητήματα τά ἀφορῶντα τόσον τάς διμερεῖς μας σχέσεις ὅσον καί γενικώτερον τά Βαλκάνια. Δέν ὑπάρχουν προβλήματα μεταξύ μας τά ὁποῖα θά ἠδύναντο νά ἀποτελέσουν ἐμπόδιον εἰς τήν ἔτι περαιτέρω βελτίωσιν τῶν σχέσεών μας. Τυγχάνει ἀξιοσημείωτον ὅτι ἡ παροῦσα εἶναι ἡ πρώτη συνάντησις μεταξύ τῶν ἀρχηγῶν τῶν δύο χωρῶν μας εἰς τήν νεωτέραν των ἱστορίαν. Αἱ διμερεῖς σχέσεις μας εἶναι καλαί, τά θεμέλια δέ αὐτῶν ἐτέθησαν πρό δεκαετίας περίπου διά τῆς ὑπογραφῆς σειρᾶς συμφωνιῶν. Ἀπό τῆς ἐπανόδου μου εἰς τήν Ἑλλάδα ἀνεπτύχθη ἔντονος δραστηριότης διά τήν δημιουργίαν τῶν καταλλήλων προϋποθέσεων διά τήν περαιτέρω ἀνάπτυξιν τῶν διμερῶν σχέσεών μας. Θά ἤθελα νά σᾶς διαβεβαιώσω, κ. πρόεδρε, ὅτι ὑπάρχει πλήρης ἐπιθυμία τῆς Κυβερνήσεώς μου ὅπως ἐξαντληθοῦν ὅλα τά ὑφιστάμενα περιθώρια διά τήν ἔτι περαιτέρω ἀνάπτυξιν τῆς συνεργασίας μας. Ἡ ἄποψις τῆς Κυβερνήσεώς μου εἶναι ὅτι πρέπει νά καταβληθῆ πᾶσα προσπάθεια διά τήν δημιουργίαν νέας ἀτμοσφαίρας συνεργασίας εἰς τά Βαλκάνια, πρωτίστως διά τῆς ἀναπτύξεως τῶν διμερῶν σχέσεων μεταξύ τῶν βαλκανικῶν Κρατῶν. Ὑπάρχουν βεβαίως μεταξύ τῶν Κρατῶν τούτων ὡρισμένα προβλήματα ὡς καί διάφορα κοινωνικά συστήματα, πιστεύω ὅμως ὅτι ἐνώπιον τῆς ἀνάγκης τῆς διαφυλάξεως τοῦ ἀγαθοῦ τῆς εἰρήνης θά παραμερισθοῦν ὅλα τά προβλήματα καί ὅλες οἱ δυσκολίες. Θά σᾶς ἀναπτύξω, κύριε πρόεδρε, κατ' ἰδίαν πῶς ἀκριβῶς ἀντιλαμβάνομαι αὐτήν τήν συνεργασίαν. Ἡ ἑπταετής δικτατορία, ὡς γνωρίζετε κ. πρόεδρε, ἀπετέλεσε βαρειά δοκιμασία διά τόν λαόν μας. Ὅταν ἐπανῆλθον εἰς τήν Ἑλλάδα εἶχον ν' ἀντιμετωπίσω πλείονα προβλήματα ἐκ τῶν ὁποίων τήν πρωτεύουσαν θέσιν κατεῖχε τό Κυπριακόν, τοῦ ὁποίου αἱ ἐξελίξεις εἰς γενικάς γραμμάς σᾶς εἶναι γνωσταί. Θά ἤθελα ὅμως νά προσθέσω ὀλίγα τινά περί τοῦ Κυπριακοῦ ἵνα σχηματίσετε σαφεστέραν γνώμην. Ὡς γνωρίζετε, κατόπιν τῆς ἀνοήτου ἀποπείρας τῆς χούντας πρός ἀνατροπήν τοῦ προέδρου Μακαρίου, ἡ Τουρκία ἐπενέβη εἰς τήν Κύπρον ὡς μία τῶν ἐγγυητριῶν δυνάμεων ὑπό τό πρόσχημα τῆς ἀποκαταστάσεως τῆς νομιμότητος καί τῆς προστασίας τῶν ὁμοεθνῶν της. Πλήν ὅμως, τρεῖς ἡμέρας μετά τήν ἀπόβασιν κατέρρευσεν ἡ δικτατορία εἰς τήν Ἑλλάδα καί ἀποκατεστάθη ἡ νομιμότης τόσον εἰς τήν Ἑλλάδα ἐν τῷ προσώπῳ μου ὅσον καί εἰς τήν Κύπρον ἐν τῷ προσώπῳ τοῦ κ. Κληρίδη, ὡς προεδρεύοντος τῆς Κυπριακῆς Δημοκρατίας. Κατόπιν τῆς ἀποκαταστάσεως τῆς νομιμότητος, ἡ Τουρκία θά ἔπρεπε νά ἀποχωρήση διότι οὐδεμίαν εἶχεν πλέον πολιτικήν ἤ νομικήν δικαιολογίαν νά παρατείνη τήν παραμονήν της ἐν τῇ νήσῳ. Δέν ἤρκεσε ὅμως τό γεγονός ὅτι δέν ἀπεχώρησε κατόπιν τῆς ἀποκαταστάσεως τῆς νομιμότητος, ἀλλά ἐνῷ ἐσυνεχίζετο ἡ Διάσκεψις τῆς Γενεύης τά τουρκικά στρατεύματα προήλασαν καί κατέλαβον τό 40% τῆς νήσου καί ἐδημιούργησαν οὕτω τό τεράστιον πρόβλημα τῶν 200.000 προσφύγων. Ἐάν διά τήν πρώτην εἰσβολήν ὑπῆρχε ἔστω καί κάποια σκιώδης δικαιολογία διά τήν δευτέραν οὐδεμία δικαιολογία ὑπῆρχε. Ἡ δευτέρα τουρκική ἐπιχείρησις ἀπέδειξε ὅτι αἱ προθέσεις τῆς Τουρκίας εἶναι ἐπεκτατικαί καί τοῦτο διότι ἡ ἐπιχείρησις ἐγένετο βάσει προμελετημένου στρατιωτικοῦ σχεδίου ὀνόματι "Ἀττίλας". Καί, ὡς γνωρίζετε, ἡ προετοιμασία ἑνός στρατιωτικοῦ σχεδίου ἀπαιτεῖ πλείονας μῆνας. Τοῦτο ἀποδεικνύει ὅτι ἡ Τουρκία, ἔχουσα ὡς πρόφασιν τήν ἀποκατάστασιν τῆς νομιμότητος εἰς τήν νῆσον ἀπέβλεπεν εἰς τήν σταθεροποίη-*

σιν τῶν ἐπεκτατικῶν σχεδίων της.

»Τά ἀνωτέρω ἀποδεικνύουν ὄχι μόνον τάς ἐπεκτατικάς προθέσεις της ἀλλά καί τόν δόλον αὐτῆς. Διά τῆς στάσεώς της ταύτης ἡ Τουρκία ἐδημιούργησε ἐπικίνδυνον κατάστασιν διά τήν εἰρήνην εἰς τήν περιοχήν αὐτήν τοῦ κόσμου. Ἡ Ἑλλάς, παρά τάς ἐπανειλημμένας προκλήσεις τῆς Τουρκίας, ἐπέδειξε μετριοπάθειαν. Γνωρίζετε, κ. πρόεδρε, ὅτι ὅταν ἐπέστρεψα εἰς τήν Ἑλλάδα εἶχε κηρυχθῆ γενική ἐπιστράτευσις, ὁ δέ πόλεμος ἦτο ἕτοιμος νά ἐκραγῆ. Πρῶτον μέλημά μου ἦτο νά καθησυχάσω τόν στρατόν μέ τήν ἐλπίδα ὅτι θά βρεθῆ κάποια εἰρηνική λύσις. Δυστυχῶς ὅμως εἰς τήν προσπάθειάν μου ταύτην δέν ηὗρα ἀνταπόκρισιν ἀπό τήν Τουρκίαν, ἥτις ἐξακολουθεῖ νά παραμένη ἀδιάλλακτος, μή διευκολύνουσα τήν εἰρηνικήν ἐπίλυσιν τῶν διαφορῶν μας. Κατά τήν συνάντησιν τήν ὁποίαν εἶχον μετά τοῦ κ. Ντεμιρέλ εἰς Βρυξέλλας τόν παρεκάλεσα νά μοῦ διευκρινήση δύο τινά. Πρῶτον, πῶς δικαιολογεῖ τήν δευτέραν ἐπιχείρησιν διαρκούσης τῆς Διασκέψεως τῆς Γενεύης. Μοί ἔδωκεν τήν ἀπάντησιν ὅτι δέν ἦτο εἰς θέσιν νά μοί ἐξηγήση καθ' ὅτι ἄλλος ἦτο πρωθυπουργός τήν ἐποχήν ἐκείνην. Δεύτερον, ὅταν ἠρώτησα τόν κ. Ντεμιρέλ νά μοί εἴπη πῶς σκέπτεται τήν λύσιν τοῦ Κυπριακοῦ, οὗτος μοί ἀπήντησεν ὅτι βρίσκεται εἰς ἀδυναμίαν νά μοί ἐκθέση πῶς ἀντιλαμβάνεται λύσιν αὐτοῦ. Προσωπικῶς φοβοῦμαι ὅτι ἐάν παραμείνη ἐκκρεμές τό Κυπριακόν διά πολύν χρόνον ἀκόμη, πιθανῶς νά ὑπάρξουν κίνδυνοι διά τήν περιοχήν. Γνωρίζετε, κ. πρόεδρε, ὅτι κατεβάλομεν πᾶσαν προσπάθειαν ἵνα προσεγγίσωμεν τας τουρκικάς ἀπόψεις καί ἐδέχθημεν τό βασικότερον αἴτημα τῶν Τούρκων, δηλαδή τήν ὁμοσπονδιακήν ἀρχήν (ἥν ἀπό ἐτῶν ἐπιδιώκει ἡ Τουρκία) ὑπό δύο βασικάς προϋποθέσεις: α) ὅτι τό ἔδαφος θά εἶναι ἀνάλογον πρός τόν πληθυσμόν τῶν Τουρκοκυπρίων καί β) ὅτι ἡ λύσις θά ἐπιτρέψη τήν ἐπιστροφήν τῶν 200.000 προσφύγων εἰς τάς ἑστίας των. Οἱ Τοῦρκοι ὅμως δέν ἀποκαλύπτουν τάς προθέσεις των καί καθιστοῦν δυσχερῆ τόν διάλογον διά τήν ἐξεύρεσιν λύσεως. Σᾶς ἀνέπτυξα, κ. πρόεδρε, τό ἱστορικόν τοῦ Κυπριακοῦ διά νά σχηματίσετε σαφῆ εἰκόνα τῶν θέσεών μας καί ἵνα δυνηθῆτε ἐν τῷ μέτρῳ τῶν δυνατοτήτων σας ν' ἀσκήσητε ἐπιρροήν ὥστε νά ἐξευρεθῆ λύσις τοῦ προβλήματος, διότι ἡ παράτασις τῆς ἐκκρεμότητος ταύτης μέ ἀνησυχεῖ ἰδιαιτέρως. Ἐπί τῇ εὐκαιρίᾳ ταύτῃ θά ἤθελα νά εὐχαριστήσω τήν βουλγαρικήν Κυβέρνησιν, διότι ἔλαβε ἔντιμον καί λογικήν θέσιν ἔναντι τοῦ Κυπριακοῦ. Σᾶς ἐξέθεσα τ' ἀνωτέρω διότι ἡ κατάστασις εἰς τήν περιοχήν παραμένει ἐπικίνδυνος.

»Ὅσον ἀφορᾶ τά διεθνῆ προβλήματα νομίζω ὅτι αἱ ἀπόψεις μας, ἀνεξαρτήτως τοῦ διάφορου προσανατολισμοῦ τῆς ἐξωτερικῆς πολιτικῆς μας, συμπίπτουν. Εἰδικώτερον συμφωνοῦμεν ὅσον ἀφορᾶ τήν ὕφεσιν εἰς τήν Εὐρώπην καί τήν ΔΑΣΕ. Θά ἤθελα, κ. πρόεδρε, νά ἀκούσω καί τάς ἰδικάς σας ἀπόψεις.

»Ζίφκωφ: Θά ἤθελα νά σᾶς εὐχαριστήσω, κ. πρωθυπουργέ, διά τήν καλωσύνην πού εἴχατε νά μέ ἐνημερώσητε ἐπί τῶν ἀνωτέρω θεμάτων. Ὅσον ἀφορᾶ τάς διμερεῖς μας σχέσεις θά ἤθελα νά σημειώσω ὅτι εἴμεθα ἀπολύτως ἱκανοποιημένοι ἀπό τήν ἐξέλιξιν αὐτῶν. Ἐπίσης θά ἤθελα νά ὑπογραμμίσω ὅτι ἀπό τριακονταετίας ἐπικρατεῖ ἠρεμία εἰς τά σύνορά μας καί αἱ χῶραι μας διαβιοῦν ἐν εἰρήνῃ. Τίθεμαι ἀλληλέγγυος εἰς ὅσα εἴπατε, δηλαδή ὅτι δέν ὑπάρχουν προβλήματα μεταξύ τῶν χωρῶν μας. Ἀπό τῆς ἱστορικῆς συνεδριάσεως τῆς ὁλομελείας τοῦ ΚΚΒ τοῦ ἔτους 1956, καθ' ἥν ἐξελέγην γενικός γραμματεύς τοῦ ΚΚΒ, τόσον ἡ κομματική ὅσον καί ἡ στρατιωτική ἡγεσία προέβη εἰς ἀνακοίνωσιν τῆς ἐξωτερικῆς πολιτικῆς τῆς Βουλγαρίας συμπεριλαμβανομένης καί τῆς βαλκανικῆς τοιαύτης. Κατεδικάσαμεν τότε οἱασδήποτε ἐθνικιστικάς ἤ μειονοτικάς ἀξιώσεις ἔναντι ἄλλων χωρῶν. Ἠκολουθήσαμεν πολιτικήν φιλίας καί συνεργασίας μεθ' ὅλων τῶν βαλκανικῶν Κρατῶν, οὐδεμίαν ἔχομεν ἀξίωσιν οὔτε ἐδαφικήν οὔτε μειονοτικήν ἔναντι ἄλλων Κρατῶν. Σκοπός μας εἶναι ἡ εὐημερία τοῦ βουλγαρικοῦ λαοῦ ἐντός τῶν σημερινῶν συνόρων μας. Ἄνθρωποι μέ διαφορετικάς ἀντιλήψεις δέν δύνανται νά κατέχουν θέσεις εἰς τόν κρατικόν μηχανισμόν τῆς χώρας μας. Αὐτή ἡ γραμμή τῆς ἐξωτερικῆς μας πολιτικῆς δέν εἶναι περιστασιακή ἀλλά μόνιμος καί σταθερά.

»Ἡ χώρα μας δέν ἐξεμεταλλεύθη καί οὐδέποτε θά ἐκμεταλλευθῆ διά ἰδιοτελεῖς σκοπούς τάς δυσκολίας αἱ ὁποῖαι παρουσιάζονται εἰς τάς σχέσεις μεταξύ ἄλλων χωρῶν. Τοῦτο τό ἀπεδείξαμεν σαφῶς καί κατηγορηματικῶς κατά τήν διάρκειαν τῆς πλέον ὀξείας περιόδου τῆς κυπριακῆς κρίσεως. Εἶναι ἀναγκαῖον πρός τό συμφέρον τῆς εἰρήνης τῶν βαλκανικῶν λαῶν νά ἐξευρεθῆ εἰρηνική λύσις τοῦ προβλήματος. Δέν ἀποτελεῖ μυστικόν ὅτι μᾶς ἐγένοντο προτάσεις ὡς καί προσπάθειαι νά μᾶς ἐπιβληθοῦν κινήσεις, ἀλλά ἡμεῖς οὐδέν ἐπράξαμεν δυνάμενον νά βλάψη τήν Ἑλλάδα. Ἠκολουθήσαμεν τήν σταθεράν πολιτικήν μας ἤτοι τῆς ἐξευρέσεως εἰρηνικῆς λύσεως τοῦ προβλήματος.

»Καραμανλῆς: *Αἱ προτάσεις ἐγένοντο ἀπό τήν Τουρκίαν;*

»Ζίφκωφ: Ὄχι. Δέν ἔχει σημασίαν ἀπό ποῖον προέρχονται. Πάντως ἠννόουν πολιτικήν ἐπέμβασιν καί ὄχι στρατιωτικήν. Σᾶς διαβεβαιῶ ἐπί τῇ εὐκαιρίᾳ ταύτῃ ὅτι κατά τήν διάρκειαν τῆς κρίσεως δέν μετεκινήσαμεν οὔτε ἕνα στρατιώτην. Ἡ θέσις μας ἔναντι τοῦ Κυπριακοῦ εἶναι σταθερά. Συνίσταται δέ αὕτη εἰς τήν ἐξασφάλισιν τῆς ἀνεξαρτησίας, τῆς κυριαρχίας καί τῆς ἐδαφικῆς ἀκεραιότητος τῆς Κυπριακῆς Δημοκρατίας. Ὑποστηρίζομεν τήν ἀποστρατικοποίησιν τῆς νήσου καί τήν παροχήν εἰς τάς δύο κοινότητας ὅλων τῶν δυνατοτήτων, ὥστε νά δυνηθοῦν νά ἐξεύρουν λύσιν ἄνευ οὐδεμιᾶς ξένης ἐπεμβάσεως. Ἐπιθυμία μας εἶναι ὅπως ἡ Κύπρος παραμείνη ἀνεξάρτητον Κράτος, μέλος τοῦ ΟΗΕ καί ὅπως ἐκλείψουν αἱ αἰτίαι τῶν ἑλληνοτουρκικῶν διαφορῶν. Ἐπιθυμοῦμεν νά συμβάλωμεν ἐν τῷ μέτρῳ τῶν δυνατοτήτων μας καθ' ὅσον ἡ μή ἐξεύρεσις λύσεως τοῦ προβλήματος ἐνδέχεται νά δημιουργήση ἐπιπλοκάς. Δέον νά ἀποτραπῆ ἡ ἔξωθεν ἐπέμβασις πρός ἐπιβολήν λύσεων καί δέον νά ἐργασθοῦν πρός τοῦτο καί ἡ Ἑλλάς καί ἡ Τουρκία. Ἐάν δέν ὑπῆρχεν ἔξωθεν ἐπέμβασις τό Κυπριακόν θά ἠδύνατο νά λυθῆ εὐκόλως. Διά τόν λόγον τοῦτον εἶναι ἀνάγκη ὅπως ἐξευρεθῆ λύσις ἐντός τῶν πλαισίων τοῦ ΟΗΕ. Δηλαδή ἡ διεθνοποίησις τοῦ Κυπριακοῦ εἶναι πρός συμφέρον καί τῆς Ἑλλάδος.

»Καραμανλῆς: *Συμφωνοῦμεν. Διά τόν λόγον τοῦτον ὑποστηρίζομεν τάς ἐνδοκοινοτικάς συνομιλίας τῆς Βιέννης. Πλήν ὅμως τά μέχρι τοῦδε ἀποτελέσματα αὐτῶν ἦσαν μηδαμινά καί τοῦτο λόγῳ τῆς ἀναβλητικῆς στάσεως τοῦ κ. Ντενκτάς, ὅστις δέν εἶναι ἀνεξάρτητος ἔναντι τῆς Ἀγκύρας. Ἡ πολιτική μας συνίσταται εἰς τήν ὑποστήριξιν καί*

Ἡ φιλική ὑποδοχή πού ἐπεφύλαξε στόν πρωθυπουργό ὁ βουλγαρικός λαός σηματοδοτοῦσε καί αὐτή τήν ἔναρξη νέας ἐποχῆς στίς διμερεῖς σχέσεις.

ἐνίσχυσιν τοῦ διαλόγου τῶν δύο κοινοτήτων εἰς τήν Βιέννην ὑπό τήν προεδρίαν τοῦ γενικοῦ γραμματέως τοῦ ΟΗΕ κ. Βαλντχάιμ. Θά πρέπη ὅμως καί αἱ δύο Κυβερνήσεις Ἑλλάδος καί Τουρκίας νά βοηθήσουν, ὥστε νά ἐπιτευχθῆ πρόοδος εἰς τάς συνομιλίας. Ὡς γνωρίζετε, παρῆλθον ἤδη 3 μῆνες, ἔλαβον δέ χώραν δύο συναντήσεις, ἀλλ' οὐδεμία πρόοδος ἐπετεύχθη. Ἀντιθέτως, διαρκῶς μᾶς φέρουν ἐνώπιον τετελεσμένων γεγονότων, ἅτινα ἀποσκοποῦν εἰς τήν σταθεροποίησιν τῶν θέσεών τους.

»Ζίφκωφ: Τό κύριον πρόβλημα εἶναι ἐάν θά καταστῆ ἡ Κύπρος βάσις τοῦ ΝΑΤΟ ἤ ὄχι. Ἐάν αὐτό λυθῆ προκαταβολικῶς τότε θά εὑρεθῆ λύσις.

»Καραμανλῆς: *Οὐδείς ἀπό ἡμᾶς ἐπιθυμεῖ νά καταστῆ ἡ Κύπρος βάσις τοῦ ΝΑΤΟ.*

»Ζίφκωφ: Ἐάν λυθῆ τοῦτο, θά λυθοῦν καί τά λοιπά.

»Καραμανλῆς: *Δέν νομίζω.*

»Ζίφκωφ: Πρέπει ὄχι μόνον ἐσεῖς ἀλλά καί ἡ Τουρκία καί τό ΝΑΤΟ νά συμφωνοῦν ἐπ' αὐτοῦ.

»Καραμανλῆς: *Δέν ὑπάρχει ἀνάμιξις τοῦ ΝΑΤΟ καί ἡ ἀπόδειξις εἶναι ὅτι ἀπεχωρήσαμεν ἀπό τό ΝΑΤΟ διότι ἀκριβῶς τοῦτο δέν ἐπενέβη ἵνα ἀποτρέψη τήν τουρκικήν εἰσβολήν. Τάς ἀπόψεις σας, κ. πρόεδρε, αἵτινες συμφωνοῦν καί μέ τάς ἰδικάς μου δέν τάς κατανοεῖ ἡ Τουρκία.*

»Ζίφκωφ: Δέν νομίζω ὅτι εἶναι ὀρθόν, ἐνῷ ὁ τουρκοκυπριακός πληθυσμός ἀποτελεῖ τό 18% τῆς νήσου, νά κατέχουν οὗτοι τό 40%. Ἐπίσης δέν εἶναι δυνατόν νά μή ἐπανέλθουν οἱ πρόσφυγες εἰς τάς ἑστίας των.

»Καραμανλῆς: *Συμφωνῶ, κ. πρόεδρε, ὅμως ἡ Τουρκία δέν σκέπτεται κατ' αὐτόν τόν τρόπον.*

»Ζίφκωφ: Ἡ Κύπρος δέν θά εἶναι ἀνεξάρτητον Κράτος ἐάν δέν ἔχη ἰσχυράν κεντρικήν Κυβέρνησιν μέ οὐσιαστικάς ἐξουσίας. Αἱ ἀπόψεις μας δέν διαφέρουν κατ' ἀρχήν, τό πρόβλημα εἶναι ἡ ἐξεύρεσις τῶν μεθόδων διά τήν λύσιν τοῦ θέματος.

»Καραμανλῆς: *Κύριε πρόεδρε, ἐσεῖς προσπαθεῖτε νά ἐξηγήσετε λογικά τήν συμπεριφορά τῶν Τούρκων. Οὗτοι ὅμως δέν σκέπτονται κατ' αὐτόν τόν τρόπον.*

»Ζίφκωφ: Δέν προσπαθῶ νά ὑπερασπισθῶ τήν Τουρκίαν. Δέον νά καταβληθῆ πᾶσα προσπάθεια διά τήν ἀποκατάστασιν τῶν νομίμων δικαιωμάτων τοῦ κυπριακοῦ λαοῦ καί νά λάβουν χώραν ὅλαι αἱ ἀναγκαῖαι συναντήσεις διά τήν ἐξεύρεσιν λύσεως. Δύνασθε νά βασίζεσθε ἐφ' ἡμῶν ἐπ' αὐτοῦ.

»Ὅσον ἀφορᾶ τήν κατάστασιν εἰς τά Βαλκάνια συμφωνῶ κατ' ἀρχήν μαζί σας ὅτι πρέπει νά προαγάγωμεν τήν πολιτικήν τῆς καλῆς γειτονίας καί τήν εὐρυτέραν συνεργασίαν τόσον ἐπί τοῦ διμεροῦς ὅσον καί ἐπί τοῦ πολυμεροῦς πεδίου. Δέν ὑπάρχουν ὅμως ἐπί τοῦ παρόντος, κατά τήν γνώμην μας, περιθώρια διά πολιτικήν συνεργασίαν. Αὕτη θά καταστῆ δυνατή μέ τήν πάροδον τοῦ χρόνου καί τήν ρύθμισιν τῶν προβλημάτων ἅτινα διαιροῦν τούς βαλκανικούς λαούς καί ἥτις θά ἐξαρτηθῆ κατά μείζονα λόγον ἀπό τήν γενικωτέραν ρύθμισιν εἰς τήν Εὐρώπην. Ὑπάρχουν αἱ προϋποθέσεις διά συνεργασίαν ἐπί τοῦ διμεροῦς πεδίου καί ὡρισμένων τοῦ πολυμεροῦς, π.χ. τόν τουρισμόν, ὄχι ὅμως καί ἐπί τοῦ πολιτικοῦ πεδίου, καθ' ὅσον δέν ἔχουν εἰσέτι ὡριμάσει αἱ ἀπαιτούμεναι προϋποθέσεις. Αὕτη εἶναι ἡ θέσις μας. Συνεζήτησα τό πρόβλημα τοῦτο καί μέ τόν πρόεδρον Τσαουσέσκου, ὅστις παρεδέχθη τήν ὀρθότητα τῶν ἀπόψεών μας. Ὑπάρχει ἐνότης τῶν σκέψεών μας εἰς ὅ,τι ἀφορᾶ τήν μή εἰσέτι ὕπαρξιν τῶν προϋποθέσεων διά μίαν πολιτικήν integration.

»Καραμανλῆς: *Ἡ integration θ' ἀπετέλει ὑπερβολήν. Ἐννοῶ κάτι περισσότερον ἀπό τό ὑφιστάμενον σήμερον.*

»Ζίφκωφ: Εἴμεθα ὑπέρ τῆς ἀναπτύξεως τῶν σχέσεων μεταξύ τῶν βαλκανικῶν Κρατῶν. Ὑπάρχουν ὅμως καί προβλήματα μεταξύ ὡρισμένων ἐξ αὐτῶν, π.χ. μεταξύ Ἑλλάδος καί Τουρκίας. Ὑπάρχει ἐπίσης καί τό μειονοτικόν πρόβλημα. Καί ἡ Ἀλβανία ὡσαύτως ἀποτελεῖ ἕνα πρόβλημα. Εἶναι νομίζομεν πρόωρον νά ὁμιλοῦμεν περί πολιτικῆς συνεργασίας. Ἡ Βουλγαρία εἶναι μικρή χώρα ἀλλά κεῖται εἰς τό κέντρον τῆς Βαλκανικῆς. Καί δέν δύναται οὐδείς νά τήν ἀγνοήση εἰς ὅ,τι ἀφορᾶ τά βαλκανικά προβλήματα. Δέν ἐπιδιώκομεν τήν ἡγεσίαν καθ' ὅσον γνωρίζομεν ὅτι ὑπάρχουν ἄλλοι μνηστῆρες. Θά ἀκολουθήσωμεν ἐποικοδομητικήν πολιτικήν εἰς ὅ,τι ἀφορᾶ τήν ρύθμισιν τῶν προβλημάτων εἰς τά Βαλκάνια, ἵνα δυνηθῶμεν νά ἐπιτύχωμεν περισσότερα σχήματα συνεργασίας.

»Ὅσον ἀφορᾶ τάς διεθνεῖς ἐξελίξεις πιστεύω ὅτι ἡ κυριωτέρα διαδικασία εἶναι ἐκείνη τῆς ὑφέσεως. Ἔχει προχωρήσει ὡς πρός τήν πολιτικήν πλευράν καί ἔχομεν τήν δυνατότητα νά διαφυλάξωμεν τήν ἐξέλιξιν ταύτην. Βασικόν θέμα ἀποτελεῖ ἡ Πανευρωπαϊκή Διάσκεψις ἥτις δέον νά λήξη. Ὅσον ἀφορᾶ τάς θέσεις τῶν δύο χωρῶν μας ἔναντι αὐτῆς νομίζω ὅτι συμπίπτουν. Ὡρισμέναι ὅμως δυτικαί χῶραι δημιουργοῦν νῦν προβλήματα. Αὗται νομίζουν ὅτι δύνανται νά μᾶς ἐκβιάζουν. Ἀπατῶνται ὅμως. Δέν ὑπάρχουν λόγοι ἀναβολῆς τῆς Πανευρωπαϊκῆς Διασκέψεως. Τοῦτο ἐτόνισα καί κατά τήν ἐπίσημον ἐπίσκεψίν μου εἰς τήν Ἰταλίαν, ὡς καί κατά τήν συνάντησίν μου μετά τοῦ Πάπα. Εἶναι γνωστόν ὅτι ἐγένοντο συμβιβασμοί ἐξ ἀμφοτέρων τῶν πλευρῶν. Θά πρέπη νά προχωρήσωμεν ὥστε νά καταστῆ δυνατή ἡ σύγκλησίς της, διότι οὕτω θά δημιουργηθοῦν αἱ κατάλληλοι προϋποθέσεις διά τήν ἐπίλυσιν καί τῶν λοιπῶν προβλημάτων τῆς Εὐρώπης. Εἶναι ἀναγκαῖον ὅπως ἐπιδείξωμεν ρεαλισμόν. Καί εἴμεθα πεπεισμένοι ὅτι ἡ Πανευρωπαϊκή Διάσκεψις θά γίνη διότι δέν ὑφίστανται λόγοι νά μή γίνη.

»Καραμανλῆς: *Ἀπό τῆς πλευρᾶς μας δέν ὑπάρχει οὐδεμία ἐπιφύλαξις οὔτε πρός τό περιεχόμενον οὔτε πρός τόν χρόνον.*

»Ζίφκωφ: Δέν ἠννόουν οὔτε τήν Ἑλλάδα οὔτε τήν Βουλγαρίαν, ἀλλά ἄλλα Κράτη. Ἀπό στρατιωτικῆς ἀπόψεως ἡ κατάστασις δέν εἶναι ἱκανοποιητική. Μᾶς προκαλοῦνται ἀνησυχίαι διότι τελευταίως ἐγείρεται θέμα ἀνταγωνισμοῦ εἰς τούς ἐξοπλισμούς. Γνωρίζετε ὅτι μία χώρα ἥτις ἡγεῖται τοῦ ΝΑΤΟ διά τοῦ στόματος τοῦ ὑπουργοῦ Ἀμύνης της ἔχει θέσει προσφάτως θέμα αὐξήσεως τῶν στρατιωτικῶν δυνάμεών της καί τῶν ἐξοπλισμῶν της. Εἰς νέος ἀνταγωνισμός θά ἦτο ἐπικίνδυνος δι' ὅλον τόν κόσμον διότι θά βραδύνη τήν ἐπίλυσιν τῶν ἐν τῇ Εὐρώπῃ ὑφισταμένων ἐκκρεμοτήτων. Δέον ὅπως πάσῃ θυσίᾳ ἀποφύγωμεν ἕνα νέον ἀνταγωνισμόν εἰς τούς ἐξοπλισμούς καί νά πράξωμεν πᾶν τό δυνατόν δι' ἕνα ἀφοπλισμόν. Δέν εἶναι δυνατόν νά ὑπάρξη αἰθρίασις τῆς πολιτικῆς καταστάσεως ἐάν ἀρχίση ἕνας νέος ἀνταγωνισμός ἐξοπλισμῶν. Περαίνων θά ἤθελα νά σημειώσω ὅτι ἐπί τῶν κεφαλαιωδῶν αὐτῶν θεμάτων αἱ ἀπόψεις μας συμπίπτουν.

»Καραμανλῆς: *Κατά τήν γνώμην μου, αἱ ὡς ἄνω ἐκδηλώσεις περί νέου ἀνταγωνισμοῦ εἰς τούς ἐξοπλισμούς ὀφείλονται πρωτίστως εἰς τήν ἀμοιβαίαν δυσπιστίαν καί τοῦτο διότι ὁ καθείς ὑποπτεύεται τόν πλησίον του. Θά πρέπη ἡ δυσπιστία αὕτη νά διαλυθῆ καί εἰς τοῦτο δέον νά ἀποβλέψουν αἱ προσπάθειαί μας.*

»Ζίφκωφ: Συμφωνῶ. Εἰς νέος ἀνταγωνισμός εἰς τούς ἐξοπλισμούς στερεῖται λογικῆς. Τήν στιγμήν ταύτην αἱ δύο ὑπερδυνάμεις διαθέτουν πυρηνικά ὅπλα ἱκανά νά ἐξαφανίσουν ὄχι μίαν ἀλλά 2 καί 3 ἠπείρους. Ἕνας νέος πόλεμος ὑπό τά σημερινά δεδομένα στερεῖται κάθε λογικῆς βάσεως.

»Καραμανλῆς: *Ἐξ ὅσων γνωρίζω αἱ ΗΠΑ αὐξάνουν τούς ἐξοπλισμούς των λόγῳ τῆς ὑπεροπλίας τῆς ΕΣΣΔ. Τοῦτο δέ ὀφείλεται, κατά τήν γνώμην μου, εἰς τήν ἀμοιβαίαν δυσπιστίαν, ἥτις καί ἀποτελεῖ τήν πηγήν του κακοῦ. Τά μικρά Κράτη θά ἠδύναντο νά συμβάλουν εἰς τήν ἐξαφάνισιν τῆς δυσπιστίας ταύτης.*

»Ζίφκωφ: Εἰς τόν κοινόν ἀγῶνα μας, διά τήν αἰθρίασιν τῆς καταστάσεως εἰς τόν κόσμον δέν ὑπάρχουν μικρά καί μεγάλα Κράτη. Ὅλοι δέον νά συμβάλουν ἐν τῷ μέτρῳ τῶν δυνατοτήτων των. Τό κυριώτερον εἶναι τό τί πράττει ἑκάστη πλευρά. Ἡμεῖς προτείνομεν ἀφοπλισμόν. Ἐάν οἱ Δυτικοί δέν ἐπιθυμοῦν γενικόν ἀφοπλισμόν ἡμεῖς προτείνομεν μερικόν. Ἐάν οἱ Δυτικοί ἀποφασίσουν τήν διάλυσιν τοῦ NATO ἡμεῖς μετά 5΄ θά διαλύσωμεν τό Σύμφωνον Βαρσοβίας. Τό κυριώτερον κατά τήν γνώμην μας εἶναι τό τί ἐπιδιώκει ὁ καθείς. Ἡμεῖς εἰς τήν Βουλγαρίαν δέν αὐξάνομεν τά μέσα ἀμύνης μας καί ἡ ἀπόδειξις εἶναι ὅτι ἐνθαρρύνομεν περισσότερον τήν συμμετοχήν τῶν νέων εἰς τόν στρατόν ἐργασίας παρά εἰς τόν μάχιμον τοιοῦτον. Καί τοῦτο διότι δέν φοβούμεθα ὅτι θά μᾶς ἐπιτεθῆ ἡ Ἑλλάς ἤ ἄλλο βαλκανικόν Κράτος. Διά ποῖον λόγον λοιπόν νά ἐξαντλῶμεν τούς πόρους μας εἰς τούς ἐξοπλισμούς.

»Καραμανλῆς: *Προσωπικῶς λυποῦμαι πολύ, διότι συνεπείᾳ τῆς διενέξεως μας μετά τῆς Τουρκίας δέν δύναμαι νά ἐφαρμόσω τήν ὡς ἄνω πολιτικήν. Εἶπατε προηγουμένως, ὅτι τό κυριώτερον εἶναι ὅτι δέν γνωρίζομεν τί ἐπιδιώκει ὁ καθείς. Ἐγώ πιστεύω ὅτι ὑπάρχει ἀμοιβαῖος φόβος λόγῳ τῆς δυσπιστίας.*

»Ζίφκωφ: Δέν πρόκειται νά σᾶς ἐπιτεθοῦμε, ἀλλά οὔτε καί ἐσεῖς. Τοῦτο τό ὑπογράφω ὅπως ὑπογράφω ὅτι δέν θά μᾶς ἐπιτεθῆ οὐδέν ἐκ τῶν λοιπῶν βαλκανικῶν Κρατῶν. Μόνον ἡ Ἀλβανία ἰσχυρίζεται τό ἀντίθετον. Δέν ὑπάρχουν αἱ ἀντικειμενικαί προϋποθέσεις ὅτι θά μᾶς ἐπιτεθῆ τις, βεβαίως εἰς τήν περίπτωσιν τρίτου παγκοσμίου πολέμου ἀνατρέπονται τά ὡς ἄνω δεδομένα. Τό τονίζω αὐτό διότι ἡμεῖς ἐδῶ εἰς τήν Βουλγαρίαν προτιμοῦμε νά ξοδεύωμεν διά τήν βελτίωσιν τοῦ βιοτικοῦ ἐπιπέδου τοῦ λαοῦ μας παρά διά τόν ἐξοπλισμόν μας. Τόν στρατόν κατά τήν διάρκειαν τοῦ θέρους τόν χρησιμοποιοῦμε διά τήν ἐκτέλεσιν διαφόρων ἔργων. Δέν πιστεύομεν ὅτι θά ἐκραγῆ εἰς τά Βαλκάνια πόλεμος. Ἐργαζόμεθα δέ ἀκριβῶς ἵνα ἀποφευχθῆ τοῦτο.

»Καραμανλῆς: *Λυποῦμαι διότι θά κάνω τήν διαπίστωσιν ὅτι ὑπάρχει κίνδυνος μεταξύ Ἑλλάδος καί Τουρκίας.*

»Ζίφκωφ: Θά πρέπη ἀμφότεροι νά ἐργασθῶμεν διά τήν ἀποτροπήν αὐτοῦ. Τό Κυπριακόν ἀποτελεῖ ἐπικίνδυνον ἑστίαν διά ὅλον τόν κόσμον καί θά πρέπη νά συνεργασθῶμεν διά τήν κατάργησιν τῆς ἑστίας ταύτης ἥτις θά ἀποβῆ πρός ὄφελος τόσον τῆς Ἑλλάδος ὅσον καί τῆς Τουρκίας ἀλλά καί τοῦ κυπριακοῦ λαοῦ.

»Ὅσον ἀφορᾶ τάς διμερεῖς μας σχέσεις, ἐπιθυμῶ νά εἴπω ὅτι εἴμεθα ἀπολύτως ἱκανοποιημένοι ἀπό τήν ἐξέλιξίν των καί δή ἀπό τῆς ἐποχῆς καθ' ἣν ἀνελάβατε τήν διακυβέρνησιν τῆς χώρας σας. Ἡ ἱκανοποίησις δέ αὕτη δέν ἀντανακλᾶται μόνον εἰς τήν ἡγεσίαν μας ἀλλά καί εἰς ὁλόκληρον τόν βουλγαρικόν λαόν. Ἐάν, κ. πρωθυπουργέ, εἴχατε τόν χρόνον νά παραμείνετε περισσότερον εἰς τήν Βουλγαρίαν θά εἴχατε τήν εὐκαιρίαν νά διαπιστώσετε ἰδίοις ὄμμασι τήν ἐγκαρδιότητα τοῦ λαοῦ μας, ἥτις θά σᾶς πείση διά τήν ἱκανοποίησιν ἣν προεκάλεσαν αἱ ἐξελίξεις εἰς τήν Ἑλλάδα. Χαιρετίζομεν τήν ἐπάνοδον τῆς δημοκρατίας εἰς τήν κοιτίδα της. Πιστεύομεν ὅτι δημιουργοῦνται ἐξαιρετικῶς εὐνοϊκαί προϋποθέσεις ἵνα δοθῆ ἱστορική ὤθησις εἰς τήν ἐξέλιξιν τῶν ἑλληνοβουλγαρικῶν σχέσεων καί ἥτις θά ἔχη θετικάς ἐπιπτώσεις ἐπί τῶν Βαλκανίων καί θά συμβάλη τά μέγιστα εἰς τήν παγκόσμιον εἰρήνην. Εἴμεθα ἐπίσης ἱκανοποιημένοι ἀπό τήν ἐξέλιξιν τῶν οἰκονομικῶν σχέσεων μεταξύ τῶν χωρῶν μας. Θά ἤθελα νά τονίσω ὅτι ἡ Μικτή Διϋπουργική Ἐπιτροπή συνέβαλε τά μέγιστα εἰς τήν βελτίωσιν τῶν σχέσεων τῶν δύο χωρῶν μας. Εἴμεθα πρόθυμοι δι' εὐρυτέραν συνεργασίαν μεταξύ Ἑλλάδος καί Βουλγαρίας, διότι εἴμεθα γείτονες καί αἱ οἰκονομίαι μας εἶναι ἀναπτυσσόμεναι, καί παρέχουν οὕτω δυνατότητας περαιτέρω ἀναπτύξεως καί σταθεροτέρας συνεργασίας. Θά ἠδυνάμεθα νά παράσχωμεν ὁδηγίας εἰς τούς δύο ὑπουργούς Ἐξωτερικῶν, εἰς τήν Μικτήν Διϋπουργικήν Ἐπιτροπήν ὡς καί εἰς τούς ἐπιχειρηματίας νά ἐντείνουν ἔτι περαιτέρω τήν οἰκονομικήν συνεργασίαν. Ἐξ ὅσων γνωρίζω πρόκειται νά κατασκευασθῆ εἰς τήν Ἑλλάδα ἐργοστάσιον ἀλουμίνας· εἴμεθα πρόθυμοι νά προσφέρωμεν ἠλεκτρικήν ἐνέργειαν καί σόδα. Αἱ δύο χῶραι μας ἀποκτοῦν ὁλονέν καί μεγαλυτέραν σημασίαν εἰς τόν τομέα τῶν μεταφορῶν. Μελλοντικῶς πρόκειται νά διέρχωνται ἀπό τά Βαλκάνια τεράστια φορτία ἀπό τήν Εὐρώπην πρός τάς ἀραβικάς καί ἀσιατικάς χώρας καί τανάπαλιν. Θά πρέπη νά ἐξετάσωμεν τό θέμα ἐν τῇ ὁλότητί του καί νά δώσωμεν τάς δεούσας κατευθύνσεις εἰς τά ἁρμόδια ὄργανα. Εἴμεθα ἕτοιμοι νά μετάσχωμεν εἰς σύγχρονα σχήματα συνεργασίας, ἐφ' ὅσον βεβαίως ταῦτα θά εἶναι πρός ἀμοιβαῖον συμφέρον τῶν χωρῶν μας. Θά ἠδυνάμεθα νά ἀγοράσωμεν προϊόντα τῆς ἐλαφρᾶς ἑλληνικῆς βιομηχανίας π.χ. ἐλιές, ἐσπεριδοειδῆ κ.λπ. Ὡσαύτως, εἴμεθα πρόθυμοι νά συμβάλωμεν εἰς τήν ἀνάπτυξιν τῶν τουριστικῶν σχέσεων μεταξύ τῶν δύο χωρῶν μας μετά τήν λύσιν βεβαίως ὡρισμένων προβλημάτων ἅτινα δυσχεραίνουν τήν περαιτέρω ἀνάπτυξίν των. Θά ἤθελα νά τονίσω τήν καλήν συνεργασίαν μας εἰς τό θέμα τῶν τεσσάρων ποταμῶν Ἔβρου, Ἄρδα, Στρυμόνα καί Νέστου. Ὑπάρχουν πάρα πολλαί δυνατότητες συνεργασίας καί εἰς τόν πολιτιστικόν τομέα. Θά προκύψουν βεβαίως ὡρισμέναι δυσχέρειαι ἐκ τῆς εἰσδοχῆς σας εἰς τήν ΕΟΚ, ἀλλά καί μετά τῆς Ἰταλίας ἥτις ἀνήκει εἰς τήν ΕΟΚ ἔχομεν πάρα πολύ καλάς σχέσεις, διότι ὡς γνωρίζετε ὑπάρχουν τά "γνωστά παραθυράκια".

»Θά ἤθελα νά σᾶς εἴπω δύο λόγια περί τῆς Βουλγαρίας. Ἡ Βουλγαρία ἀντιμετωπίζει δυσχερείας καί προβλήματα ἀλλά γενικῶς ἀναπτύσσεται. Μᾶς συγκινοῦν ἰδιαιτέρως τά προβλήματα τῆς μελλοντικῆς Βουλγαρίας. Ἡ παγκόσμιος

οἰκονομική κρίσις μᾶς ἔπληξε μερικῶς, κυρίως ἐφέτος, λόγῳ τῆς πτώσεως τῶν τιμῶν τῶν προϊόντων μας εἰς τήν διεθνῆ ἀγοράν. Τό πρόβλημα τό ὁποῖον ἀντιμετωπίζομεν εἶναι ἡ ἀνάπτυξις τῆς Βουλγαρίας κατά τήν ἐπομένην φάσιν. Κατά τά προσεχῆ 5 ἔτη σκοπεύομεν νά ἐφαρμόσωμεν ὑψηλούς ρυθμούς οἰκονομικῆς ἀναπτύξεως μέ ἀπώτερον σκοπόν τόν διπλασιασμόν τοῦ ἐθνικοῦ εἰσοδήματός μας ἤτοι ἀπό 900.000.000 λέβα εἰς 1.800.000.000 λέβα. Βεβαίως πρόκειται περί λίαν δυσχεροῦς ἐπιδιώξεως πλήν ὅμως, πιστεύομεν, πραγματοποιησίμου. Ἔχομε δημιουργήσει εἰς τήν Βουλγαρίαν ἰσχυράς παραγωγικάς μονάδας, νῦν δέ ἀποβλέπομεν εἰς τήν συγκέντρωσιν καί ἐκσυγχρονισμόν αὐτῶν. Ἡ ἀγροτική οἰκονομία τῆς Βουλγαρίας ἀνεπτύχθη κατά τήν διάρκειαν τῆς τελευταίας δεκαετίας μέ βάσιν τούς συνεταιρισμούς. Νῦν πιστεύομεν ὅτι οἱ συνεταιρισμοί διεδραμάτισαν τόν ἱστορικόν προορισμόν των, ἀπό τετραετίας δέ δημιουργοῦμε ἀγροτοβιομηχανικά συγκροτήματα εἰς ἃ μετέχουν καί οἱ συνεταιρισμοί. Ἡ ἔκτασις τῶν ἀγροτοβιομηχανικῶν τούτων συγκροτημάτων ἐκτείνεται ἀπό 40-80 χιλιάδες στρέμματα κατά μέσον ὅρον. Ἡ ἀγροτική οἰκονομία μας διαφέρει ἀπό ἐκείνη τῶν λοιπῶν σοσιαλιστικῶν Κρατῶν καθ' ὅσον χαρακτηρίζεται ἀπό ἕνα γιγαντιαῖον συγκεντρωτισμόν. Τό κυριώτερον πρόβλημα τό ὁποῖον ἀντιμετωπίζομεν εἶναι ἡ ἔλλειψις ἐπαρκῶν τεχνικῶν μέσων, ὡς καί ἡ ἔλλειψις πρώτων ὑλῶν π.χ. ἄνθρακος, πετρελαίου κ.λπ. Ἕνα ἄλλο πρόβλημα εἶναι ἡ ἔλλειψις ἐργατικῶν χειρῶν. Ἀνεξαρτήτως ὅμως τῶν δυσχερειῶν τούτων ἡ ἀνάπτυξις τῆς Βουλγαρίας εἶναι γενικῶς καλή. Διατηροῦμε καλάς σχέσεις μέ ὅλα τά σοσιαλιστικά Κράτη τῆς Εὐρώπης. Προσφάτως εἰς τήν Ρουμανίαν ὑπεγράψαμε 8 συμφωνίας αἵτινες ἀποβλέπουν εἰς τήν βελτίωσιν τῆς οἰκονομικῆς καί πολιτιστικῆς συνεργασίας μεταξύ Βουλγαρίας - Ρουμανίας. Αἱ σχέσεις μας μετά τῆς ΕΣΣΔ εἶναι ἄριστα. Πολλοί Σοβιετικοί ἐμπειρογνώμονες εἰργάζοντο καί μᾶς ἐβοήθησαν ποικιλοτρόπως εἰς τάς μέχρι τοῦδε προσπαθείας μας. Νῦν δέν ὑπάρχουν πλέον εἰς τήν Βουλγαρίαν Σοβιετικοί τεχνικοί καθ' ὅσον δέν τούς θεωροῦμεν ἀπαραιτήτους. Ὅταν παλαιότερον ἀνέφερα εἰς τόν Σάχην τῆς Περσίας ὅτι οἱ φοιτοῦντες εἰς τά πανεπιστήμιά μας ἀνέρχονται εἰς 110.000 ἐδυσκολεύθη νά τό πιστεύση. Καί ὅμως εἶναι ἀλήθεια. Ἐνισχύομεν ἰδιαιτέρως τούς κλάδους τούς ὁποίους θεωροῦμεν ἀπαραιτήτους διά τήν οἰκονομικήν καί τεχνολογικήν ἀνάπτυξίν μας π.χ. κυβερνητικῆς, μαθηματικῶν, ἠλεκτρονικῶν. Κατέχομεν μετά τήν ΕΣΣΔ τήν δευτέραν θέσιν εἰς τόν κλάδον ἐξαγωγῶν ἠλεκτρονικῶν συσκευῶν μεταξύ τῶν σοσιαλιστικῶν Κρατῶν.

»Καραμανλῆς: *Κατά τήν γνώμην μου ἀμφότερα τά συστήματα ἔχουν πλεονεκτήματα καί μειονεκτήματα. Κάποτε θά συναντηθοῦν καί τό ἕνα θά ἀφομοιώση τά πλεονεκτήματα τοῦ ἄλλου. Τό κυριώτερον εἶναι ἡ διαφύλαξις τῆς εἰρήνης καί ἐφ' ὅσον αὕτη θά διαρκῆ θά ἔχωμε ὅλον τόν χρόνον νά ἐξεύρωμεν τά πλεονεκτήματα τῶν συστημάτων. Μοί ἐπροξένησεν ἐντύπωσιν τά ὅσα μοῦ εἴπατε διά τήν ἐξέλιξιν τῆς Βουλγαρίας. Καί ἡμεῖς κατά τήν τελευταίαν 20ετίαν ἐσημειώσαμε πρόοδον. Βεβαίως ἀπό τήν ἑπταετῆ δικτατορίαν ἐκληρονομήσαμε πολλά προβλήματα. Ἐλπίζω ὅμως ὅτι θά δυνηθοῦμε νά τά ξεπεράσωμε συντόμως. Τό πρόβλημά μας εἶναι ὅτι, ἐνῷ τό 38% τοῦ πληθυσμοῦ μας ἀπασχολεῖται μέ τήν γεωργίαν, αἱ καλλιεργήσιμοι ἐκτάσεις εἶναι λίαν περιωρισμέναι· ὡς ἐκ τούτου εἴμεθα ὑποχρεωμένοι νά στρέφωμεν τήν δραστηριότητά μας εἰς ἄλλους τομεῖς. Κατά τήν γνώμην μου αἱ οἰκονομίαι τῶν δύο χωρῶν μας δύνανται νά ἀλληλοσυμπληρωθοῦν καί ἴσως θά ἠδυνάμεθα νά προγραμματίσωμεν ὅπως αἱ οἰκονομίαι μας ἀντί νά εἶναι ἀνταγωνιστικαί νά καταστοῦν συμπληρωματικαί, οὕτως ὥστε νά δυνηθῶμεν νά ἀναπτύξωμεν εἰς τό maximum τάς οἰκονομικάς μας σχέσεις. Ἔργον μας εἶναι νά δώσωμεν τάς δεούσας κατευθύνσεις. Βεβαίως ἐμεῖς ἀντιμετωπίζομεν ὡρισμένας δυσχερείας διότι ἡ οἰκονομία μας εἶναι ἐλευθέρα, δυνάμεθα ὅμως νά τάς ὑπερπηδήσωμεν εἰς ὅ,τι ἀφορᾶ τάς ὀργανωμένας τάξεις, π.χ. τάξεις βιομηχάνων κ.λπ., εἰς τρόπον ὥστε πλήν τοῦ κρατικοῦ τομέως νά ἀναπτυχθοῦν αἱ σχέσεις μας καί εἰς τόν ἰδιωτικόν τομέα. Ἡ διαπίστωσίς μου εἶναι ὅτι ὑφίστανται δυνατότητες περαιτέρω ἀναπτύξεως τῆς συνεργασίας μας καί ὑπάρχει ἑκατέρωθεν ἐπιθυμία διά τήν ἀνάπτυξίν της.*

»Καί ἡμεῖς ἐπιθυμοῦμεν πολύ τήν συνεργασίαν μεταξύ τῶν δύο χωρῶν μας»[205].

Τό ἴδιο βράδυ, ὁ Βούλγαρος πρόεδρος παρέθεσε δεῖπνο πρός τιμή τοῦ Κ. Καραμανλῆ. Στήν προσφώνησή του, ὁ Τ. Ζίφκωφ σημείωσε ὅτι στή νεότερη ἱστορία τῶν δύο λαῶν, ἐκτός ἀπό περίοδοι δοκιμασιῶν, ὑπῆρξαν καί ἐποχές εἰρηνικῆς συνεργασίας. Ἤδη ἀπό πολλά χρόνια, ἐπικρατοῦσε ἠρεμία στό κοινό σύνορο, ἐνῶ ἡ ἀποκατάσταση τῶν διμερῶν σχέσεων ἀπό τό 1964 — στήν ὁποία, τόνισε, πολύ εἶχε συμβάλει καί ὁ Κ. Καραμανλῆς — ἀπεδείκνυε ὅτι ἦταν δυνατή ἡ ἀγαστή συνεργασία χωρῶν μέ διαφορετικά κοινωνικά καί οἰκονομικά συστήματα. Τάχθηκε ὑπέρ τῆς ἀναπτύξεως τῶν διμερῶν δεσμῶν στά Βαλκάνια καί τόνισε τήν ἀνάγκη νά διαφυλαχθεῖ ἡ ἀτμόσφαιρα ἀμοιβαίας ἐμπιστοσύνης πού εἶχε δημιουργηθεῖ.

Ἡ ἀντιφώνηση τοῦ Κ. Καραμανλῆ:

«Κύριε πρόεδρε,

»Σᾶς εὐχαριστῶ γιά τήν ἐγκαρδιότητα τῆς ὑποδοχῆς ποῦ μοῦ ἐπιφυλάξατε· σᾶς εὐχαριστῶ γιά τούς καλούς λόγους πού ἐχρησιμοποιήσατε ἀναφερόμενος στήν δημοκρατική Ἑλλάδα καί τόν λαό της· καί μέ ἐξαιρετική χαρά δέχομαι τίς διαβεβαιώσεις σας γιά τά φιλικά αἰσθήματα πού τρέφει ὁ βουλγαρικός λαός πρός τήν πατρίδα μου.

»Θά ἤθελα κι' ἐγώ πρῶτα ἀπ' ὅλα νά σᾶς διαβεβαιώσω ὅτι ὁ ἑλληνικός λαός πιστεύει βαθύτατα στήν ἀναγκαιότητα τῆς φιλίας μέ τήν γείτονα Βουλγαρία.

»Ὀρθότατα, κύριε πρόεδρε, ἐσπεύσατε νά ὑπογραμμίσετε ὅτι ἡ συνάντησή μας εἶναι ἡ πρώτη συνάντηση πού πραγματοποιεῖται μεταξύ ὑπευθύνων ἡγετῶν τῶν δύο χωρῶν κατά τήν νεώτερη ἱστορία τους. Στό γεγονός αὐτό περικλείεται ἕνας τόσο σπουδαῖος συμβολισμός, ὥστε νά προσλαμβάνη τήν σημασία ἱστορικοῦ σταθμοῦ.

Ελληνοβουλγαρικές συνομιλίες (ἄνω)· μέ τόν πρόεδρο Ζίφκωφ (κάτω).

»Τερματίζει πράγματι πανηγυρικά ἡ συνάντησή μας μία μεγάλη χρονική φάση, κατά τήν ὁποία οἱ λαοί μας — γιά λόγους πού παρέλκει νά ὑπομνησθοῦν — ὄχι μόνο δέν ἀπελάμβανον τά ἀγαθά τῆς καλῆς γειτονίας, ἀλλά καί ὑφίσταντο κατά καιρούς τά δεινά τῆς ἐχθρότητος καί τῆς καχυποψίας.

»Βέβαια, ἀπό πολλῶν ἤδη ἐτῶν ὑπῆρξαν ἐπάλληλες οἱ θετικές ἀποδείξεις ὅτι ἐπιθυμία καί τῶν δύο χωρῶν μας ἦταν νά λησμονηθοῦν οἱ παλαιές πικρές δοκιμασίες — ἀπό τίς ὁποῖες περισσότερο ὑπέφεραν οἱ ὀλιγώτερον εὐθυνόμενοι: οἱ ἁπλοῖ ἄνθρωποι, πού στήν συντριπτική τους πλειοψηφία εἶναι αὐτοί πού συγκροτοῦν τούς λαούς. Ἂν σήμερα βρισκόμαστε στήν τόσο εὐχάριστη θέση νά διαπιστώνωμε ἀμφότεροι ὅτι οἱ ὀδυνηρές περιπέτειες ἀνήκουν ἀμετάκλητα στό παρελθόν καί ὅτι μποροῦμε νά προχωρήσωμε συνεργαζόμενοι στενώτερα καί ἀποδοτικότερα γιά ἕνα δημιουργικό μέλλον, αὐτό ἀσφαλῶς δέν εἶναι οὔτε τυχαῖο, οὔτε στιγμιαῖο. Ὀφείλεται στό ὅτι οἱ συμφωνίες πού ὑπογράψαμε πρό δέκα καί πλέον ἐτῶν ἀνταποκρίνονταν καί στίς νέες ἱστορικές συνθῆκες καί στά πραγματικά αἰσθήματα τῶν λαῶν μας. Γι' αὐτό ὄχι μόνον ἀπέδωσαν ἱκανοποιητικά ἀποτελέσματα καί γιά τίς δύο χῶρες, ἀλλά καί ἐδημιούργησαν τήν ἀναγκαία πολιτική καί ψυχολογική ὑποδομή πού μᾶς ἐπιτρέπει ἤδη νά ἐπιχειρήσωμε ἀκόμη πιό οὐσιαστικές καί τολμηρές κοινές προσπάθειες. Ἔτσι ὁ ὁριστικός τερματισμός ἑνός θλιβεροῦ κεφαλαίου τῆς ἱστορίας μας ἀποτελεῖ συνάμα καί τήν ἐλπιδοφόρο ἀφετηρία μιᾶς νέας ἐποχῆς στίς σχέσεις τῶν δύο λαῶν μας — μιᾶς ἐποχῆς πού δέν μπορεῖ νά δικαιωθῆ ἱστορικά, παρά μόνο μέ εἰρηνικές κατακτήσεις.

»Πέραν ὅμως ἀπό τίς διαφορές πού μᾶς ἐχώριζαν καί ἀνήκουν πιά στό παρελθόν, ὑπάρχουν καί ἄλλου εἴδους διαφορές, ἡ συνειδητοποίηση τῶν ὁποίων ὄχι μόνο δέν παραβλάπτει, ἀλλά ἀντιθέτως καθιστᾶ εἰλικρινέστερες — καί συνεπῶς ἰσχυρότερες — τίς φιλικές μας σχέσεις. Ὅπως ἐτόνισα καί κατά τίς πρόσφατες συνομιλίες μου μέ τούς ἰθύνοντες τῆς γειτονός μας καί γειτονός σας Γιουγκοσλαβίας, ἡ φιλία δέν σημαίνει ταυτότητα. Ἴσως μάλιστα οἱ φιλικοί δεσμοί νά προσλαμβάνουν ἀκόμη μεγαλύτερη ἀξία, ὅταν συνδέουν λαούς πού διαβιοῦν μέ διαφορετικά οἰκονομικο-κοινωνικά συστήματα καί ἔχουν διαφορετικές ἰδεολογικές τοποθετήσεις. Γιατί τότε ἀποδεικνύεται ὅτι ἡ προτεραιότης δίδεται στίς πανανθρώπινες ἀξίες, στόν πόθο γιά εἰρηνική συμβίωση καί γιά συνεργασία.

»Πιστεύω ὅτι οἱ ἀπόψεις αὐτές ἰσχύουν ἀκόμη περισσότερο γιά τόν χῶρο τῆς Βαλκανικῆς, στόν ὁποῖο μᾶς ἔχει τάξει ἡ γεωγραφική καί ἱστορική μας μοῖρα. Ὅπως συχνά λέγεται, ἡ Βαλκανική ἀποτελεῖ ἀπεικόνιση τοῦ σημερινοῦ κόσμου σέ ὅλη τήν πληρότητα καί τήν πολυμορφία τοῦ διαφορισμοῦ του. Πράγματι μέσα στόν περιωρισμένο γεωγραφικό της χῶρο, ἐκτός ἀπό τίς φυλετικές καί τίς θρησκευτικές διαφορές, ἐκπροσωποῦνται ὅλες οἱ πολιτικές, ἰδεολογικές καί κοινωνικο-οἰκονομικές τάσεις. Ἄν, συνεπῶς, μέ τήν ἀνάπτυξη καί τήν δραστηριοποίηση τῶν διμερῶν σχέσεων τῶν βαλκανικῶν λαῶν φθάσωμε οὐσιαστικά σ' ἕνα πολυμερές πλέγμα ἁρμονικῆς καί ἐποικοδομητικῆς συνεργασίας, θά ἔχωμε ἐπιτύχει νά καταστήσωμε τήν Βαλκανική πρότυπο γιά ὁλόκληρη τήν διεθνῆ κοινωνία. Ἡ Βαλκανική θά συμβολίζη τότε τήν δυνατότητα τῶν λαῶν πού τήν κατοικοῦν νά συνυπάρχουν εἰρηνικά καί νά συνεργάζωνται δημιουργικά, χωρίς ν' ἀπαλλοτριώνουν τίς ἰδεολογικές τους ἀρχές καί τίς κοινωνικο-οἰκονομικές τους πεποιθήσεις. Θ' ἀποτολμοῦσα νά πῶ ὅτι μ' αὐτόν τόν τρόπο θά συνέβαλλαν ἀποφασιστικά καί στήν κατοχύρωση τῆς διεθνοῦς εἰρήνης, ἀλλά καί στόν ἐκδημοκρατισμό τῆς διεθνοῦς κοινωνίας.

»Πολλά καί δυσεπίλυτα εἶναι ἀσφαλῶς τά προβλήματα πού ἀντιμετωπίζει ὁ σύγχρονος κόσμος, τά ὁποῖα ἐθίξαμε ἤδη στήν γενικότητά τους κατά τήν συνομιλία μας. Ἐξετίμησα ἰδιαιτέρως, κύριε πρόεδρε, τόν ρεαλισμό καί τήν εὐθυκρισία σας στόν τρόπο θεωρήσεως τῶν κρισίμων αὐτῶν προβλημάτων, εἴτε πρόκειται περί τοῦ πληθωρισμοῦ καί τῆς ἐνεργειακῆς κρίσεως, εἴτε πρόκειται περί πολιτικῶν ἀνταγωνισμῶν ἤ τῆς ἐπιθετικότητος ὡρισμένων Κρατῶν. Πιστεύω καί ἐγώ μαζί σας — καί χαίρω διότι παρέχεται ἡ εὐκαιρία νά τό διακηρύξω — ὅτι δέν ὑπάρχει ἄλλος τρόπος γιά τήν ἀντιμετώπιση τῶν δυσχερειῶν, ἀπό τήν προσπάθεια κατανοήσεως ὅλων τῶν διαστάσεων τοῦ προβλήματος καί τήν καλή θέληση γιά τήν εἰρηνική ἐπίλυσή του. Δυστυχῶς δέν συμμερίζονται ὅλες οἱ Κυβερνήσεις τίς ἀπόψεις αὐτές καί ἔτσι πιστεύω ὅτι δέν ἐκφράζουν σέ τελική ἀνάλυση τίς ἀληθινές ἐπιθυμίες ὅλων τῶν λαῶν. Πολλές φορές μάλιστα ὡρισμένες Κυβερνήσεις παραπλανοῦν τούς λαούς τους καί τελικά αἰχμαλωτίζονται οἱ ἴδιες ἀπό τίς σφαλερές ἐπιδιώξεις πού ἔχουν ὑποδαυλίσει. Ἴσως μέχρις ἑνός ὡρισμένου σημείου αὐτή νά εἶναι καί ἡ ἐξήγηση γιά τό ἀδιέξοδο πού ἔχει δημιουργηθῆ στήν Κύπρο μέ τήν εἰσβολή τῆς Τουρκίας, πού ἐξακολουθεῖ ν' ἀποτελῆ ἀπειλή τῆς εἰρήνης σ' αὐτήν τήν εὐαίσθητη περιοχή τῆς ὑδρογείου.

»Ὁ ἑλληνικός λαός ἐξετίμησε ἰδιαίτερα τήν στάση τῆς Βουλγαρίας στήν κυπριακή τραγωδία. Οἱ δύο χῶρες μας ἐτάχθησαν ὑπέρ τῆς ἐφαρμογῆς τῶν ἀποφάσεων τῶν Ἡνωμένων Ἐθνῶν γιά τήν ἀποχώρηση τῶν ξένων στρατευμάτων καί τήν ἐπιστροφή τῶν προσφύγων στίς ἑστίες τους, ὑπό συνθήκας πλήρους ἀσφαλείας. Οἱ δύο χῶρες μας κατεδίκασαν τήν βία καί τά τετελεσμένα γεγονότα πού προκύπτουν ἀπό

αὐτήν. Καί ὑπεγράμμισαν τό ἀπαράγραπτο δικαίωμα τῶν μικρῶν χωρῶν νά ζοῦν ἐλεύθερα καί ἀνεξάρτητα.

»Ταυτότης ἀντιλήψεως διαπιστώνεται καί ἔναντι τῶν ἐπίσης κρισίμων προβλημάτων τῆς Μέσης Ἀνατολῆς. Καί ἡ Ἑλλάς, ὅπως καί ἡ Βουλγαρία, πιστεύει ὅτι μία διαρκής καί δικαία εἰρήνη στήν εὔφλεκτη αὐτή περιοχή δέν μπορεῖ παρά νά ἐπιτευχθῆ μέ τήν ἀναγνώριση τῶν νομίμων δικαιωμάτων τοῦ παλαιστινιακοῦ λαοῦ καί τήν κατοχύρωση τῶν δικαιωμάτων ὅλων τῶν χωρῶν τῆς περιοχῆς νά συμβιοῦν ἐν ἀσφαλείᾳ καί εἰρήνῃ.

»Ἐπανερχόμενος, καθώς τερματίζω τήν ὁμιλία μου αὐτή, στίς ἑλληνοβουλγαρικές σχέσεις, πού ἀποτελοῦν τό κύριο ἀντικείμενο τῆς ἐπισκέψεώς μου, θά ἤθελα νά υἱοθετήσω — ὅπως ἀκριβῶς τό διατυπώσατε πρό ὀλίγου μέ τόση σαφήνεια — τό διάγραμμα τῆς συσφίγξεως καί τῆς διαρκοῦς ἀναπτύξεως τῆς συνεργασίας μεταξύ τῶν δύο χωρῶν μας. Στίς ἀντιπροσωπεῖες μας θά δοθῆ ὁ χρόνος γιά νά ἐξειδικεύσουν ὅλα τά κεφάλαια πού ἐθίξατε καί νά μεθοδεύσουν τήν ἐφαρμογή τους. Θέλω ὅμως ἀκόμη μία φορά νά τονίσω ὅτι, πέρα ἀπό τά ἐπί μέρους ἐπιδιωκόμενα ἀγαθά ἀποτελέσματα, τήν μεγαλύτερη σημασία ἔχει ἡ κοινή διαπίστωση ὅτι ἡ ἑλληνοβουλγαρική συνεργασία εἶναι ἀναγκαία γιά τήν προαγωγή τῶν συμφερόντων τῶν δύο λαῶν μας καί κατ' ἐπέκταση τῶν λαῶν ὁλοκλήρου τῆς Βαλκανικῆς.

»Μέ τήν πεποίθηση αὐτή, ἐγείρω τό κύπελλο ὑπέρ τῆς εὐημερίας τοῦ βουλγαρικοῦ λαοῦ, ὑπέρ τῆς ἑλληνοβουλγαρικῆς φιλίας καί ὑπέρ τῆς ὑγείας καί τῆς προσωπικῆς σας εὐτυχίας, κύριε πρόεδρε».

Τήν ἑπομένη, 3 Ἰουλίου, ὁ Ἕλληνας πρωθυπουργός κατέθεσε στέφανο στό Μνημεῖο τῶν Πεσόντων στή Σόφια καί στή συνέχεια ἐπισκέφθηκε στή Βάρνα συγκρότημα χημικῆς βιομηχανίας καθώς καί τουριστικά συγκροτήματα. Τό βράδυ παρέθεσε δεῖπνο πρός τιμή τοῦ Τ. Ζίφκωφ καί τοῦ πρωθυπουργοῦ Σ. Τοντόρωφ.

Στίς 4 Ἰουλίου, ὁ Κ. Καραμανλῆς εἶχε νέα συνάντηση μέ τόν Βούλγαρο πρόεδρο. Τό σχετικό σημείωμα ἀναφέρει τά ἀκόλουθα:

«Κυπριακόν: Ὁ Βούλγαρος πρόεδρος ἤκουσε μέ μεγάλο ἐνδιαφέρον καί κατανόησιν τόν Ἕλληνα πρωθυπουργόν, ὁ ὁποῖος τοῦ ἀνέπτυξε τάς ἀπόψεις του σχετικῶς μέ τό ἱστορικόν τοῦ Κυπριακοῦ, τάς νεωτέρας ἐξελίξεις τοῦ προβλήματος, τήν ἀνάγκην ἐπανόδου εἰς τάς ἑστίας των τῶν Ἑλληνοκυπρίων προσφύγων, τήν ὁμοσπονδίαν μέ πολυκαντονικόν σύστημα, τόν περιορισμόν τῶν Τουρκοκυπρίων εἰς ἀναλογοῦντα πρός τόν πληθυσμόν των ἐδάφη, καθώς καί τήν ἐκ μέρους τῶν Τούρκων ἰθυνόντων ἀπροθυμίαν καί ἀδικαιολόγητον ἄρνησιν διά τήν διεξαγωγήν ἑνός συγκεκριμένου καί ἐντίμου διαλόγου ἐπί τοῦ Κυπριακοῦ καί τῶν λοιπῶν προβαλλομένων ὑπ' αὐτῶν θεμάτων.

»Ὁ κ. Ζίφκωφ συνεφώνησεν ὅτι ὁ κ. Ντεμιρέλ εἶναι οὐσιαστικῶς αἰχμάλωτος τῶν στρατιωτικῶν καί τῶν κομματικῶν ἀντιπάλων του, οἱ ὁποῖοι καραδοκοῦν κάθε κίνησίν του εἰς τό Κυπριακόν διά νά τόν πλήξουν πολιτικῶς. Δέν ἀντέδρασεν ὅμως εἰς τήν παρατήρησιν τοῦ Ἕλληνος πρωθυπουργοῦ ὅτι ἡ Τουρκία περιέρχεται συνεχῶς καί περισσότερον εἰς βαθυτέραν πολιτικήν ἀπομόνωσιν συνεπείᾳ τῆς κυπριακῆς πολιτικῆς της.

»Ὁ Βούλγαρος πρόεδρος ἐπρότεινεν ὅπως, συμφωνοῦντος τοῦ κ. Καραμανλῆ, βολιδοσκοπήση καταλλήλως τάς Κυβερνήσεις τῶν ἀνατολικῶν χωρῶν, παραλλήλως πρός τάς ἐνεργείας τοῦ Ἕλληνος πρωθυπουργοῦ εἰς τάς δυτικάς χώρας, ἐπί δυνατότητος συγκλήσεως μιᾶς εὐρυτέρας διασκέψεως πρός ἐξεύρεσιν λύσεως τοῦ Κυπριακοῦ, ἐν ὄψει τῆς διαγραφομένης μᾶλλον ἀποτυχίας τῶν διακοινοτικῶν συνομιλιῶν.

»Τέλος, προσεφέρθη νά μεταφέρη, ὡς ἰδικάς του, τάς ἀπόψεις τοῦ κ. Καραμανλῆ πρός τόν κ. Ντεμιρέλ, μέ τόν ὁποῖον ἐνδέχεται νά συναντηθῆ ἐπ' εὐκαιρίᾳ ἐγκαινίων κοινοῦ βουλγαροτουρκικοῦ ἔργου καί νά ἀσκήση ἐπ' αὐτοῦ τήν ἐπιρροήν του πρός ἐξεύρεσιν μιᾶς ἱκανοποιούσης καί τάς δύο χώρας λύσεως.

»Εἰς τό σημεῖον αὐτό ὁ κ. Ζίφκωφ, τονίζων τήν βαρύτητα τῆς προσφορᾶς του, προσέθεσεν ὅτι αὕτη δέν θά πρέπη νά ἐκληφθῆ ὡς ἐκείνη τοῦ Ρουμάνου προέδρου Τσαουσέσκου, ὁ ὁποῖος εὐκόλως ὑπόσχεται πολλά, καί παρεκάλεσεν ὅπως ὅλαι αἱ σχετικαί μέ τήν προσφοράν του αὐτήν ἐνέργειαι θεωρηθοῦν ὡς "ἄκρως ἐμπιστευτικαί". Τά ἀποτελέσματα αὐτῶν καί νεώτεραι τυχόν ἀπόψεις ἐπί τοῦ προκειμένου, ἐζήτησε νά γνωστοποιοῦνται εἰς τούς δύο προέδρους μόνον μέ εἰδικούς ἀπεσταλμένους τῆς ἀπολύτου ἐμπιστοσύνης αὐτῶν. Ὁ κ. Καραμανλῆς συνεφώνησε.

»Γιουγκοσλαβία: Ὁ κ. Ζίφκωφ συνεφώνησε πλήρως μέ τάς ἀπόψεις τοῦ Ἕλληνος πρωθυπουργοῦ ἐπί τοῦ Μακεδονικοῦ, ὑπογραμμίσας καί πάλιν ὅτι διά τήν Βουλγαρίαν δέν ὑπάρχει "μακεδονική ἐθνότης". Δέν παρέλειψε νά προσθέση εἰς τό σημεῖον τοῦτο ὅτι, ὅπως πολλαπλασιάζωνται οἱ Ἀλβανοί εἰς τήν γιουγκοσλαβικήν Μακεδονίαν, δέν ἀποκλείεται τά Σκόπια νά ἀντιμετωπίσουν λίαν μελλοντικῶς εἰς τόν ἴδιον τόν χῶρον των μειονοτικά προβλήματα...

»Ἀπαντῶν εἰς σχετικήν ἐρώτησιν τοῦ κ. Καραμανλῆ περί τοῦ μέλλοντος τῆς Γιουγκοσλαβίας μετά τόν Τίτο, εἶπεν ὅτι ὁ ἴδιος δέν πιστεύει εἰς τό ἐνδεχόμενον διαλύσεως τῆς Ὁμοσπονδιακῆς Γιουγκοσλαβίας. Ὡς ἀσφαλέστερον ἀνασταλτικόν παράγοντα τῶν ἐνδεχομένων κεντροφύγων δυνάμεων θεωρεῖ τόν γιουγκοσλαβικόν στρατόν, ὁ ὁποῖος, ὡς ἐτόνισεν ὁ κ. Ζίφκωφ, "ἀπέχει ἐπιμελῶς οἱωνδήποτε ἐξωτερικῶν καί ἐσωτερικῶν ἀναμίξεών του καί προπαγανδιστικῶν ἐκστρατειῶν". Ἔχει δέ ὡς προορισμόν νά παίξη ἀποφασιστικόν ρόλον εἰς τήν διατήρησιν τῆς συνοχῆς καί ἀκεραιότητος τῆς Ὁμοσπονδιακῆς Γιουγκοσλαβίας.

»Ἀλβανία: Ὁ κ. Ζίφκωφ ἀνέφερεν ὅτι ἡ οἰκονομική κατάστασις τοῦ ἀλβανικοῦ λαοῦ ἐπιδεινοῦται διαρκῶς ἀπό τῆς ἐποχῆς, κατά τήν ὁποίαν οἱ "πολιτικῶς ἀνώριμοι" ἡγέται του, παρασυρθέντες ἀπό τό Πεκῖνον, τόν ἀπεμάκρυναν ἀπό τούς φυσικούς συμμάχους του — τάς ἄλλας σοσιαλιστικάς χώρας.

»Διαβαλκανική συνεργασία: Σχετικῶς ὁ κ. Ζίφκωφ ὑπεγράμμισεν ὅτι ἐπί τοῦ παρόντος "δέν φρονεῖ ὅτι ἔχουν ὡριμάσει" αἱ προϋποθέσεις μιᾶς τοιαύτης συνεργασίας,

διότι ἐξακολουθοῦν νά ὑφίστανται σοβαραί διαφοραί μεταξύ βαλκανικῶν Κρατῶν — τό Κυπριακόν εἰς τάς ἑλληνοτουρκικάς σχέσεις, τό Μακεδονικόν εἰς τάς βουλγαρογιουγκοσλαβικάς, ἡ στάσις τῆς Ἀλβανίας. Παρεδέχθη, δμως, ὅτι καί ὑπό τάς παρούσας συνθήκας, μέχρις ἐκκαθαρίσεως τῶν διαφορῶν αὐτῶν, δύνανται νά γίνουν ὡρισμένα μικρά βήματα πρός τήν κατεύθυνσιν αὐτήν. Σχετικῶς ἀπεδέχθη τήν σκέψιν τοῦ Ἕλληνος πρωθυπουργοῦ περί δυνατότητος συγκλήσεως μιᾶς διασκέψεως τῶν ἁρμοδίων ὑπουργῶν τῶν βαλκανικῶν χωρῶν πρός ἐξέτασιν θεμάτων εὐνοούντων τήν ἀνάπτυξιν τῆς συνεργασίας αὐτῆς εἰς διαφόρους τομεῖς ὅπως τῶν μεταφορῶν, τῆς οἰκονομίας, τῆς τεχνικῆς, τῆς ὑγειονομικῆς, τῆς προαγωγῆς πολυμερῶν μορφωτικῶν, πολιτιστικῶν κ.ἄ. συναφῶν ἐκδηλώσεων»[206].

Μέ τήν εὐκαιρία τῆς συναντήσεώς τους, ὁ Ἕλληνας πρωθυπουργός ἐπέδωσε στόν Βούλγαρο πρόεδρο τά διάσημα τοῦ Τάγματος τοῦ Σωτῆρος, ἐνῶ ὁ Τοντόρ Ζίφκωφ ἀπένειμε στόν Κ. Καραμανλῆ τό παράσημο «Στάρα Πλάνινα».

Μετά τό τέλος τῶν συνομιλιῶν, ἐκδόθηκε τό ἀκόλουθο κοινό ἀνακοινωθέν:

«Κατόπιν προσκλήσεως τοῦ προέδρου τοῦ Συμβουλίου τοῦ Κράτους τῆς Λαϊκῆς Δημοκρατίας τῆς Βουλγαρίας κ. Τοντόρ Ζίφκωφ καί τοῦ πρωθυπουργοῦ τῆς Λαϊκῆς Δημοκρατίας τῆς Βουλγαρίας κ. Στάνκο Τοντόρωφ, ὁ πρωθυπουργός τῆς Ἑλληνικῆς Δημοκρατίας κ. Κωνσταντῖνος Καραμανλῆς ἐπραγματοποίησεν ἐπίσημον ἐπίσκεψιν εἰς Λαϊκήν Δημοκρατίαν τῆς Βουλγαρίας, ἀπό 2 ἕως 4 Ἰουλίου 1975.

»Ὁ πρωθυπουργός τῆς Ἑλληνικῆς Δημοκρατίας κ. Κωνσταντῖνος Καραμανλῆς ἀπένειμεν εἰς τόν πρόεδρον τοῦ Συμβουλίου τοῦ Κράτους τῆς Λαϊκῆς Δημοκρατίας τῆς Βουλγαρίας κ. Τοντόρ Ζίφκωφ τόν Μεγαλόσταυρον τοῦ Τάγματος τοῦ Σωτῆρος καί εἰς τόν πρωθυπουργόν τῆς Λαϊκῆς Δημοκρατίας τῆς Βουλγαρίας κ. Στάνκο Τοντόρωφ τόν Μεγαλόσταυρον τοῦ Τάγματος τοῦ Φοίνικος. Ὁ πρόεδρος τοῦ Συμβουλίου τοῦ Κράτους τῆς Λαϊκῆς Δημοκρατίας τῆς Βουλγαρίας κ. Τοντόρ Ζίφκωφ ἀπένειμεν εἰς τόν πρωθυπουργόν τῆς Ἑλληνικῆς Δημοκρατίας κ. Κωνσταντῖνον Καραμανλῆν τόν Μεγαλόσταυρον τοῦ Τάγματος τοῦ Στάρα Πλάνινα μετά ταινίας.

»Ὁ πρωθυπουργός κ. Κωνσταντῖνος Καραμανλῆς, ἀφ' ἑνός καί ὁ πρόεδρος τοῦ Συμβουλίου τοῦ Κράτους κ. Τοντόρ Ζίφκωφ καί ὁ πρωθυπουργός κ. Στάνκο Τοντόρωφ, ἀφ' ἑτέρου, εἶχαν ἐπισήμους συνομιλίας ἐπί τῶν ἑλληνοβουλγαρικῶν σχέσεων καί τῶν δυνατοτήτων μελλοντικῆς ἀναπτύξεώς των, καθώς καί ἐπί τῶν διεθνῶν προβλημάτων πού ἐνδιαφέρουν τάς δύο χώρας. Αἱ συνομιλίαι διεξήχθησαν ἐντός ἀτμοσφαίρας κατανοήσεως, ἀμοιβαίας ἐκτιμήσεως, ἐμπιστοσύνης καί ἐγκαρδιότητος ἀνταποκρινομένης εἰς τά αἰσθήματα φιλίας τῶν λαῶν τῶν δύο χωρῶν.

. . . . . .

»Ἀφοῦ ἐπανεβεβαίωσαν ὅτι δέν ὑπάρχουν στασιαζόμενα θέματα μεταξύ τῆς Ἑλληνικῆς Δημοκρατίας καί τῆς Λαϊκῆς Δημοκρατίας τῆς Βουλγαρίας, τά δύο μέρη ἐξέφρασαν τήν ἱκανοποίησίν των διά τήν θετικήν ἐξέλιξιν τῶν ἑλληνοβουλγαρικῶν σχέσεων, ἐν πνεύματι καλῆς γειτονίας καί συνεννοήσεως. Διαπνεόμενα ἀπό τήν συνειδητοποίησιν ὅτι αἱ σχέσεις αὐταί ἀποτελοῦν οὐσιώδη παράγοντα διά τήν παγίωσιν τῆς εἰρήνης καί τῆς ἀσφαλείας εἰς τήν Βαλκανικήν χερσόνησον καί διά τήν βελτίωσιν τοῦ πολιτικοῦ της κλίματος ἐν Εὐρώπῃ, τά δύο μέρη ἐπεβεβαίωσαν τήν ἐπιθυμίαν των νά τάς ἀναπτύξουν, συμφώνως πρός τάς ἀρχάς τοῦ Χάρτου τῶν Ἡνωμένων Ἐθνῶν καί τῆς ὑπογραφείσης, ὑπό τῆς Ἑλληνικῆς Δημοκρατίας καί τῆς Λαϊκῆς Δημοκρατίας τῆς Βουλγαρίας, δηλώσεως καλῆς γειτονίας, συνεννοήσεως καί συνεργασίας. Ὑπεγράμμισαν ἐπίσης τήν χρησιμότητα τῶν συναφθεισῶν μεταξύ τῶν δύο χωρῶν τό 1964 καί μεταγενεστέρως συμφωνιῶν καί συνεφώνησαν ὅτι αἱ προσφερόμεναι ὑπό τῶν συμφωνιῶν τούτων δυνατότητες θά ἠδύναντο νά χρησιμοποιηθοῦν κατά πληρέστερον τρόπον.

»Τά δύο μέρη εἶναι πεπεισμένα ὅτι αἱ ἀμοιβαῖαι ἐπισκέψεις καί συνομιλίαι μεταξύ ἀντιπροσώπων τῆς Ἑλληνικῆς Δημοκρατίας καί τῆς Λαϊκῆς Δημοκρατίας τῆς Βουλγαρίας συμβάλλουν εἰς τήν σύσφιγξιν τῶν ἑλληνοβουλγαρικῶν σχέσεων. Πρός τοῦτο συνεφώνησαν νά ἔχουν εἰς τό μέλλον τακτικάς ἐπαφάς εἰς ὅλα τά ἐπίπεδα. Θεωροῦν ἐπίσης ὅτι ἡ καθιέρωσις ἐπαφῶν καί ἀνταλλαγή ἀντιπροσωπειῶν μεταξύ τῶν Κοινοβουλίων τῶν δύο χωρῶν θά ἀπετέλουν χρήσιμον βῆμα πρός τήν κατεύθυνσιν αὐτήν.

»Ἐκφράζοντα τήν ἱκανοποίησίν των διά τήν εὐνοϊκήν ἐξέλιξιν τῆς οἰκονομικῆς συνεργασίας, τά δύο μέρη ἐξετίμησαν κατά τρόπον θετικόν τό ἔργον τῆς Μικτῆς Ἑλληνοβουλγαρικῆς Διϋπουργικῆς Ἐπιτροπῆς. Συνεφώνησαν νά προσπαθήσουν νά συμβάλουν εἰς τήν πραγμάτωσιν τῶν ἀντικειμενικῶν σκοπῶν τούς ὁποίους ἔθεσεν ἡ Ἐπιτροπή καί εἰς τήν αὔξησιν τῶν ἐμπορικῶν ἀνταλλαγῶν μεταξύ τῶν δύο χωρῶν, εἰς τήν ἀνάπτυξιν ἀμοιβαίως ἐπωφελοῦς βιομηχανικῆς συνεργασίας, καί εἰς τήν ἀνάπτυξιν ἐπιστημονικῆς καί τεχνικῆς συνεργασίας.

»Ἀφοῦ ὑπεγράμμισαν τήν μεγάλην σημασίαν τῶν ὁδῶν ἐπικοινωνίας διά τήν ἐπέκτασιν τῆς οἰκονομικῆς συνεργασίας καί τοῦ ἐμπορίου μεταξύ τῶν δύο χωρῶν καί μετ' ἄλλων Κρατῶν, τά δύο μέρη συνεφώνησαν νά συστήσουν εἰς τάς ἁρμοδίας Ἀρχάς τῶν δύο χωρῶν τήν ἀναζήτησιν λύσεων πού θά ὡδήγουν εἰς συμφωνίαν ἀποβλέπουσαν εἰς τήν διευκόλυνσιν τῆς ἀμοιβαίας καί διεθνοῦς διαμετακομίσεως διά τῆς βελτιώσεως καί τῆς ἀναπτύξεως ὁδικῶν, σιδηροδρομικῶν καί ἄλλων ἐπικοινωνιῶν μεταξύ τῆς Ἑλληνικῆς Δημοκρατίας καί τῆς Βουλγαρίας.

»Τά δύο μέρη ἐξέφρασαν τήν ἱκανοποίησίν των διά τήν ὅλως πρόσφατον διασύνδεσιν τῶν δικτύων τηλεπικοινωνιῶν τῶν δύο χωρῶν καί τάς σημαντικάς προόδους τῆς συνεργασίας των, εἰς τόν τομέα τῆς ὑδροοικονομίας.

»Συνεφωνήθη νά συνεχισθοῦν αἱ διαπραγματεύσεις καί νά ὑπογραφῆ προσεχῶς σύμβασις δικαστικῆς ἀρωγῆς μεταξύ τῆς Ἑλλάδος καί τῆς Βουλγαρίας. Ἐξ ἄλλου, τά ἁρμόδια ὄργανα τῶν δύο χωρῶν θά πρέπη νά ἐξετάσουν τάς δυνατότητας προπαρασκευῆς συμφωνιῶν ἐπί ἑτέρων θεμάτων κοινοῦ ἐνδιαφέροντος.

»Ὑπογραμμίζοντα τήν μεγάλην σπουδαιότητα τῶν πολιτιστικῶν καί ἐπιστημονικῶν δεσμῶν τά δύο μέρη συνεφώνησαν ὅπως τό νέον πρόγραμμα τριετοῦς πολιτιστικῆς καί ἐπιστημονικῆς συνεργασίας τό ὁποῖον θά ὑπογραφῆ μέχρι τοῦ τέλους τοῦ 1975, προβλέπη ἀνταλλαγάς καί πλέ-

Κατάθεση στεφάνου στή βουλγαρική πρωτεύουσα.

ον ἐκτεταμένην συνεργασίαν εἰς τούς τομεῖς τοῦ πολιτισμοῦ, τῆς ἐπιστήμης καί τῆς παιδείας καθώς καί ἐνεργοτέρας ἐπαφάς, μεταξύ τῶν 'Ακαδημιῶν 'Επιστημῶν, τῶν ἐπιστημονικῶν, πολιτιστικῶν καί καλλιτεχνικῶν ἱδρυμάτων, τοῦ ραδιοφώνου, τῆς τηλεοράσεως.

»Κατά τήν διάρκειαν τῶν συνομιλιῶν των τά δύο μέρη προέβησαν εἰς ἐμπεριστατωμένην ἐξέτασιν τῶν κυριωτέρων διεθνῶν προβλημάτων ἐπικαιρότητος καί διεπίστωσαν ὅτι αἱ θέσεις των προσεγγίζουν εἰς διάφορα θέματα. 'Εξετάζοντα τήν κατάστασιν εἰς τά Βαλκάνια τά δύο μέρη ὑπεγράμμισαν ὅτι ἡ ἀνάπτυξις τῶν διμερῶν σχέσεων μεταξύ τῶν βαλκανικῶν Κρατῶν ἐν πνεύματι καλῆς γειτονίας, συνεννοήσεως καί συνεργασίας εἶναι πρός τό συμφέρον ὅλων τῶν βαλκανικῶν λαῶν. Τά δύο μέρη ὑπεγράμμισαν τήν ἀπόφασίν των νά συνεχίσουν καί εἰς τό μέλλον τήν ἐνεργόν πολιτικήν των διά τήν ἀνάπτυξιν τῶν διμερῶν σχέσεων μέ ὅλα τά βαλκανικά Κράτη.

»Τά δύο μέρη ἐτάχθησαν ὑπέρ τῶν διαβαλκανικῶν δραστηριοτήτων εἰς τούς τομεῖς τῆς ἰατρικῆς, τῶν μαθηματικῶν, τοῦ ἀθλητισμοῦ, τοῦ τουρισμοῦ καί τῆς προστασίας τοῦ περιβάλλοντος καθώς καί εἰς τούς τομεῖς τῆς οἰκονομίας, τῶν μεταφορῶν καί τῆς ἐνεργείας. Πρός τοῦτο θεωροῦν χρήσιμον μίαν συνάντησιν, κατόπιν συμφωνίας ὅλων τῶν χωρῶν τῆς Βαλκανικῆς, ἀντιπροσώπων εἰς ἐπίπεδον ἐμπειρογνωμόνων ἤ ὑπουργῶν, πρός προσδιορισμόν τῶν τομέων καί τῶν διαδικασιῶν τῆς συνεργασίας αὐτῆς.

»Τά δύο μέρη ἐξέφρασαν τήν μεγάλην ἀνησυχίαν των διά τήν κατάστασιν εἰς τήν Δημοκρατίαν τῆς Κύπρου— Κράτους κυριάρχου καί μέλους τοῦ ΟΗΕ — ἡ ὁποία ἀποτελεῖ ἀπειλήν διά τήν εἰρήνην καί τήν ἀσφάλειαν τῆς περιοχῆς. 'Ετάχθησαν ὑπέρ δικαίας καί βιωσίμου λύσεως ἡ ὁποία θά ἐξησφάλιζε τήν ἀνεξαρτησίαν, τήν ἐδαφικήν ἀκεραιότητα καί τήν κυριαρχίαν τῆς Δημοκρατίας τῆς Κύπρου, τήν ἀποχώρησιν ἐκ τοῦ ἐδάφους της ὅλων τῶν ξένων στρατευμάτων πλήν τῶν δυνάμεων τῶν 'Ηνωμένων 'Εθνῶν καί τήν ἐπείγουσαν ἐπάνοδον τῶν προσφύγων εἰς τάς ἑστίας των ὑπό συνθήκας ἀσφαλείας. Τά δύο μέρη ἐπανεβεβαίωσαν τήν ὑποστήριξίν των εἰς τάς ἀποφάσεις τῆς Γενικῆς Συνελεύσεως καί τοῦ Συμβουλίου 'Ασφαλείας τῶν 'Ηνωμένων 'Εθνῶν αἱ ὁποῖαι υἱοθετήθησαν κατόπιν προσφυγῶν τῆς κυπριακῆς Κυβερνήσεως καθώς καί τήν ὑποστήριξίν των εἰς τάς ἐν ἐξελίξει συνομιλίας μεταξύ 'Ελληνοκυπρίων καί Τουρκοκυπρίων ὑπό τήν προσωπικήν αἰγίδα καί διεύθυνσιν τοῦ γενικοῦ γραμματέως τῶν 'Ηνωμένων 'Εθνῶν. Τά δύο μέρη θεωροῦν ὅτι ὁ ΟΗΕ θά ἠδύνατο νά παίξη θετικόν ρόλον εἰς τήν ἀναζήτησιν λύσεως τοῦ προβλήματος, συγκαλῶν ἐν περιπτώσει ἀνάγκης εὐρυτέραν διεθνῆ διάσκεψιν διά τήν Κύπρον.

»Τά δύο μέρη μεθ' ἱκανοποιήσεως ὑπεγράμμισαν τήν σημειωθεῖσαν πρόοδον εἰς τήν διεθνῆ ὕφεσιν καί τήν συνεργασίαν μεταξύ Κρατῶν μέ πολιτικά καί κοινωνικά συστήματα διάφορα καί ἐδήλωσαν ὅτι θά ἐσυνέχιζον νά προσφέρουν τήν συμβολήν των πρός τόν σκοπόν αὐτόν. Τά δύο μέρη διεπίστωσαν τήν σπουδαιότητα τῆς Διασκέψεως 'Ασφαλείας καί Συνεργασίας ἐν Εὐρώπῃ διά τήν διαδικασίαν τῆς ὑφέσεως καί συνεφώνησαν νά καταβάλουν ὅλας των τάς προσπαθείας διά τήν καρποφόρον κατάληξιν τῶν ἐργασιῶν της καί διά τήν σύγκλησιν τῆς τελικῆς φάσεως τῆς Διασκέψεως τό ταχύτερον εἰς ὑψηλόν ἐπίπεδον.

»Τά δύο μέρη ἀποδίδουν μεγάλην σημασίαν εἰς τήν Διάσκεψιν τῆς Βιέννης διά τήν μείωσιν τῶν ἐξοπλισμῶν καί τῶν στρατιωτικῶν δυνάμεων εἰς κεντρικήν Εὐρώπην καί τάσσονται ὑπέρ ἀποφάσεων αἱ ὁποῖαι ἀνταποκρίνονται εἰς τήν ἀρχήν τῆς μή προσβολῆς τῆς ἀσφαλείας οἱουδήποτε Κράτους.

»"Οσον ἀφορᾶ εἰς τό θέμα τοῦ ἀφοπλισμοῦ, τά δύο μέρη ὑπεγράμμισαν ὅτι αἱ Κυβερνήσεις των ὑποστηρίζουν τάς ἀποφάσεις τῆς Γενικῆς Συνελεύσεως τῶν 'Ηνωμένων 'Εθνῶν διά τήν σύγκλησιν μιᾶς παγκοσμίου διασκέψεως. Τά δύο μέρη ὑπεγράμμισαν τήν σημασίαν τοῦ ΟΗΕ διά τήν διατήρησιν τῆς διεθνοῦς ἀσφαλείας καθώς καί διά τήν προώθησιν τῆς συνεργασίας μεταξύ Κρατῶν. 'Υπεγράμμισαν ἐπίσης τήν ἀνάγκην αὐστηρᾶς ἐφαρμογῆς τῶν ἀποφάσεων τοῦ ΟΗΕ. Τά δύο μέρη ἐξέφρασαν τήν ἱκανοποίησίν των διά τήν καλήν συνεργασίαν μεταξύ τῶν ἀντιπροσώπων των εἰς τόν ΟΗΕ, καθώς καί εἰς τό πλαίσιον ἄλλων ὀργανισμῶν καί διεθνῶν διασκέψεων καί ἀπεφάσισαν νά συνεχίσουν τήν χρήσιμον αὐτήν πρακτικήν καί εἰς τό μέλλον.

»'Ως πρός τήν κατάστασιν εἰς τήν Μέσην 'Ανατολήν, τά δύο μέρη ὑπεγράμμισαν τήν ἀνάγκην ἐγκαθιδρύσεως δικαίας καί μονίμου εἰρήνης ἐδραζομένης ἐπί τῆς ἐφαρμογῆς τῶν ἀποφάσεων τοῦ Συμβουλίου 'Ασφαλείας καί τῆς Γενικῆς Συνελεύσεως τῶν 'Ηνωμένων 'Εθνῶν. 'Εκκινοῦντα ἀπό τήν ἀρχήν τῆς αὐτοδιαθέσεως τῶν λαῶν καί ἀπό τό ἀξίωμα ὅτι ἡ πρόσκτησις ἐδαφῶν διά τῆς βίας εἶναι ἀπαράδεκτος εἰς τάς διεθνεῖς σχέσεις, τά δύο μέρη ἐτόνισαν τήν ἀνάγκην ἐκκενώσεως ὑπό τῶν δυνάμεων κατοχῆς ὅλων τῶν καταληφθέντων ἐδαφῶν καί μιᾶς λύσεως ἡ ὁποία θά ἐσέβετο τά νόμιμα δικαιώματα ὅλων τῶν λαῶν τῆς περιοχῆς καί θά ἠγγυᾶτο τήν ἐθνικήν ὑπόστασιν καί τά νόμιμα δικαιώματα τοῦ ἀραβικοῦ λαοῦ τῆς Παλαιστίνης. Τά δύο μέρη συνεφώνησαν ὅτι ἡ Διάσκεψις τῆς Γενεύης συγκαλουμένη εἰς τό πλαίσιον τοῦ ΟΗΕ θά ἠδύνατο μετά κατάλληλον προπαρασκευήν, νά συμβάλη εἰς τήν λύσιν τοῦ προβλήματος.

»Τά δύο μέρη θεωροῦν ὅτι αἱ μεταξύ των συνομιλίαι σημειοῦν νέον καί καρποφόρον σταθμόν εἰς τήν ἀνάπτυξιν τῶν σχέσεων μεταξύ τῆς 'Ελληνικῆς Δημοκρατίας καί τῆς Λαϊκῆς Δημοκρατίας τῆς Βουλγαρίας.

»'Εν ὀνόματι τοῦ προέδρου τῆς 'Ελληνικῆς Δημοκρατίας, ὁ πρωθυπουργός κ. Κωνσταντῖνος Καραμανλῆς ἐκάλεσε τόν πρόεδρον τοῦ Συμβουλίου τοῦ Κράτους τῆς Λαϊκῆς Δημοκρατίας τῆς Βουλγαρίας κ. Τοντόρ Ζίφκωφ νά πραγματοποιήση ἐπίσημον ἐπίσκεψιν εἰς 'Ελλάδα. 'Ο κ. Κωνσταντῖνος Καραμανλῆς ἐκάλεσεν ἐπίσης τόν πρωθυπουργόν τῆς Λαϊκῆς Δημοκρατίας τῆς Βουλγαρίας κ. Στάνκο Τοντόρωφ νά ἐπισκεφθῆ ἐπισήμως τήν 'Ελλάδα. Αἱ προσκλήσεις ἐγένοντο ἀποδεκταί μετά μεγάλης ἱκανοποιήσεως. Αἱ ἡμερομηνίαι τῶν ἐπισκέψεων θά καθορισθοῦν μεταγενεστέρως διά τῆς διπλωματικῆς ὁδοῦ».

'Ο Κ. Καραμανλῆς ἐπέστρεψε στήν 'Αθήνα στίς 4 'Ιουλίου. Στίς 9 τοῦ μηνός, ἐξάλλου, ἀπηύθυνε στόν Τ. Ζίφκωφ τήν ἀκόλουθη ἐπιστολή:

«Θά ἤθελα νά σᾶς εὐχαριστήσω καί πάλι γιά τήν θερμή καί ἐγκάρδια φιλοξενία τῆς ὁποίας τήν ζωντανή ἀνάμνηση διατηρῶ ἀκόμη. Θά ἤθελα ἐπίσης νά

τονίσω μέ ἔμφαση τό πόσο βαθειά εἶμαι πεπεισμένος γιά τήν διάρκεια τῆς φιλίας καί συνεργασίας πού ἐγκαινιάσαμε κατά τήν διάρκεια τῆς ἐπισκέψεώς μου, καί νά ἐκφράσω, ἀκόμη, τήν ἐλπίδα ὅτι ἡ συνεργασία αὐτή σύντομα θά καλύπτη ὅλη τήν περιοχή τῶν Βαλκανίων.

»Ὅσον ἀφορᾶ τίς σκέψεις γιά τό Κυπριακό τίς ὁποῖες εἴχατε τήν καλοσύνη νά μοῦ ἀνακοινώσετε, ἐπιθυμῶ νά σᾶς διαβεβαιώσω καί πάλι ὅτι ἡ Κυβέρνησή μου δέν ἀποκλείει ὁποιαδήποτε διαδικασία ἤ πρωτοβουλία πού θά μποροῦσε νά συμβάλη στήν ἐπίλυσή του. Φοβοῦμαι, ὡστόσο, ὅτι ἐάν προτεινόταν μιά μεγάλη διεθνής συνδιάσκεψη αὐτή τήν στιγμή, θά κινδύνευε νά θεωρηθῆ ὡς ὑπονόμευση τῶν προσπαθειῶν τοῦ γενικοῦ γραμματέως τοῦ ΟΗΕ, ὑπό τήν αἰγίδα τοῦ ὁποίου, ὅπως γνωρίζετε, διενεργοῦνται οἱ διακοινοτικές συνομιλίες. Ἐάν ἀποτύχουν οἱ προσπάθειες τοῦ κ. Βαλντχάιμ, θά εἴμαστε ἕτοιμοι νά ἐξετάσουμε νέες διαδικαστικές προσεγγίσεις, οἱ ὁποῖες ὁπωσδήποτε θά πρέπη νά ἀναπτυχθοῦν στά πλαίσια τῶν Ἡνωμένων Ἐθνῶν. Στήν παροῦσα συγκυρία, πιστεύω ὅτι εἶναι καλύτερο νά περιμένουμε τήν ἐξέλιξη τῶν γεγονότων.

»Θά μοῦ δώση μεγάλη χαρά νά ἐπικοινωνήσω καί πάλι μαζί σας γιά τό θέμα αὐτό, στόν κατάλληλο χρόνο. Στό μεταξύ, πιστεύω ὅτι ἡ παρέμβασή σας στόν πρωθυπουργό Ντεμιρέλ, ἐάν τόν συναντήσετε, θά βοηθήση πολύ, καθώς, ὅπως σᾶς εἶπα, τό πρόβλημα δέν βρίσκεται στήν Ἀθήνα ἤ τήν Λευκωσία, ἀλλά στήν Ἄγκυρα. Καί γιά νά βροῦμε μία λύση, εἶναι ἀπαραίτητο νά φανῆ λογική ἡ Τουρκία καί νά ἐγκαταλείψη τήν ἀδιαλλαξία της, ἡ ὁποία ὄχι μόνο κάμει ἀδύνατη τήν ἐξεύρεση λύσεως, ἀλλά ἐπιπλέον δημιουργεῖ κινδύνους ἀπρόβλεπτων διαστάσεων ὄχι μόνο γιά ἐμᾶς, ἀλλά καί γιά τήν ἴδια τήν Τουρκία»[207].

Ἡ ἐπίσκεψη τοῦ Ἕλληνα πρωθυπουργοῦ στή χώρα πού ὡς πρόσφατα ἐνσάρκωνε τόν «ἀπό βορρᾶ κίνδυνο» ἔγινε δεκτή μέ ἱκανοποίηση ἀπό τόν ἑλληνικό τύπο. Ἐνδεικτική ἦταν ἡ στάση τῆς «Καθημερινῆς», ἡ ὁποία ἀναφέρθηκε στίς ἐνθουσιώδεις λαϊκές ἐκδηλώσεις πρός τό πρόσωπο τοῦ Κ. Καραμανλῆ, κατά τήν ἄφιξη καί τή διαμονή του στή Βουλγαρία, ἐνῶ ὑπογράμμισε τό ἐξαίρετο κλῖμα στό ὁποῖο διενεργήθηκαν οἱ διμερεῖς συνομιλίες, ἀλλά καί τήν προσωπική φιλία πού φαινόταν νά ἀναπτύσσεται μεταξύ τοῦ Ἕλληνα πρωθυπουργοῦ καί τοῦ Βούλγαρου προέδρου. Εὔλογα, ἡ ἐφημερίδα πρόβαλε ἰδιαίτερα τήν ἔλλειψη ἐδαφικῶν διεκδικήσεων ἀπό τήν πλευρά τῆς Βουλγαρίας, καθώς καί τίς διαβεβαιώσεις τῶν Βουλγάρων ἰθυνόντων ὅτι δέν θά ἐκμεταλλεύονταν τίς ἑλληνοτουρκικές διαφορές γιά νά θέσουν ἐδαφικά ζητήματα. Στίς 6 Ἰουλίου, ἡ ἐφημερίδα παρατηροῦσε:

Δέν εἶναι ὑπερβολή, νομίζομε, νά λεχθῆ ὅτι ἡ ἐπίσκεψη καί οἱ συνομιλίες τοῦ πρωθυπουργοῦ κ. Κ. Καραμανλῆ στήν Βουλγαρία ξεπέρασαν, σέ ἀποτελέσματα καί τόνο, καί τίς πιό αἰσιόδοξες προσδοκίες.

Ἡ πρωθυπουργική ἐπίσκεψη καί τά ὅσα συζητήθηκαν καί συμφωνήθηκαν ἐκεῖ σημειώνουν σταθμό στήν ἱστορία τῶν δύο χωρῶν, ἀλλά καί ὁλόκληρης τῆς Βαλκανικῆς. Ἕνα δυσάρεστο κεφάλαιο διενέξεων, συγκρούσεων, ψυχρότητος καί ἀμοιβαίας καχυποψίας μεταξύ τῶν δύο γειτόνων λαῶν, πού ἐκάλυψε ἐπί 130 χρόνια, ὁλόκληρη σχεδόν τήν νεώτερη ἱστορία τους, ἔκλεισε. Καί ἐτέθησαν τά θεμέλια μιᾶς νέας περιόδου στίς σχέσεις των, πού θά χαρακτηρίζεται ἀπό ἐμπιστοσύνη καί ἀμοιβαῖο σεβασμό, καθώς καί δημιουργική συνεργασία, ἀνεξάρτητα ἀπό ἐσωτερικά πολιτικο-κοινωνικά καθεστῶτα καί γενικώτερους θεμελιώδεις διεθνεῖς προσανατολισμούς, πρός μεγάλο καί πολλαπλό ὄφελος ὄχι μόνο τῶν δύο ἀμεσώτερα ἐνδιαφερομένων, ἀλλά καί ὅλων τῶν λαῶν τῆς Βαλκανικῆς.

Ἐξαιρετικά θετικά σχόλια διατυπώθηκαν καί ἀπό τό βουλγαρικό τύπο. Στίς 5 Ἰουλίου, ἡ «Ραμποτνίτσεσκο Ντελό» τόνισε ὅτι οἱ συνομιλίες τῆς Σόφιας, πού παγίωσαν τό κλῖμα ἐμπιστοσύνης καί κατανοήσεως μεταξύ τῶν δύο χωρῶν, ἀποτελοῦσαν ἱστορικό γεγονός. Στήν εἰλικρίνεια τῶν διμερῶν ἐπαφῶν καί στίς προοπτικές διαρκοῦς φιλίας ἀναφέρθηκε, τήν ἴδια ἡμέρα, καί ἡ «Ναρόντνα Ἄρμια», ἐνῶ, στίς 3 τοῦ μηνός, ἡ «Ὀτσετσέστβεν Φρόντ» ὑπογράμμισε ὅτι στά Βαλκάνια ἐπικρατοῦσε πλέον νέο κλῖμα.

Στήν ἐπίσκεψη τοῦ Ἕλληνα πρωθυπουργοῦ ἔκαμε ἀναφορά καί ὁ διεθνής τύπος, ἐντυπωσιασμένος ἀπό τήν ἐγκαρδιότητα τῶν σχέσεων καί τή διάθεση συνεργασίας τῶν δύο Κρατῶν, μελῶν ἀντίθετων διεθνῶν συνασπισμῶν. Χαρακτηριστικές ἦταν δύο ἀνταποκρίσεις τοῦ Μ. Μοντιάνο, πού δημοσιεύθηκαν στούς βρετανικούς «Times», καί στίς ὁποῖες τονιζόταν ὅτι τό μακεδονικό πρόβλημα, πηγή ἐντάσεως γιά δεκαετίες, εἶχε πλέον ξεπεραστεῖ, ἀφοῦ οἱ Ἕλληνες καί οἱ Βούλγαροι ἰθύνοντες συμφωνοῦσαν ὅτι δέν ὑπῆρχαν ἐδαφικές διεκδικήσεις ἤ μειονοτικά προβλήματα. Ἐπιπλέον, ἡ δεύτερη ἀνταπόκριση ὑπογράμμιζε τή διάθεση τῶν δύο πλευρῶν νά προωθήσουν τή σύγκληση διαβαλκανικῆς διασκέψεως, καί ἀνέφερε δηλώσεις τοῦ Κ. Καραμανλῆ γιά τή σημασία τῆς συναντήσεώς του μέ τόν Τ. Ζίφκωφ:

«Ἀπό τῆς ἐποχῆς τοῦ Ἁγίου Στεφάνου, τό 1878, οἱ δύο χῶρες μας ἀλληλοεμισοῦντο. Σήμερα συναντώμεθα γιά πρώτη φορά μέ πνεῦμα ἀμοιβαίας ἐμπιστοσύνης, γιά νά διακηρύξουμε ὅτι δέν ὑφίσταται πρόβλημα πού νά χωρίζη τίς χῶρες μας»[208].

7 ΙΟΥΛΙΟΥ 1975

Ὁ Κ. Καραμανλῆς μεταβαίνει στό Ὑπουργεῖο Ἐθνικῆς Ἀμύνης καί ἐνημερώνεται γιά θέματα πού

ἀφοροῦν τίς Ἔνοπλες Δυνάμεις. Κατόπιν, ἐκφωνεῖ ὁμιλία σέ 152 ἀξιωματικούς, πού ὑπηρετοῦν σέ κρίσιμες θέσεις ἤ διοικοῦν μεγάλες μονάδες. Σύμφωνα μέ δημοσιογραφικές πληροφορίες, ὁ πρωθυπουργός δέν ἀσχολήθηκε μόνο μέ τήν ἐξωτερική ἄμυνα τῆς χώρας, ἀλλά καί μέ τήν κλιμάκωση τῶν μέτρων ἀσφαλείας, ἐνόψει τῆς διεξαγωγῆς τῶν δικῶν τῶν πρωταιτίων γιά τήν κατάλυση τῆς δημοκρατίας.

9 ΙΟΥΛΙΟΥ 1975

Ὁ πρόεδρος τῶν ΗΠΑ, Τζ. Φόρντ, ὑποβάλλει στό Κογκρέσο συμβιβαστική πρόταση γιά τήν ἐπανάληψη ἀποστολῆς στήν Τουρκία τοῦ στρατιωτικοῦ ὑλικοῦ πού ἡ Ἄγκυρα ἔχει ἤδη παραγγείλει, μέ τόν ὅρο τῆς κατά τακτά χρονικά διαστήματα ἐπανεξετάσεως τῆς διαδικασίας. Ὁ πρόεδρος Φόρντ προσθέτει ὅτι, ἄν γίνει ἀποδεκτή ἡ πρότασή του, θά ὑποβοηθηθεῖ ἡ ἐπίλυση τῶν ἑλληνοτουρκικῶν διαφορῶν καί θά μπορέσει ἡ Τουρκία «νά παραμείνη ὡς ἰσχυρό καί ἀποτελεσματικό μέλος τοῦ ΝΑΤΟ».

11 ΙΟΥΛΙΟΥ 1975

Συνέρχεται στήν αἴθουσα τῆς Γερουσίας ἡ κοινοβουλευτική ὁμάδα τῆς ΝΔ, ὑπό τήν προεδρία τοῦ Κ. Καραμανλῆ, ὁ ὁποῖος, μέ τήν εὐκαιρία τῆς λήξεως τῆς συνόδου τῆς Βουλῆς, κάμει ἀπολογισμό τοῦ κυβερνητικοῦ ἔργου, ἐξετάζει τήν ἐσωτερική καί ἐξωτερική κατάσταση τῆς χώρας καί χαράσσει τίς κατευθυντήριες γραμμές γιά τή δραστηριοποίηση τῆς κομματικῆς ὀργανώσεως.

Τήν ἴδια ἡμέρα, μέ τήν εὐκαιρία τῆς ἐγκρίσεως, ἀπό τή Διοικοῦσα Ἐπιτροπή τῆς ΝΔ, τῶν ἰδεολογικῶν ἀρχῶν τοῦ κόμματος, ὁ Κ. Καραμανλῆς ἀπευθύνεται στά στελέχη τοῦ κομματικοῦ μηχανισμοῦ:

«Ἀγαπητοί φίλοι,

»Ὑπάρχει ὡς γνωστόν μία προκατάληψις τῆς κοινῆς γνώμης ἐναντίον τῶν κομμάτων. Ἡ προκατάληψις αὐτή ὀφείλεται εἰς τό γεγονός ὅτι μερικά κόμματα δημιουργοῦν τήν ἐντύπωσιν ὅτι προτάσσουν τό συμφέρον τους στό γενικώτερον συμφέρον τῆς χώρας. Διά νά φθάσουν εἰς τήν ἐξουσίαν χρησιμοποιοῦν πολλάκις μεθόδους ἀνορθοδόξους, πού προκαλοῦν τήν δυσπιστίαν τῶν πολιτῶν, ὅπως τήν δημαγωγίαν καί τήν καλλιέργειαν τῶν πολιτικῶν παθῶν.

»Ἔχουν βέβαια καί αὐτά τό ἐλαφρυντικόν ὅτι τό καθένα τους πιστεύει ὅτι, ἀνεξαρτήτως τῶν μεθόδων πού χρησιμοποιεῖ, ἐρχόμενον εἰς τήν ἐξουσίαν καί ἐφαρμόζον τό πρόγραμμά του, θά ὑπηρετήση ὠφελίμως τόν τόπον.

»Παρά τάς ἀδυναμίας ὅμως αὐτάς τοῦ κομματικοῦ συστήματος, βέβαιον εἶναι ὅτι δέν ἠμπορεῖ νά ὑπάρξη πολιτική ζωή, καί μάλιστα δημοκρατική, χωρίς τήν παρουσία κομμάτων. Ὅπως εἶπα κάποτε εἰς τήν Βουλήν, τό Σύνταγμα ἀποτελεῖ τόν σκελετόν τῆς Πολιτείας· τήν σάρκα καί τήν φυσιογνωμία της τήν δίδουν τά κόμματα, εἰς τά ὁποῖα ἐνσωματώνεται ὁ λαός. Γι' αὐτό ἄλλωστε καί ὁ θεσμός τοῦ κόμματος ἐμφανίζεται μαζί μέ τήν δημοκρατίαν εἰς τήν ἀρχαίαν Ἀθήνα, ὅπου ὁ λαός ἦτο διηρημένος σέ τρία κόμματα.

»Ἡ ὕπαρξις, συνεπῶς, κομμάτων εἶναι ἀπαραίτητος εἰς τήν δημοκρατίαν καί ἀποβαίνει πολύ ὠφέλιμος, ὅταν τά κόμματα κατέχονται ἀπό ὑψηλόν αἴσθημα εὐθύνης καί ἀπό τό πάθος νά ὑπηρετήσουν τό ἔθνος. Στήν κατηγορία αὐτή ἀνήκει ἡ Νέα Δημοκρατία, ὅπως τό ἀπέδειξε μέ τάς πράξεις της.

»Ἡ Νέα Δημοκρατία ἐγεννήθη σέ μιά κρίσιμη στιγμή τῆς ἐθνικῆς μας ζωῆς. Καί ἐκλήθη νά καλύψη ἱστορικήν ἀνάγκην. Γιατί χωρίς αὐτήν, θά εἴχαμε κατακερματισμόν τῶν πολιτικῶν δυνάμεων τῆς χώρας καί τήν δικτατορίαν θά τήν διεδέχετο ἡ πολιτική ἀστάθεια μέ τάς ὀδυνηράς της συνεπείας. Χωρίς αὐτήν, θά ἦτο ἀδύνατον νά γίνουν ὅσα θαυμαστά ἐγένοντο κατά τόν τελευταῖον χρόνον εἰς τόν τόπον μας καί τά ὁποῖα ἐκτιμῶνται ἀνεπιφυλάκτως ἀπ' ὅλον τόν κόσμον.

»Ἡ Νέα Δημοκρατία, ὅπως ἀποδεικνύει μέ τάς πράξεις της καί τάς ἰδεολογικάς της θέσεις, εἶναι μία παράταξις προοδευτική καί ἀπροκατάληπτη, πού ἀντιμετωπίζει μέ ρεαλισμόν τά προβλήματα τοῦ ἔθνους. Γι' αὐτό καί ἐπιτυγχάνει. Γι' αὐτό καί κατέχει τόν μεγαλύτερον χῶρον τῆς πολιτικῆς μας ζωῆς. Καί θά τόν κατέχη διά μακρόν χρόνον καί στό μέλλον, διότι ἀνταποκρίνεται ὄχι μόνον εἰς τά αἰτήματα τῆς ἐποχῆς μας, ἀλλά καί στά πάγια συμφέροντα τοῦ ἔθνους. Ὅσοι συνεπῶς ἀναζητοῦν — καί ἰδιαίτερα ἡ νέα γενεά — μέ ἀγωνίαν τόν δρόμον τους, θά τόν εὕρουν εἰς τήν Νέαν Δημοκρατίαν».

14 ΙΟΥΛΙΟΥ 1975

Ὁ Κ. Καραμανλῆς ἀποφασίζει νά διαθέσει τό ἑλληνικό Κράτος ποσό ἑνός ἑκατομμυρίου δολλαρίων, ὡς δωρεά, ὥστε νά ἱδρυθεῖ στό Πανεπιστήμιο τοῦ Χάρβαρντ ἕδρα Νεοελληνικῶν Σπουδῶν.

Ἀρχικά, ὁ πρωθυπουργός εἶχε θεωρήσει τό ποσό ὑπερβολικό, σέ μιά ἐποχή πού ἡ Ἑλλάδα ἀντιμετώπιζε σοβαρές οἰκονομικές δυσχέρειες ἐξαιτίας τόσο τῆς διεθνοῦς οἰκονομικῆς ὑφέσεως, ὅσο καί τῶν αὐξημένων ἀναγκῶν τῶν Ἐνόπλων Δυνάμεων. Ὡστόσο, μετέβαλε γνώμη μετά ἀπό συνεννόηση καί ἀλληλογραφία μέ τόν ὑπουργό Πολιτισμοῦ, Κ. Τρυπάνη, ὁ ὁποῖος ὑπογράμμισε ἰδιαίτερα τή σημασία τῆς λειτουργίας ἑνός παρόμοιου τμήματος σέ ἕνα ἀπό τά σημαντικότερα ἐκπαιδευτικά ἱδρύματα τοῦ κόσμου,

καθώς καί τή συμβολή του στήν καλύτερη παρουσίαση στό διεθνῆ χῶρο τοῦ ἑλληνικοῦ πολιτισμοῦ καί τοῦ ρόλου πού διαδραμάτισε καί διαδραματίζει ὁ Ἑλληνισμός σέ μιά κρίσιμη περιοχή τοῦ κόσμου[209].

15 ΙΟΥΛΙΟΥ 1975

Μέ ἀφορμή τή θλιβερή ἐπέτειο τοῦ πραξικοπήματος κατά τοῦ Ἀρχιεπισκόπου Μακαρίου, ὁ Κ. Καραμανλῆς κάμει τήν ἀκόλουθη δήλωση:

«Ἀποφράς ἡμέρα γιά τόν Ἑλληνισμό ἡ 15η Ἰουλίου. Μέ τό πραξικόπημα κατά τοῦ προέδρου Μακαρίου ἄρχισε ἡ ὀδυνηρότερη περιπέτεια τῆς μαρτυρικῆς Κύπρου, πού σέ λίγες ἡμέρες κατέληξε — μέ τήν εἰσβολή τῶν Τούρκων — σέ ἐθνική τραγωδία. Ἡ τραγωδία δυστυχῶς συνεχίζεται εἰς πεῖσμα τῶν ἀρχῶν τῆς διεθνοῦς δικαιοσύνης, τοῦ ἀνθρωπισμοῦ, ἀλλά καί αὐτῆς τῆς λογικῆς.

»Δέν ταιριάζει ὅμως στήν θλιβερή αὐτήν ἐπέτειο μόνο τό πένθος — γιά τούς τόσους ἡρωϊκῶς πεσόντες καί τά τόσα ἀθῶα θύματα. Εἶναι ἀνάγκη ν' ἀντλήσωμε ὅλοι τά ἀναγκαῖα διδάγματα ἀπό τήν συμφορά. Τόσο γιά ν' ἀποφύγωμε τήν ἐπανάληψη τῶν καταστροφικῶν σφαλμάτων τοῦ παρελθόντος, ὅσον καί γιά νά ὁπλισθοῦμε μέ τήν ἀπαραίτητη καρτερία, σύμπνοια καί ἀποφασιστικότητα γιά τήν συνέχιση τοῦ ἀγῶνος, ὡς τήν τελική δικαίωσή του.

»Εἶναι ὅμως ἐπίσης ἀνάγκη νά συνειδητοποιήσουν καί ὅλοι ὅσοι εὑρίσκονται ἔξω ἀπό τόν χῶρο τοῦ Ἑλληνισμοῦ τίς εὐθύνες τους, γιά τήν συνέχιση τῆς κυπριακῆς τραγωδίας.

»Τό πραξικόπημα τῆς 15ης Ἰουλίου ἔδωσε, μέ τήν ἐγκληματική ἀφροσύνη του, τό πρόσχημα γιά τήν πιό ὠμή παραβίαση τῆς διεθνοῦς νομιμότητος. Ἡ διατήρηση μιᾶς καταστάσεως πού δέν στηρίζεται παρά μόνο στήν ἔνοπλη βία, ἀποτελεῖ μέγα κίνδυνο γιά τήν διεθνῆ εἰρήνη στήν εὔφλεκτη αὐτή περιοχή. Καί ἡ εὐθύνη ὅσων ἐθελοτυφλοῦν, ἀπέναντι τοῦ κινδύνου αὐτοῦ, δέν μειώνεται, ἀλλά μεγαλώνει μέ τόν χρόνο».

Στήν ἐπέτειο τοῦ πραξικοπήματος ἀναφέρθηκαν μέ δηλώσεις τους καί ὁ Γ. Μαῦρος, ὁ Α. Παπανδρέου καί τά κόμματα τῆς Ἀριστερᾶς, πού καταδίκασαν τήν τουρκική εἰσβολή. Παράλληλα, ἐκδηλώσεις γιά τήν πρώτη ἐπέτειο τοῦ πραξικοπήματος ἔγιναν καί στήν Κύπρο. Μέ δηλώσεις του, ὁ πρόεδρος τῆς Κυπριακῆς Δημοκρατίας, Ἀρχιεπίσκοπος Μακάριος, ἀναφέρθηκε στίς καταστροφικές ἐπιπτώσεις τῆς ἀφροσύνης τῶν δικτατόρων, ὑπεύθυνων γιά τήν ἐθνική τραγωδία, ἀλλά καί τούς διαχώρισε ἀπό τόν ἑλληνικό λαό καί τίς Ἔνοπλες Δυνάμεις. Τήν ἴδια ἡμέρα, ἡ κυπριακή Βουλή ἐνέκρινε ψήφισμα γιά τά γεγονότα τῆς 15ης Ἰουλίου 1974.

16 ΙΟΥΛΙΟΥ 1975

Συγκαλεῖται σύσκεψη στό Ὑπουργεῖο Παιδείας, ὑπό τήν προεδρία τοῦ Κ. Καραμανλῆ καί μέ τή συμμετοχή τοῦ ὑπουργοῦ, Π. Ζέπου καί τῶν ὑφυπουργῶν, Α. Ταλιαδούρου καί Χ. Καραπιπέρη. Ἀποφασίστηκε ἡ ἄμεση προώθηση νομοσχεδίων γιά τήν ἀνώτατη ἐκπαίδευση: περί φοιτητικῶν ἀρωγῶν καί δανείων στούς ἔχοντες ἀνάγκη ἀρωγῆς ἐπιμελεῖς φοιτητές· περί φοιτητικῶν συλλόγων· περί ἀναθέσεως ἐντολῶν διδασκαλίας σέ ὑφηγητές καί ἐπιμελητές λόγω ὑπάρξεως κενῶν στό προσωπικό τῶν Ἀνωτάτων Ἐκπαιδευτικῶν Ἱδρυμάτων· περί μετεγγραφῶν φοιτητῶν· περί ὀργανώσεως τῆς νομικῆς ὑπηρεσίας τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν καί συγκροτήσεως τοῦ προβλεπόμενου ἀπό τό ἄρθρο 16 τοῦ Συντάγματος πειθαρχικοῦ συμβουλίου καθηγητῶν ΑΕΙ. Τήν ἴδια ἡμέρα, τό Ὑπουργεῖο Παιδείας ἀνακοινώνει τήν ἵδρυση 36 νέων μονοθέσιων νηπιαγωγείων σέ ὅλη τήν ἐπικράτεια, καί κυρίως σέ ἀκριτικές περιοχές.

Ἡ κατάθεση, ἐντούτοις, τοῦ νομοσχεδίου περί φοιτητικῶν συλλόγων, λίγες ἡμέρες ἀργότερα, συνάντησε τήν ἀντίδραση τῶν φοιτητῶν καί προοριζόταν νά δημιουργήσει ἀναταραχή στούς κόλπους τῆς ἀνωτάτης ἐκπαιδεύσεως.

17 ΙΟΥΛΙΟΥ 1975

Συγκαλεῖται σύσκεψη, ὑπό τήν προεδρία τοῦ Κ. Καραμανλῆ καί μέ τή συμμετοχή τοῦ ὑπουργοῦ Δημοσίων Ἔργων, Χ. Στράτου, καί τοῦ ὑφυπουργοῦ, Κ. Μπίρη, κατά τήν ὁποία ἐξετάζεται, στή μακροπρόθεσμη προοπτική του, τό πολεοδομικό πρόβλημα τῆς περιοχῆς πρωτευούσης. Ὅπως ἀνακοινώθηκε, ἀφοῦ μελετήσουν τά σχετικά θέματα οἱ ἁρμόδιες ὑπηρεσίες, θά ληφθοῦν ἀποφάσεις γιά τήν πολεοδομία καί τήν ὀρθολογικότερη ἀξιοποίηση τῆς γῆς· τήν ὕδρευση· τήν ἀποχέτευση καί τήν πρόληψη μολύνσεων τόσο τῶν ἀστικῶν περιοχῶν, ὅσο καί τῶν ἀκτῶν· τήν ἀντιμετώπιση τοῦ κυκλοφοριακοῦ, μέ διαπλάτυνση ὁδῶν καί διάνοιξη νέων ἀρτηριῶν· τήν αἰσθητική διαμόρφωση τῆς περιοχῆς καί τήν ἐπέκταση τοῦ πρασίνου. Ἀκόμη, ἐξετάστηκαν ζητήματα σχετικά μέ τό Πνευματικό Κέντρο καί τή διαμόρφωση τῆς ἀκτῆς ἀπό τό Φαληρικό Δέλτα ὡς τή Βάρκιζα. Ἡ σύσκεψη θά ἐπαναληφθεῖ στίς 6 Αὐγούστου, ὁπότε θά ἐξεταστοῦν καί τά θέματα τῆς στεγάσεως πολιτῶν μέ χαμηλότερες οἰκονομικές δυνατότητες, τῆς αὐθαίρετης δομήσεως καί τῆς ἀναμορφώσεως τῶν ὑφισταμένων οἰκισμῶν.

18 ΙΟΥΛΙΟΥ 1975

Σέ κοινή τους συνεδρίαση, τό Ὑπουργικό καί τό

'Εθνικό Συμβούλιο τῆς Κύπρου ἀπορρίπτουν τίς προτάσεις τοῦ Τουρκοκύπριου ἀντιπροσώπου, Ρ. Ντενκτάς, γιά δημιουργία κοινῆς μεταβατικῆς ὁμοσπονδιακῆς Κυβερνήσεως, βασισμένης στήν ἀρχή ὅτι οἱ δύο κοινότητες ἔχουν ἴσα δικαιώματα καί ἴσες ἐξουσίες. Σχετικά, ὁ πρόεδρος τῆς κυπριακῆς Βουλῆς καί ἀντιπρόσωπος τῆς ἑλληνοκυπριακῆς πλευρᾶς στίς διακοινοτικές διαπραγματεύσεις, Γ. Κληρίδης, κάμει τήν ἀκόλουθη δήλωση:

«Δέν εἶναι δυνατή οἱαδήποτε μεταβατική ὁμόσπονδος Κυβέρνησις, καθ' ὅν χρόνον αἱ τουρκικαί στρατιωτικαί δυνάμεις ἐξακολουθοῦν νά κατέχουν ἔδαφος τῆς Δημοκρατίας. Αἱ τουρκικαί προτάσεις ἔχουν διαμορφωθῆ κατά τοιοῦτον τρόπον, ὥστε νά προδικάζουν τήν λύσιν τοῦ κυπριακοῦ προβλήματος διά τοῦ ἐξαναγκασμοῦ τῆς ἑλληνοκυπριακῆς πλευρᾶς ὅπως ἀποδεχθῆ τήν ἀρχήν οὐχί μόνον ἑνός διζωνικοῦ ὁμοσπόνδου Κράτους, ἀλλά καί τῆς ἴσης ἐκπροσωπήσεως τῶν δύο κοινοτήτων εἰς τήν κεντρικήν Κυβέρνησιν, παραγνωριζομένου τοῦ γεγονότος ὅτι ἡ ἑλληνική κοινότης ἀποτελεῖ τά 82% τοῦ συνόλου τοῦ πληθυσμοῦ τῆς Κύπρου, ἐνῶ ἡ τουρκική κοινότης ἀποτελεῖ μόνον τό 18%».

22 ΙΟΥΛΙΟΥ 1975

'Ο ὑπουργός Συντονισμοῦ, Π. Παπαληγούρας, ἐγκρίνει εὐρύτατο πρόγραμμα ἐνισχύσεως τῶν καλλιεργητῶν, ὕψους 1.180 ἑκατ. δρχ. Τό σχετικό εἰδησεογραφικό δελτίο ἀναφέρει, γιά τήν κατανομή τῶν πιστώσεων, τά ἀκόλουθα:

«1. Δενδροκηπευτικές καλλιέργειες: 'Ενεκρίθη πίστωση 335 ἑκατ. δρχ. τά ὁποῖα θά διατεθοῦν ὡς ἑξῆς:

»α. 'Ενίσχυση τῶν καλλιεργητῶν πού ἐφαρμόζουν πρόγραμμα βελτιώσεως καί ἐπεκτάσεως τῶν δενδροκηπευτικῶν καλλιεργειῶν γιά τήν προμήθεια πολλαπλασιαστικοῦ ὑλικοῦ, προωθουμένων εἰδῶν καί ποικιλιῶν, μέχρι 40% τῆς ἀξίας του.

»β. Σέ περίπτωση ἐγκαταστάσεως δενδρώνων ἐκτάσεως μεγαλύτερης τῶν 10 συνεχομένων στρεμμάτων, θά χορηγοῦνται κατ' ἀποκοπή ἐνισχύσεις κατά στρέμμα, κυμαινόμενες ἀπό 800 - 4.000 δρχ.

γ. Οἰκονομική ἐνίσχυση γιά τόν ἐπανεμβολιασμό ὑφισταμένων πορτοκαλεῶν NAVEL, πού μπορεῖ νά φθάση μέχρι 4.000 δρχ. ἀνά στρέμμα.

»δ. 'Ενίσχυση μέχρι 20.000 δρχ. κατά ἐλαιοκαλλιεργητή γιά τήν ἀγορά πλαστικῶν δικτύων, ἐλαιοπάνων καί λοιπῶν μέσων ἐλαιοσυλλογῆς.

»ε. 'Ενίσχυση μέχρι 1.800 δρχ. κατά στρέμμα γιά τήν ἐγκατάσταση νέων ἀμπελώνων ἐπιτραπεζίων σταφυλῶν, ἐκτάσεως τοὐλάχιστον 5 στρεμμάτων, ὡς καί οἰναμπέλων ἐκτάσεως τοὐλάχιστον 100 στρεμμάτων.

»στ. 'Ενίσχυση γιά τήν ἐγκατάσταση ὑποστυλώσεων σέ ἀμπελῶνες ἑνός στρέμματος, ἡ ὁποία θά κυμαίνεται ἀπό 2.000 - 3.000 δρχ.

»ζ. 'Ενίσχυση μέχρι 25% τῆς δαπάνης κατασκευῆς μέσων πρωϊμήσεως καί ὀψιμήσεως κηπευτικῶν καί μέχρι 40% τῆς ἀγορᾶς πολλαπλασιαστικοῦ ὑλικοῦ. 'Επίσης προβλέπεται ἐνίσχυση μέχρι 40% τῆς δαπάνης ἐγκαταστάσεως εἰδικῶν κηπευτικῶν καλλιεργειῶν καί εἰδικώτερα κατά περίπτωση: Μέχρι 1.000 δρχ./ στρέμ. γιά τό κονσερβοποιήσιμο ἀγγούρι καί τά χειμερινά γεώμηλα, μέχρι 500 δρχ./στρ. γιά τήν τοματοπιπεριά, μέχρι 1.500 δρχ. γιά τήν φράουλα καί τό σπαράγγι κ.λπ.

»η. Γιά τήν ἀνθοκομία προβλέπεται ἐνίσχυση μέχρι 25% τῶν δαπανῶν ἀγορᾶς καί ἐγκαταστάσεως θερμοκηπίων καί πολλαπλασιαστηρίων (σκελετός, ὑλικόν καλύψεως, σύστημα ἀερισμοῦ, δροσισμοῦ, θερμάνσεως, ἀρδεύσεως καί ὑδρονεφώσεως). 'Η ἐνίσχυση αὐτή δέν μπορεῖ νά ὑπερβῆ τίς 200.000 δρχ./στρ. γιά τήν ἐγκατάσταση θερμοκηπίων καί τίς 50.000 δρχ. γιά τήν κατασκευή πολλαπλασιαστηρίων.

»θ. "Οσον ἀφορᾶ τήν προμήθεια μηχανικοῦ ἐξοπλισμοῦ τοῦ κλάδου δενδροκηπευτικῆς παραγωγῆς (δενδρώδη, κηπευτικά, ἀμπελουργία καί ἀνθοκομία) προβλέπεται ἐνίσχυση μέχρι 25% τῆς ἀξίας ἀγορᾶς τῶν ἀπαραιτήτων μηχανημάτων ἡ ὁποία μπορεῖ νά φθάνη τό 40% γιά μή εἰδικά μηχανήματα μή ἐπαρκῶς διαδεδομένα.

»2. 'Αροτραῖες καλλιέργειες: 'Ενεκρίθη πίστωση 230 ἑκατ. δραχ. ἡ ὁποία θά διατεθῆ ὡς ἑξῆς:

»α. 'Ενίσχυση μέχρι 25% τῆς ἀξίας ἀγορᾶς τῶν ἀπαραιτήτων γιά τίς ἀροτραῖες καλλιέργειες μηχανημάτων.

»β. 'Ενίσχυση μέχρι 25% τῆς ἀξίας ἀγορᾶς ἤ κατασκευῆς ξηραντηρίων καρπῶν καί σανῶν ὡς καί στεγάστρων - ὑποστέγων ἀποθηκεύσεως χόρτων καί σανῶν.

»γ. 'Ενίσχυση συνεταιριστικῶν ἐκκοκκιστηρίων μέχρι 40% τῆς ἀξίας τοῦ ἀπαιτουμένου μηχανικοῦ ἐξοπλισμοῦ καί μέχρι 2.500.000 δρχ. κατά ἐκκοκκιστήριον.

»δ. Γιά τά ἀρωματικά φυτά προβλέπεται ἐνίσχυση μέχρι 40% τῆς δαπάνης ἀγορᾶς πολλαπλασιαστικοῦ ὑλικοῦ, ἐγκαταστάσεως καί περιποιήσεως σπορείων καί φυτωρίων, δημιουργίας κέντρων συγκεντρώσεως καί ἐπεξεργασίας κ.λπ.

»3. 'Εγκρίνεται, τέλος, πίστωση 615 ἑκατ. δρχ. ἡ ὁποία θά διατεθῆ γιά τίς ἑξῆς δραστηριότητες:

»α. Προστασία τῆς φυτικῆς παραγωγῆς γιά τήν ὁποία προβλέπεται ἐνίσχυση μέχρι 40% τῆς ἀξίας ἀγορᾶς φυτοφαρμάκων πρός καταπολέμηση παρασίτων, ἐνίσχυση μέχρι 40% τῆς ἀξίας ἀγορᾶς ἐξειδικευμένων μηχανημάτων, προσαρμοζομένων σέ σπαρτικές μηχανές γιά γραμμική διασπορά καί ἐνσωμάτωση στό ἔδαφος φυτοφαρμάκων.

»β. Συντήρηση ἐδαφῶν καί στραγγιστικῶν δικτύων ἡ ὁποία προβλέπει ἐνίσχυση μέχρι 40% τῆς ἀξίας ἀγορᾶς ἀρότρων ἤ δισκαρότρων ὁμοιοκλινοῦς ἀρόσεως καί εἰδικῶν ἰσοπεδωτῶν συντηρήσεως τῶν ἰσοπεδώσεων. 'Η ἐνίσχυση δέν μπορεῖ νά ὑπερβῆ τό ποσόν τῶν 15.000 δρχ. γιά τά ἄροτρα ἤ δισκάροτρα καί τό ποσόν τῶν 35.000 δρχ. γιά τούς ἰσοπεδωτάς.

»γ. 'Ενίσχυση γιά τήν προμήθεια σπόρων βελτιωμένων ποικιλιῶν, μέχρι 3 δρχ./χλγ. ἀναλόγως τοῦ εἴδους.

»δ. 'Ενίσχυση δασικῶν συνεταιρισμῶν μέχρι 40% γιά τήν προμήθεια μηχανημάτων»[210].

22 - 25 ΙΟΥΛΙΟΥ 1975

Διενεργεῖται, στήν 'Αθήνα, νέος γύρος ἑλληνοτουρκικῶν διαπραγματεύσεων, σέ ἐπίπεδο ἐμπειρο-

γνωμόνων, γιά τό ζήτημα τοῦ ἐναερίου χώρου στό Αἰγαῖο. Ὅπως ἀνακοινώθηκε, σημειώθηκε νέα πρόοδος, ἐνῶ συμφωνήθηκαν μέτρα γιά ἀνταλλαγή πληροφοριῶν, διενέργεια στρατιωτικῶν ἀσκήσεων καί συνεργασία τῶν ἀεροπορικῶν ἀρχῶν, τά ὁποῖα καί θά ὑποβληθοῦν, γιά τελική ἔγκριση, στίς δύο Κυβερνήσεις.

24 ΙΟΥΛΙΟΥ 1975

Ἑορτάζεται, στόν ἱερό χῶρο τῆς Πνύκας, ἡ πρώτη ἐπέτειος τῆς ἀποκαταστάσεως τῆς δημοκρατίας. Παρίστανται ὁ πρόεδρος τῆς Δημοκρατίας, Κ. Τσάτσος, ὁ πρόεδρος τῆς Βουλῆς, Κ. Παπακωνσταντίνου, ὁ ἀρχηγός τῆς ΕΚ-ΝΔ, Γ. Μαῦρος, ἐπίσημοι καί πλῆθος κόσμου. Μετά ἀπό σύντομη ὁμιλία τοῦ προέδρου τῆς Βουλῆς, ὁ ἀκαδημαϊκός Ἄγγελος Τερζάκης ἐκφώνησε τόν πανηγυρικό τῆς ἡμέρας.

Τήν ἴδια ἡμέρα, ὁ πρόεδρος τῆς Δημοκρατίας ἀπηύθυνε διάγγελμα πρός τόν ἑλληνικό λαό:

«Συμπληρώνεται χρόνος ἀπό τό βράδυ πού πανηγύρισε τήν ἀποκατάσταση τῆς δημοκρατίας σύσσωμος ὁ ἑλληνικός λαός.

»Ἀνασκοπώντας τήν πυκνή σειρά τῶν γεγονότων πού ἀπό τότε συνέβησαν μπορεῖ, χωρίς ἔπαρση, νά αἰσθάνεται ὑπερήφανος.

»Ἀπέτρεψε τήν ἔσχατη ὥρα τρομερούς γιά τό ἔθνος κινδύνους. Μέ ἀποφασιστικότητα ἐπέβαλε, ἀλλά καί μέ σύνεση καί μετριοπάθεια ἀναθεμελίωσε τό ἐλεύθερο καθεστώς, ἀποδεικνύοντας μέ τήν στάση του ἀπό τήν πρώτη μέρα ὥς σήμερα ὅτι ξέρει νά ὑπερασπίζεται μέ δημοκρατικά μέσα τό δημοκρατικό του πολίτευμα.

»Σέ λιγώτερο ἀπό ἕνα χρόνο ἀποκρυσταλλώθηκαν οἱ βασικοί θεσμοί καί λειτούργησαν τά κύρια ὄργανα τῆς Πολιτείας.

»Μέσα σέ δυσχερέστατες συνθῆκες ἄρχισε ἡ ἀνασυγκρότηση τῆς οἰκονομίας καί τῆς διοικήσεως. Ἡ προγραμματισμένη σκέψη ἀντικατέστησε τίς ταχυδακτυλουργίες καί τούς τυχαίους πειραματισμούς.

»Ἀφοῦ ἐμπιστεύθηκε στόν νόμο καί στά χέρια τῆς ἀδέκαστης δικαιοσύνης τόν κολασμό τῶν ἀνομημάτων πού διεπράχθησαν στό παρελθόν, ἔστρεψε σάν ζωντανός καί ἐλεύθερος λαός ὅλες τίς σκέψεις καί τίς φροντίδες του πρός τό μέλλον.

»Ἡ ἐμπιστοσύνη στό μέλλον αὐτό καί τό αἴσθημα τῆς προσωπικῆς καί ἐθνικῆς ἀσφαλείας, στηριγμένα καί τά δύο, σέ γεγονότα καί ἐπιτεύγματα, ἐδραιώθηκαν καί ἡ ἀνησυχία καί ἡ κατάθλιψη τόσων ἐτῶν παρῆλθε.

»Ὅλα αὐτά κατορθώθηκαν χάρις στήν ὡριμότητα τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ, στήν ὀρθότητα τῆς πολιτικῆς του κρίσεως, στό ἤπιο πολιτικό κλῖμα, πού ἐπεκράτησε μεταξύ τῶν κυριωτέρων ὑπευθύνων, καί χάρις στήν ἔμπνευση καί τήν σωφροσύνη τῆς πολιτικῆς ἡγεσίας. Κατορθώθηκαν ἐπίσης χάρις στήν ἐμπιστοσύνη καί τήν στροφή ὁλοκλήρου τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ πρός τίς Ἔνοπλες Δυνάμεις, τήν ἀσπίδα αὐτή τῆς ἐλευθερίας του, καθώς καί τῆς ἀνεξαρτησίας καί τῆς ἀκεραιότητος τῆς ἑλληνικῆς πατρίδος.

»Κοινή εὐχή ὅλων εἶναι αὐτή ἡ ὑψηλή στάθμη τῆς πολιτικῆς μας ζωῆς νά διατηρηθῆ ἐπί μακρόν. Καί τοῦτο θά συμβαίνη ἀσφαλῶς, ὅσο ἀξιολογώντας τά προβλήματα πού προκαλεῖ ἡ ἀνέλιξη τῶν γεγονότων, ἀποδίδεται ἡ ὀφειλομένη σημασία στά οὐσιαστικά καί στά μεγάλα καί δέν ὑπερτιμῶνται τά πρόσκαιρα καί τά δευτερεύοντα.

»Ἡ Ἑλλάς, πού βρισκόταν ἀπομονωμένη καί ἀβοήθητη, χωρισμένη ἀπό τούς φίλους της καί ἀπό τούς γείτονές της, ὄχι μόνον ἀνακατέλαβε τήν θέση πού πρίν ἀπό τήν κατάλυση τῆς δημοκρατίας εἶχε στήν διεθνῆ κοινωνία, ἀλλά κατέκτησε μία θέση ἀκόμα ψηλότερη καί ἰσχυρότερη γιά τήν ὁποία ὅλοι οἱ Ἕλληνες μπορεῖ νά εἴμαστε ὑπερήφανοι. Ὅλοι οἱ δημοκρατικοί λαοί ἐξετίμησαν τήν σοβαρότητα καί ὑπευθυνότητα τοῦ λαοῦ μας, πού μπόρεσε χωρίς κλυδωνισμούς καί ἀναίμακτα, νά μεταβῆ ἀπό τήν δικτατορία στήν δημοκρατική ὁμαλότητα.

»Γι' αὐτό καί μέ τήν καθολική ἐπιδοκιμασία τῆς δυτικοευρωπαϊκῆς κοινῆς γνώμης ἐγκαινιάσθηκε ἡ διαδικασία τῆς ἐντάξεώς μας στήν Κοινή Ἀγορά, πρῶτο βῆμα πρός τήν μονιμότερη στερέωση τῆς οἰκονομίας μας καί πρός τήν στενώτερη πολιτική μας σύνδεση μέ τούς λαούς τῆς Εὐρωπαϊκῆς Κοινότητος.

»Τήν λαμπρή αὐτήν ἀνοδική πορεία τήν σκιάζει σέ κάθε ἑλληνική καρδιά ἡ τραγική μοῖρα τῶν Κυπρίων ἀδελφῶν μας, ἀθῶα θύματα τῆς βίας. Τήν κάθε ἑλληνική ψυχή ἀπασχολεῖ καί τήν κάθε ἑλληνική σκέψη ταράσσει τό μέγα τοῦτο θέμα. Ἀλλά κοντά σέ αὐτό καί ἡ γενίκευση τῶν διαφορῶν μας χωρίς καμμιά δική μας πρόκληση μέ γείτονες, μέ τούς ὁποίους θά ἔπρεπε νά μᾶς συνδέουν, ὁλοέν στενώτερα, τά μεγάλα κοινά μας συμφέροντα, γίνεται ἀπό μηνῶν πρόσκομμα στήν εἰρηνική διαβίωση καί τήν προκοπή τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ. Πιστεύω πῶς αὐτές οἱ ἀναταραχές πού ὁ ἑλληνικός λαός ἀντιμετωπίζει, ἀδιάσπαστα ἑνωμένος, θά κοπάσουν. Τελικῶς δέν θά κατισχύσουν τά τετελεσμένα γεγονότα πού ἐπέτυχε ἡ βία, ἀλλά τό δίκαιο καί ἡ λογική. Αὐτό ἀπαιτεῖ ἡ παγκόσμια κοινή γνώμη καί τό καλῶς ἐννοούμενο συμφέρον ὅλων τῶν λαῶν.

»Αὐτός εἶναι καί ὁ λόγος γιά τόν ὁποῖο, παρά τήν σοβαρότητα τῶν ἐξωτερικῶν μας προβλημάτων, μέ γαλήνη καί αὐτοπεποίθηση πρέπει νά ἀντιμετωπίζωμε τό μέλλον. Ὅταν οἱ ξένοι φίλοι ἀλλά καί ἀντίπαλοι, γείτονες λαοί καί λαοί πέραν τῶν θαλασσῶν, ἀναγνωρίζουν σήμερα τό βάρος τῆς παρουσίας τοῦ ἑλληνικοῦ ἔθνους στήν διεθνῆ κοινωνία, πῶς νά μήν τρέφωμε ἐμεῖς οἱ ἴδιοι μίαν αὔξουσα ἐμπιστοσύνη πρός τίς ἀνανεωμένες δυνάμεις μας;

»Ὑπάρχουν ὅλα τά δεδομένα γιά νά ἐλπίζωμε ὅτι θά ξεπερασθοῦν οἱ σημερινές δυσκολίες καί θά ἐπουλωθοῦν οἱ πληγές. Μέ γοργότερο ὁλοένα ρυθμό θά ἀρχίση ἡ ἐπίλυση ὅλων τῶν κοινωνικῶν, οἰκονομικῶν, διοικητικῶν καί ἐκπαιδευτικῶν προβλημάτων τῆς χώρας καί πρό παντός θά καταβληθῆ κάθε προσπάθεια, ὥστε νά δοθῆ σέ ὅλα τά ἐθνικά μας θέματα ἡ λύση πού ὑπαγορεύει ὁ διεθνής νόμος, ἡ λύση πού καί τήν ἀσφάλειά μας θά ἐνισχύση καί πού πλήρως θά ταιριάζη στήν ἀξιοπρέπεια καί στήν ὑπεροχή τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ».

Μέ τήν εὐκαιρία τῆς πρώτης ἐπετείου τῆς ἀποκαταστάσεως τῆς δημοκρατίας, μήνυμα πρός τόν ἑλληνικό λαό εἶχε ἀπευθύνει καί ὁ πρωθυπουργός:

Ἑορτασμός τῆς ἐπετείου ἀποκαταστάσεως τῆς δημοκρατίας, στήν Πνύκα.

«Ἑλληνίδες, Ἕλληνες,

»Εἶναι ἡμέρα χαρᾶς καί αὐτοπεποιθήσεως γιά ὅλους μας ἡ σημερινή ἐπέτειος. Γιορτάζομε τήν ἀναγέννηση τῆς δημοκρατίας στήν χώρα πού τήν ἐδίδαξε στόν κόσμο.

»Πρέπει ὅμως ἡ ἐπέτειος τῆς 24ης Ἰουλίου νά εἶναι ἐπίσης ἡμέρα στοχασμοῦ καί περισυλλογῆς. Γιατί ἡ δημοκρατία εἶναι τό πολίτευμα πού ἀπαιτεῖ συνειδητούς πολίτες. Καί γιατί ἔτσι μόνο θά μπορέσωμε νά ἀξιοποιήσωμε τά μεγάλα ἐπιτεύγματα τοῦ πρώτου χρόνου ἐλεύθερης πολιτικῆς ζωῆς. Καί ἔτσι θά προχωρήσωμε ὅλοι μαζί πρός ἕνα δημιουργικό καί ἀσφαλέστερο μέλλον.

»Δικαιούμεθα πράγματι νά εἴμαστε ὅλοι οἱ Ἕλληνες ὑπερήφανοι, γιά ὅσα ἔγιναν στόν τόπο μας μέσα στούς 12 μῆνες ἀπό τήν κατάρρευση τῆς τυραννίας. Κάθε μήνας ἔλυνε καί ἕνα πρόβλημα, πού θά μποροῦσε νά ἀναστατώνη ἐπί χρόνια τόν δημόσιο βίο τῆς χώρας. Καί κάθε μήνας ἐξώπλιζε τήν νέα δημοκρατική μας πολιτεία μέ ἰσχυρούς θεσμούς, ἡ λειτουργία τῶν ὁποίων ἐγγυᾶται τήν ἐλευθερία καί τήν πρόοδο. Τρεῖς φορές ἐκλήθη νά ἀποφανθῆ ὁ λαός. Μέ τήν ἀδέσμευτη ἐτυμηγορία του ἀνέδειξε τήν Ἐθνική Ἀντιπροσωπεία, καθώρισε ὁριστικά τήν μορφή τοῦ πολιτεύματος καί ἀπέκτησε τήν τοπική αὐτοδιοίκηση πού ἤθελε.

»Μέ τό πλέγμα τῶν ἀλλεπαλλήλων διοικητικῶν καί νομοθετικῶν μέτρων ἀποδιοργανώθηκε ὁ μηχανισμός τῆς δικτατορίας, ἀντιμετωπίσθηκαν οἱ πιεστικές καταστάσεις πού εἶχε συσσωρεύσει ἡ ἐπταετία καί ἀποκατεστάθησαν ὅλες οἱ ἀρχές ἑνός εὐνομουμένου Κράτους. Καί ἡ ὁλοκλήρωση τῆς συντάξεως τῆς Πολιτείας ἔγινε μέ τήν ψήφιση ἑνός νέου, συγχρονισμένου καί προοδευτικοῦ Συντάγματος, πού ἀνταποκρίνεται τόσο στίς ἑλληνικές ἰδιομορφίες, ὅσο καί στίς ηὐξημένες ἀπαιτήσεις τῆς ἐποχῆς μας. Ἐπιστέγασμα δέ ὅλων αὐτῶν ὑπῆρξε ἡ ἀνάδειξις τοῦ αἱρετοῦ ἀρχηγοῦ τοῦ Κράτους. Ἔτσι, προτοῦ συμπληρωθοῦν 12 μῆνες ἀπό τήν πτώση τῆς δικτατορίας — πού ἐσωτερικῶς καταπίεζε τόν ἑλληνικό λαό καί διεθνῶς τόν ἐξευτέλιζε — ἡ Ἑλληνική Δημοκρατία ἔγινε μιά ζῶσα πραγματικότης, μέ ἐσωτερικό δυναμισμό καί ἀνάλογο διεθνές κῦρος. Ἴσως ποτέ ἄλλοτε στήν Ἑλλάδα δέν ἔγιναν μέσα σέ διάστημα τόσο μικρό πράγματα μέ τόσο μεγάλην ἱστορική σημασία.

»Ἑλληνίδες, Ἕλληνες,

»Πολλοί λίγοι θά μποροῦσαν νά προβλέψουν πέρυσι τέτοιαν ἐποχή ὅτι θά ἦταν αὐτή, καί μάλιστα τόσο γοργή καί τόσο ὁμαλή, ἡ ἐξέλιξη τῆς ἐθνικῆς μας ζωῆς. Ἦταν ἀντιθέτως πολλοί ἐκεῖνοι πού προφήτευαν τό χάος, τήν ἀναρχία, ἀκόμη καί τόν ἐμφύλιο σπαραγμό σάν ἀναπόφευκτα ἐπακόλουθα τῆς πτώσεως τῆς τυραννίας. Καί σήμερα, ἄν συγκρίνωμε ὅσα συνέβησαν στήν Ἑλλάδα μέ ὅσα διαδραματίζονται σέ ἄλλες χῶρες, μέ ἀνάλογες μέ τήν δική μας περιστάσεις, εἶναι φυσικό νά ὑπερηφανευώμεθα γι' αὐτά πού ἐπιτύχαμε. Καί νά αἰσιοδοξοῦμε γι' αὐτά πού μποροῦμε νά πραγματοποιήσουμε στό μέλλον.

»Ἡ αἰσιοδοξία ὅμως εὔκολα μπορεῖ νά ὁδηγήση στήν ἀδράνεια, ἄν δέν συνοδεύεται ἀπό τήν ἀποφασιστικότητα γιά τήν κατοχύρωση τῶν ἐπιτευχθέντων καί ἀπό τήν προσπάθεια γιά συνεχῆ πρόοδο.

»Θά πρέπη συνεπῶς, ὁ σημερινός ἑορτασμός νά σημάνη τήν ἀφετηρία γιά τήν κινητοποίηση ὅλων τῶν δυνάμεων τοῦ ἔθνους σέ μία δημιουργική προσπάθεια, πού θά μᾶς ἐπιτρέψη νά οἰκοδομήσωμε μίαν καινούργια καί καλύτερην Ἑλλάδα.

»Γιά νά ἐπιτύχωμε ὅμως καί στήν νέαν αὐτή, ἐξ ἴσου δύσκολη, φάση, θά χρειασθῆ νά διαφυλάξωμε σάν κόρη ὀφθαλμοῦ δύο πολύτιμα πράγματα πού ἀποτελοῦν τό μυστικό κάθε ἐθνικῆς ἐπιτυχίας: τήν γαλήνη τήν κοινωνική καί τήν ἐθνική ἑνότητα.

»Ἑλληνίδες, Ἕλληνες,

»Μοῦ ἐδόθη πολλές φορές ἡ εὐκαιρία νά τονίσω, μέ εὐγνωμοσύνη μάλιστα, τήν πολιτική ὡριμότητα πού ἐπέδειξαν κατά τήν διάρκεια τοῦ κρισίμου αὐτοῦ χρόνου πού πέρασε, οἱ πολλοί, οἱ ἀνώνυμοι. Μέ τήν σύνεσή τους καί μέ τήν ἔξαρσή τους ἐπάνω ἀπό πάθη καί ἐπιδιώξεις ἰδιοτελεῖς συνέβαλαν ἀποφασιστικά — κατ' ἀντιδιαστολήν πρός τούς περισσοτέρους ἐπωνύμους — στήν ἀνώδυνη μετάβαση τῆς χώρας ἀπό τό χάος στήν τάξη· ἀπό τήν παρανομία στήν νομιμότητα· ἀπό τήν καταπίεση στήν πλήρη ἐλευθερία.

»Ἡ θαυμαστή αὐτή συμπεριφορά τοῦ λαοῦ μέ τά λαμπρά ἀποτελέσματά της παρέχει καί τό πολύτιμο δίδαγμα, πού ποτέ δέν πρέπει νά ξεχνοῦμε: ὅτι ὅλα, ἀκόμη καί θαύματα μποροῦν νά συντελεσθοῦν στόν τόπο μας, ὅταν στό αἴτημα τῶν κρισίμων περιστάσεων ἀνταποκρίνονται ὁμόθυμα, τόσον ἡ ἡγεσία, ὅσο καί ὁ κυρίαρχος λαός.

»Θά ἦταν ὅμως μέγα σφάλμα ἄν ἐπαναπαυώμεθα σ' ὅσα κατωρθώσαμε μέχρι σήμερα καί παραμελούσαμε ἐκεῖνα πού πρέπει νά γίνουν. Καί θά ἦταν μεγαλύτερο σφάλμα ἄν πιστεύαμε ὅτι οἱ περιστάσεις ἔπαυσαν νά εἶναι κρίσιμες καί ὅτι ἠμποροῦμε νά χαλαρώσωμεν τήν ἐπαγρύπνησίν μας καί νά ἐπιδοθοῦμε σέ στείρους ἀνταγωνισμούς.

»Δέν θά ἤθελα νά μειώσω τόν ἑορταστικό τόνο τῆς σημερινῆς ἐπετείου, ἀναφερόμενος στά πολλά καί δύσκολα προβλήματα πού ἀντιμετωπίζει ἀκόμη ἡ χώρα μας. Θά τό πράξω ὅμως ἐκ καθήκοντος. Γιατί πιστεύω ὅτι ἡ συνειδητοποίησις τῶν προβλημάτων αὐτῶν ἀπό ὅλους μας ἀποτελεῖ ἐθνικήν ἀνάγκην.

»Οἱ σχέσεις μας μέ τήν Τουρκία βρίσκονται πάντοτε σέ κατάσταση ἐπικίνδυνη. Ἡ τραγωδία τῆς Κύπρου συνεχίζεται. Καί περνᾶ αὐτήν τήν στιγμήν τήν ὀξύτερη φάση της. Γιά νά ἀντιμετωπίσουμε ἀποτελεσματικά τούς κινδύνους πού μᾶς ἀπειλοῦν, θά

ἀπαιτηθοῦν θυσίες· καί πρό παντός ἀγώνας συνεχής. Καί ὁ ἀγώνας αὐτός δέν συμβιβάζεται μέ τήν πολυτέλεια τῶν ἐσωτερικῶν ἀναταραχῶν.

»Ἡ δημοκρατία ἀποκατεστάθη βέβαια στόν τόπο μας. Ἀλλά γιά νά θεμελιωθῆ κατά τρόπον ἀσφαλῆ, θά ἀπαιτηθῆ σύνεση, ψυχραιμία, καί πρό παντός ἀποφυγή τῶν σφαλμάτων τοῦ παρελθόντος. Χωρίς τήν ριζική ἀλλαγή νοοτροπίας καί συμπεριφορᾶς ἀπό μέρους ὅλων μας, θά εἶναι δύσκολο νά καταστῆ ἡ νεογέννητη δημοκρατία μας βιώσιμος. Καί αὐτό θά πρέπη νά τό σκεφθοῦν κυρίως οἱ νέοι μας, γιατί σ' αὐτούς ἀνήκει τό μέλλον.

»Ἡ οἰκονομία μας ἀντιμετωπίζει σοβαρές δυσχέρειες, πού ὀφείλονται κυρίως στήν ἀσυνάρτητη πολιτική τῆς δικτατορίας καί στήν διεθνῆ οἰκονομική ὕφεση. Ἐπαυξάνονται ὅμως ἀπό τό γεγονός ὅτι εἴμαστε ὑποχρεωμένοι νά δαπανοῦμε μεγάλα ποσά γιά τήν ἄμυνα τῆς χώρας. Καί γιά νά ἀποτρέψωμε μιάν ἐπικίνδυνη ἐπιδείνωση τῆς οἰκονομικῆς μας καταστάσεως, θά χρειασθῆ συγκράτηση τῶν ἀναγκῶν μας καί ἔνταση τῶν προσπαθειῶν μας.

»Ἑλληνίδες, Ἕλληνες,

»Ἡ ἀντιμετώπιση τῶν κρισίμων αὐτῶν προβλημάτων, πέραν τῶν ἄλλων, προϋποθέτει κατάλληλο πολιτικό καί κοινωνικό κλῖμα. Τό κλῖμα πού ἐδημιούργησε ὁ ἑλληνικός λαός μέ τήν σωφροσύνη του, ἀπειλεῖται τόν τελευταῖο καιρό ἀπό ὡρισμένες —ἄλλοτε ἐπιπόλαιες καί ἄλλοτε ὕποπτες — ἐκδηλώσεις. Ὠργανωμένες μειοψηφίες προκαλοῦν ἤ ἐνθαρρύνουν διαμαρτυρίες ἀβάσιμες, αἰτήματα ἄκαιρα ἤ ὑπερβολικά, ἀπεργίες, συχνά ὑποστηριζόμενες ἀπό ἐκδηλώσεις ἀναρχικές καί διαδηλώσεις ἀδικαιολόγητες πού προσβάλλουν τόν νόμον καί τήν τάξιν. Ὅλα αὐτά τείνουν νά καταστήσουν νοσηρό τό κλῖμα τοῦ τόπου μας, σέ μιά στιγμή πού ἔχουμε πρό παντός ἀνάγκη ἐσωτερικῆς γαλήνης.

»Διατηρῶ τήν ἐλπίδα ὅτι οἱ ἐκδηλώσεις αὐτές ἀποτελοῦν φαινόμενα πρόσκαιρα. Πιστεύω ὅτι οἱ μικρές ὁμάδες πού προκαλοῦν τήν κοινωνική αὐτή ἀναταραχή θά ἀντιληφθοῦν ὅτι μέ τήν τακτική τους θέτουν σέ κίνδυνο μαζί μέ τά συμφέροντα τῆς χώρας καί τά δικά τους συμφέροντα. Ἄν ὅμως δέν τό ἀντιληφθοῦν οἱ ἴδιες, θά πρέπη νά ἀπομονωθοῦν ἀπό τίς ὑγιεῖς δυνάμεις τοῦ λαοῦ μας, πού ἔχουν συνείδηση καί τῶν καλῶς εὐνοουμένων συμφερόντων τους, ἀλλά καί τῆς εὐθύνης τους ἔναντι τῆς χώρας. Αὐτό θά διευκολύνη τό ἔργο τῆς Πολιτείας, ἡ ὁποία εἶναι ἀποφασισμένη καί ἱκανή νά προστατεύση οὕτως ἤ ἄλλως τήν γαλήνη τοῦ τόπου.

»Ἑλληνίδες, Ἕλληνες,

»Μετά τήν συμπλήρωση ἑνός γονίμου ἔτους ἀποκαταστάσεως τῶν ἐλευθεριῶν καί θεμελιώσεως τῶν θεσμῶν τῆς Πολιτείας, εἰσερχόμεθα σήμερα στήν δημιουργική φάση τῆς δημοκρατίας. Θά πρέπη νά φιλοδοξοῦμε νά γίνουμε καί στήν φάση αὐτή παράδειγμα στόν κόσμο, ὅπως ἐγίναμε καί κατά τήν πρώτη φάση.

»Σᾶς καλῶ, ὅπως σᾶς ἐκάλεσα καί τήν ἡμέρα τῆς ἐπιστροφῆς μου, στόν ὡραῖο ἀγῶνα γιά τήν ἀναδημιουργία τῆς Ἑλλάδος. Αἱ βάσεις ἤδη ἔχουν τεθῆ. Αἱ προοπτικαί εἶναι καλαί. Ἐκεῖνο πού χρειάζεται τώρα εἶναι δουλειά πειθαρχημένη, ἐνθουσιασμός καί συντονισμός τῶν προσπαθειῶν μας. Ἡ ὥρα αὐτή εἶναι ἡ ὥρα τῆς προσφορᾶς καί ὄχι τῶν ἀπαιτήσεων. Καί τήν ἀλήθεια αὐτήν ἔχομε χρέος νά τήν κατανοήσωμεν. Γιά τό καλό ὅλων μας, γιά τό καλό τῆς Ἑλλάδος».

24 ΙΟΥΛΙΟΥ 1975

Κατά τή διάρκεια διαδηλώσεως οἰκοδόμων, γιά τήν ἐπέτειο τῆς ἀποκαταστάσεως τῆς δημοκρατίας, προκαλοῦνται ἐκτεταμένα ἐπεισόδια, πού διαρκοῦν μέχρι τά μεσάνυχτα.

Ἡ διαδήλωση, ἡ ὁποία ξεκίνησε ἀπό συγκέντρωση σέ κλειστό χῶρο, στήν περιοχή τοῦ Μεταξουργείου, εἶχε ἀπαγορευθεῖ ἀπό τήν ἀστυνομία, ἀκριβῶς λόγω τοῦ φόβου προκλήσεως ταραχῶν ἀπό νοσταλγούς τῆς δικτατορίας. Ὅταν οἱ συγκεντρωμένοι προσπάθησαν νά πραγματοποιήσουν πορεία στό κέντρο τῆς πόλεως, ἀκραῖα στοιχεῖα πού εἶχαν παρεισφρύσει στίς τάξεις τους προκάλεσαν συγκρούσεις, μέ ἀποτέλεσμα τόν τραυματισμό 48 πολιτῶν καί 63 ἀστυνομικῶν, καί τή σύλληψη 55 ἀτόμων.

Τά ἐπεισόδια σχολίασαν καί τά κόμματα τῆς ἀντιπολιτεύσεως. Ὁ ἀρχηγός τῆς ΕΚ-ΝΔ, Γ. Μαῦρος, εἶπε ὅτι μόνον οἱ νοσταλγοί τῆς χούντας ὠφελοῦνταν ἀπό παρόμοια γεγονότα, συνέδεσε τή δράση προβοκατόρων μέ τήν ἐπικείμενη ἔναρξη τῆς δίκης τῶν πρωταιτίων τῆς δικτατορίας καί ἀπαίτησε ἀπό τήν Κυβέρνηση τήν ἀποκάλυψη τῶν ὑπαιτίων. Ὁ πρόεδρος τοῦ ΠΑΣΟΚ, Α. Παπανδρέου, ἀναφέρθηκε σέ εὐθύνες τῆς Κυβερνήσεως καί κατήγγειλε ἐνορχήστρωση τῶν πράξεων τῆς ἀστυνομίας καί τῶν προβοκατόρων. Τό ΚΚΕ καί τό ΚΚΕ (ἐσ.) κατηγόρησαν τό Ὑπουργεῖο Δημοσίας Τάξεως γιά τήν ἐπέμβαση τῆς ἀστυνομίας.

Τήν ἑπομένη, συνῆλθε ἔκτακτα ἡ Κυβερνητική Ἐπιτροπή, ὑπό τήν προεδρία τοῦ Κ. Καραμανλῆ, καί μέ τή συμμετοχή τῶν ὑπουργῶν Δικαιοσύνης καί Δημοσίας Τάξεως. Κατόπιν, ἐκδόθηκε κυβερνητική ἀνακοίνωση, πού ἐπέρριπτε τήν εὐθύνη στούς ὀργανωτές τῆς διαδηλώσεως καί σέ ἀκραῖα στοιχεῖα πού εἰσέδυσαν στίς τάξεις της· καί κατέληγε, συμπερασματικά:

«Δεδομένης τῆς δημιουργηθείσης καταστάσεως, ἡ ὁποία ἀποτελεῖ ἔργῳ ὕβριν πρός τήν δημοκρατίαν καί τάς ἐλευθερίας πού παρέχει εἰς ὅλους τούς πολίτας, ἡ Κυβέρ-

νησις εἶναι ἀποφασισμένη νά ἐπιβάλη τήν τάξιν πρός οἱανδήποτε κατεύθυνσιν καί νά προστατεύση τά μεγάλα συμφέροντα τοῦ ἔθνους πού διακυβεύονται ἀπό τήν δρᾶσιν μικρῶν ὁμάδων ἐξτρεμιστῶν, ξένων πρός τήν συντριπτικήν πλειοψηφίαν τοῦ μοχθοῦντος λαοῦ. Βάσει τῶν στοιχείων πού προέκυψαν ἀπό τά χθεσινά ἔκτροπα καί τῶν πληροφοριῶν τῶν Ἀρχῶν, δύναται μετά βεβαιότητος νά ἀναμένεται, τοὐλάχιστον διά τό ἀμέσως προσεχές χρονικόν διάστημα, ὅτι εἰς πᾶσαν ἐν ὑπαίθρῳ συγκέντρωσιν θά παρεισφρύουν ἐξτρεμιστικά καί ἄλλα ὕποπτα στοιχεῖα μέ σκοπόν νά διαταράσσουν τήν δημοσίαν τάξιν. Διά τοῦτο καί δεδομένου ὅτι ἐκτός τῶν ἄλλων ἐθνικῶν λόγων εἶναι ἀνάγκη νά διεξαχθοῦν αἱ ἀρξάμεναι δίκαι εἰς κλῖμα ἀπολύτου ἠρεμίας, ἡ Κυβέρνησις εἶναι ἀποφασισμένη νά ἐξαντλήση ὅλην τήν αὐστηρότητα τοῦ νόμου διά τήν διαφύλαξιν τῆς ἐννόμου τάξεως καί νά πατάξη ἐν τῇ γενέσει της οἱανδήποτε ἀναρχικήν ἐκδήλωσιν. Ἀπό τοῦδε καί μέχρι τέλους Σεπτεμβρίου οἱαδήποτε συγκέντρωσις ἐν ὑπαίθρῳ, πραγματοποιουμένη παρά τήν ἀπαγόρευσιν τῆς Ἀστυνομίας, θά ἐπισύρη τόν ποινικόν κολασμόν ἐπί τῶν ὀργανωτῶν καί τῶν πάσης φύσεως συμμετόχων της, μεταξύ τῶν ὁποίων καί οἱ ἐνθαρρύνοντες ἤ διαφημίζοντες αὐτάς».

ΘΕΤΙΚΕΣ ΠΡΟΟΠΤΙΚΕΣ ΣΤΟΝ ΕΞΩΤΕΡΙΚΟ ΚΑΙ ΕΣΩΤΕΡΙΚΟ ΤΟΜΕΑ

Ὁ Κ. Καραμανλῆς θά κορυφώσει τή διπλωματική του δραστηριότητα κατά τίς ἐργασίες τῆς Διασκέψεως γιά τήν Ἀσφάλεια καί Συνεργασία στήν Εὐρώπη. Ἡ δυναμική παρουσία τοῦ Ἕλληνα πρωθυπουργοῦ στό Ἑλσίνκι θά καταδείξει γιά μιά ἀκόμη φορά τήν ἀποκατάσταση τοῦ κύρους τῆς χώρας καί τῆς ἐθνικῆς ἀξιοπρέπειας. Ἄλλωστε, ἡ Διάσκεψη τοῦ Ἑλσίνκι προωθοῦσε τή διεθνῆ ὕφεση καί ὑπογράμμιζε τήν ἰσχύ θεμελιωδῶν κανόνων τῆς διεθνοῦς ζωῆς, ἡ ἀποδοχή τῶν ὁποίων εἶχε ἀναχθεῖ σέ ἀξίωμα τῆς ἑλληνικῆς ἐξωτερικῆς πολιτικῆς. Κατά τίς ἐπαφές του μέ τούς ἡγέτες τῶν ΗΠΑ καί σημαντικῶν δυτικοευρωπαϊκῶν χωρῶν, ὁ πρωθυπουργός θά θέσει καί πάλι ἐπί τάπητος τό Κυπριακό, τίς ἐξελίξεις στίς ἑλληνοτουρκικές σχέσεις καί τήν προοπτική γιά ταχεῖα προσχώρηση τῆς Ἑλλάδος στήν ΕΟΚ. Ἀμέσως μετά, στίς 20 Αὐγούστου — καί ἀφοῦ εἶχε στή φινλανδική πρωτεύουσα σχετικές συνομιλίες μέ τούς Ι. Τίτο, Ν. Τσαουσέσκου καί Τ. Ζίφκωφ — ὁ Κ. Καραμανλῆς θά διατυπώσει ἐπίσημα τήν πρότασή του γιά σύγκληση Διαβαλκανικῆς Διασκέψεως σέ ἐπίπεδο ὑφυπουργῶν Συντονισμοῦ, πρώτη ἀπόπειρα γιά θεσμοθέτηση, στή νοτιοανατολική Εὐρώπη, πολυμεροῦς συνεργασίας ἡ ὁποία δέν θά στρέφεται ἐναντίον ἄλλης τοπικῆς δυνάμεως.

Στό ἐσωτερικό πεδίο, θά κυριαρχήσει ἡ κάθαρση. Τόν Αὔγουστο, θά διεξαχθεῖ καί θά ὁλοκληρωθεῖ ἡ δίκη τῶν πρωταιτίων τοῦ ἀπριλιανοῦ πραξικοπήματος· ἡ ἀπόφαση τῆς Κυβερνήσεως, εὐθύς ἀμέσως, νά μετατρέψει τίς θανατικές ποινές σέ ἰσόβια δεσμά θά ὑπαγορευθεῖ τόσο ἀπό ἀνθρωπιστικά, ὅσο καί ἀπό πολιτικά κίνητρα. Παρά τίς ἔντονες ἀντιδράσεις τῆς ἀντιπολιτεύσεως, ὁ Κ. Καραμανλῆς, ἀπό τή Δράμα, θά ἐμμείνει στήν ἀπόφαση αὐτή καί θά καταστήσει σαφές ὅτι «ὅταν ὁμιλοῦμε γιά ἰσόβια δεσμά, ἐννοοῦμε ἰσόβια δεσμά». Τέλος, λίγες ἡμέρες ἀργότερα, κατά τά ἐγκαίνια τῆς Διεθνοῦς Ἐκθέσεως Θεσσαλονίκης, ὁ πρωθυπουργός θά ἔχει τήν εὐκαιρία νά ἀναφερθεῖ στήν πορεία τῆς ἐθνικῆς οἰκονομίας, νά ἐξαγγείλει τήν κατάρτιση ἑνός νέου προγράμματος οἰκονομικῆς ἀναπτύξεως καί νά διαγράψει τίς εὐοίωνες προοπτικές πού διανοίγονταν γιά τό μέλλον τοῦ ἔθνους.

24 ΙΟΥΛΙΟΥ 1975

Ἡ ἀμερικανική Βουλή τῶν Ἀντιπροσώπων ἀπορρίπτει τό νομοσχέδιο πού προβλέπει τήν ἐπανάληψη τῆς στρατιωτικῆς βοήθειας πρός τήν Τουρκία.

Ἀκολούθησε, τίς ἐπόμενες ἡμέρες, ἔντονη κινητικότητα τόσο στήν Οὐάσιγκτων, ὅσο καί στήν Ἄγκυρα. Ὁ πρόεδρος τῶν ΗΠΑ, Τζ. Φόρντ καί ὁ ὑπουργός τῶν Ἐξωτερικῶν, Χ. Κίσινγκερ, ἐπικοινώνησαν μέ τόν Τοῦρκο πρωθυπουργό, Σ. Ντεμιρέλ, συμβουλεύοντας μετριοπάθεια στήν ἀντίδραση τῆς Ἄγκυρας, ἐνῶ ὁ Χ. Κίσινγκερ, σέ συνέντευξη τύπου, χαρακτήρισε τήν ἀπόφαση τῆς Βουλῆς «ἀτυχῆ» καί τόνισε ὅτι θά ἐπαναφέρει τό αἴτημα στό Κογκρέσο. Ταυτόχρονα, οἱ ΗΠΑ ἐξέφρασαν τή δυσφορία τους γιά τίς δύο πρόσφατες δημόσιες δηλώσεις τοῦ Ἕλληνα πρέσβη στήν Οὐάσιγκτων, Μ. Ἀλεξανδράκη, ὁ ὁποῖος εἶχε τονίσει ὅτι ἡ Ἑλλάδα δέν δήλωσε ποτέ ὅτι ἐπιθυμοῦσε τήν ἐπανάληψη τῆς στρατιωτικῆς βοήθειας πρός τήν Τουρκία, διαψεύδοντας ἔτσι Ἀμερικανούς ἐπισήμους πού ἰσχυρίστηκαν τό ἀντίθετο, σέ μιά προσπάθεια νά κάμψουν τίς ἀντιδράσεις τῆς Βουλῆς. Στίς 26 τοῦ μηνός, μετά τήν ἔκτακτη σύγκληση τοῦ τουρκικοῦ Ὑπουργικοῦ Συμβουλίου, ἡ Ἄγκυρα θά ἀνακοινώσει ὅτι θεωρεῖ τίς διμερεῖς ἀμερικανοτουρκικές ἀμυντικές συνθῆκες ὡς «μή ἰσχύουσες», καί θά ἀναλάβει τόν ἔλεγχο τῶν περισσότερων ἀμερικανικῶν βάσεων στό ἔδαφός της, αὐξάνοντας τή νευρικότητα στήν Οὐάσιγκτων. Οἱ τουρκικές ἀπειλές θά συνεχιστοῦν καί τίς ἑπόμενες ἑβδο-

μάδες, ἐνῶ οἱ Ἀμερικανοί ἐπίσημοι θά διατυπώνουν δημόσια τίς ἀνησυχίες τους, πιθανότατα προσπαθώντας ἔτσι νά ἀσκήσουν πίεση στή Βουλή τῶν Ἀντιπροσώπων. Στό τέλος τοῦ μήνα, πάντως, θά ἀποτύχει νέα προσπάθεια νά ἐγκριθεῖ ἀπό τή Βουλή ἡ ἐπανάληψη τῆς στρατιωτικῆς βοήθειας πρός τήν Ἄγκυρα.

28 ΙΟΥΛΙΟΥ 1975

Ἐνῶ ἀπό τίς 21 τοῦ μηνός δικάζονται στό Διαρκές Στρατοδικεῖο οἱ συνωμότες τοῦ Φεβρουαρίου 1975, ἀρχίζει, στό Πενταμελές Ἐφετεῖο Ἀθηνῶν, ἡ δίκη τῶν πρωταιτίων τῆς δικτατορίας, πού βαρύνονται μέ τίς κατηγορίες τῆς ἐσχάτης προδοσίας καί τῆς στάσεως. Πρόεδρος τοῦ δικαστηρίου εἶναι ὁ ἐφέτης Ι. Ντεγιάννης καί εἰσαγγελεῖς οἱ Κ. Σταμάτης καί Σ. Κανίνιας. Στήν πρώτη συνεδρίαση παρίστανται οἱ Π. Κανελλόπουλος, Γ. Μαῦρος, Α. Παπανδρέου, Σ. Στεφανόπουλος, Χ. Φλωράκης, Η. Ἡλιοῦ, Λ. Κύρκος καί Χ. Δρακόπουλος. Οἱ κατηγορούμενοι, ἀπό τήν πλευρά τους, ἀρνοῦνται νά ἀπολογηθοῦν, δηλώνοντας ὅτι δέν θεωροῦν νόμιμη τή δίκη τους.

Ἡ διαδικασία ἐνώπιον τοῦ Πενταμελοῦς Ἐφετείου θά διαρκέσει ὡς τίς 23 Αὐγούστου. Θά καταθέσουν ὡς μάρτυρες κατηγορίας σημαντικά πρόσωπα τῆς δημόσιας ζωῆς, καθώς καί ἐπιφανεῖς ἀντιστασιακοί. Παράλληλα, θά διενεργεῖται καί ἡ δίκη τῶν βασανιστῶν τῆς χούντας, ἡ ὁποία θά ἀρχίσει στίς 6 Αὐγούστου — ἡμέρα πού ὁ εἰσαγγελέας θά ζητήσει νά κηρυχθοῦν ἔνοχοι 20 ἀπό τούς 21 κατηγορουμένους γιά τή συνωμοσία τοῦ Φεβρουαρίου. Ὅπως εἶναι φυσικό, ἡ διεξαγωγή τῶν δικῶν, μέ πρώτη αὐτή τῶν πρωταιτίων, θά μονοπωλήσει τό ἐνδιαφέρον τοῦ ἑλληνικοῦ καί θά προσελκύσει τήν προσοχή καί τοῦ ξένου τύπου. Οἱ σημαντικές πληροφορίες γιά τήν κατάλυση τῆς δημοκρατίας, τήν 21η Ἀπριλίου 1967, ἀλλά καί οἱ φρικιαστικές ἀποκαλύψεις γιά τούς βασανισμούς θά ὑπενθυμίσουν στήν κοινή γνώμη τή βίαιη καταπάτηση τῶν ἐλευθεριῶν τῶν Ἑλλήνων, μόλις ἕνα ἔτος πρίν.

28 ΙΟΥΛΙΟΥ 1975

Συγκαλεῖται στήν Ἀθήνα, ὑπό τήν προεδρία τοῦ ὑπουργοῦ Συντονισμοῦ, Π. Παπαληγούρα, ἡ πρώτη μετά τή δικτατορία σύνοδος τῆς ἐξ ὑπουργῶν Ἐπιτροπῆς τοῦ Συμβουλίου Συνδέσεως Ἑλλάδος - ΕΟΚ. Οἱ ἐργασίες τῆς συνόδου προσφέρουν τήν εὐκαιρία ὄχι μόνο γιά τή λήψη σημαντικῶν ἀποφάσεων στό τεχνικό ἐπίπεδο, κρίσιμων γιά τή μελλοντική πλήρη ἔνταξη τῆς Ἑλλάδος στήν Κοινότητα, ἀλλά καί γιά τήν πανηγυρική ἐπιβεβαίωση τῆς πολιτικῆς βουλήσεως τῶν Κοινοτικῶν παραγόντων νά ἀνταποκριθοῦν θετικά στό ἑλληνικό αἴτημα.

Στό κοινό ἀνακοινωθέν πού ἐκδόθηκε μετά τή λήξη τῶν ἐργασιῶν τῆς συνόδου, ἀναφερόταν ὅτι ἐπῆλθε συμφωνία γιά σειρά θεμάτων: καθορίστηκε ἡ διαδικασία ἐναρμονίσεως τῆς ἑλληνικῆς μέ τήν Κοινοτική ἀγροτική πολιτική (προτεραιότητα θά δοθεῖ στόν τομέα τῶν φρούτων, τῶν λαχανικῶν καί τῶν κρασιῶν)· τό φθινόπωρο, τό Συμβούλιο ὑπουργῶν τῆς ΕΟΚ θά ἐξετάσει τό δεύτερο χρηματοδοτικό πρωτόκολλο, βάσει τοῦ ὁποίου ἡ Ἑλλάδα ζητεῖ δάνειο 480 ἑκατ. δολλ. πού θά ἀξιοποιηθεῖ γιά ἔργα ὑποδομῆς στόν τομέα τῆς γεωργίας· τέλος, θά λαμβάνουν χώρα διαβουλεύσεις μεταξύ τῆς Ἑλλάδος καί τῆς ΕΟΚ, προκειμένου νά ἐφαρμοστοῦν Κοινοτικά μέτρα πού θίγουν ἑλληνικά προϊόντα.

Σύμφωνα μέ δήλωση τοῦ Π. Παπαληγούρα, κατά τή συνέντευξη τύπου, μετά τήν ἔκδοση τοῦ κοινοῦ ἀνακοινωθέντος, ἡ τροπή τῶν συζητήσεων «ὑπῆρξε ἀνέλπιστα ἱκανοποιητική ὑπέρ τῶν ἑλληνικῶν θέσεων». Ἀπό τήν πλευρά του, ὁ πρόεδρος τοῦ Συμβουλίου ὑπουργῶν τῆς ΕΟΚ, Ἰταλός ὑπουργός Ἐξωτερικῶν, Μ. Ρουμόρ, ὁ ὁποῖος ἔλαβε μέρος στή σύνοδο, δήλωσε ὅτι ἡ Κοινότητα θά ἀνταποκριθεῖ θετικά στό αἴτημα τῆς Ἑλλάδος γιά ἐπιτάχυνση τῆς ἐντάξεώς της. Κατόπιν, ὁ Ἰταλός ὑπουργός καί μέλη τῆς Κοινοτικῆς ἀντιπροσωπείας ἐπισκέφθηκαν τόν πρόεδρο τῆς Δημοκρατίας, Κ. Τσάτσο, καί τόν Κ. Καραμανλῆ. Ὁ πρωθυπουργός, ἀπευθυνόμενος στούς Κοινοτικούς ἐπισήμους, τόνισε τό ἐνδιαφέρον τῆς Ἑλλάδος γιά ταχεῖα ἔνταξη στήν ΕΟΚ, τήν ὁποία ὑπαγορεύουν κυρίως λόγοι πολιτικοί καί πολιτιστικοί. Ἡ Ἀθήνα, συνέχισε ὁ Κ. Καραμανλῆς, ἀποβλέπει στήν εὐρωπαϊκή ἀλληλεγγύη, ἐπιθυμεῖ τήν πολιτική ἑνοποίηση τῆς Εὐρώπης καί θέλει νά συμβάλει σέ αὐτήν μέ ὅλες της τίς δυνάμεις. Ἀπαντώντας, ὁ Μ. Ρουμόρ ὑπογράμμισε τή βαθειά ἐκτίμησή του πρός τόν Ἕλληνα πρωθυπουργό καί τήν Ἑλλάδα, χώρα πού ἔθεσε τά θεμέλια τοῦ εὐρωπαϊκοῦ πολιτισμοῦ. Τόνισε, ἀκόμη, ὅτι ἡ Ἑλλάδα ἀνήκει στήν οἰκογένεια τῶν εὐρωπαϊκῶν Κρατῶν καί κατέληξε ὑποσχόμενος ὅτι τό ἑλληνικό αἴτημα γιά ταχεῖα προσχώρηση στήν Κοινότητα θά ἐξεταστεῖ εὐνοϊκά.

29 ΙΟΥΛΙΟΥ 1975

Ὁ Κ. Καραμανλῆς δέχεται τόν ἀντιπρόεδρο τῆς Ἐπιτροπῆς τῆς ΕΟΚ, Κρίστοφερ Σόουμς. Σύμφωνα μέ σχετική κυβερνητική ἀνακοίνωση, κατά τή συνάντηση, στήν ὁποία παρέστησαν οἱ ὑπουργοί Συντονισμοῦ καί Ἐξωτερικῶν, ὁ πρωθυπουργός ἀναφέρθηκε ἀναλυτικά στούς οἰκονομικούς καί κοινωνικούς λόγους πού ὑπαγόρευσαν τήν εὐρωπαϊκή πολιτική του ἀπό τό 1959, φυσική συνέχεια τῆς ὁποίας ἦταν ἡ αἴτηση γιά πλήρη ἔνταξη τῆς Ἑλλάδος στήν Κοινότητα. Ὁ Κ. Καραμανλῆς τόνισε, ἀκόμη, ὅτι,

γιά νά ὑπερβοῦν τίς δυσκολίες πού συναντοῦσαν στόν οἰκονομικό καί κοινωνικό τομέα, οἱ εὐρωπαϊκές Δημοκρατίες ὄφειλαν νά προχωρήσουν «σταδιακῶς βέβαια, ἀλλά μέ θάρρος», στήν ἑνοποίηση. Ἀπό τήν πλευρά του, ὁ ἀντιπρόεδρος τῆς Ἐπιτροπῆς διαβεβαίωσε τόν πρωθυπουργό ὅτι ἡ εἰλικρίνεια καί συνέπεια τῆς ἑλληνικῆς εὐρωπαϊκῆς πολιτικῆς ἐκτιμῶνταν σοβαρά ἀπό τούς Ἐννέα, οἱ ὁποῖοι, γιά τό λόγο αὐτό, εἶχαν σπεύσει νά ἀνταποκριθοῦν θετικά στό ἑλληνικό αἴτημα γιά ἐπίσπευση τῆς ἐντάξεως. Ἡ Ἐπιτροπή, συνέχισε ὁ Κρ. Σόουμς, σέ στενή ἐπαφή μέ τήν ἑλληνική πλευρά, θά προχωροῦσε σέ λεπτομερῆ καί ἐμπεριστατωμένη ἐξέταση τῶν ζητημάτων πού συνδέονταν μέ τήν ἔνταξη τῆς Ἑλλάδος καί θά κατάρτιζε τήν πρότασή της πρός τό Συμβούλιο ὑπουργῶν. Συζητήθηκε, ἀκόμη, τό θέμα τοῦ νέου χρηματοδοτικοῦ πρωτοκόλλου γιά τήν Ἑλλάδα.

29 ΙΟΥΛΙΟΥ - 2 ΑΥΓΟΥΣΤΟΥ 1975

Ὁ Κ. Καραμανλῆς συμμετέχει στή Διάσκεψη γιά τήν Ἀσφάλεια καί τή Συνεργασία στήν Εὐρώπη, πού συγκαλεῖται στό Ἑλσίνκι, μέ τή συμμετοχή 35 ἡγετῶν ἀπό τή δυτική καί τήν ἀνατολική Εὐρώπη, τίς ΗΠΑ καί τόν Καναδᾶ. Ἡ Διάσκεψη θά καταλήξει στή διατύπωση καί ὑπογραφή, ἀπό ὅλους τούς συμμετέχοντες, τῆς Τελικῆς Πράξεως τοῦ Ἑλσίνκι, ἡ ὁποία ἀποσκοποῦσε νά ἐπιβεβαιώσει τήν ἰσχύ σημαντικῶν ἀρχῶν τῆς διεθνοῦς κοινωνίας: τῆς κυρίαρχης ἰσότητας τῶν Κρατῶν, τῆς ἀποφυγῆς χρήσεως ἢ ἀπειλῆς βίας, τῆς ἀποφυγῆς ἀναμίξεως στό ἐσωτερικό κυρίαρχων Κρατῶν, τοῦ ἀπαραβίαστου τῶν συνόρων καί τῆς προστασίας τῶν μειονοτήτων. Γιά τήν Ἑλλάδα, ἡ ἀποδοχή τῶν θεμελιωδῶν αὐτῶν κανόνων ἦταν αὐτονόητη· μάλιστα, τήν Τελική Πράξη τοῦ Ἑλσίνκι θά ἐπικαλεστεῖ καί ὁ Κ. Καραμανλῆς ὅταν, τόν ἑπόμενο μήνα, θά προτείνει τή σύγκληση διαβαλκανικῆς διασκέψεως.

Οἱ ἐργασίες τῆς Διασκέψεως θά δώσουν στόν Ἕλληνα πρωθυπουργό τήν εὐκαιρία νά ἔχει σημαντικές ἐπαφές μέ προσωπικότητες τοῦ δυτικοῦ καί τοῦ ἀνατολικοῦ κόσμου, νά θέσει ἐκ νέου τό Κυπριακό, νά προωθήσει τίς ἀπόψεις του γιά τή διαβαλκανική συνεργασία καί νά συζητήσει τό ἑλληνικό αἴτημα γιά προσχώρηση στήν ΕΟΚ. Στήν ἴδια τή Διάσκεψη ἀνέπτυξε τίς ἀπόψεις του στίς 30 Ἰουλίου, ὁπότε ἐκφώνησε τήν ἀκόλουθη ὁμιλία:

«Κύριε πρόεδρε,

»Ἐπιτρέψατέ μου μέ τήν σειρά μου νά σᾶς εὐχαριστήσω ἐσᾶς καί τήν Κυβέρνηση τῆς Φινλανδίας — γιά τήν φιλοξενία πού παρέχετε στήν Διάσκεψή μας. Ἐδῶ ἐγκαινιάσθηκαν, δειλά στήν ἀρχή, οἱ ἐργασίες της· καί ἐδῶ ἀποκορυφώνονται, μέ τήν πανηγυρική ὑπογραφή τῶν τελικῶν κειμένων της.

»Ἡ Διάσκεψη Ἀσφαλείας καί Συνεργασίας στήν Εὐρώπη ἀποτελεῖ σημαντικό βῆμα στήν προσπάθεια τῆς ἀνθρωπότητος νά βάλη τάξη καί ρυθμό στήν διεθνῆ ζωή. Κατά τό μακρό διάστημα πού διήρκεσαν οἱ ἐργασίες της, ἀνεζήτησε τίς κοινές ἀρχές, ἐπάνω στίς ὁποῖες μποροῦν νά ἑδραιωθοῦν ἡ ἀσφάλεια καί ἡ συνεργασία τῶν χωρῶν μας. Τίς διετύπωσε συνοπτικά τό 1973 καί μέ μία νέα προσπάθεια, πού χρειάσθηκε δύο χρόνια, τίς ἀνέπτυξε στήν μορφή πού βλέπομε τώρα στά τελικά κείμενα.

»Ἡ προσπάθεια πού κατεβλήθη μέχρι σήμερα ἀσφαλῶς ἀντανακλᾶ τήν ἐπιθυμία τῶν λαῶν μας νά ζήσουν καί νά ἀναπτυχθοῦν κοινωνικά καί οἰκονομικά κάτω ἀπό συνθῆκες εἰρήνης καί συνεργασίας. Οἱ ἀρχές πού καθιερώνει ἡ Τελική Πράξη ἀνταποκρίνονται βεβαίως στήν γενική αὐτή ἐπιθυμία. Ἀλλά τό λαϊκό αἴσθημα, πού ἀποκρούει τήν ἀναρχία στίς διεθνεῖς σχέσεις, θά ἱκανοποιεῖτο ἀκόμη περισσότερο, ἄν παράλληλα μέ τήν διατύπωση τῶν δέκα βασικῶν ἀρχῶν εἶχαν προβλεφθῆ καί οἱ δέουσες κυρώσεις γιά τήν περίπτωση τῆς παραβιάσεώς τους. Τοῦτο νομίζω ὅτι δέν συνιστᾶ οὐτοπικόν ὁραματισμόν, ἀλλά ἀποτελεῖ ρεαλιστικήν ἀντιμετώπισιν τῆς ἀσυδοσίας πού ἐπικρατεῖ σήμερα στή διεθνῆ ζωή. Γιατί ὅπως τό ἐσωτερικό δίκαιο, πού ρυθμίζει τήν ζωή μιᾶς Πολιτείας, θά ἦταν κενό περιεχομένου χωρίς τίς κυρώσεις πού τό συνοδεύουν, ἔτσι καί οἱ διεθνεῖς κανόνες παραμένουν γράμμα νεκρό, χωρίς τίς προβλέψεις γιά τόν κολασμό τῶν παραβατῶν. Αὐτή ἄλλωστε ἡ ἀδυναμία ἀπεδείχθη καί ἡ ἀχίλλειος πτέρνα τοῦ Ὀργανισμοῦ τῶν Ἡνωμένων Ἐθνῶν.

»Οἱ διαπιστώσεις αὐτές ὁδηγοῦν στό συμπέρασμα ὅτι ἡ πολιτική σκέψη καί βούληση τῆς ἐποχῆς μας δέν εὑρίσκονται στό ὕψος τῶν προβλημάτων πού ἀντιμετωπίζει ἡ ἀνθρωπότης. Θά μποροῦσε νά λεχθῆ ὅτι, ἐν ἀντιθέσει πρός τήν τεραστία ἐπιστημονική καί τεχνική πρόοδο, ἡ πολιτική σκέψη τοῦ ἀνθρώπου παραμένει ἀπό αἰώνων στάσιμη. Πράγματι οἱ συνθῆκες πού καταρτίζονται ἐπί τῶν ἡμερῶν μας, ἐνθυμίζουν τίς συνθῆκες τῶν φαραώ. Τά ἐσωτερικά καί τά διεθνῆ προβλήματα πού ἀντιμετωπίζομε, τά εὑρίσκομεν ἀπαράλλακτα στά κείμενα τοῦ Πλάτωνος καί τοῦ Θουκυδίδη. Εἶναι συνεπῶς προφανές ὅτι γιά νά ἀλλάξη ἡ μοῖρα τῆς ἀνθρωπότητος, θά πρέπη νά ἀντιμετωπισθοῦν τά προβλήματά της μέ νέο πνεῦμα καί νέες μεθόδους.

»Εἶναι ἀναμφισβήτητο, κύριοι σύνεδροι, ὅτι τόν πόλεμο δέν τόν θέλει κανένας λαός. Παρά ταῦτα εὑρισκόμεθα στήν ἀνάγκη νά ἀναζητοῦμε διαρκῶς μέσα διασφαλίσεως τῆς εἰρήνης, ἐνῷ παραλλήλως ἐπιδιδόμεθα σέ φρενιτιώδεις ἐξοπλισμούς. Τά ἰλιγγιώδη ποσά πού διατίθενται γιά στρατιωτικές δαπάνες εἶναι ἀσφαλῶς πολύ περισσότερα ἀπό ὅσα διατίθενται γιά τήν κοινωνική καί οἰκονομική ἀνάπτυξη τοῦ κόσμου

όλοκλήρου. Μέ ὅλα αὐτά, ἔχουμε γίνει αἰχμάλωτοι ἑνός φαύλου κύκλου· καί ζοῦμε ὑπό τήν βασιλεία τοῦ παραλογισμοῦ.

»Ἄν ἀναλύσωμε ψύχραιμα τήν θλιβερή αὐτή πραγματικότητα — πού κρατεῖ σέ διαρκές ἄγχος τήν ἀνθρωπότητα — θά καταλήξωμε, ἴσως, στό συμπέρασμα ὅτι ἡ ρίζα τοῦ κακοῦ ὑπάρχει στήν κρίση ἐμπιστοσύνης πού χαρακτηρίζει τίς διεθνεῖς σχέσεις. Γιατί, ἄν ἀποκλείσωμε τόν δόλο ἤ τήν ὑποκρισία τῶν Κυβερνήσεων, μόνον ἡ ὕπαρξη τῆς ἀμοιβαίας δυσπιστίας —ἐνισχυμένη καί ἀπό τήν ἀδυναμία ἐπιβολῆς κυρώσεων — ἠμπορεῖ νά δικαιολογήση τόν φόβο τοῦ πολέμου, τόν ὁποῖον ἐν τούτοις, ὅπως εἶπα καί προηγουμένως, κανείς λαός δέν τόν θέλει.

»Ἴσως τά ἀνωτέρω νά θεωρηθοῦν κοινοτοπίες. Εἶναι γνωστό ὅμως ὅτι οἱ μεγάλες ἀλήθειες ἔχουν λεχθῆ μέ ἁπλᾶ καί λίγα λόγια· ὅπως εἶναι γνωστό ὅτι ἡ μεγάλη πολιτική συνίσταται στήν ἐφαρμογή τῆς κοινῆς λογικῆς καί στά μεγάλα προβλήματα.

»Οἱ παρατηρήσεις αὐτές δέν σημαίνουν ὅτι στεροῦνται ἀξίας οἱ συμφωνίες τίς ὁποῖες καλούμεθα νά ὑπογράψωμε. Ἀντιθέτως, πιστεύω ὅτι ἀποτελοῦν ἕνα βῆμα πού θά ἐπιτρέψη σέ μεγαγενέστερες διασκέψεις νά ἀντιμετωπίσουν μέ περισσότερο θάρρος καί ρεαλισμό τά προβλήματα τοῦ κόσμου. Καί ὑπό τήν ἔννοιαν αὐτήν ὀφείλομεν εὐχαριστίες σέ ἐκείνους πού τίς παρασκεύασαν.

»Βέβαια, οἱ περισσότερες ἀπό τίς βασικές ἀρχές πού καθιερώνει ἡ Διάσκεψη, εἶχαν ἤδη γίνει δεκτές ἀπό τά Ἡνωμένα Ἔθνη. Εἶναι ὅμως φανερό ὅτι ἡ ἔμφαση τήν ὁποία δίνει ἡ Διάσκεψη στήν "ἀποφυγή τῆς χρήσεως ἤ τῆς ἀπειλῆς βίας", στήν "κυρίαρχο ἰσότητα", στήν "ἀποφυγή τῆς ἀναμίξεως στά ἐσωτερικά", ἤ στό "ἀπαραβίαστο τῶν συνόρων", ἐμπλουτίζει τίς ἀρχές αὐτές μέ μία διάσταση στόν εὐρωπαϊκό χῶρο, ἀπό ὅπου ἐξαπολύθηκαν δύο παγκόσμιοι πόλεμοι κατά τό πρῶτο ἥμισυ τοῦ αἰῶνος μας· καί ὅπου σημειώνεται ἡ παρουσία δύο ἀντιθέτων πολιτικοστρατιωτικῶν συνασπισμῶν.

»Ἀξιοσημείωτο εἶναι τό γεγονός ὅτι οἱ δέκα αὐτές ἀρχές διατυπώθηκαν κατά τρόπον ὥστε νά μποροῦν νά ἀντιμετωπίσουν διάφορα ἐνδεχόμενα καί περίπλοκες καταστάσεις. Ἔχουν καί σαφήνεια, ἀλλά καί εὐλυγισία, ὥστε καί τόν ἀναντίρρητον σεβασμόν νά ἀπαιτοῦν, ἀλλά καί λύσεις νά ὑποδεικνύουν. Παράδειγμα, ἡ ἀρχή τοῦ "ἀπαραβιάστου τῶν συνόρων". Δέν παραμερίζεται μόνον ἡ βία, ἀλλά προβλέπεται καί ἡ δυνατότης θεραπείας ἀδίκων καταστάσεων. Μέ τήν φράση πού προσετέθη στήν ἀρχή τῆς "κυριάρχου ἰσότητος" εἶναι δυνατή ἡ μεταβολή τῶν συνόρων μέ εἰρηνικά μέσα καί συμφωνίες, σύμφωνα πρός τό διεθνές δίκαιο.

»Ἡ ἀξία βέβαια τῶν δέκα ἀρχῶν — ὅπως καί κάθε διεθνοῦς συμφωνίας — δέν εὑρίσκεται στά κεί-

Στό βῆμα τῆς Διασκέψεως γιά τήν 'Ασφάλεια καί τή Συνεργασία στήν Εὐρώπη.

μενα, ἀλλά στήν εἰλικρίνεια τῶν συμβαλλομένων· καί στήν πεποίθησή τους γιά τήν ἀναγκαιότητα τῆς ἐφαρμογῆς τους.

»Ἀντιλαμβάνεσθε, συνεπῶς, ποιάν ἀπογοήτευση ὑπέστη ἡ Ἑλλάς, ὅταν ἔγινε, ἀκριβῶς πρίν ἀπό ἕνα ἔτος — καί μάλιστα κατά τήν διάρκεια τῶν ἐργασιῶν τῆς Διασκέψεως — ἡ εἰσβολή στήν Κύπρο. Τά στρατεύματα ἑνός μέλους τῆς Διασκέψεως Ἀσφαλείας καί Συνεργασίας εἰσέβαλαν στό ἔδαφος ἑτέρου μέλους. Ἔτσι παρεβιάζοντο προκαταβολικά καί καθολικά ὅλες οἱ ἀρχές πού μέ τόσες προσδοκίες εἶχαν ἐπεξεργασθῆ οἱ ἐμπειρογνώμονες τῆς Διασκέψεως.

»Ἐτέθη τότε ἐνώπιον τῆς Ἑλλάδος, ἀλλά καί τῆς Διασκέψεως τό καίριο ἐρώτημα: πῶς ἦτο δυνατόν νά ἐξακολουθῆ ἡ Ἑλλάς νά συμμετέχη στίς ἐργασίες, ἐνόσῳ ἐξακολουθοῦσε ἡ χρῆσις τῆς βίας στήν Κύπρο; Καί πῶς ἦταν δυνατόν, ὑπό τίς συνθῆκες αὐτές, νά σωθῆ ἡ ἀξιοπιστία, ἀλλά καί ἡ σοβαρότης τῆς Διασκέψεως;

»Ὅλα σχεδόν τά μέλη τῆς Διασκέψεως δέχθηκαν ὅτι τά γεγονότα τῆς Κύπρου ἐκλόνιζαν τήν ἀξιοπιστία καί τήν σοβαρότητα τῶν ἐργασιῶν της· καί ὅτι ἡ Διάσκεψη γιά νά συνεχίση ἀζημίως γιά τό κῦρος της τίς ἐργασίες της, ὤφειλε νά λάβη ὑπ' ὄψιν τά γεγονότα αὐτά καί νά προνοήση γιά τήν ἀρτιότερη ἐξασφάλιση τῆς ἐφαρμογῆς τῶν ἀρχῶν, πού ἐπλήγησαν προκαταβολικά καί τόσο κατάφωρα μέ τήν εἰσβολή στήν Κύπρο.

»Ἡ συναντίληψη αὐτή, πού ἐξεδηλώθη ἐμφαντικά κατά τήν συνεδρίαση τῆς Συντονιστικῆς Ἐπιτροπῆς τῆς 19ης Σεπτεμβρίου 1974 ὑπεχρέωσε ἠθικά τήν Ἑλλάδα νά συνεχίση τήν ἐνεργό συμμετοχή της στίς ἐργασίες τῆς Διασκέψεως, ὑπό τήν ἐπιφύλαξη ὅτι θά δώση τήν συγκατάθεσή της στά τελικά κείμενα, ἀνάλογα μέ τήν πορεία τῆς Διασκέψεως.

»Τώρα ὅμως ἐφθάσαμε στήν τελευταία φάση τοῦ ἔργου μας καί ἑτοιμαζόμεθα νά ὑπογράψουμε πανηγυρικῶς τήν Τελική Πράξη. Ἀλλ' ἡ κατάσταση στήν Κύπρο δέν ἔχει μεταβληθῆ. Ἡ παραβίαση τῶν ἀρχῶν πού υἱοθετοῦμε συνεχίζεται. Παρά ταῦτα ἡ Ἑλλάς ἀπεφάσισε νά μή ἀντιταχθῆ καί στήν τρίτη φάση, μέ τήν πεποίθηση ὅτι μ' αὐτό τόν τρόπο ὑπηρετεῖ μία μεγάλη, ὑπερεθνική σκοπιμότητα· ἀλλά καί μέ τήν ἐλπίδα ὅτι ἡ ἀδικοῦσα πλευρά θά συμμορφωθῆ πρός τίς συμφωνίες πού ὑπογράφονται τώρα· καί θά ἀποκαταστήση τό δίκαιο στήν Κύπρο. Τοῦτο ἄλλωστε θά συνέβαλλε ἀποφασιστικά καί στήν ἀποκατάσταση τῆς ἑλληνοτουρκικῆς φιλίας καί συνεργασίας, στήν ἀναγκαιότητα τῶν ὁποίων εἰλικρινῶς πιστεύει ἡ Ἑλλάς.

»Ἐάν, παρ' ἐλπίδα, οἱ ἀρχές τῆς Διασκέψεως δέν ἐφαρμοσθοῦν στήν Κύπρο, ἡ ἐμπιστοσύνη πρός αὐτές θά ἔχη κλονισθῆ προκαταβολικά καί ἀνεπανόρθωτα. Γιατί θά ἦταν ὀξύμωρο νά ὑπογράφωμε συμφωνίες γιά τήν ἀσφάλεια τῆς Εὐρώπης καί νά διατηροῦμε μιάν ἀδικία πού ἀπειλεῖ τήν εἰρήνη σ' αὐτή τήν νευραλγική περιοχή τῆς Μεσογείου.

»Παρά τίς ἀδυναμίες τίς ὁποῖες ἐμνημόνευσα, θά ἦταν ἄδικο νά ὑποτιμήση κανείς τήν χρησιμότητα τοῦ ἔργου πού ἐπετέλεσε ἡ Διάσκεψή μας. Μέ ἰδιαίτερη ἱκανοποίηση ἡ Ἑλλάς ὡς Μεσογειακή χώρα ἐχαιρέτισε τήν εὐκαιρία πού δόθηκε στά Μεσογειακά Κράτη-μέλη τῆς Διασκέψεως νά ἀκουσθοῦν. Θεωροῦμε ἐπιτυχῆ τήν ἰδέα ὅτι οἱ ἀρχές πού θά διέπουν τίς σχέσεις μας, θά πρέπη νά καθοδηγοῦν καί τήν συμπεριφοράν μας ἀπέναντι τῶν Κρατῶν αὐτῶν, μέ τά ὁποῖα ἡ Ἑλλάς συνδέεται μέ πανάρχαιους δεσμούς.

»Ἀξιόλογα εἶναι ἐπίσης τά ἀποτελέσματα τῶν ἐργασιῶν τῆς Διασκέψεως στούς τομεῖς τῶν ἀνθρωπίνων σχέσεων καί τῆς ἀνταλλαγῆς τῶν ἰδεῶν, ἄν ληφθῆ ὑπ' ὄψιν τό σημεῖον ἀπό ὅπου ξεκινήσαμε. Ἂς ἐλπίσουμε ὅτι θά ἀποτελέσουν τήν βάση γιά τήν ταχυτέρα δυνατή διεύρυνση τῶν σχέσεων αὐτῶν. Ἡ οἰκονομική συνεργασία θά ἀποκτήση νέα κίνητρα· καί στόν τομέα αὐτόν νομίζω ὅτι ἡ Οἰκονομική Ἐπιτροπή τοῦ ΟΗΕ γιά τήν Εὐρώπη θά μᾶς βοηθήση μέ τήν πεῖρα της καί μέ τά τεχνικά ὄργανα πού θά χρειασθοῦν. Ἀλλά στά "μέτρα ἀνοικοδομήσεως ἐμπιστοσύνης", διά τῆς προκαταβολικῆς ἀνακοινώσεως τῶν στρατιωτικῶν γυμνασίων, ἡ Διάσκεψη θά μποροῦσε νά εἶχε προχωρήσει μέ περισσότερη τόλμη.

»Τέλος φρονῶ ὅτι εἶναι ρεαλιστικό τό κείμενο πού υἱοθετοῦμε γιά τήν συνέχιση τῆς Διασκέψεως. Καλύτερος ὅμως ὁδηγός μας γιά τό μέλλον πιστεύω ὅτι πρέπει νά εἶναι ὁ συνδυασμός τῆς πείρας πού ἔχει συσσωρευθῆ, μέ τό θάρρος γιά τήν δημιουργία τῶν πρακτικῶν προϋποθέσεων πού θά καταστήσουν ἔννομη τάξη τήν διεθνῆ ζωή.

»Μέ τίς ἰδέες αὐτές προσῆλθε ἡ Ἑλλάς στήν Διάσκεψη. Θέλω νά ἐλπίζω ὅτι ἡ Τελική Πράξη θά συμβάλη στήν ἐπικράτηση τοῦ δικαίου καί τῶν εἰρηνικῶν διαδικασιῶν, στόν ἀποκλεισμό τῆς βίας καί στόν σεβασμό τῆς ἀνεξαρτησίας τῶν λαῶν. Θέλω ὅμως νά πιστεύω ἐπίσης ὅτι τό ἔργο τῆς Διασκέψεως θά συντελέση στήν δημιουργία μιᾶς νέας νοοτροπίας, πού ὄχι μόνον θά προωθήση τήν ἐφαρμογή τῶν βασικῶν ἀρχῶν μας, ἀλλά καί θά ἐπιτρέψη τήν ἐπανόρθωση τραγικῶν ἀδικιῶν εἰς βάρος μικρῶν λαῶν. Ἄλλως ἡ Διάσκεψη Ἀσφαλείας καί Συνεργασίας στήν Εὐρώπη δέν θά μπορῆ νά ἰσχυρισθῆ ὅτι ἐπέτυχε πραγματικά»[211].

Τήν ἴδια ἡμέρα, ὁ Ἕλληνας πρωθυπουργός συναντήθηκε μέ τόν πρόεδρο τῶν ΗΠΑ Τζ. Φόρντ. Ἡ συνάντηση πραγματοποιήθηκε στό κτίριο τῆς ἀμερικανικῆς Πρεσβείας καί ἐκτός ἀπό τούς δύο ἡγέτες

ἦταν παρόντες, ἀπό τήν ἑλληνική πλευρά, οἱ Δ. Μπίτσιος καί Π. Μολυβιάτης καί, ἀπό τήν ἀμερικανική, ὁ Χ. Κίσινγκερ καί ὁ ὑφυπουργός Ἐξωτερικῶν Α. Χάρτμαν:

«Ἐν ἀρχῇ, ἡ συζήτησις περιεστράφη ἐπί τῆς καταστάσεως εἰς τά Βαλκάνια. Ὁ κ. πρωθυπουργός περιγράφει τάς ἐντυπώσεις του ἀπό τά πρόσφατα ταξείδια του εἰς Ρουμανίαν, Γιουγκοσλαβίαν καί Βουλγαρίαν, παρατηρῶν ὅτι αἱ σχέσεις τῆς Ἑλλάδος καί μέ τήν τελευταίαν ἀκόμη εἶναι καλλίτεραι ἀπό τάς σχέσεις της μέ τήν Τουρκίαν. Ἐν συνεχείᾳ, ἀναφέρεται εἰς τάς ἀνησυχίας πού ἐπικρατοῦν διά τάς ἐξελίξεις εἰς Γιουγκοσλαβίαν μετά τόν θάνατον τοῦ Τίτο καί τούς κινδύνους ἀπό μίαν ἐνδεχομένην ἀνατροπήν τῆς σημερινῆς ἰσορροπίας εἰς τά Βαλκάνια, κινδύνους τούς ὁποίους ἐπιτείνει ἡ σημερινή κατάστασις τῶν ἑλληνοτουρκικῶν σχέσεων.

»Ὁ πρόεδρος Φόρντ καί ὁ κ. Κίσινγκερ συμφωνοῦν μέ τήν ἀνάλυσιν τοῦ κ. πρωθυπουργοῦ.

»Εἰς ἐρώτησιν τοῦ κ. Φόρντ περί Πορτογαλίας, ὁ κ. πρωθυπουργός ἀπαντᾶ ὅτι θεωρεῖ τήν κατάστασιν ἀπελπιστικήν καί δέν ἀποκλείει τόν ἐμφύλιον πόλεμον, ἐπισημαίνει δέ καί τάς συνεπείας πού ἠμπορεῖ νά ἔχῃ ἡ ἐξέλιξις αὐτή καί ἐπί τῆς Ἱσπανίας, ἐνδεχομένως δέ καί ἐπί τῆς Εὐρώπης ὁλοκλήρου. Ἀποτελεῖ λάθος τῶν Δυτικῶν ὅτι δέν ἔχουν τό θάρρος νά ἀντιμετωπίζουν τά προβλήματα ἐν τῇ γενέσει των, ὁπότε εἶναι εὐχερής ἡ ἐπίλυσίς των, ἀλλά τά ἀφήνουν νά διαιωνίζωνται, νά δημιουργοῦν ἐπενδεδυμένα συμφέροντα καί ψυχολογικά πλέγματα, ὁπότε πλέον ἡ ἐπίλυσίς των εἶναι πολύ δυσχερεστέρα.

»Ὁ κ. Κίσινγκερ συμφωνεῖ ὅτι ἐχάθη ἕνα ὁλόκληρον ἔτος εἰς τήν ἀντιμετώπισιν τοῦ πορτογαλικοῦ προβλήματος, ἀποδίδει δέ τοῦτο εἰς τά ἐσωτερικά προβλήματα τῶν Ἡνωμένων Πολιτειῶν, ἀλλά καί εἰς τήν ἀπροθυμίαν τῶν Δυτικοευρωπαίων.

»Ὁ κ. πρωθυπουργός λέγει ὅτι τήν λανθασμένην αὐτήν στάσιν ἐτήρησαν οἱ Δυτικοί ὄχι μόνον εἰς τό πρόβλημα τῆς Πορτογαλίας, ἀλλά καί εἰς πολλά ἄλλα, ὅπως τοῦ πετρελαίου καί τῆς Κύπρου.

»Ὁ κ. Κίσινγκερ παραδέχεται ὅτι ἀπωλέσθη πολύς χρόνος εἰς τό Κυπριακόν. Εἶναι κρῖμα πού δέν ἐλύθη τόν παρελθόντα Δεκέμβριον. Τοῦτο ὀφείλεται εἰς τήν παραίτησιν τοῦ Ἐτσεβίτ ἀλλά καί εἰς τήν ἐσωτερικήν κατάστασιν τῶν Ἡνωμένων Πολιτειῶν.

»Ὁ κ. πρωθυπουργός παρατηρεῖ ὅτι τώρα ἡ κατάστασις εἶναι χειροτέρα ἀπό ὅ,τι ἦτο ἀκόμη καί τόν παρελθόντα μῆνα. Πρό καιροῦ, εἶχεν ἐξηγήσει εἰς τούς Ἀμερικανούς τήν ὅλην κατάστασιν, εἶχεν ἐπισημάνει τάς εὐθύνας τῆς Τουρκίας, εἶχε προβλέψει τούς ἀπειλουμένους ἐκ τῆς παρατάσεως κινδύνους καί εἶχεν ὑποδείξει ποία πρέπει νά εἶναι ἡ λύσις, ἀλλά ἔκτοτε ὄχι μόνον πρόοδος δέν ἐσημειώθη ἀλλά ὑπῆρξε καί χειροτέρευσις. Ἐάν τό ζήτημα ἀφεθῇ ἐκκρεμές θά ὑπάρξουν ἀκόμη χειρότεραι ἐξελίξεις. Ἤδη, πέραν τῆς Ἑλλάδος καί τῆς Τουρκίας ἔχουν ἐμπλακῆ εὐθέως εἰς τό Κυπριακόν καί αἱ Ἡνωμέναι Πολιτεῖαι, ὑπάρχουν δέ συνέπειαι καί διά τό NATO.

»Ὁ κ. Κίσινγκερ πληροφορεῖ ὅτι ὁ κ. Μπρέζνιεφ ἐκάλεσε σήμερον εἰς συνάντησιν τόν κ. Ντεμιρέλ καί παρατηρεῖ ὅτι εἶναι τραγικόν ὅτι αὐτήν ἀκριβῶς τήν στιγμήν ἐμειώθη ἡ δυνατότης ἐπιρροῆς τῶν ΗΠΑ ἐπί τῆς Τουρκίας.

»Ὁ πρόεδρος Φόρντ ἐκφράζει τήν βαθεῖαν ἀπογοήτευσίν του ἀπό τήν πρόσφατον ἀπόφασιν τῆς Βουλῆς ἐπί τοῦ embargo διά τήν Τουρκίαν. Διεκινδύνευσε τό προσωπικόν του κῦρος ἐπί τοῦ θέματος αὐτοῦ. Διότι ἦτο πεπεισμένος ὅτι ἡ διατήρησις τοῦ embargo θά ἐδυσχέραινε τήν λύσιν τοῦ Κυπριακοῦ, θά ὑπενόμευε τό NATO, δέν θά ἦτο ἐπιβοηθητική διά τήν Ἑλλάδα καί θά ὡδηγοῦσεν εἰς τήν κατάργησιν τῶν ἀμερικανικῶν βάσεων εἰς τήν Τουρκίαν. Ἔχασεν ὅμως τήν ψηφοφορίαν καί φοβᾶται ὅτι ὅλα αὐτά πού προέβλεψε θά συμβοῦν. Ἡ ἐπιρροή τῶν Ἡνωμένων Πολιτειῶν ἐπί τῆς Τουρκίας ἰσοῦται σήμερον πρός τό μηδέν, ἡ δέ ἀπώλεια τῶν βάσεων εἰς τήν Τουρκίαν θά ἔχῃ πάρα πολύ σοβαράς συνεπείας.

»Ἡ στάσις τῆς ἑλληνικῆς Πρεσβείας εἰς τήν Οὐάσιγκτων δέν ὑπῆρξεν ἐπιβοηθητική. Ἡ ἑλληνική Πρεσβεία ἀνεκοίνωσεν ἀπ' εὐθείας εἰς Ἀμερικανούς βουλευτάς ὅτι αἱ δηλώσεις τῆς ἀμερικανικῆς Κυβερνήσεως — αἱ ὁποῖαι δέν εἶχον κἄν γίνει — ἦσαν ἀνακριβεῖς. Ἡ ἀνακοίνωσις αὕτη (τῆς ὁποίας ὁ κ. Φόρντ ἐπιδεικνύει ἀντίγραφον) ὑπῆρξε πολύ ἐπιβλαβής καί, ἐπί πλέον, ἐγένετο ἀνορθοδόξως, διότι παρεκάμφθη τό Ὑπουργεῖον Ἐξωτερικῶν. Μέλη, ἐξ ἄλλου, τῆς ἑλληνικῆς Πρεσβείας παρίσταντο εἰς τήν αἴθουσαν τῆς Βουλῆς κατά τήν ψηφοφορίαν καί ἐδημιουργοῦσαν δυσμενές κλῖμα διά τήν προσπάθειάν μας. Φιλικῶς ἀλλά σταθερῶς θά ἤθελα νά σᾶς εἴπω ὅτι αἱ ἐνέργειαι αὐταί δέν ἦσαν ὀρθαί.

»Ὁ κ. πρωθυπουργός ἀπαντᾶ ὅτι ἡ ἑλληνική Κυβέρνησις εἶχε βεβαίως γνῶσιν αὐτῆς τῆς ἀνακοινώσεως. Καίτοι ἐτέλει ὑπό τήν πίεσιν τῆς κοινῆς γνώμης, ἡ ἑλληνική Κυβέρνησις ἀπέφυγεν ἐπανειλημμένως νά λάβῃ θέσιν ἐπί τοῦ θέματος, εἴτε ἀρνητικήν εἴτε θετικήν, ὅταν ὅμως ἐπληροφορήθη ὅτι εἰς τήν Οὐάσιγκτων ἐλέγετο ὅτι ἡ ἑλληνική Κυβέρνησις εὐνοεῖ τήν ἐπανάληψιν τῆς βοηθείας ὑπεχρεώθη νά διαψεύσῃ τοῦτο, διότι ἐάν ἡ ἑλληνική κοινή γνώμη ἐπίστευεν ὅτι ἡ Κυβέρνησις τῆς Ἑλλάδος εἶναι ὑπέρ τῆς ἐπαναλήψεως τῆς βοηθείας, δέν ἦτο δυνατόν νά σταθῇ ἡ Κυβέρνησις αὐτή. Ἄλλωστε, ὅταν ὁ κ. Κρίστοφερ ἐδήλωσεν ὅτι ἦτο ἐξουσιοδοτημένος ἀπό τόν πρωθυπουργό νά εἰπῇ δημοσία ὅτι ἡ ἑλληνική Κυβέρνησις ἀντιτίθεται εἰς τήν ἐπανάληψιν τῆς βοηθείας, ἡ Κυβέρνησις ἐδήλωσεν ὅτι ὁ κ. Κρίστοφερ δέν εἶχε τοιαύτην ἐξουσιοδότησιν. Οὐδεμίαν πρόθεσιν εἴχομεν νά ἀναμιχθῶμεν εἰς τήν ὑπόθεσιν αὐτήν, ἀλλά μᾶς ἀνέμιξεν ἡ ἀμερικανική Κυβέρνησις.

»Ὁ κ. Κίσινγκερ καί ὁ κ. Φόρντ διαβεβαιοῦν ὅτι οὐδέποτε εἶπαν αὐτά τά ὁποῖα τούς ἀποδίδουν οἱ Ἑλληνοαμερικανοί.

»Ὁ κ. πρωθυπουργός λέγει ὅτι ἐν πάσῃ περιπτώσει ἐδοκιμάσθησαν καί αἱ δύο μέθοδοι, ἤτοι: ἡ ἀπειλή τῆς διακοπῆς τῆς βοηθείας καί ἡ ὑπόσχεσις τῆς ἐπαναλήψεώς της καί ἀμφότεραι ἀπέτυχον. Ἡ μόνη ἀποτελεσματική μέθοδος εἶναι νά γίνῃ διακριτικῶς συνεννόησις μέ τήν Τουρκίαν, βάσει τῆς ὁποίας ἡ τελευταία θά ἐδεσμεύετο διά συγκεκριμένας παραχωρήσεις ἔναντι τῆς ἐπαναλήψεως τῆς βοηθείας.

»Ὁ κ. Κίσινγκερ ἀπαντᾶ ὅτι τοῦτο εἶναι πρακτικῶς δυσχερές διότι ἡ ἐμπιστευτική συνεννόησις μέ τήν Τουρκίαν θά ἐγένετο δημοσίᾳ γνωστή, ἐφ' ὅσον θά ἔπρεπε νά

ἀνακοινωθῆ εἰς τούς βουλευτάς, διά νά πεισθοῦν οὗτοι νά ἄρουν τό ἐμπάργκο.

»Ὁ κ. Φόρντ ἐκφράζει τόν θαυμασμόν καί τήν ἐκτίμησίν του διά τό ἔργον τοῦ κ. Καραμανλῆ καί διαβεβαιοῖ ὅτι ἡ δημοκρατική Κυβέρνησις τῆς Ἑλλάδος χαίρει τῆς πλήρους ὑποστηρίξεώς του. Ἀνακοινοῖ, ἐν συνεχείᾳ, ὅτι τήν προσεχῆ Παρασκευήν θά γίνῃ προσπάθεια ψηφίσεως ἀπό τό Κογκρέσο νόμου περί ἄρσεως τοῦ ἐμπάργκο, προσθέτων ὅτι ὁ,τιδήποτε ἠδύνατο νά κάμῃ ἐπ' αὐτοῦ ἡ ἑλληνική Κυβέρνησις θά ἦτο πολύ ἐπιβοηθητικόν. Ἐκφράζεται μέ πολλήν συμπάθειαν διά τήν ΑΧΕΠΑ, ἡ στάσις ὅμως τῆς ὁποίας ἐπί τοῦ θέματος τοῦ ἐμπάργκο ὑπῆρξεν ἐσφαλμένη. Ἡ ἑλληνική Κυβέρνησις θά πρέπη νά ἐξηγήσῃ εἰς τούς Ἕλληνοαμερικανούς τάς σοβαροτάτας συνεπείας ἐνδεχομένης ἀποτυχίας τῆς νέας αὐτῆς προσπαθείας. Τό θέμα δέν εἶναι πλέον κομματικόν. Ὑποστηρίζουν τήν προσπάθειαν ὅτι Δημοκρατικοί καί Ρεπουμπλικάνοι δέν γνωρίζουν πῶς θά ἀντιδράσῃ ἡ ἀμερικανική κοινή γνώμη ἐάν ἀποτύχῃ καί αὐτή ἡ προσπάθεια, ὁπότε αἱ συνέπειαι ἐπί τῆς ἀσφαλείας τῆς Ἀμερικῆς θά εἶναι πολύ σοβαραί [sic]. Διερωτῶμαι τί ἠμπορεῖτε νά κάμετε διά νά μᾶς βοηθήσετε.

»Ὁ κ. πρωθυπουργός ἀπαντᾶ ὅτι δέν πρέπει νά ζητῆται ἀπό τήν ἑλληνικήν Κυβέρνησιν νά βοηθήσῃ διά τήν ἀποστολήν ὅπλων εἰς τήν Τουρκίαν. Ὁ ἴδιος δέν θά ἐζητοῦσε ποτέ ἀπό τήν ἀμερικανικήν Κυβέρνησιν νά ἐγκρίνῃ τήν ἀποστολήν ὅπλων εἰς μίαν χώραν πού θά ἀπειλοῦσε τήν Ἀμερικήν. Ἡ ἑλληνική Κυβέρνησις θά ἀνετρέπετο ἐάν ἔκαμε μίαν τοιαύτην δήλωσιν.

»Ὁ κ. Κίσινγκερ λέγει ὅτι τό ἀντιλαμβάνεται ἀπολύτως αὐτό. Ἐνῷ ὅμως δέν ἐκάμαμεν καμμίαν κίνησιν πρός τήν Τουρκίαν χωρίς νά σᾶς ἐρωτήσωμεν προηγουμένως καί ἐνῷ ἀπό τήν Τουρκίαν ζητοῦμε νά κάμῃ παραχωρήσεις, οἱ φίλοι βουλευταί εἰς τήν Ἀμερικήν μᾶς κατηγοροῦν ὅτι εἴμεθα φιλότουρκοι. Ἴσως θά ἠμπορούσατε νά τούς τό ἐξηγήσετε αὐτό.

»Ὁ κ. Καραμανλῆς ἀπαντᾶ ὅτι δέν ἐλέγχει τούς Ἑλληνοαμερικανούς βουλευτάς καί ἐν πάσῃ περιπτώσει θά τόν ἀπεκήρυσσαν ἐάν ἔκαμε αὐτό τό ὁποῖον τοῦ ζητεῖται.

»Ὁ κ. Φόρντ λέγει ὅτι ἔκαμε ὅ,τι τοῦ ἐζήτησεν ὁ κ. Καραμανλῆς. Εἶπεν εἰς τόν κ. Ντεμιρέλ νά μή δημιουργῆ ζητήματα εἰς τό Αἰγαῖον καί τοῦ ἐξήγησεν ὅτι θά πρέπη νά διαπραγματευθῆ σοβαρῶς μέ τήν Ἑλλάδα διά τήν ἐξεύρεσιν λύσεως, ἐάν ἤθελε τήν ἄρσιν τοῦ ἐμπάργκο. Ἡ προσωπική του ἐπομένως ἀπογοήτευσις ἦτο πολύ μεγάλη ὅταν οἱ φίλοι του Σαρμπάνης καί Μπραδήμας τόν κατηγόρησαν ὅτι δέν πιέζει τήν Τουρκίαν.

»Ὁ κ. Μπίτσιος λέγει ὅτι καθιστᾶ πάντοτε σαφές εἰς τούς συνομιλητάς του ὅτι ὁ κ. Κίσινγκερ ἀγωνίζεται διά τήν ἐξεύρεσιν δικαίας λύσεως καί ἐπαινεῖ πάντοτε τάς προσπαθείας του. Ἐρωτᾶ, ἐν συνεχείᾳ, πῶς ἀντιμετωπίζει ἡ ἀμερικανική Κυβέρνησις τήν πρωτοβουλίαν τῶν Ἐννέα ἐπί τοῦ Κυπριακοῦ.

»Ὁ κ. Φόρντ ἀπαντᾶ ὅτι τήν ἀποδέχονται πολύ εὐμενῶς, ὁ δέ κ. Κίσινγκερ προσθέτει ὅτι ὁ κ. Φόρντ εἶχεν ἤδη ἀνακοινώσει εἰς τόν κ. Οὐίλσον ὅτι ἡ Ἀμερική ὑποστηρίζει τήν προσπάθειαν αὐτήν.

»Ὁ κ. πρωθυπουργός παρατηρεῖ ὅτι μόνοι των οἱ Ἐννέα δέν ἔχουν τήν δυνατότητα νά φέρουν ἀποτέλεσμα ἄνευ τῆς Ἀμερικῆς, ἡ ὁποία θά πρέπη νά ἐξακολουθήσῃ νά παρέχῃ ἐνεργόν συμπαράστασιν καί ὑποστήριξιν.

»Ὁ κ. Κίσινγκερ συμφωνεῖ καί προσθέτει ὅτι ἡ σκέψις των ἦτο νά δώσουν καί εἰς τόν κ. Ντεμιρέλ μίαν "νίκην", διά τῆς ἐπαναλήψεως τῆς βοηθείας, οὕτως ὥστε νά ἐξισορροπηθῆ πολιτικῶς εἰς τήν Τουρκίαν ἡ "νίκη" τοῦ Ἐτσεβίτ καί νά δυνηθῆ ὁ Ντεμιρέλ νά προχωρήσῃ.

»Ὁ κ. πρωθυπουργός λέγει ὅτι ἡ Ἑλλάς ὑἱοθετεῖ μετριοπαθεῖς καί λογικάς θέσεις αἱ ὁποῖαι ἱκανοποιοῦν ὅλα τά βασικά αἰτήματα τῶν Τούρκων καί διευκολύνουν ἀπολύτως τήν ἐξεύρεσιν λύσεως. Οἱ Τοῦρκοι ζητοῦν γεωγραφικήν ὁμοσπονδίαν. Τήν ἀποδεχόμεθα. Ζητοῦν δύο ζώνας. Τό ἀποδεχόμεθα καί αὐτό. Ζητοῦν χαλαράς ἐξουσίας τῆς κεντρικῆς Κυβερνήσεως, καί τοῦτο τό ἀποδεχόμεθα. Ὅλα αὐτά, ὑπό δύο ὅρους: πρῶτον, ὅτι τό ποσοστόν τοῦ ἐδάφους πού θά ἐλέγχουν οἱ Τοῦρκοι θά εἶναι σχετικῶς ἀνάλογον μέ τό ποσοστόν τοῦ τουρκοκυπριακοῦ πληθυσμοῦ καί δεύτερον, ὅτι διά τῆς λύσεως θά διηυκολύνετο ἡ ἐπιστροφή τῶν προσφύγων εἰς τάς ἑστίας των. *Ἔχω τό συναίσθημα ὅτι πέραν αὐτοῦ, οὐδέν ἄλλο δύναμαι νά πράξω. Πιστεύω ὅτι πράττω τό καθῆκον μου μέ ἀπόλυτον συναίσθησιν τῶν εὐθυνῶν μου ἔναντι τῆς χώρας μου, ἀλλά καί τῶν φιλικῶν χωρῶν. Ἀπομένει τώρα εἰς τούς τρίτους νά κάμουν καί αὐτοί τό καθῆκον των διά νά ἐξευρεθῆ λύσις. Ἐγώ πιστεύω ὅτι κατ' αὐτόν τόν τρόπον ἀπαλλάσσομαι καί ἀπό τάς εὐθύνας μου διά τό μέλλον.*

»Ὁ κ. Κίσινγκερ ἐκφράζει τήν ἐκτίμησίν του διά τό θάρρος καί τήν πολιτικότητα τοῦ κ. πρωθυπουργοῦ καί λέγει ὅτι, πράγματι, ὁ κ. Καραμανλῆς εἶναι ὁ μόνος ὁ ὁποῖος χειρίζεται τό θέμα αὐτό μέ συναίσθηση εὐθύνης, ἐνῷ οἱ Τοῦρκοι τό βλέπουν μόνον ὡς ἐσωτερικόν, κομματικόν ζήτημα. Μέ τήν θέσιν πού λαμβάνει ὁ κ. Καραμανλῆς, τό μόνον πού ἀπομένει νά ρυθμισθῆ εἶναι τό ποσοστόν τοῦ ἐδάφους. Ἐφ' ὅσον ἀδυνατοῦν οἱ Ἕλληνες καί οἱ Τοῦρκοι νά κατανονομάσουν ποσοστά, θά πρέπη κάποιος τρίτος, οἱ Ἀμερικανοί ἤ οἱ Ἐννέα νά ἀναλάβουν τήν προσπάθειαν προσεγγίσεως τῶν δύο ἀπόψεων ἐπί τοῦ θέματος αὐτοῦ.

»Ὁ κ. Καραμανλῆς παρατηρεῖ ὅτι ἐάν τά ἐδαφικά ποσοστά δέν εἶναι λογικά καί δίκαια, οὐδείς θά δύναται νά τά ἐπιβάλῃ καί ἐν πάσῃ περιπτώσει δέν θά ὑπάρξῃ βιώσιμος λύσις.

»Εἰς τοῦτο συμφωνεῖ ὁ κ. Κίσινγκερ ὁ δέ πρόεδρος Φόρντ ἐπαναλαμβάνει ὅτι ὑποστηρίζει τήν πρωτοβουλίαν τῶν Ἐννέα, τοσούτῳ μᾶλλον καθ' ὅσον τό κυπριακόν ζήτημα τόν ἔχει βλάψει πολιτικῶς εἰς τήν Ἀμερικήν, ἐνῷ μάλιστα ἐπίκεινται ἐκλογαί. Τέλος ὁ κ. Φόρντ ἐκφράζει καί πάλι τόν θαυμασμόν καί ἐκτίμησίν του διά τόν κ. Καραμανλῆν καί τό ἔργον τῆς Κυβερνήσεώς του καί διαβεβαιοῖ ὅτι ἡ ἐπιθυμία του εἶναι νά βοηθήσῃ καί ὑποστηρίξῃ τήν Ἑλλάδα, παρά τό γεγονός ὅτι αἱ χεῖρες του ἔχουν δεθῆ ἀπό τό ἐμπάργκο πρός τήν Τουρκίαν.

»Ὁ κ. Κίσινγκερ εἰς κατ' ἰδίαν συνομιλίαν του μέ τόν κ. πρωθυπουργόν, τόν παρακαλεῖ ὅπως παρέμβῃ πρός τούς Ἑλληνοαμερικανούς διά νά παύσουν οὗτοι νά ὑποσκάπτουν τό ἠθικόν του κῦρος (λέγει ὅτι τόν ἀποκαλοῦν δημοσίᾳ ψεύτην, δολοφόνον καί χασάπην) διότι χωρίς τό κῦρος αὐτό τοῦ εἶναι δύσκολον νά βοηθήσῃ.

»Ὁ κ. πρωθυπουργός περιορίζεται νά ἀπαντήσῃ ὅτι πρόκειται περί Ἀμερικανῶν ὑπηκόων»[212].

Συνάντηση μέ τόν πρόεδρο καί τόν ὑπουργό 'Εξωτερικῶν τῶν ΗΠΑ.

Μετά τό τέλος τῆς συνομιλίας, ὁ πρόεδρος Φόρντ ἔκαμε τήν ἀκόλουθη δήλωση:

«Εἴχαμε μία πολύ φιλική συνομιλία μέ τόν κ. Καραμανλῆ, ἡ ὁποία ἐπεξετάθη σέ βάθος, ὄχι μόνο στά διμερῆ θέματα, ἀλλά, ὅπως εἶναι σαφές, καί ἐπί τοῦ Κυπριακοῦ καθώς καί ἐπί τῶν προβλημάτων τῆς ἀνατολικῆς Μεσογείου. Ἀποβλέπουμε νά ἐξακολουθοῦμε νά ἐργαζώμεθα ἀπό κοινοῦ μέ τήν Ἑλλάδα, ἐπί τῶν διμερῶν καί ἐπίσης ἐπί ὅλων τῶν ἄλλων θεμάτων καί να βοηθήσουμε ὅπου εἶναι δυνατόν γιά τήν ἐπίλυση τοῦ Κυπριακοῦ. Περί αὐτοῦ, ὅμως, ὁ ὁρίζων θά καταστῆ καθαρώτερος μετά τήν αὐριανή συνάντησή μου μέ τόν Τοῦρκο πρωθυπουργό».

Δηλώσεις ἔκαμε καί ὁ Χ. Κίσινγκερ:

«Οἱ Ἡνωμένες Πολιτεῖες ἦταν καί εἶναι πρόθυμες καί ἕτοιμες νά βοηθήσουν, στόν ἀνώτατο δυνατό βαθμό, στήν εἰρηνική ἐπίλυση τοῦ Κυπριακοῦ καί στήν βελτίωση τῶν ἑλληνοτουρκικῶν σχέσεων. Ἐν τούτοις, ὡρισμένες ἀτυχεῖς ἐξελίξεις στό ἐσωτερικό τῶν Ἡνωμένων Πολιτειῶν καί ἡ τελευταία ἀτυχεστάτη ἀπόφαση τῆς ἀμερικανικῆς Βουλῆς γιά τήν συνέχιση τῆς διακοπῆς τῆς ἀμερικανικῆς βοηθείας πρός τήν Τουρκία ἔπαιξαν, καταστρεπτικῶς, ἀνασταλτικό ρόλο στήν προσπάθεια τῆς ἀμερικανικῆς Κυβερνήσεως. Πάντως, ἡ συνομιλία Φόρντ-Καραμανλῆ ὑπῆρξε πολλαπλῶς χρήσιμη».

Ὁ πρόεδρος Φόρντ συναντήθηκε στίς 31 Ἰουλίου μέ τόν πρωθυπουργό τῆς Τουρκίας ἀλλά χωρίς θετικό ἀποτέλεσμα: σύμφωνα μέ δημοσιογραφικές πληροφορίες, ὁ Σ. Ντεμιρέλ ἀπέρριψε προσφορά 50.000.000 δολλαρίων προορισμένη νά ἀντισταθμίσει τίς ζημιές ἀπό τήν ἐφαρμογή τοῦ ἐμπάργκο.

Τήν ἴδια ἡμέρα ἐκδηλώθηκε καί πρωτοβουλία τῶν ἡγετῶν τῆς ΕΟΚ γιά τήν ἐπίλυση τοῦ Κυπριακοῦ. Συγκεκριμένα ἀποφασίσθηκε:

1. Οἱ ἡγέτες τῆς ΕΟΚ νά προτείνουν τή μεσολάβησή τους στήν Ἑλλάδα, Τουρκία καί τίς δύο κοινότητες τῆς Κύπρου.

2. Ὁ πρωθυπουργός τῆς Ἰταλίας Ἄλντο Μόρο νά ἀναλάβει τίς ἐπαφές μέ τά δύο μέρη.

Τήν ἴδια ἡμέρα, 30 Ἰουλίου, ὁ Κ. Καραμανλῆς εἶχε συναντηθεῖ μέ τόν πρόεδρο τῆς Κυπριακῆς Δημοκρατίας, Ἀρχιεπίσκοπο Μακάριο, παρουσία τῶν ὑπουργῶν Ἐξωτερικῶν, Δ. Μπίτσιου καί Ι. Χριστοφίδη, καί τοῦ Π. Μολυβιάτη. Οἱ δύο ἡγέτες συμφώνησαν ὅτι ἦταν ἀναγκαῖο νά ἐκδηλώσουν οἱ Τοῦρκοι τίς προθέσεις τους στό ἐδαφικό. Ὁ Ἀρχιεπίσκοπος Μακάριος τόνισε ὅτι ἄν οἱ Τουρκοκύπριοι διατηροῦσαν ποσοστό ὄχι μεγαλύτερο τοῦ 25% τοῦ ἐδάφους τοῦ νησιοῦ καί διευκολυνόταν ἡ ἐπιστροφή τῶν προσφύγων στίς ἑστίες τους, δέν θά τόν ἐνδιέφερε ἐάν ἡ λύση ἦταν διζωνική ὁμοσπονδία. Ἔτσι, ὑπογράμμισε ὁ Κ. Καραμανλῆς, θά μποροῦσε νά λέγεται ὅτι ἡ ἑλληνική πλευρά προτιμοῦσε τήν πολυζωνική λύση, ἄν ὅμως οἱ Τοῦρκοι ἐπιθυμοῦσαν τή διζωνική, θά μποροῦσε καί αὐτή νά γίνει δεκτή, μέ τόν ὅρο νά μή διατηρήσουν οἱ Τουρκοκύπριοι τμῆμα τοῦ ἐδάφους πάνω ἀπό 25%. Αὐτή θά ἦταν ἡ ὁριστική θέση τῆς ἑλληνικῆς πλευρᾶς, καί ὄχι διαπραγματευτική ἐκκίνηση, καί μποροῦσε νά γνωστοποιηθεῖ σέ ξένες Κυβερνήσεις. Κατόπιν, ἐξετάστηκε ἡ δυσκολία πού δημιουργοῦσε στίς προσπάθειες ἐπιλύσεως τοῦ θέματος ἡ τραγική ἐσωτερική κατάσταση τῆς Τουρκίας, ἐνῶ ὑπῆρξε συμφωνία καί γιά τό ὅτι ὁ χρόνος ἐργαζόταν ἐναντίον τῆς ἑλληνικῆς πλευρᾶς, καθώς ἔδινε τήν εὐχέρεια στούς Τούρκους νά παγιώνουν τά τετελεσμένα[213].

Τήν ἐπομένη, 31 Ἰουλίου, ὁ Ἕλληνας πρωθυπουργός συναντήθηκε διαδοχικά μέ τούς Τ. Ζίφκωφ, Ι. Τίτο, Ν. Τσαουσέσκου, καί τούς πρωθυπουργούς τῆς Ἰταλίας καί Ἰρλανδίας. Κατά τή συνάντηση Καραμανλῆ-Ζίφκωφ —σύμφωνα μέ τό σχετικό σημείωμα — ἀνταλλάχθηκαν οἱ ἀκόλουθες ἀπόψεις:

«Κατά τήν συνάντησιν αὐτήν συνεζητήθησαν κυρίως τό Κυπριακόν καί αἱ ἑλληνοτουρκικαί σχέσεις, ὡς καί ἡ διαβαλκανική συνεργασία.

»Ἐπί τοῦ πρώτου θέματος, ὁ κ. Ζίφκωφ ἐνημέρωσε τόν κ. πρωθυπουργόν ἐπί τοῦ περιεχομένου τῆς προσφάτου συναντήσεώς του μέ τόν κ. Ντεμιρέλ. Ὁ κ. Ντεμιρέλ, κατά τήν συνάντησιν αὐτήν, ἐπέδειξεν ἐπί χάρτου εἰς τόν κ. Ζίφκωφ τάς νήσους τοῦ Αἰγαίου, ἰσχυρισθείς ὅτι λόγῳ τῆς γειτνιάσεως πρός τήν Τουρκίαν καί τοῦ ἐξοπλισμοῦ των ὑπό τῶν Ἑλλήνων ἀπετέλουν αὐται ἀπειλήν διά τήν Τουρκίαν. Ὡς πρός τό Κυπριακόν, ὁ κ. Ντεμιρέλ ἐπανέλαβε τήν γνωστήν ἐπιχειρηματολογίαν.

»Ὁ κ. Ζίφκωφ ἐβεβαίωσε τόν κ. πρωθυπουργόν ὅτι ὡμίλησεν πρός τόν κ. Ντεμιρέλ μέ τό πνεῦμα τῆς ἐπιστολῆς πού τοῦ εἶχεν ἀπευθύνει ὁ κ. Καραμανλῆς καί ὑπεστήριξε τάς ἑλληνικάς ἀπόψεις. Γενική ἐντύπωσις τοῦ κ. Ζίφκωφ ἦτο ὅτι ὁ κ. Ντεμιρέλ, λόγῳ τῆς ἐσωτερικῆς καταστάσεως εἰς τήν Τουρκίαν, δέν ἦτο εἰς θέσιν νά διαπραγματευθῆ σοβαρῶς καί ὅτι δέν ἠμπορεῖ νά εἶναι ὑπεύθυνος συνομιλητής.

»Ἐπί τοῦ δευτέρου θέματος, ὁ κ. πρωθυπουργός ἐπρότεινε συνάντησιν τῶν ὑφυπουργῶν Συντονισμοῦ καί Προγραμματισμοῦ τῶν βαλκανικῶν χωρῶν διά νά καθορισθοῦν οἱ τομεῖς (συγκοινωνιῶν, ἐνεργείας, κ.λπ.), εἰς τούς ὁποίους θά ἠμποροῦσε νά ἀναπτυχθῆ πολυμερής διαβαλκανική συνεργασία.

»Ὁ κ. Ζίφκωφ ἀπεδέχθη τήν πρότασιν αὐτήν.

»Κατά τήν συζήτησιν, διεφάνη καί πάλιν ἡ δυσπιστία καί ἀντιπάθεια τῶν Βουλγάρων ἔναντι τῶν Γιουγκοσλάβων καί Ρουμάνων, διά τούς ἡγέτας τῶν ὁποίων ὁ κ. Ζίφκωφ ἐξεφράσθη μέ εἰρωνείαν καί σαρκασμόν.

»Ὁ κ. Ζίφκωφ ἐπρότεινεν δίς εἰς τόν κ. πρωθυπουργόν νά συναντηθοῦν προσεχῶς εἰς παραμεθόριον τινά πόλιν.

»Ὁ κ. πρωθυπουργός ἀπήντησεν ὅτι ἐλπίζει νά εὑρεθῆ συντόμως μία κατάλληλος εὐκαιρία πρός τοῦτο»[214].

Στό σημείωμα γιά τή συνάντηση Καραμανλῆ - Τσαουσέσκου ἀναφέρονται τά ἑξῆς:

«Κύριον θέμα τῆς συναντήσεως ἦτο ἡ πρότασις τοῦ κ. πρωθυπουργοῦ ὅπως ἐντός τοῦ προσεχοῦς φθινοπώρου πραγματοποιηθῆ συνάντησις εἰς ἐπίπεδον ὑφυπουργῶν Προγραμματισμοῦ καί Συντονισμοῦ διά νά ἀναζητήσουν καί καθορίσουν τούς τομεῖς ἐκείνους εἰς τούς ὁποίους εἶναι δυνατή ἡ προώθησις διαβαλκανικῆς συνεργασίας, ὡς π.χ. οἱ τομεῖς τῆς ἐνεργείας, συγκοινωνιῶν κ.λπ.

»Ὁ κ. πρωθυπουργός θεωρεῖ ὅτι ἡ πραγματοποίησις τῆς προτάσεώς του αὐτῆς, θά ἀποτελέση παράδειγμα τῆς πρώτης ἐφαρμογῆς τῶν κειμένων καί τοῦ πνεύματος τῆς Διασκέψεως τοῦ Ἑλσίνκι.

»Ὁ κ. Τσαουσέσκου ἀπαντᾶ ὅτι συμφωνεῖ πλήρως καί ὅτι θεωρεῖ καί ἐκεῖνος ὅτι εἶναι χρήσιμον νά προχωρήσωμεν στήν συνεργασίαν αὐτήν, ἔστω κι' ἄν ἀρχίζωμεν μέ μικρά βήματα.

»Κατόπιν συζητήσεως διευκρινίζεται ὅτι θά προσκληθῆ καί ἡ Τουρκία, ἐάν δέ αὕτη ἀρνηθῆ, αἱ λοιπαί χῶραι θά προσχωρήσουν, ἀφήνοντας τήν πόρτα ἀνοικτή διά τήν συμμετοχή καί τῆς Τουρκίας, ὅταν ἐκείνη τό θελήση.

»Ἐν συνεχείᾳ διεξήχθη συζήτησις ἐπί τοῦ Κυπριακοῦ, κατά τήν διάρκειαν τῆς ὁποίας ὁ κ. πρωθυπουργός ἀνέλυσε τήν παροῦσαν κατάστασιν τοῦ Κυπριακοῦ.

»Ὁ κ. Τσαουσέσκου λέγει ὅτι εἰσηγήθη εἰς τόν Μακάριον νά ἀποδεχθῆ μικτήν κεντρικήν Κυβέρνησιν.

»Ὁ κ. πρωθυπουργός παρατηρεῖ ὅτι τοῦτο ἀποτελεῖ ἐσφαλμένην προσέγγισιν τοῦ προβλήματος, διότι οὕτω θά ἠγνοεῖτο ὁ πυρήν τοῦ προβλήματος, τό θέμα δηλαδή τῶν ἐδαφικῶν ποσοστῶν καί ἔτσι χωρίς νά προωθεῖτο ἡ λύσις ἁπλῶς θά ἐξησθένει διεθνῶς ἡ Κυβέρνησις τῆς Κυπριακῆς Δημοκρατίας.

»Ὁ κ. Τσαουσέσκου ἀνεφέρθη τέλος εἰς τάς συνομιλίας τάς ὁποίας εἶχε μέ τόν κ. Ἐτσεβίτ, τάς ὁποίας ἐχαρακτήρισεν ὡς πολύ καλάς, προσθέσας πάντως ὅτι τό ἀνακοινωθέν τό ὁποῖον ἐξεδόθη εἶναι πανομοιότυπον πρός τό ἀνακοινωθέν ἐπί τῇ ἐπισκέψει τοῦ κ. Καραμανλῆ εἰς τό Βουκουρέστι»[215].

Στό σημείωμα, τέλος, τό σχετικό μέ τή συνάντηση τοῦ Ἕλληνα μέ τόν Ἰταλό πρωθυπουργό, Α. Μόρο, παρουσία καί τῶν ὑπουργῶν Ἐξωτερικῶν Δ. Μπιτσίου καί Μ. Ρουμόρ, ἀναφέρονται τά ἑξῆς:

«Ὁ κ. Μόρο συνηντήθη μέ τόν κ. πρωθυπουργόν κατόπιν σχετικῆς ἀποφάσεως τῶν Ἐννέα.

»Ὁ κ. πρωθυπουργός, κατόπιν σχετικῆς ἐρωτήσεως τοῦ κ. Μόρο, προέβη εἰς μακράν ἀνάλυσιν τοῦ Κυπριακοῦ, ἀναπτύξας τό πρόσφατον ἱστορικόν του. Ἐν συνεχείᾳ, ἐξέθεσε τάς μετριοπαθεῖς καί λογικάς θέσεις πού λαμβάνει ἡ Ἑλλάς ἐπί τῶν ἐπιμάχων σημείων (γεωγραφική ὁμοσπονδία, ἀριθμός ζωνῶν, ἐξουσίαι κεντρικῆς Κυβερνήσεως, ποσοστά ἐδάφους, ἐπιστροφή προσφύγων), διά νά τονίση πόσον ἡ ἑλληνική Κυβέρνησις διευκολύνει διά τῶν θέσεών της αὐτῶν τούς Δυτικοευρωπαίους νά βοηθήσουν εἰς τήν ἐξεύρεσιν λύσεως. Τοῦτο εἶναι ἀναγκαῖον, δεδομένου ὅτι οἱ Τοῦρκοι ἀρνοῦνται νά δώσουν μίαν οἱανδήποτε ἀπάντησιν καί νά διαπραγματευθοῦν. Ἐάν δέν ὑπάρξη πρόοδος διά τήν λύσιν, ἡ κατάστασις θά ἐπιδεινωθῆ ἐπικινδύνως καί αἱ συνέπειαι θά εἶναι σοβαρόταται, ὄχι μόνον διά τήν Ἑλλάδα καί τήν Τουρκίαν, ἀλλά καί διά τήν Εὐρώπην.

»Ὁ κ. Ρουμόρ, παρεμβαίνων εἰς τό σημεῖον τοῦτο, λέγει ὅτι τό κύριον θέμα πού ἀπησχόλησε τούς Ἐννέα εἰς τό Ἑλσίνκι ἦτο τό Κυπριακόν. Οἱ Εὐρωπαῖοι εἶναι πολύ ἀνήσυχοι διά τήν κατάστασιν, φοβοῦνται τήν ἐπιδείνωσίν της καί εἶναι ἀποφασισμένοι νά ἀναλάβουν πρωτοβουλίας διά τήν ἐξεύρεσιν λύσεως.

»Ἐπί τοῦ παρόντος, τρία εἶναι τά βασικά σημεῖα ἐπί τῶν ὁποίων ἔχουν συμφωνήσει οἱ Ἐννέα:

»1. Τούς ἀνησυχεῖ ἡ στασιμότης καί ἐπιθυμοῦν νά ἴδουν πρόοδον τῶν διαπραγματεύσεων ἐπί ὅλων τῶν θεμάτων, κυρίως δέ ἐπίτευξιν συμφωνίας παραλλήλως ἐπί τοῦ ποσοστοῦ τοῦ ἐδάφους καί τῶν συνταγματικῶν θεμάτων.

»Μετά τήν ἀνάλυσιν τοῦ κ. πρωθυπουργοῦ, ὁ κ. Μόρο συνεπέρανεν ὅτι τό κύριον σημεῖον τῆς ὑποθέσεως εἶναι ἡ ἔκτασις τοῦ ἐδάφους πού θά ἐλέγχουν οἱ Τουρκοκύπριοι. Ὁ κ. πρωθυπουργός συγκατένευσε παρατηρήσας ὅτι ἡ ἔκτασις εἶναι τό κλειδί τῆς λύσεως, διότι πέραν τῶν ἄλλων εἶναι καί θέμα οἰκονομικῆς ἐπιβιώσεως.

»Διά τήν πρόοδον τῶν διαπραγματεύσεων θά πρέπη νά ἀποφευχθῆ ἡ θέσις προκαταρκτικῶν ὅρων.

»2. Θά ὑποστηρίζουν τάς διακοινοτικάς τῆς Βιέννης ἐντός τῶν πλαισίων τῶν Ἡνωμένων Ἐθνῶν, τά διαβήματά των δέ θά ἀπευθύνωνται πρός τήν Ἑλλάδα, τήν Τουρκίαν, τήν Κυβέρνησιν τῆς Κύπρου καί τάς δύο κοινότητας.

»3. Θά πρέπη νά ἀποφευχθῆ ἀπό ὅλας τάς πλευράς ἡ δημιουργία τετελεσμένων γεγονότων κατά τήν διάρκειαν τῶν προσπαθειῶν αὐτῶν.

»Εἰς παρατήρησιν τοῦ κ. Καραμανλῆ ὅτι αἱ πιέσεις θά πρέπη νά ἀσκοῦνται πρός τήν ἀδικοῦσαν πλευράν καί ὄχι πρός τήν ἀδικηθεῖσαν, ὁ κ. Ρουμόρ φαίνεται ἀντιλαμβανόμενος τοῦτο, λέγει ὅμως ὅτι βεβαίως οἱ Ἐννέα εἶναι ὑποχρεωμένοι νά ἀπευθυνθοῦν πρός ὅλους διά νά ἐξεύρουν τόν συμβιβασμόν. Ὁ κ. πρωθυπουργός παρατηρεῖ ὅτι οἱ Ἐννέα θά πρέπη νά λάβουν θέσιν καί ἐπί τῆς οὐσίας τοῦ προβλήματος καί νά δηλώσουν πῶς ἐκεῖνοι ἀντιλαμβάνονται τήν λύσιν.

»Ὁ κ. Ρουμόρ ἀπαντᾶ ὅτι ἀντιλαμβάνεται πλήρως τήν σημασίαν τῆς παρατηρήσεως αὐτῆς τοῦ κ. Καραμανλῆ καί ὅτι ἀργότερον θά ἔλθη ἡ στιγμή νά λάβουν θέσιν οἱ Ἐννέα, ἐφ' ὅσον βεβαίως θά συμφωνήσουν μεταξύ των.

»Εἰς ἐρώτησιν τοῦ κ. Μπιτσίου ἐάν οἱ Ἐννέα ἀπεφάσισαν νά ἀναλάβουν ρόλον "ἐντίμου μεσολαβητοῦ", ὁ κ. Ρουμόρ εἶπεν ὅτι δέν ὑπάρχει ἀκόμη τυπική ἀπόφασις τῶν Ἐννέα ἐπ' αὐτοῦ. Πιθανόν τοῦτο νά συμβῆ ἀργότερον, ἀλλά πρός τό παρόν θά ὑποστηρίξουν τάς προσπαθείας τοῦ κ. Βαλντχάιμ.

»Ὁ κ. πρωθυπουργός ἀνεφέρθη εἰς τήν μελετωμένην ὑπό τοῦ ΝΑΤΟ, πρωτοβουλίᾳ τῆς Τουρκίας, ἐνέργειαν πρός ὑποστήριξιν τῆς ἐπαναλήψεως τῆς ἀμερικανικῆς βοηθείας πρός τήν Τουρκίαν, ἐξηγήσας ὅτι θά παρεβλάπτετο ἡ ἐπικειμένη πρωτοβουλία τῶν Ἐννέα ἐάν οὗτοι ἐντός τοῦ ΝΑΤΟ ἐστήριζον τήν ἐνέργειαν αὐτήν. Ὁ κ. Ρουμόρ εἶπεν ὅτι ἀντιλαμβάνεται πλήρως τό θέμα»[216].

Τήν ἴδια ἡμέρα, ὁ Κ. Καραμανλῆς εἶχε συνομιλία μέ τό Βρετανό πρωθυπουργό, Χ. Οὐίλσον. Στή συνάντηση ἦταν παρόντες οἱ Δ. Μπίτσιος, Π. Λαμπρίας, Π. Μολυβιάτης καί ὁ ὑπουργός Ἐξωτερικῶν τῆς Βρετανίας, Τζ. Κάλλαχαν:

Οἱ συναντήσεις τοῦ πρωθυπουργοῦ μέ τούς Ν. Τσαουσέσκου (ἄνω) καί Ι. Τίτο (κάτω), ἀποδείχθηκαν κρίσιμες γιά τήν προώθηση τῆς διαβαλκανικῆς συνεργασίας.

«Μετά τήν ἀνταλλαγήν χαιρετισμῶν καί φιλοφρονήσεων ὁ κ. Οὐίλσον ἠρώτησε πῶς ἐξελίσσεται ἡ κατάστασις εἰς τήν Κύπρον. Ὁ κ. Καραμανλῆς ἀπήντησεν ὅτι δέν ὑπάρχει ἀπό τουρκικῆς πλευρᾶς πρόοδος καί ὅτι ὅσον παρατείνεται ἡ ὑπάρχουσα κατάστασις, τόσον αὐτη καθίσταται περισσότερον ἐπικίνδυνος. Κατά τήν περαιτέρω ἔκθεσιν τοῦ προβλήματος, ἐν συνδυασμῷ πρός τάς συμπίπτούσας συζητήσεις εἰς τήν Βιέννην μεταξύ τῶν κ.κ. Κληρίδη καί Ντενκτάς, ὁ κ. Καραμανλῆς εἶπεν ὅτι ἡ οὐσία τοῦ προβλήματος τῆς Κύπρου ἔγκειται εἰς τήν ἔκτασιν τήν ὁποίαν θά κατέχουν οἱ Τουρκοκύπριοι ἐν συνδυασμῷ πρός τό ζήτημα τῶν καντονίων. Ἄν ἐξευρίσκετο λύσις ὡς πρός τό θέμα τοῦτο θά εἶχεν ἐπιλυθῆ τό 90% τοῦ ὅλου προβλήματος.

»Ὁ κ. Οὐίλσον ἠρώτησε ἄν ὁ χρόνος εἰργάζετο ὑπέρ τῆς εἰρηνικῆς διευθετήσεως. Ὁ κ. Καραμανλῆς ἀπήντησε κατηγορηματικῶς ὄχι.

»Οὐίλσον: Πρέπει συνεπῶς νά γίνη κάτι ἐπειγόντως;

»Καραμανλῆς: *Ἀσφαλῶς. Ὅπως βλέπετε ἤδη εἰς τό θέμα ἐνεπλάκησαν καί αἱ Ἡνωμέναι Πολιτεῖαι.*

»Οὐίλσον: Οἱ Τοῦρκοι ἰσχυρίζονται ὅτι ἡ παρέμβασις τοῦ Κογκρέσου ἐνέπλεξε ξένα στοιχεῖα εἰς τό πρόβλημα. Καί τό κατέστησαν δυσχερέστερον.

»Καραμανλῆς: *Τό γνωρίζω. Ἀλλ' ὀψίμως οἱ Τοῦρκοι ἐπικαλοῦνται τό Κογκρέσον. Ἡ ἀπόφασίς του εἶναι πολύ πρόσφατος. Ἐπί ἕνα χρόνο τί κάμνουν διά τήν ἀναζήτησιν λύσεως;*

»Ὁ κ. Οὐίλσον ἠρώτησεν ἐάν ὁ κ. Καραμανλῆς εἶχε γνῶσιν συναντήσεως πραγματοποιηθείσης μεταξύ "συναδέλφων τῆς ΕΟΚ" ὁ δέ κ. Καραμανλῆς εἶπεν ὅτι ἐγνώριζεν ὅτι θά γίνη ἡ συνάντησις ἀπό τόν πρωθυπουργόν τοῦ Λουξεμβούργου κ. Τόρν.

»Οὐίλσον: Εἴχαμε μίαν καλήν συζήτησιν. Ὅλοι κατανοοῦμεν τό ἐπείγον τοῦ προβλήματος. Ἡ συζήτησις ἐγένετο κατά τό πρόγευμα καί καθ' ὅλον τό διάστημα μᾶς ἀπησχόλησε τό Κυπριακόν. Μόνον κατά τά τελευταῖα λεπτά ἐθίξαμεν ἄλλα ζητήματα. Τῆς συζητήσεως προήδρευσεν ὁ κ. Τόρν, διότι ὁ κ. Μόρο ἦτο ἄρρωστος.

»Ὁ κ. Κάλλαχαν παρενέβη καί εἶπεν ὅτι τό Κυπριακόν ἔχει διεθνοποιηθῆ τοὐλάχιστον μερικῶς. Ἡ ΕΟΚ θά ἠδύνατο, πέραν τῆς ὑπάρχουσης ἤδη ἀναμίξεως τοῦ κ. Βαλντχάιμ νά ἐμφανισθῆ ὡς ἔντιμος μεσολαβητής. Τό ζήτημα εἶναι νά ἔχη τήν ἐμπιστοσύνην καί τῆς τρίτης πλευρᾶς. Ἡ ΕΟΚ θά ἦτο διατεθειμένη νά ἀναλάβη αὐτόν τόν ρόλον. Ἐάν ἡ Ἑλλάς συγκατατίθεται τότε θά ἐρωτηθῆ καί ἡ Τουρκία. Βεβαίως τήν ἐρώτησιν αὐτήν θά τήν κάμη ὁ πρόεδρος τῶν χωρῶν τῆς ΕΟΚ κ. Μόρο πρός τόν κ. Καραμανλῆν, σχετικῶς ἐξουσιοδοτημένος ἀπό τούς συνομιλητάς "συναδέλφους τῆς ΕΟΚ".

»Οὐίλσον: Μοῦ ἔκαμε μεγάλην ἐντύπωσιν ἡ ὁμοφωνία κατά τήν συζήτησιν τῶν Ἐννέα. Ὅλοι ἐδέχθημεν ὅτι ὁ χρόνος δέν ἐργάζεται ὑπέρ τῆς εἰρηνικῆς διευθετήσεως. Ἰδιαίτερον ἐνδιαφέρον ἐπέδειξεν ὁ Γάλλος πρόεδρος κ. ντ' Ἐσταίν. Μοῦ ἔκαμε μεγάλην ἐντύπωσιν ὅτι καί ἐμεῖς καί σεῖς συμφωνοῦμεν ὡς πρός τόν ἐπείγοντα χαρακτῆρα πού ἔχει τό θέμα.

»Κάλλαχαν: Ἔχω τήν ἐντύπωσιν ὅτι καί οἱ Ἀμερικανοί δέν θά ἐναντιωθοῦν εἰς μίαν τοιαύτην κίνησιν. Νομίζω ὅτι τό ὅλον θέμα ἀναλύεται εἰς τρία βασικῶς στοιχεῖα:

»α. Θά ὑπάρχουν πολλά καντόνια ἤ δύο ζῶνες;

»β. Ποῖον ποσοστόν τοῦ ἐδάφους τῆς Κύπρου θά δοθῆ εἰς τούς Τουρκοκυπρίους;

»Καί, ὑπό τήν προϋπόθεσιν ἐπιλύσεως τῶν δύο πρώτων,

»γ. Θά ἐπαναληφθῆ ἡ ἀμερικανική βοήθεια πρός τήν Τουρκίαν;

»Καραμανλῆς: *Εἰς τά δύο πρῶτα πρέπει νά περιληφθῆ καί τό πρόβλημα τῶν προσφύγων.*

»Οὐίλσον: Ἀσφαλῶς. Τό ἐμνημονεύσαμεν τό θέμα τοῦτο καί κατά τήν μεσημβρινήν συζήτησιν. Ἐφ' ὅσον λοιπόν συμφωνεῖτε θά μπορούσαμε νά προχωρήσουμε πρός τήν κατεύθυνσιν αὐτήν. Βεβαίως ὁ κ. Μόρο ὑπό τήν ἰδιότητά του ὡς πρόεδρου, θά σᾶς θέση τό θέμα κατά τρόπον ἐπισημότερον καί θά ἐπιδιώξη νά σᾶς συναντήση δι' αὐτόν τόν σκοπόν.

»Ὁ κ. Καραμανλῆς ηὐχαρίστησε τόν κ. Οὐίλσον διά τήν πρωτοβουλίαν καί τήν ἐνημέρωσιν καί τόν παρεκάλεσε νά ἀσκήση τήν ἐπιρροήν του ὥστε νά καταβληθοῦν σύντονοι προσπάθειαι καί νά ὁδηγηθῶμεν τό ταχύτερον δυνατόν εἰς δικαίαν καί ἔντιμον λύσιν τοῦ Κυπριακοῦ.

»Οὐίλσον: Αὐτό εὐχόμεθα καί ἡμεῖς.

»Κάλλαχαν: Ἔχω τήν ἐντύπωσιν ὅτι οἱ Ἰταλοί, πού εἶναι καί πρόεδροι τῶν Ἐννέα, θά ἤθελαν νά διαδραματίσουν αὐτοί τόν ρόλον τῶν μεσολαβητῶν. Βεβαίως ἡ μεσολάβησίς των δέν θά καταργήση τάς διεξαγομένας διμερεῖς (ἐνν. διακοινοτικάς) συνομιλίας. Θά εἴχατε ἀντίρρηση διά τούς Ἰταλούς;

»Καραμανλῆς: *Δέν δύναμαι νά ἔχω ἀντίρρησιν διά τούς Ἰταλούς. Νομίζω ὅμως ὅτι ἐκεῖνοι πού θά παίξουν τόν πλέον δραστήριον ρόλον θά ἔπρεπε νά εἶναι ἐκεῖνοι πού ἀσκοῦν μεγαλυτέραν ἐπιρροήν. Οἱ Τοῦρκοι, ὅπως εἶναι σαφές, ἐξακολουθοῦν νά παραλογίζωνται. Πρέπει συνεπῶς αὐτοί πού θά συζητοῦν μαζί τους νά ἔχουν τήν δύναμιν νά τούς κάμουν νά λογικευθοῦν.*

»Οὐίλσον - Κάλλαχαν: Μήπως οἱ Γερμανοί; Οἱ Γερμανοί εἶναι πολύ πρόθυμοι νά ἀναλάβουν τήν προσπάθειαν.

»Καραμανλῆς: *Ἔχετε μεγάλην πεῖραν κ. Οὐίλσον. Τά θέματα τῆς διαδικασίας εἶναι εὔκολον νά ἀντιμετωπισθοῦν. Ἐκεῖνο πού ἐνδιαφέρει εἶναι ἡ οὐσία τοῦ προβλήματος. Καί αὐτή, κατά τήν γνώμην μου, ἔγκειται: α) νά υἱοθετηθῆ μία πρότασις λογική καί ἔντιμος καί β) τό μέρος πού θά ἀναλάβη τήν προώθηση νά ἔχη ἐπαρκῆ ἐπιρροήν ὥστε νά ἠμπορῆ νά τήν ἐπιβάλη.*

»Οὐίλσον: Θά ἔχη καί τήν ἐπιρροήν ὅλων τῶν Ἐννέα.

»Κάλλαχαν: Θά εἶναι δύσκολο νά μή ζητηθῆ ἀπό τούς Ἰταλούς — λόγῳ τῆς προεδρικῆς ἰδιότητός των — νά παίξουν αὐτοί τόν ρόλον τῶν μεσολαβητῶν.

»Καραμανλῆς: *Δέν τό ἀποκλείω. Ἔχομεν καλάς σχέσεις μέ τούς Ἰταλούς. Παραλλήλως ὅμως μέ τούς Ἐννέα τί θά μποροῦσε νά κάμη ὁ κ. Οὐίλσον ἰδιαιτέρως;*

»Οὐίλσον: Αὐτό ἐρωτῶ καί ἐγώ. Τί ἐπί πλέον μπορῶ νά κάμω;

»Καραμανλῆς: *Δέν ἐννοῶ νά ἀσκήσετε πίεσιν. Ἀλλά ἔχετε τήν δυνατότητα νά παράσχετε καλάς συμβουλάς εἰς τούς Τούρκους, οἱ ὁποῖοι ἀποδεδειγμένως ἐξακολουθοῦν νά παραλογίζωνται.*

»Οὐίλσον: Ὁ ὑπουργός τῶν Ἐξωτερικῶν καταβάλλει διαρκῶς κάθε προσπάθειαν πρός τήν κατεύθυνσιν αὐτήν.

»Ὁ Κάλλαχαν ἀναστενάζει, ὡσάν νά θέλη νά ὑποδη-

λώση τό μάταιον τῶν προσπαθειῶν του.

»Κάλλαχαν: Δέν μᾶς ἀκοῦν. Καί ἀποδίδουν μεγάλην σημασίαν εἰς τά θέματα πού δέν εἶναι οὐσία ἀλλά μορφή. Πάντως ὁ θυμός πού ἔδειχναν παλαιότερα ἀρχίζει νά ἐξατμίζεται. 'Αλλ' ἡ βελτίωσις αὐτή σταμάτησε ὅταν ἄρχισαν αἱ συζητήσεις διά τήν ἀπαγόρευσιν τῆς στρατιωτικῆς βοηθείας.

»Οὐίλσον: Ἔχομεν προβλήματα μέ τούς Τούρκους. Οἱ Τοῦρκοι γνωρίζουν ὅτι λόγῳ τῶν σχέσεων τοῦ Μακαρίου μέ τήν Κοινοπολιτείαν τοῦ ὀφείλομεν ὑποστήριξιν. 'Αλλ' ἔγιναν ἔξαλλοι ὅταν ἡ Κοινοπολιτεία ἐξέδωσε τό γνωστόν περί Κυπριακοῦ ἀνακοινωθέν της.

»Καραμανλῆς: *Φοβοῦμαι ὅτι οἱ Τοῦρκοι δέν βοηθοῦν εἰς τήν ἐξεύρεσιν λύσεως. Ἔκαμα ὅ,τι ἦτο δυνατόν διά νά τούς διευκολύνω. Υἱοθέτησα θέσεις πού ἤρχοντο εἰς ἀντίθεσιν μέ τό αἴσθημα τοῦ λαοῦ μου. 'Αλλ' οἱ Τοῦρκοι δέν δείχνουν κατανόησιν.*

»Κάλλαχαν: Κατανόησις ὑπάρχει, ἀλλ' ὄχι καί θέλησις.

»Καραμανλῆς: *Ἴσως δέν ἔχουν τήν δυνατότητα, δι' ἐσωτερικούς λόγους, νά προχωρήσουν εἰς λύσεις.*

»'Ο κ. Κάλλαχαν εἰς τό σημεῖον αὐτό διηρωτήθη μήπως θά ἄξιζε νά δοκιμασθῆ ἡ δυνατότης προωθήσεως μιᾶς "δέσμης συμφωνιῶν", ἡ ὁποία θά περιελάμβανε ὅλα τά θέματα πού ὀξύνουν τάς ἑλληνοτουρκικάς σχέσεις. Εἰδικώτερον ὡς πρός τό Κυπριακόν ἔρριψε τήν ἰδέα μήπως θά ἦτο προτιμώτερον μία ὁμάς νά ἀπησχολεῖτο μέ τό θέμα τῆς διζωνικῆς ἤ τῶν πολλῶν καντονίων· καί μία δευτέρα ὁμάς μέ τό θέμα τῆς ἐκτάσεως τοῦ ἐδάφους καί τῆς κατοχυρώσεως τῆς ἀνεξαρτησίας. Ταὐτοχρόνως θά ἔπρεπε νά ἀφεθῆ νά ἐννοήσουν οἱ Τοῦρκοι ὅτι εἰς περίπτωσιν ἐπιτεύξεως συμφωνίας εἰς τά θέματα ταῦτα θά ἐπαναλαμβάνετο ἡ ἀμερικανική βοήθεια πρός τήν Τουρκίαν.

»Καραμανλῆς: *Νομίζω ὅτι τοῦτο θά ἀπετέλει μίαν καλήν τοποθέτησιν τοῦ ζητήματος. 'Ο κ. Φόρντ μοῦ εἶπεν ὅτι προτίθεται νά ἐπαναφέρῃ τό θέμα της βοηθείας εἰς τό Κογκρέσο. Δέν ὑπολογίζει ὅμως ὅτι θά μπορέσῃ νά τό περάσῃ πρό τῶν διακοπῶν.*

»Οὐίλσον: Συνεπῶς ὑπάρχει ἕνα διάστημα ἑπτά ἑβδομάδων τό ὁποῖον θά ἔπρεπε νά ἐκμεταλλευθῶμεν. Θά ἦτο κρῖμα νά ἐπανέλθωμεν ἀπό τάς διακοπάς καί νά εὑρισκώμεθα εἰς τήν ἰδίαν κατάστασιν.

»Καραμανλῆς: *Κι' ἐγώ ἐπιθυμῶ τήν ταχυτέραν δυνατήν ἐξεύρεσιν λύσεως. Τό Κυπριακόν κατέστη περίπλοκον πρόβλημα καί καθίσταται διαρκῶς περισσότερον ἐπικίνδυνον. Ἤδη ἀναμειγνύεται καί ἡ Ρωσία. Εἰς τήν 'Αμερικήν τό Κυπριακό ἐδημιούργησεν συνταγματικήν κρίσιν — ἔριδα μεταξύ Κογκρέσου καί Κυβερνήσεως. Ἤγειρεν ἐπίσης θέμα διά τάς ἀμερικανικάς βάσεις εἰς τήν Τουρκίαν. Καί τώρα ἡ Τουρκία ἀπειλεῖ νά στραφῆ πρός τήν Ρωσίαν.*

»Οὐίλσον: Δι' αὐτούς τούς λόγους, ἐλπίζω ὅτι ὅταν θά ἔχω τήν χαράν νά σᾶς ὑποδεχθῶ εἰς τάς 9 'Οκτωβρίου εἰς τήν 'Αγγλίαν, θά πρέπη νά ἔχωμεν ἐπιτελέσει πρόοδον πρός τήν κατεύθυνσιν τῆς ἐπιλύσεως τοῦ Κυπριακοῦ.

»Καραμανλῆς: *Τό εὔχομαι. Καί ὄχι ἁπλῶς εὔχομαι, ἀλλά καί πράττω ὅ,τι εἶναι δυνατόν διά νά διευκολύνω τήν ἐξεύρεσιν λύσεως. 'Αλλά ἡ βασική δυσχέρεια εἶναι ἡ ἀδιαλλαξία τῶν Τούρκων, ἡ ἀδυναμία των νά λογικευθοῦν.*

»Οὐίλσον: Θά συναντηθῆτε μέ τόν Ντεμιρέλ;

»Καραμανλῆς: *Ἄν αὐτός θελήσῃ, θά τό κάμω. Δέν παίρνω ἐγώ τήν πρωτοβουλίαν, ὄχι διά λόγους φιλοτιμίας, ἀλλά διότι ὁ κ. Ντεμιρέλ μοῦ ὀφείλει μίαν ἀπάντησιν ἀπό τάς Βρυξέλλας. Εἰς τάς Βρυξέλλας τόν ἐρώτησα πῶς σκέπτεται ἡ τουρκική πλευρά ὅτι πρέπει νά λυθῆ τό Κυπριακό. Καί ὁ κ. Ντεμιρέλ ἦτο εἰς ἀδυναμίαν νά μοῦ ἀπαντήσῃ.*

»Εἰς ἠθελημένον ἤ ἀθέλητον ὑπαινιγμόν τοῦ κ. Οὐίλσον ὅτι ἡ ἐπίλυσις τοῦ Κυπριακοῦ θά διηυκόλυνε τήν ἔνταξιν τῆς 'Ελλάδος εἰς τήν ΕΟΚ ὁ κ. Καραμανλῆς ἀπήντησεν ἐντόνως:

»Καραμανλῆς: *Μέ ἐνοχλεῖ ἡ σκέψις συσχετισμοῦ τοῦ Κυπριακοῦ μέ τήν ἑλληνικήν αἴτησιν διά τήν ἔνταξιν εἰς τήν ΕΟΚ.*

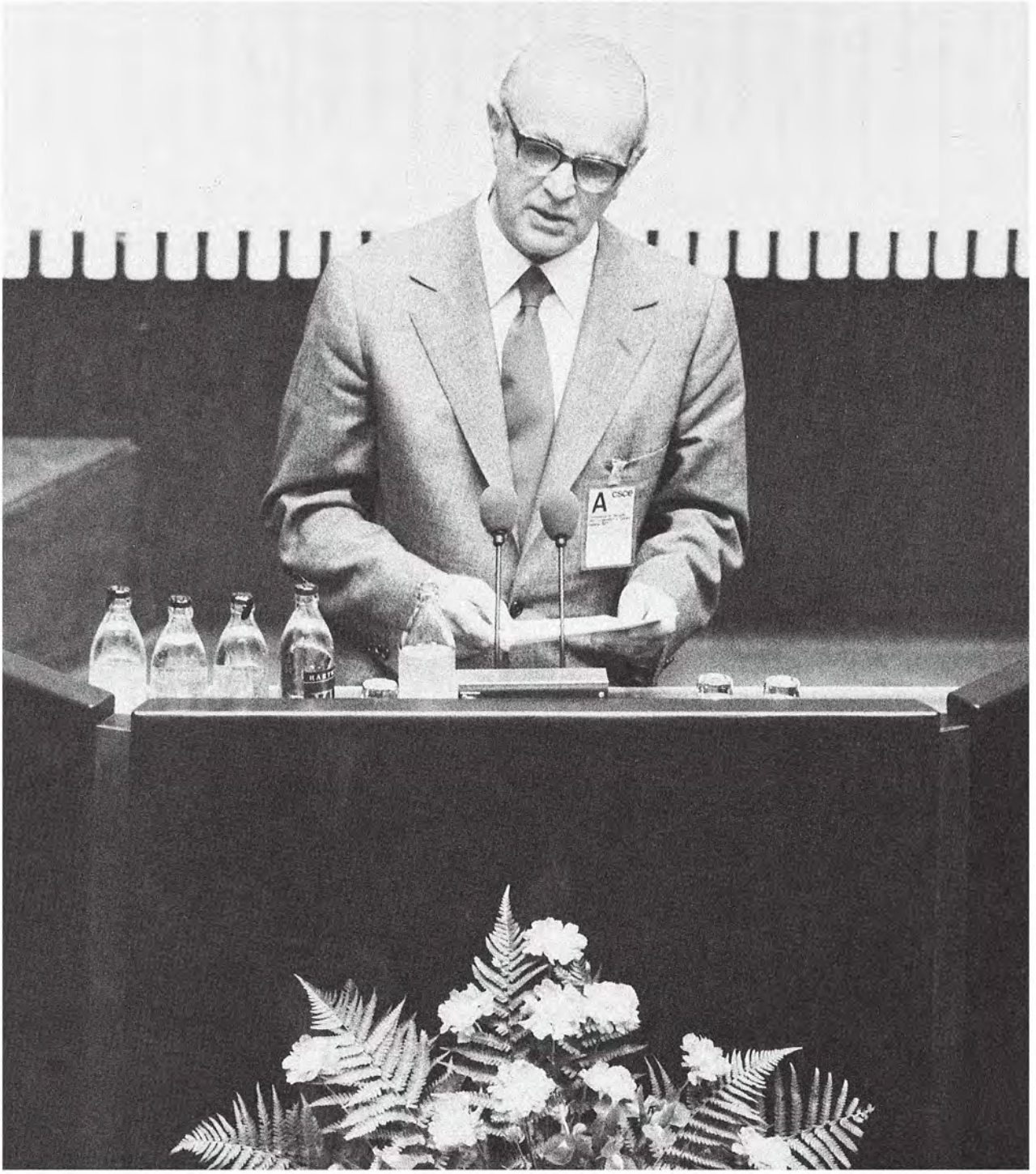
»Οὐίλσον: 'Ω, ὄχι! Δέν ἠννόουν οἱονδήποτε συσχετισμόν. Ἤθελα ἁπλῶς νά εἴπω ὅτι ἀνήκομεν ὅλοι εἰς μίαν ἤπειρον. Καί ἔχομεν ἰδιαιτέραν εὐαισθησίαν διά τά ἀνοικτά προβλήματά της. Π.χ. τόν τελευταῖον καιρόν ἡ ΕΟΚ ἠσχολήθη ζωηρῶς μέ ὅσα συμβαίνουν στήν Πορτογαλίαν. Πράγματι ἡ ΕΟΚ ἐπιδεικνύει προσφάτως ηὐξημένην πολιτικήν δραστηριότητα. Καί τοῦτο εἶναι χρήσιμον. Ἔτσι, ὅταν ἀνά δύο ἤ τρεῖς ἑβδομάδας συναντῶνται οἱ ὑπουργοί τῶν 'Εξωτερικῶν, ἀσχολοῦνται μέ τά κρίσιμα πολιτικά θέματα καί ὄχι μόνον μέ τά κρέατα ἤ τό βούτυρον. Εἶναι εἰλικρινής ἡ ἀνησυχία μας διά τήν ἑλληνοτουρκικήν διένεξιν. Ὅπως εἰλικρινῶς ἐνδιαφερόμεθα διά τήν Πορτογαλίαν, χώραν σύμμαχον ἀπό 600 ἐτῶν. 'Ελπίζω, συνεπῶς, ὅτι τά πράγματα θά εἶναι καλύτερα ὅταν θά σᾶς ὑποδεχθῶ εἰς τό Λονδῖνον.

»Καραμανλῆς: *Τό εὔχομαι*»[217].

Τήν 1η Αὐγούστου, τέλος, ὁ Κ. Καραμανλῆς συναντήθηκε μέ τόν πρόεδρο τῆς Γαλλικῆς Δημοκρατίας Β. Ζισκάρ ντ' 'Εσταίν καί τήν ἑπομένη, 2 Αὐγούστου, μέ τόν πρωθυπουργό τοῦ Καναδᾶ Π.Ε. Τρυντώ καί τόν καγκελλάριο τῆς 'Ομοσπονδιακῆς Γερμανίας Χ. Σμίτ.

Στή διάρκεια τῆς παραμονῆς του στό 'Ελσίνκι ὁ Κ. Καραμανλῆς δέν συναντήθηκε οὔτε μέ τόν Σοβιετικό ἡγέτη, Λ. Μπρέζνιεφ οὔτε μέ τόν Τοῦρκο πρωθυπουργό, Σ. Ντεμιρέλ. 'Ο Δ. Μπίτσιος, ὅμως, συνομίλησε μέ τόν Τοῦρκο ὁμόλογό του, Ι. Τσαγλαγιαγκίλ στίς 31 'Ιουλίου. Κατά τίς ἐργασίες τῆς Διασκέψεως, πάντως, ἡ τουρκική πλευρά ἐξέφρασε ἐπιφυλάξεις γιά τήν παρουσία τοῦ προέδρου Μακαρίου, στόν ὁποῖο δέν ἀναγνώριζε τό δικαίωμα νά ἀντιπροσωπεύσει ὅλη τήν Κύπρο.

'Ο Κ. Καραμανλῆς καί τά μέλη τῆς ἑλληνικῆς ἀντιπροσωπείας ἐπέστρεψαν στήν 'Αθήνα τίς πρῶτες μεταμεσημβρινές ὧρες τῆς 2ας Αὐγούστου. Στό ἀεροδρόμιο, ὁ πρωθυπουργός ἐνημέρωσε τούς ἐκπροσώπους τοῦ τύπου γιά τά ἀποτελέσματα τῶν ἐπαφῶν του στή φινλανδική πρωτεύουσα. 'Ανέφερε ὅτι κατά τίς συναντήσεις του μέ ἄλλους ἡγέτες ἀναγνωρίστηκε τό δίκαιο τῆς ἑλληνικῆς πλευρᾶς στό Κυπριακό, ἐπιτάθηκε ἡ ἀπομόνωση τῆς Τουρκίας, ἐνῶ ἤδη ἡ ΕΟΚ προσφερόταν νά ἀναλάβει ρόλο μεσολαβητῆ. 'Επιτελέσθηκε, ἀκόμη, πρόοδος στό θέμα τῆς ἐντάξεως τῆς χώρας στήν Κοινότητα. Τέλος, ὡς πρός

Ἡ δυναμική παρουσία τοῦ Κ. Καραμανλῆ στή Διάσκεψη τοῦ Ἑλσίνκι σηματοδότησε τήν κορύφωση τῆς ἔντονης δραστηριότητάς του στό διεθνῆ χῶρο.

τά Βαλκάνια, οί Ι. Τίτο, Ν. Τσαουσέσκου καί Τ. Ζίφκωφ ἀποδέχτηκαν πρότασή του νά προωθηθεῖ ἡ διαβαλκανική συνεργασία, σύμφωνη ἄλλωστε καί μέ τίς βασικές ἀρχές πού συμφωνήθηκαν στό Ἑλσίνκι.

Τήν 4η Αὐγούστου, ὁ πρωθυπουργός ἐνημέρωσε τόν πρόεδρο τῆς Δημοκρατίας, Κ. Τσάτσο, καί τόν ἀρχηγό τῆς ἀξιωματικῆς ἀντιπολιτεύσεως, ἀρχηγό τῆς ΕΚ-ΝΔ, Γ. Μαῦρο, γιά τίς ἐπαφές πού εἶχε κατά τή Συνδιάσκεψη τοῦ Ἑλσίνκι.

2 ΑΥΓΟΥΣΤΟΥ 1975

Συνάπτεται συμφωνία, στή Βιέννη, μεταξύ τῶν Γ. Κληρίδη καί Ρ. Ντενκτάς, Ἑλληνοκύπριου καί Τουρκοκύπριου ἀντιπροσώπων στόν τρίτο γύρο τῶν διακοινοτικῶν συνομιλιῶν, ἡ ὁποία ἐπιτρέπει στούς «ἐγκλωβισμένους» Τουρκοκυπρίους στό ἐλεύθερο τμῆμα τοῦ νησιοῦ νά ἐγκατασταθοῦν στό κατεχόμενο. Ἀντίστοιχα, προβλέπεται ἀνάλογη δυνατότητα τῶν ἐγκλωβισμένων Ἑλληνοκυπρίων, ἡ ὁποία ὅμως δέν ἔχει οὐσιαστικό περιεχόμενο, καθώς οἱ ἴδιοι δέν ἐπιθυμοῦν νά ἀποχωρήσουν. Μάλιστα, ἡ ἴδια ἡ συμφωνία, ἡ ὁποία κατακρίθηκε ἔντονα στή Λευκωσία, συνομολογήθηκε μετά ἀπό δημόσιες ἀπειλές τοῦ Ρ. Ντενκτάς ὅτι, σέ ἀντίθετη περίπτωση, θά ἐκτόπιζε τούς Ἑλληνοκύπριους ἐγκλωβισμένους.

Στίς 4 τοῦ μηνός, θά ἀναγραφεῖ στόν ἑλληνικό τύπο ἡ πληροφορία ὅτι οἱ Γ. Κληρίδης καί Ρ. Ντενκτάς εἶχαν συνάψει μυστική συμφωνία γιά ἐπίλυση τοῦ Κυπριακοῦ, μέ τή σύσταση διζωνικοῦ ὁμοσπονδιακοῦ Κράτους στό ὁποῖο τό τουρκοκυπριακό τμῆμα θά καταλάμβανε τό 25% τοῦ συνολικοῦ ἐδάφους τῆς Δημοκρατίας. Ὁ Γ. Κληρίδης, ἀπό τήν πλευρά του, θά διαψεύσει τίς πληροφορίες, τονίζοντας ὅτι οἱ συνομιλίες ἀφοροῦσαν διαδικαστικά θέματα καί ὄχι τήν οὐσία τοῦ Κυπριακοῦ.

Τήν ἴδια ἡμέρα, 4 Αὐγούστου, ὁ Κ. Καραμανλῆς συναντήθηκε μέ τόν πρόεδρο τῆς κυπριακῆς Βουλῆς, παρουσία καί τοῦ ὑπουργοῦ Ἐξωτερικῶν, Δ. Μπίτσιου, τοῦ πρέσβη τῆς Ἑλλάδος στή Λευκωσία, Μ. Δούντα καί τοῦ πρέσβη τῆς Κυπριακῆς Δημοκρατίας στήν Ἀθήνα, Ν. Κρανιδιώτη. Εὐθύς ἀμέσως, σέ νέες δηλώσεις του, ὁ Γ. Κληρίδης σημείωσε ὅτι ἡ τουρκική πλευρά παρουσιαζόταν περισσότερο διαλλακτική, γιατί ἐπιδίωκε νά διατηρήσει τό πλαίσιο τῶν διακοινοτικῶν συνομιλιῶν καί νά ἀποφύγει τήν παρέμβαση τρίτων. [Ὁ Ἑλληνοκύπριος πολιτικός ἀναφερόταν στήν πρόσφατη ἐκδήλωση διαθέσεως γιά παρέμβαση ἀπό τήν ΕΟΚ. Ὁ Ρ. Ντενκτάς εἶχε δηλώσει ὅτι οἱ δύο πλευρές μποροῦσαν νά λύσουν τά προβλήματά τους ἄν δέν ἀναμιχθοῦν ἄλλοι].

Παράλληλα, στή Λευκωσία, ὁ Μακάριος καί τό Ἐθνικό Συμβούλιο τῆς Κύπρου ἐνέκριναν τή σύναψη τῆς συμφωνίας γιά τούς ἐγκλωβισμένους, ἀνακοινώνοντας ὅτι ὁ πρόεδρος τῆς Βουλῆς εἶχε ἐνεργήσει στά πλαίσια τῶν ὁδηγιῶν του καί ὅτι ἡ συμφωνία δέν προδίκαζε τήν τελική λύση τοῦ Κυπριακοῦ. Δύο ἡμέρες ἀργότερα, ἐκπρόσωπος τῆς κυπριακῆς Κυβερνήσεως δήλωσε ὅτι οἱ πληροφορίες γιά μυστική συνολική διευθέτηση τοῦ Κυπριακοῦ ἦταν ἀνακριβεῖς καί ὅτι στίς συνομιλίες Κληρίδη - Ντενκτάς ἐξετάστηκαν μόνο διαδικαστικά θέματα. Ὡστόσο, οἱ ὁποιες αἰσιόδοξες προβλέψεις θά διαψευσθοῦν στά μέσα Αὐγούστου, ὅταν ὁ Τουρκοκύπριος ἡγέτης θά κάμει γνωστή τήν πρόθεσή του νά ἀνακηρύξει ἀνεξάρτητο Κράτος, ἐάν ἡ ἑλληνοκυπριακή πλευρά ἐξακολουθήσει νά χαρακτηρίζει τόν Ἀρχιεπίσκοπο Μακάριο ὡς ἀρχηγό τοῦ κυπριακοῦ Κράτους. Ἡ ἀπαίτηση τοῦ Ρ. Ντενκτάς, προφανῶς ἀπαράδεκτη γιά τή Δημοκρατία, σέ συνδυασμό μέ τό γεγονός ὅτι δέν ὑπέβαλε συγκεκριμένες προτάσεις γιά τό ἐδαφικό, θά καταδείξει τήν πρόθεσή του νά μήν διαπραγματευθεῖ σοβαρά κατά τό ἐπόμενο στάδιο τῶν διακοινοτικῶν, τό φθινόπωρο.

7 ΑΥΓΟΥΣΤΟΥ 1975

Μέ τό ὑπ' ἀριθμό 677 βούλευμα τοῦ Συμβουλίου Ἐφετῶν Ἀθηνῶν, παραπέμπονται στό ἀκροατήριο τοῦ Ἐφετείου οἱ Γ. Παπαδόπουλος, Δ. Ἰωαννίδης, καί 32 ἄλλοι παράγοντες τοῦ δικτατορικοῦ καθεστῶτος, γιά τήν ἀνάμιξή τους στά αἱματηρά γεγονότα τοῦ Πολυτεχνείου, τό Νοέμβριο 1973. Τό βούλευμα ἀπαλλάσσει καί ὁρισμένα ἄλλα πρόσωπα, ὅπως τούς Σ. Μαρκεζίνη, Σ. Ζουρνατζῆ καί Ο. Ἀγγελῆ.

18 ΑΥΓΟΥΣΤΟΥ 1975

Ὁ Κ. Καραμανλῆς ἀπευθύνει χαιρετισμό στά μέλη τοῦ 28ου Συνεδρίου τῆς Διασυμμαχικῆς Συνομοσπονδίας Ἐφέδρων Ἀξιωματικῶν, πού συνέρχεται στήν Ἀθήνα:

«Ἐκ μέρους τῆς ἑλληνικῆς Κυβερνήσεως καί ἐμοῦ προσωπικῶς ἀπευθύνω πρός ἅπαντας τούς συμμετέχοντες εἰς τό Συνέδριον τῆς Διασυμμαχικῆς Συνομοσπονδίας Ἐφέδρων Ἀξιωματικῶν, θερμόν καί ἐγκάρδιον χαιρετισμόν.

»Θεωρῶ εὐτυχές τό γεγονός ὅτι οἱ πρόμαχοι τῆς ἐλευθερίας καί τῆς δημοκρατίας συνέρχονται εἰς τήν Ἑλλάδα σήμερον πού ἀποκατεστάθησαν τά ἰδεώδη ταῦτα εἰς τήν χώραν ἀπό τήν ὁποίαν ἐξεπήγασαν.

»Πιστεύω ὅτι τά Συνέδριά σας ἐξυπηρετοῦν σημαντικώτατον σκοπόν, διότι δέν συμβάλλουν μόνον εἰς τήν διατήρησιν τῶν προσωπικῶν σας δεσμῶν, ἀλλά ἀνανεώνουν καί τήν πίστιν πρός τά ἰδανικά διά τά ὁποῖα ἀγωνίζεσθε.

»Σᾶς εὔχομαι καλήν διαμονήν εἰς τήν χώραν μου καί πλήρη εὐόδωσιν τῶν ἐργασιῶν σας».

19 ΑΥΓΟΥΣΤΟΥ 1975

Ὁ Κ. Καραμανλῆς συνεργάζεται μέ τόν ὑπουργό Συντονισμοῦ, Π. Παπαληγούρα καί τόν διοικητή τῆς Τραπέζης τῆς Ἑλλάδος, Ξ. Ζολώτα, σχετικά μέ τό ἐπικείμενο ταξίδι τοῦ τελευταίου στό Παρίσι, γιά νά ὑπογράψει τή σύμβαση χορηγήσεως δανείου ἀπό ὅμιλο γαλλικῶν τραπεζῶν. Κατόπιν, ὁ πρωθυπουργός δέχεται τό δήμαρχο Ἀθηναίων, Ι. Παπαθεοδώρου, τόν ὁποῖο διαβεβαιώνει γιά τό ἐνδιαφέρον τῆς Κυβερνήσεως γιά τήν τοπική αὐτοδιοίκηση.

20 ΑΥΓΟΥΣΤΟΥ 1975

Ὁ Κ. Καραμανλῆς, μέ ἐπιστολές πού ἀπευθύνει στούς ἡγέτες τῆς Ἀλβανίας, Γιουγκοσλαβίας, Βουλγαρίας, Ρουμανίας καί Τουρκίας, προτείνει τή σύγκληση διαβαλκανικῆς διασκέψεως στήν Ἀθήνα, σέ ἐπίπεδο ὑφυπουργῶν Προγραμματισμοῦ. Ἡ Διάσκεψη θά καθορίσει τούς τομεῖς πού προσφέρονται ἄμεσα γιά τήν ἀνάπτυξη τῆς συνεργασίας ὅλων τῶν Κρατῶν τῆς νοτιοανατολικῆς Εὐρώπης, στό οἰκονομικό καί τεχνικό ἐπίπεδο: τήν οἰκονομία, τίς μεταφορές, τήν ἐνέργεια, τίς πολιτιστικές ἀνταλλαγές. Στήν ἐπιστολή του, ὁ Ἕλληνας πρωθυπουργός σημειώνει, ἀκόμη, ὅτι ἡ πρόταση αὐτή ἐντάσσεται στό εὐρύτερο πλαίσιο τῶν ἀποφάσεων πού εἶχαν ληφθεῖ στή Διάσκεψη τοῦ Ἑλσίνκι, καί ὅτι ἀποσκοπεῖ στήν ἐξομάλυνση τῶν σχέσεων, στήν ἀλληλεξάρτηση τῶν Κρατῶν καί στή διάνοιξη εὐνοϊκῶν προοπτικῶν γιά τούς λαούς τῆς νοτιοανατολικῆς Εὐρώπης. Οἱ ὑπάρχουσες διαφορές τῶν κοινωνικο-οἰκονομικῶν συστημάτων τῶν Κρατῶν τῆς Βαλκανικῆς δέν εἶναι τέτοιας φύσεως ὥστε νά ἐμποδίζουν τήν ἀπό κοινοῦ ἐπίτευξη τῶν σκοπῶν αὐτῶν.

Ἡ πρόταση τῆς ἑλληνικῆς Κυβερνήσεως ἀποτελοῦσε πρωτοβουλία ριζοσπαστικοῦ χαρακτῆρα, καθώς ποτέ στή σύγχρονη ἱστορία οἱ βαλκανικές χῶρες δέν εἶχαν καταφέρει νά ἀναπτύξουν μορφές συνεργασίας, ἡ ὁποία δέν προοριζόταν νά στραφεῖ ἐναντίον ἄλλης τοπικῆς δυνάμεως. Στή μεταπολεμική ἐποχή, μάλιστα, ἡ διαπλοκή τῶν διαβαλκανικῶν ἰσορροπιῶν — καί ἀνασφαλειῶν — μέ τήν πολιτική πραγματικότητα τοῦ διπολικοῦ κόσμου καί τήν κυρίαρχη θέση τῶν ὑπερδυνάμεων, δημιουργοῦσε ἀκόμη μεγαλύτερα ἐμπόδια — καί ἐπιπρόσθετους ἐξωγενεῖς παράγοντες — γιά τήν ἀνάδυση κλίματος ὁμαλότητας. Τήν ἔλλειψη ἐμπιστοσύνης εἶχε προβάλει ἡ ἑλληνική Κυβέρνηση κατά τήν Ὀκταετία, ὅταν εἶχε ἀπορρίψει τίς ρουμανικές προτάσεις γιά σύγκληση διαβαλκανικῆς διασκέψεως, οἱ ὁποῖες ἄλλωστε φαίνονταν νά εἶναι προπαγανδιστικό ἐγχείρημα περισσότερο, παρά ρεαλιστική προσπάθεια γιά τήν ἀποκατάσταση τῶν διακρατικῶν δεσμῶν στή νοτιοανατολική Εὐρώπη. Στά μέσα τῆς δεκαετίας τοῦ 1970, ὅμως, ἡ προσήλωση τριῶν τουλάχιστον βαλκανικῶν Κρατῶν — τῆς Ρουμανίας, τῆς Γιουγκοσλαβίας καί τῆς Βουλγαρίας — στή διατήρηση τοῦ ἐδαφικοῦ καθεστῶτος (πού εἶχε γίνει ἐμφανής κατά τίς πρόσφατες ἐπισκέψεις τοῦ Κ. Καραμανλῆ στίς χῶρες αὐτές), τό κλῖμα τῆς διεθνοῦς ὑφέσεως, ἡ ὑπογραφή τῆς Τελικῆς Πράξεως τοῦ Ἑλσίνκι καταδείκνυαν τίς εὐρεῖες δυνατότητες γιά μία νέα ἀρχή στίς σχέσεις μεταξύ τῶν βαλκανικῶν Κρατῶν. Ἡ Διάσκεψη τοῦ Ἑλσίνκι, ἰδιαίτερα, τίς ἀποφάσεις τῆς ὁποίας ἐπικαλέστηκε καί ὁ Κ. Καραμανλῆς στίς ἐπιστολές του πρός τούς ἡγέτες τῆς Βαλκανικῆς, ἔδινε τή δυνατότητα νά ἐνταχθεῖ ἡ ἑλληνική πρωτοβουλία σέ ἕνα εὐρύτερο σύστημα ἀρχῶν πού μόλις πρίν ἕνα μῆνα εἶχε πανηγυρικά διακηρυχθεῖ ἀπό τά εὐρωπαϊκά Κράτη, ἀλλά καί τίς ἴδιες τίς ὑπερδυνάμεις. Βέβαια, ἡγεμονική καί ἀναθεωρητική πολιτική ἐξακολουθοῦσε νά ἀκολουθεῖ ἡ Τουρκία. Ὡστόσο, τό ἐξαιρετικά εὐνοϊκό διεθνές κλῖμα ἐπέτρεπε τή διατύπωση τῆς προτάσεως, πόσο μᾶλλον ἀφοῦ ἀποδοχή της ἀπό τήν Ἄγκυρα συνεπαγόταν καί μία ἐπιπλέον δέσμευσή της στίς βασικές ἀρχές τῆς ΔΑΣΕ, μιά ἀπό τίς ὁποῖες ἦταν τό ἀπαραβίαστο τῶν συνόρων.

Ἡ συστηματική προετοιμασία τοῦ ἐδάφους γιά τήν ὑποβολή τῆς προτάσεως ἀπό τόν Κ. Καραμανλῆ, κατά τίς ἐπισκέψεις του στό Βουκουρέστι, τό Βελιγράδι καί τή Σόφια, καί οἱ ἐπαφές του μέ τούς Ν. Τσαουσέσκου, Ι. Τίτο καί Τ. Ζίφκωφ κατά τή διάρκεια τῆς ἴδιας τῆς Διασκέψεως τοῦ Ἑλσίνκι, εἶχαν δημιουργήσει τό κατάλληλο θετικό κλῖμα γιά τήν ἐκδήλωση μιᾶς παρόμοιας ρηξικέλευθης πρωτοβουλίας. Ὁπωσδήποτε, τά Βαλκάνια ἐξακολουθοῦσαν να εἶναι μιά ἰδιάζουσα περίπτωση στό μεταπολεμικό κόσμο, καθώς σέ αὐτά ἐκπροσωποῦνταν ὅλοι σχεδόν οἱ διεθνεῖς συνδυασμοί. Μεταξύ τῆς Ἑλλάδος καί τῆς Τουρκίας, μελῶν τοῦ ΝΑΤΟ, ὑπῆρχε ἔνταση ἐξαιτίας τῆς τουρκικῆς εἰσβολῆς στήν Κύπρο καί τῶν διεκδικήσεων τῆς Ἄγκυρας στό Αἰγαῖο· ἡ Βουλγαρία καί ἡ Ρουμανία ἀνῆκαν στόν ἀνατολικό συνασπισμό, ἡ πρώτη ὡς τό πιό πιστό μέλος του, ἡ δεύτερη μέ τάσεις ἀνεξαρτοποιήσεως· ἡ Γιουγκοσλαβία ἦταν ἡγετικό μέλος τοῦ κινήματος τῶν Ἀδεσμεύτων· ἡ Ἀλβανία, τέλος, ἀκολουθοῦσε πολιτική ἀπομονώσεως ἀπό τά ὑπόλοιπα βαλκανικά Κράτη. Ἦταν δεδομένο ὅτι μεταξύ τῶν χωρῶν αὐτῶν, πολιτική συνεργασία θά ἦταν, τή στιγμή ἐκείνη, δύσκολο, ἄν ὄχι καί ἀδύνατο, νά ἀναπτυχθεῖ. Ἀπό τήν ἄλλη πλευρά, σημείωσε στά ἀπομνημονεύματά του ὁ Δ. Μπίτσιος, κοινός ἦταν σέ ὅλους τούς λαούς τῆς περιοχῆς ὁ πόθος γιά εἰρήνη. Καί ὁ Δ. Μπίτσιος συνέχισε, ἀναφέροντας τούς μακροπρόθεσμους στόχους τῆς ἑλληνικῆς διπλωματίας:

«Ἀπό τήν σκοπιά τῶν Ἀθηνῶν, οἱ δύο αὐτοί ἀντιφα-

τικοί παράγοντες ζυγίστηκαν καί συνδυάσθηκαν. Ἂν δέν μποροῦσε νά γίνη λόγος γιά συλλογική πολιτική συνεννόηση ἀνάμεσα σέ Κράτη μέ τόσο διαφορετικές πολιτικο-κοινωνικές τοποθετήσεις, ὑπῆρχαν ὡστόσο στά Βαλκάνια περιθώρια σημαντικά γιά μιά συνεργασία στόν οἰκονομικο-τεχνικό τομέα. Ἡ συνεργασία αὐτή θά ὁδηγοῦσε σέ ἕνα πλέγμα κοινῶν συμφερόντων καί μέ τόν καιρό σέ μιά καλύτερη κατανόηση καί προσέγγιση τῶν λαῶν τῆς περιοχῆς»[218].

Καί ὁ Κ. Σβολόπουλος ἐντάσσει τήν ἑλληνική πρωτοβουλία στό εὐρύτερο πλαίσιο τῶν στόχων τῆς ἑλληνικῆς ἐξωτερικῆς πολιτικῆς, ἀλλά καί τοῦ διεθνοῦς κλίματος στά Βαλκάνια καί τήν Εὐρώπη:

«Ἡ ἐξομάλυνση τῶν διαφορῶν καί ἡ σύσφιγξη τῶν δεσμῶν στό ἐπίπεδο τῶν διμερῶν σχέσεων ἀποτελεῖ οὐσιαστική προϋπόθεση γιά τή διεύρυνση καί τῆς πολυμεροῦς συνεργασίας ἀνάμεσα στά βαλκανικά Κράτη. Ἡ ἑλληνική Κυβέρνηση εἶχε υἱοθετήσει ἀνεπιφύλακτα τή θέση αὐτή, παράλληλα ὅμως δέν ἀρκοῦνταν στή μονοδιάστατη μεθόδευση τῆς διαβαλκανικῆς προσέγγισης: ἔστω καί ἄν, ὅπως ὑποστηριζόταν, τό δίκτυο τῶν διμερῶν σχέσεων δέν ἦταν ἤδη ἀρκετά ἰσχυρό γιά νά ἀποτελέσει τό βάθρο σέ μιά πολυμερῆ συνεννόηση, θά ὄφειλε νά προωθηθεῖ ταυτόχρονα, σταδιακά καί στό μέτρο τοῦ ἐφικτοῦ, ἡ πολυμερής προσέγγιση· ἐφόσον θά σημειωνόταν πρόοδος, θά διευκολυνόταν καί ἡ ἐξομάλυνση τῶν ἐκκρεμῶν διμερῶν διαφορῶν.

»Ὁ προσανατολισμός ὅμως τοῦ Κ. Καραμανλῆ στήν ἰδέα τῆς πολυμεροῦς διαβαλκανικῆς συνεργασίας συνεχόταν, καί γενικότερα, μέ τίς νέες ἀναζητήσεις τῆς ἑλληνικῆς ἐξωτερικῆς πολιτικῆς καί μέ τίς ἐξελίξεις στό πεδίο τῆς εὐρύτερης διεθνοῦς ζωῆς. Ἡ ἐνίσχυση τῶν προϋποθέσεων γιά τή διαφύλαξη τῆς εἰρήνης καί τήν προαγωγή τῆς συνεργασίας στό διαβαλκανικό περιφερειακό πλαίσιο ἀποτελοῦσε ἐπιδίωξη ζωτικῆς σημασίας γιά τήν ἑλληνική διπλωματία. Παράλληλα, ἡ χρονική σύμπτωση μέ τήν ὁλοκλήρωση τῶν προπαρασκευαστικῶν ἐργασιῶν καί τή σύγκληση, στό Ἑλσίνκι, τῆς Πανευρωπαϊκῆς Διάσκεψης γιά τήν Ἀσφάλεια, εἶχε δημιουργήσει διεθνές κλῖμα πρόσφορο νά συμβάλει στήν εὐόδωση τῆς ἰδέας μιᾶς πολυμεροῦς περιφερειακῆς προσέγγισης. Οἱ βαλκανικοί λαοί, βαθιά διηρημένοι καί βαριά δοκιμασμένοι στό παρελθόν ἀπό ἐνδογενεῖς διενέξεις, καλοῦνταν κάτω ἀπό συνθῆκες αἰσθητά βελτιωμένες νά αὐτονομήσουν, ὡς ἕνα βαθμό, τίς ἐπιδιώξεις τους καί νά ὑπερκεράσουν παρωχημένους ὁραματισμούς καί ἀνεδαφικές διεκδικήσεις, προκειμένου νά μετατρέψουν τήν περιοχή τους σέ ζωή εἰρήνης καί συνεργασίας.

. . . . . .

»Ἡ ἐπιλογή τῆς χρονικῆς στιγμῆς γιά τήν ὑποβολή τῶν ἑλληνικῶν προτάσεων ἦταν ἰδιαίτερα εὔστοχη. Ἡ Πανευρωπαϊκή Διάσκεψη εἶχε δημιουργήσει κλῖμα, ἄν ὄχι εὐφορίας, τουλάχιστο συγκρατημένης αἰσιοδοξίας καί καλῆς θέλησης. Ἡ ὁμόθυμη συγκατάνευση τῶν ὑπερδυνάμεων στήν υἱοθέτηση τῶν βασικῶν προϋποθέσεων γιά τήν ὕφεση καί τή συνεργασία ἀνάμεσα σέ χῶρες μέ διαφορετικά πολιτικο-κοινωνικά συστήματα καί διπλωματικούς προσανατολισμούς, παρεῖχε ἕνα πρόσθετο θετικό ἔρεισμα. Κάτω ἀπό τίς συνθῆκες αὐτές, τά βαλκανικά Κράτη εἶχαν, στό σύνολό τους, ἕνα "ἐλάχιστο" περιθώριο πρωτοβουλίας ἤ ἔστω εὐχέρειας ἐλιγμῶν γιά τή διαμόρφωση τῆς στάσης τους ἀπέναντι στήν ἑλληνική πρόταση»[219].

Ἡ ἀνταπόκριση τῶν βαλκανικῶν χωρῶν στήν πρωτοβουλία τοῦ Κ. Καραμανλῆ ἀντανακλοῦσε τή στάση τῆς κάθε μιᾶς ὡς πρός τήν ἰδέα τῆς πολυμεροῦς συνεργασίας, ἀλλά καί ὡς πρός τήν ἔκταση καί τό περιεχόμενο πού θά προσελάμβανε ὁ διαβαλκανικός διάλογος. Ἡ Γιουγκοσλαβία ἦταν ἡ πρώτη πού ἀποδέχθηκε τήν ἑλληνική πρόταση, μέ μήνυμα πού ἀπηύθυνε ὁ Ι. Τίτο στόν Κ. Καραμανλῆ καί τό ὁποῖο ἐπέδωσε ὁ πρέσβης τῆς Γιουγκοσλαβίας στήν Ἀθήνα, Μ. Μάρκοβιτς, στόν ὑπουργό Ἐξωτερικῶν, Δ. Μπίτσιο, στίς 22 Σεπτεμβρίου. Τό Βελιγράδι θεωροῦσε ὅτι ἡ περιφερειακή συνεργασία ἦταν ἀπόλυτα συμβατή μέ τό δόγμα τῆς μή ἐντάξεως σέ ὁποιοδήποτε ἀπό τούς δύο μεγάλους συνασπισμούς. Παράλληλα, ὡστόσο, ἐμφανής ἦταν στή στάση τῶν Γιουγκοσλάβων ἡ ἀμφιβολία κατά πόσο θά ἦταν ἐφικτή στό μέλλον ἡ ἐπέκταση τῆς συνεργασίας αὐτῆς στό πολιτικό ἐπίπεδο, καθώς ἐξακολουθοῦσαν νά ὑπάρχουν σοβαρές διμερεῖς διαφορές καί ἰδίως ἡ διαμάχη Τιράνων-Βελιγραδίου γιά τό Κοσσυφοπέδιο καί Σόφιας-Βελιγραδίου γιά τό «Μακεδονικό». Ὁ ἐντοπισμός, πάντως, τῆς προτάσεως Καραμανλῆ στό τεχνικο-οικονομικό πεδίο συντελοῦσε ὥστε οἱ ἀπώτερες αὐτές ἐπιφυλάξεις νά μήν ἐπηρεάσουν τήν ἐνθουσιώδη ἀποδοχή ἀπό τό Βελιγράδι τῆς ἑλληνικῆς πρωτοβουλίας.

Τήν ἀνεπιφύλακτα θετική ρουμανική ἀπάντηση, πού ἐμπεριεχόταν σέ μήνυμα τοῦ Ν. Τσαουσέσκου πρός τόν Κ. Καραμανλῆ, ἐπέδωσε στόν Ἕλληνα πρωθυπουργό στίς 3 Ὀκτωβρίου ὁ Ρουμάνος πρέσβης στήν Ἀθήνα, Ι. Μπράντ. Ἡ ἀνάπτυξη τῆς πολυμεροῦς συνεργασίας στά Βαλκάνια, ἔστω καί σέ μόνο τό τεχνικο-οικονομικό ἐπίπεδο, ἐξυπηρετοῦσε τή φιλοδοξία τοῦ Βουκουρεστίου γιά μιά περισσότερο ἀνεξάρτητη διεθνῆ παρουσία. Οἱ θετικές ἀπαντήσεις τῆς Γιουγκοσλαβίας καί τῆς Ρουμανίας, οἱ ὁποῖες ἄλλωστε ἦταν ἀναμενόμενες, φαίνεται νά ἐπέδρασαν σημαντικά καί στήν ἀποδοχή τῆς ἑλληνικῆς προτάσεως ἀπό τή Βουλγαρία. Ἡ Σόφια θεωροῦσε ὅτι ἡ ἐπίλυση τῶν διμερῶν διαφορῶν ὄφειλε νά ἀποτελεῖ προϋπόθεση γιά τήν ἀνάπτυξη πολυμερῶν δεσμῶν. Ὁπωσδήποτε, ἡ διστακτική στάση της ἀντανακλοῦσε καί τήν ἐπιφυλακτικότητα τῆς Σοβιετικῆς Ἑνώσεως πρός τήν ἰδέα τῆς περιφερειακῆς συνεργασίας στά Βαλκάνια. Καθώς, ὅμως, ἡ προτεινόμενη συνεργασία ἐντοπιζόταν στό τεχνικο-οἰκονομικό πεδίο χωρίς ἄμεσες πολιτικές προεκτάσεις, καί καθώς ἡ βουλγαρική ἡγεσία εἶχε ἤδη ἐνημερωθεῖ στό ἀνώ-

τατο πολιτικό ἐπίπεδο γιά τούς στόχους τῆς Ἀθήνας, ἡ Σόφια ἀνταποκρίθηκε θετικά στήν πρωτοβουλία τοῦ Κ. Καραμανλῆ. Τό γεγονός αὐτό ἀποδείχθηκε καθοριστικό γιά τήν ἐπιτυχία τῆς ἑλληνικῆς πρωτοβουλίας. Σύμφωνα μέ τήν εὔστοχη παρατήρηση τοῦ Κ. Σβολόπουλου, «στή διάρκεια τῆς τελευταίας ἑκατονταετίας, ἡ τύχη κάθε πρωτοβουλίας γιά τή διαβαλκανική προσέγγιση [ἐξαρτήθηκε] σέ μεγάλο βαθμό ἀπό τήν ἀντίδραση, θετική ἤ ἀρνητική, τῆς Σόφιας».

Ἡ πρόταση τοῦ Ἕλληνα πρωθυπουργοῦ φάνηκε νά φέρνει σέ ἀμηχανία τήν Τουρκία. Ὁ Κ. Καραμανλῆς δέν θέλησε νά ἀποκλείσει τήν Ἄγκυρα ἀπό τήν πολυμερῆ συνεργασία — ἄλλωστε, ἡ Τουρκία εἶχε συμμετάσχει σέ ὅλες τίς διαβαλκανικές ζυμώσεις στό παρελθόν — ἀλλά οὔτε καί εἶχε ἐνημερώσει τόν Σ. Ντεμιρέλ γιά τήν πρόθεσή του νά διατυπώσει τήν πρόταση αὐτή. Ἡ συμμετοχή της δέν θά ἦταν ἀναγκαία γιά τήν προώθηση τῆς διαβαλκανικῆς συνεργασίας, καί πάντως ἡ τουρκική ἡγεσία δέν ἤθελε νά βρεθεῖ ἀπομονωμένη, ἀλλά οὔτε καί νά ἀναγνωρίσει τόν καθοριστικό ρόλο τῆς Ἀθήνας σέ μιά τόσο σημαντική πρωτοβουλία. Γραπτή τουρκική ἀπάντηση «δέν ἔφθασε ποτέ στήν Ἀθήνα». Ἡ Ἄγκυρα γνωστοποίησε τή συμμετοχή της προφορικά, ὅταν καθορίστηκε ἡ ἡμερομηνία τῆς Διασκέψεως τῶν Ἀθηνῶν. Τέλος, ἡ Ἀλβανία ἀρνήθηκε νά συμμετάσχει. Τόσο ὁ Ε. Χότζα, ὅσο καί ὁ πρωθυπουργός Μεχμέτ Σέχου, ὑπογράμισαν ὅτι μόνο ἡ διμερής συνεργασία στά Βαλκάνια θά ἦταν ἐποικοδομητική, ἐνῶ ἐπιπρόσθετη προϋπόθεση γιά τήν πολυμερῆ συνεργασία ἦταν ὁ καθολικός ἀποκλεισμός τῶν ὑπερδυνάμεων ἀπό τίς βαλκανικές ὑποθέσεις[220].

Ἡ πρόταση γιά διαβαλκανική συνεργασία ὑπῆρξε μιά ἀπό τίς περισσότερο ἐπιτυχημένες καί σημαντικές πρωτοβουλίες τῆς μεταπολεμικῆς ἑλληνικῆς ἐξωτερικῆς πολιτικῆς. Ἡ ἐπιλογή ἀπό τόν Ἕλληνα πρωθυπουργό τῆς κατάλληλης χρονικῆς στιγμῆς γιά τή διατύπωση τῆς προτάσεως, ἡ προσεκτική προετοιμασία τῆς παρεμβάσεώς του, ἡ σύλληψη καί διατύπωση τῆς ἰδέας του ἐπέτρεψαν ὄχι μόνο νά μήν ἐκδηλωθεῖ ἀντίδραση ἀπό τίς ὑπερδυνάμεις, ἀλλά καί νά ὑπερκεραστοῦν ἐνδεχόμενες ἐπιφυλάξεις — σέ μεγάλο βαθμό ἀναμενόμενες — τῶν ἄλλων βαλκανικῶν Κρατῶν. Ἡ ἀποδοχή τῆς προτάσεως τοῦ Κ. Καραμανλῆ ἀπό τέσσερις χῶρες τῆς περιοχῆς ἄνοιξε τό δρόμο γιά τήν πραγματοποίηση, στήν Ἀθήνα, τῆς πρώτης Διαβαλκανικῆς Διασκέψεως, μεταξύ 26 Ἰανουαρίου καί 5 Φεβρουαρίου 1976.

20 ΑΥΓΟΥΣΤΟΥ 1975

Ὁ Κ. Καραμανλῆς δέχεται στό Πολιτικό Γραφεῖο τούς γερουσιαστές τοῦ Δημοκρατικοῦ κόμματος τῶν ΗΠΑ, Τ. Ἤγκλετον καί Κλ. Πέλλ. Ἐξετάστηκαν θέματα διμεροῦς ἐνδιαφέροντος, ἐνῶ ὁ Ἕλληνας πρωθυπουργός κατατόπισε τούς Ἀμερικανούς ἐπισκέπτες του γιά τήν κατάσταση στό Κυπριακό.

20 ΑΥΓΟΥΣΤΟΥ 1975

Συγκαλεῖται σύσκεψη ὑπό τήν προεδρία τοῦ Κ. Καραμανλῆ καί μέ τή συμμετοχή τοῦ ὑπουργοῦ καί τοῦ ἀναπληρωτῆ ὑπουργοῦ Συντονισμοῦ, τῶν ὑπουργῶν Ἐμπορίου καί Γεωργίας, τῶν ὑφυπουργῶν Συντονισμοῦ, Ἐμπορίου καί Γεωργίας καί τοῦ διοικητῆ τῆς ΑΤΕ. Ἐξετάστηκαν μέτρα γιά τήν ἀνάπτυξη τῆς γεωργικῆς παραγωγῆς καί τήν αὔξηση τοῦ ἀγροτικοῦ εἰσοδήματος, καθώς ἐπίσης καί ὁ νέος κανονισμός τῆς ΑΤΕ.

23 ΑΥΓΟΥΣΤΟΥ 1975

Ὁλοκληρώνεται ἐνώπιον τοῦ Πενταμελοῦς Ἐφετείου Ἀθηνῶν, ἡ δίκη τῶν πρωταιτίων τοῦ πραξικοπήματος τῆς 21ης Ἀπριλίου 1967 γιά ἐσχάτη προδοσία καί στάση. Ἡ ἀπόφαση, τήν ὁποία ἀνακοινώνει ὁ πρόεδρος τοῦ Δικαστηρίου, Ι. Ντεγιάννης, προβλέπει γιά τούς Γ. Παπαδόπουλο, Ν. Μακαρέζο, Στ. Παττακό θάνατο καί καθαίρεση γιά τήν πρώτη πράξη (στάση) καί ἰσόβια κάθειρξη γιά τή δεύτερη (ἐσχάτη προδοσία)· γιά τούς Γρ. Σπαντιδάκη, Γ. Ζωϊτάκη, Δ. Ἰωαννίδη, Ι. Λαδᾶ, Α. Λέκκα, Μ. Ρουφογάλη, Κ. Παπαδόπουλο καί Μ. Μπαλόπουλο κάθειρξη 10 ἐτῶν καί πενταετῆ στέρηση τῶν πολιτικῶν τους δικαιωμάτων γιά τήν πρώτη πράξη καί ἰσόβιο κάθειρξη γιά τή δεύτερη· γιά τόν Ο. Ἀγγελῆ, κάθειρξη 8 ἐτῶν γιά τήν πρώτη πράξη καί κάθειρξη 17 ἐτῶν γιά τή δεύτερη (κατά συγχώνευση τοῦ ἐπιβάλλεται κάθειρξη 20 ἐτῶν καί πενταετής στέρηση τῶν πολιτικῶν του δικαιωμάτων)· γιά τόν Δ. Σταματελόπουλο φυλάκιση 2 ἐτῶν καί ἔκπτωση γιά τήν πρώτη πράξη καί φυλάκιση 4 ἐτῶν γιά τή δεύτερη (κατά συγχώνευση ἐπιβάλλεται ποινή φυλακίσεως 5 ἐτῶν καί ἔκπτωση)· γιά τούς Στ. Καραμπέρη καί Ν. Γκαντώνα κάθειρξη 6 ἐτῶν γιά τήν πρώτη καί 13 ἐτῶν γιά τή δεύτερη πράξη (κατά συγχώνευση ἐπιβάλλεται κάθειρξη 15 ἐτῶν καί πενταετής στέρηση τῶν πολιτικῶν τους δικαιωμάτων)· γιά τόν Ε. Τσάκα, φυλάκιση 4 ἐτῶν γιά τήν πρώτη πράξη καί κάθειρξη 7 ἐτῶν γιά τή δεύτερη (κατά συγχώνευση τοῦ ἐπιβάλλεται κάθειρξη 8 ἐτῶν καί πενταετής στέρηση τῶν πολιτικῶν του δικαιωμάτων)· γιά τό Ν. Ντερτιλῆ, κάθειρξη 6 ἐτῶν γιά τήν πρώτη πράξη καί 17 ἐτῶν γιά τή δεύτερη (κατά συγχώνευση, ἐπιβάλλεται κάθειρξη 20 ἐτῶν καί πενταετής στέρηση τῶν πολιτικῶν του δικαιωμάτων)· γιά τόν Γ. Κωνσταντόπουλο, φυλάκιση 4 ἐτῶν γιά τήν πρώτη πράξη καί κάθειρξη 11 ἐτῶν γιά τή δεύτερη (κατά συγχώνευση, ἐπιβάλλεται κά-

θειρξη 12 ἐτῶν καί πενταετής στέρηση τῶν πολιτικῶν του δικαιωμάτων)· ἀθωώνονται οἱ κατηγορούμενοι Κ. Καρύδας καί Α. Χατζηπέτρος. Οἱ καταδικασθέντες ἔχουν δικαίωμα νά ἀσκήσουν ἀναίρεση ἐντός πέντε ἡμερῶν.

Ἀμέσως μετά, ἐκδόθηκε ἡ ἀκόλουθη κυβερνητική ἀνακοίνωση:

«Εἰς τήν δημοκρατίαν ἡ δικαιοσύνη εἶναι ἀνεξάρτητος καί συνταγματικῶς κατωχυρωμένη λειτουργία. Εἰς τό Κράτος Δικαίου ὅμως τό ἔργον τῆς δικαιοσύνης συμπληρώνεται ἀπό τήν τελικήν διαδικασίαν, συνταγματικῶς ἐπίσης κατωχυρωμένη, ἡ ὁποία ἐπιτρέπει τόν μετριασμόν τῶν ποινῶν. Εἰς τήν τελικήν αὐτήν φάσιν πρέπει νά πρυτανεύη ὑψηλόν αἴσθημα πολιτικῆς εὐθύνης. Διά τήν πρωΐαν τῆς Δευτέρας, συνεκλήθη τό Ὑπουργικόν Συμβούλιον, τό ὁποῖον θά ἐξετάση ὅλα τά ἀνακύπτοντα, μετά τήν ἔκδοσιν τῆς ἀποφάσεως, θέματα».

Ἡ διαφαινόμενη πρόθεση τῆς Κυβερνήσεως νά ἀποφευχθοῦν οἱ θανατικές ἐκτελέσεις τῶν τριῶν πρωταιτίων τοῦ πραξικοπήματος θά προκαλέσει τήν ἔντονη ἀντίδραση τῆς ἀντιπολιτεύσεως. Τήν ἴδια ἡμέρα, ἀπό τή Σάμο, ὁ ἀρχηγός τῆς ΕΚ-ΝΔ, Γ. Μαῦρος, κατηγόρησε τήν Κυβέρνηση γιά παρέμβαση στό ἔργο τῆς δικαιοσύνης, ἀφοῦ δέν εἶχαν ἀκόμη ἐξαντληθεῖ τά ἔνδικα μέσα πού βρίσκονταν στή διάθεση τῶν καταδικασθέντων, καί ζήτησε τήν ἄμεση σύγκληση τῆς Βουλῆς. Ὁ πρόεδρος τοῦ ΠΑΣΟΚ, Α. Παπανδρέου, ἐπέκρινε τήν Κυβέρνηση γιά τή σπουδή πού ἔδειξε ὥστε νά μήν ἐκτελεστοῦν οἱ πρωταίτιοι, γεγονός τό ὁποῖο κατά τή γνώμη του ἐσήμαινε εἴτε ὅτι ὁ Κ. Καραμανλῆς εἶχε ἀναλάβει ἔναντι τῆς χούντας δεσμεύσεις τίς ὁποῖες τώρα ἐκπλήρωνε, εἴτε ὅτι δέν ἤλεγχε τήν κατάσταση. Ζητοῦσε ἐπίσης διάλυση τῆς Βουλῆς καί προκήρυξη ἐκλογῶν. Τέλος, μέ ἀνακοίνωσή του, τό ΚΚΕ (ἐσ.) κατηγόρησε τήν Κυβέρνηση γιά ἀπαράδεκτη ἐλαστικότητα, ἡ ὁποία θά μποροῦσε νά ἐνθαρρύνει νέους ἐπίδοξους δικτάτορες.

Δύο ἡμέρες ἀργότερα, στίς 25 Αὐγούστου, σέ ἔκτακτη συνεδρίαση τοῦ Ὑπουργικοῦ Συμβουλίου ἀποφασίσθηκε ὁμόφωνα ἡ μετατροπή τῆς θανατικῆς ποινῆς τῶν Γ. Παπαδοπούλου, Στ. Παττακοῦ καί Ν. Μακαρέζου σέ ἰσόβια. Σχετικά ἐκδόθηκε ἡ ἀκόλουθη ἀνακοίνωση:

«Ἐμμένοντες εἰς τήν ἀνευθυνότητά των, ὡρισμένοι κύκλοι ἀγωνίζονται νά προκαλέσουν πάσῃ θυσίᾳ ἀναταραχήν. Ἐπιδιώκουν νά ἐξάψουν πάθη, νά διεγείρουν ἀνησυχίας καί νά δημιουργήσουν σύγχυσιν ἐν σχέσει μέ τό ὅλον θέμα τῆς τιμωρίας τῶν πρωταιτίων τοῦ πραξικοπήματος τῆς 21ης Ἀπριλίου 1967. Καί βάλλουν κατά τῆς Κυβερνήσεως ἀκόμη καί μέ συκοφαντίας διά τήν θέσιν τήν ὁποίαν, μέ πλήρη συναίσθησιν τῶν εὐθυνῶν της καί ἀποφασιστικότητα, ἔλαβεν ἐπί τοῦ θέματος.

»Ἐπειδή ἀκριβῶς οὐδέν ὑποκρύπτεται εἰς τήν στάσιν τῆς Κυβερνήσεως, παρέχονται, ἐν συνεχείᾳ τῆς σημερινῆς ὁμοφώνου ἀποφάσεως τοῦ Ὑπουργικοῦ Συμβουλίου, αἱ ἀκόλουθοι διευκρινίσεις δι' ὅλας τάς πλευράς τοῦ θέματος. Διότι εἶναι ἀνάγκη καί ἡ ἠρεμία τῶν πολιτῶν νά διαφυλαχθῆ καί ἡ δικαιοσύνη νά ἀφεθῆ ἀπερίσπαστος εἰς τήν ὁλοκλήρωσιν τοῦ ἔργου της.

»Τρεῖς βασικῶς εἶναι αἱ πλευραί τοῦ θέματος πού προέκυψε μετά τήν ἔκδοσιν τῆς ἀποφάσεως τοῦ Πενταμελοῦς Ἐφετείου: ἡ νομική, ἡ διαδικαστική καί ἡ οὐσιαστική ἤ πολιτική. Καί ὡς πρός τάς τρεῖς ἡ Κυβέρνησις ἔπραξε μετά σχολαστικότητος ἀλλά καί θάρρους τό καθῆκον της, κατά τό Σύνταγμα, τούς νόμους καί τήν ὑπαγορευομένην ἐκ τῶν πραγμάτων ἀναγκαιότητα.

»Πράγματι, εὐθύς μετά τήν ἔκδοσιν τῆς ἀποφάσεως, αὐτομάτως καί ἀμέσως ἀνέκυπτε τό θέμα τῆς κυβερνητικῆς εὐθύνης διά τό ἄν θά ἐκτελεσθοῦν ἤ ὄχι αἱ θανατικαί ποιναί — θέμα πού εὐλόγως ἦτο δυνατόν νά προκαλέση σύγχυσιν εἰς τήν κοινήν γνώμην καί ποικίλας ἀντιδράσεις, μέ περιεχόμενον εἴτε θετικόν, εἴτε ἀρνητικόν. Θά ἦτο δέ δυνατόν ἡ σύγχυσις αὐτή εἰς πολλούς νά προκαλέση διαφόρους, ἀντιφατικάς, ἴσως δέ καί ἐπικινδύνους διεργασίας. Κατά νόμον καί κατά τό Σύνταγμα, ἡ Κυβέρνησις ἦτο ὑποχρεωμένη νά λάβη θέσιν ἀφοῦ ἡ δικαιοσύνη εἶχεν ὁμιλήσει. Καί ἔσπευσε πράγματι νά τό κάμη, διά νά παρεμποδίση τάς ἀνελέγκτους αὐτάς διεργασίας, πού ὄχι μόνον τήν κοινήν γνώμην θά ἠδύναντο νά δηλητηριάσουν, ἀλλά καί νά ὑποβιβάσουν μέ τόν χαμηλόν τόνον τῶν ἀνευθύνων συζητήσεων, τό πολιτιστικόν ἐπίπεδον τῆς χώρας. Θά ἔπρεπε νά ἐπικριθῆ ἡ Κυβέρνησις ἄν ἔπραττε τό ἀντίθετον. Ἄν δηλαδή μόνη αὐτή ὑπεύθυνος παρέμενε σιωπηλή καί ἀναποφάσιστος καί ἄφηνε νά λαμβάνουν θέσιν ἤ νά θορυβοῦν οἱ ἀνεύθυνοι καί οἱ ἀνέλεγκτοι.

»Πέραν τῆς σαφοῦς καί καθαρᾶς αὐτῆς θέσεως, πάντα τά ἄλλα λεγόμενα, ἀκόμα καί ἀπό ἀρχηγούς κομμάτων, ἤ αἱ ἐκφραζόμεναι ὑποψίαι διά τήν δῆθεν σπουδήν τῆς Κυβερνήσεως εἶναι ἀπολύτως ἀβάσιμα, ἄν μή κακόβουλα.

»Εἶναι ἀπολύτως ἀστήρικτον καί λογικῶς ἀδιανόητον ὅτι ἠσκήθησαν πιέσεις εἰς τήν Κυβέρνησιν. Πιέσεις οὔτε ὑπῆρξαν οὔτε, καί ἄν ὑπῆρχαν, θά ἦτο δυνατόν νά ἐπηρεάσουν τάς σκέψεις τῆς Κυβερνήσεως καί ἰδίως τοῦ προέδρου της. Δέν κατανοοῦν οἱ καλλιεργοῦντες τόν μῦθον τῶν πιέσεων πῶς εἶναι δυνατόν — καί ποῖος τούς παρέχει τό δικαίωμα — νά ἀμφισβητοῦν τήν προσωπικήν καί ἐθνικήν φιλοτιμίαν τοῦ προέδρου τῆς Κυβερνήσεως, τήν ὁποίαν οἱ ἴδιοι οἱ ἐπικριταί διεκδικοῦν διά τόν ἑαυτόν τους.

»Εἶναι ἐπίσης ἀπολύτως ἀβάσιμος καί συκοφαντικός ὁ ὑπαινιγμός ἔστω ὅτι εἶναι δυνατόν ὁ πρόεδρος τῆς Κυβερνήσεως νά εἶχε ἀναλάβει ὑποχρεώσεις. Διότι εἶναι γνωστόν:

»1. Ὅτι ὅταν ἐκλήθη νά ἀναλάβη τήν ἐξουσίαν ὁ κ. Καραμανλῆς, ὄχι μόνον δέν τοῦ ἐτέθησαν ὅροι, ἀλλ' ἔθεσεν ὁ ἴδιος δύο ὅρους, πού ἔγιναν ἀποδεκτοί: πρῶτον, νά ἐπανέλθη ὁ Στρατός εἰς τά ἔργα του καί, δεύτερον, νά συμπαρασταθῆ ἡ πολιτική ἡγεσία τῆς χώρας εἰς τήν προσπάθειάν του διά τήν ἀποκατάστασιν τῆς δημοκρατίας.

»2. Ὅτι ὁ κ. Καραμανλῆς εἶναι ἐκεῖνος, καί ὄχι ἡ ἀντιπολίτευσις, πού ἔστειλε τούς πρωταιτίους τοῦ πραξικοπήματος εἰς τήν νῆσον Κέαν καί ἐν συνεχείᾳ τούς παρέδωσεν εἰς τήν δικαιοσύνην.

»3. Ὅτι ἡ Κυβέρνησις εἶναι ἐκείνη ἡ ὁποία, μέ τήν Συντακτικήν Πρᾶξιν τῆς 3.10.1974 καί τό Δ΄ Ψήφισμα, ἔλυσε τά χέρια τῆς δικαιοσύνης διά νά ἐπιβάλη τάς κατά νόμον κυρώσεις.

»Ἐξ ὅλων αὐτῶν προκύπτει ὅτι ἡ μέν θέσις τῆς Κυβερνήσεως εἶναι σαφής καί θεμελιωμένη νομικῶς καί λογικῶς, ὁ δέ δημιουργούμενος θόρυβος ἔχει μόνον ἀντιπολιτευτικά ἐλατήρια».

Τήν ἴδια ἡμέρα, 25 Αὐγούστου, ὁ ὑπουργός Δικαιοσύνης, Κ. Στεφανάκης καί ὁ ὑφυπουργός Προεδρίας, Π. Λαμπρίας, παραχώρησαν συνέντευξη στούς Ἕλληνες καί ξένους δημοσιογράφους, κατά τή διάρκεια τῆς ὁποίας διευκρίνισαν τούς λόγους πού ὑπαγόρευσαν τήν κυβερνητική ἀπόφαση. Εἰδικότερα, ὅταν τοῦ ζητήθηκε νά παράσχει μία «λογική ἐξήγηση» γιά τήν ταχύτητα μέ τήν ὁποία εἶχε ἐνεργήσει ἡ Κυβέρνηση, ὁ Π. Λαμπρίας παρατήρησε:

«Ἡ λογική ἐξήγηση — ὄχι μόνον ἡ λογική, ἀλλά καί ἐκτεταμένη — ὑπάρχει στήν ἔγγραφο ἀνακοίνωση. Ἀκριβῶς λέμε στήν ἀνακοίνωση ὅτι ὄχι μόνον ἦταν ἐπιβεβλημένη ἡ ἀποφασιστικότης μέ τήν ὁποίαν ἐνήργησε ἡ Κυβέρνηση μετά τήν ἔκδοση τῆς ἀποφάσεως, ἀλλ' ἀντιθέτως, ἐάν δέν ἐπεδείκνυε αὐτό πού λέγεται σπουδή, ἐνῷ εἶναι ἀποφασιστικότης καί συναίσθησις τῶν εὐθυνῶν, θά ἔπρεπε νά ἐπικριθῆ ἡ Κυβέρνησις. Διότι ἡ Δικαιοσύνη ἔπραξε τό καθῆκον της καί ἐξέδωσε τήν ἀπόφαση. Κατά τόν Νόμο καί τό Σύνταγμα καί ἀπό τήν ἀναγκαιότητα πού ὑπαγορεύεται ἐκ τῶν πραγμάτων, ἔπρεπε ἡ Κυβέρνηση νά πάρη θέση στό θέμα πού ἀνέκυψε: θά ἐκτελεσθοῦν ἤ ὄχι αὐτές οἱ ἐπιβληθεῖσες θανατικές ποινές:

»Εἶναι ὑποκριτικό τό λεγόμενο ἐκ τῶν ὑστέρων ὅτι ἡ Κυβέρνηση θά ἔπρεπε ν' ἀδιαφορήση, νά ὀλιγωρήση καί ν' ἀφήση νά δημιουργηθοῦν εἰς τήν κοινήν γνώμην διάφορες διεργασίες ἀντιφατικές ὑπέρ ἤ κατά τοῦ θέματος, ὥστε μετά ἀπό αὐτό νά λάβη θέσιν καί μετά ἀπ' αὐτό νά ὑπόκειται ἀκριβῶς καί εἰς τήν μομφήν ὅτι ὑπό τήν πίεσιν τῶν τότε ἤ τῶν ἄλλων ἀνευθύνων καί ἀνεξελέγκτων παραγόντων καθώρισε τήν θέσιν της.

»Ἐφ' ὅσον τό Σύνταγμα καί οἱ νόμοι προβλέπουν τήν διαδικασία καί ἡ μόνη ὑπεύθυνη εἶναι ἡ Κυβέρνησις διά νά λάβη θέσιν μετά τήν ἔκδοσιν τῆς ἀποφάσεως τῆς ἀνεξαρτήτου δικαιοσύνης — ἡ ὁποία ἀφέθη ἀπολύτως ἀπερίσπαστος νά πράξη τό ἔργον της — ἡ Κυβέρνησις ἔπραξε τό καθῆκον της αὐτό, μέ τήν ἐπιβαλλομένην ταχύτητα, διά νά μήν ἀφεθῆ τό θέμα ν' ἀποτελέση διεργασίες ἀνελέγκτων καί ἀνευθύνων παραγόντων, πού θά μποροῦσαν νά δηλητηριάσουν τήν κοινήν γνώμην.

»Αὐτή εἶναι ἡ ἐξήγησις τῆς περιωνύμου σπουδῆς πού εἶναι στό ἐνεργητικό καί στήν ὑπευθυνότητα τῆς Κυβερνήσεως, ἐνῷ τό ἀντίθετον θά ἦτο εἰς βάρος της».

Καί ἀφοῦ οἱ δύο ὑπουργοί ἀναφέρθηκαν στούς λόγους, πρώτιστα ἀνθρωπιστικούς, πού ἐπέβαλαν κατά τή γνώμη τῆς Κυβερνήσεως τήν ἀποφυγή τῆς ἐκτελέσεως τῆς θανατικῆς καταδίκης, ὁ ὑπουργός Δικαιοσύνης ἀναφέρθηκε στή φημολογία περί «πιέσεων» πού εἶχαν ἀσκηθεῖ στήν Κυβέρνηση ὥστε νά μετριασθοῦν οἱ ποινές:

«Γνωρίζετε, πάρα πολύ καλά, ὅτι ἡ Κυβέρνησις, δέν ἐπηρεάζεται ἀπό κανέναν, καί δέν ἀνέχεται οἱανδήποτε πίεσιν.

»Ἐλέχθη, ὅτι ὑπέστημεν πιέσεις. Προφανῶς, ὅσοι διατυπώνουν τάς ἀπόψεις αὐτάς, λησμονοῦν ὅτι ἡ Κυβέρνησις ἦτο ἐκείνη ἡ ὁποία ἔστειλε εἰς τήν Κέα τούς πρωταιτίους. Ἡ Κυβέρνησις εἶναι ἐκείνη ἡ ὁποία μέ τήν Συντακτικήν Πρᾶξιν, μέ τό Ψήφισμα, ἤνοιξεν τόν δρόμον πρός τήν δικαιοσύνην. Καί ἡ Κυβέρνησις εἶναι ἐκείνη, ἡ ὁποία μέ ὅλην τήν δυνατήν δημοσιότητα παρέδωκεν εἰς τήν κρίσιν τῆς δικαιοσύνης, τούς πρωταιτίους, καί ὅσοι ἄλλοι ἔχουν παραπεμφθῆ.

»Ἐλέχθη ἀκόμη, ὅτι ἡ δίωξις δέν ἐκινήθη αὐτεπαγγέλτως. Καί ἐκινήθη μέ πρωτοβουλίαν ἰδιωτῶν. Πολλάκις μοῦ ἐδόθη ἡ εὐκαιρία, νά ἀποδείξω ὅτι πρόκειται περί ἑνός κακοπίστου ἰσχυρισμοῦ καί μιᾶς ἐπικινδύνου ἐνεργείας, ἡ ὁποία ἠδύνατο νά καταλήξη εἰς τήν ἀτιμωρησίαν.

»Ἐάν ἐνθυμῆσθε κύριοι, τήν ἐποχήν ἐκείνην, διά τήν πρώτην μήνυσιν ἡ ὁποία ὑπεβλήθη, διετυπώθησαν ἐπικρίσεις, διά τήν ἐσπευσμένην ἐκείνην ἐνέργειαν.

»Ὑπό τά δεδομένα αὐτά, θά πρέπη πᾶς τις νά ἀντιπαρέρχεται μέ περιφρόνησιν ὅλους αὐτούς τούς ὑπαινιγμούς, οἱ ὁποῖοι διατυπώνονται ἀπό ἐκείνους, οἱ ὁποῖοι διεκήρυσσαν ὅτι κυρώσεις δέν θά ἐπιβληθοῦν καί δέν θά γίνουν. Καί εἶμαι περίεργος τώρα, πού ἔχομεν καταδίκας καί θανατικάς καί ἰσοβίους καί πού θά ἐπακολουθήσουν καί ἄλλαι καταδῖκαι, τί θά ἐφεύρουν διά νά συνεχίσουν αὐτήν τήν ὕποπτον, κακόπιστον καί κακόβουλον ἀντιπολίτευσιν.

»Οἱοιδήποτε καί ἄν εἶναι, αὐτή εἶναι ἡ θέσις μας. Ὅ,τι καί ἄν πράττωμεν, τό πράττομεν διά νά προστατεύσωμεν τήν δημοκρατίαν, καί τήν γαλήνην τοῦ τόπου. Καί τό πράττομεν μέ τό μέτρον. Ἡ πολιτική τοῦ μέτρου, εἶναι πολιτική σοφίας. Καί ἀπό αὐτήν ἔχει ἀνάγκη ἡ δημοκρατία, εἰς τήν χώραν μας κατ' ἐξοχήν σήμερον. Εἶναι προϋπόθεσις εὐρύθμου λειτουργίας τοῦ δημοκρατικοῦ πολιτεύματος.

. . . . . .

»Καί θέλω τελειώνοντας νά σᾶς ὑπομνήσω, τί ἔχει συμβῆ εἰς ἄλλας χώρας. Καί ἄν ἐπεβλήθησαν κυρώσεις.

»Ἀρκοῦμαι μόνον νά μνημονεύσω τήν περίπτωσιν τῆς Πορτογαλίας.

»Ἐδῶ, ὅταν ἦρθε ὁ πρόεδρος, ὁ κ. Κωνσταντῖνος Καραμανλῆς, ὄχι μόνον δέν ἐδέχθη ὅρους, ἀλλά ἐπέβαλεν ὅρους. Ὁ Στρατός νά ἀφοσιωθῆ εἰς τά ἔργα του καί ὁ πολιτικός κόσμος νά τοῦ παράσχη τήν συμπαράστασίν του. Καί οἱ δύο ὅροι, ἔγιναν ἀποδεκτοί.

»Αὐτό προσδιορίζει τήν ὅλην πολιτικήν τῆς Κυβερνήσεως. Δέν δεχόμεθα πιέσεις, δέν ἐπηρεαζόμεθα, ἀπό οἱονδήποτε καί εἰς οἱανδήποτε ἐνέργειάν μας καί ἐπί οἱουδήποτε θέματος».

Ἀπό τήν πλευρά τῆς ἀντιπολιτεύσεως, ὁ ἀρχηγός τῆς ΕΚ-ΝΔ, Γ. Μαῦρος, δήλωσε ὅτι ἡ κυβερνητική ἀπόφαση συνιστοῦσε ἀπαράδεκτη παραβίαση τῆς συνταγματικῆς τάξεως, καθώς μόνον ὁ Ἄρειος Πάγος εἶχε τήν ἁρμοδιότητα νά μετριάσει τίς ποινές

'Από τή δίκη τῶν 'Απριλιανῶν στό Πενταμελές 'Εφετεῖο 'Αθηνῶν.

μέ παρόμοιο σκεπτικό. Ὁ Α. Παπανδρέου, ἐξάλλου, τόνισε ὅτι οἱ ποινές ἔπρεπε νά ἐκτελεστοῦν, τό ΚΚΕ (ἐσ.) ἐπέκρινε καί πάλι τή σπουδή μέ τήν ὁποία ἡ Κυβέρνηση εἶχε παρέμβει στό ἔργο τῆς δικαιοσύνης, ἐνῶ τό ΚΚΕ καλοῦσε τήν ἐργατική τάξη νά ἀντιταχθεῖ στό σύνολο τῆς κυβερνητικῆς πολιτικῆς.

Στή διάρκεια τῶν ἑπόμενων ἡμερῶν, κλιμακώθηκε ἡ ἀντίδραση τῶν κομμάτων τῆς ἀντιπολιτεύσεως κατά τῆς κυβερνητικῆς ἀποφάσεως νά μή προχωρήσει στήν ἐκτέλεση τῶν πρωταιτίων τοῦ πραξικοπήματος. Ἡ διατύπωση τῶν ἀντίθετων θέσεων τῶν κομμάτων τῆς ἀντιπολιτεύσεως συνοδευόταν καί ἀπό τή διατύπωση αὐθαίρετων ὑποθέσεων γιά τά κίνητρα τῆς κυβερνητικῆς ἀποφάσεως.

Πάντως, τήν ἀπόφαση τῆς Κυβερνήσεως ἐπικρότησε ὁ γενικός γραμματέας τῆς «Διεθνοῦς Ἀμνηστίας», Μ. Ἔνναλς, ὁ ὁποῖος, σέ ἐπιστολή του πρός τόν Κ. Καραμανλῆ ἀναφέρθηκε στούς ἀγῶνες τῆς ὀργανώσεως κατά τῆς δικτατορίας καί τόνισε ὅτι ἡ ποινή τοῦ θανάτου ἦταν, αὐτή καθ' ἑαυτή, σέ ὁποιαδήποτε περίπτωση ἀπάνθρωπη καί ταπεινωτική· καί κατέληξε μέ τήν ἀκόλουθη ἀποστροφή:

«Ἀναγνωρίζομε καί ἐπικροτοῦμε τήν ἀπόφαση τῆς Κυβερνήσεώς σας. Ἀποτελεῖ ἕνα βῆμα πρός τήν κατάργηση τῆς ποινῆς τοῦ θανάτου, ἀκόμη καί ὅταν οἱ ἐγκληματίες ὑπῆρχαν ἀπάνθρωποι, ἀκόμη καί ὅταν ἡ κοινή γνώμη ἀπαιτῆ ἀνταπόδοση».

29 ΑΥΓΟΥΣΤΟΥ 1975

Ὁ πρωθυπουργός ἐπισκέπτεται τή Δράμα καί παρακολουθεῖ παρέλαση τῶν τμημάτων τῶν Ἐνόπλων Δυνάμεων, πού πῆραν μέρος στήν ἄσκηση «Πτολεμαῖος». Μετά τό τέλος τῆς παρελάσεως, ὁ Κ. Καραμανλῆς παρέστη σέ δεξίωση πού δόθηκε πρός τιμή του στό ἄλσος Κομνηνῶν καί στή συνέχεια μίλησε στούς ἀξιωματικούς σέ κινηματοθέατρο τῆς πόλεως.

Τό κείμενο τῆς ὁμιλίας τοῦ πρωθυπουργοῦ εἶναι τό ἀκόλουθο:

«Κύριοι,

»Δέν ἤμουν βέβαιος ἄν θά ἠμποροῦσα νά ἔλθω νά σᾶς ὁμιλήσω, λόγῳ τῶν πολλῶν ἀσχολιῶν μου. Τό ἀπεφάσισα ὅμως χθές τό βράδυ, ὅταν ἡ ἀξία ἡγεσία σας μέ ἐνημέρωσε γιά τό ἀποτέλεσμα τῆς παρούσης ἀσκήσεως καί μοῦ ἀνέφερε ὅτι ἡ ἐπιτυχία της ὑπερέβη πᾶσαν προσδοκίαν. Καί ὅταν μέ διεβεβαίωσε ὅτι κατά τήν μεγάλην καί σύνθετον αὐτήν ἄσκησιν διεπιστώθη πλήρης καί ἄμεσος ἐπιχειρησιακή ἑτοιμότης καί ὑψηλός βαθμός μαχητικῆς ἱκανότητος. Αἱ διαπιστώσεις αὐταί, αἱ ὁποῖαι ἐπιτρέπουν εἰς τήν χώραν μας νά αἰσθάνεται καί πάλιν ἀσφαλής, ἀλλά καί ὑπερήφανος γιά σᾶς, μοῦ ἐπέβαλον τό καθῆκον νά ἔλθω καί νά σᾶς συγχαρῶ αὐτοπροσώπως. Ἀλλά καί νά σᾶς εὐχαριστήσω, διότι μέ τήν συμπεριφοράν σας καί τάς ἐπιδόσεις σας, δικαιώνετε τήν προσπάθειαν πού ἀνέλαβα, νά καταστήσω — ὅπως εἶπα καί ἄλλοτε — τόν Στρατόν μας ἀσπίδα καί καύχημα τοῦ ἔθνους.

»Παρακαλῶ νά βεβαιωθῆτε ὅτι αἰσθάνομαι ἰδιαιτέραν χαράν, διότι ἔχω σήμερα τήν εὐκαιρία νά ἐπικοινωνήσω μαζί σας. Τρέφω εἰλικρινῆ ἀγάπην γιά τόν Ἕλληνα ἀξιωματικό καί βαθεῖαν ἐκτίμησιν γιά τήν ἀποστολήν του. Τήν ὑψηλήν καί βαρεῖαν ἀποστολή νά ὑπερασπίζεται τήν τιμήν, τήν ἀσφάλειαν καί τήν ἐλευθερίαν τοῦ λαοῦ μας. Τοῦ λαοῦ ἀπό τόν ὁποῖον προέρχεσθε καί μέ τόν ὁποῖον ὡρισμένοι ἄφρονες συνταγματάρχαι προσεπάθησαν — καί προσκαίρως τό ἐπέτυχαν — νά σᾶς φέρουν εἰς ἀντίθεσιν. Καί ἡ προσπάθεια αὐτή δέν ἠμπορεῖ παρά νά χαρακτηρισθῆ ἐγκληματική, δεδομένου ὅτι ἡ διάσπασις τῆς ἑνότητος λαοῦ καί στρατοῦ ἀναιρεῖ τόν λόγον ὑπάρξεως τοῦ τελευταίου, πού ἔχει ὡς ἀποστολήν νά προστατεύῃ τόν πρῶτον.

»Δέν συμπαθῶ, κύριοι, νά ἀναφέρωμαι εἰς τό παρελθόν καί νά ἀναξέω ὀδυνηράς πληγάς. Θά τό πράξω ὅμως σήμερα ἐκ καθήκοντος. Καί θά τό πράξω διότι αἱ περιπέτειαι ἀπό τάς ὁποίας διῆλθε ἡ χώρα μας, καί ἰδιαίτερα αἱ Ἔνοπλοι Δυνάμεις της κατά τά τελευταῖα χρόνια, ἐδημιούργησαν μίαν ἐπικίνδυνον σύγχυσιν, ἡ διάλυσις τῆς ὁποίας ἐπιβάλλεται γιά λόγους ἐθνικούς. Καί ἐπιβάλλεται τοσούτῳ μᾶλλον, καθόσον θύματα τῆς συγχύσεως αὐτῆς ὑπῆρξαν ἀρκετοί ἀξιωματικοί. Καί λέγω θύματα, διότι δέν μπορῶ νά δεχθῶ ὅτι ὑπάρχουν ἀξιωματικοί οἱ ὁποῖοι θά ὑπεστήριζαν ἕνα καθεστώς, ὅπως ἐκεῖνο τῆς ἑπταετίας, γνωρίζοντας ὅτι τό καθεστώς αὐτό θά ἔβλαπτε — ὅπως καί ἔβλαψε — τήν χώραν. Ἀλλά ἄν ἡ σύγχυσις αὐτή ἐδικαιολογεῖτο λόγῳ πλάνης κατά τό παρελθόν, δέν συγχωρεῖται σήμερον, ὁπότε ἔχομεν δεδομένα πλέον τά ὀλέθρια ἀποτελέσματα τοῦ καθεστῶτος ἐκείνου. Καί ἰδού τά γεγονότα:

»Ὅπως γνωρίζετε, τόν Ἀπρίλιον τοῦ 1967 μία ὁμάς ἀρχομανῶν ἀξιωματικῶν, ἐπωφελουμένη τῆς πολιτικῆς ἀσυναρτησίας ἡ ὁποία ἐπεκράτησε εἰς τήν χώραν μετά τήν ἀποχώρησίν μου, κατέλυσε τάς ἐλευθερίας τοῦ λαοῦ, κατέλαβε τήν ἐξουσίαν καί, ἀντί νά ἀποκαταστήσῃ — ὅπως ὑπέσχετο — ὑγιεστέραν δημοκρατίαν, ἐπέβαλε μίαν δικτατορίαν προσωπικήν. Δέν θά ἀναφερθῶ εἰς τά σφάλματα καί τάς ἀθλιότητας τῆς ἐποχῆς ἐκείνης, γιατί αὐτά τά ἀπεκάλυψαν ἐκεῖνοι πού τούς ἀνέτρεψαν καί τούς διεδέχθησαν.

»Τό καθεστώς ἐκεῖνο τό ἀνέτρεψε τόν Νοέμβριον τοῦ 1973 — ἀφοῦ τό κατήγγειλε ὡς τυραννικό καί διεφθαρμένο — μία ἄλλη ὁμάς ἀξιωματικῶν, ἰσχυριζομένη καί αὐτή ὅτι ἐνήργει ἐξ ὀνόματος τῶν Ἐνό-

πλων Δυνάμεων. Ἀλλά καί τό νέον καθεστώς ἠκολούθησε τήν πολιτικήν τῆς ἀπάτης. Διότι μολονότι, διά νά ἐξασφαλίση τήν ἀνοχήν τοῦ στρατεύματος, ὑπεσχέθη ἀποκατάστασιν τῶν λαϊκῶν ἐλευθεριῶν, ἐξελίχθη καί αὐτό σέ προσωπική δικτατορία. Μέ τήν διαφοράν ὅτι ὁ δικτάτωρ εἰς τήν περίπτωσιν αὐτήν, μή τολμῶν νά ἐμφανισθῆ εἰς τό προσκήνιον, ἐκυβερνοῦσε ἐκ τοῦ παρασκηνίου δι' ἑνός ἀπιθάνου πρωθυπουργοῦ. Τό νέον καθεστώς ἀπεδείχθη χειρότερον τοῦ προηγουμένου, δεδομένου ὅτι, ἐκτός τῶν ἄλλων, ὡδήγησε εἰς τήν δραματικήν περιπέτειαν τῆς Κύπρου. Περιπέτειαν τῆς ὁποίας αἱ ἐπιπτώσεις ἐπί τῆς ζωῆς τοῦ ἔθνους δέν εἶναι δυνατόν ἀκόμη νά προσδιορισθοῦν. Τό πραξικόπημα τῆς Κύπρου ὑπῆρξε ἀσφαλῶς ἐνέργεια παρανοϊκή, γιατί ἐκτός τοῦ ὅτι ὁδηγοῦσε σέ πόλεμο μεταξύ τῶν Ἑλλήνων, προκαλοῦσε καί τήν ἐπέμβασιν καί συνεπῶς τήν ρῆξιν μέ τήν Τουρκίαν. Ὑπό τό βάρος τοῦ ἐγκλήματος ἐκείνου, τό νοεμβριανόν καθεστώς κατέρρευσε μέ τήν σειράν του, ἀφοῦ ὅμως μᾶς ἄνοιξε τήν ἐπικίνδυνον πληγήν τῆς Κύπρου καί ἀφοῦ κατεδικάσθη ἀπό τήν τότε στρατιωτικήν ἡγεσίαν τῆς χώρας.

»Τήν 22αν Ἰουλίου ἡ χώρα εὑρέθηκε εἰς τό χάος. Οἱ Τοῦρκοι εἶχον ἀποβιβασθῆ εἰς τήν Κύπρον, χωρίς ἡ Ἀθήνα — πού προεκάλεσε τήν ἀπόβασιν — νά ἠμπορῆ νά τήν βοηθήση. Ἐκινητοποιήθημεν πολεμικῶς κατά τρόπον σπασμωδικόν, χωρίς νά εἴμεθα ἕτοιμοι πρός τοῦτο — ὅπως ἐβεβαίωσε ἐγγράφως καί ὑπευθύνως ἡ στρατιωτική ἡγεσία τῆς ἐποχῆς ἐκείνης. Ἡ Κυβέρνησις τῶν ἀνδρεικέλων ἐξηφανίζετο. Καί τό στρατιωτικόν καθεστώς κατέρρεε. Καί ὅταν λέγω ὅτι ἡ Κυβέρνησις ἐξηφανίζετο, δέν εἶναι σχῆμα λόγου. Γιατί ἐπί 48 κρίσιμες ὧρες ἀνεζητεῖτο ὁ πρωθυπουργός καί ὁ ὑπουργός τῶν Ἐξωτερικῶν καί δέν ἀνευρίσκοντο.

»Ἡ ἀποτυχία συνεπῶς τῆς δικτατορίας ὑπό ἀμφοτέρας τάς μορφάς της διεπιστώθη ἀπό τάς ἰδίας τάς Ἐνόπλους Δυνάμεις, αἱ ὁποῖαι τήν πρώτην φοράν τήν ἀνέτρεψαν καί τήν δευτέραν τήν ἐγκατέλειψαν. Καί αἱ ὁποῖαι, εὑρεθεῖσαι πρό τραγικοῦ ἐθνικοῦ ἀδιεξόδου, ἀπετάθησαν τελικῶς εἰς τόν πολιτικόν κόσμον τῆς χώρας.

»Θά ἐπιστήσω τήν προσοχήν σας ἐπί τοῦ γεγονότος ὅτι τό δικτατορικό καθεστώς, ἀποσυντεθέν κατέρρευσε. Καί ἡ διαπίστωσις αὐτή ἔχει μεγάλην σημασίαν. Διότι, ἐάν τό καθεστώς ἀνετρέπετο ἀπό μίαν ἄλλην δύναμιν, θά ἠμποροῦσε ἡ δύναμις αὐτή νά διατηρήση τόν ἔλεγχον τῆς καταστάσεως καί νά ἀποτρέψη τά δεινά τά ὁποῖα ἐσωτερικῶς καί ἐξωτερικῶς ἀπειλοῦσαν τήν χώραν. Ἀλλά, ὅπως εἶπα, τό καθεστώς κατέρρευσε, ἀφήνοντας ἀνοικτόν τόν δρόμον εἰς τήν ἀναρχίαν καί τήν συμφοράν. Λογικῶς θά ἔπρεπε νά ἀναμένεται ὅτι τό κατερρεῦσαν καθεστώς θά τό διεδέχετο ὁ ἐμφύλιος σπαραγμός ἤ ὁ κομμουνισμός, δεδομένου ὅτι ὁ στρατός, ὕστερα ἀπό τήν περιπέτειαν τῆς ἐπταετίας, δέν εἶχε τήν ἠθικήν δύναμιν, ἀλλά οὔτε καί τήν θέλησιν νά ἐπιβληθῆ.

»Κατά τήν τραγικήν ἐκείνην στιγμήν ἐκλήθην νά ἀναλάβω τήν εὐθύνην τῆς διακυβερνήσεως τῆς χώρας. Ἔκαμα ὅ,τι ἐπεβάλλετο, γιά νά ἀποτρέψω τήν ἀναμενομένην συμφοράν καί νά ἀποκαταστήσω ἀνωδύνως καί μέ γοργόν ρυθμόν τήν νομιμότητα εἰς τήν χώραν. Καί τό χάος τοῦ Ἰουλίου τοῦ '74 τό διεδέχθη μία ὑγιής καί δημοκρατικῶς συντεταγμένη Πολιτεία. Πρᾶγμα πού ἐχαρακτηρίσθη διεθνῶς ὡς θαῦμα πολιτικόν. Διά νά ἐκτιμήσετε τήν ἐξέλιξιν αὐτήν, θά πρέπη νά τήν συγκρίνετε μέ τάς ἐξελίξεις πού ἐσημειώθησαν εἰς ἄλλας χώρας, εὐρεθείσας ὑπό τάς συνθήκας πού εὑρέθη ἡ ἰδική μας — ὅπως ἡ Πορτογαλία, ἡ Ἀργεντινή, ἡ Ταϋλάνδη, ἀκόμα καί τό Βιετνάμ καί ἡ Καμπότζη. Ἐκεῖ, μολονότι ἀπηλλάγησαν ἀπό τάς δικτατορίας, ἐβυθίσθησαν εἰς τήν ἀναρχίαν ἤ ὑπέκυψαν εἰς τόν κομμουνισμόν.

»Τήν ἱστορίαν αὐτήν θά πρέπη νά τήν ἔχουν ὑπ' ὄψιν τους ὅσοι ἀπό ἰδιοτέλειαν ἤ ἀπό βλακείαν παραμένουν κρυφοί νοσταλγοί ἑνός καθεστῶτος, τό ὁποῖον ἐξηυτέλισε τήν Ἑλλάδα καί τήν ἐξέθεσε σέ θανασίμους κινδύνους. Καί πρό παντός θά πρέπη νά ἔχουν ὑπ' ὄψιν τους ὅτι ἄν, ὅπως εἶπε ὁ Ἡράκλειτος, δέν μπορῆ νά μπῆ κανείς δύο φορές στόν ἴδιο ποταμό, κατά μείζονα λόγον δέν μπορεῖ νά μπῆ τρεῖς.

»Θά ἐπιστήσω ἐπίσης τήν προσοχήν σας ἐπί τῆς προσπαθείας πού καταβάλλεται ἀπό κατάλοιπα τῆς δικτατορίας νά προκαλέσουν τήν ἀνησυχίαν σας, μέ τήν μεγαλοποίησιν ὡρισμένων κοινωνικῶν ἀταξιῶν ὑπό μορφήν ἀπεργιῶν ἤ διαδηλώσεων. Αἱ ἀταξίαι ὅμως αὐταί εἶναι συνήθεις εἰς τάς Δημοκρατίας καί μάλιστα ὕστερα ἀπό μίαν δικτατορίαν, ὅπως συμβαίνει στήν περίπτωση τήν δική μας.

»Αὐτό βέβαια δέν σημαίνει ὅτι δέν θά πρέπη νά ἀντιμετωπίζωνται ἐγκαίρως, γιά νά μή καταστοῦν μέ τήν πάροδο τοῦ χρόνου ἐπικίνδυνοι γιά τήν γαλήνη τοῦ τόπου καί τήν δημοκρατίαν. Ἡ Κυβέρνησις γνωρίζει πῶς καί πότε θά τό πράξη. Αἱ ὑποκριτικαί ὅμως κραυγαί ὡρισμένων νοσταλγῶν τῆς τυραννίας, πού μεγαλοποιοῦν τάς ἀταξίας αὐτάς καί διερωτῶνται ποῦ μᾶς ὁδηγεῖ ὁ Καραμανλῆς, εἶναι ὄχι μόνον ὕποπτοι, ἀλλά καί ἀνόητοι. Διότι θέλω νά βεβαιωθῆτε ὅτι γνωρίζω ποῦ ὁδηγῶ τήν χώραν. Καί ἔχω τήν πεῖραν καί τήν δύναμιν νά τήν προστατεύσω, ὅταν χρειασθῆ.

»Ὁμιλῶν περί τῆς ἐσωτερικῆς καταστάσεως τῆς χώρας, δέν ἠμπορῶ νά μήν ἀναφερθῶ εἰς τό θέμα τῶν κυρώσεων, πού ἀπησχόλησε καί ἀπασχολεῖ ἐντόνως τήν δημοσίαν μας ζωήν. Κυρώσεις δέν ἠμποροῦσε παρά νά ἐπιβληθοῦν τόσον διά παραδειγματισμόν, ὅσον καί διά λόγους ἠθικῆς καί πολιτικῆς τάξεως. Ὅπως γνωρίζετε, καί εἰς τό θέμα αὐτό παρετηρήθη-

σαν αἱ συνήθεις εἰς τόν τόπον μας ὑπερβολαί. Ἄλλοι ἐθεώρησαν τάς ἐπιβαλλομένας κυρώσεις ἀνεπαρκεῖς καί ἄλλοι ὑπερβολικάς. Ἡ Κυβέρνησις ὅμως καί εἰς τήν περίπτωσιν αὐτήν ἠκολούθησε τήν πολιτικήν τοῦ μέτρου. Ἀπηλλαγμένη μισαλλοδοξίας, ἐπέβαλε διοικητικῶς μέν κυρώσεις πρός ἀποκατάστασιν τῆς νομιμότητος, ἐνεπιστεύθη δέ τάς ποινικάς κυρώσεις εἰς τήν δικαιοσύνην, ὅπως ἐπιβάλλεται σέ κάθε Δημοκρατία.

»Πολύς θόρυβος ἠγέρθη τελευταίως ἐξ ἀφορμῆς τῆς δηλώσεως τῆς Κυβερνήσεως ὅτι θά εἰσηγηθῆ ἐν καιρῷ — ὅπως ἔχει τό δικαίωμα — τήν μετατροπήν τῶν σέ ἰσόβια δεσμά θανατικῶν ποινῶν, πού ἐπεβλήθησαν εἰς τρεῖς ἐκ τῶν πρωταιτίων. Καί θά ἤθελα παρεμπιπτόντως ν' ἀποσαφηνίσω ὅτι, ὅταν ὁμιλοῦμε γιά ἰσόβια δεσμά, ἐννοοῦμε ἰσόβια δεσμά.

»Κατά τήν γνώμην μου ὁ θόρυβος αὐτός ὑπῆρξε ἀδικαιολόγητος, δεδομένου ὅτι δέν ἀφοροῦσε εἰς τήν οὐσίαν τῆς ὑποθέσεως, — ἐφ' ὅσον καί ἡ ἀντιπολίτευσις εἶναι κατ' ἀρχήν ἐναντίον τῆς ποινῆς τοῦ θανάτου — ἀλλά εἰς τήν διαδικασίαν. Ὡς πρός αὐτήν ἀποδέχομαι τήν εὐθύνην. Ἐπιθυμῶ ὅμως νά διαβεβαιώσω ὄχι μόνον τούς θορυβοῦντας, ἀλλά ὁλόκληρον τόν ἑλληνικόν λαόν, ὅτι πᾶν ὅ,τι πράττω, τό πράττω ἀνεπηρέαστος καί μέ μοναδικόν κριτήριον τήν κατοχύρωσιν τῆς δημοκρατίας καί τῆς γαλήνης τοῦ τόπου. Καί θά πρέπη κάποτε νά ἀντιληφθοῦν οἱ ἀντίπαλοί μου ὅτι ἔχουν χρέος, ἀλλά καί συμφέρον νά μέ βοηθήσουν εἰς τήν προσπάθειάν μου αὐτήν.

»Ὁμιλῶν πρός ἀξιωματικούς, θά ἔκαμα παρέλειψιν ἐάν δέν ἀναφερόμουν εἰς τήν ἀμυντικήν καί τήν συναφῆ πρός αὐτήν ἐξωτερικήν πολιτικήν τῆς χώρας. Εἰς τόν ἀμυντικόν τομέα, ὅπως γνωρίζετε, ἐσημειώθη τόν τελευταῖον καιρόν μεγάλη πρόοδος, πού ἐπιβεβαιώνεται καί ἀπό τήν ἀπόλυτον ἐπιτυχίαν τῆς παρούσης ἀσκήσεως. Μέ τήν ἀποβολήν ἐκ τῶν κόλπων τοῦ στρατεύματος ὡρισμένων στοιχείων ἀμετανοήτων καί τήν κατάργησιν τοῦ φαβοριτισμοῦ, ἀποκατεστάθη ἡ σύμπνοια εἰς τάς Ἐνόπλους Δυνάμεις. Ὅπως ἀποκατεστάθη καί ἡ ψυχική ἑνότης των μέ τόν λαό, πρᾶγμα πού τούς προσδίδει ἠθικήν δύναμιν καί κῦρος.

»Ἐπισπεύδεται, ὅπως γνωρίζετε, ὁ ἐξοπλισμός τῆς χώρας, τήν ὁποία εὑρῆκα, κατά τήν ἐπιστροφήν μου, σχεδόν ἄοπλον. Καί δέν ἠμπορεῖ παρά νά ἐκπλήσσεται κανείς μέ τό γεγονός ὅτι μία στρατιωτική Κυβέρνησις ἠμέλησε σέ βαθμόν ἐπικίνδυνο τήν ἄμυναν τῆς χώρας. Ἀρκεῖ νά σᾶς εἴπω ὅτι ἐπί ποσοῦ 636 δισεκατομμυρίων δραχμῶν, εἰς τό ὁποῖον ἀνῆλθαν αἱ δημόσιαι δαπάναι κατά τήν ἐπταετίαν, μόνον 10.400 ἑκατομμύρια, δηλαδή 1,7% διετέθησαν διά κύριον ὁπλισμόν. Καί γιά νά κατανοήσετε πλήρως τήν παράλειψιν αὐτήν, σᾶς πληροφορῶ ὅτι μόνον γιά τό τρέχον ἔτος διετέθησαν γιά τόν αὐτόν σκοπόν 11.500 ἑκατομμύρια δραχμῶν καί προβλέπονται ἀνάλογα ποσά γιά τά προσεχῆ 5 ἔτη. Καί εἶναι μέν ἀληθές ὅτι μετά τήν ἀλλαγήν τοῦ Νοεμβρίου 1973 καί τήν ὄξυνσιν τῶν ἑλληνοτουρκικῶν σχέσεων ἔγιναν σημαντικαί παραγγελίαι. Τάς παραγγελίας ὅμως αὐτάς καλεῖται νά πληρώση ἡ παροῦσα Κυβέρνησις, ἡ ὁποία ὁλοκληρώνει, ὅπως εἶπα, ταχέως καί μέ μεγάλας οἰκονομικάς θυσίας τόν ἐξοπλισμόν τῆς χώρας. Ἀλλά καί πέραν τῶν ποσῶν αὐτῶν, πού διατίθενται εἰς συνάλλαγμα γιά πολεμικόν ὑλικόν, αὐξήσαμε σέ ὑψηλόν βαθμόν καί τάς εἰς δραχμάς στρατιωτικάς δαπάνας, διότι ἀποδίδομεν ἀπόλυτον προτεραιότητα εἰς τήν ἄμυναν τῆς χώρας.

»Στόν ἐξωτερικόν τομέα, πού ἀποτελεῖ προέκτασιν τοῦ ἀμυντικοῦ, ἡ Ἑλλάς ἀπό τήν πλήρη ἀπομόνωσιν καί — θά ἔλεγον — τήν καταφρόνια, ἐπέρασε εἰς τό προσκήνιον τῆς διεθνοῦς ζωῆς. Ὄχι μόνον ἀπέκτησε, ἀλλά καί ἀνύψωσε τό γόητρόν της κατά τρόπον θεαματικόν. Βασικοί στόχοι τῆς ἐξωτερικῆς μας πολιτικῆς ἦσαν ἡ ἐνίσχυσις τοῦ κύρους τῆς Ἑλλάδος καί ἡ δημιουργία ἐρεισμάτων διά τήν ἐθνικήν μας ἀσφάλειαν καί τήν οἰκονομικήν μας ἀνάπτυξιν. Καί μπορῶ νά σᾶς βεβαιώσω ὅτι ἡ πολιτική αὐτή ἐπιτυγχάνει. Καί μόνον τό γεγονός ὅτι θεωρεῖται ἤδη ἀσφαλής ἡ ἰσότιμος ἔνταξίς μας εἰς τήν Κοινήν Ἀγοράν καί ἐπιζητεῖται ἡ φιλία καί ἡ συνεργασία μας ἀπό τούς βαλκανικούς λαούς, ἐπιβεβαιώνει τήν ἐμπιστοσύνην τήν ὁποίαν ἡ χώρα μας ἐμπνέει διεθνῶς.

»Καί προσλαμβάνει ἰδιαιτέραν σημασίαν ἡ βελτίωσις αὐτή τῆς διεθνοῦς μας θέσεως, διότι πραγματοποιεῖται σέ μία στιγμή πού αἱ σχέσεις μας μέ τήν Τουρκίαν εὑρίσκονται σέ ἔντασιν ἐπικίνδυνον.

»Γνωρίζετε τάς διαφοράς μας μέ τήν Τουρκίαν. Ἀφοροῦν εἰς τήν Κύπρον καί εἰς τό Αἰγαῖον. Εἶναι ἀληθές ὅτι διεπράχθησαν ἀπό ἑλληνικῆς πλευρᾶς σφάλματα τόσον εἰς τό πρόσφατον, ὅσον καί εἰς τό ἀπώτερον παρελθόν. Εἶναι ὅμως ἐξ ἴσου ἀληθές ὅτι ἡ Τουρκία ἐξεμεταλλεύθη καί ἐκμεταλλεύεται τά σφάλματα αὐτά, γιά νά ἀδικήση τήν Ἑλλάδα καί τήν Κύπρον. Ἤδη ἡ Ἑλλάς ἀπεδέχθη, ὅπως εἶχε καθῆκον, διάλογον γιά τόν εἰρηνικόν διακανονισμόν τῶν διαφορῶν μας καί τήν ἀποκατάστασιν τῆς ἑλληνοτουρκικῆς φιλίας, στήν ὁποίαν εἰλικρινῶς πιστεύει. Δυστυχῶς ὁ διάλογος αὐτός καρκινοβατεῖ, διότι πέραν τῆς ἀδιαλλαξίας τόν δυσχεραίνει καί ἡ ἐπικρατοῦσα ἀνώμαλος κατάστασις εἰς τήν Τουρκίαν.

»Ὑπό τάς συνθήκας αὐτάς εἴμεθα ὑποχρεωμένοι, χωρίς νά προκαλοῦμε, νά ἐνισχύωμε τήν ἄμυνά μας καί νά ἐπαγρυπνοῦμε. Ἤδη μέ ὅσα ἐγένοντο τόν τελευταῖον καιρόν, ἡ ἀμυντική ἱκανότης τῆς χώρας ἐνισχύθηκε σοβαρότατα. Ἄς φροντίσωμε ἐκεῖνο πού λείπει — ἐάν λείπη — νά τό συμπληρώσωμε μέ ὑψηλό φρόνημα καί ἑνότητα. Γι' αὐτό καί ζητῶ ἀπό

Στρατιωτική παρέλαση στή Δράμα, μετά τήν ὁλοκλήρωση τῆς ἀσκήσεως «Πτολεμαῖος».

ὅλους σας ἐνθουσιασμόν καί νομιμοφροσύνην.

»Τερματίζων θά ἤθελα νά ἐκφράσω καί πάλι τήν χαράν μου, διότι εἶχα τήν εὐκαιρία νά ἐπικοινωνήσω μαζί σας καί νά σᾶς βεβαιώσω ὅτι εἶμαι ὑπερήφανος γιά τάς 'Ενόπλους Δυνάμεις τῆς χώρας. Ἔχω ἐμπιστοσύνην εἰς αὐτάς. Καί ἡ ἐμπιστοσύνη αὐτή μέ καθιστᾶ αἰσιόδοξον γιά τό μέλλον τῆς πατρίδος μας. Εὔχομαι εἰς ὅλους σας λαμπράν σταδιοδρομίαν καί εὐτυχίαν προσωπικήν».

Μετά τήν παρέλαση, ἐξαλλου, ὁ πρωθυπουργός δήλωσε:

«Εὑρίσκομαι 40 χρόνια στήν πολιτική καί ἐπί πλέον διετέλεσα καί ὑπουργός 'Εθνικῆς 'Αμύνης. Οὐδέποτε στρατιωτική ἐπίδειξις μέ ἐντυπωσίασεν, ὅσον ἡ σημερινή.

»Οἱ μεμψίμοιροι τῶν 'Αθηνῶν θά ἔπρεπε νά βρίσκωνται στόν κάμπο τῆς Δράμας, γιά νά συλλάβουν τόν παλμό τοῦ ἔθνους. Θά ἐδάκρυζον ἀπό χαρά καί ὑπερηφάνεια γι' αὐτό πού συντελεῖται σήμερα στόν τόπο μας, καί εἰδικώτερα στόν τομέα τῶν 'Ενόπλων Δυνάμεων».

Τήν 1η Σεπτεμβρίου καί μέ ἀφορμή τό λόγο πού ἐκφώνησε ὁ πρωθυπουργός στή Δράμα, ὁ ἀρχηγός τῆς ἀξιωματικῆς ἀντιπολιτεύσεως, Γ. Μαῦρος, ἀπηύθυνε στόν Κ. Καραμανλῆ τήν ἀκόλουθη ἐπιστολή:

«Κύριε πρόεδρε,

»'Ανέμενον τήν ἐπιστροφήν σας ἀπό τήν Βόρειον 'Ελλάδα διά νά σᾶς ἀπευθύνω τήν ἐπιστολήν αὐτήν καί νά σᾶς ἐκθέσω τάς σοβαράς ἀνησυχίας μου διά τά ἐν ἐξελίξει γεγονότα τόσον εἰς τήν ἐσωτερικήν ὅσον καί εἰς τήν ἐξωτερικήν μας πολιτικήν. 'Επειδή παρατείνεται ἡ ἐκεῖ παραμονή σας, ἐθνικῶς ἐπιβεβλημένον θεωρῶ νά σᾶς ἀπευθύνω τήν ἐπιστολήν μου σήμερον.

»'Ωρισμένα σημεῖα τοῦ λόγου, τόν ὁποῖον ἐξεφωνήσατε εἰς Δράμαν εἰς συγκέντρωσιν ἀξιωματικῶν μετά τήν λῆξιν τῆς ἀσκήσεως "Πτολεμαῖος" ηὔξησαν τάς ἀνησυχίας μου. 'Ετονίσατε εἰς τήν ὁμιλίαν σας ὅτι γνωρίζετε ποῦ ὁδηγεῖτε τήν χώραν. Διότι ἔχετε τήν πεῖραν καί τήν δύναμιν νά τήν προστατεύσετε, ὅταν χρειασθῆ. Περαιτέρω ὁμιλῶν διά τό πραξικόπημα τῆς 21ης 'Απριλίου 1967 εἴπατε ὅτι οἱ καταδικασθέντες ἀπό τό Πενταμελές 'Εφετεῖον στασιασταί *"ἐπωφελήθησαν τῆς πολιτικῆς ἀσυναρτησίας πού ἐπεκράτησε εἰς τήν χώραν"* μετά τήν ἀποχώρησίν σας. Καί *"ἀντί νά ἀποκαταστήσουν, ὅπως ὑπεσχέθησαν, ὑγιεστέραν δημοκρατίαν, ἐπέβαλον δικτατορίαν προσωπικήν"*.

»Τά ἀποσπάσματα αὐτά τοῦ λόγου σας δημιούργησαν τάς μεγαλυτέρας τῶν ἀνησυχιῶν καί ἐπιβάλλουν ἐθνικήν ἐπαγρύπνισιν. Τοποθετεῖτε ὡς ὁρόσημα τῆς συγχρόνου πολιτικῆς μας ζωῆς τήν ἀποχώρησίν σας ἀπό τόν δημόσιον βίον καί τήν ἐπάνοδόν σας εἰς αὐτόν μετά τήν κατάρρευσιν τῆς δικτατορίας. Δίδετε ἔτσι προσωπικόν χαρακτῆρα εἰς τό δημοκρατικόν μας πολίτευμα, τό ὁποῖον μόνον εἰς θεσμούς καί ὄχι εἰς πρόσωπα ὀφείλει νά στηρίζεται. 'Αλλοίμονον ἐάν ἡ ἐπιβίωσίς μας ἐξηρτᾶτο ἀπό τήν πα-

ρουσίαν ἤ τήν ἀπουσίαν εἰς τήν πολιτικήν σκηνήν ὡρισμένων προσωπικοτήτων. Ἐάν συνέβαινε τοῦτο, ἡ χώρα θά εὑρίσκετο διαρκῶς εἰς κίνδυνον ἐθνικῆς κρίσεως. Ὅσα, ἐξ ἄλλου, εἴπατε περί τῆς ἀσυναρτησίας, ἡ ὁποία ἐπεκράτησεν εἰς τήν χώραν μετά τήν ἀποχώρησίν σας — καί προφανῶς συνεπείᾳ αὐτῆς — προδίδουν πνεῦμα ἐπικινδύνου μεσσιανισμοῦ, τό ὁποῖον ἀποτελεῖ κίνδυνον διά τό δημοκρατικόν μας πολίτευμα. Εἰς δημοκρατικά πολιτεύματα, ὅπως τό ἰδικόν μας, δέν ὑπάρχει μόνον Κυβέρνησις, ἀλλά καί ἀντιπολίτευσις. Δέν ἀρκεῖ συνεπῶς νά γνωρίζετε σεῖς μόνον, ὡς πρόεδρος τῆς Κυβερνήσεως, ποῦ ὁδηγεῖτε τήν χώραν. Πρέπει νά τό γνωρίζωμεν καί ἡμεῖς καί ὁ ἑλληνικός λαός ὁ ὁποῖος δέν ἔδωσεν οὔτε εἰς τήν Κυβέρνησιν οὔτε εἰς τήν ἀντιπολίτευσιν δικαίωμα νά διαχειρίζωνται ἐν λευκῷ τάς τύχας του. Ἡ προστασία τῶν ἐθνικῶν συμφερόντων ἐπιτυγχάνεται μόνον διά τῆς συνεχοῦς διεξαγωγῆς τοῦ πολιτικοῦ διαλόγου ἐντός καί ἐκτός τῆς Βουλῆς.

»Ἡ ἔξαρσις, ἐξ ἄλλου, τῆς ἐπικρατούσης, ὡς τονίζετε, εἰς τήν χώραν πολιτικῆς ἀσυναρτησίας μετά τήν ἀποχώρησίν σας ἐξ Ἑλλάδος, ἦτο ἄν μή τι ἄλλο, τήν στιγμήν αὐτήν καί ἀδικαιολόγητος καί ἐπικίνδυνος. Διότι ὑπῆρξε τό κύριον ἐπιχείρημα τῶν καταδικασθέντων ἀπό τό Πενταμελές Ἐφετεῖον στασιαστῶν. Ἡ περικοπή τοῦ λόγου σας ὅτι ἡ ἐπωφεληθεῖσα τῆς πολιτικῆς ἀσυναρτησίας ὁμάς συνωμοτῶν *"ἀντί νά ἀποκαταστήσῃ, ὅπως ὑπήσχετο, ὑγιεστέραν τήν δημοκρατίαν, ἐπέβαλε δικτατορίαν προσωπικήν"*, δίδει τήν δυνατότητα ἐπικινδύνου παρερμηνείας — τοῦτο δέν εἶναι ἀσφαλῶς τό νόημα τῆς φράσεώς σας — ὅτι οἱαδήποτε ὁμάς ἀξιωματικῶν, ἐπωφελουμένη ὑφισταμένης πολιτικῆς κατά τήν κρίσιν των ἀσυναρτησίας, θά ἠδύνατο, καταλαμβάνουσα τήν Ἀρχήν, νά ἀποκαταστήσῃ καθεστώς ὑγιεστέρας δημοκρατίας. Τοῦτο θά ἐσήμαινεν οὔτε πολύ οὔτε ὀλίγον, ὅτι ἡ δικτατορία εἶναι ὁ τρόπος μέ τόν ὁποῖον διορθώνονταν τά τυχόν ἐλαττώματα τῆς δημοκρατίας. Ἐπομένως ἡ ἀνωμαλία συνίσταται εἰς τήν ἀποτυχίαν τῶν πραξικοπηματιῶν εἰς τόν σκοπόν τοῦτον. Εἶναι ἀνάγκη νά ἐκκαθαρισθῇ ἅπαξ καί διά παντός ἡ μυθολογία περί τῶν ὅσων προηγήθησαν τῆς 21ης Ἀπριλίου 1967. Ὑπῆρχεν ἀναμφισβητήτως ὀξύτης πολιτικῶν παθῶν καί τό δημοκρατικόν μας πολίτευμα εἶχε παραβιασθῇ ἀπό τόν τότε ρυθμιστήν τοῦ Πολιτεύματος καί τούς αὐτούς κύκλους τῆς ἀνωμαλίας. Ἡ ἀποκατάστασις τῶν ἀνωμαλιῶν ἀνήκει ἀποκλειστικῶς καί μόνον εἰς τήν δικαιοδοσίαν τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ, ὁ ὁποῖος δι' ἐκλογῶν καί μόνον ἀναδεικνύει τήν Κυβέρνησιν τῆς χώρας. Αἱ δυσχέρειαι καί αἱ κρίσεις εἰς τά δημοκρατικά πολιτεύματα μέ αὐτήν καί μόνον τήν διαδικασίαν θεραπεύονται.

»Ὀφείλω ἐπίσης νά τονίσω ὅτι περισσότερον ἀπό τόν λόγον σας τῆς Δράμας μέ ἀνησυχεῖ ἡ νοοτροπία, ἡ ὁποία τόν ἐνέπνευσεν. Ἐάν ἡ νοοτροπία αὐτή ἐπικρατήσῃ ὡς κανών τοῦ δημοσίου βίου δέν διστάζω νά εἴπω ὅτι ἡ χώρα θά εὑρεθῇ συντόμως ἐνώπιον νέας κρίσεως.

»Ἴσως εἶναι χρήσιμος βραχεῖα ἀναδρομή εἰς τά μετά τήν 23ην Ἰουλίου 1974 γεγονότα.

»Ἡ σχηματισθεῖσα τήν 24ην Ἰουλίου 1974 ὑπό τήν προεδρίαν σας Κυβέρνησις Ἐθνικῆς Ἑνότητος ἐπετέλεσεν ἔργον σημαντικόν, μεγαλύτερον ἐκείνου τό ὁποῖον θά ἠμποροῦσε κανείς νά περιμένῃ, ἐάν ληφθοῦν ὑπ' ὄψιν αἱ ἐπικρατοῦσαι κατά τόν σχηματισμόν της συνθῆκαι. Ἡ διακτατορία δέν εἶχεν ἀνατραπῇ διά κινήματος. Εἶχε καταποντισθῇ εἰς τό πέλαγος ἐθνικῆς συμφορᾶς. Καί ἐνῷ παρέδωσε τήν Ἀρχήν εἰς τόν πολιτικόν κόσμον, ἐξηκολούθει νά διατηρῇ τόσας δυνάμεις, ὅσαι ἐπέτρεπον εἰς τούς καταδικασθέντας ἀπό τό Πενταμελές Ἐφετεῖον εἰς θάνατον καί ἰσόβια διά στάσιν καί ἐσχάτην προδοσίαν νά κυκλοφοροῦν ἐλεύθεροι ἐπ' ἀρκετόν χρόνον μετά τόν σχηματισμόν της. Τοῦτο δέν τό λέγω βεβαίως ὡς αἰχμήν κατά τῆς Κυβερνήσεως Ἐθνικῆς Ἑνότητος τῆς ὁποίας μετεῖχον καί ὁ ἴδιος. Τό πράττω ἁπλῶς διά νά τονίσω τόν ὑψηλόν βαθμόν προτεραιότητος πού ἔπρεπε νά ἔχῃ ἡ κάθαρσις εἰς τάς Ἐνόπλους Δυνάμεις, ὥστε νά ἐκριζωθῇ κάθε δυνατότης διαταράξεως τῆς τάξεως ἀπό ὡρισμένους ἀμετανοήτους νοσταλγούς τῆς ἀνωμαλίας. Ἐάν αἱ προϋποθέσεις διά τήν κάθαρσιν δέν ὑπῆρχαν κατά τόν βραχύν βίον τῆς Κυβερνήσεως τῶν ἑβδομῆντα ἡμερῶν, αὗται συνέτρεξαν ἀπολύτως μετά τάς ἐκλογάς τῆς 17ης Νοεμβρίου, ἀπό τάς ὁποίας ἐξῆλθε Κυβέρνησις πανίσχυρος μέ πλειοψηφίαν 220 βουλευτῶν. Ἐάν ληφθῇ δέ ὑπ' ὄψιν ὅτι εἰς τά θέματα τῆς καθάρσεως ἡ Κυβέρνησις εἶχε — καί τό ἐγνώριζε — τήν συμπαράστασιν τοῦ συνόλου τῶν βουλευτῶν τῆς ἀντιπολιτεύσεως, κανείς δέν θά μποροῦσε ὄχι μόνον νά ἀποτολμήσῃ, ἀλλά καί νά σκεφθῇ νά παρεμβάλῃ προσκόμματα εἰς τό ἔργον τῆς καθάρσεως καί τῆς ἀποκαταστάσεως τῆς νομιμότητος. Ἡ ἰσχυρά, ἐν τούτοις, μετεκλογική Κυβέρνησις ἐπροχώρησεν εἰς τόν σπουδαῖον αὐτόν τομέα καθάρσεως μέ ἀνεπίτρεπτον δισταγμόν.

»Εὔλογον αἴσθημα ἀνασφαλείας ἤρχισεν ἔκτοτε νά ἐπικρατῇ εἰς τούς πολίτας, αὐξηθέν ἐπικινδύνως μέ τήν τελευταίαν κυβερνητικήν ἐνέργειαν ἐπί τῆς ἀποφάσεως τοῦ Πενταμελοῦς Ἐφετείου. Ἡ ἀψυχολόγητος καί ἐσπευσμένη κυβερνητική πρωτοβουλία προεκάλεσεν εἰς τήν κοινήν γνώμην κυριολεκτικῶς σάλον, πού δέν εἶναι δυνατόν νά ἔχῃ διαφύγει τῆς προσοχῆς σας.

»Εἰς τό σημεῖον τοῦτο εἶναι ἀνάγκη νά τονίσω ὅτι τό θέμα δέν εἶναι ἐάν θά ἐκτελεσθοῦν ἤ ὄχι αἱ ἐπιβληθεῖσαι ἀπό τό Πενταμελές Ἐφετεῖον εἰς ὡρισμένους ἐγκληματίες θανατικαί ποιναί. Τά δημιουργηθέντα προβλήματα εἶναι πολύ γενικώτερα καί ἀφοροῦν ὄχι μόνον τήν πολιτικήν, ἀλλά καί τήν συνταγματικήν τάξιν εἰς τήν χώραν.

»Τό μεγαλύτερον ἔγκλημα τῶν δικτατορικῶν καθεστώτων εἶναι ὅτι φθείρουν χαρακτῆρας καί θεσμούς. Ἀπ' αὐτῆς τῆς ἀπόψεως ἡ ἐπταετία τῶν συνωμοτῶν ὑπῆρξεν ἰδιαζόντως φθοροποιός. Τό σοβαρότερον θῦμα τῆς ὑπῆρξεν ἡ δικαιοσύνη. Εἶναι πασίγνωστα τά συμπτώματα τῆς φθορᾶς της καί προφανής ἡ ἀνάγκη νά καταβληθῇ κάθε προσπάθεια διά νά ἀποκατασταθῇ τό γόητρον τῆς δικαιοσύνης, ὡς τῆς πρώτης λειτουργίας τῆς δημοκρατίας.

»Ἡ τελευταία δίκη ἐνώπιον τοῦ Πενταμελοῦς Ἐφετείου, διεξαχθεῖσα κατά τρόπον ὑποδειγματικῶς ἀνεπίληπτον, ὑπῆρξε σημαντική συμβολή πρός τήν κατεύθυνσιν αὐτήν. Ἀτυχῶς ὅμως ἡ Κυβέρνησις ἐματαίωσε τάς ἀγαθοεργούς ἐπιπτώσεις τῆς ἱστορικῆς αὐτῆς δίκης. Ἡ ἀπόφασις νά κινηθῇ ἡ διαδικασία διά τήν μετατροπήν τῆς ποινῆς, ἐξαγγελθεῖσα σχεδόν ταὐτοχρόνως μέ τήν ἔκδοσιν τῆς ἀποφάσεως τοῦ Πενταμελοῦς Ἐφετείου, ἦτο βολή ὄχι μόνον κατά τῆς κρίσεως τοῦ Δικαστηρίου, ἀλλά καί κατά τῆς κρατούσης συνταγματικῆς τάξεως.

»Ἡ ἀπονομή χάριτος ἤ ἡ μετατροπή τῆς θανατικῆς

ποινῆς εἰς ἰσόβιον κάθειρξιν ἀνήκει κατά τό Σύνταγμα εἰς τάς προνομίας τοῦ προέδρου τῆς Δημοκρατίας, ὁ ὁποῖος ἀποφασίζει μετά πρότασιν τοῦ ὑπουργοῦ Δικαιοσύνης καί γνώμην τοῦ Συμβουλίου Χαρίτων. Ἡ κυβερνητική ἐνέργεια, περιβληθεῖσα τό κῦρος ἀποφάσεως τοῦ Ὑπουργικοῦ Συμβουλίου συγκληθέντος ἐν σπουδῇ εἰς ἔκτακτον συνεδρίασιν, ἐνῶ δέν εἶχον παρέλθει αἱ προθεσμίαι ἀσκήσεως τῶν ἐνδίκων μέσων, ὑπῆρξε νάρκη εἰς τά θεμέλια τοῦ νέου Συντάγματος διότι οὐσιαστικῶς προεξοφλεῖται ἡ ἀπόφασις τοῦ ἀνωτάτου ἄρχοντος.

»Ἔχει προκαλέσει ἐντύπωσιν ἀλγεινήν εἰς τό κοινόν ἡ προκλητική στάσις τῶν κατηγορουμένων κατά τήν διάρκειαν τῆς δίκης ἐνώπιον τοῦ Πενταμελοῦς Ἐφετείου. Κατά τήν διάρκειαν αὐτῆς ὁ ἀρχηγός τῶν συνωμοτῶν δέν ἐδίστασε νά ἐκδώση διάγγελμα ἀπό τάς φυλακάς καθυβρίζων καί ἀπειλῶν ὅτι κατέχει "συγκλονιστικά στοιχεῖα, τά ὁποῖα θά ἀνέτρεπον ἄρδην ὁλόκληρον τό κατασκεύασμα τῶν διωκτῶν μας". Ἡ μετά τήν δίκην καί τό διάγγελμα αὐτό ἐσπευσμένη κυβερνητική πρωτοβουλία διά τήν μετατροπήν τῆς ποινῆς, πλήν τῆς γενικωτέρας ἀνησυχίας πού ἐνέπνευσεν εἰς τήν κοινήν γνώμην, ἔδωσε τήν δυνατότητα νά διατυπωθοῦν ἰσχυρισμοί ὅτι ἡ κυβερνητική ἀπόφασις ἐλήφθη ὑπό τήν πίεσιν δυνάμεων, αἱ ὁποῖαι ἠμποροῦν καί σήμερον νά ἀσεβοῦν πρός τάς ἀποφάσεις τῆς δικαιοσύνης διαταράσσουσαι κατά βούλησιν τήν νόμιμον τάξιν.

»Ἀπό τό κλῖμα αὐτῆς τῆς ἀνασφαλείας καί τῶν γενικωτέρων ἀνησυχιῶν ὑπηγορεύθη ἡ κριτική τήν ὁποίαν ἠσκήσαμεν ἐναντίον τῆς κυβερνητικῆς ἀποφάσεως καί ἡ αἴτησίς μας, ὅπως συγκληθῇ ἐκτάκτως ἡ Βουλή διά νά δοθῇ ἡ εὐκαιρία εἰς τόν πρόεδρον τῆς Κυβερνήσεως νά δώση τάς ἐπιβαλλομένας ἐξηγήσεις καί πληροφορίας πρός καθησύχασιν τῆς κοινῆς γνώμης.

»Διαθέτουσα μεγάλην πλειοψηφίαν εἰς τήν Βουλήν ἡ Κυβέρνησις θά ἠμποροῦσε νά δεχθῇ ἤ νά μή δεχθῇ τήν πρότασίν μου αὐτήν. Ἀντί τούτου, ἀνώνυμοι καί ἐπώνυμοι κυβερνητικοί κύκλοι ἔσπευσαν νά χαρακτηρίσουν τήν πρότασίν μου "κωμικήν". Τοῦτο ἔχει δημιουργήσει πρόβλημα μεγάλων πολιτικῶν διαστάσεων, ἐπί τοῦ ὁποίου θεωρῶ ἀναγκαῖον νά ἐπιστήσω τήν προσοχήν σας. Καί δικαιοῦμαι νά ἐρωτήσω: ποῖος ἔχει τό ἀνάστημα καί ἀπό ποῦ ἀντλεῖ τό δικαίωμα νά χαρακτηρίζη κωμικήν τήν πρότασιν τοῦ ἀρχηγοῦ τῆς ἀξιωματικῆς ἀντιπολιτεύσεως νά συγκληθῇ ἡ Βουλή τῶν Ἑλλήνων διά τόσον σπουδαῖον θέμα. Ἡ τακτική αὐτή, ἀντί νά συμβάλλη εἰς τόν κατευνασμόν τῶν παθῶν, καλλιεργεῖ — πιστεύω ὄχι συνειδητῶς — κλῖμα ἐπικινδύνου ὀξύτητος, πού δέν συμβιβάζεται οὔτε μέ τήν κρισιμότητα τῶν περιστάσεων οὔτε μέ τό μέγεθος τῶν προβλημάτων πού ἔχει ν' ἀντιμετωπίση ἡ χώρα καί ἡ Κυβέρνησίς της.

»Εὐθύς ἀπό τῆς συνόδου τῆς παρούσης Βουλῆς κατεβάλομεν καί ἐξηκολουθοῦμεν νά καταβάλλωμεν κάθε προσπάθειαν διά τήν ἐξημέρωσιν τῶν πολιτικῶν ἀγώνων καί τήν ἔξαρσιν τοῦ πολιτικοῦ διαλόγου εἰς ὑψηλόν ἐπίπεδον εὐθύνης, ὅπως ἀπαιτοῦν αἱ περιστάσεις καί ἡ ἀνάγκη ὁμαλῆς λειτουργίας τῶν κοινοβουλευτικῶν θεσμῶν. Θά συνεχίσωμεν τήν ἰδίαν πολιτικήν. Ἀλλά διά νά καρποφορήση, δέν φθάνει ἡ ἰδική μας προσπάθεια. Εἰς ὑμᾶς ἀπόκειται νά ἐλέγξετε τούς ἐξερχομένους ἀπό τά ἀνεκτά ὅρια συνεργάτας σας, οἱ ὁποῖοι, ἀφοῦ ἐχαρακτήρισαν κωμικήν τήν πρότασίν μου περί συγκλήσεως τῆς Βουλῆς, δέν ἐδίστασαν νά διατάξουν τά ὑπό κρατικόν ἔλεγχον μέσα ἐνημερώσεως νά μή μεταδώσω διά τῶν δικτύων τοῦ ραδιοφώνου καί τῆς τηλεοράσεως τάς δηλώσεις μου τῆς 20ῆς Αὐγούστου. Τό τελευταῖον τοῦτο ἀποδεικνύει διά μίαν ἀκόμη φοράν πόσον ἀναγκαῖος εἶναι διά τήν ὁμαλήν λειτουργίαν τοῦ Πολιτεύματος ὁ διακομματικός ἔλεγχος τοῦ ραδιοφώνου καί τῆς τηλεοράσεως.

»Ἡ ἔκτακτος σύγκλησις τῆς Βουλῆς ἐπιβάλλεται τήν στιγμήν αὐτήν καί λόγῳ τῶν ἐπικειμένων ἐξελίξεων τοῦ Κυπριακοῦ. Τήν προσεχῆ Δευτέραν, 8 Σεπτεμβρίου, ἐπαναλαμβάνονται εἰς Νέαν Ὑόρκην αἱ διακοινοτικαί συνομιλίαι ὑπό τήν αἰγίδα τοῦ γενικοῦ γραμματέως τῶν Ἡνωμένων Ἐθνῶν.

»Τήν προσεχῆ Τρίτην, 9 Σεπτεμβρίου, ἐπαναλαμβάνεται εἰς τήν ἀμερικανικήν Βουλήν ἡ συζήτησις διά τήν ἐπανάληψιν τῆς ἀποστολῆς ὅπλων εἰς τήν Τουρκίαν. Ἡ κρίσιμος αὕτη διά τό ἐθνικόν θέμα στιγμή ἐπελέγη διά νά ἐξαπολυθῇ πρωτοφανοῦς ἀσχημίας καί ἀνηθικότητος ἐπίθεσις ἐναντίον τῆς Κυβερνήσεως Ἐθνικῆς Ἑνότητος καί ἐμοῦ προσωπικῶς, διότι δέν ἐδέχθημεν κατά τάς συζητήσεις τῆς δευτέρας Διασκέψεως τῆς Γενεύης τό τουρκικόν τελεσίγραφον, ἐπομένως φέρομεν ἡμεῖς τήν εὐθύνην διά τήν σημερινήν κατάστασιν εἰς τήν Κύπρον. Ὅσα σήμερον καταλογίζονται εἰς ἡμᾶς συνέβησαν πρό δέκα τριῶν ἀκριβῶς μηνῶν. Οὐδείς πλήν τῶν Τούρκων, ἀπετόλμησε νά ἀπευθύνη παρομοίαν κατηγορίαν κατά τῆς ἑλληνικῆς Κυβερνήσεως καί τῆς ἑλληνοκυπριακῆς ἡγεσίας, πού ἐχειρίσθησαν τό κυπριακόν θέμα κατά τήν δευτέραν Διάσκεψιν τῆς Γενεύης. Ἡ σημερινή ἐκστρατεία εἶναι προϊόν γενικωτέρας διεθνοῦς συνωμοσίας, ἡ ὁποία ἔχει ὡς σκοπόν τήν προώθησιν τῶν τουρκικῶν ἀπόψεων, ὄχι μόνον εἰς τάς διακοινοτικάς συνομιλίας τῆς προσεχοῦς Δευτέρας, ἀλλά καί εἰς τάς συζητήσεις ἐνώπιον τῆς ἀμερικανικῆς Βουλῆς, πού θά ἀκολουθήσουν εὐθύς ἀμέσως. Ἐπιδιώκεται νά ἐμφανισθῇ εἰς Νέαν Ὑόρκην ἡ ἑλληνική καί ἑλληνοκυπριακή πλευρά ὑπό τήν κατηγορίαν ὅτι διά τάς σημερινάς δραματικάς ἐξελίξεις τοῦ Κυπριακοῦ, τήν εὐθύνην δέν φέρει ἡ Τουρκία, ἀλλά ἡ Ἑλλάς καί ἡ Κύπρος, πού δέν ὑπέκυψαν εἰς τό περυσινόν τουρκικόν τελεσίγραφον. Ἡ ἐνέργεια λοιπόν αὕτη περιέχει στοιχεῖα ἐσχάτης προδοσίας τεραστίων διαστάσεων καί ἀποτελεῖ πιθανῶς δευτέραν φάσιν τοῦ σχεδίου τῆς 15ης Ἰουλίου 1974, πού ἀπέβλεψεν εἰς τήν ἀνατροπήν καί δολοφονίαν τοῦ Ἀρχιεπισκόπου Μακαρίου καί τήν διχοτόμησιν τῆς νήσου. Ὅ,τι δέν ἐπετεύχθη τότε, ἐπιδιώκεται νά πραγματοποιηθῇ σήμερον.

»Ἀνέμενον ἄμεσον καί κεραυνοβόλον τήν ἀντίδρασιν τῆς ἑλληνικῆς Κυβερνήσεως κατά τῆς συνωμοσίας ταύτης. Ἐάν ἡ ἀπουσία ἐξ Ἀθηνῶν τόσον ὑμῶν, ὅσον καί τοῦ ὑπουργοῦ καί τοῦ ὑφυπουργοῦ τῶν Ἐξωτερικῶν, ἠμποροῦσε νά δικαιολογήση τήν μή ἔγκαιρον ἐκδήλωσιν κυβερνητικῆς ἀντιδράσεως, τοῦτο πρέπει καί ἐπιβάλλεται νά γίνη τώρα χωρίς περαιτέρω ἀναβολήν. Διότι μεγάλα ἐθνικά συμφέροντα διακυβεύονται.

»Δέν εἶναι δυνατόν νά προβλέψωμεν ποία θά εἶναι ἡ ἔκβασις τόσον τῶν διακοινοτικῶν συνομιλιῶν τῆς Νέας Ὑόρκης, ὅσον καί τῶν συζητήσεων εἰς τήν ἀμερικανικήν Βουλήν τῶν Ἀντιπροσώπων. Γνωρίζομεν ὅμως τούς κινδύνους τούς ὑφισταμένους ἀπό τήν συνωμοσίαν πού ἐξαπελύ-

θη εἰς τάς παραμονάς τῶν συζητήσεων αὐτῶν. Ἐθνική ἀνάγκη ἐπιβάλει νά ἀποφασισθῆ ἀμέσως ἀπό τό Ὑπουργικόν Συμβούλιον ἡ ἄρσις τῆς ἀναστολῆς τῆς διώξεως τῶν ὑπευθύνων διά τό ἔγκλημα τῆς Κύπρου, ὥστε νά παύσουν νά συνεχίζουν καί σήμερον ἀκόμη τό προδοτικόν ἔργον των.

»Τά δύο αὐτά μεγάλης σημασίας ἐθνικά θέματα, δικαιολογοῦν ἀπολύτως τό αἴτημά μας διά τήν ἔκτακτον σύγκλησιν τῆς Βουλῆς.

»Εἶναι πολλά, κύριε πρόεδρε, τά θέματα πού ἀντιμετωπίζει ἡ χώρα καί πού καλεῖται ἡ σημερινή Κυβέρνησις νά λύση. Ἔχω δηλώσει εἰς τήν Βουλήν, ὅτι οὐδέποτε θά ἐπιδιώξωμεν νά ἀποκομίσωμεν πολιτικά ὀφέλη ἀπό τάς μεγάλας δυσχερείας πού ἀντιμετωπίζει ἡ χώρα καί ἡ Κυβέρνησίς της. Ἠσκήσαμεν κοινοβουλευτικόν ἔλεγχον ὑψηλῆς στάθμης καί εὐθύνης καί ἔχει ἀναγνωρισθῆ γενικῶς, ὅτι ἀπ' αὐτῆς τοὐλάχιστον τῆς ἀπόψεως ἡ σημερινή Βουλή εἶναι καλυτέρα πολλῶν προηγουμένων. Δέν ἀρκεῖ ὅμως ἡ ἰδική μας προσπάθεια. Πρέπει νά ὑπάρχη ἀνταπόκρισις καί ἀπό τήν ἄλλην πλευράν.

»Νομίζω ὅτι προσφέρω ὑπηρεσίαν εἰς τόν τόπον καί συμβολήν εἰς τήν λύσιν κρισίμων διά τήν χώραν προβλημάτων, ἐάν δώσω εἰς τήν δημοσιότητα τήν παροῦσαν ἐπιστολήν μου μετά διήμερον».

Ὁ Κ. Καραμανλῆς ἀπάντησε στίς 4 Σεπτεμβρίου, μέ τήν ἀκόλουθη ἐπιστολή:

«Κύριε πρόεδρε,

»Θά μοῦ ἐπιτρέψετε ν' ἀντιπαρέλθω τό πρῶτο μέρος τῆς ἐπιστολῆς σας, τό ἀναφερόμενο στόν λόγο πού ἐξεφώνησα στή Δράμα. Καί τοῦτο γιατί περιέχει ἀπαραδέκτους προσωπικούς χαρακτηρισμούς, στηριζομένους σέ αὐθαιρέτους συλλογισμούς. Θά πρέπη ἀσφαλῶς νά ἐνθυμῆσθε ὅτι καί ἐσεῖς καί τό κόμμα σας εἴχατε χαρακτηρίσει βαρύτερα ἀπό ἐμένα τίς πολιτικές ἐξελίξεις πού σημειώθηκαν στήν χώρα μας μεταξύ τῶν ἐτῶν 1963 καί 1967.

»Ἄλλωστε στό μέρος αὐτό τῆς ἐπιστολῆς σας ἀναλίσκετε πολύν χῶρον σέ μάθημα περί δημοκρατίας, τό ὁποῖο φρονῶ ὅτι δέν θά ἔπρεπεν νά ἀπευθύνεται πρός ἐμέ.

»Στήν ἐπιστολή σας ἀναφέρετε δύο θέματα γιά τά ὁποῖα θεωρεῖτε ἀναγκαία τήν ἔκτακτη σύγκληση τῆς Βουλῆς: τό θέμα τῆς μετατροπῆς τῶν θανατικῶν ποινῶν καί τό Κυπριακό.

»Ὡς πρός τό πρῶτο, ἡ θέση τῆς Κυβερνήσεως εἶναι γνωστή· καί ἔχει ἐξηγηθῆ ἐκτενῶς καί δημοσίως. Ἡ Δικαιοσύνη ὡς ἀνεξάρτητη ἐξουσία ἐπετέλεσε τό ἔργον τῆς ἀνεπηρέαστη. Μετά τήν ἔκδοση ὅμως τῆς ἀποφάσεως τοῦ Πενταμελοῦς Ἐφετείου ἀνέκυψε αὐτομάτως, σύμφωνα μέ τό Σύνταγμα, ἡ εὐθύνη καί ἡ ἁρμοδιότης της Ἐκτελεστικῆς ἐξουσίας γιά τήν ἐκτέλεση τῶν ἐπιβληθεισῶν θανατικῶν ποινῶν. Ἡ Κυβέρνηση ἐκτιμήσασα ὅτι ὁ τυφεκισμός τῶν καταδικασθέντων θά ἔβλαπτε, ἀντί νά ὠφελήση τήν δημοκρατία, ἐδήλωσε ἐγκαίρως ὅτι, μετά τήν ἐξάντληση τῶν ἐνδίκων μέσων, θά εἰσηγηθῆ στόν πρόεδρο τῆς Δημοκρατίας τήν μετατροπή τῶν θανατικῶν ποινῶν σέ ἰσόβια δεσμά. Συνεπῶς οὔτε παρέμβαση στό ἔργο τῆς Δικαιοσύνης ὑπάρχει, οὔτε — ὅπως περιέργως ὑπαινίσσεσθε — σύγχυση τῶν ἐξουσιῶν.

»Ἀλλά καί γιά τήν περιλάλητη "σπουδή" στήν ἐκδήλωση τῆς κυβερνητικῆς προθέσεως, ἔχουν ἐπίσης δοθῆ ἐπαρκεῖς ἐξηγήσεις. Καί ἠμπορεῖ μέν νά ὑπάρχουν ὡς πρός τήν ἀναγκαιότητά της παραλλάσσουσες ἀπόψεις, δέν δικαιολογοῦνται ὅμως οὔτε ὑπαινιγμοί, οὔτε ἀνησυχίες.

»Ὅσον ἀφορᾶ τό Κυπριακό, νομίζω ἐπίσης ὅτι ἡ φάση τήν ὁποίαν διανύει σήμερα, δέν δικαιολογεῖ τήν ἔκτακτη σύγκληση τῆς Βουλῆς. Ὅπως γνωρίζετε, ἐπίκειται ἡ συνάντηση τῶν ἀντιπροσώπων τῶν δύο κοινοτήτων. Καί ἄν δέν ὑπάρξη πρόοδος κατά τίς συζητήσεις, ἔχει προβλεφθῆ ἡ προσφυγή ἐν συνεχείᾳ στά Ἡνωμένα Ἔθνη.

»Ὅπως ἐπίσης σᾶς εἶναι γνωστό — διότι ἔχετε ὑπευθύνως χειρισθῆ τό πρόβλημα — ἡ κυπριακή, καί ὄχι ἡ ἑλληνική Κυβέρνηση διατηρεῖ τήν πρωτοβουλία στήν διαχείρισή του. Ἡ ἑλληνική Κυβέρνηση παρέχει πλήρη τήν συμπαράστασή της. Συνεπῶς δέν πρόκειται ν' ἀναληφθοῦν ἀπό ἑλληνικῆς πλευρᾶς κρίσιμες πρωτοβουλίες, ὥστε νά παρίσταται ἀνάγκη ἐπειγούσης συζητήσεως στήν Βουλή. Ἴσως μάλιστα αὐτή ν' ἀπέβαινε καί ἐπιβλαβής, γιατί θά μποροῦσε νά δυσχεράνη τούς χειρισμούς τῆς κυπριακῆς Κυβερνήσεως.

»Διαφορετικό εἶναι τό θέμα πού προέκυψε ἀπό τάς ἐπικρίσεις πού διετυπώθησαν τελευταίως, γιά τόν χειρισμό ἐκ μέρους σας τοῦ Κυπριακοῦ στήν Γενεύη. Τίς ἐπικρίσεις αὐτές τίς ἀποδοκιμάζω — τοσούτῳ μᾶλλον καθ' ὅσον ἡ στάση μας στήν Γενεύη εἶχε καθορισθῆ ἀπό συμφώνου μέ τήν κυπριακή ἡγεσία. Θά μοῦ ἐπιτρέψετε ὅμως νά τίς ἀποδώσω μᾶλλον σέ παρεξήγηση, παρά νά τίς θεωρήσω μέρος γενικωτέρας περί τό Κυπριακόν σκευωρίας.

»Τέλος, ὡς πρός τήν πολιτική ὀξύτητα γιά τήν ὁποίαν ὁμιλεῖτε — καί γιά τήν ὁποίαν, μολονότι τήν θεωρῶ τεχνητή, λυποῦμαι — ἔχω νά παρατηρήσω τά ἑξῆς: Προφανῶς παραβλέπετε τίς ὑβριστικές καί ἐμπρηστικές δηλώσεις τῆς ἀντιπολιτεύσεως ἐν γένει, πρός τήν ὁποίαν — καί ὄχι προσωπικῶς — ἀπηυθύνοντο οἱ κυβερνητικές ἀνακοινώσεις.

»Θά ἤθελα ἐπίσης νά παρατηρήσω ὅτι οἱ ὀρθές, κατά τά ἄλλα, διαπιστώσεις σας, ὅτι ἡ χώρα ἀντιμετωπίζει πολλά καί κρίσιμα προβλήματα, δέν συμβιβάζονται μέ τήν ἐπίμονη προσπάθεια τῆς ἀντιπολιτεύσεως νά προκαλέση ἔνταση πολιτική»[221].

30 ΑΥΓΟΥΣΤΟΥ - 3 ΣΕΠΤΕΜΒΡΙΟΥ 1975

Ὁ Κ. Καραμανλῆς ἐγκαινιάζει στή συμπρωτεύουσα τήν 40ή Διεθνῆ Ἔκθεση καί ἐξετάζει ἐπί τόπου

τά προβλήματα τῆς περιοχῆς Θεσσαλονίκης, τῆς Χαλκιδικῆς καί τοῦ Ἁγίου Ὄρους.

Ἤδη, προτοῦ ἀφιχθεῖ στή Θεσσαλονίκη, ὁ πρωθυπουργός εἶχε ἀπευθύνει, μέ τήν εὐκαιρία τῶν ἐγκαινίων τῆς Διεθνοῦς Ἐκθέσεως, τό ἀκόλουθο μήνυμα:

«Ἡ ἐφετεινή Ἔκθεση Θεσσαλονίκης βρίσκει τήν Ἑλλάδα σέ μιά νέα ἀφετηρία: στήν κινητοποίηση τῶν δυνάμεών της γιά τήν πορεία πρός τούς ὑψηλούς οἰκονομικούς καί κοινωνικούς στόχους, πού θά ἐξασφαλίσουν τήν εὐημερία τοῦ λαοῦ καί τήν ἀκτινοβολία τοῦ ἔθνους μέσα στήν διεθνῆ κοινωνία.

»Πέρυσι, ἡ Ἔκθεση ἐγκαινιαζόταν λίγες μόνον ἑβδομάδες μετά τήν κατάρρευση τῆς τυραννίας καί ἐνῷ ἐσκίαζε βαρειά στόν οὐρανό μας ἡ ἀπειλή πολέμου. Παρά τήν κρισιμότητα τῶν περιστάσεων καί τό μέγεθος τῶν προβλημάτων εἶχα διακηρύξει ἀπό αὐτόν τόν ἴδιο χῶρο τήν αἰσιοδοξία μου. Εἶχα διαμηνύσει ἐπίσης, σ' ὅσους τιμοῦσαν μέ τήν συμμετοχή τους τήν Θεσσαλονίκη, τήν πίστη καί τήν προσήλωση τῶν Ἑλλήνων στήν εἰρηνική διευθέτηση τῶν διεθνῶν διαφορῶν, τήν παγκόσμιο συνεργασία καί στήν εὐγενῆ ἅμιλλα τῶν Κρατῶν ὑπό συνθήκας ἐλευθερίας καί δικαιοσύνης.

»Κατά τόν χρόνον πού διέρρευσε ἡ δημοκρατική Ἑλλάς ἔλυσε μέ τόν καλύτερο δυνατό ρυθμό καί τόν ὁμαλώτερο τρόπο τά θεμελιακά, ἐσωτερικά της προβλήματα. Ἐξώπλισε τήν ἐλευθερία μέ ἰσχυρούς θεσμούς καί ἀνασυνέταξε τό Κράτος σέ μιά σύγχρονη καί προοδευτική Πολιτεία. Καί σπάζοντας τόν κλοιό τῆς ἀπομονώσεως, πού τῆς εἶχε ἐπιβάλει ἡ τυραννία, ἡ Ἑλλάς ἀπεδύθη σέ πολύπλευρη προσπάθεια γιά νά δραστηριοποιήση τούς φιλικούς δεσμούς της μέ ὅλες τίς χῶρες καί νά ἀξιοποιήση τήν δυνατότητα διεθνοῦς συνεργασίας.

»Χρονικά καί τοπικά ἡ Διεθνής Ἔκθεσις Θεσσαλονίκης προσφέρεται γιά νά διακηρυχθῆ ὅτι ἡ δημοκρατική Ἑλλάς εἰσέρχεται τώρα στήν νέα, στήν δημιουργική φάση τῶν προσπαθειῶν της. Ἡ παρουσία τόσων ἐκθετῶν ἀπ' ὅλον τόν κόσμο ὑπογραμμίζει καί συμβολικά τήν καίρια θέση τῆς Ἑλλάδος, τό σταυροδρόμι τριῶν ἠπείρων, διαφορετικῶν πολιτικῶν συστημάτων, οἰκονομικῶν καί πολιτικῶν ρευμάτων. Ἡ θέση αὐτή, ἔχει πολλές φορές ἀποδειχθῆ στήν νεώτερη Ἱστορία ἐπαχθές προνόμιο — ἔγινε θέατρο πολέμων καί στίβος φανερῶν ἤ κρυφῶν συγκρούσεων. Ὁπωσδήποτε, ὅμως, ἡ δημοκρατική Ἑλλάς ἔχει τήν θέληση ἀλλά καί τόν δυναμισμό νά ἀποτελέση — κυρίαρχος, ἰσχυρά καί εὐημεροῦσα — τόν σύνδεσμο μεταξύ τῆς οἰκονομίας τῆς Δύσεως καί μέ τίς ἀναπτυσσόμενες χῶρες τῆς Ἐγγύς καί Μέσης Ἀνατολῆς καί μέ τούς βορείους γείτονές μας καί μέ τήν Σοβιετική Ἕνωση.

»Μέ τούς ἐγκάρδιους χαιρετισμούς πρός ἐκθέτας καί τούς ἐπισκέπτας τῆς Ἐκθέσεως πού πιστοποιοῦν μέ τήν παρουσία τους τήν θέληση γιά τήν εἰρηνική συνεργασία τῶν λαῶν ἐκφράζω καί πάλι ἀκόμη πιό ἐνισχυμένη ἐφέτος τήν ἐμπιστοσύνη μου στό μέλλον τῆς συνεργασίας αὐτῆς».

Ὁ πρωθυπουργός, πού ἔγινε δεκτός ἀπό τούς πολίτες τῆς μακεδονικῆς πρωτεύουσας μέ ἐνθουσιώδεις ἐκδηλώσεις, κήρυξε τήν ἔναρξη τῆς Διεθνοῦς Ἐκθέσεως τό ἀπόγευμα τῆς 30ῆς Αὐγούστου, στό Ἀλεξάνδρειο Μέλαθρο, μετά τήν τέλεση τοῦ ἁγιασμοῦ καί τίς ὁμιλίες τοῦ προέδρου τῆς Ἐκθέσεως, Ι. Βελλίδη, καί τῶν ὑπουργῶν Ἐμπορίου, Ι. Βαρβιτσιώτη καί Βορείου Ἑλλάδος, Ν. Μάρτη. Στή συνέχεια, παρακάθησε σέ ἐπίσημο δεῖπνο, ὅπου ἐκφώνησε βαρυσήμαντη ὁμιλία γιά τήν πορεία τῆς οἰκονομίας καί ἐξήγγειλε τήν κατάρτιση πενταετοῦς Προγράμματος Οἰκονομικῆς Ἀναπτύξεως γιά τά ἔτη 1976-1980:

«Κύριε πρόεδρε, κυρίες καί κύριοι,

»Θά ἐπωφεληθῶ τῆς εὐκαιρίας πού μοῦ παρέχουν τά σημερινά ἐγκαίνια τῆς Ἐκθέσεως Θεσσαλονίκης, γιά νά ἐξαγγείλω ἀπό τήν πρωτεύουσα τῆς Βορείου Ἑλλάδος πρός τόν ἑλληνικόν λαόν, ὅτι ἡ Κυβέρνησις ἀπεφάσισε νά καταρτίση καί ἐν συνεχείᾳ νά θέση εἰς ἐφαρμογήν ἕνα ἐκσυγχρονισμένο, ρεαλιστικό καί ἐλπιδοφόρο πενταετές Πρόγραμμα Ἀναπτύξεως γιά τά ἔτη 1976 ἕως καί 1980.

»Καί μόνον τό γεγονός ὅτι ἔχω σήμερα τήν δυνατότητα νά προβῶ σέ μιά τέτοιαν ἐξαγγελία, ἀποδεικνύει τό μέγεθος τοῦ ἔργου πού χάρις στήν ὡριμότητα καί τήν σύνεσιν τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ συνετελέσθη εἰς τήν χώρα μας, στό διάστημα ἑνός καί μόνον ἔτους.

»Ἐπέστρεψα στήν Ἑλλάδα ὕστερα ἀπό ὑπερδεκαετῆ αὐτοεξορία, τήν ὥρα πού ἡ Τουρκία ἐκμεταλλευομένη τήν ἐγκληματική ἀφροσύνη τῆς δικτατορίας εἰσέβαλεν εἰς τήν Κύπρον. Καί ἀνέλαβα τήν διακυβέρνησιν τῆς χώρας, γνωρίζων ὅτι εἴμεθα τότε — ἐξ αἰτίας τῆς ἀσυνειδησίας τοῦ καθεστῶτος τῆς ἑπταετίας — ἀνεπαρκῶς ἐξωπλισμένοι· καί ὅτι ἐπί πλέον ἡ οἰκονομία μας ἐκινδύνευε εἴτε νά ἐξουθενωθῆ, βυθιζομένη εἰς τήν ὕφεσιν, εἴτε, παρασυρομένη εἰς καλπάζοντα πληθωρισμόν, νά εὑρεθῆ, μέσα σέ λίγους μῆνας, πρό συναλλαγματικοῦ ἀδιεξόδου καί νά χρεωκοπήση.

»Πράγματι, ὁ ρυθμός τῆς αὐξήσεως τοῦ πληθωρισμοῦ — πού τό 1973 εἶχεν ὑπερβῆ τό 30% καί ἦτο πολύ μεγαλύτερος τοῦ ἀντιστοίχου ρυθμοῦ ὅλων τῶν χωρῶν τοῦ δυτικοῦ κόσμου — συνεχίζετο καί κατά τό πρῶτον ἑξάμηνον τοῦ 1974. Καί τοῦτο παρά τά ἀδέξια καί βάναυσα ἀντιπληθωριστικά μέτρα πού ἔλαβαν οἱ δικτάτορες, καί τά ὁποῖα, λόγῳ τῆς κρατούσης ἀβεβαιότητος, χωρίς νά ἀναχαιτίσουν τόν πλη-

θωρισμόν, δέν παρημπόδισαν τήν περαιτέρω ἐπίτασιν τῆς ὑφέσεως. Ἔτσι ἐσημειοῦτο πτῶσις τῶν ἀκαθαρίστων ἐπενδύσεων παγίου κεφαλαίου τό 1974 ἔναντι τοῦ 1973 κατά 26,6%, καί εἰδικώτερα τῶν ἰδιωτικῶν ἐπενδύσεων, κατά 29,4%. Ἐκάμφθη ἐν συνεχείᾳ — ὅπως ἦτο φυσικόν — καί ἡ βιομηχανική παραγωγή κατά τό δεύτερον ἑξάμηνον τοῦ 1974 ἔναντι τοῦ ἀντιστοίχου ἑξαμήνου τοῦ προηγουμένου ἔτους, κατά 6,8%. Ἡ ἐκ τοῦ πληθωρισμοῦ φαλκίδευσις τῶν πραγματικῶν εἰσοδημάτων τῶν ἀσθενεστέρων οἰκονομικῶς τάξεων τοῦ πληθυσμοῦ καί ἡ ἐξ αὐτῆς μείωσις τῆς ζητήσεως ὡδήγουν νευραλγικούς κλάδους τῆς οἰκονομίας εἰς ἀδιέξοδον. Ὁ ἀπότομος ὑπερτετραπλασιασμός τοῦ ἐλλείμματος τοῦ ἰσοζυγίου τῶν τρεχουσῶν συναλλαγῶν κατά τήν τελευταίαν περίοδον τῆς δικτατορίας, καθίστα τήν κάλυψίν του προβληματικήν, τοσούτῳ μᾶλλον καθ' ὅσον τό ἐξωτερικόν χρέος τῆς οἰκονομίας — πού ἀνήρχετο ὅταν τό 1963 ἐγκατέλειψα τήν ἐξουσίαν, εἰς 412 ἑκατομμύρια δολλάρια — ἔφθασε τήν 30ήν Ἰουνίου τοῦ 1975 εἰς τό ποσόν τῶν 4.593 ἑκατομμυρίων δολλαρίων. Σημασίαν δέν ἔχει τόσον τό ὕψος τοῦ ἐξωτερικοῦ δανεισμοῦ, εἰς τό ὁποῖον κατέφυγεν ἡ δικτατορία διά νά ἐπιβιώση, ἀλλά ὁ παράλογος καί ἀντιοικονομικός τρόπος τῆς διαθέσεως τοῦ ἐκ τῶν δανείων προϊόντος. Διότι καί αἱ ἀνάγκαι μας εἰς ἐξοπλισμόν παρέμεναν εἰς βαθμόν ἐπικίνδυνον ἀκάλυπτοι, καί αἱ πραγματοποιηθεῖσαι ἐπενδύσεις ὑπῆρξαν κατά μέγα ποσοστόν ἀντιοικονομικοί.

»Εὑρέθημεν ἐπομένως τήν ὥραν τῆς πτώσεως τῆς δικτατορίας πρό μιᾶς ὀξείας ἐθνικῆς κρίσεως, πού ἀπειλοῦσε ταὐτόχρονα καί τήν ἐθνικήν ἀνεξαρτησίαν μας, καί τήν οἰκονομίαν τῆς χώρας.

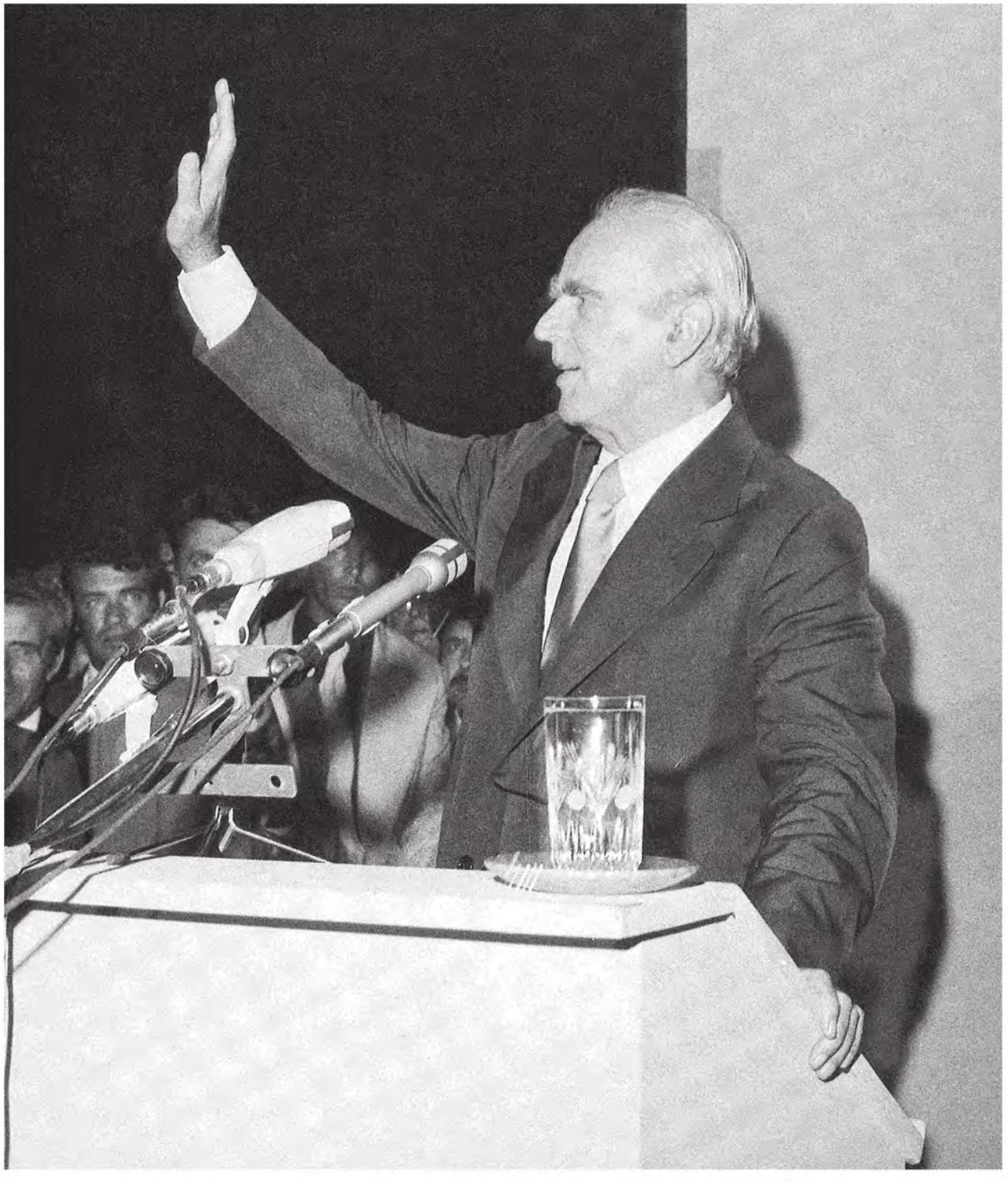
»Καί ἡ ἀντίμετώπισις τῆς καταστάσεως αὐτῆς καθίστατο ἀκόμη δυσχερεστέρα ἐκ τοῦ γεγονότος ὅτι τό τυραννικόν καθεστώς δέν ἀνετράπη, ἀλλά κατέρρευσε ὑπό τό βάθος τῶν ἁμαρτημάτων του καί ὑπό τήν ἀπειλήν τῆς γενικωτέρας κρίσεως, στήν ὁποίαν ἐνέπλεξε καί τόν λαό καί τάς ἐνόπλους του δυνάμεις. Στήν ἐποχή μας ὅμως ἡ συνδυασμένη πρός ἐθνικάς κρίσεις κατάρρευσις τῶν δικτατοριῶν συνοδεύεται, κατά κανόνα σχεδόν ἀνεξαίρετον, ἀπό μεγάλης ἐκτάσεως κοινωνικάς καί πολιτικάς ἀναταραχάς, πού εὔκολα καταλήγουν σέ ἐμφυλίους ἀναμετρήσεις ἤ ἄλλας βαρείας ἀνωμαλίας.

»Παρ' ὅλας τάς ἀντιξοότητας — εἰς τόν ἐξωτερικόν ἀλλά καί εἰς τόν ἐσωτερικόν τομέα — ἀντιμετωπίσαμεν μέ συνέπειαν καί συστηματικότητα τά ἐπείγοντα προβλήματα, τά συνδεόμενα τόσον μέ τήν ἐνίσχυσιν τῆς ἐθνικῆς ἀμύνης, ὅσον καί μέ τήν ἀνόρθωσιν τῆς οἰκονομίας μας.

»Εἰδικώτερα εἰς τόν οἰκονομικόν τομέα ἐπετεύχθη ἡ τιθάσευσις τοῦ πληθωρισμοῦ. Τό δεύτερον ἑξάμηνον τοῦ 1974 ὁ ρυθμός τῆς αὐξήσεως τῶν τιμῶν τοῦ καταναλωτοῦ ἐμειώθη εἰς τό ἥμισυ τοῦ ρυθμοῦ τοῦ πρώτου ἑξαμήνου τοῦ ἰδίου ἔτους. Ἡ ἀναχαίτισις τοῦ πληθωρισμοῦ συνεχίσθη καί κατά τό 1975, μολονότι ἠναγκάσθη ἡ μετεκλογική Κυβέρνησις — πρός ἰσοσκέλισιν τοῦ τακτικοῦ προϋπολογισμοῦ καί πρός ἐξυγίανσιν τῶν δημοσίων ἐπιχειρήσεων — νά ἐπιβάλη αὔξησιν τῆς ἐμμέσου φορολογίας, καθώς καί τῶν τιμολογίων τῶν ἐπιχειρήσεων κοινῆς ὠφελείας. Εἶναι ἀξιοσημείωτον ὅτι ὁ δείκτης τιμῶν καταναλωτοῦ κατά τό τετράμηνον Ἀπριλίου - Ἰουλίου 1975 ηὐξήθη μόνον κατά 1,2%, ἤτοι κατά ποσοστόν πού εἶναι ἐκ τῶν χαμηλοτέρων εἰς ὅλον τόν κόσμον. Δέν μᾶς ἠμπόδισεν ἐν τούτοις ἡ πολιτική μας τῆς συγκρατήσεως τῶν τιμῶν, ἀπό τήν παράλληλον ἄσκησιν λελογισμένης εἰσοδηματικῆς πολιτικῆς, διά τῆς ὁποίας ἐξησφαλίσαμεν, πρῶτον, τήν οὐσιώδη αὔξησιν τοῦ πραγματικοῦ εἰσοδήματος τῶν ἀγροτῶν καί τῶν ἐργατοϋπαλλήλων καί, δεύτερον, τήν ἀναθέρμανσιν τῆς οἰκονομίας.

»Σήμερα ὅλοι οἱ Ἕλληνες καί ὅλοι οἱ ξένοι γνωρίζουν ὅτι ἡ οἰκονομία μας εὑρίσκεται ὑπό ἀπόλυτον ἔλεγχον. Ὑπό τόν ἔλεγχον τῆς νομίμου Κυβερνήσεως καί πρό πάντων ὑπό τόν ἔλεγχον τῆς λογικῆς.

»Ἄν ἀνεφέρθην εἰς τήν κατάστασιν τήν ὁποίαν ἐκλήθην τήν νύκτα τῆς 23ης Ἰουλίου νά ἀντιμετωπίσω, δέν τό ἔπραξα διά νά ἐντυπωσιάσω. Τό ἔπραξα διότι θεωρῶ καθῆκον μου νά προφυλάξω τόν ἑλληνικόν λαόν ἀπό τόν κίνδυνον τῶν ψευδαισθήσεων πού θά μποροῦσε νά τοῦ δημιουργήση ἡ ἀμνησία. Ὑπενθυμίζων τάς πρό τοῦ παρελθόντος ἔτους συνθήκας, ἀπέβλεψα εἰς τήν ὑπόμνησιν τῶν αἰτίων πού τάς προεκάλεσαν καί τά ὁποῖα βεβαιότατα δέν ἦτο δυνατόν μέσα εἰς ἕνα τόσον σύντομον χρονικόν διάστημα νά ἐξαλειφθοῦν. Ἐπειδή πράγματι κατωρθώσαμεν νά πραγματοποιήσωμεν ἤρεμα καί χωρίς ἀναταραχήν τήν μετάβασιν πρός τήν δημοκρατικήν ὁμαλότητα· ἐπειδή διεσπάσαμεν τόν κλοιόν τῆς διεθνοῦς ἀπομονώσεως καί ἐστερεώσαμεν τό κῦρος τῆς χώρας· καί ἐπειδή ἡ οἰκονομία παρουσιάζει ἤδη σαφῆ σημεῖα ἀνακάμψεως· ἐπειδή — μέ λίγες λέξεις — ὑπερνικήσαμεν τήν πρώτην, τήν ὀξεῖαν φάσιν τῆς κρίσεως, δέν σημαίνει ὅτι δυνάμεθα νά ἐπιτρέψωμεν εἰς τόν ἑαυτόν μας τήν πολυτέλειαν τῆς ἀταξίας ἤ τῆς ἀπαθοῦς παρακολουθήσεως τῶν ἀταξιῶν πού διαπράττουν ὀλίγοι συμπολῖται μας. Εἰς τάς ἀδικαιολογήτους ὁμαδικάς ἐκδηλώσεις μικρῶν μειοψηφιῶν, πού φανατίζονται, παρασύρονται καί κινητοποιοῦνται ἀπό ὅσους ἔχουν συμφέρον νά ὑπονομεύουν τό πολίτευμα, δέν ἀρκεῖ ν' ἀντισταθῆ μόνον τό Κράτος. Πρέπει νά κινητοποιηθῆ καί νά ἀντιδράση, στηρίζουσα τήν δημοκρατική νομιμότητα, ἡ μεγάλη ἀλλά σιωπηλή πλειοψηφία τῶν πολιτῶν. Καμμία πολιτική δύναμις καί κανένας πολιτικός ἡγέτης δέν κατώρθωσε νά ἐξασφαλίση ἐπί μονιμοτέρας βάσεως τό μέλλον

'Ανάλυση τῶν θετικῶν προοπτικῶν ἀπό τό βῆμα τῆς Διεθνοῦς 'Εκθέσεως.

ἑνός λαοῦ, ἄν δέν εἶναι ὁ ἴδιος ὁ λαός διατεθειμένος νά τό κατοχυρώση.

»Ἀλλά ἐγώ πιστεύω στόν ρεαλισμό καί στό ὑγιές ἔνστικτο αὐτοσυντηρήσεως τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ. Καί δι' αὐτό τολμῶ σήμερα νά ἀναφερθῶ στόν προγραμματισμό τῆς σταδιακῆς ἐπιλύσεως τῶν μακροτέρας προθεσμίας οἰκονομικῶν καί κοινωνικῶν προβλημάτων μας, ἀπό τήν ὁποίαν ἐξαρτῶνται ἡ πρόοδος τῆς χώρας καί ἡ κατοχύρωσις τῆς δημοκρατίας.

»Θά ἀναφερθῶ ἐντελῶς περιληπτικά εἰς τάς διαδικασίας τῆς καταρτίσεως καί ἐφαρμογῆς τοῦ νέου Πενταετοῦς Προγράμματος καί στήν ἐπισήμανσιν ὡρισμένων ἐκ τῶν βασικῶν του στόχων. Θά ἔχη ἄλλωστε προσεχῶς ὁ ὑπουργός τοῦ Συντονισμοῦ τήν εὐκαιρία νά προβῆ σέ διεξοδικότερη ἔκθεση τῆς μεσοπροθέσμου καί μακροπροθέσμου οἰκονομικῆς πολιτικῆς τῆς Κυβερνήσεως.

»Τό νέον Πρόγραμμα Οἰκονομικῆς Ἀναπτύξεως θά διαφέρη ριζικά ὄχι μόνον ἀπό τά ὁμώνυμα ἀσυνάρτητα κατασκευάσματα τῆς δικτατορίας, ἀλλά καί ἀπό τά προγράμματα τῶν πρό τοῦ 1967 δημοκρατικῶν Κυβερνήσεων, τά ὁποῖα καί καρποφόρα ὑπῆρξαν καί πρός τάς τότε συνθήκας ἀνταπεκρίνοντο. Τά ἴδια ὅμως αὐτά προδικτατορικά προγράμματα, μέ ὁποιονδήποτε τρόπον ἀναπροσαρμοζόμενα, δέν θά μποροῦσαν νά χρησιμεύουν κατά τά προσεχῆ ἔτη οὔτε στόν προσδιορισμό τῆς κρατικῆς δραστηριότητος, οὔτε στην καθοδήγηση τῆς ἰδιωτικῆς πρωτοβουλίας. Τά προγράμματα ἐκεῖνα ἔθεσαν ὡρισμένους περίπου αὐτονόητους στόχους καί προέβλεπαν κυρίως τήν ἐκτέλεσιν ὡρισμένων πανθομολογουμένης χρησιμότητος ἔργων ὑποδομῆς. Σήμερα ἀκριβῶς ἐπειδή ἐπέτυχεν ὁ προγραμματισμός τοῦ παρελθόντος — καί ἰδιαίτερα νομίζω ὁ προγραμματισμός τῆς ἰδικῆς μου ὀκταετίας — ἡ δομή τῆς οἰκονομίας ἔχει καταστῆ περισσότερον σύνθετος, εἰς τρόπον ὥστε νά μή προσφέρεται πλέον μία καί μόνη λύσις τῶν μακροτέρας προθεσμίας προβλημάτων, ἀλλά πολύ περισσότεραι.

»Κατά συνέπειαν τό νέον Πρόγραμμα Οἰκονομικῆς Ἀναπτύξεως θά εἶναι ἕνα σύστημα συνεχῶς ἐξελισσομένων καί ἀναπροσαρμοζομένων διαδικασιῶν καί ὄχι μία προκατασκευασμένη ἔκθεσις περί τοῦ πρακτέου. Θ' ἀποβλέπη εἰς τήν δημιουργίαν ἐλαστικῶν καί σταδιακῶς διαμορφουμένων θεσμικῶν καί ὀργανωτικῶν πλαισίων, καί ὄχι εἰς τήν διατύπωσιν ἀκάμπτων δογμάτων, ἤ — ἀκόμη ὀλιγώτερον — εἰς τήν κατάρτισιν ἑνός καταλόγου δημοσίων ἤ ἰδιωτικῶν ἐπενδύσεων. Ἡ ἴδια ἄλλωστε ἡ ΕΟΚ, εἰς τήν ὁποίαν ἐπιδιώκομεν σύντομα νά ἐνταχθῶμεν, στηρίζεται εἰς ἕνα σύστημα ἐξελισσομένων θεσμῶν καί διαδικασιῶν, πού τελοῦν ὑπό συνεχῆ διαμόρφωσιν, καί ὄχι εἰς ἕνα δεδομένον καί ὁριστικῶς παγιοποιημένον νομικόν καθεστώς.

»Τό νέον Πρόγραμμα πρέπει, ἀνεξάρτητα ἀπό τά πολιτικά τους φρονήματα, νά τό στηρίξουν ὅλοι οἱ Ἕλληνες καί νά τό ἀγαπήσουν. Νά μήν θεωρήσουν δηλαδή τήν ἐπιτυχίαν του μόνον σάν ὑπόθεση πού τούς ἀφορᾶ προσωπικά. Διά νά ἐξασφαλισθῆ αὐτή ἡ πανελλήνιος ὑποστήριξις καί στοργή πρός τό νέον Πρόγραμμα, εἶναι ἀνάγκη:

»πρῶτον, νά ἐξασφαλισθῆ ἡ ἐνεργός συμμετοχή τῶν παραγωγικῶν καί ἐργαζομένων τάξεων εἰς ὅλα τά στάδια τῆς καταρτίσεως καί ἐφαρμογῆς του καί,

»δεύτερον, νά δημιουργηθοῦν σύμφωνα μέ τό Πρόγραμμα τά κατάλληλα ὄργανα, πού θά ἐπιλαμβάνωνται τῆς ἐπιλύσεως τῶν ἐντελῶς συγκεκριμένων προβλημάτων, πού ἐνδιαφέρουν ἄμεσα τούς πολίτας πού ζοῦν εἰς τήν δεῖνα περιοχήν καί πού ἀσχολοῦνται μέ τό τάδε ἐπάγγελμα. Ἔτσι π.χ. ἡ γενική ἐξαγγελία περί τῆς ἀνάγκης τῆς ἀναδιαρθρώσεως τῶν καλλιεργειῶν, πού ἔχει πιά καταντήσει κοινοτοπία, πρέπει νά συμπληρώνεται μέ τήν συγκεκριμένη ὑπόδειξη ἁρμοδίου ὀργάνου, περί τοῦ τί συμφέρει νά καλλιεργήση ὁ κάθε ἀγρότης, καθώς καί μέ τήν ἀνάληψη ἐκ μέρους τοῦ Κράτους τῆς οἰκονομικῆς εὐθύνης τοῦ ἐγχειρήματος.

»Ἡ χάραξις τῆς ὀρθολογικῆς καί ρεαλιστικῆς μεσοπροθέσμου καί μακροπροθέσμου οἰκονομικῆς πολιτικῆς θέτει αὐτόματα τό μέγα πρόβλημα τοῦ συμβιβασμοῦ τῆς δημοκρατίας μέ τήν τεχνοκρατία. Μέ λίγες φράσεις, θά ἐξηγήσω πῶς ἀντιλαμβάνομαι πρακτικά τήν συμφιλίωσιν τῆς ἀνάγκης πού ἐκπροσωπεῖ καί ὑπαγορεύει ἡ τεχνοκρατία, μέ τήν ἐλευθερία πού ἐκπροσωποῦν καί ὑπαγορεύουν ἡ νόμιμος Κυβέρνησις, ἡ Βουλή καί ἡ συνδικαλιστική καί συνεταιριστική ἡγεσία τῶν παραγωγικῶν καί ἐργαζομένων τάξεων.

»Τά γενικώτερα πλαίσια τῆς οἰκονομικο-κοινωνικῆς μας πολιτικῆς ἐξέθεσα, μέ ὅσον ἠμποροῦσα μεγαλυτέραν σαφήνειαν, προεκλογικῶς πρός τόν ἑλληνικόν λαόν, καί μάλιστα μέ ἰδιαιτέραν ἔμφασιν εἰς τούς λόγους μου τῆς Λαρίσης καί τῶν Πατρῶν. Βάσει τῶν ἀρχῶν πού ἐνέκρινε ὁ ἑλληνικός λαός, ἡ ἐκ τῶν ἐκλογῶν προελθοῦσα Κυβέρνησις ἐζήτησε ἀπό τούς ἁρμοδίους τεχνικούς, πρῶτον, νά μελετήσουν ἀντικειμενικά τήν ἑλληνικήν καί διεθνῆ συγκυρίαν καί, δεύτερον, νά προσδιορίσουν τό σύστημα τῶν προαναφερομένων ἐπιλογῶν. Αἱ σχετικαί προκαταρκτικαί ἐργασίαι ἐπερατώθησαν.

»Ἔρχεται τώρα ἡ σειρά τῆς προκρίσεως μεταξύ τῶν προσφερομένων ἐξ ἀντικειμένου λύσεων. Καλῶ τόν ἑλληνικόν λαόν, μέσῳ τῶν νομίμων ἐπαγγελματικῶν, συνδικαλιστικῶν καί συνεταιριστικῶν ἐκπροσώπων του, νά βοηθήση τήν Κυβέρνησιν εἰς αὐτήν τήν πρόκρισιν. Τόν καλῶ ἀκόμη νά μᾶς συμπαρασταθῆ καί νά μᾶς βοηθήση ἐνεργῶς εἰς τήν ἐπιβεβλημένην συνεχῆ ἀναπροσαρμογήν τοῦ Προγράμ-

ματος καί εἰς τήν ἄγρυπνον παρακολούθησιν τῆς ἐφαρμογῆς του.

»Ἡ Κυβέρνησις πιστεύει ὅτι ἡ ἑλληνική οἰκονομία — παρά τούς κλυδωνισμούς τῶν τελευταίων ἐτῶν καί παρά τήν ἐκ τῶν ηὐξημένων ἀμυντικῶν δαπανῶν ἐπιβάρυνσίν της — μπορεῖ νά πραγματοποιήση κατά τά προσεχῆ ἔτη σημαντικῶς ὑψηλοτέρους ρυθμούς ἀναπτύξεως ἀπό τούς προβλεπομένους ἀντιστοίχους ρυθμούς τῶν δυτικοευρωπαϊκῶν χωρῶν· ὑπό τήν προϋπόθεσιν ὅτι θ' ἀφιερωθῆ σημαντικόν ποσοστόν τοῦ ἐθνικοῦ εἰσοδήματος εἰς παραγωγικάς, δημοσίας καί ἰδιωτικάς ἐπενδύσεις καί ὅτι ἐπομένως θά ὑπάρξη κάποια συγκράτησις τῆς καταναλώσεως. Ἡ αὐτοσυγκράτησις τῶν ἐλευθέρων καί δημοκρατουμένων πολιτῶν ἀποτελεῖ πρωταρχικόν ὅρον τῆς ἐπιβιώσεως τῆς δημοκρατίας.

»Ἀλλά καί πέραν αὐτοῦ, οὐσιῶδες τμῆμα τῶν διαθεσίμων οἰκονομικῶν πόρων θά πρέπη νά διατεθῆ εἰς τήν χρηματοδότησιν εἰδικῶν προγραμμάτων, πού θ' ἀποδώσουν μετά τήν πενταετίαν τῆς ἰσχύος τοῦ Πενταετοῦς Προγράμματος καί τῶν ὁποίων ἡ πραγματοποίησις θά ἐξασφαλίση μέ τήν ἄρσιν τῶν σοβαρωτέρων διαρθρωτικῶν ἀδυναμιῶν τῆς οἰκονομίας μας — καί ἐπομένως, θά κατοχυρώση ἐπί μονίμου βάσεως τήν συνέχισιν τῆς προόδου — ἀλλά καί θά ἀπαιτήση ἐνδιαμέσως θυσίας.

»Ὅσοι ἀσχολοῦνται μέ τά οἰκονομικά, γνωρίζουν ὅτι τό 1976 θά εἶναι γιά τήν χώρα μας — ὅπως θά εἶναι καί γιά ὁλόκληρον τόν δυτικόν κόσμον —ἔτος δύσκολο. Θά εἶναι ὅμως, εἰδικῶς διά τήν Ἑλλάδα, ἔτος θεσμικῆς ἀνασυντάξεως καί δημιουργίας τῶν βάθρων τῆς περαιτέρω οἰκονομικῆς καί κοινωνικῆς της προόδου.

»Ἡ Κυβέρνησις σχεδιάζει τόν ἀναπροσανατολισμό τῆς οἰκονομίας πρός τάς ἐξαγωγάς, διά τῆς χαράξεως νέας καί τολμηρᾶς πολιτικῆς, πού ἀποβλέπει στήν βαθμιαία ἐξάλειψη καί — εἰς πρώτην φάσιν — στόν μετριασμόν τῆς ὀξύτητος τῶν ἐκ τοῦ ἐλλείμματος τοῦ ἐμπορικοῦ ἰσοζυγίου διαρθρωτικῶν ἀδυναμιῶν. Ἡ ταχεῖα ἐπίτευξις τοῦ σκοποῦ τούτου προϋποθέτει τήν προσέλκυσιν ξένων κεφαλαίων καί ἀκόμη περισσότερον τήν εἰσαγωγή ξένων τεχνολογικῶν καί ὀργανωτικῶν μεθόδων, ἐν συνδυασμῷ πρός τήν ἀξιοποίησιν τῶν ἐγχωρίων γνώσεων καί ἰδεῶν.

»Εἰς τό πλαίσιον τοῦ Προγράμματος θά ὀργανωθῆ — πέραν τῆς ὀρθολογικῆς ἐκμεταλλεύσεως τῶν ἤδη διαπιστωμένων κοιτασμάτων — συστηματική καί ἐκτεταμένη ἔρευνα ὁλοκλήρου τοῦ ἑλληνικοῦ χώρου διά τήν ἀνεύρεσιν νέων πηγῶν ὑπογείου πλούτου, αἱ ὁποῖαι καθ' ὅλας τάς ἐνδείξεις ὑπάρχουν καί δύνανται ἀξιοποιούμεναι νά μεταβάλουν κατά τρόπον ἐπαναστατικόν τήν διάρθρωσιν τοῦ ἐμπορικοῦ μας ἰσοζυγίου, ἀλλά καί τήν ὅλην δομήν τῆς οἰκονομίας μας. Ἤδη ἤρχισεν ἡ ὀργάνωσις τῶν καταλλήλων διά τήν ἐπίτευξιν τοῦ στόχου τεχνικοοικονομικῶν φορέων καί ὁ σχεδιασμός τῶν μηχανισμῶν τῆς λειτουργίας των.

»Καίριος ἀλλά καί αὐτονόητος στόχος τοῦ νέου Προγράμματος εἶναι ἡ προοδευτική διάρθρωσις τῆς ἀνισοκατανομῆς τοῦ ἐθνικοῦ εἰσοδήματος καί τοῦ πλούτου, πρῶτον μεταξύ τῶν διαφόρων τάξεων τῶν ἐργαζομένων. Ἡ σημειωθεῖσα κατά τά τελευταῖα ἔτη σημαντική συγκέντρωσις πληθυσμοῦ εἰς ὡρισμένα ἐπαρχιακά κέντρα ἀποδεικνύει ὅτι αἱ συνθῆκαι ὡρίμασαν διά τήν ἐφαρμογήν ἀποτελεσματικῆς πολιτικῆς περιφερειακῆς ἀναπτύξεως καί ἀποκεντρώσεως. Θά ἐφαρμοσθῆ λοιπόν ἕνα σύστημα συγκλινόντων πρός τό Ἐθνικόν Πρόγραμμα προγραμμάτων περιφερειακῆς ἀναπτύξεως ἀποβλεπόντων εἰς τήν τόνωσιν τῶν ἐπαρχιακῶν κέντρων καί τῆς ὑπαίθρου.

»Θά ἀποφύγω νά σᾶς ὁμιλήσω ἀπόψε γιά τόν βασικότερον στόχον τοῦ Προγράμματος, πού ἀποβλέπει στήν δημιουργία τῶν προϋποθέσεων τῆς ἐξυψώσεως τοῦ ἐπιπέδου τῆς ἑλληνικῆς παιδείας. Θά ἐπωφεληθῶ ἄλλης εὐκαιρίας διά νά ἀναφερθῶ ἀποκλειστικῶς εἰς αὐτήν. Θά ἀρκεσθῶ μόνον εἰς τήν ἁπλῆν ἐπισήμανσιν τοῦ κύκλου τῶν προβλημάτων πού προκύπτουν ἀπό τήν ἀδήριτον ἀνάγκην νά καταστῆ ἡ ἑλληνική παιδεία πρῶτον, διεθνῶς συναγωνιστική καί, δεύτερον, χρήσιμος εἰς τήν ἐξυπηρέτησιν τῆς οἰκονομικῆς ἀναπτύξεως διά τῆς ἐντόνου προωθήσεως τῆς τεχνικῆς καί ἐπαγγελματικῆς παιδείας.

»Δέν θά σᾶς περιγράψω μέ συγκεκριμένα ποσοτικῶς μεγέθη τήν εἰκόνα πού θά παρουσιάζη ἡ Ἑλλάς μετά τήν πενταετία τῆς ἐφαρμογῆς τοῦ Προγράμματος. Καί τοῦτο διότι δέν σκέπτομαι νά τό ὑπαγορεύσω. Σᾶς ἐξήγησα ὅτι θά καλέσω ὅλους μαζί τούς Ἕλληνας, διά τῶν νομίμων ἐπαγγελματικῶν ἐκπροσώπων τους, εἰς ἕνα δημιουργικόν διάλογον μέ τήν Κυβέρνησιν, ἀπό τόν ὁποῖον καί θά προκύψουν τελικά οἱ εἰδικότεροι στόχοι καί αἱ μέθοδοι τῆς ἐπιδιώξεώς τους.

»Διότι συμβαίνει νά πιστεύω ταὐτόχρονα καί εἰς τήν δύναμιν τῆς δημοκρατίας, καί εἰς τήν δύναμιν τοῦ ὀρθολογισμοῦ. Καί γι' αὐτό εἶμαι αἰσιόδοξος. Ἂν θελήσωμε — ὅλοι οἱ Ἕλληνες, ἀνεξάρτητα ἀπό τά πολιτικά μας φρονήματα — νά συγκρατήσωμε μέσα σέ λογικά ὅρια τίς διεκδικήσεις μας· νά συντελέσωμε εἰς τήν δημιουργίαν τοῦ ἠπίου πολιτικοῦ καί κοινωνικοῦ κλίματος πού ταιριάζει εἰς τήν δημοκρατίαν· καί νά ἐργασθοῦμε, νά συνεργασθοῦμε ἐντατικά καί παραγωγικά, τότε θά μπορέσωμε ἀσφαλῶς νά οἰκοδομήσωμε μέσα σέ πέντε χρόνια μιά ἀνανεωμένη καί δυναμική Ἑλλάδα. Μιά Ἑλλάδα πού νά εἶναι ὑπόδειγμα εὐνομουμένης καί εὐημερούσης Πολιτείας.

»Χάρις εἰς τήν δημοκρατίαν πού ἀποκατεστάθη, οἱ Ἕλληνες εἶναι ἐλεύθεροι νά ἐκλέξουν μεταξύ τῆς

προκοπῆς καί τῆς καθυστερήσεως. Μᾶς προσφέρεται μιά μεγάλη, ἴσως ἡ τελευταία, εὐκαιρία νά κατοχυρώσωμεν ὁριστικά τό δημοκρατικόν πολίτευμα καί τήν οἰκονομίαν μας. Σήμερα ὅλοι, Ἕλληνες καί ξένοι, πιστεύουν εἰς τό μέλλον τῆς Ἑλλάδος. Ἄν ἐκλονίζαμεν αὐτήν τήν ἐμπιστοσύνην μέ κοινωνικές ἀναταραχές καί πολιτικές ἐξαλλοσύνες, ἄν σπαταλούσαμε τό μεγάλο κεφάλαιο τῆς πίστεως πού κατεκτήσαμεν, θά κατεδικάζαμεν τόν τόπον σέ ὀπισθοδρόμηση καί μαρασμό. Ἀποστολή μας εἶναι ἡ ἀξιοποίησις τῆς διανοιγομένης εὐκαιρίας. Εἰς τήν ὑπηρεσίαν αὐτῆς ἀκριβῶς τῆς ἀποστολῆς ἐντάσσεται καί τό νέον Πενταετές Πρόγραμμα, πού σᾶς ζητῶ νά στηρίξετε μέ τόν μόχθο, ἀλλά καί μέ τήν ἀγάπην σας».

Τήν ἐπομένη, 31 Αὐγούστου, ὁ Κ. Καραμανλῆς ἐπισκέφθηκε τό Ἅγιο Ὄρος καί ἐξέτασε ἐπί τόπου θέματα τῆς μοναστικῆς Πολιτείας.

Ὁ Κ. Καραμανλῆς παρέτεινε τήν παραμονή του στή Μακεδονία γιά τρεῖς ἀκόμη ἡμέρες. Στίς 2 Σεπτεμβρίου, ἐπισκέφθηκε, μαζί μέ τόν ὑπουργό Βορείου Ἑλλάδος, Ν. Μάρτη, τουριστικές περιοχές τῆς Χαλκιδικῆς καί τά μεταλλεῖα τῆς Κασσάνδρας. Ἐπίσης, ἔδωσε ἐντολή νά ἐκπονηθεῖ μελέτη γιά τήν ἵδρυση στίς ἐκβολές τοῦ Ἀξιοῦ Ἐλεύθερης Διεθνοῦς Βιομηχανικῆς Ζώνης. Ἡ μελέτη θά ἐνταχθεῖ στό εὐρύτερο πλαίσιο τῆς ἐξετάσεως τῶν προοπτικῶν γιά τή δημιουργία τῆς πλωτῆς ὁδοῦ Ἀξιοῦ - Δουνάβεως.

Κατόπιν, ὁ πρωθυπουργός ἐπισκέφθηκε τή βιομηχανική περιοχή τῆς Σίνδου, ἡ ὁποία ἤδη κατελάμβανε ἔκταση 3.150 στρεμμάτων, μέ πολλές βιομηχανίες, ἐνῶ προβλεπόταν νά φθάσει τά 12.000 στρέμματα. Ὁ Κ. Καραμανλῆς ἔδωσε ὁδηγίες νά ἐπισπευσθοῦν οἱ νομοθετικές διαδικασίες, ὥστε νά ὁλοκληρωθεῖ σύντομα ἡ ὀργάνωση τῶν ἔργων ὑποδομῆς τῆς Σίνδου. Τέλος, ἐπισκέφθηκε καί τόν ἀρχαιολογικό χῶρο τῆς ἀρχαίας Πέλλας. Ἀφοῦ πληροφορήθηκε ὅτι οἱ ἀνασκαφές εἶχαν διακοπεῖ ἀπό τό 1964, ζήτησε νά τοῦ ὑποβληθοῦν προτάσεις γιά τή συνέχισή τους, ἀφοῦ, ὅπως σημείωσε, «ἐκτός τῆς ἀρχαιολογικῆς, τό θέμα τῆς ἀρχαίας Πέλλας παρουσιάζει καί μεγάλη ἐθνική σημασία». Ἀκόμη, ὁ πρωθυπουργός ἔδωσε ἐντολές γιά τή σύνταξη μελετῶν γιά τήν ἀποξήρανση τῶν ἑλῶν τῆς περιοχῆς, ἡ ὁποία θά ἐπιτρέψει τήν τουριστική της ἀξιοποίηση. Ὁ Κ. Καραμανλῆς ἐπέστρεψε στήν Ἀθήνα στίς 3 Σεπτεμβρίου.

ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ*

* Προκειμένου ν' ἀποφευχθεῖ ἡ ἄσκοπη ἐπιβάρυνση τοῦ κειμένου, δέν κρίθηκε σκόπιμη ἡ παραπομπή στόν ἡμερήσιο τύπο τῆς ἐποχῆς γιά κοινά εἰδησεογραφικά στοιχεῖα, καθώς καί γιά δηλώσεις ἤ ἀνακοινώσεις πού δόθηκαν γιά δημοσίευση στά μέσα ἐνημερώσεως γενικῶς. Οἱ παραπομπές στόν ἡμερήσιο τύπο ἀφοροῦν σχόλια, εἰδικές πληροφορίες, αὐτούσια κείμενα εἰδησεογραφικῶν δελτίων ἤ ἀποκλειστικές συνεντεύξεις.

1. Π. Λαμπρίας, «Χρονικό, 1974-77» (δακτ.), κεφ. Α΄.
2. Π. Κανελλόπουλος, «Ἡ ζωή μου: Ἡ ἀλήθεια γιά τίς κρίσιμες στιγμές τῆς Ἱστορίας τοῦ ἔθνους ἀπό τό 1915-1980» (Ἀθήνα 1985), σσ. 195-196.
3. Φ. 1Β.
4. Βλ. σχετικά, Ρ. Μασσίπ, «Καραμανλῆς: Ὁ Ἕλληνας πού ξεχώρισε» (Ἀθήνα 1982) (δ' ἔκδ.), σσ. 116 κ.ἑ.
5. «The Times», 24 Ἰουλίου 1974.
6. Πρβλ. «Τό Βῆμα», 27 Ἰουλίου 1974.
7. Π. Λαμπρίας, ὅ.π.
8. Φ. 1Β, «Ἐκσυγχρονισμός καί συμπλήρωσις ὑλικοῦ Ε.Δ.», Ἰούλιος 1974.
9. Π. Λαμπρίας, ὅ.π.
10. Φ. 1Β, Π. Πανουργιᾶς (σημείωμα), 1 Αὐγούστου 1974.
11. Φ. 1Β, Χ. Κίσινγκερ πρός Κ. Καραμανλῆ, 27 Ἰουλίου 1974 [μτφρ.].
12. Φ. 1Β, «Ἐπίσημοι ἀντιδράσεις Κυβερνήσεων ἔναντι κυπριακῆς κρίσεως», 26 Ἰουλίου 1974.
13. Φ. 1Β, Συνέντευξη Χ. Κίσινγκερ, 23 Ἰουλίου 1974.
14. Φ. 1Β, Παναγιωτᾶκος (Οὐάσιγκτων) πρός Ὑπουργεῖο Ἐξωτερικῶν, 30 Ἰουλίου 1974.
15. Δ. Κοσμαδόπουλος, «Ὁδοιπορικό ἑνός πρέσβη στήν Ἄγκυρα» (Ἀθήνα 1988), σσ. 131-143.
16. Φ. 75Β, Πρακτικόν Ὑπουργικοῦ Συμβουλίου τῆς 29ης Ἰουλίου 1974.
17. Φ. 1Β, Γ. Μαῦρος πρός Ὑπουργεῖο Ἐξωτερικῶν, 30 Ἰουλίου 1974.
18. Φ. 1Β, «Γενεύη Α΄».
19. Φ. 1Β, «Γενεύη Α΄», 16 Ὀκτωβρίου 1976.
20. «Τό Βῆμα», 2 Αὐγούστου 1974.
21. Φ. 1Β, Μήνυμα προφορικόν κ. πρωθυπουργοῦ πρός Ἀρχιεπίσκοπον Μακάριον, 3 Αὐγούστου 1974.
22. Βλ. «Τά Νέα», 3 Αὐγούστου 1974.
23. Φ. 1Β, «Συνοπτικόν πρακτικοῦ» (ὑπ. Ε. Ἀβέρωφ), 3 Αὐγούστου 1974.
24. Φ. 1Β, Χ. Κίσινγκερ πρός Κ. Καραμανλῆ, 3 Αὐγούστου 1974 (ἐπ. μτφρ.)
25. Φ. 1Β.
26. Φ. 1Β.
27. Βλ. «Τό Βῆμα», 6 Αὐγούστου 1974.
28. «New York Times», 5 Αὐγούστου 1974.
29. Βλ. Χρ. Σαζανίδης, «Οἱ ἑλληνοτουρκικές σχέσεις στήν πενταετία 1973-1978» (Θεσσαλονίκη 1979), σ. 142.
30. Φ. 1Β, Σημείωμα συνομιλίας Α.Ε. κ. πρωθυπουργοῦ μετά πρέσβεως Σοβιετικῆς Ἑνώσεως, τήν 8ην Αὐγούστου 1974.
31. Βλ. Στ. Ψυχάρης, «Οἱ 70 κρίσιμες ἡμέρες» (Ἀθήνα 1976), σσ. 71-78.
32. Στ. Ψυχάρης, ὅ.π., σ. 61 κ.ἑ.
33. Φ. 1Β, Συνάντησις εἰς Γενεύην κκ. Κ. Βαλντχάιμ - Γ. Μαύρου, 9 Αὐγούστου 1974.
34. Φ. 67Β, «Συνοπτική Ἔκθεσις πεπραγμένων, 24 Ἰουλίου 1974-6 Ἰανουαρίου 1976», ὑπό Σόλ. Γκίκα.
35. Ἀρχεῖο Ἀβέρωφ [Α.Α.], Φ. 24, Ἰδιόγραφο Σημείωμα Ε. Ἀβέρωφ πρός Σ. Γκίκα, 20 Αὐγούστου 1974.
36. Φ. 1Β, Κ. Καραμανλῆς πρός Ν. Ροκφέλλερ.
37. Φ. 1Β, Κ. Καραμανλῆς (σημείωμα), 10 Αὐγούστου 1974.
38. Φ. 2Β, Συνοπτικόν πρακτικόν συσκέψεως, 25 Αὐγούστου 1974.
39. K. Waldheim, «In the eye of the storm: the memoirs of Kurt Waldheim» (Λονδῖνο 1985), σ. 86.
40. Φ. 1Β, «Γενεύη Β'», 16 Ὀκτωβρίου 1976.
41. Φ. 1Β, «Βραδυνή», 13 Αὐγούστου 1974.
42. Φ. 1Β, Μνημόνιον περί τῶν λεχθέντων ὑπό τοῦ προέδρου τῆς ἑλληνικῆς Κυβερνήσεως πρός τόν πρέσβυ κ. Τάσκα κατά τήν συνομιλίαν των, τῶν πρωΐνῶν ὡρῶν τῆς 13ης Αὐγούστου 1974, μετά τήν ἐπίδοσιν ὑπό τοῦ τελευταίου ἐπιστολῆς τοῦ κ. Κίσινγκερ.
43. Φ. 1Β, Γ. Μαῦρος (Γενεύη) πρός Ὑπουργεῖο Ἐξωτερικῶν, 13 Αὐγούστου 1974.
44. Φ. 1Β, Πρακτικά συνεδριάσεως 13ης Αὐγούστου 1974 Διασκέψεως Γενεύης.
45. Π. Λαμπρίας, «Χρονικό, 1974-77» (δακτ.), κεφ. Β΄.
46. Φ. 1Β, Συνοπτικόν πρακτικόν συσκέψεως ΥΕΘΑ καί ἀρχηγῶν Ἐνόπλων Δυνάμεων, 13 Αὐγούστου 1974.
47. Φ. 2Β, Μνημόνιον τῆς κρίσεως αὐγῆς 14ης Αὐγούστου 1974, ὑπ. Ε. Ἀβέρωφ.
48. Φ. 1Β, Σημείωμα (ὑπ.: Ε. Ἀβέρωφ), 14 Αὐγούστου 1974.
49. Φ. 2Β, Χωραφᾶς (Βρυξέλλες) πρός Ὑπουργεῖο Ἐξωτερικῶν, 14 Αὐγούστου 1974.
50. Φ. 2Β, Δ. Μπίτσιος (σημείωμα).
51. Π. Λαμπρίας, ὅ.π.
52. «Τό Βῆμα», «Ἀκρόπολις», 15 Αὐγούστου 1974· «Times», 15 Αὐγούστου 1974.
53. Φ. 2Β, Σημείωμα (ὑπ.: Α. Βλάχος), 16 Αὐγούστου 1974.
54. Βλ. Θ. Κουλουμπῆς - Σ. Χίκς (ἐπ.), «Ἡ ἀμερικανική πολιτική στήν Ἑλλάδα καί Κύπρο» (Ἀθήνα 1976), σσ. 108-109.
55. Φ. 2Β, Μνημόνιον τῆς κρίσεως αὐγῆς 14ης Αὐγούστου

1974, ὑπ. Ε. Ἀβέρωφ.
56. Φ. 2Β, Κ. Καραμανλῆς πρός Χ. Κίσινγκερ, 16 Αὐγούστου 1974.
57. Φ. 2Β, Νομικός (Οὐάσιγκτων) πρός Ὑπουργεῖο Ἐξωτερικῶν, 15 Αὐγούστου 1974.
58. Φ. 2Β, Κ. Καραμανλῆς πρός Χ. Κίσινγκερ, 16 Αὐγούστου 1974.
59. Φ. 2Β, Χ. Κίσινγκερ πρός Κ. Καραμανλῆ, 16 Αὐγούστου (ἐπ. μτφρ.) καί Κ. Καραμανλῆς πρός Χ. Κίσινγκερ (χ.ἡ.).
60. Φ. 2Β, Ε. Κέννεντυ πρός Κ. Καραμανλῆ, 16 Αὐγούστου 1974.
61. Δ. Καρδιανός, «Ὁ Ἀττίλας πλήττει τήν Κύπρον» (Ἀθήνα 1976) (β΄ ἔκδ.), σσ. 370-372.
62. Φ. 2Β, Χ. Οὐίλσον πρός Κ. Καραμανλῆ, 17 Αὐγούστου 1974 [ἐπ. μτφρ.].
63. Φ. 2Β, Μνημόνιον τῆς κρίσεως αὐγῆς 14ης Αὐγούστου 1974 ὑπ. Ε. Ἀβέρωφ.
64. Φ. 333Α, Κ. Καραμανλῆς πρός Χ. Μπασαγιάννη, 30 Μαΐου 1987.
65. Φ. 2Β, Ι. Μπρόζ Τίτο πρός Κ. Καραμανλῆ, 16 Αὐγούστου 1974.
66. «Le Monde», 18 Αὐγούστου 1974, πρβλ. «Τό Βῆμα» 20 Αὐγούστου 1974.
67. Φ. 2Β, «Σημείωμα περί συνομιλίας μου μετά Γάλλου πρωθυπουργοῦ Μισέλ Ντεμπρέ, ἐπί θεμάτων ἐνδιαφερόντων Ἑλλάδα» (ὑπ. Φ. Ἄννινος Καβαλιεράτος), 18 Αὐγούστου 1974.
68. Π. Λαμπρίας, ὅ.π.
69. Βλ. Φ. 2Β.
70. Βλ. ἀναλυτικά, Σ. Ψυχάρης, ὅ.π., σσ. 134-146.
71. Φ. 2Β, Ὑπόμνημα βρετανικῆς Κυβερνήσεως, 21 Αὐγούστου 1974.
72. Φ. 2Β, Μ. Δούντας πρός Κ. Καραμανλῆ, 20 Αὐγούστου 1974.
73. Φ. 2Β, Μήνυμα τῆς γερμανικῆς Κυβερνήσεως πρός Κ. Καραμανλῆ, 21 Αὐγούστου 1974.
74. Φ. 2Β, Συνομιλία κ. ἀντιπροέδρου καί ὑπουργοῦ Ἐξωτερικῶν μετά Σοβιετικοῦ πρέσβεως κ. Γιέζωφ, 23 Αὐγούστου 1974.
75. Φ. 2Β, Μήνυμα τῆς σοβιετικῆς Κυβερνήσεως, 26 Αὐγούστου 1974.
76. Φ. 2Β, Πρακτικό συσκέψεως 23ης Αὐγούστου 1974, ὑπό τήν προεδρία κ. πρωθυπουργοῦ.
77. Φ. 2Β, Σημείωμα διά κ. πρωθυπουργόν, 29 Αὐγούστου 1974.
78. Φ. 2Β, Μνημόνιον συσκέψεως 25ης Αὐγούστου 1974 μεταξύ κ.κ. Βαλντχάιμ, προέδρου Κυβερνήσεως κ. Κ. Καραμανλῆ, ἀντιπροέδρου Κυβερνήσεως κ. Γ. Μαύρου, ὑπουργοῦ Ἐθνικῆς Ἀμύνης κ. Ε. Ἀβέρωφ καί ὑφυπουργοῦ Ἐξωτερικῶν κ. Δ. Μπίτσιου.
79. Φ. 2Β, Κ. Καραμανλῆς πρός Χ. Κίσινγκερ, 25 Αὐγούστου 1974.
80. Φ. 2Β, Κ. Καραμανλῆς πρός τούς πρωθυπουργούς τῶν Κρατῶν-μελῶν τοῦ NATO, 28 Αὐγούστου 1974.
81. «Τά Νέα», 2 Σεπτεμβρίου 1974.
82. «Ἡ Ἀκρόπολις», 1 Σεπτεμβρίου 1974.
83. «Ἡ Μακεδονία», 1 Σεπτεμβρίου 1974.
84. Βλ. «Μεσημβρινή», 18-19 Αὐγούστου 1982 (Π. Λαμπρίας, «Ἔτσι ξαναγύρισε ἡ Δημοκρατία»).
85. «Τά Νέα», 2 Σεπτεμβρίου 1974.
86. Φ. 2Β, Συνομιλία τοῦ Ρουμάνου εἰδικοῦ ἀπεσταλμένου ὑπουργοῦ κ. Μαλίτσα μετά τοῦ προέδρου τῆς Κυβερνήσεως κ. Καραμανλῆ καί τοῦ ἀντιπροέδρου τῆς Κυβερνήσεως καί ὑπουργοῦ Ἐξωτερικῶν κ. Μαύρου, 2 Σεπτεμβρίου 1974.
87. Φ. 67Β, «Σύνοψις ἐνημερώσεως 3 Σεπτεμβρίου 1974 ἐπί τῆς ἀνάγκης ἐνισχύσεως τῆς Ἀμύνης τῆς χώρας» (Ἀρχηγεῖο Ἐνόπλων Δυνάμεων).
88. Φ. 2Β, Σημείωμα περί συνομιλιῶν κ. ἀντιπροέδρου Κυβερνήσεως καί ὑπουργοῦ Ἐξωτερικῶν κατά τάς ἐπισκέψεις του εἰς Παρισίους καί Βόννην.
89. Α. Α., Φ. 24, «Λίαν περιληπτικόν μνημόνιον συνομιλίας μου μέ τόν πρώην πρωθυπουργόν τῆς Ἰταλίας καί ἤδη ὑπουργόν Ἐθνικῆς Ἀμύνης κ. Τζούλιο Ἀνδρεόττι» (ὑπ. Ε. Ἀβέρωφ), 10 Σεπτεμβρίου 1974.
90. Α.Α., Φ. 24, «Προμήθεια κυρίου ὑλικοῦ δι΄ ἐπαύξησιν δυνατοτήτων τῆς Ἑλληνικῆς Ἀεροπορίας» (Ἀρχηγεῖο Ἀεροπορίας), 13 Σεπτεμβρίου 1974.
91. Φ. 33Β, Μήνυμα τοῦ κ. Ζουλφικάρ Ἀλῆ Μπούτο, πρωθυπουργοῦ τοῦ Πακιστάν πρός τήν Αὐτοῦ Ἐξοχότητα τόν κύριον Κωνσταντῖνον Καραμανλῆν, πρωθυπουργόν τῆς Ἑλλάδος, ὑπό ἡμερομηνίαν 11 Σεπτεμβρίου 1974.
92. Χρ. Σαζανίδης, ὅ.π., σ. 142.
93. Φ. 2Β, Πρακτικό συνομιλιῶν μεταξύ ἀντιπροέδρου Κυβερνήσεως καί ὑπουργοῦ Ἐξωτερικῶν κ. Γεωργίου Μαύρου καί ὑφυπουργοῦ Ἐξωτερικῶν Σοβιετικῆς Ἑνώσεως κ. Λεονίντ Ἴλιτσεφ, 15 Σεπτεμβρίου 1974.
94. Φ. 20Β, Σημείωμα Διπλωματικοῦ Γραφείου πρωθυπουργοῦ, 19 Σεπτεμβρίου 1974.
95. «Ἡ Καθημερινή», 22 Σεπτεμβρίου 1974.
96. Φ. 3Β.
97. Φ. 2Β, Γ. Μαῦρος (Νέα Ὑόρκη) πρός Ὑπουργεῖο Ἐξωτερικῶν, 24 Σεπτεμβρίου 1974.
98. Φ. 3Β, Μήνυμα Ἀμερικανοῦ πρεσβευτοῦ πρός ὑπουργόν ἐπί τῶν Ἐξωτερικῶν, 9 Ὀκτωβρίου 1974.
99. «New York Times», 12 Ὀκτωβρίου 1974.
100. «New York Times» γιά ἐμπάργκο, 26 Σεπτεμβρίου 1974.
101. «The Times», 25 Σεπτεμβρίου 1974.
102. Φ. 2Β, Κ. Καραμανλῆς πρός Γ. Μαῦρο, 28 Σεπτεμβρίου 1974.
103. Στ. Ψυχάρης, ὅ.π., σσ. 151-160.
104. Βλ. «Ἡ Καθημερινή», 25 Ὀκτωβρίου 1974.
105. Φ. 3Β, Κ. Καραμανλῆς πρός Γ. Κληρίδη, 25 Ὀκτωβρίου 1974.
106. Βλ. Στ. Ψυχάρης, ὅ.π., σσ. 183-186.
107. Φ. 3Β, Δ. Μπίτσιος (σημείωμα), 11 Νοεμβρίου 1974.
108. Φ. 3Β.
109. «Ἡ Βραδυνή», 14 Νοεμβρίου 1974.
110. Φ. 3Β, Χ. Κίσινγκερ πρός Κ. Καραμανλῆ (χ.ἡ.).
111. Φ. 3Β, Χ. Κίσινγκερ πρός Δ. Μπίτσιο, 7 Νοεμβρίου 1974.
112. Φ. 3Β, Χ. Οὐίλσον πρός Κ. Καραμανλῆ (χ.ἡ.).
113. «Ἡ Καθημερινή», 23 Νοεμβρίου 1974.
114. Φ. 3Β.
115. Φ. 3Β, Σημείωμα (ὑπ.: Π. Μολυβιάτης), 25 Νοεμβρίου 1974.
116. Φ. 3Β, Σημείωμα, 28 Νοεμβρίου 1974.
117. Φ. 3Β, Σύσκεψις 30ῆς Νοεμβρίου καί 1ης Δεκεμβρίου 1974.
118. Φ. 67Β, Συνοπτικόν ὑπόμνημα τοῦ ὑπουργοῦ Ἐθνικῆς Ἀμύνης, 30 Νοεμβρίου 1974.
119. Γ. Κοντογεώργης, «Ἡ Ἑλλάδα στήν Εὐρώπη: ἡ πορεία πρός τήν Ἕνωση καί ἡ πολιτική τοῦ Καραμανλῆ» (Ἀθήνα 1985), σσ. 50-52.
120. «The Times», 10 Δεκεμβρίου 1974.
121. «Le Monde», 10 Δεκεμβρίου 1974.
122. «Le Figaro», «Les Echos», 10 Δεκεμβρίου 1974.
123. «Il Tempo», 9 Δεκεμβρίου 1974, «Il Giornale», 10 Δεκεμβρίου 1974.
124. «Frankfurter Allgemeine», «New York Times», 9 Δεκεμβρίου 1974.
125. «International Herald Tribune», «New York Times», 9 Δεκεμβρίου 1974.
126. Πρακτικά Βουλῆς (Ε΄ Ἀναθεωρητική, περ. Α΄, συν. Α΄), σσ. 9-61.
127. Φ. 3Β, Σημείωμα (Δ. Μπίτσιος), 11 Δεκεμβρίου 1974.

128. Πρακτικά Βουλῆς (Ε 'Αναθεωρητική, περ. Α', συν. Α'), σσ. 75-81.
129. Φ. 3Β, Σημείωμα (ὑπ.: Π. Μολυβιάτης), 17 Δεκεμβρίου 1974.
130. Φ. 67Β, Μνημόνιον (χ.η.) καί Φ. 4Β, Σημείωμα (Π. Παπαληγούρας), 15 'Ιανουαρίου 1975.
131. Πρακτικά Βουλῆς (Ε' 'Αναθεωρητική, περ. Α', συν. Α'), σσ. 153-166.
132. Τράπεζα τῆς 'Ελλάδος, «Τά πρῶτα πενῆντα χρόνια τῆς Τραπέζης τῆς 'Ελλάδος, 1928-1978» ('Αθήνα 1978), σσ. 713-725.
133. Φ. 4Β, Σημείωμα, 18 'Ιανουαρίου 1975.
134. Φ. 10Β, ἑλληνική διακοίνωση, 27 'Ιανουαρίου 1975.
135. Φ. 10Β, τουρκική διακοίνωση, 6 Φεβρουαρίου 1975.
136. «'Η Καθημερινή», 28 'Ιανουαρίου 1975.
137. 'Η διακοίνωση δημοσιεύθηκε στόν ἡμερήσιο τύπο.
138. Δ. Μπίτσιος, «Πέρα ἀπό τά σύνορα, 1974-1977» ('Αθήνα 1983), σσ. 208-210.
139. Πρακτικά Βουλῆς (Ε' 'Αναθεωρητική, περ. Α', συν. Α'), σσ. 654-668.
140. Φ. 4Β, Σύσκεψις 14ης Φεβρουαρίου 1975.
141. Φ. 4Β, Σημείωμα, 19 Φεβρουαρίου 1975 καί Κ. Βαλντχάιμ πρός Κ. Καραμανλῆ, 25 Φεβρουαρίου 1975 (ἐπ. μτφρ.).
142. Πρακτικά Βουλῆς (Ε' 'Αναθεωρητική, περ. Α', συν. Α'), σσ. 1070-1083.
143. Φ. 4Β, Σημείωμα ἐπί συναντήσεως κυρίου πρωθυπουργοῦ - κ. Σωβανιάργκ, 25 Φεβρουαρίου 1975.
144. Φ. 4Β, Σημείωμα ἐπί συναντήσεως κυρίου πρωθυπουργοῦ μέ Ρουμάνον ὑπουργόν 'Εξωτερικῶν, 28 Φεβρουαρίου 1975.
145. Φ. 4Β, Σημείωμα, 28 Φεβρουαρίου 1975.
146. Μπίτσιος, ὅ.π., σσ. 38-43.
147. Πρακτικά Βουλῆς (Ε' 'Αναθεωρητική, περ. Α', συν. Α'), σσ. 1337 ἐπ.
148. Χρ. Σαζανίδης, ὅ.π., σσ. 412-413.
149. Βλ. σχετικά, Χρ. Σαζανίδης, ὅ.π., σσ. 203-204, 413-416, 436-437· Μ. Πλουμίδης, «'Η ἑλληνοτουρκική κρίση: 'Ελλάς καί Τουρκία, ἕνα πρόβλημα συμβιώσεως» ('Αθήνα 1975), σ. 52· Δ. Κοσμαδόπουλος, ὅ.π., σσ. 207-211 καί 214.
150. Πρακτικά Βουλῆς (Ε' 'Αναθεωρητική, περ. Α', συν. Α'), σσ. 1564-1587.
151. «'Η Καθημερινή», 29 Μαρτίου 1975.
152. «'Η Βραδυνή», 1 'Απριλίου 1975.
153. Φ. 4Β, Συνομιλία κυρίου πρωθυπουργοῦ καί 'Αμερικανοῦ πρέσβεως, 31 Μαρτίου καί Σημείωμα, 7 'Απριλίου 1975.
154. Δ. Μπίτσιος, ὅ.π., σσ. 154-156 καί 158-160.
155. Φ. 4Β, Κ. Καραμανλῆς πρός Γ. Κληρίδη, 10 'Απριλίου 1975.
156. «'Η Καθημερινή», 5 'Απριλίου 1975.
157. «'Η Καθημερινή», 8 'Απριλίου 1975.
158. 'Αναδ. «'Η Βραδυνή», 14 'Απριλίου 1975.
159. Φ. 51Α, Συνομιλία ἐν Παρισίοις τῶν πρωθυπουργῶν 'Ελλάδος καί Γαλλίας, 18 'Απριλίου 1975.
160. Φ. 51Α, Συνομιλία κ.κ. Καραμανλῆ - Ζισκάρ ντ' 'Εσταίν, 18 'Απριλίου 1975.
161. Φ. 51Α, Κ. Καραμανλῆς πρός Ζ. Σιράκ, 23 'Απριλίου 1975.
162. «'Η Καθημερινή», 16 'Απριλίου 1975.
163. «France Soir», 19 'Απριλίου 1975.
164. «Le Monde», 20 'Απριλίου 1975.
165. «The Times», 19 καί 21 'Απριλίου· «Frankfurter Allgemeine», 19 'Απριλίου· «Πράβδα», 17 'Απριλίου 1975.
166. «'Η Καθημερινή», 22 'Απριλίου 1975.
167. Φ. 4Β, Σημείωμα πρός Κ. Καραμανλῆ (ὑπ.: Δ. Μπίτσιος), 24 'Απριλίου 1975.
168. Βλ. Φ. 5Β.
169. «Οἱ Λόγοι τοῦ Κ. Καραμανλῆ, 1975», σσ. 256-260.
170. Βλ. «'Η Καθημερινή», 15 Μαΐου 1975.
171. Φ. 50Β, Σημείωμα ἐπί τῶν συνομιλιῶν τοῦ κ. πρωθυπουργοῦ μετά τοῦ καγκελλαρίου Σμίτ τήν 16ην Μαΐου 1975, ἐν Βόννῃ.
172. Φ. 51Α, Κ. Καραμανλῆς πρός Χ. Σμίτ, 20 Μαΐου 1975.
173. 'Αναδ. «Μακεδονία», 16 Μαΐου 1975.
174. Δ. Μπίτσιος, ὅ.π., σ. 72.
175. «'Η Βραδυνή», 27 Μαΐου 1975.
176. Φ. 50Β, Πρακτικά ἑλληνορουμανικῶν συνομιλιῶν ἐπ' εὐκαιρίᾳ τῆς ἐπισήμου ἐπισκέψεως εἰς Βουκουρέστιον τοῦ πρωθυπουργοῦ.
177. Φ. 33Β.
178. «Le Figaro», 26 Μαΐου 1975.
179. «Le Monde», 26 Μαΐου 1975.
180. «Οἱ Λόγοι τοῦ Κ. Καραμανλῆ, 1975», σσ. 273-274.
181. Φ. 50Β, Σημείωμα ἐπί συναντήσεως τῶν πρωθυπουργῶν 'Ελλάδος καί Βελγίου, κ.κ. Καραμανλῆ καί Τίντεμανς, 28 Μαΐου 1975.
182. Φ. 50Β, Σημείωμα συνομιλίας Α.Ε. κ. προέδρου Κυβερνήσεως μετά γενικοῦ γραμματέως τοῦ ΝΑΤΟ κ. Λούνς, τήν 28ην Μαΐου 1975.
183. Φ. 50Β, Συνάντησις κ. πρωθυπουργοῦ μέ πρωθυπουργόν Λουξεμβούργου, 29 Μαΐου 1975.
184. Φ. 50Β, Πρακτικόν συναντήσεως πρωθυπουργοῦ κ. Καραμανλῆ μετά τοῦ πρόεδρου τῶν ΗΠΑ κ. Φόρντ εἰς τό κατάστημα τῆς ἀμερικανικῆς Πρεσβείας τήν 29ην Μαΐου 1975.
185. Φ. 50Β, Σημείωμα ἐπί συνομιλίας τοῦ κ. πρωθυπουργοῦ μετά τοῦ κ. Κίσινγκερ εἰς πρόγευμα γενικοῦ γραμματέως ΝΑΤΟ, τῆς 30ῆς Μαΐου 1975.
186. Φ. 50Β, Σημείωμα, 30 Μαΐου 1975.
187. Φ. 50Β, Πρακτικόν συνομιλίας τῶν πρωθυπουργῶν 'Ελλάδος καί Τουρκίας εἰς τάς Βρυξέλλας, τήν 31ην Μαΐου 1975.
188. «'Η Καθημερινή», 28 Μαΐου 1975.
189. Φ. 17Β, Β. Ζισκάρ ντ' 'Εσταίν πρός Κ. Καραμανλῆ, 28 Μαΐου· Κ. Καραμανλῆς πρός Β. Ζισκάρ ντ' 'Εσταίν, 7 καί 27 'Ιουνίου 1975.
190. Φ. 50Β, Πρακτικά συνομιλίας κ.κ. πρωθυπουργῶν 'Ελλάδος καί Γιουγκοσλαβίας, ἐν Μπλέντ, τήν 4ην 'Ιουνίου 1975.
191. Φ. 50Β, Πρακτικόν συνομιλίας μεταξύ στρατάρχου Τίτο καί Α.Ε. κ. προέδρου Κυβερνήσεως τήν 5ην 'Ιουνίου 1975.
192. «'Η Καθημερινή», 7 'Ιουνίου 1975.
193. 'Αναδ. «Athens Daily Post», 4 'Ιουνίου 1975.
194. «Vjenik», 1 'Ιουνίου 1975.
195. 'Αναδ. «Τό Βῆμα», 5 'Ιουνίου 1975.
196. Ὅ.π.
197. «Neue Zürcher Zeitung», 6 'Ιουνίου 1975.
198. Πρακτικά Βουλῆς (Ε' 'Αναθεωρητική, περ. Α', συν. Α'), σσ. 3147-3156.
199. Φ. 5Β, Κ. Καραμανλῆς πρός Μακάριο, 9 'Ιουνίου καί Μ. Δούντας (Λευκωσία) πρός Κ. Καραμανλῆ, 14 'Ιουνίου 1975.
200. Φ. 17Β, Κ. Καραμανλῆς πρός Ζ. Σιράκ, 7 'Ιουνίου 1975.
201. «Οἱ Λόγοι τοῦ Κ. Καραμανλῆ, 1975», σσ. 297-298.
202. «'Η Καθημερινή», 14 'Ιουνίου 1975.
203. Δ. Μπίτσιος, ὅ.π., σσ. 181-189.
204. «Οἱ Λόγοι τοῦ Κ. Καραμανλῆ, 1975», σσ. 313-316.
205. Φ. 50Β, Πρακτικά ἑλληνοβουλγαρικῶν συνομιλιῶν ἐπ' εὐκαιρίᾳ τῆς ἐπισήμου ἐπισκέψεως εἰς Σόφιαν τοῦ πρωθυπουργοῦ κ. Κ. Καραμανλῆ.
206. Φ. 50Β, Σημείωμα περί συνομιλίας τοῦ πρωθυπουργοῦ κ. Κ. Καραμανλῆ μετά τοῦ προέδρου τῆς Βουλγαρίας, κ. Τ. Ζίφκωφ, Σόφια 4 'Ιουλίου 1975.
207. Φ. 58Β, Κ. Καραμανλῆς πρός Τ. Ζίφκωφ, 9 'Ιουλίου 1975.

208. «The Times», 4 καί 5 Ἰουλίου 1975.
209. Φ. 47Β, Κ. Τρυπάνης πρός Κ. Καραμανλῆ, 14 καί 27 Ἰουλίου 1975.
210. «Ἡ Καθημερινή», 23 Ἰουλίου 1975.
211. «Οἱ Λόγοι τοῦ Κ. Καραμανλῆ, 1975», σσ. 333-338.
212. Φ. 50Β, Σημείωμα (ὑπ.: Π. Μολυβιάτης), 30 Ἰουλίου 1975.
213. Φ. 50Β, Σημείωμα (ὑπ.: Π. Μολυβιάτης), 30 Ἰουλίου 1975.
214. Φ. 50Β, Συνάντησις κ. πρωθυπουργοῦ μετά κ. Ζίφκωφ (ὑπ.: Π. Μολυβιάτης), 31 Ἰουλίου 1975.
215. Φ. 50Β, Συνάντησις κ. πρωθυπουργοῦ μέ κ. Τσαουσέσκου (ὑπ.: Π. Μολυβιάτης), 31 Ἰουλίου 1975.
216. Φ. 50Β, Συνάντησις κ. πρωθυπουργοῦ μετά Ἰταλοῦ πρωθυπουργοῦ κ. Μόρο (ὑπ.: Π. Μολυβιάτης), 31 Ἰουλίου 1975.
217. Φ. 50Β, Σημείωμα (ὑπ.: Π. Λαμπρίας), 31 Ἰουλίου 1975.
218. Δ. Μπίτσιος, ὅ.π., σ. 130.
219. Κ. Σβολόπουλος, «Ἡ ἑλληνική πολιτική στά Βαλκάνια, 1974-1981» (Ἀθήνα 1987), σσ. 73-74 καί 78.
220. Γιά τήν ἀντίδραση τῶν βαλκανικῶν Κρατῶν, βλ. ὅ.π., σσ. 78-85.
221. Βλ. ἡμερήσιο τύπο καί «Οἱ Λόγοι τοῦ Κ. Καραμανλῆ, 1975», σσ. 357-359.

ΕΥΡΕΤΗΡΙΟ

Στό εὐρετήριο μνημονεύονται ὀνόματα τῶν προσώπων πού ἔχουν συμμετοχή στά γεγονότα, τοπωνύμια, ὡς βασικά σημεῖα ἀναφορᾶς συγκεκριμένων γεγονότων, καί θεματικά λήμματα μέ ἀναφορά στά γεγονότα πού συνθέτουν τόν κεντρικό ἱστό τῆς δραστηριότητας τοῦ Κ. Καραμανλῆ.

Α

Ἀβέρωφ-Τοσίτσας, Ε., ὑπουργός Ἐθνικῆς Ἀμύνης, 16, 22, 32, 33, 34, 36, 42, 43, 50, 52, 57, 66, 67, 80, 84, 85, 86, 93, 99, 101, 112, 120, 122, 123, 124, 126, 128, 130, 135, 149, 151, 153, 162, 163, 170, 171, 181, 194, 198, 233, 240, 241, 246, 247, 248, 249, 296, 312, 318, 323, 324, 325, 351, 383, 392, 446

Ἀγγελῆς, Ο., 394, 498, 501

Ἀγγελίδης, Γ., 154

Ἀγγελόπουλος, Α., διοικητής Ἐθνικῆς Τραπέζης, 53

ΑΓΙΟ ΟΡΟΣ, ἐπίσκεψη Κ.Κ. στό—, 518

Ἀθανασίου, Ν., βουλευτής, 330

ΑΘΗΝΑ, ἐξέταση πολεοδομικοῦ προβλήματος—, 475· βλ. καί ΕΡΓΑ, ἐξωραϊστικά, συγκοινωνικά

ΑΘΛΗΤΙΣΜΟΣ, ν.σ. περί—, 380-381

ΑΙΓΥΠΤΟΣ, σχέσεις μέ—, 349· συνάντηση Κ.Κ. - Σαντάτ, 426

Ἄκκερμαν, Γκ. (Ackermann, Georg), γενικός γραμματέας Συμβουλίου τῆς Εὐρώπης, 238

Ἀλαβάνος, Κ., ὑφυπουργός Δημοσίων Ἔργων, 32· μέλος Νέων Πολιτικῶν Δυνάμεων, 171

ΑΛΒΑΝΙΑ, βλ. ΒΑΛΚΑΝΙΚΗ ΣΥΝΕΡΓΑΣΙΑ

Ἀλεξανδράκης, Μ., πρεσβευτής στήν Οὐάσιγκτων, 483

Ἀνδρεάδης, Θ., βουλευτής, 326

Ἄννινος-Καβαλλιεράτος, Φ., πρεσβευτής στό Παρίσι, 108

Ἀντενάουερ, Κ. (Adenauer, Konrad), 386, 391

Ἀντρεόττι, Τζ. (Andreotti, Giulio), Ἰταλός πρωθυπουργός, 151, 152

Ἀποσκίτης, Κ., ὑφυπουργός Παιδείας, 32, 33, 43

Ἀποστόλου, Α., ὑπ. ὑπουργός, 181

ΑΠΡΙΛΙΟΥ 21ης, ΠΡΑΞΙΚΟΠΗΜΑ,
— Δίωξη πρωταιτίων: Συντακτική Πράξη περί—, 176· σύλληψη -ἐκτόπιση—, 186· θέση Κ.Κ., 192· ἄσκηση ποινικῆς διώξεως, 198· προφυλάκιση—, 293-294· ἀναβολή — γιά τραγωδία Κύπρου, 332, 458-459· παραπομπή — στό ἀκροατήριο, 394, 460· δίκη-ἀπόφαση, 484, 501-502· ἀποφυγή ἐκτελέσεως θανατικῆς ποινῆς, 502-505, 507, 512· δίωξη — γιά γεγονότα Πολυτεχνείου, 498
— Δίωξη κατηγορουμένων γιά βασανισμούς στελεχῶν δικτατορίας, 456, 458

ΑΡΑΒΙΚΟΣ ΚΟΣΜΟΣ, νέο ἄνοιγμα πρός—, 349-350

Ἀραπάκης, Π., ἀντιναύαρχος, ἀρχηγός ΓΕΝ, 52, 66, 101, 287

Ἀργυρᾶκος, Ι., ὑπ. ὑπουργός, 181

Ἀρμπούζης, Δ., στρατηγός, ἀρχηγός Ἐνόπλων Δυνάμεων, 101, 112, 323

Ἀρόν, Ρ. (Aron, Raymond), 27, 186, 226

Ἀσλανίδης, Κ., 198, 394

Ἀτατούρκ, Κ. (Atatürk, Kemal), 360

Β

ΒΑΛΚΑΝΙΚΗ ΣΥΝΕΡΓΑΣΙΑ, ἀπόψεις Κ. Κ. γιά κατάσταση στά Βαλκάνια, 337· πρόταση Κ.Κ. γιά σύγκληση διαβαλκανικῆς διασκέψεως, 499-501· βλ. καί ΒΟΥΛΓΑΡΙΑ, ΓΙΟΥΓΚΟΣΛΑΒΙΑ, ΡΟΥΜΑΝΙΑ

Βαλντχάιμ, Κ. (Waldheim, Kurt), γενικός γραμματέας ΟΗΕ, 64, 75, 76, 121, 124, 126, 128, 130, 131, 256, 305, 315, 316, 317, 318, 319, 320, 321, 332, 338, 339, 351, 371, 376, 408, 425, 426, 430, 464, 473, 495

Βαρβιτσιώτης, Ι., ὑφυπουργός Ἐσωτερικῶν, 32, 43· ὑφυπουργός Ἐξωτερικῶν, 233, 286, 299, 306, 312· ὑπουργός Ἐμπορίου, 323, 513

Βάρναλης, Κ., 276

Βασιλειάδης, Κ., ὑπ. ὑπουργός, 181

Βασιλείου, Β., δημοσιογράφος, 214

Βεγλερῆς, Φ., 236

Βέκμαν, Λ. (Weckman Muñoz, Luis), ἐκπρόσωπος γ.γ. ΟΗΕ στήν Κύπρο, 237, 238, 241, 275

ΒΕΛΓΙΟ, σχέσεις μέ—, 409-411

Βελλίδης, Ι., πρόεδρος ΔΕΘ, 513

Βενιζέλος, Ἐλευθ. Κ., 203, 267, 269, 282, 286, 396

Βεντοβάτο, Τζ., πρόεδρος Συμβουλευτικῆς Συνελεύσεως Συμβουλίου τῆς Εὐρώπης, 171, 238

Βλάχος, Α., πρέσβης, 51· ὑπ. ὑπουργός, 181·—, Γ., 157

Βλάχου, Ε., δημοσιογράφος, 27, 157

Βογιατζῆς, Γ., ὑπουργός Μεταφορῶν, 233, 294, 446

Βουδούρης, Δ., βουλευτής, 286

ΒΟΥΛΓΑΡΙΑ, σχέσεις μέ—, 289, 306, 331, 446, 492· ἐπίσκεψη Κ.Κ. στήν—, 460-473· βλ. καί ΒΑΛΚΑΝΙΚΗ ΣΥΝΕΡΓΑΣΙΑ

ΒΟΥΛΗ, ἔναρξη ἐργασιῶν—, 256· προγραμματικές δηλώσεις Κυβερνήσεως, 257-269· συζητήσεις στήν—, (10.2.75), 308-311· (28.3.75), 341-345

Βουλοδῆμος, Α., δήμαρχος Πειραιᾶ, 356

Γ

Γαζῆς, Ν., βουλευτής, 287

Γαλατσάνος, Α., ἀντιστράτηγος, ἀρχηγός Στρατοῦ, 88, 101, 112
ΓΑΛΛΙΑ, σχέσεις μέ—, 149-150, 327-328, 424-425, 446, 496, 499· ἐπίσκεψη Κ.Κ. στήν—, 364-374· βλ. καί ΚΥΠΡΟΣ, ΕΟΚ
Γεωργάκης, Ι., εἰδικός πρέσβης στόν ἀραβικό κόσμο, 340, 350
ΓΕΩΡΓΙΑ, γενικές κατευθύνσεις - ἀπολογισμός, 377-378· προεκλογικές ἐξαγγελίες Κ.Κ. γιά—, 200-202· ἐκπροσώπηση ἀγροτῶν σέ συμβούλια, 356· ἐναρμόνιση ἀγροτικῆς πολιτικῆς πρός ἀντίστοιχη ΕΟΚ, 356· μελέτες γιά—, 375· πρόγραμμα ἐνισχύσεως καλλιεργητῶν, 476· μέτρα ὑπέρ—, 501· προστασία-διάθεση προϊόντων: ἀραβόσιτος, βαμβάκι, γάλα, καπνός, κρέας, τομάτα, 306· βλ. καί ΕΟΚ
Γιαννούσης, Κ., ὑφυπουργός Γεωργίας, 233
Γιέζωφ, Ι., πρεσβευτής ΕΣΣΔ στήν Ἀθήνα, 59, 60, 331
ΓΙΟΥΓΚΟΣΛΑΒΙΑ, σχέσεις μέ—, 271, 306, 425· ἐπίσκεψη Κ.Κ. στήν—, 426-439· βλ. καί ΒΑΛΚΑΝΙΚΗ ΣΥΝΕΡΓΑΣΙΑ, ΚΥΠΡΟΣ
Γκαντώνας, Ν., 501
Γκένσερ, Χ.-Ντ. (Genscher, Hans-Dietrich), ὑπουργός Ἐξωτερικῶν ΟΔ Γερμανίας, 149, 150, 151, 238, 381, 382, 386, 390
Γκιζίκης, Φ., στρατηγός, πρόεδρος Δημοκρατίας, 61, 67, 69, 101
Γκίκας, Σ., ὑπουργός Δημοσίας Τάξεως, 16, 34, 36, 66, 67, 69, 101, 112, 140, 142, 152, 154, 174, 186, 233
Γκιουνές, Τ. (Günes, Turan), Τοῦρκος ὑπουργός Ἐξωτερικῶν, 38, 41, 46, 48, 75, 76, 78, 80, 81, 82, 83, 199
Γκράτσιος, Α., ἀντιστράτηγος, διοικητής Γ΄ ΣΣ, 142· διοικητής 1ης Στρατιᾶς, 327
Γκρήν, σέρ Χιού (Green, Sir Hugh), 296
Γκώλ, Σ. Ντέ (Gaulle, Charles de), 22, 24, 26, 28, 108, 170, 196, 223, 228, 365, 385
Γουλανδρῆ, Ν., ὑπ. ὑπουργός, 181
Γούστης, Κ., ὑπ. ὑπουργός, 181
Γραμματίδης, Χ., βουλευτής, 330

Δ

ΔΑΣΕ (Διάσκεψη γιά τήν Ἀσφάλεια καί τή Συνεργασία στήν Εὐρώπη), συμμετοχή Κ.Κ. στήν—, 485-498
Δεβλέτογλου, Ε., ὑφυπουργός Συντονισμοῦ, 32, 59· ὑπουργός Οἰκονομικῶν 233, 333
ΔΕΘ (ΔΙΕΘΝΗΣ ΕΚΘΕΣΗ ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ), ἐγκαίνια — (1974), 140· (1975), 512-518
ΔΕΠ (Δημοσία Ἐπιχείρηση Πετρελαίου), βλ. ΕΝΕΡΓΕΙΑ
Δερβέναγας, Α., βουλευτής, 286
Δερδεμέζης, Β., ὑφυπουργός Κοινωνικῶν Ὑπηρεσιῶν, 233, 323
ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑΣ ΑΠΟΚΑΤΑΣΤΑΣΗ, βλ. ΝΟΜΙΜΟΤΗΤΑΣ ΑΠΟΚΑΤΑΣΤΑΣΗ
ΔΗΜΟΣΙΑ ΔΙΟΙΚΗΣΗ, συνάντηση Κ.Κ. μέ Ε.Ε. ΑΔΕΔΥ, 182-183· ἐγκύκλιοι Κ.Κ. πρός στελέχη—, 183, 300-302· ἀναδιοργάνωση—, 299-300· βλ. καί ΝΟΜΙΜΟΤΗΤΑΣ ΑΠΟΚΑΤΑΣΤΑΣΗ
ΔΗΜΟΨΗΦΙΣΜΑ (8.12.74), Συντακτική Πράξη περί—, 176· δηλώσεις Κ.Κ. (8.11.74), 205· προκήρυξη—, 235· προεκλογική ἐκστρατεία, 235-236, 252· ἀποτελέσματα—, 254· σχόλια ξένου τύπου, 254-256
ΔΙΚΑΙΟΣΥΝΗ, νέα ἡγεσία Συμβουλίου Ἐπικρατείας, 154· Ἀρείου Πάγου, 287· βλ. καί ΝΟΜΙΜΟΤΗΤΑΣ ΑΠΟΚΑΤΑΣΤΑΣΗ
Δοξιάδης, Σ., ὑπ. ὑπουργός, 181
Δούντας, Μ., πρεσβευτής στή Λευκωσία, 114, 120, 122, 126, 239, 241, 246, 247, 248, 351, 445, 446, 498
Δούσης, Κ., ὑποδιοικητής ΑΤΕ, 53
Δρακόπουλος, Χ., 248, 484
ΔΡΑΜΑ, ἐπίσκεψη Κ.Κ.στήν—, 505-509

Ε

Ἐγκολφόπουλος, Κ., ἀντιναύαρχος, ὑπ. ὑπουργός, 181· ἀρχηγός Ναυτικοῦ, 287, 323
ΕΚΛΟΓΕΣ, γενικές, ἐκλογικό σύστημα, 158-161· θέση Κ.Κ. γιά ἐξαγγελία—, 174-175· ἐξαγγελία—, 175-176· ὁρκωμοσία ὑπηρεσιακῶν ὑπουργῶν, 181· χρήση τηλεοράσεως ἀπό κόμματα, 188· προεκλογική ἐκστρατεία, 190-219· ὁδηγίες Κ.Κ. πρός Ἔνοπλες Δυνάμεις, 200· ἀποτελέσματα—, 219· σχόλια τύπου, 222-229
— δημοτικές, ἐκλογικό σύστημα, 311-312· δήλωση Κ.Κ. περί — 323· διενέργεια—, 346-347, 356-357
— βουλευτικές ἐπαναληπτικές, 374
ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ, ἀνέγερση κτιρίων ἀνωτέρας - ἀνωτάτης—, 351-353, 375· ν.σ. γιά ἀνώτατη—, 475· ἵδρυση ἕδρας νεοελληνικῶν σπουδῶν στό Χάρβαρντ, 474-475· βλ. καί ΝΟΜΙΜΟΤΗΤΑΣ ΑΠΟΚΑΤΑΣΤΑΣΗ
Ἐλῆς, Π., 456
ΕΝΕΡΓΕΙΑ, ΕΝΕΡΓΕΙΑΚΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ, ἐξοικονόμηση—, 333, 356, 363· ἀναθεώρηση συμβάσεως γιά ἐκμετάλλευση πετρελαίων, 332-333, 450-451· σύσταση Ἐθνικοῦ Συμβουλίου Ἐνεργείας καί Δημοσίας Ἐπιχειρήσεως Πετρελαίου, 354-356· ἔρευνα συμβάσεων διυλιστηρίων, 357-358
ΕΝΟΠΛΕΣ ΔΥΝΑΜΕΙΣ, κατάσταση — (Ἰούλιος-Αὔγουστος 1974), 33-34, 52-53, 70-74, 144· ἐπανάκτηση ἐλέγχου σέ—, 34-36, 50-51, 61, 324-327· ἀποκατάσταση διωχθέντων ἀξιωματικῶν, 66, 176, 252, 351· ἀποστράτευση ἀξιωματικῶν, 162, 327· ὁμιλίες Κ.Κ. πρός ἀξιωματικούς: στή Θεσσαλονίκη (25.10.74), 188-190, στή Δράμα (29.8.75), 505-509· ἀλλαγές στήν ἡγεσία—, 112-113, 287, 296· ὑπόμνημα Ἀβέρωφ γιά ἀνάγκες — (Νοέμβριος 74), 248-249· κατάσταση — (Σεπτ. 74 - Σεπτ. 75) — παραγγελίες νέου πολεμικοῦ ὑλικοῦ, 145, 153, 338, 368, 383-384, 395, 411, 473-474· βλ. καί ΚΥΠΡΟΣ, ἐξέταση δυνατότητας γιά στρατιωτική δράση στήν —· ΟΙΚΟΝΟΜΙΑ
ΕΝΩΜΕΝΗ ΑΡΙΣΤΕΡΑ, ἵδρυση—, 178-179· προεκλογικές θέσεις—, 211-212.
ΕΝΩΣΗ ΚΕΝΤΡΟΥ - ΝΕΕΣ ΔΥΝΑΜΕΙΣ (ΕΚ-ΝΔ), ἵδρυση—, 162, 171-172, 178· προεκλογικές θέσεις—, 211-212
ΕΟΚ, ἐπίσκεψη Μπερκχάουερ στήν Ἀθήνα, 112· ἐπανενεργοποίηση Συμφωνίας Συνδέσεως 115-116, 158, 249-250, 380, 456, 484-485· περιοδεία Μαύρου σέ χῶρες—, 148-151· ὑποβολή ἑλληνικοῦ αἰτήματος γιά ἔνταξη στήν—, 446-450· βλ. καί ΒΕΛΓΙΟ, ΓΑΛΛΙΑ, ΛΟΥΞΕΜΒΟΥΡΓΟ, ΜΕΓΑΛΗ ΒΡΕΤΑΝΙΑ, ΟΔ ΓΕΡΜΑΝΙΑΣ, ΟΛΛΑΝΔΙΑ, ΚΥΠΡΟΣ, πρόταση μεσολαβήσεως ΕΟΚ.
ΕΡΓΑ
— ἀναθεώρηση προγράμματος δημοσίων ἐπενδύσεων δικτατορίας, 319
— ἀποχετευτικά, 351, 475
— ἐγγειοβελτιωτικά, 345-346, 358
— ἐξωραϊστικά, 351, 475
— συγκοινωνιακά, 345-346, 353-354, 475
— ὑδρευτικά, 319
— Ὑπουργείου Βιομηχανίας, 375
ΕΡΓΑΣΙΑ, ΕΡΓΑΤΙΚΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ, ὑπογραφή νέας συλλογικῆς συμβάσεως ἐργασίας, 328-330· βλ. καί ΟΙΚΟΝΟΜΙΑ, προϋπολογισμός
Ἐρμπακάν, Ν. (Erbakan, Necmettin),

άντιπρόεδρος τουρκικῆς Κυβερνήσεως, 41, 199, 231, 340, 415, 416
'Εσεμπέλ, Μ. (Esembel, Melih), Τοῦρκος ὑπουργός 'Εξωτερικῶν, 238, 269, 270, 296, 297, 298, 319, 322, 323
ΕΣΣΔ, σχέσεις μέ—, 59-61, 156-157, 295, 331· βλ. καί ΚΥΠΡΟΣ, ζήτημα
'Ετσεβίτ, Μπ. (Eçevit, Bulent), Τοῦρκος πρωθυπουργός, 20, 38, 39, 40, 54 79, 81, 96, 100, 104, 120, 127, 130, 131, 143, 199, 229, 231, 278, 322, 376, 386, 401, 415, 416, 434, 489, 493
Εὐρυγένης, Δ., ὑφυπουργός Παιδείας, 233, 323

Z

Ζαΐμης, Α., ὑφυπουργός Οἰκονομικῶν, 233
Ζάννας, Δ., μέλος Νέων Πολιτικῶν Δυνάμεων, 171
Ζαρντινίδης, Ν., πρόεδρος ΔΕΘ, 140
Ζαχαρῆς, Κ., πρόεδρος 'Αρείου Πάγου, 154, 287
Ζάχος, Κ., καθηγητής ΕΜΠ, 333, 450
Ζέππος, Π., ὑπ. ὑπουργός, 181· ὑπουργός Παιδείας, 233, 289, 351, 475
Ζίγδης, Ι., 16, 178
Ζισκάρ ντ' 'Εσταίν, Β. (Giscard d'Estaing, Valéry), πρόεδρος Γαλλικῆς Δημοκρατίας, 17, 106, 108, 149, 220, 226, 328, 359, 364, 365, 366, 368, 370, 373, 374, 385, 424, 425, 495, 496
Ζίφκωφ, Τ., 289, 306, 446, 461, 464, 465, 466, 469, 470, 472, 473, 483, 492, 498, 499
Ζολώτας, Ξ., ὑπουργός Συντονισμοῦ, 16, 59, 105, 106, 112, 136, 140, 150, 151, 233· διοικητής Τραπέζης 'Ελλάδος, 385, 390, 426, 499
Ζουρνατζῆς, Σ., 498
Ζωιτάκης, Γ., 394, 501

H

"Ηγκλετον, Τ. (Eagleton, Thomas Francis), 'Αμερικανός γερουσιαστής, 501
'Ηλιοῦ, Η., πρόεδρος ΕΔΑ, 16, 178, 198, 211, 281, 287, 311, 312, 325, 345, 484
ΗΠΑ, σχέσεις μέ—, 36-37, 53-54, 66-67, 79-80, 90, 93-94, 95-98, 131, 153, 163-164, 269-270, 275, 279-281, 307, 331, 347-349, 358, 413-419, 488-492, 501· βλ. καί ΚΥΠΡΟΣ, ζήτημα

Θ

Θεοδωράκης, Μ., 109
Θεοφιλογιαννάκος, Θ., 293, 394
Θεοχάρης, Π., ὑπ. ὑπουργός, 181
ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗ, ἐπίσκεψη Κ.Κ. στήν— (Αὔγουστος 74), 136-142· ('Οκτώβριος 74), 188-194· (Σεπτέμβριος 75), 512-518

I

'Ιάκωβος, 'Αρχιεπίσκοπος Βορείου καί Νοτίου 'Αμερικῆς, 112, 163, 213, 214, 305
"Ιλιτσεφ, Λ., ὑφυπουργός 'Εξωτερικῶν ΕΣΣΔ, 156
'Ιορδανίδης, Γ., μέλος Νέων Πολιτικῶν Δυνάμεων, 171
'Ιορδάνογλου, Ι., ὑπουργός Γεωργίας, 233, 306
IPAN, σχέσεις μέ—, 452
'Ιρμάκ, Σ., (Irmak, Sadi), Τοῦρκος πρωθυπουργός, 296, 298, 319, 320
'Ισίκ, Χ. (Isik, Hasan), Τοῦρκος ὑπουργός 'Αμύνης, 38, 39, 40
ΙΤΑΛΙΑ, σχέσεις μέ—, 151-152, 184, 493
'Ιωαννίδης, Δ., 51, 56, 67, 69, 101, 127, 198, 293, 294, 394, 458, 498, 501

K

Κακλαμάνης, Α., 287
Καλαντζάκος, Α., βουλευτής, 286
Καλατμπαρί, Α. Α., 'Ιρανός ὑπουργός 'Εξωτερικῶν, 452
Κάλλαχαν, Τζ. (Callaghan, James), Βρετανός ὑπουργός 'Εξωτερικῶν, 30, 38, 45, 46, 48, 75, 76, 78, 80, 82, 83, 94, 100, 113, 114, 124, 126, 232, 240, 241, 244, 269, 270, 419, 420, 493, 495, 496
Καλογερᾶς, Π., πρέσβης, 307
Καλογερόπουλος, Π., ἀντιναύαρχος, ἀρχηγός Στόλου, 287
Καλούδης, Ν., 178
Κανελλόπουλος, Α., ὑπουργός 'Εμπορίου, 32, 42, 43, 59, 140, 265, 287· — Π., 16, 184, 271, 452, 484
Κανίνιας, Σ., εἰσαγγελέας, 484
Καραγιάννης, Ε., ἀντιστράτηγος, ἀρχηγός ΓΕΕΦ, 64, 84, 100, 101, 120· —, Ν., πρέσβης, 452
Καράγιωργας, Δ., 183
Καραθανάσης, Ν., πρόεδρος ΑΔΕΔΥ, 182
Καραϊσκάκης, Δ., ὑποδιοικητής ΕΤΒΑ, 53
Καραμανλῆ, Φ., 142
Καραμανλῆς, Α., 136, 142, 233, 380·—, Γ., 142
Καραμανλῆς, Κ., passim,
— ὁρκωμοσία—, 15· μηνύματα ξένων ἡγετῶν πρός— (24-25.7.74), 17-20· δήλωση — γιά πολιτική μεταβολή (29.7.74), 41· ὁμιλία — στή Θεσσαλονίκη (31.8.74), 136-139· ἐπίσκεψη — στήν Πρώτη, 142
— Κυβέρνηση — ('Εθνικῆς 'Ενότητας), συγκρότηση—, 16-17, 32· σχόλια ἑλληνικοῦ τύπου, 20-21, 32· σχόλια ξένου τύπου, 21-29, 33
— Κυβέρνηση — (Νοέμβριος 74), 233· συνεδρίαση πρώτου 'Υπουργικοῦ Συμβουλίου, 236-237· ἀνασχηματισμός, 323· μηνύματα ξένων ἡγετῶν γιά ἐκλογική νίκη —, 220-222
— διάγγελμα — πρός ἑλληνικό λαό (25.7.74), 29-30· (15.8.74), 94-95· μήνυμα — πρός 'Ελληνοαμερικανούς (23.8.74), 126-127· μήνυμα — πρός 'Ελληνοκυπρίους (24.8.74), 127· μήνυμα — πρός νέους (8.11.74), 205-207· μήνυμα — γιά νέο ἔτος, 277-278· ἀπόψεις — γιά παγκόσμια οἰκονομική κρίση, 296-297· μήνυμα — γιά τήν ἐθνική ἐπέτειο, 340-341· δήλωση — γιά ἐπέτειο πραξικοπήματος, 374· συνάντηση — μέ ἡγεσία ΑΧΕΠΑ, 452
— συνεντεύξεις —: στή «Le Monde» (6.8.74), 56-57, (13.4.75), 359-362· στό «Time» (23.10.74), 186-187· πρός ξένους δημοσιογράφους (18.11.74), 229· στό Γερμανικό Πρακτορεῖο Εἰδήσεων (13.5.75), 378-380
Καραμπέρης, Σ., 501
Καραπιπέρης, Χ., ὑφυπουργός Παιδείας, 233, 475
Καρεντόνι, Τ., ἀντιπρόεδρος 'Ιταλικῆς Γερουσίας, 184
Κατσαδήμας, Ι., ὑφυπουργός 'Εθνικῆς 'Αμύνης, 153, 233
Κατσαούνης, Α., βουλευτής, 286, 330
Κέννεντυ, Ε. (Kennedy, Edward), 'Αμερικανός γερουσιαστής, 97, 337
Κεφαλογιάννης, Ε., ὑφυπουργός Μεταφορῶν, 32, 286
Κιούμπις, Τζ. (Kubisch, Jack B.), πρεσβευτής ΗΠΑ στήν 'Αθήνα, 163, 275, 279, 280, 347, 349
Κίσινγκερ, Χ. (Kissinger, Henry), ὑπουργός 'Εξωτερικῶν ΗΠΑ, 36, 37, 38, 40, 53, 66, 78, 79, 80, 82, 83, 84, 90, 93, 94, 95, 96, 97, 110, 131, 163, 164, 165, 199, 200, 213, 214, 220, 229, 231, 239, 240, 244, 245, 246, 247, 250, 264, 269, 270, 275, 280, 311, 315, 316, 318, 320, 331, 332, 337, 386, 413, 415, 416, 418, 419, 426, 446, 483, 489, 490, 492
Κληρίδης, Γ., πρόεδρος Κυπριακῆς

Βουλῆς, 41, 51, 54, 61, 64, 70, 75, 76, 78, 80, 81, 82, 83, 84, 93, 96, 100, 114, 120, 121, 122, 123, 124, 126, 130, 131, 164, 170, 171, 187, 196, 199, 200, 220, 229, 231, 232, 237, 239, 240, 241, 243, 245, 246, 247, 248, 269, 270, 275, 295, 305, 308, 309, 312, 314, 315, 316, 317, 318, 319, 320, 322, 338, 350, 351, 376, 377, 398, 412, 413, 412, 430, 433, 461, 476, 495, 498
ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ, στεγαστική πολιτική, 290-292, 358, 475· ἀσφάλιση ναυτικῶν, 363-364· μελέτες γιά — 375· βλ. καί ΟΙΚΟΝΟΜΙΑ
Κοκκέβης, Α., ὑπουργός Κοινωνικῶν Ὑπηρεσιῶν, 17, 43, 140
Κόλλιας, Κ., 420
Κολσυττέρ, Α., δημοσιογράφος, 26
Κονίτσας, Θ., βουλευτής, 286
Κονοφάγος, Κ., ὑπουργός Βιομηχανίας, 233, 450
Κονοφάος, Σ., ἀντιναύαρχος, ἀρχηγός Στόλου, 287, 339, 390
Κοντογεώργης, Γ., ὑφυπουργός Συντονισμοῦ, 233, 250
Κοντογιαννόπουλος, Β., βουλευτής, 286
Κοροτούρκ, Φ. (Korutürk, Fabri), πρόεδρος Τουρκίας, 104
Κοσμαδόπουλος, Δ., πρεσβευτής στήν Ἄγκυρα, 38, 40, 199, 200, 238, 297, 298, 299, 312, 340, 393
Κοσύγκιν, Α., Σοβιετικός πρωθυπουργός, 220
Κούβ ντέ Μυρβίλ, Μ., (Couve de Murville, Maurice), 371
Κουλουμπῆς, Σ., ὑπ. ὑπουργός, 181
Κουμάντος, Γ., 171, 235, 252
Κουρούκλης, Χ., 171
Κουτσοχέρας, Ι., βουλευτής, 287, 341
Κρανιδιώτης, Ν., πρεσβευτής Κυπριακῆς Δημοκρατίας στήν Ἀθήνα, 84, 120, 123, 239, 314, 338, 376, 446, 498
ΚΤΗΝΟΤΡΟΦΙΑ, βλ. ΓΕΩΡΓΙΑ
Κυπριανοῦ, Σ., 151, 239, 243, 247, 314, 315, 316
ΚΥΠΡΟΣ, ζήτημα
— ΟΗΕ, ἀποφάσεις Σ. Α. καί Γ. Σ., 49, 90-93, 198, 332, 375· ἐπίσκεψη Βαλντχάιμ στήν Ἀθήνα (Αὔγουστος 74), 128-131 (Φεβρουάριος 75), 319-323
— διαπραγματεύσεις Γενεύης (α΄ φάση), 30-32, 43-49· (β΄ φάση), 63, 75-79, 80-84· στάση Κ.Κ. πρός —, 84· διαβουλεύσεις Κοσμαδόπουλου στήν Τουρκία (27-29.7.74), 38-41· συνάντηση Μπίτσιου-Γκιουνές (Νοέμβριος 74), 199-200
— ἐπιχείρηση «Ἀττίλας Β΄», 85-98· διερεύνηση δυνατοτήτων γιά ἀναχαίτιση—, 74-75, 84-85, 85-88, 93, 98-102
— διαβουλεύσεις Κυβερνήσεως μέ κυπριακή ἡγεσία, 51, 64, 114, 120-126, 151, 170-171, 187, 238-248, 312-318, 338, 376-377, 445-446, 492
— στάση ΗΠΑ, 36-38, 53-56, 66-67, 79-80, 90, 93-94, 95-98, 109-112, 131, 153, 164, 165, 183-184, 229-231, 237, 250-252, 269-270, 275, 307, 328, 332, 375-376, 392, 446, 474, 483-484, 488-492· ΕΣΣΔ, 59-61, 116-119, 156-157, 237, 295, 331· Βρετανίας, 30, 44-49, 75-78, 80-83, 93, 113-114, 232, 270-271, 294-295, 419-420, 493-496· Γαλλίας, 106-109, 327-328, 368, 424-425· ΟΔ Γερμανίας, 114-115, 385-386· Βουλγαρίας, 289, 331, 462-464, 469· Γιουγκοσλαβίας, 102-105, 430, 432-434· Ρουμανίας, 143-144, 330-331, 399-400· μεσολάβηση Ζ.-Α. Μποῦτο, 127-128, 153-154· πρόταση μεσολαβήσεως ΕΟΚ, 492-496
— ἐπάνοδος Μακαρίου στήν—, 196, 238, 252-253· ὑποψίες γιά συνωμοσία κατά Μακαρίου, 257
— διακοινοτικές συνομιλίες, 237-238, 275-276, 305-306, 376, 425-426, 475-476, 498· ἑλληνοκυπριακές προτάσεις γιά Σύνταγμα—, 307-308· δηλώσεις Κληρίδη (1.4.75), 350-351
— ἀνακήρυξη τουρκοκυπριακοῦ «ὁμόσπονδου Κράτους» — ἑλληνική ἀντίδραση, 312-319
— ὑπόμνημα Κ.Κ. πρός ἐξεταστική ἐπιτροπή Βουλῆς, 100-102
Κυριαζίδης, Ν., ὑποδιοικητής Τραπέζης Ἑλλάδος, 53
Κυριακίδης, Ν., 178
Κύρκος, Λ., 178, 198, 248, 256, 265, 271, 484
Κωνσταντῖνος, τέως βασιλεύς, 49, 170, 235, 236, 252, 254, 256
Κωνσταντόπουλος, Γ., 501
Κώτσαρης, Κ., 456

Λ

Λαδᾶς, Ι., 186, 198, 293, 394, 501
Λαμπρίας, Π., ὑφυπουργός παρά τῷ πρωθυπουργῷ (Προεδρίας), 16, 17, 32, 34, 43, 50, 84, 89, 136, 140, 142, 154, 166, 178, 233, 235, 276, 296, 312, 364, 368, 381, 395, 406, 426, 432, 458, 493, 503
Λάσκαρης, Κ., ὑπουργός Ἀπασχολήσεως, 16, 17, 57, 59, 176, 233
Λεβέντης, Γ., ὑπ. ὑπουργός, 181
Λέκκας, Α., 501
Λιανόπουλος, Γ., ὑφυπουργός Οἰκονομικῶν, 32, 140, 233
Λιναρδᾶτος, Ν., ὑπ. ὑπουργός, 181
Λούνδρας, Κ., 157
Λούνς, Γ. (Luns, Joseph), γενικός γραμματέας NATO, 88, 89, 307, 409, 410
ΛΟΥΞΕΜΒΟΥΡΓΟ, σχέσεις μέ—, 412-413· ἐπίσκεψη Τόρν στήν Ἀθήνα, 456-458
Λοῦρος, Ν., ὑπουργός Παιδείας, 16, 17, 32, 289
Λυκουρέζος, Α., 198
Λυσσαρίδης, Β., ἀρχηγός ΕΔΕΚ, 315

Μ

Μαγκάκης, Γ.-Α., ὑπουργός Δημοσίων Ἔργων, 25, 32, 33, 43· μέλος Νέων Πολιτικῶν Δυνάμεων - βουλευτής, 171, 287, 330·—, Γ.-Β., βουλευτής, 287
Μαζαράκης - Αἰνιάν, Ι., 171
Μακαρέζος, Ν., 186, 198, 293, 394, 501, 502
Μακάριος, Ἀρχιεπίσκοπος, πρόεδρος Κυπριακῆς Δημοκρατίας, 19, 30, 37, 38, 45, 51, 52, 54, 60, 61, 70, 71, 81, 84, 92, 99, 102, 104, 114, 122, 124, 151, 161, 170, 171, 196, 199, 212, 220, 229, 232, 235, 238, 239, 240, 241, 244, 245, 246, 247, 248, 252, 257, 266, 275, 278, 294, 295, 308, 309, 311, 312, 318, 319, 328, 332, 350, 351, 376, 385, 392, 399, 412, 413, 419, 420, 422, 429, 433, 445, 461, 475, 492, 493, 496, 498, 511
Μάκ Κλόσκυ, Ρ. (McCloskey, Robert), Ἀμερικανός πρέσβης, 94
Μάκ Μίλλαν, Χ. (Macmillan, Harold), 70
Μακοβέσκου, Τζ. (Macovescu, Gheorghe), Ρουμάνος ὑπουργός Ἐξωτερικῶν, 330, 331, 405
Μαλατέστας, Κ., ὑπ. ὑπουργός, 181
Μαλίτσα, Ι., ἐκπρόσωπος ρουμανικῆς Κυβερνήσεως, 142, 143
Μαλρώ, Α. (Malraux, André), 371
Μανέσκου, Μ., (Manescu, Manea), Ρουμάνος πρωθυπουργός, 406, 407, 408
Μαραγκόπουλος, Γ., πρόεδρος Συμβουλίου Ἐπικρατείας, 154
Μαργέλος, Δ., πρόεδρος Ἀρείου Πάγου, 154
Μαρκεζίνης, Σ., 498
Μάρκοβιτς, Μ., πρεσβευτής Γιουγκοσλαβίας στήν Ἀθήνα, 500
Μαρμαρᾶς, Κ., ἀντιπρόεδρος Ἀρείου Πάγου, 154
Μαρσαί, Ζ. (Marchais, Georges), γενι-

κός γραμματέας γαλλικοῦ κομουνιστικοῦ κόμματος, 226
Μαρσώ, Μ. (Marceau, M.), δημοσιογράφος, 254
Μάρτης, Ν., ὑπουργός Βορείου Ἑλλάδος, 233, 513, 518
Μασσίπ, Ρ. (Massip, Roger), 21
Μαῦρος, Γ., ἀντιπρόεδρος Κυβερνήσεως, 16, 17, 30, 32, 38, 44, 45, 46, 48, 52, 54, 57, 59, 60, 61, 64, 75, 76, 78, 79, 80, 81, 82, 83, 84, 93, 94, 100, 101, 102, 112, 118, 120, 121, 122, 123, 124, 126, 127, 128, 130, 136, 140, 143, 149, 150, 151, 156, 161, 162, 163, 170, 175, 178, 181, 184· ἀρχηγός ΕΚ-ΝΔ, 205, 210, 211, 213, 214, 229, 235, 236, 248, 251, 256, 263, 266, 267, 269, 271, 274, 276, 281, 286, 296, 309, 312, 315, 325, 326, 332, 341, 342, 343, 344, 346, 350, 358, 385, 392, 393, 412, 448, 449, 456, 458, 460, 475, 477, 480, 484, 498, 502, 503, 509
ΜΕΓΑΛΗ ΒΡΕΤΑΝΙΑ, σχέσεις μέ—, 98-99, 113-114, 270-271, 419-420, 445, 493-496· βλ. καί ΚΥΠΡΟΣ
Μελέν, Φ. (Melen, Ferit), Τοῦρκος ὑπουργός Ἀμύνης, 339
Μεντερές, Α. (Menderes, Adnan), 26, 422, 423
Μεσσάρης, Χ., βουλευτής, 286
Μεταξᾶς, Ι., 27, 282, 286, 342
Μηναΐος, Ι., ὑπουργός Ἐμπορικῆς Ναυτιλίας, 32, 33, 59
Μητσοτάκης, Κ., 26
Μίνιν, Β., Σοβιετικός ὑφυπουργός Ἐξωτερικῶν, 61
Μίνιτς, Μ., Γιουγκοσλάβος ὑπουργός Ἐξωτερικῶν, 102, 104, 271, 426, 427, 428, 432, 433
Μίχας, Α., βουλευτής, 286
Μλαντένωφ, Π., Βούλγαρος ὑπουργός Ἐξωτερικῶν, 289, 331, 461
Μοάτσος, Δ., ὑφυπουργός Ἐσωτερικῶν, 233
Μολυβιάτης, Π., πρέσβης, διευθυντής Πολιτικοῦ Γραφείου πρωθυπουργοῦ, 312, 314, 315, 317, 347, 381, 413, 426, 461, 489, 492, 493
Μοντιάνο, Μ. (Modiano, Mario), δημοσιογράφος, 21, 170, 254, 337, 473
Μόρο, Α. (Moro, Aldo), Ἰταλός πρωθυπουργός, 492, 493, 495
Μπαλτατζῆς, Α., βουλευτής, 256
Μπερκχάουερ, Κ., προέδρος Εὐρωπαϊκοῦ Κοινοβουλίου, 112
Μπίγεντιτς, Τζ., Γιουγκοσλάβος πρωθυπουργός, 426, 430, 432, 438
Μπιλγκέ, Σ. (Bilge, Suat), Τοῦρκος πρέσβης, 391
Μπινάγκι, Β. (Binaghi, Walter), πρόεδρος ICAO, 340
Μπίρης, Κ., ὑφυπουργός Δημοσίων Ἔργων, 233, 475
Μπίτσιος, Δ., ὑφυπουργός Ἐξωτερικῶν, 32, 95, 120, 122, 123, 128, 143, 149, 163, 178· ὑπουργός Ἐξωτερικῶν, 184, 199, 229, 231, 233, 238, 239, 241, 243, 245, 246, 247, 252, 271, 289, 307, 311, 312, 314, 315, 316, 317, 318, 330, 332, 338, 340, 349, 364, 368, 370, 375, 377, 380, 381, 385, 386, 390, 391, 392, 395, 405, 413, 416, 418, 419, 426, 430, 432, 433, 446, 452, 456, 458, 461, 489, 490, 492, 493, 498, 499, 500
Μπλέτσας, Ε., εἰσαγγελέας Ἀρείου Πάγου, 154, 460
Μπονάνος, Γ., στρατηγός, ἀρχηγός Ἐνόπλων Δυνάμεων, 69, 85, 88, 101, 112
Μπουρνιᾶς, Λ. βουλευτής, 286
Μπουρόπουλος, Ν., ἀντιπρόεδρος Συμβουλίου Ἐπικρατείας, 154
Μποῦτο, Ζ.-Α., πρωθυπουργός Πακιστάν, 122, 127, 128, 153
Μποῦτος, Ι., ὑφυπουργός παρά τῶ πρωθυπουργῶ (Προεδρίας), 32· ὑπουργός Ἐμπορίου, 233· ἀναπληρωτής ὑπουργός Συντονισμοῦ, 323, 331, 345, 358, 375, 425
Μπράντ, Β. (Brandt, Willy), πρόεδρος Σοσιαλδημοκρατικοῦ κόμματος ΟΔ Γερμανίας, 389, 453, 456·—, Ι., πρεσβευτής Ρουμανίας στήν Ἀθήνα, 500
Μπρέζνιεφ, Λ., 226, 241, 489, 496
Μπρισίμης, Ν., ὑφυπουργός Κοινωνικῶν Ὑπηρεσιῶν, 233
Μπώλλ, Τζ. (Ball, George), 112
Μυγδάλης, Ν., ἀντιστράτηγος, διοικητής 1ης Στρατιᾶς, 327
Μυλωνᾶς, Γ., ὑπουργός Μεταφορῶν, 32, 42

N

Νάσερ, Γκ.-Α., 436
ΝΑΤΟ, ἀποχώρηση Ἑλλάδος ἀπό τό στρατιωτικό σκέλος—, 88-89· σχόλια ἑλληνικοῦ τύπου, 89-90· ἐπιστολή Κ.Κ. πρός ὁμολόγους του γιά ἀποχώρηση Ἑλλάδος, 131-133· σχέσεις μέ—, 150, 152, 269-271, 278, 295· συμμετοχή Κ.Κ. στή σύνοδο κορυφῆς—, 409-424· βλ. καί ΗΠΑ, ΚΥΠΡΟΣ, ΜΕΓΑΛΗ ΒΡΕΤΑΝΙΑ, ΟΔ ΓΕΡΜΑΝΙΑΣ
ΝΕΑ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ, ἵδρυση—, 172-174· τηλεοπτική ὁμιλία Κ.Κ. γιά ἵδρυση—, 196-198· πρώτη συνεδρίαση Δ.Ε., 353· σύνοδοι Κ.Ο., 237, 474
Νιάνιας, Δ., βουλευτής, 286
Νίξον, Ρ. (Nixon, Richard), πρόεδρος ΗΠΑ, 17, 36, 66
ΝΟΜΙΜΟΤΗΤΑΣ ΑΠΟΚΑΤΑΣΤΑΣΗ
— ἀπολογισμός, 16, 166-170, 179, 191· σχόλια ξένου τύπου, 194-196
— Συντακτική Πράξη περί ἐπαναφορᾶς σέ ἰσχύ Συντάγματος 1952 καί περί δημοψηφίσματος γιά τή μορφή τοῦ πολιτεύματος, 49-50· Συντακτική Πράξη περί λειτουργίας Δικαιοσύνης καί περί ἀτομικῶν δικαιωμάτων, 58· Ψήφισμα Βουλῆς γιά πραξικόπημα 1967, 292-293
— κατάργηση στρατοπέδου Γυάρου, 17· ἀμνήστευση πολιτικῶν ἀδικημάτων, 17· ἀποδόσεις ἰθαγένειας, 17, 158
— στή δημόσια διοίκηση, τοπική αὐτοδιοίκηση, 41-43, 154-155· σέ ΝΠΔΔ, Ὀργανισμούς, 64-66· στίς Τράπεζες, 53, 64-66· στά ΑΕΙ, 144· στή Δικαιοσύνη, 58, 146-149, 152· στό συνδικαλιστικό κίνημα, 57, 156, 176-178, 182, 307· στούς φοιτητικούς συλλόγους, 184-186, 207· στούς δικηγορικούς συλλόγους, 170· στά ἐπιμελητήρια, 163· στούς συνεταιρισμούς, 164-165, 174· στόν τύπο, 330· στόν ἀθλητισμό, 380-381· ἀντικατάσταση χουντικῶν νομαρχῶν, 98
— ἀλλαγή ἡγεσίας Σωμάτων Ἀσφαλείας, 152· τιμωρία στελεχῶν Σωμάτων Ἀσφαλείας γιά ὑπερβάσεις κατά τή δικτατορία, 152-153, 154
— ν.δ. περί ἐπαναλειτουργίας κομμάτων, 162-163· νομιμοποίηση ΚΚΕ, 162-163, 165-166
— ἀποκατάσταση διωχθέντων: δημοσίων ὑπαλλήλων, 171· ἀξιωματικῶν Σωμάτων Ἀσφαλείας, 187-188
— θέση Δ. Ἰωαννίδη σέ διαθεσιμότητα, 51· ἀποστράτευση Δ. Ἰωαννίδη, 127
— ματαίωση ἀπόπειρας ἀνατροπῆς Κυβερνήσεως (Αὔγουστος 74), 67-69· (Φεβρουάριος 75), 323-327· ἀπόπειρα κατά Κ.Κ. (Αὔγουστος 74), 142, (Ὀκτώβριος 74), 174
— ἑορτασμός πρώτης ἐπετείου ἀποκαταστάσεως τῆς δημοκρατίας, 477-480
— βλ. καί ΕΚΛΟΓΕΣ, ΕΝΟΠΛΕΣ ΔΥΝΑΜΕΙΣ, ΣΥΝΤΑΓΜΑ
Ντάβος, Ι., ἀντιστράτηγος, ἀρχηγός Στρατοῦ, 101, 112, 113, 127, 323
Νταίηβις, Ρ. (Davies, R.), πρεσβευτής

ΗΠΑ στή Λευκωσία, 110
Ντεγιάννης, Ι., ἐφέτης, 484, 501
Ντεμιρέλ, Σ. (Demirel, Suleiman), Τοῦρκος πρωθυπουργός, 340, 357, 359, 362, 376, 379, 391, 392, 393, 398, 400, 401, 415, 416, 418, 419, 420, 422, 423, 424, 429, 432, 434, 445, 451, 462, 469, 473, 483, 489, 490, 492, 496, 501
Ντεμπρέ, Μ. (Debré, Michel), 108, 109, 371
Ντενκτάς, Ρ. (Denktaş, Rauf), 41, 46, 48, 51, 70, 75, 76, 80, 81, 82, 83, 84, 100, 114, 130, 131, 151, 164, 199, 229, 231, 232, 237, 238, 239, 241, 245, 246, 247, 248, 269, 270, 275, 295, 305, 309, 312, 314, 315, 319, 320, 322, 351, 376, 422, 425, 430, 495, 498
Ντερτιλῆς, Ν., 394, 501
Ντιερτζῆς, Π., 452
Ντίπκεν, Οὔ. (Diepken, Ursula), δημοσιογράφος, 378
Ντούρης, Γ., 452
Ντρυόν, Μ. (Druon, Maurice), Γάλλος ἀκαδημαϊκός, 194

Ο

ΟΗΕ, βλ. ΚΥΠΡΟΣ
ΟΙΚΟΝΟΜΙΑ,
— γενικές κατευθύνσεις-ἀπολογισμός, 105-106, 334, 354-356, 394-395, 512-518
— σύσκεψη γιά — (7.8.74), 59· κατάργηση ν.δ. 248/73, 105· κατάσταση — (φθινόπωρο - χειμώνας 74), 207, 279-280, 290-291
— πιστωτική πολιτική, 105, 290-292
— φορολογική πολιτική, 105, 290, 334
— εἰσοδηματική πολιτική, 105, 302-305
— αὔξηση ἀγροτικῶν συντάξεων, 253-254
— ἔλεγχος συμβάσεων δικτατορίας, 278-279
— ἀποδέσμευση δραχμῆς ἀπό δολλάριο, 332
— ἐνίσχυση ἑλληνικῆς — ἀπό χῶρες ΕΟΚ, 149, 151, 368, 383, 446, 499
— προϋπολογισμός 1975, 333-337· ἀναθεώρηση προγράμματος δημοσίων ἐπενδύσεων δικτατορίας, 319, 356· ἐξαγγελία καταρτίσεως πενταετοῦς προγράμματος οἰκονομικῆς ἀναπτύξεως, 516-518· μέριμνα Κ.Κ. γιά βιομηχανική περιοχή Σίνδου, 518
— βλ. καί ΕΝΕΡΓΕΙΑ
Οἰκονομίδης, Μ., πρεσβευτής στό Βελιγράδι, 432
Οἰκονομόπουλος, Γ., ὑπ. ὑπουργός, 181
Οἰκονόμου, Π., ἀντιπτέραρχος, ἀρχηγός Ἀεροπορίας, 296, 323
ΟΛΛΑΝΔΙΑ, σχέσεις μέ—, 133, 353
Ὀλτσάυ, Ο. (Olçay, Osman), μόνιμος ἀντιπρόσωπος Τουρκίας στόν ΟΗΕ, 339
ΟΜΟΣΠΟΝΔΙΑΚΗ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ ΤΗΣ ΓΕΡΜΑΝΙΑΣ, σχέσεις μέ—, 150-151, 161-162, 380, 426, 451, 453-456, 496· ἐπίσκεψη Κ.Κ. στήν—, 381-391
Ο'Νήλ, Τ. (O'Neill, Thomas Philip), πρόεδρος Βουλῆς Ἀντιπροσώπων ΗΠΑ, 349
Ὀρτολί, Φ.-Ξ. (Ortoli, François-Xavier), πρόεδρος Ἐπιτροπῆς ΕΟΚ, 447
Οὐίλσον, Χ. (Wilson, Harold), Βρετανός πρωθυπουργός, 17, 19, 98, 99, 220, 229, 244, 419, 420, 445, 490, 493, 495, 496
Οὐίτλαμ, Ε. (Whitlam, Edward Gough), Αὐστραλός πρωθυπουργός, 278

Π

ΠΑΚΙΣΤΑΝ, βλ. ΚΥΠΡΟΣ, μεσολάβηση Ζ.-Α. Μποῦτο
Παναγιωτόπουλος, Γ., ὑφυπουργός Ἐμπορίου, 233, 286· Ι., ὑπ. ὑπουργός, 181
Παναγούλης, Α., 236
Πανελλήνιο Σοσιαλιστικό Κίνημα (ΠΑΣΟΚ), ἵδρυση—, 146· ἐνοποίηση — μέ «Δημοκρατική Ἄμυνα», 183· προεκλογικές θέσεις—, 211-212
Πανουργιᾶς, Π., ὑφυπουργός Μεταφορῶν, 36, 233
Παπαγεωργίου, Π., πρόεδρος ΓΣΕΕ, 178
Παπαγιαβῆς, Γ., ὑφυπουργός Γεωργίας, 32, 43, 140
Παπάγος, Α., 27
Παπαδάκης, Δ., πρεσβευτής στό Βουκουρέστι, 396
Παπαδόγγονας, Α., ὑπουργός Ἐμπορικῆς Ναυτιλίας, 66, 233
Παπαδόπουλος, Γ., 186, 198, 240, 293, 394, 420, 498, 501, 502·—, Κ., 293, 394, 501·—, Μ., δήμαρχος Θεσσαλονίκης, 356·—, Τ., ἀντιπρόεδρος Κυπριακῆς Βουλῆς, 120, 121, 122, 123, 124, 239, 241, 243, 245, 246, 247, 248, 312, 316, 317, 318, 338
Παπαθεοδώρου, Ι., δήμαρχος Ἀθηναίων, 456, 499
Παπαϊωάννου, Ε., γενικός γραμματέας ΑΚΕΛ, 238
Παπακωνσταντίνου, Κ., ὑπουργός Δικαιοσύνης, 16, 42, 58, 148· πρόεδρος Βουλῆς, 256, 330, 423, 444, 456, 477
Παπαλαζάρου, Ζ., βουλευτής, 286
Παπαληγούρας, Π., διοικητής Τραπέζης Ἑλλάδος, 53, 59· ὑπουργός Συντονισμοῦ, 233, 250, 265, 280, 290, 294, 302, 332, 357, 358, 450, 456, 476, 484, 499
Παπαναγιώτου, Δ., δημοσιογράφος, 157
Παπανδρέου, Γ., 267·—, Α., 16, 25, 33, 106, 146, 183, 211, 213, 214, 226, 228, 256, 264, 266, 271, 276, 281, 294, 311, 312, 323, 325, 332, 341, 342, 343, 345, 346, 350, 358, 393, 456, 460, 475, 480, 484, 502, 505
Παπανικολάου, Α., ἀντιπτέραρχος, ἀρχηγός Ἀεροπορίας, 296
Παπαρρηγόπουλος, Κ., βουλευτής, 287
Παπασπύρου, Δ., ὑπουργός Γεωργίας, 32, 59, 286, 341, 441
Παπούλιας, Γ., μόνιμος ἀντιπρόσωπος στόν ΟΗΕ, 338, 339
Παττακός, Σ., 186, 198, 293, 394, 501, 502
Παῦλος Α΄, βασιλεύς, 24, 27
Πέλλ, Κλ. (Pell, Claiborne de Borda), Ἀμερικανός γερουσιαστής, 501
ΠΕΛΛΑ, ἐπίσκεψη Κ.Κ. στήν—, 518
Πεπελάσης, Α., διοικητής ΑΤΕ, 53
Πεπονῆς, Α., 171
Πεπόφσκι, Ζ., Γιουγκοσλάβος ὑπουργός Ἐργασίας, 425, 426, 432
Πεσμαζόγλου, Ι., ὑπουργός Οἰκονομικῶν, 32, 59, 112, 151· μέλος Νέων Πολιτικῶν Δυνάμεων - βουλευτής, 171, 265, 266, 326, 381, 456
Πηλαβάκης, Α., πρεσβευτής στό Παρίσι, 364
Πλωρίτης, Μ., 236
ΠΟΛΙΤΕΥΜΑ, μορφή—, βλ. ΔΗΜΟΨΗΦΙΣΜΑ (8.12.74), ΝΟΜΙΜΟΤΗΤΑΣ ΑΠΟΚΑΤΑΣΤΑΣΗ, ΣΥΝΤΑΓΜΑ
Πομπιντού, Ζ. (Pompidou, Georges), 108, 365
Πούσκιν, Ι., Σοβιετικός ἐπιτετραμμένος στήν Ἀθήνα, 295
Πρωτοπαππᾶς, Χ., ὑπουργός Βιομηχανίας, 32, 43, 59, 140

Ρ

Ράλλης, Γ., ὑπουργός Ἐσωτερικῶν, 16, 32, 42, 43, 85, 93, 101, 112, 157, 198· ὑπουργός παρά τῶ πρωθυπουργῶ (Προεδρίας), 233, 289, 299, 300, 377
ΡΟΔΟΣ, ἐπίσκεψη Κ.Κ. στήν—, 276-277
Ρόζενταλ, Μπ. (Rosenthal, Benzamin), πρόεδρος Ὑποεπιτροπῆς Εὐρωπαϊκῶν Ὑποθέσεων Βουλῆς Ἀντιπροσώπων ΗΠΑ, 153, 165

Ροκφέλλερ, Ν. (Rockefeller, Nelson), ἀντιπρόεδρος ΗΠΑ, 67
Ρουλώ, Ε., δημοσιογράφος, 359
ΡΟΥΜΑΝΙΑ, σχέσεις μέ—, 142-143, 330-331, 493· ἐπίσκεψη Κ.Κ. στήν—, 395-409· βλ. καί ΒΑΛΚΑΝΙΚΗ ΣΥΝΕΡΓΑΣΙΑ
Ρουμόρ, Μ. (Rumor, Mariano) Ἰταλός πρωθυπουργός, 19, 484
Ρουφογάλης, Μ., 186, 198, 293, 394, 501
Ρωσσίδης, Ζ., ἐκπρόσωπος Κυπριακῆς Δημοκρατίας στόν ΟΗΕ, 123

Σ

Σαμψών, Ν., 61
Σαντάτ, Α., Αἰγύπτιος πρόεδρος, 349, 426, 430, 434
Σαρακηνός, Ε., νομικός σύμβουλος τοῦ Κράτους, 450
Σαρμπάνης, Π., βουλευτής ΗΠΑ, 165
Σβολόπουλος, Κ., 500, 501
Σέελ, Β. (Scheel, Walter), πρόεδρος ΟΔ Γερμανίας, 149, 150, 151
Σεραφείμ, Ἀρχιεπίσκοπος Ἀθηνῶν καί πάσης Ἑλλάδος, 15, 17
Σέχου, Μ. (Shehu, Mehmet), Ἀλβανός πρωθυπουργός, 501
Σημίτης, Κ., 252
Σιράκ, Ζ. (Chirac, Jacques), Γάλλος πρωθυπουργός, 108, 149, 150, 364, 368, 370, 371, 411, 446
Σίσκο, Τζ. (Sisco, Joseph J.), ὑφυπουργός Ἐξωτερικῶν ΗΠΑ, 52, 94, 112
Σκουλαρίκης, Ι., βουλευτής, 287
Σλέσινγκερ, Τζ. (Schlessinger, James R.), ὑπουργός Ἀμύνης ΗΠΑ, 109
Σμίτ, Χ. (Schmidt, Helmut), καγκελλάριος ΟΔ Γερμανίας, 19, 149, 150, 151, 161, 162, 381, 382, 386, 389, 390, 425, 426, 496
Σόουμς, Κρ. (Soames, Christopher), ἀντιπρόεδρος Ἐπιτροπῆς ΕΟΚ, 484, 485
Σοϋλεμέζ, Υ. (Soylemez, Yuksel), Τοῦρκος πρέσβης, 452
Σουλτσμπέρκερ, Σ. (Sulzberger, Cyrus), δημοσιογράφος, 36, 119, 164, 228, 256
Σπαντιδάκης, Γ., 394, 501
Σπενάλ, Ζ. (Spénale, Georges), πρόεδρος Εὐρωπαϊκοῦ Κοινοβουλίου, 381
Σπέντζας, Γ., 450
Σταθᾶτος, Στ., πρεσβευτής στήν ἕδρα τῆς ΕΟΚ, 447
Σταματελόπουλος, Δ., 501
Σταμάτης, Κ., εἰσαγγελέας, 484
Στασινόπουλος, Μ., 148, 154, 235, 330, 444· ἐκλογή — ὡς προσωρινοῦ προέδρου Δημοκρατίας, 271-275
Σταυρόπουλος, Κ., ὑφυπουργός Ἐξωτερικῶν, 323, 338, 375, 458
Στεριώτης, Π., διοικητής ΕΤΒΑ, 53
Στέρνς, Μ. (Stearns, Monteagle), πρέσβης, 307
Στεφανάκης, Κ., ὑπουργός Δικαιοσύνης, 233, 276, 292, 345, 393, 441, 460, 503
Στεφανίδης, Μ., βουλευτής, 287
Στεφανόπουλος, Κ., ὑφυπουργός Ἐμπορίου, 32, 140· ὑπουργός Ἐσωτερικῶν, 233, 287, 356, 374, 484
Στούλ, Μ. Βάν ντέρ (Stoel, Max van der), ὑπουργός Ἐξωτερικῶν Ὁλλανδίας, 133, 393
Στράους, Φ.-Γ. (Strauss, Franz-Josef), ἀρχηγός Χριστιανοκοινωνικῆς Ἑνώσεως Δ. Γερμανίας, 451
Στράτος, Χ., ὑπουργός Ἐσωτερικῶν, 32, 33, 42, 43, 158· ὑπουργός Δημοσίων Ἔργων, 233, 353, 475
ΣΥΓΚΟΙΝΩΝΙΕΣ, ἐξαγορά Ὀλυμπιακῆς Ἀεροπορίας, 257, 294· βλ. καί ΕΡΓΑ, συγκοινωνιακά
ΣΥΜΒΟΥΛΙΟ ΤΗΣ ΕΥΡΩΠΗΣ, ἐπάνοδος Ἑλλάδος στό—, 171, 238
ΣΥΝΤΑΓΜΑ, ἐπαναφορά σέ ἰσχύ — 1952, 49-50· Συντακτική Πράξη γιά κατάρτιση νέου—, 176· παρουσίαση σχεδίου—, 276, 281-287· συζήτηση στή Βουλή ἐπί σχεδίου — (28.3.75), 341-345· στάση ἀντιπολιτεύσεως, 392, 393-394· υἱοθέτηση νέου—, 441-445· ἀνάλυση νέου — ἀπό Κ. Τσάτσο, 450
Σωβανιάργκ, Ζ. (Sauvagnargues, Jean), Γάλλος ὑπουργός Ἐξωτερικῶν, 149, 150, 158, 249, 250, 327, 328, 364, 368, 370, 371, 425
Σωμερίτης, Ρ., δημοσιογράφος, 22, 24, 373

Τ

Ταλιαδοῦρος, Α., ὑφυπουργός Βιομηχανίας, 32· ὑφυπουργός Παιδείας, 323, 475
Τάσκα, Χ. (Taska, Henry), πρεσβευτής ΗΠΑ στήν Ἀθήνα, 36, 37, 79, 80, 93, 96
Τερζάκης, Α., 477
Τζαννετάκης, Τζ., γενικός γραμματέας ΕΟΤ, 277
Τζαννετῆς, Σ., 235
Τζερμιᾶς, Π., συγγραφέας, 362
Τζούνης, Ι., πρέσβης, 120, 126, 312, 315, 316, 317, 338, 391, 413
Τίντεμανς, Λ. (Tindemans, Léo), Βέλγος πρωθυπουργός, 409, 411
Τίτο, Ἰωσήφ Μπρόζ, 102, 109, 244, 271, 426, 427, 431, 432, 433, 434, 436, 438, 469, 483, 492, 498, 499, 500
Τόνσιτς, Χ., Γιουγκοσλάβος ὑπουργός Μεταφορῶν, 306
Τοντόρωφ, Σ., Βούλγαρος πρωθυπουργός, 220, 461, 470, 472
ΤΟΠΙΚΗ ΑΥΤΟΔΙΟΙΚΗΣΗ, βλ. ΝΟΜΙΜΟΤΗΤΑΣ ΑΠΟΚΑΤΑΣΤΑΣΗ, ΕΚΛΟΓΕΣ (δημοτικές)
Τόρν, Γκ. (Thorn, Gaston), πρωθυπουργός Λουξεμβούργου, 412, 413, 456, 457, 458, 495
Τουρκές, Α. (Türkes, Alparslan), ἀντιπρόεδρος τουρκικῆς Κυβερνήσεως, 340
ΤΟΥΡΚΙΑ, σχέσεις μέ—, 38-41, 57, 156, 157-158, 184, 199-200, 269-271, 295-296, 297-299, 308-311, 338-340, 357, 362, 391, 392-393, 451, 452, 476-477· συνάντηση Κ.Κ.-Ντεμιρέλ (31.5.75), 420-423· βλ. καί ΚΥΠΡΟΣ, ζήτημα· ΒΑΛΚΑΝΙΚΗ ΣΥΝΕΡΓΑΣΙΑ
Τρικούπης, Κ., βουλευτής, 287
Τρυντώ, Π. Ε. (Trudeau, Pierre Elliott), Καναδός πρωθυπουργός, 496
Τρυπάνης, Κ., ὑπουργός Πολιτισμοῦ, 233, 474
Τσαγλαγιαγκίλ, Ι.Σ. (Çaglayangil, Ihsan Sabri), Τοῦρκος ὑπουργός Ἐξωτερικῶν, 121, 340, 376, 380, 385, 391, 392, 393, 415, 418
Τσάκας, Ε., 501
Τσαλδάρης, Α., ὑφυπουργός Κοινωνικῶν Ὑπηρεσιῶν, 32
Τσαουσέσκου, Ν. (Ceausescu, Nicolae), 142, 143, 330, 331, 396, 399, 400, 401, 402, 405, 406, 407, 408, 464, 483, 492, 493, 498, 499, 500
Τσάτσος, Δ., ὑφυπουργός Παιδείας, 25, 32· βουλευτής, 287, 341·—, Κ., ὑπουργός Πολιτισμοῦ, 17· πρόεδρος Συνταγματικῆς Ἐπιτροπῆς, 287, 358, 441, 442, 450· πρόεδρος Δημοκρατίας, 452, 453, 477, 484, 489, 498
Τσιριγιώτης, Ν., πρόεδρος ΑΧΕΠΑ, 452
Τσουδεροῦ, Β., 171
Τσῶρτσιλ, Οὐ. (Churchill, Winston), 195
ΤΥΠΟΣ, μελέτη ἀναδιοργανώσεως ραδιοτηλεοράσεως, 296· κατάργηση χουντικοῦ νόμου περί—, 330

Φ

Φαράκος, Γρ., βουλευτής, 287
Φαρμακίδης, Ν., ὑπ. ὑπουργός, 181
Φάχμι, Ι., Αἰγύπτιος ὑπουργός Ἐξω-

τερικῶν, 345
Φικιώρης, Ι., βουλευτής, 287
Φιλίνης, Κ., 178
Φιτζέραλντ, Γκ. (FitzGerald, Garret), Ἰρλανδός ὑπουργός Ἐξωτερικῶν, 447
Φλωράκης, Χ., 16, 178, 264, 265, 484
Φόρντ, Τζ. (Ford, Gerald), πρόεδρος ΗΠΑ, 66, 94, 95, 96, 131, 163, 165, 183, 187, 213, 214, 220, 226, 241, 373, 411, 413, 415, 416, 418, 426, 430, 433, 474, 483, 489, 490, 492, 496
Φράγκος, Δ., βουλευτής, 287
Φράνκο, Φ. (Franco, Fransisco), 25, 29
Φωτιᾶς, Ν., ὑπ. ὑπουργός, 181

Χ

Χαίηγκ, Α. (Haig, Alexander), στρατηγός, ἀρχηγός δυνάμεων Εὐρώπης NATO, 270
Χαίηζ, Γ., μέλος Κογκρέσου ΗΠΑ, 278
ΧΑΛΚΙΔΙΚΗ, ἐπίσκεψη Κ.Κ. στήν—, 518
Χάρτμαν, Α. (Hartman, Arthur), ὑφυπουργός Ἐξωτερικῶν ΗΠΑ, 53, 54, 79, 97, 110, 332, 376, 386, 413, 489
Χλωρός, Δ., βουλευτής, 287
Χοῦπερ, σέρ Ρόμπιν (Hooper, Sir Robin), πρεσβευτής Βρετανίας στήν Ἀθήνα, 93, 98, 99
Χότζα, Ε. (Hoxha, Enver), 501
Χριστοδούλου, Ν., ὑπ. ὑπουργός, 181
Χριστόπουλος, Κ., βουλευτής, 287
Χριστοφίδης, Ι., ὑπουργός Ἐξωτερικῶν Κυπριακῆς Δημοκρατίας, 239, 241, 243, 245, 246, 248, 314, 315, 316, 317, 318, 338, 376, 377, 492
Χρονόπουλος, Δ., δημοσιογράφος, 203
Χρυσανθόπουλος, Κ., ὑπουργός Κοινωνικῶν Ὑπηρεσιῶν, 287, 323
Χωραφᾶς, Α., μόνιμος ἀντιπρόσωπος στό NATO, 88

Ψ

Ψαθᾶς, Δ., χρονογράφος, 139

Ω

Ὠνάσης, Αρ., 257, 294· θάνατος—, 337